
43
8 G
13

GERMANICORVM SCRIPTORVM, QVI RERVM A GERMANIS PER MVLTAS ÆTATES GESTARVM HISTORIAS VEL ANNALES POSTERIS RELIQVERVNT,

Tomus alter:

Quo continẽtur Gotefridi Viterbiẽsis Pantheon, Werneri Rolewinkii Fasciculus temporum, & H. Mutii Chronica. Ad hos scriptores, magna diligentia recognitos, accessit nunc recens secundi Appendix, nunquam antehac in lucem edita.

Ex bibliotheca Ioannis Pistorij Nidani D.

Vitas auctorum qui hoc volumine continentur, inuenies post præfationem.

CVM INDICE LOCVPLETISSIMO.

FRANCOFVRTI
Apud hæredes Andreæ Wecheli,
ANNO M D LXXXIIII.

ANDR. VVECHELI HEREDES GERMANICI NOMINIS AMATORIBVS S. P. D.

OSTEAQVAM *soceri obitu res typographica cũ reliqua hereditate ad nos deuoluta est, id nobis vnice curandum existimauimus, vt tum cæteras eius laudes tueremur, tum Germanici nominis studium pro nostra virili æmularemur. Quem animum nostrum cũ præclari quidam viri perspexissent, quibus idem propositus erat scopus, vltro se instituto nostro & duces & socios præbuerunt; in primis Ioannes Pistorius, vir vt in arte medica, sic in historiarum cognitione magno cum iudicio versatus. Eius itaque consilio Germanicarum rerum scriptores in duas classes distribuimus. In prima eos posuimus, qui vniuersalem gentis historiam, vel a mundi primordiis, vel a remotissimis seculis auspicati, per multos annos vsque ad sua tempora deduxerunt: in altera eos consociauimus, qui vnius duntaxat populi aut principis res per aliquot annos gestas memoriæ prodiderunt: & pro cuiusque scriptoris ætate, locum ei in sua classe attribuimus. Qua in re cum etiam moles tomorum spectanda nobis esset, ideoque Rolewinkij Fasciculus in primum prioris classis tomum recipi non posset, in altero suæ classis tomo honestum ei locum assignare voluimus; atque vt stationem suam tueretur melius, idoneum ei comitatum addendum censuimus. Ea quoque in re lubenter nos idem Pistorius, vt humanus est & promptus, adiuuit. Eius igitur monitu in hoc altero tomo damus primum Gotefridi Pantheon; deinde Rolewinkij Fasciculum, cum Linturij Appendice, tertio, Huldr. Mutij Chronica. Quorum duo priores a mundi exordio vsque ad sua tempora historiam perduxerunt: ac Gotefridus quidem circa annum Christi 1186, in Henrico VI substitit: Rolewinkius autem, in Maximiliano I, & anno Christi 1484: Appendix Linturij, in eodem Maximiliano, & annó Christi 1514. Tertius vero, Mutius, non a mundi quidem principio, sed a prima tamen Germanicæ gentis origine commentarios suos inchoauit, eosq; continuo historiæ filo perduxit vsque ad annum Christi 1539, qui Carolo V imperij annus fuit 20. Atque vt temporum interuallis disiuncti sunt auctores isti, ita etiã diuerso scriptionis genere posteros & iuuare & oblectare voluerunt. Gotefridus, velut in poesi & prosa exercitatus, sacra pariter & profana, nunc soluta, nunc metrica oratione persequitur. Rolewinkius, quæ partim e veteribus, partim e*

recentioribus excerpsit, circulis & dimensis paginarum spatiis ita est complexus, vt tum diligentia vtilitatem, tum artificio voluptatem lectori afferat. Appendix in cæteris quidem breuis est: at de facto Caroli VIII Gallorum regis tam acrem inter duos ea ætate præstantes viros disceptationem interserit, vt res pene in foro agitari videatur; hinc Germano accusante, illinc Gallo regem suum defendente. Mutius vero, vt inter contribules suos est recentissimus, ita iisdem in multis est accuratior atque vberior. Nam (vt ipse in præfatione testatur) non Latinos tantum rerum Germanicarum auctores euoluit; verum etiam quotquot Germanicos eiusdem argumenti libros cōquirere potuit, studiose excussit, & quæ Latini vel plane præterierant, vel manca & obscura ad posteros transmiserāt, e vernaculis libris probatioribus vel suppleuit, vel illustrauit; tanta diligentia & fide, vt de Germanorum origine, moribus, institutis, legibus, & memorabilibus pace ac bello per tot secula vsque ad annum Christi 1539 gestis, nulla accuratiora ante illud tempus prodierint Chronica. Porro cum animaduertissemus hos auctores, præsertim priores, passim esse deprauatos, operā dedimus vt, quoad eius fieri posset, hac editione nostra emendatissimi prodirent. In Pantheo sane multa integritati suæ restituit Hericus Petreus, vir magna eruditione atque acri iudicio præditus, qui totum id volumen diligenter recognouit. Fasciculi cum duo nacti essemus exemplaria, alterum Argentinæ impressum a Ioanne Prisio, anno 1488; alterum postea sine nomine inuulgatum, vbi ex vtriusque collatione perspeximus recentius esse minus integrum, antiquius in plerisque secuti sumus. In annorum tamen numero recentior editio visa est interdum exactior. Qua de re cum decernere ipsi nollemus, quas in ambab. editionibus diuersitates inuenimus, in finem operis reiecimus, & calculum lectori permisimus. Ad nomina propria quod attinet, quia variis modis vitiata erant pleraque, Hebraica e receptis Bibliorum editionibus emendata sunt: Latina & Græca e probatis auctoribus in integrum restituta. In barbaris atque ambiguis ea exemplarium scriptura retenta est, quæ visa est magis consentanea. In cæteris diligenter cauimus ne ab exemplarium fide quidquam discederetur. Idem etiam factū in Appēdice ac Mutio. Quod reliquum est, oramus, quotquot estis rerum Germanicarum amatores, vt & hos auctores grato animo accipiatis, & si quos habetis alios qui lucem mereri videantur, eos quoque nobis & reip. impertiri ne grauemini. Valete. Francofurti, e typographeo Wecheliano, anno

MDLXXXIIII.

AVCTORVM HVIVS VOLVMINIS VITAE, EX TRITHEMIO ET ALIIS.

GODEFRIDVS.

GODEFRIDVS Viterbiensis presbyter, vir in diuinis scripturis studiosus & eruditus, & secularis literaturæ non ignarus, ingenio præstans & clarus, metro exercitatus & prosa. Scripsit non spernendæ lectionis opuscula, quibus memoriam sui posteris reliquit. E quibus extat grande volumen ad Vrbanum papam tertium, carmine & soluta oratione mixtum, de mundi principio, de vniuerso veteri & nouo testamento, & ætatibus mundi, tẽporibus, gestis, ac historiis omnibus regum; quod prænotauit PANTHEON, lib. 18: *De mundi principio, & omn.* De aliis nihil vidi. Claruit sub Frederico Imperatore primo, & Henrico eius filio, anno Domini M C LXXXV. *Hæc Trithemius: quibus addere lubet quæ Basilius Ioannes Heroldus de eodem in sua Panthei editione præfatur.* Vixit vir ille (*inquit*) quadringẽtesimum annum ante nos, aut paulo amplius: viuit ac volitat nunc per ora virûm: viuetque merito æternum. Is namque ex Babenbergensi schola (quæ tum temporis fuit clarissima) prodiens, sacris literis instructus, Platonica disciplina imbutus, philosophus, poeta, atque historicus insignis euasit: lucem memoriæ rerum omni, ac præsertim Germanicis rebus intulit tantam, quantam ante ipsum alius nemo: & potuit id quidem præstare facillime, iam sacris & scriniis à Cõrado tertio, Friderricho primo, & Hẽricho sexto, Imperatorib. præfectus: Latinæ, Græcæ, Hebrææ, Chaldææ, multarum quoque aliarum barbararum linguarum gnarus homo: qui peregrinatione, omni terra, totoque mari per totos XL annos exercitatus, omnes omnium quas vndiq; adiit gentium Bibliothecas excusserat: in hoc (vt ipse testatur) incumbens grato animo, vt patriæ, cui hæc omnia debebat, vicem rependeret, splendoreque ab ipsa recepto, illustraret fœda taciturnitate atque dissimulatione inuidiosa fraudatam suo ornatu; quo certe nunc, astris ipsis par emicat, dum Ioachimi illius Camerarij vndecũq; doctiss. viri literatura illustratur. Miscuit proinde hic noster (vt ille ait) vtile dulci, dum rerum enumerationem grauissimam, atque de rebus seriis disputationum pondus interpolando, versibus illis ternariis & quadratis non adeo infeliciter ludit. Debet profecto omnis historia, vt sacra, sic profana, siue vetus illa, siue adusque eius tempora recentior fuerit vlla; debet, inquam, permultum tanto auctori: quo fit, vt maius illorum peccatum sit, qui tanto thesauro Remp. literariam tanto tempore scienter defraudarunt. Nam celeberrimi scriptoris loco hunc habitum semper fuisse, id declarat, quod ij qui post illum aliqua admiratione historias scripserunt, præclariss. huius testimoniis, ceu sacris quibusdam oraculis monumenta sua confirmarũt; ac velut gemmis splendidissimis exornarunt. Cæterum vt ingenue id quod mihi ipsi persuadeo, proferam, videor mihi nonnihil, ac ex parte quæ debeo patriæ præstitisse, quod huius auctoris scripta indagaui, quod illa in publicum edo, atque doctis viris cõmunico. Wolfgango quoque ab *Vssigheym*, viro memoria (quam semper præ omnibus rebus sibi optabat) in libro Vitæ dignissimo; quod hunc librum in sua Bibliotheca Fuldensi, etiam in maximis bellorum periculis, & sæpius præsenti discrimine sodalitatis suæ, conseruarit integrum, eundemque per me euulgari voluerit; cum literati homines, quas debent gratias referre nequeant, eas quidem ac maximas agãt necesse est, Wolfgango *Schutzbar*, (alias *Milchling*) pientissimi illius mei patroni successori optimo: quem dum sano consilio exercitatissimus & sapientissimus senex, vt post mortem ipsius, rebus suis præesset, legeret, bonis atque literatis hominibus Mæcenatem liberalissimum constituisse se, certissima testificatione affirmabat. neque fefellit diuinum animum præsagitio cœlitus inspirata. hic enim in bonos, in studiosos, in pauperes admodum beneficus, hanc editionem vt maturarem Reipubl. bono, sæpius admonuit, atque ardenter desiderauit. *Hæc ille de Gotefrido.*

WERNERVS ROLEWINK.

WERNERVS ROLEWINK de Laer, natione Teutonicus, patria Westphalus, ordinis Carthusiensium, domus sanctæ Barbaræ in Colonia Agrippina, vir in diuinis

ſcripturis ſtudioſiſſimus,& valde eruditus, ingenio excellens, vita & cõuerſatione deuotus,edidit multa præclara opuſcula,quibus ſe vtilem præſentibus,& memorabilem reddidit futuris. E quibus exſtant ſubiecta: Opus grande ſuper omnes epiſtolas Pauli, quod prænotauit

Doctrinam Pauli,	lib. 14:	*Doctrina Pauli Apoſt.*
De vita quoque Pauli,	lib. 7:	*Sicut fui cum Moyſe, ſic.*
De valore miſſarum,	lib. 1.	
De regimine principum,	lib. 1.	
De ſtudio Theologiæ,	lib. 1.	
Faſciculus temporum	lib. 1:	*Generatio & generatio.*
Paradiſus conſcientiæ	lib. 1:	*Tulit Dominus Deus hominem.*
Sermones multi	lib. 1.	

& alia complura. Vidi olim in eius cellula tractatus paruos quidem, ſed plures & vtiles, quorum titulos iam a memoria tulit obliuio. Viuit adhuc in Carthuſia Colonienſi prouectæ ætatis,& varia conſcribit ſub Maximiliano Romanorum rege,anno Domini quo iſta ſcripſimus M CCCC XCIIII, Indictione XII. *Trithemius. Meminit eiuſdem & Philippus Bergomas in Supplemento Chronicorum, fol. 439.*

IOANNES LINTVRIVS.

IOANNES LINTVRIVS, ſcriptor *Appendicis* ad *Faſciculum Temporum*, paſtorem ſe nominat eccleſiæ *Hoffenſis* in *Voitlandia*. Fuit ibi anno Chriſti CIↃ CCCC XXCIX, vt in hiſtoria illius anni videre eſt. Hiſtoriam complectitur inter annum Chriſti CIↃ CCCC LXXV,& annum CIↃ IↃ XIIII: in qua quidem geſta inſigniora imperij,quæ etiam apud alios habentur, deſcribit:potiſſimum tamen ad ſuam *Voitlandiam*, ſuæque *Hoffenſis* eccleſiæ res geſtas collimare videtur.

HVLDRICHVS MVTIVS.

HVLDRICHVS MVTIVS Hugwaldus Durgeus,Baſilienſis Gymnaſij profeſſor,ſcripſit de ſtudiorum ſuorum procemio libellum excuſum Baſileç. Item epiſtolam ad omnes qui Chriſtum ex animo quærunt,impreſſam Baſileæ anno 1522. De Germanorum prima origine, moribus, inſtitutis, legibus,& memorabilibus pace & bello geſtis,libros 31, impreſſos Baſileæ apud Henricum Petrum, anno 1539. Cœpit etiam ſcribere de Agricultura,& alia multa nobis incognita. Floruit Baſileæ anno 1551. *Biblioth. Geſn. Epitome.*

PANTHEON GOTFRIDI VITERBIENSIS, OLIM NOTARII REGIS CONRADI TERTII ET FRIDERICI PRIMI IMPERATORIS, ET FILII EIVS HENRICI sexti: de vniuerso veteri & nouo Testamento; de omnibus ætatibus & temporibus seculorum, de omnibus mundi regnis & regibus & gestis eorum, de omnibus Romanis Pontificibus & Imperatoribus Romanorum, assignando nomina & acta & annos & dies eorum: ab initio mundi vsq; ad tempora domini Vrbani papæ tertij, & vsq; ad prædictum Imperatorem Fridericum primum, & filium eius regem Henricum sextum.

AD DOMINVM PAPAM VRBANVM TERTIVM, PROOEMIVM.

Vmmo & vniuersali papæ Vrbano tertio, domino & patri suo reuerendissimo, Gotfridus Viterbiensis sacerdos indignus, seipsum in omni obsequio & obedientia subiectissimum.

Dum sacrosanctæ matris nostræ Romanæ ecclesiæ culmen inspicio, & eius eminentiæ considero maiestatem: illud ante omnia necessarium esse intueor, vt sicut ipsa omnibus noscitur præesse Principibus: ita omnes Reges, & Principes, & vniuersæ orbis Ecclesiæ, doctrina eius & regimine adornentur: & ab ea, tanquam à fonte iustitiæ, totius sapientiæ regulis instruantur: quia nullum scripturarũ elogium noscitur esse authenticum, nisi ab eius sapientiæ fluminibus, sitientibus propinetur. Quare, si quod historiarum opus, noua per aliquem institutione conficitur, ratio suggerit, vt antequam in publicum deueniat, Apostolico examini præsentetur: quatenus, si acceptione dignum esse perpenditur, eius mandato & iudicio approbetur: & ab eo vires authoritatemque recipiat, cui terrena & cœlestia diuinitus sunt commissa.

Eapropter, reuerendissime pater, hoc opusculum longo tempore simplicitatis meæ studiis aggregatum, & de veteri & nouo Testamento, atque de omnibus ferè historiis, in vnum volumen sub compendio redactum, ad honorem Dei, & emendationem seu approbationẽ sanctæ Romanæ ecclesiæ, ante vestrum examen perferre disposui, vestræque gratiæ præsentare curaui: vt si, authore Deo,

per vos fuerit approbatum, ad alias ecclesias ulterius deriuetur; & non solùm clerici, sed etiam Reges & Principes habeant hoc opus à vestræ sanctitatis authoritate. Impoßibile enim est, perfecti regiminis & regiæ potestatis excellentiam conuenienter attingere his qui mundi cursum & originem aut scripturarum dogmata ignorant. Imperator verò aut Rex, qui cæteris Principibus potestate præponitur, si fuerit philosophiæ nescius, errare sæpius quàm regnare videtur. quia dum in causis Reipublicæ sapientia indiget, cogitur eam ab aliis frequenter emendicare. & ex hoc, aliena sæpius quàm sua cernitur virtute regnare. Omnes nanque Reges debent rerum statum, & iustitiæ disciplinam cognoscere: quam sola bruta animantia ignorant. Oportet etiam eos creatori de his omnibus reddere rationem. quia ipsi, quum legibus sint absoluti, non in legem, sed in Deum potiùs, videntur peccare: vnde dicitur, Tibi soli peccaui. *Quum ergo Reges, non in leges, sed in Deum peccent, & Dei solius, vestroque examini reseruentur: antiquorum regum vitam & gesta atque historias oportet eos cognoscere: vt causæ præcedentium, fiant eis in posterum cautio futurorum. Ipsi quoque Principes, inter alia beneficia sanctæ Romanæ ecclesiæ, gaudeant se hunc historiarum libellum de fonte sanctitatis vestræ suscipere: cuius instructi adminiculo, poterunt subiectos sibi populos rationabiliùs gubernare.*

Hoc autem opus, non tantùm in prosis, sed versibus annotaui: vt lectores eius, si aliquando prosas legendo fuerint fatigati, quum versus sequentes inspexerint, consonantia & delectatione metrorum ad legendum vlterius prouocentur: illi autem qui versus fortè non intelligunt, prosarum saltem lectionibus delectentur.

Intentionis autem nostræ est in hoc opere, ab ipsa prima rerum creatione incipere; immo ante omnem creationem, scilicet à diuina essentia, quæ est ante tempora. de qua frequenter quæritur; Vbi erat tunc Deus? & in quo mundo? & quid operabatur? & quomodo est trinus, & vnus Deus? & cuius erat dominus, dum nulla erat creatura? & quomodo Spiritus Domini ferebatur super aquas? & huiusmodi alia. Item de angelis, de cœlis, de planetis & elementis, atque de creatione hominis: & deinceps vniuersum vetus & nouum Testamentum, omnesq; historias gentium, regum & regnorum, sub compendio perlustramus. quæ omnia per capitula in ordine disponemus.

Nomen autem authoris libri, est GOTFRIDVS: *quod interpretatur,* Pax Dei. *In lingua nanque Teutonica,* Got *dicitur Deus:* & Frid *dicitur Pax. Ideoque hoc nomen huic operi satis conuenire videtur: quum in hoc libro vetus Testamentum cum nouo, Latinæ historiæ cum barbaris, & prosæ cum versibus, sub vno volumine, tanquam inuicem pacificans, concedet.*

Æstimo autem in causis huiuscemodi (sicut mos est fieri) nonnullos æmulos inuidiæ liuore torqueri: qui, prius quàm librum conspiciant, prius quàm magnam rerum copiam cognoscant, fient mihi non æquitatis iudices, sed operis detractores. Aduersus quorum insidias, talem ad defensionem mei voluminis constitui armaturam; vt per singula penè libri capitula, singula sint authorum nomina, in testimonium præsignata: quæ & lectoribus authoritatem exhibeant, & meipsum à detrahentium immanitate defendant.

Itaque super vetus Testamentum hos habeo authores:

Mosem, Esaiam, Iosephum, Danielem, & alios Prophetas: Iesum Sirach, Dauid, Salomonem, Hester, Iudith, Esdra, & Machabæos.

In nouo autem Testamento, authores hos inducimus:

Omnes Apostolos, Clementem Papam, Dionysium Areopagitam, Origenem, Iohannem Chrysostomum, Athanasium, Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, Gregorium: aliosq; nonnullos Ecclesiæ doctores.

Super historias verò gentilium, habemus etiam

Iosephum, Dionem, Strabonem, Orosium, Hegesippum, Suetonium, Solinum, Iulium Aphricanum, qui prima Chronica conscripsit sub Marco Crasso.

De Chaldæis quoque habemus

Berosum, qui omnia Chaldæorum scripta deflorauit.

De Ægyptiis, inducimus

Manethon historiographum & chronographum Ægyptiorum. Habemus etiam ab Ægyptiis, Mochum, Estium, & Hieronymum Ægyptium, historiographos famosissimos.

Materia igitur totius libri est, vniuersum vetus & nouũ Testamentum, & vniuersi Imperatores, Reges & regna, quæ fuerunt vel sunt ab initio mundi vsque ad tempora nostra. quorum omnium notamus originẽ & finem, nomina, ætates, & gesta.

Sola itaque nomina regnorum, ad maiorem euidentiam, in præsenti proœmio duximus subroganda:

**Babyloniorũ regnũ,*	*Teutonum,*	*Senonum Gallorum,* (*Ordo hic confusus.)
Assyriorum,	*Lombardorum,*	*Saxonum,*
Indorum,	*Hunnorum,*	*Sueuorum,*
Ægyptiorum,	*Gothorum,*	*Siculorum,*
Argiuorum,	*Visigothorum,*	*Cretensium,*
Lacedæmoniorum,	*Ostrogothorum,*	*Scytharum,*
Thessalorum,	*Anglorum,*	*Auarorum, hoc est Vngarorum priorum.*
Sicyoniorum,	*Britonum,*	
Lydiorum,	*Pannoniorum,*	*Vinulorum, qui sunt in confiniis Asiæ & Europæ, super Mæotidas paludes.*
Amazonum,	*Atheniensium,*	
Macedonum,	*Medorum,*	
Hebræorum,	*Troianorum,*	*Vandalorum: &*
Græcorum,	*Romanorum, Regum & Consulum,*	*Sardorum regnum.*
Italorum omnium,		*Item,*
Francorum,	*Sicambrorum,*	*De Sibyllis vatidicis.*

Similiter post omnes Reges, posuimus etiam historias Imperatorum; item omnium Pontificum Romanorum gesta, & annos, & menses, & dies, nominaq; eorum: à beato Petro, vsque ad venerabilem Vrbanum tertium papam: & vsque ad dominum Imperatorem Fridericum primum, & ad filium eius dominum Regem Henricum sextum, feliciter. Amen.

OPERIS DIVISIO.

Hoc autem opus, in viginti partes diuiditur: videlicet,

Sub veteri Testamento, hæc:

pars incipit à vel ab ... & peruenit vsque ad

	pars incipit à vel ab	& peruenit vsque ad	
1	creatione rerum inuiſibilium & viſibilium,	Adam,	1
2	Adam,	Noë,	2
3	Noë,	Abraham,	3
4	Abraham,	Moſem,	4
5	Moſe,	Ioſue,	5
6	Ioſue,	Samuelem,	6
7	Samuele,	Dauid,	7
8	Dauid,	Romam,	8
9	Roma,	Darium,	9
10	Dario,	Alexandrum Magnum,	10
11	Alexandro Magno,	Iudam Machabæum,	11
12	Iuda Machabæo,	omnes Prophetas,	12
13	omnibus Prophetis,	Iohannem Baptiſtam,	13
	Sub nouo Testamento:		
14	Iohanne Baptiſta,	Bellum ciuile,	14
15	Bello ciuili,	Orientale imperium,	15
16	Orientali imperio,	Carolum Magnum,	16
17	Carolo Magno,	Anglos, & Saxones,	17
18	Anglis & Saxonibus,	Regalia inſignia,	18
19	Regalibus,	Catalogos,	19
20	Catalogis	Vrbanum tertium,	20

Omnes hæ partes certis capitibus diſtinctæ ſunt.

INVOCATIO AD DEVM, QVI EST PRINCIPIVM omnium rerum.

Principium rerum, primæuaque geſta dierum,
Scribere me doceat Lumen de lumine verum,
Cuius ad imperium ſecula ſunt & erunt.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM

Pars Prima.

DE DIVINA ESSENTIA ANTE OMNEM CREATIONEM, & de mundo archetypo.

DE mundi principio & omnibus eius ætatibus & regnis & regibus (authore Domino) tractaturi, ante omnia de ipso Deo aliquid prælibare intendimus, videlicet de Patre & Filio & Spiritu sancto: & quomodo tres personæ sint vnus Deus: & in quo statu, aut in quo mundo, erat Deus antequam cœlum & terram formasset, & antequam angelos vel aliquam creaturam fecisset. Quæ omnia quum sapientiam humanam, sensumque fragilitatis nostræ exsuperent, plenariè non possumus explicare. Tentabimus tamen, quasi modò geniti infantes, quibus perfectè loquendi facultas non suppetit, tanquam infantiliter de Dei essentia balbutire, in quantum ratio patitur, & ipse permiserit, cognoscamus. Essemus enim tanquam gentes quæ ignorant Deum. nisi credentes in Deum, scientiam Dei inuestigando quæramus.

Dicimus igitur, absque præiudicio melioris sententiæ; quòd Deus est substantia spiritualis, incircumscripta, omnipotens, incommutabilis, & inæstimabilis, & æterna, & tam incomparabilis pulchritudinis, atque tam ineffabilis suauitatis, vt angeli, qui solem in septuplum sua pulchritudine vincunt, iugiter desiderent in eum aspicere, & insatiabiliter gloriæ suæ præsentiam desiderare.

Deus, a patrando dicitur Pater, quia omnia creat, omnia patrat. Dicitur trinus, & dicitur vnus, sicut (exempli causa) in solem cōspicimus. Est enim in sole, ignea substantia, splendor, & calor. quæ tria, inseparabilia sunt. Per solem, intelligo Patrem; in splendore, Filium; in calore, accipio Spiritum sanctum. Filius Dei, dicitur sapientia Patris; quia à Patre, sicut splendor à sole, procedit: Spiritus sanctus, amor Patris & Filij nuncupatur. Pater, est vis diuinitatis, quæ omnia patrat. Illa autem vis diuinitatis, quę omnia continet, & omnia disponit, Filius appellatur. Qui verò omnia inspirando viuificat & ornat, Spiritus sanctus nuncupatur. Ex Patre, sunt omnia: per Filium, omnia: in Spiritu sancto, omnia.

Quæritur autem à multis, Quum Deus sit principium sine principio, & maneat ab æterno, nunquid credendum est, quòd ante creationem huius mundi, ipse solitarius fuerit, & sine mūdo aliquo? Ad quod dicimus sicut scriptum est, *Quod factum est, in ipso vita erat.* Per hoc patet, omnem creaturam in Dei præuidentia semper fuisse visibilem: quæ postea per formam apparuit visibilis in creatione ipsi creaturæ. quemadmodum & arca vel domus concepta in mente artificis, & ad effectum perducta in formam: talis constat in forma, qualem eam artifex in mente gestabat. Vnde dicitur Deus non esse antiquior sua creatura tempore, sed dignitate, & semper in se mundum habuisse. Quem mundum philosophi vocant archetypum id est figuratiuum. De hoc mundo archetypo, in consequentibus versibus exponemus. Propterea Deus Hebraicè dicitur אדני *adonai*: & Græcè Θεὸς *theos*, id est omnia videns: quoniam antequam te creasset, omnia vidit, omnia nouit. Deus vbique essentialiter est: substantialiter autem in intellectuali cœlo creditur habitare. de quo cœlo postea dicemus, vbi de cœlis disputabimus. Deus non circumscribitur loco. Locus nanq; est res corporea, Deus autem, incorporeus: vnde & loco non circumscribitur. Nam locus, est terminus circumhabentis, secundum quod circuit circumhabitum. Deus enim quum sit substantia intelligibilis, in locis intelligibilibus est, non in sensibilibus est sensibiliter: nec tenetur à sensibili loco, sed ipse tenet locum. Quum igitur dicitur Deus esse in nobis, non vt in loco, ita in nobis erit: sed secundum quod coadest, & eo existit, & operatur in nobis. Vsualiter autem dicimus; Est in nobis; quum oporteret dicere; Operatur in nobis. Quod enim est sine tumore, sine crassitudine, &

43
8 G
13

GERMANICORVM SCRIPTORVM, QVI RERVM A GERMANIS PER MVLTAS ÆTATES GESTARVM HISTORIAS VEL ANNALES POSTERIS RELIQVERVNT,

Tomus alter:

Quo continẽtur Gotefridi Viterbiẽsis Pantheon, Werneri Rolewinkii Fasciculus temporum, & H. Mutii Chronica. Ad hos scriptores, magna diligentia recognitos, accessit nunc recens secundi Appendix, nunquam antehac in lucem edita.

Ex bibliotheca Ioannis Pistorij Nidani D.

Vitas auctorum qui hoc volumine continentur, inuenies post præfationem.

CVM INDICE LOCVPLETISSIMO.

FRANCOFVRTI
Apud hæredes Andreæ Wecheli,
ANNO MDLXXXIIII.

ANDR. VVECHELI HEREDES GERMANICI NOMINIS AMATORIBVS S. P. D.

OSTEAQVAM *soceri obitu res typographica cũ reliqua hereditate ad nos deuoluta est, id nobis vnice curandum existimauimus, vt tum cæteras eius laudes tueremur, tum Germanici nominis studium pro nostra virili æmularemur. Quem animum nostrum cũ præclari quidam viri perspexissent, quibus idem propositus erat scopus, vltro se instituto nostro & duces & socios præbuerunt; in primis Ioannes Pistorius, vir vt in arte medica, sic in historiarum cognitione magno cum iudicio versatus. Eius itaque consilio Germanicarum rerum scriptores in duas classes distribuimus. In prima eos posuimus, qui vniuersalem gentis historiam, vel a mundi primordiis, vel a remotißimis seculis auspicati, per multos annos vsque ad sua tempora deduxerunt: in altera eos consociauimus, qui vnius duntaxat populi aut principis res per aliquot annos gestas memoriæ prodiderunt: & pro cuiusque scriptoris ætate, locum ei in sua classe attribuimus. Qua in re cum etiam moles tomorum spectanda nobis esset, ideoque Rolewinkij Fasciculus in primum prioris claßis tomum recipi non posset, in altero suæ claßis tomo honestum ei locum aßignare voluimus; atque vt stationem suam tueretur melius, idoneum ei comitatum addendum censuimus. Ea quoque in re lubenter nos idem Pistorius, vt humanus est & promptus, adiuuit. Eius igitur monitu in hoc altero tomo damus primum Gotefridi Pantheon; deinde Rolewinkij Fasciculum, cum Linturij Appendice; tertio, Huldr. Mutij Chronica. Quorum duo priores a mundi exordio vsque ad sua tempora historiam perduxerunt: ac Gotefridus quidem circa annum Christi 1186, in Henrico VI substitit: Rolewinkius autem, in Maximiliano I, & anno Christi 1484: Appendix Linturij, in eodem Maximiliano, & anno Christi 1514. Tertius vero, Mutius, non a mundi quidem principio, sed a prima tamen Germanicæ gentis origine commentarios suos inchoauit, eosq; continuo historiæ filo perduxit vsque ad annum Christi 1539, qui Carolo V imperij annus fuit 20. Atque vt temporum interuallis disiuncti sunt auctores isti, ita etiã diuerso scriptionis genere posteros & iuuare & oblectare voluerunt. Gotefridus, velut in poesi & prosa exercitatus, sacra pariter & profana, nunc soluta, nunc metrica oratione persequitur. Rolewinkius, quæ partim e veteribus, partim e*

recentioribus excerpsit, circulis & dimensis paginarum spatiis ita est complexus, ut tum diligentia utilitatem, tum artificio voluptatem lectori afferat. Appendix in cæteris quidem breuis est: at de facto Caroli VIII Gallorum regis tam acrem inter duos ea ætate præstantes viros disceptationem interserit, ut res pene in foro agitari videatur; hinc Germano accusante, illinc Gallo regem suum defendente. Mutius vero, ut inter contribules suos est recentissimus, ita iisdem in multis est accuratior atque uberior. Nam (ut ipse in præfatione testatur) non Latinos tantum rerum Germanicarum auctores euoluit; verum etiam quotquot Germanicos eiusdem argumenti libros cōquirere potuit, studiose excussit, & quæ Latini vel plane præterierant, vel manca & obscura ad posteros transmiserāt, e vernaculis libris probatioribus vel suppleuit, vel illustrauit; tanta diligentia & fide, ut de Germanorum origine, moribus, institutis, legibus, & memorabilibus pace ac bello per tot secula usque ad annum Christi 1539 gestis, nulla accuratiora ante illud tempus prodierint Chronica. Porro cum animaduertissemus hos auctores, præsertim priores, passim esse deprauatos, operā dedimus ut, quoad eius fieri posset, hac editione nostra emendatissimi prodirent. In Pantheo sane multa integritati suæ restituit Hericus Petreus, vir magna eruditione atque acri iudicio præditus, qui totum id volumen diligenter recognouit. Fasciculi cum duo nacti essemus exemplaria, alterum Argentinæ impressum a Ioanne Prisio, anno 1488; alterum postea sine nomine inuulgatum, ubi ex utriusque collatione perspeximus recentius esse minus integrum, antiquius in plerisque secuti sumus. In annorum tamen numero recentior editio visa est interdum exactior. Qua de re cum decernere ipsi nollemus, quas in ambab. editionibus diuersitates inuenimus, in finem operis reiecimus, & calculum lectori permisimus. Ad nomina propria quod attinet, quia variis modis vitiata erant pleraque, Hebraica e receptis Bibliorum editionibus emendata sunt: Latina & Græca e probatis auctoribus in integrum restituta. In barbaris atque ambiguis ea exemplarium scriptura retenta est, quæ visa est magis consentanea. In cæteris diligenter cauimus ne ab exemplarium fide quidquam discederetur. Idem etiam factū in Appēdice ac Mutio. Quod reliquum est, oramus, quotquot estis rerum Germanicarum amatores, ut & hos auctores grato animo accipiatis, & si quos habetis alios qui lucem mereri videantur, eos quoque nobis & reip. impertiri ne grauemini. Valete. Francofurti, e typographeio Wecheliano, anno

MDLXXXIIII.

AVCTO-

AVCTORVM HVIVS VOLVMINIS VITAE, EX TRITHEMIO ET ALIIS.

GODEFRIDVS.

GODEFRIDVS Viterbiensis presbyter, vir in diuinis scripturis studiosus & eruditus, & secularis literaturæ non ignarus, ingenio præstans & clarus, metro exercitatus & prosa. Scripsit non spernendæ lectionis opuscula, quibus memoriam sui posteris reliquit. E quibus extat grande volumen ad Vrbanum papam tertium, carmine & soluta oratione mixtum, de mundi principio, de vniuerso veteri & nouo testamento, & ætatibus mundi, tēporibus, gestis, ac historiis omnibus regum; quod prænotauit PANTHEON, lib. 18: *De mundi principio, & omn.* De aliis nihil vidi. Claruit sub Frederico Imperatore primo, & Henrico eius filio, anno Domini M C LXXXV. *Hæc Trithemius: quibus addere lubet quæ Basilius Ioannes Heroldus de eodem in sua Panthei editione præfatur.* Vixit vir ille (*inquit*) quadringētesimum annum ante nos, aut paulo amplius: viuit ac volitat nunc per ora virûm: viuetque merito æternum. Is namque ex Babenbergensi schola (quæ tum temporis fuit clarissima) prodiens, sacris literis instructus, Platonica disciplina imbutus, philosophus, poeta, atque historicus insignis euasit: lucem memoriæ rerum omni, ac præsertim Germanicis rebus intulit tantam, quantam ante ipsum alius nemo: & potuit id quidem præstare facillime, iam sacris & scriniis à Cōrado tertio, Friderricho primo, & Hēricho sexto, Imperatorib. præfectus: Latinæ, Græcæ, Hebrææ, Chaldææ, multarum quoque aliarum barbararum linguarum gnarus homo: qui peregrinatione, omni terra, totoque mari per totos XL annos exercitatus, omnes omnium quas vndiq; adiit gentium Bibliothecas excusserat: in hoc (vt ipse testatur) incumbens grato animo, vt patriæ, cui hæc omnia debebat, vicem rependeret, splendoreque ab ipsa recepto, illustraret fœda taciturnitate atque dissimulatione inuidiosa fraudatam suo ornatu; quo certe nunc, astris ipsis par emicat, dum Ioachimi illius Camerarij vndecūq; doctiss. viri literatura illustratur. Miscuit proinde hic noster (vt ille ait) vtile dulci, dum rerum enumerationem grauissimam, atque de rebus seriis disputationum pondus interpolando, versibus illis ternariis & quadratis non adeo infeliciter ludit. Debet profecto omnis historia, vt sacra, sic profana, siue vetus illa, siue adusque eius tempora recentior fuerit vlla; debet, inquam, permultum tanto auctori: quo fit, vt maius illorum peccatum sit, qui tanto thesauro Remp. literariam tanto tempore scienter defraudarunt. Nam celeberrimi scriptoris loco hunc habitum semper fuisse, id declarat, quod ij qui post illum aliqua admiratione historias scripserunt, præclariss. huius testimoniis, ceu sacris quibusdam oraculis monumenta sua confirmarūt, ac velut gemmis splendidissimis exornarunt. Cæterum vt ingenue id quod mihi ipsi persuadeo, proferam, videor mihi nonnihil, ac ex parte quæ debeo patriæ præstitisse, quod huius auctoris scripta indagaui, quod illa in publicum edo, atque doctis viris cōmunico. Wolfgango quoque ab *Vssigheym*, viro memoria (quam semper præ omnibus rebus sibi optabat) in libro Vitæ dignissimo; quod hunc librum in sua Bibliotheca Fuldensi, etiam in maximis bellorum periculis, & sæpius præsenti discrimine sodalitatis suæ, conseruarit integrum, eundemque per me euulgari voluerit; cum literati homines, quas debent gratias referre nequeant, eas quidem ac maximas agāt necesse est; Wolfgango *Schutzbar*, (alias *Milchling*) pientissimi illius mei patroni successori optimo: quem dum sano consilio exercitatissimus & sapientissimus senex, vt post mortem ipsius, rebus suis præesset, legeret, bonis atque literatis hominibus Mæcenatem liberalissimum constituisse se, certissima testificatione affirmabat. neque fefellit diuinum animum præsagitio cœlitus inspirata. hic enim in bonos, in studiosos, in pauperes admodum beneficus, hanc editionem vt maturarem Reipubl. bono, sæpius admonuit, atque ardenter desiderauit. *Hæc ille de Gotefrido.*

WERNERVS ROLEWINK.

WERNERVS ROLEWINK de Laer, natione Teutonicus, patria Westphalus, ordinis Carthusiensium, domus sanctæ Barbaræ in Colonia Agrippina, vir in diuinis

ſcripturis ſtudioſiſſimus,& valde eruditus, ingenio excellens, vita & cõuerſatione deuotus,edidit multa præclara opuſcula,quibus ſe vtilem præſentibus,& memorabilem reddidit futuris. E quibus exſtant ſubiecta: Opus grande ſuper omnes epiſtolas Pauli, quod prænotauit

Doctrinam Pauli,	lib. 14:	*Doctrina Pauli Apoſt.*
De vita quoque Pauli,	lib. 7:	*Sicut fui cum Moyſe ſic.*
De valore miſſarum,	lib. 1.	
De regimine principum,	lib. 1.	
De ſtudio Theologiæ,	lib. 1.	
Faſciculus temporum	lib. 1:	*Generatio & generatio.*
Paradiſus conſcientiæ	lib. 1:	*Tulit Dominus Deus hominem.*
Sermones multi	lib. 1.	& alia complura.

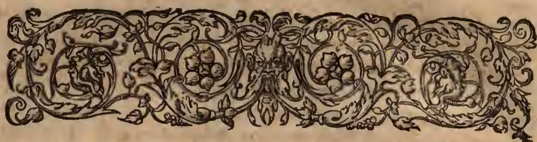
Vidi olim in eius cellula tractatus paruos quidem, ſed plures & vtiles, quorum titulos iam a memoria tulit obliuio. Viuit adhuc in Carthuſia Colonienſi prouectæ ætatis,& varia conſcribit ſub Maximiliano Romanorum rege,anno Domini quo iſta ſcripſimus M CCCC XCIIII, Indictione XII. *Trithemius. Meminit eiuſdem & Philippus Bergomas in Supplemento Chronicorum, fol. 430.*

IOANNES LINTVRIVS.

IOANNES LINTVRIVS, ſcriptor *Appendicis* ad *Faſciculum Temporum*, paſtorem ſe nominat eccleſiæ *Heſſenſis* in *Voitlandia.* Fuit ibi anno Chriſti CIↃ CCCC XXCIX, vt in hiſtoria illius anni videre eſt. Hiſtoriam complectitur inter annum Chriſti CIↃ CCCC LXXV,& annum CIↃ IↃ XIIII: in qua quidem geſta inſigniora imperij,quæ etiam apud alios habentur, deſcribit:potiſſimum tamen ad ſuam *Voitlandiam*, ſuæque *Heſſenſis* eccleſiæ res geſtas collimare videtur.

HVLDRICHVS MVTIVS.

HVLDRICHVS MVTIVS Hugwaldus Durgeus,Baſilienſis Gymnaſij profeſſor,ſcripſit de ſtudiorum ſuorum proœmio libellum excuſum Baſileę. Item epiſtolam ad omnes qui Chriſtum ex animo quærunt,impreſſam Baſileæ anno 1522. De Germanorum prima origine, moribus, inſtitutis, legibus,& memorabilibus pace & bello geſtis,libros 31, impreſſos Baſileæ apud Henricum Petrum, anno 1539. Cœpit etiam ſcribere de Agricultura,& alia multa nobis incognita. Floruit Baſileæ anno 1551. *Biblioth. Geſn. Epitome.*

PANTHEON GOTFRIDI VITERBIENSIS, OLIM NOTARII REGIS CONRADI TERTII ET FRIDERICI PRIMI IMPERATORIS, ET FILII EIVS HENRICI sexti: de vniuerso veteri & nouo Testamento; de omnibus ætatibus & temporibus seculorum, de omnibus mundi regnis & regibus & gestis eorum, de omnibus Romanis Pontificibus & Imperatoribus Romanorum, assignando nomina & acta & annos & dies eorum: ab initio mundi vsq; ad tempora domini Vrbani papæ tertij, & vsq; ad prædictum Imperatorem Fridericum primum, & filium eius regem Henricum sextum.

AD DOMINVM PAPAM VRBANVM TERTIVM, PROOEMIVM.

Vmmo & vniuersali papæ Vrbano tertio, domino & patri suo reuerendissimo, Gotfridus Viterbiensis sacerdos indignus, seipsum in omni obsequio & obedientia subiectissimum.

Dum sacrosanctæ matris nostræ Romanæ ecclesiæ culmen inspicio, & eius eminentiæ considero maiestatem: illud ante omnia necessarium esse intueor, vt sicut ipsa omnibus noscitur præesse Principibus: ita omnes Reges, & Principes, & vniuersæ orbis Ecclesiæ, doctrina eius & regimine adornentur: & ab ea, tanquam à fonte iustitiæ, totius sapientiæ regulis instruantur: quia nullum scripturarũ elogium noscitur esse authenticum, nisi ab eius sapientiæ fluminibus, sitientibus propinetur. Quare, si quod historiarum opus, noua per aliquem institutione conficitur, ratio suggerit, vt antequam in publicum deueniat, Apostolico examini præsentetur: quatenus, si acceptione dignum esse perpenditur, eius mandato & iudicio approbetur: & ab eo vires authoritatemque recipiat, cui terrena & cœlestia diuinitus sunt commissa.

Eapropter, reuerendissime pater, hoc opusculum longo tempore simplicitatis meæ studiis aggregatum, & de veteri & nouo Testamento, atque de omnibus ferè historiis, in vnum volumen sub compendio redactum, ad honorem Dei, & emendationem seu approbationẽ sanctæ Romanæ ecclesiæ, ante vestrum examen perferre disposui, vestræque gratiæ præsentare curaui: vt si, authore Deo,

per vos fuerit approbatum, ad alias ecclesias vlterius deriuetur; & non solùm clerici, sed etiam Reges & Principes habeant hoc opus à vestræ sanctitatis auctoritate. Impossibile enim est, perfecti regiminis & regiæ potestatis excellentiam conuenienter attingere his qui mundi cursum & originem aut scripturarum dogmata ignorant. Imperator verò aut Rex, qui cæteris Principibus potestate præponitur, si fuerit philosophiæ nescius, errare sæpius quàm regnare videtur. quia dum in causis Reipublicæ sapientia indiget, cogitur eam ab aliis frequenter emendicare. & ex hoc, aliena sæpius quàm sua cernitur virtute regnare. Omnes nanque Reges debent rerum statum, & iustitiæ disciplinam cognoscere: quam sola bruta animantia ignorant. Oportet etiam eos creatori de his omnibus reddere rationem. quia ipsi, quum legibus sint absoluti, non in legem, sed in Deum potiùs, videntur peccare: vnde dicitur, Tibi soli peccaui. *Quum ergo Reges, non in leges, sed in Deum peccent, & Dei solius, vestroque examini reseruentur: antiquorum regum vitam & gesta atque historias oportet eos cognoscere: vt causæ præcedentium, fiant eis in posterum cautio futurorum. Ipsi quoque Principes, inter alia beneficia sanctæ Romanæ ecclesiæ, gaudeant se hunc historiarum libellum de fonte sanctitatis vestræ suscipere: cuius instructi adminiculo, poterunt subiectos sibi populos rationabiliùs gubernare.*

Hoc autem opus, non tantùm in prosis, sed versibus annotaui: vt lectores eius, si aliquando prosas legendo fuerint fatigati, quum versus sequentes inspexerint, consonantia & delectatione metrorum ad legendum vlterius prouocentur: illi autem qui versus fortè non intelligunt, prosarum saltem lectionibus delectentur.

Intentionis autem nostræ est in hoc opere, ab ipsa prima rerum creatione incipere; immo ante omnem creationem, scilicet à diuina essentia, quæ est ante tempora. de qua frequenter quæritur; Vbi erat tunc Deus? & in quo mundo? & quid operabatur? & quomodo est trinus, & vnus Deus? & cuius erat dominus, dum nulla erat creatura? & quomodo Spiritus Domini ferebatur super aquas? & huiusmodi alia. Item de angelis, de cœlis, de planetis & elementis, atque de creatione hominis: & deinceps vniuersum vetus & nouum Testamentum, omnesq; historias gentium, regum & regnorum, sub compendio perlustramus. quæ omnia per capitula in ordine disponemus.

Nomen autem authoris libri, est GOTFRIDVS: *quod interpretatur, Pax Dei. In lingua nanque Teutonica,* Got *dicitur Deus: &* Frid *dicitur Pax. Ideoque hoc nomen huic operi satis conuenire videtur: quum in hoc libro vetus Testamentum cum nouo, Latinæ historiæ cum barbaris, & prosæ cum versibus, sub vno volumine, tanquam inuicem pacificans, concedet.*

Æstimo autem in causis huiuscemodi (sicut mos est fieri) nonnullos æmulos inuidiæ liuore torqueri: qui, prius quàm librum conspiciant, prius quàm magnam rerum copiam cognoscant, fient mihi non æquitatis iudices, sed operis detractores. Aduersus quorum insidias, talem ad defensionem mei voluminis constitui armaturam; vt per singula penè libri capitula, singula sint authorum nomina, in testimonium præsignata: quæ & lectoribus authoritatem exhibeant, & meipsum à detrahentium immanitate defendant.

Itaque

Itaque super vetus Testamentum hos habeo authores:

Mosem, Esaiam, Iosephum, Danielem, & alios Prophetas: Iesum Sirach, Dauid, Salomonem, Hester, Iudith, Esdra, & Machabæos.

In nouo autem Testamento, authores hos inducimus:

Omnes Apostolos, Clementem Papam, Dionysium Areopagitam, Origenem, Iohannem Chrysostomum, Athanasium, Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, Gregorium: aliosq; nonnullos Ecclesiæ doctores.

Super historias verò gentilium, habemus etiam

Iosephum, Dionem, Strabonem, Orosium, Hegesippum, Suetonium, Solinum, Iulium Aphricanum, qui prima Chronica conscripsit sub Marco Crasso.

De Chaldæis quoque habemus

Berosum, qui omnia Chaldæorum scripta deflorauit.

De Ægyptiis, inducimus

Manethon historiographum & chronographum Ægyptiorum. Habemus etiam ab Ægyptiis, Mochum, Estium, & Hieronymum Ægyptium, historiographos famosissimos.

Materia igitur totius libri est, vniuersum vetus & nouũ Testamentum, & vniuersi Imperatores, Reges & regna, quæ fuerunt vel sunt ab initio mundi vsque ad tempora nostra. quorum omnium notamus originẽ & finem, nomina, ætates, & gesta.

Sola itaque nomina regnorum, ad maiorem euidentiam, in præsenti proœmio duximus subroganda:

**Babyloniorũ regnũ,* *Assyriorum,* *Indorum,* *Ægyptiorum,* *Argiuorum,* *Lacedæmoniorum,* *Thessalorum,* *Sicyoniorum,* *Lydiorum,* *Amazonum,* *Macedonum,* *Hebræorum,* *Græcorum,* *Italorum omnium,* *Francorum,*

Teutonum, *Lombardorum,* *Hunnorum,* *Gothorum,* *Visigothorum,* *Ostrogothorum,* *Anglorum,* *Britonum,* *Pannoniorum,* *Athieniensium,* *Medorum,* *Troianorum,* *Romanorum, Regum & Consulum,* *Sicambrorum,*

Senonum Gallorum, *Saxonum,* *Sueuorum,* *Siculorum,* *Cretensium,* *Scytharum,* *Auarorum, hoc est Vngarorum priorum.* *Vinulorum, qui sunt in confiniis Asiæ & Europæ, super Mæotidas paludes.* *Vandalorum: &* *Sardorum regnum.* *Item,* *De Sibyllis vatidicis.*

*Ordo hic confusus.

Similiter post omnes Reges, posuimus etiam historias Imperatorum; item omnium Pontificum Romanorum gesta, & annos, & menses, & dies, nominaq; eorum: à beato Petro, vsque ad venerabilem Vrbanum tertium papam: & vsque ad dominum Imperatorem Fridericum primum, & ad filium eius dominum Regem Henricum sextum, feliciter. Amen.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM PARS PRIMA.

DE DIVINA ESSENTIA ANTE OMNEM CREATIONEM, & de mundo archetypo.

De mundi principio & omnibus eius ætatibus & regnis & regibus (authore Domino) tractaturi, ante omnia de ipso Deo aliquid prælibare intendimus, videlicet de Patre & Filio & Spiritu sancto: & quomodo tres personæ sint vnus Deus: & in quo statu, aut in quo mundo, erat Deus antequam cœlum & terram formasset, & antequam angelos vel aliquam creaturam fecisset. Quæ omnia quum sapientiam humanam, sensumque fragilitatis nostræ exsuperent, plenariè non possumus explicare. Tentabimus tamen, quasi modò geniti infantes, quibus perfectè loquendi facultas non suppetit, tanquam infantiliter de Dei essentia balbutire, in quantum ratio patitur, & ipse permiserit, cognoscamus. Essemus enim tanquam gentes quæ ignorant Deum. nisi credentes in Deum, scientiam Dei inuestigando quæramus.

Dicimus igitur, absque præiudicio melioris sententiæ; quòd Deus est substantia spiritualis, incircumscripta, omnipotens, incommutabilis, & inæstimabilis, & æterna, & tam incomparabilis pulchritudinis, atque tam ineffabilis suauitatis, vt angeli, qui solem in septuplum sua pulchritudine vincunt, iugiter desiderent in eum aspicere, & insatiabiliter gloriæ suæ præsentiam desiderare.

Deus, a patrando dicitur Pater, quia omnia creat, omnia patrat. Dicitur trinus, & dicitur vnus, sicut (exempli causa) in solem cõspicimus. Est enim in sole, ignea substantia, splendor, & calor. quæ tria, inseparabilia sunt. Per solem, intelligo Patrem; in splendore, Filium; in calore, accipio Spiritum sanctum. Filius Dei, dicitur sapientia Patris; quia à Patre, sicut splendor à sole, procedit: Spiritus sanctus, amor Patris & Filij nuncupatur. Pater, est vis diuinitatis, quæ omnia patrat. Illa autem vis diuinitatis, quę omnia continet, & omnia disponit, Filius appellatur. Qui verò omnia inspirando viuificat & ornat, Spiritus sanctus nuncupatur. Ex Patre, sunt omnia: per Filium, omnia: in Spiritu sancto, omnia.

Quæritur autem à multis, Quum Deus sit principium sine principio, & maneat ab æterno, nunquid credendum est, quòd ante creationem huius mundi, ipse solitarius fuerit, & sine mũdo aliquo? Ad quod dicimus sicut scriptum est, *Quod factum est, in ipso vita erat.* Per hoc patet, omnem creaturam in Dei præuidentia semper fuisse visibilem: quæ postea per formam apparuit visibilis in creatione ipsi creaturæ. quemadmodum & arca vel domus concepta in mente artificis, & ad effectum perducta in formam: talis constat in forma, qualem eam artifex in mente gestabat. Vnde dicitur Deus non esse antiquior sua creatura tempore, sed dignitate, & semper in se mundum habuisse. Quem mundum philosophi vocant archetypum id est figuratiuum. De hoc mundo archetypo, in consequentibus versibus exponemus. Propterea Deus Hebraicè dicitur אדני *adonai*: & Græcè Θεὸς *theos*, id est omnia videns: quoniam antequam te creasset, omnia vidit, omnia nouit. Deus vbique essentialiter est: substantialiter autem in intellectuali cœlo creditur habitare. de quo cœlo postea dicemus, vbi de cœlis disputabimus. Deus non circumscribitur loco. Locus nanq; est res corporea, Deus autem, incorporeus: vnde & loco non circumscribitur. Nam locus, est terminus circumhabentis, secundum quod circuit circumhabitum. Deus enim quum sit substantia intelligibilis, in locis intelligibilibus est, non in sensibilibus est sensibiliter: nec tenetur à sensibili loco, sed ipse tenet locum. Quum igitur dicitur Deus esse in nobis, non vt in loco, ita in nobis erit: sed secundum quod coadest, & eo existit, & operatur in nobis. Vsualiter autem dicimus; Est in nobis; quum oporteret dicere; Operatur in nobis. Quod enim est sine tumore, sine crassitudine, &

indiuiſibile ſecundum partem, loco circunſcribi non poteſt. Ideoque intelligo; dum dicitur, eſſe in omni loco; id eſt continet omnem locum, & omnia loca continentur ab ipſo. Fecit autem mundum ſola bonitate ſua, vt eſſent creaturę quibus ſuam gratiam impartiret. Dixit, & facta ſunt. Dicere Dei, eſt in Filio ſuo (qui eſt verbum ſuum) omnia creare. Vnde ſcriptum eſt; *Omnia in ſapientia feciſti:* hoc eſt in Filio, qui eſt ſapientia Patris. Ad hæc de mundo archetypo verſibus heroicis ſubſcribemus:

Fecerat archetypum diuina potentia mundum,
Mente ſua clauſum, non rebus adhuc oriundum,
Non color aut forma, nec ſitus orbis erat.
Cœlum formari non cœperat, aut variari,
Angelus aut Cherubin, ſol, luna, diéſue creari
Non homo plaſmari, non erat vnda mari.
Sidera non fuerant, nec erant elementa priora,
Aura vel aurora, calor, algor, tempus & hora,
Aut labor, aut requies, motio ſiue mora.
Nulla creatura fuerat; ſed cuncta futura
Pondere, menſura, numero, deitas paritura
Protulit in ſpecies, quas modò mundus habet.
Stabat in archetypo prius, & tunc mundus in ipſo;
Pòſt dedit angelicos ciues, cœlos, & abyſſos,
Pòſt loca ſideribus, pòſt elementa Deus.
In terris, & aquis, & in æthere, corpora fudit;
Dans herbis plantisq; ſimul conuiuere brutis,
Dans ſpecies auium, quadrupedumq; genus.
Omnia mente Dei poterant prius illa teneri,
Eius & obſequiis, quaſi facta, potenter haberi:
Quippe Deo præſens tunc erat id quod erit.
Non mutatur enim deitas, nec habet variari,
Creſcere vel minui, maiórve, minórve putari:
Nec magis eſt locuples, plúſve minúſve potens.
Quæ loquor in ſumma, diffuſius ordine ponam:
Sed prius hîc, quid ſit tẽpus, vel quomodo, promam,
Quid ſit perſona, quæ deitate ſonat.

Determinatio temporum, & quòd res faciunt tempora.

Res faciunt tempus, facit & dimenſio rerum,
Ætates, anni motus, mora, meta dierum,
Et ſpecies operum, quæ vel erant vel erunt.
Non ſibi ſed rebus perituris tempora currunt,
Quæ vel erãt, vel erunt, vel ſunt, vel origine ſurgũt,
Creſcunt, aut pereunt, ſemper aguntur, agunt.
Sed Deus antè fuit, quam res, quæ tempora præſtãt,
Hinc igitur reſtat, quia temporibus prior extat,
Adonai, Sabaot, alpha vocatus & o.
Principium ſine fine Deus, lux prima dierum,
Conditor eſt rerum, lumen de lumine verum.
Eius ad imperium ſecula ſunt & erunt.
In ſe principio, Deus vnus cuncta creauit,
Ipſe creata ſimul, pòſt in ſpecies variauit,
Et dedit humanis vſibus apta magis.
Eſſe Dei prius eſt, quam mundus cœperit eſſe,
Omne quod eſt, eſſe cum tempore, protulit ex ſe,
Nulla coæua Deo tempora, noſſe queo.

De trinitate & vnitate in Deo, ſecundum fidem catholicam.

AD diſtinguendas ſummæ trinitatis perſonas, & diuinæ eſſentiæ myſteria declaranda, ſapientia humana nõ ſufficit. Nam cùm de Deo loquimur, modicũ id quod ſentimus, proferre in medium dubitamus; & de eius eſſentia, ſine Prophetarũ teſtimonio, quib. ipſe Deus diuinitus inſpirauit, ſcribere non audemus. Itaq; ante omnia, prophetica de Deo præſagia in mediũ (authore Domino) proferamus.

Audi Eſaiam; *Ego primus, & ego nouiſſimus: manus mea fundauit terram: dextera mea menſa eſt cœlos: antequam fierent, ibi eram: & nunc Dominus Deus miſit me.* Ecce duæ perſonæ; mittens Pater Dominus Deus; & miſſus, Filius Deus. Tertia verò perſona exprimitur, cùm dicit; *Et ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* Scriptum eſt enim; *In principio fecit Deus cœlum & terram.* In eo vocabulo quod dicitur *Deus*, intellige Patrem. Quod autem dicit *Principium*, intellige Filium. In illo verò, *Qui ferebatur ſuper aquas*, intellige Spiritum ſanctum. Dauid dicit in pſalmis; *Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.* Ecce Dominus, Deus Pater: Verbum, Filius: & tertio loco Spiritus ſanctus. In alio loco dicit Pater; *Et ſpiritus meus erit in medio veſtri.* Et iterũ; *Ecce mouebo cœlum & terram: & veniet deſideratus cunctis gentibus.* Ecce perſona Patris, & pſona Spiritus, & tertio loco Filius, cùm dicit; *Veniet deſideratus.* Et alibi; *Filius meus es tu: ego hodie genui te.* Et iterũ; *Tecum principiũ in die virtutis tuæ: In ſplẽdoribus ſanctorũ, ex vtero ante luciferum genui te.* Ex vtero, id eſt, ex ſubſtantia Patris, vel ex pectore Patris; vnde eructauit verbum bonum. Vnde ait ſapientia; *Ego ex ore altiſſimi prodij, primogenita ante omnem creaturam.* Eſaias autem manifeſtè dicit, Patrem genuiſſe Filium: *Antequam parturiret, peperit: antequam veniret partus eius, peperit maſculum.* Hæc verba, nos ita intelligimus, antequam virgo in carne Chriſtum parturiret, Pater genuit Filium in diuinitate: & antequam in virgine tempus parturiendi veniret, Pater genuit eum ſine tempore. Item Eſaias; *Nunquid qui alios parere facio, ego ipſe non pariam, dicit Dominus?* Filius eſt ab æterno ſicut & Pater, ſicut ait Dauid: *Ante ſolem permanet nomen eius, & ante lunam ſedes eius.* Item alius Propheta; *Egreſſus eius à principio, à diebus*

bus

bus æternitatis. Audi Esaiam dicentem; *Tu es Deus, & in te est Deus.* In eo quod dicit; *Tu es Deus:* intellige Patrem. In eo autem quod dicit; *In te est Deus:* intellige Filium. Item idem ipse Esaias, vt vnum solum Deum esse ostenderet, subiunxit, dicens; *Non est alius extra te Deus: verè tu es Deus absconditus, Deus Israel.* Pater quoque de Filio dicit; *Ante luciferum genui te:* id est ante omnia tempora. Sicut & ipse Filius, sapientia, de se scipso testatur, dicens; *Nondum erant abyssi, & ego concepta sum; necdum fontes aquarum eruperant; ante colles parturiebar. Quando præparabat cœlos, aderam. Quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram, componens omnia.*

Quod si quęris, quomodo filius à patre sit genitus? dicimus, quia suę diuinitatis arcana nec Apostolus didicit, nec Propheta vel aliqua creatura cognouit. Esaias enim dicit; *Generationẽ eius quis enarrabit?* dicit etiã beatus Iob; *Sapientiam Dei patris vnde inuenies?* Item alibi; *Radix sapiẽtiæ, & origo Filij Dei, cui reuelata est?* Christus enim sic à Patre venit, sicut splendor à lumine: sicut verbum ab ore: sicut sapientia à corde. Ista Prophetarum testimonia in hoc loco de trinitate sufficiant. Qui autem plura voluerit, in tractatu Prophetarum huius libri, quos inter nouum & vetus Testamentum plenariè descripsimus, legat. Ibi enim de omnibus obiectionibus & calumniis Iudæorum, posuimus prophetarum autoritates, & ita plenas responsiones, vt Christiani à Iudæis, in disputationibus huiuscemodi, superari non possint. In hoc autem præsenti titulo, de tribus personis, secundum Athanasium, id est de fide catholica, versificè superaddimus; atque similitudines de sole, de igne, & de aliis quibusdam, ad declarandas tres vnius substantiæ personas, dictauimus, sicut annotata leguntur in metris.

Item de tribus personis.

Ante creaturam genitor Deus & genitura,
Primaq; natura, nouit statuitq; futura:
Prima salus vera, trinus & vnus erat.
Filius à patre genitus, Deus in deitate,
Spiritus à patre, natiq; fuit bonitate.
Sic tres personæ sub deitate patent.
Hic vnum, diuersa Deum tria nomina pandunt;
Est Pater, est natus Deus, est & Spiritus almus.
Tres ita personas nomina trina sonant.
Quælibet hic persona Deus, Dominusq; vocatur;
Sed Deus est vnus qui creditur, vnus amatur,
Vnus adoratur, religione patrum.
Quælibet æternus Deus est, rerum dominator,
Quælibet omnipotens, cœli terreq; creator.
Nec tamen esse Deos tres, perhibemus eas.

Exemplum trinitatis, & similitudo de sole.

Si qua loquor quæ te moueãt homo, respice solem,
Sol tibi splendorem semper parit atq; calorem.
Sol, calor, & splendor sic simul esse solent.
Tres quoq; personæ sic sunt deitate sub vna,
Quod personarum substantia permanet vna:
Quæq; simul pariter, semper vbique manent.
Exempli causa, Pater est substantia solis,
Filius est splendor, calor est vtriusq; vigoris,
Spiritus ipse Dei perpetualis ei.

Item similitudo de tribus virtutibus animæ, in trinitate.

Fantasia, & Ratio, Memoratio, tres animales
Virtutes substantiuæ sunt, & speciales;
Spiritus has peragens, vnus agendo manet.

Item similitudo de folio triplicato, in trinitate.

Si triplicas folium, plica trina fit; est tamẽ vnum,
In triplici folio tria sunt, vnumq; resumunt,
Sic etiam varias * *tres facit vna vias.*

* *nescio an non res pro tres.*

Similitudo de igne, in trinitate.

Est ignis, calor, & motus; sic ipsa videntur,
Vt neq; disiuncta, neq; disiungenda putentur,
Nam tria sic semper feruidus ignis habet.
Sic Pater & Natus, & Spiritus, in deitate,
Tres sunt personæ, pariter sibi perpetuatæ,
Et tres sunt vnum, quod ratione patet.

Item simile de gladio, in trinitate.

Ter Deus exprimitur, personaq; trina notatur;
Ter tamen expressus vnus Deus esse probatur.
Disce per exemplum de ratione datum.
Nunc sit in exemplis gladius, sit mucro, sit ensis.
Non ibi tres gladios sub trino nomine sentis;
Vnus erit gladius, vnus vt ipse Deus.

Aliud simile de verbo, in trinitate.

Ex vno verbo tria peruenientia cerno.
Scribe volo, vis, vult, *tria sunt, vno data verbo;*
Sed tres personas, vis, volo, vultque, *sonant.*

Item simile de nomine, in trinitate.

Tres etiam casus, ex vno nomine surgunt.
Dic iustus, iusti, iusto, *tres sunt ibi casus:*
Sed tribus his vnum nomen inesse datur.
Ter quoq; sol, sol, sol dictus, sol permanet idem.
Nominibusq; tribus dictus Deus, est Deus idem,
Nomina sic tria sunt, vt tria sint & idem.

De creatione; & ordinibus angelorum; & de diabolo; & de animabus sanctorum.

DVM cœlestium ciuium secreta rimamur, supra modum fragilitatis nostræ digredimur. Vnde & de angelis loqui pertimescimus, quia solius Dei scire est, quomodo diuinorũ spirituum in cœlesti glo-

ria natura conſiſtat. Nouem tamen eſſe Angelorum ordines, ad explenda Dei miniſteria, eloquia diuina declarant. De quibus Paulus ſcribens ad Epheſios ait; *Supra omnem principatum & poteſtatem & dominationem & virtutem.* Item ad Coloſſenſes ait; *Siue throni, dominationes, principatus, poteſtates.* Inde & de Angelo, qui primus eſt conditus, propheta ait: *Omnis lapis precioſus operimentum tuum; ſardius, topazius & iaſpis, chryſolithus, onyx & beryllus, ſapphirus, carbunculus & ſmaragdus.* Per nouem iſta nomina lapidum, nouem intelligimus ordines angelorum. Quibus omnibus ordinibus ille primus angelus ornatus & opertus fuiſſe dicitur; quia dum omnibus agminibus angelorum prælatus eſt, ex eorum comparatione clarior fuit: & beatus Gregorius ſubtiliter idem aſſeuerat: ait enim; inter eos eſſe principatus ac poteſtates, qui Dei nutu mirabiliter dignoſcuntur. De quibus alij ad nos in mundum futura prænunciare mittuntur; alij à Deo ſunt inſtituti, vt ſigna & miracula frequentius faciant. Quidam autem ſubiectis ſibi Angelorum ſpiritibus præſunt, eiſque ad explenda miniſteria principantur. Alij tanta diuinitatis gratia replentur, vt in eis Dominus ſedeat, & per eos iudicia diuina decernat. Alij tanto prouectiori ſcientia pleni ſunt, quanto claritatem Dei vicinius contemplantur. Quidam vero ita Deo coniuncti ſunt, vt inter eos & Deum nulli interſint, tantoque magis ardent amore, quanto ſubtilius claritatem diuinitatis eius aſpiciunt. De illis in Euangelio dicitur; *Angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem Patris mei, qui in cœlis eſt.* De eis etiam Daniel propheta ait; *Millia millium miniſtrabant ei, & decies centena millia aſſiſtebant ei.* Vnde nobis grauis oritur quæſtio. Si enim ſemper vident Deum, & ſi ſemper Deo aſſiſtunt, quomodo à Deo mittũtur in mundum, qui nunquam à Deo recedunt? Dionyſius Areopagita dicit; Ex minoribus angelorum agminibus foras, ad explenda miniſteria, vel viſibiliter vel inuiſibiliter, mittuntur; ſcilicet qui ad humana ſolatia, aut angeli, aut archangeli veniunt. Nam ſuperiora agmina, nunquam à ſupremis recedunt. Illa enim quæ præeminent, vſum exterioris miniſterij nõ habent. Contra quem Eſaias dicere videtur, *Volauit* (inquit) *ad me vnus de Seraphim, & in manu eius calculus, quem forcipe tulerat de altari: & tetigit os meum.* In hoc loco Seraphim, qui dicitur ardens vel incendens, officij ſui nomen expreſſit, quum carbone os Eſaiæ tetigit, vt peccata loquutionis incẽdendo curaret. Nos autem aperte ſcimus, quia alij ſpiritus alios mittunt, vt per illos miniſteria expleantur. Zacharias enim propheta ſic ait: *Ecce angelus qui loquebatur in me, egrediebatur: Et alius angelus egrediebatur in occurſum eius, & dixit ad eum; Curre, & loquere ad puerum iſtum, dicens: Abſque muro habitabitur Hieruſalem.* Ecce angelus ad angelum præcipit, vt currat & loquatur. vnde dubium non eſt, quin alius alium mittit. Minores verò ſunt, qui mittuntur: maiores enim, qui mittunt. Sed hîc de illis qui mittuntur, certum habemus, quia veniendo ad nos ita implent exterius miniſterium, vt nunquam tamen deſinat interius per internam contemplationem. Igitur mittuntur, & Deo ſemper aſſiſtunt. Paulus enim de eis ait; *Nónne omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus, in miniſterium miſſi, propter eos qui hæreditatem capiant ſalutis?* Item legimus, quòd ad Abraham angeli miſſi ſunt; & ad Lot in Sodomis; & ad Tobiam; & ad Zachariam patrem Ioannis Baptiſtæ; & ad Mariam virginem; & ad Petrum in carcere; & ad ſanctam Cæciliam. Quomodo autem poſſunt Deo aſſiſtere, & ſemper faciem Dei videre, qui pro noſtra ſalute in mundum frequenter mittuntur? Hanc quæſtionem beatus Gregorius ſuper Moralia in Iob ſubtiliter ſoluit, dicens; Si, quantæ ſubtilitatis ſit angelica natura, penſamus, ipſi non ſic a diuina viſione foras exeunt, vt internæ contemplationis gaudiis priuentur. quia, ſi conditoris aſpectum, quando mittuntur, amitterent, neque homines iacentes erigerent, nec futura poſſent prænunciare, nec fontem lucis, quem eundo ſic amitterent, in cœleſtibus propinarent. Itaque in hoc eſt angelica natura à noſtræ conditionis natura diſtincta, quod nos & loco circumſcribimur, & cæcitatis ignorantia coarctamur. Angelorum verò ſpiritus, loco quidem circunſcripti ſunt, ſed tamen illorum ſcientia longè ſupra nos incomparabiliter dilatatur. Interius enim & exterius ſciendo diſtincti ſunt, quia ipſum fontem ſcientiæ Deum aſſiduè contemplantur. Quid enim ignorare poſſunt illi, qui Deum, ſcientem omnia, ſciunt. Angelorum itaque ſcientia, comparatione noſtræ ſcientiæ,

entiæ, incircunſcripta & inæſtimabiliter dilatata eſt: ſed cōparatione diuinæ ſcientiæ ſatis anguſta. Similiter & ipſi angelorũ ſpiritus, comparatione noſtrorum corporum, ſpiritus ſunt: ſed cōparatione ſummi & incircũſcripti ſpiritus Dei, corpora ſunt. Igitur & à Deo in mundum mittuntur, & Deo ſemper aſſiſtunt. Per hoc enim quod circunſcripti ſunt, exeunt & mittuntur; per hoc verò quod incircunſcripti ſunt, intus cum Deo ſemper ſunt, & ſemper Deo aſſiſtunt, & ab eo nunquam recedunt. Ergo & faciem Dei Patris ſemper aſpiciunt, & in mundum ad nos veniunt. Ad nos veniunt ſpirituali præſentia foras exeuntes; & cum Deo ſunt, & præſentiã Dei, à qua receſſerant, per internam cōtemplationem conſeruant. Sed quia angelorum nomina perſtrinximus, ſupereſt vt officiorum ipſorũ vocabula exequamur. *Virtutes* igitur ſunt, illi ſpiritus, per quos ſigna & miracula frequẽtius fiunt. *Poteſtates* ſunt, illi qui etiam ipſis bonis ſpiritibus præſunt. *Dominationes* vocantur, qui poteſtates & principatus in alta tranſcendunt. *Throni*, ſunt illi ſpiritus vocati, quibus ad exercẽda iudicia pręſidet Deus. Thronus enim in Latino eloquio ſedes appellatur: vnde Dauid; *Tu ſedes ſuper thronum, qui iudicas æquitatem.* *Cherubim* quoque dicitur plenitudo ſcientiæ; & ideo illa agmina ſublimiora, Cherubim ſunt vocata. *Seraphim* verò vocantur, quæ, ſingulari propinquitate ſui cōditoris, incomparabili ardent amore. Seraphim nanque ardentes, vel incendentes (vt diximus) interpretantur, quia inter Deum & illos, nulli interſunt. Ad illos autẽ ordines, quos diximus, angelorum, tãtos homines credimus aſcenſuros, quãti ſunt electi angeli, qui illic remanſerunt, ſicut ſcriptum eſt: *Statuit terminos gentium, ſecundum numerum angelorum Dei.* Ad hęc altera quęſtio nobis proponitur; Quomodo diabolus inter angelos bonos aliquãdo ſcribitur eſſe? vt in libro Iob; *Adfuit* (inquit) *etiam Satan ante eos*; ſcilicet inter angelos. Qualiter cum electis angelis eſſe potuit, qui, damnatus per ſuperbiam, à cœlis & à ſorte angelorum dudum eiectus exiuit? Vnde dicimus; quia ſatis inter eos fuiſſe potuit, qui, quamuis beatitudinem amiſerit, naturam tamen angelis conſimilem non amiſit. Et ſi culpis aut meritis prægrauatur, cōditione tamen ſubtilis naturæ extollitur. Ergo inter filios Dei, id eſt inter angelos, rectè Satan coram Deo adfuiſſe dicitur: quia intuitu illo, quo Deus omnipotens omnia ſpiritualia cōſpicit, etiam Satanam, ordine ſubtilioris naturæ ipſius videt; teſte Scriptura, quę ait; *Oculi Domini contemplantur bonos & malos.* Sed obiicitur forſitan nobis quia ſcriptum eſt; *Beati mundi corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* Satan verò qui mundo corde eſſe non poteſt, quomodo videre poteſt Deum? Quod ita abſoluimus; quia dicit Scriptura, Satanam inter filios Dei, id eſt inter angelos coram Deo adfuiſſe: ſed non dicit eum vidiſſe Deum. Venit Satan, non vt videret, ſed vt videretur. Stetit enim corã Domino, ſicut cæcus ante ſolem: qui radiis quidem ſolis perfunditur, ſed lumen non videt quo illuſtretur. Virtus autem diuina quæ omnia intuenda penetrat, immundum ſpiritum, non ſe videntem, poteſt videre; quia dum immunda Deũ fugiunt, Deum latêre non poſſunt. Vnde quia omnia nuda ſunt diuino cōſpectui, Satan adfuit pręſens præſentі; ſed Deum ſe videntem non vidit. Quod autem dixit Satan ad Dominum ſe interrogantem; *Circuiui terram, & perambulaui eam per gyrum in circuitu*: laboris eius anguſtia deſignatur. Ideoq; laborando terram circuit, qui in culmine cœli quietus ſtare contempſit. Qui dum ſe non tranſuolâſſe terram, ſed perambulâſſe inſinuat; quanto peccati ſui pondere in terra prematur, demonſtrat. Hinc ait Dauid; *In circuitu impij ambulauit.* Quæritur autem, quomodo loquatur Deus ad angelos, vel angeli ad Deũ? Quomodo ſanctorũ animæ ad Deũ, vel Deus ad ipſas loquitur? Quomodo Deus ad diabolum, vel diabolus ad Deum?

Dicimus itaque, quia Deus ad ſanctos angelos eo modo loquitur, quo eorũ mentibus occulta ſua quaſi viſibilia oſtendit; vt quicquid agere debeant, in ipſa contemplatione deitatis legant: & velut quædam præcepta vocis, ſint ipſa gaudia cōtemplationis. Et ſicut hominibus, per aures audientibus, aliq̃d voce exprimitur: ita præceptum Dei, angelis Deũ contemplantibus inſpiratur. Angeli autẽ Deo loquũtur, quũ ad laudẽ Dei eorũ mentes mouentur: quia voces eorum, nō quaſi per diſtincta verba formantur, ſed mentes innumeris modis Dei celſitudinem admirantur & venerantur. Deus ergo tũc angelis loquitur, quum eis voluntas eius manifeſtatur. Angeli autẽ tunc Deo loquũtur, dum per hoc quod

Deum super se aspiciunt immotum, diuinæ admirationis exurgunt.

Sanctorum animæ tunc loquuntur ad Deum, cùm earum desideria ante conspectum Dei extēduntur. Tanto enim in aures diuinitatis maiores voces siue clamores exurgunt, quanto in eius desiderium sese plenius fundunt. Animarum itaq; verba, sunt ipsorum desideria. Vnde Propheta ait; *Desideria cordis eorum exaudiuit auris tua.* Respondere autem Dei ad animas sanctorum, est desideria eorum complere, easque semper ad meliora desideria roborare. Quæritur, quum animam è corpore egredientem videre non possimus, quomodo animam viuere credimus post mortem? Hanc quæstionē in Dialogo soluit Gregorius, dicēs: Quid mirum (ô Petre) si animam egredientem non vidisti, quam etiam manentem in corpore non vides: Et addit: Si, dum mecum loqueris, non vides animam meam, nunquid propter hoc, me exanimē esse putes? Anima enim sicut in corpore inuisibiliter est, ita inuisibiliter exit à corpore. Quòd si dicis: quòd cognoscis animam viuam esse in corpore, ex ipsis motibus corporis cognoscis: sed ea discedente, motus eius nō sentio; & ideo nescio an viuat: respondeo, quòd res incorporea non videtur per rem corporeā; sed res corporea videtur per incorpoream. Oculus nanque tuus per omnia corporea aspiciat; nisi res incorporea eum adiuuet, nihil videbit. Tolle enim mentem, & statim oculus qui videt, non videbit. Subtrahe animam inuisibilem à corpore, & oculi corporei aperti nihil videbūt. Vnde sequitur, quòd visibilia nūquam nisi per inuisibilia possunt videri; & in hoc mūdo visibilia per inuisibilia disponūtur. Sicut enim creator Deus est inuisibilis, ita sibi angelos & animas creauit inuisibiles: vti ab eis Deo inuisibili inuisibiliter ministretur. Et sicut Deus aspirando, implendo & regendo, inuisibilia viuificat; ita per inuisibilia semper visibilia in hoc mūdo reguntur. Sed fortè (ô importune disputator) dices: Non credo viuere animā extra corpus, nisi ostenderis mihi aliquas eius manifestas actiones & opera extra corpus: sicut ea manente in corpore, per motus corporis eam viuere certioramur. Respice itaq; corpora sanctorū mortua & extincta & partim in puluerem redacta, quales motus & actiones ostendunt in mūdo. Ægri ad ipsa venientes sanantur; dęmones effugantur, mortui suscitantur; & alia miracula per eas innumerabilia fieri comprobātur. Item animæ iustorum corporeis oculis in cœlum deduci sæpe vidētur; aliç in specie hominis, vt sancti Martini: aliæ in specie columbæ, & aliis modis. Videntur etiam angeli deferentes eas: videntur Apostoli: videntur & alij sancti Dei adstare morientibus, & confortare eos, & deducere animas eorū. De quibus, qui multa volunt legere & cognoscere, ad Dialogū beati Gregorij recurrāt, moneo.

Loqui autem Dei ad diabolū, est ipsum diabolum de prauis eius actibus arguere, & iniquitatis eius impetus refrēnare. Diaboli autem respōdere, est omnipotentem Deum nihil posse celare: sicut in Iob scriptū est: *Circuiui terram, & perambulaui eam.* Tunc enim interrogatus à Domino, nihil celare potuit, sed circuitus & labores suæ prauitatis expressit. Notandum autem quòd hunc mundū voluit creator constare ex angelis & hominibus. Angelorū quidem ordines nouem constituit, hominum verò vnū. In quib. trinitas deitatis & vnitas designatur. Nouenarius enim numerus per ternariū tertiò repetitus, significat trinitatem. Vnus verò ordo, indicat vnitatem. Vt Deus ab angelis & ab hominibus in trinitate, & vnitate laudetur. Quòd si quæritur; quando Deus angelos creauit? dicimus, quòd tunc, quando dixit Deus, *Fiat lux*: angeli facti sunt. lux scilicet de luce Deo. vnde & primus angelus dictus est Lucifer. Propterea dicit Pater Deus ad filiū; *Ante Luciferum genui te*; id est ante angelum illum, qui Lucifer est nuncupatus. Noluit dicere; Fiant angeli; sed dixit, Fiat lux; vt per excellentiam lucis, sublimis natura angelorum insinuetur. Græca autem lingua, *Angeli*, nuncij dicuntur: *Archangeli* verò summi nuncij nuncupantur. Vnde cœlestes ciues, semper quidem sunt spiritus; sed semper angeli, id est missi, esse non possunt: quia tunc tantùm angeli sunt, quū per eos aliqua nunciantur.

Quæstio, cuius erat Dominus quum nulla erat creatura?

Ante creaturam, dum nulla foret genitura,
Nullaq; natura, neque prodita forma futura,
Cui dominabatur, cum deitate sua?
Denique quum Dominus Deus ipse fuisse legatur,
Est opus vt pateat cui materia dominatur.
Nam sine materia non dominator erat.

Solutio

Solutio quæſtionis.

Eſſentia quidem fuit, hic dominatio pridem,
Fitq́ relatiuè Dominus, poſt conditor idem.
Hanc tibi de Domini nomine tolle fidem.
Omnia ventura ſibi ſunt præſentia ſemper,
Quæ quaſi facta videt, noſcitq́ creatq́ potenter,
Vnde patet Dominum iure fuiſſe prius.

Natura quidem angelica, tanquã ignis ſpiritualis eſſe deſcribitur, vt ait Propheta: *Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis.* Cùm autem nominamus angelos, dicentes, Michaël, Gabriel, Raphaël, ſcias hæc non eſſe nomina angelorum, ſed agnomina, ab hominibus inuenta & frequentata; vt per hæc dignitas & officium eorum deſignetur. Vt Michaël dicitur, quaſi Deus, qui eſt præpoſitus paradiſi. Gabriel, fortitudo Dei. Raphaël, medicina Dei. Tanta eſt enim dignitas & ſcientia angelorum, vt videantur propriis nominibus non indigere.

Sic primus angelus, non proprium, ſed accidens nomen habuit, Sathahel, id eſt contrarius creatori; quia cùm vidiſſet ſe omnes ordines angelorũ gloria & dignitate præcellere, ſpretis omnibus, voluit Deo æqualis, imo maior apparere. Vnde à cœleſti aula in carcerem inferni, tanquã malefactor, detruſus, ſicut prius pulcherrimus, ita factus eſt teterrimus; prius ſplendidus, poſtea eſt tenebroſus; prius honorabilis, poſtea errore execrabilis. Qui etiam caſum ſuum præſcire non potuit, neque in cœlo vna hora remãſit. Vnde ait Chriſtus de eo; *Quia in veritate non ſtetit.* Mox enim, vt creatus eſt, cecidit, nec vnquam cum angelis beatam vitã duxit, ſed eam quaſi faſtidiendo proiecit. Mox enim creatus per ſuperbiam intumuit, & ſeſe auertit à luce veritatis. Vnde beatæ & angelicæ vitæ dulcedinem non guſtauit, quam nondũ acceptam faſtidiuit, eamq́; nolendo deſeruit & amiſit. Alij autem qui cum eo erant, eiecti ſunt. In hoc præcipuè peccauerunt, quia ei conſenſerunt, placuitq́; illis extollentia ipſius; ita vt, ſi ipſe Deo prǽualuiſſet, ipſi etiam intenderent cęteris angelis præualere. Ideoq́; principes, & ſequaces eius, cum eo proiecti ſunt in infernum, & in hunc aërem tenebroſum: vbi tanquã in inferno ardentes, ſuppliciis intolerabilibus affliguntur. Quia propter hoc in aëre relicti ſunt, vt electi Dei per eos probẽtur, & magis coronentur; reprobi autẽ per eos ſeducantur, & cum eis in extremo examine perpetuis incendiis addicantur.

Quòd ſi quæritur quare ad obedientiã & pœnitentiam non ſunt reuerſi, ſicut reuerſus eſt homo? Dicimus; quia ſicut nullo inſtigante peccauerunt & ceciderunt, ita etiam nullo inſtigante pœnitere & reſurgere debuerũt. Eſt & alia ratio: Quia ſponte ſua malum elegerunt, iuſtè ablata eſt eis voluntas bene volendi; ideoq́; nunquam poſſunt redire.

Quæritur cur nõ redemit Chriſtus diabolum perditũ, ſicut redemit hominem? Vnde dicimus, quòd angeli omnes non ſunt ab vno angelo procreati: ſicut omnes homines, ab vno homine prouenerunt. Sed omnes angeli, pariter ſunt à Deo creati. Vnde ſi Chriſtus, ab vno angelo angelicam naturam ſumpſiſſet, ſolum illum angelum redemiſſet, vt mori nõ poſſet: ſicut per ſolum hominem Adam, & omnis eius generatio eſt redempta. Deus enim pro ſatisfactione noluit aliquid, niſi mortem accipere. Angeli autem, mori nõ poſſunt. Et ideo irrecuperabiliter perierunt.

Ideo quæritur quare non creauit eos Deus tales, vt peccare non poſſent? Dicimus; quia fecit hoc propter iuſtitiã, vt aliquod initium boni vel mali ex arbitrio eorum fieret, quòd à Deo remunerari debuiſſet. Nam ſi ita creati fuiſſent, vt peccare non poſſent, eſſent quaſi vinculo colligati, nullum per ſe ipſos haberẽt initium boni, quod eſſet remunerandum. Dedit ergo eis liberum arbitrium, vt ſua ſpõte poſſent & vellent, & nollent, vnde poſſint bene vel male remunerari.

Sed fortè dices, ô lector; Quare creauit Deus diabolum, cùm ſciret eum malum eſſe futurum? Reſpondeo, quia propter operis ſui ornatum. Sicut pictor nigrum colorem ſubſternit, vt albus apparentior fiat; ſic per præuaricationem malorum iuſti clariores fiunt.

Sed ſi dicis; quare loco illorum alios bonos angelos non creauit? Scias, quia alij pro eis reſtitui non debuerunt, niſi tales eſſent, qualis illi fierent ſi permanſiſſent, non viſa vel cognita vlla pœna peccantiũ; quod eſt impoſſibile. Nam quãdo illi peccauerunt, mox in pœnam tranſierunt.

Quęritur ſi dęmones omnia ſciant? Dicimus, quia ex ſui natura multam habent ſcientiam, non tamen omnia ſciunt. Sed quanto angelica natura ſubtilior eſt, quàm humana, tãto in omnibus artibus ſunt peritiores: futura neſciunt, niſi quantum de

astrorum scientia colligunt, & quãtum eis à Deo permittitur. Porrò, cogitationes & voluntates nemo scit nisi solus Deus, & cui ipse voluerit reuelare. Dæmones bonum nec sciunt nec possunt. Ad malum verò efficaces sunt, non quantum ipsi volunt, sed quantum eis à bonis angelis permittitur.

Boni angeli in bono ita firmati sunt, vt cadere non possint. Non possunt dico, quia nunquam malum volunt. Diabolus verò in bono confirmari non potuit, quia non tandiu in cœlo permansit, vt posset firmari. Nec tamen casus diaboli fuit confirmatio aliorum, sed meritum ipsorum. Cùm enim vidissent malos per superbiam malum eligere; ipsi indignati elegerunt creatori fortius inhærere. Vnde continuò pro remuneratione acceperunt cõfirmationem, & qui prius de sua beatitudine incerti fuerant, facti sunt certi.

Quòd si quæris, qualem formam habeant angeli? Dicimus, quia quasi formam Dei. sicut enim cera sigillo impressa, recipit sigilli signaculum; sic impressa est eis per signaculum similitudo Dei. Vnde ait ad diabolum Ezechiel: *Et tu Cherub, signaculum similitudinis Dei fuisti.* Sed signaculum similitudinis minus est quam ipsa similitudo. Vnde interior homo noster, id est anima hominis; dignior angelo creatus esse videtur, quia ad imaginem & similitudinem Dei creata est. Minus est enim signaculum similitudinis, quàm ipsa similitudo. Sicut scriptura vel pictura, minor est illo qui sculpitur, aut pingitur? Boni angeli omnia sciunt, quia ipsum Deum, scientem omnia, sciunt & vident & contemplantur; & nihil est in rerum natura, quod ipsi non possint.

Casus autem malorum angelorum minuit numerum eorum. Veruntamen homo creatus est, vt impleatur numerus electorum, tam de substãtia corporea, quàm de spirituali. Corpoream substantiam dico, de corpore hominis, quod constat ex quatuor elemẽtis. Vnde & microcosmos, id est minor mundus vocatur. De quo postea, autore Deo, dicemus, cùm de creatione Adæ primi hominis tractabimus.

Ista de angelis & de animabus sanctorum, & de iniquis spiritibus, pro modulo nostro prosaicè descripsimus; consequentia verò de eadem materia versibus exprimemus.

Item de Angelis.

Angelus esse Dei cœlum, quum sæpe legatur,
Creditur æternus immortalisq; creatus,
Nec tamen omnipotens, vt Deus esse datur.
Prima creatura fuit angelus, alma figura,
Tempore, mensura, satis optima, non moritura,
Virgine natura, cœlica vita sua.
Ter tribus ordinibus cœli statione locatur,
Numine nominibus distinguitur & variatur,
Ferre ministerium sub deitate datur.
Nomina spirituum si lector in ordine quærit,
Possumus hic Michaël, Gabriel, Raphaëlq; fateri,
Amplius in cleri nescio sorte geri.
Angelus est cœlum quod possidet ipse creator,
Cœli cœlorum quibus alpha & ω dominatur,
Tota quibus deitas aspicienda datur.

De anima hominis, quomodo fit cœlum Dei.

Interior quoq; noster homo fit in ordine cœlum,
Fitq; Dei solium deitatis numine plenum,
Si sine peccato vixerit ante Deum.

Quomodo carnalis homo fit similis Deo.

Carnalis sic forma Deo similanda putatur,
Quum sit homo Christus, homini deus assimilatur,
Sic similis Christo carne fit omnis homo.

Quòd internus homo noster est dignior angelo in sui creatione, secundum Eusebium.

Esse Deo similis nequit angelus ipse mereri,
Sicut Esaias solet ipse propheta fateri,
Suppositis titulis qui mihi testis erit.
Dicit Esaias, tu Cherub ante fuisti,
Signaclum signi Domini, sed pòst cecidisti,
Tu signum signi, sed nec imago Dei.

De eodem, secundum Esaiam.

Angelus vt signum narratur imaginis esse,
Sed nihil est illud, cui signum noscitur esse,
Vnde nec est similis, sic nec imago Dei.
Nam sculptura facit signum, non par tamen illi
Cuius habet speciem, neq; cui signacula fingit,
Nec signi species significata tenet.

De eodem, secundum Eusebium.

Esse Deo similis solus valet ille videri,
Cui Deus vnitus voluit sub carne teneri,
Cuius & obsequiis, angelus aptus erit.
Quum legimus quondã dixisse Deum, Faciamus,
Ciuibus hoc tunc angelicis dixisse negamus,
Immo pater genito dixerat ista suo.
Lucifer ipse Deo similis fieri meditatus,
Mox quasi peccator pro crimine præcipitatur,
Quippe Deo similis non erat esse datus.
Si non ille fuit similis, quum maximus esset,
Credere non, alios similes fore, dico necesse,
Ast homo fit similis, quum sit imago Dei.

De operibus ſex dierum.

QVi viuit in æternum, creauit omnia ſimul. Omnia ſimul & ſemel fecit. Diſtinxit autem per partes in ſex diebus. tribus diebus diſtinxit elementa, & tribus ea quæ ſunt ſuper elementa. Primo die itaque fecit diem æternitatis, id eſt ſpiritualem lucem, & omnẽ ſpiritualem creaturam. Secunda die fecit cœlũ illud, quod creaturam ſpiritualem à corporali ſecernit. Tertia, mare & terram. Aliis verò tribus diebus fecit ea, quæ infra ſunt. Quarta die fecit diem temporalitatis, & ſolem & lunã, & ſtellas in ſupremo elemento, quod eſt ignis. Deinde aërem & aquam. In aëre fecit volucres: in aqua piſces. Item in craſſiori parte aquę fecit aquaticas aues. Quinta die, de vltimo elemento, id eſt de terra fecit quadrupedia, & omnes beſtias. Et licet apud nos, lapides & metalla iudicentur inſenſibilia, omnia tamen creata ſentiunt creatorẽ. Nihil enim fecit Deus, quod eum non ſentiat: omnia enim Deo animata ſunt, & Deo viuunt, & ſentiunt creatorem. Cœlum ſentit eum, quia eius iuſſu, inceſſabili reuolutione, circuit ſemper. Vnde dicitur; *Qui fecit cœlos in intellectu.* Sol & luna & ſtellæ ſentiunt Deum, quia loca ſui curſus inenarrabiliter ſeruando repetunt. Terra ſentit eum, quia iuſſu eius firmata ſtat ſuper aquas, & fructum reddit in tempore ſuo. Flumina Deum ſentiunt, quia ſemper ad loca vnde effluunt, reuertuntur. Mare & venti eum ſentiunt, quia imperante eo quieſcunt. Mortui eum ſentiunt, quia ad eius imperium reſurgunt. Infernus eum ſentit, quia eo iubente reddit quos deuorat. Omnia bruta animalia Deum intelligunt, quia legem à Deo inſitam iugiter cuſtodiunt. Hæc tamẽ omnia fiunt per miniſteria angelorum. Quod autem dicitur, Veſpere & mane; Veſpere eſt finis iam conſummati præordinati operis. Mane, eſt incœpti vel ordinandi operis principium. Ad hæc de ſole & luna, atque de aliis planetis & ſtellis, quædam alia verſibus, ſecũdum doctrinam beati Clementis Papæ, dicemus. Veruntamen cùm de firmamento & ſyderibus ſcribere pollicemur, non illam aſtronomiæ artem, vel omnium ſyderum ſcientiam promittimus, ſed ex libro Hierarchiæ, quem ſanctiſſimus Papa Clemens compoſuit: quem etiam Dionyſius Areopagita eſt imitatus, tam de ſyderibus, quam de elementis pauca ponemus. Alios verò aſtrologos, aut necromanticos non ſequemur. Neque illas etiam philoſophicas tangemus mirandas ſubtilitates, ſed planè ac ſimpliciter, ſine præiudicio melioris ſententiæ, rudes & ſimplices in hoc elogio intendimus erudire. Quòd ſi quis altiora quæſierit, abſque huius operis detractione, ſubtiliores doctores poterit plurimos inuenire. Ea igitur quæ nos ſcimus aut poſſumus, in propatulo verſificè ponemus.

De aſtris, ſecundum librum Hierarchię ſancti Clementis Papæ, & Dionyſij Areopagitæ.

Iam labor incumbit ſpecies deſcribere mundi,
Vnde prior ſummi fuit orbis forma rotundi,
Primaq́; materies, tempora, ſigna, dies.
Fulget in Eccleſia liber aptus in aſtronomia,
Cui ſancti poſuêre patres nomen Hierarchiam,
Ille docet rectam ſcire per aſtra viam.
Primus eum Clemens conſcripſit Papa beatus,
Poſt Dionyſius hunc ab Athenis eſt imitatus,
Quos quia vera lego, nunc imitabor ego.
Altera doctrina necromantis in aſtrologia,
Conſona dæmoniis magis eſt quàm philoſophia,
Hanc ego Chriſticola ſcribere nolo viam.

De maſſa hyle, ex qua omnis creatura corporea facta eſt à lunari circulo inferius.

Corporeum quoddam prius à deitate creatum,
Confuſum, formaq́; carens fuit, hyle vocatum,
Qua Deus ex maſſa cuncta creaſſe datur.
Dum confuſa foret grauis indigeſtaq́; moles,
Conditor ex more formas dedit abſq; labore,
Dixit, & illicò ſunt quæ iubet eſſe Deus.
Optima pars maſſæ quam noſcitur ipſe creâſſe,
Purior ac lenior fuit, hanc vbi ſeparat ad ſe,
Inde prius cœlum dico creâſſe Deum.
Hoc cœlum firmamentum prius eſſe notatur,
Ænea materies aplanos eſt ritè vocatum,
In quo ſyderea noluit eſſe loca.
Omnia nanq; polo ſi ſydera fixa manerent,
Omnia ſe voluens ea volueret, atq; moueret,
Excurſusq́; pares, mole trahente, darent,
Rectius æthereo creduntur ſiſtere cœlo,
Nam variis ſtadiis curſu variantur ab æuo,
Vna facit gyrum tardius, vna prius.
Proxima ſunt terræ, quæ plus radiare videntur,
Quæ minus irradiant, magis illa remota putentur,
Orbiter æthereis ordine facta locis.
Errantes ſtellæ ſeptem dant lumina cœlo,
Quæ variis ſtadiis, curſu variantur ab Euro,
Signa mouens ſignis quiſque planeta ſuis.
Nanq; planetarum locus, ordo, gradus variatur,
Eſt Sol, eſt Luna, Cyllenius & Venus, & Mars,
Iuppiter, & gelidi ſtella nocina Senis.

De diuersitate cœlorum.

TRes cœli esse dicuntur. Vnum corporeum & ęthereum, quod videmus; alterum spirituum, in quo spirituales creaturæ, id est angeli, habitare dicuntur; illud enim cœlum, spirituales creaturas à corporalibus omnino secernit. Tertium cœlum, id est empyrium, dicitur intellectuale; in quo sanctorum animæ, summam Trinitatem cum angelis contemplantur. *Cætera versificè sydera ferre placet.*

De æneo firmamento, quod separat superiores aquas ab inferioribus.

Inter aquas & aquas primum stetit ordine cœlum,
Ænea materies, velut oui forma per æuum,
Voluitur æternis motibus ante Deum.
Nocte dieq́; suum sic perficit ordine cursum,
Vt repetat rursum requie cessante recursum,
Sic fuit ac fiet, nec datur vlla quies.
Centenas aptas, minus vna, fert cataractas,
Ordine compactas, cœlestibus imbribus aptas,
Per quas diluuij plurima causa fuit.
Lucifer elatus de cœlo præcipitatus,
Cum reliquis socijs per eas cecidisse putatur,
Nec tamen inde means ipse parauit eas.
Inde cadunt imbres, rursumq́; superna capessunt,
Quorum temperie res in dulcedine crescunt,
Indeq́; fructiferis vita coæua redit.
Hæc aqua terrestris salsos dat salsa sapores,
Mixta tamen rore dulces capit inde vigores,
Dulcia de more germina nata souet.

De æthereo cœlo, in quo sunt sydera.

Extat & æthereum quod adornant sydera cœlum,
Luna fit inferior, sol altius obtinet æuum,
Hæc duo dum currunt sydera mira gerunt.
Luna subalternè resplendet ad infima terra,
Humiditatis opus magis omnibus apta referre;
Nocturnas tenebras candida luna fugat.
Cursibus oppositis cœlum cum sole rotatur,
Cur? ne temperies plus limite digrediatur;
Sic Deus opposita, sed moderata creat.

Quod substantia solis est octies maior quàm terra.

Octupla stat maior solis substantia terræ,
Quinquupla luna potest terrarum climata ferre,
Et quartam terræ paruula stella refert.
Perfectus motus perfectaq́; forma creata,
Ordine perpetuo currit, natura beata,
Obsequiis Domini stat statione data.

Quòd sol in prima creatione sua septies splendidior erat quàm nunc, & propter casum primi hominis sex partes sui splendoris amisit.

Septupla lux solis fuerat, quam sol dedit olim;
Tunc vt Adam cecidit, cecidit pars multa nitoris,
Septima pars nunc est, sex periisse patet.

Quòd sol omnia viuificat, auget & nutrit.

Sol magis in reliquis forma rutilante rotunda,
Omnia fœcundat, nutrit, fouet, auget, abundat,
Omnia viuificat, quæ mare, terra creat.
Circuit hunc mundũ cita forma rotunda rotundũ,
Lumine fœcundum facit omne quod est oriundum,
Cunctaq́;, dum refugit sol, tenebrosa facit.
Dum latet inferius, nox est; dum desuper extat,
Luce diem reparat, mirandaq́; lumina præstat;
Sic fuga dat noctem, luxq́; reuersa diem.
Sydera terrigenis nascentia germina præstant,
Frigida cum calidis iungunt simul vt coalescant,
Et natos flores fertilitate fouent.
Sunt velut artifices mundi, nostriq́; patroni,
Tempora dant, variis sulcantibus arua colonis,
Ipsaq́; dant homini viuere, siue mori.

Quòd stellæ sentiunt & habent voluntarium motum.

De proprio, loquor, arbitrio dare sydera motum,
Viuere perpetuò, mundum disponere totum,
Currere & ad proprium sic remeare locum.
Mobile nam corpus, vel vi, vel sponte mouetur,
Nulla tamen vis est, quæ tanta mouere putetur,
Ergo voluntate sydera mota patent.

Quòd sydera naturali cibo suo vescuntur quodammodo.

Syderibus natura cibos escasq́; parauit;
Humor aquæ cibus est, quo viuere sydus amauit;
Vescitur inde satis, nam recreatur aquis.
Sicut & in lignis pinguedine vescitur ignis,
Humida sydereis cibus est substantia signis;
Humida nam calidis sunt ratione cibi.
Et, velut a terra vescuntur & arbor & herba,
Corpora syderea fouet humor, & vnda superna;
Nam calor humore se refouere solet.
Sydera si brutis & plantis viuere præstant.
Plus ea quam bruta, vel plantas, viuere constat,
Sensibus & vita stare probatur ita.

De superioribus cœlis, secundum Platonem.

Creditur & plures cœlos fundâsse creator,
Nescio qua specie, qua materia variatos,
De quibus hic taceo, viderit illa Plato.
Nec tamen hoc cœlum fateor nouisse Platonem,
Quo Deus excelsus sedet, imperat, in regiones,
Hæc vt homo taceat, Paulica iussa monent.

De distinctione elementorum, & primùm de igne.

Ipse superficiem remanentis in ordine massæ
Conditor ad supera loca dicitur antè leuasse,
Sicca leuis calida pars prior ignis erat.

De distinctione aëris ab igne.

Proxima

Proxima stans igni pars altera, dicitur aër,
Humidus & calidus, leuis est, flatuq; suaue.
Alta petit plane, summaq; semper habet.

De distinctione aquæ ab aëre.

Tertia pars grauis est, patet inferiora petisse,
Humida frigida fit, potuit mox fluxa fuisse,
Hæc ita formata, fluxa vocatur aqua.

De distinctione terræ ab aqua.

Vltima pars massæ, quasi fex grauis, infima quærit,
Frigida, sicca manens, hæc terra meretur haberi,
Quomodo conueniant sermo legendus erit.

De actione & commixtione elementorum.

Nunc elementorum pateat natura priorum,
Vnde fit actio, mixtio, passio, nomen eorum;
Quomodo conueniant, insinuare volo.
Quattuor hæc sibi sunt contraria, per genituram;
Aggregat hæc, vna virtute Deus, paritura;
Mixtaq; dant vnum germen, & inde sumus.
Optima mixtura, sibimet contraria, mota
Gignit, & hinc oritur substantia consona tota,
Ast in compositis non elementa locat.
Hoc elementatum non continet hoc elementum.
Et neq; compositi pars est, neq; parte retentum,
Desinit esse quod est, compositumq; manet.
Nam si compositi sint componentia partes,
Iam neq; transitio fit, nec commixtio partis,
Nec complexatum corpus ab inde datur.

De quatuor humoribus corporis.

Quattuor humores humano corpore tenti,
Sic, velut à patribus, generantur ab his elementis,
Progenie similes, & ratione pares.
Feruida, frigida, sicca, vel humida sunt elementa,
Omnia corpora condita, consona dant elementa,
Motibus, ordinibus, hæc magis, illa minus.
Ignis habet choleram, fert sanguis ab aëre normam,
Terra melancholica est, fit aquis in flegmate forma,
Quattuor ista simul corpora viua regunt.
Horum temperies dum corpora prisca foueret,
Omnia tunc poterant satis incorrupta manere,
Tunc erat integritas omnia sana ferens.
Ast vbi peccatum corrupit materiatum,
Omne quod est natum corrumpitur & variatur,
Febribus & morbis læditur omne caput.

De etymologia elementorum.

Nomen id inuentum quasi dicitur Hylelementum,
Simpla fit & minima pars corporis hoc elementum,
Quo, velut à patre, cuncta creata patent.

Quòd elementa sunt sensibilia, licet propter infectionem suam perfectè sentiri non possint.

Corpora sunt quæ simpla loquor, possuntq; videri,
Sed vix illa potest quisquam, sine fece tueri.
Seu leue seu graue sit, sensile corpus erit.
Ex incorporeo non dicas corpora nasci,
Ex insensibili, non dicas sensile nasci,
Hæc loquor exempla Macrobiana bona.
Ex incorporeis non corpora nata putemus,
Sensibus humanis elementa subiecta videmus,
Spiramus, bibimus, tangimus, aspicimus.
Hæc aqua quam bibimus, ea verax est elementum;
Terraq; quam premimus, nihilominus est elementū,
Sic quoq; sensibilis ignis & aër erit.
Sunt tamen infecta, visuq; videntur inepta,
Apposita, non vnita, sunt fece referta,
Quæ si non video, non minus esse scio.

Quòd elementa non sunt infecta per vnionem, sed per adiunctionem; sicut aqua est iuncta vino, & non vnita; vnde etiam separari possunt.

Est aqua cum vino, sed non aqua desinit esse,
Quam si non videam proprium tamen obtinet esse,
Integra particulis est aqua tota suis.
Hæc duo iuncta simul, scio me disiungere nôsse,
Sed res vnitas solui, negat vnio posse,
Sic fore quum videas, hæc elementa scias.

Simile de lacte, in quo est caseus & butyrum & aqua, non tamen vnita, sed adiuncta, quia possunt ab inuicem separari.

Caseus & butyrum pariter sub lacte tenentur,
Non tamen vnita, licet vnum lac reputentur:
Sed res vnita, non variatur ita.

Item simile de campana, cuius metalla possunt artificio separari.

Funditur ex variis campana sonora metallis,
Qui putat hanc vno subsistere corpore, fallit:
Nam manus artificis separat illa satis.

Quòd res vnita separari non potest.

Vnio naturæ nescit dissoluere partes,
Sed loca iuncturæ facili dissoluimus arte,
Soluitur & paries, vnio vera manet,
Sic elementata, nunquam dicas elementa,
Nam licet infecta sint omnia fece retenta,
Integra particulis sunt elementa suis.

Quòd elementa componentia non remanent in compositis vt elementa, sed desinunt esse elementa, & fiunt aliud quid.

Non in compositis sunt componentia rebus,
Nā neq; sunt quod erāt, neq; fit quod & ipsa fuerūt,
Fiunt non quod erant, desiit id quod erant.

Authoritas philosophorum super hoc.

Dant Socrates & Aristoteles, quæcunq; docemus,
Atq; Dioscorides, Hippocras, Cous atq; Galenus,
Hæc & ab his didici, quæ loquor ipse tibi.

Quòd generatio sit ex rebus elementatis per corruptionem & alterationem; & non sit ex puris elementis.

Ex elementatis rerum generatio crescit,
Sed sine corrupto fieri generatio nescit,
Integra corrumpi semina terra facit.
Nam quæcunq; serũt homines, nisi iacta putrescunt,
Germina non præstant campi, neq; semina restant,
Integra dum stabunt, germina nulla dabunt.
Sic igitur corrupta prius, post semina crescunt,
Humida cum calidis sunt iuncta, quibus coalescũt,
Hinc calor hinc humor gignere præstat homo.

Verba authoris.

His patet exemplis, quæ nouimus ex elementis,
Si tamen inuentis meliora poëmata sentis,
Ista dabis pueris, sed meliora tibi.

Producat terra omnem animam viuentem in genere suo.

Nunc iubet ex calidis leuibusq; volatile nasci:
Nunc auis ex auibus mandatur in aëre pasci;
Piscibus ex minimis forma creatur aquis.
Quadrupedum genera parit, & serpentia terra,
Carnibus interea vescuntur cuncta, vel herba;
Nec tamen his paritas, aut tenor vnus erat.
Quattuor hæc viuunt, sed nulla cibaria mandunt,
Lelirus & talpa, maris halec, & salamandra,
Nescio qua vita viua fouentur ita.
Viuere dat plantis sine sensibus & ratione,
Bruta fouent sensum, minimaq; vigent ratione,
Noxia nam fugiunt, prospera ferre solent.
Distribuit plures auium modulamine voces,
Dans alias mites, alias dedit esse feroces,
Vt genus & forma, cursus & acta docent.

De dissimilitudine auium & aliorum animantium quæ creata sunt.

Extat & in reliquis similis discordia brutis,
Maxima sunt minimis, mediocria victa minutis;
Moribus & curis sunt variata suis.
Ignea pars igni fit consona, terrea terræ;
Terrea, quadrupedũ genus est, volucrumq; supernè
Pars volat, & tamen hæc se variare solent.
Quicquid aqua pariunt in aquis plerũq; moratur,
Et genus aëreum super aëra ritè leuatur,
His tamen ex terris victus & esca venit.
Terrea dum refero, vel cætera corpora nata,
Non loquor ex terræ solius parte creata,
Ignis & aër ea terra ferunt & aqua.

Producant aquæ pisces in genere suo.

Amodo fœcundæ grauidentur piscibus vndæ,
Nunc auibus, nũc reptilibus, mare, pontus abundẽt;
Omne genus repens iam maris vnda refert.
Hinc oritur Musa Sirenaq; plena canore,
Eximium cete pariter piscesq; minores,
Omne quod vnda creat, per maris alta meat.
Dispersas coadunat aquas, detectaq; terra
Floribus, arboribus, variis ornatur, & herba,
Hasq; vocat maria quas coadunat aquas.
Fluctibus Oceani pontus sua littora miscens,
Euomit; & recipit miros quasi menstrua pisces.
Qua mare discedit sæpius, atq; redit.
Æquoreos quandoq; boues ibi nauta capessit;
Piscis ibi monachus, seu forma monastica crescit.
Fertq; cucullatum per maris alta caput.
Calceus est illi conformis & ampla cuculla,
Tam bene disposita, qua non fores aptior vlla;
Et quasi vox hominis garrula lingua satis.
Frons, manus, & vultus, hominũ moderamine fultus
Dum facit insultus, reboatq; mouetq; tumultus,
Mergere nauiculas sæpius arte parat.
Piscis ibi cantat quasi gallus, voce sonora,
Est canis, est vrsus piscis, maris huius in ora,
Floribus arboreis fulua creatur auis.
Arbor obumbrat aquas, flos cõcipit & grauidatur,
Conceptum reiicit, in aquam cadit, auca creatur;
Fit cibus egregius, nobilibusq; datur.
Hæc auis a coitu stat libera, virgo putatur,
Non nidos, non oua parit, nulli sociatur,
Sicut eam peperit flos, ita sola fuit.
His ita dispositis, & tam bene materiatis,
Vidit & applausit Deus omnibus orbe creatis,
Crescere dans cunctis quæ generantur aquis.

Sententia Iosephi, de paradiso.

Paradisum esse positum ad Orientem in terra Eden, & vltra Oceanum, Iosephus & alij asseuerant. Dictis quorum etiam illa quæ super tractatum Enoch & Eliæ conscripsimus, concordare videntur. Qui autem illa legere voluerit, in tractatu de Enoch ante diluuium, ea posita requirat, & legat mirabilia.

Item de paradiso versificè.

Est locus excisus, nullo prius ordine visus,
Nec prius auditus; terrestris id est Paradisus;
Floribus orditus, deliciisq; situs.
Germinat hæc illud vitæ memorabile lignum,
Scire bonum valet, atq; malum, qui vescitur illo,
Quo mors aut vita pendula stabat ita.
Pars quasi facta poli, regio vacat illa decori,
Non patet algori, neq; subditur ipsa calori,
Dans habitatori non ibi posse mori.
Ciuibus angelicis meruit locus ille beari,
Fluminibus variis varia statione rigari,
Gemmas mirificas alueus ille parit.
Flumina bis bina Paradisus habere notatur.
Tigris & Euphrates Phisonq; Gehonq; vocatur,
Aurum cum gemmis, fluminis vnda vehit.
Optima per fluuium currentia poma tenentur,
Infirmis oblata viris medicina videntur,
Solus odoratus sanat odore caput.
Non oculus vidit, nec homo valet ore fateri,
Nulla beatorum valet optima vita mereri.
Quæ Deus hic sanctis dona daturus erit.
Cherubin & Seraphin reserant portas paradisi,

Enſibus euerſis per eam ſunt currere viſi,
Mens mea cum ſanctis illa videre ſitit.

Quòd paradiſus non ſenſit diluuium, neque vllam corruptionem: ſecundum Ioſephum.

Tempore diluuij non ſentit aquas Paradiſus,
Altior eſt etenim quam fluxus ad ardua niſus,
Terra vocatur Eden, quam Paradiſus habet.
Diluuij fluxus corrumpere cuncta probatur,
Sed Paradiſus eo nuſquam variata putatur,
Nil ibi corruptum ſuſtinet eſſe Deus.
Nam locus ille ſacer ſat proximus eſt orienti,
Altus & æqualis lunæ, candore nitenti,
Et procul à noſtro fulget in orbe ſuo.

De paradiſo cœleſti, in qua ſunt angeli ante Deum: ſecundum papam Clementem, & Dionyſium Areopagitam.

Altera ſpiritibus cœleſtibus eſt Paradiſus,
Empirium cœlum, ſplendore ſuo redimitum,
Quo thronus eſt nati gloria ſumma patri.
Empirium pure cœli datur eſſe cacumen,
Ignea materies & fulgida, nec tamen vrens,
Qua manet angelicus cœtus: & ipſe Deus.

Erat enim aſpectus eius ſicut fulgur, &c.

Hinc velut ignitos ſolet angelus edere vultus,
Veſte nitens alba, fulgore, nitoreq; fultus,
Igneus apparet, nec tamen igne calet.

Quis potuit ſcire & narrare illa quæ erant ante hominis creationem? ſecundum ſententiam quorundam.

Fertur Adam longas laterum formâſſe columnas,
In quibus & rerum ſtatuit deſcribere ſummas;
A quibus accipimus, ſi qua vetuſta damus.

Sententia Euſebij, contraria priori.

Sed non fertur Adam quandoq; propheta fuiſſe,
Siue prophetiæ præconia ſcripta dediſſe,
Nec placuiſſe Deo, ſe remanente reo.
Vnde creata prius prior ipſe notâſſe negatur,
Nec docuiſſe ſuos ea tunc ignota putatur,
Altera ſed ratio, lucidiorq; datur.
Æſtimo per Moſen ſecreta reperta priora,
Si bene proſpicias Moſes nouit potiora,
Spiritus ipſe Dei tunc reſerauit ei.

Sunt quoq; reuera, quibus hæc Deus ipſe reuelat,
Enoch & Elias, Eliſæus, vel Hieremias,
Apocalypſis, Dauid, hic minus, ille magis.

Quare Deus permittit hominem puniri, ſimilem ſibi? ſecundum Euſebium.

Si ſibi conſimiles homines facit ipſe creator,
Quomodo puniri voluit perdiq; creatos?
Soluere ſi valeam quæſtio digna datur.
Conficiunt reges ſimilem ſibi ſæpe monetam,
Quam niſi falſetur reſonent per ſecula lætam.
Si ſecus eſt, falſam damnat & eſſe vetat.
Sic fit & humana ſpecies ſimilis deitati,
Dum vacat in ſacris aſcribitur ipſa beatis,
Si variator erit, crimine iure perit.
Primus enim princeps cœli, ſummusq; creatus,
Lucifer ingratus, tumida paritate leuatus,
Dum data demeruit, pulſus ab arce ruit.
Huius & elati mens obuia ſtans deitati,
Conſcia peccati, quia tunc ſtuduit paritati,
Debuit irati digna flagella pati.
Vnde nec immeritò cum fulgure præcipitatur,
Numine nudatur, virtutibus euacuatur,
Cui locus inferior tartareusq; datur.
Huius ab exemplis decuit de iure caueri,
Ne mortem videatur homo peccando mereri,
Ne cadat à meritis qui bona geſſit heri.

Dixit Deus, Fiat lux.

Non aderant tenebræ, quum lux Deus ipſe niteret,
Sed loquimur tenebras, quia dum confuſa manerẽt
Omnia, ſunt formis lucida facta ſuis.
Lux erat ipſe Deus, ſed lux à luce creatur
Spiritus angelicus, cui cœlica vita paratur,
In quibus & legitur ſæpe ſedere Deus.

Quæſtio; ſi homo eſt dignior angelo; quare dicitur; Minoraſti eum paulò minus ab Angelis? ſecundum Euſebium.

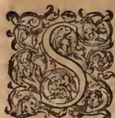
Dum caro fit verbũ, dum Chriſtus carne tenetur,
Carne minoratus paulò minus eſſe videtur,
Nam, quaſi ſeruili veſte, latebat ibi.
Aſt animalis homo factus deitatis imago,
Non minor eſt, ſed dignior eſt, formata propago,
Nam patris in dextram præſidet alma caro.

PARTIS PRIMÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM

PARS SECVNDA.

PROOEMIVM.

CRIBENTIBVS nobis de prima hominis creatione, quoties plura vel magis diuerſa ponimus, quā in libris Moyſis ſcripta reperiuntur, idiotæ & inuidi quidam ſubſannare videntur, aſſerentes, nos de propria adinuentione omnia, & nō de authoritatibus ſcribere, quęcunque ipſi in bibliotheca nequeunt inuenire; tanquā extra illam aliæ non eſſent authoritates. Quapropter alios in præſenti capitulo multos aſſignare curamus antiquitatum autores, ampliora ſcribētes: à quibus ipſe Moyſes & Eſdras & Ioſephus, aliiq; veteris Teſtamenti authores, ſi voluerunt, poterant plurima didiciſſe. Immo pro certo credimus, quòd ab eis plura quàm ſcripſerint didicerunt.

Primus itaq; protoplaſtes Adam, quem omnium rerum ſcientiam, & omneis artes legimus habuiſſe; & poſt ſui creationem, diuturnitate temporum multa didiciſſe; potuit & voluit iuniores ſuos, ea quæ ipſe nouerat, edocere.

Poſtea filius eius Seth, qui vſque ad portas paradiſi legitur proceſſiſſe, plura nouit, & ad poſteros ea tranſmiſit.

Cuius filius Enos, docuit ſuum filium Cainan.

Qui docuit ſuum filium Melalehel.

Ille etiam filium ſuum Iared.

Qui docuit Enoch.

Ille autem filium ſuum Mathuſalam.

Et ille filium Lamech, patrem Noë.

Ab Adam vſq; ad Noë ſunt tantùm decem generationes iſtæ, quas diximus: quæ omnes ſeſe inuicem videre, & docere potuerunt.

Vltimus autem eorum Noë, & tres filij eius, qui nati ſunt ante diluuiū, potuerunt omnes priorum antiquitates ad poſteros tranſmiſiſſe: & præcipuè filius eius Sem, qui ante diluuium centum annis natus eſt. Et legitur poſt diluuium quingentis triginta quinque annis vixiſſe. Ille plurima vidit, & docuit.

Abraham quoque imbutus omnibus artibus Chaldæorum.

Et Beroſus, qui omneis libros Chaldaícos deflorauit.

Et Mochus,

Et Eſtius,

Et Hieronymus Ægyptius.

Et alij authores barbari, qui permulta ſcripſerunt.

A quibus omnibus hiſtorias & authoritates trahimus, & tenemus & docemus.

DE CREATIONE PRIMI hominis, & de eſſentia ipſius.

Diſputatio philoſophorum quid ſit homo, quid ſit anima, & quomodo corpus & anima vniantur?

MVLTIS prudentibus viris confirmatum eſt; hominem ex anima intelligibili, & corpore, tam bene cōpoſitum, vt nequaquam oportuerit eum aliter fieri, vel conſiſtere. Sed ex eo quòd intelligibilem dicitur habere animam, dubitationem habent; vtrum ſuperueniens intellectus animæ, vt alius, aliam intelligibilem fecerit: an intellectum, anima à ſemetipſa naturaliter poſſederit; & hic eius ſit optima pars, vt oculus corporis.

Sed quidam, quorum eſt doctor Plotinus, aliam eſſe animam, & alium intellectum dicentes, ex tribus hominem conſtare volunt, corpore ſcilicet, & anima, & intellectu: quos imitatus eſt Apollinarius, Laodicenſis epiſcopus; hoc nanque firmans fundamentum propriæ ſententiæ, & reliqua ſuperædificauit ſecundum doctrinam propriam.

Quidam verò nō ſeparant ab anima intellectum, ſed ſuę eſſentię principalem eſſe illum aſſeuerant. Ariſtoteles autē poteſtate quidem intellectū complaſmatum eſſe homini refert: actu verò extrinſecus nobis contingere probat; nō eſſentiam hominis ſupplentem, ſed ſuperuenientem ad profectum

fectum notitiæ & cõtemplationis animalium. Valde igitur paucos homines, & solos philosophantes, actu intelligibilem habere animam confirmant.

Sententia Platonis de anima hominis.

PLato verò inquit, hominem non esse vtrunque animam & corpus, sed animam corpore tali vtentem; melius contemplatus quæ sunt circa hominẽ. Et inde nos cõuertit ad animæ solius diuinitatem & studium, vt animam nos ipsos esse credentes, animæ sola bona diligamus atque sequamur. Virtutes quidem & beatitudinem, & non corporis desideria, amemus; tanquam non existentia hominis, sed animalis principaliter, hominis verò consequenter, quoniam & animal est homo.

Sed & aliter digniorem corpore animam esse, cũctis hominibus manifestum est. Ab hac nanque mouetur corpus, vt instrumentum; quod mors demonstrat. Separata nanque à corpore anima, omnino remanet immobile corpus, & absque opere, vt semoto artifice, immobilia remanent instrumenta. Manifestùm est autem, quia & inanimatis communicat; & irrationabilium animalium participat vita, & rationabilium notitia communicat. Communicat nanque inanimatis per corpus, & per quatuor elementorum temperantiam. Plantis verò communicat & per hoc & per nutribilem virtutem, & generatiuam vitam. Irrationabilibus autem communicat, & in his quidem per moderationem & per motum ad placitum, & per appetitum, & per furorem, & per sensibilem atque flatilem virtutem. Hæc etenim omnia communia sunt hominibus & irrationabilibus; licet non omnibus omnia. Coniungitur autem per rationabilitatem quoq; incorporeis & intellectualibus naturis, ratiocinans & dignoscens ac diiudicans singula, & virtutes sequens, virtutũq; summitates concupiscens, beatitudinem scilicet: ideoq; tanquam in medio est, intellectualis atq; sensibilis essentiæ, homo: coniũctus quoq; per corpus corporalesq; virtutes animalibus animatis & aliis inanimatis. Per rationabilitatem verò coniunctus est incorporeis substantiis, vt prædictũ est. Creator enim gradatim & per modicum, coniunxit ad inuicem diuersas naturas: vbi vnã esse vniusq; generis, omnẽ creaturam cõstaret. Vnde bene maximè patet, vnum esse omnium existentiũ creatorem. Non enim solùm vniuit essentiam indiuisibilium, sed partem, sed & singula ad inuicẽ adiunxit propriè. Quemadmodum nanq; in vnoquoq; animalium vniuit insensibilia sensibilibus, vt ossa, axungiam, atq; pilos, aliaq; insensibilia sensibilibus neruis, & sic ex insensibilibus & sensibilibus compositum esse animal: & non solùm compositum, sed etiam vnum existens ostendit. Eodem quoq; modo fecit & in aliam secundum speciem creatã coniungens ad inuicem gradatim proprietate & mutatione naturæ, vbi non multum distarent inanimata omnino à plantis, habentibus nutribilem virtutem. Neque hæ plantæ ab irrationabilibus & sensibilibus animalibus omnino distarent: nec irrationabilia à rationalibus alienarentur omnino, & inconuenientia non sine quolibet essent naturali & colliganti.

Differt etiam lapis a lapide virtute qualibet. Lapis magnetes præcellere videtur aliquorum lapidum naturã ac virtutem, in hoc quod manifestè trahit ad se, atque continet ferrum, tanquã escam sibi facere volens. Et non solùm in vno ferro hoc efficit, sed & aliud per aliud ferrum cõtinet, dãdo cunctis ferris habitis suam virtutem. Continet igitur ferrum, quãdo à magnete fuerit habitum.

Sic iterum consequenter à plantis ad animalia procedens creator, nõ confestim ad mobilem & sensibilem peruenit naturam, sed gradatim ad hoc & modicè studiose peruenit. Pinnas nanque & ericios marinos, velut sensibiles plantas facit. Radicauit nanque hic in mari, quasi plantas, & velut ligna apposuit ostraca, & stare fecit vt plantas, & sensus eis dedit tangibiles, omnium quoq; animalium sensum commune, vt communicent plantis, quia radicantur & instant: animalibus verò, quia tactum possident. Spongiam igitur & quæ in petris innascuntur & extendi & attrahi, cùm aliquem aduenire senserint, Aristoteles narrat. Ideoque hæc omnia talia, antiqui philosophorum consueuerunt vocare zoophyta. Iterumque creator pinnis, & aliis huiusmodi, proximauit mobilium animalium genus, sed lõgius ire non valẽtium, circa verò locum eundẽ se mouentium; scilicet qualia sunt plurima eorũ quæ dicuntur ostracodermata, vt vermes terreni. deinde paulatim creator appo-

nens aliis plus sensibilitatis, aliis verò plus mobilitatis, ad perfectiora peruenit irrationabilium animalium. Dico autem perfectiora, omnes sensus habentia, longiúsque ire valentia.

Iterumque creator promouens ab irrationabilibus ad rationabilem, rationale animal hominem fecit. Neque hoc repentè condidit, sed prius aliis animalibus animales quasdã notitias & ingenia astutiasq; ad saluationem indidit, vt propinqua irrationabilibus ipsa apparerent. Et sic creauit hominẽ, verùm rationale animal. Hoc etiam modo, & in voce quærens, inuenies ex simplici & vniformi equorum & boum exclamatione. Paulatim verò variam ac diuersam coruorum & modulantium auium voces, donec ad articulatam & perfectam hominis deuenias vocem. Sicq; articulatam adhibuit locutionem, notitiæ & rationi nuntiã eam faciens motionum & intellectus. Et sic omnibus, omnia concordanter coaptauit, colligauitq; & in vnum conduxit visibilia & inuisibilia, genere hominum mediante.

Ideoq; bene Moyses creationem exponens, postremò & vltimò narrat hominẽ factum, non solùm quòd omnibus rebus propter eum factis, necesse esset prius creari vsui eius omnia, & sic ipsum vtentem hominem apponi; sed quia inuisibilis essentiæ atque visibilis, quoddam oportuit fieri vtriusq; colligamentum, vt vnum essent omnia, & ad inuicem compatientia, nec à se ipsis aliena. Factum est igitur vtrasque colligans naturas animal homo.

Ad enarrandum igitur breuiter sapientiam creatoris, hæc satis sint: Quod in medio irrationabilis rationabilisq; naturę homo positus: siquidem corpori inflectitur, magisque corporea concupiuerit, dilexeritq; vitam irrationabilium: hisq; meritò quoque connumerabitur, terrenusq; vocabitur, iuxta Paulum, & audiet: *Terra es, & in terram reuerteris*; & *comparatus es iumentis, & similis factus es illis*. Quòd si per rationalitatẽ egerit, floccipendens omnes delectationes corporeas, ad diuinam & Deo dilectã vitã perueniet, homini principaliter dispositã: & erit homo quasi cœlestis, secundum quod dictum est; *Qualis terrenus, tales & terreni; qualis cœlestis, tales & cœlestes*.

Rationalis verò naturæ capitale est; mala fugere, & auerti a malis. Sed quia bonorum hîc quidem sunt communia animæ & corporis, hæc ad solam animã quidem magna pertinentia, dum corpore anima vtitur, vbi virtutes: hæc verò sunt solius animæ, sed ipsam solam, corpore non indigentem, vbi beatitudo, & existentiũ contemplatio. Quicũq; igitur hominis vitam, vt hominis, viuere elegerint, & non vt animal, ad virtutẽ perueniunt, & ad beatitudinem. Sed quæ ad virtutes, quæue ad beatitudinẽ pertineant, in sequentibus determinabitur, cùm de anima & corpore reddiderimus rationẽ. Ignoto nanq; quid sit nostra anima, inconueniens est de virtutibus eius disserere.

Sententia Hebræorum de homine.

Hebræi verò hominem in principio, nec mortalẽ manifestè, nec immortalem factum esse fatentur, sed in medio vtriusq; naturæ. Ita quidẽ vt si corporales imitatus fuisset passiones, corporales incideret permutationes. Si autẽ animæ meditatus fuisset dona, immortalitate donaretur. Nam si in principio mortalem eum fecisset Deus, nequaquã peccantem morte damnaret. Nullus etenim mortalẽ mortalitate infestat. Si verò iterum immortalem eum Deus fecisset, nequaquam eum nutrimento egentem creâsset. Nullum enim immortalium corporeo nutrimento indiget. Neq; sic facile pœnituisset. Sed factum immortalem, statim mortalẽ fecit. Neq; enim in peccantibus angelis hoc apparuit factum, sed angeli iuxta principalem naturam immortales permansere, aliam recipientes pro peccatis vindictam & non mortem.

Melius est igitur aut hoc modo dignoscere propositum, aut quòd mortalis creatus sit, potens autem in procedẽti tempore perfectè immortalis fieri, quod est potestate immortalis. Quia verò non contulit ei ante perfectionẽ cognoscere sui ipsius naturam, prohibuit gustare lignum scientiæ. Erant nanque tunc potius, & modò sunt, virtutes in plantis maximè: tunc verò velut in principio creationis mundi purissimæ existentes plantæ, fortissimum exhibebant effectum. Erat igitur & gustatio cuiusdã fructus, notitiam faciens propriæ naturæ; & noluit eũ Deus ante perfectionem, scire propriam naturam; ne cognoscens seipsum pluribus indigẽtem, corporali studeret vsui, derelinquens animę virtutes.

tutes. Et hac de causa prohibuit eum accipere fructum notitiæ. Sed transgrediens homo, & seipsum cognoscens, à perfectione cecidit, & corporalibus necessitatibus egenus factus est. Operimētum igitur confestim quæsiuit. Dicit enim Moses: *Sciens homo quia esset*. Prius autem in extasi fecerat Deus eum, & in ignorantia sui.

Cadens igitur à perfectione, cecidit similiter & ab immortalitate, quam postea recepit gratia creantis eum. Post ruinam verò, & carnium subintrauit comestio. Prius enim eum à solis terræ fructibus satis habere iussit, quia hæc erant in paradiso. Sed deleta perfectione per ruinam, necesse fuit subintrare gulositatem. Et quoniam corpus habet homo (omne autem corpus ex quatuor elementis consistit) necesse est eisdem subiacere eum passionibus, quibus & elementa subdita sunt, excisioni scilicet, permutationi, & discrasiæ, quæ sunt solius corporis. Permutationi quidem, secundum qualitatem: discrasiæ autem, secundum inanitionem (discrasia, id est distemperantia: crasis, id est temperātia.) Exinanitur nanq; semper animal, per manifestos poros, & per immanifestos: de quibus postea dicemus. Necesse est igitur aut euacuatis corporibus æqualia alimēta apponi, aut animal dissolui per indigentiam ciborū introeuntium. Siccis verò existentibus & humidis corporibus etiam spiritu euacuatis, necesse est sicco & humido nutrimento indigere animal, atq; & spiritus. Est nanq; nobis esca & potus necessarius, propter elementa ex quibus constamus; vnumquodq; enim proprio & simili cibo nutritur, contrario verò curatur.

Sed elementorum hoc quoque per se, hoc verò per quædam media inferuntur. Vt aqua quæ nunc per seipsam, nunc verò mediante vino & oleo, vel cunctis humorosis fructibus. Nihil enim aliud est vinum, nisi aqua vinum facta. Similiter autem & ignem accipimus, nunc quidem per se ab ipso igne calefacti, nunc verò mediantibus his quæ comedimus & bibimus. In cunctis nanque rebus, siue maior siue minor pars ignis conspersa est. Eodem quoque modo de aere fit. Per se quidem vtimur, aerem anhelantes, & circa nos illum diffusum hærentes, & in comedendo & bibendo trahētes. Per alia verò, mediantibus omnibus aliis quibus vescimur. Terrā verò per se quoq; nullo modo accipimus, sed per quædam media. Terra nanq; fit frumētum, & frumentum comedimus. Corniculæ autem & columbæ, atque perdices, frequenter terra cibantur, homo verò mediantibus seminibus & leguminibus atq; carnibus vescitur terra.

Quoniam verò non solùm per pulchritudinem, sed & per sensum tangibilem homo præcellit cuncta animalia, non circunposuit nobis corium grossum, vt bubus & aliis huiusmodi; nec pilos magnos & spissos, vt capris & pecoribus & leporibus; neque spolia, vt serpentibus & piscibus: neque cocleas, vt testudinibus, & ostreis: nec vt auibus, plumas dedit homini: neq; molles cocleas, vt locustis & canceris: neque pennas. Necessariò igitur sensibilitate eguimus, vt eum superabundantem in nobis amplius, quàm aliis natura dedisset. Propterea igitur nutrimento & sensibilitate familiari necesse habuimus. Et non solùm propter hoc, sed vt fugeremus qualitatum distemperantiam & dissolutionem continuationis corporis. Ideoque medicis & curatione medicorum opus habuimus. Nam permutatione facta qualitatum, necesse est per cōtrarias qualitates ad temperantiam reducere corporis constantiam. Non enim, vti quidam nouerunt, calefactum corpus infrigidare, simpliciter pertinet medicis, sed potius restituere ad temperamentum. Si enim frigidetur simpliciter, in contrariū morbum deueniet dispositio.

Necessitas igitur fuit homini cibus & potus propter euacuationes & diaphoresias. Sensibilitate quoque opus habuit, vt nullam naturaliter habeat fortem permutationē. Domo verò opus habuit propter distemperantiā aëris, & propter feras: curatione autem propter mutationes qualitatum, & sensibilitatem inditam corpori. Si enim non fuisset nobis sensibilitas, non doleremus: & non dolentes, curationem nō quæreremus, & doleremus cum ignorantia, mali passionem non sentientes.

Sed propter artes & disciplinas, nos opus nobismetipsis habemus ad inuicem. Quia verò egemus ad inuicem, multi in vnum conuenientes, communicamus alterutrum, propter ea quæ vitæ sunt vtilia, in congregatione hominum: quā congregationē & cohabitationem, ciuitatē nominauerūt: vt de ꝓpinquo, & nō de longe auxiliaremur ad inuicē. A natura enim con-

gregabile & ciuile animal factus eſt homo. Nullus etenim ſolus ſibi ſufficit in omnibus. Manifeſtum eſt igitur, quòd ciuitates propter cõmutationes & propter diſciplinam conſtitutæ fuerint. Sed ex duabus his dignitatibus homo ſingulariter honoratus eſt. Solus etenim veniam percipit pœnitens, & huius ſolius corpus mortale exiſtens, immortale fit: & corpus quoque per animã, anima verò per corpus. Homo nanq; rationaliũ ſolus, ſingulariter habuit in pœnitendo venia dignus fieri. Nã neq; dæmones, neq; angeli pœnitentes, venia digni fiunt. Ex quo facto maximè Deus iuſtus & miſericors apparet. Angelis nanque nullum habẽtibus compulſorium attrahens ad peccãdum, ſed naturaliter exiſtentibus liberis à corporalibus paſſionibus & neceſſitatibus ac delectationibus, iuſtè nulla cõceſſa eſt venia illis pœnitentibus. Homo verò quia non ſolum eſt rationalis, ſed & animalis, neceſſitas verò animalis ſunt paſſiones, quo merito frequenter collidunt rationem hominis, & ad peccandum impellunt. Quando igitur exurgens homo reliquerit hoc, & ad virtutes inceſſerit, donatur ei venia iuſtæ miſericordiæ. Et ſicut proprium eſt homini riſibile, quia & ſoli huic ineſt, & omni; ſic ſecundum gratiam Dei proprium eſt homini ſuper omnem rationalẽ creaturam abſolui per pœnitentiam à vinculis peccatorum. Etenim ſoli homini hoc donatum eſt & omni. Et ſemper in tempore mundanæ vitæ habet hoc, poſt mortem verò nequaquam.

De natura angelorum & hominum.

SImiliter autem quidam angelos nequaquam volunt poſt ruinam per pœnitentiam percipere veniam, quia mori iſtorum eſt ruina. Sed ante ruinam, ad ſimilitudinem vitæ hominum, dignos fuiſſe venia. Sed peccantes angeli dignam receperunt vindictæ iuſtitiam, perpetuam quidem & ſine venia. Manifeſtum eſt igitur, quòd quicunq; pœnitentiam non acceperit, ſingulari dono proprioque hominis proſcribuntur.

Proprium quoque eſt ipſi homini, artium diſciplinarumque doctrinam addiſcere, artiumque opera exercere. Ideoque diffiniunt, hominem animal eſſe rationale, mortale, mentis & diſciplinæ perceptibile. Animal quidem, quia homo eſt ſubſtantia animata ſenſibilis, hoc eſt nanq; animalis diffinitio. Rationale verò eſt, quia vt ſeparetur ab irrationabilibus; & mortalis eſt, vt diuidatur ab immortalibus rationabilibus. Mentis autem & diſciplinę perceptibile eſt, quia diſcendo inhærent nobis artes & diſciplinæ. Nam habet homo poteſtatem perceptibilem & mentis & artium: ſed actum diſcendo atq; ſtudendo percipit. At dicunt nos hãc diffinitionem apponere ſuperfluè. Valere enim abſque hac diffinitione volũt. Sed quia nymphas & alia quædam genera dæmonum introducunt, longæua quidem, ſed non immortalia, vt & ab his diuidant hominem; appoſuere mentis & diſciplinæ perceptibilem. Nullum nanque illorum addiſcit, ſed naturaliter nouit quæ nouit.

Hebræorũ verò doctrina habet, omnia hęc propter hominẽ facta fuiſſe, velut ſubiugalia & boues pro terrę cultura, herbam autẽ propter boues. Eorum nanq; quæ facta ſunt, hæc quidem propter ſeipſa facta ſunt, hæc verò propter alia. Propter ſeipſa, rationalia omnia: propter alia verò, irrationalia & inanimata. Si igitur hęc propter alia facta ſunt, propter quæ facta ſunt videndum eſt, nunquid propter angelos? Sed nullus ſapiens dicet, propter angelos ea facta fuiſſe. Quæ enim ꝓpter alia facta ſunt, ad cõſiſtentiã eorũ & permanẽtiam & requiẽ facta ſunt. Aut enim facta ſunt cauſa habitaculi illius generis: aut nutrimẽti, vel operimenti, vel curationis, ſiue deductionis, ſiue repauſationis. Angelus autem nullius horum indiget. Nam neq; receptaculum habet generis, neq; nutrimento indiget corporeo, nec operimento, neq; aliorum aliquo. Si autem indiget, non erit angelus. Manifeſtũ eſt autẽ, quòd pro nulla alia natura facta ſint hæc, quæ angelis pręmineat. Quanto enim amplius præminet, tanto plus nullo indiget. Quærendum eſt igitur naturam, rationalẽ quidem, indigentem omnibus præmemoratis. Quæ igitur altera talis apparet, præter hominem? Colligitur ergo propter hominem facta fuiſſe irrationabilia & inanimata.

Quia igitur, vt monſtratum eſt propter hominem facta ſunt, ideo principẽ Deus eum conſtituit. Sed principis officium eſt, menſurato vſu quibus principatur, vti; & non ad fatigationem, vel læſionem, ea indeficienter cogere, nec grauiter & intolerabiliter onerare. Peccant igitur, qui irrationa-

tiona-

tionabilibus non bene vtuntur. Nam nec opus principis faciunt, nec iustè. Secundum quod scriptum est: *Iustus conseruat animas iumentorum suorum.*

Quòd Deus alia propter alia creauit.

AT iustè quis dicet, nullùm propter aliud, sed vnumquodque propter seipsum factum esse? Separemus igitur prius animata ab inanimatis, & videamus, si inanimata possunt propter seipsa facta esse. Si enim hæc propter seipsa facta essent, quomodo nutrirētur animalia? Videmus nanque naturam concedentem animalibus escas de terra & de fructib. & de plantis: exceptis sarcophagis, id est rapacibus bestiis, paucissimis. Sed & his quidem in escam habentibus animalia terrā pascentia; vt lupi & leones, agnos & capras & ceruos atque porcos vorantes; & aquilæ habent perdices, phasianos & lepores, & similia, quæ fructus terræ sunt depascentia. Sed & piscium natura comestibilis ad inuicem existens, non se in omnibus extendit, vt omnes carnes comedant, sed de comedentibus fecit psychia & alia quædam in aqua nascentia. Si enim essent omnia genera piscium sarcophaga, id est vorantia, nequaquam vel ad modicū durarent, sed perderentur: hæc quidem ad inuicē, hæc verò per nutrimenti indigentiam. Vt hoc itaque non fieret, quidam de piscibus facti sunt à carnibus abstinentes, &(vt ita dicam) marinam herbam pascentes, vt ex his & alij saluentur. Sed horum voratores facti sunt illi, qui vocantur psychia, & hi quidē aliorum, & hi alij iterum voratores existentes, donec perueniant ad vltimā terram, escam mari habitam, aliorum substantiam saluantem.

Manifestauit ratio plantarū genus non propter se ipsum, sed ad nutrimentum hominum, & aliorum animalium factum esse. Si igitur hoc propter hominem & animalia fuerit, manifestum est quòd & causæ generationis & hominum incrementi propter hoc factæ sunt. Igitur & astrorum motus & cœlum & tempora & pluuiæ & omnia talia, propter hoc facta sunt. In cibis velut in circulo, semper procedentibus indeficiens permaneat natura ferentium fructus, vt inueniantur hæc quidem propter fructus condita, fructus verò propter animalia, & eriā propter hominem.

Reliquum est igitur inspicere, vtrum irrationalium natura, propter seipsam facta sit, an propter hominem. Sed inconueniens est ea merito & scientia expertia, & ad placitum naturalem tantùm viuentia, & ad terram deorsum incuruata, seruitiumq́ ex sua figura demonstrantia, dicere propter se facta esse. Multis aliis igitur de his dictu necessariis existentibus, propriaq́; conscriptione pro multitudine indigentibus, non recipienda a dispositione proposita, pro verborum prolixitate; ad breuia quidem & vtilia perueniendum est nobis. Si igitur in homine, velut in imagine quadā inspexerimus, quæ sunt exteriorum, per eā cognoscimus, demonstrationē facientes eorum quæ quæruntur esse.

Videamus etiam in nostra anima irrationalitatem, ex quadam eius parte. Dico autem esse irrationalem appetitum & furorem. ad seruitium data rationalitati. Et rationem hanc quidē principantem, hæc verò obsequentia. Et hanc quidem iubentem, hæc verò iussa necessitatibusq́;, quibus ratio supposuerit, deseruientia, vt saluetur secundum naturam homo. Quòd si nostrorū irrationabilium, rationale quod in nobis est, dominatur: quomodo non consequenter idem dominabitur exteriorum irrationabilium, vt ad necessitatem ei data sint? Nam à natura est dispositum, irrationale seruire rationali, vt in nobis demonstratum est. Manifestat autem hæc factura multorum animalium, ad seruitium cōgrua facta: boues nanq; & omnia iugalia ad agriculturam & ad ferendam sarcinam facta sunt. Multa verò auium & aquatilium & terrestrium, ad delectamētum homini sunt. Modulationes verò dulciter ad suauitatem & requiem.

Quòd si non omnia talibus vtilitatibus seruiant, sed quędam etiam hominem destruant, sciendum est quòd principaliter propter seruitium hominis facta sint, vt omnia conuenientia sint, nihilq́ue desit in creatura, quod non sit conueniens: neque venenosa omnino aufugiunt auxiliū præstare hominibus. Quia & venenosis ad proprium auxilium ratio humana vtitur. Vtitur nanque ipsis ad curationem læsionum eorundem, & ad medicamentum aliarum ægritudinum, quales sunt serpentes theriacæ vocatæ. Compositiones, quales adinuenit ratio, vt & ab ipsis eisdem venenatis oppugnentur venenata, & oppugnatis eis tanquā ab oppositis auxilientur.

Sed & data sunt homini à creatore, decem milia virtutum, his omnibus oppugnanium, repellere & contrahere & annihilare, atque digerere subdolas eorum potestates. Sed quia alia aliis conueniunt vtilitatibus, communiter omnia ad curationem hominis perficiendam nata sunt, etiam quæ aliis vsibus sunt inutilia.

Et hęc quoq; dicta sunt secundum modernam substantiam nostræ vitæ. Nam secundum primariam substantiam, nullum aliorum animalium, ausum erat lædere hominem, sed erant ei omnia famulantia & supposita, atque obedientia, donec se retinuit à propriis passionibus, & irrationalitate, quæ in ipso est. Non se autem retinens à propriis passionibus, sed contentus ab ipsis, dignè obtentus est & à feris exterioribus. Cointrauit nanque & istorum læsio, cum peccato. Quod autem verum sit, hoc manifestum est ex his qui optimam vitam ducunt. Nam illęsi reperti sunt à ferarum rabie, vt à leonibus Daniel, & Paulus à morsu viperæ.

Quis igitur dignè miretur nobilitatem huius animalis, colligantis in seipso mortalia cum immortalibus, & rationabilia coniungentis cum irrationabilibus, & ferentis in sua natura omnis creaturæ imaginem? Et propterea homo, microcosmus Græcè nominatur. In tantum sublimatus ad Dei præsentiam, vt propter eum sint omnia & præsentia & futura. Propter quem Deus homo factus est, pertingens ad incorruptionem, mortalitatemque ignorans, in cœlis regnat homo ad imaginem & similitudinem Dei factus, cum Christo degit, filius Dei est, omni principatui ac potestati præsidet. Sed quis enarrare valebit huius abundãtes possessiones? Pelaga transit, cœlum contemplando transcendit, astrorum motus & distãtias ac mensuras nouit. Terram & mare vsufructu possidet, fera & cete decipit, omnem disciplinam & artem & regulam dirigit, literis quibus voluerit, exponit. A corpore in nullo impeditus, prophetat futura. Omnibus principatur, omnia tenet: gaudet in omnibus. Angelis & Deo loquitur, creaturæ iubet, dæmonibus imperat, existentiũ naturam disponit. Deo cooperatur, domus & templum Dei fit; & hæc omnia per virtutes acquirit & beatitudinem.

Sed ne videamur nimis accuratè in laudem hominis prorumpere, & naturam non exponere, secundum quod proposuimus, hic sermo claudendus est: sed maximè naturæ abundantias dicentes, naturam exponamus ipsam. Videntes igitur quantam ingenuitatem percepimus, & quòd planta sumus cœlestis, ne degeneraremus à natura, vt talibus donis non appareamus indigni, neq; nosmetipsos tanta priuemus potestate & gloria; ne pro modico tempore breuique delectatione, omnium sempiternorum amittamus gaudium; sed per bona opera & abstinentiam malorum & rectam intentionem, cui maximè diuinum cooperari solet, nec non & frequentibus orationibus ingenuitatem conseruemus. De his igitur sufficiant hæc.

Sed quia hominẽ ex anima esse & corpore, pręcedens sermo proposuit, prius de anima narrare incipiamus, derelinquentes ea quæ valde sunt subtilia & difficilia, plurimisque inquirentibus ignota.

De anima, sententiæ philosophorum nonnullorum diuersæ & incongruæ.

NOn ignotum est antiquorũ omnium sentẽtias de anima esse diuersas. Democritus nanque & Epicurus, & omnis Stoicorum secta, animam esse corpus fatentur. Et isti idem hoc dicentes, de eius essentia discordant.

Stoici nanque spiritum eam dicunt, calidum & inflammantem; Critias verò, sanguinem eam dicit, & Hippon philosophus dicit aquam: Democritus verò dicit esse ignem. Nam secundũ eum, rotundæ figuræ ex atomis compositæ, ignis & aër, animam perficiunt. Heraclitus autem totius animam vaporem ex humidis esse dicit; eam verò animam quæ est in animalibus, ex genere nasci exterioris vaporis dicit, & eius qui est in ipsis.

Iterumq; dicentium animam esse incorpoream, inepta est discordia facta. Alij nanque substantiam eam, & immortalem dicũt. Alij verò incorpoream, sed nec substantiam neque immortalem. Thales autem primus dixit, animam esse quod semper est mobile, & à seipso mobile. Pythagoras autem ait esse animã numerum, seipsum mouentẽ. Plato verò inquit, eam esse substãtiam intelligibilem à seipsa mobilem, secundum numerum conuenientem.

tem. Ariſtoteles verò, eam dicit eſſe explementum primum, corporis naturalis officialisq́;, poteſtate vitam habentis. Dinarchus quoq; ait, eam eſſe harmoniam quatuor elemẽtorum, hoc eſt temperantiam & concordiam elementorum, non conſtantem ex vocibus, ſed in calidorum corpore, & frigidorũ, & humidorum, & ſiccorum concordem temperiem.

Sciendum verò, quòd & horum alij, animam ſubſtantiam eſſe dicunt. Ariſtoteles verò & Dinarchus, non ſubſtantiam dicunt. Item alij quidem dicunt, vnam & eandem omnium animam eſſe diuerſam per ſingula. Et iterum in ſeipſam redeuntem; velut Manichæi, & quidam alij. Alij verò multas & differentes ſecundum ſpeciem. Alij verò vnam & multas. Omnia verò ſi dicantur his obiicienda ſententiis neceſſe eſt ſermonem producere.

Contra eos qui dicunt animam eſſe corpus.

CONtra omnes, animam corpus eſſe dicentes, ſufficiant quæ ab Hammonio magiſtro Plotini & Mummij Pythagorici dicta ſunt. Sunt autem hæc:

Corpora propria natura mutabilia & conuertibilia eſſe, & diuiſibilia, & omnino ad ignotum exſecabilia, nulloq́; in ipſis indiſſolubili permanente. Indigent aliquo componente, & conducente, & velut conſtringente, & continente ipſa quod animam dicimus. Si igitur corpus erit anima, vt etiam ſi ſit tenuiſſimum, quid iterum erit quod eam contineat? Monſtratum eſt nanque eſſe, corpus indigere continente, & ſic ad incõueniens, donec pertingamus ad eſſe incorporeum.

Quod ſi dicatur velut Stoici aſſerunt, robuſtus motus circa corpora eſſe introrſus & extrorſus mouens: & qui mouet extrorſus, qualitatibus & quãtitatibus ſit determinatiuus: qui verò introrſus, vnione & eſſentia, interrogandum eſt eos, quum omnis motus ab aliqua virtute ſit, quę virtus ſit illa, & in quo eſſentietur? Si igitur virtus materia quædam ſit, eiſdem iterum vtemur rationibus, quod ſine materia eſt, ſed materiatum: aliud quid erit à materia materiatum. Quod enim participat materia, materiatum dicitur. Quid erit igitur quod participat materia? vtrum materia illud idem, an immateriatum? Si igitur materia, quomodo materiatum, & non materia? Quòd ſi non materia, immateriatum ergo. Si verò eſt immateriatum, non eſt corpus. Omne enim corpus materiatum eſt.

Quod ſi dicatur, quòd corpora tripliciter dimenſibilia ſunt. Anima verò per totum corpus diffuſa, tripliciter dimenſibilis ſit: ideoque & corpus: omnino reſpondebimus quòd omne corpus ſit tripliciter dimenſibile. Sed nõ omne tripliciter dimenſibile, eſt corpus. Etenim locus & qualitas, incorporea exiſtentia ſecundum ſeipſa, ſecundum accidens in quantitate quantificantur. Similiter autem & anima per ſe ipſam adeſt indimenſibilis. Secũdum accidens vero in quo eſt exiſtente tripliciter dimenſibili, conſpicitur & ipſa tripliciter eſſe dimenſibilis.

Amplius, omne corpus ſi extrorſus mouetur, inanimatũ erit: ſi vero introrſus, animatum. Si igitur corpus eſt anima, & ſi extrorſus mouetur, inanimata erit: ſi verò introrſus, animata. Sed eſt incõueniens & animatam & inanimatã dicere animam. Non igitur corpus eſt anima.

Amplius, ſi anima nutritur, ab incorporeo nutritur. Eam nanq; diſciplinæ nutriunt, ſed nullum corpus ab incorporeo nutritur: non igitur corpus eſt anima. Xenocrates ſic cõcluſit: Si autem non nutritur, quum omne corpus animalis nutriatur, non erit corpus anima. Et hoc quidem communiter contra eos qui dicunt, corpus eſſe animam.

Contra eos qui dicunt animam eſſe ſanguinem vel ſpiritum.

DIcamus etiam nunc contra eos, qui probant ſanguinem vel ſpiritum eſſe animam: pro eo, quia ſpiritu vel ſanguine ſeparato, moritur animal.

Non eſt ſanguis dicendus anima, quod quidam dignoſcentes eſſe, ſic ſcripſerunt & dicunt. Igitur ſi ſanguis eſt anima, quando pars ſanguinis effluit; effluit & pars animæ. Vaniloquia nanq; ſunt hæc. Quia de homiomeris, id eſt, de conſimilibus pars ablata, idem eſt quod & totum. Eſt enim aqua & multa & minima. Similiter & argẽtum & aurum & omnes horum partes, non differunt ab inuicẽ ſecundum eſſentiã. Sic igitur & ablatus ſanguis, nõ minus erit anima quàm remanens ſanguis.

Sed illud eſt magis dicendum, quòd ſi ſanguis ideo eſt anima, quia eo ablato, mo

ritur animal, omnino & phlegma anima erit, & cholera vtraque. Qualecunq; nanque eorum defecerit, finem vitæ hominis conducit. Amplius quoq; ; Si horũ quodlibet anima eſt, & hepar & cerebrum & cor & ſtomachus & renes & inteſtina, & alia multa ſunt anima. Quolibet enim horũ ablato, moritur animal. Sed & multa ſunt animalia non ſanguinea: animata verò, vt quę dicuntur ſelachia & malacya, vel vt ſepiæ marinæ & vligines & ſimilia, & omnia oſtracodermata, & molles habentia cochleas, vt locuſtæ & cancri & aſtaci. Si igitur ſunt animata, & non ſanguinea, manifeſtum eſt, quòd non ſit ſanguis anima.

Contra illos qui dicunt animam eſſe aquam vel aerem.

PRoponamus rationes etiam contra eos qui dicũt animam aquam eſſe, eo quod aqua viuificare videtur omnia, & ea abſq; viuere ſit impoſſibile, ſed omnia deficiant: ſed nihil abſque nutrimento viuere putant. Igitur & eſcas omnes animam dicunt. Contra quos dicendum eſt, quum multa animalia ſint non bibẽtia, vt de quibuſdam aquilis dicitur & perdicibus, poſſintq; viuere abſque potu, cur magis aqua erit anima quàm aër? Ab aqua nanq; poſſibile eſt abſtinere in lõgum, anhelare verò aërem, nec per modicum: ſed nec aër eſt anima. Multa nanq; ſunt viuentia, ſed aërem non anhelantia, velut apes & ſphicas, & formicæ, & reliqua non ſanguinea. Et marinorum multa, & omnia quæcunque pulmonem non habent. Nullus nanque pulmonem non habens, anhelat aërem, quod & conuertitur. Nam nullum non anhelans aërem, pulmonem habet. Quia verò & Cleanthi Stoici, & Chryſippi, referunt rationes quaſdam, exponendum eſt harum ſolutiones, vt eas Platonici diſſoluerunt.

Contra illos qui dicunt animam eſſe corpus.

OCcurramus illis nunc qui dicunt animam eſſe corpus. Cleanthes nanque talem colligit ſyllogiſmum: Non ſolùm (inquit) ſimiles efficimur parentibus ſecundum corpus, ſed etiam ſecundum animam, paſſionibus, moribus ac diſpoſitionibus. Sed corporis eſt, ſimile atq; diſſimile, & non incorporei. Corpus igitur (inquit) anima eſt. ſed ſi ſecundum animam ſimiles & diſſimiles, non dicimus ex partibus: totum nõ conſtabit. ſed falſum eſt, ſimile & diſſimile non eſſe incorporei. Dicimus nanq; numeros ſimiles eſſe, quorũ latera ſunt ſimilia, vt ſex & vigintiquatuor. Latera nanq; ſex ſunt duo, & tria & quatuor. Et ſenarius numerus hanc habet analogiam, duo quidem ad quatuor, & tria ad ſex dupla ratione referuntur. Nã quatuor, dupla duorũ ſunt, & ſex trium: ſed incorporei ſunt numeri. Et figuræ quoq; figuris ſimiles erunt, quæcunque angulos rectos habent, & latera ſecundum eandem rationem circa rectos angulos. Sed & ipſi ijdem figuram incorporeã confitentur eſſe.

Amplius, ſicut quantitatis eſt principium, æquale & inæquale: ſic & qualitatis ſimile & diſſimile proprium eſt: ſed incorporea eſt qualitas. Erit igitur etiam incorporeum incorporeo ſimile.

Iterum inquit; nullum incorporeum compatitur corpori, neq; incorporeo corpus. Compatitur autem anima corpori. Condolet enim infirmanti, & exciſo; & corpus etiam animæ, tunc ſcilicet cùm rubeſcente fit rubeum, pallidumq; pauens. Corpus igitur (inquit) eſt anima. ſed alterum cõceſſorum eſt falſum. Quod autem nullum incorporeum corpori compatiatur, nunquid nam in ſola anima hoc aderit? Hoc enim tale eſt, velut ſi quis dixerit; nullum animal ſuperiores genas mouet. Crocodilus autem ſuperiores genas mouet: non erit igitur animal crocodilus. ſed falſa propoſitio eſt quæ dicit, nullum animal ſuperiores genas mouet. Ecce enim crocodilus animal eſt, & ſuperiores genas mouet. Eodem modo ſe habet, quum dicitur; nullũ incorporeum corpori compatitur. Accipitur enim quod quæritur in demonſtratione, quòd ſi quis conceſſerit verum eſſe, nullum incorporeum corporeo cõpati: tamen quod conſequitur, non erit manifeſtum: quod compatiatur, ſcilicet anima infirmanti corpori, & exciſo corpori. Dubitatur enim ſiue corpus ſit quod dolet, accipiens ab anima ſenſibilitatem, maneatq; ipſa impaſſibilis, ſiue etiam cõdoleat anima corpori. Prius autem tenetur magis à ſapientioribus: ſed nullus ex dubiis colligit ſyllogiſmos, ſed ex manifeſtis. Ex his quoque quæ ſunt circa ſubſtantiam, oſtenditur, quædam incorporea compatientia eſſe corporibus. Qualitates enim incorporeæ exiſtentes, pa-

patientibus corporibus patiuntur, & ipsæ in dissolutione & generatione simul permutare corporibus.

De eodem.

CHrysippus verò dicit: Mors est disiunctio animæ à corpore. Nullum autem incorporeum à corpore disiungitur, neque corpori cōiungitur: sed anima & con iungitur corpori & disiungitur. Anima igitur (inquit) non erit incorporea. Sed horum verum est, mortem esse disiunctionem animæ à corpore. Non autem adiungi incorporeum corpori, falsum quidem est vniuersaliter dictum, & in anima verum. Falsum quidem, eo quòd litera incorporea existens, & adiungitur corpori, & disiungitur à corpore. Similiter & albedo. In anima autem verum est: non enim adiungitur corpori anima. Si enim adiungitur, manifestum est, quòd adiacet ei. Si autem adiacet, non toti adiacet. Impossibile est enim corpus corpori totum toti adiacere, & sic non erit totum animatum animal. Vt si adiungitur corpori, corpus quidem ex parte erit animatum, sed totum non erit animatum animal. Quòd si totum sit animatum, nec adiungitur, nec corpus est anima. Sed animal totū est animatum; Igitur neq; adiungitur, neq; corpus erit, & separabitur, incorporea existēs. Quia verò non sit anima corpus, manifestum est ex iam dictis. Quod verò non sit harmonia, deinceps dicendum est.

Contra illos qui dicunt animam esse harmoniam.

IAm impugnemus etiam illos, qui dicunt, animam harmoniam esse. Quia igitur Dinarchus harmoniam esse diffiniuit animam: contradicens enim Socrati, animam harmoniā dixit esse; dicens imitari animam harmoniam, corpus verò lyram: Exponendum est huius solutiones, quæ sunt in Phædone Platonis.

Vna igitur est, quę constat ex præostensis ab eo. Præostensum est nanque, quòd disciplinæ sint rememorationes: hoc igitur acceptum velut manifestum, expleuit rationem hoc modo: Si disciplinæ rememorationes fiunt, erat anima nostra antequam in homine fieret. Sed si harmonia est, prius quidem non erat, sed posterius facta est, adaptato corpore. Omnis enim compositio non aliter se habet, quàm illa ex quibus constat. Nam communio quædam est compositorum compositio, harmonia existens, & non impedit eam non præcessisse ea, ex quibus est composita, sed potius subsequi. Oppugnat igitur harmoniam animam esse animam; & disciplinas & rememorationes esse. Sed hoc verum est. Falsum igitur est animam, harmoniam esse.

Amplius, anima & repugnat corpori, & principalem obtinet rationem, dominans ei; sed harmonia neque præcedit, neque oppugnat: non est igitur anima harmonia.

Itē harmonia ab harmonia, magis & minus est harmonia: in remittendo & intendēdo rationē harmoniæ. Impossibile nanque est magis & minus habere, nisi in sonoritate. Si enim acutus sonus & grauis deinceps permittentur, rationem quidē eandē seruabunt in magnitudine vocum: sed permutationem suscipit harmonia, secundum sonoritatem magis & minus extensa. Anima autem ab anima, non erit magis & minus: harmonia igitur non erit anima.

Amplius; anima virtutem & malitiam suscipit: harmonia autem, concordiam & discordiam non suscipit: harmonia igitur non est anima.

Item anima suscipiendo contraria, secundum partem est substantia & subiectū. Sed harmonia, qualitas est, & in subiecto: substantia autē à qualitate aliud est. Igitur anima ab harmonia aliud est.

Harmonia igitur participare animæ, nihil inconueniens est, sed non propter hoc harmonia erit anima. Neque enim quia virtute participatur, virtus erit anima. Galenus autem testari videtur in demonstratiuis sermonibus, tanquam nihil de anima appareat loquens: sed est videre ex his quę dicit, vt magis velit crisim (id est temperantiam) esse animam. Hanc enim consequuntur morum differētiæ, ex dictis Hippocratis confirmans rationem. Sed si hoc est, manifestum est, quia & mortalem eam esse nouerunt. Non omnem autem animam, sed irrationalem solam; animam hominis rationalis dubium est hoc dicere.

Quia verò non possit corporis crisis esse anima, ex hoc manifestum est. Omne corpus animatū & inanimatum, ex quatuor elementis constat: nam horum crisis, id est temperantia, corpora constituit.

Si igitur corporis criſis eſt anima, nullum erit inanimatum. Et ſic colligitur ratio; ſi criſis corporis animà eſt, cùm omne corpus criſin habeat, omne corpus animã habet. Sed ſi omne corpus animã habet, nullũ corpus erit inanimatum. Nec lapis ergo, nec ligna, nec ferrum, nec aliud quid inanimatũ erit. Quòd ſi non vniuerſaliter omnem criſin corporis dixerit animam eſſe, ſed quandam: inquirendum eſt, quæ ſit illa criſis, quæ facit animal, animæ locum habens. Quamcunque nanq; dixerit criſin, hanc eandem inueniemus & inanimatis. Nouem enim exiſtentibus criſibus, vt ipſemet de craſi loquens demonſtrat; octo quidem inæqualibus & vna æquali, ſecundum æqualem quidem, dicit conſtare hominem; ſecundum alias verò inęquales, alia animalia ſecundum ſpeciem, cum intenſione & remiſſione, ſecundum magis & minus. Sed inueniuntur nouem craſes, etiam in animatis, ſecundum magis & minus: vt ipſemet iterum in haplis, (hoc eſt, in libro Simplicium) demonſtrauit.

Amplius; ſi anima criſis eſt, cùm craſes permutentur ſecundum ætates & tempora & dietas, & anima permutabitur. Sed ſi permutabitur, non eandem habebimus animam, velut & craſin: ſed modò erit leonis, modò pecoris, modò verò alterius cuiuſlibet, quod eſt inconueniens.

Item craſis nõ repugnat deſideriis corporis, ſed cooperatur; ipſa enim ea deſideria mouet; ſed anima oppugnat; non igitur eſt craſis anima.

Item ſi craſis eſt anima, quum craſis ſit qualitas: qualitas verò & adſit & abſit præter ſubiecti corruptionem; & anima ſeparabitur abſque ſubiecti corruptione. Sed hoc non eſt verum: non igitur craſis vel qualitas eſt anima. Nam nec etiam vt alterum oppoſitorum naturaliter ineſſe dicũt animali, vt igni calorẽ. Inſeparabile nanq; eſt hoc, ſed craſis apparet ſeparabilis. Præcipuè ipſi enim medici, medicinali arte commutant craſes.

Amplius; omnes corporis qualitates, ſenſibiles ſunt: anima autem non eſt ſenſibilis, ſed intelligibilis; qualitas igitur corporis non erit anima. Item corporis & ſpiritus cum diſpoſitione carnium & neruorum aliorumque bona temperantia, eſt fortitudo: & calidorum & frigidorum & ſiccorum & humidorum bona temperãtia, ſalus eſt: & moderatio membrorum cum bono colore, pulchritudinem efficit corporis. Si igitur harmonia (hoc eſt concordia) ſalutis & fortitudinis atq; pulchritudinis anima eſt, neceſſe eſſet hominem viuẽtem nec infirmari, nec debilitari, nec deturpari. Sed frequenter euenit, non vnã ſolùm, ſed has tres ſimul eucraſias deperdi, & tamen viuere hominem. Contingit nanque eundem ſimul & turpem eſſe, & debilem & infirmum. Non igitur eucraſia corporis eſt anima. Quomodo igitur naturales quędam malitiæ & virtutes hominibus adſint. Hoc tantùm verè contingit ex craſi corporis. Nam ſicut naturaliter ſunt ſalubres ex craſi & morbidi, ſic quidam naturaliter exiſtẽtes picrocholi, hoc eſt, conſtantes à malis choleribus iraſcibiles ſunt, alij verò pigri, alij verò taciti. Sed quidem obtinent craſin & reſiunt. Sed aliud eſt quod obtinet, aliud quod obtinetur. Aliud eſt igitur craſis, & aliud anima. Corpus nanque organum, id eſt inſtrumentũ exiſtens animæ, ſiquidẽ congruè coaptaretur, cooperatur animæ ipſumq; conuenienter habet. Si verò incongruè obſtat, & tunc vſus rerum animæ, oppugnatur ab incongruitate organi. Et ſi nimis repugnauerit, ad illud quoque conuertitur: quemadmodum muſicus ſimul peccat cũ diſtortione lyræ, niſi prius eam bene correxerit. Ideo igitur vſus animę eſt ex congruitate corporis, vt componat illud organum ſibi congruum. Hoc autem facit ratione & moribus, hæc quidem intendendo, alia verò remittendo: velut in harmonia, vt ipſa ſibi cõgruum illud componat, eoque tanquam organo conuenienter vtatur.

Contra illos qui dicunt animam eſſe explementum corporis.

HIc reſiſtamus Ariſtoteli. Ariſtoteles autem animam explementũ dicens, nihil plus cõfert, quàm hi qui dicunt qualitatem eam eſſe. Sed demõſtremus prius quid dicat explementum?

Subſtantiam verò tripliciter dicit: hanc quidẽ vt materiam ſubiectam, quæ poteſtatem habet ad generationem: aliam verò formam & ſpeciem, ſecundum quam ſpecificatur materia: tertiam verò ex vtriſque, hoc eſt ex materia & ſpecie factam, quæ relinquitur, vt ſit animata. Eſt igitur materia quidem virtus, ſpecies verò

verò explementum: & hoc quidem dupliciter: vno, vt scientia: alio verò, vt contemplari & studere, quod est in actu esse scientiam: & quoniam in consistendo animam & somnus est, & vigilia, ad hanc rationem vigilia erit cōtemplari. Somnus verò habere scientiam & non operari, sed prior est scientia quàm actus. Ideoque primum explementum vocat speciem, secundum verò actum, vt oculus & subiectionem & speciem. Et est quidem subiectum in ipso quæ recipit visum materia oculi. Vocatur & ipsa æquiuocè oculus. Species verò siue forma, & explementum primum oculi, est ipse visus, qui dat ei posse videre. Secundum autem explementum, est actus oculi, secundum quem videt. Vt igitur mox genitus catulus nec vnum habet explementum, potestatem verò habet explementum recipere: sic oportet accipere inanimam. Vt enim ibi adueniens visus explet oculum, sic & in corpore nata anima, explet animal: vt sine corpore nunquam sit anima, nec corpus absque anima. Corpus etenim non erit absque anima, quia corporis erit anima, & propter hoc in corpore consistit. Et in tali quidem corpore per se ipsam non existet, sed primam quidem passibilem partem animæ, animam vocat, separans rationabilem. Sed oportuit totam simul accipere animam hominis, & non secundum partem; & hic debilissimæ partes de toto apparent.

Deinde corpus dicit habere potestatem viuendi, etiam antequàm fieret anima. Dicit enim corpus potestate vitam habere in seipso, sed oportet corpus potestate vitam habēs esse prius actu corpus. Sed actu corpus esse non potest, antequam suscipiat formam. Materia nanque est informis & non corpus. Impossibile igitur est quòd non est actu, potestatem habere, vt ex eo fiat aliquid. Si verò & corpus potestate fit, quomodo quod est potestate corpus, potestate vitam in seipso habere potest? Aliter enim est in aliis possibile habentem quid, & non vti ipso: sicut visum habentem, non vti visu. In anima autem impossibile est hoc. Nam neq; dormiens erit absq; operatione animæ. Etenim nutritur & augmentatur & imaginatur, & anhelat, quod præcipuum indicium vitæ est. Ex his igitur manifestum, quòd potestate viuere non potest inesse alieni, sed omnino actu. Principaliter enim quod informat animam, nihil est aliud nisi vita. Vita enim innata est animæ, corpori verò consequenter.

Quod dicit igitur salutem idem esse quod & vitam, non vitam animę dicit, sed corporis. Et sic cauillatur; corporalis etenim substantia secundum partem contrariorum est susceptiua, secundum speciem verò nequaquam. Si enim secundum speciem diuersa mutatio esset, permutaretur & animal: ideoque substantia, secundum speciem contrariorum non est susceptiua, sed quæ est secundum subiectum, hoc est corporalis. Anima igitur secundum nullum modum potest explementum corporis esse, sed erit substantia incorporea, suimet expletiua esse. Secundum partem etenim suscipit contraria, vt virtutem & vitium, quæ non potest species suscipere.

Deinde dicit; explementum existentem animam immobilem esse secundum seipsam. Moueri autem dicit secundum accidens, nihilq; inconueniēs esse immobilem rem existentem, mouere nos. Etenim pulchritudo immobilis existens, mouet nos; sed hoc est, quod est immobile, & mouet. Sed quod naturaliter habet mouere, mouet, & non immobile. Si igitur corpus per se motum haberet, nullum esset inconueniens ipsum moueri ab immobili. Vnde igitur corpori est moueri, nisi ab anima? Corpus enim non est per se mobile. Primam igitur generationē motus volens ostendere, nō primam, sed secundam ostendit. Si enim immobile mouit, primū fecit motum: si verò mobile, per se & aliter mouit, sic motus generationem expetiit. Vnde fit prima generatio motus corpori? Dicere nanq; à se ipsis moueri elementa, hæc quidē leuia natura, hæc verò grauia, falsum est. Si enim leuitas & grauitas motus essent, nunquā starent leuia & grauia: sed stant, propriū assumentia locum. Non igitur grauitas & leuitas, causæ sunt primi motus, sed qualitates elementorum. Si autem & hoc concedatur, quomodo posset esse ratiocinari, & laudare, & discernere opera leuitatis & grauitatis? Certè si concedatur, nec harum discernerentur opera, nec elementorum, nec corporum.

Amplius, si secundum accidens mouetur anima, & corpus per se, etiam nec existente anima per se corpus mouetur. Si autem hoc est, & animal erit absque anima.

Inconuenientia autem hæc ſunt. Inconueniens ergo & antecedens.

Sed nec verum dicere eſt; omne quod eſt natura mobile, etiam à violentia moueri, nec eſſe violentia mobile etiam à natura moueri. Mundus enim natura mobilis, violentia non mouetur. Neque iterum eſt ſecundum naturam mobile, hoc idem & ſecundum naturã quieſcit. Mundus etenim, ſol & luna ſecundum naturam mobilia, ſecundum naturã quieſcere non poſſunt. Eodem modo & omnia ſecundum naturam mobilia, ſecundũ naturam quieſcere nõ valent. Quies enim corruptio eſt animæ, omniumq; ſemper mobilium. Ad hoc & quod quæſitum eſt in principio, inſolutum remanebit: hoc eſt, vnde corpus contineatur natura diſſolui, natum. Sufficiant autem hæc pauca ex multis demonſtrare; animam non explementum eſſe exiſtentem nec immobilem, nec in corpore naſcentem.

Contra eos qui dicunt animam eſſe numerum ſeipſum mouentem.

PYthagoras autem conſultè aſſimilare ſemper & Deum & omnia numeris aſſuetus, definiuit, animam eſſe numerum ſeipſum mouentem. quod & Xenocrates imitatus, exponit: nõ quod & numerus ſit anima, ſed quòd in numerabilibus ſit & in multiplicatis, & quia anima eſt quæ diſcernit res, formas & figuras ſingulis apponendo. Ipſa enim eſt quæ ſpecies à ſpeciebus diſcernens, diuerſas eas monſtrat alteratione ſpecierũ, & multiplicatione numeri. Sed per ſe mobilẽ & ipſe teſtatus eſt. quia verò numerus non ſit, manifeſtum eſt ex hoc: Numerus quantitas eſt, anima verò quantitas nõ eſt, ſed ſubſtantia. Igitur anima numerus non eſt. Et ſi per plurima & numerum in intelligibilibus ſubſtantiam eſſe velint, vt dicemus in ſequentibus.

Amplius, anima continua eſt. Numerus autem continuus non eſt. Numerus igitur anima non eſt. Item, numerus aut par eſt, aut impar: ſed anima nec par eſt nec impar: anima igitur numerus non eſt. Et iterum; numerus ſecundum appoſitionem creſcit; anima verò ſecundum appoſitionem non creſcit. Amplius; anima per ſe mobilis eſt; numerus verò deſcriptus eſt immobilis. Numerus vnus & idem natura manẽs, nullam qualitatem numeris contingentem mutare poteſt: ſed anima vna eademque manens, ſed ſubſtantiam permutat qualitates, ex indiſciplinatione ad diſciplinam perueniens, & à vitio ad virtutem. Antiquorum igitur ſententiæ de anima tales ſunt.

Contra eos qui dicunt animam eſſe in corpore conditam.

EVnomius animam eſſe ſubſtantiã diffiniuit incorpoream, in corpore conditam: non dignoſcens, vt peracutus exiſtens, quod temperet ad idem cõferre inconuenientia. Omne enim quod ortum habet corporalem, ſimul & temporalem, corruptibile eſt & mortale.

Conueniunt quoque his & quę à Moſe dicta ſunt. Senſibilium etenim generationem deſcribens, nullam in ea intelligibiliũ manifeſtè poſuit naturam. Sed putantes quidam hæc ſentiunt, quibus non conueniunt. Si verò quis ex eo quod poſt plaſmationẽ corporis immittitur anima, dixerit, poſt corpus eam fieri, peccauit à veritate. Neque enim Moſes tunc eam condi refert, quum corpori immittitur, neque ſecundum rationem ſic habetur. Si igitur mortalem eam dixerit, velut Ariſtoteles, qui dicit eam in corpore naſci: & vt Stoici, qui dicunt ſubſtantiam incorpoream: prohibeo dicere in corpore conditam, ne nobis accedat opinio mortalis animæ, & omnino irrationabilis.

Et aliter; ſecundum eundem, nondum repletus eſt mundus, ſed ſemiplenus, nunc & ſemper appoſitione indigens, ſed quinquies milies, vt minimum ſubſtantiarum intelligibilium, vnoquoque die fiunt ei. Et quod eſt deterius; quando expletur, tunc diſſoluetur, ſecundum eundem, perfectis hominibus in reſurrectione, animarum numerum explentibus: quo quid erit irrationabilius dicere, mundũ tũc corrumpi, cùm perficitur? Valde enim tenerorũ puerorũ eſt modus iſte: in arenam campi mox vt compleuerint diſſoluentium facta.

Nam dicere; non prouidentia & creatoris fieri animas, nõ ſubſtantiam nouam, nec aliam quam exiſtentem eſſe, inducere eſt, ſed exiſtentem animam per prouidentiam multiplicari. Ignorantibus eis eſſe differentiam creationis & prouidentiæ. Prouidentiæ etenim opus eſt, ex vniuſcuiuſque ſemine conſeruare corruptibilium animalium ſubſtantiam. Dico autem eorum quæ fiunt per putredinem, ſed non crean-

creantur, sicut fit in seminibus: quia horum generationem alia iterum putredo cōseruat. Creationis verò optimum opus est, ex non existentibus existentia facere. Si igitur ex vniuscuiusque semine animæ fiunt, ratione prouidentiæ fiunt, & corruptibiles sunt, vt alia quę ex progenie generis fiunt. Si verò ex non existentibus inducuntur, ratione creationis fiunt, & non erit verum quod Moses ait: *Requieuit Deus ab omni opere suo.* Sed vtraque sunt inconuenientia. Non igitur modò animæ fiunt. Illud enim quod ait; *Pater meus operatur*: nō ad creationem, sed ad prouidentiam dictum esse ei placet.

Contra illos qui dicunt, animam de anima procreari.

Videtur autem Apollinario, animas ab animabus gigni, vt à corporibus corpora. Propagari nanq; animam per generationem ait à primo homine, in omnes qui sunt ab ipso, vt & corpus; & neque pręexistere animas, neque modò creari. Hoc nanque dicentes, cooperatorem faciunt Dominū mœchis, quum ex his pueri nascuntur. Et erit falsum quod ait; *Requieuit Deus ab omnibus operibus suis:* si iterum & modò animas creat. Sed quia omnia quæ nascuntur, per generationem vniuscuiusque seminis ostenduntur mortalia: ideo enim generant & generantur, vt corruptibilium permaneat genus: necesse erit, aut mortalem dicere animam ex vniuscuiusque semine natam, aut per generationem eam fieri seminis. Quod autem ex adulterio generatur, prouidentiæ rationi relinquitur, ignotum nobis existens. Sed qui nouit quomodo libet rimari quæ sunt prouidentiæ, nouit omnino quod generatur, vel per vitam suam, vel per seipsum, vtile ad futurum: & ideo concedi illi inanimationem. Huiusq; rei sufficiens accipimus indicium, Salomonem de vxore Vriæ & Dauid genitum.

Contra Manichæos, qui dicunt, omnium hominum vnam esse animam.

Nunc dicamus contra Manichæos. Consequitur enim vt Manichęorum sententiam perscrutemur, quam de anima habent. Fatentur verò eam immortalem & incorpoream, atque vnam solam esse omnium animam dispersam ac diuisam per singula corpora, inanimata quidē & animata: hoc quidē amplius participare, hoc verò minus. amplius animata, minus verò inanimata, multoq; amplius cœlestia: vt sic vniuersalis animę partes, essent animæ singulorum. Et si quidem indiuiduè diuidi eam dicerēt, vt vocem in audientibus, moderatū esset malum. Nunc autem ipsam substantiā animę diuidi dicunt; &, quod omnib. est deterius, principaliter eam in elementis esse volunt, & dispertiri cum ipsis in ortu corporum. Iterumq; ad se reuerti dissolutis corporibus, vt aqua dispersa, itemq; collecta & commixta. Et dicunt, puras animas tendere ad lucem, lux existentes. Graues autem a materia tendere in elementa, & ab elementis in plantas & animalia. Sicque substantiam eius diuidentes, & corpoream ostendentes, ac passionibus supponentes, immortalem esse dicunt. Sed incidunt in contraria. Dicentes enim, discurrere graues animas ad elementa, ipsisq; commisceri, iterum eas post incorporationis separationem fatētur damnari, iuxta magnitudinem peccatorum vnientes eas, iterumq; per se separantes: eo quòd & vmbrę, luce præsente, diuidantur, & accedente nubilo vniantur. Sed impossibile est, hoc in natura intelligibili fieri. Etenim vmbræ sensibilium sunt: & si concedat eas quis & diuidi & iterum vniri.

Contra Platonem qui vnam & multas animas esse affirmat.

Plato verò philosophus & vnam esse, & multas animas docet. Vnam esse totius animam, multas verò partiū, vt ad totum animandum, totius anima sit propria. Iterumq; ad eam, quæ secundum partem sit propria vniuscuiusque anima. Et dicit; totius quidem animam distendi à centro terræ vsque ad cœli terminos: non localiter eam distendi dicens, sed intellectualiter. Hanc quoque animam esse circunferentem circulariter totum & cōtinentem & cōstringentem quod est mundi corporeum. Indigere autem corpora continēte, in superioribus monstratū est. Facere verò hoc propriam ait animam. Viuere enim vnumquodque propria vita, & corrumpi solutione propria. Nam vbi continetur & constringitur, corpus esse dicitur: quum verò dissoluitur, corrūpi. Et viuere quidē ait omnia, non autem omnia esse animalia. Discernuntur enim ab animatis plantæ, qnia crescunt & nutriuntur, hoc est, nascibili & nutribili virtute. Irrationabilia

verò animalia à plantis sensibilitate, & rationabilia ab irrationabilibus rationabilitate. Et sic omnia viuere dicentes, distare faciunt vniuscuiusque naturam. Viuere igitur dicunt omnia inanimata per creabilem vitam, sed quod continentur à totius anima, vt solummodo sint, & non dissoluantur. Hanc autem esse animam quę gubernat totum, & quæ mittit particulares animas prius à Creatore factas. Ostendit enim ab ipso creatore leges sibi datas, quibus oporteat hoc totum eam dispensare. Quas & generatorem vocat, & dantis virtutem sufficienter dispensare nos. Dicuntur autem hæc in his quæ fiunt de generatione.

Communiter igitur omnes Græci animam immortalem ostendentes, incorporationis denudationem docent. Sed dissentiunt de speciebus animarum: hij etenim vnam speciem, rationalem scilicet, & hanc in plātam & in corpora irrationabilium procedere. Et horum hij, qui secundum quosdam certos temporum circulos, hij verò vt accidit. Alij autem non vnam speciem animalis, sed duas rationales. Quidam verò multas, & tot quot animalium species, hij verò maximè à Platone circa doctrinam hanc inserti sunt. Dicente etenim Platone: furiosas & irascibiles & capaces animas, luporum & leonum corpora induere: eas verò quæ sunt impeditæ circa inertiam, asinorum, & similium suscipere corpora. Alij quidem proprie intellexerunt lupos & leones, & asinos. Alij verò figurate eum dixisse intellexerunt mores per animalia demonstrantem.

Chronius autem in libro de Generatione sic dicit denudationem incorporationis, vt rationales omnes esse velit. Similiter autem ait Theodorus Platonicus in libro, quod anima omnis species sit. Et Porphyrius similiter.

Iamblicus autem econtrario his incedēs, secundum species animalium, animæ species esse dicit, hoc est, differētes species. Scriptus est ab eo vnus liber, in quo designat, quia non ab hominibus ad animam irrationabilia, neq; ab animalibus irrationabilib. in homines denudationes incorporationis fiunt: sed ab animalibus in animalia, & ab hominib. in homines. Et mihi videtur, quod iste hac de re, sit melius contemplatus: non solùm quæ sunt sententiæ Platonis, sed & ipsius veritatis, vt ex multis aliis ostēditur: maxime autem ex hoc, quia nec vna rationabilium motionum apparet, irrationabilibus animalibus. Neque enim artes, nec disciplinæ, vel consilia, nec virtutes, neque aliud ad intellectum pertinens, in ipsis est. Ex quo patet, quod non conuertatur in ipsis rationalis anima. Etenim inconueniens est dicere, irrationabilia rationalia. Quāuis enim valde nouellis infantibus, solus irrationalis adsit motus, rationalem tamē animam eos habere dicimus, eo quod crescentes, rationalē patefaciunt actum, sed irrationale in nulla ætate demōstrat rationalem actum. Superfluo igitur habuisset rationalem animam, inutili omnino futura rationali virtute. Sed nec cum his superfluū a Deo factum esse, simul omnes confitentur. Si autē hoc bestiis atq; feris rationalis anima esset immissa superfluo, nunquam valens opus suum demonstraret, & esset reprehēsio dantis animam non necessariam corpori, neque artificis opus, nec ordinē, vel adaptationem scientis. Si verò quod dixerit, moueri secundum dispositionem rationabiliter animalia, sed figmentum eorum non esse susceptibile operationis artificiosæ, firmans dictum ab hominibus, quia excisis solis digitis manuum, plurimas artes disperdant: non soluet quod quæritur. Erit enim iterum hoc inconueniens; vt Deus inutilem animam adaptasset corpori & superfluam & ociosam, impeditam per omnem ætatem ad operationes proprias. Ad hoc rationem quoque firmare tentant ex ignotis & non manifestis. Vnde enim habent, quod secundum dispositionem moueantur animalia?

Melius est igitur dicere conuenientem vnicuique corpori adaptare animam, nihilque habere secundum dispositionem animalia amplius apparente in operibus eorum naturali simplicitate. Vnaquæque enim species animalium secundum proprium placitū mouetur in vsum & actum, ad quem facta est ab initio: & secundum hoc figmētum hoc est verè incongruum. Hæc creator reliquit ea omnino absque iuuamine, sed vnicuique naturalem & non rationalem tradidit notitiam. Quibusdam enim astutiam indidit, velut artis imaginem & vmbram rationalitatis, vt præsentia declinent pericula & futura caueant, & vt congregentur creatura ad inuicem,

cem, vt iam dictum eſt. Quia verò non rationaliter hoc faciunt, patet quod vnumquodq; animal ſecundum ſuam ſpeciem, ſimiliter operatur eadem , & non differt ab inuicem in multiplicitate operationis, niſi fortè ſecundum magis & minus: ſed potius ſecundū vnum placitum tota mouetur ſpecies. Omnis enim lepus timet ſimiliter, & omnis lupus ſimiliter inſidiatur, & omnis ſimia ſimiliter & vanos actus imitatur. Quod nō eſt in homine. Mille nanque ſunt ſemitæ actus humani, quia liberum quidem eſt, & ſuæ poteſtatis eſt rationale. Vnde non vnus & idem eſt actus omnibus hominibus, vt vnicuique ſpeciei irrationabilium animalium. Nam à natura ſola hæc mouentur. Quæ verò à natura ſunt, ſimiliter omnibus adſunt. Sed rationales actus alij ſunt ab aliis, nec ex neceſſitate omnibus idem.

Quòd ſi quis dixerit, pro vindicta delictorū in hac vana vita, animā ad alia tranſmitti corpora, ex poſterioribus faciens demonſtrationem; quidnam eſt quod in prima corpora animalium, immiſſæ ſunt rationales animæ? nōdum peccantes in corporibus humanis, eo quod nōdum in ipſis extiterint? Apponendus verò eſt huic ſententiæ Galenus mirabilis medicus, qui probat per vnamquanque ſpeciem animalis, diuerſam eſſe animæ ſpeciem. Dicit enim in principio libri primi, de vtili operatione membrorum ſic.

Multa ſunt animalium membra, hæc quidem magna, alia minora: hæc verò omnino in alterā ſpeciē indiuiſibilia. Vtilitas verò omnium eorū eſt anima. Corpus autem eius eſt inſtrumentū, & ideo multū differunt ab inuicē membra animalium, quia & animæ. Idem autē in ſequentibus eiuſdem libri, de ſimia quoque hæc addit: Quod ſi, ô ſapientiſſime reprehenſor, diceret natura contra te, deſiderio per animam animari, deriſoriā oportuit dari corporis compoſitionem? Sic vidit diuerſis ſecūdum ſpeciem corporibus, diuerſas vnitas eſſe animas. & hoc quidem de his.

Quia verò animam oſtendimus neque corpus exiſtētem, neq; harmoniam, neq; craſin, neq; aliam aliquam qualitatē; manifeſtum eſt ex his, quod ſubſtantia quędā eſt incorporea anima. Quod etiam omnes confitentur. Quod autem nec corpus ſit, nec accidēs, patet ex eo quod incorporea ſit ſubſtantia, & non ſit aliquid habentium eſſe in alio. Hæc enim & adſunt & abſunt præter ſubiecti corruptionem. Sed anima abſente corpus corrumpitur. Eiſdem verò vtentem rationibus, conuenit demonſtrare animam immortalem eſſe. Si enim nec corpus eſt, quod natura eſt diſſolubile & corruptibile, nec qualitas, nec quantitas, nec aliud quid corruptibilium: reſtat quod immortalis ſit. Multæ autem ſunt oſtenſiones eius immortalitatis, à Platone & aliis. Sed illæ quidem obſcuræ, & ad intelligendum difficiles, vixque intelligibiles illis diſciplinis inſudantibus. Nobis autem ſufficit ad demonſtrationem immortalitatis eius, diuinorum verborum doctrina, de ea continens quod verum eſt: quia diuinitus eſt inſpirata. Contra eos autem qui non recipiunt Chriſtianorum Scripturas, ſufficiat oſtendere; animam nullum eſſe corruptibilium, cùm ſit incorruptibilis & immortalis; & de his quidem ſufficienter diximus.

De vnione animæ & corporis ſententia, authore Gotfrido.

QVærendum autem quomodo animæ & corporis materiati fiat vnio, difficilis enim res eſt. Sed ſi iterum non ſolùm ex his, ſed etiam ex intellectu conſiſtit homo, vt quidam dixerunt, magis erit difficilior. Omnia enim conuenientia in exiſtentia vnius ſubſtantię omnino vniuntur. Omnia verò vnita permutantur, & non manent quæ prius erant, vt videtur in elementis. Cùm enim vniuntur, aliud quid fiunt. Quomodo igitur vel corpus vnitū animæ, manet verum corpus? Vel quomodo anima incorporea exiſtens, & ſubſtantia per ſe, vnitur corpori, & pars fit animalis, retinens propriam eſſentiam inconfuſam & incorruptam? Neceſſe eſt enim aut vniri animam & corpus, & commutari, & corrumpi vtraque, vt elementa; aut non vniri, propter prędictas inconuenientias. adiacere autem vt regionalis in regione, aut menſurabile in menſura; vel confundi, vt vinum & aqua.

Sed quod non poſſit adiacere corpori anima, in ſermone de anima mōſtratū eſt. Eſſet enim ſolummodo illa pars animata, quæ proximaret animæ. Quæ verò nō adiungeretur, eſſet inanimata. Sicque fit, vt non poſſet dici eſſe ea quæ ſecundum appoſitionem, vt ligna vel ferrum vel ali-

quid tale; & commixtio vini & aquæ vtiq; corrumpitur. neque enim pura eſt commixtura, neq; vinum. Et talis mixtura per appoſitionem facta, refugit ſenſibilitatem, propter tenuitatem commixtorū. Manifeſtum autē ex hoc, quod iterum ab inuicē poſſunt ſeparari. Spongia enim oleo intincta, purat & fugat aquam. Sic & papyrus. Senſibiliter autem ſeparare perfectè vnita, omnino impoſſibile eſt.

Si autē nec vnitur, nec adiacet, nec cōmiſcetur: quæ erit ratio, vt dicatur animal vnum? Plato igitur propter hanc quoq; inconuenientiā, nō vult, animal ex anima & corpore eſſe, ſed animā corpore vtentem, atq; tāquam corpus induentem. Sed habet ratio hæc quoddam inconueniens. Quomodo enim vnum eſſe poteſt cum indumento anima? Non enim eſt vnum, veſtis cum veſtito.

Hammonius verò didaſcalus Plotini, quæſtionē hoc modo diſſoluit; dicēs, intelligibilia talem habere naturā, vt & vniantur valentibus ea ſuſcipere: quemadmodū corruptibilia & vnita, maneant inconfuſa & incorrupta, vt adiacentia. In corporibus enim vnio per mutationem cōuenientium omnino operatur, quia in alia corpora permutantur, vt elementa incompoſita, & cibi in ſanguinem, & ſanguis in carnē, & reliqua membra corporis. In intelligibilibus, vnio quidem fit, ſed permutatio non cōſequitur. Non enim conſiſtit, intelligibile ſecūdum eſſentiam permutari, ſed aut integrum exiſtere, aut nō exiſtens, non inueniri. Sed neque ad non exiſtens corrumpitur. Nam non eſſet immortalis anima, vita exiſtens, ſi in mixtura permutaretur. Anima alia fieret, iam non eſſentiua. Quid autem conferret corpori anima, ſi non obtinuiſſet ei vitam? Non igitur anima alia fit in vnione. Oſtenſo igitur hoc, quod intelligibilia impermutabilia ſecundum eſſentiam ſint, neceſſariò conſequitur, quòd ipſa vnita nō corrumpantur, quibus vniuntur. Igitur & vnitur, & inconfuſe vnitur corpori anima. Quod autem vnitur, compaſſio demonſtrat. Compatitur enim ſibimet animal, vt vnum exiſtens. Quod verò & incōfuſa permaneat, patet, quòd anima quomodo libet ſeparata à corpore in ſomno, velut mortuum illud iacere relinquit: ſolummodo autem fumigans illud vita, ne omnino pereat. Secundum ſe in ſomnis operatur, diſponens futurum, & rebus intelligibilibus appropinquans. Hoc quoque idem contingit, & quando ſecundū ſeipſam contemplata fuerit aliquid eorum quæ ſunt. Tunc etenim (vt quidam nouerunt) ſe ſeparat, & ad ſeipſam redit, vt accedat exiſtētibus. Incorporea enim exiſtens, per totum diffunditur, vt teneat corruptibilia. Manens incorrupta & inconfuſa, & conſeruans quod ſuum eſt: & in quibus accedit, permutans ipſa ſecundum ſuam vitam, & non permutatur ab ipſis.

Nam ſicut ſol, ſua pręſentia aërem in lucem permutās, facit eum lucidum, & vnitur aëri lux, inconfuſè ei diffuſa: eodē modo & anima vnita corpori, manet omnino inconfuſa. In hoc ſolūmodo diſtans, quòd ſol corpus exiſtens, locoq; circumſcriptus, non ſit vbique vbi & lux eius, quemadmodum & ignis. Manet enim in lignis, aut in lucerna alligatus vt in loco. Anima autem incorporea exiſtens & non circumſcripta loco, per totū corpus diffunditur cū luce, & non eſt pars corporis illuminata ab ipſa, quin ibi ſit anima. Vnitur corpori, ſed ipſa tenet corpus. Neq; in corpore eſt, vt in vaſe, vel vtre: ſed magis corpus in ipſa. Non impedita eſt. Non enim tenentur à corporibus intelligibilia, ſed per totum corpus diffuſa & radicata & procedentia, nō ſunt talia, vt loco corporali cōtineantur. Intelligibilia enim exiſtentia, in locis intelligibilibus ſunt. Aut enim in ſe ipſis, aut in ſubiectis intelligibilibus, vt anima: quæ modò eſt in ſe ipſa, quando ratiocinatur: modò verò in intellectu, quando intelligit.

Cùm igitur in corpore dicitur eſſe, non vt in loco, ita in corpore erit: ſed ſecūdum hoc quod coëxiſtit, & quod coadeſt, vt Deus dicitur eſſe in nobis. Etenim per coëxiſtentiam, & quandam concluſionē, & diſpoſitionē ligari dicimus à corpore animam, vt dicimus amatorē ligari ab amata: nō corporaliter, neq; localiter, ſed per coëxiſtentiam. Quod enim eſt ſine magnitudine, & ſine tumore & indiuiſibile, ſecundum partē localem circumſcriptione non eget. Quod enim partē non habet, quo poteſt loco circumſcribi? Locus enim, quāto ſubſiſtit? Nam locus eſt terminus circumhabentis, ſecundū quę circuit circūhabitū.

Quòd ſi quis dixerit; Ergo & in Alexandria, & in Roma, & vbique eſt mea anima? Cōtinget eum locum iterum dicere: Nam & quod in Alexandria, & omnino ibi & ibi locus eſt. Sed omnino anima in loco non

eſt

est,nisi in coëxistentia. Monstratum est enim quod loco comprehendi non possit. Quando igitur in coëxistentia loci alicuius contigerit esse intelligibile, aut rei in loco existentis, vsualiter dicimus illud ibi esse,propter actum eius, ibi ostensum locum, per coëxistentiam & operationem, accipientes. Oportuit enim dicere, ibi operatur:& dicimus,ibi est.

Conuenit equidem hęc ratio perfectius & maximè in vnione verbi Dei ad hominē,per quam vnitū,mansit in confusum & incōprehensum,non secundū animæ modum. Illa nanq; existēs eorum quæ multiplicantur, videtur cōpati corpori quomodolibet proprietatē,& tenere quandoq; & teneri. Deus autē verbum in nullo à communicatione corporis & animæ mutatus, neq; participans illorū infirmitati:sed concedēs ei suam diuinitatē, factus est cū ipsis vnum: manens vnū, quod erat ante vnionē. Nouus itaq; est iste modus mixturæ & vnionis, & commiscetur,& manet omnino incommixtus & incōfusus & incorruptus & immutatus: non cōpatiens, sed cooperans solùm,neque simul dissoluendus, simulq; permutandus, sed adaugens illa: ipse autem non diminutus ab ipsis;vt maneat immutatus & inconfusus.Quod autem omnino sit omnis mutationis expers, testis est Porphyrius, qui suam de Christo mouit linguam. Firma verò sunt nobis inimicorum testimonia, nullamq; contradictionem suscipientia.

Iste igitur Porphyrius in secūdo sermone de Quæstionibus commixtorū, sic scribit verbotenus: Non ignorandū itaq; conuenire, aliquam substantiā accipere complementum alterius substantię:& esse partem substantię,manente illo in sua natura, postquam compleuerit aliam substātiam, vnumq; cum alio factam & conseruatam in vnum quod secundum seipsam,& maius,eam quidem & non conuersam:conuertentem verò illam, in quibus accedit sua præsentia,in actum suum.

Dicit autem Porphyrius hoc,de vnione animę & corporis.Si igitur de anima verus est hic sermo, quia est incorporea,multo amplius erit verus de Deo verbo,magis & purius & secundū veritatem existente incorporeo. Et hic, vt aduersarius, obturat ora prę sumentiū diiudicare Dei vnionem ad hominē.De hac enim gentiliū multi risum faciunt:dicētes,impossibile & incontingens & inconueniens esse,commisceri mortali naturæ diuinam permixturam & mutationem. Sed nos peritissimis eorum vtentes testibus,eximur causationem.

Dicitur autem à quibusdam,maximè ab Eunomianis;vniri Deum verbum corpori non secundum substātiam, sed secundum vtriusq; virtutes.Nō enim esse dicunt substantias vnitas vel commixtas,sed virtutes corporis,virtutibus diuinis cōmisceri. Virtutes autē corporis officiales, iuxta Aristotelem,dicūt esse sensus.His itaque,virtutes diuinæ commixtæ, vnionem fecerunt secundū illos. Sed nouimus quòd nullus eis concedet demonstrantibus sensus,corporeas esse virtutes.Determinabitur enim in sequentib.manifestè,quę sint propria corporis,quæve animæ, quæve vtriusque; & in propriis vtriusq; sensus organicorū ponemus. Ipsa autem organa, hoc est instrumenta corporis dicimus esse. Melius est igitur,vt prędictū est,secundum propriam naturam incorporeorum,inconfusè vnionem fieri substantiarū:nequaquā meliori à deteriori,imò hac vnione roborata à meliori. Quia verò est pura incorporea natura,diffunditur quidem sine impedimento per omnia: per eam autem nihil, vt per totum se diffundendo vniat. Quia verò per eam nihil diffunditur,manet incommixta & inconfusa.

Non est igitur causa huiusmodi vnionis beneplacitum Dei, vt quibusdam gloriosis videtur viris, sed natura. Accipere enim corpus per beneplacitū si quis dixerit,bene dicet. Vnicum verò non cōfuudi,non fit secundum beneplacitum, sed secūdum propriam Dei naturam. Gradus autem animarum & ascensiones & descensiones, quas Origenes inducit, nihil obaudientes diuinis scripturis,neque accedentes Christianorum doctrinis,prætereundum est.

Nomina omnium membrorum.

Omne corpus ex quatuor elemētis est compositum, & ex his factū est. Singulariter autem sanguineorū animalium corpora, ex 4 humoribus constant, sanguine, flegmate, rubeaq; cholera & nigra. Ea verò quæ non sunt sanguineorum, ex aliis humoribus & ex habito humore,sunt in ipsis loco sanguinis.

Singulariter verò dicitur,quando principaliter ex eisdem aliqd fit, vt sit,ipsa 4 elementorum cōmixtio, 4 humores,humorū non sint homœomera,id est similes par-

tes habentia, quæ sunt membra corporis. Assimilant autem terrę quidem choleram nigram: aquæ verò flegma, & aëri sanguinem, igni verò choleram rubeam. Omne verò compositum ex elementis, aut est firmum, aut humor, aut spiritus.

Aristoteles autē specialiter de solo sanguine vult fieri corpora animaliū. Ex hoc enim & nutriri singula, & crescere animalis omnia membra, & seminis generationem de sanguine dicit haberi. Sed quia ex vno eodemq́; nō videntur bene se habere, vt ossa durissima & caro mollissima, axungiaq́; fiant, placuit Hippocrati primò corpora animaliū ex 4 humoribus sigillatim cōpaginari, vt ex iis quæ magis sunt terrestria & grossiora, firmiora fierēt membra, & ex mollioribus molliora. Inueniuntur autem multoties 4 humores in sanguine, vt est videre in phlebotomiis, aliquando quidem aquoso phlegmate abundāte in ipso, quandoq; autem cholera nigra vel rubea. Vnde videtur, quomodolibet ad inuicem concordare viri.

Membrorum autem in animalib. sunt, hæc quidem homœomera, hæc enim non homœomera. Homœomera quidē sunt, vt cerebrum, meningæ, nerui, medulla, os, dēs, cartilago summosa, cōnexiones, panniculi, omnes pili, vngulę, carnes, venę, arteriæ, pori, axungia, cutis: & quæ velut elementa sigillatim habētur, vt sanguis secundum quod sanguis est purus, & flegma, & cholera nigra & rubea. Tenon enim compositum est ex connexorio & neruosis in his. Non homœomera, vt caput, thorax, manus, pedes, & alia membra hominis. Non enim in caput diuiditur caput, vt neruus in neruum, & vena in venam, & caro in carnem. Omne verò non homœomerum, ex homœomeris constat, vt caput ex neruis & carnib. & ossibus. Vocantur autem hæc organica, id est officialia.

Descriptio autē eorū quę sunt homœomera, hęc est: Homœomera sunt, quorum partes toti, sibimetque sunt similes. Simile verò nō hic pro eodē oportet accipere. Nō omne animal, omnia mēbra corporis possidet, sed quædam sunt eorum decurtata: hæc etenim sunt sine pedibus, vt pisces & serpentes: hæc sine capite, vt cācri & locustæ, & quædam nocturnalium: in pectore autē habent sensus, eo quòd caput non habent. Alia carent pulmone, ea scilicet quæ non anhelant aerem: alia verò vesicam nō habent, vt aues, & omnia non mingentia. Ostracoderma autē plurimis carēt membris. Immodicis nanque ipsis existit, hoc quod animalib. esse videtur. Videntur autem quædam, etiam habita non habere: vt cerui vidēntur nō habere cholerā rubeam, eò quod in intestinis habeant eam dispersam, & nō apparentē: homo verò & omnia perfecta, in quantū oportuit, bene habent omnia. Similiter autē & secūdum positionem membrorū, multa differentia est animalib. Hæc etenim māmas habent in pectore, hæc verò in ventre, illa autem in femoribus: & alia quidē duas, alia quatuor, alia plures. Manifestum nanque, quòd natura cōnumerauit natorum numero pluralitatem mammarum.

Si autem quis perfectè hęc noscere voluerit, legat sermonem Aristotelis de Animalibus. Nō sunt enim hæc huius conscriptionis ex toto, sed est velut descriptiones quasdam & figuras apponere. Transeamus igitur ad rationē de formatione Adæ primi hominis, metricè declarandam: paruo prius elogio prosaicè præmisso.

Denominatio authorum, qui in hoc libro recipiuntur.

SEm filius Noe, sicut superius diximus, natus est centum annis ante diluuium: vixit annis 35 post mortem Abrahæ. qui etiam vocatus est Melchisedec, rex Salem, & mortuus est anno 35 post mortem Abrahæ. Ille primus sacrificauit in pane & vino. Norma etiam eius sacrificij, vsq; ad Mosen & Aaron perdurauit, eiusq́; sapientiam ad eos transmisit.

Ad hæc Abraham artibus & scientia Chaldæorum imbutus, nō solùm suos, sed etiam Ægyptios, cùm in Ægypto peregrinabatur, legitur omnes artes docuisse. Vnde prima sapientia ab Ægyptiis ad Gręcos, à Gręcis ad Romanos, à Romanis ad Gallos & Hispanos legitur transmeasse.

Vide lector, quanta sapientia fuit ante tēpora Mosi & Iosephi. Moses legitur quidē fuisse instructus cunctis artibus Ægyptiorum. Præterea tamē ante eum, & post eum, fuerunt authores gentiles multi, qui gentiliū regum Annalia scribentes, ab initio mundi historias collegerunt, literisq́; barbaricis nihil intentatum reliquerunt. Quorum primus fuit Enoch, Noe filius, natus post diluuium, astrologus: qui fuit raptus in paradisum. Vnde arborem illam tulisse & plantasse dicitur, in qua postea Chri-

Christus est crucifixus: de qua arbore, in sequẽtibus dicemus, cùm de nouo Testamento tractabimus. Ille multa conscripsit, & posteris reliquit. Itẽ fuit magnus historiographus Manethon, qui descriptionem fecit Ægyptiorum: fuit etiam Berosus, qui defloraruit omnia scripta Chaldæorũ: fuit Mochus, & Æstius, & Hieronymus Ægyptius, & alij multi barbari historiographi. Mosen tamen tãquam à Deo missum, inter omnes summũ reputamus. Nec tamen propter eum alij sunt abrogandi. Cætera versus dicent de primi hominis creatione.

Quòd propter hominem mundus factus est.

Condidit hæc ex se, sed non homo cœperat esse,
Tunc satis expreßè visum fuit esse necesse,
Vt quasi stante domo cultor adesset homo.

Quòd Adam de terra rubea formatus est.

Forma fit ex rubeo terrarum condita limo,
Flamine diuino caro viuida surgit ab imo,
Viuere spirat ei spiritus ipse Dei.
Terra caro facta, quinis fit sensibus apta,
Ordine compacta, tendit rationis ad acta,
Et rationali mente meretur ali.
Factus non natus, stat Adam, tellure creatus,
Ipse quidem genuit, non ipse fuit generatus,
Euaq́. pòst genuit, nec generata fuit.
Tellus facta caro, fit Adam primana propago,
Fit de carne caro, fit ab osse creata virago,
Nos quoque terra sumus, nam caro fiet humus.
Nec terra sola, sed quattuor ex elementis,
Pristina surgentis sunt membra creata parentis,
Nomine terreno quattuor illa fero.

Quòd humanum corpus dicitur Microcosmos, id est minor mundus.

CVm legimus Adam de limo terrę formatum, intelligẽdum est, ex quatuor elementis. Mundus enim iste maior, ex quatuor elemẽtis constat; igne, aëre, aqua & terra. Humanum quoque corpus dicitur Microcosmos, id est minor mundus. Habet nãque ex terra carnem, ex aqua humores, ex aëre flatũ, ex igne calorem. Caput autem eius est rotũdum, sicut cœlum. In quo duo oculi, tanquam duo luminaria in cœlo micant. Venter eius, tãquam mare continet omnes liquores. Pectus & pulmo emittit voces, & quasi cœlestes resonat harmonias. Pedes tanquam terra sustinẽt corpus vniuersum. Ex igni cœlesti habet visum, è superiori aëre habet auditum, ex inferiori habet olfactum, ex aqua gustum, ex terra habet tactũ. In duritie participat cum lapidibus. In ossibus, vigorem habet cum arboribus. In capillis & vnguibus, decorem habet cum graminibus & floribus. Sensus habet cũ brutis animalib. Ecce talis est hominis substãtia corporea.

Videndum est etiam, qualis sit spiritualis substantia hominis, quæ anima vocatur. Anima creditur, ex igne spirituali consistere, in quo imaginem & similitudinem Dei acceperit. Per imaginem, formam intelligimus: per similitudinẽ, qualitatem consideramus. Diuinitas in Trinitate consistit, cuius imaginem & similitudinem anima tenet. Habet namque memoriam, per quam præterita recolit: habet intellectum, per quem inuisibilia intelligit: habet rationem, per quam mala respuit, & eligit bona. In Deo sunt omnes virtutes. Vnde & anima, ad similitudinem Dei, capax est omnium virtutum. Et sicut Deus, à creatura comprehendi non potest, sed omnia ipse comprehendit: ita anima hominis, à nulla visibili creatura potest comprehendi: cùm ipsa visibilia, omnia comprehendat. Non enim potest ei cœlum obsistere, quin cœlestia tractet: non abyssus, quin infernalia cogitet.

Formauit autem Deus hominem de limo terræ, ad dedecus & confusionem diaboli: vt forma fragilis & lutea intraret in gloriam, de qua ipse gloriosus ceciderat. In hoc etiam homo habuit similitudinem Dei; quia sicut Deus præest omnibus in cœlis, ita & homo omnibus præest in terris. Locus autem vbi creatus est Adam, vocatur Ebron: vbi postea de paradiso eiectus habitauit, ibiq; mortuus est, & sepultus. Cætera versus dicent.

Quòd Adam non in puerili forma, sed virili creatus est, extra paradisum.

Forma creata viri, non fit similis puerili,
Immo tricennalis fit consona facta virili,
Vna dies tribuit nomen & esse viri.
Vnde Cain genuit ter quinque fluentibus annis,
Pòst generauit Abel, totidem venientibus annis,
Sic bis quindenis, natus vterque venit.

Quòd Eua in paradiso formata est.

EVa creata est in paradiso, de latere viri dormiẽtis: vt sicut in carne vna, ita per dilectionem esset mansura. Vnde Adam euigilans dixit: *Hoc os ex oßibus meis, & caro ex carne mea. propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ.* Eua non concepit, nec peperit in paradi-

so. Vbi si permansissent, concepisset postea, & peperisset. Atque sicut manus manui sine concupiscentia iungitur, ita mulier viro sine concupiscentia iungeretur. Et sicut oculus sine dolore ad videndum leuatur, ita & ipsa sine dolore & absq; sordibus peperisset. Infans quoque natus statim ambularet, & absolutè loqueretur, quia circa singulos corporis defectus, de lignis paradisi vteretur, & præfixo à Deo tempore, de ligno vitæ ederet: & sic in vno statu, postmodum permaneret: atque tamdiu in paradiso persisteret, vsque quo numerus angelorum, qui ceciderant, per homines restauraretur. Cætera de Eua, versificè subscribemus.

Item de creatione Euæ, versificè.

Dum staret consorte carens homo, dignus honore,
Sumsit ab actore requiem, plenumque soporem,
Eius vt ex costa fœmina prima foret.
Fœmina plasmatur, os surgit ab osse creatum,
Nuda reseruatur, producitur, Eua vocatur,
Copula conficitur, innuba sponsa datur.
Costa fit ex costa, caro fit pro carne reposta,
Mortis adest porta, prima muliere suborta,
Fœmina prima fuit, quæ mala prima luit.
Optima primorum domus est paradisus auorum,
Congerie florum thalamus redolebat eorum,
Nuda sub arboribus pertulit Eua thorum.
Copula prima patrum fuit hac, thalamusq; priorũ,
Eua prior mulier stat, Adam prior ille virorum;
Prima fit ipsorum vita loquela forum.

De ligno scientiæ boni & mali, ne comedas.

Crescite (factor ait) iubeo vos multiplicari,
Quæ mare, terra parit, his impero vos dominari,
Quaq; volatilium pontus & aër alit.
Mandere de ligno (dixit) caueatis vbique,
Vnde scientia fit, præstanda, boniq; maliq;,
Ex ipso ligno tangere nulla licet.
Quo si vesceris vir, morte tua morieris,
Si transgressor eris, nulla potes arte tueri,
Viuere si quæris, tu tibi cautus eris.

Qualiter diabolus per serpentem deceperit hominem.

DEcepit diabolus hominem per serpẽtem. Non quòd serpens loqueretur, sed diabolus per serpentem: sicut hodie loquitur per hominem obsessum, sicut etiam angelus per asinam loquutus est ad Balaham. Non quòd serpens, vel asina scirent verba, quæ per eos resonabãt, sed quia per eos spiritus loquebatur.

In pomo autem non fuit scientia boni & mali, sed in transgressione. Homo enim sciuit bonum ante peccatum; malum verò sciuit post peccatum, per experientiam. Adam & Eua manserunt in paradiso per septem horas tantùm: quia statim cùm mulier fuit creata, fuit præuaricata. Tertia enim hora diei, vir fuit creatus: hora autem sexta, mulier pomum comedit & viro porrexit. In hora nona Deus eos proiecit è paradiso: tũc positi sunt Cherubim ante portas paradisi, tenentes gladios igneos. Per ignem, intellige murum igneũ: per Cherubim verò, angelicam custodiã, qua homo prohibitus est redire in paradisum voluptatis. Tunc etiam Adam & Eua iuerũt in Ebron; ibiq; vixerunt, & ibi sepulti sunt. Sciendum autem, quòd ab Adam vsque ad Noë, non pluit, nec hyems fuit, neque comederunt homines carnes, nec biberunt vinum. Hîc erat omni tempore temperies aëris, & abundãtia omnium rerum. Quæ omnia per diluuium sunt immutata, & corrupta. Cætera versus dicet.

Præuaricatio Euæ per suggestionem serpentis.

Dante creatore, dum sic homo fulget honore,
Surgit ab vxore tentatio plena dolore,
Vita, salus hominis, quæ peritura foret.
Hostis enim veri, tentator ait mulieri;
Fœmina si quæris cur mandere rem prohiberis,
Crede quòd hoc comedens, vt Deus (inquit) eris.
Sic bona, siue mala, lignum gustando scietis,
Vosq; deis similes eritis, quid ab inde timetis?
Suscipe, mande cibos, fœmina, daq; viro.
Credidit illa cito, sumsitq; deditq; marito,
Nec dedit inuito, congustat & ille petito,
Nec scelus euadit, lapsus vterque cadit.
Quos prius admisit Deus in medio paradisi,
Tam male submisi pomum sunt sumere visi,
Pœnaq; digna fuit, pulsus vterq; luit.
Nunc peccatores subito nudantur honore,
Erubuit nudata caro, confusa pudore,
Tunc prius agnoscens nuda verenda fore.
Fronde perizomafaciunt, pudibunda teguntur,
Esuriunt, sitiunt, algent, miserantur, aluntur,
Dum cadit ille reus, dicit ad ista Deus.

Videte, ne comedat de ligno vitæ, & viuat in æternum.

En similis nobis (inquit Deus) est homo factus,
Scitq; bonum, paritérq; malum rationibus aptus,
Nec sibi iam vitæ mandere ligna licet.
Ne valeat, caueatis (ait) contingere lignum,
Viuet in æternum, si fortè comederit illud,
Attamen infelix vita dolentis erit.

Quæritur, cur Deus dederit Adæ cibum transitorium, quum esset Adam immortalis, si non peccâsset?

Immortalis homo factus, dum crimina nescit,
Cur Deus hunc vesci pereuntibus imperat escis?
Vir quoq; par superis, cur prius esuriit?

Sic

Sic data vita prior fuit his, vt alantur ab escis,
Vita sequens, escis vesci, per secula nescit,
Ista mori potuit, sed nequit illa mori.
Posséq; non cadere fuit his, sed posse carebit
Vita futura mori, quia cum deitate manebit,
Est cibus vnus ei, visio sola Dei.

Adam vbi es? Audiui vocem tuam Domine, & timui.

Quęrit Adam Dominus, respondet & ille latenter,
Voce tua timui, latui, doluiq; pudenter,
Fœmina quam dederas, causa doloris erat.
His Deus auditis, iratus eis maledicit,
Ad scelus enisi, requiem perdunt parasi,
Expulsisq; reis, sic Deus inquit eis:
Digna tuis meritis, transgressor Adam patieris,
Nam mea transgrederis mandata sequens mulieris,
Tempore perpetuo vir maledictus eris.
Terra tibi tribulos, spinetaq; germinet vltro,
In sudore tuo vesceris tempore multo,
Pro sumpto pomo sis maledictus homo.
Febribus & morbis plerunq; perire putabis,
Sæpe tibi fructus tellus bene culta negabit,
Et steriles culmos vomere scissa dabit.

Maledictio Domini ad Euam.

Fœmina tu prima (Deus inquit) in orbe creata,
Primaq; peccatrix, prior ad delicta vocata,
Crimine damnata, perditione rata.
Concipies, nec parturies, nisi pressa dolore,
Esto tuo subiecta viro, confusa pudore,
Hac tibi perpetuo nata flagella dolo.

Maledictio Domini ad serpentem.

Horrida serpentis astutia, mors morientis
Es quia languentis hominis, tentatio mortis,
Criminis ingluuies, crimina digna lues.
Tu maledictus eris, supra pectus gradieris,
Inferiora pedis hominis nocitura sequeris,
Ipse tui capitis insidiator erit.

Quæritur quare dicitur, Propter solum pomum eiecit Adam de paradiso.

QVæritur quare propter vnius pomi comestionem eiecit Deus hominem de paradiso, & voluit tam grauissimā pœnam portare? Dicimus quia non tantum propter pomum, sed propter superbiam & inobediētiam suam. Pro superbia quidem, quia voluit esse sicut Deus: vbi dixit diabolus: *Eritis sicut dij.* Per inobedientiam, quia restitit mandatis Creatoris. In quo scilicet casu, sex peccata criminalia esse notantur.

Primum fuit superbia, cùm Deo voluit esse æqualis; propter quod & ipse, qui erat in terris omnium rerum prælatus, factus est omnium infimus. Vnde scriptum est: *Omnis qui exaltat cor suum, immundus est coram Deo.* Secundum peccatum fuit inobedientia, de qua dicitur: *Scelus ariolandi est, nolle Deo obedire.* Tertiū fuit auaritia. Quia plus concupiuit, quàm ei fuerat cōcessum. Ideoq; concessa perdidit. De qua dicitur: *Auaritia est idolorum seruitus.* Quartum, sacrilegium; quia vetitum sibi pomū, de loco sacro subripuit quasi per furtū. Vnde meruit à Deo de sacro loco expelli, de quo dicitur: *Qui sanctum profanauit meruit à sancto expelli.* Quintum fuit fornicatio, quia anima Adę, erat Deo quasi coniuncta. Sed ipsa spreto Deo, admisit diabolum: & sic, quasi adultera, cum extraneo adulterium commisit; ideoque Dei amorem perdidit: de hoc dicitur; *Perdes omnes qui fornicantur abs te.* Sextum peccatum fuit homicidiū; quia seipsum & omne genus humanum in mortem præcipitauit: de hoc dicitur; *Qui occiderit, morte morietur:* morte scilicet æterna. Vnde & interior homo, id est anima Adæ mortua fuit, & mortua postea iacuit in corpore, tanquam cadauer in sepulchro. Cætera versibus exprimemus de Adam.

Qualem vitam duxerit Adam extra paradisum.

Tristis ab vxore stat Adam, nudatus honore,
Rustica rura fouet, manibus colit arua labore:
Terra sibi tribulos germinat, vnde dolet.
Nunc homo torpescit, languens languore fatiscit,
Pane suo nescit, vel Adam vel fœmina vesci,
Nam nisi de pomo mandere nescit homo.
His Deus expulsis raro quandoque refulsit,
Attamen indulsit quod pastor ab vbere mulsit,
Vnde cibos miseris, lac reparabat eis.
Fructibus arboreis, herbisq; frequenter aluntur,
Vesteq; pellicia sua corpora nuda teguntur,
Tunc erat ambobus terra cauerna domus.
Nondum panis erat, neq; gausape, nullaq; mensa,
Nec cibus excoctus, neq; fercula carnea pensa,
Moreq; brutorum rura vel arua colunt.
Panis in hoc mundo primos dedit esse labores,
Nam bene sufficeret paradisi ferre sapores,
Nec foret esuries, sineq; culpa foret.
Non erat his ferri species, neq; massa metalli,
Non erat argenti pondus, neq; circulus auri,
Nec manus artificis, docta sub arte fuit.
Dic homo, si prius est homo, quā sua barba creatus?
Si prius est incus, vel malleus, arte paratus,
Forcipe qua forpex prima fuisse datur?

Adam dedit nomina omnibus animalibus.

Nomina reptilium quæ pontus & æthera gignunt,
Quadrupedūq; simul, vel Adam vel fœmina fingūt;
Omne genus rerum nomina prima ferunt.

De natiuitate Cain & Abel.

Parturit Eua duos, vario sub tempore natos,

Inde Cain fuit, alter Abel virtute beatus,
Nec fuerat similis vita, vel vsus, eis.

Abel obtulit agnum acceptabilem Deo, Cain verò paleam repudiatam.

Primus Abel iustus, Domino prius obtulit agnum,
Reddit ei Dominus meritum pro munere magnum,
Gratia nanq; Dei plena refertur ei.
Obtulit & paleas excussi semine frater,
Quod quia fraude patet, contemnitur à deitate,
Quem neq; corda latent, nec mala gesta placent.
Quumq; Cain sensisset Abel captâsse fauorem,
Et munus pro fraude suum meruisse pudorem,
Fratris ad interitum corda manusq; mouet.
Mens mala, furtiua fratrem furibunda trucidat,
Primus in hoc mundo Cain impius, est homicida,
Primus & inferni fertur inire viam.

Adam plorauit Abel annis centum, & vouit filios amplius non procreare.

Tristis Adam defleuit Abel, plenusq; dolore,
Vouit ab vxore non amplius edere prolem;
Angelus adueniens frangere vota monet,
Dicit ei, te patre mei nascentur Hebrei,
Dextra Dei donabit eis regnum Chananei;
Filius ipse Dei post orietur eis.
Vtere coniugio, Deus imperat (angelus inquit)
Seminibus terrena tuis Deus ipse relinquit,
Te patre nascetur virgine matre Deus.
Voce data cœli, pater annuit ore fideli,
Ordine coniugij consensit Adam mulieri,
Vnde piam sobolem, posteritate gerit.
Natus ab hinc est Seth, Domino qui iustus obœdit,
A fratris feritate Cain procul inde recedit,
Rebus & exemplis dogmata sancta dedit.

Quum esset Adam centum & triginta annorum, occisus est Abel, secundum Iosephum.

Quando Cain mactauit Abel, prior ille tyrannus,
Centum triginta protoplastus vixerat annos,
Et post hac centum flet lachrymanter eum.

Vbi est Abel frater tuus? dicit Dominus.

Hostia tunc per Abel legitur primaua sacrari,
Ante Deum iustus potuit prior ille notari,
Primus & exemplum mortis in orbe parit.
Fratris pro morte viro loquitur Deus ipsi;
Est vbi frater Abel? Cain: Hoc ego nescio, dixit,
Nunquid sum custos fratris & alter ego?
Non potes infelix (dixit Deus) ista tueri,
Terra necem poterit madefacta cruore fateri,
Semper eris profugus, vir maledictus eris.

De eodem.

Ille refert; Veniam videor non posse mereri,
Grandior est culpa, quam gratia possit haberi,
Vnde meis meritis pœna perennis erit.
Semper ero profugus, vagus & miser, orbe latebo,
Et quia iam merui, perimar quocunque manebo,
Vndique terrigenis hostia mortis ero.

Qui occiderit Cain, septuplum punietur, allegoria est.

IN eo verbo quod de Cain & Lamec dixisse legitur Deus, à sanctis patribus allegoria notatur: Qui occiderit Cain, id est, si quis occiderit Cain, septuplum punietur. Quasi diceret: Si quis occiderit Cain antequam peragat vel portet pœnã in vita sua. Ipse Cain, post mortẽ suam in filiis suis septuplum punietur, scilicet in diluuio, vbi septem progenies Cain postea sunt submersæ, quo casu septupla pœna Cain designatur. Similiter de Lamec intellige; qui occiderit, id est, si quis occiderit Lamech, antequàm pro occisione Cain, quem ipse occidit, in vita sua sentiat pœnam, septuagies septies punietur post mortem, scilicet ipse Lamech in filiis suis. Progenies enim Lamech 77 perierunt in diluuio. In quorum morte punitus est Lamech, septuagies septies. Hanc allegoriam ponit Origenes & Eusebius, à quibus Augustinus & Hieronymus, non discordare videntur. Cætera de Cain & de Lamech, versus dicet.

Item de Cain, versificè.

Nolo, Deus dicit, quòd morte Cain perimatur,
Quisquis eum perimet, sibi septupla pœna feratur,
Inde Cain vita salua manebat ita.
Ergo Cain profugus tenuit partes Orientis,
Accipit vxorem, demens fit ab ordine mentis,
Procreat & natos posteritate malos.

Cain primus construxit vrbem nomine filij sui Enos.

Quando Cain generauit Enos, construxit & vrbẽ,
Qua populos habitare simul rogat atq; perurget,
Arte latronis ibi præda fit amplasios.
Vnde patet plures natos & Adam genuisse,
Ex quibus & populos genitos Cain aggregat ipse,
Rerum raptores, qui sua castra tenent.
Pondera, mensuras, Cain edidit, ordine metas,
Subiugat & populos sibi quos sua continet ætas,
At scelus athleta, nulla nocenda vetat.

Septem progenies Cain in diluuio periêre, vnde videtur allegoricè septuplum pœnam portâsse.

Septem progenies quas ipse Cain generauit,
Tempore diluuij sub aquis Deus ipse necauit,
Septenum numerum septupla plena parit.

Septuagintaseptem progenies Lamech in diluuio periêre, vnde Lamech punitus est septuagies septies.

Septupla septuagies Lamech quoq; pœna notatur,
Cui totidem sobolis tunc vnda necasse probatur,
Talis ab his numeris allegoria venit.

Quis

Quis primùm in mundo adinuenit tentorium vel tabernaculum.

In mundo Iadahel posuit tentoria primus,
Venator prior ipse fuit, feritate ferinus,
Primus & inualidis retia mersit aquis.

Quis primus adinuenit cantum & organum.

Vir de stirpe Cain Iubal, super omnia flore
Gaudet, & in mundo prior inuenit ipse canorem,
Cantibus organicis, organa prima mouens.

Quis primus fabricauit in ære & in ferro.

De Iubal, Tubal natus, ferrarius extat,
Primus ab ære tulit, quicquid bona formula præstat
Et species ferri primus in orbe dedit.

Verba auctoris sub compendio.

QVia sub compendio totum vetus Testamentum scribere promisimus, in hoc loco ponere nomina & generationes omnium quæ scripta reperiuntur, superuacuum æstimamus, cùm in computatione illiusmodi nequeat vtilitas inueniri. Ponamus igitur vtiliora & necessaria; & veniamus ad diluuij causas, congruis authoritatibus explicandas. Sicut his versibus explicamus.

Inutilia in hoc loco esse prætermittenda.

Nomina priscorum Moses enarrat auorum,
Qui mores, quæ vita foret, quod tempus eorum,
Quæ loca, quis numerus, quod pecus, atq; forum.
Hæc tibi ne fortè fastidia lecta reportent,
Aggredimur fortem mundi describere sortem,
Qua Deus alluuij climata mersit aquis.

Qua de causa Deus dedit diluuium super terram.

Diluuij causas, submersaq; climata terræ,
Et culpas hominum libet exitiumq; referre,
Qua super iratas arca natauit aquas.
Praua propago Cain, variis scelerosa tyrannis,
Iam quasi sexcentis ab Adam currentibus annis,
Pro feritate sui, gesta maligna fuit.
Ætatis mundi primæ iuuenes oriundi,
Germine fœcundi, pluuia periêre sub vndis,
Dignaq; diluuij pœna paterna fuit.
Quid mirum? vir inire virum, coitumq; sororum,
Et fratrum violare thorum studuêre suorum,
Corde, manu, scelerum præripuêre forum.

De generatione gigantum ante diluuium.

Tunc erat in terris populus, reus ille gigantum,
Terribilis, validus; celer ad scelus, ad bona tardus;
Qui nimis ante Deum se dedit esse reum.
Fœmina cum maribus, mas cum mare, vel muliere,
Crimina criminibus satagunt augere, mouere,
Quisq; fuit scelerum deteriora ferens.
Praua creatura spreuit metuisse futura,
Turpis & impura fit sorde sua peritura,
Dedita peccatis, horrida facta satis.
Pœnitet hinc hominē Dominum, quandoq; creâsse,
Crimine qui proprio cùm tanta nefanda patrâsset,
Crimina non timuit, quæ moriendo luit.

Præfatio authoris, de Enoch & de Elia.

QVoniam de Enoch sacra scriptura in hoc loco porrigit mētionem de ipso Enoch & de Elia, ea quæ veraciter secundum authoritates antiquorum possumus, in mediū proferemus. Iosephus dicit, paradisum esse in terra Eden, in Oriente, vltra Oceanum. Quidam autem liber, in Ecclesia sancti Matthæi, vltra Britanniam in finibus terræ, inter Actus Apostolorum noscitur esse conscriptus, in quo de Enoch & Elia & de eorum mansione, satis diffuse narratur. Quę scripta cum Iosepho, secundum præfatam rationē, in eo tantùm concordare videntur, quòd paradisus vltra Oceanum sita in Oriente narratur, & quòd in ea Enoch & Elias seruantur: & quòd loca, siue regio paradisi, esse aurea & gemmis preciosis conferta, putatur. Quatuor etiam flumina paradisi, quæ aurum & gēmas ad vlteriora transportant, id ipsum ab effectu mōstrare videntur. Nos autem secundum prefatam sancti Matthęi scripturam, ea quæ accepimus, versificè hîc annotamus, absque præiudicio aliorum qui veraciora nouerunt. Antiquissima enim, & arcana illa, non aliter scimus, nisi quantum ex scriptis pręcedentium, de quorum veritate confidimus, erudimur. Versus igitur audiamus.

De Enoch qui translatus est in paradisum.

Inter iniquorum turmas & gesta malorum,
Gemma beatorum fit Enoch, & forma bonorum,
Quem legimus solum tunc meruisse polum.

De Enoch & Elia, vbi & quomodo viuunt.

Qui legis hoc, quia viuat Enoch, si discere quæris,
Qualis ei requies, quæ vita sit, erudieris,
Miraq; si quæris, mira docendus eris.

Historia de Enoch & Elia.

Finibus Oceani maris, est locus vltimus orbis,
Qua penitus nullis agitantur tempora morbis,
Est ibi temperies, perpetuata quies.
Ecclesiam sancti sub ea regione Mathæi,
Sanctifici tenuêre viri, monachi Galilei,
Dantes Britaniæ dogmata sancta Dei.
Qui marium fines scrutantur & vltima terræ,
Vt valeant populis post tempora longa referre,
Quæ ibi materies, quæ loca mundus habet.

Littora Britanniæ locus ille tenet monachorum,
Vnde mouet cursum sanctissima turba virorum,
Mira per Oceanum multa videre volunt.
Vela vehunt validis erecta per æquora ventis,
His super alta maris per tempora longa retentis,
Sola poli facies, æquora sola patent.
Sic ratis in pelago plenis tribus extitit annis,
Longaq; materies fuit iis, hinc inde vagandi,
Afflictisq; nimis deficit esca viris.
In medio marium velut area stabat imago,
Fœminea specie, super ardua saxa, virago,
Illa suis digitis peruia monstrat eis.
Mox iter illud agunt, quod monstrat inire virago,
Hinc etiam pòst cras stetit altera rursus imago,
Quæ simili digito monstrat iter pelago.
Rursus ad indicium digiti sua vela ferentes,
Pergunt gaudentes, montana remota videntes,
Montibus inspectis, spes bona venit eis.
Non ibi terra fuit, sed mons erat aureus ille,
Aurea planities, surgunt & ab inde fauillæ,
Quæ radios agitant, & quasi fulgur erant.
Mirus odor montis, mirusq; situs regionis,
Nec tamen hic aderant animalia siue coloni,
Cùm fuerit regio tota referta bonis.
Dum ratis ad portum super aurea littora vergit,
Pars tenet vna rates hominum, pars altera pergit,
Cernere quæ forma, quæ loca montis erant.
Dumq; die tota montes peragrando laborant,
Vespere conspiciunt vrbem regionis in ora,
Quæ validis muris aurea tota fuit.
Porta fuit clausa, gens tangere non erat ausa,
Sed foris expectans noctis sub tempore pausat,
Vt videant homines quos ibi mundus habet.
Non homo, non animal, neq; vox ibi facta patescit;
Nullus abhinc exit, sed mox, vbi mane diescit,
Vrbis porta patet, quam penetrare placet.
Ingreditur cœtus sanctissimus ille virorum,
Et videt ex auro species hinc inde domorum,
Non habitatorum cernit inesse forum.
Vrbeq; perspecta tandem satis intus & extra,
Inuenit ecclesiam gemmis auroq; retextam,
Et claustri species aurea tota nitet.
Aurea cum gemmis stabat quasi virgo Maria,
In gremio matris quasi filius, alma sophia,
Altaris species aurea tota placet.
Aureus est paries, gemmisq; decenter abundat,
Aurea gemmata sunt tecta, per omnia fulua,
Et species operis lautior arte fuit.
Adfuit his visis odor inclytus, vt paradisi,
Mens hominum, tremebunda prius, lætissima risit,
Orat & inquirit quis dominetur ibi.
Hæc erat ex numero quasi centum turba virorum,
Et duo presbyteri, socij taxantur eorum,
Mirianturq; chorum, perspicuumq; solum.
Mirantur nautæ loca tam deserta manere,
Et satagunt homines aliqua ratione videre,
Quippe nec ecclesiæ clericus vllus adest.
Dum duo presbyteri claustrum perquirere pergũt,
Fortè per ostiolum loca paruula, splendida, cernunt,
Atq; vident binos sede sedere viros.
Hospitis officio surgunt ambo seniores,
Hosq; salutantes, adhibent reuerenter honorem,
Quærentes qui sint, quid sibi turba velit.
Respondere viri; Regione sumus Galilei,
Discipuli Christi fuimus, sanctiq; Mathæi,
Hispanis dedimus dogmata sancta Dei.
Venimus hanc patriam simul & loca sancta videre,
Vos decet, ô patres, nos cum pietate docere,
Quis rex est patriæ, quis loca vestra tenet;
Vos duo quid facitis; quod opus; quod nomẽ habetis;
Si Christum colitis; si dogmata nostra tenetis;
Si dabit Oceani nos remeare Thetis?

Item de eodem.

Inclyta barba senum fuerat, longiq; capilli,
Candida cæsaries; nautisq; petentibus illis,
Surgentes pariter verba dedere senes.
Rex noster Deus est, cœli terræq; creator,
Cherubin & Seraphin custodibus vrbs habitatur,
Angelici ciues mœnia nostra tenent.
Cantibus angelicis solennia nostra reguntur,
Corpora nostra cibo cœlesti semper aluntur,
Vosq; cibis nostris (inquit) oportet ali.
Est æterna quies nobis nunquam variandis,
Vna dies nostra centum finitur in annis,
Nam centum semper continet vna dies.
Dum tribus hic Phœbus potuit splendere diebus,
Annis tercentum senuerunt corpora rebus,
Sicut & in vestris nouimus esse locis.
In patria vestra pueri dudum senuerunt,
Quos matres pòst discessum vestrum genuerunt,
Nullus & ex ipsis cras ibi viuus erit.
Septima progenies hominum, vel sexta, recessit,
Terra nouis populis & regibus vndiq; cessit,
Vosq; senes eritis, quum venietis ibi.
Vos duo presbyteri qui Christo participatis,
Surgite psallentes Domino, missamq; canatis,
Nos volumus vestris participare sacris.
Hoc super altari placet ornamenta parari,
Et missam celebrem, cantumq; Deo celebrari,
Et corpus Domini cum pietate dari.
Fine dato missæ, seniorum mensa paratur,
Panibus angelicis sociorum turba cibatur,
Hæc bona quæ comedunt, sunt alimenta patrum.
Elias & Enoch fuerant illi seniores,
Sicut & ambo simul proprio testantur ab ore,
Ad quos & nautæ verba beata mouent;
Vidimus in scriptis, quoniam pro nomine Christi,
Vos hostes antichristi fieri statuistis,
Et pro lege Dei bella geretis ei.
Ipseq; vos perimet, sed corpora non tumulabit,
Christus eum pòst hæc, propria virtute necabit,
Dicite quando sit hoc? Surgit & inquit Enoch;
Hæc, velut asseritis, statuit diuina sophia,
Nec tamen hæc nobis dixit, quo tempore fiant,
Illa Deus tenuit clausa futura sibi.
Dicere quis tentat, quæ nulla docent documenta,
Mente Dei clausa, sunt illa futura retenta,
Indicio cœli tempus & hora venit.

Item de eodem.

Tunc ait Helias; tempus monet vt redeatis,
Pondera, si vultis, auri gemmæq; feratis,
Prospera nauigio sit via vestra satis.
Aura salutifera vestris dabit æquora rebus,
Inq; domos vestras ducet vos quinq; diebus,
Hic video iuuenes vos, ibi cerno senes.

Item de eodem.

Tertia lux abiit, sociorum turma recedit,
Nauibus inuentis, maris aura peroptima venit,
Quinq; dies Deus his in redeundo dedit.

Litto-

Littora Britannia finesq́; vident Galilei,
Ecclesiam sancti conantur adire Mathei,
Qua dederant olim dogmata sancta Dei.
Non erat ecclesia quam primitus hi tenuerunt,
Non abbas, non sunt monachi velut antè fuerunt,
Non vrbs, non populus, mœnia prima ferunt.
Antistes nouus est, noua plebs, nouus ecclesia grex
Est patria noua lex, & principibus nouus est Rex,
Mortua sunt vetera singula nata noua.
Non loca, non homines, non cognouère loquelam,
Eruptis lachrymis secum tenuère querelam,
Nam sibi non patria; non homo notus erat.
Ipsi qui fuerant hodie forma iuueniles,
Mane senescentes sunt pelle piloq́; seniles;
Decrepitos, viles, se, miserosq́; vident.
Quolibet ingenio tandem sua gesta loquuntur,
Vix & ab Ecclesia monachis ibi suscipiuntur,
Et referunt longas, quas habuère, vias.
Tres numerant annos peregrè super æquora tentos,
Quos monachi scriptos cernunt ratione trecentos,
Sic etenim libri pagina monstrat ibi.
Hæc apud ecclesiam sancti sunt scripta Mathei,
Sicut ibi dixère viri monachi Galilei,
Qui mihi noluerit credere, credat eis.

Conclusio huius sermonis, de Elia & Enoch.

Elias & Enoch patria qua sunt requiescant,
Rursus ad historias solertia nostra recrescat,
Scribere de Noë tempus & hora monet.

Quòd solus Noë inuentus est iustus in diebus suis.

Solus homo iustus Noë, solusq́; beatus,
Dicitur à Domino sola pietate vocatus,
Et pater in mundo posteritate datus.

Item de Noë & de arca.

Arca fit in medio Noëq́; labore paratur,
Omne genus rerum mandatur vt ingrediatur,
Binaq́; cum binis salua tenentur ibi.
Annis centenis arcam Noë fabricauit,
Tunc homines vt pœniteant plerunq; vocauit,
Qui contra Dominum desipuère magis.
Arte ferunt varias arca consistere valuas,
Octoq́; fert animas hominum pro tempore saluas,
Omne quod imponunt, sub paritate colunt.
Stant pater & mater, stant & tres ordine nati,
Sem, Cham, cum Iaphet, vxoribus associati,
Cætera diluuio cuncta perisse ratis.
Omnia dum genera rerum conclusa coartant,
Intus & exterius bene consona clauditur arca,
Iam Deus ipse pluit, iam caro lapsa luit.
Acriter enixi fontes rumpuntur abyssi,
Cælitus emissi fluctus miscentur in ipsis,
Et cataractarum fundit in orbe Pharon.
Quadraginta dies pluitur per climata mundi;
Mergit & infundit loca, regna, furentibus vndis,
Nullaq́; iam species montis in orbe patet.
Montes Armenia cubitis ter quinq; latentes,
Suscipiunt homines & opes, hinc inde fluentes,
Pluraq; reptilium corpora mersa vehunt.
Vt Deus extinxit qua pristina corpora finxit,
Æquora constrinxit, cœliq́; foramina vinxit,
Et nimis iratas cedere iussit aquas.
Amodo compescit quodcunq́; fluore tumescit,
Nunc aqua decrescit, facies terrena patescit,
Spesq́; datur pacis, terra carebit aquis.
Miserat ex arca coruum Noe patriarcha,
Vt referat si fortè Deus mala nostra coartat,
Nec tamen infelix coruus ab inde redit.
Mittitur innocua, fluctu recidente, columba,
Illa videns terram; gaudet quia deficit vnda,
Frondis oliuarum portat in ore parum.
Gaudet & ipse pater, confisus ea nouitate,
Sperat homo pacem, sola Domini pietate,
Nam reprimentur aquæ, terraq́; sicca patet.

De barbaris historiarum authoribus, qui erant ante tempora Moysi.

AEstimant quidam à tempore diluuij vsque ad tempora Nini & Abrahæ, nullas historias esse conscriptas. Quorum temporum scriptores subscriptos, vixisse, Iosephus narrat.

Illorum autem vnus, nomine Berosus, sic scribit: Nauis Noë, quæ in Armeniam venit, circa montem Gordeium, adhuc aliqua pars est.

Item Manasseas Damascenus in libro Historiarum suarũ octuagesimoseptimo de eadem causa dicit: Est & super Miliadam excelsus mons in Armenia, qui Paris appellatur, ad quem multos fugientes, nouimus à diluuio liberatos.

Item Iosephus dicit: Nemo putet falsa esse quæ dicta sunt ab hominibus primæ ætatis: illi nanque, tanquam nouiter à Deo facti, diu viuentes, & regionem sectantes, Astrologiæ, & Geometriæ vacabãt. Quas scientias ipsi discere non potuissent, nisi Deus vitam vsque ad annos sexcentos eis ad spatium concessisset. Per tot enim annorum curricula magnus annus impletur. Cuius rei testes sunt omnes illi, qui Ægyptiorum & Græcorũ antiquitates primæuas scripserunt; quẽadmodum Manethon ille, qui descriptionem fecit Ægyptiorum; & Berosus, qui deflorauit omnia scripta Chaldæorũ; & Mochus; & Æstius; & Hieronymus Ægyptius. Hesiodus quoque & Stathius & Philenus in hoc concordant.

Arca resedit super montem Armeniæ.

Montibus Armenia, dum fulget & vnda recedit,
Ducta manu Domini feliciter arca resedit,
Gaudia terrigenis arida terra dedit.
Tanta fit ingluuies & aquarum fluxus abundans,
Quod decimo mense vix tota reuertitur vnda,
Vix quoq; sedatas terra resumpsit aquas.

Erigit Noë altare Domino.

Omnibus egressis, quæ magna recluserat arca,
Erigit altare Domino Noë patriarcha,
Prima sit hæc ara, thuraq; prima parat.
Iste creatorem primus placauit odore,
Primus & à Domino recipit placator honorem,
Qui pius & patiens hæc modò dicta monet.
Crescite multiplices, vobis dabo germina terræ,
Aëris & marium bona vos dispono referre,
Trado potestatem tollere quæq; placent.
Omnibus est licitum, sine sanguine, carne cibari,
Quicquid terra parit, quicquid solet orbe creari,
Sanguine postposito, mandite lege pari.

Ponam arcum meum in nubibus cœli, dicit Dominus.

Amodo diluuio mundum non perdere quæro,
Arcus & in cœlo pactum sit fœdere vero,
Iam pius & patiens & moderator ero.
Tempora sementis, seu messis, frigus & æstas,
Noxq; diesq; simul (ast) amodo non requiescant,
Motibus & cursu perpetuata suis.

Verba authoris.

Distinxit Dominus tunc tempora quattuor ista,
Nam neq; sic fuerant, prius vt modo cernimus ipsa,
Nec fuerant pluuiæ sic, nec amara dies.

De tribus figuris ex significationibus in arcu pluuiali.

Arcus habet ternos, plana ratione, colores,
Est aqueus, viridis, rubeusq; patente rubore,
Indeq; tres sensus trina figura monet.
Diluuium iam præteritum dat aquosa figura;
Igne, color rubeus docet, omnia post peritura;
Per viridem zonam vita moderna sonat.
Mundus in extremis arcu pluuiante carebit,
Ante quadraginta annis omnino carebit,
Iudicij signum, quum latitabit, erit.

PARTIS SECVNDÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM

PARS III.

NOE EX ARCA EGRESSVS, PRINCIPIVM DAT secundæ ætatis.

Quòd à Noë vsque ad Abraham sunt decem generationes.

NOTA, quòd prima ætas ab Adam vsq; ad Noë, habet decem familias, siue decem generationes, siue decem capita familiarũ, quæ numerantur sic: Adam, Seth, Enos, Cainan, Malalehel, Iareth, Enoc, Mathusalam, Lamec, Noë. Anni autem ab Adam vsque ad Noë (secundum Septuaginta interpretes) sunt, bis mille ducẽti sexagintaduo. Secũdum Hieronymum autem, mille sexcentisexaginta.

Item de eodem.

Dinumerans ab Adam natos Noë patriarcha,
Progenies ait esse decem, dum condidit arcam,
Quas ego versiculis ordine pono meis.
Sunt ab Adam, Seth, Enos, Cainan, Malalel, Iaret, Enoc,
Mathusalam, Lamec, Noë fuit vltimus ex hoc;
Has ita progenies disce fuisse decem.

Incipit prooemium egresso Noë & filiis eius de arca.

Egrediente patre, veniunt tres ordine fratres,
(Iosephus & Moses referunt hæc omnia latè,
A quibus optatè Chronica nostra patent.)
Cham, Sem, cum Iaphet, primos genuêre parentes,
De quibus & vario posuit Deus ordine gentes,
Vt vultus hominum, sic variauit opus.
Quos peperit natura pares, quos patris honestas
Esse bonos voluit, deprauat iniqua potestas,
Et cadit in vitium quæque propago suum.
Paruula paucorum fuit hic tunc turba virorum,
Moreq; pastorum labor est & quæstus eorum,
Arte ferunt aratrum, vomere rura colunt.
Non erat armorum series, non templa deorum,
Idola non aderant illis, neq; cultor eorum;
Quippe Deum solum, cum pietate colunt.
Tunc neq; Papatus fuerat, neq; Pontificatus,
Non erat archatus, neq; marchia, nec comitatus,
Non erat armatus miles in orbe datus.
Non erat ariolus, neq; clericus ordine tonsus,
Non erat vrbs, neq; dux, neq; rex, neq; lex, neq; cõsul;
Prælia non aderant, nec gladiator erat.
Non fuerant visa quæ nunc celebrata videmus;
Quis fuit inuentor? vel vbi? vel quando? canemus,
Sed variis titulis, disparibusq; modis.
Imperiale genus quod, & vnde fit, ecce canemus;
Quæ species regum fuerit primæua? feremus;
Vnde sit & regum linea? norma? genus?

Noe

Nec tamen in scriptis sermone caremus Hebreo,
Nam bene concordant mea chronica cum Moseo,
Omnibus in titulis commemoramus eos.
Omnia regnorum passim loca, prælia, pangam,
Gesta coæquena per singula tempora tangam,
Sic genus & species chronica nostra ferent.

De generationibus Cham filij Noë.

Cham genuit Chanaan, de quo veniunt Chananæi,
Atq; Gomorrhæi, Iebusæi sunt & Heuæi,
Siue Pheresæi, forte ferente Deo.
Has gentes populus partim deleuit Hebræus,
Sanctus ab Ægypto cùm duceret hunc Moseus,
Cui dedit è cœlis manna pluisse Deus.

De generationibus Iaphet.

Nascitur ex Iaphet Assur, fratresq; sequentes,
De quibus innumeræ veniunt per secula gentes,
Quarum cuncta dare nomina, posse caret.

De generationibus Sem.

Inter eos populos quos Sem genuisse putatur,
Primus apud Babylon Nembrot regnâsse notatur,
Longa decem cubitis regia forma fuit.

Sententia Iosephi, magni authoris.

IOsephus dicit, quòd Galatæ olim dicti sunt Gamaritæ; à Magot, dicti sunt Magogas. Medi à filio Iaphet, Medeo. Ianici, dicti sunt à Iano filio Iaphet. Cethinia insula dicta est à Cethim. Cyprus insula, & omnia loca maritima, olim in Græco dicta sunt Cethim.

Creta insula dicta est à Crete primo rege Cretensium, patre cœli, qui postea genuit Saturnũ, patrem Iouis. Sicut his versibus subrogatur.

Qualiter diuisæ sint, & vbi, generationes filiorum Noë. Sem scilicet habet Asiam; Cham tenet Aphricam; Iaphet autem Europam.

Traditione patrum, sic diuido germina fratrum;
Sem tenet archaius Asiæ; Cham continet Aphros,
Iaphet in Europa fit pater ille patrum.

De Asia istæ gentes exierunt, de semine Sem, teste Iosepho.

Prodiit ex Asia regnum prius Assyriorum;
Persarum regnum fuit inde, simulq; Medorum;
Inde fuit Babylon, quæ sua regna colunt.

De Aphrica istæ gentes venerunt, ex semine Cham, teste Iosepho.

Aphrica fert Numidas, aliis virtute minores,
Inclyta Carthago caput extitit in regione,
Æmula Romanis, prælia longa mouens.

De Europa istæ gentes venerunt, de semine Iaphet, teste Iosepho.

Roma sub Europa fit, Græcia, Troia, remota
Francia, Pannonia, gens Teutona, Gallia tota,
Omnis & Italia, pluraq; magna loca.

Determinatio annorum ab Adam vsque ad Noë.

ANni ab Adam vsque ad Nembrod (id est vsque ad diuisionem linguarum) sunt, secundũ Hieronymum mille, ducenti sexaginta septem: anni à Noë vsque ad Nembrot centum & vnus. Numerantur autem secundum Iosephum, & secundum Isidorum, hoc modo generationes, à diluuio vsque ad primum regem Babylonum Nembrot.

Sem genuit Arphaxad, biennio post diluuium; qui trigesimoquinto suæ ætatis, genuit Salem; qui anno trigesimo genuit Eber; qui trigesimoquarto anno genuit Rehu & Phalec, & Irari, patrẽ Nembrot. Tunc facta est confusio septuaginta duarum linguarum.

Rehu cùm esset annorum trigintaduorum genuit Seruc proauum Abrahæ. Seruc cùm esset annorũ triginta genuit Nachor. Nachor cùm esset annorum triginta octo genuit Aram. Aram cùm esset annorum septuaginta genuit Abraham, anno quinquagesimoquinto imperij Nini.

Abraham vixit annis cẽtum septuagintaquinque. Post mortem autem Abrahæ vixit Sem filius Noë annis trigintaquinq;: iste Sem vocatus est Melchisedech. A cõfusione linguarum vsque ad tempora Abrahæ, sunt centum octuagintasex anni.

Anni autem à diluuio vsque ad Nembrot, secundum Septuaginta interpretes, sunt quingenti triginta & vnus: secundum Hieronymum, sunt centum & vnus: quos Hieronymus & Isidorus ita computant, sicut suprà dictum est; scilicet, Sem genuit Arphaxad, biennio post diluuium; Arphaxad anno trigesimoquinto genuit Salem, &c.

De Nembrot rege primo Babylonis, filio scilicet Irari.

De natis Irari, quem germine Sem generauit,
Nascitur ille gigas, quem Nembrot ritè vocauit,
Forma decem cubitos continet, atq; magis.
Hic rogat Ionitum de Noë semine natum,
Artibus vt doceat regnum captare paratum;
Astrologus fuit hic, quod petit ille facit.
Iste monet fratres, quos nouerat esse feroces,
Et socios de germine Sem, cunctosq; nepotes,
Vt dominum Nembrot ad diadema vocent.

Qui neque consensum inueni, neq; regna dederunt;
Sed generatio Cham sibi pòst diadema tulerunt,
Hos & eis Babylon ædificâsse ferunt.
Vnde putâs Nembrot de semine Cham generatum;
Cur? quia per Chanaan sibi sic diadema creatur;
Sed melior ratio prememorata datur.

Sententia Iosephi de Nembrot.

Iosephus hunc Nembrot pingit, feritate minacem,
Et nimis audacem, validum, sæuum sine pace,
Nunc sua pompa tacet, quam recitare placet.
Ipse prior laterem coxit, prior edidit vrbem,
In campo Senaar studuit componere turrem,
Qua putat in cœlum tangere posse Deum.
Nititur ipse Babel turrim coniungere cœlo,
Possit vt inde Deo gens praua resistere telo,
Si Deus alluuio perdere tentet eos.
Turre satis nisi, cœlum sunt tangere visi,
Quos vbi diuisit diuina potentia risit;
Æthera dum quærit lingua maligna perit.

Hebræorum origo.

Fit modo linguarum confusio prima nouarum;
Vna prius fuerat, numerus subcreuit earum;
Mœnia facta ruunt, proficit ille parum.

Hebræa lingua fuit in orbe prima.

Vna prius lingua fuit omnibus, vna loquela;
Hæc eadem periit; quæ sola vigebat Hebræa,
Solus Heber mansit qui loqueretur ea.
Hanc nati didicêre sui, sub turre Babelis,
Sic ab Heber patre geniti dicuntur Hebræi,
Totaq; posteritas nomina seruat ei.

Sententia Eusebij de temporibus Nembrot.

EVsebius dicit: Temporibus Nini erant homines, magis ferino ac beluino more viuentes, quàm humano. Non vrbes ad societatem, non mores ad honestatem, nō leges ad iustitiam habentes. Artium quoque & philosophiæ nec etiam nomen erat apud illos, sed agrestes & vagi per deserta, absque vllis sedibus vagabantur.

Tullius etiam dicit in prologo Rhetoricæ: Fuit olim tempus, cùm magis homines passim bestiarum more vagabantur, & sibi in victu ferino vitam procurabant, nec ratione animi aliquid ministrabant. Vnde neque nuptias celebrabant, nec certos filios habebant, sed tanquam aper syluestris cæca pugnandi libidine trahebantur; cùm tamen adhuc eis nullum esset genus armorum, neq; vsus bellorum; propterea etiam sine multa difficultate poterant vinci.

Semiramis regina, mortuo Nino marito suo, primo gentium expugnatore, non est contenta terminis à marito impositis, sed totá Asiam, excepta India, subiugauit, & post mortem mariti regnauit quadraginta duobus annis; quæ neque morte hostium, neque hominum coitu potuit satiari. Ninus autē sagitta percussus prius mortuus est. Semiramis quoque a quodam filio suo spurio tandē occisa est; pro eo quod ipsa eūdem filium, incestuose secum concumbere prouocâsset. Ille idem filius pro ea regnauit, nomine Ninus. Filij autem Nembrot versibus assignantur sic.

De filiis Nembrot.

Octo tulit natos Nembrot, patria variatos;
Cres puer, ex fratrum numero primus reputatur,
Cuius & in primis insula Creta fuit.
Cres rex primus erat, cuius fuit insula Creta,
Et Nembronita, rex Belus erat Niniuita,
Iosephus antiqua commemorauit ita.

De rege Belo, patre Nini.

Belus post Nembrot, regnum tenuit Babylonum,
Subiugat Ægyptum; regnum capit Assyriorum,
Ædificat Niniuen, imperiale solum.
Filius est Ninus, coniuxq; Semiramis eius,
Non minor in bello, nec habet sua prælia peius,
Famaq; reginæ maior in orbe viget.
Magna Semiramis hæc, Nino cœlente marito,
Sederat in Niniuen, solio meliore petito,
Vrbis opes renouans ad meliora cito.
Continuit ternas Niniuen constructa dietas,
Has sibi regina statuit contingere metas,
Qua reliquos reges regna tenere vetat.
Prælia regina quoties mandaret inire,
Sortiri solet arma viri, feritate virili,
Semper habens habitum militiamq; viri.
Celat enim sexum, vult miles ab hoste videri,
Regibus ac ducibus potuit magis ipsa timeri,
Fœmina terribilis prælia mira gerit.

Cham filius Noë eiicitur à regno suo temporibus Nini, secundum Iosephum.

Temporibus Nini legitur Cham sistere vita,
Abstulit & regnum sibi Ninus rex Niniuita,
Primus in astrologia Cham sua scripta tulit.
Septem quas legimus Cham primus scripserat artes,
Philosophos docuit per sydera noscere partes,
Quas iterum reliqui pòst didicêre viri.
Has artes longis Cham scripserat ipse columnis,
Ne vel ab igne simul pereant, vel hiantibus vndis,
Ærea, vel lateris, quæq; columna fuit.
Ninus eum pepulit, ne rex foret ipse rebellis,
Omnibus exustis quos scripserat ipse libellis
Nam timet arte sua ne sua regna ruant.

De Trebeta filio Nini, qui vrbem Treuerim ædificauit in Gallia.

Filius est Trebeta de Nini semine regis,
Cedere quem regno, regina nouerca coëgit,
Vt pater elegit regna nouerca regit.
Pulsus ab hinc Trebeta subiit Germanica regna,
Fundat ibi Treberim, fluuio præsente Mosella,
Pòst, eadem Treueris, Belgica Roma fuit.

Trebetæ

Trebetæ epitaphium in ciuitate Treueri, eſt hoc:

Nini Semiramis, quæ tanto coniuge felix,
Plurima poſſedit, ſed plura prioribus addit.
Non contenta ſuis, nec totis finibus orbis,
Expulit à patrio priuignum Trebeta regno,
Inſignem profugus Treuerim qui condidit vrbē.

De alio Nino filio Nini & Semiramidis.

Ex hac regina, Nini fuit altera proles.
Vt regeret Niniuen, Syriam, ſimul & Babylonem,
Sed fuit inſipiens, mater & ipſa dolet.
Fœmina ſubtili ſtuduit tunc arte potiri,
Ne quid a populis pueri dementia ſciri,
Aut queat audiri vox fatuata viri.
Sub lare regali iubet hunc regina ſerari,
Eius & ignotum vultum celebre venerari,
Atq; per œconomos regia iuſſa dari.
Hac potuit fatuus, ſapiens ſub fraude videri,
Iuſſaq; ſic regis poterant mentita timeri,
Illeq; nunc aliis regibus vſus erit.
Hac ſolet arte coli Rex (vt legimus) Babylonis,
Neſcit turba foris, quis ſit labor interioris,
Rex ibi neſcitur viuere ſiue mori.
Tunc nec erat regnum Perſarum, ſiue Medorum,
Non Chaldæorum, nec Hebræum, ſiue Lydorum,
Non erat Ægyptus imperiale forum.
Nonq; Corinthiorum regnum, neq; Theſſalorum,
Siue Macedonicum, nec erat Lacedæmoniorum;
Tunc neq; Troia fuit, nec violata ruit.
Non Argiuorum, non regna Sicyoniorum,
Non Romanorum regnum, non Teuthonicorum,
Tunc neq; Gallorum ſtabat in orbe thronus.

PARTIS TERTIÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM

PARS IIII.

De natiuitate Abrahæ.

ABRAHAM natus eſt anno ab Adam (ſecundum ſeptuaginta interpretes) 3330. ſecundum Hieronymum, anno 2542. ab imperio autem Nini, natus eſt anno 55, regnante in Sicyonia rege Eurobis: anno quoque à diuiſione linguarum 186.

Diximus in ſuperioribus ab Adam vſque ad Noë fuiſſe decem familias tantùm, ſiue decem generationes, computātes ſic: Adam, Seth, Enos, Cainan, Malalehel, Iareth, Enoc, Matuſalam, Lamech, Noë. Nunc etiam ſimiliter à diebus Noë vſque ad Abraham, generationes ſiue familias, ſingillatim volumus computando monſtrare. Vt nihil deſit lectoribus ad notitiam omnium ſeculorum.

Noë igitur genuit Sem; qui genuit Arphaxad, anno ſecundo poſt diluuium. Ipſe quoque Sem, vixit poſt diluuium annis 500. Arphaxad filius Sem, anno ætatis ſuæ 35, genuit Salem, qui primus ædificauit vrbem Salem, quæ poſtea dicta eſt Hieruſalem. Salem filius Arphaxad anno 30 ætatis ſuæ genuit Eber, à quo dicti ſunt Ebræi, poſt diuiſionem linguarum. Eber cū eſſet annorum 34, genuit Rechu; Rechu cùm eſſet annorum 32, genuit Seruc, proauum Abrahæ; Seruc quum eſſet annorum 30, genuit Nachor auum Abrahæ. Nachor cùm eſſet annorum 38, genuit Aram. Aram cùm 70 eſſet annorum, genuit Abram.

Ecce diſtinximus omnes generationes, & familias à Noë vſque ad Abraham: quarum nomina ſunt hæc; Noë, Sem, Arphaxad, Salem, Eber, Rechu, Seruc, Nachor, Aram, Abram: ſumma omnium ſunt 10. ſicut ab Adam vſque ad Noë, ſunt ſimiliter 10.

Vixit autem Abraham annis 175. Poſt mortē verò Abrahæ, vixit Sem filius Noë, annis 35. Ille idem Sem vocatus eſt Melchiſedec, rex Salem, & ſacerdos Dei; qui occurrit nepoti ſuo Abrahę reuertēti à prælio; qui primus ſacrificauit Deo in pane & vino; cui tunc Abraham dedit decimas omnium ſpoliorum. Modus ille ſacrificandi durauit vſque ad Moſen & Aaron. Vrbs autem Salem à quodam Hiebuſæo poſtea dicta eſt Hiebuſalem. Item poſtea à Nabuchodonoſor vocata eſt Hieruſalem.

Notandum autem eſt per ſuprà dictas ſacrificiorū authoritates, quia ſacerdotiū ſanctum non à Iudæis, ſed à gētibus habet initium. Melchiſedec nāque ante tempora Iudæorum erat, homo gentilis, ſcilicet

Sem, filius Noë, habitans in Canaan, qui primus sacerdos Dei fuit post diluuium. Iob quoque pro filiis suis legitur Deo assiduè oblationes & sacrificia obtulisse: qui etiam homo gentilis ante tempora Iudęorum fuit. Prius etiam fuit modus sacrificādi in pane & vino, quàm in sanguine hircorum aut vitulorum. Vnde sequitur, quia sacrificia Christianorum priora fuerunt ante Dominum, quàm sacrificia Iudæorum. Cætera de Abraham versibus explicamus.

Item de natiuitate Abrahæ, versificè.

Iam variis populis de semine Sem generatis,
Et variis hominum linguis, dudum variatis,
Edidit & Thares germina sancta satis.
Ex Thara fit Aram, fit & alter filius Abram,
Abram præclara sedit cum coniuge Sara,
Quam Domino charam vita pudica parat.

Item de eodem Abraham.

Iam quinquagenum Ninus transcenderat annum,
Tempore nascentis Abrahæ, sic chronica pandunt;
Ipse prior verum credidit esse Deum.
Iustitia similis Abrahæ, non venit ab arca,
Semine qui fidei, non sanguinis, est patriarcha,
Eius nanq; fide nos veneramur idem.
Abram natura linguaq; probatur Hebreus,
Post fit Chaldeus patria, sed post Chananeus,
Mystica fit ratio, cur iubet ista Deus.

Dixit Dominus ad Abraham: Ego sum Deus qui eduxit te de Hur Chaldæorum.

Chaldæos coluisse Deum narrabimus Ignem,
Ignis in Hebraico sonat HVR moderamine linguæ,
Hur Deus ignis erat, cuius & acta feram.
Hur igitur dum lingua Deum Chaldæa colebat,
Tunc pueros super igne suos pro lege trahebant,
Qui bene transierat purificatus erat.
Filius ergo Thare quem nomine diximus Abram,
Et germanus Aram, Chaldaica vota negabant,
Quippe Deo cœli tunc holocausta dabant.
Ambo sed indignè pariter iactantur in ignem,
Indignè clamant linguæ; moriantur in igne,
Cur? quia, quem colimus, non coluere Deum.
Angelus accedens, Abram deportat ab æde,
Sed rogus excedens, homines comburit & ædes,
Deperit vstus Aram, saluus abiuit Abram.
Vnde Deus loquitur; Ego sum Deus ille deorum,
Qui Chaldæorum te traxit ab Hur populorum,
Et Chananæorum iussit adire solum.

Abraham transiit de Chaldæa in terram Chanaam.

ANno imperij Nini cētesimo decimotertio; regnante apud Assyrios Nino quarto; regnante apud Sicyonios Telexiō rege quinto; Abraham cum Sarai vxore & cum nepote suo Loth, filio adoptiuo, trāsiuit in Chanaan.

De Loth nepote Abraham, filio Aram.

Abstulit ignis Aram, de cuius semine fit Loth;
Ille nepos patruum sequitur, nutritus in Enrot;
In terra Chanaan nunc habitare parant.
Cum fieret sterilis Sarai, nec semen haberet,
Factus adoptiuus patrui Loth, dicitur hæres,
Nomen & officium cum bonitate ferens.

Abram peregrinatur in Ægypto cum Sarai.

ABram fame cōpulsus egressus à Chanaā, secedit cum Sarai in Ægyptum: & dum peregrinaretur, ibi docuit eos geometriam & astronomiam, atq; alias artes quas didicerat apud Chaldæos: & extunc Ægyptij artes nouerunt, à quibus postea Græci didicerunt. A Græcis venit sapientia ad Romanos: à Romanis ad Gallos. Ab Oriente enim venit principium sapientiæ, & principium regum, principiumque bellorum, teste Iosepho. In Occidente autem hæc omnia terminantur.

Item de peregrinatione Abrahæ, versificè.

Orta fames valida, de terra depulit Abram,
Transit in Ægyptum socia cum coniuge Sara,
Quolibet ingenio se recreare parans.
Vir rogat vxorem, se fingat vt ipsa sororem;
Denique de more constringitur ipse timore,
Ne dolus ad mortem fœmina pulchra foret.
Illa fauet, studioq; cauet ne vir moriatur:
Ingreditur, rapitur, sua dum soror esse putatur,
Territus interea, vir quasi frater erat.
Tollit eam Pharao, solennia magna parantur:
Præmia non pauca fratri pro munere dantur:
Ornatur thalamus: respicit ista Deus.
Vox ait è cœlis; Noli contingere Saram:
Abstinuit rex, nam timuit placauit & Abram,
Intuituq; Dei plurima donat ei.
Fœmina gentili redit impolluta cubili,
Arteq; subtili remeant a climate Nili,
Ne mora longa viri, damna reportet ibi.
Sic redit in Chanaā Sarai, cum Loth redit Abram;
Hinc holocausta parant, Abram pater erigit aram,
Pascit & in Silo nunc animalia Loth.

Loth diuidit pastores suos à pastoribus Abrahæ: & habitat in Sodomis supra Iordanem.

Copia cùm pecorum nimis excreuisset auorum,
Turbaq; pastorum male rixabatur eorum,
Diuiditur populus, diuiditurq; forum.
Loth tenet irrigua fluuij Iordanis agrorum,
Vt docet historia, confinia sunt Sodomorum,
Rura Gomorrhæi continuantur ei.

Loth capitur ab Elamitis, sed Abraham liberat eum.

Loth manet in Sodomis, campisq; vagatur apricis;
Rex venit armatus hostiliter ex Elamitis,
Et reliquis secum, tollat vt omne pecus.

Loth

Loth capitur, pastor rapitur, locus expoliatur;
Insequitur pater, eripitur Loth, latro necatur,
Taliter euadit Loth, Elamita cadit.
Dum rediit, captosq; tulit patriarcha superbos,
Obuius est sibi Melchisedech, rex atq; sacerdos,
Presbyter ipse Dei, rex benedixit ei.
Præbet ei decimas Abram, pro tempore primas,
Panem cum vino dat presbyter, ordine primo,
Ordine Melchisedech, hostia sancta fide hac.

De rege & sacerdote Domini, Melchisedech.

Sem fuit ille senex, qui Melchisedech memoratur.
Vsq; dies Isaac, qui peruixisse notatur,
Moreq; Christicolæ sic sua sacra refert.
Sic sua progenies per tempora sacrificauit,
Vsq; dies Aaron, eadem sacra non variauit;
Sed noua lex Moysi pòst holocausta dedit.

De Ismaële, filio ancillæ Agar.

Consiliis Sarai sterilis doctus pater Abram,
Suscipit ancillam thalamo, quæ dicitur Agar,
Nascitur Ismaël se generante patre.

De Eodem Ismaële.

Ismaël hinc oritur, de quo venit Ismaëlita,
Pòst Isaac venit, qui germinet Israëlitas,
Iosephus & Moyses ista fatentur ita.

Non vocaberis Abram, sed Abraham, dicit Dominus.

Nomē Abram cessat, Abrahā patriarcha vocatur,
Vxor, non Sarai, sed Sara vocanda notatur,
Prole repromissa spes bona semper erat.

Incipit circuncisio prima in Abraham.

In Domino circuncidi mandatur Hebræus,
Amodo præputij signum portat Pharisæus,
Hisq; characteribus vtitur ipse Deus.

De visione Abrahæ.

Tres videt ipse viros, sed & vnum pronus adorat;
Tres simul implorans vnum pius hospes honorat;
Tres sumpsēre simul, quem dedit ipse cibum.
Tres sunt personæ, dominus perpenditur vnus;
Tres sunt, tres comedunt, tribus obtulit, accipit vnus:
Trina patet deitas; trinus & vnus erat.

Loquitur Dominus cum Abraham de futura subuersione Sodomæ & Gomorrhæ.

Excidium Sodomæ grandisq; ruina Gomorrhe,
Nota fit hic Abrahæ; causam patriarcha perhorret,
Et petit a Domino, ne male perdat eos.
Ne perdat gratis iustos ibi cum sceleratis,
Ne, pro peccatis populi, sit pœna beatis;
Respondit Dominus cum pietate satis:
Pro paucis iustis, multis parcetur iniquis,
Si tamen adfuerint; alioquin turba peribit.
Tunc Abraham siluit; stat Deus vltor ibi.

Sodoma & Gomorrha subuertuntur à Domino.

Angelicos iuuenes Dominus præmittit in vrbe,
Loth prius occurrens, iuuenes rogat, atq; perurget
Nocte sub hospitio velle manere suo.
Suscipit hos hospes: sed vespere, nocte sequente
Concurrunt populi, iuuenes violare volentes;
Ille domum claudit, stat atq; loquendo foris.
His, ait, hospitibus speciem seruate pudoris,
Si tamen, o ciues, vos causa perurget amoris,
Ecce meas natas tollite iure fori.
Trado duas natas, cum virginitate decoras,
Quas genus, & forma, cultusq; potenter honorat,
Has dabo tam teneras, prostituamq; foras.
Patre loquente, magis populus clamore tumescit,
Loth scelus horrescit, sed ferre pericula nescit,
Angelus in thalamum quam citò traxit eum.
Clausus & interius cito Loth per tecta leuatur,
Sponsaq; cum natis euecta virum comitatur;
Ipsa retrospiciens facta columna manet.
Mittitur à cœlis cum fulgure sulphur & ignis,
Digna mori dignis populus fit pœna malignus,
Fit lacus ignitus, totus in vrbe situs.
Loth vbi saluatur, dum montis in arce moratur,
Iam genus humanum penitus periisse putatur,
Nemoq; præter Loth vir reputatur ad hoc.
Filia concubitu patris arte sua grauidatur,
Vt reparent homines, vt mundus restituatur,
Sed pater ista satis ebrius ipse facit.
Vna Moab peperit, de quo veniunt Moabitæ;
Altera gignit Amon, de quo veniunt Amonitæ,
Et variæ gentes, in regione sitæ.

Abraham, timens ruinam Sodomorum, iterum peregrinatur in Ægypto.

Terra Gomorrhæa, Sodomaq; perusta platea,
Tum luit acta rea, vicina timet Chananæa,
Terraq; Chaldæa mira veretur ea.
Erigit hinc aras Abraham cum coniuge Sara;
Consuluit Dominum, dum gesta timeret amara;
Cedat vt à Chanaan, vxor & ipse parat.
Dum peregrinatur, dum Sara virum comitatur,
Dum locus optatur, quo vita salute regatur,
Sorte ferente Dei, spes bona venit ei.
Nam Gerara rex Abimelech suscepit Hebræum;
Sara timens Dominum, saluare studet Pharisæum,
Esse suum sponsum nanq; negabat eum.
Ipsa nitens facie, vario variata decore,
Ducitur in thalamum, quia rex vrgetur amore,
Gaudet vt ingreditur rex, sed & illa dolet.
Vox ait è cœlis; Rex cede thoro mulieris,
Quam modo si quæris contingere, iam morieris;
Hæc vbi stupra geris rex, periturus eris.
Redde viro sponsam, thalamumq; relinque petitū,
Rex timet auditum, fugit inde, vocatq; maritum;
Dixit, & Exito fœmina, valde citò:
Tolle vir vxorem; cùm dixeris esse sororem,
Fraude tua vereor cœli meruisse furorem;
Cur mihi tu mendax, ista flagella moues?
Ille refert; timui pro coniuge vera fateri,
Fingere me potius fratrem volui mulieri,
Pestem nanq; viri, fœmina pulchra gerit.
Rex ait; Abscedas cum coniuge, munera tollas;

Si qua tamen merui, peccando pericula, soluas,
Nec me (quæso) reum dixeris ante Deum.

¶ De natiuitate Isaac.

ANno ab Adam 2640, à diluuio 332. Anno à diuisione linguarum 231, ab imperio Nini regis 155, natus est Isaac, sub rege quinto Assyriorum, regnante apud Sicyonios Telexion quinto, suprà memorato.

Item de natiuitate Isaac.

Dum centum foret annorum patriarcha beatus,
Sæpe repromissus Isaac patri generatur,
Sara diu sterilis, tota vetusta parit.
Sara suæ prolis pariens elata fauore,
Eicit ancillam; ne forte fruatur honore,
Ismaël eiicitur, sed pater inde dolet.
Dicit ei Dominus; Noli pater inde moueri;
Ismaël hic, sine te, poterit mea dona mereri,
At Isaac hæres vnicus (inquit) erit.

Ismaël cum matre sua eiicitur in desertum.

Panibus assumptis, & aqua pater, vtre recepta,
Ancillæ scapulis ea pondera ponit inepta,
Pellitur absq; mora mater & ille foras.
Ambo petunt deserta Pharan, nullo comitante,
Dum comedunt, dum sæpe bibunt, æstu superante,
Dumq; morantur ibi, deficit vnda sibi.
Mater ibi misera plorat, quoniam caret vnda,
Nam grauiore siti puer æstuat, & perabundat,
Quærit & à matre si quid in vtre latet.
Siccatur pueri sitiens caro, iuncta calori,
Incipiente mori, flet fœmina nata dolori,
Ne videat mortem, vadit & ipsa mori.
Angelus accedit, dum mater abinde recedit,
Et releuat puerum cuius sitis intima lædit,
Et fontem viuum, matre vidente, dedit.
Cuius aquæ potu, pariter vescuntur & herba,
Arcus adest puero, quo fungitur, esca fit herba,
Arte feras lædit, fercula carnis edit.
Nubit in Ægypto, iuuenis, prolesq; creatur,
Gens ab eo genita, pòst Ismaëlita vocatur,
A quibus est Ioseph venditus atque datus.

De morte Saræ.

Annis centenis visis, & bis duodenis,
Atq; tribus plenis, Sara lux vltima venit,
Cuius & in morte vir patriarcha gemit.

Abraham ducit secundam vxorem nomine Cethuram.

Defuncta Sara, Cethuram tulit ille secundam,
Proleq; fœcundæ Cethuræ parientis abundat,
Nec tamen his genitis vir sua rura dedit.
Omnia dans Isaac, nil ipsi iuris ademit,
Fratribus extremis, quæ tunc bona contulit, emit.
Est Isaac hæres, patria iura tenens.

Chronica contemporanea de Iano primo rege Italiæ, & de Cælio rege Cretensium patre Saturni.

Regnat in Italia sub eodem tempore Ianus,
Ille coæuus erat Isaac, si vera legamus:
Nunc rex Cælius est Cretica regna regens.
Cælius in Creta legitur genuisse Saturnum,
Insula cui regnum seruauit honore diurno,
Vt Deus in terra ritè vocatus erat.

Tentauit Deus Abraham, vt immolaret ei filium suum Isaac.

Abraham tentatur, Isaac vehementer amatur,
Immolet vt natum, Domino mandante, vocatur,
Pergit eum properè sacrificare pater.
Nunc super altari, gaudet puer ipse ligari,
Vult holocaustari Domino, viuensq; sacrari,
Vultq; suo proprio sanguine thura dari.
Ad patris ergo fidem, pueri mens consona pridem,
Præstò fit ipse quidem, parcit sibi trinus & idem,
Voxq; benigna Dei vota relaxat ei.
Cornibus affixus aries sub vepre pependit;
Vt Deus ostendit, libamen abinde rependit;
Sic pater abscedit, sic holocausta dedit.

Verba authoris.

Rarò Deus tentat, sed ibi tentâsse videtur,
Vt fidei meritum, virtute sequente probetur,
Non ego laudo fidem, ni moderetur idem.
Cùm lego tentari, iustum perpendo probari,
Ignibus arte pari solet aurum clarificari;
Clara magis clara, causa probata parat.

De coniugio Rebeccæ & Isaac.

Patre senescente, summaq; fluente senecta,
De Mesopotamia Butuelis nata Rebecca,
Pulchra soror Laban, peruenit in Chanaan.
Detulit auratos pulcherrima fœmina pannos,
Dum quadragenos Isaac pertingeret annos,
Iungitur vxori, fretus honore thori.
Quot fuit annorum sponsa veniente Rebecca,
Tot fuit hæc sterilis, prolisq; putatur inepta,
Pòst generauit ei germina, sorte Dei.
Dixerat antè pater; ne fœmina sit Chananæa
Quæ dabitur puero, sed sponsa feratur Hebræa,
Edita de propria sanguinitate mea.
A Chanaan Isaac nulla ratione recedet,
Ipse manens hæres regionis erit Chananææ,
Hanc ego possedi, quam Deus ipse dedit.

¶ De morte Abrahæ.

ANno ab Adam 2735. à diluuio 467. Anno 285 imperij Assyriorum, regnante apud Assyrios rege Xerxe, cognomine Baleon; apud Sicyonios verò regnãte Turmacho rege Sicyoniorum sexto. Mortuus est Abraham, & sepultus iuxtà Saram in spelunca sua.

Item de eodem versificè.

Centenos sexagenos, pariterq; decenos,
Insuper & quinos Abraham dum perficit annos,
Claudit eum tumulis hospita terra suis.
Ismaël atque Isaac Abraham patrem sepeliuit,
Fitq;

Fitq; spelunca sibi tumulus quam Sara subiuit,
Ambo iacent pariter, tumba fit vna sibi.

Isaac peregrinatur in Ægypto cum Rebecca.

Orta fames, Isaac eiecerat à regione,
Venit ad Abimelech regem, susceptus honore,
Se negat vxorem pulchra Rebecca fore.
Sponsa viri, simulata soror, ne vir moriatur,
Ficta soror formosa thoro regis sociatur,
Sed ne tangatur voce minante datur.
Voce minante Dei, citò redditur vxor Hebræi.
Munda Rebecca redit, saluatur honor Pharisæi,
Munera larga vehit, quæ tribuuntur ei.

Incipit regnum Argiuorum.

HOc tempore concipiente Rebecca, oritur regnum Argiuorum: quod nomen habuit ab Argiuo primo rege suo; cuius primus successor nunc regnat Inachus, rex Argiuorum: regnante apud Assyrios Armamitta rege ibi octauo. apud Sicyonios verò regnante Leucippo. apud Argiuos regnante Inacho primo vel secundo rege Argiuorum. Nascentibus geminis ex Rebecca, Iacob scilicet & Esau.

Concipit Rebecca geminos in vtero colluctantes.

Concipit ex Isaac, Domino præstante Rebecca,
Luctantes geminos tumida matrice receptat,
Et gemini rara ventre duella parant,
Consuluit Dominum mater, crescente querela;
Ista diu patiar? Causam Deus ipse reuelat;
Nanq; nimis trepidans mœstaq; mater erat.
Parturies binos populos, ex te venientes,
Tempore perpetuo contraria bella gerentes,
Primus erit maior, posteriorq; minor.
Maior iure fori dabitur seruire minori,
Qui prior exierit subiicet se posteriori,
Gens minor efficitur magna, fauore poli.

De natiuitate Iacob & Esau.

Dum pareret teneros enixa Rebecca gemellos,
Prosiliens vtero luctatur vterq; duello,
Planta pedis rapitur fratre trahente manu.
Qui prior apparet, sic fratre trahente tenetur,
Vt quasi posterior vulgi ratione putetur,
Vnde figuratè bella futura patent.
Rufus adest Esau prior, hispidus atq; pilosus;
Lenis pelle Iacob, cute, fronte, manu speciosus;
Fitq; Iacob placidus, frater in ense probus.
Est Esau patri charus, Iacob est genitrici,
Raro manent socij, raroq; videntur amici,
Iste Deo placuit, displicet ille sibi.

Esau vendit primogenita sua Iacob.

Esuriens Esau, lassusq; reuersus ab agris,
Ventrem lenticulis à fratre petit saturari,
Huiq; protogenita vendere siue dari.

Iacob subripit benedictionem Esau.

Quum daret extremũ tempus veneranda senectus,
Dum trepidat senium, crepitat raucedine pectus,
Clam vocat huc Esau, quòd benedicat eum.
Pergere venatum dum filius ille rogatur,
Vt benedicatur, ne fortè pater moriatur,
Mater ab oppositis altera vota tulit.
Nam parat audito pulmenta cupita marito.
Dicit & ipsa Iacob, thalamum genitoris adito,
Fercula quæ tibi do, porrige cocta citò.
Vt benedicaris, Esau fore te fatearis;
Rettulit ille; Per hoc potero peiora lucrari;
Palpat enim manibus, tactaq; noscit; ait.
Tunc ait illa; Manus & colla pilosa paremus,
Vestibus his Esau, tua lenia membra tegemus,
Si cadis arte mea, iudicer ipsa rea.
Mater adaptauit quæcunque suprà memorauit;
Sic Iacob intrauit, patremq; cibo recreauit;
Patreq; seducto, mox benedictus abit.
Fratre reuertente, cibumq; patri referente,
Territus ex factis miratur Isaac vehementer,
Rore tamen cœli pòst benedicit ei.
Heu supplantator, Esau tristissimus inquit,
Absq; protogenitis vacuum me forte relinquit.
Conqueror ante Deum, percutiamq; reum.
Mater ait; Fuge nate magis, ne sic moriaris;
Germani sub tecta mei volo suscipiaris,
Quem si quæsieris, non morieris, ait.
Fratre minante satis, fugit alter ab arce furentis,
Consilio matris secedit ab æde parentis,
In Mesopotamiam curat adire Laban.
Tunc pater inquit; Eat, vxor sibi fiat Hebræa,
De regione mea: caueat ne sit Chananæa;
Filius ergo meat, iussaq; seruat ea.

Chronica contemporanea de regibus Italiæ & Græciæ.

Italiæ tunc Saturnus regnabat alumnus;
Primus erat Ianus, sed rex fuit ille secundus;
Tertius est Picus rex, probitate prior.
Saturnus statuit, super æquora vela moueri,
Denarios posuit commercia ritè mereri.
Ipse prior clypeos militis arte gerit.
Nauibus Italiam prior hic ornâsse putatur.
Ædificans Sutrium, dum viuit ibi dominatur,
Triticeum semen primus in vrbe ferens.
Saturnus natum latuisse Iouem recitatur;
In Sutrio latuit, Latium locus ille vocatur,
Illud enim Latij nomen abinde fuit.
Græcia rege caret: nondum quis regnat in ipsa,
A Ioue fit Danaus regnans, regnoq; patrissans,
A Danao Danais nomina prima dedit.

Supputatio regum & regnorum illius temporis, per totum orbem.

HOc tempore imperat apud Assyrios Belochus nonus rex Assyriorũ. Apud Argiuos autẽ regnat Foroneus filius Inachi. Et apud Sicyonios est rex Leucippus

suprà memoratus. iisdem diebus sub rege Foroneo, Græcia dicitur legibus & iudiciis primitus informata. Phegius autem frater Foronei, tunc mortuus, tanquam deus à Græcis est adoratus. Inachi etiam filia, nomine Isidis, ab Ægyptiis pro maxima dea est culta & venerata. Illa Isis dicitur fuisse regina Ægyptiorum, nata ex Æthiopia, quę literas Ægyptiacas adinuenit.

Iacob fugit à facie Esau.

In Mesopotamiam pergente Iacob peregrino,
Ordine diuino lapidis cum dormit in imo,
Visio magna Dei missa refulsit ei.
Scala Dei facta, gradibus cœlestibus apta,
Angelicis pedibus recta statione subacta,
Arceq; fixa poli, stabat ad ima soli.
Qua patet ascensus sursum rursumq; rescensus,
Fit quoq; concentus, cœlo modulante retentus,
Nec licet hic scribi, quæ modulantur ibi.
Euigilans patriarcha Iacob, terroreq; tactus,
Angelicos tam terribiles considerat actus,
Et nimis expauit, cùm tremefactus ait;
O quàm terribilis locus est hic; æstimo cœli
Porta, domusq; Dei, poterit miranda videri;
Hic lapis in titulum sanctificandus erit.
Erexit lapidem quo pertulit ipse soporem,
Desuper infundens oleum, cordisq; fauore
Vota dedit Domino, verbaq; sancta mouet:
Sit comes & custos Deus hìc mihi, sitq; viator,
Hostia pacifica me sacrificante feratur
Tunc ouis, & vituli victima (dixit) erit.
Pergit abinde Iacob; deus ipse virum comitatur;
Venit ad optatum Laban, domus apta paratur,
Gaudet in agnato Laban, & ipse Iacob.

Chronica illius temporis de Minerua, & de diluuio in Græcia tunc facto.

ANno ab Adam 2968, à diluuio 626. Anno à diuisione linguarum 525. Anno imperij Nini regis Assyriorum 260. sub tempore Ogygi regis Eleusinæ vrbis, diluuium fuit: quod diluuium à nomine ipsius regis Ogygi est appellatum. Tunc etiam Minerua ad lacum Tritonis in virginali ætate dicitur apparuisse, vnde Tritonia vocatur: regnante decimo Assyriorum rege Baleo, & nono rege Sicyoniorum Messapro, & Api rege Argiuorum tertio. Cætera de eodem versibus exprimuntur.

Item de eodem.

Tunc & in Ausonia, quæ Græcia prima putatur,
Altera diluuij species manâsse notatur;
Particulare fuit, Græcia sola luit.
Insula tunc Thraciæ fertur genuisse Mineruam,
Virgo fuit sapiens, audax, armisq; proterua,
Dogmata Philosophis edidit illa suis.
Dicta prius Pallas fuit à Pallante gigante,
Nanq; suis manibus hunc ipsa necauerat antè,
Lana suis digitis fila priora tulit.

Iacob accipit vxores, Rachelem & Liam, filias Laban auunculi sui.

Laban habet geminas propria de coniuge natas,
Prima fuit Lia, Rachel altera ritè vocata,
Vtraq; sponsa Iacob fit datione rata.
Fraude tamen Laban, cui seruit vt optio fiat,
Dum cupit ipse Rachel, prior est sibi tradita Lia,
Sed magis hic aliam tollere semper amat.
Lia prius peperit, Rachel infœcunda remansit,
Conqueritur sterilis, priuataq; semine planxit,
Et tandem peperit germina chara viri.
Lia Ruben parit & Simeon, peperit quoq; Leui,
Pòst peperit Iudam, tunc matrix clausa quieuit,
Pòst fit Gad, & Aser, quos sibi Zepha dedit.
Rursus Lia parit, cuius de corpore nati,
Isachar & Zabulon sunt a patre ritè vocati,
Et numerum tribuum, catalogumq; ferunt.
Pòst peperit geminos Balam, per crura Rachelis,
In genubus dominæ pariens ancilla fidelis,
Dan & Nepthalim nomina fingit eis.
Ipsa Rachel tandem fœcunda, Ioseph generauit,
Quem pater ipse Iacob, super omnes semper amauit
Hic & in historiis inclyta gesta parit.

Laban promittit dare Iacob, pro mercede sua, omnes oues varias & maculosas.

Cùm parerent ambæ, fœcundo ventre sorores,
Et pater aspiceret, numero succrescere proles,
Alloquitur socerum, verbaq; mœsta mouet:
Cùm tibi seruierim ter quinq; fideliter annis,
Hisq; mei iam dextra Dei benedixerit agnis,
Sunt tibi multiplices me faciente greges.
Pauca prius fuerant, quæ multiplicata videmus,
Tu locuples, ego sum pauper, nihil (inquit) habemus;
Tolle greges, dixit, prospiciamq; mihi.
Ille refert, fundensq; preces, dixit, remanebis.
Mercedis quodcunq; velis, conductus habebis,
Accipe quod quæris, tu mihi pastor eris.
Tunc gener; Hoc faciam, si factis dicta sequeris,
Omne pecus fuluum me tollere si patieris,
Atq; decus varium; tunc socialis eris.
Dicta placent socero, rursusq; simul sociantur,
Præmia quæ petiit, genero sortita locantur,
Omne Iacob secum ducit ad arua pecus.

Iacob ponit varias virgas in canalibus ouium bibentium, vt inde oues variæ generentur.

Dum biberent pecudes ad aquas retinente canali,
Imposuit virgas varias, quas decorauit.
Quando bibens aries gaudet, ouisq; salit.
Arte parat virgas varias, sic decoratas,
Vt faciant varias pecudes, lana maculatas,
Quas sibi pro pretio nouerat esse datas.

Hic

Hic reddit author physicam rationem quomodo oues variæ fiant.

Quomodo tunc fierent variæ, vel qua ratione,
Discere si cupias lector, mea fistula ponet;
Erige nunc animum, physica nostra docet.
Mittitur à cerebro semen, quo plasma creatur,
Per medium frontis recipit veniendo meatum,
Cui color imprimitur quem veniendo capit.
Spermatis aspiciens phantastica cellula semen,
Hanc recipit speciem, cui tunc color ille cohæret,
Plasmaq́ consimile forma creata feret.
Qualis erat species virgæ, cuiusue coloris,
Tale fit in ventre matris semen genitoris,
Fit color interior, sicut & ille foris.
Sic phantasiæ signatur sperma sigillo,
Vt referat speciem semen, quam sumpsit ab illo,
Sic color est idem, quem sibi pressit idem.
Arte coloratas, & vellere sic maculatas,
Multiplices acquirit oues pastor numeratas,
Ditior est socero, diuitiisq́ vacat.

Iacob fugit à facie soceri sui cum vxoribus & filiis, & cum gregibus suis.

Inuidiæ soceri liuor turbauit amores,
Dicit ad vxores pastor, sociasq́ sorores,
Vt pariter fugiant, sic iter ipse mouet.
Dum fugit in Galaad quasi sex septémve diebus,
Pausat ibi, fœtis gregibus, vel amore quietis,
Et quia grex sitit, sit sibi larga Tethis.

Iacob fugit, & Laban persequitur eum.

Dum generum socer insequitur, turma comitatus,
Dum fuit iratus, Domini vox missa minatur;
Væ tibi si referas aspera dicta Iacob.
Antè quidem genero Deus ipse, reuertere, dixit;
Dum venit in Galaad Laban tentoria fixit,
Et queritur generum delituisse suum.
Dicit ei, te iussa Dei mihi præcipientis
Saluificant, ne iam pereas gladio ferientis,
Quis dedit vt fugeres, diriperesq́ greges?
Fraude meas natas deducis, & absq́ decore,
Quas ego cum citharis ferrem, varioq́ canore,
Et teneros pueros nónne perire doles.
Idola furtiua, studio sublata Rachelis,
Acrius à genero Laban super omnia quærit,
Ore loquens tumido, verba maligna dedit.
Idola quæ repetit, nescit Iacob in comitatu,
Vnde suos omnes fore cogitat absq́ reatu,
Dicit, vbi fuerint, sontis habeto caput.
Quæstio facta Iacob, dum fit citò nota Racheli.
Idola clam posuit sub stramine clausa cameli,
Et super incubuit, verbaq́ finxit ei.
Est pater ecce mihi, quod & esse solet mulieri,
Surgere non potui, te quæso mei miserere,
Nam grauiter patior plus patiebar heri.
Inspectis reliquis loculis, nullisq́ repertis,
Idola iam petere studium cessauit inertis,
Qui modò pacifica promere verba parat.
Quid faciam pueris aut matribus (inquit) eorum?
Semen enim femorum sunt & caro facta meorum,
Omnia quæ tibi sunt, his remanere volo.
Pace data genero, dixit; benedicte valeto,
Quæso meas natas pro posse decenter habeto,
Pro pueris itidem cum pietate peto.

Quare primum idolum in mundo, & quo tempore fuit.

Idola terrigenis referam quis condidit olim,
Ligna coli, cur iure poli voluêre coloni,
Expedit exponi pro ratione boni.
Dum moreretur homo Belus rex in Babylone,
Filius ipsius Ninus, dum regnat honore,
Mentis in ardore fata paterna dolet.
Patris ad effigiem fit regia grandis imago,
Quæ fuit in reliquis primæua maligna propago,
Idola nam peperit, de quibus actor ago.
Nomen habet Beli, nimio venerata fauore,
Seruit ei regio, dat munera, placat odore,
Sic patris effigiem Ninus honore fouet.
Quisquis in imperio meruit proscriptus haberi,
Aut aliquas pœnas potuit peccando mereri,
Ante pedes Beli stans, bene saluus erit.
Huius ad exemplum, veterum censura parentum,
Defunctis patribus, sic erigit idola centum,
Et simili more, semper honore fouet.
Idola fingentes per climata, per regiones,
Per varias linguas variabant idola nomen,
Sicut & antiqui fana vocare solent.
A Belo, dixêre Bahal, lingua variatur;
Belzebub & Bahalim, seu Belfegor, inde vocatur;
Sic variabat atrum nomen imago patrum.
Indeq́ falsorum data sunt responsa deorum;
Idola sic fuerant habitacula dæmoniorum;
Decipiunt populum, decipiuntq́ solum.
Versus in errorem sic idola mundus adorat;
Mundus eos putat esse deos, veneratur, honorat,
Nulla creatoris iussa vel acta sonans.
Inde fit & quòd Roma suis vtens simulachris,
In summis seruare suis solet idola sacris,
Et reueretur eos, dum putat esse deos.
Quomodo Romana potuit sapientia falli,
Sub specie lapidis, vel ligni, siue metalli?
Non alios miror desipuisse viros.

Author loquitur.

Dæmon vt à cœlis meruit peccando fugari,
Addidit in terris homini vacuo dominari;
Cœpit adorari, functus honore pari.
Dæmoniis homines subiici, culpis meruerunt,
Sed pòst, dante Deo, virtutibus obtinuerunt,
Quod modò dæmonia tartara regna ferunt.
Idola deiecit homo qui prius idola fecit,
Hæc vbi proiecit, cœlestia regna recepit,
Hunc amat ergo Deus, qui fuit antè reus.

Iacob luctatur cum Angelo, supra ripam Iordanis.

Ampla Iacob soboles, & grex, & fœtus abundans,
Exiit à Galaad, properans Iordanis ad vndas,
Qua prius optatas ipse vadauit aquas.
Nocte sequente, Iacob solo super amne morante,
Vir stetit ante virum, mandata Dei meditantem,
Et manibus captum, fortiter angit eum.
Captus & ipse capit, stringitq́ tenetq́ tenentem,

Nocte simul tota luctantur ibi vehementer.
Sed neq; vinci vir valet arte viri.
Mane sub aurora vir tendit ad vlteriora,
Vtq; Iacob dimittat eum, Deus ipse perorat;
Est (ait) aurora desine, cede mora.
Sat sumus enisi, placet vt cessemus amici;
Rettulit ille, Prius per te cupio benedici;
Cedere non quæro, ni benedictus ero.
Percutit in femore Dominus neruum Patriarcha,
Et satis hunc arcet, dicens; contendere parce;
Dic mihi nomen ad hoc: rettulit ille, Iacob.
Rursus ait senior; dic: Cur mea nomina quæris:
Non Iacob (inquit) eris, sed & Israël ipse voceris;
Hoc tibi perpetuo tempore, nomen erit.
Tuq; tuum Domine (dixit Iacob) exprime nomen;
Nolo, Deus dixit, Domini te quærere nomen;
Si Deus est tecum, nemo nocere potest.
Claudicat ergo Iacob, quia marcuit illicò neruus,
Nec comedit neruos Iudæus corde proteruus,
Compatiens patri, quem videt ista pati.
Ille locus Phanuel vulgi ratione vocatur,
Quo Deus atq; Iacob luctam celebrâsse notatur,
Qua vada Iordanus prima reuersus adit.

Iacob pacificatur cum fratre suo Esau.

Vallibus ac pratis Iordanis ab hinc peragratis,
Israël irati pergens per climata fratris,
Mittit ei gratis munera multa satis.
Tunc erat in Sehir, Esau, quæ dicitur Edom,
Vnde suo fratri gaudens occurrit in Eglon,
Nec tamen hæc recipit, quæ bona mittit ei.
Munere mittentis euanuit ira potentis,
Accelerans Esau, dum signa videt venientis,
Pronus in amplexu voce salutat eum.
Obtulit hospitium tunc, gaudia vir celebrauit,
Munera præmissa non accipienda putauit,
Sunt mihi diuitiæ, nil volo frater, ait.
In Mesopotamiam, quam dicimus esse Damascum,
Sic Iacob atq; Esau, sociis gaudentibus adsunt,
Et benè pacificè verba benigna tenent.
Pace data fratri, festinat ad vlteriora,
Fortiter in Chanaan, sua turma venire laborat,
Arua tenet placita, iam sua signa volant.

Dina filia Iacob opprimitur à filio regis Heuæi.

Dum Iacob in Chanaan pecudes per pascua minat,
Cernere festinat regionem filia Dina,
Audet & ignotam pergere sola viam.
Sola sub arboribus dum filia staret Hebræi,
Filius Heuæi, dominus regni Chananei,
Abstulit organicum virginitatis ei.
Mœsta puella satis pro rebus ei variatis,
In mediis pratis plorat bona virginitatis,
Placat eam iuuenis pluribus arte datis.
Regis & in thalamum corrupta puella vocatur,
Vt Iacob vxorem det eam sibi, sæpe rogatur.
Dicit ad ista pater, non ea verba placent.
Quum circumcisus populus noscatur Hebræus,
Nubere nobiscum non posset homo Chananeus,
Id quoq; ne fieret, iusserit ipse Deus.
Si circumcidi velletis vos inimici,
Pro modulo legis, fieri possemus amici,
Et tibi lege pari nostra puella dari.
Annuit his dictis pars regia consona patri,
Et circumcidi satagunt se, præputiati,
Petrinis gladiis vulnera parua pati.
His ita concisis & vulnere dante laborem,
Tertia mæ erem lux intulit ipsa dolorem,
Hoc symptoma dies tertia ferre solet.
Vulneribus tumidis nimis insidiantur Hebræi,
Dum iacet in lectis languens populus Chananei,
Impositis gladiis colla secantur eis.
Omnibus occisis tunc Dina puellula risit,
Fratribus ascitis, quæ tecta paterna reuisit,
Extinctisq; viris præda fit ampla suis.
At pater iratus, sic arguit ordine natos;
Tristis ego video reges in fraude necatos,
Istaq; mors populi mors mihi (dixit) erit.
Ecce Iebusæi vel Heuæi, vel Chananei,
Atq; Gomorrhæi, dicent: moriantur Hebræi,
Mors sua ero mortis simplicitate mei.
De variis terris venient huc, plangere funus,
Paruula turma sumus, pauci quasi cernimur vnus,
Iam timeo ne nos morte coaquet humus.
Respondent pueri: Pater, vt quid tanta vereris,
Nónne soror nostra, stuprum fuerat mulieris?
Culpa fit horribilis, pœna perennis erit.
Dum timet ista Iacob, cœlesti voce vocatur,
Transeat in Bethel, ibi pax sibi plena paratur,
Pergit, & hinc pecudum compulit omne genus.
Tunc faciente Deo, terror tenuit Chananeos,
Ne patria profugos hos persequerentur Hebræos,
Hoc Deus ipse reos ordine saluat eos.

Iacob erigit aram Domino in Bethel.

Erigit in Bethel aram, patriarcha fidelis,
Migrat in Euphrata, partum celebrare Rachelis,
Beniamin hinc oritur, mater ab inde perit.
Nomina natorum Iacob edidit ista suorum;
Est Ruben, Simeon, Iudas, Leui, Gad, & Aser,
Issachar, & Zabulon, Dan, Nephtalin, est quoq; Io-
Vltimus in cunctis Beniamin ille fuit. (seph.

De morte Isaac.

ANno ab Adam 3090. A diluuio 658. Anno à diuisione linguarum 557. Anno imperij Assyriorum, 292, regnante apud Assyrios rege 11, Baleo: & Sicyoniorum rege 9, Mesapro nomine: & Argiuorum rege tertio, nomine Api: moritur Isaac cùm esset centum octuaginta annorum. Tunc erant filij eius Iacob & Esau, centum viginti annorum. Post illa tempora transactis annis triginta, Ioseph venditus est in Ægyptum, regnante rege Ægyptiorum nomine Diapolyta, cognomen eius verò erat Amases. Tunc fames intolerabilis orta est in Ægypto. Et Ioseph factus est princeps totius Ægypti, de quo Pompeius & Iustinus historiographi Ægyptiorum, sic scribunt.

Ioseph inter fratres suos minimus fuit, cuius

cuius excellens ingenium erat. Sed cum fratres in Ægyptum mercatoribus vendiderunt, qui prodigiorũ ſagaciſſimus erat: & ſomniorum intelligentiã condidit primus; nihilq; ei diuini vel humani iuris incognitum videbatur; adeò, vt futuram agrorũ ſterilitatem prædicens, fruges congregaſſet. Tantaq; eius experimenta fuerunt, vt non ab homine, ſed à Deo reſponſa viderentur.

Item de eodem, verſificè.

Centenis quinquagenis iam ter quoque denis
Annis præteritis, Iſaac lux vltima venit,
Cui Iacob atq; Eſau digna ſepulchra dedit.

De Ioue, filio Saturni.

Tempore quo moritur Iſaac, rex Iuppiter olim
Rex erat in Creta, cuius res ſcribere nolim,
Ritè Deus potuit Iuppiter ipſe coli.
Rex homo cùm fuerit, potuit Deus ipſe vocari,
Regibus & populis ſolus potuit dominari,
Rebus & ingeniis tunc erat abſq; pari.
De Ioue ſcripta prius miracula multa videmus,
Quæ neq; ſuſcipimus, neq; vera fuiſſe fatemur;
Vera tamen volumus dicere, iure tenus.
Iuppiter ex patre Saturno natus Athenis,
A quo quadriuij, triuijq; ſcientia venit,
Legis & artis ibi tunc idioma dedit.
De Ioue ſummorum venit generatio regum,
A Ioue principium tenuit deſcriptio legum,
A Ioue philoſophi dogmata multa legunt.
Magnus Alexander Iouis eſt de germine proles,
Troiani, Græci reges, hoc ſemine florent,
Romulus, Æneas, germen ab inde mouent.
Qui Iouianorum modò regna gubernat auorum,
Filius illorum deus eſt de prole deorum,
Iuppiter his regnum tradidit, atque thronum.
Vxor prima Iouis Niobes regnauit Athenis,
Ipſa prior leges ſcripſit, quas Iuppiter edit,
Et Troianorum germina prima dedit.
Dardanus & Troius, Niobis de ſemine nati,
Mœnia Troiana ſunt condere præmeditati,
A Troio Troiam ritè vocauit eam.
Altera ſponſa Iouis, pulcherrima fœmina Iuno,
Pòſt genuit Danaum, quo principe ſtringitur vno
Græcia, quæ Danai nomina prima tulit.
Credite, Romana lex ante fuit Iouiana,
Iuraq; mundana ſunt à Ioue condita clara,
Et ſua progenies Romula regna tenet.
Quæ Romam venit lex, antè manebat Athenis,
A Ioue Romani legum ſunt dogmate pleni,
Quas hodie leges diſcimus ipſe dedit.
Vrbi Athena fuit ſub nomine facta Mineruæ,
Vt per eam ſemper artes ſapientia ſeruet,
Hoc decus ingenij Iuppiter ipſe dedit.
In terris qui tunc potuit vir ſummus haberi,
Hunc populi voluêre Deum ſummè reuereri,
Sic Iouis in terra gloria maior erat.

De Ioſeph & ſomniis eius, cùm ſexdecim eſſet annorum.

Dum ſextumdecimũ Ioſeph tranſcenderet annum,
Atq; magis cunctis pater hunc optaret amandum,
Semper erat thalami clauiger ipſe patris.
Crimina peſſima, fratribus inſita, ſæpe reuelat,
Nulla patris thalamo quæ nouerat horrida celat,
Fratribus in multis pernicioſus erat.
Grandia ſomnia vidit, & omnia mane reuelat,
Fratribus omnia ſunt nimis horrida, totaq; vera;
Viſio qualis erat, pagina noſtra ferat.
Grandis erat meſſis, nobiſq; ſecantibus, inquit,
Ante meum veſtri cuncti cecidère manipli,
Altera quæ fuerit viſio, narro tibi;
Sol & luna ſimul, vndenaq; ſydera prona,
Ante pedes cecidère meos, mediaq; corona
Solus adorari ſtanſq; videbar, ait.
Nunquid adorari, dicit pater, inde putaris?
Aut quaſi rex noſter fieri ſic poſſe probaris?
Hunc etenim ſenſum viſio dicta parit.
Ardua dum pueri mirantur ſomnia nati,
Perdere cùm poterint ſunt ipſum præmeditati,
Ne fieret princeps ſic prohibere rati.
Dum numerus fratrum per paſcua lata vagatur,
Præcipiente Iacob, puer arripit ille meatum,
Vt videat fratres, ſic iubet ipſe pater.
Exit Hebron, venitq; Sichen, dum paſcua quærit,
Contigit inde greges longa ſtatione moueri,
Ruſticus in Dothain æſtimo, dixit, erit.
Dum venit in Dothain puer incipit ipſe videri,
Nemo putat vitam venientis poſſe tueri,
Somnia qui cecinit, dicitur, ecce venit.
Præmia quæ meruit ferus accuſator habebit,
Somnia ſi proſint ipſo moriente patebit,
Nam manibus noſtris interimendus erit.
In medio fratrum Ruben puerum miſeratus,
Ne pereat penitus plena pietate precatur,
Et remouendo necem fundit ad iſta precem.
Abſit, ait, fratrum manibus quòd ſic perimatur,
In fundum veteris ciſternæ proiiciatur,
Ne pereunte reo commaculemur eo.
Fratribus auditis, Iudas ait, Iſmaëlitis
Vendamus puerum, ſi parcere fortè velitis,
Ductus in Ægyptum ſit peregrinus ibi.

Ioſeph venditur in Ægyptum, Putiphar eunucho Pharaonis.

Miſſa patri tunica eſt, quæ ſanguine tingitur hœdi;
Triſtis ait; pueri fera peſſima membra comedit;
Qui mihi perpetua tempora flenda dedit.
Perpetuante patre lachrymas, gemitumq; doloris,
Putiphar eunuchus emit hunc. princeps Pharaonis,
Præficit & domibus, innumeriſq; bonis.

Ioſeph mittitur in carcerem Pharaonis.

Clauiger eſt iuuenis, forma ſpecieq; decora,
Reſpicit hunc domina, ſecumq; coire laborat,
Sæpe renitenti non datur vlla mora.
In medio thalami dum fœmina prona reſedit,
Veſte trahit iuuenem, tractus ſine veſte recedit,
Spreta dolens mulier vociferando redit.
Currite vos famuli, ſuccurrite (dixit) amici:
Crimina tentantem iuuenem, luctamine vici,
Fortior exiliit, veſte manente mihi.
Crimine mentito, monſtrauit & iſta marito,

Dicit & inuito, cognoscere facta venito,
Vltio sit celebris, pœnaq́; magna citò.
Carcere regali puer est damnatus Hebræus,
Nulla sorte reus, quia verus erat Pharisæus,
Vnde suis meritis adfuit ipse Deus.
Carcere consimili pistor pincernaq́; regis,
Consocij Ioseph. discunt sua dogmata legis,
Et quasi doctorem semper honore fouent.
Hi duo, bina simul cùm somnia nocte viderent,
Consilium Ioseph pariter nituntur habere,
Vnde simul iuueni somnia visa ferunt.
Maior ait; Vidi botros tres palmite natos,
In cratere meo quos comprimo viuificatos,
Rex meus inde bibit, pocula chara sibi.
Tunc puer; Ecce tribus sic carcere stante diebus,
Te faciet Pharao primis consistere rebus,
Fis modò charus ei, quæso memento mei.
Pistor, vt exposita feliciter omnia sciuit,
Poscit vt exsoluat quæ somnia pristina vidit:
Nam putat à simili læta venire sibi.
Panes decoctos, me conficiente ministro,
Ante meum regem videor gestare canistro,
Quos & auis cœli dissipat (inquit) edit.
Ioseph ait; Faciet Pharao te mane vocari,
Et super eculeum propter male facta leuari,
Sic tua tunc rostro viscera carpet auis.
Obtinet effectum sermo recolendus Hebræi,
Tempore pòst modico Pharaonis visio venit,
Anxius efficitur rex, timor instat ei.

Ioseph interpretatur somnia Pharaonis, & fit princeps totius Ægypti.

Tunc pincerna memor sua gesta refert Pharaoni,
Et monet vt Ioseph iam nunc habeatur honori,
Vt per eum valeant somnia visa coli.
Carcere regali, quo cernitur ipse morari,
Tollitur, ornari iussus, lauacroq́; lauari,
Regis in aspectu mane vocatur ali.
Quæstio regia, visio mystica, mota patescit,
Curia regia somnia regia soluere nescit,
At puer Hebræus soluet & ipse Deus.
Rex, septem vidisse boues, pinguedine pulchras,
Dixerat, & totidem nimia macredine siccas;
Pinguem pòst horam bestia macra vorat.
In calamo spicas septem rutilare venustas,
Viderat, & totidem vacuas, ventoq́; perustas;
Sed vacua crassas ore patente vorant.
Bestia septena, nimia pinguedine plena,
Et calami spica quæ tunc rutilabat amœna,
Tempora septena fertilitatis erant.
Pòst venient sicca nimia macredine vaccæ,
Et totidem spicæ venient, vredine fractæ;
Quæ sunt signa famis, perniciosa nimis.
Pinguia quæ fuerant tunc tempora sicca vorabunt,
Horrea plena nimis tunc funditus euacuabunt,
Et tibi non fructus optima rura dabunt.
Qui regni saluare velit statum Pharaoni,
Horrea regia congreget omnia deiq́; reponi,
Sitq́; per Ægyptum pars tibi quinta boni.
Consulo lege fori præpone virum regioni,
Cuncta per Ægyptum tibi dent frumenta coloni,
Quæ parient anni fertilitate boni.
Quum fuerint anni steriles pòst hæc venientes,
Teq́; tuaq́; tua recreabit copia gentes,
Sic dabitur populis esca, fauore tuo.
Dicta placent iuuenis, procerum solertia plaudit,
Iussis illius cœtus Pharaonis obaudit,
Et quasi consocium iam reuerentur eum.
Dicit ei rex; Serue Dei, tibi iam sociari,
Me cupio, te substituo regno dominari;
Omnia quæ teneo, suscipe lege pari.
Sede mea sola minor es, soláq́; corona,
Cætera quæ teneo regni tibi confero dona,
Et tibi rectori singula trado bona.
Annulus iste meus, tuus est, regniq́; potestas,
Omnibus in populis tua iam dominetur honestas;
Tu pater Ægypti, prospice (quæso) mihi.
Ponitur in currum Regis, puer ille beatus,
Laudatur, vehitur, præconibus insinuatur,
Flectit ei procerum copia multa caput.
Nomen habet Ioseph, cognomen ab arte notatur,
Deniq; Saluator regni plerunq; vocatur;
Nobilior genere, iam sibi sponsa datur.
Putiphares Ioseph socer, est princeps regionis,
Qui socer est, & presbyter est etiam Pharaonis,
Nomen habens Aseneth, filia, sponsa fit hæc.
Fertilitas venit, colitur, tandemq́; recedit;
Orta fames valida, bona pristina prorsus ademit,
Cuncta per Ægyptum tristia rura dedit.
Iam populo pereunte fame per climata Nili,
Horrea regia præcipit omnia rex aperiri,
Vt cibus a populis accipiatur ibi.
Fama recens frumenta refert venalia regis,
Quæ Ioseph tribuenda docet moderamine legis,
Ipse domum regis sustinet atque regit.

Fratres Ioseph descendunt in Ægyptum, vt emant frumentum.

Pane carens, pressusq́; fame patriarcha beatus,
Mittit in Ægyptum deferre cibaria natos,
Beniamin in thalamo detinet ipse Iacob.
Nouit eos Ioseph, sed ab iis incognitus, inquit;
Dicite qui sitis, estis ne parente propinqui?
Exploratores vos ego dico fore.
Nos, aiunt fratres, ex vno credito patre,
Bis seni fuimus, vnum periisse putato,
Vltimus in patria cum patre viuus abest.
Dicit eis Ioseph: Iuro mihi per Pharaonem,
Ni videam puerum, non ibitis a regione,
Expedit vt vestra singula dicta probem.
Vnus ait Simeon; Me carcere quæso ligari,
Fratribus emissis valeant vt dicta probari,
Inq́; tuum thalamum paruulus ille dari.
Ite reuersuri, puerum deferte minorem,
Obses erit Simeon, ne decipiam Pharaonem;
His dictis reliqui mox iter inde mouent.
Assumptis asinis frumenta cibosq́; ferentes,
Singula gesta patri referunt, de corde dolentes,
Sed magis inde patrem condoluisse patet.
Saccus vt excutitur, decussa moneta videtur,
Omne datum precium sacco remouente tenetur,
Mirantur pueri, plus pater ille vetus.
Flendo pater dixit; Ioseph fera magna vorauit,
Beniamin Ægypti dominus pro morte vocauit,
His etiam Simeon commorietur, ait.

Rur-

Rursus ait genitor; Iuuenem perdo Simeonem;
Perdidimus Ioseph; puerum si perdo minorem,
In mœrore meo sum moriturus ego.
Deficiente cibo, dicit Ruben genitori,
Crede mihi puerum, nato mihi crede priori,
Quem nisi reddiderim, iudicer ipse mori.
Dixit ei Iudas: Pater optime, ne pereamus,
Crede mihi puerum, si viuere sic valeamus,
Hunc nisi reddidero, do caput atq; manus.
Ecce fame morimur, esca pereunte perimus,
Sæpe repromissum puerum nisi ferre velimus;
Crede pater puerum non re habere minus.
Esse necesse pater cùm iam satis ipse videret,
Præstat eis puerum cauta statione mouere,
Munera de Chanaan optima multa ferunt.

Ioseph occultat seipsum fratribus suis præsente Beniamin.

Beniamin & fratres à Ioseph fratre videntur,
Stat puer in medio, pia viscera cuncta mouentur,
Eruptis lachrymis prosilit ipse foras.
Inde lauans vultum, faciem pro tempore mutat,
Rursus vt ingreditur, iuuenes cum pace salutat,
Atq; vocans Simeon, ordine ponit eos.
Munera de Chanaan placidè porrecta recepit,
Et quid agat genitor geniti solertia quærit,
Gaudia sola sibi pectore clausa gerit.
Imperat vt sedeant, vir doctus & ipsa Minerua,
Tempus & ætatem cunctis residendo reseruat,
Datq; protogenita singula, sorte sua.
Mane iubet pueris frumenta ferenda parari,
Et iubet in saccis pretium velut antè ligari,
Beniamin in sacco clauserat ille cyphum.
Per medium terræ, cùm iam properanter abirent,
Retrò vident hominem nimium clamando; Venite,
State citò iuuenes: territa turma silet.
Reddite craterem domini, quem subripuistis,
Cur benefactoris bona tollere non timuistis?
Excessum sceleris pœna sequetur, ait.
Hoc cratere solet dominus meus auguriari,
His & in auguriis cognoscit iniqua patrari;
Respondent iuuenes insimul ore pari;
Hoc vitium sceleris hic quomodo posset haberi?
Præcipias quæri, qui se nequit inde tueri,
Principis Ægypti quàm citò seruus erit.
Sit velut asseritis, vir ait, sic opto doceri,
Sic damnandus erit fur, quem patet ista mereri;
Quærite quem vestrum pœna relata ferit.
Vndiq; saccorum frumentum præcipitatur,
Omnia scrutatur vir, & omnibus insidiatur,
Beniamin ex sacco prosiliente cypho.
Pro pudor, imò dolor, nec sic dolor, imò dolores,
Mens iuuenum confusa nimis, conspersa rubore,
Concidit exanimis, mœsta, caduca, dolens.
Seruulus arripitur, deducitur, atq; ligatur,
Turma dolens sequitur, confusaq; corde secatur,
Quisq; putat fratrum demeruisse caput.
Ante pedes Ioseph, cùm turba caduca iaceret,
Nescia quid referat, quid agat, quæ verba moueret,
Tota iacet stupida, viscera fracta gerens.
Surgite, Ioseph ait; Nunquid non auguriari,
Nouimus? vt nostra bona subriperetis auari?
Hunc puerum seruum culpa remordet, ait.
Respondent tristes; cùm non peccauerit iste,
Nos omnes fratres seruos pro crimine siste;
Paruulus iste puer cur mala nostra luet?
Non erit hoc, inquit, sed vos si vultis abire,
Tollite frumenta, me non prohibente redite,
Sed puero seruo non remeare licet.
Clam loquitur Ruben; lingua modulatus Hebræa,
Hæc meritò patimur, quia de patria Chananæa
Vendidimus fratrem; culpa resurgit ea.
Arrigit huc aures princeps, auditq; loquentes,
Cordeq; compatitur, suspirat ad hæc vehementer,
Et dum verba mouent, viscera mœsta dolent.
Dicit ei Iudas: Audi nos optime prætor,
Si licet ordiri quæ fecimus ordine retro,
Suscipe quæ loquimur, cum pietate precor.
Nos fratres miseri, quondam fuimus duodeni,
Fortuitus casus vnum tulit atq; peremit,
Vnde pater noster nunc sine fine gemit.
Pòst habuit puerũ quem duximus ecce minorem,
Qui solet illius satis alleuiare dolorem,
Eius & aspectus membra paterna fouet.
Sed tibi complacuit nos cogere per Simeonem,
Vt daret hunc puerum pater, en pereundo dolore,
Qualiter hunc dederat, si placet ipse loquar.
Nos miseri, veniente fame, quasi iam morientes,
Et tua præcepta super omnia corde timentes,
Quot sumus hic nati diximus ista patri.
Da pater hunc puerum, da quæsumus absq; timore,
Ecce fame morimur, per eum viuemus honore,
Nec dubites saluum cum pietate fore.
Tunc ait ipse pater; Iam perdidimus Simeonem;
Perdidimus Ioseph; puerum si perdo minorem,
Tristis ad infernum spiritus ire volet.

Ioseph manifestat se fratribus suis.

Exclusis Ioseph populis, pro fratre loquente,
Acriter infremuit, lachrymarum fonte fluente,
Clamat, & exiliens fratribus ipse refert.
Hic ego sum Ioseph, ego sum, confidite fratres,
Nil timeatis (ait) moueor digna pietate,
Vt Domino placuit somnia nostra patent.
Intulit amplexus gaudens, dedit oscula cunctis,
Omnibus in medio diuino munere iunctis,
In thalamum regis fama relata venit;
Venerunt fratres Ioseph; rex gaudeo, dicit,
Quotquot sunt fratres, quotquot sunt eius amici,
Si venient, adhibent gaudia magna mihi.
Ferte meos currus, multosq; parate camelos,
Currite, ferte patrem, cunctosq; feratis Hebræos,
Nos quasi dilectos suscipiemus eos.

Nunciatur Iacob, quia Ioseph filius eius viuit.

Fratribus in Chanaan celeri statione regressis,
Dum referunt hæc gesta patri, quasi credere nescit,
Et velut à somnis euigilanter ait;
Si Ioseph viuit, Ioseph mihi sufficit, inquit,
Filius ipse meus, mihi gaudia plena relinquit,
Dimidiumq; mei viuere testor ei.
Fit noua vita mihi, noua sint mihi gaudia, dixit,
Spiritus his dictis, quasi iam de morte reuixit,
Ioseph vita patet, pergo videre pater.

Iacob consuluit Dominum, an pergere expediat ei in Ægyptum ad Ioseph.

Ad puteum iuramenti pater erigit aram,

Et petit vt Dominus faciat noua prodita clara,
An iter expediat, quod pater ipse parat.
Perge, Deus dicit, sed & vtensilia ducas,
Semper ero tecum, te protego, teq; reducam,
Quando reuerteris germine magnus eris.

Iacob intrat Ægyptum cum septuaginta animabus.

Dum Iacob Ægyptum natis comitantibus intrat,
Detulit hinc animas numero quasi septuaginta,
Atq; boues & oues, multiplicesq; greges.
Lætior ingreditur curru pater ordine vectus,
Ioseph in amplexus patria dulcedine nexus,
Oscula continuat, fletibus ora rigat.
Vita patris crescit, caro torrida tota virescit,
Spiritus excrescit, quia gaudia mira capessit,
Plena datur requies, læta fit illa dies.
Mane pater Ioseph perducitur ad Pharaonem,
Suscipit ille senem multo veneratus honore,
Et iubet vt sedeat, verba benigna mouens;
Cuncta per Ægyptum nosti loca pascua Ioseph,
Elige quas partes cupias magis in regione,
Pone tuos fratres, qua magis arua placent.
His bene patratis, cunctisq; per arua locatis,
In mediis pratis statuas solatia patris,
Frumenti gratis porrige, mando, satis.
In terra Gersen, vbi copia fulget agrorum,
Complacuit Ioseph disponere castra suorum,
Vinetis, & agris, piscibus, apta satis.

Ioseph vendit alimenta Ægyptiis.

Excrescente fame, pretio quoq; deficiente,
Murmurat Ægyptus, clamant nimis esurientes,
Deficit argentum, deficit ipse cibus.
Tolle boues; tollantur oues, armentaq; terra,
Et populos concede tuos alimenta referre;
Terra iacet sterilis, gens tua tota perit.
Omne genus pecorũ Rex, dans alimenta, lucratur,
Vultq; sacerdotum genus vndiq; gratis alatur,
Subditus ipse Deis dat sua gratis eis.

Item de fame Ægypti post quartum annum.

Quattuor ecce famis annis hac arte redemptis,
Vndiq; frumentis plangunt miseranter ademptis,
Clamor adest populi, gens alimenta petit;
Vt prius argentum, sic nunc animalia desunt,
Nil dare iam demum, nisi corpora nostra valemus;
Nudi nanq; sumus, nuda remansit humus.
Nos eme cum terra, seruos sub Rege reserua,
Tota fame moritur populorum mira caterua;
Saluator noster, annue, tolle preces.
Ille refert; Sic tollo preces, vt climata regni
Omnia sint Regis; quicquid sibi Nilus adegit,
Quicquid terra gerit, canone Regis erit.
Sic tamen in terræ fructu volumus moderari,
Quinta quod ad fiscum pars debeat inde locari,
Pro victu populi cætera cuncta dari.
Cuncta sacerdotum volo libera rura putari,
Quos facit ante Deos Pharao plerunq; vocari,
Munere regali dat reuerenter ali.
Hæc ego lege pari statuo sic perpetuari,
Cuncta per Ægyptum fiscalia mando notari,
Regis & obsequiis lege manente dari.

Chronica illius temporis de regibus gentium.

HIs temporibus apud Ægyptios constructum est idolum magnum in honorem Apis, Regis Argiuorum; quidam tamen dicunt, in honorem Ioseph, qui liberauit eos à fame; quod idolum, Serapis vocabatur, quasi idolum Apis. Tempore autem christianorum destructum est, sub Theodosio Imperatore.

De eodem similia Chronica.

MOrtuo Api, filius eius Argus, à quo & Argiui posteà sunt appellati, patri successit in regnum. Huius Argi temporibus mortuus est Iacob; regnante apud Sicyonios rege Erato; apud Assyrios adhuc viuente rege Baleo. Erant autem omnes anni Iacob centum quadragintaocto.

Tunc etiam, delatis aliunde seminibus, Græcia cœpit habere segetes primas. Et notandum, quòd Græcia, quæ per sapientiam omnes superexcellit prouincias, semina segetũ ab alienis; sed leges & sapientiam à se, & ex se, primùm recepit. Et prius iudiciis & legibus, quàm segetum seminibus informatur. Cætera versus dicunt.

De morte Ioseph in Ægypto.

Centenis quadragenis bis quattuor annis,
Israël in terris vixit dignè memorandis;
Vixit in Ægypto quinque, decemq;, duos.
Mandat in Ægypto sua funera non sepeliri,
Sed patrios tumulos statuit reuerenter adiri;
Transtulit hunc Ioseph, nam requiescit ibi.

Item de eodem, ex chronicis librorum gentilium.

IOseph in Ægypto moritur, imperante apud Assyrios Amynta vigesimosecundo rege: apud Sicyonios vndecimo rege Clemineo: apud Argiuos adhuc Argo regnante. Fuerunt autẽ omnes anni Ioseph, centum duodecim. Cætera versus habent de Ioseph.

Proles & ætas Ioseph.

Centenis annis plenus simul & duodenis,
Principis Ægypti Ioseph lux vltima venit,
Nephtalin & Manasses, progenitore gemit.

Chronica eiusdem temporis, de rege Cecrope, qui primus Ioui bouem immolauit, & primus Ioui aram erexit tanquam Deo.

Tunc Iacob è medio pro tempore fluxerat ætas,
Cum dominum Cecropem regẽ tenet insula Creta,
Ille Ioui pecudes primus in orbe necat.
Mactat oues sibi, siue boues, prior erigit aram,

Morte

Morte bouis dat prima Ioui libamina chara;
Et venerans aras, idola, fana, parat.
Illis temporibus Moses erat orbe superstes,
Tunc & Apollo fuit remouens medicamine pestes,
In cunctis medicis primus Apollo fuit.
Tunc Æsculapium medicum generauit Apollo;
Cuius & egregia conscripta volumina voluo;
Hic, vbi mira gerit, fulminis igne perit.

PARTIS QVARTÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM PARS QVINTA.

A NATIVITATE MOYSI VSQVE AD IOSVE.

¶ *Chronica illius temporis de diuersis causis.*

Anno ab Adam ter millesimo centesimo vigesimooctauo; à diluuio, sexcentesimo octuagesimoquarto; anno à diuisione linguarum, quingentesimo octuagesimotertio; ab imperio Nini, trecentesimo vigesimooctauo; regnante apud Assyrios decimoquarto rege Saphro; apud Sicyonios rege Orthopoli; natus est Moses. iisdem tempotibus Prometheum fuisse ferũt, qui ob nimiam sapientiam de luto homines fecisse fingitur; Atlantem etiam patrem eius, qui ob scientiam Astronomiæ cœlos portare dicitur, fuisse tunc ferunt. huius Atlantis ex Magia filia nepos Mercurius, qui etiam dicitur Hermes Ægyptius, seu Trismegistus, magnus philosophus fuit, qui miræ profunditatis libros philosophicos edidit. Cętera de Mose versus narrabunt.

Moses nascitur.

Sicut arena maris numerosaq; sydera cœli
Plebe per Ægyptum dum multiplicantur Hebræi,
Rex nouus erigitur perniciosus eis.
Rex ferus Amenosis populum iubet angariari,
Hebraicos iubet infantes omnino necari,
Fœmineum sexum seruat, & optat ali.
Odit eos gratis, metuens, ne multiplicati
Si fierent, populis gentilibus associati,
Possit ab inde capi terra, vel agra pati.
Vnde luti laterisq; viris sub pondere pressis,
Maior eis cunctis operum solertia crescit,
Vrget & angit eos iam quasi morte reos.
Iussit, vt infantes quicunq; videntur oriri,
Fluminis in pelago pereant per littora Nili,
Ne nascendo viri multiplicentur ibi.

¶ *Ex Eusebio & Dionysio.*

Nota quòd à tempore, quo Ioseph intrauit Ægyptum, vsque ad natiuitatem Mosi, vel vsque ad exitum Israël de Ægypto, isti reges fuerunt in Ægypto: Amois regnauit in Ægypto annis vigintiquinq; : Rex Nembroth, annis tredecim: Amenosis annis vigintiuno: Memphres, annis duodecim: Mesfar, qui dicitur Merasis, annis vigintisex: Tericimosis, annis nouem: Amenosis, annis trigintauno. eo tempore natus est Moses, ex patre Aram, de semine Leui, quum ipse rex esset annorum duodecim. Cætera de Mose versus dicent.

De eodem versificè.

Natus Aram creuit, genitus de semine Leui,
Qui genuit Mosen, sub regis tempore saui,
Ne puer hic pereat fit satis arte leui.
Nam pice munito positus puer ipse canistro,
Dum natat in fluuio, cauto faciente ministro,
Iuncus eum tenuit, littoris ora tulit.
Dum mediis iuncis potuit fiscella vagari,
Filia regis adest Termut, satagitq; lauari;
Paruulus apparens vbere lacte caret.
Germen Hebræorum iacet hic, ait vna puella;
Filia regis ait; Puerum mihi (quæso) reserua,
Vt sit adoptiuus filius iste meus.
Stans soror infantis procul, huc festinat adire;
Si vis nutricem? dixit; mandabo venire;
Curre puella, refert, acceleresq; piè.
Attulit hæc matrem, puerum lactare volentem;
Nescia regina, dum cernit eam venientem,
Gaudet, & exorat lactet vt absq; mora.
Excrescens Moses, speciosus cœpit amari,
Sub lare vulgari solitus nutrice morari,
Amodo regali præcipietur ali.
Quum semel ipse puer intenderet in Pharaonem,
Arripit, & reiicit manibus suprema corona,
Significans regna sic ruitura fore.

Moses vxorem duxit.

Oderat Ægyptus populum vehementer Hebræum,
Oderat & iuuenem quem diximus hunc Moseum,
Diligit econtra filia regis eum.
Magna per Ægyptum cum fama foret Mosei,
Prorsus ei sub Rege rei moderantur Hebræi,
Et Rex fauit ei munere dante Dei.

Iosephus exponit, quia charus erat Pharaoni,
Æthiopes populi tunc bella dabant regioni,
Perditur Ægypti copia multa boni.
Plebs vbi vastatur, Moses à rege vocatur,
Militiæ princeps fit, suscipit is dominatum,
Obuius Æthiopum gentibus esse datur.
Inuidet Ægyptus dum cernit eum dominari,
Consiliumq; parat qua debeat arte necari,
Aut modò serpentum dentibus esse cibus.
Sic per desertum mandatur habere meatum,
Copia serpentum quo tanta manere putatur,
Deuoret vt Mosen consociosq; duces.
Cautus ad hæc Moses non hac fuit arte caducus,
Nanq; sui fuit ingenij moderamine tutus,
Atq; venenorum præuenit arte dolum,
Ducta ciconia deuorat omnia parta venena,
Protegit agmina militis omnia gutture plena,
Nec remanet serpens qui modò damna ferat.
Æthiopum tangit confinia, terraq; plangit,
Dissipat & frangit Nadaber, quam circumangit,
Pacta petit pacis Rex, toleranda satis.
Nam, licet inuisum, Mosen pro pace petitum,
Filia conspiciens decreuit habere maritum,
Ducitur in thalamum, rem tenet atq; situm.

Moses reuertitur de Æthiopia in Ægyptum.

Rursus in Ægyptum Moses dum pergere quærit,
Sponsa dolet, gemituq; mouens cupit hoc prohiberi,
Spes sua nanq; perit, non ita, dixit, erit.
Annulus est Mosi datus incentiuus amoris,
Alter erat remouens quod habet fortuna prioris,
Hic erat vxoris mens variata dolis.
Subripit ex digitis primum, dat & acta sequentis,
Sic vxoris amor cadit, est obliuio mentis,
Immemor efficitur, nescit amare virum.
Fœmina plena dolis sic fræna relaxat amoris,
Arte facit Moses fit vt immemor illa doloris,
Pergit ab Æthiopis finibus ipse foris.
Victor ab his terris, Moses redit ad Pharaonem,
Ipseq; victorem Pharao suscepit honore,
Inuidet Ægyptus, sicut & antè solet.

Moses interfecit virum Ægyptium, & fugit in Madian.

Cum seruo Regis homo dum rixatur Hebræus,
Aspiciens Moses, quia nemo videt pharisæum,
Percutiens seruum vulnere mactat eum.
Tunc timuit, ne culpa sibi tormenta refundat,
Sub sabulo properè seruum sepeliuit eundem,
Et putat hæc alios acta latêre viros.
Cumq; duos iterum certare videret Hebræos,
Arguit hos: ast alter ait, Me perdere quæris?
Debeo iam perimi sicut & alter heri?
Territus hinc Moses, iramq; timens Pharaonis,
Currit ab vrbe foris, regni fugitiuus aboris,
Circa desertum iam sua rura colit.

Moses accipit vxorem filiam Iethro sacerdotis Madian, nomine Sephoram.

Nata sacerdotis Iethro, de Madianitis,
Sephora fit coniux Mosi sub palmite vitis,
Iurat, & inscribit, quod remanebit ibi.

Tempore pòst modico Regis lux vltima venit,
Ægypti populus nimis est infestus Hebræis,
Et labor & liuor crebrò recrescit eis.
Iam dolor in cœlum planctusq; resultat eorum,
Respicit & Dominus miserans tormenta suorum,
Venit, vt ipsorum saluet in vrbe forum.
Fœderis antiqui memor est, qui sydera condit,
Quod pepigit, quod iurauit, quod sæpe spopondit,
Per quod & a cœlis auxiliatur eis.
Est Abrahã memor, est Isaac memor & populorum,
Quos premit Ægyptus nimia feritate laborum,
Tollet & illorum pace sequente dolum.

¶ *Chronica eiusdem temporis; vnde dicantur Persæ, & quare.*

ANno ab Adam 3615; à diluuio, 886; anno à diuisione linguarum, 785; anno Imperij Assyriorum 525, apparuit Dominus Mosi in rubo ardente. Eodem tempore Perseus à Græcia in Asiam, nauibus transuectus, barbaras gentes domuit, easq; nomine suo Persas vocauit; & ab eo dicti sunt Persæ; à Persis autem dictum est regnum Persarum.

Prima apparitio Domini ad Mosen, in rubro ardente.

Dum Moses minaret oues hinc inde vagantes,
Aspicit hinc ardere rubum flamma crepitante,
Fronde tamen viridis est, velut antè fuit.
Vado videre rubum, dixit, mirabile signum,
Ardet, & illæsum iam permanet vndiq; lignum,
Hæc Deus ipse gerit, visio grandis erit.
Ardet & inconsumptum, quia non cadit ignibus assum,
Vox ait ex alto; Moses, Moses: ait, adsum;
Iste locus sacer est, sta cito, fige pedes.
Calceolos depone tuos, pedibusq; resolue:
Et virgam quam ferre soles per pascua, tolle,
Hæc loquer ipse Deus: tu puer esto meus.
Territus hinc Moses faciem velamine celat,
Fortior efficitur tandem, faciemq; reuelat,
Magnus enim timor est, visio maior erat.
Dicit ei Dominus; Abrahæ Dominus Deus adsum,
En populum dignosco meum discrimina passum,
Descendi, veni, quam citò liber erit.
Vade, voca populum, populiq; voca seniores,
Dic, quia iam venit miseris auferre dolores,
Puniet Ægyptum quæ mala tanta fouet.
Ille refert; Domine, quis sum cui tanta reuelas?
Traulus ego lingua, non est mihi digna loquela,
Quomodo tanta feram, qui modò nullus eram.
Dicit ei Dominus; Ego sum Deus ille creator,
Et muti surdiq; Deus verus fabricator,
Vade, nihil timeas, te vocat iste labor.
Tũc Moses Domino; Precor, hæc mihi iussa remitte,
Quem missurus eras saluator ab æthere mitte,
Ille potest populum soluere iure tuum.
Tunc velut iratus loquitur Deus; Est tibi frater,
Ore loquax Aaron, ipsum tibi iunge loquacem,
Hic quæcunq; places dicere nulla tacet.
Ille tibi populo liquido sermone loquatur,

Te

Te secreta Dei cœlestia nosse paratur,
Te mea mandata mystica ferre datur.
Montis Oreb locus est, vbi plebs mea sacrificabit;
Sed penitus prius Ægyptum plebs expoliabit,
Hoc in monte mihi sacrificanda dabit.
Regna Pheresas, Iebuses, seu Chananæs,
Atq; Philistæs, populis trademus Hebræis,
Lacte & melle fluunt quæ tribuemus eis.
Iam cuncti quia defuncti tibi sunt inimici,
Nil timeas, constanter eas mea dextera vincet,
Te quoq; victorem, dextera summa fouet.
Nec subito populus dimittitur a Pharaone,
Ni prius affligam terrore meo regionem,
Quæ lachrymis populi perditione mouet.
Dicit ei Moses; fuerit si quæstio mota,
Quis Deus est, quod nomẽ habet, quæ sint sua vota,
Dic mihi quid referam? tu Deus ista nota.
Dic; Ego sum qui sum; Dominus præcelsus eorum;
Nouit Abraham, dilexit Isaac, Saluator auorum,
Israël & Ioseph, Nephtalin & Manassen.
Quid si signa petent, Moses ait? exprime signa,
Dicit ei Dominus, facies miracula digna,
Proiice tu baculum quem geris ipse manu.
Proiecit, coluberq; fuit, morsumq; minatur;
Ille timet; Deus ipse iubet cauda capiatur,
Quumq; manu capitur, qui fuit est baculus.
Rursus ait; cognosce magis, iam signa videbis,
Tolle manum, submitte sinu, clausamq; tenebis,
Intulit & tenuit, factaq; lepra fuit.
Alba nimis leprosa manus, dum tota videtur,
In proprium reuocare sinum puer ipse iubetur,
Dum tenet hanc gremio, fit manus apta caro.

Moses & Aaron annunciant filiis Israël, apparuisse Dominum in rubo & venisse.

Doctus abit Moses; Aaron occurrit eunti,
Ecce venit Dominus dicunt populo pereunti;
Monstrant signa Dei plebs bona credit eis.

Sephora vxor Mosi circuncidit filium suum cultro petrino.

Incircuncisum portabat Sephora natum,
Cui Deus iratus puerum mactare minatur,
Petrino gladio tunc caro secta datur.
Vt legimus, primus gladius fuit ille petrinus,
Quo puerum circuncisum per tempora scimus,
Non legitur cultrum petra dedisse prius.

Stetit Moses coram Pharaone.

Stant Moses & Aaron pariter coram Pharaone,
Virga Dei monstratur ei, saliente dracone,
Hæc vbi signa fouent, credere dicta monent.
Philosophi regis alios finxêre dracones,
Virga tamen Domini reliquos citò deuorat ore,
Durior est lapide rex, neq; iussa tenet.
Rursus ait Dominus: Sic dicite vos Pharaoni,
Dimittat populum, quia si dimittere nolit,
Verbera percipiet dignus & ipse mori.
In proprio primogenito lædam Pharaonem,
Lædit vt ipse meum, patietur & ipse dolorem,
Israël Hebræus filius ipse meus.

De prima plaga Ægypti.

Plaga fuit prima, dum sanguine Nilus abundat,
Vndiq; sanguinibus fons, sanguine riuus inundat,
Fons vbicunq; tumet, sanguinitate rubet.
Philosophi regis eadem sunt fingere nisi,
Quos Deus elisit confictaq; carmina risit,
Dæmonibus Dominus præualet absq; nisi.
Dum sitit Ægyptus grauis est angustia rerum,
Effodiunt puteos & aquas fodiendo tulerunt,
Omnis homo queritur, nec mala ferre queunt.
Plebs ait intra se; iam cernimus esse necesse,
Rex petat expresse quod sanguinis vltio cesset,
Et pro gente Dei iam moderetur ei.
Post mandata Dei magis affliguntur Ebræi,
Vnde sibi nocuisse putant verbum Mosei,
Et quasi morte rei sæpe loquuntur ei.
Nos facitis fœtere magis coram Pharaone;
Plus patimur, plus conterimur, crescente labore,
Israël opprimitur, turba repressa dolet.

Secunda plaga Ægypti.

Altera ranarum fuit vltio magna nouarum,
Quotquot vbiq; palus peperit, quot riuus aquarm,
Omnibus in domibus non nocuêre parum.
Tunc super omnia vascula plurima rana resedit,
Omnia fercula, cuncta cibaria, rana comedit,
Inq; thorum regis deteriora dedit.
Philosophi ranas etiam finxêre madentes,
Rana tamen Mosi magis affligebat edentes,
Spondet ei Pharao quod sibi reddet eos.
Israël ignorat, neq; sentit pondera ranæ,
In terra Gersen nullo sunt tempore plagæ,
Tardius & mane singula læta manent.

Tertia plaga Ægypti.

Tertia plaga venit, cyniphes implent regiones,
Morsibus innumeris agitant hinc inde dolores,
Omnia perstimulant, omnia læsa dolent.
Philosophi nequeunt cyniphes per carmina ferre,
Vndiq; per cyniphes vrgentur & intima terra,
Nec modò philosophi sunt sine clade sui.

Quarta plaga Ægypti.

Inclyta muscarum magnarum copia venit,
Vltio quarta fuit, thalamo cum rege comedit,
Cuncta per Ægyptum vascula plena dedit.

Quinta plaga Ægypti.

Vltio quinta venit; perit omne pecus regionis,
Percutitur, moritur, plaga veniente furoris,
In domibus perit deperitq; foris.
In terra Gersen animalia plena fuerunt,
Rex citius explorat si sic foret ordine verum,
Legati verum rege dolente ferunt.

Sexta plaga Ægypti.

Omnia corpora vulnerat, vlcerat, vltio sexta,
Aulaq; regia vulnere perdita funera prostat,
Vlcera philosophi tunc habuêre sui.

Septima plaga Ægypti.

Septima plaga venit, cũ grandine sulphur & ignis,
Vastatis vehementer agris & ab arbore lignis,
Depereunt pecudes, bos, equus atq; greges.
Israel in Gersen manet integer, atq; superstes,
Omnis ouis regionis obit, sua sunt sine peste,
Largius ipse Deus protegit, auget eum.

Tota per Ægyptum gens clamitat ad Pharaonem;
Præcipe quod populus discedat ab hac regione;
Ecce simul morimur, respice, plaga monet.

Octaua plaga Ægypti.

Plaga fit octaua nimia veniente locusta,
Ventus adest calidus, tota regione perusta,
Omne quod explorat densa locusta vorat.
Quicquid erat reliquum præmisso grādine natum,
Dum venit ad fructum bruco veniente voratur,
Israëlem Gersen gaudia plena tenet.
Omnibus in plagis quas dextera summa patrauit,
Rex magus atq; magis requiē cum fraude rogauit,
Cras populus, cras, cras, egredietur ait.

Nona plaga Ægypti.

Vltio densarum iam nona venit tenebrarum,
Per loca terrarum neq; sol neq; sydus earum
Fulget, vt aspicerent lumina forte parum.
Extitit illa tribus regio tenebrosa diebus,
Defuit his Phœbus tenebrantibus vndiq; rebus,
Terra tamen Gersen vndiq; lumen habet.
Rex ait ad Mosen & Aaron: Si vultis, abite,
Et vestro libate Deo, citiusq; redite,
Fœmina cum pueris stent pecudesq; domi.
Alter ait: Cognosce magis, Deus omnia quæret,
Quæret oues, armenta, boues, pueros, mulieres,
Omne decus patriæ plebs abeundo feret.
Deniq; nescimus quantum vel quomodo simus,
Quod munus, quod opus, quid sacrificare velimus,
Omnia vult Dominus clausa tenere sinu.
A facie nostra Pharao discedite dicit,
Cerno quod Ægypto facitis mala vos inimici,
Amodo nulla Dei dicta referte mihi.

¶ Chronica illius temporis vnde dicuntur Danai, & quare.

ANno ab Adam, ter millesimo sexcentesimo trigesimo; anno à diuisione linguarum octingentesimo primo; anno ab imperio Nini, regis Assyriorum, quingentesimo trigesimo quinto; Danaus quinquaginta parricidia vna nocte inter filios fratrum suorum peregit. Vnde post commissa scelera confugit ad Argos. Vbi à Sthenelao, Argiuorū rege humanè susceptus, postea eundem regem à regno infideliter expulit, & ipse pro eo regnauit. Ab illo autem Danao, Græci hodie Danai vocantur, & ipsius Danai perfidia sunt notati. Vnde in prouerbiis dicitur; *Timeo Danaos & dona ferentes.* Eodem tempore facta est decima plaga Ægypti, sicut in hoc loco versibus continetur.

Decima plaga Ægypti.

Plaga venit decima, loquitur Deus ipse deorum,
Finis adest horum, decima veniente laborum,
En faciam signum grande per omne solum.
Omnis in Ægypto primogenitus morietur,
A primogenito regis dolor incipietur,
Omnis homo genitum perdet, & omne pecus.
Per medios feriendo lares ibit paranymphus,
Percutiet primogenitos quos repperit intus,
Prorsus Hebræa domus nesciet illud onus.
Signa tamen secum populus retinebit Hebræus,
In quibus esse meus noscatur homo Pharisæus,
Intereatq; reus, viuat vbiq; meus.
Signa dabit sanguis hœdi morientis & agni,
Quo iubeo tangi postes habitantis & vngi,
Vt domus a plagis salua sit illa magis.
Ille sit anniculus, maculis incognitus agnus,
Assus, & a populo totus properando vorandus,
Qualiter hunc comedent regula nostra docet.
Subcinctis lumbis sandalia vestra feretis,
Gestantes baculos, agnum propere comedetis,
Azyma, lactuceas, tunc comedenda puta.

Allegoria de pascha Domini, & de agno asso.

Est etenim phase, Domini sit transitus iste,
Nescio quid loquimur, edissere mystica Christe,
Vt valeat populus mystica nosse tuus.
Agnus erat Christus, gemino de germine dictus,
Assus, id est passus, moriendo Deus crucifixus,
Assat & hunc populus, dum crucifigit eum.
Ipse caret maculis, quia mundi crimina tollit,
Sanguine nos redimit, quia nos moriendo resoluit,
Frontibus inducit sanguine signa crucis.
Os agni non comminui iubeo, Deus inquit,
In cruce dira Dei legimus non fracta relinqui,
Tunc quoq; mors agni vita redempta fuit.
Ægyptus fuit infernus, quo carcere tentus
Extrahitur populus, agno mediante redemptus,
Tunc sine fermento viuere iussit eos.
Azyma, pura fides, & mens bene munda notatur,
Zabulus & Pharao tunc in mare præcipitatur,
Eripitur populus, vincit vbiq; Deus.

Omne primogenitum Ægypti occiditur ab angelo percutiente.

Sanguine dum postes mandaret & ostia tingi,
Agnus adest assus veluti præceperat igni,
Vltio dena reis venit, & ira Dei.
Omne supradictum Deus vno perficit ictu,
Rex prius inuictus, nunc victus, vbiq; relictus,
Omne protogenitum perdit in orbe suo.
In medio noctis signato limine postis,
Ecce Deus fortis pertransit, & angelus hostis
Percutit in gladio, verbere, Marte suo.
Primitus interimit primogenitum Pharaonis,
Inde ferit reliquos vbicunq; manent regionis,
Percutit omne domi, mactat & omne foris.

Pharao dimittit Israël ab Ægypto.

Hac nece fortita, rex obtulit vltrò petita,
Vrget & inuitat, discedat vt Israëlita,
Ne pereant vita, ne moriantur ita.
Dum Deus hos cedit gens prorsus Hebræa recedit,
Mutuò vasa petit, populus præstanter obedit,
Omne decus regni gens tremefacta dedit.
Israël eijcitur. Ægyptus & expoliatur,
Azyma conficitur quod ab hinc properādo feratur,
Inclyta lætitia plebis euntis erat.

Quot

Quot annis permansit Israël in Ægypto.

Ductus in Ægyptũ populus quem carmine pango,
Bis centum triginta duos ibi manserat annos,
Tempore quo venit, forte ferente redit.
Millia sexcenta tunc sub Pharaone retenta,
Dicimus exempta, Domini virtute redempta,
Exceptis pueris fœmineisq; suis.

De rege Italiæ Pico, de Danao rege Græcorũ, & de prima ficu, de primo caule, de prima oliua, & de aliis rebus mirabilibus.

Tunc erat Italicus sapiens rex nomine Picus,
Regnat apud Græcos Danaus, primaq; ficus,
Nunc fit apud Danaos, caulis apud Siculos.
Iuppiter ecce suas muris cingebat Athenas,
Succedit Cecrops rex, fingens idola scena,
Tunc prior in Creta creuit oliua ferax.
Tunc & Prometheus, qui filius est Atlantis,
Dat statuas hominis humano more meantes,
Et quasi viuentis heris imago fuit.
Promethei primus factus fuit annulus arte,
Quem iubet ex illa manuum consistere parte,
Qua meritò dignus nomen habet medicus.
Ille quidem digitus, sub quadam traduce vena,
Respicit ad cordis loculum, qua gemma serena,
Quod virtutis habet cordis in ima ferat.
Annulus ex ferro, primus fuit ad medicinam
Corporis humani ferro prohibente ruinam,
Quum neq; per neruos damna venire sinat.
Mensuras reliquis sub eodem tempore Ceres
Instituit, segetesq; dedit sub falce iacere,
Triticeos cumulos curribus arte ferens.

¶ *Chronica.*

ANno ab Adam, 3690, à diluuio 960, anno à diuisione linguarum, 859, anno ab imperio Nini, regis Assyriorum, quingentesimo nonagesimoquinto, regnante apud Assyrios Scatite rege, apud Sicyonios, Maratho rege, & apud Argiuos rege Triopha; Moses vir Dei, decem antea plagis Ægypto percussa, eduxit Israël de seruitute liberatum, sicut his versibus continetur.

Armatus egressus est Israël de Ægypto.

Israël armatus dimittitur à Pharaone,
Exit à tenebris laterum cessante labore,
Tristior Ægyptus depopulata dolet.
Armatura Dei mirabilis adfuit illis,
Nube diem claudit, nocturnaq; lucidat igni,
Dux Deus ipse via nocte fit atq; die.

Pharao persequitur Israëlem, in curribus & in equis.

Per loca deserti, rubri maris arua sequentes,
Retrò vident gentes Pharaonis signa ferentes,
Attoniti populi, turba refert Moysi.
Heu per desertum populum cur perdere vultis?
Nonne erat Ægyptus variis suffulta sepulchris?
Dum pateremur ibi diximus ista tibi.
Ecce Deus noster (Moses ait) opprimet hostes,
Si veniunt post vos currus Pharaonis vt obstent,
Congaudete magis, iam morientur, ait.

Israël transit mare rubrum.

Vox ait ad Mosen, quid clamas territus ad me?
Iam virga mare tange tua, transite per amnem,
Vt via sit populis per mare sicca tuis.
Vir tangit, maris vnda fugit, via sicca patescit,
Stãt quasi murus aquæ, virgã maris vnda timescit,
Transit ad hinc populus, transit & omne pecus.
Mane, via dum fortè patent, Pharaone vidente,
Insiliunt equites, vestigia prima sequentes,
Totaq; gens regis curribus arma vehit.
Per medias dum miles aquas iam pergere tendit,
Ira Dei succedit ei, meritumq; rependit,
Et iubet vt Mosi virga feratur aquis.
Tange maris fluxus iungantur vt vndiq; fluctus,
Fiat in Ægypto per secula plurima luctus,
Rex cum gente sua, crimina morte luat.

Submergitur Pharao in mari rubro.

Fluctibus æquoreis submersa manus Pharaonis,
Intulit Ægypto gemitum sine fine doloris,
Corpora submersa protulit vnda foris.
Prælia sopita dum conspicit Israëlita,
Cernit inaudita, fit ei gens mortua vita,
Plebs benè sortita salua remansit ita.

De aqua Amaren in deserto, vbi castrametati sunt primo loco in deserto.

Gloria cantatur Domino, festum celebratur,
Dirigitur populus, via per deserta paratur,
Nunc ad aquas Amaren castra beata manent.
Astat eis aqua clara satis, sed prorsus amara,
Turba bibit, magis vnde sitit, magis optat auara,
Plus populi clamant, plusq; sitire parant.
Ipse Deus signo Mosi iubet ordine digno,
Tangat aquas ligno, fiantq; sapore benigno,
Tangit, & ecce venit copia dulcis aquæ.

Israël castrametatur in Elim, vbi sunt duodecim fontes, & septuaginta palmæ.

Nunc abeunt, nihil inueniunt, deserta subintrant,
Conspiciunt palmas in Helim, quasi septuaginta,
Palma nitet pratis prata riganturaquis.
Pomis dactylicis, campisq; fruuntur amœnis,
Irrigui cernuntur ibi fontes duodeni,
Lassus & esuriens Israëlita venit.
Transit Helim, desertaq; Sin, cessante farina
Esuriunt, metuuntq; famis veniente ruina,
Clamant, ne populum morte perire sinat.
Cur Deus aut Moses nos in deserta vocauit?
Vt quid in Ægypto non nos Deus ipse necauit?
Cur modò nos Moses huc moriendo trahit?
Quando sedebamus super ollas carne refertas,
Qua speciem Cereris regio ditissima præstat,
Tunc potuit saturos ipse necare suos.

Tempora funesta Mosi seductio præstat,
Per loca deserta, tantum tumulatio restat,
Ecce fame morimur, dum sine pane sumus.
Iam Mosis & Aaron, dum iurgia ferre nequirent,
Tunc aiunt populo; Requiescat spiritus ira,
Plebs bona vade, sile, nos miseramur idem.
Quid sumus ante Deũ? nihil est hic nostra potestas,
Ad Dominum deforte preces, Deus omnia præstat,
Pane potest populos hic satiare suos.
Voce Deus Mosi, populis iurgantibus, inquit,
Iam populi timuere meis sine pane relinqui,
Amodo de cœlo pane cibabis eos.
Vespere iam carne ventrem satiabis inanem,
Angelicum panem sumetis ab æthere mane,
Unde satis comedet plebs caritura fame.

De coturnicibus & manna de cœlo super Israel.

Iussit, & australis volitat numerosa coturnix,
In medijs castris, capitur densissima turmis,
Maneq; de cœlis undiq; manna dedit.
Mannã iacet, specie res assimilanda pruinæ,
Gustus erat simila vel mixta melle farina;
Inde satis comedunt, iurgia cuncta silent.
Dum comedit plebs manna Dei lætissima festa,
Exclamant, mana hu? quod dicimus esse, quid est
A mana hu, manna, litera nostra notat. (hoc,

Quo ordine & qua mensura manna comedebat Israël.

Ordine mansura populis erat esca futura,
Nec sine mensura Deus hanc disponere curat,
Nam fuit ambobus fratribus iste modus.
Cuiq; viro mensura datur non amplius una,
Hanc homo quotidie manducet & ordine sumat,
Hac & in Hebraico dicitur esse gomer.
Dupla, die sexta, datur hac mensura requiri,
Sabbatha nam celebrant, neq; tunc licet illud adiri,
Id non computruit quod retinetur ibi.
Si qua dies alia plus iusto manna recludit,
Undiq; computruit, vermesq; putredo refudit,
Iste modus mannæ, materiesq; fuit.
Manna quaterdenis annis durauit Hebrais,
Hic cibus in cœnis ita sufficiebat egenis,
Ne foret esuriens aut famelicus eis.

Cuius formæ vel coloris fuerit manna, & cuius saporis.

Manna, quasi calx ros, album mane resedit,
Ast ubi Sol venit liquefactum prorsus ademit,
Rursus & esca Dei mane refulsit eis.
Præcipitur Moses in vase recondere manna,
Idq; reseruari Dominus per secula mandat,
Ut videant homines quos modo mundus habet,
De templo Domini Titus cum Vespasiano,
Manna tulit Domini, Petrus tenet in Laterano,
Fabula non agitur, Chronica vera cano.
Ille cibus Domini tantum durauit Hebrais,
Donec ab Ægypto iam iura vident Chananæi,
Amodo quæ cupiunt terra ministrat eis.

Percussit Moses silicem, & egressa est aqua in Raphidin.

Dum foret in Raphidin, aqua tunc defecit alumnis,
Vir perit atq; pecus, nisi flumina det sitibundis,
Plebs male constrata, da pater (inquit) aquas.
Nónne vides quia nulla quies restat pereundi,
Accelera, ne gens pereat, da flumina cunctis,
Per loca sicca magis cur porstura trahis?
Vt quid ab Ægypto populus seductus abiuit,
Nónne fuit melius per pascua viuere Nili,
Ecce sitis morimur, potus abundat ibi.
Ira monet Mosen, populi iurgante caterua,
Quid clamatis (ait) gens aspera, turba proterua?
Quid tibi posse meum? credite posse Deum.
Tunc ait ad Dominum; videor quasi iam lapidari,
Oro, Deus, iubeas vestigia nostra rigari,
Qui populo dederas per mia sicca mari.
Vox ait ad Mosen: Propera, procede parumper,
Ecce tuus baculus de saxo flumina rumpet,
Plebs mea tota satis iam satietur aquis.
Dũ petra percutitur, mox flumina magna videntur,
Grex simul & populus pariter potare iubentur,
Congaudentq; satis dum recreantur aquis.

Iosue pugnabat cum Amalech, & Moses orabat.

Pugnaturus adest Amalech princeps Chananæus,
Sub duce nunc Iosue populus pugnabit Hebræus,
Bella videt Moses, quo minuat ipse Deus.
Erectis sursum manibus dum stat Moseus,
Vincit & exsuperat, victorq; videtur Hebræus,
Depositis manibus, fit fugiendo reus.
Rursus vt erigitur diuina manus Mosei,
Israël exsuperat, sed deficiunt Chananæi,
Taliter obtinuit prælia, turba Dei.
Hur & Aaron, tenuêre manus sursum Mosei,
Et lapidi eius terga tulit vir stando resedit,
Sic grauitas manuum nulla nociua dedit.
Quumq; suas partes Mosi faciũt opera fortes,
Solis in occasum Iosue iam percutit hostes,
Arma tulit mane, victor vbiq; manens.

Quod tempore Iosue Troia cœpit ædificari.

Temporibus Iosue, surgunt noua mœnia Troia,
Dardanus & Troius Iouis ambo semine pollent,
Hi duo Troiana mœnia prima parant,
Fratribus ut binis noua Troia creatur ab imis,
Vndiq; sublimis fit turribus insita primis,
Militia populis plena superbanimis.
Tempora si regum gentilia commemoramus,
Atrius in Græcis iam tunc regnasse putatur,
Faunus in Italia tunc dominator erat.

¶ *Chronica illius temporis quando data est lex in monte Sinai, qualiter tunc originem habuit regnum Amazonum.*

ANno ab Adam, 4005, à diluuio 1265, anno à diuisione linguarum 1164, anno imperij Nini regis Assyriorum 800: data est lex Mosi in monte Sinai. Eodem tempore ortæ sunt mulieres, quæ vocantur Amazones, tali occasione sicut hîc subscribimus.

Qui-

Quidam Rex Ægypti nomine Vesor, indixit bellum contra gentes, quas tunc vocabant Scythas, à Scythia regione. vbi Scythæ super ipsum regem Vesorem triumphauerunt, & totam Ægyptum cum maiori parte Asiæ obtinuerunt. Tunc duo regij iuuenes à Scythia expulsi, Plimus scilicet & Scolopeius, cum ingenti multitudine, in Ponto & Cappadocia consederunt. Vbi dum vicinas prouincias depopulantur, ipsi omnes per insidias occisi sunt: quorum omnium vxores, exilio simul & viduitate permotæ, repletæ audacia, & fœmineæ fragilitatis oblitæ, masculos suos qui superuixerant, occidunt, & arma occisorum suorum accipiunt, & patriam defendunt. Semel in anno à vicinis suis coitum sumebant, filios masculos necabant, fœminas verò seruabant, dextras mammillas ferro vrebant, ne arcū in prælijs impedirent. Vnde vocatæ sunt Amazones, id est absque mammilla. Mazon enim mammilla interpretatur. His dictis, ad historiam Hebræorum contemporaneam versificè reuertamur.

Lex Domini datur Mosi in monte Sinai.

De Raphidin, montis Sinai confinia quærit,
Lex Domini manibus Mosi mandatur haberi,
Scripta Dei digito fertur & ore Dei.
Imperat, vt montem nec homo, nec bestia tangat,
Ne moriantur, ait; Moses ea fortiter angat,
Ante Deum vocitant veste venire noua.
Montis enim Sinai loca non sunt tangere digni,
Nec licet attingi quæ spiritus ambiit igni,
Solus erit Moses cui modo sancta patent.
Quadraginta dies sub nube fuit Moseus,
Tunc didicit quæ pòst docuit populum Pharisæum,
Solus & absq; cibo perstitit ante Deum.
Scripserat in lapide legalia iura creator,
Cumq; tulit tabulas de montis culmine lator,
Conflatum vitulum repperit arte datum.
Stat Deus iratus populo, mortemq; minatur,
Confractis tabulis Moses pro pace precatur,
Vixq; suis precibus viuere turba datur.
Parce precor, parce Deus, iram desuper arce,
Diceret Ægyptus quòd eos seduxeris arte,
Vt simul innocuos plaga necaret eos.
Hac prece placatus Deus ipso reconciliatur,
Lexq; reformatur, gens territa lætificatur,
Destruitur vitulus, paret ad ista Deus.

De constructione tabernaculi Domini per Mosem.

Cum populis habitare Deus pro tempore venit,
Venit vt instruat, ordinet omnia dogmate cœli,
Vnde tabernacli forma paratur ei.
Ordine quo fieret, voluit de lege doceri,
Vt valeant inibi Domini responsa mereri,
Aula sacerdotis sacrificantis erit.
Spontaneas vult primitias ibi sanctificari,
Vult aurum Deus, argentum iubet atq; parari,
Gemmarum species ligna Cethina ferent.
Coccus bis tinctus, seu purpura, siue hyacinthus,
Byssus, & omne genus lapidum, foris ornat & intus,
Fit quoq; lampadibus balsamus aut oleum.
Pelle hyacinthina sacra tecta teguntur ad ima,
Pelliculis rubricatis sunt tegmina prima,
Thura thymiamata suauis odoris erant.
Annulus & tabula, paxillus, vectis & area,
Vasa tabernacli Mosi sunt dogmate parta,
Porticus adicitur, sanctaq; vela simul.
Onychini lapides gemmarum fulgida forma,
Sacra sacerdotum satis ornamenta perornant,
His non altare, non humerale caret.
Propositos panes, mensam, candelabra, vectes,
Lumina sic holocausta parant altaria vestes,
Ante tabernaculum propitiatorium.
Ænea craticula qua tunc holocausta locabant,
Cortinas atrij funesq; basesq; parabant,
Labrum cortina victima multa gerit.
Seruabant vestes vestibula sancta virorum,
Iura sacerdotum qui lege merentur eorum,
Quiq; vices Aaron obsequiumq; colunt.
Artifices operum Deus instruit atq; laborum,
Sculpere sculptilia, species variare colorum,
Intus & exterius glorificare chorum.
Beselehel fuit ille faber de semine Iuda,
Aurea qui didicit facilis disponere cude,
Et lapidum varios mirificare modos.

Filij Leui portant mensam Domini & arcam.

Ara Dei, vel mensa Dei, seu vasa vel area,
Progenio Leui portantur nomine Cabat,
Sic gestator eat ne sacra tangat ea.
Hæc sacra namq; Dei nulli tangunt Pharisæi,
Tactor enim moritur, sed Aaron frater Mosei,
Iure sacerdotum tangit & aptat ea.

Filij Gersen portant columnas & bases & capitella & claues.

Lora tabernaculi capitellaq; siue columnas,
Et claues, pariterq; bases, & cætera cuncta,
Progenies Gersen lege iubente ferat.

Præcepit Dominus à castris eijci omne quod est immundum.

Omne quod immundum per castra videtur haberi,
Imperat a castris Dominus prorsus remoueri,
Nec populo species amodo sordida erit.

Murmurauit populus, & multi ex eis ab igne vorati sunt.

More suo linguis populus dat probra malignis,
Suppliciis dignos quosdam cito deuorat ignis,
Cætera pars timuit, conticuitq; sibi.

Maria soror Mosi, leprosa facta est.

Plebs ait ad Mosen; cibus hic iam nauseat ore,
Trade cibos carnis, solito nos pascito more,
Optat in Ægypto se modò turba fore.

Postulat à Domino Moses quosdam seniores,
Qui modò clamores portent pariterq; labores,
Murmur enim populi iurgia multa mouet.
Hac prece de patribus statuit Deus ipse prophetas,
Edere iudicia quæ causa petebat & ætas,
Tollere quæ resecat lex, ratioq; vetat.
Vnde soror Mosi legitur dixisse Maria;
Non Mosi tantùm, sed & istis gloria * fuit,
Nec Mosi solì sunt modò verba poli.
Motus ob ista Deus, vlciscitur in muliere,
Mox elephantiæ facit illam peste liquere,
Pellitur à castris, digna flagella ferens.
Septima facta dies, Mosi bonitate precante,
Viscera restaurat, caro munda resurgit vt antè,
Vltio digna fuit, lingua superba luit.

Nauseantibus eis manna, venit coturnix.

Dum peterent carnes quia manna nauseat esca,
Ecce coturnicum Dominus quasi flumina præstat,
In mediis castris esca volabat eis.
Tollere præcipitur quantum valet ordine vesci,
Ferre modum nescit populus, nam plura capessit,
Sed caro seruata vermibus esca natat.
Ira Dei mandatur eis dans fulgura dignis,
Millia bis dena, ter milleq; deuorat ignis,
Hac vbi plaga venit cætera turba tremit.

Dicit Dominus ad Iosue; noster es, an aduersariorum?

Dum speculatores præmitteret in regiones,
Terretur populus bellorum ferre labores,
Rursus in Ægyptum iam remeare volens.
Motus ob ista Deus, populum mactare minatur,
Ne pereant homines Moses lachrymando precatur,
Qua prece de cœlis gratia parcit eis.

Aperta est terra, & deglutiuit Dathan & Abiron, cum centum quinquaginta senioribus sequacibus eorum, & cũ vxoribus & filiis, omniq; substantia eorum.

Lis erat in populo, contentio per seniores,
Solus Aaron quia thura Deo referebat odore;
Ante tabernaculum iurgia multa mouent.
Bis centum quinquageni fuerant seniores,
Iura sacerdotum præsumentes & honores,
In quibus ira Dei sæua flagella mouet.
Dathan & Abiron, præfataq; turba virorum,
Dum dare thura volũt præsente manu populorum,
Terra vorauit eos obtinuitq; solum.
Deuorat infernus viuum cœtum seniorum,
Vxores, natosq; suos, famulosq; suorum,
Altus erat saltus, exitijq; forum.

Murmurauit populus, & percussit è cœlo Dominus, quatuordecim millia & quadringentos.

Murmurat ex more plebs improba, digna dolore,
Commouet à superis Deus æthera, plena furore,
Copia conteritur turba caduca dolet.
Millia bissena, bis mille, quater quoq; centum,
Trecentosq; viros legimus tunc morte retentos,
Cætera plebs timuit quæ sine clade fuit.

Virga Aaron floruit & protulit frondes & nuces in tabernaculo coram Domino.

Curat Aaron, ne murmure plus populus moriatur,
Et petit vt signum Domino perhibente feratur,
Cui magis ante Deum ponere thura datur.
Constituunt virgas totidem quot sunt seniores,
Vt Deus ostendat quis dignior extet honore,
Cui simul incensi gratia danda foret.
Arida virga nuces Aaron cum fronde reportat,
Nullaq; de reliquis miracula virgula monstrat,
Iura sacerdotis florida virga tulit.

Filij Leui portant vasa tabernaculi, & cortinas, & accipiunt decimas, & dant de suis decimis decimas.

Vasa tabernaculi seruat generatio Leui,
Picta colore leui, sacra cortinalia neuit,
Obsequium Domino nocte dieq; dedit.
Suscipit & decimas de fructibus vndique terræ,
Vnde solet decimas decimarum ritè referre,
Omnia Leuita tunc decimabat ita.

Murmurante populo in deserto Sin, dedit eis Moses aquam de petra.

In deserto Sin fluuio potuq; carentes
Dũ sitiunt, dum iam pereunt, clamant vehementer,
Iurgia dant Mosi probraq; multa nimis.
Vox ait ad Mosen; sitientes collige turmas,
Percute tu lapidem, fluuiales iam dabit vndas,
Iuit, & absciuit, est aqua, turba bibit.
Increpat inde Deus Aaron simul & Moseum,
Quod quasi morte reũ populum tueantur Hebræũ,
Quorum duritiès pessima turbat eum.
Tunc iurauit eis; plebs quæ modo iurgia quærit,
Regna repromissa nulla ratione videbit,
Imò suis meritis hic moritura perit.
Tu quoque dux populi, vel Aaron, non ingredieris,
Per loca deserti peregrina sepulchra mereris,
Hic cum fratre tuo tu moriturus eris.
Vestibus exuitur Aaron virtute superna,
Filius Eleazar vestitur veste paterna,
Vnde sacerdotis nomen onusq; tulit.
Mox vbi nudatur Aaron, in fata vocatur,
Et cadit exanimis, defunctus ad hoc tumulatur,
In deserto Sin, sic meruisse datur.

Murmurante populo multi ex eis à serpentibus deuorati sunt.

Murmure crescente populi, Dominumq; mouente,
Vndique serpentes nimia feritate furentes,
Agmina multa vorant prorsus & absque mora.

Asina loquuta est ad Balaham prophetam.

Rex ubi castra Dei Balac vidit agmina lata,
Vt maledicat eis Balaham iubet ire prophetam,
Angelus athleta stans maledicta vetat.
Pergere dum properat Balaham vectatus asella,
Vrget & instimulat, stans bestia fixa rebellat,
Et loquitur domino verba timenda suo;
Cadere me noli, tibi seruio prompta labori,
Respice signa poli, caueas obstare furori,
Ense potes Domini percutiente mori.
Erecto capite gladium videt ille minantem,
Si maledicis eis, ait angelus, interimam te,
Si cupias, vade: sed maledicta caue.
Stans super alta senex dum castra beata videret,
Tunc voluit, sed non potuit, maledicta mouere.
Noxia dum voluit ferre benigna tulit.

Chronica illius temporis de regno Argiuorum, & de regno Sicyoniorum, & de morte Mosi.

ANno ab Adam quater millesimo quadragesimosexto; à diluuio, millesimo ducentesimo sexagesimosexto; anno à diuisione linguarum, millesimo centesimo sexagesimoquinto; anno imperij Nini regis Assyriorum, octingentesimo quadragesimoprimo; regnante apud Assyrios decimonono rege Amynta; apud Athenienses verò quarto rege Erichthonio; apud Sicyonios Corace rege decimosexto; apud Argiuos, decimo rege Danao, mortuus est Moses; & loco eius substitutus Iesus, siue Iosue, dux & iudex populi. Et extunc habuit populus Iudices, vsque ad Saul, primum regem Hebreorum. *Cætera de Iosue metra subacta ferent.*

De Iosue filio Naue successore Mosi.

Extremo veniente die vitæ Mosei,
Dux Iosue famulus Mosi præfertur Hebræis,
Signa triumphantis sæpe reportat eis.
Montis in arce Nabor stetit ante Deum Moseus
Monstrat ei Dominus quæcunque tenet Chananæus,
Omnibus inspectis addidit ista Deus;
Sæpe repromissam populo nunc prospice terram,
Hæc sibi pollicita mea gratia regna reseruat,
Hanc Abraham petiit, hæc tribuetur ei.
At quia iussa Dei tu præteriisse videris,
Mellifluam patriam Chanaan non ingredieris,
Hic vbi stas morere, iam moriturus eris.
Terra Moab fuit hæc, qua mortuus est Moseus,
Signa sepulturæ populus non vidit Hebræus,
Nescio quò corpus transtulit ipse Deus.
Centenos & bissenos iam vixerat annos,
Cùm legitur Moses morientibus annumerandus,
Amodo de Iosue scripta legenda patent.

PARTIS QVINTÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM PARS SEXTA.

LIBER IVDICVM.

Iosue transit Iordanem sicco pede, & omnis Israël cum eo.

Littora Iordanis Iosue transire paratus,
Iussit vt arca Dei per fluminis alta feratur,
Dum iubet vt fiat præparat vnda vias,
Vnda fit vt paries, fluuio pro parte tumente,
Altera pars abiit fundo sicco remanente,
Transit vt arca Dei turba secundat ei.
Fluminis ex fundo lapides traxit duodenos,
Et totidem posuit quos abstulit ex alieno,
Vt sacra gesta Dei perpetuentur ei.

Venit timor Hebræorum in omnem terram.

Res volat audita, quia transiit Israëlita,
Vndique contigua tremuerunt regna petita,
Regum quisque timet ne patiatur idem.

Iosue circuncidit populum post transitum Iordanis.

Nunc iterum circuncisus narratur Hebræus,
Denique plebs obiit quam duxerat huc Moseus,
Estque nouus populus, quem regit ipse Deus.
Amodo non manna, sed fructibus a regione,
Esca datur populo, vario variante sapore,
Terraque melliflua gaudia magna fouet.

Dicit Dominus ad Iosue: Noster es, an aduersariorum?

Dux erat in specula dum regna cupit speculari,
Cui datur à Domino procul assistente vocari;
Noster es, aut alius? retulit hic & ait;
Dux ego sum populi qui flumina calcat Hebræi,
Cui Dominus cœli iam regna dedit Chananæi;
Dixit, & ipsa Dei forma refulsit ei.
Dux bonus expauit, quem tunc Deus ore vocauit,
Pronus adorauit, Deus ipse ducem releuauit;
Accelera, Iericho iam capietur, ait.

Raab meretrix saluat exploratores filiorum Israël.

Exploratores dux miserat in regiones,
Hosq́; Raab meretrix, placito suscepit honore,
Mortis ab interitu saluat, & arte fouet.
Coccineum pannum, murorum parte tetendit,
In signum populo qui nocte dieq́; pependit,
Ne qua morte ream plebs sacra perdat eam.

Arca Domini circunducitur, & cadunt muri Iericho.

Dux iubet vt populus vrbem super arma requirat,
Arca Dei Iericho ter ducta quaterq́; regyrat,
Dum sonuere tubis, murus ab vrbe ruit.
Irruit vt venit populus, gentemq́; peremit,
Sola Raab meretrix suaq́; redempta redemit,
Omne quod in Iericho vixerat, igne perit.
Quicquid habet Iericho mādat Deus igne cremari,
Vir, pecus. & mulier mandatur vbiq; necari,
Aurea vasa Deo iusserat asq; dari.
Vir fuit in populo tunc mandati violator,
Arguitur furti, iussuq́; ducis lapidatur,
Ira Dei siluit, paxq́; reuersa datur.

Iosue suspendit regem Egi in prælio.

Rex Egi cum plebe Dei dum bella rependit,
Interiit cum gente sua, casusq́; pependit,
Vrbem regalem dux Iosueus habet.

Terror Hebræorum venit in omnem terram.

Terror Hebræorum loca regna grauat populorum,
Copia bellorum gladiis infertur eorum,
Viribus armorum diripuere solum.
Quæ tenet arua mare, properant iam bella parare,
Flumine Iordane veniunt ad prælia mane,
Quotquot ibi reges cisq́; citraq́; manent.
Obuius extat eis populi moderator Hebræi,
Marte calente Dei cadit omne decus Chananæi.
Omne quod arma vehit suppeditatur ei.

Gabaonitæ veniunt ad Iosue, & decipiunt eum.

Gens Gabaonita, metuens succumbere vita,
Horruit audita quæ fecerat Israëlita,
Arteq́; mentita, se, sua saluat ita;
Dirigit ad Iosue iuuenes hæc verba ferentes,
Respice legatos de longinquo venientes,
Iam sumus attriti corde, labore, siti.
Calceolos nostros fecit via longa vetustos,
Sunt veteres vtres, & pallia rupta vetusta,
Inducis ecce manus omnia nostra damus.
Fœdere pacifico cupimus petimusq́; tueri.
Cum populo Domini iubeas nos semper haberi,
Ordine quo petitis (dux pius inquit) erit.
Decipitur populus, quia dum longinqua putatur,
Proxima stat Gabaon, sed pax data non violatur,
Ne gens fraude sua falsa tulisse luat.
Fraude reuelata, plebs imperat illa beata;
Viuant pace data Gabaon, sed perpetuata
Ligna ferat populo, subdita gestet aquas.

Sol stetit à Gabaon, dum Iosue pugnaret.

Rex Ebron, & rex Ierimot, & rex Ierusalem,
Rex Eglon tunc, rexq́; Lachis, dum bella pararent,
Castra mouent, Iosue prælia dira dare.
Israël in Gabaon certamine restitit illis,
Tunc pluit à Domino grando permixta lapillis,
Vulnera de cœlis multiplicantur eis.
Regia signa ruunt, populi vexilla secuntur,
Percutit in gladio Iosue, gentes moriuntur,
Vulneribus lapidum corpora plura cadunt.
Sol stetit à Gabaon, fulsitq́; per æthera sursum,
Distulit occasum, negat orbi luna recursum,
Dupla fit illa dies, nulla fit ense quies.
Reges quinque simul vna latuere spelunca,
Extrahit hos Iosue postquam necat agmina cuncta,
In cruce suspensos vulnere perdit eos.
Tunc regem Magedan & regem percutit Iran,
Et reges Eglon, & regem percutit Edron,
In regno Dabir, vir mulierq́; perit.
Omnia montana loca, regna capit mediana,
Et regis Sadoc terram tenet vndique planam,
Et terram Gerson vsque locum Gabaon.

Ista sunt nomina regnorum, quæ insurgunt contra Iosue.

Hæc contra populum consurgunt climata regum,
Rex Iabin, Assur, Ioab, Eglon, Seremonq́;,
Rex Agaz & rex Chanaan venit ex oriente.
Est & ab occiduis gens numerosa nimis.
Venit Amorrhæus, Iebusæus, venit Heuæus,
Rexq́; Pheresæus, Cethæus, venit Hethæus.
Ne timeas Iosue, tunc ait ipse Deus;
Mox vbi pugnabis Iosue, reges superabis,
Subneruabis equos, currus (ait) igne cremabis,
Arma tuis populis omnia capta dabis.
Sicut arena maris dum prælia multiplicari
Dux videt, arte pari festinat ad arma parari.
Obuia gentilis copiæ vita cadit,
His cito deletis, Assur confinia cepit,
Quæ benè munita, populum seseq́; recepit,
Cætera quæ cepit rura, cremanda dedit.
Climata Iordanis, maris omnia littora magni,
Terq́; decem reges superat, necat, obtinet, angit,
Regnaq́; cunctorum, rex, loca, iura, forum,
Desine Musa mea Iosue taxare trophæa,
Bella gigantea manus inclyta gessit Hebræa.
Quis numerare queat, quæ superantur ea?

Iosue moritur, & sepelitur in monte Ephraim.

Congregat ex more Iosue senior seniores,
Regnaq́; dinumerat Domini sortita fauore,
Scripta manu Mosi perpetuanda monet.
Innumeris casis populis terraq́; tyrannis,
Vndecies vixisse decem Iosue datur annis,
Monte fit Ephraim tumba paranda sibi.

Iudas iudicat Israël post mortem Iosue.

Dum cadit in fatum Iosue, Iudas moderatur,
Suscipit archatum populi, iudexq́; creatur,
Hostibus

Hostibus ingeritur, pugnat in omne latus.
Percutit australem patriam, facit esse iugalem,
Marte Pheresaeum regem capit in Ierusalem,
Vndique Marte calet, victor vbique valet.
Saepe creat sibi turma duces, quibus arma tuetur,
Saepe reus coluêre deos, plerunque merentur
Pondera peccatis saeua flagella pati.
Gentiles coluêre deos, tetigere puellas,
Idola dum celebrant, gentilia vota reseruant,
Astaroth atque Baal idola gentis erant.

Reliquit Dominus quinque satrapas Philistinorum, vt experiretur in eis Israël.

Quinque Philistaeos satrapas Deus & Chananaeos
Seruat, vt indomitos per eos castiget Hebraeos,
Sic stimulabat eos dum coluère deos.
Bella Pheresaeus vel Heuaeus seu Chananaeus,
Sic & Amorrhaeus, Sydonius & Iebusaeus,
Intulit in populum, sic iubet ipse Deus.
Tot mala tentantem plebem pro crimine tandem,
Rex Mesopotamia bello superauit eandem,
Octoque plebs annis subdita seruit ei.

¶Chronica.

ANno ab Adam quater millesimo quinquagesimosexto: à diluuio, millesimo ducentesimo septuagesimo sexto: à diuisione linguarum millesimo centesimo septuagesimoquinto; Anno imperij Nini regis Assyriorum, octingentesimo quinquagesimo quinto: regnante apud Assyrios vigesimosecundo rege Lamphere; Tunc Cadmus Graecas literas sedecim fecit; Apollo etiam cytharam condidit, & artem medicinalem inuenit. Eo tempore orti sunt Theologi, qui de diis falsis carmina composuerunt, vt Orpheus, Musaeus, Linus: tunc etiam finitum est regnũ Argiuorum, & translatum ad Medos, vnde fuit Agamemnon frater Menelai, mariti Helenae, quae rapta à Paride postea fuit. Eo tempore erat Othoniel Iudex in Israël, quemadmodum versibus explicamus.

Othoniel iudicat Israël, & eripit eos de seruitute Syriae.

Israël arctatus, Dominum pro pace precatur,
Vir probus Othoniel, iudex in plebe creatur,
Cuius ab officiis pax reparatur eis.
Eripit Othoniel populum, sub rege Syrorum,
Pacis Hebraeorum locus est, finisque dolorum,
Vnde per omne solum libera rura colunt.

Israël seruit regi Eglon Moabitae per duodecim annos, propter peccata sua.

Dum quadragenus cum pace reuoluitur annus,
Othoniel moritur, iudex ad praelia magnus,
Dedita daemoniis plebs citò lapsa fuit.
Idola quaesita rursus colit Israelita,
Tradit eos Dominus sub Eglon regem Moabitam,
Plebs licet inuita subdita seruit ita.
Annis terdenis plebs improba serua resedit,
Auxilium Domini populo peccante recedit,
Innumeros gemitus turba coacta dedit.
Iam satis attritis parcit Deus Israëlitis,
Quos pius & mitis citò liberat a Moabitis,
Tempora pacifica turba caduca fuit.

Aoth ambidexter iudicat Israël, & liberat eos de seruitute Moab.

Surgit Aoth dux in populo, qui saluet Hebraeos,
Pugnat vtraque manu gladio turbat Chananaeos,
Interimitque Moab, qui cruciabat eos.
Portat Aoth sua dona Moab, rex dona ferentem,
Suscipit in thalamum solus solum venientem,
Qui citò transfixum corde peremit eum.
Ostia cuncta domus clausit prius, intus & extra,
Per loca posterius patula salit ipse fenestra,
Et redit incolumis, rex moriendo luit,
Deficiente Moab, cum rege cadunt Moabita,
Omnia vincit Aoth, regnant satis Israëlita,
Succumbunt gentes in regione sita.
Pax fuit in populo tunc octoginta per annos,
Saluat Aoth patriam, pellitque sub ense tyrannos,
Sorte ferente Dei tumba paratur ei.

Sangar iudicat Israël, & liberat à seruitute, vbi quingentos viros vno vomere interfecit.

Erigitur Sangar, iudex recolendus Hebraeis,
Fitque Philistaeis cunctisque timendus Heuaeis,
Quingentos equites vomere mactat eis.

Debora mulier prophetes iudicat Israel, quum esset in seruitute regis Iabin, & ducis eius Sisaram.

Post obitum Sangar peccasse leguntur Hebraei,
Plebs datur in manibus regis Iabin Chananaei,
Iudicioque Dei subdita seruit ei.
More suo Dominus lachrymas vidit miserorum,
In torrente Cison hostes deleuit eorum,
Interimit Sisaram, sustulit omne forum,
Dux regis Iabin Sisaram fit, nomine cuius
Nongentos bene falcatos dat in agmine currus,
Annis bis denis plebs ea seruit eis.

¶Chronica.

ANno ab Adam 4061, à diluuio 2081, anno à diuisione linguarum 1180, anno imperij Nini regis Assyriorum 860, temporibus Deborę prophetissae, ortum est in Italia regnum Laurentum (id est Sabinorũ) sub Iano primo rege Italiae. Cui successit Saturnus, à filio suo Ioue illuc profugus. Deinde Picus rex, filius Saturni, qui cognominatus est Stercos, pro eo q

ipſe primus agros ſtercorauit. Poſt quem regnauit Faunus,& poſt eum Latinus; cuius mater nomine Carmentis,nympha,literas Latinas inuenit. Latinus autem publicauit eas,& authorizauit.

Siſaram dux regis Iabin victus fugit ad oſtium tabernaculi Domini, ſub pallio fœminæ abſconſus,quæ transfixit eum per tempora,& ibidem mortuus eſt.

Debora tunc mulier legitur vixiſſe propheta,
Iudicis officio dum regit ordine plebes,
Sub palma quadam fœmina ſola ſedens.
Illa virum Barach, Domino mandante,vocauit,
Et iubet vt populum diſponat ad arma parari,
Neptalim & Manaſſes arma parabit,ait.
Sic in monte Thabor iubet agmina ſancta locari,
Promittens Siſaram cum gente ſua ſuperari,
Omne decus Iabin,imperiũ, ſui.
Ante virum Barach Siſaram certamine plexus,
Et profugus latitans mulieris veſte retectus,
Tempore transfixum fœmina perdit eum.
His ita deſtructis Dominus virtute tyrannis,
Pace bona quadragenis populus manet annis,
Vota refert Domino turba redempta ſuo,

Traditur populus in ſeruitutem, & liberat eum Dominus per Gedeonem.

Pax annis quadragenis quia venit Hebrais,
Rurſus iuſſa Dei malè deſpiciunt Phariſæi,
Et quaſi ſæpe reis pœna reſurgit eis.
Sub Madianitas tradit Deus Iſraelitas,
Prælia mortifera veniunt grauius repetita,
Octo gemens annis plebs ea ſeruitita.
Dux oritur Gedeon, cuius decet acta notari,
Subditus eſt Domino,Dominus iubet arma parari,
Dimicat in Madian,rex ab honore cadit.
Qui ſtando potauit aquas,ad bella vocatur,
Quiq; iacendo bibit, Deus imperat abiiciatur,
Tercentum iuuenes ſtare bibendo videt.
Nec tamen hi pauci certaminis arma tulêre,
Ardentes ad bella faces buccinasq; dederunt,
Sicq; triumphantes plena trophæa ferunt.
Salmana,cum Zebee,tunc in bello ceciderunt,
Tunc quadragenis annis cum pace fuerunt,
Temporibus Gedeon regna quieta regunt.
Vxores de more ſouent Gedeon adamauit,
Septuaginta quidem natos Gedeon generauit,
Copia natorum prælia dira trahit.

Abimelech filius Gedeonis iudicat Iſraël.

Natus ab ancilla fuit Abimelech Gedeonis,
Iudicat hic patriam, loca,iura tenens regionis,
Iudicium populi cum feritate colit.
Germanos necat ille ſuos ſupra memoratos,
Ipſeq; poſt pauca rex a muliere necatur,
Dum iaciens lapidem vulnerat illa caput.
Vulnere dum moritur,ſeruum rogat vt iuguletur,
Ne tantum dominum mulier mactaſſe putetur,
Néve ſuum perdat regia fama decus.

De eodem Abimelech,filio Gedeonis ſpurio.

Viribus Abimelech Domini moderamine fractis,
Et tribus in populis annis cum pace peractis,
In populo Tholam culmine ſummus erat.

Poſt Tholam ſuccedit Iahir,& iudicat Iſrael.

Tholam bis denis annis ſua fata peregit,
Succeſſit Iahir iudex,populumq; ſubegit,
Hic annis totidem regna paterna regit.
Ter denos natos Iahir genuiſſe putatur,
Quos aſinis numero paribus vectaſſe notatur,
Totaq; tunc populi turba fauebat eis.

Thola iudicat Iſraël.

Tempore quo Thola iudex in patribus extat,
Vicerat Antheum in annis Herculis arte palæſtra,
Et Troianorum vaſtat in orbe ſolum.
Nunc regnat Laomedon, artes fert velleris aurum,
Theſeus indomitum pugna perimit Minotaurum,
Quis Minotaurus erat, ſub breuitate feram.
Natus reginæ fuerat,ſeruiq; coquina.
Semper amans crimen fuit hic,actorq; ruina,
Tempora pacifica nulla manere ſinens.
Eius erant geſta, ludos agitare palæſtra.
Actaq; funeſta tribuit ſua iura moleſta,
Moreq; carnificis ſæuus atroxq; fuit.
Aurea Troianis dum vellera protulit agnus,
Fama per omnia climata prodita,prodidit agnum,
Inuidia Siculus Iaſon ademit eum.
Nunc Agamemnoni ſit Græcia ſubdita ſoli,
Atreus hunc genuit,quem regem diximus olim,
Tollit apud Siculos vndique iura ſoli,
Italicum legimus nunc regna tenere Latinum,
Tuſcia thura deis legitur nunc edere primùm,
Vnde ſatis latè nomina Tuſca patent.

Thola iudicat Iſraël,& Latina litera & lingua fit in Italia.

Dum iudex Thola ſit in Iſraël ille propheta,
Lingua Latina venit,ſit litera dante poëta,
Verba loqui Græca iam noua lingua vetat.
Sola per Italiam fuerat tunc litera Græca,
Gramma nouum tribuit Latius rex atq; poëta,
Tullia rhetorica,limat & atra vetat.

Traditur populus in ſeruitutem Amon, quem tandem liberat iudex eius Iepte.

Dum moritur Iahir iudex populi Phariſæi,
Spernunt iuſſa Dei,ſimiles ſiunt Chananæis,
Aſtaroth & Baalim thurificantur eis.
A Domino traduntur Amon ſimul Iſraëlita.
Ter quoq; ſex annis dominantur eis Amonita,
Et reliqui regum ſæua flagella ferunt.
Clamor in excelſis lachryma gemitusq; frequentes
Cum prece placatum reuocant Dominũ miſerentẽ,
Miſſaq; de cœlis pax reparatur eis.
Erigitur Iephte iudex patria Galadites.

Terri-

Terribilis, fortis, qui nascitur ex meretrice,
Illeq; fert populi cum probitate vicem.
Interfecit Amonregem, superans Amonitas,
Restituit legem Domini, fouet Israëlitas,
Sex annis populum saluat & auget ita.

Abessam fit iudex in Israël.

Nunc venit Abessam iudex, vir Bethlehemita,
Paceq; fortita saluat benè regna petita,
Omnia defendens in regione sita.
Terdenos natos datur Abessam genuisse,
Et totidem numero natas pulchras habuisse,
Annis septenis iura paterna regit.

Angela iudicat Israël.

Venit & Angelan iudex, tutor regionis,
Hic legitur genitus de sorte tribus Zabulonis,
Post annos denos fertur & ipse mori.

Abdon iudicat Israël.

Nunc veniens Abdon, cunctis moderatur Hebraeis,
Filius est Helba, contrarius est Chananaeis,
Annis octo Dei terra fauebat ei.
Iste quaterdenos proprio de semine natos,
Protulit, & recipit per eos totidem generatos,
Qui si asinis totidem ducere saepe solent.

¶ Chronica illius temporis, de rege Troianorum Laomedonte, & de Agamemnone rege Graecorum, & de Samsone fortissimo, & Hercule.

ANno ab Adam 4080, à diluuio 1300. anno à diuisione linguarum 1201. anno imperij Nini regis Assyriorum 877. rapta est Helena à Troianis: vnde Troia decem annis obsessa periit. Menelaus Helenam vxorem recepit. Æneas profugus, ingressus Italiam, Latini regis filiam Lauiniam vxorem accepit: de qua reges Albanorum, & postea Romanorum originem habuerunt. Reges etiam Fräcorum, siue Franconum, id est Teutonicorum, ab eisdem Troianis, per aliam lineam originem trahunt: sicut in sequentibus suo loco plenius (autore Deo) dicemus, quum de causis Romanorum tractabimus. Samson autem & Hercules sub tempore Troianorum, pares aetate & fortitudine fuisse dicuntur, qui etiã ambo fraude foeminea perierunt. Samson per Dalilam vxorem suam, opio potatus, & rasus, caecatus est à Philistaeis: Hercules verò per Deianiram vxorẽ suam tunica toxicata indutus, tanquam cera ad ignem dicitur liquefactus. hoc autem ei fecit vxor ad vindictam, pro eo quòd ipse adamauerit puellã venustissimam nomine Hialam. Seruus autem missus ei ab vxore cum praedicta tunica, vocabatur Lyca. Eo tempore, terra quae hodie dicitur Italia, vocabatur Graecia maior. Notandum est, quòd Æneas Troiam dicitur prodidisse, & ipse necromanticus fuit, vxoremq; suam diis immolauit, nomine Creusam, filiam Priami, matrem Ascanij. tempore destructionis Troiae, regnũ Laurentum, id est Sabinorũ, cessit in Latium, regnante Latino Syluio, iudicãte Hebreos Samsone. Tunc erãt aurea secula, sine turbatione bellorũ, sub planeta Saturno. Sed Romanorum inchoante regno, venerunt tempora bellicosa, & ferrea aetas. Nunc ad Hebraicã historiam reuertẽtes, gesta Samsonis suppositis versib. largius explicemus.

Samson fortis iudicat Israël, & liberat eum à seruitute Philistinorum.

Rursus apud Dominum grauiter peccant Pharisaei,
Vnde Philistaeis populi traduntur Hebraei,
Temporibus longis suppeditantur eis.
Turba quater iam passa decem desleuerat annos,
Quum fortis Samson oritur, vir robore magnus,
Filius est Manuhe, corde manuq; potens.
Ille Philistaeos affligentes Pharisaeos,
Saepe iubente Deo fertur superasse trophaeo,
More giganteo Marte retundit eos.
Pugno Samsonem legimus mactasse leonem,
Cuius & ipse fauum mellis suscepit ab ore,
Mortua dum sicca bestia tota foret.
Ille Philistaeam quae tunc erat in regione,
Suscipit vxorem, patre non praebente fauorem,
Illud enim Moysi lex inhibere solet.
Terq; decem numero legitur mactasse virorum,
Ex Ascalona, spoliumq; recepit eorum.
Vxorisq; suae detulit ante thorum.
Vulpibus inuentis tercentum, tempore venti,
Ignibus accensis caudas ligat, arte retentis,
Concremat & segetes quas inimicus habet.
Arboribus, domibus, pariter cum messe crematis,
Vinetis deuastatis, vel ab igne voratis,
Damna vident populi magna, dolentq; satis.
Terra Philistina, montanaq; parte marina,
Vndique festinant tantam punire ruinam.
Vxor & ipse pater perditur, ipse latet.
Sub petra latitabat Ethan, coguntur Hebraei
Reddere Samsonem, quia damna dedit Chananaeis,
Quaeritur in petra, sicq; loquuntur ei,
Nónne Philistaei penitus dominantur Hebraeis?
Cur dominis inferre tuis non damna vereris?
Reddere te volumus, quod cruciaeris eis.
*Ille * differt necem, patiarq; ligari,*
Me vinctum deferte virum posthac cruciari,
Munda manus vestra sic remanebit, ait.
Samson vt arripitur, populo plectente ligatur,
Funibus arctatur, deducitur vt perimatur,
In mediis campis hostibus ipse datur.
Viribus arguitis, citò prospicit ille saluti,
Vincula nexa cutis leniter validissima rupit,
Mandibulas asini vidit, easq; tulit.
Osse Philistinos populos mactans asinino,

Plus quàm mille viros occidit in agmine primo,
Nec fuit omnino cer de leone minor.
Quum labor exigeret iuuenem pugnando sitire,
Postulat à Domino fluuium quemcunque venire,
Quo reparat vires dummodo pugna silet.
Vt satiet ventrem satis inuocat omnipotentem,
Ex asini dente recipit fontem venientem,
Vir sedit atque bibit, sic recreatur ibi.

Samson portat super humeros suos portas vrbis Gazæ.

Ingreditur Gazam dum cum meretrice meatur,
Porta suburbana pessundatur atque seratur,
Insidia latitant perdat vt ipse caput.
In medio noctis vir tollit limina postis,
Et cum poste simul sublatis vndique portis,
Portat eas tergo montis ad alta suo.

Dalila vxor Samsonis insidiatur viro.

Suscipit vxorem Samson, cui Dalila nomen,
Dalila Samsonem superauit & abstulit omen,
Nata dolis mulier semper iniqua fouet.
Munere corrupta noviter stans Dalila nupta,
Dum videt in lucta iuuenem certamine ducta,
Plurima blandita verba ferebat ita;
Non decet vxores (ait) ignorare maritos,
Ne variis animis vexentur amore petito,
Conscia mens maneat prorsus vtrinq; citò.
Qua virtute viros tantos tua dextera vicit,
Vnde sit hæc virtus, ego nescio, Dalila dicit,
Indicet vxori mens tua (quæso) mihi.
Rettulit hic; Si neruicis me fortè ligares,
Funibus euinctum me viribus ipsa probares,
Et virtute parem me tibi fortè dares.
Præparat insidias mulier pro morte latenter,
Vincula disrumpit Samson, connexa potenter,
Vinctus vt euadit qui latet hostis abit.

Querela lethalis Dalilæ, qua vir eius Samson deceptus & excæcatus fuit.

Dalila suspecta thalamo de nocte recepta,
Quærere non cessans, iterum meditatur inepta,
Vrget vt illa magis, vir simulator, ait:
Fune nouo triplici, si fortia membra ligentur,
Prorsus vt alterius hominis connexa tenentur,
Dicta probans mulier, vincula rupta videt.
Ordine subtili mulier prostrata cubili,
Quomodo vinciri valeas, blandita requirit,
Dictaq; fortiri fertur ab ore viri.
Si crines capitis septem filo loqueabis,
Et clauo retinente solo filum religabis,
Viscera debilia victaq; membra dabis.
Mox vbi tantillos filis ligat illa capillos,
Nexaq; paxillo ponit, vir diripit illos,
Victa dolosa dolo concidit illa solo.
Importuna tamen mulier non desinit, ausa
Quærere quæ lateat sub eodem robore causa,
Orat & irrepit, nocte dieq; petit.
Gutta cauat lapidem, mulier blandita maritum,
Frangit & inuitum fera pessima fraude petitum,
Arte capit dirum fœmina blanda virum.
Exprimit * ei vera Samson quæ pectore celat,
Et sine cautela mens infatuata reuelat,
Viribus vt careat qui modò fortis erat.
Dicit ei: Nazaræi seruantur Hebræi,
Radere cæsariem spernunt omnes Pharisæi,
Hæc de lege Dei iussa parantur eis.
Robur inesse meis tribuit natura capillis,
Quæ citò deficiet si forcipe tondear illis,
Tunc similis puero viribus (inquit) ero.
Hic vbi respondit, mulier responsa recondit,
Pocula dat opij, dormit vir, fœmina tondet,
Euocat insidias, quæ prius intus erant.
Arte soporatus capitur, manibusq; ligatur,
Lumine priuatur, deducitur, expoliatur,
Eiciturq; foras, voluat vt ipse molas.

Samson deiicit aulam & templum dei Dagon, vbi moritur ipse, cum omnibus Philistæis.

Scribitur, in Gaza tunc aula fuisse rotunda,
Sarcina cuius erat media * stante columna,
Gensq; Philistæa sæpe resedit ea.
Quumq; recreuissent Samsone molente capilli,
Gaudia festiua reparant communiter illi,
Et simul ante Dagon prandia magna colunt.
Sic vbi conueniunt tria millia fortè virorum,
Vxores puerique simul famulique suorum,
Idola fana colunt, præbet & esca forum.
Ludere Samsonem princeps iubet ante Dagonem,
Astaroth & Baalim multo venerantur honore.
Saltat eis cæcus, statq; columna secus.
Gens erat immunda, medio fuit alta columna,
Hanc vbi pessundat Samson, cadit aula rotunda,
Vnde cadente domo, concidit omnis homo.
Hos vbi deleuit, plebs sacra redempta quieuit,
Annis viginti iudex prius ille resedit,
Iudiciumq; Dei lege fauente dedit.

Chronica illius temporis, de Hippocrate, & de Pelope rege Græcorum, & de Italo rege Italiæ, & de Hercule atque Samsone, & de prima galea in Sicilia visa super Pharum.

Dū moritur Samson Hippocras viget orbe superstes,
Cuius ab antidotis tollunt medicamina pestes,
Attamen in medicis primus Apollo fuit.
Græcia tunc Pelopem Danai de semine regem,
Sumpsit & accepto ab Athenis sub Ioue legem,
Italus Italiæ rex, modò regna reget.
Vna fuit quondam Samsonis & Herculis ætas,
Formaq; consimilis Varrone canente poëta,
Sors mala fœminea, fraudis vtrunq; necat.
Vna fuit virtus, & gesta coæua duobus,
Fertur & ambobus vnum fore corpore robur,
Dissimilis regio, dissimilisq; locus.
Condita Carthago tunc a Didone putatur,
Æmula Romanis quæ pòst inimica paratur,
Prælia dum quærit sub Scipione perit.

Tunc

Tunc Siculo coniuncta Pharo fit prima carina,
Et super aequora praelia regia sunt modo prima,
Tunc agilis Siculis prima galea fuit.

¶ Chronica illius temporis de regno Sicyoniorum, & de aliis causis.

ANno ab Adam 4279, à diluuio 1375, à diuisione linguarum 1274, anno imperij Assyriorum millesimo, rege vigesimo nono, Oneo imperante apud Assyrios; Rege etiam Atheniensium quarto Mesanto, regnante in Latio Aenea Syluio, filio Posthumi Faunij, filij Lauiniae: Eli sacerdote iudicante Israël, regnum Sicyoniorum defecit, quod octingentis annis vel amplius durauerat.

De Heli sacerdote Domini in Silo, & de origine Samuelis.

Iura sacerdotum Domini dum possidet Heli,
Helcana de Ramatha pater efficitur Samueli,
Anna prius sterilis fit pia mater ei.
Vouerat hunc Domino materq; paterq; fidelis,
Traditus est Heli, placet obsequium Samuelis,
Seq; puer Domino nocte dieq; dedit.
Fertur & in Silo tunc foederis arca fuisse,
Cuius ad obsequium Samuel puer editus ipse,
Ante Deum sabaoth veste nitebat ephod.

De duobus filiis Heli sacerdotis, sacrilegio luxuriaque deditissimis.

Tunc natos habuisse duos datur ille sacerdos,
Ordine presbyteros, auidos, luxuq; proteruos,
Ophni cum Phinees ad scelerosa celer,
Ante domum Domini scortum pepigere latenter,
Victima dum colitur, crudam rapiunt violenter,
Saepe minus coctos diripuêre cibos.
Propositos panes rapiunt hinc inde frequenter,
Quolibet alueolo carnes rapuêre tridente,
In templo Domini regula nulla fuit.
Presbyter insipiens populum parit insipientem,
Ipseq; lege carens populum dat lege carentem,
Despicitur vita desipientis ita.

Prophetia & visio silent, propter peccata, & Deus parat hostem contra Hebraeos.

Ira super populum scelerosum venit Hebraeum,
Vnde Philistaeum Dominus vocat, vrget Euaeum,
Vt quasi morte reum depopuletur eum.
A facie Domini tunc proiiciuntur Hebraei,
Somnia non veniunt, neq; visio fit Pharisaeis.
Fit Deus omnipotens nunc alienus eis.

PARTIS SEXTAE FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM

PARS SEPTIMA.

SAMVEL.

NOcte quiescenti sacra vox loquitur Samueli,
O Samuel, Samuel: vocem puer aestimat Heli,
Prosilius exiliens, concitus astat ei.
Dicit ei senior, non hac ego voce vocaui,
Esse magis Domini vocem, prius ipse notaui;
Vade puer dormi, vade, magister ait.
Terq; quaterq; Dei vox insonuit Samueli,
Et totidem vicibus puer ipse cucurrit ad Heli,
Ignorabat enim quis loqueretur ei.
Dicit ei senior: Si plus hac voce vocaris.
Non venias ad me, respondens ipse loquaris,
Audio te Domine, praecipe quaeso magis.
Voce reuertente, dum sumeret ille soporem,
Sermo Dei rediit, Domini moderatus ab ore,
Dicta senis doctus, nunc puer apta monet.
Dicit ei Dominus; Verbum loquar, ô puer audi,
Quisquis id audierit tunc vtraq; tinniet auris.
Suscipe, ne timeas dicta referre mea.
Omne malum quodcunq; loquar veniet super Heli,
Nam pueros cohibere suos legemq; tueri
Noluit, à populo nunc abolendus erit.
Ipse ruet, natiq; sui gladio perimentur,
Et populo mea plaga venit, passim morientur,
Qui non corripuit corripietur, ait.
Mane sibi sancita Dei puer ipse reuelat,
Clausa tenens audita senex pro tempore celat,
Quippe timor Domini pectore magnus erat.

De plaga Philistinorum, quae venit in populum Domini, tempore Heli sacerdotis & filiorum eius Ophni & Phinees.

Arma Philistaea dum rura premunt Pharisaea,
Plebs cadit ense rea, gentes habuere trophaea,
Iudicio Domini bella parantur ea,
Millia bis bina de plebe cadunt resupina,
Quam Deus inclinat, dãnat, premit, vrget ad ima,
Ne mala quae celebrant amodo stare sinat.
Turba reuersa domum plangit cecidisse colonum,
Miraturq; Deum se non habuisse patronum,
Rursus ad arma volant, bella referre volunt.
Vnde die quarta clamant; Portemus & arcam,
Presbyteros portare duos hanc inde coarctant,

Ophni cum Phinees hanc super arma ferent.
Ad loca bellorum venit omne decus populorum,
Voce, tuba, trumba, clangor resonabat eorum,
Immodicus strepitus concutit omne solum.
Arca Dei prima precedit & agmina minat,
Terra Philistina timet à reboante ruina,
Vndiq; conuenit, cordeq; fracta gemit.
Quid faciemus, ait? venit Deus ille deorum,
Tutor Hebræorum, deuastator regionum,
Venit & arca Dei, nemo resistet ei.
Attamen ô satrapæ, fortesq; resistite gentes,
Cordeq; surgentes gladiis exponite mentes,
Ob peccata sui plebs ea sæpe ruit.
Agmine congressi pugnant certamine plexi,
Arca Dei cecidit, populus dans terga recessit,
Et duo presbyteri primò necantur ibi.
Terdecies millena cadunt paucisq; relictis,
Arca Dei capitur, populis in sanguine victis,
Ducitur ante Dagon arca Dei sabaoth.

Arca Domini capta est à Philistæis, & posita ante deum Dagon, & vir quidam venit de prælio nunciare hæc sacerdoti Heli.

Vir pereunte tribu remanens sub sanguine viuus,
Vulnere passiuus, currendo redit fugitiuus,
Aspersus cinere gesta caduca refert.
Ante fores templi tunc sede resederat Heli,
Vir miser astat ei, senior per singula quærit.
Quis sit, & vnde venis, quæ noua facta gerit?
Ille refert, misera populi malè prælia parta,
Et natos cecidisse suos, vbi decidit arca,
Omne decus populi prorsus & arca ruit.
Tactus ab introrsum senior cadit ipse retrorsum,
Confracta ceruice cadens frangit quoq; dorsum,
Victa senis vita fata coæquat ita.
Annis centenis minus vno vixerat Heli,
Iura sacerdotum Deus ipse dedit Samueli,
Amodo prospiciam quid facit arca Dei.

De plaga Philistinorum qui tenebant arcam Domini captiuam, & de casu Dagon.

Vrbs erat Azotum famosa, caput regionis,
Qua fuit arca Dei pedibus subiuncta Dagonis,
Quem pro rege poligens Chananæa colit.
Mane Dagon cecidit, releuat gens praua iacentem,
Rursus mane cadit, destruxit & arca cadentem,
Nanq; Dagon capite stat manibusq; carens.
Mittit in vrbe Deus varios per viscera morbos,
Misit eis morbos, dedit ileon, atq; tenasmon,
Natibus egreditur longaon absq; loco.
Anus & ex talis coxa refricante pependit,
Intumuit, crepuit, putruit, mortemq; rependit,
Ista Philistæis intulit arca Dei.
Omnis homo turget, generalis plaga perurget,
Deficiunt turbæ, clamant vehementer in vrbe,
Exeat arca Dei ne moriamur ei.
Tollitur, eiicitur, circumq; per arua refertur,
Inde magis moritur populus sub peste repertus,
Intus & absq; domo, clade necatur homo.
Fertur in Accaron, clamant magis Accaronitæ,
Tollite vos arcam, discedite, prorsus abite,
Quod sibi vult Dominus, non retinere licet.
Altera plaga Dei patriam vehementer ademit,
Muribus innumeris segetum vastatio venit,
Vir mulierq; gemit, fructus & herba perit.
Conueniunt satrapæ, recolunt hinc inde dolores,
Venit & ariolus necromanticus à regione,
Qualiter arca foret concilianda, monens.
Accipiunt vaccas fœtas, plaustroq; subartant,
Detentis vitulis imponunt desuper arcam,
Vt videat populus quid facit inde Deus.
Si rectas peragrando vias discesserit arca,
Creditur hæc plaga Domini pro vindice parta,
Si casus arua capit, non Deus ista facit.
Attamen hinc arcam vacuam dimittere nolunt,
Munera non parca, capsa retinente reponunt,
Nam placare Deum, dona ferendo volunt.
Quot retinent vrbes, totidem fabricantur & ani,
Ex auro mundo fiant vt munere sani,
Et totidem mures constituere fabri.
Procedunt vaccæ vestigia recta sequentes,
Israël aspiciens vidit vaccas venientes,
Prospicit & recipit, gaudet, easq; tulit.
Intus & exterius videt, & considerat arcam,
Absq; sacerdote subitò fit victima vacca.
Confringunt currum, conficiuntq; rogum.
At quia tam temerè, Domini sacra nuda videntur,
Ira mouet Dominum citiusq; perire merentur,
Vnde datur populis inclyta plaga nimis.
De Bethsamitis quos tunc peccasse notauit,
Vna decem decies seniores plaga necauit,
Sed de plebe magis copia damna trahit.
Millia quinquaginta Deus de plebe peremit,
Quumq; videt populus quia tot commotus ademit,
Dixit & ingemuit, quid faciemus ei?
Inde vocant homines habitantes Cariathiarim,
Dicentes, Arcam Domini, misêre Philistim,
Tollite vos arcam, vos teneatis eam.
Gauisiq; senes, cunctiq; Cariathiarintæ,
Suscipiamus eam, dicunt, reuerenter adite,
Suscipit hanc Minadab, vir bonus à Galaad.
Filius Aminadab Eleazar sanctificatur,
Sub quo custode nunc arca Dei teneatur,
Sic requies populo, vitaq; salua datur.
Arca Dei capta quum septem mensibus esset,
Vltio magna Dei dedit hanc remeare necesse,
Quum redit in patriam glorificata suam.
Reddit vota Deo populus de corde sereno,
Proiiciuntq; deos quoscunq; tenent alienos,
Astaroth & Baalim comminuuntur eo.

Populus Israël petit regem à Domino, per Samuelem.

Postulat à Domino populus pro iudice regem,
Qui neq; iusta neget, neq; spernat viuere lege,
Qui sit Hebræorum ius, populumq; regens.
Hæc ita dum quærit, iubet hunc Deus antè docere,
Quis sit honor regis, quod onus, quis fastus haberi.
Hæc sibi si populus vult, Deus (inquit) erit,

Samuel prænunciat populo omnia iura regis futuri.

Iura dedit Samuel regis relegenda futuri,

Et

Et species onerum populi, quæ sunt habituri,
Imputes ipse sibi, si qua petita luit.
Rex faciet populum regales ducere bigas,
Instituens equites præcurrere sæpe quadrigas,
Atq; tribunales centuriosq; pares.
Regis aratores faciet portare labores,
Eius messores eritis feruente calore,
Grana feretis ei, sæpius ante fores.
Constituet fabros qui iugiter arma parabunt,
Instituet iuuenes, sua qui vineta putabunt.
Et reliquos homines, qui sibi ligna dabunt,
Rex vnguentarias vestras faciet sibi natas,
Focarias & panificas de more vocatas,
Regis ad obsequium nocte dieq; datas.
Tollet olineta vinetaq; ruraq; terræ,
Insolitas operas faciet vos sæpe referre,
Libera quæ nunc sunt corpora, regis erunt.
Rex faciet segetes pro velle suo decimari,
Vinaq; vestra sibi sub eadem lege locari,
Atq; suis famulis diripienda dari.
Ancillas seruosq; tuos rex vndiq; tollet,
Ipse boues asinosq; tuos hinc inde resoluet,
Vt faciant opera quæ iubet ille sua.
De gregibus vestris decimus sub canone tollet,
Iuraq; tunc populi, rex in sua iura reuoluet,
Vos faciet seruos posteritate suos.
Omnia præfata de rege, scias tibi nata.
Si qua molesta tibi fuerunt sub rege parata,
Tu tua facta luas, non ego frango rata.

¶ Chronica.

ANno ab Adam 4389, à diluuio 1210, à diuisione linguarum 1109. anno imperij Assyriorum, 1100, regnante Rege Derzilo apud Assyrios; Samuel iudicante Israël, Saul factus est primus rex Hebræorum, & ex tunc prophetæ & reges fuerunt in Israël. Nunc ad historiam Hebraicam versificè reuertamur.

Placuerunt populo omnia quæ prædixit Samuel de rege futuro.

Israël vt dicit regalia debita fisci,
Iura placent populo, regem petit & beneglíscit,
Clamat & in cœlum, postulat ante Deum.

Saul cùm pasceret asinas, electus est in regem Israël.

Vir de plebe Dei rex erigitur Pharisæis,
Germine Beniamin, vnctus manibus Samuelis,
Saul, pascens asinas, formaq; grandis ei.
Ex humero sursum præcelsior extat Hebræis,
Filius astat ei Ionathas infestus Heuæis,
Terra Philistæi tota resistit ei.

De rege Amon, qui ab vnoquoque viro Hebræo quærebat tollere oculum dextrum pro tributo.

Rex etiam feruebat Amon super Israëlitas,
Nam dextros ab eis oculos vult rex Amonita,
Territus hinc populus stat periturus ità.
Prima nouo regi fuit hæc oblata querela,
Dum foret in Galaad, vbi regia iura reuelat,
Planctus ibi populi tunc pereuntis erat.
Rex sedet iratus, plebs vndiq; tota vocatur,
Vndiq; mandatur, citò vulgus ad arma paratur,
Nemo domi remanet, nemo vocatus abest.
Colligit ex populo tria millia mixta virorum,
*Ter decies mille peditum * inde meliorum,*
Impetus illorum terruit omne solum.
Mane sub aurora, Dominum Saul pronus adorat,
Dum populus Domini festinus ad arma laborat,
Victus Amon cecidit, terra perusta luit.
Laus noua fit regi, nouus est, noua magna peregit,
Hostibus extinctis hostilia regna subegit.
Turba fauet regi, qui noua regna regit.
Saul redit in Galaad, populus victor comitatur,
Rursus & erigitur, solium regni renouatur,
Qui fuit in specie rex, modò cuncta tenet.
Viuat rex, viuat, clamat bona plebs rediuiua;
Tempora passiua, sub eo sunt omnia diua,
Quilibet in patriam glorificatus hiat.

Saul eligit sibi de populo tria millia virorum.

Electos de plebe viros tria millia regis
Turba dedit, quos tunc cum rege manere coëgit,
Obsequio regis quilibet arma vehit.
Pars in monte Bethel cum rege manere leguntur,
Pars manet in Gabaat, Ionathæ qui voce reguntur,
Cætera pars populi vult habitare domi.

Ionathas facit assultum in Philistæos solus cum armigero suo.

Castra Philistæa quæ demoliuntur Hebræa,
Dum videt in Gabaat Ionathas, capit inde trophæa
Et grauiter perimens expoliauit ea.
Fama volat, Saul & Ionathas ad prælia cincti
Diripiunt, perimunt, fortissima castra Philistin,
Vnde Philistæi congrediuntur eis.

Philistæi mouent super Israël, decem millia curruum, & sex millia equitum, & peditum non erat numerus.

Ter decies mille currus de gente parantur,
Bis equitum tria millia nunc ad bella vocantur,
Sicut arena maris cætera turba salit.
Israël vt didicit quia gens furibunda veniret,
Distulit exire, sataguntq; latenter abire,
Vndiq; delituit plebs fugitiua silens.
Nunc in cisternis populus latet atq; cauernis,
Vir cubat in puteis, latebras magis optat auernas,
Quam periturus erat, dum latitare queat.
Agmina sancta quidem quæ rex adduxerat idem
Delituisse videt, fuerant quæ fortia pridem,
Quæ pereunte fide Saul metuebat idem.
Sexcenti de plebe viri cum rege manebant,
Qui soli pro lege poli tunc arma ferebant,
Solaq; de cœlo spes refouebat eos.

In toto Israël non erat gladius, præter gladium Ionathæ & gladium Saul.

Non erat in toto gladius vel lancea regno,
Ferrarius ve faber, nec homo qui portet emendum,
Solus cum Ionatha rex gladiatus erat.
Terra Philistæi ferrum fabricabat Hebræis,
Nec licuit fabricare domi cunctis Pharisæis,
Ne genus armorum fortè daretur eis.
Vomer & ascia, sarcula, rastula, siue ligones,
Furcula, runcula, falx, sica defuit, & pugiones,
Omne genus ferri vendidit hostis eis.

Ionathas solus cum armigero suo percutit Philistæos.

Exiliens Ionathas solo comitante cliente,
Arripiens arcum famulo dum contulit ensem,
Castra Philistæa mane videre meat.
Arduus ille locus, scopulis cum rupe pependit,
Impiger ascendit properans, arcumq; tetendit,
Qua sibi proclivam prospicit arte viam.
Confortat famulum Ionathas, ne fortè timeret,
Dicit ei, gentes poterit Deus has remouere,
Desuper auxilium iam miserando feret.
Ipse Deus signum nobis hac sorte parabit,
Ecce Philistæus si nos homo fortè vocabit,
Vincere nos gentes mox Deus ipse dabit.
Ast homo si dicet; Discedite: prorsus abite,
Hac mihi parco vice, metuens discrimina vitæ,
Sic remeare licet, retrò petamus iter.
Vix manibus pedibusq; viam rapuêre supernam,
Gens vbi prospicit, hos putat exiisse caverna,
Vocéq; iam leni dicit; Hebræe veni.
Procedit Ionathas famuli feritate sequente,
Prosilit ingentes feriens hinc inde petenter,
Munere dante Dei nemo rebellat ei.
Ipsaq; se gladiis gens plena furore trucidat,
Ipsa sui dum cæsa ruit fit gens homicida,
Gente cadente fera terror & error erat.
Cætus Hebræorum strepitum persensit eorum,
Quæritur hinc Ionathas, vbi sit dux magnus eorũ,
Et quia defuit hic, esse putatur ibi.
Castra Philistæa dum cæsa vident Pharisæi,
Arca Dei præfertur eis, comitantur Hebræi,
Mersaq; sanguinibus dextra natabat eis.
Saul facit edictum dicens: Hominem maledictum,
Qui capiat victum, nisi viderit undiq; victum,
Omne Philistæum nam videt ipse Deus.
Mel fuit in petra, quod longa parauerat ætas,
Plebs tamen abstinuit, Saul rege vetante propheta,
Quippe cibum sanguis regia iussa vetant.
Nesciverat Ionathas, a rege cibum prohiberi,
Mellis enim modicum virga retinente comedit,
Postq; super gentes plena trophæa dedit.
Sole recumbente, Saul quærit ab omnipotente,
Si iubeat gentem perimi sub nocte sequente,
Sed responsa Dei non modulantur ei.
Rex ait; O populi quisnam maledicta mereri
Non timuit Domini? nulla valet arte tueri,
Si Ionathas fuerit, iam perimendus erit.
Dicit ei Ionathas modicum de melle comedi, (ris,
Nunquid ob hoc moriar? Pater inquit, ob hoc morie-
Consurgens populus, Non ita (dixit) erit.
Ista salus nostra, Ionatha de munere venit,
Tollamus Ionathan, Deus inde potest misereri,
Saluus eris iuuenis, qui bona tanta geris.
Abstinuit populus, ne plus modò persequeretur,
Amodo plaga Moab, & Edon, Amonq; sequetur,
Percutiunt hostes longius atq; secus.

Præcepit Dominus Saul, vt occidat regem Amelech, & omnem gentem suam, & omnia pecora sua.

Post victos reges, post plurima prælia læta,
Iussa Dei veniunt regi, referente propheta,
Vade premas Amalech, & noua bella petas.
Indicat & causam quare non prælia pausant,
Temporibus Mosi quia gens Amalech fuit ausa,
Bella referre Deo, Marte peribit eo.
Venit ab Ægypto quondam populus Mosei,
Dextra Dei concessit ei terram Chananæi,
Atque Pheresæi regna parauit ei.
Rex Amalech tunc in Iosue primus fuit hostis,
Et cuneis tulit arma suis contraria nostris,
Vt cadat ergo reus præcipit ecce Deus.

Verba authoris.

Longanimis Domini sententia sæpe moratur,
Digna tamen meritis tandem modulata paratur,
Peccatiq; sui debita quisq; luit.
Si quis enim quærit bene vel male gesta mereri,
Spes bona nulla perit, nec enim sub iudice cœli
Vir bonus immunis nec malus vllus erit.
Longa (Deus dicit) Amalech peccata remisi,
Nunc regem cum gente sua te cadere misi,
Cadite confisi prorsus & absq; nisi.
Vir, puer & mulier, pereant, animantia terræ,
Omnia quæ viuunt satagas occisa referre,
Rex regioq; sua facta maligna luant.
Iussio sancita completur ab Israëlita,
Rex Amalechita capitur pugna repetita,
Cæsa carent vita multa per arua sita.
Omnia cum vicit, quæ regis erant inimici,
Saul male deliquit, quia plurima viua reliquit,
Viuus & hic Amalech carcere vinctus adest.
Quem quia non cadit, neq; iussis victor obedit,
Qui vincenda dedit Deus à vincente recedit,
Adfuit & Samuel, missus ab ore Dei,
Dicit ei; mandata Dei spreuisse videris,
Nec regem pecudúmve gregem saluasse vereris,
Iudicio cœli Saul maledictus eris.
Pœnituit Dominum, regem te sede creasse,
Pœnitet ex stipula minimum te glorificasse,
Te melior veniet, qui tua regna reget.
Si non peccasses, regnum tibi perpetuasses,
Nunc alium regem Dominus Deus euocat ad se,
Omnia cui tradet, tu breuitate cades.
Saul ait; Hæc pecora, quæ viua tenere videmus,
Sacrificanda Deo certa statione feremus,
Non ea sunt nobis viua, sed eius erunt.
Absit, ait Samuel; Dominus non dona requirit,
Quærit obediri, non muneris arte potiri,
Pectora non pecora sacrificate viri.
Non holocausta Deus, sed corda fidelia quærit,

Munere

Munere non quærit sed mente fideq; mereri,
Hæc qui dona gerit lege beatus erit.

Saul proiicitur à facie Domini, quia mandatis eius non obediuit.

Saul rogat ante Deum Samuelis voce tueri,
Vt pietate velit Deus ipse sui misereri,
Iratus Samuel, Non ita (dixit) erit.
Rex metuens, chlamydis Samuelis præripit oram,
Et satis implorat, aiens, Pro me pater ora,
Dum trahitur vestis, scinditur absq; mora.
Scissa veste sua, Samuel iratus in ipsum,
Sic ait, Hoc regnum fiet te præside scissum,
Quo scindente peris, tu quoq; scissus eris.

Samuel occidit regem Amalech, propria manu sua.

Arripiens Samuel Amalech, iubet vt moriatur,
Pinguis homo nimium rex, Agat, ritè vocatur,
Quem Samuel gladio percutit ex medio.
Post actas cædes, Samuel remeauit ad ædes,
Nec Samuel regem, neq; rex vidit Samuelem,
Amodo Dauidica chronica Musa feret.
A facie Domini Saul tristis mane recedit,
Tristis ad hæc Samuel damnato principe fleuit,
Motus & inde Deus protulit ista seni;
Cur hominem quem destitui tu compatieris,
Iudiciis obstare meis factisq; videris,
Alterius regis cultor & vnctor eris.
Ex pueris Esai Dauid mihi tolle minorem,
Ille mihi placuit, sed ei præstemus honorem.
Vnge citò puerum, nulla sit hora moræ.

¶Chronica.

Anno ab Adam 4413, à diluuio 1255, à diuisione linguarum 1154, anno imperij regum Assyriorum Nini, 1155. apud Assyrios rege Triciade imperante; puer Dauid, pastor ouium, filius Isai Bethlehemitæ, vnctus est à Samuele in regem Israël.

Dauid pastor ouium vngitur puer in regem Israël, manu Samuelis.

Pastor erat pecudum Dauid puer ille fidelis,
Vngitur in regem Domini, manibus Samuelis,
Spiritus ipse Dei continuatur ei.
Saul erat in Gabaa, quem spiritus ille malignus,
Vexat & exagitat, grauiori verbere dignum,
Infert dæmon ei digna flagella Dei.
Quæritur a medicis, qua debeat arte mederi,
Fertur eum citharæ modulamine posse tueri,
Hanc sibi si tulerit, quam citò mitis erit.
Dum furor ille redit, dum regia viscera lædit,
Subsidium quærit Saul rex Dauid cytharœdi,
Venit & insonuit, mitia membra dedit.
Sæpe furor regis, puero modulante, recessit,
Sæpius accessit, toties puer ægra repressit,
Sic puer & cythara cautio regis erant.
Dum furor & rabies cythara reticente citatur,
Cuspide vult puerum transfigere, sed variatur,
Transfixus paries cuspide nanq; patet.
Territus inde puer metuens a rege recedit,
Et velut antè fuit pecudis fit pastor & hœdi,
Debita subsidia cura paterna dedit.

Exercitus Philistinorum cùm Goliath stat contra Israël pugnaturus.

Israël egrediens in valle stetit Terebinthi,
Turba Philistæa, montana, cacumina cinxit,
Prælia iam vetera cœtus vterq; parat.
Exit a castris Goliath vir corpore fortis,
Spiritus horribilis, populiq; teterrimus hostis.
Acriter armatus circuit omne latus.

Verba authoris.

Arma viri si scire velis bello properantis,
Scire potes, mea Musa docet, quia forma gigantis,
Sex cubitos plenè dimidiumq; tenet.
Grandis erat galea capitis, velut ærea testa,
Æreus & clypeus, ceruicibus altior extat,
Æris ad hæc ocrea, crura pedesq; fouent.
Ærea lorica pensat sex millia siclos,
Cuspis habet ferri sexcentos pondere siclos,
Litia voluentis grossior hasta fuit.
Arma Philistæi metuunt vehementer Hebræi,
Nec pugil in castris ex omnibus est Pharisæis,
Qui pro lege Dei Marte resistat ei.
Exiit edictum regis, quicunq; Goliam
Vicerit, ille gener regis pro munere fiat,
Rexq; sibi socium sede coæquet eum.

Præualuit Dauid in Philistæum in funda & lapide.

Venerat ad fratres deferre cibaria Dauid,
Hæc vbi distribuit, dum regia dicta notauit,
Dumq; Philistæos ipse videret, ait;
Arma Philistæi si dextera vincet Hebræi,
Si pugilis caput abstulerim Goliath Chananæi,
Ense cadente reo vis memor esse mei?
Ille refert; Meus esto gener, sociusq; voceris,
Si poteris, sicut loqueris, si dona mereris,
Sed quia tam puer es, quomodo victor eris?
Hic ait, ô Domine, potui mactare leonem,
Vrsi terribilem noui superare furorem,
Cùm mihi pascentem tollere vellet ouem.
Vt Deus istarum mihi conterit ora ferarum,
Ne valeant pecudum pertingere membra mearum,
Sic & eum reputat perdere posse parum.
Spiritus immundus de sordibus est oriundus,
Incircuncisus, sed ego deitatis alumnus,
Arbitror immanem vincere marte canem.
Induitur magnis Dauid regalibus armis,
Arma nocent membris gressum prohibentia paruis
Et gladius pueri pendet ineptus humi.
Reiicit arma puer: nam singula reddidit illis,
Collectisq; pera trinis de more lapillis,
In manibus fundam detulit arte suam.
Sic (ait) incedam, sic membra potentia cædam,
Arma viri fœda deitatis munere lædam,
In Domino dirum mortificabo virum.

Terror inest populis, neq; spes bona defuit illis,
Mirantur puerum paucis bellare lapillis,
Confiduntq; Deum perdere velle reum.
Sic puer in baculo populis spectantibus iuit,
Mens scelerosa viri puerilia pectora vidit,
Et loquitur puero; Quid facis (inquit) ibi?
Fuste canem quaris, mea non (ait) arma vereris?
En auibus cœli super athera proiicieris,
Esca meis canibus iam moriturus eris.
Alter ait; Confido magis superare superbum,
In Domino bellare volo, verbumq; proteruum
Criminis ingluuies vir maledicte lues.
Euolat ex funda iacientis petra rotunda,
Per medium frontis capitis confixa redundat,
Intima dum cerebri perforat, ille cadit.
Ense carens Dauid, caput amputat ense cadentis,
Morsq; sua gentis fit tunc citò mors morientis,
Nempe Philistaei commoriuntur ei.
Gens fugit extemplo, tutore gigante perempto,
Gaudia iuat populo pueri probitate redempto,
Rexq; socer generum lego receptat eum.
Optat eum Ionathas sociare regnare sorore,
Eius & est animo nimio connexus amore,
Gliscit eum socium semper vbique fore.

Chronica illius temporis de Vlysse, & de Diomede, & de aliis mirabilibus.

ANno illo, quo Dauid praeualuit in Philistaeum, Vlysses condidit in finibus Hispaniarum ciuitatem Lixabonam. Eodem tempore quaedam quasi incredibilia in Graecia contigisse leguntur: videlicet socios Diomedis in aues mutatos: quae etiam aues, ipso Diomede in Deum translato, circa templum eius, in insula Diomedea, non procul à monte Gargano situm, volitent, aquasq; ibi ministrent. Quod dictum Varro poeta (vt dicit Augustinus) in tantum probare videtur, vti eaedem aues à Graecia venientes, eum tanquam ciuem suum visitent & recognoscant, aliasq; omnes aues à se tanquam alienigenas, diris morsibus omnino repellant. Quod vt facilius credatur, introducit Varro in exemplum illam famosissimam Circen, quae socios Vlyssis mutauit in bestias: introducit etiam Arcades, qui transnatādo stagnum, leguntur in lupum conuersi: de quibus addit, quia si ipsi humanas carnes non comedissent, post octo annos iterum in humanam formam rediissent. Asserit item Varro; quendam hominem, nomine Demutum, de sacrificio Arcadum gustasse, & propter hoc in lupum esse mutatum, decimo tamen anno in pristinam figuram esse reuersum: vnde etiam dicit Varro; deum Arcadū esse deum Lycium nominatum. Graeci enim lupum lyeum vocant. Quae omnia vtrum amore deorum suorū confingant, an ludificatione daemonum vera esse putentur, nō est meae intentionis probare. Augustinus tamen dicit, de quodam viro nomine Praestantio, à filio ipsius Praestantij se audisse, quòd venenum in caseo sumpserit; vnde in lecto quasi dormiens, multis diebus iacuerit: vbi euigilās, caballum se factum esse, & annonā sicut caballus portasse se, retulit. Narrat & idem Augustinus, cùm esset in Italia, de quibusdam mulieribus audisse, quae viatoribus in caseo dabant diabolica machinamenta, per quae in iumenta conuerti videbantur: qui peractis operibus sibi tunc impositis, in humanam formam redibant, & mentem rationabilem testati sunt se interim habuisse. Item de Macario eremita scriptum inuenitur, quòd puella à maleficis in equum mutata, & ab amicis ipsi Macario praesentata, non videbatur Macario equa, sed puella: amicis verò suis omnino videbatur iumentum: vbi vir Dei, ad Deum precibus fusis, & puellam fecit omnibus apparere verè foeminam, & amicorum eius oculos à praestigiis daemonum liberatos fecit aspicere veritatem. Vnde apparet, daemones humanas mutare formas in bestias non posse, sed oculos hominū suis machinationibus fascinare, ita vt aliud sit corpus, & aliud videatur. vnde Paulus ad Galatas: O insensati Galatae, quis vos fascinauit? Nunc ad historiam Hebraicam versificè reuertamur.

Iratus Saul dixit, Mihi mille dederunt, & filio Isai decem millia.

Gente Philistaea pereunte resurgit Hebraea,
Saul vt in vrbe meat, occurrit amoena chorea,
Atque gigantea bella canebat ea.
Mille dabant regi Saul, denaq; millia Dauid,
Motus ob inuidiam rex, cantica tota notauit,
Iratusq; magis, sic furiosus ait;
Mille mihi tribuunt, genero tot mille dederunt,
Non mihi, sed Dauid, laudis potiora tulerunt,
Nec sine supplicio cantica (dixit) erunt.
Laudibus oblatis, Saul odit opus probitatis,
Et parat in generum nocitura pericula gratis,
Protegit hunc Ionathas, compatiturq; satis.
Coniugis in thalamo iubet hunc rex nocte necari,
Saluat eum Michol, lectumq; iubet variari,
Sponsa viro vitam conscia saluat ita.
Lignea nam lecto cooperta iacebat imago,
Vt complexa virum tenet hunc regina virago,
Percutitur gladio lignea ficta caro.
Fraus patet, ille fugit, timet illa, paterq; minatur,
Filia iam generum sic praeripuisse notatur.

Consocio Jonathas corde fidelis erat.
In patre propositum Jonathas dum sentit iniquum,
Sæpe iuuat socium, plerunq́ tuetur amicum,
Cui seruus, impatiens, intulit ista pater;
Vltrò virum rapientis filius es mulieris,
Perdere te quærit, quem semper amore tueris,
Si rex Dauid erit, gloria nostra perit.
Alter ad hæc; Peto parce pater, pax obsecro fiat,
Dum licuit nos eripuit, moriente Goliath,
Fallere nolo fidem tuq́ sequar is idem.

Dauid fugit à facie Saul in montana.

Instar erat lapidis cor regis & ira furentis,
Ille docet socium iam tela cauere potentis,
Præmonitus Dauid mane latenter abit.
Fugit ad Achimelech, vbi tunc erat area sophia,
Tollit ibi gladium quem vicerat ipse Golia,
Presbyter hunc aluit disposuitq́ piè.
Fama refert regi, quæ presbyter ille peregit,
Colla sacerdotum nece septuaginta subegit,
Cœtus ibi cecidit, qui loca sancta regit.
In nece tantorum quos assero presbyterorum,
Abiathar solus de stirpe remansit eorum,
Filius Achimelech deseruitq́ solum.
Iura sacerdotum tulit exul ab exule Dauid,
Qui montana petens iuuenes sibi consociauit,
Cum quibus exilij longa pericla trahit.
Fama dedit regi generum sub monte latere;
Cuius in excidium properat rex castra mouere,
Circiter insidias aucupis arte gerens.

Dauid abscidit oram chlamydis Saul in antro.

Tunc & ab insidiis circundatus vndiq́ Dauid,
Montis ad antra redit, quò diffugiens latitauit,
Ventris ad obsequium rex ibi solus adit.
Ventreq́ dum crepitat, dū ventris ad acta laborat,
Dauid ab interius chlamydis clam sustulit oram,
Nescius egreditur rex, venit ille foras.
Stans procul hinc Dauid, de montis vertice dicit,
Rex, cur persequeris vestigia semper amici,
Lædere te potui, tu quoq́ parce mihi.
Vt potuit vestis tua me truncante recidi,
Sic potuit cerebrum me percutiente relidi,
Cum tua sub gladio vita fuisset ibi.
Me quasi vermiculum tanto conamine quæris,
Et pulicem bone rex nimium vexare videris,
Indicet hæc Dominus, cur mala tanta geris?
Rex conuersus ait: Dauid, charissime fili,
Iustior es socero, tu regno iure potiris,
Att ego non tribui debita facta tibi.
Pœnitet erroris cessauit & ira furoris,
Te quoq́ iam generum studio complector amoris,
Tu peto liuoris stigmata pelle feris.
Nunc fili promitte mihi, cum regna tenebis,
Quod natos in pace meos dominater habebis,
Huius enim regni tu moderator eris.
Fœdere percusso, rex lætior inde recedit,
Ordine pollicitis Dauid reuerenter obedit,
Rex abit, & genero nulla nociua dedit.

Dauid ingressus nocte tentorium regis Saul, tulit inde cyphum argenteum & lanceam regis.

Noctis in obscuro Dauid socio comitante,
Ingreditur thalamum regis, nullo vigilante,
Et tamen in regem nulla nociua refert.
Vidit aqua plena tunc pocula regis amœna,
Ipse quibus fuerat solitus rex sumere cœnam,
Hastaq́ tunc lecto proxima regis erat.
Abstulit illa quidem, sed rex manet integer idem,
Dauid abhinc remeat, quo venerat ordine pridem,
Nec tamen in regem vult violare fidem.
Dauid in arce sedens, clamat, vigilesq́ vocauit,
Quid facitis vigiles? Ego sum, cognoscite Dauid,
Non bene seruatis; nec vigilatis, ait.
Ante thorum regis fuimus, sed & inde redimus,
Nec tamen hunc Christum Domini læsisse volumus,
Inde cyphum tulimus, quem modò condo sinu.
Audit & iratus, ait Abner, militiæ dux,
Quis vocat infestus? quid vult? dic quæso, quis es tu?
Quis requiem regis rumpere nocte venit?
Retulit hic: Pro rege nec hic fuerat tibi cura,
Te duce, te vigili, sua vita fuit peritura,
Sed nec ego vitam perdere quæro suam.
Lancea iuncta cypho, manet hic, ego tollere nolo,
Hæc puer accipiat, quia montis in arce repono,
Iura mei Domini tollere nulla volo.

De Nabal & Abigail in deserto Carmeli.

Rusticus in patria Carmeli, nomine Nabal,
Diuitiis tunc innumeris quasi fonte natabat,
Nil tamen hospitibus cum pietate dabat.
Grande viri fœnus fuit, & vir fœnore plenus,
Pauper erat Dauid latitans & rebus egenus,
Cui specus hospitium tunc dabat atq́ nemus.
Dirigit armigeros, escas sibi quærere Dauid,
Rusticus armigeris alimenta petita negauit,
Probraq́ non modica turpiter orsus ait.
Dum redeunt iuuenes animi feritate timentes,
Audit eos Dauid, iratus ad hæc vehementer,
Quicquid habet Nabal igne cremare parat.
Vxor erat Nabal sapiens vultuq́ decora,
Illa cibos varios, & dona parare laborat,
Pergit, & insidias præuenit absq́ mora.
Munus vt armigeris solertia dat mulieris,
Ipsa viro satagit veniam placando mereri,
Ira cadit iuuenum, Dauid amicus erit.
Dum redit Abigail, mulier formosa fidelis,
Ære, domo, Cerere, multisq́ referta camelis,
Febribus interiit fortè maritus ei.
Lege maritali magis hanc Deus ipse beauit,
Deniq́ complacuit recipi pro coniuge Dauid,
Sponsa fit Abigail pronuba lege pari.

Dauid habitat in Sicelech, vrbe regis Achis Philistæi.

Vrbs erat in patria Sicelech, de gente Philistim,
Quam Dauid sociisq́ suis rex tradidit Achis,
Dauid & Abigail tunc habitauit ibi.

De morte Samuelis in Rama.

Tunc moriens Samuel datur in Rama sepeliri,
Cuius & exequias populus decreuit adiri,
Planxit eum Dauid, consociiq́ viri.

Saul & Ionathas & omnes fortes Israël interierunt in monte Gelboë.

Montis Gelboë cum bella gerenda venirent,
Dum properant hinc inde suas confligere vires,
Hostibus inspectis Saul nimis arma timet.
Consuluit Dominum, Dominus responsa negauit,
Fœmina pythonum pythonica fana parauit,
Suscitat & Samuel qui rediuiuus ait;
Quid me sollicitas? cur nosse futura laboras?
Ecce manus Domini, nulla tibi proficit hora,
Tu cum parte tua (rex) cadis absq; mora.
Rursus ei dicit: Domini te dextra reliquit,
Altera pars vicit, nostri perimentur amici,
Cras eritis mecum, desine, parce mihi.
Concidit exanimis rex, omni robore fractus,
Pallidus erigitur, mulieris voce retractus,
Eius & armigeri condoluêre viri.
Fœmina compatiens pueris alimenta parauit,
Et regem licet attonitum, gustare rogauit,
Dum precibus victus gustat, Eamus, ait.
Israël in campis totus quicunq; remansit,
Rege reuertente committere pralia sanxit,
Instructis cuneis cacus in arma ruit.
Ala Philistaa citò castra repellit Hebraa,
Vincit, & exsuperat, nanciscitur ipsa trophaa,
Plenaq; sanguinibus Marte retundit ea.
Interiit Ionathas, numerosaq; turba suorum,
Viribus armorum cadit omne decus populorum,
Israël interiit, deperit omne forum.
Ne rex à manibus gentilibus interimatur,
Armigero feriente suo Saul ense necatur,
Iussus enim famulus perforat ipse latus.
Mane reuertentes repetunt campestria gentes,
Inde caput Ionatha regisq; simul referentes,
Astaroth ante Deum turba locauit eos.
Corpora casorum muris suspensa reponunt,
Grandis Hebraeorum solertia nocte virorum
Corpora subripuit, qua venerando colunt.

Philistæi respuunt auxilium Dauid in bello, quia suspectus est eis, in monte Gelboë.

Ductus in obsequiis regis qui dicitur Achis,
Vir Dauid, famuliq; sui super arma parati
Gentibus obsequium prabet & arma satis.
Displicuit satrapis ad pralia ducere Dauid,
Quippe Philistaeum Goliath prius ipse necauit,
Vnde putant ipsum velle nocere magis.
Segregat ergo suos Dauid redeundo ministros,
Et redit in Sicelech nullo reuocante magistro,
Dum redit ipse domum, sentit in vrbe dolum.
Ex Amalechitis venientes nanq; latrones,
Expoliant Sicelech capiuntq; viros, mulieres,
Cum quibus vxores Dauid abisse dolet.
Insequitur Dauid vestigia prima ferentes,
Longius à patria videt illos nocte sedentes.
Qua medius pratis cœna fit ampla satis.
Consuluit Dauid Dominum si vincere posset,
Vade (Deus dixit) tua dextera conteret hostes,
Iuit & obtinuit, gensq; caduca luit.
Irruit in cœnam tanquam furibunda leana,
Intereunt hostes, stant fercula sanguine plena,
Magna fuit prada, gloria maior erat.

Armiger qui nunciauit Dauid se occidisse Saul, occiditur tanquam malefactor.

Vulnere prostrato populo vel Marte necato,
Fama refert bello Ionathan succumbere prato,
Et regem gladio iam periisse suo.
Armiger interea qui Saul prius ense peremit,
Vestibus excissis laniato corpore venit,
Certior vnde redit vir, noua certa dedit.
Sic & sic cuncti victi sunt (inquit) Hebraei,
Mortuus est Ionathas, ego regis facta peregi,
Signa tibi refero, quaeso memento mei.
Porto tibi regis armillas & diadema,
Amodo cum regno fiet tibi gloria plena,
Te Deus instituit, tolle quod eius erat.
Tristis & attonitus Dauid cadit, atq; resurgens,
Ingemuit lachrymans alios deflere perurgens,
Planctus erat celebris, mœror vbiq; grauis.
Deplorant Ionathan bello cecidisse priorem,
Et plangunt pariter cecidisse viros probiores,
Regia membra dolent idolothita fore.
O mons Gelboë, montana referta cruore,
Non habeant pluuias, careant per secula rore,
Fertur adhuc sterilis terra cruenta fore.
Qui tulit armillas iuuenis, qui fert diadema,
De manibus Dauid dum munera sperat amœna,
Dona tulit mortis, deniq; dignus erat.
Dicit ei Dauid: Tu qui diadema tulisti,
In Christum Domini committere non timuisti,
Officium mortis, morte sequeris, ait.
Ictibus armigeri quantocius ille necatur,
Spesq; dati sceleris sic morte viri variatur,
Fata sui Domini nam moriendo luit.

Chronica illius temporis, de regibus & causis Troianorum.

Istis temporibus Troiam describit Homerus,
Anchisem Priamumq; simul regnare feremus,
Gestaq; tangemus, me rogat ipsa Venus.
Nascitur ex Priamo Paris, & laudabilis Hector,
De quibus annecto breuiter quàm plurima lector,
Caetera qua remanent magnus Homerus habet.
De tribus in mundo mulieribus, vna mouetur
Questio, qua specie reliquis mage pulchra putetur,
Obtinet hic Helena iudiciale decus.
Illa Menelaum legitur meruisse maritum,
Cuius auus Iason rapuit vellus redimitum,
Vnde dolus Paridis gesta rependit eis.
Velleris est causa, sed erat plus feruor amoris,
Vult Paris hinc Helena corrumpere iura pudoris,
Vnde simul poterunt Hector & ipse mori.
Historia Priami, si tadia fortè reportant,
Pralia Troiana Paridis conatibus orta,
En per versiculos insinuabo duos.

Verba authoris.

Vtitur arte Paris, Helenam rapit vnde sub armis,
Gracia Troianos denis deuicit in annis:

Vltio digna fuit, diruta Troia luit.
Graecia Troianos quae tunc superesse putatur,
Non erat ex Danais, gens Itala nanq; probatur:
Nobilis Italia Graecia maior erat,
Iudicio veri si quaerimus ista fateri:
Inclyta longaeui rescripta legantur Homeri,
Itala nam tellus Graecia maior erit.
Iusserat Iliades Menelaus vbiq; cremari,
Hinc Helenam recipit quā primus amator amauit
Lege maritali seruat, honorat, alit:
Mortuus est Priamus, Paris, & probus Hector in (illa,
Filia stat Priami Venus & Cassandra sibylla,
Viuit & Antenor, cuius & acta gero.
Exiit Aeneas flammis crepitante platea
Filius Anchisis Venerisq;, sibiq; trophaea
Virgilius melius carmine narrat ea.
Italicus legitur tam tunc regnasse Latinus,
Ipse Latinorum signauit grammata primus,
Carmentem matrem sic docuisse patet.

PARTIS SEPTIMAE FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM PARS OCTAVA.

DAVID REGNAT in Hebron.

ANnos triginta Dauid transcenderat aetas,
Cum prius in populo potuit regnare propheta
Iussa Dei resonens, noxia cuncta vetans.
Dum iubet ipse Deus Dauid diademate fungi,
Sola tribus Iuda tenet hunc, regemq; perungit,
Quem regni solio, prima recepit Hebron.
In reliquis tribubus Isboseth regia proles,
Filius occisi regis praesumit honores,
Vt pater antè solet regia iura colens.
Militiae princeps Isboseth, dicitur Abner,
Sed Dauid regis princeps, Ioab, regit agmen,
Quisq; suo regi, regia iura regit.
Hi duo primates, regalia signa regentes,
Arma premunt armis, contraria vota gerentes,
Iura petit Domino regia, quisq; suo.
Piscina Gabaon Ioab consedit ad amnem,
Littoris alterius confinia praeripit Abner,
Stant simul armati, bella patrare rati.
Abner ait: Surgant iuuenes & cuspide ludant,
Respondit Ioab: Placet, vt se vulnere trudant,
Prosiliunt iuuenes hinc & abinde decem.
Alter in alterutrum gladio lusere ministri,
Quisq; pugil pugilem perimit mucrone vicissim,
Vulneribus paribus corpora caesa cadunt.
Coetus vterq; salit, congressus vtrinq; potenter,
Obtinet hic Ioab, fugit altera pars vehementer,
Quingentiq; viri Marte necantur ibi.
Tunc Asahel iuuenem, caprearum more velocem,
Germanum Ioab, Abner iugulauit atrocem,
Cuius & hic Ioab, frater & vltor erat.

Isboseth filius Saul, occiditur in dolo à seruis suis.

Dum puer Isboseth lecto dormire vocatur,
Forte soporatus, furtim gladio iugulatur,
Ante pedes Dauid deposuère caput.
Dum causam sceleris cernit per singula Dauid,
Perfidiam iuuenum digna feritate notauit,
Criminis exemplar poena sequetur, ait.
Truncatis cunctis manibus pedibusq; virorum,
In cruce suspensa sient caetera membra latronum,
Qui perimunt dominum, talia dona volunt.

Dauid tenet monarchiam in Hierusalem.

Hostibus extinctis, crescunt magnalia Dauid,
Israel applicuit, seseq; reconciliauit,
Vngitur in regem, regna monarchus adit.
Annis septenis primò regnauit in Hebron,
Et triginta tribus, tenuit diademata Sion,
Quae sibi praecipui culminis aula fuit.

Dauid percutit Philistaeos in valle Pharasin.

Quum iam regnaret Dauid, venêre Philisthim,
Rexq; reos percussit eos in valle Pharasim,
Rursus dum veniunt, rursus in arma cadunt.

Dauid deducit arcam Domini.

In terra Gabaath Domini consederat arcá,
Vt populus deducat eam, rex ipse coarctat,
Hanc in Hierusalem quippe referre placet.
Organa cum cytharis & tympana cum cytharoedis,
Vt resonent Domino gestantur in agmine plebis,
Regia persona, tympana laeta sonat.
In curru posuère nouo solenniter arcam,
Et iuga, iuncta bubus noua sunt ex ordine parta,
Cantus erat celebris gaudia magna nimis.
Pressit turba bouem, bos calcitrat, & mouet arcam,
Oza manu tenuit, metuens, ne decidat arca,
Quam quia sustinuit concitè morte luit.
Ante boues, Oza legitur iacuisse necatus,
Inde vir interiit, quo credidit esse beatus,
Fit timor in populo, sic pereunte viro.
Rex mortem metuit fugiens, arcamq; relinquit.
Tangere quis poterit, vel eam quis deferet, inquit,
Si mihi non liceat, deferat alter eam.
Seruat eam vir, dictus Obet, pro tempore clausam,
Arca Dei dum clausa domi, sanctissima pausat,
Ipsius hospes Obet prospera semper habet.
Dum locuples foret hospes Obet, plenusq; bonorum,
Ordine rex considerat haec, coetusq; suorum,
Et studet in propriam sacra referre domum.
Dum vestitus Ephod, arcam deducit in vrbem,
Saltat, & in itinere cantabant vndiq; turma,*
Spernit eum Michol, cur tenuisset Ephod.
Arguit illa virum, dicens: Quae gloria regi,

Si secus ancillas, se discoopertus adegit?
Turpiter in populo regia membra regit.
Rex ait: Ante Deum saltare decet Pharisæum;
Ipse Philistæum superat, confortat Hebræum,
Iudaicum regnum qui dedit esse meum.
More tui patris, quia nolo superbiis haberi,
A Domino potui sublimia dona mereri,
Mitis ego, placui, vita superba perit.

Hæc sunt regna quæ subiugauit Dauid.

Climata quæsita, rex obtinet Israëlita,
Gens licet inuita sibi subiicitur Moabita,
Terra sibi Syriæ, subdita seruit ita.
Omne Philistæum regnum reueretur Hebræum,
Seruit & Æthæum, Iebusæum, seruit Heuæum,
Seruit Amorrhæum, placat, honorat eum,
Vndiq; iam regnum regit & dilatat amœnum,
Sabba, tributarium tribuit per tempora frænum,
Seruit rex Adazer, aurea fræna ferens.
Rex in Idumea, Dauid tulit ampla trophæa,
Subdita fit patria quæ prima fuit Chananæa,
Terra Gomorrhæi subdita seruit ei.

Absalon inuadit regnum patris sui Dauid.

Gentibus & populis gentilibus exsuperatis,
Rebus Hebræorum per climata pace locatis,
Lis oritur gratis commemoranda satis.
Nam conspiratis populis, ad iniqua paratis,
Filius Absalon, rapuit diademata patris,
Rex pius eiicitur, rebus & vrbe datis.
Tollitur inuito regnum, confertur iniquo,
Egreditur profugus, Dauid Iordane petito,
Optima pars populi, pulsa remansit ei.
Copia multorum cum rege stetit seniorum,
Ordine bellorum, cunei rimantur eorum,
Congregat Absalon arma per omne solum.
Stans patris ac nati cunei pro parte locati,
Pugna fit in medio, fugit hinc manus impia nati,
Milleq; vicesies, corpora cæsa iacent.
Digna flagella Deus puero pro fraude rependit,
Absalon hinc profugus, quercu retinente pependit,
Nexus erat ramo tunc, quasi piscis hamo.
Quercus enim flauis fuerat connexa capillis,
Mulaq; dum transit, persona pependit in illis,
Solus erat iuuenis, nam periere sui.
Vidit eum Ioab princeps, feritate notatus,
Irruit in iuuenem, nimioq; furore citatus,
Cuspide formosum perforat ipse latus.
Dixerat antè pater, natum non velle necari,
Vnde timent equites pueri de morte grauari,
Est latitans hodie quisq; timore pari.
Morte reuelata, planxit rex horrida fata,
Gaudia sunt aliis, sibi mens mœrore grauata,
Arguit hunc Ioab dux, ratione rata.
Non decet ô Domine, regem super hoste dolere,
Nec decet hunc flere, qui te studuit remouere,
Gaudia non gemitum curia nostra feret.
Surgit ab obscuro qua sederat antè latenter,
Et sedet in porta, regali more decenter,
Et loquitur populo mens rediuiua suo.
Pars inimica satis timuit, rebus variatis,
Et quasi rupta ratis vel præda parata piratis,
Subiicitur gratis rebus & vrbe datis.
Subditur Achitophel, qui mouerat vndiq; lites,
Qui fuerant hostes, fiunt per climata mites,
Pergat vt ad propria gaudia, cuiq; licet.
Regia pars voluit quandoq; mali reminisci,
Rex nullos punire malos, hoc tempore gliscit,
Vltio nulla fuit, crimina nemo luit.

Esbinenob gigas occiditur in bello a Dauid.

Regna quieta tenet Dauid, pro parte marina,
Signa Philistina, renouant certamina prima,
Cum quibus Esbinenob vir fuit ille gigas.
Hasta fuit mira, quam miro corpore vibrat,
Cuius habet ferrum ter denas pondere libras,
Irruit in Dauid, sed prius ipse cadit.
Abisai frater Ioab, percussit eundem,
Qui reliquos hostes nimia feritate retundens,
Præsidio regis, regia signa regit.
Tunc metuens populus, ne perdat in agmine regem,
Constituere nouam super omnia prælia legem,
Amodo quod regem bella subire negent.
Nanq; lucerna sui regni rex est hodierna,
Quem populi seruare volunt virtute superna,
Ne dum bella parat, vulnere forte cadat.
Altera pugna fuit super agmina facta Philistim,
Vir percussit eos, genitus de stirpe Bathaim,
Non erat hic Dauid, gens inimica cadit.
Tertia pugna datur qua Marte gigas iugulatur,
Litia voluente cui grossior hasta dabatur,
Nomine Polymitus, perdidit ense caput.
In quarta pugna victoria nostra redundat,
Omnia pessundat Ionathas in sanguinis vnda.
Germani Dauid filius, istud agit.
Insonuit tunc Psalterium moderamine Dauid,
Diligo te Domine, virtus mea. tunc modulauit,
Et reliquos psalmos glorificanter ait.

Sunamitis datur Dauid in subsidium senectutis suæ.

Rege senescente iam frigida corporis ætas,
Viscera debilitat, raucedine pectora fœdat,
Et iuuenum curas fracta senecta vetat.
Aulitii regis famuli dixêre; Venite,
Subsidio vita fit Abisac ei Sunamites,
Sic dominum regem se recreare libet.
Nam senium refouere potest speciosa puella,
Illa calore suo si membra senilia seruat,
Proficiet vita: nam renouatur ita.
Arte puellari, dum rex studuit recreari,
Natus Adonias satagit rex antè leuari,
Et noua continuò scandala magna parit.
Filius assensu patris regnare putatur,
Curia primatum seducta, fauere vocatur,
Causa citò Dauid displicuisse datur.
Fraude reuelata fuerat iam cœna parata,
Mox abit ingrata pars regia, fraude notata,
Delituit subitò cœna timore suo.
Erigitur Salomon, de coniuge natus Vriæ,
Quem Deus edocuit sublimia philosophiæ,
Hunc recipit regem regius ordo piè.
Regia de more dum mula vehit Salomonem,
Rex, duce præcone, tulit ornamenta coronæ,
Cessit Adonias, occuluitq; dolens.

Sub-

Subditur altari, metuens à fratre necari,
Voce salutari dat frater eum reuocari,
Viuat Adonias, nil vereatur, ait.

De morte & sepultura Dauid in Bethlehem.

Annis tricenis, bis ductis & duodenis,
Commemoranda senis Dauid, lux vltima venit,
Rursus Adoniæ culpa legenda redit.
Poscit Adonias, pro coniuge nunc Sunamiten,
Iratus Salomon, negat eius parcere vitæ,
Renuit & patris stupra puella pati.

Æneas intrat Italiam cum Ascanio filio suo.

Nunc venit Æneas Troiana pericula passus,
Climata Didonis pertransit, in æquora lapsus,
Naufragus Italiæ littora prima tenet.
Dum petit Italiam celeri vectante galea,
Victor apud Latium legitur captasse trophæa,
Qua Tiberis fluuius, rura marina meat.
Ipse gener Priami, propria de coniuge natum,
Duxerat Ascanium, patria virtute probatum,
Cui genitrix Creusa, filia regis erat.
Pulsus vterq; foras, Latij consedit in ora,
Dum simul explorant, quæ rura forent meliora,
Ad regem Latij concita fama volat.
Rex ait, Iliades quid agunt statione Quirites?
Cur veniunt? si bella volunt? si quærere lites?
Quo modo per campos regia signa nitent.
Vrbe Prenestina fuerat tunc regia prima,
Qua sibi contigua fauet optima terra Latina,
Regali sede rex & amata sedet.
Filius atq; pater, tunc castra Latina videntes,
Ad regem veniunt, sublimia dona ferentes,
Qualia sunt dona, littera nostra sonat.
Magna fuit Priami quondam Troiana corona,
Quam pater Æneas regi pro munere donat,
Quum data dona sonant, laudibus aula tonat.
Gaudet in aduentu regum, rex ipse Latinus,
Fit pater Ascanij charissimus ordine primus,
Seruit ei Latij totus vbiq; sinus.
Virgo venusta nimis stat nata Lauinia regis,
Dum videt Iliades, speciem placanter adegit,
Gaudia dans oculis, vulnus amore vehit.
Visa nimis placuit forma rutilante puella,
Cuius amor faciet Latio consurgere bella,
Atq; duellares Marte ferire pares.
Hanc pater Ascanij petit, & pro coniuge gliscit,
Rex vbi præmissis precibus commercia discit,
Annuit & latè, dicta relata placent.
Mater ab opposito loquitur clam rege petito,
Non valet vna duos mea filia ferre maritos,
Nec decet inuito, iuxta negare citò.
Regi Tuscorum quam desponsasse videmur,
Tradere Troiano, videas quo iure valemus?
Nec ratio patitur, nec iubet ipse Deus.
Ergo maritatam noli, bis tradere natam,
Solui coniugia nunquam patiare sacrata,
Filia nostra data, stet datione rata.
Certè quod est, iuuenis probus & pulcherrimus ille,
Estq; modis mille gladio præ maior Achille,
Æneas senior stat probitate minor.
Mater vt Iliades sic destituisse laborat,
Rex pater euacuat quicquid regina perorat,
Ira mouet regem, dixit & absque mora:
Fœmina vult iuuenem thalamo, spernitq; senilem,
Spernitur à Venere quem gloria monstrat herilem,
Omne putat vile cui genitale silet.
Opto mihi generum, qui stirpe refulget auorum,
Cui dedit Italicum regnum, censura deorum,
Det sibi virgineum filia nostra thorum.
Ecce deæ Veneri, data sunt responsa deorum,
Sorte futurorum, quia fiet mundus eorum,
His dedit Italicum Iupiter ipse solum.
Nam deus ipse deæ Veneri dixisse putatur,
Troianæ soboli, quod & Itala terra paratur,
Cui video regnum sic sine, fine datum.
Matre dolente satis, tunc virgo Lauinia planxit,
Quæstio deseritur, res imperfecta remansit,
In dubium venit, quis modò sponsus erit.

Æneas occidit Turnum regem Tuscorum sponsum Lauiniæ: & tollit vxorem.

Tuscorum regis fuit vrbs Saturnia Turni,
Quam fundasse prius legitur fortuna Saturni,
Sponsa fuit Latij filia regis ei.
Fama refert Latium Troiana classe petitum,
Indicat & sponsam Turni, variare maritum,
Enseq; congreditur sponsus vterq; citus.
Marte duellari manus hunc Troiana negauit,
Sponsam præripuit, regnum sibi conciliauit,
Sic socero generum sors variata parit.
Ense sibi socerum, regem facit esse Latinum,
Vnde Tiburtinum castrum tenet atq; Lauinum,
Virgo dolet Turnum succubuisse virum.
Summa dolor tangit, regina Lauinia plangit,
Victor ad hæc pangit, dominamq; satis pater angit,
Vt citò victoris sit socianda thoris.
Sic licet inuisum recipit regina maritum,
Qui sibi quæsitum regnum conformat amicum,
Hanc tenet ascitus, gaudet honore citus.
Ex hac stirpe boni nascuntur in orbe coloni,
Qui caput imperij fiunt, mundiq; patroni,
Regnant iure fori, munere dante poli.
Cùm moritur Turnus subito post bella patrata,
Se, regina dolens, laqueo suspendit Amata,
Cum foret Æneæ filia sponsa data.

¶ De templo Salomonis.

ANno ab Adam 4443, à diluuio, 1285, à diuisione linguarum, 1184. Anno imperij Assyriorum 1085. Regnante apud Assyrios adhuc rege Triciade: Salomõ filius Dauid, regnauit in Israël. Templũ autem Salomonis constructum est, regnãte apud Assyrios rege Eupale. Regnante in Italia Posthumo Syluio, filio Æneę ex Lauinia. Cuius temporib. Alba ciuitas in Latio est ædificata, ab Ascanio filio Æneæ nato ex Creusa filia Priami, apud Troiam.

Iudicium Salomonis inter duas meretrices de infante.

Istis temporibus Salomoni quæstio venit,
Quid sibi causa velit, si clam mulier mulieri,
Subripit infantem? quid rationis erit?
Vnus erat viuus puer, alter nocte necatus,

Una petit viuum, petit altera quod moriatur,
Cognita sic, puerum mater habere datur.
Cùm foret in Gabaon Salomonis victima facta,
Non petit à Domino fieri sibi regna subacta,
Imò quod ipse Dei iura reuelet ei.
Nocte quiescenti dicit Dominus Salomoni,
Quid petis? ille refert, Peto iudicium rationis,
Quo valeam populis condere iura fori.
Rex neq; diuitias petiit, neq; tempora multa,
Aut inimicorum fieri pro crimine mulctam,
Sed petit vt docilis mens tribuatur ei.
Vox ait è cœlis, Habeas quæ munera quæris,
Iusta quidem quæris, sed adhuc maiora mereris,
Pacificus, sapiens, diues amandus eris.

Salomon regnat, & templum Domino ædificat.

Templa parans Domino Salomon superaddidit aurum,
Regibus euictis, superat certamine Maurũ,
Paxq; datur populis vndiq; plena suis.
Lignaq; cedrina templo dedit, atq; cethina,
Philosophos superat regis sapientia mira,
Plurima dæmonia carminis arte ligat.
Pòst malè peccauit, pòst idola fana patrauit,
Astaroth & Baalim, aliosq; deos peramauit.
Quos & adorauit, proh dolor, inde cadit.

De Roboam filio Salomonis rege Israël.

ANno ab Adam 4483, à diluuio 1325. Anno imperij Assyriorum 1185. Regnante apud Assyrios rege Triciade, diuisum est regnum Israël. Regnante Roboam filio Salomonis, super tribum Iuda, & Beniamin: Ieroboam verò econtra, regnante super alias decem tribus Israël, in Samaria. Extunc autem reges Israël à Domino cœperunt alienari in Samaria & in Hierusalem, & (vt breuiter dicã) omnes reges peccauerunt, à Dauid vsq; ad transmigrationẽ Babylonis, præter Ezechiam & Iosiam: fuerunt tamen inter eos prophetæ, vt Elias & Elisæus & alij Deo dilecti. In tantum autem reges & populi Israël peccauerunt: quod proiecti à facie Domini, omnes sunt in captiuitatẽ exiliumq; deducti. Primùm Israël de Samaria, & postea Iudas de Hierusalem.

Regnum Israël diuiditur inter Roboam & Ieroboam seruum eius.

Pacificum pòst diuiditur regnũm Salomonis,
Ieroboam contra Roboam partem regionis
Diripit, & turbant omnia mille modis.
Filius & seruus paribus rixantur honore,
Filius in Iuda tulit ornamenta coronæ,
In reliquis tribubus sustulit alter opem.
Diuitias numerare suas & opes & honores,
Seu pacem cui nosse placet, legat in Salomone,
Scribere de reliquis amodo Musa monet.

Hîc incipit historia Romana.

Hactenus historica series, præcessit Hebræa,
Amodo præcedant titulis, Romana chorea,
Deniq; Iudaica iure sequuntur ea.
Nec veteris Testamenti referenda relinquam,
Gesta coæquaua recolens communiter, inquam,
Ponoq; posterius quod patet esse prius.
Nec mirum si posterius ponantur Hebræa,
Imperium quia Romanum tulit inde trophæa,
Viribus & gladiis suppeditauit ea.
Si Latij reges, numero cupis ipse tenere,
Nomina catalogo, potes hic distincta videre,
Ordine quo peteres chronica nostra ferent.
Pagina nostra sonat, quo nascitur ordine Roma,
Quæ tulit imperij Cæsar probitate coronam,
Carolus & reliqui Romula gesta tonant.
Linea Troiana patet hic satis & Iouiana,
Regnaq; Romana satis hic sunt carmine clara,
Amodo de Latio fistula nostra canat.

Æneas moritur, filius eius Ascanius succedit ei in Latio.

Monte Prænestino Troiana potentia primo,
Imperat in Latio. socero consorte Latino,
Nanq; solum Latij tunc tenuêre simul.
Coniuge prægnante, venerunt fata mariti,
Tunc pater Ascanio nato, sua regna reliquit,
Quæ sibi deuicit Marte, calore, siti.
Parturit in sylua, regina Lauinia natum,
Posthumus est infans, & Syluius inde vocatus,
Nam patris humati, natus in orbe fuit.
Suscipit Ascanius fratrem syluis oriundum,
Officioq; patris tenerè nutriuit alumnum,
Quem legitur natis plus adamasse suis.
Ascanius primus, vrbem sibi condidit Albam,
Qua modo iura patris, regina Lauinia saluat,
Qua reliqui reges regia iura regent.
Progeniti reges ex ipso semine nati,
Sunt Albanenses hac posteritate vocati,
Hi quoq; Romana mœnia prima parant.
Ascanius genuit Iulium, primum Iuliorum,
Quo patre, summorũ datur esse propago virorum,
Cæsar enim Iulius detulit inde thorum.
Noluit Ascanius Iulium sua regna tenere,
Sed magis instituit quòd Posthumus illa foueret,
Germano potius regia iura ferens.
Ascanius rex Albanus, cùm ter duodenis
Annis regna regit, fratri sua gloria venit,
Mater ei Latij iura paterna dedit.

De Sardanapalo vltimo rege Assyriorum, qui primam culcitram fecit.

ANno ab Adam 5044 discursis: à diluuio, 1273: à diuisione linguarum, 1172. Anno imperij Nini regis Assyriorũ 1236, à regno autẽ Beli, patris eius 1305, & ab instauratione Babylonis sub regina Semiramide, 1254. Regnauit apud Assyrios, Sardanapalus, nouissimus, scilicet tricesimussextus Rex Assyriorum, homo ef-

effœminatus & vilissimus, qui cũ mulieribus semper inclusus, filare, texere & culcitras atq; puluinaria plumis implere, propriis suis manibus omnino delectabatur. Ipse enim prima puluinaria dicitur inuenisse, & à scorto meretricum non discessisse: qui dum inter fœminas residens filaret, & à præfecto suo Barbato nomine, Medorum principe, sic inuentus fuisset, concitatum est aduersus eum eius imperium, quia regem effœminatum se pati nõ posse, fatebãtur. Quibus ille respondit dicens: Non habebitis de me triumphum. hoc dicto, sese in magnum ignem proiecit, vbi extinctus est. Ab eo tempore, illud potentissimum imperium est à Medis deuictum, & subiugatũ. Sicut deinceps, per tempora singulorum regum Hebræorum & Persarum, siue Medorum dicemus.

Denominatio omnium regum Assyriorum, & finis eorum.

COnsiderandum est, quòd eo tempore quo regnum Assyriorum debilitari, & quasi mori incepit, regnum Romanorũ ab Alba vrbe per successores Æneæ vsque ad Romulum cœpit oriri, & ab vrbe condita nasci. Nomina autem regum omnium Assyriorũ sunt ista: Belus, Ninus, Semiramis, Zammeis, qui etiam dicitur Ninias, id est filius Nini & Semiramis. Arius, Alarius, Xerxes, qui & Baleus, Armamites, Belocus, Baleius, Althadas, Mamirtus, Mathaleus, Salmanasar, Sennacherib, Sperus, Mamilus, Sparetus, Alcathades, Aminthes, Bellepares, Lamprides, Sophares, Lampares, Paminas, Sophar, Mitreus, Tautas, Teutheus, Oueus, Derciles, Eupales, Laostenes, Piriciades, Osfraticus, Osfrathenes, Vactazenes, Tonoscon, Coloros, qui & Sardanapalus, hęc tẽpora erant, veniente Ænea in Italiam, & veniẽte Antenore cum Priamo iuniore in Pannoniam, & inde in Germaniam, de quibus in hoc loco versificè dicemus.

De Priamo iuniore & de Antenore, qui postea vocati sunt Sicambri, & postea Germani, & deinde Franci.

Italicis dominis positis quos gignit Æneas,
De Priamo iuuene, canat inclyta nostra chorea,
Annue musa mea, surge canamus ea.
In duo diuidimus Troiano semine prolem,
Vna per Italiam sumpsit diademata Roma,
Altera Teutonica regna beata fouet.
Prole sub Ænea, veniunt reges memorati,
Nunc decet vt Priami iuuenis, stent ordine nati,
Clara sit his titulis tota propago satis.
Amodo Teutonica sublimia gesta notabo,
Ad Priamum venio, de quo generosa propago,
Carolus est genitus, cuius & acta dabo.
A Priamo Priamus iuuenis pariente sorore,
Prole nepos oritur, patruo recolendus honore,
Cuius & historiam promere Musa volet.
Antenor potuit medius elapsus Achiuis,
Illyricos penetrare sinus, acies iuuenilis,
Insequitur Priami, tunc dominantis ibi.
Ducta per Illyricum vexit ratis alta leones,
Migrat in Vngariam, quæ fertilis obtulit omnem,
Terra satis placuit, gaudia multa mouent.
Arte parant vrbem simulantem mœnia Troiæ,
Quæ male vicinos pòst ad seruilia coget,
Sic vt eos reges terra subacta roget.
Vrbs ornata viris, noua dicta Sicambria, creuit,
Multiplicata nimis Troiana potentia sæuit,
Percutit & lædit, sæpe cruenta redit.
Cùm foret innumeris vrbs illa referta patronis,
Iam parat vt reprimat Germanica regna colonis,
Igne, fame, gladiis, innumerisq; dolis.

De Hebræis & regibus eorum, tam in Samaria quàm in Hierusalem.

Chronica, Musa mea nunc vltima ponit Hebræa,
Cuncta coæqueua breuiter distinguo trophæa,
Cætera qui cupiat, biblia narret ea.
Defuncto Roboam, in Iuda regnat Abias,
Regnat ab opposito Bahasam, rex Israëlita,
Semper in alterutrum prælia dira micant.
Tunc erat in Syria Benadab, rex ille Damasci,
Cum quo rex Iuda, sua fœdera contulit Asa,
Sed post hunc Asam, filius est Iosaphat.

De rege Albanorum Posthumo filio Æneæ, ex Lauinia filia Latini regis.

Regna paterna tenens, fit Posthumus vnicus hæres,
Syluius à sylua meruit cognomen habere,
Quod reliqui reges posteritate ferent.

Concordantia temporum, regum Assyriorum & Hebræorum.

NOta quòd postquàm regnum Assyriorum à Medis est subiugatum, tempora regum Medorum, cum temporibus regum Hebræorum ita concurrunt, sicut hìc supputamus.

Primus rex Medorum super Assyrios, Arbatas nomine, regnat annis 28. Regnãte in Iudæa Ozia, & in Israël regnãte Sela. Post Arbatum, apud Assyrios & Medos, regnat rex Sosarmus. Regnant in Iudæa Achas, & in Israël regnante Phace.

Tunc orta est prima Olympias, & nominata est apud Elidem vrbem Græciæ. Tunc enim de quinto in quintum annum ludus in agone fiebat, quem vocabant Olympiadem, id est quinquennalem. Per

h

Olympiadem enim intelligitur quinquẽnium. Luſtrum etiam, quinquennium ſignificat. Poſt Soſarinum, regnat Madidus ſuper Medos & Aſſyrios, regnante in Iuda Achaz, & in Iſraël Oſea.

Poſt Madidum regnat Cardices ſuper Medos & Aſſyrios, regnante in Iuda, Ezechia: ducto iam Iſraël in captiuitatẽ Aſſyriorum per Salmanaſſar. Poſt hunc Cardicẽ, Dioces regnat apud Medos, regnante in Iudæa Manaſſe. Poſt Diocem, regnat Phrahortes, annis 22. Iſte regnum Medorum multis bellis cruentauit, regnante Ioſia piiſſimo rege in Iuda. Poſtea ſuper Medos regnat Diocles. Poſt quem regnat ſuper Medos & Aſſyrios, Aſtyages. Qui crudelis & inhumanus, cuidam principi ſuo Harpago vnicũ filium occidit, patriq; ſuo Harpago in menſa comedendũ appoſuit. Oſtenſiſq; cum capite ipſius filij & manibus, Harpago crudeliter improperauit, q̃ a filium ſuum proprium comediſſet. Huius Aſtyagis regis filię filius erat Cyrus rex Perſarum, qui ipſi Aſtyagi auo ſuo bellum indixit. Auus autẽ eius Aſtyages, immemor ſceleris ſuprà memorati, Harpagum illũ, cuius filium patri dederat in cibum, præfecit toti exercitui ſuo. Qui ſtatim ſe, & totũ exercitum, in obſequium Cyri regis Perſarum cõmiſit, & ſimul cum Cyro Aſtyagi rebellauit. Aſtyages autem alium exercitum apud Medos collegit, belloq; cõſerto, Perſæ fugere cœperunt. Tunc vxores Perſarum & matres, fugientibus Perſis, fortiter inſultantes, pudenda muliebria detecta eis oſtendunt, clamantes & dicentes: Huc vnde exiſtis naſcentes, nunquid vultis iterum introire, ô Perſæ? His dictis pudore compulſi, Perſæ in prælium reuertuntur, & adepti plenum triumphum, regem Aſtyagem capiunt. Cyrus autem auũ ſuum Aſtyagem captum Hircanis præfecit. Et ſic Medorum imperium tũc finem habuit, quod per annos 258 legitur perduraſſe. Tunc tota monarchia peruenit ad Perſas. Hæc iuxta Oroſium diximus. Iſte eſt Cyrus nepos illius Darij, qui regnum Babyloniorum deſtruxit, & regem eorum Balthaſar interfecit, ſicut legimus in Daniele. Vnde ſecundum alios hiſtoriographos, Cyrus regnum Medorum in bello obtinuit, ſed iure hęreditatis, poſt mortem ſcilicet aui ſui Aſtyagis, & poſt mortẽ Darij filij Aſtyagis, auũculi ipſius Cyri. Sic enim legimus in Daniele: Rex Aſtyages appoſitus eſt ad patres ſuos & filius eius Darius, & regnauit Cyrus nepos eius ꝓ eo. Sed opponitur nobis iterum per Danielem, quòd Darius ille qui occidit Balthaſar, non filius Aſtyagis, ſed filius Aſſueri eſſe narratur. Potuit autem eſſe, quòd binominis fuit. Vnde Ioſephus in libr. ſuo decimo, ſic ait, Darius filius Aſtyagis, Babyloniæ principatum deſtruxit cum Cyro nepote ſuo.

Origo regis Nabuchodonoſor.

QVidam quęrũt, cuius filius fuerit Nabuchodonoſor rex Babylonis? Reſpondemus, quia neque de regibus Aſſyriorum, neque de regibus Medorum, ortus eſt: ſed de Chaldęis extraordinarius rex fuit, natus ex incerto coitu, ex quadam regię propaginis fœmina, qui ſtatim vt natus fuit, eſt in ſyluam proiectus, & à quodam homine leproſo, ibi tunc tranſeunte inuẽtus, & deportatus, & educatus, & ſuo nomine nominatus, ſcilicet à bubone, capra, & lepra. Bubo enim, ſupra infantẽ ſtabat: capra eum lactabat, leproſus eum deportabat. Vnde in lingua Armena & Chaldæa, tria hæc nomina in vno nomine Nabuchodonoſor continẽtur. Nabuc enim, id eſt bubo: Chodir, capra: Noſor, lepra. Hic nanque tria componunt vnũ nomen, Nabuchodonoſor: quæ omnia, in tractatu trãſmigrationis Babyloniæ, plenius dicta, verſificè cõtinẽtur, vbi de ipſo Nabuchodonoſor hiſtoriam plenius aſſignamus.

Denominatio omnium regum Iudæorum, & finis imperij eorum.

NOmina autem omnium Regũ Medorũ, hęc ſunt: Arbanus, Soſarmus, Madidus, Chardices, Dioces, Phraortes, Diocles, Aſtyages, Darius, Cyrus. A Cyro antea Perſæ habuerunt imperium. Vnde extunc non Medorum, ſed Perſarum imperatores principaliter ſupputantur, vſque ad Alexandrum Magnum. Poſt quem Ptolemæi imperauerunt in Ægypto. Quibus poſtmodum ſubiugati, imperauerunt Antiochiæ reges. Poſt quos, totum orbem obtinuerunt Romani. Nunc ad Hebraicã hiſtoriam reuertamur, & reges Hebræos cum regibus Albanorum contemporaliter, verſificè conferamus. Eliam etiam & Eliſæum & alios Prophetas interſeremus. Cætera verſus habent.

De Madab rege Samariæ.

Nunc Madab regnat ſuper Iſraël, & male peccat,
Idola

Idola nam reficit, fit ei cum dæmone secta,
Sepius ante Baal thura nephanda parat.

De Ænea Syluio rege Albanorum contemporaneo.

Syluius Æneas Albano surgit honore,
Regna paterna tenens digno regit illa fauore,
Albanos muros amplificare volens.

De rege Iuda, nomine Bahasa contemporaneo.

Rex Iuda Bahasa, non est in lege fidelis,
Interimens Madab super eius sanguine sæuit,
Omnia quæ sua sunt interimenda dedit.

De Latino Syluio rege Romanorum contemporaneo.

Prosilit in regnum nunc Syluius ille Latinus,
Militis officio præ maior, & agmine primus,
Obtinet & Latij rure mariq; sinum.

De Hela rege Israël, quem occidit seruus eius Zambri.

Nunc moritur Bahasa rex Israël, vnde leuatur
Filius ipsius Hela, de more vocatus,
Seruus ei Zambri sustulit ense caput.
Regnabat Zambri seruus Domino iugulato,
Ira mouet populum pro crimine morte patrato,
Aduersus Zambri, rex nouus alter erit.

Amri rex Israël occidit Zambri.

Rex nouus est Amri, cuius feritate necatur,
Traditer, & corpus aula pereunte crematur,
Israël hunc Amri, quærit habere caput.
Peccat rex Amri, Domini iussis alienus,
Nam fuit idolatra, phano libamine plenus,
Lucus ei domus est, ad male facta nemus.

De Alba Syluio rege Albanorum contemporaneo.

Syluius Alba venit, cui regni copia cedit.
Tempore quo Samnis, vrbs condita Samne recedit,
Samnia pòst, Romæ prælia multa dedit.

De Achab rege Israël, & de Elia propheta contemporaneo.

Mortuus est Amri, sed Achab rex Israël eius
Filius, ante Baal peccauit in idola peius,
Et reficit Iericho nunc inhibente Deo.
Nunc & Elias est, summus per secula vates,
Qui iubet vt pluuiæ, cessent per tempora latè,
Dum cessant pluuiæ, fit metuenda fames.
Rex iratus Achab, vatem iugulare minatur,
Vir fugit vlterius, cœlesti voce vocatus,
Cui cibus est, coruo sæpe ferente, datus.

Orauit Elias, & non pluit annis tribus & mẽsibus sex: ipse autem iacebat in petra, & pascebat eum coruus.

Dum latet in petra Domino mandante Propheta,
Pascit eum coruus, sed aquam dat subdita petra,
Sic & aquas alibi prorsus adesse vetat.
Post annos tres, & menses sex venit Elias,
Et facit vt pluuiæ populis per climata fiant,
Nam mala corrigere, rex properanter hiat.
Idola per patriam, seu templa prophana cremantur,
Atq; sacerdotes, in eorum parte necantur,
Quot vbi rex cedit, gratia summa redit.

De Ægypto Syluio rege Albanorum contemporaneo.

Syluius Ægyptus regnum suscepit idipsum,
Condita nunc legitur vrbs regia magna Corinthus,
Nunc Albanorum fulget in orbe forum.
Pascitur Elias nunc, per carecta Sidonis,
Suscitet vt puerum, fert fœmina plena doloris.
Quem vidua viuum reddidit ipse sceris.
Nunc sub iunipero, cibus est pro vate paratus,
Quadragies reuoluta dies, quem ferre notatur,
Vnde propheta Dei viuere posse datur.

De Capi Syluio rege Albanorum contemporaneo.

Itala regna tenet Latij Capi Syluius heres,
Castraq; per patriam sublimia fertur habere,
Marsia subiicitur, digna tributa ferens.

Elias vngit Iehu in regem Israël, & vngit Eliseum in prophetam.

Transit Elias nunc Domino mandante Damascũ,
Vngat apud Syrios Azael, quo ritè peracto,
Vngat & in populum, quem vocat ipse Iehu.
Vngat Elisæum vatem, verè Pharisæum,
Cuius & obsequiis, regnum tueatur Hebræum,
Et doceat populum semper amare Deum.

Achab rex Samariæ triumphat super triginta reges, qui obsederunt eum.

Nunc & Achab rex Samariæ, certamine victus,
Clausus Samaria muris, claususq; relictus,
Ter denos reges obsidione timet.
Hos omnes deuicit Achab, rex Israëlita,
Rex Syriæ Benadab fugit a statione petita,
Et reliqui reges exsuperantur ita.
Rursus Achab contra Syrios & castra Syrorum,
Millia centena gladio deleuit eorum,
Bis decies mille tunc redière domum.
Qui redière domum, subitò cuncti perierunt,
Vrbis enim muri super illos tunc ceciderunt,
Sed regem Benadab vix abiisse ferunt.
Tunc metuens Benadab, legitur latuisse cubili,
Vnde rogatur Achab, loculo nunc parcere vili,
Quo latuit Benadab, ne perimatur ibi.
Victor Achab, parcens victor, dum possidet arcem,
Iam regem Benadab sub fœdere fortius arcet,
Sic datur ambobus pace redire domum.

De Carpenate rege Albanorum contemporaneo.

Nunc Carpenatos patria regnabat in illa,
Magna Tiburtina fuerat tunc, nata sibylla,
Regnat Ochozias quem generauit Achab.

De Ochozia rege Israël contemporaneo.

Tunc nec Ochozias à criminis arce quieuit.
Ipse Deum spreuit: nam thura deis adoleuit,
Tunc & Eliæ, sic nuncius (inquit) ei.
Tu quia peccasti (dicit Deus) en morieris,
Et veniam vitæ nulla ratione mereris,
Rex timet, & subitò verba remandat ei.
Missus ad excelsa quò vates sederat antè,
Dum properat princeps regis, turba comitante,
Intonuit vati verba superba satis.
Serue Dei, citò surge veni, rex te vocat, inquit,
Ille refert, Si sum Domini, vos deuoret ignis,
Dixit, & igne Dei, turba perusta perit.
His citò consumptis similis legatio venit,
De quibus & totidem mox cœlica flamma peremit,
Ex quibus hæc regi dicere, nemo redit.
Bis quinquagenis, bina vice morte peremptis,
Rex timuit, quia turba luit mandata videntis,
Legatos humiles rursus adire iubet.
Dum missus prostratus humi pro pace precatur,
Impetrat vt non sic, sicut reliqui moriatur,
Sic ab Elia, vir viuus abire datur.

Elias & Elisæus transeunt Iordanem, sicco pede, & spiritus Eliæ duplex fit in Elisæo.

Flumen Iordanis quem circuit orbis Hebræus,
Transit Elias nunc, seruusq; sequens Elisæus,
Quo baptisari pòst tulit ipse Deus,
Spiritus ipsius duplex datus est Elisæo,
Nemo sibi similis populo nascetur Hebræo,
Sed Nazareni gloria maior eo.

Elias defertur in cœlum in curru igneo, vidente Elisæo & aliis multis.

Igneus est currus submissus ab æthere cœli,
Viuus Elias, quo scripto perhibente resedit,
Viuere perpetuò cui Deus ipse dedit.
Igniti cernuntur equi, qui lora tulerunt.
Turba prophetarum, gemitum pro patre dederunt,
Qui testes rerum tempore semper erunt.

Elisæus traxit aquam de silice, quæ dum flueret longius, versa est in sanguinem.

Rex Iudæ Iosaphat, rex Israel est modò Ioram,
His sociatus Edon, rex est de vertice Pharan,
Tres super arua Moab, regia castra parant.
Torrida deserti dum per loca signa feruntur
Flumina deficiunt hominesq; siti moriuntur,
Personat in cœlum clamor & ante Deum.
Cumq; siti populus moriens vrgetur Hebræus,
Imperat in lapide fieri foueas Elisæus,
De quibus & fluuios, protulit ipse Deus.
Dulcis aqua fluuiis exercitus est recreatus,
Dum fluit inferius, sapor & color est variatus,
Sanguis enim rubeus fluxit in omne latus.
Fluxit & vsq; Moab regem, qui sanguine viso.
Æstimat occisos reges tres, agmine nisos,
Vt rapiant spolia, currit & ipse citò.
Occupat incautos exercitus Israëlita,
Interiit cum rege suo populus Moabita,
Omnia depereunt in regione sita.

De Tiberio rege Albanorum contemporaneo.

Regnat Tiberius, qui Tusco flumine mersus,
Nomina dat Tiberi, nec enim fuit inde reuersus,
Nam prius hæc Alba nomen habebat aqua.
Nunc oleum modicum per vascula plurima creuit
Filius & viduæ, vita redeunte resedit,
Panibus ex denis plebs saturata redit.

Naaman Syrus & leprosus curatur ab Elisæo.

Leprosus Naaman curatur vate ministro,
Lepra caput Giezi, qui munera poscit ab ipso,
In Iordane necans missa securis erat.

Elisæus per medios hostes transit illæsus.

Hostibus obsessus Elisæus vt interimatur,
Prosilit in medium, loquitur, bene concionatur,
Nullus eum tetigit, cùm loqueretur eis.

De eodem.

Hostis ait monstrato magis nobis Elisæum,
Quem vatem reuerenter habet populus Pharisæus,
Ille refert, venias, ecce videbis eum.
Mentibus obscuris & sensibus infatuatis,
Nescia gens Syriæ sequitur vestigia vatis,
Samariæ portas, quos & inire facit.
Nunc iubet inclusos perimi rex Israël, hostes,
Ast Elisæus ait, caueas rex, lædere fortes,
Non decet innocuos perdere morte viros.
Noscis enim gentes istas non esse nocentes,
Vade ciba iuuenes, tua, me duce castra petentes,
Simpliciter veniunt, ite, parate cibum.
Nemo viros læsit, gens hospita fessa quieuit.
Pace data, ratione rata, rex cautus obedit,
Hospitibusq; cibos curia larga dedit.

Samaria obsessa & nimia fame compressa, mane per Elisæum tantam habet abundantiam quòd modius similæ datus est pro denario vno.

Rex Syriæ cùm Samariæ circundaret vrbem,
Igne, fame populum, longa statione perurget,
Ter denos reges obsidionis habens,
Pressa fame mulier, puerilia membra vorauit,
Tunc Elisæus ait, Dominum pro pace rogaui,
Ipseq; diuitias cras sine fine dabit.
Triticeas, cras, diuitias hæc turba tenebit,
Cras modius similæ, solùm nummisma valebit,
Qui timet esuriens, cras satiandus erit.
Dicit ei quidam, Si fundant sydera cœli,
Semina triticea, tu non potes ipsa mereri,
Qui promissa geris, cras quoq; falsus eris.
Iustus ait, Quæcunque loquor completa videbis,
Visaq; non capies, incredule: nam morieris,
Israël eripitur, tu maledicte peris.
Nocte sequente, furor cœlo minitante tumescit.
Rex Syriæ cum gente sua fugiendo recessit,
Miraq; pompa Syri, tota remansit ibi.

Mane

Mane sub aurora spolium plebs ferre laborat,
Obtinet ex hora quacunq; propheta perorat,
Credere qui spreuit, deperit absq; mora.

De Agrippa rege Albanorum contemporaneo.

Ordine dum Latium suscepit Agrippa decorem,
Eius ab imperio tulit Alba frequenter honorem,
Maxima per populos prælia sæpe mouent.

De Iehu rege Israël contemporaneo.

Rex nonus erigitur Iehu, vindex Elisei,
Cuius & ense, rei, reges perimuntur Hebræi,
Ioram cum Iosaphat, sic iubet ira Dei.

¶ Chronica.

NOta quia post Ioram regem Iuda, regnauit filius eius Achazias. Post quē regnat filius eius Iohas. Post quem regnat filius eius Amasias. Post hunc regnat filius eius Achaz annis 40. Post hūc Iohatham, filius eius regnat annis 16. Post Achaz, Ezechias regnat filius eius. Omnes isti reges erant legis præuaricatores. Propterea Elisæus vnxit Iehu, in regem extraordinariū: qui ex mandato Dei occidit Ioram & omnes filios eius, omnemq́ue progeniem eorum.

De Iehu.

Terq́; quaterq́; decem natos Ioram iugulauit,
Et genus illorum multa feritate necauit,
Omnis & idolatra, rege necante cadit.
Templa Beelzebub, sed & idola cuncta deorum,
Atque sacerdotes penitus deleuit eorum,
Misit in ariolos mortis vbiq; ferum.
Vndiq; Pythonem rex propulit a regione,
Diuinos necromanticolos deponit honore,
Munda domus Domini, gaudia digna fouet.

Iohas regnat in Israël.

Defuncto Iehu, Iohas succedit iniquus,
Crimine retitus vir ad idola phana petitus,
Filius est Iehu, sed Deus odit eum.
Tædia iam pariunt Domino peccata virorum,
Iam quasi non fieri statuit defensor eorum,
Idola dæmonibus nanq; fouendo colunt.

Asahel rex Syriæ affligit Israël.

Rex Syriæ iam tunc Asahel percussit Hebræos,
Israël opprimitur, timor & dolor est Pharisæo,
Sæpe Deum repetunt, nec Deus audit eos.

De morte Elisæi prophetæ.

Æger & exiguus nunc corpore stans Elisæus,
Fine diem claudit, populus quem plangit Hebræus,
Israël & Iudas tunc sepeliuit eum.
Post obitum vatis sunt vndiq; præuaricati,
Samariæ reges quotquot sunt tunc renouati,
Igne, fame, ferro, culpa necauit eos.

De Aremo Syluio.

Syluius Aremus patrio succedit honore,
Cuius ab officio multo nitet Alba decore,
Pace frui voluit regna quieta colens.
Mergitur in Tiberi fluuio, natusq́; relictus,
Contra Samnites, certamine præbuit ictus,
Dira per Apuliam plurima bella parans.

De Osea rege Samariæ.

Tunc in Samaria celebris regnabat Osea,
Cuius temporibus plebs debilitatur Hebræa,
Nempe tributariam litera narrat eam.

De Salmanasar rege Assyriorum, qui captiuauit Hebræos.

Surgens Salmanasar, magnus rex Assyriorum,
Marte capit regem, loca depopulatur eorum,
Vincula rex patitur, datq; tributa solum.
Tandem Samaria vario certamine capta,
Arma, viri, spolia, sunt cuncta sub hoste redacta,
Plebs & in exilio crimina prisca luit.
Finibus Assyriæ resident super arua Medorum,
Ad fluuium Gozan, habitatio stabat eorum,
Vtraque pars fluuij præbet vtrinq; forum.

Habitatores Babylonici in Samaria deuorantur à serpentibus & vrsis & leonibus.

Hospite stat vacua prouincia Samaritana,
Arida montana remanent, spinosaq́; plana,
Incola non agitur, prædia nullus arat.
Salmanasar iubet, his Babylonis adesse colonos,
Quos facit in patria dominos, terraq́; patronos,
Atq; tributario mandat arare solo.
Non placet hic Domino sufferre viros Babylonum,
Tradit eos vrsis, disperdit in ore leonum,
Escaq́; serpentum sunt, velut herba boum.
Venit ad Assyrios turba pereunte querela,
Mittat eis rex Salmanasar, pro clade medelam,
Nanque perit patria tota, vorante fera.
Mittat eis homines, cœlestia iussa colentes,
Serpentes, vrsosq́; malos remouere potentes,
Et dare Samariam, viuere pace bona.
Vnde sacerdotes ad eos mittuntur Hebræi,
Dogmata sancta Dei, qui lege colant Mosei,
His ibi transpositis, pax bona venit eis.
At licet hi fuerint qui mittebantur Hebræi,
Non coluêre Dei legem, tanquam Pharisæi,
Pars etenim legis pauca, remansit eis.
Et quia Samaria tunc lege remansit inanis,
Rarò contuntur Iudæi Samaritanis,
Sicut & in scriptis, pagina sancta canit.
Sola tribus Iuda permansit in vrbe superstes,
Hierusalem non sensit eas, quas assero pestes,
Nec tamen a sceleris pondere munda fuit.

De Auentino rege Albanorum contemporaneo.

Surgit Auentinus rex, cuius nomine primo,
Montis Auentini nomen processit ab imo,
Corpus Auentini regis habetur ibi.
Tunc Ezechias statuit succidere lucos,
Astaroth & Baalim confregit vbiq; caducos,
Vndiq; Pythones prorsus abire monet.
Æneus hic serpens quem suspendit Moseus,
A populo colitur, veneratur eum Pharisæus,
Æneus ille draco, creditur esse Deus.

Hunc Ezechias mandauit in igne refundi,
Et reliquos hinc inde deos minuendo retundi,
Inde domus Domini terraq́; munda fuit.
Sola tribus Iuda, non seruierat in Niniuitis,
Nulla tributa sibi populus per tempora misit.
Soli Iudaei tunc coluêre Dei.

Sennacherib captiuauit Hebræos.

Salmanasar moritur, qui captiuauit Hebraeos,
Sennacherib succedit ei, pulsans Pharisaeos,
In terra Iuda, circiter angit eos.
Omne genus pecorum praedamq́; ferens populorum,
Transtulit in Niniuen, quia copia plangit auorum,
Solaq́; Hierusalem saluat in vrbe bonum.
Tunc Ezechias cupiens captare fauorem,
Thesaurum templi dat ei, totumq́; decorem,
Nec tamen in melius corda ferina mouet.
Assyriae dum Hierusalem rex, obsidet vrbem,
Motibus assiduis populum belliq́; perurget,
Inq́; Deum coeli probra superba dedit.
Flectite colla meis, si viuere vultis Hebraei,
O vos Iudaei delete libros Mosei,
Omnia quae colitis, spernite iussa Dei.
Cuncta Deus mihi regna meus Nesarach superauit,
Et vestrum reliquosq́; deos sibi suppeditauit,
Amodo vos illi sacrificetis, ait.
Plebs Domini super alta sedens pinnacula muri,
Pectore tam duris poterat sermonibus vri,
Turba Dei siluit, lingua superba furit.
Venit Esaias Domino mandante propheta,
Qui timidis reparat populis solatia laeta,
Regia ne timeant verba superba vetat.
Tunc ait, Ecce perit rex qui vos perdere quaerit,
Quem Deus ipse ferit, nullo valet orbe tueri,
Angelicis gladiis iam feriendus erit.
Nocte sub alterna gens interiit illa superba,
Millia bis centena cadunt, virtute superna,
Vndiq́; constrata signa vel arma vacant.
Mane sub aurora, rex agmina perdita plorat,
Territus ex hora, cessit regionis ab ora,
Turba Dei resilit, mira videre foras.
Dum redit in patriam Niniuen, rex Assyriorum,
Ante Deum Nesarach, plangit male gesta suorum.
Tunc quoq́; natorum sensit adesse dolum.
Ramalech & Serasar de regis semine nati,
Patris ad interitum stant, ante patrem gladiati,
Quem nece percutiunt tollere regna rati.
Monte sub Armenia latitant fratres patricidae,
Plangit eos Niniuen, plebs Israëlitica ridet,
Succedit Seradon patre cadente suo.

Incipit historia Tobiæ contemporanea.

Non decet immemores nos versibus esse Tobiae,
Cuius opus legimus coeli placuisse sophiae,
Vixit & ipse piè noctibus atq́; die.
Corpora caesorum sub regibus Assyriorum,
Fertur Hebraeorum solus sepelisse virorum,
Tempore Salmanasar captus & exul erat.
Qui media dum fortè die somno requieuit,
Stercus hirundinis, intima luminis eius ademit,
Sic annis denis caecus ab inde gemit.
Deditus his poenis, vir pascitur ex alienis,
Diuitias quia iam dederat largitus egenis,
Saepe cibo caruit, prandia nemo dedit.
Caecus vbi fuerat, pauper, miser, absq́; medela,
Pauperiem celat, sine murmure, sine querela,
Cùm mala tanta ferat, mente quietus erat.
Vxor adinuentis cùm pasceret hunc alimentis,
Hoedus ei datus est, transmissus ab aede parentis,
Voce vir audita, territus inquit ita.
Hoedus adest, dic vnde venit, dic vnde tulisti?
Si furtiuus erat, cur tollere non timuisti?
Furta reperta dolo, tollere nulla volo.
Anna furens tota loquitur de parte remota,
Mente tua tot amiser es, mala sunt tua vota,
Nos mala tanta vocant, nec Deus illa notat.
Diues eras, miser es, si diuitias tenuisses,
Plus tibi diuitiis quam religione dedisses,
Ecce fame morimur, nec videt ista Deus.
Si tua facta Deus tanquam bene gesta notaret,
Restaurans oculos tibi, non alimenta negaret,
Imò quod appeteres, cum pietate daret.
Filius vnus erat Tobis caeco seniori,
Cuius & ipse pater, nimio connexus amori,
Ne puerum perdat, vult magis ipse mori.
Dicit ei genitor, Mihi dena talenta fuerunt,
Quae sub conscripto debet mihi iure Gabellus,
Haec tibi si peteres commoda longa dares.
Do tibi rescriptum, quo iure tibi caueatur,
Partibus Indorum manet, vrbe Rages habitator,
Perge, vale, fili, prospice (quaeso) tibi.
Ille refert, Ignoro vias, ignoro meatus,
Si tamen vllus erit iuuenis mihi consociatus,
Suscipiam factum te mediante datum.
Stans puer ante fores, iuuenem videt ipse morantem.
Vt peregrinantem, baculumq́; peramq́; parantem,
Renibus accinctum perspicuumq́; virum.
Dicit ei Tobis: Iuuenum pulcherrime, quò vis?
Ille refert, Quid vis? tecum volo pergere si vis,
Si socius fias, en tibi monstro vias.
Angelus est Raphaël, stans sub specie iuuenili,
Cui loquitur Tobis, ductusq́; manu pueri,
Ingreditur thalamum, patre fauente sibi.
Dicit ei Raphaël, Sint gaudia magna Tobia,
Retulit ille gemens, Mea gaudia quomodo fient?
Dum mihi sint tenebrae, nullaq́; laeta dies?
Esto animo fortis (Raphaël ait) ecce mereris,
Vt citò cureris, qui perdita lumina quaeris,
Cur modò conquereris? crede, beatus eris.
Rursus ait senior, miratus ob ista Tobias,
Vnde venis? quod nomen habes? ait hic, Ananias,
Mittere si cupias, insinuabo vias.
Spondeo me verè, sociumq́; ducemq́; fidelem,
Vrbe Rages habitatorem cognosco Gabelem,
Indeq́; si quaeret dena talenta feret.
Mater ait, Permitto magis bona cuncta perire,
Quàm tenerum peregrè puerum patiamur abire,
Desine tu iuuenis, verba relinque via.
Tunc pater inquit ad haec, iuuenes huc ambo venite,
Trado tuae fideli puerum, constanter abite,
Det Deus omnipotens prosperitatis iter.
Angelus est Raphaël, qui dicitur hic Ananias,
Ductor adest pueri Deus, ignorante Tobia,
Quicquid eis fiat, carpit vterq́; vias.
Flumen erat Tigris de fonte fluens paradisi,
Cuius aquis visis, fluuij sunt littore nisi,
Atq́; pedes Tobis fortè lauabat ibi.
Prosilit hinc piscis validus mordere Tobiam,

Hic

Hic vbi piscis hiat, timet, & vocat huc Ananiam,
Ecce furens piscis, dicit, Adesto mihi.
Ille refert, Extende manus, fauceśq; capessas,
Tolle moras, trahe, pelle foras, caro conferet escas,
Cepit, & obtinuit, traxit, ad arua tulit.
Dicit ei socius, Cultro citò viscera finde,
Grandis enim medicina tibi promittitur inde,
Si iecur hinc tuleris felq;, beatus eris.
Capta puer cadit citò viscera, sic & obedit,
Lassus humi sedit, sapido de pisce comedit,
Et satur abscidit, consocioq; dedit.
Pergit homo felix, quia subditus est Raphaëli,
Cum domibus quærit, celer appropiare Gabeli,
Suscipit hunc Raguel, vir patruelis ei.
Cognitus ergo puer fit, & a Raguele receptus,
Charior effectus, quæcunq; rogaret adeptus,
Filia cum patre visa puella placet.
Sara decora satis fuit vnica filia patris,
Septenis coniuncta viris, iisdemq; necatis,
Dæmonis Asmodei peste perire dati.
Hanc petit vxorem, socio mandante Tobias,
Consensus ipse pater, negat hoc, ait huic Ananias,
Trade, nihil timeas, prospera cuncta scias.
Asmodeum iam dæmonium vinctum relegabo,
Et tibi ne noceat sponsalia tuta locabo.
Securos aditus, dixit, vtriq; dabo.
Annuit ergo pater materq;, paranda parauit.
Nomine coniugij, Sara puerum sociauit,
Sanctus ei Raphaël, Nil timeatis, ait.
Iudaico more doctus Raphaëlis ab ore,
Mundus ab vxore iacet hîc, donec satis oret,
Orat vt vxore dante, propago foret.
Piscis ibi iecoris partem, iubet igne cremari,
Vt fumi virtute, queat phantasma fugari,
Plena salus iuuenis saluaq; vita fuit.
Dum puer interius, sponsa coëunte meratur,
Sicut & antè solet morituro tumba paratur,
Ad vitæ spatium, spes bona nulla datur.
Mane resurgentes, vbi conspexêre parentes
Gaudia mirificant viuum remeare videntes,
Tunc iuuenis vita salua remansit ita.
Dæmone deuicto, gaudente domo Raguelis,
Sanus & incolumis puer est studio Raphaëlis,
Alterius causa cura resurgit eis.
Angelus inquit ei, Commendo te Raguelo,
Ibo referre tibi detenta talenta Gabeli,
Interea requies hîc tibi (dixit) erit.
Tunc abiit, secumq; tulit rescripta Gabelo,
Ille dedit quæcunq; petit, vexitq; camelo,
Dupla dedit puero dena talenta suo.
Re bene patrata, solennia sunt celebrata,
Coniuge dotata, connubia sunt renouata,
Pondere duplata dena talenta data.
Tempus adest, & abire placet, iussis Ananiæ,
Nanq; patris lachrymosa satis stat causa Tobiæ,
Est sibi nulla quies, nullaq; læta dies.
Quumq; vale dicto, sponsa comitante rediret,
Præcedensq; canis ad tecta paterna veniret,
Insinuante cane, singula læta manent.
Instruitur iuuenis Tobis, dictis Ananiæ,
Vnguento iecoris, oculos palpare Tobiæ,
Vt careant tenebris aspiciantq; diem.
Vngit eum iuuenis veniens iussu Raphaëlis,
Donaq; cum sponsa præsentat ei Raguelis,
Lumina reddit ei lumine dante Dei.
Narrat & acta viæ quæcunq; fuêre Tobiæ,
Quam bene quamq; piè fuerit studiis Ananiæ,
Gaudet adista pater, cunctaq; gesta placent.
Quærit & a socio, quis sit, quo climate venit?
Ille refert, Veni transmissus ab æthere cœli,
Angelus hic Raphaël sum medicina Dei.
Quæ mala pertuleras, diuina potentia vidit,
Me meritis conferre tuis solatia misit,
Lumina me voluit sic reparare tibi.
Euolat hoc dicto, puero cum patre relicto,
Vnde prius venit, saltus remeauit in ictu,
Vir miratus eum, laudat amatq; Deum.

De Nathanabo magistro Alexandri Magni per idem tempus.

Nathanabus rex atq; magus doctissimus ipse,
Primus Alexandri doctor fuit atq; magister,
Imò pater pueri matre latente fuit.

De Procace rege Albanorum contemporaneo.

Nunc regnat Procax, nûc primùm Sidon & Argus
Pondera, mensuras condunt libramine paruo,
Terrarum populus iam noua iura serunt.

De Esaia propheta per idem tempus.

Nunc de Messia preconia fert Esaias,
Ecce Deum pariet sine semine virgo Maria,
Viderat & Gedeon vellere signa pia.
Vellere compluto fuit area sicca sub vdo,
Vicerat & Gedeon populo pugnante minuto,
Hæc ego de Christo signa fuisse puto.

Regi Ezechiæ additi sunt quindecim anni ad vitam.

Prælia sopita sunt, mortuus est Niniuita,
Rex Ezechias metuens decedere vita,
Æger in extremis, corde precatur ita.
O pietas immensa Dei super æthera cœli,
Tu nosti quid seruierim, quàm mente fideli,
Ad spatium vitæ nunc miserere mei.
Venit Esaias cœlesti voce iubente,
Elongare dies regis, releuare iacentem,
Annos quindenos dat, miserante Deo.

Procurator Nabuchodonosor regis Babylonis venit Hierusalem.

Nunc venit Beradach missus regis Babylonis,
Scrutatur templum cunctaq; decus regionis
Debiliora loci, diuitiasq; fori.
Diuitias regis videt, aurum, pallia, vestes,
Non erat ornatus regis, neq; gaza superstes,
Nec templi velum, quod latuisset eum.
Stultitiam regis Esaias vidit, & inquit,
Nil intentatum Babylonicus iste relinquit.
Cuncta potest domino visa referre suo:
Arguo te regem populum, magis arguo Iuda,
Clausa prius fuerant sibi, iam sunt omnia nuda,
Non ea iam nostra, plus aliena puta.
Amodo sunt quæcunq; tenes regis Babylonis,
Vos faciet seruos, captiuitatisq; colonos,
Omnia diripiet castra referta bonis.
Eunuchos faciet regis Babylonia natos.
Iam video populos seruos hinc inde locatos,
Regis in obsequium posteritate cadunt.

De Manasse rege Iudæorum.

Nunc Ezechias vita rex tempora claudit,
Succedit Manasses natus, plebs tota subaudit,
Non amat iste Deum: sed Deus odit eum.
Suscipit ariolos & lucos plantat iniquè,
Astaroth & Baalim colit & veneratur vbique,
Idola per patriam iam fabricare libet.
In medio templi iubet idola fana locari,
Mandat adorari, iubet illis sacrificari,
Peccauit Iudas desipuitq́, magis.
Voce prophetarum Deus illis sæpe minatur,
Samariæ similis, quod & ipsis pœna paratur,
Turba minas Domini pessima non timuit.

De Amon rege Iudæ filio Manassæ.

Mortuus est Manasses, succedens filius eius,
In Iuda regnauit Amon super idola peius,
Quem superasse patrem phana colendo, patet.
Vixit Amon modicum, nam seditione suorum,
Fine suo clausus finem dedit ipse malorum,
Turba reos iussit mortis inire forum.

De Iosia rege Iudæ filio Amon.

Natus Iosias recipit pro patre coronam,
Idola destruere sit regia curia prona,
Pessima deposuit, conseruitq́, bona.
De medio templi tunc abstulit idola Solis,
Abstulit & lunæ, simili conflata fauori,
Phana Beelzebub non sinit ille coli.
Astaroth & Baalim, conflata manu Salomonis,
Omne quod in mundum per rura videt regionis,
Dissipat, & patrias ornat vbiq́, bonis.

De Iohas rege Iudæorum contemporaneo, filio Iosiæ.

Iosias moritur, Iohas diademata quærens,
Non sequitur benè gesta patris, sed criminis hæres,
Extitit idolatra pessima phana gerens.

De Amulio rege Albanorum contemporaneo, & de Numitore fratre eius, & de natiuitate Romuli & Remi.

Semine procacis duo sunt reges modò nati,
Amulius simul & Numitor sunt ritè vocati,
Qui regnum Latium tunc habuêre simul.
Amulius regnum rapuit, pulso Numitore,
Rura colit Numitor, patrio destitutus honore,
Seq́, sui regni sorte, carere dolet.
Filia Vestalis fuit Ælia tunc Numitori,
Mœcha fuit, geminos peperit Marti genitori,
Fertur & inde mori filia lege fori.
Tunc gemini clam sub Tiberis sunt rupe locati,
Quos meretrix lupi rapuit pro munere fati,
Officio matris, nutrit, amatq́, satis.
Quos tulit exiles ætate, fouet iuueniles,
Corpore consimiles animo miratur heriles,
Sed quis eos genuit, stans lupa cauta silet.
Romulus & Remus censentur ab inde vocari,
Et patriæ variis pastoribus associari,
Qua recolenda greges candida sylua parit.
Egregios iuuenes pudet ignorare parentes,
Et lupa fert ipsos Tiberi iacuisse latentes,
Qua male proiectos, ipsa leuauit eos.
Dixit & Amulium pepulisse domo Numitorem,
Et iuuenum matrem, viuam sepelisse furore.
Perderet & prolem, si manifesta foret.
Corde tument iuuenes, multoq́, sequente dolore,
Pro matris planxêre satis, proprioq́, pudore,
Vt cadat Amulius, corda manusq́, mouent.
Romulus & Remus, socios habuêre latrones,
Amulium perimunt, & auum releuant Numitorē,
Et citò per Latium prælia dira mouent.
Regna tenet Numitor valida virtute nepotum,
Vt sibi succedant, dat auus sententia votum,
Romulus in totum regnat, habetq́, locum.
Tunc Zacharias vates, erat ordine magnus,
Nunc & in Ægypto loquitur mirabilis agnus,
Tunc & Olympiadis mentio prima fuit.
Primus Olympiadis quē tempore ponimus annum,
Ad casum Troiæ tercentum perficit annos,
Insuper & centum, chronica vera ferunt.
Lector Olympiadem quid sit, si noscere quæris,
Ludus apud veteres solitus quinquennis haberi,
Signat Olympiadem, quum reuolutus erit.

De Ioachim rege Iudæorum.

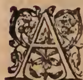
Rex erat idolatra Ioachim, dans phana deorum,
Spurcitiis cunctis quia pronus inhæret auorum,
Inquinat & fœdat templa per omne solum.
Tradit eum Dominus seruum regi Babylonum,
Census ab indigenis exquiritur & regionis,
Decidit a Domino plebs maculosa dolis.
Iudaicus populus liber prius vndiq́, visus,
Seruiit attritus constanter ad idola nisus,
Pœna flagellat eos rege colente deos.

PARTIS VIII FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM

Pars IX.

SIBYLLA PROPHETIZAT de Christo his temporibus.

Anno ab Adam 5081, à diluuio, 1359. à diuisione linguarum, 1258. Anno ab imperio Nini, 1300 annis. A destructione Troiæ 414, post Olympiadem sextam. Regnante Ezechia in Iuda. Regnante Osee, in Israël. Roma in monte Palatino, à Romulo & Remo, viuente adhuc auo suo Numitore, condita est. Eodem tempore Erithrea Sibylla de Christo dicitur versificè vaticiniū hoc protulisse.

Iudicij signum tellus sudore madescet,
Et cælo rex adueniet per secla futurus,
Scilicet in carne præsens vt iudicet orbem.
Vnde Deum cernent incredulus atq; fidelis,

Et cætera. Aliud quoque vaticinium Sibylla eadem de Christo prosaicè dixit sic: Postea in manus infidelium veniet. Dabūt alapas Deo manibus incestis. Et impurato ore, expuent in eum sputum venenatum. Dabit ipse ad verbera sanctum dorsum, & colaphos accipiens tacebit, ne quis agnoscat quò tendit verbum & vnde venit, vt inferis loquatur. Et corona spinea coronabitur. Ad sitim acetum, & ad cibum fel dabitur ei: hanc hospitalitatis mēsam Domino ministrabunt. Tu Iudæa insipiens, Dominum tuum non intellexisti, ludentem mortaliū sensibus, sed spinis eum coronasti, & horridum fel ei miscuisti. Velum templi scindetur, & media die nox erit tenebrosa nimis tribus horis, & suscepto somno morte morietur: & tunc ab inferis regressus, ad lucē veniet, primo principio resurrectionis ostenso.

Regnante Romulo, Salmanasar rex Assyriorum, duxit decem tribus Israël captiuas de Samaria in regnum Medorum, vt ibi habitarent super fluuium Mozim. Eodem tempore, Phalaris Siculus tyrannus, dum innocentes homines variis tormentis crudeliter assiduè affligeret, quidam faber ærarius, nomine Berillus, volens placere illi regi, & aptum suæ crudelitati munus offerre, taurum æneum fecit, cui ex latere, ianuam composuit, vt per eam homines cruciandi inducerentur, & dum ignibus suppositis vrerētur, non gemitum hominis, sed mugitum bouis emittere viderentur. Eundem itaque taurum æneum, tyrannus gratanter accepit, & ipsum fabrū in eum primitus posuit, vt ipse actor huiusmodi tormentum primus experiretur, & vbi alios extinguere proposuit, ipse mereretur extingui. Notādum est autem, quòd ab initio editæ Vrbis parricidia ibi esse cœperunt, & Romanum regnum asylum omnium aduenientium malefactorum vocabatur.

Versus Iuuenalis de vrbe Roma.

Et tamen vt longè repetas, longeq; reuoluas,
Nomen ab infami genitum deducis asylo,
Maiorum quisquis primus fuit ille tuorum,
Aut pastor fuit, aut illud quod dicere nolo.
Cætera de Roma sub nostro carmine promam.

Roma incipit.

Summa fit ex minima sub Martis sydere Roma,
Romulus & Remus primam tenuêre coronam,
Filioli Martis, sicut & acta sonant.
Quæ modò Roma sonat, fuit ante Valentia dicta,
Rebus ab antiquis vrbs paruula, sola relicta,
Nunc tenet imperium, iudicat omne solum.
Vrbs noua construitur, sed asylum Roma vocatur,
Vrbis circuitus, subitò signatur aratro,
Hoc signum nulli preteriisse datur.
Remus erat primus signi saltu violator,
Quem dux militiæ subitò percussit aratro,
Remus vt interiit, lex ea firma fuit.
Innumeri Romæ populi dum suscipiuntur,
Dumq; Sabinarum mulieres diripiuntur,
Guerra datur patriæ, bella Sabina patent.
Fœmina Tarpegia statuit tunc tradere Romam,
Prodita, quæ capitur, discerpitur, indeq; prona,
Tarpeiæ rupis nomina prima sonant.
Robore Romano stans subdita terra Sabina,
Sub Tacito iam rege suo, sua fœdera minat,
Vt sub pace sua viuere Roma sinat.
Rege sibi Tacito iam Romulus associato,
Præcipit ex populo centum residere senatu,
Quos facit in Latio iugiter esse caput.
Plebeios equites tunc rex ibi primus adegit,
Idola constituit, Romanaq; templa peregit,
Omne solum Latij, cum probitate regit.

Romulus in Capria fertur cecidisse paludem,
Qua, rapuit regem fantastica fœmina ludens,
Indeq́; non rediit, qua cecidisse pudet.
Nunc erat Osea praeclarus in orbe propheta,
Cuius de Christo legimus praeconia laeta,
Tunc Nabuchodonosor sedit in arce Sion.

Nabuchodonosor rex Babylonis expoliat & captiuat Iudæam, & ponit ibi regem pro se, nomine Sedechiam genere Iudæum.

Nunc Nabuchodonosor rex impius est Babylonis,
Obtinet imperium, furit vndiq; more leonis,
Dissipat & retinet climata cuncta soli.
Vicerat Arphaxad, dominum regemq́; Medorum,
Pamphiliam, Phrygiam, regnum caput Assyriorum,
Orbem Iudaicum vastat & omne ferum.
Templa Dei veri iubet vndiq; rex aboleri,
Se solum per regna Deum mandauit haberi.
Nemo sibi similis clade tyrannus erit.
Hic regem Ioachim vinctum deportat Hebreum,
Atque catenatum populum ducit Pharisaeum,
Omne quod est sanctum, iudicat esse reum.
Vinxit Hebraeorum tunc millia dena virorum,
Ex omni Iuda de collegio meliorum,
Atq; nouum regem iussit habere solum.
Rex nouus est ex Iudaeis, dictus Sedechias,
Cui Nabuchodonosor iubet omnia subdita fiant,
Qui legem Domini perdere prorsus hiat.
Fit quasi Chaldaeus populúsq; scelerosus Hebraeus,
A facie Domini proiectus erat Pharisaeus,
Iudicio coeli factus vbiq; reus.

Nabuchodonosor destruxit Hierusalem & templum, populumq; seruum facit.

Erigitur rex ille nouus contra Babylonem,
Fraus patuit, rex intumuit, plenusq́; furore,
Rursus in Hebraeos praelia dira mouet.
Vrbs bona Ierusalem praecingitur obsidione,
Sustinet & rabidum per tempora longa leonem,
Intus & exterius turba caduca dolet.
Rex nouus incautus, nimio iam tempore clausus,
Cum iam Chaldaeis obsistere non foret ausus,
Per medium muri lapsus ab vrbe ruit.
Qui fugiens capitur, vincitur, & exoculatur,
Natus vterq; suus, patre conspiciente necatur,
Vrbs quoq; Hierusalem diruta tota iacet.
Destruitur templum, sed primitus expoliatur,
In populo Domini miranda ruina paratur,
Vir cadit & mulier, pes, manus, atq; caput.

De Nabuzardan principe coquorum Babyloniæ.

Vir Nabuzardan, princeps malus ille coquinae,
Addidit apprima casum tormenta ruinae,
Ex omni populo nil remanere sinens.
Transtulit ex plebe pueros simul & mulieres,
Agricolas cum pace domi iussit remanere,
Aurea vasa Dei prorsus ab vrbe ferens.
Ex auro binas tunc detulit ille columnas,
Quas Salomon quódam formauerat arte rotundas,
Sustulit altare perspicuumq; mare.
Forma columnarum quas plaga tulit Babylonum,
Ter senos habuisse datur numeros cubitorum,
Non poterant currus, nec iuga ferre boum.
Transfertur Iudas nunc funditus à regione,
Migrat, & arua colit seruiliter in Babylone,
Ira Dei facit haec, sicut & antè solet.

De etymologia huius nominis Nabuchodonosor.

Quid sonet hoc nomẽ Nabuchodonosor, videamus,
Quo casu, qua sorte fuit, si gesta feramus,
Rem satis ignotam, prodigiumq́; damus.
Nascitur incerto coitu puer ex muliere,
Fœmina mœcha domi puerum non ausa tenere,
Proiicit in syluam, nil pietate gerens.
Bubo reseruat eum, lactat capra, virq́; leprosus
Fortè venit miseransq́; capit puerum speciosum,
Nominat & puerum vir Nabuchodonosor.
Hoc nomen tria continet haec, quae iam memoraui,
Quae tria componens hoc nomine vir numerauit,
Sicut & inferius pagina lecta canit.
Nabuc, idest bubo: chodn, capra: nosora, lepra,
Haec tria singula, tam bene consona, nomina tetra,
Sunt Nabuchodonosor, sic docuère metra
Armena lingua noscas haec dicta fuisse,
Haec & ab Armenis fateor me sic didicisse,
Amodo rex idem, somnia magna videt.

De tribus pueris Anania, Asaria, Misaël, & de puero Daniele consocio eorum.

Iudaicus populus migrauerat in Babylone,
Dum pueros Nabuchodonosor tulit a regione,
Quos & in obsequiis eius adesse monet.
Indeq; forte Dei multi pueri Pharisaei,
Germinis Hebraei qui iussa colunt Mosei,
Moribus aulicis consamulantur ei.
Vestibus ornari iubet hos aulaq́; morari,
Carnibus egregiis semper vinoq; cibari,
Moreq́; regalis praecipiebat alis.
Asfanat eunuchus datus est custos puerorum,
Et Manasar socius conuiuia fecit eorum,
Deliciis pueros qui resouere volunt.
Tunc Azarias, Misael, Daniel, Ananias,
Viuere mente pia coeli didicère sophia,
Regis ad obsequia, dum venerenter hiant.
Et quia lex nescit vesci gentilibus escis,
Spreuerat his escis, Daniel pro tempore vesci,
Tres quoq; consocii participesq́; sui.
Faba cibus fuit his & aqua pro corpore potus,
Vidit vt haec dapifer perterritus illicò totus,
Sic ait, ô pueri, non erit iste iocus.
Pallida fit facies tenui faciente dieta,
Corpora deficient, nec erunt praecordia laeta,
Talia nunc fieri regia iussa vetant.
Si fuerint pingues alii rutilante rubore,
Vosq́; macri facie pulchro fugiente colore,
Pœna mei capitis dira sequetur, ait.
Hi referunt, Patiare parum denisq́; diebus,
Prospicies si discolor est macies faciebus,
Si melior fuerit, non timor vllus erit.
Sustinuit dapifer, pueri tenuère dietam,
Quumq́; dies transisse decem, videt ordine metam,
Clarior his aliis forma colorq́; fuit.

Asfanas

Asfanat & Manasar referunt hæc omnia regi.
Rex vbi perlegit quæ vita pudica peregit,
Lautius hos pueros iussit vbiq; regi.

Visio Nabuchodonosor regis Babyloniæ interpretata per Danielem.

Visio terribilis præcordia regia mouit,
Dicere quam voluit, sed eam Deus ipse remouit,
Immemor existens ipse dolebat ob id.
Rex vocat ariolos satrapasq; magosq; priores,
Quotquot in imperio cognoscit & in Babylone,
Huq; dolens animo verba timenda mouet.
Magna velut memini mirandaq; somnia vidi,
Quæ doleo de corde meo potuisse relidi,
Nescio quid vidi, quid meditabar ibi.
Ardua materies erat ordoq; materierum,
Qui mihi nunc rerum poterit distinguere verum,
Iure pares procerum munere semper erunt.
Dicere si nequeunt, aut si mihi promere nolunt,
Arioli qui phana colunt cœtusq; magorum,
Insimul vt pereant mando per omne solum.
Somnia rex quærit, sed non valet arte doceri,
Nam quod mente gerit nequeunt exponere cleri,
Sic apud ariolos visio dicta perit.
Mira petens mira succensus spiritus ira,
Tres pueros pariterq; magos iubet ense perire,
Iussit & ariolos morte perire suos.
Militia princeps Arioch, pro morte magorum,
Suscipit edictum, pariterq; trium puerorum,
Vtq; cadat Daniel, regia iussa volunt.
Dum iubet hos pariterq; magos rex ipse necari,
Cumq; videt Daniel hominum tormenta parari,
Ad famulos regis corde precatus, ait;
Differat hoc fieri rex, obsecro mente fideli,
Forte Deus cœli monstrabit & hoc Danieli,
Cuius ab indiciis ipse docendus erit.
Hæc puer implorat, Dominumq; precando laborat,
Tres quoq; consocij secum vigilantius orant,
Rem sibi quam petiit, dat Deus absq; mora.
Doctus ad hoc Daniel, regis festinat ad ædem,
Inuenit & regem celebri consistere sede,
Qua Nabuchodonosor imperat atq; sedet.
Tunc ait, ô bone rex, pietas altissima cœli,
Somnia quæ petij, iam disseruit Danieli,
Ipsa tibi referam, laus referatur ei.
Rex erat in thalamis solido dans membra sopori,
In medioq; thori finem meditatus honori,
Vidit in orbe soli se quoq; posse mori.
Quo meditante satis quæ surgat in vrbe propago,
Astitit in somnis aspectibus eius imago,
Corpus habens varium, cuius & acta dabo.
Stabat ibi validus tanquam vir corpore rectus,
Cui caput ex auro, species argentea pectus,
Grossior ex humeris inclyta forma fuit.
Ilia cum fœmore sunt ærea, ferrea crura,
Fictilis est pedibus ferro permixta figura,
Talis erat species, totaq; forma sua.
Absq; manu lapis excisus de monte recessit,
Qui caput atq; pedes statuæ ventremq; repressit,
Ad nihilum redigens quicquid imago feret.
Tempora regnorum designat imago tuorum,
Rex Chaldæorum variatur & Assyriorum,
Nam cadet ipsorum pompa, corona, thronus.
Te caput ex auro demonstrat imago priorem,
Monstrat in argento, post te satis inferiorem,
Sic tua regna Deus diminuendo mouet.
Ænea materies dabitur peiora mereri,
Et magis in ferro poterunt confusa videri,
Fictilibus pedibus, tunc diadema perit.
Tunc lapis absq; manu casus de monte resurget,
Percutietq; pedes, & ferrea crura peruret,
Conteret & pectus, comminuetq; caput.
Tota cadet statua quasi mox extincta fauilla,
Nec decor, aut species, aut forma vigebit in illa,
Æs, aurum, ferrum, cunctaq; membra cadunt,
Ille lapis qui conteret hoc, super omnia crescet,
Regnaq; compescet, & climata cuncta capesset,
Et sibi perpetuum congeret imperium.
Si causam quæres quis debeat ista mereri,
Vt valeat cœli princeps terraq; videri,
Iudicio veri respice, Christus erit.
Hæc vbi verba dedit, citò rex a sede recedit,
Mitior incedit, puero prostratus obedit,
Seq; suis pedibus cum pietate dedit.
Atq; Deo cœli laudes dedit ore fideli,
Qui bona quæq; velit cognoscere dat Danieli,
Ipse mihi princeps amodo (dixit) erit.

De aurea statua Nabuchodonosor, & de tribus pueris in fornace proiectis.

Fecerat ex auro statuam Nabuchodonosor rex,
Lata fuit cubitis sex, longa fuit decies sex,
In campo duram rex celebrabat eam.
Quam colit, implorat, laudat, veneratur, honorat,
Quisquis ab hac hora, statuam non pronus adorat,
In gladio pereat, non obeuntem in hora.
Inde tubæ cecinit, cytharis cantuq; boauit,
Omnis homo veniat reuerenter eam venerari,
Iste Deus meus est, hunc recolamus, ait.
Tres pueri spreuêre deum regis Babylonis,
Accusant illos subitò populi regionis,
Et capit hos perimi turba repleta dolis.
Hinc regis furor intumuit, puerisq; vocatis,
Eius in aspectu manibus pedibusq; ligatis,
In loca fornacis hos iubet ipse iaci.
Sexagintanouem cubitis tunc flamma volauit,
Quæ multos hinc inde viros furibunda vorauit,
In pueris tamen his, nil feritatis agit.
In medio flammæ nullo sunt ordine læsi,
Vestibus aut membris penitus non ignis adhæsit,
Nec capitis minimi tunc periêre pili.
Cantabant laudes Domino resonantibus hymnis,
Exterius feruens, erat intus frigidus ignis,
Vnde tribus pueris læsio nulla fuit.
Miratus fornacis opus, rex ipse laborat,
Cernere quid faciant pueri, stant intus & orant,
Rem cuius explorans, hos iubet ire foras.
Tres fuerant (inquit) pueri fornace ligati,
Quattuor en video, nullo sunt igne cremati,
Prorsus & illæsi, nil habuêre pati.
Filius ipse Dei quantus puer astitit illis,
Vestibus aut membris sani sunt atq; capillis,
Virtus summa Dei cœlitus astat eis.
Sanctificos igitur pueros rex pronus adorat,
Cum populis satrapisq; suis solerter honorat,
Plorat & implorat, clamat & absq; mora,

Solus Hebraeorum Deus est, rex ille polorum,
Hunc volo, credo, colo, turbamq; respuo deorum,
Idola destitui mando per omne solum.

Secunda visio Nabuchodonosor, de arbore pertingente vsque ad cœlum, & de interpretatione Danielis.

Altior arce poli, mens regis erat Babylonis,
Nocteq; clausa thoris, stans lesa quiete soporis,
Vidit ab arce poli somnia digna coli.
De medio terrae stetit arbor ad alta supernè,
Visa suos ramos super omnia regna referre,
Texit fronte sui quicquid in orbe fuit.
Omnis auis Nili, venit eius fronde potiri,
Ex hac omne pecus potumq; cibumq; requirit,
Stant sub ea pueri, fœmina, virgo, viri.
Tunc ait emissa vox cœlitus ordine dicta,
Arboris abscindas truncum radice relicta,
Nam licet ipsa perit, germen ab inde redit.
Cesores veniunt, qui dum satis intima cadunt,
Quae fuerant subtus viuentia cuncta recedunt,
Quicquid ibi fuerat, prorsus ab inde vehunt.
Visio qualis erit, sermone patet Danielis,
Quid sibi causa velit, edisserit ore fidelis,
Tu de qua quaeris, rex (ait) arbor eris.
Ecce tuis ramis, terras, mare, sydera tangis,
Queq; velis frangis, saluas alis, opprimis, angis,
Quae mare, terra vehit, iam tua dextra regit.
Tu Nabuchodonosor, factus dominus dominorum,
Imò per omne solum dictus Deus esse deorum,
Decidis, & comedes gramina, more boum.
Sensibus humanis, actisq; cibisq; carebis,
Brutus eris, quia bruta geris, nec iniqua vereris,
Consimilisq; feris, vir feritatis eris.
Cognoscent in te reges, & regna regentes,
Quòd Deus exaltans humiles, reprimensq; potẽtes,
Rex est regnorum, datq; creatq; bonum.
Annis septenis daberis succumbere pœnis,
An nescis quia de cœlis tua gloria venit?
Cui Deus hanc dederit cœlitus, eius erit.
Sed neq; desperes iterum tua regna tenere,
Nam diadema feres, tibi natus erit tuus heres,
Cognosces Dominum, sanctaq; vota feres.

In capite anni apparuit visionis effectus, cùm rex factus est brutus.

Terminus est anni, quo visio noscitur angi,
Quo meruit frangi regis diadema tyranni,
Desiit ergo quies, venit amara dies.
Stultus in hoc verbo loquitur rex, ore superbo,
Vah Babylon Babylon, proprio te robore seruo,
Omnia regna rego, sum Deus orbis ego.
Cumq; loquendo sedet, Deus altius intonat ede,
Prorsus ab hac sede, tibi dico, Superbe recede,
Vt pecus incede, gramina pronus ede.
Brutus es, in terris, fœno vesceris & herbis,
Esto timor populis & pœna futura superbis,
Exemplar regum, qui male regna regunt.
Verbere diuino fit rex fera, more ferino
Pascitur in limo, iacuit quasi bestia fimo,
In pascente fera, nil rationis erat.
Hunc vbi gramen alit, dum mente vagatur inani,
Principis insani nascuntur vertice cani,
Albior est aquilis, vnguis ad instar auis.

De eodem.

Tempore pendente, dum rex fuerat sine mente,
Sub septem ducibus, tota Babylone manente,
Dum rex factus luit, salua corona fuit.
Dum pater ipse perit, gnatus diademata quaerit,
Dictus Euilmerodab, vult regna paterna mereri,
Curia primatum, non ita (dixit) erit.
Dixit eum Daniel: penitus non posse perire,
Vnde putant satrapae dominum post pauca redire,
Ipsis in medio clausa corona silet.

De eodem.

Anno triceno quo captiuantur Hebraei,
Rex brutus, recreatur homo moderamine cœli,
Correctus, sapiens, ad meliora redit.
Congaudentq; duces qui praefuerant Babyloni,
Applaudunt populi, famulantur vbiq; coloni,
Rex re habet propria regna, fauere poli.

Item de eodem.

Rex modo consiliis regitur vatis Danielis,
Dogmata de cœlis dedit ipse propheta fidelis,
Dicit ei, Bone rex, haec tibi iura velis.
Lege Deum cœli studeas ex corde vereri,
Cuius opem poteris, ad regna tuenda mereri,
Sic tibi magnus eris, cras quoq; sicut heri.
Pœniteas, veniamq; petas, commissaq; plange,
A vino, carnisq; cibo, te fortiter ange,
Sobrietate tua, facta priora luas.
Sic annis septem, Daniel cum rege cohaeret,
Rex iubet vt fiat regni pro parte cohaeres,
Cum natu eius, iura coaequa gerens.
Respuit haec Daniel, regis lux vltima venit,
Tunc alter Nabuchodonosor, pro patre resedit,
Post menses denos, qui sua fata dedit.

De Susanna à falso crimine liberata.

Vxor erat Ioachim specie Susanna decora,
Quam duo presbyteri, dum clam violare laborant,
Voce reluctantis, mota querela sonat.
Crimine pro falso, trahitur lapidanda fidelis,
Spiritus e cœlis loquitur labiis Danielis,
Liberat hanc Daniel, sed periêre senes.

De Euilmerodab rege Babylonis filio Nabuchodonosor.

Surgit Euilmerodab, Babylonis honore leuatus,
Carceris è medio Ioachim secum reuocatur,
Et secum semper tractus amore sedet.
Iste puer Merodab, prius à patre carcere clausus,
Dum patris in regnum succedere non foret ausus,
Cum socio Ioachim vincula longa tulit.
Causa fuit cur vincla luit, quia patris honorem,
Desipiente patre, voluit prius in Babylone,
Vnde reuertente patre, flagella dolet.
Post patris & fratris mortem, sua vincula soluit,
Eripiens Ioachim, regni diademata tollit,
Et quasi consocium, seruat, honorat eum.

Euilmerodab timet, ne pater suus iterum resurgat à mortuis.

Rex Euilmerodab Ioachim coniunctus amore,
Pertimuit, ne rursus ei pater in Babylone,

Anse-

Auferat imperium, consocium[que] monet,
Iura resurgendi, scio te dissoluere nosse,
Ecce patrem vereor de morte resurgere posse,
Dic precor ingenio quo mihi tutus ero?
Ille refert, corpus per frusta trecenta secabis,
Vulturibus totidem sua membra voranda parabis,
Sic tibi secura secula cuncta dabis.

De Baltasar rege Babyloniæ filio Euilmerodach.

Trina fuit proles Euilmerodach senioris,
Regnsar, & Labosar, & Baltasar, hic regionis,
Post obitum fratrum Baltasar acta colit.
Baltasar imperium nunc suscipit in Babylone,
Somnia magna videt rex, horrida, plena timore,
Soluat vt hæc Daniel, curia tota monet.

¶ Chronica illius temporis, sub Baltasar rege Babylonis.

ANnis ab Adam discursis quinq; millibus quingentis & quatuordecim. Anno à diluuio 1324. A diuisione linguarum 1224. Ab imperio Nini 1330 annis. A destructione Troiæ, annis 434. Olympiade septima. Regnante Ezechia in Iuda. Regnante Ozea in Israël. Anno ab Vrbe condita 30, Numa Pompilius, filius Romuli, regnat Romæ annis 40. Tunc etiam Nabuchodonosor, nomina trium puerorum, qui in Hebraico sunt vocati, Ananias, Misaël, Asarias, mutauit in lingua sua Chaldæa dicens, Misac, Sidrac, & Abdenago. Eodem tempore, Numa Pompilio filio Romuli regnante, multa genera simulachrorum facta sunt Romæ. Capitolium ædificatum est. Tunc apud Hebræos regnabat Manasses, à quo Esaias occisus fuit. Tunc erat viuens Samia, id est Beneuentana Sibylla.

De Numa Pompilio filio Romuli rege Romanorum secundo.

Iam Numa Pompilius tollit diadema paternum,
Suscipe Romanum mea Musa retexere regnum,
Iam magis ornatè gesta referre placet.
Numa, duos menses solenniter addidit anno,
Nomine qui resonant Ianuarius & Februarius,
Antè decem fuerant, nec minor annus erat.
Hic, Capitolia primitus imperat ædificari.
Regna[que] Romula tura[que] regia magnificauit,
Nunc & Ero filia prima sibylla canit.

Visio Baltasar regis Babylonis de manu scribente in pariete, interprete Daniele propheta.

Baltasar vt regnum tulit in Babylone paternum,
Mille sui satrapæ magnalia regia cernunt,
Quos vocat vt comedant fercula multa sua.
Gens ibi Chaldæa, captiua[que] plebs Pharisæa,
Mira videre meat, celebri plaudente chorea,
Laude, tuba, cythara, festa coluntur ea.
Dum comedunt, dũ vina bibunt post fercula centũ,
Tunc libuit quæ non decuit regem temulentum,
Nam sacra vasa Dei, consamulantur ei.
Vasa loquor templi Domini quondam Salomonis,
Quæ rapuit Nabuchodonosor, princeps Babylonis,
Et Nabuzardan qui coquus eius erat.
Vascula diuina Babylonis, facta rapina,
Regia nunc vina male commaculata propinant,
In quibus arioli vina bibêre sui.
Rex Satrapis hæc verba dedit, dum vina biberunt,
Ista Dei mihi vasa mei captiua dederunt,
His agimus laudes qui bona cuncta ferunt.
Ecce mei statuêre Dei quòd lex Mosei,
Viribus ipsorum cadat, & damnentur Hebræi,
Hæc vbi rex loquitur, adfuit ira Dei.
Vidit enim digitos hominis inscribere muros,
Sola manus patuit, casus scribendo futuros,
Manes, thekel, phares, litera quam videt est.
Hanc per scripturam metuit rex acta futura,
Territus est, sua regna timens prorsus ruitura,
Sed nequeunt populi rem reserare suam.
Litera multorum soluit nequit arte magorum,
Contremuêre duces, mens regia plena dolorum,
Aduocat huc omnes qui sua phana colunt.
Attrahitur Daniel, qui soluere scripta rogatur:
Pollicitis multis rex & regina precatur,
Dicere quid partes ordine scriptus habet.
Ille refert, dona teneat ruitura corona,
Scripta tamen promam, quia cerno pericula prona,
Scriptus ibi partes deteriora sonat.
Mole patris peccare tui plerunq; videris,
Nam mutos surdos[que] deos colis & revereris,
Tu sacra vasa, reus pocula ponis eis.
Ligna, cuprum, lapides, aurum coluisse videris:
Qui statum, regnum[que] dedit tibi, spernere quæris,
Iudicio cœli rex periturus eris.
Iam Babylon capitur, rex hic nouus ecce leuatur,
Destruit imperium, diadema tuum variatur,
Perdere te video cum regione caput.
Baltasar his dictis, sub eadem nocte necatur,
Atq; Medus Darius rex in Babylone leuatur,
Sic Medus & Persa subiugat omne caput.

Daniel mittitur in lacum leonum sub Dario rege Medorum & Babylonum, auunculo Cyri.

Rex Darius Cyrus[que], nepos peramant Danielem,
Quem vatem sibi primatem statuere fidelem,
Vnde pius Daniel regna subacta tenet.
Hoc aliis regnum satrapis pensatur amarum,
Consilium nunc concipiunt cœtus satraparum,
Tunc & apud regem dicta maligna mouent.
Hanc populus ô rex, petimus reponere legem,
Nemo Deum rogitet, nisi te solummodo regem,
E gladio pereat qui tua iussa neget.
Lex data tunc satrapis placuit, sed non Danieli,
Orat enim semper Dominum, super æthera cœli,
Quo fundente preces insidiantur ei.
Hic vbi stãs orat Dominum, dum pronus honorat,
Plebs foris explorat quid agat stationis in hora,
Ante thronum regis, mota querela volat,

Cur tibi complacuit, bone rex, proponere legem?
Cùm Daniel alium quam te, colat amodo regem,
Si sua iura colit, debet & inde mori.
Lege fori reus ipse mori de iure vocatur,
Nec mirum quæ pœna virum petit vt perimatur,
Quem nisi tradideris, tu perimendus eris.
Dum furor excrescit, dum turba superba tumescit,
Dict a perhorrescit rex, sed compescere nescit,
Corde fauet vati compatiturq; satis.
Mitigat ergo dolum, dicens populis Babylonum,
Hoc reor esse bonum, tradatur in ora leonum,
Hoc satrapæ cupiunt, hoc mea iura volunt.
Territus ipsarum strepitu rex ipse minarum,
Annuit vt Daniel mergatur in ima ferarum,
Hoc potuit satrapis non placuisse parum.
Non dederant alimenta feris tribus ante diebus,
Vt citius quam nunc dabitur caro missa voretur,
Nec fuit his ausus rex adhibere pecus.
Missus in ima loci, penitus non læditur ille,
Sanus & incolumis Domino fert cantica mille,
Clausit ab externis rex pius ipse lacum.
Cumq; recedit, ait, Qui stat super æthera cœli,
Verus Hebræorum Deus assistat Danieli,
Nónne suus Deus est? ipse fauebit ei.
Clamat ad hæc mala plebs, exlex reus est, pereat rex.
Rex abiit, siluit, doluit, latuit, metuens res,
Tristior incedens parta pericla videns.
Filius Astyagis Darius dominus Babylonum,
Mane meat spectare lacum turbamq; leonum,
Nam Danielis ibi flere pericla volunt.
Intus vt aspiciunt Daniel surgens ait, Adsum,
Ecce meum corpus nullo discrimine passum,
Omnia cerno Deum rex bene posse meum.
Rex ait exclamans, Magnus Deus est Danielis,
Imperat in terris regnans super æthera cœli,
Hunc volo, credo, meum cœlitus esse Deum.
Solus Hebræorũ Deus est, Dominus Dominorum,
Idola nostrorum condamno, refuto deorum,
Esse Deum solum credo per omne solum.
Huc adeant satrapæ, fortesq; viri Babylonum,
Sicut & hic Daniel mittantur in ora leonum,
Qui prius insontem sic periisse volunt.
Regis ad imperium rapitur cœtus satraparum,
Et cibus ipsarum consumitur ore ferarum,
Mira vident alij, nec timuêre parum.

De origine & de dignitate & gente Sueuorum.

Acta Sueuorum post hæc & bella canemus,
Gallorum Senonum, gentem secum referemus,
Hic loquar vnde fuit gens & origo sui.
Quæ bona, qui mores sibi sint, quo gaudet honore,
Quæ regione sedet, quo sit recolenda decore,
Cur prior in bello signa vel arma mouet.
Orbe Macedonia peperit natura Sueuos,
Tempore grandæuos, proceros, ad prælia sanos,
Ingenio validos, littera narrat eos.
Terra Sueuorum prius extitit Italicorum,
Mucro Macedonicus populos eiecit eorum,
Marteq; præripuit quicquid in hoste fuit.
Iudicio cœli dominantur in orbe Sueui,
Culmen ad imperij gens audacissima venit,
Iam sua progenies, Romula regna regit.
*Militia diri, cupiunt * addita requiri,*
Cæsar ab his meruit diadematis orbe potiri,
Regnaq; sortiri, Marte calore viri.
Nunc vbicunq; geri respublica prælia quærit,
Ordine primus erit, gladio vult primus haberi,
Moreq; signiferi primus in hoste ferit.
Corpore sunt graciles, agiles, & robore magni,
Actibus ancipites sunt, more leonis & agni,
Mitis & austeri militis acta gerit.
Hospita terra satis sua dat conuiuia gratis,
Vinetis & agris ibi copia fertilitatis,
Arboribus, pratis, flumine, pisce latis.
Fons ibi Danubij, primum nanciscitur ortum,
Cui facit Vngaria, Rutenia, Græcia portum
Alpibus Italiæ, terminus eius adest.
Per medium patriæ, Rhenus decet acta referre,
Rhenus ab alpe cadens, medius rigat intima terræ,
Castrorum latè copia multa patet.

Alemanni vnde dicti.

Rhenus ab antiquis describitur esse Lemannus,
Indeq; nonnulli referunt dictos Alemannos,
Sed vox æquiuoca nomina falsa parat.
Illud ego nomen, alia video ratione,
Quicquid prisca sonent, quod sentio, litera promet,
Lector abhinc capiat, quæ magis apta sonent.
Alle, sonat totum. Man, vir: si Teuthona lingua
Hæc duo coniungat, totum vir, litera signat,
L geminata, satis nomina clara facit.
His ita dimissis, quibus acta Sueuica scripsi,
Rursus ad historias mea penna recurrere gliscit,
Ad Cyri sedem dactyle verte pedem.

¶ *Cyrus rex Persarum & Medorum obsidet Babyloniam, & capit eam.*

DVm Tarquinius Superbus ab Vrbe exclusus, Romam obsidione premeret: Cyrus rex Persarum & Medorum totius Orientis iam obtento imperio, caput ipsius imperij Babyloniam capiẽdam obsedit. Vbi quum vnus militum suorum, fluuium Gangem, qui vnus de quatuor fluminib. paradisi esse narratur, temerè pertrãsiret, impetus fluminis eum submersit. Quo casu cõtristatus Cyrus, volens vlcisci in fluuium, in quadringentos & sexaginta riuos eũdem fluuium subdiuisum ac deriuatum, vetularũ etiam pedibus transmeabilem fecit. Simili quoq; ingenio fluuium Euphratem, per mediã Babyloniam fluentem, à proprio alueo deriuauit, & sic vrbẽ illã omnium vrbium potentissimam cepit, anno 1400, post ipsius Babylonis fundationẽ: de cuius situ & euersione verba Orosij breuiter inferamus. Cepit Cyrus vrbẽ (inquit Orosius) quam vel opere humano extrui, vel humana virtute posse destrui, incredibile fuerat apud mortales. De situ quoq; eius idẽ Orosius sic ait: Babylonia campi planitie latissima per quadrum dispo-

posita, murorum eius incredibilis erat firmitas & magnitudo. Erat enim latitudo, id est spissitudo muri cubitorum quinquaginta, altitudo eius quater tantùm, longitudo verò 480 stadiorũ spatiis circumcingitur: murus cocto latere, atq; bitumine est pactus. Fossata exteriora, ampla & lata, quæ flumina circumuallabant. In vnaquaque fronte murorum, quingentæ portæ æreæ. Murorum autem latitudo, in consummatione pinnarum, vtroque latere habitacula defensorũ habebat. Et media intercapedine muri, quadrigas viginti capiebat: domus defensorum tricameratæ, proceritate mirabili præminebant. Eo tempore Daniel de Cyro, & de Christo, atque de Antichristo multa prædixit. Abacuch etiam tunc Canticum fecit, dicens, Domine, audiui vocem tuam & timui, & cætera.

Cyrus rex Persarum & Medorum succedit auunculo suo Dario in imperium.

Persarum Dominus Darius regniq; Medorum
Baltasar interimit, regnumq; caput Babylonum
Obtinet e Ægyptum, subiugat omne solum,
Quo moriente nepos recipit diademata Cyrus,
Fit Cyrus virtute pius certamine mirus,
Et gladio dirus, consilioq; scius.
Cyrus, Hebræorum pater efficitur populorum,
Soluit & exilium rex, vincula tollit eorum,
Quos iubet ad proprium nunc remeare solum.
Templa reformari vult, Ierusalem reparari,
De variis terris decreuit eos reuocari,
Lege iubet Mosi rex holocausta dari.
Si causam queris, cur compateretur Hebræis,
Scripsit Esaias quod ab ore sonat Danielis,
Præco fuit Cyri, scripsit & ista sibi.
Ante dies Cyri bis centum primus ab annis,
Scripserat hæc Esaias, quæ mea pagina pangit,
Insuper addo decem, quos numerare decet.
Dixit enim Dominus: Cyrum mea dextera prendit
Subiiciam gentes sibi, cum diademate regni,
Ipse mei populi vincula soluet, ait.
Ille domum Domini, templumq; readificabit,
Urbem Ierusalem per circuitum renouabit,
Plebs mea legitima tunc holocausta dabit.

Daniel destruxit Bahal, & draconem interfecit sub rege Cyro.

Filius Astyagis Darius rex ille Medorum,
Baltasar extincto diadema tulit Babylonum,
Et regi Cyro cessit vtrunq; solum.
Cyrus namq; nepos erat, alter auunculus eius,
Cyrus in imperio non rexit climata peius,
Cui Daniel vates iunctus amore placet.
Tunc erat ille Bahal deus in Babylone vocatus,
Viuere cunctatus, cultus, veneratus, amatus,
Cui cibus est multus, nocte dieq; datur.
Hunc vbi præscruit Cyrus reuerenter adiuit,
Hic ait, ô Daniel, deus iste meus bene viuit,
Nónne potest credi viuere, quisquis edit?
Quotidie manducat oues triginta potenter,
Et vini sex vasa bibit plerunq; latenter,
Cogor ob ista quidem prorsus habere fidem.
Dicit ei Daniel: Non est deus iste, sed est æs,
Deciperis bone rex, tecum tua decipitur plebs,
Ipse nihil comedit, sed neq; vina bibit.
Cyrus ait; Mihi crede magis, quia sentit & audit,
Et bibit & comedit, plaudit sibi plebs, & ebaudit.
Hæc ita si dubites esse, probare potes.
Ante Deum propone cibos, templo bene clauso,
Si comedet quæcunq; dabis vino satis hausto,
Crede Deo vero, cui famulabor ego.
Econtra, si falsa loquor, si falsa probabis,
Idola quæ colimus, tu comminuenda putabis,
Et mihi quæ cupias sacra colenda dabis.
Dicta placent regi, placuit pactum Danieli,
Dicit ad hæc Daniel, confisus robore cœli,
Rex bone quod quæris fœdere, cautus eris.
His ita dispositis, rex fortiter ostia clausit,
Huiq; sigillatis, pactis pars vtraq; plausit,
Nocte tamen cineres cribrat ibi Daniel.
Mane venit Cyrus, Danielq; vocatus ad illum,
Rex ait, ô Daniel, bene prospice, cerne sigillum,
Integra signa mea, nónne videmus ea?
Integra sunt, ait, hic sed & integra nolo relinqui,
Rumpe sigilla citò, videas intrinsecus, inquit,
Intrat & aspiciens, fercula nulla videt.
Cyrus ait, Mihi plena magis victoria cedit,
Quæ dedimus comedenda deo, deus ecce comedit,
Et data cuncta sibi vina falerna bibit.
Alter ait, pauimenta vide, vestigia cœnæ,
Qui fuerint qui detulerint alimenta moderna,
Ecce pedes hominum pingere cernis humum.
Fraude reuelata, rex repperit antra parata,
Vnde reseruata fuerat via, clam reserata,
Inde rapi poterant, fercula cocta data.
Ergo sacerdotes peremit, templumq; deorum,
Vxores, pueri, simul interimuntur eorum,
Ipse Bahal periit, comminuitq; chorum.
Rursus ait Cyrus; viuens Deus in Babylone,
Est alius, quem si poteris delere draconem,
Ampla tua fides spes mihi salua feret.
Non est ille deus, Daniel ait, ecce probabo,
Est draco terribilis, quem protinus ipse necabo,
Et tibi serpentis viscera fracta dabo.
Sic vbi serpentis speciem videt ore patentis,
Proiicit in ventris loca vas picis igne calentis,
Offa picis liquide viscera rupta tenet.

Daniel iterum mittitur in lacum leonum sub Cyro rege, vbi portat ei prandium Abacuch propheta.

Deficiente Bahal, sed & intereunte dracone,
Plebs doluit, terrorq; fuit grauis in Babylone,
Ad solium regis mota querela venit.
Hic aiunt; Rex, trade virum qui templa deorum
Destruxit, pariterq; deos & nomen eorum,
Vnde dolent satrapæ, qui tua phana colunt.
Nititur econtra vatem rex ipse tueri:

Plebs ait ad regem, mortem potes ipse mereri,
Tutor & absconsor si Danielis eris.
Inde metu populi, strepituq́; calente malorum,
Traditus est Daniel, detrusus in antra leonum.
Cyrus ad hæc doluit, multusq́; chorus.
Absq; cibo fuerat furiosa caterua ferarum,
Nec tamen hunc læsit dens aut ferus vnguis earum,
Sed famulantur ei singula forte Dei.
Tunc Abacuch in Iudæa, cum iam foret æstas,
Detulit ad cœnam solitam messoribus escas,
Hinc Deus è cœlis intulit orsus ei.
Prandia cocta ferens Abacuch, porta Danieli,
In medio iacet ecce laci, vir corde fideli,
Astat & in Babylon turba leonis ei.
Ille refert: Domine, nunquam vidi Babylonem,
Nescio quippe lacum, totamq́; laci regionem,
Angelus inde senem fortius ire monet.
Angelus hūc portans Abacuch, retinente capillo,
Prandia dat quæ vir tulerat, dum peruenit illò,
Ad loca dum venit, clamat, & inquit ei:
Serue Dei Daniel, Dominus tibi prandia misit,
Tolle cibos, comede, te gratia summa reuisit.
Ille Deo grates retulit atq; sibi.
Angelus, his dictis, Abacuch, citius inde reportat,
Vnde prius fuerat messis messoribus orta,
Et dedit ad propria sic remeare loca.
Dum septena dies lugenda foret Danielis,
Exiit à solio Cyrus rex ille fidelis,
Quærit & asseri funera sancta viri.
Dumq́; venit flere Cyrus sanctum Danielem,
Intus prospiciens videt hunc sine clade sedere,
Quippe nihil rabida tunc nocuère fera.
Vidit & exclamans inquit; Deus est Danielis,
Arbiter æthereus, distinguens sydera cœlis,
Imperat in terris & dominatur eis.
Ingrediantur, ait, magni satrapæ Babylonum,
Interiora laci scrutentur & ora leonum,
Et necis vt Daniel experiantur onus.
Dixit, & iniecti, subito sunt ore vorati,
Rex pius & Daniel celeri sunt laude leuati,
Gloria summa Deo, qui bona cuncta facit.

De Sardanapalo vltimo rege Assyriorum, qui primam culcitram adinuenit.

Vltimus Assyriæ rex, nomine Sardanapala,
Fecerat ex pluma, plumaria, clausus in aula,
Facta suis digitis culcitra prima fuit.
Fila videns regem contexere turba virorum,
Obstupuit, dicens; Periit decus Assyriorum,
Fœmineus rex est, fœmineusq́; thronus.
Non valet imperij rex fœmina iura tueri,
Quippe colum baiulat similis factus mulieri,
Occidamus eum: rex ait; Hoc nec erit.
Nulla mea mortis dabitur victoria vobis:
Hæc dicens, validis se contulit ilicò focis,
Talibus interiit Sardanapala rogis.
Ipsis temporibus rex Arbanus ille Medorum,
Destruxit regnum quod diximus Assyriorum,
Obtinuit populum, diripuitq́; forum,
Lydorum quoq; tunc regnum, rex Cyrus adegit,
Argorum nilominus hic diadema subegit,
Omne decus mundi Cyrus in orbe regit.

¶ *Chronica.*

CYrus quum subiugasset Babyloniam, cum regno Medorū & Assyriorum, & regnum Lydorum & Argiuorum: in superbiam elatus, regionem Scythiam, cui tunc Tamira regina Amazonum dominabatur, cum exercitu ducentorum milium petit: & quum Araxim fluuium pertransisset, castrametatus ibi, & gente Scythica ad se callidè euocata, tertiam partem exercitus reginæ, cum filio eius interfecit. Vnde regina postmodum Cyro inter angusta montium prouocato, & vndiq; circumcluso, cum toto exercitu eum ita deleuit, vt nec vnus remansisset, qui alibi nunciaret. Caput ipsius Cyri gladio amputatum, in vtrem sanguine plenum submersit, dicens, Sanguinem sitisti, sanguinem bibe. Res miranda & omni homini pertimenda, quum tantus princeps cum tanto exercitu, viribus fœmineis potuit omnino extingui.

Regina Amazonum interficit Cyrum.

Venit Amazonida celebris regina Thomira,
Quæ gladio dira fuit, & certamine mira,
Et potuit Cyrum subdere Marte virum.
Ipsa caput regis sub eodem sanguine mergit,
Dicens, Tolle, bibe, prauis gula pessima regis,
Sanguinis et sitiens, sanguine mersa bibe.
Causa necis Cyri, fit filius ipse Thomira,
Quem Cyri manus occidit, prohibens sepeliri,
Vnde caput Cyri, sanguinis atra bibit.

¶ *Chronica.*

ANno ab Vrbe condita 364, Sueui & Senones Galli, id est Burgundiones, Allobrogi, sub duce Brennio Italiam intrant, Romam petunt, Fabium consulem bello eis occurrentem, cum toto exercitu suo extinguunt, & vniuersam Romanam iuuentutem occidunt, domos subuertunt, & mille viros Romanos, extinctis aliis, in Capitolium obsessos, constringunt. A quibus tandem mille libris auri in tributum receptis, discedunt: & reuertentes, à consule Camillo apud fluuium Metaurum, vbi nunc est ciuitas Phanum, vincuntur. Tunc etiam ibi phanum ad honorem Fortunæ ædificauerunt. Vnde & Phanum ciuitas nuncupatur. Cætera versibus suppositis de Brennio explicamus.

De Brennio duce Sueuorum & Senonum Gallorum, per idem tempus.

Incoluit centum primaua Sueuia pagos,

Non

Non vrbes, non castra volens, sed rura vel agros,
Erudiens diros semper ad arma viros.
Metropolim fingunt populi cognomine Cymbrum,
Quam neq; constringunt muro, nec in aggere cingi.
Nam sua dextra fera, murus & agger erat.
Quando super gentes exercitus ibat eorum,
Mille viros, pagus dabat vnus & arma virorum,
Sic sibi centena millia, semper erant.
Brennius ipsorum dux est, at & Allobrogorum,
Viribus illorum, dux prædo fuit populorum,
Diripuit spolium, terruit omne forum.
Sublato rerum spolio raptoq; tributo,
Hæc eadem repetit, rediens anno reuoluto,
Et patriæ populis, diuidit illa suis.
Rursus in æstate populo fruges reparante,
Eligit ex pagis tot millia sicut & antè,
Et redit ad spolia dux, feritate sua.
Munera promissa spernit, præsentia quærit,
Quod manus arripuit, hoc solum credit haberi,
Quod videt, hoc credit, despicit id quod erit.
Nullos constituit reditus, censusve futuros,
Præsentes tantùm quæstus, reputat valituros,
Unde queat populos magnificare suos.

De eodem Brennio.

Sede Bisuntinus fuerat tunc rex Seguinus,
Cuius erat Sauna fluuius, Rhodanusq; marinus,
Primaq; pars Araris Allobrogusq; sinus.

De Allobrogis.

Cùm loquor Allobrogos, fluuiũ perpẽdo Labroiam,
Quæ fuit vrbs quondã grandis, velut altera Troia,
Nomen Auenza fuit, quæ peritura ruit.
Illa superborum viguit feritate virorum,
Marte Sueuorum periit primatus eorum,
Decidit armorum cultus, & omne forum.

De Sequana & Ligeri fluminibus.

Vxor erat Brenni, Seguini filia regis,
Cuius ab auxiliis dux, Gallica regna subegit,
Sequana cum Ligeri, Brennica signa vehit.
Fecit apud Gallos Senonensem Brennius vrbem,
Qua residens, hostes per eam bellando perurget,
Cuius & auxiliis Brittona regna tulit.
Cũ loquimur Senones, hoc Sauna parit tibi nomen
Indeq; sunt Senones, qui quondam mœnia Romæ,
Vicerunt, quorum Brennius erat dominus.
Defuncto socero, fit regni Brennius hæres,
Qui modò Romanum regnum confisus habebat,
Intrat in Italias, agmina multa ferens.

Quot annorum erat Roma, tempore Cyri regis.

Tempore quo regnat Cyrus rex ille Medorum,
Roma trecentorum fuit annorum, sed eorum,
Prælia Gallorum, diripuêre solum.
Italicas partes, tunc sæua Sueuia pressit,
Viribus illorum, Romana potentia cessit,
Omne solum Latij, Romaq; capta fuit.
Ast loca præcipua, Romæ, Capitolia dicta,
Non modò sunt victa, sed nec sine clade relicta,
Causa salutifera, garrulus anser erat.
Nanq; soporatis custodibus, adfuit hostis,
Et quasi iam fuerant, penetrata foramina pestis,
Sed vocat anser eos iam quasi morte reos.
Exsurgunt vigiles, cùm Roma capi potuisset,
Garrula ni subitò vox anseris illa fuisset,
His tamen expulsis, integra causa fuit.

De aureo ansere, quem Romani coluerunt annis quadringentis.

Anseris aurata tanquam Deus inde figura.
Ritè coli meruit, sub honore diu valitura,
Quippe nec immunis anser in vrbe fuit.
Non aderant cordæ, neq; congrua lina balistis,
Cùm lini species nusquam foret vlla ministris,
Crinibus & caudis, expoliantur equi.
Sic & ab his contorta pilis fit corda balistis.
Arcus distenti, subitò tenduntur abyssis,
Indeq; Romanis sunt loca tuta magis.
Post & equi cordæ per multa pericula rerum,
Deficiunt: sed & accipiunt crines mulierum,
A quibus auxilium sub breuitate ferunt.
Calua cupit mulier, magis hic vel rasa videri,
Quàm viduata viro, bene compta sub hoste teneri,
Vnde comas capitis, rasa puella dedit.
Mortis in articulum, Romana potentia ducta,
Pace data, censum tribuit, cessanteq; lucta,
Mille libras auri, Brennius inde tulit.

Item de Brennio.

Brennius vt remeat, sequitur Camillus & angit,
Flumine Metauro, Fanensia litora tangit,
Et super Illyricum Marte fugauit eum.
Qua, quia Fortuna Romanis contulit omen,
Ædificant vrbem, cui dant, ex nomine nomen,
A phano phanum, nomen habere canunt.
Brennius Italiæ qui munera viribus haurit,
Flumine Metauri, pondus male reddidit auri,
Victor & vnde fuit, deteriora luit.

Brennius ædificat Mediolanum, Veronam, & Brixiam, & Senogalliam, & vrbem Senam in Tuscia.

Nunc super arma tonat dux Brennio, creatq; Veronam
Quæ contra Romã voluit gestare coronam,
Nam quasi Veroma, dicta Verona sonat.
Brixia fundatur, Ticinia Papia paratur,
Et Mediolanum, Brenno satagente nouatur,
Vrbs maris Illyrici, nunc Senogallia fit.

Interpretatio Mediolani.

Sus fuerat medio, lanoso vellere tergo,
A vario tergo dux Brennius intulit ergo,
Hæc Mediolani nomen habebit, ait.
Has vrbes domini primi tenuêre Sueui,
Sub quibus Allobrogi fuerant, Senonesq; coæui,
Has ita compleuit Brenno labore leui.
Iam latè quod dico patet, sunt nanq; feroces,
Corpore veloces, agiles, fortes & atroces,
Hostibus ense nocent, sicut & acta docent.

Brenno vincitur à Romanis apud Senas in Tuscia.

Militia validas nunc Brenno relaxat habenas,
Ædificatq; Senas, Tuscorum robore plenas,
Cum quibus & Roma bella reuersa monet.

Manlius Torquatus consul roburq; senatus,
Surgit in occursum Senonum multis comitatus,
Et validis cuneis primus in hoste ferit.
Lucius hunc Quintus, sequitur dictator ab intus,
Brenno videns Quintum tunc & cadit in labyrinthum:
Nam labyrintheo Marte grauatur eo.
Roma sagax cuneo, Senones circundat vtroque,
Gallicus ordo ruit, circundatus antè retroq;,
Terga dedit Senonum copia, Brenno quoque.
Brennica pars cessit, dum sanguine terra madescit,
Agmina cæsorum distinguere litera nescit.
Victa manus Senonis, fusa per arua ruit.
Ad mala festinans, iterum dux agmina minat,
Et citò declinat per littora lata marina,
Quà Senonum cuneis Romula castra ferit.
Fortior effecta Romana potentia surgens,
Agmina Brennica fusa per omnia morte perurget,
Pauci sunt Senones, qui remeare valent.

Trecentæ matronæ Romanæ & octogintaduæ, pręparant venenum dare maritis suis.

Tunc simul inuentas matronas dico trecentas,
Octogintaduas Romano carcere tentas,
Conuictas, propriis ferre venena viris.
Iratus populus, iubet has potare venenum,
Et reliquæ scelerum sociæ, simul inde biberunt,
Conscia si qua fuit, parta venena luit.

Brenno & Senones Galli transeunt in Græciam cum ducentis millibus armatorum.

Romano iam sopito pro tempore bello,
Eligit armatos bis centum millia Brenno,
Migrat & ad Danaos & citò vincit eos.
Centum millia tunc posuit Græcis dominari,
Quos hodie Galatas dat Græca loquela vocari,
A Gallis Galatas publica fama vocat.

De Brenno duce Sueuorum & Senonum Gallorum.

De Græcis salit ad Delphos Brenni comitatus,
Haud procul à Thracia, sola feritate vocatus,
Obtinet archatus prorsus in omne latus.
Idola magnorum videt vndiq; multa deorum,
Magnus erat cultus, maior thesaurus eorum,
Obsequio quorum subiacet omne solum.
Iuppiter est maior, pòst admirandus Apollo,
Post Æsculapius, reliquos non nomine tollo,
Qui stant ante deos, & venerantur eos.
Aurea poma Dei parui manibus tenuerunt,
Quæ magnis offerre deis, quasi tunc voluerunt,
Sicut in historiis Brennica gesta ferunt.
Iuppiter ex auro texta, cum pondere veste,
Enituit, gemmæq; sibi sunt arte retextæ,
Sic Æsculapij, sic & Apollo fuit.
Stat pater imberbis vir Apollo, sed in Creta nati,
Aurea barba nitens Æsculapij memorati,
Miratus Brennus, risit abinde satis.
Miror, ait, pater iste senex imberbis habetur,
Aurea sed nati pueri cur barba videtur?
Dedecus est patri, nolumus ista pati,
Cur Iouis est auro vestis gemmisq; venusta?
Frigida plus hyeme, collum grauat, inquit, onusta,
Nil valet algori, nec decet ipsa coli.
Lanea sit vestis sibi, sit leuis apta calori,
Lanea barba patri sit cana deo seniori,
Filius imberbis stet, ratione fori,
Credite vos Senones, vobis Deus ista parauit,
Tollere nos aurum, censura superna vocauit,
Omnia quæ video, tollite prorsus, ait.
Omnia dum rapiunt, stant corpora nuda deorum,
Nuda verenda Iouis, sed nuda pudenda suorum,
Hunc ego non patiar, dixit Apollo, dolum.
Albis virginibus vlciscar dedecus istud,
Brenno luet, populusq; ruet, nobis quoq; priscus
Restituetur honor, quem modo tollit homo.
Despicit ambigua Brennus responsa deorum,
Et iubet vt locuples eat hinc modò turba suorum,
Ac properent auri pondera ferre domum.
Alpibus ingeritur dux, ad Galatas rediturus,
Obruitur niuibus, subito casu periturus,
Deperit in niuibus miles vbiq; suus.
Albis virginibus tunc vltus Apollo putatur,
Dum mediis albis niuibus, dux ipse necatur,
Sic responsa Dei, vera videntur ei.

¶ De Cambyse filio Cyri regis Persarum.

Cambyses filius Cyri, quatuor nominibus nūcupatur. Vocatur enim Xerxes, vocatur Nabuchodonosor, vocatur Assuerus, & vocatur Cambyses, secūdum diuersas eius historias. Cambyses, templū Domini a patre suo ex parte restauratum, prohibuit ædificari, & omnes Hebręorum cæremonias præpediuit: ipsosque Iudæos tributarios fecit. Cambyses 18 anno Tarquinij Superbi, cœpit regnare. Istius Nabuchodonosor fuit dux Holofernes, quē Iudith castissima interfecit. Iudith apud Iudæos, & Lucretia apud Romanos contemporaneæ fuisse leguntur.

Item de eodem Cambyse.

Cambyses nouam Babyloniam in Ægypto dicitur instaurasse, quæ olim ab Argiuorum, rege, nomine Api, condita, Memphis dicebatur. In ea etiam habitauit Pharao, quādo filij Israël ab eo in luto & latere opprimebātur. In ea quoq; postea Philadelphus Ptolemæus Rex Ægypti vero Deo templum ędificauit, ad similitudinem templi Salomonis, sicut postea dicemus. Non mireris lector, si Cambyses iste vocatur Nabuchodonosor. Ille enim primus Nabuchodonosor, rex Babylonię, centum annis ante Cambysem mortuus erat, & post eum filius eius iunior Nabuchodonosor, & post eum Euilmerodah, & post eum Baltasar ille, scilicet quem Cyrus pater Cambysis occidit. Temporibus au-

tem Cambyſis erant Iudæi in Hieruſalem per Cyrum regem reuocati: quos Cambyſes filius Cyri, qui in hoc loco vocatur Nabuchodonoſor, eſt perſequutus per Holofernem ſuum ducem. Tunc viuebat Iudith, quæ Holofernem interfecit. Cætera verſus habent.

Item de eodem Cambyſe verſificè.

Dum gladio Cyrum regina Thomira peremit,
Pro patre Cambyſes pleno diademate ſedit,
Nomina bis bina, cui genitura dedit.
Eſdras nominat hunc Artaxes aut Aſſuerum,
Aut Nabuchodonoſor, aut Cambyſem, ſed in auum
Quattuor hæc huius nomina regis erunt.
In libris Heſter ſignabimus hunc Aſſuerum,
In libris Judith Nabuchodonoſor referemus,
Sed modò Cambyſem ſcripta ſubacta ferunt.
Hoc ſub Cambyſe cœpit Iudæa grauari,
Hieruſalem templumq́ ſimul, vetat ædificari,
Atque graues cenſus, imperat inde dari.
Omnia quæ Cyrus pater eius contulit illis,
Quàm citò Cambyſes mandauit vbiq́ refringi,
Sub cuius vita res ea manſit ita.

De ſeptem magis, & de Mergo puero.

MOrtuo Cambyſe ſine filio, & fratre ſuo Mergo puero remanente, ſeptem Magi cuſtodiebant palatium & regnum cum puero * Mergo. Vnus autem Magorum nomine Hermeides, puerum Mergum in templum occultè deductum, clam ſuffocauit, & fratrem ſuum Mergo coætaneum, regem ſubſtituit. Reliqui verò ſex Magi hæc ignorantes, & de puero dubitantes, per mulierem cubiculariam in ſomnis tentare cœperunt, vtrum puer ille aures haberet, an non: vbi deprehenſum eſt illum vtraque aure carere (Cambyſes enim eas pro crimine fecit abſcidi) Quo cognito, Hermeidem & fratrem eius ceciderunt, mittentes ſortem eius quis eorum ſex magorum, rex eſſet futurus. Sors autem talis erat, vt cuius equus prius daret hinnitum, euntibus eis ad templum, ille regnaret. Darius ergo vnus ex iſtis Magis, equo ſuo cum equa ante fores templi tota nocte ſeruato, mane dum cum aliis pergeret, primum tulit hinnitum, & ſic in imperium eſt eleuatus. Eodem tempore Romani à perſequutionibus Tarquinij Superbi ſunt liberati.

De Dario rege Perſarum filio Hyſtaſpis.

Defuncto Cambyſe magi ſeptem venientes,
Suſcipiunt totum regnum, pro rege regentes,
Et frater regis Mergus adhæſit eis.
Mos erat, incluſos ſeruare palatia reges,
Et ſeptem ſub rege magos ibi condere leges,
Cum quibus & Mergum tunc habitaſſe ferunt.
Hunc Mergũ datur Hermeides magus arte necaſſe,
Et proprium fratrem vice Mergi ſede locaſſe,
Clauſus vt ipſe lare regia iura daret.
Eiuſdem fratris fuit auris vertice ſecta,
Tangitur in ſomnis, patet auris cæſa reperta.
Hunc igitur perimunt conſociumq́ magum.

De Tullio Hoſtilio rege Romanorum contemporaneo.

Tullius Hoſtilius nunc tollit in Vrbe coronam,
Ampliat & vallo ſatagit præcingere Romam,
Bella foris renouat fortis ad arma volat.
Purpura prima ſibi Roma fuit, vnde ſenatus
Dum videt ornatum ſimili titulo decoratur;
Flumine rex periit, rex modò Marcus erit.
Tunc ſuper Allobrogos viguere Sicambra trophæa
Signa veretur Arar, ſpecioſa timet Baſilea,
Fertilis Alſatia geſta veretur ea.

* *Herodotus Patizithen vocat; & Mergũ nominat Smerdin.*

PARTIS NONÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM PARS DECIMA.

TEMPLVM DOMINI RESTAVRATVR.

De rege Perſarum Dario, filio Hyſtaſpis.

DArius iſte filius Hyſtaſpis fuit, & vouerat Deo cœli templũ, & Hieruſalem reſtaurare, ſi quando eum in regnum Perſarum cõtigeret eleuari. Vnde commonitus per Zorobabel principem ſacerdotum, quod vouerat adimpleuit. Eo tempore prophetauerunt vltimi prophetarũ, Aggeus, Zacharias, Malachias: quorũ vnus ſic prophetauit de Chriſto & Eccleſia; *Erit* (inquit) *gloria domus eius poſterior maior quàm prior:* hoc Iudæi de templo materiali intelligunt dictum, ſed omnino fruſtrantur.

Esdras eo tempore libros Hebræorum à Chaldæis combustos tanquam alter Moses reparauit. Cætera versus habent.

De eodem Dario filio Hystaspis rege Persarum.

Tali sorte magi regem recreare laborant;
Cuius equus prior hinnitum prima daret hora,
Sit rex Persarum non obeunte mora.
Fecit equum Darius magus huc de nocte venire;
Ductus equus præfertur equam de nocte salire,
Quo residet Darius post veniente die.
Mane magi veniunt sortem quamcunq; videre,
Venit equus Darij coitum confisus habere,
Dans prior hinnitum regia fata ferens.
Quàm citò cunctorum plaudit censura magorum,
Sit rex Persarum Darius, princepsq; Medorum,
Iudicet imperium, regnet in omne solum.
Iste Deo cœli Darius promiserat antè,
Si fieret rex Persarum Domino mediante,
Mœnia Ierusalem cuncta paranda daret.
Ierusalem nunc Zerobabel regit ille sacerdos,
Cui Darius promiserat hinc remouere superbos,
Et templum veri conciliare Dei.
Hunc Darius rex pontificem promissa monentem,
Suscipit exultans, auditq; fouetq; petenter,
Mœnia Ierusalem cuncta parare volens.
Insuper inuenta per tempora longa retenta
Vasa dat, & templa reparat, tribuens alimenta,
Quicquid amore Dei postulat, addit ei.
Templa Dei passim cernens vrbemq; vastare,*
Æmula Iudæis doluit gens praua domasse,
Et velut antè solet patria tota dolet.
Inde repleta dolis gens tota doles regionis
Et simul inscribunt Dario regi Babylonis,
Dissipet vt templum destituatq; bonis.
Hoc (aiunt) templum si stabit in vrbe potentum,
Respuet appensum regi persoluere pensum,
Vrbs quoque sicut heri tota rebellis erit.
Scripta remittit ad hæc Babylenius,*
*Est mea spes & vult mea lex saluetur ibi,**
Sic quoque tres reges constituere patres.
Cyrus, Cambyses, reges sic instituerunt,
Mœnia Ierusalem surgant velut ante fuerunt,
Sic decet imperium, sic mea vota gerunt.

¶ Chronica.

ANnis ab Adam quinque millibus sexcentis octuagintaquatuor: annis à diluuio 1307: annis à diuisione linguarum 1306, anno ab Vrbe condita 375, cùm virgo Vestalis Pompilia propter stuprum viua defossa est; tunc Xerxes filius Darij filij Hystaspis regnauit pro patre, de quo prælia multa & mirabilia gesta leguntur: ex quibus inter cætera pauca ponemus.

Xerxes aduersus Leoniden regē Spartanorum exercitum talem collegit; mille millia armatorum, mille ducentas naues rostratas, tria millia nauium oneratarum. Cui Leonides rex Spartanorum eum paucis, id est quatuor millibus occurrit, in locis arctissimis, & triduo eum eo pugnauit, vbi tunc ad suos dixisse refertur: Prandete apud superos, cum inferis cænaturi. Et sic ausus aggredi tantum exercitum, tota nocte illa, & die sequenti pugnauit: hostesq; ita compressit, vt omnes pariter morerentur: ipse quoque Leonides eum suis occubuit. His & aliis prælijs Xerxes nimis extenuatus, & à suis omnino contemptus, à præfecto suo Artabano tandem occiditur: & ipse Artabanus regnat pro eo. Cætera de Xerxe versus habent.

De Xerxe rege Persarum filio Darij, filij Hystaspis.

Vita boni Darij iam tunc in fata recedit,
Filius est Xerxes cui tota monarchia cedit,
Qui populum Domini pace sedere dedit.
Pontificis Ioachim sub lege reguntur Hebræi,
Ædificant templum cum Ierusalem Pharisæi,
Omnia restituunt, nemo resistit eis.
Subiugat Ægyptum Xerxes a patre relictam,
Græcia subiicitur sub eodem principe victa,
Et probitate sua plurima regna tulit.

De Esdra & Iosepho, sub eodem tempore.

Esdras ipsius regis sub tempore venit,
Iosephus in patria sub eodem rege resedit,
Dogmata de cœlis doctor vterque dedit.

De Artabano rege Persarum.

Iam rex Artabanus diademata Persica minat,
Nascitur en Socrates vultu facieq; caprina,
Cuius & egregium dogma fuisse ferunt.

¶ Chronica.

ANno ab Vrbe condita 70, annis ab Adam discursis quinque millibus quingētis trigintaseptem, à diluuio 1350, ab imperio Nini 1353, à destructione Troiæ 467, Ancus Martius rex Romanorum regnat annis vigintribus.

De Anco Martio rege Romanorum quarto, sub eodem tempore.

Nūc Ancus Martius fit summus in vrbe monarchus
Roma triumphales nondum sibi finxerat arcus,
Ille prior statuit subdere regna sibi.
Hic & Auentinum montem prior addidit Vrbi,
Hostia iuncta mari per eum bene condita surgit,
Morbo, non febri, Ancus in Vrbe perit.
Tunc in Iudæa vixisse datur Ieremias,
Est & in Ausonia Byzantia condita prima,
Vrbs modo Dyrrhachium dat sibi principium.
In terris medicus nunc summus in ordine claret,
Qui dedit antidota, finxitq; poemata Thales,
Vixit Olympiadis ter deciesq; decem.
Intima Danubij tunc præripuere Sicambri,

Tollere

Tollere iam satagunt quæ Bagarus irrigat amnis,
Inclyta Patauiæ climata victa fauent.

De Esdra, qualiter libros Hebraicos à Chaldæis perustos reparauit, & nouos literarum apices informauit.

DVm Xerxes regnaret in Perside, Esdras omnes libros Hebraicos à Chaldęis perustos rescripsit, & nouos apices adinuenit, atque modum scribendi à dextra in sinistram instituit. Prius enim omnes antè & retrò, tãquam aratores scribebant: tunc etiam Græci, qui tredecim tantùm literas habebant, viginti quatuor literas suis posteris constituerunt. Cætera versus habent eodem titulo.

De Artaxerxe rege Persarum, qui dicebatur Longimanus.

Longimanus dictus Artaxes, orbe resedit,
Scriptaq; Iudaica tunc Esdras cuncta refecit,
Nam gens Chaldæa scripta cremauit ea.
Scripta Dei sub Chaldæis sunt igne cremata,
Quæ variis Esdræ studiis iterum reparata,
Plena suo populo sunt valitura data.
Ipse nouos apices fingit scriptoq; reponit,
Vnde leues aditus lectoribus ordine promit,
Grammate Iudaico quos iubet ipse coli.
Sicut arantis opus solet antè retroq; vagari,
Pagina scriptorum scribendo solebat arari,
Rite q; sulcari circiter orbe pars.
Nunc prius à dextra scripturas incipit Esdras,
Qui modus Hebræis scribendo perenniter extat,
Nam cute vel cera scriptor arator erat.
Tẽpore quo dextra sua grammata corrigit Esdras,
Græcia disposuit ludos agitare palæstra,
Grammata tunc voluit bis duodena coli.
Nanq; prius sex atq; decem gens Græca legebat,
Nec plures apices tunc Græcus lector habebat,
Qui prior hæc docuit grammata, Cadmus erat.

¶Chronica.

ANnis ab Adam 5681, à diluuio 1470, à diuisione linguarum 1369: anno ab imperio Nini 1380, anno ab Vrbe condita 97, à destructione Troiæ 416, Rex Sedechias & omnis populus Iuda captiuati sunt sub Nabuchodonosor in Babylonem. Eisdẽ diebus Ieremias de Christo, & de Ierusalem multa prædixit. Tunc etiam philosophi esse cœperunt. Quorum vnus Pythagoras ex ictibus malleorum diuersè cõcrepantium, musicæ artis septem discrimina vocum inuenit. Post quem Socrates omnium philosophorum clarissimus, Platonem & Aristotelem docuit & educauit. De quorum doctrina & inæstimabili sapientia vsque hodie mundus claret.

De Tarquinio Prisco rege Romanorum quinto, per idem tempus.

Tarquinius Priscus nunc suscipit ordine regnum,
Subiicitur Capua, loca Samia, Troia, Salernum,
Iste suam Romam murat, & orbe nouat.
Signa Sicambrina, Troianaq; prælia magna,
Sentit & horrescit validissima gens Alemanna,
Terraq; Germana rura tuenda parat.
Regnum Baguaricũ nunc arma Sicambria tollunt,
Littora Danubij sibi vectigalia soluunt,
Prælia iam Rhenus reddit ad arma ferus.

Item de Cambyse.

DIximus superius Cambysem esse quadrinomium; vocatur enim Cambyses apud Persas; vocatur Xerxes apud Esdram; vocatur Nabuchodonosor in libro Iudith; vocatur Assuerus in hoc libro Hester. Cuius hîc gesta pauca versibus explicabimus in proximo capite. Acta sunt autem hæc de Hester, anno 290 captiuitatis primæ Iudæorum, vbi Ezechiel prophetauit. Ea tempestate Sicilia per terræmotum concussa: de Ætna monte ignis emissus, villas & agros combussit. Ciuitas Atlantis ab arida in mare contracta, insula tunc facta est.

LIBER HESTER.

De Assuero rege, & Mardochęo, & Amano, qui Iudæos interfectos cupiebat, & patibulo ipse adiudicatur.

Hester & Assueri placet inclyta gesta fateri,
In medio cleri volumus narranda moueri,
Quæ titulo veri condecet acta geri.
Diuitias regis, mirabile culmen honoris,
Dicere non posset Plato, vel lingua Catonis,
Qualibus effertur regia pompa bonis.
Inclyta principibus fuerant conuiuia regis,
Delicias & opes oculis vehementer adegit,
Ordo ministrantũ fercula mira vehit.
Copia vasorum manibus gestata virorum
Nec recipit numerum, neq; pondus habetur eorum,
Nec veherent vsquam millia plaustra boum.
Omnibus optata fuit hæc regina vocata
Vastis, vt ornata faceret conuiuia grata,
Quæ nimis elata, non tulit acta rata.
Rennuit ad regem regina superba venire,
Rex ita confusus, plenusq; pudoris & iræ,
Conqueritur mirè, nec mala gesta silet.
Iudicium quærit quid habet regina mereri,
Iussa sui Domini quia renuit ipsa vereri,
Vltio iudicij plena furoris erit.
De ratione data legitur sententia lata,
Spernerê quæ voluit regina venire vocata,

Cedat & à solio digna dolore suo.
Pellitur ergo foris, fastu vacuata decoris,
Altera Iudaici generis fert culmen honoris,
Tam citò deperiit fœmina nisi dolis.
Hester fœcunda fuit hæc regina secunda,
Gentis Hebræorum de stirpe nitens oriunda,
Et Mardochæi neptis, amica Dei.
Complacuit regi præferre ducem regioni,
Qui vice regnantis supremagubernet honoris,
Rex erit interius summus, & ille foris.
Annulus ergo duci datus est, & cura coronæ,
Iura, potestates, sibi suscipit in regione,
Vnde vices regis sustinet, atque fouet,
Curribus euehitur, præconibus insinuatur,
Aman adoratur, plebs omnis eum veneratur,
Sed Mardochæus non veneratur eum.
Solum nanq; Deum veneratur, adorat, Hebræus,
Dux male confusus, quia spernit eum Pharisæus,
Acriter iratus fortiter odit eum.
Cogitat ergo modum, quo vindicet in Pharisæum,
Nec satis est illi, si solum perdat Hebræum,
Ni Iudæorum perderet omne genus.
Ante domum propriam dux prima patibula ponit,
Vt Mardochæum videant pendere coloni,
Et pereant reliqui prorsus in orbe soli.
Fama volat, quia dux Aman delebit Hebræos,
Nunc Mardochæus populusq; simul Pharisæus,
Fletibus ac precibus dicit; adesto Deus.
Cumq; ducis mira foret ira, furore ferino,
Hester regina dolet aduentante ruina,
Et petit à Domino ne mala tanta sinat.
Imperat in populo ieiunia nunc triduana,
Dissipet vt Dominus mala quæ præcogitat Aman,
Ne genus hoc Abraham sub ducis arte cadat.
Tendit & ipsa queri scelus ante pedes Assueri,
Et ducis austeri vult horrida facta fateri,
Iudicio cœli rex bonus vltor erit.
Sed timet exire, nisi sumpta licentia præstet,
In Domino confisa tamen, dum prodiit Hester,
Gaudet & arridet rex, nihil illa timet.
Cumq; manu regis solio conducta sederet,
Rex ait vt peteret quicquid placuisset habere,
Quicquid enim cupiat, regia cura feret.
Intulit illa; peto mecum te sumere cœnam,
Sint mihi, sintq; tibi, rex, obsecro, gaudia plena,
Et simul hic Aman prandia nostra gerat.
Annuit & venit rex, in thalamoq; resedit,
Et duce præsente secum regina comedit,
Verbaq; rex placito corde benigna dedit.
Exprime quid cupias, quia nulla petita negabo,
Si medium regni peteres dandum reputabo,
Et tibi si cupias hoc diadema dabo.
Exprimit illa dolens lachrymis perfusa dolores,
Et ducis in populum tensos feritate furores;
Audit & obstupuit rex, nimiumq; dolet.
Addidit illa; domi, rex, cerne patibula poni,
Stat mihi plusq; tibi stat furca parata pudori,
Ante tuos oculos nos facit iste mori.
Sorte crucis morimur, damnamur more latronum,
Filius ecce tuus de sanguine cùm sit eorum,
Iste rubor tibi sit, perpetuusq; dolor.
Rex salit ante fores, cœpitq; furore grauari,
Dum iacet ante pedes, domine satagitq; precari,
Hæc fugit, hic sequitur: rexq; reuersus ait.
Ecce dolum video, patet hic quæ mente laborat,
Ante meos oculos pacis tibi denegat horam,
Vltio consimilis mando sit absq; mora.
Præcipitur subitò dux impius illaqueari,
Et propria furca quam fecerat ipse leuari,
Talia pro meritis dux sibi dona parit.
Nunc Mardochæo tribuit rex regna regenda,
Omnia quæ tenuit dux impius, ipse gubernat,
Gaudent Iudæi de pietate Dei.

De Seruio rege Romanorum sexto, per idem tempus.

SEruius rex, filius ancillæ captiuæ, sed nobilis, superaddidit Vrbi tres montes, scilicet Viminalem & Quirinalem, & alium tertium. Vrbem quoque cinxit fossatis. fontes etiam attraxit per aquæductum. Socer fuit Tarquinij Prisci, à quo etiam per proditionem occisus est. Qui Romæ postmodum pro eo regnauit. Cætera versus habent de Seruio rege sexto Romæ.

Item de eodem Seruio versificè.

Seruius ad regni scandit diademata lautè,
Filius ancillæ captiuæ, nobilis autem,
Germine regali natus, & aptus ali.
Hic per aquæductum satagit traducere fontes,
Tresq; suæ Romæ studuit superaddere montes,
Mœnia fossatis cinxit in orbe datis.
Censuit ipse prior Romæ populum numerari,
Æqua suis numeris populo iubet arma parari,
Militis & populi iura coæqua dari.
Tarquinij Prisci natus gener extitit ipsi,
Ille gener socerum lethali cuspide fixit,
Sic socer à generi proditione perit.
Natus Alexander rex est, sua iam patet ætas,
Datq; Malachias præconia sancta propheta,
Dictus Bucephalus tunc equus eius erat.
Præcipitat post Nathanabum puer ipse magistrum,
Ille patricidam puerum prædixerat ipsum,
Auguriumq; luit, si pater ipse fuit.

¶ Chronica.

ANnis ab Adam quinque millibus sexcentis septuaginta vno, à diluuio 1408, ab imperio Nini 1414. anno à diuisione linguarum 1307, à destructione Troiæ 501, ab Vrbe condita 160. Iudith interficit Holofernem.

Superiori titulo diximus; Cambysem filium Cyri in libro Iudith, Nabuchodonosor nominari. Cuius dux Holofernes per manus ipsius castissimæ Iudith dicitur fuisse occisus, sub Ozia rege Samariæ, sicut suppositis versibus explicamus. Eisdem temporibus, anno ab Vrbe condita 160. apparuit prodigium tale, vt cœlum ardere vide-

videretur. Tunc Romæ grauissima fuit pestilentia, ita vt maxima pars hominum moreretur. Vbi duo consulares viri consumpti sunt, scilicet Lucius & Seruilius. Tunc etiam serui contra dominos Romæ insurrexerunt, duce Erbonio, viro Sabino, Capitolium incendunt; consulem Valerium tandem de ipsis triumphantem occidunt. Sequenti anno homo rusticus, nomine Quintus Cincinnatus ab aratro in consulem assumptus, de hostibus triumphauit, & rusticano more iugum boum equis imponens, iunctis ante se hostib. deductis, ipse in habitu rustici, sine aliis ornamentis, Vrbem triumphator ingressus est.

LIBER IVDITH.

De Iudith & de Holoferne duce regis Nabuchodonosor, qui alio titulo vocatur Cambyses.

Rex fuit Arphaxad super omnia regna Medorum;
Quem Nabuchodonosor rex vicerat Assyriorum,
Hunc quoq; Cambysem scripta fuisse volunt.
Ordinat iste ducem, quē scripta vocāt Holofernem,
Datq; potestatem, quod & omnia regna gubernet,
Indomitos populos deleat orbe suo.
Ille per omne solum dum iura tulit regionum,
In Mesopotamiam vertit vexilla suorum,
Atque super Syrios diripit omne bonum.
Adfuit Ozias tunc temporis Israëlita,
Hic vbi Samariam videt hoste minante petitam,
Territus, ad populum dicta reponit ita;
Vndiq; nos angit manus imperiosa tyranni,
Iam quasi per portas aditus sub robore frangit,
Ni manus alma Dei sola resistat ei.
Turba coacta foris, stetit intus plena timoris,
Quæ magis Assyrio voluit seruire furori,
Quam pro lege poli victa sub ense mori.
Suggerit Ozias, quinis differre diebus,
Quid si fortè Deus tribuet solatia rebus?
Vt redimat populos hoste cadente suos.
Fœmina stans vidua celebris sanctissima Judith,
In populum culpas, nimium commota refudit,
Nam tentare Deum, non decuisset ob id.
Ponere quippe dies Domino vel dicere metas,
Assidue legimus nostros vetuisse prophetas,
Nam tentare Deum dogmata sacra vetant.
Rursus ait; Vidit Dominus, qui sydera cudit,
Sæpe malos fudit, & iniquos peste retrudit,
Fundite (quæso) preces, tollat vt ipse neces.
Dixit, & absq; mora faciem lauat, atq; colorat,
Vestibus egregiis stans fœmina tota decora,
Per medias portas pergit, abitq; foras.
Cum socia famula venit ad montana supernè,
Cui mediis campis elatus adest Holofernes,
Fœmina stans facie splendida, visa placet.
Quæritur vnde venit, quid agat, quò pergere quærit,
Hæc ait; Huc veni, te principe quæso tueri,
Nam super Hebræos tu dominator eris.
Insinuabo tibi qua te decet arte potiri,
Vt citò fortiter valeas quæcunq; requiris,
Iam tibi subduntur terra, propheta, viri.
Fœmina dum loquitur, pulcherrima tota notátur,
Ducta manu trahitur, thalamo sedet, esca paratur,
Inq; ducis domibus mansio pulchra datur.
Nos (ait) a castris lex ire iubet Mosaïa,
Præcipe per castra, si fœmina transit Hebræa,
Aut si nocte meat, nemo repellat eam.
Hoc etenim restat, quia pergere cogimur extra;
Si placet, hoc præsta: dux præstat, & intus & extra
In duce namq; Dei gratia fauit ei.
Tertia nox venit, dux nocte sopore quieuit,
Nocte ducem magnum gladio ducis ipsa peremit,
Et caput ancilla portet vt illa dedit.
Exibunt pariter, festino calle meantes,
Per medias portas citò suscipiuntur ouantes,
Confluxit populus, protulit illa caput.
Morte ducis scita, plebs exilit Israëlita,
Gens ducis ascita fugit hinc sub vulnere trita,
Inclyta Samaria salua remansit ita.

De Artaxerxe rege Persarum, qui cognominatur Ochus.

Artaxerxes Ochus rex Persarum, discedere ab armis & quiescere totam Græciam iubet. Eo tempore Lacedæmonij, qui & Græci, Athenienses bello presserant. Vnde & vtrique plurimum fatigati, quietem optabant. Eo tempore Romæ in medio foro specus apparuit, vnde consultis diis, Roma dispositit, vt ibi viuus homo deberet præcipitari; & sic pestilentia, inde exorta, sedari. Obtulit se ad hoc Marcus Curtius, qui quum armatus pro salute Reipublicæ in specum sese præcipitasset, morte sua horribilem illam voraginem clausit. Iisdem temporibus Artaxerxes Ochus, subiugata iam Sidone, & Ægypto, & Syria, maximam partem Hebræorum, quos olim Salmanasar captiuauerat, in Hircaniam transmisit, iuxta mare Caspium, inter altissimos montes, qui iam in multum populum creuisse feruntur, & in diebus Antichristi creduntur egressuri. Legimus etiam, ipsos ab Alexandro Magno illic inuentos, & magis ac magis ipsis montibus interclusos, sicut postea in Alexandro dicturi sumus. Cætera de Artaxerxe Ocho versibus explicamus.

Mortuo rege Assuero & Cambyse, succcdit Artaxerxes Ochus in imperio Persarum.

Regis in vrbe Chusis Assueri vita recedit,
Post Artaxerxes, Ochus cognomine sedit,
Iste per Ægyptum prælia multa dedit.
Nathanabus rex Ægypti nunc inde fugatur,

Æthiopum terras pulsus coluisse putatur,
Post & Alexandri doctor in arte fuit.
Tempora pontificis tunc dicimus esse Ioannis,
Post patrem Iudam qui restitit ense tyrannis,
Et Iudaeorum rexit vbique solum.
Missus et regis dedit aspera facta vagosus,
Expoliat templum, populus gemit vndiq; totus,
Fitq; tributarius plebe dolente locus.
Physicus Anagosus moritur, claret Diogenes,
Claruit & Socrates, qui nunc sibi nomine pœna
Parta venena bibit, pocula letha sibi.

De Philippo rege Macedonum, patre Alexandri, per idem tempus.

Artabano rege Persis imperante, Philippus filius Amyntæ, pater Alexandri Magni, per annos vigintiquinque tenuit regnum Macedonum. Fuit autem nutritus apud regem Thebanorum, nomine Epaminundam, virum strenuissimum, & philosophia præclarum. Apud quem in tãtam sapientiam fortitudinemque profecit, vt Græcorum ciuitates, quæ dominandi libidine, singulæ cogitauerant imperare, omnes suo subiecisset imperio: inferioribus enim contra superiores suadens, omnibus ad inuicem callidè concitatis, omnium tandem efficitur Princeps & dominus: & ita liberam illam Grȩciam suis virtutibus & ingeniis, libertate priuauit. Item Philippus, ciuitatem Byzantium cinxit obsidione: quæ hodie Constantinopolis appellatur, & condita fuerat à Pausania rege Spartanorum. Tunc Philippus in eadem obsidione, pecuniarum suarum copiis iam exhaustis, relicta sibi obsidione, pirata efficitur, & centum septuaginta nauium spolia rapuit, & militibus dedit. Item relicta ibi obsidione, ad Scythas & Amazones prædãdi causa cum Alexandro filio suo festinat. Vbi non inuentis thesauris, pecorum inæstimabilem prædam deduxit. Item Athenienses cum omnibus Lacedæmoniorum aliorumque Græcorũ ciuitatibus subiugauit, & in seruitutem redegit. Item quum Alexander quasi prodigus militibus erogaret, & magis quàm pater ab omnibus laudaretur: pater ad eum sic dixisse narratur: Fili, non æstimes illos tibi esse fideles, quos pecunia corrupisti. An propterea hoc facis, vt Macedones non regem suum, sed ministrum te reputent, & rerum præbitorem. Idem Philippus, dum Alexandro fratri vxoris suæ Olympiadis filiam suam copularet, in medio nuptiarum inter duos Alexandros sedens, filium suum scilicet & generum, à Pausania nobili iuuene Macedonum, dolo occisus est.

De Arsamo rege Persarum patre Darij, quem postea Alexander deuicit.

Post Occum regem fuit Arsamus ipsius heres,
Iacius antistes primatum fertur habere,
Arsamus in populo stat mala multa ferens.

Sicambri eodem tempore Germaniam occupauerunt, vnde etiam Germani appellati sunt.

Iam quasi quingentis tempus defluxerat annis,
Cum sua Germanis infligunt bella Sicambri,
Igne, fame, gladiis, innumerisq; malis.
Littora Danubij, preciosaq; littora Rheni,
Allexêre duces, fluuiiq; meatus amœni,
Terraq; luxurians dicit, amando veni.
Tanto quippe nitet super omnia regna decore,
Vt domini nimio Rheni capiantur amore,
Vnde sibi patrias hai retinere volent.
Amodo Germani cupiunt de more vocari,
Moribus & lingua cum Teuthonicis variari,
Lingua magis placuit qua Megus amne cadit.
Progenies Priami Germanica nomina quærit,
Et cupit a Rheno populus Germanus haberi,
Terra Sicambra perit, nemo Sicamber erit.

De Datio rege Persarum, quem Alexander deuicit.

Arsamus interit, Darius fit regius heres,
In Persis pariterq; Medis sua regna coharent:
Huic & Alexander bella Macedo geret.
Philippus tunc interiit rex ille Macedo,
Magnus Alexander claret, cuius deeus edo,
Hic sua gesta fero, scriptor & actor ero.

¶Chronica.

Annis ab Adam quinque millibus; à diluuio 1454: à diuisione linguarum 1353: anno ab imperio Nini 1449, à destructione Troiæ 536: anno ab Vrbe condita 166: regnat Tarquinius Superbus Romæ.

De Tarquinio rege Romanorum sexto.

Post socerum Tarquinius venit ille Superbus,
Et Romam turbare parat, feritate proteruus;
Ardea terra fuit quæ mala prima luit.
Hanc pater obsedit, dum filius arce recessit,
Lucretia qui tunc thalamum de nocte repressit,
Nec scelus euadit, pulsus ab Vrbe cadit.
Filius atq; pater damnantur, aitq; senatus;
Amodo non rege sed consule Roma regatur,
Regibus ablatus sit locus, huiq; datus.
Scripsit & Ouidius super ipso crimine versus,
Dum foderet gladio tenerum Lucretia pectus,
Sanguinis & torrens egrederetur, ait:

Proce-

Procedant testes, me non fuisse tyranno,
Ante virum sanguis, spiritus ante Deum.

Quod Germani & Romani à Troia venerunt, & quasi pares & confratres sunt æstimandi.

Dum fortuna duces Germanos læta decorat,
Crescit & alta sonat super omnia climata Roma,
Cuius ad imperium prælia magna tonant.
Hanc quasi reginam metuit satis ora marina,
Terra Cisalpina timet aduentante ruina,
Sed loca Germana gaudia magna parant.
Nam quos Troia suos olim generauit alumnos,
Romanos & Germanos videt vndiq; summos,
Et quasi consocios semper habebit eos.
Esseq; Romanum Troianum causa fatetur,
Germanus patriota suus fraterq; videtur,
Mater eis populis Troia vetusta fuit.
Nec populo populus nunc armis subiicietur,
Sed regni quasi consocius fraterq; putatur,
Pace simul coëunt, publica iura petunt.
Germanus populus ciuis Romanus habetur,
Communis populus, regnum commune tenetur,
Sed tenet imperium Roma regitq; decus.

Catalogus regum Albanorum & Romanorum.

Aeneas reliquit in Latio regem Ascanium. Cui successit Posthumus frater eius. Post quem regnauit Latinus Syluius. Post quem Alba Syluius. Post quem Capi Syluius, deinde Ægyptus Syluius regnat annis 24

Capi Syluius regnat annis	28
Carpenates regnat annis	13
Tiberius regnat annis	8
Agrippa regnat annis quadraginta. suo tempore est Homerus in Græcia.	
Aremus regnat annis	19
Auentinus regnat annis	37
Procax regnat annis viginti tribus. tunc Fidus & Argus mensuras & pondera reperiunt.	
Amulius regnat annis quadraginta quatuor. Iste Amulius depulit fratrem Numitorem: cuius Numitoris filia Ælia, genuit Romulum & Remum. Tunc Achab in Israël, & Asa super Iudæa regnabant.	
Romulus regnat annis	39
Numa Pompilius regnat annis	40
Tullus Hostilius regnat annis	33
Ancus Martius regnat annis	23
Tarquinius Priscus regnat annis	38
Seruius Tullius regnat annis	33
Eo tempore fuit Cyrus rex Assyriorum.	
Tarquinius Superbus regnat annis	35

Iste prius excogitauit carceres & omnia genera tormentorum.

De omnibus Sibyllis & de nominibus earum, & de patria, & origine, & actibus ipsarum, à diebus Alexandri Magni.

Sibyllæ generaliter omnes fœminæ dicuntur prophetantes, quæ * ob diuinam voluntatem omnibus interpretari, & ventura pronunciare solebant. Tradunt autem doctissimi authores; decem fuisse Sibyllas. Quarum prima, Persis: secunda Libyca: tertia Delphica est, quę ante Troiana bella vaticinata est: quarta, Cumęa, in Italia: quinta, Erictea, in Babylonia orta, dicta Erythræa, ab insula, in qua eius dicta sunt carmina: sexta, Samiana, à Samo flumine Beneuentano vocata: septima, Amalthæa, vel Cumana: octaua Hellespontica: nona Phrygia: decima Tiburtina Grę cè, Albunea Latinè vocatur; ex cuius carminibus multa de Deo & Christo scripta continentur.

Fuit igitur hæc Sibylla, Priami regis filia, & ex matre Hecuba procreata. Vocata est autem in Græco Tiburtina; Latinè verò Albunea nomine, vel Cassandra: & illa circuiens diuersas prouincias ac partes orbis, prædicauit per Asiam, Macedoniam, Erostachiam, Agagusdeam, Ciliciam, Pamphiliam & Galatiam. Quumque mundi partes vaticiniis suis repleuisset, inde venit Ægyptum, Æthiopiam, Bragadam, Babyloniam, Aphricam, Libyam, Pentapolim, Mauritaniam, & Palarinum. In omnes has prouincias prædicauit, & spiritu prophetiæ repleta, prophetauit bonis bona, malis mala. Scimus nanq; quæ in præconiis suis annunciauit; & quæ in nouissimis erant ventura prædixit.

Audientes igitur famam eius Romani, statim nunciauerunt in conspectu Senatorum. Mittentes ergo senatores legatos ad eam, fecerunt ipsam cum magno honore deduci Romam. Centum igitur viri ex senatu Romano somnium in vna nocte viderunt singuli. Videbant singuli quasi nouem soles esse in cœlo, qui sigillatim diuisi, diuisas in se figuras habebant. Primus sol erat splendidus & fulgens super omnem terram. Secundus sol splendidior & magnus, æthercam habens claritatē. Tertius sol sanguineo colore flammiger, igneus & terribilis, ac demū splen-

didus ſatis. Quartus ſol, quarta generatio eſt tempore Chriſti. Quintus ſol erat tenebroſus, ſanguineus & lampas, ſicut in tonitruo tenebroſo. Sextus ſol tenebroſus nimis, habebat aculeum ſtimulum ſcorpionis. Septimus verò ſol terribilis erat, & ſanguineum iterum habens in medio gladium. Octauus autem ſol erat effuſus, ſanguineum habens colorem in medio. Nonus autē ſol erat nimis tenebroſus, vnum tamen habens radium fulgentem.

Quumq; Romam ingreſſa eſſet Sibylla, videntes eam ciues Romani, admirabantur nimiam pulchritudinem eius: erat enim venuſto aſpectu, decora vultu, eloquens in verbis: atq; Dei pulchritudine ſatis benè cōpoſita, ſuis auditoribus dulcem præbebat eloquiū. Venientes autem viri, qui ſomnia viderāt, dicunt ad eam; Magiſtra & domina quàm ad magnū decorem eſt corpus tuum; qualem nunquam in fœminis, præter te, vidimus: precamur vt ſomnium, quod omnes nos in vna nocte vidimus, quod futurum præmonſtret aperias. Reſpondens Sibylla dixit ad eos: Non eſt æquum, in hoc loco, ſtercoribus pleno, & diuerſis certaminationibus polluto, ſacramentum huius viſionis detegere. Sed venite, aſcēdamus ad Appenninum montem, & ibi adnuntio vobis, quæ ventura ſunt ciuibus Romanis. Et fecerūt, vt dixit. Quos interrogauit. & illi viſionem quam viderāt, narrauerunt ei. At illa dixit ad eos; Nouem ſoles quos vidiſtis, omnes futuras generationes præſignant. Quod verò diſſimiles eos vidiſtis, diſſimilis erit vita in filiis hominum.

Primus autem ſol, prima generatio eſt: erunt homines ſimplices & clari, amantes libertatē, veraces, manſueti, benigniſſimi, amantes conſolationes pauperum, & ſatis ſapientes. Secundus autem ſol, ſecūda generatio eſt: erunt homines ſplendidè viuentes, creſcentes multum, Deum colentes, ſine malitia conuerſantes in terra. Tertius verò ſol, tertia generatio eſt: exurget gens contra gentem, & erunt pugnæ multæ in Roma. Quartus autem ſol, quarta generatio eſt: erūt homines, quod verum eſt abnegantes: & in diebus illis exurget mulier de ſtirpe Hebræorum nomine Maria, habens ſponſum nomine Ioſeph, & procreabunt ex ea ſine commixtione viri, de Spiritu ſancto, nomine Ieſum: & ipſa erit virgo ante partū, & virgo poſt partum: qui ergo ex ea naſcetur, erit verus homo, ſicut omnes Prophetæ prædicauerunt: adimplebitq; legem Hebræorum, & adiunget ſua propria inſimul, & permanebit regnū eius in ſecula ſeculorum. naſcente autem eo, exercitus angelorum à dextris & à ſiniſtris erunt, dicentes; *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Veniet nanque vox ſuper eum, dicens; *Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite.*

Erant ibi ex ſacerdotibus Hebræorum, qui audientes hæc verba, indignati dixerunt ad eam: Iſta verba terribilia ſunt: ſileat hæc regina. Reſpondens Sibylla dixit eis: O Iudæi, neceſſe eſt iſta fieri; ſed vos non credetis in eum. Dixeruntque; Nos non credemus, quia verbum & teſtamentum dedit Deus patribus noſtris, & nō auferet manum ſuam à nobis.

Reſpondit eis iterum: Deus cœli ſibi generaturus eſt filium, vt ſcriptum eſt: qui ſimilis erit patri ſuo, & poſtea vt infans per ætates creſcet, & inſurgent reges in eum & principes terræ. In diebus illis erit Cæſari Auguſto celebre nomen: & regnabit in Roma, & ſubiiciet omnem terram ſibi. Non multi, non pauci; non tres, neq; duo, ſunt dij; ſed vnus Deus, ſolus & immenſus, qui fecit cœlum, ſolem, ſtellas & Lunam, frugiferamque terram & mare. Qui autem illum honorant, æternam vitam hæreditabunt, perpetuum cuius ipſi hæreditabunt paradiſum. Mortuorum verò ſimul reſurrectio erit; & claudorum curſus velociſſimus erit: ſurdi audient, & cæci videbunt: non loquentes, loquentur. ex quinque panibus, quinque millia hominum ſaturabit, & colligent reliquias fragminum duodecim cophinos, exinde replebunt in ſpecie populorum. Ventos compeſcens verbo, mare calcans, ambulans ſuper vndas, infirmitates omnibus ſoluet: ſurgere faciet mortuos, repellens multos dolores: & de pane vno, ſaturatio erit viuorum. Sed quum omnia fuerint perfecta quæ dixi, in ipſo omnis reſoluetur lex, & impias manus infidelium poſtea inueniet.

Poſt hæc conuenient ſacerdotes Hebræorum contra Ieſum, quia multa ſigna faciet, comprehendentque eum, dabunt Deo alapas manibus inceſtis, & in vultu ſacro expuent venenata ſputa. Dabit verò ad verbera ſanctum dorſum ſimpliciter, & colaphos accipiet: tacebit, ne quis agnoſcat

ſcat vnde verbum venit: corona ſpinea coronabitur: ad cibum autem fel, & ad ſitim acetũ dabunt, & ſuſpendent eum in ligno, & occident. Templi verò velum ſcindetur in medium, & dies erit tenebroſus per horas ſex, & ſortẽ mortis finiet tribus diebus ſomno ſuſcepto, & tunc ab inferis regreſſus, ad lucem veniet. Et nihil valebit eis; quia die tertia reſurget, & oſtendet ſe diſcipulis ſuis, & ipſis videntibus in cœlum aſcendet: & regni eius non erit finis.

Dicunt me Iudæi inſanam & mendacem Sibyllam; quum autem facta fuerint omnia, tunc demum reminiſcentur mei, & nullus poſtea me dicet inſanam, ſed Dei magnam Sibillam.

Dixitq; principibus Romanorũ; Quintus autem ſol quinta generatio eſt: eliget ſibi Ieſus duos piſcatores de Galilęa, & leges ſuas docebit eos, dicẽs: Ite, & doctrinã quã accepiſtis à me, docete omnes gentes, & per ſeptuaginta & duas linguas ſubiicientur omnes nationes. Sextus autem ſol ſexta generatio eſt, & expugnabunt iſtam ciuitatem annos tres & menſes ſex. Septimus verò ſol, ſeptima generatio eſt: & exſurgent duo reges, & multas facient perſequutiones in terra Hebręorũ, propter Dominum. Octauus autem ſol octaua erit generatio, & in deſertatione erit Roma: & præpugnantes vlulabunt in tribulationibus & doloribus, dicentes; Putáſne peribimus? Nonus autem ſol, nona generatio eſt: & exurgent Principes Romani in perditione multorum. Tunc exurgent duo reges de Syria, & exercitus eorum innumerabilis ſicut arena maris: & obtinebunt ciuitates & regiones Romanorum vſque ad Chalcedoniam. Et tunc multa erit ſanguinis effuſio. Omnia hęc quum reminiſcuntur, ciuitas & gens contremiſcunt in eis, & diſperdent Orientes. Et poſt hæc ſurgent duo reges de Ægypto, & expugnabunt quatuor reges, & occident eos, & omnem exercitum eorum, & regnabũt annos tres & menſes ſex. Et poſt eos alius rex per c literam nomine, potens in prælio: qui regnabit annis triginta, & ædificabit templum Deo, & implebit legem, & faciet iudiciũ propter Deum in terra. Et poſt eum ſurget alius rex, qui regnabit paucis temporibus: & expugnabunt & occidẽt eum. Poſt hæc verò erit rex per B nomine, & de B procedet rex Audon, & de Audon egredietur A, & de A procedet A, & de hoc generabitur A: & ipſe ſecundus A, erit bellicoſus nimis & præliator. Et de ipſo A naſcetur rex per R nomine, & de R naſcetur L, & poteſtatem habebit ſuper decem & nouem reges. Et poſt hæc ſurget rex Salicus de Francia, per K nomine: ipſe erit magnus & piiſſimus, potens & miſericors, & faciens iuſtitiam pauperibus. Tanta enim erit in eo virtutis gratia, vt per viam gradientem arborum contra eum inclinentur cacumina. Aqua enim occurrens, minimè curſum eius tardabit. Similis autem imperio Romanorum rex antè non fuit, nec poſt eum futurus eſt. Et veniet Rex poſt eum per L nomine, & poſt hoc regnabit L, & poſt L triginta, & de L egredietur A, & ipſe A erat nimis bellicoſus & fortis in prę-lio, & multus erit per terrã ſiue per aquas: & non dabitur in manibus inimicorum, & morietur exul extra regnum, & in manu Dei anima eius erit. Tunc exurget rex per v nomine, & ex vna parte Salicus & alia Longobardus, & ipſe habebit in terra poteſtatem contra pugnantes, & contra omnes inimicos. Et in diebus illis procedet rex per o nomine, & erit potentiſſimus & fortis & bonus, & faciet iuſtitiam pauperibus, & rectè iudicabit: & de ipſo procedet alius o potentiſſimus, & erunt ſub eo pugnę inter paganos & Chriſtianos, & ſanguis Græcorum eorum effundetur: & cor eius in manu Dei, & regnabit annis ſeptẽ, & de ipſa muliere naſcetur rex per o nomine: hic erit ſanguinarius & facinoroſus, & ſine fide & veritate: & per ipſum multa erit malitia in terra, & multa ſanguinis effuſio, & deſtructæ erunt Eccleſiæ in ipſius poteſtate. In aliis nanque regionibus tribulationes erunt multæ & prælia. Tunc ſurget gens contra gentem in Cappadociam, & Pamphiliam captiuabunt in illo tempore, eo quòd non intrauit per oſtium in ouile. hic nanq; rex regnabit per annos quatuor. Et poſt eum ſurget rex per H nomine, & in diebus eius pugnæ multæ erũt, Syriam expugnabunt, & Pentapolim captiuabũt. Ipſe enim rex erit ex genere Longobardorum. Tunc exurget alius rex Salicus per c nomine, & expugnabit Longobardos: & erunt prælia & pugnæ. Ipſe autem Salicus erit fortis & potens, & paucis temporibus erit regnum eius. Tunc exurgent Agareni, & tyranni, & captiuabunt Tarentum & Barro: & multæ ciuitates deprædabuntur. Et etiam volẽtes venire Ro-

mam, & non eſt qui reſiſtat eis, niſi Deus deorum, & Dominus dominorum.

Tunc venientes Armeni Perſidem diſperdent, ita vt non recuperentur ciuitates, quas deprædabunt, & accurrentes ipſi ponent foſſas iuxta Orientē, & expugnabunt Romanos, & obtinebūt pacē aliquātiſper.

Et intrabit rex Gręcorū, vir belligerator in Æpolim, & deſtruet templa idolorū: & veniet locuſta & bruchus, & comedent omnes fructus Cappadocię & Cilicię, ac fame cruciabūtur: & poſtea nō erit amplius.

Et conſurget rex Salicus alius, ſcilicet H, vir fortis & belligerator, & indignabuntur contra eum multi vicini & parētes. In diebus illis tradet fratri fratrem, & cum ſorore commiſcebitur, & multa nephanda hominum erunt in terra. Senes cum virginibus cubabunt, & ſacerdotes mali cum deceptis puellis. Epiſcopi malefactorum ſectatores erunt, & fiet effuſio ſanguinis in terra, & templa ſanctorum polluent. Et erunt in populo fornicationes, immunditiæ, & Sodomiticū ſcelus, ita vt viſio ipſorum in contumelia eius appareat. Et erunt homines raptores, contumelioſi, odientes iuſtitiam & amantes falſitatem, & iudices Romani immutabuntur. Si hodie ad iudicandum admittuntur, alio die mutabuntur, propter pecuniam accipiēdam, & non iudicabunt rectum, ſed falſum.

Et erunt in illis diebus homines rapaces, cupidi & periuri, & amantes falſitatem, & deſtruetur lex & veritas, & fiet terræmotus per loca diuerſa & inſulares ciuitates, & regiones dimergentur. Et erunt per loca peſtilentiæ hominum, & terra ab inimicis deſolabitur: & non præualebit conſolari eos vanitas deorum. Poſtea exſurget rex per L nomine. Et erunt ſub illo bella & duodecim annis regnabit. Et poſt hunc ſurget rex per F nomine, & veniens obtinebit, & regnabit aliquanto tempore, & veniet Romam, & captiuabit eam, & non mortificabitur anima eius in manu inimicorum vllis diebus vitæ ſuæ. Sed erit bonus & magnus, & faciet iuſtitiam pauperibus, & ipſe viuet multo tempore. Poſt hæc verò ſurget alius rex per H, nomine: & de ipſo H, procedēt duodecim H, & erit de genere Longobardorum & Teuthonicorum, & regnabit per annos centū. Tunc poſt eū exurget rex H nomine, Salicus de Frācia. Tunc initium dolorum erit, qualis non fuit ab initio ſeculi. Et erunt in diebus ipſius multę pugnę & tribulationes multorum & ſanguinis effuſio, & terręmotus per ciuitates & regiones, & terræ multæ captiuabuntur, & non erit qui inimicis reſiſtat, quia Dominus iratus erit in terra. Roma in perſecutione & gladio expugnabitur, & erit deprehenſa in manu ipſius regis. Et erunt homines rapaces, cupidi, tyranni, odientes pauperes, opprimentes inſontes, & ſaluantes noxios. Eruntq; iniuſti & nequiſſimi, & dominatores exterminij captiuabuntur: & non eſt in terra, qui pro eis reſiſtat, & eruat eos, propter malitias eorum & cupiditates.

Et tunc exurget rex nomine H animo conſtans. H ille idem, cōſtans erit rex Romanorum & Græcorum. hic ſtatura grandis, aſpectu decorus, vultu ſplendidus, atq; per ſingula membrorū lineamēta decenter compoſitus, & ipſius regnū 122 annis terminabitur. In illis ergo diebus erunt diuitiæ magnæ, & terra abundāter dabit fructum ſuum, ita vt tritici modium denario vno venundetur, modiū vini denario vno, modium olei denario vno. Et ipſe rex Scripturam habebit ante oculos, dicētem: Rex Romanorum omne ſibi vēdicat regnum Chriſtianorum. Omnes ergo inſulas & ciuitates paganorum deuaſtabit, & vniuerſa idolorū templa deſtruet, & omnes paganos ad baptiſmum conuocabit, & per omnia templa crux Chriſti Ieſu erigetur. Tunc nanq; pręueniet Ægyptus Æthiopiā munus dare Deo. Qui verò crucem Ieſu Chriſti nō adorauerint, gladio punientur.

Et cùm completi fuerint 122 anni, Iudæi conuertentur ad Dominum, & erit ab omnibus ſepulchrum eius glorioſum. In diebus illis ſaluabitur Iſraël, & habitabit confidenter.

In illo tempore ſurget princeps iniquitatis de tribu Dan, qui vocabitur Antichriſtus. Hic erit filius perditionis, caput ſuperbiæ, magiſter erroris, plenitudo malitiæ: qui ſubuertet orbem, & faciet prodigia & ſigna magna per falſas ſimulationes: deludet autem per artem magicam multos, ita vt ignis de cœlo deſcendere videatur. Et minuentur anni ſicut menſes, & menſes ſicut ſeptimana, & ſeptimana ſicut dies, & dies ſicut hora. Et exurgent ab Aquilone ſpurciſſimę gentes, quas Alexander rex incluſit, Goth videlicet & Magoth. Hæc duodecim regna, quorum numerus eſt ſicut arena maris.

Cum autem audiet hæc rex Romanorum, conuocato exercitu debellabit eos, atque prosternet vsq; ad internecionem. Et postea rex veniet Hierusalem, & ibi deposito capitis diademate, & omni habitu regali, regnum Christianorum Deo Patri relinquet, & filio eius Iesu Christo. Et quũ cessauerit imperium Romanum, tunc reuelabitur manifestè Antichristus, & sedebit in domo Domini in Hierusalem. Regnante autem eo, egredientur duo clarissimi viri, Helias & Enoch, ad annunciandum aduentum Domini: & Antichristus occidet eos, & post dies tres à Domino resuscitabuntur. Tunc erit persequutio magna, qualis non fuit antea, nec postea subsequetur. Abbreuiabit autem Dominus dies illos, propter electos, & occidetur virtute Domini Antichristus à Michaële archangelo in monte Oliueti, Quumq; hæc Sibylla & alia multa Romanis prædiceret futura, quibus etiam signis adiudicandum Dominus venturus sit, vaticinando versus intonuit, dicens.

Versus Sibyllini de Christo.

Iudicij signum; tellus sudore madescet;
E cœlo rex adueniet per secla futurus;
Scilicet in carne præsens vt iudicet orbem:
Vnde Deum cernent incredulus atque fidelis
Celsum cum sanctis iam terminus extat in ipso,
Sic animæ cum carne aderunt, quas iudicat ipse,
Cum iacet incultus densis in vepribus orbis,
Reiicient simulachra viri, cunctam quoq; gazam,
Exuret terras ignis pontumq́; polumq;;
Inquirens tetri portas effringet Auerni,
Sanctorum sed enim cunctæ lux libera carni
Tradentur sontes, æternaq́; flamma cremabit.
Occultos actus manifestans quisq; loquetur,
Secreta atque Deus reserabit pectora lucis,
Tunc erit & luctus, stridebunt dentibus omnes.
Eripitur solis iubar, & chorus interit astris,
Voluetur cœlum, lunaris splendor obibit,
Deiiciet colles, valles extollet ab imo:
Non erit in rebus hominum sublime vel altum,
Iam æquantur campis montes & cærula ponti,
Omnia cessabunt, tellus confracta peribit:
Sic pariter fontes torrentur fluminaq́; igni,
Sed tuba personitum tristem dimittet ab alto,
Orbe genus facinus miserum variosq́; labores,
Tartareumq́; chaos, monstrabit terra dehiscens,
Et coram hoc Domino reges sistentur ad vnum,
Recidet è cœlis ignisq́; & sulphuris amnis.

Tunc iudicabit Dominus secundum vniuscuiusque opus, & ibunt impij in gehennam ignis æterni; iusti verò, vitæ æternæ prẽmium recipient, & cœlum nouum, & terram nouam: & mare iam non erit. Et regnabit Dominus cum sanctis in secula seculorum; Amen.

PARTIS DECIMÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM

PARS VNDECIMA.

ALEXANDER Magnus Philippi filius.

Annis ab Adam 5888, à diluuio 1638: à diuisione linguarum 1537: ab imperio Nini 1731: à destructione Troiæ 772: anno ab Vrbe condita 427: mortuo rege Græcorum Philippo, Alexander filius eius, in regnum successit: de quo traditur, quòd non Philippi, sed magis cuiusdam nomine Nathanabi regis ab Ægypto expulsi, & in domo Philippi tunc commorantis filius fuerit. Igitur Alexander, terminis patris sui non contentus, subitò cogitat obtinere imperium. Vnde compositis rebus in Græcia, & assumptis secum paucis, scilicet 32000 peditum, & 7000 equitum, & 580 nauibus, Darium regem Persarum, Arsami filium, qui à Cyro 14 erat imperator Persarum, propterea maximo bello aggreditur, quòd Darius à patre suo Philippo postulabat tributum. Cui Darius legatos & epistolam superbiam continentem transmisit, dicens se regem regum & consanguineum deorum, Alexandrum verò esse famulum suum. Misit etiam Alexandro obuiã exercitum militũ 200000, qui ab Alexandro non minus ingenio q̃ viribus superati sunt. Darius iterũ restaurato exercitu, cum eo congreditur, vbi ipse fugatur, mater Rogodõ & soror eius & filia Rosanen, & vxor cum paruulis eius capiuntur. Darius pro redimẽdis captiuis, me-

diam partem regni ſui obtulit Alexandro, ſed non obtinuit.

Alexander ſuper Darium victoriam bis adeptus, Parmenionem principem ſuum nauigio cum exercitu mittit inuadere claſſem Perſarũ; ipſe verò cum exercitu, trãſit in Syriam. Vbi reges vltrò ſe ſibi ſubiicientes, partim in gratiam recepit, quoſdam permutauit, quoſdam peremit: Tyrum & Sidonem cepit; Siciliam, Rhodum; & Ægyptum ſuæ ditioni ſubiecit. Eodemque tempore condidit vrbem, quam Alexandriam nomine ſuo vocauit.

Iudæis, tributa & forum ſibi denegantibus, minas terribiles intulit, & ad eos tanꝗ perdendos acceſſit. Sed Iadus princeps ſacerdotum, à Domino in viſione cõmonitus, cum proceſſione totius populi portans nomẽ Domini tetragrammaton aureis laminis in fronte cõſcriptum, ei venienti occurrit. Alexander viſo nomine Dei, ab equo deſcendit, & nomen Domini pronus adorauit, atq; animo mitigatus, per manũ ſacerdotis templum intrauit, datiſq; holocauſtis & oblationibus Iudæos in gratiam recepit, & à tributo per ſeptem annos abſoluit. Rurſumque Darij regnum inuadit. Darius ſpe pacis ablata, miro ſtudio bellũ reformat. Vbi victus, dum fugeret, à ſeruis ſuis ob gratiam Alexandri, variis vulnerib. foditur, & iam exhalãte ſpiritu, in via relinquitur. Alexander hoc dolo ſeruorũ comperto, & Dario mortuo inuento, fecit edictum dicens; Quicunque ſe Darium dominum ſuum occidiſſe confitebitur, illum ſuper alios faciam eſſe notabilem & excelſum. Quo audito, ſerui interfectores Darij, ſpe magnæ remunerationis allecti, ſeipſos produnt. Quos Alexander in cruce fecit eſſe excelſos, & ab omnibus aliis pro meritis denotandos. Hoc tertio & vltimo bello, Perſarum vires ita cecidiſſe feruntur, vt extunc illud potẽtiſſimum regnum ſeruitutem patienter ferre videretur. Tribus his bellis quindecies centena millia Perſarum cecidiſſe fertur.

Reges Perſarum.

HIc eſt finis imperij Perſarum. Et hæc ſunt nomina omnium regum Perſarũ. Cyrus, Cambyſes, Mergus cum ſeptem magis, Dari⁹, Xerxes, Artabanus, Artaxerxes, q. & Aſſuerus filius Darij & Pariſatidis, Artarxes, qui & Ochus, & Arxes filius eius, Arſamus, & Darius filius Arſami. Omnes iſti reges in Perſide 225 ann. imperauerũt.

Ex tunc Græci ſeu Macedones imperant. Quorum monarchia cum Alexãdro incepit, & morte eiuſdẽ Alexandri finiuit.

His diebus alius Alexander, rex Epirotarum, auunculus Magni Alexandri, cum nepoti vellet ſuccurrere, à Brutis & Lucanis occiſus eſt. Igitur Alexander Hircanos & Brutos & Mãdros, imperio ſuo ſubegit. Reginam quoque Amazonum nomine Aleſtram, procaciter cum muneribus ſpe ſuſcipiendæ prolis, ad ſe venientẽ ſuſcepit.

Inde in Indiam procedens, Porum Indorum regem fortiſſimũ, opulentiſſimũ, & ſingulari cõgreſſu vicit & obtinuit. Rurſumq; in ſignũ ſuę victorię, regno reſtituit, & cum ductorẽ per vltimas & ignotas partas Indiæ, ſibi cõſtituit. De cuius domo aurea, & vinea aurea & argẽtea, atq; de racemis ex hyacintho & ſmaragdo factis, verſificè inferius dicem⁹. Porus tandẽ cũ cõtra Alexandrũ perfidè moliretur, occiſus eſt.

Alexander ad arbores Solis & Lunę acceſſit; à quibus etiam qua morte & vbi eſſet periturus, audiuit. Cum leonibus & ſerpentibus & vnicornibus pugnauit. Brachmanicos per epiſtolas conſuluit.

Goth & Magoth æternaliter concluſit. Vndecim tribus Hebræorũ, montib. æternaliter circumcinxit, de quibus omnib. in verſibus plenius dicemus atq; iucundius.

Alexander, toto Oriente deuicto, venit in Babyloniã; vbi totius Occidentis regum legatos vltrò ſe offerẽtiũ recepit; Romanis etiam terrorẽ incuſſit, ſcribens eis epiſtolã continentẽ ſic: *Si venero, venero.* Cui tunc Romani ſcripſiſſe legũtur: *Si veneris, inuenies.* Harum tamen euentũ mors Alexãdri ſubitò præpediuit. Romani tamen prius ei miſerant clypeum aureum, & ipſe eis conceſſit regna & honores, quoſcunque ipſi ſuis armis poſſent lucrari. Nondum enim Alexander vicerat Dariũ regem Perſarũ.

Res miranda, cùm 12 annis tantùm imperâſſet, omnes fines orbis inæſtimabili timore perterruit; quem etiã totum citò obtinuiſſet, ſi eũ mors ſubitò non occupaſſet.

De Alexandro narrat Ioſephus, dicens: *Cùm Alexander perſecutus Perſas, vſque ad Pamphilicum mare veniſſet, ipſum mare vltrò apertũ eſt ei: & ipſe, ſicco pede trãſiuit, ſicut olim per mare rubrum filij Iſraël tranſierunt.* Quod miraculum, aut ideo fuit, quia Alexander erat magnus Dei cultor, aut quia per eum Deus ſuperbiam Perſarum fuerat puniturus.

Hæc

Hæc de Alexandro prosaicè breuiter tetigimus; cætera versificè subsequentia disponemus.

Item de eodem Alexandro Magno, versificè.

Regnat Alexander per climata Græca monarchus,
Inde per imperium Persarum dirigit arcus,
Cuius honor Darij Marte vel arte perit.
Dupla decennalis pueri iam fluxerat ætas,
Dum puer imperij Persarum tollere metas,
Marte per athletas omnia regna vetans.
Transit hinc Hellespontum signisq; suorum,
Marte prius Syriam titulis adiunxit honorum,
Obtinuit patriam diripuitq; solum.
Obuia signa duces Darij numerosa ferentes,
Ad Gramcũ fluuium dant prælia, forte cadentes,
Marte cadunt equites, terga dedêre duces.
Ira mouet Darium, Darius mouet arma potẽtum,
Atq; duces reuocare studet per climata centum,
Vltra citiq; mare, milites & arma fauent.
Transit Euphratem Darius, populusq; fugatus,
Bella Macedonibus maiora referre paratus,
Omne quod exciderat nunc rehabere ratus.
Vicerat Hiomam puer idem Pamphiliamq;,
Dum videt ad bellum Dariũ regem properantem,
Conueniunt reges, signa tulêre duces.
Terga dedit Darius, cecidit gens Persica victa,
Stant soror & mater, stat filia capta relicta,
Rex vbi turba cadit calle fugatus abit.
Stat Rogodon mater, Rosanen quoq; filia capta,
Sunt & Alexandro iam Persica regna subacta,
Vxor ad hac Darij capta sub ense fuit.
Persa ruit, cæsisq; suis certamine turbis,
Mœnia Persipolis profugus rex præripit vrbis,
Tristis & in thalamo clauditur ipse suo.
Fit veluti exanimis, semotus ab ordine mentis,
Fata sua gentis queritur, iacet in pauimentis,
Spes recidiua perit, vixq; loquela redit.
Scribit Alexandro supplex satis absq; rigore,
Et repetit matrem natamq; simulq; sororem,
Magnaq; pollicitans hæc sibi dicta monet;
Dimidium regni nostri cum pace tenebis,
Thesauros quos possideo, tu solus habebis,
Et mihi consocius rector & actor eris.
Scribit Alexander; defende tuas regiones
Ferro, non auro, quia non vendemus honores;
Tollere nam venio, vendere nulla volens.
Optat Alexander fieri per regna monarchus,
Inde suos proceres iubet arma referre Damascum,
Quæ citò succubuit bellaq; prima luit.
Obsidet inde Tyrum, Sidonis tollit honorem,
Obsidione data dum ferret in hoste laborem,
Vrbem Ierusalem subdere colla mones.
Insuper & censum Dario de more solutum,
Postulat, atq; forum fieri sibi siue tributum,
Ni facerent totum perderet ipse locum.
Iura sacerdotium Iadus vnus in Vrbe regebat,
Hic & Alexandro deferre tributa timebat,
Nanq; prius Dario subtitulatus erat.
Motus Alexander de corde minatur Hebræis,
Unde capit Gazan, grauis & seruus est Pharisæis,
Sed vox sancta Dei læta reportat ei.
Dicit eis Dominus: Nolite timere proteruum,
Obuius ad regem Iadus exeat ante sacerdos,
Cum bene signita fronte sedente mitra.
Auratis laminis mea nomina scripta beata,
*Iod, he, vau, he * portabit fronte locata,*
Illicò mens regis, prona fauebit eis.
Tunc & in vrbe pia celebris processio fiat,
In psalmodia laudetur vera sophia,
Hoc hodie fiat, rege meante via.

Tres processiones principales.

Ter datur in mundo processio sancta notari,
Prima fuit Iericho, Iosue mandante parari,
Nunc & Alexandro noscitur ista dari.
Montis Oliueti fit tertia, qua Galilæi
Aspexêre Dei saltum super æthera cœli,
Cœtus Apostolicus prospicit acta Dei.
Hæc vbi iussa Dei data percipiunt Pharisæi,
Occurrunt populi regi lætanter Hebræi,
Et Iadus hæc sancta nomina monstrat ei.
Rex vbi sancta Dei tetragrammata nomina vidit,
Cedit equo, prostratus humi, se sponte relidit,
Atq; sacerdotem pronus adorat ibi.
Arguitur rex voce ducum, cur pronus adoras,
Ille refert; quia non hominem sed nomen honoro,
Ipsum credo Deum, plus venerebor eum.
Hic verus Deus est, terram, mare, sydera condit,
Qui mihi Persarum regnum donare spopondit,
Ipse dabit mundi climata cuncta mihi.
Rex templum, per pontificem conductus, adiuit,
Ordine legitimo loca thurificanda requirit,
Multaq; mirifice dona relaxat ibi.
Quærit & a populo quænam bona gliscit habere,
Turba petit patrias leges cum pace tenere,
Rex fauet, & sic plebs nulla tributa feret.
Rex abit, & regem Dariũ dominumq; Medorum
Vincit Alexander summus spoliator honorum,
Ense perit Darius, subiugat iste solum.
Vulnere seruorum Darius perit ipse suorum,
In medio belli dolus est inuentus eorum,
Punit Alexander mortis in hoste dolum.
Nomina seruorum lector, vis nosse malorum?
Ariobarzanes & Basso nomen eorum,
Qui simul in Darium præripuêre dolum.

Planctus Alexandri super Darium.

Vidit Alexander Darium super arua iacentem,
Cuspide confossum, nudum miserè morientem,
Iudicioq; Dei heu, miseretur ei.
Veste sua complexus eum, tactusq; dolore,
Conqueritur regem regum caruisse decore,
Motus & ad lachrymas tristia dicta mouet;
Quis fuit ausus, ait, regum confundere regem,
Cuius ab imperio fert tota monarchia legem?
Omnia qui tenuit, omnibus (inquit) eget.
O pater Indorum, Persarum, rexq; Medorum,
Per summos tibi iuro deos, per sacra deorum,
Reddo tibi regnum restituamq; thronum.
Tu pater esto mihi, sed ego tibi filius, inquit,
Te solo dominante volo tibi regna relinqui,
Optoq; dum viuis, filius esse tibi.
Dicit ei Darius: Miracula respice fili,

Imperium qui iam tenuit, per climata Nili,
Me modò non teneo, subditus ecce tibi.
Interitu perpende meo discrimina rerum,
Motibus innumeris variare momenta dierum,
Omne quod instituunt fata, perire ferunt.
Ecce vides, fili, iaceo sub tegmine Nili,
Sorteq́ tam misera morior miser absq́ cubili,
Talibus exemplis cautior esto tibi.
Quando fauet fortuna, tota natura rotunda,
Semper in ambiguis variè peruersa reducit,
Vertit & infernis, qui tulit alta prius.
Regna dat & tollit, leuat, opprimit atq́ resoluit,
Quos vocat, eiicit, erigit, obruit, omnia voluit,
Legeq́ mentita singula damnat ita.
Tu nimis extolli per prælia prospera noli,
Regi nanq́ poli sunt omnia subdita soli,
Ipse tibi tribuet viuere sine metu.
Parce meæ matri, mea filia sit tibi coniunx,
Rectius inde tibi veniet vel gloria vel ius.
Sic poteris totas iure tenere meas.
Offer & vxori tua dona, parce sorori,
Parcere victori laus est & culmen honori,
Qui tegit alta poli, det tibi regna soli.
Persarum regnum postquam sibi victor adegit,
Desponsatur ei deuicti filia regis,
Tradidit & socero digna sepulchra suo.
Iudaici populi puero scribuntur amici,
Indeq́ procedens, quicquid tenet India vicit,
Sæpe sui pereunt peste, calore, siti.
Rex erat Indorum sub eodem tempore Porus,
Climata regnorum tenuit triginta duorum,
Vicit Alexander prorsus vbiq́ solum.
Vicit in vrbe Susi miranda palatia Pori,
Ex auro Pori regum fabricata decori,
Qua statuit Porus regia iura coli,
Artibus egregiis, erat aurea vinea regis,
Cui manus artificis pendentia grana subegit,
Omne genus lapidum vinea pulchra vehit,
Vinea palmitibus frondes spaciosa tetendit.
Copia gemmarum sub ea velut vua pependit,
Et quasi terrena tunc paradisus erat.
Vua smaragdina viridis pendebat ad ima,
Grana hyacintina peperit sibi vinea prima,
Hanc & Alexander tollere prorsus hiat.
Sic & Alexandri fuit aurea vinea Pori,
Ipse misertus ei, Porum restaurat honori,
Qui tandem meruit traditor inde mori.
Vicit Amazonides, ibi rex, vicitq́ leones,
Tunc vnicornes vicit variosq́ dracones,
Qua populus Garamas nudus arare solet.
Vidit Hebræorum populos quasi millia centum,
Sub duce Salmanasar captos inibiq́ retentos,
Qui de Samaria præda potentis erant.
Fertur Alexander hac plebe petente rogari,
Eius vt auxilio queat in patriam reuocari,
Rex vbi res patuit, Non miserebor, ait.
Si populo peccante Deus vos hîc religauit,
Iussa Dei cœli per me nequeunt vacuari,
Vt Deus instituit sic maneatis, ait.
Insuper ipse preces deuoto corpore fudit,
Vt Deus hos faceret alpina rupe recludi,
Ne magis hinc abeant; quod petit ipse fuit.
Ardua montana fuerant hinc inde remota,
Quæ rex transposita videt huc, coniunctaq́ tota,
Concludunt populos, continuantq́ loca.

Author reddit rationem cur montes translati sint; vtrum per preces Alexandri, vel alio iudicio.

Rege petente fit hoc, sed non prece traduce regis,
Nec prece pagani fieri tam grandia legi,
Sed prece Christicolæ, sæpe venire solent.
Dummodo transferri montes rex fortè perorat,
Incidit in punctum fati quia venerat hora,
Nam si non peteret rex, tamen ista forent.

De Goth & Magoth quos Alexander inter montes conclusit.

Finibus Indorum species fuit vna virorum,
Goth erat atq́ Magoth, dictum cognomen eorum,
De causis quorum scribere pauca volo.
Ex aliis scriptis poteris cognoscere quid scit,
Narrat Esaias, Isidorus, Apocalypsis,
Tangit & in titulis magna Sibylla suis.
Carnibus humanis solet hæc gens sordida vesci,
Quid sit rex, vel lex, vel dux, vel ius sibi nescit,
Regula tunc illis normaq́ nulla fuit.
Fertur ab his lupus atq́ canis vel rana vorari,
Funeribus voluit Goth, atq́ Magoth, saturari,
Turba cadaueribus vescitur ore pari.
Patribus ipsorum tumulus fit venter eorum,
Tumbaq́ natorum patris est in ventre suorum,
Tale dedit populo vita ferina forum.
Turpia sunt plura, quibus vtitur atra figura,
Vidit Alexander quid turba facit peritura,
Præparat & meritis reddere digna suis.
Montis ob hanc causam tenet hāc sub tegmine clausam,
Sic quod in æternum discedere non erit ausa,
Ne ferat exemplum vita nefanda malum.
O lector, Goth atq́ Magoth, vis scire quid est hoc?
Tecta super tecta, resonant hæc nomina lecta,
Deniq́ multiplici tegmine tecta fuit.
Gens ea quæ tanto conamine clausa tenetur,
Fine dato mundi, pòst fortior egredietur,
Tunc quoq́ deficiet lex noua, lexq́ vetus.
Tunc Antichristi robur præstabitur isti,
Vt queat ecclesiis gens ipsa resistere Christi,
Ipsaq́ Christicolis tunc grauis hostis erit.
Tunc rex Romanus surget, testante Sibylla,
Viribus imperij qui gentem destruet illam,
Qui rex Ausoniæ fiet & Italiæ.
Nomen & ille Dei conscriptum fronte tenebit
Auratis laminis, cui mundus pace fauebit,
Postea conuersus relligiosus erit.
Christi siue patris nomen, iussu deitatis
Deferet auratis laminis in fronte ligatis,
Hostibus iratis prælia dando satis.
Deniq́ pro Christo statuet dimittere Romam,
Religione bona deponet in vrbe coronam,
Stare Hierosolymis, viuere mente bona.
Huius erit constans animus longæuaq́ vita,
Tunc conuertetur Iudæus & Israëlita,
Annis centenis rex remanebit ita.
Ex tunc terrigenis iam non erit vlla potestas,
Grandis & infesta populis tribulatio restat,

Pax abolenda perit, turbidus orbis erit.
Ista Sibyllinis scriptis praeconia dixi,
Si nec in his contentus eris, patet Apocalypsis,
Et reliqui libri dent potiora tibi.

De disputatione inter Alexandrum & regem Brachmanorum.

Brachmanides vidit, nec eos seruire coëgit,
Scripsit eis, & ab his rescripta volumina legit,
Quae loca sint regi, quomodo regna regit.
Scribite quas leges, quod opus, quae iura tenetis,
Praelia si geritis, si tempora pacis habetis,
Bacchus adest vobis, siue bibenda Thetis.
Quod genus armorum, vel opus, quae forma ciborũ,
Quis ritus, quis honor, quae templa vel ara deorum,
Venditor aut emptor, quae bona, quódue forum?

Responsio regis Brachmanorum.

Talia dum quaerit cupiens rex ipse doceri,
Hic ait; austeri nolo sub lege teneri,
Sed magis innatum ius mihi semper erit.
Praelia non gerimus, pia tempora semper habemus,
Vina perhorremus, sed aquas potare solemus,
Nata mihi domus est, crypta, spelunca, nemus.
Non genus armorum teneo, neq; templa deorum,
Non caro non panis mihi dant alimenta ciborum,
Nec mihi sunt vrbes, nescio ferre forum.
Idola non colimus, neq; thura Diis adolemus,
Mente Deum verũ colimus, veneramur, habemus,
Munera phana Deo reddere nolo meo.
Si Deus est, si cuncta tenet, si cuncta creauit,
Nec domibus claudi voluit, neq; munus amauit,
Quaerit adorari, non sibi dona dari.
Si Deus est coeli, templo nequit ipse teneri,
Si sua, non tua sunt, a te sua quomodo quaerit,
Tu sua si tribuis, non tibi gratus erit.
Ergo superuacuum fuit, illi sistere templum,
Aut dare quae sua sunt, aut idola condere centum,
Quae penitus miseros nouimus esse deos.
Quomodo te lapidis aut aeris imago iuuabit?
Quam manus artificis mutam surdamq; parauit,
Cum sibi non habeat, non tibi dona dabit.
Vis placare Deum? vis noscere qualia quaerit?
Dilige mente Deum, pete, crede, stude, reuerere,
Haec iubet ipse geri, cras quoq; sicut heri.
Iussa Dei sunt haec; bene fac, male facta relinque,
Sic facias aliis, sicut fieri cupis in te,
Hoc facias homini, quod cupis ipse tibi.
Munera des miseris, quae ferre Deo voluisti,
Quae tribuendo, bonum recipis quod mente petisti,
Arma, quibus noceas, bellaq; nulla geras.

Responsio Alexandri ad regem Brachmanorum.

Dicit Alexander: Bone rex errare videris,
Omnia quae colimus, dum vana fuisse fateris,
Nec mihi iam sapiens, sed maledictior eris.
Natus es in syluis, rudis es, quasi bestia crescis,
Egregiis escis vesci, pro corpore nescis,
Quid sit honoris opus, militiaeq; locus;
Non genus armorum, non bella venusta virorum;
Nescis te regem, neq; me Dominum dominorum,
Nonq; puellarum scis modulare chorum,
Dulcia cantica nulla, vel organa nulla iocosa,
Sunt tibi tristia, stas quasi bestia res tenebrosa,
Stas quasi deserta vel sine fronde rosa.
Aula mihi grandis, sublimis & arte decora,
Et thronus excelsus, me totus mundus adorat,
Quos volo suscipio, quos volo pello foras.
Omnia castigo, tanquam Deus, ordine diuo,
Omnia soluo, ligo, summo diademate viuo,
Fercula lauta cibo, sunt mihi vina, bibo.
Retia mando mari quoties volo pisce cibari,
Scimus & aëreis auibus semper dominari,
Quae mare, terra parit, tollimus arte pari.
Est mihi vinea, sunt viridaria fonte reclusa,
Sunt mihi carmina, cõsona, tympana, lataq; Musa,
Histrio dat varius cantica plena iocis,
Dum canibus ceruus capitur Philomelaq; Niso,
Dum volat accipiter quasi tunc sumus in paradiso,
Respice quae dico didyme crede citò.

Responsio regis Brachmanorum ad Alexandrum.

Brachman ait; Perpendo magis te desipientem,
Derides quae recta vides, audi patienter,
Nam citò qui loqueris, tu tibi stultus eris.
Libera cuncta Deus animantia prima creauit,
Obsequiiq; sui ea libera stare putauit,
Vt videant homines quanta creator agit.
Fecit Adã dominum super omnia, tunc ad honorem,
Non ad opus mortis, nec vt opprimat inferiorem,
Sed magis vt pariter libera, laeta forent.
Arboreos fructus Deus illi cessit edendos,
Non pecudes, vel aues, hominéue dedit perimũdos,
Nec varios flores quos genitura fouet.
Culpa fuit causa, peccataq; prima parentum,
Quod varias carnes comedit censura potentum,
Et terrae flores mandat arare boues.
Primò Cain mactauit Abel, prior ipse latronum
Incidit in vitium, spoliauiq; premensq; colonum,
Aedificans vrbem pressit vbiq; bonum.
Eius ad exemplum rapuit post turba malorum,
Ex quibus (ò tu rex) stas summus in orbe latronum,
Omnia praecipuas, diripis omne bonum.
Dic mihi, quo iure moritur fur iudice fure?
Cur latro praedonem damnat, vel praedo latronem?
Cum paris laqueo dignus vterq; foret?
Pro minimo si fur vitio suspenditur ille,
Tu rapiens quaecunq; potes per climata mille,
Dignior es meritis damna referre tuis.
Pro bove si potuit mortem sic praedo mereri,
Tu qui regna rapis, qua vis ratione tueri?
Maior es in culpis, poenaq; maior erit.
Ista creatori contraria vita videtur,
Vnde minus stabilis tua gloria falsa putetur,
Desine; crede mihi; rex miserere tibi.

Alexander respondet ad regem Brachmanorum.

Rex miser, ex nemore, mundi spoliatus honore,
Vita tibi misera est, sensus leuis absque decore,
Turpia non metuens, turpia ferre soles.
Non ego praedari soleo, nec iniqua lucrari,
Nec latro monstrari merui, neq; praedo vocari,
Orbis ego dominus summus & absq; pari.

Me genuit natura Iouis, censura deorum,
Lege supernorum regnum mihi cedit auorum,
Ecce mihi tribuit Iuppiter omne solum.
Diuidit imperium diuina potentia mecum,
Dat mihi terrigenas, retinet cœlestia secum,
Et mihi regnorum tradidit omne decus.
Non igitur nunc alterius mihi vendico regnum,
Tollo meum proprium solium, rego iure superno,
Iureq́, cœlicolo regna tuebor ego.
Iura damus populis, sed nos non lege tenemur,
Vnde nec ex factis, aliquid peccasse videmur.
Quod mihi complacuit lex mihi semper erit.

Responsio Brachmanorum ad Alexandrum.

Conditor es iuris, qui spernere iura videris,
Crimina condemnas, qui crimine primus haberis,
Corripiens alios, deteriora geris.
Si legis, sancita legis, si canone degis,
Cur legis non iussa regis, moderamine regis,
Tu iuagesta tegis, rex aliena regis.
Nosce tuas maculas, si noscere vis aliorum,
Corrige te citius, si corripis acta tuorum,
Sic potes imperium, sic retinere thronum.
Crede polum non esse thronum Iouis, atq; deorum,
Nec regnum donare queunt, neq; iura bonorum,
Imo sub inferno tartara magna colunt.
Disce creatorem, cœli fabricasse decores,
Indeq́, dat nobis quoscunq; tenemus honores,
Hunc tibi tu Dominum prospice, nosce, cole.
Rex ego Brachmanico semper volo viuere more,
Non comedo carnes, vel aues, neq; destruo flores,
Nec matris terræ viscera scindo boue.
Pace bona teneo populum, teneo regionem,
In patria nullum nisi te cognosco latronem,
Poma cibus mihi sunt, quæ mea sylua fouet.
Dant mihi diuitias animantia singula terra,
Quæ video, tango, teneo, possumq́, referre,
Assistunt volucres & modulantur aues.
Non mihi sunt, nec erunt, aurũ vel auara metalla,
Ne vel auaritiæ vitio mea pectora fallant,
Vel valeant populi vertere corda mei.
Sola mihi cura sit ad illa venire futura,
Quando Dei pura fiet manifesta figura,
Qua veniente meum credo videre Deum.

Item de Alexandro, quomodo locuta est ei arbor Solis & Lunæ, & prædixerunt eius mortem.

Arboreas voces Solis Lunæq́, loquentes
Consuluit, didicitq́, sibi sua fata frequenter,
Et licet hæc didicit, mors fuit ipsa sibi.
His ita perspectis vicit tandem Babylonem,
Sæpe minas scripsit deuincere mœnia Romæ,
Sed prius horribili sorte venena tulit.
Æthera transiliit, fundi maris infima vidit,
Omne quod audiuit mirum, mirandus adiuit,
Qui tandem lethi pocula morte bibit.

Verba authoris.

Dum cadit inclyta gloria regia, sorte veneni,
Fracta potentia, scissa monarchia, lapsa recedit,
Gesta sub Antiocho promere Musa veni.

Historia Romana mortuo Alexandro.

POst mortem Alexandri, in diuersis mundi partibus Romani triumphare cœperunt. In Macedonia, in Aphrica, apud Samnites, circa Iugurtinos, & circa Pyrrhum regem Epirotarum, & aliàs. de quibus singulatim per diuersa capitula suo loco tangemus.

In hoc autem loco illud specialiter tangitur; quòd Romani, qui illo tempore ab hostibus occidi: sed non capi posse dicebantur, inter angusta montium à Samnitibus capti, cùm Samnites occidendi eos potestatem haberent, ad maiorem Romanorum ignominiam, vestibus eos penitus denudatos, detectis eorum genitalibus, remeare fecerunt. Testatur autem Oriosius sic dicens: Si Romani Samnitibus talem fidem seruassent, qualem sibi ab eis seruari volebant, aut hodie Roma non esset, aut Samnitibus subiaceret. Cętera versificè explicamus.

Item de Romanis, sub compendio, versificè.

Roma Macedoniam tulit & certamine Persas,
Bella Iugurtina vicit, plerunq; reuersa,
Nunc sub Tarpeia rupe Iugurta iacet.
Consul Torquatus fertur nece pendere natum;
Cur? Sine mandato, bello deuicerat Afros;
Nam sine mandato nil dedit esse ratum.
Marcus ad Æthiopes missus deuincere Maurum,
Vincere tunc potuit, sed honori prætulit aurum,
Quod quia corde sitit, iustius ore bibit.
Consul Samnites euicit, & inde patronos
Abstulit, & Roma posuit super arua colonos,
Sic etiam Siculos mandat arare solo.

Verba authoris.

Attamen anteè lego Romanos Samnite victos,
Vesteq́, nudatos, feretroq́, patente relictos,
Dedecus hoc illis Samnia prima tulit.
Etsi Roma fidem Samnitibus hanc tenuisset,
Quam sibi seruari voluit, prior ipsa luisset,
Totaq́, vel caderet, vel sibi serua foret.

¶ *Chronica.*

ANnis ab Adam quinque millibus excursis & nongentis quinquaginta; à diluuio 1650, a diuisione linguarum 1551. ab imperio Nini, 1840. a destructione Troiæ 866. ab Vrbe condita 260; Tarquinio Superbo ab Vrbe excluso, Romani sibi consules, qui Reipublicæ potius consulerent quàm præciperent, creauerunt. Quorum primus Brutus consul constituitur, qui priorum regum sęuitiam imitatus,

tatus, filios suos & vxoris suæ fratres interfecit, & Rempublicam sibi pro filiis dicitur adoptasse. Tarquinius autem, auxilio Porsennę Tuscorum regis, Vrbem obsedit triennio, cepissetque, nisi idem Porsenna misertus, Romanam obsidionem soluisset. Cætera versus habent.

Item de Romanis versificè, & de primis consulibus post reges expulsos.

Regibus exclusis, regnat sine rege Senatus,
Consulibusq́, tribus regit orbus & Vrbis hiatus,
Dansq́, magistratus fulget in orbe caput.
Nunc dictatores fiunt pariterq́, tribuni,
Romanum regnum non amodo creditur vni,
Consulibusq́, suis Roma beata fuit.
Roma quadringentis & sexaginta duobus
Annis, bisq́, semel auxit sub consule robur,
Et tulit imperium glorificata suum.
Dictator primus, vir nomine Largus habetur,
Princeps militiæ, Cassius annumeretur;
Pythagoras moritur, fulget in Vrbe decus.
Primus erat Consul vir, Brutus nomine, Romæ,
Valerius collega suus, plenus ratione,
Et regimen Romæ consul vterq́, fouet.
Mira loquor, dum Valerius consul moreretur,
Vnde sibi tumulus fiat neq́, nummus habetur,
Publica res tribuit, quo sibi tumba fuit.

¶Qualiter regnum Alexandri diuisum est in duodecim partes post mortem eius.

ALexandro mortuo in Babylonia ex potu venenato, principes eius coadunatum ab eo imperiū inter se diuidunt, & quasi prædam vndique discerpunt, atq; ipsi sub se totum Orientem longo postea tempore tenuerunt. Ptolemæus enim tenuit Ægyptum; Antipater tenuit Græciam; Seleucus, id est Antiochus Syriam cum Antiochia & Babylonia. Cassander tenuit Lyciam & Pamphiliam; Antigonus autem maiorem Phrygiam: & alij alias quasi rapuêre prouincias, & singula portabant diademata, sicut in libro Machabęorum scripta reperimus. Tandem vnus contra alterum, in tantam inuidiam & odium deuenerunt, vt mutuis vulneribus sese interfecerint. Nam vt inter se possent liberius debacchari Olympiadē Alexandri matrem, & filium eius quatuordecim annorum, nomine Herculem, occiderunt Antigonus & Cassander. Ptolemæus autem Sother qui tenebat Ægyptum, in necem Iudæorum vehemēter exardens, occasione orandi in templo Domini in Hierusalem sabbatho, nemine prohibente intrauit, & viros & mulieres ac pueros, cum omni substantia eorum, captiuos in Ægyptum deduxit, & totius orbis mercatoribus pro seruis vendidit. Vnde & omnes tunc per totum mundum leguntur fuisse dispersi. Iosephus dicit; quia nunquam fuit tam magnum exilium Hebræorum, sicut hoc. Sicut & his versibus acta leguntur.

De primo Ptolemæo Sother, qui Alexandro successit in Ægypto.

Regnat in Ægypto Sother primus Ptolemaus,
Cuius ab insidiis propulsus vexatur Hebræus,
Destruitur, capitur, factus vbiq́, reus.
Ille capit Syriam statuitq́, sedere Damasci,
*Tunc dedit Hebræis mutanda * pericula nasci,*
Instituitq́, dolo bella gerenda solo.
Dixerat orandi studiis intrare libenter,
Sabbatha dum seruant, intrat, nullo prohibente,
Vrbem Hierusalem templaq́, sacra tenet.
Inde capit populum, pueros simul & mulieres,
Et spolium quotcunq́, potest regionis habere,
Prorsus in Ægyptum singula capta ferens.
Vendidit hinc homines emptoribus in regiones,
Empta per omne solum gens vēdita perdit honorem,
Non loquor exilium maius in orbe fore.

Chronica ipsius temporis de Appio qui fecit viam Appiam Romæ, & de aliis.

Princeps Romanus nunc Claudius Appius extat,
Cuius & Appia pòst via condita, strataq́, restat,
Qua modo Romanis nomen iterq́, parit.
*Constituit animo * nunc mœnia prima senatus,*
Vrbs Beneuentana tunc ædificata putatur,
Vtraq́, Romano consule facta suo.

Pyrrhus contra Romanos.

ANnis ab Adam 5960: annis à diluuio 1660, à diuisione linguarum 1560: à destructione Troiæ 871. ab Vrbe cōdita 264; initum est bellum Romanorum cum Tarentinis, aduocato in auxilium Pyrrho rege Epirotarū contra Romanos, qui mirabilem multitudinē equitum & peditum cum elephantis in prælium ducunt. Romani sub consule Leulino, pariter & Pyrrhus, non pro commodo temporali, sed pro sola gloria & pro libertate tuenda, pugnā conferunt apud Heracliā Campaniç ciuitatem, per quinquaginta dies pugnātes, & mori potius quam cedere bello optantes. Romani terrore ele-

phantum, quos antea non viderant, consternati, in fugam vertuntur. Cæsa sunt ex eis quatuordecim millia & octingenta septuaginta peditum. Capti peditum mille decem. Ex equitibus eorum cæsi sunt ducenti quinquaginta sex, capti octingenti duo. Signa Romanorum perdita, vigintiduo. Pyrrhus verò quantum detrimenti pugnando receperit, ipse in verbis suis sic dicens, ostendit: Vici, inquit, viros inuictos, & ego victus sum ab eis. Qui dum increparetur à suis cur se victũ diceret, cùm ipse vicisset. Respondit: Si iterum sic vicero, reuertar sine milite in Epirum. Romani eisdem diebus aliud passi sunt detrimentum; quia eorum pabulatores, grandine percussi, alij sunt mortui, alij in via semiuiui inuenti. Rursus in Apuliæ finibus cum Romanis Pyrrhus congressus, vincitur & fugatur, vbi Romanorum quinque millia, de exercitu verò Pyrrhi decem millia cæsi sunt. Ipse quoque Pyrrhus, grauiter in brachio est vulneratus. Tertiò rursus in Lucania, prælio inter eos conserto, cum vtriusque partis maximo detrimento, victus est Pyrrhus, & quinto anno ab Italia fugere compellitur. Tanta autem virtute Pyrrhus pugnauit, vt etiam à Romanis potuisset laudari. Pyrrhus in Achaia saxo ictus, mortuus est. Quo mortuo, Tarentini à Carthaginensibus accipiunt auxilium contra Romanos.

De secundo rege Ptolemæo Philadelpho per idem tempus in Ægypto post Alexandrum.

Rex Ptolemæus adest alter Sother Philadelphus,
Liberat Hebræos redimens per climata seruos,
Placat Iudæos, seruat, honorat eos.
Millia centena bis denaq́ʒ capta redemit,
Quodq́ʒ ducentenis drachmis caput exulis emit,
Atqʒ decem drachmis, donaq́ʒ plura dedit.

¶ *Septuaginta interpretes.*

NOta; quia Ptolemæus iste Philadelphus, volens ad plenum cognoscere, si scripta Iudæorum veraciter ex Deo essent: Septuaginta eorum interpretes, ad inuicem, singulos in singulis cellulis separauit, nec eos inuicem consilium aut colloquium habere permisit, donec vnusquisque per se cuncta transferret. Quumque ipsorum omnium dicta conferret, nullam inter eos potuit discordiam inuenire; Quo casu credidit & asseruit, vno Dei spiritu eos omnes omnia quæ scripserant, didicisse, & vnum verum Deum esse, à quo omnia Iudæorum scripta manarent. Iste Philadelphus dicitur Esdram prophetam in palatio suo tenuisse charissimum, & eius petitione Iudæos maximè ab exilio reuocasse. *Cætera versificè pagina scripta refert.*

Septuaginta duos sapientes parte remota,
Imperat Hebraica transferre volumina tota,
Nec voluit minimum prorsus abesse iota.
Dum quasi legista Philadelphus transtulit ista,
Instituit templum, templi Salomonis ad instar,
Vt quasi lege Dei sacrificaret ei.
Vasa Dei, mensamq́ʒ Dei, variosq́ʒ decores,
Iudaico more, simili fabricauit honore,
Cultum consimilem semper habere volens.
Aurea gemmifera mensæ fuit inclyta forma,
Vasaq́ʒ gemmarum species miranda perornat,
Vt lux in tenebris aurea mensa fuit.
Vrbs Pharaonis erat quondã cognomine Memphis,
Qua dedit hoc templum Domino Sother Philadelphus,
Hanc sub Pompeio pòst cecidisse lego.

Chronica eiusdem temporis de diuersis præliis Romanorum cum diuersis gentibus.

*Consule Carthago legitur tunc iuncta * Metello.*
Nummus ab argento fit in Vrbe, sed Aphrica bello
Vndiqʒ succubuit, victaq́ʒ tota luit.
Annibal, ante ferox, obsederat acriter Vrbem,
Innumeris cuneis grauiter quàm circiter vrget,
Sed citò morte ream Scipio saluat eam.
Annibal in bello Romanos vndiqʒ vicit,
Annulus ex auro modio tres inde remisit,
Quos rapuit gladiis Annibal ipse sibi.
Ad nihilum tandem post Annibal ipse redactus,
Robore Romuleo pauperrimus vndiqʒ factus,
Dum Romam timuit letha venena bibit.
Primus ab argento Romæ fit pondere nummus,
Cuius ab exemplo similem facit vndiqʒ mundus,
Et normam tenuit quam sibi Roma dedit.
Deuincit Roma multos sub consule reges,
Tollit Athenienses factas prius à Ioue leges,
A Ioue patre suo iura paterna legens.

¶ *Carthago cum Roma.*

QVia Carthaginensium facimus mentionem, ratio suggerit vt de ipsa debeant aliqua explicari. Carthago ante quàm Roma septuaginta duobus annis habuit originem, & à Tyro ædificata est, facta caput totius Aphricæ. Habuit autem potentissimos reges, & vna de quatuor principalibus mundi ciuitatibus reputata est.

Fuit autem semper infelix, quia vel intestinis bellis, vel extrinsecis, semper infelicitatem portauit. Pestilentia quoque

que frequenter afflicti ad remedium suum pueros impuberes deis immolabant. Vnde iratis diis, vt ipsi asserunt, imò irato Deo vero super eorum sceleribus, tam in Sicilia quàm in Sardinia infeliciter pugnauerunt: atque sub temporibus regum Persarum, Cyri, Darij, Philippi & Alexandri, vsque ad tempora Romanorum, multifariè sunt attriti. Itaque dum Carthaginenses Tarentinis auxilium præstant, à Romanis monentur, vt fœdus pacis, quo eis tenentur, non rumpant. Illi autem cum periurio à fœdere discedunt. Quæ causa, bellorum occasio potissima fuit. Atque propter hoc Romani Aphricanum bellum, quo nunquam maius fuit, intulerunt. De quo suis locis & temporibus per suppositos titulos aliqua inferemus: sed hîc de regibus Antiochis; & primùm de Ptolemæo Euergete aliqua versificè, & de Chronicis ei temporaneis, dicemus. & post hæc de Carthagine.

De Ptolemæo Euergete, qui tertius regnat in Ægypto & in Antiochia post Alexandrum Magnum.

Regnat Euergetes, qui tertius est Ptolemæus,
Tunc erat Onias dictus princeps Pharisæus,
Nunc Iesus Sidrac viuit, amatq; Deum.
Iste suis manibus conscripserat Ecclesiasten,
Ex alio titulo liber hic Sapientia nunc est,
Cuius & in choro scripta legenda colo.
Nunc & apud Rhodanũ stant agmina Romula læta
Quadraginta cadunt Gallorum millia cæsa,
Romani Gallos regna tenere vetant.
Nunc terramotu legitur cecidisse colossus,
Conteritur prorsus, crus, venter, pectora, dorsum,
Seruat Romanus nunc caput atq; manum.

¶ *Chronica.*

ANnis ab Adam excursis sex millibus cẽtum & sexaginta, à diluuio 1760, à diuisione linguarum 1660. annis à destructione Troiæ 1135. ab Vrbe condita 483. Romani, Appio Claudio & Quinto Fabio consulibus Aphricanum bellum adorsi, Geronem regem Syracusanorum, Penis familiarem cõiunctum, primò debellantes in deditionem suscipiunt.

Deinde Agrigentum vrbem Siciliæ, in qua Penorum præsidia & rerum copiæ, vnà cum imperatore eorum Annibal tũc erant, obsidione cingunt & capiunt, paucis cum rege clam elapsis, reliquos sub corona vendiderunt. Post hæc Penis nauale prælium parantibus, à consulibus Romanis Caio & Duilio, classibus obuiatur, vbi Romani victores fiunt. Rursus à Carthaginensibus bello reparato, à Scipione Lucio, & ab ipso Caio, consulibus, sub Hannone rege suo victi & cæsi, in fugam vertuntur.

Postea Marcus Regulus bellum Punicum suscipiens, iuxta fluuium Bagrada, castrametatus est. Ibi serpens miræ magnitudinis, cuius corium postea centum & viginti pedum fuit, plurimos de exercitu deuorauit; quem Marcus Regulus, arte & virtute necauit, coriumque pro miraculo Romam transmisit. Idem Regulus cum tribus regibus ex Aphrica, scilicet duobus Asdrubalibus & Hamilcare, bellum conseruit. Eosque in fugam conuertit, cæsis ex eis septemdecim millibus. Captis quinque millibus cum septemdecim elephantis, & oppida octuagintaduo in deditionem recepit.

Carthaginenses, tantis infortuniis fracti, & rebus extenuati, pacem petunt. Sed cùm duras conditiones audissent, malunt in libertate mori, quàm in seruitute miseram vitam seruare. Vnde & auxilia Hispanorum & Gallorum conquirunt, & Antippi regis Lacedæmoniorum subsidio per precium acquisito, bellum innouant; vtrobique acerrimè pugnatur. Romani in fugam vertuntur. Sic in hoc decimo bello, Carthaginenses gloriosè triumphant. Cæsa sunt ibi Romanorum triginta millia. Regulus captus & catenatus, cum viris quingentis.

Romani hac clade comperta sub Ælio Paulo, & Lucio Metello consulibus, Penis iterum bellum indicunt. Itaque tam nauali quàm terrestri prælio, Penis profligatis atq; submersis, Carthaginenses pacem petere iterum compelluntur. Ad quam petendam, cùm Regulum captiuum mitterent, & non impetrassent, abscissis ei oculorum palpebris, vigilando ipsum necauerunt; de quo Tullius postea sic dixit: *Marcum Regulum ærumnosum, nec infelicem, nec vnquam miserum reputaui. Non enim magnitudo animi eius cruciabatur à Penis, non grauitas, non fides, non constantia, non vlla virtus, non denique animus ipse qui tot virtutum præsidio, tantóque comitatu, cùm corpus eius carperetur, carpi certè ipse non potuit.* Hęc autem dicta, modernis ad exemplum sunt reseruata.

Romani iterum sub consulibus Atilio

& Luctatio, Carthaginenses tot bellis & calamitatibus attriuerunt, vt tunc demum pacem & duras conditiones à Romanis sibi dudum propositas, quasi libenter acciperent. Conditio autem hæc erat; vt trium millium talentorum pondus per annos singulos, vsque ad viginti annos, Romanis pro expensa persoluerent. Siciliamque atque Sardiniam, quas tunc occupauerant, dimitterent. Hæc pactio facta est, vigesimotertio anno post inceptum Punicum bellum. Vbi quot reges, quot consules & principes, & senatorum ordines deperissent, quantęque strages vtriusque populi fuerint, nemo posset literis explicare.

In hoc loco subsequenter versificè apponemus, qualiter Antiochus Magnus, cognomine Seleucus, à quo Seleucia vrbs condita est, subiugauit Philopatorem regem Ægypti, qui erat quartus Ptolemæus à morte Alexandri Magni: & qualiter Iudæi ab eodem Antiocho sunt afflicti, & in tutelam Romanorum recepti.

De Ptolemæo Philopatore, quarto ab Alexandro: quem Antiochus rex Syrię vicit, & imperauit pro eo, & Iudæos fecit sibi tributarios.

Regnum Philopator quartus Ptolemæus habebat,
Antiochus Syriam propria virtute regebat,
Qui duo, dum viuunt, prælia dira gerunt.
Obtinet Antiochus, sed & interimit Ptolemæum,
Subiugat Ægyptum, populū quoq; subdit Hebreū,
Atq; tributarium canone fecit eum.

De eodem Philopatore qualiter afflixit Iudæos.

Rex grauis hostis erat, populus dolet absq; medela,
Consulibus Romæ defertur Hebræa querela,
Onias princeps summus Hebræus erat.
Missus Romanus Scipio datus est Aphricanus,
Et Scipio Nasica, collecto milite vadunt,
Cedat vt Antiochus contineatq; malum.
Cogitur Antiochus, sed eo sub consule iurat,
Amodo Iudæis quia nulla feret nocitura,
Obses & Antiochi filius ipse fuit.
Filius hic obses Seleucus rite vocatur,
Cui pater Antiochus in Perside fortè necatur,
Est caro per frusta plurima secta sua.
Nam tunc in phano Manuhe fertur cecidisse,
Atq; sacerdotum manibus caro secta fuisse,
Vltio digna Dei talia reddit ei.

De Seleuco minori filio Antiochi, qui successit in regnum, fratre suo Seleuco maiore Romæ pro obside manente.

Filius Antiochi minor, hic Seleucus honores
Suscipit, Hebræis referens plus patre labores,
Onias princeps summus in Vrbe dolet.
Mittit Heliodorum mādans loca sancta grauari,
Sacra prophanari templum iubet expoliari,
Seraphin & Cherubim comminuenda dari.
De latebris templi iuuenes duo clam salientes,
Corpus Heliodori fodiunt, abeuntq; latenter,
Dux vbi morte ruit, territa turba fugit.
Hi duo qui fuerint iuuenes, nequit arte doceri,
Nam neq; tunc sciri potuit moderamine veri,
Iosephus hos missos dicit ab arce Dei.
Territus Onias occiso principe plorat,
Suscitet vt Deus hunc, populis lachrymātibus, orat,
Viuus Heliodorus prosilit absq; mora.
Thesauri templi ducis hac sunt morte redempti,
Causa resurgentis, cor mollit, & acta potentis,
Desinit Antiochus clade grauare locum.

¶ Romana historia de Carthagine.

ANno ab Vrbe condita quingentesimo septimo, gaudia Romanorum de victoria Carthaginensium vertuntur in luctum. Roma enim inundatione Tiberis, incendio, casuque domorum & hominum, mirabili strage vastatur. Romani ipsis diebus cum Gallis habentes conflictum, primò vincuntur, secundò vincunt: tunc etiam Carthaginenses pacem suprà memoratam ruperunt. Igitur ciuitas Carthaginensium iam sustinere non poterat, vt quæ prius regnis & regibus atque insulis dominabatur, Romanis daret tributū: vnde & Hamilcar dux eorum Romanis inferre prælium machinatur, sed antè ab Hispanis occiditur, quam ad bellum Romanorum procedat.

Hannibal autem, filius Hamilcaris; qui ante aras deorum, patri suo iurauerat, quòd de Romanis vindictam acciperet; quàm citò vrbem Saguntum, Romanis amicam in Hispania, obsidione circundat, capit & destruit: deinde cum inæstimabili manu Gallorum in Italiam festinans, per alpes Pyrenęas, vbi mons Iouis nominatur, igne & ferro & sanguine hircorum, primus iter aperuit, Gallosq; Alpinos sibi resistentes, deuicit. Quum ad Ticinum peruenisset; Romani sub Cornelio Scipione, & Sempronio Longo consulibus, cum Hannibale bellum commit-

mittunt: vbi vincuntur, & ferè totus exercitus Romanorum deletur. Scipio autem per filium eius, qui postea dictus est Aphricanus, grauiter vulneratus, exemptus est.

Rursus Romani præliantur, iterumque vincuntur. Tertiò Romani restaurato exercitu, pugnantes, in fugam vertuntur. Ibi Hannibal sauciatus, dum Apenninum montem transiret, asperitate hyemis, & nimietate vigiliarum, oculum vnum amisit.

Postea apud Cannas & in aliis diuersis locis, de Romanis toties triumphauit, vt de manibus occisorum nobilium Romanorum tres modios anulorum Carthaginem in signum victoriæ transmisisset. Romani in tantis attriti miseriis iam desperantes, vrbem deserere & prouinciam dimittere cogitabant. Vnde dicit Orosius: quia si tunc Hannibal ad Vrbem subitò processisset, Romani proculdubio aut omnes in seruitutem redacti, aut omnes cæsi fuissent. Nam Hannibal in Apulia circa Tarentum diu tunc moratus, multos de suis calore ac fœtore ibi amisit. Interea Claudius ex prætore factus proconsul, exercitum Hannibalis natura & angustia locorum magis quàm viribus, vicit, & aliis Romanis spem vincendi dedit. Item Sciopiones Asdrubalem, Pœnorum Imperatorem, cum exercitu in Italiam properantem, grauissima pugna presserunt.

Hannibal ex Apulia castra mouens, vrbem aggreditur. Vbi dum viri & mulieres trepidantes super muros Vrbis ad mœnia tuenda confugerent, Hannibal à grandine & tempestate bis correptus, ab infestatione & impugnatione Vrbis arcetur: ob quam causam Romani diis suis Vrbem defensantibus ascribebant. Hoc autem factum est anno decimo, postquàm venit Asdrubalis necati fama.

Romanis iam animo consternatis, & eorum ærariis exhaustis, Scipio, satis adhuc adolescēs, vltrò sese obtulit, quod Vrbem & patrem atque patruum suum vlcisceretur: tunc enim erat vigintiquatuor annorum. sic factus proconsul, cum exercitu Pyrenæum montem transcendit: & ibi capta noua Carthagine, ex ipsa præda vrbis stipendia militibus ampliauit. Magonem fratrem Hannibalis captiuum cum aliis Romam transmisit. Pœnorum regem Asdrubalem vicit, & octoginta ciuitates aut destruxit, aut in deditionem recepit.

Interea Hannibal in Italia Martellum consulem cum toto exercitu suo deleuit. Crispinum consulem in insidiis callidè euocatum pari modo necauit.

Asdrubal frater Hannibalis ab Aphricà cum exercitu in auxilium fratris missus, in mōte Pyrenæo Romanorum insidiis præuenitur, & cum toto exercitu peremptus est. Captiui Romanorum quatuor millia quos ducebat, liberati sunt. Ceciderunt in eodem prælio de Romanis octo millia. De Aphris verò ceciderunt quinquaginta octo millia, & fuerunt capta quinque millia quadringenta quatuor. Caput Asdrubalis fratri suo Hannibali proiectum est in castra. Viso capite fratris, strageque suorum comperta, Hannibal animo fractus, tertiodecimo anno, quo ipse intrauerat Italiam, secessit ad Brutios; & sic vnus annus sequens, inter eum & Romanos, vtraque parte versa in tædium, sine bello quieuit. His temporibus Apollonius rex Tyri & Sidonis ab Antiocho iuniore Seleuco rege, à regno Tyri & Sidonis fugatur: qui nauigio fugiens, mira pericula patitur. Sicut in subsequentibus versificè exponemus.

De Apollonio rege Tyri & Sidonis, & de eius infortuniis atque fortunis.

Filia Seleuci regis stat clara decorè,
Matreq́; defuncta pater arsit in eius amore,
Res habet effectum, pressa puella dolet.
Stat scelus occultum, sed non remanebit inultum,
Ante patris vultum flet pressa puellula multum,
Crimen inhumanum corde patrasse manu.
Sorte tacente patre, rumor volat vndiq; latè,
Qua niteat specie sua filia, qua probitate,
Hac tamen in populo sordida culpa latet.
Patre requisito, verboq; satis repetito,
Poscitur vt proprio tradatur nata marito,
Progenies regum nanq; rogabat eum.
Corde pater doluit, pro nata sæpe rogari,
Solus enim voluit violentus amator amari,
Nec cupit hanc alij cum ratione dari,
Vnde parat fraudem, qua se queat ipse tueri,
Ante suam portam problemata iussit haberi,
Qui sciet hæc (inquit) dicere sponsus erit.
Tunc & Apollonius Tyrus regnabat honestus,
Cui satis infestus fuerat rex ille scelestus,
Cuius & insidiis mira pericla tulit.
Tyrus Apollonius prædoctus grammate legis,
Antiochi regis scelerum problemata legit,
Cum patre concubuit filia, dixit ei,
Crimine detecto, metuit pœnalia lector,

Nam dolet Antiochus patulo problemate lecto,
Et parat ut pereat, qui modo lector erat.

De eodem Apollonio fugiente à facie Antiochi.

Cedit Apollonius tormenta timens inimici,
Nauigio celeri, Sidonia regna reliquit,
Quæ prius incoluit regna paterna sibi.
Dum fugiens plangit, Tharsensia littora tangit,
Qua populos immensa fames tam duriter angit,
Vt pereant vita, si tribulentur ita.
Hæc vbi præsentit rex, subuenit esurienti,
Copia frumenti populo præstatur ementi,
Atq; dedit gratis pondera multa satis.
Hoc erat auxilium quo salua fit illa propago,
Vnde fit in pago mox aurea regis imago,
Quæ sibi perpetuo munia laudis agunt.
Erigit interea, pergens super æquora vela,
Dum sine cautela pergunt, mouet vnda querelam,
Ventus enim validus turboq; grandis erat.
Turbine de cœlis, ruptis super æquora velis,
Regia pompa perit, sed opus Neptunus ademit,
Enatat infelix rex, caro nuda tremit.
Nuda sub algore stant viscera plena dolore,
Dedita mœrore, nudataq; prorsus honore,
Dum data damna dolet rex, ea dicta monet.
O male Neptune, fallax super æquora numen,
Quo loca fortunæ conuertis in ima cacumen,
Et citò præcipitas, quæ meliora parat.
Quæ mihi Sidonem fortuna dedit regionem,
Nunc male peruersa nomen mihi tollit & omen,
Fit grauis atq; fera quæ mihi mater erat.

Item de eodem Apollonio naufragium passo.

Astitit interea misero piscator, & inquit,
Heu quia te iuuenem miserum fortuna reliquit,
Dic quis es? vnde venis? Naufragus inquit ei;
Qui fueram non sum, pelago quo nescio veni,
Naufragus egredier, numen Neptunus ademit,
Tu pietate Dei vir miserere mei.
Ille videns speciem iuuenis, formamq; decoram,
Tradit ei media chlamydis quâ fungitur oram,
Contulit hospitium, panis, & absq; mora.
Conualuit, dum concaluit caro frigida regi,
Hospes ei bona pauca vehit, sed largus adegit
Lectulus hospitij stramina pauca dedit.
Naufragus inquirit, qua vir solet arte potiri,
Qua bona sortiri, quod opus nunc possit iniri,
Ut valeat miseri surgere vita viri?
Paruulus hospes ait; Soleo piscando vagari,
Retia mando mari, solitus sum pauca lucrari,
Esto mihi socius, si cupis arte pari.
Si tamen ignoras piscantis inire labores,
Aut si maiores alibi sperabis honores,
Est tibi materies vtilis ante fores.
Archistrates rex est dominus nostræ regionis,
Curia regalis satis est ornata patronis,
Quæ bene te poteris plus recreare bonis,
Utero veste mea, regisq; require plateam,
Filia regis ea residet, constante chorea,
Rexq; per arua meat, vade videbis ea.

Item de Apollonio, vbi suscipit eum rex Archistrates, & dat ei filiam suam.

Regis erant festa, iuuenes lusere palæstra,
Naufragus ad gesta veniens, prædoctior extat,
Aspicit Archistrates, viroq; iocisq; placet.
Dumq; pila ludunt, iaciunt, manibusq; retrudunt,
Incaluit ludus, placuit super omnia nudus,
Naufragus arte sui primus vbiq; fuit.
Balnea regis erant solita statione parata,
Dum venit Archistrates regalia ferre lauacra,
Naufragus ingreditur, seruitioq; vacat.
Hic vbi se regi, seruis moderamine iungit,
Rex bonus iniungit regalia membra perungi,
Pectora dans lauacro ritè lauanda suo.
Dum placet obsequium iam regia mensa paratur,
Naufragus ad mensam præcone vocante vocatur,
Ast homo nudatus verba dedisse datur;
Non ego regali sum dignus in æde vocari,
Nec conuiuari, neq; sedis honore locari,
Totus enim perij, me spoliante mari.
Retulit hæc regi missus, qui iussa peregit,
Rex vbi dicta legit, vestes miseratus adegit,
Hic vbi dona vehit, nuda verenda tegit.
Curia regalis conuiuia magna perornat,
Egregia norma, rex gaudia magna reformat,
Inclytus ornatus lustrat vtrunq; latus.
Gaudia de more resonant, rex fulget honore,
Naufraga pauperies nimio depressa pudore,
Erubuit comedens, dum sua damna dolet.
Deflexo capite dum naufragus ille sederet,
Et rex & proceres sua gesta notanda viderent,
Arguitur iuuenis tristia facta gerens.
Dicit ad hæc quidam, quod cogitat ille notari,
Aurea si poterit clam tollere vasa putauit.
Nobilis Archistrates, non ita sentit, ait.
Imò recordatur quia naufragus expoliatus,
Non habet ornatus quales decet hos comitatus,
Tristior est cunctis, & dolet ipse sibi.
Aduenit interea pulcherrima filia regis,
Organa cum citharis cantumq; decenter adegit,
Unde domus regis gaudia magna vehit.
Virgineos gestus & cætera, curia laudat,
Naufragus arguitur, cur non super omnia plaudat,
Rex ait, ô socie, nónne puella placet?
Ille refert; Bone rex, strepitum nunc si placet arce,
Filia non artem nouit, sed percipit artem,
Ars ait arte mei plena patebit ei.
Filia desistat, si noscere vis citharistam,
Porrigat huc citharam, nos experiemur in ipsa,
Curia percipiet quid mea Musa potest.
Surgit Apollonius facie formaq; decora,
Intonuit cithara, dedit organa voce sonora,
Visus eis satis est Orpheus arte bona.
Audit & obstupuit Cleopatra puella canorem,
Præbuit & iuuenem magnum reuerenter honorem,
Hunc quoq; doctorem vult sibi virgo fore.
Traditur extemplo Cleopatra docenda magistro,
Tradidit & iuueni varios pater ipse ministros,
Et loca distribuit cantibus apta sibi.
Docta satis tandem cithara, miroq; canore,
Doctoris bona virgo sui feruebat amore;
Languida de more pectora virgo fouet.

Nescit

Nescit Apollonius qua langueat arte puella,
Indicat ista patri, metuit pater edita verba,
Ingrediturq́, tacens qua grauis illa iacet.
Filia conticuit, quærit pater vnde doleret,
Incipit hæc flere, lachrymas gemitumq́, mouere,
Plorat & ipse pater viscera mœsta ferens.
Filia quid pateris? Grauis est mihi passio dicit,
Soluere quam medici nequeunt, neq́, prorsus amici;
Væ mihi cur moreris? dicito (quæso) mihi.
Illa refert; discede pater, modicumq́, quiescas,
Nam mihi plus morbi tua iam præsentia præstat,
Scriptaq́, suscipies ex quibus ista scies.
Filia scripta parat, quibus hæc dat gesta notari,
Nolo maritari regi, neq́, sponsa rogari,
Naufragium passo me pater (oro) dari.
Naufragus ignorat quæ filia scripta subegit,
Et tulit hæc regi, rex sustulit atq́, relegit,
Menteq́, collegit quid data charta velit.
Visitat in thalamo rursus pater ipse puellam,
Et quæ scripta dedit manibus conclusa reseruat,
Ac verbis placidis intulit ista sibi;
Quæ mihi scripsisti, si filia corde petisti,
Quod, volo, quæsisti, nec in hoc tibi quæro resisti,
Quod petis, ecce dabo, nanq́, libenter ago.
Non genus aut patriam iuuenis, nō nomina scimus,
Sed si virtutes actusq́, notare velimus,
Regibus est potior nec probitate minor.
Læta puella satis languoribus euacuatis,
Oscula dat patri, surgens sanissima gratis,
Gaudet & optatis voce reuersa patris.
Hoc ita præscito iuueni fauet illa cupito,
Læta nec inuicto contraditur ipsa marito,
Quo satis ascito, sana fit illa cito.
Copula regalis mandatur & aula parari,
Ille coronari rex & gener inde vocari,
In solio soceri sedit honore pari.

Item de Apollonio, vbi mortuo Antiocho, ipse eligitur in imperium Antiochiæ.

Antiochus moritur, nam fulminis igne crematur,
Filia cum patre parili de sorte necatur,
Materies cineris corpus vtrunq́, fuit.
Rege carent proceres, regemq́, creare laborant,
Quilibet illorum dominum se velle perorat,
Quisq́, sibi dominum quærit Apollonium.
Hunc dominum fieri primatum turba requirit,
Possit vt asciri, regniq́, decore potiri,
Hæc ita sortiri fata dedêre viri.
Litera missa foras, & missus vbiq́, laborat;
Et satis explorat qua rex manet orbis in ora;
Per varios fluctus, missa carina volat.
Dum citò festina premit æquora missa carina,
Vidit Apollonius venientia vela marina,
Et stetit in prora quærere facta noua.
Quærit & à nautis, quid agant, quæ sint noua rerū,
Si vel emenda gerunt, vel ibi venalia quærunt,
Respondent homines, & noua magna ferunt;
Mortuus Antiochus rex est, dominus dominorum,
Quærit Apollonium regem robur seniorum,
Hunc etenim solum regna tenere volunt.
Innumeri iam legati mittuntur in orbem,
Quærere per patrias, per singula regna, vel vrbes,
Nos quoq́, legati, mittimur, ista pati.
Dicite (quæso) viri, quo debeat orbe requiri,
Quo studio, qua parte queat quæsitus adiri,
Orbis enim dominum patria quærit eum.
Archistrates loquitur, genero cautè reticente,
Quis sit Apollonius, non nosco, suiúe parentes;
Miror vbi latuit qui modo summus erit.
Ridet Apollonius conceptaq́, gaudia celat,
Se prius ignotum socero ridendo reuelat,
Exprimit & nomen, quo reuerendus erat.
Hic ego sum, dixit, quem nuntius iste requirit,
Ergo pater iubeas, si me cupis orbe potiri,
Omne quod est, vel erit, me quoq́, subdo tibi.
De nihilo nihilum pietas tua me releuauit,
Rebus adornauit, socero sponsaq́, beauit,
Regem restituit, me recreauit, ait.
Hoc pater audito, loquitur verbo redimito,
Filia quid facimus? tu glorificata marito,
Ante virum propera, gaudia funde citò.
Tolle gener gemmas, aurum totumq́, decorem,
Antiochum tollas, quo congaudemus, honorem,
Sponsaq́, te sequitur, munera multa mouens:
Tu mihi par fueras, nunc orbe tuo dominaris,
Filius antè mihi dominus nunc esse probaris,
Perge precor fili, suscipe regna tibi.

Apollonius tendit Antiochiam, sed vxor eius in partu mortua, proiicitur in mare.

Pergit Apollonius, socero cum pace manente,
Pergunt & nautæ, vento valido veniente,
Lætaq́, prosequitur sponsa vocata virum.
Coniuge prægnante, redit hinc quà venerat ante,
Sed maris in medio male tempestate minante,
Parturiens mater mortua visa iacet.
Filia viua quidem, sed mater obisse putatur,
Capsa satis digna pro funere clausa paratur,
Quam sibi pro tumulo rex tribuisse datur.
Fertur & indulta pro morte pecunia multa,
Qua fierent pulchra dominæ quandoq́, sepulchra,
Congrua reginæ cùm maris aura sinet.
Flebilis hæc arca dum fœmina ponitur arcta,
Arca tulit chartam conscripto grammate partam,
Quæ loquitur, quæ sit, quid velit, vnde venit.
In mare proiicitur, per littora multa vagatur,
Reperit hanc medicus; reserat; medicina paratur;
Fœmina concaluit viua, mouetq́, caput.
Mortua regina loquitur, sumpta medicina,
Huc licet, ô medice, me vexerit aura marina,
Sum quia regina turpia nulla sinam.
Viuere casta volo, mea iam tibi munera dono,
Ne violanda thoro tribuar, lachrymosa peroro,
Non habitare foro prostituenda volo.
Annuit, & mane tulit hanc ad templa Dianæ,
Ordine virgineo qua præcipit hanc habitare,
Atq́, deæ vanæ pinguia thura dare.

Apollonius relicta filia in vrbe Tharsia, pergit Antiochiam.

Pergit Apollonius, nimium pro coniuge plorans:
Tharsorum portum, modica sortitur in hora,
Suscipit hunc populus, pergit & ipse foras.
Paruula nata quidem citò commendatur ibidem;
Rex redit in patriam quam rexerat ordine pridem;

Hospita non tenuit cum pietate fidem.
Filia regis erat ex nomine Tharsia dicta,
Vrbeq; Tharsorum populo rogitante relicta,
Post data suppliciis hospitis arte fuit.
Tranquilio tunc hospes erat, cui parua puella
Est data, quam coniux Dionysia nomine seruat,
Tharsensis patria seruat, honorat eam.
Hospitis vnica filia paruula tunc generata
Est, cui Tharsia filia regia fit sociata,
Vtraq; nunc nata stat paritate rata.
Regis & ex thalamis nutrix ibi digna remansit,
Vbere cuius ali pater hanc pro tempore sanxit,
Quę vocat obsequiis nocte dieq; suis.
Vna fuit nutrix, & vita coæua puellis,
Gloria dissimilis, genus est & forma rebellis,
Parq; deæ Veneri Tharsia pulchra fuit.
Virgo decennalis fuerat, cum sedula nutrix,
Fine diem claudens, tulit vltima gaudia lucis,
Littore Neptuni tunc sibi tumba fuit.
Ingemuit pro morte nimis nutricis alumna,
Quotidie lamenta mouet, quia luctus inundat,
Sola petit tumulum Tharsia sæpe suum.
Regius ornatus dum virginis acta decorat,
Totus eam populus laudat, reueretur, honorat,
Hospitis inuidia nascitur absq; mora.
Filia nam propria minus hac formosa videtur,
Et minor ornatus quo glorificetur, habetur,
Omne tulit secum Tharsia virgo decus.
Præcipitur serui manibus clam virgo necari,
Eius vt ornatu queat altera virgo parari,
Et magis aptari, splendidiorq; dari.
Tranquilio dum sæpe suo seruo iubet ista,
Hospita pessima plus Dionysia mandat & instat,
Clam tamen id quærit sponsus & illa geri.

Tharsia filia Apollonij capitur à piratis, & venditur lenoni in ciuitate Militena.

More suo tumulum nutricis virgo requirit,
Seruus vt hanc perimat clam mane paratior iuit,
Fata suæ famula Tharsia plorat ibi.
Virgo videns animum serui, petiit misereri,
Vir mala corde gerit, neq; vult pietate moueri,
Imò tenens gladium, mors tibi (dixit) erit,
Dum timet illa viri collum feritate feriri,
Plorat, & inquirit cur debeat istud iniri,
Dic homo, cur morior? Retulit ille sibi;
Fata tuæ mortis species tua pulchra meretur,
Et bonus ornatus qui te gradiente videtur,
Auferet hoc secum nostra puella decus.
Dum ratiocinium perimenda puella teneret,
Turba piratarum videt hanc, satagitq; tenere,
Seruus abit fugiens, sola puella sedet.
Mirantur nautæ faciem, formamq; decoram,
Præda fit egregia quam ferre pirata laborat,
Tharsia dum rapitur nauigat absq; mora.
Procidit ante pedes regina puella virorum,
Narrat & horribiles casus mortesq; suorum,
Et petit vt parcant commaculare thorum.
Dicit eis; Curate mei miseræ misereri,
Turpibus obsequiis ne me iubeatis haberi,
Credite quod fuerim filia regis heri.
Me peto vobiscum sub virginitate tueri,
Artibus & meritis iustis scio iusta mereri,
Sæpe meis manibus quæstus honestus erit.
Complacuit nautis, quod prouida Tharsia dicit,
Et iuuenum mentes ornata locutio vicit,
Castaq; præualuit virgo, relicta sibi.

Tharsia venditur à piratis in vrbe Militena, vbi regnat Athenagoras, qui saluat eam à stupro.

Vela dedit ventis, tulit altos nauta meatus,
Virgo suæ carnis nullos capit inde reatus,
Vrbs Militena rati littora prima facit.
Magnus Athenagoras rex præfuit in Militena,
Vrbs populo plena fuit, inclyta, diues, amœna,
Ciuibus in medio grande lupanar erat.
Tharsia venalis media producta platea,
Dum super arua meat concurrit ab vrbe chorea,
Nam maris esse deam turba putabat eam.
Venditur emptori qui stupra tenet regionis,
Arte lupanari vendebat iura pudoris,
Actor erat scorti, turpis amore fori.
Primus Athenagoras rex quærit habere puellam,
Primitias cui virgineas dum leno reseruat,
In thalamum regis Tharsia tracta venit.
Solus vbi soli rex debita quærit amoris,
Virgo suis lachrymis defendit iura pudoris,
Et petit audiri pro bonitate viri,
Parce mihi, bone rex, sed plus tibi parcere cura,
Respice præterita, potius perpende futura,
Tu tibi præcipias nobilitate tua.
Regis Apollonij sum filia, Tranquilioni
Dum commissa forem, sum tradita perditioni,
Sumq; manu serui iussa sub ense mori.
Res erat in fatis, & ego quasi perdita gratis,
Cum properando ratis adiit me plena piratis,
Meq; datam morti prædo pirata rapit.
Regula mercati, contraria nobilitati,
Dedita luxuriis grauis æmula virginitati,
Me tibi prostituit, turpia lucra pati.
Hæc tibi displiceant, quia te decet atra vereri,
Regia sum genere, cupio te rege tueri,
Sit mihi virginitas cras peto sicut heri.
Integra censeri cupio, volo casta teneri,
Vnde tibi laudem poteris sine fine mereri,
Et tibi perpetuò gloria grandis erit.
Tharsia dum thalamo iam prostituenda putatur,
Obtinuit probitate sua ne prostituatur,
Alterius generis lucra parantur ei.
Tharsia lenoni cupiens lucrosa putari,
Versibus & citharis studuit quam plura lucrari,
Vnde lupanari distulit ipsa dari.
Nobilium dona conquirere Tharsia prona,
Membra pudicitiæ redimit, laudisq; coronam,
Lucraq; multiplicat, dum citharista sonat,
Taliter obtinuit, ne corpore commaculetur,
Néue lupanari, vel sorde viri violetur,
Integra stat secum, fertq; tenetq; decus.

Apollonius pergit ab Antiochia in Tharsiam vrbem requirere Tharsiam filiam suam.

Magnus Apollonius cùm iam sua regna teneret,
Per-

Pergit vt & natam secum mereatur habere,
Atque sepulturam matris adire geret.
Rex pater vt venit, vbi sit sua Tharsia quærit,
Hospita defunctam satagit mentita fateri,
Rex sine fine gemit, spesq; paterna perit.
Dicta pater credit, dolor inclytus intima lædit,
Tristior incedit, dum per maris alta recedit,
Vrbis ad arua redit quæ Militona dedit.

Apollonius recognoscit & recipit filiam suam in vrbe Militena, per regem Athenagoram.

Grandis erat festiua dies, recolenda per vrbem,
Adueniunt turbæ patremq; venire perurgent,
Vt curet festis lætus adesse suis.
Rex citò festinat clausa latitare carina,
Quæ sua sentina tenebras, non gaudia minat,
Et iubet vt famuli gaudia nulla sinant.
Magnus Athenagoras rex aduenit ex Militena,
Tristitiam remouere volens ad gaudia plena,
Nec sibi permissum quod cupiebat, erat.
Dicit Athenagoras; ô Tharsia virgo decora,
Versibus & citharis hunc lætificare labora,
Munera percipies quæ cupis absque mora.

Tharsia recognoscitur à patre suo Apollonio.

Ad patris ignota solatia Tharsia venit,
Nec tamen arte sua tormenta doloris ademit,
Nam pater in tenebris stans sua fata gemit.
Hic gemit, illa canit, cantuq; resultat inani,
Nam pater insanit, rumpuntur vertice cani,
Commotusq; magis, rex lachrymanter ait;
Vade puella foras, mea mens mœrore laborat,
Longius à prora si vis tua dicta perora,
Si mea vis dona, desine, vade foras.
Non tua dona volo, sed quæ problemata promo,
Nunc mihi te solo solui reserante peroro,
Surge recede solo, te precor absq; dolo.
Tharsia fortunam memorat cantando paternam,
Et mala quæ patitur numerat psallendo moderna,
Regis Apollonij tristia fata canit.
Tristis Apollonius gemitans, plenusq; dolore,
Gaudia non recipit, neq; carmina digna canore,
Pulsaq; calce patris Tharsia læsa dolet.
Læsa puella dolens plangit nimis & lachrymatur,
Cum gemitu planctuq; suo, patris memoratur,
Hos quoq; versiculos protulit ore suo:
Tharsia væ misera, miseri proles genitoris,
Regis Apollonij dolor & fortuna doloris,
Nunc vtinam moriar, dedita sæpe mori.
O pater infelix, ô nata caduca parentis,
Causa fui mortis genitricis, mors morientis,
Et patris & matris mortis origo fui.
Nunc & ego moriar, vtinam neq; nata fuissem,
Nec mihi nec patribus tot fata nociua dedissem,
Mallem non nasci, vel malè nata mori.
O rota fortunæ, quæ tempore cuncta reuoluis,
Cur mala quæ patior nullo mihi tempore soluis?
Hæc mala non merui, quæ modo læsa lui.
Quid merui? quid desipui, quia læsa recedo?
Nunquid ob hoc patior, quia facta mei patris edo?
Regis Apollonij filia semper ero.

Apollonius recepit filiam ignotam, & fit lætitia magna in vrbe Militena.

Gesta paterna canens dum versibus exprimit illa,
Nescia cui loquitur, patris est accensa fauilla,
Quæ satis ardore pectora mœsta mouet.
Rex animo tristi dixit; Dic, quid cecinisti?
Quo patre venisti? patria qua nata fuisti?
Dic citò, quid loqueris? quæ noua mirageris?
Illa genus patriamq; refert, & cætera cuncta,
Quomodo perdita, captaq;, vendita, sitq; redempta,
Et quod Athenagoras rex pius hospes erat.
Dum pater attentè, considerat ista loquentem,
Mox ait ad flentem; Me Tharsia nosce parentem,
Iam tua causa patet, filia nosce patrem.
Verus ego genitor, tu filia vera propago,
Moribus & specie materna videris imago,
Matris es indago, ius tibi patris ago.
Rapta patris veri dulcedine Tharsia quærit,
Filia censeri, regalia iura mereri,
Amodo diues erit Tharsia pauper heri.
Cognita nata patri fuit illicò vera medela,
Gaudia iam reparat, natæ resonante loquela,
Lux & vita patris filia regis erat.
Rex dedit amplexus viuam rediuiuus adeptus,
Sæpeq; complexus, satis est super oscula fessus,
Nam velut exanimis, nata, paterq; cadit.
Deserit alta ratis, rex lætus adest tribulatis,
Filia, vita patris, medius stat Tharsia pratis,
Vestibus auratis glorificata satis.
Stabat Apollonius, populo rogitante vocatus,
Ritè coronatus, solioq; thronoq; leuatus,
Nobilis archatus stipat vtrumq; latus.
Narrat Athenagoras quos pertulit ipsa labores,
Et varios casus mortis, variosq; dolores,
Multorum lachrymas pro pietate mouens.
Testaturq; patri se testem virginitati,
Cùm fuerint illam multi violare parati,
Ipsa tamen meruit turpia nulla pati.
Rex & Athenagoras nunc à patre præmia quærit,
Cùm meruisset, heri patris gener optat haberi,
Filia tunc tacuit, sed pater inquit, erit.
Ergo subarrari datur, & regina vocari,
Gaudia regali mandantur in vrbe parari,
Sponsaq; pro meritis Tharsia virgo dari.
Exilij prisci iam Tharsia vult reminisci,
Et satis vlcisci quæ pertulit amodo gliscit,
Prima lupanari pœna paretur, ait.
Tharsia contendit, reus in cruce leno pependit,
Quem rogus incendit, sic Tharsia digna rependit,
Sic mala sunt reprobis, sic bona nata bonis.
Nititur & reliquas regina referre querelas,
Quomodo perdita, tradita, vendita, capta reuelat,
Quantaq; perfidia Tranquilionis erat.
Rex vbi signa mouet perdit citò Tranquilionem,
Perdit & vxorem, cuius Dionysia nomen,
Tharsenses ciues gaudia multa mouent.
Rex pater vxoris recolit nunc fata prioris,
Scire sepulturam loca vult, funusq; doloris,
Qua potuit genitrix parturiendo mori.
Amodo post multa, cùm Tharsia iam foret vltra,
Vela vehunt vltra materna videre sepulchra,
Si qua reuelare vir, mare, terra valet.

Dummodo regales laxant super aequora naues,
Fortuitu mane veniunt ad templa Dianae,
Qua genitrix planè viua potensq́ manet.
Rex pius vxoris dum signa refert morientis,
Viua sedens loquitur, cognoscit & acta loquentis,
Viua videns viuum suscipit illa virum.
Laetus Apollonius reginaq́ cum regione.
Exornant thalamum, gestantur vtraq́ corona,
Filia cum genero, gaudia mira mouent.
Tempora passiua fugiunt, redeuntq́ datiua,
Mater adest viua, natamq́ videt rediuiuam,
Sic tota castigat, soluit & ipsa ligat.

Apollonius visitat socerum Archistratem.

Visitat Archistratem rex, sponsa videt genitorem,
Post apud Antiochos, regum veneratus honore,
Obtinet imperium, regna paterna fouens.

¶ Carthago destruitur.

SCipio Aphricanus totam Hispaniam peruagatus à Pirenaeo vsque ad Oceanum omnia obtinuit, & Romanis prouinciam fecit. Annibal verò iam tota Aphrica à Scipione igne ferroq́ vastata, à suis in patriam reuocatus est. Qui interfectis omnibus Italicis militibus, qui eum sequi nolebant, cum fletu Italiam dereliquit. Sed prius, vnde mirandum est, Annibal bellis morbisq́ ferè iam exhaustus, Sempronium consulem Romanorum cum exercitu secum bellantem deuicit, & in Vrbem fugere coëgit.

Cùm igitur Annibal ad Aphricanum littus appropiasset, misit speculatorem qui de statu terrae sibi permutaret. Qui ad eum reuersus, dixit se non Vrbem sed diruta sepulchra vidisse. Annibal Carthaginem veniens, Scipionis colloquium petit. Vbi, dum se ambo mirabiles bellatores mutuis colloquiis aspexissent, vterq; alterum admiratus pacis infecto negotio, discesserūt. Rursusque inter eos bellum conseritur. Quod magno vtriusq; principis ingenio, virtuteq; confectum. Romanis tandem plenam victoriā dedit. Caesa sunt ibi Carthaginensium decem millia, elephanti octuaginta interfecti vel capti. Annibal Carthaginensibus suadet residuam spem eorum in pace ponendam, ipseq́ cum quatuor militibus clam elapsus, ad Rumetum regem confugit.

Carthaginensibus pax à Scipione senatu assentiente, conceditur, Caio Cornelio, Lentulo Publio consulibus. Naues Carthaginensium plusquàm quingentae in altum ductae, in praesentia & conspectu vrbis suae, cremantur. Scipio ab Aphrica deuicta vocatus est Aphricanus; & Romam rediens, cum triumpho gloriosè receptus est.

Eo tempore Punicum bellum, anno 18, postquam secundo initiatum erat, finitum est. Anno ab Vrbe condita 546.

Eisdem temporibus apparuerunt prodigia in coelo, videlicet, Sol minor solito, Solem pugnare cum Luna; duas Lunas simul exortas; duo scuta sanguinem sudasse; cruentas spinas in corbe à coelo cecidisse.

Orosius refert, quòd ipsis diebus ciuitas Campaniae nobilissima Tarentum destructa est. Per quam, tam Pyrrhi regis Epirotarum, quàm Carthaginensium bellum originem accepit. Extunc Romani ex omnibus regnis & ciuitatibus & oppidis, quae suprà nominauimus auro, argento gemmisq́ in immensum ditari coeperunt. In prioribus enim bellis pecora tantùm & res exiguas rapuerunt. Caetera versificè contemporanea dicamus de rege Antiocho Epiphane, & de Iudaeis in principio Machabaeorum. Quibus dictis ad Romanam historiam reuertemur.

De rege Antiocho Epiphane, fratre Seleuci, in principio Machabçorum.

Epiphanes, frater Seleuci, surgit & est rex,
Dicitur illustris, qui binis tempore lustris
Obses erat Romae, vincula longa dolens.
Tunc in Iudaeis generatio pessima creuit,
Iura Dei spreuit, colit idola, diis adoleuit,
Astaroth & Baalim tunc holocausta dedit.
Quaerit, vt Antiochus det eis pro lege lupanar,
Templaq́ det phana, ferat idola, construat aras,
Plebs etenim vana lege carere parat.
Incircuncisi, sceleroso dogmate pleni,
Nomina permutant, dicantur vt Antiocheni,
Talibus Antiochus tractus & ipse venit.
Dum venit Epiphanes, reuerenter suscipitur rex,
Gaudet & impia plebs, quia rex dedit vt foret exlex:
Altera plebs doluit, quae mala caesa luit.
Coetus iniquorum gaudet super acta malorum,
Caesa beatorum sunt millia multa virorum,
Turba sacerdotum plangit & omne solum.
Huq́ datis damnis, biniq́ fluentibus annis,
Rex redit, bona cuncta dedit, rapienda tyrannis,
Omne decus Domini, vasaq́ sancta tulit.
In medio templi, iussit Iouis idola poni,
Spreta lege poli, comedunt porcina coloni,
Phana Behelzebub iussit in Vrbe coli.
Corpora dat iuuenum sursum crucifixa leuari,
Et iubet infantes, ad eorum colla ligari,
Sic senis & iuuenis perdita vita cadit.
Impius Epiphanes montis Sion occupat arcem,
Datq́ Macedonibus quibus hos crudeliter arcet,

Et

Et iubet vt crucient quotquot habere potest.
Lex periit, plebs interiit, loca sanguine turgent,
Altera plebs exlex locuples permansit in Vrbe,
Moreq́ gentili thurificabat ibi.

De Mathathia patre Machabæorum, per idem tempus.

Nunc Machabæorum pater exurgens Mathatias,
Plurima restaurat quæ perdita flet Ieremias,
Legis enim Domini vult reparare vias.
Rennuit idolatris scelerum præbere fauorem,
Catholicos populos, iuuenes simul & seniores,
Legis in auxilium subdere colla monet.
Idola sectantem perimit cum sacrificante,
Aggregat astantem populum, sub lege morantem,
Destituens aras, bella futura parat.
Ad loca tuta redit, metuens à principe lædi,
Cum quo secedit populus qui rectus obedit,
Hostibus assiduis prælia sæpe dedit.

Hæc sunt nomina filiorum Matathiæ, qui dicuntur Machabæi.

Omnia natorum Matathia nomina panges,
Est Simon, Iudas, Eleazarus, atque Ioannes,
Quintus erat Ionathas prælia mira parans.
Incircuncisos præcidit quosq́ suorum,
Sabbatha restaurat, legemq́ reformat eorum,
Idola destituit, mundificatq́ solum.
Despicit Antiocho supponere colla tyranno,
Iura magistratus cùm iam bene rexerit anno,
Corpus adit tumulum, spiritus ante Deum.
Epiphanes quia Iudæis voluit dominari,
Motibus assiduis iubet his sua bella parari,
Rettulit & populus prælia Marte pari.
Sabbatha non seruant, quia pars aduersa proterua
Atrius eneruat populum, dum sabbatha seruat;
Non datur vlla quies, nec vacat illa dies.

¶ De bello Macedonico.

POst Aphricanum bellum sequitur Macedonum. Quod cum multo Romanorum detrimento, tandem victis, hostibus, terminatum est. Quintio Flaminio consule pax data est eis. Qui post hæc Lacedæmonios pugnando deuicit, obsidesq́ue nobilissimos ab eis accepit, Demetrium Philippi filium, & Armidem, Nauidis filium, acceptosq́ue, ante currum triumphalem, in Vrbem deduxit Romanorum captiui, qui sub Annibale venditi fuerant, abrasis capitibus in signum abolitæ seruitutis reuertuntur.

Eo tempore Lucius Fuluius, commisso prælio cum Cenomannis, qui Cremonam vsque peruenerant, & Placentiam deuastabant, splendidè triumphauit. Item Flaminius proconsul, Philippum regem, cum Thracis & Macedonibus atque Illyricis contra se venientem, multis millibus ex Macedonibus cæsis, subegit.

Hisdem diebus Annibal apud Ephesum ad Antiochum Antiochiæ regem venit, eumq́ue contra Romanos admodum concitauit. Vnde & classis Antiochi Annibal præpositus efficitur, & à Scipione, nauali prælio superatur. Statim ab Antiocho pax deposcitur, & præstatur.

Annibal ad Brusiam regem Bithyniæ fugiens, dum à Romanis reposcitur, veneno bibito, vitam finiuit. Ipsis temporibus, Scipio Aphricanus vir omni laude dignissimus, ab ingratis ciuibus suis expulsus, apud Liternum oppidum morbo consumptus, obiit. Qui suo sepulchro epitaphium sic iussit inscribi: *Ingrata patria, nec ossa mea habebis.* Nunc de Iuda Machabæo, & actibus eius, variatis dictaminum modulis, versificè lectoribus ferculum proponamus, & postmodum rursus ad Romanam historiam reuertamur.

PARTIS VNDECIMÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM

PARS DVODECIMA.

IVDAS MACHABÆVS.

DEficiente patre surgit Iudas Machabæus,
Corde gigãteus, quo principe regnat Hebræus;
Deficit Antiochus, præualet ipse Deus,
Iudaicas gentes reuocat, per regna latentes,
Marte premit proceres, perimit virtute potentes,
Militiaq́ sui magnus in orbe fuit:
Loricam virtutis habens, animumq́ leonis,
Samariæ Syriæq́ ducem primum regionis
Fudit Apollonium, destituitq́ bonis.
Eiusdem mucrone ducis cinctus Machabæus,
Alterius Syriæ dominum Simon Chananæum
Post premit in bello, Marteq́ fudit eum.
Millia septena tunc interfecta feruntur,
Armaq́ Iudæis satis hinc collecta leguntur,
Plebs erat armata, reddere bella rata.

Antiochus mouet exercitum aduersus Iudam Machabæum.

Commouet Antiochum strages, casusq́; suorum,
Armaq́; regnorum vocat infinita suorum,
Sic, vt Hebræorum dissipet omne solum.
Iussit vt interea Lysias deleret Hebræos,
Et malè Iudæos cruciet, dictos Machabæos,
Viuere morte reos non patiatur eos.
Regna domi posuit Lysia sub principe tuta,
Ipseq́; Persarum pergit captare tributa,
Cum quibus Hebræos suppeditare putat.
Hæc vbi dux Lysias potuit mandata mereri,
Iussit ad Hebræos elephantica castra moueri,
Montibus & planis prælia dira geri.
Eligit ergo duces tres aduersus Machabæum,
Nicanorem cum Gorgia simul & Ptolemæum,
Quorum militia quàm citò fundat eum.
Quadragies mille peditum, plus millia septem
Tradit eis equitum, quibus agmina bellica septent,
Insuper arma Syri plura dedêre viri.
Iudas in Masphat, & millia quinque virorum,
Atque equitum mille, tulit agmina pauca suorum,
Cum quibus in Domino prælia ferre volunt.
Vespere, tres venêre duces, iam sole cadente,
Qui Iudam de nocte putant captare latenter,
Fraudeq́; præscita, fraude cauetur ita.
Ignibus hic positis, Iudas ad plana rediuit,
Gens vacuis visis loculis, montana requirit,
Errat, & in vanum nocte laborat ibi.
Ex improuiso Iudæ certamine viso,
Mane duces fugiunt, Machabæi robore niso,
Nam fractis cuneis diripit arma citò.
Parte tamen tenta Gorgias bella retentat,
Obuius est Iudas, reliqua iam parte perempta,
Ictibus argutis fudit & arma ducis.
Fudit & illorum tria millia cæsa virorum,
Armaq́; cunctorum Iudas collegit eorum,
Detulit & spolium, diues ad omne bonum.
Collectis magnis Lysias hincinde tyrannis,
Bella mouens iterum, binis mergentibus annis,
Deterius cunctis victus, & ipse fuit.
Omnibus Antiochi satrapis ducibusq́; fugatis,
Et locupletatis populis ac magnificatis,
Mœnia Hierusalem gliscit adire satis.
Quumq́; vident templum syluestri frutice plenum,
Spurcitia cœnum, spectantibus est alienum;
Hæc vbi conspiciunt, pectora mœsta gerunt.
Dum satis hic plorāt, lachrymis dum fletus inundat,
Intus & exterius templi sacra mœnia mundant,
Ianua conficitur, porticus ampla datur.
Hæc vbi mundauit, equites hincinde locauit,
Qui satis impugnent fortissima mœnia Dauid,
Arcis custodes vincere Marte volens.
Tres anni iam transierant, ratione colendi,
Quum facies templi reparatur, mense Decembri,
Quando prophanata cuncta fuêre sacra.
Vrbe resarcita penitus sunt idola trita,
Nunc & Amonitam gentem premit Israëlita,
Castraq́; munita rumpit in orbe sita,
Inde Timotheum satrapam vincit Machabæus,
Interit Ileuaus, cecidit princeps Idumæus,
Obtinet Hebræus, vincit vbiq́; Deus.
Intonat Antiocho grauis & celeberrima fama,
Omnia montana Iudas tenet, omnia plana,
Restat vt Antiochi victa corona cadat.
Territus est super omni a rex, plenusq́; pudore,
Corde tumens, animoq́; ruens, ardensq́; furore,
Visceribus fractis, peste sequente dolet.
Nam cadit à curru, confractus in interiora,
Vulnere collisum iecur & diaphragma laboras,
Vermibus innatis fœtuit absque mora.
Exiit à stomacho fœtore referta putredo,
Horruit ipse miser, sed plus eques ille Macedo,
Pelle sub inflata vermis in ore natat.
Ipse suo tandem victus fœtore suiq́;,
Nescit vbi fugiat, quia fœtor abundat vbique,
Vndique stat sanies, membra cruore liquent.
Dum videt à cunctis misera se sorte relinqui,
Cognitor ipse sui, iam morti proximus, inquit,
Debet homo vero subditus esse Deo.
Spondet & Hebræos non cogere ferre tributa,
Libertatis eis dat fœdus, eosq́; salutat,
Quos sibi dilectos quærit & esse putat.
Antiochi puer Antiochus, dominus dominorum,
A patre tunc legitur fidei commissus eorum,
Rexq́; diem functus, fertur obisse thorum.
Rex moritur peregrè, montana dedêre sepulchrum,
Dedecus illatum sibi morte reliquit inultum,
Vltio digna fuit, nam sua facta luit.

De Antiocho iuniore filio Epiphanis aduersus Iudam Machabæum.

Iunior Antiochus tollit diademata patris,
Filius Epiphanis, sed & æstuat actibus atris,
Prælia dans gratis deteriora satis.
Tunc equites fuerant viginti millia regi,
Et varios pedites quasi centum millia legit,
Curribus innumeris, turba vehenda vehit.
Stant numero triginta duo fortes elephantes,
Quisque tulit turrim, turrisq́; viros iaculantes,
Terq́; decem diros portat vbique viros.
Custodes pedites, habet vnica bestia mille,
Quingentos loricatos equites, sedet ille,
Qui ductor fuerat, signifer intus erat.
Bestia docta fuit ad prælia, sanguine mori,
Et rubei vini fit amica, bibendo colori,
Vt rostro rapiat, quos videt ipsa mori.
Aduenientia circuit agmina regia Iudas,
Arma nitentia prospicit omnia sorte futura,
Et rediens acies instruit ipse suas.
Iudaicas fortes confortat vbique cohortes,
Nec docet humanas, sed cœli credere sortes,
Vincant Iudæi, sorte fauente Dei.
Occurrit genti Iudas animo vehementi,
De regis tunc parte viri cecidêre ducenti,
Hostibus inuasis pugna fit arcta satis.
Dum videt astantes Eleazarus hinc elephantes,
Æstimat in primo regem fore bella citantem,
Dirigit huc acies ipseq́; primus adest.
Per medium ventris penetrat corpus morientis,
Opprimiturq́; feræ iuuenis sub mole cadentis,
Bestia dum cecidit pressus & ipse ruit.
Parua manus Iudæ nimio conamine nisa,
In medio gentis fuerat pars infima visa,
Propterea cessit, ne morerentur ita.
Obtinet Antiochus campum, victorq́; remansit,
Indeq́;

Indeq́, Hierusalem properans ad mœnia transit,
Quam quum vastaust rex, satiatus abit.

Demetrius filius Seleuci iunioris insurgit contra Antiochum iuniorem filium Epiphanis.

Filius Antiochi Seleuci præmemorati,
Nomine Demetrius, repetit diademata patris,
Antiochus iuuenis restitit arte satis.
Nam placuit satrapis vt honor reddatur eidem,
Quem pater obtinuit, iusto diademate pridem,
Patria Demetrio præstat vbique fidem.
Copia primatum quæ Demetrium veneratur,
Antiochum Lysiamq́, capit, redditq́, ligatum,
Enseq́, Demetrij perdit vterque caput.
Dum benè Demetrius cum pace teneret honores
Incipit Hebræis solitos renouare labores,
Vnde Hierosolymam regia signa mouet.
Alchimus aduersus Iudam fit in vrbe sacerdos,
Miserat & Bachidem rex impugnare proteruos,
Hic in Iudæam perdere cuncta meat.
Cunctos Iudæos veniens ex vrbe vocauit,
Pace data, dum bella vacant, dux castra locauit,
Iudas, non veniam, ne pereamus, ait.

Bachides euocatos Iudæos in dolo occidit ex eis sexaginta millia, nec eos sepeliri permisit.

Nunc Iuda remanente domi, plebs arma capessit,
Duxq́, dolum texit, dum turba frequentius exit,
Turbaq́, dum vadit plurima, cæsa cadit.
Sexagies sic mille viri gladio perimuntur,
Absque sepulturis omnes iacuisse leguntur,
Carnibus exutis esca fuêre lupis.

Alchimus sacerdos per Demetrium factus contra Iudam Machabæum mansit in Hierusalem.

Dux remeat Bachides, præsul tenet Alchimus vrbē,
Qui proceres Bachidis retinet, quibus omnia turbet,
Lædunt Iudæos, & Machabæus eos.
Alchimus afflictus tandem nimis a Machabæo,
Pergit ad Antiochum, fugiens accusat Hebræos,
Iudice Demetrio, curia damnat eos.
Alchimus & Nicanor eunt, dum pugna paratur,
Obuius est Iudas, sed vincitur atq́, fugatur,
Integer ipse tamen, clausus in vrbe manet.

Nicanor reuertitur, sed Iudas insequutus interficit eum.

Castra mouet remeare volens Nicanor ad vrbem
Part Iuda, super arma furens ad terga perurget,
Vrget & inducit damna, pericla duci.
Nicanor primo gladio prostratus in imo,
Interiit, sua gens periit, tergo resupino,
Iudas sublatum detulit inde caput.
In facie templi suspendunt colla perempti,
Membra ducis sunt esca lupis, linguamq́, potentis,
Tunc ambus cœli plebs benedicta dedit.

Iudas Machabæus recipitur in tutelam Romanorum contra Demetrium.

Iudas Demetrij synthemate sæpe grauatus
Postulat a Roma solatia magna senatus,
Romanisq́, fauet, consociusq́, manet.
Demetrio sub decreto Respublica mandat,
Ipsorum socios ne plus affligat & angat,
Amodo Iudæos qui grauat, angit eos.
Interea sub Demetrio bellum reuocatur,
Copia militia contra Iudam renouatur,
Alchimus & Bachidus signa tulêre duces.
Intulit & Iudas tria millia mane virorum,
Quumq́, vident hostes, pars maxima cedit eorum,
Vix octingenti prælia ferre volunt.
Dicit eis Iudas; Confidite, ne timeamus.
State viri fortes, pro lege Dei moriamur,
Sæpe solet magnam vincere parua manus.
Irruit in Bachidis cornu Iudas sibi dextrum,
Vincit & a tergo cornu feriente sinistro,
Dum pars victa luit, victus & ipse ruit.

Mortuus est Iudas Machabæus, & sepultus apud Mediam cum planctu magno.

Mira viri probitas maior feritate leonis,
Sic pro lege poli, pro tutela regionis,
Viuere dum potuit, maluit ipse mori.
Planctus Hebræorum resonat, gemitus seniorum,
Digna sepulchra patrum nanciscitur ipse suorum,
Corpus apud Mediam fertur habere solum.

Romana historia de destructione Carthaginis, tempore Machabæorum.

ROmani hoc tempore iam deuictis Græcis, Syris, Hispanis & Aphris, Carthaginem, tanquam Romanæ vrbis æmulam, delere decreuerunt. Cuius situs, secundum Orosium, talis fuisse narratur:

Muro amplexa 30 millibus passuum, tota penè mari cingebatur, atque faucibus aperiebatur, habentibus tria millia passuū. Murus triginta pedum latitudinis fuit, ex saxis quadratis, in altitudine cubitorum quadraginta. Arx, cui nomen erat Byrse, paulò amplius quam duo millia passuum tenebat. Ex vna parte murus communis est vrbis & Byrse, arx imminet mari. Quod mare Stagnum vocant, quia obiectu protentæ linguæ strangulatur.

Cùm igitur Carthaginem Romani delere decreuissent, ortum est tertia vice Punicum bellum, Lucio Censorino, & Marco Manlio consulibus, anno 50 post secundum bellum. Igitur minor Scipio, qui tunc erat tribunus militum, vnà cum consulibus, Romanū exercitum in Aphricam ducit. iuxta Vticam castrametatur. Euocatisq; ad se Carthaginensibus, arma simul & naues sibi dari præcipit. Quod dum sine mora facerent, & per decē millia passuum

à mari & ab Vrbe discedere præciperentur, pœnitentia ducti, & in Vrbem reuersi, defensare se parant. Duos Asdrubales duces sibi constituunt. Arma quoque sibi reparare quibus vtantur.

Romani autem Carthaginem acriter impugnāt. Qui ad vltimam sortem deducti, primùm Asdrubales sibi suspectos, necauerunt. Ad vltimum quoque Romanis in deditionem venerunt.

Itaque Carthago funditus diruitur, lapidibus murorum omnibus in puluerem comminutis. Ipsaq; cremata septemdecim diebus arsisse perhibetur, omnisq; multitudo captiuorum, exceptis paucis Principibus, vendita est. Regina Asdrubalis, cum duobus filiis, furore fœmineo ignibus ingentibus se ingessit, in quo ipsa vltima regina, Didoni primę Penorum reginę, moriendo socia fuit. Factum est autem Carthaginis excidium, anno suæ conditionis 700: anno verò ab vrbe Roma condita 603, Cneo Cornelio, Lentulo Lucio, & Mutio consulibus. Itaq; bellum Punicum tertium anno ex quo cœperat tertio, terminatur.

Nunc de Ionatha Machabęo & de actibus eius, versificè aliquantulum delectemur: rursumq; ad Romanam historiam redeamus.

Mortuo Iuda Machabæo erigitur Ionathas in principem sacerdotum, contra Demetrium & ducem eius Bachidem.

Dum fert Demetrius, Iuda pereunte, trophæum,
Erigitur Ionathas, populumq; tuetur Hebræum,
Perdere iam Bachides morte minatur eum.
Dum mortem Ionathæ Bachides, plerumq; requirit,
Abdita deserti Techue compulsus adiuit,
A facie Bachidis quo tueatur ibi.

De morte Ioannis Machabæi fratris Ionathæ.

Cura Ioannis erat quod visitet hinc Nabutheos,
Et petat vt secum populos tueantur Hebræos,
Plebs etenim Domini semper amauit eos.
Missus abhinc tandem, quendam peruenit ad amnē,
Insidiæ magnæ saliunt, perimuntq; Ioannem,
Culpa fuit Zambri, qui latitabat ibi.
Nec tamen hæc culpa post hæc permansit inulta,
Nuptia dum fieret Zambri, fuit acriter vlta,
Sponsa vir, & socij, nam periêre sui.

Ionathas pugnat cum Bachide & fugat eum in deserto Iechue.

Singula deserti Bachides loca sæpe requirit,
Vt queat occursu Ionathæ quandoq; potiri,
Hæc vbi perquirit, vir videt arma viri.
Occurrunt sibi signa ducum, Iordanis ad vndas,
Grandis erat Bachidis acies & miles abundans,
Altera pars timuit, paruula nanq; fuit.
Dicit ad hæc Ionathas, video grauis imminet hostis
Ecce velut nostis, non est fuga congrua nostris,
Denegat hinc aditus flumen & inde palus.
In cœlum clamate Deum, pugnaq; virili
Quærite sortiri quicquid Deus inde requirit,
Fortiter in Domino belligerate viri.
Dixit, & in Bachidem fulgentia signa retorquet,
In Domino fortes confringit in hoste cohortes,
Tergaq; dat Bachides, agmina fusa iacent.

Alchimus moritur percussus paralysi à Domino.

Alchimus interea tristis, plenusq; furoris,
Tecta domus Domini rumpi iubet interioris,
Acta prophetarum rupta iacere foris.
Ira Dei respondit ei, quia tunc paralysis,
Ossibus & neruis necat hunc, omnino relisis,
Sic annis binis, terra quieuit ibi.

Ionathas scienter incidit in insidias Bachidis, & vincit eum.

Inuisus Ionathas, dum fortè per arua rediret,
Insidias posuit Bachides, quibus ipse periret,
Conscius ille venit qui latet, ille perit.

Simon Machabæus triumphat in Bachidem.

Castra mouens Bachides, cū Simone bella patrauit,
Simon eum reprimens, celeri virtute fugauit,
Hierusalem Bachides Marte fugatus adit.
Iraq; tunc Bachidis multos de plebe necauit,
Dixit enim; pereat quæ nos huc turba vocauit,
Cuius ab edictu turba perempta cadit.

Ionathas & Bachides faciunt pacem & fiunt amici adinuicem.

Dum Ionathas Bachidesq; forēt tam corde minaces
Gaudet vterq; ducum sub fœdere ponere pacem,
Fœdera constituunt, fœdus vtrunq; placet.
Factus amicus eis Bachides reddit Machabæis,
Castra, viros, spolia, prædasq; remittit Hebræis,
Dat quoque Hierusalem, dat quod in arce tenet.
Filius Epiphanes regis, quem scripsimus antè,
Surgit Alexander, cœtuq; ducum comitante,
Subiugat Ægypti regna paterna sibi.
Arteq; subtili regit omnia climata Nili,
Demetrius timuit quia regna paterna requirit,
Aduocat auxilium qualibet arte sibi.
Quærit amore pari Ionatham sibi consociari,
Vult & Alexander Ionathæ virtute iuuari,
Alter in alterutrum rex feritate salit.
Littera Demetrij Ionathæ sic missa perorat:
Captiuos tibi reddo viros, tibi trado coronam,
Zonam purpuream, pluraq; magna bona.
Esto mihi socius, me, vel mea lædere parce,
Do tibi Hierusalem, patriam reddemus & arcem,
Et bona quæ rapui, singula reddo tibi.
Libera Iudæa tibi sit, te rege redempta,

Annua

Annua plus auri tria millia tolle talenta,
Cum quibus ædifices, quæ tibi castra placent.
Venit Alexandri contraria charta priori;
Respue Demetrium, me suscipe, spe meliori,
Me tibi, teq; mihi, viuere, siue mori.
Demetrius fuit occisor Iudæ Machabæi,
Hostis & ipse Dei populi destructor Hebræi,
Perdere te studuit, quomodo credis ei?
Rex tibi Demetrius promittere falsa laborat,
Ast ego vera tibi promitto, daboq; coronam,
Purpura cum zona sit tibi, tolle moram.
Fœdera Demetrij spreuit Ionathas Machabæus;
Fœdus Alexandri populus suscepit Hebræus,
Amodo Demetrius fertur ab hoste reus.
Bella gerunt reges, fortissima pugna paratur,
Vincit Alexander, rex Demetrius iugulatur,
Gloria fit Ionathæ, terra quieta manet.
Demetrius de Demetrio tunc filius heres,
Impar Alexandro nescit sua regna tenere,
Mox abiit profugus prælia nulla gerens.
Demetrium puerum recipit sic insula Creta,
Qua materna domus fuit, vrbs præclara Mileta;
Illaq; maternus regna regebat auus.

Demetrio rege occiso, Alexander Antiochus accepit vxorem filiam Ptolemæi regis.

Extincto iam Demetrio, sumptoq; tropheo,
Victor Alexander, natam petit a Ptolemæo,
Fitq; gener a socero fœdere iunctus eo.
Virgo venusta, data cum patre venit Cleopatra;
Regia mandata, sponsalia sunt celebrata,
Vtraque lætata curia laude vacat.
Nunc ab Alexandro Ionathas cum pace vocatur;
Venit, honoratus stat, regibus associatus,
Purpura regalis fit sibi larga magis.
Scribitur hic Ionathas præcelsior inter amicos,
In medio regum iam sede, thronoq; potitur,
Pluraq; dum venit, rex sibi dona dedit.
Regia quæ fuerint insignia perlege thema,
Aurea fibula, regia purpura, seu diadema,
Sceptrum regale, iam Machabæus habet.
Sic abit in patriam Ionathas, hæc dona reportans,
Qui dum per medias tulit hæc insignia portas,
Organa cum citharis, vrbs sua læta tulit.
Vix annis binis, sunt hæc sibi signa quieta,
Demetrius iuuenis consurgit ab vrbe Mileta.
Hic & Alexandrum regna tenere vetat.

Demetrius filius Demetrij insurgit contra Alexandrum in Antiochia.

Iunior à Creta cùm Demetrius remearet,
Currit Alexander contraria bella parare,
Alter in alterutrum, Marte, furore calet.
Demetrius statuisse ducem legitur Ptolemæum,
Prima super Ionatham vexilla tulit Machabæum,
Viribus Hebraicis ille repressit eum.
Victus abhinc Ptolemeus abit, Ionathaq; sequente,
Fugit in Azotum, suscepit & vrbs fugientem,
Armaq; dux reparans, exit ab vrbe volans.
Exit ab vrbe foras, tentare pericla priora,
Vincit eum Ionathas, dux vergit ad interiora,
Sic tria millia ter cæsa per arua iacent.
Addidit Azotum Ionathas comburere totum,
Vritur ipse Dagon, templum ruit vndique notum,
Vrit & in totum Marte calente locum.
Audit Alexander rex, quam bene pugnet Hebræus,
Addit & in donis placare satis Machabæum,
Vesteq; purpurea lætus adornat eum.

Ptolemæus rex aufert filiam suam Alexandro, & dat eam Demetrio iuniori cum regno Antiochiæ

Sperat Alexander, soceri virtute iuuari,
Vnde suas vrbes præcepit ei reserari,
Sic socer in cunctis rector & actor, ait.
Ipse socer scrutatur opes, scrutatur & vrbes,
Et populos pro velle suo iurare perurget,
Clauiger est plenè, regia castra tenens.
Vidit in Azoto Ptolemæus cuncta perusta,
Plangebantq; viri loca deuastata venusta,
Dicentes, Ionathas, hæc tibi damna parat.
Dissimulat Ptolemæus ad hæc captusq; furore;
Cogitat hunc Ionatham confundere proditione;
Aut quocunq; modo, fraus paritura foret.
Cogitat & genero rex tollere prorsus honorem;
Et dare Demetrio regnum, populiq; fauorem,
Et prius vxorem se pepigisse dolet.
Scribit Demetrio, tibi (quæso) reconciliari,
Vrbibus & castris regni, dabo te dominari,
Vxor Alexandri, vult tibi sponsa dari.
Iure maritali, tibi vult mea filia iungi,
Meq; fauente tibi, tecum diademate fungi,
Hac tibi cùm fuerint, crede monarchus eris.
Litera Demetrio placuit, super omnia grata,
Tradidit & natam Ptolemæus ei Cleopatram,
Vrbes & reliqua sunt sibi castra data.
Sic socer atq; gener vrbem tenet Antiochenam,
Ægypti tulit atq; Asiæ socer hic diadema,
Et parat vt Ionatham rebus & arte premat.
Tristis Alexander, regni spoliatus honore,
Milite collecto, belli saliente furore,
Aduersus reges agmen & arma mouet.
Bellum conficitur, rex regibus exsuperatur,
Victus Alexander, populo pereunte fugatur,
Et fugiens, Arabum tendit adire solum.
Natus Alexandri sequitur patrem fugientem,
Maternos etenim reges habuêre parentes,
A quibus auxilium pro pietate petunt.
Rex Arabum, regis metuens iram Ptolemæi,
Tollit Alexandri caput & pro lege trophæi,
Muneris in signum quam cito misit ei.
Munera funesta Ptolemæo gaudia præstant,
Febre sed infesta moritur Ptolemæus, & extans
Demetrius solus, tollit in vrbe thronum.
Demetrio iuuene solo iam regna tenente,
Impugnat Ionathas arcem Dauid vehementer,
Concutit & reliqua cuncta nociua loca.
Tunc a Demetrio nimis aspera litera venit;
Præcipimus Dauid arcem non amodo lædi,
Sed quia læsistis vltio (dixit) erit.
Territus est populus quia scripta minantia legit,
Consurgit Ionathas portans sua munera regi,
Et facit interea mœnia sancta regi.
Pergit, & in dubium, quia nullo fœdere pacis,
Demetrij functus peruenit ad arua minacis,
Hostibus ingratis, fit via tuta satis.

Rex vbi præsentit sublimia dona ferentis,
Cessant feritas, tacuit turbatio mentis,
Suscipitur Ionathas, mente fauente bona.
Aurea spinula, regia purpura, regia zona,
Sceptraq; regia, pallaq; regia, magna corona.
Tradita sunt Ionathæ, pluraq; magna bona.

Demetrius dimisso exercitu, habet seditionem in Antiochia circa se factam à ciuibus.

Demetrius dum continet omnia, stringit honores,
Dum tenet omnia climata subdita, seu regiones,
Dimittens equites, prælia nulla mouet.
Paruus ei remanens exercitus, est peregrinus,
Indeq; Demetrius vilis reputatur & imus,
Spernit & odit eum terra mariq; finus.

Tryphon princeps Antiochiæ eligit sibi in regem Antiochum puerum, filium Alexandri decollati in Arabia.

Tunc erat in patria Tryphon princeps memorandus,
Regis Alexandri fautor, vir robore magnus,
Qui pro morte sui regis amara luit.
Ille videns ciues omnes contemnere regem,
Vt faciant alium posuit sub fœdere legem,
Natus Alexandri nunc sua regna reget.
Trypho vocat puerũ dominum, quem rex Arabita
Detinuit secum, viso patre perdere vitam,
Sic & ani studiis ille remansit ita.
Rex Arabum cum gente sua, procerumq; senatu,
Erigit Antiochum puerum, tribuens comitatum,
Demetrius metuit, cum mala fama venit.
Poscit in auxilium rex Demetrius Machabæum,
Et rogat vt populum sibi iam trãsmittat Hebræum,
Aduersus ciues, qui tueantur eum.
Suscipit a Ionatha, tria millia missa virorum,
Rexq; videns acies, satis est gauisus eorum,
Quas facit Antiochum mox habitare forum.
Antiochi ciues stantes contra diadema,
Millia centena fuerant, & bis duodena,
Sub quorum gladiis rex perimendus erat.
Vt perimat regem, consurgit in vrbe tumultus,
Rex ab Hebræorum populo fuit acriter vltus,
Nam rex eripitur, plebis & arma cadunt.
Millia centena cæsi iacuêre platea,
Hebraicus populus nanciscitur illa trophæa,
Millia quæ remanent, viua reseruat ea.
Saluantur regi, quos edita pugna subegit,
Qui redimunt vitam, ponentes fœdera regi,
Amodo non alio principe velle regi.
Ciuibus euictu, & Demetrio releuato,
Iudaico populo, certamine glorificato,
Gratia fit Ionathæ. fœdere stante rato.
Sed rex Demetrius, post immemor obsequiorum,
Vexat Hebræorum populos, loca, iura locorum,
Nec pudet antiquum sic iterare dolum.

Tryphon & puer Antiochus, filius Alexandri, vincunt Demetrium & tollunt Antiochiam.

Regis Alexandri iam filius est adolescens,
Iunior Antiochus, cum Tryphone, robore crescens,
Vrbis enim procerum pompa vocabat eum.
Rex Arabum iuuat Antiochum, matrisq; parentes,
Demetrius metuens Arabes, vexilla ferentes,
Plus timet Antiochos intus in vrbe suos.
Signa mouent reges, mandatur & arma moueri,
Sanguine quisq; gerit regalia iura tueri,
Iunior Antiochus primus in hoste ferit.
Tryphonis in bello nullatenus arma quiescunt,
Prælia conerescunt, iam sanguine rura madescunt,
Victaq; Demetrij pars, sibi terga dedit.

Tryphon & Antiochus puer tenent simul regnum Antiochiæ.

Trypho puerq; tenent vrbem simul Antiochenam,
Gloria fit plena puere, quia fert diadema,
Vndiq; per patriam charus, amandus erat.
Dicit & Hebræis so munere velle mereri,
Vt veniat Ionathas, regni modo iura tueri,
Maior quàm fuerit, me duce (dixit) erit.
Vt tenuit teneat vrbes, loca, iura, coronam,
Sit sibi fibula, purpura, sceptraq;, regia zona,
Aurea mitto sibi vascula multa bona.
Me sibi, seq; mihi, sua iam conformet honestas,
Vt bibat ex auro, fiat sibi plena potestas,
Signifer imperij, tutor & vltor erit.
Simon erit secum princeps, regniq; patronus,
Hinc & in Ægyptum teneat sua iussa colonus,
Fratribus ambobus, sic honor est, & onus.

Ionathas cùm sui ferè omnes fugerent, ipse cum paucis super Demetrium triumphauit.

Rector erat Ionathas Syriæ, Simonq; Damasci,
Demetrius per eos videt ampla pericula nasci,
Et parat vt Ionathas qualibet arte cadat.
Obuiat in bello Ionathæ, virtute suorum,
Nunc & Hebræorum fugit omnis pompa virorum,
Mille viri tantum, tunc tenuère solum.
Quum Ionathas vidit quòd Hebræũ robur abiuit,
Planxit, & ingemitans vestes a corpore scidit.
Orat, & in Domino prælia mouit ibi.
Sic virtute Dei manus obtinuit Machabæi,
Et citò qui fugiunt, ad eum vertuntur Hebræi,
Copia Demetrij maxima cessit ei.
Sunt ibi Demetrij plus quàm tria millia cæsa,
Nulla fuit Ionathæ pars, hoc certamine læsa,
Copia tunc spolij multa remansit ibi.

Tryphon cogitat occidere Ionatham prius, & postea dominum suum regem Antiochum.

Iunior Antiochus cum Tryphonis esset alumnus,
Odit eum Tryphon, quia subditus est sibi mundus,
Hunc & ob inuidiam perdere morte parat.
Pectore concepta Tryphon dum crimina celat,
Antè cupit Ionatham perimi, nulliq; reuelat,
Regis enim magnus tutor & vltor erat.
Aduocat in fraudem populum sic Tryphon Hebræũ,
Vtq; dolo, quocunq; modo, capiat Machabæum,
Nomine colloquij sæpe vocabat eum,
Terq; quaterq; vocat, toties venit ille vocatus,
Fraus caret effectu, quia pluribus est comitatus,
Robore militiæ munit vtrunq; latus.
Decipitur tandem, paucis de mille retentis,
Quumq; dolo capitur, fert vincula decipientis,
Nec tamen interiit tunc datus ipse mors.

Quot-

Quotquot erant secum Tryphon iubet ipse necari,
Indeq; Iudæam per se putat exsuperari,
Mœnia cum populo perdere sorte pari.

Simon Machabæus erigitur loco Ionathæ in principem Iudæorum.

Fama refert Ionathā sub Tryphone fraude necatū,
Erigitur Simon, populiq; tenet dominatum,
Tryphon ad hæc venit, scriptaq; mittit ei.
Dicens: Non dubites Ionathan consistere vita,
Sed quia thesaurum mihi debuit Israëlita,
Hunc habeo mecum, vir manet obsesita.
Mittite thesaurum, detentus & ipse redibit,
Mitte duos natos eius, vel & ipse peribit,
Quòd si vultis eum, dicta referte mihi.
Simon admuentas fraudes in Tryphone nouit,
Mittere thesaurum tamen hunc & perdere nouit,
Ne videatur ob id frater ab hoste mori.
Ne dicant populi, fratrem cupit ille necari
Simon, vt in populo solus valeat dominari,
Sitq; domi princeps summus, & absq; pari.
Filioli, remanere domi (dixit) iubeantur,
Ne nati, cum patre, pati pariter videantur,
Ne've dolor duplex sit, pereunte patre.

Romana historia contemporanea; qualiter Corinthus capta est, & de Numantia ciuitate Hispaniæ, & de aliis causis.

ANno ab Vrbe condita 603, Simon Machabæus, occiso fratre suo Ionatha, fit princeps sacerdotum in populo Iudæorum, de cuius actibus in proximo ponemus, cùm de historia Romanorum sibi contemporanea, primitùs aliqua explicabimus.

Deleta igitur Carthagine, Corinthus inter omnes Macedoniæ & Achaiæ vrbes opulentissima, à Romanis igne ferroq; deletur. Eo tempore in Hispania, sub Mancino consule, apud Numātiam male pugnatum est. Senatus ipsum Mancinum, qui victus cum hostibus fœdus iniit, rupto fœdere mittit, vt ab ipsis perimatur. Scipio Aphricanus consul creatur, & contra Numantiam mittitur. Numantini dum se superari præsentiunt, volentes mori potius quàm seruire, in medias acies Romanorum, furore ducti, prosiliunt. Romani certè fugissent, si Scipio non interfuisset. Ad vltimum Numantini cum hominibus & omni supellectili sua, ne in aliquo Romani super eos lucrari, vel triumphare viderentur, ignibus se suaque consumunt.

Eo tempore Iugurtinum bellum est terminatum, Metello Marioque consulibus. Tunc bellum Cymbricum, & Gallorum Teutonicorum, & Germanorum, tam miserabiliter actum est, vt in vno bello octuaginta millia Romanorum & quadraginta millia Gallorum & lixarum, fusa legantur, Caio Manlio consule, & Quinto Cepio procōsule. Deinde Marius in quinto consulatu suo eos vicit, cum multis Romanorum detrimentis, sicut ex præmissis dictis superius potest perpendi.

Post hoc bellum, sequitur intrinseca clades Romanorū. Orta sunt enim bella intestina, Sylla, Caio, Marioq; authorib. Quibus per decem annos protractis, 150 millia Romanorum cæsa fuisse leguntur: ob quā causam ait Tullius; Romanā Rempubl. nō solū imminutam, sed penè fuisse amissam.

Post hæc Romanorū gesta dicamus de Simone Machabæo versificè, atq; de regibus Antiochiæ, Tryphone scilicet, & Antiocho iuniore, & de Demetrio, qui omnes contēporanei Simonis Machabæi fuerūt. Tunc enim rex Demetrius per Tryphonē & per Antiochum iuniorem deiectus ab Antiochia, cōfœderatus est cum Simone Machabæo contra Tryphonem, qui occiderat Ionatham, & occiderat Antiochum dominum suum in dolo, & regnabat solus in Antiochia. Quibus explicitis versificè, rursus de Romanis prosaicè scribemus.

Tryphon, accepto argento pro redemptione Ionathæ, interficit eum.

Suscipit argentum Tryphon, Ionathanq; retentum
Ducit in Hebraicos fines, sed & agmina centum
Ducit, vt in totum perderet ipse locum.
Restitit & Simon, animo præmaior Achille,
Cumq; videt Tryphon, quia non deuincitur ille,
Occiso Ionatha, sic redit in patriam.
Plangit eum populus, corpusq; per arua requirit,
*Quod tamen inuentum, iubet commodè * sepeliri,*
Fratribus ac patribus iunctus habetur ibi.

Tryphon, occiso Ionatha, interficit Antiochum in dolo dominum suum.

Tryphon & Antiochus pariter sunt calle meantes,
Explicat ipse dolum quem pectore presserat antè,
Nanq; suum dominum fraude peremit eum.
Fraude sua Tryphon regni tenuit diadema,
Sic Asia totius habens insignia plena,
Antiochi solij iam dominator erat.

Simon & Demetrius confœderantur aduersus Tryphonem.

Demetrio Simon scriptum cum munere mittit,
Et petit offensas quas fecerat antè remitti,
Spondet & auxiliis semper adesse suis.
Demetrio iam pace data, Simon capit arcem,
Et reliquas vrbes cunctas præmunit & arcet,
Atq; duces natos ordinat esse suos.
Simon enim senuit, fractusq; laboribus, inquit;
Opto meis natis vexilla paterna relinqui,
Succedant iuuenes deficiente sene.

Dicit eis, estote meis similes Machabæis,
Bella deis inferte reis, guerram Chananæis,
Corde gigantæi iussa tenete Dei.

Iudas & Ioannes filij Simonis triumphauerunt super Tryphonem.

Tryphonis vt noceat exercitus exit ad amnem,
Occurruntq; duces, Iudas puer, atq; Ioannes,
Peruenit ad rabidas hostis & hostis aquas.
Dum metuunt amnem, primus vadit ipse Ioannes,
Restitit his ingens cum Tryphone Tryphonis agmen,
Plaga fit horribilis, pugnaq; magna nimis.
Victus abit Tryphon, pressus gladius puerorum,
Cæsa per arua iacent tria millia quinque virorum,
Viribus exhaustus perdidit ille solum.
A pueris ducibus iam Tryphone Marte fugato,
Demetrius venit rex, ad noua bella paratus,
Antiochos ciues vincere posse ratus.
Ciuibus Artaxes assistens tunc Media rex,
Demetrium bello deuincit, & in Medias rex
Viuum detentum, carcere claudit eum.
Huius Demetrij profugus post prælia natus,
Ponticus Antiochus materna lege vocatus,
In Pontum patriam pulsus abire parat.
Insula Pontus adest, ad quam datur ille fugari,
Maternis opibus vires inibi reparauit,
Sperat & imperium post rehabere magis.

Simon Machabæus renouata cum Romanis amicitia mittit eis aureum scutum.

Regibus eiectis, pax venit, pugna recessit,
Omnis homo sub vite sua ficuq; quiescit,
Optima pax populis, rure domiq; fuit.
Simon amicitiam Romæ pacemq; reformat,
Præparat ex auro clypeum, gemmisq; subornat,
Mille minas auri pondere forma tulit.
Munere placatus, clypeum tulit ille senatus,
Nec fuit ingratus, quia Simon eis sociatus
Fœderis æterni munus ab inde tulit.
Ænea tunc tabula conscripta, solebat haberi,
Fœdera qua poterant Romana legenda videri,
Quam posuit Simon, montis in arce Sion.

Romana historia contemporanea, de Catilina & de aliis diuersis.

Regnante Antiocho Pontico, filio Demetrij, in Antiochia, & Tryphone inde fugato, bellum Catilinarium Romæ est subsecutum. Quod Salustius simul Iugurtino, lucidè satis descripsit, sicut & in scholis doctorum solet frequētiùs lectitari. Ideoq; ea nos non describimus, quia omnibus nota esse videntur. Tangemus verò bellum inter Romanos, & Mithridatem regem, his temporibus factum.

De bello Romanorum cum Mithridate, rege Armeniæ, per idem tempus.

Anno igitur ab Vrbe condita, sexcētesimo septuagesimo, Mithridates rex Armeniæ, & in Ponto, dum Nicomedem regē Bithyniæ, Romani populi amicū regno priuare conaretur, à senatu, ne id ageret, monitus est, minis etiam grauibus insertis, nisi cessaret. Vnde motus Mithridates, non solùm Nicomedem à regno eiecit, sed etiam Cappadociam igne ferroque vastauit, alio rege, nomine Barsane, amico Romanorū, inde expulso. Deinde Ephesum veniens edictum dedit, vt omnes ciues Romani qui illic inuenti fuerant, necarentur. Inde etiam ducem suum Archelaum in Græciam mittens, Athenas & totam Græciam in deditionem accepit.

Contra Mithridatem Sylla transmissus, centum millia de exercitu eius cecidit, vrbemque Atheniensium diu à se obsessam, tandem recepit. Mithridates, suorum strage comperta, mittit Archelao in auxilium 83 millium electorum. Ex quibus quinquaginta millia cęsa fuisse feruntur à Sylla. Archelaus cum Sylla, tertia vice congreditur. Ibique vincitur, & vniuersæ copiæ eius funduntur. His & aliis innumerabilibus casibus Mithridates exhaustus, ad hanc deuenit miseriam, vt ipse qui totius imperator fuerat Orientis, & non gladio, sed veneno se vinci posse timeret, ipse se tandem veneno interficere cogitauit: veruntamen quia naturam suam medicinis ita firmauerat, vt venenum ab eo bibitum nocere non posset, cū à Romanis tot mortibus grauaretur, & insuper filius eius eum à regno pellere attentaret, cùm veneno sępius potato mori nō posset, vxorem suam & filios primo loco interfecit, & post hæc militi suo collum gladio secandum supponit: taliterq; septuagesimo ætatis suæ anno extinctus, omnibus mortalibus exēplum miserabile metuendumq; reliquit.

De Pontico Antiocho, filio Demetrij, & de Tryphonis depositione.

Ponticus Antiochus quem Demetrius generauit,
A satrapis in regna patris meruit reuocari,
Et vice Demetrij patris ad alta salit.
Trypho luit, solioq; ruit, deiectus honore,
Nauigio vectante suo, fugit a regione,
Deditus exiliis, Persica rura colens.

Ptolemæus, dux Antiochi Pontici, occidit Simonem Machabæum socerum suum dolo in conuiuio, & duos filios eius maiores.

Antiochi dux militiæ fuerat Ptolemæus,
Quem generum sibi constituit Simon Machabæus,
Dux gener ad cœnam fraude vocauit eum.

Tunc

Tunc inuitati fuerant cum Simone nati,
Dum conuiuati sunt, sedeq́; more locati,
Præcipit hos subitò traditor ille capi.
Ipse necat socerum, natosq́; duos meliores,
Cepit & ipse socrum propriam natosq́; minores,
Filius vnus ad hæc, exiit ante fores.
Dux vbi maiorem videt euasisse Ioannem,
Non necat vxorem soceri, sed seruat eandem,
Et pueros paruos, matre tenente duos.
Simonis occisi natus confugit ad vrbem,
Quem sibi pontificem faciunt ex ordine turbæ,
Hunc vocat Hircanum grandis Hebræa manus.

Ioannes Hircanus obsidet Ptolemæum interfectorem Simonis patris sui in arce Dagon.

Fama refert, quòd in arce Dagon staret Ptolemaus,
Euocat Hircanus populum constanter Hebræum,
Igne, fame, gladio, Marte, coarctat eum.
Dux sedet obsessus, sedet intus cum duce mater
Hircani fratresq́; sui duo voce minaces,
Dux (aiunt) pereat, nosq́; perire placet.
Ecce mori volumus, si commoritur Ptolemaus,
Pro vita nostra nunquam sibi parcat Hebræus,
Vt cadat ense reus, præcipit ipse Deus.
Dux videt arctari causam, mortemq́; parari,
Et iubet Hircani matrem super arce ligari,
Pendent & pueri, fune trahente pari.
Duxq́; flagellari iubet hos, mortemq́; minari,
Ni citò cessari faciant & ab hinc remeari,
Morte cadent pueri, mater & ipsa cadet.
Vinceret Hircanus, sed compatitur modò matri,
Filius abscedit, quia viscera fert pietatis,
Discedunt populi, sed dolet illa satis.
Vita salusq́; ducis mater, puerique fuère,
Nec tamen hic potuit dux impietate carere,
Nam iubet vt pereant, corda ferina gerens.

Antiochus Ponticus obsidet Hircanum in Hierusalem.

Dum videt Hircanus quia Pōticus occidet vrbem,
Et populum Domini nimia feritate perurget,
Mitigat ingenio visa pericla bono.
Accipit inuenta tria millia fortè talenta,
In sacris templi, Dauid pietate retenta,
Quæ quasi res sacra sub statione vacant.
Inde trecenta dedit regi strepitumq́; remouit,
De reliquo xenodochium componere vouit,
Ne populus Domini commoueatur ob id.
Rex abiit, pax emicuit, plebs læta reuixit,
Atq; nouum xenodochium Hierosolyma finxit,
Quo domus hospitibus lectus & esca datur.

Determinatio omnium historiarum secundum magistrum Gotfridum.

Post mortem Simonis Machabęi, & filij eius Ioannis Hircani, terminum accipiunt historiæ Machabęorum. Omnes etiam aliæ canonicæ historiæ finē habent, sola Romana historia remanente. De Iudæis aūt Iosephus & Egesippus à tempore Machabęorum seriem scripserunt, & non solùm sacerdotes, sed etiam reges postea, vsq; ad Herodem, sub quo Christus natus est, fuisse demonstrant. Vnde Iudæi, qui in transmigratione Babylonis vnctionem regum suorū defecisse asserunt, mentiuntur: quia post Machabæos regnauit Iohannes Hircani filius, nomine Aristobolus, & Alexāder frater eiusdem Aristoboli, & vxor Alexandri, nomine Alexandra: & postea Aristobolus filius Alexādri. Et post Aristobolum regnauit frater eius Hircanus, quē Hircanum Pompeius Magnus per violentiam, fratri suo Aristobolo viuenti subrogauit, ipsumq; Aristobolum captū in Hierusalem, Romam vinctum trāsmisit. Post quem postea Herodes alienigena, filius Antipatris pagani & matre Iudęus, per potentiam Romanorum successit.

Ex his omnib. patet, quia nascente Christo, ablatū est sceptrum & regnū de Iuda, secundum Prophetam dicentem: *Non auferetur sceptrū de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est*; scilicet Christus. Hæc ad argumentum contra Iudæos scripsimus, sub compendio, quæ plenius per ordinem à temporibus Machabæorū vsque ad Christum ponemus.

Nunc igitur de Aristobolo, filio Ioannis Hircani, versificè dicamus, qui prim9 post transmigrationem Babyloniæ fecit se regē vocari, anno à transmigratione 482. Post Aristobolum autem ad historiam Romanam reuertemur; de Pōpeij Magni principatu seu consulatu incipientes.

De Aristobolo primo rege Iudęorum post transmigrationem Babyloniæ.

Deinde tulit natos Hircanus & vrbis alumnos;
Primus Aristobolus fuit, Antigonusq́; secundus,
Tres alios fratres, pòst recitare placet.
Mortuus Hircanus, regina regna reliquit,
Acer Aristobolus matrem depellit, & inquit;
Non patiar matrem substituisse patrem.
Carcere tres fratres cum matre iubet religari,
Antigonum statuit secum pro fratre morari,
Nec tamen in solio stare colore pari.

De vxore Aristoboli, quæ Antigonum dolosè perimit, propterea quòd recusauerat rem cum illa habere.

Vxor Aristoboli nimis Antigonum peramauit,
Nec tamen ille suo vult crimine commaculari,
Vnde sibi mortem fœmina mœcha parit.
Crimine mentito, sic retulit illa marito;
Noueris Antigonum regno sub fraude cupito,
Te cum parte tua perdere velle citò.
Coniurauit enim, cras signa notanda videbis,
Si veniens, armatus erit, si turba fauebit,
Indicio veri, quod loquor (inquit) erit.

Motus Aristobolus creditq́, fauetq́, loquenti,
Insidias mortemq́, parat fratri venienti,
Si venit armatus, perdat vt ille caput.
Dixerat Antigono prius hæc, regina latenter;
Te precor armatum videam cras mane decenter,
Curia te videat, laudet & arma tua.

Vltio diuina in occisores Antigoni regis.

Formoso vectatus equo, multis comitatus,
Nescius Antigonus, Veneri tulit arma rogatus,
Miles ab insidiis perforat ense latus.
Hinc dolor, hinc gemitus, hinc planctus erat seniorũ,
Dum iuuenis iuuenum, flos florum, gemma bonorũ,
Contigit innocuum mortis inire thorum.
Tristis Aristobolus, quia perdidit hunc sine causa,
Mox necat vxorem, quæ falsa referre sit ausa,
Ipseq́, morte sui, rex male facta luit.
Nam dolor & morbus simul inuasere tyrannum,
Æger erat semper, neq́, vita perficit annum,
Vltio iusta Dei digna refundit ei.
Iste prior rex est, redeuntibus à Babylone,
Nemo prius voluit præsumere iura coronæ,
Plebs sine rege fuit, nec diadema tulit.
Ante quater centum transactis orbiter annis,
Octuagintaq́, plus, recto numero numerandis,
Plebs caruit rege, iura paterna regens.

Alexander, secundus rex Iudæorum post transmigrationem Babyloniæ, succedit Aristobolo fratri suo.

Regis Aristoboli primus successor honoris,
Frater Alexander, rex & princeps regionis,
Vita fuit scelerum, mors inimica bonis.
Iste necat fratrem, quem regna cupisse veretur,
Alter vt ignauus, quia nil valuisse videtur,
Miles erat secum, cui negat omne decus.
Regnat Alexander, cognomen habens Machabæus,
Gesta sui sceleris, populus non laudat Hebræus,
Ipseq́, plus populum dixerat esse reum.
Odit eum populus, cunctis vitiis maculosum,
Respuit exosum, spreuitq́, virum furiosum,
Odit eos planè rex, odiumq́, manet.
Quærit ab ipsis rex, quo tempore, qua ratione,
Ipse sui populi captare valeret amorem,
Respondetur ei, cùm morieris, erit.
Curat Alexander pacem quamcunque parari,
Quolibet ingenio, sub qua videatur amari,
Pax datur à populo, sed simulata magis.
Pace simul data, noua prælia sunt renouata,
Demetrij regis acies a plebe vocata,
Versus Alexandrum stat, feritate rata.
Victus Alexander, sed non sine clade cruoris,
Excitat in populum gladios, stimulosq́, furoris,
Monstrat ab effectu pectora, plena dolis.
Et quia Demetrium populus sub fraude vocauit,
Millia quinquagies gladio feriente necauit,
Monstrat & in reliquis, horrida facta magis.
In cruce suspensos tenet octingenta virorum,
Cum quibus vxorum pudibunda reuelat eorum,
Præbet adulterij plena platea forum.
Rex vbi stupra gerunt, sedet in medio mulierum,
Aspexere viri, miranda pericula rerum,
Quæ cruce suspensi, plus moriendo ferunt.
Vxores pueros q́, tenent, coram crucifixus,
Viscera disrumpunt pueris cernentibus ipsis,
Taliter inducit, dupla flagella crucis.
In medio residens rex, læta mente comedit,
Sanguine non vino, mens ebria, sanguine sæuit,
Cantibus & citharis gaudia magna dedit.

Antiochus succurrit populo afflicto sub Alexandro: sed ipse Alexander perimit eum in bello.

Territus est populus, tanto saliente furore,
Et decies mille fugiunt simul à regione,
Antiochi regis fœdus & arma mouent.
Antiochus cum Demetrio superare superbum
Stant, sed Alexander solita feritate proteruus,
Conterit Antiochum, tollit & ense caput.
Æger Alexander victa statione potentum,
Dum redit in patriam, quartana febre peremptus,
Vxori cedit, cui diadema dedit.
Nomen Alexandri retinet regina mariti,
Cui regnum, natosq́, duos in morte reliquit,
Est prior Hircanus, frater Aristobolus.

Romana historia contemporanea, de vniuerso orbe reipublicè subiugando.

ANno ab Vrbe condita septingentesimo, finito iam bello Mithridatis, aliisque intrinsecis seditionibus vsquequaque sopitis, Romani suis terminis non contenti, vniuersum orbem in suam prouinciam adunare proponũt. Vnde Pompeius Magnus, consul & dux constitutus, assumpto exercitu transiit in Asiam, & breui tempore Ægyptum & Antiochiam, atque vniuersum Orientem in deditionem acquirit, quibusdam regibus permutatis, quibusdam receptis, imò subiectis: tandem ad Iudæos arma conuertit. Vbi quanta fecerit in templo Domini, & in Hierusalem, post istum titulum sequens pagina insinuabit.

In præsentiarum autem de Aristobolo filio Alexādri, regis Iudæorum, & de Hircano fratre eius, quomodo alter alterum supplantauit, & quomodo Pompeius Aristobolum minorem natu, sed viribus & animo potiorem, à regno destituit, & Hircanum instituit, & qualiter cepit Hierusalem, & templum Domini celeberrimum violauit, versificè disponemus. Iterumque his dictis ad ipsam Romanam historiam reuertemur.

De morte reginæ Alexandræ.

Metellus, Leliusq́, duces, Marcus quoque Crassus,
Consule Pompeio, tunc destruxere Damascum,
Omnia iam Syria climata Roma tenet.
Regnat Alexandra, celebris regina, potenter,
Ipsa placet populo, reparans sacra templa decenter,
Morbus vt inuadit fœmina morte cadit.

Aristo-

Ariſtobolus, filius Alexandri minor natu, occupat regnum Iudæorum, expulſo Hircano maiore fratre ſuo.

Iudicio matris quæ rexerat ordine regnum,
Debuit Hircanus regnum retinere paternum,
Frater Ariſtobolus Marte repellit eum.
Rex Arabum iuuat Hircanum, iuuat Antipaterq́;,
Victus Ariſtoboli virtute, fugatur vterq;,
Cæſaq́; nunc Arabum millia dena cadunt.
Obtulit Hircanus Romanis ſæpe querelam,
Quòd ſit Ariſtobolus rapiens regni diadema,
Nam prior Hircanus præficiendus erat,
Spreuit Ariſtobolus Ramanos, motaq́; Roma
Iudicat Hircanum dignum magis eſſe corona,
Iudicium ſpernit rex, & ad arma volat.
Conſule Pompeio, premit hunc Romana poteſtas
Impar Ariſtobolus poſt prælia plurima geſta,
Vix modò Hieruſalem clauſus in vrbe tenet.
Intus Ariſtobolus circundatus, obtinet vrbem,
Copia Pompeij, muros mangonibus vrget,
Talpaq́; Romana mœnia multa cauat.
Cœtus Hebræorum feruens feritate cruorum,
Mœnia murorum tenet indeuicta ſuorum,
Sed latet ipſorum mortis in vrbe dolus.
Intus & Hircani fuerat clàm ſecta cohortis,
Quæ patulis portis aditum dedit vndique mortis,
Conſul vt ingreditur tollit vbique locum.
Confluit ad templum plebs plena timoris Hebræa,
Circiter armata premit hos Romana chorea,
Deſuper emiſſa ſaxa tuentur eam.
Ardua foſſata fuerant prius arte parata,
Ne manus armata, valeat loca tollere ſacra,
Quæ niſi planata ſint, ea ſalua vacant.
Solos Iudæos voluit Pompeius habere,
Hircani ſocios, qui tunc loca ſancta tenerent,
Sacra prophanari, dux nec ab hoſte ferens.
Munda reſeruari cupit hæc Pompeius honeſtus,
Ne premat hæc polluta manus, maculéve ſceleſtus,
Solis Iudæis ſancta relaxat eis.

¶ De Pompeio.

POmpeius ob templi reuerentiam cauere propoſuerat, ne pagani intrarent in illud, ne etiam ſacra vaſa vel alia quæ in templo erant, attingerent vel commacularent. Vnde voluit, vt ſoli Iudæi Hircanũ extra templum tollerent & ſeruarent. Ariſtobolus autem ſtans ſupra pinnaculum templi, videns ex diſpoſitione Pompeij illuc ingredi velle, ſaxa deſuper iaciendo ſe defatigauit. Vnde aſſiduè pugnãtibus, vix poſt tres menſes Sylla in templum violenter irrupit, deinde impetu armorum gentilium omnia prophanata ſunt.

De Ariſtobolo & eius audacia.

Stabat Ariſtobolus, retinens pinnacula templi,
Nec patitur fieri quod fertur ab ore potentis,
Iactat enim lapides, nec via ſacra patet.
Vincere Pompeius templi loca non potuiſſet,
Sabbatha Iudæis niſi vel ſcenophegia fuiſſent,
In quibus hi penitus non operantur opus.
Vix poſt tres menſes, conſul viciſſe notatur,
Primus adeſt Sylla per quem templum penetratur,
Furius & Fabius poſt comitantur eum.
Romanis gladiis dum iam loca præripiuntur,
Turba ſacerdotum cadit, & ſubitò perimuntur,
Et ſuper altare corpora cæſa manent.
Nec tamen interea templi ſacra victima ceſſat,
Lingua ſacerdotum nec adhuc ſub vulnere feſſa,
Nec moriendo cadens deſinit ore canens.
Obſtupuit conſul, quia plebs ex parte necata,
Sedula ſacrificat, neque ceſſat victima ſacra,
Sacra miniſteria ſtant quaſi pace data.
Vulnera ſuſcipiunt, ſed pectora rubra cruore,
In medio mortis Domino dant ſemper honorem,
Turba ſacerdotum pſallit vt antè ſolet.
Dum nequit Hebræus patulis diſcedere portis,
Ignibus abbreuiat moriendo pericula mortis,
Captus Ariſtobolus, rex populusq́; luit.
Omnia quæ loquimur, populo pereunte patrata,
Turba minus doluit, quã quod modo gens ſcelerata,
Cherubin & Seraphin vidit & illa ſacra.
Omnia quæ fuerant in templo ſacra reuelant,
Quæ Deus à populis cernenda per omnia celat,
Omnia propatulo gentibus eius erant.
Vndiq; Pompeius multa comitante caterua,
Cuncta Dei ſancta quaſi publica facta reſeruat,
Dum tamen illa videt, pœnitet atq; timet.
Theſauros videt in templo, ſed nec loca tangit,
Atq; ſuos equites ne tangant, fortiter angit,
Omnia nanq; Dei, ſancta videntur ei.
Iuſſerat & templi loca commaculata lauari,
Vaſaq́; reſtituens, petit ordine ſacrificari,
Iura ſacerdotum iuſſit habere locum.
Cenſuit Hircano regnum, patriamq́; relinqui,
Conſul Ariſtobolum regem ſub carcere vincit,
Vincla tulit Romæ, quæ moriendo dolet.

Iulius Cæſar mittitur in Gallias, Romæ ſubiugandas.

ANno ab Vrbe condita ſeptingenteſimo, reuerſo ab Oriente Pompeio, & propter plurimas victorias cum mirabili triumpho recepto, Caius Iulius Cæſar ad Occidẽtis Gallias, Trãſalpinas & Ciſalpinas, atq; ad Illyricũ, vt domaret eos, miſſus eſt. Ipſo Põpeio, & Lucio Bibulo conſulib.

Has itaque robuſtiſſimas gentes, Caius Iulius Cæſar, effuſo prius multo Romanorum ſanguine, in prouinciam omnes redegit. Rheno etiam flumine tranſmeato, Germanos ferociſſimos, tam bello quam muneribus, omnes deuicit. Germanorum autem virtutem & fortitudinem, qui ſcire deſiderat, Suetonium legat. Ioſephus etiã & Egeſippus, de ipſis tanquam de hominibus mori nõ timentibus, incredibilem audaciã & fortitudinẽ atq; virtutẽ deſcribũt.

Porrò quum Cæſar in perdomandis illiuſmodi gentibus, vnius luſtri terminum

sibi permissum transisset, reuertẽti sibi ad Vrbem, debitus triumphus à senatu, ex Pompeij consilio, est denegatus. Caius Cæsar, spe frustratus, & rubore confusus, venit Rauennam, deinde Ariminum trãsiens, ad Vrbem festinãs, cunctis sociis amicisq; lachrymabiliter conquestus est de his quæ in eius iniuriam agebantur. Interea Pompeius cum ciuibus irã Cæsaris timentibus secedit, primò Brundusium, deinde Dyrrhachium. Cæsar Vrbem ingreditur, fractisq; ab ærario foribus septem millia centum & triginta quinque pondera auri abstulit. Argenti etiam noningenta millia deportauit. Inde ad legiones quas apud Ariminum reliquerat, reuersus, Alpes transiit. Ibiq; tam Gallos quàm Germanos largissimis muneribus donat, & ante eos, iniurias à Romanis ciuibus sibi illatas, conqueritur & deplorat. Auxilium quoquè ab omnibus postulat, & impetrat. Soli Massilienses ei auxilium denegant, quos & ipse variis afflictionibus destruit & deuastat.

Hic finem habent historiæ Hebræorum, & incipiunt gesta noui Testamenti.

AB hoc loco in antea * finem habẽt historiæ Hebræorum, & incipit tractatus noui Testamenti, & natiuitas & acta Iesu Christi. Quia verò vniuersum vetus Testamentũ descripsimus, exceptis Prophetarũ dictis; necesse est, vt omnes prophetias de Christo prolatas, in mediũ proferamus; vt per ipsa omnia quæ in nouo Testamẽto scripturi sumus, tãquam à fonte veritatis, ꝓlatis testimoniis, fides nostra possit corroborari. Quibus solenniter appositis, à Ioanne Baptista noui Testamenti exordium capiemus, & tam de Christo, quàm de Romanis imperatoribus contemporaliter per ordinem, authore Deo, singula distinguemus.

Incipit discordia inter Iulium Cæsarem & Pompeium generum suum.

Vicerat Ægyptum Pompeius, & Israëlitas,
Et mare cis citra tulit omnia regna petita,
Migrat in Italiam, terra quiescit ita.
Summus erat Romæ, tulit omnia iura coronæ,
Seruit ei mundus, summum tenet vndiq; nomen,
Sed Iulium socerum regna tulisse dolet.
Sufficit egregia Pompeij ferre trophæa;
Amodo Cæsarea fert prælia nostra chorea,
Nam gener in socerum bella reformat ea.

PARTIS XII FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM PARS XIII.

TESTIMONIA OMNIVM prophetarum quæ sunt de Domino Iesu Christo, ad defensionem fidei Christianæ, & Iudæorum siue hæreticorum confusionem.

Vm omnes veteris Testamẽti historias secũdum Mosen, & Iosephum, & secundum alios auhores, pro modulo meo compendiosè sub heroico metro, & prosaicè, vsq; ad tempora Christi, Domino iuuante, protulerim, & de ipso Domino Iesu Christo, sub compẽdio aliquid dictauerim; cùm dicta Prophetarum, à veteri Testamento manantia, ad fidem Christi, & firmitatem noui Testamenti pertineant; antequam ad gesta noui Testamenti, vel ad natiuitatem Christi perueniamus, & antequàm de Pompeio & Cęsare, aut de Romanis imperatoribus, qui omnes sub tẽporibus noui Testamenti continẽtur, dicamus; de cætero, ad confusionem aduersariorum Christianę fidei, & ad catholicæ Ecclesiæ defensionem, dicta prophetarum per singulos fidei articulos lucidè breuiterque collegimus, & ordine collocauimus.

Verũtamen quia Iudęi, nostri aduersarij, scripturam metricè prolatam, pro minori forsitan authoritate suscipiunt, quã si stylo simplici, sicut ipse Propheta ꝓtulit, verbotenus prosaicè proferantur; ego autem hęreticis occasionem malignãdi in hac parte subtraxi, & quicquid de prophetis dicere ꝓposui, stylo simplici, de verbo ad verbũ, breuissimè compilaui; ne fortè legentibus maior esset obscuritas; vel aduersariis occasionẽ præstarem; quũ verba illiusmodi, quæ propriã seriem in sua prolatione desiderãt, sub heroico metro de verbo ad verbũ ꝓferri, sine aliqua sensus diminutione, non

non possint. Igitur in Domino procedamus, paucis in principio versib. prælibatis.

Deliberatio authoris.

Scribo prophetias veterum, signabo prophetas,
Post referam vatum loca, nomina, tempora, metas,
Et genus, & patrias, signa, sepulchra sua.
Dicta prophetarum metricè non edere quæro,
Ne metricè prolata cadant à tramite vero,
Simpliciter referam, nec variator ero.
Diceret hæreticus, vel perfidus hostis Hebræus,
Non metra, non versus recipit sermo Pharisæus,
Nec Moses docet hæc, nec iubet ipse Deus.
Ergo prophetias tali decet ordine promi,
Sicut ab antiquis vatum prolatio ponit,
Litera non patitur versibus illa coli.

Incipiunt dicta prophetarum; & primùm, quòd Deus pater habet filium.

F*Ilius meus es tu, ego hodie genui te.* & iterum; *Tecum principiũ in die virtutis tuæ, in splendoribus sanctorum, ex vtero ante luciferum genui te.* Ex vtero, id est ex substantia ipsius Patris, siue de pectore Patris; vnde pater eructauit verbum bonum, secũdum Dauid dicentem: *Eructauit cor meum verbum bonum.* Item; *Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuã terminos terræ.* Item; *Adorabunt eum omnes gentes, omnes reges seruient ei.* Item de Christo; *Veniet ad templum sanctum suum dominator quem vos quæritis, & Angelus testamẽti quem vos vultis.*

Notandum autem, quòd Christus in eo quod à Patre genitus est, filius dicitur: sed in eo, quod à Patre in mundum missus est, Angelus nominatur. Vnde in Daniele, Nabuchodonosor respiciẽs in fornacem, dixit; *Ecce ego video viros quatuor solutos, ambulãtes, & species quarti, similis filio Dei.* Item Deus ad Mosen: *Ecce ego mitto angelum meum, qui præcedat & custodiat te: obserua eum, & audi vocem eius.* Quis est iste angelus, cui Dominus dat nomẽ suum, & potestatem? Nemo certè, nisi filius, dicẽte Dauid; *Quis in nubibus æquabitur Domino? aut quis similis erit Deo inter filios Dei?* Item Esaias apertè dicit, Deum patrem genuisse filium: *Antequàm parturiret, peperit, & antequàm veniret partus eius, peperit masculum.* Quasi apertè dicat, Antequã virgo in carne Christum parturiret, genuit Pater Filium in diuinitate: & antequam in virgine tẽpus pariendi veniret, genuit eum Pater sine tẽpore. Item Esaias; *Nunquid qui alios parere facio, ipse ego non pariam, dicit Dominus? & qui generationem aliis tribuo, nunquid ego sterilis ero, dicit Dominus?*

Igitur ex his omnibus Iudæus & hæreticus aut credãt, Christum Dei esse filium, aut omnes prophetas, dicant esse mendaces, qui ista omnia prædixerunt.

Quòd si interrogant Iudæi & hæretici, quo tempore, vel quomodo Pater Deus genuit filium: dicimus; quia ab æterno est filius, sicut & Pater, testante Dauid: *Ante Solem permanet nomen eius, & ante Lunam sedes eius.* Item alius Propheta; *Egressus eius à principio, à diebus æternitatis.* Item Pater dicit de filio; *Ante luciferum genui te;* id est ante omnia tempora. Sicut & ipse filius Sapientia Dei, de seipso dicit: *Necdum erant abyssi, & ego cõcepta sum, necdum fontes aquarum eruperant, necdum montes grauedine cõstiterant, ante colles parturiebar. Quando præparabat cœlos, aderam. Quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram, componens omnia.*

Si autem quæritur, quando Filius sit genitus? dicimus, quia suæ natiuitatis arcana, nec apostolus didicit, neque propheta, vel aliqua creatura cognouit. Esaias enim dicit cap. 53. *In humilitate iudicium eius sublatum est: generationem eius quis enarrabit?* Dicit beatus Iob; *Sapientiam Dei Patris vnde inuenies.* Item alibi; *Radix sapientiæ, & origo filij Dei, cui reuelata est?* Christus enim ita à Patre venit, sicut splendor a lumine, sicut verbum ab ore, sicut sapientia à corde.

Quòd Christus Iesus est Deus & Dominus omnium.

IStas authoritates scripturarum obiiciũt nobis Iudęi & hęretici, abnegãtes Christum esse Deum & Dominum. Dixit ad eosdem Iudæos Dominus in monte Sinai: *Audi Israël, Deus tuus vnus est.* & iterum; *Ego sum Deus, & præter me non est alius.* & iterum dicit; *Ego sum Deus, & gloriam meam alteri non dabo.*

Nos autem ad hæc omnia respõdemus, quia propter illius temporis statum & necessitatem dicta sunt ista tunc eis. Erant enim rudes & indocti, & ad colenda idola proni, sicut aliæ gentes, propter quod adhuc eorum imbecillitas doctrinã de subtilitate trium personarum in Deo capere nõ poterat, sed satis erat eis tunc vnum Deum cognoscere, & tenere, & ab vnitate Dei non recedere. Quod tamen sæpe fecêre, ad idololatriam se conuertentes. Et illa eis tunc dicta sunt secundum temporalem intellectum.

Spiritualiter autem prophetæ prædicauerunt Chriſtum eſſe Deum. Vnde Dauid in pſalmis: *Sedes tua Deus in ſeculum ſeculi, virga æquitatis virga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea vnxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ conſortibus tuis.* Attende, ô lector, quia dicitur Deus vnctus à Deo. Chriſtus interpretatur vnctus. Qua vnctione eſt vnctus? certe oleo lætitiæ a Patre.

Iſte eſt ille Chriſtus, quem Pater ſub perſona Cyri regis Perſarū olim ſic deſcripſit, & Deum ac Dominum eſſe prænuntiauit, per Eſaiam dicens capite quadrageſimoquinto; *Chriſto meo Cyro, cuius apprehendi dextram, vt ſubiiciam ante faciem eius gentes, & regna & dorſa regum vertam, & aperiam ante eum ianuas, & portæ eius non claudentur. Ego ante te ibo, & glorioſos terræ humiliabo, portas æreas conteram & vectes ferreos confringam, & dabo tibi theſauros, & arcana ſecretorum, vt ſcias quia ego Dominus, qui inuoco nomen tuum, Deus Iſraël.* Ecce in perſona Cyri regis Perſarum deſcripſit Deus Pater Filium ſuum Chriſtū Ieſum, cui ſubiecit regna per fidem Chriſtianam; cui reuelata ſunt omnia; qui vectes ferreos in inferno confregit. Illum autem Cyrum regē Perſarum comparare Deo abſurdum eſt, cùm fuerit idololatra, & in eo non ſint iſta omnia completa.

Ad iſtum Filium Chriſtum, dixit Deus in Geneſi capite primo; *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* De iſto Chriſto Domino ſcribitur in Geneſi, de Sodoma & Gomorrha. Ait enim capite decimonono; *Et pluit Dominus ſuper Sodomam & Gomorrham, ignem & ſulphur à Domino.* Ecce Dominus à Domino, prima ſcilicet & ſecunda perſona deitatis.

Dauid ſimiliter dicit in pſalmis: *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis.* Zacharias propheta dicit: *Hæc dicit Dominus exercituum: Poſt gloriam miſit me ad gentes, quæ explorauerunt me.* Chriſti vox eſt hæc, qui miſſus eſt ad gentes, poſt gloriam deitatis, quam habuit apud Patrem, quando exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui accipiens. Factus obediens vſque ad mortem. Iſte Chriſtus filius Dei eſt ille, qui dicit: *Lætare & lauda filia Sion, quia ecce venio, & habitabo in medio tui, dicit Dominus, & applicabuntur gentes multæ ad Dominum in die illa, & erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui, & ſcies quia Dominus exercituum miſit me.* Ecce Dominus à Domino exercituum miſſus dicitur, qui eſt Chriſtus, Deus noſter.

Opponunt autē nobis hęretici, Si Deus eſt Pater, & Filius Deus eſt: ergo duo dij ſunt, & non eſt vnus deus. Audi ergo Eſaiā, vtranque perſonam vnum Deum eſſę dicentem: *Tu es Deus, & in te eſt Deus.* In eo quod dicit; Tu es Deus; Patrem oſtendit. In eo verò quod addidit; Et in te eſt Deus; Filium eſſe declarauit. Item ille ipſe Eſaias, vt vnum ſolum Deum eſſe oſtēderet, ſubiecit; *Non eſt abſque te Deus. Verè tu es Deus, abſconditus Deus Iſraël.* Alibi etiam nomen Patris & Filij vnum eſſe monſtratur, ipſo Patre ad Moſen dicente; *Attende illi, & ne inobediens ei fueris. Eſt enim nomen meum in illud.*

Quòd Deus in Trinitate eſt trinus & vnus.

SI quæris homo; quur tres perſonas, videlicet Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, ſub vnitate pronuntias? Audi Eſaiam prophetam dicentem: *Ego primus, & ego nouiſſimus. Manus quoque mea fundauit terram. Dextera mea menſa eſt cælos. Num à principio vel abſcondito loquutus ſum ex tempore? Antequàm fieret tempus, ibi eram; & nunc Dominus Deus miſit me.* Ecce duæ ſunt perſonæ; Dominus & Spiritus eius qui mittit, & tertia perſona eiuſdē Domini, quæ mittitur. Vnde ſcriptum eſt: *In principio fecit Deus cælum & terram, & Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas.* In eo vocabulo quo vocatur, Deus; intellige Patrem dici. Quod autem dicit; In principio; intellige Filium. In illo autem; qui ferebatur ſuper aquas; intellige Spiritum ſanctum.

Item in Pſalmis Dauid: *Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.* De perſona trinitatis etiam dicit: *Spiritus meus erit in medio veſtri.* Attende lector. Ecce Deus loquitur de Spiritu ſuo. Poſt hæc de tertia perſona, id eſt de Filio ſuo ſubiunxit, dicens; *Ecce mouebo cælum & terram, & veniet deſideratus cunctis gentibus.* Iſta pauca de Trinitate ſufficiant. Amodo de incarnatione Dei ſubnectam, qualiter Filius Dei factus eſt homo.

Quòd Filius, qui dicitur Deus, factus eſt homo.

ESaias de naſcente in carne filio Dei, ſic dixit cap. 9: *Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus ſuper*

ſuper humerum eius. Hoc ita intelligas; Quia ſuper humerum portauit crucem, ſiue titulum à Pilato conſcriptum, in quo principatus hodie eſſe notatur. Et vocabitur nomen eius, Admirabilis, Conſiliarius, Deus fortis, Pater futuri ſeculi, Princeps pacis.

Dauid item dicit: *Mater Sion dicit hoc; Homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſsimus.* Huic prophetiæ Iudæi contradicere non potentes, dicunt Chriſtum adhuc non veniſſe.

Daniel autem propheta tempus aduentus Chriſti planè oſtendit, & annos enumerat, & manifeſta eius ſigna prænunciat. Sic enim dixit angelus Danieli: *O Daniel, aduerte ſermonem, & intellige viſionem: Septuaginta hebdomadæ abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum, & ſuper vrbem ſanctam tuam, vt conſummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur viſio & prophetia, & vngatur ſanctus ſanctorum.* Iſtæ ſeptuaginta hebdomadæ, à tempore Danielis numeratæ, proculdubio oſtendunt, quòd ſanctus ſanctorũ, qui eſt Chriſtus, olim veniſſe oſtenditur.

Hebdomades nanque in ſacra Scriptura ſeptem annis continuãtur, teſtante Domino ad Moſen: *Numerabis ſeptem tempora hebdomadis annorum*; id eſt ſepties ſeptem, quæ ſimul faciunt nouem & quadraginta. A tempore autem Danielis vſque ad noſtra tempora, plus quàm centum milia hebdomades* enumerantur. Ideoq; iam natus eſt Chriſtus.

Quòd hoc nomen Ieſus per Moſem inuentum eſt, & præfiguratum.

IOſue filius Naue, à Moſe vocatus eſt Ieſus. Iſte poſt obitum Moſis, dux populi effectus eſt, & princeps, & terram promiſſæ hæreditatis diſtribuit. itaq; mutatio nominis ſignificat, quia defuncto Moſe & legali præcone ceſſante, dux nobis Dominus Ieſus erat, qui nos futuros ad terram cœleſtis promiſſionis per fluẽta Iordanis, id eſt per gratiam baptiſmatis ſanctificatos perduceret.

Quòd Chriſtus ex ſemine Abrahæ naſciturus erat.

DIxit Dominus ad Abraham: *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes*; hoc eſt, in Chriſto Ieſu: de quo etiam ait Dauid: *Et benedicentur in eo omnes tribus terræ, omnes gentes ſeruient ei.*

Quòd Chriſtus tempore Herodis erat naſciturus.

DIxit patriarcha Iacob (Geneſeos capite quadrageſimo nono.) *Non auferetur ſceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat qui mittendus eſt. Ipſe erit expectatio gentium.* Itaque non defecit principatus & regnum in Iuda vſque ad tempora Herodis alienigenæ. Iudæi autem dicunt, ſe adhuc Regem habere in quibuſdam ignotis finibus terrę. quod falſum eſt. Dicit enim Oſea propheta capite tertio: *Sedebunt filij Iſraël ſine rege, ſine principe, ſine altari, ſine ſacerdotio:* quæ omnia ſcimus eſſe completa.

Quòd Chriſtus de ſtirpe Dauid naſciturus erat.

DAuid dicit: *Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non fruſtrabitur eum: de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem meam.* Et iterum: *Semel iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mentiar, ſemen eius in æternum manebit, & thronus eius ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta, & teſtis in cœlo fidelis.* Item in libro Regum: *Factum eſt verbum Domini ad Nathan dicens; Vade dic ſeruo meo Dauid: Hæc dicit Dominus; Non tu ædificabis mihi domum ad habitandum: ſed quum dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te, quod erit de vtero tuo, & firmabo regnum eius: hic ædificabit domum nomini meo, & erigam thronũ eius in ſecula. Ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium: & fidelis erit domus tua vſque in ſecula. In conſpectu tuo erit thronus tuus firmus iugiter.*

Quicunque omnia hæc putat in Salomone eſſe completa, nimis à veritate videtur errare. Ille enim viuente patre adhuc cœpit regnare. Vnde alius intelligitur fuiſſe promiſſus, qui nõ ante mortem, ſed poſt mortem eius promotus & cõfirmatus, eſt ſuſcitandus. Non vt domum Domini de parietibus lapideis ædificet, ſed de viuis & precioſis, ſanctis fidelibus. Salomonis nanque domum plenam fuiſſe mulieribus alienigenis, idola colentibus, conſtat. Ipſe etiam ab eis in eãdem idololatriam ſeductus eſt: quia poſt bonum initium malum exitum habuit.

Quis igitur eſt iſte rex & filius Dauid, cui* domus fidelis eſt in perpetuũ, niſi Chriſtus, qui ex genere Dauid natus eſt, in quo & iſta

completa ſunt omnia? De quo & ipſe Dñs dicit: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & ſuſcitabo Dauid germen iuſtum, & regnabit rex, & ſapiens erit, & faciet iudicium & iuſtitiam in terra. In diebus illis ſaluabitur Iuda, & Iſraël habitabit confidenter, & hoc eſt nomen quod vocabunt eum; Dominus iuſtus noſter.*

Eſaias etiam propheta dicit, capite vndecimo: *Egredietur virga de radice Ieſſe.* Virga iſta eſt Maria, quæ genuit florem Dominum noſtrū ſaluatorem Chriſtum. De quo ſequitur dictum: *Et requieſcet ſuper eū ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus; ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis; & repleuit eum ſpiritus timoris Domini.* Eſaias iterum dicit de Chriſto, capite vndecimo: *In die illa erit radix Ieſſe, qui ſtat in ſignum populorum; ipſum gentes deprecabuntur; & erit ſepulchrum eius glorioſum.* Chriſtus verò ſtat in ſignum populorum; quia Chriſtiani ſignaculum crucis exprimunt in frontibus ſuis. Ipſum gentes deprecabuntur; & in eo totum iam cernitur eſſe completum. Sepulchrum eius in tantum eſt glorioſum, vt cognoſcētes quia per mortem eius redempti ſumus, ſepulchrum eius glorioſum exhibeamus & teneamus. Ipſe quoque locus, miraculis coruſcans, totum mundum trahit ad ipſum. De ipſa petra ſepulchri ſancti dicit Eſaias capite decimoſexto: *Emitte agnum Domine dominatorem terræ de petra deſerti ad montē filiæ Sion.* Montem Sion intelligimus Hieroſolymam, in qua agnus Chriſtus habuit illud glorioſum ſepulchrum.

Quòd Chriſtus de virgine, ſine virili admixtione, natus eſt.

ESaias dicit: *Loquutus eſt Dominus ad Achas dicens: Pete tibi à Domino Deo tuo in profundum inferni, ſiue in excelſum ſupra.* & adiecit: *Audite itaque domus Iacob,* id eſt, genus Dauid, de qua ſtirpe regia deſcendit Maria: *Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, hoc eſt nobiſcum Deus.*

Obiiciunt hîc nobis Iudæi dicentes: Nō dixit Virgo, ſed dixit, Iuuencula. Quibus reſpondemus; quia nō eſt ſignum vel miraculum ſi iuuēcula pariat: ſed ſi virgo parit, hoc eſt miraculum & ſignum. Vnde erubeſcat Iudęus, quia illud eſt verè ſignum & miraculum, ſi virgo parit. Oportebat enim Chriſtum naſci in carne per mirabilē partum virginis.

Iterū de virgine dicit Eſaias capite quadrageſimo quinto: *Rorate* (inquit) *cœli deſuper: & nubes pluant iuſtum: aperiatur terra & germinabit ſemen, & iuſtitia ſimul oriatur: ego Dominus creaui eum.* Per cœlos intelligimus verbum & ſapientiam Dei. Per nubes rorantes, ipſam viam qua deſcendit. Per terram, intelligimus Mariā. Per hoc quod dicit: Ego Dominus creaui eum; intellige, quia ſine omni admixtione hominis creatus eſt, ſola deitate creante.

De eadem virginali natiuitate, dicit iterum in alio loco Eſaias: *Vidi* (inquit) *lapidem de monte abſciſſum ſine manibus præcidentiū: & quum perueniſſet in terram, repleuit orbem terræ.* Iſte lapis intelligitur Chriſt⁹, de quo Dominus dicit per Eſaiam: *Ecce mitto in fundamentis Sion lapidem precioſum, electum, angularem: & qui crediderit in eum, non confundetur.* Iſtum talem lapidem vidit Daniel ſine manibus abſciſſum, id eſt ſine virili cōmixtione de virgine intacta natum. De monte, id eſt de Iudæis duris & lapideis.

Quòd Chriſtus in Bethlehem naſciturus erat.

MIcheas propheta ſic dicit: *Et tu Bethlehem domus Ephrata, tu non es paruula in millibus Iuda. Ex te enim mihi egreditur, qui ſit dominator in Iſraël: & egreſſus eius ſicut à diebus æternitatis. Stabit* (inquit) *& videbit, & paſcet gregem ſuum in virtute & in honore & virtute nominis Dei ſui: & conuertentur ei termini terræ, & erit iſte pax.*

Quòd magi Chriſto munera obtulerunt.

DAuid in pſalmis dicit: *Et veniet, & dabitur ei de auro Arabiæ, tota die benedicent ei.* Et in alio loco Dauid: *Reges Tharſis & inſulæ munera offerunt: reges Arabum, & Saba, dona adducent.* Balaham propheta dixit: *Orietur ſtella ex Iacob, & conſurget homo de Iſraël.* Magi enim in Oriente videntes ſtellam, per artem ſuam ſignū Chriſti eſſe cognouerunt, & ſequētes ſtellam in Bethlehem, munera obtulerunt.

Eſaias propheta ad hæc dixit: *In tempore illo deferetur munus Domino exercituum, à populo diuiſo & dilacerato, à populo terribili, poſt quem non fuit alius.* Intelligendum eſt hoc de populo Perſarum robuſtiſſimo, terribili & diuulſo: ex quibus Magi venientes, Chriſto munera obtulerunt. Item

Eſaias:

Esaias: *Omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annunciantes:* & cætera.

Quòd Christus mansuetus & pauper venturus erat.

ESaias dicit: *Dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus veniet tibi iustus, pauper, & mansuetus, sedens super asinum indomitum.* Item Esaias, ex persona Dei Patris: *Ecce intelliget seruus meus, & exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valde, & gloriosus inter filios hominum. Ipse asperget gentes multas, & super ipsum continebunt reges os suum. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit; & nos portauimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo, & humiliatum. Ipse autem humiliatus est, propter iniquitates nostras: & attritus est, propter scelera nostra. Disciplina pacis nostræ super eum; & liuore eius sanàti sumus. Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisque in viam suam declinauit, & Dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum. Oblatus est quia ipse voluit, & non aperuit os suum. De angustia & indicio sublatus est: generationem eius quis enarrabit? Quia abscissus est de terra viuentium: propter scelus populi mei percussi eum, & dabit impios pro sepultura, & diuites pro morte sua: eo quòd iniquitatem non fecerit, nec dolus fuerit in ore eius: & Dominus voluit conterere eum in infirmitate. Si posuerit animam suam pro peccato, videbit semen longæuum, & voluntas Domini in manu eius. Pro eo quòd liberauit anima eius, videbit, & saturabitur. In scientia quippe sua iustificabit iustus seruus meus multos, & iniquitates ipsorum ipse portabit. Idcirco dispertiam ei plurimos, & fortium diuidet spolia, pro eo quod tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis deputatus est. Et ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus orauit.* Esaias item dicit: *Non clamabit, neque audient in plateis vocem suam. Calamum quassatum non conteret, & linum fumigans non extinguet. Sed in veritate iudicium suum proferet, quoadusque ponat in terra iudicium; & in nomine eius gentes sperabunt.* Dauid iterum de Christo dicit: *Ego autem sum vermis, & non homo, opprobrium,* &c.

Quòd Christus rex & sacerdos non oleo materiali, sed oleo lætitiæ Spiritu patris sui vnctus est.

ESaias ex persona Christi dicit: *Spiritus Domini super me, propter hoc quòd vnxit me: euangelizare pauperibus misit me, prædicare captiuis remissionem, & cæcis visum.* Dauid etiam ad Christum dicit: *Sedes tua Deus in seculum seculi: virga recta est virga regni tui. Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis.*

Quòd Christus signa & prodigia erat facturus.

ESaias dicit: *Ecce Deus ipse veniet, & saluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum audient. Tunc saliet claudus sicut ceruus, & clara erit lingua mutorum.* Esaias iterum: *Spiritus Domini super me, eo quòd vnxit me: ad annunciandum misit me, vt mederer contritos corde, & prædicarem captiuis remissionem, & cæcis visum.*

Quòd Deus voluit omnibus hominibus in corpore apparere.

ESaias dicit: *Ingloriosus erit inter viros aspectus eius, & forma eius inter filios hominum.* Hieremias autem dicit in libro Baruch: *Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius ab eo. Qui inuenit omnem viam prudentiæ, & ostendit eam Iacob puero suo, & Israël dilecto suo. Post hæc in terris visus est. & cum hominibus conuersatus est.* Abacuch dicit: *Domine audiui auditum tuum, & timui. In medio duûm animalium cognosceris. Dum appropinquauerunt anni, innotesceris. Dum aduenerit tempus, ostenderis.* Iterum ipse Abacuch dicit: *Videbunt gentes, & dolebunt populi*; id est Iudæi. Esaias iterum dicit: *Propter Sion non tacebo, & propter Hierusalem non quiescam, donec egrediatur vt splendor iustus eius, & Saluator eius vt lampas accendatur, & videbunt gentes iustum tuum, & cuncti reges inclytum tuum.* Et iterum Esaias: *Vox speculatorum leuauerunt vocem simul, laudabúntque, oculo ad oculum videbunt eum.* Et iterum Esaias: *Parauit Dominus brachium suum in conspectu omnium gentium, & videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri.*

Quòd Iudæi Christum non erant recepturi, nec agnituri.

HIeremias dicit: *Præuaricatione præuaricata est in me domus Iuda, ait Dominus.*

Negauerunt me, *& dixerunt*; *Non est ipse.* Hoc Iudæi adhuc dicunt, alium expectantes, qui est Antichristus.

Esaias dicit: *Non est species ei, neque decor. Vidimus eum, & non erat aspectus. Desiderauimus eum despectũ & nouissimum virorum, & scientem ferre iniquitatem, & quasi absconditus vultus eius. Vnde nec reputauimus eum.* His verbis prædicta est Iudæorum incredulitas, quibus visus est Christus non habere speciem neque decorem Dei, & ideo non cognouerunt eum, neque reputatus est ab eis esse Deus. Quem quia non erant agnituri, Esaias prædixit his verbis: *Audite cæli, & auribus percipe terra, quia Dominus loquutus est: Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui; Israël autem me non cognouit, & populus meus non intellexit.* Item Esaias: *Auditione audietis, & non intelligetis, & cernentes non videbitis, & non scietis. Incrassatum est enim cor populi huius, & in tenebris ambulant.*

Quòd Iudæi non agnoscentes Christum, in vnum consensum conuenirent, vt Christum occiderent.

DAuid in psalmo: *Quare fremuerunt gentes?* id est Romani: *& populi*, id est Iudæi, *meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ*, id est Herodes & Pilatus: *& principes*, scilicet sacerdotum, *conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius.* Item Dauid: *Circundederunt me canes multi*, id est Iudæi, *concilium malignantium obsedit me.* Item alius propheta: *Facti sunt mihi in sagittam reciprocam. Hæc dicit Dominus: Proiice illud ad statuarium decorum, precium quod appreciatus sum ab eis.*

Notandum est omnibus, quòd Iudas illud precium quod pro nece Christi acceperat, reportauit, & proiecit in templũ. Illam pecuniam dixit Iesus esse mercedem suam, quam reddebant ei pro omnibus operibus suis bonis quæ fecerat eis, suscitando mortuos, reddendo eis visum, auditum, & cætera; pro quibus omnibus Iudæi dederunt in æstimationem triginta denarios.

Quòd discipulus familiaris erat Christum ad precium venditurus.

DAuid dicit: *Qui edebat panes meos, ampliauit super me supplantationem.* Et iterum: *Tu verò homo vnanimis, dux meus, & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos.* Hieremias etiam de ipso Iuda sic prædixit: *Peccatum Iudæ scriptum est stylo ferreo in vngue adamantino.* Hoc dictum tam Iudæis, quàm Iudæ traditori, bene congruit: quia peccatum eorum tam fortiter scriptum est, vt deleri propter duritiam eorum non possit.

Quòd Christus tradidit semetipsum oblationem Patri pro nobis.

ESaias dicit: *Oblatus est, quia ipse voluit.* Et iterum: *Eò quòd tradidit in mortem animam suam, videbit semen longæuum, & voluntas Domini in manu eius dirigetur.* Item Hieremias ait: *Reliqui domum meam, diuisi hæreditatem meam, tradidi dilectam animam meam in manus inimicorum*, id est Iudæorum.

Quòd Christus traditus est ab impiis Iudæis.

HIeremias testatur in Prouerbiis, vbi liber Sapientiæ dicit: *Dixerunt impij, Comprehendamus virum iustum, quia inutilis est nobis, & contrarius operibus nostris. Promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat.* Et iterum: *Si enim verè filius Dei est, suscipiet illum, & liberabit eum de manu inimicorum: vt sciamus reuerentiam illius, probemus patientiam eius. Morte turpissima condemnemus eum*; id est afflictione crucis.

Quòd Christus ab amicis & à discipulis erat derelinquendus.

DIcit Dominus per Dauid prophetam: *Omnes amici mei dereliquerunt me, & ego relictus sum solus.* Et iterum: *Quærunt animam meam, vt auferant eam.* Et rursum: *Longè fecisti notos meos à me.* Et addit: *Elongasti à me amicum.* Zacharias propheta etiam dicit: *Percutiam pastorem, & dispergentur greges.* Discipuli enim, capto Domino, fugerunt.

Quòd Christus per falsos testes erat accusandus.

OSea propheta dicit: *Væ eis, quoniam recesserunt à me: ipsi vastabuntur, quia præuaricati sunt in me. Ego redemi eos, & ipsi loquuti sunt contra me mendacium. Ego erudiui eos, & confortaui brachium eorum, & ipsi cogitauerunt in me malitiam.*

Reuersi

Reuersi sunt vt essent absque iugo, & facti sunt quasi arcus dolosus. Dauid etiam dicit: *Insurrexerunt in me testes, & mentita est in sancto eius.*

Quòd flagella, & palmas, & ictus, sustinuit Christus.

ET Iob de Christo dicit: *Exprobrantes & conspuentes percusserunt maxillam meam; sectati sunt pœnis meis.* Dauid etiam dicit: *Ego in flagella paratus sum.* Et iterum: *Congregata sunt in me flagella.* Esaias etiam dicit: *Non sum contumax, nec contradico, corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus faciem meam, non auerti ab increpantibus & conspuentibus in me.* Hieremias etiam de eo dicit: *Dabit percutientibus se maxillam, saturabitur opprobriis.* Et iterum Hieremias: *Posuisti scapulas meas ad flagella, & maxillas meas ad palmas.*

Quòd spinea corona erat coronandus.

IN Canticis canticorum de contumeliis filij ex persona Patris, Salomon ait: *Exite filiæ Hierusalem, & videte coronam spineam, quam capiti eius imposuit synagoga.* Hieremias etiam dicit: *Spinis peccatorum suorum circumdedit me, propter istam.* Esaias quoque dicit: : *Plantaui vineam electam, & expectaui vt faceret vuas, & fecit spinas.*

Quòd Iudæi clamaturi erant vt crucifigeretur.

HIeremias de synagoga dicit: *Reliqui domum meam, facta est mihi hæreditas mea, quasi leo in sylua. Dedit contra me vocem suam blasphemans dicens: Crucifige, crucifige.* Et alibi ipse Hieremias dicit: *Super quem aperuistis os vestrum? aduersus quem acuistis linguam vestram?* Et Esaias dicit: *Ruit Hierusalem, & Iudas concidit, quia lingua eorum contra Dominum.* Iterum ipse dicit: *Expectaui vt facerent iudicium, & fecerunt iniquitatem, & non iustitiam, sed clamauerunt.*

Quod milites veste coccinea induerent eum.

ESaias propheta dixit, capite sexagesimo tertio: *Quis est iste qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra? Quare rubrum est vestimentum tuum, & indumentum tuum tanquam calcantium in torculari?* At ille respondens, ait: *Torcular calcaui solus.* Calcare se solum dixit torcular, quia ipse solus pro mundo sustinuit passionem, solus etiam delicta omnium hominum lauit Dominus Iesus Christus.

Quòd Christus tacuit, dum pateretur.

DAuid dicit: *Factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo increpationes.* Et iterum: *Ego autem tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus qui non aperit os suum.* Esaias etiam dicit: *Sicut agnus coram tondente se, qui non aperit os suum, in humilitate iudicium eius sublatum est.*

Quòd in ligno suspendendus erat Christus.

DAuid dicit: *Expandi manus meas*; scilicet in cruce. Et iterum: *Eleuatio manuum mearum, sacrificium vespertinum.* Vespertinum intellige, siue in mundi huius vespera, siue in solis occasu. Item Dauid: *Dominus regnauit à ligno.* Abacuch etiam dicit: *Cornua in manibus eius.* Iterum Abacuch dicit de ascensione crucis: *Dominus fortitudo mea, constituit pedes meos super excelsa, vt vincam in claritate ipsius.* Item alius Propheta: *Ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam, & non cognoui quia super me cogitauerunt consilia, dicentes: Mittamus lignum in pane eius, & eradamus eum de terra viuentium.* Panis iste, corpus Christi est, lignum autem crux est.

Quòd clauis in cruce fixus est.

DAuid dicit: *Foderunt manus meas & pedes meos, & dinumerauerunt omnia ossa mea. Ipsi verò considerauerunt, & conspexerunt me*, &c. In Canticis canticorum dicit: *Manus meæ distillauerunt myrrham*; id est sanguinem preciosum, quo redemptus est mundus. Malachias propheta dicit: *Plangent eum quasi vnigenitum, & dolebunt super eum, vt doleri solet in morte primogeniti.* Dolere intelligimus Iudæos in die iudicij, quando videbunt in gloria deitatis sedentem & iudicantem, ipsum in quem transfixerunt.

Quòd inter latrones crucifixus est.

Esaias propheta dicit: *Et inter iniquos deputatus est.* Abacuch propheta dicit: *In medio duûm animalium cognosceris*; id est inter duos latrones erat.

Diuiserunt sibi vestimenta eius.

Dauid ita dicit: *Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.* Omnia quidem vestimenta diuiserunt milites: sed in tunicam Domini sortem miserunt, dicentes: *Non scindamus eam*; sicut Euangelista testatur. Erat enim tunica inconsutilis, preciosa, & circumtexta. Quæ in alio loco dicitur nascenti Christo, de cœlo in sinu matris fuisse porrecta, & postea in longum ad mensuram pueri creuisse, sicut ipse puer vsque in virilem staturam crescebat.

Quòd felle & aceto potatus est.

Dauid dicit: *Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto.* Dominus Iesus Christus ipsum clamauerat, dicens: *Ego te plantaui vineam meam electam, quomodo conuersa es in amaritudinem vitis alienæ?* Vnde & Moses ait: *Vua eorum vua fellis, & botrus in amaritudine ipsis.*

De eodem.

Quod hyssopo circundederunt spongiam plenam; in psalmis sic: *Asperges me Domine hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor.*

Quòd pro inimicis orauit Christus.

Esaias dicit capite quinquagesimo tertio: *Et pro persecutoribus & transgressoribus orauit.* Abacuch in persona Domini dicit: *Dum conturbata fuerit anima mea in ira, misericordiæ memor ero.* Iesus Christus enim, ardente ira Iudæorum, contra eum dixit: *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.*

Quòd non pro suis, sed pro nostris peccatis mortuus est.

Esaias dicit: *Pro iniquitate populi sui ductus est ad mortem.* Et iterum Esaias: *Vulneratus est propter iniquitates nostras, & attritus est propter scelera nostra: cuius liuore sanati sumus.* Esaias iterum capite quinquagesimo tertio: *Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisque in viam suam declinauit, & Dominus posuit super eum iniquitates omnium nostrum. Qui cùm peccatum non cognouisset, peccatum pro nobis omnibus factus est.*

Quòd verè mortuus est.

In lege scriptum est: *Recubās dormiuit vt leo, & vt catulus leonis, quis suscitabit eum?* Dauid in sexagesimo septimo psalmo apertè dicit: *Deus noster, Deus saluos faciendi nos; & mors Domini exitus mortis.* Hieremias ait: *Quasi à somno suscitatus sum, & somnus meus dulcis mihi.* In Daniele quoque Angelus de morte loquutus, & de occisione Christi: *Scito & animaduerte ab exitu sermonis, vt iterum ædificetur Hierusalem, vsque ad Christum ducem. Hebdomadæ septem, & hebdomadæ septuaginta duæ erunt. Et rursum ædificabitur Hierusalem, & platea, & muri in angustia templorum, & post hebdomadas septuaginta duas occidetur Christus, & non erit eius populus, ille qui eum negaturus est. Et erit clades Iudæorum, & sanctuarium & ciuitatem dissipabit populus cum duce venturo.* Populum istum intelligimus Romanū cum Tito & Vespasiano.

Quòd tenebræ factæ sunt eo moriente.

Amos propheta ait: *Et erit in die illa, dicit Dominus; Occidet Sol in meridie, & tenebrescere faciam lumen.*

Quòd crura eius non frangerentur.

Dixit Dominus ad Mosen: *Os non comminuetis ex eo.* Præceptum enim tunc fuit illis Pascha celebrare, & occidere agnum sine macula, in similitudinem Christi futuro tempore nascituri. Cuius agni ossa confringere, prohibiti sunt à Deo per Mosen.

Quòd lancea latus eius erat vulnerandum.

Beatus Iob ita prædixit; *Confixit me, & posuit me quasi signum. Circundedit me, quasi gigas, & vulnerauit lumbos meos. Occidit me vulnere, & vulnere lanceæ super vulnus clauorum.* Vnde ait Dauid; *Super dolorem vulnerum meorum addiderunt.* Hieremias autem ait de synagoga; *Tetendit arcum suum, & posuit me quasi signum ad sagittam. Misit in renes meos phia-*

las

las pharetræ ſuæ. Zacharias propheta dicit; *Videbunt in quem confixerunt*; id eſt hominem Chriſtum quem crucifixerunt.

Quòd de vulnere eius ſanguis & aqua exiret.

ZAcharias propheta dicit; *Cùm egrederetur vir ab Oriente, ecce aquæ redundantes à latere dextro*; ſcilicet Chriſti. Item Propheta de eadem aqua dicit; *Flumina aquæ viuentis egredientur de corpore ipſius.* Aqua iſta viuens, eſt baptiſma, quod viuificat credentes in Chriſto.

Quòd ſepultus eſt Chriſtus.

DAuid dicit; *Collocauerunt me in obſcuro ſicut mortuos ſeculi.* Eſaias item dicit; *Erit Dominus nominatus in ſignum æternum, quod non auferetur, & erit ſepulchrum eius glorioſum.*

Quòd monumentum eius lapide ſignaretur.

IEremias dicit; *Lapſa eſt in lacum vita mea, & poſuerunt lapides ſuper me: Concluſit vias meas lapidibus quadris, circumædificauit aduerſum me, vt non egrediar.*

Quòd ad infernum deſcendit Chriſtus.

IN libro Eccleſiaſtes Dominus ipſe dicit; *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inſpiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes ſperantes in Deo.* Dauid etiam dicit, *Vita mea in infernum appropiabit.* & iterum; *Æſtimatus ſum cum deſcendentibus in lacum. Factus ſum ſicut homo ſine adiutorio, inter mortuos liber.* Deſcendit enim, ſicut homo in infernum, ſed ſolus inter homines ipſe liber fuit, quia mortem nõ timuit.

Quòd Chriſtus fideles ſuos de inferno liberauit, & in cœlum rediit.

DOminus Deus per Oſeam prophetam dicit; *Ego capiam, & vadam, & tollam, & non eſt qui eruat. Videns reuertar ad locum meum*; hoc eſt ad cœlũ. Item Propheta; *Ego dormiui & quieui, & reſurrexi, quoniam Dominus ſuſcitauit me.* Rurſus dicit Propheta; *Tu autem Domine miſerere mei, & reſuſcita me, & retribuam illis.* Iterum etiam Propheta; *In pace dormiam, & requieſcam, quoniam tu Domine, ſingulariter in ſpe conſtituiſti me.* Eſaias ad hæc dicit; *Nunc exurgam, nunc exaltabor, nunc ſublimabor.*

Quod per triduum rediit ab inferis.

OSea propheta dicit; *Venite reuertamur ad Dominum, & ipſe cepit, & ſaluabit nos. Viuificabit nos poſt duos dies, & in tertia die ſuſcitabit nos, & viuemus in conſpectu eius.*

Quòd Chriſtus miſſurus erat Apoſtolos piſcatores, in ſigno crucis.

IEremias propheta prædixit ſic; *Ego mittam piſcatores meos dicit Dominus, & piſcabuntur eos.* Item dicit; *Et mittam venatores, & venabuntur eos de montibus & collibus, & de cauernis petrarum.* Hoc dictum ad conuerſionem gentium ſpiritualiter pertinere videtur. Quos quia poſt reſurrectionem ſuam Dominus ad prædicãdum gentibus mitteret, Eſaias loquitur, dicens: *Veni vt congregem eos ex omnibus gentibus & linguis: & venient, & videbunt gloriam meam.* Quoniam etiam dicit Dauid; *Non ſunt loquelæ neque ſermones, quorum non audiantur voces.* & iterum; *In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.*

Quòd Chriſtus vſq; ad Patrem aſcendit in cœlum.

DAniel dicit; *Aſpiciebam in viſu noctis, & ecce in nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat.* & addit; *Vſque ad antiquum peruenit*; id eſt ad Patrem. Item adiecit; *Et in conſpectu eius obtulerunt eum, & dedit poteſtatem ei, & regnum: & omnes populi, tribus & linguæ ſeruient ei. Poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius non corrumpetur.*

Ecce oſtenſum eſt, quomodo filius hominis in nubibus cœli ſublatus eſt, & vſque ad omnipotentem perductus. Videntes autem æthereæ poteſtates, carnem Chriſti in nubibus aſcendentem, & portas cœli ingrediẽtem, dixerunt; *Tollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Quis eſt iſte rex gloriæ? Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio.* Vnde Dauid ſubiunxit, atque ait: *Aſcendit ſuper Cherubin, & volauit. Volauit ſuper pennas ventorum.* Dauid iterum dicit; *Aſcendit in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.* Captiuitatem ductam eſſe captiuam, intelligimus carnẽ Chriſti de terris aſſumptam, quam ipſe Chriſtus, deuicta morte, duxit ſecum captiuam. Vnde Dauid in alio loco

ad laudem Christi hortatur omnes gentes, dicens; *Regna terræ cãtate Deo, qui ascendit super cœlos cœlorum ad Orientem.* Nota quia locus ille, vnde Christus ascendit in cœlum, est in partibus Orientis. Post hæc Dauid subiunxit; *Visi sunt ingressus tui Deus, ingressus Dei mei, regis mei, qui est in sancto.* Videntibus enim omnibus Apostolis & quingentis viris, ascendit in cœlum.

Christi etiam ascensionem, Salomon in Canticis Canticorum prædixit sic; *Ecce hic venit saliens super montes, transiliens super colles*; id est superexcelsos. Amos propheta ad hæc ait; *AEdificauit Dominus cælos ascensum suum, & pollicitationem in terra formauit.* Esaias dicente Domino ait; *Exaltabitur & eleuabitur, & sublimis erit valde.* Item Dauid: *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis.* Nunquid Archangelus aut Propheta sedet à dextris Dei? Nam nullus eorum in ea gloria est, nisi ille solus quem Deus dignum habet suo consessu. Ille sedet ad dextram Patris. Vnde Dauid: *Regnauit Deus super gentes, Deus sedet super sedem sanctam suam, & regnum eius omnium dominabitur.*

Quòd Christus sedet ad dextram Patris, & misit in Apostolos Spiritum sanctum.

DAuid dicit; *Ascendit in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus*: id est, dedit Spiritum sanctum apostolis post ascensionem suam. Vnde Ioel propheta; *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri & filiæ vestræ. Senes vestri somnia somniabunt: & iuuenes vestri visiones videbunt.* Zacharias etiam dicit; *Effundam de Spiritu meo super domum Dauid, & super habitatores Hierusalem.* Istud impletum est, quãdo loquebantur variis linguis apostoli. Vnde dixit Dauid: *Non sunt loquelæ neq; sermones, vbi non audiantur voces eorum.*

Quòd Christus ad iudicandum venturus est.

DEus manifestè veniet, Deus noster, & non silebit. Si enim in primo humilitatis suæ aduentu tacuit, in secundo tamen non tacebit, cùm venerit iudicaturus, vt reddat singulis secundum merita eorum. Vnde Propheta subiunxit: *Ignis ante ipsum ardebit.* De hac iudicij examinatione per ignem, dicit Daniel; *Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit. Vestimentum eius quasi nix, candidum, & capilli eius, quasi lana munda. Thronus eius, flamma ignis. Rota eius, ignis accensus. Fulminis ignis, lampadesq; egrediebantur à facie eius. Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei. In iudicio sedit, & libri aperti sunt*; scilicet bonorum ac malorum gestorum: quia singulis reddet secundum opera sua. De illo ignis iudicio, Malachias ait: *Ecce dies venit ardens: Vt clibanus exuret eos, & omnes facientes iniquitatem accendet.* Esaias etiam dicit: *Ecce Dominus in igne veniet, & quasi verbo quadrigæ eius, reddere in indignationem furorem suum, & increpationem suam in flamma ignis.* Esaias iterum dicit: *Auditam faciet Dominus gloriam voci suæ, & terrorem brachij sui ostendet in consummationem furoris, & in flamma ignis deuorantis.* Nota, quia brachium Domini, Christus intelligitur. Esaias iterum dicit: *Consurge sicut in diebus antiquis in generationibus seculorum, ad separationem malorum & bonorum, quia in virtute surrexisti, quando in principio percussisti superbum*; id est diabolum, separando eum à consortio bonorum angelorum. Esaias iterum: *Dominus sicut fortis egredietur, sicut vir prœliator suscitabit cælum, vociferabit & clamabit, & super inimicos suos confortabitur.* Item dicit Esaias: *Væ potentibus in Israel, quia non cessabit iracundia mea in eis & iudicium faciam de inimicis meis, & cremabo eos igne.* Item Esaias: *Induit se iustitiam sicut loricam & circumposuit galeam salutis capiti suo: & operuit se veste vindictæ, vt retribuat retributionem aduersariis suis.* Micheas etiam dicit: *Audite colles iudicium Domini aduersum populum eius.* Ezechias etiam dicit: *Immittam dicit Dominus, furorem super te, & iudicabo te secundum vias tuas, & dabo super te omnes abominationes tuas.* Ioel propheta locum iudicij denominat: *Exurgant* (inquit) *& ascendant omnes gentes in valle Iosaphat. ibi sedebunt in iudicio omnes gentes in circuitu.*

Recapitulatio omnium suprà dictorum.

ECce vidistis ad confirmationem & fidem Euangeliorũ Christi, testimonia prophetarũ, & legis testimonia, ex quibus declarauimus saluatoris Christi natiuitatẽ, & nomẽ & genus & patriã. Natiuitatem,* passionem; & virtutes; curationes atque mira-

miracula; eius comprehenſionem, flagella, palmas, & conſpuitiones eius; crucis ſuſpenſionem; fellis & aceti potationem; crucem, & tituli crucis inſcriptionem; ſepulchrum eius; de inferno, de corporis ſui incorruptione; de reſurrectione carnis eius; de aſcenſione in cœlũ; de regno eius æterno, & de futuro eius aduentu ad iudicandum viuos & mortuos.

Item de eodem loquitur author.

DE cætero congruum eſſe conſpexi; de circunciſione Iudæorũ, & de ſabbathorũ ſuperuacua obſeruatione oſtendere, ad Iudæorum & omnium hæreticorum confuſionem: inde ſcribere & ad ſanctæ Eccleſiæ defenſionem & gloriam.

Scribam etiam breuiter de ritu ſacrificiorum, quia locum & tempus non habet hodie. Scribam quia vetus Teſtamentum propter gentes datum eſt, ita vel magis quàm pro Iudæis. Scribam de vocatione gentium ad gratiam: vt in omnibus accipiamus noſtræ fidei firmitatẽ, ad laudem & gloriam Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Quòd temporale ſabbathum & obſeruantia eius reprobata eſt.

NOmine ſabbathi vſurpant ſibi Iudæi, ſed, quid ipſum ſabbathum valeat, ignorant. Legem carnaliter cuſtodiunt, cùm tota ſit ſpiritualiter inſpicienda; dicente Deo per Dauid: *Aperiam in parabolis os meum, loquar propoſitiones ab initio.*

Si igitur lex & Prophetæ, in parabolis & in ænigmatibus conſtat, non eſt carnaliter accipienda, ſed ſpiritualiter. Ocia enim ſabbathorum carnalia, & à Domino & à ſanctis patribus euacuata ſunt, & diſſoluta.

Si enim crimen eſſet in ſabbatho operari, Deus Pater in ſabbatho nollet operari. Sed operatus eſt Deus in ſabbatho. Sic enim ſcriptum eſt in Geneſi: *Compleuitq́ Deus die ſeptimo opus ſuum quod fecerat.* Ergo in principio ſabbathum ab ipſo Deo ſolutum eſt, quoniam operatus eſt in ipſo, explens omnia in ſabbatho, & benedicẽs ſabbatho, quia in eo compleuit omnia.

Item, ſi crimen eſt in ſabbatho operari, quare Ioſue ſucceſſor & diſcipulus Moſis, ſeptem diebus circuiuit Hiericho cum arca Domini, cum toto exercitu, cum armis & tubis & buccinis & clangoribus: & deſtruxit Hiericho: quũ infra illos ſeptem dies certum ſit fuiſſe ſabbathum, in quo nemo tunc ibi requieuit?

Item Machabæi, communi conſilio & conſenſu omnes decreuerunt pugnare die ſabbathi. In ſabbatho etiã de hoſtibus triumphauerunt.

Ex iſtis teſtimoniis cognoſcimus, quòd in iſto elementario die ſabbathi operari non eſt peccatum. Nec iſtud diurnum ſabbathum ſpectat ad fidem, ſed ſpirituale illud, quod veram requiem ſignificat. Nam hoc carnale gaudium non eſt datum propter purificationem, ſed propter tentationem, dicente Domino in lege: *Vt tentem eos, vtrum ambulent in viis meis, an non. Sex diebus colligetis manna, ſeptimo non colligetis.* Itaque quum dicit; *Vt tentem eos:* apparet ſabbathum non fuiſſe præceptum propter iuſtificationem, ſed propter tentationem. Item dicit Dominus per Ezechielem prophetam; *Dedi eis præcepta non bona.* Et iterum: *Ceſſare faciam omne gaudium eorum & ſabbathum.* Item dicit: *Neomenia & ſabbatha veſtra odit anima mea.* Itaque ſi obſeruanda ſunt ſabbatha, cur Deus ea ceſſare mandauit? & ſi bona ſunt, quare ſabbatha Deus odit?

Iudęi autem ſic obiiciunt: Dominus dixit eis, Memento vt diem ſabbathi ſanctifices: ſex diebus operaberis: ſeptimo autem die, ſabbathum Domini Dei tui eſt, nõ facies omne opus in eo. Nos autem ſic determinamus: In eo opere ſex dierum, ſex milium annorum opera demonſtrantur. Mille autem anni apud Deum, vnius diei ſpatio comparantur: ſicut ait Dauid; *Quoniã mille anni ante oculos tuos, tanquam dies vna.* Horum ſex milium annorum ſabbathum, eſt milleſimi ſeptimi anni tempus, & requies futuri regni ac ſeculi, vbi non erit vlla operatio rerum, ſed requies ſola ſanctorum.

Quæritur quare dixit Hieremias: *Cuſtodite animas veſtras, & nolite portare pondus in die ſabbathi, nec inferatis per portas Hieruſalem, & nolite eiicere onera de domibus veſtris in die ſabbathi?* Intelligẽda ſunt omnia iſta figuraliter. Scripta ſunt autem ad correctionem. Ille enim priſtinus carnalis homo, qui diem ſabbathi violare viſus eſt dũ ligna colligeret, propter quòd eſt punitus: ſignificat formam eius, qui in die iudicij fuerit inuentus cũ opere carnali, id eſt, contraxiſſe ligna, fœnum, ſtipulam ad eſcam

ignis conuenientia: ista colliget in suam perniciem, quum in vltimo die fuerit iudicatus, pellendus ab Angelis, & morte puniendus æterna.

De escis non repudiandis secundum Iudæos.

FActus est sermo Domini ad Heliam prophetam, dicens: *Surge & vade in Sarepta Sydoniorum, & manebis ibi: præcepi enim mulieri viduæ vt pascat te.* Et surrexit, & abiit in Sareptam ad portam ciuitatis, & accepit à vidua escam, & manducauit. Tunc Helias, iussu Domini, vasa eius repleuit, & apud ipsam alienigenam hospitatus est, & escis gentilibus apud eam vsus est. Notandum igitur, quia Helias cibis gentilibus nunquam vesceretur, nisi lex spiritualiter data fuisset. Immunda enim animalia, mores hominum immūdorum significant.

Quòd vetus Testamentum non propter Iudæos tantùm, sed propter gentes datum est.

DAuid propheta dicit: *Annunciabitur Domino generatio ventura, & annunciabunt cæli iustitiam eius, populo qui nascetur, quem fecit Dominus.* Item Dauid: *Ad annunciandum brachium tuum, generationi omni quæ ventura est.* Esaias etiam dicit: *De Sion exiuit lex, & verbum Domini de Hierusalem. Iudicabit Dominus gentes, & arguet populos multos vsque in longinquum.* Item in Psalmis: *Magnificabit Dominus facere cum eis, magnificabit Dominus facere nobiscum, facti sumus lætantes.* His testimoniis manifestatur vetus Testamentum, prius datum esse Iudæis, deinde gentibus esse concessum. Quod propterea datū est in typum, quia in eo poterant cognoscere Christum, quem Iudæi mente cæcati non intelligunt.

Quòd Iudæi non possunt intelligere literas Christi, nisi prius credant.

ESaias dicit: *Si non credideritis, non intelligetis.* Iustus enim ex fide viuit. Propterea Abraham factus est pater multarum gentium, quia credidit Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.

De circuncisionis abominatione.

DIlexit Deus Abraham ante circuncisionem, nec præcepit eum circuncidi, nisi postquàm Isaac filius eius natus est, & postquàm promisit ei, dicens: *Multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & sicut arenam maris.* Tunc iniunxit ei circuncisionem tanquam signum characteris, vt per hoc signum inter alias nationes admixti & dispersi cognosceretur. Cùm enim in deserto per quadraginta annos fuissent, quia tunc gentibus non erant admixti, ideo Dominus non præcepit eos in deserto circuncidi. Sed postquàm transierūt Iordanem, & fuerunt inter gentes, tunc Iosue circuncidit eos.

Quia verò iam gentes crediderunt in Christum, non indigent circuncisione carnis, sed vitiorum in corde. Quam cordis circuncisionem prædixit Moses filiis Israël, dicens: *In nouissimis diebus circuncidet Dominus cor tuum, & cor seminis tui.* Vnde & Hieremias præuidens illud tempus esse proximum, in quo corda, non præputia circuncidi debent, prædicat dicens: *Circuncidimini Domino Deo vestro, & auferte præputia cordium vestrorum, Viri Iuda & habitatores Hierusalem, ne fortè ingrediatur, vt ignis, indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat.* His verbis admonetur Israël, recedere à vetustate circuncisionis & legis, & ad gratiam noui Testamenti transire, & cordis circuncisionem tenere. Vnde Dominus per Esaiam: *Ecce nouam faciam in deserto viam, & flumina in loco inaquoso, adaquare genus meum electum, & plebem meam, quam acquisiui.* His verbis quis aliud intelliget, nisi baptismatis factam purificationem?

Quòd Deus reprobauit sacrificia Iudæorum.

IAm de sacrificij reprobatione, quòd victimæ Iudæorum abiectæ sunt, & in abominationē Dei transierunt: Dominus dicit per Esaiā: *Quo mihi multitudo victimarum vestrarum? dicit Dominus, Plenus sum holocausto arietum & adipe pinguium. Sanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui, quum veneritis ante conspectum meum. Quis quæsiuit hæc de manibus vestris? vt ambularetis in atriis sanctis meis? Ne afferatis vltrà sacrificium frustra. Incensum vestrum, abominatio est mihi. Neomœnias, & sabbatha vestra, & alias festiuitates vestras, non feram. Iniqui sunt cœtus vestri Israël, & festiuita-*

uitates vestras odiuit anima mea, & factæ sunt mihi molestæ. Laboraui sustinens, & quum extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis, & quum multiplicaueritis orationes vestras, non exaudiam. Manus vestræ sanguine plenæ sunt. Item ipse Dominus per Esaiam: *Factæ sunt morticina eorum, quasi stercus in medio platearum*; id est sacrificia eorum. Morticina enim sunt veteris legis sacrificia, quæ apud Dominum iam tanquam stercora abiecta reputantur. Vnde idem Esaias in alio loco dicit: *Qui immolat bouem, quasi qui interficit virum. Qui mactat pecus, quasi qui excerebrat canem. Qui offeret oblationem, quasi offerat sanguinem suillum*; id est porcinum. *Qui recordatur thuris, quasi adorat idolum.* Item Hieremias de sacrificio Iudæorum: *Vt quid mihi offertis thus de Sabba? & calamum suaue olentem, de terra longinqua? Holocaustomata vestra non sunt recepta, & victimæ vestræ non placent mihi. Propter hæc dicit Dominus: Ecce ego dabo in populum istum ruinas, & ruent in eis patres & filij simul. Vicinus & proximus peribunt.* Ioel propheta similiter dicit: *Interiit de domo Dei vestri sacrificium & libatio.* Malachias propheta etiam dicit: *Non est mihi voluptas in vobis, ait Dominus. Et munus non accipiam de manu vestra. Ab ortu solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco offeretur & sacrificabitur oblatio munda, in nomine meo, ait Dominus exercituum.* His igitur Prophetarum testimoniis patet; sacrificia Iudæorũ esse immunda, sed gentium oblationes apud Deum esse acceptas.

Quòd Iudæi scripturas veteris Testamenti non intelligunt.

OMnia sacramenta, scripturarum significationes & figuras habent. Iudæi autem ea non intelligunt quæ legunt. Sicut loquitur Dominus ad eos per Prophetam: *Dic (inquit) populo huic; Non audietis & non intelligetis, & cernentes non videbitis, & non scietis. Incrassatum est enim cor populi huius.* Et iterum: *Auferet Deus à Iuda & Hierusalem, validum & fortem, iudicem & prophetam, sapientem de architectis, & prudentem eloquij mystici.* Ista certè omnia abstulit ab eis Deus, & clausit ab eis sacramenta mystica, secundum duritiam cordis eorum, vt non intelligant. Esaias enim dicit: *Erit visio vobis sicut vmbra libri signati & clausi, quem quum dederit scienti literas, dicet; Lege istud: & ille respondebit; Non possum: signatum est enim.* De gentibus verò adiecit Dominus, dicens per Esaiam: *In illa die, audient surdi vmbram istius libri, & oculi cæcorum videbunt.*

Ex his omnibus patet, quia patefacta sunt gentibus mysteria legis, & Iudæis sunt clausa. Sicut dicit Daniel: *Clausi & signati sunt senes, vsque ad tempus consummationis, quousque impleatur visio, vt cognoscant omnia hæc.* Item attende lector: Mosi facies tegebatur, cùm descendisset de monte cum tabulis. Vnde significatur populus Iudaicus excæcatus, vt legem non videat, nec intelligat, quia velamen Mosis tetigit corda eorum.

Quòd Deus duo Testamenta dedit in mundo.

QVod autem duo Testamenta, vetus scilicet & nouum, hominibus à Deo sint tradita, Salomon in Canticis canticorum declarat dicens: *In vineis sunt poma omnia, noua & vetera:* de quibus Dominus Christus dicit; *Simile est regnum cælorum homini patrifamiliâs, qui profert de thesauro suo noua & vetera.*

Quòd euacuato veteri Testamento, dandum erat nouum Testamentum.

ESaias dicit: *Ecce ego facio noua. Ponam in deserto viam, & in inuio flumina. Glorificabunt me bestiæ agri, dracones & struthiones, quia dedi in deserto viam, & in inuio flumina.* Istis vaticiniis vult, nos veteris legis obliuisci, & nouam legem suscipere. Nouam enim demonstrat; cùm dicit: *In inuio flumina, & in deserto viam*; & glorificatur in gentibus, quæ erant tanquam bestiæ agri: *sine doctrina populum acquisitum*, dicit hunc mundum in æternum contra Israël. Vnde subiunxit; *Non me inuocasti Iacob, neque libasti.*

De noui Testamenti promissione dicit Esaias: *Quæ prima fuerunt, ecce venient. Noua quoque annuncio, antequàm veniant.* Item per Hieremiam prophetam promittit nobis Dominus nouum Testamentum dari, & vetus Testamentum euacuari. *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & feriam domui Iacob & domui Iudæ fœdus nouum? non secundum pactum quod pepigi*

cum patribus vestris, in die quando apprehendi ego manum eorum, vt educerem eos de terra AEgypti, pactum quod irritum fecerunt. Sed hoc est pactum quod feriam cum domo Israël. In his dictis, facta est manifesta commemoratio noui Testamenti nobis dandi, & veteris auferendi. Dicit item Propheta: *Hoc est Testamentum quod ordinabo domui Israël per dies illos, dicit Dominus: Dabo legem meam scriptam in mentibus eorum, & in cordibus eorum;* non in tabulis petrinis scilicet, sed secundum interiorem hominem, remota vetustate carnalis operationis; vbi carnalia tantummodo eis promissa sunt. Nobis autem spiritualia & cœlestia per nouum Testamentum promittuntur in gloria ventura, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt.

Item dicit Esaias: *Lux à me exibit, & iudicium in lucem gentium.* Per hæc verba ostendit; nouum Testamentum commune esse Iudæis & gentibus; Osea propheta testante: *In die illa dicit Dominus, vocabit me vir meus. Non vocabit me vltra Balaham. Percutiam fœdus in die illa cum bestiis agri, & cum volucribus cœli, & cum reptilibus terræ, & conteram arcum, gladium & bellum, & dormire eos faciam fiducialiter. Sponsabo te mihi in æternum in iustitia & iudicio, in misericordia & miseratione & fide: & scies ecclesia mea, quia ego Dominus.*

Quòd non per circuncisionem, sed per baptismum promissa fuit olim remissio peccatorum.

QVòd per baptismum fieret purgatio peccatorum futura, non per circuncisionem, quæ fuerat in forma baptismi: scripturarum voces ad ipsum apertè declarãt. De quo baptismo Esaias ait: *Haurietis aquas in gaudio de fontib. Saluatoris.* Quibus verbis in ipsum saluatorem Propheta ostẽdit, de cuius fonte aquas prædicationis prædicat hauriẽdas, id est de fontibus Iesu. Hoc enim nomen Hebraicum, Saluator dicitur. Vnde & ipse Iesus clamat: *Si quis sitit, veniat ad me & bibat.* Item de baptismo per Ezechielem prophetam Spiritus sanctus prædixit sic: *Effundam super vos aquam mundam, & emundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Ioel etiam propheta dicit: *Stillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lac per omnes riuos: inde fluent aquæ, & fons de domo Domini egredietur, & irrigabit omnem terram;* id est omnes gentes. Zacharias de hoc fonte ait; *In die illa, erit fons patens domus Dauid, & habitantibus Hierusalem, in ablutione peccatorum, & menstruatorum.* Nota lector; Quis est iste fons patens, nisi in quo omnes renascuntur, & per quem peccatorum purificantur delicta & sordes menstruatæ? id est immundam animam saluari, quæcunque lauacro abluitur.

De quo fonte Ioel propheta dicit: *Erit in die illa, exibunt aquæ viuæ de Hierusalem. Medium earum ad mare Orientale, & medium ad mare nouissimum. In die illa erit Dominus vnus & nomen eius vnum, & reuertetur omnis terra, vsque ad desertum.* Aquæ igitur istæ viuæ, non aliud quam baptisma demonstrant, quod hominem infusione sancti Spiritus viuificat. Quid aliud est; *Exibunt aquæ de Hierusalem?* nisi quia Dominus de Hierusalem cum discipulis suis exiens, ait: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.* Quòd autem pars aquarum inedia dirigitur in partes Orientales, intellige hoc ad populum circuncisionis. Medium autem ad mare nouissimum, intellige ad populum gentium: vt omnibus sitientibus aquas suas Dominus largiatur, tam Iudęis quam gentibus quæ in Christo credunt.

De istis aquis adhuc per eundem Ioel prophetam dicitur: *Quod egredientur de domo Domini, & crescent in fluuium, & pergent ad solitudinem, siue ad mare mortuum, & omnia ad quacunque venerint, viuificentur, atque sanentur.* Item idem propheta: *Conuerti me ad portam domus Domini, & ecce aquæ egrediebantur subtus limen domus Domini, & ecce ad Orientem ibant.* Facies enim domus Domini respiciebat ad Orientem, & ecce aquæ redundant, statimque aquæ antecedebãt ad latus templi. Postremum ad meridiem, ad meridianum altare, à dextro, id est ab vndecimo latere.

Deinde dicit: *Traduxit me per aquas, & ait ad me: Aqua istæ quæ egrediuntur Orientales, & descendunt ad plana deserti, vtique ad gentes, intrabunt mare, & exibunt, & sanabuntur. Atque omnis anima viuens, quæ respicit quocunque venit torrens, viuet, & erunt pisces multi satis;* id est renati. Et adiecit Propheta: *Postquàm fuerint aquæ illæ, stabunt super illas piscatores.* Hi sunt apostoli, atque doctores. *Plurimæ species erunt pi-*

scium

scium eius: hoc est, ad significandam veritatem gentium, ad vndam lauacri venientium.

Vnde iterum adiecit: *Sicut pisces maris magni, multitudines nimia, in ripis eius vtraque parte, omne lignum pomiferum, & non defleet folium ex eis, & non deficient fructus eius per singulos menses. Afferte primitias, quæ de sanctuario egredientur, & erunt fructus eius in cibum, & folium eius ad medicinam.*

Micheas quoque propheta de baptismi sacramento sub figura transitus maris, ita reuelat, dicens: *Secundum diem transgressionis suæ de AEgypto, ostendam eis mirabilia:* Deinde hostes nostros sequentes, id est peccata nostra præterita, tanquam Ægyptios in mare proiectos, ita & in baptismo deleta, atque submersa & extincta, iuxta illud Prophetæ dictum: *Quoniam misericors conuertetur, & miserebitur nostri, demergétque delicta nostra, & proiiciet in profundum maris peccata nostra.* Quid enim clarius est hoc testimonio? quidve apertius? Omnis verus Israël exiit de Ægypto per fidem, dum renunciat seculo, ingrediturq; mare rubrum, scilicet baptismum, Christi cruore signatum. Tunc etiam hostes se persequentes intereunt, quia delicta moriuntur, vbi animæ in regeneratione resurgunt.

Legimus etiam Aaron in præfiguratione baptismi, aquis ablutum, eiusque filij paterni sacerdotij participes, etiam aquæ purificatione sanctificantur. Iam tunc quidem purgatio illa, baptismi formam gerebat, cuius nunc lauacri sacramento abluitur omnis populus Ecclesię, in remissionem peccatorum.

Esaias autem propheta, inter alia ostendit; nequaquam posse delicta Iudæorum dimitti, nisi abluti fuerint à baptismo. Vnde ait: *Lauamini, mundi estote.* Pro omnibus quippe victimis, quas memorauerat idem Propheta: pro cunctis neomeniis, & sabbathis, atque aliis solennitatibus, solam baptismi purificationem præcepit: pro cunctis quoque inquinamentis peccatorum, solum lauacrum, quo tantùm peccata abluuntur, solummodo quæsiuit.

Quòd chrismate omnia sanctificantur per Christum.

QVòd omnia sanctificantur chrismate, loquutus est Dominus ad Mosen: *Sume tibi aromata prima, & oleum de oliuetis, faciésque vnctionis oleum sanctum, vnguentum compositum, & unges ex eo tabernaculum Testimonij, & arcam Testamenti, mensámq; cum vasis suis. candelabrum & vtensilia eius. altaria thymiamatis & holocausti, & vniuersa quæ ad cultum eorum pertinent. Sanctificabisq; eos, vt sacerdotio fungantur: & filiis Israel dices: Oleum vnctionis sanctum erit mihi.* Ecce figura illius tabernaculi, ad typum Ecclesiæ, hodie ducitur: cuius omnium populorum diuersitas perungitur in testimonium sanctitatis. Quæ vniuersalis vnctio, per illam vniuersitatem operum figurabatur, vt sacri chrismatis vnctione delibuti, omnes sanctificarentur; & sanctificati, ad gloriam Dei præparentur.

Quòd credentes in Christo per signum sanctæ crucis saluarentur.

FIguram sanctæ crucis, in frontibus fidelium designandam, per Ezechielem prophetam legimus prænunciatam. *Vocauit (inquit) virum, qui indutus erat lineis, & atramentarium scriptoris habebat in lumbis, & dixit ei: Signa thau in frontes virorum gementium & dolentium, super cunctis abominationibus quæ sunt in medio eius.* Et post hæc adiecit: *Transite per ciuitatem, & percutite. Non parcat oculus vester, neque misereamini. Senem, adolescentem, & virginem, paruulum, & mulierem interficite, vsque ad internecionem. Omnem autem super quem videritis thau, ne occidatis.*

Quòd litera Hebraica thau, ostendit speciem & formam crucis.

INtelligere oportet (ô lector) nos hanc sententiam. Thau litera propriè ostendit speciem, & formam crucis, cuius signaculo prænotati sunt, quicunque ab exitio huius seculi liberantur. Eiusdem signi typum, præfigurabat in Ægypto signaculum sanguinis agni immaculati. Quo imaginariè postes, id est frontes corporis nostri signantur: vt meritò dicamus: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.* De hoc signo dicit Esaias ex persona Domini: *Ecce, venio vt congregem de omnibus gentibus & linguis, &*

venient & videbunt gloriam: & ponam in eis signum crucis. Et alibi scriptum est: *Erit (inquit) Dominus notus per lignum æternum, quod non auferetur.* Hoc lignum esse intellige sanctæ crucis. Vnde ait Dauid in psalmis: *Dicite in nationibus, quoniam Dominus regnauit à ligno.*

Quòd panis & vini sacramentum futurum erat pro holocausto.

QVòd panis & calicis sacramentum, Deo placitum esset, loco & virtute holocausti, Scripturarum testimoniis demonstrabimus. Huius sacrificij præfiguratio primo tempore in sacerdotio Melchisedech fuit incœptum & præsignatum.

Melchisedech autem sacerdos Dei excelsi, cùm benediceret Abrahæ, ob mysterium futuri holocausti, panem & vinum obtulit Domino in sacrificium. Hoc enim ille primum in typo filij Dei Iesu Christi expressit.

Dauid etiam ex persona Dei Patris sic dicit: *Ante luciferum genui te; Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.* Christus enim tempore suæ passionis cùm cœnaret cum apostolis, impleuit illud tale sacrificium secũdum Melchisedech. Hoc etiam apostolis in suam commemorationem fieri iussit. Has ergo victimas Iudaicas, quales Aaron obtulit, hodie offerunt credentes, sicut idem Melchisedech, rex Salem, immolauit: id est panem & vinum, quod est corporis & sanguinis Domini verissimum sacramẽtum. De quo idem Dominus ait: *Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo.*

Salomon etiam de figura huius sacramenti sic ait: *Sapientia ædificauit sibi domum, & excidit sibi columnas 7. Immolauit victimas suas. Miscuit vinum suum. posuit mensam suam. Misit seruos suos, dicens: Si quis est paruulus, veniat ad me. & insipientibus loquitur: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum meum quod miscui vobis. Derelinquite insipientiam & viuetis, & ambulate per vias prudentiæ.* Dei autẽ sapientia Christi mensam constituit, in qua mactauit & obtulit hostiam sui corporis & sanguinis. In quo miscuit vinum sui sanguinis in calice diuini sacramenti. Mensa autem præparata est altare Domini. Misit etiam Christus seruos suos apostolos atque doctores, ad insipientes, id est ad omnes gentes, quæ verbum Dei ignorabant, & dixit eis: *Venite, comedite panem meum, & bibite vinũ meum, quod ego miscui vobis:* id est sancti corporis Christi poculum percipite: cuius quidem gratia gentes sumunt. Iudæi autẽ non meruerunt. Vnde Esaias: *Hæc dicit Dominus: Ecce serui mei bibent, & vos sitietis. Ecce serui mei lætabuntur præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ cõstrictione spiritus vlulabitis, & dimittetis nomen vestrum, & seruos meos,* id est Christianos *vocabitis nomine alio.* In quo qui benedictus est super terram, benedicetur in Domino amen. Interficitur enim Israël; succedit & gentium populus; tollitur vetus Testamentum, redditur nobis nouum, cùm datur nobis salutaris gratia, & poculum sanguinis Christi. Illis quoque fame ac siti arescentibus, mutatur ex nouo populo nomen aliud, scilicet Christianum, & omnia quæ sunt gesta, resonant gratiæ nouitatem.

De vocatione gentium ad fidem.

DAuid propheta dicit: *Reminiscentur, & conuertentur ad Dominum vniuersi fines terræ, & adorabunt in conspectu eius omnes patriæ gentium.* Esaias autem dixit: *Gentium populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis.* Et iterum Esaias: *Congregamini, & venite & accedite simul, & salui eritis omnes fines terræ, quia ego Deus, & non est alius, quia mihi curuabitur omne genu, & confitebitur omnis lingua. In memetipso iuraui, dicit Dominus, egredietur de ore meo verbum, & non reuertetur ad me vacuum,* quoniam in fines terræ dilatabitur ecclesia Dei. Vnde Esaias prædixit: *Lauda sterilis quæ non paris. decanta laudes, quæ non pariebas: quoniam multi filij desertæ, magis quàm eius quæ habet virum, dicit Dominus. Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende: & sanctum tuum gentes hæreditabunt, & ciuitates desertas inhabitabunt.* Et iterum: *Quæsierunt me, qui non interrogabant: Inuenerunt qui non quæsierunt me.* Et iterum dicit: *Ecce ego ad gentes quæ non inuocabunt nomen meum expandi manus meas ad populũ credulum. Quæsierũt me gentes quæ nõ interrogabãtur;* quia scilicet ad eos propheta non venerat, neq; illis Christum nunciauerat.

Cuius

Cuius ergo populi sunt istæ promissiones, nisi gentium quæ requirunt Deum? Et quis est populus de quo ait: *Expandi manus meas ad populũ incredulum*, nisi perfida synagoga Iudæorum? Sequitur: *Ecce serui mei comedent, & vos esurietis*; quia scilicet nesciẽt panem verbi Dei. Vocato ex gentibus populo, Iudęa ieiunio arescit. Iterum idem dicit: *Domus mea, domus orationis vocabitur cunctis populis.* Et iterum: *Venio vt congregem ex omnibus gentibus, & populis, & linguis, & venient, & videbunt gloriã meam, & ponam in eis signum, & mittam ex eis, qui saluati fuerint, ad gentes in mari, & in Libya, & in Aphrica, tenentes sagittam*, id est velocem verbi prædicationem. Hieremias etiam dicit: *Congregabuntur omnes gentes in nomine Domini in Hierusalem, & non ambulabunt post prauitatem cordis sui.* Item Hieremias: *Iurauit Dominus in virtute & in iudicio, & benedicent eum omnes gentes, ipsumq́; laudabunt.* Hieremias iterum de vocatione gentium: *Dominus* (inquit) *fortitudo mea, ad te gentes venient ab extremis terræ. Et dicent: Verè mendacium possederunt patres nostri.* Rursus Hieremias ad populum Israël: *Audite vocem tubæ.* Et dixerunt: *Non audiemus.* Oseas propheta dicit: *Miserebor eius, qui fuit sine misericordia: & dicam in populo meo; Populus meus es tu, & erit in loco vbi dictum est ei: Non plebs mea vos. Ibi etiam vocabuntur filij Dei viui.* Item dicitur in Sophonia: *Reddam populis labrum electum, vt vocent omnes in nomine Domini, & seruiant ei, & post hæc adorabit me de loco suo, & omnes insulæ gentium adorabunt me.* Micheas etiam ait: *Erit in nouißimis dierum mons domus Domini præparatus in vertice montium, & eleuabitur super colles, & fluent ad eum omnes populi, & properabunt omnes gentes & dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius. Quia de Sion egredietur lex, & verbum Domini de Hierusalem, & iudicabit populos multos, & corripiet gentes fortes vsque in longinquum.* Item Zacharias de ecclesia gentium: *Lauda & lætare filia Sion, quia ecce venio, & habitabo in medio tui, & scies, quia Dominus Deus exercituum misit me ad te, vsque quo veniant populi, & habitent in ciuitatibus multis, & vadant habitatores vnus ad alterum dicentes: Eamus & deprecemur faciem Domini: & quæramus Dominum Deum exercituum; vsquequo veniant populi multi, & gentes robustæ, ad quærendum Dominum Deum exercituum in Hierusalem.*

Quòd omnibus hominibus mandatum est credere in Christum, ex authoritate sacræ Scripturæ.

PAtriarcha Iacob in benedictionibus patriarcharũ, dixit: *Non deficiet princeps de Iuda, & dux de fæmoribus eius, donec veniat qui mittendus est. Ipse erit expectatio gentium.* Dauid in persona Christi ait: *Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam & terminos terræ.* Et iterum Dauid dixit: *Constitues me in caput gentium, populus quem non cognoui, seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.* Et Dauid ait: *Ante Solem permanet nomen eius, & ante Lunam sedes eius, & benedicentur in eo omnes tribus terræ, omnes gentes seruient ei: & dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum. Ab ortu Solis vsque ad occasum, magnum est nomen eius in gentibus.*

Iesus à flumine Iordane vbi baptizatus est à Iohanne, dominandi sumpsit exordium, & inde peruenit per fidem in gentibus, vsque ad terminos terræ. Item Propheta: *Leuabit lignum in nationibus procul, & sibilabit ad eum populus de finibus terræ.* Vnde alibi scriptum est: *Ego Dominus vocaui te iustitiam tuam, & apprehendi manum tuam, & seruaui te in fœdus populi, in lucem gentibus, vt aperires oculos eorum, & educeres de conglutione vinctos, de domo carceris sedentes in tenebris.* Vnde Dominus in alio loco dicit: *Educam cæcos in viam quam nesciunt: & in semitis quas ignorauerunt, ambulare eos faciam. Ponam tenebras coram eis in lucem.* Item de Christo: *Ecce seruus meus, suscipiam illum, electus meus, complacuit sibi in illo anima mea. Dedi spiritum meum super eum, iudicium proferre gentibus. Non clamabit, neque accipiet personam, nec audietur foris vox eius. In veritate educet iudicium, non erit tristis, neque turbulentus, donec ponat in terra iudicium, & legem eius insulæ expectabunt.*

Intellige ô lector, Christus ex susceptione carnis humanæ, seruus est factus patris: ad Iudæos veniens, non est receptus. Ipse iudicium in gentibus protulit.

Quale iudicium? vt ex fide scilicet iudicarentur omnes. Eius vox non audietur foris, hoc est in hæresibus, & Iudæis extra ecclesiam Dei positis.

Item de ipso Christo in Esaia: *Ecce intelliget seruus meus, & exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valde, & inter Angelos aspectus eius, & forma eius inter filios hominum.* Sicut ait Dauid: *Speciosus forma præ filiis hominum.* Per prophetam Aggæum Dominus de Christo in gentibus regnaturus, sic dicit: *Spiritus meus erit in medio vestrûm. Nolite timere, quia hoc dicit Dominus: Adhuc modicum & ego commouebo cælum & terram, mare & aridam, & vocabo omnes gentes: & veniet desideratus cunctis gentibus.* Hanc prophetiam nemo fidelis de Antichristo intelligat. Gentes enim eum non desiderant, neque desiderabunt, sed soli miseri & impij & increduli Iudæi, eum expectabunt.

Quòd regnum Christi manet in æternum.

DAniel dicit: *Videbam visionem noctis, & ecce in nubibus cæli, quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit, & in conspectu eius oblatus est, & ipsi datus est principatus & honor & regnum, & omnes populi, tribus & linguæ seruient ei. Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur.* Per hoc testimonium probatur Christum à Deo Patre ita accepisse dominationem & regnum, vt potestas eius sit æterna. Daniel affirmat hoc, dicens: *In diebus illis, suscitabit Dominus cæli regem, qui in æternum non commouebitur, & regnum eius populo alteri non dabitur, & percutiet & conteret vniuersa regna, & ipsius solium stabit in æternum.* Esaias ait: *Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis.* Dauid etiam addidit dicens: *Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec extollatur Luna*, id est vsque ad consummationem seculi.

Vterque populus, Iudæus & Gentilis, vocatur in regnum Christi.

ESaias dicit: *In die illa nutriet homo vaccam boum, & duas oues, & præ vbertate lactis comedet butyrum.* Vacca boum, est plebs ex semine patriarcharum: oues duæ, sunt ecclesiæ venientes de gentibus: & idcirco duæ oues & vna vacca, sunt ecclesia ex gentibus: homo autem nutrit eam, ipse Christus, est qui dicit per Hieremiam: *Conuertimini ad me filij reuertentes, dicit Dominus: quia ego iterum assumam vos de ciuitate, & de cognatione, & dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos scientia atque doctrina.* Ciuitatem hanc intelligamus Iudæam, siue Hierusalem. Cognationem verò, gentes. Pastores autem, apostolos vel ecclesiæ doctores, Christi gratiam prædicantes. Sicut Hieremias Iudæos Christo seruire proclamat, dicens: *Et erit in die illa, ait Dominus exercituum, conteram iugum meum de collo tuo, & vincula illius dirumpam, & seruient Domino Deo suo, & Dauid regi suo, quem suscitauit eis.* Item Ezechiel, Christum sub persona Dauid super vtranque gentem regnaturum prædicat. *Rex (inquit) vnus erit, omnibus imperans, & non erunt vltra duæ gentes, nec diuidentur amplius duo regna, nec polluentur amplius in viis suis, & saluos eos faciam de vniuersis sedibus suis, in quibus peccauerunt, & mundabo eos: & erunt mihi populus, & eis ero Deus.*

Daniel autem propheta potestatem Christi, non solùm super gentes, sed & super Iudæos à Deo patre datam describit, dicens: *Data est ei potestas & honor, tribus & linguæ seruient ei.* Quæ linguæ sunt istæ, nisi gentiũ nationes? Micheas etiam propheta originem Christi declarat dicens, cùm eum super Israël dominaturum cognouit: *Et tu Bethlehem domus Ephrata, non es minima in millibus Iuda. Ex te mihi prodibit dominator Israël. Stabit & pascet gregem in virtute nominis Dei sui, & magnificabitur vsque ad terminos orbis terræ, & erit iste, pax.* Amos quoque propheta dicit: *Præpara in occursum Domini Dei tui Israël, quia ecce ego consummans tonitruum, & creans spiritum, & nuntians hominibus Christum suum.* Zacharias autem dixit: *Ecce rex tuus veniet tibi iustus & saluator, & adscendet super pullum asinæ, & potestas eius à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terræ.* Quæ prophetia, quomodo in Christo completa fuisset, Euangelia ipsa testantur.

Quòd Iudæi in Christum non erant credituri.

Moses

MOſes legiſlator pronunciat Iudæorum incredulitatem. *Erit* (inquit) *Iſraël vita tua pendens ante oculos tuos, & timebis die ac nocte, & non credes vitæ tuæ.* Vnde & Eſaias: *Domine, quis credet auditui noſtro? & brachium Domini cui reuelatum eſt? Et vidimus eum, & non erat aſpectus.* His verbis demonſtrat, quòd Iudæi Chriſtum videntes non receperunt. Quem quia neque credere, neque cognoſcere potuerunt, ſubiungit de excidio eorum dicens Hieremias ſic: *Aſcendite muros eius, & diſſipate: auferte propagines eius, quia non ſunt Domini. Præuaricatione præuaricata eſt in me domus Iuda, ait Dominus. Negauerunt me, & dixerunt: Non eſt ipſe: expectantes alium;* qui eſt *Antichriſtus.* Vnde Ieſus Chriſtus dicit: *Ego veni in nomine patris mei, & non recepiſtis me. Alius veniet in nomine ſuo, & recipietis eum.* Item Hieremias: *Sermo Domini factus eſt in opprobrium, & non receperunt adhuc.* Dauid autem dum gentes crederent, dixit: *Populus quem non cognoui, ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.* De Iudæis autem dicit: *Filij alieni mentiti ſunt mihi. Filij alieni inueterati ſunt, & claudicauerunt à ſemitis ſuis.*

Qui ſunt alieni? Certè Iudæi. Pro eo quòd ipſi in perfidia permanentes, ab æternæ vitæ præmiis abdicati ſunt. Quæ præmia nobis à Chriſto promittuntur. Ad hęc etiam Eſaias ait: *Audite audientes, & intelligite. Videte viſionem, & nolite cognoſcere. Excæca cor populi huius, & aures aggraua, & oculos claude: Ne fortè videant oculis ſuis, & auribus ſuis audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & ſanem illos.* Item alibi dicit: *Tota die extendi manus meas ad populum non credentem mihi: qui ambulant vias non bonas.* Hieremias ait: *Oculi ſunt illis, & non vident: aures ſunt eis, & non audient.* Et iterum: *Populo huic factum eſt cor inobediens & incredulum. Verbum enim meum proiecerũt, & ſapientia nulla eſt in eis.*

Quòd Chriſtus à Iudæis erat receſſurus propter eorum duritiam & incredulitatem.

HIeremias ex perſona Iudæorum dicit: *Tibi peccauimus, expectatio Iſraël, Saluator noſter. Quare ſicut extraneus factus es in terra? & quaſi viator declinans in nobis?* Ex his verbis accipitur, quia Chriſtus receſſurus erat à Iudæa. Item alibi: *Quare ſicut colonus futurus es in terra, citò receſſurus?* ſcilicet à Iudæa. Alibi etiam ex perſona Chriſti dicit idem Hieremias: *Quis dabit mihi in ſolitudine diuerſorium viatorum, & relinquam populum meum, & recedam ab eis? quia omnes adulteri ſunt, cœtus præuaricatorum, & extendunt linguam ſuam quaſi arcum mendacij & non veritatis.* Diuerſorium illud intellige, eccleſiam gentium, ad quam diuertit Chriſtus in ſolitudine, à Iudæa recedens.

Quòd Iudæi propter peccatum ſuum diſperſi ſunt per orbem.

ESaias diſperſionem Iudæorum ſic prænuntiat: *Ipſe redemit eos, & eleuauit cunctis diebus ſeculi. Ipſi autem ad iracundiam eum prouocauerunt, & reſpuerunt Spiritum ſanctum eius, & conuerſus eſt eis in inimicum, & ipſe debellauit eos.* Oſea propheta ſic dicit: *Væ eis, quia receſſerunt à me: vaſtabuntur, quia præuaricati ſunt in me. Ego redemi eos, & ipſi locuti ſunt contra me mendacia: & receſſerunt à me, & ego erudiui eos: & confortaui brachia eorum, & ipſi in me cogitationes mendacij cogitauerunt: reuerſi ſunt vt eſſent abſque veritate, facti ſunt quaſi arcus doloſus: abiecit eos Deus meus, quia non audierunt eum in nationibus.* Eſaias etiam dicit: *Propter ſcelus populi mei, percuſſus ſum. Dabo impios pro ſepultura eius.* Per Hieremiam Chriſtus in ſua paſſione ſic dicit: *Facta eſt mihi hæreditas mea, quaſi leo in ſylua: dedit nanque continuò vocem ſuam, & ideo odi eam. Et dixit: Congregamini omnes beſtiæ: venite, & properate ad deuorandum.* Venerunt enim beſtiæ agri, id eſt feroces principes gentium: & populi Iudęorum traditi ſunt illis ad deuorandum. Vnde ſubiunxit in perſona Chriſti: *Propter me exterminata eſt exterminio omnis terra eorum;* ſcilicet Iudæorum. Eſaias prænunciauit exterminium & diſperſionem Iudæorum, dicens: *Effudit Deus ſuper populum ſuum indignationem furoris ſui, & forte bellum, & combuſſit eum in circuitu, & non cognouit: & ſuccidit eum, & non intellexit.*

Quòd Hieruſalem propter Chriſtum diſperſa eſt.

PEr Hieremiam ſic prænunciat, dicens Dominus: *Abſcondite muros eius, & diſſipate. Auferte propagines eius, quia non ſunt Domini.* Eſaias etiam ait: *Et prouincia Iudæ concidit, quia linguæ eorum contra Dominum;* ſcilicet quando clamauerunt: Cru

cifige, crucifige. & quando dixerunt: Non habemus regem, nisi Cæsarem.

Dauid propheta etiam prędixit destructiones & calamitates Hierusalem propter Christum, sic: *Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributionem & in scandalum. Effunde super illos iram tuam, & indignatio tua comprehendat eos: fiat habitatio eorum deserta*; & in tabernaculis Iudæorum non sit qui habitet, tanquã ciuis in Hierusalem, vbi clamauerunt ipsi: Crucifige, crucifige. Item Daniel, post occisionem eorum, prædixit destructionem Hierusalem: *Muros Vrbis & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo*; id est, Romanus exercitus cum Vespasiano & Tito.

Quòd Iudæis à Deo repudiatis gentes vocandæ erant.

ESaias propheta sic dicit: *Omnes gentes congregatæ sunt simul, & collectæ sunt tribus.* Ecce foras eiicitur Israël, non habens oculos & aures & terrenas promissiones, & collegerunt se in vnum diuersitates gentium. Vbi scilicet illi cęcati & eiecti sunt, isti introierunt: & ad istos pertinet hæreditas, quæ illis fuerat repromissa.

Adiungit etiam Propheta: Quòd gentes in locum & sedem Iudæorum successuræ erant, dicens: *In diebus illis cantabunt canticum in terra Iuda, Vrbs fortitudinis nostræ Sion, Saluator ponet in ea muros & antemurale, aperiet portas, & ingredientur gentes, custodientes veritatem. Venient, & seruabunt pacem, & in Deo sperabunt, quia incuruabit, & vsq; ad terram destruet eam: vsq; ad puluerem cõculcabit eam pes pauperis, & gressus egenorum.*

His verbis intellige, humilitatem gentium successisse in sedem & locum, vnde superbia Iudęorum ceciderat. Vnde idem Esaias ad Iudæos exprobrandos dicit: *Dimittetur nomen & hæreditas vestra electis meis*; scilicet gentibus. Ipsi autem vos interficient, & seruos suos vocabunt vos alio nomine. Ille populus meus benedicetur super terram, benedicetur à Deo, amen. Et qui iurabit in terra, iurabit in Deo, amẽ. In terra, id est in carne Christi iurat: in qua quicunq; iurat, in Deo iurat.

Quòd Iudæi omnes, in fine mundi sunt credituri in Christo.

OSea propheta dicit: *In diebus multis sedebunt filij Israël sine rege, & sine principe, & sine altari, sine sacrificio.* Deinde subiungit: *Et postea reuertentur filij Israel, & inquirent Dominum Deum suum, & regem suum, & credent in Domino, in nouissimis diebus.* Malachias etiam ante finem mundi, Eliam dicit sic esse mittendum ad conuersionem Iudæorum: *Ecce ego mittam vobis prophetam Eliam antequàm veniat dies Domini, magnus & admirabilis, & conuertet corda patrum ad filios, & corda filiorum ad patres eorum.* Esaias dicit: *Tunc conuersi videbunt*; videlicet credent in Christo, atque intelligentes sanabuntur, & cognoscent omnia. Secundum hoc etiam dicit Hieremias: *In nouissimis dierum agnoscetis eam.* Sophonias etiam propheta ait: *Dabo vos in nomen & in laudem omnibus populis terræ, & conuertam captiuitatem vestram coram oculis vestris: dicit Dominus.* Ezechiel etiam dicit: *In nouissimis diebus inuitabo vos, & in nouissimo annorum veniam. Tollam vos de gentibus, & congregabo vos de vniuersis terris, & reducam vos in terram vestram, & effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos, & dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestri, & auferam cor lapideum de carne vestra, & faciam vt in præceptis meis ambuletis: & iudicia mea custodietis, & habitabitis in terra, quam dedi patribus vestris, & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum, & saluabo vos de vniuersis inquinamentis vestris.*

Quòd gentes prius, & Iudæi postea erant credituri.

VIdens Dauid quòd gentes præuenirent Iudæos in fide, sic dicit: *AEthiopia præueniet manus eius Deo*: id est, prius, quàm Iudæa, credet in Christum gentilitas, peccatis denigrata. Vnde Esaias ait: *Cùm plenitudo gentium prius introierit, tunc omnis populus saluus fiet.* Et in Deuteronomio scriptum est: *Eritis in caput, incredulus autem populus in caudam:* quia in nouissimis conuersi erunt Iudæi, mortuo prius Antichristo.

Explicit tractatus super omnes prophetias, quæ de Christo sunt.

Iam incipiunt omnia nomina Prophetarum & patrum veteris Testamenti, & de origine & patria eorũ, & de prædicatione & morte & sepultura eorũ, & primùm de Dauid.

DAuid rex & propheta, de genere Iuda, filius Iesse, natus in Bethlehem, à Domino vocatus in regnum, in triumphis gloriosus, promptus ad pœnitentiam pro peccatis, velox ad veniam. Qui leonem & vrsum sine gladio interfecit. Cithara sua immundum spiritum depulit. Gigantes expugnauit. annis quadraginta regnauit. Vixit autem sexaginta. Sepultus est in vrbe sua Bethlehem, quæ alio vocabulo dicitur Ephrata.

De Salomonis vita & morte & sepultura eius.

SAlomon vir gloriosissimus, omni sapientia plenus, thesauris & militia ornatus, Deo dilectus, rex in Hierusalem super duodecim tribus Israël, quadraginta annis regnauit. Sepultus est autem ad patres suos in Rama, id est in Bethlehem.

De Elia propheta; origo, vita & finis eius.

ELias Thesbites sacerdos, magnus propheta, habitator solitudinis, fide plenus, in sancta meditatione assiduus, tyrannos interfecit, virtutum signis effulsit. Triennio clausit à pluuia cœlum, & orante eo, rediit pluuia. Mulieris filium mortuum suscitauit. Eius virtute farina hydriæ non defecit. Vas olei perpetuo fonte manauit. Eius verbo, ignis de cœlo super sacrificium descendit. Eius verbo, duo principes quinquagenarij, cum suis militibus combusti sunt. Ipse Iordanem transiens cum melote sua fluuium interrupit, & siccis pedibus transiuit. Ipse in cœlum igneo curru raptus, ascendit.

Item de Elia propheta, quomodo venturus est.

ELias iterum venturus est, secundum Malachiam prophetam, in fine mundi, præcessurus Christum, eũ magnis prodigiis, virtutibusque signorum. Ita vt bellum gerat cum eo vel cum illo socio suo Enoch, qui cum eo venturus est: & occider Antichristus eos. Cadauera quoq; eorum in plateis insepulta iacebunt.

Deinde suscitata eorum corpora erunt à Domino, & regnum Antichristi plaga magna percutietur. Post hæc veniet Dominus, & interficiet Antichristum gladio oris sui, & eos qui adorauerunt eum: & regnabit Dominus cum omnibus Sanctis suis in gloria sempiterna, amen. Elias de tribu Aaron, eùm in vtero matris suæ esset in Galaad, Sobi pater eius somnium vidit, quod nascente Elia, viri candidis vtentes vestimentis inuoluebant eum candidis, & ei pro cibis ignem ad nutrimentum subministrabant. Prophetæ autem Hierusalem hoc somnium interpretantes, dixerunt patri eius: Ne timeas: erit enim natio eius lumen verbumq; scientiæ. ipse enim iudicabit Israël in gladio & igne.

De Elisæi prophetæ origine & vita & sepultura eius.

HElisæus propheta, interpretatur Dei mei salus. Helisæus, Eliæ discipulus, ex oppido Amælmahad, ex tribu Ruben natus est: cuius ortu, aurea vitula in Galgalis mugitum dedit. eademque vox personuit in Hierusalem. Tunc quidam propheta præsagium dixit: Hodie in Hierusalem natus est homo propheta, qui eorum destruet idololatriam. Helisæus, Eliæ spiritu gemino impletus, pluribus & maximis virtutum signis emicuit.

Helisæus Iordanem in transitu suo refrenatis vndis, diuisum flumen retrò conuertit. Helisæus aquas Ieticho, steriles ad fœcunditatem perduxit. Helisæus insultantes sibi pueros tradidit bestiis, quarum subitò sunt dentibus deuorati. Helisæus aquas sanguineas in mortem hostium Iudæorum discurrere fecit. Helisæus fœminam sterilem verbo fœcundat: cuius postea filium mortuum suscitauit. Amaritudinem ciborum temperat. Ex decem panibus hordeaciis centum viros saturauit, & fragmenta collegit. Naamã leprosum sanauit. Securim ferream de fundo Iordanis supernatare fecit. Hostem Syriæ excitate percussit. Incredulo principi mortem in Samaria prædixit. Hostium innumerabilem multitudinem dispersit. Mirabilem famem vnius diei spatio repulit. Cadauer hominis suscitauit.

Helisæi sepulchrum in vrbe Sebasta, vsque hodie venerabile apparet. Helisæus duplicem spiritum habuit Eliæ, & dupliciter miracula fecit. Elias viuẽs, Helisæus verò iam mortuus, mortuum suscitauit. Elias

famem & ſiccitatem intulit populo: Heliſæus autem vnius diei ſpatio, populum à fame incredibili liberauit.

De Eſaiæ prophetæ origine & vita, & ſepultura eius.

Eſaias filius Amos, qui interpretatur ſalus Domini. Amos propheta non eſt iſte quem patrem dicimus Eſaiæ: ſed eſt alius vir, eodem nomine nuncupatus. Amos enim propheta natus eſt de genere paſtorum, de oppido Hiechuæ.

Pater verò Eſaiæ, nomine Amos, vir nobilis fuit in Hieruſalem. Iſte vir fuit magnæ ſanctitatis. Eſaias ſemper nudo corpore & nudis pedibus iuſſu Domini conuerſabatur, in conuentu populi. Eſaiæ oraculo, rex Ezechias ſpatium 15 annorum à Domino obtinuit ad vitam, cùm iam eſſet moriturus.

Manaſſes corpus Eſaię, ſerra ligneâ per mediam lineam corporis ſecari præcepit. Narrant Iudæi cauſam quare occiſus eſt Eſaias; Primò, quia appellauit eos populum Sodomorum & principes Gomorrhæ; Altera cauſa fuit, quia cùm dixiſſet Dominus ad Moſen: *Non poteris videre faciem meam.* Eſaias dicere auſus eſt; *Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum.* Sepulchrum Eſaiæ eſt ſub quercu Ioel, ſecus decurſus aquarum.

De Hieremiæ prophetæ origine & vita, & ſepultura eius.

Hieremias ex tribu ſacerdotali, natus in vico qui dicitur Anatat, qui eſt tribus miliaribus ab Hieruſalem. Hieremias, ſacerdos in Iudęa poſitus, Propheta in gentibus conſecratus, antè quàm plaſmaretur, in terra eſt agnitus, & vt virgo permaneret, admonitus.

Hieremias puer cœpit prædicare, arguens populum in delictis, & hortans ad pœnitentiam. Ipſe autem à perfidæ plebis crudelitate frequenter afficitur, ligatur, & in carcerem mittitur. Proiicitur in lacum. Catenis cingitur. Ad vltimum autem in Ægypto apud Taphias à populo lapidatur: ſepultus eſt in loco, vbi Pharao rex Ægypti habitabat. Quia verò Ægyptij eius precibus à ſerpentibus fuerant liberati, ſepulchrum eius apud eos in magna veneratione tenetur.

De Ezechielis prophetæ origine & vita, & ſepultura eius.

Ezechiel interpretatur fortitudo Dei, filius fuit Buzi, qui interpretatur deſpectus. Ezechiel ſacerdos, filius Buzi, genitus in terra Suſa, in typo Chriſti, filius hominis nuncupatur.

Ezechiel captiuus cum rege ſuo Ioachim in Babyloniam ductus ad concaptiuos ſuos, in Babylonia prophetauit, corripiens eorum offenſiones, & zelo Dei motus, cuncta eorum crimina & turpitudines arguens. Quem populus Iſraël dolo interfecit, pro eo quòd ſeueritate vel authoritate pontificali, ab eo corriperentur ob ſacrilegij impietatem. Sepultus eſt à populo, in agro Maurim, in ſepulchro Sem, filij Noë, & filij Sem, nomine Arphaxad. Tūc erat quinta ætas mundi.

De Danielis prophetæ origine & vita, & ſepultura eius.

Daniel propheta interpretatur iudicium Dei, aut vir deſideriorum vel amabilis. Daniel de tribu Iuda, genere nobilis, de proſapia regum & ſacerdotum. Ipſe puer, cum rege Ioachim, cum tribus pueris in Babylonem tranſlatus eſt, & princeps omnium Chaldæorum effectus eſt. Vir glorioſus & aſpectu decorus, mente humilis, corpore caſtus, perfectus in fide, cognitor ſecretorū, præſcius futurorum.

De Abdiæ prophetæ origine & vita, & ſepultura eius.

Abdias propheta Solonitis, de ciuitate Eliæ, Solomon regi prędixit, quòd per mulierem à mandatis Domini declinaret. Sepultus eſt Abdias iuxta quercum in Silo.

Aggęi prophetæ origo & vita, & ſepultura eius.

Aggęus propheta, natus eſt in Samaria. Iſte eſt ille qui ad Hieroboam vitulos immolantem, miſſus, à Domino venit, eumque arguit immolantem. Alius autem propheta iuſſus ei in prædicatione tunc aſſiſtere, nō aſtitit illi. Quem ad propria reuertentem leo ſtrangulauit, quia ſocium fefellerat. Aggęus autem obiit, & ſepultus eſt in Bethlehem.

De Tobiæ prophetæ origine & vita, & ſepultura eius.

Tobias propheta interpretatur bona Dei, filiꝰ Ananię, de tribu Nephtalim, in

in ciuitate Chial, in regione Galilææ. Iste captus à Salmanassar, exulauit in Niniue, qui per omnia iustus omnia sua captiuis & pauperibus erogauit, mortuos assiduè se-
* peliuit. casu à stercore hirundinis cæcatus est, & tādem à Domino visum recepit post decem annos; & diuitias adeptus est à Domino. Sepultus est in Niniue ciuitate.

De tribus pueris Anania, Azaria, Misaël, & de vita & morte eorum.

TRes pueri, stirpe regia clari, memoria gloriosi, scientia eruditi, fide pares, extinxerunt camini ardentis flammas & incendia. In medio ignis Deo hymnum cantauerunt. Sepulti sunt simul sub vno specu, in Babylonia. Ipsi pueri in Hebræo vocati fuerant, Ananias, Azarias, Misaël. Sed Nabuchodonosor postea eos nominauit, Sidrac, Misac, & Abdenago, quod est interpretatum laudabilis, gloriosus, & victor regnorum.

De Esdra propheta, & vita & sepultura eius.

ESdras sacerdos Dei & propheta, interpretatur ædificatio Hierusalem: quidam dixerunt eum Malachiam, id est Angelum Dei. Iste sacræ scripturæ restaurauit historias, alter lator legis post Mosen. Ipse namq; post captiuitatem, legem à gentibus Chaldæorum cōbustam renouauit: Hebraicarum literarum elemēta inuenit. & scribere suos à dextra in sinistrā docuit, quia prius antè & retrò sicut oratores scribebant. Ipse reduxit Israël, & reædificari fecit Hierusalem. Ibiq; sepultus est ipse.

De Zorobabel, & Nehemiæ prophetæ origine, & vita & sepultura eius.

ZOrobabel & Nehemias de tribu Iuda, & prophetæ & sacerdotes Dei, sub Dario rege Persarum filio Hystaspis, templum Domini reædificant, muros Hierusalem extruunt, atque Israël ad pristinum statum reducunt; cultum quoque religionis, iusq; sacerdotum restituunt. Ipsi etiam in Hierusalem sepulti, requiescunt.

De regina Hester origine & vita, & sepultura eius.

HEster regina, quæ interpretatur liberatrix populi sui Israel, filia fratris Mardochæi, captiua de Hierusalem in vrbem Susin translata est: & ob suam formositatem cōnubiis regis Persarum, nomine Assueri, copulata est. Ipsa se morti obtulit, vt populum à morte liberaret: & Aman ducem, populum Domini perdere volēten, ex præcepto regis crucifixit: & populum à morte & à seruitute eripuit. Sepulta est in Susi, vrbe Medorū, in qua & ipsa regnauit.

De viduæ Iudith origine & vita, & sepultura eius.

IVdith, interpretatur laudans. Interpretatur etiam vidua. Iudith vidua, filia Merari, de tribu Simeon, magnanimis, in gloria virorum virtute præstantior. Ipsa pro salute populi, morti se obtulit, nec furorē regum trepidauit. Nam principem Holofernem dormientem necauit, saluoq; pudore, suis ciuibus triumphum & caput ipsius principis reportauit. Vixit annis 105. Sepulta est in spelunca viri sui Manasse, in ciuitate Napulia, quæ est in tribu Iuda, inter Dothin & Balim.

De Zachariæ filij Barachiæ origine & vita & sepultura eorum.

ZAcharias filius Barachiæ, interpretatur memoria Domini. Iste fuit propheta atq; sacerdos, filius Ioiadæ sacerdotis, qui cognominatus est Barachias, quem populus, ex imperio regis Iudæ Ioas congregatus, lapidauit inter templum & altare. Quem sublatum sacerdotes sepelierunt in Hierusalem.

De Machabæorum origine & vita, & sepultura eorum.

MAchabæus interpretatur nobilis vel triumphans. Ipsi Machabæi filij Matathiæ fuerunt quinque, Ioannes, Simon, Iudas Machabæus, Eleazar, & Ionathas. Machabæi isti, quot triumphos gesserint aduersus gentem Persarum, & de circumfinitimis nationibus, & quomodo pro legis obseruantia sint occisi, manifesta narrat historia.

Verba authoris.

EXplicat interpretatio nominum omnium prophetarum siue patrum veteris Testamenti, secundum Isidorum etymologiarum, authore magistro Gotfrido Viterbiense. Incipiunt autem nomina omnium patrum noui Testamenti. Et de vita & origine, & prædicatione eorum omnium patrum, tam noui quàm veteris Testamenti.

PARTIS DECIMÆTERTIÆ
FINIS.

NOVVM TESTAMENTVM.

De Zacharia & Elizabethæ origine & vita & sepultura eorum.

Acharias & Elisabeth, interpretantur iusti, testante Luca Euangelista, qui dicit: *In diebus Herodis regis Iudæ, sacerdos nomine Zacharias & vxor eius Elisabeth de filiis Aaron: & erant* (inquit) *ambo iusti ante Deum.* Isti in iuuentute steriles, in senectute verò fœcundi, ambo requiescunt in Hierusalem.

De Ioannis Baptistæ origine & vita: & mors eius.

IOannes Baptista, filius Zachariæ ex tribu Leui ortus in Hierusalem, Angelo nunciante conceptus: Christi prænuncius, præco iudicis, propheta altissimi, vox verbi, amicus sponsi, testis Domini, lucerna luminis, terminus prophetarum, baptismatis initium. Qui prænuntiatus vocem patris abstulit. Nondum natus Christum prophetauit. Salutauit Dominum in vtero. In columba cognouit, Iesum in deserto digito monstrauit. Cuius vestimentum lanugo camelorum fuit, habitatio eremus. Victus eius mel, & locusta. Qui dum Herodi prohiberet fraternum violare coniugium, in carcere mancipatur: caput eius Herodias filia regis, pro ludi sui præmio à patre poposcit, & ebrius pater assensit, & illa illud matri suæ præsentauit. Sepultus est in Sebasta oppido Palæstinæ, quæ olim Samariæ vocabatur: quam Herodes filius Antipatris ad honorem Augusti Cæsaris, Augustam Græco sermone vocauit.

De Mariæ virginis origine & vita: & finis eius.

MAria quæ interpretatur stella maris, vel domina, vel illuminatrix, vel clara significat ecclesiam, stirps Dauid, virga Iesse, hortus conclusus, fons signatus, mater Domini, templum Dei, hospitium Spiritus sancti. Virgo sancta, virgo perfecta, virgo ante partum, & in partu, & post partum. Salutationem ab Angelo accepit: quæ conceptionis mysterium non agnoscit, partus qualitatem inquirit, & contra legem naturæ fideliter credidit. Quam Dominus virginē, virgini discipulo commendauit, vt ipsi mater haberet vitę comitem: quem filium nouerat integritatis, vt eam custodiret. Quidam eam corporalem necem passam asserunt ab hac vita migrasse, pro eo quod iustus Simeon dixerit ei; *Et tuam ipsius animam gladius pertransibit.* Dubium tamen est, si hoc gladio materiali dixerit, an pro verbo Dei valido, & acutiore omni gladio. Specialiter autem nulla docet historia, beatam Mariam gladio fuisse peremptam, quia nec obitum eius vspiam legimus; quum tamen eius reperiatur sepulchrum.

De Simonis Petri origine & vita & finis eius.

SImon, obediens interpretatur, eo quòd obediens fuit Domino, dicenti: *Venite post me, faciam vos piscatores hominum.* Petrus interpretatur, agnoscens: eo quòd agnouit, dicēs: *Tu es Christus filius Dei viui.* Petrus ortus in vico Bethsaida, prouincia verò Galilæa, quæ est iuxta stagnum Genezareth, qui prius vocatus est Bariona. Petrus firmamentum petræ in Ecclesia est; Cephas, caput Ecclesiæ est. Petrus Apostolorum princeps est: primus confessor Dei & discipulus est. Pastor humani generis. Clauiger æthereus, Christi amator, Christi & negator. Confitendo laudatur, præsumendo elatus, negando lapsus, lachrymando purificatus. Confessione probatus, passione coronatus. hic in Ponto & Cappadocia, Galatia, Bithynia, Asia, atque Italia, Euangelium prædicauit, & talium virtutum signis effulsit. Mare pedibus gradiendo calcauit: præteriens, mortuos vmbra sua resuscitauit. Claudis gressum restituit: paralyticis membra reparauit. Viduam defunctam, Dorcam, id est Tabitham, mortuam suscitauit. Ananiam & Sapphiram terræ deglutiēri tradidit. Simonem Magum cœlum ascendentem ad terram collisit. Antiochiæ 8, & Romæ 25 annis tenuit pontificatum, anno 36 post passionem Christi, à Nerone crucifixus est,

eſt, poſito capite deorſum. Sepultus eſt Romæ in Vaticano, ſecus viam triumphalem, tertio lapide ab Vrbe, ad Orientalem plagam, tertio calendas Iulias.

De Pauli apoſtoli origine & vita, & finis eius.

PAulus interpretatur mirabilis. Paulus, qui prior Saulus, angelus gentium, aduocatus Iudæorum; à Chriſto de cœlo vocatus, in terra proſtratus, oculatus, erat cæcus & cecidit. Cæcatus vidit, atque ſurrexit. Perſecutor Eccleſiæ, vas electionis factus eſt. Ex lupo ouis. Vocatione inter Apoſtolos nouiſſimus, prædicatione primus & ſummus. Gamalielis, in lege diſcipulus. Euangelij præco. Cuius patria in Iudæa fuit: genus eius de tribu Beniamin. In ſecundo anno poſt aſcenſionem Domini baptizatus, dignitatē meruit apoſtolatus: & inter cæteros verbi Dei gloriam latius omnibus ſeminauit, & Euangelicam doctrinam ſua prædicatione compleuit: incipiens enim à Hieroſolymis vſque ad Illyricum, & per Italiam, Hiſpaniam vſque proceſſit, & nomen Chriſti multis adaperuit gentibus, quibus non fuerat declaratum.

Pauli miracula iſta ſunt: Raptus tertium cœlum cōſcendit. Spiritum pythonis obmuteſcere fecit. Adoleſcentem mortuum ſuſcitauit. Magū cęcitate percuſſit. Claudo proprium donauit inceſſum. Viperæ in ſeipſo morſum non timuit, ſed viperā in igne combuſſit: patrem Publij à febrib. oratione ſanauit: pro Chriſti nomine paſſus eſt, famem, ſitim, frigus, & nuditatem, die & nocte, in profundo maris fuit. Rabiē pertulit ferarum: multa verbera: carceris ſæpe tormenta, catenas, vincula: ligatus, à Iudęis traditus: à gentibus lapidatur ad mortem. In ſporta dimittitur per murum. Virgis cęditur. In carcere vinctus, facto terræmotu, reſoluitur. Tandem à Nerone gladio decollatur. Eodem die quoque Petrus eſt crucifixus, tertio calendas Iulij. Sepultus eſt Romæ via Hoſtienſi, anno 36, poſt paſſionem Domini; tertio ab Vrbe miliario, contra Orientalem plagam.

De Andreæ origine & vita, & finis eius.

ANdreas Græcum nomen eſt, interpretatur decorus, primus vel ſecundus inter diſcipulos. Iſte in ſorte prædicationis, Scythiam atque Achaiam accepit. In qua etia poſt multa miracula, cruce ſuſpenſus obiit, vndecimo calen. Decembris.

De Iacobi apoſtoli fratris Domini origine & vita, & finis eius.

IAcobus interpretatur ſupplantator, filius Zebedæi, frater Ioannis, quartus in ordine. Duodecim tribubus quæ ſunt in diſperſione gentium, ſcripſit. Atq; Hiſpaniæ, & Occidentalibus gentibus Euangelium prædicauit. Et in occaſu mundi lucem prædicationis infudit. Ipſe ab Herode tetrarcha gladio cæſus, occubuit, octauo calendas Auguſti. Sepultus in arce Marmarica.

De Ioannis apoſtoli & euangeliſtæ origine & vita, & finis eius.

IOannes, interpretatur gratia Dei. Ioannes figuratur aquila, quia præ cæteris altius volando, in Euangelij prædicatione cōſcendit. Ipſe eſt filius Zebedæi, frater Iacobi. Virgo à Deo electus, & præ aliis dilectus: qui de pectore Chriſti, vbi recubuit, Euāgelij fontem potauit, & quaſi vnus de paradiſi fluminibus, verbi Dei gratiam in orbe diffudit: cui mater Chriſti, quaſi alteri filio commiſſa fuit.

Hic in inſula Patmos relegatus, ſcripſit Apocalypſin. Occiſo autem imperatore Domitiano, ſolutus eſt, & iuit in Epheſum, ibiq; Euangelium nouiſſimus edidit. Cuius miracula hæc ſunt:

Virgas ſylueſtres in aurum mutauit. Lapides de littore collectos, in gemmas conuertit. Item alias gēmas confractas & contritas, in propriam formam reſtituit. Et matronam viduam, ad preces populi ſuſcitauit. Iuuenem mortuum, reddidit rediuiuum. Venenum abſque periculo bibit, & iuuenē eodem veneno mortuum ſuſcitauit. Anno ſexageſimo ſeptimo poſt paſſionem Domini, tumulum (fratribus vale dicto) intrauit, & tanquam in lecto facta oratione quieuit. Vnde quidam eum non mortuum aſſerūt, ſed in ſepulchro viuum requieſcere & dormire affirmant: pro eo quòd terra ipſius tumuli ſcaturiens, & ſe commouens, ſemper ad ſuperna conſcendat, & in ſuperficies ſepulturæ ſe moueat, & puluis quaſi flatum intus quieſcentis, ſemper ebullit. Vixit annis octuaginta nouem. Requieuit autem apud Epheſum, ſexto calendas Ianuarij.

De origine Philippi, apostoli Christi, & vita & finis eius.

Philippus interpretatur os lampadis. Ortus à Bethsaida ciuitate, vnde & Petrus fuit. Gallis iuxta mare Oceanum prędicauit Christum. Ipse Hierapoli vrbe Phrygiæ crucifixus & lapidatus, obiit: ibiq; cum filiabus suis sepultus est. Obiit tertio calendas Maij.

De origine Thomæ, apostoli Christi, & vita & finis eius.

Thomas interpretatur abyssus, Didymus, id est dubius. Thomas Euangelium Christi prædicauit Parthis, Medis, & Persis, Hircanis, Bactrianis, & Indis, tenens Orientalem plagam. Lanceis transfixus. Mortuus est in Calamia ciuitate Indię, vbi cum honore est sepultus, duodecimo calendas Ianuarij.

De origine Bartholomæi, apostoli Christi, & vita & finis. eius.

Bartholomæus interpretatur aquæ suspendentis. Bartholomæus nomen habet ex lingua Syria, scilicet Lycaonia. In sorte prædicationis apud Iudæos, euangelium Matthæi in linguam eorum conuertit. In vltimo, in Albana vrbe maioris Indiæ, viuus excoriatus est à barbaris, & iussu regis Astyagis decollatus: sicque terræ conditus est. Eius autem passio est nono calendas Septembris.

De origine Matthæi, apostoli & euangelistæ Christi, & vita & finis eius.

Matthæus apostolus & euangelista, cognominatus Leui, primùm in Iudæa euangelizat, postea in Macedonia prædicat: & passus in Perside, requieuit in montibus pastorum, vndecimo calendas Octobris.

De origine Iacobi Alphæi, apostoli Christi; & vita & finis eius.

Iacobus Alphæus interpretatur iustus vel excelsus. Ipse Hierosolymorum episcopus primus, cognomine iustus, sororis matris Domini filius: vnde dicitur, frater Domini. Qui etiam tantæ virtutis fuit, vt populi fimbriam vestimenti sui certatim tangerent. Ipse à Iudæis præcipitatus, lapidatus est, & iuxta templum sepultus. Iosephus eum dicit tantæ sanctitatis fuisse, vt propter eum Hierosolyma sit destructa. Eius natalitium est in calendis Maij.

De Iuda, apostolo Christi, fratre Iacobi, & vita & finis eius.

Iudas Iacobi interpretatur Iustus. Ipse fuit frater Iacobi, & in Mesopotamia atque in Ponto euangelizauit, & gentes indomitas, quasi belluas, suo dogmate instruxit. Sepultus est in vrbe Armeniæ, nomine Eriton, quinto calẽdas Nouembris.

De Matthia apostolo, & vita & finis eius.

Matthias vnus de septuaginta discipulis fuit: sed pro Iuda Iscariote, factus vnus ex duodecim: prædicauit in Iudæa. Natale eius est sexto calendas Martij.

De Simone apostolo Christi.

Simon Zelotes interpretatur Chananęus, vel possessio, vel possidens. Iste creditur esse pat Petri in cognitione, & similis honore. Ipse in Ægypto obtinuit principatum, & post Iacobum Iustum tenuit cathedram Hierosolymorum. Post annos autem eius triginta, sub Traiano imperatore, sustinuit martyrium crucis. Requiescit in Bosporo. Natale eius est quinto calendas Nouembris.

De Luca Euangelista, apostolo Christi, & vita & finis eius.

Lucas Euangelista, interpretatur medicus, siue lucens. Natione Syrus, arte medicus, eloquio Græco eruditus. Quem dicunt aliqui fuisse proselytum, & literas Hebraicas ignorasse. Pauli fuit discipulus, & indiuiduus comes peregrinationis eius. Obiit 74 vitæ suæ anno. Sepultus est in Bethania quindecimo calendas Nouembris. Cuius ossa translata sunt in Constantinopolim, tempore Constantini Imperatoris.

De Marco Euangelista & apostolo Christi; & vita & finis eius.

Marcus Euangelista interpretatur excelsus. Ipse in baptismo, filius Petri fuit, & discipulus. Cuius Euangelium nonnulli

nulli à Petro dictatum dicunt. Ipſe ſibi pollicem dicitur abſcidiſſe, ne in poſterum ad ſacerdotium promoueretur. Marcus tamen, primus tenuit cathedram Alexandrię, primusq́; eccleſias Ægyptiorum fundauit. Mortuus eſt octauo anno Neronis. Inquiete ſepultus, ſeptimo calendas Maij.

De Barnaba, apoſtolo Chriſti, & vita & finis eius.

Barnabas, prius dictus erat Ioſeph, & interpretatur fidelis. Natus ex Cypro ciuitate, quæ à Cyro rege Perſarum condita eſt. Cum Paulo tenuit apoſtolatum. deinde ſciunctus à Paulo, opus prædicationis exercuit. Cuius natale eſt Idus Iunij.

De Timotheo, diſcipulo Pauli apoſtoli: & vita & finis eius.

Timotheus epiſcopus ſanctus, diſcipulus Pauli, & ſpiritualis eius filius. Quē puerum ſecum idem Paulus aſſumpſit. Ipſe pudicus & virgo permanſit. Natus fuit de ciuitate Lyſtrenſium. Sepultus eſt apud Epheſum, in loco qui vocatur Pion, vndecimo calendas Septembris.

De Tito diſcipulo Pauli apoſtoli Chriſti, & vita & finis eius.

Titus Pauli diſcipulus, & in baptiſmo ſpiritualis filius, natione Græcus: ex gentibus ſolus à Paulo circunciſus poſt Euangelium: qui ad deſtruendas aras Cretenſium, & ad eccleſias ædificandas ab apoſtolo relictus, ibidem in pace ſepultus eſt.

Verba authoris.

Excurſis hactenus omnibus hiſtoriis Hebræorum & Aſſyriorum, Medorum, & Perſarum, & Alexandrinorum, & Ægyptiorum, & Antiochorum, & Macedonum, & Græcorum, & Aphrorum, & Francorum, & Romanorum: quia iam ad tempora natiuitatis Chriſti peruenimus, qui eſt Rex regum & Dominus dominantium, ad eius hiſtoriam ſtylum vertamus, à Ioanne Baptiſta incipientes, à quo ſumit principium nouum Teſtamentum.

De Ioanne Baptiſta.

Aduentum Chriſti lego præueniſſe Ioannem,
Cuius erat baptiſma prius Iordanis in amne,
Maximus in cunctis vatibus ille fuit.
Vox clamantis erat, præceſſit & ordine verbum,
Chriſtus erat verbum, veniens à Patre ſupernum,
Qui ſub voce ſui notus in orbe fuit.
Vox ea teſtis erat, digito monſtrauerat agnum,
Baptizauit eum pro mundi ſorde lauandum,
Dixit & eſſe Deum, quando lauabat eum.
*Quantus erat vates ſuus * cognoſcere verum,*
Nullus erat maior inter natos mulierum,
Teſtis ei Deus eſt, vt ſacra ſcripta ferunt.
Eſtq́; ſacerdotus natus, quondam Zachariæ,
Eliſabeth mater fuerat cognata Mariæ,
Sydus erat, veniens lucifer ante diem.
Incolit arbuſta deſerta, calore peruſta,
Vita fit anguſta, cibat hunc mel, ſiue locuſta,
Aſperior Zona membra beata domat.
Vinaq́; non nouit, terrena relinquere vouit,
Omne nephas odit, bona prædicat, atra remouit,
Prædicat Herodi: ſed iugulatur ob id.
Inuidiaq́; Dei, comburunt corpus Hebræi,
Et quaſi morte rei cineres ſpargunt Phariſæi,
Ne modò diſcipuli conſamulentur ei.
At caput in diſco tenuit pòſt filia regis,
Hoc dat Herodiadi matri, quæ crimen adegit,
Triſtis adeſt genitor dum caput illa vehit.
Pòſt caput hoc ſacrum, celebri conclaue ſeratum,
Atque reſeruatum, per ſecula fit veneratum,
Regibus & populis ſpes valitura datum.

Qualiter inuentum fuit caput Ioannis Baptiſtæ.

Hoc caput Alpinus Pipini tempore regis,
Fur monachus Hieroſolymis furtiuus abegit,
Clamq́; pera clauſum, trans maris alta vehit.
Ad loca fortè venit, vbi ſunt noua bella patrata,
Pipini gladiis ſunt millia multa necata,
Rex ibi victor erat, nec ſine clade data.
Occiſi ſunt nanque ſui proceres duodeni,
Quos in eccleſia monachus tunc cernere venit,
In feretris poſitos curia tota gemit,
Stante procul monacho, ſurgunt a morte necati,
Et caput abſconſum rapiunt, dignè venerati,
Clamantes pariter, quis velit iſta pati?
Cur latitat magni caput hoc inſigne Ioannes,
Qui tribuit nobis vitam, de morte vocandis?
Exeat ante Deum, nos veneremur eum.
Vidit & obſtupuit rex, totaq́; pompa ſuorum,
Abſtulit a monacho caput inclyta turma virorum,
Cantica lætitiæ dant roboante choro.
Rexq́; ducesq́; ſimul, quorum caro ſana reuixit,
Ædificant mox eccleſiam pro nomine Chriſti,
Qua poſuère ſacrum relligione caput.
Decreuêre duces omnes inibi monachari,
Et ſacrum caput hoc ibi perpetuò venerari,
Theſauros & agros omnia caſtra dari.

Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abraham, verſificè.

Geſta noui Teſtamenti per carmina promam,
Qualis, & vnde tonat Chriſti generatio, ponam,
Sicut in eccleſia pagina ſacra ſonat.
Ex Abraham datus eſt Iſaac, de quo patre natus,
Iacob, & hinc Iudas, cum fratribus eſt generatus,
Iudas de Thamar, dat Phares atque Zaram,
Datq́; Zaram Eſrom, Aram generatur ab Eſrom,
Ex Aram fuit Aminadab, quo ſemine Naaſon,

Quem genuit Salmon, gignit & ille Booz.
Datq́, Booz, Obeth, de quo Iesse generatur,
De Iesse David rex atque Propheta creatur,
Ex David Salomon, qui genuit Roboam.
De Roboam venit Abias ille Iosaphat,
Qui genuit Ioram, quo patre creatur Osias,
Et post eum natus est Ioachimq́, datus.
Qui genuit Achas, de quo datus est Ezechias,
Qui genuit Manassem, quo natus Amon, dat Osia,
Quem Iechoniam post genuisse scias.
Qui Iechonias migrans prius in Babylonem,
Gignit Salathiel captiuus ea regione,
Natus Salathiel post gignit Zorobabel.
Zorobabel dedit Eliachim, de quo venit Azor,
Nascitur ex Azor, vir ductus nomine Sadoch,
Ex Sadoch Achim, posteritate venit.
Ex Achim Eliud, de quo datus est Eleazar,
Natus & Eleazar suscepit in ordine Mathan,
Ex Mathan Iacob, connumeratur ad hoc.
De Iacob Ioseph, cuius fit sponsa Maria,
Qua peperit Christum, genitum de Patre sophia,
Cui refero laudes mente fauente pia.

De patre & matre Mariæ virginis, & de ipsius natiuitate, secundum librum de infantia Saluatoris.

Ordine mirifico diuinitus orta Maria,
Quomodo concepit virgo, peperitq́, sophiam,
Scribere me recta, det Deus ipse via.
Anna fuit Mater, Ioachim narro genitorem,
Tempore longæuo fuerant ambo sine prole,
Anna fuit sterilis, tristis uterq́, dolet.
Et quia prole carent, plus despiciuntur vbiq́,
Quotquot sunt homines, dant probra frequēter vtriq́,
Tristitia cordis semper vterq́, liquet.
In templo vir & vxor erant seruire libenter,
Expulit hos Simeon, custos templi violenter,
A facie Domini cedite, dixit eis,
Spernit (ait) steriles Dominus, ventres sine fructu,
Audit & erubuit mulier, plenissima luctu,
Flente simul Ioachim, sic vir & vxor abit.
Arua petens Ioachim, commotus ab vrbe recedit,
Qua propriè pascuntur oues, qua lactis & hœdi,
Pauperibus Domini tunc alimenta dedit.
Anna domi, sponsusq́, foris pro sorte moratur,
Illa domi, Ioachim ruri, gemit atq́, precatur,
Visitet vt sterilem cœlitus ille pater.
Spreuerat ancilla dominam, dixitq́, frequenter,
Contemnit Dominus te, spreueruntq́, parentes,
Non eris obsequiis amodo digna meis.

Angelus Gabriel annunciat Annæ natiuitatem virginis Mariæ, secundum librum infantiæ Saluatoris.

Anna sui dum pomœrij sub flore sederet,
Passeris ex nido pullos rutilare videret,
Mœsta satis loquitur, tristia verba ferens.
Me, miseram solam sterilem fecit Deus, inquit,
Nec minimas plasmator aues sine prole relinquit,
Ah Pater è cœlis, rex miserere mei.
Trade mihi sobolem, sterilis depelle pudorem,
Non mihi sed tibi, da mirande creator honorem,
Prolem quam dederis, spondeo ferre tibi.
Si dabis optatum semen, tibi confero natum,
In templo seruire tuo, tibi sanctificatum,
Cùm dederis natum, mox tibi reddo datum.
Angelus è cœlis Gabriel dicit mulieri;
Fœmina quod quæris, Domino donante mereris,
Indicius veris quam citò mater eris.
Filia nanq́, pia, tibi fit, dicenda Maria,
Virgo Deum pariet, qui dicitur alma sophia,
Nomine Messias, spes bona, vita, via.
Sicut & vxori, sic Angelus ipse marito,
Dixit, & adiecit, sponsam properanter adito,
Fiat vt in Domino filia vestra citò.
Currit ad hæc Ioachim, nihilominus Anna cucurrit
Cursibus oppositis currunt, spes optima surgit,
In mediis campis narrat vterq́, sibi.
Sic vidi, sic audiui, spes nostra reuixit,
Filia fit nobis cœlesti numine, dixit,
Spernere rem noli, suscipe iussa poli.
Vade marite, greges nostros velut antè reserua,
Sic ego pergo domum. Domini cognoscere verba,
Cum partus veniet, tempus & acta scies.

Maria virgo nascitur, filia Annæ & Ioachim.

Tempore quo placuit Domino, parit Anna puellam,
Nata maris stella, regina Maria nouella,
In templo Domini nocte dieq́, fuit.
Vbere lactari didicit, tandemq́, cibari,
Creuit, & a cunctis meruit vehementer amari,
Moribus & specie dignior, absque pari.
Mos erat, in templo teneras seruire puellas,
Quas sibi lege sua cum religione reseruant,
Erudiuntq́, satis, nectere fila sacris.
Iussa Dei, legemq́, Dei, discunt meditari,
Vela Dei, vestesq́, Dei discunt operari,
Hæc data virginibus, sunt sibi sorte pari.
Stella maris, didicisse magis prædicta meretur,
Sanctior his, & doctior his, reuerenter habetur,
Omne tulit secum, virgo Maria decus.
Sæpius his orat, magis his deuota laborat,
Fletibus implorat lachrymas altaris adorans,
Viuere quod valeat virginitate bona.
Psallere cùm nouit, puerilia facta remouit,
Primaq́, virgineo se viuere corpore vouit,
Hoc sibi propositum, clam tenet ipsa domi.

Maria virgo desponsata Ioseph, non vult maritari.

Post annos tredecim, lex intulit esse necesse,
Nubat vt expresse, quia tempore nubilis esset,
Viuere coniugio cogitur ipsa suo.
Quisq́, sacerdotum iubet illam soluere votum,
Cum tamen hoc votum fuerit soli sibi notum,
Renuuit in totum ferre puella iocum.
Dicit ei mater; Paries sub virginitate,
Filius a Patre tibi fit, Deus ex deitate,
Dixit enim Gabriel; Tu sibi sola places.
Pluribus oblatis, nullum tulit illa maritum,
Turba sacerdotum diiudicat illud iniquum,
Quod satis oblatum spreuerat ipsa virum.

Indicio

Iudicio Domini petit hoc synagoga requiri,
Coniugio cuius, iam debeat illa potiri,
Cuius & in thalamum sit tribuenda viri.
Sorte ferente Dei, signum fit ab æthere cœli,
In scapulis Ioseph tunc alba columba resedit,
Hanc & ei sponsam stans synagoga dedit.
Iratus Ioseph, dictis omnino rebellat,
Tollite (dixit) eam, quia sponsam nolo puellam,
Cernite, nam senui, non placet illa mihi.
Cœtus ait; tribuit sponsam tibi diua potestas,
Si contemnis eam cœli grauis vltio restat,
Plenaq́ supplicijs pœna ferenda tibi.
Territus his monitis, timuit, sponsamq́ recepit.
Nec tamen hic illi thalamo coniunctus adhæsit,
Casta reseruari iussa puella fuit.

Missus est Gabriel angelus ad Mariam virginem desponsatam Ioseph.

Mos fuit Hebræis sponsæ nouiter sociatæ,
Ante duos menses non tangere virginitatem,
In quibus & Domino reddere vota placet.
Sponsa fit interea thalami sub tegmine clausa,
Sic, vt ei nulla persona, loqui foret ausa,
Donec sortiri debeat acta viri.
Quumq́ per ancillas seruanda recluditur illa,
Aggreditur Ioseph aliam pro tempore villam,
Qua voluit fabricis ligna parare suis.
Quæ sint ancillæ proponam nomina recta,
Sephora, Susanna, Fazahel, Babenq́, Rebecca,
His custodita virgo manebat ita.
Dum sedet in thalamis conclusa Maria fidelis,
Suscipit à cœlis verbum sancti Gabrielis,
Voce salutantis, Angelus inquit ei:
Gratia plena tibi salue benedicta Maria,
Concipies parietq́ Deum de Patre sophiam;
Audit, & expauit lumine, Virgo pia.
Nescio Virgo virum (dixit) dic, vnde fit istud?
Ne timeas, paranymphus ait, iam concipe Christũ,
Flamine de cœli quod loquor (inquit) erit,
Iam cognata tua sterilis, confectaq́ tabe,
En per sex menses est ventre tumens Elisabeth,
Quum fuerit sterilis fœmina, germen habet.
En ancilla Dei; respondet virgo fidelis;
Fiat vt in cœlis placuit, verbum Gabrielis;
Dixit, & ipsa fuit flamine plena Dei.
Quumq́ tumet ventre, festinat adire parentem;
Gaudia sunt vetulæ pro matre Dei veniente,
Et puer in ventre gaudia prima mouet.
Voluitur in ventre saliens gaudensq́ Ioannes,
Mater ait, quid, & vnde mihi, quia veneris ad me?
Filius iste meus sentit adesse Deum.
Matre Dei, veniente mei, tua facta notaui,
Virgo Dei respondit ei; Deus ista patrauit,
Exaltans humiles, alta repellit, ait.

Ioseph videns Mariam prægnantem voluit occultè dimittere eam.

Testibus ancillis Virgo remeauit ad vrbem,
Ioseph de villa qua manserat illicò surgens,
Prægnantis ventrem germen habere videt.
Vnde furore tumens subitò, plenusq́ famillis,
Quærit ab ancillis, quid nam modo contigit illis,
Quis potuit thalamum commaculare meum?
Hæ referunt; Hic nemo fuit, non est locus ire,
Huc foribus clausis solet Angelus ipse venire,
Visitat & cibat hanc, alloquiturq́ piè,
Angelus est, splendore nitens, nos terruit omnes,
Ingreditur si quando placet, non nouimus vnde,
Nec valet audiri vox ibi sacra viri.
Quid loquitur, quid dicat ei, nos scire nequimus,
Introitum prohibere sibi, si quando velimus,
Ingreditur planè, dum loca clausa manent.
Credidit hæc Ioseph; Domino faciente patrari,
Sed timet a populo super hac causa lapidari,
Crimen adulterij dum noua fama trahit.
Territus ex more, ventrisq́ patente pudore,
Tristior efficitur, quia totum perdit honorem,
Deserit & sponsam, prorsus abire volens.
Ioseph culpatur, sons nanq́ fuisse putatur,
Quòd thalamum sua sponsa suum violasse notatur,
Nam custodiri debuit arte viri.
Quæritur & causa, cur Virgo tam bene clausa,
Sic proprium fraudasse virum perpenditur ausa,
Esse tamen vera dicta Maria negat.
Quæritur examen Domini, quo Virgo probetur,
Quòve senex culpa tali caruisse putetur,
Vtq́ reseruetur sortis vtriq́ decus.
Hoc erat examen quod & instituit Moysi lex,
Circuit altare Domini Ioseph, vicibus sex,
Exorcizatas quam citò potat aquas.
Si fuit in culpa, fit vultus ei maculosus,
Si caruit culpa, fit vultus ei speciosus,
Nec non lege pari sors solet inde dari.
*Sic potuit Ioseph culpa vtraq́ * carere,*
Credidit, & sponsa prorsus sine fraude manebat,
Et inculpatum nomen vterq́ tenet.
Angelico meruit Ioseph sermone moneri;
Suscipe vir sponsam, non est opus ista vereri,
Virgo Dei genitrix flamine (dixit) erit.
Virgo prius, nunc virgo manet, pòst virgo manebit,
Venit ei virtute Dei quod germen habebit,
Huius mysterij sæpe minister eris.
Credidit hæc vetulus, monitus sermone maritus,
Et dedit obsequium, Domino mandante petitus,
Sic vacat obsequiis sponsa Maria suis.

Christus nascitur in Bethlehem Iudæ in diebus Herodis.

Partus adest, aulaq́ caret virgo paritura,
Ad stabulum perducta boum regina futura
Parturit, obtenta virginitate sua.
Paruulus est, & filius est sub tempore Iesus,
Ad lectum fuit esca boum sibi stramen obesum,
Cognouit Dominum bos asinusq́ suum.
Horrida crypta nimis tenebrosaq́ luce nitescit,
Virgo Deum pariens partus symptomata nescit,
Nam quasi non pariens integra virgo manet.
Obstetricare volunt partum binæ mulieres,
Et satagunt partus loculum de more videre,
Sed prohibet Ioseph, gesta secreta tenens.
Importuna tamen mulier, dum tangere vellet,
Arida dextra manus remanet contracta misella,
Rursus vt hinc abeunt, aret vtriq́ manus.
Fœmina dum plorat, quia iam contracta laborat,
Angelus ex hora verbum sibi dulce perorat,
Iste puer sanam te facit absque mora.

Ante pedes pueri manus petit illa salutis,
Sanaq́; fit subitò manibus releuata caducis,
Integra fit penitus consona membra cutis.

Verba authoris sub admiratione de partu Virginis.

Mira Dei proles genitura parit genitorem,
Virgo prius, pòst virgo manens, parit absq; pudore,
Fœminei sexus nulla nocina dolens.
Filius æqualis Patri, se patre minorem
Carne sub humana formauit, & inferiorem
Criminis humani tollere stigma volens.
Filius à Patre venit sola pietate,
Sic verbum caro fit, grauidatur flamine mater,
Trinus ad hæc Deus est, nomina trina patent.
Filius adonai, genitus sub tempore Christus,
Et Deus est & homo, gemino de nomine mixtus,
Sic duo iunguntur, quod sit vtrunque Deus.
Vnio naturæ, sic insita constat vtrique,
Quod Deus est & homo, Deus vnus regnat vbique,
Credere non aliter de deitate licet.

Quod Christus est verus Deus & verus homo.

Christus homo Deus est, idē Deus est homo Christus,
Christus verus homo, verus Deus est crucifixus,
Sed caro, non deitas, hostia mortis erat.

Similitudines de partu Virginis.

Vt radio Solis vitream penetrante fenestram,
Permanet integritas, dum splēdet & intus & extra,
Integra Virgo magis, concipit atque parit.

Verba authoris.

Arida virga nuces legitur floreśq; dedisse,
Et rubus illæsus, nec adustus in igne fuisse,
Sic parit illæso corpore virgo suo.
Vellere completo permansit vt area sicca,
Spina rosam genuit, fructum rosa protulit ipsa,
Sic fert mater eum, virginitate Deum.
Stercora corrupta si tangant lumina Solis,
Stercore corrumpi, nequit eius forma coloris;
Est Deus in matre mundus, vt ipse foris.

Angeli cantabant Gloria in excelsis Deo.

Virgineum partum, Ioseph pro tempore celat,
Angelus hunc Christum pastoribus esse reuelat,
Qua vigilum pecudis copia grandis erat.
Pastores (inquit) annuntio gaudia cœli,
Saluator mundi, natus de Virgine venit,
In Bethlehem Iudæ, filius ipse Dei.
Ite, videte locum vigiles, dum tempus habetis,
Infantem clausum pannis (ait) inuenietis,
In fœno positum fert ara facta boum.
Angelus vt loquitur, cœtus venit Angelicorum,
Gloria, paxq́; bonis cantatur in alta polorum,
Gaudent pastores, aspiciuntq́; polum.
Pastores abeunt, Christum cognoscere natum,
Inueniunt puerum parua statione locatum,
Orat & inclinat turba beata caput.

Magi veniunt Hierosolymam dicentes; Vbi est qui natus est rex Iudæorum?

ANno ab incarnatione Domini tertio, anno verò ab Vrbe condita 835, Herodes filius Antipatris, rex Iudæorum, audiens à Magis Christum esse natum, scelus immanissimum perpetrauit. Timēs enim, cùm esset alienigena, de semine Dauid natum esse puerum, qui iure hæreditatis requireret regnum Iudæorum, callidè per Magos loco & tempore nascentis pueri perscrutato, circa Bethlehem à bimatu & infra, omnes pueros occidi præcepit; Ioseph Christi nutritio prius per Angelum præmonito, & puero iam in Ægyptum translato. Quod scelus aduertens Deus, durissima, & indecora eum clade morborum flagellauit.

Vnde Iosephus, in decimoseptimo libro Antiquitatum sic ait: Herodem porrò indies maior morbus vrgebat, supplicia dudum commissi sceleris expetens. Lento nanque igne extrinsecus in superficie vrebatur; intrinsecus verò maius condebatur incēdium. Auiditas inexplebilis cibi semper inerat ei, nec tamen satiari valebat ingluuies, rabidis faucibus increata. Intestina eius vlceribus intrinsecus obsecta. Verenda eius putredine corrupta, scatere vermibus apparebant. Spiritus eius incredibilis erat inflatio. Dicebant ergo illi, quibus diuinandi erat peritia, has pœnas ob multa scelera ab ipso crudeliter gesta, diuinitùs in eo deposci.

Refert etiam Iosephus, quòd vbi salutis eius apparuit desperatio, ex singulis vicis & castellis Iudæorum, nobiles & primarios viros ad sese vocatos, in vincula posuit. Accersita ad se sorore sua Salome, atque viro eius Alexandro: Noui (inquit) Iudęos de meo interitu gauisuros. Sed potero habere lugentes, & exequias honorabiles, & plangentium multitudinem, si volueritis vos meis obedire præceptis. Statim ergo quum exhalauero spiritū, omnes illos quos in vinculis teneo interficite, vt omnes Iudęi, & omnis domus defleat obitum meum.

Item Herodes, cùm vitæ suæ exitum adesse sentiret, ad incidendum pomum, cultellum poposcit. Quo accepto, in sepsum ictum vibrauit. Asserit etiam Iosephus, quòd antequā moreretur, post duos quos antè necauerat, tertium quoq; filium inter-

interfecit. Mortuo Herode, Archelaus filius eius successit in regnum.

Item de Magis Hierosolymam venientibus, versificè narratur.

Hierusalem venere Magi, stellam repetentes,
Quæ prius his exorta fuit, satis ex Oriente,
Nomine Baltasar, Melchior, & Gaspar.
Territus Herodes interrogat hic sapientes,
Quid sibi stella velit quæ splenduit ex Oriente,
Quo legitur nasci Christus in orbe soli?
Respondent Scribæ, si vis cognoscere fide,
In Bethlehem Iudæ nascentis signa require,
Si super his dubita, Chronica scripta Iudæ.
Cogitat Herodes, puerum se perdere posse,
Et iubet ire Magos, pueri loca signaq; nosse,
Vt necis in puerum perficiatur opus.
Stella Magis quæsita redit, dux est & eorum,
Cernitur in Bethlehem natus Deus ille deorum,
Virgineo partu, virgineoq́; thoro.
Cernentes verum regem, tria dona dederunt,
Insomnis moniti, per densa pòst abierunt;
Aurum, thus, myrrham, dona fuisse ferunt.

Herodes iratus occidit multos pueros in Bethlehem.

Nunc iubet Herodes pueros sine lege necari,
Christus in Ægyptum voluit cum matre fugari,
Vbere lactari, pauper & exul ali.

Ioseph in Ægyptum fugit.

Ioseph in Ægyptum deserta per horrida transit,
Virgo labore viæ defessa, quiescere sanxit,
Vmbra sibi patula, palmaq; grandis erat.
Pomaq; dactylica dum cernit ab arbore prima,
Optat vt excelsa se palma reflectat ad ima,
Seq; sui fructus carpere pauca sinat.
Dicit ad ista puer; Altissima flectere palma,
Flectitur hinc palma, genitrix qua vescitur alma,
Quæq́; sibi voluit, dulcia poma tulit.
Dicit ei Ioseph, ex vtribus vnda recedit,
Vrget amara sitis, iam torrida viscera lædit,
His puer arrisit, miraq; verba dedit.
Exeat ex palma subitò radicibus vnda,
Prosilit hoc dicto fons, indeq; potus abundat,
Hinc abeunt mane, palmaq; recta manet.
Nocte petunt antrum, cuius clauduntur in ore,
Inde vident ad se binos exire dracones,
Ante pedes pueri stant, mala nulla mouent.
Iesus ait matri; Noli conspecta vereri,
Obsequiis nostris poterunt hæc nata videri,
Cuncta salutifera erat tibi, sicut heri.
Hinc vbi procedunt, occurrit turba leonum,
Obsequium ferre, tanquam domino regionum,
Et quasi cum puero longius ire volunt.
Obstupuit mater, socij simul obstupuêre,
Dicit eis Iesus; Famuli nolite timere,
Se mihi subiiciunt, huc veniendo fera.

De assumptione beatæ Mariæ Virginis.

Semper in obsequiis seruata Maria Ioannis,
Iam quinquagenis transactis Virginis annis,
Spiritus & corpus transit ante Deum.
Corporis ipsius, terræ, pars nulla remansit,
Vestimenta tamen plebi ecclesiastica sanxit,
Vt sacra seruari, semper honore pari.

In principio erat verbum & verbum erat apud Deum & Deus erat verbum; versificè.

In Patre principio, genitum Patris a Patre verbum,
Venit ab arce Patris, stans in Patris arce supernum,
Stans Deus hic & ibi, regnat vtrinque sibi.
Absq; Deo nihil est factum, sunt cuncta per ipsum,
Atq; quod est factum, stat vita perennis in ipso,
Vitaq; lux hominum, luxq; beata Deus.
Lux nitet in tenebris, sed non comprehenditur illis,
Missus homo fuerat Baptista, diebus in illis,
Famaq; tunc vera, magna Ioannis erat.
Hic venit testis fieri, de lumine Christo,
Crederet vt mundus, ipso perhibente, per ipsum,
Non erat hic homo lux, lux erat ipse Iesus.
Induit humanam, seruato minimè formam,
Stans quod erat, fit nō quod erat, mundumq; reformās
Iura premit mortis, vita salusq; bonis.
Sub specie serui, voluit paruus reputari,
Insignis ac prodigiis mundum renouari,
Se, cum pauperibus viuere lege pari.
Venerat ad propria, carnali veste recepta,
Nec fuit accepta, quia causa putatur inepta,
Credere Iudæum carne latere Deum.
Qui tamen hunc, hic suscipiunt, hi sanctificantur,
Filioli, sanctiq; Dei, sub lege vocantur,
Hæc qui credideris scripta, beatus eris.
Qui neq; sanguinibus, neq; carne viri generati,
Sed fidei virtute, Dei sunt flamine nati,
Viuere cum Christo sub deitate dati.
Credere nos docuit, quia verbum fit caro factum,
In nobis habitauit homo Deus, vnde subactum,
Mundum dæmonibus, liberat ipse Deus.
Vidimus in Christo qualis sit gloria Patris,
Filius est vnigenitus, Iesus deitatis,
Stat sibi vera satis gratia plena Patris.

Verba authoris; quod impossibile sit scribere omnia miracula Christi.

Gesta Dei Christi metricè per singula dici,
Pagina non patitur, neq; vos iubeatis amici,
Nec valet ingenium cuncta referre meum.
Quæ tamen ex cunctis his vtiliora videmus,
Aut magis ignota præstante Deo referemus,
Atq; Prophetarum dicta monebo parum.
Quomodo virgineo voluit Deus ordine nasci,
Quo lauacro statuit mundo pereunte renasci,
Quomodo mors mortis vitaq; nostra fuit.
Qua cruce, quo ligno patitur, pereunte maligno,
Quod morsu mortis, mortem premit ordine digno,
Quod redemit sanctos, victor ab hoste suos.
Acta resurgentis scribemus, & alta petentis,
Pneumatis ardentis in discipulos venientis,
Dona salutifera, tempora signa canam.

Quòd Christus in terris tres mortuos in terra suscitauit, vnum in domo, alterum in porta, tertium in sepulchro.

Tres Deus in terris homines, à morte vocauit,
Primò domi, pòst in porta viuos releuauit,
Tertius à tumulo quatriduanus abit.
Surdis auditum, cæcis dedit ordine visum,
Contractis gressum, sanauit dæmone nisos,
Sanans leprosos Christus in orbe suo.
Reddidit & mutis sola pietate loquelam,
Abstulit & morbos populis, tribuitq; medelam,
Quicquid in hoc mundo præcipiebat, erat.
Panibus ex quinque satiauit millia quinque,
Sportas bis senas, de fracto pane relinquens,
Qui superest populis, se saturante suis.
Millia dæmonia, verbi virtute fugauit,
Æquoreos fluctus, pedibus calcando meauit,
In vinum puras numine vertit aquas.

De apparitione Domini in monte Tabor.

Eliæ, Mosi, fit ei præsentia testis,
Vox Patris intonuit; Charus mihi filius est hic,
Quo mihi complacui, reddite vota sibi.
Offerri, tradi voluit, manibusq; ligari,
In cruce cònfigi, latronibus associari,
Clausaq; sub tumulo mortua membra dari,
Tunc Deus infernum virtute sua penetrauit,
Tartara confregit, Belial magnum religauit,
Cum reliquis patribus, traxit abinde Dauid;
Rupit & infernum, fortissimus ille gigantum,
Vnde dedit saltum Deus est releuatus in altum,
Misit & à superis pneumata sancta suis.
Morsus & inferni, mortis fuit actor Auerni,
Victor ab æterni regni, redit alta superni,
In Patris arce sui, qua Deus antè fuit.
Hinc iterum veniet Iudex, vt crimina purget,
Omnis homo cum carne sua, formaq; resurget,
Iudex pro meritis omnibus vnus erit.
Pœna malos, sed vita bonos æterna capesset,
Pœna malis, sed vita bonis per secula crescet,
His mors, his vita perpetuatur ita.

Innumerabilia esse miracula Christi & sanctorum.

Sicut arena maris numero caret atque carebit,
Vtq; carent numeris fulgentia sydera cœli,
Sic nec habent numeros inclyta signa Dei.
Vt taceam Christum, quis dicere signa suorum,
Tempore vel numero posset tibi discipulorum?
Illud ego nequeo, nec numerare volo.
Nanq; leguntur egri variis iacuisse plateis,
Vt viuente Petro languentibus orbe choreis,
Vmbra sui capitis corpora sanet eis.
Omnia de sanctis, quorum doctrina remansit,
Non ego, cùm nequeam, miracula scribere sanxi,
Non ea narrare philosophia valet.

Maria Magdalena & Maria Iacobi & Salome veniunt ad monumentum.

Vt videat Dominum deuota Maria sepultum,
Mane resurgendo festinat adire sepulchrum,
Dicit & ad socias pectore mœsta suas:
Quomodo iam poterit nobis lapis iste reuolui?
Deniq; magnus erat, sed vix ea verba resoluit,
Sublatum lapidem cùm lachrymata videt.
Aspicit introrsus mulier, non est ibi corpus,
Angelus exortus sedet albus, & intulit orsus;
Quem quæris mulier? hæc tacet: ille refert:
Quæris (ait) Iesum? non est hic, cerne tropha,
Surrexit Dominus, vos præuenit in Galilæa,
Sicut dixit, vbi mira videbis ea.
Ne timeatis (ait) vos, sed properando redite,
Dicite discipulis: Dominus surrexit, abite,
Voce subaudita, fœmina pergit ita.
Dum remeat, subitò iuuenem conspexit in horto,
Ad quem conuersa, modicè sub calle retorto,
Dicit ei; Dominum quis tulit inde meum?
Dic mihi tu, si tollis eum? Tunc alma sophia,
Nomine sub proprio, vocat hanc, dicitq;, Maria;
Audit & agnoscit fœmina, verba pia.
Illa refert, Rabbi: vir ait; me tangere noli,
Nec mea membra coli tangive decet velut olim,
Ad Patrem nondum scando per astra poli.
Dicito discipulis; Dominus de morte reuixit.
Sicut eis dixi, caro viua manet crucifixi,
Ite videre Deum, viuere constat eum.
His Petrus auditis, surgente Ioanne resurget,
Ambo simul currunt, iuuenis tamen ante cucurrit,
Et loca prospiciens, omnia vera videt.
Linteolos ibi compositos, sursum rursumq;,
Vidit, & exultans, pariter collegit vtrunq;,
Et redit ad socios, læta referre suos.
Inclyta gesta Dei, mirandaq; signa trophæi,
Aspiciendo viri, citò consurgunt Galilæi,
Vt modò viuenti confamulentur ei.

Apparuit Iesus ianuis clausis in medio discipulorum.

Stabant discipuli, thalamo, foribusq; reclusi,
Laude resurgentis nondum sed fletibus vsi:
Stante metu populi ianua clausa fuit.
Ingrediens Iesus, dum ianua clausa maneret,
Dicit: Pax vobis, ego sum, nolite timere;
Iam latus atque manus cernite, siue pedes:
Hic sum qui fueram, non me phantasma putetis,
Ossibus & carne corpus constare videtis,
Hæc duo non propriè spiritus vllus habet.
Tangite me totum, verumq; resumite Iesum,
Et corpus palpate meum per vulnera læsum,
Tangere discipuli membra beata petunt.
Gaudent gaudentes, quoniam tetigêre loquentem,
Appositisq; cibis comedunt, ipso comedente.
In fracto pane, spes magis ampla manet.

Non erat Thomas cum eis quando venit Christus.

Hac vice non aderat Thomas, Domino veniente,
Cui referunt omnes; quia vidimus omnipotentem;
Crede quod hic fuerit: qui dubitanter ait:
Ni latus atque manus & crura pedesq; videbo,
Ni digitum plagis fixum pro velle tenebo,
Prorsus ab hoc dubio non remouebor ego.

Tunc

Tunc post octo dies, cum ianua clausa fuisset,
Ingressus Iesus, Thoma prior intulit ipse;
Huc infer digitum; respice; tange latus.
Dicit ei Thomas: Dominus meus & Deus es tu,
Respondet Iesus: Quia tangis, credulus es tu,
Qui post crediderit (dico) beatus erit.

Quæstio & solutio quomodo intrare potuit ianuis clausis.

Qui potuit nasci de clausa virgine matre,
Qui valet a terra cœlum transcendere latè,
Hunc foribus clausis ire redire patet.

De ascensione Domini in monte Oliueti.

Quadraginta Deus fuit hîc docuitq; diebus,
In quibus humanis tribuit sua dogmata rebus,
Quæ nos discipuli pòst docuére sui.
Montis Oliueti processio discipulorum,
Et quingentorum plus septuaginta virorum,
Conspiciunt Christi corpus inire polum.
In cœlum saliens, dixit; Pergatis in orbem,
Atque creaturis cunctis, per rura, per vrbes,
Dicite regna Dei, gesta referte mei.
Saluus erit qui crediderit, baptismate tactus:
Qui non crediderit, homo condemnatur, & actus;
Credentesq; Deo, signa sequentur eos:
Tunc linguis vbicunq; nouis mea iussa loquentur,
Quorum dæmonia sermonibus eiicientur,
Serpentes tollent, abiicientq; febres.
Mortiferum si quid biberint, non vsque nocebit,
Sermo meus, signis magis & virtute patebit,
Gratia de cœlis plena fauebit eis.

De pentecoste.

Dum pentecostes completur meta dierum,
Quinquagies Phœbus dum lustrat climata rerum,
Spiritus intonuit fusus in orbe Deus.
Stabat apostolicus sub eodem tegmine cœtus,
Dumq; Hierosolymis expectat munera lætus,
Spiritus emicuit flammigerumq; decus.
Verba loquente Petro, fulgentibus ordine signis,
Spiritus intonuit; datus est diuinitus ignis.
Fuq; repentè sonus, plena fit igne domus.

De aduentu Spiritus sancti in apostolos Christi.

Sub specie flammæ descendit pneumatis ignis,
Cœtus apostolicus variis fert dogmata linguis,
Sacra super cunctos flamma resedit eos.
Septuaginta duas referebant ordine linguas,
Dixit Hebræorum circunstans turba maligna;
Ebrietas facit hæc, vina Falerna patent.
Petrus adorsus eis placidè respondit Hebræis;
Ebria turba Dei non est, sed & hora diei
Tertia non tribuit vina bibenda meis.
Hæc Deus æternus promisit ab ore Iohelis,
Spiritus in populis fundetur corda fidelis,
Si tamen infelix credere vera velis.
More prophetarum miranda futura loquuntur,
Signa super populum subita virtute feruntur,
Ex variis terris aduena turba fuit.
Parthi vel Medi, Phrygij sunt aut Elamitæ,
Pontus & Asia, Mesopotamia, Pamphiliq;
Et reliquæ gentes orbis in orbe sita.
Quisque sua lingua videt hos miranda loquentes,
Sunt ibi nonnulli tam grandia signa timentes,
Spernunt Iudæi singula signa Dei.

Author ponit comparationem inter vetus & nouum Testamentum, vtrum eorum sit dignius & charius apud Deum.

Quot legimus quandoque tribus sub lege fuisse,
Quot Iosue lapides datur ex Iordane tulisse,
Discipulos totidem respice Christus habet.
Germen apostolicum venit de germine patrum,
Semine stans fidei, non sanguinitate creatum,
Vnde fidus Abraha semen in orbe tenet.
Hoc genus electum, baptismate sanctificatum,
Sub vero Iosue sumpsitq; deditq; lauacrum,
Christus peccatum fonte remouit atrum.
Petra Deus petras has a Iordane leuauit,
Discipulos duodenarios vbi consolidauit,
Nam Petrus à petra nomen & acta trahit.
Tu Petrus, es petra, super hanc (ait) ædificabo,
Te mihi clauigerum cœli terræq; vocabo,
Soluere te mundum siue ligare dabo.
Tunc nostri sub nube patres plerunque fuerunt,
Et merso Pharaone maris baptisma tulerunt,
Sic etenim Pauli dogmata sacra ferunt.
Iudæi tunc manna Dei pro pane tulerunt,
Tunc & aquas fundente petra de fonte biberunt,
Christus aquas dederat. nā petra Christus erat.
Regna Gomorrhæi, Iebusæi, vel Chananæi,
Sorte iubente Dei, tunc lucrabantur Hebræi,
Terrea qui fuerant, terrea dantur eis.
Hæc eadem nos Christicolæ meruisse videmur,
Et maiora satis cœli pietate tenemus,
Sicut & his titulis carmina nostra ferunt.
Christus ab Ægypti nos eripuit regione,
Per mare nos rubrum duxit, merso Pharaone,
Mannaq; quotidie nos alit atque fouet.
Tunc mare transiimus, tunc a Pharaone redimimur,
Tunc dolet Ægyptus, lauacrū dum fontis adimus,
Tunc sine clade sumus, manna ministrat humus.
Vnda maris rubri, rubeo perbibente colore,
Significat Christum roseo vicisse cruore,
Quo Pharao periit, tartara fracta dolent.
Ille fuit sanguis hœdi morientis & agni,
Quo voluit tingi postes habitantis & angi,
Ne noceat famulos edita plaga suos.
Spiritus è cœlis Deus, in nobis fuit ignis.
Ipse dedit nobis legis sacra dogmata dignis,
In tabulis cordis non tabulis lapidis.
Pro patria Chanaan tulimus cœlestia regna,
Et pro terrenis, speramus habere superna,
Deniq; discipuli sic docuére sui.
Plura dedit Petro, quam tunc Moses habuisset,
Maior erat Paulus, quam quisq; propheta fuisset,
Plura dedit reliquis, quam quis in orbe tulit.
Hos fratres, illos seruos, Deus ipse vocauit,
Hos signis & prodigiis magis ipse beauit,
Crede, quod est Mosis his minor atq; Dauid.
Ob terrena Deum populus dilexit Hebræus,

Munera perpetua, non quærit homo Pharisæus,
Nec promisit ei regna superna Deus.
Discipulus Christi, spes non est rebus in istis,
Nec docet insisti terrenis, regula Christi,
In cœlum repit, cœlica dona petit.
Innumeros pars nostra viros a morte resoluit,
Quotquot sunt morbi, febresq́, venenaq́ tollit,
Quicquid demonis iussit, vbiq́ fuit.
Idola totius mundi pars nostra fugauit,
Idolatras ad notitiam veri reuocauit,
Omnis in orbe locus fert deitatis opus.
De cœlis insedit eis tunc flaminis ignis,
Dans variis linguis, variisq́ nitescere signis,
Et sonus illorum venit in omne solum.
Transtulit & montes pars hæc dans surgere fontes,
Et calcat maria, mundans a crimine sontes,
Quando volunt, lapidis lympha patescit eis.
Vnda fit his vinum, vinumq́ fit vnda sub illis.
Gemmas de minimis fecit pars nostra lapillis,
De virgis aurum, pars dedit ista bonum.
Pars ea, serpentes domuit, vinxitq́ dracones,
Syluarumq́ feras, tigridesq́, ferosq́ leones,
Quicquid pestiferum terra, populusq́ mouet.*
Ignis & aër eis obsistere non potuerunt,
Nam mare placatum, ventosq́, polosq́ dederunt,
Quorum virtutes, non elementa ferunt.
Vt taceam viuos, cineres aut ossa bonorum,
Nil minus exercent miracula præteritorum,
Auxiliis quorum stat, & viget, solum.

De sancto Euchario & Materno.

Signa beatorum nequeunt numero numerari,
Attamen hic vnum de millibus opto notari,
Vnde fit in reliquis gloria nota magis.
Eucharius fuit, atq; suus collega Maternus,
Discipuli Petri, verbum coluere supernum,
Quos sibi trans alpes Petrus abire iubet.
Cumq́ Iouis montem niueo iam calle subirent,
Ille Maternus obiit, sed iter timet alter inire,
Qui Romam rediens indicat acta viæ.
Præbet ei baculum quo fungitur ordine Petrus,
Tactus eo socius surrexit pergere secum,
Perueniunt Treuerim, prædicat ille Deum.
Dogma Dei seritur, baptismate terra beatur,
Qui fuit in tumulo, tulit illic pontificatum,
Sedis & efficitur Belgica Roma caput.
Quadraginta dies fuit ille prius tumulatus,
Qui totidem Treueri tulit annis pontificatum,
Est & ibi baculus, quo sibi vita datur.
Hæc vt perpetuis pateant miracula rebus,
Nullus habet baculum Romæ per secula præsul,
Hoc erit in Treueri perpetuale decus.

Hîc ponit sub compendio de singulis apostolis originem & obitum & virtutem. & primùm de Petro.

Roma prius mundum totum vicisse videtur,
Solus eam verbo potuit deuincere Petrus,
Petri nanq; throno subiacet omnis homo.

De Paulo.

Raptus & in cœlum Paulus, fit & in paradisum,
Nocte dieq́ maris iacuit sub gurgite viuus,
Indeq́ post rediens, omnia regna tenet.

De Ioanne.

Regna Ioannis erant ipso viuente superna,
Apocalypsis eum docuit cœlestia regna,
Et patefecit ei singula facta Dei.
Ille suo tumulo postquam voluit sepeliri,
Eius ibi corpus corrumpere tumba nequiuit,
Viua sua carnis culpa remansit ibi.
Dixerat ante Deus quod eum sic opto manere,
Propterea verè legitur caro viua iacere,
Spiritus in cœlo permanet ante Deum.

De Iacobo.

Multa Hierosolymis Iacobus miracula fecit,
Corpus ad Hispanos diuina potentia vexit,
Qua modo terra Dei munera portat ei.

De Andrea.

Bethsaida patria, sed apostolus à Galilea,
Extitit Andreas, cuius tibi narro trophæa,
Tu quoq; Musa mea, surge, canamus ea.
Innumeros populos, in lege Dei solidauit,
Quinquaginta viros, à morte simul reuocauit,
De cruce post Christum martyrizatus abit.

De Philippo.

Bethsaidæ ciuis quondam fuit ipse Philippus,
Occiduos Gallos docuit cognoscere Christum,
Phrygia Hierapolis, de cruce membra tulit.

De Thoma.

Quid tibi vis premat Gotfridus, Apostole Thoma?
India tota bona, tibi seruit & ipsa corona
Trans mare, trans Romam iam tua gesta sonant.

De Matthæo.

Æthiopes nigros benè candidat ille Matthæus,
Dans Euangelium Christi, verus Pharisæus,
Quorum corda prius lucidat ipse Deus.

De Barnaba.

Barnabas Cyprius, Ioseph fuit antè vocatus,
Moribus & meritis Paulum satis est imitatus.
Præmia martyrij post moriendo tulit.

De Marco.

Marcus, discipulus fuerat pro tempore Petri,
Hic Euangelium sub Tito Cæsare fecit,
In populo Domini plurima signa dedit.
Crede quod ille liber quem Marcus scripserat idem,
Pausat Aquilegiæ saluus, quem tempore pridem,
Perlegi, vidi, quando morabar ibi.

De Bartholomæo.

Vicit & Armenos vir Bartholomæus & Indos,
Indomitos populos posuit sub lege benignos,
Idola comminuit, Astaroth, atque Behir.
Filia Polymiti sub dæmone perdita regis,
Salua fuit, verbiq́ sui rex dogmata legis,
Suscipit ipse Dei, terraq; credit ei.

Exce-

Excoriatus ad hec, sanctus fuit atq; peremptus,
Cuius & inuentum corpus, retines Beneuentum,
Insula sed Tiberi, deputat ossa sibi.

De Iuda.

Frater erat Iacobi Iudas, cognomine Iustus,
In Mesopotamia mansit, sermone venustus,
Et tulit in Ponto plura, labore suo.
Indomitas gentes docuit baptismate fultus,
Est apud Armenos Erichthone sub vrbe sepultus,
Illa sepultura mense Nouembris erat.

De Matthia.

Matthias fuerat vnus de septuaginta,
Qui numerum duodenarium, post sorte subintrat,
Iuda Iscariotis sit locus vnus ei.

De Simon.

Simon Zelotes, interprete vir Chananaus,
Discipulus Christi, virtutibus est Pharisaus,
Et quasi par Petri seruat, amatq; Deum.
Simon in Ægypto præsul, summusq; virorum
Post Iacobum, fuit antistes Hierosolymorum,
Martyrium subiit, mense Nouembris crucis.

Verba authoris.

His titulis quæ de sanctis, lector tenuisti,
Isidorus docuit, veluti per me didicisti,
Sic tibi contribui, sicut & ipse mihi.

De Luca.

Lucas proselytus, medicus, regioneq; Syrus,
Præditus eloquio, diuino dogmate mirus,
Discipulus Pauli, consociusq; pius.
Christicolis spes magna fuit, vir dogmate fultus,
Castro Bethania cum iam foret ipse sepultus,
Constantinopolim rex pius ossa tulit.

De Timotheo.

Discipulum Pauli describo virum Timotheum,
Erudiuit eum Paulus, puerum Pharisæum,
Et docuit Christum semper amare Deum.
Virgo fuit sanctus, vitaq; fideq; pudicus,
Natus in vrbe Lyson, Pauliq; probatus amicus,
Est apud Ephesios corpus honore situm.

De Tito.

Pauli discipulus fuit omni tempore Titus,
Græcus erat patria, sermone suo redimitus,
Prædicat in Creta, fundat & ecclesias.
Solus apud gentes circuncisus fuit ille:
Iusserat hoc Paulus, deuitans scandala mille,
Creta suum post hæc insula corpus habet.

¶ Verba authoris.

EXpliciunt nomina & ortus & acta patrum principalium super nouum Testamentũ. Incipiemus nunc scribere qualiter lignum sanctæ crucis natum in paradiso fuit, & inde translatum, & in Hierusalem vsque ad tempora Christi seruatum. Dicemus etiam de triginta denariis quibus Christus venditus fuit: quomodo primi in mundo nummi fuerunt, & qualiter de manu in manum ad Christi tempora peruenerunt.

Quòd lignum sanctæ crucis natum fuit in paradiso, & inde in monte Libani trãsplantatum, & Hierosolymis conseruatum.

Narrat Athanasius quoniam Noë patriarcha,
Filiolos genuit binos, egressus ab arca,
Ex quibus Hionitus tunc erat astrologus.
Hic patre narrante didicit quæ sit paradisi
Gloria, quam fuerat protoplasti perdere visi,
Quam petit a Domino, monstret vt ipse sibi.
Raptus in ecstasi decus Hionitus paradisi,
Vidit, & arrisit, loca singula sancta reuisit,
In dubiumq; venit, quod sibi causa velit.
Nescit ad hæc, si corpus habet, si stat sine vita,
Aut si cum vita, loca sancta videt redimita,
Cernit inaudita, stans variatus ita.
Nunquid (ait) viuo? si viuo, domúmne redibo?
Sed si non viuo (dixit) remeare nequibo,
Somnia quæ video, sorte probare volo.
In patriam si ferre queam tres ordine fructus,
Viuus ero, si non potero, sine corpore ductus,
Exanimatus eo, nec remeare queo.
*Quæ tria ligna lego, si transplantando eligo,**
Extra corpus ego non sum, sed corpore dego,
Corpus obiisse nego quod ratione rego.

Trias quædam in sacro ligno crucis.

Sic dubius stans Hionitus pater in paradiso,
Quà varios fructus discernens vndiq; visu,
Plantas arboreas tres tulit inde bonas.
Nomina sunt, abies, & palma, fuitq; cypressus,
Quas pater Hionitus feliciter inde regressus,
Plantat diuersis disparibusq; locis.
Sed trahit has natura simul, pariter coalescunt,
Diuersis foliis, vno sub cortice crescunt,
Absq; labore viri, sola fit arbor ibi.
Vnus erat truncus, sed forma triplex foliorum,
Trina fit vnius ligni, natura colorum
Trina, Deum trinum significare volunt.

Quónam tempore fuit hæc arbor hominibus nota.

Tempore quo Dauid, templum iubet ædificari,
Arboris illius cœpit natura notari,
Et noua terrigenis cognita facta parit.
Dum montis Libani succidi sylua iubetur,
Arboris illius species miranda videtur,
Vt videt hanc Dauid, lætus ouanter ait;
Arboris ex trina specie fit trina figura,
Hac ego passuram perpendo Dei genituram,
Vnde salus mundo fit bonitate sua.
Hanc ego præcipio cum religione secari,
Quam volo seruari, thalamoq; meo venerari,
Gaudia namq; mihi trina figura parit.

Præparatio pro templo Domini construendo per Dauid.

Gestat & assignat lapides rex, multaq; ligna,
Astruit & ligna, cœlesti numine digna,

Vnde domus Domini ſacra paranda fuit.
Dicit ei Dominus, Quoniam vir ſanguinis es tu,
Nullo prætextu domus hæc fiat mihi queſtu,
Qui poſt te veniet filius extruet hæc.

Dominus vult templum ſuum ab Salomone ædificatum, & præſcribit illi modum.

Morte diem functo Dauid, Salomoneq́ ſumpto,
Vox ait a Domino: Salomon, conſtanter agnito,
Ædifices templum, tu mihi pacificus.
Malleus in templo non tinniat atq́ ſecuris,
Conſona iuncturis facies ſit lympida muris,
Petris quadratis, omnibus arte datis.
Paruit his Salomon, qui dum ſacra tecta pararet,
Propoſuit lignum, templi ſtatione locare,
Quod pater in thalamo tam reuerenter habet.
Colligitur menſura loci, menſuraq́ ligni,
Sed nimis apparet longum, ſub nomine tigni:
Poſt tamen appoſitum, ſtat breuitate minus.
Rurſus in anguſta templi dum parte vocatur,
Dum menſuratum longum nimis eſſe putatur,
Deficit a medio ſub breuitate caput.
Nullius artificis potuit tunc arte parari,
Vt queat ex aliqua templi ſtatione locari,
Miratus Salomon rex, ſapienter ait,
Arbitror hoc lignum, melioris numine dignum,
De cœlis Deus ecce dedit mirabile ſignum,
Hæc ego corde meo, ſigna relinquo Deo.
Ante fores templi iubet hoc rex ipſe reponi,
Vt videant illud, reuerenter ab vrbe coloni,
Sperantes aliquid ſignificare boni.

Regina Auſtri venit conſiderare domum Domini.

Diuerſis ornamentis dum rex parat illa,
Auſtralis regina venit in aula Sibylla,*
Munera dans regi, quæ numeroſa vehit.
Suſcepta reuerenter ea tunc a Salomone,
Illa domum Domini conſiderat & regionem,
Aſpicit & lignum verba beata mouens.
O radix ligni (dixit) tu ſis benedicta,
Cuius & hæc pars eſt pro mundi pace relicta,
Myſtica magna geris, porta ſalutis eris.
Miror (ait) regem ſtudio lignum venerari,
Per quod Hebræorum video regnum remoueri,
Inde ſalus mundi, mors ſibi (dixit) erit.
Miſſus ab arce poli, de virgine debet oriri,
Quem video cœli, regna, terraq́ potiri,
Subiicietur enim terra, poluſq́ ſibi.

De cruce lignea & paſſione Chriſti.

Innotuit tandem populi verbum mulieris,
Cœpit & in ligno plebs iſta futura vereri,
Odit & hoc hodie, quod per amabat heri.
Sic modò feſtinans populus vitare ruinam,
Hoc in piſcina Siloe demergit ad ima,
Mergitur arbor, atris vt putrefiat aquis.
Temporibus longis, Siloë ſub rupe reſedit,
Ex tunc de cœlis piſcina gratia venit,
Angelus in Siloë corpora ſana dedit,
Hæc etiam fuerat piſcina Probatica dicta.
Qua poſt exhauſta fuit arbor, nigra relicta,
Temporibus Chriſti nigra iacebat ibi.
Hanc ſub Pilato fuerat Simon angariatus,
Monteq́ Caluariæ fit in hac Ieſus cruciatus,
Furcatum legitur crux habuiſſe caput.
Furca manus tenuit, pedibuſq́ pependit in ima,
Non habuit Chriſtus tunc, quo caput ipſe reclinet,
Nam legimus titulum non tetigiſſe caput.
Tres habuit ſpecies crux vnica, treſq́ colores,
Quinq́ Deus plagas, tres clauos, quinq́ dolores,
Carne quidem moritur, non deitate Deus.

Quòd triginta denarij, quibus venditus eſt Chriſtus, fabricati ſunt tempore Nini regis Aſſyriorum, & de manu in manum vſq; ad Chriſti tẽpora peruenerunt.

Denariis triginta Deum vendit Galileus,
Quos & Apoſtolus hic deſcribit Bartholomæus,
Vnde prius veniant? quis fabricauit eos?
Fecerat hos nummos Ninus, rex Aſſyriorum,
Et fuit ex auro Thares fabricator eorum,
Cum quibus inſtituit rex Niniuita forum.
Regia denariis erat his impreſſa figura,
Rebus vt æternis exempla daret valitura,
Formaq́ ſic fieret perpetuata ſua.
Filius illius Thares, qui dicitur Abram,
Suſtulit hos nummos poſt hæc, cum coniuge Sara,
Quando iubente Deo tranſiit in Chanaan.
His nummis tunc emit agros, ab Hierichontis,
His etiam Ioſeph eſt emptus ab Iſmaelitis,
Hos tenuit Pharao dires in ære ſuo.
Hoſq́ Sibylla potens habuit regina Necaula,
Auſtri regina, quæ poſt Salomonis ab aula,
In templum nummos dat reuerenter eos.
Quos Nabuchodonoſor templo prius expoliato,
Detulit in Babylon, vbi militis inſolidatum,
Regibus in Sabba dicimus eſſe datos.
Hos reges Sabba, quos poſt noua ſtella vocauit,
Cum tria, tres ſocij, dona tulère magi.

De veſte Chriſti, è cœlis (vt putatur) miſſa.

Angelicis monitis his regibus inde regreſſis,
Mittitur è cœlis puero digniſſima veſtis,
Hæc inconſutilis, mira colore fuit.
Hanc pater, è cœlis miſit, non fœmina neuit,
Longa fit atq́ breuis, puero creſcente recreuit,
Temporis æquans, ſtamine texta leui.

Munera Chriſto oblata in fuga non detulit.

Dum iubet Herodes puerum pro morte requiri,
Mater eum timuit, fugiens ad climata Nili,
Ducta metu mortis virgo latebat ibi.
Tunc in ea crypta, tria ſunt hæc dona relicta,
Aurum, thus, myrrha, veſtiſq́ Dei benedicta,
Paſtores veniunt, ipſaq́ dona vehunt.
Vir fuit aſtrologus, qui dona relicta remouit,
Omneq́ portentum Chriſti, Perſidam nouit,*
Armenius patria, iuſtus, honeſtus erat.

Reſtituuntur munera & veſtis.

Tem-

Tempore quo Christus docuit, tunc Angelus isti
Dixit, dona Dei redde quæcunq; tulisti,
Munera sacra Dei restituantur ei.
Redditur hæc tunica breuis, in forma puerili,
Iesus vt induitur, modulo fit longa virili,
Vidit & obstupuit mens tremefacta viri.

De nummis proditoriis Iudæ, & agro inde empto.

Denarios triginta Deo quos inde tulerunt,
In Gazam templi, Iesu mandante dederunt,
Quos Iudam pretio, post habuisse ferunt.
Detulit hos Iudas Scarioth, facta nece Christi,
Quos reiicit, quia pœnituit pro morte magistri,
Seq; necans laqueo, ventre crepat medio.
Tunc in agrum figuli, nummos ter quinq; dederunt,
Militibusq; suis totidem pro parte tulerunt,
Quos vigiles tumuli, nocte fuisse ferunt.

Authoris cautio sub nummis Iudæ Iscariothis.

Fortè putas lector, contraria me posuisse,
Dum nummos illos ex auro scribo fuisse,
Nam liber argenti nomine, gesta dedit.
Marcus ob argentũ, Dominum descripserat emptũ,
Non auri dixit numismata, siue talentum,
Sed licet hoc taceat, non minus illud erat.
Mos fuit antiquis, auri nomen variare,
Atq; per argentum diuersa metalla vocare,
Hoc vsu, nunquam regula prisca caret.
Nosce quòd hæc sanctus, sic scripsit Bartholomæus,
Cuius ad Armenos sermo narratur Hebræus,
Qualiter est auro venditus ipse Deus.
Ergo patente nota solus neget hoc idiota,
Cuius habent vota, non discere facta remota,
Lectores dociles pagina nostra vocat.

¶ De prælio inter Cæsarem & Pompeium facto in Thessalia per Emathios campos.

ANno ab Vrbe condita 710, temporibus Zachariæ & Elisabeth, ante Ioannis Baptistæ natiuitatem, Iulius Cæsar cum Gallorum & Germanorum inæstimabili exercitu, hyemali tempore, Romam tendit. Pompeius vrbem defensare cupiens, vniuersas gentes Orientales, quas ipse suæ ditioni subiecerat, in auxilium per filium suum vocat. Principes Romanorum & senatus, & Lentulus consul, Pompeium Magnum in Græcia morantem, circa tempus quo consules renouandi erant, remoto à consulatu ipso Lentulo, Pompeium Magnum ducem Romanorum, fauore omnium creant. Pompeius ex vna parte, Cæsar ex altera, vniuersas ferè mundi copias, Romano sanguine conquisitas, ad effundendum sanguinem Romanum congregauerunt. Iam enim Roma cùm ab aliis vinci non posset, ipsa se vincere conabatur. Iuxta Poëtam dicentem: *In se magna ruunt.*

Igitur octuagintaocto cohortes ex vtroq; latere, in totidem acies disponunt. In campis Thessaliæ vtriq; conueniunt. Res miranda & auditu stupenda. Romani domini, quasi vnius matris & vrbis filij, seipsos cum matre interficiunt, & mater & filij intestinis furoribus euiscerantur. Ambigua itaq; diu sorte pugnantes, dum pars Iulij atrocissimis congressionibus in acie præualeret, Pompeius terga cõuertit, Cæsar verò mirabiliter triũphauit. Cæsa sunt ibi quindecim millia Pompeianorum, cũ triginta tribus centurionibus.

Pompeius nauigio per Cyprum fugit in Ægyptum. Vbi statim cum ad littus descendit, iussus est à Ptolemæo rege, quem ipse creauerat, ob gratiam Cæsaris decollari.

Vxor Pompeij Cornelia, cum filiis fugit nauigio, & periit. Cæsar Pompeium persequitur, & cùm Alexandriam peruenisset, caput Pompeij cum armilla oblatum est ei. Quo viso, fleuit: & minas intulit his, qui tãtum principem occidere non timuerunt. Cognitis autem contra se Ægyptiorum insidiis, in Ægyptios arma conuertit. Quibus citò deuictis, Cleopatræ regnum dedit Ægyptiorum. Ptolemæus autem cum nauali prælio victus, in scapham fugiens, submersus est, & ab vndis proiectus in littore, per loricam auream cognitus est.

Post hæc Cæsar Romam veniens, consul atq; dictator ab omni populo vocatus est. Deinde contra Pompeianos in Aphricã transtulit bellum, & apud Tapsum cum Iuba & Scipione bellũ conseruit. Vbi Romanorum & barbarorum plurimam stragem fecit. Iuba autem victus, militi suo collum gladio ferienti exhibuit. Scipio verò semetipsum interfecit. Cato rigidus apud Vticam veneno hausto, se interfecit. Cæsar insuper nepotes Pompeij, & filiam eius Pompeiam, iussit occidi. Et sic vrbem cum quatuor triumphis ingreditur. Iterum Cæsar in Hispaniam contra Pompeianos milites proficiscens, cum plurimo sudore illos deuicit. Indeque regressus quarto anno post bellum Thessalicum, in quo Pompeium primò fugauerat, Vrbem totam potentissimè tenebat, atque omnibus dignitatibus in vrbe vacanti-

bus, ipse tenens omnia, solus omnia Cæsar erat.

In summo igitur Cæsar culmine constitutus, cùm altius non posset, nec in eodem summo bonæ habitudinis diu consistere, cogitat eum inde fortuna præcipitare. Sanè quum rempublicam contra maiorum patrum institutionem permutat, dum numerum senatorum plus iusto multiplicat, dum senatui potestatem & honorem debitum non conseruat, Brutus & Cassius, consentiente senatu, eum in curia interficiunt. Hanc Cæsaris historiam nos quidem breuiter tetigimus, sed Lucanus eam versificè & plenius est prosequutus.

Procemium authoris, continuantis historiarum diuersitates.

POst opera Domini nostri Iesu Christi, & post ascensionem eius in cœlum, siue etiam post aduentum Spiritus sancti, necnon post apostolorum prædicationem, de quibus iuxta paruitatis nostræ modulum loquuti sumus; sequitur vt de Romanis pontificibus, qui sunt caput omnium Christianorum, dicamus. Quòd si apostolicos simul cum imperatoribus positos cerneret, magis appetit * in tractatu omnium Imperatorũ capiat lectionem. Vbi à Iulio Cæsare, vsque ad Carolum, & à Carolo vsque ad dominum imperatorem Fridericum, & successorem filium eius Henricum Regem planissimè inueniet nomina & tempora, & annos & menses, & dies eorum, & Apostolicorum. Et quot pontifices fuerunt sub vnoquoq; imperatore.

Gesta autem eorum, non omnia, quum sit impossibile, sed magis necessaria, atque auditu delectabiliora inueniet. In quibus, cuiuslibet hominis animis poterit iocundari, & erudiri Quia igitur nascente Christo, imperatores esse cœperũt, congruum esse conspicimus, iuxta Christi tractatum, nomina & gesta ponere imperatorum: Christi enim & imperatorum origo, & gesta, & tempora, simul omni tempore currunt.

Et de gestis Christi vel Apostolorum vel pontificum Romanorum, aut aliquorum sanctorum, nihil dicere possumus, nisi etiam tempora Imperatorũ tangamus, & plerunque gesta Pontificum Romanorum cum Imperatorum gestis & temporibus misceamus.

Itaque ab hoc loco in antea, à primo Cęsare Iulio, & à primo imperatore Octauiano Augusto, incipiemus: de quibus scribendo, nouum Testamentum, & acta sanctorum, cum eis contemporaliter, authore Domino, proferemus. Prius tamen hîc de Iob pauca versibus exponemus, & de Sem, filio Noë, qui & Melchisedech est dictus, qui Deo ante legem, & ante tempora Hebræorum, sacrificauerunt in pane & vino, cùm ipsi ambo non Hebræi, sed gentiles fuissent.

Quòd Iob rectus fidelisq; fuit, etiam si neque Hebræus, neq; Moseus.

Scriptus Elia vel Enoch, Noë, Moses, Abraham,
Isaac atq; Iacob, sed scribitur vltimus hic Iob,
Surgo Deus Sabaoth, doctor & actor ad hoc.
Dogmate de cœlis Iob rectus & ore fidelis,
Non fuit Hebræis generis, neq; vir Mosei,
Et tamen alma Dei gratia fauit ei.
Progenie Esau, de gentibus est oriundus,
Natus & in Sehir, Syriæ regionis alumnus,
Deditus obsequiis, necte dieq;, Dei.
Non enis aut vituli sacri dat, vel ouibus * *hœdi,*
Imò Deo cœli quasi Melchisedech adolenit,
Panibus & vino sacrificanda dedit.
Inde vides lector, quia non prius a Moseo,
Vita sacerdotum, nec ab ordine venit Hebræo,
Nam sacra gentiles prima tulêre Deo.
Melchisedech etenim Gentilis erat Chananeus,
Filius est Noë, Sem nomine, nullus Hebræus
Tunc erat in mundo cum tulit illa Deus.
Melchisedech Abrahæ dedit hæc libamina vitæ,
Dum sub eo reges victi fuerant Elamitæ,
Obtulit & decimas tunc prior ille suas.
Vnde patet, gentes ad sacra fuisse priores,
Constat & Hebræos libamine posteriores,
Iadeq; Christicolæ sacra priora fouent.
Si decimas Abraham pagano soluit Hebræus,
Non petat a nobis, sed soluat eas Pharisæus,
Quod prius instituit cœlitus ipse Deus.

PARTIS DECIMÆ QVARTÆ FINIS.

GOT-

De discordia inter Cæsarem & Pompeium.

CÆsar apud Gallos summũ cõtraxerat omen,
Suppeditans gentes, deuicerat & regiones,
Sed sine decreto tollere lustra solet.
Concipit inuidiam citò Pompeiana potestas,
Quod sibi lustra socer Cæsar sine canone præstat,
Indeq; lege reum concio damnat eum.
Ira mouet Iulium, quia non damnandus haberi,
Debuit ob meritum, sed charus in Vrbe teneri,
Nunc socer in generum durior hostis erit.
Cæsar vt occiduis regnis potuit dominari,
Æstimat imperij solio se posse leuari,
Vrbis & orbis opes tollere sorte pari.
Cæsar ad imperium potuit conscendere primùm,
Ipse socer generum gladio depellit in imum,
Vulnere deperiunt ambo, sed ille prius.
Cessit in Ægyptum Pompeius, vbi Ptolemæi
Spado tollit ei iugulum; lætantur Hebræi,
Denique templa Dei rupit amarus eis.

De sepulchro Iulij.

Cætera Cæsarea nequeo narrare trophæa,
Litera Chaldæa nequit, aut Romana chorea.
Sed neq; Musa mea carmine tangit ea.
Nulla manus regum tot prælia mira patrauit,
Nemo suis potuit conatibus assimilari,
Militia fuerit summus & absq; pari.
Mira sepultura stat Cæsaris alta columna,
Dicta fuit Iulia, sed vulgus dicit Agullam,
Aurea concha patet, qua ciuis ipse iacet.
Quattuor hic annis, sex mensibus, imperat orbi,
Transfixus gladiis mortalia fata resoluit,
Vulnera dum cecidit bis duodena tulit.
Cassius & Brutus fuat fons & origo malorum,
Ordo senatorum sceleri consensit eorum,
Sanguinis illorum fit modò grande forum.
Lucius Antonius consors fuit Octauiani,
Hi duo, dum Iulij perhibent se morte grauari,
Insimul vltores sunt, feritate pari.
Lucius Octauij sponsam Iulijq; sororem,
Consocij regis matrem refouebat amore,
Cuius & intuitu Cæsaris acta dolet.
Lucius Antonius socio Romæ remanente,
Migrat in Ægyptum, superans ea regna potenter,
Et Pompeianos punit vbiq; malos.
Tunc dedit Antipatri regni moderamen Hebræi,
Abstulit Hircano regimen regis Pharisæi;
Cur? quia Pompeij gratia fauit ei.
Istis temporibus tres fulgent ordine soles.
Tres quoq; stant lunæ nunc cœlitus in regione,
Tunc & aratoris verba dedêre bonos.
Cur (aiunt) stimulo nos stulte bubulce perurges?
Deficient homines magis, & seges alta resurget,
Nulla fames veniet, lædere parce boues.

Antipater & filij eius Herodes & Phaselus, fiunt procuratores totius Iudææ, Hircano sacerdote in Hierusalem existente.

Cùm foret Antipater gentis moderator Hebrææ,
Filius Herodes recipit curas Galilææ,
Cætera Phaselus frater vbiq; tenet.
Hircanus qui rex fuerat, fit in vrbe sacerdos,
Mere sacerdotium, reprimitq; regitq; proteruos,
Quattuor hi proceres omnia iura tenent.
Impiger Herodes natu minor acta paterna,
Et loca fraterna, valida virtute gubernat,
Rebus & officiis primus vbiq; fuit.
Vt potuit probitas Herodis multa videri,
Iudicat hunc Roma meritis maiora mereri,
Amodo Tetrarcha vir Galilæus erit.
Dicitur Antipater potu cecidisse veneni,
Vnde suis natis prædicta Tetrarchia venit,
Lucius Antonius his sua signa dedit.
Cùm foret Herodes Tetrarcha super Galilæa,
Natus Aristoboli patria depulsus Hebræa,
Regulus Antigonus regna reposcit ea.
Iure sui patris patriam deposcit Hebræam,
Postulat & Syriam, totamq; petit Galilæam,
Lucius Antonius verba repellit ea.
Nec tamen Antigonus cœpta ratione quiescit,
Transit ad Persas, vbi Parthica signa capessit,
Et redit, patriam vincere Marte suam.
Agmina Persarum, vexillaq; Parthica multa,
Detulit Antigonus, nec damna reliquit inulta,
Vrbem Hierusalem præripit atq; tenet.
Abstulit Hircano cum labro complice nasum,
Ne fieret princeps, nec haberet pontificatum,
Hoc etenim Mosi lex inhibebat ibi.
Phaselus captus, manibus pedibusq; ligatur,
Et quia turpis ei cum carcere pœna paratur,
Concutit ad lapides nocte diuq; caput.
Indeq; dum moritur, datur hæc moriendo fateri;
Grata mihi mors est, neq; viuere quæro mereri,
Nam mihi post mortem frater & vltor erit.
Tunc erat Herodes longa statione remotus,
Rex Arabum iam colloquio cognomine Bochus,
Iunctus ei fuerat, multisq; iocis.
Fama refert fratrem, misera iam morte perisse,
Antigonum Hierosolymum regnum tenuisse,
Hircanum nasum deseruisse caput.
Territus Herodes, tristis, plenusq; furore,
Quærit opes Bochi regis, belliq; fauore,
Ille timens Parthos prælia nulla mouet.
Anxius Herodes implorat opes Cleopatræ,
Cuius in Ægypto vires sunt vndiq; latè,
Spondet opes mulier, subsidiumq; patet.
Prouidus Herodes timet insidias mulieris,
Cuius auaritia vitio subnectitur æris,
Hoc etenim vitio ius ratioq; perit.
Pergit ad optatum terraq; mariq; senatum,

Conqueritur casum proprium, patriæq; reatum,
Indicat & socios morte perisse suos.
Postulat vltores dominos, vrbisq; fauores,
A quibus Antipater eius habebat honores,
Filius Herodes stat miser ante fores.
Annuit his precibus Cæsar prior Octauianus,
Ordo senatorum fauet, ac populus Medianus,
Annuit Antonius dux, procerumq; manus.
Roma per Antoniū iubet agmen & arma moueri,
Iam neq; se poterunt Persarum signa tueri,
Præparat & Parthis Parthica bella geri.
Imperat Antigonum prima statione grauari,
Romanumq; ducem Sosium super arma parari,
Qui prior Antigono prima flagella parit.
Nauigat Herodes, Sosio duce, se comitante,
Hierusalem capitur, populus perit, igne cremante,
Persica pompa ruit, Parthica turba luit.
Victus & Antigonus reliquis prius exsuperatis,
Ante pedes socij prece poscit opus pietatis,
Sed magis obtinuit probra, maligna satis.
Antonio dedit Antigonum, regem Pharisæum,
Ille videns captum, regem damnauit Hebræum,
Interimitq; reum longa securis eum.
Rumpere dum templum Romana cupido paratur,
Supplicat Herodes, ne vim Sosius patiatur,
Vixq; sacris Domini pax valitura fuit.
Plus timet Herodes, si dentur sancta videri,
Quàm proprij capitis casus mandetur haberi,
Motus ad hæc Sosius, quod petis (inquit) erit.
Nulla reuelata sacra sunt, neq; commaculata,
Nulla prophanata, neq; sunt loca visa beata,
Salua domus Domini, mundaq; tota fuit.
Dona dat Herodes sua regibus atq; magistris,
Plurima signiferis tribuit, rerumq; ministris,
Nec fuit immunis miles, in orbe sui.
Re bene patrata, regina venit Cleopatra,
Cuius & Antonij mens fertur amore ligata,
Eius enim studiis nocte dieq; vacat.
Fœmina plena dolis, dum lora teneret amoris,
Consilij Cleopatra malis, sine fronte pudoris,
Corde nephanda colit, quæ vomit ore foris.
Pulchra quidem nimis, absq; fide, regina petulca,
Saccus opum, scelerumq; locus, res crimine fulta,
Ad mala subtilis, nec satiata viris.
Poscit, vt Herodes & Bocus rex Arabita,
Regna simul perdant pariter, statione petita,
Ipsaq; regnorum iure fruatur ita.
Dux, licet ex more nimio præuentus amore,
Renuit Antonius mulieri ferre fauorem,
Vnde nimis grauiter fœmina nisa dolet.
Cui tamen ex parte tribuit, partemq; reliquit,
Vnde nec in totum, sed partim fœmina vicit,
Quæ mortem regum poscit, & ore sitit.
Insuper imperium Cleopatra laborat habere,
Suggerit Antonio summum diadema tenere,
Vrbis & orbis opes tollere posse gerens.
Vrget vt vxorem propriam deponat honore,
Cæsaris Augusti matrem Iulijq; sororem,
Cæsar ob ista dolens iam noua bella mouet.
Reijcit vxorem, mœchamq; tenet Cleopatram,
Sic super Antonium noua sunt certamina nata,
Antonius perijt, sic Cleopatra luit.
Imperat Augustus post prælia multa patrata,
Interit Antonius, regina perit Cleopatra,
Eius & vberibus aspidis ora vocant.
Filius & nata quos tunc habuit Cleopatra,
Nomine vulgari sunt Sol & Luna vocata,
Sunt, quasi mancipia, capta, moriq; data.
Ante triumphantis currum de more feruntur,
Ludibriis & conuitiis miseranter aguntur,
Cæsar, vt ille ruit, summus in orbe fuit.

Interfectio Iulij Cæsaris vindicatur per Octauianum & per Antonium.

ANno ab Vrbe condita 715, Iulio Cæsare interfecto, Octauianus simul cum Lucio Antonio, qui sororem Iulij, nomine Octauiā, habebat vxorem, ciuile bellum innouat contra Pompeianos: &, post multa prælia bene gesta, Pompeium filium magni Pompeij occidit: & Brutum & Cassium, interfectores Caij Iulij, eousque coëgit, vt ipsi seipsos necarent. Romæ viginti millia militum cingulo militiæ priuauit, triginta millia seruorum dominis eorum restituit: & septem millia seruorum, quorum domini non extabant, patibulo affixit.

Interea Antonius, repudiata sorore Iulij Octauia, transtulit se in Ægyptum: ibiq; coniunxit sibi adulteram Cleopatram, & Cęsari rebellare tentauit. Octauianus iam domitis omnibus atque subiectis, aduersus Antonium nauale prælium parat: à Brundusio proficiscitur in Cyprum. Congressique ambo principes, ab hora quinta diei vsque ad septimam, cum vtriusque exercitus detrimento, acerrimè ancipiti victoria pugnauerunt. Sequens pars diei, cum sequenti nocte, Cæsari in victoriam cessit. Prior ex bello cum suis fugit Cleopatra, quam fugientem Antonius sequitur. Cæsa ibi duodecim millia de exercitu Antonij feruntur: vulnerata verò sex millia.

Antonius nauali prælio tertiò victus, quartum parans denuò victus est. Dumq; iterum ad struendam classem laborat, omnibus ad Cæsarem confluentibus, in vrbem Alexandriam se recepit, suis omnibus iam destitutus. Vbi dum imminere sibi Cæsarem cerneret, ipse se interfecit. Cleopatra autem appositis ad mamillas serpentibus, mortua fuisse perhibetur: Cæsar autem vrbe Alexandria potitus.

Eo tempore imperium Græcorum finiuit. In hac enim vrbe, ab Alexandro Magno condita, Græcorum reges vsque ad

ad illud tempus regnasse leguntur. Vnde quidam, monarchiam Græcorum vsque ad Octauianum perdurasse, asseruerunt. Nam post mortem Alexãdri Magni, dum principes eius Asiam ab eo conquisitam, inter se partirentur, in quatuor mundi partibus, quatuor regna emerserũt. Inter quæ, duo fuerunt principalia, ad austrum Ægypti; cuius metropolis Alexandria fuit; Ad Orientem verò Syriæ, seu Aquilonem & Mesopotamiæ: cui⁹ caput erat Antiochia, quam Seleucus Magnus rex Antiochus, à nomine patris sui Antiochi, dicitur instaurasse, & in ea sedem regni Babyloniæ collocasse. Nam Antiochia ante illud tempus vocabatur Reblata. Eratq́; tunc caput Syriæ Damascus.

Interea legati Indorum & Scytharum ad Augustum Cæsarem veniunt; pacem petentes. Et sicut olim Alexandro Magno in Babylone posito, omnium regum & nationum Occidẽtalium ab eo pacem legati postulabant, & subiectionem vltrò offerebant; ita nũc vice conuersa, tam ab Oriente quàm ab Occidente legati deditionem ei offerentes occurrunt.

Sic itaque iam sedatis omnium seditionum motibus, toto orbe terrarum pace inaudita seculo iam reddita, totoq́; mundo ad Romanorum censum descripto, anno imperij Augusti Cęsaris quadragesimo secundo,

Christus nascitur.

ANno ab Vrbe condita 752. Olympiade 193; [reuolutis ab Adam 5500 annis; regnante in Iudęa Herode, filio Antipatris, alienigena: hebdomada (secũdum Danielẽ) sexagesimasexta, natus est Iesus Christus filius Dei, ex Maria virgine secũdum carnem filius Dauid, in Bethlehem Iudæ. Qui vt vera lux mundi, & vera pax esse monstraretur, eadem nocte, qua natus est, Angelus cum luce magna pastoribus apparens, prædicat gloriam in excelsis Deo & in terra hominibus pacẽ. Cui multitudo cœlestis exercitus consona cantica simul cum eo cantauit.

His dictis de Octauiano Augusto prosaicè, alia de eodem subsequentia, versibus decantemus, vt vtroque ferculo lectores reficiantur.

De exaltatione Octauiani Imperatoris, quem Romani volebant pro Deo habere.

Erigitur nascente Deo rex Octauianus,
Germine Romanus, formosus, ad omnia planus,
Militia validus, munere larga manus.
Fit gladius vomer, fiunt de cuspide falces,
Mars siluit, pax emicuit, miles fuit aucept,
Nascentis Christi tempore pax rediit.
Octauianus tunc potuit deus ipse vocari,
Nam bonitate sui meruit reuerendus amari,
Mundus eum coluit totus honore pari.
Vrget eum cœtus, solus Deus vt vocitetur,
Ipse timet, si maior eo posthac orietur,
Ne pereat nomen, perdat & ipse decus.

Idolum Romæ.

Maxima tunc Romæ Capitolica stabat imago,
Cuius in hoc titulo lectoribus acta notabo,
Atque Sibyllino dogmate dicta dabo.
Grandis imago nimis, potuit vix recta leuari,
Sæpe leuata satis, nulla valet arte iuuari,
Quin cadat vlterius, nam recidiua cadit.
Vnius vitulæ tandem datur arte leuari,
Cuius & ingenio potuit sic ipsa locari,
Ne cadat vlterius, stetiq́; vigore pari.
Sed nec adhuc populus stabat sub imagine tutus,
Spiritus astatua sic est in plebe locutus,
Cum virgo pariet, tunc & imago cadet.
Turba negans partum cum virginitate creari,
Credidit hoc dicto statua rem perpetuari,
Dicens, quòd nunquam germina virgo parit.
Octauianus ad hæc rex consulit ore Sibyllam,
Vt Christi causas referat: cui retulit illa,
Maior te veniet, signa futura vide.
Arte Sibyllina patuit sibi cœlitus ara,
Qua videt angelica manifestius agmina clara,
Quæ puero regi cœlica regna parant.
In gremio matris stabat sapientia Patris,
Dextra coronatis pueri dat dona beatis,
Cœlitus emicuit gloria multa satis.
Cæsar ait; Video miracula millia mille,
Territus obstupuit nimium, dixitq́; Sibyllæ,
Heu, minor hoc puero sum reputandus ego.
Scribe Sibylla mihi, quis nam puer ille vocatur?
Quisuè pater suus est, aut qua regina putatur?
Quod sibi sit regnum? quod diadema datur?
Retulit illa: Dei Deus est de flamine natus,
Virginis ex vtero sine seminis arte creatus,
Perdita colligere rex sine fine datus.
Desine, Cæsar ait; Deus amodo nolo vocari,
Ille puer Deus est, quem mundus habet venerari,
Cui famet angelicus cœtus, & vnda maris.
His dictis, Cæsar puerum deuotus adorat,
Nunc aras & thura parans offerre laborat,
Prima Deo cœli tunc ibi thura dedit.
Post annos quinquagenos, mensesq́; decenos,
Spiritus Augusti reddit sua tempora cœlo;
Surgit Tiberius nomine functus eo.

De fonte olei qui fluxit in Tiberi.

Magna taberna fuit tunc emeritoria dicta,
Emeritis ascripta viris, vitaq́; relicta,
De qua fons olei fluxerat in Tiberim.
Vnde Sibylla canit; Tellus sudore madescet;
Et reliquos versus, quibus hæc tibi causa patescet,
Si super his dubitas, scripta Sibylla legas.

De Augusto Cæsare, Tiberio priuigno, & Germanico Imperatoribus.

ANno ab Vrbe condita 756, anno verò ab incarnatione Domini 15, Augustus Cæsar, anno imperij sui 58 diem suum functus est; cui Tiberius priuignus eius in regnum successit. Ille moderatissimè gubernans rempublicam, nec ciues intus iniuriauit, nec foris bellorum mouit tempestates. Quarto autem imperij eius anno, id est ab incarnatione Domini 19, Germanicus, filius Drusi, pater Calligulæ, de Germanis triumphauit. In tantum autem tunc temporis humanus fertur fuisse Tiberius, vt, dum augenda tributa præsides suaderent, responderit, Boni pastoris esse, pecus tondere, non deglutire.

De templo Isidis Romæ destructo à Tiberio Cæsare.

HIs diebus miles quidam scelerosus, in templo Isidis, Paulinam matronam, neptem Tiberij, dolo circumuentam stuprauit: sicut hoc eodem capitulo inferius versificè continetur.

De Ioanne Baptista, per idem tempus.

ANno ab incarnatione Domini 30, anno verò Tiberij Cæsaris 15, cùm ia in Iudæa quatuor principes, quos Græci tetrarchas vocant, Archelao mortuo, præsiderent; Iohannes in deserto baptismum pœnitentiæ incipit prædicare. Ad cuius baptismum Dominus Iesus aquas sanctificaturus aduenit. Atque ex tunc prædicare, & facere miracula cœpit. Elegit enim principes duodecim, quos Apostolos appellauit. Inter quos, pro bono vnitatis, vnum constituit principem Petrum. Post quos, viros 72 posuit discipulos.

Breui post hæc, tempore interiecto, Ioannes de incestuoso connubio arguebat Herodem: propter quod in carcerem ponitur: & in die natalis Herodis (iuxta Euãgelium) inter epulas necatur. Idipsum Iosephus refert, bellumq́; maximum pro eo exortum inter Aretham regem Arabum, & Herodem: vbi triumphauit Aretha. Dixit autem Iosephus, hæc propter peccatũ quod in Ioannem Herodes perpetrauerat, accidisse. hæc dixit Iosephus de Ioanne.

De Christo autem idem Iosephus sic scribit: Fuit his temporibus Iesus, sapiens vir, si tamen virum nominari fas est: erat enim mirabilium operum effector, doctorque hominum eorum qui libenter ea quæ vera sunt, audiunt: & multos quidem Iudæorum, multos etiam de gentibus sibi adiunxit. Et credebatur esse Christus. hũc, qui ab initio eum dilexerant, accusatione primorum nostrę gentis virorum, cùm Pilatus in crucem agendum eum esse decreuisset, non deseruerunt. Apparuit enim eis tertia die iterum viuns, secũdum quod diuinitus inspirati prophetę, hęc & alia de eo innumerabilia miracula futura esse prædixerant. Sed & in odium Christianorum, qui ab ipso sunt nuncupati, & nomen perseuerat & genus.

Hoc propterea ego Gotfridus de religione nostra doctissimi viri Iosephi Iudæi in hoc loco testimonium posui, vt ostenderẽ Iudæos de aduentu Christi non ignorare; sed ad damnationis suæ augmentum, inuidia eos excæcatos vera de Christo credere noluisse. Cætera de Tiberio Cæsare & de Christo, & de actibus eius, versibus elucidanda ponemus.

Item de Tiberio Imperatore, secundo ab Augusto, & de Christo, versificè narratur.

Tiberio Romæ nunc subiciuntur honores,
Cuius ad imperium saeuus damnatur Herodes,
Pilatus capitur, gens homicida dolet.
Iudice Tiberio Titus cum Vespasiano
Vindicat in populo Christum, gladio mediano,
Postulat hoc ratio, vult crucifixa caro.
Exit edictum sub Cæsare, scribitur orbis,
Cœtus apostolicus iam mundat climata morbis,
Et videt in cœlum iam remeare Deum.
Spiritus intonuit, descendit summa potestas,
Dans varias linguas sanctis, miracula præstans,
Idola deficiunt, templa prophanarunt.
Tiberij lepram diuina Veronica sanat,
Rosa nimis faciens sanatur Vespasiana,
Iudaicos populos perdere Titus amat.
Pilatus Christi Romanis dogmata scripsit,
Prædicat esse Deum, quem perfida plebs crucifixit,
Et monet vt viuant amodo lege pia.
Lege noua Christi monet hos, normaq́; teneri,
Cuius & imperio totus valet orbis haberi,
Tiberio placuit, quod petis (inquit) erit.
Tunc indignatus, respondit ad ista senatus,
Lex aut archatus, nisi per me canonicatus,
Me quoq́; dante datus, non erit orbe ratus.
Sint licet ista bona, non incipit hic mea Roma,
Dedecus æternum portaret nostra corona,
Si qua per imperium lex aliena sonat.
Annis Tiberius vixit tribus & duodenis,
Morte remisit onus, reddens sua tempora cœlis,
Sed prius in terris commoda multa dedit.

De templo deæ Isidis destructo à Tiberio.

Grandis in orbe soli dea scribitur Isidis olim,
Nam quasi voce poli responsa dabat regioni,

Roma

Roma suum templum iussit in vrbe coli.
Vnica Tiberij neptis, matrona decora,
Isidis in templo Paulina frequenter adorat,
Vt dea dicta sibi conferat ampla bona.
Hac vbi sæpe meat media conspecta platea,
Stans quasi pulchra dea, celebri suffulta chorea,
Hanc vt habere queat miles, amabat eam.
Mundus eam quærit, sed displicuit mulieri,
Cras quoq; sicut heri potuit nihil inde mereri,
Sic satis ægrotans, mundus amore perit.
Inde viri facies, pallore coacta liquescit,
Carnis adest macies, & amoris causa patescit,
Vnde sacerdotem poscit vt addat opem.
Poscit vt hanc nocte faciat templo residere,
Atq; Dei promittat et responsa mouere,
Isidis in specie dicta dolosa ferens.
Intus erit Mundus, dum venerit ipsa latenter,
Vt quasi iuncta Deo coeat de nocte libenter,
Denique iuncta Deo, sponte fruetur eo.
Hoc præuenta dolo, Paulina venire monetur,
Isidis in forma dum mundus abintus habetur,
Nescia iuncta viro perdidit illa decus.
Post vbi Pauline miles se monstrat eunti,
Dura mihi fueras, inquit, pro te pereunti,
Te tamen obtinui functus amore tui.
Quando Deum tenuisse putas, te solus adiui,
Isidis in templo tecum de nocte coiui,
Te satis asciui, teq; fruebar ibi.
Milite pro scelere satis insultante superbo,
Audit & obstupuit mulier tristissima verbo,
Mallet & ipsa mori, quàm male gesta coli.
Horruit auditam mulier decepta loquelam,
Iudice Tiberio ponens lachrymosa querelam,
Curia tum doluit totaq; tristis erat.
Idola Tiberius iubet in Tiberim iaculari,
Atq; sacerdotes templumq; sub igne cremari,
Pulsus ab vrbe foras miles honore cadit.
Illaq; tunc sceleri se non fauisse probauit,
Denique se gladio Paulina pudica necauit,
Spiritus & sanguis sit mihi testis, ait.

Historia gentis Saxoniæ sub illo tempore, qualiter venit de Macedonia.

Nunc bene procedo, dum tempora Saxonis edo;
Saxo, velut credo, patria fuit antè Macedo,
Regis Alexandri miles vbiq; fuit.
Rege diem functo, tulit a Babylone meatum,
Circuit Italiam ratibus, veniens Arelatum,
Siciliaq; Pharon, transit in Oceanum.
Inde per Oceanum Britannica littora transit,
Flandria pertimuit, sed nec sine clade remansit,
Guisara Saxonica terminus eius erat.
Respice, tu lector, cuius regna notamus auorum,
Non tunc Saxonicum fuerat cognomen eorum,
Imò Turingorum crede fuisse solum.
Arua Turingorum dum fortè Macedo capessit,
Prælia compescit simulans, quasi prælia nescit,
Imò suo pretio quærit abinde cibos.
Fraudibus ostenta mercator habens alimenta,
Falsaq; frumenta vendit, mercede retenta,
Vendit et carè, nec sine fraude parat.
Plenus erat terra falso velamine saccus,
Desuper ostensus, pretio dum creditur aptus,
Inferius latè vendita terra patet.
Fraude reuelata, grauis est derisio nata,
Et nimis irata doluit gens ludificata,
Vnde ferunt patriam venditione datam.
Consilium capiunt, vt vendita terra feratur,
Quicquid enim seritur, ratio iubet vt repetatur.
Semine sic illis vendita terra datur.
Dum iacet in saccis carissima terra tenetur,
Nam per eam patria sibi tradita tota videtur,
Saxo rapit penitus littora, rura, decus.
Fraus mala saccorum fuit incentiua malorum,
Fraude Turingorum mors & labor instat eorum,
Iure Macedonibus tollitur omne solum.
Hinc oritur guerra, seritur pro semine terra,
Terra super terram, patriam facit insita seruam,
Pars emisa dolo fit viduata solo.
Mentis in ardore dat bella Macedo furore,
Victa Turinga dolens fugit hinc aspersa rubore,
Pacis opus petiit, fœdus inire volens.
Fœderis actores, pacis posuêre tenores,
Vt patriam pariter teneant, lucrentur honores,
Armaq; per populum nulla ferenda fore.
Pax vbi congeritur, sub fraude Macedo veretur,
Ne male frustretur, si totus inermis habetur,
Vnde breues gladios, clam tulit arte secus.
Ipse breuis gladius apud illos saxo vocatur,
Vnde sibi Saxo nomen peperisse notatur,
His quoq; cultellis vita redempta fuit.
Ordine pacifico dum terra quieta locatur,
Vndiq; Saxonibus sua mors occulta paratur,
Vtq; dolo pereant torua Turinga parat.
Fraude mori dignus sua congerit arma Turingus,
Pacis habens pignus, mouet ardua bella malignus,
Irruit in proceres, arma dolosus habens.
Saxo suo more cultro defendit honorem,
Hostibus ingeritur audacior ipse leone,
Ictibus eripitur, victa Turinga dolet.
Gentis honorata viguit victoria latè,
Nam quoscunq; placet, superant, solita probitate,
Quod loquor ecce patet, subdita terra iacet.

De morte Tiberij, & exaltatione Caij Caligulæ, tertij ab Augusto.

ANno ab Vrbe condita 785; anno verò ab incarnatione Domini 39, Tiberius, vigesimotertio imperij sui anno, veneno periit. Cui succedit Caius Caligula, tertius ab Augusto, vir omniũ ante se sceleratissimus. Sorores enim suas, quas ipse primò stupro polluit, postmodum exilio damnauit, & aliis innumeris se criminibus horribilibus inquinauit. Quarto autem anno imperij sui, à senatu interficitur. Inuenti sunt post mortẽ eius duo libelli, quorum vnus Pugio, alter Gladius dicebatur: in quibus electissimorum Romanorũ nomina scripta erant, quos ipse occidere proposuerat. Arca etiam, cum vasis multis venenis plenis, apud eum inuenta est: quæ scilicet vasa, in mare fusa, plurimos pisciũ interfecerunt. Hæc de Caio Caligula, ad memoriam suarum iniquitatum, prosaicè

dicta sufficiant. Cætera gesta, sibi contemporanea, de aliis, versibus supponam.

Item de eodem Caio Caligula Imperatore, versificè dictum.

Caius Caligula fit Cæsar, ad omnia sæuus,
Nunc Euangelium describit in orbe Mathæus,
Vt prius in terris iusserat ipse Deus.
Caius Caligula bello superauit Hebræos,
Interimit gladio, seruosq́; facit Pharisæos,
In templo Domini collocat ipse deos.
Nomine quippe suo, Iouis est ibi grandis imago,
Hanc & adorare mandatur Hebræa propago,
Chronica sic referunt vt recitator ago.
Quattuor his annis, sex mensibus enumeratis,
Caius exsoluit Cæsar sua tempora fatis,
Gaudia Iudæis mors dedit ampla satis.
Tunc apud Antiochos Petrus pro præsule sedit.
Cuius & in Christo monitis prouincia credit,
Tunc quoq; Cornelio dogmata sacra dedit.
Tunc etiam legitur fieri conuersio Pauli,
Cuius & ecclesia monitis reuerenter obaudit,
Qui Stephanus fuerat, iam protomartyr erat.

De exaltatione Claudij Imperatoris, quarti ab Augusto.

ANno ab Vrbe condita 805; anno verò ab incarnatione Domini 44. occiso Caio Caligula, Tiberius Claudius imperat, quartus ab Augusto. Sub hoc Claudio Herodes (Iosepho testante) Iacobum fecit occidi, & Petrum tenuit in vinculis, quem Angelus eduxit, & liberauit. Hoc scelus ab Herode perpetratum, vltio diuina puniuit. Quod Lucas scribens, sic ait: *Cùm* (inquit) *Cæsaream descendisset Herodes, & in die solenni regia veste præclarè indutus, pro tribunali sedisset, ac de sublimi concionaretur ad populum: Cumq́; populus acclamaret ei, tanquam Deo, non sicut homini, statim percussit eum Angelus Domini, eo quòd nō dedit gloriam Deo: & scatens vermibus expirauit.* A Iosepho hoc idem, sed prolixius dictum inuenies.

Hoc tempore Apostoli in omnes fines orbis diuisi sunt: Petrus Romam sortitur: Paulus, qui alios sapiētia præcellebat, Græcos sapientes inuadit: Iohannes inuadit Asiam; Andreas Achaiam; Matthæus Æthiopiam; Thomas & Bartholomæus vtranque Indiam; Simon Thaddæus Ægyptum & Mesopotamiā, deinde Persidem & Scythiam: Philippus, Hierapolim: Iacobus in Iudæa remanens Hierosolymorum rexit ecclesiā: nam alter Iacobus ab Herode fuerat decollatus: qui tamen, vt dicitur, prius Hispanis prædicauerat, vbi adhuc sepulchrum eius habetur clarissimum.

Isti apostoli non armis, sed verbis & miraculis orbem aggressi, non alieno, sed suo proprio sanguine triumphantes, meliùs quàm Romani vicerunt.

Anno itaque imperij Claudij septimo, tanta seditio in solennitate paschæ Hierosolymis orta est, vt de his qui cōstipatione populi in foribus templi opprimerentur, triginta millia Iudæorum inuenirentur extincta.

Anno imperij Caij nono, omnes Iudæi ab Vrbe sunt expulsi, quod tam Iosephus, quā Suetonius dicunt. *Claudius* (inquiunt) *Iudæos, assiduè tumultuantes, ab Vrbe expulit.* Claudius viginti senatores, & trecentos equites, paruis de causis perdidit. Ipse verò Claudius quartodecimo imperij sui anno, veneno periit; Nero autē ei in imperium successit.

De exaltatione Neronis Imperatoris quinti ab Augusto.

ANno ab Vrbe condita 857; anno autē ab incarnatione Domini 59, Nero quintus ab Augusto imperium suscepit, vir omnium flagitiosissimus: qui Caium Caligulam auunculum suum, nequitia superauit. Tantæ nanque petulantiæ fuit, vt assumpto varij vestitus decore, tam Græciæ quàm Italiæ vrbes, & theatra perlustraret, ipsosq́; histriones suis ioculationibus vinceret. Luxuriæ tam effrænis fuit, vt aurea sibi retia ad piscādum, & domum auream ad habitandum pararet. Vrbē fecit in duodecim partibus succendi: quæ quum per septem dies arsisset, ipse in altissima turri stans, cantilenas de incendio Troiæ quondam compositas lætissimus decantabat.

Nero matrem & sororem stuprare non abhorruit: Senecam magistrum suum interfecit: Nero primus in christianos mouit seditionem: Matrem suam euiscerauit. Nero audiens Galbam in Hispania ab exercitu imperatorem esse creatum, animo fractus, à senatu hostis pronunciatur. Ipse fugiens apud quartum lapidem ab Vrbe seipsum occidit, & (vt dicitur) à lupis est deuoratus. Cætera de Caio & de Nerone, versibus explicamus.

De Nerone, versificè.

Scandit Nero thronum, blasphemus in orbe colonus,
Nulla sorte bonus, neq; dignus honore patronus,
Saccus opum, scelerum signifer, orbis onus.
Nero suæ matris iubet intima viscera findi,
Quo loculo stringi potuit, quo spermate gigni,
Quo iacet alueolo matre creatus homo.

Nero suam Romam voluit comburere magnam,
Cernere tunc cupiens quantam daret undiq; flammam,
Ut viduata latè gaudia Roma daret.
Nero puer quondam. fertur metuisse magistrum,
Dum tenet imperium, metuisse fatetur idipsum,
Unde virum Senecam, dum timet, ipse necat.
Nero magum Simonem scelerum nutriter amauit,
Cuius & intuitu, Petrum, Paulumq; necauit,
Ipse lupis rabidis perfidus esca fuit.
Gesta Magi Simonis vel regis culpa Neronis,
Regibus exemplum pariunt. franumq; furoris,
Suntq; timor reprobis, spesq; beata bonis.

Chronica contemporanea de Clodouæo rege Francorum.

Nunc baptizatur Clodouæus in vrbe Remensi,
Angelus è cœlis oleum dedit omnipotentis,
Gratia baptismi quo celebrata fuit.
Fertur adhuc oleum cœleste Remis retineri,
Quo reges vncti, soliti sunt regna mereri,
Unctio Francigenis hæc ita semper erit.
Tempore Tiberij, Caijq; simulq; Neronis,
Petrus erat papa Romæ, qui religionis
Dogma fidemq; Dei primus in vrbe colit.
Petrus in Antiochia octonis sederat annis,
Bisq; decem Romæ seruit diuina tyrannis,
Insuper & quinque sedit & octo dies.
Euangelistam Marcum fertur docuisse,
Qua crucifixus erat Petrus, tumulum tulit ipse,
Rasuram capitis primus & ipse tulit.
Linus erat viuente Petro, viuente Nerone,
Nanq; vices eius gessit, Tuscus regione,
Annis quindenis vltima fata colens.
Et Cletus viuente Petro, Lino sociatur,
Qui simul exterius curabant pontificatum,
Sed dabat interius dogmata sacra Petrus.
Tradita non erat his papalis plena potestas,
Nec ligat aut soluit Linus Cletúsve, sed extant,
Sub vice pontificis pondera ferre Petri.
Qui socius Lini fuerat pro tempore Cletus,
Annis ter senis Romæ sedisse videtur,
Quorum temporibus vixit in Urbe Petrus.

De Galba, & de Othone, & de Vitellio, electis Imperatoribus, & de Vespasiano.

GAlba sextus ab Augusto Imperator, Neronis morte comperta, Romam venit: vbi dum nobilem quendam, nomine Pisonem, sibi in filium adoptasset, ab Othone, tam Galba quàm Piso, septimo imperij sui mense necantur. Itaque dum Romæ Otho vsurpat imperium, Vitellius in Germania idem arripere conatur.

Item Vespasianus in Syria, contra Iudæos à Nerone transmissus, multis malis eos attriuerat: & Iosephum, eorum prudentissimum ac sapientissimum sacerdotem, in vinculis tenebat. Citò Vespasianus ab exercitu Neronis Imperator creatur. Iosephus iste, de quo tam sæpe loquimur, filius Matthiæ, nō solùm inter Iudæos, sed etiam apud Romanos postmodum tantæ authoritatis fuit, vt statua ei in Vrbe donata, libri quoque eius bibliothecæ traderentur. Eius autem opera sunt in historia 20 librorum Antiquitatum. Liber etiam Machabæorum secundus, ab eo dicitur compositus. Otho contra Vitellium bellum parat: vbi dum primò circa Alpes: secundò iuxta Placentiam: tertiò in loco qui dicitur Castoris, victor fuisset: quartò, quũ suos iam vinci vidisset, seipsum occidit, mense tertio, quo cœperat imperare. Vitellius Romam veniens regnum vsurpat. Multisq; ibi crudeliter actis, cùm audisset de Vespasiano, primò quidem regnum dimittere cogitat, sed postea confortatus à sociis, Sabinum fratrem Vespasiani, cum suis in Capitolium fugauit; ibique eum & suos omnes incendio & ruina, vno tumulo, & mori & sepeliri coëgit.

Vespasianus autem hortatu principum, & Iosephi suprà memorati, suscepit imperium; relictoq; Tito filio suo in obsidione Hierosolymorum, ipse per Alexandriam, Romam venit. Interea Vitellius à suis capitur, & tam per viam sacrã, quàm per forum, turpiter ductus, vnco trahitur, & mersus in Tiberim communi caruit sepultura.

Igitur à passione Domini quadraginta annorum spatio iam transacto, quem terminum Iudæis Deus tunc ad spatium pœnitentiæ indulsisse videtur, quum pœnitentiam despicerent, imò interficiendo duos Iacobos & Stephanum, peccata multiplicarent: vltio diuina, sicut eis à Domino prædictum fuerat, populo impiissimo superuenit. Sancti viri, qui tunc erant Hierosolymis, reuelatione diuina præmoniti, ab Vrbe secedunt, & in castello quod dicitur Pella, se claudunt.

Ciuitas Hierusalem Titi obsidione cingitur, in die magno paschalis solennitatis, cùm populi extranei totius Iudææ illuc cõfluxissent. Vrbs tandem, cum multo sanguine Romanorum capitur; templum autem, vbi principes se & sacerdotes receperant, maximo postmodum legitur labore deuictum.

Titus itaque vrbem & templum, iuxta prophetiam Domini Iesu Christi, deleuit: nam lapidem super lapidem non reliquit. añо 1100 à restitutione ipsius tẽpli, quãdo restaurauit illud Darius fili' Hystaspis rex Persarum. Ibi 6000 Iudæorũ interfecta leguntur, secũdũ scripta Cornelij & Suetonij.

Qui autem Iudęorum miserabilem occisionem pleniùs cognoscere volunt, legant Iosephum historiographum eorum; qui in ipsa die paschali, tanquam vno carcere diuina dispositione conclusos, tricesies centena millia commemorat in Vrbe fuisse. Ex quibus vndecies centena millia, igne, fame, ferro perierunt, præter illos qui in villis & castellis aliis sunt extincti.

Adiecit insuper Iosephus in hæc verba: Æstimo, quia si eundem impiissimum populum Romani punire distulissent, aut hiatu terræ, aut aquæ diluuio, aut ignibus Sodomitanis & fulminibus de cœlo missis, eadē ciuitas supplicia pertulisset: quia nequiorem protulit ætatē hominum, quàm illi fuerint, qui eadem supplicia primitùs protulerunt.

Iudæi qui tunc occisi non sunt, 80000 fuisse legimus, qui vsq; in præsentem diem per totum orbem dispersi cernuntur.

Titus post triumphum tam magnificū, à toto exercitu imperator est appellatus. Vespasianus simul cum Tito, Vrbē ingreditur, vbi triumpho maximo & inaudito, vno curru sedens cum filio, ductis ante se captiuis, & bibliotheca Iudæorum, suscipitur. His diebus valde aucta est Respublica: denique Achaia, Lycia, Rhodus, Byzātium, Samothracia, Cilicia & Comogena, in prouinciam Romanorum redacti, Romanis legibus & iudiciis paruerunt.

Vespasianus anno decimo imperij sui, fluxu ventris in propria villa sua moritur, inxta terram Sabinorum. Titus autem filius eius, Octauus ab Augusto succedit, exclusis à catalogo Imperatorum Vitellio & Othone. fuit autem vir moderatissimus, qui frequenter dixit; Dies perditur, in qua bonum non operamur. Anno imperij sui secūdo, in villa qua & pater eius obiit, cum planctu omnium Romanorum defunctus est. Cætera de eodem versificè canamus.

Item de exaltatione Vespasiani & Titi Imperatoris, octauo ab Augusto, versificè dictum.

Tempore Tiberij rex Vespasianus habetur,
Qui post Neronem Romæ diadema meretur,
Hic & Hebræorum destruit omne decus.
Imperiosa manus consurgit Vespasianus,
Filius est Titus, quem post hunc laude canamus,
Vrbibus amborum creuit in orbe salus.
Filius atq; pater populos destruxit Hebræos,
Pro solo nummo triginta dedit Pharisæos,
Sicut ab his emptus scribitur ipse Deus.
Annis viginti fuit hic Titusq; duobus,
Claruit ipsorum super omnia climata robur,
Inuisosq; Deo perdit vterq; reos.

De exaltatione Titi Imperatoris.

Titus honoratus populo plaudente leuatus,
Prorsus Hebræorum legitur punisse reatus,
Clarus in eloquio, lux erat in populo.
Hic dedit Hebrais æterno tempore luctum,
Perditur illa dies (dixit) quæ stat sine fructu,
Nil valet (inquit) honor Cæsaris absque bono.
Papa fuit Clemens, Tito diadema tenente,
Anni ter terni menses duo, quo moriente,
Transierant, & ad hac octo duoq; dies.

De exaltatione Domiciani Imperatoris, noni ab Augusto.

ANno ab Vrbe condita 825; anno autē ab incarnatione Domini 83, Domicianus nonus ab Augusto, Tito fratri suo succedit. Iste suos, tā occisione quam exiliis iniquè tractauit. Romanum exercitum apud Germanos & Dacos incautè perdidit. Iste in tantam vesaniam deuenit, quòd Deum & Dominum se iusserit appellari. Ad similitudinem Neronis in Christianos mouit persequutionem. Ipse Ioannem Euangelistam, vltimum tunc Apostolorum, in Patmo insula exilio relegauit, vbi etiam scripsit Apocalypsim. Domicianus in palatio suo occisus, anno decimoquinto imperij sui, dedecorosè legitur fuisse sepultus: cui Nerua succedit, decimus ab Augusto.

Item de eodem Domiciano, versificè dictum.

Titi Germanus nunc regnat Domicianus,
Perfidus, insanus, sanctis crudelis, amarus,
Perdat vt Ecclesias mittit vbiq; manus.
Dauidica de stirpe viros postquam superauit,
Amodo ne reges fierent, omnino necauit,
Sic genus illorum prorsus honore cadit.
Sæuus in imperio tu Domiciane tyranne,
Mittis in exilium populo plangente Ioannem,
Tu male discedis, clarior ille redit.
Rex annos sex atq; decem vixisse notatur,
Tunc & Anacletus Romæ sedisse putatur,
Græcus ab Athenis, clarus in Vrbe fuit.
Vixit Anacletus annis Romæ duodenis,
Atq; dies septem, cum mensibus ordine denis,
Post & Alexander nomine papa venit.

De Nerua Imperatore, decimo ab Augusto.

Domicianus obit, sed Nerua fit actor honoris,
Qui citò lege fori damnauit gesta prioris,
Nec patitur regis gesta maligna coli.
Fama Ioannis adest, vir ab exilio reuocatur,
Omne quod instituit rex impius, euacuatur,
Omne malum reiicit Nerua, quod ille tulit.
Imperium Neruæ spatio præciditur anni,

Tempo-

Tempore cuius erat celebris doctrina Ioannis,
Nunc & Alexander papa beatus adest.
Annis ter senis viuentis tempore plenis,
Mensibus & septem, sua tempora præsul ademit,
His tamen ad requiem tres superadde dies.

De Traiano Imperatore, vndecimo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 95, Nerua, vnius anni imperator, qui omnes exilio detentos iusserat reuocari, mortuus est. Cui succedit Traianus, vndecimus ab Augusto: quem Nerua, adhuc viuens, in filium adoptauerat. Iste in vrbe Agrippina, quæ hodie vocatur Colonia, in Francia, Imperij culmen accepit, & multas gentes trans Rhenum & trans Danubium, prudenter subegit. In Oriente etiam vltra Euphratē, & vltra Babyloniam, multas regiones subiugauit.

Iste Christianos persequi incepit: sed citò cessauit. Eius tēporibus domus aurea Nerotis, ictu fulminis incensa est, & cremata. Eo tempore Ioannes solus, sine sanguinis effusione, apud Ephesum in pace migrauit. Traianus decimonono anno imperij sui obiit, per fluxum ventris.

Item de eodem Traiano, versificè dictum.

Traianus Roma, Syriam tenet & Babylonem,
Finibus Indorum multas subiecit regiones,
Alter Alexander plurima bella mouens.
Cæsare Traiano medijs regnante sub annis,
Intonat Ecclesiis obitum venisse Ioannis,
Transijt in tumulum corpus, & ante Deum.
Annis quindenis lux Cæsaris vltima venit,
Præsul Alexander Roma tunc Papa resedit,
Cuius apud Neruam tempora scripta dedi.
Traiano iam defuncto post tempora multa,
Gregorio papa, Romana potentia functa,
Traiani Regis gesta vetusta legit.
Prælia gesturus pergebat ab Vrbe monarchus,
Pontis apud Tiberim properans dum transijt arcus,
Obuia stat vidua, mota querela sonat.
Sis (ait illa) meum rediens vlciscere natum,
Nam morior, dum sic video ceruice necatum,
Hoc scelus imperium vindicet, ecce caput.
Cæsar ait; pugnabo prius, curabo redire:
Illa refert; si non redeas, quo vindice fiet?
Quam laudem Deus hic te meruisse sciet?
Rex satis iratus, iubet vt vindicta feratur;
Post abijt, sed non rediit, quia Marte necatur;
Vnde virum laudem plus meruisse patet.
Hoc pietatis opus dum Gregorio memoratur,
Ingemuit, pro morte viri multum lachrymatus,
Orat vt alma Dei dextera parcat ei.
Dum iacet in precibus, stans angelus increpat illum,
Scis quia non habuit baptismatis ille sigillum?
Quomodo tu lachrymis dona neganda petis?
Ast homo tu pacis, opus expetis hoc pietatis,
Quo semel indulto, non amplius ista petatis,
Traianus requiem, te rogitante, capit.
Excessit præsul, sed non permansit inultum,
Angelico pulsu femur eius tempore multo
Claudicat, & pœnæ corpore signa tenet.

¶ Chronica.

TEmpore Traiani, Clementi papæ successit Euaristus Romæ. Apud Antiochiam post Euodiū succedit Ignatius. Hierosolymis verò erat tunc Episcopus Polycarpus. Anno autem Traiani duodecimo, post papam Euaristum succedit Alexander Romæ. Apud Alexandriam post Cerdonem succedit Primus. Antiochiæ autem post Ignatium succedit Heros.

De Adriano Imperatore, duodecimo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 118, Adrianus duodecimus ab Augusto, suscepit imperium. Adrianus cognominatus est Ælius, ab Ælia vrbe, quæ prius vocabatur Hierusalem. Iste etiam Pater patriæ vocatus est, pro eo quod iustus & misericors esset, & tributa debita omnibus remisisset; Iudæos in Palæstinā, id est in Hierusalem, quæ tunc ab ipso Adriano Ælia est appellata, redire volētes prohibuit: sed Christianos ibi habitare permisit; præcipiens, ne vltra Iudæis in eā reuerteñdi licentia præstaretur. Eo tempore Egesippus doctor fidei Christianæ clarissimus habebatur, qui ex Apostolica prædicatione quinque libros composuit, & historiam Iudæorum à Machabæis vsq; ad excidium Hierusalem, luculenter descripsit. Adrianus anno imperij sui decimooctauo obiit.

Item de eodem Adriano dictum versificè.

Cæsar Adrianus, functus diademate Romæ,
Vrbis Hierusalem cupiens extinguere nomen,
Nominat hanc Æliam, rem variare volens.
Imperat Hebræis per climata, per regiones,
Ne vocitent hanc Hierusalem, sententia Romæ
Iussit vt hoc Æliæ nomen in orbe sonet.

¶ Chronica.

ANno tertio Adriani, obiit papa Alexander, cui Xistus succedit. In Alexādria mortuo Primo succedit Iustus. Eo tēpore vrbs Hierusalē ab Adriano Ælia vocabatur, & à gentibus inhabitabatur: propter quod etiā carebat Episcopo. Sed postea Christianis in ea esse incipiētibus, prior eorū fuit episc. Marcus, Xisto iam mortuo papa, & Telesphoro sedēte. In Alexandria verò, post Iustū Eumenides erat episcop⁹.

De Antonino Pio Imperatore, decimotertio ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 139, Antoninus Pius suscipit imperium, decimustertius ab Augusto. Iste etiam Pater patriæ dictus est: qui iuxta duodecimũ ab Vrbe lapidem, anno vigesimo imperij sui obiit. Cætera de Antonino Pio, versus insinuabunt.

Sed hoc nota, quòd anno Antonini primo Telesphorus, vndecim annis papatu retento, obiit; cui Iginus est substitutus. Igino succedit Pius papa. In Alexãdriam post Eumenidem succedit Marcus. Pius papa moriens, Aniceto papatum reliquit. Marcus in Alexandria substituit Celadionem. Egesippus historiographus dicit, se tempore Aniceti Romam venisse.

Item de eodem Antonino Pio, versificè dictum.

Antoninus Pius est patriæ pater inde vocatus,
Parcere subiectis quia fertur vbiq; paratus,
Non cogit populos ferre tributa suos.

Galenus medicus.

Huius temporibus fulget medicus Galenus,
Qui dedit antidotum, cuius nos dogma tenemus,
Tempus Hippocratis diximus esse prius.
Imperat Antoninus viginti circiter annos,
Papa Telesphorus est Græcus, Romæ venerandus,
Annis vndenis, qui sua fata dedit.
Insuper & septem menses consistere rebus,
Fertur, & vndenis vitam finisse diebus,
Vtilis in populo, dignior ante Deum.

De Antonino iuniore, & Aurelio Commodo, fratre suo, decimoquarto ab Augusto; & de papa sui temporis.

ANno ab incarnatione Domini 145, Antoninus iunior cognominatus Verus, cum Commodo Aurelio fratre imperium suscepit. Hi Vologesum regem Parthorum, Armeniam, Cappadociam Syriamque vastantem, graui bello presserunt. Antoninus anno imperij sui 19, moritur in Pannonia. Cui filius eius Commodus, decimusquintus ab Augusto succedit. Iste Commodus multos ex senatoribus interfecit, & Reipubl. per omnia incommodus fuit: nisi quòd contra Germanos bellum feliciter gessit.

Per idem tempus innumeræ hæreses emerserunt. Inter quas Taciani cuiusdam hæresis magis pestifera fuit. Nã ab omnib⁹ animalibus abstinendum prædicabat, ingratus existens Deo, qui hæc humanis vsibus procreauit. Item nuptias refutabat, accusans Deum, qui eas ad restaurationem humani generis fecit: aduersus quem Clemens scribens, inter cætera sic dicit: *An & Apostolos improbas? Petrus enim & Philippus vxores habuerunt, & filias etiam virgines nuptui dederunt.*

Eo tempore, Capitolium Romæ fulmine percutitur, & bibliotheca Romanorũ magna magnorum studiis composita, ibidem concrematur. Aliud etiam incẽdium Romæ tunc exortum, templum deæ Vestæ, & palatium, & plurimas vrbis partes consumpsit.

Commodus post multa flagitia perpetrata, in domo Vestilia dicitur fuisse strangulatus, 13 imperij sui anno. Cui successit Ælius senex. Cętera de Antonino iuniore, & de Commodo, versificè leguntur. Sed hîc nota, quòd his diebus mortuo papa Aniceto, succedit Romæ Soter. In Alexandria verò Agrippinus erat substitutus: Antiochiæ autem post Heronem, Cornelius est substitutus. Eodemq; Cornelio defuncto Theophilus sextus ab Apostolis sedebat.

Item de eodem Pio Antonino, versificè narratur; & de papa sui temporis.

Iunior Antoninus, rex æmulus ecclesiarum,
Errorem sequitur sub schismate Cataphrygarum,
Fertur & ecclesiis non nocuisse parum.
Tunc erat Iginus Romanus papa beatus,
Quattuor atq; decem regit annis pontificatum,
Plus quoq; tres menses, insuper octo dies.
Imperat Antoninus minor, annis non duodenis,
Commodus imperio post eius tempora venit,
Tractatus cuius iam recolendus erit.

De Commodo Imperatore, quintodecimo ab Augusto, post Antoninum iuniorem.

Commodus imperio felici tempore viuit,
Theodosium nunc Philosophus sua carmina scribit,
Summus & interpres tunc erat ille sibi.
Discipulus Pauli nunc Trophymus est Arelati,
Præsulis Irenij sunt dogmate clarificati
Quosquos Lugdunum siue Vienna capit.
Commodus imperio quindenis vixerat annis,
Insuper & septem Romæ dignè memorandis,
Regibus & populis charus in orbe fuit.
Nunc & Anicetus Romæ stat papa, secundus,
Natus apud Calabres, vir nobilis atq; facundus,
Annis ter ternis qui sua fata dedit.
Bisq; decem superadde dies, mensesq; quaternos,
Eius doctrina legimus gaudere modernos,
Cuius & in Roma gesta beata sonant.

De

De Ælio Imperatore, decimosexto ab Augusto, qui cognominatur Pertinax, & chronica sui temporis, & de Papa sui temporis.

Aelius senex, decimusſextus ab Augusto, ex hoc quod ad regnum electus, pertinaciter restitit, Pertinax dictus est: quem quinto mẽse quo regnare cœperat, vel secundo, alios imperio anno imperij sui* Iulianus Iurisperitus, in placido occidit: qui dum regnum inuadere molitur, à Seuero iuxta pontem Miluiũ vita priuatur.

Item de eodem Ælio Imperatore, & de Papa sui temporis.

Ælius vnius anni statione resedit,
Attamen in populo qui sufficienter obedit,
Viribus & meritis commoda multa dedit.
Papa Pius, Romæ fuit annis tunc duodenis,
Bisq; decem superadde dies, quibus ordine sedit,
Plurima Romanis dogmata sancta dedit.

De Claudio Imperatore, decimoseptimo ab Augusto; & de papa sui temporis.

Claudius imperium recipit cum pace paratum,
Cui fundit sua Roma preces, rogitante senatu,
Romanis natum præstet vt esse caput.
Ipse refert; vitiis satis est regnasse paternis,
Nolo meum natum maculis vexare modernis,
Sit sibi diuitius viuere pace suis.
Claudius iste decem, minus vno, vixerat annis,
Cum quo papa Pius tempore commemorandus,*
Cuius & ætatem me recitasse patet.

De Seuero Imperatore, decimooctauo ab Augusto, & de papa sui temporis.

Anno ab incarnatione Domini 195, Seuerus natione Apher, qui ex eo, quod vltus erat Imperatorem, Pertinax dictus est, decimooctauo ab Augusto, imperiũ accepit. Iste ferocissimus natura, quintam persecutionem mouit in Christianos; Iudæos & Samaritas, Parthos, Arabes, & Gebanos bello suppressit.

Eo tempore pater Origenis Leonides, in Alexandria martyrium accepit, Origene adhuc puero martyrium plurimùm affectante. Qui cùm ad iuuenilẽ peruenisset ætatem, & tam in Alexandria quàm aliis regionibus magnificè, tam viris, quàm mulieribus prædicaret, timens, ne lubrica iuuenilis ætas circa mulieres in vitium laberetur, ipse sibi manus iniecit, & sua genitalia ferro succidit; existimans etiam ad litteram illud esse seruãdum, cùm dicitur: *Beati qui se castrauerũt propter regnum cælorum.*

Iste Origenes multa in Ecclesia Dei volumina egregia composuit. Seuerus magnã partem Britanniæ muris communiuit. Vbi 15 imperij sui anno, apud Eboracum, diem vltimum clausit.

De eodem Imperatore Seuero, & de papa sui temporis.

Sumptus ad imperium Seuerus Cæsar habetur,
Symmachus interpres sub eo vixisse docetur,
Pace bona tenuit Cæsar in Vrbe decus.
Nunc in Alexandria studium datur vrbe vigere,
Quo didicit quæ pòst docuit pollens Origenes,
Cuius & Ecclesia dogmata magna tenet.
Seuerus plenos duodenos perficit annos,
Papa Soter nunc sede sedet Roma venerandus,
Annis vndenis cuius & hora venit.

De Antonio Aurelino Caracalla Imperatore, decimonono ab Augusto.

Anno ab incarnatione Domini 214, filius Seueri Aurelius Antoninus Caracalla, imperium suscipit. Caracalla iste asperior patre, & libidinis intemperãtissimus, nouercam suam non timuit habere vxorem. Iste dum contra Parthos bellum molitur, ab hostibus inter Edissam & Carrham occisus est. Cui Macrinus succedit, qui eodem anno occisus est.

De eodem Antonino Aurelio Caracalla versificè.

Tertius Antoninus Seueri filius extat,
Imperij qui Romulei sit diua potestas,
Ipsius Antonini longa columna fuit.
Nunc gens Gotthorum mouet incentiua malorum,
Opprimit Ausoniam, Persas, terramq; Medorum,
Primus & ipsorum feruet in orbe dolus.
Præsul Eleutherius quindenos perficit annos,
Sex menses & quinq; dies, Græcus venerandus,
Vixit & Antoninus sex simul, atq; duos.

De Macrino Imperatore vigesimo.

Cæsar Macrinus spatio perpenditur imus,
Nil habet historia, si promere gesta velimus,
Vix anni spatio vixit in orbe suo.
Cæsare Macrino pòst tempora pauca relicto,
Annis papa decem consedit nomine Victor,
Atq; duos menses addo, decemq; dies.

De Marco Aurelio Imperatore, vigesimo primo ab Augusto.

Anno ab incarnatione Domini, 221, Marcus Aurelius sacerdos tẽpli Heliogabali, 21 ab Augusto, sortitur imperiũ. Iste fertur vitam duxisse flagitiosam. Ipse etiam anno imperij sui 4, à tumultu militũ, cum matre sua necatur.

Cui succedit Aurelius Alexãder, omniũ voluntate creatus. Iste ex matre, nomine Mammea, christiana natus, rempublicam laudabiliter gubernauit; Xerxem quoque,

regem Persarum, maximo bello deuicit: consilio Vlpiani, reipubl. se modestum & & suauem exhibuit. Ipse Alexander à tumultu militari, anno 12, apud Moguntiam occiditur.

Tempore Aurelij, mortuo papa Zepherino, succedit Calixtus, mortuo citò Calixto, succedit Vrbanus: Vrbano similiter citò mortuo, succedit Pontianus in papatum Romæ.

De eodem Aurelio Imperatore vigesimo primo ab Augusto.

Imperat Aurelius, laudatus in orbe monarchus,
Arius erroris noviter prætenderat arcus,
Cogitur Ecclesia pace carere sua.
Romanus præsul Zepherinus, vir venerandus,
Bis denos pariterq́ duos peruixerat annos,
Fertq́ duos menses vita, decemq́ dies.

¶ Chronica.

ANno ab incarnatione Domini, 238, Maximianus & Diocletianus habent imperium. Quorum temporibus Origenes librum de Martyriis composuit.

De Maximiano & Diocletiano Imperatoribus, 22 ab Augusto.

Maximianus erat vir miles in Vrbe cohortis,
Scandit ad imperium, Christi crudelior hostis,
Opprimit Ecclesias, miraq́ damna parat.
Hic sine decreto, cunctoq́ dolente senatu,
Seditione datus, conscendit ad imperiatum,
Criminibus natus, perdere sancta ratus.
Tresq́ decemq́ malis cum rex male vixerit annis,
Vrbanus papa tunc Vrbe fuit venerandus,
Annis ter ternis vita beata fuit;
Mensibus vndenis potuit plus viuere rebus,
Plus quoq; bissenis legitur vixisse diebus,
Sanctaq́ Cecilia tunc sua martyr erat.
Tunc Diocletianus princeps cum Maximiano
Imperium tenuêre simul, nullo mediante,
Vnus eis fuerat questus, & vna manus.
Ambo simul Christo reparant per climata bellum,
Et simul in sanctos agunt mortale duellum,
Perdunt ecclesias, scripta beata cremant.
Hi reges primùm gemmas in veste tulerunt,
Nec prius in pannis gemma, coriòve fuerunt,
Purpureos reges antè fuisse ferunt.
Rex Diocletianus sedet annis bis duodenis,
Et Marcellinus tribus annis papa resedit,
Atq; duos menses, quindecimq́ dies.

De Gordiano Imperatore, vigesimotertio ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 241, Gordianus vigesimustertius ab Augusto fit Imperator. Tunc Anterius papa defuncto Pôtiano, successit. Quo mortuo, Fabianus per columbam è cœlo lapsam, & super caput eius manêtem, dignus episcopatu ab omnibus iudicatur.

Gordianus admodum puer Parthis bellum indicit. Quos dû diuersis præliis prosperè gestis, oppressisset: ipse fraude suorû, anno sexto imperij sui, super Euphratê interficitur. Tunc etiam in Antiochia defuncto episcopo Zebenno, succedit Babilas. In Alexandria verò, Demetrio defuncto episcopo, succedit Heraclas.

Item de eodem Gordiano Imperatore narratur.

Gordianus habet sex annis ritè coronam,
Cœlitus emissa recipit miracula Roma,
De Fabiano præsule, mira sonant.
Dum foret in precibus sanctorum turma recûbens,
Spiritus in specie legitur venisse columbæ,
Indicat in cloris quis modo præsul erit.
Sic Fabianus fieri tunc Papa meretur,
Et tribus atq; decem pius annis præsul habetur,
Vltrò mensis adest, bis quoq; quinq; dies.
Pontianus erat post ipsum papa vocatus,
Quinq; tenens annos, bis mensem pontificatus,
Charus & in populis præsul vterq; fuit.

De Philippo Imperatore, vigesimoquarto ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 248, Marcus Iulius Philippus 24 ab Augusto, cum filio suo Philippo, imperiû sortitur. Iste primus Christianus Imperator fuit. Anno imperij eius quarto cöpletus est ab Vrbe cödita millesimus annus: qui cum gaudio omnium ab Imperatore magnificis ludis & solennitate celebratur. Anno autem Imperij sui sexto, per fraudem Decij, & per tumultum militarem, ipse Imperator cum filio suo necatur. Cui successit Decius, ab Augusto vigesimusquintus.

De eodem Imperatore Philippo versificè.

Suscipit imperium populo plaudente Philippus,
Iste prior Cæsar voluit cognoscere Christum,
Et dedit ecclesiis prædia multa suis.
Dum tenet imperium Christo memorabilis ille,
Principium Romæ fuit annis ordine mille,
Illeq́ solennis annus in Vrbe fuit.
Cornelius Papa sedit regnante Philippo,
Annis tota tribus stat vita, decemq́ diebus,
Annis septenis Cæsaris hora venit.

De Decio Imperatore, vigesimoquinto ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 253, Decius, ob odium Philippi Christiani, immanissimam persequutionem, septimam à Nerone, in Christianos commouit: qua Fabiano Papa coronato, Cornelius cathedram Romæ suscepit.

Decius, quarto imperij sui anno, cû filio suo, inter barbaros interficitur, cui Gallus cum Volusiano filio suo succedit, 26 ab Augu-

Augusto. Huius diebus moritur Origenes, anno 70 ętatis suę. His diebus beatus Laurẽtius assus, in craticula martyrio coronatur. Et notandum, quòd Gallus & Volusianus, secundum quosdam, similiter Decij sunt vocati. Qui dum contra Æmilianum bellum pararẽt, anno imperij secundo interfecti sunt. Æmilianus autem tertio anno ex quo inuaserat imperium, 5 mense vita priuatur.

Tunc Stephano papa iam mortuo, Xistus Romæ tenuit pontificatum. Cætera versus insinuabunt. Tunc etiam Hierosolymis Alexander Episcopus martyrio est coronatus: Heracle etiam episcopus Alexandriæ similiter, cui episcopus Dionysius succedit. Cornelio Papa martyrio coronato, succedit Lucius: quo citò mortuo, succedit Stephanus Papa. Cætera versus dicunt.

De eodem Decio Imperatore versificè.

Decius vnius anni diadema recepit,
Æmulus Ecclesiæ diuina repellere cœpit,
Sæpeq́; Christicolis verbera sæua dedit.
Antonius monachus recolendo numina clarus,
Vixit in Ægypto nunc summus Anachoritarum,
Cuius ab exemplis nunc tenet ordo parum.
Decius in populum dum iure suo dominatur,
Papa simul Lucius tenet vrbis pontificatum,
Orbe coæquæuo pollet vtrunque caput.

De Valeriano Imperatore vigesimosexto ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 259, post Augustum loco 26. Valerianus in Græcia, Galienus autẽ à senatu Romæ, Cæsares creantur. Isti octauam post Neronẽ in Christianos persecutionẽ mouerũt.

His diebus Papa Xistus Romæ, & Cyprianus in Carthagine martyrio coronantur. Xisto successit Dionysius.

Imperator autem Valerianus captus à rege Persarum, nomine Sapore, cæcatur: & quamdiu vixit, regi Persarum equum ascendere volenti, dorsum suum curuauit: & ille per dorsum eius, tanquam per strepam, semper equum ascendit. Galienus aũt tam miserabili socij sui motus exẽplo, erga Christianos postea mitior est inuentus: & datis decretis, instituit, vt quocunq; more quisq; velit, teneat quod diuinũ est.

His diebus Alemani Italiam depopulantur. Gothi Græciã, Macedoniam, Pontum & Asiam peruagantur. Guadi & Sarmatę Pannonias armati ingrediuntur. Hispania quoq; Germanorum inundatione deletur. Parthi autẽ Syria & Mesopotamia potiuntur: his malis respubl. intus & exterius minoratur. Galienus deserta republ. apud Mediolanum interfectus est.

Tunc mortuo papa Dionysio, Felix papa successit. Ea tẽpestate apparuerunt Manichæi. Quidã enim homo, nomine Manes, Perses, moribus & factis barbarus, execrabilẽ hæresim docuit. Nũc enim Christum se esse dicebat; nunc etiam se esse Paracletum prædicabat; atq; ad similitudinẽ Christi duodecim discipulos suos ad prædicandum mittebat, habens dogmata à prioribus hęreticis mutuata: cuius sectatores vsque hodie Manichæi vocantur.

Item de eodem Valeriano Imperatore, versificè.

Imperij Valerianus dum captat honorem,
Gothica gens validos reuocat per regna dolores,
Bella Macedonibus perniciemq́; monet.
Christicolis Valerianus dum persequeretur,
A Persis capitur, cæcatur ibiq́; tenetur,
Ludibrium Persis, perniciesq́; suis.
Nam quoties Persarum rex equitare volebat,
In dorso Valeriani cæci residebat,
Quo conculcato pòst residebat equo.
Iam Valerianus quindenum vixerat annum,
Cum Stephanus primus iam papa foret veneranduss,
Quattuor hic annos vixit honore suo.
Adde duos menses, quibus est subsistere rebus,
Plus etiam vixit numero ter quinq; diebus,
Sic Stephanus requiem papa beatus habet.
Temporis illius fit Xistus papa secundus,
Græcus erat genere, doctissimus, ore facundus,
Postq́; duos annos facta resoluit humo.
Mensibus vndenis permixtis, sexq́; diebus,
Cuius temporibus Laurentius assus habetur,
Iam reddunt cæcis lumina signa crucis.

De Valerio Imperatore vigesimoseptimo ab Augusto.

Valerij Dionysius stat tempore præsul,
Mensibus vndenis, annisq; duobus habetur,
Insuper ad requiem sex superadde dies.
Cæsar Valerius sex mensibus, octo diebus,
Fertur ab historiis Romanis sistere rebus,
Pace bona tenuit quicquid in Vrbe fuit.

De Claudio Imperatore vigesimooctauo post Augustum.

ANno ab incarnatione Domini, 274, Claudius 28 post Augustum, cõsentiẽte senatu fit Imperator. Iste Gothos qui iam per 20 annos Illyricũ & Macedoniam fuerãt peruagati, bello repressit, atq; incredibili strage deleuit. Vnde clypeus ei aureus, & statua equestris decernitur à senatu. Anno autem imperij sui secundo, morbo correptus, diem obiit. Cui Quintilius frater suus ab exercitu substitutus, decimò septimo imperij sui die, vitam finiuit.

De eodem Claudio versificè narratur.

Claudius imperij solio residere meretur,
Aduersus Gothos armis sua regna tuetur,
Vnde per Illyricum contulit arma secus.
Bella per Illyricum dum Claudius ampla moueret,
Gothus in arma ruens, quasi despicit arma, temerè
Dimicat, & teritur, mira pericla ferens.
Claudius imperio datur annis stare duobus,
Nunc etiam Felix sedet annis Papa duobus,
Terq; duos menses, adde duosq; dies.

De Aurelio Imperatore vigesimo-nono ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 276. Aurelianus vigesimusnonus ab Augusto, suscepit imperium. Iste, quum esset vir bellicosus, circa Danubium Gothos diuersis ac magnis prælijs vehementer depressit. Ipse etiam terminos Romani imperij restaurauit in Occidente. Deinde in Oriente digressus, reginam Genobiam, quæ occiso marito suo Odenato, Syriam vsurpauerat, in potestatem redegit. Itaque tam Orientis quàm Aquilonis victor existens, Romam reuersus, Vrbem muris firmioribus honorauit. Item in Gallia super fluuium Ligerim, ciuitatem Aurelianam, nomine suo construxit.

Ecclesiæ Dei benignus prius apparuit, quam in fine vehementer afflixit. Ante oculos eius fulmen de cœlo cecidit, omnibus hominibus terrefactis. Ipse autē paulò pòst anno imperij sui sexto, submergitur in Tiberi.

De eodem Aurelio Imperatore versificè.

Suscipit imperium vir pessimus Aurelianus,
Ecclesiæ tormenta parans erat hæresianus,
Mergitur in Tiberi, cessat iniqua manus.
Annis quinque malus tunc vixerat Aurelianus,
Papaq; Romanus nunc præsidet Eutychianus,
Annis ter ternis cui pia vita manet.
Adde decem menses, quatuor adde dies.

De Tacito Imperatore trigesimo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 281. Tacitus trigesimus ab Augusto suscepit imperium. Qui in Ponto, sexto mense occisus est. Post quem, dum Florianus partem imperij inuaderet, tertio mēse, ex quo id vsurpauerat, occisus est apud Tharsum.

Item de Tacito Imperatore versificè.

Tacitus vnius tulit anni iura coronæ,
Eutychianus erat sub eodem tempore Romæ,
Vita breuis Taciti sub breuitate sonet.
Annis ter ternis præfatus Papa resedit,
Atque decem menses, quibus illi clerus obedit,
Bis binosq; dies plus, sua vita dedit.

De Probo Imperatore trigesimo-primo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 282. Probus trigesimus primus ab Augusto adeptus imperium, Barbaros qui Gallias occupauerāt, fortissimo bello deuicit. Ipse autem anno Imperij sui septimo, à militibus apud Firmium, in turri Serata interficitur.

Cui succedit Carus, anno ab incarnatione Domini 288, natione Narbonensis, ab Augusto trigesimussecundus.

De Caro Imperatore trigesimo-secundo ab Augusto.

Carus bella gerens Persarum parte remota,
Vincit, & est regio Persarum subdita tota,
Fulmine percutitur, dum premit ipsa loca.
Suntq; sui nati gladio post pauca necati,
Carinus, Numerianus, sunt ambo vocati,
Post annos quinque, Carus ab orbe cadit.
Caius papa sedet vndenos circiter annos,
Menses bis binos ipsi iungamus ad annos,
Insuper & vitæ iungimus octo dies.

De Maxentio Imperatore, trigesimo-tertio ab Augusto.

Cæsar septenis Maxentius imperat annis,
Cuius & abscissum Tiberis caput abstulit annis,
Dum Constantinus rex iugulasset eum.
Qui iugulauit eum suscepit in Vrbe coronam,
Pro nece regis ei tribuit diademata Roma,
Taliter Imperium tunc habuisse sonat.
Miltiades nunc papa sedet Romæ tribus annis,
Octo dies, mensesq; duos iungamus ad annos,
Magnus in Ecclesiis maior in orbe fuit.

De Maximiano & Diocletiano Imperatoribus suprà memoratis.

ANno ab incarnatione Domini 290, Diocletianus, ab Augusto trigesimus tertius, ab exercitu imperator creatur. Qui paulò pòst Maximianū ex Cæsare socium sibi & parem fecit Imperatorem; Constātium verò & Galerium Cæsares creauit. Iste est ille Constantius, qui ex vxore Theodora, priuigni ipsius Maximiani prædicti, genuit sex filios, & ex Helena, sua cōcubina, genuit Constantinum. Hanc Helenam quidam ex patria Treuerorum oriundam asserunt. Alius de regno Persarum, vbi Constantius ad tributa colligenda transmissus, eam legitur contigisse.

Imperatores autem Diocletianus & Maximianus in Ecclesia Dei persequutionē decimam à Nerone, per Christianos immanissimā, sçuius & crudelius aliis omnib. pro-

protraxerunt: vbi quot millia Chriſtianorum interierint, non poſſet literis explicari.|

His temporibus Imperatores beatum Mauricium in Gallias, ad expugnandos hoſtes Imperij cum legione ſua, deſtinauerunt, qui à beato Marcello Papa cum legione ſua Chriſtiana, benedictione percepta, ſimul cum Imperatore Alpes per montem Iouis tranſcendit. Quumque apud Ottodorum ad idololatriam (ſicut ibi mos fuerat) vocaretur, ipſe ſuique omnes Chriſtum confitentes, dum ſacrificia idolorum agere renuunt, martyrio coronantur. Paucos tunc ex ipſa legione fugientes, Romani inſequuntur: ex quibus iuxta fluuium Rhenum nouem occidunt, in oppido quod Bunna vocatur: Gerionem verò cum ſociis trecentis triginta in ſuburbio Coloniæ Agrippinæ vrbis occiderunt. Similiter etiam Victorem cum trecẽtis quadraginta ſociis, in vrbe ſub Colonia, olim Troia, nunc verò Santis vocata, interfecerunt.

Conſtantius ab Alemanis prius victus, ſecundo prælio tam acriter vicit, vt ſeptuaginta millia hoſtium ibi cæſa numerentur. Cùm igitur Imperatores Eccleſiam mirabiliter afflixiſſent, ambo iudicio Dei in dementiam verſi, Imperij dignitatem refutant, habitumque Imperialem deponunt; Diocletianus in Nicomedia, Maximianus verò Mediolani, anno vigeſimo imperij Diocletiani.

His diebus Papæ Marcellino ſuccedit Marcellus; Cui citò ſucceſſit Euſebius Papa: poſt quem paulò pòſt Miltiades Romæ papatum ſuſcepit.

Relicto imperio ab Auguſtis, Conſtantius & Galerius, qui eorum Cæſares erant, Imperium inter ſe in duo diuiſerunt. Galerius quidem Illyricum, Aſiam & Orientem retinuit; Conſtantio autem Italia, Gallia & Aphrica in ſortem deuenit. Iſte Cõſtantius erga omnes homines erat clemens, & erga Deum religione vtebatur. Cultores Dei libenter venerabatur. Qui in Britannia moriens, filium Helenæ Conſtantium in Gallia Imperatorem conſtituit.

PARTIS DECIMÆ QVINTÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM PARS XVI.

IMPERIVM TRANSFERTVR AD GRÆCOS.

De Maxentio Imperatore, filio Maximiani.

MIlites prætorij, Maxentium, de quo ſuprà diximus, Maximiani Imperatoris filium, Romæ Imperatorem auguſtum creauerunt. Cuius pater Maximianus, qui iam Imperij dignitatem reliquerat, quum audiſſet Conſtantinum Gallis imperare, tranſit in Gallias, intendens Conſtantinum dolo circunuenire, qui à filia ſua, vxore Conſtantini proditus, & à Conſtantino fugatus, in Maſſilia eſt occiſus.

Galerius autẽ Imperator, dum in Chriſtianos per decem annos perſequutionem crudeliter exerceret, tandem à Domino caſtigatus, diſſolutis introrſus viſceribus, vermes ſuperius eructabat. Deſperatus itaque à medicis, pœnas illiuſmodi, iudicio Dei, in vltionem ſibi datas eſſe cognouit. Vnde & à perſecutione Chriſtianorum iuſſit ceſſari. Ipſe autem paulò pòſt, cum eodem dolore vitam finiuit.

Interea Maxentius Imperator Romæ nimiam ſeueritatem in ciuibus exercebat. Atque inter alia facinora, vxores ſenatorum aliorumque nobilium Romanorum, violenter ad ſuam libidinem rapiebat, eiſque publicè abutebatur. Ipſos ſenatores, obiecto eis falſo crimine, proſcribebat. Magicis artibus vtebatur in tãtum, vt prægnantes fœminas euiſcerari præciperet, & locum infantis in ventre proſpiceret. Ibique factis præcantationibus magicis, futura ſibi faciebat prædici. Igitur aduerſus eundem ſceleratiſſimum tyrannum Con-

ſtantinus iam amicus factus Chriſtianorum, cùm à Romano populo clàm vocaretur, & ipſe ad hoc præparaſſet exercitum, erat anxius atque ſollicitus, quo modo ſine graui hominum ſtrage Maxentium vinceret. Nocte autem ſoporatus, ſignum crucis igneo fulgore nitentis, ad Orientem per viſionem in cœlo conſpexit; atque admiratus quid hoc eſſet, dum cauſam perquireret, angelos ad ſe audit loquentes: *O Conſtantine, in hoc vinces.* Mane autem facto, vocat ad ſe milites Chriſtianos, & cognito, illud ſignaculum Chriſtianæ fidei fuiſſe, gauiſus eſt valde ſuper viſione: frontem ſuam ſigno crucis Chriſti muniuit, ſeque futurum Chriſtianum promiſit, ſi victoriã obtineret. Orabat autem, vt ſine ſtrage Romanorum ciuium, à Deo victoria præſtaretur. In quo etiam Deus eum mirabiliter exaudiuit.

Cùm enim Maxentius naues iuxta pontem Miluium in modum muſcipulæ, ad decipiendum ignarũ militem callidè collocaſſet; Conſtantino autem iam in prælio apparente, Maxẽtius de victoria omnino deſperaſſet; citò, quaſi ſpiritu dæmoniaco incitatus, vrgentibus hoſtibus ad pontem Miluium fugit, & in ipſa machinamenta nauium quæ hoſtibus præparauerat, repentè proſiliit; ibique in Tiberim ſubmerſus, vitã finiuit. Nullus præter eum ex vtroq; exercitu legitur in eodem prælio periiſſe. Quumq; Conſtantino Romæ, cum ingenti gaudio pararetur triumphus, iuſſit non ſibi, ſed Domino Ieſu Chriſto victoriam recognoſci. Crucem autem in curru triumphali pręcepit conſtitui & adorari. Poſtea Conſtantinus à Syluestro eſt baptizatus. Quod autem de lepra eius legitur, videtur apocryphum, quia in nullis libris authenticis, neque in Chronicis reperitur.

Nota, quòd anni à tempore Petri Apoſtoli, principis Apoſtolorum, vſque ad Syluestrum Papam, ſunt ducenti nonagintanouem, & duodecim dies. Melchiade autem Papa mortuo, ſucceſſit Syluester, à quo in baſilica Lateranenſi baptizatus eſt Conſtantinus. Rurſus etiam ſicut in multis ac diuerſis Chronicis legimus, ſicut etiam Hiſtoria tripartita innuere videtur, ab Euſebio Nicomedienſi epiſcopo, in villa quæ dicitur Aquilona, rebaptizatus fuiſſe narratur. Tres quoq; filios eius poſtea eodem errore legimus deuiaſſe.

Cætera de Maxentio verſibus proponuntur. Alia plura de Conſtantino ſcribimus, quæ præſenti pagina ſupponuntur.

Conſtantinus factus Chriſtianus, pacem omnibus eccleſiis reddidit. In quo facto Licinius Auguſtus, collega eius, cõſenſit. Ambo itaque Imperatores communiter legem faciunt, vt Chriſtus qui Vrbem à tyrannide Maxentij liberauit, ab omnibus colatur. Item ipſi ambo, Galerio Maximino Imperatori, qui tunc Orientem tenebat, ſuper eadem cauſa ſcripſerunt. Galerius autem in tabulis æneis prius edictum perpetuum dederat, vt Chriſtiani vbique punirentur. Recepto verò amborum edicto Imperatorum, conſenſit; & ne amplius pro fide Chriſtiana aliquis puniretur, per omnia loca ſcripto Imperiali pręcepit. Reddidit etiã cauſam, quia Chriſtiani quantò magis puniuntur, tantò plus creſcunt. Mandat etiam, vt ad cultum deorum nullus, niſi propria voluntate, cogatur. Poſt pauca, Galerius Maximinus Lycinio Auguſto, rupto fœdere bellum indicit. Ex qua cauſa, multis tam vrbibus quàm prouinciis profligatis, tandem venitur ad prælium; vbi cum Galerius exercitum ſuum fundi conſpiceret, turpiter aufugit. Inde reuerſus ad propria, omnes ſacerdotes ſuos tanquam deceptores, interfecit. Poſtea cùm grauiſſimis morbis à Domino ſe affligi perciperet, & mortem cerneret imminere, ſera pœnitentia motus, Deum Chriſtianorum confitetur, & pro eo ſcribit hoc modo:

Imperator Cæſar Galerius Maximus, Germanicus, Sarmaticus, pius, felix, inuictus, auguſtus: Indeſinẽter curam prouincialium noſtrorum gerentes, vtilitatibus eorum conſulentes, quæ ad commune & publicum bonum ſpectant, nunquam deſinimus prouidere. Vnde cognitum eſſe omnibus non dubito, quod ex decreto Auguſtorum Imperatorum Diocletiani & Maximiani parentum noſtrorum, ab officialibus Imperij prædæ & direptiones multæ ſunt factæ. Igitur, vt in poſterum omnis metus Chriſtianis, & ambiguitas auferatur, huius noſtri edicti lege ſancimus, vt omnibus hominibus innoteſcat, licere omnibus his qui Chriſtianam ſectam religione venerantur, per noſtræ indulgentiæ largitatem, vt vnuſquiſque quemadmodum vult, & prout animo libet,

bet, religioni chriſtianæ ſolennitatique deſeruiat. Sed & domos orationum, id eſt dominicas ædes, pro voluntate eorum permittimus. Illud etiam hac lege ſancimus, vt ſi quæ domus, vel agri, vel quælibet prædia, ex bonis Chriſtianorum antè Imperatorum iuſſionibus ad ius fiſci fuerint ſociata: ſi qua comparata etiam ab aliquo ſunt, vel diſtracta, vel dono donata, hæc omnia in antiquum ius Chriſtianorum præcipimus reuocari, & propriis dominis vniuerſa reſtitui.

Reſpice lector, hæc fuit mutatio dexteræ excelſi. Poſt hæc Galerius, propter diuerſos morbos ac diuturnos, luce oculorum priuatus, finem vitę recepit. Licinius autem Imperator, collega Conſtantini, qui prius Chriſtianis ſeſe benignum exhibuit, omnes Chriſtianos à palatio excluſit, & perſequutionem omnibus intentauit. Contra quem Conſtantinus exſurgens, vicit eum prælíis diuerſis, primò in Pannonia, deinde ſæpiùs terra marique deuictum ad deditionem coëgit, tandémque occidit.

Hîc transfertur imperium à Roma in Byzantium.

IGitur Conſtantino abſque ſocio monarchiam obtinente, Eccleſia diutiſſimè tribulata reſpirat, plena in omnibus pace recepta. Tunc Conſtantinus generaliſſimum fecit edictum, vt per totum mundum Chriſtiana religio teneatur.

Tunc Imperator Syluestro Romano pontifici regalia inſignia conceſſit; & ipſe, vt maiorem eccleſiis daret, quietem, curiæ tumultum amouit, ſeque cum omni pompa ſua Byzantium in regionem Græcorum tranſuexit. Ex qua donatione videtur Romanæ eccleſiæ Roma cum Italia & Gallia fuiſſe à Conſtantino collata.

Imperij verò fautores aſſerunt, Cõſtantinum non ita regnum dediſſe, ſed Romanos pontifices tanquam ſummi Dei ſacerdotes, ob diuinam reuerentiam in patres elegiſſe, vt ab eis debeant benedici, eorúmque apud Deum orationibus adiuuari. Adiiciunt etiam approbationem; quia Conſtantinus cùm inter filios ſuos orbem diuiſiſſet, vni dederit Orientem, alteri Occidentem, & tertio Ptolemaidem cum Babylonia. Quam rem, honeſtus Princeps non feciſſet, ſi regna Occidentalia cum quibus & Italia comprehenditur, eccleſiæ contuliſſet. Theodoſio etiam, aliisq; multis religioſis imperatoribus, Romam cum regnis Occidentalibus in ſortem veniſſe, at tenuiſſe affirmant. Ad hæc, imperiales diſputatores Euangelia inducunt, vt illud; *Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo.* Item; *Dominus ipſe tributum pro ſe & pro Petro perſoluit.* Paulus etiam dicit: *Cui honorem, honorem: quia omnis poteſtas à Deo eſt.* Hic dicens ipſe Paulus tunc non Petrum intellexit in verbo, ſed impiiſſimum Neronem, qui totius orbis tenebat imperium. Introducunt etiam Auguſtinum dicentem: Quo iure poſſides villam? diuino aut humano? Diuino* quia Domini eſt terra & plenitudo eius. Si humano? Ergo à regibus. Si dicis; Quid mihi & regi? Reſpondet, Quid tibi & poſſeſſioni?

Eccleſiæ autem defenſores, ita reſpondent: Chriſtus Eccleſiam ſuam mundanis poſſeſſionibus, quæ regalia dicuntur, voluit honorari. Non eſt credendum, quòd Deus Eccleſiam ſuam, quam ſanguine ſuo redemit, cui miſit Spiritum ſanctum, paracletum de cœlis, aliquo ſpiritu erroris decipi permiſiſſet, vt ea quæ non debuit, poſſideret. Multi enim viri probatæ vitæ, regalia hactenus tenuerunt, qui cum his regnum Dei acquiſiſſe creduntur.

Aliis etiam modis quàm plurimis poſſet probari, quòd & Conſtantinus eccleſiæ regalia iuſtè contulit, & eccleſia licitè ſuſcepit. Si enim quæritur; vnde reges hæc habeant? reſpondent; Dei ordinatione & electione populi. Quòd ſi Deus hæc tribuendo regibus, iniuſtè non fecit: quantò magis iuſtè fecit Deus ordinando, vt à regibus, quibus ipſe dedit, ad perſonam eccleſiaſticam transferrentur? Sicut Deus voluntatem populi ad ordinandum regem ſub vno conſenſu diſponit; ita etiam principis voluntatem ad largiendum Eccleſiæ regalia prouocauit. Cor regis in manu Dei. Omniſque poteſtas à Deo eſt. Ergo & Eccleſiæ poteſtas in terris à Deo eſt. Igitur & Deus regem habere regalia, iuſtè diſpoſuit: & princeps iuſtè dedit eccleſiæ, & eccleſia licitè dignéque ſuſcepit.

Ego autem, vt de ſenſu meo loquar; Vtrum Deo magis placeat gloria & exaltatio Eccleſiæ, quæ hoc tempore eſt; aut humiliatio quæ primitus fuerat? confiteor me ignorare. Videtur multis quidem primus ille ſtatus ſanctior; iſte felicior. Aſ-

sentio autem matri nostræ Romanæ Ecclesiæ, quæ fundata est supra petram, id est Christũ: Credo quod credit; sentio quod sentit; æstimo possidenda quæ possidet. Quod enim ecclesia nullo errore decipi possit, inde credendum est, quia portæ inferi nõ præualebunt aduersus eam. Quòd autem fides eius manet in æternum, inde credendum est, quia dixit Christus: *Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua.* Cætera super his quæstionibus, maioribus nostris soluenda relinquimus. Pauca tamen versificè adhuc de Constantino dicemus.

Item de eodem Constantino Imperatore, trigesimoquarto ab Augusto.

Rex Constantinus, si scribere vera velimus,
Verus Christicola fuerat sub tempore primo,
Nouit & hoc Oriens, occiduusq́ue sinus.
Annis bis denis, Rex cum diademate sedit,
Eusebius binis annis tunc papa resedit,
Insuper & mensem, ter quoq́ue quinque dies.
Sub Constantino Syluester Papa notatur,
Fertq́ue quater senis, minus anno, pontificatum,
Atque decem menses fert, totidemq́ue dies.
Baptizauit eum Syluester, idemq́ue fatemur,
Arius hunc post hæc corrupit, & inde dolemus,
Schismate nanque suo commaculauit eum.
Hoc fuit in villa, quam ritè vocant Aquilonam,
Quando rebaptizans fœdauerat ipse coronam,
Scripta tripartita testificantur ita.
Præsulis Eusebij manibus Nicomediensis,
Turpe tulit lauacrum Rex, turpia dogmata sensit,
Tres quoq́ue filioli sic sapuêre sui.
Rex Constantinus proceres in fraude Latinos,
Duxit ab Italia, fieriq́ue coëgit Achiuos,
Constituens Romam rebus & arce nouam.
Transtulit imperium Græcis, tribuitq́ue fauorem,
Dans alienigenis, quem Roma tenebat honorem,
Itala destituens, Græcula regna colens.
Cardinis imperij tunc partibus enumeratis,
Terna tribus tribuit regalia climata natis,
Tresq́ue tribus iubet hic participare datis,
Occiduos primo, Græcos dedit ille secundo,
Ternus habet Babylon, Ptolemaidaq́ue in rerotundo,
Taliter instituit quicquid in orbe fuit.
Ipsis temporibus crux sancta reperta leuatur,
Helena sancta fuit, cuius studio veneratur,
*Vt sit nomen latius * crux benedicta caput,*
Cum Constantino Marcus quoq́ue Papa resedit,
Cui binis annis populus Romanus obedit,
Octo sibi menses adde, decemq́ue dies.
Inter Syluestrum Petrumq́ue, dies numerando,
Collige tercentos, minus vno circiter annos,
Si numerando, decem iungo, duosq́ue dies.

De tribus filiis Constantini, scilicet Constantio, Constantino & Constante, trigesimiquinti ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 341, Constantinus, filius Constantini suscipit imperium, cum duobus fratribus suis, Constantio & Constante; 35 ab Augusto. Iste à quodam presbytero, Arij discipulo deceptus, in Arianam hæresim incidit. Arius eodem tempore ab Alexandro episcopo, ab vrbe Alexandria, propter suum errorem, erat eiectus. Eusebius autem episcopus Nicomediæ, qui Ariano veneno erat infectus, Imperatori Constantino iuniori suadet, vt concilium celebretur, & Ario ibi audientia concedatur. Itaque tam Arius quàm Alexander ad concilium in palatium Constantinopolitanum vocantur. Vbi Alexander tota nocte in oratione persistẽs, causam ecclesiæ Domino commendabat. Mane facto, Eusebius Arium ad Ecclesiam vocat. Qui dum eundo illuc, humanæ necessitatis causa, ad secessum declinat: iusto Dei iudicio, viscera quibus fœtidum errorem portabat, in locum fœtidissimum euisceratus, per inferiorem corporis meatum emisit, & mortuus est.

Fautores Arij cum pudore & confusione fugerunt. Attamen rem gestam Imperatori celantes, per eunuchos Cæsaris contra catholicæ fidei doctores insurgunt.

Post paucos dies Alexander moritur. Cui Athanasius est substitutus: qui feruentis ingenij & in negotiis ecclesiasticis vigilantissimus, non solùm contra hæreticos subtilis, sed etiam contra Imperatorem stetit pro Ecclesia fortissimus agonista. Cuius virtutes & labores & fructus, qui scire desiderat, legat Historiam tripartitam.

Constantinus dum contra Constantem fratrem suum bellum informat, iuxta Alsam fluuium, non longè ab Aquilogia, à ducibus eius occiditur. Constantius, occiso Constantino, solus Orientem tenuit. Constans autem tenuit Occidentem. Itaque hæretici Ariani, metuentes, ne fortè si Athanasius adeundi principem acquireret facultatem, ipsum Imperatorem catholica fide ac religione imbueret; ipsi ad Imperatorem prius accedentes, circumueniunt eum, mentientes Atha-

Athanasium esse virum sceleratum & flagitiosum, ostendentes ei manum cum brachio cuiusdam Arsennij, quam dicebant Athanasium ad exercẽdam artem necromanticam, instinctu dæmonum, à corpore ipsius Arsennij abscidisse. Ad hæc iussu Cæsaris, synodus apud Tyrum congregatur: vbi Athanasio ducto in causa, astitit prædictus Arsennius, habens vtranq; manum: quo comperto, hæreticorum mendacia cognoscũtur, & ipsi mirabiliter erubescunt. Nec tamen Constantius Imperator, & ipsi hæretici à persequutione Athanasij quiescunt; imò eũ ad fratris sui Constantis imperium trãsire compellunt. Ipse autem ab Imperatore Constante satis humanè susceptus, & honorificè habitus, & in cathedram suam postea potẽter remissus est. Mansit autem tunc ibi in ecclesia Treuerorum, cum Maximo eiusdem ecclesiæ episcopo. In quo loco, fidem catholicam, scilicet *Quicunque vult*, scripsisse asseritur.

Eo tempore Liberius ab Imperatore Constantio, in exilium truditur, & Felix suus diaconus, ei ab hæreticis subrogatur. Inter hunc Liberium & Syluestrum medius sedit papa Iulius. Iisdem temporibus Victorinus rhetor & Donatus grammaticus, Romæ clari habentur. Floruerunt tunc in ecclesia Dei gloriosi pontifices, Paulinus Treuerẽsis, qui Maximo successit, Dionysius Mediolanensis, Eusebius Vercellensis, & Hilarius Pictauiensis: qui omnes propter testimonium fidei Catholicæ in exilium tunc missi fuerunt. Ex quibus Hilarius, scripturarum suarum variis munimentis Gallicanam ecclesiam adornauit.

Constans Imperator aduersus Saporem regem Persarum, vario euentu nouẽ prælia gessit. Nouissimè autem indiscretè congressus, fugit; & postea in oppido Elenau, iuxta Hispaniam, dolo principis, nomine Magnentij, occisus est. Idem Magnentius apud Augustodunum inuasit Imperium. In Illyrico verò milites quendam veteranionem senem creant Imperatorem. Constantius interea fratrem intendit vlcisci. Vnde veteranionem senem primò purpuram deponere compulit. Postmodum etiam cum eo acriter dimicauit. Magnentius autẽ victus apud Lugdunum, seipsum occidit: & frater eius Decennius, quem ipse in Gallia Cæsarem creauerat, laqueo seipsum suspendit. Cætera de tribus filiis Constantini Magni, & de Ario, pauca versificè ponimus.

Item de filiis Constantini, versificè narratur.

Cum Constantino Constans tenet omnia frater,
Catholicos qui persequitur tota feritate,
Regibus Eusebius Arianista placet.
Contra catholicos dum disputat Arius arte,
Natura secreta petens, diuertit ab arce,
Qua male dum crepitat, viscera pressa crepant.
Præsul Athanasius & Hilarius, absque ruina,
Ordine catholico reparant modo dogmata prima,
Ordo quibus clero catholicandus erit.
Constans cum fratre sedet annis bis duodenis,
Magna salus cleri tunc Marcus Papa resedit,
Cuius & ecclesiis regula dogma dedit.
Hic octamenses & binos perficit annos,
Bisq; decem vixisse dies præsul venerandus
Fertur, & in populo mira dedisse suo.
Papa sedet Iulius Constante sedente beatus,
Vndenis Roma tenet annis pontificatum,
Ter ternos menses Papa decemq; dies.
Constans cum fratre semper fuit Arianista,
Exilio Iulium Papam transmisit ab ista,
Constans morte perit, Papa solutus erit.
Nũc quoq; grammatica summus Donatus in arte,
Hieronymo cum discipulo docet edere Partes,
Nos quoq; discipulos condecet esse suos.

De Iuliano apostata, imperatore trigesimo sexto, ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini trecentesimo sexagesimo quarto, Iulianus post Constantium suscepit imperium, ab Augusto trigesimus sextus. Constãtius eum, dum adhuc viueret, creauerat Cæsarem; qui prius ab imperatorib. fuerat clericus & lector ordinatus: sed postea à militibus seductus, cingulũ militare suscepit.

Iulianus à Constantio Cæsar creatus, cum de Germanis & Alemanis magnificè triumphasset, elatusq; de prosperis successibus in quoddam templum intrasset, corona quæ ibi pendebat, cecidit fortè super caput ipsius: quo viso, milites per hoc signum prædicant sibi imperium à diis auguriatum. Hoc itaque augurio, & priori prosperitate leuatus Iulianus, imperij nomen vsurpat, ac fidẽ Christi omnino contemnit.

Constantius interea contra Persas parat exercitum, sed fraude Iuliani comperta, Romam ad ciuile bellũ reuertitur: sed non peruenit, quoniam in ipsa via diem suum clausit, anno sui imperij vigesimoquarto. Iulianus igitur Augustus creatus,

prima fronte quaſi facta prædeceſſorum ſuorum arguens, præcepit ab exiliis epiſcopos reuocari; deinde arte potiùs quam violentia eccleſias debilitare intẽtat. Nam quaſi religionis intuitu, dicebat clericos à ludis & à malitia, poſtremò ab omni terrena poſſeſſione arcendos, tanquam eos, quibus lex Euangelica dicit: *Niſi quis renunciauerit omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus:* Templa paganorum præcipit aperiri; faſtigia imperialia* vt coqui, eunuchi, tonſores & curſus publicos equorum & mularum, tanquam philoſophus imperat amputari. Lectionibus nocte vigilando atque ſcribendo, in die verò in ſenatu ſcripta ſua recitando operam dabat: vnde & philoſophos prorſus amplexus, ſolus poſt Iulium Imperator philoſophus dicebatur. Scriptis autem ſuis imperatores ſuos prædeceſſores, & etiã Chriſtianos, admodum lacerabat.

His diebus erant in Eccleſia Dei epiſcopi religioſi & clariſſimi, Miletus Antiochenus, Maris Chalcedonenſis, Baſilius Cæſarienſis, Gregorius Nazianzenus. Ex quibus præfatus Maris epiſcopus Chalcedonenſis, dum Iulianus Fortunæ ſacrificaret, reſtitit ei in faciem: qui philoſophica moderantia vſus ſuauiter arguit epiſcopum, his verbis: *Neque Galilæus tuus te potuit à cæcitate curare.* Cui ſic reſpondit Maris epiſcopus: *Ego pro cæcitate mea gratias ago Deo meo, quia hoc in me propterea factum eſt, vt te impium apoſtatam non viderem.*

¶ *Item de Iuliano.*

IVlianus ſecundum Pythagoram dicebat, in ſe ſpiritum Alexandri Magni requieuiſſe. Ipſe quoq;, ad inſtar Alexandri, totum orbem ſibi ſubiugare parârat. Qua intentione dum cum exercitu ad expugnandam Perſidem pergeret, & in eundo, Baſilio Cęſarienſi epiſcopo, ſuæque eccleſiæ minaretur poſt peractum bellum Perſarum in reuerſione ſua mortem inferre: ipſe dum in prælio vertitur, telo de cœlo miſſo penetratur: qui dum telum ab alto contra ſe venire videret, non corde pœnituit, ſed obſtinatus Chriſto improperauit, dicens: *Viciſti Galilæe, viciſti.* Solebat enim Chriſtum ſemper Galilæũ vel Nazaręum vocare.

Legitur autem in vita ſancti Baſilij, quòd Deus ſanctum Mercurium, cuius arma tunc in eccleſia Cæſarienſi pro memoria eius pendebant, in prælium ad occidendum Iulianum miſiſſe. Nam & ipſa arma, in illa die in eccleſia requiſita, ibi non erant: die verò ſequenti, in eccleſia more ſolito ſunt inuenta, ſanguine humano conſperſa, & tanquam de pręlio nuper reuerſa. Quæ omnia inferiùs verſificè poſuimus, vt in eis lector magis delectaretur. Verũtamen quia Porphyrius & Calixtus, alijque ipſius Iuliani fautores, ſapientiam, pietatem atque philoſophiam eius prædicant & commendant, & iniquitates eius ſilentio prętereunt; nos, qui veritatem ſine adulatione vel odio proſequimur, de Iuliani flagitiis, ſubſcripta eius opera nephanda narramus.

Poſt mortem Iuliani, ſimulachra, magica arte inſtituta & inuenta, Socrates in Tripartita hiſtoria narrat, hîc dicens: Quumq; mortuus fuiſſet Iulianus, & impio pius Imperator ſucceſſiſſet, ingredientes principes in templum, viderunt mulierem per capillos ſuſpenſam, extenſas manus habentem. Cuius vterum aperuerat Iulianus, vt in hepate ipſius mulieris inſpiceret, ſi de Perſis poſſet victoriam adipiſci. Hoc nefas inuentum eſt in loco qui dicitur Carris. In Antiochia verò, plurimas arcas aiunt in palatio fuiſſe repertas, humanis capitibus plenas, & in puteis multorum ſubmerſa corpora virorum: vnde & in Antiochia tam Chriſtianos quàm paganos in theatris & plateis de morte Iuliani ſceleratiſſimi, mirabili tripudio præfatus ſcriptor aſſerit exultaſſe. Iouianus tamen corpus Iuliani in Tharſo Ciliciæ honorificè ſepeliuit. Quod corpus, ſicut in vita ſancti Fabiani legitur, rex Perſarũ Sapor nomine, iuſſerat excoriari, & de ipſo corio, colore coccineo colorato, cathedrã ſibi ad opprobrium Romanorum parari. Cætera de Iuliano, verſus inſinuabunt.

Item de eodem Iuliano Imperatore verſificè demonſtratur.

Clericus Imperium ſuſcepit apoſtata Romæ,
Cui Iulianus erat baptiſmatis ordine nomen,
Ille ſcelus patriæ prauus vbique, fouet.
Ipſe Hierosolymis iam templa iubet reparari,
Iuſſit Hebræorum populos hinc inde vocari,
Lege facit Moſis ſanguine thura dari.
Sic odio Chriſti, templum iubet ordine ſiſti,
Cumq; parant templum priſca ſtatione magiſtri,
Illicò Iudæis obuiat ira Dei.
Templa tremunt, pauimenta ruunt, & tigna ſub illis
Igni-

Ignibus e cœlis pereunt exusta famillis,
Exiliunt lapides, area sola manet.
Igneus extemplo globus est emissus in illos,
Incendens homines, vestes, caput, atque capillos,
Ast autem viri iure cremantur ibi.
Hæc ne fortuitu mala prouenisse putentur,
Signa crucis confixa sibi gestare videntur,
Gestant Iudei corpore signa dei.

Iulianus apostata diuino telo necatur.

Rex abit ad Persas, vbi dum pugnare paratur,
Sancti Mercurij mucrone cadens penetratur,
Sicut & his titulis gesta reporto tibi.

Is morte ita præuentus, non potuit efficere ea quæ iam contra patriam diui Basilij, & etiam contra ipsum Basilium decreuerat.

Nouerat ipse sibi bellum campestre parari,
Ad quod dum properat fertur plerumq; minari,
Exitium patriæ Basilioq; dari.
Ibo reuersurus dixit, satagamq; redire,
Basilium tunc pontificem mandabo perire,
Et populum pariter me remeante die.
Territus antistes populum vocat, atque precatur,
Sancta Dei genitrix patriam sibi quo tueatur,
Audit & in cœlis verba sonare Dei.
Dixit enim Christus, Iulianum perdite regem,
Prorsus enim sanctam satagens disperdere legem,
Imperat vt populi dogmata sancta negent.
Mittite Mercurium, secum pugnare duello,
Quippe minatus erat si posset vincere bello,
Perdere tunc populum, Basiliumq; meum.
Ensis in ecclesia clypeusq; manere solebat,
Quo bene Mercurius viuens sua bella gerebat,
Nunc tibi nec clypeus nec suus ensis erat.
Hæc quia sic desunt, potuit cognoscere præsul,
Vindice Mercurio, regem fore corpore læsum,
Sicut & audierat voce tonante Iesu.
Interea quidam vir de certamine venit,
Hic ait, aduenit miles de culmine cœli,
Mercurius, regi vulnera letha dedit.
Arma per ecclesiam populus dum bellica quærit,
Sanguine regali poterant conspersa videri,
Qua medio cleri nemo videbat heri.
Sic per Mercurium deus interimit Iulianum,
In sanctos Domini furientem, more ferarum,
Sicut & in scriptis gesta priora canunt.

Iulianus Imperator cruorem suum spargit contra cœlum, Christo palmam præbens victoriæ.

Fluxit & à latere validus de vulnere torrens,
Quem manibus Cæsar spargebat in aëra longè,
Attonitusq; magis, dum moreretur, ait:
O Nazarene, vicisti, magne minorem,
Ecce triumphanti, proprium tibi reddo cruorem,
Sic miser interiit, tartara regna fouens.

Item de Iuliano, quomodo rex Persarum fecit eum excoriari, sicut legitur in vita sancti Fabiani.

Regis Romani casum corpus Iuliani,
Persarum rex more boum iubet excoriari,
Cumq; sibi corpus protraheretur, ait;
Hoc corium nunc semper erit nobis ad honorem,
Fiat vt æterno sic Roma subacta pudore,
Legeq; mancipij seruiat ipsa mihi.
Sit species corij, rubeo vicina colori,
Indeq; sit cathedra conformis, & apta decori,
Vnde dolens poterit Roma dolore mori.
Post annos binos Iuliani vita recedit,
Damasus Hispanus tunc Romæ papa resedit,
Annos bis septem qui sibi fine dedit.
Huic duos menses superadde, diesq; decenos,
In quibus hæreticos detestatur Manichæos,
Post quoque Siricius papa repressit eos.
Annis quindenis idem quoque Papa resedit,
Mensibus vndenis Manichæa volumina cadit,
Quos & ab ecclesiis depulit ipse suis.

De Iouiano Imperatore, trigesimo septimo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini trecentesimo sexagesimo sexto, Iuliano mortuo, & milite posito in summo discrimine, Iouianus natione Pannonius, vir christianissimus, votis omnium petitur ad imperium. Qui dum se christianũ esse, & ob hoc gentilibus diceret se imperare non posse; ipsi se pro eius amore christianos esse firmabant.

Iouianus itaque trigesimus septimus ab Augusto Imperator creatur. Iste propter pericula Romani exercitus fœdus cum Sapore rege Persarum, Romanis quidem inglorium, sed tempori instãti perutile composuit. Vbi tradito quodam oppido, cum superiori parte Mesopotamię, milites cautè redeũt: deinde princeps catholicus, episcopos à Constantio in exilium missos, reuocauit; templa idolorum claudi præcepit, eorumq; sacerdotes fugauit.

Post hæc Athanasium episcopum, vt eum catholica fide imbueret, scripto rogauit. Qui sub sigillo & consensu omnium episcoporum Ægypti, scripsit, & misit ei fidem Niceni concilij: id est, *Credo in vnum Deum, patrem omnipotentem, creatorem,* &c. Has literas Imperator gratanter suscepit, & fidem catholicam edictis imperialibus roborauit: & vt omnes, qui sacras virgines raperent, aut violarent, aut qui eas impudicè aspicerent, capite punirentur, mãdauit. Postea eum in Antiochia, Atha-

nasius vidit,& de fide catholica plenius informauit.

Imperator autem in domo nuper calce delinita,quum essent prunæ appositæ, nocte suffocatus est, ætatis suæ anno trigesimo tertio, imperij sui mense octauo. *Cætera versificè gesta referre placet.*

De eodem Iouiano Imperatore, versificè subinfertur.

Gloria Romulei solij fit nunc Ioniani,
Mente Deum coluit,nec culmine regnat inani,
Sicut & his titulis fistula nostra canit.
Dum rogat hunc populus Romanũ sumere sceptrũ,
Cultor, ait, Christi sum,vobis prorsus ineptus,
Christum credo Deum,vos reprobatis eum.
Cœtus ait, Cupimus propter te credere Christo,
Quem dudum reprobasse pudet pro rege sinistro,
Idola despicimus, te duce prestò sumus.
Te decet Imperium, vbi nos diadema paramus,
Nos etiam iam Christicolas te rege notamur,
Suscipe dum petimus, te tibi nosq; damus.
Vita fit ipsius duodenis vtilis annis,
Congrua Christicolis,multumq; nocina tyrannis,
Tunc quoque Siricij præsulis hora fuit.
Annis Siricius ter quinque sedere notatur,
Mensibus vndenis plus temporis annumeratur,
Insuper & vita ter dedit octo dies.

De Phoca Cæsare, trigesimo octauo ab Augusto.

Phocas ter denis feliciter imperat annis,
Cum quo tres Papæ Romæ fuerant venerandi,
Primus Anastasius præfuit ille pius.
Annis bis binis sub Phoca Cæsare vixit;
Ad cathedram Petri post Innocentius iuit,
Annis ter quinque præsul & iste fuit.
Atque duos menses,viginti quinque diebus:
Tertius est Sosimus sub Phoca Cæsare præsul,
Viginti menses fert, totidemq; dies.

De Valentiniano Imperatore, trigesimo nono ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini trecentesimo sexagesimo septimo, Valentinianus cum fratre Valente, narione Pannonus, stirpe mediocri oriundus, animi verò & corporis magnitudine commendabilis, & moribus vrbanus, ab Augusto trigesimus nonus, consensu militum in Nicea sumpsit imperium. Iste, dum Iulianus Augustus templum ingrediens Fortunæ sacrificaret, ministrum sacrificij pugno percussit. propterea Iulianus, cui talia displicebant, eum à militiæ dignitate remouit. Deus autem iustus iudex, qui dixit, *Centuplum accipies:* pro militia ei reddidit Imperium.

Valentinianus Valentem fratrem suum elegit ad imperiũ. Anno imperij sui quarto, Gratianum filium suum fecit Imperatorem.

Eodem tempore apud Atrebatas, vera lana cum pluuiis mixta, visa est è nubibus descendisse. Valentinianus Auxenti Mediolanensi episcopo defuncto, conuocata episcoporum synodo, suadet alium ordinari: vbi Ambrosius præsens, adhuc catechumenus, ab omnibus postulatur. Vnde Imperator, eum baptismi gratiã primitùs consequutum, præcipit presbyterum ordinari. Interea Imperator Valẽs, cùm primitùs catholicus esset, suasu Eudoxij episcopi Constantinopolitani, & ab vxore propria seductus, incidit in hæresim Arianam, & ad hoc iureiurando se alligauit, atq; à præfato episcopo Ariano est iterũ baptizatus.

Eo tempore Valentinianus fortissimam gentem Saxonum, Francorum terminos inuadentem, bello repressit. Ipse autem imperij sui anno vndecimo apud Brictionem oppidum, diem obiit. Cætera de Valentiniano, versus habent.

Item de Valentiniano, versibus enarratur.

Imperat ecce Valens cum fratre Valentiniano,
Gothorum socij fiunt sub dogmate vano,
Arriani sta fuis Cæsar vterque fuit.
Hos mala Gothorum lex, legibus auxit eorum,
Istria rura colunt, maculant diadema decorum,
Expoliant patriam, diripiuntq; forum.
Annis vndenis vixisse Valentinianum,
Scribimus, & fratris annos quasi quinque notamus
Hæreticos ambos dicimus atque malos.
Nunc Cælestinus ter ternis præsidet annis,
Adiicitur mensis, bis quinque dies numerandi,
De quibus in forte demitur vna dies.
His quoq; temporibus stat Xistus papa secundus,
Annis ter denis viget eius dogmate mundus,
Plusq; decem resides præsul & octo dies.

De Valente imperatore, quadragesimo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 373, Valens, quadragesimus ab Augusto, Orientis rexit Imperium. Gratianus autem, & frater eius iunior Valentinianus, in Occidente regnabant. Valens itaque (vt diximus) Arianus, legem dedit, vt monachi ad militiam cogerentur. Vnde multi monachi per Ægyptum, terreni regis contemnẽtes imperiũ, martyrio coronantur.

Valens per artem necromanticam perscrutatur, quis post eum sit regnaturus. Arte dæmoniaca sunt ei literæ istæ quatuor demonstratæ, th. e. d. a. Ipse autem ab illo die,

die, omnes quos istas literas in capite nominis potuit reperire, præcepit occidi. Vnde factum est, vt Theodosius comes, pater Theodosij, qui postea imperium tenuit, ab eo præciperetur occidi. Qui prius baptismi gratiam apud Carthaginem consequutus, percussori sponte iugulum præbuit. Interea Gratian' Imperator catholicus apud Argentarium Galliæ oppidum, cum pauco Romanorum detrimento, triginta millia Alemanorum bello prostrauit.

Eo tempore controuersia oritur in regno Gothorum, inter Phridigernum & Athalaricum. Phridigernus cùm esset debilior, ab Imperatore Valente auxilio impetrato, Athalaricum in fugam conuertit. Vnde Phridigernus, amore Valentis Imperatoris cum gente sua fidem Arianam suscepit.

Gothicæ literæ hoc tempore fuerunt inuentæ.

EO tempore Gulfias Gothorum episcopus, literas Gothicas adinuenit, & per eas in suum idioma literas diuinas conuertit. Non multò pòst, tempore Gothorum elapso, gens terribilis Hunnorum aduenit, quæ gens (secundum scripta Iordanis, ipsorum interpretis & actoris) ex incubis & meretricib. est procreata, infra Mæotidas paludes, quę sunt in confiniis Asiæ & Europæ. Hæc gens conductu vnius ceruæ transmeantis, transiuit inaccessibiles prius illas paludes. Vbi vsque adeò gentem Gothorum perterruit, vt rex Gothorum Hermanaricus, qui multas iam gentes deuicerat, timore Hunnorum seipsum interfecisset, anno ætatis suę 110. Gothi post mortem regis sui Hermarici, animo fracti, à Valente Imperatore petunt habitationes: quas Imperator eis largitur in Thracia, vbi Gothi à quodam duce ad conuiuium dolo inuitati, cùm ipsi priusquàm venirent dolum præsensissent, eos omnes qui eos inuitauerant, morte consternunt, & tota ipsa regione, igne, ferroque destructa, diffunduntur vbique. Contra quos Valens procinctum parans, ab Antiochia mouens, pœnitentia ductus, episcopos catholicos præcipit ab exilio reuocari. Pugna in Thracia inter Gothos & Romanos conseritur. Vbi dum Romanus fugit exercitus, Imperator Valēs, sagitta sauciatus, in cuiusdā paruissimę villulæ casam fugit, vt latens vitam referuet. Quē insequentes Gothi, simul cum casa, igne consumunt, anno Imperij sui decimoquinto; post mortem verò fratris sui anno quarto. Mortuo Valente, Gratianus q. cum eo regnabat, cum fratre suo Valentiniano iuniore tenet imperium.

De Gratiano Imperatore, quadragesimo primo ab Augusto.

Cæsar Romanus diadema tenet Gratianus,
Tunc erat Ambrosius sub Christi dogmate clarus,
Martini Turonis extitit ampla salus.
Quis cupit Ambrosij per dogmata sanctificari,
Quis sibi Martini miracula vult numerari.
Non ego sufficio, viderit ille magis.
Annis bis ternis vixit Cæsar Gratianus,
Tunc Pontianum Papam vixisse notamus,
Hunc annis quinque mensesq; stare patet.

De Theodosio Imperatore, quadragesimo secundo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 383, Gratianus (est autem Gratianus ab Augusto quadragesimus secundus) volens reipub. suo tempore subuenire, Theodosium, natione Hispanum, virum fortem & religiosum, purpura induit, & imperatorem Orientis creauit. Theodosius tam virtute quàm prudentia, gentem Gothorum deuicit: & Athalaricū regem Gothorum Constantinopolim ad se vocauit. Ibi tunc Athalaricus obiit. Gens autem Gothorum visa mansuetudine Principis, voluntariè se ipsam imperio Romano supposuit. Theodosius Arcadium filium suum, socium imperij elegit.

Gratianus à Maximo in Britannia imperium vsurpante, occiditur: & frater eius Valentinianus, ab Italia fugatur, qui ad Theodosium veniens, benignè receptus est.

Anno ab incarnatione Domini trecentesimo octuagesimo octauo, Gratiano interfecto, Theodosius quadragesimus primus ab Augustò imperium Romanum solus obtinuit.

Erant tunc in Ecclesia Dei viri sanctissimi, Martinus Turonēsis episcopus, Ambrosius Mediolanensis, Seuerinus Coloniensis episcopus, Hieronymus presbyter, Augustinus catechumenus, à beato Ambrosio tunc baptizatus.

Theodosius contra prædictum Maximum tyrannū mouens exercitum, in partibus Aquilegiensium occidit eum. Deinde cum filio suo Honorio paruulo, Romā venit, ibiq; rempublicam ordinauit.

Valentiniano regnum Occidẽtis reliquit. Ipse autem Constantinopolim remeauit.

Porrò Valentinianus dum in Galliam reuertitur, fraude cuiusdam Arbogasti, & Eugenij (vt quidam asserũt) laqueo est suspensus. Eugenius ab Arbogasto Imperator ibi creatur. Quidam dicũt Valentinianum præ nimio dolore, hoc genus mortis sibimet intulisse. Morte Valẽtiniani comperta, Theodosius in Eugenium tyrannum parat exercitum. Tunc etiam scripsit in Ægyptum ad Ioãnem monachum, Eutropium eunuchum, & euentum rei à viro ipso sanctissimo requisiuit. Cui vir beatissimus, plenam victoriam promisit. Theodosius confisus in Deo, pergit, & Gothos contra tyrannos ante se præmittit. Quorum decem millia ab Arbogasto interimuntur: procedit Imperator, & quum in Alpibus hostibus occurrisset, ibique Arbogastus in eminentiori loco positus, vt meliorem pugnandi opportunitatem videretur habere, Theodosius tota nocte prostratus in precibus, mane in Domino confisus, congreditur, & gloriosè triumphat. Ibi Eugenius captus, occiditur. Abrogastus interfecit seipsum. Theodosius autem rebus omnibus bene dispositis, anno vndecimo post mortem Valentiniani, apud Mediolanum vitam finiens, in Domino requieuit. Cętera de Theodosio versibus explicamus.

Item de eodem Theodosio Imperatore, versificè narratur.

Fulget Theodosius diademate post Gratianum,
Concilium reficit Constantinopolitanum,
Arius insanus spernitur ore, manu.
Phanaq; templa ruunt nũc prorsus, & idola cessant,
Aria scriptura perit, igne manuq; repressa,
Dogmata catholica Cæsaris aula parat.
Vixit Theodosius annis quasi bis duodenis,
Atque duos vltra Lucius tunc Papa resedit,
Tres annos viuit, mensibus octo sibi;
** Insuper adde decem pro ratione dies.*
Constantinopoli fertur caput esse Ioannis,
Scriptaq; Hieronymi, quæ multis contulit annis,
Bethlehemita domus misit in omne solum.

Item de Theodosio & Arcadio Imperatoribus.

Arcadius cum Theodosio diademate fulget,
Ecclesiæ nunc catholica censura resurget,
Ordo bonus cleri nunc caput orbis erit.
Scribitur Arcadius annis quater octo sedere,
Cornelius Papa tres annos fertur habere,
Insuper adde decem de ratione dies.
Fama Ioannis tunc claruit Anachoretæ,
Vt foret audita defunctis reddere vitam,
Constantinopoli sunt sua membra sita.

De Arcadio & Honorio fratribus, Imperatoribus, simul regnantibus, quasi quadragesimustertius ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 390. Honorius Occidentis, & frater eius Arcadius Orientis, post mortem patris sui Theodosij sortiuntur imperium, ab Augusto quadragesimo tertio loco; adhuc Damaso papa Romæ, Theophilo in Alexandria, Ioanne Hierosolymis, Flauiano Antiochiæ, & Nectario Cõstantinopoli præsidentibus.

His diebus quidam monachus, nomine Dirimachus, ab Oriẽte Romam veniens, dum ludum gladiatorum tanquam insaniam sedare voluisset, à circunstantibus est lapidibus obrutus & necatus. Quo comperto, Honorius Imperator eũ inter beatos martyres censuit computari; & pro eadem causa, ludum gladiorum, ne amplius sic fieret, interdixit.

De Ioanne Chrysostomo.

EO tempore Ioannes Chrysostomus, qui interpretatur os aureũ, apud Constantinopolim episcopus est ordinatus. Temporibus Honorij & Arcadij, viri sanctissimi Martinus & Ambrosius de hoc seculo migrauerunt.

Gothi, cùm ab Imperatoribus munera quæ tempore Theodosij accipere consueuerant, habere non possent, consilio Ruffini patricij, discedunt à curia, & regem sibi creant. Ruffinus postmodum detectus, propter commissum dolum, ante portas vrbis Constantinopolis decollatur: caput eius cum manu & brachio eius dextro, ad improperium & ludibrium per omnes vicos vrbis circumfertur. Arcadius vir mitis & quietus, anno decimoquarto post obitum patris sui Theodosij, vitam finiuit, & imperium Oriẽtis filio suo octenni Theodosio reliquit: Anthemio præfecto tunc ipsum puerum regente. Ipse etiam Anthemius muro fortissimo regalem cinxerat vrbem. Cætera de Honorio & Arcadio, versus habent.

Item de Arcadio & Honorio Imperatoribus, versificè narratur.

Cæsar

Cæſar Honorius imperat omnibus Arcadiusq́;
Magnus in Epiro legitur tunc ſigna dediſſe
Præſul Donatus, forma beata patrum.
Nanq; ſputo datur ille ſuo ſuperâſſe draconem,
Expuit in faciem ſerpentis, ea ſtatione,
Vt ſibi nec virus nec modò vita foret,
Ponderis in carne ſerpens datur hic habuiſſe,
Quod ſatis octo boum iuga ducere non potuiſſent,
Tunc Auguſtini dogmatis hora fuit.
Nunc veniunt Hunni, Gothi, veniunt & Alani,
Væ fuit Hiſpanis, Gallia preſſa cadit.
Tempore quindenis tunc vixit Honorius annis,
Simplicius Papa totidem, tunc vixerat annis,
Addeq́; plus ſeptem de ratione dies.

Honorius defuncto Arcadio imperat ſolus, quadrageſimus quartus ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 412, defuncto Arcadio, Honorius ab Auguſto quadrageſimus quartus tenet imperium Occidentis. Gothi cum rege ſuo Alarico, dum Honorius eſſet Rauennæ, per Dalmatiam & Venetiam digreſſi, in confinio Æmiliæ caſtrametantur; terram ad inhabitandum ſuperbè ab Imperatore poſcentes. Addunt etiam, quia ſi gratis habere non poſſent, ipſi vltrò tollerent. Imperator accepto conſilio, terram circa fines Hiſpaniæ, quæ tunc imperio erat rebellis, tradidit eis. Ad quam poſſidendam dum Gothi proficiſcuntur, Stilicus patricius, ſocius Honorij, eos fraudulenter inſequitur, prælioq́; cum eis commiſſo, militem perdit; ipſeq́; aufugit.

Hac de cauſa Gothi ad iram permoti, ad Æmiliam vnde venerant, ſubitò reuertuntur; totaq́; ipſa prouincia igne ferroq́; vaſtata, ad vrbem Romam procedunt; quam etiam trepidantem irrumpunt, datiſque præceptis, ne Eccleſiæ violentur, aliquãtis vrbis partibus concrematis, prędam mirabilem tollunt. Interea Papa Innocentius, ne pœnas ipſius vrbis aſpiceret, tanquam Loth iuſtus remotus à Sodomis, Rauennæ morabatur.

His diebus pagani improbrabant Chriſtianis, dicentes; Romam temporibus Paganorum creuiſſe, Chriſtianorum autem tempore decreuiſſe, eiq́ue propter Chriſtianitatem inſolita pericula imminere. Ob quam cauſam, beatus Auguſtinus tunc compoſuit librum de ciuitate Dei. Oroſius tunc hiſtorias ſuas texuit. Hieronymus eccleſiaſticam hiſtoriam ab Euſebio epiſcopo Cęſarienſi compoſitam tranſtulit.

Hæc autem tam terribilis irruptio Vrbis facta eſt per Alaricum regem Gothorum, anno ab Vrbe cõdita, milleſimo centeſimo ſexageſimo quarto; anno autem ab incarnatione Domini quadringenteſimo decimo quinto. In eadem præda Wandalorum, ſoror Honorij, Placidia, capta eſt, quam Ataulphus poſtea eſt in matrimonium ſortitus.

Interea quidam princeps Conſtantinus, imperium Galliarum inuadens, Conſtantem filium ſuum, monachum, Cæſarem fecit. Sed paulò pòſt, pater apud Arelatum, filius verò apud Viennam, regno vitaq́; priuantur.

Gothi autem Romanorũ victoria glorificati, per Campaniam, Apuliam & Siciliam, in Aphricam ire proponunt. Quúmque in confinio Brictiorum incautè ſeſe mari cõmittunt, multos ex ſociis perdiderunt. Rex Alaricus eorum, tunc vltimũ diem clauſit; quem Gothi in tantũ luxerunt, vt amnem nomine Barentũ, iuxta ciuitatẽ Cozentiam, de alueo deriuarent; ipſoq́; rege Alarico cum multis militum copiis ibi ſepulto, omnes captiuos q huius facti conſcij erant, occiderent: & poſtea amnem ad ſuum alueum reuocarent. Gothi propter mortem Athalarici redire proponunt, atq; Ataulphum regem ſibi creantes, Romam redeunt, ibiq́; ea quę reliquerant, depopulantur. Ataulphus verò rex Gothorum, amore vxoris ſuæ Placidiæ, quæ erat ſoror Honorij Imperatoris, à finibus Romanorum diſcedit, & in Gallia prope ciuitatem Narbonenſem, vbi hodie villa ſancti Ægidij dicitur, in loco qui vſque hodie palatium Gothorum vocatur, conſedit; ſupra Rhodanum fluuium; à quo loco per Conſtantium comitem poſtea pulſus, in finibus Hiſpaniæ cum Gothis reſedit.

His diebus ſub Innocentio Papa, corpora ſanctorum Stephani protomartyris, & aliorum ſanctorũ reuelata ſunt Luciano presbytero, ſub Ioanne epiſcopo Hieroſolymitano. Non multo pòſt tempore, ſub Bonifacio, qui Sozimo ſucceſſori Innocentij fuerat ſubſtitutus, Hieronymus presbyter obiit, anno ętatis ſuę 91, in Bethlehem. Defuncto Papa Bonifacio, Cęleſtinus ſedit in Vrbe. Hucuſq; Oroſius Chronica ſua perduxit.

Honorius Imperator trigeſimo primo Imperij ſui anno (quorum annorum, duos cum patre, tredecim cum fratre, reliquos

cum filio fratris sui regnauerat) Romæ obiit.

De Honorio & Theodosio Imperatoribus, versificè.

Rursus Honorius & Theodosius imperat aula,
Gothica pessima gens rapit omnia flumine Sauna,
Wandalus Hispanos opprimit ense malo.
Occupat, & captam violat gens Gothica Romam,
Destruit ecclesias, torpescit in Urbe corona,
Omnia diripiunt qua valuêre bona.
Rex triginta tribus Theodosius imperat annis,
Tunc non permixit præsul Sisinnius annum,
Præstat parua decem vita duosq; dies.

Item de Theodosio iuniore Imperatore, quadragesimo quinto ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 426, Theodosius iunior, quadragesimus quintus ab Augusto, patruo mortuo solus habet imperium. Huius virtutes in Tripartita historia, omnibus suis prædecessoribus præferuntur. Inter quas & hæc commemoratur; quod, ad instar Alexādri Magni, dū in exercitu feruore solis, & pulueris, atq; itineris nimietate fatigatus, nimia siti laboraret, poculū aquę iucundissimum sibi oblatum, ne ipse præ aliis solus haberet potandi refectionem, bibere recusauit.

Tempore istius floruerunt Ioannes Cassianus eremita, qui Collationes, id est vitas patrum conscripsit. Et sanctus Germanus, Altisiodorensis episcopus.

Hucusque Theodericus episcopus, & Socrates, & Sosomenus viri disertissimi, historias produxerunt: quæ post modum in vnum volumen redactæ, & à Cassiodoro senatore, per Epiphaniū scholasticum, à Græco in Latinum translatæ, à tribus memoratis authoribus Tripartitæ historię sunt nominatæ.

Tempore istius Imperatoris Theodosij iunioris, Wisogothi, id est Australes Gothi, habitabant in Galliis. Ostrogothi verò, id est Occidentales Gothi, ex quibus Auares, id est Vngari, Pannonij & Longobardi descenderunt, transeunt Danubium. Ostrogothi prius in Pannonia fuerunt commorati, postea in Thracia per 48 annos habitauerunt; deinde ad Occidentem venerunt.

Wandali autem sociatis sibi Germanis, cum duce Modigisilo, Hispanias occupauerunt.

Eo tēpore Bonifacius comitatū Aphricæ ab Imperatore accepit; qui in Hispaniā transiens, Wandalis totam Aphricam subiecit: qui vniuersam terram vastantes, vrbē Hipponensem, cui tunc præerat beatus Augustinus, obsidione pręcingunt. Beatus autem Augustinus, ne vrbis suę videret excidium, migrauit ad Dominum, ætatis suæ anno septuagesimo sexto. Romani autem tradētes Wandalis tertiam partem Aphricæ, pacem cum eis fecerunt. Rex autem Wandalorum Gensericus Arianus, christianos affligens, episcopos in exilium misit; & inuadens Carthaginem, multis diuitiis & ornamentis ecclesiasticis spoliauit.

Anno imperij Theodosij iunioris trigesimo, terræmotus horribilis Constantinopoli fuit; propter quem ibi diuinę commutationis cantatum est primitùs, Ἅγιος ὁ Θεὸς ἰσχυρὸς ἐλέησον ἡμᾶς, hoc est sanctus Deus, sanctis fortis, sanctus immortalis, miserere nobis. Hoc canticum dum à toto populo, cum Proculo suo episcopo caneretur, illicò terræmotus cessauit: vnde ab Imperatore, & sorore eius Pulcheria, tunc præceptum est promulgatum, vt hoc canticum per totum orbem de cætero caneretur.

De Atila & eius origine.

HIs diebus Atila Hunnorum rex, occiso fratre suo Bleda, Thraciam & Illyricum cœpit vastare. Cui Theodosius, datis septem millibus libris, promissis etiam singulis annis mille libris, à suis finibus exire persuasit. Ipse verò Theodosius, paulò pòst apud Constantinopolim diem suum finiuit, 41 imperij sui anno; anno autem post mortem patrui sui vigesimo sexto. Cætera de Theodosio isto versus narrabit, & alia sibi contemporanea.

De eodem Theodosio Imperatore, versificè narratur.

Theodosio solo regnum retinente minore,
Transit ab Hispanis gens Vandala plena furore,
Aphrica conteritur, totaq; capta dolet.
Catholicus fuerat populus qui dicitur Apher,
Aphrorumq; fidem subuertit Vandalus acer,
Unde fides Christi pauca remansit ibi.

Quomodo Diabolus apparuit Iudæis in specie Mosi.

Sub specie Mosi loquitur nunc dæmon Hebrais,
Deuotèque suscipitur satis a Pharisæis,
Qui dare dona Dei pristina spondet eis.
Insula Creta fuit, cui prædicat ille futura,
Omnia quæ narrat, promittit eis valitura,
Spondet eis patriam conciliare suam.
Per mare transite, sicco pede (dixit) abite.

Atque

Atque Hierosolymam me præueniente, redite,
Omnia quæ scribi vultis, habetis ibi.
Quumq́; per æquoreos fluctus conducit Hebræos,
Turba simul sequitur, spes magna fouet Pharisæos,
Impetus æquoreus quam cito claudit eos.
Parsq́; reseruata, quam non maris obruit vnda,
Fit cito catholica Christi baptismate munda,
Cætera quæ periit piscibus esca fuit.

De Martiano & Valentiniano Imperatoribus, quadragesimis sextis ab Augusto.

Anno ab incarnatione Domini 453, Martianus consilio Pulcheriæ sororis Theodosij iam defuncti, 46 ab Augusto, Imperium Orientis suscepit: adhuc regnante Valentiniano in Occidente, qui erat 45 ab Augusto. Martiano igitur & Valentiniano Imperatoribus, Atila rex Hunnorum, subiugatis sibi fortissimis gentibus Ostrogothorũ, & Gepidarum aliisq; diuersis populis, totam Macedoniam, Mysiam, Achaiam, & Thraciam peruaganir. Odiebat autem Atila Romanos, propter antiquam eorum dignitatem. Odiebat etiam Wisogothos, propter eorum fortitudinem: vtrosque etiam opprimere intendebat. Sed ambas gentes, simul inuadere, Romanos scilicet & Wisogothos, non volebat: timebat enim, ne aduersus eum vtrique sociarentur, vnde & eos per suam versutiam ab inuicem seiungere, & in alterutrum concitare conabatur. Proinde Valentiniano Romanorum Imperatori in dolo scribebat, se contra Romanos agere nolle, sed contra Wisogothos. Scribebat etiam Wisogothis, nihil contra eos agere, sed contra Romanos.

Eutius autem tunc patricius Romanorum, fraudẽ Atilæ præcognoscens, Theoderico regi Gothorum ex persona Valentiniani Imperatoris scribit; monens diligenter, vt contra Atilam immanissimum tyrãnum, totius orbis inuasorem, ipse cum Romanis conueniret. Igitur Atila indicit Wisogothis bellum. Wisogothi autem per legatos rogantes Romanos, Eutium patricium accipiunt in auxilium. Hic Eutius autem ascitis sibi Francis, & Sarmatis, & Burgundionibus, Saxonibus, Ripariolis, Brionibus, multisq; Celticæ ac Germanicæ nationibus, Wisogothis succurrit.

Atila verò cum Aldarico rege Gepidarum, & Vialamire Rege Ostrogothorum, innumerisque Regum nationibus mouet procinctum. Itaque in campis Catalauniç vterque exercitus sedet. Atila in interioribus visceribus pecorum, per Pythones euentum rei perquirit; seque vincendum intelligit. Sed ex altera parte principem, omnium potentiorem, esse casurum, in fœdissimis præsagiis auguriisque præsensit. Atila pugnam aggreditur, Romani tũc eminentiorem locum habebant. Itaque ab hora nona vsque in noctem, acerrimum bellum protenditur. Theodericus autem rex Wisogothorum, sicut Atila in auguriis præuiderat, in bello occubuit. Atila verò in fugam versus, victum se prodidit, sed noctis beneficio potuit occultari. Mane facto, Wisogothi regem suum requirunt; sed mortuo inuento, iterum in hostes irruêre, cum Thurismundo filio regis occisi disponunt.

Eutius autem patricius, timens, ne fortè, si Hunni penitus delerentur, Gothi extunc in nimiam gloriam eleuati, Romam opprimerent, dicit ad Thurismundi filium Theoderici: Si fratres tui mortem regis cognouerint, regnum inuadent. Tu ergo velociter domum reuertere, ne in solio regni debeas à fratribus præueniri. Taliter à patricio seductus iuuenis, relictis hostibus, domum festinãter abiuit. Deprehensum est postea, quòd Atila viribus suorum destitutus, de subselliis suorum ignem sibi magnum præparauerit. In quem, si in eum hostes irruerent, volebat immergi. Refert eorum scriptor Iordanis, quòd in eodem famosissimo prælio ceciderint 165000, ex vtraque parte; exceptis 15 millibus, qui in congressu Francorũ & Gepidarum priori nocte corruerunt.

Thurismundus occiso Theoderici regis filio, à suis rex creatus, consilio Eutij patricij Tholosam ciuitatem suam ingreditur.

Atila recedentibus Wisogothis, securus iam factus, versus Romam iter cõuertit, & in via obsidione cingit vrbem Aquilegiam, metropolim Venetiarum. Quam lõgo tempore obsessam, cùm vincere eam se posse non crederet, atque de recessione iam cogitaret, quadam die circa muros vrbis deambulans, videt ciconias pullos suos paruulos ex nidis extra ciuitatem portantes. Vbi aduocans milites ait: Istæ aues, futuram ciuitatis cladem perpendũt, propter quòd etiam filiolos exportauerunt. Hæc aiens, milites ad euersionem loci fortiùs animauit. Vnde instructis machinis,

variisq; tormentis, vrbem repentè deuicit, & vsq; adeò desolauit, vt prioris formæ ædificij vestigia non valeant inueniri. Asserunt multi, quòd vrbem vacuam inuenerit: quia ciues per mare, quod est eis contiguum, reliquias sanctorum in Venetias, cum omni supellectile, nauigio detulerũt. Ibiq; deinceps perpetuò, habitantes, Veneti, quasi aduenę sunt nominati. Vnde inter Gradenses, qui priores ipsius loci habitatores, & Aquileienses, de patriarchatu vsq; hodie controuersia versatur.

Exercitus Atilę ibi tantus fuit, quòd suis clypeis aggerem ad similitudinem rotundi montis, ob futuram memoriam Atilæ, cõportauit. Alij verò dicunt, eum per Cæsarem Iulium fuisse congestum. Ego Gotfridus montem illum vidi meis temporicus benemunitum & inhabitatum.

Atila postmodum talibus elatus euentibus, omnes Venetias circueũdo vastauit. Atque in Liguriam procedens, Mediolanum & Papiam crudeli animi aduersione depopulatus est. Atila de Liguria tendit Romam; cui Leo Papa longè occurrit: &, ne vrbi noceat, precibus impetrauit. Illud etiam Atilã ab Vrbis accessu maximè refręnauit, quòd Alaricus, prior rex Gothorum, postquàm Romam expoliauit, subitanea morte decessit. His itaque de causis Atila frænum retrò conuertit, & ad propria remeauit.

Interea Valentinianus, virtutem Eutij præfecti æmulatus, eum cum Boëtio senatore, præcepit occidi. Eapropter & ipse paulò pòst, ab inimicis est interfectus, anno imperij sui trigesimo. Quo mortuo, Maximus vxorem eius Eudoxiam sibi copulauit, & Imperium vsurpauit. Deinde Gisericum Regem Vandalorum ad Vrbem vocat. Romani, Vandalorum aduentu perterriti, vlciscuntur in Maximum, eumq; necantes in minutissima frusta decidunt. Ipsi autem metu Vandalorum fugientes, Vrbem relinquunt.

Gisericus rex, vrbem quasi vacuam ingreditur. Papa Leo ingredienti occurrit in porta, eumq; ab incendio vrbis, & occisione ciuium, abstinere precatur. Rex barbarus Vrbem ingressus, omnem prædam rapuit, Eudoxiam cum duabus filiabus abduxit: atque per dies 15 in vrbe moratus, ab incẽdio & occisione ciuium abstinuit, sicut Papa rogauit. Facta est hæc secunda ab Alarico Romanæ vrbis captiuitas; per violentiam Vandalorum; anno ab Vrbe condita, 1204. Postea Gisericus filio suo Transmundo filiam Valentiniani principis in matrimonium copulauit.

Atila verò ab Italia in patriam reuersus, nuptias celebrat, & eadem nocte per fluxum sanguinis de naribus inebriatus expirat. Iste est Atila, metus orbis, flagellum Dei, superbus incessu, oculos furiosos circunferẽs, amator belli, manu propria temperatus, consilio validus, supplicantibus exorabilis, propitius cunctis in fide receptis: forma breuis, pectore lato, minutis oculis, capite grandiore, rara barba, canitie conspersus, simus naso, colore tetro.

Vndecim millium Virginum tempus, & martyrium.

Avthor Iordanis scribit, in exercitu eius fuisse quinquies centum millia. Atila, vndecim millia Virginum apud Coloniam simul martyrio coronauit. Nicasium episcopum Rhemis occidit. Martianus Imperator paulò pòst à suis fraude necatur, anno imperij sui septimo.

Item de eodem Martiano Imperatore, versificè narratur.

Nunc Cæsar Martianus stetit ordine primus,
Nunc rex Gothorum dat prælia Theodericus,
Quem timet Italicus pro feritate sinus.
Obtinet Hispanos, belloq; premit Catalanos,
Siciliaq; Pharo posuit tentoria prauo,
Omnia diripuit vulnere, Marte, manu.

De Papa Leone.

Sex annis Martianus vixit numerandis,
Primus papa Leo viginti præfuit annis,
His menses denos iungite, bisq; duos.

De Simplicio Papa, & Felice.

Simplicius Romæ post primum papa Leonem
Suscepit Ecclesiæ dignè recolendus honorem,
Annos quindenos vita beata fouet.
Adde dies septem, quibus hic non vixit ineptè,
Felicis Papæ post annos exprime septem,
Vndenos menses, octo decemq; dies.
Tempore felicis fuerat rex Theodericus,
Impius, impatiens, Gothorum ductor iniquus,
Nomine Christicola, re scelerosus erat.

De Gelasio Papa.

Gelasius Papa stat tempore Theoderici,
Et sub Zenone Gothorum dogmata vicit,
Annis hic binis, mensibus octo fuit.
Ter ternosq; dies detulit ad requiem.

De Leone Bissa Græcorum Imperatore, quadragesimo septimo ab Augusto.

Anno

ANno ab incarnatione Domini 440, Leo Bissa apud Constantinopolim Orientis suscepit imperium, 47 ab Augusto. Qui filium suum Leonem, socium imperij elegit: Occidentis verò imperium Mauronianus apud Rauennam accepit, qui iuxta Tastonam ciuitatem, quarto regni sui anno occisus est. Post hũc Seuerus sine iussu Augusti apud Rauennam tunc regnũ inuasit. Qui etiam quarto anno Romę diem obiit. Leo Imperator Zenonem, generum suum, Orienti præfecit. Leo Imperator cum Ostrogothis pacem componens, Theodericum filium Theodemari (scilicet Veronensis) de quo Teutonici sæpissimè miram narrãt audaciam, obsidem recepit cùm octo esset annorũ. Leo Leonem filium Zenonis generi sui, qui Orientẽ tenebat, Imperatorem fecit. Ipse autẽ obiit vndecimo imperij sui anno. Zeno Imperator Orientis Romam veniẽs, à populo & à Senatu gratanter receptus est.

De Zenone Imperatore, quadragesimo octauo, ab Octauiano Augusto.

ANno igitur ab incarnatione Domini 476, Zenon, natione Isaurus, quadragesimus octauus ab Augusto, Imperium sortitur. Porrò Occidẽtale imperium, id est Romanum, nepos eius tenuit. Quo à regno pulso Orestes patricius filium suum, Augustum dicendum, Imperatorem Occidentis creauit.

Interea Odoacer, natione Rutenus, ex vltimis finibus Pannoniæ, cum Turcilinguis, & Cyris, & Herulis gentibus, ad inuasionem Romanorum mouit exercitũ. Cui dum Orestes patricius in terminis Ligurię occurrit, visa manu eius, perterritus fugit, & in Ticinum se contulit. Quem Odoacer insecutus, capta Vrbe occidit, atque inde per totam Italiam milite fuso regium nomẽ vsurpat. Iste Odoacer, à terra sua egressus, dum per inferiores Noricas partes, vel Pannoniæ superiores, transiret, virum Dei Seuerinnm, Rauennatem episcopum, qui verbum Dei prædicans ad radicem montis cellam construxerat, adiit; eumque de euentu rerũ consuluit. Qui spiritu prophetiæ, omnia quę pòst euenerunt, ei predixit.

Augustus (proprium nomen est) prædictus, filius Orestis patricij, patre suo, eodem scilicet patricio, iam occiso, & patria capta ac deuastata, imperialem purpuram sponte deposuit, vndecimo mense regni sui. Odoacer, iam nullo sibi resistente, vrbem Romam ingreditur vt hostis, sibique subiectam tanquam rex vbique disponit. Postremò, tota Italia seruitio suo per quatuordecim annos mancipata fuit, &, tanquam Dominus, eam graui seruitute depressit. Cætera de Zenone versus habent.

Item de Zenone Imperatore, versificè narratur.

Zeno pater patriæ dum regna paterna teneret,
Inclytus eius erat Leo filius, vnicus hæres,
Militia validus, prælia sæpe gerens.
Ille necem quæsisse patris, falsò reputatur,
Zeno pater cui dicta patent, iubet vt moriatur,
Mater ab oppositis obuiat arte satis.
Carcere detento mater tristissima nato.
Curat ei similem iuuenem supponere fato,
*Filius euadit clàm, sed * ille cadit.*
Æstimat ergo pater morti succumbere natum,
Seruat eum mater, ficta specie monachatum,
Annis ter quinis clausus habetur ibi.
Filius ipse Leo vulgi ratione vocatur,
Præcipitur, quicunque Leo dicat, moriatur.
Permanet edictum cum feritate ratum.
Annis quindenis dum sic Leo clausus habetur,
Astrologus cum Grammaticis satis arte docetur,
Philosòphus iuuenis totus in arte fuit.
Nutrit auem mater, humano more loquentem,
Plangere quæ didicit iuuenem, cum matre dolente,
Heu Leo, mi nate, gloria nostra iacet.
Victima paschalis Zenone sedente paratur,
Psittacus in medio plangit, luctus renouatur,
Heu Leo dixit auis, cur Leo nate peris?
Claro sermone dum nominat ipse Leonem,
Corda ducum pietate mouet, renouatq; dolorem,
Et regina sedens, plorat vt antè solet.
Zeno miratur, cur turba ducum lachrymatur?
Quærit, & iratus, quæ causa, quis ille reatus,
Qui modò primatum turbat vtrunque latus.
Mater ait; cognosce magis, te Zeno timeri,
Cur plorat, cur turba dolet, timet ipsa fateri,
Noscere si manis, iam tibi narrat auis.
Zeno refert, tu (quæso) mihi monstra rationem,
Quem iuuenem deplorat, auis tua, quémve Leonẽ,
Viscera nanque mea psittacus iste mouet.
Edictum quod protuleras (ait illa) recedit,
Te solùm, si fortè velis, sententia lædit,
Esse mihi licitum dicere, Zeno dedit.
Nosce tuum natum falso damnâsse relatu,
Viuere monstratur qui creditur esse necatus,
Tu pater, hic natus, me genitrice datus.
Pulchrior est Venere, sapiens, validissimus armis,
Summis principibus charus, spes vnica paruis,
Quem decet imperium iam retinere tuum.
Si cupis ergo, duces paschalia festa tenere,
Me mihi, vel tibi te, lætum si quæris habere,
Ablue peccatum, rem pietate gere.
Esto pater, feritate carens, serua rationem,
Mitte pater, natum dignare vocare Leonem,
Ipse Deus iubet hoc, curia tota monet.

Cessat vt illa loqui, primatum curia surgens,
Dat pedibus prostrata preces, regemq́ perurgent,
Tum prece, tum lachrymis, gaudia ferre suis.
Motus ad ista pater, dum curia tota rogaret,
Esse mihi natum, dixit, non ipse putarem,
Sileo nunc, viuit, opto petita dare.
Annis bis denis, Zenonis gloria sedit,
Alter Anastasius tunc Romæ Papa resedit,
Annus ei spatium solus in orbe dedit,
Vndenos menses, vicesiesq́ diem.
Symmachus est Papa cum principe Theoderico,
Sedit & Hormisda sub eodem præsule iniquo,
Nunc & Anastasij Cæsaris hora venit.

De Anastasio Imperatore, quadragesimo nono ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 491, post primum regem Frācorum Pharamundum, regnabat super Francos Clodouæus, cuius tempore Zeno Imperator moritur, anno imperij sui 17. cui succedit Anastasius 49, ab Augusto. Coniugem autem accepit Ariadnem.

Regnante igitur Anastasio in Oriente, Theoderico verò Ariano Romam premente, Symmachus & Laurentius pro papatu in Vrbe contendunt; cui controuersiæ cum effusione sanguinis multorum, tam clericorum quàm laicorum, tribus annis protelatæ, Theodericus, synodo vocata, finem imposuit. Nam Symmachum, saniori consilio electum, in papatu firmauit; Laurentium depositum, in ciuitate Lucerna fecit episcopum. His temporibus rex Vandalorum Transmundus, Giserici filius, propter fidem catholicam 220 episcopos in insulam Sardiniam exilio tradidit.

Ipsis diebus in Aphrica quidam Olympius Arianus, sedens in balneo, dum superbè blasphemaret in Christum, igneo gladio est de cœlo percussus. Alius quidam cum ab Ariano quodam episcopo baptizaretur, dicente ipso episcopo, Baptizo te in nomine Patris, per filium, in Spiritu sancto: ilicò aqua tota de fonte disparuit. Hoc viso, is qui baptizādus erat, ad catholicam ecclesiam cōfugit, & baptismum suscepit.

Interea Imperator Anastasius Clodouæo regi Francorum per epistolas obtulit consulatus ordinis dignitatem. Ipse verò Imperator ab hæresi Eutychiana propter admonitionem Papę Hormisdæ non recedens, imperij sui anno vigesimo octauo fulmine ictus, interiit. Clodouæus autem rex Francorum, anno trigesimo regni sui, vita decessit, & Lothariū filium suum, cum tribus aliis filiis reliquit, qui regnum inter se diuiserunt.

Item de Anastasio Imperatore, versificè narratur.

Cæsar Anastasius per Gothos bella perurget,
Hæreticus Theodericus nunc opprimit Vrbem,
Nec potuit Gothos tollere Marte suo.
Nunc duo Pontifices ipsis patuēre tyrannis,
Laurentius Symmachusq́, sedent plenis tribus annis
In quibus errorem Gothica turba fouet.
Catholicas nunc ecclesias gens Vandala claudit,
Cuius & errori regio deuicta subaudit,
Fana per ecclesias Arianista parat.
Transmundus rex ipsorum feritatis amicus,
Pontifices dedit exilio trangressor iniquus,
Centum pontifices carcere Sardus habet.

Miraculum in blasphemum Arianum.

Blasphemare Deum dum cernitur Arianista,
Fulgure de cœlis mox lingua peruritur ipsa,
Hæc vbi lingua luit, cætera turba fugit.

Miraculum in baptismo Ariani cuiusdam.

Dum baptizare quendam cupit Arianista,
Vnda parata sibi subitò disparuit ipsa,
Obstupuit iuuenis, consuluitq́ sibi.

De Iustino Imperatore, quinquagesimo ab Octauiano Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 519, in Francia regnante Lothario, filio Clodouæi, cum tribus fratribus suis, Iustinus senex, natione Isauricus, vel Illyricus, quinquagesimus ab Augusto, suscepit imperium, consentiente senatu.

His diebus Rex Hildericus, filius Transmundi, quē mater eius Eudoxia docuit esse catholicū, vniuersos episcopos in exiliū à patre suo relegatos, benignè reuocauit.

Iustinus Imperator, etiam zelo catholicæ fidei, hæreticos persequebatur: ad quē Theodericus Arianus Ioannem Papam transmisit, denuntians, quia nisi Iustinus à persequutione Arianorum cessaret, ipse Christianos vellet affligere. Iustinus, precibus Papæ Ioannis inclinatus, assensit, ipsumque Papam cum honore dimisit; quem Theodericus & Boetium priùs necari pręceperat; propter quæ scelera, Theodericus ab hac luce subitò raptus, imperij sui 30 disparuit: & iuxta dialogum beati Gregorij, à quodam sanctissimo eremita visus est, à Ioanne Papa & Symmacho, quos ipse occiderat, in Ætna monte corporaliter in ignem præcipitari. Quod autem quidam dicunt, ipsum Theodericū n

fuisse

fuisse Hermenrico Veronensi, & Atilæ contemporaneum, non est verum. Constat enim, Atilam longè post Hermēricum fuisse, Theodericū etiam longè post mortem Atilæ, quum esset puer octennis, Leoni Imperatori in obsidem datum fuisse. Theodericus dum ei mors immineret, filium filiæ suæ Amalsiundę, nomine Athalaricum, puerum decem annorū, Gothis principibus commendauit, eui & Imperium tunc Romæ reliquit; exorans Gothos, vt senatum & populum Romanum diligerent, & principem sororis suæ Iustiniano relinquens imperium, octauo imperij sui anno migrauit à seculo.

Item de eodem Iustino Imperatore, versificè narratur.

Iustinus senior meruit nunc sede leuari,
Iussit pontifices & ab exilio reuocari,
Ecclesias aperit, flumine, rure, mari.
Iustinus septem feliciter imperat annis,
Tempora nunc veniunt Papa numeranda Ioannis,
Hic annos binos vixit in orbe suo.
Addere ter ternos menses curemus ad annos
Octo, decemq́; dies, etiam ratione notandos,
Nunc quoque Gothorum feruet in orbe dolus,

De Felice papa.

Tertius est Felix Iustini tempore papa,
Quattuor annorum cui tempora sunt reputata,
Insuper & menses tres ratione vacant.

De papa Bonifacio.

Et Bonifacius est Iustini tempore præsul,
Annorum cui binorum vix tempus habetur,
Vigintiq́; dies dant sibi digna quies.

De Iustiniano Imperatore, quinquagesimo primo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 527, Iustinianus, ab Augusto quinquagesimus primus, sumpsit imperium, regnantibus in Francia adhuc filiis Clodouęi. Iste christianissimus, imperiū quasi iam mortuum prudentissimè suscitauit, rempub. reparauit, de Persis per Belisarium patricium magnificè triumphauit: Leges antè editas, nimietate diffusas, in compendium cōformauit: atque, inter alia infinita ecclesiarum beneficia, ecclesiā sanctæ Sophiæ, id est sapientiæ diuinæ, quę est Christus filius Dei, in Cōstantinopoli, miro opere & ornamento cōstruxit: regem Herulorum, nomine Craten, conuertit & baptizauit.

Tunc etiam rex Hunnorum Garda, & cum eo mulier quædam vidua ex principibus Hunnorum, & alij gentis illius, centum millia baptismi gratiam receperunt. Rex itaq; Athalaricus cum matre sua Eudoxia, in tuitionem Iustiniani Imperatoris suscipitur. at Athalarico post pauca à suis occiso, mater eius Theodatum suscepit in regnū: qui postea ingratus & perfidus, eam in balneo strangulauit. Iustinianus Vandalis ab Aphrica prorsus eliminatis, Aphricā in Romanā prouinciā reformauit. Theodatus traditor & strangulator vxoris, pœnas Iustiniani metuens, Agapetum Papam ad Imperatorem pro petenda indulgentia & pace trāsmittit: qua impetrata, fecit se ab ipso pontifice ad fidem catholicam reuocari: vbi & ipse pontifex diem suum functus, dum per portam regiæ vrbis, eius feretrum portaretur, cęcus quidam tacto feretro, fuit illuminatus.

Post hæc, Belisarius patricius, Theodatum ob cōmissum in vxore scelus, & Witegesium post Theodatum, regnum inuadentem, captum ab Imperatore trāsmisit: atq; totum regnum Gothorum, quod Iordanis actor eorū per duo millia annorum & amplius stetisse commemorat, tunc finiuit. Sic per eum sub Iustiniano, tam Vandalis ab Aphrica, quàm Gothis ab Italia extirpatis, vtrasq; prouincias in pristinam Romanorum subiectionem reduxit.

Hucusque Iordanis episcopus (natione Gothus, vt ipse testatur in sua Chronica) Gothorum historias protelauit.

Belisarius patricius cum Theodeberto filio Clodouęi, fratre Lotharij, qui cum ducētis millibus Italiam inuaserat, bellum commisit: & rogantibus Francis, pacem concessit: atque sine damno Romani militis Italia exire persuasit.

Interea Parthi, totam Syriam & vrbem Antiochiam inuadunt, & depopulantur: quibus occurrēs Belisarius patricius, Vandalorum & Gothorū triumphator, vicit, & à terminis Romanorum repressit. His diebus Gothi cum Rege suo Totila tumultuantes, in Italiam iter deflectunt.

De Lombardis, & Prisciano grammatico, item de regula sancti Benedicti.

HIs temporibus gens Lombardorum, quæ ab insula Scantia, quam alij vocant Scathinauiam, à qua etiam Gothi egressi fuerunt, cum Alboino rege suo, in Pannonia habitando, qui nō multò pòst Italiam occupauerunt (sicut postea dice-

mus)Belisarius patricius in Italia manens, præcepto Theodoræ Augustæ, Syluerium papam inuitus in exiliũ misit. Vigilio quoque successori suo similiter fecit. Priscianus tunc libros grammaticæ artis ad Iulianum cõsulem & patricium à Cæsarea scripsit. His etiam diebus beatus Benedictus abbas regulam monasticam scripsit.

Iustinianus princeps egregius, Republica suo tempore satis sublimata, anno 39 imperij sui diem obiit.

Hucusque Victor episcopus Turonorum chronica sua perduxit. Cætera de Iustiniano & de pontificibus sui temporis, versificè proferamus.

Item de eodem Iustiniano Imperatore, versificè narratur.

Suscipit imperium pro tempore Iustinianus,
Cuius & officio legalia iura petamus,
Iure suo regimur, nam sua iura damus.
Eius ab imperio gens Vandala victa fugatur,
Omne decus Domini virtute sua reparatur,
Gaudet & ecclesia pace manente sua.
Per triginta duos vitam deduxerat annos,
Hic quoque cum Gothis conflixit sæpe tyrannis,
Gothorum princeps Athalaricus adest.

De Papa Ioanne & Agapeto.

His modo temporibus fuit alter Papa Ioannes,
Vixit & Agapetus residens tunc præsul amandus,
Hi duo dum fuerant Athalaricus erat.
Præsul vterque fuit, annis quasi bis duodenis,
Gothorum regis Theobaldi copia venit,
Ille per Italiam pessima gesta dedit.

De Syluerio papa, & Theobaldo rege Gothorum, secta Arianorum.

Viuit adhuc magnus quem scripsi Iustinianus,
Syluerium papam sub eo nunc commemoramus,
Octo sibi menses viuere ritè damus.
Syluerius sine decreto fit Iustiniani,
Theobaldus simul & Gothi nunc hæresiani
Ipsum constituunt, Cæsaris ira salit.
Dum Theobaldus obit, commotus Iustinianus
Imperat vt Gothi quos nouerat hæresianos,
Cedat ab Italia perniciosa manus.

De Vigilio papa, & altero Gothorum rege.

Vigilius papa vixit cum Iustiniano,
Viuere sex annis quem tempore commemoramus,
Vigintiq; dies, plus quoque quinque damus.
Nunc rex Gothorum capitur dictus Vigilogus,
Iustinianus eum missum sibi morte malorum
Iudicat, & gladio pertulit ille forum.

De Pelagio papa.

Pelagius papa fuerat cum Iustiniano,
Annis bis binis quem viuere commemoramus,
Plusq; decem menses de ratione damus.
Pelagius papa cùm vellet in Vrbe sacrari,
Pontifices ad sacra duos peragenda vocauit,
Hi duo sufficiunt ad sacra, canon ait.
Sicq; Ferentinus, sic præsul adest Perusinus,
Presbyter Andreas, hi tres tenuêre triclinum,
Non fuerant plures, nec tibi narro minus.

De Ioanne pontifice, & portento quodam.

Tertius est cum Iustiniano papa Ioannes,
Hic modò bissenos cum Cæsare vixerat annos,
Vndenos menses vicesimumq; diem.
Nunc acies quasi pugnantes super æthera visa
Sunt, velut ignita, multaq; videntur vbique,
Quid sit & vnde venit, nec recitare licet.

De Iustino iuniore, Imperatore Græcorum, 52 ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 567, regnante in Francia Hilperico, filio Clotharij regis cum trib. fratribus; Iustinus iunior, Iustiniani nepos, natione Thrax, quinquagesimus secundus ab Augusto, imperium, ab Eutychio patriarcha coronatus, suscepit. Iste Ecclesias ab antecessore suo institutas, multa largitione ditauit. Huius dieb. pax inter Romanos & Persas rumpitur. Imperator autem ad Aretam regem Indorum Iulianũ transmisit: qui cum (sicut hîc describimus) ornatum inuenit.

Stabat itaq; rex penè nudus, habens circa lumbos tantùm cincturã, & linea vestimenta auro contexta, & circa ventrem indumenta scissa, margaritis preciosis conserta: in brachiis habebat quinos circulos, & aureas armillas: in capite, pannum gemmis ornatum: in collo, torquem aureum. Super quatuor elephantes, rotis quatuor, curru excelso innitebatur stans. Scutum paruissimum deauratum, cum duab. lanceolis, in manu tenebat. Quem cùm Iulianus contra Persarum regem nomine Eunucho armasset, reuersus est.

Item Iustinus, misso Narse, cum auxilio Longobardorũ, Totilam regẽ Gothorum interfecit, & Gothos de Italia radicitùs exstirpauit: & Buccelinũ principem regis Francorum, ad deuastãdam Italiã missum, occidit: atq; Sindoaldũ regem Brẽdonũ, qui de comitibus Odoacri adhuc in Italia superérat, suspẽdio peremit. Itaq; cùm Narses, deletis omnib. barbaris, Italiã in statum pristinũ reduxisset, Romani (vt assolet) eius prosperis successibus inuidẽtes, apud Augustum atq; apud vxorem eius accusabãt. quamobrem Imperator misit Longinum ad occupandum locum eius, in Italiam.

Sophia

Sophia quoque Augusta, furore muliebri succensa, Narsen sicut eunuchum inter mulierculas suas ponendum, & more mulierum sibi seruiturum minabatur. Quæ omnia Narses grauissimè ferēs, Neapolim se contulit, missaq; legatione Longobardos in Italiam vocauit: quorum aduentum igneæ acies in cœlo (teste Gregorio) præcesserūt, & visæ sunt à multis, quæ & futuram effusionem sanguinis indicabant. Ex tunc Roma non solùm prouincias Transalpinas, sed & ipsam Italiam, quæ ab illo tempore à barbaris, quos Longobardos vocamus, inhabitatur, amisit. Porrò Iustinus Imperator Tiberium comitem in filium adoptauit, & Cæsarem legit, cùm verò se moriturum cognosceret, vocato ad se Eutychio pontifice & senatu, Tiberiū ex Cæsare fecit Augustum. Ipse autem vndecimo imperij sui anno, diem obiit.

De eodem Iustino versificè, & de Papa sui temporis.

Iustinus minor, imperij dum sede sederet,
Vngaricos proceres secum decreuit habere,
Aduersus Ligures prælia multa gerens.
Vigilogus rex Gothorum tunc prælia gessit,
Hispanos feritate sua gladioq; repressit,
Qua multas vrbes dissipat atq; tenet.

De Papa Pelagio.

Surgit Pelagius nunc Romæ Papa secundus.
Germine Romanus, discretus & ore facundus,
Sed sine Iustini lege resedit ibi.

Lombardi Romam & Italiam premunt; inundatio magna; & Fabianus Papa est.

Nam Lombardorum violenta manus populorum,
Igne, fame, gladio, partes premit Italicorum,
Vrbs erat obsessa, Romuleumq; solum.
Tantaq; nunc orbi pluuiarum copia cedit,
Quòd populus iam diluuium consurgere credit;
Destruxit pontes, plurima damna dedit.
Nunc minor vndenis Iustinus præsidet annis,
Tunc primus Benedictus erat præsul venerandus,
Vno plus mense sexq; decemq; dies.
Mira fames Ligures, & belli copia pressit,
Primaq; Lombardis super illos gloria cessit,
A longis barbis nomina fama trahit.

De Tiberio Constantino Imperatore Græcorum, quinquagesimotertio ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 576, Tiberius Cōstātinus, natione Thrax, ab Eutychio patriarcha coronatur: qui ab Augusto quinquagesimustertius imperauit. Iste dum in palatio suo deambularet, & crucem in pauimento sculptam videret, dixit: Eleuetur signum crucis hoc à pauimento: crucem enim Domini debemus adorare, nō pedibus conculcare. Qua sublata, iterū aliam crucem ibidem sculptam inuenit: qua rursus inde sublata, tertiam iterum crucem ibi sculptam aspexit. Quapropter ibidem profundam foueam fieri iussit, vbi fodiendo, multum aurum inuenit.

Similiter postea mortuo Narse patricio, in puteo quodam aurum plurimum est inuentum: quæ omnia Imperator more suo pauperibus erogauit. Idem Imperator Italia tunc à Lombardis vastata, sub Papa Benedicto, multas naues ab Ægypto frumento onustas, Romanis fame laborantibus misit, Persas per ducem Mauricium gloriosè deuicit, quem postea sibi generum & Cæsarem fecit. Item Hilperico, regi Francorum, mirifica dona transmisit.

His diebus Gregorius Romanæ ecclesiæ archidiaconus, a Papa Pelagio Constantinopolim missus, Moralia Iob, Leandro descripsit; atque Eutychium ipsius vrbis episcopum, de fide resurrectionis errantem, coram Imperatore correxit. Tiberius autem substituto sibi in imperio genero suo, Mauricio, āno imperij sui sexto, in pace quieuit. Cætera de Tiberio, versus habent.

De eodem Tiberio Imperatore, & de Papa sui temporis, versificè narratur.

Tiberius cum Pelagio nunc præsule sedit,
Gothica gens tandem proprio se vulnere cadit,
Sic sibi tunc finem turba maligna dedit.
Cæsar sex annis, vndenis Papa quiescit,
Vndenos menses Papa subiunge diesq;,
Insuper ad requiem iungere quarto diem.

De Mauricio Imperatore, quinquagesimoquarto ab Augusto, & de Papa sui temporis.

ANno ab incarnatione Domini 583, Mauricius ex Cappadocia oriundus, primus de genere Grçcorum, ab Augusto quinquagesimus quartus imperat.

Huius diebus beatus Gregorius, Imperatoris cōsensu, suscepit pontificatum Romanum. Tunc sanctus Columbanus Scotus, Luxouiēsis abbas, persequutione compulsus, in ciuitatem Italiæ Bobium ve-

nit, ibique obiit. Tunc Romericus in monte suo Romerico, nobile cœnobium sanctimonialium fecit, scilicet in regno Lothoringiæ.

Tunc etiam in Sueuia sub diœcesi Constantiensi, Ecclesia sancti Galli, valde honorabilis constructa est, eo viuente, quum esset abbas (vt dicitur) quadringentorum monachorum; qui omnes, sancti esse creduntur, vno solo excepto Hebruino; qui dimisso tunc ordine monastico factus est maior domus, id est primus post regem in regno Francorum, per Brunihildam reginam, sed nequissimam fœminam; cuius instinctu ille Hebruinus ecclesiam Dei est persequutus, & quosdam martyres fecit. Brunihilda tamē pro his peccatis dignam pœnam portauit: ipsa namque à rege Clothario ad caudas equorum indomitorum ligata & tracta, finem miserabilem, sed dignum accepit.

Mauricius Imperator, dum beatum Papam persequi non cessaret, anno decimonono imperij sui videt in visione monachum ante se stantem cum gladio vibrato, dicentem sibi: Ecce, tu morieris. Quo viso perterritus, culpamq; suam cognoscēs, papæ Gregorio & episcopis atque abbatibus religiosis, humiliter scripsit, vt apud Deum suis precibus impetrarēt, quo Deus eum pro suis culpis, non in futura, sed in præsenti vita puniret. Ipse quoque idipsum apud Deum multis lachrymis exotabat. Quum ergo Deus ad Ecclesię petitionem Imperatorem vellet audire, videt Imperator in somnis se coram crucifixo apud æneam portam palatij stare, vocemq; terribilem audire: Date Mauricium, date Mauricium. Et iterum; Vbi vis, ô tu Maurici, reddam tibi mala quæ fecisti? hîc, an in futuro? Cumq; ille respondisset, dicens: Non in futuro. Iussit eum cum vxore & liberis & cum omni sua cognatione ad Phocam duci & tradi. Mane facto, Philippo genero suo ad se vocato, somnioq; narrato, ait: Nunquid Phocam illum cognoscis? Ille respondens; Iuuenis est, inquit, & temerarius. Nuncij interea quos ad viros Dei Mauricius miserat, tunc reuersi, similia responsa ab eis in somnis visa renuntiabant. Itaque exercitus à Mauricio missus, dum per eius auaritiam fame laborarent, in seditionem versi Phocam sibi creant Imperatorem. Quod audiens Mauricius, præfatæ visionis præsagium esse percepit. Phocas insecutus Mauricium iuxta Chalcedoniam, cum culpam suam recognoscētem, cum vxore & filiis, secundum visionem prædictam, decollauit. Cætera de Mauricio versus habent.

Item de eodem Mauricio & de Papa sui temporis.

Tempore Mauricij Roma diademate functi
Catholicæ sunt Ecclesia baptismate iuncti,
Gothorum populi, munere dante Dei.
Mauricij tempus viginti perficit annos,
Insuper annus erit, recto numero numerandus,
Sub quo Gregorij vita beata venit;
Tresq; decemq; simul regit annis pontificatum,
Vrbis & orbis honor per eum dignè releuatur,
Annis, sex menses iungo, decemq; dies.

De Mauricio Imperatore, & Papa Gregorio, qui scripsit in Iob & Ezechielem.

Gregorius cum Mauricio dum sede leuatur.
Contemnit sedem, deuitat pontificatum,
Iussu Mauricij, cogitur atque venit.
Iste Iob exposuit, lustrauit & Ezechielem,
Dogmate pastorum præfulget, & in Daniele,
Huius & Ecclesia gloria magna sedet.

De Phoca Imperatore, quinquagesimoquinto ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 603, Phocas quinquagesimusquintus ab Augusto, imperium sortitur, habens vxorem Leentiam nomine. Iste primò patricij cuiusdam strator fuit, postea miles, ad vltimum Imperator. Anno Imperij eius secundo beatissimus Papa Gregorius migrauit ad Dominum. Tunc tertius Bonifacius Papa impetrauit à Phoca, vt, ipsius authoritate, Romana ecclesia caput omnium diceretur Ecclesiarum. Nam Constantinopolitana ecclesia se primam (puto propter regni sedem illuc translatam) inscribebat. Post hūc alius Bonifacius quartus à beato Gregorio, precibus ab eodem Phoca Augusto obtinuit, vt templum à Domiciano Imperatore constructū, quod Pantheon vocabatur, Ecclesiæ Dei datum in honore omnium Sanctorum dedicaretur.

His diebus Cosdroas Persarum rex, Orientem peruagatus multas Romanis prouincias abstulit, ac viuificę crucis vexillum ab Hierosolymis asportans, in solio suo, vbi se vt Deum adorari fecerat, posuit. Phocas autem eùm multa scelera & homicidia perpetraret, ab Heraclio, Heraclij pa-

patricij prætoris Aphricæ filio, vocatu Prisci patricij generi sui, octauo imperij sui anno interficitur. Cætera versibus explicentur.

Item de eodem Phoca, versificè ponitur.

Phoca sedet Cæsar, restaurat & vndiq; læsa,
Agmina Lombarda sub eo sunt plurima cæsa,
Et dedit Ecclesiis pace sedere suis.
Imperio Phocæ Lombardus ab Vrbe fugatur,
Tuscia Spoletum virtute sua reuocatur,
Pax erat Italicis, sed residua satis.
Octo sedens annis Phocas tenet imperiatum,
Nunc Fabianus præclarus Papa vocatur,
Anni solius cui modò vita fuit.

De Papa Bonifacio, qui à Phoca Imperatore primatum omnium Ecclesiarum obtinuit.

Tertius est Papa Bonifacius ille benignus.
Qui petit à Phoca munus per secula dignum,
Vt sedes Petri prima sit, ille dedit.
Prima prius fuerat Constantinopolitana,
Est modò Romana, melioris dogmate clara,
Petrus enim princeps dogmata prima parat.
Octo capit menses vita Bonifacius iste,
Bisq; decem numerando dies pro tempore siste,
Sic tempus Papæ sub breuitate cape.
Quartus cum Phoca Bonifacius ille notatur,
Annos tres, octo menses, cui vita paratur,
Vigintiquinq; pòst superadde dies.

De templo Pantheon, Bonifacio dato.

Phoca Bonifacio dat Pantheon ante sacrari,
Qua cunctis statuêre Dei sua fana parari,
Idola constitui, pinguia thura dari.
Hæc domus immunda sacra benedicitur vnda,
Dæmonis existens fit sancta Maria Rotunda,
Primaq; dæmonij, nunc manet aula Dei.

De Papa Deusdedit.

Papa Deusdedit cum Phoca Cæsare sedit,
Cui ternis annis populus Romanus obedit,
Vigintiq; dies plus sibi vita dedit.

De inclinatione Romæ sub Phoca Imperatore.

Iste fuit Phocas cum seditione leuatus,
Milite fautore regnat, nolente senatu,
Tunc pars nobilium perdidit ense caput.
Nunc gens Persarum Romanis subdita pridem,
Iam transgressa fidem, populus non permanet idem,
Prælia permiscet, Roma caduca silet,
Cum fuerit domina, perdit gens Romula Persas,
Sic & Hebræorum sunt prælia prisca reuersa,
Romanus populus perdit vtrunq; solum.

De Heraclio iuniore, Imperatore Græcorum, quinquagesimo-sexto ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 612, Heraclius, occiso Phoca, à Sergio patriarcha coronatus, quinquagesimussextus ab Augusto, sortitur imperiū, regnante in Frācia Lothario, filio Hilperici. Iste anno Imperij sui secundo, genuit filium Heraclium Constantinum, ex Eudoxia. Mortua verò Eudoxia, filiam sororis suæ Marinam, incestuosè sibi copulauit, & ex ea filiam Heraclonam suscepit.

Hucusq; Isidorus episcopus historiam suam perduxit. Anno imperij sui octauo dum Heraclius à rege Persarum Cosdroë pacem peteret, nec impetraret: ipse quarto postea anno, qui erat imperij sui duodecimus, exercitum mouet in Persidem. Eundo autem in ponte Danubij cum filio Cosdroæ habuit singularem conflictum. Quo ibidem occiso & parte exercitus ipsius, tunc ad Christianitatem conuersus processit, atque omnem Persidem deuastauit. Cosdroëm in solio aureo tunc, vnà cum cruce Domini sedentem occidit, & lignum sanctum inde accepit. Inde reuersus Constantinopolim cum triumpho, postea crucem Hierosolymam reportauit. Vbi in introitu ipsius portæ, miraculum magnum apparuit: quod miraculum ego versificè in fine capituli huius annotaui. Ab illo tempore, Exaltatio sanctæ Crucis cœpit ab Ecclesia celebrari.

His diebus, Anastasius quidam in Perside, magus prius, postea Christianus & monachus, cum aliis septuaginta, martyrium sub iudice Marzabona, pro fide Christi suscepit à Persis. Cuius tunica postea quidam dæmoniacus indutus, curatus est. Huius corpus Heraclius de Perside asportauit.

Eo tempore MACHOMET, quem Saraceni hodie colunt, natus de stirpe Ismahelis, patre gentilis, matre Iudæus, legem suam prædicabat.

Eisdem diebus, mortuo Lothario rege Francorum, Dagobertus filius eius satis puer erat; quem Arnolphus (qui tunc Maiordomus erat) educauit. Idem Arnolphus postea Metensis episcopus fuit. Iste Dagobertus in Francia solus regnabat; sed fratri suo Heriberto circa Ligerim fluuium paucas vrbes & pagos dimiserat. A Clodouæo enim vsque ad istum Dagobertum regnum Francorum inter diuersos fratres variè diuisum, & inter filios filiorum, confusè & inæquabiliter regnarum erat. Terminus autem regni Francorum erat iam ab Hispania vsque Panno-

niam, habens in vno fine Aquitaniam, ex alio autem capite ducatum Bauariæ, qui protenditur vſq; Vngariam. Aquitaniam quidem in Occidente, Bauariam in Oriente habebat rex Francorum. Dagobertus itaque vnicus rex Francorum, leges Bauaris dedit. Qui dum patre ſuo Lothario adhuc viuente, cum Saxonibus bellum iniſſet, ab eis grauiter eſt vulneratus. Vnde poſtulato & accepto à patre auxilio, iterum cum Saxonibus pugna congreditur. Quibus glorioſè victis atque fugatis, vniuerſam Saxoniam ſuæ ditioni ſubiecit: omnesq; illius gentis maſculos, qui gladio Dagoberti ſtatura fuerant longiores, eius imperio legimus tunc fuiſſe peremptos. Eo tempore beatus Cunibertus, Colonienſis erat epiſcopus.

Heraclius interea à Sergio patriarcha ſeductus, hæreſi Eutychiana inficitur: inſuper fit mathematicus & aſtrologus: tunc per conſtellationes cognouit, quòd homines circumciſi eſſent eius imperium vaſtaturi. Exiſtimans autem homines illiuſmodi eſſe Iudæos, miſſis ad Dagobertum legatis, omnes Iudæos poſtulat iuſſu regio baptizari. Quod etiam impetrauit. Ipſe quoque Heraclius de Iudæis ſui imperij ſimiliter fecit. Non multò pòſt Agareni, qui omnes ſunt circuncisi, imperium eius inuadunt. Quos dum Heraclius, miſſo exercitu cogitat cohibere, quinquaginta millia de ſuo exercitu perdidit. Nam Heraclius apertis portis Caſpios educit, homines ſæuiſſimos, quos Alexander Magnus, propter eorum immanitatem, ſuper mare Caſpium olim concluſit, & cum iſtis aduerſus Agarenos Imperator bellum inſtaurare proponit. Angelus autem Domini, eadem nocte, dum mane fuerant pugnaturi, de Imperatoris exercitu quinquaginta millia interfecit. Vnde fractus animo Imperator, ex dolore fit tumidus; & in hydropiſin verſus, anno Imperij quadrageſimoſeptimo emiſit ſpiritum.

O iudicia Dei iuſtiſſima! quia Heraclius per virtutem & ſignaculum victorioſiſſimæ crucis glorioſiſſimè triumphauerat; poſtea Dei & ipſius crucis oblitus, magis in auguriis, quam in diuino auxilio confidebat; ab Agarenis, qui nec inter viros fuerant computandi, meruit infeliciter ſuperari. Cætera de Heraclio, & de cruce, atq; de Coſdroë, verſibus exponamus.

Item de Heraclio & de exaltatione ſanctæ crucis, & de Papa ſui temporis.

Heraclius ſtat magnificus, diademate ſummus,
Gothorum rex mirificus regnat Siſimundus,
Multos Iudæos ſubdidit ille Deo.
Expedit Heraclij iam Cæſaris acta fateri,
Qui crucis & cleri ſtuduit loca, iura tueri,
Pro cruce quanta gerit, ſermo canendus erit.
Vrbs bona Dauidica, modica ſub pace quieta,
Fertur ab antiqua Perſarum gente petita,
Marte requiſita, crux latitabat ita.

De Coſdroë.

Coſdroës iratus, diſponit vt vrbs capiatur,
Vrbs vbi pugnatur, capitur, populusq; ligatur,
Quumq; crucem rapuit Perſica gens abiit.

De aula Coſdroë, & filio eius.

Coſdrois aula fuit, valida teſtudine plexa,
Intus habens latera gemmis auroq; retexta,
Qua velut ætherea ſydera fixa micant.
Sub ſpecie cœli potuit domus illa videri,
Deſuper inſtituit currus quandoq; moueri,
Vnde ferens ſtrepitum fulmina ficta dedit.
Cœlibe mentita ſedet impius arce petita,
Cum cruce quæſita, putat illic viuere vita,
Nec metuit mortem, dum reſideret ita.
Filius ex ipſa patris feritate patriſſat,
Acriter amiſſa fert prælia, ſanguine mixta,
Militibusq; ſuis in loca ſancta ruit.

Heraclius Perſarum victor.

Obuiat Heraclius, reprimens virtute ſuperbum,
Ponteq; Danubij celebrat cum rege duellum,
Et virtute crucis diripit arma ducis.
Impius occiſus cadit hic, ſed credere viſus,
Deuictus populus rediit, baptiſmate niſus,
Miles & ipſius credidit in Dominum.

Coſdroës decollatur.

Signa iubet Cæſar per climata Perſa moueri,
Coſdroës abſconſus memoratis tegmine cœli,
Deditus interiit cœlica pompa perit.
Amputat Heraclius regis caput enſe malignum,
Obſequium dignum recipit venerabile ſignum,
Ad loca Dauidica cum cruce ſigna micant.
Montis Oliueti, victorum munere freti,
Dum portas penetrare putant cum Cæſare læti,
Porta fit vt paries, turba repulſa redit.
Adfuit angelicus pro Cæſare ſermo venuſtus,
Nolo quod Auguſtus gemmis procedat onuſtus,
Intrantis Chriſti ſit memor ipſe ſibi.
Auferat ornatus, humilis pede progrediatur,
Heraclij manibus iam crux benedicta feratur.
Porta reformatur, ſpes via larga datur.
Sufficit Heraclij breuiter narraſſe decores,
Me vocat ad reliquos regum mea Muſa labores,
Carolus & reliqui. grandia geſta mouent.
Imperat Heraclius annis quaſi ter duodenis,
Quo crucis & cleri celeberrima gloria venit,
Illa recordatio perpetualis erit.

De

De Seuerino Papa.

Temporis Heraclij succedit Papa Seuerinus,
A tribus edoctus pater est ad dogmata primus,
Fertq; duos annos ipse, duosq; dies.

De Honorio Papa, & Ioanne.

Præsul Honorius est ipso cum Cæsare magnus,
Ipse duodenos in vita perficit annos,
Mensibus vndenis, lux quoq; dena venit.
Temporis Heraclij Theodorus, ordine sedit,
Qui post sex annos, & mensis quinque recedit,
Octo decemq; dies plus sibi vita dedit.

De Pyrrho patriarcha Constantinopolitano.

Constantinopoli tunc Pyrrhus erat patriarcha,
Quem probitate sua Theodorus ille coarctat,
Romanæ sedis quod famulator erit.
Gesta suæ partis anathemate Pyrrhus ademit,
Romano se pontifici supponere venit,
Annis perpetuus sponsio talis erit.
Temporis Heraclij Mauricius ordine sedit,
Constantinopoli, cui Paulus præsul obedit,
Tunc sibi Romana dogmata Papa dedit.
Sex annis viuit Mauricius ordine rerum,
Et mensem, spatio vigintiquinque dierum,
Tempora pontificum sic numeranda ferunt.

De pontifice Eugenio.

Eugenius Papa, sub eodem tempore sedit,
Vita duos annos peragens à sede recedit,
Adde duos menses, ter dabis octo dies.

De Heraclio Constantino Imperatore, filio Magni Heraclij; & chronica sui temporis.

ANno ab incarnatione Domini 639, regnante in Aphrica Dagoberto, Constantinus Heraclius, Heraclij filius, quinquagesimusseptimus ab Augusto, regnum adeptus, quarto imperij sui mense, fraude nouercæ suæ Martinæ, Pyrrhique patriarchæ veneno necatur; ipsaque cum filio suo Heraclona regnum vsurpans per duos annos tenuit. Mutilaris ergo naribus filij sui, matrisque ipsius lingua abscissa, Constans Constantiniani, Heraclij filij, filius, à senatu Imperator creatur. Pyrrhus quoque patriarcha sceleris illius author in exilium truditur, & in locum eius Paulus subrogatur. Hic est Pyrrhus, qui cũ Cyro Alexandrino episcopo, hæresim quę duas in Christo voluntates negabat, condidit. Cætera versus habent.

Item de eodem Constantino tertio, & Papa sui temporis, versificè narratur.

Tertius accedit Cæsar Constantinianus,
Papaq; Romanus residet nunc Vitalianus,
Grandis in ecclesiis sit per vtrunq; salus.
Octo tulit Cæsar pro vita temporis annos,
Papa quater senos annos, ratione notandos,
Et menses septem vixit, & octo dies.

De Papa Deodato.

Papa Deodatus sub eodem tempore venit,
Annis bis binis, & bino mense recedit,
Quinque dies vltra, tunc sua vita dedit.

De pontifice Dionysio.

Papa Dionysius sub eodem rege notatur,
Annis quinque sedens, & menses quinque notatur,
Octo diebus ei, plus quoq; vita datur.

De Agapeto Papa.

Agapetus Papa sub eodem tempore sedit,
Post annos binos, & menses octo recedit,
Bisq; dies septem, plus sibi vita dedit.

De Constante Imperatore, filio Constantiniani, quinquagesimooctauo ab Augusto; & chronica sui temporis.

ANno ab incarnatione Domini 642, pulso cum matre Heraclona, Constans Constantiniani filius, quinquagesimusoctauus ab Augusto regnauit. Hic cùm in eandem, quã auus suus Heraclius, hæresim fuisset lapsus, Martinum Papam, eò quod Paulum patriarcham, Pyrrhum, & Cyrum, habita synodo excommunicasset, apud Cersonam in exilium misit; vbi multis miraculorum signis refulgens, migrauit ad Dominum.

Porrò Constans congregata sub Vitelliano Papa synodo, hæresim abdicauit, ac beato Petro miræ magnitudinis Euangelia, auro cooperta, gemmis ornata, misit. Ipse verò non multis pòst diebus Italiam à Longobardorum potestate eripere volẽs, per æquora nauigando, Tarentum applicuit. Pòst Beneuentum veniens, omnes penè ciuitates quas Longobardi inhabitabant, cepit. At ciuitatem Luceriam ad solum vsq; prostrauit: deinde accepta obside sorore, Rumaldi scilicet, Grimaldi regis filia, Neapolim iter flectit. Inde ad Vrbẽ iter tendens, Vitellianum Papã in septimo milliario obuium, cũ clero & populo habuit. Ac ita honorificè Romam ingressus, beato Petro pallium auro textum obtulit.

Cogitabat autem imperium ad Vrbem retransferre, eo quòd Constantinopolitanos, qui ei de sacrilegio in Martinũ Papam commisso, consilium dederant, tanquam hæreticorum fautores, exosos haberet.

Huius diebus beata Gertrudis virgo, Pipini Grossi filia, beato fine quieuit. Dagoberto quoque mortuo, Clodouæus filius eius successit. Nam alius filius, Sigibertus scilicet, dum adhuc viueret, Austrasiam reliquerat, cumque Cuniberto Coloniensium præsuli, & Pipino Grosso commendauerat.

Constans Imperator Heraclius ab Vrbe digressus, Siciliam ingreditur: vbi per sex annos moratus, fraude suorum in balneo occiditur, anno imperij sui octauo. Quo mortuo, milites quendam Mitium nomine, Imperatorem creauerunt. Hoc comperto, Constantius Constantiniani filius, intrauit Siciliam, & Mitium cum interfectoribus patris sui occidit; rebusq; in Hesperia compositis, Constantinopolim redit. Cætera de Heraclio Constante, versus habent.

Item de eodem Constante, Imperatore Heraclio, & de Papa sui temporis.

Heraclio regnante datur Leo Papa sedere,
Annos vita decem mensemq; refertur habere,
Pollet in eloquio scripta beata ferens.

De Benedicto pontifice.

Temporibus Heraclij nunc Papa venit Benedictus,
Ter ternos menses viuit, tumuloq; relictus,
Octo dies tenuit, quos sibi vita dedit.

De Theodosio Imperatore, filio Constantis Heraclij, & chronica sui temporis.

ANno ab incarnatione Domini 670, Theodosius Cōstantinus, filius Constantis Heraclij, cum duobus suis filiis, Heraclio & Tiberio, quinquagesimusnonus ab Augusto, sortitur Imperium. His diebus, Ansgisus, filius beati Arnulphi, Metensis episcopi, qui Maiordomus, prius fuerat in regno Francorum, dignitatem Maioris domus adipiscitur. Constantinus Theodosius, anno imperij sui decimoseptimo, vitam finiuit.

De Iustiniano Imperatore, filio Theodosij, sexagesimo ab Augusto, & chronica sui temporis.

ANno ab incarnatione Domini 686, Iustinianus Theodosij Constantini filius, sexagesimus ab Augusto imperat. Iste composuit pacem cum Saracenis: & Aphricam ab eis liberatam Imperio Romano supposuit.

Progenies omnium Carolorum, ab Ansgisio filio Arnoldi episcopi Metensis, qui prius fuerat dux Francorum & Maior domus.

EO tempore Pipinus, filius Ansgisij, factus Maior domus, totum regnum administrabat Francorū. Cuius Pipini Grossi, ab hoc loco in antea, anni & gesta ponuntur in catalogo regum Frācorum. Reges enim Francorum à temporibus istius Pipini Grossi, qui erat Maior domus, omnibus regni negociis & honoribus denudati, nomine solo regnabant; econtra Maiores domus, curam & fortitudinem regni tenebant.

Iustinianus à Leontio patricio, quem ipse per tres annos in vinculis tenuerat, naso & labro mutilatur; qui Leōtius per tres annos occupat imperium, ipso Imperatore mutilato interim in exilio detento. Post illos tres autē annos, Tiberius, qui cognominatur Absmarus, eidem Leontio similiter nasum abscidit, eundemq; in monasterium trusit, atque ipse regnum vsurpatum septem annis detinuit.

His diebus sub Sergio Papa synodus Aquilegiæ congregatur. Iustinianus quem Leontius patricius prius mutilauerat, per adiutorium regis Bulgariæ, vrbem Constantinopolim captam recepit, & postmodum per sex annos tenuit. Iste tunc cepit Tiberium & Leontium. Quos etiam in catenis positos, per plateas trahi præcepit, vniuerso populo post eos clamante sic: *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.* Ipse etiam colla eorum calcans, ad vltimum decollauit eos. Alios quoq; qui perpetratæ factionis erga eum rei extiterant, diuersis pœnis fecit cruciari. Item quotiescunq; de naribus mutilatis guttam rheumatis stillantis tergebat, toties aliquem illorum necari præcipiebat. Ipse etiam Gallicinum patriarcham, erutis oculis, Romam in exilium misit, & Cyrum abbatem, qui ei necessaria ministrauerat, fecit patriarcham, atque Tiberium filium Cyri, consortem regni sibi constituit. Deinde Philippum quem ipse in Ponto relegauerat, comprehendere voluit. Philippicus verò ab exercitu Imperator creatus, sexto milliario ab vrbe Constantinopoli pugna commissa, Iustinianum occidit, filium quoque Iustiniani fideles Philippici necauerunt.

De

De Philippico Constantinopolitano Imperatore, & chronica regum Francorum per idem tempus.

ANno ab incarnatione Domini 713, Philippicus, 61 ab Augusto, imperiũ accepit. Tunc in Francia solo nomine iunior Dagobertus regnabat. Pipinus verò Grossus, Maior domus, omnẽ regni honorem & potestatẽ habebat. Eo tempore populus Romanus statuit, ne chartæ ipsius Philippici in ecclesia, vel etiam iussa eius Romæ reciperentur, cùm esset hæreticus; neq; nomen eius inter missarum solennia recitaretur. Iste cùm in die sancto Pentecostes, egressus à balneo, post meridiẽ lecto cubaret, à Ruffino & Theodoro per Auream portam ingressis, comprehensus excæcatur; post annum & vndecim menses, ex quo cœperat regnare.

De Anastasio Imperatore, sexagesimosecundo ab Augusto; & chronica sui temporis.

ANno ab incarnatione Domini 714, Artemius, qui mutato nomine dictus est Anastasius, 62 ab Augusto, accepit imperium, & tribus annis regnauit.

Tunc mortuo rege Francorum Dagoberto iuniore, & Pipino Grosso, Carolus Martellus filius Pipini Grossi ex Alpheida, qui fuit auus Caroli Magni, factus est Maior domus, qui regnum Frãcorum per 27 annos administrauit, regibus adhuc, sed sine honore & vtilitate, ibi manentibus. Iste Carolus Martellus, Regunifridum quendam regnum inuadere volentem, multis bellis pressit, Buguariam & Sueuiam subiugauit; Guasconiam, Saxoniam & Phrysiam deuicit, Saracenorum 385 millia occidit. Igitur dum regnum Frãcorum multis modis sub bellicosissimo principe Carolo Martello augmentaretur, Imperium verò Græcorũ minueretur, milites aduersus Anastasium Imperatorẽ creant Theodosium, licet inuitum: qui conserto prælio Anastasiũ vicit, & presbyterum fecit eum ordinari.

De Theodosio secundo Imperatore, sexagesimotertio ab Augusto.

THeodosius iste sortitus imperium 63 ab Augusto, vno anno imperauit. Cui succedit Leo 64 ab Augusto, manente adhuc in Francia Carolo Martello.

De Leone Imperatore Græcorum, sexagesimoquarto ab Augusto.

ISte 64 ab Augusto Imperator, vocatus Leo, imagines Domini iussit incendi, & sanctos suæ iniquitati resistentes decollari. Inter quos passa est sancta Theodoxia, cuius corpus adhuc integrũ, Constantinopoli cum ingẽti veneratione seruatur.

Gregorius Papa cùm vidisset Imperatorem Leonem iniquũ & incorrigibilem, totã Italiam à suo imperio discedere persuasit. Eo tempore reliquiæ sancti Augustini de Sardinia in Papiam à Luprãdo rege Lumbardorum deportantur. Tunc etiã Beda venerabilis presbyter, in pace quieuit. His diebus Saraceni Constantinopolim per triennium obsidione cinxerunt; tandemq; sine victoria recesserunt. Romę quoq; 300000, per pestilentiam tunc perierunt. Leo imperator, imperij sui anno quarto, moritur; cui succedit filius eius Constantius.

De vltimo Constantio, Imperatore Græcorum, sexagesimoquinto ab Augusto.

COnstãtius igitur imperat anno ab incarnat. Domini 742, sexages. quintus ab Augusto. Iste maleficus sacrificabat dæmonibus, patre suo deterior factus: luxuriæ & omni immunditie deditus, ecclesiam Dei affligebat; vnde etiã suis iniquitatib. ipse & pater eius meruisse videntur, vt eorum regnum diuideretur. Anno imperij illius Leonis primo, Carolus Martellus filius Pipini Grossi moritur, relictis tribus filiis Carlomãno, Pipino Nino, & Griphone: quorum Gripho minor, inquietus, à fratribus apud Aluerniam captus, & detentus in prelio, cũ vxore sua Suanichilda, in quodam castello permansit. *Cætera versificè pagina nostra refert.*

Item de Theodosio Imperatore, versificè, & de Papa sui temporis.

Theodosij vita fuit annis bis duodenis,
Cuius & Ecclesiis ornatus tempore venit,
Hic & imaginibus ordine stare dedit.
Gregorius cum Theodosio stat Papa secundus,
Annis ipse decem fuit vrbis & orbis alumnus,
Ter ternos menses, ter tulit octo dies.
Tempore Gregorij præsul Bonifacius extat,
Sede Moguntina miracula plurima præstat,
Gratia baptismi Teutona regna tulit.

PARTIS DECIMÆ SEXTÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM PARS XVII.

IMPERIVM TRANSFERTVR AD FRANCOS.

¶ *Proœmium Authoris.*

SVperius promisisse me memini narraturum, qualiter Frãci, quorum facimus hîc mentionem, in Galliam venerunt, & qualiter à Romanorum principatu seiuncti, in propria sua authoritate & potestate, manere cœperunt.

Tempore igitur quo Æneas post Troiæ destructionẽ in Italiam venit, Priamus iunior, nepos magni Priami ex sorore, & cum eo Antenor, Troianorum princeps, cum 13000 per mare Illyricum in Venetias venerunt. Ibique Paduam ciuitatem ædificantes, in qua hodie ipse Antenor honorificè sepultus, more regio inuenitur, per Mæotidas paludes in Scythiam regionem sedes suas posuerunt, ciuitatem Sicambriam ædificantes, vnde etiam Sicambri sunt nominati.

Cùm autem toto orbe in prouinciam Romanorũ subacto, ipsi etiam inter alios subacti fuissent, elapso tempore Germaniam occupauerunt, vbi etiam Germani de cætero sunt vocati.

Deinde cùm Imperator Valentinianus impugnatos Alanos, & inter Mæotidas paludes receptos, delere non potuisset, edictum protulit, vt gens, quæcunque Alanos vinceret ac deleret, per decem annos proximos libera esset ab omni tributo. Quare Germani, ipsius gloriæ cupidi, aduersus Alanos mouent exercitum, eosq; vincunt, & omnino extinguunt, vnde per decem annos liberi à tributo fuerunt; & propter eandem victoriam à Valentiniano Imperatore Franci, id est feroces, sunt perpetuò appellati.

Expletis autem decem annis dum Romani à Francis solita tributa repeterent, Franci ob ipsam libertatem effrænes iam facti, ipsum tributum soluere renuerunt. Habuerunt autem inter se principes antiquos (vt dixi) Priamum & Antenorem. Quapropter dum à Romanis contra eos pugnatur, occiso in prælio Priamo rege eorum, in partes regni Thuringiæ se contulerunt cum principibus suis, filiis scilicet Priami & Antenoris; nomine Marcomede & Sunone. Porrò defuncto Sunone, cõmunicato consilio, filium Marcomedis, nomine Pharamundum, regem sibi creauerunt.

Leges quoq; per authores suos Guisogastaldum & Salagastum compositas, extunc habere cœperũt. A Salagasto illo lex Salica nomen accepit; qua lege vsq; hodie Franci vtuntur, qui etiam Salici nuncupantur. Mortuo autem Pharamundo, filius eius Crinitus successit, à quo Francorum reges Criniti sunt appellati.

His temporibus, Francia crescere, Roma autẽ minui cœpit, vt suprà dixi. Gentes enim quæ subactæ Romanis fuerant, iam per se ipsas regnare didicerunt. Romani econuerso, qui semper imperauerãt, seruire gentibus cogebantur. Gothi enim cùm ipsam Vrbem essent depopulati, vltra Ligerim fluuium in Gallia consederunt. Burgundiones quoque iuxta Rhodanum habitauerunt; qui & ipsi paulò pòst reges habere cœperunt. Sic etiam Franci, Rheno transmisso, Romanos qui illic habitabant, fugauerunt. Postea captis vrbibus Tornaco & Cameraco, atq; inde paulatim progressi Remis, Suessonam & Aurelianum, & Coloniam quæ tunc dicebatur Agrippina, Treuerim, ac penè totam Galliam atque Germaniam, ab Aquitania vsque in Bauariam sibi vendicant atque subiiciunt. Clodouæo, rege Francorum defuncto, Merouæus filius eius à quo Franci Merouæi sunt appellati, successit in regnum. Quo moriente, Hildericus successit: qui dum luxuriose viueret, à suis expellitur à regno, & ad regem Thuringorum, Bisinum nomine, secessit: à quo humaniter receptus, vxorem suam Bisinam, reginam pulcherrimam, latenter tetigit. Postea idem Hildericus, iterum in regnum Francorum, per interuentum amicorum suorum receptus est. Post cuius vestigia sequuta est Bisina regina; quæ, interrogante Hilderico rege ad quid venisset?

fet? respondit: Ad te venio, tecum permansura. Tenuit itaque rex eam pro vxore, genuitq́; ex ea filium Clodouęum. Sed dum Hildericus expulsus à regno, in Thuringia (vt diximus) moraretur, Ægidius quidam Romanus, loco eius substitutus est in regno Francorum. Post octo annos Hildericus reuocatus in regnum, vrbem Agrippinã inuadit, & eiectis inde omnibus Romanis qui Ægidio fauere videbantur, suos fautores imposuit, Francos: vnde & eandẽ vrbem quæ vsque in illud tempus dicebatur Agrippina, præcepit propter incolatum Francorum perpetuò Coloniam appellari. Mortuo autem Ægidio filius eius, Siagrius, in ciuitate Suessona regnauit.

Hildericus Rex, vita decedens, Clodouęo filio suo regnum dimisit. Iste Clodouæus primus Christianus fuit inter reges Francorum, à beato Remigio baptizatus. Siagrius filius Ægidij, dum contra Clodouæum regnare aut certare non posset, secessit ad Alaricum regem Wisogothorum, qui Alaricus, nonus erat ab Alarico Magno rege Gothorum, à quo suprà diximus Romam captã & depopulatam. Siagrius à Clodouęo reposcitur. Alaricus ei eum remittit. Qui remissus, necatur: omnesque Romani qui tunc in Galliis habitabant, ita sunt exterminati, vt nec vnus posset in omnibus Galliis reperiri.

Videntur mihi Franci in illis temporibus linguam Romanam, qua vsque hodie vtuntur, ab illis Romanis qui ibi habitauerant, didicisse. Quæ autem lingua eis prius fuerit naturaliter, nos ignoramus. Itaque Clodouæus subiugatis Alemanis, iam Christianus factus, Gothis & Aquitanis bellum indicit. Quò dum pergeret, votum vouit beato Martino apud Turonũ; qui iam 112 annos post obitum suum habebat. Cumque triumphasset in Gothos, & Alaricum eorum regem occidisset, reuersus Turonum, gratias egit Deo & beato Martino. ditata etiam tunc ecclesia sancti Martini, equum suum quem prius iturus ad prælium dederat sancto Martino, per suam pecuniam redimere volens, centũ solidos custodi ecclesiæ, pro equi ipsius redemptione transmisit. Equus verò stetit immobilis. Hoc audiens rex, considerat beatum Martinum, illud equi pretium paruipendisse. Quare & alios centum solidos insuper pro equi redemptione porrexit: quibus enim datis, velociter secutus est equus, & regi præsentatus. Vnde fertur dixisse Clodouæus: *Sanctus Martinus est bonus auxiliator: sed carus negotiator.*

Hęc omnia de origine Francorum ponimus in hoc loco, sub titulo Leonis Imperatoris, cuius temporibus Græci dominiũ Romæ omnino perdiderunt, & Franci imperium Romanum in Occidente habere cœperunt. Primò quidem per Carolum Martellum ducem Frãcorum, quem Pipinus Grossus, Maior domus, genuit ex Alpheida ducissa, occulto coitu. Deinde per Pipinum Nanium, filium ipsius Caroli Martelli. Postea per Carolum Magnum, filium Pipini Nani, primum Imperatorem Francorum. Deinde per Ludouicum filium Caroli; & deinceps vsque in præsentem diem; sicut in posterum per distincta capitula suis locis & temporibus, authore Deo, referemus.

De vltimo Leone Imperatore Græcorum, 66 ab Augusto; cuius temporibus imperium Græcorum ad Francos est deuolutum; & de Romanis Pontificibus illius temporis, & chronica diuersorum.

Cæsaris imperium nunc fertur adesse Leonis,
Sedecies duꝺis annis fert lora decoris,
Vltimus est ipse quem sua Roma colit.
Gregorius sedit cum Cæsare Papa Leone,
Annis ritè decem Romanum gessit honorem,
Mensis ter ternos addita vita fouet.
Insuper ad requiem pertulit octo dies.
Carolus Martellus dux Francica regna regebat,
Pipinus Nanus dux tunc cum patre sedebat,
Plurima Gothorum bella frequenter erant.
Græcorum reges hucusque licet memorare,
Quos loquor Italia tunc imperio dominari,
Nunc & in Italia Græca corona cadit.
Vertimur ad Francos, quorum virtute tueri
Itala gens poterit, securaq́; Roma teneri,
Carolus Martellus tutor & author erit.
Pipinus Nanus fieri rex inde meretur,
Qui post Martellum papalia iura tuetur,
Fit quoque patricius, fert & in Vrbe decus:
Carolus imperium poterit post ista mereri,
Cuius & Ecclesia poterit virtute tueri,
Eius ab imperio Græca corona perit.

De genealogia Caroli Magni, à temporibus ataui sui Pipini Grossi, & qualiter ipsa progenies obtinuit regnum Francorum: quæ postea sortita est Romanum Imperium, & totum orbem.

ANno ab incarnatione Domini 710, mortuo Dagoberto, minore rege Francorum, filius eius paruulus in tutela Pipini Grossi, qui erat Maior domus, remansit. Qui etiam post pauca per insidias quorundam periit. Tunc Grimoaldus filius legitimus Pipini Grossi, regnum vsurpãs, à consanguineis Dagoberti Regis defuncti captus est: & tandiu in arcta custodia detentus, donec ibi mortuus est.

Eodem tempore pars illa Galliæ, in qua est Sequana fluuius & Ligeris, vocabatur Gaudina: vbi duo reguli fratres, ex consilio matris, inuadunt regnum Francorum, id est Teutonicorum, super Rhenum fluuium, cùm ibi tunc rex non esset. Et primo impetu vrbem Wormatiam inuadũt, vbi à Francis bello repressi, iterum reparatis viribus ciuitatem Moguntiam obsidione cingunt. Ad hęc Franci regem non habentes, Carolum Martellum, filium Pipini Grossi, natum ex Alpheida, regem facere decreuerunt: qui coronam quidem recipere renuit, sed vexillum eorum contra Gaudinos suscepit, & cum regibus præfatis pręlio conserto, vtrunque regem manu sua in pręlio occidit: atque cum ipsa victoria præcedens Rhemis & Parisiis, omnem Gaudinam prouinciam subiugauit.

Tunc idem Carolus Martellus perpetuo decreto constituit, illam prouinciam Gaudinam eo nomine non nominari, sed Francigenã appellari: in lingua verò Teutonica, iussit eandem prouinciam vocari nomine suo Carlingam, & eos homines nomine suo vocari Carlingos, sicut à Cæsare Cæsarea dicitur: quod vocabulum omnes Teutonici vsque hodie seruauerunt. Dicunt enim, Vado in Carlingam, venio de Carlinga, homo ille Carlingus est, & linguam habet Carlingam. In lingua autem Latina, vocant eos Francigenas, quasi genitos à Francis. Teutonicos verò Occidentales, id est cisciтraque regnum, Francos vocant. Terram quoque ipsam Franciam, à Francis dicunt. Franconiam quoque, à quodam duce eorum Francone, vocare eam consueuerunt. Itaque de ipso Carolo Martello, qualis fuerit, & quot filios reliquerit, dicamus.

De Carolo Martello.

ANno igitur ab incarnatione Domini 714, Maior domus erat iste præfatus Carolus, cognomine Martellus, qui pater Pipini Nani fuit, & auus Caroli Magni, qui dux & Maiordomus Francorum existens, natus ex Alpheida ducissa, per cõcubinatum, ex patre duce Pipino Grosso; sua prudentia omnes Gallias & Hispanias vicit & subiugauit; & ecclesiam Romanam atque Italiam à Gothis liberauit. & ipse primus decimas ecclesiarum consensu Papæ Zachariæ, militibus dedit in feudum, pro ecclesiæ Dei necessitate. Eo tempore Beda presbyter obiit, nono calendas Iunij; qui multa scripta ecclesiis contulit.

Carolus Martellus reliquit duos filios, Pipinum & Carlomannum, qui simul duces, & Maiores domus Francorum dicebantur. Sed post annos 4, Carlomãnus fecit se monachum in monte Cassino. Pipinus verò per Papã Zachariam ex electione Francorum, factus est rex Francorum, Hildrico ignauo rege per Francos tũc monacho in monasterium misso. De Pipino verò, natus est Carolus Magnus. Cætera versus habent, de Leone Imperatore, & Carolo Martello.

De primo aduentu Gothorum in Italiam, tempore Leonis, Imperatoris Græcorum, quando Carolus Martellus Italiam à Gothis liberauit.

Cæsarę Græcorum diadema tenente Leone,
Plaga venit Romæ, pax deperit a regione,
Gothica nam rabies prælia dira mouet.
Ad scelus edoctos peperit Guasconia Gothos,
Copia Gothorum genus est speciesq́, malorum,
Viribus ipsorum præda fit omne solum.
Marte premunt Ligures, pariunt hinc inde dolores,
Tuscia conteritur, sentit quoq́, Roma furores,
Itala terra dolet, mors erat ante fores.
Roma requirit opem; Leo non dedit; inde Quirites,
Amodo per Francos satagunt has tollere lites;
Teutonici veniunt, Francica signa nitent.
Gregorio Papa totoq́, petente senatu,
Carolus Martellus committere bella vocatur,
Liberet vt patriam, munus ab Vrbe datur.
Militis ad pretium decimas respublica donat,
Papa vocat proceres, veniant defendere Romam,
His dedit ecclesia tunc decimata bona.
Copia Gothorum Martelli Marte fugatur,
Roma reformatur, pax ecclesiæ reparatur,
Gloria Francorum fulget in Vrbe caput.

De morte & sepultura Caroli Martelli; & de filio eius Pipino Nano, cum duobus fratribus suis.

ANno ab incarnat. Domini 743, defũcto Carolo Martello, & sepulto eo in

in Liguriæ ciuitate, quæ vocatur Aquis, Pipinus filius eius dictus Nanus, & frater eius Carlomannus, cùm tertium fratrem eorum Griphonem, tanquam hostem suum, à regno fugassent, regnum inter se diuidunt. Carlomannus accepit Austriam, id est *Osterrich*, & Alemanniam, id est Sueuiam & Turingiam: Pipinus autem Burgundiam & Neustriam atque prouinciam cis Rhodanum sortitur. Deinde multis prælijs ab eis contra hostes commissis, anno ab incarnatione Domini 746, quando Fuldense monasterium fundabatur, Carlomannus fratri suo Pipino omnem terram relinquit: & ipse monasticum habitum, in monte Sirati, vbi olim latuit beatus Syluester, per papam Zachariam assumit: & inde propter nimiam hominum frequentiam, ad montem Cassinensem se transfert, & clericus factus, ibidem vitæ finem expectauit. Ibi etiam (sicut dicitur) aliquando porcos custodiuit: ibique in introitu Ecclesiæ beatam sepulturam accepit.

His temporibus Pipinus dux Francorum, factus est Patricius Romanorum.

ANno ab incarnatione Domini 751, cùm in regno Francorum Regibus solo nomine regnantibus, Maiordomus omnem regni administrationem ac potestatem haberet, & ecclesia à Gothis atque à Longobardis afflicta instanter à Francis auxilia postulasset; Pipinus dictus Nanus, cùm esset Maiordomus, ad Zachariam Papam legatos suos, Burchardum scilicet Guerzeburgensem episcopum, & Pholradum capellanum suum, gratia sciscitandi transmisit: & quid de regno Francorum ei videretur agendum, quæsiuit. Papa itaque melius esse illum regem, qui regni totius curam & potestatem habet, quàm illum qui solo nomine rex est, remandauit. Stabat enim in rege sola nominis vmbra: in Pipino verò potestas & dignitas efficaciter apparebat. Erat tunc Hildericus rex ignauus & inutilis, ex antiquorum regum Francorum genealogia: qui reges à Mirouæo, filio Clodij, omnes Mirouæi fuerant appellati: qui etiam inane regis nomen habebant. Reuersi sunt igitur Pipini ab Vrbe legati, & omnis Gallia consilio Papæ Zachariæ libenter consensit.

Pipinus fit rex Francorum.

ANn. igitur ab incarnat. Domini 752, authoritate Papæ Zachariæ, Pipinus à Bonifacio Moguntino archiepiscopo, aliisque regni Principibus, in ciuitate Suessiona, in regnum eligitur. Sequenti anno, Papa Zacharia defuncto, Stephanus Papa successit: qui cùm ab Agistulpho rege Lombardorum multa mala pateretur, Pipino à prælio Saxonum reuertenti, vbi etiam de morte fratris sui Griphonis nuncium recepit, occurrit in villa quæ dicitur Carisius: rogans eum, vt ecclesiæ Romanæ succurrat. Cætera versus habent.

De Gothis & de Lombardis, à quibus Pipinus ecclesiam Romanam & totam Italiam liberauit.

Marte prius Gothis procul à regione remotis,
Gens venit Hunnorum, Ligurum contraria votis,
Omnibus Italicis perniciosa locis.
Hæc gens bella gerens dum dimicat hoste minante,
Fœmina pugnando crines sibi porrigit antè,
Barbaq; menti sua, pendula pendet ita.
Mirantur Ligures longas sub pectore barbas,
Quumq; videt barbas, metuūt, quasi bestia laruas,
Gens Ligurum timuit, cessit, & arma dedit.
Sic Longobarda meruit gens illa vocari,
Nisa super Ligures hoc ingenio dominari,
Vicit & Apuliam, littore, iure, mari.
Rex Lombardus erat Luprandus in vrbe Papia,
Qui grauat ecclesiam, Romā premit vsq; Sutriam,
Nec patitur patriam pacis habere viam.
Papa coarctatur, Leo Cæsar ad ista vocatur,
Spes ibi nulla datur, rex Francorum rogitatur,
Sed neq; rex venit, cùm foret vmbra caput.
Hildericus tunc ignauus regnasse videtur,
Qui neq; Francorum regnum virtute tuetur,
Nec bene regales nouit habere lares.
Pipinus dux Francorum sua regna tueri
Curat, & ipse domus maior censetur haberi,
Rex & patricius quàm citò magnus erit.
Pipinus dux Francorum tunc regna regebat,
Regis & officium plenè sub rege tenebat,
Rex ibi tunc vacuo nomine vilis erat.
Coram principibus dum rex in sede sederet,
Nil ibi præciperet, nisi dux prius ille iuberet,
Iura, potestatem, dux erat ipse gerens.
Rex erat Hildericus, qui tunc regnasse putatur,
Vmbra fuit regis, non rex, si iure notatur,
Francia si poterit non erit vmbra caput.
Tunc rex Luprandus regnabat in vrbe Papia,
Opprimit & Romam, simul & Papam Zachariam
Et nimis Ecclesiam perdere semper hiat.
Dum regimen regni Francorum Nanus haberet,
Rex tamen Hildricus vacuus vilisq; sederet,
Nanus Apostolico scripserat ista ferens:
Si cupis Ecclesias regni virtute iuuari,
Præcipias regem validum fortemq; leuari,
Robur ad hæc patriæ nos retinemus, ait.

Nam rex Hildricus, cui nomen Francia praestat.
Rex quasi funesta, cui non datur vlla potestas,
Nudum nomen habet, sed mihi terra fauet.
Scribe pater Francis, pete, suggere praecipe semper,
Vt faciant regem patria gladioq́; potentem,
Nam nihil auxilij principis vmbra facit.
Litera papalis Francis celeberrima venit,
Erigitur solium, Pipino gloria cedit,
Quippe sibi regnum Francia tota dedit.
Hildericus factus monachus, caput ipse totondit,
Seq́; monasterio sub religione recondit,
Sic Fortuna fuit, sic rota versa fuit.
Sede Moguntina regem Bonifacius vngit,
Regis ad obsequium se Francia subdita iungit,
Ad regem Nanum cedit vbiq; salus.
Sic probitate sua regnum Pipinus adegit,
Corpore qui minimus res ad meliora redegit,
Et melius reliquis subdita regna regit.
Eius sponsa fuit grandis pede nomine Berta,
Venit ab Vngaria, sed Graeca matre reperta,
Caesaris Heraclij filia namq; fuit.
Ex hac mixtura fit summa corona futura,
Carolus est Magnus quem Berta fuit paritura,
Scripsit visa prius iungitur arte sua.

¶ Chronicum.

TRroianam propaginem in duo genera regum quondam fuisse diuisam: id est in Æneam & Priamum iuniorem. Æneas venit in Italiam, à quo omnes Romani reges & Imperatores exierunt. Priamus verò iunior iuit in Germaniam, à quo omnes Germani siue Teutonici reges natisunt. Istae itaque duae progenies à Troia venientes, in vnum Carolum Magnum concurrunt, cùm sit Teutonicus patre, & Romanus siue Graecus à matre Berta.

Pipini origo.

In duo diuisa Troiana propago parentes,
Iungitur in Berta Pipini semine ventro,
Semine Pipini Troia fit vna sibi.
Si modò Teutonica, Romanaq́; germina quaeris,
Gemma parentelae stat Carolus vnicus heres,
Romuleus matre, Teutonicusq́; patre.
Pipini regis digressio scripta quiescat,
Contra Lombardos Pipini gesta patescant,
Qualiter ecclesiam iuuerit ecce canam.

Item de Pipino qualiter fit rex Francorum per Papam Zachariam.

ANno ab incarnatione Domini 754, Pipinus per Stephanum Papam à fidelitate Hilderici praedicti Francorum regis, cum omnibus Franciae principibus est absolutus. Tunc etiam, Hilderico tõsurato & monachato, atque in monasterium detruso, Pipinus regalem recipit vnctionem. Eo tempore finem accepit regnum Merouaeorum; incipit autem regnum Carolorum, qui Graecorum imperium Romae postea obtinuerunt. Ex hoc etiam facto Romani pontifices mutandi regnum trahunt authoritatem. Pipinus igitur extunc regnum Francorum nomine & re laudabiliter gubernauit.

¶ Chronicum.

ANno autem ab incarnatione Domini 755, Pipinus rogatus à Papa Stephano, contra Astulphum regem Longobardorum mouet exercitum, & Italiam intrare disponit. Cùm autem Longobardi per angusta montiũ positis ante se ad tuitionem validis muris, defensionem sibi parassent; Pipinus, occisis ex eis plurimis, murorũ claustra confregit, & pertransiens, in plano Lombardiae resedit. Astulphus rex in Papiam se colligit, vbi à Pipino obsessus 40 obsides dare, atque insuper iurare compellitur, ne Romanam ecclesiam amplius infestaret; vbi Stephano Papa honorificè cum militia Francorum Romam remisso. ipse in Franciam remeauit. Hoc anno Bonifacius Moguntinus archiepiscopus, qui ecclesiam Fuldensem, aliasq́; multas fundauerat, à Phrysonibus quibus prędicauerat, martyrio coronatur. *Caetera, si qua placent, versibus acta patent.*

De obitu Luprandi regis Lombardorum, & de Astulphi regis exaltatione, & de primo introitu Pipini in Italiam.

Luprandus moritur, Astulphus sede leuatur,
Cuius & Ecclesia grauiore furore grauatur,
Eius primatu Roma perire datur.
Aurea Romanus sibi ferre tributa iubetur,
Romanus praesul nusquam sua iura tuetur,
Graeci dissimulant, nec sua regna iuuant.
Nunc prece Pipinum repetunt ad praelia primum
Vincere Ticinum, regemq́; repellat ad imum,
Liberet Italiam Romuleumq́; sinum.
Venit, & obsedit regem, pariterq́; coëgit
Reddere Romanis quae tunc Astulphus abegit,
Gratia fit regi, qui loca sancta regit.
Visitat almificam Pipinus in agmine Romam,
Nec tamen in Roma voluit gestare coronam,
Fit modò patricius, nomen honorq́; tonat.
Inde Moguntinas patria remeauit ad aedes,
Regia Francorum quae tunc erat inclyta sedes,
Qua Germanorum gloria summa sedet.
Dum rex Luprandus regnaret in vrbe Papia,
Papa prius dictus sua fata tulit Zacharias,
Annis vita decem, bis quoq; mense sedet.
Ter senos numerando duos superaddes ad annos,
Erigitur Stephanus Romae praesul venerandus,
Cuius & a studiis pax rediuiua fuit.

De

De secunda rebellione Astulphi regis, & de secunda victoria Pipini super eum.

REx Lombardorum Astulphus, post Pipini discessionem, ruptis promissionibus aduersus ecclesiam, sæuior solitò apparebat. Vnde Pipinus iterum cum fortitudine Italiam ingreditur; rursusq; Astulphus in Papia obsessus, omnia corrigere, fortioribus promissionibus & pluribus obsidibus coarctatur. Insuper ecclesiæ Rauennam cum quibusdam aliis vrbibus coactus est resignare. Ipse autem Pipinus in Galliam est reuersus.

Sequenti anno, Græcorum regno (sicut suprà taxauimus) decrescente, Francorum autem regno plurimùm iam sublimato, legati Constantini Augusti de Græcia cum magnis muneribus ad Pipinum venerunt, apud Compendiũ. Thassilo quoque dux Bauarorum cum suis principibus tunc, regi Pipino fidelitatem & subiectionem exhibuit. Post hæc etiam Saxones grauissimo bello Pipinus deuicit, & tributarios fecit. Non multò pòst Gunifarium magnum Aquitaniæ ducem prælio pressit, & obsides dare coegit. Iterũ dux Guaifarius ab Aquitania, Thassilo etiam dux ab Aguaria, incipiunt rebellare. Pipinus post diuersa prælia, Guaifarium interfecit. Thassilonem quoque sufficienter oppressum subiugauit. deinde Turonis infirmatur Pipinus, & Parisios deportatus, anno 14 à die qua in regem vnctus est, anno verò ex quo post patrẽ suum acceperat principatum 23, diem obiit, relinquens duos filios, Carolum & Carlomannum. *Cætera versificè pagina nostra refert.*

Item de eodem Pipino, versificè narramus.

Dum putat Astulphi scelus euasisse senatus,
Rex Lombardorum mox ad grauiora paratur,
Nullaq; iam requies eius ab arte datur.
Præsul ab Astulpho queritur tormenta moueri,
Vita petit cleri Pipini more tueri,
Si modo tardus erit Roma repressa perit.
Alpibus euectus celeri Pipinus hiatu,
Milite congreditur, Astulphus Marte fugatur,
Vrbe sua clausus quærere pacta datur.
Iurat, & obsidibus sua quæstio tota ligatur,
Amodo si Papa Lombarda peste grauatur,
Auferat obsidibus regia pœna caput.
Pace reformata, Petro datur hostia grata,
Francia Brachata, loca visitat illa beata,
Et redit in patriam, pace manente rata.

De exaltatione Desiderij, regis Lombardorum, & de Rachisio aduersario eius.

Astulphi regis dum vita dic breuiatur,
Rachisius frater monachus regnare paratur,
Cui Desiderij pars inimica fuit.
Diuisis populis, & regibus his tribulatis,
Arma premunt armis, & pluribus inde necatis
Oppositis cuneis pugnat vterque satis.
Nunc Desiderio Stephanus dat Papa fauorem,
Iurat & ille sibi, non lædere prorsus honorem,
Quem super Italicos Papa tenere solet.
Rachisius cedit monachus, pars altera sedit,
Gens Ligurum Desiderio reuerenter obedit,
Nam sibi subsidij tempora Papa dedit.
Rara fides Liguris; violat rex fœdera pacis,
Fœderis ante datis iam nexibus euacuatis,
Concutitur gratis Papa dolore satis.
Hæc vbi Roma sapit, doluit rebus variatis,
Stat quasi fracta ratis, vel præda parata piratis,
Vndique quassatis rebus & igne datis.

Carolus Magnus, filius Pipini, èrigitur in regnum Francorum, mortuo Pipino.

ANno ab incarnatione Domini 768, imperante adhuc in Græcia Constantino quinto, Carolus Magnus, filius Pipini Nani, regnum diuidit cum fratre suo Carlomanno, & incipit regnare. Iste primo loco Hunaldum, qui occiso duce Guaiphario, bellum in Aquitania renouabat, ad Lupum ducem Guasconiæ fugauit: & postmodum, tam ipsum quàm Lupum in deditionem accepit. Inde sequenti anno in Wormatia generali curia celebrata, limina apostolorum, causa orationis visitare disponit. Anno tertio regni eius, Carlomannus frater eius moritur, & vxor eius cum filiis ad Desiderium regem Lombardorum confugit.

Carolus itaq; iam solus regnũ adeptus, Saxoniã cum exercitu ingreditur, omnibusq; ferro & igne vastatis, acceptis inde obsidibus, reuertitur; dehinc rogatu Adriani Papæ Italiam ingreditur, & Desiderium Longobardorum regem Ticini obsidione inclusit. Ibiq; dimisso exercitu, Romam orationis gratia pergit. Inde reuersus, Vrbem fatigatam ad deditionem compulit, regemq; captiuum abduxit.

Inter hæc Saxones, absentia regis elati, fide postposita, cõtigua terræ suæ loca populãtur. Porrò Rex subacta Italia, reuersus in Franciã, tripartito ordine militũ Saxoniã ingreditur, incendiisq; vastata terra, prædam immẽsam diripuit, & non multò pòst regressus, denuò ab eis obsides accepit.

His diebus Constantinus persequutor, trigesimo quinto imperij sui anno mortuus est, eiq; filius suus Leo successit, & Græcorum monarchiam per sex annos satis debiliter tenuit in Græcia.

De Leone Imperatore Græcorum sexagesimo primo suprà memorato, & chronica ipsius temporis.

ANno igitur ab incarnatione Domini 776, Leo sexagesimusſextus ab Augusto, imperium Græcorum accepit. Hic primò visus est mitior: vnde & principes, filium eius Imperatorem postulant.

Per idem tempus Saxones more suo, non semel, sed sæpe pactum mentientes Carolus diuersis præliis pressit, ac plurimis ex eis fidem christianam accipere persuasit. Porrò Leo Imperator, sexto imperij sui anno moritur. *Cætera versificè gesta referre placet.*

Item de Pipino & de generatione ipsius, versificè narramus: & quomodo Carolus vocatus est in auxilium Romanæ ecclesiæ, in Italiam.

Pipinus moritur, consurgit Carolus acer,
Natus in Ingelehein, cui Berta fuit Vngara mater,
Pipinusq; pater, chronica vera patent.
Dupla fuit iuuenis mensura pusilla parentis,
Maior erat probitas, species, audacia mentis,
Fama fuit celebris, gloria multa nimis.
Nunc moritur Stephanus memoratus Papa secūdus
Annis quinque suo viguit sub dogmate mundus,
Insuper in finem pertulit octo dies.
Tertius accedit Stephanus Roma venerandus,
Quem Desiderius perturbat vbique tyrannus,
Temporis exigui vir modò Papa fuit.
Nam tribus hic annis & mensis quinque resedit,
Ter senos superaddo dies, quibus ipse resedit,
Cui Desiderius tempora torua dedit.
Erigitur post hunc Adrianus Papa beatus,
Cui Desiderius perturbat pontificatum,
Hic & opem Caroli pressus vbique petit.
Vixit Adrianus viginti quattuor annis,
Addo decem menses, denosq; dies numerandos,
Insuper & septem sic superaddo dies.
Carolus egregius papalia scripta relegit,
Scribit ei Papa mala qua Lombardus adegit,
Et petit vt Christi conferat arma gregi.
Francorum proceres pariter cum rege rogantur,
Vt simul ecclesiam virtute sua tueantur,
Actaq; Pipini commemorantur ibi.
Fertur ad hac procerum sententia talis haberi;
Si velit ecclesia Francorum Marte tueri,
Carolus Imperio præficiendus erit.
Nam labor est vacuus sic Italiam superari,
Ni maneat princeps, qui possit ei dominari,
Gestet & Imperij iura colore pari;

Qui tenet archiua, quæ sæpe cadunt recidiua,
Tempora passiua sibi sunt, sed pauca datiua,
Nam mala castigat, nec tamen ipsa ligat:
Sit rex Francorum Romæ dominus dominorum,
Imperium teneat, terram premat Italicorum,
Atque super Danaos auferat omne solum.
Regis opem precibus dum Roma per omnia quærit,
Dum petit vt patriam dignetur ab hoste tueri,
Dicit vt Imperium tollat vt alter heri.
Rex ait; Italicos ego renuo ferre labores,
Ni simul Italicos habeam constanter honores,
Qui mihi si fierent, pax valitura foret.
Prælia Pipini perpendo mei genitoris,
Quanta super Ligures probus intulit arma doloris,
Nec tamen abstinuit turba reuisa dolis.
Non valet Italica sine principe terra teneri,
Si requiem cleri cupitis sine rege tueri,
Qui fuit error heri, cras quoque maior erit.
Nil valet archiuus dum nullus eo dominatur,
Nec valet imperium nisi Cæsaris ense regatur,
Subiectam patriam regia norma parat.
Roma potens viguit dum Cæsar in Vrbe resedit,
Publica res creuit, gens Itala pace quieuit,
Terra suis dominis digna tributa dedit.
Tempora quæ memini, si Roma cupit reparari,
Aut Desiderij regis scelus euacuari,
Expedit Imperij quæ peto iura dari.
Rex vbi verba dedit, populus petit arma moueri;
Iura sui cleri petit, optat & ipse tueri,
Nam Desiderij Roma furore perit.
Curia Francorum precibus consentit eorum,
Tellas vt Imperium victoria Teutonicorum,
Stringat & Italicum fiscus vbique solum.
Signa mouent proceres, rex præcipit arma parari,
Trāsit & ad Ligures, quibus amodo vult dominari,
Sed Desiderius prælia dira parit.
Campus apud Ligures Mortaria ritè vocatur,
Rex vbi congreditur, Ligurum pars victa fugatur,
Sic Desiderij copia terga dedit.
Pro nece multorum, quæ facta fuit populorum,
Dicitur illorum Mortaria nomen agrorum,
Qua peregrinorum stat modo grande forum.
Tunc duo consocij meritis vitaq; beati,
Amis & Amilius paribus sunt Marte necati,
Carolus his tribuit digna sepulchra satis.
Obsidet egregiam modo rex cum rege Papiam,
Et iubet vt gladiis Francorum subdita fiat,
Reddat & ecclesiæ quæ malè rapta tenet.
Vrbs nimis obsessa dolet, igne fameq; repressa,
Vulnere defessa, Lombarda superbia cessat,
Et licet inuita, clausa remansit ita.
Dux ibi mirandus tenuit vexilla Rolandus,
Sic & Oliuerius socia probitate notandus,
Hos pro rege duces tunc habuêre truces.
Visitat interea regina potentia Romam,
Nec modo Cæsaream voluit captare coronam,
Orat, & ad Ligures signa reuersa volant.
Carolus Italiam postquam remeauit ab Vrbe
Visitat & superat, fiscoq; subesse perurget,
Reddit & ecclesiis prædia digna suis.
Rex Desiderius, quem Marte recluserat intus,
Traditur exilio pariter cum coniuge vinctus,
Cuius Aquisgrani carcere vita cadit.
Dum Desiderium regem rex Carolus angit,

Ante

Ante ducentenis & quinque fluentibus annis,
Itala Lombardis subdita terra fuit.

Historia Lombardorum, qui prius Vinuli vocabantur.

DVo duces Lombardorum ab insula Scatinauia fuerunt, Hibor scilicet & Hangio: quorum mater fuit Gambara, sapientissima. Isti tunc egressi, in finibus Oceani maris, sub rupe quæ vocatur Altissima, septem viros à longissimis temporibus ibi positos, inueniunt dormientes, Romano more preciosè vestitos, & tam vestibus quàm corpore incorruptos: de quibus quū vnum quidam vestibus expoliare tentásset, tāgentis eos manus protinus aruerunt: propter quod alij omnes amplius eos attingere non tentauerunt. Locus autem ille, & ipsa prouincia, & populi illi, Vinuli vocantur, & crudis carnibus vescuntur, & sanguinem bibunt, sicut historia Lombardorum testatur. Crudis etiam & hispidis coriis bestiarum, quasi ceruis consimilibus induuntur; & nunquam sine arcu tenso & sine sagittis incedunt. Omni tempore niues habent, & in quibusdā locis eorum tēpore æstiuo dies clara in medio noctis nostræ habetur, & quasi tūc sine noctibus esse vidētur. Dum apud nos est solstitium, Sol tamen ibi non videtur. Dies ibi minores sunt quā alibi: sed noctes longiores: quia scilicet quanto ibi à Sole longius disceditur, tanto Sol ipse terrę vicinior apparet, & vmbræ longiores excrescunt.

Lombardi, à Scatinauia exeuntes cum ducibus suprà dictis, in regione Scoringa aliquandiu cōsederunt. Illo tempore Ambrietasius dux Vandalorum, vicinas quasque prouincias bellis premebat. Vnde multis elatus victoriis, nuncios ad Vinulos mittunt, vt vel Vandalis tributa persoluant, aut se præparent ad bellorum certamen. Sic Hibor & Angio duces Vinulorum, simul cum Gambara matre sua, deliberant, melius esse armis tueri libertatem, quàm tributorum solutione libertatem fœdare. Mandantque Vandalis per legatos, pugnaturos se potius, quàm seruituros.

Refert Toclacus historiographus antiquitatis, fabulam ridiculosam: quòd Vandali accedentes ad idolum suum Godam, victoriam de Vinulis postulauerint. Illeque responderit, se illis victoriam daturum, quando primum Orientem solem conspexisset. Refert econtra; Gambaram ad deam nomine Feriam vxorem scilicet Godam, tunc accessisse, & pro Vinulis victoriam ab ea postulasse: eandemque deam Feriam consilium dedisse, vt mulieres Vinulorum crines suos dissolutos ante faciem suam ponerent, & primo mane cùm viris adessent, seséq; pariter videndas versus fenestram, per quam Godam eas aspiceret, collocaret. Quod & factum ita fuisse refertur: quos cùm Godam sole Oriente inspiciēs, vidisset, dixit, Qui sunt hi Longibarbi? Cui Dea Feria respondit, dicens; Vt, quibus ipse nomē tribueret, victoriam etiam condonaret. Itaque Vinulis (sicut aiunt) sic victoriam concessit. Hęc quidem fabulosa dicta videntur.

Verùm autem nomen Lombardorum est, à longa barba, ferro intacta, Longobardos eosdem Vinulos appellari. In lingua enim Vinulorum *lang*, id est lōga: *bart*, id est barba, interpretatur. Votam autem, quidam Gotham adiecta litera dixerunt. Ipse est qui apud Romanos dicitur Mercurius, & tūc ab vniuersis Germanis vt Deus adorabatur. vnde vsq; hodie, Goth in Teutonico, Latinè dicitur Deus. Vinuli igitur etiam hodie Longobardi dicuntur.

Commisso igitur decies cum Vandalis prælio, & pro libertate contendentes, Vinuli victores fiunt. Qui magna postmodū fame coacti, in eadem prouincia Scoria, animo sunt consternati. De qua egredientes, dum in Moringam prouinciam transire disponerenr, Assipidi eorum iter impediunt, denegantes eis transitum per terminos suos. Porrò cum Langobardi magnas hostium copias cernerent, & pro suorum paucitate cum illis congredi non auderēt, tandem necessitas consilium adinuenit. Simulauerunt enim Langobardi, se in castris suis habere Cynocephalos, id est homines canina capita habētes. Quos etiam diuulgant apud hostes pertinaciter prælia gerere, humanum sanguinem bibere: atque si hostem non possint attingere, proprium sanguinem potare. His hostes auditis, crudelique * effecti, bellum quod indixerant, committere formidabant. habebant tamen apud se virum fortissimum, de cuius viribus omnimodis confidebant: quem solùm pro omnibus obiiciunt pugnaturum; mandantes Langobardis vt vnum eorum illi opponerent, qui cum eo pro omnibus singulare iniret certamen: ea

scilicet conditione, vt si Langobardorum pugil eum vinceret, ipsi trāsitum liberum obtinerent: sin alter illum vinceret, ipsi sicut venerant, repedarent.

Adhæc homo quidam, de genere seruorum Langobardorum, se obtulit pro omnibus pugnaturus: ea quidem conditione, vt si vicerit, libertati donetur. Langobardi gratanter quod postulat pollicentur. Ita cùm seruus hostem vicisset, Langobardi in Mauringuam peruenientes, trāseunt in Rugulandam: vbi modicum commorati, procedunt in prouinciam Anthap, & inde in terram Bathaib: deinde in Burgandam, quam per annos aliquot possederūt. Interea mortuis duobus ducibus Langobardorum, Hibor scilicet & Angione, ipsi sibi regem creauerunt.

Regnat igitur Agelmund filius Agionis, de progenie Vinulorum, qui apud eos nobilior habebatur. Iste super Langobardos annis triginta tribus regnauit.

Huius temporibus quædam meretrix vno partu enixa septem infantes, crudeliter omnes in piscinam proiecit necandos. Rex autem Agelmund equo residēs, dum in piscinā fortè venisset, hasta quam ferebat, miseros tangebat infantes. Quorum vnus extenta manu, hastam apprehendit. Rex misericordia motus, & rem altiùs admiratus, mox illū ab aqua leuari præcepit, atq; per nutricem summo studio mandat alendum: eumq; à piscina, quæ dicitur Lama, Lamis appellauit: qui cùm creuisset, factus est iuuenis bellicosus, multaq; virtute notatus, ita vt defuncto rege Agelmundo, ipse regnum laudabiliter gubernaret.

Interea dum Langobardi ab omni hoste securos se esse putarent, Bulgari eos medio noctis inuadunt, regem Agelmundum & magnam partem suorum occidunt, regisq; vnicam filiam captiuam deducunt.

Langobardi postea resumptis viribus, Lamisionem suprà memoratū regem sibi constituunt. Qui mox in Bulgaros arma conuertit. Primo igitur bello cum Langobardi terga vertissent, rex Lamisio eos confortat, seruis benè pugnantibus, libertatem omnibusq; præmia larga promittit. Vnde oēs armati in hostes Bulgaros manus conuertūt, omnes penè prosternūt, spolia & arma infinita diripiūt, & gloriosissimū habēt triūphū. Extunc & Lāgobardi ad exercēda prælia semper audaciores esse cœperunt.

Rege Lamisione defuncto, qui secundus regnauit; Letha pro eo regnauit. qui tertius eorum rex, cùm annis quadraginta regnasset, succedit ei filius eius Gildehoc, quartus à primo rege eorum. Quo defuncto, quintus rex Gildehoc regnum suscepit. Paulò pòst Langobardi à finibus illius egressi, transeunt in Rugulanda, id est in patriam Rugorum: vbi propter terræ fertilitatem aliquandiu remanserunt. Interea moritur rex Gildehocus: cui succedit Classo filius eius. Defuncto quoque rege Classone, filius eius Guado succedit, septimus rex Langobardorum. Tunc egressi de Rugulanda, habitauerunt in campis patentibus, quos lingua eorum Felda vocabant: ibiq; tribus annis manserunt.

Defuncto Guadone, succedit Gualtaris filius eius, in regno octauus. Omnes autem reges illi fuerunt Adelingi, id est de nobiliori prosapia, quæ apud illos dicitur Adelinga. Gualtaris rex cùm septem annis regnasset, obiit. Cui succedit Alduinus, nonus, in regnum; qui Langobardos in Pannoniam perduxit. Iste Alduinus habuit filium Alboinnm, militem audacissimum; qui dum Gepidorum rex contra Lombardos pugnaret, filium regis Gepidorum vno gladij ictu extinxit, & de eisdem Gepidis gloriosè triumphauit.

Eo tempore Iustinianus Imperator legum multiplicitatē abbreuiauit, & Imperium in diuersis partibus orbis mirificè dilatauit: sicut in tractatu eius, dū de aliis imperatoribus scriberemus, satis est enarratū.

His diebus beatus Benedictus abbas erat apud locum qui dicitur Sublatus; & paulò pòst transiit ad montem Cassinum.

Mortuo Alduino rege Langobardorum, filius eius prędictus Alboinus, quē genuit Rudilinda regina, vir bellicosissimus, & per omnia strenuus, succedit patri in regnum, decimus regum Langobardorum. Iste accepit in vxorem filiam Clotharij, regis Francorum, nomine Glotsuindam: de qua genuit vnam tantùm filiam, nomine Abbisindam.

Obiit interea Turisindus rex Gepidorum: cui succedit Cunimūdus in regnum, qui rupto cum Lombardis fœdere, bellum cum eis potius, quam pacem elegit, vt antiquas patris sui iniurias, & fratris sui necē vindicaret. Itaq; rex Alboinus cum Auaribus, qui prius Hunni, sed postea Auares à regibus sunt appellati, perpetuum fœdus com-

compoſuit: deinde ad indictum ſibi Gepidorum prælium properauit: dum Gepidi ad bellum procedunt, Auares, ſicut cum Albuino cōdixerant, Gepidorum regnum inuadunt. Quo audito, Gepidi in anguſtiis poſiti, & animo conſternati, ex cōſilio ſuo eligunt cum Lombardis prius pugnare: deinde Hunnos, id eſt Auares, à patria remouere. Igitur Gepidi & Lombardi bellum committunt. Hoc prælio Gepidi vſque adeo ſunt extincti, vt nec vnus ex eis nuncius remaneret. Albuinus in eo prælio regem Gepidorum Cunimundum occidit, & de teſta capitis eius ſcyphum ad bibendum parauit. Hoc genus ſcyphi, apud illos dicitur ſcapha, Latinè autem dicitur patera.

Albuinus filiam Cunimundi occiſi, nomine Roſimundam, deduxit captiuam. Quam quia Glotoinda filia regis Clotarij, prior ſcilicet vxor ſua, iam obierat, ipſam captiuam in ſuam perniciem (ſicut poſtea patuit) duxit vxorem. Ex illo tempore Lombardi ſupra modum ditati & exaltati. Gepidi verò quaſi extincti, perpetuò ſeruituti Hūnorum, id eſt Auarorum, ſunt mancipati.

Igitur cùm circunquaq; frequens Longobardorum victoriæ perſonarent, Narſes chartularius Imperialis, qui tunc præerat Italiæ, bellū aduerſus Totilam regem Gothorum præparans, cùm iampridem Longobardos confœderatos haberet, legatos ad regem Albuinum direxit, quatenus ei pugnaturo cum Gothis auxilium miniſtraret. Tunc Albuinus ei exercitum direxit, qui Romanos aduerſus Gothos iuuaret: quibus ſuſceptis, Romani cum Gothis bellum committunt. Quibus vſque ad internecionem pariter cum Totila ſuo rege deletis, honorati multis muneribus, victores ad propria remearunt.

Extunc Romani Longobardorum amici in Pannonia ſemper fuerūt. Igitur Narſes deleta gente Gothorum, & hoſtibus Romanorum in diuerſis mundi partibus ſuperatis, inuidiam ſibi apud Romanos contraxit. Romani cum apud Iuſtinianum Imperatorem & apud Sophiam Imperatricem, falſis delationibus grauiſſimè accuſabant. Iuſtinianus imperat vt Narſes ab Italia diſcedat, & Conſtantinopolim redeat, Longino præfecto loco eius in Italia conſtituto. Sophia quoque regina contra eum grauiſſimè commota, minas ei grauiſſimas inferebat, dicens; eundem Narſem eunuchum ita ſe velle deprimere, vt in lanificio & in tela texenda cum cum aliis mulieribus viuere oporteret. Ad quæ verba Narſes eunuchus dicitur reſpondiſſe, quòd talem telam ei ordiretur, quam ipſa omnibus vitæ ſuæ temporibus complere non poſſet. Itaque odio metúque exagitatus, in Neapolim Campaniæ ciuitatem ſecedens, legatos mox ad Longobardorum gentem dirigit, mandans, vt pauperrima Pannoniæ rura deſererent, & ad Italiam cunctis refertam diuitiis poſſidendam venirent: ſimulque miſit multimoda pomorum genera aliarumq; ſpecies rerum, quarum Italia fertilitate lætatur. His & aliis dictis Lōgobardorum animos Narſes ad intrandam Italiam vehementer allexit.

Longobardi legationem læti ſuſcipiunt; de futuris commodis extolluntur, & ad intrandam Italiam præparātur. Eodem tempore igneæ acies in aëre apparuerunt, Italię ſanguinem qui poſtea effuſus eſt coruſcantes.

Albuinus rex Lombardorum, intraturus Italiam ab omnibus amicis ſuis Saxonibus petit auxilium, vt ſpatioſam Italiam cum plurib. poſſeſſurus intraret. Ad quem de Saxonibus viginti millia virorum cum vxoribus & filiis, cum Longobardis perpetuò manſuri venerunt. Hoc audientes reges Francorum, Clotharius & Sigibertus, Sueuos, & alias gentes in locis vnde Saxones exierant, collocauerunt.

Albuinus ſedes ſuas, id eſt totam Pannoniam, amicis ſuis Hunnis, id eſt Auaribus, ea conditione reliquit, vt ſi Longobardos aliquo tempore regredi oporteret, liceat eis ad ſuas poſſeſſiones in Pannoniam remeare.

Habitauerant Longobardi Pannoniam annis quadraginta duobus; à qua egreſſi ſunt mēſe Aprili, indictione ſecunda, cum vxoribus & liberis Italiam poſſeſſuri.

Anno ab incarnatione Domini 588, Albuinus ingreſſus Italiam apud Forumiulij circa Venetias nepotem ſuum Gilphulſum primo loco Ducem conſtituit, eiq; illas Italiæ partes commiſit.

Eodem tempore moritur Clotharius rex Francorum, & regnum Galliæ inter filios eius quadrifariè diuiditur. Quorū primus, Aribertus, ſedet Pariſiis; ſecūdus Guthrānus, ſedet Aureliani; tertius Hilpericus

apud Senones, tenet ſedem Clotharij patris ſui; quartus Sigibertus ſedet in vrbe Metenſi. Romæ tunc erat papa Benedictus; in Aquilegia verò Paulus erat patriarcha, qui metu Lombardorum ad Gradum (id eſt Venetiam) cum omni theſauro eccleſiæ ſuæ, & cum ſupellectili confugit. Eodem tempore Auares qui & Hunni, ſiue Vngari, audita morte regis Francorum Clotharij, ſuper filium eius Sigibertum arma conuertunt; quibus ille in Thuringia occurrens, iuxta Albim fluuium de eis optimè triumphauit, illisq; poſtulantibus pacem dedit.

Albuinus cùm Teruiſium perueniſſet, epiſcopus eius eccleſiæ Felix ei occurrit; cui rex petenti ſuper omnibus bonis eccleſiæ priuilegij ſui firmamenta conceſſit. Albuinus Veronam omnesq; alias Venetiæ ciuitates, præter Paduam & Mantuam & montem Silicis, vicit. Venetia enim non in paucis inſulis, ſicut quidam æſtimant, conſtat, ſed etiam terminos à finibus Pannoniæ vſq; ad Aldam fluuium tenet) Laudenſium & Mediolanenſiũ) Probatur hoc per libros Annales, in quibus ciuitas Bergamum inter alias ciuitates Venetiæ numeratur. Dicitur autem Liguria circa Mediolanum & circa Papiam, quaſi à legendis leguminibus, quibus omni tẽpore plus quàm aliæ prouinciæ abundare videtur. Ligurij vſque ad fines Sueuorum & Burgundionum terminos ſuos extendunt.

Albuinus rex Lombardorum vxorem ſuam Roſimundam cogit bibere ex teſta capitis patris ſui Cunimundi, regis Gepidorum: quam ipſe in ſimilitudinem ſcyphi fecerat præparari.

ALbuinus rex in quadam ſua magna ſolennitate in conuiuio ſolenniter reſidens, cum ſcypho illo, quem de capite Cunimundi, regis Gepidorum, ſoceri ſui ſibi fecerat præparari, imperat, vt in præſentia omnium, reginæ propinetur: quæ dum facti ſceleris ignara, poculum bibitura tuliſſet, dicit ei rex Albuinus; Bibe cũ patre tuo. quo dicto, Roſimunda regina, magis quàm credi valeat, contriſtata, ingenium & animum ad huius ſceleris vltionem conuertit.

Rogat igitur ad hoc perpetrandum, ipſius regis pincernam, nomine Helmegis, & alium militem, nomine Paradeum. Erat autem Helmegis nutritius & collactaneus regis, miles fortiſſimus: qui dum prima fronte non conſenſiſſet, regina ſubtiliori vſa ingenio, imperat ancillæ ſuæ admodum ſpecioſæ, vt ſeſe pincernæ ad coitum ſequenti nocte ſupponat. Quod cùm puella ſemel aut bis peregiſſet, regina in ipſa nocte, clàm remota puella, ſeipſam militi ignoranti ſubiecit; expletaque cum eo libidine, dixit: Quam fœminam me eſſe exiſtimas? Ille reſpondens, nominauit puellam. Ait illa: Reginam me eſſe cognoſcas: vnde niſi meis dictis parueris, ipſo Albuino te feriente, peribis. Elige igitur magis illum occidere, mecumque regnare feliciter, quàm illo viuente, meque te accuſante, perire. Ad hoc Helmegis pincerna in anguſtiis poſitus, quaſi inuitus ſequitur mulieris præceptum; tandemque iniquum conſilium peſſimum ſortitur euentum.

Qualiter autem Regina & Helmegis pincerna regis cũ milite Paradeo hæc ſcelera inchoauerint & terminauerint; qualiter etiã ipſi poſt modum perierint, ſubiecta pagina verſibus heroicis explicabit: quibus perlectis, ad hiſtorias Imperatorum iterum cõuertemur, & de Carolo, ſuiſque ſucceſſoribus hiſtorias proponemus.

Item de Albuino & de Roſimunda verſificè, qualiter illa ſe vindicat. & ipſa tandem veneno moritur.

Anni ſexcenti fuerant poſt tempora Chriſti,
Quando per Italiam Lombardus prælia ſiſtit,
Lombardus Vinuli nomina priſca tulit.
Regibus antè nouem iam præteritis Vinulorum,
Venit in Italiam rex Albuinus eorum,
Sic Lombardorum ſcripta priora volunt.
Ducta per Vngariam quõdam Lombarda corona,
Occupat Italiam, ſedem tenet vrbe Verona,
Taliter hiſtoria ſcripta priora ſonant.
Primus in Italiam rex Albuinus eorum
Vicit ab Vngaria bello gentem Gepidorum,
Interimens regem, diripiensq; forum.
Tunc Gepidi caput inde tulit regis Cunimundi,
Sub ſpecieq; ſcyphi capitis parat oſſa rotundi,
Victor & inde bibit pocula chara ſibi.
Interea ſua ſponſa prior moritur Glodoſunda,
Filia regis ei Gepidi fit ſponſa ſecunda,
Hæc Roſimunda fuit, cuius & arce luit.
Ipſe caput soceri, quem fecerat enſe necari,
Arte ſcyphum fieri ſtatuens, auroq; ligari,
Vina ſuæ ſponſæ præcipit inde dari.
Fœmina neſciſſet quod teſta paterna fuiſſet,
Vina nec hauſiſſet, niſi diceret impius ipſe,
Teſta tui patris eſt, cum patre nata bibe.
Dum bibit immunda data vina gemẽs Roſimunda,
Pectora percutiat, lachryma vehementer inundat,
Occi-

Occisiq́; patris res fit amara satis.
Crimen inauditum, regemq́; perhorret iniquum,
Preparat inuisum regina necare maritum,
Dum caput abscissum comperit esse scyphum.
Instruit ancillam, forma specieq́; decoram,
Ut sibi pincernam coitus coniungat in hora,
Illa quod implorat perficit absq; mora.
Nocte sequente venit regina, loquens mulieri.
Militis huius ego volo te lecto remoueri,
Opto mihi fieri quod tibi fecit heri.
Abut, se prostituit regina latenter,
Ignarum tenet ipsa virum, perpessa libenter,
Expletisq́; iocis, incipit ipsa loqui;
Quomodo reginam tu non tetigisse vereris?
Ecce tui regis gladio dignè morieris,
Ni mihi credideris, hostia mortis eris.
Vir putat ancillam, sed vox sonuit Rosimunda,
Vnde vir expauit, mulier confortat eundem,
Cœpit & ordiri facta futura viri.
Elige quod cupias, duo sunt quæ conspicis in te,
Aut regem perimes (inquit) vel rex perimet te,
Elige sorte fori, viuere siue mori.
Te licet inuitum (dixit) mihi quæro maritum,
Rex eris, & regem gladio iugulabis iniquum,
Si mihi credideris; quam citò summus eris.
Dum regina dolet nimium pro morte paterna,
Vindice pincerna citò vindicat acta moderna,
Rege soporato sustulit ille caput.
In precium mortis tribuit se fœmina forti,
Thesaurosq́; suos in eum post pauca retorsit,
Indeq́; post plura præripuêre fugam.
Nanq; Rauennatum ratibus rapuêre meatum,
Dux vrbis suscepit eos tribuitq́; theatrum,
Patria tunc illis magna Rauenna fuit.
Cum Duce regina clandestina fœdera quærit,
Si pincerna perit, si morte potest remoueri,
Sponsus reginæ dux ibi solus erit.
Dum pincerna venit, potum parat illa veneni,
Potans præbet ei, simul & potare coëgit,
Fœmina mœcha bibit, nota venena sibi.
Illa prius moritur, defungitur ille sequenter,
Fraus ibi fraude perit, moritur mors morsa decẽter,
Sic grauis ira Dei digna rependit ei.

De Constantino Imperatore Græcorum, sexagesimoseptimo ab Augusto, regnante in Francia Caro Magno.

Anno ab incarnatione Domini 781, regnante in Francia Carolo Magno, Constantinus filius Leonis, sexagesimusseptimus ab Augusto, in Imperium successit Græcorum: cuius filia Carolo Magno à matre desponsata, alij copulatur: cuius Imperij anno tertio idem Carolus Rex Romã veniẽs, ab Adriano Papa honorificè suscipitur: ibiq́; sancto Pascha celebrato, Pipinus filius eius in regem Italiæ, & Ludouicus alius eius filius, in regẽ Aquitaniæ vnguntur. Ipse autem Carolus, vniuerso Romano populo acclamante, patricius Romanus appellatur.

Circa idem tempus Carolo pascha Domini in loco qui dicitur Ingelheim, quarto milliario ab vrbe Moguntia, celebrante, Tassilo cum maioribus Bauariæ Principibus venit: vbi dũ accusatus à Bauaris, quòd fidem Carolo non seruasset, immo Auares ad regnum deuastãdum duxisset, de his & de aliis maiestatis reus & capitali pœna plectendus iudicatur. Rex tamen misericordia motus, in monasterio Lauracẽsi quod ipse construxerat, eum monasticum habitum assumere, & de peccatis ibi pœnitere permisit.

Constantinus interea Imperator, consilio matris suæ Irenes (vt aiunt) non multò pòst cæcatus, imperij sui anno primo diem obiit; regnauitq́; post eum mater sua quinque annis: vnde postquàm in manum fœminæ deuenerat imperium, dignum erat vt ad Francos, viros potentissimos, transferretur.

Leo papa Romæ fuisse cæcatus & lingua mutilàtus, & iterum à Deo redintegratus.

Eodem tempore Leo papa, annó ab incarnatione Domini septingentesimo nonagesimonono, post mortem papæ Adriani succedens, à Romanis flagitiosissimè tractatur, ita vt oculis vna die bis cæcatus, & lingua bis truncatus fuisset, & in capella quadam reclusus est. Sequenti nocte à quibusdam fidelibus ad basilicam beati Petri perductus, vbi virtute Dei oculos & lumen oculorum, & linguam cum loquela recepit. Deinde ad regem Carolum transiens, euentum rerum deplorat. Igitur Carolus, subiugatis sibi iam Bauaris, & Danis, & Saxonibus, atque Aquitanis, Normannis & Britannis, & Pannoniis, multisque aliis prouinciis ad vrbem Romam vlturus Papam, tendebat. Leo papa prius per legatos in sedem suam restitutus, tunc ei venienti ad decimum lapidem occurrit, & honorificè eum suscepit. Transactis post hæc decem diebus, rex in populo facta concione causam aduentus sui exponit, vbi Leo papa spontanea volũtate, nullo eum cogente, à crimine sibi obiecto tactis sacro sanctis Euãgeliis se purgauit. Cætera versus habent.

Item de eodem Leone papa tertio, versificè, quomodo cæcatus est, & lingua truncatus.

Prorsus ab ecclesia Ligurum iam peste remota,
Plebeq́; Romulea gaudente per omnia tota,

Voluitur ambigua sorte ferente rota.
Papa Leo capitur, processio dum celebratur,
Corpore conteritur, radicitus exoculatur,
Cæcus & horribili carcere papa iacet.
Sustulit & linguam penitus gens illa maligna,
Cùm foret indigna papalia tangere signa,
Linguam cùm rapuit rursus ab inde tulit.
Mane sub aurora res vertitur ad meliora,
Dum populus plorat, dum carcere papa laborat,
Carceris è medio tollitur arte foras.
Tristior Ecclesia dominum cùm cernere quærat,
Vulnera mortifera reficit clementia vera,
Lumine participat qui modò cæcus erat.
Præsul habens oculos videt omnia lumine prisco,
Gloria sit Christo, qui mira patrauit in ipso,
Quo meruit cæcus frontis habere decus.
Obtinet & propriam linguam, redeunte loquela,
Audit & ecclesia papa recitante querelam,
Pollet in eloquio qui modò mutus erat.
Authorum sceleris Lector, si nomina quæris,
Campulus Ecclesiæ primicerius ordine cleri,
Author erat sceleris, quem data pœna ferit.
Nomine Paschalis, cantor, papæq; sacrista,
Sacrilegas dedit insidias, nam perpetrat ista,
Ambo pares scelere sunt, pariterq; luent.

Leonis querela apud Carolum, & de Campulo & Paschali reis.

Quæ Leo passus erat, populus tormenta reuelat,
Carolus interea suscepit ab Vrbe querelam,
Et iubet vt veniat præsul, & ille meat.
Hæc vbi papa gerit, solatia regia quærit,
Multaq; Romuleis secum tulit agmina cleri,
Vltio martyrij, quod Leo portat, erit.
Curia Francorum precibus miseretur eorum,
Quærit & ipsorum quæ sit modò causa laborum,
Stans Leo conqueritur, narrat & ipse dolum.
Tempus vt exegit, Leo retulit omnia regi,
Quæ mala collegit, quæ Campulus ille peregit,
Compatitur miseris qui diadema regit.
Corde dolent mites, plorant pietate Quirites,
Præsulis horribiles properant extinguere lites,
Castra mouent proceres, regia signa nitent.
Copia primatum suscepit ab Vrbe senatum,
Suscipit archatum sibi papa reconciliatum,
Pax velut optatur rege iubente datur.
Campulus & reliqui, quos noxia culpa notauit,
Traditur exiliis, quia crimina tetra patrauit,
Præsul & Ecclesia gaudia longa trahit.

Qualiter & quando Carolus Magnus factus est Romanorum Imperator, sexagesimus-octauus.

ANno ab incarnatione Domini 801, ab Vrbe condita 1552, Carolus Magnus 33 regni sui año, a Leone tertio, summo pōtifice, coronatur, omni populo Romano tunc acclamante, & laudes imperiales canente. Est igitur Imperator Carolus 68 ab Augusto vocatus.

Carolus igitur Augustus, illos qui in papam sacrilegium commiserūt, Campulum scilicet primiceriū, & Paschalem sacristā, capitali sententia condemnatos, interuentu papę viuere permisit, & ad pœnitentiam agendam, exilio relegauit.

Porrò Irene, Græcorū Imperatrix, missis legatis pacem inter Græcos & Francos ordinari rogauit. Cū quibus Carolus missis suis nunciis, Irenen in vxorem sibi postulauit. Cui dum Irene annuisset, Eutius patricius pręsentibus legatis Caroli, fratrem suū Nicephorum fecit Imperatorem, & Irenē in monasterium trusit. Nicephorus idem factus Imperator, legatos suos cum legatis Caroli transmisit, & fœdus tunc inter se literis ac nunciis firmauêre. Rex quoq; Persarum Carolum Imperatorem muneribus suis tunc honorauit. Cætera de coronatione Caroli versus habent.

Item de coronatione Caroli Magni, versificè narratur.

Vndique papali gaudens Leo pace beari,
Dum super altari satagit diuina parari,
Ordine regali regia metra canit.
Laudat & Ecclesia populo plaudente coronam,
Imperij zonam satis obtulit inclyta Roma,
Laudibus Imperij fortiter aula tonat.
Rex vbi laudatur, dum Cæsar in Vrbe vocatur,
Cantica miratur, quibus a populo reboatur,
Istaq; principibus dicta referre datur;
Imperij nomen qui vult mihi promere Romæ,
In vacuum promet, nisi nomine conferat omen,
Nil agitur pro me, ni valitura sonent.
Laudibus Imperij tantùm nequit orbis haberi,
Effectum cum laude geri respublica quærit,
Si laus vana perit, gloria risus erit.
Ast quia complacuit populo me laude leuari,
Papaq; Cæsarea voluit me sorte sacrari.
Ne videar pauidus, suscipiamus (ait.)
Quod non Roma tenet, gladio mea dextra requiret,
Opto super Danaos procerum prætendere vires.
Vrbis & orbis opes conferat ista dies.
Imperij nomen non renuo tollere Romæ,
Nanq; super Danaos capiemus iura coronæ,
Tollere sic nomen curia tota monet.
Carolus Imperij suscepit in Vrbe coronam,
Cuius & auxiliis reparat sua tempora Roma.
Sicut & in titulis pagina nostra sonat.

Carolus Romæ coronatus, cogitat inuadere Imperium Græcorum.

Carolus vt fungi statuit diademate mundi,
Pontificis summi manibus decreuit inungi,
Cæsareis aquilis nomen omneq; tulit.
Clerus ei cecinit, populus sua iura subegit,
Nec tamen Imperij tunc plenum culmen adegit,
Nam Leo Græcorum rex diadema regit.
Cumq; foret magni terroris fama per orbem,
Quod caput Italiæ iam Carolus obtinet Vrbem,
Gliscit vt & Romam possit habere nouam.
Non satis est regem Romæ captasse fauorem,
Nec putat Imperium pleno retinere decore,

Vnde

Unde super Danaos protinus arma mouet.
Migrat in Ausoniam, pleno petit ista rigore,
Græcus vt imperium sibi deferat absq; tenore,
Ille necem metuens congrua pacta mouet.

Nicephorus Græcorum Imperator, à Bulgaris occiditur: Michaël gener eius erigitur, Carolo iam Romæ imperante.

ANno ab incarnatione Domini 812, Nicephorus Græcorum Imperator, à Bulgaris publico congressu necatur. Cui gener suus Michaël, in regnum substituitur. Iste nuncios Caroli, ad antecessorem suum missos honorificè dimisit, suosq; legatos cum eis ad Carolum destinauit, & pacem cum eo renouatam firmauit. Is etiam dum contra Bulgaros exercitum ducit, non prosperis vsus successibus, reuertitur, depositoq; regno monachus efficitur.

De Leone Græcorum Imperatore, iam Carolo Romæ imperante.

LEo filius Bardi patricij, Imperator in Græcia, cum quo rursus Carolus pacē perpetuam hoc modo componit, vt alter alterius semper frater nominetur, & alter ab altero semper iuuetur: Græcus autem Imperator Orientem: Carolus verò suiq; successores habeāt Romam cum toto Occidente. Quibus omnibus in pacem compositis, Carolus orationis causa, Hierosolymam per Cōstantinopolim transit. Factâque ibi oratione, per Siciliam (sicut dicitur) remeauit: atque inde per Calabriam & Apuliam Romam rediit: vbi recepta benedictione, in Gallias rediens, apud Aquisgranum ecclesiam beatæ Mariæ opere mirifico ædificauit.

Item Carolus per admonitionem angeli, in Hispanias parat exercitū, vbi (vt aiunt) per annos quatuordecim laborauit, plurimas gentes conuertit, plurimos amisit. Inde Aquisgranum reuersus, post infinitas victorias, in palatio Aquisgrani, vbi ipse principalem sedem regni Francorum constituit, finem vitæ suscepit, anno quadragesimosexto regni sui: subactæ verò Italiæ anno quadragesimo tertio: Imperij autem sui, anno decimoquarto: ætatis suæ, anno septuagesimosecundo. Sepulturam honorabilem in eadem sanctæ Mariæ ecclesia, imperiali more sortitus est.

Erat autem Carolus (vt quidam scripserunt) corpore amplo ac robusto, statura eminente, apice capitis rotundo, oculos habuit prægrandes & vegetes, nasum paululum excedētem mediocritatem, caniciem pulchram, faciem lætam, & hilarem. Eloquentia erat copiosus & exuberans: in cibo temperatus: in potu temperatior. Regni eius tunc erat terminus à Bulgaria siue ab Illyrico, vsque ad Hispanos: atque à Danis, vsque ad Pharum Siciliæ. Exceptis adiacentibus regionibus, vtpote Boemia, Polonia, Dalmatia, Histria, Venetia, Britannia, aliisq; prouinciis. *Cætera versificè gesta referre placet.*

Item de pactione facta inter Carolum & Græcorum Imperatorem, versibus explicamus.

Pacta parant reges, vt frater vterq; vocetur,
Diuidit Imperium, sed honor communis habetur,
Græca tenet Græcus, sit sibi Roma vetus.
Unde duæ summa gestantur in orbe coronæ,
Si fuit vna prius, bina sunt ordine Roma,
Vnus erat Cæsar, nunc duo iura colent.
Unus erat dominus mundi, præcelsus honore,
Nunc duo sunt, fratrum dupla ratione decorus,
Fratris adhuc nomen fingere sæpe solent.
Græcia transegit, placuit transactio regi,
Consensu Græci Carolus sibi culmen adegit,
Legibus obtinuit, quod quasi præda fuit.
More suo fratres tali sunt fœdere facti,
Vt simul Imperium teneant, ac pace coacti,
Roma vetus nostris, sed noua cessit eis.
Consilio, gladio, spondetur vtrunq; iuuari,
Nomine fraterno censetur vterq; vocari,
Vult sibi iure pari culmen vterq; dari.

De quatuor principalibus sedibus imperij Romani, in Occidente.

Scribere vera volens, quot sint loca prima coronæ,
Quattuor imperij sedes video ratione,
Nomina proponam, sicut & acta sonant.
Primus Aquisgrani locus est, post hæc Arelati,
Inde Modœtia regali sede locari,
Post solet Italiæ summa corona dari.
Cæsar Romano cum vult diademate fungi,
Debet Apostolicis manibus reuerenter inungi,
Percipietq; patrem cui loca sancta patent.
Absq; manu papa quem protulit aurea Roma,
Non decet vt capiat monocrator in Vrbe coronam
Cœlica tunc dona gratia summa tonat.
Illud ab Imperio fieri de more fatemur,
Nam placare Deum sacra suscipiendo solemus,
Placat pontificem rex, & honore fouet.
Talia iure fori, nulli tribuuntur honori,
Iure poli soli Petri donantur amori,
Nam ratione poli, condecet illa coli.
Vngit eum præsul, sed Christus inunctor habetur,
De cœlis diuina manus quæ corde videtur,
Cuius bene rex offert illud & omne decus.
Dum sacra pontificis manus hunc benedicere sistit,
Longa manus Christi sua munera dirigit isti,
Donaq; missa Dei porrigit vnctor ei.

Vagitur in Christum Domini, sed eum Deus vngit,
Vnctio pontificis dat ei diademate fungi,
Est vice papa Dei qua benedicit ei.
Testis enim mihi Psalmus erit, qui cantica iunxit,
Inueni Dauid seruum mihi, quem Deus vnxi.
Vnxi, non vnxit, litera narrat ibi.
Ipse quidem Samuel tunc personaliter vnxit,
Nec legitur, Samuel vnxit: sed ego Deus vnxi,
Ex oleo sancto cœlitus ipse meo.
Sic oleo non corporeo diadema sacratur,
Materiale tamen oleum sacrare putatur,
Pontificisq́ manus conficit alma sacrum.
Si quaeris: quid papa gerit, quid honoris habebit?
Clauigerum loquor æthereum, cui mundus obedit,
Terrea cum superis cui Deus ipse dedit.

Carolus pergit peregrinus Hierosolymã, per Constantinopolim, sed reuertitur per Siciliam, Calabriam & Apuliam.

Carolus Ausonia tandem lucratus honores,
Inde Hierosolymam subiit cum pace labores,
Iam crucis almifica soluere vota volens.
Visitat illorum vestigia sancta locorum,
Qua natus, qua passus erat, Deus ipse deorum,
Qua tulit æthereum virgo Maria thronum.
Rex vt adorauit, Iordane lauandus hiauit,
Rebus honorauit regalia mœnia Dauid,
Tunc regnum Siculi nunc reuersus adit.

Carolus reuertitur à Hierosolymis.

Dum rate festina regem vehit vnda marina,
Vrbe Panormita portum capit absq; ruina,
Omne solum Siculi munera soluit ei.
Carolus hic Siculum recreat baptismate regem,
Quem iubet ecclesia Romanæ sumere legem,
Catholici populi dogma tulêre Dei.
Mons ibi stat magnus, qui dicitur esse Rolandus,
Alter Oliuerius simili ratione vocandus,
Hæc memoranda truces constituêre duces.
Mons ibi flammarũ quas euomit Ætna vocatur,
Quo lapis ignitus cum sulphure præcipitatur,
Hoc ibi tartareum dicitur esse caput.
Latrat ibi Scylla, dat plurima damna Charybdis,
Inde rates pereunt, homines merguntur in ipsis,
Gurgitis vnda Phari damna pericla parit.
Carolus* videns oculis, quæ damna ferũtur ab illis,
Miratur patrias. Ætna rutilare fauillis,
Vrbi Messana dixit, amica vale.

Item de eodem.

Transit abinde Pharũ quem gurgite sensit amarum,
Rerum multarum cernens ibi damna suarum;
Vnde ferunt regem non doluisse parum.
Suscipit hunc Calaber, properant vexilla potentum,
Omne solum capiuat subita probitate retentum,
Vndiq; cum pace subdita terra iacet.
Inde per Apuliam miranda potentia Romam
Venit, & Imperij gestauit in vrbe coronam,
Organa cum cithara, fistula, trumba sonant.
Tunc Aaron, rex Persarum, Carolo remeante,
Muneribus placauit eum, mittens elephantem,
Vasaq; tunc auri plurima misit ei.

Angelus Domini præcepit Carolo pergere contra Hispanos.

Pace data Romæ papa residente Leone,
Carolus ex more diadematis auctus honore,
In patriam redit regna paterna colens.
Carolus Imperij dum gaudia vult renouari,
Tempore paschali solio sedet Imperiali,
Regibus ac ducibus regia dona parit.
Nocte quiescenti loquitur vox cœlica regi,
Quem iubet Hispanos Christi supponere legi,
Audit & obstupuit qui diademа regit.
Mane reuelata fit regia visio grata,
Curia laudata, satis est ad iussa parata,
Cœlica mandata stant ratione rata.
Dum super Hispanos vult Carolus arma parari,
Gaino prior comitum dat consilium variari,
Et requiem petiit tunc super arma dari.
Hinc ait (ô Cæsar) nunc imber & algor abundant,
Flumina sunt valida, pluuiæ torrentis inundant,
Asperitas hyemis est metuenda nimis.
Parcite principibus, equites hyemando quiescant,
Flumina deficiant, glacieiq́; niuesq́; liquescant,
Solis in ardore tunc tua signa moue.
Si placet interea legatum mitte potentem,
Qui videat si forte queat conuertere gentem,
Ne pereat gladio maxima turba tuo.
Mittere magnificum poteris pro pace Rolandum,
Eius ego sermone reor populum reuocandum,
Si cum pace redit, laus tibi maior erit.
Cessat vt iste loqui, fauet inclyta curia votis,
Carolus* tamen metuit ventura pericla nepotis,
Ne sua mortiferis traderet arma locis.
Surgit, & infremuit plenus feritate Rolandus,
Dixit: ob inuidiam satagit me tradere Gainus,
Mens inimica latet, iam maledicta patent.
Ibo, nec horribiles spernit mea dextra labores,
Spero quod imperio multos referemus honores,
Sit Deus in medio: dux sua signa monet.
Rex timet euentum, sunt namque pericula centum,
Turba ducum comitatur eum, cœtusq́; potentum,
Millia ter dena tunc ducis agmen erat.
Dux vbi sumit iter, pergunt sine pace Quirites,
Vndiq; multiplices peperit via pessima lites,
Bella parant gentes in regione sita.
Nocte sub obscura venit Angelus, alma figura,
Bella ducis dura prædicit vbique futura,
Spondet & auxilium ne ducis arma ruant.
Coge tuas acies (ait Angelus) ecce potentes,
Sex video reges hostilia signa ferentes,
Quos vbi Marte feris, me duce victor eris.
Dixit, & auratis clypeis montana refulgent,
Agmina Francorum circunda* Marte perurgent,
Vulnera dant strepitum, corpora cæsa cadunt.
Agmina mirandi fecit manus apta Rolandi,
Ense ducis magni reges periêre tyranni,
Ense triumphali deperiêre mali.
Quinq; ferunt reges acie sfronte fuisse,
Quos aiunt quinq; ducis ictibus hic cecidisse,
Angelus hic lucens protegit arma ducis.
Clarior è cœlis ferit Angelus agmina telis,
Cuius in auxilio stetit inclyta turma fidelis,
Cessit & hostis ei sorte fereate Dei.
Talia multorum sunt prælia facta locorum,
Hoc facit armorum victoria Teutonicorum,

Viribus

Viribus ipsorum vincitur omne solum.
In Pampilona fuerat tunc summa corona,
Cui Barsellona, regioq́; subest Aragona,
Atque Tarascena sine Girunda bona.
Sūmus ab hac vrbe rex Dauid ad arma recurrens,
Agmina Francorum belli statione perurgens,
Pralia dira gerit, victus ab inde redit.
Pellitur interius rex Dauid in agmine victus,
Acriter afflictus, quia cum duce pertulit ictus,
Ante domum regis dux sua signa regit.
Dux petit alloquium modica sub pace teneri,
Rex fauet, & causas cur venerit, ordine quarit,
Seria res agitur, sermo tenendus erit.
Romulei dux Imperij preponit honorem,
Et iubet vt tribuat fiscalia iura corona,
Hac vbi iussa mouet, rex tumet, atq; dolet.
Ira mouet regem, quia iussa recepit amara,
Ista suis paribus fuerant fiscalia rara,
Rursus in arma ruens bella furore parat.
Soluitur armatus censura breuissima pacis,
Hostis vt antè ducis renuit rex iussa minacis,
Vtitur insidijs hostis vterq; satis.
Lis patet absq; mora, redeunt ad bella priora,
Rex nequit ire foras, praclusus ad interiora,
Casaris in patriam Francica signa volant.
Prali admirandus tulit infinita Rolandus,
Militis officio pracelsus in orbe notandus,
Sydus honestatis, dignus honore satis.
** Carolus reuertentis recipit vexilla nepotis,*
Gens mala catholicis nimis est contraria votis,
Rex parat hareticis bella referre locis.
Rex iubet Imperij victricia signa moueri,
Nec modo se poterint Hispanica regna tueri,
Iudicio cœli turba maligna perit.
Qualiter Hispanes superauit Carolus olim,
Huius ego libri titulis subscribere nolim,
Alterius moduli sors dabit illa coli.
Prorsus ab hac cade mecum mea Musa recede,
Mecum lata sede, prolem mihi Casaris ede,
Casaris ad genitos dactyle verte pedem,

Ludouicus filius Caroli exaltatur in Imperium, sexagesimusnonus ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 815, Ludouicus, filius Caroli Magni (quē ipse Carolus adhuc iuuenis successorem sibi & Imperatorem constituit) comperta morte patris, ad palatium Aquisgrani redire festinat ab Aquitania: vbi, consensu omnium principum imperator creatur, sexagesimusnonus ab Octauiano Augusto. Qui primo regni eius anno per delationes quorundam comperit quosdam regni primates aduersus Leonem papam conspirātes interfectos fuisse. Ad quod perscrutandum, vocat ad se nepotem Bernardum, regem Italiæ; qui Romam pergens, ibiq; ægritudine tactus, statum rei per comitem Heroldum Augusto mandauit. Leo quoque papa, missis ad Ludouicum nunciis de his quæ sibi imposita tunc fuerant, se purgauit. Pauco post tempore transacto, Leo moritur, & Stephanus substituitur. Qui statim præmissis nunciis, qui eum ad Imperatorem dicerent esse venturum, ilicò itinere abrepto, subsequitur. Imperator eum Rhemis cum honore suscepit, vbi papa celebratis missarū solennibus, Ludouicum Romanorum Imperatorem laudibus imperialibus pronunciauit.

Imperator postea Aquisgrani, Lotharium filium suum socium imperij legit. Alios filios duos, reges vocatos, vnum Aquitaniæ, alterum Bauariæ præfecit. Sed paulo pòst Bernardum nepotem suum regem Italiæ, cum aliis Italiæ ciuitatibus, cōtra se reperit coniurasse: aduersus quem dum Ludouicus parat exercitum, ille animo fractus occurrit, & tradit se Imperatori. Imperator tunc Aquisgrani, data sententia in Bernardum, & alios suæ factionis coniuratores, cùm essent capite puniendi, iussit eos omnes cæcari.

Deinde filium suum Lotharium in Italiam mittit, vbi Lotharius rebus ordinatis, in sancto pascha à Romano pontifice inuitatur, & ab eo in Imperium coronatur.

Postea Ludouicus, propter mala vxoris suæ opera (vt dicitur) à regno pellitur, & iterum restituitur. Deinde post pauca, anno imperij sui sexto, diem soluit extremum. Anno ab incarnatione Domini octingentesimo quadragesimoprimo, dum Lotharius, filius Ludouici, reuersus ab Italia monarchiam habere proponit, fratres eius Carolus & iunior Ludouicus, Imperij dignitate & nomine carere nolentes, Lothario bellum indicunt. Cunctisq; viribus regni simul hinc inde contractis, mirabilem habent congressum apud Fontaniacum, vbi vires totius regni Francorum vsque adeò sunt imminutæ, vt iam nō regnum eorum dilatare, sed sua cogitet vix vnusquisq; contra gentes circumpositas posse tenere. Ibi Carolo & Ludouico vix victoria cruenta & miseranda concessit. Deinde concordia inter se facta, his tribus fratribus sic diuiditur imperium: Carolus à mari Britannico vsque ad fluuium Mosam, partem obtinuit: Lothario, à Mosa vsque ad Rhenum fluuium, Belgica Gallia cessit: quæ vsque hodie Lotharingia, suo nomine solita est appellari: Ludouicus autem à Rheno versus

Orientem omnem Germaniam, Alemaniam, & Bauariam in sorte suscepit.

Item de eodem Ludouico Imperatore versificè narramus.

Carolus egregium genuit regem Ludouicum,
Quem Deus almificum sibi conformauit amicum,
Lege sua clerus iure vocatur herus.
Hic pater ecclesiam vario prauenit honore,
Veste domo Cerere, cuius fuit aucta fauore,
Iure suo legitur grandis vbiq; fore.
Hic proprias habitare domos, equitemq; tenere
Nos facit, & veste varia griseaq; nitere,
Nisus & accipiter, hac quoq; lege sedet.
Talis honor clero nisi Cæsare dante veniret,
Grande genus comitum cleri iuga nulla subiret,
Rustica ne fieret, nobilitate viget.
Rex homo catholicus, fouet, auget, amatq; beatos,
Suscipit & ternos diuino munere natos,
Quos facit & regno participare suo.
Diuidit hic proles, subdiuidit & regiones,
Attamen Imperij summos habet vnus honores,
Seq; duo reliqui sede carere dolent.
Climate seiuncti sunt, non diademate functi,
Sed neq; pontificis manibus scribuntur inuncti,
Ira grauis pueris, guerraq; magna fuit.
Vnus apud Francos Lotharius orbe resedit,
Carolus est alter, cui Sequana Gallia cedit,
Climata Bauariæ sic Ludouicus habet.

De Lothario Imperatore, filio Ludouici, septuagesimo ab Augusto.

Diuiso Francorum regno, Lotharius cui (vt dixi) cum Lotharingia Romanum imperium deuenerat, septuagesimus ab Augusto imperauit. Theophilo mortuo, filioq; eius Michaële apud Græcos in vrbe regia imperante, Normanni per Ligerim fluuium intrãtes, ciuitates quasdam irrumpunt, & in sabbatho sancto paschæ episcopum ex more generale baptismum celebrantem, cum clericis interficiunt; ac circunquaque diffusi, cunctam ferro flammaq; vastantes prouinciam, Andegauensem quoque ac Turonensem occupantes vrbes, beati Martini ecclesiam cremare non verentur.

Eo tempore Carolus, cui (vt suprà dixi) Occidentalia regna in diuisione cesserant, capit Carolum regem Aquitaniæ, ac episcoporum consilio, tonsum monachum Suessione in monasterio sancti Medardi fecit.

Porrò Lotharius Imperator tribus filiis suis regnum quod eum contigerat, partitur: Ludouico Italiam cum nomine Imperatoris, Lothario Lotharingiam, Carolo Prouinciam tradens: ipse verò ordinatis omnibus in Promiãsi monasterio, decimosexto imperij sui, post mortem patris anno, monachus efficitur.

Vide ad quantum defectum Romanũ Imperium deuenerit, scilicet, vt in tres partes diuiso regno Francorum, tertiæ partis tertia pars esset eius Imperium.

Quum igitur Lotharius, deposito cingulo militiæ, monachus fieret, anno ab incarnatione Domini 855, Ludouicus filius ipsius Lotharij serenissimus sexagesimustertius ab Augusto Octauiano, suscepit imperium, tunc in Constantinopoli regnante Basilio, qui occiderat Michaelem.

Tunc Lotharius frater eius qui Lotharingiam pro parte regni susceperat, accepit vxorem Theobirgam, sororẽ abbatis Huguberti. Non multis post diebus, Carolus frater ipsius Lotharij, qui prouinciam pro parte regni susceperat, moritur. Vnde Lotharius frater eius, qui regnum tenebat Lotharingiæ, cõtra patruum suum Carolum qui tenebat Aquitaniam, cõtendit. Interea idem Lotharius abbati Huguberto, fratri scilicet reginæ vxoris suæ, ducatum inter montem Iurum & montem Iouis commisit.

Porrò rex Ludouicus, alter patruus ipsius Lotharij, qui Germaniam & Bauariam tenebat, multa prælia cõtra Slauos magnificè gessit; captumque principem eorum, Rastil, luminibus priuauit. Deinde idem Ludouicus rex, scilicet Germanorum & Bauarorum, ad regnum Galliæ, quod Carolus frater eius in diuisione regni acceperat, a quibusdam principibus ipsius Galliæ vocatus, in partes illas cum exercitu trãsiit, & regnum Caroli fratris sui inuasit, & vsque Senonas processit. Quumque, relicto ibi exercitu, in Germaniam Bauariamque rediisset, principes qui eum illuc inuitauerant, in gratiam regis sui redierunt. Vnde exercitus Ludouici, qui ibi remanserat, à Gallia exire compellitur.

His diebus, Saraceni ex Aphrica progressi, Beneuentanorum regionem, quæ olim vocabatur Samnitum, deuastabant. Contra quos Imperator Ludouicus, viribus repentè vndecunque contractis, Lotharium fratrem suum in adiutorium inuitat. Qui cum exercitu ingressus Italiam, cùm iniquè & enormiter iret, tam ex calore quam morsibus aranearum, in pœnam culparum suarũ, de gẽte sua multos amisit.

Ipse

Ipſe quoque Lotharius in via morbo correptus, apud Placentiam obiit.

Carolus autem rex Galliæ, audita morte Lotharij, regnum eius, ſcilicet Lotharingiam, inuadit. Ad hæc Imperator Ludouicus, ipſum regnum Lotharingiæ, cum Carolo patruo ſuo, habita inter ſe pactione diuiſit. Ita tamē quòd Ludouicus Imperator, Aquiſgrani palatium cum ſua portione haberet. Non multo pòſt tempore tranſacto, Adalgiſius dux Beneuentanus, ſub fiducia Græcorum, adiunctis ſibi Campanis, Lucanis atque Samnitibus, Ludouico Imperatori rebellare proponit. Imperator itaq; collatis copiis Beneuentum bello inuadit. Cui Adalgiſius, in dolo datis muneribus, à finibus ſuis diſcedere perſuadet. Imperator rediēs, omnes ciuitates Campaniæ & Lucaniæ, pręter Capuam, ſine grauibus laboribus cepit. Capua etiam deinde capta, & epiſcopo cum clero portante reliquias ante pedes eius, cum lachrymis veniā poſtulante, in gratiam eos recepit, totamq; Campaniam & Apuliam à Græcis mundauit.

Paulo pòſt Imperator ex conſilio Adalgiſij ducis, dimiſſo exercitu, Beneuētū ingreditur; Dux & ciues circa meridiem in Imperatorem dormientem faciunt inſultum; ipſumq; cum palatio comburere minantur, niſi iureiurando promittat, ſe fines eorum amplius non ingreſſurum. Imperator poſt hanc ignominioſam pactionem Romam venit; ibiq; coram Ioanne pontifice, qui Adriano ſucceſſerat, præſente ſenatu, cauſam ſuam exponit: propter quod Adalgiſius dux à ſenatu hoſtis iudicatur. Imperator à iuramento, quod non ſponte, ſed pro vita ſeruāda fecerat, abſoluitur per Apoſtolicum. Quamuis tamen eſſet abſolutus, ad euitandum ſcandalum non iuit Beneuentum: veruntamen reginam illuc cū exercitu deſtinauit; Adalgiſius perterritus in Sardiniam fugit, & ab ira Cæſaris declinauit. His diebus Franci creant ſibi regem Othonem filium Roberti.

Item de eodem Lothario Imperatore, verſificè narramus.

Solus in Imperij Lotharius arce reſedit,
Iureq; Teutonicis Romana monarchia cedit,
Iuraq; Teutonicus Cæſar in Vrbe dedit.
Tunc rex Danorum baptiſma recepit Heroldus,
Filius ipſius cum matre puer Manigoldus,
Et reliqui populi chriſma tulêre ſui.
Imperium cum patre ſuo Ludouicus adeptus,
*Italiæ ſub patre tenet moderamina *receptus,*
Vſque Pharum Siculi regia ſigna tulit.

De Carolo ſecundo, Imperatore Romanorum, ſeptuageſimoprimo ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 874. Ludouicus, ſuauiſſimus Imperator, vltimum diem clauſit, anno imperij ſui decimonono. Eodem anno Carolus, patruus eius ſenior, Occidentalis Francię rex, cum ſuis Francigenis Romam veniens, Imperium à Romanis (vt dicitur) pecunia impetrauit. Regnauit itaque ab Auguſto ſeptuageſimusprimus.

Non multo pòſt frater eius Ludouicus rex Germanorum & Bauarorum in caſtro Francofurt diem obiit, qui tres filios reliquit, ſcilicet Carlomannum, Ludouicum, & Carolum.

Porrò Carolus Imperator, morte fratris ſui Ludouici audita, regnum Lotharingiæ molitur inuadere. Primo itaque loco Aquiſgrani palatium occupauit, & vſq; Coloniam progreditur. Interea Carlomannus primogenitus Ludouici, Bauarorum & Germanorū regis defuncti, Italiam ingreditur, & tentat tollere Imperium. Veruntamē frater eius Ludouicus apud Germanos & Bauaros cœperat iam regnare; qui quū audiſſet patruum ſuum Carolum in fines regni eius, ſcilicet Aquiſgrani & Coloniæ introiſſe, miſſa legatione, à regno eum cedere monet. Quo non ceſſante ad pugnam progreditur, & ambo iuxta Rhenum, apud Andernacum præliantur. Carolus in fugam conuertitur, multis ex vtraque parte proſtratis.

Poſt hoc, Ludouici filij tres, conuentione inter ſe facta, regnum Teutonicum à patre ſibi relictum, diuidunt hoc modo: Carlomānus accipit in portionem Bauariam, Pānoniam, Carinthiam, Bohemiā, & Morauiam: Ludouicus accipit Orientalem Franciam, ſcilicet circa Rhenum, & Thuringiam, Saxoniam & Phriſiam & Lotharingiam: Carolus accepit in portione Alemāniam, id eſt Sueuiam, & quaſdam ciuitates Lotharingiæ, propter vini copiam.

Carolus interea ſecundus, Imperator prædictus, à Gallis Romam petiit; indeq; rediens, contulit ſe Papiam. Ibi nunciatur ei, Carlomannus, filius fratris ſui Ludouici, qui tenebat Bauariam, cum magno exercitu Italiam intraſſe. Tunc Imperator in Franciam redire volens, veneno interijt.

Berengarium Foroiulienſem conſtituit,& alium regem fecit, Guidonem Spoletanũ. Rex Berengarius tũc à rege Guidone pulſus, ad Arnulphum confugit.

His diebus gens Vngarorum ex Scythia egreſſa,& à Pincenatis propulſa, in Pannoniam primitus venit, & eiectis inde Auaribus, perpetualiter ibi permanſit. Iſta gens Vngarorum illo tempore tam beluina, tam inculta fuiſſe narratur, vt carnibus crudis ad cibum, humano verò ſanguine vterentur ad potum, quemadmodum & Phalagi. Pincenates vſq; hodie ſanguinem beſtiarum appetũt, & carnibus equorum & vulpium, luporum etiam & cattorum crudis vtuntur.

Porrò Arnulphus totam Orientalem Franciam, quæ hodie Teutonicum regnũ vocatur, id eſt Bauariam, Sueuiam, Saxoniam, Thuringiam, Phryſiam & Lotharingiam rexit, & totum Rhenum. Occidentalem Franciam verò Odo tenuit, Arnulphi authoritate.

Poſt hæc Normanni Arnulphi regnum inuadunt, & duces ſibi occurrentes extinguunt. Arnulphus autem eos poſtea tanta virtute proſtrauit, vt viuentes pauci remãſiſſent. Deinde anno ab incarnatione Domini 894, compoſitis omnibus rebus in Germania, Arnulphus cum exercitu Lombardiam ingreditur; captaq; ciuitate Bergamo, comitem Ambroſium in furca ſuſpendit, vnde tota Italia perterrita, ſuæ ſe ditioni ſubiecit. Arnulphus, in Galliam per montem Iouis rediit.

Ea tempeſtate Guido, qui regnum Italiæ vſurpauerat, moritur. Cuius filius Lambertus, Romam veniens, fecit ſe Imperatorem vocari. Arnulphus filio ſuo, Cendebuldo ſpurio, tunc donauit Lotharingiam. Deinde Arnulphus à papa Formoſo vocatus, iterum Italiam ingreſſus, Romam venit, quam & armis tunc cepit, & ab ipſo Pontifice coronatus eſt, & Auguſti nomẽ ſortitus. Poſtea eos qui aduerſus pontificem ſeditionem mouerunt, decollari præcepit. Reuerſo ab Vrbe Arnulpho, Lambertus, filius Guidonis Spoletani, qui Imperium inuaſerat, moritur, & Ludouicus filius Boſonis, à Longobardis, ad Imperium inuitatur.

Reperi ego Gotfridus, in quibuſdam geſtis Romanorum; poſt Carolum tertiũ, tanquam Imperio à Francis ad Lombardos tranſlato, Arnulphum in catalogo Imperatorum non nominari; & Ludouicum, cæteroſque poſt ipſum, in numero Auguſtorum poni. Alij autem Arnolphum in catalogo ponunt; eos autem qui poſt eum confusè vſque ad Othonem regnauerunt, non Imperatores & Auguſtos, ſed inuaſores & Anguſtos appellare conſueuerunt. Non multo pòſt, mortuo Othone rege Frãcorum Occidentalium, & in eccleſia ſancti Dionyſij ſepulto, Carolus ibi rex creatur. Arnulphus duodecimo regni ſui anno, Imperator (ſecundum quæ ſuprà taxatum eſt) diem ſuum obiit, & iuxta patrem ſuum Ludouicum, apud Odinum in Bauaria ſepelitur. Monſtratur tamen ſepulchrum eius in monaſterio ſancti Heimerani Ratisbonæ.

De rege Cendebuldo filio Arnulphi Imperatoris.

Cendebuldus erat rex, de non coniuge natus,
Filius Arnulphi regis, regni dominator,
Nec tamen Imperij tunc diadema tulit.
Vir fuit impatiens, ſuper omnia deditus iræ,
Fertur Agrippinum dominum ſic fuſtè ferire,
Præſul vt exanimis nocte ſit atque die.
Cendebuldus obit, prauæ feritatis amicus,
Legitimus puer erigitur, dictus Ludouicus,
Eius erat frater, legitimusq́, puer.

De Ludouico puero rege Francorum, filio Arnulphi regis, ſeptuageſimoquinto ab Auguſto.

Anno ab incarnatione Domini noningenteſimo primo, Ludouicus filius Arnulphi, in loco qui dicitur Phoreim, rex creatur: atque à principibus Lotharingiæ, qui offenſi erant, Cendebuldus inuitatur ad regnum totius Belgij. Regio enim illa, Belgica Gallia appellatur. Quo comperto, Cendebuldus, dum multa mala committeret, regnumque multa præda & incendio & cæde cruentaret, tandem a Comitibus Stephano, Gerardo, & Mafrido, in bello occiditur. Itaque Ludouicus Arnulphi filius, regno liberè potitur.

His diebus Vngari Lombardiam peruagantes, incolas terræ ſibi occurrentes, ſagittis ſuis occidunt: atque prouincia crudeliter depopulata, in patriam ſuam reuertuntur. Anno ab incarnatione Domini noningenteſimo quinto, Ludouicus filius Boſonis, imperium adeptus, Berengarium expulit. Quumque totius regni pro ſuo arbitrio potiretur, dimiſſo milite, Veronam cum paucis ſe contulit; vbi à ciuibus

captus per traditionem, reuocato Berengario, cæcatus eſt. Berengarius extunc regnum Italiæ cum imperio Romano obtinuit.

Circa idem tempus Albertus nobiliſſimus comes Francorum, nepos ſcilicet Othonis ducis Saxonum, ex filia, Conradum occidit, qui à quibuſdam dicitur Ludouici regis fuiſſe filius; propter quod rex prædictum Albertum, in caſtro Babenberg, vbi nunc epiſcopatus nobilis eſt, bello inuadit. Ille vero impotens, quum regi reſiſtere ſe non poſſe videret, conſilium ab Othone Mogũtino Archiepiſcopo poſtulauit. Archiepiſcopus in caſtrum tunc munitiſſimũ Babenberg adiit Albertum ipſum, cumq; ad regis præſentiam venire perſuadet, data ei dextra, quòd eum ſecurũ & indemnem in ipſum caſtrum ſuum reduceret. Albertus comes, recepta fide & promiſſione Othonis archiepiſcopi, cum eo pergens, à caſtro ſuo aliquantulum egreſſus, ait ad archiepiſcopum: Domine, debuimus in caſtro prius prandium ſumere, quàm pergeremus ad curiam regis. Oportebit enim nos tota die hac ieiunare. Cui archiepiſcopus: Rectè, inquit, loquutus es; reuertamur in caſtrum, & modicum comedamus. Albertus comes verba ſacerdotis quæ dicebantur in dolo, ſimplicibus auribus more antiquorum accepit, & in caſtrum cum epiſcopo velociter rediens, accepto datoq; prãdio, nulla alia ſecuritate ab epiſcopo requiſita, in cõductu eius ad regem perrexit: vbi poſitus in cauſa, capitali ſententia condemnatur. Condemnatus autem, monet archiepiſcopũ de facta ſecuritatis ſuæ promiſſione. Archiepiſcopus reſpondit; Se fidei promiſſionẽ ſeruaſſe, ipſumq; è caſtro egreſſum, ſanum & indemnem in caſtrum ſuum reduxiſſe. Tali fraude circumuentus ipſe Albertus, in eadem curia decollatur. De cuius bonis eccleſia Babenbergenſis (vt dicitur) poſtea conſtructa, diuitiis ampliatur.

Si autem Otho Archiepiſcopus, qui pro ſalute regni hoc feciſſe aſſeritur, in hac cauſa peccauerit, non meo, ſed auditorum iudicio reſeruetur. Ego tamen ſi feciſſem, æſtimarem me, etiam Satacenum conducendo peccaſſe. Ex iſtius Alberti ſanguine alius Albertus originem traxiſſe narratur, qui poſtea marchiam Orientalem, id eſt vulgariter dictam *Oſterich*, quam alij dicunt Pannoniam ſuperiorem, ab Vngaris ereptam, Romano imperio adiecit.

Ludouicus rex Franciæ Orientalis, anno regni ſui 12 ſine hærede deceſſit. Secundum ſcripta quorundam, in iſto rege Ludouico, & in fratre ſuo Cendebuldo ſuprà memorato, Carolorum genealogia finem accepit, ad tempus. Vnde quidam ſic ſcripſit: Vltimus Auguſtorum Romæ fuit Auguſtulus: vltimus verò Carolorum in Frãcia, fuit Cẽdebuldus. Igitur, Ludouico iam defuncto, Otho dux Saxonum, ab omnibus petitur. Princeps autem clariſſimus Otho, tanquam ſenio grauatus, rex fieri recuſabat.

Item de eodem rege Ludouico puero, verſificè narratur.

Iſte puer pietate valens, tribus imperat annis,
Vltimus eſt iſte Carolorum germine ſanguis,
Attamen à latere germina Carlus habet.

De primo Conrado rege poſt Ludouicum puerum, ſeptuageſimoſeptimo ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini noningenteſimo decimotertio, Conradus primus, filius Conradi illius quem occiderat prædictus comes Albertus, cõſilio prædicti Ducis Othonis, qui regnum accipere renuit, cõſenſu omnium Francorum, Rex creatur, quem quidam aſſerũt fuiſſe filium fratris Regis Ludouici, tunc defuncti, & ꝓpterea, cum ponunt nouiſſimum omniũ Carolorum. Anno regni ſui primo, Vngari ad depopulandam terram rurſus effuſi, à Sueuis & Bauaris iuxta Henum fluuium ſternũtur. Poſtea dux Bauarorum Arnolphus, Conrado regi rebellans, cum vxore & filiis ad Vngaros fuga lapſus eſt.

Conradus rex, anno regni ſui ſeptimo, diem obiit, eiuſq; conſilio Henricus, filius Ducis Othonis, in regnum ſubrogatur, anno ab incarnatione Domini noningenteſimo & vigeſimo. Ab illo tempore dicunt quidam, poſt Francorum Imperium fuiſſe Teutonicorum Imperium. Vnde etiam à Leone papa dicunt iſtum Othonem primum Teutonicorum regem dictum eſſe. Nam iſte de quo agimus, Henricus Dux, oblatam ſibi a ſummo pontifice Imperij dignitatem renuiſſe perhibetur; propter quod etiam non numeratur in Catalogo Imperatorum Teutonicorum. Mihi autem ex multis ſcripturarum authoritati-

ritatibus patuit, regnum Teutonicorum, quod Imperator Fridericus nostro tẽpore possidet, partem esse regni Francorum. Ibi enim primi Franci fuerũt, cis citraq; Rhenum, quæ hodie Francia Orientalis, vsque ad terminos Bauariæ appellatur. Francia verò Occidentalis, est regnum illud quod est cis citraq; Sequanam & Ligerim fluuios; quæ prouincia, prius dicebatur Gaudina: sed à Carolo Martello, auo Caroli Magni, primùm Francia, vel Frãcigena, id est à Francis genita, est appellata. In lingua verò Teutonica, vnde ipse Carolus Martellus fuerat oriundus, vocauit eam nomine suo Carlingam, sicut à Cæsare Cæsarea, & ab Alexandro Alexandria nũcupatur. Hoc autem ideo fecit, quia ipse eos suo gladio subiugauit, & regno Francorum adiunxit. Alia quædam ratio ad hæc satis manifesta monstratur. Denique sicut in superioribus patet, tempore Caroli Magni, regis Francorum, tota Gallia, id est Celtica & Belgica Lugdunensis, omnisq; Germania, quæ est à Rheno vsque ad Illyricum, vna Francia fuit. Postea verò, regno inter filios filiorum diuiso, aliud Orientale, aliud Occidẽtale regnum Franciæ dicebatur. Vtrunque tamen vocabatur Regnum Francorum.

In Orientali ergo regno Francorum, quod vsualiter dicitur Teutonicum, deficiente stirpe Carolorum. Henricus primus de gente Saxonum, successit in regnum, manente adhuc in Occidentali Francia, id est Parisiis & Rhemis, rege Carolo quodã, de progenie similiter Carolorum. Istius Henrici filius, Otho, postea Imperium Romanum reduxit ad Francos, quod iam à Longobardis fuerat vsurpatum. Et propterea idem Otho forsitan primus Rex vel Imperator Teutonicorum dictus est, quia ipse primus, extra progeniem Carolorum, rex, de sanguine Saxonum, factus, nõ quidem primus apud Teutonicos regnauit, sed primus Imperium Romanum à Lombardis ad Teutonicos reuocauit, quod à Lombardis fuerat vsurpatum.

Notanda est autem hîc varietas in nominibus regum Frãcorum, quomodo primitùs à Merouço rege, successores eius dicti sunt Merouæi: postea à Carolo Magno, successores eius vocati sunt Caroli vel Carlini; ab Othone verò Imperatore dicti sunt Othones: deinde ab Henrico Henrici.

Item de eodem Conrado rege primo, vltimo autem Carolorum, versificè.

Semine Carlorum iam deficiente virorum,
Surgit Conradus lateris cognatus eorum,
Obtinet imperium Teutonicumq; solum.
Conradus rex eximius sedet ordine primus,
Hostibus ingeritur, contraria pellit ad imum,
Subiugat Vngaricos, Illyricosq; sinus.
Conrado primo natus non extitit hæres,
Mirantur proceres, quis sceptra meretur habere,
Vita datur fatis, plebs dolet inde satis.

De Henrico primo rege Francorum, qui cognominatur Auceps.

ANno ab incarnatione Domini 920 Hẽricus Othonis dictus filius, in Frãcia Orientali regnauit. Occidentalem Frãciam tũc Carolo quodam rege Parisiis regente. Quidam Celtici scriptores asserunt, eum primò ducem Saxonum tantùm fuisse, & tunc Carolo subiecisse. Et postea consilio Giseberti ducis generis sui, qui Belgicam tenebat, à regno ipsius Caroli, cum omnibus Orientalibus discessit, & regium nomen assumpsit. Alij dicunt, eũ post mortem Conradi primi, in regnum ab omnibus Orientalibus fuisse electum, nec vnquam aliquid eum de manu illius Caroli suscepisse.

Post hæc ipse Henricus rex Vngaros in Saxoniam violenter ingressos incredibili cæde prostrauit. Iste Henricus rex, sacram lanceam Imperij, quæ coram Imperatoribus fertur, à Rodulpho, rege Burgundiæ, multis extorsit. Alij dicunt, à Bosone, rege Prouinciæ, fuisse eam ad Imperium translatam. Ipse autem Henricus rex, post multa virtutis suæ opera, dum ad obtinẽdum Imperium, Romam pergeret, antequàm Romam peruenisset, diem vltimum clausit, relicto filio Othone primo, qui factus est Imperator, anõ regni eius decimoseptimo.

Item de eodem Henrico primo, versificè subnotatur.

Henricus dux Saxonicus regnare vocatur,
Legati mittuntur ei, qui sæpe rogatus
Noluit imperium sumere, ritè datum.
Inuenêre Ducem veterano more sedentem,
Aucupis officio sua retia perficientem,
Vt modicas caperet insidianter aues.
Et quia simpliciter fuit his præsentibus auceps,
Amodo perpetuo cognomine dicitur Auceps,
Cùm tamen egregium mundus haberet eum.
Dux igitur cum plus petitur sibi sumere Romam,
Iurat in æternum capiti non ferre coronam,
Cùm sibi sufficiant quæ tenet ampla bona.

Cogitur Henricus regnantis numine fungi,
Cogitur in regem tandem reuerenter inungi,
Nulla tamen capiti missa corona fuit.
Coram rege secus ferri diadema iubetur,
Ut bene seruetur quicquid iurasse videtur,
Signa tamen plenè regis vbiq; tenet.
Ex hoc Henrico rex primus nascitur Otho,
Cuius & egregia nunc gesta referre peropto,
Iam tres Othones promere Musa monet.

De primo Othone, Imperatore Romanorum, septuagesimooctauo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 936, Otho primus, nobilis hæres Henrici primi, in regnum succedens, in palatio Aquisgrani, à Moguntino Hildberto Archiepiscopo, coronatur. Iste Sclauos Boëmos sibi resistentes compescuit: Belgicos, dum ei transitum Rheni prohiberent, vertit in fugam, totaq; terra Belgica, igne, ferroque vastata, castrum situm in monte Capri, obsedit: vnde Ludouicus, filius Caroli regis Occidẽtalis Galliæ, terram Belgicam, quã pater suus perdiderat, sub hac occasione recuperare intendens, Alsatiam prouinciã ingreditur. Quo audito, Otho rex soluit Capri montis obsidionem, & expulso ab Alsatia rege Ludouico, Bresecam obsedit.

Interea dux Gisibertus qui sororem Othonis regis habebat vxorẽ, aduersus Francos, tanquam hostis regis Othonis, vsque ad Andernacum procedit: vbi à Francis victus, fugiens in Rhenum submergitur, suis omnibus cæsis, aut fuga delapsis. Rex autem Otho iterum Belgicam ingressus, totam in deditionem redegit: & ex tunc omnes Teutonici Reges sine contradictione Belgicam semper tenuerunt.

Post hæc rex Ludouicus, vxorem ducis Gisiberti, quæ erat soror regis Othonis, & vidua, in matrimonium accepit. Ipse verò non pòst multò à suis à regno suo expulsus, ad Othonem veniens, petit auxilium. Quo habito, deuictis suis hostibus, in regnum per Othonem est restitutus.

Post hæc apud Ingelheim, in præsentia amborum regum, Marino sedis Apostolicæ legato adiuncto, synodus celebratur.

Eo tempore Berengarius Italiam nimia feritate premebat, & Adilinda vidua Lotharij Imperatoris defuncti, ab eo captiua tenebatur. Otho autem Italiam potenter ingressus, reginam liberat, eamq; sibi in vxorem consociat: atq; Berengario depulso, natale Domini Papiæ celebrauit; ibiq; Conradum ducem contra Berengarium relinquens, ipse in Galliam Teutonicam remeauit. Berengarius, consilio ducis Cõradi, ad Othonẽ pergit; & per ipsum Conradum, & per filium regis Othonis Letulphum, veniam impetraturus. Vbi cùm per triduum ei rex audientiam denegasset, vix tandem per ducem & per regiam prolem obtinuit, quòd ei Otho apud Regium in Lombardia, diem illuc veniendi præfixit: vbi postea præsentatus, regnum Italiæ de manu Othonis suscepit; excepta marchia Veronensium & Aquileiensium. Reuersus in Italiam Berengarius, per suam tyrannidẽ totius in se odium Italiæ concitauit. Tunc Letulphus filius regis, aduersus patrẽ moliri tentauit; sed citò cõuersus, gratiam Regis recepit.

Eo tempore Vngarorum gens erupit, totamq; terram quasi locusta cooperuit; atque super fluuium Lichum, iuxta ciuitatẽ Sueuiæ Augustam, cõsedit. Quibus Otho, precibus & hortatione Vldarici, sanctissimi illius vrbis Episcopi, in Domino confisus, occurrit: tantaque illos virtute prostrauit, vt non solùm ab infestatione aliorum quiescerent, sed pro se timentes terram suã vallo & palude munirent. Cecidit in eo prælio gener regis Conradus, & dux Vormatiensis. Barbari autem, exceptis sex viris residuis, omnes gladio narrantur extincti. Huius mali author dicitur quidam comes de Sùra in Bauaria extitisse; quem Vngari tanquam eum qui eos in mortem eduxerat, occiderunt: terra autem eius redacta est in regium fiscum.

Eo tempore ab Apostolica sede veniunt legati, de tyrannide Berengarij conquerẽtes, & defensionem Othonis in Italia postulantes. Guabertus etiam episcopus Mediolanensis, Gualdo Cumanus episcopus, cũ aliis Italiæ principibus, pro eadem causa ad Regem venerunt.

Otho autẽ Aquisgrani in palatio filium suum Othonem tunc in regnum sublimauit: deinde collecto exercitu in Italiam, per vallem Tridentinam, intrauit, totaque sibi Italia subiugata, ad Vrbem progressus, à Iohanne papa, & toto populo, dignissimè receptus, & imperatoris nomen ac dignitatem sortitus. Iste Otho Imperator, secundum illos histotiographos, qui Arnolphum in catalogo Imperatorum posuerũt, & alios qui interim in Italia imperium tene-

tenebant, à catalogo excluserunt. 77 est ab Augusto Octauiano; secundum Romanos verò historiographos, qui Arnolphum à catalogo imperatorum excludunt, & Ludouicum atque duos Berengarios, & Hugonem, & Berengariũ, Lotharium, itemq́; Berengarium, & Albertum, in numero & catalogo priorum ponũt, iste Otho est 84 ab Augusto.

Ab eo tempore regnum Romanorum, post Francos & Longobardos Imperatores prędictos, ad Teutonicos reuersum est, & ad Francos Orientales, vnde iam quodammodo videbatur elapsum. Ego autem tunc imperiũ à Francis non dico aliquando fuisse sublatum, sed eclipsim passum, quam diu tot & tam diuersi inuasores imperium confusè tenuerunt.

Otho Imperator ab Vrbe rediens, Papię pascha celebrauit: sed Berengarius Imperatorem fugiens, latitauit. Anno sequẽti Otho in monte sancti Leonis obsidet Berengarium, cuius filius Albertus, in Corsicam insulam fugit: qui postea ad Ioannem Pontificem Romanum accedens, in partem suam multis promissionib. inclinauit. Quo audito, Otho Imperator, dimissa obsidione, Romam ducit exercitum; vbi quidam Romani timẽtes, vnà cum Pontifice Ioanne fugiunt: alij datis obsidibus, Othoni subduntur. Imperator postea missa legatione scribit Ioanni Papę vt redeat; quo redire nolente, Otho cõgregata synodo substituit Leonem: quod vidẽs Albertus, filius Berengarij, iterum in Corsicam fugit. Hęc omnia vtrum licitè an illicitè facta tunc fuerint, ad hoc opus nõ pertinet explicare; proposui enim res gestas describere, non rerum gestarum reddere rationem. Imperator Berẽgarium in deditionem accepit, quem in Bauariam exilio relegauit.

Othone tunc Romæ manente, Romani communicato consilio cum vicinis castellis statuũt occidere eum. Sed dum proditio consilia præuenisset, Imperator insidias satagit pręcauere, & de Romanis multos nece prostrauit: deinde cẽtum obsides ab eis, interpositis sacramẽtis, accepit. Postea tamen ad Spoletum Papa rogatus, obsides relaxauit, Othone recedente.

Romani papam Ioannem recipiunt in Vrbem, expulso Leone. Leo apud Camerinum Imperatorem velociter adiit, ibiq́; cum eo pascha celebrauit. Interea Ioannes moritur, cui à Romanis Benedictus est subrogatus. Otho, tam pro Leonis expulsione, quàm pro Stephani substitutione, iratus, ad vrbẽ festinat: quam obsidione constrictam, & fame incredibili fatigatam, ad deditionem coëgit; tali duntaxat cõditione inserta, vt apertis portis, eum susciperẽt, & Benedictũ suæ iussioni repræsentarent. Tunc Imperator Leonem in cathedram restituit, & inde Benedictum depositum, secum deducens, in suã Franciam remeauit. Non multò pòst deficientibus à se Italicis, Imperator Alpes transcendit, & natale Domini Romæ celebrato, tredecim ex maiorib. præter præfectum, Romanis, qui erga papam Leonem mouerant factionẽ, patibulis vna die suspendit. Deinde filium suum Othonem fecit à Leone pontifice coronari, & Augustum vocari, eiq́; filiam Constantinopolitani Imperatoris, Theophaniam, in matrimonium iunxit. Deinde trigesimo septimo regni sui anno, Imperij verò decimo tertio, diem vltimum clausit. Iste est ille Otho, qui Græcos in Apulia & Calabria superauit, & Romanorum imperium ad Francos Orientales reduxit.

Ipse primus in Goslaria Saxonica argenti fodinas inuenit. Metropolim etiam Magdeburg, vbi sepultus est, ornamentis & thesauris plurimis decorauit. Berengarius exul, & vxor eius, apud Babẽberg mortui sunt. Denarij qui vocati sunt Otholini, ab hoc Othone sunt in Italia constituti.

Item de eodem Othone primo versibus subrogatur.

Otho coronatus Paschalia festa peregit,
Adfuit & celebris primatum curia regi,
Fercula quæ docuit, regia mensa vehit.
Mensa cibos coctos tenuit prius illa paratos,
Quàm veniant domini, vel more ducum sedeatur,
Ille cibus miseris pauperibusq́; datur.
Dux puer accedens, magni ducis vnicus hæres,
Cùm foret esuriens, dum fercula prompta videret,
Accipit vt comedat, cor puerile gerens.
More suo dapifer vitio variabilis iræ,
Non timuit puerum grauiori fuste ferire,
Inde puer cecidit, vulnere stratus humi.
Miles adest, puero custos datus, atque magister,
Vindicat egregiè dominum, quem percutit iste,
Vulnere nam dapifer mortuus ipse iacet.
Turba gemit, rex Otto venit, causamq́; requirit,
Ille iacet, dum turba tacet, mandat aperiri,
Quæ fuerit pueri, quæ modò causa viri.
Quærit & authorem mortis, quisnam foret ille,
Ille stetit medius, animo quasi maior Achille,
Nec negat hunc ipsum fuste necâsse virum.
Rex ait; ergo mori dignus ratione videris,
Criminis actorem dum te satis ore fateris,
Digna tuis meritis hostia mortis eris.

Miles ait; Discerne magis quid iuris habetur,
Iudicio ne præcipiti res acta putetur,
Est quia pascha Dei, rex miserere mei.
Ira mouet regem, timet ille mori sine lege,
Cùm rex iusta neget, miles rapit illicò regem;
Rex prostratus humi, iusta negasse luit.
Dum tenet Ottonem, barbã trahit, atq; granonem,
Guttur & ora premens, grauior feritate leone,
Ni foret auxilium mortuus Otto foret.
Sub loculo scamni regem crudeliter angit,
Vnguibus infixum guttur conamine frangit,
Nunc pede, nunc manibus, turba retraxit eum.
Otto sedet stupidus, turpi statione leuatus,
Barba pilis caruit, guttur dolet excoriatum,
Laude coronatum stat sine laude caput.
Turba dolens, stans ante fores cupit hunc cruciari,
Otto reum defendit eum, iussitq; vocari,
Vir stetit & siluit, incipit Otto loqui:
Iudicio sisti legum ratione petisti,
Dum tibi non licuit, tetigit me dextera Christi,
Non tua, sed Domini verbera digna lui.
Digna lui, quia pascha fuit, cùm parcere possem,
Me libuit, quod non licuit, dedit vltio nosse,
Porto furore mei digna flagella Dei.
Parcius ista tamen punire tibi potuisses,
Quam sine rasore barbam manibus rapuisses,
Amodo quæ cupias ordine dicta feras.
Miles vt exponit quæ sit modo causa furoris,
Mitigat Ottonis symptomata vi rationis,
Sic datur incolumis miles abire foris.
Nec datur hinc ire quod debeat ipse redire,
Læsor enim si quando redit, reminiscimur iræ,
Si mala delitéant liuor & ira silent,
Post rediit tempus, quo rex foret ipse peremptus,
Aut male detentus, sed militis ense redemptus,
Corpore stat sano, cuius & acta cano.
Quando sub arce poli, canis est adiuncta leoni,
Vt placet Ottoni castrum datur obsidioni,
Clausos lege fori iudicat Otto mori.
Dum media dormire die rex ipse soleret,
Et proceres somni requies hinc inde teneret,
Vir sedet in lauacro balnea ritè gerens.
Rege soporato, citò prosilit hostis ab vrbe,
Vt perimant regem, cursum latitando perurgent,
Solus eos miles qui lauat, ille videt.
Ex lauacro saliens, clypeum rapit atq; mucronem,
Prauenit hostiles Ottone iacente furores,
Clamat, & ex more prælia dira mouet.
Regia pars crescit, timet hostis, & inde recessit,
Miles vt insequitur nudus, fera pugna calescit,
Aspicitur latè nudus, & acta patent.
Miratur Cæsar, nudum præcedere fortes,
Nam solum nudum cernit superare cohortes,
Laus equitis nudi grandis vbique fuit.
Mane sequente iubet equitem rex Otto venire,
Miles adire timet, ne si reminiscitur iræ,
Pristina culpa viri sit memoranda sibi.
Dumq; venit compulsus eques, rex hæc ait illi;
Nónne tuis manibus nostri periêre capilli?
Nónne furore tuo barba pilata fuit?
Miles ait; Fateor, sed erat mihi culpa remissa;
Non decet vt culpas iterum rex suscitet ipsas;
Securus venio rege vocatus ego.
Surgit in amplexus equitis mirabilis Otto,
Dicit ei; Gaudere meis te rebus adopto,
Regia facta geris, semper amicus eris.

De secundo Othone, Imperatore Romanorum, septuagesimonono ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 975, Otho secundus, magni Othonis filius, qui à Leone Romano pontifice fuerat coronatus, patri in Imperium successit, octogesimus quintus ab Augusto imperauit. Iste dũ Græcos incautè per Calabriam persequitur, amisso milite, de naui exiliẽs, natando euasit. Qui postea nono Imperij sui anno Romæ obiit, & ante ecclesiam sancti Petri in concha marmorea honorificam habuit sepulturam.

Tradunt de eo Romani, quòd ipse Otho, capta Beneuento, ossa sancti Bartholomęi inde asportauerit, & ea Romæ in insula Tiberis, quæ dicitur Lycaonia, in ecclesia quæ nunc vocatur sancti Bartholomæi, in concha porphyretica collocauerit, & postmodum easdem reliquias cum eodem sarcophago, per Tiberim in mare, & per mare in suam Franciam deducere cogitasset: eo autem morte præuento, reliquiæ Romæ sic remanserunt.

Item de eodem Othone secundo, Imperatore, versificè subnotamus.

Otto secundus adest, Roma diademate functus,
Lætus Apostolicis manibus discedit inunctus,
Ius dedit Italicis vndique pace frui.
Rex vbi discessit, gens Itala bella capessit,
Iussio vilescit, procerum discordia crescit,
Regia delituit, pax quia nulla fuit.
Terra perit, gens pressa gemit, belloq; grauatur,
Rex venit iratus concurrit ab Vrbe senatus,
Suscipit Imperij regia Roma caput.
Imperij vocat Otto duces comitesq; potentes,
Pontifices simul ecclesiæ recipit venientes,
Et queritur populos pace carere suos.
Iudicis officio numerat, quos culpa notauit,
Pœnaq; præcipitur ducibus condigna parari,
Vltio terribilis dira flagella parit.
Ante gradus Romæ mensas iubet Otto parari,
Multaq; circuitu iubet ordine scamna locari,
Et loca principibus vndique more dari.
Dum cibus astruitur, dum potus & esca paratur,
Dum proceres comedunt, dum lætior hora putatur,
Otto per armatos cingit vtrunque latus.
Præco iubet taceant, & ne quis ab hinc moueatur,
Qui loquitur, qui se moueat, gladio feriatur;
Turba timet procerum, terror vbique datur.
Crimina scripta ducum, quæ iusserat antè notari,
Ante suas mensas iubet Otto sibi recitari
Damnat & obtentos crimine lege pari.

Qui

Qui meruit, damnatur ibi pœna capitali,
Sanguine nobilium iam mensa potest maculari,
Otto sibi capita vult quasi fercla dari.
Humanis capitis dum mensa cruore madescit,
Non minus antè datis rex imperat vndique vesci,
Mittit & ingratis fercula cocta satis.
Taliter alludit sceleri, sic corpora fudit.
Sic scelus excludit, sic pacis commoda cudit,
Sic sua pax viguit, sic reus actà luit.

De Othone tertio, Imperatore octuagesimo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 984, Otho tertius, admodum puer, patri in regnum succedens, octuagesimus sextus ab Augusto, suscepit Imperium. Huius diebus Albertus episcopus Boëmorũ prędicans Prussis, martyrio coronatur.

Otho Imperator tertius, anno imperij sui 17, diem vltimum clausit, & Aquisgrani in ecclesia sanctæ Mariæ sepultus est. Duo isti posteriores Othones, quamuis breuitatis causa, de eis pauca dixerimus, tam feroces, tã mirabiles fuerunt, vt vnus, pallida mors Saracenorum, vel sanguinatius; alter autem Otho, Mirabilia mundi, solitus sit nuncupari. De isto tamen tertio Othone, quædam alia versificè descripsimus, quę in pręsenti capitulo subnotamus.

Item de tertio Othone Imperatore, versibus subrogatur.

Est iuxta Mutinam, comitis domus, Amula dicta,
Imperij tunc obsequiis iussisq́; relicta,
Qua vacat hospitiis crebrius Otto suis.
Corpore glorificum comitem, vultuq́; decorum,
Dum regina videt, stimulis vrgetur amorum,
Et cupit hunc regis clam violare thorum.
In vitium regina virum dum flectere credit,
Veste trahit comitem, tractus sine veste recedit,
Spreta dolens mulier, vota nephanda dedit.
Protinus ascito queritur regina marito,
Suggerit vt comitis caput amputet ense petito;
Crimine mentito credidit Otto citò.
Dum comes in culpa domina testante putatur,
Iam dolus astruitur, citò mors indigna paratur,
Nec locus insontis pandere vera datur.
Indicat vxori propria comes acta pudoris,
Dicens, opto mori, quam regis abesse decori,
Se mihi prostituit fœmina digna mori.
Et quia delitus, fugiens luxum mulieris,
Inducor ad mortem, mihi non licet acta fateri,
Tu mihi post mortem conscia testis eris.
Si dubium videatur eis, quod teste probabis,
Iudicio candentis eos ferri superabis,
Sic mihi post mortem gaudia fama dabit.
Vxor ait; Fuge quum poteris, ne sic moriaris;
Ille refert, Magis opto necem, quam sons reputari:
Qui fugit, ille magis suspiciosa trahit.
Dixit, & in fatum pracone trahente vocatur,
Insequitur comitissa virum, quia fraude necatur;
Morte data comitis detulit ipsa caput.
Iudicij causas dum precipit Otto parari,
Imperat & viduas celebri pracone vocari,
Hisq́; piis studiis iura cupita dari.
Astitit occisum plorans comitissa maritum,
Et queritur, quia iudicium dat Cæsar iniquum,
Cui pro more locus nititur arte loqui.
Dicitur; Dic, pœna reis quo iure paratur,
Si rupta quandoque fide vir fraude necatur?
Retulit Otto; Caput perdere iure datur.
Intulit hæc; Tua te Cæsar sententia damnat,
Fraude meum iugulasse virum te crimine pandam,
Si vis iura coli, te decet inde mori.
Hæc tacuit; rex obstupuit, dicens mulieri;
Nescio quid quæris, neque vera tulisse videris,
Huius enim sceleris quis tibi testis erit?
Ecce caput comitis (dixit comitissa) paratum,
Fraude tua periit, proprium cognosce reatum,
Suscipe iudicium, te perhibente datum.
Rex ait; Iste comes, meruit pro crimine mortem,
Illa negat, cupiens ignitam sumere sortem;
Rex parat ignita, fœmina vincit ita.
Dum laqueo iuris se conspicit Otto ligari,
Mira viri bonitas ratione potest superari,
Fœmineis manibus se sinit ipse dari.
Dum regem comitissa tenet, dat regis honestas
Vt capitis sit plena sibi collata potestas,
Sic, vt & arbitrio stet, cadat ipse suo.
Cogitat illa modum, quo regem perdere possit,
Inducias tunc rex modicas pro tempore poscit,
Addunt & proceres cum pietate preces.
Innumeris precibus procerum simul & mulierum,
Regia vita decem spatio datur esse dierum,
Sic ratione verum fœmina vicit herum.
Iam decima veniente die, casumq́; minante,
Otto redit, comitissa venit, qua venerat antè,
Rex vbi dixit, Aue: retulit illa, Caue.
Tollit eum comitissa reum, miranda leæna;
Dum trahitur, dum præcipitur succumbere pœna;
Fœmina victa prece distulit ipsa necem,
Distulit, & dixit: Ita nunc tristissima parco,
Vt post octo dies gladio sit pœna monarcho,
Sic data tunc vita pendula pendet ita.
Pace dies octo rediens dum perficit Otto,
Tunc precibus cum Principibus rursus petit octo,
Septima dat requiem post numeranda dies.
Septima præterijt, rursus cupit octo mereri,
Vt sex ipse dies habeat cum pace tueri,
Consilio cleri fœmina dixit, Erit.
Nec tamen illa dedit, nisi rex promitteret illi,
Quòd prius ignitis pereat regina fauillis,
Hoc vbi conuenit vita redempta redit.
Pro tribus inducijs tribuit tria castra monarchus;
Nec fuit in reliquis concedere plurima parcus,
Nomina castrorum nouimus atque solum.
Si cupis illorum confinia nosse locorum,
Climate Tuscorum, populus monstratur eorum,
Me quoque non latuit sæpe videre solum.

De secundo Henrico, scilicet Claudo, Imperatore Romanorum octuagesimo septimo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini millesimo primo, Othone tertio, sine hærede defuncto, Henricus Claudus, filius Hezilonis, natione Noricus, & dux Noricorum, id est Bauarorum, ab omnibus regni principibus electus, octuagesimus septimus ab Augusto, rex creatur.

Iste multis bellis prosperè gestis, in Germania, Bohemia, Italia & Apulia: postremò à Domino data sibi requie, quum esset christianissimus, episcopatum nobilissimum Babenbergẽsem gloriosè fundauit, & locupletauit. Regi quoque Vngarorum Stephano sorore sua copulata, tam ipsum Regem, quàm totum ipsius regnum vocauit ad fidem. Hunc Stephanũ omnes Vngari, vt sanctum venerantur, pro eo quòd per eum, initium fidei acceperunt.

Henricus Imperator piissimus anno regni sui vigesimo quarto; Imperij autẽ anno vndecimo, diem functus, in ecclesia Babenbergensi humatur: vbi sepulchrum eius crebris miraculis sæpe & manifestè ornatum tota illa prouincia magnificè veneratur. Cætera de ipso Henrico Imperatore, & de ciuitate & ecclesia Babenbergensi, ego qui ibi prima documẽta Grammaticæ artis didici, tanquam eorum alumnus, versibus explicaui.

Item de eodem secundo Henrico Imperatore Romanorum, Claudo: & de ciuitate & gloriosa eius Ecclesia, quæ vocatur Babenberg, id est mons Pauonis, versificè dicamus.

Bauaricus fluuius vulgò Radiantia dictus,
Norica rura fouens, varieq́; vagando relictus,
Montis Pauonis vrbis amœna colit.
Nomine vulgato mons Babenberga vocatur,
Flumine crassatur, vicinaq́; terra rigatur,
Ponsq́; superstratus, cingit vtrunque latus.
Vrbs laudanda nimis, montis succrescit ab imis,
Indeq́; sublimis fit turribus insita primis,
Montis in vrbe tamen culmina clerus habet,
Agmine murorum series præcincta domorum,
Exclusis laicis munitio fit dominorum,
Clericus illorum spernit adire forum.
Dogmate grammatico clerus solet ille beari,
Nullaq́; vulgaris vox audet in vrbe sonari,
Sola solet cunctis lingua Latina dari.

De ecclesia Babenbergensi.

Ecclesiæ forma montis caput auget & ornat,
Grandis ibi norma cleri recidiua reformat,
Diuitiæ latè rebus & arte patent.
Otto pater patrum tenet ordine pontificatum,
Nobilium fratrum dilatat honore theatrum,
Ipse sacer, sacrum præstat, adæquat vtrum.
Fulget in ecclesia mirandi ponderis aurum,
Quo minus est Danais solutus persoluere Maurus,
Pallia purpurea quis numerare queat?

De monte Pauonis, & eius forma situq́;.

Mons Pauonis habet colles sibi collaterales,
Tres quasi consimiles, vrbis quoque participales,
Ipse nitens medius, præminet absque pare,
Pulchrior illorum loca maxima dat monachorum,
Templaq́; multorum reliqui dant canonicorum.
Quartaq́; pars fluuio præbet vtrinque forum.
In crucis ergo modum posuit sibi Pauo colonum,
Qui veneretur eum, foueat celebretq́; patronum,
Ipse suis famulis præbet ab vrbe bonum.
Stat medius Petrus, Stephanus sibi dexter habetur,
Vertice stat Iacobus, læua Michaël retinetur,
Fertq́; secus fluuium virgo Maria decus.

De sepultura Cæsaris Henrici.

Cæsaris Henrici sancti, cognomine Claudi,
Lector opes audi, quo possunt munere claudi?
Hæc & maiora sunt sua multa bona.
Cuius & ossa bona sunt ad miracula prona,
Hoc opus, hæc dona sua contulit alma corona,
Vnde per ecclesias cantica digna sonant.

Babenbergæ author prius studuit.

Laude vacans ista, recolo mihi tempora prisca,
Prisca fuit puero mihi Babenberga magistra,
Mens mea quæ didicit, reddit amica sibi.
Reddere non potui quantum, sed reddere quale,
Ecce meæ volitant alias properantius ale,
Me vocat historia, Pauo beate vale.

Item de eodem Henrico Claudo laudes scribuntur.

Henrici Claudi meritum solenniter audi,
Cui decet applaudi, cuius metra porrigo laudi,
Sumptus ab arce soli regnat in arce poli.
Coniuge virginea virgo permansit & ille,
Catholicas dedit ecclesias numero quasi mille,
Pauperibus, viduis, spes, via, vita fuit.
Nunc & in altari sua cernimus ossa sacrari,
More salutari solennia digna parari,
Corpora debilium plurima sana dari.

De secundo Conrado Imperatore Romanorum, octuagesimosecundo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 1020, defuncto Henrico Imperatore Claudo sine filiis, Conradus dux, natione Francus, consilio ipsius Henrici Imperatoris (cuius tamen gratiam non habebat) ab omnibus electus est in Imperiũ, octuagesimussecundus ab Augusto Octauiano. Iste ex matre, de primis Francorum regibus qui à Troio venerant, & à sancto Remigio fuerant baptizati, originẽ traxerat: & prædecessoris sui Henrici Imperatoris Claudi neptem

neptem, quam nolente Imperatore acceperat, vxorem habebat, nomine Giſilam, de genere Carolorum. Sicut illo tempore quidam per iſtos verſiculos inſinuauit;

Quando poſt decimā numeratur in linea quar-
De Carolo Magno proceſſit Giſila prudens. (ta,

Iſta Giſila primùm Arnulpho duci Sueuorum nupta fuit, & ex eo geminos peperit, Herneſtum ſcilicet, & Hermannum; quo mortuo, accepit iſtum Conradum, de quo in præſentiarum narramus.

Erat itaque Conradus iſte, armis ſtrenuus, conſilio prouidus, ſapientia florens, peritus & iure ciuili & in religione Chriſtiana deuotus. In principio regni ſui dux Polonorum Boleslaus, quem prædeceſſor ſuus Henricus nouiter regno ſubiecerat, per ſeipſum rex vocari intendit, & ab Imperio diuidi omnino proponit; qui cum morte propoſitum præueniſſet, Miſiconem filium ſuum, ſucceſſorem relinquit. Ille dum patrem imitari cogitat, & inſuper fratrem ſuum Othonem à patria expuliſſet: Rex tam expulſum eius fratrem in patriam reducturus, quàm de contumacia Miſiconis ſe & regnum vindicaturus, in Poloniam tranſit.

Miſico quum non poſſet reſiſtere, ad Vlricum Boëmorum Ducem, qui etiam tunc hoſtis Imperij erat, confugit. Quem cùm Vlricus regi reddere, & per hoc in gratiam cogitaſſet redire, Rex eum ſub perfidia illiuſmodi recipere contempſit. Miſico autem accepto à rege ducatu Poloniæ, coronam quam pater eius ſibi imponere contra imperiū cogitauerat, Conrado reſignauit, ſeq; ditioni ſuæ ſuppoſuit. Ipſe verò Miſico poſt hæc à ſuo armigero occiſus eſt.

Ab illo tempore prouincia Polonorum imperio noſtro ſoluit tributum. Conradus filium ſuum poſt ſe ordinat regnaturum, nomine Henricum, adhuc puerum: quo facto, Italiam ingreditur, ad quem Erneſtus priuignus eius, dux, conſilio matris ſuæ Giſilæ reginæ venit, & gratiam regis obtinuit, promittens ſe cum eo in Italiam tranſiturum.

Conradus Romam venit, & in die Paſchali procedens inter duos reges, Cutonem ſcilicet Anglorum, & Rodulphum regem Burgundionum, auunculum Giſilæ reginæ ſuæ, à Ioanne ſummo pontifice eſt coronatus, & Imperij dignitatem, toto populo plaudente ſortitus. Eadem hebdomada bellum inter rixantes Romanos & Teutonicos oritur. fugatis autem cæſiſque ibi multis Romanis, Imperator triumphauit.

Conradus Imperator per montem Pirenęum in Franciam ſuam rediit, vbi cùm Erneſtum priuignum ſuum ducem prædictum, regno rebellare iam velle audiſſet, viribus Imperij terra mariq; propulſum, in ſyluis cōuerſari coëgit, vbi poſtmodum à fidelibus Imperij occiſus fuit: cuius Ducatum frater ſuus Hermannus ſuſcepit.

Eo tempore Radulphus Burgundię rex moriens, Henrico, filio imperatoris Conradi, nepoti ſuo, regnū cum corona, aliiſque inſignibus, ſub teſtamento reliquit. Vnde comes Celticus Otho aſſerens ad ſe regnum Burgundiæ, ſeu Lugdunēſis Galliæ, pertinere, inuadit illud. Imperator ad hæc indignatus, cum exercitu in regnum illud intrauit, & Othonem ad deditionem coëgit, & omnes principes illos in ſuam fidelitatem ſuſcepit.

Deinde populo Italiæ contra Imperium machinante, vēnit Mediolanum, captumque ipſius ciuitatis epiſcopum, qui factionis illius reus dicebatur, apud Aquilegiam in exilium miſit, qui tamen poſtea clàm aufugit. Imperator Cremonam pergens, Romanum ibi obuium habet pontificem. Quo cum multo honore dimiſſo, ipſe propter calorem ad montana ſecedit. Interea Otho comes, ruptis iuramentis, in Burgundia iterum rebellat, vbi à fidelibus Imperij occiditur, & vexillum eius, Imperatori, in ſignum victoriæ tranſmittitur. Conradus cauſa orationis Romam vadit; & inde in Apulia, multis ciuitatibus viſis, per mare Adriaticum redire diſpoſuit: vbi à diſtemperantia aëris principes multos amiſit. Deinde reuerſus in Franciam, ad ciuitatem Traiectum inferiorem peruenit; ibique infirmatus obiit, anno regni ſui decimoſeptimo, Imperij verò decimoquarto. Cætera de Imperatore Conrado ſecundo verſibus exponamus.

Item de eodem Conrado Imperatore verſificè narratur.

Dux erat ex villa quam ritè vocant Guebelingam,
Inclyta nobilitas regum generatur ab illa.
Militis officio ſummus in orbe ſuo.
Hoſtibus infeſta fuit eius vbique poteſtas,
Magna ducis geſta fuerant, ſed maior honeſtas,
Clarus in eloquio, dignus honore ſuo.

Henrici cognata fuit, quem iam memoraui,
Ipsaq; pulchra ducem clandestina tunc adamauit.
Cuius & à gremio germina clara trahit.
Hanc rapuit, sponsam tenuit dux, pluribus annis,
Cæsareis tunc subiacuit pro tempore bannis,
Proscriptus latuit, damnaq; longa luit.
Cæsar vt agnoscit sua proxima tempora mortis,
Edocuit proceres, regem præferre cohorti,
Et simul inducit tradere regna duci.
Sic licet in bannis, inquit, proscriptus ab annis,
Hic valet a validis defendere regna tyrannis,
Et bene Romuleum continuare solum.
Rex claudus moritur, dux a dominis reuocatur,
Conueniunt proceres, vt rex alius statuatur,
Cum quibus hic iuuenis plebe petente fuit.

De Cuano duce & lusoria voce eius pro rata accepta.

CVano dux erat summus inter Principes, sperans sine dubio Imperium obtinere; qui à cæteris principibus interrogatus; Quisnam ad imperium aptior videretur? Respondit quasi derisoriè dicens: Nepos meus dux Conradus, videtur ad Imperium aptissimus. Credebat enim hoc esse impossibile, & propterea eum nominauit. Quo audito, vniuersi laudant eundem Cõradum, & eligunt eum: dux verò Cuano contrà dixit: sed tamen præualuit electio vniuersorum. Tali autem modò tunc Conradus imperauit.

Item de eodem Cuano duce, & nepote eius Conrado.

Dux erat in patria præcelsus, nomine Cuno,
Ille proculdubio confidit habere coronam,
Sed de Conrado spes modò nulla sonat.
Consedere duces, electio vult agitari,
Conrado dux ille petit diadema parari,
Fraude quidem petiit, nec cupit illud agi.
Dum petit, hi laudant; laudantibus ipse resistit,
Sed prohibente duce regnum contraditur isti,
Vox ita fraudata stat ratione rata.

De edicto Conradi Imperatoris, & Lupoldi casu.

COnradus secundus Imperator nulli violatori pacis parcebat. Vnde comes Lupoldus violator pacis, timens occidi ab Imperatore fugit in syluam remotissimam, ibique cum vxore sua solus in tugurio latitabat. Contigit Imperatori è venatione sua fortuito casu illuc diuertisse, & ea nocte ibi mansisse. Vxor comitis eâdem nocte peperit masculum, quo vagiente, vox de cœlo ait: O Imperator, infans iste erit tibi gener & hæres. Hac voce tertia vice audita, surgit Imperator diluculo, & inuentis duobus suis famulis, dixit: Ite & occidite illum infantem. Qui euntes, accipiunt infantem, sed miserti ipsius, non occidunt, sed super arborem ponunt, atque relinquunt. Regi autem repræsentant cor leporis, pro corde infantis. Rex autem eos remunerauit. Transiens postea inde dux quidam, inuenit & deportat infantem, & adoptat eum in filium. Imperator longè pòst in domo Ducis videt puerum, & habet suspectum, ne sit ille quem præcepit occidi: & assumit eum quasi pro cliente, & præcipit vt ad Reginam literas suas portet, in quibus præcipiebat Reginæ, vt visis literis statim faciat eũ occidi. Puer autem rem ignorans, pergit, & in domo sacerdotis cuiusdam hospitatur, qui ei dormienti literas subripuit, & aperuit; & visa ibi morte pueri, alias literas scripsit in hunc modum: Quum videris hunc puerum, ô Regina, statim da ei filiam nostram in vxorem, sicut diligis vitam tuam. Et istas literas reposuit in marsupium pueri. Puer nescius abiit; & ita filia Regis statim tradita est ei.

Item de eodem Conrado Imperatore, & de pace sui temporis, versibus explicamus.

Conradus pro pace ducẽ deposuit honore,
Et pacis sanctæ facit constare fauore,
Quisque ducum metuit, ne sibi pœna foret.
Vnus erat Comitum pacem violasse notatus,
Cui domus in latebris nemorũ clam parua paratur,
Nam Regem metuit, dum latitabat ibi.
Uxor & ipse Comes, dum sic latuêre dolentes,
Regem Conradum videt ipse Comes venientem
Dispersis sociis solus & ipse fuit.
Hospitium petiit, quia vespera tetra coëgit,
Quæ possunt miseri referunt solatia Regi,
Quicquid equus voluit hospita larga dedit.
Filius est Comitis sub eadem nocte creatus,
Suscipiunt puerum forma specieq; beatum,
In somno Regi visio magna fuit.
Vox ait: Ecce tuus puer hic erit vnicus hæres,
Omnia percipiet quæcunque videris habere,
Hunc tibi tu generum posteritate feres.
Mane sub aurora rex pergit ad vlteriora,
Et dolet & plorat generum sic tollere lora,
Ut puer hic pereat cogitat absque mora.
Protinus ex nemore vestigia nocte sequentes,
Ecce canes famuliq; manent, regem repetentes,
Mirantes dominum nocte periisse suum.
Rex vocat inde duos iuuenes, aliisq; relictis,
Vtitur astrictus sceleroso pectore dictis,
Ite simul, pueri cor cito ferte mihi.
Dum puerum quærunt, curat Deus ipse tueri,
Nam puero pueri pietate volunt misereri,
Iudicio cœli saluificandus erit.
In manibus dum plasma suum tenuêre parentes,
Armigeri venêre viri puerum rapientes,
Vt medio nemorum vita relinquat eum.

In

In puerum dum respiciunt animus variatur,
Nam ridet quocunq; videt, risuq; precatur,
Ne cadat in fatum tam puerile caput.
Armigeri cum iam puero cupiunt misereri,
Incipiunt quæ concipiunt ex ore fateri,
Respice natus heri, quomodo pulcher erit?
Vnus ait; Concedo magis te viuere vita,
Quàm gladio tua parua meo sint membra petita,
Morteq; mentita tu remanebis ita.
Alter ait; Totum cupio dissoluere votum,
Ponamus puerum nemorum statione remotum,
Ne lupus hunc comedat nidificabo locum.
Signa tamen mortis qua calliditate feremus?
Ille refert, Canibus leporem campo capiemus,
Cor quoq; tollemus quo simulabo scelus.
Dixit; & ecce lepus iuuenum per crura resurgens,
Armiger insequitur clamando, canesq; perurget,
Sic pietate Dei victima fertur ei.
Arboris in ramo puerum lachrymando relinquũt,
Cor leporis demonstrantes mendacia fingunt,
Iuxta mandatum iam scelus esse datum.
Cæsar habet grates, & gaudia magna duobus
Præstat & ambobus sceleris pro munere robur,
Nam bene complacuit perditionis opus.
Contigit hinc transire Ducẽ quà nunc iacet infans,
Audit & obstupuit, pueri vox altius instat,
Quumq; videt puerum Dux citò tollit eum.
Suscipit infantem nimium gauisa Ducissa,
Noctis in obscuro dum cum Duce luderet ipsa,
Se queritur sterilem magna Ducissa fore.
Dux ait; Hunc puerum poteris ibi fingere natum,
Finge precor partum, de te fateare creatum.
Quippe manu Domini suspicor esse datum.
Annuit audito mulier formosa marito,
Hinc, ait, Exito, thalamo properanter abito,
Omnibus insinua me peperisse citò.
Sic ego de more partus simulabo laborem,
Tu dictis moderare meis, præstaq; fauorem,
Vt reputent puerum me generante fore,
Fama volat genuisse Ducem, peperisse Ducissam,
Aspectu facieq; puer formaq; patrissat,
Crescit, & inducit gaudia magna Duci.
Cùm puer Henricus quindenum scanderet annum,
Militis officio censetur honore leuandus,
Prorsus enim species corpus & acta placent.
Interea Rex ipse venit, puer astitit illi,
Forma recens, faciesq; nitet, flauiq; capilli,
Dum quasi flos lucet, Rex vocat ipse Ducem.
Dic mihi, quis puer est? Meus est, dux intulit illi;
Cæsar ait; Totus forma simulatur Achilli,
Hunc (ait) obsequiis continuabo meis.
Dux ait; Oro pater, tenero nunc parcite nato,
Cùm fortis, cùm miles erit, iuuenem reuocato,
Vt vacet obsequio tunc meliore dato.
Dum pater implorat, dum sic retinere laborat,
Rex ferus euacuat penitus quæcunq; perorat,
Atq; sibi puerum detulit absque mora.
Anxia mens Regis iuuenem solerter adegit,
Quis pater aut mater sibi sit, narrare coëgit,
Sum Ducis, ille refert, me ducis aula regit.
Rex quia iam sterilem cognouerat esse Ducissam,
Æstimat enixa puerum quia non foret ipsa,
Et quia sic dubitat, noxia corde parat.
Nam putat hũc puerum quem iusserat antè necari,
Hunc & ad Imperij metuit diadema vocari,
Vnde citò puero morte pericla parit.
Ipse manu propria properat cùm scribere cartham,
Quæ puerum portare necem sub fraude coarctat,
Fit puer Vrias arripit ergo vias.
Fertur Aquisgrani septem properasse diebus,
Ipse caret sociis, nec abundat ad omnia rebus,
Presbyter hunc recipit vt iubet ipse Deus.
Fessus & esuriens scamno capit iste soporem,
Presbyter aspiciens iuuenem fulgere decore,
Prandia disposuit deliciosa fore.
Charta boni pueri bursa retinente pependit,
Presbyter hanc aperit, & eam cognoscere tendit,
Fortè necem pueri quàm citò cernit ibi.
Presbyter vt potuit pueri perpendere mortem,
Protinus in melius satagit conuertere sortem,
Noxia rasit abhinc, hæc bona scripsit ibi.
Hæc regis dum scripta legis Regina, videbis
Hunc puerum, facies generum, charumq; tenebis,
Si dare distuleris, hostia mortis eris.
Mane puer surgens ait; Hospes chare valeto,
Ille refert; Domine famulum me semper habeto,
Rex mihi cùm fueris tunc memorare peto.
Risit ad hæc iuuenis, risumq; fuisse putauit,
Versus Aquisgranum festinus iter peragrauit,
Nescius in scriptis quid sibi charta parit.
Aspiciens Regina, videt iuuenem venientem,
Miratur formam, faciem, vultumq; nitentem,
Mox puer vt venit, regia scripta dedit.
Ipsa legit, sed lecta tegit, secreta reponens,
Nata videns, vagabunda silet, perhibente rubore,
Mater eam citius cernere scripta monet.
Regia mandata nimio perplexa rigore
Lecta, docent dominam regis metuisse furorem,
Et species iuuenis hæc peragenda monet.
Non erat vt possent Regis præcepta negari,
Curia dat iuueni thalamum de more parari,
Filia præcipitur quàm citò sponsa dari,
Altera post pauca regis data litera, quærit,
Si iussis Regina suis reuerenter obedit:
Illa refert; Cuncta perficienda dedi.
Aspera scripta quidem, te præcipiente, relegi,
Sed quia pertimui citò contradicere Regi,
Omnia contribui quæ tua charta vehit.
Nata maritata, sponsalia sunt celebrata,
Curia lætata, solennia magna parata,
Filia nostra parem gaudet habere marem.
Legit & obstupuit reputans hæc omnia Cæsar,
Vrget equos, festinat iter, cursumq; coæquat,
Commotusq; satis sede resedit aquis.
Filia cum matre procerum turba comitante,
Astitit, & generum præfert, quem prætulit antè,
Sponsa manu sponsum ducit amanda suum.
Turgidus ille sedens, quid agat, quid dicat in illam,
Nescit, & intumuit, ardensq; furore fauillat,
Stant furor & ratio pectore iusa suo.
Ira, furor cordis, contraria stant rationi,
Obuiat & ratio socia pietate furori;
Stans gener in medio credit abinde mori.
Filia cum matre feruente patris feritate,
Plena timore tacet, vultu variante minacem,
Mors & vita simul Regis in ore latent.
Ira recens inferre necem pœnamq; laborat,
Parce pater, differre placet, natura perorat,

Naturæ precibus vincitur absque mora.
Dum grauis in Rege fieret luctatio mentis,
Obtinet in causa ratio, fugit ira potentis,
Respicit vxorem lætus vt antè solet.
Dicit ei; sancita Dei nequeunt vacuari,
Quod volui, iam non potui, Deus ipse negauit,
Quæ Deus instituit, nos patiemur, ait.
Vxor ad hæc instat; Deus (inquit) contulit ista,
Prorsus ab humana cœli sapientia distat,
Hæc sunt acta Dei, mens tua cedat ei.
Si generum tamen ingenuum natura notaret,
Nec fortuna mihi, neque filia damna pararet,
Si secus est genere, gaudia nulla daret.
Cogitur hinc Regi Dux insinuare quod egit,
Inde duos iuuenes verum recitare coegit,
Compulit & Comitem quem Nigra sylua tegit.
Dum Comes adductus credit sibi crescere luctus,
Cognitus esse pater, recipit pro tempore fructus,
Nam gener Imperij filius eius erit.
Cæsar vbi potuit de nobilitate doceri,
Pace frui regis valet & gener ipse mereri,
Iste mihi socius & gener (inquit) erit.
Cumque videt quòd & ipse fidem puero violauit,
Plaudit ei quem dextra Dei seruauit, amauit,
Tu gener imperij, tu mihi natus, ait.
Rex cadit in fatum, regis gener ille vocatur,
Ordine laudatur, socero gener associatur,
Sic rota fortunæ rem variasse datur.
Ille locus nemorum quo vir fuit ille creatus,
Nobilis ecclesia monachis Hirsangia vocatur,
Magna Creatori nunc ibi pompa datur.

De tertio Henrico Imperatore, filio Conradi secundi Imperatoris, octuagesimo tertio ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini millesimo quadragesimo, Henricus tertius suprà memoratæ Imperatricis Gisilæ filius, qui cœperat patre viuente regnare, patre mortuo, ab Augusto octuagesimustertius cœpit imperare. In ipso dignitas imperialis, quæ per longum tempus extra Carolorum genealogiam deducta iā exulauerat, ad nobilissimum germen Carolorum, per matrem eius Gisilam, est reuocata.

Iste Henricus, patri suo æqualis in virtutibus, & præcellior fuisse perhibetur. Primò quidem Bohemorum Ducem, Imperio tunc offensum, in deditionem accepit. Petrum autem regem Vngarorum à regno expulsum & exulem suscepit; atque inserto prælio cum Vngaris, innumerabilem eorum multitudinem fudit: Pannoniamque ingressus, Petrum ipsum regno suo restituit. Accepit postea nobilissimi principis Galliarum, Pictauiæ & Aquitaniæ ducis Wilhelmi, sororem, Agnetem, in vxorem. Cumque more regio apud Ingelheim nuptias celebraret, vniuersos ioculatores abire permisit inanes; atque ea omnia quę eis fuerant largienda, pauperibus dedit.

Circa idem tempus in ecclesia Romana est confusio grauis exorta, tribus inuasoribus sedem illam occupantibus. Quorum vnus, Benedictus vocabatur. Atque ad maioris miseriæ cumulum, diuisis inter se patriarchiis, earumque reditibus, vnus apud sanctum Petrum; alter apud sanctam Mariam Maiorem; tertius, id est Benedictus, in palatio Lateranensi sedebat. Omnes vitam turpem (vt accepimus) & flagitiosam habebant. Tunc quidam presbyter, nomine Gratianus, Ecclesiæ Dei in tanta confusione compassus, præfatos viros adiit, eisque à sancta sede cedere, pecunia persuasit. Benedicto, qui inter illos maioris videbatur authoritatis, reditibus Angliæ, pro pacis compositione, relictis. Propter quod, Romani eundem Gratianum presbyterum, tanquam ecclesiæ liberatorem, ad summum pontificium communiter elegerunt, cumque Gregorium septimum vocauerunt.

Imperator his auditis, Romam pergere festinauit. Cui Gratianus apud Sutrium occurrit, eique coronam preciosam, ad captandam eius beneuolentiam, donauit. Imperator eum tunc benignè suscepit, sed postmodum collecta synodo, propter notam simoniæ, cedere persuasit; eique Suidegerum Babenbergensem episcopum, consensu ecclesiæ substituit; quem etiam Benedictum placuit nominari.

Extunc canonica electio Romanorum pontificum vsq; adeò suffocata fuisse narratur, vt iste Benedictus & Aldibrandus & alij quatuor sequentes, ab Imperatore constituti in catalogo Romanorum pontificum scripti reperiantur. Qualiter autem Ecclesia Dei partim sub Leone iuniore, ad plenum verò sub Alexandro, liberam electionem rehabuerit, sicut probatorum virorum assertione didicimus, postea autore Domino referemus. Cætera de Henrico tertio versibus explicamus.

De eodem Henrico tertio.

Henricum dixère Nigrum, barba nigricante,
Romuleum tulit Imperium Papa mediante,
Prospexit populis cum probitate sua.
Teutonicus dictus tunc Papa fuit Benedictus,
Romanus qui principibus cum pace relictis,

Ad

Ad patriam rediit, nobilis vnde fuit.
Curia Romana pariter cum Cæsare pergit,
Copia Teutonica digno moderamine seruit,
Vrbeq́ Wormatiæ fit sibi prima quies.
Pluribus alloquiis cum Cæsare Papa vagatur,
Papa loco moritur qui Babenberga vocatur,
Tunc Leo Teutonicus Papa recepit onus.

De quarto Henrico Imperatore Romanorum, 84 ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 1047, Henricus quartus, rex victoriosus, Romæ in die natalis Domini, à Clemente Papa coronatus, 84 ab Augusto, Imperij nomen dignitatemq́; suscepit. Inde per Apuliam ducto exercitu, ad patriam cū honore reuertitur.

Eodem anno, mortuo Sguidegero, id est Clemente Papa, Popio Aquileiensis patriarcha, in locum eius Romæ subrogatur. Non multò pòst, rex Vngarorum Petrus, à quodam suo cliente, nomine Andrea, oculis regnoq́ue priuatur. Tunc mortuus est Popio, id est Damasus Papa. Cui Bruno Tullensis episcopus, id est Leo Papa, Romæ succedit. Ille nobili Francorum prosapia oriundus, authoritate Imperiali ad sedem beati Petri fuerat destinatus: qui cùm assumpta purpura per Gallias iter ageret, contigit eum Cluniacum venire, vbi Aldibrandus Papa suprà memoratus, Prioratus officium ministrabat. Ipse cum adiens, æmulatione Dei plenus, constanter de incepto redarguit: illicitum asserens, summum pōtificem per manum laicam ad gubernationem vniuersalis ecclesiæ introire. Veruntamen (inquit) si meis consiliis te credere volueris, efficere poteris, quòd neque Regis animum exacerbabis, neque sanctæ ecclesiæ auferes in electione pontificis, libertatem. Inclinatur ille ad admonitionem Aldibrandi Prioris, & purpuram deponit, & habitum peregrini assumit, & iter arripiens, eundem Aldibrandum secum deducit. Igitur cùm ambo Romam simul venissent, consilio Aldibrandi Bruno in summum pontificem eligitur. Qua causa, Romana ecclesia qualitercunque tunc cœpit ad electionem sui pontificis nouiter informari.

Interea Imperator ingressus Belgicam, Gotfridum & Balduinum Duces ad deditionem coëgit. Post hæc, synodus Moguntiæ celebratur, in præsentia ipsius Papæ Leonis, & Henrici quarti, Imperatoris. Ad hæc, Imperator aduersus Andream, qui (vt suprà narrauimus) dominum suum Petrum, Regem Vngarorum, oculis regnoq́ue priuauerat, exercitum mouet, & Pannoniam ingreditur. Sed incolis terræ vndique latitantibus, cunctisq́ue Vngariæ victualibus vel absconditis, vel contaminatis, aut veneno infectis, exercitum illic sustentare non valens, Pannonia deuastata, reuersus est. Item sequenti anno Pannoniam hostiliter aggrediens, Leonē Papam secum deducit, & Andream fugauit, atque omnia feliciter ordinauit.

Terra Roberti Guiscardi in Apulia.

EO tempore gens Normanniæ consurgens, sub Roberto Guiscardo, viro strenuissimo, & magnæ recordationis Duce, Apuliam ingreditur, vbi incolas terræ, variis modis, nunc potentia, nunc dolo & fraude afflixit. Quos dum Leo Papa, Romam cum militia à Gallia rediens, incipit coërcere, & ab Apulia intendit expellere; cōserto cum eis prælio, multisq́ue prostratis, victus cogitur fugere Beneuentū. Tanta autem ibi ex vtraque parte cecidit multitudo, vt aceruus ibi postea factus ex ossibus mortuorum, vsque hodie ab indigenis soleat viatoribus ostentari.

Anno extunc proximo Papa Leo moritur, & in ecclesia sancti Petri sepultus, miraculis coruscare monstratur. Cui succedit Gebehardus Æstetensis episcopus, qui Victor Papa est nominatus. Illi quoque successit Stephanus, Teutonicus natione.

Imperator rursus Italiā ingressus, comitissam Beatricem, matrem scilicet comitissæ Mathildæ, consanguineam suam, viduam Bonifacij marchionis, secum deduxit.

De recuperatione sancti sepulchri, anno Domini millesimo sexagesimoseptimo.

DEfuncto Gregorio 7, Papa apud Salernum, Gilberto autem Romæ per Imperatorem cathedram & Vrbem possidente, pauci Romani propter metum Imperatoris abbatem Desideriū de monte Cassino, inuitum ad papatum traxerunt: qui etiam dato precio custodibus occultè, qui ciuitatem Leoninam custodiebant, sub silentio noctis eum apud sanctum Petrum in cathedram posuerunt, &

Victorem eum nominauerunt. Ipse verò fluxu ventris statim detētus, vitam finiuit. Cuius loco episcopum Hostiēsem Othonem, id est Vrbanum Papā constituerunt.

Eodem tempore ciuitas Hierusalem à Paganis conculcata erat, atque detēta. Sepulchrum autem Domini ab eis quæstus causa venerabiliter habebatur, viuēte adhuc Imperatore Hērico quarto, & Alexio rege Græcorum. Tunc præfatus Vrbanus Papa, propter miseriam Hierosolymorum transiens in Galbas, ad defensionem sancti sepulchri Christianorum arma commouit, atq; ex diuersis nationibus centum millia hominum ad arma collegit: eisque Duces suscriptos præfecit, Ducem Lotharingiæ Gotfridum de Boillon, Comitem sancti Ægidij, Reinmundum comitem Flandriæ, Robertum & Hugonē fratrem Philippi Regis Franciç. Curā autem omnium eorum in Christo episcopo Podiensi commisit. Rumores istos alij Christiani audientes, ex omnibus regionibus & linguis & insulis Christianorum homines cum inæstimabili multitudine affluxerunt. Asserentes se Apostolos, & prædicatores Christi esse, atq; aduersus inimicos crucis Christi pugnatores.

Gotfrido igitur duce, per Bulgariā cum magna difficultate Cōstantinopolim peruenerunt, vbi multum dolum & impedimentum à Rege Alexio perpessi, cōmissa cum Græcis pugna Pontē vrbis regiæ expugnant, & transeuntes suburbiū succendunt. Ibi recensitis trecentis millibus bellatorum, in Nicenā turrim quondā Christianorum venientes, eam à paganis expugnauerunt, & Imperatori eam dederunt. Deinde per maritimam Rutenorum progressi, tantam terū abundantiam inuenerunt, vt bos pro siclo, & aries pro nummo, teste Roberto Comite, venderetur. Principes etiam Saracenorum sibi occurrētes bello presserunt. His elati successibus, obsidione Antiochiam cingunt, vbi per nouem menses morantes, deficientibus copiis, & exercitu debilitato, valde humiliati sunt. Deus autem eorum misertus, vrbem cum omni copia Turcorū tradidit in manus eorum.

Cùm igitur rumor eorum vniuersum Orientē terreret, rex Babyloniorum dirigit ad eos legatos, poscens confœderationem eorum in dolo: cum quibus legatis, pergunt in Babyloniā legati Francorum, & honorificè suscepti, dum proceritas & pulchritudo eorū aspicitur, dum virtus & magnanimitas ipsorum cōsideratur, dum magis esse quàm homines ab illius terræ indigenis asseruntur. Rex Babyloniæ, accepto à suis consilio, mouet illicò exercitū, & Hierusalem cingit obsidione, dicēs eis: se cum Francis fœdus & amicitiam cōtraxisse; cum quibus etiā eos vellet destruere, nisi se & vrbē Regi Babyloniç subditos exhiberent. Turci itaq; vrbē tenētes, propter metū Christianorum, se & vrbē in manus Regis dederūt. Qui eiectis omnib. Turcis, vrbē cū Saracenis muniuit. & sic Christianorum propositū suo ingenio præpediuit.

Inter hæc Christiani, capta (vt diximus) Antiochia, quia Deū nō dignè glorificasse videntur, tanta cinguntur multitudine Saracenorum, vt priorem vbertatem fames tam intolerabilis sequeretur, vt etiam vix ab humanis carnibus abstinerent. Respiciens autem Dominus populi sui cōtritionem, lanceam qua Christi sanctissimum latus legitur perforatum, in locis illis per reuelationem eis monstrauit; cuius virtute Christiani confisi, quamuis debiles & famelici, cum Saracenis bellum cōmittunt, fusisq; viriliter omnibus non sua, sed Christi fortitudine, hostes vicerunt. Inde procedentes in Syriam, Barram & Martam vrbes ceperunt: vbi moram facientes, tanta iterum inopia narrantur attriri, vt etiam humana corpora fœtida, famelici aliqui deuorarent. Post hæc, ad ciuitatem sanctam iam à Saracenis inhabitatam atque munitam, acies direxerunt. Quam obsessam, cùm capere non possent, habito religioso consilio, Christum humilitatis magistrum imitantes, nudis eam pedibus circuire disponunt. Igitur in die, quæ dicitur diuisio Apostolorum, ciuitas capitur; & hostes ibidem comprehensi, tanta sunt occisione prostrati, vt in porticu Salomonis sanguis occisorum vsque ad nostrorum equorum genua perueniret. Ex tunc ciuitas Hierusalem vsque nunc, authore Deo, à nostris possidetur.

Porrò admiratus * Babyloniorum, qui & rex Mempheorum & Alexandrinorum vocatur, apud Ascalonam manens, innumerabilem collegit exercitum, tanquam Hierusalem & Antiochiam, per suam potentiam recepturus. Legatos autem Francorum adhuc in Ascalona apud se retinebat. Ad hæc Christiani, sarcinis suis & infir-

firmis in Vrbe relictis, exercitui Babyloniorum in campo occurrunt. Cumq; infinitam hostium multitudinem conspexissent, fusis ad Dominũ precibus, cum paucis contra hostes procedunt. Et mirum in modum per diuinũ auxilium, cum quinq; millibus equitum, & quindecim millibus peditum, Saracenorum centum millia equitum, & trecenta millia peditum, vertere terga compellunt, & spolia immẽsa diripiunt. Ceciderũt ex Saracenis in eo prælio plus quàm centum millia gladio extincti, sed circa portã Ascalonæ ducenta millia in introitu ciuitatis sunt suffocata. Innumeri quoque submersi & spinis irretiti, periisse referuntur.

Peracta victoria, principibus ad propria remeantibus, dux Gotfridus exercitum qui remansit, strenuè sapienterque conduxit. Ipse etiam Romanos & Teutonicos inuicem sæpe ob inuidiam rixantes, tanquam vtriusq; linguę peritus ad pacem & concordiam, vt simul cõmanerent, suis studiis salubriter informauit. Interea Vrbanus Papa, qui vltra mare exercitum direxerat, celebrato cõcilio apud Clarmontem, Romam reuertitur, & Gilbertum qui per Imperatorem cathedram Romę tenebat, ab Vrbe expellit: sola illi domo Crescentij, id est castello sancti Angeli remanente. Inde cathedra sua recepta, egressus ab Vrbe, Apuliam, Calabriã atq; Siciliam peragrauit: vnde quàmplurima collecta pecunia, Romam reuersus, custodes castri Crescentij pecunia corrupit: atq; in hunc modum expulso Gilberto, ad vltimũ tam Vrbe quàm cathedra liberè potitur. Ipse paulò pòst in fata concessit, & cathedram Paschali Papæ reliquit.

Interea Christianis ad sanctum Domini sepulchrum confluentibus, dux Gotfridus in Hierusalem moritur; eique Balduinus frater eius ibidem subrogatur, & autoritate summi Pontificis Rex appellatur. anno Domini 1100.

Eo tempore quo primus Balduinus factus est Rex Hierusalẽ, Gilbertus moriens, horribilissimo schismati, tãquam Ægypti densissimis tenebris, finem imponit.

Anno sequenti Conradus, filius quarti Henrici Imperatoris, cui pater Italiã commiserat, obiit, anno scilicet 9, ex quo à patre discesserat, & in ciuitate Florentia honorificè sepultus est. Post hæc Imperator, pater eius, apud Moguntiam natiuitatẽ Domini celebrata, Henricum filium eius, qui fuit quintus Henricorum, regnaturum post se, principibus assignauit: seque Hierosolymam iturum deuouit, & publicè pronunciauit. Anno secundo iterum apud Moguntiam Imperatore existente, Henricus filius eius contra eum rebellionem molitur apud Ratisbonam, consilio Bauarorum, habens occasionem, quòd pater excommunicatus à Rom. pontifice haberetur. Assumptisque principibus, Saxoniam contra Imperium facilè commouendam intrauit, vbi apud Quintlineburg vniuersos Saxones suæ voluntati coniunxit.

Tunc Ruthardus, Moguntinus archiepiscopus, à sede sua diu per patrem Imperatorem expulsus, filio eius Henrico quinto adhæsit, & apud villam Northusen concilio celebrato, Imperatorem tanquam simoniacũ condemnauit. Item Henricum Magdeburgensem electum; sed ab Imperatore reprobatum, consecrauit. Inde in Moguntiam per auxilium filij redire proposuit. Sed pater in Moguntia cum militia manens propositum præpediuit. Post hęc filius castrum Noricum, id est Nurenberg, expugnauit.

Item de eodem Henrico quarto, Imperatore.

HEnricus quartus cùm esset puer, mortuo patre, sub custodia matris suæ Agnetis Imperatricis fuit; quę aliquãto tempore prudenter Imperium rexit. Postea filius consilio lasciuantium à matre alienatus, per se cœpit regnare. Hæc discessio maximæ discordiæ seminarium fuit. Imperatrix aspiciens iniquas rerum mutationes, cùm fluctibus turbationis nollet inuolui, religiosam vitam elegit, & ad monasterium Fruuariense se transtulit. Inde postmodum Romam pergens, ibiq; aliquantam moram faciens, vita decessit, & in ecclesia beatę Petronillæ, in tumba marmorea honestè sepulta est.

His diebus Alexander, primò Lucensis episcopus, postea communi voto & electione promotus in summum Pontificem, ecclesiam Romanam, diu iam ancillatam, in pristinam libertatem reduxit. Nam Cadulum Parmensem episcopum, Romanam sedem armata manu occupare volentem, constanter repressit. De isto Cadulo & de isto Alexandro scriptus est

versus in camera Lateranensi:

Regnat Alexander, Cadolus cadit, & superatur.

Itaque Imperium Henrici in seipsum diuiditur, & conspirantibus Saxonibus rebelliones fiunt. Detractiones & inhonesta plurima de Imperatore ad aures summi pontificis referuntur. Hanno Coloniensis archiepiscopus, & Germanus Babenbergensis episcopus, Romam mittuntur. Qui peracta legatione reuertentes, literas apostolicas Regi assignant, per quas ad satisfactionem de simonia aliisq; enormitatibus commonetur. Eodem tempore Saxones manifestè rebellant, & vrbes & castella quæ Rex in Saxonia construxerat, auferunt, & omnino subuertunt.

Anno secundo Alexander Papa decedit, & Aldibrando archidiacono suo, qui Gregorius septimus fuit, apostolatum reliquit. Quod quia sine Imperatoris concessione actum est, schisma grauissimum narratur exortum. Ipse itaque Gregorius Papa ad simoniam extirpandam, & clericorum incontinentiam reprimendam intendens, Imperatorem ipsum ad synodalia pro huiusmodi frequenter vocauit. Connubia clericorum, à subdiaconatu, & suprà, per totum orbem Romanum, edicto decretali, in æternum prohibuit, ac seipsum athletam Dei pro domo Domini murum constituit.

Imperator Saxones bello petit, & iuxta fluuium Hunstrot bello incerto, cęsis hinc inde quàm pluribus, cruentam victoriam vix obtinuit. Cecidit ibi Gebehardus pater Ducis Lotharij, qui postea imperauit, & Ernestus pater Alberti marchionis.

Eodem anno Wilhelmus comes Normanniæ, maiorem Britanniam, quæ nunc Anglia nuncupatur, expugnauit, regemq; ipsius Eraldum occidit. Deinde Normannis ibi positis, totaq; prouincia in seruitutem redacta, ipse ibi regnauit.

Anno sequenti, Imperator accepit vxorem, filiam Othonis marchionis Italici, nomine Bertam. Papa tantùm Imperatorem excommunicauit; eiusque consilio Saxones sibi Rodulphum regem creauerunt; quo postea in bello occiso, & Herimanno principe Lotharingiæ sibi substituto, ipse quoque citò interficitur. Ante hunc Imperatorem non legimus aliquem à Romano pontifice excommunicatum, aut Imperio priuatum: nisi fortè illud pro excommunicatione reputetur, quòd Philippus primus Christianus Imperator, ad breue tempus à Romano pontifice inter pœnitentes legitur collocatus. Aut illud quod Theodosius, ob cruentam hominum cædem à liminibus ecclesiæ legitur sequestratus.

Interea Gregorius Papa septimus, potentiâ Imperiali ab Vrbe pellitur. Cuius loco Gilbertus Rauennas intruditur.

Item de eodem Henrico quarto, versibu[illegible]otatur.

Henricus quartus Gueb[illegible]go semine surgens,
Regna per Italiam multa feritate perurget,
Vt tribuant Domino digna tributa suo.
Omnia dum recipit quæ rapta vel aucta putauit.
Romani bona pontificis plerunq; grauauit,
Papa dolens factis, non patiemur, ait.
Cur petat illicitum Cæsar, citò Papa requirit,
Ecclesiaq; bonis quâ vult ratione potiri?
Pax mea iam periit pro feritate viri.
Despicit Henricus Papæ quamcunq; querelam,
Nec cupit ecclesiam aliqua placare medela:
Nanq; potens armis cordeq; magnus erat.
Inuidia fertur nimia potuisse notari,
Et nimia feritate sua nequam reputari,
De quibus exempla pagina pauca dabit.
Si probitate virum, vel equum pollere putaret,
Eius ad interitum quæ posset iniqua pararet,
Insidias mortis fraude doloq; daret.
Miles erat regi speciosus, & altus honore,
Ille datur nudo pugno mactasse leonem,
Militis officio summus in orbe suo.
Hunc videt inuitus rex, insidiator iniquus,
Inuidus Henricus probitatis atrox inimicus,
Cuius ab insidiis deperit ille citò.
Fertur eques regi talis quandoq; fuisse,
Cui virtute parem nullum natura dedisset,
Hic in aquis Rheni rege iubente perit.
Praua per Imperium dum regia fama notatur,
Ira mouet proceres, gens Teutona tota grauatur,
Et dolet Imperium turpe fouere caput.
Curia Francorum collecta simul dominorum,
Crimina gestorum regis condemnat eorum,
Expertumq; volunt iam reprobare dolum.
Nunc ab Apostolico procerum sententia quærit,
Si princeps scelerum rex iure potest remoueri,
Papa refert; meritò destituendus erit.
Gregorius Papa nunc septimus extat in Vrbe.
Post venit Vrbanus, qui regia facta perurget,
Fert quoq; Paschalis tempora plena malis.
Henricus male sortitus fit ab hinc anathema,
Rodulphus cum Saxonibus tulit hoc diadema,
Cum quibus ecclesia regia iura premat.
Iunctaq; Saxonibus consentit & inclyta Roma,
Aurea Rodulpho transmittitur inde corona,
Bella per Imperium multiplicata tonant.
Scriptus & insertus fuit in diademate versus.
Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodulpho;
Hæc ita Saxonibus missa corona datur.
Sede Moguntinus tunc præsul in ordine primus,
Extitit Albertus, sæuus, feritate ferinus,
Nec tamen ingenio vel probitate minor.

His

Hic super Henricum magis omnibus est inimicus,
Sic & Agrippinus præsul, celebris Fridericus,
*Alberto * de Treueri, fit grauis hostis ei.*
Vndiq; conspirant, veniunt certamina mira,
Signa, pares Aquilæ, veniunt ad prælia dira,
Saxo tribus vicibus Marte repressit eum.
Pugna redit quarta, regem male saxo coarctat,
Nam quasi iam parta fuerat victoria quarta,
Ast vbi bella gerit rex nouus ense perit.
Dum fugit Henricus, comitum fugiente caterua,
Miles ei signum media statione reseruat,
Dicens; Quo graderis, respice, victor eris.
Hoc ego Rodulphum gladio tibi dico peremptum,
Rex negat euentum, sed eum trahit ille retentum,
Rex vbi fata gemit, publica fama venit.
Miles ait: Surge, tua gloria magna resurget,
Saxo fugit, quia rex cecidit, tu curre, perurge,
Dum tractus rediit victor & ipse fuit.
Nec tamen vt viuit, victorem pœna reliquit,
Mortibus addici regem faciunt inimici,
Filius eius ei tollere regna sitit.

Henricus iunior tollit Imperium aduersus patrem suum.

Efficit ingratus præsul procerumq; senatus,
Patris ad interitum quod habet diademata natus,
Ex ope Pontificis omnia posse ratus.
Fit pater vt fuerat sub præsule rex anathema,
Filius erigitur Henricus habens diadema,
Et studet vt penitus iura paterna premat.
Pellitur ergo pater, nimia procerum feritate,
Nec penitus natus patris caruit pietate.
Leodij genitor pauper inopsq; latet.
Henricus Magnus, numero quartus reputandus,
Quinquaginta duos vitæ perfecerat annos,
Bella quibus nati fertur amara pati.
Tunc obiit, tunc Leodij voluit tumulari,
Canonici studuêre sui corpus venerari,
Moreq; regali condere membra lari.
At quia rex voluit viuens anathema mereri,
Papa caput cleri iubet hinc corpus remoueri,
Cunctaq; Leodij mox anathema ferit.
Pellit & à sacris corpus, rebus variatis,
Filius ossa patris doluit fore cum sceleratis,
His cito sublatis longius ire facit.
In patriam Spiram quæ Rhenica littora gyrat,
Ossa patris minat, nimium commotus in iram,
Aphra capella fuit quæ patris ossa tulit.
Rex ita translatus, feretroq; nouo reseratus,
Quinque reseruatus annis fuit intumulatus,
Omnibus ingratus, ludibrioq; datus.
Hoc genus horroris nato fit causa doloris,
Tempora mœroris renouat feretrum genitoris,
Pulsus ab ecclesiis dum iacet ipse foris.
Sacra sepultura Papa prohibente negatur,
Annulus & baculus nisi Papæ restituatur,
Cum quibus ecclesias vendidit ille suas.
Vendidit ille, quia raro caruit simonia,
Quæ nota ne fiat, vetuit diuina sophia,
Papaq; mente talis tollere prorsus hiat.
Henricus verè defuncti Cæsaris hæres,
Amodo Pontificum baculos prohibetur habere,
Hoc etenim fieri regula nulla feret.
Vendere Pontifices non possunt amodo reges,
Illud enim sacræ prohibent per secula leges,
Expedit vt Simonis crimina quisq; neget.
Henricus quintus tunc incidit in labyrinthum,
Hoc laqueo cinctus, foris est arctatus & intus,
Ecclesiæ cedit, dona coacta dedit.
Hæc duo duntaxat Cæsar repetita relaxat,
Ecclesias passus rabiem, non amodo quassat,
Guerra dedit requiem, pax rediuiua placet.
Annulus & baculus papalia iura sequuntur,
Sic & ab Imperio meritò mundana reguntur,
Iura coæquata stant ratione rata.
Sacra sepultura nunc Cæsaris est valitura,
Aurea structura patris est, dans gaudia plura,
Sanctaq; Spirea membra recondit ea.

Normanni inuadunt Apuliam tempore quarti Henrici Imperatoris.

Henrici quarti dum gloria vergit ad imum,
Sentit & Apulia Normannica prælia primum,
Vincitur & Calaber nunc, Siculusq; finis.
Dux ibi Normannus Willelmus primò notandus,
*Postq; * Robertus magnus Viscardus adest memorãdus,*
Cuius & in modico maxima gesta dabo.
Paganos Siculos hic in sua iura redegit,
Apulus & Calaber victus sibi colla subegit,
Quos modo Willelmus rex probitate regit.

Robertus Viscardus combussit Lateranum, dum Imperator Papam Paschalem captum Romæ teneret.

Non erat Henrico licitum defendere terram,
Nanq; per Imperium fuerat validissima guerra,
Papaq; Paschalis vincula captus adit.
Henricus quintus dum gestat in Vrbe coronam,
Audet Viscardus partim comburere Romam,
Hinc Lateranensis porta perusta sonat.
Transit vt ad Danaos, referunt sibi prælia Græci,
Regis ibi Danai pars extitit hostia lethi,
Copia fit spolij, miraq; massa necis.
Dux erat in rebus pauper, diues probitate,
Addidit ex corio nummos expendere latè,
Cum quibus & Danai copia victa iacet.
Deuictis Danais, post tempora fertilitatis,
Reddidit argentum pro denariis coriatis,
Militibus gratis dat sua dona satis.
Robertus Viscardus obit tandem sine prole,
Rogerius Germanus ei succedit honore,
Climata Siciliæ possidet atq; fouet.
Rogerius Paganus erat de more vocatus,
Rogerius de Rogerio comes est generatus,
Gemma sui generis, & probitate caput.
Gemma fuit, regnare sui meruit probitate,
Apulus & Calaber fit ei subiectus & Apher,
Quod loquor ecce patet, terra subacta iacet.
Rogerij regis hîc tempus & acta relinquam,
Cæsaris Henrici quinti rem primitùs inquam,
Post quoq; Rogerio tempus & acta dabo.

Item de quinto Henrico iuniore filio quarti Henrici, octuagesimoquinto ab Augusto.

HEnricus iunior contra patrem mouet exercitum, & pater contra eum. Vtriusque autē exercitus, supra Rhenum fluuium castrametatur, Rheno in medio existente, & alterum ab altero separante. Erat autē patris maxima potentia in exercitu Bohemorum, & in marchione Austriæ Lupoldo. Quam rem, cùm filius considerasset tam Ducem Bohemorum nomine Boroez, quàm marchionem Lupoldum, largissimis promissionibus ab auxilio patris sui auertit: quibus abeuntibus, pater debilitatus, à campo cedere compulsus, confusus discessit. Ab illo itaque die pater minuitur, filius autem augetur. Postea filius & pater apud Pinguiam castellum colloquuntur: vbi filius monet, vt pater per Apostolicum exeat ab excommunicatione, qui petit principes apud Moguntiam congregari, ibique coram eis de eadem causa tractari. Itaque petente patre, generalis curia Moguntiæ indicitur: ibique pater & filius omnibus principibus præsentantur.

De Hierosolymis.

CIrca idem tempus, Balduinus rex Hierosolymorum Ascalonam obsessam, sibi tributariam fecit. Commissoq; prælio cum Saracenis (cùm ipse tantùm quatuor millia bellatorum haberet) hostium quinquaginta millia Dei magis, quàm hominum virtute prostrauit: vno Saracenorum principe capto, & altero occiso.

Tunc Alexius rex Constantinopolitanus, Christianæ prosperitatis aduersarius, Turcos in desperationem iam positos, in amicitiam suam confœderauit, eisq; turrim Niceam, Christianorũ sanguine conquisitam, concessit.

Interea generali curia Moguntiæ congregata, præsentibus Apostolicæ sedis legatis; Imperator coram omnibus excommunicatus pronunciatur. Vnde etiam ipse in castro quodam custodiæ mancipatur: vbi dum audientiam petunt principes, eum dolo circumueniũt, & quodammodo cogunt, vt filio suo regalia insignia non differat resignare: anno scilicet regni sui quinquagesimotertio, Imperij sui verò quadragesimo. Reuersi igitur principes à patre ad filium, Imperialia insignia detulerunt: cumque tunc à patre electum denunciantes, per manus legatorum Romani pontificis creant Imperatorem, nonagesimumsecundum ab Augusto Octauiano.

¶ *Author.*

HVcusque tam ex libris Orosij quàm Eusebij, & aliorum qui post eos scripserunt, authoritatibus fulti, scripta nostra posuimus. Cætera autem quæ sequuntur, quia recentis memoriæ, & quasi nostrorum temporum sunt, nos ea nobis à viris probabilibus tradita, & partim à nobis oculata fide conspecta, & auribus nostris audita, quantò veracius possumus (fauente Domino) lectoribus proponemus.

Nota; me Gotfridũ, huius libri authorem, capellanum & notarium fuisse regis Conradi tertij, & Friderici Imperatoris, & filij eius Henrici sexti: quorum temporibus hæc omnia cis citraque mare per annos quadraginta sum perscrutatus, ex omnibus armariis & Latinis, & barbaris, & Græcis, & Iudaicis, & Chaldæis.

¶ *De Henrico quarto.*

IMperator Henricus quartus, omnibus regalibus filio resignatis, & omniũ Principum suffragio destitutus, & factus egenus; dum per Rhenũ fluuium Coloniam peruenisset, ibi non sicut exul, sed vt Imperator, à ciuibus suscipitur. Indeq; procedēs Leodium, insinuauit omnibus tam verbo quàm literis, à Principibus se fuisse deceptum, & ad resignanda regalia filio coarctatum. Transacto pauco tempore, pater apud Leodium moritur, & more regio ibi sepelitur. Sed postea mandato Romani põtificis, à cœmeterio eiicitur, eiq; omnis Christiana sepultura denegatur. Corpus autem eius a Leodio in vrbem Spiram scilicet supra Rhenum (vbi ipse in honorem sanctæ Mariæ mirabilis structuræ ecclesiam fundauerat, sed non perfecerat) est in feretro deportatum, & in capella sanctæ Aphræ, sine sepultura, per spatium quinq; annorum in feretro conseruatum. Quid autē de eo postea fuerit factum, in fine huius capituli inferiùs versificè referemus. Quid igitur filius faciat, videamus.

Henricus quintus Imperator capit Papam Paschalem.

HEnricus quintus, mortuo patre, mirabili collecto exercitu, tertio anno post obitũ patris, per montem Iouis transit Pyrenęum, Romam proficiscens. Quumque supra Padum castrametatus, præcipe-

ret

ret exercitum recenſeri, inuenti ſunt triginta millia militũ, exceptis omnibus qui ad eum de Italia confluxerunt. Inde per montem Apenninum tranſiens, Bargum Pontis Tremuli turribus & muris valde munitum, qui tranſitum exercitui prohibere tentauit, expugnauit atque deſtruxit. Deinde Peruſiam procedẽs vſq; Aretium, ciuitatem ipſam deſtruxit, pro eo quòd ciues illi Eccleſiam ſancti Donati, id eſt Epiſcopium, quod eſt extra ciuitatem, deſtruxerant, ſedem epiſcopalem infra mœnia ciuitatis ponere intendentes. His ita peractis, Romam peruenit, & in gradibus beati Petri à Papa Paſchali, cunctiſque cardinalibus, & à populo Romano, cum crucibus in proceſſione, cum tripudio & gaudio magno ſuſceptus eſt. Ipſe autẽ Papam Paſchalem, conſilio quorundam ſceleratorum, captum detinuit, & Vlrico patriarchæ Aquileienſi, cum reuerentia cuſtodiendum commiſit. Tunc orto ex improuiſo tumultu, & ornatu Eccleſiæ cunctiſque rebus clericorum inuaſis atque diſtractis, qui expectabant gaudium, luctum incurrunt.

Occaſio autem & cauſa illius captiuitatis, talis fuiſſe narratur: Quia Imperatore Romam tendente, Papa cum eo tali pactione conuenerat, vt Imperator Epiſcoporũ inueſtituras dimitteret; Papa autem ecõuerſo Imperatori omnia epiſcoporum regalia relaxaret. hæc pactio ſacramentis & obſidibus inter Papam & Imperatorem aſſeritur firmata fuiſſe. Quam dum renitentibus Epiſcopis Papa adimplere non poſſet, quũ per omnia innocens eſſet, tanquam reus cuſtodiæ eſt mancipatus. Huius factionis conſiliator præcipuus dicitur fuiſſe Albertus, tunc Imperatoris cancellarius: qui poſtea fuit archiepiſcopus Moguntinus. Quem tantùm Imperator poſtea per diuinũ iudicium, fortiſſimum ſenſit inimicum.

Papa aliquandiu capto & detento, Imperator à ciuibus reuocatur, & Epiſcoporum inueſtituras, id eſt annulum & baculum, à Papa recipiens, ipſum Papam & ciues Romanos muneribus reconciliare curauit: & à Papa coronatus, fauorem & nomen Imperiale ſortitur, anno ab incarnatione Domini milleſimo centeſimo vndecimo; anno verò regni eius, ex quo pater regalia ſibi reſignauerat, ſexto.

His ita tranſactis, ſynodo Epiſcoporum poſtea celebrata, priuilegium ab Imperatore minis & terroribus exortum tãquam prauilegium reprobauit. Imperator ab Vrbe in Franciam reuerſus, filiam Henrici regis Anglorum, Mathildam, in vxorem ſibi coniunxit, nuptiasq́; magnificas Moguntiæ celebrauit. In ipſa curia Lotharius Dux Saxoniæ, qui poſtea fuit Imperator, tunica lanea pro pœnitentia indutus, & pedibus diſcalceatus, procidit ante pedes Imperatoris. Tantus enim terror omnes inuaſerat, vt aliquis voluntati ſuæ reſiſtere non auderet. Cæterum in ipſa nuptiarum celebratione, vbi omnes conuenerant, factæ ſunt contra terribilitatem eius multæ Principum conſpirationes; & extunc tam manifeſtè, quàm occultè multi incipiunt rebellare. Ex conſilio autem & ſuggeſtione Archiepiſcoporum, Friderici ſcilicet Colonienſis, & Alberti Moguntinenſis, & aliorum quorundam, Calliſtus Papa, qui poſt Paſchalem & Gelaſium, Romæ pontificatum acceperat, Imperatorem excommunicationis vinculo innodauit. Schiſmate itaq; renouato, Imperator Romam pergens, Burdinum, natione Hiſpanum, in cathedram, per ſuam violentiam collocauit: quem Romani apud Sutrium poſtea captum, & camelo (vt dicitur) ſuperpoſitum, cum ignominia deportauerunt, & in cauea prope Salernum, perpetuæ cuſtodiæ tradiderunt. Imperator videns à ſe regnum paulatim deficere, & exemplum patris ſui mente reuoluens, atque metu anathematis quo vrgebatur; collecta generali curia apud Wormatiam, inueſtituram Epiſcoporum, ſcilicet ãnulum & baculum, in manus legati apoſtolici, nomine Lamberti, qui poſtea fuit Papa Honorius, publicè reſignauit: per quem etiam ab anathemate eſt abſolutus. Papa quoque Imperatori tale priuilegium ſcripſit, vt epiſcopi omnes tã Ciſalpini quàm citra, non prius Epiſcopi ordinẽtur, quàm per manus Imperatoris de regalibus ſint inueſtiti.

Imperator de Romanis vleiſci deſiderãs, feſtinato curſu in Italiam, Vrbem obſedit: quibus contra eum incautè progreſſis, plurimos cepit; quos ferè omnes aut cæcauit, aut denaſauit. Deinde reuerſus in patriam, morboque correptus, obiit, & in ciuitate Spira, vbi eccleſiam ſuprà memoratam compleuit atque ditauit, ſepultus eſt iuxta patrem & auum & atauum

suum, anno regni eius decimo nono, Imperij verò decimoquarto. *Cætera versificè gesta referre placet.*

Item de captiuitate Papæ Paschalis, & de guerra inter Imperium & ecclesiam, versibus subornatur.

Cùm foret Henrico subiecta per omnia Roma,
Vattus Apostolicis manibus, sumptoq; corona,
Cepit Apostolicum, rumor in Vrbe sonat.
Bella parat populus, succurrit ab Vrbe senatus,
Præualet Henricus, pars præsulis expoliatur,
Papa caret Manto, captus ab hoste suo.
Quæstio nunc oritur, cur carcere Papa tenetur?
Respondetur eis; Quia sustulit omnia præsul,
Abstulit Imperio pontificale decus.
Nam bona Pontificum quæ nititur ipse tenere,
Contulit Imperium, quæ debeo Cæsar habere,
Amodo qui teneat, Cæsare dante feret.
Annulus & baculus de nostro munere venit,
Vndiq; Pontifices regum sunt munere pleni,
Cæsaris officium quomodo Papa gerit?
Rettulit ecclesia, si quæris mihi æqua fateri,
Annulus & baculus nunquam de Cæsare venit,
Nam Deus ecclesiis cœlitus ista dedit.
Omnia quæ Reges per tempora prisca dederunt,
Non modò sunt regum, sed cui data iure fuerunt,
Nec Deus hoc patitur, nec tua iura ferunt.
Cùm tua sit regni, tua sit custodia iuris,
Carceribus nostris mala das exempla futuris,
In sanctum Domini dum feritate furis.
Conditor es iuris, qui spernere iura videris,
Iam neq; iura Dei neq; regia iura vereris,
Ecclesiam crucias, qui cruciandus eris.
Dedecus est, fontem iuris, confundere legem,
Et magis est timidum, cœlorum spernere regem,
Cum sacra iura negas, tristia regna reges.
Cur laicus quærit tradi sibi munera cœli?
Vt Deus instituit electio consona cleri,
Iudicio cœli libera semper erit.
Tu tua si repetis, repetis quæ tu tribuisti,
Hæc cùm non dederis, cur tollere proposuisti?
Tradere te decuit, tollere nulla mihi.
Si quodcunq; datur, ratio monet vt repetatur,
Des tua tollatur, nobis quoq; nostra feratur,
Hoc ita si cupias quærimus esse ratum.
Imperium dedimus, tu pauca dedisse videris,
Ex ope pontificis Cæsar Romanus haberis,
Vincula pontifici qua ratione geris?
Quicquid agat præsul, quicquid sacra turba fatetur,
Reddere cogetur quod Cæsaris esse videtur,
Illud & in scriptis firmat vterq; secus.
Annulus & baculus, vel cætera quæ memorantur,
Cæsaris ad iussum penitus reddenda parantur,
Papaq; Paschalis sic spoliatus abit.

De excommunicatione Imperatoris Henrici quinti, propter papæ Paschalis captiuitatem.

Papa dolens lamenta monet, totumq; per orbem
Ecclesiam sua charta vocat properanter ad Vrbem,
Hæc vbi consedit, Cæsaris acta dedit.
Tunc ait; O Patres, a Cæsare scripta notate,
Et quodcunq; placet super his decreta parate,
Me quoq; Pontificem non fore, iussa date.
Peccatis mala vestra meis venisse notaui,
Officiis me destitui dignum reputaui,
Me quoq; deposui, ne pereatis, ait.
Hæc ait, & mitram reiicit, Mantumq; relinquit,
Ordinet ecclesia sine me, quicquid placet, inquit,
Moreq; Pontificis iudicet ipsa sibi.
Scripta legunt cleri, rex pontificalia quærit,
Annulus & baculus sub Cæsare feritur haberi,
Copia pontificum non ei o (dixit) erit.
Extortum Papæ scriptum contra rationem
Vritur; & priscum tibi conciliamus honorem,
Tolle pater Mantum, curia tota monet.
Rursus in Henricum quintum noua bella gerētur,
Pristina mota patri sibi iam tormenta mouentur,
Vt pater antè fuit, sic anathema luit.
Littera Papalis simul & papale sigillum,
Missa per Imperium grauis excommunicat illum,
Et cunctos proceres, qui sua iussa tenent.
Nunc Paschalis obit, succedit honore Calixtus,
Sede Viennensis Regumq; propagine mixtus,
Germine Francigena Cæsaris hostis erat.

Disputatio inter Imperialem curiam & Papalem; quis eorum esset maior in illo tempore.

Curia Papalis contendit & Imperialis,
An sit inæqualis, vel debeat æquiparari,
Partibus oppositis curia Regis, ait;
Spiritus est Papa, carnis velamine clausus,
Hunc quasi terrenum describere quis foret ausus?
Terrea cum superis quæ paritate gerit?
Est quoq; par superis, cœlum datur ore tenere,
Quo ligat & soluit, quæ regna videtur habere,
Carnis in exilio spiritus astra tenet.

Allegatio in contrarium de Imperatore.

Cæsar lex viua stat regibus imperatiua,
Legeq; sub viua sunt omnia iura datiua,
Lex ea castigat, soluit, & ipsa ligat.
Conditor est legis, neque debet lege teneri,
Sed sibi complacuit sub lege libenter haberi,
Quicquid ei placuit iuris ad instar erit.
Qui ligat ac soluit Deus, ipsum protulit orbi,
Diuisit regnum diuina potentia secum,
Astra dedit superis cætera cuncta sibi.

Responsio curiæ Romanæ contra Imperatorem.

Pars quoq; Papalis sic obuiat Imperiali,
Sic regnare damus, quòd Petro subiiciaris,
Ius etiam nobis Christus vtrunq; patit.
Spiritus & corpus mihi sunt subiecta potenter,
Corpore terrena teneo, cœlestia mente,
Vade tenendo polum, soluo ligoq; solum.
Æthera pandere, cœlica tangere Papa videtur,
Nam dare, tollere, nectere, soluere, cuncta meretur,
Cui dedit omne decus lex noua, lexq; vetus.
Annulus & baculus quamuis terrena putentur,
Sunt de iure poli, quæ significare videatur,

Respi-

Respice iura Dei, mens tua cedat ei.
Reddit apostolico Cæsar, quæcunq; rogauit,
Pax bona conficitur, sublata Deo reparauit,
Iura suæ partis lætus vterq; trahit.

De Lothario Imperatore, octuagesimosexto ab Augusto, post Henricum quintum.

ANno ab incarnatione Domini millesimo centesimo vigesimo quinto, defuncto absque hęrede Henrico quinto, principes Moguntiæ conueniunt; ibique habito de successore consilio, quatuor regni optimates, Lotharius Dux Saxonum, Fridericus Dux Sueuorum, Leopoldus Marchio orientalis, Carolus Comes Flandriæ, ad regnum designantur.

Tandem Lotharius natione Saxo, patre Gebehardo, voto omnium, renitens, valde acrè clamans, ad regnum tractus, præsente legato sedis apostolicæ, nonagesimosecundo ab Augusto regnauit.

Iste per omnia humiliauit progeniem Henrici Imperatoris: contra quem Dux Fridericus & frater eius Conradus, nepotes Henrici Imperatoris ex sorore, diu rebellauerunt. Propter quod Papa Honorius successor Calixti, eos excommunicauit.

Verumtamen prædictus Conradus, à fratre suo Friderico, & à quibusdam aliis, factus est rex contra Lotharium. Qui cum pauco exercitu intrauit Italiam, & Mediolani apud Modœtiam coronam portauit. Deinde ad partes Romanorum processit, & tandem rebus exhaustus in patriam remeauit, pacemque cum Lothario componens, dimisso regno, quieuit. Eodem tempore Romæ Honorio mortuo, oritur schisma inter Innocentium & Anacletum. Innocentius autem transiens in Galliam, venit Leodium: vbi Lotharius ei occurrit, auxiliumque promittit. Vnde Innocentius Papa apud Clarum montem, concilio celebrato, Romam rediit, & Regem Lotharium, in Lateranensi palatio apud sanctum Saluatorem coronauit. Non enim poterat apud sanctum Petrum morari, propter potentiam Anacleti filij Petri Leonis.

Lotharius in patriam rediit; rursusque renouato exercitu, Romã post biennium remeauit. Vbi assumpto secum Innocentiõ, in Apuliam transiit, & Rogerium Siculum, qui tunc dux Apuliæ vocabatur, inde fugauit, & Rainonem comitem ibi ducem constituit. Ciuitatem Barum cepit, & totam Apuliam occupauit. Inde reuersus, Veronę morbo correptus, vitam finiuit, anno regni sui duodecimo; cui Conradus suprà memoratus, per electionem Principum in regnum successit.

Item de Lothario versificè, & de Duce Conrado contra eum erecto, sed tandem pacificato.

Non erat Henrico quinto tunc masculus hæres,
Sed soror hunc genuit qui regna meretur habere,
Tertius Conradus rex diadema geret.
Conradus Dux imperium captare paratur,
Lotharius Dux Saxonicus contra releuatur,
Sed magis inuidia quam ratione datur.
Liuor & inuidia recolebant gesta priorum,
Quos Henricorum fortuna repressit auorum,
Sic modò Lotharius tollit habetq; thronum.
Transit in Italiam Conradus, ibiq; receptus,
Est Mediolani diadema potenter adeptus,
Bellaq; rex regi fortis vtrinque vehit.
Schisma fuit regno, sunt & noua schismata Romæ,
Nam duo sunt Papæ, binaq; fuêre coronæ,
Schismatis errores mundus adesse dolet.
Vnus Anacletus fuerat sub schismate præsul,
Innocentius est, qui contrà Papa tenetur,
Hæc duo fert secum schismata Roma vetus.
Cedit Anacletus, alterq; sedere meretur,
Regnat Lotharius, Conradus amicus habetur,
Summus & Imperij signifer ipse fuit.
Lotharius senuit, Conradi longa iuuentus,
Obtulit obsequium, sed pòst, sene prorsus adempto,
Succedens iuuenis regia iura tulit.
Interea iuuenis regni vexilla tenebat,
Fit prior in Ducibus semper, primusq; sedebat,
Hoc sibi nobilitas, dignaq; forma dabat.
Imperat hinc annis sic Lotharius duodenis,
Bis videt Italiam, Romam quoq; denuò venit,
Et semel Apuliam cum feritate premit.
Rogerius nunc dux Siculus regnare putatur,
Pulsus ab Apulia, qui Cæsaris ense fugatur,
Cæsar habet Barum, vincit & vsq; Pharum.
Rainonem creat ipse ducem, cui cuncta relinquit,
Quem dux Rogerius post hoc certamine vincit,
Et facit Apuliæ, se sine fine ducem.
Indeq; se regem iussit dominumq; vocari,
Moreq; regali regalia signa parari,
Atq; per Apuliam magna tributa dari.
Hostis ei Papa satis Innocentius extat,
Intrat in Apuliam, regi contraria præstat,
Captus ibi cedit, regia iura dedit.

De exaltatione Conradi tertij post Lotharium Imperatorem, octuagesimiseptimi ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini millesimo centesimo trigesimonono, Conradus suprà memoratus, 93 ab Augusto, apud Cõfluentiam, inter Moguntiam & Coloniam, in regnum eligitur, præsen-

te Deodeuino Portuensi Episcopo, apostolicæ sedis legato. Statimq; Aquisgrani in sede Caroli a Principibus constitutus, ab eodem legato est coronatus.

Saxones tamen & Dux Bauariæ Henricus tunc in eum non consenserunt. Asserebant etiã eum, non regem legitimum, sed per subrectionem creatum. Rex præfigit eis omnibus curiam generalem apud Babenberg: ad quam veniẽtes, simul cum Imperatrice vidua Lotharij, in gratiam & pacem regis fuere omnes recepti, excepto solo Duce Bauarorum Henrico, qui cognominabatur Superbus, apud quem etiam insignia regalia contumaciter adhuc detinebantur. Erat enim gener defuncti Imperatoris Lotharij; & ex hoc tenens regalia, ad regnum quantum poterat, aspirabat. Coactus verò tandem regalia, id est crucem & lanceam & coronam reddidit: gratiam autem regis nõ impetrauit. Postea verò iudicio Principum à rege proscriptus, ab omnibus suis derelictus, vix quatuor militibus comitatus, in partes Saxoniæ miserabiliter cessit. Atque post pauca vitam finiuit.

His temporibus, Rogerius Siculus Apuliam rursus ingressus, cum duce Rainone, quem Lotharius ibi præfecerat, habet conflictum, victusq; fugatur. Interea Anacletus, filius Petri Leonis Romæ moritur; & eo mortuo, schisma terminatur. Post pauca, dux Apuliæ, Raino vel Rainaldus, moritur. Rogerius in Apuliam reuertitur, & terram duce orbatam, nec rebellãtem, occupat, principem Robertum Capuanum, cum omnibus nobilibus, eiicit & residuos, variisq; tormentis affligit. Ad vltimum se regem Siciliæ & Apuliæ, præcipit appellari. Princeps Robertus Capuanus cum omnibus comitibus expulsis, ad regem Conradum secessit. Rex benignè omnes recepit, & longo tempore in Alemania secum tenuit: sed in Apuliam transire non potuit, quia eum grauis imperij necessitas præpediuit.

Ad hæc Papa Innocentius, vir magnanimus, cum populo Romano contra Rogerium collecto exercitu Apuliam ingreditur: vbi incautè conductus, in loco qui vocatur Gallazu, a Rogerio capitur. Eoq; cum reuerentia coacto, Rogerius nomen & authoritatem regiam, cum benedictione apostolica, tam in Sicilia, quàm in Apulia, sicut voluit, plenariè impetrauit.

Rogerius extunc authoritate apostolica rex exaltatus, quum iam nullum præter Conradum Regem haberet obstaculum: Velfonem ducem, fratrem scilicet Henrici Superbi suprà memorati, pecunia sua conductum, contra Conradum in Alemania concitauit. Quem rex in vno prælio, iuxta castrum Winisberg eleganter vicit, suosq; grandi occisione prostrauit. Altera vice Henricus filius Conradi, qui si vixisset, post eum fuerat regnaturus, eundem Velfonem bello deuicit. Velfo tamẽ dum Conradus vixit, pro Rogerio stetit, & regnum pro viribus impediuit.

His temporibus Romani cœperunt innouare senatum, qui longis ante temporum curriculis ita cessauerat, vt nec mentio eius Romæ haberetur: quem Papa Innocentius ingenio, precio, & minis soluere conatus, non potuit; morboque præuentus sub ea discordia diem vltimũ clausit; cui sacerdos laudabilis Cælestinus successit; quo infra annum defuncto, in cathedra Lucius Papa consedit. Lucius secundus itaque intendens senatum extinguere, cum ingenti militia Capitolium Romæ conscendit, vt sedentes ibi tunc senatores cum dedecore remoueret. Senatus autem populusque Romanus ad arma conuersus, Papam cum suis omnibus à Capitolio in momento repellunt. Vbi Papa (sicut tunc audiuimus) lapidibus magnis percussus, vsque ad obitus sui diem, qui proximè sequutus est, non sedit in sede. Cui tunc successit Engenius Abbas sancti Anastasij Romæ, de ordine Clareuallensium.

Cuius tempore obiit rex Conradus apud Babenbergam: cui successit Fridericus nepos eius, Dux Sueuorum. Tunc Constantinopoli Manuel imperabat, habens vxorem Teutonicam, sororem scilicet vxoris regis Conradi, natam de Sulzbach, filiam nobilissimi Comitis, in terra Bauarorum. Cætera de rege Conrado, qualiter iuit vltra mare, & de rege Rogerio, & de filio suo rege Wilhelmo, & item de Wilhelmo rege filio Wilhelmi, versibus adnotamus.

Item de Conrado tertio, qualiter Rex Rogerius contra eum tollit Apuliam, & per Velfonẽ ducem infestat regnum Teutonicum.

Lothario moriente, venit Conradus honestus,

Ho-

Hostibus infestus, sapiens, ad cuncta modestus,
Quem satis imperium laudat, & omne solum.
Dum timet hunc Siculus, dũ perdere regna veretur
Velfoni dat dona Duci, quo saepe tuetur,
Hoc duce sustinuit bella ferente decus.
Vndique Conradus Siculos arctare minatur,
Praemia Velfoni magis ille referre paratur,
Diraq; cum rege praelia Velfo mouet.
Contra Velfonem mens regia plena furore,
Imperij virtute sui defendit honorem,
Vultibus oppositis insimul arma mouent.
Dextera Conradi gladio conformis Achilli,
Signifero veniente Ducis caput amputat illi,
Hic vbi Marte cadit, Velfo repulsus abit.
Multimoda tunc caede data sumptoq; trophaeo,
Conradus virtute datur maior Machabaeo,
Omne decus Velfo tempore perdit eo.
Rogerij regis Siculi venit vltima vita,
Filius ipsius Wilhelmus regna cupita
Suscipit, & vitae tempore regnat ita.
Tempus abit, Conradus obit miranda potestas,
Succedit Fridericus ei, releuatur honestas,
Interea Siculus rex sine clade fuit.
Nulla dedit Siculo Fridericus praelia Regi,
Nam Mediolani tunc praelia longa peregit.
Sic rex Wilhelmus regna quieta regit.

De duobus Wilhelmis.

Wilhelmus post Wilhelmum succedit honore,
Formosus, gladioq; probus, summusq; decore,
Qui magis Ausoniae dignus honore foret.
Dum iam Wilhelmus ter denos perficit annos,
Caesar apud Danaos Manuel moritur memorãdus,
Tunc quoque Francigenis rex Ludouicus obit.
Imperium nunc Graecorum rapit ille tyrannus,
Andronicus, princeps scelerũ, vir nec memorãdus,
Graecorum proceres eius ab ense cadunt.

De pace inter Imperatorem Fridericum & Lombardos.

Expedit hic dici, quòd & Imperio Friderici,
Omnes Lombardi sic efficiuntur amici,
Sicut ei placuit, rex patet acta sibi.
Filius ipsius Henricus, ad alta leuatur,
Ritè coronatur, vxoris honore beatur,
Fit regis Siculi filia sponsa sibi.
Sponsa fuit speciosa nimis, Constantia dicta,
Posthuma, post patrem materno ventre relicta,
Iamq; tricennalis tempore virgo fuit.

Item de Conrado tertio, qualiter vltra mare perrexit cum exercitu christianorum.

Consilio Seneca, specie Paris, Hector in armis,
Regnum bis senis Conradus rexerat annis,
Cùm tulit in scapulis insita signa crucis.
Vnde Cisalpina gens omnis erat peregrina.
Quam neque per maria vexit ratis vlla marina,
Imò per Vngariam praeripuère viam.
Tunc rex Francigena Ludouicus mente serena,
Signa crucis tulerat, numerum si noscere quaeras,
Millia millena militis agmen erant.
Reges & populos latuit fortuna futuri,
Nam fuerant nostri pro lege Dei morituri,
Constantinopolim miles vterque venit.
Inde per Iconium via regum recta paratur,
Fraudeq; Graecorum male per deserta vagatur,
Vnde fame pereunt spes bona nulla datur.
Millia Turcorum veniunt ad bella virorum,
Copia Maurorum ferit agmina Teutonicorum,
Perforat ipsorum pectora, castra thorum.
Nunc rex Francorum comes astat Teutonicorum
Perditur armorum series, ornatus equorum,
Plena iacent feretris, prata, platea, forum.
Cùm labor infestet, calor irrogat vndique, pestes,
Qui fuerant equites, pergunt moriendo pedestres,
Aeger vbique iacet, praelia nostra tacent.
Tunc rex Conradus multis tulit arma diebus,
Ense regens equites, cessantibus vndique rebus,
Sic loca pacifica Teutona signa petunt.
Adfuit egregius Fridericus dux Sueuorum,
Aequa suo patruo regit agmina Teutonicorum,
Hostibus ingeritur, protegit ipse forum.
Dummodo festinant nimiam vitare ruinam,
Inueniunt binas per littora fortè carinas,
Vnde Hierosolymam praeripuère viam.
Tunc magis irasci studuit super vrbe Damasci,
Praelia contraxit, coepit victoria nasci,
Vrbs obsessa luit, nam quasi capta fuit.
Ni foret ob precium res vendita proditione,
Vrbs peritura foret, nostrisq; dedisset honorem,
Rex pro fraude dolens, signa reuersa mouet.
Ipse suis manibus rex tantus erat gladiator,
Vt gladio feriente suo nullus tueatur.
Indeq; per medium corpora caesa cadunt.
Ad sua regna redit, modico post tempore viuit,
Palmigeriq; viri pauci redeunt rediuiui,
Paceq; rex obiit, nam requiescit ibi.
Anno milleno, centeno, terq; deceno,
Atque quater deno, reddit sua tempora coelo.
Cui famulabar ego qui mea metra lego.

De exaltatione Imperatoris Friderici primi, nepotis Conradi tertij, octuagesimioctaui ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 1146, anno etiam ab Vrbe condita 1918, annis verò ab Adam, sex millibus trecentis triginta quinque transactis, Fridericus Primus, filius Friderici Ducis Sueuorum, fratris scilicet Conradi Regis, natus ex clarissima progenie Carolorum; post Conradum tertium apud Francofordiam communi voto, & consensu omnium Principum, electus est ad Imperium, nonagesimus quartus ab Octauiano Augusto. Cuius in hoc loco breuem tractatum ad obseruãdum catalogum Imperatorum facimus, ne ordo nominum ipsorũ interrumpatur, si fortè nomen eius in hoc catalogo nõ assignatur. Alibi autem de actibus eius, omnia ferè principalia quae gessit in Italia, versificè dictata posuimus, vbi de Mediolani destructione, & de aliis satis compendiosè narramus.

Gratias igitur agimus creatori, à quo bona cuncta procedunt: quia, sicut in exordio libri huius spopondimus, vniuersum vetus & nouũ Testamentum in summa complectente versificè assignauimus: & ab initio mundi vsque ad præsentem diem, sub tempore Domini Imperatoris Friderici, & domini Papæ Vrbani tertij, omnia regna mundi, omnes reges, & acta regum, sub compẽdio, & nomina & tempora & annos eorum, atque omnes Romanos Pontifices, & annos & menses & dies eorum per ordinem descripsimus: qui etiam Imperatores cum quibus apostolicis vixerunt. Distinximus chronica omnia quæ catholicæ Ecclesiæ inseruimus. In omnibus autem istis nihil fabulosum scienter addidimus, sed authores catholicos & authenticos secuti sumus, vt Eusebium, Clementem papam, Dionysium Areopagitam, Origenem, Hieronymum, Augustinum, Iosephum, Orosium, Egesippum, Strabum, & Hionium, & Solinum de mirabilibus, & Suetonium de vita Imperatorum.

Item de eodem Friderico Imperatore, versificè notamus.

Regibus antiquis descripsimus omnia latè,
Tu minor etate Friderice, prior probitate,
Iam tua gesta patent, quæ recitare placet.
Nam Friderici tempora, prælia, gestaq; noui,
Indeq; maxima, vel magis optima promere voui,
Quis tulit, aut mouit, quaue recepit ob id.
Dum canimus magni regis, mea Musa cacumen,
Sub breuitate suum studeamus tangere numen,
Altius incipias, organa nostra tument.
Nunc tibi lingua mea panget Friderice trophæa,
Acta gigantæa canat omnis in orbe chorea,
Tu quoque Musa mea, surge, canamus ea.
Flos fuit ex flore regum Fridericus honore,
Sumpsit eum regem Germania plena fauore,
Imperij dominum semper habere volens.
Rex vt Aquisgrani Carolorum sede resedit,
Ordine legitimo Germania prorsus obedit,
Finibus Italiæ rex sua signa dedit.

De ciuitate Mediolani & de guerra eius cum Friderico Imperatore.

Vrbs Melana potens, meritis dicenda leana,
Viribus eximia, populis & milite plena,
Sana, superba, fera, tota rebellis erat.
Vrbibus annexa fuit hæc, quibus omnia vexat,
Quæ fuerint vrbes, exponere nomina restat,
Brixia, Terdona, Crema, Placentia bona.
Rex vbi Teutonicam meruit cepisse coronam,
Quærit & Italicam, quia sic docet inclyta Roma,
Per medios Ligures regia signa volant.
Signa sui regis spernit Melana vereri,
Sed propria virtute sua vult rura tueri,
Nescia quòd sibi mors rex Fridericus erit.
Hanc vbi rex angit, regalibus vndique bannis,
Dissipat & frangit sex Marte fluentibus annis,
Vrbs, quæ summa fuit Marte repressa luit.
(Rex modò dissimulat mala quæ Melana meretur,
Ad reliquas vrbes exercitus ire iubetur,
Et super Astenses arma tulêre duces.
Rex abiit, Melana sibi non præbet honorem,
Tempus erit quo facta luet, contrita furore,
Roma vocat regem, rex sua signa mouet.)

De Astensi ciuitate.

Magna timens regem mox deserit Asta colonum,
Ad castrum nouum cuncti sua cuncta reponunt,
Vnde suum vacuum deserit Asta solum.
Nec penitus vacua, deserta relinquitur Asta,
Turribus euersis, inuenta cibaria vastant,
Alterius muri nulla ruina fuit.
Dum rex egreditur melior fortuna paratur,
Iurat ei populus, sic Asta reconciliatur,
Culpa fuit modica, gratia plena datur.

Item de eadem Asta ciuitate.

In Ligurum patria manet vrbs, quæ dicitur Asta,
Inclyta diuitiis, modico munimine vasta,
Quæ citò succubuit, nec tamen ipsa ruit.

De ciuitate Terdona per Fridericum ter desolata.

Amodo Terdonæ superest recitare dolorem,
Quæ Mediolani veteri subnixa furore,
Consueto more vult inimica foro.
Rex vbi castra mouet, metuit fera turba leonem,
Cingitur horribili procerum Terdona labore,
Miles vt aggreditur plebs fugitiua dolet.
Vndique rex arcet, populus secedit ad arcem.
*Nec sibi sic patet * stringens eques vndique partes,*
Vrbs capitur planè, turba cacumen habet.
Hinc cibus arctatur, fons tollitur, inde paratur,
Talpa cauans, aries, mangonibus immaculatur,
Perforat interius, rumpit vtrunque latus.
Proxima iam mortis cedit gens subdita forti,
Introitum regi patulis dedit vndique portis,
Plebis membra tamen vitaq; salua manent.
Insita telluri rex mœnia præcipit vri,
Inde cadunt muri populi digne perituri,
Sic Terdona ruit, quæ satis alta fuit.
Inclyta Terdona nimis irascente corona,
Victa ruit prona, capiens tria tristia dona,
Quippe tribus vicibus diruta tota domat.

Qualiter à Terdona Romam consecrandus processit.

Hæc vbi compleuit, celebris legatio venit,
Pergat vt hinc properè papalia iura tueri,
Ex ope pontificis iam monocrator erit.
Vtq; moras purget, vehementer Papa per vrget,
Rex bonus exurgens aquilas direxit ad Vrbem,
Dantq; Placentina rura cremata viam.
Seruit ei Parma, Bononica transiit arua,
Alpe satis parua Florentia pertulit arma,
Nuncius Achaia Palæologus adest.
Arnaldus capitur, quem Brixia sensit alumnum,

Dogma-

Dogmata cuius erant quasi peruertentia mundum,
Strangulat hunc laqueus, ignis & vnda vehunt.
Tuscia deuota sese dedit vndique tota,
Nota vel ignota subduntur regna remota,
Ad Pendentis Aquæ prædia castra iacent.
Ad vitæ meritum veniunt vexilla Viterbum,
Vnde patens erebus fontem facit igne proteruum,
Fortis ibi populus, miles ad arma probus.
Optimus indigenis fons balnea multa parauit,
Fertilis est patria quam copia multa beauit.
Nam genus & species fertilitate trahit.
Illic Roma suos voluit requiescere fessos,
Emeritos equites, senio seu vulnere pressos,
Sic vitæ meritum, res facit ipsa locum.

Verba authoris.

Longa per obsequia cum vita labore grauetur,
Si senio premitur, si vulnere debilitetur,
Hic habeat requiem sæpe senile decus.
Si præclara velit Cæsar sua gesta foueri,
Hoc decus Imperij decet omni lege teneri,
Debeat vt senibus vita quieta geri.
Non hæc seruorum sit gloria, sed dominorum,
Si defectorum stet saluus honor seniorum,
Si nitet ipsorum veste platea, forum.
Si miserum præstat famulum si diua potestas,
Dedecus infestat dominum, cui seruit egestas.
Non sibi, sed Domino stat miser ille suo.
Regia præueniunt tentoria plurima Romam,
Gestat vt Imperium Romana sede coronam.
Cui fauet ecclesia publica signa tonant.
Romanus populus antiquos expetit vsus,
Rex despexit eum primatum milite tutus,
Nil petit, imò iubet, Roma furore tumet.
Spe male frustratus discedit abinde senatus,
Acriter iratus Romanus, ad arma paratur,
Vincere primates regis & arma ratus.
Rex animo fortis, mouet agmina multa cohortis,
Papa dedit patulis aditum per deuia portis,
Tecta beata Petri nocte sub ense petit.
Mane sub aurora sedem tenet atque coronam,
Munere basilicam Petri reuerenter honorat,
Roma dolens plorat, rumor in vrbe sonat.

Qualiter Imperator ab apostolico Adriano coronatus est apud sanctum Petrum, sine Romanorum consensu; vnde pugnatum est cum Romanis, sed Imperator obtinuit.

Decipitur Roma dum sic capit ille coronam,
Regia persona recipit Papalia dona,
Vngitur, erigitur, rumor in Vrbe sonat.
Præsul Adrianus Romanaq; curia tota,
Tunc sine Romanis compleuit regia vota,
•
Acriter iratus consurgit ad arma senatus,
Prosilit armatus Cæsar, feritate citatus,
Marte secus Tiberim feruet vtrunq; latus.
Plebs abiit, rex obtinuit, multisq; necatis,
Vnda fuit Tiberis defensio sola fugatis,
Sanguine tincta satis turba natabat aquis.

De Spoleti destructione.

His ita completis Papali munere freti,
Dum remeant læti, resident super arua Spoleti,
A quibus & Cæsar danda tributa petit.
Falsa moneta venit, falsum citò Cæsar ademit,
Prælia nanque gerit, multos de plebe peremit,
Intus & exterius plebs superata gemit.
Imperat Augustus pereat locus igne perustus,
Qui fuerat vacuus miles, remeauit onustus,
Debita qui spreuit reddere, cuncta dedit.

De Veronensium traditione inter Alpes, vbi Imperatorem & totum exercitum inter angusta montium conclusum, extinguere cogitauerunt.

Regales Aquilæ veniunt ad plana Veronæ,
Flumina dum transit rex, durius inuenit omen,
Monte coarctatis bella Verona mouet.
Montibus angustis, & fluminis ordine cincti,
Rex, proceresq; sui fuerant quasi carcere vincti,
Conclusiq; suas non habuêre vias.
Arma ruunt, quia saxa pluunt de monte relaxa,
Interimunt, quassant proceres à vertice saxa,
Armaq; militibus nulla valere queunt.
Quattuor has pœnas spatio sensêre dierum,
Quo sine spe vitæ tolerant discrimina rerum,
Vulnera suscipiunt nec tamen vlla gerunt.
Passibus occultis super alta cacumina tendunt,
Vnde Veronensi populo male facta rependunt,
Plebsq; supercilij montis ad ima redit.
Nunc pede truncari, nunc funditus exoculari
Rex iubet ingenuus, laqueo super alta leuari;
Talis honor reprobis debet obista dari.

De nuncio schismatis inter Alexandrum & Octauianum, tempore prædicti Imperatoris.

Præsul Romanus tunc mortuus est Adrianus,
Venit Alexander, cui restitit Octauianus,
Schisma fit ecclesiæ, pugnat vtrinque manus.
Schismate feruente Friderica potentia venit,
Quæ Mediolanum post multa potenter ademit,
Quo satis absorpto, lis recidiua redit.
Conspirant Ligures, profugus rex inde recessit,
Omneq; ius regis Lombarda superbia pressit,
Ipsa sibi dominans tunc quasi Cæsar erat.
Rex rediit, Moriauna luit, Cilenia clusa
Præbuit introitum regi, pereunte Segusa,
Et reliqui Ligures regia signa timent.

De ciuitate Alexandria, quæ nunc dicitur Cæsarea, in Lombardia.

Burmia cum Tanaro palearum fecerat vrbem,
Quam subitò veniens rex obsidione perurget,
Succurrunt Ligures, bellica signa patent.
Cæsar ab opposito mox obsidione relicta,
Obuiat his, plebs obstupuit, quæ stans quasi victa,
Pacta petit pacis, plena timore satis.
Nudatos gladios nuda ceruice gerentes,
Cæsaris ante pedes veniunt, veniam repetentes;
Cæsar amore Dei parcere sanxit eis.
Regia mandata iurat gens pacificata;
Ante dies octo pax decidit euacuata,
Guerra velut fuerat stat recidiua, rata.

Vrbs Mediolanum meliùs reparata resurgit,
Fortior effecta Lombarda potentia turget,
Vtraque pars tumida fortis ad arma volat.
Rex prius obtinuit: sed pòst fugiendo recessit.
Nec tamen à patria cessit, sed verbere fessi
Tam rex quàm Ligures iam super arma silent.
Annis ter senis tribulatis schisma recedit,
Vincit Alexander tandem, cui Cæsar obedit,
Paceq́; consedit, consiliumq́; dedit.

De rege Henrico sexto, filio domini Friderici Imperatoris, octuagesimo nono ab Augusto.

DE domino rege Henrico, filio domini Friderici Augusti, adhuc adolescente, gesta non tenemus. Videmus autem eius elegantissimam formam, laudabilem militiam, audaciam & largitatem, beneuolentiam, pietatem, iustitiam, & veritatem; atque omnes regias virtutes, quas ex ætate adolescentum possemus optare. Qui licet natura & literatura super omnes coætaneos, sapientia & sensuum subtilitate videatur pollere; nos quidem si plura nescimus, plura tamen temporum ratione conspeximus, plura etiam experti sumus. salua eius maiestate, cogitauimus, vt ei aliquas admonitiones in medium proponamus; per quas admonitiones ad laudabiles mores, & ad iustitiam & iudicium informetur, & ad regias virtutes, quibus sibi concessum gloriosè & honestè regat imperiũ, versibus heroicis animetur.

Item de rege Henrico sexto, adhuc adolescente, proponitur quædam forma regnandi, qualiter Imperium debeat laudabiliter gubernare.

Henrico sexto sacra sunt diademata præsto,
Tu pater, hoc festo, Friderice, monarchus adesto,
O pater, ô nate, regia metra patent.
Regibus antiquis Henrice monarche cohæres,
Tu diadema feres, Romani culminis hæres,
Romula signa geres, secula nostra tenes.
Imperij sydus. plaudunt tibi mensis & idus,
Metra tibi fidus regalia dat Gotfridus,
Quæ tibi sæpe legas, vt bene regna regas.
O iuuenis iuuenum, flos mundi, gloria regum,
Vrbis & orbis honor, cui plaudunt tempora rerum,
Suscipe consilium quod mea metra ferunt.
Sordibus implicitos prauosq́; cauebis amicos.
Omnibus æquus eris: sed castigabis iniquos.
Prospice, quicquid agis, te tibi nosce magis.
Lautius est tibi te solùm constringere legem,
Quàm varios populos, aut magnos vincere reges.
Hæc si mente leges, rex, bene regna reges.
Si tua nolueris, neque publica vota vereri,
Qua fore te regem poteris ratione fateri?
Si tibi non fueris, nec mihi rector eris.
Doctor Alexandri Magni prauos sibi mores
Finxit, & incessus inhonestos absque decore;
Rex puer hæc didicit: sed didicisse dolet.
Vicit Alexander Darium, simul & Babylonem:
Sed nequit impressum sibimet deuincere morem,
Quo semel imbuitur testa, tenere solet.
Tu puer explora, si te nota praua colorat,
Prorsus & absque mora vitium remouere labora,
Nanque vetus vitium nescit abire foras.
Dum tibi cuncta licent, non quæras cuncta licere,
Nam quæ sæpe licent, poterunt tentata nocere,
Res etenim licita noxia sæpe ferent.
Legum fræna tenens fræno te fortiter arce,
Plus aliis, minus ipse tibi pro tempore parce,
Dum nullum metuis, sis metus ipse tibi.
Vita Pharaonis, scelerosaq́; gesta Neronis,
Et transgressoris monstrant culpa Salomonis,
Quæ mala sint reprobis, quæ bona nata bonis.
Has tibi tam duras veterum propono figuras,
Vt sacra scriptura tibi sit doctrina futura,
Hac poteris patrias arte fouere tuas.
Iudicis officio loca sacra decenter honora,
Pace frui, punire malos, Henrice labora.
Si scelus exploras, pax erit absque mora.
Ecclesias iubeas multa pietate foueri,
Semper in aduersis te subueniente tueri,
Ecclesia precibus vult diadema geri.
Si cupias veri regis promissa mereri,
Auxilio cleri studeas Henrice doceri,
Vt placeas Domino cras quoque sicut heri.
Pauperis aut viduæ dum cernis adesse querelas,
Promptius exhibeas plena pietate medelas,
Iudicium miseri cum pietate geras.
Prima poli, postrema fori sic iura coæqua,
Vt ius præualeat, quantum tua suppetit ætas,
Omne malum reseca, noxia cuncta veta.
Expedit interdum sancita remittere legum,
Ne pereat feritate mala clementia regum;
Nam puto sæpe Deum viuere velle reum.
Indulgere tuis tua sic dignetur honestas,
Vt magis absoluat quàm puniat alma potestas,
Si miserando feris, rector amandus eris.
Iudicio residens animum sic comprime iudex,
Ne scelerum vindex vultus sit pectoris index,
Et quæ sunt pœnæ proxima, clausa tene.
Et qua sorte bonus causæ sit vtrinque patronus,
Par quoque portet onus extraneus atque colonus,
Et nihil arcanum polluat arte manum.
Currant Marte suo parili discrimine lites,
Nec reprimant miseros sub maiestate Quirites,
Lite cadant lites Iudicis arte sitæ.
Si varios testes cupiant producere partes,
Ne dolus intersit, examine cuncta coarctes,
Atque memor pueri tunc Danielis eris.
Si superest charta, causam per scripta coarcta,
Nec sceleri parcas, si falsa prodiit arca,
Falso, fraude, dolo, non tibi plaudat homo.
Si scelus vlcisci ratio certissima poscit,
Rex age quod subitò tua debeat vltio nosci,
Vltio tarda fouet crimina, damna mouet.
Si mea vincla prius subitò punita fuissent,
Nulla Moguntini tibi captio damna dedisset,
Crimina non fieri regia pœna facit.

Item ad regem Henricum admonitio.

Laudi-

Laudibus inspectis quas audis commemorari,
Nolo superborum cupias veritate leuari,
Tadia nam populis vita superba parit.
Proximum esse deis hac forsan laude putaris,
Rex moritura caro, caueas ne decipiaris,
Es quia mortalis, mors tibi fata parit.
Corpore mortalis, mortalia sic moderaris,
Vt rex iure pari cum pauperibus moriaris,
Diuitis & miseri vita caduca cadit.

De nuptiis Henrici Sexti.

Anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo octuagesimo sexto, indictione sexta, sexto calendas Februarij, rex Henricus sextus cum regina Constantia, filia Rogerij regis Siciliæ, nuptias gloriosas celebrauit Mediolani apud sanctum Ambrosium, anno ætatis suæ vigesimo primo, anno autem regni sui decimo septimo.

PARTIS DECIMÆSEPTIMÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM

PARS XVIII.

DE ANGLIS ET SAXONIBVS.

De nonnullis Ecclesiæ persequutoribus.

Chronica quæ perhibēt regnasse Diocletianum,
Cum regnasse sibi referunt tunc Maximianũ,
Climata Britanniæ quem tenuisse canunt.
Fecerat hunc apud hos regionis Roma patronum,
Quem perhibent sat pacificè tenuisse colonum,
Hunc patria dominum semper habere volunt.
Attamen in sanctos exarserat ille furore,
Undique Christicolas deleuerat a regione,
Omnia catholica scripta cremare volens.

De Maximiani prole.

Maximianus obit, scelerum scelerosus amator,
Deserit & geminos propria de coniuge natos,
Vter & Aurelius nomen habere datos.
Mater habens pueros, procul a regione recedit,
Pars vbi Britanniæ sibi clam reuerenter obedit,
Conscia quòd pueris terra paterna redit.
Hostibus amotis tali moderamine totis,
Securi viuunt pueri, procul inde remoti,
Sed noua sors oritur perniciosa locis.
Defuncti regis fratrem facit insula regem,
Nomine Constantem monachum qui canone degens
Tempore pòst modico Britona regna regit.

De Voltigerno Anglorum duce.

Voltigernus dux Anglorum summus habetur,
Carus apud proceres tota regione tenetur,
Cuius ob auxilium regna tenet monachus.
Ille docet quòd multa vocet rex arma virorum,
Vt valeat punire malos quoscunque suorum,
Et sibi subiiciens stringat vbique solum.
Charta vocat quos merce locat per regna Quirites
Vtq; solet commota monet Britannia lites,
Bella fouent gentes in regione sita.

Quamobrem Saxones Oceanum transfretarunt.

Saxo vocatus ad hæc ad regia bella monetur,
Cuius & innumera populorum turba monetur,
Arma per Oceanum militiamq; ferunt.
Miratur iam rex, cur copia tanta veniret,
Saxo refert; quia tot a domi remanere nequiret,
Terra foret modica militie plena loca.
Plena viris terra, iam penè carebat & herba,
Hæc tua nos terra cum sit ditissima seruat,
Tu tibi belligeros nos retineto viros.
Turba sumus quam pellit humus fortita parentum,
Sorte pars remanere lari vult turba potentum,
Nos quoque sors misit regna tenere tibi.

Saxones à Voltigerno duce humaniter recepti.

Voltigernus ait; noua sint tibi gaudia regi,
Cui Fortuna truces fortis bonitate subegit,
Sic modò tu tua rex regna quieta regis.
Da tua Saxonibus fortissima castra foueri,
Iura, potestatem, sub Saxonis arce teneri,
Saxonis officio da tua bella geri.
Cordis amicitia quam Voltigernus habebat,
Insita Saxonibus sic Saxonis acta fouebat,
Sic quoque Saxo duci corde fidelis erat.
Saxo tenens patriam regis bonitate leuatus,
Occulta feritate ducis subitò variatur,
Rex ducis ingenio perdidit ense caput.
Cum duce tunc equites ficto gemuère dolore,
Vlcisciq; necem falso statuère colore,
Cordeq; letifico tristia gesta mouent.
Arce truces statuère ducem consistere regem,
Saxonica virtute sedens tenet omnia lege,
Enseq; Saxonico regnat in orbe suo.
Huius erat règis miles de semine natus,
Dux Volgimerus, vulgi ratione vocatus.
Militiæ princeps clarus, ad arma potens.
Ille dolet quod regna solet sua Saxo tenere,
Nam fieri, si Saxo perit, vult regius hæres,
Hic & ob inuidiam tunc grauis hostis erat.

De Orsone & Engisto.

Tunc erat Anglorum regalis copula fratrum,
Orsus & Engistus Angra ratione vocati,

Hi duo Saxonibus ritè fuere caput.
Dum mouet introrsus dux Volgimer arma seorsum
Restitit his prorsus saliens Engistus & Orsus,
Insula Britonum praestat vtrunque dolum.
Volgimer & Saxo, sua dum certamina taxant,
Vtraque pars passa, Britannica praedia quassat,
Vulneribusq; datis mors fit vtrinque satis.
Volgimer vt regnum satagit vexare paternum,
Saxonibusq; locum cupit annihilare modernum,
Saxo mouet pacis dicta, fauore patrum.
Rex vocat iratum patria dulcedine natum,
Et quasi pacatus sibi sponte reconciliatur,
Talibus alloquiis rem moderatur ei,

Saxonum commendatio.

Saxonicae gentis cur opprimis agmina, fili?
Cum regni sit amica mei custosq; cubili?
Sintq; bonae fidei, belligeriq; viri?
Haec regni diadema mei, me teste, parauit,
Hostiles probitate dies satis alleuiauit,
Quam male persequeris rem bene gessit, ait.
Pacificos largire dies, depone furorem,
Saxonibus tu redde tuum constanter amorem,
Haec tibi proficuo me moriente foret.
Cùm regni sis nate mei spectabilis haeres,
Saxonica probitate potes tua iura tenere,
Hi tua iura ferent, & tua bella gerent.
Volgimer acta patris non suscipit ordine pacis,
Saxo quasi gratis iuuenis fert bella minacis,
Attamen iratis restitit ense satis.
Orsus & Engistus Saxo non sustinet istud,
Vndiq; per patriam contraria praelia sistunt,
Et ducis ardore bella mouente mouent.
Dum furit introrsus tellus Britannica prorsus,
Transiit Oceanum mare dux Engistus & Orsus,
Et redit in patriam frater vterque suam.
Angria Saxonicos dominos rediisse reuelat,
More Macedonico proponitur alta querela,
Quam mala Volgimeri praelia Saxo ferat.
Vndique per patriam sonitu feruente querelae,
Foemina cum maribus sua nititur arma mouere,
Insula Britonum iam noua bella feret.
Orsus & Engistus propriam duxêre sororem,
Quae specie formaq; datur meruisse decorem,
Regis ad accubitum digna Corinna foret.

De Angria regina & regione, & caeteris actis.

Angria regina nomen tulit à regione.
Foemina Teutonica roseo suffulta colore,
Cuius in obsequium signa Macedo mouet.
Plena per aequoreos fertur ratis inclyta fluctus,
Insula Britonica parcos videt vndique luctus,
Dum ratis arma gerit, subdita terra perit.
Saxonicae gentis rex Voltigernus amator,
Pacis vtrinque dator, cupit esse reconciliator,
Et petit alloquio bella silere dato.
Bella silent, dum pacta vident, vexilla quiescunt,
Colloquiis hincinde datis fera corda tepescunt,
Rex parat iratis foedera stricta satis.
Pacis ab hac hora dum rex dare pacta laborat,
Rexa scelus renouat, rixantur in vlteriora,
Miles ad arma volat, pax perit absque mora.
Saxonici populi valido stant cuspide fulti,
Vnde suis cultris hostes perimuntur inulti,
Omne decus patriae Saxonis ense iacet.
Viribus Anglorum vires superantur eorum,
Ense Macedo bonum superat perimitq; colonum,
Saxo tulit patriam, diripuitq; solum.
Volgimer elatus hostiliter inde fugatus,
Visa morte patrum timet hîc incurrere fatum,
Per medium nemoris labitur atque fugit.
Tempore pòst modicò fertur periisse veneno,
Vndique per patriam Saxo viget ordine pleno,
Amodo Saxonibus plena trophaea fero.
Regis amicitia quae saepe Macedo reuixit,
Regis in obsequium victorum pectora fixit,
Subditus vnde sibi Saxo remansit ibi.
Consona Saxonibus fit regis vbique voluntas,
Saxo patrem regem reputat quocunq; triumphat,
Quippe suo regi climata victa regit.
Orsus & Engistus quasi conregnare videntur,
Nam cum rege simul communia regna tuentur
Rex pater, hi nati, posteritate sui.
Victima principibus mandatur amoena parari:
Rege sedente lari datur Angria virgo vocari,
Sydere splendidior, gaudia forma parit.
Angria regina maris huc euecta carina,
Fratribus inclinat, regiq; decora propinat,
Et citò regale pectus amore ligat.
Virginis aspectus penetrat sine vulnere pectus,
Mox amor iniectus latuit sub pectore tectus,
Mentis in ardore tela puella mouet.
Vestibus auratis nituit coma flaua capillis,
Pocula dum recipit oculos rex intulit illi,
Dumq; videre libet, dicit; Amica bibe.
Gustat vt illa, refert; Mecum bibe diua potestas;
Rex ait; Ergo sede, tua me constringit honestas;
Sub lare regali te decet (inquit) ali.
Pocula praebentis dulcantur in ore potentis,
Inde calor mentis impellit ad acta volentis,
Plus vbi vina bibit plus adamare libet.
Mensa breuis, fortuna leuis, pro virgine venit,
Cor regis quod virgo vebit. sub pectore sauit;
Tracta manu leni, dicit; Amanda veni.
His ita praeuisis, virgo celeberrima risit,
Fratribus ascitis, regi sua dicta remisit,
Si cupit Angrorum lege parare thorum:
Et mihi lege bona vult participare corona,
Regis ad obsequia sint agmina Saxona prona;
Verba placent fratri, sponsa fit absque mora.
Orsus & Engistus socia regnante sorore,
Amodo maiore funguntur vbique fauore,
Insula tota fauet, regna quieta manent.
Brito timet factum, quia Saxo tenet dominatum,
Ne sibi primatum reputet vincendo paratum,
Vendicat imperium Saxo labore datum.
Viribus Angrorum coepit male terra grauari,
Nomine vulgari datur Angriterra vocari,
Illud & Angrorum nomen ab vrbe trahit.
Moribus & linguis victoribus assimilatur,
Angria perpetuò victore vocante vocatur,
Angria dicta per R tunc ibi non erat L.
Gregorius Papa, cuius baptismate pollent,
Nomina dans, dedit L, prius R de nomine tollens,
Sic velut Angelicos Papa vocauit eos.
Tunc erat in patria mons, culmen habens speciosum,
Qua rex Angrorum castrum parat imperiosum,

Nec petuit lapidum pondera ferre locus.
Quotquot enim muri coalent hodie valituri,
Mane cadunt vacui, post cras iterum ruituri,
Quicquid ponit ibi, subdita terra bibit.
Mirantur populi, mirantur ab arte magistri,
Quicquid ibi lapidum poterint iactare magistri,
Deperit absque mora: nam lupa terra vorat.
Rex iubet ariolos longa statione vocari,
Et magica mox arte sibi iubet insinuari,
Mœnia cur recidant, quæ sibi terra trahit.
Cur cadat, ignorant; sed quomodo stare valerent,
Fingere consilium mendaciter illicò quærunt,
Quod simul inueniunt, rege iubente ferunt;
Hunc, aiunt, montem, superi sibi constituerunt,
Sæpe sibi reges libamina magna tulerunt,
Quæ nisi tu dederis mœnia nulla ferunt.
Munera sacra deis, quæ te modò ferre iubemus,
Nec tu ferre potes, neq; nos in rebus habemus.
Nec dabit hæc penitus, insula, terra, nemus.
Sanguinis humani petit hic torrente sacrari,
Corpore fundari, pòst desuper ædificari,
Murus ab hinc stabit, si memorata dabis.
Nec tamen humanum petit hæc tua victima corpus,
Cuius ab humano sit semine conditus ortus,
Natus erit matre filius absque patre.
Consilio vatum rex amodo certioratus,
Undique legatos direxit ad ista paratos,
Quæritur optatus, sorte ferente datur.
Inueniunt puerum fantasmatis arte creatum,
Nomine Merlinum, vatem sine dogmate vatum,
Partu fœmineo, sed sine patre datum.
Suscipit inuentum puerum pars magna potentum,
Eius in aduentu, castrum putat esse redemptum,
Corpus Merlini si tumuletur ibi.
Quæritur à matre, quo spermate, qua nouitate,
Filius à matre petuit nasci, sine patre.
Retttulit illa patet inenibus esse pater.
Ad regem Merlinus ait; nihil hic operaris,
Vatibus ignaris, caueas ne decipiaris,
Nil tibi proficiens turba maligna parit.
Ecce meum corpus si mittitur arte seorsum,
Mox erit absorptũ, cadet vrbs tua, rupta retrorsum,
Multiplicando dolum perdis vtrunque bonum.
Duc (ait) Ariolos, turbamq; iubeto magorum
Dicere, murorum quæ sit modò causa ruerum,
Quid sibi fata volunt, quis sit in arte dolus.
Dicere si norunt, tu dogma tenebis eorum,
Si male decipiunt, gladius sit pœna malorum,
Pòst, ego murorum consolidabo solum.
Verba placent pueri, rex illicò dicta requirit,
Nec valet arioli quod poscitur arte potiri,
Pœna datur sceleri, quam puer inquit, ibi.
Carcere multorum reserat rex colla magorum.
Vt si fortè dolum puer exsuperaret eorum,
Fiat in ariolos mortis vbique ferum.
Amodo Merlini verbis datur insinuari,
Cur lapis inde cadit, quo rex iubet alta parari,
Cur opus artificis concaua terra trahit?
Si cupis in usfa (puer inquit) ænigmata dicam,
Montis in aree sita stat desuper vnda petita.
Terra superposita pendula pendet ita:
Portat onus terræ, crustaq; natante, superne,
Amplius inferre sinu, nequit vndula ferre,
Pondera pressa bibit quæ super addis ibi.
Vt pateat dubium, montis latus infodiatur,
Inde tibi fluuius quem nescis vt egrediatur,
Siccus abinde lacus siccaq; terra datur.
Nomine Merlini rex imperat hunc aperiri,
Magnus apertus ibi fluuius monstratur adiri,
Castra suis populis rex fabricabit ibi.
Restat vt illorum rex puniat acta magorum,
Quorum sæpe dolus fuerat sibi causa dolorum,
Concremet ipsorum corpora tectatorum.
Dum cadit ariolus, dum montis ad acta venimus,
Vndique Merlinus vates sit summus & imus,
Vt docet Oceanus, Iscotiaq; sinus.
Egrediente lacu terret grauis vnda colonum,
Gurgitis è medio surgit tetra forma draconum,
Undiq; dant strepitum, concutiuntq; solum.
Climata Cornubiæ bini petière dracones,
Rufus & albus erant, errore premunt regiones,
Territus hinc populus rura timendo colet.
Vter & Aurelius quos carthea supra memorauit
Principis Italici de semine Maximiani.
Militis officio tunc valuère magis.
Vter in arma furens inuadit & ipse draconem,
Cuius ad interitum datur ingessisse mucronem,
Indeq; plebs patriæ gaudia magna monet,
Qui prius Uter erat, iuuenis, milesq; decorus,
Vter Pendragon sub lege vocatur eorum,
Nomine serpentis nomen habere volunt.
Fama recens vagabunda necem gerit ipsa draconis,
Vter eum iugulasse reum datur ore mucronis,
Terror inest regi, famaq; læta bonis.
Ad regem Volsigerum dum fama veniret,
Dicit; Merline tu quæso futura require,
Nam regina timet, dum noua tanta videt.
Dic (precor) augurium nobis Merline draconum,
Quid rumor, quid fama sonat, partis regionum?
Vter & Aurelius, quæ sibi iura volunt.
Merlin ait: Ventura magis, si noscere gliscis,
Iam regni metuenda tui symptomata discis,
Fortuitosq; dies applicuisse scies.
Hos ego serpentes binos loquor esse potentes,
Vter & Aurelium, iam regna paterna petentes,
Indicioq; Dei terra redibit eis.
Quæ bona Saxonibus sunt, aut tibi subdita tollent,
Militis officio, patriaq; iuuamine pollent,
Cæsar enim Romæ posset vterque fore.
Sanguinis infans pueri sunt Maximiani,
Semine Romani, feruent feritate ferali,
Tu tibi (si poteris) prospice, Merlin ait.
Insula diuiditur, populi duo sceptra sequuntur,
Regibus ambiguis regalia iura reguntur,
Bellaq; Saxonicis sunt nouanata locis.
Obtinet Aurelius, regnum sibi conciliatur,
Voltigerna manus gladio cadit atque fugatur,
Perdit & archatum, perdit & ipse caput.
Angria regina regis viduata ruina,
Bella refert prima, neque viribus extitit ima,
Prælia fert varia, damna, pericla, minas.
Orsus & Engistus, seu cætera Saxona virtus,
Acriter obsistunt, regnum rapientibus istud,
Pro nece prostrati regis amara pati.
Uter & Aurelius dum regna paterna capessunt,
Viribus excrescunt, sed & Angrica bella tumescunt,
Regibus iratis arma tulère satis.
Post varias cædes, hincinde cremantur & ædes,

Conueniunt plebes, quas ferre pericula tedet,
Pacis apud proceres fœdus inire sedet.
Sic modus est pacis; quòd ritè reconciliatis
Saxonibus gratis tribuat rex fœdera pacis,
Vrbibus & feudis, rebus, honore datis.
Angria regina, pacis sumpta medicina,
Regibus inclinat, secedit ad arua marina,
Quæ sibi pacifica castra tenere sinant,
Aurelius primogenitus, regniq́; monarchus,
Sic pacis sancita facit, sic prospicit actus,
Vt reparet patriæ gaudia, læta quies.
Confouet optima, dissipat horrida, regia norma,
Prælia deprimit, abdita reiicit, apta reformat,
Rex erat, imò pater, gesta paterna patent.
Attamen admissa patris feritate patrizat,
Nam prius inflixa renouat tormenta, remissa,
Et tenet erroris dogmata plena dolis.
Æmulus ipse Dei, populi fit tutor Hebræi,
Atria scripta vehit, sectamq́; fouet Manichæi,
Catholiciq́; rei prorsus habentur ei.
Post annos paucos, post multa pericula rerum,
Suscipit Aurelius fatum finemq́; dierum,
Iustus apud proceres, sed reus ante Deum.

Defuncto Aurelio rege Anglorum erigitur Vter, qui & Pendragon dicitur.

Post regis fatum dominus terræ variatur,
Rex obit Aurelius, germanus ad alta vocatur,
Erigitur solium, versa corona datur.
Vter Pendragon rex est cognomine dictus,
Viribus inuictus, cuius draco decidit ictu,
Moribus & specie regia forma placet.
Visus erat, regem proceres ad pascha vocare,
Nuncia lætitiæ conuiuia magna parare,
Regis & à solio regia dona dare.
Ferre nec est licitum sine coniuge dona maritum,
Imò simul veniunt, dominum laudare petitum,
Præbet eis solitum principis aula situm.
Diuidit alterutrum dominus conuiuia rerum,
Dextera fit procerum, fit & altera pars mulierum,
Rex sedet in medio, fercula digna ferunt.
Dux ibi Cornubiæ tunc primus in ordine sedit,
Vxor in opposito, cui nomen Hierna, comedit,
Cui citò rex oculos luxuriando dedit.
Dum sedet alta rosa, magis omnibus est speciosa,
Fercula multiplicat rex omnibus inuidiosa,
Per varios oculos cætera turba notat.
Hæc vbi subrisit, oculos compota remisit,
Nutibus innisi, nexi sunt pectore visi,
Fœmineas latebras tactus amore sitit.
Curia magnarum commota sedet dominarum,
Nam velut ignarus rex non videt agmen earum,
Respicit hanc nimium, cætera cuncta parum;
Hunc amor inuoluit; citò rex conuiuia soluit;
Dum cupit hanc tolli causam, rota versa reuoluit,
Territus exurgit dux, & Hierna fugit.
Mane sub aurora fugiunt stationis ab hora,
Laxa ducis lora, loca præripiunt potiora,
Ad loca Cornubiæ fertur Hierna volans.
Dum fuga facta sonat, rex vstus amore laborat,
Imperat vt redeant, dux pergit in vlteriora,
Dum fugit illa foras, rex furit absque mora,
Lex erat vt nunquam proceres à rege recedant,
Ni prius his reditum concessa licentia quærat,
Vtq́; domum rediens regia scripta ferat.
Regula præfata quum iam foret euacuata,
Ad Ducis interitum sunt regia bella parata,
Terraq́; damnata perditione rata.
Arte satu forti parat ille resistere forti,
Sæpe tulis patulis regalia prælia portis,
Sæpe dedit gratis prælia dira satis.
Rex tenet obsessum, procerum virtute repressum,
Abstulit ingressum, restrinxit ab vrbe regressum,
Iussit & induci prælia multa Duci.
Sic amor occultus regali pectore fultus,
Efficit insultus, equitum mouet ipse tumultus,
Dat quoque languere, regia membra terens.
Nunc amor iniectus penetrat sine vulnere pectus,
Visceribus tectus amor est pallore repertus,
Tela nec euadit, pressus amore cadit.
Dum sic est, Gothorum petit auxilium medicorũ,
Nec valet antidotum causas remouere dolorum,
Nescit enim medicus quod sit amoris onus.
Quum timet ipse mori, datur optima cura labori,
Merlinus fert consilium studio meliori,
Mirus in auxiliis, miraq́; facta colit.
Quærit & à medicis, quæ sit modò causa doloris,
Dicere dum nequeunt, grauis est sibi pœna pudoris,
Quæ latet interius, promitur ira foris.
Merlius ait regi; te causa perurget amoris,
Ite foras medici, labor est his vbique labori,
Regia deserite, quærite iura fori.
*Quæso torum regis nostre imitate * legi,*
Depulsis medicis solatia Merlius adegit,
Inde domus regis gaudia digna vehit.

De Merlino propheta Anglorum.

Rex modò Merlini quæ sit medicina requirit,
Ille refert; volo te nemorum statione potiri,
Tuq́; meis studiis mira videbis ibi.
In Ducis ecce tuam faciam transire figuram,
Nunc ita mansuram, rursusq́; tibi redituram,
Forma Ducis pura sit modò forma tua.
Hac ego sorte suos in nostros verto ministros,
Vt putat ecce Ducis seruos qui viderit istos,
Me quoque seruili pelle videbis ibi.
Vultibus arte datis, pro velle tuo variatis,
Nominibus variis forma variante vocatis,
Velle tuo poteris luxuriare satis.
Amodo Cornubiam curemus adire Ducissam,
Sanet vt infixa tibi vulnera pectoris ipsa,
Quæ satis ascita, tunc remeabis ita.
Sis licet in guerra, castri conscende superna,
Quam cupis interea, te pulchra videbit Hierna,
Dum mentita viri forma sedebit ibi.

De eodem.

Vatis ad indicium gaudet rex, illicò surgens,
Edita perficere socios mandata perurgens,
Pergit vt ista gerat, qui prius æger erat.
Non erat in castro tũc cum duce pulchra Corinna,
Altera pars montis ducis altera castra resignat,
Qua residens plenè semper Hierna manet.
Imperat armatos rex hîc remanere ministros,
Ducere promittens equites plures super istos,
Hæc via mentita regis habetur ita.
Rex vbi carpit iter, paucis comitatus alumnis,
Monti-

Montibus ingeritur per summa cacumina summis,
Suscipit vt proprium magna Ducissa virum.
Regis in aduentu dat gaudia turba potentum,
Organa cùm centum reboant, sub laude retentum,
Laude canunt Dominum, villa, platea, forum.
Regis in amplexu dat pro duce fœmina nexum,
Artibus impressum vultum ducis, oscula, fletum,
Arte superducit oribus ora ducis.
Tunc noua de rege faciunt exponere regem,
Ille refert; regem prauum præcedere legem,
Dum qui regna regit destruit ipse gregem.
Rex, ait, armatis infert mihi prælia gratis,
Destruit atque capit bellis mea castra patratis,
Attamen arma sapit nostra nociua satis.
Me premit iniustus, locus est mihi circiter vstus,
Imminet incursus, bello sum totus onustus,
Hic mihi nunc requiem conferat vna dies.
Fortiter ingemuit cùm vidit Hierna maritum,
Hostibus attritum, nimioq́; labore petitum,
Condolet ignitum Marte perire situm.
Nocte sedent plena, regem vocat inclyta cœna,
Rex satis accelerat, consedit Hierna serena,
Sed magis in Venerem cor comedentis erat.
Fit modò mensa breuis, mens saucia, pauca comedit,
Clauditur interius, dominaq́; fauente resedit,
Cætera quæ petiit larga Corinna dedit.
Nocte iacent tota, veniunt solatia mane,
Illa refert germen vtero consistere planè,
Qui pater efficitur, lætior inde manet.
Noxq́; diesq́; simul subitò signatur & hora,
Lætitia plenus pater est, & abire laborat,
Mox quæ signa gerit rex memoranda dedit.
Quæ fert signa pater, retinet sibi conscia mater,
Et quæ mater habet, secum rex deferet acer,
Nec patuit matri subdola forma patris.
Cedit ab vxore dux fictus, aditq́; laborem,
Dum redit in nemore prisco renouatur honore.
Scribere nunc placuit quid sua turba facit.

Vter Pendragon rediens à collusione ducissæ, inuenit ducem occisum, & castrum eius captum.

Rex vbi de castris Merlo comitante recessit,
Miles ab incepto modicum sua castra repressit,
Et datis insidiis sic latitabat ita.
Miles ab arce ducis dum castra relicta videret,
Irruit in paucos, spolium confisus habere,
Dux quoque cum reliquis prosilit arma ferens.
Regis ab insidiis exercitus obuiat illis,
Iura sui domini manibus defendit Achillis,
Dux miser hîc capitur, perdit & ense caput.
Altera pars equitum quæ cum duce venit ab arce,
Fusa iacet penitus, regis manus obtinet arcem,
Regia regale signa cacumen habent.
Dum redit ex nemore rex hostis adire laborem,
Signa videns castri, proprium cognoscit honorem,
Tunc iter accelerans, gaudia digna mouet.
Prælia victorum laudat sine fine suorum,
Quoslibet ad libitum socios ditauit eorum,
Inde cupit reliquum tollere Marte solum.

Item de Hierna ducissa, obsessa in arce sua.

Vter Pendragon iubet Anglica signa moueri,
Viribus armorum se quærit Hierna tueri,
Nescia quòd socia regis & vxor erit.
Sub specie pacis recipit mandata minacis,
Vt veniat mediis componere fœdera pratis,
Ne pereat gratis rebus & arce datis.
Illa refert; habeo fortem super arce maritum,
Hic tibi colloquium teneat pro pace petitum,
Non decet vt mulier quærat ad arua situm.
Rex ait; ingratum cognosce ducem iugulatum,
Desere morte datum, melius iam percipe fatum,
Ne tibi sit dubium, respice, tolle caput.
Saucia mortiferis causis, infixaq́; telis,
Concidit exanimis mulier turbata fidelis,
Verbaq́; cùm redit vix rediuiua dedit.
Mors iniusta ducis tibi rex non proficit, inquit,
Ipse mihi prolem quam gesto, ventre relinquit,
Si pater ense perit, filius hostis erit.
Vrbs mea tam fortis, tua non timet arma cohortis,
Nec patulis portis metuit discrimina sortis,
Dum puer hic viuit, ipse manebit ibi.
Rex ait; ô domina, secretius (oro) loquamur,
Gesta tibi referam, quæ chara ferenda putamus,
Ex quibus indicia digna fauore damus.
Pone supercilium, cœptumq́; relinque furorem,
Si mihi credideris, summum retinebis honorem,
Gaudia percipies quæ lachrymata doles.
Vix deuicta prece mulier fortissima regi
Cessit, & alloquiis animum reuerenter adegit.
Amodo Merlini mira loquuntur ibi.

Loquitur cum ducissa.

Rex placator ait; pro te mea bella paraui,
Te nimis optaui, nimiumq́; coactus amaui,
Fune tuo potui vinctus amore trahi.
Sub ducis effigie tecum quandoque resedi,
Deditus ingenuis lecto rutilante quieui,
Basia cum reliquis actibus ore dedi.
Ore tuo didici, quia germina venter haberet,
Vnde tibi placuit propriè mea signa tenere,
En tua quæ teneo, respice, nosce, gere.
Hic quem ventre tenes meus est, hunc opto tenere.
Iste meæ patriæ rex est, regniq́; cohæres,
Tu regina sedes, & diadema feres.

Hierna ducissa recognoscit dicta Regis, & tradit se illi.

Credidit absque mora, cognouit & acta priora,
Illicò maiora recipit, spernitq́; minora,
Abstergit lachrymas, pellit amara foras.
Splendida fit facie, capit illicò læta colorem,
Pallida quæ fuerat recipit regina ruborem,
Clarior est flore, cùm prius ægra foret.
Miles vt inquirit, quidnam sibi causa requirit,
Illa iubet regi castrum properans aperiri,
Vndique suscipiens iussa colenda viri.
Nuptia regalis datur illicò mira parari,
Illa subarrari, reginaq́; summa vocari,
Pace vacant populi flumine, rure, mari.
Indice Merlino rex & regina requirit,
Plasma iacens vtero, quo debet honore potiri.
Fœmina si fuerit, dignáve forma viri?
Lætus ait vates; en gaudia magna parate,
Currite primates, cœloq́; resoluite grates,

Nam quæ ventre latent mira futura patent.
Hic erit Arturus rex summus in orbe futurus,
Prælia gesturus, loca Gallica rex habiturus,
Nomine Magnus erit, vulneribusq́; perit.
Nec perit omnino, mari^s obseruabitur imo,
Viuere perpetuè poterit ex ordine primo,
Ista tibi refero, cætera claudo sinu.
Arturi qui tantus erat, si bella requiris,
Omne solum variis potuit deuincere miris,
Viribus & gladiis præfuit ipse viris.

PARTIS DECIMÆOCTAVÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM PARS XIX.

De regalib. insignibus, videlicet de sancta cruce, de gladio, de lancea sacra, de sceptro, de pomo aureo, de corona, de diademate: quid significent gemmæ in corona: quid significet aurum in corona: quid significet crista in corona:

CÆsar iussit heri quæ sint insignia quæri,
Quæ caput Imperij dignè perhibentur haberi,
Et cur signa gerit, quid rationis erit?
Vt scriptura tonat, crux, ensis, sceptra, corona,
Lancea, palla, bona nobis insignia donant,
Restat vt exponam, quid sua signa sonent.

Quid significat illa crux.

Crux caput Imperij, datur hæc medicinaq́; morbis,
Climata quadrati per brachia continet orbis,
Crux est scala Dei, spes, via, vita reis.
Hac datur ascensus iustorum merce repensus,
Hac latro suspensus, recipit pro crimine censu^s,
Hanc solet Imperium ferre per omne solum.
Brachia distenta mundum complexa retentant,
Cunctaq́; portenta Christi virtute retenta,
Crux velut athleta noxia cuncta vetat.
Vnde per hoc signum, quo tollitur omne malignum,
Imperij dignum caput est venerabile signum,
Prælia virtutis dant sibi signa crucis.
Crux datur Imperio specialis iure ferenda,
Quippe vicem Christi tenet hic ad regna tuenda,
Et gerit in terris signa colenda crucis.

Quid significat gladius Regalis vel Imperialis.

Iudicij signum gladius monstrare videtur,
Quo malefactorum feritas cessare iubetur,
Vt latro frustretur, rex tenet arma secus.
Præcipitur gladius vibratus semper haberi.
Puniat vt subitò, potuit quod culpa mereri:
Nam si tardus erit, pax vacuata perit.
Iura sibi soli Deus edere, condere patrat,
Vt gladio laqueoq́; suo mala pressa quiescant,
Si mala non premeret principis vmbra foret.
Sic sibi regna Deus subiicit, sic iurgia legum,
Quod valet humano lucrari sanguine cœlum,
Munera grata Deo dat pereunte reo.
Ense quiescente compescere non valet orbem,
Sanguinis humani torrente potest moderari,
Qui regnare volet sanguine iura colet

Quid significat sceptrum regale.

In manibus regum dum regia sceptra tenentur,
Tunc quasi per virgam cõpescere cuncta videntur,
Pœnaq́; præstatur qua ratione datur.
Vsibus innumeris & legibus vndique fultus,
Instruit hic homines dignes prætendere cultus,
Regia virga tamen, quo moderentur habet.
Plura solent homines per climata fingere iura,
Cæsar sceptra tenens, nouit distinguere plura,
Imperat & virga iura valere sua.
Vita, genus, linguæ varia, variant regiones,
Vna nequit cunctos distinguere règula mores,
Vnde per Imperium plurima iura moueat.*
Lex superest legi, rex regi pluribus vnus,
Par superest paribus, mos moribus, vsibus vsus,
Imperat his vnus, cuius in orbe sumus.
Lex Romana locum super omnia iura meretur,
Nec tamen euacuat quod in his rationis habetur,
Vult magis atque minus Cæsar habere simul.

Quid significat lancea Imperialis, & vnde venit.

Lancea Mauricij reliquiis præmaxima signis,
Plurima Christicolis peperit miracula dignis,
Clauus nanque Dei iunctus habetur ei.
Subiicit Imperio bello gestata potentes,
Motibus ipsius nequeunt obsistere gentes,
Hæc vbi bella mouet, vincere cuncta solet.
Lancea sancta solet regnorum vincere lites,
Ipsa facit proceres Romanos esse Quirites,
Ex hac Cæsar habet quod sibi regna fauent.
Rex Arelatensis illam dum Boso teneret,
Et sibi pugnanti semper fortuna faueret,
Extitit indigenis terror amara ferens.
Nunc liber expone, quo casu, qua ratione,
Traditur Imperio post hæc sacra lancea Roma,
Et cur Bosonem littera nostra sonet.
Boso formosus, rex magnus, rex animosus,
Insomnis totus quandoque fuit furiosus,
Inde soporatus alligat ense latus.
Hunc requiescentem somno quicunque vocaret,
Regia dextra virum mox plena furore necaret,
Solus & absque pare dormiit ipse lare.
Tempore natalis Domini rex est Arelati,
Pontifices sacri surgunt ad festa parati,
Noctis ad officia laude canore dati.
Dumq́; gerit sacrum, præsul quo missa canatur,

Rex

Rex venit iratus, quia non fuit ante vocatus,
Fusteq; mitratum percutit ipse caput.
Res plangenda satis, præsul cum sanctificatis,
Percutitur gratis, solennibus euacuatis,
Amodo noscatis quid Deus inde facit.
Tam male tractati tunc pontifices Arelati,
Milite collecto veniunt ad bella parati,
Cœlestis fati digna patrare pati.
Vnde coarctatus rex surgit ad arma vocatus,
Vincitur, eiicitur, stat præsul honorificatus,
Rex dolet iratus, ludibrioq; datus.
Mens deuicta dolet, nimio confusa pudore,
Nec regnare volet, quia bello perdit honorem,
Optat vt & monachi iam sibi vita foret.
Imperij solium cùm maximus Otto teneret,
Et valitura satis mundi fortuna faueret,
Huic rex Boso loquens verba gemendo refert;
Trado tibi regnum, cunctos depono decores,
Amodo nostra tibi sacra lancea præstet honores,
Sola mihi monachi vita colenda foret.
Do tibi Viuarium, Lugduni sede sedebis,
Hæc duo cis Rhodanum, me tradùce, castra tenebis,
Rex ibi Francigenis prædia nulla petit,
Lancea Mauricij, mea quam tibi dextera tradit,
Est caput illorum quæ nunc mea regna notaui,
Nunc caput Imperij lancea sancta dabit.
Qua dubius Sauna, Rhodanus fluit, estq; Vienna,
Cùm mare Tyrrhenum fuerant Bosonica regna,
Huic simul Allobroges & Morienna fauent.

Quid significat globus aureus, qui Regum manibus gestatur.

Aureus ille globus, pomum vel palla vocatur,
Vnde figuratum mundum gestare putatur,
Quando coronatur, palla ferenda datur.
Significat mundum, forma perhibere rotundum,
Intus habet plenum, terrestri pondere fundum,
Quem tenet arcanum palla ferenda manu.
Hæc fuit ex terris mundi collecta quaternis,
Vt foret Imperij manibus gestanda supernis,
Hac tulit Imperium Iulius arte suum.
Taliter hunc mundum gestat manus vna rotundũ,
Regius includit sic omnia climata pugnus,
Taliter omne quod est regia pompa tenet.

Quid significat crux posita super aureum pomum.

Crux superest pomo cœli super insita dono,
Suscipe corde bono rex, quæ tibi mystica promo,
Teq; sedente throno prospice quid sit homo.
Crux & palla simul pariter connexa tenentur,
Hæc magis, illa minus, parte reuerenda videntur,
Hæc ferit, hæc sanat, hæc perit, illa manet.
Si mundana cupis, pugno concludere regna,
Significata crucis tibi sint reuerenter habenda,
Seruulus esto Dei, qui tua sceptra regit.

Quid significat diadema Imperiale.

Hoc diadema sonat duplam conferre coronam,
Quod veterem Romam mundanaq; climata donat,
Hoc quicunque tenet summus in orbe sedet.
Dupla corona manet, quia dum cõplectitur vrbem
Continet & reliquum fastu diadematis orbem,
Sic facit esse suas vna corona duas.
Non loquor esse duas numeri ratione, sed actu,
Vrbis & orbis habet solium diadema subactum,
Hæc duo continuans omnia Cæsar erat.

Quid significant gemmæ preciosæ in corona, & quis eas instituit.

Iulius instituit gemmas superesse coronæ,
Vt preciosa foret lapidum grauidata decore,
Nunc liber exponet, quid sibi gemma volet.
Quattuor in cunctis sunt insita mystica gemmis,
Durities, virtus, splendorq; colorq; perennis,
Hæc, qui Cæsar erit, mystica nosse velit.
Duritie constans, virtute refertur honestus,
Est bona fama color, splendor sine crimine quæstus,
Quattuor ista geret qui diadema feret.

Quid significat aurum in coronis.

Aurea materies regalibus apta coronis,
Indicat imperium mundi superesse patronis,
Circulus est orbis forma rotunda soli.
Aurum cuncta suo superat fulgore metalla,
Imperium superat quos orbis continet aula,
Et bene Romuleo iure gubernat eos.
Suscipit innumeras aurum tractabile formas,
Suscipit & varias Romana monarchia normas,
Flexibilis, facilis, aurea forma suis.

Quid significat crista in corõna Imperiali.

Dicitur augusta circlo super addita crista,
Publica res aucta planè monstratur in ista,
Qui diadema gerit, victor & author erit.

PARTIS DECIMÆNONÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM

Pars XX.

Catalogus omnium Pontificum Romanorum, & omnium Imperatorum Romanorum; & etiam omnium Regum qui fuerunt ab initio mundi vsque ad Papam Vrbanum tertium, & vsque ad Imperatorem Fridericum primum, & ad filium eius regem Henricum sextum.

PAPAE.

Saluator noster

DOMINVS NOSTER IESVS CHRISTVS sedit in hoc mundo annis triginta duobus, mensibus tribus.

Pontifices Romani.

Petrus apostolus, sedit annis viginti quinque, mensibus quinque, diebus quatuor.

Linus Papa, sedit annis vndecim, mensibus tribus, diebus duodecim.

Cletus Papa, sedit annis duodecim, mense vno, diebus decem.

Clemẽs Papa, sedit annis nouem, mense vno, diebus decem.

Anacletus Papa, sedit annis nouem, mensibus quinque, diebus vndecim.

Euaristus Papa, sedit annis nouẽ, mensibus quinque, diebus decem.

Alexander Papa, sedit annis decem, mensibus septem, diebus quinque.

Xystus Papa, sedit annis decem, mensibus quinque.

Telesphorus Papa, sedit annis vndecim, mensibus quinque, diebus viginti & vno.

Hyginus Papa, sedit annis quatuor, mẽsibus duobus, diebus tribus.

Anicetus Papa, sedit annis decem, mensibus quatuor, diebus tribus.

Pius Papa, sedit annis decem, mensibus quatuor, diebus quatuor.

Soter Papa, sedit annis nouem, mensibus septem.

Eleutherus Papa, sedit annis vndecim, mensibus nouem, diebus tribus.

Victor Papa, sedit annis vndecim, mensibus septem, diebus duodecim.

Seuerinus Papa, sedit annis nouem, men-

IMPERATORES.

IVlius Cæsar, regnauit annis quatuor, mensibus sex.

Octauianus Imperator, regnauit annis quinquaginta sex.

Tiberius Imperator, regnauit annis tredecim.

Gaius Caligula Imperator, regnauit annis tribus, mensibus decem.

Claudius Imperator, regnauit annis quatuordecim, mensibus quinque.

Nero Imperator, regnauit annis tredecim, mensibus nouem.

Hic fuit prima persequutio.

Galba, Vitellius & Otho Imperatores, regnauerunt anno vno.

Vespasianus Imperator, regnauit annis nouem, mensibus vndecim.

Titus Imperator, regnauit annis duobus, mensibus duobus.

Domicianus Imperator, regnauit annis quindecim, mensibus quinque, diebus duobus.

Hic fuit secunda persequutio.

Nerua Imperator, regnauit anno vno, mensibus quatuor.

Traianus Imperator, regnauit annis nouemdecim, mensibus quinque, diebus quindecim.

Hic fuit tertia persequutio.

Adrianus Imperator, regnauit annis viginti, mensibus vndecim.

Hic fuit quarta persequutio.

Antoninus Pius Imperator cum filiis suis, regnauit annis viginti duobus, mensibus tribus.

Marcus Verus Antoninus Imperator, cum fratre suo Aurelio Cõmodo, regnauit annis viginti nouem, mensibus quatuor.

Hic fuit quinta persequutio.

Commodus Imperator, regnauit annis tredecim.

Ælius Pertinax Imperator, regnauit mensibus sex.

Seue-

Papæ.

menſibus nouem, diebus decem.

Calliſtus Papa, ſedit annis quinq;, menſibus duobus, diebus decem.

Vrbanus Papa, ſedit annis nouem, mẽſibus decem, diebus duodecim.

Pontianus Papa, ſedit annis quinque, menſibus ſex, diebus duobus.

Anteros Papa, ſedit annis tribus, menſe vno, diebus nouemdecim.

Fabianus Papa, ſedit annis duodecim, menſibus duobus, diebus vndecim.

Cornelius Papa, ſedit annis tribus, menſibus duobus, diebus quatuor.

Lucius Papa, ſedit annis tribus, menſibus quatuor, diebus quinque.

Stephanus Papa, ſedit annis quatuor, menſibus ſex, diebus duobus.

Xyſtus Papa, ſedit annis duobus, menſibus ſex, diebus octo.

Dionyſius Papa, ſedit annis quinque, menſe vno, diebus quatuor.

Felix Papa, ſedit annis quatuor, menſibus quatuor, diebus quinque.

Eutychianus Papa, ſedit menſibus decem, die vno.

Gaius Papa, ſedit annis vndecim, menſibus quatuor, diebus duodecim.

Marcellinus Papa, ſedit annis nouem, menſibus quinque, diebus ſex.

Marcellus Papa, ſedit annis quinque, menſibus octo, diebus viginti & vno.

Euſebius Papa, ſedit annis duobus, menſibus duobus. Iſti omnes martyres fuerunt.

Miltiades Papa, ſedit annis tribus, menſibus ſeptem.

Sylueſter Papa, ſedit annis vigintitribus, menſibus decem.

Marcus Papa, ſedit annis duobus, menſibus octo, diebus viginti.

Iulius Papa, ſedit annis vndecim, menſibus duobus, diebus ſex.

Liberius Papa, ſedit annis ſex, menſibus tribus, diebus quatuor.

Felix Papa, ſedit anno vno, menſibus quatuor, dieb. duobus. Liberius ab exilio

Imperatores.

Seuerus Imperator, regnauit annis nouemdecim.

Antoninus Caracalla Imperator, regnauit annis ſeptem.

Alexander Imperator, regnauit annis duodecim.

Macrinus Imperator, regnauit anno vno.

Marcus Aurelius Imperator, regnauit annis quatuor.

Hic fuit ſexta perſequutio.

Maximinus Imperator, regnauit annis tribus.

Gordianus Imperator, regnauit annis ſeptem.

Philippus cum filio ſuo Philippo, primus Chriſtianus Imperator, regnauit annis ſeptem.

Decius Imperator, regnauit anno vno.

Hic fuit ſeptima perſequutio.

Gallus Imperator, cum filio ſuo Voluſiano, regnauit annis duobus.

Valerianus Imperator, cum filio ſuo, regnauit annis quindecim.

Hic fuit octaua perſequutio.

Claudius Imperator, regnauit anno vno.

Aurelianus Imperator, regnauit annis quinque, menſibus ſex.

Hic fuit nona perſequutio.

Tacitus Imperator, regnauit menſibus ſex.

Probus Imperator, regnauit annis ſex, menſibus quatuor.

Carus Imperator, cum Carino & Numeriano filiis, regnauerunt annis tribus.

Diocletianus & Maximianus Imperatores, regnauerunt annis viginti.

Hic fuit perſequutio Chriſtianorum decima.

Conſtantius, & Galerius, & Licinius Imperatores, regnauerunt annis duobus, menſibus ſex.

Conſtantinus Imperator, regnauit annis triginta, menſibus decem.

Conſtantinus cum Cõſtantino & Cõſtante fratribus, Imperatores, regnauerũt annis trigintaquatuor, mẽſibus quinque, diebus vigintitribus.

Iulianus Imperator, regnauit ãnis duobus, menſibus ſex.

PAPÆ.

reuerſus. Nota, Felicem, qui in catalogo Pontificum poſitus eſt, ab hæreticis fuiſſe Liberio ſubrogatum, viuente Liberio: ſed quare in catalogo ſtet, interroga Romanos.

Damaſus Papa, ſedit annis quindecim, menſibus quatuor, diebus duobus.

Syricius Papa, ſedit annis vndecim, menſibus vndecim.

Anaſtaſius Papa, ſedit annis tribus, mēſibus decem, diebus duodecim.

Innocentius Papa, ſedit annis vndecim, menſibus duobus, diebus viginti & vno.

Soſimus Papa, ſedit anno vno, diebus vndecim.

Bonifacius Papa, ſedit annis tribus, mēſibus octo, diebus ſeptem.

Cæleſtinus Papa, ſedit annis ſeptem, menſibus decem, diebus ſeptemdecim.

Xyſtus Papa, ſedit annis octo, menſe vno.

Leo Papa, ſedit annis vigintiuno, menſe vno, diebus tredecim.

Hilarius Papa, ſedit annis ſeptem, menſibus tribus, diebus decem.

Simplicius Papa, ſedit annis ſex, menſe vno, diebus ſeptem.

Felix Papa, ſedit annis octo, menſibus ſex, diebus ſeptem.

Gelaſius Papa, ſedit annis quatuor, mēſibus octo, diebus octodecim.

Symmachus Papa, ſedit annis nouem, diebus ſeptemdecim.

Hormiſda Papa, ſedit annis duobus, menſibus nouem, diebus ſeptemdecim.

Ioannes Papa, ſedit annis duobus, menſibus nouem, diebus ſedecim.

Felix Papa, ſedit annis quatuor, menſibus duobus, diebus tredecim.

Bonifacius Papa, ſedit annis duobus, diebus vigintiſex.

Ioannes Papa, ſedit annis duobus, menſibus quatuor, diebus ſex.

Agapetus Papa, ſedit annis vndecim, menſibus decem, diebus vndecim.

Siluerius Papa, ſedit anno vno, menſibus quinque, diebus vndecim.

Vigilius Papa, ſedit annis tredecim, mēſibus ſex, diebus viginti & vno.

Fabianus Papa, ſedit anno vno, menſibus quinque, diebus tredecim.

Pelagius Papa, ſedit annis vndecim, menſibus decem, diebus vigintiſeptem.

Ioan-

IMPERATORES.

Iouinianus Imperator, regnauit annis octo.

Valentinianus Imperator, regnauit annis vndecim.

Valens Imperator, regnauit annis quatuor.

Gratianus cum fratre ſuo Imperatores, regnauerunt annis ſex.

Valentinianus Imperator, regnauit annis duodecim.

Theodoſius Imperator, regnauit annis vigintiſeptem: cum vtriſque, & poſt vtroſque filios.

Arcadius, & Honorius, Theodoſius cum Valentiniano, Imperatores, regnauerunt annis trigintaduobus.

Honorius & Arcadius Imperatores, regnauerunt annis vigintiquinque.

Valentinianus cum Martiano Imperatores, regnauerunt annis nouem.

Martianus Imperator, regnauit annis ſex, poſt Valentinianum.

Leo Imperator, regnauit annis ſeptem.

Zeno Imperator, regnauit annis ſeptēdecim.

Anaſtaſius Imperator, regnauit annis ſeptemdecim.

Iuſtinus ſenior, Imperator, regnauit annis ſeptem.

Iuſtinianus Imperator regnauit annis trigintaquatuor.

Iuſtinus minor, Imperator, regnauit annis ſeptem.

Tibe-

PAPÆ.

Ioannes Papa, sedit annis duodecim, mensibus vndecim, diebus vigintisex.

Benedictus Papa, sedit annis quatuor, mensibus duobus.

Pelagius Papa, sedit annis decem, mensibus duobus, diebus decem.

Gregorius Papa, sedit annis tredecim, mensibus sex, diebus decem.

Sabinianus Papa, sedit anno vno, mensibus quinque, diebus vigintiocto.

Bonifacius Papa, sedit annis nouem, diebus vigintiduobus.

Deusdedit Papa, sedit annis tribus, mense vno.

Bonifacius Papa, sedit annis quinque, mensibus decem.

Honorius Papa, sedit annis quinque, mensibus decem.

Seuerinus Papa, sedit annis duobus, diebus quatuor.

Iohannes Papa, sedit anno vno, mensibus octo, diebus nouemdecim.

Theodorus Papa, sedit annis sex, mensibus quinque, diebus quatuordecim.

Martinus Papa, sedit annis sex, mensibus duobus, diebus vigintiseptem.

Eugenius Papa, sedit annis duobus, mensibus nouem, diebus vigintiquatuor.

Vitalianus Papa, sedit annis quatuordecim, mensibus sex.

Adeodatus Papa, sedit annis tribus, mensibus duobus, diebus quinque.

Donnus Papa, sedit anno vno, mensibus quinque, diebus decem.

Agatho Papa, sedit annis duobus, diebus quatuor.

Leo secundus Papa, sedit annis decem, diebus tredecim.

Benedictus Papa, sedit mensibus decem, diebus duodecim.

Iohannes Papa, sedit anno vno, diebus nouem.

Conon Papa, sedit mensibus vndecim, diebus vigintiduobus.

Sergius Papa, sedit annis tredecim, mensibus nouem.

Ioannes Papa sextus, sedit annis tribus, mensibus duobus, diebus sexdecim.

Ioannes septimus Papa, sedit annis duobus, mensibus septem.

Sisinnius Papa, sedit diebus triginta.

Constantinus Papa, sedit annis septem, diebus viginti.

Gregorius Papa, sedit annis quinde-

IMPERATORES.

Tiberius Imperator, regnauit annis sex.

Mauricius Imperator, regnauit annis triginta & vno.

Phocas Imperator, regnauit annis octo.

Heraclius Imperator, regnauit annis trigintasex, cum Constantino filio suo.

Constantinus filius Heraclij.

Constantinus iunior.

Iustinianus iunior.
Leo.
Tiberius.

Iustinianus Imperator.
Philippus Imperator.

PAPÆ.

cim, mensibus vigintiduobus.

Gregorius Papa, sedit ãnis decem, mensibus nouem, diebus vigintiquatuor.

Zacharias Papa, sedit annis decem, mensibus octo.

Stephanus Papa, sedit annis quinque, mensibus tribus.

Paulus Papa, sedit annis decem, mense vno.

Constantinus Papa, sedit anno vno, & diebus tribus.

Stephanus Papa, sedit annis tribus, & mensibus sex.

Adrianus Papa, sedit annis vigintiquatuor, mensibus decem, diebus tredecim.

Leo tertius Papa, sedit annis viginti, mensibus sex.

Stephanus Papa, sedit mensib. septem.

Paschalis Papa, sedit annis octo.

Eugenius Papa, sedit annis sex.

Valentinus Papa, sedit mense vno, & diebus vndecim.

Gregorius quartus Papa, sedit annis tredecim.

Sergius secundus Papa, sedit annis tribus. Iste Papa fuit primus qui nomen suum mutauit; & sequentes omnes idem fecerunt.

Leo quartus Papa, sedit annis octo, mẽsibus quinque.

Papissa Iohanna non numeratur.

Benedictus Papa, sedit annis duobus.

Paulus Papa, sedit annis decem.

Nicolaus Papa, sedit annis decem, mense vno.

Adrianus Papa, sedit annis quatuor, mensibus vndecim.

Iohannes Papa, sedit annis decem, mẽse vno.

Martinus Papa, sedit anno vno.

Adrianus Papa, sedit anno vno, mensibus tribus.

Stephanus Papa, sedit annis sex.

Formosus Papa, sedit annis quatuor, mensibus septem.

Bonifacius Papa, sedit annis duodecim.

Stephanus Papa, sedit anno vno, mense vno, diebus quindecim.

Romanus Papa, sedit annis quatuor.

Theodorus Papa, sedit anno vno.

Iohannes Papa, sedit anno vno.

Benedictus Papa, sedit annis quatuor, mensibus sex.

Leo

IMPERATORES.

Anastasius Imperator.

Theodosius Imperator.

Leo, Constantini filius.

Constantinus, cum filio Leone.

Pipinus iam Francorum rex, & patricius Romanorum.

Leo post mortem patris sui, Imperator.

Carolus Magnus iam rex Francorum, & patricius Romanorum.

Constantinus cum matre Irene, Imperatrice post filium suum.

Nunc Imperium transfertur ad Francos.

Carolus ille Imperator Francorum.

Ludouicus, cum Lothario filio.

Lotharius Imperator, post patrẽ suum.

Item Lotharius Imperator, cum filio suo Ludouico.

Ludouicus secundus Imperator, post patrem suum.

Carolus secundus, Imperator.

Carolus tertius, Imperator.

Arnolphus, secundum quosdam.

Secundum Romanos, isti in Italia Imperatores sunt.

Ludo-

PAPÆ.

Leo quintus Papa, sedit mensibus duobus.

Christophorus Papa, sedit mensibus sex.

Sergius Papa, sedit annis sex, mensibus quatuor.

Anastasius Papa, sedit annis duobus, mense vno.

Lando Papa, sedit mensibus quinque.

Ioannes Papa, sedit annis quatuor, mẽsibus duobus.

Leo sextus, Papa, sedit annis septem, diebus quindecim.

Stephanus Papa, sedit annis duobus, mense vno.

Iohannes Papa, sedit annis tribus, mensibus decem.

Leo septimus, Papa, sedit annis tribus, mensibus sex.

Stephanus Papa, sedit annis tribus, mẽsibus quatuor.

Marinus Papa, sedit annis tribus, mensibus sex.

Agapetus Papa, sedit annis nouem & mensibus octo.

Iohannes Papa, sedit annis quatuor, & mensibus tribus.

Benedictus Papa, sedit anno vno, mensibus quinque.

Leo octauus Papa, sedit annis duobus, mensibus tribus.

Iohannes Papa, sedit annis quinque, mensibus vndecim.

Benedictus Papa, sedit anno vno, mensibus quinque.

Donnus Papa, sedit anno vno, mensibus sex.

Bonifacius Papa, sedit mense vno.

Benedictus Papa, sedit annis nouem.

Iohannes Papa, sedit mensibus octo.

Iohannes Papa, sedit mensibus quatuor.

Iohannes Papa, sedit annis decem, mẽsibus sex.

Gregorius Papa, sedit anno vno, mensibus sex.

Iohannes Papa, sedit mensibus decem.

Siluester Papa, sedit annis quatuor & mensibus quinque.

Iohannes Papa, sedit mensibus quinq;.

Iohannes Papa, sedit annis tribus.

Sergius Papa, sedit annis tribus.

Benedictus Papa, sedit annis vndecim, mensibus vndecim.

IMPERATORES.

Ludouicus Imperator in Italia.

Berengarius in Italia Imperator.

Hugo Imperator in Italia.

Guido Imperator in Italia, & filius eius Lambertus.

Berengarius in Italia imperat.

Lotharius in Italia.

Berengarius in Italia cum filio suo Alberto.

Nunc imperant Teutonici.

Otho primus, Imperator Teutonicus.

Otho secũdus, Imperator Teutonicus.

Otho tertius, Imperator Teutonicus.

Henricus primus, Imperator.

PAPÆ.

Iohannes Papa, ſedit annis nouem, mẽſibus ſex.

Benedictus Papa, ſedit annis quatuordecim.

Syluester Papa, ſedit menſibus duobus.

Gregorius Papa, ſedit annis duobus, menſibus duobus.

Clemens Papa, ſedit menſibus nouem.

Damaſus Papa Teutonicus, ſedit menſe vno.

Leo Papa Teutonicus, ſedit annis quinque, menſibus quinque.

Victor Papa Teutonicus, ſedit annis duobus, menſibus quatuor.

Stephanus Papa Teutonicus, ſedit menſibus octo.

Benedictus Papa, ſedit annis decem.

Nicolaus Papa, ſedit annis tribus, menſibus ſex, diebus vigintiquinque.

Alexander Papa, ſedit annis nouem, menſibus ſex.

Gregorius Papa ſeptimus, ſedit annis quindecim, menſe vno, & diebus octo.

Victor Papa, ſedit menſibus quatuor, diebus ſeptem.

Vrbanus Papa, ſedit annis vndecim, menſibus ſex, diebus octodecim.

Paſchalis Papa, ſedit annis nouemdecim.

Gelaſius Papa, ſedit anno vno, diebus ſex.

Calliſtus Papa, ſedit annis quinq;, menſibus decem, diebus tredecim.

Honorius Papa, ſedit annis quinque, menſibus ſex, diebus vigintinouem.

Innocẽtius Papa, ſedit annis tredecim, menſibus ſex, diebus quatuordecim.

Cæleſtinus Papa, ſedit menſibus quinque, diebus vndecim.

Lucius Papa, ſedit menſibus vndecim.

Eugenius Papa, ſedit annis octo, menſibus quinque, diebus decem.

Anaſtaſius Papa, ſedit anno vno, diebus quinque.

Adrianus Papa, ſedit annis quatuor, menſibus nouem.

Alexander Papa, ſedit annis vigintiduobus.

Lucius Papa tertius, ſedit annis tribus.

Vrbanus Papa tertius, ſedit nunc.

IMPERATORES.

Conradus primus, Imperator.

Nota, quòd ante iſtum Henricum Imperatorem fuit alter Henricus Rex, Saxo; qui dicitur primus Henricus rex, ſed non Imperator.

Similiter fuit alter Rex Conradus primus; ſed non Imperator.

Iſti verò ſunt; primus Henricus, & primus Conradus Imperator Teutonicus. Henricus tertius in regno; ſed in Imperio eſt Henricus ſecundus, ratione Henricorum.

Henricus Imperator tertius: ſed in regno quartus Henricus eſt, ratione Henricorum.

Henricus Imperator quartus: ſed ratione Henricorum eſt quintus. Iſte Henricus cepit Papam Paſchalem: & iſte refutauit Eccleſiæ annulum, & baculum epiſcoporum.

Lotharius ſecundus.

Conradus tertius.

Fridericus primus.

Henricus ſextus, cum patre ſuo Friderico, regnat.

FINIS CATALOGI PONTIFICVM ET IMPERATORVM ROMANORVM.

CATALOGVS REGVM Italicorum.

ITalus, primus rex Italiæ, regnauit annis quadraginta & vno.

Ianus rex Italiæ regnauit annis viginti ſeptem.

Saturnus rex Italiæ regnauit annis triginta quatuor.

Picus rex Italiæ regnauit annis triginta & vno.

Faunus rex in Laurento, id eſt in Sabinia prouincia, regnauit annis vigintinouem.

Latinus rex in Latio, regnauit annis trigintaduobus.

Æneas rex Italiæ regnauit annis trigintaſex.

Aſcanius rex Italiæ regnauit annis trigintaſex.

Poſthumus Siluius, filius Lauiniæ, regnauit annis trigintanouem.

Æneas Siluius regnauit annis vigintiduobus.

Latinus Siluius regnauit annis quinquaginta.

Alba Siluius regnauit annis trigintaquatuor.

Capetus Siluius regnauit annis trigintaquatuor.

Capys Siluius regnauit annis vigintiſeptem.

Calpetus Siluius regnauit annis tredecim.

Tiberinus Siluius regnauit annis octo.

Agrippa Siluius regnauit annis quadraginta & vno.

Alladius Siluius regnauit annis vigintiquatuor.

Auentinus Siluius regnauit annis trigintaſex.

Procas Siluius regnauit annis vigintitribus.

Amulius Siluius rex in Latio vltimus, expulſo fratre ſuo Numitore in Alba regnauit annis quatuor & quadraginta.

Deinde vrbe Roma tempore Numitoris condita, Remus & Romulus Romæ regnauerunt: quorum mater fuit Rhea Siluia, virgo Veſtalis, quam alij dicunt Æliam.

ROMANORVM tempora.

ROma condita eſt anno ab Adam ter milleſimo quadringenteſimo octuageſimo quarto: anno autem ab Imperio Nini milleſimo trecenteſimo; anno verò poſt euerſionem Troiæ quadringēteſimo decimoquarto; olympiade tertia; regnante etiam tunc Oſee in Iſraël.

Poſt Romulum autem regnauit Romæ Numa Pompilius, annis quadraginta.

Tullus Hoſtilius regnauit annis trigintaduobus.

Ancus Martius regnauit annis vigintiquatuor.

Tarquinius Priſcus regnauit annis trigintaſeptem.

Seruius Tullius regnauit annis quadragintaquatuor.

Tarquinius Superbus regnauit annis vigintiquinque.

Eiecto Tarquinio Superbo regnauerunt:

Conſules,
Senatores,
Dictatores,
Tribuni,
Magiſtri militum,

Per annos quadringentos ſexagintaquatuor.

Poſtea à Iulio Cæſare, qui his ſucceſſit, fuerunt Imperatores, & Romani pontifices: quemadmodum antea deſcripſimus.

¶ *Iam de regno Aſſyriorum dicturi ſumus, quod cœpit anno decimoquinto Saruch, proaui Abrahæ. Durauit autem vſq; ad annum quintum Oziæ regis Iudæorum. Illud regnum habuit triginta & octo Reges, quorum nomina ordine ſequuntur. Durauit autem illorum regnum in ſuo ſtatu, annis mille trecentis & duobus.*

CATALOGVS REGVM Aſſyriorum.

HI ſunt reges Aſſyriorum:

Rex Babyloniæ Nembrot, gigas decem cubitorum.

Rex Belus Aſſyriorum.

Rex Ninus Aſſyriorum.

Regina Aſſyriorum Semiramis, vxor Nini, poſt eum.

Rex Aſſyriorum Zameis, qui & Ninias, filius Nini & Semiramidis.

Rex Arius Aſſyriorum.

Rex Aralius Aſſyriorum.

Rex Baleus Xerxes Aſſyriorum.

Rex Armamitres Assyriorum.
Rex Belochus Assyriorum.
Rex Baleus iunior Assyriorum.
Rex Altadas Assyriorum.
Rex Mamitus Assyriorum.
Rex Mancaleus Assyriorum.
Rex Spherus Assyriorum.
Rex Mancaleus alter, Assyriorum.
Rex Sparetus Assyriorum.
Rex Ascatades Assyriorum.
Rex Amyntas Assyriorum.
Rex Belochus iunior, Assyriorum.
Rex Belopares Assyriorum.
Rex Lamprides Assyriorum.
Rex Sosares Assyriorum.
Rex Lampares Assyriorum.
Rex Pannias Assyriorum.
Rex Sosarmus Assyriorum.
Rex Mitreus Assyriorum.
Rex Tautanius Assyriorum.
Rex Teuteus Assyriorum.
Rex Tyneus Assyriorum.
Rex Dercillus Assyriorum.
Rex Eupales Assyriorum.
Rex Laosthenes Assyriorum.
Rex Pyriciades Assyriorum.
Rex Ophrateus Assyriorum.
Rex Ophraganeus Assyriorum.
Rex Astrasapes Assyriorum.
Rex Tonos Concoleros, qui & Sardanapalus vulgariter nuncupatur.

Sub isto Sardanapalo periit regnum Assyriorum: & Medi subiugauerunt illud; anno ab Imperio Nini millesimo ducentesimo vigesimosexto: à regno verò patris sui Beli, millesimo trecentesimo quinto: ab initio autem Babyloniæ, vel instauratione sub regina Semiramide, millesimo centesimo sexagesimoquarto. Tunc prædictus Sardanapalus nouissimus & vilissimus rex Assyriorum, primam culcitram seu prima puluinaria adinuenit, & suis manibus fecit. ob quam causam principes eius verecundia moti, voluerunt interficere eum; ille autem dixit eis: Non habebitis de me triumphum: & hoc dicto, proiecit in ignem semetipsum, in quo extinctus est.

CATALOGVS REGVM Medorum.

Ista sunt nomina regũ Medorum, postquàm subiugauerunt sibi regnum Assyriorum.

Primus rex Medorum Arsaces, regnauit annis vigintiocto. Cui postea successit

Rex Medorum Sosarmus: cuius regni anno decimoquinto, Olympias primum apud Ælidem vrbem Græciæ cœpit nominari. Sosarmo regi successit

Rex Medidus. Post quem fuit

Rex Medorum Cardiceas. cui deinde successit

Rex Medorum Deioces. Et post eum regnauit

Rex Medorum Phraortes, qui regnauit annis duobus & viginti. Cui successit

Rex Medorum Cyaxares. Et post eum venit

Rex Astyages.

Istius Astyagis nepos ex filia, Cyrus, rex Persarum, bello eundem auum suum Astyagem deuicit, & regnum Medorum subiugauit; auum suum regem Astyagem Hyrcanis præfecit: & ipse regnum Medorum sub regno Persarum constituit. Durauerat autem Imperium Medorum ducentis quinquagintaseptem annis.

CATALOGVS REGVM Persarum.

Isti sunt reges Persarum:

Rex Persarum Cyrus. Cui successit

Rex Persarum Cambyses, quadrinominis; qui & Xerxes secundum Esdram; qui & Nabuchodonosor secundum historiam Iudith; qui & Assuerus secundum historiam libri Hester. Post istum Cambysem successit

Rex Persarum Darius, filius Hystaspis, qui templum Domini restaurauit. Dario successit filius eius

Rex Persarum Xerxes. Cui successit alius

Rex Persarum Artaxerxes; post quem venit

Rex Persarum Darius nothus. Deinde.

Rex Persarũ Magnus Artaxerxes. Cui successit

Rex Persarum Darius Ochus. Dario isti successit

Rex Persarum Arsames, qui & Arses. Cui successit

Rex vltimus Persarum Darius Codomanus.

Hunc Darium, deuicit Alexander Macedo: & subiugauit Persas & totum Orientem.

Mortuo Alexandro Magno, principes eius sic inter se diuiserunt Imperium: Pto-

Ptolemæus accepit Ægyptum: Antipater Græciam: Seleucus, à quo dicitur Seleucia, accepit Syriam & Babyloniam: Cassander accepit Lyciam & Pamphiliam: Antigonus maiorem Phrygiam: quorum vnusquisque diadema sibi imposuit.

CATALOGVS REGVM Hebræorum.

SAul.
Dauid.
Salomon rex totius Israël.
Roboam in Iuda.
Hieroboam in Israël.
Baasa in Israël.
Abiam in Hierusalem.
Rex Asa in Hierusalem.
Rex Iosaphat in Hierusalem.
Rex Samariæ, Hela.
Rex Zambri in Samaria.
Rex Amri etiam in Samaria.
Rex Achab in Samaria.
Rex Ochozias in Samaria.
Rex Iosaphat in Iuda.
Rex Ioram in Iuda.
Rex Azachias in Iuda.
Rex Ioachim in Iuda.
Rex Achas in Iuda.
Rex Ezechias in Iuda.
Iehu rex Samariæ.
Rex Ioas in Samaria.
Rex Hieroboam in Samaria.
Rex Zacharias in Samaria.
Rex Sellum in Samaria.
Rex Manacho in Samaria.
Rex Phaceia in Samaria.
Rex Osee in Samaria.

Regnante eodem Osee, Salmanassar rex Assyriorum cepit eundem Oseam, & captiuum deduxit cum omni populo Samariæ, & posuit eos super fluuium suum Mosim, in terra Medorum.

Rex Ezechias tunc erat in Hierusalem.
Rex Manasses in Hierusalem.
Rex Amon in Hierusalem.
Rex Iosias in Hierusalem.
Rex Ioas in Hierusalem.
Rex Ioachim in Hierusalem.

Istum captiuum duxit Nabuchodonosor, cum omni populo Iudęorum in transmigratione Babylonis.

Ab hoc loco in antea deficiunt omnes reges Hebræorum, tam in Hierusalem quàm in Samaria: quia in captiuitate sunt.

Post quadringentos autem annos iterum reges habuerunt in Hierusalem, post tempora Machabæorum.

Regem scilicet Ioannem Hyrcanum.
Regem Aristobulum.
Regem Alexandrum.
Regem iterum Aristobulum.
Regem Hyrcanum iterum.
Regem Herodem alienigenam, filium Antipatris viri pagani, & matre Iudæa.

Cuius tempore natus est Christus Rex regum.

CATALOGVS REGVM Troianorum.

IVpiter rex, & filij eius.
Dardanus rex primus in Troia.
Troius, rex secundus in Troia.
Laomedon rex Troiæ.
Priamus rex Troiæ.
Anchises rex Troiæ.
Hector rex Troiæ.
Paris rex Troiæ.
Priamus iunior rex Troiæ.
Antenor rex Troiæ.
Æneas rex, è Troia.

CATALOGVS REGVM Græcorum.

REx Iupiter Athenis.
Rex Danaus filius eius.
Rex Pelops in Græcia.
Rex Atreus in Græcia.
Rex Menelaus in Græcia.
Rex Agamemnon in Græcia.
Rex Philippus, pater Alexandri Magni.
Rex Alexander Magnus.

Tunc subdiuisum est ipsum regnum inter duodecim principes Alexandri, vsque ad tempora Romanorum, qui omnia regna obtinuerunt.

CATALOGVS REGVM Sicyoniorum.

SIcyonia, est regio, quæ prius vocata est Api: postea verò mutato nomine, vocata est Peloponnesa.

Regnum Sicyoniorum cœpit anno vigesimoquarto Nachor aui Abraham, perdurauit vsque ad annum Heli sacerdotis Domini in Silo. Durauit autem hoc regnum per annos noningentos sexagintaduos. Et habuit hos Reges vigintisex.

1 Ægialeus, regnauit annis 52
2 Europs. 45

3	Selchin,	regnauit annis 20
4	Apis.	25
5	Thelasion.	52
6	Ægidius.	34
7	Thurimachus.	45
8	Leucippus.	53
9	Messapius.	47
10	Hetarus.	46
11	Plemnæus.	48
12	Orthopolis.	63
13	Marathius.	30
14	Marathus.	20
15	Erichthreus.	55
16	Choar.	30
17	Epopeus.	35
18	Laomedon.	40
19	Sicyon.	45
20	Polybus.	40
21	Inachus.	42
22	Phæstus.	8
23	Adrastus.	4
24	Polyphides.	31
25	Pelasgus.	20
26	Zeusippus.	32

CATALOGVS REGVM Ægyptiorum.

Regnum Ægyptiorum, sub Belopatre Nini cœptum, sub Nino etiam fuit, & sub vxore sua Semiramide: quibus mortuis, remansit inter principes Ægypti: qui per electionem statuére sibi regem, sub nomine isto dynastiæ. Cuius etiam successores, singuli vocati sunt similiter, dynastiones. Regnum Ægypti ante tempora Abrahæ habuit quindecim dynastiones, id est reges Ægyptiorum.

In natiuitate autem Abrahæ, iam erant dynastiæ septemdecim. Ex tunc reges Ægypti cœperunt vocari Thebæi. Rursus postea mutato nomine, reges illi vocaban tur Pastores.

In vigesima autem dynastia, cœperunt vocari Pharaones. Alio quoque nomine vocati sunt Diapolitæ.

Pharaones autem per diuersa tempora eorum, fuerunt septemdecim vsque ad Cambysem filium Cyri, regis Persarum, qui primus subiugauit Ægyptum. Notandum autem, quod ab illo tempore, quo Ioseph descendit in Ægyptum, vsque ad natiuitatem Mosis, reges (id est Pharaones) quinque in Ægypto fuerunt, quorum nomina sunt hæc,

Rex Amois, regnauit annis quindecim.

Rex Nembrot, qui regnauit annis tredecim.

Rex Amenophis, regnauit annis viginti & vno.

Rex Memphres, regnauit annis vigintiduobus.

Rex Mesphat, regnauit annis viginti-sex.

Sub quo rege, Aram filius Leui, anno ætatis suæ sexagesimoquinto, genuit Mosen. Quem filia Pharaonis nomine Termut, collectum de flumine educauit. Qui etiam Israël de Ægypto eduxit.

CATALOGVS REGVM AEGYPTI & Antiochiæ post mortem Alexandri Magni.

Post mortem igitur Alexandri, successit in Ægypto primus Ptolemæus, cognominatus Soter. Qui regnauit in Ægypto annis nouemdecim. Secundus rex Ptolemæus Ægypti, vocatus est Philadelphus. Tertius Ptolemæus, vocatus est Euergetes. Quartus Ptolemæus, vocatus est Philopator. Aduersus istū Philopatorem surrexit Antiochus Magnus, qui & occidit eum, subiugauitque Ægyptum & Iudæam & Persidem: & regnauit annis trigintasex. Iste habuit duos filios, Seleucum & Soter. Seleuco illo quierat maior natu, Romæ existente in obsidatu, frater eius Seleucus minor natu, successit patri in Imperio Antiochię, & est cognominatus Epiphanes. Iste Epiphanes filiū fratris sui Demetrium eiecit è regno. Iste Epiphanes vsque adeò oppressit Iudæos, vt in templo Domini idola ponerent, & ea adorarent. Tūc surrexit Matathias pater Machabæorum cōtra Antiochum, & post eum Iudas Machabęus. Antiochus Epiphanes regnauit annis duodecim: cui successit filius eius Eupator, & regnauit ānis duodecim. Huic successit in Antiochia Demetrius rex, filius Soter. Sub istius Demetrij Imperio occisus est Iudas Machabæus. Hunc Demetrium occidit Alexāder. Cuius patrem præfatum Eupatorem ipse occiderat, & ipse regnat pro eo. Istum Alexandrum postea occidit Demetrius Creticus, filius prædicti Demetrij, & regnat pro eo. Postea filius istius Alexādri vocatus Antiochus Magnus, receptus est in regnum Antiochiæ, & fugauit inde Demetrium. Tryphon autem princeps Antiochi pueri, occidit ipsum puerū dominū suum, vnde & ipse

ipſe regnauit pro eo, quum adhuc Demetrius quem ille puer eiecerat, captus apud Artaxem regem Arabum teneretur. Tryphone autem in prælio armis attrito, ſurgit Demetrius, filius Demetrij captiui, & receptus in regnum Antiochiæ, imperat. Tryphon verò * iſto Demetrio, Iohannes Hyrcanus de progenie Machabæorum, erat ſummus ſacerdos. Cuius filius Ariſtobulus, primus rex Iudæorum poſt captiuitatem Babyloniæ eſt conſtitutus. Cui ſucceſſit Alexander filius eius rex Iudæorum. Alexandro autem ſucceſſit filius Ariſtobulus. *

Et ipſe regnauit pro eo, quum adhuc rex Demetrius expulſus, apud Arabes captus detineretur. Tryphone autem à Machabæis in prælio nimis confecto, Demetrius filius Demetrij captiui recipitur in regnum. Tryphon verò fuga lapſus, abiit in Perſidem.

Eo tempore Ariſtobulus ex genere Machabæorum, factus eſt rex Iudæorum primus, ſcilicet poſt tranſmigrationem Babyloniæ quadringētis quadragintaſeptem annis.

Ariſtobulo ſuccedit alter Ariſtobulus, quem occidit conſul Pompeius, & fecit Antipatrem procuratorem Iudeæ.

Cui ſuccedit Herodes filius eius, in regnum.

Eo tempore natus eſt Chriſtus Dominus: & ſubactum eſt regnum Iudæorum, Antiochia iamdudum à Romanis ſubiugata.

CATALOGVS REGVM
Argiuorum.

REgnum Argiuorum inceptum eſt eo anno, quo natus eſt Iacob & Eſau filij Iſaac, ſub primo rege eorum Inacho. Durauit autem vſque ad annum decimumquintum illius mulieris prophetæ, quę vocabatur Debora, in Iſraël. Permanſit etiam regnum Argiuorum in ſuo ſtatu, per annos ducentos ſexagintaquatuor. Diſſipatum verò eſt atq; deſtructum ſub Græcorum rege Danao, à quo omnes Græci, vſque hodie, Danai ſunt vocati.

Eodem tempore rex Phoronæus, filius Inachi, primi regis Athenienſium & vxor eius Niobe, primas leges Græcis dederunt apud Athenas, & primi ſtatuerunt cauſas ſub iudice agitari; & locum iudicij appellauerunt forum.

CATALOGVS REGVM
Babyloniorum.

REgnum Babyloniæ computatum eſt ſub regno Ægyptiorum, vel Aſſyriorum. Veruntamen ſub temporibus Nabuchodonoſor, qui nō fuit de genere regum Babyloniorū vel Aſſyriorum, ſed fuit quaſi extraordinarius, vtputa ſpurius, ex incerto coitu procreatus; cœpit Babyloniæ Imperium præminere vſque ad tempora Cyri regis Perſarum & Medorum; qui Babyloniam ſubiugauit, & imperio Perſarum adiunxit. Ponemus ergo catalogū regum Babyloniorum ab ipſo Nabuchodonoſor, vſque ad Cyrum.

Rex Nabuchodonoſor, qui Hieruſalem deſtruxit, & Iudæos omnes captiuauit.

Rex Nabuchodonoſor filius primi.

Rex Euilmerodach etiam filius illius.

Rex Reguſar, filius Euilmerodach.

Rex Laboſar, etiam filius Euilmerodach.

Rex Baltaſar, etiam filius Euilmerodach.

Iſte Baltaſar vidit manum ſcribentem in pariete. Quam viſionem Daniel interpretatus eſt, dicens, quia diuideretur regnum eius, & ipſe rex gladio periret. Quo dicto, ſequenti nocte venit Darius Rex Medorum, & Cyrus nepos eius ex filia, rex ſcilicet Perſarum, & occiderunt regem Baltaſar, & totum regnum Babyloniæ obtinuerunt.

CATALOGVS REGVM
Francorum.

REgum Francorum genealogiam nobiliſſimam, multis tamen authoribus ignotam, per catalogum diſponemus, incipientes ab Adam vſq; ad Noë; & à Noë vſq; ad primum regem Babyloniæ Nembrot; & ab illo de rege ad regem, vſque ad reges Troianos; & inde vſque ad Carolum Magnum: & ab illo vſque ad Fridericum Imperatorem, & filium eius regem Henricum. Igitur ab Adam ordiamur.

Adam, Seth, Enos, Cainan, Malalehel, Iareth, Enoch, Matuſalem, Lamech, Noë, Sem filius Noë, Arphaxad filius Sem. Arphaxad genuit Salem, Salem genuit Heber, Heber genuit Phalec, & Irari patrem primi regis Nembrot, in diuiſione linguarum. Nembrot, primus rex huius mundi in Babylonia, genuit octo filios; quorum

primus fuit Cres, à quo Creta insula nomen accepit. Cres primus rex Cretēsium, genuit Cælium.

Cęlius genuit Saturnum.

Rex Saturnus genuit Iouem.

Rex Iupiter genuit Dardanum & Troium.

Rex Troius ædificauit Troiam nomine suo, & genuit Laomedonta.

Rex Laomedon genuit Priamum & Anchisen.

Rex Anchises genuit Æneam, à quo omnis nobilitas regum Albanorum & Romanorum descendit.

Rex Priamus maior, habuit ex sorore sua nepotem Priamū iuniorem; qui Priamus, & Antenor cum eo, post Troiæ destructionem, transierunt nauigio per mare Illyricum, cum tredecim millibus armatorum per Venetias, ibique ciuitatem Paduam ædificauerunt: in qua etiam Antenor habet honorabilem sepulturam. Inde transierunt in Mæotidas paludes: ibi ædificauerunt vrbem Sicambriam, à qua ipsi vocati sunt Sicambri. Deinde processu temporum, obtinuerunt Germaniam, à qua vocati sunt Germani. Postmodū quoque ab Imperatore Valentiniano vocati sunt Franci, id est feroces. In Germania igitur regnantes, primum regem suum habuerunt filiū Priami suprà memorati, nomine Priamum, quem Imperio Romano rebellem, Romani in prælio occiderunt. Tunc remansit filius Priami, quem vocabant Marcomirum, cuius filium Pharamundum Germani sibi regem creauerūt. Leges etiam tunc, per suos authores Guisogastaldum, & Salagastum compositas, habere cœperūt. Ab illo autem Salagastò, lex Salica nomen accepit. Qua lege Salica vsque hodie vsi sunt Franci. Vnde & ipsi Franci Salici nuncupantur.

Mortuo autem rege Pharamundo, successit rex Crinitus filius eius: à quo reliqui Francorum reges omnes, Criniti sunt appellati.

His temporibus Franci accrescere; Romani verò minui cœperunt. Gentes enim quæ fuerant Romanis subiectę, per seipsas regnare cœperunt. Romani econtra, gentibus seruire cogebantur.

Gothi enim, cùm ipsam Vrbem iam essent depopulati, vltra Ligerim fluuium in Gallia consederunt. Burgundiones tunc regem habere cœperunt. Franci etiam, Romanos, qui tunc circa fluuium Rhenum habitabant, fugauerunt. Defuncto rege Crinito, successit rex Gildibertus, qui ex regina nomine Bissina genuit Clodouæum.

Rex autem Clodouæus genuit Mirouæum.

Rex Mirouæus genuit aliū Mirouęum, à quo reges reliqui omnes, Mirouæi sunt appellati in Francia.

Rex Ildricus filius Mirouæi, genuit aliū Clodouæum.

Rex iste Clodouæus, fuit primus Christianus rex Francorum; quem sanctus Remigius baptisauit.

Iste Clodouæus, Alemānos subiugauit: Gothos, id est Vascones, deuicit.

Anno ab incarnatione Domini septingentesimo quinquagesimoprimo, reges Francorum solo nomine regnabant. Erat autem apud eos Princeps de cognatione eorū, qui vocabatur ex officio suo Maior domus: totum enim illud regnū regebat. Quorum primus dicitur fuisse Arnuldus, qui postea fuit episcopus Metensis.

Cuius filius Ansgisus, post eum fuit Maior domus. Post quem fuit filius eius Pipinus, Maior domus, qui cognominabatur Grossus, cuius filius fuit auus Caroli Magni, Carolus Martellus. De quo natus est Pipinus Nanus, dux etiam Francorum & rex, & Maior domus. De quo natus est Carolus Magnus, primus Francorum Imperator.

Ex tunc fuerunt in Francia Imperatores, vsque hodie. Quorum

Carolus Magnus, primus Imperator fuit.

Ludouicus secundus, Francorum Imperator.

Lotharius primus.

Lotharius secundus.

Carolus secundus.

Carolus tertius.

Arnulphus.

Cendebuldus.

Ludouicus puer.

Conradus primus.

Henricus primus.

Otho primus.

Otho secundus.

Otho tertius.

Henricus secundus.

Conradus secundus.

Henricus tertius.

Hen-

Henricus quartus.
Henricus quintus.
Lotharius Saxo.
Conradus tertius.
Fridericus primus.
Henricus sextus, filius Friderici.

Ecce habes Lector, ab Adam vsq; ad Fridericum & filium eius Henricum, plenam genealogiam & plenum catalogum Regum, siue Imperatorum Francorum.

Deo gratias.

CATALOGVS REGVM
Gothorum.

GOthorũ gens est diuersa. Sunt enim Wisogothi, quos nos vocamus Wascones, circa prouinciam Cataluniam & Aragonam. Sunt etiam Austrogothi, in plaga Australi. Quorum omnium vna est origo: sed propter diuersa climata, eorum nomina seu cognomina sunt diuersa. Quorum reges fuerunt isti:

Rex Theodericus primus.
Rex Theodericus secundus.
Rex Theobaldus.
Rex Alaricus.
Rex Dalaricus.
Rex Wirigous.
Rex Vigiuus.
Rex Sigismundus.
Et alij quidam.

CATALOGVS REGVM
Lombardorum.

LOmbardi olim in patria sua, à qua priùs venerunt, vocati sunt Vinuli, in plaga Australi in prouincia Scatinauia. Vnde venientes, in principio duos duces habuerunt, Iuor, & Agion, & matrem eorum Gamaram. Quibus mortuis, creant sibi Lombardi regem Agilmundum, filium Agionis, qui regnat annis triginta tribus. Quo defuncto, creant sibi regem Lamisonem. Quo defuncto, Lecha rex regnat pro eo. Qui cùm quadraginta annorum regnasset, successit ei filius Gildeoc. Quo defuncto succedit rex Classo, filius eius. Quo defuncto, succedit filius eius Guado. Quo defuncto, succedit filius eius Gualtaris, octauus in regno Lombardorum.

Rex Gualtaris cùm septem annis regnasset, obiit. Cui successit Aldoinus, nonus rex Lombardorum. Iste Aldoinus, primus perduxit Lombardos in Pannoniam. Eo tempore Iustinianus Imperator, legum multiplicitatem abbreuiauit. His diebus sanctus Benedictus abbas erat in Sublacu. Mortuo igitur rege Alduino, filius eius Alboinus succedit, decimus regum Lombardorum. Iste interfecit Cunimundum regem Gepidorum, & filiam eius Rosimundam accepit vxorem: & de capite ipsius regis Cunimundi, fecit sibi scyphum ad bibendum parari. In quo etiam fecit vt filia propinaret, dicens ei: Bibe cum patre tuo. Illa autem vlta iniuriam suam & patris, fecit eum occidi: sicut in libri huius corpore continetur.

Igitur cùm vbique Lombardorum victoriæ personarent, rege Alboino adhuc in Pannonia manente, Narsis præfectus Italiæ, & carthularius imperialis, vocat ipsum Alboinum cum omnibus Lombardis in Italiam. Vbi mortuo Alboino, succedit Luprandus. Quo mortuo succedit Agistulphus. Quo mortuo succedit Desiderius.

Desiderium illum cepit, & in exilium deportauit Carolus Magnus Imperator. Extunc Imperatores & reges Francorum tenuerunt Lombardiam sibi subiugatam, vsque ad tempora Friderici Imperatoris, & filij eius regis Henrici sexti.

Quorum temporibus, ego Gotfridus, istiusmodi librum composui & conscripsi, ad honorem Dei, & Ecclesiæ atque Imperij & ad omnium lectorum perpetuam vtilitatem. Precor igitur omnes huius libri lectores, vt amore Dei & summæ charitatis intuitu, benedicant animæ meæ & parentum meorum;

Amen.

FINIS CATALOGORVM
OMNIVM REGVM.

CATALOGVS PAPARVM ET IMPERATORVM SYNCHRONVS.

DOminus Iesus Christus, primus & summus Pontifex, sedit in hoc mundo, annis trigintaduobus, & mensibus tribus, ante ascensionem suam.

Petrus apostolus in partibus Orientis prædicando, sedit annis quatuor. In episcopatu verò Antiochiæ, sedit annis octo. Romæ autem in papatu, sedit annis vigintiquinque, mensibus duobus, diebus quatuor.

Distinctio temporum.

Octauianus Imperator Augustus fuit tempore Petri apostoli, & imperat annis quinquaginta sex.

Tiberius priuignus Octauiani fuit tempore Petri, & imperat annis tredecim.

Gaius Caligula fuit tempore Petri, & imperat annis tribus, mensibus decem, diebus octo.

Claudius imperat tempore Petri, annis quatuordecim, mensibus octo. Tempore Claudij venit Petrus apostolus Romam, vbi sedit annis vigintiquinque. Et cum eo Linus fuit coadiutor Petri in papatu, annis nouem, mensibus tribus, diebus duodecim.

Cletus cum Lino coadiutor Petri, sedit annis duodecim, mense vno, diebus decem. Isti duo, Linus scilicet & Cletus, fuerunt eò episcopi, & coadiutores Petri. Vnde Ioannes apostolus tertio scribit omnibus episcopis Galliæ & Germaniæ, sic: Petrus princeps apostolorum, adiutores sibi asciuit Linum & Cletum, non tamen pontificium aut potestatem ligandi atque soluendi tradidit eis, sed in exterioribus eum iuuabant.

Nero Imperator, tempore Petri fuit, & imperauit annis tredecim, mensibus nouem.

Galba & Vitellius, & Otho, post Neronem inuadunt Imperium, & se inuicem bellis & contentionibus citò extinguunt. Quibus succedit Vespasianus.

Distinctio temporum.

Clemens primus Papa, post Petrum, sedit annis nouem, mense vno. Tunc cessauit papatus diebus viginti vno, post obitum suum.

Vespasianus tempore Clementis, imperat annis nouem, mensibus vndecim, diebus vigintiduobus. Cuius tempore colossus erectus est, qui fuit altus centum & octo pedum. Tunc vrbs Aduentia condita est apud Allobrogos, super Ararim fluuiũ. Vespasianus obiit fluxu ventris.

Titus tempore Clementis, imperat annis duobus, mensibus duobus. & facundissimus fuit.

Domicianus frater Titi, tempore Clementis imperat annis quindecim, mensibus quinque, diebus duobus. Iste superbus præcepit, Deum & dominum se vocari. Christianos persecutus est, & Iohannem Euangelistam in Patmum insulam relegauit. Omne genus Dauid regis interfecit. Eo tempore Capitolium Romæ, & forũ & porticus, & stadium, & thermæ Troianæ, & Pantheon, ædificata sunt. Domicianus à suis in palatio occiditur. Cadauer eius in plateas turpiter tractum est à populo Romano.

Nerua tempore Clementis, imperat anno vno, mensibus quatuor. Iste omnia quæ Domicianus fecerat, dãnauit: & quæ ille damnauerat, absoluit. Vnde Iohannes tunc ab exilio rediit, vbi scripserat Apocalypsim.

Distinctio temporum.

Anacletus Papa, sedit annis nouem, mensibus duobus, diebus vndecim. Cessat diebus tredecim.

Traianus tempore Anacleti, imperat annis nouemdecim, mensibus sex, diebus quindecim.

Distinctio temporum.

Euaristus Papa, sedit annis nouem, mẽsibus decem, diebus duobus. Cessat diebus nouemdecim.

Adrianus Imperator tempore Euaristi, regnat annis viginti, mensibus vndecim. Tunc tertia persequutio fuit Christianorum, satis grauis.

Distinctio temporum.

Alexander Papa, sedit annis decẽ, mensibus septem. Cessat diebus vigintiquinq; papatus Romæ post eum.

Ælius Imperator tẽpore Alexandri Papę, regnat annis viginti, mensib. vndecim. Iste Hierosolymã à se reparatam, vocauit nomine suo Æliam: & Iudæos omnes, in remotissimis partibus, exilio relegauit, ne in ea amplius habitarent, & ne ciuitas Hierusalem vocaretur in æternum, sed Ælia.

Distin-

Distinctio temporum.

Xystus Papa, sub Decio Imperatore, sedit annis decem, mensibus quinque. Cessat diebus duobus.

Decius Imperator, tempore Xysti, regnauit anno vno. Orosius dicit, annis tribus.

Distinctio temporum.

Telesphorus Papa, sedit annis vndecim, mensibus qninque, diebus viginti & vno, sub Antonino. Cessat diebus septem.

Antoninus Pius Imperator, sub Telesphoro Papa, imperat annis viginti duobus, mensibus tribus. Eo tempore Galenus medicus claruit, Pergami natus.

Hyginus Papa, sub Antonino Imperatore, sedit annis quatuor, mense vno, diebus quatuor.

Distinctio temporum.

Marcus Antoninus tempore Aniceti, annis nouemdecim, mensibus quatuor, die vno, cum fratre suo Lucio Aurelio. Lucius iste apoplexia moritur. Antoninus verò filium suum Commodum vocat ad Imperium. Isti leges asperas temperauerunt, & scripta fiscalia omnia in foro publico incenderunt.

Anicetus Papa, sub Marco Imperatore, sedit annis vndecim, mensibus sex, diebus tribus. Cessat Papatus diebus decem.

Item sub Marco Pius Papa, sedit annis decem, mẽsibus quatuor, diebus quatuor. Cessat cathedra post obitum eius, diebus tredecim.

Item sub eodem Marco Imperatore, Soter Papa, sedit annis nouem, & mensibus septem. Cessat diebus viginti & vno.

Eleutherus Papa, sedit annis quindecim, mensibus nouem, diebus tribus. Cessat diebus decem post eum cathedra Papalis, sub Commodo.

Commodus Imperator, tempore Eleutheri regnat annis tredecim.

Ælius Imperator Pertinax, sub Eleuthero, infra sex menses occiditur. Post hunc, Iulianus mensibus septem imperat: eumq; Seuerus occidit, & ipse fit Imperator.

Distinctio temporum.

Victor Papa, sedit annis vndecim. Cessat diebus duodecim sub Seuero, cathedra Petri.

Seuerus Imperator, sub Papa Victore, regnat annis nouemdecim. Iste in Britannia partem insulæ, a mari vsque ad mare, vallo muniuit, quod erat in longitudine centum triginta milliarium, & multis turribus communitum. Seuerus ille Imperator, apud Eboracum sepultus est.

Distinctio temporum.

Seuerinus Papa, sedit annis octo, mensibus septem, diebus decem, sub Aurelio. Cessat diebus sex.

Antoninus Aurelius Caracalla, tempore Seuerini, imperat annis septem. Iste asperior Seuero patre suo fuit, & à Persis occisus est.

Distinctio temporum.

Callistus primus, Papa, sedit annis sex, mensibus duobus, diebus decem. Cessat diebus sex.

Alexander Imperator, tempore Papæ Callisti primi, regnat annis duodecim. Iste vicit Xerxem, magnum regem Persarum, in prælio.

Distinctio temporum.

Vrbanus Papa, primus, sedit annis quatuor, mensibus decem, diebus duodecim. Cessat cathedra, diebus triginta post obitum eius.

Macrinus tempore Vrbani, imperat anno vno. Cuius historia non habetur.

Distinctio temporum.

Pontianus Papa, sedit annis nouem, mensibus sex, diebus duobus. Cessat diebus decem.

Marcus Aurelius Antoninus tempore Pontiani, imperat annis tribus. Iste in stupro & in omni turpitudine mortuus est, & turpem famam reliquit.

Anteros Papa, sedit annis duodecim, mense vno, diebus duodecim. Cessat diebus octo.

Maximus Imperator, tempore Anteri regnat annis tribus, & persequitur Christianos.

Distinctio temporum.

Fabianus Papa, sedit annis quatuordecim, mensibus vndecim, diebus vndecim.

Gordianus tempore Fabiani imperat annis septem. Iste puer à suis deceptus, in Parthico bello occisus est. Eo tempore claruit Origenes.

Distinctio temporum.

Cornelius Papa, sedit annis duobus, mẽsibus duobus, diebus tribus. Cessat post illum cathedra, diebus triginta & vno.

Philippus Imperator cum filio suo Philippo, est primus Christianus Imperator, tempore Cornelij Papæ, imperat annis

ſeptem. Anno autem eius quarto completus eſt annus milleſimus ab Vrbe condita, propter quod facti ſunt Romæ ludi theatrales in campo Martio tribus diebus & tribus noctibus. Iſtum Philippum, & filium eius Philippum occidit Decius in dolo, & ipſe factus eſt Imperator, & perſequutor Chriſtianorũ, in odium eius Philippi.

Diſtinctio temporum.

Lucius Papa, primus, ſedit annis tribus, menſibus quatuor, diebus tribus. Ceſſat diebus triginta & vno.

Decius Imperator, tempore Lucij regnat annis tribus, & perſequitur Chriſtianos. Fuit autem ſeptima perſequutio.

Diſtinctio temporum.

Stephanus Papa, ſedit annis octo, menſibus ſex, diebus duobus. Ceſſat diebus duodecim.

Gallus cum Voluſiano, tempore Stephani primi, Papæ, imperat annis duobus, menſibus quatuor. Iſti duo Imperatores, in dolo ſunt occiſi ab Æmiliano. Ipſe quoque Æmilianus poſtea occiſus eſt, quarto menſe. Eo tempore Cornelius Papa corpora Sanctorum de Catatumba leuauit & dedicauit.

Diſtinctio temporum.

Xyſtus Papa, ſecundus, ſedit annis duobus, mẽſibus ſex, diebus quindecim. Ceſſat diebus trigintaquinque.

Valerius cum filio ſuo Galieno, nunc regnat annis quindecim. Et eſt perſequutio octaua in Chriſtianos facta per illos. Eo tempore Germani, id eſt Teutonici, Galliam peruagati Italiam deuaſtant. Nunc etiam gens Gothorum Macedoniã, Græciam, Pontum & Aſiam depopulantur. Imperator Valerius, à Sapore Perſarum rege capitur & cæcatur. Qui dum vixit, talem pœnam portauit, vt regem Perſarum equum aſcenſurum ipſe proprio ſuo dorſo ſemper leuaret ſuper equum.

Dionyſius Papa ſub eodem Valerio ſedit annis quinque, & menſibus duobus. Ceſſat poſt eum pontificatus, diebus quinque.

Felix Papa, ſub eodem Valerio Imperatore, ſedit annis quatuor, menſibus quatuor, diebus quinque. Ceſſat poſt eum cathedra Papalis, diebus quinque.

Diſtinctio temporum.

Eutychianus Papa, ſedit menſibus decem, & die vno, tempore Imperatoris Claudij.

Claudius tempore Eutychiani imperat anno vno, menſibus nouem. Iſte Gothos, Macedoniam & Illyricum vaſtantes, incredibili ſtrage deleuit. Et propter hoc, ei clypeum aureum, & haſtam auream Senatus in Capitolio dare decreuit.

Diſtinctio temporum.

Gaius Papa, ſedit annis vndecim, menſibus quatuor, diebus duodecim. Ceſſat Papalis cathedra poſt eum, diebus ſex.

Aurelianus, tempore Gaij Papa, imperat annis quinque, & menſibus ſex. Iſte Gothos ſumma virtute depreſſit, & Romam muris firmioribus cinxit, & Solis templum conſtruxit. In Chriſtianos ille nonam perſequutionem cõcitauit. Et ipſe tandem occiſus eſt.

Tacitus Imperator, ſimiliter Gaij Papæ tempore, regnat menſibus ſex.

Item Florianus, ſub eodẽ Gaio, regnat menſibus tribus.

Probus ſub eodem Gaio Papa, imperat annis ſex, & menſibus quatuor.

Diſtinctio temporum.

Marcellinus Papa, ſedit annis nouem, mẽſibus quinque, diebus duodecim. Ceſſat diebus ſex.

Carus Imperator, cum filiis ſuis Carino & Numeriano, tempore Marcellini Papæ, imperat annis tribus. Iſte deuictis Perſis quum eſſet ſupra fluuiũ Tigridem, cum duobus filiis ſuis, ictu fulminis occiſus eſt.

Marcellus Papa, ſedit annis nouem, menſibus quinque, & diebus viginti vno. Ceſſat ſedes Papalis, diebus viginti.

Diocletianus & Maximianus tempore Marcelli, imperat annis viginti. Diocletianus ſocium ſuum Maximianum ſuſcepit in imperium, cumque in Aphricam direxit, vt eam defenderet à Quingentianis. Præterea plures Cæſares ſibi elegit, videlicet Conſtantium, Licinium, & Galerium. Ipſe etiam Diocletianus tanquam Deum ſe adorari præcepit. & ipſe prior gemmas in veſtibus & in calceamentis portauit. Prius enim reges alij, ſola purpura vtebantur. Diocletianus iſte in Oriente, & Maximianus in Occidente, omnes eccleſias Chriſtianorum præcipiunt deuaſtari, & libros comburi, & Chriſtianos omnes occidi. Iſta perſequutio decima, omnibus aliis immanior & diuturnior fuit.

fuit. Diocletianus ille apud Nicomediam, & Maximianus Mediolani, purpuram depoſuerunt.

Diſtinctio temporum.

Euſebius Papa, ſedit annis duobus, mēſibus duobus. Ipſe autem & ſuprà ſcripti Papæ, omnes martyres fuerunt.

Conſtantius, & Galerius, & Licinius Cęſares, Diocletiani, tempore Euſebij Papæ fuerunt, & imperium Romanum rexerunt.

Diſtinctio temporum.

Miltiades Papa, ſedit annis ſeptē, menſibus ſeptem, in Papatu.

Valerius, & Conſtantius, & Licinius Cæſares ſuprà memorati, regnant tempore Miltiadis Papæ, annis duobus: quorum Conſtantius Hiſpaniam ſubegit, & de Alemannis triumphauit, & filiam regis Britanniæ, nomine Helenam (defuncto prius patre eius, nomine Iohel) accepit vxorem, de qua genuit Cōſtantinum. Quamuis alij aſſerant, ipſum Conſtantinum fuiſſe ſpurium filium Helenæ, puellæ tabernariæ, in finibus Perſarum genitum; dum pater eius Conſtantius, pro colligendis tributis publicis, legatione in Perſide fungeretur. Ipſe Conſtantius pater, in Anglia apud Eboracum dicitur eſſe ſepultus.

Eodem tempore Maxentius, filius Maximiani, Romæ creatus eſt Imperator: quem Conſtantius poſtea à Romanis vocatus, iuxta pontem Miluij interfecit: & ipſe regnauit annis triginta, menſibus decem. Regnum verò Britanniæ Tacherio auunculo ſuo reliquit. Et priùs quidem Chriſtianos perſequutus eſt, poſtea verò per Syluestrum Papam accepit ſacrum baptiſmum.

Syluester Papa, ſedit annis viginti tribus, menſibus decem. Ceſſat diebus quindecim.

Iſte Syluester, anno quarto Imperij Conſtantini, factus eſt Papa, & eum baptizauit. Sed ſicut Tripartita narrat hiſtoria, & Euſebius Cæſarienſis in Chronicis teſtatur, ipſe poſtea rebaptizatus eſt à quodam Euſebio Ariano, epiſcopo Nicomediæ, in villa quæ vocatur Aquilona.

Cōſtantinus tempore Syluestri & Martini Papæ, imperat annis triginta, menſibus decem. De quo ſatis diffuſè in corpore huius libri, ſub tractatu Imperatorum loquuti ſumus.

Marcus Papa, ſedit annis duobus, menſibus octo, diebus viginti. Ceſſat diebus quindecim. Iſte Marcus Papa, fuit temporibus Conſtantini Imperatoris.

Diſtinctio temporum.

Iulius Papa, ſedit annis vndecim, menſibus duobus, diebus ſex. Ceſſat diebus quindecim.

Conſtantius cum Conſtantino & Conſtante, imperant tempore Iulij Papæ, annis vigintiquatuor, mēſibus quinque, diebus viginti tribus: quorum Conſtans edomitis Gallis, & in pace receptis, in Hiſpania occiſus eſt. Conſtantinus autem, dum fratri ſuo Conſtantio bellum inferre pararet, iuxta Aquileiā eſt occiſus. Sic ad Conſtantium monarchia peruenit: qui in hæreſim Arianorum lapſus, & ab eis rebaptizatus, grauiſſimam catholicis intulit perſequutionē. Cuius auxiliis, Ariani omnes catholicos epiſcopos, carceribus, & aliis variis tormentis ſunt demoliti. In qua perſequutione, Athanaſius Alexandrinus epiſcopus, Hilarius Pictauienſis, & Euſebius Verſellenſis, conſtantiſſimi & inuincibiles apparuerunt. Eo tempore claruit Baſilius Cæſarienſis, Victorinus rhetor; & Priſcianus & Donatus grammatici.

Diſtinctio temporum.

Felix Papa, viuente Liberio Papa, & in exilio poſito, ab hæreticis conſtitutus, ſedit anno vno, menſibus quatuor, diebus duobus. Ceſſat cathedra diebus triginta octo.

Liberio autem ab exilio Conſtantij Imperatoris, poſt biennium reuerſo, & in Papatum reſtituto, Felix qui ei viuenti fuerat ſubrogatus, aliæ ciuitati prælatus eſt. Quare autem idem Felix in Catalogo catholicorum apoſtolicorum ſcriptus ſit, ego ignoro. Vos autem, Romanos interrogate, ſi placet.

Diſtinctio temporum.

Iulianus apoſtata, temporibus Liberij & Felicis Pap. imperauit annis duobus, menſibus ſex. Iſte à puero fuit Chriſtianus, & eccleſiæ Romanæ ſubdiaconus. Sed poſtmodū ad idolorum cultum conuerſus, & apoſtata paganiſmus factus, perſequutus eſt Chriſtianos, & in odium Chriſti templum Hieroſolymis reparari præcepit. De Iuliani autem vita & morte, in corpore huius libri largiùs continetur.

Tempore Iuliani claruit Didymus,& Basilius Cæsariensis episcopus.

Distinctio temporum.

Damasus Papa, sedit annis octodecim, mensibus quatuor, die vno. Cessauit sedes Papalis post eum, diebus viginti.

Iouianus tempore Damasi Papæ, imperat annis octo. Iste omnem exercitum Constantij ad fidem catholicam reuocauit.

Distinctio temporum.

Syricius Papa, sedit annis quindecim, mensibus vndecim. Cathedra non cessat.

Valentinianus tempore Syricij, imperat annis vndecim.

Valens filius Valentiniani, sub eodem Papa Syricio, imperat annis quatuor.

Gratianus Imperator cum fratre suo Valente, imperat sub eodem Papa, annis sex.

Distinctio temporum.

Anastasius Papa, sedit annis tribus, mẽsibus decem, diebus duodecim. Cessauit post eum pontificatus, diebus viginti & vno

Valentinianus secundus, imperat tempore Anastasij Papæ, annis duodecim.

Distinctio temporum.

Innocentius Papa, sedit annis vndecim, mensibus duobus, diebus viginti vno. Tunc Roma ab Alarico rege Gothorum capta est, ipso Papa tunc Rauennæ commorante.

Theodosius imperauit annis viginti septem, tempore Innocentij Papæ primi.

Distinctio temporum.

Sosimus Papa, sedit anno vno, diebus vndecim. Cessat diebus vndecim.

Arcadius cum Honorio & Theodosio & Valẽtiniano imperat annis triginta duobus sub eodem Papa.

Distinctio temporum.

Bonifacius Papa, sedit annis tribus, mensibus octo, diebus septem. Cessat diebus nouem.

Honorius & Arcadius tempore Bonifacij Papæ, imperat annis viginti vno.

Cælestinus Papa, sedit annis septem, mensibus decem, diebus septemdecim, Cessat diebus viginti. Iste verò Scotis in Christo credentibus primum mittit episcopum, nomine Palladium.

Distinctio temporum.

Valentinianus cum Martiano imperat annis nouem.

Xystus Papa, sub eodem Valentiniano, sedit annis octo, mense vno. Cessat diebus viginti duobus.

Distinctio temporum.

Leo Papa, sedit annis vndecim, mense vno, diebus tredecim. Cessat diebus septẽ. Tunc facta est quarta synodus sexcentorum triginta Patrũ sub Martiano Imperatore contra Eutychen: vbi concessum est, Theotocon, id est Dei matrem esse Mariam: & prohibitum est dicere, duas in Christo esse personas. Eo tempore Atila intrat Italiam: ad quem egressus Leo Papa, vt Vrbem non ingrederetur, obtinuit: vnde Atila frænum retrò conuertit.

Distinctio temporum.

Martianus post Valentinianũ sub Leone Papa imperat annis sex.

Distinctio temporum.

Hilarius Papa, sedit annis septem, mensibus tribus, diebus decem. Cessat diebus decem.

Leo Imperator, regnat annis septem in Constantinopoli.

Distinctio temporum.

Simplicius Papa, sedit annis quindecim, mense vno, diebus septem.

Zeno Imperator tempore Simplicij Papæ, regnat annis septemdecim.

Felix Papa, sedit annis octo, mensibus sex, diebus septem. Cessat diebus quinque. Iste fuit sub Zenone.

Distinctio temporum.

Gelasius Papa, sedit annis quatuor, mensibus octo, diebus octodecim. Cessat diebus septem. Hoc tempore Gensericus rex Gothorum capit vrbem Romam; & per dies quatuordecim omnibus bonis expoliat; sed hominibus ad ecclesias cõfugientibus parcit; & ita locupletatus recedit.

Anastasius Imperator tempore Gelasij, regnat annis septemdecim.

Symmachus Papa sub Anastasio sedit annis nouem, diebus septemdecim.

Distinctio temporum.

Hormisda Papa, sedit annis nouem, diebus septemdecim. Cessat diebus sex.

Iustinus senior sub Hormisda regnat annis septem.

Ioannes Papa sub Iustino, sedit annis duobus, mensibus nouem, diebus sedecim. Cessat diebus quinquaginta octo. Iste à Theoderico Gothorum rege carcerali ine-

inedia maceratus, poſt diuturnam pœnam peremptus eſt.

Mercurius Papa, ſedit ſub Iuſtiniano.

Bonifacius Papa, ſedit annis duob. diebus vigintiſex. Ceſſat diebus ſeptuaginta ſex.

Diſtinctio temporum.

Ioannes Papa ſecundus, ſub Iuſtiniano, ſedit annis duobus, menſibus quatuor, diebus ſex. Ceſſat diebus ſex.

Agapetus Papa, ſub illo ſedit annis vndecim, menſibus decem, diebus vndecim. Ceſſat diebus viginti ſeptem.

Siluerius Papa, ſedit anno vno, menſibus quinque, diebus vndecim. Ceſſat diebus ſex.

Vigilius Papa, ſedit annis ſeptemdecim, menſibus ſex, diebus viginti & vno. Ceſſat diebus viginti quinque. Nunc fit quinta ſynodus ſub Iuſtiniano, contra Theodorum.

Fabianus Papa, ſedit anno vno, menſibus quinq;, diebus tredecim.

Diſtinctio temporum.

Pelagius Papa, ſub Iuſtino Imperatore, ſedit annis vndecim, mēſibus decem, diebus vigintiſeptem.

Benedictus Papa, ſub eodem Iuſtino, ſedit annis quatuor, menſibus duobus. Ceſſat menſibus tribus.

Iuſtinus imperat annis ſeptem.

Ioannes Papa, ſub Iuſtino, ſedit annis duodecim, menſibus vndecim, & diebus vigintiſex.

Diſtinctio temporum.

Tiberius imperat annis ſex.

Benedictus Papa, ſub Tiberio, ſedit annis quatuor, menſibus duobus.

Diſtinctio temporum.

Mauricius imper. annis vigintivno.

Pelagius Papa, ſecundus, ſub Mauricio, ſedit annis decem, menſib. duobus, diebus decem. Ceſſat menſibus ſeptem.

Gregorius Papa, ſub Mauricio, ſedit annis tredecim, menſibus ſex, diebus decem. Ceſſat menſibus quinq;. Iſte conuertit Anglos.

Diſtinctio temporum.

Phocas Imper. regnat annis octo.

Bonifacius P. tertius, ſedit annis nouem, dieb. vigintiduob. Ceſſat diebus trigintaſex. Tunc conſecratum eſt Pantheon.

Diſtinctio temporum.

Heraclius Imperator, cum filio ſuo Conſtantino, imperat annis trigintaſex. Per eundem Heraclium facta eſt exaltatio ſanctæ crucis.

Bonifacius quartus, Papa, ſub Heraclio, ſedit annis quinq;, menſibus decem. Ceſſat diebus quatuordecim.

Deuſdedit Papa, ſub Heraclio, ſedit annis tribus, menſe vno. Ceſſat diebus ſexagintaſeptem.

Honorius Papa, ſedit annis duodecim, menſibus vndecim, diebus ſedecim. Ceſſat anno vno, menſibus ſeptem, diebus octodecim.

Seuerinus Papa, ſedit annis duobus, diebus quatuor. Ceſſat menſibus quatuor, diebus vigintiſex.

Ioannes Papa, ſedit anno vno, menſibus octo, diebus nouemdecim. Ceſſat diebus quadragintatribus.

Diſtinctio temporum.

Conſtantinus Imper. filius Heraclij.

Theodorus Papa, ſedit annis ſex, menſibus quinq;, diebus octodecim. Ceſſat anno vno, diebus duobus.

Martinus Papa, ſedit annis ſex, menſibus duobus, diebus vigintiſeptem. Ceſſat anno vno, diebus viginti.

Eugenius Papa, ſedit annis duobus, menſibus nouem, diebus vigintiquatuor. Ceſſat menſibus duob. die vno.

Vitallianus Papa, ſedit annis quatuordecim, mēſibus ſex. Ceſſat anno vno, diebus tredecim.

Diſtinctio temporum.

Conſtantinus iunior, Imperator.

Deodatus, ſedit annis tribus, mēſ. duob. dieb. quinq;. Ceſſat dieb. octo.

Donnus Papa, ſedit anno vno, menſibus quinq;, diebus decē. Ceſſat dieb. duobus. Iſte conſtruxit locum qui dicitur Paradiſus, ante eccleſiam S. Petri.

Agatho, ſedit annis duobus, diebus quatuor. Ceſſat anno vno, menſ. quinque, & diebus quinque. Nunc ſexta ſynodus celebratur Conſtantinopoli centum quinquaginta epiſcoporum, ſub Conſtantino pronepote Imperatoris, contra Georgium patriarcham.

Leo Papa, ſedit menſibus decem, dieb. ſedecim. Ceſſat diebus duodecim.

Benedictus Papa, ſedit menſibus duobus, diebus viginti.

Ioannes Papa, ſedit anno vno, diebus nouem. Ceſſat menſibus duobus, diebus octodecim.

Conon

Conon Papa, ſedit menſibus vndecim. Ceſſat menſibus quatuor, diebus viginti duobus.

Diſtinctio temporum.

Iuſtinianus iunior, Imperator.

Sergius Papa, ſedit annis tredecim, mēſibus nouem.

Leo Papa, ſedit ſub Iuſtiniano iuniore annis duobus, menſibus nouem.

Diſtinctio temporum.

Ioannes Papa, ſedit annis tribus, menſibus duobus, diebus ſedecim. Ceſſat menſe vno, diebus tredecim.

Ioannes alius, Papa, ſedit annis duobus, menſibus ſeptem. Ceſſat menſibus octo.

Siſinnius Papa, ſedit diebus viginti. Ceſſat menſe vno, & diebus nouemdecim.

Diſtinctio temporum.

Iuſtinianus Imperator.

Conſtantinus Papa, ſedit annis ſeptem, diebus viginti. Ceſſat anno vno & diebus quadraginta.

Philippus Imperator, regnat tempore ipſius Conſtantini Papæ.

Diſtinctio temporum.

Anaſtaſius Imperator, regnat tempore Gregorij Papæ.

Gregorius Papa, ſub ipſo Anaſtaſio ſedit annis quindecim, diebus viginti duobus. Ceſſat diebus triginta quinque.

Diſtinctio temporum.

Theodoſius Imperator. Sub eo ſedit Gregorius Papa tertius, annis decem, menſibus nouem, diebus vigintiquatuor. Ceſſat diebus octo.

Leo Imperator, cum Conſtantino filio ſuo, regnat tempore ipſius Gregorij Papæ.

Diſtinctio temporum.

Conſtantino cum filio ſuo Leone imperante.

Zacharias Papa, ſedit annis decē, menſibus octo.

Diſtinctio temporum.

Stephanus Papa, ſedit annis quinque, menſib. tribus. Ceſſat diebus trigintaquinque. Tempore ipſius Stephani Papæ, Pipinus dux Francorum factus eſt rex Galliarum & patricius Romanorum. Hildericus verò qui prius fuerat rex Francorū, ignauus & inutilis, tonſus & monachatus eſt.

Paulus Papa, tempore Pipini regis & patricij, ſedit annis quinque, menſe vno. Ceſſat anno vno. Tempore ipſius Pauli & Pipini, Leo imperat.

Diſtinctio temporum.

Stephanus Papa, tempore Caroli regis Francorum & patricij Romanorum, ſedit annis tribus, menſibus ſex.

Adrianus Papa, tempore Caroli regis & patricij, ſedit annis quatuordecim, menſibus decem, diebus viginti ſeptem.

Leo Papa, tertius, imperante Conſtantino in Græcia, cum matre ſua Irene, & regnante Carolo Magno in Francia, ſedit annis viginti, menſibus ſex. Iſte primùm Carolum Magnum pro Imperatore ſuſcepit, & laudes Imperiales ſolenniter ei Romæ cantauit. Nunc ſeptima ſynodus Nicena ſub Conſtantino, & Irene Imperatrice, matre eius, celebrata eſt de imaginibus ſanctorum. Carolus Magnus Imperator, tempore Papæ Leonis, & deinceps tertij, imperat annis quadraginta ſex.

Diſtinctio temporum.

Ludouicus Imperator, filius Caroli Magni, imperat poſt patrem cum filio ſuo Lothario.

Stephanus Papa, tertius, ſub Ludouico & Lothario, ſedit annis ſeptem.

Paſchalis Papa, ſedit annis ſex.

Eugenius Papa, ſedit annis ſex.

Valentinus Papa, ſedit annis vndecim, ſub eodem Imperatore.

Diſtinctio temporum.

Lothario imperante, poſt patrem ſuum Ludouicum.

Gregorius quartus, Papa, ſedit annis quatuordecim.

Sergius Papa, ſedit annis tribus.

Leo Papa, ſedit annis octo, menſibus quinque, ſub eodem Lothario & filio eius Ludouico.

Benedictus Papa, ſub eodem, ſedit annis duobus.

Diſtinctio temporum.

Ludouicus Imperator, regnat poſt patrem ſuum.

Paulus Papa, ſub eodem Ludouico, ſedit annis decem, menſibus duobus. Ceſſat anno vno.

Stephanus Papa, ſedit annis quatuor.

Nicolaus Papa, ſedit annis decem, menſe vno.

Adrianus Papa, ſedit annis quatuor, menſibus vndecim.

Diſtinctio temporum.

Carolus ſecundus, Imperator, poſt Ludouicum ſecundum, regnat.

Ioan-

Ioannes Papa,ſedit annis decem,menſe vno,ſub Carolo ſecundo.

Diſtinctio temporum.

Carlomannus imperat poſt Carolum ſecundum.

Marinus Papa, ſub Carlomanno, ſedit anno vno,menſibus tribus.

Adrianus tertius, Papa,ſedit anno vno, menſibus tribus.

Stephanus Papa, ſedit annis quatuor.

Diſtinctio temporum.

Arnulpho Imperatore,ſecũdum quoſdam,

Formoſus Papa, ſedit annis quatuor, menſibus ſeptem.

Bonifacius Papa,ſedit annis duodecim.

Stephanus Papa, ſedit anno vno,menſe vno,diebus octodecim.

Romanus Papa, ſedit annis quatuor.

Theodorus Papa,ſedit anno vno.

Ioannes Papa,ſedit annis duobus.

Diſtinctio temporum.

Ab hoc loco inantea ponimus, ſecundum ſententiam Romanorum, illos Imperatores, qui in ſola Italia legũtur regnaſſe. Ludouicus imperat in Italia.

Chriſtophorus Papa,ſub Ludouico,ſedit menſibus ſex.

Sergius Papa, ſub eodem Ludouico, ſedit annis ſex, menſibus quatuor.

Diſtinctio temporum.

Berengario imperante in Italia, Anaſtaſius Papa, ſedit anno vno,menſe vno.

Lando Papa, ſedit menſibus quinque, ſub iſto Berengario.

Ioãnes Papa,ſedit annis quatuor,menſibus duobus,ſub Berengario primo.

Diſtinctio temporum.

Hugone imperante in Italia,

Leo Papa, ſedit annis ſeptem, diebus quindecim.

Diſtinctio temporum.

Guidone imperante in Italia, & filio eius Lamberto,

Stephanus Papa, ſedit annis duobus, menſe vno.

Ioannes Papa, ſub eiſdem, ſedit annis quatuor,menſibus decem.

Diſtinctio temporum.

Berengario ſecundo, imperante in Italia, Leo Papa, ſedit annis tribus, menſibus ſex.

Diſtinctio temporum.

Lothario imperante in Italia,

Stephanus Papa, ſedit annis tribus & menſibus quatuor.

Diſtinctio temporum.

Berengario tertio, imperante in Italia, cum filio ſuo Alberto,

Marinus Papa, ſedit annis tribus,menſibus ſex.

Diſtinctio temporum.

Ab hoc tempore inantea incipiunt ſoli Teutonici imperare.

Othone primo Teutonico Imperatore,

Benedictus ſedit anno vno, menſibus quinque.

Leo Papa, ſub eodem Othone primo, ſedit anno vno, menſibus tribus.

Ioannes Papa, ſub eodem Othone, ſedit annis quinque, menſibus vndecim.

Diſtinctio temporum.

Othone ſecundo Imperatore, Benedictus Papa,ſedit anno vno, menſibus quinque,

Donnus Papa, ſedit anno vno, menſibus ſex.

Bonifacius Papa,ſedit menſe vno.

Benedictus Papa, ſedit annis nouem.

Ioannes Papa,ſedit menſibus octo.

Ioannes Papa, ſedit menſibus quatuor.

Diſtinctio temporum.

Othone tertio, Teutonico Imperatore,

Ioannes Papa, ſedit annis decem,menſibus ſex.

Gregorius Papa, ſedit anno vno, menſibus ſex.

Ioannes Papa,ſedit menſibus decem.

Silueſter Papa,ſedit annis quatuor,mẽſibus quinque. Iſte vocabatur Gilbertus.

Ioannes Papa, ſedit menſibus decem.

Ioannes Papa, ſedit annis tribus.

Sergius Papa,ſedit annis tribus.

Diſtinctio temporum.

Nota, quia plures ſunt Henrici reges, quàm Henrici Imperatores. Vnde cùm legitur Henricus Imperator primus, ratione imperij, primus quidem eſt; ſed ratione Henricorum, ſecundus eſt: fuit enim vnus rex Henricus ante iſtum. Idem intellige de Conradis.

Henricus, primus Imperator, cognomine Claudus, qui inter Henricos notatur ſecundus. Cuius tempore

Benedictus Papa, ſedit annis vndecim, menſibus vndecim.

Ioannes Papa,ſedit annis nouem,menſibus ſex.

Diſtinctio temporum.

Conrado primo imperante, qui inter Conrados notatur ſecundus, Benedictus Papa ſedit annis quatuordecim.

Silueſter Papa, ſub eodem Conrado, ſedit menſibus duobus.

Gregorius Papa, ſub eodem, ſedit anno vno, menſibus ſex.

Clemens Papa, ſub eodem Conrado, ſedit menſibus nouem.

Damaſus Papa, Teutonicus, ſedit menſe vno.

Leo Papa, Teutonicus, ſedit annis quinque, menſibus quinque.

Victor Papa, Teutonicus, ſedit annis duobus, menſibus quatuor.

Stephanus Papa, Teutonicus, ſedit mẽſibus octo. Omnes ſub eodem Conrado ſecundo.

Diſtinctio temporum.

Henricus, ſecundus Imperator: ſed ratione Henricorum regum, tertius numerandus eſt. Fuerat enim ante omnes Henricos & ante omnes Othones, quidam Henricus rex, vt diximus: ſed non Imperator, de gente Saxonica, cognominatus Auceps. Similiter fuit ante omnes Conrados primus Conradus, rex Teutonicorũ: ſed non erat Imperator. Tempore autem iſtius Henrici ſecundi Imperatoris, Benedictus Papa, ſedit annis decem.

Nicolaus Papa, ſedit annis tribus, menſibus ſex, diebus vigintiquinque.

Diſtinctio temporum.

Henricus Imperator tertius: ſed ratione Henricorum, quartus eſt numerandus. Tempore iſtius Henrici, Alexander Papa, ſedit annis nouem, menſibus ſex.

Gregorius ſeptimus, Papa, ſedit annis quindecim, menſe vno, diebus octo.

Victor Papa, ſedit menſibus quatuor, diebus ſeptem.

Vrbanus Papa, ſedit annis vndecim, menſibus ſex, diebus octodecim.

Diſtinctio temporum.

Henricus Imperator quartus, qui ratione Henricorum numeratus eſt quintus. Iſte eſt Henricus qui cepit Papam Paſchalem Romæ. & iſte refutauit eccleſiæ Romanæ annulum & baculum epiſcoporum.

Paſchalis Papa, ſub eo, ſedit annis nouemdecim.

Gelaſius Papa, ſedit anno vno, diebus ſex.

Calliſtus Papa, ſedit annis quinque, menſibus ſex, diebus tredecim.

Honorius Papa, ſedit annis quinque, menſibus ſex, diebus vigintiocto.

Diſtinctio temporum.

Lotharius ſecundus, Imperator, regnauit annis duodecim. fuit Saxo.

Innocẽtius Papa, ſedit annis tredecim, menſibus ſex, diebus quatuordecim.

Cæleſtinus Papa, ſedit menſibus quinque, diebus vndecim.

Lucius Papa, ſedit menſibus vndecim.

Diſtinctio temporum.

Conradus rex Teutonicorum & Romanorum, regnat annis quatuordecim.

Eugenius Papa, tempore Conradi tertij, ſedit annis octo, menſibus quinque, diebus decem.

Diſtinctio temporum.

Fridericus primus, Imperator, imperat nunc annis triginta ſeptem.

Anaſtaſius Papa, tempore Friderici, ſedit anno vno, diebus quinque: viuente etiam Eugenio ſuprà dicto.

Fridericus ſecundus, regnat.

Adrianus Papa, ſedit annis quatuor, menſibus nouem. Iſte vnxit Fridericum in Imperatorem.

Alexander Papa, ſedit annis vigintiduobus, imperante Friderico, & regnãte cum patre filio eius Henrico ſexto.

Lucius Papa, imperante Friderico, & filio eius Henrico regnante, ſedit annis tribus.

Vrbanus tertius, Papa, ſedit ſimiliter imperante Friderico, & regnante filio eius Henrico: ſedet nunc feliciter, Amen.

FINIS CHRONICORVM GOTFRIDI VITERBIENSIS.

FASCICVLVS TEMPORVM OMNES ANTIQVORVM CHRONICAS COMPLECTENS,

Auctore Wernero Rolewink, Westphalo.

PROLOGVS.

ENERATIO & generatio laudabit opera tua, & potentiam tuam pronunciabunt, *scribitur Psalmo cxliiij. Cum nõ sine multa diligentia, sanctorum patrum studia temporum decursus supputarunt, non dubium, quin magna vtilitas ecclesiasticis viris, & præcipue illis qui ecclesiasticam politiam gubernare habent, inde proueniat: nec vlli statui hominum hoc parum prodesse credendum est, si temporata mente ad rerum gestarum historias, quas ob diurnam memoriam studiosi viri conscripserunt, oculos leuent: quamuis plerique id minus perspectent. Decet namque viros virtuosos præcedentium facta sæpe ad memoriam reuocare, vt bonis exemplis discant dignis operibus insistere; vt in malis valeãt perditionis scopulum declinare. Verum nisi preciosum a vili separetur, stulta concupiscentia se temperare non valens, in tenebrarum voraginem præcipiti cursu mergeretur. Ob hoc sancti doctores videntes quod ad intellectum sacrarum scripturarum, & ecclesiæ regimen, historiarum decursus ex parte necessarius esset, simulque omnium gestorum congeries inutilis, tum pro sui magnitudine, tum pro superfluorum & vilium factorum repetitione superuacua, quasdam nobis historias canonisarunt, amputatis fabulis superstitiosis, ac genealogijs interminatis, quæ ad rem non pertinent. Sicque factum est per maximos eorum labores, vt pene simul tota temporũ historia breuissimo studio a quolibet intelligente iam nedum sine labore, imo cum cordis oblectatione possit incorporari. Decuit quoque ad ornatum scripturæ, vt hac pulcritudine non careat, quæ omnibus gentibus tanquam lucerna præfulgida in obscuro loco proponenda fuit. Ingenium insuper humanum, quod magnifice plura comprehendere faciliter potest, hoc delicioso prato diuersorum florum priuari non debuit: in quo varia virtutum exempla reperiens, factaque reproba æque considerans, illa carpere, hæc præterire moneretur. Videre enim supramodum est delectabile, qualiter primi nostri parentes, ex quibus originem duximus, instituti fuerunt a summo omnium gubernatore Deo: deinde quis decursus eorum, quomodo defecit & profecit rationabilis creatura in sapientia, virtute, potentia, sanctitate, longæuitate: & sic de alijs: & in omnibus his diuinum regimen admirari, quam sit Deus mirabilis in creaturis suis, qui nunquam administrare cessauit illis quos condidit: quanta creatoris longanimitas & misericordia, & quã inscrutabilis diuinorũ iudiciorum abyssus. Hæc & infinita alia peruolans humana industria pennis quibusdam internæ contemplationis, non solum præterita & præsentia, sed etiam futura metitur, dum ex similibus ad similia progreditur: cui si bona voluntas adiuncta fuerit, tædio quodam incolatus huius in Deum surgit ad laudandum & regratiandum, & contemplandum; cupiens dissolui, & esse cum Christo in æternum. Incipit ergo hæc contemplatio in iocunda contemplatione creaturarum, & finit in feliciori tædio earundem, & appetitu creatoris, iuxta illud Psal.* Quid enim mihi est in cœlo? & a te quid volui super terram? Mihi autem adhęrere Deo bonum est. *Hoc forte in præassumpto verbo idem Psalmista nobis persuadere nititur: dicens,* Generatio & generatio laudabit opera tua, & potentiam tuam pronunciabunt. *quasi dicat, Per omnia quæ in mundo casura cernimus, ad te qui nunquã deficis, tendere debemus. Quæ vtique sententia valde accommoda est ad propositum nostrum. Cum enim, teste Augustino, plura in sacra scriptura commemorantur quæ nihil significant, & tamen necessaria sunt, propter ea quæ aliquid significant, necesse est talibus ita vti, quamuis sterilia sunt, sicut illa quæ fœcunda deuotione immediate in Deum mentem nostram subtollunt: alioquin non recte scripturam legimus, in qua semper Spiritus sanctus loqui credendus est. Sunt ergo arida, quo ad superficiem litteræ, sed grauida, quo ad spiritualem intelligentiam. Quæ autem ita aliena sunt, vt nequaquam spiritualiter intelligi possunt, aut non expedit: omni tamen veneratione digna sunt propter finem in quem ordinantur, qui est scire & diligere Deum. Et de hoc genere videtur esse supputatio annorum, quæ in sacra historia diligentissime annotata continetur. De qua, vt idem Augustinus testatur, hoc certissime*

Distinctio temporum.

Conrado primo imperante, qui inter Conrados notatur secundus, Benedictus Papa sedit annis quatuordecim.

Siluester Papa, sub eodem Conrado, sedit mensibus duobus.

Gregorius Papa, sub eodem, sedit anno vno, mensibus sex.

Clemens Papa, sub eodem Conrado, sedit mensibus nouem.

Damasus Papa, Teutonicus, sedit mense vno.

Leo Papa, Teutonicus, sedit annis quinque, mensibus quinque.

Victor Papa, Teutonicus, sedit annis duobus, mensibus quatuor.

Stephanus Papa, Teutonicus, sedit mēsibus octo. Omnes sub eodem Conrado secundo.

Distinctio temporum.

Henricus, secundus Imperator: sed ratione Henricorum regum, tertius numerandus est. Fuerat enim ante omnes Henricos & ante omnes Othones, quidam Henricus rex, vt diximus: sed non Imperator, de gente Saxonica, cognominatus Auceps. Similiter fuit ante omnes Conrados primus Conradus, rex Teutonicorū: sed non erat Imperator. Tempore autem istius Henrici secundi Imperatoris, Benedictus Papa, sedit annis decem.

Nicolaus Papa, sedit annis tribus, mensibus sex, diebus viginti quinque.

Distinctio temporum.

Henricus Imperator tertius: sed ratione Henricorum, quartus est numerandus. Tempore istius Henrici, Alexander Papa, sedit annis nouem, mensibus sex.

Gregorius septimus, Papa, sedit annis quindecim, mense vno, diebus octo.

Victor Papa, sedit mensibus quatuor, diebus septem.

Vrbanus Papa, sedit annis vndecim, mensibus sex, diebus octodecim.

Distinctio temporum.

Henricus Imperator quartus, qui ratione Henricorum numeratus est quintus. Iste est Henricus qui cepit Papam Paschalem Romæ. & iste refutauit ecclesiæ Romanæ annulum & baculum episcoporum.

Paschalis Papa, sub eo, sedit annis nouemdecim.

Gelasius Papa, sedit anno vno, diebus sex.

Callistus Papa, sedit annis quinque, mensibus sex, diebus tredecim.

Honorius Papa, sedit annis quinque, mensibus sex, diebus vigintiocto.

Distinctio temporum.

Lotharius secundus, Imperator, regnauit annis duodecim. fuit Saxo.

Innocētius Papa, sedit annis tredecim, mensibus sex, diebus quatuordecim.

Cælestinus Papa, sedit mensibus quinque, diebus vndecim.

Lucius Papa, sedit mensibus vndecim.

Distinctio temporum.

Conradus rex Teutonicorum & Romanorum, regnat annis quatuordecim.

Eugenius Papa, tempore Conradi tertij, sedit annis octo, mensibus quinque, diebus decem.

Distinctio temporum.

Fridericus primus, Imperator, imperat nunc annis triginta septem.

Anastasius Papa, tempore Friderici, sedit anno vno, diebus quinque: viuente etiam Eugenio suprà dicto.

Fridericus secundus, regnat.

Adrianus Papa, sedit annis quatuor, mensibus nouem. Iste vnxit Fridericum in Imperatorem.

Alexander Papa, sedit annis vigintiduobus, imperante Friderico, & regnāte cum patre filio eius Henrico sexto.

Lucius Papa, imperante Friderico, & filio eius Henrico regnante, sedit annis tribus.

Vrbanus tertius, Papa, sedit similiter imperante Friderico, & regnante filio eius Henrico: sedet nunc feliciter, Amen.

FINIS CHRONICORVM GOTFRIDI VITERBIENSIS.

FASCICVLVS TEMPORVM OMNES ANTIQVORVM CHRONICAS COMPLECTENS,

Auctore Wernero Rolewink, Westphalo.

PROLOGVS.

ENERATIO & generatio laudabit opera tua, & potentiam tuam pronunciabunt, *scribitur Psalmo cxliiij. Cum nō sine multa diligentia, sanctorum patrum studia temporum decursus supputarunt, non dubium, quin magna vtilitas ecclesiasticis viris, & præcipue illis qui ecclesiasticam politiam gubernare habent, inde proueniat: nec vlli statui hominum hoc parum prodesse credendum est, si temperata mente ad rerum gestarum historias, quas ob diurnam memoriam studiosi viri conscripserunt, oculos leuent: quamuis plerique id minus perspectent. Decet namque viros virtuosos præcedentium facta sæpe ad memoriam reuocare, vt bonis exemplis discant dignis operibus insistere; vt in malis valeāt perditionis scopulum declinare. Verum nisi preciosum a vili separetur, stulta concupiscentia se temperare non valens, in tenebrarum voraginem præcipiti cursu mergeretur. Ob hoc sancti doctores videntes quod ad intellectum sacrarum scripturarum, & ecclesiæ regimen, historiarum decursus ex parte necessarius esset, simulque omnium gestorum congeries inutilis, tum pro sui magnitudine, tum pro superfluorum & vilium factorum repetitione superuacua, quasdam nobis historias canonisarunt, amputatis fabulis superstitiosis, ac genealogijs interminatis, quæ ad rem non pertinent. Sicque factum est per maximos eorum labores, vt pene simul tota temporū historia breuissimo studio a quolibet intelligente iam nedum sine labore, imo cum cordis oblectatione possit incorporari. Decuit quoque ad ornatum scripturæ, vt hac pulcritudine non careat, quæ omnibus gentibus tanquam lucerna præfulgida in obscuro loco proponenda fuit. Ingenium insuper humanum, quod magnifice plura comprehendere faciliter potest, hoc delicioso prato diuersorum florum priuari non debuit: in quo varia virtutum exempla reperiens, factaque reproba æque considerans, illa carpere, hæc præterire moneretur. Videre enim supramodum est delectabile, qualiter primi nostri parentes, ex quibus originem duximus, instituti fuerunt a summo omnium gubernatore Deo: deinde quis decursus eorum, quomodo defecit & profecit rationabilis creatura in sapientia, virtute, potentia, sanctitate, longæuitate: & sic de alijs: & in omnibus his diuinum regimen admirari, quam sit Deus mirabilis in creaturis suis, qui nunquam administrare cessauit illis quos condidit: quanta creatoris longanimitas & misericordia, & quā inscrutabilis diuinorū iudiciorum abyssus. Hac & infinita alia peruolans humana industria pennis quibusdam internæ contemplationis, non solum præterita & præsentia, sed etiam futura metitur, dum ex similibus ad similia progreditur: cui si bona voluntas adiuncta fuerit, tædio quodam incolatus huius in Deum surgit ad laudandum & regratiandum, & contemplandum; cupiens dissolui, & esse cum Christo in æternum. Incipit ergo hæc contemplatio in iocunda contemplatione creaturarum, & finit in feliciori tædio earundem, & appetitu creatoris, iuxta illud Psal.* Quid enim mihi est in cœlo? & a te quid volui super terram? Mihi autem adhęrere Deo bonum est. *Hoc forte in præassumpto verbo idem Psalmista nobis persuadere nititur: dicens,* Generatio & generatio laudabit opera tua, & potentiam tuam pronunciabunt. *quasi dicat, Per omnia quæ in mundo casura cernimus, ad te qui nunquā deficis, tendere debemus. Quæ vtique sententia valde accommoda est ad propositum nostrum. Cum enim, teste Augustino, plura in sacra scriptura commemorantur quæ nihil significant, & tamen necessaria sunt, propter ea quæ aliquid significant, necesse est talibus ita vti, quamuis sterilia sunt, sicut illa quæ fæcunda deuotione immediate in Deum mentem nostram subtollunt: alioquin non recte scripturam legimus, in qua semper Spiritus sanctus loqui credendus est. Sunt ergo arida, quo ad superficiem litteræ, sed grauida, quo ad spiritualem intelligentiam. Quæ autem ita aliena sunt, vt nequaquam spiritualiter intelligi possunt, aut non expedit: omni tamen veneratione digna sunt propter finem in quem ordinantur, qui est scire & diligere Deum. Et de hoc genere videtur esse supputatio annorum, quæ in sacra historia diligentissime annotata continetur. De qua, vt idem Augustinus testatur, hoc certissime*

tenendum est, quod tanta est diuina auctoritate roborata, vt omnino falsissimum sit quicquid ab ea ita discrepat, vt cum ea omnino concordari non possit. Quæ cum ita sint, mirũ valde videtur, cur sanctæ scripturæ tractatores de hac materia in tantum sunt diuersi in pluribus locis vsque hodie, vt aut omnino aut vix nequeant concordari. Et redit illa antiqua & famosa quæstio de translatione lxx interpretum, an potius et standum sit in supputatione annorum, an textui Hebræorum, quem Moyses ille maximus & primus legis prouulgator edidit. Hic contriuerunt sancti doctores ingenia sua, & quilibet pro captu suo dixit quod sensit. Et quia periculosum est de magistrorum ecclesiæ iudicare sententijs, (vt dicit Hieronymus super Danielẽ,) & nimis laboriosum est omnia retexere: ideo Beda post alios qui studiosius in hac materia sudarunt, elegit modum Orosij, qui satis concorditer cum Hieronymo & Eusebio & alijs magis authenticis de his loquitur, & dicit ecclesiam hunc modum tenere, licet alios non reprehendat. Quare actum videtur, vt hæc supputatio magis vulgata sit in libris plurimorum postea scribentium. Augustinus etiam in xv libro de ciuit. Dei multa de his tractat: sed satis dissentit a positione Bedæ, quia sequebatur exemplaria quæ tunc magis vulgata fuerunt, vt etiã patet in homilijs suis, & maxime super psalmos. Positio autem Orosij & Bedæ habet, quod a creatione mundi vsque ad natiuitatem Abrahæ fluxerunt anni iij^m clxxxiij, secundum septuaginta. Hebræi minus habent, mccxxxvi, quia secundum Biblia correcta iuxta Hebraicam veritatem, ab Adam vsque ad natiuitatem Abrahæ sunt anni tantum mdccccxlviij. Deinde satis concordant cum Hebræis septuaginta interpretes vsque ad destructionem templi, quæ vocatur communiter transmigratio Babylonis. Sequentia tempora non habentur ex canonica scriptura, sed ex alijs historijs tam Iudæorum, quam gentilium. Et iterũ ibi est diuersitas, sed non nimis magna. Simul igitur colligendo, secundum Bedam, a mundi creatione vsque ad Christi natiuitatem, veniunt anni v^m cxcix. & hic est modus ecclesiæ. Vnde versus, Vnum tolle datum ad milia quinque ducentis, Nascenti Domino Beda dat a protoplasto. *De vlteriori discussione huius quæstionis vide, si placet, Augustinum vbi supra, & Hieronymũ, & alios locis suis. Hic autem, quia breuitati studemus, prolixitas ipsa nobis vitãda est. Colligere namque disposuimus, iuuante Domino, ex pluribus libris fasciculum quendam temporum a mundi creatione vsque ad præsens, in quo tam sacrarum scripturarum, quam diuersarum aliarum historiarum facta, tanquam in memoriali quodam compendiose religabimus. Faciam proinde, iuxta sententiam Flori, quod solent qui terrarum situs in breui quasi tabella depingunt; ita totã humani generis imaginem, temporumq́; decursus in pauculis folijs complectar. Nec mihi conscius sum aliquid me posuisse quod non in fide dignis historijs habeatur, aut alijs libris ecclesiasticorum doctorum; siue quod nunc ex eorum dictis aperte sequatur. Vbi autem dubium fuerit, an sic vel aliter, hoc ipsum etiam ita vt reperi, pari modo annotaui. Et ne ipsa superficies historiæ deuotis tædiosa esset, persæpe sententias quasdam floridissimas applicaui ex sanctorum dictis, quæ deuotionem redolent pariter ac doctrinam. Autoritatem ergo dantes his qui ante nos laborauerunt, nos pro modulo nostro in labores eorũ intrauimus, sparsim hinc inde carpentes quod potuimus. Et vt sciatur quo ordine eos secuti sumus, primo totum tempus veteris Testamenti v^m clxix annorum in quinque ætates distinctum reperimus in quodam libello, qui Isidoro ascriptus videbatur, vbi multum artificialiter procedit, deducendo annos mundi vsq; ad tẽpora sua, scilicet Heraclij, qui cœpit regnare circa annos Domini dcxij: sed supputationem suam non ordinauit secundum AEram Christi, sicut nec Orosius. Et hunc sequimur in duabus primis ætatibus, similiter & in duabus sequentibus, exceptis paucis. quia textus, secundum Hebraicam veritatem, a natiuitate Abrahæ vsque ad captiuitatem Babylonicam apud nos magis est correctus, & diligentius explanatus. & ideo sequimur eum: parum tamẽ refert. In quinta ætate maiorem laborem habuimus, propter nimiam diuersitatem historiarum. & veniam precor, quia iam vnum, iam alium, prout melius putaui, secutus sum. An autem debite singulos annos supputaui, lectori iudicium committo. Lineam autem Assyriorum & Romanorum & aliorum ex diuersis historiis laboriose satis coaptaui: rogans, vt si cui transcribere placuerit, diligenter obseruet spacia & numerum correspondentem, ne longius aut strictius ponat, quam exemplar habet. alioquin & labor peribit, & fructum non reportabit. eritque opus eo mendosius, quo compendiosius, nisi hoc studeat diligenter obseruare. Si autem debite, quod facile arbitramur, hæc incorporauerit, non modicam ei præbebit illuminationem ad intelligendam sacram scripturam & libros Augustini & Hieronymi, & Orosij, & aliorum, &c. si vera sunt quæ in pluribus libellis scripta reperimus. Porro in sexta ætate sequimur Chronicam Martini, & Vincentij, qui compendiose procedunt vsque ad tempora sua. Post eos per annos fere cc, sequor notabilem librum quendam, cuius auctorem nescio, qui pene vsq; ad tem-*

pora sua extenditur. Quæ autem depost acta sunt memoria digna, sicut audiuimus & vidimus, fideliter prioribus supposuimus. Quæ omnia in sequentibus summa breuitate patebunt. Modus autē procedendi planissimus est, & grossitudini rusticanæ adeo amicus, vt in pariete quidem depingi possit, eo quod ilico sine omni difficultate intuentibus se offerat. Depinxi igitur in medio folij circulos cum nominibus personarum debitis pro quolibet tempore, & infra & supra lineas duas: quarū superior cum numero suo descendit ab Adam vsque ad Christum, iuxta seriem prædictorum, significans, vt quicquid ex aduerso illius numeri scriptum siue superius siue inferius, etiam circa illa tempora factum verisimiliter credatur. Secunda linea, id est inferior, retrorsum ascendit a Christi natiuitate vsque ad mundi creationem; vt eadem facilitate vnico numero inspecto, sciatur quot annis hoc aut illud factum sit ante Christi natiuitatem. Quod ideo sic ordinauimus, quia hæc AEra magis solennis ēst apud nos, & citius solet requiri. Post Christū simul ambæ descendunt ad tempora nostra paulatim crescendo: ita vt superior semper ostendat ætatem mundi, & inferior ætatem Christi. quod planissime patebit locis suis. Et quia ex multis libris mendose scriptis modum hunc non leui labore ad lineam veritatis correximus, obsecramus pro Christo lectorem ne inciuiliter manum ad corrigendum hanc annorum supputationem apponat, nisi prius toto opere perspecto. Quod non ideo dicimus, quasi nullibi errauerimus, sed ad auisandum de nimia diuersitate doctorum in hac materia. & frequenter positio vnius est inuolutio alterius. Vbi autem errorem inuenit, clementer ignoscat, & corrigat ex prædictis quos sequimur. Facile enim in numeris erratur, & sæpe negligenter describuntur, & negligentius emendantur, vt dicit Augustinus xv libro de ciuitate Dei.

FINIT PROLOGVS.

De numero qui in sequentibus per	i.	x.	c.	m.
litteras exprimitur, hæc considera:	ij.	xx.	cc.	ij^{m}
	iij.	xxx.	ccc.	iij^{m}
I monos; v quinque; x denos; duo x x vigenos.	iiij.	xl.	cccc.	iiij^{m}
XL duplat idem; triplicat lx; l quoque sola	v.	l.	d.	v^{m}
Quinquaginta facit: sed nonaginta dat xc.	vi.	lx.	dc.	vi^{m}
C dat centenos: sed quingentos tibi dat d.	vij.	lxx.	dcc.	vij^{m}
DC sexcentos; M mille; C si præit, aufert	viij.	lxxx.	dccc.	viij^{m}
Centum. sic numerum debes conscribere totum.	ix.	xc.	dcccc.	ix^{m}
	&c.		vel, cm.	&c.

FASCICVLVS TEMPORVM
OMNES ANTIQVORVM
CHRONICAS COMPLECTENS,
INCIPIT FELICITER.

Dies prim° — In quo Deus fecit lucem, & diuisit lucem a tenebris.

Dies secūd. — In quo fecit Deus firmamentum, & diuisit aquas ab aquis.

Dies terti° — In quo cōgregauit Deus aquas in vnū locum, & apparuit arida.

Dies quart. — In quo fecit De° solē & lunā & stellas, & posuit eas in firmamento, &c.

Dies quint. — In quo fecit Deus pisces & volucres, & cetegrādia ex aqua.

Dies sextus — In quo fecit Deus bestias & hominem.

Dies sept. — In quo requieuit De° ab vniuerso opere q. patrarat.

IN principio creauit Deus cœlū & terrā. Dicit beatus Augustinus super Gen. quod maior est huius scripturæ auctoritas, quā omnis humani ingenij perspicacitas. Et quia de tēpore hic principaliter intendimus, principiū tēporis breuiter tangere placuit. Vnde est aduertendū secūdū doctores, q. quatuor coæquæua in principio creata sunt a Deo ex nihilo, in quo relucet creatoris summa potentia. Hęc autē sunt, cœlū empyreū, angelica natura, materia quatuor elementorū, & tēpus. Et hoc vocant opus creationis, quod factū fuit ante omnē diem. Post sequitur opus distinctionis, in quo relucet summa creatoris sapientia: quod factū fuit in trib. dieb. primis. Deinde sequitur opus ornatus, in quo relucet summa creatoris bonitas: quod factū fuit in tribus dieb. sequentibus, vt patet clare Gen. 1. Septima autē die requieuit ab omni opere quod patrarat, nō qua-*

Anno mundi I.

vixit an. dccccxxx: & genuit xxxij filios, & totidē filias.

A. CXCIX.

Adam vir sanctus cunctis diebus vitę suæ, prophetię spiritu claruit: pœnitentiā magnā ac diuturnā fecit: filijs suis præcepta iustitiæ dedit, præcipiens vt a consortio Cain ac filiorū eius omnino abstinerent, nec cum eis matrimonia iungerent. Hic primus noster parens vno peccato a paradiso nos expulit: sed sancta conuersatione sua ac pœnitentia exemplum nobis dedit ad regni cœlestis gaudia remeandi. qui autem hoc non sequitur, de primo iuste conqueri non poterit.

Delbora — Soror

Abel — Dei

Cain †

Calmana. — Soror & vxor mundi.

ANNO primo mundi, die sexta formauit Deus Adam in agro Damasceno, & Euam de costa eius; collocans eos in paradiso, vt operarentur, & custodirent illum: præcepitq; eis ne de fructu ligni gustarent, sub pœna mortis. Eodem die cū peccassent, statim eiecit eos de paradiso in terrā maledictionis, vt in sudore & ærumna viuerent, donec morerentur, &c. vt patet Gen. 1.

Humanū genus ideo Deus ex vno homine instituit, vt commendaret quam ei grata sit in plurib. vnitas. quæ consideratio multū electis prodest, sanctis angelis in æterna pace sociandis. Verū tanta immanitate peccandi defecerunt homines, vt tutius atq; pacatius inter se bestiæ viuerent. Neque enim vnquam inter se leones, aut inter se dracones, qualia homines bella gesserunt. Vinculum concordiæ diligit Deus. Hæc August. lib. xij de ciuitate Dei.

Ciuitas terrena ab homicida Cain incepit vsque ad homicidam Lamech.

* ſi operando laſſus: ſed nouam creaturam facere ceſſauit, cuius materia vel ſimilitudo non præceſſerit. Quod autem dicitur Ioan. v, *Pater meus vſq, modo operatur; & ego operor*, intelligitur de continua vniuerſæ creaturæ adminiſtratione: quia quod condidit, continere & gubernare non ceſſat. & in hoc relucet creatoris ſumma perfectio, quia ſibi ſoli ſufficit, nec eget creaturis: ſed potius econtra, quia virtus creatoris eſt cauſa ſubſiſtendi omni creaturæ. & hoc eſt quod ſeptima dies veſperam non habet. De his plenius vide Magiſtrum ſecundo ſententiarum, & doctores deſuper copioſe ſcribentes. Porro ſequens tempus licet Deum nobis oſtendat, quo ad hæc quatuor prædicta, ſcilicet ſummam potentiam, ſapientiam, bonitatem, & per conſequens ſummam perfectionē: tamen ſpecialius oſtendunt diuinam miſericordiam & iuſtitiam, iuxta illud Pſalmi, *Miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine*. Et iterum, *Vniuerſæ viæ Domini miſericordia & veritas*. Miſericordia tamen ſceptrum tenet quandiu viatores ſumus: quæ nulli petenti veniam negat.

Æras plurimas diuerſorum regum, gentium, aut operum magnificorum, aut perſonarum ſublimium, hinc inde annotaui. quibus vtuntur aſtronomi in ſuis calculationibus ab Adam vſq; Alphontium. Et nota, quod *Æra* eſt tempus famoſum alicuius gentis vel ſectæ, incipiens ab aliquo effectu qui eſt nobilis bonitatis vel malitiæ. & vulgariter poteſt dici *Datum*, iuxta quod publicæ conſcriptiones fiunt. Vnde & ſanctus Leo huius nominis primus, frequenter hoc termino, *Æra*, vtitur in epiſtolis ſuis.

Hiſtoria (vt Cicero dicit) eſt teſtis temporum, lux veritatis, magiſtra vitæ, nuntia vetuſtatis. Vtiliſſimum ergo eſt, hiſtorias plures noſſe, atque in his verſari, vt aliorum exemplo vtilia ſequi, noxiaque vitare poſſimus.

CXXX.	CCCCXXXV.	DCXXV.
Seth vixit annis dccccxij.	Enos vixit annis dcccccv.	Cainā vixit annis dccccx.

Anno ante Christi natiuitatē IIII.m DLXXIIII. IIII.m DCLXXIIII. V.m LXIX.

Iſte Seth natus eſt cxxx anno Adę: quorum Moyſes prætermiſit c, quib. luxit Abel in valle plorationis prope Ebrō. Ipſe etiā pro oleo miſericordiæ impetrādo paradiſum adijt.

Iſte Enos cœpit inuocare nomen Domini. forte aliqua verba deprecatoria inuenit, aut imagines fecit pro colendo Deo, ſicut modo fit in eccleſia.

* Iſte Abel primus martyr eccleſiam inchoauit, quia in gratia mortuus fuit. Si enim ab Adā inchoata fuiſſet, nō foret cōtinuata. Hic (ſecundum Auguſt.) ciuitatem Dei condidit, cuius primus ciuis fuit. Et quia iuſtus fuerat, Deus eius oblationē acceptauit.

Enoch — Irath — Manaheel — Matuſalem.

In hoc Enoch Cain ſuā dedicauit ciuitatē; licet vix iiij viros ſcriptura dicat tunc fuiſſe: quia non omnes numerauit qui tunc eſſe poterant, ſed illos tantum nominare neceſſe putauit, quos ſuſcepti operis ratio poſtulauit.

† Iſte Cain ſceleratus primo ciuitatē condidit terrenā, in qua ſuos poſuit propter timorem, eo q rapinas & violentiā exercebat. vnde ſuſpicabatur ſibi talia reddenda qualia faciebat. ideo in tuto ſe recepit. Hic fratrē ſuum Abel propter inuidiā occidit: & punitus a Domino vagus, &c. a Lamech occiditur.

Auguſtin⁹ xiiij lib. de ciuitate Dei, Fecerūt itaq; ciuitates duas amores duo: terrenam ſcilicet amor ſui, vſq; ad contemptum Dei: cœleſtē vero, amor Dei vſque ad contemptū ſui. Deniq; illa in ſeipſa; hæc in Domino gloriatur. Illa quærit ab hominib. gloriā: huic autē Deus cōſcientiæ teſtis maxima eſt gloria. Ad illā pertinet Cain, qui primo natus eſt, & ciuitatē condidit: ad iſtam pertinet Abel, qui ſecundo natus eſt, & tanquam peregrinus hic conuerſatus: quia gratia prædeſtinatus, ciuis ſurſum erat.

Prima ætas:

Mundi ætates similitudinarie accipiuntur secundũ ætates hominis, & a diuersis diuersimode assignantur: rationib. multis astruuntur, quare sic vel sic conuenientius inchoent vel terminent: de quib. nihil ad pręsens. sed quantũ nunc sufficit, est aduertendũ, quod sex sunt ætates mũdi. quarũ prima incipit a mundi creatione, & durat vsq; ad diluuiũ: & habet, secũdum Hebraicã veritatẽ, annos mdclvi. Secundũ lxx interpretes (sicut Isidorus ponit, & alij quãplures, quos hic sequimur) habet annos ij[m] ccxlij. & sic differunt in annis dlxxxvi: quos Hebræi minus habent in hac ætate. & iuxta hunc computũ Matusalẽ mortuus est ante diluuiũ: eodẽ tamen anno quo diluuiũ fuit. Secunda ætas incipit a diluuio, & durat vsq; ad natiuitatẽ Abrahæ, & habuit secundũ Hebræos annos ccxcij: secundũ lxx, dccccxlij. & sic differunt in annis dcl: quos iterũ Hebræi minus habẽt. Quæ autẽ sit ratio tantæ diuersitatis, inuenire nõ potui. Tertia ætas incipit a natiuitate Abrahæ, & durat vsq; ad initium regni Dauid, habens secundũ Hebræos annos dccccxli: secundũ lxx, dccccxl. Quarta ætas incipit a principio regni Dauid, & durat vsq; ad transmigrationem Babylonis: & habet annos cccclxxxiiij, secundũ Hebræos: sed secundũ lxx, cccclxxxv. Quinta ætas incipit a transmigratione Babylonis, scilicet quãdo Hierusalẽ destructa fuit, & templũ in ea incensum: & durauit vsq; ad benedictã natiuitatẽ Christi, habens annos secundũ hunc modũ prętactum quẽ hic sequimur, dxc. & sicut prędictũ est, grandis est altercatio de supputatione annorum huius ætatis. diuersi diuersimode computant: sed nõ minus multũ differunt inter se. Eligat quiuis quod sibi placuerit: quod nobis visum fuit, posuimus. Sexta ætas incipit a Christi natiuitate, & durat vsq; ad finem mundi, cuius terminum solus Deus nouit. & hæc dicitur senectus siue hora vltima. Adam moritur, sepeliturque in Ebron.

Anno mundi	DCCXCV.	DCCCCLXX.	MCXXII.
	Malaleel vixit an. dcccxcv.	Iareth vixit annis dccclxij.	Enoch annis ccclxv.
	IHIↃↃↃↃ.mIIII	XIXXↃↃ.mIIII	IIΛXXꓶ.mIIII

Curiositas.

Nota, q; omnes artes vel scientię seculares, liberales siue mechanicæ, vel physicæ, humanæ curiositati deseruientes, a filijs Lamech leguntur inuẽtæ. & sic filij adulterini primũ subtiliores alijs fuerunt. Et quia timebant futurũ periculũ diluuij & ignis, ideo Tubal easdem artes in duabus columnis sculpsit, vna, lateria; & alia, marmorea.

Ada

Satis Lamech ab istis vxoribus afflictus fuit: quia per quæ quis peccat, per hæc & punitur.

Bigamia. Lamech

Iste Lamech primus contra naturam & mores bigamiam instituit, adulterium committendo. Ipse etiam Cain occidit, non tamen voluntatie.

Sella

Iahel

Tubal

Tubal cain

Noema.

Iste Enoch iustus placuit Deo, & propter nimiã sanctitatẽ suã trãstulit eũ Dominus in paradisum, vbi cum Helia viuit in magna corporis & spiritus trãquillitate, vsq; ad Antichristi aduẽtũ. Tunc enim exibũt ꝑpter cõfortationẽ electorũ, & martyrio coronabuntur. Enoch scripta reliquit.

Iste Iahel portatoria pastorũ primus instituit, & tentoria fecit.

Concupiscentia aurium.

Iste Tubal pater canentium in citharis & organis, & musicæ artis inuentor. proportiones quoq; sonorũ ex malleorũ sonitu perpendit. *Concupiscentia oculorũ.*

Iste Tubalcain fuit primus malleator & faber in cuncta opera æris & ferri, & inuentor artis sculpturæ.

Concupiscentia carnis.

Ista Noema inuenit artem variæ diuersæque texturæ: lanam & linum in fila traxit, & pannum texuit, propter leuitatem. nam antea pellibus bestiarum pro vestibus vtebantur.

Nota (secundum doctores) debitã pœnã hoc tempore mũdo inflictã. Quia enim luxuria abũdauit, quæ corpora polluit, ideo per aquã terra lota & mũdata fuit: in fine autem mundi, quia cupiditas abundabit, per ignẽ exuretur. Aurum enim & argentum igne purgari solent.

Arca Noe habuit in longitudine ccc cubitos: in latitudine, L cubitos: & in altitudine, xxx: & in summitate, I cubitum. Genesis vi.

Hoc signũ fœderis quod do inter me & vos, & ad omnẽ animã. Genes. ix.

Arcus pluuialis siue iris duos colores principaliter habet, qui duo iudicia repræsentãt. Aqueus diluuium preteritum figurat, ne amplius timeatur. Igne⁹, futurum iudiciũ significat per ignem, vt certitudinaliter expectetur.

Ionich⁹ filius Noe.

MCCLXXXVII. MCCCCLIIII. II^M CCXLII.

Matusalẽ vixit annis dcccclxix.

Lamech vixit annis dcclxxvij.

Tempus diluuij.

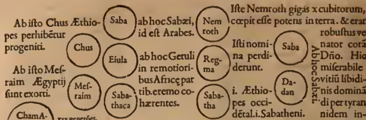
II^M DCCCLVII. III^M DCXLV. III^M DCCCXII.

Hic Matusalem senissimus (quo ad multitudinẽ annorum) omniũ quos scriptura cõmemorat. Cũ enim D annos haberet, dixit ei Dominus, *Ædifica domũ si vis: quoniã adhuc* D *annis viues*. Respõdit, *Propter tantillũ tẽporis non ædificabo domum:* & sub arboribus & circa vepres dormiuit, vt prius cõsueuerat.

Iste Lamech cũ iam senuisset, & caligassent oculi eius, a puero ducebatur: qui putans quod ferã vidisset, indicauit ei vt sagittaret: & sic ipsum Cain trãsfixit. Vnde ob hoc puerũ verberibus adeo afflixit, vt etiam moreretur.

Noe vir iustus gratiam inuenit corã Domino. Cum enim iam esset annorum D, genuit Sem, Cham & Iapheth. Arcã de mandato Domini ædificare cœpit, eamq; in c annis perfecit. Centesimo ergo anno iam arca completa, iterũ Dominus apparuit ei, mandans vt cũ vxore sua & filijs, eorumq; vxorib. arcam intraret, & cũ animalibus: & statim diluuium inundauit, stetitq; aqua uper altissimos montes cubitis xv. Gen. vij. Et nota, quod eodem die dominico in Maio, in quo ingressus fuit, anno reuoluto, cum vniuersis quę ibi erant egressus est. Post diluuiũ accidit ipsi Noę illa famosa ebrietas: cuius occasione ipse filijs, scilicet Sem & Iapheth, pro honore paterno & honesta verecundia benedixit: filio vero suo Cham pro irrisione & irreuerentia maledixit. Et hic (secundũ August.) fit prima mentio de seruitute, & per oppositũ de nobilitate. Nec putandum est, quod omnes de Cham descendentes fuerint ignobiles & impotentes, cum ipsi cœperunt primo esse potentes super terrã, vt patet de Nemroth, & regibus Chanaan, & Afrorum, &c. Nec omnes de Sem & Iapheth fuerũt virtuosi siue nobiles aut potentes, cũ pene omnes in idololatrię crimen ceciderunt, & ab alijs oppressi sæpe fue-*

Ab isto Chus Æthiopes perhibẽtur progeniti.

Ab isto Mesraim Ægyptij sunt exorti.

ab hoc Sabæi, id est Arabes.

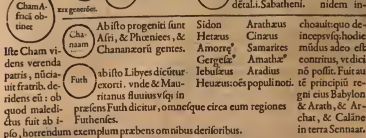
ab hoc Getuli in remotioribus Africę partib. eremo cohærentes.

Iste Nemroth gigãs x cubitorum, cœpit esse potens in terra. & erat robustus venator corã Dño. Hic miserabile vitiũ libidinis dominãdi per tyrannidem inchoauit: quo deincepsvsq; hodie mũdus adeo est contritus, vt dici nõ possit. Fuit autẽ principiũ regni eius Babylon & Arath, & Archat, & Calãne in terra Sennaar.

Isti nomina perdiderunt.

i. Æthiopes occidẽtal. i. Sabatheni.

Ab hoc Sabæi.

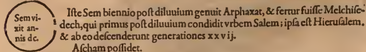
Ab isto progeniti sunt Afri, & Phœnices, & Chananæorũ gentes.

Sidon, Arathæus, Hetæus, Cinæus, Amorrę, Samarites, Gergesæ, Amathæ, Iebusæus, Aradius, Heuæus: oẽs populi noti.

Iste Cham videns verenda patris, nũciauit fratrib. deridens eũ: ob quod maledictus fuit ab ipso, horrendum exemplum præbens omnibus derisoribus.

ab isto Libyes dicũtur exorti. vnde & Mauritanus fluuius vsq; in præsens Futh dicitur, omnesque circa eum regiones Futhenses.

Anno mundi

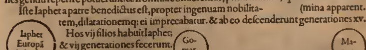

Iste Sem biennio post diluuium genuit Arphaxat, & fertur fuisse Melchisedech, qui primus post diluuium condidit vrbem Salem; ipsa est Hierusalem. & ab eo descenderunt generationes xxvij.

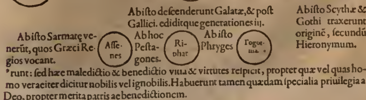
Ascham possidet.

Pro intellectu horum est aduertendũ, quod verissime de istis tribus filijs Noe lxxij gentes procreatæ sunt, vt patet Gen. x Vnde ad designandũ mysteriũ hoc, Dominus Iesus lxxij discipulos misit ante faciẽ suã, vt dicitur Lucę x. De hac materia diligenter tractat August. xvi de ciuit. Dei, & inter cætera dicit, quod plures alij nati sunt, qui propterea non sunt commemorati, quia gentib. alijs nascendo antecesserunt: ipsi autẽ gentes facere nequiuerunt. Harũ autẽ gentiũ vocabula partim manserũt, ita, vt hodie quoq; appareat vnde fuerint deriuatæ sicut ex Assur Assyrij, & ex Heber Hebræi: partim temporis vetustate mutata sunt, ita, vt vix homines doctissimi antiquas perscrutantes historias, nec omniũ, sed aliquarũ ex istis origines gentiũ reperire potuerunt: & si omnia cõsiderentur, plura mutata, quam manentia nomina apparent.

Iste Iaphet a patre benedictus est, propter ingenuam nobilitatem, dilatationemq; ei imprecabatur. & ab eo descenderunt generationes xv.

Hos vij filios habuit Iaphet: & vij generationes fecerunt.

Ab isto descenderunt Galatæ, & post Gallici. edidit que generationes iij.

Ab isto Scythæ & Gothi traxerunt originẽ, secundũ Hieronymum.

Ab isto Sarmatę venerũt, quos Græci Regios vocant.

Ab hoc Pestagones.

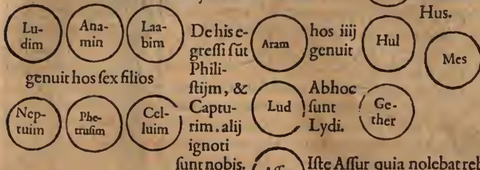
Ab isto Phryges

runt: sed hæc maledictio & benedictio vitia & virtutes respicit, propter quæ vel quas homo veraciter dicitur nobilis vel ignobilis. Habuerunt tamen quædam specialia priuilegia a Deo, propter merita patris ac benedictionem.

Ex iſtis tribus filijs Noe, ſcilicet Sem, Cham, Iaphet, ipſo adhuc viuente, iuxta Philonis hiſtoriam, xxiiij^{m} & c virorum nati ſunt, extra mulieres & paruulos, habentes ſuper ſe tres principes, videlicet Nemroth, Iectan, & Suphene.

Ab hoc Aram progeniti ſunt Syri, quorum metropolis Damaſcus. Vnde & in Hebræo Syria dicitur Aram.

Hus — Iſte Trachonitidis & Damaſci principatum tenuit. Vnde & Iob fuit de terra Hus.

De his egreſſi ſũt Philiſtijm, & Capturim. alij ignoti ſunt nobis.

Aram hos iiij genuit.

Lud — Ab hoc ſunt Lydi.

Aſſur — Iſte Aſſur quia nolebat rebellare cõtra Deũ in ædificatione turris Babel cũ Nẽroth, ideo fugit de terra Sennaar ad aliã regionẽ lõginquam prius non habitatã, quę ex eius nomine vocatur Aſſyria: & ædificauit ciuitatem, quæ poſtea vocata eſt Niniue; quæ fuit metropolis totius regni. Iſte populus ſemper crudelitatis infamiam habuit.

Iſti iiij fuerunt filij Sem, fratres Arphaxat.

Elam — Ab hoc Elamitæ principes Perſidis.

II^{m} CCXLIIII. II^{m} CCCLXXIX.

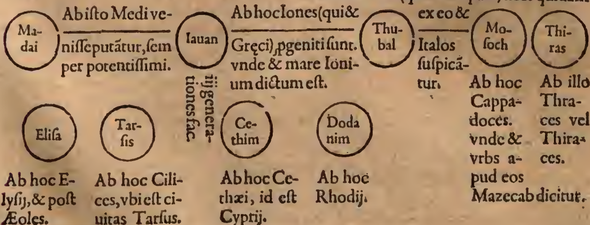
Arphaxat vixit an. cccxxxviij

Sale vixit annis cccxxxiij

Anno ante Christi natiuitatem II^{m} DCCCXX. II^{m} DCCCLV.

Ionich^{9} obtinuit terrã Etham. — Iſte Ionichus fuit filius Noe, de quo Moyſes tacet: ſapiens. primo poſt diluuium Aſtronomiam inuenit, & quædam futura præuidit, & maxime de ortu quatuor regnorum, & eorum occaſu. Cumque pater dediſſet ei munera, iuit in terram Etham, & habitauit ibi gentem conſtituens. Hic fertur conſilium dediſſe Nemroth, quomodo regnare poſſet.

Auguſt. lib. xvi de ciuit. Dei dicit, Poſt benedictionẽ filiorũ Noe vſq; ad Abrahã nulla fit mentio aliquorũ iuſtorũ. nec eos tamẽ defuiſſe crediderim: ſed ſi omnes commemorarentur, nimis longũ fieret, & eſſet hæc magis hiſtorica diligentia, quã prophetica prouidentia.

Madai — Ab iſto Medi veniſſe putãtur, ſemper potentiſſimi.

Iauan — Ab hoc Iones (qui & Gręci) ꝓgeniti ſunt. vnde & mare Ionium dictum eſt.

Thubal — Ab hoc Iberi (qui & Hiſpani) licet quidam ex eo & Italos ſuſpicãtur.

Moſoch — Ab hoc Cappadoces. vnde & vrbs apud eos Mazecab dicitur.

Thiras — Ab illo Thraces vel Thiraces.

Eliſa — Ab hoc Elyſij, & poſt Æoles.

Tarſis — Ab hoc Cilices, vbi eſt ciuitas Tarſus.

Cethim — Ab hoc Cethæi, id eſt Cyprij.

Dodanim — Ab hoc Rhodij.

De malitia huius Nemroth pleni sunt libri. Forte diuino iudicio actum est, vt Nero in eius vocabulo plane se offerat, qui similem infamiã habuit. Nam post confusionem linguarũ ad Persas abijt, & eos ignem docuit colere, Babylone relicta filio suo Belo qui ei successit. & sic deinceps posteritas eius, regnũ illud obtinuit vsq; ad quartam chiliadẽ, secundũ Methodiũ. Sed August. dicit eũ fugatũ inde: & quod filij Assur illud regnũ obtinuerunt, & tenuerunt vsq; ad annos mcccv.

Nemroth princeps de Cham.

Iectan frater Phaleg de Sem.

Suphene princeps de Iapheth.

Turris Babel.

Isti tres principes cum populis suis conuenerunt in campum Sennaar, formidantes diluuium iterum posse inundare; dixeruntque, Ædificemus turrim, cuius altitudo pertingat vsque ad cœlum. Gen. xi. Videns autem Deus stultitiam illorum, miraculose in pœnam peccati confudit linguas eorum: & sic dispersi sunt per totum mundum.

Ab isto Heber Hebræi nominati sunt. Nam in domo illius in diuisione linguarum sola Hebræa lingua remansisse describitur, quæ ante humana dicebatur: qua omnes communiter vtebantur.

Anno mundi II^M DIX. II^M DCXLIII.

Linea Christi

Heber vixit an. ccccxliiij

Hic (secundum Hebręos) dicitur spiritum prophetiæ habuisse. Et habuit duos filios, scilicet Iectan, & Phaleg.

Phaleg vixit an. ccxxxix.

II^M DCXC II^M DLVI

Iste Iectan exemplo Nemroth accepit principatum super filios Sẽ. Et habuit filios xiij, qui omnes fecerũt generationes principales. Sed populi isti (secũdũ Hieronymũ) non sunt nobis noti, vel propter terrarum longinquitatem, vel propter mutationes populorum & nominũ, vel contriti guerris & subuersionib. vel alijs de causis.

Iectã.

Elmodad	Deda
Saleph	Hebal
Asarmoth	Abimael
Iare	Saba
Adhuram	Iophir
Iazal	Eiula
Iohab populi ignoti.	

Iste Phaleg filius Heber, sic dictus est, quia in diebus eius facta fuit confusio linguarũ, quasi ipse diuisus sit ab alijs: quia in domo sua permãsit lingua pristina. Vnde (secundum Augustinũ) in hoc non paruum iustitiæ vestigiũ apparuit, quod istã domus libera fuit ab hac pœna: quasi non fuerit particeps in culpa. Et nota (secundum eundem) quod numerus linguarum fuit secundum numerum generationum lxx. Auctus autem est numerus gentium multo amplius quam linguarum. Nam in vna lingua plurimas gentes nouimus. Nobilitas circa hæc tempora fertur introducta. Et nota, quod pluribus de causis instituta fuit. Prima fuit necessitatis. Crescente enim humano genere, cum homines ad malum proni essent, oportuit prohibere insultus prauorum aduersus bonos: & ideo eligebatur aliquis vir bonus, iustior cæteris atque prudentior, qui communitati præsideret, virtuosos promoueret, mediocres defenderet, & malos coerceret. Hinc dictus est nobilis, quasi virtute præ alijs notabilis. Vnde Hieronymus, Nil aliud video in nobilitate appetendum; nisi quod nobiles quadam necessitate constringantur, ne ab anti-

Scytharū

¶ Hoc regnum Scytharū licet sit vetustissimum: tamen quia barbarorū est, inter principalia regna minime computatur. Vnde propter illius populi ineptitudinē siue grossitiē, regio illa semper dicta est barbarica. & est magna valde: qa a Mæoridis paludib. incipiens inter Danubiū & Oceanū septentrionalē, vsq; ad Germaniā porrigitur. Et est prima pars Europæ; in qua primum regnauit Tanaus de stirpe Iaphet. Gothi (i. Vngari) sunt de his, & Dani, &c.

Amazonū

regnum oritur prope Danubiū. siue Massagetarū regnum oritur, i. fœminarū inter Scythas & Albanos versus septentrionē. De Scythis trahūt originē.

Sores

Hic oritur Ægyptiorū regnū, quod diuersis altercationibus crebro mutatū fertur. & sæpe fit mentio de his in sacra scriptura. Et durauit vsq; ad Augustum.

Hic oritur regnū Assyriorum.

Æra principalis Eusebij & gentilium. qui antiquiora tēpora cōmemorant, hic inchoant communiter. Hoc regnū pene nunquam pacatum fuit.

Belus i rex Assyriorū annis lxv.

Iste Belus fuit primus rex Assyriorū: & dicitur a quibusdā Saturnus, qui in obscuro regnasse perhibetur: quia paruum habuit dominium. Et iste fuit primus quem error populi deum fuisse putauit. Vnde diuersæ gentes diuersimode eum nominant, scilicet Bel, Baal, Baalim, Beelphegor, Beelzebub, &c. Et stetit hic enormis error in genere humano vltra ij^m annorum.

II^m DCCLXXIII. II^m DCCCCV.

Reu vel Ragau annis ccxxxix.

Saruch vixit an. ccxxx.

Anno ante Christi natiuitatem II^m CCXCIIII. II^m CCCCXXVI.

* quorum probitate degenerent. Secunda causa fuit dyscolia plebium, quæ rectum iudicium ignorabāt: licet tamen inter se pacate viuerent. Nam adeo hebetes fuerunt, quod nihil magis impendere potuerunt, nisi quod vulgari opinione celebrabant. Vnde expediebat pro earum pace conseruanda, vt ex natalibus nobilium principes haberent. Tertia caosa processit ex aliqua fortitudine singulari. Nonnunquam enim cōmunitates grauatæ ob incursus hostiles tale edictū sanciuerūt, vt quicunq; patriā a talib. liberaret, ius nobilitatis pro se & hæredibus suis perpetuo obtineret. Hoc modo quam plures nobilitati leguntur. Quarta causa ex abundantia diuitiarum sumitur. Aliquando enim populares nimia penuria victualiū attenuati, tradiderunt se & sua alicui diuiti, vt hoc pacto malum inopiæ temperarent, & eum deinceps velut nobilem & dominū recognoscerent. Inueniuntur etiā quædam nobilitates per diuinū oraculum institutæ, licet paucæ: quarū aliquę permanserunt, vt in Dauid: aliquæ cito defecerunt, vt in Saul & Ieroboā, & quibusdam alijs. Plurimæ quoq; leguntur nobilitates per violentiam & tyrannidem introductæ: quarū similiter aliquæ cito destructæ & penitus deletæ fuerunt; aliquę stabiles permanserūt. Et nota, quod secundum veteres historias raro aut nunquam in paganismo nobilium stirpes perpetuatę fuerūt, propter tyrannidem & superbiam. Multæ etiam apud Christianos propter eandem causam deletæ sunt, secundum illud Eccles. x, *Sedes ducum superborum destruxit Dominus, & sedere fecit mites pro eis.* Item nota, quod nemo vnquam nobilitatem odio habuit: quia est bonū per se appetibile, sicut virtus aut religio. Sed multi sancti eam fugerūt ob grande periculū quod in ea latet, propter difficultatem maximam ipsi annexā. Hoc satis in sancto propheta Dauid apparuit, quem ipsemet Deus tam peculialiter elegit. Relinquitur ergo, quod vix paucissimi ad tantam sublimitatem idonei fuerunt.

Sicyoniorum regnũ hic oritur.

Ægialeus.

Iste Ægialeus fuit primus rex Sicyoniorum. Nota, sicut dicit August. xviij de ciuit. Dei: Regnum Sicyoniorum admodum paruum erat, de quo doctissimus Varro velut antiquo tẽpore exorsus est. peruenit tandem ad Athenienses; deinde ad Latinos; deinde ad Romanos.

Huic successit Europs secundus rex Sicyoniorum, & durauit vsq; ad tempora Heli sacerdotis & iudicis Israel.

Bactrianorũ regnũ hic oritur.

Zoroastes.

Iste Zoroastes dicitur fuisse Cham filius Noæ. Hic (secundũ August.) dicitur risisse quando natus est. nec aliquid boni mõstruosus ille risus portendebat, cum omnibus commune sit flendo hunc mundum intrare. Artem namque magicam inuenit. & a Nino in bello superatus est, qui eius libros combussit.

Reges Assyriorum.

Ninus II rex, monarcha primus, regnauit annis liiij.

Augustinus, Inter plurima regna terrarum, in quibus terrenæ vtilitatis vel cupiditatis est diuisa societas, quam huius mundi ciuitatem vniuersali vocabulo nuncupamus, duo regna cernimus longe prouenisse clariora: Assyriorum primum: deinde Romanorum; vt temporibus, ita & locis inter se ordinata atque distincta. Illud prius in Oriente; hoc postea in Occidente surrexit. In fine illius, initium fuit huius. Regna cætera cæterosque reges velut appendices dixerim.

Anno mundi III^M XXXV. III^M CXIIII.

Nachor vixit an. cxlviij.

Linea Christi.

Thare vixit annis ccv.

II^M CLXIIII. II^M LXXXV.

Iste Thare post mortem filij sui Aram exiuit de Vr Chaldæorum, & peregrinatus est in Charram cum filijs & nepotibus suis. Fertur, quod propter iniurias illatas sibi a contribulibus suis, eo quod nollet adorare ignem, recesserit. Et dicitur ab Hebræis communiter, quod Nemroth ibi regnauit, qui dictus est alio nomine Amraphel, rex Sennaar: quem diu post hæc Abraham superauit & percussit, vt dicitur Gen. xiiij.

Idololatria oritur. Nota, si bene reuoluas historias, reperies, quod tria principaliter homines ad idololatriã induxerunt: scilicet, affectio circa moriẽtes, timor & adulatio apud reges, & diligentia artificum circa sculpturam. Dæmones autem in idolis latentes, & responsa dantes, hunc errorem confirmauerunt nimis; ita, vt capitali pœna plecteretur absque dilatione, qui ei se obfirmaret. Accessit insuper fraudulenta poetarum laudatio, qui miseros damnatosque homines in cœlum compositis carminibus extulerunt. Et pulchre eodem tempore, cum dæmones loqui hominibus cœpissent, misit clemens Dominus angelos suos, vt quibusdam electis suis etiam visibiliter loquerentur, ne simul tota humanitatis massa errore pessimo deperiret.

Tempora grossa & rudia, in quibus humanum genus nimis defecit a perspicuitate naturalis luminis. Et ideo necesse fuit institui leges positiuas, vt earum adminiculo homo rediret ad pristinam & naturalem intelligentiam. Vide super hoc doctorem sanctum in prima secundæ. Nota, quod multæ iniquæ leges ab hominibus institutæ fuerunt contra dictamen rectæ rationis: & multi homines, qui cæteris siue in potentia, siue prudentia, &c. præstantiores erant, dij putabantur. Omne enim quod erat insolitum, reputabatur quasi diuinum.

Hanc ciuitatem magnā Ninus ampliauit, & ex suo nomine Niniuen appellauit: quæ est metropolis Assyriorum.

Melchisedech rex Salem.

Iste Melchisedech vulgariter dicebatur rex iustus, ꝓpter eximiam sanctitatē. panem & vinum obtulit Abrahæ in magnum mysterium. fuit enim sacerdos Dei altissimi. Gen. xiiij.

Iste Ninus libidine dominandi permotus, vt latius regnare posset, finitimis, id est vicinis suis, bella intulit. Et quia populus adhuc rudis fuit, nec bellandi, nec armorum peritiam habuit, cito pene totā Asiam sibi subiugauit, factusq; est primus monarcha Orientaliū. Cumq; nimis doleret de morte patris sui Beli, fecit sibi in solatiū suū imaginem eius: cui tantā reuerentiam exhibebat, vt quibuscumq; reis ad ipsam confugientib. parceret & pœnā indulgeret. Huius exemplo plures suis caris mortuis imagines dedicare cœperunt. Videntes autē maligni spiritus curiositatē populi, intus latuerunt, & responsa dederunt, deos esse dixerunt, ac diuinos honores sibi fieri decreuerūt. Sicq; hoc infelicissimū idololatriæ crimē introductum est, diuinæ maiestati permaxime offensiuum. & in tantum hæc vesania creuit, vt capitali sententia plecteretur, qui eos homines fuisse affirmaret.

III^m CLXXXIIII.

Magnus iste amicus Dei Abraham nascitur anno xliij Nini regis.

Hic incipit tertia ætas mundi, durans vsque ad Dauid, & habet annos dccccxl.

Abrahā filius Thare vixit annis clxxv.

AXII

Iste Aram mortuus est ante Thare patrē suū in Vr Chaldæorū, id est in loco qui Vr dicebatur. Quod autē dicitur, quod in ignē ꝓiectus fuerit cū Abrahā, &c. fabulæ sunt Iudæorū, secundū Magistrū in historijs, & alios.

Moab & Moabitarū.

Aram filius Thare frater Abraham

genuit

Loth

Iste Loth cū exisset de Sodomis, genuit hos duos filios de duabus filiabus suis ebrius fuit factus. Hic vir sanctus fuit, qui etiam angelicam meruit visitationem, sicut & Abraham.

Melcha

Ista Melcha fuit filia Aram, vxor vero Nachor; & genuit Hus, Bus, Batuel, cum alijs v, vt patet Genes. xxij. Sed de vno scilicet Batuel fit persecutio ꝓpter Rebeccā, vxorem Isaac.

Amō

Iste est pater Ammonitarum.

Hus

de hoc descendit Iob, secundum quosdam.

Laban

genuit

Lea

Rachel

vxores Iacob.

Nachor filius Thare, frater Abraham

genuit

Batuel

Iste Batuel fuit filius Nachor, quem peperit ei Melcha. Hic mansit post mortem patris in Charram, & posteritas eius.

Iste Nachor exiuit cum patre suo Thare de Chaldæa, & venit in Charram Mesopotamiæ, & permansit ibi.

Bus

de hoc descendit Balam & Heliu.

Rebecca

Treueris extruitur in Almania super Mosellam fluuium, ciuitas antiqua, &c.

Reges Assyriorū.

Semiramis, III.

Ante Romā Treueris fuit annis mille trecētis.

Abrahā iiij reges pcussit, ꝓpter Loth, quia ceperāt eū: vt patet Gen. xiiij. Quorū vnus dicitur fuisse Nēroth: & dicitur hic Amraphel.

Hoc tēpore primū sancti angeli in forma humana apparuerūt hominib.

Ninus, quartus.

Iste Ninus, filius Magni Nini & Semiramidis, fertur matrē ꝓpriā occidisse.

Ista Semiramis relicta vxor Nini fuit: quæ prima post mortē regis aggressa est Indos, & obtinuit eos. & sic per totam Asiam regnum Assyriorū dilatatum est. Ciuitatem maximam Babyloniç instaurauit & muris circumdedit. Hçc a filio suo Nino dicitur interfecta, eo quod ipsum ad illicitum concubitū ausa fuerit prouocare, sicut recitat Augustinus xviij de ciuitate Dei. Magister in historia dicit, quod proprio filio nupsit, & ex eo filium genuit, qui Babyloniam caput regni instaurauit.

Thelxion.

Iste Thelxion Sicyoniorum quintus rex fuit: quo regnante adeo ibi mitia & læta tempora fuerunt, vt eum defunctum velut Deum primitus colerent, sacrificando & ludos celebrādo. Huic successit Thauriacus, cui idem fecerunt.

Anno mundi III^{m} CCXXXIIII. III^{m} CCLXXXIIII.

Hic incipit illa dulcis & deuota historia patriarcharum nostrorū, qui verum Deum coluerunt, & colendo prædicauerunt. Vide Gen. xij vsque ad finem.

Isaac vixit annis clxxx.

MDCCCCLXVI MDCCCCXCI

Nota diligenter, q̄ anno Abrahæ lxxv, de magnifica gloria summi Dei elapsum est verbū misericordiæ super humanū genus: quia tunc cœperunt oracula promissionū Dei apparere. O quam suaue verbū! Vide Augustinum xvi de ciuit. Dei. Item Gen. xv.

Sodoma & Gomorra propter peccata horribiliter subuertuntur hoc tempore.

Sarai vxor Abrahā.

Cetura cōcubina Abrahæ.

Hanc Abraham post mortē Saræ duxit in vxorē: de qua orti sunt plures filij, & gentes, vt patet Gen. xxv.

Madian

Madan

Ista Sarai diu sterilis, tādē gratia diuina fœcūdata parit Isaac nonagenaria, mulier sancta. Alio nomine dicitur Iescha.

De hac Agareni. Et fuit concubina Abrahæ.

Cedar

Agar Ægyptiaca fam. Sare

Ismahel homo fer.

Iste Ismahel fuit fili^{9} Abrahæ, & gen. hos ij cū x alijs.

Nabaioth

Vxor Loth retrospiciens in statuam salis repente conuersa, magno commonuit sacramento neminem in via liberationis præterita desiderare debere.

Hic oritur regnum Argiuorum, siue Græcorum, vbi primo Inachus regnauit: & durauit vsque ad tempora Delboræ.

Inachus.

Ista primo dicta fuit Io, filia Inachi. Sed in Ægyptum nauigans, ibi literas docuit: & Isis vocata est. & pro magna dea colitur a stultis plebibus.

Isis.

Iupiter fabulatur cum Iside concubuisse: ex qua diuina quædam proles orta putatur a grossissimis plebibus. Hoc studium fuit quorundam maleficorum taliter sua aut potentum stupra excusare.

Arius quintus.

Iste est quintus rex Assyriorũ, sub quo natus est Isaac, secundum August.

Xerxes septim⁹.

Hic dicitur Xerxes antiquus, qui Baleus vocatur, sub quo natus est Iacob, regnãte tunc apud Sicyonios Thuriaco, quem quidam Thurimachum scribunt.

Armamitres octau⁹.

Hic est, secundũ August. viij rex Assyriorũ, sub quo Deus apparuit Isaac, promittens ei quæ promiserat patri eius, regnante apud Sicyonios Leucippo etiam viij rege.

Abraham moritur, & sepelitur in Ebron.

Istis temporibus Prometheus, frater Atlantis, primo dictus est fecisse homines, tum quia de rudibus doctos fecit, tum quia legitur fecisse hominũ imagines, quas arte quadam deambulare fecit. Etiam primus annulum inuenit, in quo gemmam inclusit, & quarto digito portari iussit, propter venam cordis, quæ illuc tendit.

III^M CCCXLIIII. III^M CCCCXXXIIII.

Iacob vixit annis cxlvij.

Iudas filius Iacob, quartus. ab hoc tribus regia descendit, & tandem Christus Dominus.

MDCCCLVI. MDCCLXVI. Anno ante Christi natiuitatem

Iste Esau vendidit primogenita fratri suo Iacob. Ipse est pater Idumæorũ: & montẽ Seir possedit. & primo equas asinis iunxit: vnde orti sunt muli.

Esau

Rebecca vxor Isaac gen. E. & I.

Lea vxor Iacob, filia Laban.

Ista Lea, lippa oculis, genuit sex filios, & vnam filiam:

Ruben tribum facit. & pdidit primogenita.

Simeõ tribum facit.

Leui Sacerdotalẽ tribum legimus ab hoc descendisse.

Isachar tribum facit.

Zabulõ tribum facit.

Dina filia non facit tribũ in Israel.

Nota quod a natiuitate Isaac vsque ad exitum de Ægypto, fluxerunt anni cccc. Vide Liram Genesis xv.

Bala fam. Rachelis, conj. Iacob gen. hos:

Dan tribum facit, de qua Samson natus est.

Nephtalim tribũ facit.

Zelfa famula Leæ, conj. Iacob gen. hos:

Gad tribũ facit.

Aser tribũ facit.

Rachel vxor Iac. gen. hos:

Ioseph duplicem tribũ facit. primogenita sunt eius.

Manasses.

Ephraim.

Bẽiamin tribũ facit. de qua Paulus natus est.

Hæc cum exiret videre mulieres regionis, corrupta est a Sichem.

Iſte primus in Græcia inſtituit iudicia, legeſque conſcripſit. Hic habuit fratrẽ, qui menſes & annos docebat obſeruare; & ſacella cõſtituit ad colẽdos Deos: propter q́ a rudi populo inter Deos cõnumeratus eſt, & ei boues immolabãt. Dictus eſt Phegeus.

Phoroneus.

Reges Aſſyriorum.

Beloch⁹ nonus.

Diluuiũ in Achaia tẽpore Ogygi, regis Eleuſinæ.

Iſte Serapis tertius rex Argiuorum fuit, dictus Apis. cum in Ægyptũ nauigio veniſſet, & ibi mortuus fuiſſet, factus eſt a cæca gente omniũ maximus Ægyptiorum Deus. Tunc etiam mirabilis ſuperſtitio incepit de boue diſcolore, quẽ Apim vocabant, eo q́ viuus coleretur: & illo mortuo, dæmones vitulũ ſimilẽ ibidẽ pcurabãt ad decipiendũ rudẽ populũ. Inde venit, q́ filij Iſrael ſimiliter delirabant. Quid hac ſtultitia miſerabilius in homine rationali?

Serapis.

Telchines Rhodũ cõdiderunt.

Sub iſto Belocho locutus eſt Dominus ad Iacob, repromittens ei quæ promiſerat patrib. ſuis: quæ ſunt hæc duo, ſcilicet poſſeſſio terrę promiſſionis, id eſt Chanaan, & benedictio omniũ gentiũ in ſemine ipſius, quod eſt Chriſtus Dominus.

Baleus decim⁹

Sub iſto mortuus eſt Iſaac, regnante tunc apud Sicyonios Meſſapo ix rege.

Minerua. Hæc apud lacũ Tritonidem poſt iſtud diluuium primo apparuit, & plures artes inuenit ibi, & præcipue lanificiũ. & dea facta eſt, ſecundum errorem gentilium.

Pharao. Iſte Pharao rex Ægypti (alias Nephres) ſuſcepit Ioſeph, & exaltauit eũ propter ſomniorum interpretationem.

Anno mundi IIIIᴹ CCCCXLV.

Linea Chriſti. Phares.

MDCCLV.

Her. Filius Iudę, nequam, percuſſus eſt a Domino.

Thamar. Hæc ab Her & Onan, filijs Iudæ viduata, genuit ab ipſo Iuda geminos filios, ſcilicet Pharez & Zara.

Iſaac moritur.

Sua vxor Iudæ, hos iij genuit:

Onan.

Sela. Iſte Sela filius Iudæ cũ adhuc paruus eſſet, non dedit eum Iudas Thamar, ſed eã viduã remiſit in domũ patris ſui. Cũ autẽ creuiſſet, timuit dare, ne occideretur ſicut fratres eius. Vnde & Thamar ſimulãs ſe meretricẽ, cõcepit in biuio de Iuda, & genuit Pharez & Zara, vt patet Gen. xxxviij.

Linea pontificum.

Leui filius Iacob, pater omniũ Leuitarũ vixit a. cxxxvij.

Zara.

Merari.

Caath annus cxxxiij.

Leuitæ ab hoc Leui grandem honorẽ ſacerdotalis dignitatis adepti ſunt, propter Moyſen & Aaron. ex his etiam Chriſtus deſcendit, propter affinitatem tribuũ, huius & Iudæ, & propter myſterium, quia Chriſtus ſummus ſacerdos, & rex æternus ſic debuit naſci, & nobis innoteſci.

Gerſom.

Ioſeph. Iſte Ioſeph vir ſanctus, & gloria domus Iſrael, filius Iacob, natus eſt anno eius cx. Et cum eſſet annorum xvi, venditus eſt. Anno autem xxx, ſtetit corã Pharaone, interpretans ſomnia eius: qui ſublimauit eum. Et quia caſtus fuit, & timoratus, ideo a Domino vbique dirigebatur.

Atlas magnus astrologus hoc tempore fuit: qui & cœlum humeris portasse dicitur, propter peritiam astrorum. Mercurius multarum artium peritus, claruit: quas hominib. tradens, deus putabatur. Omogerus primus ad aratrum boues iunxit.
Corinthus conditur.

Argus. Iste Argus quartus rex Argiuorum fuit: ex cuius nomine illud regnum nomen accepit. Hic post obitum Deus haberi cœpit, templis & sacrificijs honoratus.

Amithus. Hoc tẽpore Græcia segetes habere cœpit, delatis aliunde seminibus.

Iste fuit duodecimus rex Assyriorũ, sub quo mortuus est Ioseph, regnante Sicyoniorum Plemnæo rege XI.

Apollo Delphicus clarus habetur: & post mortẽ Deus habitus est. Hic etiã dicitur Pythoni & artem illam magicã inuenit, quæ dicitur Pythonica: de qua fit mentio in sacra scriptura.

Iacob patriarcha sanctus, videns diẽ mortis suæ imminere, vocauit omnes filios suos, annuncians eis quæ futura erant: aperteq; de Christo prophetat, dicens, *Non auferetur sceptrum*, &c. mortuusq; sepelitur in Hebron gloriose a Ioseph. Genes. xlix.

Pharao. Amenophis ignorabat Ioseph, & iussit pueros submergi, vt habetur Exod. i.

Memphis conditur, ciuitas Ægypti.

III^m DXLIIII. III^m DXCIIII.

Esrom.

Anno ante Christi natiuitatem . MDCV. MDCLV.

Athenas Cecrops condidit: & ex Mineruа nomen accepit. ibique Cecrops primo regnauit. Hæc ciuitas nutrix liberalium artiũ & multorum philosophorum fuit: tamen ludificantibus dæmonibus superstitiosa est effecta. Vide August. xviij de ciuit. Dei mirabilẽ historiam.

Athenæ.

Ioseph moritur annorum cxx, & cõditus aromatibus, repositus est in loculo in Ægypto.

Israel. Circa ista tempora incipit historia libri Exodi.

Amram. vixit annis cxxxvij.
Iste Amram fuit filius Caath filij Leui. Hic accipiens vxorẽ stirpis suæ, genuit ex ea in Ægypto Aaron, Moysen, & Mariam.

Hebron.

Oziel. Seruitus Israelitici populi incipit, durãs annis cxliij.

Hic oritur regnum Athenienſiũ.

Cecrops 1 rex Athenienſium.

Iſte Cecrops fuit primus rex Athenienſium. Hic multas ſuperſtitiones ibidem inſtituit nunquã antea in Græcia viſas. Ab hoc primum Iupiter deus prædicatur: eique bouem offert.

Bos in Ægypto exit de flumine in feſto Serapis, & eleuatur in aere, & rurſum intrat, & nõ comparet. & pro deo colitur a ſtulta plebe.

Reges Aſſyriorum. Saphrus

Iſte Saphrus fuit xiiij rex Aſſyriorum, ſub quo natus eſt Moyſes in Ægypto, regnante Sicyoniorum xij Orthopoli, & Argiuorum quinto Criaſo.

Diluuium Deucalionis factum in Theſſalia: & Phaethontis fabularum incendium. Et vocatur ideo Deucalionis, quia in eius regno maxime fuit.

Pharao Bochoris

Iſte Pharao nonus a Nephre, non audiuit vocem Domini, nolens dimittere filios Iſrael. Quare decem plagis attritus, poſtea cum ſuis in rubro mari ſubmerſus fuit.

Anno mundi III[m] DCXLIIII.

Linea Chriſti. Aram.

MDLV.

Filij Iſrael ſunt in magna ſeruitute & tribulatione.

Moyſes. primus iudex an. xl, naſcitur, & ponitur in aqua. Vixit autem an. cxx.

Aarõ naſcitur ante Moyſen annis iij.

Maria. Iſta Maria prophetis fuit, & carmen cecinit: leproſa fuit ſeptem diebus propter murmur. moritur in Cades deſerti Sin: & ibidem ſepelitur.

Iob vir ſanctus.

Iſte Iob patientiæ ſpeculũ, circa hæc tempora naſcitur, de linea Nachor filij Thare fratris Abrahæ. Vixit annis multis: quia poſt flagella vixit annis cxl. Et eſt poſitio Augustini, Gregorij, Lyræ, &c. ſcilicet iij generatione poſt Iacob. Et ſic fuit contemporaneus Moyſi, licet diu poſt eum vixerit. Vide Auguſt. lib. xviij de ciuit. Dei. Rabbi Salomon expoſitor in libro qui dicitur Canchedrin, in capitulo Helech dicit, quod de dc[m] qui egreſſi ſunt de Ægypto cum Moyſe per mare rubrum, non intrauerunt terram promiſſionis, niſi duo tantum, ſcilicet Caleph & Ioſue: cæteri omnes mortui ſunt in deſerto, propter peccatum murmurationis. filij vero eorum obtinuerunt eam. Sed & ipſe Moyſes ipſam quidem vidit, ſed intrare non meruit.

Lacedæmon cõditur. Nota, quod (ſecundum Auguſtinum) circa hæc tempora multa mendacia & fabuloſa annotantur a Græcis hiſtoriographis, quæ cõmuniter multo minora ſunt, quã fama iactantur. De modico negotio magna prædicant.

Liber Pater vinum inuenit primo in Græcia: & Argos condidit. Ipſe eſt Dionyſus Bacchus, filius Semeles, nepos Cadmi regis Thebæorum. & pro deo cultus eſt.

Aſcatades.

Hercules Antæum vicit. Nam (ſecundum Auguſtinum) plures fuerunt Hercules, & Liberi Patres: quos indoctũ vulgus aut putauit aut voluit deos fuiſſe.

Sub iſto Moyſes eduxit populum de Ægypto. Rexit autem tunc apud Sicyonios Marathus; apud Argiuos Triopas, nouiſſimo tempore Cecropis Athenienſium regis primi.

Apteras rex Cretæ primo mellis colligendi vſum inuenit. Huius filia ex inceſtu concẽpit: de quo mirabilia narrantur. Et poſt ibi idem filius regnauit: & dictus fuit Auidis. Leges fecit: & boues aratro primus iunxit.

Iſte Aminadab primus poſt Moyſen fide plena ingreſſus eſt mare rubrum, alijs trepidantibus. propter quod regalem ſtirpem meruit procreare.

III^m DCLXXXVIII.

Aminadab.

Nahaſſon. Princeps tribus Iudæ in deſerto.

Anno ante Christi natiuitatem M C X I

Iſte Aaron a Deo vocatus, digne ſummum ſacerdotium ſibi aſſumpſit. Et Teſtamentum æternum ſibi & filijs ſuis ſtatuitur. Moritur annorũ cxxiij: & ſepelitur in monte Hor. filiuſque eius Eleazarus in pontificatu ſuccedit.

Aaron 1 pontifex vixit annis cxxiij.

Ithamar. Eleazar.

Balaam prophetat, & occiditur.

Nadab. Abiu. Iſti duo offerentes ignẽ alienũ percuſſi ſunt a Domino.

Moyſes 1 iudex in Iſrael.

Iſte Moyſes, de cuius laude reſonant cœlum & terra, omniũ prophetarũ & hiſtoriographorum excellentiſſimus fuit: Deum vidit facie ad faciem clare. quod de nullo alio pręterquã de Paulo Apoſtolo ſcriptura teſtatur, in hac fragili carne. Ratio eſt vtrobiq; eadẽ: quia ſunt duo patresfamilias: ille circumciſionis, iſte in pręputio, dantes teſtimoniũ de diuina eſſentia, & docentes vnũ Deum verũ colendum eſſe. Ergo iſti duo tanquam primicerij debebant prius videre, vt poſtea legitime teſtificari poſſent: alij autem in figuris. Iudicauit Iſrael xl annis.

Lex datur in monte Sina.
Liber Leuiticus ſcribitur.
Liber Numerorum promulgatur.
Tabernaculũ pręparatur.

Core cum ccc viris perit.
Datã & Abirõ viui abſorbentur.
Multa milia proſternuntur propter murmur.
Deuteronomium ſcribitur.

Circa iſtud tempus inceperunt reges in Italia regnare, & multotiens nomina variarunt. Ex quibus Romanorum propago clarius deducitur.

Reges Italiæ.

Ianus primus rex in Italia.

Iſte Ianus primus omnium regum Italiæ dicitur fuiſſe filius Noe: qui palatiũ extruxit, quod dicitur Ianiculũ: & poſt pro magno deo habitus fuit. duas facies ei figurantes, & in principio anni eius feſtum celebrantes, quaſi eſſet finis præteriti, & principium futuri anni. Inde Ianuarius menſis dictus.

Reges Aſſyriorum.

Amictus.

Iſte Amictus fuit octauus rex Aſſyriorum: ſub quo mortuus eſt Ioſue, regnante apud Sicyonios Corace rege xvi, apud Argiuos decimo Danao, apud Athenienſes quarto Erichthonio.

Erichthonius quartus Athenienſium princeps primus in Græcia quadrigam iunxit.

Anno mundi III^M DCCXXV.

Linea Christi.

Salmon. Rahab eius vxor.

MCCCCLXXIIII

Hiſtoria libri Ioſuæ hic incipit: in quo mirabilia bella Iſraelitici populi deſcribuntur, & diſtributio terræ promiſſionis.

Hic (ſecundum quoſdam) texitur hiſtoria deſtructionis Beniamin, & ciuitatis Gabaon, propter ſtupri crimen, &c.

Pontifices.

Eleazarus.

Iſte Eleazarus ſecundus pontifex, cum Ioſue diuiſit Iſraeli terram promiſſionis: & ab eo deſcendunt pontifices vſq; ad Chriſtum paucis exceptis.

A Ioſue vſque ad Aioth anni xl.

Iudices.

Ioſue ſecũd^s.

Iſte Ioſue vir bellicoſus fuit: primo in deſerto Amalech vicit, poſt mortem Moyſi ipſe a Deo iudex cõſtitutus fuit ſuper Iſrael, vt terram populo diuideret. Cuius bella, & opera, & religioſa mens, in libro ſuo deſcripta ſunt.

Moyſes moritur.

Iordanis ſiccatur.

Iericho capitur.

Sol in cœlo immobilis ſtat, vt filij Iſrael hoſtes perſequerentur.

Italus rex iuxta Albulam fluuiũ, id eſt Tiberim, ciuitatẽ cõdidit, vbi poſt Roma condita fuit: a quo tota Italia nuncupata fuit. Tros in Dardania regnat, & Troiam condidit. Fabulæ multæ a Græcis annotantur. Sibylla Erythræa in Babylone orta, multa prophetat de regno Iudæorum, & Troia ſubuertenda, & de Chriſti incarnatione, & beatą virgine Maria.

Saturnus.

Picus.

Iſte Saturnus de Creta inſula dicitur veniſſe in Italiam, & ibi regnaſſe: quẽ deliri idololatræ mira cæcitate, hominem fuiſſe negant: cũ tamẽ eum regnaſſe dicant. Et primus ſtercus ſuper agros proijcere docuit. quare etiã Stercutius dicitur: & Romani Stercoriani poſt dicti ſunt, & etiã Saturniani. Affirmant ipſum fuiſſe patrem Iouis.

Iſte Picus, Saturni filius, primus rex Laurentũ fuit, bellator egregius, & augur: & inter Deos numeratus eſt.

Lampares.

Iſte eſt xxiij rex Aſſyriorũ, ſub quo hiſtoria Delboræ annotatur (ſecundum Auguſt.) & regnũ Argiuorum defecit.

Cadmus condit Thebas, regnãs ibi. & Græcas literas inuenit.

Phœnix venit in Tyrum & Sidonem, & regnauit ibi, & vſum literarum tradidit eis & coloris Phœnicei, quo capitalia facerent.

Sibylla Samia Phemonoe dicta, aperte prophetat de Chriſto & de paupercula eius matre.

Rechab, de quo deſcendit ſtirps valde religioſa, hoc tempore fuiſſe creditur. Ipſe autem de Iethro ſocero Moyſis deſcendit: & conuerſus fuit ad Iudaiſmum.

IIIᵐ DCCLXXV. IIIᵐ DCCCXXV.

Booz filius Gaal de Rahab.

Booz.

Anno ante Christi natiuitatem MCCCLXXIIII. MCCCCXXIIII.

Rahab

Iſta Rahab cũ eſſet meretrix, recepit nuncios filiorũ Iſrael, qui ad explorandũ Iericho miſſi fuerunt: & abſcondit. Quapropter ipſa cum domo ſua ſaluata, & vxor Salmon effecta, genuit ex eo Booz.

Hic fit ſaltus per euãgeliſtas vſque ad Booz & Obed: quia ad minus inter eos fluxerunt anni cclxxij. quod tempus ad vnum hominem referri non poteſt. Et ideo hic ponũtur v, magis ad denotandũ tempus quam rem geſtam. Dicit tamen Nicolaus de Lyra, quod iuxta hiſtoriæ veri-*

Phinees.

Hiſtoria libri Iudicum hic incipit.

Iſte Phinees cũ adhuc iunior eſſet, zelauit pro Domino, transfigens luxuriantes. & ita placatus eſt Dominus.

De Iuda. *De Beniamin.*

Othoniel iij.

Aod a.lxxx. iiij.

Sangar.

Iſte Othoniel, frater Caleb iunioris, liberauit Iſrael de oppreſſione regis Meſopotamiæ, quem percuſſit. Ipſe accepit Axam in coniugem: quę petiuit irriguum ſuperius & inferius, a patre ſuo Caleb. Iudicum i.

Iſte Sangar fuit quintus iudex: & non interponitur, quia annos non habet.

Iſte Aod percuſſit Eglon regẽ Moab, & liberauit Iſrael. Fuit enim vir fortiſſimus, & vtraq; manu pro dextera vtebatur. Poſt hunc fuit Sangar, qui percuſſit de Philiſtijm de viros vomere. Iud. iij.

Hiſtoria de idolo Michæ ſecundũ expoſitores communiter dicitur accidiſſe poſt Ioſue in illis vij annis: ſed Hebræi dicunt, quod tempore Othoniel.

Occasio Troianorum bellorum oritur: quę tanquam scintilla minima fuit: eo quod Laomedon non recepit Herculem & Iasonem cum honore debito: & ex tantillo tot creuerunt mala. *Caueat sibi quisq;*, ait comicus. Sibylla Delphica ante Troiana bella vaticinata est de Verbi incarnatione absq; maris coitu. Et si hæc vera sunt, tunc gentib. apertius, quam Iudæis reuelatum est mysteriũ incarnationis. quod valde mirum videtur. Similiter dicendum videtur de Iob.

Faunus.

Iste 11 rex Laurentum fuit, qui etiã deus fuit illorum qui sic voluerunt vel putauerunt.

Laomedon rex Troię occiditur, & filia eius Hesione capitur, & in Grȩciam ducitur: propter quæ secuta sunt bella grauissima, & mala horrendissima. Vide historiam Troianam.

Reges Assyriorum.

Tauranus.

Iste Tauranus dicitur fuisse xxiiij rex Assyriorum. excidiumque Troiæ sub ipso factũ fuisse, aliqui affirmant: sed forte primæ & non secundæ. Hoc etiam tempore Thola iudicauit Israel.

Hercules Ilium vastat, id est Troiam, cum Iasone: quæ statim a Priamo reædificata fuit. Idem Hercules xij facta peregit: agonem Olympiacum constituit, multa bella confecit. & plurima mendacia enormia de ipso conficta sunt. tandem postquam multos superauit, ipse morbum ferre non valens, quo laborabat: sed ab eo superatus, flammis se iniecit. & mortuus, inter deos translatus est.

Anno mundi III^m DCCCLXXV.

Linea Christi. Booz.

* tatem fuerunt ibi tres viri, Booz appellati, sibi vicissim succedẽtes. quod quia ex canonica scriptura non patet, pro solido astruere non audemus. Hoc tamen certissimum est, quod inter principium iudicatus Iosue, quando Salmon accepit Rahab, quæ genuit Booz, vsque ad natiuitatem Dauid, fluxerunt anni circiter cccclxvij: vbi tamen nisi tres ab euangelistis generationes ponuntur.

Pontifices. Abisue

Iudices.

De Ephraim. vi. Debora an. xl.

De tribu Manasse. vij. Gedeõ an. xl.

De Manasse. viij. Abimelech an. xxxiij.

Ista Debora fuit mulier: & propter gratiã prophetiæ delatus est ei honor vt iudicaret Israel. Vnde de mandato Dei vocauit Barac, vt percuteret hostes Israel. & inualuerunt filij Israel contra Iabin regem Chanaan & Sisaram principẽ militiæ eius: & deleuerunt eos.

Iste percussit iiij reges, scilicet Oreb, Zebee, Zeb & Salmana. & humiliatus est Madian coram Israel. Iudicum vi. &c.

Istę Abimelech filius naturalis Gedeon, nõ vocatus a Domino, sed malitiose ingessit se ad principatum, occisis lxx fratribus suis. quare etiam mala morte vitam finiuit. Iudicum xi. Nomen enim regium sibi inique imponi iussit.

Sibylla Phrygia fertur vaticinata fuisse Anchisæ,& de flagellatione potentum terræ,& de descensu Dei de Olympo. Anchises ex dea Venere generat Æneã, qui regnauit in Italia. Hæc fictitia deceptores rudiũ populorũ confinxerũt: quib. sua stupra & adulteria palliarũt.

Carmentis, filia Euandri, literas Latinas inuenit.

Latinus.

Ex hoc Latinorum regnum dici cœpit: & Laurentum defecit.

Helena rapitur a Paride filio Priami. ipsa autem regina fuit, vxor Menelai regis.

Priamus rex Troiæ, filius Laomedontis: postquam ciuitatem mirabiliter exstruxerat, bellum inchoauit contra Græcos in malum suum.

Anthanis.

Hector primogenitus Priami, totus legalis, prudens, fidelis, & incomparabilis fortitudinis & strenuitatis.

Troianum bellum decennale famosissimum. Sub isto bella Troiana facta describuntur, regnante apud Athenienses Mnestheo, apud Sicyonios Polypede.

Amazones sunt mulieres ferocissimæ, quæ arma sumpserunt, & horrendissima mala per cannos perpetrarunt tam in Asia, quam in Europa, vrbes delendo.

Agamemnon rex, frater Menelai regis, totius exercitus Græcorum dux, bellat contra Troiam: & tandem cepit traditorie & scandalosissime.

Carthago primo conditur a Carchedone Tyrio. Ipsam sæpe destructam ferunt, & iterum reædificatam.

III^a DCCCCXXV.

Booz.

Anno ante Christi natiuitatem MCCLXXIIII

Troia destruitur.

Bocci.

De Issachar ix Thola a. xxxiij

De Galaad. x Iair an. xxij. Sine iudice an. xviij.

De Galaad. xi Iephte an. vi.

Iste Thola rediijt ad pristinũ modũ, scilicet quo iudices præerãt per modum directionis consilij magis quam dominij.

Iste Iair habuit xxx filios, quos principes xxx ciuitatũ constituit. quia ipsa bona in silentio & pace transeunt. patet quod in dieb. istorũ duorũ Israel Domino adhæsit: & ideo cũcta ꝓspere aduenerũt.

Post mortem Iair filij Israel peccatis veteribus addiderunt noua : & traditi sunt in manus Philistijm, & filiorum Ammon xviij annis: & oppressi valde, proiecerũt idola, & clamauerunt ad Dominum . tunc Iephte, facto super se spiritu Domini, percussit regem Ammõ, & seditiosos de monte Ephraim. filiamque vnicam stulte immolauit. Iudic. xi.

Græci pereũt miſerabiliter poſt captã Troiã, tã in mari quã in terra, repatriando: & pditores affligũt. infeliciſſimũ porro fuit hoc bellũ, vbi nemo laudẽ, omnes damnũ reportarunt.

Vlyſſes vir facundiſſimus poſt multa maris pericula ad vxorẽ ſuam Penelopen caſtiſſimam peruenit.

Reges Italiæ. Æneas an. iij.

Iſte Æneas poſt deletam Troiam a Græcis relegatus, venit ad Italiam cum xx nauibus, & plurima bella conſtituit. Hic fertur in coniugem habuiſſe filiã Priami Creuſam. & deus factus errore vulgi. De hoc etiã Ænea dicũtur deſcendiſſe Iulius Cæſar, & Octauianus Auguſtus.

Aſcani⁹ xxviij.

Iſte Aſcanius, fili⁹ Æneę de Creuſa, Albam ciuitatem condidit: & regnauit illic. Vnde ipſe dictus eſt rex Albanorum: & conſequenter poſteri ſui dicti ſunt Albani. Hic Albanorum primus, & Latinorum tertius rex fuit.

Reges Aſſyriorum.

Fabulæ ſtultiſſimæ de Vlyſſe & Circe. Vide Auguſt. xviij de ciuitate Dei. O qualiter deceptus fuit homo!

Troia vaſtatur atrociter, tradita per Antenorem & Æneam, vitioſiſſime fracta fide.

Æra Græcorũ principalis. Propter hanc victoriã Græci hiſtorias & alia facta cõſcripſerunt, anno primo vel ſecundo poſt captam Troiam. Ipſe eſt tertius annus Abdon iudicis Iſrael.

Lacedæmoniorũ regnum primum oritur: vbi primum Euryſtheus regnauit.

Corinthiorum regnum oritur: vbi primum Aletes regnauit.

Anno mundi IIII^m XXV.

Linea Chriſti. Booz. Obed.

MCLXXIII.

Hiſtoria libri Ruth. Ruth. Iſta Ruth Moabitis, vxor Booz, genuit Obed patrem Ieſſe.

Pontifices. Ozi. Iſte Ozi de ſemine Aaron per lineam Eleazari, pontifex fuit: quo mortuo, nutu Dei tranſijt põtificatus ad lineam de Ithamar, annis cxx: in qua Heli primus ſummus ſacerdos fuit, ab Ithamar vltimus.

Iudices. xij. Abeſan an. vij. xiij. Ahialõ annis x. xiiij. Abdon an. viij. xv. Samſon an. xx.

Iſte dicitur fuiſſe Booz qui Ruth in coniugem duxit.

Sub iſtis tribus tempora quieta fuerũt: & ideo nihil notabile actum eſt tunc in Iſrael. Et nota, quod iſtum Ahialon lxx interpretes nõ habent, nec etiã tempus ſine iudice ſupra poſitum: ſed iſta tempora aſſignat Ioſue, qui non habet tempus ſpecialiter diſtinctũ, ſecundum Hebraicam veritatem. Et ita concorda ſupputationem annorum ſecundum quemlibet, alioquin errabis.

Iſte Samſon fortiſſimus fuit, & liberauit Iſrael de manibus Philiſtijm. & propter mirabilem eius fortitudinẽ putabatur fuiſſe Hercules. Eius mirabilia opera vide Iudicum xiij.

Anglia, quæ olim Albion, nunc circa istud tempus Britannia nuncupari cœpit, a Bruto Romano, vel potius Italico, obtinetur. Ipse enim fugatus a suis ad Troiã iuit, collecto exercitu de reliquijs Troianorum. Post grandia bella filiam regis Græcorũ accepit vxorem. Deinde per maria vagando, locum aptũ quęrentes, casu venerũt in Angliam insulam optimam, vbi deletis paucis gigantib. tempore Heli sacerdotis, deinceps tenuerunt vsq; ad tempora Sergij papæ circa annos Domini dcxc.

Siluius a. xxix.

Ab hoc Siluio Æneę de Lauina filia Latini, Reges sequẽtes dicti sunt Siluij. Fuit enim silua nutritus & venatione. Hic natus est post mortẽ patris sui. Vnde posthumus Æneæ dicitur, quia post humationẽ ipsius natus est, iuxta illud Virgil. *Tu posthuma proles*, &c.

Oneus.

Iste Oneus est xx rex Assyriorũ, sub quo cessauit regnum Sicyoniorum, quod stetit annis dcccclviij, regnante Athenis Melantho xvi, tempore Heli.

Codrus rex Atheniensiũ seipsum voluntarie morti tradens, liberauit populum suum. Dignum exemplũ paucis aut nullis imitandũ principibus reliquit. Vnde ob hanc mirã fidelitatem a sanctis doctoribus allegari solet, quasi quædam figura Christi in eo præcessisset.

Hectoris filij tanquã veri hæredes Iliũ receperunt, id est Troiã, expulsis posteris Nestoris.

Francio & Turcus Troiani fugientes duo regna constituerũt. Longe tamen post Amalech deletur per Saul, & desinit esse populus, sicut prædixit Moyses, Exodi xvij.

Iulius filius Ascanij, a quo Iuliorum familia originem & nomen traxit.

Liber Regum primus hic incipit.

IIII^{m} L X X V.

Iesse vel Isai, pater Dauid.

M C X X I I I. Anno ante Christi natiuitatem

Saul primus rex Israel.

Iste Saul primus rex Israel, regnauit an. i vel xl cũ Samuele, & fuit de tribu Beniamin: qui ante susceptum regnum electus & bonus erat: sed post miserabiliter defecit. Eius opera vide i Regum ix.

Iste Iesse fuit binominis: quia etiã dictus fuit Isai, pater Dauid: de quo multotiens fit mentio in sacra scriptura. quia Christus ab eo descendit.

Zaraia

Meraioth.

Iste & etiã iij sequentes nõ fuerunt summi sacerdotes, ꝓpter causam dictã: sed Sadoch de eis descẽdit, quẽ Salomon cõstituit summũ pontificẽ, secundum verbũ Domini in manu Samuelis, reiecto prius Abiathar de sacerdotio, qui fuit vltimus de linea Ithamar, vt patet iij Reg. ij.

Ophni.

Heli xvi, an. xl.

Samuel.

xvij, cum Saul annis xl.

Phinees.

Iste Heli fuit iudex & põtifex, & habuit hos ij filios. Et quia nõ sufficiẽter eos corripuit, pariter cũ illis punitus est a Dño.

Iste sanctissimus vir Samuel, de sterili matre natus, ministrauit coram Domino a pueritia vsq; ad seniũ optime conuersatus. Non tamẽ fuit pontifex: quia non erat de semine Aaron, sed Choræ: vel (secundum August. in libro Retractationum) fuit de Aaron: sed nõ filius sacerdotis. Iudicauit Israel cunctis diebus vitæ suæ: quia vere fidelis propheta Domini fuit, omnibus amabilis. Reges vnxit duos, scilicet Saul primo: deinde Dauid: non tamen vt statim regnaret, sed quando Dominus disponeret. Hic solus & Moyses leguntur orasse pro inimicis in toto ve-

Quarta ætas:

Athenienſes poſt mortē Codri magiſtratus habere cœperunt adminiſtrandæ reipublicæ. Carthago iterum condita dicitur a Didone regina: quia iam forte deſtructa fuerat.

Reges Italiæ. — (Æneas Siluius an.xxxi.) — (Latin⁹ Siluius an. l.) — (Alba Siluius an.xl.) —

Iſte Æneas filius prædicti Siluij Poſthumi, regnauit an.xxxi, tempore Saul.

Iſte Latinus Siluius regnauit an.l, tēpore Dauid.

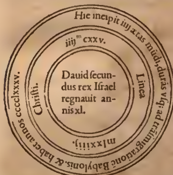
Iſte Alba filius fuit Æneę Siluij. Hic ædificatā Albam ciuitatē (a qua Albani dicti ſunt) forte inſtaurauit.

Venetiæ & Padua extruuntur a relictis Troianorum.

Homerus hoc tēpore fuiſſe putatur: qui multa mendacia conſcripſit, ſicut Sibylla Erythræa prophetauit. Alij dicunt, ꝙ tēpore Achas.

Regina Saba, audita fama Salomonis, venit videre eū. Et, quia fuit prophetiſſa, Sibylla dicebatur: quia prophetauit de ligno ſanctæ crucis, & de excidiu Iudæorum. Fuit enim cultrix vnius veri Dei.

Iſte Dauid rex ij Iſrael, vir ſecundū cor Dei electus, in regē vnctus eſt in adoleſcentia per Samuelem: poſt mortem Saul regnauit an. xl: cuius opera plurima in primo & ij lib. Regum ſcripta ſunt. Ipſe deniq; quaſi quidam ſtupor in humano relucet genere. In quo vnquā hæc conuenerunt? Tanta humilitas, & ſublimitas tanta? tanta ſtrenuitas, tanta mititas? tam grandis ſecularium cura, tam pura & deuota ſpiritualium contemplatio? tot homines perimere, tot lacrymas fundere?

Anno mundi IIII^M CLXV.

Gad. Iſti iij prophetabant tēpore Dauid
Nathan filius fratris Dauid, & adoptiuus Iſai.
Aſaph.

(Salomō regnauit annis xl.)

IIIIXXXM

Salomon iſte rex pacis, ex dono Dei ſingularem habuit excellentiā vltra omnes homines qui vnquā in mūdo fuerūt: in ſapientia, diuitijs, delicijs, & gloria, ac familiaritate cum Deo. Nam etſi Moyſes & Dauid, Petrus, Paulus, Hieronymus & Auguſt. & cæteri cōſimiles eum in ſapientia & ſanctitate excellerunt: nō tamen in gloria & diuitijs. Item, Quamuis Auguſt. & cæteri quidā anteibant illū in gloria, poteſtate, & diuitijs: non tamē in ſapientia, &c. Et ſic omnia iſta coniunctim taliter nemo, ſicut ipſe, habuit. Et hic tantus miſerabiliter defecit.

Pontifices. — (Amarias.) — (Achitob) — (Sadoc.)

Iſte Sadoc quia nō declinauit ad partē Adonię, ſed fuit cum Nathā pro Salomone: ideo in pontificatum ſublimatus fuit, reiecto Abiathar de ſacerdotio. & ſic pontificatus redijt ad filios Eleazari.

Iudices. — (Achitob.) (Achimelech) (Abiathar.)

Iſte Abiathar fugit ad Dauid: & fuit glorioſus cunctis dieb. Dauid, & pōtifex, &c. Secūdus liber Regū incipit a tēpore Dauid quādo cœpit regnare.

Iſte Achitob fili⁹ Phinees filij Heli, fuit pater Achimelech, quē percuſſit Saul cū omni domo ſua, propter Dauid, vt patet 1 Reg. ix.

*teri Teſtamento. Vnde euangelicā perfectionē probatur impleuiſſe, etiā ante tempus promulgationis eiuſdem. Vitam ipſius vide in principio & conſequenter primi lib. Reg.

Æta principalis huius historiæ sacræ est hæc, scilicet fundationis templi. Ipse est annus quartus regni Salomonis, post egressionem de Ægypto cccclxxx, vt patet iij Reg. vi.

Atys Siluius annis xxiiij.

Templum Salomonis.

Iste alio nomine dictus fuit Ægyptus: & regnauit tempore Roboam.

De templi dedicatione ac cæteris festis Iudæorũ est notandum, quod primo habuerunt septem festa, scilicet Sabbathũ, in qualibet septimana: Neomeniam, in principio cuiuslibet mensis: Pascha, xiiij Luna Aprilis: Pentecosten, quinquagesima die post Pascha, in memoriam datæ legis: festum tubarum, prima die Septembris, in memoriam liberationis Israel: festum propitiationis vel afflictionis, decima die Septembris: festum Scenopegiæ, quod fixionem tabernaculorum sonat, xv die Septembris. postea circa hæc tempora superuenit festum Encæniorum, hoc est dedicationis templi: deinde tempore Hester, festum Furim, id est sortium. Et hæc notula valet ad intelligentiam scripturarum diuersarum.

Reges Iudæ incipiunt.

IIII^m DCCV.

Israel in flore: & nec ante nec post fuerunt huiuscemodi dies in Israel.

Roboam regnauit an. xvij.

DCCCCXCIIII. Anno ante Christi natiuitatem

Historia tertij libri Regũ incipit a tempore, quando Dauid mortuus fuit, & Salomon regnare cœpit. Vide ibi opera magna & multa ipsius, vsq; ad cap. xij, & a principio secundi libri Paralip. vsq; ad capitulum x. Ahias Silonites prædicit Ieroboam, quod sit regnaturus super Israel.

Reges Israel incipiunt.

Semeias clarus habetur: qui postea compescuit Roboam, ne pugnaret cõtra Ieroboã, & scripsit gesta eorum. Abdo propheta, clarus habetur: qui post contra vitulos prophetauit. Nota, quod (sicut dicit August. xvij de ciuit. Dei) Salomon bonis initijs malos exitus habuit. Quippe secundę res, quę plerunq; sapientum animos fatigant, magis huic obfuerũt, quã profuit ipsa sapientia, etiã nunc & deinceps memorabilis, & tunc longe lateque laudata. Et in reuelationibus beatæ Brigittæ legitur, quod Salomon & Aristoteles non sibi, sed alijs didicerunt.

Ieroboã Ephrateus regnauit super Israel annis xxij.

Iste Roboã successit Salomoni patri suo in regno: sed in sapientia nõ ita. deceptus namq; consilio iuuenum amisit x tribus: eo quod imprudenter respõdit populo, vt patet iij Reg. xij, & ij Paralip. x.

Achimaas. Iste fuit filius Sadoch, vt patet 1 Paralip. vi.

Iste Ieroboam fuit primo de familia Salomonis, & bonus: sed factus rex pessimus idololatra, & peccare fecit Israel, in ducendo populum ad idololatriam. & multa mala secuta sunt, imo totius populi destructio. ipse fuit figura Machometi, vt patebit loco suo, sicut Antiochus Antichristi. Opera etiam Ieroboam & duritia mentis eius patent iij Reg. xij, & sequentib. capit. Et nota, quod istud exemplum perniciosissimũ fuit posteris, & vsque hodie est, & in futurum erit. Quia plu-

De ſanctorum exemplis, qui iuxta decurſum temporis fuerunt viciſſim, & nō ſimul, dicit Greg. in Moralibus, quod mira diſpenſatione diuinitus actum ſit: & quandoque ad illuminandū nocte͂ præſentis vitæ velut aſtra in hoc mundo radiarunt, donec verus lucifer, id eſt redemptor humani generis ſurgeret. Nam ad oſtēdendam innocentiam actionis venit Abel, ad docendam munditiam venit Enoch, ad inſinuandam longanimitatis, ſpei, & operis remunerationem venit Noe, ad manifeſtandum obedientiam venit Abraham, ad demonſtrandum coniugalis vitæ caſtimoniam venit Iſaac, ad inſinuandum laboris tolerantiam venit Iacob, ad reddendum pro malo bonā retributionis gratiam venit Ioſeph, ad oſtendendum manſuetudinem venit Moyſes, ad informandum contra aduerſa fiduciam venit Ioſue, ad oſtendendam inter flagella patientiam venit Iob. Et ſic patet, quomodo in temporibus priſtinis ad modum paruus fuit numerus perfectorum. Sed circa hæc tempora prophetarum, valde creuerunt ſanctitatis exempla: quando etiam plures martyriſati ſunt pro fide vnius veri Dei. Ecce quam fulgentes ſtellas in cœlo cernimus, vt inoffenſo operis pede, iter noſtræ noctis ambulemus. Seſac rex Ægypti proſperatur in multis, & gentes bello ſuperat, & contra Roboam aſcendit, & poſt in Ieruſalem.

Reges Albani in Italia.

Capys Siluius a.xxviij.

Iſte fecit Capuam in Campania: regnauit ibi.

Azarias filius Obed, propheta, clarus habetur: & de captiuitate prædixit, ij Paralip.xv.

Anani propheta hic increpauit Aſa: & ideo incarceratur.

Anno mundi	IIII^M CCXXII.	IIII^M CCXXV.

Linea Chriſti.

Abia regnauit annis iij.

Aſa regnauit annis xli.

DCCCLXXVII | DCCCLXXIIII

Iſte Abia mixtus erat: quia aliquādo bene ſe habuit, vt patet in bello & ſermone longo contra exercitū Iſrael, in victoria diuinitus data: aliquando peſſime: quia idololatrauit. & ob tam magnam ingratitudinē percuſſus a Domino, parum regnauit, vt patet ij Regum ix. & ij Paralipom.xiij.

Iſte Aſa in principio regni, & deinceps pene vſque ad xxxvi annū valde bene ambulauit, ſicut Dauid: & percuſſit Æthiopes cōtra ſe venientes: & abſtulit idola. Sed poſt hæc inijt fœdus cum rege Syriæ Benadab, propter Baaſa regē Iſrael, qui incepit aſcendere contra ſe: quod diſplicuit Domino. vnde miſit ad eū prophetā Anani, quē ſtatim incarcerauit. & ideo doluit pedes, quia podagricus factus eſt: & plagatus eadem pœna qua prophetam vexauit, obijt, vt patet Regū xv, & ij Paralip. iiij & xv & xvi capitulo.

Pontifices.

Reges Iſrael.

Nadab an. ij.

Baaſa a.xxiiij

Iſte Nadab filius Ieroboam incepit regnare anno ſecundo Aſa regis Iudæ: & fecit malum ſicut pater eius: & percuſſit eum Baaſa, & regnauit pro eo, vt patet iij Regum xv.

Iſte Baaſa incepit regnare anno iij Aſa, & ambulauit in peccatis Ieroboā, cuius oēm domū percuſſerat de mādato Domini: nec audiuit Iehu prophetam, vt rediret. iij Reg.xv.

*res quærētes occaſionē dominādi, retrahunt ſubditos a iugo fidei, diuerſum & alienū cultum inſtituendo, vt patet per prædictū Machometū, & ſequētes ſuos. Similiter Græci volētes recedere ab obedientia eccleſiæ, ſcienter prolapſi ſunt in varios errores, nouum modum in diuino aſſumentes officio: & ob hoc miſerabiliter ſæpius exterminati ſunt.

Circa hæc tempora sanctorum doctorum scripta quæ vidi, gentilium historias non commemorant. & puto illam forte causam, quod ad intellectum sacræ scripturæ nihil conferant. Vnde vsque ad Sardanapalum vltimum monarcham Assyriorũ nullam mentionẽ faciunt de alijs intermedijs. Et nota, quod quibusdã imperitis mirũ valde videtur, quare sancti viri sic diligenter scrutati sunt historias gentiũ: cũ tamen in scriptis suis moneant nos sursum cor habere, & terrena fastidire, juxta illud, *Non loquitur os meum opera hominum*. Et illud, *Laudem Domini loquitur os meum*. Pro quo est aduertendum, quod multiplex necessitas eos ad hoc cogebat. Fuerunt enim quidam hæretici & gentiles, qui sacram scripturam calumniabantur, quasi falsa esset: eo, quod indebite assignarent decursum temporum: & multa dixerunt facta esse alijs temporib. quam ipsa narraret. Sed postquã Hieronymus & alij intelligentes applicassent simul historias, patuit ignauia eorũ: eo, quod optima concordia fuit. sicq; factũ est, vt sacræ scripturæ nouũ testimonium accederet de inimicis, quod firmissimum est: quo tamen non indiguit: quamuis vtile fuerit propter imperfectos. Alia necessitas idem expetijt pro-*

Carpẽt⁹ Siluius a. xxxiij.

Iste regnauit in Italia tempore Iosaphat.

Tiberius Siluius annis ix.

Iste Tiberius submersus fuit in Tiberi: quę antea dicta fuit Albula. ideo ab eo nomen accepit.

Iehu filius Anani, propheta, mittitur cõtra Baasa regẽ Israel: & martyrio coronatur ab eo, ꝑpter verbum Domini, vt patet iij Reg. xvi capitulo.

Numerus bellatorũ in Ierusalem cclx^m, exceptis illis quos posuit Rex in vrbibus Iuda. Omnes hi ad manum Regis.

IIII^m CCXL. IIII^m CCLXVI.

Iosaphat regnauit an. xxv.

Anno ante Christi natiuitatem DCCCCXXXIII. DCCCCLX.

Iste Iosaphat satis bonus fuit & gloriosus, diues & deuotus in via Domini. nec aliquid mali de ipso legitur, nisi quod impijs regibus Israel quandoque præbuit auxilium, & quædam parua alia. & ideo Dominus fuit cum illo, & pacẽ dedit, & pugnauit pro eo, vt patet ij Paralip. xvij cum tribus alijs capit. sequentibus.

Azarias.

Iste fuit filius Achimaas. Porro primo Paralip. vi, vbi ponitur catalogus pontificũ, iste Azarias genuit Ioanan. & Reg. iiij dicitur, ꝙ Ioiada isti successit. Forte binominis fuit, vel est vitium scriptoris.

Samaria conditur. Iericho extruitur.

Iste Ela anno xvi Asa regis Iudæ cœpit regnare. percussit eum Zamri cum omni domo patris sui. iij Reg. xvi.

Ela annis ij. — filius Baasa.

Zamri die. vij.

Iste deleuit domũ Baasa. & statim percussit eum Amri, & regnauit pro eo.

Iste Benadab filius Tabremon filij Ahezion regis Syriæ, inijt fœdus cum Baasa, & rupto fœdere illo, percussit fœdus cum Asa rege Iuda: & ex tũc turbauerunt reges Syriæ regnum Israel. iij Reg. xv.

Benadab.

Amri an. xij.

Iste cœpit regnare anno xxxi regis Asa; & fecit malũ sicut antecessores sui.

Achab an. xxij.

Iste Achab fuit filius Amri, paup homo, & totus deuius, valde instabilis, puerilitermitis, & furiose strenuus. incepit regnare xxxviij anno Asa: & super omnes qui ante eũ fuerant, inique egit. Si habuisset semper bonam directionẽ, multa mala non fecisset: sed impia Iesabel plus regnabat quam ipse: & impulit ipsum vt sequeretur se, &c. Iesa-*

* pter idololatriam destruendam: quia enim tota simul gentilitas falsos deos coluit, necesse fuit indagare originẽ illius erroris, vt manifeste possit improbari cultus ille vanissimus impiorum dæmonũ, sicut late patet per August. in libris de ciuit. Dei: vbi lucide probat, quod doctores gentilium in proprijs libris suis sibijpsis contradicunt, & pue-

Reges Italiæ. (Agrippa Siluius an. xl.)

riliter nimis & grosse procedunt: ita, vt etiam philosophi ac cæteri virtuosiores vtriusque sexus homines eos verbis & scriptis redarguerent. Tertia causa æque necessaria, fuit vacillorũ adhuc in fide, tempore primitiuæ ecclesiæ: qui seducti sæpius fuerũt a paganis, dicentibus, quod melius esset colere idola, quam Christum, quia tempore christianitatis semper fuerũt diffortunia, & tempore cultus deorum magna prosperitas. quod omnino falsum fuit, vt patet ex proprijs eorum historijs, sicut Orosius luculenter probat, & etiam August. similiter & Ambrosius: qui omnes clare ostendunt, quod tempora christianitatis fuerunt multo gratiosiora, quam idolorum siue crudelium dæmonũ, vt infra patebit in locis suis. Similiter & aliæ plures causæ, quæ ex parte supra tactæ sunt, & quædã infra dicentur. Verum in omnibus est bonam reperire contemplationem: & pia mens vbique proficit: eo, quod diligentibus Deum omnia in bonum cooperentur. De hac materia vide plenius in libris prææallegatis.

Elias Thesbites, propheta magnus, claret sanctitate vitę & miraculorum gloria. Hic regum malleus fuit. qui etiam in paradisum curru igneo subuectus est, vt patet iij Reg. xvij. Ipse dicitur duplicem spiritum habuisse, scilicet prophetiæ, & miraculorum: qui etiam requieuit super Elisæum.

Anno mundi — IIII^m CCXCI. — IIII^m CCXCIX.

Linea Christi. Micheas propheta prædicit moriturum Achab. iij Regum xxij. (Ioram regnauit an. viij.) (Ochozias vel Aazias anno i.)

DCCCCVIII — DCCCC.

Iste Ioram pessimus filius de bono patre, occidit fratres suos, & ambulauit in vijs regum Israel. & ideo miserabiliter plagatus in omnibus, infeliciter obijt. ij Paralip. xxi. Athalia vxor eius fuit filia Achab naturalis & Amri, modo loquẽdi communi: quia auus eius fuit.

Pontifices. (Ioiada vixit an. cxxx.)

Iste Ioiada inclytus fuit, & amouit Athaliã, ne regnaret super Iudam; constituitq; Ioas filium Ioram

Iste Ochozias fecit malum corã Domino, sicut pater eius: & statim occisus est a Iehu cum omni domo Achab. Athalia vero mater eius audiẽs mortuũ suũ filiũ, surripuit regnũ, & occidit omne semẽ regiũ, & regnauit vi annis: & septimo anno, Ioiada põtif. fecit eam interfici. iiij Reg. xi, & ij Paralip. xxij p ea. iiij Reg. xi, & ij Paralip. xxij. & xxiij.

Reges Israel. (Ochozias an. ij.) (Ioram an. xij.)

Hic solus post Moysen legitur vixisse cxxx annis. Iosabeth soror Ioram vxor eius fuit.

Fames magna in Israel, iuxta verbum Eliæ. Iste fuit filius Achab: qui misit ad

Reges Syriæ. Beelzebub deũ Accaron consulendum, si posset sanari. propter quod obijt, iuxta verbum Eliæ. iiij Reg. i.

Iste incepit regnare xviij anno regis Iosaphat, loco fratris sui Ochozię. Hunc obsidebat Benadab in Samaria: & diuinitus meritis Elisæi fuit liberatus. iiij Reg. vi, vij, &c. Quia secutus fuit peccatum Ieroboã, interfectus est a Iehu cum omni domo patris sui. ix & x capit. vbi supra.

* bel filia regis Sidoniorum, vxor Achab, quoddam totius malitiæ prodigiũ, prophetas Domini occidit, & sanctum Naboth: & alia multa fecit mala, &c.

Lycurgus philosophus his temporib. floruit: qui licet gentilis fuerit, tamen leges iustissimas naturali iuri & diuino cõsonas Lacedæmonijs dedit: nec quicquam censuit, cuius non ipse exemplũ prius daret. Auri argentiq; vsum, & omniũ scelerum materiã nõ sustulit. Fundos omniũ æqualiter inter omnes diuisit, vt æquata patrimonia neminẽ potentiorẽ altero redderent. Conuiuari oẽs publice iussit, ne cuius diuitię in occulto essent. Iuuenibus non amplius, quã vna veste vti toto anno permisit: nec aliquẽ cultius quam aliũ progredi voluit, nec opulentius epulari. Emi singula nõ pecunia, sed cõparatione merciũ iussit. Pueros puberes non in forum, sed in agrum deduci iussit, vt primos annos nõ in luxuria, sed in omni opere ac labore agerent. nihil eos somni causa substernere, & vitam sine pulmento degere: nec prius in vrbem redire, quam viri facti essent. Constituit virgines sine dote nubere, vt vxores nõ pecuniæ causa eligerentur, seueriusq; matrimonia sua coercerent, cum nullis dotis frænis tenerentur. Maximum honorẽ nõ diuitum & potentũ, sed senum esse constituit. Et, quia hæ leges duræ videbantur, iureiurando eos astrinxit, ne quid de tã diuinis legibus mutarẽt donec rediret. & sic extra patriã profectus, voluntariũ perpetuo duxit exiliũ, vt suis legibus æternitatẽ daret. Moriens etiã præcepit ossa sua in mare proijci, ne si ad patriam deferri contingeret, Lacedæmones se a iuramento solutos esse putarent. O hominem gentilem, qui pene solus amputas ab omnibus christianis etiam sanctis omnem superbiendi materiam! nõ glorientur martyres nostri, quasi aliquid magni pro vita æterna fecerint, quando talia videmus paganos fecisse. Vide Augustin. ij, iij & v. de ciuit. Dei.

Aremulus Siluius an. xix.

Hic præsidiũ Albanorũ inter montes vbi Roma nũc est posuit. Regnauit autem tempore Ioas regis Iudæ.

IIII^m CCC. IIII^m CCCVI.

Athalia regnauit annis vi.

Ioas regnauit an. xl.

Anno ante Christi natiuitatem DCCCXCIII DCCCXCIX.

Ista per tyrannidem inuasit regnum: & occisa est.

Iste Ioas dum adhuc infans esset, subtractus fuit ab interfectione, quæ exercebatur ab Athalia. cũ autẽ esset annorũ vij, cõstituit eũ Ioiada regẽ. & optime se habuit cunctis diebus, quib. rexit eũ idẽ venerandus sacerdos Domini: sed post mortẽ eius delinitus blanditijs magnatorũ, qui odio habebant sacras ceremonias humilis obedientiæ Mosaicæ legis, deprauatũ est cor Regis in interitũ suũ & illorũ, cunctis retro nationib. horrendum relinquens exemplũ, quã sit graue piaculũ humilib. nolle cõsentire. ij Paralip. xxiij & xxiiij.

Ionadab filius Rechab, clarus habetur. De his stirps valde religiosa descẽdit: qui tanquã peregrini conuersati sunt sine agris, &c. & descenderunt de Iethro sacerdote, socero Moysi.

Elisæus propheta surrexit loco Eliç, duplici spiritu vtriusq; testamenti, timoris scilicet & amoris præditus. qui tam reprobis quã electis per omnia gratus extitit, clarus virtutibus, & miraculis gloriosus. iiij Reg. ij, &c. Moritur autẽ anno mclij post natiuitatẽ Abrahæ.

Iehu an. xxviij.

Iste Iehu rex vnctus a puero Elisæi, percussit Ioram cũ omni domo Achab, & etiam Ochoziã regẽ Iuda: & destruxit domũ Baal, & pphetas eius occidit. vnde meruit posteris suis regni sedẽ vsq; ad quartam generationem. iiij Reg. ix & x.

Azahel

Iste Azahel exigentibus demeritis suis, occulta Dei iustitia promotus fuit in regem Syriæ, vt affligeret filios Israel, & suam prolongaret iniquitatem. Afflixit autem Israel vltra modum, vt patet iiij Regum x.

Iste Auentinus Siluius xxxiij annis regnauit. Ab hoc mons Auentinus nomen accepit: in quo sepultus fuit. Hunc dicit August. lib. xviij de ciuit. Dei, etiam inter falsos deos annumeratum à stultis gentibus.

Reges Italiæ. Auentinus Siluius annis xxxiij.

Notabile quoddam factum ac relatu dignum hoc tempore in Britannia fertur accidisse. Fuit ibi rex quidam, Leir nomine, filijs carens: sed tres pulcras filias habens, quibus regnum diuidere cogitabat. Vt tamen sciret cui potiorem partẽ daret, a singulis interrogauit, quantum ipsum diligerent. Prima & secunda responderunt sub iuramento, quod plus quã proprias animas. tertia autem videns senem blanditijs credere, seriosius respondit, quod ipsum vt patrem diligeret: neque vt amplius interrogaret, protinus subiunxit, *Quantum habes, tantum vales, tantum te diligo.* Iratus pater duabus regnum diuisit: tertiam autem exheredauit. quam tamen rex Franciæ propter nimiam pulchritudinem sine omni dote in coniugem accepit. Senescente autem Leir, a duabus filiabus ac earũ maritis regno priuatur, & in tantum despicitur, quod vix cum vno famulo ab ipsis teneretur. Recordatus igitur pristinę gloriæ & iniuriæ quam iuniori filiæ fecit, quæ sibi veritatem dixit: cum fletu in hanc vocẽ erupit, O filia quam vera sunt dicta quæ mihi respondisti, *Quantum habes, tantum vales, tantumque te diligo.* Dum igitur habui quod dare potui, visus sum eis valere, quæ non mihi, sed donis meis amicæ fuerunt. interim dilexerunt me: sed magis munera mea. Nam abeunti-*

Anno mundi IIII^M CCCXLVI.

Linea Christi. Amazias regnauit an. xxix.

DCCCXXIIII.

Iste Amazias bonis initijs malum habuit finem. quod commune satis vsq; hodie in potestatibus apparet. Multos namq; officium destruxit etiã notabiliter probos. cuius exempla hîc sunt plurima. Hic etiam deos Seir adorauit, &c. Paralip. xxv.

Pontifices. Azarias.

Zacharias filius Ioiadæ lapidatur, & glorioso martyrio coronatur. ij Paralip. xxiiij. Increpauit enim Ioas, quod dereliquisset Dominum.

Elisæus moritur, & ossa eius prophetant: quia mortuus suscitatur eorũ contactu. Et tres victorias habuit Israel contra Syrios meritis eius.

Iste Azarias boni patris bonus filius, titulũ laude dignum promeruit: quia pro zelo legis cõstanter restitit Oziæ regi Iudæ volenti sacrificare. ij Paralip. xxvi.

Reges Israel. Iohaas an. xvij. Ioas an. xvi.

Iste Iohaas valde attritus est cum tota gente sua ab Asahele rege Syriæ: & ideo deprecabatur Dominum. & pauxillum releuatus est. iiij Reg. xiij. & cœpit regnare xxiij anno Ioas regis Iudæ.

Iste Ioas percussit Syros tribus vicibus, iuxta verbum Elisæi: & tulit vrbes de manu Benadab, filij Azahelis, & restituit regno suo. Ipse etiã afflixit Amaziam non volens, sed compulsus superbiam eius humiliauit. iiij Reg. xiij. Et cœpit regnare xxxvij anno Ioas regis Iudæ.

Reges Syriæ. Benadab.

Iste Benadab fuit filius Asahelis. Et debet scribi per D, secundum Hieronymum.

Proca illo regnãte, Phidon Argiuus & mensuras & pondera reperit, cum apud Hebręos Amasias in Iudæa, & Ieroboam in Israel regnarent.

Procas Siluius a xxiij.

Hic Procas, filius Auentini, regnauit annis xxxiij, tẽpore Oziæ regis Iudæ. Vnde Virgilius laudes eius extollit in hoc versu, *Proximus ille Procas Romanæ gloria gentis.*

Reges Assyriorum.

Iste Sardanapalus totus viriosus fuit, puluinariaque primus reperit. habitu muliebri indutus, inter mulieres delicijs vacauit. Ob hoc indignati vasalli eius, noluerũt amplius ipsi obedientiã seruare: aggressi etiam ipsum debellarunt. Quod cernens, seipsum concremauit. Fuerunt tamẽ reges Assyriorum potentes sine monarchia, vsque ad destructionem Niniuæ.

Monarchia Assyriorum illa magna cessat, quæ steterat vltra mccxl annos. & surgunt tempora horrenda pene vsq; ad Christi natiuitatẽ: in quib. humanus sanguis vltra quã credi potest, in omnibus mũdi partibus tanquam aqua effusus est. Vide Chronica Orosij libro secundo, & aliorum.

Sardanapalus.

*bus muneribus, & ipsi abierunt. Tandem cum non haberet quod comederet aut indueret, ab ipsa iuniore filia clementer suscipitur, regnoque gloriose restituitur. Similia plura reperies. Nota, plerunque dulciloquos fidelitate, fideles dulciloquio carere.

IIII^m CCCLXXV.

Sine rege annis xiij.

Anno ante Christi natiuitatem DCCCXXIIII.

Nota, quod regnum Iudæ post mortem Amasiæ fuit xiij annis sine rege. quod subtiliter oportet accipere, ex collatione annorum regum Israel & Iuda: quia Amasias cœpit anno secundo Ioas, regis Israel; & Ozias, filius Amasiæ, cœpit anno xxvij Ieroboam, regis Israel. Quod tempus extendit se ad xli annos, a quo subtrahe annos Amasiæ: & sic manent xiij, quibus Ozias paruulus erat, nec adhuc ad regnũ aptus. Hoc autem lxx, & multæ aliæ historiæ non habent, sed alibi hoc supplent. Et secundum hoc oportet concordare eas: alioquin errabis quoad supputationem annorum.

Ionas propheta, filius Amathi, clarus habetur: & multa prædixit quæ nõ sunt scripta. Hic post hæc mittitur ad Niniuen, vt patet in eius libro. Dicitur autem quod ipsum Elias suscitauerit a morte adhuc puerum.

Ieroboã an. xli.

Iste Ieroboam cœpit regnare anno xv Amasiæ regis Iudæ. Hic satis bellicosus & victoriosus fuit, & contriuit regem Syriæ, & restituit regnum Israel, sicut prius: insuper & Damascum, iuxta verbũ Ionæ prophetæ. Attende, quam sit instabilis status regnorum. Israel contritus vsq; ad nouissimum, humiliatus est valde. Syri eleuati iam ab infimis, miserabiliter deprimuntur. Sic qui fuit supra, fit infra; & ecõtra, qui fuit infra, ascendit supra, vt post descendat infra. Hæc est rota volubilis huius temporis. & ideo non est mirum, quod pauci electi ad hoc assumuntur a Domino: & quod viri sensati huiusmodi instabilitatis negotium totis viribus fugere contendunt. Vide Augustin. de ciuit. Dei in pluribus locis. Si boni regnant, multis prosunt; si mali, econtra.

Quarta ætas:

Reges Italiæ. Arbacus I rexMedorum.

Iſte Arbacus vicit Sardanapalum dominum ſuum; & monarchiam eius primus deſtruxit, & ad Medos tranſtulit, ſpe magis quam re. quia Darius hoc fecit.

Reges Aſſyriorum. Phul.

Iſte Phul & ſequentes recuperare volentes monarchiam, non modice turbarunt terram: & aſcendit etiam ad Iſrael, & cepit Therſan. & factus eſt Manahen rex Iſrael ei tributarius. iiij Regum xv.

Ozias, qui & Azarias, duplici nomine. & vno quidem atque eodem tempore Eſaiam, Oſee, Ioel, & Amos propheteaſſe, ex rebus quæ ponuntur in titulo cognoſcimus, quod principium verbi Domini fuit in Oſee filio Beri. Amos autem, pater Eſaiæ, non (vt plerique autumant) tertius xij prophetarum eſt: ſed alijs diuerſiſque apud Hebræos ſcribunt literis. Iſte quidem primam & extremam literam habet, Aleph & Sade; ille vero Hain & Samech. Tradunt etiam Hebræi, Oſee, & Amos, & Eſaiam, & Ioel, ac Ionam ijſdem prophetaſſe temporibus, videlicet in diebus Oziç, Ioachan, Achaz & Ezechiç Regum Iuda; & in diebus Ieroboam, filij Ioas, regis Iſrael.

Anno mundi IIII^m CCCLXXXVIII.

Linea Chriſti. Ozias vel Azarias annis lij.

DCCCXI

Iſte Ozias fecit quod bonum erat coram Domino. nec aliquid mali de eo ſcriptum eſt, niſi quod adolere voluit incenſum ſuper altare thymiamatis, prohibente eum ſacerdote Azaria. propter quam inobedientiam percuſſit eum Dominus lepra, vt patet ij Paralip. xxvi cap. Etiam tunc terræmotus factus fuit, & cineres altaris effuſi ſunt.

Pontifices.

Oſee propheta primus de xij, mittitur contra decem tribus.
Ioel ſecundus de xij, prophetat de Iuda, & futura eius tribulatione.
Amos tertius, contra gentes multa prophetat, & ſpecialiter contra x tribus.
Abdias quartus de duodecim, prophetat contra Edom.

Reges Iſrael.

Hic regnum Iſrael fuit ſine rege annis xxxiij. quod patet ex collatione Regum Iuda, &c. Sine rege an. xxxiij.

Zacharias meſ. vi. Iſte Zacharias fuit filius Ieroboam. & cœpit regnare anno xxxviij Oziæ regis Iudæ: & fecit malum ſicut prædeceſſores eius. Et hic eſt quartus poſt Iehu. & percuſſit eum Sellum, & regnauit pro eo: qui ſtatim percuſſus a Manahen, regno & vita caruit, vt patet iiij Regum xv.

Reges Syriæ.

Macedonum regnum hic oritur.

Caranus I Macedonũ rex

Iſte Caranus primus rex Macedonum, fuit filius Arbati, regnauit annis xxviij. De hoc regno deſcendit Alexander Magnus. Deſtruitur autem tempore Oniæ pontificis pij.

Lacedæmoniorum reges deficiunt:

Amuli⁹ Siluius an.xliij.

Lydorum incipiunt.

Iſte Amulius Siluius regnauit an.xliij, & fratrem ſuũ Numitorẽ de regno eiecit:& poſt ipſe a Romulo & Remo fratrib.geminis occiſus eſt, & Numitor reſtitutus fuit in regnum ſuum: quia fuit auus eorum.

Teglatphalaſar.

Spartani(ipſi ſunt Lacedæmones) per annos l cum Athenienſibus cruentiſſima bella cõmittunt: vbi ſemper incerta victoria fuit. terra mariq; pugnatũ eſt.

Iſte Teglatphalaſar cepit terram Nephthalim,&Galilææ;& eos qui trans Iordanem erant, tranſtulit in Aſſyrios. Poſt etiam ob rogatum Achaz, obſedit Damaſcum,&Raſim interfecit;&Syros tranſtulit in Cyrenen, vt patet iiij Reg.xv, & xvi cap. Thonos Concoleros, qui vocatur Græce Sardanapalus, xxxvi Aſſyriorum rex, Tarſum atque Anchialon cõdidit. & in prælio victus ab Arbaco Medo, ſemet incendio concremauit. Vſque ad id tempus fuiſſe reges Aſſyriorum hiſtoria refert. & fiunt anni ſimul mcxcvij. Omnes autem anni regni Aſſyriorum a primo anno Nini ſupputantur mccxl.

IIII[m] CCCCXIIII.

Anno ante Christi natiuitatem DCCLXXXV.

Eſaias nobilis propheta primus de quatuor principalibus, claret. qui euangeliſta magis, quam propheta dicitur a ſancto Hieronymo, propter euidentiã prophetiæ ſuæ. Hic miſſus eſt a Domino cum Iaſub filio ſuo in occurſum Achaz, vt diceret ei, ne timeret a duabus iſtis caudis titionum fumigantium, quos vocat Raſim & Phacee: eo, quod in ipſis eſſet finiendum regnum Syriæ, id eſt Damaſci; & regnum Samariæ, id eſt decem tribuum; quæ alio nomine dicebatur Ephraim.

Amarias.

Ionas mittitur ad Niniuitas, qui audierunt eum. ſed Iſrael nec multis credidit.

Sellum menſ.i. — Manahẽ annis x. — Phaceia an.ij.

Iſte Manahen cœpit regnare anno xxxix Oziæ regis Iudæ, fecitq; malum coram Domino, & tradidit eũ Dominus in manus regis Aſſyriorum, qui indixit ei talenta argenti mille. iiij Reg.xv.

Iſte Phaceia fuit filius Manahen. fecit etiã malũ. & percuſſit eum Phacee, regnauitq; pro eo. Cœpit autem regnare li anno Oziæ regis Iudæ.

Raſin.

Iſte Raſin, rex Syriæ, vaſtauit Iudam, tempore Achaz. propter quod obſedit eum Teglatphalaſar in Damaſco, & cepit ciuitatem, & ipſum interfecit, & tranſtulit populum.

Rhea filia Numitoris in templo deæ Vestæ seruiuit: quæ post admisit amasium, & concepit, peperitq; gemellos, Romulum & Remum. Ob hoc ipsa viua sepulta fuit propter inceptũ: infantes proiecti sunt foras, & mirabiliter a lupa nutriti referuntur. Porro ob reuerentiam Romanorum dixerunt poetæ, quod Mars deus belli concubuerit cum ea: stuprum totaliter aut pallliantes, aut excusantes, vel honorantes.

Reges Italiæ. Numitor. Iste Numitor restitutus in regnum, statim post a Romulo occisus fuit, vt Orosius testatur.

Reges Assyriorum.

Sibylla Erythræa omnium aliarum Sibyllarum clarior, hoc tempore quidam dicunt quod vixerit. alij, quod eius carmina circa hæc tempora sunt inuenta: ipsa autem ante bella Troiana vaticinata sit apertissime de Christo, & pulcre. Vide August. xvij de ciuit. Dei.

Olympias prima a Græcis instituitur. Et hæc est Æra famosissima tam Latinorum, quam Græcorum. Et (secundum Hieronymum) Olympias vna quatuor annos completos continet. Et secundum istum computum, anno xl Oziæ vel circa ista Æra incipit, scilicet anno mundi iiij^m^ ccccxxviij: secundũ septuaginta interpretes, circa l annum Oziæ. Et nota, quod Christus nascitur Olympiade cxciij, quæ faciunt annos dcclxxij.

Anno mundi	IIII^m^ CCCCXL.	IIII^m^ CCCCLVI.
Linea Christi.	Ioatham regnauit annis xvi.	Achaz regnauit an. xvi.
	DCCLIX.	DCCXLIII.

De hoc Ioatham nihil mali scribitur, nisi quod excelsa (more aliorum) non abstulit, vt patet ij Paralip. xxvij.

De hoc Achaz nihil boni habetur. dereliquit Dominum, & derelictus est etiã ipse ab eo. & percussus cum populo suo valde est a regibus Israel & Syriæ. ij Paralip. xxviij.

Pontifices. Micheas propheta vi de xij, prophetat contra Hierusalem & Samariam. Achitob.

Reges Israel. Naum propheta vij, prophetare cœpit contra Niniuen. Phacee an. xx. — fine rege an. viij, vt supra. — Osee an. ix

Iste Phacee cœpit regnare anno lij Oziæ. sicut fecit, sic factum est ei: quia Osee coniurauit contra eũ, & interfecit ipsum, regnauitq; pro eo. Fecit etiã pactum cum Rasin: & vastarunt Iudam. & ideo Teglatphalasar oppressit eum, & trãstulit quasi tres tribus in Assyrios. iiij Reg. xv.

Iste Osee vltimus rex Israel, cœpit anno xij Achaz, regis Iudæ: & fecit malum, &c. Anno ix regni eius captus est a Salmanassar, & Israel translatus est in Assyrios, vt habetur iiij Reg. xvij.

Nota, quod Oroſ. de hoc Romulo multa mala ſcribit, ſcilicet fratris ſui & aui & aliorum probatiſſimorum virorũ iniquam mortẽ, & violentias, tyrannideſq; plures. Congregauit enim paſtores & latrones, &c. cum quib. ciuitatulam extruxit, & per illã vi alios oppreſſit circumcirca potentes. Poſtquam creuit, elegit c ſenes pro conſilio, quos appellauit ſenatores; & mille pugnatores, quos milites vocauit: profecitq; in ſublime. tandem ob demerita ſua inter deos cõnumeratus eſt, eo quod percuſſus a tonitruo nuſquã comparuiſſet. Hoc enim ad cumulũ ſuæ damnationis acceſſit, vt eo magis tormentaretur apud inferos, quo in terris eius memoria celebrior haberetur; quã virtutibus non meruit, ſed falſa vulgi adulatione, aut vera deceptione adeptus eſt. Prædicti ſenes poſt mortẽ Romuli regnauerũt, anno cũ dimidio expectantes, ſi forte rediſſet.

Romulus primus rex Romanorũ a. xxxvij

Salmanaſſar. — Sennacherib. — Aſſaradõ filius Sennacherib.

Iſte Salmanaſſar obſedit Samariam, anno ix Oſeæ regis Iſrael, cepit eã, & regẽ miſit in carcerem, & Iſrael trãſtulit in Aſſyrios. Et ceſſauit regnũ Iſrael, quod ſtetit annis cclxxxij.

Iſte Sennacherib aſcendit in Iudæam contra Ezechiã virũ ſanctũ: & percuſſit Dominus exercitũ eius, ſcilicet clxxxv^m viros bellatores. Ipſe autẽ turpiter fugiẽs, peruenit in Niniuen, & afflixit Iudæos & Tobiam. tandem a ſuis filijs occiſus eſt. iiij Reg. xix, & ij Paralip. xxxiij.

IIII^m CCCCLXXII.

Ezechias regnauit an. xxix.

Sol x lineis reuertitur. & ſic illa dies erat longior alijs, x horis. O magnũ portentũ, ſtrages hoſtium, additio annorum!

Anno ante Christi natiuitatem DCCXXVII.

Iſte Ezechias optimus filius de peſſimo patre Achaz, ambulat coram Domino corde perfecto, excelſa abſtulit, & domum Dei inſtaurauit. Nec ſimilis eius fuit ante eum in regibus Iuda. & ergo Dominus glorificauit eum. iiij Reg. xviij, xix, xx, & ij Paralip. xxix, xxx, xxxi.

Anno ante Chriſti natiuitatẽ dccxv, Roma in monte Palantino a gemellis condita eſt, velut ſecunda Babylonia. Verũ tempore paupertatis nuſquã alter locus ea ſanctior, nec bonis exemplis ditior fuit. & quãto rerum minus habuit, tanto minus cupiditatis habebat. Poſt diuitiæ auaritiã & luxuriam induxerunt.

Conditionem Vrbis Titus Liuius per xiiij Decades, id eſt cxl libros proſequitur: ſed hodie non omnes reperiuntur. De ipſo facit beatus Hieronymus mentionem in epiſtola ad Paulinum: & Seneca in vltimi Declamationum libri prologo.

Æra principalis Romanorũ Oroſij, Martini, & aliorũ. Ipſe eſt annus xij Ezechiæ, ſecundũ Hebræos; ſecundũ lxx, vltimus Achaz.

Vrbs ROMANA conditur anno mundi iiij^m cccclxxxiiij.

Tu regere imperio populos Romane memento,
Hæ tibi ſint artes, paciſq; imponere mores,
Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos.

Nota (ſecundũ Auguſtin. xviij de ciuit. Dei) quod Cicero magnis laudib. Romuli aſcribit, quod non rudib. & indoctis temporibus, quando facile homines fallebantur, meruerit honores diuinos, ſed iam eruditis & expolitis. Vnde patet vanus idololatrarũ error, quia etſi his temporib. doctis illuminati ſunt, quam ſit ineptum, quod antiqui leuibus motiuis decepti, homines mortuos, deos factos putent, & ob hoc ipſi amplius neminem inter Deos aſcribendum decreuerunt: non tamen ceſſarunt a cultura talium falſorum deorum, ſed morem antiquum ſeruantes, & augentes, quod dictis vetãt fieri, factis approbant. Vnde conſtat eos nõ eſſe excuſatos, imo, Apoſtolo teſte, plus illis peccare.

Reges Romani.

Remus a fratre occiditur, anno iij. ff. de heredi. l. vlt.

Reges Babyloniæ incipiunt.

Merodach primus rex Babyloniç.

Iſte Merodach primus rex Babylonis famoſus, receſſit a monarchia: nec obediuit Aſſarãdo regi Aſſyriorum. & reges Babyloniæ cœperunt eſſe potentes vſque ad Baltaſar. vide Magiſtrum in hiſtoria.

vij ſapientes

Thales Mileſius clarus habe-	
Solon	tur. qui poſt theo
Chilon	logos, id eſt poe-
Periander	tas, σοφοὶ dicti ſũt,
Cleobulus	id eſt ſapiẽtes. Iſte
Bias	etiam Thales pri-
Pittacus	mus potuit præ-

dicere defectum Solis & Lunæ, vt dicit Auguſtin. viij de ciuit. Dei.

Tobiæ hiſtoria deuotiſſima, & tota exemplaris, hic texitur.

Anno mundi — IIII^{M} DI.

Linea Chriſti.

Manaſſes regnauit an. lv.

DCXCVIII.

Iſte Manaſſes peſſimus filius optimi patris, fecit malum ſuper omnes qui ante ipſum fuerunt: & ſanguinem innocentem fudit plurimum. propter quod rex Aſſyriorum vaſtauit Iudam, & ipſum Manaſſem cepit, & in carcerẽ miſit. Poſtea ad cor rediens, & Dominũ deprecans, & exauditus fuit, & in regnũ ſuum reſtitutus. omnia quæ ante fecerat, deſtruxit, & in via Domini recte ambulãs, nõ ſine grandi admiratione omnium qui eum ante nouerant, vitam beatam duxit, vt patet iiij Reg. xij, & ij Paralip. xxxiij capitulo.

Pontifices. Sadoch.

Catana.

Iste Numa maximus idololatra fuit, & vrbem adeo simulacris repleuit, vt ipse sibi locũ reperire non posset. Hoc modo Augustinus stulritiã eius deridet, quasi magna iniuria sibi facta sit, quod ipse nõ sit inter deos asciptus, qui deorum cultum sic promouit. Hic Ianuarium & Februariũ anno addidit. Mirum supra modum est, quod hi viri præcellentissimi ingenij in cunctis pene quæ sub sole geruntur, tam acute disserebant, & in agnitione veri Dei sic delirabant. Gratias agamus Domino Deo nostro.

Numa Pompilius an. xlij.

Nota (secundum August. lib. iij de ciuit. Dei) quod ab vrbe condita vsq; ad Augustũ, tã continuæ pugnæ extiterũt, vt pro miraculo habitũ sit, vt vnus annus post bellũ Punicũ sine bello trãsierit, exceptis xlij annis Numę, quibus pax continuata fuit.

Romani populi statum & decursum luculenter & breuissime describit Florus Lucius per annos septingentos, quatuor ei dans ętates. vnde ait, Si quis magnitudinẽ imperij cum annis conferat, ætatem vltra putet. Ita enim late vbiq; in orbe terrarũ arma circumtulit, vt qui res eius legunt, nõ vnius populi, sed totius generis humani facta discant. nam tot laborib. periculisq; iactatus est, vt ad constituendũ eius imperiũ cõtendisse virtus & fortuna viderentur. Itẽ ait, Tanta in virtute fiducia est, vt ille rudis, ille pastorius populus, vereq; terrester, ostenderit, nihil interesse virtutis, equis, an nauibus; terra, an mari dimicaretur. Item, O populũ dignũ orbis imperio, dignum omni fauore & admiratione hominũ ac deorum: compulsus ad vltimos metus, ab incepto non destitit, sed absens simul præsensque pugnabat.

IIII^m DXXVIII.

Anno ante Christi natiuitatem DCLII

Esaias martyrio coronatur cum multis alijs: eo, quod Regis opera pessima reprehendit.

Sibylla Samia (secundũ quosdam) his dicitur fuisse temporibus. Et nota, quod sancti doctores non vtuntur dictis Sibyllarũ ac aliorum gentilium ad confirmationem fidei sanctæ christianæ: sed & eas nec prophetico spiritu claruisse, sed arrepritias fuisse dicunt. Vnde August. contra Manichæum disputans, dicit, Si quid veri de Deo Sibylla vel Orpheus alijue gentium vates aut philosophi dixisse perhibentur, valet quidem aliquid ad paganorum vanitatem reuincendam: non tamen ad istorum auctoritatem complectendam. Quantũ enim distat de Christi aduentu inter prædicationem angelorum, & confessionem dæmonum, tantum distat inter auctoritatẽ prophetarum, & curiositatem sacrilegorum.

Sellum.

Elchias.

Zaleucus vir iustissimus leges condidit: & inter cætera decreuit, vt qui adulterij crimen committeret, vtroq; oculo priuaretur. Quod cum filius eius commisisset, iussit ipsum exoculari. verum tota ciuitas aliquandiu ei reluctabatur. tandem victus instantia populi, ne lex a se condita violaretur, suo prius, deinde filij oculo eruto, vtrisque vsum videndi reliquit. sicque mirabilis æquitatis temperamento se inter misericordem patrem, & iustum legislatorem partitus est. Disce o christiane, quanta diligentia debeas sancta Dei tui præcepta custodire, si sic maluit paganus puniri pro iusta lege sua, quam eam inultam relinquere. Hæc & multa similia oportuit in populo carnali obseruare cũ summa seueritate, quatenus timore pœnæ a prauis cohiberentur.

Byzantium conditur: quæ postea Constantinopolis dicta est.

Reges Romani.

Reges Babyloniæ.

Iste Tullus, alio nomine Hostilius, non ferens tempus pacifice transire, ob turbationem quam suscitauit vicinis suis, post longa quietis tempora merito hostilitatis nomen sibi acquisiuit. Et quia dissipat Deus gentes, quæ bella volunt, ipse cum omni domo sua a fulmine percussus, interijt. De isto etiam Tullo sic dicit Valerius libro iij cap. iiij, Hunc in cunabulis primo accepit agreste tugurium, eiusque adolescentia in pecore pascendo fuit occupata, validior ætas imperium rexit: sed senectus eius in altissimo maiestatis fastigio fulsit.

Tullus tertius a. xxxiij.

Niniue destruitur per regem Medorum. Et regnum Assyriorum penitus cessauit, sicut prædixerant Naum propheta, & Tobias.

Anno mundi	IIII^m DLVI.	IIII^m DLVIII.
Linea Christi.	Amon regnauit annis ij.	Iosias regnauit annis xxxi.
	DCXLI.	DCXLIII.

Iste Amon, secundum textum Hebræorũ, duobus tantũ annis regnasse perhibetur: sed (secundum lxx) annis xij. & ita supplentur hic x anni a lxx de illis xij supra sine rege. Et secundũ hoc aptandæ sunt historiæ aliæ, quę communiter sequũtur lxx. Hic idẽ rex fecit malum corã Domino, & percussus a seruis suis, sine pœnitentia obijt.

Pontifices.

Iste Iosias optimus filius de peruerso patre, gratia singulari pręuẽtus, adhuc in pueritia requisiuit Dominum, & vsque in finem perseuerauit laudabiliter. In quibusdã excessit Ezechiam, proauũ suum. & ideo dicitur non habuisse similẽ in regionibus Iuda. Eius religiosam vitã, & opera sancta plurima vide iiij Reg. xxij, xxiij, & ij Paralip. xxxiiij.

Azarias filius Elchię fuit.

Tobias moritur annorum cxx, vir sanctus, plenus operibus bonis, & prophetiæ spiritu clarus: prophetauit namque de destructione Ierusalem & templi, quasi iam factum esset: cum tamen adhuc futurum esset, propter certitudinem prophetię. statim post eius mortem vxor eius mortua est. & egresso Tobia iuniore cum filijs suis, Niniue destructa fuit.

Sophonias prophetauit destructionem Ierusalem & reædificationem.
Olda prophetissa, vxor Sellum, prophetat Iosiæ regi.

Ieremias secundus de maioribus, prophetare incepit adhuc puer, xiij anno Iosiæ regis, contra Hierusalem & templũ: & prophetauit annis xlij, præter illud quod prophetauit in Ægypto. Grandis duritia populi, & grandis plaga, quæ punit eum.

Iste Ancus fuit quartus Romanorum rex. Hic primum pontem trans Tiberim inter montem Auentinum & Ianiculum fecit, & Ostiam ciuitatem condidit supra mare, decimosexto miliario ab vrbe Roma.

Ancus quartus a. xxiiij.

Ostiensis ciuitas conditur; cuius episcopus benedicit papam.

Nabuchodonosor monarcha Babyloniorum.

Iste Nabuchodonosor bellicosissimus fuit, & victoriosissimus per omnia, eo quod esset virga furoris Domini, vt puniret peccata populorũ multorũ. Hic primo erat rex Babyloniæ: & postea obtinuit regnũ Assyriorum, quod destructum est a Medis: & factus est monarcha. Et secundum hoc, diuersimode computantur anni eius: quia diu regnauit. Multipliciter de ipso scriptura loquitur, iam bona, iam mala: quæ diligenter sancti exposuerũt. Placet tamen quibusdam, quod propter pœnitentiam illam magnã, quæ scribitur in Daniele, sit saluatus, & quia scriptura vitam eius concludit in laude & confessione vnius veri Dei. Idem sentit Nicolaus de Lyra Daniel. iiij. Dicũt doctores quidam, quod Deus inspirauit sibi, vt vindicaret se de inimicis suis: sed ipse instinctu isto abusus fuit per superbiam & inuidiam: & sic non meruit per hoc quod instrumentum fuit diuinæ iustitiæ. Forte de omnibus post pœnituit meritis Danielis.

Vrias propheta occiditur a Iechonia rege Iuda. & Ieremias incarceratur.

Abacuc ꝓphetat cõtra Nabuchodonosor, & Babylonẽ. Sunt tamẽ opiniones quo tẽpore fuerit, &c.

IIII^m DLXXXIX. IIII^m DC.

Ioachas regnauit mens. iij.

Iechonias vel Eliachim vel Ioachim an. xi.

Ioachim vel Iechonias mẽs. iij.

Sedechias regnauit annis xi.

Anno ante Christi natiuitatem DC DCXI

Hic Ioachas statim post mortẽ patris cõstitutus fuit rex in Ierusalẽ: sed quia non fuit secutus exemplũ pij patris sui Iosiæ, ideo Pharao Nechao cepit eũ, & duxit eũ in Ægyptum. iiij Regum xxiij.

Hic etiã fuit filius Iosiæ, frater Ioachas: & cõstitutus a Pharaone rex in Ierusalẽ: & vt daret mulctã, &c. & quia fecit malũ, nec audiuit ꝓphetas, ascendit cõtra eum Nabuchodonosor & factus est ei seruus trib. annis. Cumq; rebellaret, venit iterũ rex Babylonis cõtra eũ, & vinctũ duxit in Babylonẽ. nõ quod illuc ductus sit, sed immutatũ fuit consiliũ Nabuchodonosor, & interfecit eũ in Ierusalem, & proiecit corpus eius extra murũ, iuxta prophetiã Ieremiæ xxij. & tulit secum vasa Domini, & posuit ea in templo suo. Paralip. vltimo.

Saraias

Iste Ioachim fuit filius Iechonię, & fecit malũ: & ideo statim amotus est, ne regnaret, & vinctus translatus est in Babylonem, & multi cũ eo translati sunt. iiij Regum xxiiij.

Istum Saraiã interfecit Nabuchodonosor rex in Rabata, cũ alijs cõsiliatoribus Sedechiæ. Regũ vltimo. Hic fuit filius Azatiæ.

Iste Sedechias tertius Iosię filius, & malus, non audiuit Ieremiã prophetã: & ideo periit miserabiliter, & omnis Iuda cũ eo. & eruti sunt oculi eius. Regũ vltimo, & Ieremiæ lij.

Daniel adhuc iuuenis Susannã liberat, & in conspectu regis cũ socijs stat, &c. & postea interpretatur somniũ regis, & in sublime tollitur. Daniel. I.

Ananias.
Azarias.
Misael.

Ezechiel prophetat in Chaldæa trãsmigratis destructionẽ Ierusalẽ. & tandem martyrizatur.

Mardochæus.

Omnes hi cũ Ioachim ducti sunt in Babylonem adhuc pueri. Baruch propheta.

D

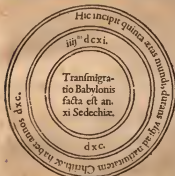
Iste Priscus ludos instituit,& circum Romæ ædificauit: Capitolium fabricare cœpit: & dictum est Capitolium, quasi caput solum: quia in fundamento inuentum fuit caput sine corpore,quasi prophetia futuri:quia ibi postea senatus resedit quasi vnum caput totius orbis.

Reges Romani. Priscus Tarquinius annis xxxviij.

Reges Babyloniæ. Nabuchodonosor.

Iste Nabuchodonosor filius Nabuchodonosor magni fuit. Hic hortũ qui suspensilis dicitur, maximis expensis vxori suæ fabricauit. multa magnalia peregit, ita vt Herculem transcendisse actuũ magnitudine memoretur. & de manubijs hostium templum Belis magnifice decorauit.

Astyages rex Medorum vnicam habuit filiam, quã cuidã militi plebeio tradidit, ne ex ea nobilis filius nasceretur, ꝓpter causam quã Magister recitat, ne scilicet repelleretur a regno a nepote suo,sicut prædixerãt sibi coniectores. Et quod verebatur, ei accidit. Nam ex ea natus est Cyrus,qui ipsum superauit. Templum Salomonis incenditur a Chaldæis, & Ierusalẽ destruitur. Et hæc est vna de principalibus Æris huius sacræ historiæ. Stetit namq; hoc templum ccccxlij annis, scilicet a fundatione ipsius inchoando, quæ fuit facta quarto anno Salomonis. Et ab hac destructione vsq; ad destructionẽ quæ facta fuit per Titũ, s. xlij anno post Christi passionem, fluxerunt anni dclxij.

Tres pueri proijciũtur in fornacẽ succensam, & miraculose liberantur a Deo. vide Dan. iij.

Ieremias in Ægypto prophetauit, & regibus Ægypti prædixit quod eorũ idola subuertentur cum virgo pareret:& ex hoc sacerdotes in secreto templi loco imaginẽ virginis cum puero adorauerunt. Oratione serpẽtes de terra fugauit,&c. Tandem zelans pro populo, increpauit idololatriã populi sui, & lapidatus est ab eis. Sed Ægyptij gloriose sepelierunt martyrem sanctum in sepulchris regum, propter beneficia sua.

Pontifices. Iosedec.

Iste Iosedec filius Saraiæ, egressus est quando transtulit Dominus Iudam & Ierusalem per manus Nabuchodonosor regis, vt patet 1 Paralip. vi. & est ductus cum alijs captiuis in Babylonem. Dicunt aliqui istum fuisse Esdram scribam & sacerdotem: aut forte frater ipsius fuit.

Ezechiel post multa quæ gloriose gessit, etiam precibus suis aquas Chobar condensauit, vt filij Israel ambularent super eas: Chaldæi autem submersi sunt. Tandem percussis impijs quibusdam a serpentibus, quos redarguit, cæteri exacerbati ipsum equis distraxerunt,& per crepidines saxorum excerebrauerunt eum, martyrem Domini gloriosum facientes.

Abacuc propheta Danieli prandium attulit, dum in lacu leonum esset apud Babylonem, secundum Hieronymum. Vide in libro ipsius.

Ludus Scacorum reperitur a Xerxe philosopho, pro correctione Euilmerodach tyranni, qui suos magistros & sapientes occidere consueuit. & hoc solatio indirecte attractus fuit ad emendationem.

Iste Seruius Tullius seruilis conditionis fuit ex parte matris, quæ ancilla captiua fuit, sed nobilis. Hic laudes habet ab historiographis magnas, quod in omni statu fuit, & vbique notabiliter se gerebat. tres montes vrbi addidit, & fossas iuxta muros duxit. Seruius a. xliiij.

Euilmerodach

Regusar

Sabusar

Baltasar

Iste Euilmerodach fuit frater Nabuchodonosor, iam immediate præcedentis. Hic Ioachim leuauit de carcere, & magnificauit eum, & corpus patris effossum iuxta consilium eius diuisit ccc vulturibus, ne resurgeret a mortuis, qui de bestia redierat in hominem.

Isti tres fuerunt fratres, & filij Euilmerodach, qui successiue regnauerũt, & Baltasar fuit vltimus rex Babyloniæ, qui interfectus fuit a Dario & Cyro. non enim habebat filium: & soror Darij fuit mater eius. Ideo præoccupauit regnum Darius cum adiutorio Cyri. nec adiuuit Dominus ipsum: quia vasa sancta indigne tractauit. Danielis v.

IIII^m DCXXXIIII. IIII^m DCLIX.

Salathiel

Zorobabel

Anno ante Christi natiuitatem DXL. DLXV.

Iste Salathiel fuit filius Iechoniæ regis Iudæ, quem genuit post transmigrationem Babylonis, vt euangelista Matthæus dicit.

Daniel vir desideriorum sanctus & electus, clarus habetur: cuius etiam opera Deus miraculis gloriosis approbauit.

Iste Zorobabel secundũ imperiũ Domini fundauit templũ, & manus eius perfecerunt: sed longe post, vt patet Esdræ vi.

Esdras sacerdos de stirpe Aaron claret sanctitate vitæ & sapientia: cuius grandi industria & labore totus Iudaicus status in melius reformatus fuit.

Babylon destruitur.

Babylon illa magna capitur, & aufertur potestas eius, sicut prædixerunt prophetæ sancti. Hęc fuit prima & maxima ciuitas totius orbis, de qua incredibilia scripta sunt. & hæc tanta vna nocte defecit, vt ostendatur, quod ad iram Dei omnis potentia puluis sit & fauilla. dicitur verissime, quod eam humano opere extrui, vel humanis viribus destrui potuisse pene incredibile videbatur. vnde grande spectaculum euidensque exemplum mundus haberet, si informari posset, seu etiam vellet.

Sibylla Cumana de Christo prophetauit:& Tarquinio IX codices attulit,in quib.erãt scripta decreta Romanorũ. Sibylla Hellespontia de agro Troiano nata, his dicitur fuisse temporibus:& prophetauit sic de Christo, *Iesus Christus nascetur de casta*, &c.

Reges Romani.

Tarquinius vij. Superb.

Iste Tarquinius Superbus Seruio interfecto meliore se,arripuit regnũ.Hic primus omniũ tormentorum genera excogitauit : & post de regno expulsus est propter stuprum Lucretiæ a filio suo commissum.Et noluerũt amodo Romani habere reges, propter tyrannidem eorum.

Darius primus monarcha Persarũ.

Cyrus regnauit annis xxx.

Iste Cyrus rex Persarũ fuit primo,& de post transtulit monarchiam ad Persas. Hic ex parte patris plebeius fuit : sed mater eius erat filia regis Astyagis. De isto prophetauit Esaias. & Babylonem vicit : Baltasar interfecit: Danielem magnificauit, & Israel remisit in Iudæam,vt templum reædificarent,vt patet Esdræ primo.

Iste Darius fuit consobrinus Astyagis, quem in filiũ adoptauit,quia non habuit nisi vnicam filiam:& dedit ei regnum,quia Cyrus contra eum pugnauit:& tamen ambo victi sunt a Cyro:sed tanquam nepos eos tractauit benigne, quia auo scilicet Astyagi regnum Hyrcanorum concessit, & Dario Medorum. *Historia libri Esdræ incipit.*

Anno mundi IIII^{m} DCLXXXIIII.

Linea Christi.

DXV.

Templum fundatur.

Aggæus & Zacharias prophetant, confortantes populum, & prouocantes ad ædificandum templum.

Pontifices. Iesus.

Iste Iesus filius Iosedech sacerdos magnus tanquam regẽs : & Zorobabel tanquam dux, post reditum populi Israel de Babylone præfuerunt. Et iste modus vsq; ad Herodem seruatus est,vt sacerdotes summi essent principales & duces substituti. semper tamen duces erant de tribu Iuda iuxta prophetiam Iacob.Et sub hoc regimine sacerdotali optimo non legitur populus declinasse a veritate fidei,sicut ante: quia tempore Iudicum & Regum sępius ad idololatriã corruit.Et nota,quod Iudæi isti,qui hic redierunt,& postea dispersi sunt in omnem terram, iuxta prophetiam Dauid, *Disperge illos*, psalmo lviij: fuerunt omnes de tribu Iuda, Beniamin & Leui : & pauci de decẽ tribubus, qui aufugientes iunxerunt se istis. Illi autem qui in montibus Caspijs relegati sunt, nunquam redierunt, secundum Hebræos.

Cyrus post multa bella tandem cum ad Scythas declinasset, a regina Tomyri capitur, & cum toto exercitu suo ad cc^{m} occiditur. caput eius præcisum in vtrem humano sanguine plenum proiecit,dicens: *Satia te sanguine, quem sitisti.*

Arphaxad post mortem Cyri per vim obtinuit regnum Medorum, & ædificauit ciuitatem grandem Ecbatanis: & disposuit rebellare contra Nabuchodonosor, id est Cambysem: & tamen ab eo victus fuit, vt patet Iudith primo.

Phalaris Siculus tyrannus multos innocentes depopulatur. Hic quondam illũ artificem, qui taurum æreũ fecit ad puniendum homines, in eundem ipsum proiecit primũ, vt experiretur quod fecerat: & clamor eius per os tauri sonuit terribiliter, quasi boatus bestiæ. & sic tyrannus iniustus inuenit aliquando quem iuste puniret. Istud factum dicit Orosius anno ante Vrbem conditam lxiij vel circa, &c. Et, vt dicitur, Sicilia semper nutrix tyrannorũ fuit.

Lucretia fœmina nobilis & honesta a filio regis violenter oppressa, seipsam stulte gladio interemit. Hæc in exemplum castitatis allegari solet: sed non excusatur ab homicidio, vt dicit August. I. de ciuitat. Dei.

Cãbyses II. fili⁹ Cyri an. vij.

Babylonia noua in Ægypto conditur a Cambyse, qui totum illud obtinuit regnum.

Erencides III. an. medio.

Iste Cambyses filius Cyri, & secundus magus, varie nominatur a diuersis. apud Esdram Artaxerxes dicitur, vel Assuerus. in historia Iudith, quæ sub eo facta fuit, vocatur Nabuchodonosor. Hic potenter interdixit, ne Hierusalem aut templũ reædificarentur: & pater eius tantũmodo præcepit, ne ciuitas extrueretur. & etiã tunc principes Cyro ignorante impediuerunt opus domus Domini. Hic quendam iniquum iudicem viuum excoriari fecit, & filium super paternam cutem sedere iussit, vt hoc modo scelus vitaret, & recte iudicaret.

Iste Erencides tertius magus, duxit filiam regis in vxorem: & non diu post moritur. Pantaptes filia Cambysis fuit his duob. successiue in coniugem sociata, secundũ Hieronymum super Danielem libro iij.

IIII^a DCCIX.

CCCCLX. Anno ante Christi natiuitatem.

Historia Iudith hic texitur. Ipsa autem exemplar totius pudicitiæ ponitur.

Holofernes princeps militiæ Nabuchodonosor Cambysis, multas terras domino suo subiugauit: & tandẽ venit ad Bethuliã, & ibi a Iudith muliere interficitur, vt patet Iudith ij & xiij.

Pythagoras primus Philosophus.

Nota, quod gentilium sapientia, quæ totaliter de creaturis fuit, primo incepit a dijs, quando adhuc tempora grossa fuerunt. quia tunc qui paulo plus alijs sciebant, a populo rudi dij putabãtur. Post hæc creuit prudentia: & tunc theologi venerunt. ipsi sunt poetæ antiquiores, qui de falsis dijs multa mendacia finxerunt vrbano sermone. Si isti ante venissent, profecto dij putarẽtur: sed tempus obstuit eis. Post hos venerunt sapientes, id est σοφοί, qui mira iactantia gloriam suam celebrauerunt: nec tamen diuinum aut theologicum honorem meruerunt, propter tempus: quia iam melius sciebant. malam tamen consuetudinem cum cæteris continuauere: licet nouos deos fieri prohiberent. Demum philosophi claruerunt, quorum iste primus fuit: eo quod humiliter responderet, se non sapientem fore, sed amatorem sapientiæ. Hi communiter cõtradixerunt idololatris: & plures trucidati sunt, plures timore tecerunt sicut alij. peiores fuerunt qui muneribus acceptis, etiam contra propriam conscientiam cultum sacrilegum extulerunt. Vide Augustinum de ciuitate Dei.

Damo, & Lysis discipuli Pythagoræ hanc sectam continuauere. vbi per quinquennium silentium seruabatur: & post eruditi, loquebantur.

Anno ccxliiij ab Vrbe condita, Romani loco regum ordinauerunt duos consules, qui per vnum annum regerent, ne ex mora temporis in superbiam erigerentur: & vt vnus alterũ corrigeret, si erraret aut excederet. Leonida rex Spartanorum cum iiij^m hominum lxx^m Persarũ pene trucidauit. mirabile dictu. ait suis, *Prandete hic tanquam apud inferos cœnaturi.* & ita factum est, quia ex fatigatione ceciderunt super mortuos, & mortui sunt cum illis pariter.

Consules incipiunt.

Brutus primus consul.

Lucius

Mutauit Roma principatũ: sed nõ euasit tyrannidẽ.

Reges Persarum. Darius Hystaspis quartus magus.

Iste Darius fuit vnus de vij magis: & subtiliter regnum acquisiuit. Hic recuperauit regno Persarum Assyrios, & Babyloniam, Asiam, Macedoniam perdomuit. Cumq; regis Scytharum filiam in vxorem desideraret, & ei dare nollet, ob hoc cum dcc^m contra Scythas venit, non veritus pro vnius hominis libidine tot milia virorum mortis periculo exponere. quod vtiq; incautum & crudele & iniustissimum fuit. vnde turpiter fugatus, lxxx^m amisit. tandem cum residuis a paucis Atheniensibus, puta xi^m superatus, cc^m Persarum amisit. volens autem se post fugam vindicare, in ipso apparatu concidit. Et (secundum quosdam) bona spes est de ipso, quia habuit fidem vnius veri Dei, cui templum & sacrificia fieri præcepit, &c. Vide Lyram super vi c. Esdræ.

Democritus philosophus seipsum excæcauit, & de diuite se pauperem fecit ob amorem sapientiæ.

Anno mundi IIII^m DCCXXXIIII.

Linea Christi. Abiud.

Iste fuit filius Zorobabel: sed de ipso & alijs persequentib. vsq; ad Ioseph nihil habetur in scripturis, nisi quod a Matthæo numerantur: & ideo nec tempus eorum debite sciri potest.

CCCCXCV.

Nota, quod (secundum Magistrum) Darius, instinctu Zorobabel, iussit resumi opus domus Dei, præcipiens principibus suis, ne aliquo modo impedirent, sed iuuarent. Vide etiam Esdræ v & vi cap. De hac Æra ambiguum est propter diuersitatem doctorum.

Aggæus & Zacharias anno secundo Darij increpauerunt populũ propter negligentiam eorũ ad ędificandũ domũ Domini: & solicitabãt Zorobabel, vt loqueretur sup hoc Regi: & annuit Rex: & accensum est cor populi, vt ædificarent templũ, vt patet Esdræ vi.

Pontifices. Ioachim.

Templum perficitur anno vij Darij. Aggæus de hoc templo prophetauit, quod gloria eius maior erit quam primi. Quod est intelligendum spiritualiter, quia Christus Dominus desideratus cunctis gentib. hoc corporali præsentia sæpius ingrediendo, magnifice glorificauit, & oblatus fuit in eo, in die purificationis Mariæ. alioquin non potest stare veritas prophetiæ, quia istud secundum quasi nihil fuit respectu primi. Augustinus hic fortissimum sumit argumentum contra Iudæos, quia hæc autoritas necessarijssime intelligatur de ecclesia, quę est domus Dei ex viuis lapidibus: quia hoc templum nec vnquam habuit parem gloriam, taceo maiorem. Vide Augustin. xix de ciuit. Dei.

Iste (secundum Iosephum) cognominatus est Iosedech, sub quo ciuitas Hierusalẽ extructa est, vt dicit etiam Eusebius, sicut etiam patet Neemiæ xij.

His quoque temporibus Pythagoras philosophus claruit: qui Samo oriundus Crotone degit. nouissime Metapontum adijt: ibique sepultus est.

Iste dictator creatus fuit, vt consules præiret potentia contra inimicos.

Dictator nomen est officij dignioris.

Titus Quintius repertus in rure, ab aratro sumptus est, & in dictatorem creatus Hic Romam iam pene desperatam propter aduersos casus, magnifice consolatus est triumphis suis.

Hoc tempore facta est Romæ dissensio plebis a senatu.

Publius Tempore horum consulum fames & pestilētia grauis Romam corripuere: & bellum Veientanum atrocissimum fuit.

Xerxes filius Darij quintus magus. Iste Xerxes multitudine populorū quos collegerat, terras mouit & vndas: & tamen pene nihil ei prospere successit. amisit quippe in breui tēpore deciesnouies centena milia virorū. item tandē post modicum per Artabanū præfectum suū occiditur. Græcorum autē numerus, qui victores extiterunt, longe maior erat occisorum. O tempora dolenda, &c. Vide Orosium. Narrat enim beatus Hieronymus in epistolis suis, quod Xerxes cum de sublimi loco innumerabilem exercitum vidisset, fleuisse dicitur: eo quod post c annos nullus eorum superfuturus esset.

Artabanus vij mensib. Iste Artabanus nō ponitur in catalogo regū Persarū, quia parū profecit. tamen Hieronymus videtur eū numerare super Danielem lib. iij.

Fabiorum gloriosissima familia Vrbis, bello Veientano prosternitur.

IIII^m DCCLIX.

Eliachim. De hoc nihil habetur in scripturis, nisi Matthæi primo.

Anno ante Christi natiuitatem CCCCXL.

Esdras vir sanctus atq; doctissimus velut alter Moyses, in populo venerandus habitus est. Hic primum de Babylone cum cæteris venit: sed iterum paterna solicitudine motus, rediit, vt plures lucrifaceret, & secum adduceret. Tempore autem isto legem cæterosque libros sanctos reparauit, quos combusserant Chaldæi: felix testimonium orbi relinquens, nouos & faciliores apices inuenit. quo feliciter in Spiritu sancto peracto, venit iterum Hierusalem cum multitudine magna, regalibusque priuilegijs, vt doceret populum. Esdræ vij. Obijt in senectute veneranda. sepultus ibidem.

Malachias propheta claret: sic dictus, id est angelus, propter optimā vitā & Deorū aspectum. Aiunt, quod ore eodē quo prophetauerat, angelus Domini apparens, eadē iterabat.

Anaxagoras philosoph⁹ claruit. Hic habuit successorē, qui dicebatur Archelaus, magister Socratis.
Heraclitus tenebrosus.
Æschylus tragœdiarum scriptor.
Sentētias horū floridas vide in speculo Vincētij.
Pindarus poeta. Sophocles.
Euripides. Socrates nascitur.
Herodotus historiarum scriptor.
Empedocles, & plures alij claruerunt tempore Xerxis.

Parmenides & alij philosophi notabiles maxime in moralibus claruerunt.

Socrates philosophus. Hic habet magnas laudis prærogatiuas: quē etiam beatus Hieron. sibi in exemplū proponit & alijs. Fuit enim miræ patientiæ, & semper æquanimis: & subtilius de primo ente, id est Deo fertur sensisse. pro quo tandem venenū in carcere bibit. Plato discipulus eius. Hippocrates & plures alij fuerunt tunc nominati viri, quorum labores permanserunt.

Verginius filiã propriã gladio trãsfigit, ne seruituti traderetur. & ob hoc tribuni insignia deponere cogitur. Vide Titum Liuium de conditione Vrbis lib. iij.

Romani.

Marcus

Gneus

Lex xij tabularũ Romæ instituta est. Decẽ enim tabulæ a Græcis delatę sunt, quib. duę additę sunt a Romanis, an ccc ab Vrbe condita. Ipse est annus mundi iiij[m] dcclxxxiiij.

Tribuni.

Decemviri instituti fuerunt loco consulum, quia nimis conquerebatur de peruerso regimine cõsulum, &c.

Reges Persarum.

Artaxerxes Longimanus annis xxi.

Iste Artaxerxes est sub quo Esdras venit Hierusalem: & Neemias fuit pincerna eius: quem post misit ad ædificandum muros ciuitatis.

Xerxes mens. ij.

Sogdianus mensibus vij.

Isti duo parum profuerunt nec profecerunt.

Roma in conculcatione incensa, & muri eius destructi. Nã Senones Galli cum Romanis pugnant, & capta est vrbs præter Capitoliũ: quod etiam perdidissent, si vigil anser ex lassitudine pugnæ dormientes Romanos non excitasset. Quapropter Ambrosius exprobrando eis ingratitudinem christianæ prosperitatis, dicit, eos magis debere sacrificare anseribus, quam dijs. Idem Augustinus. Os inferni in medio Vrbis horribiliter apparuit. de cuius exhalatione plures interfecti fuerunt. vbi, cum se Marcus Curtius armatus proiecisset, cessauit plaga impiorum dæmonum.

Anno mundi IIII[m] DCCLXXXIIII.

Linea Christi.

CCCCXV.

Hebdomadę Danielis hic incipiunt. De his est grandis altercatio inter doctores, & labyrinthus maximus. Vide Hieronymum super Danielem, & Lyram, & Vlricum lib. v. cap. iiij.

Porro Beda computat per annos lunares, & incipit a vigesimo anno Artaxerxis.

Neemias vir benignissimus ac deuotione præcipuus, fuit pincerna Artaxerxis, regis Persarum. Hic vigesimo anno eius iuxta Dei voluntatem missus est ab eo, vt instauraret murum Hierusalem, & ædificauit eam in angustia temporum. Expleto autem opere miraculose ignem sanctum repererunt: & murum dedicauerunt. Deinde redijt ad Regem, & iterum reuersus est Hierusalem, & mortuus est, ibique sepultus iuxta murum quem ædificauit. Vide in libro eius. Et hic finitur historia librorum qui sunt de Canone.

Hierusalem reædificatur a Neemia & alijs filijs Israel. & habet tres habitationes. Prima habitatio est communis populi, scilicet artificum laborantium in mechanicis. Secunda habitatio est nobilium & prophetarum. Tertia habitatio est regis & sacerdotum. Item habet vi portas: quarum prima dicitur vallis Iosaphat. secunda sterquilinij. tertia vetus vel iudiciaria. quarta piscium, vel Dauid. quinta fontis Silos, vel aquarum. sexta gregis, vel probaticæ piscinæ.

Cratinus primus comicus, qui sub specie iocalitatis aperte vitia redarguit.

Archyta Tarẽtinus magister Platonis.

Alcibiades Socraticus.

Eudoxus astrologus.

Epicurus vorax.

Diogenes Alexandro potentior & ditior fuit: eo, quod quicquid dare potuit, contempsit: quicquid auferre vel inferre, non expauit.

Ludi scenici instituuntur, vt pestilentia cessaret Romæ. De his Augustinus multa tractat diligenter, improbando Deorum falsitatem, qui talibus ludis placari poscebant. Ita turpiter isti exercebantur, vt nedum honesti viri & fœminæ his interesse non vellent, sed nec vel de longe intueri. O sacrilegia Deorum, quibus nouella Romanorum indoles ad tanta crimina prauo trahebatur exemplo! ita pro depellenda temporali peste corporum, accersitus est perpetuus morbus animarum.

Tribuni loco consulum instituuntur. Verum hæc mutatio magnam perniciem reipublicæ inuexit: eo quod singuli cum imperatorijs insignibus processerunt, donec per vim coacti, huiusmodi fastum deponerent & tyrannidem. Nulla autem restat iam spes tranquillitatis adipiscendæ Romanis, nisi per solam patientiam, quam vera Dei sapientia Christus edocuit.

Darius nothus annis xix.

Iste Darius grauem manum misit contra Athenienses. vnde tandem contriti sunt qui supremi fuerunt, iuxtà morem mutabilitatis humanæ. Sub eo Ægyptus recessit a Persis. Hic habuit fratrem nomine Cyrum bellicosissimum. Vide Orosium libro ij.

Mediolana ciuitas conditur, sic dicta, quia ibi tunc apparuit sus, quæ pro media parte portabat lanam pro pilis. Hoc modo omnia gloriosa mundi a paruis & pene vilibus ortum habent, & in idipsum tandem reuertuntur.

His temporib. Athenienses xxiiij literis vti cœperunt, cũ antea xvi tantũ literas haberent.

IIII^m DCCCIX.

Anno ante Christi natiuitatem CCCXC.

Bella Atheniensium famosissima quasi secunda Troiana, circa hæc tempora fuerunt: & consumpti sunt miserabiliter, & in seruitutẽ redacti. quo modo perierũt qui dominabantur populis. Plato philosophus diuinus nominatissimus claret: quem Augustinus extollit, quasi vltra de diuina scriptura aliquid senserit. Aristoteles discipulus eius fuit.

Eliasib

Iste Eliasib vel Elisaphat successit Ioachim in pontificatu, vt dicit Eusebius. Et vlterius communiter doctores sequuntur Iosephum, vt Magister dicit: quem se etiam Eusebius sequi testatur.

Dionysius Siculus tyrannus pessimus de Sicilia expellitur. Hic erat discipulus Platonis: sed nõ imitator. Quodam tempore vidua quædã paupercula pro ipso dijs immolabat, obsecrans, quatenus diutius viueret: ipso retro stante secretius, & admirante. Completo autẽ sacrificio, accersitam interrogans, ait, Cur sic pro me oras, qui semper tibi molestus fui? Illa respondit, Domine, auus vester tyrannus fuit, & vaccam vnam mihi abstulit: & non retinui nisi tres: rogauiq; deos vt moreretur, si forte ipso defuncto, filius eius, pater vester, mihi eam restitueret: sed ille peior, nedum illam retinuit, imo vnam similiter abstulit; & remanserunt mihi nisi duæ. iterum imprecata sum contra eum vt moreretur, sperans a vobis mihi restitui vaccas meas. vos autem pessimus omniũ nihil mihi reddidistis: insuper etiam afflictam afflixistis, vnam auferẽdo. Timui ergo ne post mortẽ vestram adhuc crudelior veniret, qui hanc similiter auferat: & fame moriar. Ideo deos exoraui pro vita vestra: infeliciter experta, quod pene continue res in deterius dilabuntur. Hęc sunt verba vetera, & noua practica, cuius experientiam non omnes æqualiter aduertunt. qui autem hæc patiuntur, a risu se continere nouerunt.

Iſte Camillus Furius dictus, extitit, qui afflictæ reipublicę magnifice ſubuenit, expugnando ſcilicet Veientes, qui per x continuos annos valde Romanos attriuerant. Hunc tantum virum poſtea ingrata ciuitas damnauit. Oroſius dicit hãc victoriam magis vtilem quam nobilem fuiſſe, quia ſine vllo digno Romanę virtutis teſtimonio, clandeſtina obreptione facta fuit. Nec ob hanc iniuriã deſtitit, quin rediret iterum de exilio, denuo patriam defendẽs. Et hoc magnum eſt exemplum patientiæ chriſtianis, ſecundum Auguſtinum.

dictator — Camil lus

Romani.

Reges Perſarum. — Aſſuerus vel Artaxerxes annis xl.

Iſte Aſſuerus cognominatus eſt Mnemon, Darij & Paryſatidis filius a lxx: ab Hebręis autem Aſſuerus dictus: & habuit fratrem nomine Cyrum, quẽ poſt mortem patris in bello ſuperatũ occidit: quia niſi per lethale bellum libido dominandi nequibat mitigari: cum tamen tot terras poſſideret, quod merito plus quam c regib. ſuffeciſſent dominia earum. Hic primo Vaſti reginam pulcerrimã duxit in vxorẽ: quam tamen poſt abiecit, & Heſter virginem de ſtirpe Beniamin loco Vaſti ſumpſit, & Mardochæũ patruũ eius ſublimauit, Aman prius ſuſpenſo. Hic videtur homo pacificus fuiſſe, ſed nimis luxurioſus, vt patet in libro Heſter i & ij. Fertur etiã filios ccc habuiſſe, e quibus Darius, quem in regem ſublimauit, & xl alij nobiliores coniurarunt, vt eum interficerent iam ſenem, vt ſic licentius regnarent. quo comperto omnes fecit occidi. quia *per quæ quis peccat, per hæc & punitur.*

Anno mundi

Linea Chriſti. — Azor

CCCLXVI.

Heſter hiſtoria hic texitur, ſecundũ doctores Latinos. Vide Lyrã hic, & etiã Daniel. cap. ix.
Mardochæus Iudæus vir ſanctus, clarus habetur: & primus poſt Aſſuerum in toto regno Perſarum: ſemper tamen humilis, & deuotus cultor Dei, & fratrum amator. Et, ſecundum hanc computationem Latinorũ, tempore exaltationis ſuæ fuit annorũ cclix. Vide Lyram.
Samnites medij ſunt inter Picenum, Campaniam, & Apuliam.

Pontifices.

Ariſtoteles audiuit Platonẽ xviij annum gerens. Hic poſt fuit magiſter Alexandri.
Demoſthenes orator fuit.
Speuſippus poſt Platonem Academiam tenuit.
Xenocrates ſucceſſit mortuo Speuſippo.
Hermes Triſmegiſtus, qui & Mercurius dictus eſt, fuit circa hæc tempora.
Lacedæmones (ipſi ſunt Spartani) expugnantur, & in ſeruitutem rediguntur: quorum improba dominandi cupido infinita mala ſuſcitauit.

Apuleius & Hermes diſcipuli Platonis, in templorum locis & porticib. verſantes, nihil aliud quam de virtutibus cogitabant: qui oculos effodiſſe leguntur, ne per eorum viſum a contemplatione ſapientiæ auocarentur.

Cobares philoſophus, qui ait, *In ſuo negotio quiſq; hebetior eſt, quam in alieno.*
Xenocrates grauiſſimus philoſophorum, & caſtiſſimus fuit.

Manlius Torquatus pugnam inchoauit atrocissimam cum Gallis, percussoq; Gallo qui cum ad singulare certamẽ prouocauit, torquẽ auream de collo eius tulit, & suo imposuit. Vnde ipse & posteri eius dicti sunt Torquati.

Titus Quintiꝰ

Gaius

Sub hoc Gaio facta est pugna Tuscorũ, quorũ octo milia capti fuerũt.

Iste Quintius dictator cruentissima cõgressione bellũ a Manlio inchoatum perfecit: & victor fidelis factus, in eadẽ paupertate permãsit, sicut ante, iiij iugera suis manib. colẽs. Hunc in exemplum adducit Augustinus de ciuitate Dei, contra auaros & superbos christianos quosdam.

Marcius.

Ochus an.xxiiij.

Arsamus anno i.

Iste Ochus (qui & Artaxerxes) Ægyptũ reuocauit ad Imperiũ Persarum, Nectanabo rege in Æthiopiã pulso. & plurimos Iudæorũ in transmigrationem egit, & iuxta mare Caspiũ collocauit: qui nimis creuerunt ibi. Hic etiã misit Vagosum principẽ trans flumẽ, qui tributa per Esdrã dimissa repetijt, scilicet septimi anni, ꝓpter sabbatha terrę. Mirũ est, quomodo hic (vt putatur) filius Hester, ita fuit Iudæis infestus.

Iste Arsamus (qui & Argus) successit Ocho, & parum regnauit.

Marco Valerio (teste Eutropio) euenit victoria contra Gallũ siue Gallos, propter coruũ qui insidens eius brachio, eruit oculos Galli cum rostro: ex quo postea cognomen sumpsit, Marcus Valerius Coruinus. Aristoteles famosissimus, & omniũ philosophorũ subtilissimus claret, sectamq; peripateticorum constituit.

IIIIᵐ DCCCCXXXIIII.

Anno ante Christi natiuitatem CCCLXV.

Vagosus præfectus Ochi templũ superbe intrat, & spoliat, & tributa ministris Dei imponit, propter dissensionẽ pontificis cũ fratre suo Iesu quem occidit. Sidon deletur ab Ocho, rege Persarum. Erubesce Sidon, ait mare.

Philippus rex Macedonũ, pater Alexandri putatiuus, per xxv annos tyrannidẽ exercet fractis sacramentis, ita elatus, vt licere sibi oĩa quæ cogitauisset, putaret. tandem dolose occiditur.

Iudas.

Ioannes.

Iste Iudas vel Ioiada filius Elisaphat, fuit summꝰ sacerdos tempore Mardochæi: cui ibidẽ epistolas misit de obseruatione dierum Furim, vt patet Hester ix.

Iste Iohannes filius Iudæ habuit fratrẽ qui dicebatur Iesus, & aspirabat ad pontificatũ. Quapropter familiaritatem Vagosi præfecti trans flumẽ sibi comparauit. Confisus autẽ sup hoc, altercari cũ Iohanne cœpit in templo: & adeo incitauit fratrẽ, vt eũ occideret.

Fabricius vir dignæ memorię, nulla potuit industria Pyrrhi regis a Romana ciuitate diuelli, promissa etiam quarta parte regni. tandem Pyrrhus ait, Hic ille Fabricius, qui difficilius a virtute, quam sol a cursu suo auerti potest.

Quintus Curtius philosophus. Hic contra Alexandrũ multis rationibus seriose disseruit, eum increpando, *Si Deus es*, inquit, *beneficia largire, non auferas: Si homo, semper id cogita, alijs postpositis.* Callisthenes philosophus condiscipulus Alexandri sub Aristotele, ab eo occiditur: quia eum pro Deo non adorauit. & multas tyrãnides similes idem Alexander perfecit, magis ductu propriæ complacentiæ, quam rectæ rationis: quod valde commune est apud potentes: indignanter accipiunt, si quis proferat vel faciat quæ eis non placent. quod periculosissimum est & sibi & alijs.

Minucia virgo vestalis, propter incestum viua sepulta est. Hæc & similia allegari solent in exemplum christianis, quā legaliter & districtc viria etiam apud gentiles puniebantur.

Mar-cus

Iste Marcus cum v^m Romanis pugnauit cōtra Gallos, quos in fugam vertit, & grauiter trucidauit.

Romani.

Vale-rius.

Reges Persarum.

Darius an. xxiiij.

Iste Darius potētissimus ausus est a Græcis tributa expetere. Quę fuit occasio destructionis totius monarchiæ Persarū, quæ hîc translata fuit ad Græcos, iuxta prophetiā Daniel. Fertur q̧ amiserit quinquies decies cētena milia bellatorū, quos oēs Alexander de Persis occidit. Circa hæc tēpora dicit Orosius q̧ nox vsq; ad plurimam diei partē tendi visa est: & saxea grādo, i. veri lapides de nubib. descendentes, terrā feriunt.

Man-lius.

Isti duo consules contra Latinos pugnares, Decius occisus fuit, & Manlius triūphauit. Sed quia proprium filium occidit, solitas laudes nō habuit. Ille namq; filius cōtra imperiū consulū pugnauit cōtra hostes, & quāuis victor extitit, tamē propter inobedientiā virgis cæsus, & capite punitus fuit. Hoc in laudem patris Augustinus allegat.

Deci-us.

Dedicatio prima apud Romanos. Nota, quod Romani vsq; ad ista tēpora nunquam se capi permittebant, vel in seruitutē redigi: sed aut vinci aut occidi maluerunt. Sed circa hæc tēpora, hæc eorū animositas sedata fuit a Samniis. Verū Papirius hoc scandalū amouit quando post vicit Samnitas, licet maius dedecus, scilicet periurij, tūc Roma cōtraxit.

Anno mundi IIII^m DXXXLIX.

Linea Christi.

CCCXL.

Alexander nascitur ex Olympiade, vxore Philippi regis Macedonum, adultera per Nectanabum necromanticum, regem Ægypti; qui per incantationes illudebat ei, quasi Deus Amon concubuisset cum ea. Hoc colludio potentum adulteria & stupra solebant excusari, aut etiam honorari: sed pauperum capitali pœna feriebantur.

Exercitus Darij primus dc^m: secundus xxx^m peditum, & centum milia equitum: tertius ccc^m peditū, & centū milia equitum. Et in hoc tertio congressu Darius lethaliter vulneratus cū fugeret, miserabiliter solus in via derelictus obijt, Alexandro pręsente. quē licet inani misericordia, tamen regali cum honore sepeliri iussit.

Pontifices.

Iadus.

Iste Iadus irato Alexandro occurrit pontificalibus indutus: & placatus subito rex de equo descēdit, venerabatur antistitem, & cū pace & gaudio intrauit ciuitatē, fecitq; sibi afferri codicem Danielis, & exponi prophetiam quæ de ipso loquitur. Quibus peractis, gauisus est valde: quia omnia quæ per somniū ante viderat, debito ordine complebantur. Et visum est sibi, quod ipse esset ille de quo hæc prophetata fuerunt. & maiorem ex hoc sumpsit audaciā pugnandi contra Dariū: oblatoq; sacrificio iussit petere Iudæos quæ vellent, & concessit vt suis legibus vterentur, & quod septimus annus esset absque tributo, propter sabbatha terrę. Vide Augustinum.

Menander comicus.
Speusippus philosophus.
Antiochia, Edessa,
Seleucia, ciuitates condūtur.

Philemon philosophus.
Menedemus philosophus.

Iste Papirius, cum adhuc puer esset, prudentissimus fuit, & pulchrũ mendacium finxit, vt matri celaret secretum consulatus. Cum autem vir factus esset, adeo bellicosus fuit, vt Alexandro, cuius aduentum Romani formidabãt, merito obijceretur, nec quicquam de dijs curabat, sed augures infaustam prædicentes deridebat: & hoc in magnam eius laudem referunt doctores sancti: quia in hoc se virum prudentem & magnanimum ostendit.

Papirius

Iste Philippus fuit rex Macedonum, frater Alexandri, secundum Hieronymum.

Philippus

Alexãder Magnus monarcha Græcorum an. xij.

Reges AEgyptiorum

Ptolomęus rex Ægypti

annis xl.

Iste Alexander Magnus dictus propter mirabilem victoriam, quam habuit de toto mundo, quasi in breui tempore: quod euidens fuit iudiciũ iræ dei contra peccatores illius temporis. Nam aliqua miracula ostendit sibi deus adiutando manus eius: quia mare Pamphylicũ sibi diuisum fuit, sicut olim mare rubrum Iudęis, quando persequebantur Darium. Etiam oratione fusa montes Caspij clausi sunt, & Iudæi quidam peruersi inclusi. Tandem in Babylone hausto veneno moritur, anno ætatis suæ xxx, anno monarchiæ v, Macedonum xij. Hoc modo multæ historiæ concordant.

Antigonus

Non fit hic prosecutio de hoc in prophetia Daniel. Ergo nec sancti doctores intromittunt se de vlteriori annotatione.

IIII^M. DCCCLXXXIIII.

Sadoch.

De hoc nihil habetur, nisi quod cum aliis numeratur. Matth. i.

Anno ante Christi natiuitatem CCCV.

Nota, quod defuncto Alexandro cum xij illi quibus regnum diuisit inter se non possent concordare, infinita bella surgunt, & multiplicata sunt mala super terram vltra modum. Tandem contritis aliis, isti iiij, scilicet Antigonus rex Assyriorum, Ptolomęus Lagi filius rex Ægypti, Philippus rex Macedonum, & Seleucus rex Syriæ, obtinuerunt potestatem, iuxta prophetiam Danielis. Vide Orosium. De regno vero Ægypti principaliter hic fit prosecutio: quia Iudæis quandoq; infesti, quandoq; fauorabiles fuerũt reges ipsius. Quod ideo euenit, quia reges Syriæ pene semper cum Ægyptijs pugnabant: Israel autẽ in medio eorũ iugiter affligebatur quocunq; se verteret, iam ab hoc iam ab illo. Et primo iste Ptolomæus eos grauiter afflixit, eosq; capiens dolose vendidit. Et hac occasione dispersi sunt in nationibus, vt patet Actuum ij: ipse autem impunitus non euasit. Vide Orosium.

Reges Syriæ.

Tempora horrendissima. Vndiq; vox sanguinis, & clamor pugnæ. Mira dei patientia.

Seleucus

Iste Seleucus vel Nicanor, filius Antiochi, post multa bella cum Babyloniam deuicisset, totius Asiæ diadema sibi imposuit anno xij post mortem Alexandri. Et ab hac ætate scriptura Machabæorum regnum Græcorum enumerat, vt dicit Eusebius.

Exercitus Alexandri (vt dicit Orosius) fuit peditũ xxxij^m, & equitum iiij^m. Naues clxxx. Ac tam parua manu vniuersum terrarũ orbem, vtrum admirabilius sit, quia vicerit, an quia aggredi ausus fuerit, incertum est. Summa occisorum de Persis, ab exercitu Alexandri admodum paruo, fuere quinquies decies centena milia. Hæc idem. Alexandriæ xij, ab Alexandro conditæ sunt, scilicet, quolibet anno regni eius vna.

E

Horum Cõsulum tempore territi sunt Romani, quia iiij populi Italiæ contra eos in vnum fœdus coierunt, quos tamen subtiliter paulatimq; vicerunt. Vide Orosium.

Romani. Fabius — Dolabella. Decius — Domitius. Horum tẽpore cviij[m] Romanorum a Gallis occisa sunt: nec apparet, quando Romani iustum bellum habuerunt.

Æmilius. Iste cum Romanis cõtra Tarẽtinos iustissimũ bellũ egit, auxiliũ ferente Tarentinis Pyrrho rege Græcorũ. Bellatum est vltra iiij an. tandem victo Pyrrho & in patriam redeunte, miserabiliterq; moriente, Tarentini cum Carthaginensib. fœdus inierunt. Ex hoc Punica bella inchoata fuerunt. Pestilentia grauis Romæ fuit: quæ semper breues inducias ibi habere consueuit. Verum hæc nimis magna fuit, presertim in mulieribus & pecoribus, ita vt etiã in vtero cõmuniter necarentur, animaliumq; genus defecturũ putaretur.

Curius. Marcus. Iste tertiũ bellũ cõtra Epirotas gessit, & cęsis xxiij[m] Pyrrhum fugauit.

Reges Ægypti. Ptolomæus Philadelphus an. xxxviij.

Iste Philadelphus rex deuotus, & vnius veri Dei cultor, valde gratiosus erat Iudęis. quorum clxxx[m] soluit a captiuitate, & libertate præstita plures exaltauit. Hoc autem totum fecit, vt placaret sibi deum Israel, cuius mirabilia audiuit, & legem habere desiderauit. nec potuit transferri in aliam linguã nisi a deuotis & dignis cum debita reuerentia & solennitate. Quidam namque attentauerunt eam inferre in historias suas, quos diuina plaga tetigit donec pœniterent. Hic vero misit ad Eleazarum, vt doctos & idoneos viros sibi destinaret: quod libenter fecit.

Anno mundi IIII[M]. DCCCCIX.

Linea Christi. Achim.

CCX.

Hoc tempore Romani Samnitas post multa damna oppresserunt. Proprium enim eis fuit nihil prospere secũ agi, nisi post longiturnos labores & pericula. vnde dicit August. quod multo vixissent felicius Romani, si deposito fastu dominandi morẽ simpliciũ sectati essent.

Pontifices. Onias — Simon.

Iste Onias fuit filius Iadi.

Hic propter sanctitatẽ vitæ singularem, fuit Iustus populo cognominatus. quod frequenter contigit plurib. aliis. Hic Oniam adhuc puerum reliquit.

Olympias mater Alexandri Magni, mulier tyrannide plena, occiditur, & mortẽ imperterrita suscepit sine omni signo muliebris pauoris, sicut filius eius fortissime mortuus fuit. Mira constantia in fœmineo sexu propter humanæ laudis extollentiam.

Reges Syriæ. Antiochus. Ab hoc Antiocho, qui erat secundus rex Syriæ post Alexandrũ Magnũ, omnes sequentes reges Syriæ dicti sunt Antiochi.

Sostratus Pharum in Alexãdria construxit in mari. Est autem Pharus turris maxima passus xx habens, fundata in mari super vij cancros vitreos. vnum de septem mirabilibus mundi. Chrysippus Philosophus. Hic dixit, quod stultus nulla re scit vti, vt contra ei nulla re opus est. Fulgor rationalis circa hæc tempora cessauit, secundum Iosephum: quia appropinquante sole defecit aurora, id est, Christo, qui infallibilem veritatẽ docturus proxime venturo figuralis consultio terminata est. Vide magistrum super eo.

Genutius.

Iste Rheginorũ vrbem cepit, & legionẽ militum Romanorũ Romæ misit, qui omnes virgis cæsi & securi percussi sunt a ciuibus in medio fori. quia nõ legitime se habuerunt. Ita stricte tunc Romæ iudicabatur, vt nec victoribus parceretur, si in modico excederent.

Sempronius.

Iste aduersum Picentes bellauit, & terra tremuit, quasi sanguinem fundendum horreret accipere: & pene omnes ab vtraque parte corruerunt, & paucis Romanis quasi victoribus exceptis.

Appius.

Iste Appius Syracusanos & Pœnos superauit, & multam imposuit.

Claudius.

Viam Appiã strauit, aquas Claudias induxit.

Gneus.

Iste fraude circumuẽtus Hãnibalis interfectus est ab eo.

Gaius.

Hic totum exercitum Hãnibalis conterens eum in fugam conuertit.

Ptolomeus Euergetes an. xxvij.

Prodigia magna Romæ fuerunt. Fulgura ædes, muros, mœnia &c. combusserunt. Flamma scissa hiatu terræ eructata v iugera exussit. Item nõ longe post, fontes versi sunt in sanguinem, & lac de cœlo visum est manare.

Iste Euergetes fuit filius Philadelphi, & totus victoriosus. Hic post vastatam Syriam & Siciliam, & partem Asiæ, inter innumera spolia quæ cepit, etiam deos eorum quos Cambyses in Persas transuexerat reuexit: ideo Euergetes dicitur, quod reuectionem sonat.

Hannibal senior primum bellum Punicum inchoauit, qui semel & iterum superatus a Romanis, tandem ab exercitu suo lapidibus obrutus moritur. Infortunatus fuit.

IIII^M. DCCCCXXXXIIII. IIII^M. DCCCCLIX.

Anno ante Christi natiuitatem CCXL. CCXCV.

Septuaginta interpretes legem transferunt de Hebræo in Græcum, cum grandi miraculo. tot viri in lxxij diebus totam sacram scripturam interpretati sunt, cum summa concordia, spiritu sancto omnia præsidẽte &c. Vide Augustinum xviij de ciuitate Dei pulchre. Verum Hieronymus non per omnia concordat, vt patet in eius prologo super Biblia.

Eleazarus.

Iste fuit frater Simonis, & misit Ptolomæo lxxij viros prudentes ad interpretandum legem, de qualibet tribu vj. Quod autem dicuntur lxx tantum, vsus sacræ scripturæ obtinuit, quæ quandoq; subticet paruũ numerum excrescentem super aliquam summam.

Onias.

Iste Onias filius Simonis Iusti, zelo legis, vel potius ex auaritia tributa negauit Euergeti, propter quod tota Iudæa pene fuisset periclitata, vt dicit Iosephus, qui eum inhonorũ fuisse testatur, &c.

Antiochus.

Iste Antiochus pugnam grauissimam habuit contra Philadelphum regem Ægypti. Et quia non potuerunt in concordiã bellando peruenire, per alium modum pacificati sunt. Accepit enim Beronicen filiam regis Ægypti in vxorem, iuxta prophetiam Danielis. Vide Hieronymum ibidem.

Crates Thebanus auri pondus proiecit in mare, malens submergere diuitias, quam ipse submergi ab eis.

Erasistratus medicus, & consul clarus habetur.

Iste Regulus primum totus victoriosus iij reges vicit,& lxxiij ciuitates subegit: serpentem maximum cxv pedum extinxit. tandē cum nimis rigidus esset contra hostes, nolens pacem dare, nisi sub magno tributo, ipsi desperati cōgressi sunt cum eo,& contrito exercitu ceperunt eum,& adhuc libenter pacem habuissent: sed vir fidelissimus maluit mori in magnis pœnis, quam perniciosam pacē dare. eius laudes Augustinus valde extollit. Narrat Valerius libro iiij, quod ab aratro accersebantur, vt consules fierent. vnde refert Attilium, quem semen aspergentem viderant qui missi erant a senatu ad eum accersendum, & ad imperium populi suscipiendum: sed illo rustico opere attritæ manus salutem publicam stabilierunt,& ingentes hostium copias possederunt. quiq; more arantiū boum iugum rexerunt, triumphalis currus habenas retinuerunt. Nec defuit his robur, eburneo sceptro deposito, agrum ferre, stipem ab aratro repetere. Patriæ enim bona, nō sua, vnusquisq; agere properabat, pauperq; in diuite, quam diues in paupere versari malebat. Et his virtutibus olim Romana indoles pollebat. Quare non immerito totius mundi monarchiam meruerunt.

Regu-lus

Romani.

Atti-lius

Æmi-lius

Isti duo dolentes de Reguli captione, cū liberare venerunt, sed nihil profecere.

Fabius

Reges Ægypti.

Ptolomæus Philopatoran. xvij.

Iste fuit filius Euergetis, & pugnauit cōtra duos fratres, scilicet Seleucū & Antiochū Magnū, & superauit, deijciēs multa milia, & tamen non præualuit. Vide Hieronymum super Danielem.

Anno mundi

Linea Christi.

Eliud

Iosephus legatus populi Iudaici, etiam inuito Onia iram regis mitigauit,& ab eo constitutus est dux Iudææ & finitimarum nationum. Hic habuit filium paruulum Hyrcanum nomine, cuius stupendū ingenium pater pulchre explorauit, dando ipsi ccc iuga boum sine loris, vt araret & seminaret in deserto. At puer non puerile consilium excogitauit. nam x iuga occidit, carnes operariis dedit,& de pellibus retinacula fecit.

Pontifices.

Nemo glorietur, etiamsi a Deo aperte ad officia promoueatur: cum nesciat quid in occulto Dei tremendo iudicio de se diffinitum sit.

Simon

Iste Simon Oniæ filius magnas laudis prærogatiuas habet. Ecclesiastici L. qui templū in melius reformauit, & ciuitatē præualuit amplificare, & religiosus totaliter fuit.

Reges Syriæ.

Antio-chus

Iste Antiochus dictus Callinicus erat filius Antiochi Θεὸς de prima vxore Laodice, quæ virum suum veneno extinxit,& Beronicen cum filiis suis occidit, istumq; Callinicum filiū suū pro patre regnare fecit,& propter hoc Euergetes horribiliter vastauit Syriam.

Porro iste Callinicus duos filios reliquit, scilicet Seleucum & Antiochum Magnum, qui ambo regnauerunt.

Ptolomæus Philopator Iudæos vicit, occisis lx milibus armatorum. Et nota, quod Iudæi diuina permissione quasi sine intermissione affligebātur, ne in idololatriam caderent, sicut olim solebant.

Lucta-tius

Iste per multa bella & crebras victorias adeo contriuit Carthaginēses, vt pacem peterent: quā etiā magnis pactis cōsecuti, non diu seruauerunt.

Sempronius

Valerius

Annus pacis hoc tempore fuit post primū bellum Punicum, & quasi pro miraculo reputatū est, quia in ccccxl annis nunquam pacem habuere Romani.

Horū tempore contra Faliscos & Gallos varia sorte bellatum est: post quæ per vnum tantum annum viscera Romana sanguinem non fuderunt.

Fuluius

Iste Fuluius Illyricos vicit, cuius tēpore Amilcar dux Carthaginensium, pater Hannibalis, ab Hispanis occisus est.

Epiphanes

Portenta quædā Romanos terruerunt, quasi prophetando eis mala proxime vētura ab Hannibale.

Cleopatra filia Antiochi Magni erat vxor eius, quam accepit dum esset annorum xiij.

Iste Epiphanes fuit filius Philopatoris, & mortuo patre suo, fuit iiij annorū. quare Antiochus pugnauit contra duces eius, & tulit omnia de manu eius præter Ægyptū. Cum autem esset annorum viij, despondit ei filiam in dolo, consentiente Epiphane filio suo. i. Antiocho nobili. Mortuo autem Antiocho Magno, filius eius antiquum dolum persequitur, & istum Ptolomæum Epiphanem occidit dolose in conuiuio: sed non obtinuit Ægyptum, quia Ægyptij fortiter resistentes turpiter fugarunt eum.

Plaga grandis ex aqua & igne vrbem consumpsit quasi.

Colossus corruit propter terræmotum. fuit enim imago ærea fusilis cxxvi pedum.

IIII^M. DCCCCLXXXIIII.

Anno ante Christi natiuitatem CCXV.

Iesus Sirach librum Ecclesiasticum edidit, quem Panareton vocant: a Pan, quod totum, & arete, quod est virtus, quasi totus virtuosus.

Iste Onias propter tyrannidem Antiochi aufugit cum multis Iudæis in Ægyptum, simulans se velle implere prophetiam Esaiæ xix. videlicet ædificando templum: sed in hoc peccauit superstitiose agendo. Rex autem Epiphanes gratiose suscepit eum, tradens

Onias

ei terram Heliopoleos, & templum extruxit.

Reges Syriæ. —— Seleucus —— Antiochus

Iste Seleucus Ceraunus dictus, filius Callinici, occiditur anno tertio.

Nota quod isti duo fratres, scilicet Seleucus & Antiochus volentes vindicare sanguinem patris sui & auiæ quos interfecit Euergetes rex Ægypti, exercitum magnum ducunt contra Philopatorem filium Euergetis: sed ante congressum Seleucus moritur, & tunc Antiochus prosequitur bellum, & totum exercitum perdidit, vix aufugiens ne caperetur. rursumq; congregans populum, venit contra Epiphanem filium Philopatoris adhuc puerum iiij annorum, & habuit secum Philippum regem Macedonum & multos alios, & obtinuit contra duces Ptolomæi, id est pueri prædicti, fugauitque Scopam ducem eius, & Iudæam cum multis aliis acquisiuit ciuitatibus, & Oniam grauauit adeo, vt fugeret. & quia armis Ægyptum capere non poterat, dolose despondit Epiphani filiam suam Cleopatram, cogitans vt sic quasi amicus regnum intr. *.

Romani. Lucius — Gaius

Hi cōſules robur totius Italiæ congregātes habuere in exercitib. ſuis dccc milia armatorum, ptopter timorem Gallorū, quos valde timebāt: tandem Galli contriti ſunt.

Scipio — Flaminius an. xvij.

Bellum Punicū quod durauit an. xvij. Scipio prius occurrit, & cæſus eſt pene ibi Roman⁹ exercit⁹, poſt Sempronius ſimiliter ſuperatur: deinde Flaminius occiditur cum exercitu xxv^m.

Paulus — Terentius

Roma in mœrore. Tot enim fuerūt occiſi, quod vrbem pene reliquiſſent. Iſti cōgreſſi ſunt contra Hannibalē, & ibi tota ſpes Romanorū periit occiſis xliij^m, & poſt continue ſuperatur vſq; ad deſperationē.

Reges Ægypti. Philometor annis xxxvij.

Iſte Philometor filius Epiphanis ex Cleopatra fuit. Hunc dū adhuc puer eſſet valde oppreſſit Antiochus Nobilis multis dolis & inſidiis: ſed Romani miſerūt legatos, qui mandantes Antiocho, ne vltra infeſtus eſſet amicis eorum, cauſam belli terminarunt. Marcus namq; Popilius circulum fecit in circuitu Antiochi, dicens: Senatus populuſque Romanus præcipiunt tibi, ne egrediaris de hoc circulo, donec reſpondeas. Videns ergo impius, quod tyrannidem continuare non poſſet, ait: Si ſic viſum eſt Senatui & populo Romano, recedendum eſt. Dimiſſa ergo obſidione Alexandriæ furibundus ad pauperculas Iudæorum reliquias diuertit, vindicans in eos quod non potuit in potentiores ſe, vt patet in libro Machabæorum primo.

Anno mundi Vᴹ. XXXIIII.

Linea Chriſti. Eleazar

CXCV.

Templū Domini in Ægypto extruitur ad inſtar Hieroſolymorū, quod permanſit vſq; ad Veſpaſianum, & tunc funditus dirutū fuit.

Plautus eloquens fuit.

Titus Liuius tragœdiarū ſcriptor floridiſſimus: forte plutes fuerunt ſic vocati.

Pontifices. Simon — Iaſon — Menelaus — Alcimus — Onias

Iſti iij quamuis de genere ſacerdotali fuerint, non ſunt ponendi in linea pontificū propter idololatriā & opera peſſima nec debite intrarunt, vt patet in multis locis libri Machab.

Iſte Simon filius Oniæ pontificatum tenuit poſt fugam patris ſui.

Iſte Onias dictus pius, vir ſanctus, fuit gratus Deo & hominibus: nedum bonis ſed etiam dyſcolis. tandem iniuſte occiditur ab Andronico, ij Machabæorum iiij.

Reges Syriæ.

*intraret ad ſpoliandum. ſed non præualuit, quia res innotuit eis. Tandem cum præſidium Hannibali ferret contra Romanos, ſuperatus eſt, & tributarius factus Romanis. nihil poſt infortunij viſus eſt habuiſſe. Nam cū ſuperiores prouincias peruagaretur, & in Perſidē veniſſet, deceptus a ſacerdotibus templum Naneæ intrauit cum paucis, & ibidem miſerabiliter occiſus eſt, & membratim diuiſus, vt patet ij Machabæorum i. Et reliquit duos filios, ſcilicet Seleucum, qui primo regnauit, & Epiphanem. Hi ambo ſic peſſimi fuerunt, quod in eorum comparatione aliquid honeſtatis ipſe putabatur habuiſſe.

Prouerbiũ notabile Scipionis Africani fuit, Romanos non extolli in proſperis, nec deijci in aduerſis. Item, nunquã minus ſolus ſum, quã cum ſolus ſum: nec minus ocioſus ſum, quam cum ocioſus ſum.

Scipio

Iſte glorioſiſſimus adoleſcens, annos natus xxiiij, quaſi ſecundus Machabæus miſerante Deo, ſtatum Romanæ reipublicæ iam prolapſum, contra ſpem in ſpem erexit, Hannibalem fugauit, ſuperauit Hiſpaniã, Africam deuicit, Antiochum Magnum in ſeruum redegit, Aſiam tributariam conſtituit. hic tantus ab ingrata patria exul moritur.

Quintus

Hic bellũ Macedonicũ confecit, ſuperatoq; Philippo rege,

Flaminius

pacem dedit. Et hic ceſſat regnũ Macedonum: vicit etiam Lacedæmones, & venditos Romanos collegit.

Terentius comicus clarus habetur.

Hannibal atrociſſimus Pœnorum, (id eſt, Africorum) rex, cum eſſet annorum ix, iurauit patri ſuo ad aras, quod in odium Romanorum ſibi ſuccederet: quod fideliſſime impleuit infideliſſimus ipſe. Nam Romanos pene in exterminium deleuit, vrbem etiam vſque ad ſolitudinẽ deduxiſſet, ſi nõ diuinitus impeditus fuiſſet. nobilium Romanorũ tot vna vice peremit, vt tres modios annulorum e digitis eorum extraheret. Item, in flumine quodam de corporibus Romanorum quaſi pontem fecit, vt exercitum ſuum tranſduceret. Tandem a Scipione victus, ſæpeque fugatus, miſerabiliter ſe veneno peremit.

Acies igneæ videbantur in aere ſuper Hieruſalem diebus xl, & ſequitur plaga: ij Machabæorum v.

Heliodorus intrauit templum ad ſpoliandum ærarium, ſed diuinitus percuſſus, vix ad vitam rediit, orante pro eo Onia, vt patet ij Machab. iij.

Anno ante Chriſti natiuitatem.

Triumphi Romæ tres celeberrimi circa hæc tempora fuere ſimul, ſcilicet, Africani ex Africa: Aſdrubal ante currum. Metelli ex Macedonia: Andriſcus, qui & Pſeudophilippus, ante currum. Mummij ex Corintho: ante currum ſigna ænea & tabulæ pictæ, & alia vrbis inſignia ſunt prælata.

Matathias

Iſte vir ſanctus, & omni laude digniſſimus, percuſſit zelo ſuo peccatores, cõfiſus in domino Deo Iſrael, vt patet 1 Machab. ij. & habuit filios quinq; eiuſdem zeli. Verum ipſe non erat pontifex, ſed tres filij eius.

Seleucus

Iſte Seleucus iners filius Antiochi Magni, fuit paup̃ homo, groſſus & deſpectus, indign⁹ honore regio. Peſſimus fuit ſicut pater eius, & parũ regnauit: quia frater eius regnum fraudulenter arripuit. Hic etiam Heliodorũ miſit ad ſpoliandum templũ. qui bene correptus vacuus rediit, vt patet ij Machab. iij. Nota quod occaſione hui⁹ ſchiſmatis multa mala oriuntur, quouſq; regnum Græcorum. i. Syriæ per Romanos in prouinciam redactum fuit.

Antiochus

Iſte Antiochus dictus Epiphanes. i. nobilis, filius Antiochi Magni, a capite vſque ad pedes, intus, foris, totus nequam fuit, & ob hoc figura antechriſti dicitur. Hic martyres plures fecit crudeliſſime. doloſe Ægyptum intrare diſpoſuit, ſicut pater eius: ſed non perfecit. quia Romani poſuerunt frænum in naribus ſuis. tandem ſine manibus cum inutili pœnitentia cõtritus eſt. Eius opera peſſima, & quomodo obſes fuerit Romæ, & qualiter prophetia Daniel. completa ſit in eo, vide in libris Machab. & doctoribus ſuper Danielem.

Hierusalem destruitur & penitus desolatur ab Antiocho Epiphane, templũ incenditur, sed paulatim per Iudam & fratres eius reformatur.

Romani. Marcus Cato. Tiberius Gracchus.

Horum tempore lex illa quæ sub Appio Tribuno lata fuerat, ne qua mulier aliam quam semiunciam auri haberet, & ne diuersi coloris vestimento, nec vehiculo per vrbem vteretur, abolita est.

Isti Hispaniã expugnauerũt bellis horridis.

Statius Cęcilius comœdiarum scriptor.

Reges Ægypti. Euergetes an. xxviij.

Hic fuit filius Philometoris, & frater Cleopatræ vxoris Alexandri regis Syriæ, de quo habetur 1 Machab. x.

Aristobulus Iudæus peripateticus philosophus, qui ad Philometorem explanationum in Moysem scripsit commentarios.

Bella continua & plurima fuerunt adeo, quod tædet doctores tam gentiliũ quam Christianorum ea ad memoriam reuocare. In quibus miranda est cõstantia Romanorum vel duritia, quod nulla tribulatio, nullus metus eos terrere potuit, quod aliquando se subdidissent quantumlibet potentissimo regi: sed omnibus se sine intermissione opponentes, varias fortunæ mutationes experti sunt. Amor namq; libertatis, & appetitus laudis cum obseruatione nihilominus honestatis secularis districtissima, ita medullitus transfixit eos, vt pro his res & substantiam, & tandem ipsam vitam dare paratissimi fuerint. & ob hoc Machabæi desiderabant eorum societatem.

Anno mundi

Linea Christi.

Templum purgatur a Iuda & fratribus eius, postquam tribus annis prophanatum erat, vt patet 1 Machab. iiij. & ij Machab. x.

Septem Machabæi cum matre fidelissima martyrizantur, ij Machab. vij.

Eleazarus cum multis aliis glorioso martyrio coronatur, ij Machab. vi.

Pontifices. Iudas an. iij. Ionathas an. xix.

Hic est ille nominatissimus triumphator in Israel, qui nec similem habuit ante se nec post. eius opera gloriosa & magnifica vide in libris Machabæorum. Postea in bello strenue stans, cecidit pro legibus sanctis, martyrem se Domino offerens. & successit ei frater ipsius Ionathas, qui creuit in gloria, & fideliter stetit in testamento. tandem dolose occiditur a Tryphone cum duobus filiis suis.

Reges Syriæ. Antiochus

Iste Antiochus Eupator, filius Epiphanis adhuc adolescens, habuit tutorem Lysiam, & cum gloriosum exercitum contra eos duxisset, non longe post ambo a suis occisi sunt, propter timorem Demetrij filij Seleuci, vt patet 1 Machabæorum vij.

Demetrius

Iste Demetrius filius Seleuci tanquam verus hæres intrauit regnum Syriæ, & occiso Eupatore semper Iudæis infestus fuit. tandem pugna inita contra Alexandrum filium Eupatoris, occubuit.

Tempore horum Consulum magnũ bellum Macedonicum fuit, in quo primo Romani succubuerunt, deinde iterum conflictũ est, & pari clade vtriusq; partis in hyberno, id est hyeme, discessum est. tertio Lucius regem vicit, qui postea apud Albam in custodia defecit, & filius eius iunior didicit opus manuale Romæ ad tolerandam inopiam.

P.Licinius | Lucius Æmili⁹ | Longinus | Paulus

Scipio Nasica prudentissimus Romanorum inter cætera duo valde notabilia dedit consilia, memoriæ digna: primo, ne Carthago deleretur, quatenus occasione extrinseci belli interna concordia & fortitudo perpetua propter continuũ exercitiũ apud Romanos perseuerarent. secundo, ne in vrbe aliquo modo theatrũ constituerent, quia inimicissimum hoc esse dixit bellatori populo ad nutriendam desidiam, lasciuiæq; commentũ. Quam sapienter hæc cõsuluerit sequẽtia tempora declararunt. Vide August de ciu. dei, & Orosium lib. ij. mirabile remediũ vitiorum. Nota quod nulla alia caussa fuit, quod sic creuit potestas Romanorũ sup alios, nisi quod virtutes quæ exuberabãt, in eis micabant, & præcipue iustitia, quam summe colebant. & quandiu seruauerunt modestiã, & dilexerunt iustitiam, inuicti semper vbiq; manserunt: corrupti vero, vbiq; faciliter deuicti leguntur. In quadã etiam reuelatione diuinitus facta beatę Brigittę habetur, quod Dominus testimoniũ perhibet ipsis antiquiorib. Romanis, quod nusquã homines in mundo ex puris naturalib. iustius vixerũt, qualia autem luminaria ex eis tẽpore christianitatis resplenduerunt, in sequentibus patebit.

Reges Ægypti qui per hanc lineã cõtinuãtur, semp habuerũt societatẽ cũ Romanis, & tãdiu regnabãt, quandiu ipsis fidelitatem seruabãt.

V^M. LIX.

Nathan

Anno ante Christi natiuitatem CXL

Cicero Arpinas nascitur, matre Helena, patre equestris ordinis, ex regio Volscorum genere.

Iste Alexãder filius Epiphanis semp gratiosus fuit Iudęis, & apparet eum meliorem fuisse inter omnes reges Syriæ, de quib. pauca virtuosa, aut nulla referuntur. Hic Cleopatram filiam regis Ægypti accepit in vxorem: verũ rex Ægypti inique egit contra eum, propter quod rex Arabum timẽs ipsum Alexandrum decollauit, vt patet 1 Machabæorum x & xi.

Alexãder

Simon an. viij.

Iste Simon vir prudentissimus, ab adolescentia sua vsq; in seniũ optime cõuersatus, semper victoriosus, tandẽ nequiter occiditur a genero suo, vt patet 1 Machabæorum vltimo. Fuit autem filius Mathathiæ, & rexit annis viij.

Antiochus | Tryphon

Iste Antiochus filius Alexandri adhuc puer, suadente Tryphone, aliquid molitus est pro recuperatione regni, sed parum profecit, iuxta illud: *Semen impiorum peribit*. quia statim ab eo occiditur. Tryphon autem cum pessime se in omnibus gereret, omnis exercitus cũ dereliquit: factusque profugus, nullibi tutum reperit locum.

Demetrius

Istę Demetrius satis creuit in breui tempore propter regem Ægypti, qui alienauit se ab Alexandro & fauebat ipsi. & quia ambo sunt statim mortui post dissensionem, ideo quieuit terra paulisper in conspectu Demetrij. tandem capitur a rege perfide, & incarceratur.

Anno ab vrbe condita dcij, inchoatum est tertium bellum Punicum tempore horum Consulum, & finitum anno iiij.

Lucius Licinius | Lucius Cẽsorin⁹ | Serui- us

Horum tempore puer ex ancilla nascitur quadrupes, quadrimanus, oculis iiij.

Romani. Fuluius

Aulus. | Mar- cus. | Flac- cus.

Ætna mõs igneus flammas euomit horribiliter, & loca vicina vastauit. quinta. Scipio Numantiã deleuit.

Reges Ægypti. Ptolomę us Soter an.xvij.

Horum tempore Celtiberi Romanos triuerunt, & Scipio Publius in Africã iuit, ibiq; multas gentiũ strages dedit. Sergius autem Galba a Lusitanis victus, amisso exercitu vix aufugit.

Huius tempore Cicero Varroq; nascuntur.

Carthago illa nobilissima metropolis Africæ deletur a Scipione & consulib. arsit per xvij dies continuos. Miserum spectaculum. Multi venditi sunt, multi se flammis tradiderunt. Corinthus similiter vastatur eodem anno a Romanis, quæ opulentissima fuit, toti orbi nota.

Seruile bellum in Sicilia, vbi conspirarunt lxx^m seruorum. Huiusmodi bella periculosiora sunt cæteris. quia crudeliora, nec curant de patriæ salute.

Anno mundi V^M. CIX.

Linea Christi.

XC

Nota signum infallibile, quando videlicet militaris celsitudo bellum delectabiliter appetit, & occasionem quærit, tunc sequitur finis communiter miserabilis, iuxta illud Prophetæ: *Dissipa gentes quæ bella volunt.* Nam dum plerumq; fortes fortiter contra fortes agere voluerunt, pariter cum fortibus in quos impegerunt, ceciderunt. Est siquidem miserabilis victoria, quando victor paucos, aut nullos milites retinet. Vnde audacia plurimũ nocet, quando prouidentia non gubernatur.

Pontifices. Ioãnes a. xxvi.

Hic præfuit annis xxvi, vel xxxiij, propheta religiosus, & strenuus dux. Ptolomæum socerũ suum fugauit, Samariã captam solo æquauit. Tandem rebus optime administratis mortem vicinam sentiens, cum quinque filios haberet, quorũ nullus ad regimen populi valeret, vxorem suã disertissimam Iudęis pręfecit, & filijs. verum nihil pietatis in filijs fuit.

Iste Antiochus Emisenus cum exercitũ cc^m haberet, & histriones cum scortis plures se immiscerent, facile a rege Spartanorum oppressus interiit.

Reges Syriæ. Antio- chus.

Antio- chus. Iste fuit filius Demetrij, qui cõfortatus Tryphonem persecutus est, & fugauit eum, & primo Iudæis benignus fuit: sed postquam præualuit, fecit sicut patres sui, sed non impune. 1 Machabæorum.

Pestilentia maxima fuit in Africa, & perierunt vltra mille milia.

Bella socialia oriuntur, quorum hæc prima caussa siue origo fuit. Gracchus nominatus a nobilibus cepit caussam quærere contra eos: communem populum nitebatur ad se trahere, dicens quod agri deberent diuidi æqualiter, & etiam pecuniæ, &c. & ab hoc tumultus suscitatur in quo ipse occisus est, & multa secuta sunt. Vide Orosium.

L. Cæcil. Metell⁹

Titus Quinti⁹

Quint. Fabius

Iste Fabius cũ paruo populo regem Armeniæ superauit, & mersi sunt clxxx^m armatorum in Rhodano.

Maximus

Quintius deleuit Gallos qui sub radice Alpium siti fuerunt, qui nũc Sabaudi dicuntur.

Ptolomæus Alexandri.

His præsidentibus iussa est Carthago restitui, & Romanorum famulis repleta est, & in vrbe intestinum bellũ vertitur atrocissime.

Iste regnauit annis x.

Eius tempore Poeta Lucretius nascitur, qui postea sese amatorio furore interfecit.

Mithridates rex Ponti & Armeniæ per annos xl gessit atrocissima bella contra Romanos, nõ modico sanguine fuso. Sepe victor, sepe victus, tandem proprios filios peremit: Haustoque veneno vxores pellices ac filias secum extinxit, sicque miserabiliter perijt qui infinitos peremit. Hic (vt Orosius testatur) maximum nobis argumentum suæ sententiæ reliquit. Cum enim omnium superstitiosissimus fuerit, in fine expertus est, quod falsos deos coluerit. Sic nõ agit nobiscum Deus noster, cui si fideliter seruimus, nequaquam mala morte perire nos sinit. Vide pulcre libro vi.

Anno ante Christi natiuitatem

Regnum Iudææ restituitur, quod interruptum fuit annis cccclxxv a tempore Ezechiæ vsque ad Aristobulum. Iste Aristobulus primus rex & sacerdos vno tantum anno præfuit, & diadema sibi imposuit, nec fuit contentus de testamento patris: ideo matrem cum filiis incarcerauit, propter quod miserabiliter perijt cũ fratre suo Antigono, qui eũ iuuit, &c. Vide magistrum in historijs.

Aristobulus.

Alexãder.

Iste Alexander vel Iannæus præfuit annis xxvij, vel xxxviij, & totus tyrannus fuit: quamuis primum modestus appareret. Officium enim fecit notum qualis intus fuerat. Fratrem occidit, & in xij annis circiter quinquaginta milia interfecit, qui facinora eius detestabantur. Tandem moriturus duos filios reliquit, scilicet Hircanum & Aristobulum. Verum vxorem regnare constituit, quia gratiam populi habuit.

Philippus.

Iste Philippus vltimus rex Syriæ a Romanis superatus est, & cessauit regnum Græcorum, id est Syriæ, quod stetit annis clxxxiij.

Antigonus frater regis inuidia reginæ occiditur. vbi dicit Iosephus, quod certum documentum præbuit, omnem beneuolentiam, iusque naturæ criminationibus cedere, nullamq; optimarum rerum affluxionem tantum valere, vt inuidiç perpetuo possit obsistere.

Horum tempore rex Numidarũ valde Romanos attriuit: sed ipse tandem superatus est. Ita tunc Romana ingenuitas defecit, vt diceretur: O vrbem venalem, & mature perituram si emptorẽ inuenerit. quasi dicat, fides in te periit.

Scipio Nasica — Publius

Romani.

Calfurnius — Lucius

Temporum horũ Teutonici & Germani & Cimbri adunati sunt, contra quos Romani præliarunt, sępeq; victi tandem eos superauere subtiliter, & deleti fuerunt clx^m. & innumerabiles seipsos occiderũt: & statim post iterum intestinum bellũ Romæ fuit, quod Manlius cõsul sedauit.

Gaius

Manlius

Reges AEgypti.

Ptolomę° Cleopatræ filius.

Iste regnauit annis viij: sub quo Salustius historiographus nascitur.

Ptolomæus Dionysius.

Iste regnauit annis xxx. Sub eodem tempore Virgilius & Horatius Poëtæ nascuntur.

Bella intestina externaq; circa hæc tempora in tantum præualuerunt, vt pro magno miro habitum sit, quod status Romanæ reipublicæ penitus non perierit. Vnde patet, quod nihil potuerit bellicus labor ad pacem procreandam, nisi a summo deo illud donum largiatur: non a falsis dijs quibus tota Roma vltra mille annis seruiuit. Vide Orosium ad longum de his bellis.

Virgilius Maro in pago, qui Andes dicitur, haud procul a Mantua nascitur. Dehinc Cremonę studiis eruditur.

Anno mundi. V^m. CXXXIIII.

Linea Christi.

Iacob.

XCV.

Iste Iacob fuit pater Ioseph naturalis, sed Heli pater eius legalis fuit. Hũc Matthæus, illũ Lucas cõmemorat.

Hoc tempore multa prodigia insolita terruerunt Romanos, & statim post in diuersis prouinciis deletus est Romanorum exercitus.

Pontifices.

Alexandra.

Hæc Alexandra fuit vxor Alexandri prædicti, & præfuit annis ix, & fecit tyrãnides plures, licet prius simulata sanctitate religiosa famaretur, & Hircanum in sacerdotem promouit, & vt post se regnaret, instituit. Hæc in linea pontificum ponitur propter supputationem annorum, non quod officium pontificale exerceret, quod non licuit.

Varro Marcus doctissimus claret: qui tam multa legit, vt aliquid ei scribere vacauisse miremur. Tam multa scripsit quanta vix aliquis legere possit, vt dicit Terentius.

Hæresis Phariſæorũ circa hæc tempora oritur. Et nota quod tres erant sectæ in Iudæa, scilicet Pharisæorum, Sadducæorum & Essæorum. Hi omnes a communi vita reliquorum Iudæorum distincti, multis erroribus implicati, propter asperitatem vitæ sanctiores se aliis dixerunt. Vide magistrum in historiis circa baptismum Iohannis. Item adhuc duæ sectæ a quibusdam asseruntur, scilicet, Arbonæi & Genustæ.

Fimbria Ilium vastat. i. Troiam antiquam Romanorũ, sed illa statim eam restaurauit.

Cicero Marcus Iulius maximus Rhetor claret.

Isti duo consules contra se inuicem bellantes, primum ciuile bellū inchoarunt: cuius occasionē & progressum miserabilē Orosius psequitur: totque occisi sunt, vt Syllæ diceretur, Cum quibus tandem victuri sumus? In bello armatos, in pace inermes occidimus. & ex tunc proscriptio instituta est.

Iulius Cæsar

L. Sylla

post sanct*

Gaius Marius

Isti duo consentientes, similiter restiterunt Iulio: & ob hoc II bellū ciuile oritur, annis quatuor durās: in quo totum mundum concurrisse contra se breuiter dixerunt. tandem Pompeius superatur, capiteq; plexus paulatim mitescit.

Pompeius

Marcus

Cleopatra annis xx.

Huic Iulius Ægypti regnum dedit, monens vt magis amicitiam Romanam quam arma experiri studeret. tertio autem anno huius Cleopatræ Iulius sumpsit imperium. & sic finitur hic calculus Latinorum, per hanc lineam descendentium ad Christum, & sequitur supputatio annorum per lineam Romanorum.

Bella ciuilia incipiunt, quæ continuata fuerunt per annos xl, & adeo attrita fuit vrbs, vt necessario regimen ipsius mutaretur, licet ad multos annos optime rexissent consules. Infelix prorsus conditio mundani status, qui nunquam in deliciis durare potuit & gloria: quamuis hæc summo studio quærat. Quantæ dementię est hoc semper sudore & sanguine quærere, quod cum adeptum fuerit, nullo pacto retineri potest? Prudentissima illa Roma hoc non potuit, & tu valebis? Christum sequere ne pereat labor tuus.

Pompeius semper victoriosus, xxij reges subegit: tandem postquā templum prophanasset, nunquam postea dicitur pugnasse, quin vinceretur. Similiter non longe post, Crassus præses Syriæ, templum etiam ausus est spoliare, quod Pompeius non fecit: & ob hoc, auro in os eius fuso, interiit. *Sic pereant inimici tui domine.* Multa exempla de his inueniuntur, qui non timent diuina & clerum dehonestare, quod (iuxta vulgare dictum) mala morte perire solent. hoc aperte etiam prophetauit Moyses Deuteron. xxxiij, *Percute dorsa inimicorum eius*, id est, Leui: *& qui oderunt eum, nō consurgant.*

Catilina famosus tyrannus, coniurat contra patriam in vrbe: in Etruria vero extinguitur, occiso ibi Catilina. Romę cōscij coniurationis occisi sunt.

Virgilius excellentissimus poetarum clarus habetur, & mira fecit.

Hyrcanus

Iste Hyrcanus fuit filius Alexandri, qui mortua matre in regno successit, in quo modicum prosperitatis habuit propter partialitates populi. nam statim a matre superatus est, & post iterum restitutus auxilio Arabum. tandem factus tributarius Romanis, in pace aliquo tempore regnauit, sed non nomine regis. nouissime miserabiliter obiit, deceptus fraude Parthorum, quos Antigonus contra eum duxit. Vide plene magistrum de his.

Romæ numerati sunt cccc^m & lxiiij^m hominum, omnes incolæ ciuitatis.

Libraria cccc^m librorum comburitur in Ægypto. vnde patet quanta fuerit antiquitus diligentia in libris colligendis. Erubescāt qui nunc librorum copiam non comparant, cum quasi exiguo pretio colligi possit.

Tres ſoles apparuerunt in cœlo verſus Orientem, qui paulatim in vnum corpus ſolare redacti ſunt. grande ſpectaculum grandia pręfigurauit, quaſi Aſia, Africa & Europa ſub vna monarchia ſtatim coniungi deberent. item quod dominium L. Antonij & M. Antonij in vnum redirent. ſed potius notitia vnius & trini Dei toti orbi futura imminebat.

Horatius Flaccus Satyricus claret hoc tempore.
Salluſtius Criſpus hiſtoricus.
Poſidonius Stoicus.

Scipio ſeipſum iugulauit.
Iuba rex iugulari ſe fecit.

Cæſares. — G. Iulius Cæſar annis v.

Ab hoc cæteri vocantur Cæſares.

Iſte Iulius tantæ fuit acuitatis, vt mens illius & manus ad impoſſibilia ferme ſuffecerint. lij vicibus pugnauit ſolus, Marcum Marcellum ſupergreſſus, qui tercenties nouies fertur pugnaſſe. hic Pompeio ac cęteris nobiliſſimis Romanis occiſis, imperium arripuit. tandem anno v imperij ſui conſpiratione Bruti ac Caſſij dolo occiditur, ipſe dominator orbis.

Petreius gladio ſe perfodit, & multi alij de nobiliſſimis Romanorũ: quia noluerunt Iulio ſubdi, aut timuerunt ab eo occidi, ſicut plures iam occiderat.

Plotius primus Romæ Latinam Rhetoricam docuit.
Hecaton Stoicus, qui dixit, *Omne honeſtum in arduo eſt. Si vis amari, ama. Quæris quid perfecerim? amicus mihi eſſe cœpi.*
Titus Liuius hiſtoricus.
Marcus Callidius orator.

Anno mundi

Linea Chriſti.

Iudæa tributaria fit Romanis propter partialitatem duorum fratrum, ſcilicet Ariſtobuli & Hyrcani. Vterque enim inuidentiæ cauſſa ſubiecit ſe Romanis vt regnare poſſet &c.

Cato nominatiſſimus, videns Cæſarem triumphare, cui ipſe non fauebat, apud Vticam ſeipſum occidit, iuxta illud, *Maluit Cato mori, quam deroget vrbis honori.* ſed propter hoc (ſecundum Auguſtinum) non excuſatur a peccato.

Pontifices. — Antigonus

Iſte Antigonus filius Ariſtobuli, vbiq; infideliter egit, nec Romanis obediuit, magnam plagam terris intulit, vt Hyrcano expulſo, regnare poſſet. regi enim Parthorũ ꝓmiſit talenta mille, & virgines quingentas, vt ſe iuuaret, Lyſania nepote ſuo id procurante, & ſic Hyrcanus eiectus eſt, Phaſelus occiſus eſt, & Herodes fugatus. ſed cum Herodes Romam veniſſet, & ſenatui cuncta narraſſet, Auguſtus eum regem Iudææ creauit, mittens cum eo exercitum, qui Hieruſalem ceperunt, & Antigonum captum duxerunt ad Antonium: qui eum ſecuri percuſſit, & Herodes confirmatus eſt in regno, ceſſauitque ſceptrum de Iuda, ſicut prædixit Iacob.

Diodorus ſcriptor hiſtoriæ Græcæ.
Ouidius Naſo.
Gaius Falcidius.
Cornelius hiſtoricus.
Marcus Varus. hic ait, *Nihil magnificum docebit, qui a ſe nihil didicit.*
Cornelius Gallus.
Meſſala Poeta, & multi alij his fuere temporibus.

Iste Octauianus nepos Iulij, cum esset adhuc adolescens, imperium sumpsit, iuuentutem suam viribus actibusq; decorauit, v^m bella gessit. & breuiter, totũ mundum post multa bella in vnam tandem monarchiam redegit. Hic est ille vnicus, qui secundum non habuit; sub quo conticuit orbis terrarũ, ac prompte obediuit, agente hoc diuina prouidentia, vt Christi natiuitatem temporalis pax illustraret. Hic gloriabatur se Vrbem marmoream reliquisse, quam lateritiam ipse inuenit. Fuit pulcerrimus corpore, ingenio subtilissimus, fortunatissimus in omnibus: sed vitio carnis non caruit. Ipse est qui fecit describi totum mundum, vt dicitur Lucæ xx: cuius lij anno natus est Christus Dominus, saluator mundi, qui pacem æternam suis largitur.

Octauian⁹ Augustus monarcha Romanorum annis lvij, mens.vi. dieb.x.

Imperatores Romani per hanc lineam cõtinuantur, qui omnes Augusti dicuntur, propter singularem huius Augusti excellentiam. Iustum equidem est, vt ille omnibus nomen tribuat, qui cunctis viuendi normam, & regendi modum constituit. Tanta siquidẽ in eo probitas ac strenuitas emicuit, vt vix credibile sit, quod vnquam destituta natura humani discursus talem edere potuerit. Quid vltra? Christũ cum benedicta matre sua videre meruit, quasi ipse primicerius extiterit vocationis gentium; nec vnquam post hæc Dominus vocari voluit. Aram ei primus extruxit: Humilitatis, clemẽtiæ, ciuilitatis, patientiæ, disciplinæ, quæ rarissime in tanta sublimitate cõueniunt, exemplar ipse fuit. Bellum non nisi coactus accepit. ait enim, *Magnum est dispendiũ aureo hamo pisces capere: quia hami deperditi damnum nulla potest captura piscium comparari.* Detrahentib. sibi ait, *In libera ciuitate liberas decet esse linguas.* Milites ociari nequaquã aut deliciari permittebat, quo-*

V^m CLIX.

Ioseph circa hæc tempôra nascitur; post spõsus Mariæ.

LX

Bos loquitur aranti, *In breui desinent magis homines quã iumenta*: vel, vt quidã libri habent, *frumenta.*

Sceptrum de Iuda aufertur, & dux de femore eius: quia in proximo sanctus sanctorum venturus est, iuxta prophetiam Iacob Genes.xlix.

Lugdunum in Gallia conditur a Munatio Planco oratore, qui fuit discipulus Ciceronis.

Herodes a.xxxvij

Reges Iudææ.

Iste Herodes dictus Ascalonita, Idumæus, primus rex alienigena apud Iudæos fuit. Eius historiã Magister diligenter prosequitur. Et refert eum fuisse virum strenuum, & fide dignum, & in omnib. notabiliter se habuit. Gratus valde Romanis & populis qui pacem amabant. Multa etiam opera memorabilia fecit. Verũ in senectute sua cum nimis vellet placere Romanis, & audisset de ortu Christi, timẽs pelli e regno, tanquam alienigena, miserabiliter defecit sensu; & antiqua probitate amissa, innocentes occidit, & plures de filijs suis. Tandem omnibus odiosus, morbo inualescente, flebili morte destituitur.

Monarchia Romanorum omnium maxima circa hæc tempora incepit. Cum enim (vt testatur Hieronymus, & alij sancti doctores) per totum orbē in diuersis prouincijs bella pullularent, subito cunctis mirantibus, pacata sunt, & Romano principi colla submiserunt, vt aperte Dominus Deus hominibus ostenderet, quia illam vniuersalem pacem non bellicus labor, sed ipse donasset. Semper vno finito bello, aliud sequebatur, aut plura, peiorque scissura sequebatur: sed Christi natiuitate propinquante, vrbs quieuit, & orbis.

Sibylla Tiburtina clara habetur: quæ de Christo prophetauit, & Augusto respondit, ne se Deum, iuxta stultitiam paganorum, putaret. & ostendit illi virginem pulcerrimam in cœlo tenentem puerum in brachijs, & ait, *Hic puer maior te est: ipsum adora.*

Imperatores.

*rum professio instituta est ad laborem. Filias suas in lanificio fecit instrui, propter mutabilitatem temporalium. Nendi texendique non solum artem, sed vsum habebant. nec ad se, nisi vultu maturo sine omni vestium curiositate accedere permittebat. Regna, quę iure belli quæsierat, præter pauca, reddidit, aut alienis benigne tribuit. Testem se in iudicijs interrogari, & repelli æquanissimo animo patiebatur. Plures habuit sibi maxime familiares; qui cum melius poterant eum extinguere etiam publicis bellis nitebantur. Alij ter quaterque periuri, cum gratiam poscerent, vitam & bona ab ipso impetrarunt. O quam multi fuerunt, qui se de tam nobili sanguine progenitos gloriabantur, sed mores non imitabantur!

Maria nascitur anno ante Christi natiuitatem xvi, vel circa.

Anno mundi	V^m CLXXIX.		V^m CXCIX.
Linea Christi	Ioachim & Anna clarent sanctitate vitæ: qui post singulari gratia meruerunt procreare florem totius felicitatis Mariam, omnium creaturarū excellentissimam, quæ Deum nobis genuit.	Ioseph. Maria.	Antequā conuenirēt, inuenta est Maria habens in vtero de Spiritu sancto, vt dicit Matthæus.

XX

Anno primo ante Christi natiuitatem

Burgundiones orti sunt, gens semper valida; sic dicti, quia super Rhenum fluuium burgos plures habent.

Marcus Agrippa, gener Octauiani, supra Rhenum ciuitatem Agrippinā condidit, quæ post dicta est Colonia.

Historia euangelica omnium scripturarum sanctissima hic texitur.

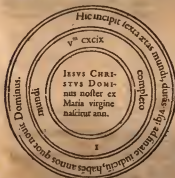
Anno mundi v^m cxcix (ipse est primus ante natiuitatem Christi) cum iam esset desponsata Maria Ioseph, missus est angelus Gabriel a Patre luminū, Deo totius consolationis, ad ipsam, vt annuntiaret ei, quod venerit plenitudo temporis pro reconciliatione humani generis: & quod per ipsam Dei filius hūc mundum intrare vellet. Hoc igitur omnium secretorum secretissimum, mirabilium mirabilissimum, salubrium saluberrimum, desiderabilium desiderabilissimū, mysteriorum profundissimum, circa hæc tempora diu expectata adimpletum est, vt Deus homo fieret. Quis audiuit vnquā simile? O si sapiat istud in palato mentis nostræ! Vide deuotissimam histor. Lucæ 1.

Zacharias & Elizabeth fuerunt ambo sanctæ vitæ: & parentes sancti Iohannis Baptistæ. Iohannes Baptista nascitur, quo nemo maior inter natos mulierum surrexit.

Roma in flore. Et numerati ſunt ciues eius, & deſcripti nonageſies trecenta milia & octuaginta milia.

Valerius Maximus fuit hoc tempore, vir maximæ famæ.
Nonnulli reges in honorem huius Cæſaris Auguſti ciuitates condebant, quas Cæſareas appellarunt, ſicut Mauritana & Palæſtina, & Auguſta in Almania: quæ vſque nunc vrbes clariſſimæ ſunt. Et multi reges ex regnis ſuis venerunt vt ei obſequerentur.

Æra chriſtianorum principaliſſima, omnium Ærarum notiſſima celeberrimaque. Ipſe eſt annus Octauiani lij, Olympiadis centeſimæ nonageſimætertiæ. Et (ſecundum Bedam) annus mundi v^m cxcix completus. verſus, *Vnum tolle datum ad milia quinq; ducentis, Naſcenti Domino Beda dat protoplaſto. Item, ante Chriſtum ducentum minus vno milia quinque.* Et hic tanquam probabilior modus ab eccleſia ſeruatur, & eſt magis vulgatus. Sunt & alij diuerſi modi ſupputationum, quidam breuiores, vt Hebræorum: quidam longiores, vt Methodij, & aliorum: de quibus immenſus eſt labor de ſingulis tractare, vtilitas vero modica. Vide ſingula in locis ſuis.

Natus eſt circa hæc tempora Dominus noſter de virgine pura, nouo ordine, ſecundum prophetica promiſſa. Et hæc eſt plenitudo temporis, de quo Apoſtolus dicit, *Quando miſit Deus filium ſuum in mundum.* Ob hoc incipit hic ſexta ætas mundi, cuius finem ſolus Deus nouit. Et dicit Auguſtinus, quod hæc ætas dicitur ſenectus, quæ ſæpe extēditur vltra omnes præcedentes ætates. Quia plerique hominum viuunt vſque ad centeſimumuigeſimum annum, aut vltra. Et notum eſt, quod ſexagenarios ſenes vocamus. Vnde fatuum eſt velle determinare quotiditatem eius. Plures enim hoc attentarunt, qui omnes fuere decepti, ſicut probat doctor ſanctus.

Procuratores Iudææ.

Iſte Archelaus fuit filius Herodis: & procurauit annis nouem; ſub quo Dominus redijt ex Ægypto. Hic propter eius ferocitatem a Iudæis accuſatus, relegatus eſt in Viennam, Galliæ vrbem.

Hic loco Archelai ſubſtitutus eſt.

Sub iſto moritur Salome, ſoror Herodis.

De principatu Romano sic dicit Cicero in libro de Officijs, Certū est fuisse aliquod tempus quo sine regibus viuebatur. At postquam iure gentium possessiones cœperunt diuidi, non alia de causa reges sunt instituti, nisi iustitiæ fruendę. Nam cum initio premeretur multitudo ab his qui maiores opes habebant, ad vnum aliquē virum confugiebant virtute præstantem, qui prohiberet iniuriari tenuiores, æquitatem constituendo, summos cum infimis pari iure pertingeret. Cumq; adhuc regnantibus regibus debiliores nonnunquā opprimerentur, leges constitui placuit, quæ ad iudicandū nō odio aut gratia ducerētur, sed tales inopi quales potenti præstarent aures. Quo fit, vt leges nō solū populū, sed regem quoq; obligare sciamus. At si regem contemnere leges, capere bona subditorum, violare virgines, stuprare matronas, & cætera illicita facere videamus, nonne illo submisso, alius sublimatur, qui & bene gubernare, & legibus nouit obtemperare?

Imperatores.

Tiberius priuignus an. xxiij.

Hic fuit Octauiani adoptione filius, vir magnarum virtutum, & pius pater in subiectos sibi. Aiebat namq; quibusdam principibus qui cupiebant grauare plebem, *Boni pastoris est tondere pecus, non decoriare.* Item cum suaderent sibi, vt baliuos mutaret, dixit, *Vidi quendam muscas ægri vulneribus insidentes fugare; quem æger increpauit, dicens, Quoniam venturæ sunt sitibundæ, vt sugant. Istæ tantum, quia plenæ sunt, locum occupant.* Quasi diceret, Consultius est, vt locupletes teneamus, quam illis amotis, de-

Anno mundi V^m CCXI.

IESVS CHRISTVS annorum xij in templo doctores audit.

Anno Christi XII.

Anni Christi per hanc lineam continuantur.

Nota, quod nihil reperitur de infantia Saluatoris, & operibus eius vsq; ad baptismum Iohannis, apud euangelistas, nisi quod duodennis remansit in Hierusalem audiens doctores, &c. Hoc autem quod dicitur, *Et erat subditus eis:* tanquam granum salutare multipliciter teritur a doctoribus & deuotis personis vsq; hodie conantibus persuadere quæ fuerit cōuersatio Christi in illis xviij annis. Ille autem liber qui de infantia Saluatoris intitulatur, quia iam diu inter apocrypha deputatus est, nil autoritatis affert. nec verisimile est, quod talia diuina opera, & gloriosa miracula pueriliter inter pueros fecerit, qui vix tempore debito ad huiusmodi facienda potuit etiam a matre sua benedicta inclinari, & similiter apostolis, &c. Dixit enim, *Nondum venit hora mea*, &c. &, *Non sum missus, nisi ad oues quæ perierant, domus Israel.* Igitur omnibus credere, & nulli credere, æque vitiosum est.

Procuratores Iudææ.

Annius Rufus primus.

Sub hoc moritur Augustus.

Valerius Gracchus annis xi.

Iste palam vendidit sacerdotium. Qui plus dedit, ille obtinuit. Et sic plures in breui fuerunt.

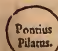
nuo tenues ditare cogamur. O magnũ prudentissimi viri cõsilium! Taliter enim quidam fraudulenti solent insidiari principibus, vt scilicet communem populum cõtra eos prouocent. Quo facto, sciunt quoniam necessarij sunt eis, cogentes deinceps eosdem, scilicet tam principes quam populum, sicut volunt, ac suis astutijs magis magisq; inuoluentes. Maxima prudentia principum est, vt se taliter agant, ne plebibus exosi fiant; omnesque contrarium suadentes abijcere statim debent, vt famam suam dilatent, quod communitatem diligant. Hoc tam paganorum quam sanctissimorum virorum consilium semper fuit. Exempla sunt quotidiana, &c. Hic etiam Tiberius bene de Christo sentire cœpit, & eũ pro Deo coluit, &c. Dicunt quidam, quod tandem crudelis factus sit contra potentes. Si hoc verum est, quis scit quo iudicio actum fuerit? Magnum vtique pietatis argumentũ fuit, quod subiectis & pauperibus semper gratiosus extitit; pacem etiam habuit cunctis diebus suis. Omnes Christi ac Christianorum contradictores sine omni miseratione deleuit, & Pilatum exilio damnauit. Moritur tandem cum ingenti gaudio multorum: sed peior eo successit. Vixit annis lxxviij, & imperauit annis xxiij.

Iohannes Baptista, sanctissimus, ab Herode decollatur: qui arguit eum de adulterio. Ille fuit Herodes Antipas, tetrarcha Galilææ, qui propter hoc crimen & temporaliter & æternaliter est punitus cum Herodiade, &c.

Super omnia bone Iesu amabilem te mihi reddit calix quem bibisti, ait Bernardus.

V^M CCXXIX.	V^M CCXXXII.
 IESVS CHRISTVS Dominus noster in Iordane baptisatus est.	 IESVS CHRISTVS Dominus omniũ pro seruis moritur, annorum xxxiij & iij mensium.
XXX.	XXXIII.

Circa hæc tempora grande spectaculũ mundo innotuit a seculis non auditum. Reuelatio aperta beatissimæ trinitatis: Pater in voce, Filius in carne, Spiritus sanctus in specie columbæ. Et hic vngitur nobis Christus, verus saluator in lege promissus, qui est via, veritas & vita; & præter quem non est salus. Iam hic texitur historia trium annorum doctrinæ ipsius fructiferæ cum miraculis plurimis & gloriosis, qualia nunquam visa sunt.

Pontius Pilatus.

Sub hoc Iohannes Baptista cœpit prædicare: & Dominus passus est, quem ipse ob timorem Cæsaris iniuste damnauit ad mortem crucis: & ideo post miserabiliter perijt, seipsum occidendo. De funere autem huius mirabilia narrantur.

In anno xxxiiij Christi multa mirabilia facta fuerunt. Nam ipso die passionis eius, terra tremuit; petræ scissæ sunt, sol obscuratus est; monumenta aperta sunt, &c. Die paschæ Dominus resurrexit cũ multis. Deinde post dies quadraginta gloriose in cœlum ascẽdit cum præda magna, &c. In die Pentecostes venit Spiritus sanctus super apostolos, &c. Et hęc omnia nostræ salutis æternæ sunt sacramenta, in quibus deuotæ mentes quotidianam inueniunt refectionem. Beatus qui versatur in his, quoniam fructum percipiet sempiternum.

Sancta mater Ecclesia comparatur ciuitati: de qua gloriosa dicta sunt, vt dicitur in Psal. lxxxvi. Quid gloriosius ea esse poterit, quam glorificauit tota simul beata trinitas, quam defendit diuina maiestas, quam illustrat diuina claritas, quam regit diuina bonitas, cuius caput Christus Iesus, verus Deus & homo: cuius ciues omnes electi sunt, cuius ministri angeli illi beatissimi spiritus, excubantes super muros eius die ac nocte? Hæc est quam ædificauit vnigenitus Dei supra firmā petram: nec portæ inferni præualebūt aduersus eam. Hęc est Sion illa dilecta, cuius portas diligit Dominus super omnia tabernacula Iacob. Hæc est sponsa illa immaculata non habens maculam neq; rugam, quam non vili clinodio, sed precioso sanguine subarrauit Dominus. Hæc est mater pulcræ dilectionis & agnitionis, & sanctæ spei: quę filios generat in æternum regnaturos. Hanc prænunciauerunt patriarchæ, hanc prædixerunt prophetæ, hanc simul omnis illa veteris Testamenti laboriosa seruilisq; obseruantia dominam recognoscit. Et quid vltra? Cœlum, terra, mareq; cum omnibus quæ in eis sunt, nonne huic famulantur mysterio? Igitur gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei: *Beata tu Hierusalem, quis similis tui, quæ saluaris in Domino? Negabunt te inimici tui, & tu eorum colla calcabis. Pro patribus tuis nascentur tibi filij: nec deficies in sempiterna secula. Benedic Domine fortitudini eius, & opera manuum eius suscipe. Percute dorsa inimicorum eius; & qui oderint eam, non consurgant. Audi Domine vocem eius, & ad populum suum introduc eam. Deus virtutum conuertere, respice de cælo; vide & visita vineam istam, & perfice eam, quā plantauit dextera tua. Fiat manus tua super virum dexteræ eius, & super filium hominis, quem confirmasti tibi Iesum Christū, Dominum nostrum, qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus sancti, Deus in omnia secula seculorum benedictus.* Amen.

Iesus Christus, verus Deus & verus homo; vnica proles intemeratæ ac perpetuæ virginis Mariæ secundum humanitatem, descendens de semine Abrahæ per lineam regalem & sacerdotalem; sponsus vnicus, & caput immediatum sanctæ vniuersalis ecclesiæ, Rex regum, & Dominus dominantium, æternus pontifex, & iudex viuorum & mortuorū, xxxiij annis & mensibus tribus peregrinari dignatus est in hac lacrymarum valle, docens primum opera viam vitæ, post etiam verbo, vt Euangelista testatur. Cum autem esset annorum xxx, a summo patre omniū, Deo, baptisatus iam in Iordanis fluuio, vnctus fuit nobis in primum ac summum pontificem, ac episcopū animarum nostrarum per Spiritum sanctum, qui corporali specie tanquam columba in spiritum descendens, testimonium sibi perhibuit, quoniam ipse est vere Saluator mundi, iuxta vaticinium Isaiæ prophetæ sancti. Hic elegit discipulos lxxij, quos misit ante faciem suam in omnem ciuitatem & locum quo erat ipse venturus, dans eis potestatem sanandi infirmos, & omnes languores, &c. & xij apostolos, quos misit in orbem vniuersum ad prædicandum euangelium. Nec amplius quam hos duos ordines inter discipulos Domini esse cognouimus, quorum formam nunc in ecclesia tenent presbyteri & episcopi. Nam apostolis succedunt episcopi, & lxxij discipulis presbyteri. quibus duobus ordinib. tota ecclesia est commissa tanquam hierarchis, vt patet in decreto Damasi papæ, & habetur lxviij dist. c. Cor episc. Tandem pius Dominus pro grege suo moritur, acerbissima passione consummatus, omnium martyrum caput, & ipse martyr. Postquam autem a mortuis resurrexit, in cœlum ascendit, & Spiritum sanctum misit. Et tunc primum cultus christiani nominis incepit, qui ad finem vsque durabit.

Christus Iesus promissus in prophetis, secundum veritatem fidei nostræ, est verus Deus & verus homo. Quam veritatem ex testimonijs sacræ scripturæ cogimur concedere. Similiter, secundum eandem veritatem conceditur, quod Christus fuit natus de muliere, passus, mortuus & sepultus. Quæ quidem omnia de Deo concedimus fuisse vera: non tamen in quantum Deus, seu secundum naturam diuinā, sed secundum naturam assumptam, scilicet humanam. Sic tamen prædicta de Deo dicuntur secundum veram fidem, vt in nullo derogetur diuinæ perfectioni apud eum qui sacra testimonia recte scrutatur, & sanam habet rationem.

Iohannes ſcripſit in Aſia Græco ſermone: *In principio erat verbum, & verbum erat apud, &c.*

Lucas ſcripſit in Græcia ſermone Græco: *Fuit in diebus Herodis regis Iudææ, &c.*

Iohannes.

Ego ſum lux mundi. qui ſequitur me: nõ ambulat in tenebris, &c. Ego ſum qui teſtimoniũ perhibeo de meipſo, & teſtimonium perhibet de me Pater. Ego ſum paſtor bonus, & cognoſco meas: & cognoſcunt me meæ. Ego ſum via, veritas, & vita. Nemo venit ad patrem niſi per me. Ego ſum vitis vera, &c.

Lucas.

Amen, amen dico vobis, Cælũ & terra tranſibunt; verba autẽ mea non tranſibunt. Qui crediderit, & baptiſatus fuerit, ſaluus erit: Qui vero nõ crediderit, condẽnabitur. Quod vobis dico, omnib. dico. Vigilate. neſcitis enim quando Dominus veniet, &c. Sol contenebrabitur, & luna nõ dabit ſplendorẽ ſuũ. Et tũc videbunt filiũ hominis venientẽ in nubib. cæli, &c.

I
E
S
V
S

CHRISTVS SALVATOR

M
V
N
D
I

Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua. & tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos. Qui maior eſt in vobis, fiat ſicut minor. Ego autem in medio veſtrum ſum ſicut qui miniſtrat. Videte ne ſeducamini. Multi enim venient in nomine meo dicentes quia ego ſum. Nolite ergo ire poſt illos. In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras, &c.

Marcus.

Ecce ego mitto vos ſicut oues in medio luporum. Eſtote ergo prudentes ſicut ſerpentes, &c. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere: ſed potius eum timete, qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam. Omnis qui confitetur me coram hominibus, confiteb. &c.

Matthæus.

Marcus ſcripſit in Italia, ſermone tamen Græco: *Initium Euangelij Ieſu Chriſti.*

Mattheus ſcripſit in Iudæa Hebraice: *Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid.*

ARTICVLI DVODECIM FIDEI CATHOLICAE.

Petrus	Credo in Deũ, Patrẽ omnipotentẽ, creatorem cœli & terræ.	Ieremias ij, *Patrẽ vocabis me, & post me ingredi non cessabis.* Exodi xx, *Non habebis Deos alienos coram me.* Isa. xlv, *Ego Dominus, & non est alter, creans tenebras, & formans lucem.* Psal. cxiij, *Deus autem noster in cœlo omnia,* &c.
Andreas	Et in Iesum Christũ filium eius vnicum, Dominũ nostrum.	Abacuc vlt. *Ego autem in Domino gaudebo, & exult. in Deo Iesu meo.* Psal. ij, *Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hod. gen. te.* Iohan. iiij, *Ego & pater vnum sumus.* Coloss. i, *Qui est imago inuisib. Dei.* Psalm. vij, *Verbo Domini cœli firm.*
Ioannes	Qui cõceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine.	Isaias vij, *Ecce virgo concipiet, & pariet fil. & vocab. nomen eius Emanuel.* Iere. xiij, *Mulier circumdabit virũ.* Galat. iiij, *Misit Deus filium suum factum ex muliere.* Ezech. xliiij. *Porta hæc clausa erit, & non aperietur; & vir,* &c.
Iacobus	Passus sub Põtio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.	Zach. ij, *Aspicient ad me quẽ crucifixerunt, & plangent, &c.* Isa. liij, *Tanquam ouis ad occisionem ductus. Vere languores nostros ipse portauit,* &c. Et 1 Pet. iij. *Christus semel passus est pro nobis, iustus pro iniustis.*
Thomas	Descendit ad inferna; tertia die resurrexit a mortuis.	Oseæ xiij, *Ero mors tua, o mors,* &c. *In die tertia suscit.* &c. Psalm. xv, *Nec dabis sanctum tuum videre corrupt.* Ephes. iiij, *Descendit primo in inferiores partes terræ.* Rom. vi, *Christus resurgens ex mortuis iam non moritur.*
Iacobus	Ascendit ad cœlos; sedet ad dexterã Dei Patris omnipotẽtis.	Amos xi, *Ædificat in cœlo ascensionẽ suam; Dominus nomen illi.* Psalm. lxvij, *Iter facite ei qui ascendit super occasum.* Et ibid. *Ascendit in altum, cap. duxit captiuitatem.* Michææ ij, *Ascendit iter pandens ante eos.*
Philipp[9]	Inde venturus est iudicare viuos & mortuos.	Malach. iij, *Ascendam ad vos in iudicio, & ero testis velox.* Psal. xcv, *Iudicabit orbem terræ in æquitate; & populos in veritate sua.* Iob xix, *Fugite a facie gladij: quoniam vltor iniquitatis est gladius; & scitote esse iudicium.*
Bartolom.	Credo in Spiritum sanctum;	Ioel. ij, *Effundam de spiritu meo super omnẽ carnẽ.* Iob. xxvi, *Spiritus eius ornauit cœlos.* Sapient. i, *Spiritus Domini repleuit orbem terrarum,* &c. Psalm. cxl, *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.*
Matthęus	Sanctam ecclesiam catholicam;	Dauid Psal. xxxv, *Cõfitebor tibi in ecclesia magna.* Sophon. iii, *Inuocabunt nomẽ Domini, & seruient ei humero vno.* Matt. xviij, *Si peccauerit in te frater tuus, dic ecclesiæ: Quod si ecclesiam non audierit,* &c.
Sim	Sanctorum communionẽ; Remissionẽ peccatorum;	Michæas vij, *Deponet omnes iniquitates nostras, & proijciet in profundum maris omnia.* Psal. cxviij, *Particeps ego sum omnium timentiũ te, & custod.* &c. Ezech. xviij, *Viuo ego (dicit Dominus) nolo mortem peccatoris,* &c.
Iudas	Carnis resurrectionem;	Ezech. xxxvij, *Aperiam tumulos vestros, & educam vos de sepulchris vestris.* Iob xix, *In nouissimo die de terra resurrecturus sum, & in carne mea videbo Deum Saluat.* Philipp. iij, *Reformabit corpus humilitatis nostræ, confor.* &c.
Matthias.	Et vitam æternam. Amen.	Daniel. xij, *Multi de his qui dormiunt in puluere ter. euigil. alij in vitam,* &c. Psalmo lxi, *Tu reddes vnicuique iux.* Matth. vij, *Ibunt hi in supplicium æternum; iusti autem,* &c. 11 Cor. v, *Domum habemus non manufactam,* &c.

Historia Actuum Apostolorum hic texitur.

Spiritus sanctus venit super Apostolos in linguis igneis. Et hic oritur cultus Christiani nominis, scilicet in die Pentecostes, secundum sanctum Augustinum.

Stephanus lapidatur, & protomartyr inclytus Domino consecratur.

Saulus ꝓsternitur, & Paulus egregius prædicator erigitur: qui abundãtius omnib. laborauit.

Philo disertissimus, cuius libri inter Ecclesiast. cõputantur, clarus habetur, natione Iudeus.

Imperatores. Gaius Caligula an. iij. mẽs. x.

Iste Gaius nepos Tiberij erat secundum carnem, sed non moribus, quia totus peruersusfuit, & tyrannus: qui ait, Vtinam populus Romanus vnam ceruicem haberet. Cõquestus est sępe quod sua tempora pacifica fuerunt, & bella libenter habuisset, occasiones etiam quæsiuit. tandem a suis occiditur consilio senatorũ cum magno gaudio vniuersorum: & senatus restituere nitebatur regimen sicut antea fuit, sed non præualuit.

Beatissimus Petrus, gloriosus Apostolus Christi Iesu præfuit Ecclesiæ catholicæ, secundum Hieronymum, annis xxxvij: secundum Bedam, xxxix. tenuit namq; pontificatum in partib. Orientis annis v, secundũ Hieron. secundum Bedã vij. deinde Antiochiã veniens, sedit ibi annis vij, docens populum viam veritatis, & Simonẽ Magum fugauit. Insuper prædicauit dispersis ex circũcisione fidelibus, qui erant in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia, Bithynia: quibus postea de Roma tanquam per eum conuersis, direxit epist. primã. Audiens autem Simonem magum Romanos deludere, zelo fidei Romam adiit, anno quarto Claudij. cumq; ibidem verbum Dei prædicaret, & Simonis maleficia detegit, & multos ad fi-*

Vm. CCXXXIII.

Petrus primus papa — Iudæus.

Hæc est series Romanorum pontificum, per quam fit supputatio annorum subsequentium: cuius principalis Æra & ipsa Christi benedicta natiuitas, concurrentibus nihilominus annis mundi, vt patet apertissime in his duabus lineis, cum figuris numerorum annotatis.

XXXIII.

*dem conuertit: discipulos etiã per diuersas prouincias misit, per quos Christiana fides gloriose dilatata est. Euangelium Marci tanquam ex ore suo scriptum approbans, fidelibus tradidit. Ieiunium quadragesimale instituit ante pascha, & ante natalẽ Domini tres hebdomadas, & quartam imperfectam venerari ab omni populo christiano in memoriã primi & secundi aduentus. tandẽ post plurima sanctitatis insignia, cũ iam in Romana sede annis xxv, mensibus vij, dieb. viij sedisset, martyrio coronatur a Nerone. Alia eius opera plurima, ac miracula stupenda vide in Actibus Apostolorum, & in libro Clementis, & in historiis tã scholastica quam ecclesiastica Bedæ, quam aliis. Paulus Apostolus egregius prædicator, raptu sublimis: qui euangelium non ab homine, neq; per hominem didicit, sed per reuelationem Iesu Christi. cum esset ferme annorũ xxvij, vel circa, atrociter cepit ecclesiã assequi zelo Iudaico: sed mox a Domino correptus immutatur, & factus est de lupo agnus, de persecutore fidelissimus prædicator. anno autẽ xiiij conuersionis suæ apostolatum cũ Barnaba suscepit a spiritu sancto in gentibus, vt dicitur Act. xiij. anno xxvij venit Ierusalem, vbi capitur, Act. xxi. anno xxx Romam venit, Act. vlt. anno xxxviij, vel circa, cũ beato Petro a Nerone martyriũ passus est. Hic inter sanctos tam in altitudine contemplationis, quã in feruore actionis prærogatiuam obtinuit: quia vltra omnes viatores clarius Deum vidit, & arcana verba audiuit, quæ non licet homini loqui: & tanquam totum mundum genuisset, sollicitabatur omnem hominem introducere in regnũ cœlorum. Quis sic cucurrit? quis sic laborauit Græcis euangelium exponẽs? quis sic afflictus, percussus, infinitis periculis excoctus? quis sic gloriari poterit, vt dicat, *Plus omnibus laboraui*, & in sapientia mundana, & consiliis huius sæculi, salua omni iustitia & fide: quia sic emicuit, vt etiam amplissimo senatui miranda contulerit. eius laudes Iohannes Chrysostomus describit.

Iacobus maior Apostolus, martyrio coronatur ab Herode Agrippa, & Petrus incarceratur, vt patet Actuum xij. corpus autem beati Iacobi miraculose transfertur in Galliciam Hispaniæ: & ibi est sedes patriarchalis post facta quasi a sinistris respectu Romæ.

Helena regina Adiabenorum conuersa ad fidem, sustentauit pauperes Christi fideles in Hierusalem tempore famis sub Claudio.

Petronella filia sancti Petri virgo sacra fuit.
Prudentiana virgo, & Praxedis virgo, sorores Titi & Nouati.

Imperatores. Claudius an. xiiij. mēs. vij.

Seneca stoicus clarus habetur, magister Neronis: a quo post coactus est seipsum occidere.

Iste Claudius inconstans animo fuit, & totus obliuiosus & gulosus: bellandi occasionem libenter habuisset, sed parum pugnauit, & facile quosdam paucos hostes superauit. tandem cum xxxv senatores occidisset cum ccc equitibus pro minimis caussis, veneno mortuus est.

Assumptio Mariæ virginis gloriosæ matris Dei, facta est xij annis post ascensionem Domini nostri Iesu Christi, secundum Hieronymum doctorem.

Persius Satyricus.
Iuuenalis Satyricus.
Lucanus Poeta, patruus Senecæ.
Ouidius Poeta.

Anno mundi V^M. CCXLIII.

Papa.

Anno Christi XLIIII.

De persecutionibus ecclesię est diligenter aduertendum, quod sicut in antiquo Testamēto inimicus humani generis semper electos multiplicibus machinationibus persecutus est: ita, imo multo amplius in nouo, hoc est, tempore gratiæ, quādo iam cognitio & cultus veri Dei in toto orbe radiare cœperat: & primo per gladium, sicut patet in persecutione Stephani & Iacobi, ac aliorū innumerabiliū: in quo exercebatur ecclesiæ patientia. secundo per falsam doctrinā, & hoc multipliciter. primo per falsos Iudæos qui sunt in synagoga sathanæ, vt patet in disputatione Petri, Stephani & Pauli: qui omnes clare informauerunt simplices, quod Iesus est Christus in lege promissus, contra friuolas assertiones peruersorū Iudæorū: & hæc vsq; in finē durabit, & tēpore Antichristi grauissima erit. tertio per magos & incantatores. Videns namq; antiquus hostis, quod per Christi nominis diuulgationē cultus suus abolendus esset, impleuit vasa iniquitatis suę: qui per magicam artem rudes deciperent, ne in Christum crederent, cum & ipsi se pro aliquibus magnis iactarent, quasi filij Dei essent, in signis & prodigiis mendacibus, vt patet in Simone Mago, Menandro, Aroes & Arphaxat. quarto per falsos christianos superbię spiritu tumentes: qui, instigante inimico, plures hęreses seminarūt, vt patet in Hebione Cerintho. Et quid plura? dicit beatus Bernardus, quod totus iste mundus coniurauit contra Christum. & August. *Qui non habuit persecutionē, non est Christianus.* Omnia ergo fidem impugnant, sed firmum fundamentū eius stabile perseuerat, habēs signaculum hoc, *Nouit Dominus qui sunt eius.* nec esset aliquo modo possibile, quod fidei sacramentum inter tot insidiatores sic floruisset, nisi cultores eius diuina maiestas protexisset, diuina sapientia illuminasset, diuina bonitas fouisset, iuxta Christi promissionem firmissimam, qui cum eisdem semper fuit, & in finem perseuerat. hinc Hilarius ait, Proprium esse solet ecclesiæ, vt tunc vincat, cum læditur: tunc intelligat, cum arguitur: tunc secura sit, cum deseritur: tunc obtineat, cum superata videtur.

Prima persecutio ecclesiæ fit Romæ iussu Neronis, in qua beatissimi principes christiani populi, scilicet Petrus & Paulus, martyrio coronati sunt cum alijs plurimis.

Refert Seneca de Nerone quod erat naturaliter ab infantia semper clemētissimus, & ita gratiosus, vt nemo vnquam populo Romano gratior esset, ita vt in obliuionem venirent cæteri principes propter fauoris magnitudinem. Verum potestas multos probissimos fecit atrocissimos.

Prodigia plura terruerunt Iudæos ante excidium Hierusalem. vide mirabilia in ecclesiastica historia.

Nero annis xiij. mens. vij.

Beatissimus Christi euangelista Marcus martyrio coronatur, anno Neronis primo, vt dicit Philo contemporaneus eius, apud Alexandriam Ægypti, vbi episcopus erat constitutus a beato Petro: sepultus ibidem miraculis claruit, & successit ei Anianus vir sanctus.

Iste Nero omnium hominum sceleratissimus fuit, adeo vt nomen eius vsq; hodie pro aliquo pessimo poni soleat: & quia contra optimam Christi legem primam suscitauit persecutionem, merito Antichristi figuram tenuisse describitur. tandem a senatu hostis pronunciatus, cum turpissime fugeret, seipsum occidit, & læta est Roma quasi victoriā obtinuisset contra aliquem pessimum inimicum, cultioribusq; vestibus se induentes, epulati sunt.

Simon magus multas superstitiones Romæ exercuit, & quia simile applaudit suo simili, ideo pessimus Nero, spreto consilio Senecę viri doctissimi, hunc pestiferū sibi sociauit. tandē vterq; post infinita scelera in barathrū damnationis æternæ turpissima morte descendit.

Vm. CCLIII. Vm. CCLXIII.

Petrus, superato Simone mago, & infeliciter mortuo, iussu Neronis crucifixus est, & in Vaticano sepultus, vltimo Neronis anno.

LIIII. LXIIII.

Pax illa vniuersalis totius orbis quam Romani habuerunt per annos ferme lxx, perpaucis bellis exceptis ac paruis, circa hęc tempora propter sæuitiam Neronis turbata est, & prouinciæ quædam recesserunt ab obedientia Romanorum, quia fidem Christi persequi ceperant. Iudæa & Hierusalem grauissimis persecutionibus & intestinis bellis attrita est propter peccatum illud maximum quod in filium Dei commiserunt: & circa hęc tēpora etiam in foribus templi ipso festo paschali xxxm necati sunt, & continue durauit dissensio, donec penitus deleti sunt. Barrabam enim petierunt, & non Iesum mitem & humilem.

Hi omnes discipuli sancti Petri martyrisati sub Nerone tyranno & multi alij, quorum nomina sunt in libro vitæ.

Martialis episc. Lemoniacens.	Sauinianus episc. Senonens.	Potentianus.	Altinus.
Flauius consul, qui & Clemens.	Serotinus.	Eobaldus. Mennius epis. Catalanens.	
Eps Metēsis, patruus Clemētis.	Eucharius episc. Treuirēsis.	Simisi⁹ ep. Suessens.	Titus ep.
Thecla discipula Pauli.	Trophimus episc. Arelaten.	Onesim⁹ ep. Ephes.	(Creten.
Domitianus subdiaconus a beato Mennio a morte suscitatus.	Crescens episc. Galatensis.	Vitalis martyr.	Felix martyr.
	Nazarius.	Processus.	Protasius.
	Celsus.	Martinianus.	Geruasius.
Epaphras episc. Colossensis.	Torpes martyr.	Felix martyr.	Cōstantia mart.

Iacobus minor, apostolus, ac Hierosolymorū episc. a Iudæis occiditur, anno vi Neronis.

Paulus gloriosus apostolus cum beato Petro eodem tempore, sed non eodem loco, capite plexus est ad aquas Salinas, in via Hostiensi.

Iste Vespasianus mediocris parentelæ, obscureq; natus, semper gloriose triumphauit. nam sub Claudio & Nerone, quocunq; mittebatur, laude digna patrabat. tricesies & bis cum hostibus conflixit. Periclitante autem republica propter discordiam præcedentium, imperator, licet inuitus, est creatus, & rediit tranquillitas pristina. pax insuper in toto orbe pronūciata, iuxta tempora Octauiani, propter quod immensum respublica creuit. moritur tandem profluuio ventris stando. aiebat enim, *Stantem decet imperatorem a terris recedere.* Eius virtutes multæ diligenter sunt conscriptæ.

Imperatores. Galba. Otho. Vitellius — Isti iij diuersis prouinciis imperare cupientes, in vno anno sese interfecerunt. — Vespasianus. an. ix m. x. d xij

Hierusalem destruitur anno secundo Vespasiani a Tito filio eius, interfectis xi centum milibus, venditisq; lxxx[m] Iudæorum. & extunc defecit regnum Iudæorū, nec consurget ante tempus Antichristi. de hac horrenda strage mira leguntur. vide Iosephum. Nota, quod propter hanc vltionē legitime factam dicunt doctores quod in toto mundo Christus pacem tribuit, sicut in natiuitate fecit.

Iosephus historiographorum nominatissimus, clarus habetur, natione Iudæus. Verum libri eius in multis locis vitio scriptorum ac longitudine temporum corrupti sunt.

Apollinaris sanctus martyr occisus est Rauennæ, vbi episcopus a beato Petro missus fuit. & nota, quod nec Vespasianus nec Titus quicquā contra ecclesiam fieri iusserunt, sed aliqui iudices inferiores persequebantur fideles prætextu priorum mandatorum.

Anno mundi V[m]. CCLXXIII.

Papa. *Italicus.* Linus mart. an. x mē. iij. dieb. xiij.

Anno Christi LXXIIII.

Sanctissimus papa Linus tantæ perfectionis fuit, vt ecclesiasticarum rerum dispensatione, etiam adhuc beato Petro viuente, meruerit dispensator ab eodem constitui. Hic statuit, vt mulier velato capite ecclesiam intraret. tandem martyrio coronatus, sepultus est in Vaticano iuxta magistrum suum ac patrem beatū Petrum.

Thomas qui Parthos in sortem accepit, martyrisatur in India, omnium Orientalium apostolus.

Andreas qui & Scythiam accepit in sortem, in Achaia martyrisatur.

Matthæus qui Æthiopes sortitus fuerat, in Æthiopia.

Simon & Iudas martyrisati sunt in regionibus Persidis.

Bartholomæus qui Indiam accepit in sortem, postquam prædicauit Lycaoniæ antiquioribus, in Albano vrbe maioris Armeniæ martyrisatus est.

Titus diaconus, Pauli discipulus, apud Paphum quieuit.

Euodius episcopus Antiochiæ, ibidem est martyrisatus.

Sileas apud Macedoniam martyrisatus est.

Scotica gens oritur ex Pictis & Iberis in Albione, quæ est pars Angliæ.

Lucas discipulus Pauli, in Bithynia migrauit ad Dominum.

Philippus per Phrygiā xx an. prędicās, Hierapoli quieuit in Domino. sed in passionali dicitur quod fuerit crucifixus. Solus ipse & Ioannes euangelista nō sunt martyrisati: cæteri vero omnes occisi fuerunt.

Matthias in Iudæa, vel Ægypto coronatur. De tempore, & loco, & modo martyrij eius diuersæ sunt sententiæ.

Barnabas coapostolus Pauli, Cypris occisus est.

Persecutio secũda ecclesiæ fit Romæ iussu Domitiani, & pax vniuersalis totius orbis iterum per ipsius sæuitiam turbata est, & multę nationes se Romanis opposuerunt, innumerabilesque fideles martyrio coronati sunt. Vide historiam Cornelij Taciti.

Iste Domitianus filius Vespasiani, & frater Titi, primo quidẽ clemens fuit, & multa Romæ construxit, scilicet Pantheon: sed mox defecit, & crudelissimus factus est ac superbissimus, ita vt tanquam Deus coli vellet. senatores quosdam interfecit, in christianos secũdam persecutionem suscitauit. tandem omnibus odiosus, in Palatio a suis occisus est, & cum dedecore sepultus.

Titus filius Vespasiani an. iij. — Domitianus annis xiiij. — Nerua anno. i mẽs. iiij.

Iste Titus fuit miræ benignitatis, & triumphator maximus, supra modũ largus: toto corde suis se inimicis crebro reconciliauit, patrem suum virtutibus superans, Deliciæ humani generis dici meruit. Mira dispensatio superni rectoris, nunc optimus, nunc pessimus, nunc parcus, nũc prodigus: nunc sic, nũc aliter institutus ad regni gubernacula prouehitur. Quis abyssum tantorum iudiciorum scrutari præualet? Moritur Titus anno iij, & tantus luctus in vrbe fuit, vt morituros eos pariter putares. Meñãder Samarites superbissimus necromanticus, Simonis magi discipulus, Christum negauit, & seipsum saluatorem mundo destinatum asseruit: incredibilia figmenta composuit, & multos non prædestinatos decepit, cum quibus & ipse periit. vide histor. ecclesiast. iij.

V^m. CCLXXXIII.

Romanus. Cletus martyr an. xi. mens. i. dieb. xi. ex patre Æmiliano.

LXXXIIII.

Iste Cletus primus inuenitur scripsisse in suis literis, *Salutem & apostolicam benedictionem*. Ordinauit presbyteros xxi in Romana vrbe mense Decembri: peregrinationes ad sanctos approbauit, dicens, *quod validior est ad salutem sancti Petri visitatio, quam duorum annorum ieiunium.* Excommunicauit insuper qui huiusmodi visitationes impediunt aut dissuadent. tandẽ martyrio coronatur sub Domitiano vi Kalendas Maij, sepultus in Vaticano.

Hæresis Nicolaitarum, qui indifferenter vxoribus vtuntur, dicentes *omnia debere esse communia inter christianos.*

Cerinthus hæresiarcha surrexit turpulosus ac libidinosus totus: a quo dicta est hæresis Cerinthiana. Hic dixit, legalia esse seruanda.

Hebion hæresiarcha, a quo Hebionites hæretici dicti sunt, qui dicunt Christum purum hominem fuisse, & Paulum apostatam legis, &c.

Maria Magdalena, & soror eius Martha.

Marcella eius pedissequa.

Lazarus earum frater episcopus Marsiliensis.

Maximus episc. Aquensis. Hic viaticũ dedit Magdalenæ.

Hi migrauerunt ad Dominum in partibus Marsiliæ.

Iulianus qui & Simon leprosus, episc. Cenomanensis.

Iulianus alius, qui vtrumque parentem nescius occidit.

Aristarchus & Priscus mart.

Paulus episc. Narbonensis.

Saturninus episc. Tolosañ.

Martialis episc. Santroñ.

Georgius episc. Belliaceñ.

Austregisilus episc. Luturieñ.

Cantianus episc. Turon.

Irenæus episc. Lugduneñ.

Ferrunrius episcopus Besuntionensis.

Eutropi⁹ episc. Aurisitaneñ.

Fronto episc. Petragoniceñ.

Dionysius episc. Parisiensis.

Europius episc. Aquitanensis. Hi venerandissimi patres sortiti sunt regiones Franciæ a Domino, omnes sancti.

Marcus Agrippa præfectus vrbis Persas deuicit: & ob hoc Pantheon extructū est, id est tēplum omniū Deorū, iussu Sibyllæ: ipse etiā Agrippinā supra Rhenum cōpleuit, quæ antea fuit ab Agrippa cōdita. Hęc est Colonia secūdum quosdam.

Imperatores. Traian⁹ an.xix. dieb. xv.

Iste Nerua senex adoptauit Traianum in filium, primoq; edicto omnia fore facta Domitiani retractauit.

Iste Traianus optimus dicitur fuisse inter omnes Augustos. Hoc solum in eo culpatur, quod zelo falsorū deorum Christi fidem extinguere nisus est, arbitrans, se in hoc obsequium præstare Deo. Dicitur quidem, quod non per se, sed per suos fideles persequebatur. forte hoc ad tempus verum fuit: quia constat, quod aliquando ipsemet iussit quosdam tormentari, & occidi. In fine mitigauit edictū, vt non occiderentur, nisi casu inuenirentur, aut se offerrent: sed parum hoc profuit, quia inuida plebs per huiusmodi nihil artata fuit. eius laudes pro nihilo ducerē, nisi beatus Greg. eius pietate commotus, lacrymas fudisset, & eum ab inferno liberasset. An autem saluatus sit, vsque hodie dubiū est, & grandis altercatio doctorum. De hoc etiā diuersæ reuelationes deuotarum personarum reperiuntur, quæ omnes quas ego vidi, hoc intendunt, quod non velit Dominus aliud, nisi vt cum timore salutem nostram operemur, & de huiusmodi curiosis quęstionib. quieti simus, eo quod non sine causa hæc & similia ecclesiam suam vult latere.

Iste idem Traianus apud Agrippinam Galliæ insignia imperij inuitus sumpsit, Germaniam restituit, Orientales prouincias, Babyloniam, Seleuciā, extremamq; Indiæ secūdus post Alexandrum perdomuit &c. In omnibus his adeo pius permansit, vt omnibus gratus, nulli existeret grauis: quod de paucis legitur &c. Hæc insignia sunt verę & nō fictæ nobilitatis. ita semp vixit, vt imperio dignissim⁹ haberetur: ita principatū fugit, quasi nullus foret ineptior.

Anno mundi V^m CCXCIII.

Papa, Clemens primus, martyr. *Romanus,* De regione Cælio monte, ex patre Faustino. annis ix. mens. ij. dieb. x.

Anno Christi XCIIII.

Sanctus Clemens primum a beato Petro, vt dicitur, ordinatus fuit sibi successor: sed propter periculum voluit ante se beatum Linum & Cletum pontificari, ne videlicet hoc exemplo prælati substituerent sibi quos vellent. Hic fecit gesta martyrum per regiones conscribi. Similiter & ipse multos libros edidit. Statuit etiam, vt cathedra episcopalis in eminentiori loco poneretur, & quod baptizatus, prout citius poterit, cōfirmetur. tandem martyrisatur sub Traiano submersus in mari: & de eius funere mira scripta sunt. Corpus eius tempore Nicolai primi repertum fuit, & Romæ translatum. Taurinus episcopus Eboracensis, & Gangericus eius frater episcopus Cameracensis, discipulus beati Dionysij. Ioannes euangelista adductus iussu Domitiani ab Epheso Romā, cum sacrificare nollet idolis, ponitur in dolium feruentis olei: sed cum nil læsionis sensisset, relegatus est in Patmon insulam, ibiq; Apocalypsim scripsit. rediens autē Ephesum tempore Traiani, in pace quieuit. Dionysius annorum xc, Ariopagita venerabilis pater, lumen orbis, martyrio coronatur in Gallia cū Eleutherio & Rustico, vbi missi fuerunt a beato Clemente.

Eutropius episc. Sanctensis, martyr.

Sanctinus episc. Meldens. cū Antonio a morte suscitato, discip. Dionysij.

Iouius Atheniens. presbyter & martyr, discipulus Dionysij.

Carannus martyr Carnutensium prędicator discipulus Petri.

Simon Cleophæ filius, frater Iudæ, episcop. Hierosolymorum cxx annorum crucifixus est, martyr Domini gloriosus.

Regulus episc. Arelat.

Eugenius Toletan.

Eutyches martyr.

Persecutio tertia ecclesiæ a Traiano exercetur, in qua perempti fuerunt infiniti. tandem cohibita fuit interuentu Plinij secundi, sed non totaliter.

Iudæi deuastant prouincias multas, & quasi amentes incredibili motu sub vno tempore per diuersas mundi partes exarserunt, nulli parcẽtes, ciuitates plures desolauere: nec tamen præualuerunt vt regnum adipiscerentur: quia primo per Traianum, secundo per Adrianum deleti sunt. sic Christus vtrobique vindicatur. nunquam enim Romani impune persecuti sunt ecclesiam: sed nec vnquam honore aut emolumento caruerunt quotiescunque fideles honorauere. de hoc plenius vide Orosium. Timotheus episcopus Ephesiorum, discipulus Pauli, martyrisatur. Plutarchus nobilissimus philosophorum claret, magister Traiani, cui epistolam optimam scripsit.

Ignatius doctor gloriosus, episcopus Antiochiæ, discipulus Iohannis, martyrio coronatur nobilissimo. Huius cor scissum in se aureis literis hoc dulce nomen *Iesus* inuentum est habuisse descriptum. ait enim in epistolis suis, *Amor meus crucifixus.* Beatam virginem in carne vidit, eique epistolas scripsit, in quibus sic habetur, *Christifera Mariæ*, &c. & illa dulciter respondit, scribens, *Ignatio dilecto condiscipulo humilis ancilla Christi: veniam ad te*, &c.

Phocas martyr passus est vltimo tempore Traiani, cui spiritu prophetico dixit, Traiane, perge ad vlterioris abyssi loca, & ad præparata tibi tormenta festina: vbi nocte perpetua, & sæuo exurendus es incendio: triduo hac in luce versaberis, quo emerso, caligo te mortis excipiet. nec enim inultus innocentium sanguis diutius esse potest. & Traianus die tertia expirauit ventris profluuio.

V^m CCCIII.

Anacletus mart. an.ix.	Græcus. De regione Atheniens. ex patre Antiocho. mens.ij. dieb.x.	Euaristus martyr, an.x.	Græcus. mens.vij. dieb.ij.

CIIII.

Iste Anacletus beatissimus fideles monuit per epistolam, vt presbyteri præ omnibus honorarentur, dicens, quod Deo sacrificantes nõ debeant vexari, sed supportari, atque ab omnibus venerari: & presbyteri quando sacrificant, testes secũ habeant, & maxime episcopi, vt Domino perfecte sacrificare probentur. Item statuit, vt clericus nec barbam nec comam nutriat. Ipse memoriam beati Petri construxit. Ordinauit etiã vij diaconos cardinales in vrbe. Item, quod episcopus a tribus debeat episcopis consecrari. Item, quod ordinatio clericorum palam celebretur. tandem xij anno Traiani martyrio coronatur, sepultus in Vaticano apud corpus beati Petri.

Plinius secundus, orator & philosophus multa scripsit. mitigauit etiam Traianum, vt retractaret sententiam latam contra christianos, scribens ei, quod nihil mali facerent, sed virtutib. insistentes, Christum tanquam Deum ante lucem surgentes laudarent.

Iste Euaristus sanctus martyr statuit, vt episcopus a plebeiis nõ accusetur, & septem diaconos ordinauit, vt assisterent episcopo prædicanti propter honorẽ verbi Dei, ne ab æmulis detraheretur episcopo, quod falsa prędicauerit. Item, quod coniuges publice sponsentur a parentibus, & a sacerdote solemniter benedicantur. tandem martyrisatur anno iij Adriani, sepultus apud corpus sancti Petri.

Domicilla martyr.
Eufrosyna martyr.
Theodora martyr.
Sulpicius martyr.
Seruilianus martyr.

Iste Adrianus in multis commendatur. christianis satis gratiosus extitit: quosdam tamen nolentes sacrificare puniri iussit, & occidi. vniuersalis quasi fuit in omni scientia: pacem omni tempore habuit: Pater patriæ dictus est: leges multas condidit: prohibuit etiam ne christiani sine processu iudiciali damnarētur: Hierusalem funditus destruxit, & post reinstaurauit, omnino prohibens, ne Iudęi intromitterentur, sed christiani. inuitus ad imperiū venit, sed optime rexit. cumque senatus obsecraret, vt filium Cæsarem appellaret, Sufficere, inquit, debet, vt ego inuitus regnauerim, cum non merear. principatus enim non debetur sanguini, sed meritis: & inutiliter regnat qui rex nascitur, & non meretur. exercendi prius sunt virtutibus, qui regnare debent: & cum in eis profecerint, adeo vt probentur illos virtutibus antecedere quos debent honoribus anteire, inuitati ascendant, & se ciuium suorum votis non subtrahant.

Imperatores. Adrianus Ælius, an. xxi.

Hierusalē restauratur per Adrianum & nomine eius Ælia vocata fuit. Et amplificata fuit. ita vt locus passionis esset intra muros qui prius extra fuit. Et hæc est tertia restauratio. quia ter destructa fuit scilicet a Chaldęis tempore Sedeciæ ab Antiocho tempore Machabæorum: & a Tito tempore Vespasiani.

Secundus philosophus in silentio deget, & ad interrogata Adriani scripto respondit.

Eustachius alio nomine Placidus, & Theospita eius vxor, & duo filij eius Agapetus, & Thesbites, quorum mi(r)iactus leguntur, circa hæc tempora fuerūt: qui omnes iussu Adriani glorioso martyrio coronati sunt.

Aristides philosophus apologeticum pro christianis fecit: quem videns Traianus, placatus est.

Anno mundi	V^m CCCXIII.		V^m CCCXXIII.	
Papa.	Alexāder primus, martyr	Romanus. Ex patre Alexandro, de regione Capitauri. an. viij. mens. v. dieb. ij.	Xystus I. martyr an. x.	Romanus. De regione Violata, ex Pastore patre. mens. iij. dieb. xxi.
Anno Christi	CXIIII.		CXXIIII.	

Iste Alexander maiorem partē senatorum Vrbis conuertit ad Dominum. Hic statuit aquam benedictā cum sale aspergi in domibus fidelium, vt de conse. di. iij. aquam. In canone addidit memoriam passionis, scilicet, *Qui pridie quam pateretur* &c. Item, vt vinū sit mixtum cum aqua in calice propter repręsentandam vnionem Christi & ecclesiæ, de conse. di. ij. c. i. & vt oblatio fieret ex azymo modica quantitate. tandē martyrisatur sub Adriano cum multis quos ad fidem conuerterat. sepultus in via Numentana. postea translatus fuit ad ecclesiam sanctæ Sabinæ.

Quirinus martyr tribunus.

Theodotus martyr diaconus.

Euentius martyr, & presbyter.

Quadratus episcopus Atheniens. discipulus apost.

Hermes præfectus vrbis, martyr.

Aquila genere Ponticus, orator, floret, qui secundus interpres Mosaicæ legis fuit. primo enim fuerūt lxx de Hebraico in Græcū transferentes: secundo iste de Græco in Latinū primus interpres fuit.

Iste Xystus statuit, vt diceretur, *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* & quod mysteria sacrata non tangerentur nisi a ministris, de con. di. i. in sancta. Itē, vt corporale nō fiat ex serico, sed ex purissimo lino contexto, & non tincto. &, vt mulier sacra vasa altaris & pallas nō tangeret. Item, vt quicunq; episc. vocatus ad sedē apostolicā, rediens ad ecclesiā suā, non susciperetur nisi cum literis apostolicis. Itē, vt missa nō nisi super altare celebretur. Itē etiā misit Peregrinū episc. genere Romanū cum aliis fidelibus in Galliam. tandē martyrio coronatus extra portā *Domine quo vadis?* sepultus in Vaticano.

Galen⁹ medic⁹, Pergami oriundus, interpres Hippocratis Romæ claret.
Ibita martyr.
Callocerus martyr.
Maria martyr, & virgo.

Ptolomęus rex mirabilis in mathematicis, omniū aſtronomorum præcipuus, plus addidit, quam ante ſe inuentū reperit, & plura ſcripſit. Cerdo hæreticus. hic fuit magiſter Mardonis.

Iſte Antoninus gener fuit Adriani, & filius adoptiuus, vir vtique peritiſſimus, & natura benignus: quod non facile in vno homine reperitur. prudentia præcellentes cõmuniter nõ ſunt excellenter benigni & tranquilli, ex natura pręcipue: & ecõtra excellenter benigni ſunt communiter minus induſtrij: vir autē iſte in vtriſq; excellenter dotatus fuit. ob hoc multæ prouinciæ, quæ ab aliis imperatorib. receſſerunt, ſub iſto voluntarie redibāt quia vere pater patriæ fuit: omnib. carus, nullis acerbus, fidelib. clementiſſimus erat. vnde & Pius dictus eſt, & ab eo ſequentes imperatores appellati ſunt Pij. ait enim, Malo Scipionis exemplo vnum ciuē ſeruare, quā mille hoſtes occidere.

Antoninus Pius an. xxij.

Quod autem aliqui martyres ſub eo coronati ſunt, non ex ſuo, ſed priorum mandato proceſſit. tanta ſiquidem crudelitate aereæ poteſtates inuidam plebem commouerunt, vt nec ſummi imperatores poſſent eam ſedare ad plenum. ita exoſum fuit chriſtianum nomen apud idololatras, & maxime apud pontifices & ſacerdotes templorū, qui principes & populum prouocabant aduerſus Chriſti fideles: quia viderunt, quod ſtatus & quæſtus diminuebatur, & ad contemptum eſſet venturus tantus faſtus eorum: quia chriſtiani dicebāt, quod indifferenter omnes dij dęmones eſſent, a quib. tota ſimul cõmunitas ſperabat temporalem ſimul & æternam felicitatem. ideo non mirum, quod etiam pacato principe adhuc inferiores perſequerentur chriſtianos tanquam blaſphemos.

Vᵐ CCCXXXIII. Vᵐ CCCXLIII.

Teleſphorus martyr, Romanus ex Anachorita. an. ix. menſ. iij. dieb. xxij.

Hyginus martyr, an. iiij. Græcus de Athenis, ex patre philoſopho. menſ. iij. dieb. viij.

CXXXIIII. CXLIIII.

Iſte Teleſphorus ſtatuit cantari hymnum angelicum, ſcilicet *Gloria in excelſis*. & euangeliū ante ſacrificiū, & in natali Domini cantari tres miſſas propter multas cauſſas &c. Itē, ꝙ clerici ieiunare debeant per vij hebdomadas plenas: quia ſicut debet eſſe diſcreta vita clericorū, ſic & ieiuniū. etiam ſtatuit vt nullus miſſam ante tertiā præſumat canere. tandē martyrio coronatur. ſepultus apud ſanctū Petrū in Vaticano.

Decē milia mart. crucifixi ſunt in Armenia in monte maximo Arath. Quorū feſtū celebre colitur x Kal. Iulij cum magna deuotione, quia multa obtinuerunt cultoribus ſuis a Domino.

Peregrinus epiſcopus Antisfodornenſ. mart.

Serapia martyr, & virgo.

Sabina martyr, & nobilis vidua.

Fides, Spes, & Caritas cum Sophia nobili matrona matre earum martyriſatæ.

Iuſtinus philoſoph. diſcipulus Pompeij libros eius abbreuiauit. Hic etiam librum de chriſtiana religione edidit, quem Antonino tradidit, & benignum chriſtianis fecit.

Iſte Hyginus clerū cõpoſuit, graduſq; diſtinxit: & vt patrinus & patrina infantē ſuſciperēt in baptiſmo, confirmatione, & catechiſmo. Scripſit etiam vnā epiſtolam generalē omnib. fidelibus de vno & trino Deo. Item, quod nullus epiſc. Metropolitanus, excepto Romano põtifice, audeat ſuffraganeum ſuū condemnare, niſi cauſſa in concilio prouinciali ſuorū epiſcoporum fuerit ventilata. tandē martyrio coronatur, ſepultus in eccleſia ſancti Petri.

Marcion hæreticus, quem Polycarpus dixit eſſe primogenitum diaboli.

Valentinianus hæreticus dixit Chriſtū cœleſte corpus attuliſſe. Pompeius Trogus natione Hiſpanus, hiſtorias totius orbis a Nino vſq; ad Octauianum deduxit.

Taurus nobiliſſimus Philoſ. Athenis claruit. Hic ait, *In publico mos populi, in priuato naturæ ius gentiumq́; ſeruetur.*

Perſecutio quarta fit iuſſu Antonini Veri, in qua innumerabiles vtriuſque ſexus coronati ſunt, ſed non impune. lues enim magna, id eſt peſtilentia, ſecuta eſt per totam Italiam & reliquas prouincias, bella, terręmotus, inundationes fluminum, agmen locuſtarum &c. Item, exercitus Romanus vbique conſumptus eſt.

Bellum Marcomanicum (vt dicit Oroſius) grauiſſimum fuit: quia barbaræ nationes exercitum rudem Romanorum in gyro circumdederunt: ſed militib. quibuſdam chriſtianis clamantibus, *Chriſte adiuua nos*, ilico fulgura terruerunt barbaros, ita vt fugerent. ob hoc Chriſti nomen celebre factum fuit: & Imperator non ſibi, ſed ipſi victoriam tribuit, & ſententiam mitigauit.

Imperatores. Marcus Lucius an.xix. Antoninus Verus. Aurelius Commodus.

Iſti duo imperiũ ſumpſerunt poſt Antoninũ Pium, & extunc bini imperare ceperunt: ſed Lucio mortuo, Antoninus ſolus imperium tenuit, qui bonus & victorioſus fuiſſe deſcribitur, niſi hoc, quod chriſtianis quartam perſecutionem iuſſit inferri. Dicitur, quod tantæ ſeueritatis & conſtantiæ fuit, quod ad nullum euentum vnquam vultum mutauerit, ſiue ex lætitia, ſiue ex mœrore, etiam dum adhuc puer eſſet. tantæ fuit humanitatis, vt quadam vice cum iam exhauſto ærario nil haberet quod militibus daret, nulli volens eſſe moleſtus, magis elegit vaſa aurea & ornamenta vxoris, & aliam ſupellectilem vendere, quam ſenatum vel prouincias prægrauare. ſed victoria habita, & illa recuperauit, & prouinciis tributa relaxauit. Papias Ioannis auditor, Hieropolitanus epiſc. claruit, fecit librũ explanationum ſermonum Domini.

Anno mundi V^M CCCLIII.

Papa. Pius primus, martyr. Italicus de ciuitate Aquileia, ex patre Rufino. an.ix. menſ.iiij. dieb.xxi.

Anno Chriſti CLIIII.

Hic ſtatuit pœnam contra negligentias, quę accidere poſſunt circa ſanguinem Chriſti, vt patet de con.di.ij. ſi per neg. Item, quod feſtum Paſchæ ſemper in dominico die celebretur. Item, quod hæreticus veniens de Iudæorũ hæreſi recipi debeat, & baptizari. Hic fecit ordinationes quinq;, & tandem martyrio coronatur, ſepultus apud ſanctum Petrum in Vaticano.

Polycarpus epiſcopus Epheſinus, Iohannis apoſtoli diſcipulus Romam venit, & plures ab hęretica labe reuocauit. Magnus labor ſanctorum, & ingens triſtitia tunc erat: quãdo foris materialis gladius, intus ſerpentinum virus erroris eccleſiam corrupit. Et hæc duplex perſecutio diu durauit. Si quandoq; ceſſauit gladius, hæreticorum tamẽ perfidia magis ac magis inualeſcebat, & multiplicabatur. tandem idem vir ſanctus martyrio coronatus fuit ſub Antonino Vero cum aliis xij ex Philadelphia.

Iuſtinus philoſophus ad fidem conuerſus, multa ſcripſit cõtra hęreticos, & martyrio coronatur.

Iuſtus epiſc. Viennenſis martyriſatus eſt.

Photinus epiſ. Lugdunẽſis cum multis aliis coronatur.

Alexander medicus, & Ponticus puer, martyres.

Felicitas cum ſeptem filiis paſſa eſt. mirabile ſpectaculũ. ſic olim vij Machabæi cum matre.

Pontianus glorioſus martyr.

Flocellius puer martyr.

Siminicus puer martyr.

Nouatus cũ aliis viginti duobus.

Praxedis oratione fuſa quieuit in Dño poſt longiſſimos labores.

Hermes doctor fidei plura ſcripſit: cui angelus Domini apparuit, dicens, quod Paſcha dominica die celebretur. poſtea martyriſatur.

Victor miles, & Serena vxor eius, martyres.
Cōcordius subdiaconus mart.
Marcellus martyr.
Valerianus martyr.
Hegesippus & libros fecit de historiis apostolorū & martyrū, vsq; ad tempus suum.
Attalus de Pergamo fundamētum ecclesiæ, martyr.

Cataphrygę hæretici exorti sunt de Phrygia, qui dicunt se solummodo habere spiritum sanctum, nec apostolis, nec alijs datum. Mōtanus, Prisca & Maximilla autores eorum fuerunt.
Theophilus episcopus Antiochiæ.
Apollinaris Hieropolitanus episc.
Narcissus patriarcha Hierosol.
Dionysius episc. Corinthiorum.
Gaius martyr.
Philippus episc. Cretēs.

Prothus & Hyacinthus, de quibus mirabilis habetur historia.

Blandina sanctissima mulier passa est.
Tertullianus Africanus in ecclesia insignis habetur.

Cōmodus Aurelius cum Lucio Antonino. annis xiij.

Iste Commodus filius Antonini Veri, totus infamis & lubricus fuit: & adeo incōmodus, vt inimicus humani generis diceretur. Interfecit quāplurimos senatores, & maxime quos animaduertit nobilitatę industriaque excellere. Tantę fuit superbiæ atque iactātiæ, vt sæpe leonis pellem induens, ostenderet se esse regem hominū, sicut leo bestiarum. Verum vbi splendet constantia martyrum, tædet amplius de carnalitate hominum mundanorum sermonem texere.

Prima pax ecclesiæ data est, sed non diu stetit.

Vm CCCLXIII.	Vm CCCLXXIII.
Anicetus martyr an.ix. Syrus, ex patre Iohanne de vico Mirea. mens.iij.dieb.iiij.	Soter I. martyr an.ix. Campanus, ex patre Concordio, de ciuitate Fundana. mens.iij.dieb.xxi.
CLXIIII.	CLXXIIII.

Iste Anicetus plures canones edidit, qui in decretis in diuersis locis habentur, sicut & aliorum sanctorum primū sanguinem suū pro testamēto dederūt. nā ob hoc sancti canones dicti sunt, quia primum ab apostolis, deinde a martyrib. & doctoribus sanctis, quales pene omnes prælati in primitiua ecclesia fuerunt, & a sacris cōciliis cōstituti sunt: nec humana adinuentione, sed sancti spiritus vnctione ac iussu dictati sunt. Et qui temerarie eos reprehendit, in spiritum sanctum blasphemare perhibetur, vt in ca. violatores xxv.q.i. Multa statuit iste Anicetus de statu episcoporum, ac consecratione. tandem martyrio coronatus sub Antonino, sepultus in via Appia in cœmeterio sancti Callisti.

Iste statuit, vt monacha velum portaret, sed pallas sacras non tangeret, nec incensum poneret in ecclesia. Et quia multa pericula solebant circa matrimoniū contingere, ideo cōstituit, quod legitima non habeatur vxor, nisi per sacerdotem fuerit benedicta, & a parentibus solemniter tradita, & a paranymphis custodita. tandem post sanctam vitam sanctiore morte migrauit ad Dominū, coronatus martyrio, & sepelierunt eum fideles in Vaticano in ecclesia sancti Petri, & cessauit episcopatus diebus xxij.

Theodotion tertius diuinæ legis interpres.

Nota hic diligenter, quod (secundum sacros doctores) imperium sępius contra ecclesiam fortiter egit, sed nunquam prudenter. Vnde cum simul tota cohors sapientium dicat, nobile vincendi genus esse patientiam, patet quod ecclesia per patientiam nobiliter sibi imperium subegit. hoc siquidem tempore imperatores dixerunt, Nolumus vt præcipiatur nobis, cū nos vniuersis pręcipere habeamus, doctiores omnib. hominib. soli Romani prædi-*

Quinta persecutio ecclesiæ fit iussu Seueri: quam ilico diuina vltio subsecuta est, propter ciuilia bella, in quibus Romani nimis attriti fuerunt. *

* camur. Postea sine gladio aut fuste cũ longanimiter sustineret ecclesia, ad hoc deuentum est, vt maiestas Romani imperij solemniter ac humiliter profiteretur, quod imperiales leges non dedignarentur sacris canonibus obedire. Hæc est mutatio dextræ excelsi. Igitur *vincere si vis, disce pati.* Signum perfectæ prudentiæ est, imprudentem ac insufficientem se æstimare. Ipsa enim temporalium rerum continua mutabilitas omnem humanam prouidentiam deridere solet.

Clemens Alexandrinus philosophus.

Imperatores. Ælius Pertinax. Seuerus annis xviij. mens. vi.

Pantænus stoicus Africanus historicus.

Alexãder Narcissi successor magistri Origenis.

Iste Ælius vir grandæuus inuitus accepit principatum: nunquam accepit munera, nunquam ad vlciscendum seductus est. Sexto mense interemptus est a Iuliano ambiente imperiũ: sed non profecit: & sicut fecit, sic factum est ei a Seuero. Iste Seuerus genere Afer, destitutum imperium adeptus tria ciuilia bella confecit. Primum namque Iulianum inuasorem imperij expugnando occidit Romæ, secundo contra Pescennium, tertio in Gallia contra Albinum socium Iuliani cum multo vtriusque partis sanguine bellauit & vicit. Hic natura sæuus, multis semper bellis lacessitus, fortissime quidem rempublicam, sed laboriose rexit. Parthos, & Arabes, Adiabe-*

Symmachus quartus diuinæ legis interpres.

Anno mundi V^M. CCCLXXXIII. V^M. CCCXCIII.

Papæ. Eleutherius mar. an. xv. De oppido Nicopoli, Græcus ex patre Habundo. mens. vi. dieb. vi.

Victor martyr annis x. Afer ex patre Felice. mens. ij. dieb. xij.

Anno Christi CLXXXIIII. CXCIIII.

Iste Eleutherius iuxta ordinationem apostolorum constituit, vt nulla esca vsualis repudiaretur a christianis, quę rationabilis esset & humana. Item quod nullus a suo gradu deijceretur nisi prius accusatus conuinceretur, exemplo Domini, qui Iudam accusatum non sustinuit, & quicquid interim inter apostolos egit, pro dignitate ministerij ratũ permansit. Itẽ, vt absente eo cuius causa ventilatur, sententia nullatenus proferatur. Misit etiam legatos Lucio regi Britonũ, qui eum cum populo suo baptizauerũt. tandem martyrio coronatus sepelitur in Vaticano apud sanctum Petrum.

Leonides pater Origenis pro Christo decollatur, & martyr efficitur. Et Origenes tũc xvij annorum se cum patre martyrio obtulit: sed pia matris fraude impeditus totum patrimonium perdidit, eo q, christianus esset, &c. Ipse autẽ docendo scholares grãmaticã, matrem & vij fratres secum de precio pascebat.

Iste Victor propter dissensionem de termino paschali celebrauit conciliũ in Alexandria Palæstinæ, cui ipse interfuit, & Narcissus, & Theophilus, & Irenæus &c. viri sancti. vbi statutũ est, quod semper dominico die pascha celebrari debet, obseruata luna xiiij Aprilis vsque ad xxi. quia tantus vel circa est saltus Lunæ & postea reditus. Hoc autem factum est, ne iudaizare videatur ecclesia. Plures tunc episcopi Asiæ & Orientis cum Iudæis pascha celebrabãt. Item statuit, quod exigente necessitate vbiq; & in omni aqua naturali possit conferri baptisma. tandem martyrio coronatur, sepultus apud sanctum Petrum in Vaticano.

Anglia, quæ quondã Britannia dicta est, ad fidem conuertitur solenniter, rege Lucio primũ baptizato: deinde subiectus populus eius exẽplo fidei colla submisit pacifice. Fuganus & Damianus, quos Eleutherius papa misit, primo illic prædicauerunt.

Heu, heu, vbi mansit antiquorum Romanorum tanta probitas, strenuitas, legalitas, ac incomparabilis prudētia & honestas. Siquidē hoc tempore imperium ad manus stultorum deuenit.

Nota, quod stultus, si se stultū putat, adhuc aliquid de lumine naturalis intelligentiæ habet: sed si se sapientē æstimat, tūc cōpleta est stulticia eius, nec eru diri potest, sed sapiētes persequitur, similesq; sibi sociat.

Antonin⁹ Caracalla an. vij.

Iste Antoninus patre asperior vixit: libidinis impatientissimus fuit, ita vt nouercam suam duceret in vxorem. Papinianum iurisconsultum, & doctrinæ legalis thesaurum occidit: & sicut fecit factum est ei, quia ab hostibus circumuentus, occisus est pessimus ipse cum gaudio multorum. Nota, quod hic mos stultorum semper fuit, si potentes sunt, sapientes persequuntur: quibus sublatis necesse est, vt ipsi quoq; pereant. solus enim intelligens gubernacula possidebit, vt dicitur Prouerbiorum i. Bassianus filius Seueri.

⁎nos, Iudæos, & Samaritas superauit, & multa toto orbe Romano imperio recuperauit. In studijs ciuilibus & philosophia clarus fuit. Quintam persecutionem in christianos suscitans, multa infortunia passus est. In Britannia post grauia prælia firmissimam vallem muniuit cxxxij passuum cum turribus crebris, & a mari vsque ad mare perduxit: ibique apud Eboracum oppidum morbo obiit.

Irenæus Lugdunensis episcopus, cum magna multitudine cleri & populi martyrio coronatur.

Audetius subdiaconus, discipulus sancti Polycarpi, martyrisatur.

Vᵐ. CCCCIII.

Romanus. Seuerin⁹ martyr annis ix. ex patre Habundo. mens. vi. dieb. x.

CCIIII.

Iste Seuerinus statuit vt omnes christiani xij annorum in die paschæ sacramentum eucharistiæ accipere debeant in publico, & omnia vasa altaris vel vitrea vel stannea essent, non lignea, sicut antiquitus fiebat consecratio pretiosi sanguinis in ligneis vasis. vnde crescente tempore subcreuit & decus ecclesię: quia vitrea post prohibita sunt, vt patet de conse. dist. i. ca. Vasa. & multa alia statuit salubria. tandem martyrio coronatur, sepultus in pace Christi.

Artemonis hæreticus, dicit Christum esse purū hominem, & absque Deo, plures habuit qui hanc hæresim tenuerunt.

Vᵐ. CCCCXIII.

Romanus. Callistus i. martyr annis v. ex patre Demetrio. mens. ij. dieb. x.

CCXIIII.

Iste Callistus inter cætera quæ fecit bona, cœmeterium in via Appia extruxit, vbi martyrum milia sepulta sunt. hoc iā dicitur cœmeteriū beati Callisti. Iste statuit ieiunia quatuor temporū obseruari. ipse fecit ecclesiam beatæ Mariæ trans Tiberim. ipse cœlibatum vniuersis sacerdotibus induxit. tandem martyrio coronatur, sepultus in cœmeterio suo.

Vlpianus iurislegalis consultus maximus, vt patet in corpore iuris ciuilis per totum.

Origenes, doctor egregius, ac sanctitate vitæ incomparabilis, clarissimus habetur in ecclesia Dei. De hoc tēpore semper extrema reperimus scripta. quidam dicūt eum optimum, quidam pessimū fuisse. Supra modum mirum est, quod viri grauissimę autoritatis ac sanctissimæ vitæ, ita contradictorie de ipso scripserunt. vide in historia ecclesiastica lib. vi, & alibi &c. Concordiam super his reperire non potui. an autem sit saluatus, an non, Domino cognitum relinquimus &c. Grandis labyrinthus a diuersis texitur de Samsone, Salomone, Traiano, & isto Origene, an videlicet saluati sint, an non: quę quia sine periculo nesciuntur, nec etiam ecclesia certificata est de his, Domino totaliter committenda sunt.

Iste Alexander habuit matrem christianam nomine Mammæam, cū qua Origenē presbyterū audire curauit. Hic fuit virtuosissimus, & rempublicā salubriter gubernauit, consilio Vlpiani vsus, qui fuit legalis scientiæ princeps. Xerxē regē Persarū maximo bello oppressit, & corpus sancti Thomæ apostoli iussit transferri de India ad Syriam: & sic venit ad Edissam ciuitatem Abagari, in qua litera scripta habebatur de manu Saluatoris. tandem etiā iste Alexāder tumultu militari occiditur apud Moguntiam.

Sexta persecutio ecclesię facta est iussu Maximini, sed non euasit impunitus: quia statim interfectus fuit, postquā psequi christianos ceperat. hic pręcipue cōtra prælatos & clerum fuit.

Imperatores. Macrinus Antonin⁹ Aurelius — an.i. an.iij. — Alexāder Māmææ an.xiij. — Palmatius cū vxore Barbara. & omni familia. — Maximinus an. iij.

Iste Macrinus cum filio suo Diadumeno inuasit imperiū, & militari tumultu occiditur. Iste Antoninus obscœnissime vixit, & ideo cum matre occisus fuit tumultu militum, sicut & Macrinus.

Quinta editio reperta est hoc tempore in Iericho, cuius autor ignoratur, & ideo dicitur communiter vulgata.

Cæcilia m̄r. Tiburti⁹ m̄r. Valerian⁹ m̄r. Felix martyr.

Lucian⁹ m̄r. Cyriac⁹ m̄r. Iulita mart. Mertina m̄r. Priuat⁹ m̄r.

Iste Maximin⁹ nulla senatus volūtate imperator factus, tandē deuictis Parthis & Germanis, ab exercitu tertio anno occiditur.

Anno mundi	V^m. CCCCXXIII.	V^m. CCCCXXXIII.

Romanus. *Papæ.* Vrban⁹ I. martyr an. viij. — *Romanus.* m̄ xi. dieb. xxi. — Pōtianus martyr an. v. — *Græcus.* m̄ ij. die i. — Anteros martyr an. iij. — mens. i. dieb. xi.

Anno Christi	CCXXIIII.	CCXXXIIII.

Iste Vrbanus genere nobilis, ab infantia christianus, multos ad fidem cōuertit. omnia sacrata mysteria fecit argentea vel aurea vel stannea. Tandem martyrio coronatur, sepultus cum sancta Cæcilia &c. Prædia cepit ecclesia possidere tempore huius, de quibus clericis & notariis sumptus deputabat, qui gesta martyrū conscripserunt. antea viuebant more apostolico, qui in Actibus Apostolorum scribitur.

Iste Pontianus (vt dicitur) statuit, vt Psalmi die noctuque per omnes ecclesias cantarentur, & vt ante celebrationem missæ sacerdos *Confiteor*, &c. præmitteret. Hic in exiliū missus in insulam Sardiniæ, ibidem martyrio coronatur. Sanctus Fabianus corpus eius reduxit Romam, & sepeliuit in cœmeterio sancti Callisti.

Iste Anteros constituit, q. episcopi de sede in sedem possent transferri, & vt gesta martyrū conscriberentur. tandem martyrio coronatur, & sepelitur in cœmeterio sancti Callisti.

Anclinus martyr. Astorius martyr. Maximus martyr. Calopedius martyr.

Nota, quod in quibusdam historiis habetur quod Cyriacus successit Pontiano immediate, & papatum dimisit vt cum virginibus martyrio coronaretur: sed ratio temporis hoc non permittit, vt patet in legenda vndecim milium virginum.

Iste Gordianus adhuc puer, deuictis Parthis, a suis fraude occisus est.

Iste Philippus xxxiiij ab Augusto imperator creatus est, & filiũ suum Philippum consortẽ regni fecit: ambo christiani fuerunt, & primus omnium imperatorũ christianorum hic caput est: & post tertium annum imperij sui ad gloriam Christi celebrauit cum ingentibus ludis millesimum annum vrbis conditæ. tandem fraude Decij occiditur.

Septima psecutio ecclesiæ facta iussu Decij acerba nimis, sed non diuturna. quia sicut contigit priorib. sic illi: quia statim occisus fuit.

Gordianus an. vi. — Philippus an. vij. — Christianus. — Decius an. iij.

Mirum spectaculum circa hæc tempora fuit videre de duplici genere martyrũ, scilicet Christi, & dæmonum. martyres Christi fuerunt sancti papæ, & alij prælati cum fidelibus suis subditis: qui pro christiana republica in fide sancta trucidabantur: martyres diaboli, fuerunt imperatores, & cæteri principes cum militib. suis, qui pro republica, & dæmonum cultura se & suos interficiebant, vt regnare possent. Par pœna, sed dispar causa. Non mirum esse debet, quod Christus habet martyres: sed valde mirum est, quod diabolus habet martyres. verũ martyres diaboli & mundi quotidie inueniuntur, & in ma-*

Iste Decius totus tyrãnus inuasit imperiũ, interfectis duob. Philippis dominis suis: & sicut fecit, factum est ei, quia cũ filio suo occisus est.

Vᴹ. CCCCXLIII.

Romanus. Fabianus martyr an. xiij. ex patre Fabiano. mens. xi. dieb. xi.

Schisma primum in ecclesia Dei fuit circa hæc tempora: quia Nouatus contra Cornelium tenuit se pro papa, licet non esset.

CCXLIIII.

Hic sanctissimus Fabianus cum, defuncto papa, cũ cæteris fidelib. expectaret futuri papæ electionẽ, subito columba candida super caput eius descendit, dicens, *Romæ episc. ordinaberis.* ob hoc statim elect⁹ fuit. Hic statuit, vt chrisma singulis annis in cœna Domini consecretur, vt patet de cõ. di. iij c. literis. ipse etiã diuisit regiones diaconis, qui gesta martyrum integre colligerẽt. tandẽ post multa quæ sanctissime gessit, martyrio coronatur sub Decio, sepultus in cœmeterio Callisti: cuius festum agitur xx Febr.

Agatha virgo, & mart.
Septem dormientes.
Abdõ & Sene martyres.
Antolia virgo, & mart.
Victoria virgo, & mart.
Moyses presb. & mart.
Maximus presbyt. mart.
Nicostratus diac. mart.
Serapion martyr.
Apollonia virgo, & m̃r.

Alexãder episc. Hierosolymorũ mart.
Africanus Iuli⁹ floruit in scripturis ecclesiast. nominatissimus.
Dionysius Alexandrinorum episc. discip. Origenis multa scripsit.

Tryphon puer qui dæmones expellebat, in Nicæa passus est. Porphyrius philosophus qui scripsit prædicabilia maximus hostis fidei, stolide contra veritatem catholicam latrauit: cuius vesaniam sancti doctores compescuerunt, nec vltra profecit, nec intellexit de quibus affirmauit.

Cyprianus gloriosus doctor, episcopus Carthaginensis, clarus habetur, & post martyrio coronatur.

Nouatus presbyter ecclesiæ Romanæ, ambiens episcopatum, factus est hæreticus, lapsis spem veniæ denegando. Concilium autem sexaginta episcoporum contra eum tempore Decij fuit congregatum, in quo damnatus est.

Iſte Gallus cum Voluſiano ciuile bellum molientes contra Æmilianum, interfecti ſunt. & Æmilianus tertio menſe occiditur.

Iſte Valerianus primum ſatis bellicoſus fuit,& victorioſus: ſed poſtquam chriſtianos perſequi ceperat, ſtatim fuit captus a rege Perſarum, & in viliſſima ſeruitute apud eum conſenuit. ob hoc territus Gallienus pacem eccleſiis reſtituit. Sed quia non plene vindicauit chriſtianorum ſanguinem, pluribus bellis attritus fuit Romanorum exercitus. tandem pius Dominus nō dimiſit rempublicam omnino periclitari, quia multi tyranni illico fuerunt interfecti, & proſperitas rediit inſperata. Vide Oroſium.

Imperatores. Gallus cū Voluſiano an. ij. — Valerian⁹ Gallienus an. xv.

*gno numero: Chriſti autem non ſic. Quot hodie pro mundi pompa, carnis deliciis, terrenis diuitiis libenter agonizant,& tandē, nemine cogente, voluntarie ſuccumbunt? ſed Chriſtus nemini præcepit, vt fideles occideret, licet ad breue tempus hoc fieri permiſerit. Vide quomodo non eſt gloriandum martyribus noſtris, quaſi aliquid dignum geſſerint pro æterna gloria: quando ſic omni tempore videmus decertaſſe vanos pro infamia falſa, vt patet per Auguſtinum de ciuitate Dei lib. v. Vide pulcra ibi,&c.

Priſcus mart. Malchus mart. Marinus mart. Fructuoſus martyr.
Patricius mart. Protus mart. Hyacinthus mart. Eugenia mart. Claudia mart.

Anno mundi V^M CCCCLIII.

Papæ, Cornelius martyr an. iij. menſ. ij. dieb. x. Roman. — Lucius martyr an. iij. menſ. iij. dieb. iij. Roman. — Stephan⁹ I. martyr an. iij. mēſ. iij. dieb. xv. Roman. — Xyſtus II. martyr an. ij. menſ. xi. dieb. vi. Romanus.

Anno Chriſti CCLIIII.

Iſte Cornelius celebre nomē ſanctitatis habet, & ſuper morbū caducū ſingulariter accepit poteſtatē a Domino. Hic corpora ſanctorum Petri & Pauli leuauit, & honorificentius repoſuit in locis decentibus, cū beata Lucina. tandē cū multis aliis martyrio coronatur. Ipſe ſanciuit, vt ſacerdotes pro certa cauſſa iurare poſſent, ſi vellent.
xl martyres Romæ. ccc in Africa. & alij infiniti paſſi ſunt.
Euſebius martyr.
Habundus martyr.

Iſte Lucius ſtatuit, vt duo presbyt. & iij diaconi ſemper cū epiſc. ſint,& ſequantur eum in omni loco propter teſtimoniū probitatis: licet conſcientię ſecuritas ſufficeret ſibi pro ſua ſalute: tamen propter maleuolos omnē epiſcop. habere bonū nomen apud eos qui foris ſunt, vt patet de conſe. diſt. i. iubemus. tandē martyrio coronatur ſub Valeriano.
Cæſarius diac. martyr.
Iulianus martyr.
Concordia martyr.
Cyrilla filia Decij.

Iſte Stephanus ſtatuit, ne aliquis veſtibus ſacris prærerquam ad cultū Dei vtatur, vt patet de cōſe. di. i. veſtimenta&c. tandē martyrio coronatur in celebratione miſſæ: quia templū Martis oratione ſubuertit.
Quirinus martyr.
cclxij martyres Romæ.
Abacuc martyr.
Leontius cōſularis.
Felix martyr.
Irenæus martyr.
Trophia vxor Decij.

Iſte Xyſtus fuit pater ſpiritualis ſancti Laurētij:& ſtatuit, quod miſſa ſup altare fieret, q̄ antea nō fiebat. tandem mart. coronatur cū aliis plurib. ſub Galieno, q. alieno nomine dicitur Deci⁹ ſecundū Vincentiū & alios. & hæc verior poſitio eſt, vt patet in legēda ſancti Laurentij.
Laurentius mart.
Feliciſſimus mart.
Agapetus martyr.
Romanus martyr.
Hippolytus mart.

Octaua persecutio facta est iussu Valeriani, propter quā grauissime plagati sunt Romani. Iam enim sub Decio communis pestilentia fuit in omnibus mundi partibus quocumq; edicta nepharia dispersa fuerunt: sed hæc vltio grauior totum humanum imperium corrupit, quousq; ne dum factores, sed etiā cōsentientes tanto facinori delerentur. nam vndiq; bella surrexerūt, &c. & Dacia trans Danubiū in perpetuū aufertur. & videtur esse prima diminutio Romani imperij, quæ non fuit recuperata. Nona persecutio ecclesiæ fit iussu Aureliani, in qua multi passi fuerunt. Fulmen quoq; de cœlo cadens iræ diuinæ signū, principem terruit, & ad reuocandam sententiam monuit: sed quia noluit, ideo statim perijt.

Claudius. Quintilius annis ij. dieb. xvij. — Aurelianus an. v. mens. vi. — Tacitus mens. vi. Florianus mens. iij.

Iste Claudius Gothis nobilissime triumphauit, qui iam per xv annos Illyricum Macedoniamq; vastarunt: & ideo statuam auream meruit, & morbo interijt.

Sabellius hæreticus, negat Christum filium Dei esse.

Iste Aurelianus primo christianis benignus fuit: quare vbiq; gloriose triumphauit præcipue contra Gothos: sed prauorum cōsilio deceptus cum christianos sæuissime persequeretur, nunquam post bonum diem habuit, & statim occisus est.

Iste Tacitus bonus fuit: sed parū regnauit, occisus in Ponto.

Iste Florianus non fuit imperator, sed forte Cæsar, etiā occisus in Tarso.

V^m CCCCLXIII. — V^m CCCCLXXIII.

Dionysius i. martyr annis ij. mens. xij. Græcus. — Felix primus, mart. annis ij. mens. x. Romanus. — Eutychianus mart. annis viij. mens. x. dieb. iiij. Tuscus.

CCLXIIII. — CCLXXIIII.

Iste Dionysius distinxit parochias, mādās quod pastores cōtenti esse debent terminis suis. Cœmeteria construxit in vrbe ꝓpter pœnitentias, & baptismata, vt patet xiij q. i. ecclesias. tandē martyrio coronatur, sepultus in pace Christi.

Iste Felix statuit supra memorias martyrū missas celebrari. item, festū dedicationis ecclesiæ singulis annis statuit agi. tandem martyr. coronatur, sepultus in ecclesia sua, &c.

Iste Eutychianus sanctissimus, ac deuotissimus per diuersa loca cccxliij martyres sepeliuit manu sua. Hic statuit, vt fruges super altare & fabæ benedicerētur. tandē martyrio coronatur sepultus in cœmeterio Callisti. Marcus confessor (secundum quasdā historias) ponitur in linea parū, & quod post Felicem tenuit sedē annis viij. Hic solus euasit martyriū inter tot continuas persecutiones, sepultus in ecclesia sua in media Roma: sed Damasus, & Vincentius, & Martinus non faciunt mentionem eius.

Manichæorū hæresis impiissima & grossissima exoritur a quodam Mane Parsa, barbaro moribus, &c. Hic posuit duo principia.

Columba virgo, & mart. Theodora. Leonilla. Cornelius. Cyprianus.

Quirinus mart. Symphorianus. Agapetus. Priscus.

Patroclus. xlviij mart. cccxlij mart. Maurus.

Victor. Victorinus.

Paulus i eremita claret virtutibus.

Maria Ægyptiaca, quæ peccatrix fuit, mirabilem pœnitentiam egit in deserto per annos xlvij. hoc tempore fuit, vel (secundum alios) anno Domini cclxxx. Vitam eius scripsit abbas Zosimas. & hoc magis videtur.

Decima persecutio ecclesiæ fit iussu Diocletiani & Maximiani, quæ omnibus præcedentibus grauior fuit,& x annos durauit.in tantum feruebat, vt in xxx dieb.xx^m coronarentur, ecclesiis & sacris libris combustis.

Iste Probus victoriosus fuit, multa bella confecit, Bonosum & Proculum apud Agrippinam interfecit: ipse autem a militibus apud Firmum occisus est.

Iste Diocletianus obscure natus, superbissimus fuit, plurima bella confecit, Maximianum primo Cæsarem, deinde Augustũ fecit propter necessitatem bellorum: & Galerium, & Constantium Cæsares. tandem per multam sanguinis effusionẽ, restituto regno, iuxta terminos priores ambo purpuram deposuerunt, vt iuniores substituerent, & ipsi in priuato otio consenescerent. tandem Diocletianus veneno obijt.

Imperatores. Probus annis v. mens. iiij. — Carus cũ fil. Carino & Numenano. a. ij. — Diocletianus. Maximianus.

Iste Carus bellũ cũ Parthis gessit: & post fulmine percussus obijt.

Concilium Antiochenum contra Paulũ Samosatenũ hæreticum, in quo damnatus idem fuit, & episcopatu priuatus.

Claudianus. Papias. Alexander. Felicianus, iiij coronati.

Dioscorus. Babilus. Longinus. Sempronianus. Marcellianus.

Serapion. Carpophor⁹. Gereon. Victor. Vrsus.

Mauricius dux excercitus Thebeię legionis, cũ eadẽ legione coronatus apud Sedunum.

Anno mundi V^m CCCCLXXXIII.

Papæ, Gaius mar. annis xi. mens. iiij. dieb. ix. — Marcellin⁹ mart. a. viij. mens. ij. dieb. xxij. Romanus. ex patre Proiecto.

Anno Christi CCLXXXIIII.

Iste Gaius constituit, vt nemo episcopos, vel alios clericos apud iudicẽ secularẽ audeat accusare: & quod paganus vel hæreticus christianũ accusare nõ possit, vel notã infamationis ei inferre. itẽ q gradatim qui dignus est, ad ordines ascẽdat, vt scilicet primo sit ostiarius: deinde lector: exorcista: acolytus: subdiacon⁹: diaconus: demũ presb. Hic fugiẽs persecutionem, in cryptis habitãdo, tandẽ martyrio coronatur sub Diocletiano. eius festum agitur x Kalendas Maij.

Iste Marcellinus ob sæuitiã persecutionis cõprehẽsus, tria grana thuris in sacrificium idolis imposuit: sed postea publice pœnituit, & capitalem sententiam pro fide suscepit. corpus autem eius insepultũ xxx diebus iacuit, propter timorem anathematis: sed postea iussu sancti Petri a Marcello humatum est iuxta pedes eius. eius festum agitur xvi Ianuar.

Sebastianus. Cyriacus. Euphemia. Chrysanthus. Nicostratus. Claudius. Maurus. Orontius. Marcus. Tranquillinus. Tiburtius. Victorianus. Castulus. Menas. Dorotheus. Bonifacius. Iustina. Dorothea.

Chrysogonus. Felix. Hilaria. Daria. Zoe vxor Nicostrati. Iason. Diodorus. Martianus. Polycarpus. Chromatius. Vincentius. Symphorianus. Cæsarius. Nobilis. Gorgonius. Pelagia meretrix conuertitur per abbatẽ Veronem.

Castorius cum vxore. xxx^m martyrum. Basilius cum septem.

Petrus. Erasmus. Iuliana. Christina. Leontius. Theophilus.

Georgius. Pancratius. Blaſius. Primus. Felicianus. Albanus. Vitus. Modeſtus. Creſcentia. Anaſtaſia.

Pax eccleſiæ reddita eſt per Conſtantinũ, & in tantum firmata, vt, quicunq; læderet chriſtianum, puniretur. hæc reuera eſt mirabilis mutatio dextræ excelſi, iuxta illud Pſalmi, *Filia Babylonis miſera: Beatus qui retrib. tib. retrib.* &c. tẽpla etiam idolorũ ipſo iubente clauſa ſunt, & prohibita ſacrificia, iuxta illud Iſaiæ Prophetæ, *Dij, qui non fecerunt cœlum & terram, pereant de terra.* Incredibile enim fuit hoc ſuſpicari, quod vnquã humanũ genus ab hoc errore poſſet abſolui: in quo a dieb. Nini regis Aſſyriorum vſq; ad hæc tẽpora, per annos ij^m ccc, erat miſerabiliter implicatum. verum digitus Dei eſt hoc, & magna miſericordia eius, non hominis meritum.

Galerius. Conſtantius an. ij.

Cõſtãtinus Magn⁹ a. xiij

Iſte Conſtantinus imperator glorioſiſſimus celebre nomen reliquit, in bellis victorioſus, in gubernanda republica prudens, in negotijs fidei incomparabiliter deuotus. eius pietas & ſanctitas ex multis ſanctorũ libris adeo emicat, quod indubie inter ſanctos annumerandus eſt. Græci dicunt, eũ in fine vitæ ſuæ monachum effectũ. & Euſebius & Oroſius & alij diligenter eius facta deſcripſerunt.

Donatianus. Rogatianus. Coſmas. Damianus. Quintinus. Vitalis. Agricola.

Iſti duo pacifice diuiſerunt ſibi imperiũ: ſed nõ diu vixerunt. & grãdis altercatio, & ciuilia bella poſtea oriũtur: quæ omnia ſub Conſtantino quieuerunt. aliqui etiã Cæſares tunc creati fuerunt, qui chriſtianos maxime perſequebantur: quorum Maxentius vnus fuit.

Pantaleon. Katharina. Margarita. Lucia virgo. Agnes. Chriſtophorus. Simplicius.

V^M CCCCXCIII. — V^M DIII.

Romanus. Marcellus i. martyr, annis v. dieb. xxij.

Græcus. Euſebius mart. a. ij. menſ. vi. dieb. xxv.

Afer. Miltiades mart. a. iij. menſ. vi. dieb. viij.

Romanus. Syluester annis xxiij. menſ. x. dieb. xxi.

CCXCIIII. — CCCIIII.

Iſte Marcellus magnã habuit cũ Maxentio altercationẽ, dicẽs, *Boni principis eſt eccleſias cõtritas reparare, & Dei ſacerdotes honorare*, vt patet xcvi di. item ſtatuit, quod conciliũ generale nõ poſſit celebrari ſine auctoritate papæ, vt patet xvij di. c. ſynodũ. Itẽ elegit xv cardinales in vrbe propter ſepulturas, & baptiſmũ, &c. tandẽ poſt longam cuſtodiam iumentorũ, in cuſtodiã publicã recluſus, moritur tyrannide Maximiani, ſepultus in cœmeterio Priſcillæ, via ſalaria. In Anglia pene tota fides extincta eſt hoc tempore a Maximiano. Similiter & Treueris a Rictionaro.

Iſte Euſebius ex laico in papã aſſumptus eſt: fuit enim medicus. q ſępe factum cõſtat temporib. anteriorib. Hic ſtatuit, vt laicus ſuũ epiſc. accuſare non poſſit, niſi a fide exorbitaret, vt ij q. vij c. laicus, &c. tandem martyrio coronatur ſub Maxẽtio, &c.

Iſte Miltiades ſtatuit, q die dominico, & feria quinta nullo modo deberet ieiuniũ obſeruari propter reuerẽtiã Dñi, vel qa illos dies pagani quaſi ſacrũ ieiuniũ celebrabãt, de cõ. d. iij. c. ieiuniũ. tandẽ mart. coronatur, ſicut oẽs prædeceſſores ſui. Et nota, q hic eſt vltimus martyrũ a ſancto Petro xxxiij in ordinę pontificum Romanorum: qui oẽs ſanguinẽ fuderũt pro teſtamento ſancto. & tunc laudabile fuit ij Greg. epiſcopatum appetere.

Iſte Syluester glorioſus cõfeſſ. Chriſti, multipliciter eccleſiã decorauit: tã in ſcripturis, quã in miraculis admirabil. fuit: decreta multa cõſtituit: hęreſes dãnauit: patrimoniũ beati Petri, ſ. regnũ Italię cũ tota vrbe a Cõſtãt. ſuſcepit, & ad cultũ eccleſ. cõuertit: Helenã cum Iudæis baptiſauit, & alia infinita ſancto fine cõſummauit.

Antonius abbas sanctissimus, potens in opere & sermone, clarissimus vniuerso orbi habetur. Pafnutius discipulus eiusdem Antonij, & alij sancti eremitæ & monachi, in desertis locis hoc tempore claruerunt. Eusebius Cæsareæ Palęstinæ episc. diuinis scripturis studiosissimus fuit. Zosimus abbas, qui Mariam Ægyptiacam reperit: tamen quidam libri dicunt, quod fuerunt ambo tempore Valentiniani.

Helena regina mater Constantini, mulier sancta, & admirandæ deuotionis & actiuitatis, crucem Christi reperit, lxxij collegia fundauit, totumque statum ecclesiæ incomparabi-

Cometa apparuit ante mortem Constantini. vnde dicit Macrobius, quod mors Constantini denunciata est per stellã crinitã inusitatæ magnitudinis, quã Gręci vocãt cometã. Sequũtur mala infinita, quæ diu durabant.

Imperatores.

li feruore glorificauit. Constantia filia Constantini Magni, virgo sancta, cum multis alijs in sancto proposito Domino seruiuit. Hæc leprosa fuit, sicut pater eius: sed meritis beatæ Agnetis mundata fuit. Nicolaus episc. Mireæ ciuitatis, sanctus per omnia & venerabilis habetur. Athanasius episc. Alexandrinus, doctor gloriosus, & constantissimus confessor edidit symbolum, *Quicunq; vult*. Patricius episc. Ægyptiorum, qui oculum in persecutione amisit: Arius hæreticus pessimus totus hypocrita, asserit trinitatẽ personarum: sed vnitatem essentiæ negat. supra modũ ista hæresis afflixit ecclesiam. Syluester papa antequam alia cõcilia celebrarentur, cõuocauit cclxxij episcopos, & Castim, & alios hęreticos damnauit, & plura constituit decreta. De possessionibus ecclesiæ, quas prælati circa hæc tempora habere inceperunt, grandis altercatio sæpe inter doctores fuit: quibusdã dicentibus, quod iu-

Anno mundi	V^m DXIII.	V^m DXXIII.

stum & vtile esset, vt ecclesia in temporalibus abundaret, & honorem terrenum haberet: alij econtra, quod nõ. nec mirum. quicquid enim ecclesia facit, vel dicit aut habet, signum est, cui contradicitur. Elegit diu in paupertate & penuria viuere, signũ est cui contradicitur. Suscepit demum gratis oblata temporalia, signum est cui cõtradicitur. Sed si diligenter aduertimus, tunc aperte inuenimus, quod Dominus hoc prædixit & promisit electis suis, scili-

Anno Christi	CCCXIIII.	CCCXXIIII.

cet quod essent recepturi agros cum persecutionib. vt patet Matth. x. & dicente beato Petro, *Ecce duo gladij*. huic Dominus respondit, *Sufficit*. Vbi beatus Bernard. scribẽs ad Eugeniũ papã dicit, quod vtrumq; gladiũ Christi ordinatione papa suscepit, alioquin nõ dixisset, *Sufficit*, sed, *Nimis est*. Gladium spiritualẽ per seipsum, secularẽ siue materialẽ per alios regit siue personas laicas. Sanctus autem Thom. talẽ format rationem ex dictamine iuris naturalis & diuini: ex quo rota christiana vita ordinatur principaliter ad finẽ spiritualẽ, & nõ tẽporalẽ. Ideo summus põtifex, qui est vicarius Christi in terris, cui cõmissa est huiusmodi ordinatio, debet habere plenã potestatẽ præcipiẽdi Christi fidelib. pro inconsecutione huius finis tanquam architector: quia ei, ad quẽ pertinet vltimi cura finis, subdi debẽt illi ad quos pertinet cura antecedentiũ finiũ, & eius imperio dirigi. qui debet enim vti armis, imperat fabro qualia debeat facere arma. & quia finis iste est dignissimus, scilicet consecutio cœlestis gloriæ, ideo sacerdotiũ ecclesię est sublimius cuicunq; potestati terrenę. quare ecclesia dicitur sanctum regale sacerdotium: cui oẽs reges christiani populi oportet esse subiectos, sicut ipsi Domino Iesu Christo, a quo hoc regale sacerdotiũ deriuatur. tanto siquidẽ est regimen sublimius, quanto ad finẽ altiorẽ ordinatur. vnde patet, quod in lege Christi reges debent sacerdotib. esse subiecti. Quare mirabiliter diuina prouidentia factũ est, vt in Romana vrbe, quã Deus prouiderat christiani sacerdotij principalẽ sedẽ futurã, hic mos paulatim inolesceret, vt ciuitatis rectores sacerdotib. subderentur. Sed si christiana religio principaliter esset instituta propter temporalia conquirenda, tunc reges essent præponendi sacerdotib. sicut olim fiebat in veteri lege, & in paganismo: vbi totus cultus diuinorũ tendebat ad illũ finẽ, vt temporalibus bonis ditarentur. hæc Thomas. Sancta Brigitta lib. iij c. lxxvi scribit quod beata virgo Maria hæc verba sibi dixerit in quadã reuelatione, Ecclesia Dei primis tẽporib. pau-

Persecutio xi ecclesiæ fit iussu Cōstantij Ariani, in qua grādi turbine fides subuersa fuit, multi martyrio coronati, multi exilio damnati, & christiani super altaria mactabantur, sicut prædixit sanctus Antonius. Isti tres fuerunt filij Constantini Magni: sed nihil paternæ virtutis in eis fuit. qua propter tam status reipublicæ, quam ecclesiæ valde turbatus fuit. regnum enim diuiserunt, & ciuilia bella gesserunt, in quib. Constantinus & Constans perierunt, & sic totum regnum Constantio peruenit: qui Ariana hæresi deprauatus, catholicos persequitur, & multa bella surgunt, ita vt nullam deinceps quietem haberet. tandem inopinata morte præuentus, infeliciter obijt.

Cōstātin⁹ Cōstātius Constans an. xxiiij.

Hibernia conuertitur ad fidē per quandā ancillā captiuā.

Simon archiepisc. Seleuciæ martyrisatur in Perside. xvi^m martyrum, & alij infiniti passi sunt.

Synodus 1. Nicena vniuersalis ccc xviij episcoporum.

Ista sacrosancta synodus prima de quatuor, quarum autoritas est sicut iiij euangeliorū, iussu Syluestri & Constantini congregata fuit in Nicæa ciuitate Bithyniæ: in qua fuerunt cccxviij episc. catholici viri sanctissimi, miraculis gloriosi: qui omnes vnanimi consensu Arianum etiā ibidem potentem & contumacem damnauerunt: symbolum ediderunt, & fidem exponentes, plurima statuerunt, vt patet xvi dist. c. Sexta synodus. Donatistæ hæretici oriuntur in Africa: sic dicti a quodam Donato. dicunt, ecclesiam tantummodo in Africa mansisse apud se: & rebaptizabant catholicos: diu durauit.

V^m DXXXIII. V^m DXLIII.

Romanus. Marcus annis ij. mens. viij. dieb. xx.

Romanus. Iulius annis xi. mens. ii. dieb. viij.

CCCXXXIIII. CCCXLIIII.

Iste Marcus constituit, vt symbolū publice in ecclesia cātaretur &c. Item, quod episc. Hostiēs. papā cōsecraret, & pallio vteretur. Alexander episc. Alexādrinus notabilissimus in concilio Niceno.

Iste Iulius multas persecutiones sustinuit a Cōstantio Ariano, & per x annos sustinuit exiliū. tandem mortuo Constantio ad sedē suā rediijt, & duas basilicas extruxit. tandē beata morte potitus sepelitur in cœmeterio Calopodij. Amos pater iiij^m monachorū. Item alius Amon. ccl clerici cū alijs monachis, & sacratis virginib. ab Arianis interfecti sunt. Pachonius vir clarissimus pater innumerabilium monachorū & monialium: qui indifferenter omnes recepit iuxta regulam ab angelo sibi datam: in Ægypto fuit. Maximus episc. Treuerensis magnus confessor.

* per erat in temporalib. voluntarie. processu vero temporis, vt amici Dei feruentiores & expeditiores essent ad prædicandū verbū Dei: & vt sciretur, quod non diuitiæ malæ sunt, sed abusus earum: ideo sub Syluestro & alijs bona temporalia ecclesiæ data sunt, quæ viri sancti longo tēpore ad necessitatē suā solā, & amicorū Dei, & pauperū sustentationē dispensabant. ergo tales scito amicos Dei, qui contentantur de dispositione Dei, & ipse videt eos. Hæc illa. Dicunt quidam, quod nedum temporalem sustentationē necessariū fuit ecclesiasticos habere, sed etiā temporalē iurisdictionē ad compescendā iniquā audaciā volentium bona ecclesiastica suis vsib. appropriare. nec decuit vt prælatus potestate spirituali præditus, potestatem, cui imperet, ab alio mendicet, sed propriam eam possideat. Hęc omnia firmissime probantur ex legendis & dictis sanctorū patrum, qui temporalia dominia & possessiones terrenas latissimas iuste habuerunt. Quis enim audeat dicere, quod tot sancti pontifices viri vtique summæ perfectionis & literaturæ, miraculis gloriosi, qui omnia temporalia arbitrabantur vt stercora: quorum doctrina fulget ecclesia sicut sol & luna: quorum scripta suos lectores sancti spiritus igne accendunt: quorum plures propriam vitam pro defen-*

Persecutio xij ecclesiæ fit iussu Iuliani pessimi apostatæ, qui sanguinē christianorū idolis vouit: sed nō impune: quia diuinitus occisus fuit per Mercuriū sanctū martyrē, iubente beata virgine. Eunomius hæreticus corpore & anima leprosus: a quo Eunomiana hæresis, dicit, Christū non natura, sed gratia similē Patri. Macedonius hæreticus negauit, spiritū sanctum æqualē patri & filio. hęresis magna. Flauianus & Deodatus. Hi choros psallentiū in duas partes diuiserunt, & vigilias ad sepulchra martyrum instituerunt.

Lana de cœlo pluit. Grando maxima interfecit homines & iumēta apud Cōstantinopolim.

Paulinus episc. Treuerens.
Hilarion & Donatus matt.

Imperatores.

Iulianus anno i. mēs. viij. — Iouinianus mēs. viij. — Valentinianus annis xi.

Paulus Simplex discip. Antonii, qui merito obedientię cito ad perfectionem venit. Iste Iulianus primo christianus, demū monachus, tunc magus: deinde apostata: tandem Cæsar, & dolo Augustus fuit: totaliter fidem nitebatur destruere.

Iste Iouinianus catholicus & bonus fuit: sed parum regnauit.

Iste Valētinianus deuotus totaliter fuit, & in fide stabilis, diuina ordinatione ad imperiū peruenit. quia enim sub Iuliano maluit tribunatum amittere, & exilium perpeti, quā fidem abnegare: ideo, retribuente Christo, meruit ad imperium sublimari: semper victoriosus fuit: Saxones & Burgundiones vicit.

Victorinus. Macarij duo.
Donatus grammaticus magister Hieronymi. Iuliana martyr. Iohannes & Paulus martyres.

Anno mundi V^M DLIII.

Papæ. Liberius annis xvi. mens. vij. dieb. iij. Romanus.

Schisma secundū ecclesiæ inter Liberium & Felicem, euenit propter Arianos, quibus fauebat Liberius: & ideo tanquam hæreticus a catholicis deiectus fuit, & Felix in papam assumptus.

Anno Christi CCCLIIII.

Iste Liberius primo catholicus, feruide contra Arianos processit. ob hoc Constantius Arianus eū in exiliū misit, & clerus de consensu eiusdem Liberij Felicem presbyterū in papā ordinauit: qui amplius Arianos expugnauit in tantum, vt Ariani ipsi Constantium rogarent, vt Liberius restitueretur tanquā eis magis fauorabilis: & sic Liberius reuocatus fuit, & Felix deiectus. sed quia Liberius Arianis fauebat, idem Felix cum catholicis eum admonitum, & contumacem tanquam hæreticum de ecclesia eiecerunt. & tunc schisma factū fuit & persecutio magna fidelium. Et nota, quod primum Romana ecclesia circa hæc tempora infamē papā habuit: quia oēs antecessores Liberij fuerunt sancti & exemplares, vt supra patet, per an. cccl. &c.

Iustina imperatrix Ariana secrete, tēpore viri sui: sed impia vxor pijssimi Valentiniani impatoris, multum post persequitur catholicos, & præcipue Ambrosium.

Didymus cæcus ab infantia, diuinitus factus est doctor magnus, & episcopus Alexandrinus.

Greg. Nazanzenus doctor egregius in oppido Nazanzeno episc. vel Cōstātinop. Gordianus, & Epimachus, & alij multi mart. Rufinus presb. multa scripsit, & hist. eccles. trāstulit. Basilius Magnus cōfes. & episc. Cæsariēs. claruit. Quiriacus episc. & mart. Gallican⁹ mart.

* sione libertatis ecclesiasticæ tradiderunt, martyrio coronati? quis, inquam, audeat dicere, tales ac tantos tam multos, sic delirasse, vt huiusmodi temporalia cōtra iustitiam ac Dei voluntatem detinuissent. an non potius vsque hodie contradictores eorum formidabili vidimus morte consumptos? iuxta quod imprecatus fuit eis Constantius, quando paginam imperialis testamenti proprijs manibus super venerandum corpus beati Petri posuit, dist. xcvi. Constantius. Quis vnquam temerator, nisi pœnituisset, hanc maledictionem eua-*

Hieronymus presb. & cardinalis incepit clarescere in ecclesia Dei, de Dalmatia oriundus, semper sanctissimæ vitæ fuit: hæreticorũ malleus, ac totius christianæ veritatis solidissimum fundamentum: doctor principalis non solum Latinis atq; Græcis, verum etiam Hebraicis literis eruditus fuit. Priamus quidam nobilis de semine Troianorum, qui in Lombardiæ partibus venerat, rebellauit contra imperium: sed mox interfectus ab exercitu Romanorum fuit. sed filij eius fugientes, regnum Franciæ inchoarũt, inuitis Romanis: & Coloniam extruxerunt, & ibidẽ vt coloni habitare ceperunt. Marcomirus filius prædicti Priami fuit dux eorum: sed Pharamundus filius eius fuit primus rex Franciæ. Colonia autẽ ante hæc tempora dicebatur Agrippina.

Valẽs cum Gratiano & Valẽtiniano an. iiij.

Burgundi fiunt christiani.

Iste Valens frater fuit Valentiniani, & cum eo diu regnauit: sed timore eius cõceptam trufam exercere nequaquã ausus fuit. sed eo mortuo cum solus regnaret, catholicos persequitur, & monachos ad militandum reuocauit. tandem post multa infortunia impia morte perijt, tamen cum aliqua pœnitentia.

Synodus ij Constantinopolitana vniuersalis cl episcop. cõtra Macedoniũ hæreticum.

Gratianus cum Valentiniano annis vi.

Iste Gratianus vidẽs rempublicam pene iam desolatã, Theodosiũ Cæsarem fecit, qui vbique victor existens multa restituit. tandẽ per Maximũ tyrannũ dolo occiditur: & ille nõ longe post iuste a Theodosio morte punitus.

V^m DLXIII. V^m DLXXIII.

Felix secũdus, mart. an. i. mẽs. i. dieb. ij. Romanus.

Damasus annis xviij. mens. ij. dieb. x. Hispanus.

CCCLXIIII. CCCLXXIIII.

Iste Felix vir sanctus Constantiũ Augustũ hæreticũ declarans, de papatu deijcitur: & tãdem capitis abscissione martyr Christi consecratur.

Iste Damasus gloriosus cõfessor, multa laude digna patrauit, adiutus floridissimorũ studiis, quorum grandis numerus tẽpore suo claruit: choros cantantiũ ordinauit in ecclesia: *Gloria patri* &c. post singulos psalmos dicere iussit, rogatu beati Hieronymi. In versibus dictandis excellentissimus fuit, plurimaque scripta reliquit, & præcipue historiam paparũ & martyrum. Concilium etiam ij vniuersale. i. Constantinopolitanũ contra Macedonium celebrare fecit. eius festum agitur xi Decemb.

Tempore istius Damasi papæ vastas illas Ægyptias solitudines, hactenusque diffusas, quas ꝓpter sitim & sterilitatẽ, periculosissimamq; serpentum abundantiã cõuersatio humana non nouerat, habitatio monachorũ cõpleuit, scilicet Arsisius, Perichi*, Pemenes, Pastor, Zosimas, Marina, Euphrosyna, Ioseph, Syrus, Agathon, Achilis, Gelasius, Arsenius, Lucius, & alij innumerabiles, quorum est digna memoria. Ambrosius Romanus doctor principalis mittitur a Valentiniano ad Mediolanum, & statim in episcopum diuinitus eligitur, vt ipse testatur in libro de officiis, Rapimur de tribunalibus ad infulas, cogimur simul discere & docere.

Galerius vir sanctus & miræ patientiæ Romæ claruit. Martinus episc. Turonens. claruit in Gallia, vir admirandæ sanctitatis, de Pannonia oriundus, extitit.

Iohannes eremita sanctissimus, qui Theodosio triumphum prædixit.

*fit. reuera possumus adducere illud Gamalielis Actuum v, *Si a Deo est, non poteritis dissoluere*, &c. Tanta siquidẽ per huius mundi potentes pariter & sapientes facta legimus con-*

Auguſtinus Carthaginenſ. de Africa rhetor maximus,& in omni philoſophia ac poetria incomparabilis, inſuper omne ſcibile, quod vnquam philoſophi reperire potuerunt, in iuuentute ſine magna difficultate adeptus. circa hæc tempora ad Mediolanum mittitur, vbi ſtatim a beato Ambroſio conuertitur, & in Chriſti nomine, poſtpoſita Manichæorum hæreſi, baptiſatur. Hic creuit in doctorem eccleſiæ præcipuum, & hæreticorum malleū valentiſſimum: non longe poſt in epiſcopum Hipponenſem ſublimatus totam eccleſiam ſuarum fonte doctrinarum per annos liij abundantiſſime irrigauit.

Imperatores. Cathol. Theodoſius a. xi.

Iſte Theodoſius immenſæ religioſitatis extitit: epiſc. & eccleſiæ fideliſſimus. ideo in omnibus adiutus eſt a Domino miraculis etiam apertis: hoſtes ſuperans, ſibi & omnib. principib. oſtendit, quantum valeat ad victoriam obtinēdam oratio deuota cum lacrymis: ab innumeris barbaris circumdatus Chriſtum ſuppliciter inuocans, glorioſus victor non ſuis manib. ſed diuinis triumphauit auxiliis. nam tela, quæ hoſtes contra eū miſerant, retrorſum acta, in ipſos atrociter reuertebantur. quod videntes barbari pauore nimio proſtrati, continuo ſeſe chriſtianiſſimo principi ſubdidere. vnde & poeta Claudianus, licet paganus hoc idem teſtatur, dicēs: *O nimium dilecte Deo tibi militat æther: & coniurati veniunt ad claſſica venti.* Quā humiliter ſe habuit in correctione Ambroſij, patet in legenda eiuſdem. Vide Auguſt. lib. vlt. de ci. Dei. & quomodo idola ſubuerti cum templis iuſſit, & quomodo Iohannem eremitam conſuluit &c. & quomodo flagrabat magis benefaciendi caritate, quam dominādi cupiditate. Moritur tandem bene diſpoſita republica, quam deſolatam inuenit. primo ſtabularius fuit: ſed propter virtutes promotus eſt.

Anno mundi V^m DLXXXIII.

Papæ, Sericius annis xv. menſ. xi. dieb. xv. Romanus.

Anno Christi CCCLXXXIIII.

Iſte Sericius ſtatuit, vt de ipſa ſecta Manichæorum nullus reciperetur, niſi cum tali pacto, quod in monaſteriū retruderetur, ibiq; pœnitentiā ageret cunctis diebus, & in fine vitæ tantummodo viaticū ſumeret. omnes etiam illius ſectæ quos reperit, exilio damnauit.

Priſcillianus epiſc. Hiſpaniæ cadit in hęreſim peſſimā. inde hæreſis Priſcilliana.

Haitanarius rex Gothorum pſequitur chriſtianos in terra ſua, vbi multi mart. coronati. Firminius epiſc. Ambianenſ. Honoratus & Sabinus ibidem, omnes ſancti confeſſores. Placilla vxor Theodoſij de pauperib. maximam curam habuit, quib. ſuis manibus officioſiſſime ſeruiuit.

Marcellus epiſcopus Appaniæ, martyr.

Paula vidua ſanctiſſima, & filia eius Euſtochiū virgo claruerunt: quarum beatus Hieronymus ſepius meminit: vitamq; Paulæ dignis laudibus conſcripſit.

Theophilus epiſc. Alexādriæ.

Seruatius Tungrorum epiſcopus, qui dicitur fuiſſe cognatus Chriſti, floret.

Seuerinus epiſc. Colonienſ. magnæ auctoritatis, & ſanctitatis fuit.

* tra patrimonium eccleſiæ pene in omnib. finib. totius chriſtianitatis, vt nequaquam credibile ſit, q, humano modo potuiſſet inſultus huiuſmodi toleraſſe: ſiue aliquid recuperaſſe poſt tam crebras deſperataſq; ſpoliationes. ſed quia de cœlo dimicatū eſt contra eos, ideo ve fumus perierunt vniuerſi hoſtes eccleſiæ vſq; in præſens. vbi Conſtantiꝰ Arrianus, Iulianus apoſtata, Valēs, Haitanarius, Alaricus, Genſericus, Honoricus, Attila, Seuo, Totila, Theodericus, Conſtantius iij & v, Leo iij & iiij, Henricus iij & iiij, Fredericus primus & ſecundus, Ottho iiij, & Lodouicus iiij, & cæteri præſumptores cum ſuis complicibus, qui quaſi ho-*

Roma capitur a Gothis, & incenditur, & fit illa famosa altercatio inter paganos & fideles: quia pagani cum magna blasphemia nitebantur fidē extinguere, & culturam Deorum reassumere, sed non prȩualuerunt: quia Alaricus rex Gothorum met Christianus fuit, & pepercit omnibus confugientibus ad sacra: & sic confusa fuit impietas paganorum, eoq; non potuerunt probare disfortuniū euenisse, ex eo quod Roma abiecisset idololatriā, & fidē rȩcepisset. De hoc Augustinus in libro de ciuitate Dei, & Orosius abundanter tractant.

Claudius poeta Romæ. Patricius magnus pater Hybernorū apostolus, circa hæc tempora in Hybernia veneratur: cum suis sororibus angeli sæpe colloquio fruitur.

Arcadius cū Honorio an. xiij

Iste Arcadius puer adhuc, quādo pater eius defunctus fuerat: & quidem satis bonus: sed plures aduersitates cum fratre suo Honorio perpessus est, quia multa pericula & tyranni de gentib. barbaricis, Scythis, Gothis, Wandalis & Hunnis surrexerunt, qui multas prouincias depopulati sunt. & nisi Christi gratia singulariter Christi fidelibus principibus succurrisset, totaliter perijssent.

Macezel comes Arcadij meritis sanctorū, quos secū duxit, exemplo Theodosij cum v^m^ perterruit hostium lxx milia, sancto etiam Ambrosio sibi in visione apparente &c. sed post elatus, sanctos viros cepit persequi, & ecclesiam temerare ausus est: & statim occiditur, probauitque in se vno, ad vtrumq; semper diuinum vigilare iudiciū, quando & cum superauit, adiutus: & cum contempsit, occisus est. De hoc sunt infinita exempla etiam hodie.

Sanctus Heraclides, qui scripsit vitas patrum ad Lausum episcopum.

Prudentius poeta christianus.

V^m^ DXCIII.

Romanus — Anastasi⁹ I. an. iij. dieb. xxvi.

CCCXCIIII.

Iste Anastasius statuit, quod cum sanctum euangelium legeretur, omnes stare deberent: & qui caret aliquo membro, non deberet fieri clericus. Hic fecit fieri vnā basilicam prope scholam Mamertini. Pelagius hæreticus, & Scelestinus, & Iulianus episcopus, a quib. pessima hæresis Pelagiana, dicit, hominem sine gratia posse mereri: & baptismum, & orationes ecclesiæ irritas esse &c. Augustinus multum contra eum laborauit.

* ra vna ecclesiam priuare nitebantur, aut suffocare, nunquid præualuerunt? Ecce hodie floret cultus Dei cum gloria, & illi, si pœnitentiā nō egerunt, apud inferos contremiscunt. Sed nunquid humana virtute id actum credimus? Minime. Igitur *si Deus pro nobis, quis cōtra nos?* Ecce regnat fides sancta videntibus, & inuidentibus inimicis: dentib. suis frementibus, & tabescentibus, nil contra manū Omnipotentis valentibus, iuxta prophetiam Psalmistȩ, dicentis, *Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tu. scab. ped. tuorū.* & iterum, *Sæpe expugnauerunt me a iuuentute mea. etenim*, &c. Et quia grandia mala contigerunt aliquādo propter huiusmodi disputationes, suggerentib. quibusdā impiis in aures principum, quod Ecclesiastici terrena dominia licite non possiderēt: ideo apostolica sedes inhibuit, ne amodo fiant, neque vlli liceat deinceps in dubium reuocare, quod tantis sanctissimorum virorū doctrinis & exemplis constat roboratum. Aduertāt sensati principes, quod eis vtile sit & salubre, post tot annorū curricula, ac varios rerum euentus, vbi nullus vnquam prosperatus est: neq; sibi promittāt inconsulte posse immutare quod spiritu sancto durante statutum est, ac tot patronos & cœlorum inspectores præsidentes iam habet.

Chronica sancti Hieronymi finit hic circa annos Domini ccclxxx.

Constantinus comes Honorij, mirabili felicitate in breui multos tyrannos,& barbaros prostrauit,Christi adiutorio suffultus. Et nota,quod sicut(dicit beatus Hieronymus)Romani in principio erant fortissimi, sic in fine debilissimi. nam ad propulsandum hostes necesse est quotidie barbaros conuocare.

Iste Honorius clementissimus fuit. cumq; dicerent ei, cur rebelles non occideret,ait, *Vtinam esset mihi possibile ad vitam mortuos reuocare.* & ob piam fidem, quam in Christo habuit,multos tyrannos obtinuit sine sanguinis effusione,& periculosa illa tempora paulatim sub eo quieuerunt. Et hic finitur historia Pauli Orosij presbyteri, qui hoc tempore claruit.

Reliquiæ sancti Stephani protomartyris hoc tempore inueniuntur in Hierusalem.

Imperatores. Honorius filius Theodosij cum Theodosio minore annis xv.

Maximus episcopus Nolanus, prophetiæ spiritu claruit.

Ossa Samuelis prophetæ translata sunt Constantinop. ab Arcadio. Donatus episcopus.

Ticonius Afer multa scripta reliquit.			Epiphanius episc.	Tholomacius mar.
Sulpicius Seuerus.	Orosius.	Sisinius.	Martyrius.	Alexander.
Dorotheus.	Melania.	Diocles.	Ancilla.	Nathanael.
Isidorus primus.	Sulta.	Ammon.	Pachonius.	Alexandria.

Iohannes Chrysostomus exilio damnatus, ab Eudocia regina vxore Arcadij, ibiq; moritur ardore solis. & Arcadius excommunicatur ab Innocentio,eo quod consensit.

Anno mundi V^m DCIII. V^m DCXIII.

Papæ, Innocentius primus Albanensis. an.xv.mens.ij.dieb.xx. Sosimus annis iij. mens.viij. Græcus. dieb.ix.

Anno Christi CCCCIIII. CCCCXIIII.

Iste Innocentius statuit,quod non solum presbyteri,sed omnes christiani deberent vngi oleo infirmorũ,& sabbatho ieiunium celebrari,& ad missam osculũ pacis dari,plures q; regulas Dei ecclesiæ & monasteriis & Iudæis & paganis tradidit,vt patet xxviij q.i. nunquid &c. Hic damnauit ad instantiam concilij Africani hæresim Pelagianam cum suis hæresiarchis. vide xxiiij q.i. de hac materia. In quanta reuerẽtia olim sancti doctores,patres,& principes,& concilia habuerunt apostolicam sedem, vt nihil auderent sine consensu domini papæ diffinire, de hac materia sunt plures epistolæ sancti Augustini,& aliorum scripta.

Iste Sosimus statuit,ne clerici tabernas teneant, aut vina vendãt: & vt cereus benedicatur in sabbatho sancto: & quod seruus non fiat clericus, nisi prius liberatus sit a domino suo. Ipse misit legatos ad concilium Carthaginense pro roboratione eiusdem.

Talmud Iudæorum quod sonat apud eos doctrina, cõponitur circa hæc tempora, anno Domini cccc a duob. summis Rabbi, scilicet Rabbina & Rabbasse: liber vtiq; grãdis,& maior x Bibliis. in eo sunt inexecrabilia mendacia,turpia,fatua,abominabilia cõtra legem Dei, legem naturæ,& legem scriptam. videntes namq; Iudęi legem suã quotidie deficere, fidem christianam proficere in toto orbe, etiã cum gloria temporaliũ, hos duos deceptores instigarunt,quatenus hunc librum componerent, & tanquam Moisis scriptis firmã adhiberent fidem,prohiberentq; sub pœna mortis,ne quis aliquid negaret de his quę in eo cõtinentur. factum est ita ad suam infelicem excæcationem, & suorum perpetuam damnationem. ne autem simplices haberent occasionẽ recedendi a tanta falsitate,iniunxerunt eis, vt interrogati de difficilibus, respondeãt, Nos hæc nõ intelligimus,sed Rabbi nostri poterũt respon-

Gensericus rex Wandalorum infinita mala fecit per longum tempus in diuersis mundi partibus, tyrannus pessimus, & Arrianus: præcipue religioni christianæ, & nobilitati infestus fuit. Romam cepit, Africam destruxit: sub quo Augustinus moritur, anno Domini ccccxl.

Attila rex Hunnorum Flagellum Dei, tyrannus atrocissimus, longo tempore persequitur humanum genus: tandem cōfossus moritur pessime more tyrannorum. alibi dicitur, quod proprio sanguine suffocatus fuit. Iohannes Cassianus eremita, eiectus a Chrysostomo de Constantinopoli venit Marsiliam, collationes patrum scripsit & alia. & fuerunt infiniti sancti eremitæ & monachi. Amanus episc. Aureliacens. ciuitatem suam liberauit suis meritis ab Hunnis.

Timotheus hæreticus, dicit, Christum verum Deum & hominem quidem esse: sed addit falsum dicendo, diuinam naturam conuersam esse in humanam.

Palladius episcopus mittitur ad Scotos.

Theodosius secūdus fil. Arcadij, an. xxvij. cu Valentiniano.

Hic Theodosius totus catholicus fuit, & deuotus princeps: nec tamen valuit prohibere barbaros, quin multas prouincias vastarent, permittente Deo. grandis namq; exercitus Gothorū totum Romanum imperium in partibus Occidentis vastauit: sed in Oriente tranquilla pax fuit & sanctitas.

Concilium Carthaginens. fuit ccxviij patrum contra Pelagium hæreticū: in quo sanctus Augustinus solennis triumphator cōtra hæreticos apparuit, cunctos vincendo.

Saxones hoc tempore Angliam intrare ceperunt, & paulatim crescentes, tandē totum regnum, & diadema obtinuerunt.

V^m DCXXIII.

Bonifacius primus an. iiij. dieb. viij. Romanus.

Cælestinus primus annis viij. dieb. ix. Romanus.

CCCCXXIIII.

Iste Bonifacius statuit, ne mulier tāgeret pallam altaris, aut lauaret. ipse habuit schisma cum Eulalio presbytero, qui secū electus fuit: & præualuit: quia maior & sanior pars secū erat, & imperator etiā cū vxore sua ei magis fauebat.

Iste Cælestinus instituit dici psalmos ante missam. & ex hoc exordium sumpsit vsus, quem post & ecclesia seruauit de introitu, & graduali, & tractu. tempore eius celebrata est sancta synodus Ephesina contra hæresim Nestorij episcopi Constantinopolitani, qui negabat beatam Mariam veram esse matrem filij Dei.

Schisma quartum, quod fuit inter Bonifacium & Eulalium. causa fuit discordia eligentium. & obtinuit Bonifacius, quia maior & sanior pars erat secum.

Prædestinatorū serpit hæresis, quæ dicit, nil prodesse ad vitā, quod sancti virtuose agunt.

Hieronymus obijt, miraculis inauditis clarus. Eusebius discipulus Hieronymi claret post eum. Nestorius episcopus Constantinopolitanus dicit, Christum purum hominem, non Deum. hæresis magna.

Lupus Trecassinus episcopus floruit, qui Attilam mirabiliter a præda compescuit.

Cyrillus Alexandrinus episcopus fuit in concilio Ephesino.

* dere vobis. sic traditi sunt in reprobum sensum, vt plus his nugis credant, quam Moysi aut Christo. verumtamen plures in diuersis mundi partibus cōuersi crebro, leguntur: aliqui pro fide magna fecerunt, & vtilissima scripta reliquerunt.

Tota Gallia,etiam Africa, Hispania &c. interijt permissione diuina ab incursu barbarorum quingentorum milium: & omnes pene ciuitates in terram prostratæ fuerunt,exceptis paucis,quæ sanctos episcopos habuerunt: ob quod diuinitus protectæ sunt.& fuerunt tempora horrenda. Ciuitas Metensis muros habuit insuperabiles: sed corruerũt propter peccata ciuium: & sic exusta fuit. Ecclesia Dei isto tempore valde tribulatur, & præcipue in Africa. nam Augustino mortuo totus clerus aut martyrisatur, aut expellitur a sedibus suis in exilium: nec fuit similis persecutio ibi vsque tunc propter Gensericum regem Wandalorum,& Honoricum filium eius,qui fuerunt Arriani, & ecclesias clauserunt. tandem etiam ipsi male perierunt more solito. Hilarius episcopus Arelatens. claret in Gallia.

Merlinus de Incubo genitus claret in Britannia spiritu prophetiæ: cuius instinctu Vortigonus rex Britonum valde dilatauit fidem Christi.huic successit Vter Pandagorum frater eius,qui fuit pater Arcturi,de quo prophetauit idem Vter.1.caput Draconis.quia per draconem in stella prænunciatus est.

Imperatores.

Synodus III. Ephesina vniuersalis cc Patrum contra Nestoriũ hæreticum.

Patricius filius sororis sancti Martini mittitur in Hiberniam a Cęlestino papa vir mirabilium operum. vixit annis cxx.

Iudæi plures submerguntur in mari,decepti per diabolum, qui eis apparuit in specie Moysis, quasi vellet eos introducere in terrã promissionis: quidam vero euadentes fidem Christi receperunt.

Paulinus episc. Nolanus vir sanctus,de quo Gregorius loquitur in Dialogo suo.

Anno mundi V

Anno mundi Vm DCXXXIII.

Papæ. Xyst⁹ III. an.viij. dieb.ix. Romanus.

Anno Christi CCCCXXXIIII.

Iste Xystus vir sanctus erat, totus humilis & misericors, ecclesiam sanctæ Mariæ maiorẽ ædificauit. habuit quendam æmulum nomine Bassum, qui eum diffamauit: de quo cum se concilio purgasset, statim post Bassus moritur: quem tamen propriis manibus sepeliuit.

Germanus episcopus Antisiodorensis tres mortuos suscitauit, & etiam asinum suum defunctum. omniũ pedes lauit sine exceptione.

Eucherius Lugdunens. episcopus & doctor.

Seuerus Treuerens. episcop. sanctus.

Mamertinus abbas in monasterio sancti Germani, & Allodius fuit ante eum.

Septem dormientes euigilãt, quos Decius ante cc annos in spelunca reclusit.

Petronius episcopus Bononiens. fecit vitas Patrum, vir sanctæ vitæ ab infantia.

Marianus monachus, & plures alij sancti & docti viri floruerunt.

Eutropius presbyter scripsit plura.

Victorinus Massiliens.

Maruchas episc. filium regis Persarũ a dæmone liberauit, & multum ibi fides creuit.

Terræmotus maximus apud Constantinopolim per quatuor mẽses. & infans dixit vt cãtarent *Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus & immortalis miserere nobis:* & sic cessauit. hoc postea in Chalcedonensi synodo confirmatum est.

Festum sancti Petri ad vincula instituitur, & stupenda miracula per eius catenam fiunt.

Cœlum ab Aquilone efficitur quasi igneum: & fulgurantes hastæ apparent.

Terræmotus continui,& signa plura fuerunt.

Codex editur,qui & liber Theodosian⁹ appellatur: qui omnium principum legitimorum habet fines.

Luna obfuscatur. Cometa apparet. & post pauca, apud Tolosam Galliæ riuus sanguinis longissimus fluxit tota die.

Beatissimus Iohannes Baptista caput suum reuelat duobus monachis,qui Hierusalem venerant. Gothi autem,quia eundem patronum sibi elegerant,inuicti permanserunt diu. Vndecim milium virginum cohors apud Coloniam Agrippinam martyrisatur ab Hunnis:& Colonia statim post etiam destruitur.

Martianus cũ Valentiniano, annis vij.

Iste Martianus catholicus fuit, & cum Valentiniano imperauit: sed post apud Constantinopolim interemptus fuit conspiratione suorum. Hic in somnis vidit arcum Attilæ confractum, ex hoc ipsum intelligens mortuum: & sic factum est.

Ælius patricius contra Attilam pugnat, fugans eum: & cæsa sunt ibi,scilicet in territorio Aurelianẽs. clxxx^m pugnatorum.

Synodus IIII Chalcedonens. vniuersalis dcxxx patrum cõtra Eutychem hæreticum,qui fuit abbas Constantinopolitanus. Hic dixit, vnam naturã esse verbi Dei, & carnis. & Dioscorus olim episcopus Alexandrinus defensor illius fuit.

V^m DCXLIII. V^m DCLIII.

Leo primus annis xxi. mens. i. dieb. xxviij

Tuscus.

CCCCXLIIII. CCCCLIIII.

Iste Leo sanctissimus longo tempore cum multiplici fructu præfuit ecclesiæ tunc infinitis periculis laboranti propter tyrãnides principum,& hæreses varias falsorũ doctorũ. Plures sermones & epistolas scripsit ita egregie, vt inter omnes doctores florẽ dictaminis reportasse dicatur: & quæcunq; dixerit,sic sunt approbata,vt nulli fas sit in minimo ab illis dissentire. ipse suis meritis Attilã a Roma & Italia auertit. manũ sibi amputauit propter quandam tentationem:sed beata virgo ipsam restituit.In canone addidit, *Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam.* Synodum Chalcedonens. iussit celebrari,mediante Martiano imperatore.tandẽ plures agones beata morte patitur, sepultus apud sanctum Petrum. Festum eius agitur in vigilia apostolorum Petri & Pauli:quidam dicunt xi Aprilis.

Genoueua virgo claret Parisijs:quę fuit velata a sancto Germano.

Walleranus episc. sanctus.

Marinus episcopus Ephesiorum.

Iuuenalis episc. Hierosolymitanus.

Anatolius Constãtinopolitanus episcopus.

Hi duo fuerunt in concilio Chalcedonensi principales.

Tempore huius pontificis mysterium beatissimæ trinitatis euidenti miraculo in partib. Galliæ declaratur. cũ enim quidã episc. celebraret, vidit super altare tres guttas clarissimas æqualis magnitudinis cadere:quæ simul defluentes,& in vnum cõiunctę,gemmã pulcherrimam effecerunt: quam cum episc. in medio crucis aureæ posuisset, omnes aliæ ceciderũt.

Nicasius Remens. episc. martyrio coronatur cum Eutropia sorore sua: ab Hunnis truncatus ait, *Domine viuifica me secundum verbum tuum.*

Arcturus rex Britanniæ nominatissimus in victorijs, ccccclx viros gladio suo interfecit. ecclesiæ Dei subuenit, & fidẽ valde ampliauit, omnesq; terras Franciæ, Daciæ, Noruegiæ, &c. sibi seruire coegit. perditur tandem, nec vsq; hodie scitut vbi manserit. Ethicius senator in Burgundia tempore famis iiij^m pauperum sustentauit, & cœlestis promissionis vocem audire promeruit. Anglia in flore tẽpote Arcturi: cui terdena regna seruierunt, sed tempore paruo. Meretrix quædam peperit infantes vij vno partu, & in piscinam proiecit: & vnus factus est rex Longobardorum. Elisæi prophetæ ossa transferuntur de Samaria in Alexandriam.

Perpetuus episc. Turonum.

Imperatores. Leo primus, annis xvij. — Zeno annis xij.

Iste Leo (secũdũ quosdã) fuit verus catholicus: secundũ alios autem, dicitur, quod nimis imprudenter imagines sanctorũ iussit comburi: propter quod a papa excõmunicatus fuit. videtur tamẽ, quod hoc nõ Leo primus, sed Leo iij fecerit, tẽpore Gregorij iij, quia tunc fuerũt tempora turbulenta & inquieta.

Iste Zeno fuit Arianus, & totaliter crudelis cõtra catholicos: fœdus inijt cũ Gothis: & filiũ Leonis interficere volens, alter similis ei offertur. Ipse Theodericũ puerũ, postea regẽ Gothorum a patre suo in obsidẽ accepit. Venetiarũ ciuitas inclyta cõditur, aut potius ampliatur circa hęc tẽpora, anno Domini ccccl: nõ a pastorib. sicut Roma, sed a potentiorib. & ditiorib. prouinciarũ aduenis illic propter persecutionem Attilæ confugientibus. mirum est, & summo laudis extollendũ præconio, potuisse a tot tamque diuersis vrbium & oppidorum populis conditam ciuitatem per annos mille cum tali incremento ac gloriæ splendore, vnanimique sagacitate conseruari.

Anno mundi V^m DCLXIII.

Papa. Hilarius I. annis vi. mens. iij. dieb. vi. Sardus. — Simplicius annis xv. mens. ij. dieb. vij. Tiburtinus.

Anno Christi CCCCLXIIII.

Iste Hilarius dedicauit ecclesiam beati Stephani iuxta basilicam beati Laurentij. Hic cõstituit, vt nullus pontifex sibi successorẽ constituat, vt habetur viij q. i. plerique. Sepelitur in monasterio sancti Laurentij, quod ipse construxit. sub ipso Dionysius abbas Romanus cyclum paschalem perpetuũ adinuenit: qui vocatur tabula Dionysij, continens annos dxxxij.

Marci euangelistæ corpus transfertur ad Venetias de Alexandria.

Litanię maiores instituuntur a Mamerto episc. Viennensi.

Remigius Remensis episcopus, qui post Clodouæum regem Franciæ conuertit.

Prosper episc. vir clarus scientia & sanctitate vitę, de Aquitaniæ terra.

Theodorus episc. Syriæ scripsit Chronica, & plura alia.

Cyprianus Amsiliensis episcopus, vir supra modũ misericors, totum, quod habuit, fratribus in necessitate dedit.

Hæresis Acephalorum fuit, quæ impugnauit concilium Chalcedonense.

Iste Simplicius diuisit vrbem in quinq; regiones, & plures ecclesias dedicauit. Hic cõstituit, vt clericus inuestituram nõ recipiat a laico: quod fuit post per alios magis roboratum, vt patet xvi q. vi. per totum. Sepelitur in Vaticano.

Fulgentius episc. Ruspensis claret, luculẽtissimus doctor, scientia & fide plenus, natione Afer.

Achatius episc. Constantinopolitanus in hæresim cecidit, & damnatus, & famosus hæreticus fuit.

Bonifacius martyr, & alij multi martyres.

Diſputatio illa famoſa facta eſt apud Carthaginem cõtra Arrianos iuſſu Honorici regis: cuius ſcripta habentur: ſed præualentib. catholicis rex impius Arriana hæreſi plenus, eos vſquequaque perſequitur: ſed non impune. nam octauo anno regni ſui percuſſus a Domino, ſcatens vermibus, miſerabiliter expirauit. Eugenius epiſc. Carthaginenſ. & Felix epiſcop. Abritanenſ. cũ aliis epiſc. & clericis, & eccleſiæ membris numero iiij^{m}, dcccclxxvi, miſerabiliter tractantur, & in exiliũ mittuntur ab Honorico rege Wandalorũ: & totus clerus Africanus fortiter pro Chriſto agonizar vſque huc.

Multi martyres, manibus & linguis abſciſſis, recte loquebantur.

Guntaramundus rex Wandalorum, qui poſt Honoricum rexit, Eugeniũ ab exilio reuocauit: ſed Caſtrimundus, qui poſt ix annos ei ſucceſſit, iterũ eccleſias claudit, ccxv epiſc. exiliando: erga quos Symmachus papa clementiſſimus fuit.

Dionyſia cum filio ſuo Maiorico, & Germana Datiua Leontia, filia ſancti Germani epiſcopi.

Æmilianus medicus.

Fames incredibilis facta eſt, quæ totam Africam vaſtauit & alias regiones, occaſione cuius plures ſancti & ſanctæ facti creduntur propter eleemoſynas ſuas.

Theodericus, qui Arrianus fuit, rex Gothorum, totã Italiam poſſedit longo tempore, & quaſdam tyrannides cõtra fideles fecit: ob quod fuit proiectus poſt mortẽ in os Vulcani per Iohannem papam, & Symmachũ patricium, quos iniuſte necauit, ſecundum Gregorium in Dialogo ſuo.

Victorianus proconſul martyr mirabiliter cruciatus eſt, & Victoriana honorabilis matrona, & alij plures.

Inuentio ſancti Michaelis in monte Gargano facta fuit hic.

V^{m} DCLXXIII.			V^{m} DCLXXXIII.		
Romanus.	Felix III. annis IX. menſ. XI. dieb. XIX.	ex patre Felice, ex regione Faſciole.	Gelaſius annis IX. menſ. VIIJ. dieb. XIX.	Afer.	Anaſtaſius II. an. IJ. menſ. XI. dieb. XXIIJ. Romanus.
CCCCLXXIIII.			CCCCLXXXIIII.		

Iſte Felix ſanctus eſt, vt patet ex ſermone beati Greg. vbi narrat de trib. ſororibus matris ſuę. fuit enim atauus eius. Hic cõſtituit eccleſias ab epiſcopis dedicari. hic damnauit Achatiũ, eo quod ad communionem receperat Petrũ Alexãdrinũ epiſc. hic ſtatuit, quod accuſato dãdæ ſunt induciæ, vt ad reſpõdendũ ſe parare poſſit: & quod accuſatores & iudices tales eſſe debeant, quod omni careãt ſuſpicione & macula. de ipſo fit mentio lvi diſtinct. Oroſius.

Iſte Gelaſius canonẽ miſſæ ordinauit, præfationem, hymnos, tractus, orationes, ſicut Ambroſ. fecit: & inter libros authenticos & apocryphos diſtinxit xv diſt. ſacroſancta. Hic tẽpora ordinãdi & examinandi presbyt. ordinauit. ipſe etiã imperatorem excõmunicauit, & excõmunicari poſſe oſtendit. xcvi diſ. duo. ſub eo Deus corpus Barnabæ & euang. Matthæi reuelauit.

Iſte Anaſtaſius primo bonus fuit: ſed poſtea ſeductus ab Achatio, & cõmunicauit ei. & ob hoc clerus ſeparauit ſe ab eo. & quia voluit reſtituere Achatiũ occulte, licet non potuit, diuino iudicio percuſſus eſt; inteſtina eijciẽdo, xix diſ. Anaſtaſius &c. & hic videtur II infamis papa, de toto catalogo pontificum vſq; huc: quia primus ſcilicet Liberi^{9} fauebat Arrianis: iſte Neſtorianis, vtrobiq; cõcurrente veſania imperatorum.

Iohannes Damaſcenus, ſecundũ quoſdam, fertur his temporib. fuiſſe. Alij dicunt, quod poſt Gregorium, manum iniuſte ſibi amputatam beata virgo ei reſtituit. multa ſcripta ſubtilia reliquit. Solennis epiſcopus Carnutenſ. vir ſanctus, inſignis habetur.

Paſchaſius vir ſanctus, de quo facit mẽtionem Gregorius in Dialogo, quod graue ſuſtinuit purgatorium: quia in ſchiſmate pertinaciter adhæſit Laurentio vſque ad finem vitæ: ſed ante mortem pœnituit. Sancta Brigida in Scotia claret.

Clodouæus primus chriſtianus rex Frãciæ circa hæc tẽpora baptiſatus eſt a ſancto Remigio. habuit enim vxorẽ chriſtianiſſimã nomine Clotildis: quę fuit filia regis Burgundiæ, quę ſæpius monuit eũ, vt relicta idololatria, in verũ filiũ Dei crederet: ſed nõ acquieuit. poſtea cũ bellaret aduerſus regẽ Almaniæ, corruere cœpit exercitus eius, & infuſis lacrymis ait, Ieſu Chriſte, quẽ regina mea prædicat eſſe filiũ Dei, qui ſubuenis in tribulatione, & das auxiliũ in te ſperantib. tuũ deuotus poſtulo auxiliũ &c. & ſic habita victoria, venit cum iiij^{m} ad baptiſmũ: & columba cœlitus ampullã cũ chriſmate attulit: vnde reges Franciæ vſq; hodie inungi ſolẽt: exemploq; eius totũ regnũ fidẽ ſuſcepit, & deinceps ſemp victorioſus fuit, & Gothos ſuperauit &c. cœpitq; extunc deuotus eſſe erga Deũ, & ſanctos eius, & præcipue erga ſanctum Martinum, cui precioſum equũ cũ alijs munerib. obtulit. cumq; vellet eũ redimere, iuſſit dari c. ſolidos argẽti: ſed nequaquã equus ſe mouit. at rex, Date (inquit) adhuc c. & tũc equus ſolutus abijt ad nutum regis. tunc cum lætitia rex dicit, Vere beatus Martinus bonus eſt in auxilio: ſed carus in negotio. & hic videtur quaſi ſecundus Conſtantinus, & ſecunda Helena rememorari.

Imperatores. Anaſtaſius, annis xxvi.

Iſte Anaſtaſius malu habet teſtimoniũ: quia factus fuit hæreticus per Achatiũ Conſtantinopolitanũ epiſc. & cũ a papa moneretur per ſolennes legatos, vt ab Arriana perfidia diſcederet, reſpõdit, Nos cum ſimus imperator, iubere volumus: nõ autẽ nobis iuberi. quod arrogantiæ verbũ æternæ humiliationis, licet inutilis, ſubſecuta eſt vltio, quia parum poſt iuſto Dei iudicio fulmine pcuſſus interijt, ſenſatis principib. ſuæ veſaniæ horridũ relinquẽs exẽplũ. ipſe etiã miſerabilis fuit, nec vnquã meruit victoriã, Deo pariter odibilis & hominib.

Anno mundi V^{M}DCXCIII.

Papa, Symmachus an. xv. menſ. vij. dieb. xxviij. Sardus.

Anno Chriſti CCCCXCIIII.

Iſte Symmachus vir bonus, cleri & pauperum amator, fuit electus cum Laurentio, & bis habuit cõtentioſum ſchiſma cum eodem: ſed præualuit iudicio eccleſiæ, & Theoderici regis, xvij diſ. concilia. Hic compleuit hymnũ angelicum, *Gloria in excelſis Deo*, &c. et cantari inſtituit, & multa vtilia ſtatuit. Verum cum Laurentium ex miſericordia feciſſet epiſcopum Micerinum, non reddidit ſibi vicem iuxta beneficia præſtita, ſed iterato erexit ſe contra eum: nec ſic profecit, quia cum Symmachus ſe plene purgaſſet coram ſynodo de obiectis criminibus, cum gloria reſtituitur, & Laurentius cum ſuis damnatus fuit.

Schiſma quintum, quod fuit inter Symmachum & Laurentium. cauſſa fuit diſcordia eligentium: ſed Symmachus obtinuit iudicio concilij, in quo Theodericus rex perſonaliter fuit, quia maior pars erat ſecũ. ſed poſt annos quatuor ſurgit iterum altercatio in clero propter crimina obiecta Symmacho: & factum eſt ſchiſma ſextũ eccleſię. ſed cum Symmachus ſe purgaſſet coram concilio & rege, reſtituitur cum gloria, & Laurentius damnatus fuit.

Symmachus patricius martyr clarus habetur, vir ſanctus & ſtrenuus: qui rege Theoderico iniuſto ſæpe obſiſtit, ob quod tandem ab eo martyriſatus eſt cum Iohanne papa.

Boetius vir conſularis incomparabilis ſcientiæ, & in omni virtute perſpicuus, fuit gener prædicti Symmachi, & poſt multa, quæ glorioſe geſſit, tandem exul iugulatur pro iuſtitia a Theoderico. ſepultus Papiæ. Dicunt quidam eum canoniſatum ſub nomine Seueri. quanta autem ſcripſit, tota chriſtianitas teſtis eſt. habuit vxorem prudentiſſimã nomine Elphe, quæ fecit hymnum, *Oliua bina*, &c. & *Felix per omnes*, &c. de Petro & Paulo.

Gerhardus primus episcopus Laudunens. vir sanctus, habuit primo vxorē, quam dimittens, & iterato admittens, genuit ex ea virum sanctum Latronem, qui ei in episcopatu successit. mirabilem egit pœnitentiam. Arnulphus episc. Turonens.
Siberanus Scotus cū suis fratrib. & sororib. claret sanctitate. Vedastus Atrebatens.
Leonardus Louiocen. & Liphardus discipuli Remigij. Euodius Titubens. episc.
Seuerinus abbas Agaunens. qui Clodouæum regem Franciæ sanauit.
Dignissimus, & Gordianus, & alij multi martyrisati sunt a Laurentio schismatico.
Cantianus Rothonensis.
Maxentius abbas Pictauiensis.

Iustinus primus, annis ix.

Conciliū Aurelianense celebratur iussu Clodouæi, quod sanctus Melanius congregasse dicitur. & nota, quod multa fuerunt concilia Aurelianens.
Iste Iustinus totus catholicus fuit, & omnia quæ Anastasius contra ecclesiam fecit, retractauit, summum pontificem deuote requisiuit, scilicet venerabilem papā Hormisdam: & se libenter obedire velle intimauit. quod factum est: quia cum sanctus Germanus episcopus Capuanus ad eum venisset ex parte papę, vt episcopos de exilio reuocaret, statim fecit, cum magna lætitia eum suscipiendo. ipse magis etiam fecisset pro fide, nisi eum tyrannis Theoderici regis impediuisset. Carilephus vir valde sanctus, qui nunquam voluit videri a mulieribus, nec a regina deuota Franciæ.

V^m DCCIII.

Campanus. Hormisda, an. ix. dieb. xvij.

Iohannes I. annis iij. mens. ix. dieb. xvij. Tuscus.

. DIIII.

Iste Hormisda vir misericordiarum fuit: ecclesijs multa ornamenta contulit: pauperū eleemosynis intentus. ipse clerū composuit, & Græcos reconciliauit, qui fuerūt excommunicati propter hæresim Nestorianam. sepultus est apud sanctum Petrum: vbi dedit trabem argenteam pensantem libras mille xl. Hic cōstituit, si quis missam se simulauerit celebrasse, perpetuo sit irregularis.
Auitus abbas Aurelianens. qui orauit pro filijs Clodouæi.
Elphes vxor Boetij, mulier deuota moritur, quæ epitaphium suum met composuit, dicens,
Elphes dicta fui Siculæ regionis alumna,
Quam procul a patria coniugis egit amor.
Porticibus sacris iam nunc peregrina quiesco,
Iudicis æterni testificata thronum.
Solinus Sidonius doctor.
Melanius consularis regis floret.
Albinus vir sanctus cum alijs.
Victor, Marsus Lantonus cum alijs pluribus illustribus viris, qui tunc floruerunt in Gallia.

Iste Iohannes sanctus est, & martyrisatus a Theoderico rege Gothorum, Arriano, qui tunc iussu imperatoris in Italia regnauit. nā in custodia afflictus moritur cū Symmacho & alijs æque catholicis viris, cui⁹ festū agitur xxvij mensis Maij. Hic cæcum illuminauit Constantinopoli.
Theodericus Gothorum rex subito defunctus, a quodā sancto eremita visus a Iohanne papa & Symmacho, quos ipse occiderat, nudus & discalceatus in ollā Vulcani demergi. vide in lib. Dialogorū sancti Gregorij. videāt igitur & intelligāt hoc principes.
Germanus Capuanus epis. claret.
Vigor Boiacens. episc. qui mortuū suscitauit. Cassiodorus gloriosus vir, & doctor luculētus fuit, primo senator, cancellarius regis Theoderici: deinde monachus, plura scripsit.

Duo legiſlatores excellentiſſimi hoc tempore claruerũt, Benedictus videlicet pater maximus, & Iuſtinianus imperator. horum primus totius eccleſiæ fulcimentum, & norma religionis inclytiſſimos habuit diſcipulos, & plures numero: & obtinuit orbem terrarum &c. ad cuius honorificentiam hoc etiam accreſcit, quod non alius quilibet ex magiſtris eccleſię vitam illius digeſſit, quam inſignis ille diſertiſſimus papa Gregorius: quia totũ, quod fecit, quaſi aurum fulget. diuinitus enim diſpoſitum eſt, vt cum idem legiſlator excellentiſſimus in cæteris modis ſit a Deo decoratus, etiam hinc maiori autoritate tam ipſe, quam legiſlator eius roboretur: quod eandem vitam ſummus apoſtolicæ ſedis pontifex ordinauit.

Claudius epiſcopus Viẽnenſ. nobiliſſimus inter doctores claret.

Imperatores. Iuſtinianus I. an. xxxviij.

Iſte Iuſtinianus excellentiſſimus fuit per omnia. nam in ipſo concurrerunt tria, quæ principem glorioſum faciunt, ſcilicet potentia, ſapientia, & religioſa mens ad diuinum cultum. per primum hoſtes ſuperauit: per ſecundum iuſtis legibus mundum ordinauit: per tertium Deum glorificauit, eiuſq; miniſtris eccleſias ædificando opes plures donauit. Nota, quod leges ciuiles, quæ Romanæ dicuntur, ante iſtũ inſignem virũ prolixæ fuerunt, quas ipſe admirabili breuitate correxit, & ad xij libros coarctauit, & omnib. vnũ codicẽ ordinauit, quẽ codicem Iuſtinianum appellari voluit. fecit etiam librum Inſtitutionũ, quẽ in iiij diſtinxit libros. nouas quoq; leges, quas ipſe fecerat, in vnũ volumẽ redactas, Nouellas vocari ſtatuit, quę communiter Authenticæ appellãtur: & ſunt per collationes diſtinctæ. omniũ etiã magiſtratuũ, & iudicũ ſeu iuriſconſultorũ leges, quarum ij^m^ librorũ eſſe dicebantur, grãdi labore abbre-*

Anno mundi V^m^ DCCXIII.

Papæ, Felix IIII. annis iiij. menſ. ij. dieb. xiij. Samius.

Anno Chriſti DXIIII.

Iſte Felix iuſſit infirmos inungi ante obitũ. vnde patet, ꝙ vnũ ſępe inſtituitur, cuius nõ ſemper fit executio. aut ergo neceſſe eſt ſæpius replicari: aut forte aboleuit, quod prius ſtatutũ fuit. verum principaliter per Chriſtũ inſtitutũ eſt, quia omnia ſacramenta per Chriſtũ tradita ſunt eccleſiæ. Hic inſtituit etiam, vt anniuerſarius dies dedicationis eccleſiarum & altarium celebretur.

Ordo ſancti Benedicti.

Vt prior ordinib. cunctis præſtantior iſte:
Sic erit in fine cunctis conſtantior ipſe.

Sacer ordo Benedicti vtitur amictu miti pro ſuo velamine
Albo, nigro, camelino, lana texta ſine lino, prout eſt religio.
Hic monarcha monachorum, patriarcha eſt cunctorum, qui ad ſe confugiunt.
Cœnobitis præbet normam, & anachoritis formam vias rectas ingredi.
Cuius regularis vſus nunc vbique eſt diffuſus inter orbis climata.
Nam ſpecus cultus diuini, locuſque montis Caſſini redolent virtutibus.
Hinc Fuldenſes cum feruore, clauſtra multa cum decore regunt in Almania.
Aſſunt & Cluniacenſes, ſimulque Camedulenſes cum Ciſtercienſibus,
Valumberni, Syluestrini, ſuperſunt & Cæleſtini ſub diuerſo habitu.
Montis Oliueti patres, humiliatique fratres ſub eadem regula.
Vigent quoque Iuſtinenſes, cum candore Burſfeldenſes his diebus vltimis.

Perſecutio iterum in Africa fit catholicis a Wandalis Arrianis. epiſcopis quibuſdam linguæ abſcindebantur: & tamen recto loquebantur.

Antonij abbatis corpus inuenitur, & in Alexandriam transfertur.

Totila rex Gothorum multas exercet tyrannides: & pene tota Italia deſtruitur.

Belliſarius patricius comes Iuſtiniani, mirabiliter de Perſis triumphauit. deinde miſſus ad Africam Wandalorum gentem deleuit. dehinc Romam liberauit a Gothis, quę per totum annum fuit obſeſſa: regem etiam Gothorum cepit, & ad imperatorem duxit. & Roma ſæpius capitur a Gothis, & quaſi in nihilum redigitur.

Arator poeta floret.	Caſſius Marnienſ. epiſcopus.
Priſcianus grammaticus.	Maurus diſcipulus ſanctiſſimi patris Benedicti claret.
Nicetius Treucren. epiſc.	Romanus monach⁹, qui ſanctũ Benedictũ pauit in ſpelũca.

* uiari fecit, & ad numerum librorum l redegit, & ipſum librum Digeſtorum ſeu Pandectarum appellari mandauit: & debet ſcribi per dg. ſed hodie mirabili errore apud omnes per duplex ff ſcribitur, quaſi per myſterium dicatur: quia communis error faciat legẽ. Cauſa autem eſt, quia dg antiquitus quandam ſimilitudinem in ſcribendo habebant cum ff duplicato. his legib. totus mundus extunc & deinceps vſq; nunc ordinatur & regitur, paucis exceptis, quę per ſacros canones ſunt prohibitæ tanquam mortiferæ. quia cum lege diuina non poterant concordare: aut non conueniunt chriſtianorum moribus. Et hoc idem imperator tanquam verus catholicus deſiderauit ab eccleſia fieri, dicens, Non dedignantur leges humanæ ſacris canonibus obedire. Plurimæ etiam leges ſunt canonizatæ: per quod eccleſia ſummam oſtendit exemplaritatem, humiliter ſe ſubmittens legibus humanis, in quantum non impediunt conſecutionẽ ſui finis, qui eſt vita æterna: quam promiſit Deus cuſtodientibus legem ſiue mandata ſua.

V^m DCCXXIII.		V^m DCCXXXIII.
Bonifacius ſecũdus annis ij. dieb. xxvi. Romanus.	Ioãnes II. annis ij. menſ. iiij. dieb. vi. Romanus.	Agapetus I. annis ij. menſ. xi. dieb. xviij. Romanus.
DXXIIII.		DXXXIIII.

Iſte Bonifacius ſtatuit, vt clerici ſint diuiſi a laicis in celebratione miſſæ. Hunc quidã libri dicunt electum in diſcordia cum Dioſcoro: & fuit ſchiſma xxxviij diebus: ſed mortuo tunc Dioſcoro idem Bonifacius obtinuit. Alij dicunt, quod hoc ſit factũ tempore Siſinnij, vt infra patet.

Victor Capuanus epiſc. qui cyclos paſchales ſubtili modo deſcripſit. Gregorius epiſ. Lingonenſis, de ſenatoribus, qui prius habuit vxorem.

Theophilus qui homagium diabolo fecit: ſed per beatã virginem Mariam recõciliatus eſt.

Benedictus iunior, qui a Totila multa paſſus eſt.

Iſte Iohannes cum Iuſtiniano imperatore magnã habuit cõcertationẽ, an videlicet in Chriſto vna, vel duæ eſſent naturæ: probãte autẽ papa, quod duæ, imperator ait, Aut conſenti nobis, aut in exilium ibis. Tunc papa gaudenter dixit, Ego ad Iuſtinianum imperatorẽ chriſtianiſſimũ venire deſideraui: ſed, vt video, Diocletianũ perſecutorẽ inueni: tamen minas tuas in nullo timeo. tunc imperator humiliauit ſe, proſtratus ante pedes papæ.

Domicianus Tungrenſ.

Medardus Nouionenſ. epiſcopus.

Iſte Agapetus plene reuocauit Iuſtinianũ ab errore Eutychetis. Hic conſtituit proceſſiones fieri dieb. dominicis. Hic patriarcham Conſtãtinopolitanũ depoſuit, ſcilicet qui duas naturas in Chriſto negauit. Moritur Conſtãtinopoli, & relatus eſt Romã, & ſanctus eſt. cuius feſtum agitur xxij Aprilis.

Gildardus epiſc. Rothomagenſ. frater ſancti Medardi.

Clodoaldus filius regis Franciæ presbyt. monaſterium condidit.

Germanus Pariſienſ. epiſc.

Eleutherius Tornaceſ. epiſ.

Signa horribilia apparuerunt. Quædam stella contra lunam veniens, intrauit.

Vuæ de sambuco nascuntur. Hyems grauis fuit, ita vt aues frigore labefactæ manu caperentur.

Fames tam validissima tūc fuit, vt in quibusdā locis matres proprios pueros manducarēt. Cœlum etiam ardere visum est in Gallijs. Et sanguis stillauit a nubibus.

Theodebertus rex Franciæ fuit: qui beato Mauro tunc abbati Andegauensi plurima bona dedit pro sustentatione monachorum sub regula sancti Benedicti Deo seruientium. similiter & Clotharius eius filius. magnis enim miraculis idem beatus Maurus claruit per omnia, sicut Benedictus magister eius venerabilis.

Imperatores.

Radegūdis Francorū regina vxor Clotharij claret sanctitate: quę post monasteriū intrauit.

Ista Synodus damnauit hæresim Theodori, qui dixit, alium esse Deum verum, & aliū Christum: & quod beata virgo non sit Dei genitrix, sed hominis tantum, &c. satis cum Nestorio cōcordabat. Et nota, quod sæpius hæreses variant nomen iuxta hæresiarchas suos: quia hæc dicta fuit in primitiua ecclesia Hebionitarum: & sæpius fuit destructa, & iterum machinatione diaboli resuscitata. & sic de alijs similiter est intelligendum. sæpe tamen aliquid variāt aut apponunt, vt non sit omnino simile. de hac vide xxiiij q. iij c. quidam.

Synodus IIII Constātinopolitana contra Theodorū & oēs hæreticos alios.

Hæc Synodus est similis auctoritate, sicut quatuor euangelia.

Anno mundi V^m DCCCXLIII.

Papa, Syluerius mart. a. iij. mens. v. dieb. xi. Campanus. — Vigilius annis xvij. mens. vi. dieb. xxvi. Romanus.

Anno Christi DXLIIII.

Iste Syluerius martyr est, quia pro fide in exilio interfectus fuisse dicitur, procuratione Theodorę imperatricis: quia Anthemium episc. destitutū & condemnatum propter hæresim restituere noluerit. Hic factus est papa per vim. Rex enim Gothorum Theodatus corruptus pecunia, minas clero & populo intulit, nisi in electionē conuenirent. Eius festum agitur xx Iunij.

Festum purificationis gloriosæ virginis Mariæ instituitur apud Constantinopolim ad sedandā pestē grauem. Et nota, quod sæpius leguntur eadem festa instituta a diuersis nō sine causa. quia autem nō sunt recepta, vel inoleuerunt, aut aliquid superadditur &c. dicitur, quod etiā Sergius prædictum festum instituit, vel forte superaddidit luminaria ferenda.

Iste Vigilius male intrauit papatum: sed tamen bene se rexit, & persecutionē sustinuit, sicut Syluerius. Gothos superauit gloriose. tandē in exilio moritur post graues persecutiones in Constantinopoli perpessas a Theodora: & martyr creditur. Festum eius agitur xxvi Iunij. Ipse iussit concilium Constantinopoli celebrari. & fuit primo archidiaconus Syluerij, & cupidus ad papatū. Dedit modū Imperatrici qualiter Sylueriū amoueret: quæ cum postea peius tractauit: & fune in collo eius misso, per totam ciuitatē trahitur a mane vsq; ad vesperam &c. hoc prædixit Bellisarius patricius Romanus, qui Syluerium inuitus exiliauit, sic inquiens, Huius machinator sceleris non effugiet iram iudicis cuncta cernentis. Sed de omnibus postea pœnitens, & fortiter pro fide agonisans, feliciter vitam finiuit. Herculianus episc. Perusinus a Totila secto capite martyrisatur. Pastores verba canonis super pane proferentes interierunt. Hic constituit canonē submissa voce, & nō nisi sup sacrificia legi.

Templum ſanctæ Sophiæ maximum in Conſtantinopoli conſtruitur per Iuſtinianum. Putatur, quod a conditione mundi non ſit tale opus ita complete factum: in quo idem Iuſtinianus glorioſus imperator honorifice ſepultus eſt in pace Chriſti.

Tempora ſatis turbulenta, & mortalitas magna in Italia. quamdiu fuit imperiũ bipartitũ, fuerunt conturbationes continuæ. & beatus Gregorius ſæpius facit mentionem de his.

Puer quidam Iudæus circa hæc tempora cum aliis pueris chriſtianorũ communionem accepit: quapropter pater indignatus ipſum in fornacem proiecit: ſed illæſus exiuit, dicens, Mulier illa, quæ in eccleſia eſt depicta, puerum in brachijs tenens, pallio ſuo ignem excuſſit.

Iuſtinus ſecundus, annis xi.

Iſte Iuſtinus bonus fuit in principio, & bene catholicus: ſed ſuaſu vxoris degenerauit in crudelitatem & auaritiam: & factus omnibus odioſus, amens efficitur. & Narſes quidam eunuchus vir ſtrenuus, & totus deuotus, & miſericors, erat patricius eius: qui merito ſanctitatis ſuæ vbiq; triumphauit: Totilam interfecit, & omnes barbaros deuicit, totamque Italiam quietam reddidit: ſed diabolus inuidens ei, quod cuncta bene diſponeret, ſuſcitauit cor imperatricis Sophiæ contra eum, ita, vt etiam Imperator inconſulte alienaret ſe ab eo: & ob illam ingratitudinem & iniuriam vltus ſe fuit, & introduxit Longobardos, & auertit Italiam, ne eſſet ſub imperio vſque ad tempora Caroli. notabile exemplum eſt hoc, ne principes audiant inuidas mulieres, per quas diabolus ſæpe ſolet facere, quod per ſe non poteſt.

V^M DCCLIII.

Pelagius I. annis iiij. menſ. x. dieb. xviij. Romanus

DLIIII.

Iſte Pelagius ſtatuit, quod hæretici & ſchiſmatici debeant per ſecularem poteſtatem arceri, xxiij q. v. relegentes: & plura alia. Hic diffamatus & culpatus fuit de morte Vigilij: ſed coram omni populo tangendo crucem & euangelium, ſacramento ſe purgauit. Hic conſtituit nouem præfationes in miſſa decantari, quas Gelaſius compilauit.

Iudæus quidam iſto tempore imaginem crucifixi telo transfixit occulte: & ſanguis exiuit, Iudæum extinxit: ſed chriſtiani hoc comperto, ipſum lapidibus continue obruerunt.

Stephani ſancti protomartyris oſſa delata ſunt Romam, & in vna tumba cũ ſancto Laurentio locata.

Mons magnus in Gallijs mugitum dedit: diſciſſus ab alio monte, & cum hominibus & eccleſijs in Rhodanum præcipitatur.

Gaſimunda regina Franciæ, vxor Hilperici regis, qui eam iugulauit nocte, ſancta mulier, miraculis claret.

Machutes diſcipulus ſancti Brandani mirabilia fecit.

Fortunatus poeta Italicus, & epiſcopus Pictauienſis, multa ſcripſit.

Columbanus pater venerabilis clarus in Hibernia, & poſt venit in Burgundiam: deinde in Almaniam, conſtituens monaſterium Luxonienſe, & factus eſt in gentem magnam.

Leonardus eremita ſanctus Cenomanenſis fuit.

Agericus Virdunenſis epiſcopus hoc tempore clarus habetur

Acies igneæ visæ sunt in cœlo: de quibus Greg. in Homil. & de vestibus quorundam verus sanguis effluxit. domus etiam cuiusdam aspersa sanguine apparuit, & signa in vasis, quæ non potuerunt ablui. Brandanus in Scotia claret, vir sanctus, pater iij^m monachorum: de quo mirabilia leguntur. Pugna sancta oritur inter Germanum episcop. Parisiens. & Childebertum regem Franciæ: quorum quilibet certabat ad subueniendum debilibus & pauperibus. & quia vnus alium præuenit, non modica concertatio erat inter eos. O vbi manserunt hæc! Iohannes Eleemosynarius, episc. Alexandrinus, clarus habetur. sic dictus, propter eleemosynas quas faciebat. Quid vltra? quod habuit, hoc totum dedit.

Samson episc. Dolens.
Ethbinus Britannicus.

Imperatores. Tiberius secundus annis vij.

Similianus abbas.
Sindulphus presbyter.

Iste Tiberius vir sanctus fuit misericordissimus, multas ecclesias restaurauit. eratque tam profusus in muneribus largiendis, vt vxor eius ipsi diceret, quod dilapidator esset bonorum imperij. Cui ille, Confido in Domino, quod fisco nostro non deerit pecunia, si de his quæ Dominus nobis contulerit eleemosynas faciendo, thesauros conquiramus in cœlo. & statim post cum vidisset crucem sculptam in pauimento, ait, Leuate tabulam, quia indignum est, vt crux pedibus conculcetur, quæ debet cum reuerentia in pectoribus & frontibus fidelium poni: ibique maximum reperit thesaurum. ipse Persas vicit.

Hospitius, & quidam Winnatus Brito clarent in Gallia sanctitate.

Leander Gothos conuertit, post episcopus Hispalens. cui Gregorius misit libros Iob.

Anno mundi	V^m DCCLXIII.	V^m DCCLXXIII.
Papæ,	Ioannes iij. annis xij. mens. xi. dieb. xxvij. Romanus.	Benedict.^s I. an. iiij. mens. i. dieb. xviij. Romanus.
Anno Christi	DLXIIII.	DLXXIIII.

Iste Iohannes restaurauit cœmeteria martyrum, & ecclesiã beatorum apostolorum Philippi & Iacobi. In diebus suis multa signa & prodigia insolita, significantia cladem futurã, qualis nunquam fuisse putatur. tandem post multa bona opera moritur, sepultus apud sanctum Petrum.

Iste Benedictus multas sustinuit persecutiones: & vidit mala gentis suæ propter famem, pestilentiam, & hostes: quia Longobardi totã Italiam inuaserunt. In quibus laboribus moritur, sepultus apud sanctum Petrum.

Paulus Leonens. episcopus.
Amandus vir sanctus, post episc. Traiectens.
Vngalotus presbyt. & alij sancti floruerunt.

Italia tempore huius pontificis absoluitur a iugo Constantinopolitano, & ceperunt Romani dominari per patricios. & fit regnum Italiæ habitatio Longobardorum.

Recharedus rex Gothorum, quẽ historiæ tradunt virum fuisse virtuosum, cum esset Arrianus, in concilio Toletano anno Domini dlxxiiij primum cõuersus est ad verã fidem, & cum eo tota gens Gothorum, monitu & industria Leandri episc. Hispalens. Magna gratia in populo barbaro, qui huc usq; malam habuere famam, & nunc sanctos habere incipiunt.

Gregorius filius Gordiani senatoris Romæ clarus habetur: qui sex monasteria in Sicilia fundauit, & vnum in vrbe, in quo fit monachus ex prætore: & post diuinitus papa eligitur.

Gregorius Turonens. episc. expositiones sacræ scripturæ fecit.

Maglorius episcopus Dolens. sancti Samsonis successor.

Maurus discipulus sancti Benedicti eo tempore obijt, sepultus Parisiis.

Iste Mauricius habuit filiam Tiberij nomine Constantiam, quam ei pater eius tradidit cum imperio, dicens, Sit tibi imperium meum cum hac puella, vtere ea feliciter, & habe in mente, æquitatem & iustitiam præcipua esse insignia optimi imperatoris. quib. dictis, pijssimus Tiberius expirauit. Mauricius autē sumpto imperio multum vtilis fuit reipublicæ. tandem cum beato Gregorio nimis detraheret, & mortem comminaretur, contra se diuinam prouocauit iram. meritis tamen beati pontificis hic punitus fuit, eo quod pro se quotidie orasset. fuit enim expulsus de regno, fugatus ad insulā quandam, & ibi cum vxore & duobus filijs per Phocam interemptus est. Si bene seruasset doctrinam soceri sui, illum ante pedes suos habuisset prostratum, quem nunc super se sensit leuatum. tamen de eius saluatione bona spes est, propter cautam prædictam.

Mauricius Græcus an. xxij.

Antiochia subuertitur per angelum Dei, qui in veste alba apparuit: & tantum vnus vir eleemosynis vacans, liberatus fuit. Quidam dicunt, quod medietas ciuitatis subruta fuit, & aliam eius medietatem vir ille precibus suis saluauit.

Tunica Domini inconsutilis reperta est in Saphat, & in Hierusalem posita.

Inundatio pluuiarum maxima fuit, ita vt secundum diluuium crederetur iterum venturum. Et per Tiberim multitudo serpentum cum dracone magno in mare descendit: sed a fluctibus præfocati, & ad littus proiecti, totum aerem sua putredine corruperunt. & secuta est mortalitas maxima in Italia: quæ dicitur inguinaria, ita vt etiā corporali visu sagittæ cœlitus venire, & singulos quosque percutere viderentur.

V^m DCCLXXXIII.

Pelagius v. annis xij. mens. i. dieb. x. Romanus. Hic constituit, vt memoria defunctorum fiat in omni missa, post eleuationem hostiæ salutaris.

DLXXXIIII.

Iste Pelagius ordinatus fuit absq; iussione Principis. & Longobardi obsederūt Romam. & vastatio magna fuit: & quod male inchoatum fuit sub eo, in peius proficiebat propter tyrannidem barbarorum, & pestem. Ipse misit Gregorium sanctum virum ad diuersa loca in negotijs ecclesiæ expertissimum. tandem in peste inguinaria moritur. sepultus apud sanctum Petrum.

Mirabilia quædam circa hæc tempora contigisse narrantur. cometa apparuit. puer quadrupes, alter duos vertices habens, nati sunt Byzantij. sanguineæ hastæ, & lux clarissima per totam noctem videbantur. puer sine oculis & manibus: qui a lumbis infra erat sicut piscis. in Nilo etiam apud Ægyptum duo animalia apparuerunt humanæ formæ, vir & mulier, horribilia aspectu. quasi per vnum diem sol a mane vsque ad meridiem minoratus est de tertia parte. qua omnia aliquid noui solēt significare. Quidam putant, quod præfigurauerunt bestialem & monstruosam sectam Saracenorum, quæ quasi tertiam partem christianitatis in breui corrupit: & non longe post hæc tempora surrexit.

Hermigildis filius regis Wisigothorum & Hispanorum conuertitur de infidelitate Ariana ad catholicam fidem: a patre suo martyrisatus est.

Litania maior instituitur a sancto Gregorio. & angelus Domini apparuit supra castrum Adriani. *Regina cæli* cantauerunt angeli primum &c. & grandis illa plaga cessauit.

Augustinus venerabilis monachus, vir sanctus, cum Iohanne & Mellito, & alijs mittitur ad Anglicos cõuertendos. Et nota, quod sæpe fit mentio de diuersis regnis & prouincijs, quod crebro conuersę sint ad fidem: quia non semper in eis permansit fides, propter diuersas causas. sic de Anglia, Francia, Persia, & Iudæa. In hoc singulariter Roma priuilegiata fuit, quia ibi nunquam defecit fides Petri.

Phara virgo sancta & nobilis, & frater eius.

Pharo comes, & post Meldens. episcopus, & frater eius.

Carnealdus episc. Lugdu. claruerat.

Desiderius episc. Viennens. mart.

Imperatores. Phocas annis viij.

Goar vir sanctus, super Rhenum claret: & multi alij vtriusq; sexus homines fuerunt dignæ memoriæ. Vide in registro Gregorij.

Iste Phocas tumultu militũ factus Imperator, dominũ suũ Mauriciũ occidit, & alios plures. & quia male incepit, in peius profecit, & pessime cõpleuit: quia Romani grauissime cõtra Persas præliãtes fugati sunt, & multas prouincias perdiderũt. & tandem ipse superatus ab Heraclio occisus fuit. Cosdras rex Persarũ Hierusalem cepit, & alias multas ciuitates: & valde attriuit christianos, occisis xc^{m}. & crux cũ Zacharia patriarcha capitur, &c. post cum se Deum putaret, interficitur ab Heraclio. Dicitur, quod tantæ fortitudinis Heraclius fuit, quod leones sępe prostrauerit in arena. Furseus vir sanctus, filius regis Hiberniæ, claret. Gangericus Cameracẽs. episc. Marculpus abbas Horcasens. cõstituit, quod lumẽ semper ardeat in ecclesia, dum missa celebratur. item, quod papa sit indutus alba præcincta longa & ampla.

Anno mundi	V^{M} DCCXCIII.	V^{M} DCCCIII.

Papæ. Gregorius i. an. xiij. mens. vi. dieb. x. Romanus.

Anno Christi	DXCIIII.	DCIIII.

Iste Gregorius nobilis genere, sed nobilior virtute: sed & sanctitate nobilissimus, ordinis sanctissimi patris Benedicti monachus dignissimus: qui merito magnus dicitur, propter plura, quę excellenter habuit, scilicet potentiã, diuitias, virtutes, nobilitatẽ, sapientiã, sanctitatẽ, famã, experientiã. nihil eum in omni statu latebat, puta, qui pene in omni statu exercitatus fuit. Sub eo paulatim mala præteritorũ temporũ quieuerunt. De eius incomparabili vtilitate, qua ecclesiæ Dei vigilantissime prȩfuit, plures cõscripti sunt libri. Sed & ipse doctor principalis vnus de quatuor quanta scripserit, tota simul testis est ecclesia. Ipse deniq; solus cum beato Fabiano post sanctũ Petrũ diuinitus in toto catalogo pontificũ Romanorũ ad pontificatũ est assumptus. ipse plura instituit, vt patet in eius registro. in canone addidit, *Diesque nostros in tua pace disponas*, &c. *Deus in adiutorium*, ante initia horarũ iussit dici. totũ officium ecclesiasticum stylo pulcriori, & ordinatiori, & compendiosiori modo renouando composuit: quod permanet vsq; hodie. & dicitur Gregorianũ de omnib. officijs tã episcoporũ quã aliorũ inferiorũ, prælatorũ siue subditorũ. Quid vltra? Quanta gratia emicuerit, quanto scientiæ lumine præditus fuerit, quantũ præsentib. & futuris exemplo operis & scripturis prodesse studuerit, mortalis lingua aut vix aut omnino non posset explicare. Hic constituit, quod cõfessor nec nutu, nec verbo, nec signo confessionẽ prodat. *Seruus seruorum Dei*, titulus totius humilitatis summis põtificib. hîc a beato Greg. instituitur, & permanet vsq; hodie.

Walbertus vir sanctus, frater Pharonis, discipulus sancti Columbani: & sancta Blidethildis, vxor Pharonis: & plures discipuli eiusdem sancti Columbani floruerunt: scilicet Gallus, Eustachius, Attila, Valaricus, &c. Andoenus, Hildemacus.

Iſidorus Hiſpalenſ. epiſc. inter doctores notabiliſſimus, multa ſcripta reliquit grauida ſententijs & auctoritate. Hic vir ſtudioſiſſimus, vltra lxx ſectas hæreticorũ enumerat: qui contra eccleſiam Dei ſucceſſu temporis ſurrexerunt, & damnati ſunt a ſanctis patrib. viciſſim vſque ad tempora hæc. vide xxiiij q. iij c. Quidam. Ipſe etiam Mahometũ, qui in Hiſpaniam venit, capi iuſſit: ſed admonitus a diabolo fugit. Adalaoth rex Longobardorum baptiſatus eſt, & fidem Chriſti ſuſcepit. Theudelina Lõgobardorum regina chriſtianiſſima virum ſuum nomine Agiſulphum ad fidem conuertit, & cum Romano imperio pacem habere fecit: ad quam Gregorius lib. dialog. tranſmiſit.

Heracli⁹, an. xxxi.

Iſte Heraclius ex parte bonam, & ex parte malam famam habuit in chronicis. quia in quibuſdam valde ſancte ſe habuit, vt patet in legẽda ſanctæ crucis: quomodo miraculoſe vicit Perſas, & Coſdram occidit: ſed poſt victoriã conuerſatus cum patriarcha Iacobitarum, cum ipſo de fide diſceptauit, volens eum ad rectam viam reuocare: ſed, proh dolor, ab eo deceptus, incidit in hæreſim Monethelitarum, in qua moritur. vnde patet, quam ſtultum ſit cuilibet chriſtiano excedere conſtitutam ſibi a Deo regulam. Quando enim laici intromittere ſe volunt de illis & ſimilib. periculoſis quæſtionibus fidei: & quando clerici bellis ſe vltro ingerunt, raro aut nunquam ſortitur bonũ effectum. maneat quilibet in vocatione ſua, & exerceat ſe in his quæ ſunt ſui officij. Alioquin ſi inordinate procedit, Spiritus ſanctus aufert ſe: ſine quo nemo quicquam boni poteſt perficere. Simile de Oſia rege Iuda, vt ij Paralip. xxvi. & ſunt exempla plurima quotidie. Verum iſta maledictio venit ſuper Heracliũ propter ſuperbiã ſuam. quia poſt illam victoriã pau-*

V^M DCCCXIII.

Sabinianus an. i. menſ. v. — Tuſcus.	Bonifacius tertius, menſ. viij. die. xxviij. — Romanus.	Bonifacius IIII. an. vi. menſ. viij. dieb. xij. — Marſus.

DCXIIII.

Iſte Sabinianus ſtatuit pulſum campanarũ ad horas diei. & quia tenax fuit, & ſancto Greg. detrahere nõ timebat, ab eo pcuſſus, interijt. & hic eſt tertius de toto catalogo pontificũ, qui formidabili morte & culpabili vita notatus eſt.

Iſte Bonifacius ſtatuit, vt nitidus pannus ſuper altare poneretur.

Iſte Bonifacius conſecrauit Pantheõ, id eſt templum omnium Deorũ: vbi chriſtiani periclitabantur a dæmonib. Et eſt pulcra ſimilitudo, quomodo Spiritus ſanctus ex malis inſtitutis paganorũ ſcit eligere ſanctum exercitiũ deuotionis, quaſi medicina fiat ex veneno. vbi enim impij colebant dæmones, ibi chriſtiani colunt omnes ſanctos: *ſic ars deluditur arte*. In hoc templo quidam ſcholaris cæcus coram Iudæis incepit reſponſoriũ, *Gaude Maria*: & continuo lumen oculorum accepit. Mahometus deceptor orbis, propheta falſus, nuncius ſathanæ, præcurſor Antichriſti, complementum hæreſis, ac totius falſitatis prodigium, circa hæc tempora veſaniam ſuam oſtentare incepit. fuit enim magus, & mercator viliſſimus: & factus princeps latronũ, ſubtiliter Arabes ſibi attraxit: qui tũc valde ab Heraclio grauabãtur. Perſas vicit & gentes alias multas, quibus dedit legem ſuam, dicens, ſe eſſe prophetam ſanctum, & a Deo miſſum. hoc eum docuit quidam Sergius apoſtata tam a fide, quam a conuerſatione monaſtica: qui ipſam legem compoſuit. Hic velut alter Ieroboam decem partes abſtulit domui Dauid, id eſt eccleſiæ Chriſti: quia pene totum mundum decepit: & niſi Carolus & alij quidã principes, iuuante Deo, cultores eius coërcuiſſent, totaliter fidem exterminaſſet. Sæpius creuit, & decreuit vſque hodie. finem nouit Deus.

Feſtum omnium ſanctorum inſtituitur a Bonifacio quarto.

Æra Machometi ipsa est Alhigera, qua vtũtur præcipue Arabes & alij Saraceni: est (secundum Campanum) anno Christi dcxxi cum xij dieb. post conceptionem eiusdem Christi Domini nostri: ita quod inter Christi conceptionẽ, & hanc Æram cucurrerũt dies ccxxvi . dcccccxxxij incepit feria quinta: quia Christi cõceptio erat feria vi. & nota, quod Saraceni vtuntur annis lunaribus, quorum quilibet cõtinet xij lunationes æquales, hoc est ccliiij dies, saluo bisextili. nam in xxx annis habent xi bisextiles, quorũ quilibet habet ccclv dies. & tunc redit, sicut a principio. Nota, lunatio pręcisa xxx annos habẽs lunares, reducit medias lunationes ad consimile temporis initium.

Cunibertus episc. Coloniens. Austregisilus Bituriens. Iohannes Tungrens.
Sulpicius Bituriens. Salaberga mulier sancta. Magnobodus Andegauens.

Imperatores.

Lupus episc. Senonens. Graulio episc. Cæsaraugustan. Oswaldus rex Normannorũ, Anglorum, Scotorũ, Britonũ, fuit vir valde sanctus, & operib. misericordiæ deditus, & vndiq; triumphauit gloriose. eius brachiũ cum dextera manu, quib. eleemosynam fecit, integrum perseuerat apud vrbem Bembamburch. fuit enim interfectus a Penda Mertiorum rege: sed postmodum Osomi frater Oswaldi eundem Penda interemit, & gentem Mertiorum ad fidem Christi conuerti fecit, & Pictos regno suo, id est Angliæ, subdidit. * peres sibi subiectos nimis inhumaniter oppressit: quod Deo semper displicet. & fuit etiam post hęc nimis infelix, & plura perdidit. Moritur tandem infeliciter, hydropisi & hæresi maculose infectus. Dagobertus vir omnibus bonis moribus compositus, rex Franciæ fuit: cuius tempore ecclesia scilicet Dionysij Parisijs diuinitus dedicatur.

Anno mundi

Papa.	Deusdedit an. iij. dieb. xx.	Romanus.	Bonifaci⁹ v. annis v. dieb. xiij.	Campanus.

Anno Christi

Iste Deusdedit fuit vir sanctissimus. dũ quendam leprosum oscularetur, statim mundatus est: multa bona statuit. item quod contra simoniacũ testes esse possint meretrices & criminosi.

Iste Bonifacius cõstituit, vt nullus de ecclesia extrahatur, & vt acolytus nõ audeat reliquias leuare. vnde patet, quãta fuit olim deuotio in christianitate. Hoc tunc clericis prohibebatur, q̃ nunc mulieres etiã indifferenter faciũt & cæteri quicunq;.

Sigibertus filius regis Dagoberti cum baptisaretur a sancto Amando Traiectens. episc. respondit, *Amen*, clara voce, infans adhuc xl dierum. Alcharanus liber componitur a Machometo, & trib. magistris suis, quib. diabolus & autoritatẽ, & industriã ministrabat. Primus magister erat quidam Iudæus astronomus maximus: secundus, Iohannes de Antiochia hæreticus: tertius, Sergius Arianus. Hi legẽ abominabilem confinxerant, resecantes quicquid arduũ erat in credendo, & difficile in operãdo: concedenteśq; omnia, ad quæ mundani homines proni erant: scilicet gulam, luxuriã, rapinã &c. Vnde factũ est, vt per potentiã & dolum deciperent in breui maximã multitudinẽ hominũ bestialiũ. Et quia lex ista nimis inhonesta & confusa erat, quidam humana verecundia permoti, plura retractarunt, ac velut expositores rationabiliter interpretabantur aliqua nimis mendosa. vnde quidã christiani etiã literati hoc colludio decepti fuerunt; qui historias transmarinas non viderũt. Quare autem tam infamis homo legifer factus sit, & talem tradiderit legem, duplex ratio redditur. prima, quia Deus non permisit, vt aliquis bonæ famæ homo a diabolo assumeretur, & legẽ saltem humano modo rationabilẽ traderet, sicut nec olim nisi serpenti permissus fuit, quãdo Euam tentauit. secunda, quia Machometus summe arrogans fuit: ideo quicquid desiderabant carnales, concessit, iam sic, iam aliter dispensando. Et ex hac collisione doctrinarum varia-*

Imperium Romanorum circa hæc tempora vbiq; in orbe terrarũ cœpit deficere irrecuperabiliter. nam in Oriente Saraceni,& in Occidẽte Gothi dominia assumpserũt, & deinceps tenuerunt. Item Saraceni de exercitu imperatoris interfecerunt cl[m] pugnatorum. Et hoc iterum maximũ habemus exemplum, quod nihil stabile est sub sole, quando etiã tanta defecit potestas & prudentia. causa huius diuersimode assignatur. Quidam dicunt, quod hoc fecit insatiabilis Romanorum auaritia: qui sibi subditas nationes iugo seruitutis intolerabili opprimebant. quod omnib. principibus & prælatis timendum est: quia, quandiu Romani oderunt auaritiam, & dilexerũt æquitatem, dominiũ orbis habuerũt. alij dicũt, quod hæresis Orientalium hoc fecit, vbi communiter imperatores habitabant: & sæpe cũ peruersis peruersi facti sunt. nec est quicquã, quod ita nequeat Occasui subiacere, quam vera religio. Sed neq; in principe aliquid lucidius, quam recta fides. aliqui dicũt, quod causa huius defectus fuit superbia dominorũ, qui subiectos despiciebãt, canes aut asinos nuncupando, vel similiter. propter quod pudore & dolore incitati, erexerũt se, & fecerũt quod cernimus. Forte omnes hæ simul sunt vna causa. quia per quod aliquid nascitur, per eius oppositũ destruitur. Et sic iam omnes iiij monarchiæ defecerunt: & non restat alia nisi Antichristi, cuius aduentũ Deus nouit. Interim dominia hinc inde diuersimode variãtur in particulari.

Dagobertus rex Franciæ interfecit Anglicos, qui tunc Saxones vocabantur, omnes excedentes mensuram gladij sui. Putant quidam, quod hæc crudelitas Francorum fuit causa æternæ inuidentiæ & dissensionis Anglorum contra Francigenas, non sine damno vtriusque vsque hodie. Mittat pius Dominus spiritum pacis inter eos & alios.

Aidanus episcopus claret in Anglia sanctitate, discipulus sancti Columbani.

V[m] DCCCXXIII. V[m] DCCCXXXIII.

Honorius II. an. xij. mens. xi. dieb. xvij. Campanus. — Seuerinus anno i. mens. vij. die. xxviij. Romanus. — Iohannes IIII. an. i. mens. ix. dieb. xviij. De Dalmatia.

DCXXIIII. DCXXXIIII.

Iste Honorius fuit vir largissimus, pauperib. quotidianas eleemosynas dedit, multas ecclesias argento & auro dotauit. statuit apud sanctũ Petrũ fieri litanias, & clerũ erudiuit & honestissime ordinauit. fecit ecclesiam sancti Adriani: in qua xi[m] sanctorũ quiescũt.

Iste Seuerinus fuit vir benignus & sanctus, amator cleri, erga pauperes largus, erga regimẽ ecclesiæ diligens, quã in prædijs & ornamentis mirabiliter ampliauit. Quo tẽpore quidam Mauricius cum suis satellitibus ecclesiæ thesauros diripuit, infelix sacrilega non veritus miraculum grande. nam cum totam vrbẽ incitasset, contra ærariũ Lateran. nullus potuit ipsum, nõ dico, infringere, sed ne intrare quidem. Quod videns, pace simulata tandem perfecit quod intendebat, accipiẽdo quod pro sustentatione pupillorũ viduarũ & pauperũ christianissimi imperatores illic posuerãt: sed oĩa infeliciter perierũt. Heraclius fuit particeps sacrilegij hui[9] factus: cui misit partẽ de pecunijs elatis. sed o quã multipliciter pro huiusmodi dãnificati fuerũt

Iste Iohannes multa milia hominũ de seruitute redemit ecclesiæ thesauris, pia motus intentione, per Histriam & Dalmatiam. Hic fecit adduci reliquias sanctorũ Vincentij & Anastasij, & aliorũ martyrũ, & Romæ reuerenter collocauit.

Eligius artifex, sanctus vir, pater fuit spiritualis istorũ, qui multa monasteria fundarunt in Francia. Tepuit fides in Oriẽte, & feruet hic in Occidẽte. Aurea sancta abbatissa Parisijs claret: præfuit iij[m] puellis, iussu Eligij viri sancti. Erubertus rex Angliæ primus ibi idola destruxit. ...rũ & cõtrariarũ tot[9] lib. cõfusus est, nec aliquo modo cõcordabilis. demũ idẽ quasi coactus respõdit, q xij[m] verba essẽt in Alchorano, quæ mẽdaciũ cõtinerẽt, cętera in veritate psisterẽt.

Iste Constantinus fuit filius Constantini, filij Heraclij: qui quarto mense imperij sui a nouerca sua veneno exstinctus fuit. & ideo, quia breue tempus rexit, nō fit mentio de ipso. Ipse autem Constantinus successit ei, & nouerca illa cū suis est exiliata, & fuit pessimus tyrannus & hæreticus, dolosus, totus inuidus, & catholicis infestus: nec Martino papæ pepercit. cōtra Longobardos exercitum ducens, superatus est. & Romam veniens, cum reuerenter esset a Vitaliano & ciuibus susceptus, non retribuit iuxta beneficia sibi impensa debitam vicissitudinem, sicut decet principem. insuper & tyrannidē magnā & sacrilegia perpetrauit, omnia pulcriora deijciendo & transportando: quare tandē in balneo a suis militibus, qui eius malitiam noluerunt diutius tolerare, interfectus fuit: & sic miserabiliter viuens, infelicissime mortuus est, solito more sacrilegorum & tyrannorum, Deo iuste iudicante suos.

Imperatores. Constantinus III. an. xxvij.

Londoalus episc. Treuerens. Hierusalem capta fuit a Machometistis, quibus Hunarus pręfuit: qui in loco antiqui templi nouum erexit superstitiosum & prophanum, ablata prius cruce.

Nota diligenter, quod multa mala sequuntur, quando dominiū perturbatur. Hoc superius de Assyrijs & Medis & Parthis clare patuit, & Græcis & alijs similiter, & crebro de Romanis: sed hic præcipue. nam Saraceni Africam & Siciliam inuadentes, cum non esset qui tyrannidi eorum resisteret, etiam Hispaniam sibi subiugarunt, vndiq; christianum nomen delendo: in qua turbine multi martyres effecti sunt qui constantes permanserunt. & fuit tribulatio magna. Turbato enim dominio, mali homines assumunt audaciam malefacien-*

Anno mundi V^M DCCCXLIII.

Papæ. Theodor⁹ I. annis vi. mens. v. dieb. viij. Græcus. — Martinus I. annis vi. mens. i. dieb. xxvi. Tuscus. — Eugenius I. annis ij. mens. viij. dieb. xxij. Romanus.

Anno Christi DCXLIIII.

Iste Theodorus super oēs misericors fuit, & largiter benignus, pauperū amator. Iste statuit cereū benedici in sabbatho sancto: & Paulū Cōstantinopolitanēs. episc. qui aperte catholicos cruciauit, anathemate perculit.

Iste Martinus sanctus est, & fortiter pro fide agonisauit. dū quidā eū extracto gladio, interficere vellet adhuc ante altare constitutū, statim cęcus efficitur. Ipse cōuocata synodo in vrbe, dānauit Syrū, Alexādrū, Sergiū, Pyrrhū, & Paulū hęreticos. quare Cōstātin⁹ eū in exiliū misit. ei⁹ festū agitur x Nou.

Iste Eugenius sanctissimæ vitæ, omnib. amabilis & benignus, constituit, quod perpetuam castitatem omnes presbyteri, diaconi, & subdiaconi seruarent. sepultus apud sanctum Petrum.

Londoalus vir sanctus claret: qui beatū Lābertū docuit. Arnolphus beatę vitę, pater Pipini, dux Lotharingię: demum eremita, post episc. Metens. eius vxor sancta Doda Treueris inclusa, Christo vacabat. & sanctus Clodulphus eius filius episc. Metensis. Dicunt quidam, quod fuit auus Caroli Magni: sed hoc mens non admittit, nec ratio temporis consonat: sed Carolus Martellus fuit pater Pipini illius, qui erat Caroli Magni pater.

Iodocus filius regis Britāniæ eremita sanctus, claret.
Ragiulpha virgo sancta claruit in Gallia.
Seuera abbatissa ibidē, soror eius.
Gertrudis cognata eorum.
Forseus cū Foliano, & Vlcano fratribus suis, omnes filij regis Hiberniæ, venerūt in Gallijs: & sunt omnes sancti.

Sigibertus rex Francorū xij monasteria fundauit. & fit magnus fructus in Francia & Anglia per viros sanctos. Nauta quidam negando pauperi panem, hac pœna percutitur, vt omnes eius panes in lapides conuertantur, sicut idem pauper ei imprecabatur.

Ignis cecidit de cœlo, & iris magna apparuit, vt putarent homines conſummationem ſeculi aduenisse: & ſigna ingentia fuerunt, ita vt areſcerẽt viuentes præ timore propter tonitrua & fulgura, & ictus eorũ maximos, & aquarũ inũdationes incõparabiliter exceſſiuas. & perijt innumera hominũ & animaliũ multitudo, & ſequitur peſtilentia grauiſſima cũ ſigno iræ Dei. Cunctis viſibiliter apparuit, quod vnus angelus bonus & vnus malus Romã nocte circumierũt: & quot vicib. domus aliqua percutiebatur, tot ex ea ſequenti die interibant. tot tunc moriebantur, vt etiã parentes cũ filijs, fratres cũ ſororib. vnanimiter in feretro poſiti, ad tumulum portarentur. Sæpe huiuſmodi ſigna oſtendit Dominus pijſſimus ad terrorem peccatorum. ſed vtinam exemplis aliorũ terreremur, vt a peccatis deſiſteremus. dicunt tamen quidam, quod hæc peſtilentia facta ſit tempore Benedicti ſecundi.

* di, & ſe & alios deprauandi in vita & doctrina: & ad populos & ad principes corrumpendos. & eſt reuera horrendũ ſpectaculum, qualiter miſerabilis iſte mundus agitatur ſine intermiſſione. an nõ ſatis durum eſſet poſt labores & ærumnas tandem mortis dominio ſubiacere, niſi etiam tot cladibus & terribilibus plagis cõtinue laniari? non ſufficit humano generi ſemel a Deo damnationis diram accepiſſe ſententiã, niſi & plurimas ſibi peccando ſuperaddat? ſolum igitur peccatum eſt cauſa miſeriarum harum, diuina ſeueritate iuſte ſe vindicante. Verũ nemo ſic cogitet, quaſi hęc digna ſit retributio pro tantis piaculis, ſed reſpectu futurorum, quæ peccatorib. debentur. iſta ſunt quaſi quædam ſuauia præludia. O quis finis illorum, qui non credunt, ſi etiam tanta hic patiuntur electi! Sanctus Claudius archiepiſc. Biſuntinenſ. & poſt abbas monaſterij ſancti Eugenij, claret in Burgundia.

Vᴹ DCCCLIII. Vᴹ DCCCLXIII.

Vitalianus annis xiiij. menſ. vi. dieb. ij.	Campanus.	Adeodatus annis iiij. menſ. ij. dieb. v.	Romanus.	Demus annis iij. menſ. ij. dieb. v.	Romanus.	Bonifaci⁹ vi. an. iiij. mẽſ. ij	Romanus.

DCLIIII. DCLXIIII.

Iſte Vitalianus cantum Romanorũ cõpoſuit, & in organis cõcordauit. ipſe etiã habuit gratiã imperatoris, qui ſuis prędeceſſoribus offenſiuus fuit: tamen poſtea non ſic permanſit: nec vſq; huc non potui inuenire, quod vnquam eccleſia Romana habuit plene poſt mortem Conſtantini Magni dominium vrbis, & aliorum, quæ ipſe contulerat: niſi forte temporibus quorundam pijſſimorum principum paucorum. imo iſte Vitalianus pro magna gratia accepit, quod imperator iſte peſſimus priuilegia eccleſiæ confirmaret: & tamen de poſt infregit. Hic pręfecit eccleſiæ Cantuarienſi Theodorum monachum valde literatum.

Iſte Adeodatus fuit tantæ benignitatis, vt omnẽ hominẽ a magno vſq; ad minorem a ſe conſolatũ dimitteret. ſepultus apud ſanctum Petrum.

Iſte Demus decorauit illũ locũ ante baſilicã ſancti Petri: qui dicitur paradiſus. ſepultus ibidem.

Iſte Bonifacius non habetur in quibuſdã libris. & ſequẽs dicitur Bonifacius VI. Hic dicitur, ſecundũ quoſdã perfeciſſe paradiſum apud ſanctum Petrum. Rationem huius diuerſitatis non reperi.

Corpus ſanctiſſimi patris Benedicti, & corpus ſororis eius ſanctæ Scholaſticę transferuntur de monte Caſſino ad monſteriũ Floriacenſe. Hoc Gallici dicunt: ſed Italici omnino contradicunt, quod adhuc ſit in Caſſino monte. Maneat pietas, & reuelabitur veritas.

Forſeus Latiniacum, & Folianus Foſſenſe cœnobium erexit, dono ſanctæ Gertrudis: vbi ibidem martyriſatus quieſcit.

Clodoueus rex Francorũ irreuerenter corpus ſancti Dionyſij diſco operiens, & os brachij eius fregit, & furtiue deportauit: ob quod in amentiam verſus fuit.

Iste Constantinus fuit catholicus, & bonus zelosus per omnia contra hæreticos. ecclesias reparauit, & Græciam Romanæ ecclesiæ reconciliauit. synodum sextam congregauit: in qua permissum est Græcis presbyteris vxoribus legitimis vti, ac cæteris Orientalibus: sed Occidentalibus nequaquam, quia cœlibatum voluntarie tempore Gregorij, & ante susceperunt. & est hic mature aduertendum, quantum bonitas principis valeat ad bonum & quietum ecclesiæ statum & fidei promotionem: & econtra, quantum malitia principis noceat. Hęc isti duo Constantini, scilicet pater & filius, clarissime ostendunt. Verum, permittente Deo, Saracenis & Bulgaris resistere non valuit, sed cum eis pacem fecit, annua tributa soluendo. ita inualuit illa maledicta secta. tandē bona potitus morte transiuit ad Christum, sepultus in Constantinopoli.

Cōstantinus IIII. an. xvij, filius Constantini.

Imperatores.

Synodus VI. Constantinopolit. cclxxxix. patrum.

Nota, quod sex sunt synodi principales, quarum autoritas est par euangelijs: quia euangelica veritas per eas declarata est contra sex principales hęreses, quę nimis inualuerunt contra ecclesiam propter hęreticorum subtilitatem ad decipiendum simplices, & tyrānidem ad affligendum constantes, & terrendum pusillanimes. Ista synodus VI damnauit hæresim Monothelitarum, qui vnam voluntatē & operationem in Christo dixerunt.

Ista Synodus par in authoritatibus quatuor principalibus præhabitis, condemnauit hæresim Monothelitarum.

Anno mundi V^m DCCCLXXIII. V^m DCCCLXXXIII.

Papę,	Agatho annis ij. mens. vi.	Siculus,	Leo II. an. iij. mēs. x. dieb. xvij.	Siculus.	Benedict⁹ II. a. ij. mens. x.	Romanus.	Iohannes v. an. vi. die. xviij.	Syrus.

Anno Christi DCLXXIIII. DCLXXXIIII.

Iste Agatho vir sanctus fuit: qui dū leprosum quendam oscularetur, statim mundatus est. Ipse recōciliauit ecclesiam Rauennatē, quæ diu fuit rebellis: & nūc ad obedientiā Romanæ ecclesię redijt, edocta, quod non est bonū cōtra stimulū calcitrare. Ipse etiam de consensu principis iussit celebrari sextam synodum, vbi Græci redierunt ad obedientiam apostolicæ sedis post plagas varias. quia tale vnusquisq; repetit suum inferius, qualem se suo exhibet superiori. Qui bene obedit Deo & prælatis suis, ille similiter bonam in subiectis suis inuenit obedientiam, & econuerso. Hæc est lex diuinæ iustitiæ.

Iste Leo vir sanct⁹ fuit, Græca & Latina lingua sufficiēter eruditus, eloquētiæ quoq; singularis, erga pauperes nō solū mentis pietate, sed etiā studij labore sollicitus. hic cōstituit pacē dare post *agnus Dei*: & vt pro vsu pallij archiepisc. nihil persoluere teneatur. Eius festum agitur iij Iulij. sepultus in ecclesia sancti Petri.

Iste Benedictus fuit p omnia virtuosus, & vita eius cōcordabat cū nomine. eius tēpore fuit maxima pestilentia. Hic ab imperatore pijssimo factus est papa. Sæpe enim iste honor factus est imperatoribus ab ecclesia propter causas varias pro tempore concurrentes.

Iste Iohannes fuit vir strenuus, moderatissim⁹ & sciētia redimitus, de Antiochia.

Cæsaria regina Persarum clam ad Constantinopolim venit, & se baptisari fecit. quod rex audiens mandauit vt rediret; sed illa noluit, donec pacifice veniens cum xl milibus baptisma susciperet. Nouit Dominus qui sunt eius. maluit mulier sancta gloriam tantam abijcere, quam Christi paupertate non insigniri. Quis eam hoc docuit in medio nationis?

Hispani circa hæc tempora magnifice contra Saracenos bellare incipiunt, diuinitus adiuti, terram paruam respectiue contra totam Africam defensarunt, glorioso apostolo Iacobo eos adiuuãte vsq; in præsens. Vide generalem historiam Hispaniæ, & reperies solennem catalogum militum christianorum. Stella magna apparuit in Oriẽte, & magna pestilentia sequitur. Et mons quidam in Campania eructauit ignem. Callinicus marinum ignem inuenit: & Romani Saracenorum naues combusserunt. Bulgarorum regnũ oritur, quod valde attriuit imperium: & a Scythia egredientes Thraciam inuaserunt.

Iustinianus secundus, an. x.

Iste Iustinianus fuit filius Constantini, vir bonus, prudens, & largus, & Romanum imperium non modice ampliauit, ecclesiastica officia quamplurimum honorauit, multas leges condidit: sed postea deprauatus, cum sextã synodum infirmare voluisset, & ecclesiã turbare, x anno sui imperij a Leone patricio, & Tiberio & Callinico patriarcha captus fuit, priuatusq; naso & lingua, regno expellitur, & apud Crisonã exilio religatur. & fit magna turbatio in ecclesia propter schismaticos & hæreticos. Nota, quod quando in summis dominijs fiunt violentię, tunc errores multiplicantur: quia non est, qui corrigat errantes, & a malo cohibeat. Hoc valde sępe experta est ecclesia. vnde facta est altercatio inter Leonẽ & Tiberiũ: & præualuit Tiberius, & Leonem abscisso naso exiliauit, anno tertio imperij sui: & regnauit pro eo. Iustinianus fugit ad Saracenos & Bulgaros, qui eum restituerunt, occisis Leone & Tiberio, qui hæreticis fauebant, & tunc reconciliauit se gremio sanctæ matris ecclesiæ, & valde pœnituit. Sed, quia nimis crudeliter vindicauit se cõtra aduersarios, ita vt etiam innocentes pueros vellet occidere, ideo interfectus fuit cum filio a Philippo, quem exulauerat.

Vm DCCCXCIII.

Romanus. Zeno an. ij. mẽs. xi. dieb. ix. Syrus. Sergius I. annis ix. mens. viij. dieb. xxiij.

DCXCIIII.

Kilianus vir sanctus natione Scotus, in Franconia fidẽ Christi prædicauit. Gosbertũ eiusdẽ regionis ducẽ cõuertẽs, vt Scellã fratris sui vxorẽ, quã illicite tenebat, dimitteret psuasit: quapropter ipsa iubẽte, secrete cũ socijs suis occisus fuit, &c. Pipinus I dux Francorũ multas victorias habuit, & Frisones superando, ad fidẽ pduxit. fuit enim fide catholicus, & ecclesiæ Dei spiritualis defensor. verũ in vno excessit, q adulteriũ cõmisit ad tẽpus, &c. Rex Adiulfridus fit monachus, post episc. Ludifrid. Leodegari⁹ August. episc. Ediltrudis regina Angliæ trib. viris nupta, virgo pmãsit. & alij plures sancti. Vide in Speculo.

Iste Zeno fuit vir valde sanctus, qui nec vnquã se causis actibusq; secularib. immiscuerat. erat enim aspectu angelicus, canicie venerãdus, morib. quietus, religiosæ vitæ, sermone veridicus, animo simplex. Hic electus fuit cõcorditer ę tiã laicis cõsentientib. magna enim dissensio erat: quia clerus intendebat in Petrũ archipresbyt. & exercit⁹ in Theodorũ presb. sed Spirit⁹ sanctus oĩa tãdẽ vota cõcordauit in istum dignissimum.

Iste Sergius magnæ sanctitatis, & cõmendabilis vitæ fuit: & in electione eius magna dissensio fuit. nã vna pars cleri elegit Theodorũ archipresbyt. altera Paschalẽ: sed, volente Domino, tandẽ in hunc venerabilẽ virũ conuenerũt. Hic corpus sancti Leonis I transtulit Wirzeburg reuelãte sibi Deo. ipse etiã inuenit magnã partẽ sanctæ crucis in loco obscuro. Regẽ Angliæ, qui & Saxonũ, baptisans, statim ad cœlũ trãsmisit. *Agn⁹ Dei* ter cãtari iussit ad missam. & idẽ reduxit ad vnitatẽ synodũ Aquileiens. quæ noluit recipere sextã synodũ Cõstantin. & fuit grãde schisma in ecclesia Dei, q a duo vniuersalia cõcilia cõtra se dissẽtiebãt. tãdẽ mortuus sepelitur apud sanctũ Petrũ.

Westualia conuertitur ad fidem circa hæc tempora. vbi primũ duo Edualdi, scilicet Albus & Niger presbyteri sancti de Anglia venientes, prædicauerunt: qui ibidẽ in villa quadam Laer dicta, suis precib. fontem de rupe duxerunt, & Campum sanctũ sic dictum vsq; hodie consecrarunt in vsus pauperum: vbi sæpe mira contigerunt cõtra testamentũ sanctorũ volentib. facere: & horribiliter plagati sunt. tandẽ martyrisati sunt in comitatu de Hoia prope Bremens. ciuitatem: corpora autem eorũ translata fuerunt ad Coloniam. Beda venerabilis presbyter, & monachus ac pater grauissimę autoritatis, claret in Anglia: multa scripta & historiam valde famosam reliquit, fidelis laborator in ecclesia vsq; in senectam.

Sancta Oda ducissa Aquitaniæ claret.

Sanctus Lãbertus filius Apri comitis post multa opera sanctitatis martyrio consummatus est a Dodone duce Araniæ: quia dixit, quod soror eius Alpaida non esset legitima vxor Pipini: quia eam duxit contra fas, viuente adhuc Plectrude. Hic est zelus Heliæ & Iohannis.

Imperatores.

Leo tertius annis iij.	Tiberius tertius annis vij.	Iustinianus annis vi.

Isti duo inuaserunt imperiũ. Idẽ, qui supra iterato, videlicet filius Cõstantini. Romani multos Saracenos interfecerunt hoc tẽpore. Duo etiã reges Angliæ veniunt Romam, & fiunt monachi immortali Domino deinceps militantes.

Sanctus Hubertus transtulit sedẽ episcopalem cum corpore sancti Lamberti ad Leodium.

Frisia conuertitur ad fidem Christi: vbi primũ prædicauit sanctus Willibrodus episc. Traiectens. & postmodũ sanctus Bonifacius.

Anno mundi V^m DCCCCIII.

Papæ,

Leo tertius an. ij. mens. ix.	Romanus.	Iohãnes vi. annis iij. mens. ij. dieb. xxiij.	Græcus.	Ioãnes vii. annis iij. mens. vij. dieb. xviij.	Græcus.	Sisinni⁹, dieb. xx.	Syrus.	Cõstantinus primus annis vij. dieb. xv.

Anno Christi DCCIIII.

Iste Leo sanctus fuit papa per patrociniũ Romanorũ: & nõ ponitur in catalogo pontificum, forte ꝑpter malum introitũ. & sequens dicitur Leo iij. nihil tamẽ male egisse scribitur, nec papa fuit.

Iste Iohannes vir sanctus fuit, & martyrio coronatus est: sed a quo, aut propter quam causam, nõ inuenitur in historijs: putatur tamen a ducib. Lombardorum, scilicet Beneuẽtano aut Spoletano ꝓ defensione iuriũ ecclesiæ. Vterque enim istorũ vexabat ecclesiam & terras eius: quia vicini fuerunt, & multos ceperunt. tandem sepelitur apud sanctum Sebastianum ad Catacumbas.

Iste Iohãnes eloquentissimus fuit facũdia, & eruditus sciẽtia: oratoriũ beatę Mariæ construxit, ĩ quo sepultus est.

Iste Sisinni⁹ parũ superuixit, & habuit schisma cõtra Discotium: & cõtinuatur nihilominus post inter Bonifaciũ & Discotiũ. tandẽ mortuo Discotio, qui per vim tenebat papatũ, Bonifacius restituitur. nec fit his memoria, quia forte ꝑpter schisma in dubiũ venit, an essent veri successores beati Petri. & fuit tribulatio in ecclesia vndique: intus pugnæ, foris timores, & econtra. & sic septimum schisma continuatur.

Iste Cõstantinus fuit vir mitissim⁹, & ita benignus, ꝙ ab omnib. amabatur. Ipse iuit vltra mare Cõstantinop. ad Iustinianũ imperatorẽ, & cũ magno honore recept⁹ fuit, & Philippũ tanꝙ hæreticũ excõmunicauit: quia imagines sanctorũ deleuerat. sepultus apud sanctũ Petrũ.

Michaelis sancti archangeli templũ in mari constituitur, sicut in Gargano. Aripertus Longobardorũ rex, vir pius, misericors, & iustus. Hic secrete per regnũ suum solitus erat ire, & de singulis inquirere, qualem iustitiam sui vasalli populo faciebant. bonum exemplum.

Carolus Martellus, filius Pipini, immensas victorias habuit cõtra infideles, diuinitus adiutus, fuit victor gloriosus per omnia. Sed quia bona ecclesiastica sibi vsurpauit propter necessitatem bellorum, ideo in pœnis infernalib. anima eius visa est ab Eucherio viro sancto, cruciari. O quæ pœna erit illis, qui his nouissimis dieb. tot auisati exemplis, pertinaci animo, non pro fidei saltem defensione, imo pomparum iactantia vana ecclesijs, eiusque ministris, contra diuinarum humanarumq; comminationes legum, taxationes, exactionesq; grauissimas imponere non formidant? Credant hi a Deo immutabilem sententiã suam dicto Carolo ostensam, imperio similiter experiendam.

Philippus anno i. mens. vi.

Anastasius annis iij.

Iste Anastasius fuit vir bene fidelis, & catholicus. & quia Philippũ excæcauit, ideo Theodosius cõtra eum pugnans, deuicit, & ordinatus presbyter, quiete viuendo.

Theodosius anno vno.

Iste Philippus fuit hæreticus: & præfuit modicis diebus. & quia interfecit dominum suum, ipse etiam male perijt: & sicut fecit, factum est ei.

Iste Theodosius totus catholicus & humilis fuit. & præcise, sicut fecit, factum est ei: quia Leo eum deposuit: & in presbyterum est ordinatus.

Hæresis imaginũ serpit: quę sic dicitur, quia imagines sanctorum, quę sunt libri laicorum, auferre voluerunt quasi idololatriæ cultũ. videtur quod moti fuerunt ex instinctu Saracenorum. & sic patet, quomodo ecclesia exercetur continue.

Magnus archiep. Maguntiæ. Eucherius episc. Aurelianẽs. Wolframus episc. Senonẽs. Agilopus episc. Coloniens. Ægidius abbas sanctissimus clarus habetur: qui ex Græcia in Galliam venit.

Vm DCCCCXIII.

Gregorius II. an. xvi. mens. viij. dieb. xx.

Syrus.

Hic constituit Feriam quintam per Quadragesimam ieiunare, quod Miltiades papa prohibuerat: & quia non habebant propria officia.

DCCXIIII.

Iste Gregorius vir castus, diuinis scripturis eruditus, loquela facundus, cõstans animo, rerum ecclesiasticarũ defensor solicitus, & hostiũ ecclesię impugnator fortissimus. Et nota, quod circa hæc tẽpora inceperunt se opponere imperatorib. domini papę plus solito etiã in temporalib. propter perfidiã eorũ: & etiã trãsferre imperiũ de gente in gentẽ, prout tẽpus postulat. Hic leonẽ anathematisauit, eo quod imagines sanctorũ exureret. idem namq; Leo iussit isti Gregorio vt etiã cõbureret: sed nõ curauit: imo contra eũ audacter iussit oppositũ. Et sic patet, quod destructionis imperij principalis causa fuit hæresis. nã ob hoc fideles populi vnanimiter cũ prælatis suis adhæserũt domino papæ, & coegerunt imperatores cessare a tyrannide hæretica. In Orientalib. regionib. circa hæc tempora valde defecit vera fides, propter impiam perfidi Machometi legẽ: & per cõsequẽs omnis virtus, sapientia, & honestas. de qua lege execrabili tot turpia & carnalia prodierũt ficticia, vt nulli vnquã sapientes in rebus diuinis & humanis exercitati, a principio ei crederent, sed homines bestiales in desertis morantes, omnis doctrinæ prorsus ignari: per quorũ multitudinẽ aliquos armorũ violentia in suã legẽ pestifer ipse coegit, vt dicit doctor sanctus in summa cõtra gẽtiles lib. i. cap. vi. Nulla etiã diuina oracula præcedentiũ prophetarũ ei testimoniũ perhibẽt: neq; documenta veritatis attulit, nisi quæ de facili naturali ingenio cognosci possunt: nec signa supernaturaliter facta adhibuit: quin potius vera quæ docuit, fabulis & falsissimis doctrinis immiscuit, carnales voluptates permittendo, & eisdẽ conformia præcepta tradẽdo. &, quia voluptati carnali habenas relaxauit, iccirco mobile rusticale vulgus facile post se traxit summo Deo ipsis irato, qui talẽ legislatorẽ occulto suo, sed semper iusto iudicio super eos cõstituit. Verũ versutus ille pessimus astuto consilio libros veteris & noui Testamẽti suis sequacibus nõ reli-

Bonifacius archiepisc. Maguntinens. Bochoniam, Franconiam, Bauariã, Thuringiam, Hassiam, Sclauoniam, Frisiam cum reliquis Almaniæ prouincijs catholicę fidei subiugauit. vrbē etiam Herbipolensem episcopatum de voluntate papæ fecit: cui sanctũ Burchardum præfecit. anno vero xxxvi sui episcop. cũ multis christianis martyrisatus est in Frisia. Cumq; ad Fuldens. monasteriũ quod ipse in Bochonia cõstruxerat, corpus eius reduceretur sepeliē-dũ, omnes cãpanæ vbiq; diuina virtute sine motu alicuius hominis sonuerũt. Theodulus episc. Sedunens. Constantinopolis a Saracenis obsessa fuit: sed per beatã virginē liberatur. & cuidam eremitæ visio mirabilis ostensa est de Ioseph, qui Dominũ sepeliuit. & post paucos annos xxx^m hominum in pestilentia obierunt ibidēm &c.

Egbrech sanctus de Hibernia venit in Galliam.

Imperatores. Leo iii. cũ Constantino filio suo annis xxv.

Iste Leo cum esset potēs, Theodosiũ deposuit, & pro ipso regnauit. & fuit seductus per quendã apostatã, vt omnes imagines sanctorũ auferret, & exureret: quare etiã tã bellis quã pestilentijs, ac alijs diffortunijs punitus fuit. & quia correptus a Greg. tertio pertinax mansit, ideo totũ regnum Occidentis ab eo abstulit, mãdans, ne ipsi obediret aliquis: vectigalia interdicēdo. & quia hæretice vixit, sancti viri ei cõtradixerũt: & martyrisati sunt ab eo plures. Tandē in perfidia miserabiliter defunctus est.

Pelagius rex Hispaniæ grãdi miraculo regnũ illud cœpit recuperare. Germanus exulatur. Hermus episc. Lobiens. Petrus episcop. Damascenus.

Rachbodus dux Frisonum maluit esse cum plurib. in inferno, quam cum paucis in cœlo. nõ enim nouit pressuras eius. Malus iocus. Sed filius eius morte subita territus, cõuersus fuit.

Anno mundi	V^M DCCCCXXIII.	V^M DCCCCXXXIII.
Papa,	Gregorius III. an. x. mens. viij. dieb. xxiij. Romanus.	Eo tempore in Wormaria fuit archiepiscopatus, qui nũc in Maguntiam est translatus.
Anno Christi	DCCXXIIII.	DCCXXXIIII.

Iste Gregorius digne successit prædicto & nomine & opere, eiusdem zeli & constantiæ & animose contra Imperatorē processit, & obtinuit intentum. concilium generale celebrauit in vrbe, anno pontificatus sui primo, cõtra hæreticos: in quo imaginũ sanctarũ veneratio approbatur, & cõtradictores excõmunicantur. Carolũ etiã vocauit in subsidiũ ecclesię contra Longobardos. In canone addidit, *Quorum hodie solennitas*, &c. Viennę archiep. instituit.

Monasteriũ sancti Benedicti reformatur in mõte Cassino a quodã ciue Brixiano. In Almania quędã monasteria ditissima fundãtur, & magnifice dotãtur, s. Fuldens. & Hirsfeldēse.

Saraceni proficiunt in peius, & totam Hispaniam sibi subijciunt: & nisi Carolus Martellus occurrisset, Galliam similiter inuasissent. Et nota, quod pluries eos defecit, & semel ccc^m & vltra de ipsis occidit, de suis MD tantummodo prostratis. Lebuinus presbyter sanctus Anglicus, prædicat in Velua, & post in Saxonia antiqua, id est Westualia. Eius corpus in Dauentria colitur.

* quit legendos: nec etiam disputationem permisit iniquam faciendam, ne hac occasione sua falsitas detegeretur. quin potius se dixit in armorũ potentiã missum, nõ in signis aut miraculis, aut doctrina supernaturali. quod vtiq; leonũ, ferarũ, latronũ ac tyrannorũ rabiei magis est propriũ, quã spiritualis legislatoris. Sic (heu) terra olim fructifera atq; illustriũ virorũ fœcunda, nũc tribulos profert & spinas æternis incēdijs exurendas. quãuis enim vsq; hodie Saraceni infinitis diuitijs abundēt, & põpis inęstimabilib. atq; delicijs vacēt: tamē ita puerliter desipiũt, & pertinaciter adhęrēt his quæ sunt cõtra rationē, vt oĩs vir doctus ac timoratus eorũ cõsortiũ fugiat, & eos velut caninos ac bestiales cũ summo tędio abominetur atq; deuitet.

Pipinus filius Caroli Martelli fit rex Franciæ per papam Zachariam. & fuit vir valde catholicus,& per omnia victoriosus,& ecclesiæ Romanæ specialis defensor: & in nullo degener a paterna strenuitate.

Carolomannus frater dicti Pipini,diuino tactus timore, dimisso regno, fit monachus.

Rachis rex Longobardorum per Zachariã admonitus, vt a persecutione Romanorum cessaret, acquieuit: insuper & monachus efficitur.

Iste Cõstantinus totus puersus,& hæreticus pessimus fuit,ita vt etiã dæmonijs immolaret. Ecclesiam persequebatur,& nihil dignũ memoria egit. & sic,permittente Deo,ecclesia longo tẽpore afflicta est more solito:quia in hoc mundo pressuram habebat,& agros cum persecutionib. colebat.

Cõstantinus v. an. xxxv. Hæreticus.

Mirabilia contigerunt circa hæc tempora. nam terræmotus mirabilis:& ciuitates quædã montanæ,diuisis montibus,vna cum illis transmigrauerũt ad loca campestria,vltra sex miliaria: & non sunt fractæ. In Mesopotamia terra dirupta est ad duo miliaria. & animal mulinũ loquitur humana voce. Cinis de cœlo cecidit. In mari Pontico glacies fuit, in spissitudine xxx cubitos habens, per c miliaria: & nix xx cubitorum sicut mons. tam grande frigus erat. Stellæ ceciderunt de cœlo,id est a sub:& territi sunt homines,æstimantes finem mundi adesse. vide in Speculo. Quam mirabilem immutationẽ hæc signa præostentarunt, sequentia declarant. Sanctus Seurinus primus abbas Fuldens. monasterij,clarus habetur in Bochonia. Translatio Mariæ Magdalenæ de ciuitate Aquinensi. ad Versiliacum facta a Gerhardo duce Burgundiæ.

V^M DCCCCXLIII.

Zacharias annis x. mens. ij. dieb. xv. Romanus.

Stephanus secundus, annis v. die. xxviij. Romanus.

DCCXLIIII.

Iste Zacharias fuit benignus, & omni virtute ornatus, omnib. amabilis propter mititatem suam. ipse regem Franciæ, scilicet Hildericũ deposuit,& in locũ eius Pipinũ instituit, quia vtilior fuit. Et hic patet,potestas ecclesiæ quãta fuerit hoc tempore: quæ regnum illud famosissimum transtulit de veris hæredibus ad genus Pipini, propter legitimam causam, vt habetur xv q. v. Alius.

Hildericus rex monachus efficitur, forte motus propter illã horrendã damnationem Caroli Martelli. quia periculosum est esse in potestate:& pauci euadunt securi. Quanta fecit pro fide idẽ Carolus, & tamẽ propter vanã illam causam damnatus est? Remigius Rothomagens. archiepiscopus claret sanctitate.

Lullus vir sanctissimus, & successor beati Bonifacij in archiepiscop. Maguntinensi. miraculis claret. Corpus sancti Syluestri transfertur Monaculum, fundatum ab Ancelmo.

Iste Stephanus per omnia vtilis fuit ecclesiæ Dei tam in verbo,quã in doctrina, spiritualia & temporalia strenue gubernãdo: pauperũ amator & defensor erat. Hic Pipinum vnxit in regem Francorum,& contra Longobardos misit, vt eos compelleret ad restituendum ecclesijs quod multo tempore minus iuste detinuerãt. quod & factũ est. Ipse etiam transtulit imperiũ de Grecis ad Francos, vt patet extra de elect. Venerabilem: quam Leo tertius post executionem damnauit.

Cœnobium in Caturcensi territorio dedicatur a Domino, præsente Stephano papa & Pipino rege.

Caput sancti Iohannis Baptistæ in Aquitaniam venit. Et plures amici Pipini interfecti in bello, rediuiui subito resederunt.

Turci qui de montib. Caspijs exijsse dicuntur, Armeniam maiorem infestāt & vastant. & cum pestilentia eos attereret, suasi sunt a christianis, vt in modū crucis se tonderent: & sic cessauit. & extunc illum ritum seruauerunt. Tempora sanguinolenta & multum turbulenta fuerunt vndique: quia Saraceni & pagani & etiā christiani inter se plurima bella gesserunt: quorū Carolus Magnus, diuina virtute adiutus, principalis actor fuit, & triumphator gloriosus, licet non sine magna strage suorum per longa tempora. Vide in gestis eius.

Horribile factum contigit Turonis, quia cum monachi ecclesiæ sancti Martini delicijs & pompis vacarēt, omnes, vno excepto, ab angelis suffocati sunt. & Alcuinus illud reformauit plene. Imperium bipertitum circa tempora ista: quia Stephanus papa transtulit Italiam, &c. in Carolum adhuc iuuenem: quę Leo tertius postea infeudauit. Constantinus autem Græciam cum alijs regionibus transmarinis laboriose retinuit.

Imperatores.

Carolus adhuc iuuenis, sed egregię indolis, incipit regnare super Francos: & fuit filius Pipini, mater eius Berta vocabatur.

Martyres infiniti facti sunt a Constantino illo pessimo hæretico. Putatur, quod vix fuerit aliquis Imperatorum & etiam paganorum, qui tot trucidauerit. & afflicta est ecclesia valde: & satis preciose emit venerationem imaginum sanctorum, propter sanguinem effusum largiter. Verum Imperator impijssimus non mansit impunitus: nam completo mysterio iniquitatis præfinitæ, horribiliter clamans, *Igni sum inextinguibili traditus*, spiritum exhalauit.

Anno mundi	V^m DCCCCLIII.	V^m DCCCCLXIII.	V^m DCCCCLXXIII.
Papæ.	Paulus I. annis X. mense. i. — Romanus.	Cōstantin⁹ II. an. ij. mēse. i. — Romanus.	Stephanus III. an. iij. mens. v. dieb. xxviij — Siculus.
Anno Christi	DCCLIIII.	DCCLXIIII.	DCCLXXIIII.

Iste Paulus vir sanctus fuit & mitissimus. fecit constitutionē de diuino officio seruando in xl. Ipse nulli malū pro malo reddebat, sed cū paucis familiaribus de nocte per omnes cellas infirmorū & pauperū incarceratorū circuiuit, eis necessaria ministrando. viduis & pupillis & alijs egenis papale debitum exhibuit, opem ferendo, tanquam verus imitator sancti Pauli apostoli.

Iste Constantinus fuit laicus, & subito factus presbyter, tyrannice papatū inuasit, & magno scandalo præfuit, quāuis parum: sed zelo fideliū eijcitur, & oculis priuatur. Et iste videtur fuisse quintus infamis papa inter tot vsq; adhuc: ita Spiritus sanctus illam sedē sanctam apostolicam in omni honore & sanctitate custodiuit.

Iste Stephanus omnia errata Constantini emendauit, degradatis his quos ille ordinauit in synodo generali. sepultus in Vaticano.

Gengulphus martyr claret miraculis: in Gallia fontem emit, quē in Burgundia oriri fecit. fuit itaq; separatus ab vxore sua adultera, cuius anus cantauit: eoq; derideret miracula eius.

Sanguis de imagine Christi emanauit, & omnes sanauit: & Iudæi qui ipsam pupugerunt, conuersi sunt. Pulchre pius Dominus ostendit miraculum grande tempore isto, pro confutatione hæresis, & confortatione fidei.

Ludgerus vir sanctus velut alter Moyses, ab vtero matris suæ Domino consecratus, innumeras gentes ad fidem conuertit: Frisonum & Saxonum apostolus: primus episcopus Monasteriensis fuit, pluribus miraculis claruit, & cœnobia fundauit. Obijt tandem in Belderbecke, & sepultus in Werdena, anno Domini dcccix. Sergius episcopus a Deo plagatus est, eo quod indignum papatu consecrauit: quia os & manus eius aruerunt.

Sol obſcuratus non apparuit xvij diebus. Signum crucis apparuit in veſtibus hominum. & ſanguis de cœlo in terram profluxit.

Lamina aurea inuenta eſt in Conſtantinopoli ſuper corpus cuiuſdam defuncti in ſepulcro: in qua ſic erat ſcriptum, *Chriſtus naſcetur de virgine Maria. & ego credo in eum. O ſol, iterum videbis me ſub Conſtantino & Irene.*

Iſte Leo etiam peruerſus fuit: minus tamen quam pater eius. Hic cupiditate victus coronam quandam cuiuſdam eccleſiæ abſtulit, & capiti ſuo impoſuit: ſtatimque febre corripitur, & ſpiritū exhalauit. Habuit vxorem piiſſimam, nomine Irenen, quæ regnauit ſtatim poſt eum cum filio.

Leo IIII. annis v.

Conſtantinus VI. annis x. cum Irene.

Iſte Conſtantinus bonus & pius fuit, & matrem ſuam amouit a regno, vt ſuis negotijs fœmineis inſideret: ſed illa ſimulato rancore, poſtea ipſum exoculauit, & etiam filios ipſius: & iterum regnauit iij annis. Demum cum Græci perciperent, quod Carolo Magno nubere voluiſſet, ipſam ceperunt, & in quodam monaſterio recluſerunt, Nicephoro aſſentientes.

Synodus Conſtantinopolit. cōtra hæreſin imaginum.

Iſta ſynodus vij celebrata fuit contra hæreſin imaginum, in qua iterum Græci reconciliati ſunt poſt plagas ſolitas, confitentes, Spiritum ſanctum ex patre procedere.

V^m DCCCCLXXXIII.

Adrian^9 I. an. xxiiij. menſ. x. dieb. xviij. Romanus.

DCCLXXXIIII.

Iſte Adrianus fuit vir præclariſſimus, & nobiliſſimus genere & potentiſſimus, & multa magnifice patrauit. Et (vt videtur) ante eum non fuit ſimilis ſibi in gloria temporali & diuitijs. diruta reædificauit, turres & muros extruxit: regnum Longobardorum ceſſare fecit per Carolum Magnum: ſynodos duas ſolenniter celebrauit: eccleſias & monaſteria multa inſtituit, & ius Carolo ſuper ordinatione ſedis apoſtolicæ & inſtitutione epiſcoporum, abbatum, &c. in generali concilio dedit, propter violentias tyrannorum coercendas, vt patet lxiij diſt. per totum. tandem hic beatus pontifex poſt laudabilem vitam ſepelitur apud ſanctum Petrum. Hic inhibuit officium Ambroſianum, præterquam in eccleſia Ambroſiana in Mediolano: & officium Gregorianum vbique obſeruari inſtituit.

Saxones conuertuntur ad Chriſtum, populus olim duriſſimus, & Gallorū perpetuus inimicus: ſed a Carolo ſuperati, colla ſubmiſerūt. & eſt mirabilis diſpoſitio iudiciorum Dei, & inperſcrutabilis, quomodo proficit fides, & deficit pro diuerſitate locorum & temporum. iam Ægyptus & Africa a Saracenis vaſtatæ fuerunt. & ecce, quaſi fides volaſſet, ad populum paganum peruenit: & huius ſimile ſæpe reperitur.

Francia in flore, & tota Gallia ſimul vbique triumphatrix, etiam vltra montes & mare, ſicut olim Roma.

Et Gothorum regnum & Longobardorum ceſſare facit: quod incepit anno Domini ccl: vel circa.

Studium vniuerſale, quod olim fuit tranſlatū de Athenis ad Romam, circa hæc tempora per Carolum transfertur Pariſios.

Hæreſis Feliciana a Felice autore, condemnatur. Hæc dicit, Chriſtum eſſe filiū Dei adoptiuum.

Ogerus dux de Danamarchia, princeps christianissimus, floruit. Hic tẽpore Caroli Magni christianitati obtinuit fere omnes partes transmarinas ab Hierusalem vsque ad arbores solis, Deo sibi propitio, & apertus & magnis miraculis exercitum confortante. & in superiori India ordinauit imperium, cui præfecit Iohannem filium regis Frisonum, dictum *Priester Iohann*, propter deuotam & sanctam vitam quam duxit: & subiecit ei xiiij Barones cognationis suæ: qui alia dominia circumquaque tenebant, vt ibi christiana religio permaneret.

Hierusalem circa hæc tempora recuperatur per Carolum cum tota terra sancta. & Saracenorum secta vbique vastatur atrociter, quia tempus miserationum venit.

Imperatores. Nicephorus an. ix. — Michael annis ij.

Iste Nicephorus auarus fuit, pluresq; læsit: fuitq; ad imperiũ per Græcos sublimatus: sed nõ profuit, quia eius tempore imperium Orientale quasi ad nihilum redactum: & Romani ad Carolum Magnũ se vnanimiter contulerunt. Aquisgrani instituitur peregrinatio septennalis solennissima, propter reliquias pretiosas, quas Carolus ibi apportauit.

Spinea corona Domini floruit in manu Caroli, & transfertur de Constantinopoli Parisios. & in translatione reliquiarum mortuus est, resuscitatus Aquisgrani.

Iste Michael vir catholicus amabilis omnibus, & vniuersos sanæ doctrinæ aduersantes nitebatur extinguere: ac omnes, quos læserat auaritia Nicephori, consolatus est, ipsos ditando.

Anno mundi V^m DCCCCXCIII. VI^m III.

Papæ. Leo III. annis xx. mens. v. dieb. xv. Romanus.

Anno Christi DCCXCIIII. DCCCIIII.

Iste Leo fuit vir valde sanctus, totus mitis, & scientia plenus. Cuius sublimationi inuidentes amici prædicti Adriani, cum in die sancti Marci litanias cũ clero perageret, a quibusdam peruersis capitur, lingua priuatus, & oculis effossis, in carcerẽ mittitur. sed pius Dominus seruum suũ nõ dereliquit: quinimo eum per omnia sanauit, membra ipsa restituendo. Deinde ad Carolum perrexit in Franciam, singula narrans quę sibi illata essent: a quo etiam honorifice susceptus fuit, & statim rex cum eo Romã reuertitur, & vltionẽ de inimicis eius fecit, tanquã iustus iustitiarius trecen[illegible]s viros in campo Lateranensi decollari fecit, & plures alios, qui papã non defenderunt, exilio perpetuo relegauit: diademaq; imperij a Leone suscepit, Romanis acclamantibus, *Carolo Augusto a Deo coronato vita & victoria a Deo subministretur*. tandem post laudabilem vitam idem pontifex sepelitur apud sanctum Petrum. Hic fuit genere & natione Alemannus, frater comitis de Calwe.

Tullin' rex Vngarorũ, alias princeps Auarorũ, se & patriã suã Carolo dedit, & baptis. est.

Aaron rex Persarum misit Carolo corpus sancti Cypriani & Sperati, & caput sancti Pantaleonis.

Amelius comes Aluernensis, gener Caroli, martyr.

Corpus sancti Bartholomæi transfertur Beneuentum de Lipertania.

Amicus & Bericanus martyres occisi sunt in Campania.

Isuardus monachus iussu Caroli collegit omnes legẽdas, & actus sanctorũ de toto orbe in vnũ volumen post Hieronymũ, Bedam & Florũ. Et omni die cõcurrebant vltra ccc festa. & ideo institutũ est, vt dicatur in martyrologio, & aliorũ plurimorũ martyrũ cõfessorum, &c.

Paulus diaconus iussu Caroli collegit lectiones cuilibet festiuitati conuenientes, ex optimis dictis sanctorum patrum.

Translatio imperij facta est per sanctum Leonem papam tertium de Græcis ad Francos, cum vnanimi cõsensu Romanorum, iustis & necessarijs causis, post longam patientiam ecclesiæ Dei, quæ diu Græcorum emendationem expectabat: sed quia nimis defecerunt a primorum pietate, dimissi sunt.

Signum rubeum dominicæ crucis, & multæ hastæ apparuerunt. & sequitur strages magna christianorũ. In Ronciuallo occisi sunt multi reges, duces & comites de exercitu christianorum vltra xv^m^ pugnatorum, Deo permittente.

Milo de Anglere dux exercitus Caroli, pater Rolandi, cum multis christianis occisus est in bello ab Argolando.

Carolus i. Magn⁹ an. xiiij.

Sol stetit spatio trium dierum, vt Carolus vinceret.

Gerhardus dux Bauariæ in Pannoniam congressus martyrisatur.

Iste Carolus dictus Magnus cum iam regnasset in Francia xxxiiij annis, assumptus est in imperatorem Romanorum: & imperauit annis xiiij. Quantæ prærogatiuæ fuerit hic in omnibus, quæ principem laudabilem faciunt, quis digne laudare sufficiet? Hoc vnum pro nunc sufficiet, quod a principio vsq; ad finem, in tanta rerum tempestate, sic laudabiliter se habuit, vt non sit inuentus, qui eum in aliquo reprehẽdere potuisset. Reuera quid possit fragilis homo in illo causari, quem diuina virtus continue direxit & protexit? Sic ergo recte laudamus eum, si in Domino opera eius magnificemus. tandem morte sancta potitus, sepelitur Aquisgrani, anno vitæ suæ lxxij. eius legendam scripsit Emardus. Refert Turpinus ar-*

VI^a^ XIII.

Stephanus quartus, annis iij. mens. vij. Romanus.

DCCCXIIII.

* chiepisc. quod Carolus erat corpore decorus: sed visu ferus. statura eius pedum octo, & facies eius palmum & dimidium in longitudinẽ possidebat: barba vero eius palmum vnũ. frons erat vnius pedis. militem armatum super equũ sedentem a vertice simul cũ equo ictu cum spatha scindebat: quatuor ferraturas equorum simul facile manibus extendebat: militem armatũ recte stantem super manũ suam sola manu velociter eleuabat. leporem integrum, aut duas gallinas, vel anserem edebat, modicum vinum & lymphatum bibebat. tam parcus in bibendo erat, quod semper in cœna raro plus quam ter bibere solebat.

Iste Stephanus multos captiuos redemit, & Ludouicum filium Caroli imperatorem coronauit. moritur Romæ, sepultus in ecclesia sancti Petri.

Compostellę ecclesia & patriarchalis sedes ordinatur, & extruitur in honore sancti Iacobi. Et impletur petitio Mariæ Zebedæi: quia Iohannes a dextris apud Ephesum, & Iacobus a sinistris: Roma in medio. nota mysterium.

Episcopatus quinque dotantur per Carolum in Almania magnifice: scilicet Maguntinens. Coloniens. Treuerens. Saltzburgens. & Sedunens.

Signa multa præcesserunt mortem gloriosi & sancti imperatoris Caroli. nam eclipsis solis & lunæ vltra solitum fuit. apparuit per vij dies macula nigri coloris in sole. porticus preciosus Aquisgrani cecidit funditus. pons maximus Maguntiæ tribus horis combustus est. Cernens autem pijssimus Imperator mortem sibi imminere, omnes thesauros suos prælatis commisit ecclesijs distribuendos: & Ludouicum primogenitum constituit imperatorem: alium Teutonicis siue Almanis: tertium vero Hispanis præfecit.

Cometa apparuit valde singularis & terribilis. vnde Imperator attonitus, cum Egmardo philosopho contulit, dicens, quod mutationẽ regni mortemq; principis portenderet. verũ philosophus nolebat eũ cõtristare, sed verbũ prophetiæ allegans, ait, *A signis cæli nolite timere.* at Imperator deuotus, Nõ aliud (inquit) timere debemus, nisi illũ, qui nostri & huius creator est sideris. sed eius clementiã laudare tenemur, qui nostrã inertiã (cũ peccatores simus) talibus admonere dignatur indicijs. quia ergo talia portenta, cũ apparent, omnes communiter tangũt, omnes pro posse ad meliora festinare debemus, vt misericordiam in illo dominante consequi valeamus. Et pie creditur, quod hac humilitate Dominũ placauit, quia non super eum plaga peruenit, sed super Italiam, incursu Saracenorum.

Imperatores. Ludouic⁹ primus an. xxv.

Iste Ludouicus fuit filius Caroli, & magnę clemẽtiæ: propter quod dictus est Pius. habuit duos fratres, quos superauit: & ambo habuere malũ finẽ. In aduersis patiens erat, & in fine semper vincebat, quia erga Deũ & ecclesiam deuotus permansit. etiã filij eius persequebãtur ipsum, quos benigne ad pœnitentiã reduxit. tandẽ bene singulis dispositis, bona morte diẽ clausit extremum. Et quia humana infirmitas delicias diu ferre nõ potest, filij eius ad miseriã declinarũt. Et est bene infelix cõditio, quam totiẽs sine cessatione experimur, & in his qui ante nos fuerũt id totiẽs factũ legimus, vt scilicet cõmuniter paucis exceptis, felicitas generationis vnius raro pariat felicitatẽ subsequẽtis. Idẽ magnũ cõciliũ Aquisgrani cõgregauit: in quo regula & honestus modus viuẽdi canonicorũ & canonicarũ cõpilat⁹ est. Hic balsamatus & incõsumptus in ecclesia Metẽsi ostẽditur.

Anno mundi VI^M XXIII. VI^M XXXIII.

Papæ. Paschalis I. an. vij. dieb. xvij. Romanus. Eugenius II. an. iij. mens. ij. Romanus. Valentinus diebus xl. Romanus. Gregori⁹ quartus an. xvi. Romanus.

Anno Christi DCCCXXIIII. DCCCXXXIIII.

Iste Paschalis magnam adhibuit diligentiã reliquijs sanctorũ, & innumerã corpora sacra leuauit, & honorifice recondidit, sicut in visione sanctę Cæciliæ mandatum sibi fuit.

Iste Eugenius vir præclarus, & magnæ sanctitatis & simplicitatis fuit, mũdi contemptor, & sola quę Christi sunt, sapuit. hic mart. coronatus est per laicos Romanos, sepultus ad sanctũ Petrum.

Iste Gregorius, mortuo Valentino, qui breuiter post electionem e medio sublatus fuit, eligitur, & multa bona fecit, viditq; tristia tempora propter varias plagas grassantes in populo. Hic multorũ sanctorũ corpora leuans de terra, honorifice reposuit in altaria. Eius petitione Ludouicus & Guigo marchio Lombardiæ Saracenos de Italia fugarũt. Moritur tandẽ post innumerabilia bona opera eodẽ tẽpore quo & Imperator. sepultus apud sanctũ Petrũ.

Rabanus poeta & monachus, post abbas Fuldens. deinde archiep. Maguntię doctor magnus, claruit, & plura scripsit. & Strabus discipulus eius etiam notabilis in sciẽtia & virtutib. eodem tempore fuit. Honoldus rex Danorum circa hæc tempora baptisatur Maguntiæ cum vxore & filijs: cui imperator Frisiã dedit. Translatio plurimorum facta est hoc tempore. Sebastianus, & Gregorius papa Suessionensis.

Sanctus Marcellinus & Petrus de Roma in Galliam translati sunt: & sanctus Vitus in Saxoniam, & sanctus Genesius in Angliam transfertur. Carolus monasteria solennia tot fundauit, quot in alphabeto literæ habentur: & cuilibet vna præponebatur.

Schisma octauum erat inter Eugenium & Sisinnium propter discordiam eligentium: sed Eugenius obtinuit, quia pars maior erat cum eo.

Tempora cruenta iterum surgunt. causa est debilitas imperij: quia mortuo Ludouico filij eius mutuo se contriuerunt. quod audientes Saraceni, & Saxones, & alij Occidentales, erexerunt se contra eos. & facta est plaga grauis. Annona de cœlo pluit in Vasconia frumento similis, habens tamen grana breuiora. Tempestas maxima oritur in Gallia, & terræmotus: & multę villæ & domus cœlesti igne cremantur: homines & iumenta ictu fulminum exanimantur: & cum grandine lapides immensi ponderis cadunt, & fragmen glaciei descendit: cuius latitudo vi pedum, longitudo xvi, altitudo duorum fuit. & pestilentia magna sequebatur.

Lotharius primus annis xv.

Puella quædam xij annorum post sacrā communionē v i mensibus in pane & aqua ieiunauit: deinde per triennium omnino abstinuit ab omni cibo & potu.

Iste Lotharius mortuo patre imperiū sumpsit: habuitq; duos fratres, scilicet Ludouicū & Carolū, quos nitebatur excludere ab hæreditate paterna: sed illi contra eū hoc bellū mouerunt: in quo tot ab vtraq; parte ceciderunt, q̄ simile non est factū in gente illa: & Lotharius fugit. Quidā autē magnates eos cōposuerūt, regna diuidendo. nec valuerunt resistere aduersarijs suis propter hanc ruinam militū: & ideo vndiq; fines eorum inuaserunt hostes. Sic sic quando vult nimiū, fit minimū. Qui hucusq; alios defenderūt, iam seipsos defendere nequeunt. Quid faciet humilis herba deserti, si stare nō valet alta cedrus Libani? Omnia fac cū cōsilio: alioquin pœnitebis post, sed tarde. Nota exemplum. Tādem Lotharius renuncians seculo, monachus effectus est: in cuius obitu fuit magna concertatio inter angelos & dæmones: sed orantibus monachis dæmones fugati sunt.

VI^M XLIII.

Sergi⁹ II. annis iij. mens. ij. Romanus.

DCCCXLIIII.

Iste Sergius vocabatur antea Os porci. & quia nomen erat inhonestum, & tantæ dignitati inconueniens, ideo mutato nomine Sergius vocari elegit. & ab isto in antea omnes proprium nomen mutauerunt. sed hoc quibusdam non placet, sed dicunt, quod hoc faciunt exemplo Christi, qui apostolis nomina imposuit, &c. similiter & de patriarchis. & hæc videtur melior ratio huius variationis.

Dionysij sancti doctoris libri sunt translati de Græco in Latinum: quos Michael imperator misit Ludouico. & xix ægroti sanati sunt.

Festiuitas omnium sanctorum est translata ad Kal. Nouemb. per Gregorium quartum: & Galli & Germani inceperunt & ipsum celebrare hoc tempore. & habetur sermo Rabani de eodem satis pulcer. Plaga horribilis super Romam & totam Italiam facta est. nam quidam perfidi christiani miserunt clam ad Soldanum Saracenorum, vt cito veniret: & Roma capitur, & ecclesia apostolorum stabulum equorum efficitur. sed Ludouicus cum Gallis & Lombardis totam illam infinitam multitudinem fugauit, non sine multa sanguinis effusione christianorum. Et Siciliam & Apuliam etiam hoc tempore Saraceni vastarūt: & Tusciā in solitudinem redacta est.

Gallia pene tota vastatur a Normannis & Frisonibus & alijs, circumquaque concrematis ciuitatibus, &c. Hic iterum nota mutabilitatem temporum: quia per longa tempora Galli triumphatores in orbe fuerunt, hic prosternuntur: nec vnquam postea ad pristinam redeunt potestatem & gloriam. Dominabantur enim quondam in Italia, Hispania, Germania, in Saxonia: imo vltra mare.

Saraceni de Africa venientes, iterum Romam inuadunt, & ecclesias apostolorum dehonestant, spoliantes vndiq; &c. redeuntes autem cum spolijs, submersi sunt in mari.

Duodecim duces Bohemorum sunt baptisati, procuratione Ludouici fratris Lotharij.

Fames magna in Germania fuit, ita vt pater filium deuorare vellet.

Maguntia circa hæc tẽpora in magna afflictione fuit per triennium. Dæmon publice apparuit, & domos incendebat, & sacerdotes lapidauit, qui aquam benedictam aspergebant, & dæmones fugabant.

Imperatores. Ludouic⁹ secundus annis xxi.

Octauæ assumptionis beatæ Mariæ instituuntur a Leone papa.

Aimũdus rex Angliæ, vir sanctus, mart. est: & Angliã deuastauit.

Magniradus eremita martyrisatur.

Iste Ludouicus filius Lotharij, fuit a Sergio papa in regem coronatus: & ad tempus cum patre regnauit, & post solus annis xxi. Hic habuit filium nomine Carolum, quem diabolus inuasit, & vexauit coram patre: quia contra eum conspirationem tractauerat. eius tempore multa mirabilia contigerunt.

Sancta Helena imperatrix transfertur a Roma in Franciam.

Gloria, laus & honor tibi sit rex, &c. componitur a quodam episcopo captiuo, in festo palmarum: propter quod ab Imperatore dimissus fuit, & restitutus.

Coloniæ horribilis tempestas oritur: & fulmen ecclesiam sancti Petri scidit, & iij interfecit homines, & sex semiuiuos reliquit: habuit formam draconis.

Radulphus episcopus Bituriensis claret sanctitate.

Anno mundi VI^M LIIII. VI^M LXIII.

Papæ, Leo IIII. annis viij. mens. iij. dieb. vi. Romanus. — Benedictus terti⁹ annis ij. mens. vi. Romanus. — Nicolaus I. annis ix. mens. ij. dieb. xx. Romanus.

Anno Christi DCCCLIIII. DCCCLXIII.

Iste Leo sanctus fuit, in quo & serpẽtina prudẽtia, & colũbina simplicitas habitauerũt. in monasterio educatus, primo in scientia & sancta cõuersatione tanquã verus monachus profecit. Hic factus papa, statim reparare studuit ecclesias, quas Saraceni pauloante destruxerãt. Collectã, *Deus qui beatũ Petrũ*, &c. *Deus cuius dextera beatũ Petrũ am.* &c. fecit contra Saracenos. fuit scripturarũ feruentissimus prædicator & perscrutator, orationib. & vigilijs iugiter intentus. sepelitur tandẽ post sanctam mortẽ in eccl esia sancti Petri: cuius festũ xvij Kal. August. agitur.

Leonina ciuitas iussu Leonis ædificatur ad defensionem sancti Petri prope Romam.

Iste Benedictus nomine & re ab omnib. est beatissimus dictus. hic statuit vt clerici ordinate incederẽt, & honeste.

Iste Nicolaus tantæ sanctitatis extitit, vt post magnũ Gregoriũ papã vix vllus in sede Romana apparuerit illi cõparandus. in eius ordinatione Ludouicus præsens fuit. tandem post multa bona, morte sanctissima potitus, sepelitur in ecclesia sancti Petri apostoli.

Germanus. Iohannes

Iste Iohãnes Anglicus cognomine, sed natione Maguntinus, circa hæc tempora dicitur fuisse. & erat fœmina habitu vestita virili. sic in diuina scriptura profecerat, vt par ei non inueniretur: & in papam eligitur. sed post imprægnata cum publice in processione pergeret, peperit: & moritur. Et hic sextus videtur fuisse papa, qui nomen sanctitatis sine re habuit vsque huc: & similiter, sicut alij, a Deo plagatus fuit. nec ponitur in catalogo põtificum. Nugantur aliqui hac de caussa nullum Almanum in papam eligi. quod falsum esse constat.

Sanguis pluit de cœlo in Italia trib. diebus. & locustæ innumerabiles Galliam deuastant, senas habentes alas, sex pedes, duos dentes lapidibus duriores, vt castrorũ acies turmatim volantes, spacium diurni itineris quatuor aut v miliaribus extendentes. tandem vsque ad mare Britannicum peruenientes, ventorum flatu submersæ sunt: sed æstu Oceani ad littus reiectę, ex putredine sua aerem corruperũt. vnde mortalitas magna & fames pręualida subsecuta est, ita vt pene tertia pars hominum ibi consumpta sit. & sic additur dolor super dolorem Gallicis: quia bellis lacessiti, iam fame etiam perierunt.

Carolus II. an. iij. mens. ix.

In Saxonia villa quædã cũ omnib. penitus absorbetur in momento.

Bulgarorum rex cum gẽte sua ad Christi fidem conuertitur, qui etiam in tantũ profecit, vt dimisso regno, monachus efficeretur. filius autẽ eius apostatauit. quare resumpto regno ipsum cepit, & oculis effossis, ipsum incarcerauit, & aliũ substituit, ac sacrum habitum reassumpsit.

Mimenus rex Britonum a sancto Maurilone interficitur dum Franciam vastaret.

Caput sancti Greg. & brachiũ sancti Leonis ad Senon. ecclesiã sunt trãslata p Ioan. papã.

Iste Carolus dictus est Caluus: & habuit fratrẽ, qui dicebatur Ludouicus, & erat rex Germaniæ: qui bellum instituit cõtra ipsum. sed Carolus intoxicatus, obijt ante congressum. Hic multa monasteria fundauit.

Synodus Constant. celebratur, quæ viij est in ordine Græcorũ a quinta Constantinop.

Iohannes diaconus scripsit vitã beati Gregorij in iiij libris, & misit Iohanni papæ opus laudabile.

VI^m LXXIII.

Adrianus secundus, annis v. — Romanus. — Iohannes VIII. an. x. dieb. ij.

DCCCLXXIIII.

Iste Adrianus excõmunicauit Lothariũ fratrem imperatoris, regem Lotharingiæ, propter adulterium: sed cum ille Romã veniens, vt excusaret se, & communicasset indigne cum optimatibus suis, omnes infra annum mortui sunt: & rex in via mortuus est cum venisset Placentiam.

Iste Iohannes vnxit Carolum imperatorem, & iniuriam passus fuit a Romanis, quia dicto imperatori nõ fauebat: & in custodia positus fuit. Ipse Formosum Portuensem episcopum eiecit, & degradauit: quod fuit occasio mali.

Cyrillus vir sanctus, pene omnium Sclauorum doctor & apostolus, corpus sancti Clementis papæ reperit in Crisona, mari exsiccato, & Romam transtulit. & in sua ecclesia reconditur.

Iohannes Scotus doctissimus in scripturis, in Franciam venit, & rogatu Ludouici Hierarchiam Dionysij de Græco transtulit in Latinum. & post a discipulis cõfossus stylis, moritur. Et nota, quod sæpius libri sancti Dionysij translati sunt.

Charitas refriguit valde circa hęc tẽpora in omni statu, & iniquitas plus solito cœpit abundare. Iam enim gladius & hæreses ex magna parte cessarunt: sed ambitio, & auaritia, & cætera vitia, fræna laxantes, amplius quam illæ hæresum persecutiones christianam fidem persequebantur.

Normannia conuertitur tertia generatione: post hæc Robertus nascitur, qui Apuliam, Calabriam, Siciliam acquisiuit, Venetosque & Alexium Imperatorem Græcorum superauit.

Vngari gens inculta oritur: exit a Sicilia, & a Pincernatis propulsa, in Pannoniam venit, ibique manens expellit incolas. carnes crudas comederunt, & humanum sanguinem biberunt, sicut Phalangi. Hi postea Romam, & alia bona ecclesiæ per longum tempus inuaserunt, sicut olim Gothi. & sic continuatur tribulario.

Flandria efficitur comitatus: & Balduinus primus comes ibidem fuit. Gallia autem nimis fuit vastata ante fœdus Rollonis: quia Germani videntes Coloniam Treuerim exustas, &c. iunxerunt se Francis. & sic Rollo dux Normannorum baptisatur, accipiẽs Gillam filiam regis in vxorem, confirmata sibi regione Normanniæ.

Imperatores. Carolus tertius annis xij.

Sonderoldus episc. Maguntiæ a Normannis martyrisatus est.

Iste Carolus dictus est Grossus siue iunior: qui Galliam & Germaniã pacifice possidens, a Iohanne papa in imperatorem coronatur. tandem post gloriosam victoriam Normannos ad fidem perduxit: quia iam Francis resistere non valuerunt. & quatuor annis super Francos regnauit: & factus inutilis, abijcitur.

Sanctus Martinus translatus fuit de Turone Antisidorum: & curauit leprosum. deinde reportatus, curauit paralyticum, & cæcum contra voluntatem eorum. & frutecta regionis vestita sunt folijs supernaturaliter, &c. Vide pulchram historiam in legenda ipsius.

Anno mundi VI^m LXXXIII. VI^m XCIII.

Papæ, Martin⁹ II. an. i. mens. v. — Adrianus III. an. i. mens. iij. — Stephan⁹ v. an. vi. dieb. ix. — Romanus. — Formosus an. v. mens. vi.

Anno Christi DCCCLXXXIIII. DCCCXCIIII.

Iste Martinus parũ præfuit: similiter & Adrianus. & iste Adrianus statuit, vt imperator nullo modo se intromittat de summi põtificis electione. sed apparet, quod hęc constitutio parũ obtinuit. imo Leo octauus directe cõtrarium statuit postea. & forte pro varietate temporũ sic oportuit statutã huiusmodi variari, vt patet extra de spon. Non debet.

Corpus sancti Callisti trãsfertur in Franciam.

Huius Stephani tẽpore corpus sancti Martini trãslatum fuit propter timorẽ Normannorũ. Et nota, q libri satis discordant de tẽpore horũ pontificũ, cũ linea imperatorũ. Et forte hoc factum fuit propter scãdalosas cõtentiones & intrusiones, quæ in vtroq; statu fiebant, &c. sed non est vis. sufficit enim nobis debita tẽpora distinguere, & ea quæ digna sunt, memoriæ commẽdare.

Iste Formosus fuit primo episc. Portuens. & a Iohanne propter inobedienriam priuatus erat & degradatus vsque ad laicalem statum: sed per Martinũ restitutus est, & cõtra iuramentũ nõ solum Romã venit, sed etiã papatum suscepit: propter quod facta est altercatio magna. Schisma ix ecclesiæ & scandalosissimũ fuit (secundum quosdã) inter Formosum & Sergiũ. nam Sergius a Formoso reprobatus a papatu, fugit in Franciam: & tandem papa factus, reuertitur Romam secrete, & Christophorum cepit, & Formosi corpus effossum dehonestauit. Fuit etiam in schismate isto aliud minus & breuissimum, inter Leonem & Christophorum prædictum. nam Christophorus per vim rapuit papatum, Leone incarcerato: sed statim etiam ipse per Sergium captus est, tanquam inuasor. quidam enim dicũt, quod monachus effectus sit: & multiplicata sunt mala super clerum & ecclesiam totam.

Cluniacensium ordo patrum quasi stella matutina in medio nebulosæ tempestatis huius & scandalosæ, in magna humilitate & feruore rutilare cœpit atque proficere per Adonem monachum virum sanctum ac cæteros quamplures æque perfectos. Hi primi ordinis sanctissimi patris Benedicti, qui iam in plerisque locis cecidit, reformatores extiterunt. Et nota, quod diuitiæ fuerunt sæpius causa casus huius ordinis sacri, & paupertas reformationis. deuotio nanque peperit diuitias. sed (heu) filia suffocauit matrem! O abyssus imperscrutabilis iudiciorum Dei! ecce tam in imperio quã in papatu altercatione scandalosa tenebrescente, exortum est hic in tenebris lumen rectis corde.

Arnulphus annis xij.

Iste Arnulphus plene compescuit Normannos, qui iam vltra xi annos Galliam vastarunt. tandem a medicis desperatus, mirabili infirmitate, ita vt a pediculis consumeretur, defecit, & mortuus est.

Heu heu Domine Deus, quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus! Qualia contigisse circa hæc tempora etiam in sancta sede apostolica, quam vsque huc tanto zelo custodisti, legimus scandala! Quales contentiones & æmulationes, sectæ, inuidiæ, ambitiones, intrusiones, persecutiones! O tempus pessimum, in quo defecit sanctus, & diminutæ sunt veritates a filijs hominum! Verumtamen post hæc tempora fuerunt multi sancti papæ: sed non sic continue, & in tanto numero, sicut in præcedentibus. Eia quis conuentus? quæ congregatio? quis homo iam securus erit, si sic defecit sanctitas primitiua?

VI^c CIII.

Bonifacius VI. dieb. xv.	Stephan^9 VI. an. i. mens. ij.	Roman^9 I. mẽs. iij, dieb. xi.	Theodorus II. dieb. xx.	Iohannes IX. an. ij. dieb. xv.	Benedict^9 IIII. an. iij. mens. ij.

DCCCCIIII.

Isti octo pontifices successiue sequentes, breui tempore sederunt. Nescio aliquid notabile de ipsis dicere: quia non nisi scandalosa de his reperi, propter inauditam in sancta sede apostolica contentionem, vnus contra alium, & simul contra se mutuo. nam Stephanus confirmans facta Iohannis octaui, Formosum damnauit, & eius facta irrita decreuit, & corpus eius mortuum dehonestauit digitis duobus abscissis, manum in Tiberim proijci mandauit, omnino ingratus contumeliam pro gratia reddens, quia Formosus ipsum antea episcopum Anagniæ fecit. Sed breue tempus finem imposuit negotio. Rursus post hæc Theodorus omnes actus Stephani reprobans, facta Formosi approbauit. Similiter & Iohannes ix sequens in concilio Rauennæ coram lxxiiij episcopis damnauit facta Stephani, & Formosum confirmauit. Sergius autem directe contrarium sensit, & Formosum damnauit.

Cluniacum monasterium famosissimum ac sanctissimum construitur a Bernone duce Aquitaniç, dono etiã Auç comitissç, ac Guilhelmo pio principe Burgundiæ. quod postea beatus Hugo abbas eiusdem cœnobij mirabili ampliauit opere. Vide circa annum MXCIIII.

Imperium iterum transfertur,& diuiditur. Nam Franci non iuuabant ecclesias quas patres eorum exstruxerant: sed dissipabant: nec Romanis præbebant auxiliũ contra Longobardos, qui multum infestabant eos. Ideo de communi consensu exclusi sunt ab imperio:& Italici in Italia,& Almani in Almania cœperunt vsq; ad Othonem, qui vtrobique regnauit. Franci autem coguntur nunc manere in terminis suis, experientes omnium rerum esse periodum, sicut alij rotam fortunæ ascenderunt & descenderunt.

Comitatus Blesensis oritur ex nobili stirpe Normannorum. Gelo primus.

Imperatores. Ludouicus III. annis vi. — Berengarius I. annis iiij. — Cõradus. vel Hugo annis vij. Almanus.

Iste Ludouicus nõ habuit papalem benedictionẽ, propter insolẽtias eorũ qui in Italia dominabantur, & Berengariũ conabãtur expellere: sed cum pro ipso regnare cœpisset, Veronæ capitur, & excæcatur:& Berengarius restituitur. Et hic vltimus est de stirpe Carolina, qui imperiũ tenebãt.

Iste Berengarius prudẽs in armis fuit,& bellum habuit cũ Romanis,& etiam cũ Ludouico prædicto: nec fit aliqua mentiõ de isto & sequentib. vsq; ad Othonem, apud Vincentium in Speculo historiali.

Iste Conradus filius Ludouici inter imperatores nõ cõputatur, quia nõ regnauit in Italia, sed in Almania tantum. & Hugo, quia in Italia tantũ.

Anno mundi VIᵐ CXIII.

Leo quintus dieb. xl. — Christophorus I. mens. vij. — Romanus. — Sergius III. annis vij. mens. iij. dieb. xvi. Romanus. — Anastasius III. an. ij. mens. ij. — Laudo mens. v. dieb. xxi. Romanus.

Anno Christi DCCCCXIIII.

Monstrum habens caput caninũ,& cætera mẽbra sicut homo, præsentatur Ludouico.& bene potuit mõstruosum statũ significare huius tẽporis, vbi homines sine capite quasi canes latrãdo hinc inde vacillabãt.

Iste Sergius cum Romã redijsset, auxilio Francorum Christophorum cepit, & sedit pro eo: & in vltionẽ suæ repulsæ corpus Formosi extraxit de sepulchro,& indutũ sacerdotaliter in pontificali sede decollari fecit,& in Tiberim proijci. piscatores autem in ecclesiam ipsum importarunt, sacris imaginibus se inclinantibus, & eum salutantibus venerabiliter, cunctis videntibus qui aderant. omnia insuper quæ ipse Formosus fecerat, irrita decreuit.

Anastasius & Laudo parum pręfuerunt.

Odo vir sanctus, primus abbas Cluniacens. feruorem monasticum in monasterijs resuscitauit:& plura scripsit. Dialogum beati Gregorij, ipso annuente, coarctauit sub vno volumine. Hic pater multorum monachorum fuit.

Elphredus rex Angliæ vir totus virtuosus, viij horis in orando, legendo & scribendo expendit, viij in negotijs regni, viij in cura corporis: reditus etiam optime dispensauit.

Stephanus episcopus Leodiens. claret sanctitate & scientia. Fecit historiam sancti Lamberti cum notis:& alias plures, scilicet de Trinitate, & inuentione sancti Stephani.

Vngari incipiunt Romam & cætera bona ecclesiæ vastare. & totã Rusciam destruunt, interfectis maribus & fœminis, omnia spolia secũ portantes. Taxis eorũ rex fuit, qui decem modios nummorum recepit a Berengario: & post singulis annis redeũtes, fines Romanorũ inuadere solebant per multa tempora. Causa huius mali fuit ingratitudo Romanorum, quia prædictum Marchionem expulerunt: & ideo vltus se fuit hoc modo, vocando barbaros, sicut Narses olim fecit tempore Iustini secundi. postea interfectus est.

Saraceni qui dominabantur circa hæc tempora in Italia, deuicti sunt a Iohanne papa, & Marchione Alberico.

Berengarius II an. viij.

Fons sanguinis fluxit Ianuæ, significãs cladem statim sequentẽ per Saracenos, qui eã ceperunt, & occisis cunctis, spoliarunt.

Henricus an. xviij.

Sanctus Wibertus, qui cœnobium Gemelatens. fundauit, claret in Lothoringia.

De isto Berengario non est consonantia in libris, quando regnauerit. Quidã dicunt post Berengariũ primum. alij, post Hugonem: sed nõ est curandum. tempora ista satis cõfusa fuerunt: quia qui plus potuit, plus fecit.

Iste Henricus dux Saxonũ fuit, & totus inclytus. nec ipse inter imperatores computatur: quia tantum in Almania regnauit. Ipse habuit vxorem sanctissimã, nomine Mathildã, ex qua genuit duos filios, Othonem & Henricum. & Otho successit ei in imperio; & Henricus in Almania habuit plures terras: tertium filium Brunonem, qui etiam sanctus fuit, & xiij annis archiepiscopus Coloniensis, & vir magnæ perfectionis: qui etiam monasterium sancti Pantaleonis fundauit.

VI^M CXXIII. — VI^M CXXXIII.

Iohannes x annis xiij. mens. ij. dieb. iij. | Romanus. | Leo VI mens. vi. dieb. xv. | Romanus. | Stephanus VII an. ij. mens. i. dieb. ij. | Romanus. | Iohãnes XI annis iiij. mens. x. dieb. xv. | Romanus. | Leo VII annis iij. mens. v. dieb. x. | Romanus.

DCCCCXXIIII. — DCCCCXXXIIII.

Iste Iohannes fuit filius Sergij papæ, tam carne quam moribus. Etiam rapuit præsulatũ. & tandẽ miserabiliter occiditur a militibus Guidonis, posito puluinari super os eius, dum in carcere teneretur. Post eũ quidam alius Iohannes intrusus fuit: sed statim eiectus est. & ideo non ponitur in catalogo summorum pontificum.

Adamarus vir sanctus, successor sancti Othonis, abbatis Cluniacens.

Theodardus abbas sancti Eliæ, claret sanctitate.

Dunstanus episcop. Cantuariens. sanctus, plura monasteria fundauit. & didicit in die mortis ab angelo, *O Rex gentiũ, dominator omnium*: & vidit beatam virginem Mariam.

Bohemia cõuertitur ad fidẽ Christi. Et in Praga ecclesia cathedralis erigitur.

Regino abbas Pruniẽs. Chronica scripsit elegãter.

Siptineus dux Bohemiæ ad fidem conuersus est, vir vtriq; fidelissimus. Boleslaus filius eius: sed peruersus. qui postea fratrem eius sanctum Wenceslaum occidit, scilicet anno primo Othonis I. & ob hoc ab Othone cum tota Bohemia superatus fuit, & vastatus per annos xiiij.

Almania circa hæc tempora plus solito cœpit insignes habere personas in vtroque statu & sexu. domosq; eius principales, scilicet Saxoniæ, Bauariæ, Austriæ, Hassiæ, ac cæteras fidei lumẽ valde illustrauit. Sed & in sapientia & probitate plures claruerũt gloriose, & nominati sunt in orbe. Sic sic dum vna gens cecidit, altera succreuit: vt non glorietur omnis caro, nisi in Patre luminũ: a quo est omne bonũ optimũ, & omne donũ perfectũ. Ipse est qui olim ad Samuelem loquebatur, *Ego glorifico glorificantes me: & qui me contemnunt, erunt ignobiles.*

Dani idololatriam postponunt. Vsq; ad hæc enim tempora Christū colendo, etiā idolis sacrificabant, dicentes quod dij essent antiquiores & potentiores eo. Sed clericus quidam, scilicet Ansgarius, contradicens, ignitū ferrū portauit illæsus: & sic fuerunt plene informati.

Elthescanus rex Angliæ, vir miræ deuotionis, floruit, ex matre humilis nationis, scilicet filia pastoris, quæ vidit ex se prodire lunam quæ totam Angliam illustrabat. quod factum est: quia iste rex tantā habuit deuotionē ad diuinum cultū, vt nullum monasterium dimitteret indotatum. Hæresis Anthropomorphitarum in Italia repullulat: sed Raherius episcopus, & cæteri extirpant eam.

Imperatores.

Berengarius III annis vij.

Iste Berengarius imperauit in Italia: cuius tempore fuit magnum schisma: & Henricus moritur, & Otho in Almania cœpit regnare.

Lotharius secundus an. ij.

Carolus rex Francorū a comite Hiberto exulatur & martyrisatur Paronam.

Sancta Mathildis regina, vxor Henrici, claret sanctitate, & supra modum humilis & misericors: quæ totam stirpem Saxonum sua nobilitauit virtute. Hæc post obitum viri diu in viduitate permāsit, & monasteria & hospitalia plura fundauit: in aduersis patientissima, in orationibus ita peruigil, vt totum psalterium ante matutinas exoluere solita fuerit. tandem spiritu prophetiæ mortem prædicens, migrauit ad Christū, sanctam sobolem relinquēs in consolationē totius ecclesiæ.

Iste Lotharius moriens quādo Otho regnauit in Almania, reliquit vxorē, nomine Daluidā, quæ postea eidem Othoni nupsit.

Anno mundi	VI^m CXLIII.	VI^m CLIII.

Papæ. Stephanus VIII an. iij. mens. iij. dieb. xv. — Germanus. | Martinus III an. iij. mens. vi. dieb. xiiij. — Romanus. | Agapetus II an. viij. mens. vi. dieb. x. | Iohānes XII a. vij. dieb. x. — Romanus. | Benedictus quintus mens. ij. dieb. v. — Tuscus.

Anno Christi	DCCCCXLIIII.	DCCCCLIIII.

Iste Stephanus a quibusdam Romanis mutilatus fuit.

Istius Agapeti tēpore sanctus Odo, primus abbas Cluniacens. in Domino obdormiuit.

Iste Iohannes venator fuit, & totus lubricus: fœminas publice tenebat. quapropter depositus fuit per Othonem: sed nō curauit. Tandē cum vxore cuiusdā se oblectans, a diabolo in tempore percutitur, & sine pœnitentia subito moritur. Eia Deus æterne, quā dispares sunt illi prioribus! O abyssus iudiciorum Dei! quis inuestigabit ea? Nec fuit iste digne electus, sed per patrem suum intrusus, quoniam potens erat. Schisma x ecclesiæ fuit inter Iohannem xij & Leonem viij, quia Iohannes cum male intrasset, & peius vixisset, depositus fuit; & Leo subrogatus. sed tamen Leo obtinuit auxilio Imperatoris, licet bis fugatus fuisset.

Maiolus vir sanctus, qui fuit tertius abbas Cluniacens. eximij feruoris & abstinentiæ, & reparator monasticæ disciplinæ, claret.

Iste Benedictus a Romanis eligitur contra Leonē; sed ab Othone deponitur, & in exilium apud Saxones missus est. Malū principium raro habet bonū finē. Time, eruditus periculo alterius. Sanctitas papas dimisit, & ad imperatores accessit hoc tēpore, sicut clare apparet.

Wenzeslaus princeps Bohemiæ, de bono patre melior filius, martyrisatur ab iniquo fratre suo. Iste vir sanctus fuit, humillimus & misericordissimus.

Bruno archiepiscopus Colonienſ. vir sanctus, frater Othonis; qui claret in Almania, vtrumq; gladium strenue gubernando: & sancti Pantaleonis monasterium fundauit in Colonia, & episcopio ducatum contulit, reliquiisque pluribus ornauit.

Imperium transfertur ad Almanos. Hi enim, ſecundum nominis ipſorum interpretationem, dicũtur quaſi omnes viri, in armis vtiq; ſtrenuiſſimi, catholicæ fidei feruentiſſimi defenſores. *Al* enim lingua eorũ omnes, & *man* vir ſonat: inde Almani, id eſt omnes viri. Nec poteſt infelix homo informari, vt illum ſcopulum declinet, in quo tot iam vidit etiã potentes periclitatos. Monſtrum in Italia: mulier habens duo capita, & cætera membra vſque ad vmbilicum, vna comedente vel dormiente: alia quandoq; neutrũ faciebat. diu vixerunt, & pariter tandem obierunt. Eduinus rex Angliæ, qui omnes monachos expulit á regno, & ſanctum Dunſtanũ in Flandriam truſit, & tamẽ eiuſdẽ ſancti meritis ab inferis liberatur.

Berengarius IIII annis xi.

Iſte Berengarius magna tyrannide premebat Italiam. quare Dominus papa & alij Romani vocauerũt Othonẽ, vt liberaret eos. quod & factũ eſt. Et capto per vim Berengario, bis exulauit eum, & relictam Lotharij ſibi vxorem accepit, quam tyrannus incarcerauerat.

Otho primus annis xij.

Etgarus rex Angliæ pene omni anno monaſterium fundauit.

Iſte Otho primus erat imperator Almanus, totus victorioſus, velut alter Carolus; eccleſiæ Dei defenſor ſolicitus, & promotor ſingularis. ob quod meruit dignitatem imperialem, multos infideles conuertit. Benedictũ papam inuaſorem eccleſiæ duxit ſecum ad Saxoniã; ibiq; moritur in exilio. Omnibus tandẽ pacatis, obijt, plenus bonis operibus, diuitijs & gloria ditiſſimus, & prole digna. ſepultus Magdeburg in Eccleſia ſancti Mauricij, quam precioſe fundauit.

VI^m CLXIII. VI^m CLXXIII.

Leo VIII anno i. menſ. iiij.

Iohannes XIII an. vij. menſ. xi. dieb. v.

Benedictus VI anno i. menſ. vi.

Bonus vel Donus anno i. menſ. vi.

Bonifacius ſeptimus menſ. vi. dieb. x.

DCCCCLXIIII. DCCCCLXXIIII.

Iſte Leo cõmuni voto eligitur, depoſito Ioãne. Hic ſtatuit, vt nullus papa fieret ſine cõſenſu imperatoris, propter malitiã Romanorũ, qui ſuos intrudebãt. Hic omnes donationes factas eccleſiæ a Iuſtiniano & Carolo & alijs, Othoni cõceſſit, & ſuis ſucceſſoribus, vt Italiã ab inuaſoribus defenderet.

Iſte Iohannes grauẽ iniuriã paſſus fuit, a Romanis captus, & exul factus. ſed Otho duriſſime hãc perculit, nobilib. occiſis, & quibuſdã in exiliũ miſſis. Nota, quod hic occiduntur, ſicut in primitiua eccleſia: ſed non fiunt martyres, vt iſti. *Par pœna, ſed diſpar cauſa.*

Iſte Benedictus captus fuit, & in caſtro ſancti angeli ſtrangulatus. Et iſte bonus qui alio nomine Don⁹, parũ ſedit.

Iſte Bonifacius per Romanos, ſtrangulato Benedicto, in papã eligitur, & deprędata eccleſia, fugit in Conſtantinopolim: poſt reuerſus, Iohãni diacono cardinali oculos eruit: & ipſe deinde ſubito extinctus eſt.

Sanctus Otho epiſc. Cantuarienſ. & ſanctus Bruno Colonienſ. transferunt corpora ſanctorum Elyſij, Patrocli, Priuati, Gregorij, cum baculo ſancti Petri, de Roma ad Coloniam.

Oſwaldus reuerẽdus Vingorniæ epiſc. poſt Eboraci archiepiſc. Rameſiæ monaſteriũ fundauit.

Acheluoldus reuerendus epiſc. Vintonienſ. multa fecit. Eccleſia Magdeburgẽſ. glorioſe extruitur, & dotatur per Othonẽ primũ. & archiepiſc. eius fit Primas Almanię. Et nota, quod tẽpore Othonis tertij, fuit in ea quidã archiepiſc. nomine Vdo, qui per beatam virginem promotus fuit: ſed poſt propter malam vitã horribiliter damnatus eſt. Vnde, *Ceſſa de ludo, quia luſiſti ſatis Vdo.* Schiſma xi fuit inter Benedictum v & Leonẽ viij: ſed Leo obtinuit.

Vngaria incipit hoc tempore ad fidẽ conuerti; vbi primo prædicauit vir Dei Adelbertus episc. Pragensis. Adelbertus vir sanctus, claruit, natione Bohemus, & primus episc. Pragens. reuelante Deo Pannoniã veniens, sanctũ Stephanũ primũ Regẽ Vngarorũ cũ multis baptisauit. deinde Polonos in fide confirmauit. tandem Pruthenis in inferiori Almaniæ regione prope mare commorantibus prædicans, ibi martyrio coronatus est.

Stephanus primus rex Vngariæ, christianus, sanctus vir fuit. & fit gratia magna in populo barbaro, & idololatriæ cultui hucusq; dedito. Annona pluit de cœlo, & pisciculi parui in Albonia. Carolina stirps eijcitur de regno Frãciæ, & comes Parisiẽsis arripuit regnũ circa hæc tẽpora.

Imperatores.

Otho secundus annis ix.

Otho tertius annis xviij.

Iste Otho fuit filius Othonis primi, per omnia fidelis & strenuus defensor ecclesiæ: plura bella contra infideles habuit: sed in vltimo pene totũ exercitum amisit in Calabria. Ipse tamen dum tota mente sanctum Petrum inuocasset, mirabiliter liberatus fuit. Ipse habuit filiam Imperatoris Constantinopolitani de sanguine Romanorum in vxorem. & fuit coronatus a Benedicto septimo. Moritur Romæ. sepultus in ecclesia sancti Petri honorifice.

Iste Otho per omnia imperij & nomine dign⁹ iuxta paternã probitatẽ, fidelissimus ecclesiæ fuit: multa bella ꝓspere gessit: Deo & sanctis deuotus extitit: reliquijs sanctorum maximã reuerentiã exhibuit, &c. tandem post multos labores Romæ vitam finiuit.

Anno mundi VI^m CLXXXIII. VI^m CXCIII.

Papæ.

Benedict⁹ vii a. x mens. vi.

Iohannes xiiii mens. viij

Iohannes xv mens. iiij.

Iohannes xvi an. x. mens. x. d eb. vij.

Saxo.

Gregori⁹ v annis ij. mens. vi.

Iohannes xvii mens. vi.

Anno Christi DCCCCLXXXIIII. DCCCCXCIIII.

Iste Benedictus coronauit Othonẽ ij: & fecit capi plures Romanorum. cõgregauit etiã conciliũ Remense cõtra regẽ Franciæ: vbi Gilbertus necromãticus deponitur, & Rudolfus restituitur in gradũ pristinum.

Horũ primus in castro sancti angeli fame afflictus, per iiij mẽses defecit, & moritur. & alter parũ superuixit.

Iste Iohannes fuit in armis eruditus: & plures libros composuit. Hunc Crescẽtius patricius in tantum afflixit, quod vrbẽ exiuerit, & ꝓ Imperatore nuncios mitteret. Quod audientes Romani, ipsum reuocant, & vsq; ad terrã prostrati, veniã petunt. Iam enim aliquot annis experti fuerunt ludum Almanorũ. Vilis conditio hominum, nolle obedire nisi cum nõ potest resistere. Tandẽ pace facta, Romæ mortuus est.

Iste Gregorius factus fuit papa ad instantiã Imperatoris Othonis tertij, vir venerabilis & ipsius Othonis cõsanguineus. Dictus fuerat antea Bruno, & cũ parũ sedisset, & iã imperator ab Vrbe recessisset, Placentinus intruditur a Crescentio consule, propter pecuniam: & Iohannes xvij vocatur. & factum est schisma diebus paucis. Nam Imperator reuersus, Crescentiũ cepit, & capite truncauit: Iohannẽ autẽ antipapã exoculari, & cæteris membris mutilari fecit, nihil eũ iuuantib. ducatis suis.

Quia enim fecit quod nõ debuit, passus est quod meruit. Et nota, quod iste Greg. cũ Othone prædicto ordinauit electores imperij in Almania, qui deinceps permanserunt vsq; nunc, nec potuerũt Franci aut alij infringere. Comitatus Sabaudiæ inclytissimus oritur ex nobilissimo ducum Saxoniæ sanguine, qui etiam hoc tempore imperium tenebant: vbi primum Beroldus vir in armis strenuus multis tyrannis expulsis, dominari cœpit.

Electores imperij post Othonem tertium instituti fuerunt, non propter aliquam culpam Saxonum, sed ad præcauendū pericula futura. Hi sunt septem principes in Almania potentissimi. Primi tres spirituales, scilicet archiepiscopi Maguntinēs. Treuerens. Coloniens. Et tres seculares, scilicet Palatinus, qui est comes Rheni; Marchio Brandeburgens. Dux Saxonum. Rex Bohemorū est mediator. Vnde habentur versus in speculo Vincentij:

Maguntinensis, Treuerensis, Coloniensis.
Quilibet imperij fit cancellarius horum.
Et Palatinus dapifer: Dux portitor ensis:
Marchio præpositus Cameræ: pincerna Bohemus.
Hi statuunt Dominum cunctis per secula summum.

Verum quidam dicunt, Hac occasione aquila multas pennas amisit, & in fine totaliter nudabitur.

Henricus primus annis xx.

Gilla virgo prudentissima, soror Henrici Imperatoris, post nupsit sancto Stephano Regi Vngariæ: & multum iuuit ad plenam conuersionem Vngariæ.

Heribertus archiepiscop. Coloniens. vir sanctus, clarus habetur. Iste Henricus vir sanctus fuit, dux Bauariæ, & concorditer electus, propter legalem & sanctā famā quā habuit. Habuit sororē æque virtuosam, quā sancto Stephano Regi Vngarorū dedit, & totam Vngariā ad plenā fidē perduxit. Vxor eius fuit sancta Kunegundis, cum qua in virginitate permanēs, cœlibē vitā duxit. Plura bella tā in Almania, quā in Italia contra rebelles iuste & prospere cōfecit: ecclesias quāplurimas & monasteria fundauit, & magnifice dotauit. Tandē beato fine quieuit. sepultus in ecclesia Bambergensi, quā fundauit, & cathedralem fecit fieri; miraculis coruscans. In vita sancti Laurentij exemplum ponitur de ipso & vxore.

VI^m CCIII.

Syluester II annis iiij. mens. i. dieb. viij. Gallicus.

Iohannes XVIII mens. v. dieb. xxvi.

Iohannes XIX annis v. Romanus.

MIIII.

Iste Syluester factus est papa auxilio diaboli, cui homagium fecit, vt cuncta ei ad votum succederēt. Dictus fuit Gilbertus: & gratiam regis Franciæ inimicus sibi procurauit: vnde factus est archiepiscop. Remensis: tamen eiectus statim fuit per concilium, iubente Benedicto septimo. Deinde gratiam Imperatoris acquisiuit: & fit episc. Rauennæ; post papa. Sed finem solitum cito habuit, vt puta, qui spem suam fallacibus dæmonibus commisit. Speratur tamen de eius saluatione propter certa indicia sepulcri ipsius, & pœnitentiam quam in fine fecit grauissimam, membris abscissis, & auibus datis.

Isti duo Iohannes post se mutuo sederunt: & primus parum præfuit: alter annis quinque, sepultus apud sanctum Petrum.

Adelboldus episcopus Traiectensis, hoc tempore clarus habetur.

Fulbertus episcopus Carnotensis similiter.

Elphegus episcopus Cantuariensis, qui post martyrisatur a Danis.

Odilo vir sanctus, abbas Cluniacensis, successor sancti Maioli. Hic diem animarum instituit post festum omnium sanctorum, tempore Iohannis xviij. quod postea per totam ecclesiam approbatum est.

Medericus abbas Eduensis, vir clarus habetur.

Gerhardus episc. Cameracēs. martyrisatur ab Vngaris: ligatus super bigā de mōte currit.

Herigerus abbas Lobiensis. & Albo abbas Floriacensis, & plures alij.

Translatio gloriosa sanctorum martyrum Candoaldi, Adriani, Amaficij facta fuit Gandaui hoc tempore.

Hieruſalem iterum capitur a Saracenis permittente Deo: & glorioſum ſepulcrum Domini ab infidelibus poſſidetur. Er Iudæi multis in locis metuentes, baptiſantur.

Luna in ſanguinem verſa apparuit.& terræmotus magnus. Facula ardens & fulgur inſtar turris cecidit cum maximo ſplendore. Sequitur fames valida. In Lothoringia fonticulus aquæ in ſanguinem verſus eſt.& multa ſigna circa hæc tempora contigerunt. Mortalitas fuit maxima pene per totum orbem, vt ſepelientium tædio adhuc viui ſpiritũ trahentes, obruerentur cum mortuis. Siccitas magna & ardor ſequitur.

Simeon vir ſanctus, Siracenſis monachus, claret Treueris.

Gnoto epiſcopus Leodienſis, ſpiritu ſapientiæ & ſcientiæ claruit.

Imperatores.

Choriſantes quidam fuerunt circa hæc tempora, qui per totum annum ſaltabant, propter peccatũ inſolentiæ: quia in vigilia natiuitatis Chriſti in cœmeterio quodam choriſando impediebant quendã ſacerdotẽ in prima miſſa, quã deuote faciebat: ſed quia nolebant ceſſare, maledixit eis cũ imprecatione, dicẽs, *Vtinam ſic per annũ ſaltaretis.* Et factũ eſt ita. Fuerũt tandẽ a beato Heriberto abſoluti.& quidã eorũ valde pœnituerunt, ita vt ſancti effecti fuerunt,& miraculis claruerunt. Secundũ quoſdã, contigit in villa Saxonię in ecclesia ſancti Magni.& filia ſacerdotis cuiuſdam auulſis brachijs ſaltauit. Fuerunt autem numero xix, quarũ tres fœminæ erant. omnes breuiter obierunt. Sancta Kunigundis vxor Henrici Imperatoris,& virgo perpetua, claret operibus bonis. poſtea monaſteriũ ingreſſa obijt, miraculis coruſcans. Henricus rex Vngariæ virgo cum ſponſa ſua obijt, miraculis coruſcando. fuitque filius ſancti Stephani regis.

Anno mundi		VI^{M} CCXIII.		VI^{M} CCXXIII.
Papæ.	Sergius IIII an. ij. menſ. vij.	Tuſculanus. Benedictus VIII an. xi. menſ. xi. dieb. xxi.	Romanus.	Iohannes XX annis xi.
Anno Chriſti		MXIIII.		MXXIIII.

Iſte Sergius fuit ſanctæ vitæ, & exemplaris conuerſationis. ſepultus in eccleſia ſancti Petri.

Iſte Benedictus habuit ſchiſma maximum: quia eiectus fuit,& quidam alter ſubrogatus. Hunc poſt mortẽ vidit quidã epiſcopus in miſerabili ſpecie, dicentẽ, ſe grauiter affligi:& quod nihilominus ſperaret de miſericordia Dei.& nihil ſibi prodeſſe quod pro ſe factum eſſet: quia de rapinis fuit. miſitq; eum ad Iohannẽ papam, vt de tali theca ſummã pecuniæ acciperet, & pauperibus daret. quod ipſe fideliter implens epiſcopatui ceſſit,& timore perculſus ſibi prouidens in futurum, monaſterium intrauit.

Iſte Iohannes bellum habuit cũ Romanis.

Schiſma xiij eccleſiæ fuit inter Benedictum octauum, & quendam alium intruſum: ſed poſt Benedictus obtinuit, eiecto iterum intruſo.

Robertus rex Frãciæ, cõpoſuit ſequentiã, *Sancti Spiritus aſſit nobis*, &c. Et reſpõſoria, *O Iuda & Hieruſalẽ*, &c. *Cornelius Centurio*, &c. cũ notis,& alleluia, *Eripe me*, &c. Ipſe fuit vir miſericordiarum.

Rogerus epiſc. Beluacenſ. totus inclytus claret.

Durandus epiſc. Leodienſ. obſcuro genere natus.

Adelbertus ſanctus, epiſcopus Metenſis.

Elbertus abbas Gemelatenſis.

Campanus doctor inſignis,& deuotus maximuſq; aſtronomus claret. Hic inuenit errorẽ paruum in calculatione Ptolemæi, quo ad mediũ motũ lunæ: videlicet, q. in ij^{m} clx annis lunaribus deficit vna dies, & in quibuſdam alijs ſimiliter. Excuſat autem tantũ virum, quod hoc nõ prouenerit ei ob defectũ ingenij, ſed ob penuriã tẽporis, maxime quo ad motum octauæ ſphæræ; ad quem longum tempus requiritur. Eius theorica & computus ſunt optima.

Tempus effœminatũ incepit circa annos Domini M; in quo fides christiana valde cœpit deficere & declinare a pristina virilitate, vt patet in prophetia sanctę Hildegardis. & in multis regionib. christianitatis nec sacramẽta, nec ecclesiastici ritus seruabãtur, auguriis & maleficijs intendentes. & erat sacerdos sicut populus. sed misericors Dominus cõtra hæc mala iterũ plures apostolicos viros suscitauit, qui hanc ariditatẽ bonis exemplis & prædicationib. irrigarent, Domino cooperante, & sermonẽ cõfirmante sequentib. signis. Et multi ordines maximo feruore succreuerũt, vt periculosum tempus illustrarẽt: de quib. post cõsequenter fit mentio. Et quia iam sæpe huiusmodi reformationes factę fuerũt præter spem, & sequentibus futurę sunt, ideo fatuũ est determinare, quod Antichristus tunc vel tunc veniet, propter malitiam temporis: quod pleriq; attentauerunt: quos omnes fefellit sua opinio, & euãgelica derisit sanctio, & ipsa temporis reprobauit experientia. Horum errorum immensus est numerus.

Conrad⁹ primus annis xx.

Iste Conradus fuit dux de Frãconia, quę est pars Almanię. Hic multas leges edidit, & pacẽ districtissime seruare, sub pœna capitis iussit. sed comes Lupoldus accusatus, de terra sua fugit, cupiens magis rusticane viuere, quam solenniter mori. cuius tamẽ filius mirabiliter ad Imperiũ peruenit nutu diuino, cõtra voluntatẽ Cõradi, accepta filia eius in vxorẽ.

Egelmotus archiepisc. Cantuariens. misit brachiũ sancti Augustini in Angliam. Eius epistolare habetur.

Guilhelmus Diuionensis.
Ricardus Virdunensis.
Popo Stabulensis.
Elias Coloniensis.
Ostertus Leodicensis.
Stephanus Leodunensis.
Hi omnes abbates venerabiles circa hæc tẽpora floruerũt.

VI^M CCXXXIII.

Benedictus ix annis xiij. — Tusculanus. — Siluester tertius dieb. lvi. — Gregori⁹ vi an. ij. mens. vi. — Almanus. — Clemẽs ii mens. ix. dieb. vij.

MXXXIIII.

Iste Benedictus fuit nepos Benedicti octaui, totus lubricus: & ideo dãnatus apparuit cuidã in specie mõstruosa & horribili. Caput & cauda erãt asinina, reliquũ corpus sicut vrsus: & ait, Noli expauescere: scito me hominẽ fuisse sicut tu es: sed sic me repræsento, sicut olim existẽs infelix papa bestialiter vixi. Tempore eius schisma scandalosum nimis fuit, q̃a ipse eiectus erat, & iterũ restitutus: & iterũ eiectus.

Iste Siluester electus fuit, expulso Benedicto. sed ecõtra eijcitur: & Benedictus restituitur. quo iterũ eiecto Greg. substituitur. Qui cũ esset rudis literarũ, alterũ papã ad Ecclesiastica officia exequenda secum consecrari fecit. Quod cũ multis nõ placeret, tertius superinducitur, qui solus vices duorũ adimpleret. dimicantibus inter se Henricus superueniens, oẽs deposuit, & Clementẽ ii substituit: a quo statim se coronari fecit, promittentib. Romanis, sine ipsius cõsensu se nunquã papã electuros. & sic quinq; sedentibus, sextus instituitur. Verũ de isto Gregorio Guilbertus dicit, quod fuit vir sanctus, & contra Henricũ bellũ habuit, & raptores sancti Petri extinxit. & cum magno miraculo sit sepultus, &c.

Iste Clemens dictus fuit ante Sindegerus Bambergens. episc. qui fact⁹ fuit papa per Imperatorem propter vnionẽ recuperandã, vt iã dictũ est supra, &c.

Schisma xiiij ecclesiæ scandalosum & confusione plenũ, fuit inter Benedictum ix & alios, vt patet infra. Causa fuit, mala vita Benedicti aut iniquus introitus. Hic notat Ptolemæus, quod fastus summorũ pontificũ habuit semper malũ exitũ: & fuit occasio, & est causa multorũ schismatũ. notabile est. Fulbertus Carnotensis episcopus in infirmitate visitatur a beata virgine: & de eius lacte sanctissimo recreatus est.

Hela auguriatrix in Anglia fuit: quam dæmon de ecclesia extraxit horribiliter.

Corpus gigantis Romæ inuenitur immensæ magnitudinis, incorruptum, cum lucerna, quæ non poterat flatu extingui. Statua marmorea erat in Apulia; cuius caput ostendit thesaurum subtiliter. Monstrum. Duæ mulieres in Gallia, omnia membra singula vsq; ad vmbilicum, & diuisim operabantur. vna mortua alia superuixit, triennio mortuã portans.
Palumbus presbyter Romæ fuit necromanticus, contra quem diabolus orauit: & obijt.
Sanctus Theobaldus vir notabilis, de Francia, reclusus eremita, hoc tempore claruit.
Carolsus Mertiorum regis filius, martyrisatus fuit a matertera.
Edmundus rex, vir sanctus, a Danis martyrisatus est.

Imperatores. Henricus II an. xvij.

Iste Henricus fuit gener Conradi, in sylua natus, & bis ad occidendum traditus: sed tamen Deo protegente illæsus euasit adhuc puer. Cum autẽ imperator esset effectus, in loco natiuitatis suæ nobile monasteriũ ædificauit, quod vsq; hodie Vrsania nominatũ est. Vide pulcrã hist. in Chron. Martini & Vincentij. Hic omnes ioculatores a curia sua remouit; & quæ his dari consueuerant, pauperib. erogauit. Hic victoriosus fuit, & Italiam intrans, Pandulphum Campaniæ principem cepit: Abbatem Fuldens. sedauit, qui tũc potentissimus fuit: Bochoniensib. atq; exercitu eiusdem Imperatoris se mutuo interficientibus in ecclesia Maguntin. in die sancto Pentecostes, diabolo in aere vociferante, & cantante, *Hunc diem bellicosum fecisti*: quem etiam increpauit.

Bardo vir sanctus, archiepiscopus Maguntinensis, claret.

Anno mundi	VI^M CCXLIII.		VI^M CCLIII.	
Papæ. Damasus secundus dieb. xxiij	Leo IX annis v. mens. ij. dieb. vi.	Almanus.	Victor II annis ij. mens. iij.	Almanus.
Anno Christi	MXLIIII.		MLIIII.	

Iste Damasus inuasor fuit ecclesiæ: & subito defunctus est: & statim Romani petierunt sibi dari pontificem, sed non Teutonicũ siue Almanũ. ad hoc enim nõ poterant inclinari, ex mala cõsuetudine indurati. Tunc istũ Leonem virũ sanctũ ad hoc inclinauit, vt papatũ acciperet: sed postea de hoc fecit conscientiã, & resignauit: & denuo est electus. Hic Christum in specie leprosi nocte in lecto suo collocans, mane ipsum non inuenit. Tandem post laudabilẽ vitã sancta morte potitus, miraculis claret. Ipse multa scripsit & fecit. Erat antea episcopus Tulens. & audiuit angelos dicentes, *Ego cogito cogitationes pacis, & non afflictionis, dicit Dominus.*

Iste Victor vir bonus & venerabilis, timore imperiali factus est papa. Sic enim disposita fuit apostolica sedes hoc tempore, quod sancti viri duplici timore se subtraxerunt, scilicet diuino, & humano: quia tanto officio se indignos arbitrabãtur, & tyrannidẽ Romanorũ quotidie sustinere tæduit. Sed compellente Imperatore, quidam nihilominus accesserãt similiter duplici timore. Timebãt enim Deum offendere sic vocati: etiã offensam principis. Iste idem Victor multos simoniacos deposuit in concilio Florentino, & etiam fornicarios. De pluralitate beneficiorum, quæ circa hæc tempora nimis inualuisse videtur, & deinceps continuata, multumque dolenda ambitione prælatorum & simoniaca labe, quamplurima scripta sanctorum patrum habentur detestantia abusiones istas. Et nota, quod facile inuenti sunt pauperes clerici & doctores, qui pluralitatem beneficiorum, & pompam ecclesiasticorum reprehenderunt, donec offerret se occasio participandi. qua accepta communiter auaritia excæcauit eos. Fertur de quodam magistro magnæ literaturæ, qui valde sublimiter disputauit contra diui-

Cyclus magnus annorũ finitur hoc tẽpore, scilicet anno Domini mlxiij, continens annos dxxxij: qui ad rationẽ omnẽ paschalis cõputi vtilis est, & ab æuo in æuũ in semetipsum fine errore reuoluitur. & sequenti anno cyclus magnus annorũ dxxxij, a natiuitate Domini exactus incepit; in cuius fine erit labor & dolor: & (vt quidam dicunt) terminabitur anno Domini mdxcv. Eduardus vir sanctus, rex Angliæ, claret spiritu prophetię. nec reperi plures aliquos reges in aliquo regno ita iustos & sanctos, quam in Anglia.

Mathildis comitissa, triumphatrix inclyta, Normannos expugnat, & Imperatorẽ debellauit, pro ecclesia gloriose laborauit. & tandem totũ suũ patrimoniũ super altare sancti Petri obtulit. Berengarius episc. Turonẽsis, erronee dogmatizauit de sacramẽto altaris: & post informatus, retractauit, & sanctę vitę fuit: sed discipulos cõuertere nequiuit. Et sequitur hæresis magna, quæ satis afflixit ecclesiam longo tẽpore. Ipse negat verũ corpus & sanguinem Christi esse in sacramento, sed figuram tantum. Vide de con. di. ij, Ego Berengarius, &c.

Elburga virgo sancta, filia Eduardi Regis.
Etgitha Edgari regis filia, virgo sancta, claret.
Walburga virgo sancta & abbatissa fuit.
Lanfrancus episcopus Cantuariensis, magister Anselmi, scripsit librum per modum dialogi de sacramento, & alia.

Petrus Damianus doctor grauissimæ autoritatis, & religiosus valde, claret.
Anselmus vir sanctus, episcop. Cantuariens. doctor excellẽs, & beatæ virgini deuotus.
Adrianus chronographus, & monachus Fuldensis, vir clarissimus, floret.

VI^m CCLXIII.

Stephanus ix, mens. ix. dieb. xxviij. Almanus ex Lothoringia. Benedictus x mens. ix. Nicolaus ii annis ij. mens. vi. dieb. xxvi. Burgundus.

MLXIIII.

Iste Stephanus parum superuixit. & sequens Benedictus cũ per vim papatum rapuisset, & ix mensibus sedisset, cessit.

Iste Nicolaus concilium celebrauit contra Berengarium, qui errore deceptus, contra fidem dogmatizauit: sed plene correptus, reuocauit, vt patet de con. di. ij. Ego Berengarius. In eodem concilio factum est decretum de electione papæ, *In nomine Domini*, di. xxiij.

* tias prælatorum & fastum eorũ, quasi omnino sic viuere non liceret, &c. Hæc cũ nuntiata domino papæ fuissent, plausibiliter respondit, Demus ei bonã præposituram, & hæc & illa beneficia: & bene pacatus erit. Factum est ita. & ecce, protinus sententiam mutauit, dicens, Nunquã intellexi materiã hanc præter modo. quippe qui de inope diues, de contemptibili repente gloriosus apparuerat. Hos beatus Hieronymus velut pestes quasdam cõtagiosas vitandos pronunciat. Dixit quidẽ notabile verbũ, Qui habet vnũ beneficiũ competens, & eo legitime vtitur, recto calle ad patriã tendit. qui vnũ superaddit, vno oculo cõscientiæ priuatur. qui aliquid adhuc plus acceptat, etiã altero lumine priuatus, totaliter excæcatur, & deinceps quæcunq; poterit, coaceruat. Hanc maledictionẽ insatiabilis auaritię olim prefignabat Ieroboã, Rex Israel, qui licet diuinitus ad regnũ peruenerat, statim tamen a cultu Dei recessit: fecitq; duos vitulos aureos, ne populus Israel ad templũ Domini ascenderet. Factum autẽ est hoc verbũ in peccatũ, ita vt oẽs sequentes reges hũc cultũ sacrilegũ obseruarẽt in destructionẽ regni. Ita de Ecclesiastico statu timendũ esse, sancti viri cõmuniter asseuerant, & iam in plurib. mundi partib. compleũ cernimus. Clerici qui nihil possidere deberent, præter rationabilẽ cõpetentiã; neq; se de tẽporalib. intromittere, oĩa possidere, oĩa volũt guber-*

Gotfridus de Bulion, dux Lothoringiæ, victor gloriosus, pro ecclesia, velut alter Carolus, vndiq; dimicat. qui tandem Hierusalem cepit, factus ibi rex. Habuit fratrem æque victoriosum, Balduinum nomine; qui ei in regno successit, & erat totus inclytus, miraculosa bella gessit. Finitur successio regum Angliæ. Et Wilhelmus dux Normannorum, interfecto Araldo, regnat pro eo. de quo fit mentio in historia conceptionis beatæ Mariæ.

Parisijs horribile factũ contigit de quodam magistro magni nominis, qui ter exclamando, dixit se damnatum. Quapropter multi solennes viri seculo abrenunciauerunt, & diuersas religiones instituentes, celebre nomen posteris reliquerunt, & exemplum.

Mures infinitæ conueniunt, quendam potentem circumuallantes in quodam conuiuio:

Imperatores.

& non poterant abigi donec deuorassent eum. Idem cuidam principi Poloniæ contigit. Mirum valde.

Syracusana ciuitas magnum terræmotum sustinuit: & maior ecclesia cecidit dominica die, omnibus oppressis, quatuor exceptis miraculose.

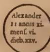
Vrsmarius præsul sanctus, ecclesiam sancti Petri fundauit, ipso sibi reuelante in Flandria.

Maurillius episcopus Rothomagensis.

Schisma xv ecclesiæ fuit inter Alexandrum & Codulum episcopum Parmensem: sed Alexander obtinuit, licet Imperator contradiceret iudicio concilij. & maior pars fuit secum. Diu stetit.

Anno mundi VI^m CCLXXIII.

Papa.

Mediolanensis.

Anno Christi MLXXIIII.

Iste Alexander fuit vir sanctus, & statuit vt nullus missam audiat presbyteri, quem scit habere concubinã, sub pœna excommunicationis, vt patet xxxij dist. Præter hoc. Et habuit schisma cum quodam Codulo: sed postea purgauit se in Mantua coram concilio de simonia: & Codulus tanquam simoniacus & inuasor repudiatur.

Ordo Grandimontensis inchoatur hoc tempore per sanctũ virum Stephanum nobilem, Auernorum stirpe progenitum. Ordo canonicus cœpit florere in Beluacensi ecclesia: qui primo ab apostolis, postea a beato Augustino regulariter institutus, sub magistro Iuone præposito, post Cornotensi episcopo.

*nare. Idcirco (vt beatus Bernardus dicit) quia ordinem nullum seruat, illuc properant, vbi sempiternus horror inhabitat. Olim pharisæi contra auaritiam disputantem Dominũ deridebant, & insanum iudicabant: sed nunc Dominus subsannat eos. Caueas lector, qui multa occupas beneficia, ne idem facias, neq; eadem patiaris. Deus nõ irridetur: sed quæ seminauerit homo, hæc & metet. Noli sequi consuetudinẽ periculosam. Noli te per papę dispensationem excusare. Ad oculum vides, quod vituli aurei adorantur: sed cæteri mactantur. Sed quæ necessitas, quæ reuerentia est in hoc Deo exhibita, quod de numero ministrorum eius propemodũ medietas est resecata? Si enim cuilibet beneficio permitteretur dari suus possessor, numerus seruorum Dei esset duplex: qui modo est simplex. Sequere consilium eorum, qui Deo iam in cœlestibus coniuncti sunt, ne cum vitulis aureis æterno igni concreris. Quid prodest vltra prohibitos beneficiorum titulos coadunare, quando etiam simplices communiter videmus in frugali honestate amplius abundare?

Solita pericula contigerunt circa hæc tempora, scilicet inundatio aquarũ nimia cum damno immẽso. Aues domesticę syluaticæ fiũt. Pestilentiæ maximæ. Et plures sacro igni consumpti sunt, exesis carnibus & membris instar carbonũ. Terræmotus in Anglia, vt ædificia eminus resilirent: & furor ventorum, qui de domos Laudoniæ cõfregit. Fames & ictus fulgurum vltra modum, &c. Et fons sanguinis xv diebus emanauit, & diabolus palam locutus est hominibus in pago quodam visibiliter apparendo.

Translatio sancti Nicolai de Mirrea ad Barrenses. Et corpus sancti Clementis primi episcopi Metensis inuentum est Metis; quem episcopi ibi ordinauerunt. Et x[m] peregrini occisi sunt Hierusalem per Arabes.

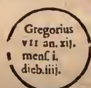
Arnulphus abbas sanctus, post archiepisc. Lugdunens. ordinem regularis vitæ instituit.

Cono episc. Treuerorũ, cuius tempore multa corpora martyrũ inueniuntur, quos olim Rictionarus occidit.

Hugo vir sanctissimæ & castissimæ vitæ claruit, episc. Gratianopolitanus, qui in liij annis nullius fœminæ faciem vidit, vna paupercula excepta, quamuis quotidie plurib. consilium & auxilium dederit, confessiones etiã recipiendo. Hic sancti Carthusiani propositi præcipuus cooperator fuit; & postea etiam habitum a sancto Brunone sumpsit, insigneque exemplum præbuit.

Schisma xvi ecclesiæ fuit inter Gregorium vij & archiepisc. Rauennens. Causa fuit tyrannis Imperatoris, & dissensio quorundam episcoporum. Maius fuit omnibus ante habitis, & durauit vsque ad Vrbanum secundum.

VI[m] CCLXXXIII.

Cluniacensis.

MLXXXIIII.

Iste Gregorius fuit vir sanctus, & multas persecutiones pro iustitia perpessus est. Hic antea dicebatur Hildebrandus, Prior Cluniacens. & fuit legatus in Gallia, & dure processit contra simoniacos. Quendam etiã episcopũ miraculose vicit de simonia: quia non potuit contradicere Spiritui sancto. Factus autẽ papa, synodum celebrauit, in qua contra eos simili zelo processit, & contra presbyteros vxoratos, amouendo eos a diuino officio. Fuerunt enim tempora satis arida. Et quia iustitiæ rigorem nisus est tenere solito more, contra eum multi insurrexerunt. & primo Cinthius, præfecti filius, eũ cepit, cũ primã missam in nocte natiuitatis celebraret; & in turri sua posuit: sed Romani turrim destruunt, & papam liberant, & Cinthium extra vrbem eijciunt. Deinde Imperatorem excommunicauit propter dissidium: qui post veniens ad ipsum, & pluribus diebus nudis pedibus super glaciem stans, vix absolutionem impetrauit. Sed Imperator non perseuerauit in humili obedientia quã cœpit; quinimo in Wormatia cõtra eũ protensum cõciliũ celebrãdo, aliũ loco sui eli-*

Ordo Carthusiensiũ sanctissimus incepit hoc tempore per Brunonem, virum sanctũ, natione Almanũ, de Colonia Agrippina, magistrũ in theologia, cum sex alijs venerabilibus viris in diœcesi Gratianopolitanensi. Hic ordo (teste beato Bernardo) inter omnes ecclesiasticos ordines primatum tenet, nõ ratione temporis, sed rigorositatis. vnde ipse vocat eum speciosissimam columnam ecclesiæ. Verum quia propter nimiam abstinentiã paucis portabilis erat, & ne diu paruus maneret, postea ab ecclesia moderatus fuit; nec vnquã a sancto proposito cecidit, singulariter a Spiritu sancto præseruatus vsque hodie.

Terra sancta hoc tempore ex magna parte recuperata est, & Hierusalē, & sepulcrū Domini gloriosum cū Antiochia & alijs ciuitatib. multis de manib. Saracenorum. Creduntur transfretasse vltra cc^m christianorū. Quantus autē zelus fuerit in omni populo ad hoc opus perficiendū, & quomodo ex omni statu senes & iuuenes, diuites & pauperes confluerēt, nemine pellente, vix aliquis sine lacrymis aut dicere vel audire posset. Passagium enim istud fuit beatæ virginis Mariç, quç mirabiliter duxit & protexit propugnatores suos, sicut ostensum fuit in visione. Principes fuerunt plures, scilicet Godefredus de Bulion, qui etiam Leonem interfecit; & fratres eius Eustachius & Balduinus: Boemundus dux Apuliæ: Hugo frater regis Franciç, & plures alij; qui pro fide se discrimini dantes, & gloriose vicerunt, & nomē æternū sibi acquisierūt, in omnib. magnifice a Domino delectati. Vide historiam in speculo Vincentij.

Imperatores. Henricus tertius an. xlviij.

Iste Henricus videtur fuisse homo multū inquietus, & satis afflixit virum sanctū Gregoriū VII, papam. & primo quidē veniā petens, absolutionē meruit: sed non perseuerauit, quinimo de nouo quendam antipapā contra eū tanquam idolum erexit. & iterū Gregorius eū excommunicauit: & electores imperij ducē Saxoniæ pro ipso elegerunt: quē Henricus cruento bello superauit. & tunc Romā veniens cum antipapa suo, Gregorium & cardinales persequitur: sed statim Robertus rex Apuliæ eum fugauit, & papam cum cardinalibus liberauit. Fuit nihilominus vir eleemosynis deditus. & sexagesies & bis acie collata, dimicauit. tandem miserabili morte vitam finiuit in carcere, a proprio filio detentus. Sicut fecit, factum est ei.

Anno mundi VI^m CCXCIII.

Papæ. Victor III annis i. mens. iiij. dieb. iiij. Abbas Cassinensis. Vrbanus secundus annis xiij. mens. iij. Cluniacensis.

Anno Christi MXCIIII.

Iste Victor per somniū vidit Deum, suæ dignationi in solitudine Carthusiç habitaculum construentem. Et dicitur, q, spiritu prophetiç pollebat. fuit extinctus per venenū in calice missum.

Iste Vrbanus antea dictus est Otho, & fuit monachus Cluniacensis. multū laborauit in ecclesia Dei; regē Frāciæ excommunicauit propter adulteriū. Conciliū primo celebrauit apud Clarum montē, in quo statuit horas beatæ Mariæ dici quotidie, & in sabbatho solenniter officium fieri. Dicitur, quod hoc beata virgo fratribus in Carthusia reuelauit. Aliud conciliū Turonis celebrauit, pro recuperanda terra sancta: & prouocauit populum occidentalem ad transfretandū, qui tunc in Lancea Domini triumpharunt. Hic habuit magistrum Brunonem pędagogum; qui fuit Prior Carthusiæ: quem etiam lateri suo sociauit in papatu. & multum profectum in ecclesia fecerunt.

Ordo Cisterciens. incepit per Robertum abbatem, & Albericum successorem eius. & videntur quasi secundarij reformatores ordinis sancti Benedicti, cuius regulam habent: & multas curiositates & abusiones abdicarunt, & simpliciter secundum sanctā simplicem regulam viuere cœperunt, & mirabiliter in breui tempore creuerunt in omnibus. Habuit viros sanctissimos, & plures numero.

* gi fecit ab episcopis. & fit schisma longo tempore. Insuper & adhuc in castro Sancti Angeli ab Imperatore, videlicet Henrico tertio, cum cardinalibus incarceratur: sed per regētem Apuliæ liberatur. tandem in Apulia moritur, miraculis coruscans.

Soles duo apparuerũt. Terræmotus magnus fuit. Stella per diem fulgurauit. In Italia pluit sanguis. In Antiochia terra absorbuit plura ędificia. Et porcellus nascitur cum capite humano. Pullus nascitur quadrupes. Et mulier quædam enixa fuit monstrum; ante sicut homo, retro facies canis, & cætera membra. Lancea Domini reperta est in Antiochia a quodam rustico, cui beatus Andreas apparuit, & locum ostendit. & quidam percurrendo ignem xiij pedum, cum ea totum exercitum lætificauit, & certificauit: eo quod minime lęderetur, sicut Dominus sibi apparens mandauerat.

Helimandus Laudunensis episcopus, clarus habetur.

Henricus quartus annis xv.

Toletum ciuitas Hispaniæ nobilissima tollitur hoc tempore de manibus Saracenorum per Adelfonsum regem, octauo anno obsessionis.

Iste Henricus satis excessiuus fuit in quibusdam, & primo erga patrem suum, quem cepit, & in carcere eum mori fecit: etiam contra Pontifices Romanos, eo quod deberet resignare inuestituram episcoporum & abbatum; & nollet, sicut nec pater eius. Tandem ad cor rediens obediuit, & multa damna ecclesijs illata fideliter restituit. Moritur tandẽ sine prole iusto Dei iudicio: quia patrem suũ dehonestauit. quod valde sæpe contigit alijs similibus. Sepultus est in ecclesia Spirensi prope Rhenum cum alijs regibus: in cuius epitaphio versus iste fuit inscriptus, *Filius hic, pater hic, auus hic, proauus iacet istic.*

VI^M CCCIII.

Paschalis II annis xviij. mens. v. dieb. vij.

Tuscus.

MCIIII.

Iste Paschalis diligenter laborauit pro ecclesia contra imperatores & reges, super resignatione inuestituræ episcoporũ & abbatum: & satis profecit. Multa etiam perpessus est a falsis fratribus: etiam Imperator eum cepit cum cardinalibus, & per duos menses in vinculis tenuit. & schisma habuit. In omnib. tamen triumphauit, & gloriosum & pacificum finẽ habuit. sepultus Romæ in ecclesia sancti Saluatoris. Et ecclesia rectissime comparatur lunę, quę crescit & decrescit, & quasi deficere videtur: sed tamẽ ad plenum reuertitur, propter illuminationẽ solis æterni, qui est Christus Dominus sponsus eius.

Schisma xvij ecclesiæ fuit inter Paschalem secundum & tres prælatos, scilicet Albertum, Arnolphum, & Theodericum, qui fauore Imperatoris erexerunt se: sed mala morte perierunt: & Paschalis obtinuit, quia iuste electus fuit: & Deus fuit pro eo.

Iuo Carnotensis episcopus abbreuiando compilauit decretum apostolicum post Isidorum: & post eum Hugo Catalaunensis: post quem Gratianus.

Ordo Cistellensis incepit sub Herdingo abbate. Et nota, quod non æque ordines inceperunt. Hugo Cluniacẽsis abbas, vir sanctus, & pietatis visceribus totus affluens, reuelatione diuina templum monasterij Cluniacensis virtute Dei, non arte virili venustissime ampliauit, sicut hactenus cernitur. Hic multorum monasteriorum pater extitit, quæ tunc in diuersis mundi partibus construebantur, & ecclesiæ Cluniacensi subijciebantur, propter famam sanctitatis sanctorum monachorum, qui tunc ibidem conuersabantur. Hic etiam inclytissimos habuit discipulos, inter quos Vdalricus monachus ad Almaniam pro reformatione regularis vitæ directus, miraculis claruit. Monasterium Rubeimontis fundatur ab incolis loci illius, & per Wilerium comitem Gruriæ dotatur.

Tyrus capitur a christianis: & Leodium multis plagis atteritur. Terræmotus,&c. Et Balduinus Rex Hierusalem capitur. Acies in cœlo apparuerunt. Mosa suspenditur. & alia multa monstra fuerunt, quæ forte Tartarorum tyrannidem proxime futuram signarunt. Ventus maximus fuit, & turres & ædificia subruit.

Wilhelmus rex Angliæ, pessimus, obijt, a Deo percussus: quia nullum conuentum fieri permisit. Petrus Alfonsus doctor notabilis, fuit Iudæus natus: sed conuersus postea, scripsit aliqua eleganter. Extra Romam in monasterio sancti Laurentij monachus quidam admirans quomodo,&c. cingulo soluto, audiuit, *Sic potuit Christus clauso prodire sepulchro.*

Malachias vir sanctus, archiepisc. Hiberniæ, claret: qui totam illam gentem reformauit.

Imperatores.

Eius vitam beatus Bernardus scripsit. Flandria ex parte submergitur.

Hugo de sancto Victore claret Parisijs, natione Almanus de Saxonia, doctor magnus: qui alter Augustinus dicebatur tempore suo.

Sanctus Gerhardus Bituriensis episcopus, & sanctus Anselmus Laudonicæ ciuitatis episcopus, qui glossas interliniares in psalmis ordinauit.

Bernardus incipit clarescere adhuc iuuenis; qui post intrauit ordinem Cisterciens. deinde factus abbas, Claramuallem fundauit. Hic creuit in doctorem magnum & apostolicum virum. tot miracula fecit, & tantum honorem habuit, vt similis ei in his nunquam creditur fuisse. Vide vitã eius,&c. Pater clx monasteriorũ fuit: & velut alter Moyses habitus est vbiq;.

Anno mundi	VI^m CCCXIII.	VI^m CCCXXIII.
Papæ.	Gelasius II an. ij. dieb. v. — Campanus.	Callistus II annis v. mens. x. dieb. xi. — Burgundus.
Anno Christi	MCXIIII.	MCXXIIII.

Iste Gelasius timore Henrici Imperatoris, cum cardinalibus Caietam accessit: & deinde per mare veniens in Burgundiam, apud Cluniacũ mortuus est,& sepultus. Idẽ Imperator schisma contra eum fecit, erigendo quendam Hispanum Benedictum: quod etiam postea cum Callisto continuatum est. Schisma xviij ecclesiæ fuit hoc tempore: quia Benedictus quidam fauore Imperatoris erexit se contra Gelasium, & etiã contra Callistũ cõsequenter: sed miserabiliter perijt; & qui iuste electi fuerũt, obtinuerũt more solito.

Ordo Templariorũ incepit hoc tempore: qui prius albis vsi sunt mantellis: post rubeã crucem superpositam portauerunt. & Hugo & Ganfredus fuerũt primi fundatores eius. Et beatus Bernardus regulam composuit.

Ordo Præmonstratens. incepit per virũ Dei Notbertum. Ricardus de sancto Victore, pietate plenus, & doctor floridissimus, claret.

Iste Callistus fuit filius comitis Burgundię: & electus fuit in locum Gelasij. & dũ rediret Romam, Prætensum Benedictum cepit, & equitare ante se fecit supra mulam ignominiose, ita, vt versa facie, cauda pro fręno vteretur, & vsq; ad Vrbem ageret, vbi trusus fuit in carcerem. Et papa cum Imperatore pacem fecit. Hic dolose synodũ celebrauit, in qua damnauit fictos quosdam religiosos, qui plures hæreses secrete & publice seminabant cõtra sacramenta, & bona ecclesiarum. Fecit libellum de miraculis sancti Iacobi. Statuit etiã historiam Caroli descriptam a beato Turpino, Remensi archiepiscopo. Fũdauit monasterium Boniuallis, Cistercij ordinis.

Stephanus vir venerabilis, abbas Cistercij tertius: qui beatum Bernardum cum fratribus suis ad ordinem suscepit.

Tartari permissione diuina circa hæc tempora montẽ exijsse putantur, in quo clausi fuerunt in magna miseria & fame: quia nimis multiplicati erant. gens vilis, & sterilis, & plagarunt post mundum, omnia subijcientes, iuxta illud Moysis, *In gente stulta irritabo illos*. Mirum valde, quomodo illi qui in maxima seruitute fuerũt, iam non armis, sed pellicijs & baculis omnia prosternunt, & dominantur vniuersis. Hæc iudicia tua Domine. Sic olim Assyrij, Medi, Persæ, Græci & Romani, Gothi, Hunni & Wandali, Saraceni & Arabes, Bulgari, Africani, Franci, Almani, Turci, Hispani, &c. flagella iracundiæ tuę fuerunt, quilibet in tẽpore suo: eo, quod homo noluerit obedire tibi. Siccitas magna fuit, vt flumina, lacus, fontes, putei siccarentur. Ignis in terra subintrãs biennio nõ potuit extingui aqua. & fuit plaga horribilis. Et quædã mulier iiij masculos peperit.

Lothari⁹ secundus an. xij.

Iste Lotharius fuit dux Saxoniæ: & erat vir bonus, & fidelis ecclesiæ: & coronatus ab Innocentio secundo, quem etiam fideliter iuuit contra Petrũ Leonis. Hic beatum Bernardũ in maxima reuerentia habuit, & alios viros religiosos, quorum etiam meritis magnas victorias se gloriabatur obtinuisse, & præcipue contra Rogerium inuasorem regni Siciliæ: quem fugauit, & alium substituit, de commissione domini papæ.

Petrus Abelardus insignis fuit doctor: sed in hæresim cadens, ab Innocentio damnatur. Hic precium redemptionis euacuauit.

Setzelo vir sanctus in diœcesi Treuerensi fuit: qui etiam brumali tempore in medijs niuibus totaliter nudus incessit.

Richardus de sancto Victore, pietate plenus, & doctor floridissimus, claret.

VI^m CCCXXXIII.

Honorius II annis v. mens. ij. dieb. vij. Bononiensis.

Innocẽti⁹ II an. xiiij. mens. vij. dieb. viij. Romanus.

MCXXXIIII.

Iste Honorius in gratiam recepit Rogerium, & inuestiuit eum in ducatu Apuliæ, facto homagio: qui fuit rex Siciliæ, & magna post pro fide fecit. Hic duos patriarchas deposuit, Aquileiẽsem & Venetũ: quia reperit eos fauisse schismaticis. Moritur tandẽ Romæ. sepultus in ecclesia Lateranensi. & idem Rogerius post ab Innocentio remouetur; quia sibi contrarius fuit.

Ordo sancti Iohannis Baptistæ Hierosolymitani inchoatur hoc tẽpore a venerabili Raimundo, viro operib. misericordiæ dedito: & valde creuit. Hi vouent se pauperibus seruituros.

Iste Innocentius fuit vir valde deuotus; & tales suo lateri sociauit. Hic habuit schisma per vij annos contra Petrum Leonis; qui se Anacletũ nominauit, & per vim papatum rapuit, adiutus a suis amicis. Quod videns Innocentius cum duabus galleis fugit in Galliam, vbi fuit gloriose susceptus a beato Bernardo, qui tunc omnes reges & principes in manibus suis habuit: & prouocauit eos, vt reducerent dominum papam ad sedem suam. Et plura de eo narrantur in vita sancti Bernardi. Tandem pacatis omnibus, & horribiliter diuino iudicio aduersarijs consumptis, pacifice & vtiliter ecclesiæ præsedit. Sepelitur in Laterano gloriose, plenus operibus sanctitatis, &c.

Vdalricus pater sanctus, natione Almanus de Ratispona vas vtile in domo Domini positus, cõsummatæq; religionis, monachus Cluniacens. multis clarus miraculis a sancto Hugone ad Suicerorũ fines directus, primo monasterium Montisrotgerij, quod a Bernens. oppido quasi duob. miliarib. distat, dono Lutoldi de Rũlingen, nobilis viri fundauit, & secũdũ in nigra sylua, vbi nũc quiescit. Hic primũ Almaniæ monasterijs cõsuetudines Cluniacens. ecclesiæ inuexit.

Iohannes de Temporibus moritur, qui vixerat ccclxi annis. Fuit enim armiger Caroli, & vsq; ad hæc tempora durauit. Passagiũ magnũ contra Saracenos factũ est. Ludouicus & Lotharius crucẽ susceperunt. & beatus Bernardus diuino doctus spiritu, crucẽ prædicando plures prouocauit; sed non contigit, sicut sperabant: quia Græci dolum magnum fecerunt, cum calce farinæ mixta intoxicantes exercitum.

Visiones Tondali factæ sunt in Hibernia horribiles, &c. Visiones sanctæ Elisabeth hoc tempore factæ fuerunt. Rogerius rex Siciliæ Græcos vastauit vsq; Constantinopolim: & Ludouicum regem Franciæ a vinculis liberauit. Visiones sanctæ Hildegardis virginis, & ꝓphetię plurimæ apud Treuerim fuerunt. Iohannes de Pino scripsit librum lingua Gallicana, per modum visionis, Mandauie dictum.

Imperatores. Cõradus secundus annis xv.

Iste Conradus fidelis & inclytus princeps fuit. & quia hoc tempore bonum regimen fuit In ecclesiastico statu, ideo principes prompte obediebant propter exemplaritatẽ prælatorum. Vnde iste rex cruce signatus erat a beato Bernardo, & transfretauit cũ multis, & miraculosa bella gessit pro dilatatione dominij christiani in terra sancta: passus est etiã magna dispendia propter dolum Græcorũ. Ludouicus Pius, rex Franciæ, claruit, qui magna pro fide fecit, & a beato Bernardo cruce signatur, & vltra mare trãsiẽs, captus fuit & multa mala passus, multaq; prælia gloriose gessit. Et Henricus frater eius monachus efficitur, post episc. Edissa quę olim dicebatur Rages Medorũ, semper inuicta & sancta, hoc tẽpore destruitur.

Anno mundi VI^m CCCXLIII.

Papa. Cælestin' II mẽs. v. dieb. x. — Lucius II mens. xi. dieb. iiij. — Eugenius III an. v. mens. iiij. dieb. xx.

Anno Christi MCXLIIII.

Schisma xix ecclesiæ fuit inter Innocentium ij & Petrum Leonis, propter discordiam eligentium. & Innocentius obtinuit, quia maior pars erat secum, & beatus Bernardus per septem annos laborauit pro vnione fortiter.

Isti duo parũ præfuerunt: quia ambo in pestilentia obierunt. & sunt sepulti in ecclesia Lateranensi.

Iste Eugenius ante fuit monachus beati Bernardi in Claraualle, & missus ab eo Romam cum alijs pro instauratione monasterij sancti Anastasij, & ibi abbas efficitur: & nõ longe post ex insperato in papã electus est. Hic cũ esset simplex, Deus eũ mirabili gratia & eloquentia perfudit. Beatus etiã Bernardus illũ solennẽ librũ de cõsideratione ad eũ scripsit. Romani autẽ solito more feruescentes seditionẽ faciunt. Quapropter vir sanctus dedit locũ iræ, & in Gallijs veniẽs pristinũ locũ dilectæ Clareuallis humiliter benigneq; visitauit. Alloquitur fratres nõ sine lacrymis memor pristinæ & tã pulcræ quietis iam perditæ: miscẽs sermonib. auulsa a corde suspiria: hortatur & cõsolatur, & se inter eos fratrẽ & sociũ, non dominũ vel magistrũ, &c. rem difficilẽ agens, diuersarũ in vno homine proprietatẽ exhibens personarũ. Sagmenta ei circumferebantur & puluinaria, lectus eius pallijs opertus cortina ambiebatur purpurea: sed si reuolueres operimenta, inuenires laneis complosa stramina & paleas conglobatas. Homo in facie, Deus videri in corde. Ipse vero bona corã Deo & hominib. prouidebat, æternũ omnib. monachis & pontificib. exemplũ relinquens. Demũ vale dicens fratrib. cum multis lacrymis, solitis inquietudinib. redditur. Romamq; reuersus gloriose suscipitur, clamantib. vniuersis: *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Obijt tandẽ in magna sanctitate suis meritis illustrando Romã miraculis pluribus, sepultus in basilica sancti Petri. Moritur statim etiam beatus Bernardus eodem anno.

Pestilentia sacri ignis. Et puer quidam liberatus ab igne, omnem historiã mundi, textum euangelij, Actus apostolorũ, &c. tanquã in libro legeret, alijs pronũciauit. Hugo de sancto Victore, doctor insignis, hoc tempore moritur: cui, cum iam in extremis laboranti fratres hostiam simplicẽ pro corpore dominico darent: eo quod cibũ retinere non posset; ille per Spiritũ cognoscẽs, dixit, *Misereatur vestri Deus fratres. Quare me deludere voluistis?* Quib. stupentibus, & verum corpus Christi afferentibus, ille videns, quod recipere nõ valeret, eleuatis in cœlum manibus, sic orauit, *Ascendat filius ad patrem, & spiritus ad Dominum qui fecit illum.* Et inter hæc verba spiritum exhalauit: & corpus dominicum ibidem disparuit.

Fridericus I a. xxxiij.

Petrus Tarentasiensis episc. vir integerrimæ religionis.

Guilhelmus puer in Anglia crucifigitur a Iudæis in die sancto parasceues. Et erat tunc puer ibidem qui vidit infernum.

Iste Fridericus fuit vir magnorũ operum, ita vt quidam dicunt, quod post Carolum Magnũ in gestorũ magnificentia, orbis similem nõ habuit. Et nota, quod huiusmodi comparationes sunt cũ moderamine accipiendæ, nõ simpliciter, sicut solet dici de Salomone. Potest enim esse, quod aliquis simplex miles in aliquo negotio ita magnifice se habeat, quod vere dici potest de eo, quod nunquam similẽ habuerit in illo; sed nõ in omnibus. Verum iste idem Fridericus in vno crimine gloriæ suæ intulit, quod cum Alexandro papa altercauit, & contra fas schismaticos fouebat longo tempore. Veruntamẽ post pœnituit, & veniam petens, & crucẽ pro satisfactione suscipiens, vltra mare iuit: & post magnos triumphos in quodam fluuio submersus fuit improuise.

VI^m CCCLIII.

Anastasius IIII an. ij. mens. iiij. dieb. xxiiij.

Romanus.

MCLIIII.

Iste Anastasius fuit abbas sancti Rufi Valentinensis diœcesis. primo quidem in cardinalem, & post in papã assumitur. Hic construxit palatium nouum apud sanctam Mariam rotundam. Moritur, sepeliturque in Laterano.

Gratianus monachus hoc tempore decretum cõpilauit: & ab Eugenio papa iij approbatur vt ipse sit episc. in Tuscia inclusiua, vnde oriundus fuit.

Petrus Lõbardus episc. Parisiensis, frater Gratiani, librum sententiarum edidit, & glossas psalterij, & epistolarum Pauli, & plura alia.

Petrus Comestor, frater Gratiani & Petri Lombardi, historiam scholasticam composuit, & alia.

Comes Muriensis factus est humillimus, conuersus in Carthusia.

Theobaldus comes Campaniæ, vir totus misericors. (nimæ.

Hugo Folieti scripsit librũ de castro a-

Wilhelmus eremita sanctissimus, circa hæc tempora claruit: qui olim dux Aquitaniæ fuit, & comes Pictauiensis. Hic primũ totus dyscolus fuit. Ad quẽ cum beatus Bernardus vt eum reconciliaret, directus fuisset, & ille modis omnibus reconciliari renueret, vir Dei ad altare celebraturus accessit, ipso duce tanquã excommunicato præ foribus expectante. Cum autem *Pax Domini*, &c. dixit, corpus dominicũ super patenam ponit, & secum tollit, atq; ignea facie & flammeis oculis foris egreditur, dicẽs ad ducem, *Rogauimus te*, inquit, *& spreuisti nos. Ecce ad te processit virginis filius, qui est Dominus ecclesiæ quam tu persequeris*, &c. Statimque velut alter Paulus, tremens cecidit, &c. qui post lorica super nudo vestitur.

Sol obſcuratus fuit hoc tempore. Fames magna facta eſt. Terræmotus inſuper maximus fuit. Antiochia cum Tripoli & Damaſco ceciderunt. l^m hominum ſubmerguntur. & mare retrogradum verſum eſt. Tres lunæ apparuerunt in cœlo, & in medio ſignum ſanctæ crucis. Et tres ſoles viſi ſunt: & ſtatim poſt ſol iterum obſcuratus fuit ab hora ſexta vſque ad horam nonam.

Viſio horrenda facta eſt epiſcopo Lingonenſi, a quodam eremita iam defuncto, dicens, quod xxx^m hominum deceſſerant ſecū: inter quos beatus Bernardus ſtatim euolaſſet, tres in purgatorium deſcenderant: omnes alij in inferno perpetuo cruciandi ſubmerſi fuerunt.

Boemia fit regnum: antea ducatus fuit.

Imperatores.

Norwegia quæ eſt inferior regio Almaniæ, conuertitur ad fidem: vbi primum prædicauit Adrianus legatus & cardinalis Albanenſis, poſtea papa.

Sanctus Thomas Cantuarienſis archiepiſcopus, martyriſatur hoc tempore in Anglia pro eccleſia, in eccleſia, in loco ſancto, & in tempore ſacro inter manus ſacerdotum & religioſorum, &c. Ad cuius exequias dum clerus pro introitu miſſæ, *Requiem*, &c. inciperet, ſtatim angelorum chori aſtantes, voces cantantium interrumpūt, martyris miſſam intonant, *Lætabitur iuſtus*, &c. Hic multis claret miraculis. Et Henricus, rex Anglię, miſit ſolennes ambaſiatores, & excuſauit ſe de nece eius; & crucē ſuſcepit poſt triennium. Sanctus vero Thomas non longe poſt canoniſatur ab Alexandro.

Anno mundi

Papæ.	Adrianus quartus annis v.	Anglicus.

Anno Chriſti

Iſte Adrianus natione Anglicus, fuit epiſcopus Albanenſis, vir magnanimus, & verbi Dei cum zelo prædicator egregius. Regem Siciliæ & Romanos compeſcuit cū cenſuris. Ipſe ante legatus fuit in Norwergia, & gentem illam barbaricam conuertit, & inſtituit. Poſt electus in papam, officium ſuum honorificauit. Et dicitur, quod primus papa fuit, qui cum curia in vrbe veteri moram contraxit. Hic fecit gyronem in Radicafano, & turribus muniuit: & multa comparauit a comitib. circa locum ſanctæ Chriſtinæ. Sepultus eſt in Vaticano.

Hæreſis Waldenſium ſeu paupetum de Lugduno incepit: cuius inuentor fuit Waldenſis ciuis Lugdunenſis. Qui cum diues eſſet, relictis omnibus, paupertatem euangelicam ſeruare voluit. & ſcribi fecit aliquos libros Bibliorum in vulgari cum nonnullis ſanctorum auctoritatibus. qui minus ſane intelligens ſuo inflatus ſenſu, apoſtolorum officium vſurpauit: prædicando vbique, & ſuos ad prædicandum mittendo, errores plures ſeminauit. Moniti autem reſponderunt, Deo magis obediendum quam hominibus, prælatos & cleros aſpernando. Tandem contumaces excommunicati ſunt, & expulſi a patria: & poſt in concilio hęretici denunciati ſunt. Et factum eſt in grande malum & laqueum magnum ſimplicibus, & deuotis perſonis ſcandalum immenſum. Et vtinam hodie eſſet finis.

Olim ſancta fides catholica per potentes principes, per argutos philoſophos, per ſubtiles hæreticos, ac cæteros viros ſpectabiles impugnata fuerat. Diebus autem iſtis per viliſſi-

Almani qui apud Tusculanum pro Imperatore morabantur, Romanos apud montem portum inuadunt, & tot a nona vsque ad vesperas occiderunt, vt nunquam ex Romanis tot milia occisi legantur, licet tempore Hannibalis tot occisi sint, vt tres cophinos annulorum quos de digitis procerum occisorum idem Hannibal extrahi fecit, Carthaginem destinauerit, &c. Horum multi apud sanctum Stephanum & sanctum Laurentium sepulti sunt. & habent hoc epitaphium,

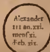
Mille decem decies † sex decies quoque seni.

Sanctus Richardus fuit hoc tempore, qui a Iudæis martyrisatus fuit Parisiis. & Iudæi expelluntur a regno.

Corpora sanctorum trium regum hoc tempore transferuntur de Mediolano ad Coloniam Agrippinam, per venerabilem Rainoldum archiepiscopum Coloniensem. Fuerunt namque hæc corpora sacratissima primo per Helenam Constantini matrē rapta, & de India ad Constantinopolim perducta: quæ postea Eustorgius episcopus Mediolanum transtulit: vbi vsque ad hæc tempora permanserunt. Sed cum Fridericus Imperator quasi cum innumerabili Almanorum exercitu Mediolanum obsedisset, & tandem cepisset, prædictus archiepiscopus qui tunc in comitatu Imperatoris erat, eadem corpora vix magnis precibus impetrauit, & Coloniam secum perduxit, &c. & extunc Colonia floruit.

Sanctus Bernardus canonisatur per Alexandrum: & propter concursum populi prohibuit eum abbas, ne plura miracula faceret: & obediuit mortuus.

VI^m CCCLXIII. VI^m CCCLXXIII.

MCLXIIII. MCLXXIIII.

Iste Alexander vir strenuus fuit, & habuit longum schisma xvij annorum, & quatuor schismaticos vicit successiue, & excommunicauit eos: qui omnes mala morte perierūt. Præualuit etiam contra Imperatorem, & ad vnionē reuocauit. Duo concilia celebrauit, vnum Turonis, aliud in Vrbe. Tandem omnib. non sine graui labore compositis, puta qui aduersus talem regem dimicauit, gloriose Romam reuertitur, & eos qui propter perseuerantiam eiecti fuerūt, restituit. Moritur post. sepultus cū patribus suis in pace Christi. Item, idē papa ordinem Carthusiensium confirmauit, cum subscriptione omnium cardinalium, suscipiens eum sub protectione sancti Petri, & sua dando priuilegia aliqua, quibus Lucius & alij numero xi plurima superaddiderunt, & monasteria extruxerunt.

Schisma xx ecclesiæ grande fuit inter Alexandrum & quatuor schismaticos: sed Alexander obtinuit. Durauit annis xvij.

Ordo Wilhelmitarum a sancto Wilhelmo eremita, olim duce Aquileiensi, nomen & originem traxit. Eius discipulus fuit sanctus Albertus eremita, qui ordinem istum educauit.

*mos idiotas ac laicos pauperrimos extitit non modice tribulata. Quasi dicat ecclesia, Iam vtique debeo affligi, si nec isti a tribulatione cessant, qui vita ipsa videbantur indigni, quorum conuersatio Deo & hominib. odibilis est, qui ad nihil quod est, valent, nisi quod mentiuntur me zelare, vt sic efficacius noceant. Fuerūt nihilominus postea quidam subtilissimi hæretici, qui istam hæresim Waldensium defendere conabantur, & plura regna & populos deceperunt: cum quibus tandem miserabiliter exterminati, perierunt.

Berchtoldus dux de Zeringen filius Conradi Imperatoris olim secundi: qui dominabatur ab Argentinensi ciuitate vsq; ad Vallesiens. multas munitiones & oppida fundauit contra insolentias tyrannorum, qui hoc tempore vulgum opprimebant. Ædificatoq; Friburgo in Brisgauia, secundum Friburg in Nochtlandia cōtra Sabaudos oppidum inexpugnabile exstruxit, anno Domini mclxxix, & post duodecim annos Bernam.

Leodium capitur, deprædatur, vastatur, & mulieres ac virgines opprimuntur: religiosæ tamen ac timoratæ mirabiliter liberatæ fuerunt, nec alicuius pollutionis contagium passæ sunt, sicut Dominus ostendit sanctæ Mariæ de OEgnies. Vide in vita ipsius.

Hierusalem iterū permittente Deo capitur a Saracenis, & gloriosum sepulcrum cū sancta cruce, propter peccata christianorum, & præcipue luxuriæ & crapulæ. Nam rarus erat

Imperatores.

in monasterijs, rariorq; in seculo, quem nō morbus luxuriæ infecisset. Et quia tota terra sordescebat facinoribus, ideo proiecit Dominus populum suum, inducens multas tribulationes super ipsum, vt vel sic ad eum contritus rediret. Passagium grande ordinatur hoc tempore: quod factum fuit tempore Clementis iij. & Fridericus Imperator crucem accepit, & multi principes cum eo. & factus est concursus maximus: sed parum profecerunt, nec aliquid recuperauerunt præter solum Achos.

Sancta Alpiadis, virgo sanctissima, claret: quæ humiliter nata, subulca erat in terra Senonensi. cibo spirituali vtebatur, sed nullo corporali: tamen venusta facie. Multas habuit reuelationes.

Anno mundi VI^m CCCLXXXIII.

Papæ. (Lucius III annis iiij. mens. ij. dieb. xviij.) Tuscus. (Vrbanus III anno i. mens. x. dieb. xxvi.) Lombardus. (Gregorius VIII mens. ij.)

Anno Christi MCLXXXIIII.

Iste Lucius fuit episc. Ostiens. qui post Veronæ moritur, habens tale epitaphium,

Luca dedit lucē tibi, Luci; pontificatum
Ostia, papatum Roma, Verona mori.
Imo Verona dedit verū tibi viuere, Roma
Exilium, curas Ostia, Luca mori.

Pulcri versus quasi quoddam apologeticum, &c.

Iste Vrbanus fuit oriundus de ciuitate Mediolanensi. ad eum venit Ioachim de Calabria. Hic cū audisset captam Hierusalem a Saracenis, nimio dolore tactus obijt. sepultus in Ferraria.

Iste Gregorius natione Beneuentanus, magnum zelum habuit pro terra sancta, & cœpit practicare de modo recuperandi eā: sed statim obijt Pisis.

Sanctus Bertoldus Carmelici montis Hermicolis ab Aimerico Antiocheno patriarcha in Priorem assignatus, fama celebriori multis innotescit. Hic inter cætera præclaræ suæ sanctitatis indicia, animas quamplurimûm fratrum, quas Saracenorū absumpsit gladius, cum corona martyrij ab angelis in cœlum deferri vidit.

Abbas Ioachim fuit, qui plurima prædixit, & scripsit. & in quibusdam errauit, vt patet in principio decretalium. Sciscitantibus etiam principibus, an ire deberēt ad terram sanctam, respondit, Non: quia tempus nondum aduenisset.

Sanctus Hugo episcopus Lingoniensis, ordinis Carthusiensium in Anglia innumeris claret miraculis hoc tempore.

Sanctus Anshelmus episc. Blesinensis, ordinis Carthusiensium, claret bona vita.

Prodigia magna apparuerunt inter Clarummontem & Compendium: quia lapides quadrangulares ad quantitatem ouorum cadebant: & fulgura cremantia villas. & corui in roſtris carbones ignitos portantes, incendentes domos ac villas, & multi ictibus fulminis perierunt. Vide in ſpeculo Vincentij.

Regnum Tartarorũ incepit, & creuit valde: & vſq; hodie eſt malus in orbe, & fecerunt plagam in mundo maximam.

Liuonia regio Septentrionalis magna conuertitur ad Chriſtum pro parte.

Henricus quintus annis viij.

Iſte Henricus fuit filius Friderici, & accepit Conſtantiam filiam regis Siciliç in vxorem, occaſione cuius ſubiugauit ſibi totum regnum Apuliæ, fugatis illis qui illud tenebant.

Philippus annis xij.

Schiſma oritur poſt mortem Henrici. Nam quidam elegerunt Philippum, ducem Sueuiæ, fratrem eiuſdem Henrici. Alij Othonem, filiũ ducis Saxoniæ. Et facta eſt altercatio magna, & bella in Almania. Tandem Otho prçualuit, quia papa Innocentius tenuit cum eo. Philippus enim ſtatim poſt pacem, quã cum Othone fecit, interfectus eſt doloſe a Lantgrauio; & ſic Otho obtinuit, & Romam veniens ab Innocentio coronatur contra conſilium multorum & voluntatem. Et verſa eſt benedictio in maledictionem: quia eodem die fracto iuramento contra eccleſiam cœpit tyranniſare ſtolidiſſime. Quare ſtatim excommunicatur, & deponitur: & tandem in contumacia moritur.

VI^M CCCXCIII.

Clemens III an. iij. dieb. xvi. Romanus.

Cæleſtinus III an. vi. menſ. viij. dieb. xi. Romanus.

MCXCIIII.

Iſte Clemens ordinauit monaſterium extra murum, quod dicitur ſancti Laurentij; & quædã alia ædificia. Eius tempore factũ eſt paſſagiũ magnũ, contradicente abbate Ioachim: quia nondum veniſſet tempus.

Iſte Cæleſtin⁹ in die ſancto Paſchæ coronatur; & die ſequenti coronauit Henricũ Imperatorẽ. Ipſe etiam fecit fieri palatiũ apud ſanctũ Petrũ.

Ordo Teutonicorum dominorũ incepit circa hæc tempora in Pruſſia ſub Cæleſtino papa tertio. ortum habuit ex ordine ſancti Iohannis Hieroſolymitani.

Ordo ſanctæ trinitatis circa idem tempus incepit.

Berna conditur.

Berna ciuitas Imperialis cõditur anno Domini mcxci. Berchtoldus nãq; dux de Zeringen inclytiſſimus, iã plurib. monaſterijs ac munitionib. ædificatis, denuo hunc locũ nemorũ vaſtitate cõdenſum humanis habitationibus aptũ perluſtrãs; vrſum quendam venuſtiſſimum arte venatoria ibidẽ cepit: a quo prædicto loco nomẽ impoſuit. Nam vrſus, lingua Teutonica *beer* ſonat, &c. Vnde hæc ciuitas robuſtiſſimos viros tanquam vrſos, enutrire conſueuit: qui prç cæteris confœderatis iuſtitiæ zelatores, multorum tyrannorum colla Dei virtute calcarunt.

Constantinopolis recuperatur a christianis: & Balduinus comes Flandriæ imperator ibi efficitur. Crux prædicatur quinq; vicibus.& hoc in aere ostēsum fuit: quia cruces diuersorum colorum quinque numero in aere patenter resplenduerunt. Crucesignati plures gloriosissime euolarunt ad cœlum: & quidam diuinitus punitus fuit, eo quod crucem prædicare noluit. Rex Aphricæ christianis bellum intulit; & fugatus est. perieruntq; amplius quam c^m Saracenorum.

Imperatores. Otho IIII annis ij.

Nota, quod circa hæc tēpora leguntur miracula gloriosa. & plurimæ reuelationes factę sunt de iniquis mercantijs & vsuris. Et in vita sanctæ Mariæ de OEgnis fit mētio de quadā vidua optimæ vitæ; cui beata virgo cū sancto Petro & multitudine angelorum astitit in agonia: & vix dæmones abegerūt. & tandem Dominus met aduenit, & funeris officium adimpleuit. Nec tamē propter hæc pœnas purgatorij euasit: maritus enim eius mercator fuit, & quædam per fraudem acquisierat. quosdam etiam de familia ducis Louaniæ hospitio exceperat: qui de iniuste acquisitis in eius domo multa expendebant, de quib. perfecte nondum restitutionem fecerant. Ideo anima huius tam sanctæ viduæ purgatorij ignibus exurebatur. Nota lector gratiosam prouidentiam Dei. Quando hæc mulier erat in statu mutabilitatis, ne ex vehementia doloris vel timoris in peccatum decideret, consolata est a beata virgine, a sancto Petro. quando autē per mortem euasit periculum amplius peccandi, iustitiæ rigorem experta est. Pœna enim eius fuit dilata, non soluta.

Anno mundi . VI^m CCCCIII.

Papæ. Innocētius III a. xviij. mens. iij. dieb. xxiij. Campanus.

Wilhelmus Parisiensis incepit ordinem Augustinensium, qui dicuntur mendicantes.

Albertus patriarcha Hierosolymitanus, ordinē Carmelitarū instituit in mōte Carmelo.

Anno Christi MCCIIII.

Iste Innocentius magnis laudib. extollitur: quia vtilis fuit valde ecclesiæ Dei. quod opera eius testantur. Nam fecit fieri hospitale sancti Spiritus. & renouauit ecclesiā sancti Xysti. Composuit decretales sermones, ac librū de miseria humanæ conditionis, & multa gloriosa alia. Ipse coronauit Othonem, & etiam deposuit: quia nō seruauit fidelitatem. hæreses plures damnauit, scilicet Albiens. contra quos crucē prædicari fecit: item Almerici: & librum abbatis Ioachim contra Petrum Lombardum. Confirmauit sanctum Hugonē Linconiensem Carthusiensis ordinis. Tandem post plura bona pacem faciendo inter Pisanos & Ianuens. moritur apud Perusiam, & ibidem sepelitur. Hic constituit, quod vltra quartum gradum consanguinitatis licite matrimonium contrahatur. Item quod christiani non seruiant Iudæis in domibus vel in agris. Item quod Iudæi portent vestes, quib. omni tempore cognoscantur: & non permittantur in diebus lamentationum prodire in publicum: imo fenestras & ianuas claudere compellantur. nec nouas synagogas erigant, sed antiquas reficere possunt, & non ampliare.

Dominicus Hispanus vir sanctus, apostolicæ perfectionis æmulator, mirabili zelo persequitur hæreticos, miraculis claret, & ordinem Iacobitarum siue Prædicatorum instituit.

Franciscus Italicus, vir incomparabilis feruoris, ac summæ perfectionis, paupertatis euangelicæ exemplar perlucidum, multis claret miraculis. & ordinem Minorum instituit.

Maria de OEgnes claret miraculis in diœcesi Leodiensi. Et multæ aliæ virgines, viduæ, & sanctæ maritatæ fuerunt ibidem.

Sancta Clara fulget virtutibus.

Pueri de Almania xx^m & amplius, diabolica machinatione decepti, cruce ſignantur, quaſi Deus per eos vellet recuperare terram ſanctam, ſecundum illud, *Ex ore infantium*, &c. Sed cum ad mare veniſſent, a piratis dolo ſe in nauibus rapiuntur, quaſi eos ad Ieruſalem ducere promittentibus. verum multos ſubmerſerunt, & alios vendiderunt Saracenis. Et ſic patet, quid de ſimilibus in futurum faciendum ſit, ſi ſimilis caſus occurreret. Paſtores pecorum ſimiliter de Hiſpania cõuenientes, cum turba graui Pariſios venerunt, & omnia bona cleri vaſtarunt, inuidis plebib. gratulantibus. ſed cũ etiam laicorũ bona cœpiſſent deuorare, ſtatim expugnati fuerũt, & perempti. Et ſic patet, quod diabolus etiam ſuas cruces prædicauit.

Friderieus II an. xxx.

Iſte Fridericus fuit filius Henrici prædicti: & electus fuit contra Othonẽ, vt eũ expugnaret: quod & fecit. Et extunc incepit eccleſiã laniare. quare excommunicatur & deponitur per Honorium qui eũ coronauit. & multa mala fecit, & cõtumax diu permanſit. & morte præuentus ſine ſacramẽtis a proprio filio ſuffocatur. Sic iterũ multa exempla hic ſunt de perſecutorib. eccleſię, quam miſerabiliter perierunt. Ipſe etiam filium ſuum Henricũ ſuffocauit. quapropter ab alio filio ſuo cũ ægrotaret, ſuffocatus fuit, tempore Innocentij papæ quarti.

Simon comes Montisfortis, velut alter Carolus, mirabiliter triumphauit contra hæreticos, habẽs ſecũ epiſcopos & abbates ſanctos, præcipue ſanctũ Dominicum. Fugauit aliquando c^m hæreticorũ cũ paucis, puta viij milibus catholicis.

Cõciliũ Lateranẽſe in Vrbe mccccxv prælatorum.

VI^a CCCCXIII.

Honorius III an. x. menſ. viij. die. xxviij.

Romanus.

MCCXIIII.

Iſte Honorius multos honorauit, & canonizauit plures ſanctos. Fridericum coronauit, & etiã depoſuit, propter rebelliõẽ. Eccleſiam ſancti Laurentij extra muros, & baſilicã quæ dicitur Sancta ſanctorũ, renouauit. Decretales cõpoſuit. ordinẽ Prędicatorũ & Minorũ confirmauit. Tandem moritur, & ſepelitur Romæ in eccleſia beatæ Mariæ maioris.

Ordines iiij mendicantiũ, videlicet Prędicatorum, Minorũ, Auguſtinenſiũ, & Carmelitarum, confirmantur ab Honorio, &c. Præponuntur tamen Prædicatores Minoribus, in literis papalibus: quia vi menſibus ante ipſos confirmati fuerunt.

Ludouicus filius regis Ciciliæ, frater Minor, vir ſanctus, hoc tempore clarus habetur.

Ordo Cruciferorum circa hęc tempora renouatus eſt per Innocentiũ tertiũ, anno pontificatus ſui xviij, iam deuicta hæreſi Albienſiũ per cruce ſignatos. Fertur beatũ Quiriacum Hieroſolymitanũ epiſc. olim huius ordinis primicerium extitiſſe ſtatim poſtea quam ſancta Helena crucem inuenit: ſed Iulianus apoſtata eundem Quiriacum cum fratribus occidit. & ſic longo tempore idem ordo abolitus fuit. tempore autem Innocentij iij apud Lugdunum creuit, & priuilegijs dotatus eſt ab eodem.

Guilhelmus epiſc. Niuernenſ. vir ſanctus & doctiſſimus, claret: qui duo milia pauperũ tempore famis quotidie paſcebat.

Hieruſalem deſtruitur vſq; ad ſolum, excepto templo & ciuitate Dauid, a Corradino filio Staphadim.

Stephanus ſanctus Pater & Prior domus portarũ ordinis Carthuſięnſium: & poſt epiſcopus Digenſis.

Lapis grandis cecidit in monasterio sancti Gabrielis, habēs signū sanctę crucis, & imaginē Christi expressam, & desuper aureis literis scriptū, *Iesus Nazarenus rex Iudæorum.* & cæcum illuminauit. Frisia pene tota submergitur fluctibus marinis; in qua perierunt plusquā c^m hominum, propter irreuerentiam factam sacramento a quodam pugile, sicut postea reuelauit beata virgo Maria. Et constructa est ecclesia in eodem loco vbi hostiæ ceciderunt; & cessauit quassatio. Tartari deuastant horribiliter Vngariam & Poloniam. & fit ingēs terror in christianitate. sed precibus sanctorum impediti sunt ne procederent.

Vacat Imperium multo tempore post depositionem Friderici, & etiā post eius mortem. Et ideo plures anni asscribuntur Friderico, licet paucis iuste in ecclesiæ obedientia regnauerit: quia non statim alius in locū eius electus fuit. Mons quidam maximus in Burgundia inferiori diuiditur, & currit per multa miliaria, & quinque milia hominum suffocauit: & tandem ad alios montes accessit mirabiliter.

Decretales compilantur per Raimundum ordinis Prædicatorū, de mandato Gregorij ix; & ad studia mittuntur.

Sancta Elizabeth filia regis Vngariæ, vidua, omni virtute & sancta vita plenissima.

Thomas de Aquino, doctor sanctus, claret.
Albertus Magnus episcopus Ratisponensis, de quo mira dicuntur.
Eustathius (qui & Bonauentura) doctor deuotus.
Alexander de Halis, doctor irrefragabilis.
Vincentius speculator omnem materiam scibilem collegit.

Anno mundi	VI^M CCCCXXIII.	VI^M CCCCXXXIII.
Papa.	Campanus. (Gregorius IX an. xiiij.)	Mediolanus. (Cælestinus IIII dieb. xvij.)
Anno Christi	MCCXXIIII.	MCCXXXIIII.

Iste Gregorius plures canonisauit: & contra Fridericum constanter ecclesiam defendit. & Romanos corruptos pecunia, facta processione solenni a Laterano vsq; ad sanctū Petrum, cum capitibus apostolorum, mirabiliter reuocauit, ita vt contra Fridericum pene omnes cruce signarentur. Quapropter idem Fridericus ab Vrbe recessit longius. Ipse librum decretalium per Raimundum compilari fecit. Tandem plenus tribulationibus propter tyrannidem Friderici, & aliorum, moriens, migrauit ad Christum.

Iste Cælestinus vita & scientia laudabilis, senex & debilis moritur. sepultus in ecclesia sancti Petri. Fuit episcopus Sabinensis.

Sanctus Angelus Hierosolymitanus Carmelita, vir sanctioribus adnumerandus, nominis sui vere speculum, velut nubes imbrifera prædicando circumquaque discurrens, innumeras Christo lucrifecit animas; cui etiam tandē post plura miracula effusione proprij sanguinis, mortis vicem reddidit.

Sanctus Cyrillus, Græcus, melliflui Carmeli Prior, doctorque tum vitæ sanctitate, tum prophetiæ spiritu conspicuus, multa conscribit posteris profutura seculis: & copiosis miraculis Dei procurat gloriam, mundoque stuporem.

Petrus de Tarentasia, postea papa; & plures alij sancti & literati floruerunt in diuersis mundi partibus: quos diuina bonitas misit pro fidei defensione: alioquin tota pene fides perijsset, propter hæreticorum multiplicitatem, & subtilitatem simul, & potentiam.

Hugo Cardinalis, qui tota Biblia postillauit.
Magister Iordanus sanctus, doctor mirabilis.
Magister Vdalricus, discipulus Alberti.

Iudæus quidam in Hispania apud Toletum fodiendo inuenit lapidem, in quo erat liber vetustissimus, in quo scriptū erat, *In tertio mundo filius Dei nascetur de virgine Maria, & pro salute hominum patietur*. & quod liber deberet inueniri isto tempore, scilicet Ferandi virginis Castellæ. Et statim Iudæus baptisatur cum omni familia sua. Ludouicus rex Franciæ, vir sanctus, crucē accepit, & transfretauit mare, & capitur. & multa de ipso laude digna scripta inuenies. Vaticiniū quoddā sacrilegū de cessatione euangelij Christi, & euacuatione sacramentorū ecclesię ante annos Domini mcclx. quod experientia temporis exufflauit. Plura talia taliter mendosa reperies facta & dicta.

Henricus VI an. iiij.

Wilhelmus annis ix.

Lantgrauius Thuringiæ: bonus christianus moritur in Turcia, miraculis clarus.

Peregrinus quidā beatæ Marię occiditur clam in diœcesi Andegauensi. Et statim cultellus homicidæ non cessauit stillare sanguinē, donec suspenderetur interfector iste.

Comes Holandiæ. Isti duo fuerunt electi ex mandato domini papæ contra Fridericum, successiue: sed non præualuerunt tyrannidē eius superare, quia potens nimis erat: nec fuerunt coronati morte præueniente. Vltimus horum interfectus fuit à Frisonibus, qui fuit ante comes Holandiæ.

Edmundus archiepiscopus Cantuariensis canonisatur ab Innocentio.

Petrus nouus martyr ab hæreticis occiditur, multis clarus miraculis.

Stanislaus episcopus Cracouiensis, ab iniquo principe interfectus est.

VI^m CCCCXLIII. VI^m CCCCLIII.

Ianuensis. Innocentius quartus annis xi. mens. vi.

Alexander IIII an. vij. mens. iij. dieb. iiij. Campanus.

MCCXLIIII. MCCLIIII.

Iste Innocentius plures canonisauit. Fridericum per sententiam diffinitiuam deposuit, & anathematisauit tanquam hostem ecclesiæ, anno sui pontificatus, adiutus a Ianuensibus. Tandem mortuo Friderico, idem papa cum magno exercitu Apuliam ingreditur. & post paulum Neapoli moritur. Sedes cardinaliū diu vacuæ restaurantur de personis ex diuersis mundi partib. electis per Innoc. O frequens Saracenorū insultus! Fratres ordinis Deiferę Marię de Carmelo, a transmarinis partibus, vbi in pluribus locis multiplicati fuerant, in cismarinis venerunt paulatiue: diuersas regiones orbis incoluerunt, teste Vincent. in Spec. histor.

Iste Alexander quendā Manfredum pseudoregē Siciliæ, excommunicauit. Duos falsos libros cōdemnauit, loquentes cōtra mendicitatem & euangelium Christi. Moritur tandem Viterbij, & ibidem sepelitur.

Martinus qui chronica abbreuiauit.

Alexander de Villa Dei, ordinis Minorum, qui doctrinale compilauit, vir sanctus, ac theologiæ sacræ professor, claret.

Sancta Clara canonisatur ab Alexandro quarto, circa annū Domini mccliiij.

Contra pluralitatem beneficiorum facta est illa solennis disputatio Parisijs anno Domini mccxxxviij: in qua determinatum est per sanctos doctores, quod nemo sine periculo peccati mortalis tenere potest duo beneficia, quorum alterum sufficeret ad sustentationem suam, &c. Et quidam quos auaritia excæcauit, aliter opinati, fecerūt contrarium: quos flagellum diuinæ iustitiæ horribiliter damnauit, & puniuit. De hoc sunt plura scripta & exempla in diuersis locis, &c. Dicit quidam sanctus doctor, quod medietas ministro-

Superiores Almani qui Swiceri vocantur, pauci quidē numero, plures nobiliū tyrannos qui eos iniustis exactionib. opprimebāt, diuino suffulti suffragio de finib. eorū potenter expugnāt, & se deinceps fraterno fœdere cōglobantes, multa bella admiratione digna, ecclesias, orphanos ac viduas defendendo, gesserunt: & nominati sunt in orbe.

Alphonsus.

Æra Alphonsi famosissima apud astronomos. & est anno Christi mccli. Quod nota diligenter: quia ad multum deseruit in astronomia.

Passagiū grāde factū est, in quo sanctus Ludouic⁹ rex Frāciæ fuit, parū ꝓfecit.

Post longam imperij vacationē electores in duo se diuidentes, hos duos, videlicet Alphonsum regem Castellæ & Legionis, & Richardum comitē Cornubiæ, fratrem regis Angliæ, elegerunt. Et fuit schisma annis multis. Tandem mortuo Richardo, Alphonsus coram Gregorio x, intuitu pacis, voluntarie cessit omni iuri si quod haberet. erat enim vir prudens, & maximus astronomus. Eius tabulæ famosæ sunt, quas fecit: quia compendiosæ. Festū venerabilis sacramenti instituitur per Vrbanum iiij, cum indulgentijs.

Imperatores annis xv simul. schisma.

Richardus.

Concilium Lugdunēse d episcoporum, & xl abbatū, & aliorū prælatorū circa m, celebratur per Gregorium x: vbi Greci & quidam Tartari solennes baptisati fuerunt.

Anno mundi VI^m CCCCLXIII.

Papæ. Vrbanus iiii an. iij. mens. i. dieb. iiij. Gallicus. Clemens iiii an. iij. mens. ix. dieb. xxv. Prouincialis. Gregorius decimus annis iiij. dieb. x. Lombardus.

Anno Christi MCCLXIIII.

Iste Vrbanus fugauit exercitū Saracenorū per cruce signatos, quē Manfredus contra ecclesiā miserat: & contulit regnū Siciliæ comiti Prouinciæ, qui fuit frater regis Frāciæ, vt fugaret Manfredum. Tandem moritur Perusiæ, & ibidē sepelitur. & Manfredus postea vita & regno priuatur per Carolum.

Iste Clemens sanctus fuit, & prophetico spiritu prædixit, hostes ecclesiæ tanquam fumū perituros. vnde creditur, quod Deus eius meritis tribulationes plurimas extinxit. Hic habuit antea vxorem & liberos.

Iste Gregorius satis accidentaliter venit ad papatum: quia cum esset archidiaconus Leodiensis, & iuisset vltra mare caussa deuotionis, ibidem existēs in papam eligitur. Versus,

Papatus munus tulit archidiaconus vnus. Hunc patrem patrū fecit concordia fratrū.

Verū hoc a Spiritu sancto factum nō dubiū est, quia valde bene se habuit, non intendens pecuniarum lucris, sed eleemosynis pauperum. Fecit etiā ordinationem vnam quinq; episcoporū cardinaliū quamplurimum laudabilē, quia honestas & valentes personas assumpsit. Moritur tandē Aretij. sepultus ibidem honorifice.

Benedictum sit dulce nomen Domini nostri Iesu Christi, & gloriosissimæ virginis Mariæ matris eius, in æternū, & vltra. Amē. *Nos cum prole pia benedicat virgo Maria.* Amen. Quicunq; hæc legerit totiens quotiens, habet tres annos indulgentiarū, quos Clemens concessit, ob rogatum Ludouici sancti regis Franciæ, solenniter.

Speculum historiæ Vincentij hic finitur.

*rum Dei est quasi resecara per hoc genus auaritiæ, quod vnus plura beneficia permittitur habere. Sed quia vel vnum potest digne administrare, aut proprijs pro peccatis satisfacere.

Piſcis marinus in ſimilitudinem leonis captus fuit anno primo Martini papæ, & dabat planctus horribiles: & adductus in vrbem veterem, cunctis oſtenſus eſt, quoniã monſtrum hoc, vulgo interpretante, eſſet ſignum futuri diſſidij. quod & factum eſt: quia ſtatim poſt Sicilia interfectis alienigenis, & fœtibus in materno vtero occiſis, crudeliter ab obedientia Caroli ſui regis, & per conſequens eccleſiæ receſſit, & Petrum Arragonũ regẽ aſſumpſit. & multa mala ſecuta ſunt. Et in Vrbe partialitas ſurrexit: quia Vrſini contra Hanibaldos cum multa ſanguinis effuſione pugnarunt. Item & inter Saracenos multa milia occiſa fuerunt. Et ideo non mirũ quod patrimoniũ eccleſiæ patitur ſolito more, quia tempus eſt vt iudiciũ incipiat ab eccleſia Dei. Verum Carolus non longe ante Martinum obijt bene diſpoſitis ſingulis, & deuote ſacramentatus: Petrus vero inobedientiæ filius infeliciter mortuus eſt ex vulnere quod in bello ſuſcepit, ſicut ſolent mori perſecutores eccleſiæ: quia durum eſt fragili homini contra ſtimulum calcitrare.

Rudolphus annis xviij.

Iſte Rudolphus fuit comes de Habsburg, probus, & in armis ſtrenuus, & prudens, electus apud Baſileam. Hic oppidum Paterniacenſe obſidens, auxilio Bernenſium cepit. Poſt aliquos vero annos, per certos nobiles, inimicos pacis, contra Bernenſes prouocatus, Bernam diu inaniter obſedit. Gnanus autem quidam quem ſecum ducebat, cum iam ab obſidione recederet, Bernam inſpiciens, ipſam dominandam toti patriæ, ſpiritu prophetico prędixit. Tandem idem Imperator crucem ſuſcepit pro terra ſancta.

VI^M CCCCLXIII.		VI^M CCCCLXXIII.

Innocentius quintus menſ. v. dieb. ij. — Lombardus.
Adrianus quintus menſe i. dieb. ix. — Ianuenſis.
Iohannes XXI meſ. viij. — Hiſpanus.
Nicolaus tertius annis i. menſ. ix. — Romanus.
Martinus quartus annis iiij. menſ. i. — Gallicus.

MCCLXIIII.		MCCLXXIIII.

Iſte Innocẽtius fuit de ordine Prædicatorũ, famoſus doctor, antea vocatus Petrus de Tarentaſia. Moritur ſtatim Romæ, & ſepultus eſt in Laterano.

Iſte Adrianus fuit nepos Innocentij quarti. & etiam ſtatim moritur Viterbij, ibique ſepelitur.

Iſte Iohannes fuit ſcientijs diuerſis famoſus, ſed moribus ſtolidus, omnib. tamen cõmunis. Hic cũ diceret diu victurũ ſe, ſtatim cum camera noua corruit, & mortuus eſt Viterbij.

Iſte Nicolaus magnific⁹ fuit in ædificijs extruendis, & bene rexit Vrbẽ diebus ſuis: & ordinationem cardinaliũ fecit anno primo pontificatus ſui: & ſecundo moritur. vnde ſequitur turbatio Romanorum, propter patriam Vrſinorum & Hanibaldenſium, & homicidia.

Iſte Martinus fuit religioſorum amator, & pijs operibus valde intentus. Hic excõmunicauit Imperatorẽ Conſtantinopolitanum, eo quod non redierat ad fidem, ſicut promiſit in cõcilio Lugdunenſi. propter quod multa paſſus fuit, & tota eccleſiã ſimul. ſimiliter & Petrum regem Arragoniæ, inuaſorem regni Siciliæ, excommunicauit. Tandem poſt multa bella quæ inſtruxit contra perfidos Iudæos, & tribulationes, moritur Peruſiæ, miraculis clarens.

Iordanus Teutonicus, doctor ſolennis, & magiſter ſecundus in ordine Prædicatorum, clarus & ſanctus habetur.

Cometa visus est, signum mali: quia plura secuta sunt afflictiua christianitatis. Tartari inuadunt regnum Constantinopolitanum, multasq; terras Imperij occupant, stragem indicibilem de hominibus facientes.

Tripolis capitur a Saracenis, & christianitatis nomen ibidem deletur.

Achon illa fortissima & inexpugnabilis ciuitas capitur a Soldano & Saracenis, propter discordiam vitiaq; nationum in ea commorantiũ, & deleta fuit: & consequenter tota simul terra sancta occupatur a Saracenis, propter nimia peccata christianorum qui ibidem morabantur. Hoc etiam tempore christiani perdiderunt cũ Achone xv ciuitates nobiles, & xij castra, occisis ccc^m christianorum. Quod maxime euenit propter diuersum dominium, & regentes ciuitatem non concordabant: & etiam propter stultitiam cruce signatorum.

Imperatores.

Bellum maximum & graue inter Ianuenses & Pisanos, occasione insulæ Corsicæ. Tandem in mari Pisani victi sunt & capti, plusquam xij^m hominum qui interfecti sunt, & perdiderunt xlviij galeas, exceptis alijs nauigijs, & præter illas quæ submersæ sunt in mari. Terræmotus etiam magni fuerunt in Tuscia, signantes mala multa quæ secuta sunt ibidem.

Franciscus Petrarcha, poeta, & eremita, hoc tempore claret: qui scripsit plura eleganti stylo.

Anno mundi VI^M CCCCLXXXIII.

Papæ.	Honorius quartus annis ij. diei.	Romanus.	Nicolaus quartus annis iiij. mense i.	Lombardus.	Cœlestinus quintus mens. v. dieb. v.

Anno Christi MCCLXXXIIII.

Iste Honorius fuit homo temperatus, & magnę discretionis, libenter habẽs pacem, nulli læsiuus. Hic prędicari fecit crucẽ contra Petrum, inuasorem regni Siciliæ.

Carmelitæ huius tẽpore dimissis mantellis varijs, cappas albas sumpserunt.

Iste Nicolaus fuit dictus frater Hieronymus, minister generalis in ordine Minorũ. qui, licet bonus homo in se fuerit: tamen multa infelicia ecclesiæ suo tẽpore acciderunt. Nam multa bella orta fuerunt in Vrbe ipsius occasione: quia nimis adhæsit vni parti. Post hunc vacauit sedes annis ij, mensibus sex.

Iste Cælestinus totus sanctus fuit, & ob hoc cũ per annos duos cum medio cardinales cõcordari nõ possent, ipsum tandẽ de eremo vocantes, elegerunt. Et statim propter onus, papatui resignauit. Et ab eo dictus est ordo Cælestinorum. Canonisatus est per primum Clementem sub nomine sancti Petri confessoris. Cuius festum est xiiij Kalend. Iunij.

Ordo Cælestinorum inchoatur per virum sanctum Cælestinum, qui in papam electus est: nec vnquam a proposito sancto cecidit vsque hodie.

Nicolaus de Lyra, doctor Theologiæ, clarus habetur Parisijs. Hic fuit Iudæus natione: conuersus autem valde profecit in ordine Minorum: scripsit super tota Biblia, & alia. Et fuit anno Domini mcccxxx. Vide in libris suis. Alij dicunt, quod fuit de Brabantia, de parentibus christianis, sed ob paupertatem visitauit scholas Iudæorum, & sic didicit linguam illam. Vel, iste Nicolaus a Iudæis informatus est in pueritia.

Cometa apparuit. & sequitur statim bellū Flandrense, vbi cecidit flos militiæ Gallicanæ. anno Domini mcccij.

Terræmotus etiam magni fuerunt, nec ausi fuerunt homines manere in ciuitatibus, & papa Bonifacius quiescebat in prato.

Wernherus puer sanctus, rusticanus, martyrisatur a Iudæis. requiescit in Beraco.

Eodem tempore, scilicet anno Domini mcclxxviij, quidam alius puer, nomine Rudolphus, similiter a perfidis Iudæis martyrisatus est in Berna: qui multis miraculis claruit. Iudæi vero sceleris huius perpetratores a Bernensibus mortis sententia plectuntur. Hac occasione Rudolphus Imperator Bernam cum xxx^m pugnatorum obsedit: sed tamen parum profecit.

Adulphus annis vi.

Iste Adulphus fuit comes de Anaxone. & non fuit coronatus per papam: quia obijt in bello quod cum Alberto duce Austriæ habuit.

Nobilissima Aconensium ciuitate a Saracenis destructa, demum Deiferæ Mariç in Carmelo monasterium ad iiij miliaria ciuitati vicinum ab eisdem igne crematur, fratribus inuentis in eo perfidorū gladijs trucidatis. & tunc (proh dolor) ordo Carmelicus mellifluum locū ex toto perdidit, in quo a tēpore Heliæ & Helisæi, pphetarū ij^m ccxxi annis persttiterat.

Sanctus Ludouicus olim rex Franciæ canonisatur hoc tempore per Bonifacium papam octauum.

Alanus doctor vniuersalis claret in Burgundia. Hic ad tēpus pœnā taciturnitatis incurrit corā pluribus, eo quod in principio sermonis diuinū auxiliū more solito non inuocasset.

VI^a CCCCXCIII.

Bonifacius octauus annis viij. mens. ix.

Campanus.

Benedictus vndecimus mens. viij. dieb. xvij.

MCCXCIIII.

Iste Bonifacius fuit vir in his quæ ad curiam pertinēt, expertissimus. Et quia parem non habuit prudentiæ suæ, vltra modum in tantam arrogantiā erexit seipsum, vt dominū totius mundi se diceret tam in temporalibus, quam in spiritualibus. Et multa magnifice fecit, quæ in fine miserabiliter defecerunt. Deditq; exemplum cunctis prælatis, ne alta saperent, sed forma facti gregis, magis studerent amari a subditis, quam timeri. Hic est, de quo dicitur, quod intrauit vt vulpes, vixit vt leo; & moritur vt canis, &c. Sepultus est Romæ.

Iubilæus instituitur a Bonifacio decentesimo in centesimū semper duraturus. Et fuit primus Iubilæus anno mxxx.

Liber sextus decretaliū publicatur, & fuit missus ad studia vniuersalia per Bonifacium octauum.

Festum quatuor euangelistarum, & quatuor doctorum instituitur, scilicet Hieronymi, Augustini, Ambrosij, Gregorij.

Sanctus Albertus de Tarpano, Carmelita Siculus, vir meritis, signis, doctrinaque clarus, ac totius perfectionis exemplar, vij Idus Augusti migrauit ad Dominum.

Iste Benedictus vir sanctus fuit, de ordine Prædicatorum, & parū superuixit: & obijt Perusiæ. ibidē sepultus in ecclesia Prędicatorum, miraculis coruscans. Hic subortum dissidium inter regem Francorum & Bonifaciu sedauit, & priuilegia restituit & libertates quibus rex priuatus erat. Et vacauit sedes per annum sequentem & plus, propter discordiam cardinalium qui tunc fuerunt.

Iohannes Scotus, doctor subtilis, claret.

Iohannes Andreæ iurista maximus, claret Bononiæ: qui plura scripsit solenniter.

Rhodus insula capitur de manib. Turcorũ per dominos ordinis sancti Iohannis Hierosolymitani, cũ quinq; adiacentibus. & fuit bellatũ annis iiij: & finaliter christiani obtinuerũt.

Templarij destruuntur subito, mirantibus vniuersis quomodo tanti domini sic insperate perimuntur. magister ordinis cõburitur Parisijs. Causa autẽ publicata fuit postea, quæ fuit vana professio cum abnegatione Christi, & expuitione supra crucẽ in opprobrium crucifixi, prout plures eorũ confessi fuerunt. Et stetit ordo iste annis clxxxiiij.

Iudæi expelluntur de regno Franciæ, omnib. eorũ bonis cõfiscatis, illuc minime reuersuri.

Imperatores. Albertus primus annis x. — Henricus septimus annis v.

Iste Albertus fuit dux Austriæ, filius Rudolphi prædicti. Hic primũ a Bonifacio reprobatus, deinde ab eodẽ cõfirmatus, propter regẽ Frãciæ tunc inimicũ ecclesiæ. cui etiã Alberto idẽ papa regnũ Franciæ subiecit, sicut & alia regna: sed nihil profuit. Tandẽ occiditur a nepote suo.

Concilium Viennense, in quo præsedit Clemens.

In isto concilio multa statuta fuerunt pro salubri regimine ecclesiæ, & hæresium extirpatione. Et Minores intra se tumultuantes, concordati fuerunt: pars vna dicta fuit spiritualium: alia vtique non habuit vocabulum hoc.

Iste Henricus fuit comes Lutzenburgensis, in militaribus actibus strenuissimus: pacẽ per terrã & aquam tenere cupiuit. victor gloriosus, & bellator inuictus extitit. & fuit coronatus a Clemẽte quinto. Tandẽ intoxicatus fuit, sumendo eu-*

Anno mundi VI^m DIII.

Papæ. Clemens v an. viij. mens. x. — Iohannes xxii an. xviij.

Anno Christi MCCCIIII.

Iste Clemens fuit tantæ prærogatiuæ in expediẽdis negotijs ecclesiæ, quæ tunc plurima fuerunt, vt etiã absens eligeretur. Conciliũ celebrauit Viẽnense, & librum vij decretalium, qui vulgariter Clementinarum dicitur, compilari fecit. Inquisitores cõtra Templarios misit, Venetos superauit, regulam Minorũ declarauit, Templarios condemnauit, & ordinẽ sancti Iohannis Hierosolymitani exaltauit. Tandem post multa, quæ laudabiliter egit, moritur. Sedes vacat annis ij. mens. iij.

Iste Iohannes totus gloriosus fuit, quo ad ea quæ in actiua vita exercenda sunt. constitutiones Clementinas publicauit, & ad vniuersalia studia misit. multos sanctos canonisauit. Episcopatus pingues diuisit. contra pluralitatem beneficiorum multa bona instituit. hæreticos plures præcipuo zelo damnauit, &c. An autem saluatus sit, an non, Dominus etiam suis deuotissimis reuelare noluit. Ipse etiam fundauit domum boni passus ordinis Carthusiensis, super Durentiã prope Auinionem.

Schisma xxi inter Iohannẽ xxij & quendam Petrum de Carbario, de ordine Minorũ. Causa fuit tyrãnis Ludouici, qui scindere nitebatur vnionem ecclesiæ, eo quod Iohannes papa eum excommunicauit, & ideo istum Petrum in idolum erexit, & veneratus est eum: sed nihil profecit, quia statim succisum est, & Petrus venit ad pedes Iohannis, veniã petens, & obtinuit: tamen fuit conseruatus vt hostis omnibus diebus.

Dulcius hæresiarcha Nouariensis cum Margarita vxore sua hæretica, & complicibus suis combusti fuerunt: sed prius membratim concisi fuerunt. Crux etiam tunc prædicata fuit.

Gerhardus de Bononia ordinis Magnæ Mariæ de Carmelo, doctor Perusię, sapientię & doctrinę opinione celebris, post plurium librorum editionem in Auinione vitam exiuit.

Pauperes de Lugduno qui ſe dixerunt de tertia regula Franciſci, tanquam hæretici damnati ſunt, & combuſti pluribus locis & vicibus, cum ſuis articulis erroneis. Vnus articulus fuit, quod Chriſtus & apoſtoli nihil habuerũt in proprio vel communi: & quod nullum ius habuerunt in his quæ ſcriptura dicit eos habuiſſe, &c.

Beguardi multi combuſti ſunt Pariſijs, propter hęreſim pauperum de Lugduno, quia ſub ſpecie boni mala ſuſcitare conabantur. Et Michael generalis Minorum, fuit cum ſibi adhærentibus probatus hæreticus. Numerus combuſtorũ tam de ordine eodẽ, quã aliorũ, cxiiij.

Thomas de Aquino, doctor ſanctus, canoniſatur l anno poſt obitum ſuum.

Ludouicus Toloſanus epiſc. filius regis Siciliç, ordinis Minorũ canoniſatur.

Ludouicus IIII an. xiij.

Iſte Ludouicus fuit dux Bauariæ, & contempſit coronationem domini papæ. quapropter ab eo depoſitus eſt, & multus ſibi labor & pericula ſucceſſerũt. Niſus eſt etiam ſcindere vnitatem eccleſiæ, & Fridericum ducẽ Auſtriæ contra ſe electum vicit. In tribulatione & contumacia vſque ad finẽ durus permanſit, grande periculum animæ ſuæ reportando. Tandem Carolus contra eum eligitur, qui præualuit, & Ludouicus de equo cadens ſubito moritur.

*chariſtiam. Hęc leguntur in libris, & fama feruntur per quendam de ordine Prędicatorum facta: ſcilicet fratrem Bernardinum de monte Politiano, &c. Sed tamen ordo excuſatur de his per quaſdam literas teſtimoniales, quas apud ſe habet. Cui placet, requirat huiuſmodi apud profeſſores eiuſdem ordinis: & plene informabitur de his ad omnem copiam.

VI^{m} DXIII.	VI^{m} DXXIII.

Clementinarum liber publicatur, & ad ſtudia vniuerſalia dirigitur per Iohannem papam xxij.

Benedict^{9} XII an. vij. menſ. ij. dieb. xviij.

MCCCXIIII.	MCCCXXIIII.

Declaratum eſt per Iohannem xxij edicto perpetuo hæreticũ eſſe cenſendũ aſſerere Chriſtum & apoſtolos nihil habuiſſe in proprio, nec in cõmuni. Itẽ: affirmare, quod Chriſto eiuſque apoſtolis in his quę eos habuiſſe ſacra ſcriptura teſtatur, nequaquam ius vtendi competierit, nec illa donandi, aut ex ipſis alia acquirẽdi, erroneum & hæreticum idem papa Iohannes declarauit.

Idẽ Iohannes papa collegit de libris prædeceſſorum ſuorum ex ordine beatiſſimi patris Benedicti ſanctos canoniſatos, & prælatos plures numero, qui comprehenduntur in ſequentibus:

Mitis & inuicte Chriſti verna Benedicte: In cælo ſiſti tot fratres promeruiſti.
Quingẽtos quinq, quinquaginta milia quinq, Ad te tranſlatos prius oẽs canoniſatos.
Papæ ſunt bis duodeni, cardinales bis milleni, in mundi hierarchia.
Archiepiſcopi dati, ſeptem milia creati, in fide catholica.
Quindecim milia digni, pietateque benigni, ſcribuntur epiſcopi
Ac milleni quinque deni abbates ſeptuageni, cum quaterno numero.
O quam plures ſine mitra refulſere inde citra prælati eccleſiæ!
Quotquot ſanctæ moniales, conſorores & ſodales, degunt ſocialiter!
Non eſt noſtræ facultatis compenſare dicta factis, ac ſtylo differere.
Sed quis alter confeſſorum ſecum ducit talem chorum per cæli palatia?

Iſte Benedictus fuit monachus monaſterij Bollenſis, ordinis Ciſtercij, & vocabatur Iacobus de Furno, ab infantia bonæ vitæ, & magiſter in theologia. Factus aũt papa reformauit ordinẽ ſancti Benedicti & Ciſtercij. quod neceſſe fuit. In largiendis beneficijs durus fuit, & ne indignis conferrentur decretalem edidit, quæ ſic incipit, *Benedictus Deus in donis*, &c. Et multos priuauit. erat feruidus fidei cũ ſeueritate zelator, & ob hoc multis min^{9} carus. Tantę rigoroſitatis fuit, quod vix cognoſcere voluit conſanguineos ſuos, dicens, papam conſanguineos nõ habere.

Iohannes Mandeuil, doctor in medicinis, & miles in armis, natione Anglicus, fuit circa hæc tempora. & mirabilē peregrinationē quasi totius mundi perfecit: & scripsit eā tribus linguis.

Astronomi maximi fuerunt Parisijs hoc tēpore, videlicet Iohannes de Lignerijs, Iohannes de Saxonia, Iohannes de Muris, & Buridanus maximus philosophus, qui inuenit viam modernorum.

Ventus magnus fuit, qui terras mouit, & vndas, & ædificia plurima subruit.

Spiritus Guidonis multa reuelauit in ciuitate Alexij circa Romā. De hoc pulcer liber est scriptus. Aquarum inundatio fuit maxima, nō ex pluuijs, sed scaturientium terræ venarum. damna fecit infinita in toto orbe.

Imperatores.

Carolus quartus an. xxxi.

Iste Carolus fuit rex Bohemiæ, vir prudens & astutus. Hic iussu Clementis fuit electus, adhuc viuēte Ludouico Contumace. Et quia humiliter sancti Petri benedictiōnem, ac papæ coronationem expetijt more aliorum bonorum, ideo in omnibus bene directus fuit, & præualuit contra omnes aduersarios suos. Ipse multa statuit, & pręcipue legem fauorabilem pro personis & rebus spiritualibus, quę adhuc Carolina dicitur. Tandem moritur, diuitijs plenus & gloria. sepultus Bragæ. Bellum maximum inter Philippum regem Franciæ, & Eduardum regem Angliæ fuit, & tanta strages, vt mare Flandrense aliquot dieb. tinctum sanguine videretur.

Pestilentia grauissima fuit, ita quod vix viui sufficiebant ad sepeliendum mortuos. Item multæ villæ desertæ diu manserunt.

Anno mundi	VI^m DXXXIII.	VI^m DXLIII.

Papæ. Clemēs VI annis x. mens. vi. dieb. xvi. Lemonicensis.

Anno Christi	MCCCXXXIIII.	MCCCXLIIII.

Iste Clemens fuit nomine & re totus virtuosus, multaque per Benedictum rigorose facta mitigauit, & quosdam priuatos restituit. Laudabilis fuit rigor seueritatis Benedicti, sed multo amabilior fuit benignitas Clementis. Hic erat sermocinator egregius, & sermones multos collegit. Nullum inconsultum a se abire permisit. electus fuit anno Christi mcccxlij, vt in bulla quadam reperi.

Declaratum est per Benedictum, quod animæ sanctæ quæ nihil habēt purgabile, primo statim vt decedunt, faciē Dei vidēt. aliter sentire aut dogmatisare est hæreticū.

Ordo nouorū militum Iesu Christi instituitur in Portigalia per Iohannem xxij, contra Saracenos.

Iudæi per totam Almaniam fuerunt combusti, quia fontes & puteos intoxicarūt, sicut plures eorum confessi fuerunt id esse verum.

Anno mcccxxxv fundata est domus sanctæ Barbaræ ordinis Carthusiensis in Colonia Agrippina, illo in loco (vt pie creditur) vbi olim beatus Seuerinus sancti Martini animam in cœlū deferri cōspexit, angelico cū concentu.

Odericus vir sanctus, de ordine Minorum, in Asia & India euangelisando discurrit, miraculis clarus. Et quatuor sanctorum martyrum corpora sui ordinis de ciuitate Hormas transtulit per mare ad superiorem Indiam in ciuitatem Carram, nō sine miraculis. Et descripsit peregrinationem suam.

Ludolfus Carthusiēsis, Prior Argentinensis, qui vitā Christi compilauit egregie & alte.

Multitudo procerum qui Louppen, castrum cum xxx^m peditum, & mcc equitum obsederunt, per ij^m Swiceros fugantur, interfectis iiij^m pugnatorum, & tribus comitibus. anno Christi mcccxxxix.

Portentum ignis in cœlo visum est, quod a philosophis vocatur candela rotunda. Et eodem anno surrexerunt mcccli cruciflagellatores. Hæc secta pestifera surrexit in superiori Almania, & ad inferiorem descendit, demum ad partes Gallicanas. Confluebãt huiusmodi ex diuersis doctis & indoctis, nobilibus & ignobilibus. Flagellabant autem se cum flagellis nodosis, acubus insutis, &c. & nisi papa prohibuisset, multa mala attentassent.

Sanctus Iuo Brito, doctor iuris, canonisatur: quia fuit aduocatus pauperum, & sanctæ vitæ. Hic solus inter omnes iuristas modernos sanctus computatur.

Taliarandus cardinalis sancti Petri ad vincula, prælatus deuotus, & amicus religiosorum, & promotor bonorũ fuit. Visio flebilis facta cuidam eremitæ in præsentia domini Innocentij papæ VI, dum adhuc cardinalis esset: vnde aiebat, Vidi animas in infernũ descendere sicut niues densissimas, in purgatorium sicut niuẽ rarissimã: sed ad paradisum tantum tres vidi introire, scilicet illius episcopi, ac illius viduæ Romanæ, & illius Prioris Carthusiensis. quæ omnia sic post reperit vera, & extunc maximam deuotionem erga viros religiosos habuit, & præcipue Cluniacenses & Carthusienses. Hos enim duos ordines specialiter præ cæteris priuilegiauit, & ab omni patriarcharum, archiepiscoporum, episcoporum, & quorumcunque principum, &c. iurisdictione, visitatione, taxatione, & qualicunque vexatione exceptos esse decreuit sub anathematis vinculo: eosque sub sancti Petri ac Romanæ ecclesiæ protectione suscepit.

Sibertus de Belre, Almanus, & Iohannes Wolfigram, Anglicus, Carmelici ordinis, illustribus connumerandi, ad salutis scientiam verbis scriptisque quamplures erudiunt.

VI^m DLIII.

Innocentius VI annis X.	Leomonicensis.

MCCCLIIII.

Iubilæus mutatur per Clementẽ de quinquagesimo in quinquagesimũ, propter breuitatem humanæ vitæ. Idem etiam Clemens monasteriũ & ordinẽ Cluniacensem multis & maximis priuilegijs dotauit, ab omnibus inquietudinibus exemplũ sub beatorum Petri & Pauli apostolorum tuitione imperpetuum suscepit.

Iohannes de Bachone Carmelico, theologicæ sapientiæ, canonicæq; scientiæ princeps, Parisijs, & demum per Angliam clarus cognoscitur. Guido de Pirpiniatio ex Priori generali Carmelicæ religionis, primum Maioricensis, ac demum Cluniacensis pontifex, doctor inter præcipuos commẽdatus, & vt alter Helias, pro domo Domini seriosius post correctoriũ iuris, & alia quamplurima volumina percommendata, librũ cõtra omnes hæreses scripsit, quẽ domino Gancellino, cardinali Albenensi, prætitulauit.

Iste Innocentius fuit amator religiosorũ, & fecit fabricari in regno Franciæ propter sanctum Andream ex opposito Auinionis monasteriũ ordinis Carthusiensis, & multa priuilegia eidem sancto ordini cõcessit. ibidemq; sepelitur. Fuit etiam canonista maximus.

Iohanna regina Franciæ virtuosa & humilima, &, vt pie creditur, sancta, obijt anno Domini mccclxix. Studium Bragæ instituitur, & priuilegijs dotatur ab Innocentio VI, intuitu Caroli Imperatoris.

Lector quidam, Paulus nomine, negando beatam virginem conceptam fuisse sine peccato originali, coram toto clero & populo in Cracouia cecidit, & expirauit, sermone nondũ finito, vt testatur magister Henricus de Hassia. Quod factũ plures terruit in hac materia scribentes. Fanum est enim de secretis Dei nimis curiosius inuestigare.

Terræmotus maximi fuere per diuersa loca. Et Basilea tota cecidit mccclvi cum multis castris in circuitu. Tunc homines velut bestiæ in siluis commorantur, nec ciuitates intrare audent. Bella etiam plura & pestilentiæ & fames fuerunt. Terra in multis locis aquam albam & fœtentem euomuit, quæ castra & loca fortia casui dedit. Tempora insuper periculosa, propter hæreses & sectas plures. & superbia & iniquitas nimis inualuit: & populus curiosus & leuis nimis. Vnde in libro beatæ Brigittæ 1 cap. xlv dicitur, quod secundum rigorem iustitiæ mundus merito deberet perire: quia peior est quam tempore diluuij: sed precibus sanctorum misericorditer parcit ei.

Eclipsis solis fuit in principio Martij, & durauit quasi duabus horis.

Imperatores.

Circa hæc tempora promisit Carolus quatuor electoribus telonia & vectigalia imperialia, quæ sita fuerunt in terris ipsorum. Et surgit disputatio grandis pro & cõtra. Nam vna positio probare contendit, quod hoc non liceat, nec expediat sic exossare imperium, vt nullas vires contra aduersantes retineat. Alia econtra putat rationabiliter hoc factũ, ne ipsorũ electorũ regiones grauarentur, stante pro tũc tot principũ violenta incursione, nihilq; curantium de imperialiũ fulminatione præceptorum. Quare ergo ipsi electores, præ cæteris exactionari deberent, cũ non esset qui defenderet, aut manum afflictis adiutricem porrigeret? Quæ autẽ istarum firmior sit, videant quorum interest. Quid vero de his Æneas poeta laureatus senserit, in histor. Bohemorum plenius continetur. Hoc pro certo scimus, quod siue sic, siue aliter disputatio concludatur, mundus iste cursum suũ a solita vanitate & instabilitate non retrahet. Nihil stabile sub sole, sed cuncta subiacent vanitati, vt Sapiens ait.

Anno mundi VI^M DLXIII.

Papa. Vrbanus quintus an. viij.

Anno Christi MCCCLXIIII.

Iste Vrbanus fuit abbas Massiliensis, ordinis sancti Benedicti, decretorum doctor: & sanctus reputatur. Fecit crucem prædicari cõtra Turcos: & passagiũ ordinauit. Ad ipsum beata Brigitta fuit missa a Christo pro cõfirmatione regulæ. Tandem intoxicatus obijt.

Brigitta vidua sanctissima, de regno Suetiæ, clara habetur, multas reuelationes habuit informatiuas ad omnem statum ecclesiæ. & ordinem instituit, cuius ipsa patrona est. Eius festũ agitur xxiij Kal. Iunij. Ordo Saluatoris (qui vulgariter ordo sanctæ Brigittæ) circa hæc tempora inchoatur, cuius regulam ipse Saluator met dictauit.

Constitutio ne in vinea publicatur cõtra simoniacam prauitatem, primo anno Vrbani papæ quinti, in Vrbe apud sanctum Petrum.

Iohannes de Rupescissa, de ordine Minorũ, multa prædixit mox futura de duob. Antichristis, & desolatione terrarũ, & generali conculcatione cleri, & reductione totius orbis ad fidẽ Christi: pluraq; alia ante annũ Domini mccclxx: quæ dixit sibi reuelata a Domino Iesu. sed non euenerunt. & diu in vinculis tentus, grandia scripsit de futuris. Et nota, quod pene ab initio fidei huiusmodi prenosticatores fuerunt, & quotquot tempus determinatum predixerunt de huiusmodi arcanis quæ Pater posuit in sua potestate, decepti sunt. ideo non est huiusmodi reuelationibus amplius fidendum.

Catharina de Senis, virgo incõparabilis sanctitatis fuit. cuius vitã scripsit magister Iordanus, ordinis Prædicatorũ, confessor eius. Obijt autẽ anno mccclxxx. multũ iustificauit partem Vrbani vi, dicendo ipsum esse verũ papam. Et de schismate prophetisauit. Habuit etiam virginẽ secũ sanctã Catharinã, filiã beatæ Brigittæ, & alias plures vtriusq; sexus personas venerabiles.

Anglici cum Britonibus & multis alijs populis barbaris plus quam xl^m Alſatiæ Sungauiæque fines inuadunt: caſtra quamplurima cum vrbibus vſque ad ſolium euertunt: virgines & mulieres violenter opprimunt: eccleſias cum monaſterijs igni ſuccendunt. Tandem poſt multas tyrannides cum Bernenſium terminos ſimiliter deprædare attentaſſent, maxima multitudo cum duce eorum a Bernenſibus interfecti ſunt in Frowenbrun: reliqui vero per Swiceros aggreſſi, miſerabiliter ceciderunt. anno Chriſti mccclxxv, in die ſancti Stephani protomartyris.

Wenzelaus annis xxiiij.

Secta choriſantium tranſiuit anno Domini mccclxxiij.
Et fuit Rhenus magnus incomparabiliter.

Bartholdus & Baldus fuerunt hoc tempore maximi legiſtæ.

Iſte Wenzelaus filius prædicti Caroli, regis Bohemiæ, & adhuc patre viuente electus eſt in regem cum adhuc puer eſſet: ſed non curauit de imperio: & ideo poſt multas admonitiones depoſitus fuit. Nobilem eius indolem libidinoſa vita polluit: & fuit finis eius ſine honore. nimis enim degener erat a moribus & virtutibus ſui genitoris: nec vnquam imperiali diademate coronatus eſt. Paterna autẽ probitas in Sigiſmundum fratrem eius tranſiſſe fertur, vt infra patet.

Petrus de Caſa ex Priori generali Carmelitarum epiſcopus Vaſionenſis, ac Hieroſolymitanus patriarcha, virtutis forma, doctrinæque ſpeculum, clarus habetur, quẽ quamplura miracula Deo conregnare prædicant.

VI^m DLXXIII.

Gregorius xi. an. viij.

Schiſma peſſimum oritur, quod durauit annis xl.

Vrbanus ſextus annis xi.

Clemens ſeptimus annis xv.

MCCCLXXIIII.

Iſte Gregorius fuit dictus Petrus de Bellaforte, Lemnonienſ. diœceſ. diaconus cardinalis. obijt Romæ in pace Chriſti. Poſt eum ſequitur tribulatio, quam Dominus beatæ Brigittæ præoſtendit, propter peccata cleri.

Stigma Chriſti mulier quædam in manibus & pedibus habuit, & morabatur in oppido Delfft in partibus Holandiæ.

Iſte Vrbanus electus fuit in Vrbe, propter vim Romanorum: ſed cardinales hoc metu fecerunt, & non ex animo. Quapropter fugientes ad ciuitatem Fundorum, dixerunt eum non eſſe papam: & elegerunt loco eius dominum Robertum de Gebennis, eodem anno: qui dictus Clemens vij. & hic oritur ſchiſma peſſimum.

Schiſma xxij omnium ſchiſmatum quę ante fuerunt, peſſimum & ſubtiliſſimum. Adeo enim perplexum fuit, vt etiã doctiſſimi & conſcientioſi viri non valerent diſcutere cui eſſet magis adhærendum. & fuit continuatum per annos xl cum grandi ſcandalo totius cleri, & grandi iactura animarum propter hæreſes: & alia deuia, quæ tunc pullularunt, eo quod non eſſet diſciplina in eccleſia contra huiuſmodi. Et ideo ab iſto Vrbano vi, vſque ad Martinum quintum neſcio quis fuit papa.

Alexandria Ægypti ciuitas opulentiſſima a chriſtianis capitur.

Cauſa humanæ malitiæ a doctis viris multiplex aſſignatur, inter quas non minima eſt, quod parentes filios non educant diſciplinate, ſed permittunt eos ad placitũ delicijs affluere. Petulantia igitur cum ex conſuetudine in naturam tranſierit, nec erubeſcere nec timere poteſt. fitque ceruix dura, donec paupertate, bellis, laboribus & alijs tribulationibus molleſcat, attrita. Flagellum ergo ſibi præparat, qui filios non caſtigat.

Lupoldus dux Austriæ cum maximo comitatu militaris exercitus, nobiliũ delusus consilio, confœderatos (qui Swiceri vocantur) apud Sempachum potenti prælio inuasit. Verum illi, licet pauci, id est m d c, Deum qui protector eorum est, inuocantes, maximã hanc multitudinem effugarunt, ipso duce interfecto cum viij comitibus, cxx militibus, iiij^m pugnatorum, & pluribus nobilibus qui de Austria, Alsatia, Sungauia, & Brisgauuia, &c. illuc ad pugnã conuocati erãt. de Swiceris vero tantũ cxxij interfecti sunt, anno Domini mccclxxxvi, die ix mensis Iunij. Et post duos annos nobiles qui remanserunt, iterũ cũ vi^m pugnatorum reuertentes, per cc viros de Glarona, in fugam versi sunt, occisi duo milia cccc.

Imperatores. Henricus Oyta sacræ Theologiæ professor famosus, Henricus de Hassia etiam doctor theologiæ, fuerunt in Wienna duo luminaria ecclesiæ.

Robertus annis ix.

Gerhardus Groet claret sanctitate vitę & scientia: & incepit congregationẽ fratrũ in Dauẽtria. & plura scripsit. Iohãnes de Rusburch clarus habetur, vir admodũ deuotus & illuminatus: etiam multa scripta in Teutonico reliquit. Vincentius de Valentia, (alias de Ferra) vir sanctus, claret miraculis multis. canonisatus est post a Callisto iij. quod & sibi prædixit spiritu prophetico Bernardus discipulus eius.

Iste Ropertus (alias Robertus dictus) fuit dux Bauariæ, & comes Palatinus Rheni, vir iustus & catholicus, coronatus a Bonifacio ix. Hic cũ grandi exercitu Almanorũ intrauit Italiam contra Iohannẽ ducẽ Galiasc: sed cũ iactura graui redijt, dignus habitus, vt pro iustitia pateretur.

Anno mundi	VI^m DLXXXIII.	VI^m DXCIII.

Papæ. Bonifacius nonus annis xv. Benedictus xiij annis xxi.

Anno Christi	MCCCLXXXIIII.	MCCCXCIIII.

Iste Bonifacius eligitur Romæ loco Vrbani. dictus fuit Petrus de Thomacellis. & continuatur schisma.

Festum visitationis beatæ Mariæ instituitur ab Vrbano vi secundum formã sacramenti Eucharistiæ, propter impetrandam vnionem meritis beatæ Mariæ perpetuæ virginis.

Iste Benedictus fuit electus in Auinione, in locum Clementis, & dicebatur Petrus de Luna. & perdurauit vsq; ad concilium Constantiense: sed nec tunc quidem obedire voluit, sed semper permãsit pertinax. Moriens tandem in regno Arragoniæ, iussit cardinalibus suis, quod statim alium loco sui eligerent. quod & fecerunt, & idolum eleuantes Clementem octauum vocauerũt: sed tamen nihil profecerunt.

Hæresis peruersa Iohannis Wiklef in Anglia, & Iohannis Hus in Bohemia, Hieronymi de Braga pullulauit, & multos infecit, & sub habitu ouino lupinam feritatẽ abscondentes, totum ecclesiasticum statum subuertere nitebantur. adiuuit eos tempus pessimũ propter scandalosum schisma. Hæresis Adamitarum pullulare cœpit in Bohemia, sed statim extincta ab hæreticis fuit, scilicet Hussitis. Erat enim nimis grossa & inuerecunda. Nam nudi incedebant, & indifferenter cum fœminis luxuriabantur.

Sanctus Petrus Thomæ ex Carmelita Pactens. episcopus, & patriarcha Constantinopolitanus, doctorque præcelebris, summiq; regis signifer bellicosus, post innumeras quas habuit nedum cum spiritualibus, sed & corporalibus crucis inimicis victorias, post quamplures conscriptos libros ac patrata miracula, in Famagusta, regni Cypri ciuitate corpus exiuit, in festo Epiphaniæ.

Cometa apparuit, qui Veru appellatur, satis singularis, cũ coma & radijs sursum erectis, capite deorsum pendente, in occidente transiens versus septentrionem. Hunc inter cęteros cometas qui apparere solent, astronomi pessimum esse dixerunt. Sed quia non mane, sed tempore vespertino apparuit, ideo significabat tarde euenire illa quæ cõmuniter minatur. Raro vidi prænosticationes de influentijs cœli factas, veritate fulciri. Nam de futuris contingentib. non est determinata veritas. Ac sapientia huius mundi stultitia est apud Deum, vt Salomon, & Apostolus testantur. Insuper qui ex nihilo omnia creauit, ille per electos suos amicos potest ea faciliter immutare, dicente Propheta Psal. ci, *Opera manuum tuarum sunt cœli, & sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur.* Et licet stellæ & planetæ causent generationes & corruptiones in istis inferioribus, vt patet ij Physicorum. nam hoc se non extendit ad actus & opera hominum, sicut sunt prælia, dissensiones, pressuræ gentium, &c. Ad talia etenim licet per influentiam cœli homines aliquando inclinentur, nõ tamen necessitantur: alias arbitriũ hominis nõ esset liberũ. Ideo Ptolemæus dicit, *Vir sapiẽs dominabitur astris*, sci-*

Francia ante hæc tempora diu in flore, hic in mœrore & conculcatione fuit, iuxta morem variabilitatis temporaliũ. Et nota, quod Franci etiam extra patriam suam, scilicet in Turcia, hoc tempore miserabilissime ceciderunt in bello, quia noluerunt audire concilium Sigismundi regis deuotissimi, propter arrogantiam ipsorum: & captus fuit dux Burgundię, interfectis plusquam c^m christianorum. anno Domini m c c c x c v i.

Ludouicus dux Aurelianensis, frater regis Franciæ, occisus est Parisijs insidiose, anno Christi m c c c c v i j. & fuit occasio infinitorum malorum.

VI^m DCIII.

Grego- rius xij, annis xij. Iohan- nes xxiij, an. iiij.

Innocẽ- tius vij, annis ij. Alexan der v, anno i.

MCCCCIIII.

Iste Innocentius fuit electus Romæ in locum Bonifacij: & dicebatur antea Cosmarus de Perusia.

Iohannes Balestatij carmelita, & doctor egregius, multa scripsit.

Petrus de Eliaco, theologus:

Iohannes Gerson discipulus eius, etiã doctor theologiæ, clarent Parisijs.

Iste Gregorius fuit electus Romę loco Innocentij: & vocabatur antea Angelus Coranus. cessit Constantiæ.

Iste Alexãder fuit electus in cõcilio Pisano: dicebatur Petrus de Cãdia: & sic additum est schisma schismati, quia tres gerebant se ꝓ summis pontificibus.

Iste Iohãnes successit Alexãdro, & primũ quidẽ bene inchoauit pro vnione, & fuit in cõcilio Cõstantiensi, & obtulit cessionẽ papatus: sed post deprauatus, latenter fugit, & tamẽ nil profecit ei. Capitur tandem, & sic cessauit coactus, factus iterum cardinalis. sepultus Florentiæ.

Trifarius cursus temporũ reperitur, qui se miro ordine alternat, & secundũ hunc omnis status, & omnis conditio se gubernat. Primus est abundantiæ: secundus indigentiæ: tertius temperantiæ. Cũ enim temporaliũ abundantia arridet homines, sic fiunt animosi, & grãdia attentant, prolesq; velut futuri sublimes, delicate & pompose educant. Sequitur ex his faciliter discordia, quãdo nullus alteri cedere didicit, donec apte bella cuncta ad paupertatẽ deducant. Indigentes igitur effecti, prudentiã addiscimus, moleste experti, quod non vt volumus, sed vt permittimur, operamur: temperate deinceps viuere ac meticulose solemus. Generat deniq; temperantia diuitias, quæ iterũ vt prius animũ tumidum reddunt, & eũ in circuitu sempiternæ instabilitatis ambulare cogunt. Iuxta cõmune igitur prouerbium, *Diuitiæ pariũt animositates, animositas bella, bella paupertatẽ, paupertas mediocritatẽ, mediocritas diuitias, diuitiæ iterum animositates*, &c. Hoc est quod Psal. notat, dicens, *In circuitu impij ambulant.*

Cometa apparuit anno mccccviij. & statim post Leodium cecidit, xl^m^ interfectis. Domini Brutheni cōtra regem Poloniæ bellantes superati sunt, occisis xx^m^.

*licet resistendo influentiæ cœlesti. Concilium Pisanum in quo inchoata fuit materia de modo faciendæ vnionis. duos enim deposuit, & tertium substituit, & sic peius schisma factum est: quia non præualuit exequi bonum quod creuit.

Imperatores. Sigismūdus annis xxvij.

Iste Sigismundus rex Vngariæ, & filius Caroli, vir christianissimus, & humilimus, adeo deuotus, vt merito canonizari debuisset, iuxta quorundam piorū vota. Hic afflictæ ecclesiæ & pene desolatæ sua mirablii sapiētia & industria succurrit: nec in aliquo sibi ac suis pepercit, donec plena vnio fieret. Contra Turcos ix bella habuit, vbique triumphando. quid vltra? Quæ de Constantino, Theodosio, Carolo, Othone, cæterisq; imperatoribus laude digna scribuntur, huic secure possunt applicari. Eligitur anno mccccix, cum iam xxiij annis regnasset in Vngaria: coronatur ab Eugenio.

Concilium Constantiense magnū anno mccccxvi.

In hoc sacrosancto concilio fides christiana, quæ iam multis annis quasi titubare videbatur, fortiter exurrexit. ibi schisma pessimum xl annorū terminatum est: ibi hæreses damnatæ, & duo hæresiarchæ, scilicet Iohannes Hus, & Hiero-*

Anno mundi VI^M^ DCXIII.

Papæ. Martin⁹ quintus an. xiiij. Romanus.

MCCCCXIIII.

Iste Martinus electus fuit per concilium Constantiense, depositis alijs contendentibus, qui diu schisma habuerunt: & sic redijt vnio diu desiderata & necessaria pro fidei defensione. Hic fuit papa potentissimus, super omnes diues, & iustitiarius magnus. plateas & stratas publicas securas reddidit, hæreticos deleuit, multa bona patrauit, adiuuante sibi inclyto principe Sigismundo; pro terra sancta recuperanda multos thesauros congregauit: sed morte præuentus res impedita fuit, & concilium breuiter ante mortem congregari iussit in Basilea.

Maxima multitudo auium satis ignotarum, in magnitudine quasi passeres, de Gallia venientes, prope Bernam spacium itineris ferme vnius miliaris Teutonici in longum, & quartam partem vnius miliaris in latum volando, occupabant. Et statim post Sigismundus cum glorioso comitatu illuc aduenit.

Michael de Anguauis Carmelita, totius christianitatis luminare, post editionem multorum voluminum terras liquit.

Conscientia pura secundum timorem Dei olim in prælatis vigens, ecclesiam Christi laudabiliter vita & exemplo rexit & prouexit. De hinc, successu temporis, cum iam ecclesia in temporalibus abundare cœpisset; oblita quodammodo *con* de conscientia, scientia quæ inflare solet, multos in ecclesia præsidere fecit, qui sacram scripturam diuersis versutijs pallian tes, iustitias Domini rectas, quæ cor lætificare consueuerunt, propter delicias carnis falsific are non timebant, multas hæreses & sectas seminabant, & plura benefic ia pinguia per pap am dispensando cumulabant. Verum tamen aliqui, licet pauci, *con* cum scientia reti-*

Boemia vaſtatur atrociter per Sigiſmundum & principes Almaniæ, propter hæreſim Huſſitarum. & fuit crux data & prædicata contra eos. Regnum Franciȩ florentiſſimum miſerabiliter ſupra modum vaſtatur per Henricū regem Angliæ, qui etiam nō valens quietos dies in delicijs ſufferre, poſtquam alios afflixit, non ſine grandi iactura ſuorum infeliciſſime morbo peſſimo vitam finiuit. Item Iohannes dux Burgundiæ idem regnum æque lacerauit: & ipſe etiam poſt occiditur. quod fuit infinitorum malorum occaſio. Tandē dominus cardinalis ſanctæ crucis, ordinis Carthuſienſis, pacis modū inter eos reperit: ſed Anglici noluerunt recipere, ſed Burgundi tantum. Iohannes dux Burgundiæ atrociter occiditur in conſpectu regis Franciæ, ſtatim poſt treugas initas, cum ſacramentum diuiſim ambo ſumpſiſſent. & ſequuntur multa mala longo tempore.

* nymus, combuſti fuerunt, & plura bona inſtituta. Determinauit etiam eadem ſancta ſynodus, quod concilium legitime congregatum repræſentat eccleſiam vniuerſalem, & poteſtatem habet a Chriſto immediate, cui omnis ſtatus, etiam papalis, obedire tenetur in his quæ ſunt ad generalem reformationem eccleſiæ, ſcilicet in fide & moribus, tam in capite quam in membris. Item, quod deinceps concilium de decennio deberet celebrari, & plura alia bona.

Duo amantes in præſentia Sigiſmundi fatuo amore conglobati, cum ſe ad libitum frui non poſſent, horribili infirmitate percuſſi ſunt, ita vt mulier expiraret, vir etiam vix curari poterat. Vnde apparet, quantum ſit hoc malum vitandum, quod nullo conſilio acquieſcere poteſt.

VIᵐ DCXXIII.

Eugenius IIII an. xvi. Venetus.

MCCCCXXIIII.

Iſte Eugenius fuit electus pacifice in vrbe, mortuo Martino, & indubitatus papa habitus: ſed poſtea breuiter expulſus de Roma fuit, vt nudus fugeret. item a concilio Baſilienſi citatus, & etiam depoſitus: ſed non curauit. & ob hoc iterum ſchiſma oritur, quod ſtetit vſque ad obitum eius. Qui fauebant ſibi, multa laude digna de eo dixerunt. e contra, qui ei aduerſabantur, plura enormia ſibi impoſuerunt, vt moris eſt. tamen quicquid eſt, ante ſuſceptam dignitatem fuit vir abſtractæ vitæ, puta fratricella, & bonæ famæ. Quod poſtea fertur feciſſe, diuino iudicio relinquo. Ipſe etiam Romam recuperauit, adiutus a Venetis, & maiorem obedientiam habuit.

* nentes, conſcientia pura, & ſcientia ſancta illuminati, multos ad iuſtitiam erudierunt; qui iam quaſi ſplendor firmamenti in æterna felicitate rutilare creduntur. Sed (heu) nephandis his tēporib. iam *con* cum *ſci* de *conſcientia* abraſis, ſolum *entia* ſponſam Chriſti gubernare videmus, perſonas videlicet conſcientia ſcientiaq; carentes, & velut entia inſenſibilia, Deum nec ſanctos eius verentes, beneficia ſuper beneficia ſibi vſurpare. Et quod plus eſt, videmus viliſſimos quoſque laicos parœcias, & monaſteria, & (quod nephas eſt dicere) oblationes altariū amodiare. Hinc patrimonium Chriſti ſolis miniſtris eius deputatum, & pauperibus diſtribuendum, in vſus deuenit tyrannorum & meretricum: eccleſiæ & monaſteria ſacra in loca deſerta rediguntur. hinc guerræ mortiferæ, deſtructiones ciuitatum & regnorum, mortes innocentium lamentabiles, & mala infinita nunc facta cernimus: quæ omnia ex pompa epiſcoporum, & inſatiabili auaritia prælatorū deteſtanda proceſſiſſe cognouimus.

Tres soles visi sunt in cœlo. & sequitur statim triplex regimen in ecclesia, scilicet Eugenij, cõcilij, & neutralitatis. Multa dicũtur, &c. Itẽ, Vẽtus maximus fuit an. Christi mccccxxxiiij.

Liduit virgo sancta in Holandia fuit. & ibidem sepulta oppido Schidam dicto. quæ mirabili infirmitate diu detenta, vbique patitur, id est in toto corpore, iuxta nomen suum.

Bernardinus, frater Minor, qui nouam reformationem inchoauerat, & multa bona in ecclesia fecit, moritur, miraculis fulgens innumeris.

Iohãnes de Capestrano, frater Minor, discipulus Bernardini, statim post obitũ eius præfuit reformationi nouæ: claret miraculis. Moritur anno mcccclvi, habita victoria contra Turcos.

Imperatores.

Albertus anno v. nõ.

Iste Albertus fuit dux Austriæ, & gener Sigismundi. ideo assumptus fuit in regẽ Bohemiæ & Vngariæ, propter filiũ sci-*

Concilium Basiliense in Spiritu sancto legitime congregatum.

In hoc concilio multa bona instituta fuerunt pro reformatione ecclesiæ in capite & in membris. Habuit principiũ gloriosum, sed finem humilem ac tribulatione plenũ, propter schisma. Mirabilis rerũ euentus, præualuit conciliũ Constantiense contra tres papas, eos deijciendo, & quartum instituendo, cum tot haberet aduersitates, & a nullo confirmatum fuisset: illud autem tanta autoritate collectum & firmatum, nec vnum potuit vel in modico reducere ad normam sui propositi: imo econtra processus eius impeditus fuit ab vno. Ibi debile principium, & finis gloriosus; hic econtra præcise.

Anno mundi VI[M] DCXXXIII.

Papa. Felix v an. ix. De Sabaudia.

Eugenius depositus fuit anno Christi mccccxxxix, die x, mensis Iulij. & Felix eodem anno, vij Nouembris. & oritur schisma vsq; ad annum mccccxlviij.

Anno Christi MCCCCXXXIIII.

Iste Felix fuit dux Sabaudiæ, princeps deuotus, & senex; vidit filios filiorum suorum. Hic cum iam cœlibem vitã duceret, electus est in papã a concilio Basiliensi, deposito Eugenio, & fuit schisma longo tempore, & nõ habuit magnã obedientiã, quia neutralitas subintrauit. Tandem defuncto Eugenio, cessit Nicolao, propter fauorem vnionis, factus legatus Franciæ, & cardinalis Sabinianus. Hic monasteriũ Ripalense prope lacũ Lausannensem, magnifice instaurauit. ibiq; sepultus est in pace Christi. Schisma xxiij inter Eugenium & Felicem, & durauit annis xvi. Causa fuit satis noua, nec ante hęc tempora visa, quia conciliũ Basiliense deposuit Eugeniũ vnicũ & indubitatum papam, ideo, quod non seruaret decreta cõcilij Constantiensis, vt dicebatur: nec obedire curauit concilio Basiliensi, asserens, magis econtra debere fieri. Vnde oritur grandis altercatio scribentiũ de hac materia pro & contra: nec poterant concordare vsq; hodie. Nam vna pars dicit, conciliũ est supra papam; alia pars econtra dicit, Non: sed papa est supra concilium. Deus super omnia benedictus det pacem suam in ecclesia, sancta sponsa Christi, semper. Ludouicus Alamandi, episc. Arelatens. cardinalis, vir sanctæ vitæ ac miræ patientię, singularisq; columna cõcilij Basiliensis, cui diu præsedit, multis coruscat miraculis. Prohibitum fuit in sacrosancto concilio Basiliensi, ne principes seculares, cõsules, siue cõmunitates, &c. ecclesias & viros ecclesiasticos tallijs siue collectis, &c. aggrauare præsumerent sub anathematis vinculo. Anno Domini mccccxliiij, xxi mensis Augusti, Ludouicus primogenitus regis Franciæ, & Dalphinus Viennens. intrauit patriam Alsatiæ, cum multitudine copiosa armatorum. & eandem patriam a Basilea vsq; Argentinã miserabiliter deuastauit. Et hac die, scilicet xxv Augusti, ante Basileam idem Dalphinus præualuit aduersus Schuitenses: & ceciderunt mortem dei-*

Constantinopolis, ciuitas imperialis, capitur ab infidelibus Turcis, tradita per quendam Ianuensem, qui per triduũ constituitur a Turco rex, iuxta promissum, & die quarto decollatur. Et fit planctus in tota christianitate & timor grandis. Multi christiani trucidati sunt, & innumerabiles venditi. Imperatoris corpus iam mortuum, decapitatum fuit ex liuore Turci. & perijt pene totaliter fides in Græcia.

Bella plurima in diuersis locis diu continuata, præcipue in Saxonia, Westphalia, Flandria, Prusсia, Sueuia, Bohonia, & specialiter in Anglia strages grandis.

Fridericus III an. xlij.

Iste Fridericus, dux Austriæ, electus fuit in regem Almaniæ, & diu distulit coronaria papa, propter schisma. Tandem facta vnione, a Nicolao cũ magna gloria imperiali diademate extitit in vrbe coronatus; vir vtiq; pacificus & quietus, & patientiæ singularis, nec odiens clerum. Filiam quoq; regis Portigaliæ sumpsit in vxorem. Anno autem mcccclxxi, magnam fecit conuocationem principum in Ratispona, propter incursionem Turcorum, proponens eis, quod iam infra xx annos christianitas diminuta esset ad c leucas, vel quasi: & monuit vt ad resistendum se pararent.

*licet eius, quia alium hæredem non reliquit. Hic electus fuit Franckfordiæ in regem Almaniç, anno Domini mccccxxxviij, die xvij Martij: sed statim intoxicatus, obijt. Alij dicũt, quod profluuio ventris. vir vtiq; totaliter virtuosus, & adeo pius, vt tota plebs diceret, quod mundus eius præsidentia non esset dignus. Reliquit vnum filium paruulum, cui simile contigit, & duas filias.

VI^m DCXLIII.	VI^m DCLIII.
Nicolaus quintus an. viij. Ianuensis.	Callistus III an. iij. mens. v. Catalanus.
MCCCCXLIIII.	MCCCCLIIII.

Iste Nicolaus de oppido Sarrasana inter Ianuã & Lucanam ciuitatẽ, electus in Vrbe, anno mccccxlvij, loco Eugenij, adhuc pendente schismate: paulatim vbiq; obtinuit obedientiã, mirantib. omnibus, quod vir humillimæ nationis sic prævaleret contra ducẽ Sabaudiæ, qui fuit quasi affinis cunctis principib. christianitatis, & tamen dimissus ab omnibus. Sed statim sequenti anno vnio redijt, cedente Felice: quia placuit Domino per abiecta mundi glorificare nomen suũ. Hic fuit magister in theologia totus actiuus, & in conceptibus locuples; multa diruta reædificauit, & grandem murũ Romæ in circuitu Palatij construxit, & totũ murũ Romanũ reintegrauit, propter timorem Turcorũ. Item, versus in Vrbe publicatus, *Lux fulsit mundo, cessit Felix Nicolao.* videlicet anno mccccxlix.

Iste Callistus, vir valde senex, electus fuit anno Domini mccccl v: & cõtinue infirmus, nec potuit zelũ suũ perficere, quẽ contra Turcos concepit, impediente senio, morteque præueniente. Moritur anno mccccl viij, ipso die sancti Xysti, in quo festum transfigurationis Domini instituit, anno vno elapso.

Iohannes de Capestrano, frater Minor, discipulus Bernardini, statim post obitum eius præfuit reformationi nouæ: claret miraculis. Moritur anno mccccl vi, habita victoria contra Turcos. Iubileus cum magna deuotione per totam christianitatem celebratur, & ingens multitudo ad limina sanctorũ confluit. Dominus etiã papa rosam in dominica Lætare consecrato, inclyto principi Lantgrauio Hassiæ transmisit, multis virtutib. redimito: qui ab Elisabeth sancta matre sua fuit proles sexta. Festũ transfigurationis Domini instituitur a Callisto, pro gratiarũ actione illius victoriæ miraculose factæ contra Turcum in Vngaria. *psis duo milia, vel circa, in domo leprosorum apud sanctum Iacobum, ipsamque domum leprosorum combusserunt & destruxerunt anno quo supra.

Victoria miraculosa cœlitus datur christianis in Vngaria trans Danubium contra Turcum magnũ: & perdidit multos, & fugit timore hostiũ perculsus, cũ nemo eũ persequeretur. sola manus Dei terruit eũ, in die sancti Xysti. anno mcccclvi. Sanctus Iohannes de Capistrano præsens fuit ibi, & prouocauit populũ trepidantẽ ad persequendũ infideles fugientes. & facta est vltio magna. Dixerũt enim Turci, q tam immensus numerus armigerorum insequebatur eos, q vix ausi fuerunt respicere, & ideo fugissent relictis omnib. Ipsi fuerunt sancti angeli. Pueri sancti Michaelis peregrinantur cũ magno feruore per turmas viam longam ad mare. & sit timor cunctis, ne spiritus nequã agitaret eos: sed statim cessauit propter tædiũ itineris, & famem, quã patiebantur. anno mcccclvij. Et anno præcedenti fuit maximus terræmotus in Neapoli, & perierunt xl[m] hominũ. Librorum impressionis scientia subtilissima, omnib. seculis inaudita, circa hæc tẽpora reperitur in vrbe Maguntina. Hæc est ars artiũ, scientia scientiarũ, per cuius celeritatis exercitationem thesaurus desiderabilis sapientiæ & scientiæ, quẽ omnes homines per instinctũ naturæ desiderãt, quasi de profundis latibularũ tenebris prosiliens, mundũ hunc in maligno positũ ditat pariter & illuminat. Virtus etenim infinita librorũ, quæ quondã Athenis, vel Parisijs, cæterisq; studijs, siue bibliothecis sacris, paucissimis quibusdã studiosis manifesta fuit, per hanc in omni tribu, populo, natione, & lingua, vbiq; diuulgatur, ita vt verissime impletũ cernamus illud, quod dicitur Prouerb. 1, *Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam; in capite turbarum clamitat, in foribus portarum vrbis profert verba sua, dicens, Vsquequo paruuli diligitis infantiam, &c.* Quamuis vero porcos spernere margaritas sciamus, nihil in hoc prudentis læditur opinio, quo minus oblatas comparat margaritas.

Imperatores.

Anno mundi VI[m] DCLXIII.

Papa.	Pius secundus annis vi.	Tuscus de Senis.	Paulus secundus annis vij.	Venetus.

Anno Christi MCCCCLXIIII.

Iste Pius electus est anno Domini mcccclviij, & vocabatur Æneas, vir eloquens, & orator magnus, poëtaque laureatus. Imperatoris ambasiator ante fuit, & in concilio Basiliensi notabilẽ tractatũ scripsit pro autoritate eiusdẽ. Ipse etiã canonizauit sanctam Cathatinã de Senis. mcccclxi. Hic passagium ordinare cupiens, cũ plures ex Almania venissent Romã, ipsos cũ benedictione remisit ad propria, eo quod non sufficissent. & statim ipse post moritur. anno Domini mcccclxiiij, die xiij Augusti.

Turci dolo quidem & fraude obtinuerunt Bossenorum regnum, & ducatum despotis Seruiæ, & plura loca & regna in partibus Orientis, Achaiam prouinciam, & insulã Mitylenen. anno mcccclviij.

Iste Paulus electus est anno Domini mcccclxiiij, & statim approbauit celebrationẽ festi præsentationis beatæ virginis gloriosæ, sicut Pius. Hic in signãdis petitionib. maturus fuit, & iustitiæ tenax. quasi melius foret pauca condonare, & ea firmiter seruare, quã plura signare, & statim reuocare. Grande palatiũ construxit apud sanctum Marcũ: ante completionẽ moritur. anno mcccclxxi, die xx Iulij.

Iubileus mutatur in fauorem animarũ per Paulum de xxv in xxv annum, vt quia abundabat iniquitas, superabundet & gratia. Reformatio magna plurimorũ monasteriorum in diuersis mundi partibus fit. Et nota, quod huiusmodi reformationes crebro leguntur factæ: sed pene nulla remansit, quin solito more per successum temporis ad pristinum relaberetur languorem post venerabilium patrum mortem. Maguntia capitur. anno mcccclxi.

Iohannes Soreth, Prior generalis, ac reformator Carmelici ordinis, vir sanctæ vitæ, & singulariter Christo fructificus, postea quam Carmelum totum xx rexerat annis, Andegauis obijt, vbi quamplurimis nunc miraculis coruscat.

Eubœa ciuitas, vulgo dicta Nigroponte, capitur ab infidelibus Turcis. anno mcccclxx.
Cometa apparuit in principio anni mcccclxxij. Circa festū Agnetis transiuit super Coloniā in opposito libræ, & caudā longā quasi graduū xxx misit ad Occidentem. In festo sancti Blasij stetit in ariete, & misit caudā quasi ad pleiades versus Orientem: vaga nimis erat, alba, quandoq; & flāmea, crinitaq; valde. Sequūtur bella & epidemiæ in diuersis partib. Et anno sequēti fuit æstas feruētissima, & siccitas inaudita, & in quibusdā terris ignis sub terra succēsus vsq; ad arenā fuit. Eremita quidā deuotus in partib. Schuicerotū prope Vnderwalden in magna humilitate solo corpore dominico singulis mensibus refectus, a xv annis & vltra absq; corporali cibo vixit. Carolus dux Burgundiæ primū memorabile bellum cum rege Francorum habuit in loco dicto Amondleri, de quo fugatis hostib. nobilissime triūphauit. anno mcccclxv. Post duos insuper annos Dinant, & paulo post Leodium ciuitates potentissimas totaliter destruxit: anno etiā lxxiij intrauit terrā Geldriæ, & obtinuit eā, totumq; ducatū Lotharingiæ. Sicq; per multa bella victoriosus semper permanēs, cū Nusciam super Rhenū quasi per anni spaciū inaniter obsedisset, tandē potēti cū exercitu ad Schuicerorum fines castra mouit: vbi statim a ij[m] aggressus prope Grandisonū cū graui damno terga vertit. Eodē tamē anno rediens de oppido Moreti, quod obsidebat, iterū relictis omnibus, potenter fugatus est cum suis, occisis xx[m]. anno mcccclxxvi, die x mi. martyrū. Nouissime in obsidione ciuitatis Nanceiæ a confœderatis atroci prælio trucidatus est victoriosissime, anno mcccclxxvij, v mēsis Ianuarij. Epitaphiū cuius editū tale extat, *Te piguit pacis, taduitq; quietis in vita. Hic iaces Carole, iamq; quiesce tibi.* Reliquit filiā hæredē vnicam, Maximiliani vxorem: quæ cum duos genuisset filios, paulo post de equo elapsa, fractis ceruicib. expirauit.

VI[m] DCLXXIII.

Xystus quartus an. xiij. Ianuensis.

MCCCCLXXIIII.

Iste Xystus ante cardinalatum fuit generalis in ordine Minorum electus. anno Domini mcccclxxi. Vocabatur antea Franciscus de Saona prope Ianuam, bonæ famæ & morum. Fuit etiā vocatus ad cardinalatū absq; scitu suo. Eodem anno orator Bernardus Iustinianus Venetorū recitauit coram eo, quod Turcus abstulisset christianitati ij imperia, iiij regna, xx prouincias, & cc vrbes, populumq; absque numero vtriusque sexus: hortabatur quoque, vt ad resistendum se disponeret. Beatus Simon martyrisatur in ciuitate Tridentina. anno mcccclxxv. die tertia ante festum Paschæ (vt fertur) Iudæi azymū eorū cum sanguine christiano faciunt. tunc Iudæi ante domū parentū suorū infantē Simonem in mense suæ ætatis xiij ceperunt, eumq; crucifigaliter tenebant, vt sanguinē vndiq; ex corpore suo traherent.

Puella quædā, nomine Stina in partib. Westphaliæ, in oppido quod Hamo dicitur, aperte ac verissime stigmata dominicæ passionis habuit in manib. & pedib. ac latere, virgo nouiter conuersa. anno mcccclxiiij. Post spaciū autē xv hebdomadarū circa festū venerabilis Sacramenti corā xij testib. ostendit ea, & prędixit, quod post duas horas redirent: quia tunc non inuenirent ea. Et sic factum fuit, quia loca illa sanata erant.

Turci etiam terra mariq; cum potenti suo exercitu Rhodum ciuitatē obsidentes ag-*

Puellæ monstrū tempestate ista c in Veronensi agro nascitur, quæ vnū caput tantū habet, sed duos pedes, duasq; vuluas habens, ex ipsis ambab. vuluis superfluitates emittebat: insuper quatuor brachia, sed duo grossiora, quę pro voluntate mouebat: alia tenuiora, & immobilia erant: ventres etiam duos circa stomachū coniunctos habebat. Hanc parentes per Italiam circumferentes, precia ab inspicientib. mendicabant. Fuerunt aquarum inundationes maximæ, ventiq; horribiles multa ædificia subuertentes. anno mcccclxxxi.

Iſte Maximilianus archidux Auſtriæ,& dux Burgundiæ, filius Friderici tertij Imperatoris prædicti, vir vtiq; magnæ virtutis & prudentiæ inſignitus, ac rei militaris ſcientia non ſine bellοſis laboribus a iuuentute peritus, fortunatus ac virtuoſus. Quem ob virtutum ſuarum laudem, archiprincipes, ſacri imperij electores, in regem Romanum vnanimi corde, præſenti patre ſuo, in Franckfordia anno Domini mcccclxxxvi elegerunt, & paulo poſt in Aquiſgrana imperiali ciuitate coronauerunt,& more ſancto verum regem futurum imperatorem vnxerunt. Duxitque in vxorem Mariam filiam Caroli ducis Burgundiæ; ex qua produxit Philippum Burgundiæ ducē. habuit quidem bella plurima memoriæ digna. ſecundo enim anno ducatus ſui Burgundiæ, prope Flandriam cum Gallicis maximum habuit bellum, quo magna cum victoria Francorum potentiam ſuperauit.

Imperatores. Maximilianus primus.

In hac laudabili electione obijt in Franckfordia illuſtris princeps elector Albertus Marchio Brandeburgenſis; ſenex ipſe electionem & ſceptri imperialis adminiſtrationem deuote exegit. obijt etiam ibidem venerabilis ac deuotus princeps Iohannes comes de Werdenberg, epiſcopus Auguſtenſis, qui propter electionem ad Franckfordiam venit.

Item Maximilianus Romanorum rex deficientibus a ſe nequiter Gandenſibus, a Brugenſibus, tum etiam maieſtatis ſuæ iuramento deuinctis, in vincula coniectus eſt, captis ſimul ac partim trucidatis omnibus quibus apud maieſtatem ſuam, poſcente illorum fide, aliquid gratiæ aut nominis fuit.

Anno mundi VI^m DCLXXXIII.

Papa. Innocentius octauus an. Genuenſis.

Anno Chriſti MCCCCLXXXIIII.

Innocentius papa eius nominis octauus, patria Genuenſis, patre Aron ciborum familia mediocri, ſed honorata natus; Iohannes Baptiſta antea vocatus, poſt Xyſtum pontificem, ex cardinali presbytero ſanctę Cęcilię, hoc anno idibus Auguſti pontifex creatus, ſedit annis Hic cum inter cæteros patres pauperior humaniorq; haberetur, propter ipſius humilitatem, humanitatemq; ac comitatem, pontificum munus obire promeruit. ferebatur etiam in rebus gerendis prudentiſſimus atq; magnanimus, eo quod Senis & in Vrbe legationis officio cum optime functus fuiſſet, magnam ſui regiminis & prudentiæ ſpem patribus dedit: & apertum Eccleſiæ theſaurum vniuerſis Chriſti fidelibus in peccatorum ſuorum remiſſionem diſpenſauit liberaliſſime.

Matthias rex Hungarorum e manibus diui Frederici Romanorum Cæſaris ſubacta ditioni ſuæ Auſtria, apud Wiennam rebus humanis feliciter exemptus eſt. anno mccccxc.

* grediuntur, offendentes ipſam plagis innumeris bombardarũ, muros deſtruentes, & vndique alias muri partes conſcendentes, & multos varijs modis accidentes: tamen ex vtraq; parte multi mortui ſunt. Demum ab obſidione deſtiterunt, illatis vtriq; parti damnis innumerabilibus. Deniq; partes regis Siciliæ inuadentes, multa loca deuaſtant, homines rapiunt trucidantq;, ac eorum bona deprædantur: & immaniſſimæ clades fiunt. Tandem acceperunt Otranti ciuitatem, archiepiſcopum ipſius ciuitatis per medium ſecant; & quaſi omnes in vrbe occiduntur pro fide; tamen conſtanter, donec potuerunt, agentes viriliter, & non ſine Turcorum etiam aliquali ſtrage multorum.

EXPLICIT FASCICVLVS TEMPORVM.

APPEN-

APPENDIX AD FASCICVLVM TEMPORVM WERNERI ROLLEWINCK, AVTORE IOANNE LINTVRIO.

Nno Domini 1475, viguit maxima peregrinatio ad D. virginis in *Niclashausen*, in partibus Rheni, diœceseos Mogũtinæ, vbi quidam iuuenis, laicus, simplicianus, per quendam necromãticum, vt fertur, deceptus, qui in alba veste sub specie beatæ virginis eidẽ apparuit, docendo ipsum seminare zizania contra clerum. Ad nouum igitur dogma simplices vndique agitati concurrerunt. Laici deuoti, per insignia mirabilia veneno perfusa moti, & ea conspicientes, etiam vsque ad disturbium contra Herbipolitanũ episcopum per turmas sese erigunt, qui armigerorum impetu depulsi: & tandem captus iuuenis, tanquam hæreticus probatus (licet seductus) igne incineratur; & cessat peregrinatio prædicta.

Anno 1484, Innocẽtius octauus, Rom. Pontifex Italus, circa Bartholomęi festum eligitur, 28 Augusti. veneno inficitur: sed reconualuit tunc Dei auxilio.

Anno 1485, Matthias rex Vngariæ, post diuturnas lites, Viennam Metropolin Austriæ per biennium obsedit, econtra Friderico tertio Imperatore laborante, nec valente. Matthias igitur rex circa Pentecostes festum, anno 1485, prædictam ciuitatem, fame incolas vrgente, pacifice ingreditur. Imperator de prouincia discedens, ad imperiales ciuitates pergit.

Anno 1486, lites contra Papam oriuntur, & rex Neapolitanus cum ducibus Romam obsedit exercitu multo: sed Papa vicit omnes bono medico.

Anno 1486, dum prædictus Fridericus Imperator imperiales ciuitates peragrasset, descendit ad Rheni partes, filium vnicum, Maximilianum nomine, Francofordiam aduocans, qui nuper Burgundiæ dux effectus erat: & principes electores etiam illuc conuocauit, vbi dictus Maximilianus, filius Imperatoris, circa Dominicam *Reminiscere*, in Rom. regem concorditer eligitur, & in Aquisgrano, corona Caroli Imperatoris ex Noriberga allata, regaliter coronatur. Erant ibi Frãcofurti in electione Berchtoldus Moguntinensis, Hermannus Coloniensis, Ioannes Treuirensis, Archiepiscopi: Bambergensis, Augustensis, Eystettensis, Spirensis, Wormatiensis, Misnensis, Tristensis, Verdunensis, Cameracensis, episcopi: Philippus Palatinus, Ernestus Saxoniæ dux, Albertus Marchio Brandenburgensis, electores: & Ioannes, & Rupertus, & Casparus, Palatini comites a Veldentz; & Albertus dux Saxoniæ, & Fridericus, & Ioannes, filij Ernesti electoris Saxoniæ; & Henricus dux Brunschwicensis, & N. dux Geldiæ, & Christophorus, & Albertus, & Fridericus, Marchiones Badenses, & Wilhelmus Henrici, & Wilhelmus Ludouici filius, Landtgrauij Hassiæ, & Georgius Teutonici ordinis, & Otho, & Fridericus Hennebergenses comites, & alij comites innumerabiles, & nobiles, & Abbates. Facta itaque electione regis Romanorum, postquam coronaretur rex, illustris Princeps, electorum senior, Marchio & Camerarius regni Romanorũ, in monasterio S. Petri, Francofurti, sabbatho* debitum persoluit carnis, migrãte paulo post temporis Antistite Augustensi, ibidẽ Francofordiæ ad Dominum. Insuper referentibus peregrinis hebdomada tertia post Paschæ festum, Aquisgrani cum corona rex Romanorum coronatus est, & regaliter ibidem cæremoniis peractis diuinis, & auro & argento in viæ medio proiectis, prætorium adiens, cibo refectus est, vbi primum morsum de boue integerrime asso, in quo sus, & in sue agnus, & in agno gallina, & in gallina ouum erat, sumpsisse visus est: & iussit vinum abundantissime, tanquam de fonte vndam tota die fluere.

Eodem anno 1486, die Veneris sancti Georgij, tunc festum præcedente Paschæ, post festum quartæ hebdomadæ, aere influxu cœlesti frigescente, nix in montanis altioribus partibus cecidit valida, & vinum & annonam valde perdidit.

Anno 1487, die Iouis, Conuersionis sancti Pauli, decessit Philippus episcopus Bambergensis, natione comes de *Henneberck*, magnus venator: & octauo die electus est Henricus natione *Gros* in præsulem Bambergensem.

Eodem anno, circa Philippi & Iacobi festum, diæta Imperialis Noribergæ celebrata est; vbi inter Principes Electores, Marchiones Ioannes, Fridericus, & Sigismundus, fratres, in ornatu equitatus famam præ cæteris tenuerunt principibus. Sed parum ibidem effectum est, quamuis diu congregati fuissent.

Anno 1488, nobilissimus Rex Romanorum, qui etiam Dux Burgundiæ fuit, a Ciuitatensibus in *Bruck* partibus Flandriæ suis subditis, circa principium Quadragesimæ captus fuit, quibus Gandauum & Ipra ciuitates confœderatæ sunt. Venerunt ipsi tunc in auxilium Principes electores, & regni Romani cæteri principes, circa festum sancti Georgij eiusdem anni, & ipsum a captiuitate liberauerunt.

Anno eodem, Dominica v post Trinitatis, fœto peperit vxor cuiusdam laici seu coloni duos canes, & mane feria secunda peperit tres adhuc canes paruos, ad modum murium, tres viuos & duos mortuos, quos mulieres præsentes absconderunt sepeliendos. Accidit hoc in villa *Nempscha*, sub capella *Posseck*, sub limitibus Lasa. Nomen coloni erat N. Duner.

Anno eodem, circa festum sancti Michaelis Rex Hungariæ cum suo exercitu ducem Ioannē de Saga de prouincia expulit per vim, & obtētis ciuitatibus, quas possederat prefatus Dux in Silesia, circa Carnispriuium postea Duces Misnenses, in eorum districtu prope Stolpam & Torgam, impugnare cœpit; sed non præualuit. Et pace facta, Ruthenos illius exercitus inuasit, & ciuitates & oppida eorū deuastauit plurima, eam ob causam. nam albus Dux, dominus eorum, ita vocatus, adiuuit Turcum contra Regem Poloniæ: quod Rex Hungariæ vindicauit & in eo, & in suis, anno 1489.

Anno 1489, celebratur dies regia per ipsum regē Hungariæ, in *Lintz* oppido Austriæ, circa festum sancti Galli, vna cum Maximiliano rege Romano, & quampluribus regibus & ducibus, pro concordia de prouincia Austriæ.

Anno eodem, quidam Legatus a latere missus cum Iubilæo, & maximis indulgentiis a Papa Innocentio, dum Norinbergæ moram duceret, Doctor Theodoricus *Morung*, Canonicus Bambergensis Herbipolensis & Eystatensis Collegiatarum Ecclesiarū, &c. bullis contradixit papalibus in eo quod Papa non haberet animis in purgatorio annum Iubilæum impartiri, nisi per modum suffragij. Et idem Norinbergam veniens, in egressu ad Herbipolin, circa Norinbergam capitur per clientes Marchionis Friderici, & vulneratus ducitur in *Kadlspergk*. Absoluit Legatus clientes, & ad manus sanctissimi eundem Doctorem captiuum tenuit, commitēdo ipsum dicto Principi. tandem etiā ipsum inhabilitauit propter libellum famosum (quem passionem sacerdotum sub Principe Marchione Alberto, patre dicti Friderici, intitulauerat) editum tempore persecutionis sacerdotum, sub Principe illustri Marchione Alberto, ex parte cuiusdā *Steura*, quam ab eis aliquatenus exegit idem Princeps in suo districtu. Qui libellus per eundem Doctorem confectus fuisse dicebatur. Etiam propterea, quod Papalibus bullis contradixit, & quod sacrilegus incantator, & quod sub laici vestitu nocturno tempore armatus, vt cliēs equestris, incessit. Et hic Doctor captus tenebatur adhuc anno 1494, circa festum Michaelis, incarceratus a Marchione Friderico in quodam castro *Raubenculm*. Iste Legatus, nomine Raymundus Pegerandi, Doctor S. Theologiæ, Francigena, missus ad Franciam & Alemanniam, Iubilæum posuit ad diœceses & ciuitates & oppida per Alemaniam. At dum Bambergæ anno 89 Iubilęum posuisset, Licentiatum Ioannem *Groman de Munchpergk*, qui secum Parisiis steterat, Commissarium per diœcesin Bambergensem ad prædicandum Iubilæum misit. Hic Licentiatus S. Theologię & Parisiensis magister, Ioannes *Groman*, posuit Iubilæum in *Hof*, oppido, vbi ego eram pastor, die Omnium Sanctorum: & durauit per mēsis spacium. Ordinauit quindecim Confessores in capella sancti Michaelis, erexit crucem, & posuit capsam, & in singulis diebus prædicauit per se vel per alium. Confessionalia distribuit, vnum pro 70 numis Franconicis, in quibus nullus casus fuit exceptus, nisi aliquis reseruādus Papæ. Septem ecclesias ordinauit, ad instar septem capitalium ecclesiarum in curia, & penes trecentos florenos collegit in capsam: & penes 600 confessionalia distribuit per alium in domo dominorum. Sed tota pecunia collecta fuit surrepta in *Cronach* & *Freyburg*. In *Cronach* a filio rustici, & in *Freyburg* a pastore, quos ambos diabolus visibiliter in forma hominis & canis adiuuit: qui capti & factum confessi dirissime interfecti sunt.

Anno

Anno 1490, Matthias rex Hungariæ decessit, rugitum, vt bos in extremis emittendo, in castro Viennæ, feria secunda Palmarum. Et postea fit disceptatio pro regno Hungariæ. nam nobilissimus Maximilianus rex Romanorũ, Vladislaus rex Bohemiæ, & dux Albertus, filius regis Poloniæ, frater Vladislai, quorum quilibet pro rege Hungariæ primum se gessit. Sed nobilis dux Albertus cessit regi Bohemiæ fratri suo, qui per dominos generosos & nobiles pro rege electus habebatur: rex autem Romanorum per vulgares prouinciæ pro rege tenebatur. Hi duo litigarunt pro regno, & imprimis circa festum Bartholomæi anno, &c. 90, vbi simul pugnando ex vtraque parte conuenerunt, & præliando plures ex ipsis succubuerunt: sed regis Bohemiæ clientes tunc campum seu victoriam obtinuerunt, & mansit ille rex Hungarorum.

Anno 1491, die sancti Georgij, illustrissimus & nobilissimus Maximilianus rex Romanorum conuentum Principum electorum, & aliorum multorum in *Nurnberg* celebrauit. Et fecit illi dux Alborum Ruthenorum obedientiam per legationem suam, & tunc ei multa dona dedit, offerendo pelles hirsutas & similia, suoque dominio se suosque subiugando. Hic Principum conuentus siue conuocatio ad longum, nimirum vsque ad tempus autumnale, durauit sine concordia.

Eodem anno, Carolus rex Franciæ repudiauit filiam Maximiliani, & rapuit desponsatam Maximiliano regi Romanorum ducissam Brittanniæ.

Eodem anno, inaudita nostris seculis viguit caritas annonæ, in Atesi, Sueuia, Bauaria, & partibus Italiæ vicinis, quæ crescendo ad triennium perdurat, ita vt fames eos multiformiter a territoriis peregrinari faceret, vt in aliis terris, maxime in Thuringia, Misnia, & superiori prouincia Marchionum, & hic circa oppidum *Hof* victualia peterent, ac frumenta & siliginem emerent ibidem. Vidi ego viros de oppido *Snuatz*, apud Tridentum sito, cum XVIII equis solitarie & pedibus incedentes (prout in montanis consueuerunt facere in eis mercimonia) ad emendum siliginem in *Hof* venisse, & v feria post Petri & Pauli, quorum dies IIII feria post Dominicam quartam Trinitatis erat, sex octalia siliginis floreno vno emisse, cum siligo ante tres hebdomadas duobus florenis in *Hof*, in foro venderetur, & ita in primo eorum aduentu descendit. Emerant pro 20 florenis siliginem, sex octalia (vt dixi) pro vno floreno: quam siliginem vno floreno emptam in Tridento & sua patria quinque florenos valere dixerant libentissime, aut sex florenos.

Anno 1492, Imperator Fridericus circa diem sancti Georgij illustrem Principem Marchionem Fridericum, Romani Imperij capitaneum ordinatum, ad bellum præparare, & Augustam ad campum *Lechfeldt* cum cæteris principibus recipere se demandauit. Qui Marchio obediens v feria feria post Georgij, quæ secunda feria Paschæ fuerat, plus quam quadringentis armigeris equestribus, & centum curribus, & totidem cum equestribus de *Onoltzbach* postea illuc comparendo exiuit. Breui post temporis spacio, dum congregati essent in *Lechfeldt* vltra 20000 armatorum, concordia facta est inter Imperium & duces Bauariæ, qui eidem fuerant rebelles.

Eodem anno moritur Innocentius Papa, die sanctæ Annæ, & eligitur Alexander sextus.

Eodem anno, post festum sancti Martini, cecidit lapis quidam trium centenariorum, & vltra, in Elsatia, ex clara ignita nube, cœlo alibi sereno, maximo cum sonitu, qui fuit discolor, & durus. Eodem tempore, visa est crux rubea circa lunam magna, cœlo sereno.

Eodem anno, in festo sancti Ioannis Euangelistæ, 27 Decemb. frigus intensum fuit, & cœlum serenum: & visi sunt tres soles in Iride pulcherrima, & in circulo integre circa meridiem vsq; ad vesperam, & duo extremi soles in circulo integrę Iridis apparebant, quasi tecti alba nube. Sol tamen orientem versus lucidior apparuit Sole occidentali; item circulus Iridis integer circuibat verum corpus Solis. Mane autem prodigia alia in sole visa erãt. Sol sanguineus in ortu sanguinem in altum ad trabis modum sparserat, & hoc sæpius.

Anno 1493, circa festum S. Bartholomæi, fama diuulgauit, Imperatorẽ Fridericum III decessisse: & sic factum erat, die Lunæ 19 Augusti. Fuit vir pacificus & deuotus, qui sacro igne in pede accensus, pede abscisso, deniq; eodem igne interiit.

Eodem anno æſtas fuit ſatis temperata. Sed certi dies calidiſſimi interiecti erant. Tempus autumnale ſatis calidum fuit,& ſiccum,ita vt quinta feria in Angaria,ante feſtum ſancti Michaelis Archangeli,audirentur tonitrua nociua & horribilia,& fulgetra lucidiſſima nocturno tempore tunc viſa ſunt.

Eodem anno,Turci ceciderunt ſtrage graui de manibus Alemannorum in Vngaria, procurante Vladiſlao rege Bohemorum & Vngarorum. Nam anno 92,Turci occiderant magnum, vocatum nigrum, exercitum regis Vladiſlai. Sequebatur tum per Alemannos Dei nutu vindicta, anno 93. Vngari autem indignati de aliorum Alemannorum contra Turcas victoria, de cætero ſibi volentes hunc vendicare honorem,Turcis autumnali tempore, circa Simonis & Iudæ feſtum, eodem anno 93, intrantibus cum 18 millibus pugnatorum ipſi occurrerunt. Cum humilibus DEVS det gratiam,per Turcas circumdati omnes ibi occiſi ſunt,paucis demptis qui captiui ducti ſunt. Nam ſex millia Alemannorum, quos Rex ad prælium hoc ordinauerat, inter ſequendum Hungaros interfectos repererunt.

Dictum eſt,quomodo Carolus rex Franciæ deſponſauit ſibi primo filiam Maximiliani regis, tunc Romanorum. Et dum præfatus Maximilianus rex Romanorum deſponſaſſet ſibi Duciſſam Brittanniæ;Carolus rex Franciæ vi eam rapuit,& ſibi deſponſauit, repudiata filia regis Romanorum. Vnde grauis altercatio iuxta vaticinia de hoc dicta oritur. Tandem fit pax. Sed mira ſunt & metrice & proſaice vtrinque conſcripta de matrimonio,quod rex Romanorum per legatos,de præſenti contraxerat,& per regem Franciæ violatum erat,quorum quædam hic interponere volumus.

Ad Carolum Franciæ regem pro Maximiliano rege oratio.

LVſtra iam octo fruendæ huius vitæ propitia mihi fata dederunt, quibus ne ſcriptis quidem abſens mortalium quempiam laceſſere, impetere, carpere molitus ſum. Sciebam enim id eſſe non mediocre puſillanimitatis flagitium ac vindictæ. Et modo quam mihi ipſi contumeliã temerarius afferret, aure ſurda tranſire potuiſſem. Verum cum non mihi, ſed ſupremo maximoq; Romanorũ regi, Maximiliano nefariam iniuriam ac indigniſſimum facinus rex alius deſignauerit; quo id pacto non moderate quidem,ſed moleſtiſſime ac acerbiſſime mihi ferendũ,a viris æquitate iuſtitiaq; præditis non poſſet exiſtimari: quippe qui germanus ſum,& germanorum regi obnoxius, & merito turpe iudicarer membrum, ſi non capiti contumeliam paſſo mi ſererer, &c. quantũ vires ſuppetunt, vel ingenij lucubratiuncula,non ſatagerem lamentari. Nam & nõ modo Germanus, ſed etiam ex inſigni Romani imperij oppido natus ſum,quod ex quatuor eius vicis aut caſtellis, non eſt abiectius aut obſcurius, & non abſque ſingulari regũ atq; Imperatorũ liberalitate & honore collato, illuſtris aquilę præclaro ſigno, refulget. Quid quod ego ex præteritis coniecturã faciens, maximam conſtanter ſpem habui, ſi vnquam noſtro ſeculo res Chriſtiana, tot fluctibus & procellis,in hunc vſque diem agitata; ſi regnum Romanorum, florem antiquum, potentiam & maieſtatem reſarcire poſſit; ea omnia duce Maximiliano feliciter propediem futura; eumq; tanquam ancoram & ſalutis portum, fidei & imperij incrementum,fortunam, decus, & gloriam reſtituere,dirigere & componere poſſe? tantum principem, tam inuictum, tam victorioſum belli ducem,tam magnificum,& maiora facturum regno, cuius Romanum regnum humeris fulcitur & quieſcit; quis nam (quem ſe imperio Romano ſubiectum non pudet fateri) æquo animo ferat rara & inaudita contumelia nunc affici, grauiſſimam iniuriam pati, vxorem arripi, & eam quæ indiuiſa ſecum caro futura erat,attrectari, caſtiſſimum thalamũ violari, & vna iucundiſſimam ſpem gratæ poſteritatis auferri? Nemo mihi ſuccenſeat humaniſſimi patres: ponderate rẽ ipſam: cogitate facinus: ſcelus exquirite: & quantũ in ſe contineat horrendæ impietatis, animo voluentes diſcutite. An hæc inſignis cõtumelia patienter eſt ferenda? an hoc flagitiũ chriſtianum hominẽ non ſufficiat permouere. Ego quidẽ ita iudico, quiſquis tali peccato blãditus fuerit, eũ honeſti, nũquã aut catholici viri ſolo nomine dignũ eſſe & fore: neq;

ego te ex regio Francorum ſanguine natum crederem, Carole, niſi te Luduici Franciȩ regis filium eſſe certo ſcirem: qui fidē Chriſti amplificarunt, eccleſiȩ ſuiſq; pontificibus opitulati ſunt, & rebus præclare geſtis Chriſtianiſſimorum inſignem titulum meruerunt: quorum nonnulli ob vitæ ſanctitatem inter diuos & beatos cœlicolas relati ſunt. Eos tibi maiores, auos, & proauos extitiſſe, perſuaderi mihi non poſſet? ſic quidem ipſa ſanguinis ſucceſſio, & legitima prolis ex parentibus traductæ propagatio bonas & malas conditiones ſecum transfert. Egóve te Carole regia maieſtate dignum crederem, cuius eſt impios quoſlibet & iniuſtos vlciſci; bonis autē & meritis optata præmia referre? Hoc regis officium, hoc principis munus, vt ab iniuriis & calumnia cæteros quoſque defendat, contra legem & inique agentes cohibeat, caſtiget, exterminet. Sed quæ maior impietas? quæ ſpurcior iniquitas? quæ nam calumnia execrabilior? quæ iniuriarum atrocior, quam optimi regis, optimæ filiæ illudere, & eam abiicere, explodere, abdicare, quam tu, nolente ſocero, interueniente tamen populi conſenſu, optaſti, voluiſti, duxiſti vxorem? quæ maior omnium peruerſitas? quæ truculentior ſæuitia? quæ tyrannorum crudelitas inexplicabilior, quam filiam nobilem, quæ iam pridem vltro in Maximilianum expreſſis verbis de præſenti conſenſum præbuit, (qui ſolus ratum & verum indiſſolubileque matrimonium facit) ab alienis nuptiis violenter abſtrahere; coniugem viro ſuo viuenti rapere; & a viua adhuc vxore dilectum maritum excludere ac ſeparare; indiuiſam carnem ſcindere; & in loco electi ſponſi odioſum adulterum quieſcere, ſuoque ſinu iniuſte foueri? an non ſatis viſum eſt tibi, Carole, ſoceri turpiter eieciſſe filiam; niſi etiam turpiſſime rapuiſſes vxorem? Et vt te impudentiſſimum oſtendas, auſus es, vt tibi id liceat, a clementiſſimo iuſtiſſimoque omnium pontifice licentiam poteſtatemq; duplicis adulterij poſtulare. Credis tu beatiſſimum patrem in flagitium, in adulterium, in raptum, in ſacrilegium, in ſummam iniquitatem tuam conſentire, blandiri, confirmare: deceptus es conſilio malorum. non eſt temptandum apud primam ſedem, vt propter te tuamque potentiam Deum execrabiliter offendere; quos Deus coniunxit, ſeparare; diuinas ſanctiones conculcare; ſacratiſſimas leges infringere; ius, fas, pium, æquum, iuſtum, ſanctum, honeſtum, fidem & religionem confundere, violare, inficere, labefactare præſumat. Honeſtum petito, & dabitur tibi a Romano Pontifice. Vxorem alienam reddas: tuam retineas: errati veniam petas, & impetrabis. Dic Carole, nunquid ne tibi mentis aut animi tui latens quȩdam ſententia, cum cordis etiam tremore ac metu remurmurans, definit, iniquum ac impium eſſe quod feciſti? Satis tibi paganorum eruditione perſuaſum eſſe debuit: ſi omnes deos homineſque celare poſſimus; nihil tamen iniuſte, nihil libidinoſe, nihil incōtinenter eſſe faciendum. honeſta enim bonis viris, nō occulta quæruntur. Numquid Carole Rex, ſi diſpenſatum etiam fuerit (quod nunquam crediderim) animi tui pacem & tranquillitatem perditurus es, quo ad viues? Latebit in conſcientia teſte ſemper frigidus anguis, qui te mordeat, pungat, excruciet. In hac rememineris Carole, Deum te adhibere teſtem, id eſt (vt Tullius arbitratur) mentem tuam, qua nihil homini dedit ipſe Deus diuinius. Et ſi forſitan obfirmata ceruice & indurato corde futurus es, adeo vt internum tuum iudicem ac reprehenſorem negligas, & nequaquam animaduertas; nonne iuſtiſſimum Deum tandem timebis? nonne vel hominum pudorem habiturus es? vbi erit regia virtus? vbi erit regalis honeſtas? vbi timor Dei? vbi pietas in fratrem? vbi fides in æqualem? vbi obſeruantia in ſeniores? in principes natu maiores? in regni patres? in conſiliarios? vbi obedientia in confeſſorem tuum? quos non credo omnes hoc in vitio tibi prorſus aſſentiri: tametſi inter tot aulicos opiner adulatores quoque multos inueniri, qui ſolent ex ſtultis inſanos facere: præſertim cum nihil ſit, quod credere de ſe non poſſit, cum laudatur diis æqua poteſtas: *Satyrus ait.* Perpulchre id Plato ſentiebat, & paucis admodū verbis ſignificauit. *Difficile eſt*, inquiens, *& plurima laude dignum, in magna peccādi licentia iuſte vixiſſe.* Verū cum doctiſſimis optimiſq; viris Franciȩ regnum abundet (quippe in quo & illuſtres viri, epiſcopatus, & nobiles Academiæ florent) apud te quoq; graues & præſtantes viros eſſe in precio non dubito, qui & auſint ne blando quidē tactu molliter animi tui vulnera palpare, ſed inſtar ſanctiſſimi Baptiſtæ conſtanter arguere, qui Idumȩum principē ſui amatorē viriliter increpabat, inquiēs: *Non licet tibi habere Philippi fratris tui vxorē.* nō ſolū inceſtū, ſed

etiam adulterium ipsum acerrime detestatus; & quidem, quod frater infidelis infideli fratri coniugem vi rapuisset. Quid quod frater Christianus Christiano fratri dimidium corporis aufers? An credis christianæ fraternitatis cōiunctionem infidelium germanitate viliorem? Erras: sic quidem naturā gratia perficit & excellit: & fidem caritatemq; cum in omnes homines, tum maxime in domesticos religionis & fidei obseruare iubemur. Si Deus per os Baptistæ voluit infidelē corripi: quid de te fieri dignum est; qui non solum Christianus, verumetiam christianissimus dici gloriaris? Si tanta rerum calamitas, & Troiani regni fundamentalis euersio, raptum & adulterium Paridis secuta est, quo Rex regi, gentilis gentili, par pari, contumeliam intulerat: Quid tandem fiet, dum tu rex primo atque supremo regi, Christianus Christiano, gener socero, tantam iniuriam, contumeliam, impietatem, ignominiam & proditionē attulisti? Non hæc certe iustissimus Deus impune poterit præterire. Ac veluti raptu & adulterio suo Paris Troianę subuersionis; ita tu (vereor) nobilissimi Francorum regni lamentabilis excidij, ruinæq; infandum seminarium & dirum fomentū causamq; præstabis. Non hæc supremus omnium rector sustinere poterit, qui matrimonium instituit; qui fracto sacramento, velut institutor & auctor, offensam accipit; qui adulterium prohibuit; qui adulteris passim in lege maledixit; qui mœchos saxis obrui iussit; qui Abimelech regem Palæstinorum, auferētem summo patriarchæ vxorem Saram, corripuit, dicens: *Redde viro suo vxorem: Si autem nolueris reddere, scito quod morte morieris tu, & omnia quæ tua sunt*: ille, inquam, Deus, qui per Moysen, mansuetissimum belli ducem ac legislatorem, sanxit, puellam viro desponsatam, si alius forte pro libidine sua contrectasset, eum vltimo supplicio plectēdum; qui adultero Dauidi, *Non recedet*, ait, *gladius de domo tua vsque in sempiternum: eo quod despexeris me, & tuleris vxorem Vriæ Ethæi*; qui & in euangelio, cū iudicialia præcepta moderaretur & euacuaret, Legis tamē naturalis obseruantiā mandauit, inquiens, *Prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.* Lex illa natura est, & a lege Dei æterna deriuatur, cui semper obtemperandum est: nisi forsitan nihil existimas contra naturam fieri in hominibus violandis. Quid ergo tecum disseram, qui omnimodo hominem ex homine tollis? At si ad honestatem nati sumus; ea sola expetenda est, (vt Zenoni visum) aut certe omni pondere grauior est habēda, quam reliqua omnia, quod Aristoteli placet. Necesse est, si Rex iustus esse voles, hanc te turpitudinem, naturali honestati contrariam, deserere, qua nihil tetrius, nihil fœdius excogitari potest. Si enim natura non patitur, vt aliorum spoliis nostras facultates, copias, opes, augeamus; & huic quoque vitio natura repugnat, vt alterius coniuge rapta, peruersæ nostræ libidini satisfaciamus. Neque, si Deus simulare etiam velit, stabile esse potest, aut mansurum diu regnum tuum, quod & legibus & iustitia non fulcitur, & bonis artibus præclarisq; moribus non administratur. Non possunt diu subsistere latrocinia. Et qualia sunt regna, dicit Aurelius, adempta iustitia, nisi latrocinia magna? Nec reprehensibile Philippi Macedonis regnum potuisset tam diu subsistere, si non in suos commilitones iustitia quadam vsus fuisset. Verissimum enim est, absque summa iustitia rempublicam administrari non posse. nihilque tam inimicum ciuitati aut regno, quam iniustitia. Enimuero cum rex aut princeps lex animata sit, ad quam subditi tanquam ad exemplar respiciunt; operæ precium est, illum omni virtute, & præsertim iustitia, pollere, qui cæteris imperādi sumpsit autoritatem. At cum in rege aut principe passiones & vitia dominantur; vniuersum regnum submittit ruinæ: quoniam, dum misere voluptatibus intendit, a regni cura sensim remittitur, & suo quidem exemplo subditi ad vitia licentius inclinantur. Memoriæ proditum est, Romanum quondam imperium diuidi & exhauriri cœpisse, Nerone imperante: cuius aula omnia deuorauit; maculauit libido; superbia exinaniuit. Romanis ad ea flagitia (vt conditio est omnium hominum) procliue declinantibus, eorum respublica indies labefactata est. Quod Cato cum Scipione in senatu deplorat: *Nolite*, inquiens, *O vos Romani existimare, maiores vestros rempublicam armis ex parua magnam fecisse, sed alia fuere quæ illos magnos fecere: domi industria; foris iustum imperium; animus in consulendo liber, nec delicto nec libidini obnoxius. Pro his nos habemus luxuriam, auaritiam, publicæ res egestatem.* Itaque Carole, si regnum tuum florere cupis, non imitabere lasciuiam abiecti animi, & arbitrio carentis suo: non imitare libidinē Paridis & Herodis: ne imi-

imitare temeritatem Caij Cæſaris,qui omnia iura diuina & humana peruertit,propter eum quem ſibi ipſe opinionis errore finxerat,principatum:imitare Carole auos & progenitores tuos,Clodouęum,Clodoaldum,Dagobertum,Pipinum,Carolũ Magnum, Ludouicos,qui omnes hoc vnum vitium,tãquam lethiferum virus,gelidumq́; ſerpentem,horruiſſent: & quorum plerique,inſigni virtute præditi, Imperio Romano detulerunt, erexerunt, nobilitarunt. Caue rex Carole, ne ſequaris veſtigia Caroli Martelli primogenitoris tui; qui ob tyrannidem ab Eucherio Aurelienſi præſule in tormentis apud inferos viſus eſt. Caue rex Carole, ne ſequaris alterius cuiuſdam progenitoris tui veſtigia, qui ab Angliæ rege apud ſummum pontificem Innocentium tertium fractæ pacis & rupti fœderis initi,iure iurandoq́; firmati, quondam accuſatus eſt. Caue ne ſuperſtes adhuc tibi tuoq́; nobili regno ex hac labe & turpi nota, non mediocrem quoq; iacturam tãdem videaris attuliſſe:ne tibi eueniat,quod merito omnibus accidere conſueuit; qui male viuendo, conſulendo prouidendoq́; expectant proſperum rei ſucceſſum. Et vos ô prudentiſſimi conſules, ô viri præſtantes, qui Carolo regi proximi ſemper eſtis,prouidete,ne ſimul cum tanto raptu & adulterio intereant omnes bene & ſancte viuendi mores & artes; ne ſubito per magnam ſeu periculoſam potentiam legum metu,omnes qui lateri ſuo cohęrent,animi virtutes ducant eſſe ſuſpectos. Vereamini, ne apud regem veſtrũ pudici adulteris; ignaui fortibus; bonis perditi; grauibus & ſanctis ganeones ac adulatores, in amore & amicitia,in magiſtratibus honoribusq́ue,prępferãtur. Et quoniam in nobiliſſimo Franciæ regno regali politiæ Ariſtocratia feliciter cõiuncta eſt;ô vos inclyti patres,& illuſtres parlamenti iudices,quorũ eximia laus toto reſonat in orbe; (datis enim inprimis operam,vt iuris & iudiciorũ æquitate ſuum quiſque teneat; vt neque tenuiores propter imbecillitatem circumueniantur; neq; locupletibus ad ſua vel tenenda vel recuperanda obſit inuidia. Solet enim conſtantiſſima prudentia veſtra ius cuique dicere; iuſta decernere; iuſtitiam colere; iuſtitiam fouere, proſequi,defenſare;quamuis inter regem & abiectum repeciatorem coram vobis cauſam verti contingat) adeſtote.Cauſa enim nunc agitur vniuerſi regni veſtri, famæ, decoris,honeſtatis,gloriæ,celſitudinisq́; regiæ. Fama nunc agitur regni, populi, militiæ, cleri,gymnaſiorum,principum,antiſtitum, religioſorum,conſulum,præceptorum,& patrum,eorum denique omnium, quorum ſalus ex virtute ac gloria regis pendet. Nolite, quæſo, patres admittere, vt veſtri regni tot ſeculis celebratæ laudes, hac vna labe tandem intereant,caliginem contrahant,aut ad nihilum redigantur.

Tu quoque ô ſacratiſſime clementiſſimeq́; Cæſar,aperi theſauros,& ſuccurre filio, neceſſitatem habenti.Et vos ô Romani Quirites;ô Hiſpaniarum, Angliæ,Portugalięq́; reges; ô vos principes,vrbes,milites, & proceres Romano imperio fideles & obnoxij; mementote ex claritate ac triumpho Maximiliani veſtram dignitatem, commodum & gloriam pendere: tædeat,obſecro,Germaniam perpetua macula deſerti regis obfuſcari. Demum Maximiliane Rex regum (cum pace & venia tua loquar) elige tibi viros,conſilio,prudentia,ingenio,auctoritate,eloquentia, maturitate, iuſtitia, cõſtantia, præſtantiores,quorum vel in Germania magna copia eſt (vt in Catalogo virorum illuſtrium meminimus) vt illorum ductu imperij monarchiam feliciter adminiſtres. Non enim viribus,aut velocitate, aut celeritate corporis, res magnæ geruntur, ſed conſilio, autoritate, ſententia: quæ quidem non in iuuentute, non in calamiſtratis, ſed in ſenectute, & optimarum diſciplinarum cultoribus, inueniri poſſunt; in Philoſophis, qui moralem philoſophiam; qui politicam præcipue norunt; qui hiſtoricos veteres legerunt; qui diuinas & humanas leges non ignorant. Scito Maximiliane, Gręcorũ ducem nunquam optauiſſe, vt Aiacis ſimiles haberet decem; ſed Neſtoris quinque: quod ſi accideret, non dubitabat, quin breui ſit Troia peritura. Tales ergo conſiliarios aſſume qui Deo & ſibi ipſis ſint fideles; caritatem, & zelum habentes; benigni; patientia prædíti; non ambitioſi; qui non inflentur; boni publici amatores; qui non quærant quæ ſua ſunt,ſed quæ cõmunia; qui ſint veraces in verbo; conſtantes in iudicio;in cõmiſſo fideles; in arcanis taciti & ſecreti; qui docti ſint & experti; in quibus ſapientia maior & prudentia viget; qui ad ea quæ iuſta, quæ honeſta, quæ reipublicæ & regno tuo neceſſaria videntur,eloquentia ſua vel ore vel ſcriptis cæteros valent potenter inducere,cohortari, perſuadere. Hos viros accerſe; iſtos dilige; illis vtere familiariter.

Deuita & repelle procul abs te virginum corruptores monialium, sacrilegos, raptores aut violatores, adulteros, blasphemos, maledicos, calumniatores, bilingues, fallaces, oblocutores, assentatores, impios, feroces, & inmisericordes, in arma & necem sine consilio promptos & præcipites, bonarum artium hostes, æmulos cleri, & pauperũ oppressores, & (vno verbo) Dei timorem non habentes: sed his omnibus abiectis & exclusis, optimos viros vita, moribus, prudentia, præclaros elige, quales in Germania (crede mihi) facile consecuturus es. Habes enim principes electores: habes eorum cancellarios prudentissimos & eloquentissimos: habes in cathedralibus & collegiatis ecclesiis prælatos: habes in gymnasiis, in cœnobiis doctissimos & sapientissimos viros, qui quandoque tibi tuoq; regno prudentia, consilio, facundia, multarum historiarum cognitione, salubriter prodesse possunt: hos elige: hos ad te voca: hos ama, foue, & tua beneuolentia complectere. Profecto quantum ad ingenui & præclari animi regijque corporis tui vires attinet, ea quidẽ habes quæ victoriosum principem, quæ maximum regem decent. Diceris enim magnanimus, laborum patiens, tempestatum contemptor sub dio & papilionibus, prędicaris intrepidus ad ardua, terribilia, letifera, vbi vix tenui filo mors a vita disiungitur: sed neque tibi hæc, Maximiliane, sufficere credas; neque id quoque vnquam tibi persuadeas, satis esse & fore ad patriam tutandam, quod bonos & perfectos consules nactus sis: porro alterum quoque necessarium est, vt & tu ipse consilio, prudentia, & dandis ore tuo responsis intendas. Neque enim vernacula lingua tuis solum satellitibus, sed his omnibus loqui posse, vel Romano sermone, qui te vrgẽtibus negociis adituri sunt, regiam tuam maiestatem decebit. Nihil est quod principi fauorem & affectum populi magis conciliet, quam gratia sermonis: immo indignus aliquantulum regno videtur, qui ad sese venientes vel non intelligit, vel eis respondere non potest. Mithridatem Ponti Regem quis non commendabit, qui viginti duabus gentibus quibus imperauit, absq; interprete loquebatur? Aulus Gallius testis est. Sigismundus Romanorum Rex, Ladislai patris tui patruelis, auus maternus, quod plurima nosset idiomata, perpetua laude meruit extolli. Audiui ego ipse ex grandæuo quodam & veraci viro, nonnullos oratores Alemanos ad Martinum quintum, Romanum pontificem, missos fuisse, inter quos comes erat eleganti & procero corpore eminẽs supra cæteros omnes. Cum Pontifex de more illos salutare & alloqui cœpisset: non potuit linguæ commercio ad comitem vti, quippe qui sermone quem a matris vberibus didicerat contentus, neque Romanam, neque Italicam linguam norat. Subridens Pontifex, ait circumstantibus: *Ecce bella bestia*, significans eum bellum esse corpore, sed bestiam taciturnitate. Comes vbi verba & mentem Pontificis ex collegis suis cognouit, bono pudore permotus; tres filios ad Academiam Italiæ Bononiensem misit: vt literis operam darent: nolens vnquam caræ posteritati quod sibi contigerat, forsitan euenire. Nec patrem spes fefellit. Nam filij omnes summo studio cæteris multis præstãtiores euasere, vsq; adeo vt vnus eorum in Agrippinæ Archiepiscopatũ, duo reliqui, alter post alterum, in monasteriensis ecclesiæ antistites, doctrinæ merito digne fuerint exaltati. Itaque paterna confusio filiis laudem peperit & gloriam immortalem. Quisquis ergo Regum vel laudibus extolli, vel a suis amari desiderat, linguæ cõmercio vtatur ad omnes, necesse est. Tibi ergo, Maximiliane, nitendum est, vt audire per te ipsum subditos & aduenas, intelligere, affari & respondere possis. Stoliditatis & imprudentiæ clam arguitur princeps, dum coram oratoribus exteris aut quibusuis alienigenis, interprete solo loquente, ipse tacet & obmutescit. Occurrunt plerunque negocia, quæ tibi ipsi duntaxat referre & tuto committere subditi velint, nec interpreti confidunt. Cæterum Rex qui per alios loquitur & respondet, nihil certe magis, quam nudum regis nomen, meretur. Mulieri (vt Homerus ait) taciturnitas decus affert: at non itidem viro. Itaque, serenissime Rex, vt regnum, vt milites, clerum, & ciues, feliciter regas; prudentes, & ipsam prudentiam, eloquentiam, & affabilitatem amicitiæ parentem ama, sectare, amplectere: quæ vt facilius compares, literas cole; libros dilige; lectioni intende: quæ te omnem disciplinam, omnem virtutem, omnem prudentiam, omnem iustitiam docebunt, qua sola temporale hoc regnum tibi creditum prudenter & egregie tandem gubernabis. Exemplar accipe a Iulio terrarum domitore, qui cum in Gallia bellum gereret, diem armis, noctem literis dedit. Quid autem tersius: quid eloquentius

tius

tius scribi potest quam ea commentaria quæ ipse de se cōdidit? Exemplar accipe in Sigismundo, qui orationes elegantes & deuotas ad deputatos in synodo Constantiensi habuit; plurimos reges dissentientes eloquētia sua pacificauit,& multa præclare gessit: quæ sine iugi literarum studio & assidua lectione nequaquam fieri potuissent. Cum tibi nonnunquam Maximiliane, per otium licet(non enim semper bella geruntur)cura, vt saltem legantur,te ipso auscultante,historiæ veteris Testamēti; & doctrinę morales; Aristotelis politica, vel in vernaculam linguā traducta: Valerius Maximus, Salustius, Vegetius De re militari,Titus Liuius,Suetonius De duodecim Cæsaribus, Seneca De clementia ad Neronē, Ægidius De regimine principū, Decades Blondi, Henricus Ariminēsis De quatuor virtutibus cardinalibus, historiæ Regum & Imperatorum, Platina De motibus pōtificum, Ioannes Gerson in cōsiderationibus, quas rex aut princeps habere debet. Vtinā tibi ex eodē opusculo enchiridion facias: quo saltē, dū rem mane diuinā audire soles, partim vti possis. Deniq; Maximiliane, vt te rege beata sit respub. caueto in primis, ne Germanicę nationis thesaurus,& pecunia(quę neruus est belli)absorbeatur, aut prorsus euanescat. Tum, si obscœnos & peruersos oderis; prudētes consiliarios(quales descripsimus)aduocaueris; literarū studio delectatus fueris: rerū publicarū & priuatarū vtilitati & opulentię intenderis: poteris Romano imperio consulere; Germaniæ priscū decus augere; nobilis Austriacæ domus insignē claritudinem perpetuare; hostes vincere, pacificare discordes, rebelles subigere, læsę maiestatis reos castigare; sacrosanctā ecclesi. tueri; & eos qui christianā religionē inficiūt, persequi, omnēq; regni statū in melius reformare? Et tandē pacificatis principibus, ac bellis omnibus exterminatis, subactisq; rebellibus, opportunitas maior pręstabitur, faciliusq; poteris Turcas & Saracenos cōtere re; Machometistas voluptati deditos extinguere; & mari commode transito, non solū christianorū sanguinem, quē sæpe gens impia fudit, vlcisci; sed etiā sanctissimam vrbē ab infideliū spurcitie sacrilegisq; manibus liberare, vt liceat deuotis Christicolis vrbis illius mœnia tuto & viriliter accedere; varios summo in gaudio motus gestire; iubilis & canticis optimum maximū Iesum venerari; & in faciē prostratos, lacrymis vbertim genas irrigantibus, sanctā vrbem, sanctū venerandumq; Domini sepulchrū salutare; atq; vt id non rara, sed frequens faciat Christianorū multitudo,& pulchrū sit cernere summa in lætitia, in omni exultatione deosculari loca, vbi Dominus operatus est salutem; in medio terræ singulorū genas lacrymis irrigari, laudes, hymnos, psalmos certatim cū presbyteris & clero, populū quoq; decantare; & eos, licet paucissimos, qui iā vrbem sanctā & montē Synai habitant Christianos, nobis passim aduentantibus ostendere, vbi Dominus Iesus natus; vbi in horto captus; vbi verberatus; vbi passus; vbi deinde conuersatus; ac demū ascenderit in cœlos. Neq; enim tu Maximiliane, imbecillior futurus es Gothefrido Lotharingiæ duce, cui insignis hæc victoria, Deo quondā propitio, fuerat concessa. neq; inclyta semper loca, in quibus nostra salus & noster legislator Christus pro nobis passus est, impiorū malitia contaminari poterūt, & ab eis indigne possideri; spem tibi & non mediocrē recuperandæ terræ sanctæ fiduciam faciat, Maximiliane rex, Christi Iesu(quo nihil verius, nihil certius)testimonium: qui cum ruinam & excidium vrbis Hierosolymæ vaticinaretur, inter cætera subdidit: *Et Hierusalem calcabitur a gentibus, donec impleantur tempora nationum.*

Roberto Gaguino, ordinis sanctæ Trinitatis ministro generali, Francorum regis Oratori, Iacobus Wimpfelingus Sletstadens. salutem.

VIr non vise, at ex literis cuiusdam amicissimi qui in inter Allobroges habitat, mihi & laudate & dilecte, gauisus sum, quoniam te coram videre nequeo, saltem literis visitare: diceris de cōceptu virgineo nuper Elegiaco carmine cecinisse. Et quoniam ego mihi videor in eadem re quoque neruis vsus; cupio, si vnquam fieri posset, carminis tui copiam nācisci. Iam autem propter commune literarum humanitatis studium, ad te mitto carmen Sapphicum, quod hesterno vespere confinxi. Si vero est de tuo rege fama; æquo animo feres scripta nostra: sin falsa,& ficta est; propter magnitudinem tamen publici rumoris qui ad Italos vsque & cæteras gentes penetrauit, ignoscito mihi precor: Adonium ipsum, præterquam in principio, deinceps ita legas, tanquam sit introsertum, vt sententiæ cæterorum versuum sibi inuicem cohęreant. Nam ob legem

& conditionem huius generis versiculorum, non necessitate sententiarum aut argumēti totiens me idem dimetrum intermiscuisse tu ipse nosti. Vale, ex Spira pridie Idus Februarij, anno Domini &c. 1492.

Carmen Sapphicum Iacobi Wimpfelingi Sletstadensis ad Robertum Gaguinum Francorum regis Oratorem.

Regis ex raptu tetrico procacis,
Qui dolo fœdat thalamos pudicos,
Quæ prius gratos dederant odores,
Lilia marcent.
Filiam nuper Aquilæ potentis
Gallus elegit, rapuit, amauit;
Compotem regni cupiens futuram:
Lilia marcent.
Corde nutanti posuit pudorem
Inmemor iusti, fugiens honestum:
Neglıgit famæ titulos vetustæ.
Lilia marcent.
Integro lustro placuit puella:
Et simul vita fruitur suaui:
Sperat & tædas sibi præferendas.
Lilia marcent.
Vt decet, sponsam fouet, osculatur,
Assidet, stringit niueis lacertis,
Dat manus, ridet, recreatq; mæstam.
Lilia marcent.
Coniugis totum studet exhibere
Munus, at frustra. Silicem quis optet,
Vt niuem aut ceram fluidam, resolui?
Lilia marcent.
Mox amor Galli bonus & pudicus
Carneo victus; vitioq; virtus
Victa: languescunt, cecidere, lugent,
Lilia marcent.
Sponsa quæ cordi fuit & placebat,
Displicet: coniunx soceri placet nunc.
Magne cur Princeps adeo vacillas?
Lilia marcent.
Dic mihi causam subitæ repulsæ
Cur tuam spernis, alienam amastis?
Sic volo, dices: satis est posse.
Lilia marcent.
Dic vbi regis decor aut honestas?
Dic vbi verus pudor & cor altum?
Dic vbi virtus animusq; constans?
Lilia marcent.

Roberto Gaguino, Franciæ Regis Oratori, Iacobus Wimpfel. Sletstad. S.P.D.

PRopter magnitudinē famæ, multitudinemq; rumoris (qui cum adeo inter diuersas gētes inualuerit, non potest nō habere momētum) interpretabere pro tua sapiētia, me nihil temere, indigne aut inconsultò fecisse: præsertim cum non possis existimare, Sapphico nostro violari vel famā vel dignitatē tuam. Quod si ego arbitrarer, nūquam ad te misissem. Sed mihi ita persuadeo (potest fieri vt fallar) eam rē laudi tibi potius, quā vituperationi fore: vt dū tibi nostræ sententiæ iacula perspecta esse cœperint, facilius ea tibi forsitan elisum iri contingat. Si vero putas nihil interesse mea, velim mihi ignoscas, quod animi mei dolori (qui magnus est) obtemperās, minus videor rationem habuisse grauitatis & prudentiæ tuæ. Nam & indigna quam rex noster accepit, contumelia, visa est mihi, non suæ solū maiestati, sed vniuersæ quoq; Germaniæ, & Alemanis deniq; omnibus, infandum probrum, labem, iniuriam & sempiternam ignominiam attulisse. Cogita: veluti tu Francus iure & natura Francorum regem colis & amas; ita ego Germanus regi Germanorū obnoxius, merito turpissimū iudicarer membrum, si non tāto capiti contumeliā passo saltem ingenij mei vena condolere & misereri studuissem. Ne autem me ex omnibus duntaxat animo perculsum credas, ecce, reuerende pater, mitto Italorum carmina, qui ne hoc quidem facinus æquo animo putant esse sustinendum: sed eis indigna est visa rei facies, & non tollerabile stuprum. Videbis, si verba mentem iudicant, etsi ex habundantia cordis os loquitur; illos exteros longe acerbius ferre hoc peccatum, & eos maiori indignatione commoueri, acriorique censura & minis durioribus tantam inhumanitatem detestatos. Et quis non obstupescat, audiens horrendum regis tui facinus? Cuius maiores non solum ecclesiæ tribulationibus succurrere, non solum Romanis pontificibus in sua sede reponendis, verum etiam omnibus frequenter iniusta passis opem ferre consueuerunt: tanquam nobilis Franciæ domus templum esset misericordiæ, quale apud Athenas fuisse memoratur, vbi cunctis afflictis erat præsto subsidium. A summa laude ad summam labem clarissimam domum subito cecidisse, & miseremur vobis, & nobis ipsis dolemus. Quid quod ego, qui mirifice ingeniis excellentibus (quale tuum est) delector; non poteram aptius opportunitatem, qua te ad scribendas mihi literas inuitarem, nisi hac vnica via nancisci? Scio

enim mihi voluptati, & gloriæ fuisse confido, si literas ornatissimas a doctissimo præstantissimoq; omnium viro ego, licet obscurus & imperitus, accepissem. Vale, ex Spiris 16 Kalend. Marcij, anno 92.

De raptu Caroli Gallorum Regis Chronica ex vrbe missa.

Reginæ volucrum thalamos inuaserat ales
Cristata, & turpi infecit adulterio.
Reginæ volucrum natam prius abstulit illam,
Et zonam soluit pessima virgineam.
Nunc rursum inducta concedit nata nouercæ
Stragula fallacis prodigiosa viri.
Hæc papa: hoc ipsi totum qui vertitis orbem
Cardinei: fertis crimina tanta viri?
Ferte licet: liceat gallo miscere hymenæos:
Mox iter hoc passer discet inire salax.

Aliud.

Iure tuo violas alienum Carole lectum,
Iure tuo prædas & aliena rapis.
Quis negat licuisse tibi, lex Iulia quamuis
Bina negat, cum sit iam potuisse satis?
Iura ligãt miseros: summis, si credere dignum est,
Principibus nulla viuere lege licet.
Esse tamen superos cælo qui talia curent,
Si verum est; properat vindicis ira Dei.

Robertus Gaguinus, ordinis sanctæ Trinitatis minister generalis Iuris Pontificij tibi deditus interpres; Venerabili viro Iacobo Wimpfelingo Sletstadensi, literarum humanitatis Professori S. P. D.

Literæ tuæ Heidelbergę in legatione mihi agenti nocte fere concubia redditæ sunt: vixque otium fuit, eas perlegendi; quod scribendis literis ad legationem nostram pernecessariis occupatissimus eram. Percurri tamen celeriter: nec quicquam fuit quo offenderer, præter lyricum illud tuum sapphicum, quod neque excogitasse te, neq; me legisse vellem. Est enim aduersus innocentissimi Franci Regis conscientiam, non scite (quod tua venia dixerim) scriptum. Nam cum de regum maiestate nihil contaminate loqui deceat: tum eius maxime lædi celsitudinem puritatemque minime oportuit, quam neque tu vnquam, neq; quisquam gestorum eius conscius, insimulare possit. Igitur edere in eum eulogia, parum temperantis est ingenij; & eius maxime, qui eloquentiæ excellentia iactatur: cuiusmodi ipse te esse arbitrarer, nisi illud præter me carmen nemini commune esse factum asseuerares. Consules ergo modestiæ & honori tuo; nec æthereo illud lumini, sed igni & fauillæ committes. Atque vt te commonefaciam, rerum quas accusas animaduerto duo tantum esse capita, quorum in primis regem in iudicium adducis: repudiatæ primum (vt ipse iudicas) filiæ regis Romanorum; deinde receptæ in coniugem, quæ regis Maximiliani vxor esse vulgo ferebatur, quæ duo sic profecto incontrouersia versantur, vt vtrunq; diluere mihi facile sit, si epistolæ lex admitteret. Sed iustam epistolæ magnitudinem excessero, si totius causæ attinentias percurram: perstringam tamen paucis quæstionem. Margaretha Austriæ annum nondũ agens quartum, ad Carolũ Delphinum Viennensem impuberem, sperati ad pacem matrimonij gratia, deducta est. Eadẽ (defuncto Caroli patre rege) post aliquot annos, ad Romanũ regem non dũ adulta remittitur. Omitto in hac re, quod impuberem ante pubertatẽ inanis est ad nuptias assensus: & dum pubescunt, liberum esse illis sponsaliorũ pœnitere: quæ lex, vt canonicũ institutum, præsenti negocio maxime conuenit. Et ne forte nescias, rex Romanus, Margarethę pater, pactũ de nuptiis semper improbauit; tum quod a Flãmingis, se inconsulto & reclamante, conflatæ coniuratæq; essent; tũ quod plus grandis erat dos filię designata, & quæ accessione hęreditatis, si filię frater archidux præ sorore moreretur, augeri posset. Nec defuerunt qui ad refellendas mox nuptias constantissime diffamarent, Francum regẽ puellam, renuente patre, occupare atq; distinere. Et quo hæc facilius admittas, dũ virguncula in Francia educatur, nullum in filiã amoris indicium durus pater ostendit; neq; beneuolentiam in regẽ vllã opere exhibuit; nec saltem simulauit: quin potius, speratũ si volet, generũ bellis lacessiuit. Regi quoq; Anglorum (quem Francis hostem esse pueri non nesciunt) fœdere se astrinxit: recepto cingulo, quod tibiæ ornamento est Anglis. Filia ergo quæ pacis causa futura vxor sperari potuit, cum præter bellum nihil videretur allatura, volẽti patri non iniuria remittitur. Quiescant alia plurima, quæ causæ regis Francorum suffragantur,

breuitati epiſtolæ conſulens, perſcribere. De Brittonibus deinceps breuiter agam. Bello Brittannico, rex Romanus auxiliaribus Anglis maxime patrocinabatur, viresq; impendebat ſuas: nec ſpes alia pacis compendioſior occurrebat, quam eã a Franco rege duci vxorem, cuius gratia pleriq; principes, & inter alios Romanus, Anglusq;, Brittanniam tueri adnitebãtur: quibus quidẽ nuptiis caſte religioſeq; celebratis, illud feliciter accidit, vt Brittonum omnium aſſenſione pax patriæ reddita ſit. Nec eſt quod cum liuore æſtimes, regem ditandi ſe gratia, in nuptias properaſſe: quippe qui ante connubij diem Brittannia potiebatur; legitimoq; proprietatis iure eam terram ſibi pertinere certo conſtabat: ſed pacis conſideratio pacificum regem adduxit, pacem Brittonibus dare fœdere coniugij: quo Romanus rex minime (vt plerique autumant) offenſus eſt, quaſi rex Francus obnoxiam ſibi antea connubio virginem occupauerit. Itaque ne modeſtum regem arbitreris incõſulte & temeritate aliqua in coniugium prorupiſſe; omnia quæ ad honeſtatem & religionem pertinent, priuſquam tori leges admitteret, antetulit: ſiquidem eam puellam quæ nunc regina eſt, & eos quos ſui & rerum ſuarum curatores cuſtodesque virgo habebat, iuriſiurandi religione addictos, percõctatus eſt, quid nam de hoc quod de regis Romani matrimonio ferebatur, veritas obtineret. qui ſancta & innocẽti fide Deum teſtati, nullo coniugali fœdere cuiquam mortalium virginem obnoxiam teneri aſſeuerauerunt: ſed ſimulatum tantum ad cautionem quandam, & ſtratagema belli matrimonium fuiſſe, ne gens terræ Brittanniæ Franco regi ſe dederet. Nec tibi fecerint fidem deſtinati ad connubium procuratores: qui tametſi quatuor eſſent, nulli illorum tamen erat in ſolidum coniugij gerendi decreta facultas: quod vnum iuris maxime prouidentia cautioneq; ſtatutum eſt. Huic potiſſimum vero duo libri ſexti capita aſtipulantur: vnum titulo de electione *Si quis*. Alterum deprocurat. *Si duo*: ſcriptum deprehendes. Quorum hæc ſententia eſt, Rem ſpiritualem nomine alieno gerere poſſe neminem: niſi qui ſit per ſe & ſeorſum vnicus negocij geſtor cõſtitutus. Quod ſi quoque legitimo aliquo procuratore matrimonium geſtum eſſet, illud nihilominus a domino rati habitione confirmari lex ſtatuit: Quod inſtitutum in eo de quo diſceptatio eſt negocio, omiſſum fuit. Egi regis cauſam quam potui breuiſſime: quamuis aliis auxiliis plurimis cauſa iuuetur. Tu nunc ſine inuidia cogitato penſiculate ſcrupuloſeq;: nec ſtateram quo maxime ipſe fortaſſe cupis, nequiter inclinare permittito. Sed hæc hactenus. De libello, quem de conceptu virginis carmine a me editum ſcripſiſti, nullam tibi cõmunionẽ hoc tempore exhibere poſſum, quippe quem apud me non habeam: ſed cum opere impreſſorio multis diſſeminatus locis ſit, facile illum aſſequeris. Tuum autem opus, quod eodem argumento & ſtyli genere ſcripſiſſe te dicis, ſi commune mihi feceris, in deliciis habebo. Vale, & me ama: Heydelbergæ 14 die Februarij, anno Chriſti 1492.

Roberti Gaguini, Franciæ Regis oratoris, Elegiacum ad Iacobum Wimpfelingum Sletſtadenſem.

Lilia frondeſcunt, ſemperq; virore recenti
Aethera per ſummum candidiora volant.
Illa nec inſurgens Aquilo: nec chorus adurent:
Fomes erit zephyrus, aura benigna, Deus.
Quin etiam cuſtos opulenti liliger orti
Carolus humorem gnauiter indit agris,
Curat & amplexu magno prætendere ſepem,
Hoſtibus vt pugnax ſit cohibenda manus.
Vnde igitur fieri marcentia lilia clamas,
Eſt quibus adiuta plurima fibra ſua?
Numquid odoratum ſentis Naſute poeta
Quod ſuaue inſpirat Pampinus hic redolens?
Diſce prius mentem quem fers peccaſſe, colone,
Et lance appendas quod pia cauſa gerit.
Non erit hic raptor; nec certe fœdus adulter;
Nec temere quemquam diſpudiaſſe feres.

Se-

Sequitur responsio Iacobi Vimpfelingi Sletaten. primum ad epistolam, deinde ad carmen Roberti Gaguini.

Roberto Gaguino, Franciæ Regis oratori, Iacobus V. Sletatensis S.P.D.

EPistolam tuam legi, quę me non mediocriter pungit: etsi paulo modestius scripsisse videris, quam ore præsens loquebare. Putabas enim me regis tui lęsæ maiestatis reū, quod in oratione mea soluta, & carmine lyrico falso & repudii & raptus crimina obiecissem. Fateor de Regum maiestate nihil contaminate loqui decere. Sed & hoc regum interest, ut regia & præclara vita polleant, de qua nihil impium vere & incontaminate mussitare, ne dicam loqui, possimus. An vero credis impune quęlibet facere, hoc ipsum scilicet regem esse? Si in ea es sententia, falso certe iudicas, inter regem & tyrannum nihil prorsus interesse. Quod si de tyrannis quoq; nihil scribendum esse putas: quonam modo ad posteritatis notitiam Lucij Syllæ, Caij Marij, Damasippi, Hannibalis, Mithridatis, Ptolemæi, Dionysij, Phalaridis, Neronis, Iuliani apostatæ, Caroli Martelli, pręclara facinora peruenire potuerunt. Si vera est fama de tuo rege, etsi ego tacebo, lapides tamē & iumenta loquentur: si falsa est, facilius ego scripta mea comprimam, quam Rex tuus occasionem, tanto rumori & famæ datam, occulere possit. Vellem profecto me, publica fama deceptum, falsa scripsisse. Vellem (ut etiam in aspectu tuo dixi) cōdignam libens pœnam sustinere falsitatis. Scripsi, regē tuum Maximiliani filiam repulisse. Vellem non repulisset. Scripsi, regem tuum sponsam Maximiliani, quæ data fide publica tuto sperabat per Galliam ad sponsum proficisci, intercepta via, præter omnem metum abduxisse, & sibi elegisse vxorem. Vellem, nō duxisset. Vellem, ut integræ & infectæ res essent: tum calamum cohiberem, & quæ prius effinxi, supprimerem, ueluti serio rogabas. Fateris regē tuum sponsaliorum (ut tuis utar verbis) pœnituisse ita, ut iure potuit; & filiam patri non iniuria remisisse volenti. Est ne id officium cōstantis & magnanimi senatus, nobilissimam filiā, quam dudum elegit, voluit, abduxit, educauit, tot annis apud se detinuit, & morigeram sensit, pręter culpam abijcere, excludere, repellere? Quid si tibi commemorem vnas literas, in quibus se Carolus Regem, & Margaretha Reginam Francorum hoc anno simul subscripserunt? Quid sibi uult, quod Carolus adhuc natu iunior, impio suorum suasu iam alienandus & diuidendus a Margaretha, mœrebat? Ingemuit, lacrymas fudit. Et quid ni doleret? quippe qui nimirū in animo suo sibi eā decreuerat, & gauisus est esse futuram vxorem, qui pium in eam cōiugis affectum habuit, caste cohabitauit, vniceq; dilexit; qui nihil in præclara virgine sensit, quod sibi displiceret. Quid enim in ea sibi displicere potuisset? Genus an educatio? Si patris genus quæras, nata est ex nobilis Austriæ ducatus illustri domo; quæ quidem multos Romanæ reipublicæ reges & imperatores; quæ sæpe Bohemiæ, sæpe Hungariæ, & aliquando Poloniæ, electos reges dedit. Si maternum genus quæras; nata est ex inclyta Burgundionum familia. Maternus auus, & Maximiliani socer Carolus dux fuit, illustris, potens, magnanimus, bello plurimū ualens. Auia paterna Leonora Portugalię regis filia fuit. Auia vero materna ex regali Anglorum sanguine descēdit. Quid ad tāta maiorum stemmata claritatis accedere potuisset? Si displicet educatio, apud Carolum Francię regē & per suos multis annis comiter, sancte, laudabiliterq; (ut tu ipse asseuerabas) educata est; haud dubie, quin naturali uirtuti & optimæ indoli ex egregia institutione morum & disciplinæ manifestum accesserit incrementum. Talem ego puellam Carolum exclusisse crederem, nisi coactus fuisset sequi consilium Achitophelis, aut cōsilium Roboam natu iuniorum? De ducissa Britannica multis mecum verbis egisti, & ea partim scribis, quemadmodum procuratorium irritum fuerit & inane. Quid interest de procuratorio altercari: cū de vtraq; persona, quæ inuicem contrahere cupiebant, liquido constabat? Nullus error personæ cōmissus est. Ducissa voluit & consensit in nostrum regem: rex noster consensum præbuit in eandem filiam Britannicam, ea per negotiorū gestores acta sunt. quid refert, si nullus eorum insolidum plenam habuerit auctoritatem? Animorum consensus, per uerba de præsenti expressus, matrimoniū facit: etiam inter absentes, vtcumq; de consensu constet: præsertim si nullus personarum error interuenerit. Quid tu in anfractibus iuris ob ambulas? quid nodum in scirpo quæris? quid de superuacuo procura-

torio diſputas? Subſtantiam rei pondera: conſenſum animaduerte: voluntatem & affe-ctum mutuum penſiculare memẽto. Si mihi æris mutuati debitor eſſes, & mitterem ad te famulum, tenui & trita veſte amictum; Tu diceres, Nolo tibi reddere pecuniã: quia ſeruum lacera toga veſtitum, tuo nomine poſtulantem, ad me miſiſti: num quid legitimam cauſam negatæ reſtitutionis haberes? Aut ſi ego negotiorum geſtorem cũ imperfecto forte procuratorio miſiſſem, ad extorquendum a debitoribus pecuniam eis creditam: tu interea deprehenſo nuntio præriperes numos meos, aſſeuerans eſſe tuos ex imperfectione procuratorij: nonne iniuſta rapina rem alienam tibi vendicares? Ita tu procuratorij defectu quem allegas, matrimonium quod neceſſario & pleno conſenſu rite contractũ eſt, caſſare ſtudes. Hæc ſunt inuenta filiorum huius ſeculi: hæc ſunt fraudes, doli, nugæ, ambages eorum, qui cum ius & iuſtitiam fugiant, iuſtam ſententiam contra ſe ferendam timeant; mox ſtudent impugnare procuratoria, ut cauſa vel differatur, vel vt aduerſæ parti laqueos ponant. Tu religioſus es: exerce opera ſanctæ & religioſæ vitæ, quam præ te fers & profiteris. Tuum eſt, innocentiam, veritatem & iuſtitiam defendere; non effingere dolos, non ponere laqueos, non prauas cauſas tueri, nõ iuſtas velle conculcare. Noli deinceps, Roberte, arguere duciſſam Britannicam, primores ducatus, & omnes huius rei cõſcios, violati iuriſiurandi: Noli dicere, quod omnes hi deierarint. Dicebas enim apud me, omnes iſtos iureiurando, fide integra, vno ore teſtificatos, ſibi nihil prorſus conſtare de matrimonio, inter regem noſtrum & duciſſam cõtracto; ſed omnia ſimulata, ficta & ſubornata fuiſſe, quo minus Britones ultro ſeſe Francorum regis ſubijcerẽt ditioni. Quid eſt, quod tot homines Brittannicos vos Galli iureiurãdo aſtrinxiſtis ad dicendam veritatem: niſi quia rumor & ſuſpicio ſaltem matrimonij inter Maximilianum & Brittannicam contracti ad vos peruenerat. Si vinculum hoc timuiſtis, cur non etiam Maximilianus auditus eſt? Non ſuffecerat audire puellam: At eũ quoq;, cuius maxime intererat; cuius negocium & cauſa vertebatur; qui alter coniugum creditus, aut ſaltem famatus eſt; cui iniuria fieri non debuit. Puta, Romanorum regem conuenire, conſulere, audire, teſtificari, ratio decernebat; poſtulabat æquitas; iuſtitia voluit; honeſtas optauit; religio flagitabat. Dicis regem tuum nihil incõſulto feciſſe. Et Roboam ipſe cũ conſilia adoleſcentum qui nutriti fuerant cũ eo, Ieroboami & Iſrahelìticæ gentis inobedientiam & ſchiſma mercatus eſt. Dicis de matrimonio Maximiliani nihil cuiquã Britonum cõſtare: & tamen procuratorium ipſum vehementer impugnas. Videor mihi (ni fallor) quandam in verbis tuis controuerſiam videre. Dicis, Regem noſtrum non habuiſſe ratum coniugium per procuratores initum. Quam verum id ſit, audiat rex tuus nõ Regem noſtrũ, ſed vniuerſos principes, qui ſuperioribus diebus, de hoc connubio cæteriſq; rebus tractaturi, Nurenbergæ cõuenerunt. Spero tamen omnia hæc, ſicut acta ſunt, in lucem ſuo tempore proditura. Spero iuſtum Deum veritati & iuſtitię opitulaturũ, in quo ſolo rex noſter confidit. Tu per excogitatas ſubtilitates manifeſtũ reatum & veram culpam palliare (vt ita dicam) & obumbrare videris; neq; Deum reſpicis: neq; conſcientiæ tuæ obtẽperas, neq; ſaluti regis tui conſulis. Veniet illa dies qua, cũ rex tuus magis adoleuerit; prudentiam rerũ maiorem nactus fuerit; conſcientiam perpetuo repugnantem & continuum animi ſui bellum ſenſerit; maledicet, horrebit, execrabitur, conſilia eorum omnium, qui ſibi de reijcienda Maximiliani filia, vera ſua coniuge, & ſuper ducenda Brittannica ſoceri ſponſa, impium, impurum, iniuſtum, atrox & tartareum conſilium præſtiterunt. Vale ex Spira, xi Kal. Marcij, Anno Chriſti 1492.

Carmen Elegiaco & Sapphico mixtum Iacobi Wimpfelingi Sletatenſis, reſpondens carmini Elegiaco Roberti Gaguini.

CVncta, quibus Caroli volitantia crimina purgas,
Viſa fuere ſtatim fabula ficta mihi.
Quid vero multis nitar contendere verbis,
Et vacuare tuos docte Roberte locos?
In lucem verum ſucceſſu temporis ibit:
In lucemq; atas abdita quaeq; feret

Multa

Multa sub arcanis quæ iam sunt tecta latebris,
Mox aderunt claro lucidiora die.
Lilia quam placidum dederint quis nescit odorem?
Quæ quondam ducibus signa fuere pijs.
En nunc vt quondam floreret pristina virtus,
Nec marcere quidem lilia musa canat.
Si nunc, vt quondam regum pia gesta vigerent;
Lilia tuta altis sepibus vsq; forent.
Si rex maiorum vestigia carperet; ense
Tutus ab hostili lilifer hortus erat.
At quia virtuti successit amara libido;
Putrent & marcent lilia, odora prius.
Lilia non metuis marcere aut posse refelli,
Quod Rex humorem grauiter indit agris?
Falleris. Autumno modo lapso, te precor, audi
Agricolæ quantum sustinuere malum?
Visi equidem cunctos sunt exercere labores,
Quantos toto anno vinea sæpe petit.
Quippe fimo pingui curant adolescere vites,
Et faciunt operas tempore quælq; suo:
Attamen heu grandes venti gelidæq; pruinæ
Bacchiferos misere depopulantur agros:
Spe frustratus ager succo respondet amaro:
Proq; vua dulci sola labrusca manet.
His animaduersis, frater Roberte memento,
In rebus dubias omnibus esse vices.

Aliud Carmen.

Franciæ regnum, scio, præpotenti
Principum, cleri, populi caterua,
Et superbarum grege ciuitatum,
Esse coruscum.
At nouo regis Caroli reatu
Sceptra qui læsit temere Quirini,
Quæ dabant quondam placidos odores,
Lilia marcent.
Candor est florum nebula repulsus,
Ac odor nares vitiosus angit:
Quæ decus narras habitura semper,
Lilia squalent.
De potentatu tibi gloriaris,
Septa quod Gallos spaciosa cingant:
Sub manu iusta Domini tonantis
Omnia pendent.
Teutonum neruos, animosq; fortes,
Martis expertos, pater, imbecilles
Credis? An spondet Carolo triumphum
Nostra simultas?
Cum duæ forsan aquilæ repugnant;
Alteri gryphes cupiant nocere;
Mutuo belli posito furore
Vincitur hostis
An negas vires Aquilæ potentis
Candidos flores violare posse.
Terreat nuper reparans puella
Lilia regni.

Sed iam redeo ad historiam.

Anno 1494, in die S. Fabiani & Sebastiani, in nocte ventus fuit summe fortis, ita vt plura rumperet tecta, & ædificia lignea funditus plurima euerteret. Audiebatur quoq; mugitus in aere cœlo sereno.

Eodem anno, Maximilianus Rex Romanorum duxit filiam Ducis Mediolanensis, circa festum Natiuitatis Christi, in vxorem; & propter incursum Turcorum non celebrauit nuptias ante Carnispriuium: iã circa mediũ Quadragesimæ celebrauit primũ.

Eodem anno, circa festum S. Bartholomæi incepit regere pestis in partibus Rheni, Franconiæ, Sueuiæ, & Bauariæ. Erat autumnus calidus, ita vt 4 feria ante festum Michaelis audirentur tonitura, & fulmina nociua magno cum vento.

Eodem anno, quidam iuuenis 14 annorum abstulit venerabile sacramentum EuchAristiæ in *Weissenstadt* de Monstrantia, in magna hostia, quod Corpus Christi defertur. Et quarta feria, qua proxime supra, quando fulmina & tonitrua audiebantur maxima, inuentum est circa Capellam S. Wolffgangi trans piscinam, & iuuenis post octauam comburitur in *Culmbach*.

Eodem anno, circa festum Natiuitatis Christi, Carolus Rex Franciæ intrauit Romam magno cum exercitu. Tandem Papa coactus, Alexander VI, ipsum ad S. Angeli castrum intromisit, vbi capitaneum suum posuit. Et ipse Carolus bellandi gratia contra Regem Neapolitanum proficiscitur: postea illo deuicto, reuertẽdo domum pergit: sed a Venetis in campo circumuallatus, prope Bononiam, ipse decem millia soldatorum Venetorum, suis quingentis tantum occisis, in via S. Kiliani prostrauit.

Anno 1495, Dominica Palmarum, Maximilianus Rex Rom. illustrissimus, Alemanniæ Principes conuocat ad Ecclesiæ negotia tractanda, & propter bellũ Turcicum, cum quibus in Worms ciuitate ad festum vsq; Iacobi consilia habuit. Fuerunt ibi in persona: Rex Romanorum Maximilianus, qui venit 18 Martij; item Episcopus Moguntinus Berchtoldus Hennebergensis; item Hermannus Coloniensis, & Ioannes Treuirensis: item Palatinus Philippus; & Saxoniæ Dux Fridericus, Electores; item Dux Lotharingiæ; item Archiepiscopus Salisburgensis; itẽ Episcopi, Spirensis Wormatiensis, Curiensis, Freysingensis, Eystadiensis, Tollensis, Kenchensis, & Magister Teutonicus, & Abbas Fuldensis, &c. item Principes seculares, Ludouicus, & Philippus, & Ruprechtus, & Fridericus, & Georgius, & Ioannes, & Henricus: omnes fratres & filij Electoris Philippi Palatini; & Ottho dux Bauariæ; & Ioannes Palatinus; & Albertus & Fridericus, duces Saxoniæ; & Fridericus Marchio Brandenburgensis; & Wilhelmus Dux Iuliacensis; & duo Wilhelmi Hassiæ Landtgrauij; & Henricus & Ericus duces Brunswicenses; & Magnus & Henricus, duces in *Meckelburg*; & Ioannes Landtgrauius in *Leuchtenburgk*; & Rudolfus & Philippus Principes de *Anhald*; Item Henricus, & Ottho, & Wilhelmus, & Georgius, Ordinis Teutonici, omnes Comites Hennebergenses; & Eberhardus Wirttembergensis, qui nunc factus est primus dux, sicut postea dicetur. Summa: Principes in propria persona 45; Comites vero, sine illis qui cum Principibus erant, circiter 67, qui per se venerant. Deinde multi legati absentium Electorum, & Principum, & Regum exterorum, & vrbium. Ibi cum magna pompa regalia sua acceperunt Electores & Principes, clerici & laici. Et propterea fuit dicta *Magna Dieta Wormatiensis*. Ibi etiã tractatum fuit, vt in Christianitate tam pax, quam iustitia in administratione seruaretur, & hostibus Christi ipsis Turcis resistẽtia fieri posset. Huius intuitu decreti, Imperator *communem denarium dictum* per Christi Ecclesiam dari ab omnibus & singulis, imposuit: quem denarium militares per Orientalẽ Franciam, tertia feria post Luciæ, anno 1495, in *Swemfort* oppido congregati, & per reuerendissimos & illustres Principes, Henricum Bambergensem, Laurẽtium Herbipolensem, episcopos, & Marchionem Fridericum Brandenburgensem, conuocati, expresse hunc dare contradixerunt, dicentes se liberos Francones esse, & imperio non pecunijs, sed corporibus & sumptibus contra Ecclesiæ hostes inseruire velle. Congregantur deniq; postea in Montanis, in Sueuia, Franconia, *an der Ron, Notenbaldt*, & alibi iterato, seorsim per districtus nobilitares, agitantes negotium impositæ *steuræ* a Maximiliano Rege Romanorum, & illi se opponentes; prout in *Culmbach* nobiles congregati quarta feria ante *Oculi* concorditer concluserunt, seq; cum alijs supra dictis confœderarunt, se non daturos.

Ibidem,

Ibidem, eodem in anno, in Diæta Wormatiensi, Comes Wirttebergensis Eberhardus in ducem promotus est: quod sic actum fuit: Venit Comes Eberhardus Wormatiam cum multis clientibus, & specialiter cũ nouem comitibus, & 37 nobilibus, & doctoribus, & multis equis. Ideo in die Martis post Diuisionis Apostolorũ, venit ille Eberhardus, & ducitur a duobus Landtgrauijs Hassiæ, duobus Wilhelmis a dextra; & a Rudolpho principe de *Anhald*, ex sinistra parte, qui ante nobilissimum Regem Romanorũ in pedes ceciderunt. Sic Rex ille comitem ex ordine comitum posuit, & fecit illum ducem; & primo pallium ducale, deinde pileum ducalem, tertio gladium ducalem, & arma & titulum Ducis dedit. Ibi primo Itelfritz Zolrensis, & Hans a *Werdenbergk*, & Craft ab *Hohenloh*, petierunt regalia a Rege Romanorum. Tum deinde sellam Cæsaris cum nigro & fuluo vexillo circum equitari iussit; & ipse cum quinq; vexillis, cum ductis equis, deinde post venit. Fuerunt autem quinq; vexilla: unum Wirttenbergensis Ducatus, quod portauit Simon Wecker Comes in *Zweybruckh* & *Bitsch*: secundum fuit Ducatus *Teck*, quod portauit comes Wolfius a *Furstenbergk*: tertium fuit comitatus Mompelgardici, quod portauit Simon Dominus in *Falckenstein*; quartum fuit fuluum vexillum, cum nigra aquila, quod fuit Imperij *Sturm* vexillum, quod portauit Bernhardus comes in *Oberstein*; Quintum fuit totũ ruffum, quod est sanguineum vexillũ, & significat regalia, quod portauit Stephanus Baro de *Gundelfingen*. Sic fuit ille inthronisatus & dotatus a rege Romanorum.

Anno 1496, sexta feria hebdomadæ Pentecostes, visi sunt tres circuli solem hora nona vsq: ad meridiem circumire, qui ad modum Iridis tri colores extiterunt. Circa illos quartus circulus apparuit in quantitate lapidis molaris. quintus semicirculus tres maiores a Sole septentrionem versus se curuando pertrãsiuit. Hæc visio apparuit in *Onolsbach*, vbi illustris Princeps Marchio Fridericus residet.

Anno eodem, quidam capitaneus in oppido *Hof* simplex nobilis, nomine Ioannes de *Reutzenstein* domicilium habens in *Schwartzenstein*, prope *hindern Schwartzenpach*, more Tyrannorum, sedile quoddam de Ecclesia S. Michaelis in *Hof* in quo duæ ciues solebant stare, ad domum communem per aduocatum Petrum *Ochsen*, & duos famulos fecit deportari, sabbatho circa vesperas, altera die post Ioannis Baptistæ. Quo facto, ipse cũ actoribus minori excommunicatione per prælatos Bambergæ fuit excõmunicatus. Qui vi voluit per magistrum Erhardum *Kunigsdorffer*, prædicatorem & priuatum executorẽ absolui. Quo dicente, sua de potestate non esse; misit prædictum aduocatum cũ quatuor famulis, ad præfatum prædicatorem, & pro tunc etiam animarum curam gerentem, spoliandum: qui vi intrantes domum eius, quatuor deportauerunt libros spolij nomine. Vitati igitur sunt in diuinis. Factum est spolium secũda feria post visitationem, die S. Vlrici. postea in festo S. Chiliani ad vesperas, silentium siue cessatio diuinorum officiorum posita est, & durauit ad octauam. Cogebantur deniq; factores ad restitutionem tam sedis quàm spolij: alias non fuissent absoluti. Inde secuta pœna.

Eodem anno, iterato Carolus Rex Franciæ intrauit regnum Neapolitanum depellendo Regem cum Regina, circa festum Corporis Christi. Proposuit etiam regere Ecclesiam DEI. Scripsit se Regem Christianistãs, & Papa cepit fugam ad ciuitatem quandam maris *Proes* dictam. Obtinuit vero regnum Neapolitanum, & reuertitur cum magno spolio. Veneti autẽ percusserunt exercitum eius; multũ ipse tamen euasit incolumis.

Eodem anno, secunda feria post Margaretæ, quæ dies Margaretæ erat 4 feria ante Annæ, tempestas prope oppidum *Munchpergk* circa nemus orta est fæuissima, ita vt fruges vltra & citra nemus per oppida & villas, vsq; ad nemus Bohemicum valde cõtererentur, cecideruntq; lapides ad quantitatem ouorum gallinarum, rotundi & triangulares; habẽtes facies humanas regales, cum diadematibus super capita: quod miraculum presbyteri, nobiles, & seculares viderunt.

Eodem anno, die S. Petri ad vincula, congregantur iterum nobilitates de partibus superioris Alemanniæ, per suos Capitaneos, ad hoc deputatos, de quolibet territorio, cõtradicentes regi Romanorum Maximiliano, nec volentes impositam dare *Steuram*. Et quanquam dicebant, se velle pugnare contra infideles; tamen diabolicum latebat venenum sub melle. Erant namq; in vna confœderatione decem millia nobilitarium & vltra, qui singuli cum duobus equis conscribebantur, præter principes qui ipsis adhærebant.

Congregatio hæc erat in oppido *Sweinfortt*. Medio tempore iam notato, Rex Romanorum Maximilianus & Carolus Rex Franciæ, qui ante inimici ad inuicem erant, in Tridento côueniunt, cunctis cum Curialibus qui a Venetis tuentur, tunc ita prope, vt a quolibet die amborum regum conſules poterant conuenire, commiſſaq; negotia ſimul tractare. Temporibus illis oriuntur plagæ in Alemannia, ita vt certi tam clerici quam laici percuterentur vlceribus, a vertice capitis vſque ad plantas pedum incluſiue, ad modum ſcabiei puerorum, vel morbillorum, quibus excoriatis & decidentibus, creuerunt alia eodem in loco, ad medium aut integrum annum durãtia vlcera. Et vocatur dicta plaga malum Francigenum, & non immerito. Nam quos tunc in varietate veſtium & ſuperbia ſequebantur Alemanni, merito etiam cruciabantur ipſi Francigenum plaga. Iudicataq; eſt altera lepra, & peſſima. Nam & viri & mulieres, in pudendis maxime, inde paſſi ſunt, & e ciuitatibus & plebe, vt leproſi, eiecti, ſoli morantes & gementes.

Eodem anno, 5 feria poſt omnium ſanctorum feſtum, ſurripitur de Eccleſia S. Michaelis in oppido *Hof* venerabile ſacramentum, in 50 particulis & amplius, cum argentea Monſtrantia nouem marcarum.

Anno 1497, poſt feſtum Natiuitatis Chriſti, per 12 noctes magna mutatio & varietas aeris viſa & audita eſt: ita vt iam niues caderent; iam plueret vſque ad inundationes magnas aquarum; itemq; venti fortiſſimi flarent, ita vt multa ædificia caderent. Interea de menſe Februario tonitrua magna audita ſunt, fulminaq; durantia, oblongas magnæ quantitatis ſcintillas, ad quantitatem ſcaſſorum communium in media regione aeris vſq; ad terram, ad modum fabricæ emittentia, cõtinue viſa ſunt, ita vt incendia inde timerentur. Nam ad feſtum S. Thomæ, anno 96, proximo ante; Principes, Henricus progenie *Gros* ex montanis Bambergenſibus, Epiſcopus Bambergenſis, & Marchio Fridericus Brandenburgenſis mandata ſuper collectione & extorſione ab omnibus communis denarij emiſerant.

Eodem anno, circa Purificationis feſtum, Rex Romanorum Maximilianus Romam verſus, vt imperiali corona ab Alexandro VI coronaretur, proficiſcitur: ſequentibus ipſum illuſtribus Principibus & Ducibus; Friderico & Ioanne fratribus, Ducibus Saxoniæ; Ioanne Duce de *Saga*; Duce de *Meckelburg*; Duce Pomeranorum; Duce Stetinenſi; Duce de *Braunſweig*; & Duce Georgio de Bauaria Landtshutenſi. Sed per Carolum Regem Franciæ pro tunc impeditur. Itaq; reuertitur a Florentia & Venetijs ad Alemanniam, aliorum Ducum tamen nullus vltra montana venit in Italiam, & plures cum Romanorum Rege in *Iſpruck* per Quadrageſimam anno 97 degunt.

Eodem anno, ſecunda feria poſt Lætare, intrauit nobiliſſimus Rex Vladiſlaus Bohemiæ & Vngariæ ex Vngaria ad Pragam, competenti cum familia; duos Epiſcopos & vnum ſuffraganeum ſecum adducens, ad corrigendos & cohercendos tali medio exceſſus dominorum in Bohemia, & omnium inhabitantium: ſed pro tũc nihil effecit memorabiliter. Nam propter Turcorum incurſus cogitur iterato ingredi Hungariam.

Præterea poſt feſta paſchalia *communis denarius* ſiue *ſteura* cõtra Turcum per Marchionem Fridericum & Henricum Epiſcopum Bambergenſem in ſuis territorijs & diœceſibus dari cogitur, per omnem populum & clerum. Si quis pauper nõ habuit, ſtatim pignoratus fuit.

Eodem anno, infra octauas Pentecoſtes, contigit, quod filij duo præfecti in *Munchpergk* quendam piſcatorem publica in platea, ipſo de aquis tranſeunte, expectantes lethaliter vulnerarent. Vnde fit ſeditio in oppido, & campana ſonante cõcurrit communis populus. Sicq; dum filij euaſiſſent, capitur præfectus, cuius ad querelas capiuntur poſtea viginti oppidani, vt ſuper facto in *Culmbach* reſpondeant. Et poſtea eodem anno, nobiliſſimo rege Vngariæ & Bohemiæ Vladiſlao in Praga exiſtente, quidam Dux potens in Sileſia ex quodam diſturbio, cum Epiſcopum gubernatorem cum duobus alijs læſiſſet, ipſe Dux iuridice ob crimen læſæ Maieſtatis decollatur. anno 97 in æſtate.

Eodem anno, ſecunda feria ante feſtum natiuitatis Beatæ Virginis, Marchio Fridericus obſedit caſtrum *Gutenbergk*, & 5 feria proxima obtinuit, ſabbatho proximo omnibus domum remeantibus. Nobiles caſtri euaſerunt nocturno tempore: quorum vnus Mauricius de *Gutenbergk* inimicus factus, caſtrum *Schellenbergk* circa *Weiden* pro munitione inhabitauit: quod caſtrum præfatus Marchio Fridericus illuſtris princeps cum ſuis de mon-

de montanis obtinuit & fregit. Actum v feria hebdomadæ 5 post Trin. in vigilia S. Margaretæ virginis.

Anno 1498, post festum natiuitatis Christi, incepit hyems intenso cū frigore grandiq; casu niuis vigere. Postea post octauam Epiphaniæ visæ sunt Irides pulchræ, integri & sæpe medij circuli, circumgyrātes solem in ortu & occasu. In extremitatibus Iridis duo alij soles apparent, sed tamen opaciores. Statim post, principes electores Alemanniæ per Regem Romanorum Maximilianum monentur ad parandum se ad bellum. sic & ciuitates Imperiales, quatenus quisq; cum certa summa soldatorum se ad bellum præparet. Et tunc principum & presbyterorum rustici in districtu *Hof* bellare in armis cupiunt, & mittunt legatos duos sacerdotes ad illustriss. principem Fridericum Marchionem pro exoneratione: & exonerati sunt hac vice. Durauit hyems feruida sine interruptione in montanis, vsque ad medium Quadragesimæ, ad festum Annunciationis, quod cecidit in Lætare.

Eodem anno, circa Dominicam *Oculi*, egregius vir D. Theodoricus *Morung* emittitur, qui ad nonum vsque annum captus fuit, vt habes in 89 anno. de ipso reperitur historia. Is vero D. D. restitutus honoribus pristinis plebanus in *Hof* efficitur: sed postea anno 1501 in Herbipoli a nobilibus tribulatus, clam Romam proficiscitur, & fit Alexandri VI familiaris.

Eodem anno, principium æstatis feruebat calore, sed medium & finis humore, ita vt per inundationes aquarum tam fœnum, quam fruges multis in locis perirent. & sequitur caritas, ita vt vnū octale siliginis nouæ in *Hof* valeret in autumno quatuor grossos Turnos, qui erant 48 denarij Francici: quod eo tempore insolitum fuit.

Eodem anno, illustrissimus Princeps Marchio Fridericus, & Reuerendissimus Dominus Bambergensis Heinricus, ex Grosorum familia, altercabantur per totam æstatem & autumnum, propter castrum *Streipergk*, & nobiles eosdem de *Streipergk*. Sed sine bellorum tumultu pacificantur tandem.

Eodem anno, secunda feria ante festum S. Martini, vesperi circa horam quartam, cum toto die pluisset, audita sunt tonitrua horribilia, & visa sunt fulmina cum granulis.

Eodem anno, erat magna diæta in Augusta ciuitate.

Anno 1499, Hic annus fuit satis inquietus. Comes de Hassia Cassellanus altercabatur cum duce Brunswicensi. Marchio vero Fridericus plus quam mille pedestres præfato comiti transmisit in auxilium, quorum aliquot de Curia *Regnitz* emisso die Circumcisionis, anno 99, cogebantur exire. Præterea hac lite sedata, grandē dissidium oritur inter nobilissimum Romanorum regem, & ipsos Switenses in alta Alemannia: ita vt quod vulgo extitit longe prædictum, nimirum rempublicam non fieri meliorem, nisi incipiat *Bundtschuch* vel *Calceus fœderis*, iam iam ipso facto probaretur. Nam Rex prædictus cum Sueuis confœderatis pluribus tam principibus quam populis, tam spiritualibus quam secularibus, sibi iunctis, vnam tenēt partem, & nominant fœdus: & Switenses cum Venetis & Italis aliquibus & Rege Gallorum confœderati, tenent alteram partem. Exiuit primo illustrissimus Dux Bauariæ Monacensis, capitaneus confœderationis Sueuorum, Quadragesimali tempore, cum Illustrissimo principe Casimiro Marchione, filio Friderici, & alijs contra Switenses: sed reuertitur vacuus, pluribus ex vtraq; parte occisis. Nullus enim nisi vi tentus capitur in hoc bello, sed occiduntur tantum. Tandem Pentecostes tertia feria, vocatur Illustriss. Princeps & Dominus D. Fridericus Marchio Brandenburgensis in Capitaneum cōfœderationis Sueuorum, & exit eo die de Onoltzbach cum suis. Nihilominus vt amator iustæ pacis, insidiantibus pro eadem alijs, laborauit: nihil tamen pro pace effecit. Circa festum S. Chiliani exeunt Switenses cum duabus turmis bellatorum, & vi Regnum Romanum impugnant, Rege cum suis non repugnare volente pro tunc, nec post, vsq; ad Natiuitatis Beatæ Virginis, eiusdem anni: sed statim postea cōcordant. Interfecti comites a Switensibus vnus de *Potzschir*, vnus de *Thirstein*, Comes Henricus de *Farstenbergk*, & Comes Georgius de *Castell*.

Eodem anno, feria VI, in vigilia S. Viti, circa occasum Lunæ, luna fuit primo mutata in nigredinem, postea per medium in duas partes diuisa, quasi essent duæ lunæ: quarum vna saltauit contra aliam retrograde, & ex aduerso contra aliam,

propter vim laicorum tunc regentium, & ordinem versum quasi in omni statu. Fuerunt autem coloris fusci ad rubedinem declinantes, & secundum superbię diuersos colores in togis & camisijs: quæ etiam in pauperibus tunc excellenter viguit: & omne malum regimẽ, prout supra anno 1500 & 1501, in inferiori Alemannia & Rheno factum est, vt isto loco diximus. Qui etiam cruces extinguere conati sunt, serpentes ad collum vsq; ad introitum habuerunt, aut qui maledixerunt ipsis saltem. Sic Bambergæ, Egræ, in *Hof*, *Culmbach*, Misnia, Bohemia, totoq; pene Romano imperio eædem cruces visæ sunt in vestibus hominum varijs formis, secundum omnia arma passionum Christi. Speratur inde tempus miserendi.

Eodem anno, in octaua S. Vrbani, in die Iouis, pluit ignis in *Coburgk* oppido. Item eodem anno, in vigilia S. Apostolorum Petri & Pauli, in aere nubes fortuitæ omnimodæ, vt ciuitates, castra, &c. Bohemiam versus visæ sunt: & proxima vigilia visitationis B. Mariæ, apparuit Iridis arcus integer solitorum colorum, circumgyrans solem hora duodecima meridiei. Itẽ Ioannis & Pauli vesperi, circa octauam, sereno cœlo, visus est draco magnus in cœlo, circumgyrans cum cauda sua signum Thau: & eodem tempore Rex Vngariæ & Bohemiæ Vladislaus suscepit pacem cũ Turco, qui antea Capitaneus Ecclesiæ factus, contra Turcum nihil nobiliter egit. Sed Dux Ioannes Coruinus sub Rege Vngariæ noluit tenere pacem cum Turcis, sed ad principes Alemannię ex Prouincia proficiscitur. Verum per Regem reuocatur a *Saltzberga*, & ventilata pax confirmatur.

Eodem anno, vulgatur grandis peregrinatio ad Beatæ Virginis in *Grimmenthal* sub generoso comite de *Hennebergk*, & diœcesi Herbipolensi, vbi talis cõcursus fit, principaliter propter malum *Frantzosia*, alias acutam lepram & ardentem dictam, quæ vltra decennium durat, ita vt quasi 300 Mauri equites siue Æthyopes, circa festum Pentecostes per Silesiam transirent illuc peregrinando.

Eodem anno, decessit Papa Alexander VI, veneno intoxicatus, in vigilia Natiuitatis B. Virginis. Eodem die decessit Episcopus Bambergensis Vitus de *Schonenbergk*, & eligitur Georgius *Marschalck* in Episcopum. Romæ vero electus est in Papam Pius III, qui duntaxat octodecim diebus post coronationem rexit, etiam veneno intoxicatus: & eligitur Iulius secundus, & fuerunt isto tempore schismata pessima.

Anno 1504, erat hyems feruentissima, intenso cum frigore diu durante.

Anno eodem, 4 feria ante Purificationem B. Virginis Mariæ, (& erat sexta feria in anno bisextili, in signo Leonis, in Oppositione) generosus Sebastianus *Schlickh* cõtra oppidanos in *Cubito*, cum ad tres hebdomadas dissensionem habuissent; disturbium a castro mouit; & quasi 200 interfectis a 14 nobilibus, & oppidanis qui confœderati erant ipsis, victum manu oppidum cum vxoribus & pueris exeuntibus; præfatus *Schlickh* domus spoliauit: & vltra 40, in vrbis domo *vom Plaen* quatuor, interfecti sunt. Et quidam D. *Schenckh*, ipsi *Schlickh* in auxilium veniens, cũ præda siue spolio reuerteretur e Monasterio in *Waltsain* a generoso de *Burgaw* captus recipitur, & vna cum spolio ad *Tachaw* ducitur. Obtinẽt nobilitates cum oppidanis Cubitensibus ius suum in Praga coram magnatibus Bohemiæ. Et tres generosi *Schlickh* Nicolaus, Wenceslaus, & Sebastianus in facto hoc contra regia mandata agentes, infames & rei iudicati sunt & declarati. Interea ipsi *Schlickh* combusserunt nobilium præfatorum omnia allodia & villas. Ex aduerso & alij etiam ex vtraq; parte seinuicem prosternentes & occidentes per totam æstatem sequentem.

Eodem anno, decessit illustris Princeps Georgius, Dux inferioris Bauariæ sine virili hærede: cuius vnicam filiam desponsauit illustris Dux Rupertus, filius Philippi Palatini, Comitis Rheni, qui Rupertus & filios & filiam vnam ex ea genuerat. Et quia Dux Georgius cum Duce Alberto Bauariæ de Monaco ante obitum prouinciæ contractum inijt, vt qui citius sine hærede discederet, alterius prouinciã obtinere deberet. Et interea dicebatur Dux Albertus Monacensis in mortem Ducis Georgij per medium nobilitatis machinatus fuisse; ita quod prouincia Georgij ei de iure cedere non deberet, sed filiæ quam Rupertus duxerat, & eius hæredibus. Habebantur diætæ inter Ducem Albertum & Rupertum per Regem Romanorum Maximilianum, sororium Alberti, per eius legatos & alios principes: sed nihil efficiunt. Interea Rupertus excommunicatur maiori excommunicatione per legatos, & bannitur per Regem Romanorum cum suis. Tandẽ post festum

Paſchæ confœderantur Marchio Fridericus Brandenburgenſis, &c. cum oppidanis Noribergenſibus, cum duce Alberto, & Romanorum rege. Surgit bellum durum, ita vt, pluribus interfectis hinc inde, oppidulis & villis vndecunq; cōbuſtis, monaſterijs & Eccleſijs incenſis, ſpoliatis religioſis & clericis, & prælatis, & pauperibus villanis depauperatis, qui vt plurimum orbati in rubetis præ timore verſabantur; plures fame perirēt; qui inuenti gramen præ fame comedentes adhuc in ore habuerunt: ita ſæuiente Tyrannide, vt Boheini per Rupertum ſalario conducti, & circa Ratis bonam per Regem Rom. cum ſuis aggreſſi, ex vtraq; parte gladio ceciderint: ſed pars Marchionis Friderici tandem vicit. Et dicebatur, quod die 5 poſt feſtum Natiuitatis Beatę Virginis, circa quatuor millia virorum ex vtraque parte corruerint gladio; ita vt vulgo diceretur, quod præcurſió Antichriſti hęc eſſet mota per Regem Rom. & crucium ſupra ſignatarum myſterium iam practicaretur. Tantę enim tyrannides exoriebantur, vt nec ſacerdotes cū ſacra communione, nec mulieres puerperæ quamplures, nec aliæ in ſtrata ſecure incederent; quin apud pudenda, proh dolor, pecuniæ quærebantur. Diæta circa natiuitatem Chriſti celebratur in *Inspruck* de pace, ſed nihil efficitur.

Anno 1504, in die S. Sixti, tertiā feria, Marchionitæ ſtragem paſſi, circa *habmut*, *Wenſidel* & *Kemnat*, & intereunt plures. Alij fugam dederūt, cum in triplo Palatinenſes exceſſiſſent. Cauſſa eſt, quia ſabbathina nocte præcedēti ipſi Marchionitę ſolēne Monaſterium Beatæ Virginis in *Waldtſachſen* ordinis Ciſtercienſium ſpoliarunt, deuaſtarunt, & incendio vſq; ad ſolū conſumpſerunt. Ita in plagam eius factū eſt ſecundo die ſtatim.

Anno 1505, in die S. Erhardi, in noctis crepuſculo, circa oppidum *Pilſn* Bohemiæ, muliere prætereunte ſignum magnū crucifixi cum latronibus a latere, ante oppida conſuete pōſitum, ſe inclinauit verſus dextrum latronem, ita vt trabes crucis fragorem magnum facerent. Mulier audiens & vidēs oppidanis narrauit: qui exeuntes viderunt ſignū Chriſti ad latronem, & latronem ad Chriſtum verſos eſſe, inferiori ſtipite non verſo: & ita ſe imagines aſpiciunt adhuc.

Eadem nocte, Pragæ piſcatores in *Elba* viderūt cadere ſuper aqnam in magno ſpacio e cœlo quatuor nigras ſuligines, & deſuper ſigna rubea ſanctæ Crucis.

Eodem anno, circa feſtum Pentecoſtes, iterum diæta celebratur pro pace, per Regem Rom. Maximilianum & principes. Ibi bellum in Alemannia intercipitur: ſed rex Franciæ per ducem quendam adeo filium Regis Romanorū in Flandria tribulauit bello forti, quod Rex Rom. cogebatur de Colonia filio venire in ſubſidium. Ibidem per æſtatem bellant, tandem pacificantur. Et poſtea princeps Burgundiæ & Flandriæ, filius Maximiliani Regis Romanorum, veneno interijt.

Eodem anno, Sabbatbo poſt Tiburtij, fuit dies aliquantulum turbida. Nihilominus ſol adeo pallide & glauce reſplenduit, ac multum triſte, ac ſi in eclipſi magna eſſet. Erat tamen altera dies poſt oppoſitionem Maij. Et Dominica proxima poſt oriebatur ſanguinolentus multum. Sequitur aliqualiter ſiccitas.

Eodem anno, potentiſſimus rex Hungariæ, Vladislaus, vnicam habens filiam, illam nepoti Regis Rom. ſupradicti Maximiliani deſponſat: qui ad compactata, per prius ſuper regno Hungariæ per literas & ſigilla habita, Vngariæ regnum regi Romanorum reſignare ſatagebat, eo quod ab illō tempore, quō cū Turco paciſcitur, apoplexia tactus regno inutilis fuit. Verum Vngariæ magnates reſtiterunt, & filium Comitis Magni Stephani in coadiutorem & futurum in regem contra regem Romanorum & prius compactata elegerunt & erexerunt: qui aggregato exercitu regi nolenti inſurrexit. Rex ipſe regem Romanorum vocat in ſubſidium ſui & vt iactata exciperet, vſque poſt feſtum S. Martini expectatur adhuc. Qui contra veniens, ſtrage modica Hungaros domuit, qui econtra in Auſtria regi Romanorum Maximiliano ſubiecta ſtragem fecerunt. Sic pacificatur lis.

Eodem anno, circa feſtū S. Michaelis, & circa nouilunium Nouembris, apparuit magna ſtella noua, bota quarta, vel circa, ante ortum diei, perdurans vſque ad octauam horam diei, ſecundum medium horologium; lucēs per terras & oppida pulchre & lucide quaſi luna, non tamen omnino tam luminoſe, ſicut luna. Oſtendit deniq; iter mane ambulantibus ſatis lucide, tranſiens a meridie quaſi occaſum verſus, aliam minorē præcedentem ſe ſtellam habens, quæ adhuc duas minores præcedentes ſe habuit.

Anno

Anno 1506, celebrauit Marchio Fridericus solenne conuiuium Carnispriuij cum Ioanne duce Saxoniæ, duce de Mechelnburgk, Episcopo Georgio *Schenckhen*. * & alijs baronibus, comitibus, & multis nobilibus. Tunc post disparuit superior stella.

Eodem anno, feria v t, Vigilia S. Pauli eremitæ, mane visi sunt tres soles. Et eadem nocte in Oppositione visæ sunt duæ integræ lunæ. Vna tamen minor alia.

Eodem anno, circa Natiuitatis Christi festum, initio anni, ignis in quantitate dolij cecidit e cœlo ad montem patibuli. Desuper cecidit vir magnus, niger, extensis brachijs ad ignem, & combustus fuit: post cecidit stella ignita quasi super prætorium, & versa cecidit ad monrem *Plassenbergkh* & circa montem castri in Culmbach.

Post Dominicam Cantate, apparuit albus circulus circa meridiem, circa solē, per certas horas. Et in festo Pentecostes celebrat Papa Iulius cōcilium cum Minoribus Romæ: qui duplices erant pro tunc, & in duas sectas duntaxat diuisi, sc. *de obseruantia* & *de reformatione* qui vicem tenent Martinianam.

Eodem anno, altera post Ioannis Baptistæ in & circa thermas Schlickensium, vulgariter *im Warmenbad*, cecidit nix in spissitudine pedis, & per diem & noctem iacuit per certam distantiam. Altera die resoluitur.

Anno 1507, Maximilianus Rex Romanorum, diæta tunc in Constantia cū principibus Alemanniæ celebrata, exercitum congregat proficiscendo Romam pro corona Imperiali. Et quanquam Papa Iulius secundus uno exercitu cum & in suis pro eo, & ipse rex Rom. Maximilianus ex altera parte pro se exercitu suo, laborarunt: tamē Veneti suis exercitibus & potestate Papam detinuerunt, & regem Romanorum vicerunt, eumq; ad propria remeare compulerunt. Sed Papa transmisit Cardinales ad Tridentum cum corona & Imperiali titulo, ipsum coronando & titulo insigniendo, sed prudenti vsus consilio, titulum recepit Cæsaris; Coronam vero Romæ (vt decet) afferre recipiendo voluit: vbi dicitur treugam contra Venetos ad triennium tunc instituisse cum rege Franciæ & Arragoniæ.

Anno 1508, multi fiunt terræ motus. Et obijt Albertus dux Bauariæ, & Philippus Elector Palatinus.

Anno 1509, die quinta feria post Quasimodo geniti, in *Eger* sentitus est terræ motus infra tertiam & quartam horas post meridiem. Postea circa festum S. Trinitatis, quidam nobilis auratus Georgius de *Gedbitz* in *Lbenstein*, cum diffidasset quendā Ioannem *Mollersick* in *Hasla*, cui secunda feria post congregato exercitu vaccas cepit, & tres interemit ex laicis. Vnde commoti Egrenses castrum *Lbenstein* obsederūt in vigilia Corporis Christi, & obtinuerunt 17 nobiles, decē equestres, & 40 pedestres ex arce, sub pacto militaris captiuitatis: quos Egram ducunt, & in duo hospitia publica locant. Mane Corporis Christi processione non tanta, quidam ex nobilibus fugam petierunt. Vnde communis populus seditionem maximam fecit; & vnum nomine *Hawenstein* interfecit. quo sepulto, alij ad prætorium recipiuntur; pedestres autem clausuris mancipātur, quos rex sibi mitti petijt. Sed Egrenses negant. Emittit rex iuramentum, nisi ipsi præsententur, quod nolit esse Rex. Sed bono medio fractum intercipitur, ita ut omnes captiui in quatuor curribus veherentur, & vltra mille armati cū bombardis ob cautelam, quos Egrenses conduxerant, vsq; ad limites medij miliaris una proficiscerentur; vbi de regis commisso generosus Sebastianus *Schlick* Cubitēsis obuius, regis in nomine captiuos loco regis ab Egrensibus recepit, quos ilico Egrensibus restituit. Reducuntur ad Egram; nobiles ad prætorium, cæteri ad turres. Vnus deniq; nomine *Geseller* dictus, seorsum concluditur fame perimendus: quia Pragensium inimicus tam uiris quam mulierculis nefanda attulit ludibria.

Eodem anno, Veneti grauiter debellātur. Et Maximilianus Wormatiæ apud electores & principes in diæta auxilium quærit: sed non obtinet pro tunc. & Cæsar scriptis inuehitur contra status Imperij tunc & postea.

Eodem anno, sunt etiam combusti quatuor ordinis Prædicatorū apud Bernenses.

Anno 1510, Augustæ fuit magna diæta: & Erphordiæ fuit magna discordia inter senatum & ciues, adeo quod unus magnus ciuis fuit suspensus a plebe.

Eodem anno, *Paul From*, ex Pomerania, malus Christianus, duas hostias venerabilis Sacramenti ex cibario furatur cum Monstrantia, & vendit hostias Iudæis in *Spandaw*

vrbe pro nouem Marchicis grossis. Iudæi vero hostias cum multis iniurijs confoderunt; & postea in tres partes una scissa, sanguinolenta esse visa fuit: idq; sæpe factum est. Tandē omnes capiuntur, & feria sexta post diuisionis Apostolorū triginta & octo comburuntur, & duo baptizati decapitantur, & *Paul From* laceratus cū forficibus deinde cōburitur.

Eodē anno, multi fiunt terræ motus in Italia, Florētiæ, Rauennæ, Venetiæ, & alibi.

Anno 1511, generale concilium ad instantiam regis Romanorum & regis Franciæ inchoatum est in Pisa a Papa, & terminatum in Mediolano.

Anno 1512, multa clades infertur Venetis a Gallo: & Italia passim miserabiliter vastatur.

Anno 1513, *Frantz von Sickingen* Wormatienses impugnat: & fuit magnum disturbium in *Wurms* inter senatum & ciues: & rex Romanorum quosdam ciues decapitari fecit.

Eodem anno, mortuus est Papa Iulius: & sequitur eum Leo x.

Eodem anno, 11 Augusti, concurrerunt in Artesia Maximilianus Cæsar & Henricus rex Angliæ in persona. Et super fluuium *Litz* apud Terbonam fugant Gallos, & capiunt decem signa: & capitur dux de *Longeuille*, & alij quamplures: & occiduntur plures quam centum nobiles, & Terbona comburitur. postea obsidetur *Tornax*.

Anno 1514, Vlricus Dux de *Wirttembergk*, volēs grauamina terræ in debitis tollere, cōuocauit suos, vt darent *steuram*, de floreno vnum numum. Ibi Schorndorffenses pagi rebelles, videlicet *Bittelspach*, *Heppach*, & *Grumbach* veniunt in *Schorndorf*, & volunt senatum cogere in suam partem: sed senatus nō vult. Erant vero villani circiter duo millia, & de illis villis supra dictis, & hi alios ad se trahunt, & libras quibus carnes ponderantur, in aquam valde iniuriose proijciunt. sed admoniti a duce, orant suppliciter pro venia, & promittunt se velle esse obedientes: non tamen diu durat. Nam ad Pentecostes iterum rebellant Leobergenses & Schorndorffenses, & circum ducem Vlricum veniunt, & voluerunt illum occidere. Nam vnus clamauit, *Occidite illum nebulonem.* Sed DEVS prohibuit. Ibi oppidum Schorndorff capiunt & claudunt, & parant se quasi vellent bellare, & ferme mille & octingenti in monte, *Cappelsbergk* dicto, supra *Bittelspach* morantur contra prælatos, & nobilitares, & alios honestos viros, quos voluerunt omnes occidere. Accurrunt quotidie quamplures etiam ex fidelibus subditis, & fit quasi magnū bellum. Leobergenses tamē statim redeunt & iurant. Sed Schorndorffenses in *Ramsthal* insaniunt & iurant in pauperem Cunradum. Ibi *Ernst vom Furst* nobilitatis ducit quingentos Tubingenses, & Dux adhuc centum alios, & multi accurrūt de fidelibus, & fugatur exercitus pauperis Cunradi. Venit etiā dux cum 1800 equis, & multis fidelibus subditis suis. Ibi omnes Schorndorffenses in oppidū cōuocari, capiuntur principales, & primū feria secunda post Sixti *Hans Volmar*, & *Bastian Schwartzhansen* filius, & *Iorglin Kremer*, tanquam capitanei, decapitantur. Deinde iterū feria tertia post Sixti, alij septē decapitantur; & iterum feria quarta post Sixti alij sex; deniq; Tubingæ adhuc duo. reliqui fugam petierunt. populus cōmunis fuit in gratiā receptus. Miserat nobiliss. Cæsar Max. comitē a *Montfort*, Georgiū & Christophorū *Schenck* a *Limpurgk*, & Doctorē *Schad*. Miserat etiam Pal. Comes Valentinum *Schenck* ab *Erpach* cum tribus nobilibus; & Christophorus Marchio de *Bada* miserat Vlricum *Landschad*; & Herbipolens. Episcopus Ludouicum ab *Hutten*. Venerunt vero in persona: Episcopus de *Strasburgk*, & de *Costentz*. Ibi etiam erāt, *Hans* & *Christoff* comites de *Werdenbergk*, Georgius Comes de *Hohenloh*. *Wolf* & *Ioachim* comites de *Zolren*, fratres, Vlricus ab *Helfenstein*; Ludouicus a *Leuuenstein*, Rudolfus a *Sultz*, Wilhelmus & Georgius *Truchseß*, & legati Suuitensiū. Hi omnes uenerunt Tubingam, & uolebant consultare quomodo rustici cogi possint, & tandem pacificarunt subditos cum Duce. Hoc bellū vulgariter dicebatur *der arm Chunrad*, id est pauper Cunradus. Eodem anno Ioannes *Pfefferkorn* baptizatus Iudęus, feria quarta post Ægidii in Halla propter nefanda scelera & malefacta cum ignitis forficibus laceratur, & assatur ante castrum Mauritij in Iudæorum cœmeterio.

FINIS APPENDICIS IOANNIS LINTVRII *ad Fasciculum temporum.*

DE GERMANORVM PRIMA ORIGINE, MORIBVS, INSTITVTIS, LEGIBVS ET MEMORABILIBVS PACE ET BELLO GESTIS OMNIBVS omnium seculorum vsque ad mensem Augustum anni trigesimi noni supra millesimum quingentesimum, libri Chronici XXXI, ex probatioribus Germanicis scriptoribus in Latinam linguam tralati, authore H. MVTIO.

D. D. EVSTATHIO QVERCETANO SVMMO PHILOSOPHO ET MEDICO, H. MVTIVS S.

CVM multas nationes, ob animi ingeniiq; cultum, & philosophiæ studium, potissimum medicinæ, peragrans, doctissime Eustathi, visitares etiam in Germania claros eruditione viros, & in nostro florentiss. gymnasio magna cum tua laude, auditorumque fructu legeres publice, studebas cum exactissima Latinæ Græcæq; linguæ cognitione Germanicam quoque linguam coniungere: & cum lingua notitiam rerum consequendi gratia, diligenter meliores autores qui Germanorum res gestas germanice scripserũt, conquirebas, in quibus vbi olfecisti, pro tuo exquisito iudicio, multa præclara esse & digna quæ ad Græcos & Latinos transmittantur, rogabas me vt memorabilium ea quæ aut omnino non, aut certe non tam bona fide neque tam clare essent apud Latinos, trãsferrem in linguam Romanam. Quod quantopere recusarim, scis: neque enim ignorabam me oneri tanto non esse ferendo, nec erat ocium. Nunc vero tandem sum aggressus, quanquam nihilo magis ociosus quam tum: tamen animi gratitudinem declarare cupio valde erga te, a quo cum in aliis medicinæ partibus, tum præcipue in anatomicis & re herbaria, multa, candide & amice tradita, si non didici, saltem audiui. Quam ob rem omnes libros historicos germanice scriptos, quos habere potui aut extare sciui, studiose excussi, & quæ visa sunt insigniora, scituq; digna, verti tibi in linguam Latinam, atque adeo tibi vni, non iudicium, sed candorem & amorem in me tuum respiciens. Nec hic mihi studio fuit, vllam vel ingenii vel artis laudem consequi, satis abũde existimans me præstitisse, si morem gererem tibi, cui pro nostra amicitia nihil meorum potest displicere. Qua autem festinatione occupatissimus scripserim, vides facile, ex tumultuariæ dispo-

sitionis modo & ex elocutionis genere. Fidem certe, quæ sola historias commendat, non desiderabis. Porro ne quid dissimulem, primo sequebar quosdam scriptores non certissimæ per omnia fidei: sed vbi primum animaduerti, meliores consului, neque temere cuiuslibet vestigia secutus sum. Cum hæc leges, compater carissime, fac memor sis quantopere petieris hoc, adeoque imperaris mihi. Ego rerum Germanicarum scriptorem quempiam optarim exoriri magni spiritus, consilij, & artis, qui ingentia dictuque vix credibilia facta huius populi altiore quopiam tono celebret, quique tot insignes victorias hexametro sono efferat. Sed nemo mortalium vlla orationis vi vnquam consequetur. Si Germani facultate dicendi, quemadmodum bellica armorum virtute, Romanos Græcosque superassent, dij immortales, quantæ essent res quæ iam ignotæ & obscuræ pleræque iacent. Dolendum profecto tali materiæ nullum hactenus dignum fabrum contigisse. Idcirco ego nulla magis causa, tuo impulsu, tantæ molis onus subiui, quam quod spei nonnihil est, aliquem maioris spiritus & oris, meam debilitatem, onere viribus longe potentiore suppressam, leuaturum, qui possit digne res omnibus nominibus maximas e tenebris eruere. Spero enim vbi apparuerit qualisnam materies sit, aliquem peritum fabrum manus admoturum. Quam ob causam, nullum aurium lenocinium adhibuimus, sed fidem sancte, quod est palmarium historiæ, obseruauimus, nisi a quopiam scriptore falsi simus, quod tamen in paucissimis fieri potuit. Mirari satis non possum, quod hanc nationem multi scriptores ita prætereunt, ceu nulla esset mundi pars, etiam autores qui quoque describere conati sunt quid apud Antipodas & in terris non habitabilibus agatur, nec vno verbo vel nominant Germaniam. Porro (quod hic locus alioqui requirere videbatur) de vtilitate historiæ, hoc est speculi & magistræ mortalium vitæ, superuacuum est ad te scribere, qui in illis iucundissimis quæ inter nos frequentissima fuerunt, colloquijs, mecum sæpe sapienter disseruisti, quam nulla re promptius animi prudentia pariatur, melius iudicium formetur, & rectius vita instituatur, quam ex accurata historiarum obseruatione & frequenti lectione. Est enim historia hominum vitæ imago. Hanc vtilitatem veteres haud dubie viderunt, qui pro illiteratis multa monumentorum genera, tropæa, imagines, statuas, &c. posuerunt in locis in quibus homines maxime conueniunt. Et his rebus magis vsi sunt, cum adhuc nullus vsus erat literarum. Quæso si ex sacris literis detrahas historiam, quid reliqui erit? Si auferas ex studiis literarum historiam, quid obsecro, manebit, quod magnopere vsui esse possit? Quid canitur a doctis, & a vulgo? quid loquuntur homines in rebus serijs & ludicris, in omnibus conuentibus? nonne si demas historiam, omnia muta erunt? Sed nihil opus his ad te, vt dixi. Accipe igitur vt petijsti, breuibus quicquid Germani scriptores memorabile habent, de Germanorum rebus: bonique consules si quid est rudius alienioreque loco dictum.

Vale in Domino tuam aliorumque valetudinem curans & conseruans quamdiutissime. Basileæ anno
M. D. XXXIX, *Mense*
Augusto.

DE

DE GERMANORVM RITIBVS, MORIBVS, LEGIBVS, ET OMNIBVS GESTIS OMNIS PRÆTERITÆ ÆTATIS CHRONICORVM LIBER I.

GENVS ET ORIGO GERMANORVM a Tuiscone filio Noë.

SVNT autores, inter quos est. & Nauclerus & Berosus, qui tradunt post diluuium Noë inter reliquos filios genuisse & Tuisconem gigantem, qui Germanorum progenitor genuit Mannum. Manno assignant progeniem hanc; Mannus genuit Ingæuonem, qui produxit Istæuonem, ex quo Hermionem natum dicunt, cuius filius Marsus; rursus huius Gambriuius, ex quo genitus fertur Sueuus, qui pater Vandali est; cui prolem adscribunt Hunnum patrem Herculis: Hercules autem factus parens Teutone filio. Hæc ferè etiam Tacitus habet. Hinc vocitatos Ingæuones proximos Oceano, medios Hermiones, cæteros Istæuones, Marsos, Gambriuios, Sueuos, Vandalos. Iohannes Viterbiensis tradit, Noë numerosam prosapiam habuisse; Tuisconem autem Germanorum & Polonorum Danorumq; autorem & patrē esse. Idcirco genus Tuisconis ad Noë, sicut Enos ad Adamum rectè refertur. Vxor Noë, quę peperit illi Tuisconem tribus nominibus, Vesta scilicet, Terra, & Titea appellatur. Atque ita pulchrè Berosus Cornelio Tacito consentit, Tuisconi matrem fuisse Tellurem. Longeque fallitur hoc loco Diodorus Siculus existimans propter hæc nomina Noë multas fuisse mulieres. Nam tres appellationes vnū vnius mulieris nomē est. suntq; absque dubio synonyma. Quemadmodum etiam Noë appellatus est Ianus, bifronsque pingitur, quod bina secula vidit. Eodem Beroso non dubiæ fidei autore, Sarmatia & Germania Tuisconi sorte obtigit. Cui Berosi opinioni astipulatur & C. Tacitus. scribit enim Germanos sedem & nouam regionem quærentes, post longos variosq; errores in Oceani littoribus terram primū attigisse. Propter has causas diu Germani ab Italis & Gallis Tuisci vocati sunt, quod nomen adhuc non solum in Germanorū, sed ferè omnium gentium ore est.

Berosus (quem quidam, inter quos est etiā Metasthenes Persicarum rerum scriptor, fide dignum authorem ducunt, quemq; Iosephus libris antiquitatum sæpe citat, libro historiæ suæ quarto) scriptum reliquit, quod à diluuio post centum triginta vnum annum prima & potentissima vrbs Babylonia ædificari cœpta sit. Tunc etiam temporis Noë, qui & Ianus est vocitatus, Tuisconem filium suum in Europam misisse, & illi tradidisse regnum à flumine Tanaë ad Rhenum vsque. Sicut & Tacitus scribit, Tuisconem deum terra editum, & eius filium Mannum autorem & conditorem gentis. Item scribit Berosus, quod anno 4 Nini regis Assyriorum, Tuisco Germanos circa Rhenum legibus & institutis correxit, & in ordinem redegit, quemadmodum Iubal apud Celtiberos, & Samotes leges tulit Celtis. Secundus Germanorum rex fuit Mannus Tuisconis filius. Scribit enim Berosus, Sexto anno Semiramidis reginæ Assyriorum, iuxta Rhenum Mannus Tuisconis filius Germanorum regnum obtinuit. Tertius Germanorum rex fuit Ingæuo filius Manni, tempore Nini filij Nini. Hermionem, quartum ferunt Germanorum regem fuisse, tempore Arali septimi Assyriorum regis. Quintus eorum rex fuit Marsus, tempore Balei octaui regis Assyriorū: à quo dicti sunt Marsi, hincque est regnum Marsorum, testibus Plinio & Cornelio Tacito. Gambriuium sextum regem in Germania faciunt historiæ, tempore Belachi Assyriorum re-

gis. Hic Gambriuius ſtrenuus & fortis bello fuit. Ioannes Annius quibuſdam coniectutis colligit, hunc primum coronatum regem Germaniæ fuiſſe. Sueuum ſeptimum regem ſcribunt, Baleo vndecimo rege Aſſyriorum ſeu Babyloniæ imperium obtinente. ab hoc putantur Sueui nominati. Hic Tigurinæ non ignobilis vrbis conditor fertur. Vandalus Germaniæ octauus dicitur rex, Altada duodecimo in Aſſyria regnante. Nonum tradunt Teutonem fuiſſe huius nationis regem. ab hoc ſunt Germani dicti Teutones. Fuit aut tempore Manniti tredecimi Babyloniæ regis, qui primum dijs ſacrificare inſtituit. Decimus rex Hercules fuit, tempore Macalei deciminquarti Babyloniæ regis. Hunc omnium virorum fortium primum in prælia ituri Germani, carminibus cantuq; celebrabant, autore Cornelio Tacito. Hæc de regibus Germanorum, autoribus citatis.

Veriſimile eſt, ſicut iudicat etiam Ioannes Viterbienſis, quod quemadmodum Germani à Tuiſcone nomen acceperint, ita Alemannos à Manno Tuiſconis filio, ſecundo rege ſuo vocatos. et a ſeptimo rege ſuo Sueuo nominatos Sueuos, ſicut à nono rege Teutone appellati ſunt Teutones. Germani vero longo poſt tempore ab exteris nationibus, Gallis ſcilicet, & Italis dicti ſunt. Cuius nominis cauſam arbitror fuiſſe, quod belli tempore tam fraterno animo ſemper partiti ſint pericula & ſucceſſus: et quod ij qui domi remanſerant, paſcentes, ruſticantesq;, vxores & liberos pro communi patriæ ſalute militantium alebant: poſt annum qui in bello fuerant, reuertentes domum, viciſſim rura colebant, nutriebantq; familias qui in eorum locum exire lege inſtitutoq;, in bellum cogebantur. Hæc viciſſitudo & mutua mutatio cum magna germanaq; fide fiebant. Nec autem vſquam germani fraterniq; animi magis apparent, quàm in prælijs, vbi vitæ capitisq; agitur periculum. Hanc cauſam huius nominis eſſe idonei ſunt autores. Porrò ex nominibus omnibus illis nouiſſimum eſt Germanus; nec multum, quod ſciam, ante Chriſtum natum in vſu fuit: quanquam hoc nomen etiam ſit apud Titum Liuium primæ decadis libro 6. Iulius quoq; Cæſar in Commentarijs cum lib. 3, tum alijs quibuſdam locis huius nominis meminit. Facit & Cornelius Tacitus mentionem huius nominis. Item Strabo Geographiæ lib. 7, Trans Rhenum, inquit, verſus orientem Germani habitant, gens forma & moribus non prorſus diſſimilis Gallis. A Romanis vero frequentius Teutonici vocati ſunt. Ita ſine dubio vocabulum Germani minus eſt vetuſtum. Quando autem aut per quem, primum ſic appellati ſint, ſcribit Nauclerus ſe neſcire. quanquam vero minus vetus ſit reliquis nominibus; tamen quam vetuſtum ſit, videmus ex Liuio. poſt enim vrbem Romam conditam, anno centeſimo ſexageſimo, fuerunt Germani in Italia, quo tempore Brennus Romam incendit.

Omnes qui digni ſunt quibus fides habeatur, coſmographi, nempe Ptolemæus, Hegeſippus, Cornelius Tacitus, Beroſus, Strabo, & ſi qui ſunt alij huius loci conſentientes, ſcribunt, Rhenum Germaniam a Gallijs ſeparare, eſſeq; vtriuſq; nationis terminum. Nec eſt dubium obſcurúmue Gallos olim vſq; ad Rhenum occupaſſe omnia. atque ſic Rheno diuiſas Germaniam & Gallias. Hinc palam eſt Argentinam & Moguntiam & maiorem Baſileam, reliquasq; in ea Rheni ripa vrbes in Gallia ſitas. Germani enim virtute roboris, armiſq; præſtantiores ſuis non contenti, Gallos expulerunt. Ferunt etiam quidam ſcriptores, Gallos aliquando Germanica lingua locutos, ſed bellis omnia confuſa. Solinus in collectaneis ad Auguſtum, dicit, Germaniam eſſe populoſam, pertinereq; a Polonûm ſiue Sarmatiæ montibus per Hercyniam ſyluam vſq; ad fines Rheni, & ortum Danubij. Plinius lib. 4 cap. 13, ſuis quoq; finibus Germaniam deſcribit. ſed nobis parum cognitum quid ſibi velit. adeo per temporis bellorumq; iniuriam, nomina ciuitatum & regionum partim interciderunt, partim mutata ſunt. vixque eſt inuenire aliquid quod ſuum priſtinum nomen tueatur. Ptolemæus & Corn. Tacitus libro de Germaniæ ſitu & moribus ſimiliter ſcribunt, Germaniã eſſe imprimis nobilitate & magnitudine inſignem: Rheno & Danubio à Gallis, Rhetis, & Pannonijs; montibus vero a Sarmatis Daciſque ſeparari. Hi veterum Germanorum fines ſunt. Sed nunc ſingulari armorum animiq; robore ad ſua adiecerunt multa, verſus meridiem, orientem & ſeptentrionem, tranſgreſſi, poſſeſſoribus fugatis, flumina & montes, omnes ſuperarunt difficultates. Cuius rei teſtimonio ſunt Germani

Germani transrhenani in Gallia, vt supra dictum est. Tantumque accessit Germaniæ, vt duplo hodie maior sit, quam Strabonis, Ptolemæi, Plinijq; tempore habita est. Nam Germani omnes regiones & populos qui lingua Teutonica cuiuscunque idiomatis vtuntur, sibi asserunt: quantumuis varia sit huius linguæ dialectus.

Germaniæ omnes naturæ dotes tantum variant cum ijs quæ olim illi, si credimus Romanis & Græcis scriptoribus, fuerunt, adeoque fere omnia aliter habent, vt hæc abunde possint esse argumento (si scriptores non mera mendacia & somnia mandarunt literis) cœlum & regionum naturam mutari: etsi philosophi physici non concedant. Sed Domini verbo obediunt omnia elementa, faciunt omnia hæc iuxta iussum & imperium Domini exercituum. Hoc benedicente, & aperiente manum, terra fert fructum suum, fertilitateq; omnia implentur: maledicente, & manum claudente, sterilis redditur terra, & omnia pereunt, vt Psal. 103, *Dante te illis, colligent; aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Auertente autem te faciem, turbabuntur. Auferes spiritum eorum, & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Emitte spiritum tuum, & creabuntur: & renouabis faciem terræ.* Et Psal. 32, *Misericordia Domini plena est terra. Verbo Domini cæli firmati sunt: & spiritu oris eius, omnis virtus eorum.* Hoc genus sententijs tota est plena scriptura. In hunc modum solet esse vicissitudo in donis Dei: mutanturque sic artes, animi, ingenia, & regna, fierique solent mortales post varia dona & victorias successusque, arrogantes & molles, vitijsque infinitis inquinantur. quare post longam patientiam non perpetuo ferens Dominus Deus, puniensque ingratos dat fructum ferentibus. Sic est mutata fertilitas, propter populi peccata; terræ promissionis quæ prius fluebat melle, vino & lacte, iam vix spinis & tribulis ferendis est habilis. Notum est, quales fructus in testimonium & signum Israeli Iosue & Caleb ex illa attulerint terra, quę iam est desolata, deserta, & colono prorsus non respondens; sicut etiã Sodoma & Gomorrha ante maledictionem omnibus rebus abundauerunt, vt iure habitæ sint paradisus & pinguedinis domus. Propterea Ezechiel cap. 16, perditionis eorum nullam aliam reddit causam, quam omnium rerum affluentiam sine magnis operis, & luxum qui solet comitari ocium & fructuum absque labore copiam. Sic verum existimo Germaniam aliquando fuisse barbaram, horridam, & infœcundam; semper tamen bellicosam, aliisq; populis fortiorem, quemadmodum consueuit esse gens laboribus indurata & exercitata, parumque ciuilibus mollioribusque moribus imbuta. Sed Dominus iam tandem quoq; hanc terrarum orbis partem respexit, ita vt ex verbo & gratia Domini vix vnquam fuerit regio vel fertilior, magisue habilis ad omne genus fructus producendos, vel felicior ingeniorum animorumque bonitate, magnitudine & pręstantia. Quibus enim gentibus, quæso, in vlla cedit arte? imo quos populos qui & sunt & fuerunt non longo interuallo post se relinquit? Iam incipiunt Physici disputare de temperie media & summa, cui ascribunt illam benedictionem Domini in Germania, quam olim tribuerunt Assyrijs, Persis, Terræ promissæ Israeli, Medis, Gręcis, Italiæ. Iam illud ver illãue Domini benedictionem in Germania omnes mirantur cum stupore populi. nihil in hoc mundo vanitati obnoxio solidum, immutabile, & incorruptibile. Fuerunt alia olim etiam secula apud Ægyptios, Græcos & Romanos, eruditione & artibus omnibus excellenter dotata & exculta, sed temporis iniuria, quæ omnia consumit, artes & homines interciderunt. Id quod sine dubio nobis potest euenire, si ingrati fuerimus Domino Deo omnium bonorum largitori. Etiam nunc causæ paulo oculatioribus non sunt obscuræ. Et nisi Domino, qui omnia propter sese facit, ascripserimus in vera humilitate & timore Dei, in despectum barbariemque maiorem priore relabemur. Nam Dominus propter peccata cum alia tum potissimum superbiæ, mollicici & luxus transfert animos & regna, ita vt repente leones immutentur in lepores. quare ambulandum in lumine antequam prætereat. Ne quis sibi in illis donis sibi placeat, arroganterque alios despiciat; Dominus deijcit superbos de sede, exaltat humiles. Qualis aliquando Germania fuerit, est apud L. Anneum Senecam in lib. de gubernatione mundi. dicit enim, errare eos incertis sedibus, perpetuas hyemes illic esse, solum infœcundũ, nullas ædes, venationibus viuere, vbicunque nox fessos laboribus deprehẽdit, cubare sub frondibus aut in speluncis foueisve; pellibus vestitam aut etiam nudam gentem esse; miram illis esse frigoris patiẽtiam.

Non dissimilia scribit & Tacitus, Quis porro præter periculum horridi & ignoti maris Asia, aut Africa, aut Italia relicta, Germaniam peteret? Informem terram, asperam cœlo, tristem cultu conspectuq́;, nisi si sit patria. Addit post pauca, Terra etsi aliquãto specie differt, in vniuersum tamen aut syluis horrida, aut paludibus fœda, humidior qua Gallias, ventosior qua Noricum ac Pannoniam aspicit, frugiferarum arborum impatiens, pecorum fœcunda: sed plerunq; improcera: ne armentis quidem suus honos aut gloria frontis: numero gaudent, eaq́; solæ & gratissimæ opes sunt: argentum & aurum propitij an irati Dei negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim, nullam Germaniæ venam argentum aurumue gignere, quis enim scrutatus est? possessione & vsu haud perinde afficiuntur, &c. Hæc Tacitus. Talia de Germania refert etiã Strabo, & alij plures ex Græcis & Latinis. Næ ista vidẽtur mera mẽdacia, & figmenta omnibus qui hodie hæc legunt aut audiunt. Nam quo loco & statu sint hoc tempore Teutonicæ res ad astra sublatæ, nouit totus mundus. Sed ijce autores grauitate & doctrina insignes excusari possunt, iudicio Domini, de quo paulo ante. Si iam cernerent isti rerum scriptores germanas res, non possent non suffundi rubore. T. Liuius putat Germaniam totam nihil nisi horridam siluam esse, ad quam nullus vnquam mercator veniat; nec quisquã ad eos accedere propter feritatem auderet, nisi cum valida militũ armorumq́; manu. Idem quoque demonstrat in ijs Italiæ locis, in quibus nũc sunt pulcherrimæ vrbes Bononia & Mutina & aliæ, desertum & syluam fuisse. Iulius Cæsar tradit, neq; agriculturam neque vsum belli intermitti apud Germanos: sed priuati ac separati agri apud eos nihil esse; neque longius anni tempore vno in loco incolendi causa remanere concessum esse; neq; multum frumento, sed maximam partem lacte atq; pecore vitam degere, multum in venationibus esse. Et hoc vitæ genus & quotidianam exercitationem, libertatemq́; vitæ, ab omniq́; officio ac disciplina vacationẽ, vires alere, & immani corporum magnitudine homines efficere. Additq́; in eam consuetudinem adductos, vt locis frigidissimis nullis vestibus, exceptis pellibus, vtantur. Quæ Cæsar in Commentariis de Sueuis scribat, cuilibet in prõtu est legere, vt nihil opus sit pluribus. Facile est videre eo loco quomodo indurati fuerint ad laborum & bellorũ incredibilem patientiam, quam frugali vita fuerint contenti, modo salua esset auro preciosior libertas. Ex quibus causa barbariei patet. Nec mirum terram a Domino statim post Adami lapsum maledictam sine diligẽtibus cultoribus nihil produxisse quã tribulos & spinas; omnia erant oblita sentibus, quę iam sunt vestita pulcherrimis & fœcundissimis vineis & pomariis. Nihil est tam felicis ingenij quod non cultum, fructum producat suum. Quãquam sint autores physici qui opinẽtur ex reuolutione cœlestium virtutum & per hoc temperiei mutatione regionum fœcunditatem mutari in sterilitatem, & sterilitatem rursum in fœcunditatem: idq́; adeo vt vbi nunc est mare, aliquãdo terras; & vbi terra, illic maria fuisse. Sterilem autem fieri fœcundam terram, indicãt etiam Romani scriptores qui queruntur, non eandem esse suarum terrarum fœcũditatem; disputantq́; in eo, num etiam terra senescat, effœtaque reddatur senectute, vt animalia. Quæ mutatio facta sit in Canaan scimus. Natura rerum infirmis elementis subiectarum est fragilis, corruptionibus & mutationibus exposita; nihil est tam splẽdidum & magnificũ quod non redigatur ad nihilum, & in contemptum veniat; omnia veterascunt, vt vestimentum. Dominus solus immutabilis manet & qui in eo sunt, vnum cum illo facti. In Asia & Africa, aliisque memorabilibus locis iam multa iacent neglecta, infrugifera, & deserta, quæ vix serpentibus iam alimentum sufficiunt vbi fuerunt ingentes ciuitates populosissimæ. Vbi fuit Babylonia? Vbi fuit Niniue? Vbi Troia? Vbi Thebæ? vbi reliquæ de quibus tam magnifice loquuntur historiæ? Ecce rerum humanarum miseram conditionem! Quid miseri extollimur? quid cæci inflamur in tam caducis rebus? Babyloniæ vrbis amplitudo & altitudo nota est: sed vbi fuerit, ignoratur locus; est iam habitatio Sirenum, draconum, crocodilorum & veneficarum aliarum ferarum. Dic mihi campum vbi Troia fuit, & eris mihi magnus Apollo? Ægyptus quæ ex Nili exundatione paradisus erat, iam suas laudes non tuetur, nec respondet colonis suis. Quid igitur mirum si ex Germaniæ eremo factus est hortus omnibus & ad voluptatem & necessitatem sufficientibus plantis consitus, omniaque pene dixerim, ferens sine culturæ disciplina? Quem in modum omnia sphærica reuolutione mutentur a Domino in sacris

cris

cris literis cum aliis locis pluribus, tum clarissime Solomon in Ecclesiaste tradit. Multa faciunt vt ego persuadear, Germaniam felicitate non vlli orbis partium cedere. Quanquam enim sunt qui prædicent Asiæ, Africæ, Indiæ, Italiæ, aliarumque dotes; tamen cum Plinio iudico felicissimam regionem, quæ suis contenta, alienis nihil opus habet; cuique est temperatus aer. Concedo aliis hyemes minus rigentes: sed caloribus æstatis magis feruentibus affliguntur. Fructibus alij aliis abundant, sed habet & Germania suos peculiares; taceo de animalium aliarum regionum nocentiore veneno. Non facile est conferre in hunc modum terrarum felicitatem: nam nullam partem est inuenire, quæ ferre omnia possit; semper negatum est alij quod in aliam collatum videas; non dico in præsentiarum quam diues auri & argenti, aliorumue metallorum sit Germania: quanque omnibus rebus ad vitam laute degendam copiose sibi sufficiat, nihil prorsus externi egens, si vellet: quid enim opus est de his pluribus dicere, quæ in oculis omnium in claro die constituta sunt? Italiæ, Hispaniis, & Galliis fere prorsus omnia metalla negantur, nisi quæ a mercatoribus Germanis mercantur.

De Germania scriptum Cornelius Tacitus reliquit, Germanos indigenas, minimeque aliarum gentium aduentibus & hospitiis mixtos, qui olim non terra, sed classibus aduectos: & aliquot populos Tacitus, Plinius, Orosius, Strabo, Ptolemæus commemorant, sed nominibus nobis adeo incognitis, vt mirari satis non possim qua temporis iniuria adeo perierint regionibus sua nomina. Nec minus est mirabile, quod nullus ex autoribus cum alio consentit in nomenclatura, sed quilibet alia tribuit regionibus & vrbibus nomina; cum tamen in vno fere seculo tres insigniores vixerint. Strabo enim sub Tiberio, Cornelius Tacitus sub Traiano, Ptolemæus imperante Antonino Pio, floruerunt. Ista sunt nomina populorum Germaniæ apud Strabonem, Bructeri, Sueui, Caldui, Marcomanni, Liuij, Zumi, Butones, Mugilones, Sabini, Senones, Sicambri, Catti, Gambruuij, Cattuarij, Chaubi, Cimbri, Caulci, Campsiani, Bisurges, Cherusci, Catisci, Ampsani, Cheinsci, Landi, Sabatij, Heumunduri, Boij. Cum Strabone Cornelius in pluribus variat. Orosius his vocabulis appellat, Vsipetes, Tencteros, Frisos, Agoriuarios, Dulgibinos, Tasuarios, Chauchos, Longobardos, Reudingos, Auiarios, Varmos, Eudosos, Suarmos, Nuithomos, Hermunduros, Nariscos, Quados, Marsignos, Gothos, Osos, Buros, Ligios, Arios, Heluetianos, Mannumos, Helisios, Naharualos, Rhingios, Lemones, Suiones, Venetos, Fennos, Vandalos. Ptolemæus multa alia habet, quæ recensere superuacuum existimo. Tam diuersæ impositionis nominum non fuit alia causa, quam quod doctissimi hi autores sibi putarint licere pro animi arbitrio imponere nomina barbaræ nationi, sicut & adhuc hodie Germani peregrina libenter imponimus nomina, vel Græca vel Latina. Huc facit quod olim in Germania, autore Tacito, nec viri nec mulieres nouerunt literas. Etiam ipsi Galli antequam Romano imperio fuerint subiecti, nullas omnino literas attigerunt, nec etiam viderunt. Græci aliquando illis Græcas literas ostenderunt, quas pro miraculo habuerunt. Ex his dubium non est illa Germanis nomina imposita a Græcis vel a Latinis. Romanis enim singulari studio fuit linguam Latinam cum imperio propagare, & pleraque aliis appellationibus nominare. Nostro tempore Germaniæ regiones appellantur hoc genus nominibus. Ea pars quæ non multum abest a fontibus Danubij & Rheni, Sueuia vocatur, quam solam Alemaniam quidam volunt. Huic vicina est Heluetia, Alsatia, Brabantia, Selandia, Holandia, Frisia, Dania, Saxonia, Thuringia, Hassia, Francia Orientalis, Boemia, Schlesia, Polonia, Bauaria, Pannonia.

Iulius Cæsar memoriæ mandauit, quod Germanis vita omnis in venationibus studijsq; rei militaris fuerit: quodq; a paruulis duritiei & laboribus studeant. Quique diutissime impuberes permaneant, maximam inter suos laudem ferre. Hoc enim ali staturam, ali hoc vires, neruosq; confirmari putãt, & cætera quæ eo loco scribit, in prõptu sunt. De his Tacitus scribit, quod aliquando supra modũ inculti barbari fuerint, in sordibus & magnis sudoribus a prima iuuẽtute educati, in omni domo, inquit, nudi & sordidi; in hos artus, in hęc corpora, quæ miramur, excrescunt; sua quenq; mater vberibus

alit,nec ancillis ac nutricibus delegantur; dominum ac ſeruum nullis educationis delicijs dignoſcas. inter eadem pecora in eadem humo degunt, donec ætas ſeparet ingenuos,virtus agnoſcat. Sera iuuenum Venus,eoq; inexhauſta pubertas;nec virgines feſtinantur:eadem iuuenta,ſimilis proceritas,pares validiq; miſcentur,ac robora parentum liberi referunt. Seuera illic matrimonia. Dotem non vxor marito, ſed vxori maritus offert: interſunt parentes & propinqui , ac munera probant:munera nō ad delicias muliebres quæſita,nec quibus noua nupta comatur,ſed boues & frænatum equum,& ſcutum cum framea gladioq;. In hæc munera vxor accipitur. Atq; inuicem ipſa armorum aliquid viro affert. hoc maximum vinculum,hæc arcana ſacra, hos cōiugales dies arbitrantur. Ne ſe mulier extra virtutum cogitationes extraq; bellorū caſus putet, ipſis incipientis matrimonij auſpicijs admonetur , venire ſe laborū periculorumq; ſociam: idem in pace,idem in prælio paſſurā auſuramq;. Hoc iuncti boues,hoc paratus equus, hoc data arma denunciant:ſic viuendū,ſic pereundum. Accipere ſe,quæ liberis inuiolata ac digna reddat,quæ nurus accipiant,rurſus quę ad nepotes referantur. Ergo ſepta pudicitia agunt,nullis ſpectaculorum illecebris , nullis cōuiuiorum irritationibus corrupta. Hæc fere ad verbū Tacitus de moribus Germanorum. Sunt & alia apud alios autores,ex quibus cōijcere licet,de morum ſeueritate & inſtitutis ita tetricis , vt tamen non per omnia honeſta diſciplina caruerint. Scribunt quidam,olim Germanas mulieres fortiter pro patria pugnaſſe,& iam laborantib. in dubij martis periculo viris in multis non vulgaribus prælijs prompte viriliterq; fortes auxiliares manus attuliſſe , res aliquādo pene fractas aliquando reſtituiſſe, & ab incunabulis liberos ad arma educare & exercere ſolitos. Quæ cōſuetudo adhuc noſtro tempore durat,ita vt hæc natio toti orbi abundè ſatis militum mittat. propterea ſuos liberos Marti dedicabant, quem præter alios deos colebant. Nam aſtrorum periti affirmant peculiariter Martem virtute ſua, &,vt loquuntur , influxu ſuo reſpicere Germaniam,vt non ſolum vſu & exercitatione in militari diſciplina & robore animi & corporis cæteris præſtent , ſed etiam natura. Quare Dionyſius vocat eos natura bellicoſos. Quando matrimonijs iungebantur, vtrique ſponſo & ſponſæ prædicebatur; adeptos ſuorum laborum & moleſtiarum ſocium, &, vt pacis & belli tempore mutuam ſanctè inuiolatā ſeruarent fidem, omniaq; communia ducerent pericula , & pacis tranquillitatiſque commoda, ocia & labores, bona & mala. hoc iunctis ſub vnum iugum bobus,equo inſtructo,& armis vtrinq; datis, ſignificabatur. Item, vt facultates a maioribus acceptas auctiores ſuis liberis & poſteris relinquerent. Mulieres vero arcentur a comeſſationibus publiciſq; ſpectaculis, quo ſumma dos , mulierum pudicitia illibata permaneret. Qua diſciplina factum eſt, vt adulteria rariſſima apud eos fuerint. Deprehenſæ in adulterio maritus iure omnem cæſariem euellere pro arbitrio potuit. et eiectam cum ſumma ignominia ex domo per omnes vrbis plateas, vel etiam per omnes regionis vicos duriſſimis verberibus agebat. quoq; ſeuerior erat in peccata vxoris , hoc vir laudatior habebatur. Nec hic vlli perſonarum reſpectui locus erat. Propter has cauſas apud eos boni mores plus valebant,quam apud alios bonæ leges. Diuerſitas ſuppliciorum eſt ex delictorum varietate. Proditores & transfugas arboribus ſuſpenderunt. ignauos & degeneres animo, imbelles & corpore infames paludibus & cœno merſerunt. Ita diuerſitate ſupplicij puniendo ſcelerum naturam oſtendebant. Leuioribus peccatis pro cuiuſque delicti magnitudine equorum pecorumq; numero conuicti multabantur. Multæ pars reipub. vel regi,pars ipſi qui vindicabatur , vel propinquis eius exoluebatur. Non iunctas ſedes incolebant,ſed ſeorſum diſcreti rura ſua colebant, ſicut fontis, aut campi vel nemoris occaſio admonuit. Quiſq; ſuam domum certo ſpacio circumdedit,vel propter incendij periculum,vel propter barbariē ædificandiq; imperitiam. Subterranei ſpecus multo fimo onerati erāt illis hyeme receptacula & domus, & frumēto fructibusq; alijs horrea & cellæ. Et hoc modo & brumæ rigores, & hoſtium depopulationes fallebant. Veſtitus erat ſagum aut fibula,vel etiam ſpinis contextum. Totos fere dies ac noctes ad focum ſedebant. Locupletiſſimi eorum a vulgo diſtinguebantur veſtibus non laxis & fluitātibus,ſicut Sarmatæ ac Parthi, ſed ſtrictis & ſingulos corporis artus exprimētibus. geſſerunt & plerique ex ipſis ferarū pelles maculis quandoq; variegatas. nec alio veſtimentorum genere mulieres quam viri vtebātur:niſi quod fœminæ

ſæpius

ſæpius linea veſte purpuris variata induebantur:ſed ſine manicis, brachia & lacertos, totamq́; anteriorem pectoris partem nudæ: etſi fuerit, vt dictum eſt,ſumma in matrimonijs caſtitas. Pro dijs creaturas viſibiles coluerunt, ſicut Lunam & Solem. Mercurio præcipue diuinos honores exhibuerunt; cuius imagines adhuc hodie quibuſdã locis extant:cui ſanguine humano,viuoq́; homine ſacrificabant aliquãdo.ſed Martem & Herculem pecude quapiam placabant. Iſidi quidam Sueui ſacrificabant. non ferebant deos ſuos humana effigie pingi aut ſculpi.nemora & lucos dijs dedicabant,& illa ex deorum nominibus appellabant: propterea quod illi abſcondita vident. Quidam terram deam vocabant,honoribusq́; diuinis colebãt: quod alma tellus omnia producat. Sunt præterea multa apud autores de veterum Germanorum ſuperſtitione & diuinatione & augurijs,quæ non duco operępretium eſſe enarrare omnia:quanquam adhuc hodie cæca & chriſtianæ lucis ignara mortalitas infinitis ſuperſtitionibus inuoluta ſit. Magna æquitate agrorum limites diuidebant, & ne quid iniuſtè inæqualiterque fieret, quotannis poſſeſſionibus mutatis,veteres migrabant coloni inuicem in aliorum agros. Qui ex magnatibus,ſicut hodie fit,quando à bellis vacabant, ocio, ludendo,ſomno & conuiuijs vitam ducebant. Rei familiaris curam,& culturam agrorum mulieribus,ſenioq́; defectis aut alioqui imbellibus cõmittebant. Summus magiſtratus apud quẽ belli tempore vitæ necisq́; ius erat, temporibus pacis abrogabatur, conſtitutis in ſingulis pagis iudicibus. Publicè conuentus comitiáue agebant: ſilentio à ſacerdote indicto, & re propoſita, reges, magnates aut alioqui lingua & autoritate præpollentes ſententiam ordine dicebant: magisque exorant,quàm imperant,quod volunt.Si vulgo ſententia diſplicebat,magnis clamoribus explodebant;probantes autem ; armorum concuſſione & ſonitu animi propenſionem ſignificabant. Bellis confectis,centum duces, viros ex omni populo prudentia & probitate inſigniores,ſeligebanr, qui lites dirimerent, cuſtodes eſſent legum. Sed omnia publica & priuata armati agebant. nec erat illis conceſſum ius vel belli ſuſcipiendi , vel alias aliquid maioris momenti agendi, niſi prius populo vel ciuitate conſulta. Iuuentus bello fortis magnis honoribus & præmijs afficitur, ſupraque alios nobilitatur. Nobilitas apud eos non ex maiorum ſtemmate, ſed ex fortiter geſtis iudicatur.nec tamen deſunt autores ex maiorum egregiè factis, & prolem laudem nobilitatemque conſecutam. Et iuxta factorum magnitudinem & claritatem per gradus ad regum latus ſedes tribuebatur. Nobilitas alijs armis & animo fortior, hoſtibus viciniſque omnibus terrori erat;ſæpeque vel ſolo nomine vicerunt, & in officio vicinos continuerunt. Ad hos legationes cum muneribus frequenter mittebantur ab exteris. Nulla gens propenſiore animo peregrino hoſpitia offert, & omnem humanitatem oſtendit in omnes, aduenas præſertim.ducuntq́; in pleriſq́; locis pro bono omine eſſe, ſi cui Deus hoſpitẽ peregrinum egenum mittit.nam ſine deo fieri non poſſe rectiſſimè perſuaſi ſunt. Atq́; vtinam hanc humanitatem non exuerent his peſſimis nouiſſimis temporibus, quibus prædictum eſt homines fore ſine omni caritatis affectu. Germanorum humanitatis & præcipuè in peregrinos,facilitatis veſtigia adhuc manent; ſed refrixit etiam hæc caritas in multis.Hoc de Germanis veteres autores Romani teſtantur.Magnum flagitiũ iudicatum apud Germanos, peregrinum quapiam vel leui iniuria afficere. Quamobrẽ confugientes ad ſe,& auxilium aduerſus potentiorũ iniurias petentes ſumma vi & integritate defendunt, & ius perſequuntur iniuriã patientium vltro ſine ſpe præmiorum; ſed ſolum propter ſolam humanitatẽ & miſericordiam erga infirmiores. Hilari fronte & affabilitate non vulgari cibũ & reliqua neceſſaria indigentibus communicant. A ſomno ſtatim calida lauare conſueuerant. Dormiunt autem libenter vſq́; in diem à curis ſoluti. Cibi generibus minimè exquiſitis vtuntur. nullis cõdimentis & illecebris voluptatum & effœminata mollitie vincebantur. Cibus erat venatio aut arborei fructus, aut lac,ex lacteq́; confecta. Sed in potando immodicos ſemper fuiſſe negari nõ poteſt. Exiccandis poculis ſemper certarunt,& adhuc certant. quiq́; capaciora vno hauſtu ſæpius exhaurit,robuſtior habetur. & hæc non vltima laus eſt. Nec in hoc pugnæ genere minus pertinaces ſunt,quàm in prælijs. Potu vtuntur ex hordeo & alijs frumẽti ſpeciebus cocto,vino ſapore nõ abſimili,& vt merũ,inebriat. Sũt quoq; autores qui reliquerunt ſcriptũ de Sueuis, quod paſſi non ſunt ad ſe inuehi vinum, quod molles animo &

effœminatos reddat. Nec ad conuiuia, nec ad opus eunt nisi armati. Paratiores semper ad verbera quàm verba etiam post calices. De magnis rebus consultant inter potandū. Aperti sunt, minimè nigri & fallaces, nihil dissimulare, nihil celare, nihil adulari, nihil fingere, non repostum odium in pectore, & ore risum gerere, scientes. Ludo nimium dediti, præsertim aleæ; & non dubitant audaces omnes facultates semel deponere: imo suorum ipsorum corporū libertatem non raro deponunt. Et victus sic, nihil repugnans victori se vinctum præbebat seruum. tanta semper fuit apud eos fidei obseruatio. Spectacula eorum omnia erāt exercitatio & tractatio armorum; summum decus scire rem militatem. Malebant sic se exercere, quam venas argenti & auri in terra abstrusas magnis sudoribus effodere. nec enim precium hoc hæc metalla habebant, sicut partim supra diximus, partim in sequentibus vbi offeretur occasio, narrabitur. Vasis aureis & argenteis quæ dono acceperant ab exteris, vt fictilibus vsi sunt: quanquam Romano imperio viciniores, propter vsum & commercium monetam præcipue Romanam & acceperint & exposuerint. sed nullus amor aut honor lamæ, vsui vero solum. Remotiores autem aliis rebus commutabant, rarius pecunia vtentes. Munera semper amarūt, quod quid commodi incōmodiue adferat patriæ rerum nostra memoria declararunt euentus. Nunc in quo luxu, quibusq; inutilibus peregrinis rebus intricata sit Germania, sine dolore recordari quis possit, qui hos veterum mores audit? Per hos certe iustitia extrema vestigia fecit, excedens terris. In proximos frequenter hostiles excursiones exercebant & propter rapinas & propter exercendam iuuētutem, ne ocio emolliri belli temporibus inutiles redderentur; simul vt vicinis terrorem incuterent. & ex ducibus ad huiusmodi incursiones paratior, à popularibus præ cæteris laudibus vehebatur. adeoq; non dedecori erat alienas gentes diripere, vt etiam laudis plurimum datum sit, qui plurimum domum retulit rapinarum. Ita factum est, vt nunquam cum hoste confligere; etiam iustis bellis confectis, desierint. Ex nobilioribus reges creabantur: duces verò propter factorum magnitudinem eligebantur, sed communibus omnium suffragiis. Tantumq; abest vt regibus liceat tyrannidem exercere, vt etiam nihil audeant constituere in rebus quoque exigui momenti, sed omnia populo sciente & consentiente agere coguntur. & vel ob minimam tyrannidis suspicionem è regno repelluntur. Atque ita rex & duces magis exemplo quàm imperio plebeios præcedunt. primi domi constitutiones legum factis exprimunt. in præliis primi hostem adoriuntur, in prima acie constituti. primi, si quid operis in castris locandis exigitur, manus admouent. noctu & die per omnes locorum difficultates primi proficiscūtur: reliquus exercitus hos sequitur, ab his exemplum in omnibus functionibus capit. Supplicia criminum capitalium leuiorumque flagitiorum in manu sacerdotum erant, non ex authoritate regum aut principum, sed deorum. Religionem enim deorum supra omnem humanum magistratum, collocabant. Persuasioq; hæc de diis superstitiosa seditiones cauebat, & plebem in officio retinebat, quod per alios principatus impossibile erat. Quanquam inscius non sim Iulium Cæsarem scribere, summum in bello imperatorem apud Germanos habuisse necis & vitæ ius & potestatē. In præliis cognatos & amicissimos quosque locabant quam coniunctissime poterat fieri; quo minus alterum alter desereret, pugnaretq; fortius quisque pro familiarissimo quoque. Et ob has causas etiam vxores & prolem inter impedimenta habere, & præliaturis ostentare & commendare: eorum captiuitatem & crudelem trucidationem, si vincerentur; præmia, & spolia, & laudem, & gloriam, & pacis commoda, si vincerent, ob oculos ponere. hoc per duces eloquentiores fieri solebat. etiam per mulieres infantes in vlnis mammisque adhibitos ostendere. ipsæq; arma non raro in manus capere, in acie locum viriliter defendere, hostem repellere: quibus incitamentis & facibus vix quicquam excogitari potest, quod etiam ignauissimum excitet, vt si non aliam causam respiciat, vel pudore compellatur aduersus hostem. Obsidum loco nubiles virgines dabant, & vicissim accipiebant. Hoc videtur illis peculiare fuisse in deliberationibus magnarum rerum, nullius quantumuis abiectæ in speciem personæ, consilium spernere, etiam mulieres audire. Vespasiani tempore fuit Velleda mulier, propter bona consilia pro dea Germanis habita. Hostem aggressuri, carminibus Herculem celebrabant & inuocabant, & clamoribus quibusdam ad terrendum hostem confictis, vti vnà omnium voce soliti sunt. sic suos in spem

vocari,

vocari, hostes confundi animo sperantes. De hoc cantus & clamoris genere Tacitus, & alij quidam. Arma eorum haud nostris nunc similia fuerunt; expedita & leuiora feruntur fuisse. omnia agrestia, nihil picti & effœminati quod effœminatum animum argueret. equites equis non prorsus dissimilibus ijs quibus hodie Turcus vtitur. Relinquere equos si loci prælijque ratio flagitare videbatur, aut fessis & vulneratis concedere peditibus; ipsi pedites vicissim pugnare cõsueuerunt. in quem vsum equos in omnẽ euentum assuefactos habebant. Pugnando in prælijs omnes ad principem exercitus respicere, omnibus curæ esse vt illum imitentur, vt placeant illi; illi vicissim studium vt ad animositatem exercitum prouocet. Nullum maius dedecus quam principe relicto fugere: imò principe viuo, & re non prorsus desperata, respicere, fugere relictis armis, aut principe, flagitium haberi consueuerat maximum. Nec postea vnquam conceditur tali adesse publicis conuentibus, vel sacris eorum. Itaque contemptim tractabantur, vt multi laqueo vitam finierint, vel alio quopiam genere sibi mortem consciuerint. Pace diutius durante, iuuentus præcipue nobilior patria relicta, quærere hostẽ, & aliis fine prorsus titulo bellum inferre solebat. Sic vitæ discrimina & labores subire, quam domi ignobiles in otio torpere, maluerunt. honestioremque quæstum ex sanguine humano, quam ex terræ cultura barbari iudicabant. Funera non tanta religione & apparatu, quanto alij populi curabant. Nobiliorum cadauera cum armis & equis comburunt: deinde tumulo in viridi quopiam horto aut prato sepelierunt. nec lamentationibus funera prosequuntur. viris enim vitio datur; mulieribus propter sexus infirmitatem nonnunquã conceditur. Mercatores, non vt aliquid importarent, sed vt spolia ab hostibus accepta emerent ab illis, Germaniam adire consueuerant: nunc mercatorum facultatibus & multitudine antecedit ferme omnibus nationibus. Veterum nulla fuit negotiatio & quæstus, quam bellum, venatio, agricultura, pastiones pecoris, quæ multis locis solæ in vsu fuerunt. Pagi & oppida non muro, sed fossa circundata longe distabant. nam maior pars agri siluestris & inculta manebat. Verisimile est ex pagis qui tum fuerunt nobiliores, quæ nunc sunt ciuitates originẽ suam habere. Rhenani a Rauraca Basilæa ad oceanum vsque fuerunt aliis magis politici, propter Galliæ viciniam: qui mores, exuta barbarie, ciuiliores ante Germanos, acceperũt: quod vicini fuerunt Romanis, quibus ciuilitate Græci præcesserunt. Græci autem ab Ægyptiis ciuilem vitam mutuati sunt. Coloniam Agrippinam & Treuerim primum omnium politioribus moribus a Gallis acceptis, ad ciuilem vitam peruenisse ferunt. Dicunturque vetustissimæ imperij ciuitates, ædificatæ a Trebeta ante natum Christum anno 1548, temporibus Abrahami. Apud Germanos olim nemo possidebat propria rura, sed singulis annis mutanda fuerunt, cedendumq; aliis, ne quis arrogaret sibi terram quæ communis omnium alma mater existit: néue libido possidẽdi animos hominum stultos occuparet, præriperentq; alij aliis quod fruendum omnibus dat Dominus. perniciosum nimirum putantes hominem sibi agrum asserere, de quo tot ante cesserint, omniaq; metat orcus. Certe illam stultam humanæ mentis arrogantiam etiam annus Iubilæus ille in sacris literis videtur cauere. Erat ciuitatibus singulare studium quam longissime nullum habere vicinum, quanque latissime omnia circum se habere siluestria, & nullis habitata hominibus. & hoc laudi præcipue erat. Sed primi libri hic finis esto. In sequentibus ordine persequi egregie dicta & facta Germanorum conabor. Sequi autem visum est Cæsarum tempora, a Brenno incipiens ad Carolum hunc V pergens, si annuerit Dominus. Ne cui autem videatur absurdum & præter rationem, quod ordine Cæsarum meam dispositionem instituo. Nemini opinor non cognitum quantum Romanis ducibus cum Germanis, rursum Germanis cum Romanis fuerit negotij; alterique alteros claros reddiderunt.

Sed hic primi libri finis esto.

DE GERMANIS LIBER SECVNDVS.

DE VETERVM GERMANORVM ante natiuitatem Christi gestis.

364 NNIS 364 post Romam conditam, Senones, Sueui, & ij qui nunc Heluetij vocantur, Italiam ingressi sunt hostiliter, duce Brenno, vt Iustinus refert, gratia nouarum sedium quærẽdarum, patriam propter intestinas seditiones & rapinas relinquentes, atque in Latio incolas expulerunt, Tuscos primum: ædificasseq; feruntur nobiliorũ vrbium quasdam, nimirum Mediolanum, Comum, Vincẽtiam, & alias quę nunc partim Venetis, partim ducatui Mediolanẽsi, partim Romano pontifici sunt subiectæ. Mantuam quoque volunt quidam ab his cœptam ædificari. Tusci, duce Rheto nomine, se in vicinas alpes, & montium loca inaccessa receperunt, fugientes militem Germanũ & Gallum: vocaruntq; regionem à duce Rhetiã, & se Rhetos. Porro ij non contẽti, agro Tuscorũ occupato, hostili animo Romam versus profecti sunt, omniaq; depopulantes, incolasq; trucidantes & eiicientes, in potestatem redegerũt. quibus mature obuiã missi sunt a senatu populoq; Romano duces cum validissima militum manu: sed resistere nõ valentes, frequẽtibus præliis victi sunt, accepitq; Roma maiorem quam vnquam antea cladem. Aliquoties ita trucidati sunt, vt vix euaserint præliorum testes. Tandem etiam ad iam tot cladibus acceptis, terrore confusam Romam, ipsam vrbem venerũt, successibus elati & barbarie feroces hostes: quam expugnarunt facilè, propugnãtibus metu exanimatis, captam crudelissime diripuerunt, nulli ætati sexuiq; parcentes. Quidam ab altera parte fuga sibi cõsuluerunt: cũ quibus pontifices, Vestęq; moniales virgines egressi sunt cũ suis sacris reliquiis & simulachris deorum. nam irruentibus hostibus non occurrerunt, sed e regione in fugam se coniicientes, focos & penates, & senio defectos parẽtes hosti trucidandos deseruerũt, multis vrbis locis incẽdio exustis, & magnis viris Romanis multis trucidatis, obsessoq; Capitolio (quod Romanis solum ex omnibus supererat) sex totis mẽsibus frustra, nam fortiter confisi loci munitione defenderunt Romani. diciturq; seruatũ à vigili ansere. Nec Galli & Germani sine magna suorum iactura Capitolium conati sunt capere. M. Torquatus in ea propugnatione prudenter multa gessit. inter alia hosti sperãti deditionem Capitolij propter cibi penuriam, proiecit vltro liberaliter panẽ ex Capitolio, quo de pertinaci futuræ deditionis spe barbaros iam etiã cõmeatu indigentes deiiceret. nec eum rei expectatio fefellit. barbari enim homines capiendi Capitolij animum despondentes, pacto certo auri pondere, Romanis in Capitolio reliquis Romam reddiderũt. Parãtibus verò discessum Germanis & Gallis, F. Camillus in his turbis ex exilio vocatus, & dictator factus, milite comparato, mira celeritate, non expectãte hoste barbaro, abituros, omnia tuta putantes, nihil iã timentes, negligenterq; omnia administrantes, quasi re bene gesta & cõfecta, adoritur, vertit in fugam, maiorem partẽ trucidat, spolia recipit. Itaq; incẽsum Romæ ignem sanguine hostium extinctum rectè quidam dixerunt. Atq; hoc modo Camillus ex inuidia a suis ciuibus in exiliũ missus, rem Romanã restituit; in quo viro cẽsent autores, q̃ abũdè satis prædicabile fuisset, q̃ hosti se ꝑpter iniurias nõ adiũxit. quo ore igitur sonãda animi magnitudo, q̃ etiam auxiliares manus fractis ꝑrsus rebus attulit? Hoc tẽpore cõsultabant Romani de bello in Germanos & Gallos suscipiendo, ne aliquando denuo armati Romam cõtenderent, & tempus belli plerisq; opportunũ videbatur post recentẽ fugã & hostiũ cladẽ: sed aliter visum est Camillo, cui summa erat rerũ potestas: qui maluit se prius recolligeret, & præsenti contra hostẽ successu contẽta esset Roma, quæ similior erat aceruo lapidum, quàm ædificatæ vrbi. Sed qui volet, hęc plenissime in historiis cognoscet. Ego ꝑpterea paucis verbis indicare volui, vt admonerẽ quo seculo primũ lõgius ꝓfecti sint in militiã Germani. Nã ante hoc tẽpus neq; Italiã, neq; vllã remotiorem regionẽ hostiliter ingressi sunt. Post multas a Brenno ciuitates in Italia ædificatas, profectus est cum armata Gallorum & Sueuo-

Sueuorum (quorum maior pars absque dubio ex iis montibus fuit, quos hodie Heluetij possident) manu in Asiam, præmisso prius legato Belgio Germano cum Germanis; qui totam Asiam ita terruit suo aduentu, vt magna vi pecuniæ plurimi reges pacem ab eo emerint, legationibus vndiq; ad eum missis, pacem petentibus. Ptolemæus rex Macedoniæ, cōparato exercitu, resistere conatus, victusq́;, captus, truncatus, capiteq́; eius a Germano milite per totam Macedoniam circumlato, incusserunt ingentem formidinem Macedonibus & vicinis regionibus omnibus. Depopulata igitur Macedonia & Asia totaq; Græcia, secutus est & Brennus maioribus copiis, & quæ relicta fuerant, deuastat omnia, nō parcens templis & eorum aris. Sed, vt historiæ vno loquuntur ore, vbi Apollinis templum diripuerunt in Delphis, multi terræmotu perierunt, multi fulminibus perierunt, multi gladio perierunt, multi peste perierunt: vehementerq́; copiis afflictis, & Brennus ipse imperator vulneratus grauissime, doloris impatiens, sibi mortem consciuit. Quidam scribunt pugione transfossum periisse. Alij alio mortis genere periisse tradiderunt. Post ducis mortem Germani & Galli occuparunt opportunas in Asia sedes: dictiq́; a Græcis Galatæ, quod nomen seruant. Hinc Gallogræcia dicta est.

Quod Cimbri & Sueui, & populi in iis montibus, quos Heluetij inhabitant hodie, in Illyrico, tota Græcia, Hispania, Italia gesserint, quanque difficilia bella confecerint, potest ex variis historiis colligi: quātumuis dissimulanter pauca ex plurimis vix vno digito attingant. Solet enim humanū ingenium sua exaggerare quę putat esse laudi, aliena vero extenuare, vel etiam deprauare. neq; enim verisimile est ex rerum ignorantia factum. Quantis copiis Aurelius Scaurus conatus sit Germanis resistere, quo pacto fusus sit, quot milia amiserit, quo modo captus & interfectus, si enarrare vellem, iusto volumine vix possem. Quid dicam de M. Æmilio, qui cum ingenti apparatu multisq́; legionibus aduersus Germanos missus, extinctus est cum vniuerso exercitu, in quo habuit 100 milia peditum, præter equitatum & impedimenta? Ex omni illo numero vix euaserunt octo animę. In quo luctu, quoque metu tum fuerit Italia & ipsa vrbs Roma, cogitatione melius quam verbis consequi possum. Nam iam ante ediderant barbari multa suę crudelitatis exempla, quare vehementer timuerunt, ne imminens ferox hostis Italiæ, superatis alpibus, direptaq́; Italia, excinderet totam Vrbem. nam tales iactabantur minæ ex hostium ore auditæ. & iam Romanum imperium subiectum in Germaniam & Gallias per nuncios iactabant. Sed Domino aliter visum est. Nam Marius contra illos missus, prudenter cunctanterq́; exultantes & ferocientes barbaros, multis præliis victores repulit, expectata locorum opportunitate, & hostium commeatus penuria (quæ res plurimum in bello habet momenti) adortus est, pugnaruntq́; totum fere diem dubio marte; sed Germani frigoris patientiores, quam æstus, calorem in valle soli exposita, tempore anni calidissimo nō ferentes, sub vesperam dissipati tergum verterunt. In quo prelio vtrinque infinita hominum multitudo desiderata est: sed Germani potiores suos duces amiserunt, & regem ipsum † Teutobochum. Sed sub idem tempus Q. Catulum in alpes cum non contemnendis copiis missum ad prohibendos hostes, non sine magna Romanorum cęde ex præsidiis deiecerunt Germani. Nisi Catulo subuenisset mature Marius (qui vt ante cunctatione, ita hic festinatione prudentissime vsus est) actum erat de legionibus Catuli. Marius contra barbaros vsus temporis & locorum commoditate. nam vt alios cunctanter magno consilio, ita illos festinanter mane nebuloso tempore obseruatis solis exortu & vento, vt essent hostibus infesti, aggressus est, & sole hostibus aduerso, & nebula & puluere excitato, per ventum fretus, vicit, & occidit fere ducenta millia, supra quadraginta millia captis. Ibi inauditum apud alias gentes, mulieres Germanorum, & mulieres secutæ castra memorandum exemplum pudicitiæ & magnorum animorum ediderunt. nam cum in vallo & munitionibus castrorum primo impetu non potuerunt Romani eas redigere in potestatem, & cernentes ita viriliter munitiones defendere, vt morituras potius animaduerterent, idq́; non inultas, quam se hosti traderēt, conditiones deditionis obtulerunt illis: sed illæ omnes recusarunt, nisi promitterent illæsam omnium pudicitiam fore. quod cum negatum illis est, sibi & suis liberis consciuerunt mortem, ne veniret earum pudicitia in manus eorum qui suos caros coniuges occiderant: aliæ ferro, aliæ laqueo, aliæ se præcipitando in aquam (quæ ab vno latere castrorum erat alta, quod etiam sin-

†Teutobū.

gulare munimentum castrorum fuit) paucæque ex magno numero in hostis manus peruenerunt. Sunt quoque inuentæ, quæ quanquam captæ, cum congressuris viris tam pertinaciter certarunt, vt animas in pugna reliquerint. interea ita castra defenderunt, vt hæc omnia peregerint, & omnia quæ vsui putarunt fore hostibus, in ignem iecerint. nec paucæ seipsas in ignem coniecerunt. quædam irruerunt in hostium arma densissima, in certissimam mortem: sed secum hostium aliquot ad inferos rapientes. In hoc prælio multi duces, & rex ipse Cimbrorum Beleus, occubuerunt. Et in hac pugna fractæ Romanæ res sunt per Marium restitutæ, non tam militum virtute, quam ducis prudenti astutia. quæ nisi successum habuissent, Romanum imperium totum suppressum erat Germanorum armis.

Quicquid se vllo modo effert, & suis viribus confidit, Dominus deiicit. nemo est ita creaturis munitus, quem Deus non exuat suo tempore. Omnem fastum deprimit: & stultitia est sibi placere in creaturis quas omnes Dominus propter se fecit: & nulla est maior vanitas, quam hominem sibi arrogare vel culicem. Regna Assyriorum, Persarum, Medorum, Alexandri Magni ab alio ad alium translata sunt: tandem peruenerunt ad Romanos, qui etiam iam fuerunt Troës. eorum imperium frustatim scissum, fere tot tyrannos habet quot oppida vel vicos. Sic hæc pereunt & transeunt. perit omnis arrogantia. nec enim Deus ferre potest. Omnis virga amplius non necessaria, & inutilis facta, in ignem mittitur. Exitus tyrannorum operæprecium est considerare, quam miseri inexpectatique fuerint. Videmusque diuæ virginis cantionem per omnia secula impleri, *Deponit potentes de sede, exaltat humiles. Deus perpetuo superbis resistit, humilibus dat gratiam. Quod vult aliquid videri, in nihilum redigitur. vocatq; Deus quæ non sunt, tanquam vt sint.* 1 Corinth. 1. Roman. quarto. Huius diuini iudicij omnes historiæ testes sunt: suntque plenæ exemplis omnes. Quanti reges, quanta regna & imperia, quantæ vrbes, quantæ respublicæ deletæ sunt, vt ne vestigium quidem remaneat? omnium exitij causa nulla prorsus est quam superbia cordis, cæcæque mentis humanæ Dei gloria destitutæ & vacantis. Quid Troiam, Græciam, Pharaones, Romanos, & Constantinopolitanos principes, Romanum senatum, populum Israëliticum; quid alios reges & Imperatores commemorem? Quid aliud habent omnes historiæ? Quin nunc Turca tam breui in tantum fastigium potentia est euectus, vt vel solus satis abunde indicio sit, quam inconstantes mutabilesq; sint humanæ res. Sic non fortuna, ne gentiliter loquar, sed Deus omnia versat, omnia mutat.

Vt redeamus ad Germanorum gesta. Vicinos olim sæpe composuisse, & coëgisse suum iudicium sequi; aliisq; nationibus, vt adhuc hodie res se habet, semper metuendos fuisse non est obscurum (quantumuis dissimulent historiarum scriptores) Heduis & Sequanis diu de imperio litigantibus. Petierunt Sequani a Germanis contra Heduos alioqui potentiores, & peiorem habentes causam, auxilium: qui percognita vtriusque factionis causa, Rhenum transgressi, a quibus Hedui victi, dareq; obsides coacti, & perpetuis pacis cōditionibus compositi, ad votum Sequanorum, & arbitrium Germanorum sunt. Nec hoc bellum leue fuit, sed Heduorum omnis nobilitas in præliis est interfecta. Vnus tamen ex Heduis Romanos solicitauit aduersus Ariouistum Germanorum regem & Sequanos: qui commemorando quid Germani tandem ausuri essent, quæq; eorum fama iam esset per omnem Galliam, & in Hispanias vsque peruenire inciperet; quæ contra opinio de Romanis, si socios desererent, esset futura: & hoc genus persuasionibus aliis facile induxit Romanum Imperatorem ad auxilium ferendum, & cogitandum de bello aduersus Germanos suscipiendo. Nam iam maiorem partem possessionum & in agro Heduorum & Sequanorum occupauerant Germani; & quotidie numerus aduenientium ex Germania augebatur, vt breui haud dubie veteres Gallos colonos omnes eiecturi viderentur. Huc accedebat, quod non habuit minimum momenti ad Romanos excitandos, quod Ariouistus rex vir erat natura ferox, & ad bellum quoduis oblatum perficiendum promptissimus. vi armorum omnia agere, nihil illi maiori studio esse quam imperij sui fines propagare, Romanos vbicunque occasio offerebatur, omnibus modis conatibusque aperte & clam impedire. sedulo cogitare de sibi subiicienda Gallia. Romanorum præsidia ex ea eiicere. Nam Iulius Cæsar multa præsidiis tenebat loca in Galliis. Quare Cæsar facile conie-

ctura,

ctura, quam magnæ Ariouisti regis spes essent (quid enim non speraret etiam de Italia, capta tota Gallia?) assequi: & quid moliretur, oculis conspicere potuit: viditq; totã Galliam suam futuram si hunc hostem vinceret. Propter vero supra commemoratas causas quæ in hoc rege erant, prudenter diligenterq; contra talem minime contemnendum hostem censuit agendum. Quamobrem visum est illi ad Ariouistum legationem mittere cum talibus mandatis: Vt ad quempiam medij itineris locum certum & commodum conueniret Cęsarem, de communibus rerum publicarum commodis, & vtriusque suo & Ariouisti iure, & componendis rebus turbulentis, colloquendi gratia. Respondit barbaro & elato animo Ariouistus, Se mirari quid iuris & negotij esset Romanis in Gallia, quæ armorum vi & iure belli sua esset facta. nihil sibi apud Cæsarem esse negotiorum, si quid ille velit, ad se venire posse. Hæc nimium superbe renunciauit Cęsari. Quibus auditis, Cæsar censuit hominem barbarum ferocientem aliter tractandum: remisitq; legatos, qui seuero vultu & animo illi nunciarent, vt in memoriam reuocaret, ex gratia & beneuolentia senatus populiq; Romani se salutatum appellatumque regem. Quæ nam sit ingratitudo, non velle vel ad colloquium venire propter pacem, euitandaque multa incommoda & pericula. Quum autem non velit venire, hæc esse quæ velit: Primum, ne in posterum in Galliam transrhenum Germanos ducat. Deinde, vt Heduis obsides restituat. Postremo, ne vlla causa amplius arma sumat contra Romanos eorúmve socios: si hoc faciat, fore amicum populi Rom. si non, se Romanos sociosq; eorum summa vi defensurum, nec vllo modo Heduos inultos relicturum. nec enim Romanos talem contemptum in se recipere solitos. Ad hæc respondit Ariouistus rex, Ius belli esse, vt victor cum victis pro suo arbitrio agat. & hoc etiam Romanos cum suis agere. quum igitur ipse Romanis non pręscribat quid cum victis agãt, se quoque non velle impediri. Heduos victos suis armis; obsides se non redditurum: nec arma aduersus eos moturum, quamdiu pacis conditionibus & promissis satisfecerint. Quod autem Cęsar minetur, se vlturum eos, posse eum venire, si cupiat. neminem impune hactenus contra se & Germanos arma sumpsisse. se effecturum, vt sentiat quę vires, quodq; robur sit Germanis qui iam quatuordecim annis sub dio obduruerint perpetuis in militia, nunquamq; interea temporis domũ venerint: inuictosq; hactenus fuisse. His auditis, Cęsar festinandũ esse iudicauit. diligenter igitur copiis collectis, quãprimum ad Ariouistum contendit. nec segniter, minoriq; conatu Ariouistus aduersus Cæsarem in Sequanos profectus est. sed celerior Cæsar opportuniora loca & vrbes Sequanorum Romanis præsidiis muniuit. Sed facile Cæsar vidit, quantopere miles Romanus Germanum timeret: quanq; in magna existimatione fortitudinis inuictæ esset Germanus. quare hunc metum longa oratione exemit: Primum, vt orationi viam ad exterritos & metu stupidos animos faceret, Ariouistum non temere contra Romanos bellum moturum, qui se consule, tot beneficia accepisset a Romanis, præsertim cognitis suis postulatis, & æquitate conditionum. Deinde incipit commemorare Marij factorum successus, suam diligentiam. Hos Germanos cum Ariouisto esse quibus cum sæpenumero Heluetij congressi, non solum in suis sedibus, sed etiam in illorum finibus plerunque superassent: qui tamen pares esse Romanis non potuerint (quod tamen fictum erat, neque enim Heluetij Romanis vnquam cesserunt, ita vt habeant quod glorientur) Gallósque magis astutia quam virtute ab Ariouisto victos. Post hæc, prætextus varios timoris diluit. quidam enim metuere se rei frumentariæ penuriam: quidam itineris difficultates volebant videri. De quibus pro tempore & proposito prudenter vbi dixit, conuersi sunt mirabiliter omnium animi, alacriateque mentium cupere prælium præ se ferebant. Cæsar igitur arripuit per commodissima iter, sine omni cessatione aduersus Ariouistum cum suis contendit. Audito aduentu Cæsaris, Ariouistus mittit ad eum qui nuncient, quod antea de colloquio postulasset, id licere fieri: additque causas quare iam cupiat vltro quod ante recusarit. Et conueniendi conditionibus statutis; & vterque suis comitibus in equis stipatus, Cæsar primum Romanorum beneficia erga Ariouistum recensuit, quod rex a senatu salutatus esset; quodque dona missa amplissima essent nihil etiam promerenti. commemorabat quoque quam cari essent Romanis Hedui multis ex causis. talesq; confœderatos suos solere non solum defendere, sed etiam augere Romanum senatum. addidit etiam suam priuatim

animi propenſionem & beneuolentiam erga Heduos. Deinde vt obſides Heduis reſtitueret poſtulauit; nec vnquam ſociis Romanorum inferret bellum. & ſi traductos Germanos reducere non poſſet, ſaltem efficeret, vt in poſterum nulli Rhenum tranſirent. Ad hanc Cæſaris orationem Arìouiſtus reſpondendo, ſua in bellis geſta recenſuit, cauſasq;, quare ſit iure & merito rex appellatus: reddiditq; ſui in Galliam aduentus cauſam, victoriamq; ſuam in prælio cum vniuerſis Galliæ copiis, commemorauit, vno prælio totius Galliæ vires a ſe ſuperatas. Si malint denuo fortunam martis experiri, ſe eſſe accinctũ: ſi verò velint potius in rerum tranquillitate quieſcere, ſibi iure promiſſum ſtipendium deberi. ſe amicum populi Romani factum vt iuuetur, non vt iniurias ferat. ſe traduxiſſe Germanorum copias: neque enim inermem potuiſſe venire ad defendendos iniuriam ferentes. nam non veniſſe ad oppugnandam Galliam, ſed a factionum altera rogatum. ſe priorem in Gallia eſſe quam Romanos, adeoque ſuam eſſe hanc prouinciam; Cęſaremq; propter nullam Heduorum cum Romanis neceſſitudinem, ſed ad opprimendos Germanos veniſſe. Quare niſi quamprimum decedat cum ſuis omnibus copiis, hoſtis loco eum habiturum. Neq; enim ſe ignarum, inquit, etiam magnam gratiam initurum apud multos Romanę reipub. principes, ſi Cæſarem interficiat. id ad ſe clara multorũ voce perferri. igitur non eſſe, vt timeat ſe contra Romanos principes factur ũ, ſi reſiſtat Iul. Cæſari. Poſtremo pollicetur gratum ſe fore, ſi diſcedat ex Gallia ſua. His Ariouiſti poſtulatis Cæſar multis cõtradixit, Se non poſſe vllo modo facere, neq; Romanę fidei ſocios deſerere. Item ſi temporis diuturnitatem ſpectandam iudicet, populi Romani iuſte imperium Galliæ deberi: ante enim bonam partem Galliæ bello victam a Q. Fabio Maximo. Ecce, dum vtrinq; hæc contrauertuntur, equites Germani moræ impatientes, ad Romanos propius adequitant, in eosq; tela & lapides mittunt. Qua re nunciata Cęſari, ſtatim ad ſuos aduolauit, & cum comitatu ſuo ad exercitum ſe ex periculo recepit: & in vulgus militum ſparſit quã potuit odioſiſſime Ariouiſti in colloquio libertatem, vel ſi quis mauult, arrogantiam; quo pacto Romanis ex omni Gallia interdixiſſet. quomodoq; impetum feciſſent contra fidem in Romanos Germani. quibus modis maieſtas Romani nominis contemneretur a barbaro rege. atq; ita incenſos omnium animos reddidit. Iterum igitur cupiebant colloquendi gratia conuenire: ſed Cæſar impetum Germanorum metuens, mittit ad regem legatos, qui quumprimum venerunt, vt proditores aut ſpeculatores coniecit in vincula, ſtatimq; exercitum ad Cæſarem promouit propius. Cæſar exercitum aliquot diebus in conſpectum Germanorum in acie produxit; ſed loco iniquiore continuit. Equites primis diebus fortiter pugnarunt vtrinq;. Germani tali pugnæ genere vſi ſunt: Erant tot peditum quot equites, horum alteri ad alteros ſe in prælio, vt res ipſa requirebat, recipiebant, aliquando coniuncti, aliquando ſeparati pugnabant. pedites miræ erant celeritatis, æquarunt equorum, iubis nonnunquam ſubleuati, curſum, quandocunq; erat opus feſtinatione. Interea Cęſar opportunioribus locis caſtra munit. Ariouiſtus fortitudine & alacritate ſuorum fidens, miſit exercitus partem ad munitiones Cæſaris oppugnandas. Hic toto die acerrime pugnatum eſt, vſque dum nox diremit pugnam. Et quanquam Romani in munitionib. ſuis ſuperioreq; loco conſtituti fuerint: tamen
» tanta conſtantia & robore Germani pugnarunt; vt Cæſar ipſe hoſtis ſcribat, Solis oc-
» caſu ſuas copias Ariouiſtus multis & illatis & acceptis vulneribus, in caſtra reduxit. Ex his verbis quiuis facile intelligere poteſt, quomodo eo die Romani vix in caſtris ſe defenderint, tantum abfuit, vt in æquum campum deſcendere auſi fuerint. Sed nimium confiſi, poſtridie eius diei iterum locis iniquiſſimis adorti hoſtem, & magna parte exercitus Cæſaris trucidata, tandem propter nimiam locorum iniquitatem & munitiones diligentia Cæſaris factas, coacti ſunt cedere, vtrinque occiſis infinita pene hominum multitudine. Sed poſtea & in illas & in alias Galliæ partes irruerunt hoſtiliter, viceruntq; longe ſępius quã victi ſint. Cum igitur ſæpius Galliam diriperent, & omnibus modis Romanorũ conatus impedirẽt, Cæſar neceſſario belli molem omnem in Germanos vertendam iudicauit. Commeatu igitur comparato, delectuq; habito militum & equitum, aduerſus Germanos (qui in Gallia ſedes occupauerãt, expulſis incolis Gallis Romanorum ſociis) proficiſcitur: qui veniẽti obuiam miſerunt legatos cum his
» mandatis, Populi Romani amicitiam ſe ſeruaturos, neq; vnquam bellum priores Romanis

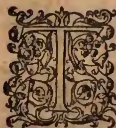
manis illaturos. si autem quis illis prior inferat bellum, se minime recusaturos. neque enim Germanæ virtutis esse bellum deprecari, sed hostem repellere & persequi: nec hactenus quenquam impune lacessisse Germanos. Exposueruntque longa oratione aduentus sui causas, & voluntatem erga Romanos: quanti vsus esse possint Romanis in militia, si sedes occupatas cum pacis tranquillitate illis concesserint volentes. Nec hoc se propterea dicere, quod animum despondeant se non posse defendere armis capta (neque enim parem Germanis nationem inueniri vsquam.) sed malle possidere cum gratia Romanorum, quàm inuitis illis. Ad hæc Cæsar, Nullo modo se laturum, vt ipsi Romanorum socios eiiciant, & occupent agros eorum: maleque eos de Romanis sentire qui hæc sperent aut petant ab ipsis. nullos in Gallia habitatoribus vacuos agros esse, qui sufficiant multitudini tantæ. Præterea pollicetur illis auxilium contra hostes suos, vt possint redire ad patrias suas sedes. Hoc responso reddito à Cæsare, mouit propius ad Germanos castra, festinandum censens antequam eorum copię congregarentur. nam dispersas intellexerat. Iterum igitur legati Germanorum ad Cæsarem redeunt, petuntq; æquissimas pacis conditiones, quas Cæsar omnes recusauit, nimirum videns Germanorum paucitatem; fidens verò sua multitudine. Quod vbi Germani non obscurè intellexerunt, tamen potius fortiter voluerunt quicunq; esset dubij martis futurus euentus, pugnare, quam turpi fuga se ex periculo eripere. Vbique primum equites Cæsarianos conspexerunt (qui erant numero quinq; mille: Germanorum autem equites erant vix octingenti: multi enim quibusdã de causis ab exercitu aberant) Germani impetum in eos faciunt, statimq; (etiam Cæsare ipso teste) Romanos perturbauerunt, fugaueruntq;, interfectis multis. Rursus Cæsarianis resistentib. relictis equis Germani in pedes desilierunt, suffossisq; equis, compluribusq; Germanorum deiectis, denuo reliquos in fugam coniecerunt, persecutiq; sunt illos vsque ad Cæsaris exercitũ. In ea pugna equestri plures Romanorũ equitum interfecti sunt, quam Germanorum fuerint. Et in his fuerunt quidam imprimis nobiles. Post hoc prælium sperabant iam Cæsarem posse ad æquiores conditiones adduci, conueniunt igitur (vt conuenerat inter Cæsarem & legatos) cum principibus suis & senioribus ad Cæsarem in castra, credentes Cæsaris fidei, vt de induciis agerent. Sed Cæsar quos ad se venire iusserat, captos seruari præcipit, continuoq; copias suas omnes educit castris, & acie triplici instructa, ad Germanorum castra properat, & ducibus principibusq; per insidiam destitutos inexpectatus aggreditur, expectantes pacis conditiones. Et quanquam discessu principum suorum turbati, nullum spatium habuerint consulendi, nec arma arripiendi: dumque incipiunt deliberare, velintne in castris suos continere, an aperto marte, eductis copiis, pugnare. intelligentes, se perfidia circumuentos, & animi doloribus (propter suos caros natu maiores & principes, qui fidei hostis credentes vltro in manus Cæsaris ierant) tristitiaque confusos (his omnibus accedebat quod ab exercitu magna equitum & peditum pars, frumentandi & pabulãdi gratia aberat) ecce hostis concitatus irruit in sic paratos. Sed pudor & Germana virtus prohibuit fuga salutem petere, id quod facile erat: nam equitatus ita erat metu consternatus ex priore prælio, vt vix in vltimo agmine a longe sit secutus. Sine igitur ordine arma celeriter arripiunt, & in obuium hostem, perfidia eius incitati, feroces ruunt, acriterq; pugnarunt diu, donec puerorum & mulierum multitudo ex hostium manibus effugeret. Porrò Cæsar mulierum & puerorum fugam videns, equitatum trepidantem ad alios vsus inutilem misit ad hos consectandos: qui crudeles & irati propter pristini diei suam turpem fugam, infantes & mulieres inermem multitudinem trucidarunt. Vbi viri in castris pugnantes clamorem audiuerunt, & suos trucidari viderunt, nefandam sobolis & matrum cędem non diutius ferre valentes, ex castris proruperunt, impetumq; in equites faciunt, & magnum numerum ex equis deiiciunt, imponuntq; in hostiles equos mulieres cum pueris. atque ita armati, repellentesq; hostem, se trans Mosam in tuta receperunt. Ingens eo die mulierum & puerorum Germanorum numerus perit, magnus quoque vtrinque virorum numerus. Cæsar post illa intelligens a Germanis, Romano Imperio semper fore in Galliis periculum, & in Germania intestina bella esse: vocareturque a factionum, vt fit, partibus. Vbij nanque diu cum Sueuis, quibus pares esse non poterant, bellum gesserant: pressiq; diu, ad Cæsarem, quem audiebant cum magnis copiis

in Gallia esse, legatos mittunt, fœdus ineunt cum eo, vt auxiliares manus cōtra Sueuos ferat: esse enim superioris Germaniæ populos inuictos, nisi coniunctis viribus eos adoriantur: neque contentos fore, nisi etiam Gallias tandem in potestatem redigant, & postea etiam Italiam vexent. Atq; hæc Cæsar etiam non admonitus timuit antea, quare omnino transportandum in Germaniam per Rhenum copias censuit. Quibus ex causis non nauibus transierit Rhenum, sed potius ponte; quoq; pontis genere traduxerit, scribit ipse: idcirco his immorandum non censeo. Porro omnibus copiis transportatis per pontem, volens terrorem incutere Germanis, ædificia frumentaq; passim succendit. & cum in Vbiorum regionem peruenit; quibus auxilia laturus venerat, cognouit Sueuos esse in armis omnes, in vnumq; locum conuenisse, hostem lætos animoq; plane Germano expectare, & si veniat, ipsos obuios excepturos, imo etiam abiturum persecuturos, quare celeriter se in Galliam recepit: & ne Sueui insequi possint, pontem destruit, qui magno sumptu & laboribus factus erat. Nam Sueuorum nomen erat exercitui Cæsariano terrori tanto, vt non difficile videret Cæsar, quid facto opus esset. Iterum Britannico & quibusdam leuioribus aliis cōfectis bellis, transire Rhenum constituit Iulius Cæsar, nam non cessabant in Gallia eum multis modis vexare. Confecit igitur alium pontem per Rhenum; sed quum primum per exploratores intellexit Sueuorum & aliorum Germanorum belli apparatum & vires animosq;, iterum se in Galliam recepit, pontemque rescidit. Neque enim censuit tutum esse cum Sueuis bellum in suo agro gerere, qui in alienis plerunque inuicti fuerint. Quibus causis ductus Cæsar, magnam multitudinem Germanorum magnis stipendiis conductam in exercitu suo habuit. Nam victum Pompeium & tot bella feliciter in Italia & Hispania aliisq; nationibus gesta, debet haud dubie Germanis.

DE GERMANORVM MORIBVS ET FACTIS

LIBER III.

De bellis Germanorum gestis cum Augusto, Tiberio, & aliis Romanis principibus.

Emporibus Augusti Octauiani Imper. Romani, est in Germaniam missus cum exercitu Rom. Drusus, qui imparatos ex improuiso oppressit, qui circa Rhenū habitabant, & Vsipetes, Hassos quiq; in illis habitabāt regionibus. Sed Sueui omnesq; vicini repēte armis sumptis, hostem aggressi in fugam cōiecerunt, & magna Romanorum multitudine interfecta, in quibus ferunt viginti cēturiones occisos. Et actū erat plane de Drusi copiis, nisi barbari insolentes iam victoria, negligentissime omnia administrassent, nam iam ceu victores traduntur spolia distribuisse, omniaq; egisse ac si plane vicissent. Sed id accidit illis, quod omnib. superbientibus & hostium suorū contemptoribus; negligenter enim omnia administrantes ceu in vado nauigantes Drusus, collectis suis omnibus, loco & tēpore sibi commodissimo, opprimit nihil timentes; nec tamen inulti mortui sunt, Romanorū enim magna perit multitudo in ea pugna. Et vel a mulierib. incredibilem Romani acceperunt cladē. intra munitiones enim castra defendentes, in oppugnantes emissis omnibus telis & lapidibus, multisq; militibus sic cadentibus, tandē omni reliqua materia, qua hostem repellerent, deficiente, suos liberos in terram collisos in faciem oppugnantium proiecerunt. In hoc prælio, si vsquam alibi, apparuit quam crudele animal homo sit. Sed Drusus tandem (sic visum fatis vel potius Domino) eam regionem in Romanorum prouinciam redegit. A Mosa flumine vsque ad Rauracam Augustam, vbi nunc inclyta ciuitas Basilea est, ædificauit arces numero circiter sexaginta: effecitque magnis operis, vt Hercynia sylua esset peruia, multisque locis habitabilem. nam ante aduentum illius Drusi, scribunt quidam Hercyniam syluam desertum hominibus inhabitabile & inaccessum fuisse, ferarum domum. His temporibus primum Germani exuta paulatim barbarie ad humaniores & ciuiliores peruenerunt mores, Romanis moribus & legibus assuefacti. Alia prorsus facies non solum hominum, sed etiam cœli & terræ videbatur tunc in Germania. Mortuo in Germania Druso, nomē impositum est

a pro-

a prouincia Romano imperio adiecta, Germanicus, sicut consueuerant Romani fortibus viris nomina a regionibus adiicere, quas deuicerant, vt Scipio Aphricanus, &c. Porro immatura morte Drusus admodum adolescens abreptus est, ex vulnere quod a Germanis acceperat. Data est hæc Drusi prouincia Q. Varo. Sed Germani iugi impatiētes, ad libertatem aspirabant. nec enim eam humanitatem & æquitatem, qua imperia retinentur, Romani ostendebant. nec enim facilius est aut minoris ingenij artifice parta tueri quam acquirere. Germani igitur natura ingenioq; ad libertatem nati, Vari hominis odiose tumidi & superbi non ferentes dominationem, eligunt ducem, quo Romana cum præside Varo præsidia eiiciant. Varus confidens Romanis legionibus, nihil a Germanis (quos iam iugum accepisse, & assuetos ferre, seruosq; animos effectos putabat) timens, non veretur magnam multitudinem conuocare, vt leges pro arbitrio præscribat, iubeatque quod libuit. Illi conueniunt cum duce Arminio viro forti, & ad asserendā libertatem omnibus nominibus idoneo, Romanos nimio tranquillitati successibusq; cōfisos opprimunt, arces & ceptas vrbes solo æquant, tres Romanorum legiones trucidant. captorum, quorum magnus fuit numerus, aliis manus, aliis oculos, aliis aliud membrum exciderunt. Principis Vari corpus, quod milites terra obruerant cum signis militaribus duabus aquilis, effossum frustatim dissecuerunt, & in paludem proiecerūt. Romani igitur qui maria ad meridiem & occidentem & orientem fere omnia occupata tenebant, Rhenū seruare non potuerunt. Post Romanos eiectos vtraq; Rheni ripam occuparunt Germani. Sunt adhuc in vtraq; ripa vestigia vrbium & munitionum Romanarum tūc temporis disiectarum. Atq; illo tempore abolitum est Romanum nomen & imperium apud Germanos; quod magnum erat vsque ad Parthos & Indos. Quo in loco hoc factum sit, dubitant scriptores, sunt qui volunt in agro Vindelicorum factum. Strabo alio vult loco factum. Est qui putat factum, vbi iam *Franckfordia* est. Tacitus putat factum in sylua *Teutoburgensi*. Ego existimo non vno loco, sed passim per dispositas munitiones institutæ a Druso prouinciæ: quanquā aliis locis collectiores fuisse vires Romanorum, maximumq; præsidium Varum secū habuisse verisimile est. Hæc clades vehementer Augustum afflixit, capiteq; in parietem grauiter illiso, sæpe clamauit, *Quintili Vare redde Romanis Romanas legiones.* Post hæc gesta missus a Senatu est in Germaniam frater Drusi Tiberius cum quindecim legionibus quæ erant maximus eo tempore exercitus Romanus. Hic Germanos bello grauissimo impetiuit, magna damna illis inferens, magna vicissim accipiens. Toto perpetuo triennio durauit bellum hoc, vix posset multis libris explicari dignè pro rei magnitudine. Nec vllum grauius magisq; sanguinolentum Romani, post Punica, gesserunt bellum. Sed tandem maiore parte exercitus amissa a Sueuis vicinisq; Germanis, multis præliis victus Tiberius discessit, vel, vt verius dicam, fugit ex Germania. Quanquam non inscius sim Romanos de se hæc ita scribere, vt alienam gloriam in se verbis transferant. Sed finis & fuga ex Germania Tiberij satis abunde qui victores fuerint, arguūt. Post hunc Vespasianus contra Germanos missus est cum valida manu, magnisq; conatibus eos aggressus, frequentibus præliis fere totum exercitum perdidit. ferme enim quadraginta præliis conflixit. Tandem desperato proposito, redit domum. Sunt & alij, qui rebus parum prospere gestis, multisque amissis, redierunt domum. Antonini Aurelij & Alexandri Cæsarum conatus, & expeditionum contra Germanos apparatus, non sunt: qui etiam ad arbitrium & votum atque adeo nutum Germanorum conditiones fœderis composuerunt. Galenus medicus ille summus, Romanis principibus carus, rogatus, vt comes esset Imperatori, respondit homines non esse pares viris non carentibus ratione; quare non iturum comitem, quos esset periculum tristiores rediturum. Traianus non imperando, aut armis aliquid apud Germanos potuit efficere, sed longe aliis artibus, nempe mā suetudine, humanitate, & iustitia sibi eos deuicit. Quid dicam, quid Norici, Sueuique cum iis qui Heluetiæ montes inhabitant, in Italia sæpe gesserint, totam vastauerint, ædificia igne exusserint, sedes occuparint, aut præda onusti domum redierint victores?

Alexander cognomento Magnus postquam totum Orientem, Asiam, Africam & magnam Europę partem subegit, vocatusq; propterea & habitus dominator orbis terrarum, tamen ad fines Germanorum nunquam peruenit. neq; enim consultum puta-

uit Germanos attingere. Etiam Darius & Cyrus, illi potentissimi reges cum ad Danubium peruenerunt, Germanos veriti retrocesserunt. Quemadmodum infinitæ, penè dixerim, potentiæ Turcus cum omnibus suis collectis viribus, vbi primum aspexit terribili toruoque vultu Germaniam, virtute Germanorum repulsus, turpissima fuga, innumerabili multitudine amissa, salutem inuenit. Quæ res cum propriam historiam requirat, à nobis non tractabitur: quanquam hic Germana virtus a nemine satis possit prædicari. Dominus det gratiam & lucem, vt ei soli gloriam ascribamus, alioqui durabilis gloriatio non erit. Lysimachus rex potentissimus, cum vsq; ad Danubium peruenit cum exercitu infinitæ multitudinis, à Germanis multitudine imparibus victus est: cuius exercitu deleto, ipse rex Lysimachus captus est à rege Germanorum Romechete. Hac fortitudine in bello Germani consecuti sunt apud exteras nationes, vt de illis hoc genus diuerbia ferantur, » Qui pugnare velit infeliciter, cum Germanis pugnet. » Germanos amicos habe; vicinos vero minime. Germanos vrsos esse ratione præditos. Hinc est quod Romani Imperatores titulos & cognomina omnia posthabuerint Germanici cognomine; vt Domicianus Germanicus, Nerua Germanicus. & Tiberius suum filium cognominauit Germanicum, nulla prorsus alia causa, quam propter insignem fortitudinem, animi magnitudinem, fidemq; huius populi. Tam tenaces semper fuerunt fidei, vt Imperatores quidam Romani (inter quos Iul. Cæsar & Augustus fuerunt) eos fidos sui corporis custodes habuerint, vt nostro tempore rex Gallorum, & Romani Pont. Scribũt etiam Romani, inter quos Tacitus est, neminem vnquam cum Germanis bellum gessisse, quem non pœnituerit; quique non plus incommodorum quam commodi acceperit. Atque certum est Germanis defuisse eruditos viros, qui facta ingentia eorum describerẽt: & falso ab alienis scriptoribus multa detorta & deprauata, vt est ingenium omnium hominum. Item non est dubium Romanos maxima quęque sua bella Germano milite confecisse. Et quis adhuc hodie rex aut princeps aliquid audet sine Germanis? Et qui aliquid contra German. egerunt, militibus Germ. factum est. Quod magna ex parte milite Germano Carthaginem ceperint exciderintq; Romani, autores digni quibus credatur, sunt. Cuius belli scriptores plures sunt, vt nullus mentioni nostræ relinquatur locus. Redeundum igitur nobis ad propositum, titulusque, qui est de Germania, respiciendus. Ferunt historiæ Augustum principem Rom. imperij tempore toto regni sui non habere quod queri iure potuerit, nisi in conatibus contra Germanos. nam hic vir libidine nimia regnandi ductus, ausus est Germanos primus, si credimus autoribus, armis lacessere: sed Germani, duce Harminio, prælio superarunt Romanos, trucidaruntque fere triginta millia. reliqui fuga sibi consulentes, in Italiamque trepidi peruenientes, tantum terrorem incusserunt Italię & Romanæ vrbi, vt consultauerint multi de fuga in Asiam, Africamque; & nauibus omnibus, ne esset sequendi facultas, quibus non esset opus, exustis. Sed nescio quid Harminio accidit, quod hostem non vsque in Italiam persecutus sit. Dominus qui ponit terminum mari, ponit etiam terminum hostis furori. Alioqui sæpe, si respicias tantum hominum consilia, mirabere, quare hic non progressus longius sit; quare retrocesserit. Sic enim homini intuenti creaturas, non regem Imperatoremque, cuius est omnis potestas, apparet.

Traianus non vulgaria cõtra Vngaros & Germanos bella gessit. Germaniam quæ tota desciuerat, iterum redegit in prouinciam, atque beneuolentem habuit; Quæ ante nullis armorum viribus domari potuit, huius beneuolentia & comitate victa, iugum tulit: sed non oneribus grauioribus degrauata. Talem enim pacem prætulisset bellis, etiam si dubius Mars eis certo fauisset perpetuo. Quam bene audierit hic apud Germanos, quamque carus illis fuerit, sunt adhuc reliqua quædam monimentorum vestigia. Item Marcus Antonius Berus multum negotij habuit in Germania cum iis, qui sunt in extremis qui habitari possunt, locis. Qui cùm bonus, vt est hominis animalis captus, vir esset, facile Germaniam circa Rhenum & Sueuos in officio detinuit; quorum opera facile fuit repugnantes barbaros repellere. Quod autem persecutus non sit vsque ad vltimas glacies, mirum non est: neque enim operæpretium fuit magno capere homines in locis incultis degentes, nihil habentes, neque ædificia, neque supellectilem vllam, nisi cortices arborum, aut pelles ferarum. Huic Imperatori singulare studium

dium fuit, vt Germania latius mitesceret: nam liberalia ingenia habere eos, deprehendit hoc melius quam alij Imperat. quo fuit doctior in philosophia. nam philosophatum sedulo fuisse scribunt historiæ. Marcus Antoninus Verus (quē dicunt ita formatum philosophiæ præceptis habuisse animum, vt semper in eodem vultus aspectu visus fuerit) longo & magno bello quod illi cum Germanis fuit, exhausit non solum ærarium, sed omnem etiam domesticam pretiosiorem supellectilem. Tantę molis erat Germanos bello tentare. Hic sæpe fretus potentia & cōmeatus copia, cunctando & occupando altiora loca, aliisq; circumstantiis sibi fauētia occupauit, coëgitq; Germanos, quantumuis frugales & patientes, paruoque contentos, propter cibi penuriam pugnare in locis & temporibus iniquissimis: & sæpe tamen, desperatis rebus in Germania, de reducendo exercitu cogitauit. Itaq; moriens, Germaniam relinquere coactus est, vt nulla parte magis Romano timeret imperio. Proptereaq; etiam orationem ad suos summos amicos habuit; in qua commendauit filium, periculum enarrans, quod illi a fortuna, a successu rerum & infortunio potissimum a Germanis esset. Maximinus qui militauerat sub Alexandro Seuero, omnia quæ acceperat, milites & reliqua in Germania consumpsit. Nam crassus & stupidus venter, neque suis neque alienis parcens, post mortem Alexandri Germanis non dubitauit inferre bellum, aliquid prçclare agere meditās: idcirco rem difficillimam conatur, parum expendens maiorne vtilitas an incommoditas etiam ad victorem rediret. Possetne confici res tanta, quantumue esset discriminis & certi periculi. Et quid aliter faceret talis venter? Aggreditur igitur Germaniam, dans & accipiens ingentia mala. Nam ferus tyrannus nemini parcit, exurit omnia, nihil mouetur quantum numerum suorum perdat. spe enim præmiorū & propter omnigenam licentiam militibus impiis ab impio Imperat. concessam semper ex Gallia & aliis nationibus, etiam ex ipsa Germania colluuies pessimorum nebulonum confluebat, semperq; reficiebantur legiones quātumuis multitudinem flagitiosorum hominum quotidie Germani occiderent. Sicq; perdens multas legiones, ipse sibi semper cauit, & magnam pecuniæ vim ex præda corradens, vnde animus quotidie efferebatur, ita vt odiosus omnibus hominib. tandem redditus sit. Et Romani videntes quot suorum in German. perderet, nihil omiserunt quo eum minuerent, & imperio priuarent. Et ipse in oratione ad suos quadam querens de Romani senatus populiq; iniuriis sibi illatis, nihil habet maius quod exprobret, quam quod Romanā maiestatem a Germanorum manu defenderit. Nam, vt dixi, sciebat Romanis a nulla orbis plaga maius imminere periculum. voluitq; maximum videri quod fecisset negocium Germanis. Decius, tyrannus verius quam Imperat. cum Germanis Thraciā depopulantibus grauia gessit bella. & multis præliis victus, tādem tam numeroso exercitu & valido, vt ipse & filius exultantes ceu victoriam certam adepti, manus cum German. conseruerint. Ipsumq; ferunt Decium ita suos collocasse, vt nullus fugæ pateret locus. fortiter igitur pugnante Decio & filio, vterq; occisi sunt. Atq; hoc bellum memorabile, solum æternam fortitudinis laudem parere posset Germanis. Impares numero totum diem & noctem fere totam pugnarunt, & exercitum pene extinxerunt Romanum. Quanta materia Romanis & hæc fuisset scribēdi, si ipsis cessisset quemadmodū Germanis. Decius artibus & virib. corporis & ingenij vir incomparabilis, in imperio tanto constitutus, victus satis loquitur, vt verbis opus non sit meis. Et in hoc bello tanta varietas euentuum dicitur fuisse, vt sæpe ita locis iniquioribus Germani circūuenti fuerint, vt Decius nihil de victoria dubitarit. Sed cum Dominus qui tyrannos a facie sua, ceu ventus vehemēs puluerem proiicit, non amplius voluit per illud vas iræ sanctificare sanctos suos (nam magnam Christianorum multitudinem supplicio affecit) cum ignominia ad inferos deiecit. Nec enim vnquam diu in hac luce tulit qui effuderunt sanguinem sanctorum suorum. Et hoc loco non intempestiue admonemur, quod Dominus vltus est suorum sanguinem per Germanos. Quam misere perierit multis vulneribus acceptis, in palude suffocatus sit Decius, cum satis memoriæ iam olim mandatū sit, nihil opus est pluribus. Licinij Valeriani temporibus trecenta Germanorū millia Italiam inuaserunt, & maximā prædam domum miserunt: veneruntq; in spem etiam capiendi Romā ipsam. Fugitque quicquid audiuit aduentare Germanos. tantus huius nominis extitit terror. Sub idem tempus cædibus & incendiis impleuerunt Germani Gallias: nec erat vel

ex Romanis, nec ex Gallis, qui resistere auderet. Nec tunc temporis Pontus aut Asia tutæ fuerunt à Germanis, nam vehementer ab illis afflictæ sunt. His etiam temporibus Vngaria à Germanis est deuastata; victoresq́ue domum rediere præda graues. Nec vulgarem laudem meruerunt Germani tempore quo Æmilianus non procul à Moguntia est occisus. Erat in Germania his ferè temporibus dux nomine Posthumus, qui adeo excellebat arte militari & aliis dotibus, vt milites eū euexerint ad imperium totius exercitus: qui militibus Germanę nationis magis fidens, quocunque Germanos habere potuit, magno studio conscripsit. Romani Galliq; hoc videntes, & omnia merito timentes, cogitarunt de occidendo Posthumo, aut quoquo modo tollendo. Per proditionem igitur interfectus est hic maximæ in bellicis rebus spei vir. Sed quāquam dux illis sublatus fuit: tamen Germani collectum exercitū in officio seruarunt, aliumq; in occisi locum substituerunt, & transferentes bellum ex Germania in Gallias. In hac expeditione Gallos non vno tantum prælio vicerunt, & præsidia Romana penitus in Galliis sustulerunt. Hac tempestate magnam iacturam & detrimentum Romanum imperium passum est: & multum Germanorum successus aduersus Romanos promouerunt bella quę illis eisdem temporibus fuerunt in orientalibus regionibus cum Persis & Ægyptiis. Tantumq́ue negotij exhibuerunt Germani Rom. imperio, vt Persæ & Ægyptij nullo negocio Romanum iugum abiecerint. Flauius Claudius non semel conflixit cum Germanis magnis præliis victus, victorq́ue viciſſim. Germanos verò in Italia prædando occupatos ex improuiso improuidos, suisq; viribus & fortunæ mendaci nimium confidentes, oppressit, magnaq́ue multitudine occisa, expulit omnes ex Italia. Quamobrem illi sunt statuti Romæ summi honores, erecta statua illi est aurea. neq: enim leuem hostem vicerat, aut saltem cohibuit, ne progrederetur longius. Aureliani temporibus ex longa cœli temperie bona nulla pestis consumpserat populum in Germania, & omnibus iis regionibus quæ sunt ad Septentrionem: quare cogitauerunt de occupandis cultioribus terris. Inuitabat verò etiam in Italiam rerum omnium copia: & quod Romanis in Oriente difficilia erant bella, quare Italiam inuaserunt infinita multitudine; quibus necessario occurrere coactus Aurelianus, omnibus optime ordinatis, & locis & tempore electis, congressus est. Pugnatumq́ue est eo prælio toto die, tandem terga dedere Romani, vixq́ue Imperator cum paucis qui circum eum fuerunt, euasit. Quæ clades & fuga Romanis tantum incussit terrorem, vt ex Vrbe multi fugerint. Germanis iam exultantibus, gestientibus, nihil timentibus, & omnia negligentissime administrantibus, retroq́ue domum scribentibus, se dominos Italię & vrbis ipsius Romæ; ecce alio interim conscripto exercitu, reuertitur Aurelianus, omniaq́ue diligentissime administrans, nihil timentes, in diuidenda præda & locorum occupandorum electione occupatos Germanos adoritur. pugnant vtrinque acriter: sed Aurelianus vincit. tribusq; præliis ab eo ita victi, extenuati sunt Germani, vt domum reuerti coacti sint. Post hæc bella Aurelianus conscripto Germano milite, contendit aduersus rebelles in Oriente; & prospera vsus fortuna sæpe vicit eos mari & terra. Probus post mortem Aureliani contra Germanos qui Gallias tenebant, multis locis proficiscitur magno apparatu. Cum igitur aliquot diebus iter fecisset, inueniebat ex iis quos explorādi causa præmiserat, flumen itinere vnius diei abesse, trans quod flumen omnes Germani consedisse, & in necessitatem belli multa fecisse, expectareq́ue cupide Germanos quod ex captiuis intellexit. expectariq́ue quotidie auxilia ex Germania; iamq; copias Rhenum transisse. impedimenta omnia, pueros, senio defectos, mulieres, reliquamq; turbam ad arma inhabilem in locum natura & arte munitissimum coniecisse. Habereq́ue magnam commoditatem vecturæ ad commeatum, & posse longo tempore intra munitiones sese tueri. His rebus auditis, Probus alio loco quam expectabāt Germani, exercitum traduxit, delegitq́ue locum castris talem: Mons erat non admodum altus, qui leuiter descendebat ad flumen; ab altera parte asper, & propter rupes inaccessus; ad radicem montis erant fontes & patens campus; hunc occupat castris Probus. Non procul ab hoc loco alius erat collis nō dissimilis situ & ad flumen descensu, sed paululum humilior; hunc tenebant Germani. Inter igitur vtrorumque castra erat planicies, sed maiore parte syluestris. Probus igitur post castra locata, se Germanis cum paucis equitibus ostendit, collocauitq́ue in insidiis milites, qui laborantibus possent

ſent auxilium ferre. nec Germanis viſum eſt ſuos prorſus continere in caſtris. prælium igitur leuius equeſtre cum hoſtium equitatu commiſerunt. Poſt commiſſum prælium ſtatim ex occulto exiliunt pedites Romani, Germani ſe receperunt intra munitiones. Sequenti die iteratur prælium equeſtre: ſed Germani pro more ſuo ferebant ſecum pedites qui ita inſedebant equis, vt videri non potuerint ab hoſtibus. congreſſi igitur, territis re non expectata Romanis, & occiſis quibuſdã, multis captis, fuga reliqui ſibi conſuluerunt. In poſterum diem vtrique Romani & Germani e caſtris educunt copias inſtructas. Probus longiſſima oratione ſuos cohortatus eſt, Vti cogitarent nullum fugæ locum eſſe propter flumen, per hoſtes ipſos viam faciendam, aut pereundum. Germanorum iniurias & contumelias in Romanos exaggerauit quantum potuit plurimis. Si ſuſtineant primum impetum barbarorum, victoriam certam conſecuturam. Numero ſe ſuperiorem, certa præmia propoſita victoribus, victis certa mors, aut certe duriſſima morteque grauior ſeruitus. Huiuſmodi in hanc ſententiam multa dixit ad excitandos & inflammandos militum animos. Germanorũ duces non minus ſuos adhortati ſunt, vt priſtinæ fortitudinis memoriam tenerent; nullam in fuga ſalutem eſſe. vincendum aut pereundum. Cùm igitur non longe abeſſent hoſtes, & vtrinq; animi incitati & parati ad dimicandum eſſent, prælium cõmiſſum eſt. diuq; pugnatum eſt, dubio in neutramq; partem inclinante ſe marte. In prima coitione magna Romanorum militum multitudo in flumen compulſa eſt. poſtremo cum cedere coacti ſunt Romani, receperunt ſe intra munitiones, interim nox incidit; Germaniq; progreſſi in locum iniquiſſimum inſequendo hoſtem per noctem diſſipati alij dormierunt, alij exuebant occiſorum corpora, iam ſecuri ceu victores. Sed matutino tẽpore redintegrato prælio diſperſos adoriuntur ex ſuperiore loco, & ſine negotio in fugam coniјciunt. Sed cum fugiendo vſque ad flumen peruenerunt, ex deſperatione pugnarunt rurſus, & iterum retro agunt hoſtes: & equites Rom. interuenientes rurſum ad flumen egerunt Germanos. Nec tamẽ a pugna ceſſarunt, donec fides illis data ſit, quod Probus eos velit aut dimittere in Germaniam ſuam, aut in numerum militum aſcribere. His Germanis conſcriptis, Probus profectus eſt in Italiam quam miſerè affligebant Gothi, quos vicit & expulit ex omni Italia. Hiſq; Germanis militibus vſus eſt fideliſſimis in omnibus orientis partibus: & omnes motus bellorum feliciter compeſcuit. Primum enim domum aliquot diuites dimiſit in Germaniam, & cum ijs ſimul qui alios conſcriberent; qui ſelectiſſimos quotquot volebant, facilè inueniebant. ſperabant enim diuitias; & magna erat bonitatis & liberalitatis fama Probi. Pacato igitur Romano imperio per vniuerſum ferè orbem, Proculus & Bonoſus ſeipſos imperatores vocabant, & occupabant aliquot prouincias: inuocabantq; Germanos, illis pollicẽtes montes aureos. Nec enim eos latebat ſe impares fore Probo, niſi eſſent illis auxiliares manus Germanorum. Sed Germani ob fidem & probitatem Probi denegabant illis auxilium. Quamobrem breui nec magno negotio deleuit eos Probus. Nec enim iam tum, vt nunc, vlla ſpes poterat eſſe victoriæ contra Germanos milites, ſine Germanis. Conſtantinus in Germania non imperauit, ſed per omnia Germanis inſeruiuit, hocque maximæ laudi & autoritati fuit illi Romæ, & in toto Romano imperio, quod dictus ſit Germanis imperare. Dictumque eſt de eo vulgò, quod in alijs nationibus Imperator ſit, in Germania adulator atque etiam ſeruus. Iulianus quoque non mediocre bellum geſſit cum Germanis. Poſtquam enim Gallias deuicit, Germani qui tranſrhenum Galliæ loca occupauerant, non ſatis valentes erant ad reſiſtendum Romanis: quanquam primum Romanorum impetum ita ſuſtinuerint, vt plures hoſtium interfecerint, quam Germanorum perierint eo bello. Pugnatum autem eſt apud Argentinam vrbem. Nodomarius Germanorum rex perijt eo prælio. Sed nemo inſequi eos audebat: ſtatim enim rurſus collecti in altera ripa Rheni, hoſtem prohibituri ne tranſiret, armati conſiſtebant. Itaque poſuit rurſum, eiectis ex Gallia Germanis, Rhenum finem Romani imperij. Hoc prælium tantum nominis & fauoris peperit Iuliano, vt mox a pugna ſalutatus ſit Romanorum Imperator. Nam, vt ſæpe dictum eſt, tam præclarum propter difficultatem, habitum eſt cum Germanis non infeliciter pugnaſſe. Neq; enim laudem meruiſſet vllam, ſi cum alio hominum genere dimicaſſet tanta ſuorum iactura, & non longius a finibus imperij Romani ſubmouiſſet. Valentinianus im-

perij ſui anno tertio, aut (vt alij volunt) quarto, volens aliquod præclarũ facinus in memoriam ſui relinquere, cum legionibus expeditis ſex, aut ſeptem, & equitatu valido in fines Sueuorum proficiſcitur, quod hi neque Romano imperio parebant, imo quod ſine intermiſſione Romanorum ſocios incurſionibus vexabant, & quod moliri expeditionem tranſalpẽs dicebantur: & quod potiſſimum videtur mouiſſe eum, quod nulla maior laudis materia inueniri poterat. Hęc enim pars Germaniæ, vt ſatis dictum eſt, longe plurimum totius Germaniæ viribus & militaribus virtutibus, omnibus hominibus excellens fuit. habetq; militum copias imprimis magnas. tangit Romanum imperium, vnde illi infeſta eſt. Sueuis igitur, ſimul atque de Romanorum exercitu cognitum eſt, equitatum peditatumq́ue cogere, omnibus qui vel per ętatem, vel per infirmitatem bello adeſſe vtiliter non poterant, in ſyluas inacceſſaque loca abditis (qualia loca apud illos fuerunt multa) bella parare inſtituerunt, & hoſti obuiam ire antequam exſpectaret. Progreſſiq; longius, in conſpectum venerunt Romani. cœperunt ergo Germani eos ex locis ſuperioribus prohibere, & prælium committere: ſed non niſi ex locis natura & hominum induſtria munitis; quæ erant iam olim ad propulſandum hoſtem præparata. frequentibus enim foſſis & arboribus ſuccisis, aditus præcluſerant omnes. pauci ex foſſis & ſyluis cum multis Romanis pugnabant, facileq́ue ab ingreſſu prohibebant. Sed Romani ſimulantes fugam aliquanto longius fugiebant: quos primum quidem fugientes perſequi vetabant ſeniores rerumq; peritiores: quod inſidias ſuſpicabantur. Et ſic aliquot dies conſumpti ſunt. Quotidie vero incautiores redditi Germani, poſterioribus diebus effuſim eruperunt ex munitionibus ſyluarum, ſecutiq; ſunt in planitiem æquam, fugam ſimulantes Romanos. Quo vbi peruenerunt, diſperſos & nihil tale expectantes Romanę legiones & equitatus adoritur, acriter vtrinque pugnatur, cadunt plurimi: ſed ſine ordine numeroq; inferiores, Germani cedere coacti ſunt: & in ſyluas colléſque compulſi, eodem die redintegrarunt pugnam, multos denuo vtrinque amiſerunt: noxq́ue pugnam diremit. Die ſequenti imprudentibus Romanis, inq́ue muniendis caſtris occupatis, ex improuiſo ex ſyluis euolauerunt Germani, magnoq́ue impetu in hoſtes facto, qui erant in operis occupati omnes occiſi ſunt: ſed munitionès erant firmiores, quam vt expugnari potuerint. Defatigatis igitur Sueuis noctefcit, ipſi paſſim iacentes expectarunt craſtinam lucem. qua orta, rurſum caſtra oppugnare cœperunt, & tam pertinaciter in propoſito perſeuerauerunt, vt quanquam plurimi omni genere telorũ emiſſo ex vallo, perirent, nec eſſet poſſibile aggeres tranſſcendere tanta propugnante multitudine; tamen non deſtiterunt donec ad eam raritatem redacti ſunt, vt vel cæco apparere potuerit nihil effici contra caſtra poſſe. Accedebat quod etiam ex paucis illis reliquis vix vnus atque alter inuentus ſit, qui non grauiter vulneratus fuerit. Nec alia eſt laus quam hæc qua ſe de Germanis iactare poſſit Valentinianus. Nec enim inſcius ſum ſcriptores quoſdam tradere victos ab eo Germanos, præcipue Sueuos & Saxones. Porro Germanis militibus Sequanos & Heduos ſubditos ſibi reddidit. Nam Germanis carus redditus fertur ob animi dotes eximias, & odium eius in vitia: præſertim autem odiuit auaritiam. Quam magnas res Conſtantinopoli geſſerint Germani, Valente poſt Valentinianum imperante, ſatis cum non ſit memoriæ mandatum, hic paucis attingendum videtur. Germani tempore Valentis Vngaria depopulata, & deuictis reſiſtentibus omnibus, peruenerunt Conſtantinopolim, eamq́ue terruerunt non mediocriter vrbem. Contra quos Conſtantinopolitana reſpub. copias coëgit quantas potuit maximas, & conſtituebant conſerere cum barbaris manus: quanquam exterriti animi militum ſuorum eſſent, & barbarorum animos ad pugnam paratiſſimos, rerumq́ue ſucceſſibus efferatiſſimos cernerent. Multa ſui timoris præbebant ſigna: Primum, quod paſſi tamdiu fuerunt diripi tot ciuium egregie ædificatas villas & cultiſſima rura: quodq́ue non ſubuenerant etiam ciuibus iis qui ad mœnia vrbis & occiſi & capti ſunt. Deinde, quod aliquoties egreſſi mox intra muros ſe recipiebant, quodq́ue etiam egreſſi, ſe in altioribus locis continebant, nec de locis editioribus deſcendebant. Poſtremo, non obſcurum de ſuo timore indicium dederũt, quod muri noctéſque diéſque pleni hominibus cum omni ad propugnandum excogitato genere inſtrumentorum, quódque iter facientes eorum copiæ confuſæ, neque ſigna, neque militares ordines ſeruare videbantur. Tamen omnino rem prælio com-

mit-

mittendam cum viderent, & prælio quod non poſſit non eſſe cruentiſſimum, quærebant commoditatem loci & temporis, nihilque omittebant, quo hoſtem ad locorum quanpiam iniquitatem perducerent. Eaque iam rerum erat conditio huc ſcilicet de induſtra deducta, vt qui priores promontorium àd mare quoddam attingerent, ſpem habituri eſſent rem confici poſſe, alterosque vinci ſine ſuorum ſanguine aut certe non multo. Eo igitur dum contendunt Græci cum ſuis, Germani quod primum non animaduerterant, locorum ignari, tandem & feſtinatione hóſtium conſilium intelligunt. & cum eſſent propiores loco quem petebant Conſtantinopolitani, priores Germani eo peruenerunt, atque ex hoc loco contra hoſtem copias in acie collocant. Græci expectatione falſi, quendam natura munitum locum idoneum caſtris, in eo conſtiterunt. Germani quotidie libere vagari paſſim per agros, & hoſtem prouocare in æquum campum, aliquando etiam non ſatis cauti periculo ſeſe expoſuerunt nimium indiligentes & temerarij, hoſtemque nimium contempſerunt; & niſi ingens pauor occupaſſet animos Conſtantinopolitanorum, ſine negocio & abſque vulneribus vniuerſas copias barbarorum extinxiſſent; ſed aliquandiu tenuerunt ſe in caſtris, Germani ſuſpicantes eos auxilia expectare, quamobrem magis irritare & omnibus modis ad pugnandum occaſionem dare, nihilque omittere, quo dimicare cogerentur. tandem in eum locum rem deduxerunt, vt neceſſario illis decertandum eſſet. Igitur die quodam cum barbari in locum omnibus modis iniquum deſcendiſſent, cum viderent omnino conſerendas cum hoſte manus, proruperunt præter Germanorum expectationem ex caſtris, acriterque pugnarunt, quia videbant aut moriendum aut vincendum. Fuit prælium cruentiſſimum, neutris cedentibus, iis ex deſperatione & neceſſitate, illis ex animorum ferocitate & confidentia pugnantibus. Sub veſperum tandem ad raritatem redacti, Conſtantinopolitani fuga ſalutem quærere cœperunt. Valens Imperator vulneratus telo, perlatus eſt in villam vicinam: quem Germani perſecuti, villam incenderunt: quo incendio perit hic Imperator Valens, derelictus a ſuis omnibus, & grauiter vulnere laborans. Quanto metu poſt hoc prælium concuſſa ſit ciuitas ante ita pauore conturbata, qualisque facies fuerit illi, facile quis videt, ne longior ſim, lectori cogitandum relinquo. Poſt hanc pugnam late longeque omnia incendiis, rapinis, compleuerunt. Cumque eſſet vrbs ipſa Conſtantinopolis in magna formidine, & certo præſentique periculo, ipſa Cæſaris vxor pacem ab hoſtibus magna ſumma pecuniæ emit: iuuitque eos nauibus & frumento, aliisque ad profectionem neceſſariis, vt diſcederent. Sic Dominus per hos Germanos hunc Arianæ hęreſis defenſorem Valentem ſupplicio affecit. Fuit enim inprimis ſtudioſus Arij doctrinæ hic Imperator, & orthodoxæ fidei hoſtis. Odio proſecutus eſt non vulgari omnes qui non iurarunt in ſectam quæ ipſi arriſit, Arij. De reditu Germanorum in patriam nihil habeo certi, quod ſcribam. Eodem tempore mare multis locis exiccatum in alia loca eſt tranſlatum. Cauſæ ſunt Phyſicis in promptu.

DE GERMANIS
LIBER QVARTVS.

Oc ſeculo, ſicut reliquis omnibus quæ fuerunt hactenus, omnes nationes Germanorum auxilia in omnibus bellis petebant: nec fere vllum bellum paulo grauius ſine Germano milite eſt geſtum vſquam gentium. Arcadij & Honorij ætate, Ruffinus nomine, dux exercitus ſummus, cum cogitaret de Arcadio e medio tollendo, nullam ſpem negocij conficiendi inuenire potuit, niſi per Germanos. quapropter magnam vim pecuniæ mittit Alarico regi Germanorum, magniſq; promiſſis ſolicitat, vt veniat quamprimum. Sed cũ eſſent omnium oculi in Germanos coniecti, & nihil in Germania agi potuiſſet, quod non diligentiſſi-

me obſeruaretur a principibus regibusve, Arcadius reſciuit omnem rem: idcirco detruncatum caput Ruffini per totam vrbem & exercitum oſtẽtauit ceu proditoris. Hoc factum eſt per legatum Honorij, fratris Arcadij, Stilconem veteratorem, qui diu quæſita occaſione, qua Imperatorem faceret filium ſuum Eleutherion, quam ob cauſam multis dolis, multas inſidias, magna aſtutia excogitauit. Quos potuit alienauit ab imperio Romano, quosque potuit in arma contra Romanos exciuit. bellorum fomites excitauit omni conatu. Germanorum cum bene noſceret ingenium, negauit illis ſtipendium promiſſum, pro quo militabant. Quod Imperatoribus ſuadebat non ignarus quod de ſuo iure nihil concederent Germani, & quod militia meriti eſſent, pro quoque vitæ ſubiiſſent periculum, armis, ſummaque vi poſtulaturos. Nec hæc expectatio hominem fefellit. Nam irritati iniuria & debiti ſtipendij negatione, ſtatim cum quibuſdam vicinis Gallis conſpirarunt Germani aduerſus imperium. Conuenerunt autem paucis diebus ſupra 400 militum, & ſocios Romanorum proximos quosque depopulantur. Tantus furor fuit Germanorum, ſicut ſolent iraſci ſupra modum ingenia natura ferocia, cum iniuria fit eis, vt ne reſiſtere quidem quiſquam tentarit. Rapiendo igitur & contrucidando defatigati, præda onuſti, reuertuntur domum. Alaricus non longo poſt tempore, fœdere icto cum Radagaſo rege Gothorum, conſcripſerunt quam poſſunt maximas copias, quas diuiſas ita vt ſi neceſſitas vſusve poſtularet, biduo aut triduo cogi in vnum poſſent. Primum Vngariam inuaſerunt, in qua quicquid prædæ adepti ſunt (ſunt autem maxima adepti & ex multis rebus & ex vocalibus) retro domum miſerunt. Depopulata Vngaria, expulſis, captis, & trucidatis Romanorum præſidiis, omnes mutitiones demoliti ſunt. Hic iterum exanimatum eſt Romanum imperium metu. Nec mirum, multitudo enim hoſtium numerari non potuit. Hinc in Thraciam profecti, ex qua legatos cum copiis Romanis eiecerunt primum. deinde pro animi libidine omnia tractarunt. Ex his autem qui effugerant periculum primum ex præſidiis Romanis coniunxerunt ſibi paſtores & aratores quoſdam, occuparuntque locum natura munitiſſimum, aqua & foſſis, vbi aliquid magniſacere cogitarunt. Quam ob cauſam ſimularunt metum ſummum, & effecerunt vt hoſtes perſuaſi fuerint, illuc mulieres & pueros, infirmam turbam confluxiſſe. Quam ob rem poſtquam ventum eſt ad eum locum hoſtibus, egreſſæ ſunt fœminæ quædam cum infantibus, quæ ferocem hoſtem ad miſericordiam commouerent, ſupplicesque ſalutem petierunt ſibi & reliquis quæ confugiſſent in eum locum, obtuleruntque illis ſeſe & quæcunque haberent: mox emiſſæ ſunt aliæ mulieres forma inſigni, quæ animos principum exercitus in ſe facile conuertere potuerunt; quæ quoque prioribus conſentanea dixerunt. Ducum barbarorum quidam miſericordia deuicti, quidam amore capti, nihil ſuſpicantes mali, abutebantur illis. cumque aliæ prodirent forma inſignes mulieres, plane perſuaſum eſt illis nullos viros illic eſſe. nec enim naturam humanam hæc poſſe vllo modo pati. Ergo iam incipiebant clam ſe ſubducere illis qui erant in aliquo eminentiore loco exercitus, & ingrediebantur per eas viarum anguſtias per quas hæ mulieres venerant, qui omnes clam ingreſſi, clam ſunt trucidati. nam quum primum ingreſſos comprehenderunt ij qui propter ſingularem peritiam & vſum in rebus bellicis ſe conſeruarant, ſibique loco cauerant, & ex captis omnem hoſtium multitudinem, propoſitum, ſpem, fortunas, opinionem de illis qui confugerant in eum locum hoſtibus inacceſſum, cognouerunt, & qui diſſentientia loquebantur, duriſſime torti dicuntur. Tandem cum multi ſic amiſſi ex exercitu eſſent, inceptum eſt dubitari in exercitu quo nam iuiſſent, quæve eſſent ceſſandi cauſæ. quod vbi cognouerunt Romani & Thraces qui cum iis erant, emiſerunt alias paucas quaſdam ſtatim mulieres cum infantibus, quæ queſtæ miſerabiliter apud ſummos exercitus rectores, de quorundam virorum inexhauſta libidine qui ingreſſi eſſent, propterea ne viderent egreſſas, ſed potius hoſti ſe tradere quam hæc neganda videre quæ illi perpetrarent. Quod vbi auditum eſt, conuocant concilium deliberaturi de longiore profectione, cumque aliis de rebus agendis, tum de illa turba mulierum & puerorum, quę illuc confugiſſet. Interea dum hæc narrantur & aguntur, plures mulieres illas quærunt. interficiuntur autem omnes quotquot introierunt. Erat

an-

anguſta ſemita per rupes, & multis flexibus nunc aſcendebat, iterumq́ue deſcendebat per cliuos: in interiore loco erat amplus campus lacubus & fluminibus circundatus, latéque patebat hic locus, capereq́ue potuit magnam multitudinem populi & pecoris alimenta & pabula. Igitur cum aliquot dies eſſent illic morati certas ob cauſas, & paulatim multos ex primoribus perdidiſſent (nam huius rei fuit adhuc ignarum vulgus in exercitu) nec tamen quiſquam ſentiebat amiſſum vllum: iam enim nullo per totam regionem hoſte exiſtente, quiſque ſine omni periculo vagabatur, quocunque libuit. Diſcedebant igitur ab exercitu variis ex cauſis, hi regionis ſitum videndi, illi defoſſas opes, vt ſolet in his caſibus fieri, inueſtigandi cauſa, alij aliam ob cauſam errarant per totum illum agrum. Porro hoſtes abſconditi, qui facile videre poterant, tandem futurum vt mitterent viſum in locum illum, quæ illuc congeſſiſſent, qui & quantus hominum numerus ſe illic ſeruaſſet, & quæ eſſet loci natura, quærebant rationem, qua hoc periculum declinarent. Ergo mulieres quaſdam facundia præſtantes cum infantibus ſuis emiſerunt. Quarum orationis hæc fere fuit ſumma: Maximas calamitates, duriſſimos caſus nihil neceſſe eſſe multis verbis exponere. ob oculos enim ita poſita, vt vel duriſſima ſaxa mouere poſſent. Ex vultu principum exercitus ſeſe colligere eorum animos miſericordia tactos. nec ſe ignorare belli iure hæc ſe pati propter Romanos, quos magis ſciant incuſandos, quam hoſtes fortes viros, qui ſine dubio non venerint abſque aliqua iuſta aut ſaltem probabili cauſa contra Romanos, nimium ſuperbe multis imperantes, quibus coacti, ipſi hactenus paruiſſent. Atque vtinam, inquiebant, vos qui huic exercitui præeſtis habuiſſemus reges. Nam ſicut mulier bene eſt tuto ſecura, quæ habet virum fortem & induſtrium; ita gens cui eſt rex fortis & induſtrius. Hæc namque, vt veſtra inſignis fortitudo ſatis oſtendit, paſſi non eſſemus. Nunc qui reſpeximus Romanos, ab illisque expectauimus auxilia, noſtros cariſſimos progenitores, dulciſſimos natos, iucundiſſimos coniuges amiſimus. Foci ſunt exuſti, omnia ſolo æquata ſunt. Et vtinam contigiſſet mori. felices enim ſunt qui hæc non viderunt, feliciſſimi qui primi periere. Quot conſciuerunt ſibi mortem? quædam laqueo finierunt ſibi vitam: magna pars præcipitata eſt ſua ſponte in aquam, ſuffocatáque eſt. Doloribus periere non paucæ mulieres. Prægnantium multæ abortierunt. Multæ ſe in incendia iniecerunt. Adhuc hodie inueniuntur, quæ mori cupiunt. Nos rogatum venimus, obteſtamur & obſecramus vos per humanitatem communemq́ue hominum ſocietatem, qua nos coniunxit natura pares, vt liceat nobis viuere in caſtitate quam noſtris vouimus maritis qui pro nobis mortem oppetiere. Nam vno omnes conſenſu decreuimus aut mori, aut caſtitatem ſeruare coniugij ſuperſtites. His ita longa oratione expoſitis, demonſtrare conatæ ſunt nihil facultatum ſecum habere, niſi quandam vulgarem quotidiano vſui neceſſariam ſupellectilem. nec enim temporis ſpacium fuiſſe conuaſandi aliquid maioris momenti. Vix eripuiſſe ſe cum puellis, quas matres argento & auro precioſioribusque rebus omnibus potiores habeant. Imo præſentius inexpectatum fuiſſe periculum, quam vt vitæ conſulerent, paucis exceptis. totum enim exercitum teſtimonium perhibere quot in ipſa fuga correptæ ſint nudæ. In hanc ſententiam cum multa mulieres viriliter dixiſſent, cum lachrymis miſerabiliter omnia. Reſponſum eſt illis ſe miſſuros cum illis comites, qui animos earum erigant & conſolentur. nullum amplius periculum illis quæ primo impetu non occubuerint. & huius generis cætera. Illæ ſine hæſitatione (ſiue quod hoc prouiderant, ſiue quod mulieres natura promptiores ſunt fingere cauſas & excogitare mendacia) reſponderunt, eſſe in eo loco incluſas quaſdam quæ adhuc non redierint ad montem, doloreq́ue adhuc recenti inſanire: quam ob cauſam non licere legatis tuto ad eas accedere. Si enim pauci veniant ab inſanis facile ſuperari: ſi validiori manu conentur ingredi, non paſſuras. Certum enim eſſe omnibus potius mori, quam in alienorum virorum manus peruenire. Apud ipſas ſummum piaculum haberi cum iis hoſtibus rem habere, a quibus ſui necati ſint viri. Cúmque vtrinq; diu ſic orationem & ſententiam commutarunt; cúmque nihil ſe efficere viderent mulieres, omninoq́ue ſtatuerent hoſtes videre quidnam ageretur in anguſtiis illis clauſis, petierunt vt concederent illis primum reuerti ad eas a quibus miſſæ eſſent mulieribus, vt illis nunciarent hoc. Quod facile concedebant, nihil videntes mali quod hinc oriri poſſet (nam totus hic lo-

cus per omnem regionem ab exercitu circundabatur, vt effugere non magis possent, quam si in arce essent inclusæ, obsessæ ab omnibus partibus) Ergo permittebatur illis hæc postulatio: sed ea lege, intra biduum responderent non aliud quam quod ipsi vellent principes exercitus. Igitur quam possunt ocyssime, reuersæ, concilio conuocato hæc referunt. Diu consultantes, aliis aliud faciendum videbatur. Crassior turba voluit quam plurimos admittere vsque ad locum quendam, in quo sine negocio aliquot millia perdi potuissent. alij volebant tantum reges admittere cum suis familiarissimis, vt illis miserrimis modis tractatis & necatis, exercitus rectoribus destitutus, in periculum sine ratione rueret. Esse enim belluam sine capite, multitudinem carentem rege, sciebant. Non defuerunt qui censebant perseuerandum in prima petitione, & cum prioribus mandatis remittendas easdem: tantum additis quibusdam argumentis ad persuasionem, & exorandum aptioribus quam priora fuissent. His varie iactatis in omnes partes, tandem vicit eorum sententia, qui censebant reges solum, & regibus proximos inuitandos, vt supplicium dignum de illis sumerent: & exercitus postea irritatus, temeritate barbarica se in periculum præcipitaret, aut diuisus in partes factionésue imperandi causa. Quid enim dominandi cæca libido non facit? Postridie igitur reuersæ ad principes exercitus, multa conquestæ de sua fortuna, & alia quæ videbantur ad propositum facere, postrema orationis parte orant, vt reges accedant, vt suis oculis præsentes cernant miserrimum statum ancillarum suarum. In spem enim indubiam vocari, reges miseris viduis & orphanis, infirmæ puerorum & mulierum turbæ opem laturos: omnésque regiam vultus regij maiestatem reuerituras. Iram enim ita refrixisse, vt nullum amplius periculum sit, modo nihil amplius petant faciántue. Hoc genus cum multa multis dixissent, responsum est, Ex exercitus conspectu reges abesse nullo pacto posse, ne qua seditio oriatur inter milites (hoc veréne dixerint, an viderint periculum esse posse in claustra illa cæca ingredientibus, incertum est) sed missuros quorum fidei non dubitent suam ipsorum vitam concredere. Cum hæc mulieres audirent, supplici voce obtestatæ sunt, vt & hæc prius referre ex gratia regum liceret. Reges respondent, propter sexum fœmineum & hoc ea conditione illis permittere: sed nullam moram interponi velle: idcirco quamprimum posset fieri redeant. Hæc igitur perferunt ad suos responsa. In qua re cum diu deliberarent quid facto optimum esset: postquam multa commutata variis sententiis, placuit illos futuros legatos saluos remittere. Nam nullius momenti omnino vtilitatem ad se ex eorum morte peruenire videbant. Sed omnibus viris & armis in interiora antra absconditis, & vestibus tectis, antéque illos mulieribus insaniam simulantibus constitutis, quas dentibus frementes aliæ fingebant a se magna vi retineri, ne ruerent in legatos. Cum igitur diutius morarentur, missi sunt aliquot viri ad illas cum interprete. obuiæ igitur illæ quæ ibant ad exercitus principes, ducunt intro, vbi cum paruulis suis liberis mulieres nudæ pedes & pectora, minimáque sui corporis parte tectæ raris lineis pannis. quæ ita ornatæ erant, vt facile quantumuis inhumanum cor ad misericordiam flectere, & Veneris cupidine incendere possent. Illi igitur consolati illas primum, spéque facta libertatis, non audentes ad frendentes dentibus insanas propius accedere, iam satis omnia perscrutata & cognita arbitrantes, incipiebant incensi amore ludere cum nudis mulieribus. quæ tamen pertinaciter & constantissime repugnabant, nec vllis promissis vinci poterant. siue quod viros habuerint omnes suos latentes proxime, siue quod iudicarent præstare incensos, non extinctos abire, ad paratas insidias ad finem optatum perducendas. nam insaniúque amore nihil aliud cogitare poterant, quam Venerem. Cæco ergo amore nihil penitus scrutante, & diligentiam omnem excludente, ex recenti victoria nihil recte prospiciens animi elatio, abierunt, cupidi quamprimum redire cũ fortiori manu: sed cum nobilioribus tantum. inuidebant enim plebeiis militibus ad illas veneres. Vbi igitur ventũ est ad reges, eminentiorisq; loci duces læti omnia nunciant, & suam diligẽtiam in perscrutandis omnibus angulis prædicant, omnia suis oculis exposita fuisse asserunt. formas & habitus nudorum muliebrium corporum depingunt, adfingunt multa quæ grata cõmilitonibus suis, aptaq; ab eodem igne quo ipsi correpti erant, ad socios incendẽdos videbãtur. Quibus creditis (nã prudentiores & fideliores miserant) certiores reddunt de iis rebus omnibus quotquot putabant sufficere

ad

ad cogēdas mulieres, armati quidem, sed sine vllius periculi suspicione sine ordine per angustias viarum irruunt. Inclusi vero ocyus armis correptis, per exploratores numero aduolantium cognito, abscōdunt se in locis opportunis: & vbi iudicabant satis multos intromissos, ostenderunt se, prohibebant reliquos, qui omnes re noua perterriti se in pedes coniecerunt, multique in illa fuga perierunt. Intromissi capti gratiā petebant, ex quibus vbi omnia resciuerunt, quæ putabant operæpretium scire, contrucidant omnes. Reges autem in extremo agmine non peruenerunt intro, quod vehementer doluerunt Thraces, & cum ipsis alij inclusi. Quibus insidiis commoti Germani reges, (nam suos charissimos perdiderunt) magnis conatibus multis diebus expugnare tentarunt; sed frustra. nam inexpugnabilis erat locus, & ipsa oppugnatio cum incredibili iactura coniuncta fuit: magnam enim multitudinem amiserunt impossibilē rem molientes. Porro cum omnes res necessarias abunde intra munitiones haberentur, Germani autem commeatu essent destituti, profecti sunt versus Italiam, omnia in itinere deuastantes. Radagasus rex suis simulachris Romano sacrificauit sanguine. Peruenerunt ea profectione Romam cum centum milibus armatorum, omnia diripientes. Romanum vulgus in fide Christiana parum recte institutum, se ob deorum cultum omissum, & deiecta deorum simul atque dearum simulachra hæc pati clamitabat, vt solet fieri cum in rerum tranquillitate ore omnes cōfitentur Christum, deinde aliquid incidit aduersitatis. quālibet enim causam sui infortunij vult caro potius videri, quam verum, nempe peccatum. Atque ita Romæ dum factio factioni imputat causam, & arma in se vertebant, hostis peruenit intra muros, partesque quæ ita mutuo flagrabant odio, omnes sine delectu occisæ sunt, estque vrbs ipsa Roma capta, direpta, habitationibus partim captis, partim occisis. Hic vidisses in tribulationibus quid cor pium, vereque pendens a Deo, sabbathismum agens Domino, quidque gaudium illud verum in Spiritu sancto in perpetuum permanens, præstet impio cordi & superbo in se cōfidenti, in se respicienti, & gaudio huius mundi finem mox habenti, multisq; miseriis mixto. Nam Christiani læti vocati ad nuptias ibant, nihil expectantes quam regnum Dei, laudantes Dominum, qui per hæc media ad sua tabernacula reciperet suos. nam aliam ianuam non esse quam talem iam ante frequenti meditatione crucis Domini Iesu didicerant. Illi qui antea ita calcabant terram superbe, vt etiam astra & cœlos despicerent, se omnia a seipsis habere putantes, se robur ipsum, ipsam prudētiam & sapientiam existimantes, ita viuentes atq; si sempiterni essent futuri superstites, accedente iudicio Domini ita confunduntur, consternantur animo, vt nullo modo tantum habeant reliqui animi, quantum porcus. Fuga, desperatione, timore, mala conscientia, dolore, desiderio rerum, quas sibi arrogauerant, amissione sui thesauri, cruciantur. est eorum opsonion mors: illorū qui militauerunt Domino, vita æterna. Sed Dominus vasis iræ non solet diu parcere. Stileo igitur copiis collectis in opportuna itinera, quibus redituri videbantur, suis locis disposuit. nec expectatio fefellit eum; nam onusti præda barbari sine ordine omnique metu domum properantes, in angustiis iuxta Apenninum montem oppressi sunt. estque occisa ingens multitudo. Nihil certi habeo an rex Radagasus occubuerit illic, an euaserit. Certe id contigit illis quod adhuc nostra ætate militibus ex Italia redeuntibus sæpe accidit: opprimuntur enim per itinera, nisi coniunctim proficiscantur. Nec mirum gentem bello afflictam vltionis cupidam esse, & omnem occasionem paria referendi quærentem. Post hæc mox Alaricus rex cum aliis Germanorum copiis Italiam ingreditur; quā terrefacta, mittit ad Imperatorem Honorium legatos, qui nuncient illi, aut pugnandum Cæsari cum Germanis, exponēdumque totum imperium certo periculo: aut si malit quietem & pacem, experirique quales amici sint Germani, concedat illis satis amplam regionem, quæ excipere liberaliter possit Alaricum cum suo exercitu, vxoribus & liberis. Honorius sibi imperioque non mediocriter metuens, non diu consuluit, vtrum vellet pugnare ne, an agrum concedere sufficientem Alarici copiis. Quamobrem statim respōdet, Se semper populi Germani amicitiam cupiuisse, & gaudere sibi occasionem oblatam gratificandi illis, & cupere perpetuam amicitiam. Obtulit igitur illi Galliam, quam acceptam sperabat: semper enim illi inhiabant Germani. Nec alioqui in officio manserant Galli, Romanum semper aspernantes imperium. accedebat, quod illis temporibus ab aliis Germanis erat oc-

cupata magna ex parte. Sic etiam ſperabat Honorius Imperator barbaros contra barbaros diuturno bello laboraturos, ſeque inuicem ſic conſumpturos hoſtes Romanorum. His rebus ſic conſtitutis, verſus Galliam profecti ſunt, Placentiæ cum copiis aliquandiu moratus Alaricus, putans nihil amplius vſquã ſibi infeſtum in Romano imper. nihil igitur feſtinat. Stilco vero ex ſuperiori ſucceſſu adhuc elatus & confidens, ſimul omnem iam diu mouens lapidem, vt aut ipſe aut filius eius ad imperium perueniret. Et iam incipiebat bene Romæ & in exercitu audire: nec enim parua res habebatur quod paulo ante geſſerat, de quo iam eſt dictum. Quare palam iam timiditatis arguebat Honorium, qui tantum barbaris contra Romanorum gloriam conceſſiſſet, ignominioſiſſimum Romano nomini aiebat, has cum barbaris conditiones, potius quiduis audendum fuiſſe. Quam ob cauſam Saulem, ſuum legatum clanculum bene copiis bonis inſtructum mittit Placentiam ad opprimendos illos Germanos, iam paſchatos feſtum celebrantes, bene iam potos, depoſitis armis, nihil de pugna cogitantes. Et prima coitione plane ex ſententia ſucceſſit: ſed poſtquam Germani arripuerunt arma, & datum eſt tempus & ſpacium pugnæ, totũ Stilconis exercitum, qui Sauli duce contra Germanos venerat, contrucidauerunt ad vnum vſque omnes deletos ſcribunt hiſtoriographi. Tum demum Stilco confuſus, ignarúſq; quid ageret, incipit adulari Honorio, in cuius nominis honorem ſe omnia conatum voluit videri. Quare petit auxiliares manus ab Honorio, prælium inceptum, certam eſſe victoriam, modo ipſe admoueat ſuas vires. Sed Honorius propoſiti cogitationumq́ue Stilconis non ignarus, ſciebat ſine dubio Stilconem ſic petiuiſſe iter ad imperium, & calumnias eius certis nunciis tenebat: ideo mittit ex ſuis qui Stilconem & filium eius, iam ex fuga recenti, maléque geſta re, omnibus præſidiis deſtitutos interficiant. Et hoc feciſſe fertur Honor. non ſolum ex priuato odio, quod imperium affectabat Stilco & filius eius, ſed vt Germanis ſedem faceret contra ſuam voluntatem, hoc tentaſſe Stilconem. Sed nullo ſtatuto exemplo, nec vllis quantumuis cohærentibus argumentis fides Alarico & reliquis Germanis fieri potuit: nec induci vllis rationibus potuerunt, vt irati crederent inuito Honorio hæc conatum Stilconem. Facinus enim maius videbatur. Quare relicto inſtituto itinere, reuerſi aduerſus Romam contenderunt, & deuaſtauerunt totam Italiam, Romam expugnarunt, Honorium expulerunt, filiũ eius Gallam & ſororem eius Placidiam ceperunt. Et cuiuis apparet, cum hæc in manus eorum peruenerint, nihil non in poteſtatem eorum redactum. Omnia igitur conuaſauerunt, & captiuos omnes duxerunt, quos non trucidarunt, nec a templis abſtinuerunt manus. Placidiam, quia erat inſignis forma, ſororem Honorij duxit vxorem Alaricus. Hæc mulier tantum excelluit formæ & animi gratia, vt pacem conciliarit inter fratrem Honorium & Alaricum maritum. Hic rex Alaricus, aut quia timuit Dominum, aut quia ſic Dominus voluit, edixit militibus ſuis, ne vllo pacto Chriſtianos aut eorum bona quis attingeret, aut etiam eos qui ad eorum eccleſias confugiſſent. Conuerſatio enim ſanctorum erat tam inculpata & ſincera. Et vt magis caueret ne qui læderentur Chriſtiani, ſtatim Romam reliquit, eduxitq́ue omnem exercitum, ſeueriter animaduertens in eos qui Chriſtianos læſerant. Hoc quidam ferunt ex precibus vxoris ſuæ feciſſe. alioqui decreuerat radicitus tollere Romam, aliamq́ue ad ſui nominis memoriam ædificare. Sed Placidiæ gratia tantum apud hominem valuit, vt a propoſito deſiſteret. In his rerum felicibus ſucceſſibus libere duxit exercitum in quolibet Romani imperij loco. Porro poſt tres annos exercitus ignauiæ incepit eum accuſare: totum Romanum imperium potuiſſe tribus quibus regnarat, annis ſubiugare ſine difficultate, clamantes. Sic animi eius placiditatem interpretantes. Propterea decollauerunt ipſum. Sigerichum elegerunt in locum eius, virum fortem: ſed etiam tranquillitas & pax cordi fuit homini magis, quam exercitui placuerit. Cum igitur Romani nihil omitterent, quo pacem componerent, adiecit & hic Sigerichus animum ad pacem: ſed non ferens exercitus rerum tranquillitatem quam videbant futuram, obtruncarunt & hunc Sigerichum. Eligunt autem in locum eius Valliam, qui vulgi voluntatem animaduertit longius proficiſcendi, nihil non fecit & dixit ad populi nutum. Volens igitur morem gerere plebi, præparabat magnam nauium multitudinem, quibus exercitus partem in Africam tranſmittat, vt Romanum imperium ſubigeret in

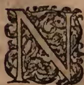
illis regionibus. ſed naufragio perierunt omnes ad vnum, qui nauibus ſeſe commiſerant. maris etenim & nauium illarum imperiti erant. Hac clade accepta non leui, init quoque fœdus cum Honorio Cæſare. mittit igitur Vallia Honorio ſororem viduam Alarici regis vxorem, quam collocat Conſtantino cuidam Romano, cuius opera fideli in bello vſus fuerat Honorius: & hunc ad cõmune imperium aſſumit. Ex hoc Conſtantino & Placidia Valentinianus eſt natus. Hic Conſtantinus auxilio Valliæ & Germano milite profectus eſt contra Sequanos & Germanos Francos. Deuicerunt etiam coniunctis viribus Hiſpanias, in qua optimas poſt hoc bellum elegerunt ſibi ſedes Germani. Conſtantinus ſibi aſſeruit Toloſam. Sed breui poſt obiit. His occaſionibus Germani exceſſerunt ex Italia, & manſerunt in Hiſpaniis. Quidam illorum ex Hiſpania migrare coacti ſunt in Africam. Carion tradit quod Carolus quintus, & eius progenies, ex his Germanis originem ducat: ego nihil auſim hic definire. Hi omnes non bene Germanorum lingua vſi dicuntur. Copioſiſſime hæc poteris, ſi libet, legere apud Oroſium lib. 7. capitibus 26, 27, 28, &c. Dum hæc in Italia, Gallia, Hiſpania & Africa ſunt geſta, infeliciter habuerunt ſe res in Germania, omnia fuerunt plena armis, rapinis, & latrociniis; populis circa vtranq; Rheni ripam habitantibus, & Sueuis, & Francis, & Saxonibus, & reliquis inter ſe cruenta inteſtina bella exercentibus, alij alios diripuerunt, nulla ædificia ab incendiis tuta fuerunt. Hinc factum eſt, vt conſumptis inuicem viribus incolarum, vt Vngari & Vangiones totum flumen Rhenum a fonte vſque in mare ab vtraque ripa deuaſtarint. Pulcherrima Rheni oppida partim diripuerunt, partim tota ſuſtulerunt. Wurmatia hoc anno fere tota eſt diruta, & Moguntia fere tota exuſta eſt. In ipſis eccleſiis multa millia hominum occiſa ſunt. Et Argentina pene eo anno ſolo eſt æquata. Circa hæc tempora Franci Orientales, aucta prole, cum ager natalis habitatorum multitudinem non caperet, inceperunt cogitare de aliis quærendis ſedibus. Quas ob cauſas emiſerunt ex ſuis viginti tria millia in Galliam, quam hoſtiliter ingreſſi ſunt; expulſisq́; Gallis, occuparunt agrum eorum, & coluerunt: hæc geſſerunt ductore Ibro Germano, homine corpore & animo præcellenti. Huius expeditionis tempore adhuc regium nomen inter Francos erat inuſitatum. Quidam, Marcomirus nomine, tyrannidem affectauit in illis Francis qui in Galliis habitabant: & hic muris & foſſis circummuniuit vrbem eorum in Galliis, ad incurſiones hoſtium excludendas. Huius Marcomiri filium, Pharamundum, propter ſingularem in rebus militaribus induſtriam, regem ſuper ſe conſtituerunt Franci. Qui primus leges quibus inter ſe vterentur, tulit; quibus communem vitæ ſocietatem tueri poſſent. Poſt hunc Pharamundum in regnum ſucceſſit filius eius nomine Clodius; & ſic deinceps regnauerunt ſucceſſione: de qua alibi ſatis. Porro poſtquam Conſtantius, cui Honorius ſororem matrimonio iunxerat, quemq́ue ſocium imperij aſciuerat, mortuus eſt, menſe imperij ſui ſeptimo, Honorius ſummam rerum bellicarum, & copias ipſas Ætio viro militari commiſit: qui poteſtate aſſumpta, duxit exercitum validiſſimum in Gallos, Francos ruſum ex Galliis compulit in patriam Germaniam, & multos occidit. Sed Franci excitatis Sueuis, coëgerunt ingentem manum, & obuiam profecti ſunt magnis conatib. Ætij, Ætius barbarorum ſæuitiam & iram veritus, fugit ex Galliis in Hiſpanias. Quæ fuga Ætij ſupra modum Honorium male habuit. quare Ætio exautorato, ſubſtituit Caſtinum primæ nobilitatis virum, ſperans idoneum qui cum Germanis bellum gerat: ſed opinio fefellit Honorium; nam etiam hic Germanorum nomen timuit adeo, vt reſiſtere nuſquam auderet. quod adeo dolori fuit Honorio, vt propterea mortuus feratur. vires enim vniuerſas Romanas collectas vertere volebat in Germanos. His temporibus Arcadij & Honorij fuerunt multa ſeditionum ſeminaria in Eccleſia, multæ hæreſis cauſæ. Ioannes Chryſoſtomus epiſcopus Conſtantinopolitanus eſt in exilium miſſus, propterea quod Eudoxiam reginam in publica concione Ieſabel nominarat. Eſt quoque concilium celebratum Conſtantinopoli; in quo Ioannes Chryſoſtomus condemnatus eſt. Lucius tyrannidem aduerſus Chriſtianos exercuit. Vixerunt hoc tempore multi hæretici homines ſibi placentes, omnes odio proſequentes qui non iurarant in eorum verba, quiq́ue non adulabantur illis. volebantq́ue hæretici omnium rerum primi eſſe, omnes ſuſpectos habebant, inter ſeſe clanculariis diffidentes odiis, etiam ij qui prorſus

idem sentire volebant uideri. Hac ætate vixerunt etiam Cælestinus & Pelagius. Cum res fidei & religionis maxime iactarentur vbique, disputarentque qui confitebantur Christum cum Iudæis acriter, finxerunt Iudæi suum Talmuth, in quo commenti sunt infinita, ridiculaq; mendacia. Tantum fecerunt Christiani Iudæis negotij, vt præceperint publico mandato Iudæi, ne quis periculo capitis discederet aut dubitaret de veritate eorum omnium quæ essent in Talmuth commentata, non magis quam quæ es-
423 sent in Mose & reliquis prophetis. Nec multum post, anno nimirum 423 celebratur illud magnum consilium Ephesi contra Nestorium, &c. Interea Germanorum qui in Hispaniis remanserant, non satis concordes quidam, cesserunt ex Hispaniis in Africam, vbi deuictis incolis, occuparunt quæq; cultissima: & Romani imperij robur vbicunque potuerunt, labefactarunt. nam quo potentia Romana minor erat, hoc erat tutior fortuna eorum.

Habebant Franci regem militarem virum nomine Claudium, qui diu expectata occasione suscipiendi belli in Romanos, audita de imperio dissensione, & de quibusdam Romanorum cladibus; & quod necessariis bellis tenerentur aliis in terris Romani, delectum inter suos habuit, & mira celeritate inuasit totam Galliam, & fugauit, occidit, & cepit omnes Galliam inhabitantes: subegitq; paucis mensibus totam Galliam, expulsisq; omnibus incolis, Francis habitandam dedit; qui primum locuti Germanorum, hoc est sua lingua, bellorum iniuriis factum est, vt maternam linguam amiserint, loquantur expulsæ gentis sermone. Romani hoc fieri passi sunt inuiti. Circa hæc tempora validam inprimis manum mittit Theodosius aduersus quendam Bonifacium quem constituerat imperij vicarium. Bonifacius solicitat vbique in Africa & Hispania habitantes Germanos & Gothos, promittit illis magnam pecuniæ vim, aut si malint, partarum regionum partes certas. Ii intelligentes ex vsu suo esse, Romanum imperium quam minime quiescere, quam maxime minui & infirmari, statim arripiunt arma, occupant Mauritaniam, diripiunt Numidiam, & capiunt Carthaginem & multas vrbes: quæ omnia in suis manibus seruant, neque quicquam Bonifacio reddunt; imo & ea quæ antea possederat, eripiunt. Sueui soli regnum obtinebant in Gallitia sub rege suo Emerico, qui regnauit 33. post Emericum regnum suscepit inter Sueuos Rixilla, qui vero nobili prælio Romanas legiones multas deleuit, & capit vrbes Emeritam, Hispalim, Carthaginem, & Bethicam, reliquasque, quarum me nomina fugiunt: Theodosio & Valentiniano incredibiliter dolēte, quod ita imperium fractum vident Romanum, & indies magis debilitari. Quare Valentinianus quoquo modo putauit pacem faciendam cum iis Germanis qui in Africa sedem fixerant. igitur concedit illis plus quam petere aut sperare ausi fuissent: & ampliora promittit: vicissim petit vt iuuent illum quo recuperare possit Hispaniam & Gallias. nam nihil non posse opera Germanorum sperabat. Fœdus est his conditionibus ictum. Gensericus præerat illis in Africa Germanis. qui statim crudelissime totam Africam deuastarunt, omnia rapinis, cædibus, & sanguine complentes. Hic Gensericus erat vir crudelis, hostis omnium hominum, & quo quisque humanior hoc magis odiuit eum. Singulari odio sacerdotes & nobiles prosecutus est; hoc genus hominum occidit miserabiliter. Arianæ hæreseos quosdam passus est præesse plebi, templorum bona diripuit, in prophanos vsus ecclesiasticas facultates dilapidauit. Sicque subegit Gensericus sibi totam Africam ad Æthiopiam vsque. Hæc qui certius & plenius cognoscere cupit, legat Blondum. In his rerum turbationibus amissa est & Anglia de imperio. Nam Scoti, Picti, & Albinenses, coniunctis vno tempore viribus oppresserunt Britanniam. Angli in angulo quodam regionis suæ munitione se defenderunt, ne tota gens extingueretur: sed cum viderent se non diu sic durare posse, quin venirent in manus hostium, miserunt in Germaniam ad Saxones, implorabant eos, vt laborantibus subuenirent: qui statim magnis copiis aduolauerunt, & vicerunt Scotos & Pictos; eieceruntque ex Anglia omnes eorum hostes: sed ipsi Saxones occuparunt sedes eorum, nec restituerunt Anglis sua, quibus tulerant auxilia. Vario genere mortis affecerunt nobilitatem maxime Romanam. Itaque dominari in Anglia cœperunt Saxones. De his qui cognoscere cupit, plura ex authoribus in promptu est petere. Gensericus Africam obtinens totam, non contentus illa, cupiebat regnum propagare, & Romanum imperium debilitando

tando sua confirmare; quare quam maxima potuit classe in Siciliam nauigauit. Siciliam autem cum cuperet liberare bello Valentinianus, mittit cum copiis Sebastianum cognomento Magnum in Africam, vt sic reduceret Gensericum ad sua, transferretq́; bellum ex Sicilia. Nec iudicium fefellit Valentinianum: nam mox relicta Sicilia, redit in Africam. Sebastianus ille degener animo nihil nititur præclare agere ex iussu & voluntate Valentiniani, sed quibusdam artibus effecit apud Germanos, vt illum dominum fecerint in Lusitania. non diu autem perfidum nebulonem ferentes occiderunt. Valentinianus proficiscitur Constantinopolim ad suum cognatum Theodosium, & ducit filiam eius in vxorem. Anno 45, ex Vngaria Atila virga, vt se ipsum nominabat, 45 Dei, inuasit inaudita crudelitate Germaniam, deuastauit ex Pannonia vsque in Heduos omnia, totam peruagauit Germaniam, miserisque modis eam vbique afflixit. Postea ingressus Galliã, nec minus crudeliter tractauit eam. Supererat adhuc angulus quidam in Gallia adhuc subiectus Romano imperio; quem locum tenebat Aetius, qui Atilæ crudelitatem videns, cum Francis qui Gallias tenebant serio egit, communicauitque consilia, quibus rationibus Atilæ possit resisti. Germani in Galliis & ipsi timebant Atilam; quare libenter iunxerunt se Aetio. Atila vehementer timuit Francos; nam partim expertus fuit eos suo damno, partim fama peruenerat ad eum quales essent in armis. ergo & ipse legationibus & epistolis egit cum ipsis, cupiens eos a Romanorum societate auellere. multis igitur modis tentauit corrumpere Dietrichum Germanorum tum in Galliis regem. Sed Germani videntes nephandos Atilæ conatus, omnes eius conditiones, & amicitiam eius recusabant. Coniunxerunt se arctissime contra hunc communem hostem, Romanis. Itaque post multa acta & consultationes, ventum est vtrisque partibus in æquum campum, acieque vtrinque instructa, non procul a Tolosa. Erat ab altera parte Dietrich Germanorum rex cum suis, & Aetius Romanus cum suis; ab altera Atila cum suis copiis. Igitur magnis clamoribus & animis congressi sunt, pugnatumque est vtrinque per totum diem dubio marte, donec tandem sub vesperam in fugam actus Atila: neque enim diutius propter raritatem suorum qui remanserant, consistere poterat. Supra quinquaginta millia amisit eo prælio Atila. Occubuit quoque eo prælio Dietrich rex Germanorum. Tanto dolore ex ea clade Atila affectus est, vt pene sibi mortem consciuerit: itaque infirmatus est, vt se conferre coactus sit in Vngariam, vnde venerat. Vbi collectis viribus innumerabilium copiarum, Italiam inuasit, multasque vrbes Italiæ radicitus sustulit, omnia incendio sanguineque implens. Sunt qui tradunt Pontificem Leonem ei obuium venisse in suis pontificalibus ornamentis, rogasseq́; eum vt a proposito desisteret; exposuisseq́; ei potentiam Domini qui gubernat omnia: Atilamq́; commotum põtificis verbis, iterum in Vngariam reuersum, ibiq́; nuptias celebrasse, subitaneaq́; morte prima nocte qua nouam nuptam compressit, interiisse. Nec desunt idonei quibus fides adhibeatur, authores, qui tradiderunt, hunc Atilam ante has expeditiones Mesiam, Achaiam, Macedoniam, Armeniam, Thraciam, & Sicambriam sibi subegisse: multos reges, multosque populos sibi tributarios fecisse. Magna quoque Germaniæ pars amicitiam cum hoc Atila inierat. Theodosius dicitur comparasse omnia necessaria ad bellum gerendum cum hoc Atila: sed in apparando dum occupatur, Theodosius peste correptus, moritur. Hic Theodosius est autor Codicis operis in iure inprimis præclari. Erat vir sapiens, literatus, pacis amans. Interrogatus, cur non vltionem de hostibus sumeret, respondit, Vtinam viuerent omnes qui meo mandato mortui sunt, cum expendo vitæ dotes, & vsum mirabilem partium humani corporis.

DE GERMANIS
LIBER QVINTVS.

NON longe post hæc iussit Valentinianus obtruncari Aetium fortem ducem bello, quia suspectum habebat ambire imperium. Nec habebat vlla signa nisi quod facta & dotes dignæ Imperatore erant in Aetio. Et certe quouis loco dignus iudicabatur Aetius post illam magnam aduersus Atilam victoriam. Postremo fecit pacem Valentinianus cum

Genserico, rege Germanorum in Africa habitantium, & regionem partitur cum eo contra maiestatem Romani nominis. Gensericus multos ex militibus & equitibus qui conspirauerant aduersus eum obtruncauit. Cum forti viro Aetio ruit magna ex parte Romanum imperium. Et post interfectum Valentinianum videbatur actum esse de Romano imperio: quanquam multi voluerint appellari Imperatores. Et Maximus Romæ arrogauit sibi regnum: propterea quoque Eudoxiam viduam a Valentiniano relictam, vxorem duxit. Eudoxia virago cupiebat suos hæredes imperium consequi; ad quod perficiendum a nemine putauit se melius iuuari, quam confidentissimo homine Genserico. quare vocauit eum ad se Romam ex Africa, vt auxilium ferret aduersus Maximum. Gensericus occasionem occupandi plura non omisit, quam primum parat proficisci Romam, non sine magna manu venit: sed Romani non voluerunt talem hospitem amicúmve expectare, fugerunt ex vrbe in montes & solitudines. Maximus imperij affectator quoque arripuit fugam: sed milites gratificari volentes Genserico, occidunt eum. Gensericus ingressus vrbem, diripiendo eam, consumpsit quatuordecim dies; & Eudoxiam viduam maiora molientem, quam sexus capit muliebris, captam cum duabus filiabus ducit secum in Africam. Hanc mulierem superbia turgidam sic afflixit infortunium, vt mœrore ossa pene exaruerint. Sed iudicium domini iustum est. Tunc a Germanis secundo Roma direpta &
466 deuastata est, anno 466. Post direptam Romam, etiam Italiæ vrbes omnes diripuerunt, multas præclaras solo æquarunt. Neapolim solam capere non potuerunt: reuersique sunt in Africam. Sicque Romanum imperium finem in occidente habuit; durauitque nomen imperij tantum Constantinopoli. Quanquam enim Iustinianus rursus in occidente postea imperium asserere conatus sit, & per Belisarium & Narsetem multa receperit; tamen post Valentinianum nullus Imperator qui meruerit hoc nomen, extitit in Italia. Multi quidem sese appellabant Cæsares, sed alius alium statim interfecit. Germani incursiones in omnes fere nationes faciebant, iam nullo resistente. Franci tenebant Gallias, vexabant Hispanias, & Italiam. Africam tenebant etiam Germani. Saxones in Britannia regnabant. Ita erant res imperij fractæ. Hinc magnæ & quotidianæ causæ bellorum. Antea enim cum omnia essent sub vno Cæsare, quiescebant necessario, nunc quilibet ager cum habeat suum regem, quæ causæ bellorum sint, in multis locis quotidie videmus. Franci in Gallia cæteris qui vbiuis gentium degebant, terrori erant. Gensericus rex in Africa videns omnia in Romano imperio debilitata, nihil iunctum, omnia dissolutas scopas, existimauit tempus esse propagandi suum imperium (nam in tota vita sua declarauit satis quantam ambitionem dominandi habuerit) igitur quanticunq; potuit copiis collectis, & omnibus necessariis præparatis ad expeditionem, magna classe in Italiam nauigat, populatur omnia obuia quo accessum habuit. Sed Anthemius auxilio Cæsaris Leonis contra instructus sufficientibus copiis, resistit illi, capit omnem occasionem & loci & temporis opportuni dimicandi cum homine: post aliquot dies venerunt alteri alteris in conspectum. Quanquam Gensericus videret sibi omnia esse iniquiora: tamen pudore noluit in præsentiarum pugnam detrectare, veritus, ne hosti accederent animi, suis alacritas minueretur. Et si igitur multa displicuissent, quæ ad futurum desiderabat prælium: instructa tamen acie, maluit videri petere hostem primus. Quare congressum est, pugnatum est, in fugam actus Gensericus cum suis est, ex Italia eiectus est, amissis nauibus & militibus, Gensericus cum paucis fugit in Africam. Post hoc tempus statim quidam tyrannus, Richimerus nomine, obsidet Romam: qui paucos præter Germanos habuisse in exercitu suo dicitur, in oppugnando primum laborat, tandem tamen expugnatam diripit, Anthemium frustatim dilaniat. Sed Richimer ille paucis post mensibus moritur. Augustulus, lapsi imperij omen, Cæsar coronatus, pacis conditiones cum Genserico componit. sperabat enim opera & auxilio Genserici imperaturum Romanis: sed Odoacer, rex Gothorum, cum valida manu Germanorum irruit in Italiam; cui se Orestes pater Augustuli cum milite Romano opponit. Cum vero iam esset prælio confligendum, essentque hostes proximi, Orestes territus est cum vidit quantam vim militum Odoacer habuit, arripuitque fugam antequam inceperit pugnare; locisque tutis & vrbibus munitioribus quæsiuit salutem.

salutem. Postremo confugit Orestes cum suis omnibus Ticinum, vrbem munitissimam, quem Odoacer persecutus obsedit, breuiq; expugnat, quanquam non sine negocio & suorum iactura, omnia conuasat, incendit vrbem, solo adæquat; ex omnique Orestis exercitu qui numerosus fuit, paucissimi euaserũt: interfecti enim pene omnes sunt: & Odoacer sua ipsius manu Orestem interfecit. Itaque statuit exemplum in ea vrbe, vt omnes vltro venerint, quæque enim eandem formidabat fortunam, pacem petierint, sese dederint, sua omnia hosti crudeli obtulerint. Augustulus fuga vitæ suæ consulturus, abiecit imperatoria ornamenta omnia, valedicens imperio, quod reuera nullum erat reliquum. Hunc habuit finem incomparabile illud Romanorum regnum. Ab Augusto sub quo fuit in summo vigoris statu vsque ad Augustulum diminutum & finitum, anno 477. Facile inueniunt fata viam cum est aliquid finiendum. 477 Omnia sic subiecta sunt vanitati, omnia prætereunt: quem Dominus terminum statuit nihil præterire potest. Videmus quumprimum ordo qui rebus robur & vim vt durent, addit, confunditur, actum esse. Dum omnes volebant Cæsares esse, nullus vlli locus est relictus. Post has res confectas, Orestem occisum, fugatum Augustulum, in fidem receptas multas ciuitates, territam Italiam, Odoacer Romam profectus est, nemine resistente, factus est dominus totius Italiæ. Romani animo abiecti (vt enim res sese offerunt, ita magni aut humiles sumus,) omnia exhibuerunt homini barbaro, quæ seruos æquum est exhibere dominis suis. Omnem ergo humilitatem animi ostendebant illi, regem suum appellabant, deducebãt magno comitatu in Capitolium, offerebant illi omnia sua. honorem deorum quoq; in hunc barbarũ conferebant. O superba Roma, vbi est illa seueritas, grauitas quæ contempsit totum orbem terrarum? Vbi est decorum illud, quod vt seruares, euertisti tot insignes populos? tot populos diruisti? Sed omnis fastus hominis bulla est. Hic Odoacer tyrannidem pro animi libidine exercuit Romæ, & in Italia tota annos quindecim, nominauitque Romam Odoacriam. Odoacer in imperando primum non fuit infelix. Italos mancipiorum loco habuit, Germanis militibus quorum armis ad illum locum peruenerat, donauit magna. Hic Odoacer tam immanem tyrannidem exercuit vltimo anno, vt Romani coacti sint circumspicere vnde nam petere possent auxilia. Ad Zenonem igitur miserunt qui implorarent auxilium aduersus difficillimum latu tyrannum. Zeno igitur misit auxilio Romanis oppressis Dietrich quem vocant de Berna; qui prudenter & astute censuit tractandum tyrannum, & ansam in manus dedit Dietricho Odoacer. nam videns non contemnendum hostem Dietrichum Germanũ, obtulit illi commune Italiæ imperium, amicitiamq; petit sempiternam cum illo. Dietrich intelligens dolo malo hæc omnia fieri; tamen eum vulpe censens vulpem esse oportere, inuitauit igitur illũ, postquam vtrinque magna beneuolentiæ signa alter alteri ostenderat. Odoacer inuitatus non dubitat venire, sed stipatus sui corporis fidelissimis custodibus, quos omnes interficit Dietrich. Odoacer igitur hunc habuit finem: qui dum tolerabiliter in Italia tyrannidem exercuit, tulerunt illum; sed vbi nimium extendere voluit, vt in prouerbio est, arcum, pessumiuit. neq; enim quicquam violentum in humanis durare potest: nec est vllum regnum stabile inter homines, quod non beneuolentia & comitate administratur. Dietrich ergo solus suscepto regno, regnauit in Italia in magna tranquillitate annis 32. Nec est memoriæ mandatum in Italiam ab vllo vnquam domino tantum beneficiorum collatum: Collapsas vrbes restituit magnis impensis, Romam vrbem ædificiis nouis ornauit plurimis. culta rura mirum in modum amauit. Quod autem fuerit hic Dietrich natus Germ. sunt autores boni, & ipsum nomen Dietrich indicat: sonat enim in Germanica lingua, factis diues. Porro supra mentio est facta etiam Dietrichi Germanorum ducis, qui etiam iuuit in Atila vincendo, & fortiter dimicans in prælio contra Atilam, occubuit. Sunt qui scribunt huius consanguineum fuisse. In hunc modum regnauit hic Dietrich in Italia magna laude, mortaliumque commodo magno.

Huic in regno successit filiæ eius filius Adelrich, qui octo annis bene regnum Italiæ administrauit. Nam Dietricho fuerunt tantum tres filiæ, nulli filij: quarum vnam collocauit Alarico regi Gothorum, aliam filiam iunxit matrimonio regi Heduorum; tertiam cuidam nobili viro Germano militari nuptui dedit. Post Adelrichum regnauit cognatus Dietrichi, qui latrocinio sustulit filiam cognati sui Dietrichi:

qui tamen pauculis menſibus poſt dignas factis ſuis pœnas dedit. Dietrichum hunc hominem barbarum literas literatosq; viros ſingulari odio habuiſſe quidam tradunt; quod idoneos putauit qui regnum affectarent. propterea capitis ſupplicio affeciſſe virum doctiſſimum in omni philoſophiæ genere Boëtium, & quoſdam alios innocentes occidit. Sed iuſto iudicio fit, vt tyranni qui tales doctos viros interficiant, perpetuo infames reddantur omnibus ſeculis. Nec enim Apollo inultos relinquit ſuos myſtos. Pontificem quoque Ioan. 1 in carcere coniectum fame perire coëgit. Diermar rex Gothorum fuit illius pater, qui miſit eum ad Imperatorem Conſtantinopolim, cumq; Odoacer nimium affligeret Italiam, miſſus eſt, vt diximus, qui laborantibus ferret auxilium. Finem autem vitæ habuit morbum apoplexiæ. Poſt hæc mox tempora iterum Saxones delectu habito, nauigarunt in Angliam inſulam, qui primo prohibiti ab inſularibus, ne littus attingerent; ſed poſt longam pertinaciam peruenerunt ad petita littora, incolisq; ſuperiores victores euaſerunt, regem Britanniæ nomine Ambroſium Aurelium occiderunt. Itaque multis diebus ſæuierunt, vt omnes Angli relicta Inſula, ad exteras nationes fugerint, vitæq; fuga conſuluerint. Quæ gens ante quoque occupatam, iam totam capit; & totum illud regnum obtinet adhuc hodierno die. Breui ita aucta eſt in inſula, vt regibus Galliæ ſæpe intulerint bella. Sed, vt fateamur verum, cum opus fuit illis auxiliaribus copiis, ad manus habuerunt ſemper Germanos, Saxones ſuos. De his rerum ſtatibus qui plura cupit, legat Æneam Siluium: item Blondum Decadis 1 libro ſecundo. Sunt & alij authores, ſed in quibuſdam variant. nec enim conuenit quoties Angliam Saxones armata manu inuaſerint. Veriſimile eſt ſæpius ſubmiſſos alios, poſtquam ſemel ſedem illic fixerant.

Hoc Zenonis tempore incepit Clodouæus rex Galliæ confiteri Chriſtum, in inſignia ſua accepit lilia. Clodouæus a Germanis multum paſſus eſt, ſæpe ab illis victus; multa quoque mala intulit illis, ſæpeque vicit eos: quæ bella digna eſſent multis libris, & ocioſo ſcriptore. Hoc etiam tempore Honoricus maior natu filius Genſerici, loco patris in Africa regnauit: erat autem Honoricus hic totus hæreſi Arianæ deuotus. expulit ergo omnes qui ab Ariana factione diſſentiebant, ſpoliatosque omnibus bonis in exilium miſit omnes, & eorum ædificia igne conſumebat. In hac perſecutione Carthagine pulſus eſt Eugenius orthodoxus epiſcopus cum quingentis perſonis, quæ Arianæ ſectæ non conſenſerant. Tandem finem habuit miſerabilem qualem Herodes, vermibus enim conſumptus eſt, periitque exeſo a vermibus corde. Sic Dominus ſuos vlciſcitur, ipſe retribuit. Secutaque eſt hanc perſecutionem in Africa tanta fames, vt omnes viæ eſſent plenæ cadaueribus, nec viui ſufficerent ſepelire mortuos. Comedebant folia & radices, & alia non apta humanis corporibus alimenta. hinc ſequebantur morborum infinita cæca genera, hinc peſtis, & mortes.

Arcturus Magnus Anglicani populi rex circa hæc tempora conatur recuperare inſulam Angliam, eiectis Saxonibus, quos paulo ante Diglas non modico prælio fuderat. Dux Saxonum Cognius non audebat rem committere prælio; quare continebat ſe in munitionibus locorum & vrbibus. Arcturus quotidie magis cupiebat confligere, & properabat: nam aduentare Germani dicebantur, Cognius cedebat vbicunque commode potuit. Poſt longos & varios errores contulit ſe cum ſuis Eboracum, expectaturus illic auxilia ex Germania. Arcturus igitur obſidione premit Eboracum: poſtquam vero percepit aduentare ſexcentas naues plenas Germano milite, ſoluit obſidionem, & occupat loca munitiora in inſula, & mittit ad minoris Britanniæ regem Henelum, petitque ab eo auxiliares manus, alioqui actum eſſe de vtriuſque facultatibus in Anglia. Hic Henelus videns præſens periculum, omnes quas potuit copias cogit, & feſtinans coniungit ſe Arcturo; qui coniunctis viribus quærunt tempus & locum pugnæ aptum: quibus Saxones copiam libenter faciunt pugnandi, conſerunt manus vtrinque infinitus hominum numerus, primis aliquot diebus ita ſoluit nox prælia, vt neutri ſibi victoriam aſſerere iure potuerint. Vtriſque acerrime pugnantibus, ceu pro focis & aris fieri conſueuit, tandem nonnihil cedere coacti ſunt Saxones, multitudine nimirum obruti. Arcturus magnam Angliæ partem recepit, Inſulas etiam Orcades, Hiberniam, & Noruegiam in poteſtatem redegit, etſi hoc nihil videri poſſit; nec enim in Noruegia habitabant homines, exceptis feris quibuſdam, pauculis

culis venatoribus sub terra in speluncis degentibus. Breui post venerunt ex Germania noua auxilia Saxonibus, qui Arcturum vicerunt, & in prælio interfecerunt, receperuntque fere rursus totam insulam. Post huius Arcturi mortem, rex Vertegernus Saxones bello aggreditur, implicanturque difficili & longo bello. Post longas rerum vicissitudines, quales in grauioribus bellis esse solent, vincit Saxones, regnoque eiicit. Sicque restitutum est Angliæ regnum vsque ad regem Melgon, qui luxuria & lasciuia perditus fuit, quique subitanea morte abreptus est, cui successit rex Creticus. Interea temporis parauerant se ad vltionem Saxones; quare coactis magnis copiis, rursus ex Germania profecti sunt in Britanniam. Et post multas fortunæ mutationes, vincunt Anglos cum rege suo Cretico, deploratisque rebus, de relinquenda insula cogitant. Quam ob rem fugerunt ex insula quibus effugere gladium datum est. Episcopi & sacrificuli in Gallias cum suis ecclesiasticis ornamentis & reliquiis concesserunt: alij alio fugerunt: ceperuntque totum regnum Saxones, & iam nullo mouente bellum, possidebant omnia, & fruebantur prouentibus insulæ. Pontifex Gregorius misit postea ad illos Augustinum quendam monachum, qui doceret illos religionem Christi in Britannia (nam antea non confitebantur Christum Saxones:) Hic igitur monachus conuertit illos si non ad veram Christianam pietatem, at saltem ad humaniores mores. Beda libro primo de gestis Anglorum scribit, Saxones a Vertigerno rege stipendio conductos, anno 449, tempore Martiani & Valentiniani: sed stipendio non 449
contentos fuisse, insulam inuasisse, & tempore Ambrosij Aureliani eiecisse Anglos; & varios fortunæ casus fuisse, iam Saxones victores, mox rursus victos fuisse, donec tandem Saxones domini euaserint. & anno 582, Christus illis per Augustinum 582
monachum a Roma missum per Pontificem prædicatus est, qua efficacia spiritus, nemo facile dixerit. Atalarico filio filiæ Dietrichi de Berna Italiæ res non pessime administrante octo annis, Italia non infelicissime vixit: sed mortuo Atalarico rege, mater eius, filia Dietrichi, artibus quibusdam traduxit regiam potestatem in Theodatum cognatum suum, quem amauisse dicitur etiam obscœne. Sed hic Theodatus e medio sustulit hanc mulierem, suam consanguineam, cui regnum debebat. Hoc latrocinium male habuit Romanum populum & senatum; male vero & habuit omnes Germanos qui in Italia primas tenebant; pessime autem omnium habuit Iustinianum Imperatorem, cui erat a maioribus commissa. Iudicauit igitur Iustinianus satis occasionis causæque sibi oblatæ vlcisci latrocinium, Romanam libertatem asserere a seruitute & tyrannide barbarorum. Ad quod perficiendum nemo videbatur magis idoneus Belisario, qui paulo ante Africam iterum ad imperium reduxerat, eiectis barbaris: cuique libertas Romana curæ esse videbatur, minimeque auarus erat vir. Hic igitur contra Theodatum missus cum omnibus Iustiniani copiis, & ad bellum necessariis. Sed Theodatus sibi mali conscius, formidolosus erat vir, agit clam cum Belisario, proditurus suos. Quod olfacientes Germani, alium creant regem, Wittig nomine, qui interfecit Theodatum. Contra hunc bellum gerit Belisarius, legatus Iustiniani, rara prudentia: nam Wittig habebat exercitatum veteranum militem, & hunc numerosissimum. Belisarius continebat se intra vrbium muros, aut alias in editioribus locis; Wittig obsidebat eum, patienter multa fert obsessus, donec tandem, id quod expectauerat, fame coactus Wittig, discedere coactus sit. Germani igitur & Gothi, quia ipsi capere voluerunt Belisarium, & semper continuerat se intra muros vel munitiones, nihil minus suspicantes, quam hostem ausurum egredi, abeunt sine ordine famelici; ecce erumpit Belisarius, extremum agmen aggreditur, cædit magnum eorum numerum, ipsum regem Wittig capit. Sed tamen collegerunt se, & vtrunque ordinati, repugnant tandem; & sic nondum desponderunt animum. Belisarius timens suis, ne scilicet multos amittat, reducit intra muros Romæ. Iustinianus componit pacem cum illis, datque illis certos limites habitandos inter montana & Padum. Postque receptam & liberatam Romam, Neapolim, & Siciliam, reuocauit ad se Iustinianus Belisarium. Quidam putant timuisse Iustinianum, ne post illos tantos successus, Imperatorem sese appellaret Belisarius. Et certe fauor Italiæ & Romæ & militum, inuitare eum potuerunt ad vsurpandum nomen hoc. Sed in Belisario nihil talis perfidiæ fuit: cuius rei argumento satis est, quod vocatus cum omni

obedientia & reuerentia ad dominum ſuum Conſtantinopolim,aduolauit.Magno igitur triumpho Conſtantinopolim ingreſſus eſt,ducens ſecum Wittig regem,& multos captos nobiles ex Gothis Germaniſve. Interim ex Italia in Germaniam frequentes commeabant nuncij,qui ſolicitarent & euocarent bellicoſiſſimos quoſque:nam nihil agere aliud,quam de vltione cogitare,amiſſa recuperare.hæc agunt ij,dum illi Conſtantinopoli triumphant,& gaudio perfunduntur, ſortis futuræ neſcij. Interea Totila rex creatur a Germanis in Italia. Erant autem non mediocriter debilitati a Beliſario. Propterea Cæſariani in Italia omnia licenter & crudeliter agunt, & contra Italos & Germanos:idcirco iniuriis ſuis quotidianis magis atq; magis quotidie excitabant Germanos, vt cogitarent de vltione.Illi tuta omnia putantes, nihil artium militarium exercentes, ſatis erat illis nomen Cæſaris. Totila omnia diligenter adminiſtrare,negligentiam ſummam ſimulare, omnia diſſimulare, bona verba dare; interim nihil omittere quod videbatur ad futuram pugnam facere, ſuos adhortari ſi vſus veniat,vt fortiter pro libertate pugnent. Cæſariani gloriari,& ſuperba loqui,multitudinem numerare, oſtentare ſeſe. Totila ſuas copias quæ erant 8000, iuxta Placentiam in planiciem deducit, in acie collocat, hoſtem prouocat, qui deſcendit in eandem planiciem cum 20000, ſed in quibus Totila habebat duo aut tria millia, quos ſibi fauere ſciebat; & qui victoriam Totilæ vel vita emiſſent. Quæ res peperit Totilæ victoriam. Congreſſi igitur pugnarunt aliquot horis: ſed ij qui fauebant Totilæ in Cæſarianis partibus, verterunt tergum; conturbataque eſt tota acies Cæſariana, occiſique ſunt ab illis Germanis 8000, cum non plures Germanorum fuerint. Nec eſt hic quod quiſquam hoc factum tam memorabile aſcribat virtuti cuiuſquam, ſed tantum habet momenti apud hoſtes eſſe qui nobis fere ex animo faueant. Sunt clara & multa exempla quæ referre poſſem. Sed laudem illam vehementer auxit clementia in victos, & modeſtia poſt victoriam tantam. Quo genere virtutis tantam ſibi conciliauit animorum beneuolentiam & gratiam, vt multæ vrbes quas nunquam oppugnaſſet, vltro ad eum venerint, eius fidei ſeſe commiſerint. Iuuenes captos infinitos ſeruatos ad ſua liberos dimiſit. Virginum caſtitatis curam geſſit. Matronas ab iniuriis defendit. Omnes maiores Italiæ ciuitates recepit ſine impenſis. Neapolim receptam, laborantem omnium rerum penuria, commeatu iuuit. Dimiſſis militibus Cæſarianis incolumibus, rura coli mandauit: & effecit vt in tota Italia omnia etiam ruri ſub dio eſſent tuta. His rebus ita compoſitis, Romam contendit, quæ ſe dare negauit; multis agit cum ipſis: ſed fruſtra videt ſe verbis tentare rem. quare manus admouet, poſtque
545 longam obſeſſionem, per proditionem capit eam, anno 545. Et ne vanus haberetur, multos primo impetu (nam hoc illis & grauiora minatus fuerat, ad deditionem adhortans eos) interfecit, & facultates ciuium diripi permittit: ſed ſtatim rogatu ſummi pontificis Pelagij, præcepit militibus ne quem amplius necarent, ne vllam mulierem vi comprimerent. item, vt ne quis attingeret bona eccleſiarum. Habuitque Totila in his poſtulatis omnibus militem ſatis obſequentem. Pontifex Pelagius mittit ad Iuſtinianum, docetque eum, omnibus modis pace eſſe opus cum Totila, alioquin ipſum incenſurum Vrbem, & non relicturum lapidem ſuper lapidem. Sed Iuſtinianus nullis rationibus induci potuit ad vllas pacis conditiones, tantum confidit Beliſarij militaribus virtutibus, & felicitate. Totila cogitationes Iuſtiniani non obſcure intelligens, magna commouetur ira, præcipit omni populo Totila excedant ab Vrbe,vbi habitare debeant,indicat. iuſſit deinde muros deiicere.& demoliri turres, & in omnibus partibus incendere Vrbem. Quibus omnibus factis ad animi libidinem, profectus eſt in Calabriam, cepit omnes vndique vrbes. Rauennam vero iam petebat, quæ adhuc Cæſariana erat. Interim adpulit ad Italiam cum copiis Cæſarianis Beliſarius, peruenitque in vrbem Romam apertam, & multis partibus deiectam & exuſtam, ſine habitatore omnino, eam habuit loco caſtrorum. Incipit eam reſarcire, foſſas impletas euacuat, muros reficit, turres ligneas erigit ad muros, munit compendio quocunque poteſt: hęc omnia adminiſtrantur militariter cum feſtinatione, menſiſque ſpacio perficiuntur. Romani ciues ad patrios lares confluxerunt. Nec Totila interea quieſcebat, ſed comparatis aduerſus Beliſarium neceſſariis omnibus, feſtinat cum exercitu Romã, quam primo accurſu capere conatus, repulſus eſt a Beliſario.

rio. Sed Totila ad muros per omnia loca obsidioni apta disponit præsidia, quantumque potuit, prohibuit ne inuehi possent alimenta. Cum autem spes capiendi in præsentiarum Romam non esset, discessit a muris aliquanto longius, ita tamen, vt commeatus inuehi non posset. Interea Belisarius reuocatur Constantinopolim: vt autem vocaretur, effecit vxor eius. Belisarius desperans de rebus Cæsaris in Italia, facilis acquieuit, reditque relinquens Italiam, Constantinopolim. Post Belisarij abitum recepit Totila omnia in Italia, Romamque nonnihil restitutam. reuocauit igitur omnes ciues Totila Romam, & restituit illis bona illorum omnia, multaq; beneficia in vrbanos contulit. itaque nihil omisit quod ad ornandam & augendam Romam facere videbatur, vt appellatus sit *pater patriæ*. Neque enim mitis & benignus pater ad filium iuuandum procliuior esse potest, quam hic fuit in iuuandis & augendis ciuibus. Idcirco meruit incredibile omnium studium & amorem. Iustinianus vero grauiter ferens sibi totam Italiam ereptam, aliumq; in ea pro rege haberi, misit igitur in Italiam Narsetē virum rei militaris scientissimum & animo forti. Totila aduentu eius cognito, periculum præsentiens, munit vrbes, augetque copias. Narses magnis præmiis sollicitat Germanos, sine quorum manu contra Totilam nihil tentandum præuidens. Collecta igitur robusta Germanorum manu, & recenti, Narses properat in Italiam, effecitque vt in æquum campum cum suis descendat Totila, qui suorum militum virtuti confidebat plurimum. Pugnarunt igitur aliquot diebus, fuitq; aliquādiu mars anceps: sed tandem vicerunt ij qui nuper in Germania conscripti erant a Narsete; occisusq; est Totilas vir animis & corpore vere magnus. Gothi vero & Germani qui iam aliam naturam induerant, tamdiu scilicet in cœlo Italico morati, nondū prorsus fracti post Totilæ mortem, alium elegerunt regem Teiam, qui militaribus dotibus præclaris nobilis erat. Sed & hunc cum magna clade recens noua ve ex Germania manus adducta, occidit. Post hanc stragem in qua Teiam occisum diximus, adeo debilitati sunt, vt pacem a Narsete rogarint. Huncque habuit finem regnum illud quod a Dietricho de Berna auspicatum durauit vsque ad Teiam. Fuerunt (ni fallor) anni sedecim. Pacis conditiones cum iis qui supererant fuerunt eiusmodi, vt relinquerent Italiam, conferrentq; se domum, ibique colerent terram, nec vnquam aduersus Romanum imperium acciperent arma. Quod iuramento se facturos promiserunt. Narses tota Italia & Roma recepta, ædificiis quæ potuit omnia decorauit. Magna quoque dona cōtulit in Germanos, quorum opera & virtute tantas res confecerat. Iustinianus quoque Cæsar absens fertur magnas gratias habuisse Germanorum fortitudini. Sanciuitq; etiam Iustinianus fœdus cum iis Germanis qui in Gallia habitabant, qui Franci erant; concessitque illis partes certas Galliç, ea nimirum lege, vt sicubi opus esset, armis suis Romanum imperium defenderent. Hæc superiora quæ tradidimus, cum omnia per Germanos sint gesta, aut certe quorum maxima pars Germani fuerunt, non intempestiue a nobis videntur breuiter tractata. Operæprecium vero est animaduertere quoties a Germanis capta & direpta sit Roma. Ab Alarico primum, deinde a Genserico, mox a Totila, postremo iterum a Totila. Atque hoc pacto imperium Iustiniani tempore, industria Belisarij & Narsetis adiutum est; maximaque bella sunt feliciter gesta. Porro Germani quorum auxilio vicerat Narses, nullis stipendiis, nullis muneribus satiari poterant. Videbant enim sibi deberi victoriam, se victores cepisse Italiam; quare occuparunt quæ illis arridebant loca, Cæsaris mandata & preces contemnentes. ab illisque videbat Iustinianus nouum periculum imminere. Iamque regnum tenebant. & muneribus quotidianis & pollicitationibus continendi fuerunt, ne latius occuparent, animumque ad maiora adiicerent, pluresve ex Germania inuitarent. Ii regnauerunt in Lombardia fere annis 300. Hic cogitandum prudenti lectori relinquo quid periculi sit alienam gentem inuitare in patriam. Narses interea Italiæ res administrabat, mortuo iam Iustiniano, circumque se habuit Germanos quibus omnia debebat: Romanis autem non omnibus placebat. Quare aduersus eum Iustino scribunt, grauiterq; accusant eum, adduntque, nisi liberentur ab illius tyrannide, reddituros se vrbem hostibus. Post hanc accusationem statim aduersus Narsetem non auditum missus est a Cæsare Longinus ex Græcia in Italiam. Narses Neapolis cum suis Germanis Longini aduentum expectabat. Sed cum primū intellexit contra se bellum a Cæsare decretum

parari, misit legatos in Germaniam, qui adducant milites. simul scribit Albuino regi qui multos Pannones & Germanos sub se habebat, vt veniat ad se in Italiam, promittit illi aureos montes, promittit illi Italię regnum, sub sole (sic enim vocabat) pulcherrimũ. Sine omni difficultate Cęsarianos se eiecturum. Conatus Cęsaris interpretatur illi. His partium consiliis & conatibus cognitis, Pontifex Ioannes olfaciens periculorum magnitudinem, molitur rebus periclitantibus subuenire. Primum igitur incusat duriter Romanos, quod hunc virum odio & inuidia, suo magno damno præsentiq; & certa pernicie prosequantur, qui tam benemeritus sit de Republica Romana, vt meruerit nomen *patris patriæ*. Item qui omnibus vitam donarit: nam aliquando omnium vitæ necisq; ius in manibus eius fuerat. Quiq; tot ornamentis vrbem & Italiam decorarit. Tandem Pontifex hoc genus argumentis effecit, vt Romani cum lachrymis obtestati sint Pontificem, vt conueniret Neapolis Narsetem, & cum illis placaret, deprecaretur culpam, se obsecuturos Narseti consiliis & authoritati. Pontifex proficiscitur Neapolim, agit longa oratione Romanorum causam, apud Narsetem impetrat quæ cupit. adducit eum secum Romam. Romani suppliciter orant eum vt ignoscat, condonétque culpam, persuadentque illi vt Alboino nunciet, vt cum Germanis suis in Pannonia maneat, in Italia iam non esse quod agat. Sed Alboinus iam comparatis copiis accinctus erat ad iter in Italiam, nec potuit retineri. Compositis igitur in Pannonia rebus, & qui præessent illis regionibus constitutis, Italiam petit cum magna multitudine. Habuit vero præcipue Sueuos multos & Saxones, quos etiam iussit liberos & vxores consequi, vt expulsis Italis, nouum populum nouus rex in nouo regno haberet. Venit igitur cum innumerabili multitudine armatorum, mulierum, liberorum & pecudum primum in Venetorum agrum, quorum omnia, præter Venetias vrbem, capit. Posthæc Insubriam & Mediolanum capit, & sic deinceps omnia diripit, agros suis diuidit, quotidie sine intermissione ex Germania plures sequebantur, quibus omnibus possessiones dabantur. Multæ vrbes claues offerebant per sacerdotes & mulieres gratiam petentes. Longinus Cæsaris legatus missus contra Narsetem Rauennæ se continuit, & vrbes quasdam præsidiis munit. Nec quiescebant ij Germani, qui a Narsete vocati in Italiam, sibi optimas sedes delegerant: proximos enim incursionibus vexabant. Atque ita Germani diuersarum partium tenebant Italiam.

Alboinus iam contentus iis regionibus quas ceperat, quiescere in ocio cupiens, ludis & spectaculis intentus est Veronæ, quam regni sui primam sedem voluit esse. Volens igitur laborum suorum aliquando fructum percipere, indulget genio, comessationibus vacans. In quopiam igitur conuiuio Alboinus liberalius potus, coëgit suam vxorem Rosimundam bibere ex sui patris cranio, quod ornatum erat auro. (Nam Alboinus socerum suum occiderat quibusdam ex causis) Rosimunda vxor antea parum æqua marito propter patris mortem, fit longe inimiciore animo in eum postquam coacta est bibere ex nefando poculo. Quare exasperata mulier cogitat quo modo interfici possit Alboinus, inuenit viam, premit propositum, occiditur Alboinus per iuuenem cum quo Rosimunda adulterium commiserat. Germani funus procurant, adulterum quem voluit adultera regem, recusant. Ipsa cum magna vi pecuniarum confugit ad hostem Longinum, cui cum propter formam & pecuniam placuisset, complexus est eam, reginamque futuram, sed si sustulisset veneno iuuenem quo cum consueuerat rem habere, cuiusque opera interfecerat maritum suum Alboinum. Mulier ad quoduis facinus audax, consentit Longino; & cum egrederetur iuuenis ex balneo, & ex consuetudine peteret poculum, exhibuit venenum in potu, bibit, rapitur statim per calefactum corpus balneo veneni vis, sentitque mox mortem bibisse. Accipit extemplo quod reliquũ erat in calice (nam non ebiberat totum) & per vim infundit scorto Rosimundæ. Sicque iusto iudicio diuino ambo periere. Perueniuntque ad Longinum hostis sui regij thesauri, sine eius studio & cura. Germani Italiæ optimas partes occupant, faciuntq; inter se leges & statuta, quibus pace & bello viuant. Temporibus quibus supra dicta sunt gesta, occuparunt Sueui vtramque Rheni ripam, paulatimque semper latius in Gallias extenderunt manus, vt non obscure videre potuerint quid tandem ausuri essent. Quare mature venienti malo occurrẽdum Franci censuerunt. Copiis igitur coactis, bellum Sueuis inferunt. Sueui non assueti cedere hosti, op-

pönnnr se Francis, aliquoties congressi victi sunt Suevi; cessere igitur tandem, ripásque Rheni Francis possidendas concesserunt. Quantum negotij fecerint Germani Exarchis in Italia, refertæ sunt omnes historiæ. Igitur diutius mihi hic immorandum non censeo. Erat etiam illis temporibus acris quædam contentio inter Francos in Gallia & Hispanos, in negotio religionis, dierum obseruationibus, præcipue de paschatis die, quem diem celebrabant Franci decimoquarto Calend. Maij; Hispani vero festum paschatos agebant duodecimo Calend. Aprilis. Quam litem iudicarunt Romani Pontifices. Tiberius Imperator post confectum bellum Persicum, ducit copias in Lombardiam contra Germanos illic degentes: sed quicquid gloriæ & nominis sibi in bello Persico pepererat, hoc omne hic amittit. Fugatus est a Lombardis non semel tantum turpissime. Clephis rex ab illis Germano italis electus post Alboinum, occupauit omnes fere in Italia vrbes, agros pro arbitrio diuisit. Gallos & Italos seruos fecit, Germanos agrorum dominos. Omnibus igitur in potestatem redactis, obsidione Romam cingit. cumque esset deditioni proxima, peteretque Roma iam conditiones deditionis, ecce a quodam quo familiariter vsus fuerat, Clephis interficiter. Conturbato igitur morte regis exercitu, respirare Romæ datum est. Mortuo hoc rege, magna inter populum hunc fuit contentio de magistratu eligendo, aliis volentibus regem, aliis aliud genus cupientibus magistratus. Nam hic rex vltimus Clephis in subiectos iuxta ac rebelles, in socios & hostes fuit durus & crudelis. Quare triginta elegerunt viros, quibus rerum gubernationem commiserunt: qui prospere egerunt, & propter vnanimitatem terrori fuerunt omnibus gentibus. Clotharius rex Francorum ex Germanis originem ducens, intelligens Germanos in Italia fortiores, quam vt quisquam contra Italiam cogitare debeat quicquam, ipse vero videns alioqui Italiam diuturnis bellis debilitatam, vt sibi eam subiicere facile posset, si Germani eam relinquerent. quare frequentibus legationibus, missis donis quibus corrumperet præfectos, conatur efficere vt Italiam deserant, diuitesque & onusti auro domum redeant: quod ipsis laudi & maximæ rei futurum sit. Sed illi nullis apte cohærentibus verbis mouentur, potius quæ in Italia pacata non sunt componunt, quæ non in manibus habent, capiunt. Campaniam horreum Italiæ excolunt. Quod videns rex Clotharius, magis muneribus aureisve telis pugnare conatur; tandem flectit animos eorum. *Auri sacra fames, quid non mortalia cogis pectora?* Sed non omnes ibant. erant enim qui consilium regis Galliæ intelligebant, quare magis irascebantur regi qui pecunia regnum Rempublicámve Germanorum in Italia ita disturbasset. Ergo ij cum Lombardis & Italis inuadunt reges Galliç vicinia, capiunt munitissima quædam loca breui tempore; præter alias vrbes, expugnant Taurinum validum naturáque loci munitum oppidum, diripiunt multa eius loci loca, & multitudinem hominum infinitam trucidant, cum magna & preciosa præda reuersi sunt in Italiam. Itemque Saxones & alij Germani profecti sunt in Italiam, & sedes quæsiuerunt feliciores quam in Germania habuerunt. Cum quibus Clotharius Galliæ rex pacem facit, promittitque illis rex, si vellent in patriam, se effecturum, vt Saxones per Sueuos qui Saxoniam tenebant, libere domi habitare possent. Saxones igitur magno numero mulierum & liberorum & pecorum domum eunt: sed Suevi nullis neque precibus, neque minis moueri poterant, vt cederent Saxonibus, aut illis locum in patrio suo solo darent. Vt semel dicam, res deuenit ad arma, partes nullis æquis conditionibus conuenire poterant. Concurrunt vtrinq;, acies instruitur, manus conserunt, Suevi post longam pugnam victores euadunt, obtinent agrum Saxonicum, Saxones expellunt. Hinc adhuc hodie Sueuorum linguæ & morum vestigia sunt non obscura in Saxonia.

DE GERMANIS
LIBER SEXTVS.

583 TIBERII gener Mauricius imperium Romanum vel potius Constantinopolitanũ assecutus, anno 583: quo tempore Longobardos & illos Saxones qui erant in Italia Sueuorum victoria contra Saxones pessime habuit. Quod vidẽs Dotrula vnus ex triginta illis summis loco regis magistratibus, natione Sueuus (neque enim obscura odij in se signa dederunt) timens igitur peiora, desciuit a suis, iunxit se Exarcho qui agebat Rauennæ. Cuius defectio totum eorũ regimentum perturbauit; nam ille Sueuus optime nouit qua parte hæc regnãdi ratio infirmior conuelli posset. Quamobrẽ aliam administrandi regnum suum rationem ineundam iudicarunt. elegerunt igitur Antharim filiũ Clephis regis, cum decem iam annis sine rege per triginta illos nõ male administrassent Rempublicã, pacis & belli tempore. Antharis ergo armis adoritur Dotrulam, qui per paucitatem suorũ resistere non diu potuit, breueq; fuit illud bellũ. Dotrula vincitur; sed effugit manus hostis. Aliquandiu inducias Lõgobardi fecerunt cum Exarcho: sed finitis induciis, bella magna & cruenta exorta sunt inter Germanos & Cæsarianos, qui & ipsi vsi sunt perpetuo Germanis militibus. In his tumultib. bellorũ veneno extinguitur Antharis: a cuius morte vehementer controuersum est inter Italogermanos de rege. cõuenit tandem, vt esset rex cui demortui regis Antharis vxor Teudelina esset nuptura. Nupsit autem Agilulpho, fecitq; eum regem nuptiis suis: qui seuerus vir fuit, inobedientibusq; durus; magnaque animo proponens. Quod Mauricius Imperator videns, occurrere conatur. Nouo igitur Exarcho, Romano nomine, facto, cui magnam vim pecuniæ, & exercitũ infinitæ multitudinis dedit, quo eiiceret Germanos & Lombardos ex Italia. Quam prouinciam Romanus hic nouiter suscepit, capiens primo impetu multas vrbes quas tenebãt Germani. Tandem tamẽ corruptus, a quo vel qua re incertum mihi est, Cæsaris exercitũ prodidit; receperuntq; Germani omnes amissas vrbes. Infelix prorsus fuit his temporibus status rerũ in Italia. Nam Cæsariani maiori oneri erant suis, quã hostes. quare quotidie desciuerant occasione qualibet oblata, ad hostes. Huius Mauricij Constantinopolitani Imperatoris ætate graues fuerunt dissensiones inter Gregorium I Rom. Pont. & patriarcham Constantinopolitanæ ecclesiæ. cumq; mecum expendo vtriusq; animũ & sententiam, video animi humilitate longe propius ad Christũ accedere Gregorium, q̃ hunc patriarchã, qui nescio quid superbe spirabat inflatus inanibus titulis. Ætate Mauricij ingentibus malis obruta fuit Italia. Id quod queritur sępe Gregorius, qui inciderat in illa infelicia tempora. Hic Lombardi inter sese intestina exercebãt odia; neq; enim omnes ij triginta principes agnoscebant regem Agilulphum; præter enim expectationem quorundam illi Regina nupserat. Illic rapinis & latrocinio implebant omnia Exarchi, qui quoq; vno tempore plures fuerunt. Atque ita *quicquid delirant reges plectuntur Achiui.* His causis repleta erat Italia cædibus, incendiis, rapinis; quas pestes indiuiduus comes, sequitur fames, quæ Italiam vehementer afflixit istis temporibus. Gregorius Pont. plus sperans æquitatis & pietatis in Agilulpho, quam Mauricio homine auaritia perditissimo, temporum statum apud Agilulphum deplorat, adhortaturq;, vt humanarum diuinarumq; rerum rationem habeat, vt decet magistratum qui a Deo est. Mauricius humilioris animi homo pecuniæ inhiat, nihil curans regni fortunas, nullam publicarum rationem habens, priuata tantum curauit. quare & stipẽdium militibus debitum non soluit, facultates innocẽtibus eripuit per vim & calumnias. Cum vero intelligeret Agilulphus alienatam a Cæsare Italiam, Romam, & Pont. ansam sibi oblatam existimauit totam Italiã sibi subiiciendi. Quare delectu habito, hostẽ lacessere incipit, expugnauitq; aliquot oppida, venitq; ad mœnia Romanę vrbis, obsidetq; Romam totum integrum annum. Mauricius auarior quam vt velit exponere tantum pecunię in milites, vt Romam vrbẽ liberet obsessam, & laborantem omniũ rerũ penuria. Gregorius Põtifex nec Cæsari nec Agilulpho in vlla re obsequitur, vt sanguinis humani reus fiat. Nam vterq; non sæpe eius autoritate abuti conatus est: professus libere se

operam

operam daturum ne reus fiat mortis vllius hominis. ſe enim alium profiteri ſpiritum, ſeque ſperare vas miſericordiæ Domini. Mauricius ſtudio pecuniæ inſaniens, milites in hyberna mittit ad amiciſſimos cumq́ue omni ſubiectione obediẽtes, quos hoc modo exhaurit. Porro vbi hic Imperator videt de ſe actum eſſe in Italia, ſomnióque de futura ſua nece eſſet admonitus, vt inuidiæ & odio ſuo ſatisfaceret, commouet Lombardos & Germanos aduerſus Romam, quam angue peius odit. Et quacunque via potuit, nocuit Romanis ciuibus. Ex hoc odio fecit quoque Ioannem epiſcopum Conſtantinopolitanum caput omnium epiſcoporum, etiam Romani. Hac ætate Sigisbertus Francorũ rex in Galliis videns motus varios Italorum, Imperatoriſq́ue ignauiam, in ſpem vocatur rei bene gerendæ in Latio, cum magna manu venit: ſed cum magno dedecore repellitur a Germanis. Poſt quam Sigisberti Regis fugam, vniuerſam habuerunt ſibi ſubiectam & audientem Italiam Germani. Circa hæc tempora inceptum eſt Mahometicum illud regnum nunc longe potentiſſimum, a paruis exordiis auſpicatum, de quo vt pauca dicam, liceat a Germania digredi parumper.

Anno 630, Mahometh vir obſcuris parentibus natus, ſed, vt re ipſa apparet, doloſus 630.
ingenio, & inſignis impoſtor ſe pro propheta & rege in Arabia apud Saracenos alióſque populos oſtentauit. Et creditum eſt illi incredibiliter. Et quis ſatis mirari poteſt, hominem tam humilis loci & abiectum dementare maiorem partem orbis terrarum? Et quanquam in multis ſuperſtitionum generibus euidens ſit humanæ mentis cæcitas: tamen hic vel euidentiſſima eſt hominum cæcitas, quæ hominem animalem & impurum ita colit, veneratur & adorat, vt nulla religio iam latius pateat, plura hominum corda occupet. Sic illudit Satan in cordibus eorum qui pereunt. Tanta eſt errorum efficacia. Euectus eſt autem, quod Teſtamentum vtrunque nouum & vetus interpretatus eſt carni vt placuit, impiiſq́ue militibus adulatus eſt: qui libenter dulci errore impliciti crediderunt, & probauerunt quod palato ſapuit ſuo, mendaciiſq́ue ſeducti, conſolationem in peccatis habuerunt ad tempus: ſed male tecta peccata ſuper corda ſcripta diuino digito inuenerunt ſine dubio in fine ſeductos miſeros mortales. Porro creſcendi in maius talis incidit occaſio huic factioni: Agareni in Arabia erant ad bella & rapinas latrociniáque promptiſſimi, qui ſtipendiis Romanis meruerant in bellis quæ diu durauerant, Perſicis. Poſtquam autem ſtipendia huic perdito hominum generi negata ſunt a Romanis ducibus, coniurarunt per ſeditiones in Romanorum duces; eſtq́; auctus ſupra modum numerus illorum. In hac ſeditione euectus eſt Mahometh. nam elegerunt ſibi hunc in regem, qui ingenioſus fuit ad fallendum & circumueniendum quoſcunque libuit. Mahometh videns multitudinem ſecum ſentientium, cogitauit aſtute non poſſe in officio ſeruari ſine religionis ſancta quapiam ſuperſtitione. Quare primum omnium ſtudet eos imbuere religionis opinione & zelo, efficitq́; vt in illum eſſent ceu magnum e cœlo demiſſum prophetam. Igitur videns apud quoſdam Chriſtum magnum, apud quoſdam maiorem Moſen, vtriſque ſatisfacit, ſcripturam pro animi libidine ceu mollem ceram fingens, promittens illis benedictionem bonáque terræ, libertatem, beatam in hoc ſeculo vitam, aduerſus hoſtes victoriam certam, etiam felicitatem & quietem pacis poſt hanc vitam: damnans & refellens omnes ſectas in religione: omnia carnalia promiſſa proferens: Spiritus ſanctificationem & carnis mortificationem diſſimulans. Hæc er‹a›nt carni grata. Omnes prophetæ qui hominibus ſtudent placere, talia docent, vt ſtudia carnis non damnent. Hoc propoſitum & hos conatus Mahomethis iuuit Sergius monachus, qui veram fidem abnegarat, vel potius nunquam guſtarat: qui multas in elementis conſtitutas ceremonias excogitauit: Vxores maritis plures conceſſit: Militibus qui occumberent religionem illam defendentes, promiſit futuras delicias in cibo & potu, & venere, flumina olei, vini & mellis, lactis, vt rura paradiſi ſua ſponte ferentia omne genus fructuum. Quo autem maior illi haberetur fides, faciebat comitialis morbus, quo ſæpe cadebat, ſpumam ex ore mittens. Prædicabat autem ſic ſe a ſpiritu prophetico corripi, qui eum doceret. Nec enim ſplendorem angeli & vocem Dei incommotum ſe poſſe audire. Quoties igitur redibat ad ſe, recolligens ſe ex morbo, conuocauit populum, exponens illis voluntatem & mandata Domini. Prædicabat autem quicquid ad populum in obedientia conſeruandum facere putauit. Hoc ſane prudenter fecit: ſic enim ſæpe factitatum eſt

a magnis viris. Sic simulauit Romulus colloquium & commertium deorū. Nec enim
possibile est regere homines nulla religione imbutos. His artibus creuit in admirādam
magnitudinem. Primum Arabiam ceperunt, mox magnam partem Syriæ. In Dama-
sco posuit sedem suam Mahometh. non longo post tempore totam subegerunt Ægy-
tum. Post expugnatam Ægyptum, deuicerunt Persas. Imperatores Romanos sæpe eo
tempore superarunt: sunt & ipsi sæpe itidem superati. Antiochiam expugnatam mise-
rabiliter diripuit. Sunt qui tradūt etiam illo tempore Hierusalem ab illis obsessam post
annum expugnatam: nihil ausim hic affirmare. Hoc negari non potest, multas ab eo
prouincias breui Romanis ereptas. Simulachra gentium, & idolorum cultum vbique
deiecit, imperans vnum deum adorari & coli. Quo edicto multorum conciliauit sibi
animos. Sed non vero cultu passus est coli Deum cœli & terræ, qui quia magnus cum
sit, prudenter est colendus. Mosem & Ioannem magnos prophetas iudicauit: ijs ma-
iorem Christum, vt quem Deus ex virgine sine semine virili nasci voluerit ad seruien-
dum gloriæ diuinæ: sed se secundum post Christum fecit prophetam. hocque persua-
sit ferè toti orbi, vt nulla religio, nullumque regnum iam amplius potentiusque sit. Sed
Dominus cum illius sapientiæ visum fuerit, finiet hanc bestiam: cum enim tempus ad-
870. erit, euanescet, sicut stipula rapitur a vento vehementi. Anno 870, iterarunt Sarace-
ni bella cum Persis; neque enim res Persicæ vnquam omnino fractæ fuerunt. Persæ
Turcas vocarunt in auxilia, qui habitabant iuxta montem Caucasum, vocabanturque
Tartari. Persę igitur horum auxilijs vicerunt hostem. Posteris autem temporibus nun-
quam Turcæ reliquerunt Asiam, sicut consueuit fieri cum aliena gens inuitatur. Tur-
cæ illi erant militares & equestres viri, nescientes alium quæstum, quàm bella & rapi-
nas. Itaq; sunt facti domini in Asia, Saracenos sub iugum domuerunt; sed rursum Sa-
raceni religione sua Mahomethis Turcas deuicerunt. sicq; factum est, vt nemo facile
pronunciarit, vtrum Turcæ Saracenis, an Saraceni Turcis magis imperarint. Coalue-
runt igitur hi in vnum populum (tanta est vis superstitionis) creuitq; imperium illo-
rum paulatim vsq; ad Othomannum, qui vixit anno millesimo trigentesimo. Hic Im-
perator Turcarum magna gessit, dilatauitq; fines regni sui supra fidem. Numerant ad-
huc hodie ab hoc Turcæ suam originem. Hæc Turcarum potestas Romanum impe-
rium labefecit etiam totum in oriente: Nam, vt dictum est, in occidente iam olim pe-
rierat: Turcæ occupant omnia in oriente Ægyptum, Syriam, Asiam, Africam, Thra-
ciam, Græciam, &c. Sed nimium longe fortasse digressi, redeamus in Germaniam. sed
nobis in itinere obuiam veniunt in Italia Germani, quorum conatus & facta sunt pau-
cis ostendenda. Luitprandus igitur rex Germanorum qui inhabitabant Italiam,
multa sub iugum in Italia mittit, præcipuas vrbes expugnat. Iamq; ab eo obsessa Roma
magnopere laborabat. Pontifex opem quærit non apud Leonem Imperat. Roma-
num, a quo peti primum decebat; sed apud Carolum Martellum, Francum, Franco-
rum in Gallia regem. Id fecit pontifex odio Cæsaris, nec non quod parum posse Cæsa-
rem intelligebat. Carolus igitur rex Franciæ cum Germanis veniens, multum valuit
apud Luitprandum autoritate; & etiam pecunia autoritatem suam auxit. Effecit igitur
vt rex Luitprandus soluta obsidione, discederet; pontificiq; Romano reddidit multa
oppida, inter quæ fuerunt Narnia & Ancona in agro Piceno, & quæcunque Lombar-
di in Hetruria triginta iam annos possedetant. simul omnes captos reddidit sine pre-
cio: fecitque pacem cum Romanis decem annos. Hoc quoque tempore inuaserunt
Turcæ Thraciam, & Armirathus summus eorum belli dux cum maxima classe adpu-
lit Constantinopolim, quam mari & terra circumdat, & ab omnibus partibus oppug-
nat perpetuo trienio. Sed temeraria pertinacia Turcarū infinitos perdit: periere enim
innumeri peste, fame, & frigore, & gladio. Classem penè totā oppidani igne absumpse
rant. Nam discedere coactis Turcis, vix quinque triremes supererant ex tribus milibus
quas secum adduxerant. Post diuturnam illam obsidionem quam ciuitas hæc passa
fuit, venit pestis quæ vix tertiam hominum partem superstites in Vrbe reliquit. Leo-
ni 3 studium & cura vnica erat, qua via possit pontificis Romani odium in se vlcisci,
qui regem Galliæ vocarat Romam, seque eius fidei cōmiserat. Quare quum primum
per Turcas & pestilentiā fieri potuit, misit cum copijs & necessario apparatu Romam
Marinum, cuius fidem & industriam in militaribus negocijs spectatam habebat, vt
captum

captum Papam ad se adduceret, si posset: si non, vt occideret: si nec id posset, vt e Roma eiiceret. Sed aliter visum est Domino: in itinere enim tetigit manus Domini hunc legatum. Post hunc cum eisdem mandatis est missus Romam Paulus Exarchus. Sed Papa admonitus, hospites hos excepit, sicut meruerant. qui enim captum veniebant, eos capit: multiq; ex his occisi sunt. Exarchus tamen euasit Rauennam. Quanquam Turcę non cessarent iniuriis non ferendis afficere Christianos, & barbari Italiam graui iugo premerent: tamen Leo Imperator nihil aliud cogitauit dies & noctes, quam de supplicio sumendo de Papa. nullis impensis parcit. mittit milites & pecuniam Exarcho Rauennam, vt Pōtificem in carcerem ducat, aut occidat, aut quoquo modo de gradu deiiciat, alium in locum substituat. Papa Germanos in auxilium vocat, qui præsentes auxilium ferentes, Exarcho in itinere obuii eripiunt pecuniam magnam, & capiunt multos ex eius familiaribus. Epistolæ Gregorij ad Bonifacium monachum euangelium in Germania prædicantem, abunde testantur hoc primū tempore Germaniam ad religionem Christi conuersam. Quanquam enim quidā in Germania Christum professi sint antea: tamen cultus dæmoniorū adhuc vulgo in vsu fuit, præcipue vero ad Rheni ripas Treueris, Coloniæ, Moguntiæ, &c. In hanc enim sentētiam scribit Pontifex ad Germanos; Propterea ad vos nostrum sanctum fratrē Bonifacium misimus, vt vos baptizet, & in Christiana fide erudiat. Adhortatur etiam idem Pontifex Saxones, vt Bonifacium audiant, & doctrinæ eius obediant. Idcirco scribit quoq; Gregorius 3 Bonifacio illi Germanorum apostolo, vt omnem idololatriam abroget. Et in eadem epistola adhortatur eum, vt doceat Germanos, ne ita fugiant pestilentiam atq; si manus Dei ab homine effugi possit. Scribit etiam Gregorius 3 ad episcopos Sueuiæ & Bauariæ, vt excipiant digne hunc Bonifacium, & doctrinæ eius obsequantur, & omnes ritus gentiles abiiciant: Laudatq; Pontifex hūc apostolum, quod verbum eius tam efficax in Domino fuerit, vt conuersi sint eius prædicatione supra centum millia hominum (hanc conuersionem quidam ascribunt Carolo regi in Gallia Francorum) peruenitque vsque in Pannoniam sua prædicatione, & constituit vbiq; diaconos & episcopos: celebrauitq; aliquot concilia, quorum vnum Augustæ fuit: in quibus multas ordinationes quibus vteretur ecclesia, instituit. pręcipue vero ad orationes frequentes & ieiunia & eleemosynas adhortatus populum scribitur. Et inprimis laudauit hospitalitatem. Feruntúrque multi inuenti sancti viri, qui relictis quæ mundi sunt, vacarint contemplationibus & orationibus, mortui mundo, consolationem in spiritu & contemplationibus habētes. Certe quales fuerint maiores nostri, declarant ecclesiarum & monasteriorum ędificia & facultates. Quales fratres olim in monasteriis fuerint, demonstrant bibliothecæ: declarant quoque eorum institutiones: quas si posteri aliqui eorum non ita præuaricati fuissent, nunquam Dominus eos passus fuisset peruenire in tantum contemptum. Dominus dirigat nos in vias rectas.

Carolus Martellus, Caroli Magni auus, princeps Francorū in Galliis, sæpius triumphauit victisq; hostes quam credi possit. Præter alias vero expeditiones quas obiuit maximas, ex Galliis Rhenum transgressus est copiis non minus instructis, quā numerosis. subiecitq; suę ditioni Sueuos, Saxones, Bauaros, breuiter totam Germaniam: obliterauitq; quicquid reliqui erat de Romano imperio in Germania. imperauitque ita, vt populus Germanus, alioqui ad libertatem aspirans, obedireque nesciens, volens imperio eius obsecutus sit. Eius temporibus Turcæ qui iam olim quædam Hispaniæ loca occuparunt, latius propagare regnum semper tentabant. Cuius morbi principiis obstandum prudentissimus rex existimauit. Comparatis igitur omnibus ad graue bellum & diuturnum necessariis, proficiscitur in Hispanias. Quo vbi venit, reperit hostes in vallo, & munitionibus manu factis & natura munitis, cum omni commeatus copia. Carolus etsi dimicare in votis habebat: tamen veritus munitiones aggredi, præsertim tanta multitudine propugnatorum repletas. Ex aduerso igitur munire iubet ex tempore castra vallo pedum 15, fossamq; iubet fieri duplicem; turres erigi imperat altiores turribus hostium, quo tela longius in hostem mitterentur. Hoc opus cum absolutum fuit, frumentatum longius mittit suos; sed multos simul. nā castra eiusmodi erant, vt a paucis defendi potuerint facile. Interim multos per dies procurrentibus vtrinq; Turcis & Francis siue Germanis contendebatur, aliquanto longius alteri alteros insequebantur

vsque ad castra. Item papulatores alij alijs non mediocre detrimẽtum afferebant. Cum per multos sic inutiliter tereretur dies, & animaduerteret Carolus hostem commeatu longè abundantiore vti, posseque diu obsidionem ferre, & sic propterea muniuisse castra. nec locum eum claudi posse nisi maiore exercitu, mittit domum in Gallias & Germaniam, vt nouæ conscriptæ copiæ maximis itineribus ad se venirent. Ipse interea lacessit hostem, quibus potest modis prouocat, hostes quotidie maiore numero erumpunt ex castris, Francos submouent longius, stationes semper equitum dispositas habentes, qui suis laborantibus subueniant. Cognitis stationibus Turcarum equitum solitis, Carolus in arbustis insidias disponit, eodemque sequenti die equites mittit, qui inducant Turcas in insidias: circumuentosq; per dispositas insidias omnes aut occidunt, aut captos in castra perducunt. Irritati hostes sunt hac clade suorum: nam nec pauci & ex prima nobilitate perierant, & capti sunt multi. Ex his captis omnia hostium consilia extorquet Carolus; quibus percognitis, sua consilia aliter atque primum inceperat, instituit. animaduertit hostes quidem diligentius stationes equitum disponere, sed auidiores etiam nostros & immoderatius insequi. Quamobrem quotidie prælia committuntur leuiora in conspectu Turcarum & christianorum. Cum vero Turcę cognouissent alias nouas copias venire, præuiderant obsessionem, quam in animo Carolus habebat: ergo nocte dimittunt ætate prouectos & alias infirmiores & impedimenta: mane luce orta armati, instructa acie sequuntur impedimenta & commeatum: quos vltimo agmine insequitur Carolus, nec paucos ita trucidat. Sed hostes iterum se recipiunt ante noctem in collem, vbi castra muniunt. Carolus e regione non paulo humiliore loco castris eligit locum, fossaque circundat ex tempore facta. Hinc rursum leuioribus præliis congrediuntur. Erat autem ita auctus auxiliaribus copiis nouis ex Germania exercitus Caroli, vt quantumuis ampla castra concludere obsidione potuerit. Quare statuit Carolus suis castris includere Turcarum castra; sed ipsi incõmoda prævidentes quæ certa hioc erant futura, potius copiam pugnandi facere statuunt, quam expectare certam captiuitatem. Educunt igitur in latissimum campum qui subiectus collibus erat, & alacritatem animorum cupientium pugnam præbuerunt. Carolus suos cohortatus longa oratione, quid hostis animi habeat, quid futurum sit si vinceret, quanquam hoc non timendum: certam enim victoriam se habere, hostem simulate illam aoimorum lætitiam, quam potissimum equites ostentabant. Iamdiu de fuga cogitare, inuitum e castris exiuisse: sed peiora certumq; exitium timuisse. quare Deum illos in manus suas dedisse. In virtute illorum totius orbis qui Christum confiteantur fortunas positas. Explicans quantum sit in hoc prælio situm. Videns autem ex vultu, exercitus animos erectos, & ad pugnam paratos, aduersus hostem exercitum ducit, habens solis & ventorum rationem. Primum igitur equestre prælium commissum est; qui nullo modo nostros sustinere valentes, fugiunt, paucique incolumes euaserunt. Hęcq; fuga facta in vtriusque exercitus conspectu, terruit vehemẽter Turcarum peditatum, econtra alios animauit. Concurritur igitur, pugnatur: sed Turcæ in fugam primo impetu post vnam atque alteram horam vertuntur, sed vsque ad sequentis diei vesperam cæduntur. Scribitur in historiis eo prælio supra trecenta millia Turcarum occisos. Ex copiis Caroli desiderati sunt circiter duo millia tantum. Hoc bello liberauit Hispanias a Turcis. Potuissetque si libuisset, sibi asserere Hispaniam vniuersam, tanta erat iam nominis eius vis, tantus omnium erga eum amor & fauor. Confecto ex animi voto bello hoc, redit in Gallias, ibi Hedui & Sequani nescio quid noui moliti erant; sed eos leui opera compescuit. Omnibus in Galliis pacatis rebus, in Phrisios ducit copias, quos adhuc idololatras ad Christianam professionem cogit, sed cruentis præliis. deiecit templa gentilia, in quibus erant simulachra dæmonum. Hoc est factum anno 725.

725 Post hoc tempus, iterum viribus collectis, Saraceni siue Turcæ petunt magna, vt semper consueuerunt, multitudine Hispanias, hostiliterque omnia, crudeliter omnia obuia trucidantes. Coniunxerunt autem etiam se illis Gothi, qui multis annis habitarant in Hispaniis. Has ob causas Carolus quam maxima manu in Galliis & Germania coacta, quam potest celerrimè occurrit. Nam cogitabant de tota Europa Turcæ capienda ea expeditione. Et nisi Dominus per illum Carolum prohibuisset, actum erat: adeo reliqua omnia erant propter dissensiones & in minutas partes, quæ iungi non pote-

rerant, diuisiones infirmata. In Romanis Imperatoribus qui non tam re, quam nomine Imperatores nominabantur ex veteri consuetudine, nulla erat spes, nullum robur. Vt vno verbo expediam illam expeditionem Caroli, hosti quam primum occurrit, ne longius grassans, omniaque vastans, vires acquirat procedendo, & tot mortales occidantur, & capti abducantur. inuenit hostem paratum dimicare, fidentē infinita multitudine, adoritur, vincit, maiore exercitus Turcici parte occisa, reliquos fugat ita, vt nullus consistere ausus fuerit, donec venerit ad naues, cum quibus se crediderunt mari. In his necessario susceptis bellis, omnium fructuum decimas in stipendia militum & equitum contulit, consentientibus sacerdotibus. Hic vir natione Germanus, nulli neque Græcorum, neque Romanorum, siue felicitatem & dexteritatem in rebus agendis, siue gestorum magnitudinem respicias, cedit. Moritur autem anno 35 regni sui. Reliquit tres filios Carolomannum, Pipinum, & Griphonem. Carolomanno & Pipino testamento dedit quæ armorum belliue iure assecutus fuerat. Mater grauiter tulit, quod pater testamento præterierat Griphonem. illum igitur incitat & impellit ad petendam æquam hæreditatis paternæ partem. Petit instinctu matris æquam partem, illi negant. Ius suum armis persequi conatur: sed duo fratres coniuncti, fortiores vincunt, in custodiam Griphonem coniiciunt. deinde partiuntur ditiones inter se. Carolomanno obuenit Germania, nempe Saxonia, Sueuia, & reliquæ in Germania partes, & Galliæ pars quædam. Pipinus pro sua parte accipit Gallias & Phrisiam. Pipinus fratrem suum Griphonem ex custodia liberum dimittit, habetque eum non vulgari inter suos loco. Erat autem solum ex patre frater; genitusq; fuit Carolo ex concubina: Pipinus vero & Carolomannus nati sunt ex legitima. Liberatus ergo Gripho, quoque surgere cupiens, non contentus vita libera & nulla re egente, iungit sibi temerariam militum turbam, & inuadit primum hostiliter Bauariam, & Tassilonem, Bauariæ principem, ad deditionem compulit, atque ducatum occupat. Pipinus iniquo ferens animo fratris sui iniurias, quas intulerat Tassiloni confœderato suo: æterna enim inter Pipinum & Tassilonem pax erat confirmata. Quamobrem victo fratre, & iterum capto, restituit principem Tassilonem. Iterumque libertate donauit fratrem suum Pipinus, deditque illi honestas & principe dignas possessiones: sed mala hominis mens nata ad seditiones, confugit ad Aquitaniæ principem, aliam ibi quærens copiam. Illic est hic Gripho interfectus. Henricus Cornelius Agrippa scriptum reliquit, esse ex consilio & iussu Pipini interfectum. Atque hoc modo regnum Galliæ ad Pipinum peruenit: cuius pater Carolus Martellus, de quo ante diximus, sed de quo nemo satis dicere potest, effecit quicquid vnquā conatus est: vel hoc solo excelluit omnes qui ante eum fuerunt, quod Germaniam subegit sibi; quod nec Iulius, nec ante eum Augustus, nec alius quisquam vnquam potuit. Massillam semper inuictam vrbem cepit; toties Turcas superauit, quoties cum illis pugnauit. effectumque est his rebus, vt re Galliæ rex fuerit: omnes enim omnium oculi in eum solum coniecti fuerunt. Childerichus nomine rex fuit, mulierosus, mollis, & ventri deditus, nullius frugi homo, administrauit omnia regni negocia per consiliarios, omnisque res agebatur ex consilio aliorum principum virorum; in quorum numero primus fuit primo Carolus Martellus, postquē mortem eius Pipinus. Cum igitur Childerichus contemneretur ab omnibus, essetque summo loco inter suos Pipinus, Pipinum multi stimulauerūt, vt ipse regnum assumeret, super ea scribunt Romam ad Pontificem Zachariam, accusantes Childerichum mollitiei. Pontifex intelligens animum Pipini, esseq; e re sua talem habere sibi obstrictum; contraq; hostes ecclesiæ videns egregium se nactum defensorem. igitur approbat consilia Pipini aduersus Childerichum inutilē ecclesiæ regem. Suffragio Pontificis Romani accedente, eligitur Pipinus in regem Galliæ. Childerichus reliquū vitæ priuatus in monasterio transegit. Hoc Romanus Pontifex non absque magno iudicio fecit; nam illos postea habuit deditissimos ecclesiæ, & si antea dediti fuerint Romanis Pontificibus. Pontifex autoritate ecclesiastica sua iusiurādum remisit illis qui Childericho obnoxij erant, & inclinarunt se ad partes Pipini. Bonifacius qui religionem Christianam apud Germanos prędicauit, missus à Pontifice Romano, vnxit Pipinum, & coronauit in regem: vestiuit ergo Childerichum habitu monachi; apud quē religiosa quædam opinio tantum valuit, vt cum quiete cum monachis vixerit, non reputans iniurias

& contemptum. Hoc tempore Papa Zacharias effecit etiam vt Rachis Longobardorum rex relicto bello, cum vxore sua & filiis visitaret Romanas reliquias sanctorum; desertaque vxore cum filiis vitam monasticam ingressus sit. Huic frater Aistulphus in regno successit: qui rex factus, statim inuadit Italiam. Reducitur cum copiis domum, pecunia data a Pontifice Stephano, fœdus ineunt quadraginta annos: sed quatuor tantum menses seruauit fœdus. Post quatuor enim menses contra fœdus Rauennam obsidens expugnauit, & sub suam potestatem redegit. Pontifex scribit Constantino v eius nominis, qui habitabat Constantinopoli; significatque illi per literas & legatos, nisi subueniat Italiæ, statim actum esse, nisique veniat quam primum cum valida manu, alia auxilia inuocanda illi fore. Aistulphus nunciat Papæ, nisi dedant se Romani cum Vrbe, omnes perituros gladio, & hoc iureiurando confirmat. Papa concione habita præcipit ieiunia omni populo in saccis & cineribus. Videns spei & auxilij nihil in Cæsare Papa, mittit ad Pipinum Germanum Galliarum regem, petit & obsecrat ecclesiæ in summo discrimine constitutæ subueniat, nihil non pollicetur illi & cœlestium & terrestrium bonorum. seipsum velle ad Pipinum venire promittit Papa. Carolus filius Pipini obuiam Pontifici proficiscitur vsque ad fines Galliæ, quod iter erat centum miliarium. Pipino vero obuius fit Pontifex tria miliaria ab vrbe Carisiaco, descendit de equo, osculatur pedes Pontificis, & ducens equum Pontificis capistro per pedes vsque in vrbem Carisiacum. Promittit obsecranti Pontifici nomine sanctæ ecclesiæ, auxiliares manus, & iuramento interposito, pollicetur omnibus suis publicis & priuatis facultatibus ecclesiam defensurum. Quas ob causas vnxit Pontifex Pipinum (quanquam ante per monachum Bonifacium quoque in regem vnctus fuerat) & filios vxoremque eius Gertrudam, benedixit illis & posteris eorum, & excommunicauit omnes quicunque bella aut gererent, aut in posterum essent gesturi. Pipinus titulis & benedictionibus multiplicibus a Pontifice datis, lætus, & spe bona plenus, cum numeroso exercitu hostem petiturus procedit. Aistulphus angustias alpium præsidiis munit, prohibiturus Pipinum ne possit transire montes: sed Pipinus secum ducebat Germanos duros bello, assuetosque ascendere rupes, &c. Cedere igitur coactus Aistulphus, recepit se Papiam. Ibi obsessum, & ad desperationem redactum coëgit dare quadraginta obsides, ne vnquam negocium faceret Romano Pontifici seu ecclesiæ, & vt omnia ablata ecclesiæ restitueret, & damnum quod ab illo acceperat Romana ecclesia, compensaret. His rebus ex animi sententia confectis, dedit Pipinus Pontifici equitatum & peditum aliquot millia, qui Pontificem Romam tuto & honorifice deducerent. Porro vbi Pipinus cum suis copiis, relicta Italia, domum venit, dimisitque exercitum, Aistulphus nihil eorum quæ promiserat seruat, sed inexpectatus ex improuiso aduolat ad mœnia Romæ iam omnia pacata & tuta putantis, suburbana ædificia omnia exurit. Maiorem cladem eo bello accipit Roma quam antea vix vnquam. Pontifex iterum ad Pipinum mittit, rei indignitatem & perfidiam indicans & exaggerans. Pipinus festinanter venit maiore belli apparatu quam prius. Cæsar moleste tulit contemptum illum, quod Pontifex alieno auxilio vteretur, mittitque statim exercitum in Italiam, præuenitque Pipinum Cæsaris exercitus. Cum venit Pipinus, petunt ab eo legati nomine Cæsaris, vt restituat Cæsari quæ bello acquisita Pontifici dederat, quorum ius ad Cæsarem pertineat. Respondit Pipinus, non suo nomine esse hæc capta, neque sibi voluisse seruare, quod tamen facile potuisset; se nomine ecclesiæ bella illa gessisse, donasse ecclesiæ, nec se vnquam mutaturum quod non temere fecerit. Hoc responso accepto, discedit Cæsaris Constantinopolitana legatio. Pipinus secundo cogit Aistulphum, vt satisfaciat Pontifici, & restituat quæ ad Pontificem & ecclesiam spectabant, hæcque omnia facere coëgit dum præsens in Italia fuit adhuc Pipinus; datque coëgit obsides quos voluit Pontifex. Et discedens Pipinus aliquandiu moratus est in montibus, expectans an perfidus rex rursum res nouas moliri vellet. Sed Aistulphus mortuus est in venatione morte subitanea. Quæ morbi mortisve causa fuerit, incertum est. In cuius locum eligunt Desiderium, qui rex factus, a Pontificis partibus semper stetit. Post hæc tempora cum exercitu proficiscitur Pipinus in Saxones, quos prælio victos, sed cruento prælio, etiam Pipini exercitu vehementer afflicto, melioreque eius parte cæsa, victos tamen, inquam, fecit sibi tributarios, coëgitq;

gitq;

gitque vt iurarent se facturos quicquid oneris imponeret. Præter alia exegit quotannis treceētos equos, quorum quilibet armatum equitem ferre posset. In Aquitania octo annis perpetuis bellum gessit Pipinus, antequam subiici potuerint, iugumque ferre voluerint. Scribūt historiarum autores, septies graui bello petitos a Pipino, vltimo regem eorum occisum, & subiectos Pipino. Post hos sub manum suam redactos, breui moritur Pipinus Lutetiæ. Post huius mortem multa multi fabulantur euenisse & apparuisse in aëre, & terra, & aquis. Ego quia nugas iudico, nihil horum scribo. Anno 850, Ede- 850
nulphus originem ex Saxonia ducens, rex Angliæ, quam maiore parte Saxones tenebant, collegit decimas omnium fructuum terræ & pecoris, tulitque eas Romam, obtulitque Pontifici Romano Leoni IIII: vouitque in toto regno suo ex singulis domibus duos argenteos quotannis Romam se missurum. Quod hactenus ad nostram vsque ætatem factitatum est in Anglia. Anno 851, erat inaudita omnibus retro secu- 851
lis in Germania fames; hominesque in ædibus, & rure & viis mortui fame reperiebantur.

DE GERMANIS
LIBER SEPTIMVS.

PAulo pluribus arbitror dicendum, quod omnium rerum longe maximum est, qua ratione quandoque Christi religio in Germania cœperit, quibusve initiis creuerit. Anno igitur 720, vix decimus 720
quisque Germanorum hominum Christi ferebat nomen. Quidam de Christo quædam audierant; quare simul cum idolis colebant Christum, nihil de eo recte sentientes. Nec ego vsquam inuenio de vllo apostolo qui Germanis prædicarit, ante hunc Bonifacium, qui a Pontifice Romano, vt antea quoque dictum est, missus fuit in Germaniam. Ante eum fama & rumore incerto auditum de Christo dubium non est. Porro quo pacto religio & mores in Germania habuerint ante annum septuagesimumquintum, satis arguunt epistolæ Bonifacij apostoli per Pontifices Romanos in Germaniam missi: quas epistolas e Germania ad quatuor dedit Pontifices, nempe Gregorium II, & III, ac ad Zachariam, & Stephanum eius nominis II. Rursum satis epistolæ Pontificum ad Bonifacium prædicatorem indicant, qualis, quod attinet ad religionem, status tunc temporis in Germania fuerit. Qui hæc plenius cognoscere studet, euoluat bonæ, meo iudicio, fidei scriptorem Nauclerum. In Bauaria fuit vnus tantū pastor, cui fuit nomen Vnulo, qui tamen ante Bonifacium non fuit: nam Bonifacius cuius discipulus erat, eum in eum locum constituit. Ita hic primus & solus ecclesiæ præfuit in Germania. Post hunc aliis locis quibusdam alios ordinauit episcopos, Erfurdię vnum. deinde constituit Herbipolitanum antistitem. Quid officij functionisve illis commiserit, facile quiuis coniicit. Et plane serio quæ docebantur Germani, exequebantur, testantur tot pinguia monasteria & collegia spiritualium tum mulierum, tum virorum, qui sine dubio non pessime primum vixerunt. Bonifacius queritur in literis suis ad Romanos Pontifices, quod abusus infiniti in Germania magnopere suæ doctrinæ impedimento sint. Animales, inquit, homines tempora quædam anni habent, quibus insaniunt, crapula se degrauantes & inebriantes, comessationibus totos dies & noctes vacantes, clamantes ferino more, saltantes, & canentes cantiones obscœnas, quæ facile mores corrumpunt bonos. Mulieres se exponunt meretricio quæstu venales. Hoc genus multa queritur valde obstare suæ prædicationi & bonis institutis Christi.

Item scribit idem Bonifacius ad Zachariam Pontificem, quod Carolomannus Francorum rex petat ab eo, vt res ecclesiæ in Galliis componat, synodo habita. nam iam tum vulpes subingressæ fuerunt in ecclesiam in Galliis. Ad quæ Bonifacij respondet Pontifex, Omnibus modis occasionem corrigendis ecclesiasticis rebus & personis non negligendam. Et præcipue admonet eum, vt sicubi inueniat sacerdotes presbyterosve ecclesiæ, adulteros, quique plures habeant vxores, non vna contenti, vel

qui milites & latrones ſint, quique non animum ad orandũ ſedulo & paſcendum gregem habeant, qui non precationibus & ieiuniis vacent, hos omnes officio priuet, alios
742 probatos in eorum locum ſubſtituat. Anno 742, concilium in Gallia habuit Carolomannus: vir religioſus enim erat hic princeps, & magnæ curæ fuerunt illi res religionis. Huic in Gallia concilio præfuit Bonifacius ille Germanorum apoſtolus: ad quod munus a Carolomanno rogatus fuerat. Hic Carolomannus poſt illam ſynodum relinquens regni gubernationem & curam aliis, ingreditur monaſterium, veſte monaſtica indutus a Pontifice. Vt paucis indicem quid decretum ſit in eo concilio: Statuerunt vt in Galliis quotannis congregata ſynodo, res & perſonæ in eccleſia emendentur. Singulæ ciuitates ſuum habeant epiſcopum; ſuper omnes vero archiepiſcopus ſit Bonifacius, cui omnes obſequi debeant. Sacerdotes adulteri aut ſcortatores non debeant de eccleſia viuere, neque miniſtrare eccleſiæ. Cogendos vero & adhortandos ad pœnitẽtiam. Item ſpiritualem vitam profeſſi, & eccleſiarum presbyteri non armati incedant, ſed præ ſe ferant toto habitu pacem. Neq; militent in bello, niſi qui a principibus & magiſtratibus eliguntur, vt miniſtrent in ſacris. Statuerunt etiam vt rex Galliæ ſemper in familiaribus ſuis habeat vnum aut alterum epiſcopum cum diaconis. Item ſpiritualem vitam profeſſos non debere ſe immiſcere negociis ſecularibus, Ludis & venationibus vacare nõ debere, ſed iugiter ſemper orare pro populo. Nullus presbyter ad officium eccleſiaſticum debeat aſſumi, niſi prius ab epiſcopo & ſynodo cõmuni ſit probatus, ſitq; doctrinæ & vitæ ſpectatæ. Cauendum quoq; etiam atq; etiam, ne ritus gentiles, a quibus auelli imperita & rudis plebs non poterat breui tempore, in eccleſiam irrepant. quod plane caueri omnino non potuit. Item quod deprehenſus ſpiritualem vitam profeſſus, in ſcortatione, debeat in carcerem duci. Si fuerit presbyter, in carcere conſeruetur integrum biennium, deinde flagellatus corã eccleſia dimittatur, viuatq; priuatus in labore manuum. Si autẽ clericus fuerit ter in anno debet duriter virgis cædi, poſtq; annũ dimitti, nec recipi in miniſterium eccleſiæ debet niſi pœnitentiæ veræ clara ſigna ſpecimenq; certum reſipiſcẽtiæ præbeat. His etiam modis monachos & moniales plectendos. Veſtitusq; ab idiotis laiciſve diuerſus eſt in hoc concilio conſtitutus. Quid in hac ſynodo de matrimonio ſacerdotum ſit conſtitutum, inuenies in iis ſcriptoribus, qui hanc ſynodum diligentius literis mandarunt. Conſtitutum eſt quoque in hoc concilio, vt monachi ſuas profeſſiones rigide obſeruent, nec a regulis quas ſemel vouerunt, diſcedant, & belli tempore ieiuniis & orationibus conſuetis addant orationes & frequentiora ieiunia. Item ſtatuitur quod debeant pecunia certa ſtatuta multari qui aliquid ſacrorum gentilium faciant. Hoc genus multis conſtitutionibus, quæ videbantur ad bonos mores puramque religionem facere, ordinatis, Caroloman nus dat Bonifacio literas ſuo ſigillo conſignatas ad omnes Galliæ & totius Germaniæ principes & magiſtratus, ad quoſcunque venturus ſit, vt eum excipiant, tutoque poſſit ſuum miniſterium in eccleſiaſtico negocio exequi, defendant ſicubi opus ſit eum. Illum omnibus rebus quibus opus habeat, iuuent. Poſt multos exhauſtos labores, multasque peregrinationes facit eum Archiepiſcopum Moguntinum Zacharias Papa, & Colonienſis eccleſiæ præfecturam adiungit. Nam meritus in omni ſua peregrinatione bene eſt de Romana eccleſia. effecitque vt multi Romam peterent cum oblationibus. Contra hunc apoſtolum miſſum a Pontificibus Romanis duo docti viri inſurgunt, nomina eorum erant Adelbertus Gallus, & Clemens Scotus, ij hæretici declarantur, quod nominabant hunc Bonifacium adulatorem & mollem martyrem, ſimul cum vita doctrinam eius incuſabant. conferebantque curſum eius & vitæ genus ad apoſtolorum exempla. quod odioſiſſimum erat. Bonifacius de his hæreticis Pontifici ſcribit, accuſatque eos grauiter. Pontifex excommunicat eos & omnes qui eis crederent aut audientes eſſent. Simul prohibet ne publice doceant, aut in eccleſiis vllum locum habeant. Poſtquam Stephanus II electus ad Pontificatum Romanum eſt, ſcribit ad eum Bonifacius Moguntinus epiſcopus, quid Romanæ eccleſiæ ſua prædicatione adiecerit, quid porro in animo habeat quod ad augendam eccleſiam pertineat. precaturque quoque ſuppliciter, vt eum diſcipulum ſanctitatis ſuæ agnoſcat, & offert ſe ſuaque omnia ad ſanctitatis eius pedes. ſubiicitque doctrinam ſuam & quam traditurus ſit, & quam hactenus docuerit, iudicio Pontificis. In eadem epiſtola petit, vt boni

ni

ni consulat quod tardius quam voluerit ad eum scripserit: se enim pugnasse cum gentibus quæ fere triginta ecclesias labefecerint. Post aliquot episcopatus sui Moguntini annos, eligit vicarium quendam Lullum in ecclesiam Moguntinam, ipse per Rhenum naui descendit in Phrisiam ad prædicandam religionem Christianam, ibi moritur. sunt autores, inter quos Nauclerus est, qui dicunt ab incredulis occisum: postea vectum in monasterium Fulda, quod ipse suis impensis ædificarat, & rebus necessariis instruxerat. Scribūt vbi funus monasterio appropinquauit, omnes campanas solito melius sonasse, sponteq; sua absq; humana aut alterius animalis aut rei ope pulsasse. quod relinquo iudicandū aliis an credendū sit. Multa huiusmodi figmenta & somnia extant quæ etiam faciunt vt vera non credantur. Et in hoc confingit ingeniosus mille artifex Satan. Constantinus v his temporibus peruenit ad imperium Romanum, cui fuit vxor Irene Germana, principis Bauariæ filia. Hęc mulier & Constantinus maritus eius propter imagines lethaliter inuicem oderunt: Constantinus enim imaginum osor omnia simulachra deiecit & fregit; illa aduersatrix viro magnis impensis restituit fractas imagines: quas rursum confractas combussit Imperator. Mulier loco vnius ablatæ reparauit binas imagines. Quod maritus ferre coactus ab vxore superba & fastu turgida, quia habuit secum sentientes omnes Romanæ ecclesiæ principes, & patrocinantes ei. Porro non dissimulandum arbitror alios scriptores aliter hæc habere, qui scribunt Irenen illam fuisse vxorem Leonis IIII; & hunc Constantinum v fuisse eius socerum; Constantinum autem VI eius filium extitisse. Et quod hæc Irene soceri sui Constantini v cadauer e sepulchro eruerit, & exusti cinerem in mare misisse, propterea quod imagines deiecerit & combusserit. & propter eandem causam crudelis mulier eruit oculos filio suo quem ipsa genuerat, & æterno carceri tradidit cæcum; nullam aliam ob causam, quam quod patris aduersus imagines animum gerebat. Postquam hæc patrauit inhumana, superstitiosa mulier, concilium conuocauit Nicenum, in quo fuerunt trecenti triginta episcopi: in quo est definitum, imagines posse tolerari; & literas nescientium libros esse. Postquam accessit huius synodi autoritas mulieris opinioni & voluntati, impleuit omnia Constantinopoli & in tota oriente templa simulachris. Post illa in Romanam ecclesiam officia sua Irene mittit ad Pontif. Rom. legatum suum, qui ageret cum Pontifice, vt Pontifex suam autoritatem interponendo efficeret apud Carolum Magnum Francum, vt eam vxorem duceret. Dotem fore Romanū Imperium, sicque Carolum fore dominum occidentis & orientis: Pontifex intelligens e re sua Carolum suum mancipium quam potentissimum esse, agit diligentissimum internuncium, nihil omittens quod ad rem perficiendam putauit idoneum. Hoc Irenes consilium & practicam illam resciuit Nicephorus, Constantinopolitanosque commouit, quid hinc futurum sit explicat, oratione negocio & proposito suo conuenienti persuadet, captam Irenen, condemnatam ad æternos carceres in custodiam duci. Sunt qui scribunt in exilium missam: sed captam. Dedit hæc suæ impietatis has pœnas. Alias sperauit nuptias, aliam cæca futurique ignara mens aulam somniauit & expectauit.

His temporibus Huni peregrinus populus veniens ex Asia, magno numero obruit Vngariam & Pannoniam. Sunt qui ab his volunt dictam Vngariam, ante Pannoniam nuncupatam. Hi imminentes Germaniæ, a Germanis sunt repulsi; sed non incolumes: perit enim in vna pugna fere totus exercitus. Quare experti Germanorum virtutem, vertebant vim bellorum suorum in Constantinopolitanum regnum; quotidieq; aliquid in oriente Saraceni sibi subieecerūt quod erat imperij Romani. iam fataliter enim ruebat, deuoluebaturque ad alios. Romani erant in solos Galliarum reges Francos intenti, qui indies crescebant. Tentarunt quidē aliquando Constantinopolitani principes suam fortunam aduersus Turcas, sed frigide: animus illis erat in patinis domi. Delicias & præsentem luxum corpori arridentem præferebant gloriæ veræ & virtuti quæ durat. quare factum est vt tributarij cum magna ignominia facti sint Turcis, solamq; Thraciam reliquam habuerint, imo non habuerint, sed in ea Turco seruierint: nam plus fere tributi annui cogebantur Turco dare, quam ipsi acceperint. Et talis erat rerum status vt omnes paulo cordatiores præuiderint & prædixerint, nisi reges Galliæ cum Germanis rebus in extremo periculo consistentibus subueniant, omnia cum ve-

lit,in poteſtatem Turcæ fore. Sed principibus pleriſque & eccleſiaſticis & ſecularibus, quos vocant,fuit gratius ocium in deliciis & pompa aulica, quam vt ſeruare voluerint
760 tot homines,regna tam eximia. Anno 760,moritur Aiſtulphus Longobardarũ rex, de quo ſupra. Regnum igitur inuadit Deſiderius princeps Hetruriæ. Tam grauiter tulit Rachiſius, Aiſtulphi frater, regnũ ad alienos peruenire,vt relicta vita monaſtica (nam in monaſterio fuit monachus)coëgitq; exercitum,quem ducit aduerſum Deſiderium. Porro omnes Longobardæ fauebant & ſtudebant fratri regis ſui. Deſiderius inuocat Romanum Pontificem, promittit ſe & ſua deuota futura Pontifici Romano, ſe omnibus ſuis facultatibus defenſurum eccleſiam, non ſe regem Longobardarum futurum, ſed Pontificem Romanum. Hæc omnia iuramento quam poteſt religioſiſſimo confirmat. Accuſat multis nominibus apoſtatam monachum (ſic enim vocabat) niſi odiret & contemneret religionem non reliquiſſet,inquit,vitæ genus quod ſemel inſtituerat. Præterea fratrem exemplo eſſe quid debeat eccleſia ab illo expectare. Omniaque quæ vnquã Aiſtulphus in Romanos Pontifices fecerat,cõmemorãdo exaggerat. Pontifex perſuadetur, ſcribit imperioſe Rachiſio a propoſito deſiſtat, in monaſterium ſe conferat, pœnitentiam agat. ſi hoc facturus ſit, ſe eum abſoluturum; ſi non, excommunicaturum & perſecuturum donec redigat, vt neſciat quo ſe vertat, & cætera hoc genus plura minatur. moxque appellat Deſiderium regem,& vngit eum. Eratq; tanta iam Romani Pontificis autoritas, vt Longobardæ coacti, ne hiſcere quidem auſi fuerint contra regem Deſiderium. Cum autem Pipinus Caroli Magni pater vita eſſet defunctus; atque etiam Papa Paulus laboraret morbo, a quo non poſſe liberari vno ore præſagiebant omnes Romæ medici,quod vbi cognouit Deſiderius rex (nam eiuſmodi res latere reges non poſſunt,quibus ſunt longiſſimæ aures & multi oculi) noua ex rei euentu conſilia capit, nouas magnasque ſumit ſpes, impiger natura ad res huiuſmodi ſic gerendas homo, mittit feſtinanter principem, cui præter alios fidebat plurimum, Romam cum muneribus & militibus,vt donis primum Conſtantinum ſuum fratrem Papam conaretur efficere; ſi dona hoc efficere non valerent, vi & armis extorqueret electionem fratris ſui. Sperabat autem per fratrem ſuum ad pontificatum euectum ſe fore Imperatorem Romanum,& fratris autoritate & potentia magna geſturum. Conſilio & conatui illi euentus reſpondet, ſuffragiis quorundam eligitur hic Conſtantinus, frater Deſiderij, & vi armiſque in pontificatu per fratris operam detinetur,contra Philippicum,qui etiam electus fuerat, multoque pluribus ſuffragiis; ſed arma eum de ſede deiecerunt. Romani vero moleſte ferentes vim illam, coniunxerunt ergo ſe cardinalibus & epiſcopis, & elegerunt Stephanum eius nominis tertium, & fratrem Deſiderij Conſtantinum cogunt vt pontificatum reſignet. Deſiderius venit poſt has turbas Romam, ſimulat ſe harum rerum omnium ignarum, electum Pontificem aduerſus fratrem ſuũ familiariſſime & blandiſſime alloquitur, admiſſus ad oſcula pedum gratias agit. iraſcitur fratri Conſtantino,quod tantã rem conatus ſit contra patres quos regi Spiritu ſancto ſe credere affirmat. iubet de inſtinctorib. & iis qui illi autores Põtificatũ petendi fuerũt,ſumere dignas pœnas. indigniſſime ſe ferre ſimulat, quod rẽ tantã celarit ſe:ſed nõ mirari,neq; enim fratrẽ neſciũ fuiſſe,quo animo tuliſſet Deſiderius, ſi de hoc propoſito & iſta nephãda vi certior factus fuiſſet. Iurat quoq; Põtifici ſe patrocinaturũ omnib. ſuis opibus & virib. ſedi apoſtolicæ: pacemq; æternã cũ eccleſia pollicetur ſe ſeruaturũ,aucturumq; eccleſiã quibuſcunq; reb. poſſet:& eã religionẽ ſibi cordi eſſe perſuadere conatur,quicunq; Põtificẽ offendat,offendere & ipſum Deum. Hęc omnia ex falſo corde procedere ſciebãt pontificij,neq; quicquã credebãt illi,qui antea ſatis rebus ipſis teſtatus fuerat animũ ſuum malũ in Pontifices. Deſiderius vero intelligens ſe ſuſpectũ eſſe perfidiei, nihilq; illi credi in Romana curia, cõtraq; ſe aliquid parturire põtificios,aperte fit hoſtis Papæ,declaratq; animũ palam in Põtifices Romanos. quicquid putauit Romano Pontifici nocere,efficit, nulla impenſarum ratione habita, tantum odiũ potuit in viro alioqui pecunię ſtudio inſaniente. Præter reliqua detrimenta quibus incommodauit Romanæ curiæ, reſtituit Cæſaris Romæ præfectũ Affiartam in priſtinum locum & poteſtatẽ ſuam, iuſſitq; ſeruos eccleſiæ orationib. vacare. Quos a partibus Pontificis ſtare cognouit Romanos, necauit, multosque ſuſpectos tantum Pontificis fouere partes, in exilium miſit. Epiſcopis quibuſdam exautoratis, qui ſcilicet Pon-

Pontificem iuuabant, alios hostes Pontificis elegit; quasdam pontificiæ sedis vrbes expugnatas pro suis possidet. Pontifex clam hæc omnia queritur apud Carolum Galliæ regem, in quo omnes suas habebat spes positas. Sed dum hæc per legatos agit in Galliis, mittit ad Desiderium Abbatem cui in mandatis dedit, vt obtestetur Desiderium humiliter, vt a proposito desistat, vrbes ecclesiæ armis ereptas restituat, nempe (ni fallor) Fauentiam, Ferrariam, Comachum, Rauennam, Vrbinum, Eugubium, Senogalliam, Bleram, Oriculum. Hæc petit Papa non quod speraret aliquid a Desiderio, sed vt negligentiorem eum reddat, persuadeatque sibi nullum aliud quæri medium a Pontifice. Desiderius inflatus successibus, superbe & contumeliose respondet legato Abbati. Iubet Pontifici renunciate vt ipse veniat, secumque præsens agat, alioqui se Romam venturum hospitem non commodum. Papa, hoc nuncio audito, munit præsidiis vrbem, claudit portas, procurat commeatũ & omnia quæ ad bellum obsidionemq; ferendam necessaria videbantur. Precibus per frequentes legatos inuocat regem Galliarum. Desiderius vbi certior fit vnde Pontifex speret auxilium, & Carolum conscribere exercitum quem ducat in Italiam, iterum conatur per assentationem se insinuare Põtifici, sed frustra. Et Desiderij stupiditas magna sine dubio fuit, qui sperauit se fidem aut gratiam apud Pontificios reperturum, qui toties perfidus contra fidem & fœdus & iusiurandum egerat. Carolus igitur conscripto magno exercitu Germanorum & Gallorum, pedetentim versus Italiam ducit copias: sed mittit prius legatos qui verbis agant cum Desiderio, vt ecclesiæ reddat possessiones quas occuparat. Pollicetur amicitiam, alioqui omnibus viribus pontificiam sedem defensurum minatur. Vim præterea magnam se dare velle pecuniæ, vt res componatur, ne bello tam graui agendum sit. Desiderius quo ad æquiores conditiones submittit se, Francus hoc elatior, durior, & pertinacior fit. Velociter igitur claudit præsidiis omnes vias in montibus, per quos iter erat ex Gallia Carolo. Carolus fretus milite Germano, hostem in montis angustiis adoritur, quantumuis in locis iniquis. Difficultas fuit magna; sed maior militum virtus. Per loca iter faciunt quæ non videbantur accessa homini. Quidam cum præsidiis in angustiis pugnantes præsidia deiiciunt. Ita multitudine & robore militum per angustias irrumpit, hostem in fugam agit, qui multis amissis fugit in munitissimas Italiæ vrbes, quas Carolus obsidens capit: quanquam fere omnes vltro obuiam venerint, & se ante aduentum hostis in potestatem obtulerint. Quidam amicorũ Desiderij Constantinopolim fugiunt. Carolus sine prælio totam fere Italiam sibi subiicit; reginam Desiderij vxorem quoque ad deditionem cogit. His rebus feliciter ex animi voto peractis, Carolus Romam venit ad Pontificem Adrianum, qui erat tum Papa, excipitur ceu obediens filius a patre. Carolus genibus flexis, osculatur pedes Adriani. Benedixit igitur Carolum Pontifex liberalissima benedictione. Post benedictionem feriunt inter se fœdus æternum, interposito iuramento religiosissimo: & tale fœdus amicitiamque qua arctior nulla excogitari potest. Quicquid Pipinus donorum & priuilegiorum contulerat in sedem pontificiam Romanam, id omne filius eius Carolus non modo ratum habet, sed multipliciter liberalissime auget, ingentibus muneribus condonat Romana templa. Hæc omnia iureiurando literis & sigillo corroborat. Nondum autem Desiderius erat captus, aut e medio sublatus, sed obsessus Papiæ per partem regij exercitus, dum hæc Romæ aguntur. Igitur coniungit Carolus exercitum quem secum habebat Romæ, illi quem ante Papiam reliquerat ad obsidendum Desiderium. Igitur Papia vehementi fame & crudeli pestilentia laborante, aucta ad mœnia obsidione, dediderunt se vrbani, in vincula coniicitur Desiderius cum vxore & liberis, & in cathenis ducitur in triumpho in Gallias. Collocat præsidia Francorum ex Germania Mediolanum, Papiam, Veronam: sed quid nomina locorum commemorem? Omnia fere oppida, omnia rura Francis complet, datque illis habitationes per totam Italiam. Præuidebat enim fratrem Desiderij Aldegisum, qui confugerat ad Cæsarem Constantinopolitanum, collecta quapiam manu conaturum recuperare fraternum & paternum regnum. Id quod accidit non multo post discessum Caroli ex Italia. Venit enim Aldegisus cum maioribus quam quisquam expectarit, copiis, adiutus ab Imperatore Constantinopolitano. Qui quum primum attigit Italiam, exceptus est ab iis Germanis, qui propterea erãt in Italia relicti a Carolo, amissisq; copiis fere omnibus,

ipſe Aldegiſus capitur, trucidaturq́;. Itaque Italia multis diuturnis bellis ſine intermiſſione fatigata, beneficio Caroli Galliarum regis pace & tranquillitate fruitur. Adrianus poſt hæc cogit concilium, adiutus a Carolo: in quo concilio datur plena poteſtas Carolo eligendi Pontificem Romanum, nec licere ſtatuitur vlli religioſorum aut ſecularium, quos vocant, principem contra vel dicere vel ſentire. Item in eo concilio decernitur, vt omnes epiſcopi & archiepiſcopi pallium a Carolo Germano Francorum rege comparent. Quicunque contra aut dixerint aut fecerint, vt excommunicentur, habet eadem conſtitutio. Hæ conſtitutiones multas cõtentiones pepererunt, antequã poſteri Pontifices a poſteris Imperatoribus Romanis hæc priuilegia rurſus extorſerint. Ante hoc bellum, Carolus ſtatim a patris ſui morte armis Aquitaniam imperio ſuo adiicit, victo & expulſo Aquitaniæ principe, qui confugit ad regem Vaſconiæ, quo cum amicitiam & neceſſitudinem veterem habebat. Carolus minatur regi niſi reddat Hunuldum (nam hoc nomine vocabatur Aquitaniæ princeps) ſe omnem vim belli in ipſum tranſlaturum. Qui cum cogitaret & deliberaret quid honeſtum, vtile & neceſſarium eſſet: & non ſtatim humiliter faceret quæ petebat Carolus, inuadit armis regẽ, Hunuldi hoſpitem, vincit, ambo dediderunt ſe, ureq́; illo belli fit Caroli Aquitania & Vaſconia. Interea moritur Carolomannus, tota nobilitas elegit Carolũ, vt ſolus regnet: quoniam rariſſimam felicitatem & dexteritatem in rebus potiſſimum bellicis videbant in viro. Poſt hæc tertium ſuſcepit bellum, quod pater Pipinus poſt ſe imperfectum reliquerat. Nec difficilius periculoſiúsve aut etiam magis diuturnum vllum bellum geſſit. Erant nanque aduerſus Saxones, qui ſunt Germani & duri, laboribus aſſueti, necdum erant Chriſtiani, cum iis bellum triginta annis geſſit, & cruentum bellum. Sæpe victus diſcedere coactus eſt, ſæpe victor compoſita conditionibus pace diſceſſit; ſed a diſceſſu nihil obſidibus datis, nihil promiſſis, nihil iuramento, nihil literis conſignatis mouebantur, deſciuerunt ſæpe. Carolus diu inops conſilij quid ageret cum hominibus barbaris qui nulla ratione & via in officio retineri poterãt, tandem huic malo mederi volens, incolas educit ex ædibus ſuis, aliis in eorum agrum miſſis, diſperſitq́ue Saxones per Germaniam, & Gallias; quoſdam in Latium ad colenda rura miſit. Hacq́ue ratione domuit, qui nullis armis, minis & cædibus domari poterant. Factus autem eorum dominus, idolorum cultum & ritus gentiles deteſtandos ſuſtulit, coégitq́; eos ad Romanæ eccleſiæ ceremonias, quibus diu repugnantes vix aſſuefacti ſunt, multis occiſis propter ritus ſuos gentiles, a quibus auelli tam difficile poterant. Erant conſtituti Scabini quos nominant, quibus erat poteſtas laqueo ſuſpendendi, aut gladio interficiendi omnes qui gentiliter ſacra faciebant, aut eccleſiaſticas ceremonias contemnebant, contra facientes vel etiam loquentes. De iis ſcribit Æneas Siluius. Saxonibus omnino ſub iugum miſſis, Turcæ iterum in Hiſpaniis multa vaſtarant, abductis incolis, ipſi ſedes & poſſeſſiones occuparant, ſemperq́ue latius ſua propagarant. Carolus igitur a Pontifice & Hiſpanis inuocatur, maiorum ſuorum quoque exemplo inuitatur. parat igitur profectionem in Hiſpanias aduerſus Turcas, qui maioribus animis & copiis, quam prioribus temporibus illud bellum ſuſceperant. Venit Carolus, Turcæ intelligentes regem cupidum pugnandi, videntes ſimul ſuorum alacritatem & animos ſpe victoriæ futurę plenos, deſcendunt in planitiem, ad prælium paratos ſe oſtentant; Carolus ſuos pro tempore adhortatus eſt, & in memoriam reuocat, quam ſine Chriſtianorum ſanguine Pipinus pater ſuus illos vicerit. iamq́ue multo potentiores ſe, pluribusq́ue inſtructos copiis, diſſimulans maiorem Turcarum multitudinem. Hæc cum multis & eloquenter (fuit enim facundus) dicit, equitatus vtriuſq; exercitus concurrunt, Turcæ leuioribus ſuis equis cedunt, incertum an de induſtria, an impetum noſtrorum non potuerint ferre, noſtri incautius ſequuntur, fugientes vſq; poſt peditatum Turcarum, quo circumuenti ad vnum omnes ſunt partim occiſi, partim capti. Sicq́ue perit equitatus fere totus, in quo multum ſpei habebat Carolus. Pauci qui circa regem manſerant, apud exercitum ſupererant: ſed ij pauciores quam vt magno vſui eſſe poſſint. Hic vero erant tam propinqui exercitui, vt referre pedem non liceret. alioqui conſilium fuiſſet intra munitiones reducere exercitum, & reparare equitatum. Confuſus igitur Carolus, cogitur inuitus pugnare, etſi videret ſuorum animum iamdudum in pedes delapſum. Poſt ſcilicet equites amiſſos, in quibus magna erat pars victoriæ.

Turcæ

Turcæ gestientes animis cursu citato in nostros irruunt, qui diutius acriusque pugnarunt, quam prudens harum rerum iudex sperasset: sed tamen post tres quatuorve horas in fuga salutem quærunt; quæ paucis saluti esse potuit, pauci incolumes euaserunt, cum equitibus qui reliqui erant, Carolus euasit. Quantus terror Italiæ & Galliæ illam Caroli fugam secutus sit, verbis consequi non est possibile: Saraceni enim persequebantur fugientes vsque ad fines Hispaniæ. Carolus animo non fractus suos consolatur, Deum sic passum suos tentari, sed non prorsus abiecisse. Pollicetur breui rerum mirabilem vicissitudinem. nec hoc factum virtute Turcarum, sed temeritate equitum qui præcipitarint se, cum essent victores, in certam mortem. iam enim victoriam in manibus sibi fouisse, si illi caute insecuti fuissent hostes fugientes. Iam hostes elatos victoria suæ hanc virtuti ascribere, omnia negligenter administraturos. Mittit extemplo nuncios in Germaniam & Italiam, qui cogunt exercitum quam possint maximum. omnes vbique parati sunt commune periculum depellere. Conuenit exercitus ex Germania, Galliis & Italia quantus vix hominum memoria fuit eodem tempore congregatus, mira velocitate, non credibilibus itineribus obuiam veniunt hosti, iam omnia victa putanti. Carolus quam arctissime cogit copias, quo speciem paucorum præberet exercitus, donec hostes se demiserunt in æquam planitiem. Vbique ventum est, vt neuter exercitus sine pernicie in castra redire posset, imperat vt equites lacessant Turcarum equitatum; lacessiti accurrunt, impetum vero nostrorum non ferentes, vel, vt quidam iudicarunt, ex composito fugientes vertunt terga; sed nostris præceptum fuerat, ne cupidius persequentes eos, circumuenirentur. in medio igitur cursu sistunt equos. Cum igitur eo deducti essent, vt neutris liceret in castra redire, pugna deuitata, diducit Carolus suum exercitum qui spississime steterat, & aciem instruit. Quam multitudinem hostis videns, intelligensque propterea coactos fuisse in angustias, quo ipse in harenas descenderet, timorem dissimulare ita non potuit, quin daret clara suæ formidinis signa. Carolus suos alloquitur, certum se habere oraculum a Deo, hos sibi in manus datos. Iam animo victos, circumspicere fugam, &c. Scribunt historiæ de comite Palatino Colando Germano, quod ante prælium commissum singulari prælio equestri, quod paribus conditionibus compararum erat, Turcam nobilem in re militari insolitæ staturæ virum vicerit, & interfecerit: sed ita fessus in ea pugna fuit, & siti confectus, vt & ipse correptus febre, mortuus sit. De illo viro & alia insignia facta referuntur. Singulari alio certamine vicit principem Marsurium. Cohortatus milites, vt iam dixi, Carolus signum pugnæ dat, concurritur, acerrime pugnatur, equitatus nostri pars in fugam actum hostilem equitatum submouet lõgius, & dissipatos quos consequi possunt, interficiunt nostri. Reliqua pars (nam in duas partes diuiserat equitatum) hostilem ordinem perrumpit. Perturbato ordine coniiciunt se in pedes, vertuntque terga. quibus obuij nostri equites victores, qui dissiparant, imo deleuerant Saracenorum equitatum, interficiunt sine numero multitudinem hostium, detentosque hostes per equites nostros peditatus assequitur: occiduntur igitur & capiuntur incredibili numero. Recuperatis ergo omnibus in Hispania, hostibus submotis vsque in Africam & Asiam, Carolus dimittit exercitum, redit triumphans ad suos. Non diu post hoc bellum feliciter ad finem perductum, Princeps Bauarorum ab vxore sua (quæ erat filia Desiderij regis de quo supra, & odio propter patrem Desiderium habuit Carolum) irata persuasus, Carolo indicit bellum. Quod consilium vxoris illi cessit, qualem plerunque mulierum maxime ira commotarum consilia euentum habere solent. Boemos igitur & Vngaros contra Carolum euocatos stipendio & promissis amplissimis conductos, quos cum conscriptos vno atque altero mense aluisset, inciperentque deficere necessaria, incipiebant Vngari & Boemi reuolare in patriam. Hocque plures fecerunt, quod Caroli nomen aduenientis terruit eos. Bauarus discessu militum, quibus se & fortunas suas crediderat, confusus, a Carolo petit pacem & gratiam; detestans se qui tam stultus fuerit, vt stulta vxoris consilia exequi conatus sit. Carolus vocat Bauarum Tasilum (nam hoc principi nomen erat) ad se Wormatiam, vbi forte erat cum, ibi pax fit, dantur a principe regi obsides 12, addito religiose iuramento. Carolus firmam existimans pacem, proficiscitur in Gallias, dimittens copias.

Vxor principis, filia Desiderij patris calamitatum quas a Carolo acceperat, non oblita, ira obcæcata non cessat maritum a quo amabatur, incitare aduersus Carolum. rursum igitur insanis iratæ vxoris consiliis & precibus inductus, contra fœdus & iuramentum Regi præstitum agit. Quare a Pontifice Romano excommunicatur, & tribus locis contra eum mittit Carolus tres exercitus, quorum minimus erat validior multo Bauaro principe. Erat autem ipse Rex in exercitu eo qui ab ea parte venerat vbi est Augusta Vindelicorum. Venit ergo Princeps desperatis rebus suis, ad Carolum, ante eum in terram procidens, suppliciter gratiam & misericordiam petens, & vtcunque excusans refellensque quædam obiecta. Carolus magnam semper laudem putans victis & supplicibus ignoscere, & multa condonare, iræque non obedire, ignoscit, renouare iuramentum & obsidibus prioribus addere filium ex Principe legitimo toro natum, imperat. Hæc fiunt, Carolus consolatum & admonitum quod boni viri officium sit, dimittit ad suos, ipse in Galliæ regnum reuertitur. Porro cæcus erga vxorem amor, & cæca vxoris ira manebant. Vxor non desinit secum reuoluere patris sui miserias, & in quo loco posset esse, nisi hic Carolus fuisset, quotidie repetit veterem suam cantilenam apud maritum, a quo amari impensius se sciebat. multa quibus Carolus posset minui excogitat. Saxones expectare occasionem iamdiu, qua iugum Caroli abiiciant. In Italia res nouas plerosque principes viros & ecclesiasticorum & secularium optare. Neminem vsquam gentium esse qui Caroli potentiam non imminutam velit. Iamiam enim futurum, vt omnibus principibus seu mancipiis, ad nutum illi seruiendum sit. Exprobrat etiam subinde quod facile videat se non amari, qui ita patris sui iniurias negligat. Hoc genus figmentis iterum vincit mariti amore languentis animum cæcum. Sed accidit illi quod omnibus contingit qui mulierum (nam omnes stultæ sunt, linguacitate faciunt quædam quidem vt non cordatis videantur prudentes, cum sint cæteris vt nequiores, ita stultiores; quare n uræ diuinaque lege viros sequi debent, ceu vir deum quocunque vocat) consilia sequuntur. Iterum enim accusatur apud Carolum de perfidia, quodque res nouas molitus sit contra Carolum. Carolus mittit ad eum, expostulat, minatur illi. Ille petit se præsentem præsenti excusare. Carolus iubet venire, venit, conatur se excusare; sed non potuit accusatoribus ex aduerso respondere quod esset ad excusationem satis. Extabant exemplaria literarum quibus in Italia commouere voluerat quosdam Principes. Extabant eius facta & dicta quæ negari non poterant. Damnatur ergo læsæ maiestatis crimine. Orabatque solum pro tempore quo possit peccatorum suorum pœnitentiam agere ante mortem. Carolus donauit illi vitam; clausit vero illum & filium eius in monasterium, vt illic pœnitentiam agerent. Reliqui omnes eius prosapiæ in exilium mittuntur.

DE GERMANIS
LIBER OCTAVVS.

VM igitur Bauariam suam fecisset iure de quo dictum, causas bellorum dederunt vicina Pannonia & Vngaria, aduersus quos octo bella gessit annos. in his bellis sæpe pugnatum est; Marsque dubius modo in illam, modo in aliam partem inclinauit se: sed maior potentia, maiores opes & copiæ Caroli tandem superiores euaserunt. Sed tantum sanguinis prius effusum est, vt in multis oppidis ne vnus quidem vir inueniri potuerit. nam pertinacia eorum tanta fuit, vt se dare noluerint, donec ad eam raritatem redacti sint, vt nulla reliqua spes esse posset. Omnis nobilitas in Vngaria & Pannonia perit in iis octo annis. Bellum in quo plus sit effusum sanguinis, vix fuit vnquam. Inexhaustos thesauros repetisse dicitur Carolus apud Vngaros. His spoliis & his thesauris multas ecclesias & monasteria ædificauit rex Carolus, amplissimeque donauit sacerdotum collegiis quæ ex hoste consecutus erat. Multas diuitias ecclesiarum & monasteriorum collegia acceperunt ab hoc rege. Sed dissimulandum non est, quod summa cura studuerit cauere, ne personę irreligiosæ illa bona consumerent: voluit enim ocium contemplandi & orandi illis facul-

tatibus

tatibus fouere, voluit educari bonos & doctos viros ad pietatem, qui alios erudire ad iustitiam valerent. Ita non minus religione quam bellicis rebus magnus fuit. Cuius quidem virtutes & triumphos, pace & bello res gestas consequi non possumus verbis: nam fortitudine & singulari industria Galliarum regnum a patre susceptum ita dilatauit, vt quantumuis amplum, duplum tamen reddiderit. Acceperat enim hæreditate a patre eam partem Galliæ quæ inter Rhenum & Ligurim fluuium, Oceanumque & mare Balearicum sita est. acceperatque eam partem Germaniæ, quæ inter Saxoniam & Danubium & Salam fluuium, qui Sorabos a Thuringis separat; & regionem quam incolebant Alemani & Boioarij. His a patre acceptis adiecit armis Aquitaniam, & Vasconiam, totumque Pyrenæi montis iugum vsque ad Iberum amnem, qui apud Nauarros scaturiens fertur, per fœcundissima Hispaniæ rura, iuxta mœnia Dertosæ vrbis Balearico mari influit. adiecit quoque Italiam totam vsque in Calabriam minorem, vbi sunt Græcorum & Beneuentanorum confinia. adiecit etiam Saxoniam citra & trans Albim, magnam Germaniæ partem. adiecit & Pannoniam & Vngariam, & regiones sitas in altera Danubij ripa, Daciam scilicet, Istriam & Liburniam Dalmatiamque. adiecit etiam barbaras illas gentes quæ intra Rhenum ac Vistulam fluuios, Oceanum mare & Danubium degunt: quæ Germanis annumerantur, quanquam moribus & habitu dissimiles sint, lingua autem non multum variant. Accedit etiam ad gloriam huius Caroli, quod omnes non modo finitimi reges, sed etiam in extremis terris habitantes eum ceu dominum suum honorarint, munera miserint, multis modis animum suum erga eum declararint beneuolum. Aaron rex Persarum potentissimus misit ad Carolum hunc legatos, anno Domini 807: qui ferebant illi amplissima munera, 807
planeque digna quæ a tali rege ad tantum regem mitterentur. Erant autem tria tentoria vario colore distincta faberrime, inusitatæ magnitudinis, omnia byssina tam tentoria quam funes eorum. Misit etiam per eosdem legatos dono pallia serica multa, in quibus ars materiam quantumuis preciosam vincebat. & preciosissima vnguenta ac balsamum, & horologium ex auro miro artificio compositum, in quo 12 horarum cursus ad Clepsydram vertebatur, cum totidem æreis sphærulis quæ ad completionem singularum horarum decidebant, & casu subiectum cymbalum tinnire faciebant. habebat quoque horologium duodecim equites, qui per duodecim fenestras completis horis exibant, singuli singulis horis exeuntes, fenestras singulas claudebant, quæ apertæ erant: sicque cum die claudebantur omnes fenestræ. inerant præterea mirabilia alia in horologio illo, quæ enumerandi locus hic non est. Imperatores quoque Constantinopolitani frequentes ad eum miserunt legatos, amicitiam eius expetentes, vel, vt verisimilius est, timorem suum declarantes. Quibus & si sciuit non posse carum, tamen propter communem pacem & vitanda scandala cum illis societatem & pacem seruauit. Quanquam non ignoraret Græcos Francorum potentiæ inimicos esse, & Constantinopolitanis Imperatoribus in ore & corde esse illud frequens, τὸν Φράγκον φίλον ἔχε, γείτονα δὲ οὔ·

Carolus multa loca regnorum suorum ædificiis exornare, maxime ecclesiarum fabricas curæ habuit. In his operibus eius eximium est, templum Aquisgrani extructum mirabili magnificoque opere, ad cuius ædificationem e Roma & Rauenna marmora & columnas aduexit. Imperauitque vbique in regno suo abbatibus & episcopis, prælatisque aliis ecclesiarum, vt honeste ædificent, ne pecunia in luxum victus consumeretur. Monasteria quoque scribunt fundasse, vt ita loquar, secundum numerum alphabeti literarum, in singulis monasteriis singulas aureas literas posuisse. Suis quoque impensis pontem Moguntiæ fecit transrhenum quingentorum passuum: qui tamen incendio consumptus est anno ante mortem ipsius. Quod præsagij de morte eius loco est habitum. Et palatia operum eximiorum ædificauit, vnum non longe a Moguntia, iuxta villam Ingelheim, in qua villa natum ex Pipino patre & Bertha vxore eius. Aliud palatium Nouimagij super Vahulam fluuium construxit. Vt redeamus ad bella ab eo gesta, non multum post deuictos Vngaros & Pannones, de quibus paulo ante diximus, cum copiis Carolus misit filium suum Carolum in Daniam septentrionalẽ contra eius populi regem Gotfredum, qui quotidianis excursionib. Saxones & Phrisios vicinosque alios deuastabant. Cumque hic rex Gotfredus in animo haberet maius aliquid gerere,

essetque in exercitu maiore quam vnquam antea habuerat, interficitur a suoipsius fi-
lio, propter repudiatam matrem suam, & aliam a patre ductam. Dani alium mox ele-
gerunt regem, qui cum Carolo componit pacem. atque vtrinque dimittitur exerci-
tus. Sunt autores quoque qui scriptum reliquerunt, post hactenus omnia dicta, ab eo
petiisse auxiliares copias & consilium Constantinum Constantinopolitanum Impe-
ratorem, aduersus Turcam. Ipsumque Carolum collecta vndique ex Germania, Gal-
liis, Hispaniis, & Italia manu, in Asiam profectum, Turcos frequentibus prœliis victos
profligasse, & in ea expeditione vsque Hierosolymam peruenisse incolumem, incolu-
mique exercitu multas illinc secum adportasse reliquias, quæ adhuc hodie in quibus-
dam Germaniæ & Galliarum ecclesiis maioribus ostentantur. Vbi rediit ex Hieroso-
lyma in regna sua, exceptus est cum omni quæ ab homine excogitari potuit, reueren-
tia. Vxores habuit primam Hirmigardam, filiam Desiderij Longobardorum regis:
quam post primum statim annum repudiauit. Causam iustam scribunt fuisse: sed nul-
lam audio. Post hanc repudiatam duxit nobilitate & forma incomparabilem e gente
Sueuorum puellam, nomine Hildegardem, de stirpe Gotfredi ducis Sueuorum. Hæc
fecit Carolum tribus filiis parentem; quibus imposita sunt nomina hæc: Carolus, Pi-
783 pinus, & Ludouicus. Mortua autem est Hildegardis, anno Domini 783, Calēd. Maij.
Post hanc duxit filiam Rudolphi comitis de Francia orientali, nomine Fastradam, ex
qua genuit filias duas Theoderatam & Hiltrudem. Habuit autem ex Hildegarde eti-
794 am tres filias, nominibus Rutrudem, Bertham & Giselam. Anno Dominini 794, mo-
ritur Fastrada: hac defuncta, Lutgardam duxit vxorem, quæ sterilis apud eum man-
sit. Post mortem Lutgardæ vsus dicitur concubinis, primum Gersuinda ex Saxonia,
quæ illi peperit filiam, quæ nominata est Adeltrad. Deinde aliam habuit concubinam
Reginam (sic enim vocabatur) quæ genuit ex illo Drugonem & Hugonem, elegantes
puellos. Postremo concubinam habuit appellatam Alindam, ex qua natus est Theo-
dericus. Variant in his non parum authores: hæc mihi omnia diligenter expendenti
vero propiora visa sunt. Tres vero solum ex legitimo toro suscepisse filios, abunde
testari mihi videtur testamentum quod post mortem seruandum ordinauit. Sic enim
ad verbum sonat, In nomine Patris, & filij, & Spiritus sancti. Imperator Cæsar Ca-
rolus, Rex Francorum inuictissimus, & Romani rector Imperij pius, felix victor
ac triumphator semper Augustus, omnibus fidelibus sanctæ Dei ecclesiæ, qui sub no-
stro imperio constituti sunt. Sicut omnibus votis notum esse credimus, quomodo
diuina clementia, cuius nutu ad occasum tendentia secula per successiones, genera-
tionum reparationes generantur, tres nobis dando filios magno nos miserationis ac
benedictionis suæ ditauit munere; quia per eos secundum vota nostra, spem nostram
de regno confirmauit, & curam obliuioni obnoxiæ posteritatis leuiorem fecit. Ita &
hoc vobis notum fieri volumus, quod eosdem per Dei gratiam filios nostros regni a
Deo conseruati, & conseruandi regni vel Imperij nostri hæredes relinquere, si sic di-
uina maiestas annuerit, optamus, non vt confuse atque inordinate, aut sub totius regni
iurgium, vel litis controuersiam eis relinquamus, sed trina partitione totum regnum
diuidentes, quam quisque illorum tueri vel regere debeat, describere & designare vo-
lumus, eo videlicet modo, vt sua quisque portione contentus, iuxta ordinationem no-
stram, & fines regni sui, qui ad alienigenas extendantur, cum Dei adiutorio nitatur de-
fendere, & pacem atque caritatem cum fratre custodire. Diuisiones vero adeo con-
seruati & conseruandi Imperij vel regni nostri tales facere placuit: Vt Aquitaniam
totam atque Vasconiam, excepto pago Turonico, & quicquid inde ad occidentem
atque Hispaniam respicit, & de ciuitate Niuernis, quæ est sita super fluuium Ligerim,
cum ipso pago Niuernensi, pagum Analensem atque Alsensem, Cabillonensem, Ma-
tisconensem, Lugdunensem, Saubaudiam, Tarantasiam, montem Cinisium, vallem
Segusianam vsque ad Clusas; & inde per terminos Italicorum montium vsque ad
mare, vel vsque ad Hispanias continetur, hoc est illam portionem Burgundiæ & Pro-
uinciam & Septimaniam vel Gothiam, Ludouico dilecto filio nostro consignaui-
mus. Italiam vero quæ & Longobardia dicitur, & Boioariam, sicut Tassilo tenuit,
exceptis duabus villis, quarum nomina sunt *Ingoldestat* & *Latrahahof*, quas quondam
Tassilo beneficio nostro tenuit, & pertinent ad pagum *Nortgouue*. De Alamania par-
tem

tem quæ in Australi ripa Danubij fluminis est, & de ipso fonte Danubij currenti limite vsque ad Rhenum fluuium in confinio pagorum *Cletgoue* & *Hegoue* in locum qui dicitur Auge: & inde per Rhenum fluuium sursum versus vsque ad alpes quicquid intra hos terminos fuerit, & ad meridiem vel orientem respicit, vna cum ducatu Cunensi, & pago *Durgoue*, Pipino dilecto filio nostro ordinamus. Quicquid autem de regno nostro extra hos terminos fuerit, id est Franciam & Burgundiam, excepta illa parte quam Ludouico dedimus, atque Alemaniam, excepta portione quam Pipino dedimus, Austriam & Neustriam, Thuringiam, Saxoniam, Frisiam, & partem Boioariæ quæ dicitur Nortgoue, dilecto filio nostro Carolo concessimus, ita vt Carolus & Ludouicus viam habere possint in Italiam ad auxilium ferendum fratri suo, si ita necessitas extiterit. Carolus per vallem Augustanam quę ad regnum eius pertinet, & Ludouicus per vallem Segusianam, Pipinus vero & exitum & ingressum per alpes Noricas atque Curiam. Hæc autem tali ordine disposuimus, vt si Carolus qui maior natu est, prius quam cæteri fratres sui obierit, pars regni quam habebat, diuidatur inter Pipinum & Ludouicum, sicut quondam diuisum est regnum inter nos & fratrem nostrum Carolomannum, eo modo, vt Pipinus illam portionem habeat, quam frater noster Carolomannus habuit; Ludouicus vero illam partem, quam nos suscepimus. Si vero Carolo & Ludouico viuentibus, Pipinus debitum sortis humanæ compleuerit, Carolus & Ludouicus diuidant inter se regnum quod ille habuit, vt ab ingressu Italiæ per Augustam ciuitatem accipiat Carolus Vercellas & Papiam; & inde per Padum fluuium termino currente vsque ad fines Rhegiensium; & ipsum Rhegium, & ciuitatem nouam atque Mutinam vsque ad terminos sancti Petri. Has ciuitates cum suburbanis territoriis, & quicquid inde Romam per Genuam est ad læuam vna cum ducatu Spoletino accipiat Carolus. quicquid autem a prædictis ciuitatibus Romam eunti ad dextram iacet de prædicto regno, id est portionem quæ remansit de regno Transpadano vna cum ducatu Tusco vsque ad mare Australe, & vsque ad illius prouinciam, Ludouico cedat. Quod si cęteris superstitibus Ludouicus fuerit defunctus, eam partem Burgundiæ, quam regno eius adiunximus cum Prouincia & Septimania siue Gothia vsq; in Hispaniam, Pipinus accipiat; Carolus vero Aquitaniam atq; Vasconiam. Quod si filius cuilibet horum trium fratrum natus fuerit, quem populus eligere velit vt patri suo succedat in regni hæreditate, volumus vt consentiant patrui ipsius, & regnare permittant filium fratris sui in portione regni paterni. Placuit etiam inter prædictos statuere atque præcipere propter pacem quam inter eos perpetuo manere desideramus, vt nullus eorum fratris sui terminos vel regni limites inuadere præsumat, neq; fraudulenter ingredi ad cōturbandum regnum eius, vel marcas muniendas, sed adiuuet vnusquisq; illorum fratrem suum, & auxilium ei ferat contra inimicos eius, iuxta rationem & possibilitatem, siue in patria, siue contra cæteras nationes. Neque aliquis illorum homines fratris sui pro quibuslibet causis seu culpis ad se confugientes suscipiat ad intercessionem pro eis faciendam; quia volumus vt quilibet homo peccatis & intercessione indigens intra regnum domini sui, vel ad loca sancta, vel ad honoratos homines confugiat, & inde iustam intercessionem mereatur. Similiter volumus, vt quem liberum hominem qui dominum suum contra voluntatem eius dimiserit, & de vno regno ad aliud profectus fuerit, neque ipse rex suscipiat, neque hominibus suis consentiat vt talem recipiant. hoc non solum de liberis, sed etiam de seruis fugitiuis statuimus obseruandum. Quapropter præcipimus, vt post nostrum discessum vnusquisque accipiat beneficia in regno domini sui, & non alterius, ne forte per hoc si aliter fiat, scandalum possit aliquod accidere; hæreditatem autem suam habeat vnusquisq; illorum hominum absq; contradictione in quocunq; regno hoc eum legitime habere contigerit. Vt vnusquisq; liber homo licentiam habeat post mortem domini sui se cōmendandi inter hęc tria regna ad quodcunq; voluerit, similiter & ille qui nondum alicui commendatus est. De traditionibus autem & venditionibus quæ inter partes fieri solent, præcipimus vt nullus ex his tribus fratribus suscipiat de regno alterius aliquam traditionem vel venditionem a quolibet homine rerū inmobiliū, hoc est terrarū, vinearū, syluarum, seruorumq; qui iam cassati sunt, siue cęterorū quæ hęreditatis nomine censentur ex auro & argēto, & gēmis, & armis ac vestibus, necnō & man-

cipiis non caſſatis, & his ſpeciebus quæ proprie ad negotiatores pertinere noſcuntur; cæteris vero liberis hominib. hoc minime interdicendum iudicauimus, Si cauſa controuerſiæ inter partes propter terminos aut confinia regnorum orta fuerit, quæ hominum teſtimonio diffiniri non poteſt, volumus quod ad declarationem rei dubię, iudicio crucis Dei voluntas & rerum veritas inquiratur, nec vnquam pro tali cauſa cuiuſlibet generis pugna vel campus ad examinationem indicatur: ſi vero homo de vno regno hominem de altero de infidelitate contra fratrem domini ſui apud dominũ ſuum accuſauerit, mittat eum dominus eius ad fratrem ſuum, vt ibi comprobet quod dixit. Super omnia autem iubemus, vt ipſi tres fratres curam & defenſionem eccleſiæ S. Petri ſimul ſuſcipiant, ſicut quondam ab auo noſtro Carolo & beatæ memoriæ Pipino rege a nobis poſtea ſuſcepta eſt, vt eam cum Dei adiutorio ab hoſtibus defendere nitantur, & iuſtitiam ſuam quantum ad ipſos pertinet, & ratio poſtulauerit, habere faciant. Similiter & de cæteris eccleſiis, quæ ſub illorum fuerint poteſtate, præcipimus, vt iuſtitiam ſuam & honorem habeant; & paſtores atque rectores venerabilium locorum habeant poteſtatem rerum quæ ad ipſa pia loca pertinent, in quocunque de his tribus regnis illarum eccleſiarum poſſeſſiones fuerint. De filiabus autem noſtris iubemus, vt poſt noſtrum diſceſſum licentiam habeat vnaquaque eligendi ſub cuius fratris tutelam ſe conferre velit; & quæcunque ex illis monaſticam vitam elegerit, liceat ei honorifice viuere: quæ autem iuſte & rationabiliter a condigno viro ad coniugium quæſita fuerit, eique coniugalis vita placuerit, non ei denegetur a fratribus ſuis, ſi & viri poſtulantis & fœminę conſentientis honeſta & rationabilis fuerit voluntas. Poſtremo ſtatuimus vt quicquid adhuc de rebus ac conſtitutionibus his noſtris decretis addere voluerimus, ſic a prædictis dilectis filiis noſtris obſeruetur, ſicut ea quæ in his iam ſtatuta ſunt ac ſcripta. Hęc autem omnia ita diſpoſuimus, atque in ordinem firmare decreuimus, vt quandiu diuinæ maieſtati placuerit hanc corporalem agere vitam, poteſtas noſtra ſit ſuper a Deo conſeruatum regnum atq; imperium iſtud, ſicut hactenus fuit: &, vt obedientes habeamus prædictos filios noſtros, atq; Deo amabilem populum noſtrũ cum omni ſubiectione, quæ patri a filiis & imperatori ac regi a ſuis populis exhibetur, Amen. Hoc Caroli teſtamentum aſcribere viſum eſt propter eos qui nõ ſatis diligentes, in hiſtoriis quiduis in qualibet charta inuentum credunt, literis ceu certum, mandant. Quod genus ingeniorum in cauſa eſt, quod ita variant, vt in infinitis aliis rebus, de huius Imperatoris filiis: eſt enim magna controuerſia qui ex vxoribus, quique ex concubinis Carolo nati ſint. Diſſenſioni cauſam dedit vxorum concubinarumque, quas multas habuit, & ex illis prolis diuerſitas. Quoniam autem duo filij Pipinus & Carolus immatura morte abrepti ſunt: quorum alter nempe Pipinus quinque filias, & vnum filium, Bernardum, ex ſe genitos reliquit, Carolus ſenex mutat neceſſario teſtamentum, ſolum igitur Ludouicum inſtituit hæredem conſortemq; Imperij: Bernhardum autem nepotem ex filio, Italiæ regem facit. De theſauris ſuis regiaque pecunia omnia diligenter ordinauit, & quæ ad eleemoſynas, & quæ ad filios filiaſque hæredes ſuos peruenire voluit. Hac ergo ratione facultates omnes ſuas partitus eſt: Partibus tot factis quot opus erat ad inſtitutum, ex omni genere ſupellectilis, cuius precium ſupra fidem fuiſſe ferunt. Largitiones erant ab illo conſtitutæ illis eccleſiis, Rauennæ, Mediolanenſi, eccleſiæ quæ eſt Forumiulij, illi quæ erat Gradi, item eccleſiæ quæ Coloniæ erat, item Moguntinæ, item quę Iuuauiæ erat, quæ vernacula lingua nominatur Saltzburg, item eccleſiæ quæ Treueris eſt, item illi quæ apud Senones eſt, quæ eſt Veſontij: illique quæ Lugduni eſt, item quæ eſt Rothomagi, quæ Remi eſt, illique quæ eſt Arelatæ, eccleſiæ Viennenſi, eccleſiæ quæ erat Tarẽtaſiæ, illi etiam quæ Ebroduni eſt, item quæ de Burdegalæ, item eccleſiis apud Turones & Bituriges. Conſtituit etiam liquido quid hæredum quiſque accipere deberet, ne qua controuerſia poſt mortem exoriretur. Quid pauperibus elargiendum eſſet, quid ſeruis in aula, quid viduis, quid pupillis, quid nubilibus virginibus pauperibus donandum eſſet, omnia religioſiſſime ordinauit. Quæ & quanta & qualia quibuſq; dederit, cum longius ſit enumerare, & in aliis obuium ſit ſcriptoribus, breuitati ſtudẽs in præſentiarum præ-
810 tereo. Anno domini 810, Princeps Hunnorum Cacannus conuenit Carolum, petens ſibi concedi habitare iuxta Carnotum, quoniam propter incurſiones Sclauorum, in

in pristinis sedibus suis durare nequeat. Cui Imperator Carolus omnem humanitatem exhibendo ostendit, quicquid petiit concedens illi, donatumque liberaliter muneribus regiis iussit habitare vbicunq; circa Carnotum vellet. Hunc Cacannum quia Christianus erat, sedulo cohortatus est ad ecclesiarum curam, in eumque vsum insumendam dedit ei pecuniam non modicam. Propter quam largitionem hoc hic recensuimus. Quoniam autem in Caroli rebus impliciti sumus, quicquid inciderit, & quocunque forte iter duxerit, illac eamus, vt expediamus hinc nos. In liberis & nepotibus erudiendis liberaliter diligentissimus fuit. nec enim desidia & ignauo ocio perire passus est quenquam suorum. Hominem enim ociosum male cogitare, & Satanæ huius aeris ante rerum renouationem domino obnoxium esse, & eius tentationibus expositum, non ignorabat. Quamobrem magnum illi studium fuit, vt studio disciplinarum mares essent occupati, & fœminæ lanificio & aliis muliebribus artificiis semper essent occupatæ. Vtriq; vero imprimis pietate & sanctimonia insignibus personis viris & mulieribus (qui tum in monasterio plurimi inueniebantur) erudiendos & instituendos in religionis negotiis tradebat. Neque enim satis esse genuisse prolem, nisi excultam, vtilem educando & erudiendo redderet. Hinc factum est, vt tot honesta virtutum virilium & muliebrium exempla prodierint ex huius familia. Hospitalitatem diligenter, sicut ex sacris literis doctus fuerat, coluit. In excipiendis & alendis peregrinis tam largus fuit, vt non modo aulæ, sed toti regno oneri esse calumniati sint quidam ex familiaribus & œconomis eius; qui videlicet animales ratione ducti, spiritu diuino destituti, non cogitantes, quam mirabiliter Dominus impleat omnia cum velit, benedictione; cumque claudit manum, omnia egeant. non cogitantes quantum numerum Christus aluerit quinque ordeaceis panibus. Sed non ij tantum sic putarunt: totus enim mundus lumine vultus Dei carens sic putat. Nónne quotidie audimus, nisi peste aut gladio multitudo hominum e medio tollatur, annonæ vilitatem non expectandam, cum contrarium clarissime Dominus quotidie declaret? Videmus enim in familiis quæ non numerosæ sunt, festinantes ex nocte in noctem in re quærenda, tamen semper egere, & mutuo accipere, & non reddere. Cernimus rursus alias quæ numerosissimę cum silentio & quiete nihil festinant; sed opus suum facientes, curam in Domino reiicientes, abundare omnibus rebus, aliis dare mutuo, & multa largiri pauperibus. Item cum irascitur, vt sic dicam, Dominus, post infinitam peste cōsumptam multitudinem sequitur quandoque maxima fames, & plenis horreis. Et contrarium appatet etiam cum benedicit Dominus, quantauis enim multitudo hominum sit, & horrea vacua; tamen annona ad extremam vilitatem peruenit. Sed ad Carolum redire tempestiuum est. Fuit corpore eusarco & quadrato, laborum patiente, statura iusta, oculis splendentibus & prægrandibus, naribus paulo oblongioribus, vultu læto & puro, sanguine suffuso, incessu virili magis quam superbo. Brachiis, manibus, & pedibus proportione reliqui corporis mediocribus. Voce clara, & facundia non vulgari: erat enim copiosus & memoria rara. Nec vnam tantum calluit linguam; latinam linguam ita didicerat, vt ea prompte viua voce vsus sit, eleganter autem scribendo. Græcam intellexit; sed in colloquio vti parum quiuit. Gallorum linguam & Italorum fere æque nouit atque maternam Germanicam. Artibus liberalibus earumque doctis professoribus magnum honorem magnaque præmia præbuit. Doctos quos fama commendabat, ad se vocauit, aut vt in celebribus locis docerent, honestis conductos stipendiis curauit. Ipse vsus est præceptoribus Petro Pisano in literis Græcis, in dialecticis & rhetoricis, & astrorum scientia mathematicisque omnibus vsus est præceptore Britanno Alcuino Diacono. Scribunt autores, quod hic Alcuinus a rege Angliæ legatus missus sit ad Carolum de magnis regnorum negotiis: & sic alterum alteri cordi fuisse, vt manserit Alcuinus apud Carolum. Est etiam mandatum literarum monumentis, illis temporibus duos Scotos ex Bedæ discipulis, Claudium, & Ioannem nomine, venisse ex Hibernia in Galliam, viros in literis sacris & disciplinarum omni genere supra modum doctos; qui in ciuitatibus per plateas clamabant, Si quis sapientiæ cupidus est veniat. loquebantur autem non de humana sapientia, sed ea quæ a Deo est. Fama de his permanat ad Carolum, qui vocauit eos, dicitque se veræ sapientiæ cupidum esse, venalémne habeant? Respondent, venalem habere: sed iis quibus non est pecunia, gratis

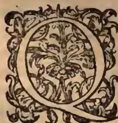
dare ſe. Rex auditis eis per aliquot dies probauit ſpiritus eorum, iudicauitque bonos; quare gratias egit Deo, quod miſerit illos ad ſe. Rogauit igitur eos quid nam pro ſapientia poſtularent. Reſponderunt, Ingenia & animos capaces philoſophiæ, & locum aptum ad philoſophandum, & in quo ſe ex ruſtico quæſtu iumentorum & ſeruorum operis, & ſuis etiam operibus, quantum ſatis eſſet ſapientiæ, exercitij corporalis. Nam habere debere modum corporis exercitium. Illorum ergo alterum præfecit pueris nobiliſſimis quos putauit ad rerum gubernationem aliquãdo perventuros. Magni enim referri iudicauit ſapiens rex, recte & ſapienter inſtitutos eos qui alios regere deberent. Alterum vero nempe Ioannem in frequens monaſterium ordinis ſancti Auguſtini iuſſit ire, & in eo monachos ad pietatem erudire. Ab iis viris & Alcuino Anglo habuit initium Pariſienſis ſchola. Carolus nullum vnquam intermiſit diem, quo non aliquid in hiſtoriis, vel in ſacris literis, vel aliis diſciplinis legerit: tamen corporis exercitationem nunquam omittens, quo in negotiis pacis & belli laboribus corpus ſufficeret. Neque enim ocio torpida corpora vere viuere dici poſſunt: ſunt enim ita diſſoluta, vt mors nõ multum mutet in illis. Et infeliciter viuunt: nec enim delicatus cibus & potus quantumuis bene præparatus ſapit illis. Et quid poteſt non eſſe infelix quod contra naturam viuit? Carolus igitur ſapieter victus rationem ordinatam obſeruans, exercuit ſe equitando & venando, mittendis telis, curſu nonnunquam. Oblectatus eſt etiam lauacro calidarum aquarum, propterea Aquiſgrani ædificauit regias ædes: ibique libẽter vitam egit. Fuiſſe ſcribitur modici potus, cibi paulo liberalioris. Inter comedendum lectione hiſtoriarum, aut quæſtionibus philoſophiæ oblectatus eſt. In iuuandis pauperibus ſe ipſum vincit: neque enim vlla virtus in eo præſtantior fuit. Miſit eleemoſynas trans mare in Syriam, Ægyptum, Africam, Hieroſolymam, Alexandriam, breuiter in omnia loca vbi cognouit pauperes Chriſtianos degere. Regibus tranſmarinis pauperes ſæpe commendauit, quod quo diligentius facerent, amicos & ſocios habuit, opemque eis in neceſſitatibus pollicetur. Minatus contra non ſemel regibus gentilibus, ſi pergerent Chriſtianos perſequi, ſe vltorem venturum. Idque aliquoties fecit, nec enim ſemel tantum propter eam ſolam cauſam bella ſuſcepit. Pauperum vero in regno ſuo præcipuam rationem habuit. Admonitusque aliquando a quopiam familiari, ne quibuſuis petentibus etiam indignis daret, reſpondiſſe fertur, Et qua caritate nos tulit hactenus Pater cœleſtis, ad cuius legem nos collati ſumus ipſa impuritas & iniuſtitia, latrones & fures? Religionem Chriſtianam religioſiſſime excoluit, multas horas diei, multas noctis in orationes collocans. Ieiuniis etiam cum periculo valetudinis exercuit corpus. In eccleſia voluit omnia ſerio maximaque honeſtate & grauitate agi, idq; a perſonis ſpectatæ vitæ in morum puritate. Pſallendi, orandi, & cantandi ritus in eccleſia inſtituit, vt animis Deo deuotis omnia fierent, voluit. Scribitur & a Nauclero eccleſiæ Tubingenſis præpoſito, bonæ fidei autore, quod Carolus cuidam nobili adoleſcenti epiſcopatum contulit, qui mox actis regi gratiis, lætus diſcedens, & ante palatium in ſellam equi ſibi adducti e terra inſiliit geſtiens. Carolus diligens perſonarum probator eccleſiaſticarum hoc cernens per feneſtras, iuſſit adoleſcentem reuocari, dixitque illi, video ex moribus & geſtibus tuis te bello aptiorem quam epiſcopatui vbi oportet eſſe viros pietatis, & bonorum morum exemplaria. Tu igitur mecum ibis contra hoſtes militatum, alij magis idoneo imponemus munus epiſcopi: moxque contulit alij epiſcopatum. imperatque illi, vt præſens in exercitu ſit, die conſtituto. Legitur etiam de eo, quod quoque alias non dubitauit, non modo verbis reprehendere & confutare epiſcopos, ſed ex eccleſiis eiicere, propter mores paſtore indignos. Quæ iam olim ſcripta ſuis locis præſtat, opinor, legi, quam hoc tempore repeti. Cum autem ſentiret ſe ſenio grauari & impediri a neceſſariis regnorum functionibus, habitis omnium principum comitiis, Ludouicum filium imperij regnorumque omnium hæredem & vicarium dum ſuperſtes eſſet, inſtituit. Bernhardum autem nepotem ex Pipino filio vita defuncto, Italiæ Principem conſtituit, appellarique regem & vnctionem regibus debitam a Pontifice petere iuſſit. Hæc rata vbique habuerunt omnes amici. Et hæc ordinario conſenſusq; omnium hoſtibus terrori fuit magno. Ita rebus ordinatis & pacatis, in liberale ocium ſe cõtulit, quod orando, legendo, audiendo doctos viros, venando non raro, & ſuos ad iuſtitiam, animi robur & modeſtiam,

destiam, fortitudinem adhortando, praua in regno corrigendo consumpsit. Hic cum adhuc aliquot annos in senectute non tristi, bonaque bene actæ vitæ conscientia egisset, correptus est febre, qua per medicorum consilia & abstinentiam mitigata, nonnihil conualuit; sed recidiuo febris redit comitante eam pleuritide, septimo die psallens & orans, in Domino obdormiuit septuagenarius, & cum omni reuerentia regaliter sepultus est Aquisgrani, non sine magno in plurimis locis planctu. Numerantur prodigia quæ eius mortem præcesserunt, solis defectio, lunæ eodem anno tres defectiones, Sphæra quæ in apice templi apud Aquisgranum erat, fulmine deiecta, in eodem loco porticus qua ex ædibus Palatinis ad templum via erat corruit. Et pontem, quem ipse Moguntiæ insignem construxerat, conflagrasse antea diximus. Diutius fortasse immoramur in hoc Carolo describendo, & recensemus quæ videri possunt cuipiam alieniora ab instituto: verum cum per hunc tantopere Germania sit ornata & exculta, de qua ex professo scribimus, nihil de illo nimium videri debet. Quare nihil morati morosorum calumnias, etiam alia eius gesta narrabimus, quæ hactenus non satis diximus. Gessit etiam bellum non vulgare cum Saxonibus & Anglis; gessit autem per militaris disciplinæ peritissimum virum Adolphum. Erat belli suscipiendi causa, quod seditiosorum Britannorum & Saxonum turba magna communem pacem turbarant in Anglia, eratque regnum ita turbatum, vt honestis moribus nullus locus esset. Quibus igitur pax & rerum tranquillitas erat cordi, petebant contra seditiosos illos auxilium a Carolo, qui ante sæpe alias apud alias nationes iustitiam petentibus, & iniuriam patientibus contra iniustos communem societatem turbantes auxilium tulit. Hoc enim vere regium, hoc Principis Christiani iudicauit, quam plurimos bonos iuuare, minimeque multos lædere. Cum igitur suppressas leges, religionem, omnes bonos, audiret, mittit suum ducem bello maximum Adolphum cum exercitu satis ad hostes magno. Nauigat igitur secundis ventis cum copiis in Angliam; cumque non procul ab Angliæ littore abesset, ecce Angli & Saxones qui de belli apparatu diu ante certiores erant facti, Adolphum cum suis egredi nauibus prohibebant, nouoque tormentorum genere quibus magnos mittebant lapides in naues, multosque sic perdiderunt. Adolphus inductus erat in magnas difficultates, naues propter pondus reduci a littore non potuerunt. Desiliendum e nauibus erat omnino militibus, quibus erant loca ignota, & in aqua fluctibusque cum hostibus dimicandum, loco prorsus iniquo; nam Saxones & Angli ex arido aut parum admodum in aqua consistentes expeditissimi, locis notis pugnabant, & telorum noua genera coniiciebant mira densitate. Quibus difficultatibus quidam in exercitu milites non mediocriter perterriti sunt, & studium alacritatemque dimicando consuetam, sicut in cæteris pugnis, non ostenderunt. Sed Adolphus magnæ vocis oratione fortiter suos allocutus, primam coitionem esse acriorem, magno animo ad litus contenderent, hostes in fugam spem habere, nobis (inquit) aut vincendum cum gloria æterna, aut ignominiose in aqua pereundum: videtis enim ipsi nullum locum fugæ. Polliceturque victoribus magna præmia, & primis militibus qui in aridum peruenirent, singulis mille aureos clara voce promittit, & addit, Qui mauult turpissime suffocari, quam fortiter vincere, cesset: ego faciam quod mei est officij; & cum hoc verbo iniecit se in medios hostes. tum etiam cunctantes, partim exemplo, partim oratione, partim præmiorum spe commoti anteuerterunt ducem, & quisque prorumpit media hostium tela, vt littus attingat, consequatur hos mille aureos. statimque hostes referre pedem coacti sunt parum; tantum tamen, vt Adolphus in sicco iam cum maiore parte exercitus consistens, pugnaret. Diuque sic acerrime est ab vtrisque pugnatum. Angli & Saxones nō parum desponderunt animum cum vidissent impares se fuisse hosti cum adhuc esset impeditus in fluctibus, multo minus iam resistere posse colligebant, cum æquum locum essent assecuti hostes; quare vehementer perturbati sunt. Animis victis, nulla est reliqua in corporibus exanimatis spes. Quam ob causam cum Adolphus cum suis omnibus in terra sicca constitit, animi omnium sunt erecti; hostium vero deiecti. quare tergum vertentes, fugæ se commiserunt. Adolphus parum tutum ratus per ignotam regionem lōgius insequi hostem, veritus necubi essent positæ in hunc euentum insidiæ: neque enim sperare potuit ita hostem victum iri antequam ingrede-

rentur Angliam, quam liberandã venerit. Iubet igitur eos bono eſſe animo, maximum & difficilimum belli confectum, hoſtes territos. Caſtra muniunt in editiore colle, naues reparant, & in altum reducunt, vulneratis medentur, exploratores mittuntur, vbinam hoſtes conſtiterint, ſcire petunt. Nomina militum conquiruntur, qui primi littus attigerant in ſuperioris diei pugna. Ibi vero ingens fit contentio: nam quinque millia petunt præmium, quorum quiſque primum ſe fuiſſe conatur probare: ipſe dux Adolphus omnino exiſtimauit fidem ſeruandam ſibi propter autoritatem & nomen ſuum; hactenus enim nomine ſuo bono fretus, feliciter exercitui imperauerat, quod opus eſt vnicuique qui imperare hominibus quocunque modo cogitat, ſiue pueris, ſiue maioribus natu: vbi enim in contemptum venit quiſpiam, & futilis leuiſve habetur, nemo audit eum, contemtoq́ue ea capite membrorum reliquorum, nullum ſuam functionem obit. Adolphus igitur qui ſuis oculis præſens viderat ſimul vno tempore plures audaciſſime perrupiſſe hoſtes, & in aridum littus perueniſſe, vt ergo cernerent fortiter factis præmium apud eum eſſe, & quoque liberaret fidem ſuam, & ad reliquum belli haberet parariores: nam quantum ſupereſſet difficultatis, ſcire nondum poterat (neque enim adhuc ad eum delatum erat, quid hoſtibus animi vel ſpei ſupereſſet, quid molirentur, vbiq́ue conſtitiſſent) addit illis decem millibus quos promiſerat aureis, alia aureorum quadraginta millia, diuiſitq́ue eam pecuniam in eos qui præmium petebant, iuſte autem pleroſque petere ſciebat. Quam pecuniam optime collocatam demonſtrarunt difficiles caſus, & neceſſitates ancipiteſq́ue pugnæ ſequentis temporis. Interea redeunt exploratores, referunt, hoſtes caſtris munitis in colle, viduo arboribus, inter duas ſyluas ſito, caſtra muniuiſſe, & muniendo adhuc occupari. Adolphus ex exploratorum verbis hoſtium timorem coniicit, quamobrem ocyſſime, præſidiis ad naues tuendas relictis, properat vt ex recenti fuga territos adoriatur. Vbi venit, locum diligenter perſpicit, aggreditur expugnare caſtra ea parte, qua minus firma videbantur, & ſuis minimum noceri poſſit telis & tormentis, quo genere armorum plurimum fidebant hoſtes, relinquens ſimul liberum hoſti ad fugam exitum; nam propterea iuxta ſyluas caſtra locaſſe videbat, vt haberent quo ſe expugnatis caſtris reciperent. Hic erat videre quantum virium & animorum, illa aureorum 50 millia addidiſſent militibus, quiſque enim ex illis quinque millibus voluit probare non collocatum præmium in indignum. Potiſſimum vero illi qui quibuſdam putabantur non meritos accepiſſe, factis audacibus vſque ad extremam temeritatem hanc a ſe ſuſpicionem amouere nituntur. Reliquus vero exercitus nititur declarare non animum & fortitudinem defuiſſe, aut virtute illis inferiores eſſe, ſed locum illis ereptum (neque enim tantum loci fuit, vt omnibus ſimul poſſibile fuerit capere littus.) Ita illa honeſtiſſima contentione, aſcendunt vallum, irrumpunt in caſtra per media hoſtium; ſed ex fuga priore confuſorum tela, Angli & Saxones eiiciunt ſe ex caſtris qua fugæ patebat locus, diffugiunt in ſyluas, ſed magno numero occiſorum ad caſtra relicto. Ex captiuis cognoſcit Adolphus quanto terrore hoſtes confuſi ſunt: aperte enim inter eos dici vna omnium voce, non homines eſſe Gallos aut Germanos, ſed deos aut dæmones in ſpecie hominum. Verumq́ue erat quod dicebant, quanquam non qui fieret ſciebant: Deus enim per homines de illis ſupplicia ſumebat, & Dei manus vere pugnabat contra eos. Conuocatis ſuis poſt expugnata hoſtium caſtra, Adolphus prædicat virtutes militum, & gratias agit, laborum præmium pollicetur. diuidit ſpolia quæ in caſtris nacti erant: erant autem ſpolia varia & magna. Diſceditq́ue hinc paululum propter cadauerum fœtorem. Mittitq́ue leuioris armaturæ milites circa & in ſyluas qui hoſtium veſtigia ſecuti, explorent quidnam agant. Læti per nemora quærunt hoſtem, cum peruenerunt eo vbi hoſtes laſſi quieuerunt, vix cum eſſent quingenti, hoſtium eſſet iuſtus exercitus, attoniti ſpectabant ex arboribus quid hoſtes agerent. Iamiamq́ue ſubducere ſe clanculum parabant, ecce hoſtium exercitus, qui totus illic conuenerat ex fuga, conſpectis illis coniicit ſe in pedes, fugitq́ue non aliter atque ouium grex conſpecto lupo. Qui igitur ad explorandum miſſi erant, ſequuntur; ſed tardioribus pedibus. Vbi venerunt ad eum locum in quo hoſtes quieuerant, inuenerunt relicta poſita in arborib. plurima arma, inuenerunt & multa alia ex impedimentis relicta. hic igitur vnam atq; alteram horam morati, admirati ſunt formidinem hominum,

minum, deinde reuersi onerati hostium armis & aliis spoliis, ad suos quæ acciderunt & quæ viderunt, referunt. Postera luce veniunt ex tota Anglia legati ciuitatum, se suaque offerunt Carolo regi Francorum & Galliarum, inquiunt se iam tranquillitatem Angliæ sperare, gratias agunt, &c. Quos consolatus Adolphus bene sperare iussit, se propterea a rege suo missum, vt florentissimum regnum liberetur, bonisq; locus & ocium honestum sit, leges & inprimis religio floreant ad honorem & gloriam omnipotentis Dei. Hostes igitur superati, omnique spe erepta, miserunt legatos eodem tempore & ad Adolphum, & ad Carolum in Galliam, humiliterque petunt gratiam & pacem, & sedes in Anglia, se legibus & religioni obedituros, obsides quotquot & quoscunque vellet, daturos, & quæcunque Carolus imperasset, cum omni obedientia prompte facturos. Adolphus vbi cognouit etiam legatos hostium apud regem esse, nihil respondet, expectatque regis sententiam & voluntatem. Carolus victis ignoscit, peccata condonat (quod illi peculiare fuit.) Iubet vt Adolphus quam longissime dissitas sedes præbeat iis qui in castris & in coniuratione fuerunt, quo disiuncti minus seditionem denuo excitare possent. Adolphus mandata exequitur, pacem, leges & religionem in Anglia tota iuxta Caroli præscriptum statuit & firmat, obsidesque ab illis acceptos ad se recipit. Reditum igitur ex Britannia apparans, naues reficit, imponit copias, soluit eas. Ecce subito improuisa tempestas cooritur, & classis in diuersas partes maris disiicitur, nauesque per totam eam obscuram noctem anchoris iactis, dispersæ in mari stant, fluctibusque æstu maris excitatis obruuntur, misereque affliguntur. fitque ingens exercitus perturbatio. Redire igitur coacti sunt ad portus Angliæ: naues enim plurimæ ad nauigandum inutiles factæ sunt. Magno studio & cura adiuuarunt eos in reparandis nauibus certatim omnes Britanniæ ciuitates: paucisque diebus in reficiendis nauibus consumptis, nacti serenitatem & maris tranquillitatem, iterum se crediderunt æquori, prosperaque in Gallias vsque nauigatione vsi sunt. Atque ita est hoc bellum finitum, quod in Anglia status felix pacatusque consecutus est. animique gratitudinem omnes singulatim ciuitates variis muneribus missis, declararunt erga Carolum regem Galliarum, qui illis hæc ocia fecerat.

DE GERMANIS
LIBER NONVS.

Vod de conspiratione Pipini filij in Carolum patrem suum propter nouercam Fastradam, quę fuit legitima vxor Caroli, scribitur,
mihi non cohærere videtur, malamque subesse fidem suspicor.
Anno 793 (si historiæ non fallunt) visitauit omnes terras sibi subie- 793
ctas, præsertim Franciam Orientalem in Germania, conciliumq;
Francofurti celebrauit, multis episcopis, monachis, & sacerdotum
præpositis illic congregatis. In eo concilio damnata est Felicianorum hæresis, & opinio eorum, qui imagines in templis non ferendas putant & docent.
Anno 796, Leo Pontifex Romanus 3 Carolo Magno claues S. Petri misit, & vexillum 796
Romanæ ciuitatis. Quæ dona accepta & grata fuerunt incredibiliter Carolo. Pontifici igitur pro his reddidit magnam vim auri & argenti, quam in Vngaria nactus armis, deposuerat apud principem Henricum Foroiuliensem. Prætera edixit Romanis qui nondum omnes per omnia Papæ obediebant, vt iureiurando promitterent, se facturos quicquid Papæ constituissent mandassentq;, aut mandarent, aut etiam in posterum mandaturi essent. Iusiurandum hoc sine tergiuersatione coacti sunt Pontifici iurare: quanquam inuiti plerique fecerint: sed tantum Caroli autoritas valuit. Quam autem inuiti iurarint, Pontificibusq; ita se manciparint, declarant ea quæ postea Romæ
acciderunt. Anno nanque secundo post iuramentum, nempe anno 798, conati 798
sunt in libertatem se asserere, & Reipublicæ Senatuique ascribere quicquid Cæsaris erat. Quibus exordiis omnia essent orta, & postea peruersa allegantes, & se ita defendentes. Hoc intolerabile visum est Leoni 3 Pontifici, qui iura Romæ Cæsaris ipse sperabat. Aperte igitur contra Romanorum conatus fecit & dixit. quibus rebus in se con-

citauit iram omnium Romanorum. Leo cōtemnens iram illorum, in processione igitur quadam & pompa nihil expectans mali, omnia tuta putans, seditione a Romanis ciuibus facta, de equo abiicitur, Pontificio ornatu exuitur, pugnis colaphisq; cæditur, semimortuus in carcerem trahitur. Tantaq; hæc acta sunt crudelitate, vt omnes cardinales exanimati fugerint, & tota curia exterrita diffugerit. Verum vt nihil recte curari potest in populo qui in partes diuisus dissentit, habuit & suos amicos inter Romanos, qui studebant Cæsarianis & Pontificiis rebus contra Rempublicam; a quibus paucos post dies e carcere liberatus est, & confugit ad Principem Spoleti. Romani ergo vbi audiuerunt Papam e carcere liberatum, sæuierūt in omnes suspectos crudeliter, etiam in Palatium Pontificium & domos eorum quorum opera putabatur liberatus. Leo ad Carolum Magnum in Gallias festinauit, opem & auxilium quærens; Romani ad eundem mittunt suos legatos, se excusantes, refellentesque pontificiam accusationem, grauiterque rursum accusarunt Leonem. Carolus vero claudit aures ad Romanorum accusationem contra Papam, patrocinatur Pontifici. Romani hoc cernentes, tristes redeunt, ad Senatum omnia referunt, senatus nescire quid agat, quo se vertere debeat, sciens potentiam & in rebus gerendis Caroli successus, omnes se purgare, dicere nunquam placuisse audax impassibileq; facinus, adulari Pontificiis, aduersam factionem damnare. Quidam qui primi autores fuerant, fugere; quibus scilicet excusationi nullus locus erat. Carolus Leonem Pontificem Romā remittit cum equitatu forti, comitantibus eum quibusdam episcopis, sequitur eum Carolus cum copiis. Romam vbi venit Pontifex, obuiam procedentes omnes ecclesiasticæ personę, eum excipiunt honorificentissime cum pompa maxima, processerunt autem illi obuiam vsque ad pontem Miluium. Carolus post pauculos dies sequitur, quoque venit Romam: qui excipitur omnis generis instrumentis musicis, pulsatisque omnibus campanis. Octauo die post aduentum eius, sedit auditurus seditionis & tumultus causas. ex Romanis etsi viderent iudicis animum inclinari in diuersam partem, & aufugissent autores; tamen inuenti sunt qui cum periculo magno veritatem non dubitarint proferre. Præfati igitur quæ ad propositum & regis animum videbantur apta, nefanda & capitalia scelera Leoni obiiciebant, & omnia probabant argumentis quæ conuelli nō poterant; cumq; essent excalefacti in media accusationis oratione, iussi sunt tacere, cardinales, episcopi & abbates, qui vna sedebant cum Carolo causas audituri, clamabant, Sedem Romanā ecclesiarum omniū caput, iudicādi ius habere omnes, a nemine vero debere iudicari. Propter hanc ecclesię autoritatem noluit Carolus iudicare in hac causa, relinquitq; iudicium sanctitati pontificiæ. Nauclerus hæc scripta habet, vbi si quis cupit legere, inueniet. Post hæc cogitauit Leo 3 quibus rationibus efficere posset, vt sedes Romana haberet defensorem, si quid tale aliquid accideret, quādoquidem Cęsares Constantinopolitani non satis viribus & opibus pollerent ad defendendam Romanę sedis dignitatem, & hactenus in seditionum & tumultuum, ciuiliumq; bellorum motibus Romam deseruissent. Quas ob causas in Occidente opus esse Imperatore qui hæc curet. Multa autem ob merita nemo inueniebatur dignior Carolo rege Galliarum: Primum ob tot officia ab eo collata in ecclesiam Romanam, & tot priuilegia concessa Pontificibus Romanis. Deinde quod esset fortiter factis clarus per totum terrarum orbem, tantęq; autoritatis, vt solus nomine solo plus posset, quā multi alij cruentissimis bellis, qui Italiam & Hispanias ab hostibus sæpe liberasset, Turcasque superasset multis maximis præliis. Postremo ob eadem merita & beneficia in Romanam ecclesiam maiorum suorum, quorum egregie facta ad astra essent sublata apud omnes gentes. His ex causis Pontifex cum consensu suorum Cardinalium & episcoporum appellat Carolum Magnum Galliarum regem, Imperatorem Romanum in Occidente. In die natiuitatis Christi cum missam celebrauit Pontifex, vertit se ad populum, & pronunciauit Carolum Romanum Imperatorem in toto Occidente. Omnis populus apertis tibiis clamarunt, Deus Carolo inuicto Augusto Imperatori largiatur pacem, victoriam contra hostes, incolumitatem, & annos vitæ longissimos. Alij clamabant, Dominus omnipotens fortunet omnes gressus omniaq; cōsilia eius. Et statim auream gemmis distinctam, preciosissimam coronam imposuit illi Pontifex. Atq; ita peruenit ad Germanos a Græcis ius Romani imperij. Scribunt autores totum regnum Caroli nuncupatum

regnum

regnum Franciæ, Germaniam vsque ad Vngaros vocatam regnum Franciæ Orientalis; Gallias & Phrisiam, regnum Franciæ Occidentalis nominatum. A Carolo autem rege regnum Franciæ vocatum est. nam Carolus Germanus Francus fuit. Multa sunt apud varios autores quo pacto imperium a Græcis translatum sit ad Germanos. Huc etiam facit Canon de consec. dist. 1, in qua aperte dicitur, quod Romanum imperium a Græcis ad Germanos deductum sit. Item aliis locis scribitur, quod Romanum imperium in persona Caroli ad Germanos sit translatum. Legimus etiam in speculo Historiali, quod Carolus natus sit Germanus, maternamque illum habuisse linguam Germanicam: & Germanica nomina mensibus & ventis Carolum hunc primum imposuisse. Fuit enim ingenio felici, & literis variis culto, quę dotes illi etiam ab iniquis conceduntur. Et profecto non vulgaris ingenij fuit illa nomina imponere mēsibus & ventis Germanico sermone quæ habent. Lingua Germanica etiam locutos in Gallia tempore Caroli, testantur munimenta multa veterum. Hoc beatus Rhenanus notauit, vir in omni genere literarum excellenter doctus & vere philosophus. propterea que vere beatus suis contentus sine ambitione viuit rex, &, quod ad nostrum propositum facit, historiarum omnium seculorum scientissimus & iudex acutissimus. Quem virum si pluribus describerem, non possem dici non respexisse libri titulum. videntur enim tales magna pars Germaniæ. Lotharius Ludouici Pij filius testatur, omnes liberos Caroli Magni etiam Germanice locutos, nempe natos Francos. Fuitque magna linguæ Saxonum & Francorum similitudo, propter commertia & bella inter eos assidua. Porro nihil tam certum quod non inter mortales ad mentiendum & fingendum ingeniosos & inclinatos, in controuersiam vocetur: quare etiam inuenti sunt, qui negare ausi sunt Carolum hunc Magnum Germanum fuisse, Germaniæ maximum virum inuidentes. Quod autem Germanus fuerit abunde satis magno testimonio sunt eius vestes, vxores, & liberi. Irenicus probat hoc ex maiorum eius genealogia, quam recenset a Clodouæo vsque ad Carolum Magnum lib. 3 cap. 17. Est & in Decretis comprobatum. Baldus testatur, Flauius Forliuiensis, Otho Frisigensis, Vrbanus ii, Platina in vita Adriani, & Gotfridus Viterbiensis, & reliqui autores, quos enumerare longum est, omnes consentiente vno ore dicunt, hunc Carolum Magnum in Francia Orientali natum. Nauclerus, Lupoldus Bambergensis, Eginhardus Cancellarius ipsius Caroli: cui tuto credi potest; addunt etiam locum in Francia Germaniæ, in quo est natus, nempe Ingelheim. Marlianus dicit, Carolum natum in pago Lupilia nomine; & scribit omnes eius maiores, cognatos, & liberos fuisse Germanos. Cui subscribit Ganguinus. Eginhardus Cancellarius eius scriptum reliquit, Carolum Germanica semper pro sua peculiari lingua vsum, plerunq; apud Germanos versatum, nisi vrgentibus regnorum negociis, & bellorum tumultibus, nunquam Germania egressum, tantopere scilicet delectatum patrio solo, patriæ moribus, cœli, sub quo natus erat, dulcedine. Et per totam suam ætatem non aliter vestitum, quā consuetudine & more Germanorum, præter bis Romæ, rogatu Pontificis Adriani, & Leonis tertij, vestitu Romanorum more vsum, propter conciliandos sibi morum vestiumq; similitudine Romanorum animos: sed egressum Vrbe mutasse, & Romanum habitum eu onus deposuisse. Quanquam quid opus est probare rem clarissimam? nos tamen hæc pauca ex pluribus addidimus, ne quis dubitet, illorum qui incidunt in eos qui audent hoc in dubiū vocare, aut etiam impudenter negare, quos missos faciamus; neque enim digni sunt qui aut legātur, aut nominis eorum vlla mentio fiat. Iis vero autoribus, quos citaui, nemo dubitet credere: fidei enim maiorem rationem habuisse animaduerto, quam dictionis elegantiæ, idque laudo. neque enim in historia aliud eque requirimus aut expectamus, atque certam fidem. Suos etiam filios & filias & vxores a Germanorum cultu nihil differre voluit, filiosque in armis & exercitationibus in ocio & venationibus ad consuetudinem Germanorum assuefecit. Exercuit autem eos a prima adolescentia non segniter, quo indurati sufficerent seriis rebus bello & pace. Porro qui dicunt imperij Romani ius primum per Carolum ad Francos translatum, & postea a Francis ad Germanos deductum per Othonē 1, ij toto errant cœlo. Ignorant enim Francos Germanos, putant Gallos Francos esse, cui errori occasionem dedit id quod supra dictum est, regnum Galliæ etiā vocitatum regnū Franciæ (quod nomen ad nostra tempora obtinet) propter reges eius ex

Francia Germaniæ. In his qui dubitat, idē clara luce cæcutit. Loquunturq; contra paulo ante citatum decretum, & contra Canonem in cap. Venerabilem. quibus locis satis est comprobatum, imperium Romanum in persona Caroli primū ad Germanos venisse: quanquam posterioribus temporibus Pōtifices Romani & alij sępe tentarint hoc ius Germanis eripere. Propterea quod Germani Cæsares quidam non voluerunt mancipia esse quorundam, & non omnia ad nutum quorundam implere sanguine. Et plane, quantum ego ex omnibus rerū circumstantiis coniicere possum, nullę fuerunt aliæ causæ, quod quidam ita ad Berengarij & Hugonis Arelatensis, & aliorum quorundam ocij & pacis communis turbatorum tyrannidem conniuerunt, imo & clam iuuerunt ad Imperium & communem mortalibus salutarem almam pacem turbandam. Quorum malorum quę adhuc hodie orbem affligunt, causæ sunt apertiores, quam vt inuehendum sit mihi in autores bellorum. Nec est nostri propositi aut consilij perstringere quenquam. Reuertar igitur ad Carolum, cuius æquitatem cum vbiq; tum potissimum in Italiæ rebus ordinādis videmus. Longobardis enim victis sedes tribuit circa Mediolanum & Papiam, & in his locis quos hodie adhuc vocant Lombardiam. Exarchatum Rauennæ nominauit Romaniolā, vt quæ Romani esset Pontificis. Græcos omnes eiecit ex Italia, Siciliam & Neapolim concessit propter pacē Constantinopolitanis Imperatoribus: quas facile sibi subiicere potuisset, nisi maluisset rerum tranquillitatem. Reliquam totam Italiam imperio Occidentali adiudicauit. Paxq; facta est inter Irenen & Carolum, & cū Nicephoro, ea conditionum lege, vt Veneti suis legibus vterentur, essetq; ciuitas libera, neutri neq; Occidētis, neq; Orientis imperio obnoxia. hoc factum
803. esse traditur anno 803. Non longo post tempore in Germaniam venerūt ad Carolum Imperatorem princeps & episcopus Venetiarum cum magnificentissimis muneribus, petentes ab eo priuilegiorum & libertatis donatæ confirmationem. Ad quam eorum petitionem Carolus Augustus facilis plura quā petierunt concessit: sed voluit vt etiam his a se concessis priuilegiis accederet Pontificis consensus & autoritas. Ea fuit Carolus modestia, & erga Romanam sedem obseruantia. Veneti autem breui post tempore beneficiorū Caroli non satis memores, egerunt nescio quid aduersus Carolum, egerunt autem tantum contra eum, vt illis indicto bello, in eos miserit Pipinum cum exercitu. Pipinus vbi cum Germano milite appropinquat Venetiarum ditioni, ex agro passim Veneto & ex vrbibus etiam munitioribus fugerunt in vrbē Venetiarum. idcirco Heracliam nouam vrbem, & Equilium vacuas reperit Pipinus: totamq; eorum in ea parte in Italia, scilicet ditionem cepit Pipinus, nullo resistente. Nicephorus in hoc bello suas simultates cum Carolo dissimulare non potuit: cōtra enim fœderis leges & fidem misit Venetis auxilia, & illos concitauit aduersus Carolum, conatus & alios eodem tempore excitare. Quæ res Carolum nō mediocriter commouit. Quare auget copias, maioriq; vrget bellum animo & apparatu. Profuit autē non parum, quod Venetorum quidam Principes Carolo fauebant. In vrbe igitur nihil solide discordes proponere poterant; & erant debiliores Nicephori manus, quam expectarant; Caroli autē copiæ indies crescebant, ex quibus causis factū est, vt Veneti desponderint animum, petierintq; pacē, adeoq; vt se facturos quicquid iustū & æquum esse, iudicaret ipse Imperator Carolus. Igitur nouū fœdus inter Carolū & Venetos est factum: cuius hæ præcipuæ conditiones erant, primo, ne vnquā mitterent Constantinopolitanis principibus auxilia, neve ab illis peterent auxilia, & nihil prorsus cōmune commertiumq; cum illis haberent. Secundo, vt sicubi necessitas exigeret, vt Carolo opus esset nauibus, vt certum numerum nauium bonarum darent, & certam summam pecunię contra Turcas conferrent. Tertio, vt quandocunq; vsus postularet, vt illi loca eorum & portus omnes paterent, etiam Venetiæ ipsa vrbs. Hæc sunt literis & sigillis, iuramentisque corroborata.

Porro Veneti cum sint fere omnes mercatores, aut si qui sunt quibus nullo amplius quæstu est opus, ex mercatura has facultates sunt consecuti. non diu igitur illam iacturam facultatum ferunt; vident enim aut mercatura rē quærendam, aut deserendā patriam, mutandumq; locum. Neq; enim vineta in mari conserere, aut ęquor arare poterant. Ob has causas cum Principibus Constantinopolitanis iterum contra leges pacis redeunt in gratiam. Neq; enim mercaturam exercere possunt, nisi amici sint Constantinopolitanis. Quapropter cū Turcis tam diuturnam pacem nostra memoria seruauerunt.

runt. Nec diu poſſunt durare in ea populi frequentia, niſi amico vtantur Turca, qui tranſmarina fere omnia loca ſub ſuo premit imperio, ex quibus ad nos per Venetos apportantur merces. Quamobrem ſi quando incidunt cum Turca belli cauſæ, breue ſolet eſſet bellum. Pacem enim emunt magno, quam pecuniã ex Europa, quæ eius fruitur mercibus, large recipiunt. Hanc defectionem Venetorum non laturus Imperator Carolus, multo quam prius apparatu belli ampliore inuadit eos, duce Pipino. Venetorum ſubditi vt antea ex oppidis & agris paſſim ſe intra mœnia Venetiarum recipiunt. Pipinus omnia habitatoribus & omnib. rebus vacua facile in poteſtatem redigit. Erat autem conſilium & ſpes Venetorum, non diu cum tanto exercitu permanere poſſe in caſtris. Ipſi vero habebant omnia neceſſaria in vrbe vberrime, & libere nauibus per mare quo volebant, inuehere poterant; neque enim nauali facultate Pipinus pollebat. ipſi vero claſſem habebant magnam & bene inſtructam, & qui eam regebãt, peritiſſimos, ad pugnamq; naualem expeditiſſimos. Cũ igitur Pipinus aliquandiu ſic in caſtris tempus fruſtra tereret, Venetiq; nullum deditionis aut timoris ſignum præberẽt, ſed ſe intra mœnia continerent, intellexit eorum ſpem eſſe breui diſceſſuram. Erat primũ conſilium Pipini, captum agrum & vrbes aduenis habitatoribus tradere, fortibusq; viris ex Germania, & Italiam reliquam illis iungere, vt quando Veneti poſt exercitus diſceſſum recipere conarentur, vna coniuncti reſiſterent. Sed Carolus iubet eum nullis impenſis parcere, claſſem quoq; parare, qua etiam ab vſu maris prohibeantur. Pontifex in claſſe paranda & tota Italia iuuat eum. Poſtquam circumdedit vrbem mari & terra, pontem ab arido vſq; ad vrbem, magnũ opus facere inſtituit: cum autem pene erat ad vrbem perductus, igne a Venetis miro artificio & materia facto, correptus media nocte totus conflagrauit; periitq; ea nocte magnus militum, qui in ponte erant, numerus. Claſſem quoq; eius incendere conati, ſed Itali qui in ea erant, cauerunt: ſed nauali prælio congreſſi, cedere coacti ſunt Pipini naues, vna atque altera amiſſa. Quibus rebus non parum commotus eſt ira Pipinus, ſed quo magis cupit vlciſci, hoc minus ſpei eſt fieri poſſe. Videt enim inexpugnabilẽ vrbem, videt obſtinatos ciuium animos. Pudet ſic diſcedere, rebus infectis. Imperator Carolus ſubornat Pontificem, vt ſe interponat, & qualemcunque poſſit, pacem faciat. Pontifex ad Venetos mittit legationem, epiſcopum virũ facundia & prudentia inſigniter dotatum: qui vbi venit ad Venetos, & Pontificis voluntatẽ & poſtulata de pace expoſuiſſet, reſponderũt, Se nullis rationibus poſſe mercaturam qua ciuitas cœperit, & in eam magnitudinem creuerit, & hactenus cõſeruata ſit, relinquere, niſi velint & cœlum mutare. Sed ad impoſſibilia promittẽda adactos a Carolo, quæ ſeruare vllis legibus nemo cogatur. Quare aut libertatem ſuam velle retinere, aut extrema omnia tentare. Si Carolus velit eis integrũ relinquere cum Conſtantinopolitanis & etiam cum Turcis mercaturam exercere, habiturũ amicam ciuitatem, & quæ officia iuſta nunquã ſit negatura. Interea Pipinus reparare naues, ſimulare ſe alios milites ex Germania expectare, moliri maxima quæq;. Veneti reſpondent Pontificis legato ſi poſſit efficere, vt in quiete poſſint ſtatum ciuitatis conſeruare, ſalua libertate, maximi beneficij loco habituros. Donant prçterea munuſcula nõ vulgaria, legato; qui horũ reſponſo audito, ad Carolum proficiſcitur in Germaniã, agitq; apud Carolum Venetorum cauſam, & exponit Pontificis voluntatem de facienda pace, quaſi ignarus, quod hoc Carolus a Pontifice petierit. Et incertum eſt, an diſſimularit ſe ſcire, an vere neſcierit. Carolo magnopere placuit taciturnitas & fides Põtificis. Venetorum cauſam ſerio agit, quod tueri ſtatum vrbis ſine Græcorum & aliorũ exterorum commertio non poſſint: Si ex agricultura aut pactione viuere velint, vrbem relinquendam neceſſitate coactos, inuitos contra Cæſaream Caroli maieſtatẽ egiſſe. Caroli virtutes a plurimis Venetiarum principibus viris prædicari candidiſſime. nihil æquo cupere quã a Carolo occaſionem præberi quo animum ciuitatis erga eũ declarare poſſint. Petere pacem, ſed cum libertate coniunctam, ſed in qua vrbis ſtatus poſſet durare, ſed poſſibilem ſeruatu; contraque quam non cogantur velint nolint, agere. Carolus a Pontificis legato epiſcopo placatus, & Venetis beneuolus redditus totus, reſpondet ſe maiora Pontifici non negare aut poſſe aut debere. Venetis ignoſcere, & quçcunque ad augendam ciuitatẽ faciant, cõcedere. Epiſcopũ multis officiis collatis, dimittit, cupitq; arbitros Pontificem & hunc legatũ de cõponenda pace cum Venetis, fit pax, ſua omnia

recuperant, libere cum omnibus cõmmertia agunt, dimittitur exercitus. Hoc pacto hoc eſt finitum bellum. Graue quoque cum Boëmis geſſit bellum, contra quos cum copiis Carolus Magnus miſit ſuum filium Carolum. Qui cum Boëmiæ appropinquaſſet, obuiam illi Boëmi venerunt, vtile putantes hoſtem in fines ſuos non admittere. Collocarunt igitur præſidia per omnia loca montium & ſyluarum, per quæ hoſtẽ venturum putabant. Vno vero loco congregatus eſt exercitus, qui in animo habebat excipere hoſtem prælio. Quibus Boëmorum rationibus cognitis, Carolus ſuas ex illorum rationibus moderatur. Ergo iter tenuit, per quod venturum expectabant, quamdiu potuit, & paruis itineribus iuit per aliquot dies. Hoſtes colligunt maximas vires ſuas in vnum locum, & bene muniunt caſtra, & obſtruunt magnis laboribus vias. Simulat ergo ſe parare ad perrumpẽdam omnem eam munitionem per hoſtes; ſed acceptis viarum peritis ductoribus, ſub crepuſculum noctis iubet omnes ſe cibo reficere, promittit laboris præmium, iubet vt cogitent, quam paruis itineribus hactenus ſint ducti, totos dies ſæpe iam quieuiſſe, vt vna hac nocte ſint animis parati, rogat, ſine omni diſcrimine ducturum in medium hoſtilem agrum: ſed hac nocte feſtinandum. Incenditq; ignes adiecta materia, qua ignes per totam noctem durent, præbeantque ſpeciem manentis exercitus; taciteque propere abducit exercitum per loca qua minime a Boëmis expectabatur. inuenit tamen ea quoque præſidiis munita, ſed infirmis: iis igitur partim captis, partim occiſis, partim fugatis, peruenit ſine negocio in hoſtilem regionem. Erat autem ea nox ſtellis & luna clara. Luce orta Boëmi mirantur inſolitum ſilentium, exploratores nunciant hoſtes nuſquã apparere, ſubito timent ne illud ſit quod erat, nempe aliam viam ingreſſos, tamen diſcedere non audent, metuunt enim inſidias. A meridie nunciatur illis in caſtris vt aduolent, hoſtes vaſtare omnia. Boëmi properant ad ſuos parentes ſenes, vxores, caros liberos, & focos defendendos. Eo die hoſtem conſequi non poſſunt, ſed veniunt ad vaſtata & incendiis conſumpta ædificia, nouam & deplorandam patriæ faciem. Feſtinant igitur per totam noctem eam & ſequentem lucem confuſi dolore & ira, eo veſperi veniunt in hoſtium conſpectum, qui caſtris munitis, quieſcunt laboribus & longis itineribus fatigati. Boëmi ceu irrationales irritati animantes, feſſi & fame debilitati ad caſtrorum vallum inexpugnabile currunt magno clamore. repulſi igitur aliquoties, multis amiſſis, alio loco non minus firmo tentant, & ſic per totam noctem fruſtra oppugnant caſtra, amittuntque magnam copiarum multitudinem. Luce orta videns Carolus non compotes mentis, conſilium ex tempore capit, nempe videns aut omnes ſine ſuorum iactura oppugnãdo caſuros, ſi velint pergere, vt ea nocte ſine ratione fecerãt; aut diſceſſuros, vt quiete & cibo ſe reparent. Quare equitatum paratum iubet ad portam expectare, vt cum primum ſignum datum illis ſit, erumpant, & extremum agmen abeuntium carpant, alio loco in eundem vſum etiam expeditos leuis armaturæ pedites conſtituit, qui ſignum expectent erumpendi. Boëmi vbi vident multos laſſitudine & fame deficere, & expugnari caſtra non poſſe, collem qui aberat circiter quingentos paſſus occupaturi, ſe in pedes coniiciunt: ſed fatigati tardius feſtinare coguntur. Emiſſi equites, & peditatus magna pars a Carolo non extremum agmen carpunt, ſed vniuerſas pene copias obrutas contrucidant, pauci effugiunt. Atque ex captiuis cognitum eſt totius Boëmiæ vires hic fuiſſe collectas. Carolus mouet triduo poſt prælium caſtra, expugnaturus vrbes. Boëmi mittunt qui pacem petant, qui obſides daturos, qui quicquid iubeat facturos, polliceantur. Prorſus enim erant fracti & victi: nam etiam perierat in oppugnandis caſtris Princeps eorum Lechon. Carolus imperat obſides, cõditiones fœderis præſcribit. Quid ſingulis annis Carolo Magno tribuere debeant ſtatuit, & reducit exercitum incolumem, tot hoſtibus occiſis quod mirabile rarumq; auditu eſt. Porro cum tam multa hactenus dicta ſint de Francis Germaniæ, nõ eſt quod quiſquam miretur: eſt enim magna pars ſuperioris Germaniæ, & ante Carolum eiuſq; maiores clari, præter alios Germanos, fuerunt bellicis laudibus, Valerianum a ſuis finibus repulerunt. Druſus Germanicus expertus eſt illorum fortitudinem. Poſt eum Gaius armis eorum cedere coactus eſt. Vitellius quoque eorum roboris teſtis eſt. Domicianum ſi quis roget, reſpondebit quales fuerint in bello. Traianus, qui inferiorem Germaniam ſubiecit ſibi ad fines Francorum vſque, a Francis abſtinuit. Aurelianus apud Moguntiam vicit eos prælio: ſed minime inultos.

Pro-

Probus ſæpe vicit in ſuperiore & inferiore Germania: ſed à Fråcis accepit detrimenti plurimum. Valentinianus & Theodoſius etiam Francos cedere Romanis coëgerũt; ſed non ex agro Franciæ ceſſerunt, fortiter a ſuis focis hoſtem quantumuis potentem, repulerunt. Quæ autem prima ſit Francorum origo, multi fabulantur multa inutiliter. Francos eſſe ſuperiores Germanos clariſſime ex Strabone autore optimo probari poteſt, qui temporibus Auguſti vixit, & cum Romanis in militia ſæpe verſatus eſt. Hic autor diſerte Francos vicinos facit Vindelicis, quos attingunt una parte adhuc noſtra ætate. Hac occaſione autem eue cti ſunt in tantam potentiam: Gallienus Romanorum Imper. appellatus, Romæ in omni genere luxus vixit, parum curãs imperij res: venit igitur in contemptum ignauus venter. Erat autem in Germania dux, dotibus multis boni Imper. ornatus, nomine Poſthumus, qui ab exercitu cui præerat, appellatus eſt Imper. Quod vbi ad Gallienum peruenit, homo iraſci, amicos conuocare, auxilia eorum inuocare, exercitum quam poteſt per facultates maximum conſcribere, contra Poſthumum mittere, graue pondus auri polliceri qui caput ad ſe ferret Poſthumi, quaſi eſſet in vado, ſi modò haberet caput Poſthumi, mentis inops venter putauit, non cogitans ſe deſpici, & pro fœmina ſcorto haberi. Audiens verò hãc iram Gallieni, & contra ſe mitti exercitum (quãquam nihil inexpectatum illi erat) ex Roma Poſthumus, copias ſuas auget Germano milite & pręcipue Francis, qui tum propter belli pręter alios, laudem bene audiebant. Maximã igitur Francorum multitudinem in exercitum aſſumit, expectat duces mollis hominis Gallieni ſine ſolicitudine; putat enim delicati principis ſeruos quoq; delicatos, nimirũ ita contemnẽs hoſtem, conferens virtutẽ ſui exercitus ad aduenientis Romani robur. Confiſus igitur militũ virtute nihil periculi timet; quare per proditionem facile occiditur, præcipue tanto occiſori præmio ſtatuto. Poſthumo igitur interfecto, Francorum copiæ non propterea ſtatim diſſoluuntur, ſed cum eſſent ſatis cõtra potentiſſimũ hoſtẽ magnæ, vnanimes ſtatuunt perſequi bellũ, & non propter vnicum hominem Poſthumum domum vacuos redire. Deliberant igitur qua potiſſimum parte Rom. imperium ſit aggrediendũ illis. Alij primo, alij alio loco aggrediendum cenſebant. tandem vincit ſententia eorum qui ſequi Rhenum conſulebant vſq; ad Treuerim, & apud Treueros tranſire Rhenum, Galliasq; inuadere, & ſedes illic quærere ſub feliciore & temperatiore cœlo. Poſtquam hæc diligenter deliberarunt, ſine ceſſatione viam propoſitam arripiunt, omnia vſq; ad Treueros quæ in itinere erant Romani imperij, populantur. Treuerim expugnatam in poteſtatem ſuam redigunt, & Galliam fere totam capiunt, ſedes in ea eligunt, de qua re eſt in ſuperioribus quoque dictum. Ex his Francis nobilioribus fuit proſapia Caroli Magni. Non deſunt qui volunt eam regionem ſubiectam illis fuiſſe, quam iam comes Palatinus habet. De magnitudine animi & fortibus felicibusque factis Caroli maiorumque eius nimium fortaſſe cuipiam dixiſſe videmur. Quare multa apud alios obuia omittimus. Maximum quod in hoc viro præcipue laudibus vehendum iudico, eſt, quod non ſatis habuit genuiſſe prolem, niſi etiam educaret recte, & vt mortalibus vſui eſſe poſſet. Quod non ſatis putauit regna acquirere, niſi bonis legibus, moribus, & recta religione inſtituta, in pace liberali ocio locus eſſet. Quapropter vbique locorum tot concilia celebrauit, tantam adhibuit diligentiam in perſonis, qui & religioni & Reipub. præeſſent. Eas ob cauſas tot ſcholas, vt loquuntur, fundauit, ad diſcendas bonas artes, bonos mores, Chriſtianam doctrinam imprimis. Autor eſt eius Vniuerſitatis quæ eſt Bononiæ, & eius quæ eſt Papiæ, eiusque quæ Lutetiæ eſt. Nec alio propoſito tot fundauit monaſteria, niſi vt iuuentus bene in illis inſtituta, vtilis eſſet exemplo & doctrina hominibus, & qui in illis conſeneſcere, mundi ſtultitia & pompa contempta contemplationi & orationi ſe tradentes, ſtatuerent, docerent morum probitatem, veramque religionem populum. Multa de hoc eius nunquam ſatis laudato ſtudio ſunt apud autores, nos vno teſte adducto ſatis habebimus. Sic igitur fere ad verbum eſt ſcriptum apud Nauclerum, Carolus pro ſuo religionis ſtudio Vlmam regiam villam abbati & conuentui Augiæ maioris dedit, qui eccleſiæ iura, decimas, tributa, penſiones, per præfectos ſuos inde accipiebat: ſed Vlmenſes iam ad libertatem ſuam non ſine maximo, vt legimus, incommodo redierunt, donationem ſuã Carolus literis confirmauit, quarũ hic exemplũ habes, In nomine ſanctæ & indiuiduæ trinitatis Carolus diuina fauẽte gratia Imp.

Auguſtus: Si ſanctorum monaſteriorum loca, ne labantur, frequenter ſuſtentamus, ſuſtentando ditamus, non ſolum Deum per hoc nobis placamus, ſed etiam noſtri totius regni ſtatum corroboramus. Quapropter omnium præſentium ac futurorũ comperiet induſtria, qualiter Vlmam noſtram regalem villam pro animæ noſtræ ac parentum noſtrorum remedio ad monaſterium quod conſtructum eſt in inſula quæ in Alamaniæ partibus ſita *Sintleohesſana* nuncupatur, vbi venerabilis præſul Hetto ſpirituali turmę prę eſt, cum omnibus appendiciis ſuis, & locis adiacentibus, tradimus atq; tranſfundimus, vt fratres ibidem regulariter ſubſiſtentes, & diuino operi die nocteque iugiter inſudantes, dum a noſtris ſumptibus alacriter procurãtur, aſſiduis eorum precibus Deum nobis propitium facere dignentur, vt cum prædictis Hetto cum fratribus ſuis monachis videlicet, atque clericis in præfata inſula exterioribus viris remotis Deo ſeruire liberius atque ſecurius inſiſtere valeat, cum ipſius abbatis deſiderio, ſuorumque monachorum rogatu Adelbertum cognatum noſtrum in ſupra dicta Vlma aduocatum ac defenſorem conſtituimus, & eundem quia quales futuri homines ſint, ignoramus, ne ſtatuta noſtra vel quiſquam ſuorum ſucceſſorum tranſgrediatur, in præſenti cum iuramento tenaciter eligamus. Hac de cauſa noſtræ placuit prouidentiæ eodem Adelberto defuncto in præſentia abbatis ſuorumque ſucceſſorum ac fratrum videlicet monachorum hoc perpetua ponere poteſtate, vt ſapientium vſi cõſiliis ex his quos inter potentes nouerint, & inuenerint, meliores ſeculi & æquitatis amatores eligant huic loco, ſicut & in cæteris locis ſuis, competenter aduocatos & defenſores; eo tamen tenore, vt quandocunq; ſui commiſſi præuaricator, aut in rebus vel hominibus (quod vulgo *Babmundt* dicitur) exiſtat, ſtatim ſine mora, ſine iudicio aduocariam perdat. Qui aduocatur & omnes ſui ſucceſſores quale ſeruitium in præfata villa Vlma ab Augenſi abbate eiuſdemque miniſtris deinceps percepturi, vel qualem iuſtitiam ipſi abbatibus ſint facturi, breuiter hic determinauimus. Statuimus ergo & præcipimus ſi præſens Adelbertus aduocatus vel quiſquam ſuorum ſucceſſorum in prædicta villa placitare voluerit, quando vel qualiter aut quotiens hoc fiat, in abbatis arbitrio pendeat, & ab eo diſponatur, vt non compluribus quam 30 equis ad placitandum veniat: & tale ſeruitium quale tunc reperitur, & quod prædictæ militum & equorum multitudini congtuat & ſufficiat, eidem aduocato prælibato abbas decenter & honeſte exhibeat. Et vt hoc nunc & in futuro cunctis pateat, regali noſtro imperio ſancimus & confirmamus, vt nullus aduocatus in præfata villa maius ſeruitium ab Augenſi abbate, vel a ſuis miniſtris quaſi ex debito exigat, aut ad libitum ſibi ſtatuat, ipſe ſiue quaſi ex iure vltra ſtatutnm quicquam vſurpare ſibi vel vendicare audeat. Inſuper ſtatuimus atque iubemus quicquid placitando ibidem acquirat, tertia parte ſibi retenta duas abbati reddat, & nullum aduocatum vel exactorem præter ſe ſine abbatis permiſſione conſtituat. Addimus quod nihil priuati muneris vel ſeruitij in eadem villa, vel a quolibet locorum illuc pertinentium, ſiue a cellariis quaſi ex debito & ſtatuto ſibi iure exigat, ac manſiones vel pernoctationes vſpiã ſrequentare audeat. Quod ſi præſens aduocatus vel quiſquam ſuorum ſucceſſorum hæc noſtra ſtatuta tranſgrediatur, ſine iudicio & abſque ſpe recuperationis iubemus, vt aduocatia ſtatim priuetur, & alter fidelior ac iuſtitiæ amantior ſano conſilio in eius locum ſubrogetur. Et vt hoc ſcriptum noſtrum atque decretum ab omnibus firmius obſeruetur & obnixius, annali noſtro ſigno ſigilliq;
813 impreſſione firmari iuſſimus. Datum anno ſalutis 813. Sed ſatis ſint hæc de hoc incomparabili viro, cuius memoria delectari prolixiores fuimus. quis enim non cupiat perpetuo eſſe cum huiuſmodi viris?

DE

DE GERMANIS
LIBER DECIMVS.

Natiuitate Christi anno 815, Caroli Magni Imperatoris Romanorum, Gallorum, Francorumque regis filius Ludouicus regnorum imperijque assumpsit habenas, propter summam in religionem obseruantiam, & singularem pietatem clementiamq; Pius dictus, quumprimum audit patrem Aquisgrani vita defunctum, illuc properat, iusta patri persoluit, studium & curam omnem ad administrationem imperij & regnorum conuertit, nullis laboribus abstinuit, quo omnia in tranquillo feliciq; statu perseuerarent. Nam maxima in rebus administrandis prudentia & cura est opus post magnorum principum mortem, solent enim tum multa moueri, multi res moliri nouas. Ad quam pestem excludendam impiger fuit hic nouus Imperator Ludouicus. Primum ergo legationes quæ ad patrem venerant, quæ multæ erant, & de rebus maximi momenti, patienter audiuit, & respondit. Comitiis mox habitis magnatum, ad leges custodiēdas & pacem cōmunē conseruandam legatos in regnorū omnia loca mittit. Paucis post mēsibus venit ad Imperatorem in Gallias, qui tum agebat in Aurelianis, Pontifex Romanus Stephanus, qui Leoni successerat, de publicis ecclesiæ commodis stabiliendis, & seditionibus tollendis acturus. Pontifex cum omni qua potuit fieri, reuerentia est exceptus ab Imperatore. Et non minore cura & sedulitate res ecclesiæ curat Ludouicus Pius, quam Pontifex ipse. Noluit enim suorum maiorum vestigia deserere. Hoc autem præcipue dicitur Imperatori Pio placuisse in Pontifice, quod orauerat pro suis persecutoribus & illis Romanis, qui in causa Leonis Pontificis in exilio erant. Solennibus postea sacris ex more celebratis, Pontifex Stephanus corona imperiali Ludouicum coronauit, Romanorumq; Imperatorem salutat. Rebus igitur ecclesiasticis ex animi voluntate ordinatis, dimittitur Pontifex Romam. Eo anno ecclesia Reatina vacante, vt sic loquar, Pontifex noluit electum episcopum consecrare nisi ab Imperatore Pio obtinuisset prius licentiam. Habetur in Decretis 63 distinct. ca. Lectis. Ex quo satis clarum est, tunc inuestituras episcopis præstitisse. De quo Imperatorum iure prius est dictum. Leo Imperator Constantinopolitanus, hoc anno legationem misit ad Ludouicum Pium, qui petant confirmari & renouari fœdus, quod inter Carolum Magnum & Constantinopolitanum Principem fuit. Quod facile impetrarunt ab eo Principe cui nihil antiquius pace & rerum tranquillitate. Eo quoque anno moritur Stephanus Pontifex; in eius locum eligitur Paschalis, Romanus natione. Hic, quoniam electus erat non accedente Imperatoris Ludouici calculo seu autoritate, sine mora legatos ad Imperatorem mittit, qui præueniant accusatores, & antequam animus eius irritatus propter læsam maiestatem aliquid apud se contra electionem statuat. Veniunt ergo legati antequam vlla fama de ea re ad Pium permanasset. Exordiis muniunt sibi viam, tractant oratoriis artibus Principis animum, tandem huc euadunt, paratum se deponere, si displiceat Imperatori, pōtificatum, imo non assumptum, nisi autoritate eius confirmetur. Culpamque reiiciunt in clerum & populum; sed propter probitatem vitæ & pietatem tantopere fauisse omnes illi, neminem digniorem inuentum, non ambiuisse, ministerium ducere & onus, quod inuito imposuerint, paratum si iubeat Imperator, alij cedere. Qua oratione Cæsar persuasus, ratam habuit eius electionem: sed ne posthac fieret se inscio edixit, inquiens populo & clero maiorum instituta, leges, & pacta esse seruanda, in posterum impune non læsuros maiestatem, quare cauerent, nec hæc sua facilitas & clementia eos audaciores redderet ad leges præuaricandas. Itaque dimisit, vt simul facilem & seuerum virum, sineq; leuitate clementem Romæ prædicarent. Posthæc apud Aquisgranum generalem habuit synodum ecclesiasticorum & secularium procerum: in qua de vitiis ex ecclesia tollendis, de reformandis quæ in deterius labebantur, multis ecclesiasticis rebus & personis, de scholis instituendis, de probandis personis in ministerium ecclesiæ assumendis, de personis in monasteriis alendis, de rationibus tuendæ pacis, de ritibus ecclesiasticis, de psallendo & cantando non ore tantum, sed & cor-

de: deq; aliis ad societatem & vitam felicem mortalium facientibus, est tractatum. In eo quoque concilio tres habuit filios, quos illi Hirmegarde peperit legitima vxor: quorum Lotharius in imperij consortium admittitur, futurusq; pronunciatur Cæsar: Ludouicus Boioariæ rex creatur: Pipinus Aquitaniæ rex declaratur. nam illa fuerunt filiis nomina. Porro Lotharium imperij consortem, in Italiam legauit, vt eius res quod ad imperium attinet, gubernaret, sed prius iussum proficisci Romam, vt a Pontifice Paschali diademate coronaretur, plus authoritatis & iuris accederet. In superioribus est dictum Ludouico Caroli Magni filio fuisse duos fratres Germanos, nempe Pipinum & Carolum, qui ambo vita sunt defuncti ante mortem patris. Sed reliquit Pipinus filium, nomine Bernhardum, qui ius regni Italici ad se pertinere voluit. pater enim eius Pipinus ab Imperatore patre suo fuit rex constitutus super Italiam, & mortuo Pipino, Italiæ regnum ab eodem Carolo Magno auo suo est traditū Bernhardo, Pipini filio. His causis contra patruum suum Ludouicum, & filium eius Lotharium arma parat, copias cogit, omnes in alpibus, quibus venturus putabatur Ludouicus Imperator, vias præsidiis firmis occupat, exercitum quotidie auget, vrbes munit, se Pontifici insinuare nititur, solicitat ad defectionem quosdam. Hæc omnia nunciantur Carolo cum adhuc esset congregata synodus Aquisgrani, Ludouicus causam suam in comitiis agit, nullis præsentibus qui nomine Bernhardi ex aduerso illi responderent, quanquam fuisse dicuntur qui causam Bernhardi iustam iudicarint, & percognitam habuerint; tamen nemo contra mutire, nemo non præsenti Imperatori adulari, omnes nepotem eius Bernhardum crimine læsæ maiestatis condemnare, hostem communem imperij iudicare, omnes polliceri auxiliares manus aduersus seditiosum, læsæq; maiestatis reum. Imperator milites per totam Germaniam & Gallias conscribit, & cogit copias longe qūam opus fuisset, maiores, properat Italiam versus. Vbi venit ad alpes, Bernhardus veritus ne magis commoueret animum patruum Ludouici, si resisteret, præsidia deducit, quibus obstruxerat in alpibus vias. Intellexit enim contra se totum imperium vno omnium consensu conspirasse, suasq; copias ad Imperatoris collatas omnino impares, Imperatoremq; bellum posse producere, si opus sit, in multos annos, se vix pauculos menses. confiditq; veniam & gratiam se inuenturum apud Imperatorem qui studeat clemens & pius haberi, illisq; nominibus iam per totum orbem bene audiat, & apud patruum suum propter sanguinis coniunctionem. Quare ad Imperatorem patruum suum confugit, genibus flexis ante eum procumbens in hanc sententiam in eum affatur, Se ausum accedere ad eum apud quem sciat maximis delictis veniam, quemque sciat propter caritatem Christi etiam hostibus non solum ignoscere, sed & benefacere. Pietate illa confisum deprecari culpam, agnoscere stultam suam puerilem temeritatem, ætatis errori ignoscat, posthac reueriturum se maiestatem cum omni debita obseruatione. Non sua malitia factum, sed impulsu quorundam factum, sese fortunasq; suas in illius manum & voluntatem ponere, cum pace ratum habiturum quicquid eius bonitas statuat. Admonuit simul eū vnitatis sanguineæ, voluntatis Caroli Magni, mentionemq; non tempestiuam impruděter fecit iuris sui in fine orationis; putauit, opinor, animum ad cognoscendam causam paratum. Ludouicus Imperator patruus, offensus, vt creditur, orationis fine, qui de iure Bernhardi regnum Latinum fuit, nepotem adhuc admodum adolescentem & tres episcopos (quorum instinctu potissimum tantam rem conatus fuerat) scilicet Theodolphum Aurelianensem, Valfredum Cremonensem, & Anshelmum Mediolanensem secum Aquisgranum captos duxit, multis tamen prius qui studuerant Bernhardi partibus in Italia antequam discederet, iugulatis viris. Concilio Aquisgrani habito, in quo omnes, vt fieri consueuit, assessores prius quam cōsulerent aut sententiam ferrent, diligenter explorauerunt quæ esset animi Imperatorij sententia & voluntas, qua cognita, rogati eā ferebant sententiam, quæ maxima placitura visa est principi. Horū igitur iudicio damnatus Bernhardus rex nepos Imperatoris capite luit pœnas. Episcopi, propter religionem qua non licebat eos occidere, sunt in exilium missi. In hac synodo putant quidam eorum locorum Italiæ ius ab Imperatore Ludouico pontificiæ sedi donatum, de quo Volaterranus lib. Geograph. Nam in eo concilio definitum esse quid iuris Pontifex, quid Cæsar habere debeat in administrādis rebus imperij. Item declaratum esse per quas regiones & facultates, census & vectigalia

Ro-

Romana sedes sustentari honeste debeat. His rebus ex voto Principum dispositis, incidit grauissimum bellum cum Saxonibus, qui, vt saepe alias, ab imperio defecerant, Viromacho duce & defectionis autore, qui affectauit regnum, proptereaq; hanc seditionem excitauit. Ludouicus igitur Caesar opibus & copiis praepollens multis regibus, nedum Saxoniae vni parti Germaniae, adoritur Saxones, Viromachus suae factionis turbam contra ducit; sed Saxoniae vrbes & magistratus etiam illi qui Viromacho promiserant eandem cum illo fortunam laturos, veniūt ad Imperatorem, se excusant, petunt vt per eum in pace viuere possint, hunc turbatorem pacis Viromachum e medio tollat, secum inutilem ociosorum colluuiem hominum habere, quosdam coactos metu eius castra sequi. Et negant commeatum passim ij quoq;, quos maxime suos putauit. Quod cum vident paulo cordatiores in castris Viromachi, suum consilium repudiant, & desperatis rebus, castra deserunt, domum se recipiunt, purgant se alius aliter, quidam dicunt se coactos ab eo, alij dicunt nefandum & temerarium eius propositum cōtra imperium nesciuisse, aliudq;, nescio quid, se voluisse agere. contra hostes fidei susceptam expeditionem putasse. Sic igitur sociis, amicis, cōmeatu, cōmilitonibus praecipuis destitutus Viromachus, facile est victus, & interfectus: eiusque morte est bellum finitum, rediitque Saxonia in viam. Ecce alio loco alia tempestas. Erat Angliae princeps Nortmannus nomine (sunt qui & illum ex maioribus Saxonem fuisse) qui bis aut ter foedifragus victus a Francorum regibus, toties gratiam & veniam consecutus est, iam iterum contra datam fidem res contra imperium nouas molitur, & coacta nebulonum magna multitudine, occupat magnam Britāniae partem, & turbat totam eam insulam, vt neque legibus, neque religioni esset vllus locus. Contra quem vbi misit copias suas Imperator, idem fere accidit illi Nortmanno, quod iam diximus Viromacho contigisse: & solet plerisque accidere qui turba multorum nebulonum nituntur contra leges. Vt vno verbo hoc bellum expediam, Nortmannus vincitur, obtruncatur, alma pax Angliae redditur. Mox ab alia plaga e regione alia exoritur atra tempestas in inferiore Pannonia. in ea enim regione quidam nobilitatis primae Linteuintus nomine, contra Romanum imperium magnam multitudinem excitauit, quasdam etiam vrbes ea factio habuit: quam cum indies crescere intelligeret Imperator, mature occurrit crescenti seditioni. Mittit enim ex superiore Germania militum selectissimorum sufficientem multitudinem contra quantasuis copias. Linteuintus suas constituit in vrbibus aut alioqui munitis locis expectare, vt aut cogerentur locis iniquioribus secum dimicare, aut producto bello tandem discedere infectis rebus. Sed consilium fefellit eum: copiae enim Imperatoris occuparunt omnia per totam Pannoniam & Vngariam loca, beneque praesidiis muniuerunt. Linteuintus suos diuisos tribus habuit partibus: qui cum viderunt omnia vbique hostem in manu habere, seque obsessos adeoque captos, longe numero inferiores esse, etiamsi collecti essent omnes, non posse autem conuenire videbant, hostem vero per facultates posse bellum, si sit necesse, ducere in multos annos, quare desperarunt. accedebat maximum incommodum, nempe ita erant obsessi, vt alij non potuerint scire quid alij agerent, aut cum illis ageretur. Duces exercitus etsi viderunt hostem in manibus suis esse, tamen cupientes quam primum negocium expedire. Eam partem oppugnare occipiunt, quae victu facilior videbatur: sed nihil proficiunt, nisi voluissent perdere multos fortes milites; maluerunt autem tempus terere longius, quam expugnare castra cum iactura tot militum. Ergo aliud tentant. Induunt ergo milites prorsus quali habitu vestitos viderunt illos quorum castra oppugnare conati erant; praemittuntque equites ouantes ad illos qui alias partes duas obsidebant, & iubent vt praeparent se ad expugnationem illorum, alios esse trucidatos omnes, praeter paucos captos: primum quidem non crediderunt, sed mox cum viderunt venientes vinctos qui erant induti vestibus similibus sociorum suorum, stupefacti nihil amplius dubitauerunt, pacem hostes & misericordiam petūt, facturos se quae imperet Imperator, promittunt. Facta deditione, aequas conditiones pacis consecuti sunt. leges sunt restitutae, & quietus status in Pannonia & Vngaria. Contra Vascones misit filium suum adolescentem Pipinum: sed datis illis senioribus cōsiliariis, qui eius iuuentutis feruorem temperarent, superantur bello hoc Vascones, & iugum imperij illis imponitur, rediit victor triumphans Pipinus. Eodem tempore vxor Ludouici Pij Hirmo-

gardis regina moritur. Anno poſt eius mortem proximo duxit Guelphi comitis filiam Iuditham, quam ex multis forma & nobilitate præſtantibus virginibus elegit. Hæc peperit illi filiũ qui vocatus eſt Carolus Caluus. His temporibus Michael Conſtantinopolitanus qui Leoni in imperio orientis ſucceſſerat, miſit Ludouico Imperatori maximi precij munera, inter quę fuerunt libri diui Dionyſij de diuinis nominibus, & de cœ-
822 leſti hierarchia latinitate donatos. Anno a natiuitate Domini 822, Lotharium filium miſit in Italiam ad ſuſcipiendam regni Latij gubernationem. Lotharius ergo Romam profectus gratia conſequendi quæ putabat ad regem futurum neceſſaria. Igitur in Baſilica ſancti Petri vngitur & coronatur a Paſchali Pontifice, appellatur & ſalutatur rex a toto pontificio, qui tum aderat populo. Sed Romanæ vrbis magna pars & per Italiam multæ ciuitates & principes regem recuſarunt, multa aduerſus eum intolerabilia facientes. quare Lotharius cogitur adire patrem, vt auxilio & conſilio eius adiutus Italiam obedientem reddat. Ecce in itinere nondum Italia egreſſus e Roma, ſequuntur nuntij qui ſignificant, Theodorum Romanæ eccleſiæ primicerium, & Leonem eius generum in patriarchatu Lateranenſi primum oculis crudeliter effoſſis, poſtea decollatos, idque perpeſſos nulla alia cauſa, quam quod Imperatori & regi Lothario ex animo fauebant, neque dubium vllum erat Lothario hanc cauſam fuiſſe, quod tam atrocibus ſuppliciis affecti erant illi duo ſummi amici Imperatoris. Eſt etiam vulgo creditum, Paſchalem Pontificem huius facinoris conſcium fuiſſe, atq; etiam iuſſiſſe fama erat. Multæ concurrebant, quibus veriſimile fiebat, cauſæ: tamen Imperatores Ludouicus & Lotharius adduci non potuerunt, vt hoc de Pontifice crederent. Neque enim probabile illis videbatur ex ſede apoſtolica tantum profectum facinus. Curienſem igitur Comitem nomine Hunfredum, & quoſdam alios quorum prudentiæ & fidei fidebant, Romam mittunt inquirendi gratia veritatem, committuntq; illis vt nihil omittãt quo illam cauſam percognoſcant. Pontifex Paſchalis, audito oratorum Ludouici patris & Lotharij filij aduentu, triginta conuocatis epiſcopis, quos ſciebat contra ſe nihil facturos aut dicturos, admiſſis etiam oratoribus Imperatorum, innocẽtiam ſuam iuramento teſtatur: nam aliis argumentis difficilis purgatu erat. etiam occiſos pronunciauit iure cęſos tanquam maieſtatis reos. ipſoſque interfectores qui latere non poterant, quiq; erant familiares Põtificis, de familia videlicet S. Petri, abſoluit, beneq; de Repub. meritos iudicauit. Quibus plane iudiciis tam ſuſpectum ſe multis Paſchalis reddidit, vt nihil prorſus dubitarint eius iuſſu ſcelus perpetratum. Legati igitur abeunt, re ſatis explorata. Paſchalis cum animaduerteret viris ſe ſuſpectum, eoſq; dolere caſum interfectorum, veritus ne apud Imperatores liberius dicerent de hoc facto, mittit ſimul cum eis ſuos oratores qui cauſam ſuam apud Imperatores agerent. Qui vna perueniunt ad Imper. Hunfredus vir liber animo & lingua, & veritatis amicus enarrauit omnia ordine. Amicos illos interfectos Ludouici & Lotharij Imperatorum fuiſſe dubium non erat: quare putauit grauius laturos Imperatores, ſubridendo iram indicans dixit, Pontifex iureiurando ſuam innocentiam purgauit, ſunt ex familia eius qui latrocinium perpetrarunt, Pontifex non tantum abſoluit eos, ſed & magnifice meritos de Repub. iudicauit. Quæ iudicia cui non ſunt certa indicia, quo non ſolum diſſimulante, vt prius ſuſpicabamur, ſed iubente hoc ſit factum? Poſtero die audiuntur Pontificij oratores, hi excuſant Paſchalem, multa in trucidatos dicunt, ſed mortui non reſponderunt: quanquam non obſcura erat tota res, vt nullo contradicente, res ipſa ſatis negocium manifeſtarit. Ludouicus Pius hic multis nimium Pius viſus eſt in Pontificem Paſchalem: nam duos Cæſaris amicos, quibus Romæ nullos habuit ſinceriores, credebant tam miſeris modis, quibus dictum eſt iam, necatos Paſchalis conſilio & iuſſu, nulla alia ex cauſa, quam quod nimium confidenter reſtiterint Pontificiis conatibus contra imperatorium ius. Sed Ludouicus intentus in ſanctitatem Pontificiæ ſedis, memorque quomodo erga eam affecti fuerint maiores ſui, cauendum putauit, ne aliquid non paternum daret. Semel namque propoſuerat omnibus viribus Romanæ ſedis dignitatem defendere & augere, id quod per omnia imperij ſui tempora diligenter executus eſt: neque enim vllus Pontificum, quorum dum ipſe regnauit, fuerunt quatuor, non vſus eſt eius opera, auxilio, & ſudoribus: ſæpe autem eius adiumento opus fuit illis in ſeditionibus Romanorum, & aliorum hoſtium eccle-

ſiæ.

siæ. Hoc tempore, autore non indiligente rerum scriptore bibliothecario, clarius definiuit Ludouicus quę in Italia ciuitates imperio, quæ ecclesiæ iuri subiectæ esse debeāt. Imperio autē ascripsit in Hetruria, Aretium, Clusium, Pistorium, Volaterras, Florentiam a Carolo Magno restauratam, Lucam vrbem, Pisas, Perusiam. Reliqua omnia in Hetruria Romanæ ecclesiæ attribuit. præterea in Vmbria adiunxit Tudertum, vltraq; Apenninum Romaniolam, & totum Rauennæ vrbis Exarchatum. Et quo in Imperatoris liberalitate Pontifices nihil desiderarent, Ludouicus totum ius eligendi (si credimus iis quæ literis sunt commissa) Papam concessit Romanæ curiæ, episcopis, abbatibusque, & reliquis sacerdotum principibus, cum antea, vt est supra dictum, sine calculis Imperatorum ius non haberent episcopum Romanum eligendi. Hoc enim ius Adrianus Papa fecit Carolo & successoribus eius. De hoc tex. est 63 dist. Ego Ludouicus. In quo loco tamen hoc iuris sibi & se sequentibus Imperator. conseruatum voluit, vt creatus & consecratus quilibet Papa statim legatos suos ad Imper. mittat, qui fœdus & pacem inter Pontificem & Imper. renouent & stabiliant. Quod ius Francorum, hoc est, reges Galliæ ad nostram vsque ætatem putant ad se pertinere. Alij volunt Imperatoribus hoc ius datum. A natiuitate Christi tempore Ludouici Pij, anno 823, in com- 823.
itiis Francofordię celebratis venerunt ad Ludouicum duo fratres, quorum vterque ad se pertinere iure contendebat regnum Wilzorum: quare litis iudicē & arbitrum communi consensu elegerunt Imperatorem, vt quicquid ille iudicaret, vterque haberet ratum. Venerunt autem & alij legati de regno Wilzorum, ex quibus cum Ludouicus intellexisset, iuniorem natu gentem optare, meliorisq; indolis ipse vidisset eum esse, statuit vt iunior regnum gubernaret; sed fratrem eo loco haberet, quo deceret. Cumque videret periculum, ne discordia fratrum euaderet in tragicum quempiam finem, non dimisit eos donec vidit placatū maiorem, quem suspendit magnis promissis, liberalissimeq; ambos donauit muneribus Imperatore dignis, & iureiurando sacramentoque concordia inter eos facta, cum pace dimisit. Venerunt & alij magni principes qui sententiam & cōsilium petierunt huius Imperatoris. Missa sunt & illi magna a magnis regibus munera, & a ciuitatibus magnis. Hactenus fuit Ludouici imperium felix, tempestates ortæ sine magnis tumultibus sedatę fuerunt: sed sequentibus annis eo regnante, intestinis odiis & bellis omnia miscentur magno hominum malo, & externi hostes in Christianos sæuierunt. Prodigia quoq; accesserunt tot, vt fatalia hæc infelicia tempora sint credita. In Germaniæ quibusdam locis terræmotus euertit multa ædificia. Grandines magnitudinis tantæ quales prioribus seculis nunquā visæ sunt, ceciderunt, homines & pecora interemerunt. Narrantur præterea multa, quæ prudens omitto, quia plerique nullam his rebus fidem habent, & certe plerunq; sunt vana. Mortuo Paschali Romano Papa, creatur Eugenius in locum eius, Pont. 101: qui regnauit Romæ annis tribus. Vbi accepit Lotharius imperij consors patris sui Ludouici, Eugenium factum Pontificem, Romam petit, vt cōmuni voluntate, consilio & sententia cum Pontifice statum Romæ vrbis & totius Latij reformaret: erant enim varij motus, fomites bellorum, & mutua principum virorum odia in vrbe ipsa & per reliquam Italiam. Et Lotharius Eugeniusque scribuntur magnam tum rebus in Italia vacillantibus opem & salutem attulisse. Tunc temporis, testimonio Blondi, primum Lotharius Imper. & rex Italiæ, magistratus in vrbe Roma constituit, qui populo ius dicerent, & causas cognoscerent, interque partes litigantes sententiam ferrent. Ex quo patet ante libertate vsos, sed per dissensiones & seditiones libertatem amiserunt: neque enim regnum in se diuisum durare potest vnquam. Hoc tempore Saraceni iterum inuadunt Hispanias, magnam hominum & pecoris multitudinem abducunt, & multa loca populantur, vrbes direptas incendio consumunt. Quam ob causam Lotharius ad patrem Ludouicum properat coniunctis viribus, statuunt quamprimum ducere copias aduersus hostem Turcam, conscribitur exercitus per Germaniam, Gallias, & Italiam, conscriptæ copiæ ducuntur recta in hostem qui numero infinito erat, & omnibus rebus bello necessariis instructus: & quod nostris plurimum attulit difficultatis, loca in iis regionibus bello ducendo omnia apta prœoccupauit. fuitque omnino necesse nostris aut redire vnde venerant, hostemque grassari pati; aut cum hoste conserere manus iniquioribus locis. Redire domum intacto hoste, non conueniebat: erat enim res plena

turpitudinis,ignominiæ,& periculi & damni. Reliquum erat tentare fortunā in quantauis loci difficultate. Primum igitur caſtella quædam oppugnare viſum eſt: ſed quæ non aperta erant & vacua, erant præſidiis validis, & multiplicibus communita. quare nequicquam oppugnare conati ſunt. Iacturaque maxima fortium virorum erat coniuncta cum oppugnationibus illis. Igitur vbi vident non eſſe conſilium tempus conſumere, & perdere bonos milites, & nihil tamen efficere in oppugnandis caſtellis & vrbibus, nihil intentatum relinquunt quo hoſtis prouocetur ad pugnam: ſed fruſtra omnia tentant. Hoſtium quidem exercitus non continebat ſe in vrbibus, ſed ſub dio oſtentabat ſe noſtris, in loco tamen in acceſſo,ita ſcilicet natura ſimulque opera hominum munitus erat. Habebant a latere flumen latum & profundum, nauigabile a tergo mare; ab altero latere erat mons altus foſſis in eo factis, ſic vbi opus putabant eſſe, a fronte altum & latum vallum inter duas foſſas. Noſtri montem nituntur aſcendere, ſed hoſtes verticem tenent, deuoluunt ingentia ſaxa,obruuntur multi. Aliquot dies vehementer laborarunt, ſed fruſtra. Hîc premi Romanum Imperatorem Francorumve regem audientes Bulgari, Pannonias hoſtiliter inuadunt,ad quos debellandos & àb inſtituto prohibendos Ludouicus ſe conuertit, in Hiſpania tamen relinquens ſufficientes copias, qui obſtent Turcis ne progrediantur graſſando latius. Poſt diſceſſum Ludouici cum copiarum parte,leuiora aſſidua prælia fuerunt inter Chriſtianos & Turcas, habueruntque varios euentus: nunquam tamen iuſtum vtriuſque exercitus prælium eſt commiſſum. Noſtri Hiſpaniæ vrbes reliquas muniuerunt, & hoſti vbique præſidia oppoſuerunt, hacque ratione bellum ita eſt ductum per aliquot annos. Habuitque res inter eos non aliter atque cum inter duas vicinas regiones eſt perpetua inimicitia. Sicque ſunt detenti Turcæ non ſine magnis impenſis,donec tandem fatigati receſſerint.

830 Anno Domini 830, ſynodus magna eſt celebrata Aquiſgrani, præſente & præſidente ipſo Gregorio quarto Pontifice, qui patria Romanus fuit. Quæ ſynodus coacta eſt ob nullam potiorem cauſam, quam vt vita ſacerdotum & monachorum ita eſſet inſtituta, vt etiam tacentes Chriſtum docerent exemplo, & bona opera prædicarent faciendo. Eſt in ea ſynodo ex patrum ſententiis multis viuendi modus præſcriptus profitentibus ſpiritualem vitam. Statutum eſt communi ſententia huius concilij, vt epiſcopi & clerici nec precioſis, nec ſericis veſtibus, neque baltheis aureis aut gemmatis vtantur, ſed quæ mundi faſtus ſunt,deſpicientes, ſolum cogitent cœleſtia. qui non ſit ſic animatus, inutilem eſſe ad ſpiritualem vitam; ordinemque dehoneſtare, vt male audiat, multoſque a bonis operibus impedire, & efficere vt religio contempta iaceat. ergo ſcandala illa non ferenda in eccleſiaſticis perſonis, decretum eſt per hanc ſynodum. Per id tempus Mauri in Sicilia graſſantur hoſtilibus factis, Papa implorat Ludouici & Lotharij Imperatorum brachium, vt ferant Siculis auxilium. Imperatores tergiuerſantur ad alios hoc bellum potius pertinere, nempe ad Imperatorem Conſtantinopolitanum:ſe tamen non negare & ſuas manus,ſi videant ſerio rem agi ab iis a quibus potiſſimum debeat. Dum hæc aguntur prolixius, quam res Siculorum & vicinorum ferebat,vicini quorum paries incendio proximus erat, quorumque focis, vxoribus & proli ferox hoſtis imminebat, coniuncti tribus pugnis inter Carthaginem & Vticam, Mauros ſuperant: & liberata eſt Sicilia ab hoſte ſine aliorum adminiculo. Per ea tempora Ludouicus Imper. filio ſuo Carolo Caluo,quem illi genitum ex vxore eius Iudith ſupra ſcripſimus, dedit Sueuiam, Rhetiam & Burgundiam. Hoc alij filij Imperatoris grauiter tulerunt: multi igitur prælati eccleſiaſtici ſe interpoſuerunt, patrem cum filiis concordem reddere conantes: præter alia media quibus eos reconciliare nitebantur,ſuaſerūt Carolo, vt matrem Caroli vxorem ſuam Iudith, tanquam malorum omnium autorem a ſe abdicaret. Conſilio ſpiritualium patrum obſecutus, repudiauit vxorem: ſed ſpe fruſtratus eſt; neque enim hæc media animos filiorum placare potuerunt. Ergo magnatum multi (qui gerebant in cordibus ſuis repoſitum odium erga Ludouicum alius alia ex cauſa,plurimi vero ob interfectum adoleſcentem nobilem Bernhardum) filios iuuenes per ſe ſatis furentes incitare non deſinunt,cum illis conſpirant. Ludouicus, nihil tale a liberis ſuis ex ſe genitis expectans, capitur, captum amici plerique deſerunt,ad filios deſciſcunt, filiis nemo reſiſtere audet, multi aſſentantur illis, fa-

ctum

ctum laudant. Quare in frequentiſſimo principum conuentu, cogitur omnem imperij poteſtatem deponere, filiis omnem dignitatem imperialem conferre. Deinde in monaſterium includitur, cuſtodibus adhibitis, quibus confidebant filij. ex qua cuſtodia poſt vnum annum liberatus eſt, opera (ita Deo diſponente) multorum principum, quorum conſilio & prudentia parata quoque erant illi ad manum copiæ & loca quo ſe reciperet, quibus fretus imperium & vxorem recepit. Filium Lotharium qui magnis copiis venerat, in Italiam compulit redire. Vbi receptum imperium vident qui antea parum proſpecte filiis adulati fuerant, ceu iam actum eſſet de Ludouico, fugiunt. Remenſis archiepiſcopus qui contra Ludouicum cum filiis conſpirauerat, deponitur ab archiepiſcopatu, damnatus læſæ maieſtatis, vita propter vnctionem donatur illi, in exilium mittitur. Propter hos in imperio graues motus, & quod viderent inter Principes Chriſtianos tanta diſſidia, Saraceni innumerabili multitudine per portum Centumcellenſem in Italiam irruerunt, omnia expugnantes & vaſtantes, ceu torrens ex improuiſo inundans omnia ſecum rapit, ſegetes, ædificia, arbuſta & arbores cum ſuis radicibus; Romam vrbem obſidione cingunt, capiunt, omnia conuaſant, occidunt mulieres, pueros, puellas & infantes; Eccleſia ſancti Petri equorum ſtabulum fit, excindunt multas egregias ædes, magnam partem Vrbis incendunt, templa diruunt multa celebria: omnem Tuſciam populantur eodem modo. Gregorius Pontifex mittit ad Cęſares, mittit ad omnes Principes vbique, aduolat cum Germanis maxime iis qui Heluetiorum montes incolunt Guido Marchio, quoſcunque alios poteſt ex alpibus ſecum ducens, cum hoſte congreditur, fit inauditum prælium, pugnatur a noſtris fortiſſime, vincitur hoſtis; ſed cum noſtrorũ ſanguine ſupra menſuram multo. Hoſtis ita fugatur, vt tamen omnem prædam ſecum tulerit, in itinere Siciliam & Tarentum, Apuliamq; vaſtarit. Lotharius a patre in Italiam repulſus, iraſcitur, quoſcunque putauit patri ſtudere, occidere, patris præfectos interficere, eccleſias expoliare (quod patri moleſtiſſimum iudicauit) legatos a patre miſſos contemnere, illis minari, Geruicam ſororem ducis Bernhardi viuam in vaſe claudi, & in flumen Ararim proiici iuſſit. Imperatorem hæc filij inſania & impietas vehementer male habuit; quare Ludouico & Pipino filiis in gratiam receptis, contra Lotharium copias ducit, vbi vtriuſq; patris & filij exercitus eſſent in caſtris non longo interuallo diſtantibus, Lotharius facile perſpicit ſibi omnia eſſe in toto imperio infeſta, amici adulatores incipiebant eum deſerere, multi deficere, quod diffidebant cauſæ & viribus Lotharij. Inops igitur conſilij Lotharius, incipit cauere ne amplius irritet parentem, mittit ad eum qui tentent animum eius, an vlla gratia ſit ſperanda. Qui erant miſſi, neſcio quid retulerint, filius ipſe ſupplex patrem accedit, culpam grauemq; pœnam meritum fatetur; ſed per viſcera Chriſti, per viſcera paterna miſericordiam rogat, &c. Pius pietatis memor verbis corripit & cõfutat verbis filium, in gratiam recipit, Sacramento ſibi deuinctum in Italiæ regnum remittit. Non diu poſt hanc cum filiis concordiam Imperatoris, Pipinus Aquitaniæ rex obit diem ſuum: quo mortuo, Aquitania de rege ſubrogando ad Imperatorem legatos mittit; ſed Imperator maioribus auocatur, vt in ea de rege re nihil agere poſſit. Ludouicus enim filius rex Bauariæ magnis coactis copiis Germaniam inuadebat, huic occurrens pater, morbo corripitur grauiſſimo apud Moguntiam: in quo morbo per quadraginta dies ſcribunt nihil comediſſe neque bibiſſe, niſi quotidie ſacramentum panis & vini, corpus & ſanguinem Domini Ieſu. Lotharius filius ex Italia vocatus adfuit ægroto, quem benedixit pater, imperium totum commiſit ei, data illi in manus corona imperiali aurea & enſe quo vſus fuerat in præliis. Commendat illi Iuditham, &c, vt permittat eam relicta hæreditate in pace frui. cum Carolo fratre pacem ſeruare imperat. Ludouico filio Bauarorum regi ignoſcit. Rogat Lotharium, vt inter fratres concordiam conciliet & alat; religionem, & honorem gloriamque Dei in primo loco ſemper habeat, cogitet ſemper hanc horam quæ illi iam aſſit, & illi aduentitare. Extremis horis nihil curabat terrena, paſſionem Chriſti meditabatur, orabat perpetuo, obdormiuit ſui imperij anno 26, regio ritu magnificentiſſime in eccleſia Metenſi ſepultus eſt. Anno Domini 841, poſt Ludouici Pij mortem ſuſcepit imperij 841
faſces Lotharius, filius eius primogenitus. Statim a morte patris ingens diſſenſio orta eſt inter filios de regno Francorum. Fratribus enim eadem ſententia manebat

contra Carolum Caluum fratrem, quæ erat cum patrem in cuſtodiam captum coniecerunt. Lotharius patris iuſſu, voluntate extrema, & precibus nihil erat immutatus, diſcordias aluit fratrum, non cogitabat nouiſſimam patris horam, quam vt memoria perpetuo haberet, pater moriturus admonuit. Tantum poteſt ambitio, tantum dominandi cæca libido, tantum in filiis huius mundi poteſt ille qui tentat & obcæcat mentes hominum. & in hac cæcitate ſtultitiaq; detinet pleroſque, donec carne infirmati oculi illis aperiantur, vt videant vanitatem huius mundi, elemẽtorum corruptionem. vident autem omnes cum reſoluitur hoc tabernaculum corporis noſtri.

DE GERMANIS
LIBER VNDECIMVS.

Ipinus rex, de quo paulo ante, Aquitaniæ rex, filius Ludouici Pij, mortuus, reliquit filium nomine Pipinum, qui venit de Aquitania, Lotharius ex Italia reuertitur, vterque cum copiis non mediocribus, voluerunt omnino contra Carolum Caluum regnum Francorum diuidere in tres partes, ex autoritate teſtamenti aui ſui Caroli Magni, non arbitros admittere, qui inter eos iudicent, ſed cogere volunt. Ex aduerſa parte Carolus & Ludouicus coniuncti, ſua mordicus retinere, nihil prorſus propter pacem fratribus cedere volunt. Vtriſque pro iudice eſt voluntas. Dum ita alteri alteris vltro citroq; legatis miſſis arrogãt imperãt, & viciſſim reſpondent, vtrinque exercitus creſcunt, odia augentur, quare pugna inopinata cõmittitur in agro Altiſſiodorenſi. Magis pertinaciter & acriter vix eſt vnquam pugnatum, ſtragesq; facta eſt maior inter fratres, quam inter maiores eorum & hoſtes. quæ tamen cædes quam multæ & magnæ fuerint, audiuimus. Carolus & Ludouicus victores, ſed ſine menſura ſanguinis ſuorum. Lotharius cum iis qui illi ex cruentiſſimo prælio reliqui erant, Aquiſgranum ex fuga ſe recipit: hic intromiſſus, munit vrbem, ſed fruſtra: ſine mora enim fratres hoſtes ſequuti, ex Aquiſgrano deturbatus Viennam confugit, ſperans ad ferendam obſidionem eam firmiorem, quam Aquiſgranum. Fratres dum terror illius recens, dum nullum ſpacium cogitandi de reparandis viribus, dum victo nullus amicus qui audeat propter victorem illum iuuare, ſtatuunt perſequi; dum autem eum properantes ſequuntur in itinere, veniunt multi ad eos ex multis regionibus, qui ſe interponunt, placare iram fratrum nituntur, veniunt & Pontificis Sergij legati, quorum erat vnus Archiepiſcopus Rauen. cui nomen erat Georgius, cuius caſum operæprecium erit vna aut altera litera indicaſſe. Hic Archiepiſcopus antea quoq; componendi pacem gratia a Pontifice legatus cum eſſet apud Lotharium, forte fortuna die quo prælium committendum erat, Lothariusq; in fugam eſſet actus a fratribus, epiſcopus iuxta impedimenta Lotharij euentum prælij expectans, fugiente Lothario, amiſit fere trecentos equites (tot enim comitatus venerat) vix elapſus eſt ex hoſtium manu. Legati igitur multa excogitant quæ ad ſedandos & conciliandos animos fratrum videbantur facere. Lotharium ante ſemper intractabiliorem nunc fortuna humiliorem reddiderat, quæ res ad pacem faciendam momenti attulit plurimum. Nec parum fecit ad conſenſum fratrum, quod omnium vires attritæ erant per illam diſcordiam; omnes enim vbiq; facultates in milites & apparatum belli cõſumpſerant. Poſt multas igitur conditiones & media propoſita, illa placuerunt, Vt Carolus eſſet rex Galliæ, haberetque ſibi ſubiectas omnes regiones quæ ab Oceano vſque ad Moſam ſunt; Ludouicus rex Germaniæ vocaretur, haberetq; ſub ſe Germaniam, Pannoniam, Boemiam, Morauiam, Sclauorum regna, Bauariam, Franciam Germaniæ, Thuringiam, Friſiam, Saxoniam, Sueuiam, quæ dicebatur, ni fallor, Alemania; Lotharius Imperatoris nomen ſolus fratrum haberet, vt pater Ludouicus ordinauerat, genteſque ſubiectas teneret, Romanos, Italos, eoſque Gallos qui habitant in Narbonenſi prouincia, & qui Belgæ nominantur, a Rheno vſque ad Moſam, quę Galliæ pars a Lothario Lotharingia eſt a poſteris vocata. Sed Pipinus nepos eorum ex fratre Pipino, ſortitus eſt regnum patris ſui, Aquitaniam. His ita confirmatis iuramentis & ſacramentis, modis-

modiſque omnibus qui requiruntur ad huiuſmodi, quiſq; recipit ſe in ſuum regnum, ſed prius fœdere facto, vt cuiuslibet hoſtis eſſet communis omnium, &c. Anno poſt natiuitatem Domini 843, Lotharius filium ſuum (in quem inſtituendum literis, præceptis ſalutaribus philoſophiæ & religione, non tantum operæ collocauit, quantum progenitores eius in ſuos.) qui illi primogenitus fuerat, conſortem imperij in frequenti principum conuentu facit, & mittit Romam comitatum maximis copiis. Adoleſcens indulgenter, molliter & male educatus, ſuperbiens inflatus titulis, non cogitans ſe hominem, in itinere inter amicos & ſubiectos omnia cædibus implet, pulcherrima ædificia incendit, euertit vrbes. Cum autem Romæ appropinquaſſet, illique vniuerſus ſacerdotum chorus obuius veniſſet, canendo, *Benedictus qui venit in nomine Domini, oſanna in excelſis*: obuiam etiam ciues Romani in ordine primi pueri, mox adoleſcentes, quos iuuenilis ætas ſequebatur, deinceps reliquæ ætates vſque ad decrepitos ſenes. Sicque comitantur eum vſque ad Baſilicam ſancti Petri, ibi expectat Pontifex eum, mutuoque oſculo dato, vna eunt ad argenteas portas quæ clauſæ erant. Conuertit ſe Pontifex ad adoleſcentem, inquiens, Iam ex te ſcire cupio quo ad nos animo veneris defendendi ne Rempubl. an perturbandi, ſæuiendi an benefaciendi. ſi animus eſt tibi tueri leges bonas & maiorum ſapientiſſima inſtituta, patebunt fores, & ingredieris; ſin eſt tibi alia mens pronior ad malefaciendum, limen hoc ne tangas, enſem oſtendens poſitum ſupra ianuam, dicit, Viden' gladium omnium ſcelerum vltorem? Pontifex prudenter ſic cum adoleſcente egit, qui nullos ante præceptores habuit, a quibus liberaliter aliquid diſcere poſſet; ſed in ſinu adulatorum educatus erat, id quod non ignorabat Pontifex. Simul omnia quæ perpetrarat ſcelera in itinere, audierant Romæ: quare male ominati ſunt de eius imperio. Adoleſcens Pontifici reſpondet, Officium ſe facturum boni principis, veſtigia ſequuturum maiorum ſuorum. ne quid vereatur, ſed bono ſit animo, iubet. Aperiuntur igitur fores, ingreſſi genibus flexis orãt ante altare. Paucis poſt diebus in frequenti eccleſia Pontifex Ludouicum oleo ſancto inungit, coronat, regem Italorum appellat. Coronatus rex petit, vt Romanus ſenatus ſibi ceu ſuo regi iuſiurandum præſtent, quod illi negatum eſt; ſed Lothario ſe dixerunt ceu Imperatori iuraturos. Rurſum hoc tempore Saraceni Siciliam & Tarentum opprimunt, Crotoniatem ſinum in Italia capiunt, Saba rege Maurorum duce. Hoſtibus occurrit Theophilus, Imperator in Oriente, cum Venetorum claſſe nauium 60: ſed claſſis partim perit, partim in hoſtium poteſtatem peruenit. Theophilus ſuis fere omnibus amiſſis vincitur, fuga ipſe vitam ſuam vix ſeruauit. Saraceni victoria elati, Illyricum & Raguſium & Anconam diripiunt, & magna parte incendio cõſumunt: toto mari libere graſſantur: ecce coortis tempeſtatibus ita affligantur naues fluctibus, vt ad vnum omnes perierint. Nortmanni eodem tempore (intelligentes nimirum fruſtatim diuiſum imperium per diſcordes fratres) Aquitaniam vaſtãt, poſt hanc Hieram inſulam, moxque longius progreſſi in Gallias, Burdegalam, Santonas, Lutetiam, Turonium, Nouiomagum, Aurelianos, Pictauos miſeris modis afflixerunt. ex Aquitania incolis expulſis, ſibi hanc ſedem elegerunt. Eodem tempore Carolus Caluus in Anglia geſſit bellum, propter quod Nortmannis occurrere non vacauit illi, quod alioqui percupiebat: ſed bellum illud Anglię ex animi ſententia confecit, niſi quod Anglis ad ſeditionem præter alias gentes tum procliuis, fidere non auſus fuit. Quare in componendis rebus longiore mora opus erat. Anno Domini 853, defertur ad Lo- 853
tharium fama, Leonem Pontificem conari transferre imperium a Germanis regibúſve Francorum ad Imperatores Conſtantinop. quare cum potenti militum manu Romam contendit. Leo excipit Imperatorẽ cum omni reuerentia, ac ſe purgat ita vt nullum ſcrupulum Lothario relinqueret. Delatores diligenter conquiruntur, ſuppliciumq; de illis ſumitur. Itaq; diſcedit a Pontifice Lotharius ſine vlla ſimultate aut ſuſpicione. Mox poſt illam purgationem cõiunctis viribus Pontifex, & Auguſti Lotharius & filius eius Ludouicus contra Saracenos ducunt exercitum, & vincunt. Anno a natiuitate Domini 855, Lotharius filiis ſuis, quorum tres fuere, regna diuidit, Ludouico 855
primogenito Imperatoris nomen ſoli relinquit, & Latiũ, vrbiſq; Romanæ ius; Carolo filio natu minimo Prouinciã Narbonenſem poſſidendã dat; Lothario ſuo filio ſecũdo Lotharingiã regendã attribuit. In hunc modũ omnib. ex animi ſententia ordinatis, re-

cordatus eorum quæ illi pater moriens prædicauerat, vanitati mundi bona cœleſtia anteponens, vitam cœlibem elegit, monaſticam amplectitur in Premenſi monaſterio. Ludouicus ſolus imperij habenas annis 21 regit. Hoc Ludouico imperante, totam Galliam locuſtæ implebant, ſex pedibus & ſex alis, duobus duriſſimis dentibus, gregatim volantes, omnes fructus terræ depaſcentes, & deuaſtantes vſque ad Oceanum, in quo ſubmerſæ & æſtu maris ad littus reiectæ, computtuerunt. Maxima mox eſt fames ſecuta, & crudeliter ſæuiens peſtis, vt vix tertia pars hominum in Galliis ſuperſtes manſerit. Hac tempeſtate Lotharij filiorum duo tantum in viuis erant, Carolo vita defuncto, qui in Burgundia regnauit, & Prouincia. Duo igitur fratres eius ſuperſtites partiti eius regnum, Lotharius Burgundiam, Ludouicus Prouinciam accipit. Lotharius vxore Theoberga repudiata, ſine iuſta cauſa aliam duxit conſenſu quorundam epiſcoporum (qui pompam mundi ſtultam maioris faciebant, quam eccleſiaſticas ad bonos mores & populum in religione continendum, inſtitutas) vel potius adulatorum. Quibus tamen alij boni patres epiſcopi prælatiq́ue ſe oppoſuerunt, & patrocinantes veritati & inſtitutioni Dei, vehementer reſtiterunt adulatoribus legumq́; diuinarum contemptoribus. Lotharius intelligens a bonis omnibus ſibi contradici, leues quoſdam ſibi aſſentiri, pudore & timore inductus, Galdradam quam duxerat ſecundis nuptiis repudiauit, priorem nempe Theobergam, ſed cum non conueniret illi cum illa, non diu fert eam: iterumq́ue reiecta, pellicem, contemnens religionem & bonos ſanctitate inſignes viros qui illum libere admonebant. Sed deprauatus animus correctione nulla emendari potuit, carnis illecebris & illuſionibus Satanæ irretitus. Ne autem ſilentio præteream quid Ludouicus, de quo ſupra, rex Germaniæ egerit interea temporis, vir virtute militari cum quibuſuis maioribus ſuis cōferendus, idq́; teſtantur eius egregie geſta contra varios hoſtes. Duxit copias Germanorum magnas aduerſus irrequietam & rapinis intentam gentem Sclauos, qui magno exercitu contra erant parati. Cum igitur vtriq; Germani & Sclaui in æquo planoq́ue campo caſtra muniuiſſent (nam eo animo vterque exercitus deſcenderat in planitiem, vt conſererent manus; ſed neutris viſum erat tempeſtiuum pugnare, nec erat integrum receptui canere) neutriq́; haberent vel aquā vel quod ederent, neceſſario factū eſt, vt aquatum, frumentatum, & pabulatū irent in eadem loca. erat autem in vicinia nihil horū: quare quotidie equites & pedites ex vtroq; exercitu peribant. Germani quanq̃ fere ſemper ſuperiores redibāt cum ſpoliis: tamen non ſine iactura multorū vincebant, ſæpe etiā vincebantur: neque enim potuit fieri in tam frequentibus præliis, vt non aliquando victi diſcederent. Ob quotidianas igitur cædes cōmotus Ludouicus, educit ſuos e caſtris, hoſtem ad præliū iuſtum prouocans; ſed hoſtes attenuati quotidianis illis pugnis in frumentationibus & aquationib. in caſtris perſeueranter ſe cōtinent. Ludouicus cauſam detrectandi præliū intelligit. deliberat ergo velit ne ita producere bellum, & paulatim hoſtē conſumere, an caſtra quę altis latisq́; foſſis erant circumdata, oppugnare, vtrunq; non ſine ſuorum ſanguine copioſo fieri videt: ecce nunciatur hoſti auxilia venire, quæ res ſalutaris conſilij occaſionem dedit. Videns enim paucitatem quæ reliqua erat ex tot pugnis in caſtris hoſtium, diuidit ſuum exercitum in quatuor partes, quatuorq́; locis circum caſtra hoſtium ſingulas iubet ſingula munire caſtra. quibus factis foſſis, coniungit quatuor illa caſtra, vt hoſtis ſine difficultate e caſtris egredi non poſſet, nec ſe aduenientibus ſuis coniungere: itaq́; munit vallis & foſſis Ludouicus, vt a paucis defendi poſſent. Ita incluſus hoſtis nullam habet ſpem reliquam, quam aduentura auxilia, qui aperiant eis viam. carent aqua, carent cibo & pabulo & ligno hoſtes; Germani nullo impediente omnia neceſſaria (quanquam e longinquo petenda erant) conuehunt, vt in menſem ſufficiant, ſi forte hoſtis veniat numeroſior propter quem non liceat egredi, vt habeant ſatis, donec illi vel ad deditionem compellantur qui erant incluſi (nam ſatis ſciebant vltra octo dies inediam perferre non poſſe.) vel in certam cogantur erumpere mortem ſine diſcrimine, propter Germanorum munitiones. Hoſtes ergo cum expectata auxilia tardius venirent (neque enim nunciarant ſuis tantopere præſenti ſaluatore opus eſſe) poſtera luce mane ſupplices extendunt brachia abiectis armis, petunt vitam ſibi donari, quidlibet facturos quod imperetur, pollicentur. Ludouicus conditionibus omnibus quæ ſibi placuerunt, præſcriptis, Sclauisq́ue iurare coactis, inermes dimiſit:

miſit: Principem tamen eorum luminibus priuaſſe legitur, vt inutilis ad ſeditiones & tumultus excitãdos redderetur, homo ferox & impius animo. Non poſſum mihi temperare quin narrem ſomnium, a magnis autoribus etiam pro hiſtoria ſcriptum, iocos enim ſeriis miſcere ſemel, nemo tam moroſus eſt, vt puto, qui offendatur. Scribunt igitur quidam autores, alioqui non nullius fidei, Ludouico Germanorum regi patrem ſuum Ludouicum Pium apparuiſſe in ſomniis, rogaſſe & adiuraſſe, vt eriperet eum a pœnis illis & tormentis infernalibus, quibus agitatus ſit hactenus ſine vlla requie. Propterea Ludouicum hunc regem nomine patris ſui multa bona feciſſe opera, & eleemoſynas in multa paſſim monaſteria diſtribuiſſe. Hoc genus ſomnia quantum fidei mereantur, quamq́ue ex ſcriptura probari poſſint, in hoc opere non eſt diſcutiendi locus. Vt ad Carolum Caluum redeam. Hic poſtquam deuicit Britannos, itaque eos in ſuam poteſtatem redegit, vt rex Angliæ factus ſit; poſtquam ergo omnia ita diſpoſuit in Anglia, vt cauerit, quantum per humanam prouidentiam fieri poteſt, omnes ſeditionis cauſas & anſas, inſtituit contraire Nortmannis. Illis igitur Andegauiam vrbem obſidentibus, & longe lateq́ue circa eam omnia vaſtantibus, ocyſſime expeditionem in eos parat. Ecce, iam ad profectionem omnibus comparatis, incidunt quæ eum retinent. Carolomannus enim filius eius ex vxore priore, ſacris initiatus, ſed male feriatus iuuenis, collecta flagitioſorum nebulonum turba, perturbat & affligit quacunque rapit eum inſania, omnia. Pater igitur ſolicitus vt corrigat filium, primoq; captum in carcerem duci iubet, cumq́ue certa de ſe præbet indicia nullam ſpem reſipiſcentiæ eius eſſe, ſacra, more quo ſolet fieri, adimuntur illi, luminibus priuatur, ne liberatus forte aliquid mali facinoris perpetret, in monaſterio Corbienſi, in cuſtodia ſeruandum tradit: ex quo tamen cæcus auxilio, ductu monachorum quorundam euaſit, confugitq; ad Ludouicum. Alius filius Calui, Carolus nomine, mutato habitu, vt nõ agnoſci poſſet, militem temerarius adoleſcens prouocat, experiri cupiens eius animi robur, & ſuum oſtendere; miles prouocatus adoleſcentem interficit. Præter illos fuit illi alius filius, nomine Ludouicus Balbus. Interea dum propter filios impeditur a propoſita expeditione, Nortmanni vrbe Andegauia potiti ſunt. Quare poſthabitis omnibus rebus, maturat profectionem Caluus contra Nortmannos, hoſtes inuenit intra Andegauiæ muros quibus confidebant. Obſidione igitur ab omnibus partibus includit hoſtem in vrbe, adiuuantibus Anglis. hoſtes videntes vrbem & ante eam hoſtem ita circumuallatum, vt eruptionibus infeſtari non poſſet, ſe autem egredi nullo modo poſſe, deſperantes igitur, ad Carolum mittunt, qui pacem petant conditionibus non quas ipſi meruerint, ſed quibus æquum ſit hominem cum homine, optimum principem iræ dominum cum ſupplicibus victis agere. Carolus obſides imperat, pacem pro ſuo arbitrio præſcribit. Eſt optio data Nortmannis a Caluo, vt qui velint Chriſtianam religionem profiteri, illi in regno ſuo viuerent liberi, iureq; vterentur communi ciuium; qui vero non vellent, quam primum ſe in ſuam patriam, ſterilem & incultam terram reciperent. Maxima pars Chriſtianam religionem profeſſa, manſit in Galliis: reliqui petierunt patrium cœlum. Huius belli cum Nortmannis Calui tempore Saraceni magna multitudine Samnium, quæ hodie regio Beneuentanorum vocitatur, omnino attriuerunt. Quos contra Ludouicus arma comparat, nec ſegnius Lotharius copias ſuas cogit, coniunctiq́ue aduerſus hoſtem eunt, quem mari & terra victum illis regionibus expellunt, præda ſpoliatum, maioreq́ue parte cæſum. Ea igitur omnia illic reſtituta per religionem & ius, ducibus & præſidiis aduerſus repentinas hoſtium incurſiones muniuerunt, & in ſua verba iurare magiſtratus conſtitutos iuſſerunt. Non multo poſt Beneuentanus dux, non contentus ſua ſorte, altioraque quærens quæ plerunque cum periculo ſunt coniuncta, nouas molitur res, vicinos populos ſibi libertatis promiſſione adiungit. Imperator ſeditionem audiens, & conatus contra imperium, armatas aduerſus eum mittit copias. Confœderati hoc audientes eum deſerunt, deſpondet ipſe animum, ad Imperatorem legatos mittit, mitigat exaſperatum animum Imperatoris oratione & precioſis muneribus, recepto in fidem Duce Beneuentano Andaliſio (nam illi hoc erat nomen) ducit exercitum contra Andaliſij ſocios, Campaniam ingreſſus vbique ſatisfactione accepta, minimum, quantum per tantas copias licuit, damni dedit. Capuæ appropinquãti Imperatori proceſſit obuiam epi-

ſcopus cum clero vniuerſo eius eccleſiæ, procidenteſque omnes ad pedes eius gratiam poſtularunt, quam conſecuti ſunt. Græcos leues, qui ſeditionis illius autores fuerant, omnes ex Campania & Apulia expulit, ſtatuit ne aut illi aut alij Græci vnquam in poſterum reciperentur in eas regiones, quod propter leuitatem dicebantur ſemper nouis rebus ſtudere: quod hominum genus tranquillitati & paci hominum altrici eſt inimiciſſimum. Andaliſius immemor beneficij ab Imperatore accepti (ſub melle oblita lingua cor doloſum texerat) inſidiis Imperatorem aggreſſus eum interficere nefando latrocinio voluit: ſed, apud Dominum nondum fuit decretum vt moreretur: quare ſeruatus comprehendere perfidum latronem magno ſtudio nititur. Andaliſius omnibus facultatibus ſuis, quæ venerunt in manus Imperatoris, relictis, fuga vitam inuenit. Poſt aliquot menſes ferebatur hic Andaliſius in Sardinia eſſe. Ludouicus hic Imperator natus ex Germania & ex Germanis (ne quis nos a propoſito longe aberrare putet cum ſcribimus tot in aliis nationibus geſta) & Pontifex Rom. Nicolaus vna ſtatuerunt, ne vllus ſecularium (ſic enim loquuntur) principum, etiam Imperatorum, conuentibus vel conciliis clericorum interſit, quacunque de re agatur, Clerici vero ſecularium perſonarum conuentibus intereſſe poſſint & debeant: ſi vero controuerſia aut negotium de fide religioneque ſit, ſeculares poſſe intereſſe decretum eſt: religionem enim communem omnibus Chriſtianis eſſe, referreque vt omnibus notiſſima ſit. De hoc textu *96*. diſt. c. Vbinam. In eadem diſtinct. plura ſunt ſcripta de Ludouico hoc. Mortuo Nicolao Pontifice, eligitur Adrianus 2. Propter Pontificem eligendum miſit ſuos Romam legatos cum ſeriis mandatis (nam ſtudebat ſingulariter cuipiam, quem cupiebat ad pontificatum euehere. Sed hoc curia Romana intelligens, cauendum putauit ne ſit Pontifex nimium Cæſaris amicus: quare conueniunt propter electionem ſępe, non vocatis Imperatoriis nunciis; & ſi quando vocant, parum ad rem pertinentia tractant: creatur ita Pontifex legatis Imperatoris nō admiſſis. Quod vbi factum audiuerunt a Cæſare miſſi, vehementer cōmoti aſtutia & temeritate hominum: quamobrem conqueruntur læſam maieſtatem, contemptum illum non ferendum. Romani nihil habuerunt quod prætexerent: ne tamen nihil dicerent, dicunt illum virum tantum vitæ probitate excellere omnes, tamque carum eſſe vniuerſo populo, vt a multitudine quæ regi non potuerit, ſit omnium votis petitus & electus antequam vocari potuerint legati Cæſariani. Quam frigidiſſimam excuſationem ad Ludouicum ferunt, primo enarrantes ordine quo dolo quibuſque artibus res ſit acta. Etſi ergo Imperatorem male habuit, diſſimulare tamen certas propter cauſas viſum eſt ei. Vt ergo ſe purgaret, ne putaretur infenſus Adriano electo Pontifici, propterea quod ille alium voluit (nam hoc erat per totam Romam cognitum) ſcribit Romam prolixe, laudatque eos quod ſincere, nullo reſpectu vano, elegiſſent virum probatiſſimum & pontificia ſede digniſſimum. Recte Dominum ita diſpoſuiſſe, a quo hæc fiant, cuius ordinationi nemo reſiſtere poſſit. Suos non potuiſſe ſcire quis magis idoneus eſſet ad pontificatum, fortaſſe quod ſui legati ſua ſuffragia indigniori (quod non ita familiariter conuixiſſent, & omnes cognitos habuiſſent) dediſſent. Præſtare vt per ciues eligantur ad huiuſmodi ſumma munera, quibus perſonæ, quibus per conſuetudinem ſint cognitæ. Salutatque ſimul Adrianum Pontificem, & gratulatur illi. Primo anno pontificatus Adriani ſecundi, Lotharius rex, quem ante propter ſine cauſa repudiatam vxorem excommunicauerat Nicolaus Papa, venit Romam, purgat ſe, & poſt ſatisfactionem in teſtimonium innocentiæ ſuæ communicat menſæ Domini; communicabant vero etiam cum eo eius aulici primores; qui participarant cum eo omnes ante annum periere. Lotharius poſt illam participationem menſæ Domini ſemper triſtior eſt conſpectus, & ad ſuos rediturus in itinere moritur. De eius morte variant hiſtoriæ; ſed ſi quis diligentius animaduertat, nulla eſt controuerſia. Qui enim dicunt in itinere redeuntem ex bello quod geſtum eſt eo tempore cum Saracenis, nihil aliud dicunt, quam illi qui dicunt iter e Roma facientem periiſſe. nam ex Saracenico bello veniens Romam petiuit, cum eſſet non longe a recta deflectendum. Vt ſubinde ingrediamur Germaniam, Rege Ludouico in Germania, fuerunt quidam Sueuiæ principes, ex Caroli Magni proſapia, qui morum & vitæ ſanctimonia veteribus ſanctis patribus comparari poſſe viſi ſunt: quorum vnus Wighardus nomine, ædificauit

cauit monasterium sancti Benedicti Lucernæ, vbi nunc præpositura illa diues est; pri-
musq; abbas in eo monasterio inculpate cum fratribus suis vixit: quorum vitæ exem-
plum longe plus valuit in corrigendis hominum animis, quam aliorum bene sonantia
verba, prolixę conciones. Dietlandus dux Sueuorum, monasterium eremitarum in-
gressus, abbasq; in eo sanctissime cum suis vixit, multum doctrina & exemplo profuit.
Sanctus Huldrichus, Sueuiæ princeps, monasterium ad lacum Thuricensem funda-
uit. Mansem Sueuorum rex monasterium Mansmunster fundasse scribitur. Fuerunt
multi alij in Germania primo loco nati, qui fastu huius stulti mundi contempto, se ad
vitam monasticā, vbi vigiliis, orationib. meditanda cruce Domini exercerent ad pieta
rem, & alios docerent & commouerent ad caritatem veramq; lucem & gaudiū quod
est in Christo Iesu Domino nostro. Anno a natiuitate Christi 850, fames vix vnquam 850
audita afflixit Germaniam. Fertur in historiis & bonæ fidei historiis, quod quidam a
Rheno, in quæ loca præ cæteris fames maior premebat, cum vxore & pucro filio pe-
titurus Thuringiam, vbi paulo remissior erat caritas, cum esset in silua, & puer præ fa-
me deficeret, & ipsi parentes, incepit cum vxore de mactando & comedendo puero
tractare. vxore ad tantum facinus non conniuente, nihilominus rapiens & tenens
puerum stricto gladio, iamiam percussurus, ecce vidit duos lupos ceruam captam di-
laniare, accurrens igitur & lupis abactis carnes ceruæ accipit, quibus cum filio saluo &
vxore vescitur. Quod si factum est (id quod ego nec negare nec affirmare ausim) nón-
ne memorabile est exemplum quam mirabiliter Deus cum hominibus agat. Post
hanc caritatem anno 8, vel (vt aliqui volunt) septimo, terręmotus maximi per Germa-
niam in diuersis locis fuerunt, ita vt multę montibus altis impositæ arces corruerint, &
in illas superbi stulteq; inflati viri & mulieres perierint. Moguntię collapsum est, con-
cussis fundamentis, eo anno templū S. Albani. A Christi natiuitate anno 876, Ludo- 876
uicus Imperator vita hac defunctus est: cuius morte audita, Carolus Caluus comparat
copias, Romam longissimis itineribus contendit, exceptus a Pont. Ioanne pro more,
hoc est magna pompa, creatur omnibus ceremoniis quibus consueuerat fieri, Impe-
rator, Italiæ imperat magno supercilio gloriosus: sed frater eius Germanorum rex non
laturus eum sine vllo iure imperium sibi soli asserere, copias conscribit, profectionem
parat in Italiam. At Carolus dum in Germauia quæ ad bellum necessaria sunt, paran-
tur, Italiæ rebus vtcunque ex tempore ordinatis, in Gallias reuertitur, vt illic compara-
ret milites quibus fratri se opponeret. Reuersus in Galliam totus fuit immutatus habi-
tu corporis & animi moribus, inaniter insolito vestiū genere se ostentans, & a suo no-
mine imperat nomina noua imponere ciuitatibus. Carolopolin vrbem Compēdium
vocat. Ad Germaniæ regem mittit legatos cum superbissimis minis, prædicari cos iu-
bet suam potentiam & omnium orbis terrę regum amicitiam, & parata non solum au-
xilia, sed & paratam obedientiam. Venturum in Germaniam cum tanta multitudine,
vt exhaustis fluminibus omnia sicco transire possit pede. Iamq; nunc se misereri patrię
suæ Germaniæ, cum animo prospiciat superatas calamitates. Ludouicus nihil ina-
nibus fratris sui, non amplius Germani hominis, sed vanissimi Græci (nam sic vestitus
erat) minis mouetur, quę desunt reliqua ad expeditionem diligenter comparat: sed in-
opinato morbo correptus Francofordiæ moritur. A morte patris, filij quos tres habuit,
diuidunt regnum paternum in tres partes: Ludouico Franciam quam vocant Orien-
talem, Thuringiam, Saxoniam, Frisiam, & partem de regno Lotharij dederunt, & ap-
pellatus est rex Ostrofranciæ. Bauaria, Pānonia, Carinthia, Sclauorum regio, Boemia,
Morauia, sunt attributæ Carolomanno; & vocarunt illum regem Bauariæ. Alemani-
am quæ nunc Sueuia nominatur, & partem regni Lotharij sortitus est Carolus. Diui-
so in hunc modum Ludouici regis Germanorum, regno, Carolus Caluus ratus diuisa
debiliora quam cum vnita cōiunctáve fuerunt, bellum parat in nepotes, nullam plane
causam belli habens: sed frater eius rex Germanorum exercitum sufficientem contra
Carolum habuit. Ergo superbus homo nihil curans consanguineam necessitudinem,
nihil expendens quid iustum, quid non, cum exercitu Germaniam inuasurus Coloni-
am peruenit. Duo fratres (quod sciebat Caluus) erant aliis distenti occupationibus, ta-
men iusserunt conscribi copias quas si opus esset, fratri mitterent. Ludouicus igitur
fortis animi & bonæ indolis iuuenis, rex Ostrofranciæ, mittit ad Caluum patruum

suum legatos, qui de pace agerent, eumq́; admonerent modeste quo pacto res earúmque causæ haberent. Pacem se malle cum iactura suarum facultatum, quam bellum cum iactura hominum vitæ & facultatum. fore bellum tale vt ad victorem quoq; plus mali peruenturum sit quam boni. præstare vt coniunctis viribus contra Turcas militent. Caluus inflatus spiritu superbo nihil audit de pace, contemptim respondet. Ludouicus interea aucto exercitu, simulat nihil minus se velle quam pugnare, nec esse ita paratum, vt cum tanto Thrasone audeat congredi. Caluus nihil timens aliquid iuuenem tentaturum, absentibus maxime natu maioribus fratribus. nam satis exploratum habet eos adhuc imparatos esse, omnia igitur negligẽter administrat, exercitum ducit ceu nullum haberet hostem. Hęc intelligens Ludouicus, bene rem gerendi sibi datam ansam videt: apud Andrenacum igitur aggreditur hostem nihil tale expectantẽ, Germani pugnant fortiter, vincunt, cum magna ignominia Caluus gloriosus rex fugit a facie quem tantopere despexerat, Ludouici nepotis. Multi ex proceribus Calui in hac pugna desiderati sunt. Huius regis tempore, Flãdria inculta neglectaq́; iacuit, ferarum domus; in ea igitur ædificauit vicos quosdã, & cultores pastoresq́; induxit, præfectum dedit illis Balduinum nomine, virum audacem, qui regis sui filiam Iudith, absente rege, rapuit, & pro vxore ea vsus est. Rex irascitur grauiter: sed in aula habuit amicos (an facinoris conscij fuerint, nescitur) apud regem primæ autoritatis, qui primum consiliis retinent regem; ne in primo furore hominem cõficiat, postea cum visus est regis animus capax rationum, agunt etiam causam Balduini apud regem, virum strenuum, & ad magna natum, magni vsus in bello esse posse. Horum oratione placatus animus Caroli Balduino ignoscit, vxorem filiam cõcedit, Flandriam loco dotis dat, Comitem Flandriæ appellat. Hic Balduinus per totam vitam suam fuit in excolenda & ornanda Flandria; nec ignauius eam excoluit Arnulphus filius Balduini, qui successit patri. Hic ingeniosus fuit in ordinandis rebus publicis, & ad augendam hominum frequentiam multa excogitauit: quę etsi vtilia essent gubernatoribus vrbium & regionum (quorum multi imprudentia sua minuunt frequentiam hominum, quæ regionis vrbiumq́; decus est, & fere maximus prouentus) tamen hæc edocere propositi nostri nunc non est. Imperante hoc Carolo Caluo, Campaniam totam miserè deuastant Saraceni, freti intestinis Christianorum principum dissidiis. Tota Italia rege destituta & Impetarore, vocat Caluum: sed ille non vt res exigebat, properat, prius creat regem, Bosonem, fratrem vxoris suæ, & dat illi regnum Prouinciam. deinde Romam proficiscitur, cum Saraceni iam nauibus oneratis præda ex Italia receperant se ad suos. Duo filij Ludouici regis Germanorum in Italiam patruum suum Caluum sequuntur cum copiis Germanorum: nam conatus eius impij illos pessime habebant. Eo vero animo erant, non cessaturos nisi aut ipsi essent victi & in nihilum redacti, aut patruo vita & imperium esset ademptum. Tantopere erant cõmoti iniuria, & scelerate hostili animo erga sui fratris filios. Carolus audiens Romæ aduentum nepotum cum Germanorum electissima manu, Romam relinquit, angustias clausurus qua veniebant, morbo correptus nõ periculoso, neq; graui, in quo vsus est medico Iudæo Sedechia, qui perhibetur illi dedisse venenatam potionem, ignorantiáne (vt sępe per imperitos medicinæ professores fit) an ex composito, ignoratur. Caluus mortuus est, cadauer conditur aromatibus, vt eo ferant quo ipse voluerat: putredinem vectores ferre nõ valentes, mandant humi Vercellis. inde post aliquot annos alio est tralatum. Causam hic autores habent quidam quæ mihi non probabilis videtur. Imperatore Caluo mortuo, de imperio fuit cõtentio magna. Fuerunt enim multi principum Romę & aliis locis, qui cupiebant Carolum, Sueuorum regem, qui cum copiis suis aduersus Caluum in Italiam venerat, socio expeditionis fratre Carolomanno: Pontifex vero restitit illi, cupiens Ludouicũ Balbum Calui filium, nec non alij proceres cum Pontifice vna sentiebant. Pars tamen quæ studebat Carolo Sueuorum regi, erat fortior. Pontifex ergo captus, in custodiam ducitur: sed non diu post quorundam opera liberatus, ad Ludouicum Balbum confugit, cum quo aliquãdiu habitauit, deinde diademate coronauit eum, & Imperatorẽ appellat. & apud eum pontificia vtitur functione, & multa ecclesiastica dissidia tollit, & discordias componit. Postea apud Trecas vrbem, synodum cogit, in qua ad fidem Christianam pertinentia sunt multa instituta, & in Flandria, vt nunc dictum est, quæ culta iam erat,

& ha-

& habitatoribus referta, epiſcopus eſt ordinatus, qui rudem erudiret ad religionem & pietatem populum. Qui a ſimplici & nondum ad malitiam exercitato populo cum timore & reuerentia acceptus eſt, & cum deuotione animi ſecuti ſunt doctrinam eius. operaque ſecuta ſunt auditionem. Porro in his turbis, Saraceni tempus ſemper obſeruantes, Italiam inuadunt, diripiunt magnam eius partem. preter cætera autem montis Caſſini monaſterium miſerrimis modis tractauerunt: quare reuocant Pontificem, vocant Cæſarem, quærunt territi Romæ & in tota Italia auxilium. Pontifex cum Caroli copiis & aliorum principum manu in Italiam veniẽs, recreauit totum Latium: breuiq; expelluntur hoſtes omnes ex Italia. Poſt hæc omnia Ioannes Pontifex animaduertens plus præſidij in Sueuorum rege Carolo, quam in Balbo, & Carolum hunc amicis Romæ abundare: quamobrem creat eum Cæſarem, appellatque Carolum tertium: Balbi imperatorium nomen vertitur in riſum, nec ſcribitur in albo Imperatorum. His temporibus fuerunt comitia Furonæ, vbi certis conditionibus pacem fecerunt inter ſe Ludouicus Balbus, & Ludouicus filius Ludouici regis Germanorum. Paucis poſt menſibus Balbus, quemadmodum fit, iam ſe quieturum, iam ſe in portu nauigare, ocio iam felici & dulci fruiturum poſt tot pericula, tot mala & labores, dicens, in morbum lethalem incidit, & in vrbe Compendio obit. Dominandi inſana libido principum incredibiliter afflixit regnum quod Balbo ſubiectum fuerat. Vxoris Balbi defuncti vita frater, Boſo, vir nihil humile in animo verſans, paruiſque non contentus, practica, vt ita dicam, multiplici regno inſidiatus eſt. Principes vbi eius cõatus olfecerunt, reſtiterunt, & Germaniæ regibus oportere dari regnum, vnanimiter dixerunt. Vota omnium principum concordantium videns Boſo, conſequendi regni ſpem deponit omnem. Sed Germanici reges mortui eodem tempore ſunt. Ne Boſo reginæ frater tyrannidem rurſum affectaret, principes ſedulo cauendum putabant. Balbus mortuus filios duos reliquerat, Ludouicum, & Carolomannum, natos ex concubina. Hos quanquam illegitimos, faciunt vna reges. Hi reges creati, cum Nortmannis Galliam infeſtantibus pugnant, & eos vincunt nobili prælio. quæ res illis magnum nomen, & fauorem totius Galliæ peperit. Victoria illa quoque prædicata & grata fuit apud Germanos. nam & hos infeſtari Nortmanni incipiebant. Sed iterũ collectis viribus Nortmanni in Galliam graſſati ſunt eodem anno quo a fratribus regibus ſunt profligati: cum quibus iterum congreſſuri fratres, parant ſe. Cum eſſent iam parata omnia, hoſtemque alacres peterent, Ludouicus moritur. Boſo autem videns nothum Carolomannum bello implicitum & pene fatigatum, denuo ſolicitat in regno omnes qui videbantur aliqua pollere autoritate, ſed fruſtra; non mediocriter tamen turbat Carolomannum cum Nortmannis difficile bellum gerentem. Carolus Sueuorum rex & Auguſtus, audiens Nortmannorum iniurias & iniuſtos conatus, & Carolomannum in magnis difficultatibus conſtitutum eſſe, ex Germania mittit in Nortmannos copias, quarum virtute Nortmanni victi ſunt. Sed ne aliquid de induſtria diſſimulare videar, non deſunt autores qui dicunt, Nortmannos hac tempeſtate nullo modo potuiſſe repelli, & victores frequentibus minoribus præliis diſceſſiſſe, & Principes Galliꝫ pacem petiiſſe, Friſiamque Nortmannorum duci dediſſe. alios duces adductos, vt diſcederent, auri magno pondere, & ita victos auro, non ferro ex Gallia Nortmannos profectos. Adhæc Nortmannis Carolomannus annuum tribuit tributum: ſed non diu poſt illud inhoneſtum fœdus Carolomannus vixit. Cuius mortem vbi audiuerunt Nortmanni, arma recipiunt, hoſtili animo Galliam petunt, Pariſios obſidentes, circa eam paſſim omnia perdunt. Tota igitur Gallia non habet quo reſpiciat, vnde ve expectet ſalutẽ, quam ab Imperatore Craſſo. Cõcordibus ergo votis eum optant, rogãt vt veniat, opemque in extremo periculo conſtitutis ferat, ſe illi commendant deuouentque totos. Imperator miſeratus ſtatum Galliæ, videns eos a ſe ſolo pendere, & quid incommodi ſimul & turpitudinis ſit eos deſerere; rurſum quãta vtilitas & gloria ſit, eos ſeruare, magnis in Germania copiis conſcriptis, imperato etiam certo militum numero ciuitatibus in Italia, ita temporibus profectionem ordinauit, vt ſimul eodem tempore ex Germania & Italia copiæ conueniant in ea loca in quibus hoſtis erat. Idque diligenter obſeruatum eſt. Conueniunt copiæ non longe a Lutetia quæ ab hoſte obſeſſa & ita preſſa erat, vt a deditione parum abfuerit. Iamiamque actum de ea erat, niſi Impe-

ratoris aduentu recreata spiritum recepisset. Hostes potentem & numerosum aduersariorum exercitum videntes, suos vt obsidendi ratio exigebat, dispositos separatim per partes, collectius continent in alio castrorum genere. soluitur igitur arcta illa obsidio. Imperator (præscripta certa ad hoc hora) iubet omnes, qui ferre arma possint, in hostem erumpere, eadem hora se cum suis adfuturum, significat ex summo magistratu paucis, qui multitudinem iubent paratam ad constitutam horam adesse oportere, cumque iam acie instructa essent ituri in hostem, multitudini consilium & iussu Imperatoris exponunt, victoriam esse certam, affuturum Imperatorem cum Germanorum electissimis. Adhortantur eos, vt in conspectu Imperatoris suam ostendant virtutem. Venit hora, vtrinque ruunt in hostem, sanguinolenta fit pugna, Imperator superat, vt cedere cogantur hostes, sed non franguntur prorsus: recipiunt enim se non procul ab eo loco in muniriora loca. Inceptum est agi de pace, Cæsar & omnes principes pacem cupientes, potius acceperunt paulo iniquiores conditiones, quam fortuna postulare visa sit. Concessa est igitur habitanda Nortmannis ea regio quæ vltra Sequanam est. nostra ætate adhuc ea vocatur Nortmannia. ad septentriones habitant illi, idque nominis impositio non inepta complectitur: *Nort* enim septentrionem eorum lingua vernacula significat, *Man* virum. Et Germani vocant ventum aquilonem a septentrione flantem *Nortwind*, hoc est septentrionalis ventus.

DE GERMANIS
LIBER DVODECIMVS.

888

POST Domini natiuitatem 888, Imperatore Crasso mente capto ex intemperie cerebri, alium Principes Imperatorem appellauerunt, nempe Arnulphum. Crassus postquam incepit insanire, aut saltem non omnino esse mentis compos, tantum vnum annum vixit. Est humi mandatus cum omni regali & imperiali reuerentia & honore. Minori tamen planctu, propterea quod animo nihil valebat, inutilisq; imperio erat factus. Hic Arnulphus vir quidē industrius & animo magnus, satisq; prudēs, propter quas dotes meruit eam apud principes existimationem, vt electus sit Imperator, neque vero opibus & facultatibus valuit satis. Erat enim is imperij status, vt nisi aliæ essent facultates, imperium non sufficeret ad tuendam dignitatem Imperatoris & hostibus resistendum, omnino nomen imperij magis erat gloriæ quam rei. Quas ob res Arnulphus hic nec Gallias nec alia loca, vt volebat, & rerum status exigebat, tutari poterat. Galliæ ergo optimates deliberant qua ratione sibi consulant, & de rege creando tractant. Ludouicus Balbus præter filios ex concubina duos de quibus paulo ante, reliquit vxorem reginam grauidam; peperitq; post mariti mortem filium, qui nominatus est Carolus Simplex, qui iam natu decem annorum erat regni paterni hæres. Igitur optimates puerum regem creant, tutoremq; præficiunt puero Odonem, comitem Parisiensem. Hic puerum studuit regno vtilem reddere, bene instituendo. Vbi nouem annos nomine pueri regnum iuste & cum laude gubernauit, moritur; ante mortem vero adolescentem regem commendat regni optimatibus. Adolescens suscepto regno Britannorum regis filiam, nomine Edinam, vxorem duxit. Quidam tradunt tutorem Odonem cum Carolo Simplice magnas postremis annis habuisse simultates: nam Carolo iam ætate maturo Odonem noluisse cedere. Odonem autem adolescenti quātumuis bonæ spei iuueni facile restitisse, quoniam Odoni totum regnum fauisset, ob singulares eius dotes in bello & pacis tempore eximias. Nortmannos qui eo regnante sæpe Galliam vexauerunt, feliciter & fortiter sæpe victos, suæ ipsius vitæ periculo repulit; sed semper contra eos vsus cum Francis Orientalibus, tum Germanis aliis. Carolus Simplex etiam eorum tutori sæpe restitit. Et vt firmior esset pax, magisque Gallia quiesceret liberata ab eorum incursionibus, Rolloni Nortmannorum principi filiam vxorem dedit; sed prius suscepit Christianam religionem Nortmannus. Porro Robertus Odonis frater, Princeps Aquitaniæ arma parat aduersus regem Simplicem, volēs sibi regni partem nomine fratris deberi,

beri, vrbes quaſdam expugnatas ſibi iurare cogit. Vbi audiuit regem in armis eſſe, nolens ſuos bello affligi contra regem, cum copiis inſtructis proficiſcitur: ſed rex longe numero & virtute militum ſuperior, excipit eum prælio, occiditur dux Robertus. Rex iam omnia tranquilla putans, quibuslibet confidit: quare iter forte facientem illac hoſpitio blande excipit cum Herebertus apud Peronem, cepitque impius hoſpes Simplicem regem hoſpitem. Edina Regina ad Eduardum patrem in Angliam fugit cum filio paruulo Ludouico. In Gallia capto rege miſcetur cœlum terræ, plena ſunt omnia tumultibus. Procerum multi regnum affectant, quilibet ſe iudicat digniorem qui alios gubernet. Qua diſcordia freti Saraceni iam non fines vltimos Galliæ bello tentant, ſed interiora fere omnia vaſtant. Rex igitur malis auſpiciis & ſero creatus eſt Richardus Burgundiæ ducis filius, non ſatis enim exercitatus & peritus fuit in militari diſciplina. Qua facultate tamen in primis opus erat, propter Saracenorum crudelitatem qui tum quoque Burgundiam depopulabantur. Porro Richardus & Carolus Simplex capti eodem tempore moriuntur. Regnum iterum deſtitutum eſt gubernatore in magnis fluctibus & tempeſtatibus. Poſt longas contentiones, proceres in Anglia Edinam vxorem Simplicis defuncti vita, & filium eius Ludouicum reuocāt, regnum, paternam hæreditatem, offerunt, venienti obuiam procedentes gratulantur, regem ſalutant, ſe ſuaſque fortunas illi committunt. Magnis & variis hic iuuenis rex petitus eſt inſidiis, ex quibus omnibus ſeruatus eſt & ereptus Germanorum, vt narrant hiſtoriæ, opera & fide. Sed ne quis exiſtimet nos oblitos propoſiti, profeſſos ſcilicet de Germanis ſcripturos: immorari vero in aliarum nationum rebus præter decorum. Horum omnium quæ hactenus tradidimus, Germani fuerunt longe maxima pars, & Principes quos narrauimus, plerique omnes originem duxerunt ex Germanis. Propius tamen nunc redimus ad Germanorum res geſtas. Arnulphus, de quo paulo ante, Imperator appellatus in infelici imperij tempore. Maharenſes, ex Morauia gens, initio imperij huius Germaniam afflixere miſerabiliter. Cauſa eius belli eis fuit, quod Ludouicus Germaniç rex Germanorum copiis ſuperatos maxima clade affecerat. quare Principum diſſenſiones audientes, venerant ſe vlturos. Illis igitur Arnulphus ſe oppoſuit; ſed quantū profecerit, ſatis arguunt fœdera cum illis facta. Data eſt enim illis Boemia in qua liberi habitarent. Nec erat vlli cordatiori obſcurum quantum mali & diſcriminis eſſet Germanis talem habere vicinum, ſed danda fuit, ita ferebat res. Ex Boemia igitur breui poſt tempore egreſſi, Germaniā vaſtarunt. Arnulphus contra eos ducit ſuos: ſed aliquoties ita præliatū eſt, vt Arnulphus auxiliares copias aduocarit ex Vngaria: Vngari magna multitudine in Germaniam venientes non multo minus dederunt quam hoſtes, damni. Vicerunt quidam hoſtē pugna cum maximis quæ vnquam fuerunt, conferenda. Ex Germania igitur profligatis Maharēſibus, Vngari promiſſam pecuniam improbe exegerunt ab Imperatore. quam cum non haberet, promiſſis effecit vt repeterent patriam. Cum autem dies ſoluendi adeſt, non habet Imperator vt ſatisfaciat. Qua cauſa Vngari Germaniam vſque ad Friſiam depopulati ſunt. Germani vero recordati ſuæ priſtinæ virtutis, & ob trucidatos liberos, ſenio defectos parentes, & vxores, commoti, cum furore arripiunt vno animo omnes arma, hoſtium exercitum pene deleuerunt totum. His temporibus tota Europa tumultuata eſt inteſtinis ſeditionibus bellisque. Arnulphus Cæſar in Galliis bello magno implicitus, & in eo miram fortunæ inſtabilitatem expertus eſt. Ædificia igne conſumuntur, ſubuertuntur arces & vrbes, magna omnium rerum penuria ſequitur, fame vulgus perit. Germania quoque fame laborat, bellis, quæ iam diximus, exhauſta. In Latio factiones multæ omnia confundunt. Guido dux Spoletanus ſolicitat quaſdam vrbes in ſuas partes, quaſdam terret, quas ſcilicet corrumpere nequit vanis promiſſis. Berengarius Princeps Foroiulij Guidoni ſe opponit, cum ciuitatibus artibus eiſdem agit quibus Guido. Præter illas fuerunt factiones pernicioſæ, quas enarrare longum eſſet. Sic tota Italia perturbata maximis affecta eſt malis. Berengarius ſuperior Guidonem vincit, fœdus victor cum Imperatore facit. Arnulphus paulo poſt Italiam cum exercitu petit, a Pontifice rogatus, quem factiones fere oppreſſerant. In Italia de omnibus ſupplicium ſumit Imperator, qui aduerſi fuerunt Pontifici. Bergamum, vbi hoſtium quidam Pontificis erant, obſeſſum, vique expugnatum eſt ab eo: cuius ciuitatis comitem

laqueo suspendit. Per totã Italiam aut fugatis, aut e medio sublatis inimicis Papę & seditionum autoribus, statu pacatiore reddito Italicarum rerum, Romam accedit, fores apertas sibi fore existimans. Sed quanquam vocatus a Pontifice sit, tamen quoniam factionum multæ erant partes, illa quæ aduersa erat Papæ, tanta potentia in Repub. pollebat, vt vrbis portas clauserint, & aditus omnes muniuerint, illis qui a Pontificia sede non discesserant, & Pontifice repugnantibus. Intra mœnia igitur vrbis tumultus, cædes, dolus, nemo ab alio tutus. Partium alia sperare, alia desperare, alia meditari fugam, alia tractare quomodo velit vti victoria: omnes parturire dolos & labores, consultare, vigilare, insidiari. In his turbis & discriminibus Pontificij præualent, vrbs aperitur, Imperator ingreditur, excipitur a Pontifice Formoso honorifice. Qui sibi conscij sunt aliquid aut fecisse aut dixisse, fugiunt ex vrbe. Multi tamen ob etiam suspiciones leues crudelibus pœnis afficiuntur. Volebant enim Pontifex & Cæsar exempla statuere, ne in posterum aliquis auderet contra Pontificem aliquid moliri. Guidonis facultates quas in Italia habuit maximas, afflixit, & fere totas contriuit. Referam & quod de vxore Guidonis scribitur. Hæc mulier obsessa in quadam vrbe, nacta proditorem ex Arnulphi Imperatoris familiaribus, per quem somniferum lethaleque venenum potu dedit Imperatori qui ante vrbem in tabernaculis erat. quo veneno hausto tam alto somno est oppressus, vt toto triduo non potuerit excitari. decoxit tamen, naturæ in Imperatore vis, vt mortuus non sit, vel potius, Deus diutius volens illum in hac vita habere, seruauit: alioqui mortis genere hinc illi decedendum fuit. Arnulphus hac potione corpore & animo ignauior factus, Italiæ propter veneficia infensus, suam Germaniam repetit. Nec multo post tempore Arnulphus pediculorum multitudine ex corpore eius nascente consumptus est, nec potuerunt vlla arte pediculi tolli. sublatis enim genitis, ex subiecta corrupta corporis materia alij nascebantur: his ablatis, ex seminario in putredine relicto alij iterum prouueniebant, semperque ita numerus auctior est redditus. Itaque toto fere corpore consumpto magni doloris morte excedit ex hoc seculo. In monasterio Diui Emerani Ratispona sepultus est. Mortis tempore pollebat potentia & opibus: sed tempore quo imperij administrationem accepit, non satis ad imperij dignitatem tuendam diues fuit. Filium legitimum Arnulphi a morte patris statim Principes fecerunt Imperatorem; erat autem nomen illi Ludouicus. Primo eius imperij anno, Vngari Germaniam (propter patrem mortuum: nam viuente Arnulpho nihil aliquot annis tentarant contra Germanos) inuadentes, vastantq; vsque in Bauariam. Quidam volunt quod ingentibus copiis totum Noricum agrum vastarint: & in Sueuia aliquoties incolarũ virtute prælijs sanguinolentissimis victi & repulsi, tamen ad extremum superasse Sueuos, eorumque regionem crudeliter incendio & ferro depopulatos vsque ad ipsum Danubij fontem peruenisse, qui est caput siluę Hercyniæ. Quod tamen verum non esse arbitror. neque enim in eo loco istis temporibus erant Germanorum res, & Vngarorum virtus tanta, vt eo vsque credendum sit Vngaros peruenisse. Ludouicus Imperator iuuenis, magnis vndiq; copiis coactis obuiam properat: neq; enim in initio imperij sui voluit ferre suos, & præter alias nationes sui imperij caros deuastari. Vbi venit ad Lycum fluuium cupidius, vt sunt iuueniles animi concitatiores, cum hoste dimicandum quam primum quęrit. Vngari sæpius acie instructa animum eius ad pugnandum cupidum intelligentes, in quendam depressiorem locum arbustisq; siluestrem insidias ponunt, cum reliqua exercitus parte expedita committunt prælium cum Imperatore. pugnant fortiter Cæsariani, hostis paulatim cedit, se quantum potest fieri, defendens recedendo, nostri nihil suspicantes periculi sequuntur cedentem & in insidias ducentem hostem. vbi ad locum insidiarum ventum est, prorumpunt ab omni parte insidiæ. Germani & si non potuerunt non commoueri re inopinata, tamen pugnarunt ita, vt diu anceps fuerit prælij euentus: sed qui in insidiis fuerunt nimium suo impetu perruperãt aciem Cæsaris; quare tandem fugere coacti sunt. Post hanc fugam ita sunt hostium animi sublati, vt totam Germaniam in sua manu esse putarint. Imperator vt pacem consequi posset, dedit priuatim occulte hostiũ ducibus magnam pecuniam, publice magnã etiam dedit, maiorem se daturum promisit. annuum quoque tributum hostibus pollicitus est. Ægreq; inducti sunt vt redierint domum. Ludouicus duxit vxorem Lutgardam filiam Otho-

Othonis ducis Saxonum. Dum regnauit hic Ludouicus, octo Pontifices mortui sunt, regnauit vero solum duodecim annos. Non multo post prælium iam dictum, Vngari contra pacta non contenti tributo annuo quod bona fide numerabatur quotannis a Ludouico, repetunt, maioribus viribus quam ante aggrediuntur Germaniam. Cum quibus in Bauaria Germani bis congressi, bis superatos in Vngariam repulerunt. In postrema eorum fuga quidam volebant illos persequi vsque in Vngariam, & illic cum illis ducere bellum: sed consilium non placuit omnibus: plerique enim maluerunt domi quiescere, quam hostem tam atrocis animis sequi. Sed id euenit quod ij prędixerãt, qui eos persequendos censebant: Redibant enim tertio, & superatis multis Germaniæ partibus omnia impleuerunt sanguine. Primum versus septentrionem Thuringiam, Saxoniam miserrimis modis tractauerunt. deinde conuersi rursus in Sueuiam eandem crudelitatem in ea exercuerunt, sed multis per omnes eas regiones amissis. Erat vero illis liberum per Bauariam captam iter: quare occisis succedebant semper alij, confluxerunt enim semper sine intermissione alij. Ex Sueuia vertuntur in Rauracorum agrum, vbi Basileam (quæ vrbs felicissime crescebat) vastatam & direptam incendunt; sed discedentibus hostibus, ignis extinctus est, neque multum dedit damni. Alsatiam quoque totam diripiunt. Inde progressi in Lotharingiam peruenerunt, in cuius agris nullum ædificium erectum passi sunt, omnia solo æquant. Eodem furore penitius in Gallias intrauerunt, & non remissiore crudelitate debacchati sunt per omnia fere loca Galliæ. redeuntes ibant per ea Germaniæ loca, quæ prætererant antea, & ceu furiis agitati nulli neque ætati neque sexui parcunt: cum maxima præda, sed infinito suorum numero amisso, in Vngariam redierunt. Nec Italia ab Vngarorum iniuriis tuta fuit: vastarunt enim & illam totam, nullum angulum prætermiserunt, quem non afflixerunt. In Italia tamen non est illis datum grassari sine memorabilibus præliis. Itali aduenientibus Vngaris territi vehementer sunt, quoniam audierant quid in Germania, quid in Gallia fecissent: & dicebãtur humanis carnibus vesci. Quare in tanta tempestate quærebant iam quem imperatorem facerent gubernandi peritissimum, non ex fauore, sed ex iudicio. Berengarius Foroiuliensis dux eligitur, quoniam præter cæteros fortis & felix in bellis visus est. Hic igitur belli Dux & Imperator electus, quam maximas copias cogit, hosti Vngaro obuiam it: & quia hostes videbantur fatigati, & hostem nondum expectare, imparatos opprimere volens, aggreditur eos: sed numero & virtute militum inferior, postquam vna atque altera hora pugnatum est, fugatus exercitum pene totum amisit. Post hoc prælium Italia multo quam antea magis contertita est. Vngari victoria insolentiores, & cæde suorum ira iracundiores redditi sunt. Taruisium obsidione circumdederunt, & expugnauerunt, & direptum desolatum reliquerunt. deinde ciuitatem Venetorum nouam incenderunt, Equilium, Clodiamque diripuerunt, & sic furibundi pergentes vbique grassantur. Tandem dato magno pondere auri & argenti a Berengario (quod vbique ex omnibus ciuitatibus & episcopis & a Pontifice collegerat) Italia excedentes, reuertuntur vnde venerant. Porro Ludouicus eius nominis tertius Imperator (quamuis eo tempore plures in Italia regnarunt: sed non sunt agniti pro Imperatoribus in plerisque imperialibus regionibus, quare nec nos istos in numero Imperatorum recensebimus) non laturus Berengarium in Italia imperare, & Imperatoris nomine appellari, coactis copiis in Italiam properat, omnibus rebus posthabitis: habuisset enim multo magis necessaria ad statum regni sui conseruandi, si non magis respexisset titulorum gloriam, quam suorum subditorum tranquillam vitam. Germanorum aduentu audito Berengarius, quantum licet fieri per infaustam pugnam nuper habitam cum Vngaris, exercitum comparat. Magnæ fuerunt Berengarij difficultates, exhaustus pecunia (omnem enim dederat hostibus Vngaris) territus miles quo consueuerat vti, Italus, & propter rem improspere gestam cum Vngaris a multis male audiebat, apud multos fauorem & æstimationem perdiderat: homo in his angustiis omnibus nondum animo victus est. Confidit etiam cum nihil habeat in quo speret: neque enim milite suo confidere potuit. Ludouico igitur aduenienti obuiam procedit, vt Italiæ non videatur fractus. Quam primum enim timoris & desperationis signum si præbuisset, hostique cedere, & non congredi audere visus esset, ciuitatum pleræque desciuissent ad for-

tiores partes. Itali enim ſemper eo ſe inclinarunt vbi maiorem fortunam maioremq́; potentiam vident: etſi omnes homines cum inſtabili fortuna mutantur. Niſi hoc ſic habuiſſet, Berengario longe conſultius erat, munire vrbes, omnia ex agris præripere hoſti venturo, in munitiores vrbes conuehere, præſidia in vrbes diſponere, ſe intra mœnia continere, ita ducendo bellum Ludouicum fatigare. ſed hanc timoris ſignificationem vitandam cenſuit propter quas dixi, cauſas. Quamobrem alacritatem ſimulare, ſpargere in vulgus, eſſe Ludouicū imbellem virum, quibuſlibet hoſtibus tributarium factum, nihil ad hoc eſſe periculi, ſimulare ſe non modo pugnam non detrectare, ſed etiam nihil æque cupere. Nihilo minus quantum potuit, locis cauit ne eſſet dimicandum: videbat enim ſuos inutiles pugnæ. Poſtquam vero in conſpectum hoſtium venerunt Itali, ita metu confuſi ſunt & exanimati, ſicut ſolent eſſe qui in iudicio damnati ducuntur ad ſupplicium. Etſi igitur facile præuidet, qua fuit in militaribus rebus prudentia & experientia, ſi congrediatur, quis ſit futurus euentus rei: tamen pertinax in homine animus tentare voluit rem in qua certam ſciebat perniciem. Congreſſis igitur in prælium copiis, primam coitionem non ferens Berengarius fugatus eſt. Poſt prælium ſtatim ciuitates inceperunt deficere ad Ludouicum, excluditur Berengarius, Ludouicus intromittitur. Berengarius etiam poſt illam fugam, & Italiæ defectionem, animam non deſpondet, alia via aggredi hoſtem meditatur, parturit dolos, virtute ſuorum fracta. Ludouicus victor videns Italiam totam ſuam eſſe, ab omnibus enim ciuitatibus iam mittebantur legati, claues quacunque ibat, veniebant obuiam, nullus erat aduerſarius timendus: quare non admodum ſolicitus remiſit curas. Ergo cum Veronę eſſet, a quibuſdam familiarium ſuorum, qui acceperant a Berengario pecuniam, proditus eſt. Nam proditores illi intromiſerunt Berengarium in vrbem nocturno tempore: ab illo captus eſt ea nocte, luminibusq́; priuatus Ludouicus, & dimiſſus. Sed ſunt autores qui putant ita priuatum oculis, vt mori eum neceſſe fuerit: nam Berengarium ita videri voluiſſe contemnere poteſtatem eius: & probabile eſt quod dicunt illi. Neque enim veriſimile eſt liberum luminibus ademptis voluiſſe dimittere talem regem. Statim igitur poſt ereptos oculos mortuus eſt. Regnum hoſt huius mortem obtinuit Berengarius in Italia. Anno poſt obitum Ludouici Imperatoris (qui fuit annus a nati-
913. uitate Chriſti 913) contentio de imperio magnorum bellorum in Europa fuit cauſa. Alium in Galliis, alium in Italia, alium apud Germanos volebant Imperatorem. Franci occidentales, id eſt Galli, prædicabant id quod verum erat, genus Caroli Magni non inueniri in Germania, eius generis apud Gallos eſſe reliquias. Supererat enim Ludouicus nomine, filius Boſonis, qui genitus erat ex filia Imperatoris Ludouici ſecūdi, quem Imperatorem multæ magnæ ciuitates & Principes præcipue in Gallia, volebant. Germani contra noluerunt qui eſſet alienis moribus & animo a Germania, qui non eſſet educatus in Germania. Quare elegerunt vnanimiter fere omnes Ludouicum nepotem Ludouici tertij, ducem Francorum in Germania, & Princeps quoque legitur fuiſſe Lotharingiæ. Hunc electum appellant regem & Imperatorem: ſed Itali Berengarium ſuum Imperatorem appellabant, negabant Germano coronam imperialem. Ex his diſſenſionibus grauia bella orta, afflixerunt miſere populum, qui ſub Imperatorum tutela felicem & tranquillam vitā debebat agere. Ergo Ludouico ea via qua dixi, mortuo, Franci & Saxones Othonem Saxoniæ Principem cupiebant Imperatorem: ſed Otho ſenio confectus oblatum imperium recuſans, ſuaſit vt potius Conradum eligerent, quem iam dixi electum. Otho tamen ſemper ſe adfuturum communi paci, & imperij dignitati iuriq́ue ad imperium Germanorum, promiſit. Huius Conradi imperij anno ſecundo quidam principum in regno eius meditari cœperunt res nouas contra Imperatorem, quos ille ſingulari ſapientia compreſſit, & ſine armorum tumultu in leges ſuas perduxit. Vnus tantum illorum nempe Princeps Bauariæ non fidens illi, conſcius ſui animi & propoſiti contra illum, fugit cum tota familia ſua ad Vngaros, quos non ceſſauit excitare in Conradum Imperatorem, nec nihil effecit, ſed plus ſuis conſiliis nocuit Vngaris, quam Germanis. magno enim prælio eodem anno a Germanis ſuperati ſunt, & innumerabili multitudine occiſa, cum ignominia fugiunt in patriam. Sequenti deinde anno iterum redeunt, iterumq́; repulſi; & multis occiſis, ad ſuos reuerſi, ſequente vere rurſum maioribus copiis quam prius Germaniam inuadunt, & primo

qui-

quidem impetu non potuerunt retineri, ſed longius progreſſi collectis omnibus Germaniæ viribus, victi fugati ſunt. Poſt hoc prælium ſequentibus annis proximis quibuſdam non reuerſi ſunt. Erat hoc tempore dux Saxonum, nomine Henricus, Othonis filius iuuenis maximi animi, & in militaribus virtutibus peritiſſimus, qui aliquoties ſpecimen ſuæ præſtantiæ dederat in præliis cum Vngaris: nam eo tempore vicinas regiones cladibus afficiebant. Hũc Conradus ob has dotes, ob quas diligẽdus erat omnibus, odit inhumaniter. Cuius iuuenis pater Otho de Conrado optime meritus fuerat, cuique debebat nomen Imperatoris, vt eſt iam auditum. Et cum Conradus intelligeret quid eſſent omnes homines iudicaturi de ingratitudine ſua, ſi palam cum illo armis rem ageret, de dolo & inſidiis cogitauit. Ad hanc rem neminem iudicauit aptiorem Hattone epiſcopo Moguntino, quem in inſidiis fabricandis mille artificem ſciebat, & audentem & paratum ad quoduis facinus. Cum illo ergo cõmunicat Conradus conſilia ſua. Hatto pollicetur nefandam operam, facile ſe poſſe addit (nam in ea arte erat iam exercitatus) Occaſione igitur quæſita, Hatto inuitat Henricum, magnum, neſcio quid, inquiens ſe habere quod cum illo communicet. Aduenientem Henricum ficto vultu læto excipit Hatto latro, in conuiuio donat illi auream torquem, quæ venenato auro erat facta, ita vt qui ſemel in collum iniiceret, veneni vis penetraret per veſtes etiam ad cordis penetralia, & breui necaret, nec nihil manibus tractando nocuit. Hatto igitur allata per famulum, manibus medicamine præparatis, in collum iniecturus erat lethale donum Henrico, qui per quendam admonitus clanculum, recuſauit. Poſtea ille qui admonuerat Henricum ſoli exponit omnia, & Comitem Albertum tali torque eſſe ſublatum per hunc epiſcopum. Hattoni ergo roganti cur tantopere ſuum munuſculum renueret, reſpondiſſe ſcribitur Henricus, ſibi non eſſe durius collum, quam Comiti Alberto. Latrocinio illo ergo Henricus ſupra modum iratus, cognouerat autem poſt Conradi odio ſubornatum hunc proditorem. Quamobrem proxima quæque Saxoniæ ſuæ, quæ ad Conradum pertinebant, inuadit, & ſuæ ditioni adiicit, nec finem graſſandi facit vllum. Hatto ſe (propter proditionem ſuam manifeſtatam, & propter quæ ſequebantur mala) mœrore & triſtitia conficit, animiq; ægritudine moritur. Quidam multa ſcribunt quomodo Satan non modo animam eius, ſed & corpus a morte tractarit, quæ ego neſciens an omnia vera ſint, taceo. Rex in tota fere Germania (nam omnibus erat nota beneficentia Othonis patris Henrici erga Conradum) peſſime audiebat propter ingratitudinem & proditionem; omnia vero bene dicere de Henrico omnes, iuſtam cauſam habere, merito latrocinium illud vlciſci, mala quæ accipiebant ab Henrici exercitu magis aſcribere Conrado, quam Henrico. Nullum autem occupandi aliena finem faciente Henrico, Conradus copiis conquiſitis fratrem ſuum Eberardum primum, non ad recipienda quæ occupauerat Saxonum dux, ſed ad Saxoniam depopulandam, vt reuocaret cum exercitu Henricum ad ſuos defendendos. Eberardus inflatus regiis & imperialibus fratris ſui titulis, non aliter agit rem atque cum hypodidaſcalus iuſſus eſt a ludimagiſtro punire puerum. Cum peruenit ad oppidum Heresberg minis ſuperbeq; dictis oppugnat. Saxones eum excipiunt magna multitudine, pugnatur vtrinq; primo impetu fortiter, ſed a parte Eberardi non ſatis pertinaciter; verterunt enim mox poſt primam coitionem tergum, & maxime parte exercitus amiſſa, reliqui fuga ſibi conſuluerunt. Nec poſt illam cladem non mediocrem demiſit Conradus ſuperbiam, adhucque contemptor hoſtis, copiis reparatis & auctis, mittit legatos ad Henricum cum minis, qui Henricum terreant, vt ſponte petat gratiam, & ſe dedat, fortaſſe inuenturum miſericordiam apud Imperatorem. Legati ad Henricum vbi venerunt, quid facturus ſit, niſi ſe vltro dedat, Imperator ſe eius miſereri, ſuadent vt gratiam petat, ſpem miſericordiæ conſequendæ faciunt. Henricus cum non haberet numero parem exercitum, non diffidit tamen ſuis copiis. Aderat cum Henricus cum legatis ageret, vir magno animo Dietmarus Saxo, qui legatis præſentibus magna voce aſſeueranter dixit, Triginta legiones quas voluiſti copias, paratæ ſunt quocunque voles dic, ergo minis ne mouearе Conradi. Hoc dixit, vt audirent legati & omnes comites famuli legatorum. Legati cum vident Henricum Saxonem ceu immobile ſaxum nihil mutari mandatis & minis ſui Imperatoris, redeunt ad Conradum, referunt quæ egerint, quæque a quodam viro graui de legionibus au-

dicrant. quæ etiam per famulos in vulgus totius exercitus, & per legatos inter primates diuulgata ſunt: quo nuncio mirabiliter territus eſt totus exercitus regius, & ideo in ipſa nocte Franci, relicto Conrado, conferunt ſe domum: neque vlla ratione copiæ contineri potuerunt: itaq; & Conradus caſtris relictis coactus eſt redire vnde venerat. Tantas copias Dietmarus vno ficto verbo vicit. Nunc accedemus ad de Henrico primo hiſtorias, in quibus ſi quid erit cuipiam nõ ſatis credibile, meam liberatam volo fidem, nam autores ſequar, quibus maxime credendum iudico: velimque neminem tam iniquum eſſe, vt etiam plurima vera reiiciat, propter quidpiam adfictum. Poſt hanc e caſtris mirandam fugam Conradus in grauem morbum incidit, deſperataq; valetudine, & ex morbo humiliatus, reſipuit, antea, valente carne, obcæcatus per ſuperbiam animus erat. Quare omnes regni proceres cõuocauit, præter ducem Saxoniæ Henricum, hancq; orationem habuit ad illos, Videtis amici conditionis noſtræ miſeriam, iam ego nudus ex hac vita migrabo, quemadmodum & ingreſſus ſum nudus. Propterea obteſtor vos omnes vt cogitetis iam, quæ ego iam cogito, quæq; omnes olim cogitabimus: neque enim effugiet veſtrum hanc horam quiſquam, acceleratiſq; omnes huc. Quare ita geratis vos, vt poſſitis reſpondere rationem expoſtulaturo, vt poſſitis inimico reſiſtere, ne detis illi quod contra vos habeat calumniator ille. Quærite pacem, quærite ſubditorum vtilitatem, communem cõcordiam ſectemini. Videtis ſuperbiam vanam eſſe, vanitatem eſſe quæ nos prima putamus. Ne igitur ſtultiſſima ambitione ſeducamini: & his tam malis temporibus eligite non ex fauore, ſed iudicio, prudentiſſimum, rerum omnium peritiſſimum, & quæ pacis & quæ belli ſunt, iuſtiſſimumque; talem ego expertus ſum Henricum ducem Saxoniæ, quo cum bella, vt ſcitis, geſſi. Principes qui aderant, mirati, quod hoſtem ſuum, quem angue peius oderat, iam ita prædicet, & Imperatorem velit. Cęterum pedibus omnes ibant in eius ſententiam deligendo Henricum: quoniam tempora talem requirebant virum. Eberhardus frater regis ſolus omnium iniquiore ferebat animo. nec mirum: nam ipſe præ cæteris ſperauerat imperium fratris ſui. Illam triſtitiam animaduertens Conradus in hanc ſententiam affatur eum, Quid tu triſtior es? Num quod minus laboris & oneris cupio tibi imponere? Beatior eris ſi nihil ſupra vires tuas aſſumpſeris. Num tibi exempli ſatis ſum? Si mihi hæc vita eſſet iterum viuenda tot annis quot vixi, turbas & illas curarum moleſtias ſi poſſem effugere, magni boni loco ducerem, latentem vitam in ocio, non ignauiter ocioſo omnibus regnorum potentatibus præferrem. Non quod te ocioſum ſine vlla rerum adminiſtratione velim eſſe, tantum tibi concedemus, quantum ſatis eſſe putamus viribus tuis. Vides animos, fortunam, felicitatem, ſucceſſus Henrici quem fata poſcunt Imperatorem. quare acceptis diademate, ſceptro, & gladio regali, ad Henricumq; perlatis, æternam pacem & amicitiam inito cum eo viro, qui ferendis oneribus tantis ſufficiet. Eberardus nouiſſimæ voluntati fratris conſentit, videt enim omnes concordibus animis Henricum velle regem & Imperatorem. Paucis poſt obdormit, Conradus & regalibus exequiis ſepelitur. Eberardus quod frater iuſſit de Henrico, effectum dat, fert ad eum quæ iuſſit, pacem & amicitiam init. Habitis ſtatim principum comitiis apud Frideſlare oppidum, cõſentientibus omnium ſuffragiis Henricus eſt rex Germaniæ creatus. regnauit annos 18. Hunc Henricum teſtantur hiſtoriæ originem generis habuiſſe a Carolo Magno, fuiſſe enim matrem eius ſororem vltimi regis ex proſapia Caroli. Vehementer rure delectatus eſt hic vir, ſicut cõſueuerunt ſemper omnibus ſeculis nobiliora ingenia omnia. Aucupio quoque animum ſæpe relaxauit, hinc cognominatus eſt Henricus Auceps. Hunc propter animi dotes, militares virtutes, & Germanorum virtutem, quæ illis neceſſaria ſæpe fuit, Romani Pontifices Imperatorem agnouerunt. Et conſtitutiones eccleſiaſtici iuris abunde teſtãtur, qualem erga religionem & ſedem Romanã habuerit animum. Quoniam de Germania ſcripturos in titulo promiſimus & hic Cæſar Germanorum non vulgare decus e Saxonum prima nobilitate ortus eſt, Saxoniam delineabimus, & pauca de inſtitutis vetuſtis eorũ dicemus. Ab Oriente Saxones habent Schleſios & Pruthenos: a meridie Francos Germaniæ, & Bauaros: a ſeptentrione Danos: ab Occidente Viſeram fluuium. Intra hos fines ſiti ſunt Thuringi, Pomeranii, Miſnenſes & Brandenburgenſes, quæ appellationes, apud vetuſtiores non ſunt: cadunt enim ceu folia magis quam aliud genus vocabulorum, nomina locorum,

&

& mutantur. Caroli Magni tempore ad religionem Christianam conuersos, traditum est. Vsi sunt autem legibus ex quibus facile est videre a quopiam institutos qui philosophos in Græcia audierutit. multa enim Platonis legibus cõueniebant. Distributi fuerunt in nobiles, liberos & seruos. Nobiles defendebant ab hostium incursionibus reliquam multitudinem, & iudicabant controuersias, custodiebant leges, impotentiorem ab iniuriis potentioris defendebant. Multitudo ciuium liberorũ vectigalia, & annuum tributum dabãt. Æqualitas erat in matrimonio instituta. Et ex qua familia, quo tempore ętatis contrahendum esset, constitutum fuit, pulchreq; Platonis respondebãt hæc omnia placitis. Hæc arbitror ab iis instituta qui militatum abierant in Græciam, & ex illis quenpiam præstantis ingenij illic didicisse, reuersumq; in patriam docuisse. In religione cultuq; deorum barbariores fuerunt. Quibusdam enim diebus humanis hostiis sacrificabant Mercurio, & illos qui mactandi erant, homines venerabantur ceu deos, omnesq; certatim aliquid muneris in diuinam hostiam conferebant. Deos suos humanis formis non fingebãt, piaculum inexpiabile habebatur imagini mortalis animalis assimilare deos immortales. Neq; in templa, vt aliæ gentes, collocabãt, nam maiores esse iudicabant, eorum scilicet deos, quam vt sub tectis ab homine factis habitẽt. At nemora & syluæ fuerunt illis domus deorum, & nominibus deorum appellabant syluas, ceu nos templa. Equorum hinnitum, auium volatum & vocem religiosissime obseruabant, & omnia consilia, omnes actiones functionesq; vitæ ad auspiciorum illorum rationem instituebant. Solem præterea, Lunam & alia quæ notata erant illis sidera abeuntia religiose valedicebant: venientia cum lętis gratulationibus excipiebant, ceremoniis ad hæc solennibus ordinatis. Ingentis magnitudinis arboris truncum in aperto campo erectum venerabantur, vocabant lingua vernacula *Tedermans sul*, quod latine est omnium communis columna. Quãto negotio a Carolis sint victi, & mutare instituta religionis coacti, & quoties desciuerint contra initum fœdus cum Imperatoribus, & quare a natali solo sint translati per Gallias & Germaniam, antea satis dictum est. Nunc tempestiuum est redire ad Henricum Saxonem, Othonis filium, quem genuit illi soror Ludouici tertij, si hęc scribentibus credimus. Henricus ante adeptum regnum habuit vxorem Mechtildam, ex qua filiam habuit nomine Getburgam, quæ vxor facta est ducis Lotharingiæ, quo mortuo, nupsit regi Galliarum Ludouico. Hæc Mechtilda genuit filium Henrico vel potius orbi terrarũ toti, Othonem Magnum de quo in sequentibus dicetur. Post hunc Othonem genuit alium filium nomine Henricum. Post hunc tertium peperit, qui nominatus est Bruno: Hic factus est episcopus Coloniensis ecclesiæ. Henricus regni administratione suscepta de pace fouẽda & facienda cogitauit: sed eam sine armis non posse parari, propter Vngarorum iniurias. Quare comparatis copiis, aduersus Vngaros profectus est, & ex tota Pannonia eos eiecit, & fines regni muniuit, ne esset hostium incursionibus obnoxij. Primum omnium in regni sui initio studuit Germaniam vnanimem reddere, sciens concordantem Germaniam omnibus hostibus fortiorem. Nec magni illi laboris fuit concordiam illa facere. Vnus enim Burcardus Sueuorum dux nonnullas ob causas nonnihil rebellauit, quem beneuolentia & animi comitate placauit. Verum pacata Germania, & iam vnanimiter regem agnoscente Henricum, iterum exoritur ex Vngaria tempestas: Arnoldus enim ille dux Bauariæ qui Vngariam a Conrado Imperatore fugatus erat, redit cum validissima Vngarorum manu in Bauariam. Imperator igitur coacto exercitu occurrit illi, & adiuuantibus etiam Imperatoris partes Bauaris, ad deditionem compulit. Hoc bello ex animi sententia confecto (vsus in omnibus consilio Huldrichi Augustensis episcopi, viri vitæ sanctimonia veraque sapientia quæ a Deo est, insignis) ob causas iustas cum copiis Germanicis petit Lotharingiam. Vbi transgressum Rhenum audiuerunt Galli cum exercitu, territi, de pace impetranda & facienda quoquo modo cogitant: mittunt legatos, mittunt munera, offerunt vrbium claues. Rex Galliarum Carolus petit cum eo facere æternum fœdus. Quamobrem obuiam venit illi apud Bunnam, Lotharingiæ vrbem, & appellans eum Imperatorem, dona offert. Lotharingiam, præterque eam quicquid inter Rhenum & Mosam est, Burgundiam reddit Carolus Henrico. Nam nomine imperij ad se pertinebant hæc, & propterea vt recuperaret, venerat. Reuertitur igitur in Germaniam non prius quam illi populi

omnes in eius leges & nomen iurarint. Dum hæc agit in Galliis Henricus, Vngari Italiam miſerrime vaſtant: & ſatis graſſati per Italiam, Germaniam quoque inuadunt, & depopulantur multa loca Germaniæ: ſed tot ex illis occiduntur quotidie, vt ad paucitatem redacti, conuerſique ad patriam ſint, nolentes redire. In ipſo reditu captus eſt a Germanis Vngarorum Princeps, Imperatoriq; Henrico adductus eſt. Vngari poſtularunt vt Henricus captum dimitteret, magnam auri vim offerentes pro illo, adeo carus fuit illis. Apud Henricum vilius fuit pace aurum. Pacem igitur poſtulauit, quæ inter eos facta eſt. Fine horum tumultuũ facto, Henricus operam dat, vt & ſint qui rura colant, & qui vrbes inhabitent, & qui ſe ad futura bella in diſciplinis militaribus exerceãt. Duxit quoq; copias in Sclauos vel Hunellos, vt quidam vocant, cum quibus ſæpe congreſſus, variam belli fortunam expertus eſt: neque enim ex ſedibus ſuis facile cedit vlla gens. fatigauit tamen eos frequentibus præliis, & producendo bellum, vt in oppido Brennenburgum continere ſe ſint coacti. Quam cum vidit Imperator inexpugnabilem, propter aquas, parauit lignorum maximam copiam, & reliqua quæ ad frigus arcendum neceſſaria ſunt, & expectata hyeme, caſtra poſuit ſuper glaciem ab ea parte vrbis a qua minime propter aquæ altitudinem ſibi timebat, vbique erat hoſti expoſitiſſima, caſtris in glacie poſitis. Quare breui cepit eam a qua pendebat tota circa eam regio. idcirco cum vrbe venerunt ea omnia in poteſtatem Henrici. Diſpoſitis ſecundum ſuas leges, pro arbitrio rebus Brennẽburgi, in Dalmatiam exercitum ducit, occupataq; regione tota vſque ad oppidum Grana, hanc exercitu circundat, poſtulans primo aduenians vt vltro ſe dedant, iuſtiſſimis conditionibus omnia ſe acturum, nulli ſe nociturum quod ad vitam & quod ad facultates attinet, ſpondet. Oppidani pertinaciores quam illis bonum erat, confidebant propugnaculis & propugnatoribus quos habebant in vrbe, ſuperbius reſpondent, & tela in Germanos mittunt, & noctu ſemel atque iterum in caſtra erumpunt, & non paucos vulnerant, quoſdam etiam occidunt. Quibus rebus irritatior redditus eſt animus Imperatoris. quare edicit militi expugnaturo vrbem, vt omnes puberes vtriuſque ſexus interficiant, pueris & puellis parcant, prædamq; vrbis facultates concedit militibus. Hic quoque habitatoribus comparatis, & rebus ordinatis, vertit ſigna contra Boëmos, quos victos (eorum vrbibus expugnatis, captoq; rege) tributarios fecit. Poſt hæc geſta Henricus cum magna laude ad ſuos venit, dimittitq; exercitum. Paucis poſt menſibus, Vngari veniunt, petunt, quæ promiſerat illis cum pacem fecerunt, munera. Henricus Imperator tot ſucceſſibus, & tanta ad regnum ſuum acceſſione confidentior factus, non reſpondet illis, nec ad ſe admittit vt audiat. Legati incenſi ira, incendunt omnes Vngaros, & comparatis maximis copiis, ſine mora properant in Saxoniam, quos cum viderent ad ſua tuenda paratos, & ſicubi neceſſitas aut vſus requireret, etiam ad pugnam accinctos, prætereuntes igitur Saxoniam, in Thuringiam magnis itineribus per ſyluas veniunt, & vno impetu peruaſtant eam, & abducunt viros & mulieres corpore valentes, illis vſuri in vecturis & aratris. Porro cum primum nunciatum eſt Henrico Vngaros eſſe in armis, magna multitudine aduenire, aduerſa forte valetudine graui laborauit: pręſenti tamen animo, iubet cogere copias, & morbi maturationem iubet medicos accelerare. Medicis timentibus ne ægritudo animi grauiorem efficeret morbum, inquit vir robuſtus animo, quin iam remitto curas, quo tota vis naturæ cum morbo pugnet: eſt enim mihi quam primum opus valetudine. Et vehementer diſſuadentibus medicis, adhuc morbo laborans ad exercitum fertur, cum quo hoſti obuiam properat quam poteſt celerrime, nam ſæuiebant crudeliter. Vbi appropinquauit Henricus exercitui hoſtili, ſuos ad prælium animans, in hanc ſententiam locutus eſt, Videtis, fortiſſimi milites, veſtram patriam, veſtros quibus alemini agros, veſtros focos, parentes, vxores, prolem veſtram, leges & religionem ab impio & immiſericordi hoſti vaſtari, & crudeliter in conſpectu noſtro perdi. Videtis hoſtem in conſpectu veſtro (qui longe viribus corporis & animi maioribus noſtris, & nobis quoque ſemper ceſſit) territum, circumſpicere fugam, qui de abſentibus vobis, vt ex captiuis cognouimus, contemptiſſime locutus eſt. Quare memores noſtrorum maiorum fortitudinis, quam experti ſunt omnes exteræ nationes in ſuis regionibus, ne patiamur hoſtem in media Germania graſſari. Sunt res noſtræ iam eiuſmodi, vt aut vincendum, aut prodenda hoſti patria & omnia noſtra. Nec erit in fuga

vlla

vlla salus, & si qui fuga possent elabi, grauiora morte, exilium, & in exilio fames, & seruitus essent perpetienda. Victoriam, quæ facilis erit (modo fortiter sustinuerimus primam coitionem) consequentur pax, summa omnium qui hic sunt, gloria, & præda ex hoste magna, duplexque victoribus numerabimus, inquit, stipendium. Quare virtutem patrum nostrorũ æmulati, & implorantes Deum qui pugnabit pro nobis iustissimam causam habentibus, contra diuini & humani iuris contemptores. Inuocantes igitur post hanc Henrici orationem Dominum Deum, alacres prælium committunt. Pugnatur pertinaciter primo impetu ab vtraque parte, sed hostes vertunt tergum, fugæque sese committunt. Trucidatur infinitus eorum numerus, impedimenta eorum & omnia quæ abiecerant arma, venerunt in Germanorum potestatem: plurimi quoque capti sunt Vngarorum. Exercitus eorum est dissipatus, vt conuenire non potuerint vsque in Vngariam. Hoc memorabile prælium in triclinio arcis Mersburg Henricus iussit depingi, vt sæpius memoria eius occurrens animi voluptatem ex eo sæpe acciperet. Porro munera & tributum quod Vngaris dabat ante prælium, pauperibus postea dari instituit. Nec minor prælio gloria est secuta, pro meritisque digna est illi habita gratia ab omnibus: Imperatorem, seruatorem, patremque patriæ omnes vno vocabant ore. Fama facti peruenit ad omnes extremas nationes terræ. legati cum muneribus a longinquis regionibus veniunt, & amicitiam petunt, obsequiumque suum offerunt. Non multo post hæc tempora, Nortmanni Daniq; mari & terra deprędantur Frisiam, quorum conatus repressit, eosque domuit, vt domi postea diu manserint, potius victum quærentes piscando, pascendo, agrosque colendo, quam cum vitæ discrimine rapiendo. Abrodiros quoque pugna superauit: nec cum supplicantibus pacem prius facere voluit, quam Christianam religionem agnoscerent. Religionis enim ante omnia rationem habuit, ad quam puer a præceptoribus suis saluberrime institutus fuerat, a quibus doctus erat, nulli Principum Dei religionisq; irrisorum aut contemptorum nõ imminere certum interitum malum, si nõ corporis (quod tamen sæpe videmus accidere) at certæ animæ: cuius perditio quanto horribilior sit, quam corporis, didicerant illi Principes recte instituti. Anno Domini 923, est in 923
ecclesiam Augustensem vocatus ad munus episcopi, Huldrichus, vir vitæ morumque puritate præclarus: fuit autem ex primi loci nobilitate a Kiburgo arce & Dillingen. In episcopatus autem munere ecclesię fideliter ministrauit circiter quinquaginta annos. Hoc tempore ocio & alma pace fruitur Germania, nullo iam hoste eum lacessere audente, omnia quæ hominibus & voluptati & necessaria sunt vilissima, aureumque plane tempus. In Italia omnia tumultuantur, omnia intestinis laborant odiis, & seditionibus & incursionibus vexantur. In Asia perturbantur magis etiam. Saraceni classibus obsident Constantinopolim multis partibus. In Germania rident omnia. Numerantur a scriptoribus prodigia quæ præsagia fuisse volunt mortis Henrici, quæ consulto prætereo. Vocabatur a factionum partibus in Italiam Henricus, frequentibus literis & legationibus: volens autem bonus Princeps ei imperij parti consulere, parat expeditionem, quanquam videret in ea maximas difficultates. In parando in lethalem ægritudinem incidit, & moritur: Othonem Magnum cognomento regni hæredem constituit.

DE GERMANIS
LIBER DECIMVS-TERTIVS.

Nno eodem frequens Principum conuentus Aquisgrani, in quo est cõmunibus vna omnium voce electus rex & Imperator Otho Magnus, Henrici primogenitus filius, & statim post electionem vnctus ab episcopo Moguntino Hildeberto, cui magnam bibliothecę partem Fuldẽsis monasterij deberi putant: fuit enim in eo monasterio ante episcopatum monachus, vitę integritate & literis eximius. Post vnctionem appellatus est rex & Romanorum Imperator. Veniunt ad eum legati a Constantinopolitanis, a Romanis, ex Hispania, breuiter ab omnibus

orbis partibus, gratia fœderis & amicitiæ cum eo faciendæ. In Imperij eius anno primo Boiſlaus, vir ſanguineus, referens omnibus coloribus Cain, occidit fratrem ſuum Wenceſlaum Principem Boëmiæ, virum ſpectatæ ſanctitatis. Cuius rei improbitate commotus Imperator, qui in animum induxerat officio ſuo, quantum poſſet fieri, ſatisfacere, & iuſtos & ſubiectos tueri, iniuſtos & ſuperbos debellare, mittit igitur aduerſus impium fratricidam copias, in vltionem ſanguinis innoxij: ſed latronis peccata nondum erant omnia completa, nondum finis eius aderat: quare Othonis exercitus ſæpe pugnando varium martem expertus eſt. Interea nunquam ceſſauit Boiſlaus tyrãnus bonos ſupprimere & occidere, malos primo loco habere & euehere. Otho pio zelo motus, non fatigatur: poſt annum enim quartum decimũ demum victum Boiſlaum mancipium ſuum facit. Per eadem tempora etiam ducibus Bauariæ, fratribus diſcordantibus, iuſtam & æquam cauſam habentibus patrocinatus eſt, iniuſtis & contemptoribus legum punitis. Hanc eius iuſtitiam improbi iniquiſſimo ferebant animo, qui quiduis in quoſlibet licere maluiſſent, vt eſt ingenium impiorum & corruptorum animorum: ex quorum numero fuit comes Palatinus Eberardus, qui ob iniurias quaſdam aliis innocentibus illatas, ab Imperatore fuit ignominia notatus; quam ſuperbus homo non ferens, nominis ſuis maculam bello diluere conatur. Ergo ſolicitat variis modis & rationibus, quoſcunque vel morum ingenijq; ſimilitudo, quæ ad amicitiam coniungendam eſt efficaciſſima, vel ſanguinis cognatio illi iunxerat. Habebat autem cõſanguineos & aliqua affinitatis neceſſitudine deuinctos plurimos: multo vero plures illi amici fuerunt propter morum ſimilitudinem: maiorem enim nemo negare poteſt eſſe peruerſorum multitudinem hominum, quam rectorum. Mali igitur plurimi fauebant cauſæ eius. Et commouit Giſilbertum Lotharingiæ ducem, cui erat vxor ſoror Imperatoris Othonis. Ij ergo cum aliis quibuſdam coniunctis copiis, primum adoriuntur fratrem Othonis, Henricum, ducem Bauariæ, & in loco deprehenſum non munito obſidentes capiunt, & abducunt in arces ſuas munitiſſimas in cuſtodiam. Hæc celeritate freti fecerunt. Sed cum primum rei fama ad Imperatorem deuenit, reſiſtendum venienti malo, ne creſceret in peius, occurrendum quam primum iudicauit. Capit igitur vi arcem, in qua frater erat captus, quem in ſuum locum reſtituit. Venerunt autem plerique factionis autores in manus Imperatoris, quos iugulauit, Eberardum mittit in exilium: quem paulo poſt in gratiam receptum reuocauit, & reſtituit non ſolum iuſtus, ſed & benignus Imperator. Eberardus Palatinus non mutatus damnatione & exilio, neque Imperatoris gratia & reſtitutione, incipit ſtatim rurſus parere laborem & dolorem, inſidias meditari, excitare ſeditionem aduerſus Imperatorem, affectibus obcæcatus; nec veretur potentiam Imperatoris, nec diligit eius bonitatem. Quid huiuſmodi hominibus accidat, ſatis eſt ſeculorum omnium exemplis declaratum. Nihil igitur intentatum relinquit, Lotharingiæ ducem iterum in ſuam ſententiam inductum, ſeditionis ſocium accepit: cuius opera vſus eſt apud Henricum Saxoniæ ducem, fratrem Othonis Magni. Semper enim erant occultæ ſimultates inter fratres. nam Henricus perſuaſus erat, ſibi omne ius deberi imperij, qui natus erat patre iam Imperatore appellato, cum Otho Magnus natus ſit illi antequam regnum adeptus fuerit. quamobrem captabat occaſionem omnem ſui iuris perſequendi: ſed hactenus fortior & felicior frater fuerat, quam vt aliquid auſus fuerit tentare. Quapropter qui circumſpiciebat vltro omnia, vbi poſſet anſam perueniendi ad paternam hæreditatem arripere, facile inducitur ab illis duobus. Credebat vero potiſſimum duci Lotharingiæ, qui habebat ſororem horum fratrum, Othonis & Henrici. Ij ergo tres coniuncti videntur ſibi totus orbis eſſe, tantum ſuas vires & potentiam conſiliaque, non etiam aduerſarij quid contra habeant, expendunt. putant iam totius mundi oculos in ſe conuerſos. ſperant plures acceſſuros: propterea in Galliam, Italiam, vrbemque Romam mittunt literas, plurima adfingunt; veris maiora ſcribunt omnia, ſuas copias, ſuas opes facultatéſve & ſocios plures habere ſe, mentiri non verentur: & cauſas rebellionis falſas fingunt. & per illa mendacia expectatione Gallias, Italiam, & Romanum Pontif. ſuſpendunt. in Germania quoq; iam inueniebantur qui euentum incipiebant timere: & alius aliud ominabatur. Factioſi enim ſua quam turgidiſſime oſtentabant, quo intentos in potentiam & vires Imperatoris in ſe conuerterent, aut ſaltem

auer-

auerterent ab Imperat. Hanc quoq; ob causam festinant occupari aliquid, & ante exspectatum in castris esse, quo spem suis facerent. ad ripam igitur Rheni alteram, quædam capiunt, & exultant ceu victores. ferebaturque fama velox Romam, iam pene e Germania pulsum Imper. Otho crescenti malo obuiam properat. Cum venit ad alteram hosti oppositam Rheni ripam, pars alacrior vel potius nimium temeraria dicto non audientium militum Rhenum transeunt, hostium multitudini oblati occiduntur omnes. Imper. nauium copiam non habet, quibus exercitum statim transmittat, non sine maximo animi dolore trucidari suos conspicit. Eberardus & factionis alij scribunt in longinquas regiones passim, prælio a se victum Othonem, eius exercitum deletum, ipsum non ausum fuisse transgredi Rhenum, alioqui etiam iam aut occisum aut captum, fractum esse viribus & animo. Hæc sparguntur per Gallias & Italiam, fertur q; fama Constantinopolim vsque: sed Imperator mirabili celeritate comparat quæ necessaria erant ad exercitum transmittendum. Transmisso exercitu hostem aggressus fugat, vix elabitur, multis vulneribus acceptis Henricus. Fama præuenit Henricum in Saxoniam (Henricus enim in itinere medendis vulneribus occupatus, longiorem traxerat moram) alij occisum in prælio, alij ex vulneribus mortuum post pugnam, dicebant. quare omnes Henrici ciuitates & arces desciuerunt ad Imperatorem, præter duo oppidula Mersburgum & Schidigen. Henricus de suorum defectione in itinere certior factus, properat domum, quanquam nondum conualuerat, venitque in arcem suam Mersburgi cum paucis comitibus. Imperator eo properat, obsidet fratrem, ad deditionem facile compulit: gratiam a fratre petit. Imperator abhorrens a fraterno sanguine donans illi vitam, & verbis confutatum in exilium mittit: nam non confidit illi qui fraternum fœdus semel violauerat. Henricus etsi nihil habet, & cum amici omnes fere deserunt, de vltione cogitat. quare adit Gisilbertum ducem Lotharingiæ, cuius auxilio arma contra fratrem iterum sumit, & illis denuo Eberardus se iungit. Erat etiam Fridericus Moguntinus episcopus Henrico belli socius, sed clam: Imperator enim eo viro in consiliis vtebatur, & fidebat illi plurimum: nihilque mali de viro spiritualem vitam professo venit Imperatori in mentem. Hic igitur Episcopus se ad Imperatorem confert, illos læsæ maiestatis reos puniendos, bello persequendos esse docet. Inter alia suadet Imperatori, vt castellum Brisacum, ad Rheni ripam in Germania situm, expugnet, quod erat tum comitum Palatinorum, eratque sub potestate Eberardi. Imperator archiepiscopi consilio obsequitur, castellum expugnaturus venit: Episcopus qui auxilia promiserat, cum suis quoque adest. Positis circum castellum castris, episcopus conatur variis viis prodere Imperatorem: sed aliter visum est Domino, omnes eius cogitationes irritæ fiunt. Non semel a prudentibus bonis amicis admonetur Imperator, recedat ab hac obsidione, multa sibi displicere suspectaque esse. Nam Imperator omnia agebat ex consiliis proditoris. quæ multis bonis ac prudentibus displicuerunt: & mirabantur consiliorum Imperatoris rationem. Parturiente archiepiscopo suam proditionem, Eberardus cum Gisilberto transeunt Rhenum, & vastant omnia quæ ad Othonis ditionem pertinebant. Proditoris autoritate detinetur rex in obsidione, ne succurrat suis: neque audiebat quenquam alium. Tandem Vto & Conradus, cognomento Sapiens, proceres ex Sueuia, non ferentes diutius Germaniam ita ab hostibus affligi, suas copias accipiunt, Eberardum & Gisilbertum assecuti, vincunt, copiis eorum fere deletis. Cadit Eberhardus pugnans, Gisilbertus fugiens in Rheno est submersus. In eo prælio fuisse Argentinenses cum Eberardo, cladeque maxima affecti dicuntur. fuere & alij multi ex principibus viris & claris ciuitatibus socij factionis & cladis Eberardi. Venit Lotharingia post Gisilberti mortem in potestatem Imperatoris, & quæ fuerunt Eberardi, titulo iuris belli Imperator occupat. Archiepiscopus ille proditurus regem, vbi videt sua consilia non succedere, sed omnia præter animi sui sententiam fieri: &, qui illi maximus scrupulus fuit, ex captiuis veritus cogniturum Imperatorem, quod esset socius Eberardi, & quid moliretur, ab Imperatore cum omnibus suis recedit, & ad Henricum qui prælio non interfuerat, concedit: nam Henricus in militibus conscribendis & apparatu belli instruendo erat occupatus. Sperat igitur Episcopus apud Henricum se inuenturum copias satis magnas, quibus se tueri possint: sed Henricus post casum Gisilberti & Eberardi, animo consternatus, & spe omni

sublata, deliberat velitne fugere, & in exilio non modo contemptus & ignobilis, sed in extrema inopia viuere, an potius precatores sibi parare. Maluit vero experiri fratris animum prius quam abiret in exilium. Sciens autem apud fratrem Imperatorem abbates & episcopos plurimum valere, quare rogatus aliquot abbates & episcopos mittit ad fratrem, qui impetrarunt illi gratiam. Imperator fertur illum durius obiurgasse, & perfidiam eius illi exposuisse, vt suffusus rubore agnoscere Henricus dixerit, se non mereri veniam. Ignouit ei Imperator, sed præ manibus illi dedit non tantum vt aliquid nouarum rerum moliri potuerit, neq; enim primum confidit illi. Postquam vero vidit eum humiliatum vere esse, addit illi plura. tandem cum perspectam habet satis fidem eius, præficit illum ducatui Boioariorum. Pontifex Moguntinus, ille bonus vir, confusus in se, nescit quo se vertat, agitat eum iudicium Domini. Venit Moguntiam, sed ciues noluerunt eum recipere; quoniam Imperatoris hostem esse cognouerunt. Errat igitur, vbique excluditur, sparso vbique rumore de eius nefando proposito. Quare proditor proditur Imperatori, & captus in Saxoniam ductus, custoditur. Imperator tam humanum & beneuolum animum habuit, vt illum qui tam nequiter illius imperio & vitæ insidiatus erat, non solum superstitem esse passus sit, sed breui in pristinum locum restituerit. Post hæc apud Germanos gesta, Ludouicus rex Galliæ, variis agitatur seditionibus & rebellione suorum. mittit ad Imperatorem, petitque ab eo auxilia. Imperator magnis ex Italia, maioribus ex Germania copiis coactis, in Galliam ducit, tumultus sedat, rebelles compescit, hostium plurimos occidit, multos capit, omnes vincit, Galliarum res pro animi sui voluntate sapienter disponit, magna laude in Germaniam suam reuertitur, in qua emendanda corrigit, & pro meritis, animiue dotibus quemque ciuitatibus & regionibus præficit. Diligens in primis fuit, vt religioni suus maneat honos. Id fieri aliter non posse, quam vt personæ ecclesiis ministrantes quam probatissimis sint moribus, & præstent aliis hominibus præstantia ingeniorum & animorum probitate, vt eos suspicientes, æmulari omnes cupiant. Ob hanc causam statuit ne quis in monasteria accipiatur aut improbæ mentis, aut abiectæ indolis, sed qui apti sint ad bene instituendam iuuentutem morum sanctimonia ingenijque cultu. Non diu post negocia quæ fuerunt Othoni in Galliis, quibusdam potentioribus in Italia omnia diuina & humana, cœlum & terram confundentibus, Agapetus secundus Pontifex Romanæ ecclesiæ, legationem mittit ad Othonem, cuius laus pacis & belli tempore iam per totum fere orbem clara erat, petit vt labentibus in Italia rebus succurrat, Berengarij superbiam intolerandam esse. Hoc petunt & alij Italiæ Principes. Otho motus autoritate Romanæ sedis, cupiens leges & religionem in Italia esse saluas, conscripto exercitu, contendit recta in Italiam (quanquam denuo Vngari inciperent in Germanos mouere signa) Longobardos primum subiugauit. Berengarius de ciuitate in ciuitatem fugiens, tandem toto relicto regno, consulit vitæ suæ. Id multo magis faciunt alij proceres Italiæ Berengario inferiores. Otho in fidem suam toto Italiæ regno suscepto, iniustis suppressis, iustis erectis, custodes legum, causarum iudices constituit, religionem quibus potest viribus, tuetur. Adelheidam reginam, vxorem Lotharij, Italiæ regis, Papiæ in carcerem duxerat Berengarius, quam Otho liberatam vxorem duxit; & pro maiestate imperatoria Ticini celebrat nuptias, post quas in Italia pro virili omnibus ordinatis, & præsidiis constitutis per ciuitates, reuertitur cum vxore in Germaniam, non sine magna gloria: nam magnas res breui tempore confecerat. Ludolphus filius Imperatoris, tristior ob patris nuptias, non dissimulare potuit, quod moleste matrimonium eius ferret, nam dicteriis in patrem senem nouum nuptum lusit, & iracundus a facie patris in Saxoniam se contulit. Incipit meditari bellum, & quos putat habere causam aduersus patrem stimulat, inter reliquos Conradum Francum, generum Othonis, virum bellicis laudibus clarissimum, sibi adiungit. Imperator pater celerius resistendum temerariis conatibus censens, collecto peditatu & equitatu, primum conatur vrbes eorum expugnare, id quod facile fit: omnes enim vrbes, quas filius & gener Othonis habuit, non tam Ludolphum & Conradum, quam Othonem patrem, Dominum agnoscebant. quare sine negocio omnia eorum venerunt in potestatē Imperatoris: gener & filius cū suo exercitu decreuerunt expectare patrē Moguntiæ, sperantes patrem confisum copiis, in oppugnando

vrbem

vrbem temere suos ad mœnia adducturum, & facile a se repelli posse sine suorum discrimine: paternarum vero copiarum magna strage, sic (inquam) congredi præstare ducebant, quam aperto marte loco æquo pugnam committere. Nec eorum rationes fefellerunt eos: Imperator enim qui sine vlla difficultate occupauerat omnia eorum præter hanc vrbem, accedit non ceu ad oppugnandam vrbem, in qua totus exercitus propugnatorum sit, sed ceu pater ad filium reprehendendum, sæpe muris deiectis per arietes & alia machinarum genera, intrare vrbem conatus, sæpe reiectus, militibus qui cadebant fossas implentibus: quoque plures cadunt, hoc irritatior Otho (solent enim hæc vehementer commouere bonos duces a quocunque hoste fiant, multo vero magis patrem, si filius hæc audeat contra suũ genitorem) incautius reducit milites, & prædam vrbis & ampliora stipendia promittit, si capiatur. Duos menses perpetuos ita laborat obsidendo & oppugnando. Porro cum Lutolphus videret patrem tam constanter vrgere propositum, de pace agendum statuit: non tamen serio, sed tantum vt patris animum experiretur qualis esset. Inter autem agendum de pace, expertus est animum patris erga se ita commotum, vt placari posse nullam videret spem. Post illas inducias quæ factæ erant gratia de pace agendi, quidam desciuerunt ab Imperatore ad hostes, suasu ducum Bauariæ, quorum regnum Otho dederat suo fratri Henrico, quod grauiter ferebant Bauarorum duces, & relicta Moguntia, properarunt ad Ratisponam vrbem Henrici, in qua erant thesauri & vxor liberiq; eius, & expugnarunt ex improuiso aduenientes, potiti præda magna, vxorem Henrici cum liberis nudos dimiserũt. Otho Imperator Moguntiæ dispositis rebus, Ratisponam cum copiis petit, hostes in eam inuecta annona ex vicinis agris muniunt vrbem. Imperator non aliter diu frustra laborat in obsidione quam antea Moguntiæ: tamen constituit non discedere, nisi vrbe recepta. circumsepsit autem eam milite, vt neque egrediendi, neque ingrediendi vllum esset spacium. Vrbani post diuturnam obsidionem cœperunt omnium rerum penuria laborare, & contra Principes suos seditiosa propter famem loqui. Quare belli duces coacti sunt de pace agere, induciæ paucorum dierum constitutæ sunt, agitur de conditionibus pacis: sed Imperator nullas pro meritis satis dignas pœnas in filium suum statui posse dixit, & duriores conditiones præscripsit, quã vt accipere potuerint. Redeunt ergo in vrbem legati pace non impetrata. Post hanc de pace tractationem, vrbem parte infirmiore oppugnare nititur (quoniam ex exploratoribus cognouerat dissensiones esse inter vrbanos: vulgus enim famem diutius non velle ferre) in ea oppugnatione occubuere multi fortes viri. Arnoldus Boioariorum dux, qui Ratisponam capiendi autor fuerat, telis confossus cecidit. In illa oppugnatione nihil effecit. Vrbani iterum mittunt de pace ad Imperatorem: sed Imperator ceu immobilis lapis nullis supplicationibus moueri potest, donec episcopi quidam & Principes alij placarunt animum, iniuriis infinitis a filio illatis merito iratum. Facta est igitur pax, vel potius tantum induciæ vsque ad constitutum diem. Post hæc Imperator reuertitur ad suos; Henricus Ratisponam recipit: sed prima nocte incensa est a nescio quibus nebulonibus, & plusquam media pars incendio consumpta est. Paucis post diebus, consilio quorundam virorum prudentum, Lutolphus supplex accedit ad patrem, & ad solum ante pedes eius prosternitur cum lacrymis, obtestatur patrem vt ignoscat, Se agnoscere, inquit, magnitudinem peccatorum suorum: tamen ausum accedere ad eum qui sciat se etiam patrem habere in cœlis, a quo etiam misericordiam speret: & cætera locutus est ita, vt patri & omnibus qui aderant, moueret lachrymas. Apud paternum animum inuenit gratiam, & vsque ad finem vitæ in fide permansisse tradunt. Porro Conradus Imperatoris gener (de quo ante) cum hæc non successissent, alia via peiore tentauit Imperatori nocere. Ad Hungaros enim profectus est, & illis spem prædæ consequendæ fecit: qui propter inuidiam facile persuasi, alioqui omnem occasionem captantes, imo sine omni occasione sæpe Germaniam inuadere soliti, conscribunt copias, quas cum Conrado in Bauariam ducunt. Eodem tempore ab alia parte Sclaui Germaniam infestabant. Otho igitur Imperator primum missis aduersus Sclauos copiis, ipse obuiam Hungaris it, peruenit Augustam vsque: ibi de hostium consiliis & exercitus magnitudine per exploratores cognouit quantum potuit. Conradus gener opera cognatorum suorum ex Boëmia & Bauaria & Francia Orientali coëgit non contemnendas copias, quas in ca-

ſtris non procul ab Auguſta habuit ſecum. Erat autem hic Conradus vir non ſolum audacis, ſed etiam perſpicacis animi, & in bellicis præcipue laudibus præſtans, propter quas naturæ dotes elegerat Otho eum generum. Cum igitur certior eſt factus Imperatoris copias appropinquare, receſſit, & iubet Hungaros propius ad ſe mouere caſtra, neque enim conſultum putabat numero longe inferiorem pugnare, cum ſocias copias Hungarorum adiungi poſſe videret. Imperator contendit aduerſus hoſtem omnia diripientem: cumque eſſet alter exercitus alteri in conſpectu, acies vtrique inſtruere, & loca apta ſibi occupare, certatim adhortari ad fortiter pugnandum, in odium & inuidiam aduerſarium adducere, victoribus magna promittere, fugientibus turpitudinem & periculum, & alia incommoda ob oculos ponere. Otho ab vna parte habebat Lycum fluuium, quem tranſiſſe putabat omnes hoſtium copias, ad huius fluminis ripam impedimenta omnia ponit, & aciei extremum agmen, nihil periculi ab hac parte veritus, quanquam eo loco flumen in latitudinem diffuſum minus altum erat, quam aliis locis: itaque vertit a fluuio aciem ſuam aduerſus hoſtes, admonuitque ſuos, cogitarent fugæ locum non eſſe, omninoque aut oportere vincere, aut ſuffocari in aqua, de induſtria autem eos in eum adduxiſſe locum diſſimulauit. Hungari & Conradus ſuas inſtructas copias continent intra foſſam quam ex tempore fecerant; Othoni ſua propius ſigna admouenti, copiam non faciunt pugnandi, niſi voluiſſet foſſam tranſgredi, quod non ſine magno diſcrimine fieri potuiſſet. Cunctandi autem hæc erat cauſa: poſtquam Conradus animaduertit ſoceri ſui Imperatoris rationes, ſtatim mittit expeditos equites circiter quingentos cum totidem peditibus clam per arbuſta quæ ad ripam fluminis erant, per longiores viarum ambages, vt tranſgreſſi fluuium, obſeruarent tempus prælij, iterumque per flumen impetum facerent in extremum agmen Othonis. Aduentus autem eorum ſignum expectabant, quod erat ex alta arbore fumus non magnus, ne aduerſarij a tergo aliquid ſuſpicarentur periculi. Cum ergo ſignum viderunt, ſine mora reddiderunt ſignum viciſſim, & eduxerunt extra foſſam exercitum, committitur pugna. Primum impetum Germanorum Hungari nón ferunt, Germaniſque iam ceu victoribus exultantibus, ecce illi ex inſidiis in extremum agmen ruunt, & ordines perturbant. Re noua perterriti Germani, tota acies confunditur, vtrinque occubuere multi, acerrime a meridie vſque in noctem pugnatur, noxque diremit pugnam. Per totam noctem Imperator ſuos recolligit, reficere cibo corpora iubet, conſolatur, parum ſupereſſe laboris perſuadere conatur. Luce poſtera exorta, inſtructis copiis, adoritur hoſtem diſperſum, ſtatimque fugatum aut occidit aut capit, minor pars elabitur. Porro mane Conradus videns victos Hungaros, vertit arma ſua in ſocios ſuos fugientes, & ita pugnando ſtatuit præſtare mori, quam aut peruenire in Imperatoris manus, aut Hungaros fugiẽtes ſequi, quibus fuerat illius memorabilis cladis autor: qui ſine dubio quopiam crudeli ſuppliciorum genere illum affeciſſent. Quare non prius ceſſauit currendo & occidendo, donec cadens laſſitudine, æſtu, & vulneribus expirarit. Ita in hoc prælio ſunt Vngari tractati a Germanis, vt poſtea nunquam induci potuerint, vt Germaniam hoſtiliter ingrederentur. omnis enim eorum nobilitas hic eſt deleta. Tres principes, quos vocabãt regulos, viui capti ſunt: quos Otho quidem ſeruare voluit, ſed aliis exercitus Principibus viſum eſt aliter cum illis agendum. Nam operæprecium putabant eos quam crudeliſſime necare, vt exemplo territi, non facile redirent; idque factum eſt. Alij ſcriptores aliud mortis genus habent. iis qui ſcribunt laqueo ſuſpenſos, credo. Imperator conſecutus victoriam, ſine ſuperbia gratias agit Deo cui adſcribendum omnia nouit, decreuitque per omnes eccleſias gratiarum actiones omnipotenti Deo. Partem exercitus mittit aduerſus Sclauos, partem dimittit. Hoc tempore cruces ſanguineæ in veſtibus hominum denſe cohæſerunt, & corruperunt veſtes. Vngaris ad modum quem dixi, victis, nec minus Sclauis, & Principibus Galliarum & Germaniæ omnia ex voluntate & ſententia Imperatoris, Othonis primi, gerentibus, Italia tyrannide Berengarij preſſa, ad Othonem in Germaniam mittit legatos qui opẽ orent aduerſus tyrannum qui in eccleſiaſticos vbiq;, etiam Romanam ſedem, aliasq; quas vocant, ſeculares Reſpub. intolerandam tyrannidem exercuit. mittunt autem non vulgares legatos, ſed maximos Principes ſuos, epiſcopóſque aliquot præſtantiores. mittunt omnes inſigniores Italiæ ciuitates ſuos legatos, mittit

tit Põtifex ipſe ſuos. nihil omittunt quo videbatur Otho moueri poſſe. Otho præſentibus legatis epiſcopis, in celebrique aliorum procerum conuentu, Othonem filium ſuum, nondum octauum annum ingreſſum, regem ſolenniter creat Aquiſgrani: vngiturq́; puer in regem ab archiepiſcopo legato Pontificis, appellaturq́; mox Imperator Otho 2. Poſt hæc acta Imperator collectis copiis in Italiam mouit caſtra, perduxitque copias ad Papiam vſque: quæ ciuitas gauiſa eſt quod venit liberaturus a tyrannide Italiam, ſimulat quidem ſe inuitam capi, ſed nullum ex exercitu Othonis tangit, ſtatimq́; altero die intromittit Othonem cum nobilioribus aliis, & iurat in verba eius. Ab hac diſcedens, reliquas ſimiliter ſine negotio ciuitates capit. Videns Berengarius Othonis potentiam, & ſuorum alienationem defectionemq́;, in munitiſſimam arcem ſe cum filio ſuo, conſorte regni Alberto, recepit, & indies munitionibus adiecit alias: nam ſibi mali conſcius, ſupra modum pauore confuſus erat. Otho in itinere ſine ſanguine humano totam Italiam ſibi ſubdidit, & tandem Romam venit, vbi exceptus eſt honorificentiſſime ab vtriſque ſpiritualibus ſcilicet (vt vulgariter loquar) & ſecularibus; & á Ioanne duodecimo Papa vngitur, & coronatur, appellatur Romanorum Imperator: tamen ante vnctionem & coronationem, vel, vt quidam autores tradunt, etiam ante ingreſſum Romæ, iurauit Pontifici, ſe imprimis Romanam apoſtolicam ſedem, & totam eccleſiam, poſthabitis omnibus, defenſurum, & aucturum, & in magno dignoq́; honore habiturum totum clerum, nihil ex Pontificum placitis mutaturum, nihil illis oneris impoſiturum, quicquid in Italia aut alibi eſſet eccleſiæ Romanæ, non modo non ſibi vſurum, ſed etiam ab aliorum iniuriis vendicaturum: idque iuramentum eadem forma & ſententia daturum cuicunque committeret Italiæ adminiſtrationem. Id eſt ſcriptum in cap. Tibi Domino, 63 diſtinct. Dum hæc Imperator Romæ agit, Berengarius mittit filium ſuum Albertum in inſulam Corſicam cum magno theſauro. Ipſe conſtituit latere in monte ſancti Leonis, in quo loco fiduciam habuit etiam propter munitiones. Imperator diutius paulo ceſſauit Romæ, cupiens Ioannem Pontificem corrigere, vt digne officio viueret, relicta peſſima in omni genere ſcelerum vita: ſed nihil profecit, quinimo Pontifex alienatus eſt ab Imperatore, & iunxit ſe partibus Berengarij, cum quo ei morum ſimilitudine magis cõueniebat. Quare poſtquam Imperator deſperauit de emendatione vitæ Pontificis, quærit Berengarium, quem vbi cognouit filium miſiſſe ad Pontificem, & amicum ſociumq́; belli illi factum Pontificem, Romam redit, Pontifex ſe pleriſq; ſciens odioſum, ob corruptiſſimã vitam; ſimul certior factus ab amicis quibuſdam, quam irato animo eſſet in eum Imperator: quem enim odio habuiſſet ſemper ob vitam omnis generis vitiis inquinatam, nunc multo magis odiſſe, quod ſe peſſimis tyrannis adiunxerit, aduerſus quos Pontifex vocauerat Othonem. Quamobrem vbi Põtifex de reditu Imperatoris cum exercitu audiuit, territus, parat fugam, dimittit filium Berengarij Albertum in Corſicam inſulam vbi antea fuerat. & antequam Romam reliquit, omnes proceres quos ſuſpicabatur Othonis rebus ſtudere, palam trucidauit, aut per dolum ſuſtulit e medio. Inter quos fuiſſe memorãtur duo cardinales. His perpetratis, ſubduxit ſe, latitare volẽs. Imperator vbi Romam venit, exceptus eſt, & ſenatus vna cum populo Romano rogarunt eum, vt reſpiceret eccleſiæ miſerum ſtatum, vt poſſit alius creari Pontifex, vir vitæ innocentia ſede illa dignus. Imperator quam minimis motibus ſemper omnia agere cupiens, reuocare ſtatuit Ioannem illum, ſperans poſt illam fugam & exilium, & gratiam veniámve mutaturum vitam. Scribitur igitur illi, mittuntur nuncij: ſed Papa Ioannes ad inſaniam redactus, nemini fidit, in quadam arce in inacceſſis ſaxis ſita habitat inter ſcorta cum quodam ſimilis farinæ homine, ad quem e Roma grauis ære venerat. Hanc ocioſam ludendo, ſcortando, bibendo vitam maluit, quam ſummum eccleſiæ epiſcopatum.

Otho vbi audiuit hominis voluntatem & voluptatem, iubet vt ipſi Romani eligant ad pontificatum virum quempiam eruditione & morum probitate præſtantem. Nam ea modeſtia erat Otho, vt nulli vnquam aliquid de ſuo iure aut autoritate detraxerit, & ſibi arrogarit. Romani igitur cum clero, elegerũt Leonem octauum. Hunc Imperator confirmauit, exiſtimans virum bonum eſſe. Leo multa de ſe pollicetur, blandiſſime affatur & tractat Cæſarẽ. Ita Romanæ vrbis & eccleſię rebus compoſitis, pergit perſequi Berẽgarium, quem cum filio & vxore capit, nã ex Corſica inſula forte venerat filius ad

patrem Berengarium,& eius vxorem miſit in Franciam Orientalem, vt ibi priuati degerent in exilio (neque enim vllum erat periculum, ne homo ignotus in ignota regione, cuius linguam non callebat, aliquid noui moliretur, quantumuis animoſus & ingenioſus ad ſeditiones) Filium Berengarij miſit Conſtantinopolim. Interea temporis Ioannis Papæ conſanguinei & amici effecerunt, vt Romani iterum ad Ioannem mitterent, & illi pontificatum offerrent. Ioannes iam plenus priuatæ vitæ, ſed non luxus, libenter oblatum papatum recipit: igitur Leonem deponunt, hic recipitur. Leo proficiſcitur ad Imperatorem, queritur de iniuria ſibi illata a Romanis, accuſat eos grauiſſime, quod bene monentem ferre non potuerint, & qui nimium fauerit Cæſari; Cæſaris hoſtem receptum propter odium in Cæſarem, & aliquid iamdudum contra Imperatorem parturire. tantum odium cepiſſe eos Germanorum, vt quiduis velint potius experiri, quam diutius imperium in Latio ferre. Otho Leonis querimonias iuſtas credens (omnia enim quæ ab eo dicebantur, apte cohærebant, & probabilia erant) ira commotus, ſine longiore deliberatione ad vrbem properat. Dum hæc ad Cæſarem a Leone Pontifice perferuntur, & dum Romam ducit exercitum Cæſar, Ioannes Pontifex Maximus nuperrime reſtitutus, in adulterio deprehenſus, occiditur. Romani obuiam Cæſari mittunt, excuſant ſe, viciſſimque accuſant Leonem: petebant quendam Benedictum confirmari ab eo. Otho ſe negat facturum, arguit eos inconſtantiæ, docet quantum mali in tota Romana eccleſia hæc adferant, quantum religioni officiant: imperat vt recipiant Leonem quem ipſi elegerant paulo ante. Multas obiiciebant cauſas ex quibus non eſſet Leo hic recipiendus: ſed poſtquam hoc fixum in animo Imperatoris videbant, promiſerunt ſe facturos, ſperantes diſceſſurum ſic cum exercitu: Otho vero nimium negotium vrgebat, ſe præſente reſtitui voluit. Romani obſtinati recuſant ſe facturos quod ſuperiore die promiſerant, & Benedictum creant Pontificem vno ferme conſenſu, paucis Cæſaris amicis exceptis, qui tamen nec mutire audebant; qui clam quotidie Othoni ſcribentes, exaſperabāt aduerſus Romanos animum eius magis. Cæſar quæ ſunt circa vrbem & ſuburbana omnia hoſtiliter vaſtat, obſidione tam diuturna premit vrbem, vt ingens multitudo fame perierit. Scribunt autores incredibilia de caritate & penuria in Vrbe, modium furfuris triginta veniſſe ducatis. In extrema tandem neceſſitate aperiunt portas, captumque dederunt Cæſari Papam Benedictum, & omnia imperata eius facturos promittunt, veniam ſuppliciter orant, Leonem recipiunt. Otho nihil fidendum illis ſciebat; quare ſtatuit omnino Romæ manendum, donec omnia conſtitutionibus, & perſonis ſibi & Leoni amicis muniret, eius rei gratia Romæ moratus eſt aliquandiu. Romani dum Romæ eſt, quærunt viam interficiendi Imperatorem. Cumque perueniſſent eorum inſidiæ ad Imperatorem, multos capite plexit, quoſdam in exilium miſit, nonnullos captos reliquit Pontifici. Imperauit obſidum magnum numerum. Leo adhuc præſente Othone fecit in gratiam eius quicquid gratum illi eſſe poſſe putabat. Etiam poſt diſceſſum eius in frequenti ſynodo Romæ coacta ſtatuit, vt Imperatori eſſet eligendi Pontificem poteſtas, translata ea autoritate a populo Romano. Cuius rei teſtimonium eſt text. diſtinct. 63 cap. In ſynodo. Hoc autem mortuo Papa, Romani immemores conſtitutionis illius, creant Pontificem Ioannem 13: pauloque poſt rurſum deponunt ſeditione cruentiſſima. Pontificij currunt ad Othonem, a quo ſolo auxilium ſperabant. Otho audita re, ſine mora petit cum exercitu Romam. Eo vbi peruenit, exceptus eſt reuerentia ficta, & gratulatione fucata ſupra fidem magna. Otho ingreſſus Vrbem ſtatim altero die partium cauſas audiuit, autorum magiſtratuum alios alio ſupplicij genere affecit, quoſdam iugulauit, quoſdam in carcerem coniecit, conſules ſecum in Germaniam abduxit. Non longo poſt tempore Othonis Imperatoris filio Othoni deſpondetur Theophania, Nicephori Conſtantinopolitani Imperatoris filia. Circa idem tempus Saraceni Italiam diripiunt, aduerſus quos mittitur Othonis Magni filius Otho cum Germanorum copiis. Saraceni victi ita ſunt ab Othone iuniore, vt tamen maiorem partem prædæ ſecum nauibus abduxerint. Græci ſocij in eo bello Saracenorum fuerunt, quare Otho ſuperatis Saracenis vertit arma in Græcos, quibus aliquot pręliis victis, eripuit illis Calabriam, & Apuliam. His geſtis, Ioannes Papa huius nominis 13 Othonem 2 appellat Imperatorem, illi impoſita prius

corona

corona imperiali. Anno a natiuitate Christi 974, Otho Magnus moritur in Saxonia, 974
& sepelitur in ecclesia quam ipse suis impensis ædificauerat Magdeburgi, regni eius anno 36. Qualis fuerit hic Imper. ex superioribus facile colligitur. Pacis amãtissimum, (quam duco maximam laudem in Principe fuisse) testes sunt omnes de eo historiæ: nec vnq̃ vsque vllum bellum suscepit alia quam pacis causa. Iurisperitos vbicunq; potuit eos habere, in cognoscendis causis adhibuit; quod, cum probi sunt, quantum emolumenti adferat ad hanc vitam feliciter degendam, nemo sanæ mentis ignorat. Ingeniorum meliorum amator vehemens fuit. argenti aurique venas apud Saxones primus inuenit, & ex illis apertis magnum cepit fructum. Qualis religione fuerit, testantur multa monasteria ædificata ab eo, & ecclesiæ episcopales ab eo constructæ, & magnis reditibus dotatæ: ex quibus sunt Magdeburgensis ecclesia, Brandenburgensis, Mersburgensis, Cicensis, & Misnensis. In Dania quoque ordinatis ecclesiis episcopalibus, subiecit eas episcopo Hambergensi. Vt semel dicam, religionem honoremque Dei anteposuisse omnibus aliis rebus, testantur facta eius omnia. Eo regnante, peruenerunt multi ad fidem Christianam, neque aliud æque illi curæ fuit, atque vt Christianam propagaret religionem. S. Huldrichus episcopus scribitur anno post Othonem obdormiuisse in Domino.

DE GERMANIS
LIBER DECIMVS-
QVARTVS.

Patris morte, Otho 2 eligitur vno omniũ fere Principum cõsensu, a patre & Pontifice iam ante Augustus appellatus, & coronatus. His annis Pragensis episcopus Adelbertus, reliquit episcopalem sedem & delicias (in quibus consueuerunt hoc genus homines quidã consumere vitam) & prædicando functus est episcopi munere, per Vngariam prædicauit, & vbiq; episcopos exemplis & doctrina admonuit sui officij: & in Prusiã profectus, sequẽs vestigia Christi & apostolorum, odio habitus est a mundo qui odit crucem Christi veramq; humilitatẽ, præcipue in prædicantibus verbũ Dei in nomine Domini. Tandem idem illi accidit, q iis quorũ imitabatur exemplũ, nempe pro nouatore & seductore occisus est. qui post bonũ certamen lætus testimoniũ veritati perhibuit aduersus hunc superbũ mundũ. Primo anno imperij Othonis 2, dux Bauarorum Henricus, filius Henrici fratris Othonis Magni, aduersus Othonem conatur excitare seditionem, omnia tentat, copias incipit cogere. Quod vbi peruenit ad Imperatorem, conatui eius stulto occurrit, & domuit eum. Eodem anno Lotharius rex Galliæ cum magnis copiis venit in Lotharingiam, quam Carolus Magnus armis ereptam Galliç regibus, adiunxerat suo imperio. Lotharingia autẽ recuperata, & adiecta Franciæ imperio, pergit Lotharius in spem vocatus Aquisgrani capiendi: cum autẽ intelligeret eam spem vanam fuisse, agros in illis regionibus inhumanissime vastat, magnam prædam adeptus: audiens Othonem cum Germanorũ exercitu aduolare, redit Lutetiam Parisiorũ. Otho videns suæ fidei concreditos tam miseris modis afflictos, tot ædificia exusta, depopulatos late agros, hostẽ cum tãta prçda abiisse, omnino persequendũ hostem, & retalionẽ reddere decreuit. Quam obrem hostem sequendo Parisios vsque, in itinere omnia quç erant regum Gallorum, depopulatus est. Parisios vbi peruenit, hostem in harenas prouocauit, sed frustra: suburbia incendit & omnia in adiacentib. agris contriuit. Postquam autem vidit hostem intra mœnia se cõtinere, nullaq; esset spes capiẽdæ vrbis, & simul audiuit de Constantinopolitanorum aduersus imperium suum propositum, reducit exercitum, cui extremum agmen carpentes hostes, nõ mediocriter nocuerunt. nec pauci submersi sunt in Axona fluuio. Hæc illi in reditu incommoda acciderunt. Vbi venit Aquisgranũ, conuenerunt omnes regni eius proceres, exercitum auctiorem accessione nouorum militum reddiderũt, in Italiamq; festinãter ducunt, prius tamẽ cum Lothario, Galliæ rege, pace facta, receptaq; Lotharingia. Iam Basilius & Constantinus Constantinopolitani Imper. cum sociis Saracenis, quibus cum paulo ante fecerat fœdus, Barum vrbem vi

expugnatam diripuerunt, ciuiũ quoſdam captos in Græciam miſerũt, quoſdã occiderunt; pauci hoſtilibus manibus elapſi ſunt. Quo exemplo crudelitatis territi vicinæ ciuitates, vltro ſe dediderunt. Itaq; totam Apuliam & Calabriã occuparunt. Otho quantum potuit, feſtinauit, venitq; Romã, imperauitq; ſingulis Italiæ ciuitatibus certũ numerum armatorũ, tumultuarieq; delectu habito, per Italiam profectus eſt cum ingentibus copiis aduerſus hoſtiles copias. Vbi peruenit in Apuliã, Græci & Saraceni primos venire videntes Rom. & reliquos Italos (nam hos præmiſerat) ſtatim venientes adorti ſunt, ſperantes hos ſocios victos, reliquos etiam Germ. pugnæ minus aptos fore: non tantùm autem propterea ſine cunctatione aggreſſi ſunt illos, ne totus exercitus colligeretur, ſed quod molliores Italos ſciebant, & minus bellicoſos. Nec iudiciũ illud illos fefellit, nam ſtatim poſt cõmiſſum prælium Romani & reliqua Italorũ turba, abiectis ſignis, fugerunt. Qua multitudinis tantæ fuga, reliquus exercitus nõ potuit non turbari. Quo factum eſt vt & reliquæ copiæ Othonis verterint tergum. Præſtitiſſet ſine dubio, abſq; milite Italo cum Ger. Otho. bellum hoc geſſiſſe: ſed ſic fata volebant. Otho fuſo exercitu, fugiens, a nautis aut natans, aut in parua ſcapha nauigans (nam variant autores) capitur, ignotus tamẽ. Profuit vero illi quod nautarum linguam adprime callebat. tandem tamen a quodam mercatore Sclauo agnitus eſt: ſed illi negociatori promiſit magna Imperator, ne proderet, ſed pro virili adiuuaret eum. nam in naui erat ſolis ſæpe colloquẽdi copia. Cum igitur venirent in vrbem Romã vbi erat forte Epiſcopus Metenſis Theodericus, expectans belli euentum, hunc epiſcopum accedit mercator, iubet vt eum redimat, nam non magno ęſtimari, & nautas lucro inhiari. Epiſcopus exiguam quandam æris ſummam pro Imperatore numerat nautis. Hac ratione liberatus Otho, quumprimum ad ſuos venit, cogit exercitum ex ſola Germania, vt animaduertat in Italos præcipue Romanos & Beneuentanos qui degeneres animo fugæ fecerant initium. Ducit ergo exercitum in Beneuentanos, quorum vrbem expugnatam incendit. ab aliis deinde Italis abſtinuit: euomuerat enim magnam partem iræ in Beneuentanos. quod reliquum erat, effudit in Romanos. Nam Beneuentanis ſubuerſis, petit Romam, & inuitauit Romæ omnes Principes vtriuſque ordinis ſacri, & (ſic enim loquuntur) ſecularis, in ipſoq; conuiuio necare in conſpectu conuiuarum iuſſit omnes qui fuerant turpiſſimæ fugæ autores. Sic enim turpitudinem fugæ aliis adſcribendam declarare voluit. Propter hanc in illos qui fugerant tam turpiter, animaduerſionem, cognominatus eſt Sanguinarius. Illud fugæ dedecus tam male habuit virũ, vt poſt hanc cladem nunq̃ læta fronte conſpectus ſit. Et mœrore triſtitiaq; animi confectus, nõ longo poſt tẽpore moritur. Sæpe ſuam infelicitatẽ cum gemitu queſtus fertur, quod non reſpondere datũ illi ſit maiorũ ſuorum factis. Mortuus eſt autem imperij ſui anno 10. Suſpicio etiam eſt veneno a Romanis ſublatum. Quidam autorum ſcriptum reliquerunt, in illa pugna Othonis cum Græcis & Saracenis, occubuiſſe multos Principes, epiſcopos & alios proceres, ex Germania quoſdam nominãt, Henricum epiſcopum Auguſtenſem, Wernherum abbatem Fuldenſis monaſterij, & alios multos nu-
948 merant. Anno poſt natiuitatem Chriſti 948, Othone 2 Imper. vita defuncto, Principes quorum erat eligere Imperatorẽ, diſcordabant, aliis eligentibus Henricum Boioariorum ducẽ, nepotem Othonis primi, aliis volentibus Othonis 2 filium, Othonẽ nomine, natum annos 12. Dum ita lis pẽdet, nulli volunt aliis cedere. Henricus capit puerum Othonẽ, & appellat ſe, principibus quibuſdam adiuuantibus Auguſtum: ſed multos hoc facto iniuſto & tyrannico a ſe alienauit, qui antea illi ſtuduerũt, iam quoq; accedunt ad illos qui Othonis 2 filium voluerunt. Quare illi principes coniunctis copiis vi repetierunt puerũ, bonam de ſe ſpem prębentẽ; & adductũ Aquiſgranũ in frequenti Principũ conuentu vnxerunt in regẽ: & mox appellatus eſt Otho 3. Suſcepto imperio, maiora conatur & efficit q̃ ætas illa conſueuit. Habuit enim ſtatim multos qui rebellabant, contra quos tanta fortuna vſus eſt & victoriis tam frequentibus, vt miraculum mundi vocatus ſit. Itali non agnoſcere voluerunt hunc Imper. elegerunt alium, nomine Creſcentium Nomentanũ, qui Romæ tantam exercuit in omnes tyrãnidem, præcipue in eccleſiaſticos, vt Papa fugere coactus ſit in Hetruriam. Pontifex & omnes prælati Romani ſcribebant ad Othonem, petebant auxilium, admonentes eum quid maiores fecerint eccleſiæ boni, & quod propterea Deus ſecundarit vias eorũ. Appel-

lant

lãnt eum Imperatorẽ, vt ſemel dicã, nihil omittunt quod facere putãt ad cõmouẽdum Othonem. Creſcentius vero Germanũ aduentum veritus (præcipue quod eum nõ latebat, quo animo eſſet Italia, quod ſcilicet tota Othonem peteret, mittit ad Pontificem quos putat maxime apud eum autoritate & fide valere, per eos rogat eũ vt redeat Romam, promittit illi amicitiam, obedientiam, & contra quoslibet aduerſarios patrocinium. hæc iuramento & ſacramẽto confirmaturum. Præterea enumerat incommoda quæ ex Germanorum aduentu ſint futura, in memoriã multa exempla quæ peregrini exercitus fecerunt in Italia, reuocat. Pontificij omnes rogant vt redeat. Papa impietatem militum, & bellorum mala timet, redit, effundit ſe Creſcentius & vniuerſa ciuitas Romana illi obuiam, excipiturq́; magna gratulatione & reuerentia omniũ. Otho Galliarum & Germaniæ rebus aliquandiu occupatus, quibus vtcunque diſpoſitis, Italiam petit, vbiq; excipitur reuerenter. Romam vbi venit, Creſcentius & Pontifex prodeunt obuiam, exhibentes omnem honorem, & rogant, vt in Italia pacem faciat, ſed ad arbitrium partium quæ Romæ erant. Effeceruntq́; apud Othonem, vt ſimul Italiam totam pacatam atque adeo obtemperantem Romanis redderet, & quam primum cum exercitu excederet Roma, quod illis gratiſſimum & vtiliſſimum erat. Nam volens Romanis gratificari, ſtatim vertit ſigna in Capuanos & Beneuentanos, quibus non conuenerat cum Romanis, illos adegit ad conditiones quas Romani volebant. Hoc tempore creatur Pontifex Romanæ eccleſiæ Germanus, filius Othonis, ducis Sueuiæ, cognatus Othonis 3, nomine Bruno: qui Papa factus, eſt nominatus Gregorius quintus. Othonem 3 hic Pontifex coronauit, & Auguſtum appellauit. Quibus rebus Romæ magna pompa factis, Otho Germaniam repetit. Poſt Imperatoris diſceſſum Romani iniquo animo ferunt, Germanum barbarum (vt ipſi vocant) hominem in Pontificem electũ, moliuntur in illũ multa clam, & palam quoq; minantur. Quibus rebus factum eſt, vt ſe clam ſubduxerit ex Vrbe: profectusq́ue in Hetruriam, mittit ad Othonem Cæſarem, conſanguineum ſuum, & ſperat Romanos vltro ſe reuocaturos, vt Ioannem Pontificem ante eum reuocabant: ſed nemo venit ad eum e Roma, qui vocet, quinimo ne in Hetruria quidem tutum ſe intelligit. Quare ſuæ ſaluti conſulturus, repetit patrium cœlum Germaniam, Othoniq́ue omnia exponit, Romanorum iniurias, & Italorum cum in Germanos omnes, tum potiſſimum in Imperatores odium quantum poteſt, exaggerat. Romani Creſcentium rurſum aduerſus Cæſaris voluntatem conſulem faciunt, & Pontificem alium creant Græcum, hominem non indoctum, nomine Ioannem. Mirum eſt non exemplis tot ſuperioribus ſapere mortales, vt abſtineant a ſeditionibus & defectionibus huiuſmodi, quas conſequi fere ſemper ſolent maximæ calamitates. Otho nomine Pontificis & conſanguinei vehementer excandeſcens, cogit exercitum, quo cum vbi vrbi appropinquauit, clauduntur portæ, muniuntur & firmantur loca quæ hoſti potiſſimum expoſita videbantur. Otho obſidens Vrbem paucis diebus capit, populi Romani magna parte eum adiuuante. Conſul Creſcentius & Ioannes Pontifex fugiunt in arcẽ Adriani. Illam conatur expugnare Otho: propugnatores vero arcis fortiter ſe defendunt primo, tandem cum nullam ſpem viderent illorum qui erant in arce, maior pars veniam ſperabat apud Othonem: quare aperuerunt arcem, ſupplices ad Imperatorem veniunt, vt ignoſcat petunt, Creſcentius fuga ſalutem quærens, captus eſt, & prius circumductus aſello, membris truncatus, deinde ſuſpenſus eſt ante Vrbem. Ioannes etiam captus, luminibus priuatus eſt. Reſtituitur in locum ſuum Gregorius 5, qui expulſus ante annum reſtitutus eſt. Huius Othonis tempore electores Principes ſunt inſtituti. Otho enim 3 non habens hæredem filium, decreuit in frequentibus comitiis Principum, vt in poſterum perpetuo Francofurti eligatur Imperator. Conſtitutis tribus electoribus archiepiſcopis, Moguntinenſi, Colonienſi, Treuerenſi, his addidit quatuor alios Principes ſeculares, quos vocant, nempe regem Boemiæ, qui & archipincerna imperij debeat eſſe; Marchionem Brandenburgenſem, quem voluit eſſe camerarium; Ducem Saxoniæ, qui eſſet mariſcalcus; & Palatinum comitem Rheni, qui dapifer eſſet. Hos electores ſeptem conſtituit, penes quos eſſet omne ius & poteſtas eligendi Cæſarem. Huic Othonis conſtitutioni, Gregorius Pontifex addidit aliam, volens patriæ dignitati conſulere. Sanciuit enim, vt ſoli Germani eligant, & non alium eligant, quam Germanis paren-

tibus natum. Statuit quoque idem Pontifex, vt post electionem primum appelletur tantum Romanorum rex: coronatus vero & vnctus, benedictioneque accepta a Romano Pont. tum demum appelletur Imper. Augustus. Post Gregorij Pontificis mortem, Othonis aliquando pueri præceptor, Siluester ad pontificatus ascendit fastigium, ita per gradus opera suorum discipulorum ascendit. fuit enim & Roberti regis Franciæ præceptor. Huius pontificatus anno primo, venit Otho Romam, illic ordinabat imperij ecclesiæque statum, ferebat pro conditione temporis leges, causas grauioris momenti cognouit. Romani iniquo animo (vt semper antea quoq; factitare consueuerant) ferunt hominem Germanum in vrbe Roma, omnium gētium aliquando domina, iura pro animi arbitrio dare & mutare, conspirantque propterea contra Othonem. Primum per insidias magnum militum eius numerum occidunt, deinde properant ad obsidendum Imperatorem in palatio. Et cum iam esset in extremo periculo constitutus, venit summus eius & fidelis amicus, Hugo, Italiæ Marchio, & Henricus dux Boioariæ, &(quanquam scirent satis Romanos a proposito non posse auocari: tamen vt sic mora interposita, & spacio accedendi Imperatorem dato, gratia colloquendi & tractandi de conditionibus pacis, aliqua occasio elabendi forte offerretur) petunt a Romanis, vt de conditionibus pacis agi concedatur, se media habere quibus sperent pacem fieri posse. Romani etsi quoque sciebant nullas cōditiones se accepturos (nam iam actum esse de Othone, captumque esse iudicabant) tamen ne dici possent furere, audiendos censebant. Dum igitur res tractatur, adeunt præfati Principes seorsum ad vtrosque. Sub hoc prætextu colloquendi de fœderis conditionibus subduxit se Otho cum Siluestro Pontifice, Hugone & Henrico adiuuantibus. Fertur Hugo Romanum senatum rogasse, vt debeat Othoni consulere quod optimum putet illi esse, velle & Romanis consulere quod putet optimum, nam vtrisque consultum se optare) Romanos respondisse, hoc ipsi adeo per illos licere, vt non bonum virum iudicent, nisi hoc faciat, cuius maxime causa Romam venerit. deinde abiisse, commutasse vestes cum Othone, & idem famulos Hugonis cum famulis Othonis fecisse, & sic euasisse Imperatorem. Hugonem Romanis iratis respondisse, nullum melius consilium se habuisse, cum senserit propositum Romanorum. Otho elapsus e manibus Romanorum opera & industria Principum quos dixi, reparato exercitu vlturus Romanos, in itinere hausto veneno, moritur. Quis exhibuerit, certant autores. est qui scribat, Crescentij vxorem misisse, amatoriumque fuisse. quod mihi non fit verisimile: Romanorum scelere clam per quempiam illi datum credo. Corpus delatum in Germaniam, sepultum est partim Augustæ, partim Aquisgrani; Augustæ intestina, Aquisgrani reliquum. Ante & post huius Othonis mortem prodigia per Germaniam visa enumerantur multa, terrę motus, cometes, ardentes in aere faculæ interdiu. Post vita defunctum Othonem, Principes electores per Gregorium Pontificem Romanæ ecclesiæ instituti, quemadmodum est supra dictum, iuxta pontificiam cōstitutionem Francofurti conueniunt, & eligunt Imperatorem ducem Bauarię, comitem Bambergensem. Hic primus ex legibus constitutis a Gregorio quinto electus est, nullo successionis respectu. Porro de huius maiorum genealogia, & ducū Bauarorum apud plures autores scribitur, quam vt hic repetenda sint. Hic Henricus appellatus est ab electoribus imperij, Henricus secundus: sed Itali quem Germani crearant Henricum Aucupem, parentem Othonis Magni, non connumerabant inter Imperatores: hunc ergo primum vocant. Sed opponi aduersus eos potest textus ille, Constitutio & est palea. 63 distinct. Hæc constitutio enim dicitur primi Henrici cum Romanis Pontificibus. Henricus coronatus & vnctus in regem est ab archiepiscopo Moguntino, nomine Willegiso. Galliæ reges & Principes primis annis eius imperij plurimum illi fecerunt negotij: sed Imperator ita cum illis sæpe pugnauit feliciter, vt illa bella magnam existimationem & gloriam pepererint illi. quare factū est, vt aliæ postea nationes exemplo Gallorum doctæ, minus rebellarint. Vix enim est aliud quod magis stabiliat & quietum statum faciat, ac tueatur regnum, quam bona de Principe existimatio. Gallia sedata singulari felicitate & virtute, exercitū victorem ducit in rebelles Boemos & Sclauos, cum quibus sæpius congressus, semper victor discedit, admodum exiguam suorum iacturam passus. Prælio vero præter alia maiore postremo victi, pacem petunt, iugumq; admittunt.

tunt. Subiugatis Boemis & eorum Principe Bodislao, apud illos iura & leges in rebus prophanis ac sacris ordinauit. Ex illa expeditione expeditus in Germania disponit quę prius per bellorū occupationes non potuit. Eodem tempore Babenbergensem episcopatum instituit, & ditauit: eodemq; loco bina ędificauit monasteria, in quibus orando, ieiunando & vigilando sancti educarentur viri. Fuit Hērico Imperatori frater, episcopus Augustensis ecclesiæ, vir non satis officio respondens: hic Henricum fratrem odio & inuidia prosecutus est vehementissime, nullo alio nomine, quam propter ratam eius pietatem & egregia feliciaque gesta. Imperator iuxta Christi doctrinam non reddidit illi malum pro malo, sed pro iniuriis illatis non cessauit illi benefacere, coaceruans prunas super caput dicentis in corde suo, nō est Deus. Henricus improbis, vt scribitur, precibus principum impulsus, ducit vxorem Kunigundē, filiam Sigisfridi comitis Palatini. Kunigundis genus alij aliud faciunt, magnaque dissensio est inter autores. Non desunt qui originem eius a Carolo Magno ducunt, qui facile refelli posse mihi videntur. Qui multa de hac re cupit, legat Chronica Norinbergensia. Henricus secundus, decimo imperij sui anno Italiam cum Germanorum copiis ingressus, eam pacauit, discordiarum, & seditionum causis sublatis, quantum potuit fieri. Romæ honorifice & reuerenter exceptus est, corona imperiali a Pontifice Benedicto accepta, & iuramento Pontifici præstito, ducit exercitum contra Saracenos qui Italiam misere vexabant, Capuam autem tum occupabant, ad illos illuc contendit, & virtute Germanorum militum victos illinc expulit. Illis profligatis, Sabagonum, ducem Constantinopolitanum, qui Saracenos iuuabat, & incitabat aduersus Romanum imperium, persequi statuit per omnes difficultates. Nouam vrbem hic Sabagonus ædificauit ad fines Apulię in loco munito, & vnde commodissime Italiam hostes infestare possent. Eo loco propter eandem causam Hannibal castra muniuit. Hanc vrbem oppugnat Henricus mensibus quatuor perpetuis, cumque iam peterent oppidani pacem, desperatis rebus, deditionem vltro offerrent satis seruilem, sed nollet Henricus, nisi duce Sabagono tradito in manus suas, ecce tantus æstus & feruor solis incidit, vt Henricus & alij Germani non assueti caloribus illis, soluere obsidionem coacti sint, quare oblatas ab oppidanis deditionis conditiones cum obsidibus accepit, Romamque reuertitur, magnam militum multitudinem non tolerare tales calores valentes, perdidit ea æstate. Vinum enim nimium vinosum non extinguebat, sed magis incendebat inflammata & exiccata corpora. Aqua bona deerat, palustrem turbidamq; quamlibet obuiam ingurgitabant. Multa quæ tunc temporis in insomniis viderit, narrant scriptores, quorum cum fides sit plerisque suspecta, & qui cupiet legere talia, apud multos nimium plura inueniat, prætereunda mihi duxi. Hoc verum esse nemo dubitet, Imperatorem hunc timuisse Deum, in orationibus, vigiliis, ieiuniis, & sacris, quæ vocātur officiis frequentem fuisse; sed an hæc quæ traduntur miracula, egerit cum ipso Deus, non ausim affirmare. Vnum miraculum referam, quod accipimus accidisse tempore Henrici: In ecclesia quadam Saxoniæ, celebrante sacerdote missam in vigilia natiuitatis Domini, 18 viri, 15 vero mulieres in cœmeterio saltarunt, impeditus eorum strepitu in sacris occupatus sacerdos imprecatus est illis, vt ita choreas ducant per totum annum, id factum esse scribunt Vincentius, & Ioannes de Columna. Tunc primum illam saltationem quæ nostra ætate multos vtriusque sexus homines afflixit, ortam affirmare quidam non dubitant. Mihi non videtur verisimile. Henrico secundo ab ecclesiasticis merito debentur magnæ laudes; quare non miror, si gratitudine animi ducti, quędam veris adfinguntur: quanquam si pium & paternum erga suos animum, & benefaciendi propensam voluntatem, operaque ipsa respicias, verorum satis habent, quibus eum prædicent, & ad astra ferant. Cum forte Argentinæ esset aliquando, ceremoniæq; & preces sacerdotum illi arriderent, consors eorum regulæ, vt sic loquamur, factus est: sed instituta pro sacerdote viro probæ vitæ præbenda, qui regis in sacris esset vicarius, ipse discessit, auocatus publicis imperij negotiis. Ea præbenda Argentinæ ad nostram vsque ætatē vocata est regalis. Ecclesia maior Basiliensis insigni opere est ab eo restaurata, non sine maximis impensis. Cum enim magna terræ (quæ soluta est sabulo tota) moles minaretur templi ruinam, imo ædificium labefactatum iam rueret in Rhenum (est enim edito loco ad ripam Rheni situm) Cęsar Henricus tam amœni loci, & templi

ad diuinos honores ædificati ruinam animaduertens, suis impēsis aggeri ruenti opposuit murum materia & opere insignem & fortem, cuius fundamenta in Rheno iacta sunt: remouitq; totā templi molem a ripa passus 14. Quod hoc opus Basileæ ciuitati fecit, maximam causam fuisse, non est dubium, quod ea ciuitas bene merita fuerat de eo in bellis quæ in Galliis, Boemia, & Italia cum Saracenis gesserat. Euecta in altum erat hoc tempore in Sueuia familia quędam Guelfonū, quę referebat genus suum ad Troianos, huius munimenta conspiciuntur, in aliquot ecclesiis & monasteriis, nempe *Altorff* & ad Vineta, vocant *Weingarten*: in his enim quidam illorum sepulti sunt. Ho-
1165 rum quidam Tubingam obsedit anno post natiuitatem Christi 1165, coniunctis sociis episcopis August. Spiren. & Wormat. Bertoldo duce de Zeringen, Marchione de Veltenburgo, Hermanno de Baden Marchione, & cæteris aliis, qui fugati sunt omnes ab oppidanis & Hugone Palatino, multi capti, plurimi occisi sunt. Fuit memorabile & sanguinolentum prælium. Henricus vxorem suam non attigerat; ipsa vicissim castitatem seruare cupiens, consenserat sponso; ita ambo degebant vitam cœlibem. Satan, qui nunquam quieuit, neque quiescit, neque quiescet ante consummationem, suspectam Imperatori reddidit reginam Kunigundem nomine adulterij (cum quodam enim equite aurato rem habere conabatur malas cogitationes suggerēs diabolus, persuadere Henrico) Henricus incusat eam, quur simulet & profiteatur castitatem coram hominibus, grauius iudicium eam manere, Dominum qui corda & oculos fecit, omnia videre, etiāsi fallat homines. Castissima virgo pudico & modesto vultu constanter negat, & se gaudere, inquit, quod Dominū testem habeat, cuius testimonio ipsa sit contenta: nam repositam in corde suo certam fiduciam, manifestam fore suam innocentiam cum Domino tempestiuum fuerit visum. Vt autē Henrico hic scrupulus quem Satan illi iniecerat, eximeretur, cōuenit inter eos, vt regina ambularet super ferrum candens (vomerem candentem scribunt fuisse) quæ postquam inuocauit nomen Domini, vt propter gloriā suam probaret innocentiā ancillæ suæ, læta, sed modestissima fronte, nudis pedibus ferrum igne iamiam extractum & adhuc rubēs calcat toties, quoties voluerunt ij qui aderant testes miraculi quod Deus cū virgine sua ancilla operatus est. Qui scribunt ex impulsu Sathanæ hoc excogitatum ab Henrico, vt cogeret vxorem suam quam nunq̄ cognouerat, nec cum illa cōsuetudinē se habiturum decreuit, non sequitur quod illi inferunt (pene dixerim calumniatores) esse satis iudicij Henricum tyrannū potius fuisse, quam sanctum virum. Quur nō cogitant, quibus quantisque tentationibus sancti Dei a Satana sint tentati, & non raro inducti nonnihil? Concedo enim iam argumēti gratia (nam ego nihil ausim asserere) tentatorem suggessisse Henrico siue per hominem quempiam siue sine medio, vt in hunc modum probaret suæ sponsæ castitatem. In his, vt in omnibus hoc genus rebus, nemo nisi spiritualis cui scriptura diuina est cognita, recte iudicat: quare meum iudicium non interponam. Illis temporibus grādines in Germania tam latę cecidere, vt caritatis magnæ causa fuerint, contra verbū vulgo iactatum, *Grando nulla caritatem facit*. Henricus Cæsar multo ante præuidens sui corporis resolutionē instare, conuocat ergo Principes, & prędicit se contra ius & sanctionem pontificiam de eligendo Imperatore non facturū, plenamq; potestatem quātum in se sit, relinquere electoribus principibus, qui quem putent gubernandi peritissimum & vtilissimum præsentibus temporibus, eligere possint: sperare se tamen neminē grauius laturum, aut in malam interpretaturū partem, si dicat, quis ipsi videatur imperio vtilior. In hanc sententiam præfatus modestissime, nominat Conradum Sueuum natione, & ex matre regię stirpis, additq; causas, quare illum imperio iudicet idoneum, bello enim & pace se eius integritatem, pietatem, & animi inuictū robur perspexisse. obdormiuit paulo post hanc orationē Henricus, & sepultus est Babenbergæ. Principes pedibus eunt in sententiam Cæsaris, eligitur Conradus; sed non vnanimiter; erat enim quidam Boioariorum dux opibus & autoritate præpollens, vocabatur Cuno, qui Conradum despiciendo, & largiendo munera, & aliis malis artibus ambiebat imperiū. Et putatur a quibusdā nō multum abfuisse, nullaq; alia res eum impediuit magis quam quod fastu turgidior, contemptim nimium vbiq; loquebatur de Conrado, qui ab omnibus vir magnus & bonus habebatur. Conradus vxorem habuit de vetustissima Carolorum stirpe: quæ genuit illi Henricum, qui patri successit, appellatusq;

latusq́; est Henricus 3. Libenter hic Conradus habitauit Limpurgi, quæ fuit arx inter Nemetes & Vangiones. Postea arcem illam mutauit in monasterium; inter Nemetes & Vãgiones situm est, nomẽ adhuc antiquũ obtinet: etsi a Comite de Lyningen, Emichione, exustum sit monasterium. Non diu post susceptum a Conrado imperium Bodislaus dux Poloniæ, spreta Conradi autoritate, seipsum regem appellauit, & tributum quod debebat Conrado ex fœdere, negauit. Quem maiestatis imperialis cõtemptum iniquissime ferens Conradus, cogere copias incipit: interea moritur Bodislaus, duos filios relinquens, nominibus Misiconem & Othonem, ambos strenuos ex strenuo patre: quorum alter, Otho scilicet nolens Conrado rebellare, periculosum nimirum existimans, a fratre regno eiicitur: quare fugit ad Imperatorem, apud quem multa pro se contra Misiconem germanum fratrem dicit, currentemq́; Conradum cõcitat magis. Coactis igitur copiis in Poloniam profectus, assumpto Othone Misiconis germano, quærit hostem rebellem, militibus prohibens, ne quem ex plebe nõ armata tangerent, & manus abstinerent ab omnium facultatibus, esse enim hoc regnum magis Othonis qui esset in exercitu secum, quam Misiconis. Misico suorum animos magis inclinari ad fratris partes (siue quod Imperatorem timebãt, siue quod meliorẽ de se prębebat Otho spem) videns, desperat, cedit, in Boemiam fugit (nam illius rex Waldrichus erat hostis Imperatoris) sed hospes exceptus, a rege hospite tutus non fuit: Waldrichus enim Misiconem quem supplicem susceperat, conicctũ in vincula mittere ad Conradum, exulemq́; ducem qui se fidei eius cõmiserat, perfidus proditor tradere hosti decreuit. Hoc clam Boemus per literas significat Conrado, sperans hoc nefando munere gratiam Imperatoris redempturum. Conradus detestatus regis impietatem, clam admonet, vt aliorum fidei se credat si velit esse saluus, simul regis illi mittit literas. Misico proditoris animo cognito, bonitatemq́; & magnanimitatem Imperatoris videns, subducit se ex Boemia, & vltro supplex venit ad Conradum, illiq́; offert tributi ius quod debitum pater negarat dare, imperio se obsequuturum pollicetur, veniam temeritatis iuuenilis rogat. Impetrat veniam, componuntur æquis partibus fratres, Polonia imperio tributaria mansit. Conradus filio suo Henrico rege appellato, & rebus Germaniæ pacatis, Romam petit magnis comitatus copiis, gratia imperialem coronam accipiendi, in itinere Mediolani suburbia incendit prouocatus; & iamiam erat expugnata vrbs, nisi propter beatum Ambrosium abstinuisset. Vbi vrbi appropinquauit, obuiam procedunt omnes omnium ordinum, habuitq́; in suo comitatu aliquot potentes reges. Est autem mox coronatus, & appellatus Cæsar Augustus a Pontifice Ioanne 20. Cum autem Romæ paruo tempore moratus esset, Romani militum licentiam grauius ferentes, clam conspirant, incautos opprimere conantur, electa ad hoc temporis & loci opportunitate. Cum igitur omnia essent constituta, insidiæ suis locis dispositæ, horaque aggrediendi adesset, magno impetu Germanos nihil periculi timentes adoriuntur: sed Germanus miles præsenti animo & virtute arma arripit, vrbanum hostem repressit. multi sunt vtrinque cæsi. Non in contemnendo discrimine fuit totus exercitus Imperatoris, & per hoc Imperator ipse. In animo enim Romani habuerunt totum exercitum delere; & consiliorum rationes non erant vanæ, tot insidiarum dolis erant instructæ, & tam apte omnia erant diuisa locis, & temporibus. Porro qui de hoc Conrado cognoscere volet qua pietate, quaque seueritate fuerit, legat eius constitutiones seu decreta. Scribuntur multa de eo a Vincentio, a Gallo, Gotfrido Viterbiensi, Martino, Hermanno, quæ ex narrationis serie non conueniente, temporibusq́ue & personis non congruentibus facile iudicari possunt, veráne, an ficta sint. Mirum inueniri ingenia, quæ huiusmodi nihil ad instituendos mores facientibus fabulis gaudeant. Sub idem tempus quo Conradus in Italia coronatur, Dux Sueuiæ Ernestus priuignus Imperatoris, molitur in Germania res aduersus Conradum nouas, confisus fortitudine militum quos Sueuia producere consueuit, & quorundam nobilium amicitia, coactis ergo copiis diripere finitimos sibi, Imperatori subiectos cepit, & quædam non satis munita occupauit. Conradus comparato exercitu opponere se illi cogitur antequam vires acquireret; hostis autem fuit victu facilis, quoniam maior pars Sueuiæ Imperatori studebat, nec habere per facultatum tenuitatem poterat satis robustum exercitum; quare dissipatus est exercitus, dux aliquandiu errans per siluarum late-

bras, tandem etiam occiſus eſt. Hermanno fratri Erneſti amico imperij Sueuiæ ducatum Conradus dedit. Conrado imperante, fuerunt in eccleſia hæreſes quædam: præter reliquas fuit in Gallia epiſcopus, qui allatas e cœlo epiſtolas prædicauit, quæ pacem & aurea ſecula eſſent facturæ in terra, argumentum earum eſſe, Vt arma omnes commutarent in inſtrumenta ad operas neceſſaria, ablata bona nullus repeteret, iniurias quaslibet quilibet ferret, ieiunarent omnes pueri quoque & ſenio defecti quibuſdam diebus certis quos nominauit, ſabbatho a pinguedine abſtinerent omnes: hæc ſeruanda omnibus hominibus præcipiendum. Huic homini credebant multi. epiſcopis omnibus, etiam Romano hæc per literas ſignificauit. Contra illum autem multi pugnabant, potiſſimum vero Gerardus Cameracenſis illi reſtitit, affirmans, Natura ita ſe res humanas habere (nec aliter conſiſtere vllam Rempublicam poſſe) vt ſint iudices magiſtratúſve, milites & agricolæ, horum nullos ſine alterius adiumento perdurare poſſe. Scripſitq́ue hic Gerardus plura aduerſus dictam hereſim. Tandem Pontifice Romano curante, ſublata eſt hæc opinio. Poſtquam Roma rediit in Germaniam Conradus, Itali ſeditionem concitarunt contra eos qui res Imperatoris procurabant. Imperator igitur collectis in Germania viribus, Italiam repetit. Itali Vngaros & Sclauos ſocios ſibi iungunt, impares enim ſatis experti ſunt ſe eſſe Germanis. Conradus igitur in Italiam feſtinantius venit, Sclauis & Vngaris ceſſantibus, Brixiam & Mediolanum capit, traduntúrque illic Cæſari conſpirationis autores, qua ſatisfactione contentus, non grauius tractat illas ciuitates. Vbi Cremonam peruenit, obuiam fit illi Pontifex Maximus, vt placet animum exaſperatum Germani Cæſaris, & ne Romam veniat omnino, aut ſaltem non tam hoſtili animo. Compoſitis ex animi ſententia rebus in Italia, vertit ſigna in Vngaros & Sclauos qui erant in itinere, vt Italiam contra Imperatorem iuuarent. Imperator locis opportunis præſidia & inſidias ponit, cauet ne quis ex ſuo exercitu præcurrat, & nunciet illis aduentum ſuum. Vngari & Sclaui ſine omni metu ibant, hoſtem in Italia expectaturi; Conradus erumpit ex inſidiis quatuor partibus, hoſtes oneribus preſſos, ſine ordine iter facientes ſine ſuorum ſanguine in fugam agit, magnamq́ue multitudinem occidit & capit. Hoc Conradi factum omni hominum memoria dignum miror tam ieiune literis commiſſum. Hoc quoque tempore per ſuos duces legatos, Othonem Celticum, Burgundiæ ducem, victum, prælio occidit, Burgundiam imperio ſubiicit. Magna poſt hæc Conradi fuit apud omnes gentes exiſtimatio, ſolaq́ue nominis autoritate plurimum in mortalium rebus potuit. Quare imperij rebus compoſitis, Romam profectus eſt, quia audierat Pontificem vexari quorundam iniquitate & malitia: & Græcos Normannosq́ue de regno Apuliæ contendere: quos pacauit paucis verbis. iuſſit enim, vt ab armis diſcederent, & viris bonis arbitris rem pacifice cōponerent, Romanum quoque Pontificem ſola autoritate & minis ab iniuriis inimicorum liberauit. Omnibus igitur ſuccedentibus ex voto ſine omni labore, ocioſe vrbes Italiæ & regiones viſitat animi gratia, & per longas ambages maris Adriatici redit in Germaniam. Iamq; totus quietus, nihil videns periculi, laboris & magni negotij, dixit, Iam quietam degam vitam, iam ocioſo licebit in amœnis oblectari hortis, venationibus, &c. Ecce (quod ſolet plerunq; illis hominibus euenire, qui iam ſibi exhauſtos labores omnes putant, ocióque frui incipiunt) corripitur a lethali morbo, quem paucis diebus mors conſequitur. Mortuus eſt Traiecti, ſepultus vero Spiræ, vbi ædificauit templum inſigne opus. Poſt Conradi obitum quoſdam electorum male habuit, quod Henricum contra legum conſtitutionem declarat Imperatorem ante mortem: quanquam alias fatebantur eum Imperio dignum videri. Tamen cum intelligerent patrem tantæ autoritatis fuiſſe, & filium optari ab omnibus, non poterant alium præter illum eligere. Succedit igi-
1040 tur patri, anno poſt natiuitatem Chriſti 1040. ſtatimq́ue primo imperij anno cum Boemis geſſit bellum toto ſemeſtri tempore, & in anguſtiis & ſiluis multos Germanos amiſit, infelix bello viſus eſt in principio. hyeme enim aſpera reducere cogitur exercitum non modo re infecta, ſed magno militum numero amiſſo. Hoc non ſine maxima animi ægritudine tulit: quamobrem primo vere reparatis & auctis copiis, alia via alioque conatu hoſtes aggreditur, priore enim æſtate didicerat quid opus eſſet ad hoc bellum conficiendū. Hoſtes ſimilē belli rationem exiſtimabant, quæ præcedente

anno

anno fuerat, ad hancque omnia sua parauerant, id quod futurum præuidit Henricus, & accedens ad hostes, simulat idem sibi esse propositum: aliter autem eos aggrediens, perturbat omnes eorum rationes, vincit prælio, capit ducem eorum, eo eos adegit, vt supplices pacem peterint. per conditiones igitur dux est liberatus, & Boemia tributaria imperio facta. Fuit celebris Treueris synodus, in qua multa de pace communi Christianorum egit Henricus Imperator. omnibus omnia in se delicta condonauit, vt paci consuleret. facta est pax per totum fere imperium. Duxit vxorem tertio imperij anno, Agnetem nomine, virginem moribus & forma mirabiliter præstantem, & nobilem; erat enim filia ducis Pictauiensis, qui ex prima nobilitate fuit. Celebrauit nuptias frugaliter, iudicauit enim magis Dominum Deum actus suos matrimoniumque fortunaturū, si impensas quas exigunt magnificæ illæ stultæ mundi pompæ, iuberet in pauperes elargiri. Paulo post nuptias Godefridus, Lotharingiæ dux, aduersus imperium molitur seditionem. omnibus rationibus solicitans omnes quibus vllo modo causas opinatur fingi posse contra Imperatorem aut imperium. sua enim referre magnopere existimauit minus potentem esse Imperatorem. Iamq; non contemnendā societatem adeptus erat, cum Henricus cognouit eius cogitationes, multi adferebant eius dicta & conatus, maioraq; veris fingebant. Imperator dissimulat se male habere, simulat se omnia contemnere, aliud agere, meliora de hoc duce sperare. Quamprimum vero omnibus Principibus scribit, conuocatque Spiram omnes ceu comitia celebraturus, nec de suo proposito quicquā cuiquam dixit. Quæ ex Lotharingia perferuntur, rapit interpretando in meliorem partem. Venit autem ad conuentum magis armatus, numerosioreq; comitatu; iubet etiam alios imperij principes adducere plures, & armis instructiores. Et ne quis aliquid suspicari posset, etiam iis qui summi erant amici & socij periculorum ipsius Godefridi nunciat, vt comitatiores armatis veniant, nullā addens causam, nisi vt viderent exteri legati, qui venturi essent ex Græcia, quantis armorū viribus pollerent, cum pacis tempore sic armatos conspicerent. Et quo magis excluderet omnem suspicionem, abbatum, monachorum & episcoporum imbellem (tunc temporis) turbam venire imperat, ceu de religionis negocio multa tractaturus. Conuenit magna equitum, & peditum non parua multitudo. Dux Lotharingiæ comitiarum finem statuit expectare, motus excitatos sedat, exuit se armis, sociis venturis (quos expectabat multos: neq; enim parua res erat, Nortmanni & Galliarum multi proceres conspirarant) renunciat euentū huius conuentus expectādum, nihil timens, quam fortassis excommunicationem. Primo igitur consessu expectari Græcos oratores dixit, nihil interea agi posse: sed seorsum vnoquoque principe vocato, propositum suum exponit, & voluntatem singulorum explorat. Sequenti die conuocatis omnibus qui parati cum eo erant quo vellet proficisci, diligētiæ suæ rationem reddit (nam multi putabant superuacuum fuisse tanto apparatu ad opprimendum inermem Lotharingiæ ducem) enarrat magnitudinem conatuum eius, & multitudinem sociorum confœderatorum eius: nunc vero intelligere eum exutum armis, nihil opus fuisse tanta cura. Ingrediuntur autem omnes collectim in Lotharingiam, ducem Godefridum captum sempiterno carceri tradit Imperator. Circa hæc tempora erant Romæ tres Pontifices eodem tempore, eorumque nullus eo nomine dignus erat (erant enim omnibus vitiis inquinatissimi) Moleste tulit Henricus tales haberi capita ecclesię Christi: quam ob causam Romam cum copiis proficiscitur, eo vbi venit, certatim Pontifices muneribus & promissis deuincere Imperatorem conantur. Henricus sciens esse malos viros, nihil adulationibus, nihil donis promissisque mouetur, omnes deponit, pontificatum tribuit Suigero episcopo Babenbergensi, nominatque eum Clementem secundum; qui assumpto pontificatu, coronauit Henricum. Deinde ordinauit Imperator Romæ omnia. Et monet vt caueant, ne postea sic electione sua turbent ecclesiam. Porro eodem tempore Saraceni magnam Italiæ partem vastauerant, aduersus quos ducit Imperator exercitum, in Campaniaque cum eis pugnauit feliciter: modico enim suorum sanguine superauit & fugauit, ita vt vniuersa præda, quam maximam in Italia corraserant, veniret in potestatem Germanorum. Ita rebus magna gloria & felicissimis successibus in Italia gestis & dispositis, repetit cum valente exercitu in Germaniam. Vbi venit in Germaniam, recta ducit copiarum partem in rebellem Fri-

1048 siam, quam breui obsequentē reddidit. Anno Domini 1048, moritur papa Germanus Clemens: euehiturq; statim a morte huius Boppo Bauarus, qui nominatus est Damasus 2. Hunc Romæ habuisse milites Germanos, armisq; eorum introductū vi, cum electus esset alius ab iis qui id ius habent. Huius pontificatus non mense vno durauit, defunctus est enim vita ex morbo qui veneni suspicionem medicinę peritis præbebat. Romani cum ante mēsem suam electionem irritam fuisse considerarent, Germanósque milites creasse Pontificem, miserunt legatos ad Imperatorem, oratum, vt virum bonum, & sanctimonia vitæ summo pontificatu dignum ecclesiæ quæreret (Sperabant vero Romani Henricum responsurum quod sæpe alias alij Imperatores responderunt, nempe vt eligerent probatissimum ipsi, quibus esset penitior personarum cognitio, & iudicium melius spiritualium rerum exactius) Imperator oblatam plenā eligendi potestatem (contra Romanorum expectationem) arripit libenter, sineq; mora nominat Brunonem inculpatæ vitæ, aperti simplicisq; ingenij hominem, episcopum Tulensem. Qui missus Romam papali habitu, in itinere abbas Cluniacensis, & Hildebrandus quidam facundia insignis monachus, persuaserunt illi, vt deposuerit vestem pontificiam. Dixerunt enim, Henricum non habere ex iure neque diuino neq; humano potestatem eligendi Pontificem; iusseruntq; eum cogitare quid proximo Pontifici Germano accidisset, qui quoq; per milites Germanos contra sancta sanctorū pontificum decreta sit Pontifex factus. vix enim vixisse dies viginti sex in pōtificatu. Breuiter homo simplex & non impius, est inductus, vt abiecto pōtificali habitu, ingressus sit Romam vestitu priuati hominis, & ex ore eius auditū est quod dixit, Se non quærere ocium, & vt vitam in deliciis agat, neq; titillari se vana gloria mundi, quam inanem & nullam cognoscat, sed seruire Domino Deo suo & Christo Seruatori suo, non alia causa Imperatoris autoritatē tam prompte secutum. Quare se paratum esse (addidit, *Gloria & gratia sit Deo meo*) cedere diuinæ voluntati, cuius seruus cupiat esse, etiam quolibet periculo, qualibetq; sui nominis ignominia, modo benedicatur & glorificetur ille qui solus est laudādus, cuiq; soli debetur omnis honor & laus in sempiterna secula. Quę verba magnopere oblectarunt Hildebrandū monachum: quare apud abbatem suum primo, deinde apud episcopos aliquot, adiuuāte abbate, de huius viri sanctimonia multa prædicat, efficitq; per illos quos induxerat in suam sententiā, vt a clero populoq; Rom. vnanimiter electus sit ad pontificatus munus: vocatusq; est Leo nonus. Hildebrādum ob morū & animi similitudinem adeo amauit, vt Romæ retētum cardinalē crearit, nihilq; sine eius consilio fecerit, planeq; vnus animus vnaq; sententia in duobus corporibus extitit. Hic Pontifex post quintū papatus annum est mortuus. Non diu post hęc, rex Vngarorum Aba, Austriam & Bauariam depopulatus est, occisis multis, magnam prædam, innumerabilemq; multitudinem captiuorum abduxit. In Vngariam vbi reuersus est, munit loca quibus fidebat, socios quærit, delectum habet militum: nam facile scire poterat, non sic laturum Imperatorē. Eapropter Imperator consensu & auxilio omnium imperij Principū contractis copiis, Vngariam petit. Inter Vngaros magnę erant seditiones: multi enim regem clanculum odiebant & mordebant: veniente autem exercitu Germanorum, palam illi maledicere incipiebant: quamobrem erat magna ansa oblata Cæsari Vngariam occupandi totam, nisi alia grauioris momenti eum auocassent. Idcirco cum venissent illi fines Vngarorum iam ingresso obuiam legati, & pacem peterent, facturos quicquid iuberet, modo salua sua libertate & legibus in quibus viuerent, fœdus qualecunque fecit, & magnis Germaniæ ciuitatum & principum impensis frustra consumptis, reducit copias in Gallias, quæ erant in armis. Porro Vngarorum tyrannus Aba post Imperatoris discessum incepit crudelissime sæuire in eos qui aliquid vel dixerant vel fecerant contra se. Quod quidam conspirantes aduersus Abam tyrannum literis significarunt Henrico, petebantque vt veniret, Abam odio haberi ab omnibus Vngariæ, regem vt det, rogant, multa tyrannica facta Abæ enumerant. Inter reliqua scelera quæ perpetrauerat, hoc erat vnum. Inuitauerat ex toto Vngariæ regno viros circiter quinquaginta primæ nobilitatis, & qui ab omnibus optime audiebant nomine prudentiæ & iustitiæ (quales tyranni minime ferunt) simulauitque consilio eorum vsurum: vbi autem conuenerunt, iussit omnes obtruncari. Quibus rebus commotus Cæsar, cum magnis copiis proficiscitur in Vngariam

riam: cui non minorem multitudinem Aba opponit. dumq; aliquod dies vterque captaret tempus locumque pugnæ ſibi commodiorem, tãdem deſcenderunt in æquum campum, vbi primum diu æquo marte per equites quos plurimos habuere in vtraque parte, pugnatum eſt: vbi vero manus conſerere inceperunt peditatus, ecce repentina tempeſtas exoritur, turboque vehementis venti puluerem plurimum iniicit in Vngarorum oculos, quæ res fecit vt Henricus victor vicerit. In eo prælio periere viginti ſex milia, ex quibus vix tria millia fuerunt ex exercitu Henrici. Aba rex ex prælio euaſit hoſtium manus: ſed in villa latitans, a ſuis quos iniuriis maximis affecerat, occiditur. Vngaria vniuerſa confluit ad pedes Imperatoris, ſupplex implorat veniam, petitq; pacem. Quibus Henricus modeſte & perbenigne reſpondet, & ſummam æquitatem beneuolentiamque oſtendit. Regem Petrum quem Aba regno vi eiecerat, reſtituit, & ſimultates quæ erant inter Petrum regem & quoſdam Vngariæ proceres, tollit; regiq; præſcribit viuendi & gubernandi leges, ita vt non magis rex quam præfectus Imperatoris in Vngaria hic Petrus dici poſſit. Hic Petrus inhumanius violentiusq; in Vngaros quoſdam, leues tantum ob ſuſpiciones, animaduertit: quare accidit illi quod pleriſque ſolet euenire qui imperant violentia nimia. Vngari enim conſpiratione facta contra regem ſumunt arma, ducibus Andrea & Leuenta fratribus, ex nobili genere fortibus viris: quibus ducibus omnes epiſcopos totumque clerum occiderunt in Vngaria, & profeſſione Chriſtiani nominis abiecta, in variis abominandis ſuperſtitionibus vixerunt. regem Petrum in pugna fortiter dimicantem capiunt, & luminibus priuatum ducunt in Albam, ibi mortuus eſt ex dolore vulneris & animi anguſtia. Rege ſuperato, dux Andreas coronatur ab Vngaris, appellaturque rex. Henricus magna comparata claſſe, nauigat in Vngariam, nauibus vehens omnem belli apparatum & commeatum. Obſidens munitiſſimum caſtrum Peſcha (quod ad Danubij ripam ſitum eſt, habetque ſubterraneum meatum ad fluuium) ſilente nocte ſub aqua natans quidam omnes Cæſaris naues perforauit, ſubmerſæque ſunt, & perit commeatus & belli apparatus, multitudoque militum non parua. Hæc iactura tantum debilitauit Cęſarem, vt ſoluere obſidionem, & in Germaniam redire coactus ſit. In patriam reuerſo Cæſare, decernitur ſynodus, dies & locus conſtituitur: ſed eam quidam ſibi mali conſcij impedire conati ſunt. Præualent tandem boni qui rebus eccleſiæ conſultum optabant. Habita igitur eſt Moguntiæ. in ea fuit Papa Leo de quo ſupra, & Imperator ipſe. Quædam de perſonis eccleſiaſticis alendis, quales eſſe debeant, & de eccleſiæ ritibus ſunt in ea ſynodo inſtituta. Hac ſynodo finita, Henricus denuo conſcribit exercitum, & in Vngaros ducit, vſuſque per omnia ſecunda fortuna, victor diſponit res Vngariæ ex ſua voluntate, & conſilio Leonis Pontificis, quem vna cum Imperatore in eam expeditionem profectum poſt Moguntinum concilium, accipimus. Poſt in Germania Pontifex cum Imperatore multa paſſim ordinauit in eccleſiis, priuilegiaque vterque dedit ciuitatibus & eccleſiis multis. Eo anno natus eſt Henricus quartus. Pontifex ex Germania diſceſſurus, Wormatiæ rem ſacram fecit in Cæſaris præſentia & magno Principum conuentu; & benedictione apoſtolica valedixit Germaniæ. Henricus cum Pontifice validam manum Germanorum ſelectiſſimorum militum miſit Romam, quibus illic factioſorum inordinatos motus comprimeret. Vbi attigit Italiam, nunciatur Leoni Pontifici in itinere, Giſulphum Nortmannorum comitem, Beneuentum vrbem vi expugnaſſe, ſuoque regno adieciſſe: quam vrbem Henricus ſecundus donauerat Pontifici Romano. Cum enim cuperet eccleſiam Babenbergenſem in cathedralem prouehi, recuſauit Pontifex Romanus, qui tum erat Benedictus octauus, niſi eccleſia Babenbergenſis Pontifici Romano daret quotannis centum argenti marcas, & equum feretratum album, quo tributum Romanus Pontifex remiſit pro accepta Beneuento vrbe. Hanc ergo vrbem Romanæ ſedi, poſtquam audiuit captam, Leo celeriter nunciat Cæſari: ſed fidens Germanorum militum manu, quos ſecum habebat, non expectat Cæſaris auxilium aut reſponſum, ſed ducit ſuos (quos tam bene armatos & alacres videns, putabat inuictos) quantumuis hoſti numero impares, aduerſus Giſulphum, confiſuſque magis autoritate apoſtolica, pontificiiſque benedictionibus, quam arte militari, ipſe Leo Pontifex regit ſuas copias: igitur cum hoſte imprudentius congreditur, & capitur a Giſulpho Nortmannorũ comite, qui breui poſt honorifice reue-

renterque tractatum dimisit Pontificem, comitesque Romam vsque dedit, timens nimirum Henricum. Magna illis temporibus fames Germaniam afflixit, & alias finitimas nationes; quam sequente anno omnium rerum affluentia consecuta est; eiusque anni autumno crudelis sæuiit pestis.

DE GERMANIS
LIBER DECIMVS-QVINTVS.

O anno mortuus est Henricus, & regio more Spiræ præsentibus proceribus sepultus est. Ante obitum vero filium suum Henricum regem appellauit, Romano Pontifice & omnibus Principibus consentientibus. Ergo puer quinque annorum regnare cœpit; nominatusq; est Henricus quartus. Pater illi moriens commendauit matrem, mulierem prudentem, & timentem Deum, admonuitq; vt consiliis eius vteretur etiam in magnis imperij rebus. Primo pie obsecutus patris voluntati, vsus est matris consiliis; & bene successerunt omnia: sed breui per adulatores & malos nebulones seductus mollis puerilis animus, matrē contemnens secutus est eos qui suadebant quicquid illi arridere videbant. Quidam igitur mali adulatores puerum in se conuerterunt, ita vt ratum habuerit quicquid statuerunt. Itaque sua facta & conatus sub pueri prætextu defenderunt; multisq; bonis deiectis, malos euexerunt: multa de imperij iure rapuerunt, multa confirmarunt iniusta. Puer puerilia magis curans, omnia maiora concedebat. facilior erat ad donandum magnas ciuitates, & remittenda tributa, quam ad amittendam quampiam coloribus variegatam sonoram auiculam. omnia literis, & sigillo, nomineque imperatorio corroborabantur. effrænata licentia vbique erat in omni scelerum genere. Postquam vero Imperator adoleuit, creuitque cum ætate iudicium, incepit odisse adulatores per quos erat seductus: nam superstites quidam adhuc erant. Multa reuocauit quæ rerum imperitus confirmauerat. nec impune abiissent qui ætate eius abusi erant, nisi mors plerosque abripuisset, & reliqui propter extremam senectutem termino suo proximi fuissent. Diffluentem licentiam pessimorum morum compressit, leges bonas & iustitiam exultantem reuocauit quantum licuit. Porro aulici licentia peccandi diuturna corrupti, & malis moribus nobiles assueti, odisse Imperatorem incipiunt, cogitant de alio eligendo, conspirant, calumniis falsis traducunt Imperatorem. Saxones primi contra eum arma sumunt, ex improuiso eum opprimere conati: sed Deo omnium gubernatori optimo aliter visum est. Henricus enim eorum manus euadit, mira celeritate exercitum contrahit, congressus cum illis æquo campo facile sibi mali conscios fugat, diripit regionem eorum autorum, arces ex rupibus altis deiicit, incēdit castra & vrbes. Pertinaces diu sic passi sunt grassari, neque petierunt gratiam, quanquam se cernerent victos: quare omnes ex patria sua eiecti sunt, in exilio iussu Imperatoris capti sunt: tamen plerique breui liberati rursum coniurant contra Henricum, statuuntque inter se prius mori, quam aut cedere ex sua patria, aut se dare Imperatori. Adiunguntur vero illis quidam ex Longobardis, & ex Sueuis, non pauci etiam ex Francis Orientalibus, & Bauari nonnulli, qui omnes non potuerunt accommodare vitam suam bonis legibus. Coniurant ergo, in Cæsarem ducunt suas copias. Cum autem vident eum instructum potenti animo, ad excipiendum hostem paratum, suis copiis non fidunt: quare mittunt Romam legatos ad Pontificem Gregorium septimum cum mandatis mendacibus, accusant eum grauissime, quicquid detestandorum nefandorumque scelerum fingi potest, illi obiiciunt. Obtestantur igitur eum per omnia sacra, vt sua autoritate iuuet quo alius Imperator eligatur, qui sapientia & grauitate dignus sit tanto imperio. Hunc esse dedecus & maculam non Imperatorum modo, sed hominum omnium, propter abominanda scelera, quæ ipsi nominare non verebātur, nos nominibus suis appellare prohibet pudor. Pontifex excommunicat Imperatorem, imperat Principibus vt nihil cum illo commertij habeant, absoluit omnes Principes & imperio subiectos populos a iureiurando, nunciatq; principibus imperij vt sint bono animo, se breui in Germania afu-

futurum, interim quiescant. Henricus Imperator vbi hæc cognouit, obseruauit in itinere Pontificem, obuiusq; illi exponit vnde sint illæ lachrymæ, nempe quod homines nimia licentia perditi, rectè monentem & salutares leges ferre non possint: suam innocentiam probat. Papa absoluit eum. Interea temporis electores imperij elegerant Sueuorum ducem Rudolphum in Imperatorem. qui cum vsurpasset nomen Imperatoris, mox armis ab Henrico petitus est. Rudolphus fugit in Saxoniam, vt illic vires colligeret omnium secum sentientium. Nec dubium est, electum hunc Rudolphum consentiente Pontifice Romano, quia in itinere Papa eum metu absoluisse dicitur: venicbat enim valida militum manu obuiam Pontifici, vt si non verbis posset, armis extorqueret absolutionem. Henricus, fugiente Rudolpho, occupat omnia quæ erãt in Sueuia & Bauaria hostiũ suorum. Rudolphus collectis suæ factionis vniuersis viribus, obsidet Herbipolin; Cæsar cum suis copiis eodem contendit. Erant exercitus multitudine fere pares. Principes qui erant ex factione Rudolphi, per insidias multos subornarant, qui ad Henricum se contulerunt, & militarunt cum eo. vbi igitur ventum est ad pugnam illi subintroducti quidam verterunt tergum, quidã verterunt arma in proximum quemque, horum proditorum periurorum multi erant in equitatu: idcirco equitatus prius quam peditatus in fugam actus est. nec diu confusi & perturbati pedites, consistere potuere. Henricus Imperator vulneratus euasit cum equitibus. Rudolphus potitur victoria & vrbe. Henricus animi constantis & infracti vir reparatis copiis, repetit Herbipolin, eiectisque præsidiis, recipit eam. Recepta vrbe sine mora proficiscitur in Saxoniã, cui opponit se Rudolphus non abiecti animi homo. Multis prœliis multoque Germanorum sanguine productũ est per totam æstatem bellum in Saxonia, postremo maiore reliquis prælio superauit Henricus. Amputata est Rudolpho pertinacius pugnanti in eo prælio manus dextera; quam ostendisse ferunt vbi fuga elapsus est, episcopo suo, cuius impulsu rebellarat Cæsari; & obiurgasse episcopũ propter impium & malũ consilium, & dixisse, Hæc est manus qua ego periuraui Henrico domino meo: ex animoque pœnituisse eum. Ex eo vulnere & animi dolore mortuus est Rudolphus. Porro nec post mortem Rudolphi petiere Saxones pacem aut gratiam, sed peruicaces alium eligunt, & nominant regem Romanorum, Hermãnum nomine, armorum peritia & robore animi simul & corporis præstantissimum virum, sed paulo post electionem e Saxonia expulerunt, causæ non sunt, quod sciam, proditæ ab historiographis. Hic fugit ad Treuerensem episcopum, a quo exceptus est propter militares virtutes. Exploratus quam animose quidam in arce vellent hostem repellere propugnando, cum opus esset, assumptis aliquot sociis, ceu expugnaturus accurrit ad castri portas, ibi ictu lapidis qui ex arce missus est a muliere, perit. Saxones in proposito persistunt donec ad extremam raritatem sunt redacti. Autores rebellionis qui non fuga consuluerunt sibi, omnes occisi sunt. Pontifex Romanus multis viis palã & clam Henrici res impedire conatus est per aliquot hos annos, sæpe eum excommunicauit, sæpe absoluit. Fama enim exierat de hoc Henrico eum esse parum æquum sacerdotum generi, & factis multis contra ecclesiasticos testatus est. Qualis in eum Papa fuerit, hæc verba Bullæ in Germaniam contra eum missæ testantur abunde, quæ sic habent, Henricus qui cornua & calcem contra ecclesiam Dei nimium superbe erexit facta coniuratione cum multis Romanæ sedis inimicis in Italia, Gallia & Germania; qui fractus potius quam ad sanitatem reductus, ad me in cisalpinam perueniens, absolutionem anathematis suppliciter quæsiuit, hunc ego quem ad pœnitentiam venisse crediderạm in gratiam recepi. huic tantummodo communionem reddidi, non tamen in regnum ex quo cum in Romana synodo merito depuleram restitui, nec vectigalibus regni, vt ad fidem redirent concessi. Hoc ideo feci, vt si redire in gratiã cum finitimus suis quos semper vexauerat, differret, reddereque res cum ecclesiasticas, tum personas ex fœdere abnueret, cogi ad officium execrationibus & armis posset. Hac opportunitate adiuti quidam Germaniæ episcopi & Principes ab hac fera diu vexati, in locũ Henrici suis flagitiis e regno cadentis, ducem Rudolphum deligunt, qui regia modestia & integritate vsus statim nuncios ad me misit, a quibus intelligerem se coactum regni gubernacula suscipere, non esse tamen adeo regnandi cupidum vt non malit nobis, quam regnum pollicentibus obtemperare. Futurum se in Dei potestate semper ac nostra.

Idq; vt arbitraremur nos facturum, filios obsides pollicitus est. Stomachari tum Henricus cœpit, & nos primo quidem precari vt Rudolphum ab occupatione regni execrationibus propelleremus. Dixi me velle videre cui ius competeret, & eo missurum nuncios, qui rem omnem rescifcerent. Vetuit Henricus quo minus res a legatis nostris decerneretur, multosq; tum seculares, tum ecclesiasticos interfecit, ecclesias diripuit, & prophanauit, hanc ob rem fidens in Dei iudicio & misericordia, fultus etiam autoritate nostra, ipsum Henricum eiusq; fautores vinculo anathematis colligo, atque iterum regiam ei potestatem adimo, interdicoq; Christianis omnibus illo iuramento absolutis, quo fides regibus dari solet, ne Henrico vlla in re obtemperent, Rudolphum quem Germaniæ proceres delegerant, suscipiant, &c. Paulo post in eadem bulla subiungit, Agite igitur Principes, & quod dixi, vestra autoritate interposita confirmate, &c. Post pauca sequitur in Bulla, Hoc autem iudicium cito in Henricum exercete, vt intelligant omnes iniquitatis filij, non fortuitu, sed vestra opera eum regno cedere. Velim insuper vt a Domino gratiam consequatur, vestris monitis ad pœnitentiam inductus. Actum Romæ Nonis Martiis. Fuerunt præterea aliæ discordiarum causæ inter hunc Henricum & Pontificem Romanum. Nam Imperator beneficia & prælaturas ecclesiarum contulit, quibus placuit, non expectata apostolica e Roma autoritate. quod permoleste tulit Pontifex, aduersus iura ecclesiastica hæc fieri dictitans. Sæpe admonuit Henricum vt ab illa intoleranda ecclesiæ præsumptione desisteret, ecclesiæ suum ius relinqueret, non poneret manus in cœlum. Cum vero pertinaciter Henricus in proposito pergeret, omnes apostolicas e Roma siue per literas, siue per legatos venientes admoniriones contemneret, cogit Papa Romæ frequentissimam synodum episcoporum & reliquorum prælatorum ecclesiasticorum. In quo concilio multa de potestate Papæ sunt statuta & confirmata, vt seruentur perpetuo apud omnes Christianũ nomen profitentes. Henricus denuo ceu hostis persecutorq; ecclesiæ excommunicatus est. Hæc synodus anathematizauit eas quoque ecclesiasticas personas quæ de manu alicuius secularis (sic enim loquuntur) personæ acciperẽt, aut vnquam accepturæ essent inuesturam, vt est scriptum quæst. 16 cap. 7, quod incipit, Si quis deinceps. Quo loco paulo inferius scribitur, Si quis Imperatorum, regum, ducum, marchionum, comitum vel quælibet secularium personarum inuesturam episcopatuum, vel alicuius ecclesiasticæ dignitatis dare præsumpserit, eiusdem sententiæ vinculo se esse obstrictum sciat, &c. quæ in bulla scribuntur. In hac quoque synodo excommunicati sunt simoniaci & fornicatores sacerdotes omnes, & prohibitum plebi ne ad scortatorum sacra accedat, & vxores sacerdotibus ademptæ. Hoc ita habere testatur breue apostolicum ad Constantiensem ecclesiam scriptum, quod ita ad verbum sonat, GREGORIVS episcopus seruus seruorum Dei, clericis & laicis maioribus atque minoribus in Constant. diœcesi constitutis salutem & benedictionem. Misimus fratri nostro episcopo vestro Othoni literas exhortatorias per quas pro nostri necessitate officij apostolica autoritate iniunximus illi, vt simoniacam hæresim de ecclesia sua penitus excluderet, & castitatem clericorum studiose prædicãdam susciperet: sed episcopus vester neque beati Petri reuerentia pręcepti, neque officij sui sollicitudine attractus, vt nobis relatum est, quæ paterne suaseramus perficere curauit, & vt non solum inobedientiæ, verumetiam rebellionis offensam contraheret, quemadmodum accepimus, palam clericis suis iussioni nostrę, imo verius beati Petri omnino contraria permisit, ita vt qui mulierculas habuerant, retinerent; & qui non habebant, illicita temeritate subintroducerent. Quod vt audiuimus, moleste ferentes, alteram ei scripsimus epistolam indignationis nostræ motus ostendentes; quinetiam ipsum ad synodum Romanam aduocauimus, vt rationes reddat, & inobedientiæ causas, si rationabiles fuerint, in audientia totius conuentus exponat. Hæc ideo filij carissimi vobis nota facimus, vt saluti vestræ consulamus: si enim fronte aperta episcopus vester repugnans & contumax esse studuerit, indignum est vt præsit, &c. Quapropter omnibus sicut prædiximus, Deo & beato Petro obedientibus apostolica autoritate præcipimus, si in obduratione sua persistere voluerit, nullam ei obedientiæ reuerentiam exhibeatis, neq; id animæ vestræ perniciem esse putetis. nam si præceptis apostolicis voluerit esse contrarius, ab omni illius subiectionis iugo beati Petri autoritate vos absoluimus, ita vt si etiam sacramenti obligatione quilibet ei fuerit

ob-

obstrictus, quam diu Deo ac Sed. Ap. rebellis extiterit, nulla illi fidelitatis exhibitione fiat obnoxius. Sunt autores qui dicunt episcopum illum Constantiensem omnino infensos habuisse scortatores, patrocinatumque coniugio sacerdotum. Romam inuitatum non venisse ad synodum, timuisse enim ne sententia sua locum non habuisset. Sunt præterea alia multa pontificum decreta contra fornicationem pro castitate seruanda sacerdotibus. Et propter hanc causam congregata est synodus Erdfurdiæ ab episcopo Moguntino, cuius sacerdotes abhorrebant ab hac pontificia cõstitutione (plerique enim habebant vxores, aut senes iam aliquando habuerunt) & contra afferebant ex euangelio & Paulo, naturalique Dei institutione. Et plane erat episcopus eiusdem sententiæ: sed magis dissimulare metu pontificiæ autoritatis coactus est; nam idem quod Constantiam scripserat etiam Moguntinæ ecclesiæ Papa. In primo synodi consessu proponebatur breue apostolicum, quod imperabat imperiosissime, vt omnes sacerdotes aut coniugium, aut sacerdotium relinquerent, hocque sine omni tergiuersatione facerent, sine mora: alioqui non solum excommunicationis sententiam latam obstinate inobedientes expectarent, sed etiam animabus Satanæ traditis, corpora suppliciis afficienda seculari potestati traditurum dominũ Papam. Sacerdotes omnes vno consensu respondebant, se sua omnia subiicere iudicio ecclesię, nec ab ea vnquam dissensuros, modo non aperte contra Domini institutionem faciat. coniugium cui essent diuina institutione fideque data obstricti, deserere aut abiurare non posse. nec minus post fidem datam sacerdotio se ministerio altaris abdicare posse. Et multa pro coniugio aduersus coactum cœlibatum adducebant, & quo quisque vir melior, aut sacerdos sanctior, hoc pluribus vehementius repugnabat. Episcopus dicit se cogi apostolica Romanæ sedis authoritate ad hanc exactionem. nec quenquam sperare debere, quod argumenta supplicationesque aliquid hic mutare possint. Romæ esse hoc decretum in sacrosancta Pontificis, cardinalium, & episcoporum synodo frequentissima. Post episcopi responsionem & excusationem, sacerdotes inter se consultauerunt. Inter varias sententias præualebat illorum qui censebant, vt spacium consultandi peterent, quod si illud negaretur, nihilominus domum quisque rediret, nec responderent vxorésne, an altaris ministerium deserere vellent. Episcopum sententiam execrabilem non promulgare ausurum, cum ipsi vnanimes concordésve sint, prius Romam argumenta sua missurum, saltem rem ita differri posse sine periculo: Episcopus cum videret omnes vnius animi vniusque vocis esse, non audet contra mutire, timet enim propius periculum magis quam remotum, quod a Pontifice expectandum erat; nam sacerdotes potuissent eum cathedra episcopali deturbare. Quare iubet vt quieti sint, nihil in vulgus spargant, aliquidve in Pontificem Romanũ seditiose dicant: secum aliis episcopis conaturum D. Papam ab huius sententiæ austeritate abducere. Sic soluta est hæc synodus. Anno Domini 1074. Negocium ita dilatũ est in annum 1074
sequentem. Frequentes Bullæ, frequentes nuncij e Roma veniebant eo anno, quibus ira Pontificis in non obtemperantes sacerdotes significabatur, & minabantur episcopo & clero Moguntino anathemata & execrationes. Quare statim post annum synodus ecclesiæ Moguntinensis diœcesis est congregata in vrbe Moguntia. Adueniebant etiam alij ecclesiastici prælati, inter quos erat Curiensis episcopus, qui linguæ facundia vir potens erat; veniebant autem, vt cauerent schisma ecclesiæ, quod præuidebant futurum ex sacerdotum Moguntinæ ecclesiæ contentione cum Romano Pontifice: aderat etiam apostolicus ex Roma legatus cum bullis pontificiis, quæ continebant horrendas minas, nisi statim absque vlla disputatione & tergiuersatione aut vxores repudiarent, aut se ministerio altaris abdicarent. Hoc cum episcopus vrgeret Moguntinus (contra tamen suam voluntatem & conscientiam, quod non semel tantum fassus est) vrgeret episcopus Curiensis & alij qui aderant, vt inducerent ad obedientiam clerum ecclesiæ Moguntinensis, quidam audacioris spiritus (quanquam prohibitum erat mandato domini Papæ, & viua voce legati apostolici Romani) contra sententiam Romanæ sedis, multis magna voce disserebant: nonnulli, pauci tamen, vel timentes famem, si essent sacerdotia relinquenda, vel alioqui non amantes vxores, libenter vxores concubinis commutantes, responderunt se ecclesiasticis constitutionibus sacrosanctæ synodi obtemperaturos. Ho-

rum quidam postea clam vsi sunt vxoribus suis, retinuereque sic vxores & sacerdotia: ij vero qui suas vxores non amabant, vel cum ancillis suis, vel cum adulteris mulieribus, quas multas ipsi fecerunt, vel cum vulgari immunda meretricum turba consuetudinem habuerunt loco vxorum. Ii autem, qui contra præstitam fidem vxoribus, & aduersus Dei constitutionem, putabant salua conscientia Dei præcepto despecto, hominum constitutionibus obsequi non licere, nihil aliud responderunt, quam sententias ex scriptura, & disputando molesti apostolico legato fuerunt, qui occluserat aures suas ad eorum argumenta. Itaque mandatum est illis, vt relictis suis, quibus præerant ecclesiis, alio se conferrent, ne turbarent eos, qui in eorum locum essent mittendi: si quis aliter faceret, excommunicationem animæ simul & corporis interitum præsentissimum expectaret. Sed sacerdotum illius ecclesiæ maior pars (nescio qua fiducia) obdurata, domum reuersa apud plebem, suam causam ex suggestu contra Pontificem Romanum egerunt, & quod diu alius ab alio audierat de matrimonio ex bibliis, singuli plebem suam docebant, refellentes opinionem domini Papæ, quam odiosissimis nominibus appellabant. Hæcque prædicarant quum primum veniebant domum, per aliquot dies, continuis quatuor aut quinque horis. nam sciebant illis non diu locum fore concionandi, nisi populum pararent, vt nouam e Roma venientem opinionem non admitterent. Nec pontificij non intelligebant periculum; quare excommunicationibus fulminabant, publicantes latam sententiam ab apostolica sede profectam. Parochi autem vbique occupatant sua doctrina animos vulgi, nihilque mouebantur bullis Rom. nihil minis, nihil execrationibus. quod vbi animaduerterunt pontificij, aliquot præstantiores diuersæ partis captos interfecerunt, hoc exemplo alios deterrere volentes: sed longe aliter accidit, quam ipsi opinabantur, supplicio enim affectis, quos ipsi bonos & Deum timentes viros, veritatemque defendentes iudicabant, inceperunt omnem potestatem & autoritatem Romanæ sedis contemnere, male de ea loqui, & quicquid Pontifici Romano intelligebant placere, illis suspectum erat, conspirabántque multi cum eis etiam sub aliis episcopatibus, donec tanta multitudo non solum in Germania, sed etiam in Gallia in eam contra Romanum Pontificem sententiam adducta sit, vt impune vbique & facerent & dicerent contra sedem apostolicam Romæ: nam erant etiam Principes in ea factione. Henricus conniuebat ad hæc, imo grata illi erant, quam minimam enim optabat autoritatem Pontificis, a quo excommunicatus erat: quæ dissensio Imperatorum & Pontificis in causa fuit, vt diutius & latius sparsum sit dogma illorum, qui dissentire ausi sunt a Pontifice. & synodo Romæ rite congregata, ritus ecclesiarum mutabant, sacerdotes non vxoratos obseruabant, deprehensos in scortatione sententiis ex bibliis & Pontificum constitutionibus confutabant, & accusabant palam coram populo, conferre iubebant scortatorem meretricis satanǽque membrum, & maritum caste viuentem & liberos iuxta Dei institutionem educantem. Breuiter erat magna illo tempore in ecclesia occidentali turbatio, cœlum miscebatur terræ. Atque hæc discordia fecit, vt multi orientali ecclesiæ accesserint. Dominus absque dubio iudicabit hypocritam & iustum, retribuetque vnicuique iuxta opera sua: nostræ modestiæ & angusti captus est interim sententiam suspendere, & orare simplici humilique corde Dominum, ne cæcitatem & errores immittat in populum suum, propter peccata. Id quod sæpe factitasse legimus. His temporibus multa in Germania prodigia acciderunt: Constantiæ peperit mulier puerum, bina capita, quatuor manus, totidemq; pedes habentem. Terræmotus in multis extitere locis, &c.

Henricus igitur partibus Pontifici Romano aduersis fauebat, & arte & consilio aderat: Conradus vero exequebatur vi Pontificis placita. Henricus fluctuanti & perturbatæ ecclesiæ consulere volens, cogit concilium Brixiæ, quæ est vrbs Norica, conuocat autem omnes episcopos & abbates secum sentientes aduersus Gregorium Pontificem. In eo concilio absentem Gregorium a sede apostolica depellebant suis decretis vt ecclesiæ turbatorem & vesanum monachum (nam monachus ante pontificatum fuerat) in eius locum eligebant archiepiscopum Rauennatem Guibertum nomine. Recensebo autem eius decreti verba quæ sic habent, Quia Gregorium illum constat non a Deo electum, sed a se ipso in fraude & pecunia impudentissime erectum, qui ecclesiasticum subuertit ordinem, qui Christiani imperij perturbat regnum, qui regi

regi catholico ac pacifico corporis & animæ intentat mortem, qui periurum defendit regem, qui inter concordes seminat discordiam, inter pacificos lites, inter fratres scandala, inter coniuges diuortia (loquitur hic de sacerdotum coniugio) & quicquid quiete inter pie viuentes stare videbatur, concussit, Nos authore Deo congregati in vnum, legatis ac literis freti episcoporum decem & nouem, die sancto Pentecostes, Brixiæ congregatorum, contra eundem Gregorium procacissimum, sacrilegia ac incendia prædicantem, periuria & homicidia defendentem, catholicam & apostolicam fidem de corpore & sanguine Domini in quæstionem ponentem, hæretici Berengarij antiquum discipulum, diuinationum ac somniorum cultorem manifestum, necromanticum, pythonico spiritu laborantem, & idcirco a vera fide exorbitantem, iudicauimus canonice deponendum & expellendum, nisi ab ipsa sede, his auditis, descenderit, in perpetuum condemnandum. Acta autem sunt hæc septimo Calend. Iulij, indictione tertia. Porro in eadem synodo mutarunt nouo Pontifici nomen, vt mos est, & eum appellarunt Clementem (erat enim inter Imperator. & Pontificem Gregorium magna inimicitia) Hoc decretum per nuncium Romam missum est, & sane incredibiliter terruit Gregorium totamque Romanam curiam: erat spes tamen magna in Rudolpho. Statim post hoc concilium bellum illud contra Rudolphum per Henricum est gestum, in quo vulneratus perit Rudolphus, vt iam ante dictum est. Hoc nuncium ergo breui secutum est Romam illud de decreto. Maior ergo pauor mentes Pontificis & Romanorum concussit. Et accessit aliud quod non leuius animos pontificiorum afflixit. Henricus enim filius Imperatoris Henrici quarti, quem pater cum Germanorum copiis in Italiam miserat, vt amicos sociósve retineret in officio, & hostibus sicubi opus esset, resisteret, & si videretur, etiam inuaderet, non paruo prælio vicit hostes, qui ære Pontificis merebant. Facile verbis consequi non est, quam post illa incommoda Pontifex & omnes qui senserant cum eo, aduersus Imperatorem animo deiecti fuerint: prospiciebant enim iamiam Henricum cum suo Papa adfuturum, & vlturum se. Paucis post diebus nunciabatur Romæ aduenire Henricum cum infinitæ multitudinis copiis. Romani igitur munire portas, muros, conuehere commeatum, delectum habere militum, solicitare & excitare quoscunque potuerunt, in Cæsarem. Vngaris multa promittere vt inuadant Germaniam, apud Gallos nihil intentatum relinquere, &c. Henricus venit ad mœnia Romana eo die post annum, quo decretum fuit illud Brixiæ contra Gregorium, nempe die Pentecostes; obsidione igitur vrbem conatur premere; sed videns omnia tam diligenter prouisa, vt a timidis fieri consueuit, vt nulla omnino spes capiendi eam esset in præsentiarum, cum suo clemente Pontifice Rauennam profectus est. Anno proximo post rursum venit ad Vrbem inuadendam, paratior ad producendam obsidionem, qua diuturna ad vltimam famem eos adegit. Inceperant in Vrbe qui Imperatori Henrico fauebant, palam illius partes defendere, desciuerunt multi ad eum ex Vrbe & reliqua Italia quæ Papæ erat. Discordantibus igitur intra mœnia animis, paucisque fideliter suum locum defendentibus, vi expugnauit. Populus Imperatori acclamauit, sese illi commendauit, in illius laudem & gloriam cecinit. Pontifex videns se a populo desertum, rimam fugæ nullam esse, cum cardinalibus in castrum sancti Angeli confugit. Castrum militibus ab omni parte circundatur, nullumque spacium egrediendi aut ingrediendi relinquitur. Cum vero Pontifex diutius sustinuisset obsidionem, Romanis committit Henricus vt diligenter custodiant, & omnibus viribus ad deditionem nitantur eum adigere, ipse ad reliquas ciuitates pontificias in Italia expugnandum cum exercitu Roma discedit. Plerisque igitur ex sententia sua subiugatis (quoniam facile se dabant, postquam audierant quo loco essent res sedis Romanæ) Romam redit, cum quibusdam suis Pontifex fuga elapsus est, conniuentibus Romanis. Romani ergo dediderunt se Henrico qui cum suo Pontifice, episcopo Rauennate, magna pompa & fucata Romanorum lætitia intrauit Romam. Clamabat omnis populus ecclesiasticus & secularis, *Benedictus qui venit in nomine Domini, &c.* Statimque post gloriosissimum introitum, consecratus est ex more Pontifex, per cardinales & episcopos, mox a Pontifice inthronizato (vti enim liceat stylo Romanæ curiæ) coronatus, & Imperator Augustissimus appellatus est Henricus quartus. Hoc loco dissenserunt authores, sed superstitiosius excute-

re nobis, opinor, non est necesse, cum ad Romanam sedem magis quam Germaniam, pertineant. Hæc dum Romæ acta sunt, in Germania & Galliis discordia maxima fuit in ecclesia. quare Cæsare in Germaniam reuerso, concilium Moguntiæ habitum est, in quo Henricus multitudinem sequens accessit eis qui sacerdotum coniugium sublatum volebant. Quare resistentes ei opinioni condemnati sunt. In hac Moguntina synodo pax in Germania est constituta. Saxones quoque volentes imperio obtemperaturos se, promiserunt, Cæsaremque agnouerunt Henricum. Multi viri bene animati & expectantes salutem animarum suarum in his turbationibus & contentionibus se e mundi vanitate eo tempore in monasteria contulerunt, in quibus fuerunt Principes quidam viri. Quamobrem monasteria quędam tunc sunt fundata. monasterium quoque S. Georgij in Hercynia silua tunc est cœptum ædificari. Item monasterium ad duplicem aquam Germanice *Zwifalten*, & alia. Loquimur autem de ætate annorum a
1083 natiuitate Domini 1083, & 1084, &c. Circa idem tempus Henricus 4 Sueuiam in-
1084 humaniter afflixit, quod sibi elegerant regem dum ipse abesset in Italia; Augustam vrbem vero præcipua clade affecit: cuius exemplo reliquæ territæ vrbes obtemperabant Imperatori; nec quisquã res moliri nouas audebat. Hoc tempore Friderico duci Sueuiæ Imperator dedit vxorem filiam suam Hagnem, ex qua Henrico genuit duos nepotes, nominibus Fridericum, & Conradum, qui postea Imperator factus est. Hæc Hagnes mortuo primo marito Friderico, nupsit Marchioni Austrio Luipoldo, eúmque parentem fecit quatuor filijs, & filiabus tribus. Peperit enim illi filios Luipoldum ducem Bauariæ, Conradum archiepiscopum Saltzburgensem, & Henricum ducem Austriæ. Henricum ferunt rursum cum Germanorum copiis Italiam ingressum, & seditionum quæ plurimæ Rempublic. imperij turbabant, autores puniuisse, & Saracenorum grassantium in maritimis locis Italiæ ferociam compescuisse. Post reditum vrbem Augustam obsessam & afflictam ante, nunc proditione capit. Anno eodem
1089 qui fuit 1089, Rutenorum regis filiam duxit vxorem. Hoc tempore Pontifex Romanus in synodo frequenti contra Henricum decernit multa (nam Clemens quem Henricus Pontificem fecerat, mortuus erat) quæ non laturus Imperator, conscribit exercitum; & in Galliis magni motus & mortalibus multis exitiales. Qua discordia principum fretus Turca, suum propagat imperium, Christianorum magnam multitudinem trucidat, & abducit in seruitutem quolibet mortis genere duriorem. Eodem tempore quoque miseræ ab hostibus fidei afflicti sunt qui Hierosolymis erant Christiani. Pontifex igitur (qui tum erat Vrbanus secundus) studet in gratiam redire cum Imperatore, conciliatque alios Principes, docet periculorum a Turca magnitudinem & præsentiam. Decernitur igitur expeditio in Turcam qualis antea nunquam fuerat. Aliæ nationes aliis itineribus ibant, Germani, de quibus loquimur in præsenti opere, ducuntur per Gualterum Sueuiæ ducem, descendentes per Vngariam, in Bulgariam primo, deinde Constantinopolim veniunt. Constantinopoli statuit Gualterus expectare socios ex reliquis nationibus, qui erant ingens exercitus. Constantinopolitani omnem humanitatem ostendebant nostris militibus, ducibus munera dabant. Post paucos dies, veniunt copiæ ex Galliis, Hispaniis, & Italia. Coniunctis igitur omnibus vna viribus nauigant per Hellespontum in Bithyniam, quæ in Asia est. Commeatus abunde sequebatur a Constantinopoli, vsque sunt ventis secundis. In Asia castrametati sunt, intellexerunt enim hostem non longe abesse, & primis quidem diebus cauti pabulatum & frumentatum a castris recesserunt non longe, paulatim longius abierunt & plures, minorique cura: cum sic per mensem totum (nam commorati sunt eo in loco duos menses) nullum viderent hostem, semperque impune præda onusti venirent, ausi sunt tandem per decem miliaria sine metu pererrare regiones illas, armenta & greges ad exercitum agebant. Postremo circiter tria millia Germanorum peditum, & duo milia equitum longius progressi, a duce Turcarum Solimano (qui ita ex dolo hactenus grassari passus fuerat, eos vt negligentes redderet) circumuenti & omnes ad vnum trucidati sunt. Qua clade audita, vulgus in castris furere, arripere arma, magistratus monentes caute & prudenter, non temere agendũ, furore nihil effici, ratione opus esse, non audire. Quare fræna remittere duces coacti, instructa acie peditum viginti quinque millium, equitum quatuor millium, aduersus

ſtis hoſtem contendunt. Solimanus infinita multitudine venientes excipit, pugnatur diu a noſtris acerrime, ſed nimia multitudine circumfuſi, fere omnes occiſi ſunt. Occubuerunt multi nobiles in eo prælio, inter quos Gualterus, Sueuus dux, occiſus eſt. Hæc negligentiam & inobedientiam mala conſecuta ſunt. Circa hæc tempora Godeſcalus presbyter teutonicus cum 15 millium copiis Iudæos per Germaniam paſſim cogebat profiteri Chriſtum, aut occidebat. Incepit autem in Francia Orientali. Poſtea in Vngaria cœperunt Iudæos quoque perſequi, rexque Vngarorum perſuaſus pium opus hos facere, non reſtitit. Cum igitur illi Godeſcali milites onuſti eſſent præda, & ſuperbirent in diuitiis quas Iudæis rapuerant, quotidie ebrij, & petulantes, nullumque modum tenentes, etiam iniuria afficientes alios non tantum Iudæos, rapiebant enim maritis vxores per vim, ſtuprabant virgines ciuium. Quod cum rex videt, iraſcitur, cogit copias, illos comeſſando, potando, ludendoque occupatos trucidat fere omnes, & Iudæorum facultatibus potitus ipſe. Hic finis fecit vt Godeſcalus malus hypocrita iudicatus ſit a pleriſque. Quod huic ſub prætextu religionis ſucceſſerant rapinæ, paulo poſt alij inſurrexerunt eodem rapiendi propoſito, autor eius factionis erat Emicho comes de Lyningen, homo factioſus, & rapinis aſſuetus. Primum quoque tantum Iudæorum hoſtes volebant videri, ſed quid in animo habuerint, poſtea eſt cognitum. Reliquias ergo Iudæorum per Germaniam miſere afflixerunt: vbi vero ad fines peruenerunt Vngarorum, ad locum *Zaborth*, inuenerunt iter quo tranſeundum fuit, clauſum, idque imperante rege fuit factum. Emicho multitudine confiſus, ponte facto pertranſire flumen conatur vi, præſidia regia adoritur, munitiones oppugnat. In tantam fiduciam erant adducti, vt inceperint tractare, quomodo vellent regnum inter ſe diuidere, quis in regem eligendus ſit. Et dum ita inter ſe conſultant, diſputant, & contendunt, ecce Vngari ex improuiſo erumpunt, & plurimos ex eis occidunt, quoſdam capiunt, pauci fugæ debebant vitam. Vt autem redeā ad expeditionem contra Turcas ſuſceptam. Vbi audiuit Conſtantinopolitanus Princeps noſtrorum cladem, Solimani vero proſperitatem, multa agere cœpit contra noſtros, illis qui præceſſerant, quos diximus in Aſia caſtrametatos, & fere 20 milia amiſiſſe, præripuit commeatum, ſequentes impediebat, Hugonem fortem heroa, fratrem regis Franciæ, per inſidias & dolum captum in vincula coniecerat, Solimanum hoc modo ſibi conciliare voluit. Sed fortiſſimi viri ex Galliis & Germania cum copiis ſecuti, vbi cognouerunt Hugonem ducem exercitus Gallorum captum, celerrime miſerunt nuncios ad Imperatorem, qui peterent, vt quos ſine omni iure in vinculis teneret, dimitteret. Id Imperatore negante, ſine cunctatione omnem circa Conſtantinopolim regionem diripuerunt, ita plebi, vt ſolet fieri, delicium Imperatoris ſui deuorandum fuit. Tandem etiam ſibi timere incipiens in vrbe, dimiſit Hugonem & quos cum eo in cuſtodia habebat. Nec dum hic Alexius (hoc Imperatori nomen erat) ceſſauit moliri quicquid aduerſus noſtros facere putauit. Id non ferentes noſtri multas ciuitates ditioni eius ſubiectas occuparunt, iura, leges, & incolas mutabant. Vbi Alexius noſtrorum potentiam & alacritatem videt, & præſens ſuum diſcrimen, petit pacem, opem ſuam contra hoſtes pollicetur, magna munera noſtrorum ducibus mittit. Noſtri vtendum in præſentiarum homine hoc iudicabant, quanquam non ignorabant fraudulentum & verſutum hominem eſſe, omnia ex falſo animo facere, &c. Conuenerunt ergo in Bithynia omnes copiæ, quæ numeratæ, inuenta ſunt peditum millia ſexcenta, equitum centum millia. Ij vniuerſi primum vrbem Niceam populi frequentia, opibus, munitionibusque incomparabilem, obſidione circumdederunt. Solimanus Turcarum Princeps coacto vix credibilis multitudinis exercitu, celeritate mira longis itineribus confectis, aduenit auxilium laturus vrbi laboranti. Prælium eſt commiſſum, a matutino tempore vſque in noctem eſt pugnatum, Turcæ verterūt tergum, in fuga occiſi ſunt plures quam in prælio, riui ſanguine fluebant, ducenta milia deſiderata eo prælio fuerunt, ſed multo maior numerus Turcarum occiſorum fuit. Poſt pugnam vrbs expugnata & direpta a noſtris eſt. Solimani vxor & liberi in ea fuerunt, & periere. Solimanus vir fortis ira ſuccenſus ob pulcherrimam vrbem, vxorem, liberoſque amiſſos, videns ſe collectis illis ob virtutem eorum non eſſe parem, obſeruat occaſionem tempúſve quo diuiſos aggrediatur. Nec eius conſilium & expectatio vana fuerunt. Noſtri enim poſt

tantam stragem Solimanum non timentes, disiuncti per aliquot miliaria copias ducebant. Quosdam igitur qui longius processerant a sociis, Solimanus aggressus inopinato fugat interficitq; multos. Quod vbi ad nostros peruenit, statim coniuncti in hostem feruntur, & vincunt. Solimanus fuga vix tutatus est vitam suam in eo prælio. Ex nostris maxime Germanis periere multi acutis febribus. Progressi hinc in Pisidiam peruenerunt, omnia in itinere subiicientes. postq; longas itinerum maris & terræ ambages Antiochiam peruenerunt, quam vrbem obsederunt mensibus octo; quo tempore multa incommoda passi sunt, oppidani enim dolis & artibus multis instructissimi plurima damna nostris intulerunt, sæpe intempesta nocte, facta eruptione, nō sine multa nostrorum cæde repulsi in vrbem sunt. Ex vicinia omnia ante nostrorum aduentum erant in vrbem vecta: eoque homines se contulerant cum suis facultatibus omnibus. Hinc factum est vt noster exercitus magna laborarit fame. Cumq; iam de obsidione soluenda cogitassent, nulla spe capiendæ vrbis apparente, disceptatio inter exercitus Principes est orta, aliis volentibus obsidionē producere, aliis cum nullam spem viderent, nolentibus manere. Fuit in exercitu Boëmundus Tarentinorum Princeps, qui spem per proditionem expugnandæ vrbis fecit, idcirco manserunt, & vt Boëmundus dixerat, tradita est a quodam proditore, qui in turrim nostros admisit silente nocte, vigilibusque occisis ex illa in alias proditore duce sunt ducti. tandemque aperuerūt portam totum intromiserunt exercitum, qui grassatus est sane nimium inhumaniter in omnes, non vt oportuit habito respectu sexus & ætatis. omnes domus & plateæ implebantur cadaueribus. magna vis auri, argenti, preciosarumq; aliarum rerum est inuenta, militum plerique sunt diuites facti ex præda opulentissimæ vrbis. Porro non ignoro de hac re longe aliter Blondum & Platinam scribere. Nam illi scribūt, cum res essent in ancipiti discrimine, quendam in vrbe primas tenentem, Pyrrhum nomine, plurimū apud omnes ciues gratia & autoritate pollentem, petiisse videre & alloqui Boëmundum heroa, cuius gestorū fama ad illum Antiochenum ciuem peruenerat. Id, inquit Blondus, per inducias contigisse illi; conuenisse, per interpretes collocutos; tantopereq; illum Pyrrhū raptum in amorem Boëmundi ob animi dotes quas in verbis & moribus eius perspexerat, vt promiserit, se effecturum vt Antiocheni ciues tradāt vrbem Boëmundo, modo ille solus gubernare velit eam, & id velint reliqui exercitus principes concedere. Id relatum ad Principes, concessum esse, vrbem ita ab illo Pyrrho traditam, scribunt. edictoque cautum esse apud milites, ne ciues læderent, in Turcas & Saracenos (qui armati erant in vrbe, vt propugnando defenderent eam) sæuitum est. Turcarū magna multitudo confugit in arcem, vbi viderunt hostem in vrbem intromissum. Quare statuerunt arcem expugnandam omnibus modis esse, antequā discederēt Antiochia, quamuis videretur ea arx humanis viribus inexpugnabilis: erat enim sita in altissimo monte rupibus, naturali saxo durissimo inaccessa. Hanc arcem temerario impetu expugnare nituntur, putant enim metu perculsos nihil animi habere, qui consuluerant. Dum igitur rem non possibilem conantur, multi cadunt lapidum telorumq; iactu, & Boëmundus ipse fortius nimiumque temere pugnans, vulneratur grauiter sagitta, & ex eo vulnere decubuit per aliquot dies. Dum ita in arce oppugnanda laboratur per aliquot dies, nunciatur nouus venire Turcarum exercitus, quibus præerat Corbana, Princeps militiæ regis Persarum. Nostri nuncio hoc accepto, illis obuiam procedere communi concilio decernunt: sed antequam potuerit acies ordinari, ad mœnia adsunt, cinguntque vrbem, in arcem admittuntur a sociis. Ex arce sperabant se expugnare vrbem posse, quare ex arce eruptionem in vrbem faciunt, pugnatur ante arcem in vrbe acriter, compelluntur Turcæ fugere in arcem, multi vtrinque occubuere in ea pugna. Post hanc subitam eruptionem nostri munitionibus arcem clauserunt. Intercipiebatur vbique mari & terra commeatus, nihilq; inferri in vrbem poterat (erat enim circumfusa hostibus) Propterea tāta fames exorta est in vrbe, vt asinos, equos, canes & mures comedere coacti sint, periitque magna multitudo inedia. Quibus difficultatibus moti, omnes vnanimiter in vrbe censebant egrediendum ex vrbe, prælioque commisso experiri fortunam, satius esse fortiter pugnantes cum laude mori, quam fame tabescere & consumi. Erumpunt, hostes acie instructa non instrenue excipiunt nostros, pugnatur dubio marte aliquandiu, tandem Turcæ vertuntur in fugam. Centum milia

Tur-

Turcarum eo prælio occubuiſſe, concordantes ſcribunt autores. Hac potiti victoria, in caſtris inuenerunt omnium rerum abundantiam, miraque annonæ vilitas eſt eam victoriam conſecuta: nam vel ea ſufficere poterant, quæ inuenta ſunt in caſtris hoſtium: ſunt autem præterea quoque omnes viæ quæ ab hoſtibus occluſæ erant, apertæ, &c, quemadmodum ſecundam fortunam ſolent ſequi amici, multi miſerunt legatos fœdus ſocietatemque cum eis facere petentes. Poſt hoc prælium in arce quoque territi de deditione inceperunt cogitare. Arcis præfectus ſciens ſe nullum locum poſt deditionem habiturum apud Turcam, & fortaſſis alioqui non magnopere abhorruit a Chriſtiano nomine, quare arcem noſtris tradidit, ea lege, vt qui recuſarent nomen Chriſtianum, cum ſuis facultatibus incolumes ſinerent abire liberos quo vellent; qui vero Chriſtianam vellent profiteri religionem, concederetur ius libere inter Chriſtianos viuere, & eorum legibus vti non aliter atque ſi eſſent ex Chriſtianis parentibus orti. Hoc modo venit & arx in poteſtatem Chriſtianorum. Boëmundus Princeps Antiochiæ conſtituitur, ſed ita vt exercitum cum ſuis copiis ſequatur vſque ad finem expeditionis ſuſceptæ. Venerunt Antiochiam legati a rege Ægyptiorum, fœdus & pacem cum noſtris vt facerent, contra Turcam auxilium pollicentur. Nam a Turcis Ægyptij multa erant paſſi. Fœdere iuncti, mittuntur ad regem Ægyptiorum cum legatis Germani proceritate ſtaturæ præſtantiſſimi ex toto exercitu; qui cum Babyloniam venerunt ad regem, Ægyptij & rex mirari non ſatis poterant hominum noſtrorum ſtaturam, corporis habitum, armaturam, inceſſum, vultus, quæ omnia animos præſtantiſſimos præ ſe ferebant. Rex Ægyptiorum comparat copias, & illos Germanos ſecum accipiens, ad Hieruſalem, quam Turca tenebat, ducit, obſidet vrbem, minatur totum exercitum qui Antiochiam ceperit, fœdere ſibi iunctum, hos ſe adducturum, oſtentat Germanorum præſtantia corpora, tales eſſe omnes in exercitu trecentorum millium, inquit. Hieroſolymitani perterrefacti his minis (nam fama ad eos peruenerat quo modo Antiochiam occupaſſent illi ex Europa) tradunt vrbem regi. qua recepta eam circumuallauit, omnique genere munitionum firmauit, vt eam noſtri non expugnare poſſent. Ita noſtros decepit rex ille & eos qui habitabant Hieroſolymis: nam illi ſtupefacti noſtri exercitus famæ magnitudine, non metu regis vrbem dediderunt. Antiochiæ poſt illa in vrbe & extra vrbē prælia, crudeliſſime ſæuit peſtis, quare quam primum eduxerunt exercitum, prius tamen rebus in vrbe ad religionem Chriſtianam coordinatis. Iter propoſitum proſequentes, verſus Hieruſalem copias ducunt, in via fere omnes ciuitates tributarias faciunt. Interim rex Ægyptiorum arte qua dixi, potitus vrbe, parat ſe ad ferendam obſidionem & oppugnationem. Eiicit ex vrbe omnes Chriſtianos & ipſum patriarcham ſpoliatos omnibus facultatibus. Quare Iunio menſe quinto anni 1099, copiæ noſtræ ante vrbem Hieroſolymam peruenerunt. Quæ, ſicut 1099
etiam ex ſacris ſcripturis licet videre, in monte eſt ædificata inter valles & montes ſita, qua re fit vt hoſti difficilimus ſit acceſſus. Accedit alia incommoditas obſidentium eam, quod ſcilicet intra mœnia aquæ ſatis habent, extra paucas modicæ aquæ profundas, quæ ruricolis vix ſufficiunt ad arcendam ſitim. Amnis Siloë perexiguus ex monte Sion deſcendit in conuallem Ioſaphat; ſed per vrbem tranſit antequam ad exercitum perueniat, quo fit vt cum lauet vrbem tam populoſam, peſtifer reddatur, ſtercorandisq; agris vrbi ſubiectis aptior, quam animalium corporibus potu reficiendis, & præter ſordium colluuiem quæ ſemper purgatur illo flumine, etiam oppidani cum vident hoſtes ea aqua opus habere, veneno inficiunt. Sunt quoque qui dicunt torrentem eſſe, qui æſtate ſæpe exiccetur. Noſtri igitur in ea obſidione aquæ penuria laborarunt maxima. Quare intelligentes ſe in obſidione durare diu non poſſe, conſtituunt maturare oppugnationem, idcirco cum primum totus exercitus conuenit ad vrbem, iuſſerunt vnum atque alterum diem exercitum, refocillare cibo & quiete corpora, interea Principes muros, ſitum & reliqua perpendunt, quibusque partibus viſa eſt expoſita expugnationi, magis in iis locis aggrediuntur vniuerſi eodem tempore. Hieroſolymitani acerrime defendunt muros, noſtrosq; repellunt, ita triginta dies quotidie oppugnando certant non ſine vulneribus & cæde, die trigeſimo primo variis tormentis quibus turbabāt e muris propugnatores, variis machinarum generibus quibus muros deiiciebant, & variis pontibus quibus tranſibant foſſas, & tranſcendebant mœnia, freti, occu-

parunt vrbem per vim, in quam admissi omnia militari furore omnia prosternebant, non muliebri sexui, non puerili ætati, non infantibus parcentes, trucidabant omnes. Feruntur supra decem millia qui confugerant ad templi altare obtruncati. Post hanc horrendam cædem, sancta loca quæsiuerunt & visitarunt. Hoc loco miracula multa recensent magni etiam autores, quæ quanquam plerisque fabulæ videantur, tamen paucis attingere visum est. In ciuitate sancta (scribunt) multis apparuerunt multi qui in itinere de Christianorum exercitu perierant. Et eo die quo capta est vrbs, episcopus quidam qui Antiochiæ mortuus erat, fulgentibus aureo colore vestibus cum aureo baculo super murum vrbis stans apparuit, & læta fronte nostros adhortatus fertur. Ita loca sancta etiam sepulti per vias quibus iuerunt, visitasse dicuntur. Hoc anno ter est Hierosolyma capta & vastata, prius enim Saraceni ceperant ex manu Ægyptiorum regis, qui qua fraude rursum ceperit, dictum est. Nostri Gotfredum Lotharingiæ ducem regem Hierosolymæ faciunt: hic enim præstantibus factis meritus videbatur in ea expeditione, præter alios, regnum. Instituitur præterea patriarcha, instituuntur sacerdotum collegia ad ritum Romanæ ecclesiæ primo.

DE GERMANIS
LIBER DECIMVS-
SEXTVS.

Ed redeundum in Germaniam ne prorsus obliti videamur prouinciæ susceptæ. Henricus quartus his temporibus Ratisponæ degit: vbi Iudæis qui erant ab illis de quibus supra est dictum, ad baptismum coacti, iterum iudaizare permisit; & facultates quas Iudæis rapuerant sub specie religionis quidam, ab illis exegit, multiq́; etiam suas facultates dare cogebantur. nam inuidi, vt solet fieri, plura rapuisse dicebant. Accusabantur etiam per calumniam quidam ditiores, facileq́; calumniæ credebantur, & condemnabantur a pecuniæ inhiantibus. Sequenti anno Aquisgranum concessit, & sententiam voluntatemve suam, qua Conradum maiorem natu filium sibi voluit succedere in imperio, mutauit, & Henricũ filium minorem natu regem pronũciauit. Conradus enim rebellarat, sed iustas ob causas, patri suo. Hanc erga se patris voluntatẽ intelligens Conradus, excusauit se apud imperij Principes, causis redditis cur a patre iuste dissenserit. Hæc tamen omnia modestissime de patre dixit. Nomen regis nihilominus fere per decem annos, si recte tempora rebus gestis conferens, colligo, obtinuit, & magnis Rerumpub. commodis in Italia imperauit. Nam vir est habitus timens Deum, omnia posthabuit publicæ vtilitati, clemens & comis erga omnes. Historiarum diligens lector, vehemens antiquitatis amator. Patrem iuxta præceptum Dei honorauit, nec de patre male loquentes audiuit, quicquid statuerit in eum pater iratus, nominauit patrem Imperatorem, & se seruũ eius. Propter hanc animi modestiam & pietatem regno Italiæ vtilis & carus fuit. Immatura morte vero multorũ magno dolore abreptus est. Veneno sublatum credunt quidam. Tempestiuũ est vt reuertamur Hierosolymam, vt cognoscamus quid illic Christiani, quorum potissima pars Germani fuerunt, egerint, quisq́; finis expeditionis fuerit. Gotfredus igitur Hierosolymæ rex consensu totius exercitus constitutus, regnare feliciter cœpit, opera virtuteq́; exercitus omnia finitima sibi subiecit. Porro Babyloniæ Ægyptiorumq́; rex coactis & instructis magnis copiis, aduersus nostros venit, Hierosolymam recepturus; cui nostrorum copiæ collectæ in vnum, obuiam in loca opportuna processerunt, in vrbe relicto sufficienti præsidio. Rex Ægyptius, nomine Calipha, homo erat superbus & arrogans, & propterea non valde prudens, vsque ad mœnia vrbis non putauit expectandum hostem, imo in hoc erat quomodo possit elicere hostem extra mœnia. Quamobrem sine ordinibus diuisim, sineque excubiis ducebat exercitum. Nostri adhibita diligenti locorum & temporum ratione, & oratione ad Omnipotẽtem, optime sapientissimeq́; cuncta gubernantem, habita, hostem oneribus pressum, ex itinere fatigatum, arma ad pugnã necessaria imposita iumẽtis habentẽ, & nihil tale

talẽ expectãtem adoriuntur, & fere ſine omni ſuorum ſanguine hoſtium occidunt circiter quinquaginta millia. Reliquos diſſipatos in fugã agunt. Noſtri igitur triumphantes, lætiq; potiti victoria Deo dant gloriam, orantque, vt & in poſterum a malo liberet populum ſuum, & nomen ſuum glorificet. Cumq; poſt hoc prælium iterum maxima pugna, in qua hoſtium millia centũ deſiderata ſunt, ſuperaſſent, eſſentq; late longeq; in circuitu Hieruſalem omnia ſubiecta Gotfredo regi, maiori parti exercitus ex Galliis & Germania placuit domum redire. Poſt quorum diſceſſum Gotfredus vir prudentiſſimus, non ocio ignauo dedit ſe, ſed indefeſſo ſtudio quicquid ad imperij robur & conſtantiam facere viſum eſt, procurauit peruigil, aliis dormientibus, ipſe conſultauit de regno ſtabiliendo, meditatusq; eſt legem Domini ſedulo. Primam vero inſtituendæ rite religionis rationem habuit, ſine qua nullum vnquam imperium durabile fuit, aut erit. Conſtituit per ciuitates paſſim epiſcopos qui populum docerent, & in ſacris regerent. Quibus omnibus ſapienter inſtitutis, Gotfredus obdormit in Domino. Poſt quem regni Hieroſolymitani eligitur in regem vna omnium voce Balduinus, frater Gotfredi, qui in ea expeditione fortiter factis, & animi modeſtia, & prudẽtia fratri per omnia comparari potuit. Qui rex a Pontifice Romano per legatum apoſtolicum, vnctus & coronatus eſt. Hic Balduinus ſtuduit acceptum regnum dilatare: quare Aſſur & Cæſaream expugnauit non ſine magna virtutis laude. Factus eſt breui omnibus hoſtibus terribilis, & multi ad eum reges & ciuitates mittebant munera, amicitiam eius expetentes. Auo & matre Germani fuerunt ij duo reges. Cum domum redierunt illi quos dixi, ex Hieruſalem, & retulerunt mirabilia quæ cum illis Dominus fecerat, creſcebatq; per multorum ora fama rei, ſicut ſolent adfingi multa, innumerabilem multitudinem inuaſit cupiditas viſitandi loca ſancta, & contra infideles pugnandi: quare altera eſt decreta in Saracenos expeditio, in qua militum Germanorum viginti millia fuerunt. Huius expeditionis fortunas deſcribere lõgius eſſet. Illis igitur relictis, ad propiora propoſita redeamus. Henricus filius quarti, qui a patre Aquiſgrani rex, & viuente patre, conſors imperij eſt factus, quorundam conſiliis ſeductus aduerſus patrem molitur res nouas, & patrem impie infamat, hæreticum nominans, & inimicum eccleſiæ veræ. Multi in imperio Principes eccleſiaſtici & ſeculares ſe illi coniunxerunt, breuique tempore potens eſt effectus. alij aliis ex cauſis ſe illi iunxerunt, plurimi quod iuuenem diutius durare poſſe iudicabant, quam ſenem alterum iam pedem in ſepulchro, vt dicitur vulgo, habentem. Henricus iunior cogit ſynodum generalem in Northuſen villa regia, vbi magna ex parte intellexit qui illi eſſent audientes. In hac ſynodo multa in eccleſiaſticis ceremoniis inſtituta & confirmata ſunt; Simoniacam hæreſim condemnarunt. Eſt quoq; in hoc patrum cõuentu hæreſis Nicolaitarum condemnata. Henricus quintus (ſic enim eſt appellatus hic) ſe, ſuum iudiciũ, & conſilia ſua omnia ſubiecit ſedis pontificiæ dignitati. Nihilq; æque in patre deſiderare, quam reuerentiam debitam Romanæ ſedi, teſtatus in concilio. Qua re ſane plurimum cauſam ſuam iuuit aduerſus patrem. Hac ſynodo finita, Henricus quintus epiſcopum Moguntinenſem a patre expulſum conatur reſtituere; copiis igitur hoſtiliter Moguntiam, vbi erat pater filium hoſtẽ expectans, petit. Ad muros vrbis vbi venit, multi Principes interpoſuerunt ſe, omnia tentantes, ſed nulla quibus componerent pacem, media potuerunt inuenire, filio nihil aliud petente (per ſimulationem, putant, quo ſcilicet pontificum & omnium aliorum eccleſiaſticorum fauorem ſibi conciliaret) quam vt pater obediret eccleſiæ, & gloriam debitam Romanæ ſedi præberet. Patre nihil minus facere volente; verum alia maiora pollicente, non hæreditarium ius imperij confirmaturum, imperium cum filio diuiſurum, potiores partes filio relicturum. Hæc igitur cum filius recuſaſſet, nihil eſt effectum. Cum autem videt ſe in præſentia patris nihil auſurum, reſiſtentibus omnibus Principibus, & impium iudicantibus; nihil etiam potuiſſe credo, patre præſidiis vrbem tenente firmis. Quam ob cauſam recta illinc diſcedens, Herbipolenſem epiſcopum patris ſummum amicum e ſede epiſcopali deturbat, ex ſuis familiaribus alium ſubſtituit. Poſt hoc factum alio properat, ſuos præficit in eccleſiaſticis perſonis & ſecularibus, vt patrem debilitet, ſe ipſum potentiorem reddat. Venit ad Noricos qui a parte patris ſtabant, Noribergã obſedit, & vi expugnauit. Quidam, quod credo, putant proditione captam. Apud Noricos rebus ordinatis, Ratiſponam venit, ob-

ſidionem parat,minatur illis exitium niſi ſe ſua ſponte dedant. Patrem accuſat odioſis nominibus, diuina iura perturbantem, eccleſiæ reuerentiam conculcantem,&c. Econtra ſe excuſat patrem illum relinquendum, odioque proſequendum propter Christum,iuxta euangeliſtas.Ratiſponam ſcribit pater ſe adfuturum ſatis tempeſtiue, refellit obiecta inobedientis filij. Simul iubet vt in vrbe armati expectent,vt cum veniat & cum hoſte congrediatur,ipſi erumpant,præſentes forti animo adſint,nihil eſſe periculi,non debere eos reſpicere ſucceſſus eius, hactenus ſe illi non reſtitiſſe. Pollicetur præterea Ratiſponenſibus magna,ſi in fide perſeuerauerint, vt vno verbo expediam hanc Ratiſponæ obſidionem. Venit pater cum copiis,erumpunt contra expectationem Ratiſponenſes,fugatur cum ſuis filius,in vrbem admittitur pater. Henricus filius poſt illam fugam veritus nominis iacturam,iuſto prælio cum patre decernere ſtatuit, quare laceſſiuit eum quantum potuit; erat frequens inter eos duellum. Patris & filij caſtra oppoſita paucis paſſibus diſtabant,multi ex gregariis militibus & nobilibus in duellis cadebant quotidie. Principes denuo de pace agebant,ſed fruſtra. Multo maiores erant filij copiæ quam patris.Item plures ſocios & obtemperantes habuit,deſciuerunt quoque a patre multi ex nobilitate prima, ſcientes filium fore Imperatorem poſt mortem patris vtcunque res caderet, reconciliare ergo filio cupiebant. Pater ergo cum dies pugnæ aduenisset, videns ſuorum animum a pugna alienum(palam enim clamabant ſe nolle dimicare) ſimulans ſe aciem inſtruere (nam filius nihil æque exoptauit,quam patrem captum habere, propterea obſeruauit eum multis modis)& ita clanculùm cum pauciſſimis ſe ſubduxit ex exercitu. Poſtquam pater ſic copiis exutus fuit,filius Spiram properauit,nam illic erant theſauri magni patris qui ſemper ſtudioſior pecuniæ fuit. Filius potitus pecunia paterna, omnia vbique ſibi ſine labore ſubiicit,veniunt quotidie qui ſe excuſant, quod patris autoritatem ſecuti ſint,fide enim illi fuiſſe obſtrictos,nunquam durum patris animum probaſſe, ſæpe admonuiſſe vt voluptatem ex prudentiſſimo & fortiſſimo filio capiat potius quam dolorem,&c. Porro paulo poſt conuenit, quod quidam boni Principes procurarant, inter Henricos patrem & filium,vt conuenirent Bingæ, propter pacem componendam.quo vbi peruenerunt,videt pater epiſcoporum quorum autoritatem ſequebatur filius,in ſe animum irritatum. Quare quo differret rem,nihilque contra propoſitum cogeretur facere(inconſtantiæ notam enim bonus ſex timuit) petit vt Moguntiæ iterum alio die conueniant,interim ſe deliberaturum. Quod facile eſt conceſſum(neque enim ſuſpicabatur quiſquam aliquid doli.) Antequam autem veniret cõſtitutus dies, in quandam arcem ſe recepit, ibiq; latuit(neque enim ſuam libertatem aut vitam fidei epiſcoporum committere) Sic enim ſcribunt quidam ſcriptores, quæ vera ſint nec ne declarabit patris epiſtola, quam mox ſubiiciemus,in qua intelligemus patrem a filio captum Moguntiæ. Itaque filij perfidiam reticere quibuſdam viſum eſt. Veniunt Moguntiam multi ſeculares quos vocant Principes, plures eccleſiaſtici veniunt ad diem quem petierat Henricus quartus,expectant patrem regis: tandem intellexerunt conſilium eius,propterea ſcilicet petiiſſe alium diem, vt interim abſcondere ſe poſſet,ne cogeretur reuocare ſuam ſententiam de Romanæ ſedis poteſtate & iure. Quare in eo conuentu antea excommunicatus,iterum anathemati,quo efficacior reddatur excommunicatio,ſubiicitur,& quicunque illi conſentiunt,aut illum ſub tectum admittunt. Erant autem qui conſulebant ſeni, vt traderet imperium filio, quod volens iam ante feciſſet. Quare Imperator prodit,omnia imperij inſignia filio tradit,commẽdat eum principibus. Quod ad hæreſim attinet,ſic excuſauit, ſe quieturum,vacaturum orationi, iuſſis valere mundi curis, ſuis opinionibus nemini nociturum. Sed paulo poſt pœnituit patrem,quod totum imperium in manus dederat filij,erant enim quidem ſententiæ eiuſdem de religione,& fortaſſis nimiam filij potentiam imminutam cupiebant: ij ergo Henricum quartum excitabant,qui quieti ſe dederat. Nec erat contemnenda potentia quam pater iterum conſecutus erat, Epiſcopus Leodienſis, Henricus dux Lotharingiæ,& ciuitates quædam Colonia, Iuliacum, Bunna, &c. Dux igitur Lotharingiæ copiis contractis, regia præſidia ad Moſam diſpoſita trucidat & capit dum Henricus quintus Aquiſgrani celebrat cœnam Domini. Quare mox Henricus quintus ducem Lotharingiæ in frequenti Principum conuentu condemnat,maieſtatis reum, hoſtẽ reipub. pronun-

pronuncians. decernitur communi omnium consensu contra eum bellum. Interea temporis Coloniæ rebus ordinatis, & vrbe munita, recepit se Leodiũ Henricus quartus, illinc literas ad verbũ tales mittit filio & Principibus. HENRICVS Dei gratia Roman. Imperator Augustus, episcopis, ducibus, marchionibus, comitibus, cæterisq́; regni principibus, gratiam & dilectionem dignantibus eam recipere. Conqueror Deo Omnipotenti, & dominæ sanctæ Mariæ, & beato Petro principi apostolorum, patrono nostro, & vobis Principibus, omnibus quę habemus, contra diuinum & humanum ius ad infamiam & vituperium regni expoliati sumus, ita vt nihil penitus præter solam vitam nobis relictum sit, vbi cum ferme omnes essetis magna ex parte cõtristati, proh dolor, nihil nobis vestra contulit tristitia, qui de vobis sibi satisfaceret, voluntas inimicorum nostrorum odiosa. Et quia cum consilio & rogatu filij nostri fide & securitate vitæ & honoris ab eo primum accepta, fiducialiter & desideranter Moguntiam in præsentia legati Romani & Principum tenderemus, vt eorum dispositione ageremus tam de statu ecclesiæ & honore regni, quam de salute animæ nostræ, ipse non est veritus in hac voluntate & obedientia nos contra datam fidem capere, & vsque ad periculum mortis fere perducere. Non ausi sumus ita nos illi credere, vt iniuriis & contumeliis nos pro voluntate sua sicut prius, valeat tractare; quapropter multum rogamus vos, & obnixe precamur, vt pro amore Dei & honore regni, ac honestate vestra dignemini studere quomodo de iniuria in manibus vestris nobis illata per vos possimus recuperare iustitiam. Nos quoque pro consilio vestro & aliorum qui nos odio non habent religiosorum virorum, parati sumus tam filio nostro, si in aliquo eum offenderimus, quam alicui in regno libenter emendare. Præterea, sicut domino Papæ in præsentia legati sui & vestra obedire parati fuimus, ita & nunc parati sumus, ei omnem debitam reuerentiam & obedientiam sincero corde & deuotione exhibere, & tam consilio vestro, quam spiritualis patris nostri Hugonis Cluniacensis abbatis, aliorumque religiosorum virorum de statu ecclesiæ & statu regni quantum in nobis est, disponere. Cum igitur ad hæc omnia parati sumus, rogamus vos, & obnixe precamur, vt pro Deo & honore regni & vestro instanter moneatis filium nostrum, cum secundum præfatam sententiam nulla ei aduersum nos residua sit occasio, ammodo desistat nos & fideles nostros persequi, & quiete ac pacifice viuere permittat, vt supra dicta cum tranquillitate perficiantur. Quod si noluerit, rogamus vos per autoritatem Romanæ ecclesiæ, cui nos committimus & honorem regni, ne super nos & super fideles nostros veniatis, quia manifestum est eum non diuinæ legis zelo, vel Roman. ecclesiæ dilectione, sed cupidine regni hoc incepisse. Apud quem si interpellatio vestra aliáve interuentio ad præsens non prodesse poterit, appellamus Romanum Pontificem & sanctam vniuersalem Romanam sedem & ecclesiam. Ex hac epistola liquet ipsum non post Moguntinum conuentum secessisse metu, vt diximus quosdam scribere, qui Henrici quinti impietatem erga patrem dissimularunt, sed contra fidem a filio captum patrem. Ad has patris querelas sic respondit filius, quæ tamen prius passim publicari fecit. Verba adscribam. Post inueteratam per annos circiter quadraginta dissensionem imperij Romani, quæ tam diuinas quam humanas pene leges oboleuit, & exceptis motibus omnimodis, sacrilegiis, periuriis, rapinis & incendiis, ipsum regnum nostrum non tantum in solitudinem, sed etiam ad apostasiam catholicæ fidei siue in ipsum paganismum prope redegit; respiciente tandem suam ecclesiam diuina clementia, nos eiusdem Christi sponsæ filij per Spiritum sanctum in vnitate fidei æquanimes eam pestem respuimus, ipsum incorrigibile schismatum caput Henricum dictum Imperatorem zelo Dei & apostolicæ fidei obedientia abdicauimus, catholicum nobis, licet ipsius de semine natũ, regem elegimus; cuius regni principium sui finem esse conspiciens, etiam ipse tanquam voluntarius, sed vt iam eius fatentur literæ, nimis inuitus collaudauit, regalia reddidit, filij curam cum regno nostræ fidei lachrymando commisit, de reliquo nullam se regni pompam, sed animæ suæ potius medelam vlterius affectaturum spopondit: at nunc ecce pristinis se reddens tergiuersationibus, præiudicium se passum per orbem terrarum conqueritur, Gallorum, Anglorum, Danorum, cæterarumque finitimarum gentium gladios cordibus nostris infigere meditatur, super illatis etiam iniurijs recuperare sibi iustitiã precatur,

conſiliis quoque noſtris ammodo promptum obedire ſe pollicetur; re autem vera ſolitis argumentis caſtra hæc Domini diſpergere, Chriſti exercitum exarmare conatur, &, vt in propatulo eſt, vineam Domini, quæ iam ſeró floreſcere cœpit, tam per ſe ſingularem vtique feram, denuo depaſcere, quam per lupos, illos nimirum qui ſibi adhærent peſtilentes homines demoliri, ac per ſacrilegia ſacerdotum Belial anathemati recidiuo reddere, quaſi (quod dictu nephas eſt) Chriſtum iam iterum in eccleſia ſua reſurgentem in omnium cordibus crucifigere meditatur. Quapropter placet tam regi, quam vniuerſis regni Principibus, vt ſenior idem, ne vlla ſibi pateat aduerſum nos iuſta querela, quacunque velit ſecuritate, quacunque maluerit ſtatione, coram præſente ſenatu ſimul & populo cauſam ſuam agat, iuſtitiam ſuſcipiat, & reddat, vt ab ortu ſchiſmatis omnibus ſeditionum cauſis, ac ſi nil inde fuerit diffinitum, vndique diſcuſſis, tam filio quam patri ſua iuſtitia reſpondeat: eccleſiæ vero regniq́ue ſtatus non vt ipſe more ſuo proponit poſt longas inducias, ſed in præſentiarum his controuerſiis ſublatis, vacillare deſinat. Cum his literis miſit legatos epiſcopos, qui coram arguerēt. Legati vix ab ira ſenis liberati ſunt, adeo grauiter hæc tulit. Reſcribit igitur ad hæc Principibus de filio ſuo odioſiſſime, nempe eſſe hypocritam, nihil ſtudio religionis facere, ſed iuuenili ſtulta ambitione, & rerum imperitia iam adhuc nihil videre quid iuſtum, quidq́ue iniquum ſit. Futurum vt idem velit & ſentiat filius, quæ iam pater (quod poſtea euenit, quod iam audiemus) ipſum filium perſequuturum malos ſuos conſultores, adulatores illos qui iam per deuia ſeducant eum. Rogat ſimul, ſi qui ſint cordatiores, ex bona conſcientia libere iudicent, neminem timeant, quam eum qui occultas iudicaturus ſit cogitationes: ſe ſatis ſibi conſcium, nulla cauſa tantopere reſiſtere quorundam faſtui & dominandi libidini, quam propter imperij dignitatem & commoda publica; & cætera in hanc ſententiam reſcripſit. Quibus reſpondet filius & alij Principes, Senem eſſe delirum menteq́ue captum, obcæcatum ſcilicet hæreſi. Cur non de ſalute animæ ſuæ cogitet, cui iam moriendum ſit; cur non pœnitentiam agat, & redeat ad matrem ſanctam eccleſiam. Quam, docent, graue iudicium ſit habiturus qui toties Satanæ ſit traditus, qui imperium ita conturbarit, religionem, bonas leges, ſanctorumq́ue conciliorum decreta ſubuerterit, iura eccleſiæ violarit. Huiuſmodi multa literis & legationibus ad eum mittuntur. Hæc vero cum ad ſenem perlata ſunt, commouerunt eum vehementiſſime. Nam cum ſint ſenes moroſi non aliter atque ægroti (eſt enim ſenectus morbus) etiam in iis quæ bono animo illis fiunt, multa ſiniſtre interpretantur, & animi dolore torquentur. Senex ergo furere incepit in legatos qui hæc ad eum pertulerunt, & tanto dolore animi affectus eſt, vt aliquot diebus non comederit. Henricus quintus ducit exercitum in Lotharingiam, illamq́ue belli iure ſibi ſubiicit. Senis mors ob animi mœrorem maturata eſt: obiit enim in his turbis Leodij, & ſepultus eſt illic in monaſterio. Poſt mortem ſenis filius Coloniam recipit auxilio epiſcopi eius vrbis. recipit & reliqua quoque omnia in gratiam. Leodienſes noluit recipere, niſi effoſſum genitoris ſui cadauer abiicerent in locum quempiam, vbi ſolent mortua pecora locari. Tanta erat non religio hominis, ſed vel in patrem odium, vel ſimulatio qua eccleſiaſticis inſeruire voluit videri. Leodienſes vt abſoluerentur ab excommunicatione, excommunicatum cadauer effoſſum extra vrbem ruri ſepelierunt. Sed poſtea eſt rurſus effoſſum cadauer, Spiram eſt tranſlatum. Quidam ſcriptorum mirantur hunc Henricum quartum tantopere odio proſecutum Romanos Pontifices, cum alioqui fuerit bonus Princeps, & Deum timuerit, quod teſtantur eius opera: multas enim eleemoſynas dedit, fuitq́ue inſigniter prudens, & veritatis cognoſcendæ ſtudioſiſſimus. Quæ autem cauſa odij & excommunicationis pontificum in Henricum fuerit, ſi quis cognoſcere petit, legat Carionem, qui cauſas reddit. Anno Do-
1108 mini 1108, mortuo Henrico quarto, Henricus quintus Aquiſgrani in frequenti Principum conuentu appellatur Imperator, quanquam ante a patre bis declaratus fuerit rex, &, vt dictum eſt, imperauerat. Poſt comitia illa Aquiſgrani, iterum ſequenti anno iterum Francofurdiæ conueniunt Principes & Imperator, deliberantq́ue de bello ſuſcipiendo contra Polonos, qui tributum Imperatori debitum dare recuſabant, regemq́; ſibi elegerant, ipſiq́; coronam impoſuerant. qui tum Imperatoris erat ſummus contemptus. Quare conſcripto exercitu, in eos proficiſcitur. Rex ante Imperatoris aduen-

aduentum in castris est, pugnatur aliquoties multo vtrorumque sanguine, ad extremum vero vicit Imperator, milite Germano fretus, & potentia sua. Polonis igitur in fidem receptis, tributoque veteri aucto, propter belli expensas, reuertitur in patriam, comitia statim a reditu celebrat Ratisponæ, vbi cum Principibus confert suum consilium de profectione suscipienda in Italiam. Approbantibus institutũ eius Principibus, comparat exercitum magnum, de peditatus multitudine nihil certi accipio, magnum fuisse scribitur; equitatus vero fuit millium 3000 ex Germania quib. vbi venit in Italiam, 3000
adiuncti sunt plures alij. In Italia omnes ciuitates & proceres obuiam veniunt, reuerenter excipientes munera offerunt, Aretio excepto, nam illi primum insidiis & dolo circumuenire Imperatorem conati sunt: sed non successit. deinde palam restitere, multis Italis clanculum adiuuantibus. Quamobrem propugnacula eorum expugnauit primum, deinde vrbem cepit, & diripiendam dedit militibus, exemplum statuens, ne quę alia ciuitas talem rebellionem tentaret. Deinde profectus est Sutrum, vbi legati pontificij obuij veniunt Cæsari, excipiunt Cæsarem nomine Paschalis Pontificis, & apostolicam benedictionem illi paratam esse, modo ecclesiæ priuilegia vetera confirmaret, & exemplo præcessorum suorum augerer. & multa alia de iure Cæsaris & Pontificum sunt tractata. Henricus omnia iusta se facturum, nec latum vnguem a patrum decretis discessurum, promittit: sed hoc etiam velle a pontificiis exigere, vt nihil amplius aliúdve conentur, quam acceperint a maioribus. Se fore legum custodem, id esse officium suum, non habiturum personarum respectum, nullum qui a legibus institutionibúsve maiorum discesserit, se passurum. Quæ responsio Henrici quinti terruit pontificios, nam patre viuente in omnibus se fore subditum Romanæ sedi prædicarat sæpe, propterea que cum patre bella gerere voluit videri, quod pater nimia libertate in exigendis officiis ecclesiasticorum vteretur. mirabantur igitur nouas voces, & oris libertatem insolitam. Multis autem vtrinque commutatis, tandem conuenerunt conditionibus & legibus certis. His constitutis, & literis iuramentisque confirmatis, proficiscitur Imperator Romam, cui omnes hominum Romæ degentium ordines procedunt ordine obuiam cum reliquiis, cantu & gratulatione excipiunt Henricum, deducuntque eum vsque in beati Petri Basilicam, vbi Papa missam celebrat; postquam sumpsit Papa sacramentum, vertit se ad Cæsarem, ei quoque ministrat panem, corpus Domini, in testimonium fœderis, factæque pacis perpetuo seruandæ. Dum Cæsar sumit sacramentum de manu Papæ, ecce ecclesiasticorum quidam Principes, quos male habebant Cæsaris minæ de conseruandis patrum constitutionibus, in templo per armatos seditionem tumultumque excitant, corporis Henrici custodes suis locis deturbantes, eum capere nituntur. Cæsar suis ipsius manibus vim repellens, vix euasit. Cęsar ad exercitum vbi venit, colligit suos, succensus ira supra modum, ad vrbis portas properat, non clauduntur portę (neq; enim sperabant resisti tanto exercitui Germanorum posse) Omnes excusabant se, inuitis magistratibus factũ asserebant, omnes qui rei illius seditionis essent, pollicentur se dignis suppliciis affecturos, vel Imperatori traditu ros. Sed Henricus persuaderi non potuit, furit in vrbe in omnes, magnam ciuium & clericorum multitudinẽ trucidat, Papam captum tenet custoditum, extorquet ex eo confirmationem omnium quæ optauit, & extorquet coronam benedictionemque quæ conferri consueuerant Imperatori a Pontifice Rom. extorquet iuramenta, sigilla, bullas, & constitutiones. Postea liber factus Papa, coronam Romæ imponit Henrico quinto. Sed ne iterum vulpes incideret in laqueum, custodes corporis plures, instructiores, diligentius obseruantes dominum, & propiores habuit. Præterea ante templum equitatum iussit expectare. Vbi autem res finita est feliciter, omnes cecinere, *Gloria in excelsis Deo*. Accepta corona & apostolica benedictione, Romæ omnia composuit ratione qua potissimum fides & pax perdurare iudicauit, omnia iuramentis interpositis roborauit. Vbi Romæ imperium satis pro virili confirmauit, ad reliquas Latij ciuitates cum copiis profectus, similibus rationibus, quibus Romæ, omnia disposuit. Cogebaturque Italia tota iurare se neque conaturos aliquid contra Imperatorem, neque aliquid molientibus re aut consiliis adfuturos, sed contra, imperij dignitatem defensuros facultatum iactura & vitæ, si opus sit, periculo. Omnes quod petiit fecerunt. His hoc modo stabilitis, incolumis cum incolumi exercitu (præter pau-

cos amissos in seditione Romæ, de qua iam diximus, & quosdam ex morbis mortuos) in Germaniam venit. Porro vix Italia egressus, & in Germaniam reuersus Cæsar, excommunicatur a Pontifice & collegio episcoporum & cardinalium: neq; enim arbitrabantur se teneri iure per vim extorti iuramenti, neque inimicis ecclesiæ fidem seruandam iudicabant. De qua re in vita Paschalis plura scribuntur. Hæc contra Cæsarem excommunicationis lata sententia, ecclesiasticos fere omnes, multosque seculares Principes alienauit ab Imperatore. Turbantur non mediocriter imperij res; plurimumque negotij est exhibitum Henrico. Multi conspirant aduersus eum. Quibus ex causis Moguntiam conuocat imperij Principes, vt se excuset, respondeatque accusatoribus, & sicubi erret, mutet sententiam. Sed Principum nulli veniebant, præter vnum atque alterum episcopum, quibus quoque non conueniebat cum Romano Pontifice. Henricus vehementer doluit, simul ira succensus iterum ad omnes nuncios mittit, vt veniant, suam innocentiam cognoscant. Paratum si quis ostendat se non recte sentire, mutare sententiam. nihil aliud se quærere, quam imperij constantem & felicem statum, &c. sed nihil efficit, nulli veniunt. Quod vbi intellexerunt Moguntini, quos adhuc viuente patre, vehementer afflixerat, eorumque agrum, propterea quod patris partes fouebant, vastarat, putabāt sibi occasionem datam vlciscendi se, quoniam videbant eum destitutum præsidiis, & omnes imperij Principes inimicos habere: quare arma arripiunt, & eum obsident inclusum in aula sua: cum penitus esset in manu Moguntinensium, minati sunt ei nisi omnia quæ petant, largiatur, concedat, & confirmet, moriendum illi cum omnibus suis esse. Itaque cogebatur facere quicquid illi volebant. Inter reliqua postulabant episcopum suum Adelbertum, quem iam in tertium annum captiuum tenebat, restitui in locum suum. Idque mox facere coactus est. Postquam vero votis eorum satisfactum est, & iureiurando confirmata a Cæsare sunt illis omnia, soluerunt obsidionem. Cæsar igitur hinc abiens, quocunque venerat amicos nullos inueniebat. Conspirarant episcopi & Principes cum
1116 Paschali Pontifice. Anno Domini 1116, omnes ecclesiastici & seculares maiores in imperio magistratus conuenerunt Coloniæ, vt de Henrico quinto capiendo, aut saltem deponendo deliberarent. Aderat quoque Romanæ sedis legatus cum excommunicationum fulminibus in Henricum. Imperator suo nomine mittit ad comitia Episcopum Herbipolensem cum mandatis huiusmodi; Imperatorem paratum accusatoribus respondere, iudicibus Principibus, non decere causa non audita vllum condemnare, & Satanæ tradere. Libenter cessurum si erret, & satisfacturum ex sententia imperij Principum. Imperatorem hactenus omnia fecisse, & a quibusdam dissensisse propter imperij Remp. Hoc genus cum episcopus, vir facundus, multa dixisset, & humiliter petiisset vt audiretur, etiamsi putent certum esse quod iniustam causam habeat, propterea quod imperitis & ignaris rerum suspectum esse possit, si audierint inauditum (præsertim cum cupiat pro se dicere, & rationem factorum reddere) condemnatum, nihil effecit, imo ipse quoque in discrimen non solum famæ, sed etiam vitæ venit. Serio enim cum mandata exposuisset, serio cum Imperatore sentire contra Romanam sedem est iudicatus. nihilque aliud responderunt episcopo legati Cæsaris quam, ipsum eodem loco habituros, & excommunicaturos nisi desinat hæretico impio, filio diaboli, Henrico, patrocinari. Episcopus metu se excusat, bona fide ex Henrici, non sua dixisse sententia. hoc officium legati fuisse. promisitque eum vitaturum ceu hæreticum, nec cum eo posthac quicquam commertij habiturum. Rediit igitur Herbipolin episcopus, Cæsari nihil responsi afferens, & vitaturus Henricum nec accessit ad eum, vt satisfaceret pontificiis. Cæsar irasci, mala fide legatione functum dicere, cogere vt omnia dicat. Episcopus rem narrat ordine, quo pacto pene venerit in discrimen vitæ. Quibus auditis, cogit episcopum, vt non solum secum comedat, sed etiam coram illo missam celebret, quod erat magnum piaculum. Episcopus quum primum potuit, se subduxit, & iterum ad concilium Coloniæ reuersus, quid illi acciderit, exponit, absolutionemque est consecutus. Quam ob causam Cæsar vehementi ira commotus est, idcirco ducatum Franciæ Orientalis, qui erat episcopi Herbipolensis, dat Conrado Sueuorum duci, filio sororis suæ. Henricus igitur Imperator vbique ab omnibus excluditur, ab omnibus contemnitur, omnes eum vitant, ceu membrum putri-

putridum. Quare iterum Romã proficiſcitur, ſuppliciter admitti ad oſcula pedum Pontificis, gratiamq́ue & miſericordiam petit, ceu ſeruus qui grauiter deliquit, a domino ſuo. pollicetur Imperator ſe facturum quicquid imperauerit Pontifex. Mirum eſt quam iniqua petierint pontificij a Cæſare ſic humiliato: nihil enim illi reliquerunt, quam ſolum nomen. Magni erant in Germania tumultus, dum Cæſar fuit in Italia. Factioſorum collecta multitudo vaſtabat multa monaſteria, & alia ſacerdotum collegia. Legibus nullus erat locus, qui potuit plus, plura ſibi arrogabat. eratq́ue plane miſer Germaniæ hoc tempore ſtatus, populo in varias & diſcordantes partes diuiſo. Cum autem tam iniqua a Cæſare exigeret Papa, nihilq́; ſupplicando proficeret Cæſar, confugit ad vim armorum, iratusq́ue omnia diripienda militi concedit. Potitus vrbe, eiicit Papam, aliumq́ue in eius locum ſubſtituit. Interea epiſcopi & Principes in Germania moliuntur aduerſus Henricum quicquid poſſunt, multos qui erant a parte Cæſaris alienabant ab eo variis modis. Saxones excitant, vt contra Imperatorem armis ſumptis, cogerent quoque qui nolebant rebellare. Henricus igitur vtcunque compoſitis in Latio rebus, quam celerrime redit in Germaniam, ducitq́ue copias in Saxones, quibus cum congreſſus vicit eos pugna cruenta, componitq́ue res, vt potuit difficultate & infelicitate ſtatus rerum Germanicarum, rurſumq́ue in Italiam proficiſcitur. Pontifex hoſtis Cæſaris interea dum Imperator abſuit, coniunxerat ſibi ſocios, inter quos præcipui erant dux Apuliæ, & dux Campaniæ. Sed Henricus fugato Papa ex Roma, abſolutionem accipit a Pontifice quem ipſe elegerat, & nominauerat Gregorium octauum. Hoc Pontifice confirmato, & Romanorum fidei commendato, per Italiam pœnas ſumpſit de omnibus ciuitatibus quæ aduerſæ parti adhærebant, totoq́ue Latio pacato & ſubiecto ſibi & Pontifici ſuo, reuertitur in Germaniam. Non diu poſt, Henricus quintus Moguntiam obſidione circumſeptam premit, vt neque inferri neque efferri quicquam potuerit, tum per Rhenum, tum per terram. Moguntino epiſcopo & vrbi auxilium laturi Saxones cogebant copias. Vbi hoc ſignificatum eſt Henrico, conſcribit plures milites in Alſatio & apud Rauracorum Baſileam. principes Germaniæ vtroſque ad pacem hortati ſunt, & Henrico perſuaſerunt, vt rem totam componendam crederet imperij Principibus, arbitris. Conuentus Principum generalis Herbipoli habendus eſt decretus; in eo conuentu communis pax eſt conſtituta, vt quicquid in his Germaniæ ſeditionibus & partium motibus eſſet ademptum vel eccleſiaſticis, vel ſecularibus, id cuique redderetur: ſi qua contentio de iure incideret, vt illa ſine mora iudicaretur apud iudices quos conſtituebant Principes, legeq́ue grauem pœnam ſtatuebãt temere litiganti: raptores & factionum autores vbicunque in imperio deprehenderentur, a magiſtratibus quam primum e medio tollendos decernebant: quod vero attinet ad excommunicationem, Romanæ ſedi relinquebant Principes: in hoc conuentu redierunt Germaniæ Principes cum Imperatore in gratiam: Cæſar enim ſatis expertus ſe ſolum aduerſus tot non poſſe perſequi ſuam ſententiam, cedit, maluitq́ue de iure ſuo concedere, quam omnia miſcere, & multum ſanguinem effundere, quod videbat neceſſario futurũ, ſi vellet perſeuerare in ſuo propoſito, quod vtile & ſalutare alioqui iudicabat imperio. Wormatiæ ſtatim poſt hunc conuentum fuit alius, de ſtabilienda pace inter Principes, concordia enim poſt tot factionum calamitates omnibus cordi fuit; ibi a pontificiis legatis quorum autoritati & poteſtati ſubiecit ſe propter pacem, eſt abſolutus, & in ſinũ Romanæ eccleſiæ receptus Henricus quintus cum omnibus qui cum ipſo excommunicati erant: quid autem conceſſerit Romanæ ſedi, per hæc verba Imperatoris intelligimus, quæ ad literam ſic habent, Ego Henricus Dei gratia Romanorum Imperator Auguſtus, pro amore Dei & ſanctæ Romanæ eccleſiæ, & domini Papæ Calliſti (nam hic receptus a Rom. erat, & Gregorius octauus eiectus, quem Imperator ſecerat Papam) & pro remedio animæ meæ dimitto Deo & ſanctis eius apoſtolis Petro & Paulo, ſanctæq́ue catholicæ eccleſiæ, omnem inueſturam per annulum & baculum, & concedo in omnibus eccleſiis fieri electionem & liberam conſecrationem, poſſeſſiones, & regalia beati Petri, quæ a principio huius diſcordiæ vſque ad diem hodiernum, ſiue tempore patris mei, ſiue etiam meo ablata ſunt, quæ habeo, eidem ſanctæ Romanæ eccleſię reſtituo; quæ autem non habeo, vt reſtituantur fideliter, iuuabo, poſſeſſiones etiam omnium aliarum ec-

clesiarum & principum, & aliorum tam clericorum quam laicorum consilio Principum, quas habeo, reddam; quas nō habeo, vt reddantur, fideliter iuuabo. & do veram pacem Callisto sanctęq; Rom. ecclesiæ, & omnib. qui in parte ipsius sunt, vel fuerunt, & in quibus sancta Rom. ecclesia auxiliū postulauerit, fideliter iuuabo. Illam resignationis formam Callistus accepit, sed manu Imperatoris subscriptam & sigillo confirmatam. Contra vero Pont. se quoque obligauit Cæsari in hac forma; Ego Callistus seruus seruorum Dei dilecto filio Hērico, Dei gratia Romanorum Imperatori Augusto concedo electionem episcoporū & abbatum Teutonici regni, qui ad regnum pertinent, in præsentia tua fieri absq; simonia & aliqua violentia: vt si qua inter partes discordia emerserit, Metropolitani & comprouincialium consilio vel iudicio, saniori parti assensum & auxilium præbeas, electus autē regalia per sceptrum a te recipiat, exceptis omnibus quę ad Rom. ecclesiam pertinere noscuntur, & quæ ex iis iure tibi debet, faciat, ex aliis vero partibus imperij cōsecratus, infra sex menses regalia per sceptrū a te recipiat; de quibus vero nisi querimoniam feceris, secundum officij mei debitum auxilium præstabo, doq; tibi veram pacem & omnib. qui in parte tua sunt, vel fuerunt

1122 tempore huius discordiæ. Data anno 1122, nono Calend. Octob. Hæ obligationes Imperatoris & Pontificis in maxima populi corona ante vrbem Wormatiæ, in campo iuxta Rhenum lectæ sunt, & paribus datæ. hoc autem factum est, vt quam plurimi essent testes. Post hunc alterum cōuentum habuit Babenbergæ, vbi de muneribus Pontifici Rom. mittendis est actum. Nam Imperator declarare voluit animum suum erga Roman. Pont. quare legatos Romanos regalibus muneribus donatos dimisit. Post hæc Otho episcopus Babenbergensis ecclesię, vir non vulgariter religioni deditus, misit Pomeranorum genti vicarium suum, virum pietate & facundia præstātem, vt apud illos apostolatu fungeretur, nam adhuc nihil de Christo audierant. hoc prædicante Christianam religionem assumpserunt, & operibus fidem testati sunt. Othone Frisingensi teste, Vangiones hoc tempore defecerunt ab Imperatore, & eius suburbanam villam, in qua sæpe se oblectare solebat, destruxerunt, & expulerunt quos sciebant Cæsari studere. quæq; circa vrbem & in vrbe habebat, sibi vendicauerunt. Quam ob causam Cæsar contractis copiis, vrbem eorum obsedit, & cum per proditorem quempiam sciret horam, qua ciues erupturi essent, suos clam ita disponit, vt obstructis portis milite, reditus fugientibus non pateret, quare magna ciuium cædes fit, plurimi capiuntur, paucissimi elabuntur fuga, capti alij, alij membris mutilati, plurimi oculis orbati dimittuntur in vrbem, quo spectaculo ciues in magistratus defectionis autores, sæuire inceperunt, itaque discordia in vrbe orta, & clade magna accepta, petunt pacem, quam consecuti sunt, magna pecunia data, nec sine libertatis mediocri iactura. Post hanc vrbem subiugatam, Imperator vrbes in Rheni ripis sitas inferioris Germaniæ, in ordinem redegit. qua re confecta omnino ex animi sententia apud vrbem Traiectum Pentecosten celebraturus in morbum lethalem incidit, vbi sensit nullam spem vitæ relictam, conuocat suos proceres & Mechtildem vxorem suam, quid velit de facultatibus suis post mortem fieri indicat, testamenta constituit, de imperij rebus consulit: insignia regia & coronam imperialem dedit conseruanda diligenter in arce munitissima Hamerstein. quę postquam omnia compos rationis ijs quibus plurimum

1125 fidei habuit, commisit, functus fato est, anno Domini 1125, Imperij anno 15. Spiræ delatum cadauer regali pompa sepultum est.

DE GERMANIS
LIBER DECIMVS-SEPTIMVS.

Enricus quintus nullam reliquit prolem; fuerunt illi ex sorore Hagna nepotes, Fridericus dux Sueuiæ, & Conradus dux Franciæ Orientalis. Post huius igitur Imperatoris mortem, sine cunctatione Principes imperij conueniunt Moguntiæ, ibi cum multi malis artibus ambirent imperium, incorrupta Principum electorum integritas quatuor regni optimates designat

designat (teste Gotfredo Viterbiensi) Fridericum scilicet ducem Sueuorum, Lotharium ducem Saxoniæ, Luitpoldum Marchionem Austriæ, & Carolum Flandriæ comitem. Ex his quatuor designatis quem potissimum eligerent, aliquot dies deliberarunt: tandem tamen Lotharius concordi sententia electus est, vir humanitatis amator, fortisque animo. Multos male habuit, quod non de progenie Henrici quinti quispiam electus erat, præcipue vero, qui erant de illius genere, contemptum grauiter ferebant. Quare Lotharius ab illis sibi periculum fore facile intelligens, nihil omisit, quicquid ad minuendos eos facere putauit. Fridericus & Conradus Henrici quinti nepotes multa contra Lotharium machinati sunt: & aliis quoque causas fiduciamque rebellandi dederunt. Quapropter Lotharius timens illos, primum non armis debellandos, sed excommunicationibus deterrendos censuit, idcirco excommunicati sunt ab Honorio Papa: illi nihil mutati excommunicatione, quin potius magis irritati, contrahunt copias; Conradus creatur a Friderico fratre & aliis quibusdam rex. factus rex statim cum copiis magnis versus Romam vertit signa, in itinere omnia suo nomini subiicit. Mediolani ab episcopo coronatus est corona ferrea. Multa liberalitate vsus est in itinere, omnia recepturum sperauit, vbi subiiceret sibi Italiam. Cum in Italia impensis (eduxit enim secum magnum exercitum) & largitionibus quam facultates ferebant maioribus exhaustus totus esset, & simul audiret Lotharium Imperatorem Sueuiam & Franconiam hostiliter vastare, in Germaniam redit, cōiuncturus se cum fratre Friderico: verum vbi attigit patriam, desperatis rebus suis, cum Lothario fœdus facit, depositaque regia appellatione, suis contentus vixit. Vlmam vix expugnare potuit Lotharius, tanta constantia & fide ciues vrbem defenderunt, obsedisse eam diu accipimus, suburbia incēdisse, tandem arietibus aliisque machinarum generibus muros diruisse, & multitudine militum obruisse oppidanorum paucitatem. Verum post mortem Lotharij Conradus Imperator eam vrbem, propter singularem virtutem & constantiam, amans, magnificentius ædificari iussit, quam antea fuerat, priuilegiis & agri latitudine, villis, monasteriis eam egregie donauit & ornauit. Quæ omnia hodie possident Vlmenses feliciter aucta, & in maius prouecta. Nec mirum tam prospere crescere, & tam diu durare quæ tam laudabilem originem habuerunt. Anno Domini 1141, Henricus Austriæ dux magnum exercitum per Germaniam conscripsit, & aduersum Vngarorum regem Geisam duxit. 1141 Rex Geisa aduentu Germanorum cognito, omnes in Vngaria qui bello per ætatem corporisve vires idonei videbantur, ex iis elegit circiter octo millia quos iudicauit robore corporis & animi virtute præstantissimos, reliquis quoque in certas partes diuisis, misitque per longas viarum ambages qui a tergo hostem proficiscentem impedirent, vltimum agmen carpendo; misit & ad latus partem qui quoque constituta hora aggrederentur hostem, quam per signum indicaturum se prædixit, ipse rex cum reliquo exercitu in planitie expectat hostem, factis in campo cæcis fossis, & acutissimis ferramentis impleuit eas fossas. Tot insidiis in hostem instructis, iussit domi manere ecclesiarum ministros omnes, & orando Deum propitium reddere patriæ, ne concederet hosti diripiendas miserorum facultates, adessetque sua cupientibus tueri, non aliena rapere. Idque clerus sedulo die noctuque fecit. Illi igitur qui erant missi ad deuorandum hostem appropinquantem, cum venerunt in eum locum ad quem missi erant, hostem sequuntur, carpuntque ex impedimentis quædam, & eos qui aliqua causa impediti ab exercitu procul aberant. neque potuerunt consequi Germanos, qui expeditis itineribus plurimum antecesserant, multo nimirum profecti longioribus itineribus, quam rex ituros iudicabat. Sed cum ventum esset ad flumen quoddam quod erat transitu difficile propter impeditas ripas magis quam aquæ altitudinem, consecuti sunt Vngari Germanos, sed equitatu tantum: neque enim pedites aderant. Cum Henrici copiarum pars transiisset, pars adhuc hæreret in citeriore ripa, equitatus vero Henrici longius processisset, Vngari equites magnam multitudinem interfecerunt. Neque enim opponere se hostibus potuerunt oneribus graues oppressi ex improuiso. Itaque qui non fuga elapsi sunt, occisi aut capti sunt omnes, & magna pars commeatus venit in potestatem Vngarorum. Misit ad illos qui erant post hostem missi, rex nuncios, iussitque ad flumen castra munire, vt si, qui ex Germania sequerentur, im-

pedirent. nam fama erat, multo maiorem multitudinem primis auxilio miſſam venire: ſed nemo veniebat, nec tamen inutile erat conſilium de caſtris a tergo hoſtium muniendis: nam cōmeatum qui ex Germania ſequebatur, intercipiebāt. Rex igitur Henricum in caſtris ſub dio poſitis expectat, habens inſidias a latere abſconditas. Vbi appropinquauit cum Germanis Henricus, opponit caſtra Vngaris. Rex ſtatuit ſe continere in caſtris, cunctandoq́ue tardius hoſtem potius ſine ſuorum ſanguine, quam cito non ſine ſuorum cæde vincere. ſciebat enim, hoſtes neque habere neque poſſe ſequi commeatum. Cum igitur Henricus videret, ſe in magnis difficultatibus conſtitutum, diligenter circumſpicit, an regis caſtra expugnari poſſint: cumq́ue videt nullam ſpem, educit ſuos, acieq́ue inſtructa conatur procedere ad diripiendos agros hoſtiles; ſed rex id quoque præuiderat futurum, foſſis cæcis factis in ea agri regione per quam ſuſpicabatur profecturum hoſtem. quare vbi ventum eſt ad cęcas foſſas, mittit equitatum rex ſuum, qui hoſtem abeuntem adoriantur, quo magis properet, & in foſſas incidat, idq́; accidit. Nam Vngaris equitibus appropinquantibus, arctius coniungunt ſe, aliusq́ue alium trudit, & ſemper ad progrediendum propellit: quiſque enim dum cauere vult in tanta multitudine, ne ipſe primus equitibus expoſitus ſit, incredibile eſt quantum promouerit exercitus: neque enim conſiſtere cum vult, poteſt, ita fruſtra clamant qui in primo agmine in foſſas detruduntur. Equitum vero quoque primum impetum non ſufferentes magis in foſſas incidunt, ex quibus ſe expedire non potentes, a ſuis proſternuntur. Hoc cum rex in caſtris animaduerteret, educit omnes quos ſecum habuit, & Henricum in fugam agit, multis Germanorum millibus occiſis. Henricus cum paucis reuertitur in Auſtriam ſuam. Galliæ eccleſia illis temporibus multa habebat cum Germanorum diſſentientia, Innocentius Pontifex Roma expulſus, ritus & ceremonias earum compoſuit, fretus Principum fauore. Quod Innocentij eccleſiæ pacificandæ ſtudium, & religionis amor omnes Principes ei beneuolos reddidit, eſtq́ue illi Lotharius reſtitutionem pollicitus. Quare Lotharius, Principibus eccleſiaſticis & ſecularibus adiuuantibus, magnas contrahens copias iter in Italiam parat, vt reſtituat Innocentium in pontificatum. In itinere nuſquam propter vllam cauſam moratus, cito cum Pontifice venit Lotharius Romam, exceptiq́ue (quia habuerunt magnum Germanorum exercitum) honorifice ſunt a Romanis, latuit enim neſcio vbi antipapa. Romæ igitur omnibus ordinatis, Lothario q́; glorioſiſſime a Pontifice Innocentio corona imperiali exornato, paratur reditus in Germaniam. in itinere igitur omnia in Latio pro ſua voluntate ordinat Cæſar, & redit in Germaniam: Babenbergęque ſua familia viuit, illicq́; cauſas grauiores omnes imperij iudicat, & componit diſcordantia. Babenbergam ad Lotharium veniſſe tradunt beatum Bernhardum Claræuallenſem, vt reconciliaret illi Fridericum & Conradum, Hērici quinti nepotes, quos Imperator in gratiam recepit, motus precibus ſancti viri Bernhardi. Itaque per Germaniam pace florente, nullis palam diſcordantibus, parat expeditionem in Polonos qui rebellabant, & tributum debitum dare recuſabant. Poloni vero bellum timentes, Imperatori obuiam mittunt ducem ſuum cum magnis muneribus, quem occurrentem in Saxonia ad ſe admittere noluit, niſi tributum prius perſolueret, quod duodecim annis non ſoluebant, debebant autem ſingulis annis quingentas libras. præterea iurarent ſe obtemperaturos imperio in perpetuum. Hæc omnia dux fecit, & præterea dona dedit magna. atque in hunc modum pacem fecit cum Polonis. Et in eadem expeditione regem Daciæ imperio ſubiecit ſola nominis autoritate. Et ab Vngarorum rege munera maxima eodem tempore Imperator accepit. Hæc dum ad ſeptentrionem a Cæſare geruntur, Romæ antipapa rurſum erigit ſe aduerſus Innocentium, fiuntq́; vehementes Romæ motus, populo in factiones diuiſo. Innocentius mittit legatos in Germaniam ad Lotharium, exponit rem ordine quid Romæ a diſceſſu eius actū ſit, rogat per communem pacem eccleſiæ, vt quam primum rebus conſulat, in Italiam quam ocyſſime volet: indies enim aduerſariorum vires creſcere, eosq́; in vulgus ſpargere de Cæſare mendacia, eſſe occupatum in Germania, Principes bellum aduerſus eum parare, nihil præſidij reliquum in eo eſſe: deſtitutum enim vbiq́; amicis & ſociis. Hæc vbi Lotharius audiuit, ſelectiſſimorū militum copias parat, maiores illis quas antea in Italiam duxerat, ducit eas per vallē Tridentinam in Italiā. in itinere Cremonenſes &

ses & Mediolanenses occurrunt Cæsari obuiam, petunt vtrique a Cæsare contra alteros auxilium. Nam diu inter se bellum gesserunt, Imperator auditis vtrisque,& causa percognita, Cremonenses condemnauit,& imperauit, vt impensas,& omnia damna Mediolanensibus restituant. Legati vbi hanc Imperatoris Germani contra se sententiam domum retulerunt, Cremonenses vrbem munire, præsidia vbi opus videbatur, disponere, itaque se Lothario opponere conantur. Imperator eorum agros & castella depopulatus, vrbem præterit, venitque Papiam, cuius vrbis ciues magna pecunia gratiam Imperatoris emerunt, iurauntque in leges eius. Æmilienses & Bononienses quoque occurrunt, oblatis muneribus gratiam & pacem petunt; peragrauit totam Italiam omnes ciuitates in deditionem accipiens. In Campania & Apulia non mediocriter laborauit, cum Rogerio præliis aliquot dimicans,& eum superans,& fugientem vsque in Calabriam parte exercitus persequens. Omnia autem vbique subdit sibi Lotharius, & ecclesiæ restituit quæ Rogerius rapuerat. Apuliam viro forti summo amico suo Rainaldo tradit Cæsar, vltra mare fugato Rogerio. Antipapa interea temporis moritur, Romanique vno ore, corde autem minime, Innocentium agnoscebant Pontificem. Quare Imperator, Italia imperio subiecta,& Pontifice in locum restituto, in Germaniam reuertitur. Ecce in itinere non procul a Tridento lethaliter ægrotare cœpit,& in rustico tugurio in monte hęrente moritur, anno regni sui duodecimo. Cuius morte audita Itali factionibus & seditionibus, magno Italiæ malo, omnia confundunt. Rogerius rursum contractis in Sicilia copiis, Apuliam recipere conatur, sed victus a Rainaldo (cui Lotharius Germanos milites discedens reliquerat) fugit in Siciliam. Sed non diu post Rainaldo vita defuncto, Rogerius reuersus Apuliam recepit omnibus nobilibus Apuliæ vel occisis vel in exilium eiectis, hinc seipsum Siciliæ regem nominauit. & a Pontifice Innocentio exigit belli impensas, præterea multa mala illi facit. Anno Domini 1138, excessit e viuis Lotharius, a cuius morte statim Con- 1138
radus dux Sueuorum, in conuentu principum eligitur ad imperium, apud Confluentiam; omnes principes in hoc eligendo vnanimes fuerunt, præter Saxones & Henricum Bauariæ ducem, cui cognomen fuit Superbus; Henricus enim dux Bauariæ cum habeçet imperialia insignia, quæ moriens Lotharius illi potissimum commiserat, quoniam gener erat Lotharij, sibi imperium iustius deberi arbitrabatur: resistebat igitur & contradicebat illi electioni. Conradus igitur Babenbergæ comitia celebrauit prima imperij sui, ad quæ Saxones venerunt,& mortui Lotharij vxor cum eis, petieruntque quędam ab Imperatore, nomine viduæ. quæ Saxonibus & viduæ Conradus, quia æqua videbantur, concessit. hoc modo gratiam & pacem Saxones consecuti sunt. Boioariorum dux Henricus illa comitia despiciens non venit quanquam vocatus,& expectabantur ab eo imperiales fasces. Post hunc conuentum, alium indixit Ratisponæ celebrandum, præcipue propter Henricum Bauarum rebellem. Vocatus igitur est Ratisponam additis minis nisi veniat. Henricus Principum consensum, & simul Saxonum cum Conrado concordiam & reconciliationem intelligens, imperialia insignia Ratisponam mittit, nimirum coronam, lanceam,& crucem. Simul mittit suos oratores, sed tam apte dicere non potuere, vt potuerint Henrico placare Imperatorem: quem Conradi in se animum animaduertens Henricus, cognomento Superbus, in Germania nihil videns quod contra Imperatorem pro se faciat, vertit se in Vngariam & Italiam: quare ad Rogerium mittit legatos,& adhortatur clam, vt strenue pergat; Rogerius nihil egens stimulo (satis enim sponte currebat) multos iam amicos imperij, inter quos erat Robertus dux Capuæ, ex Italia expulerat, qui omnes ad Conradum venientes auxilium petebant. Sed Conradus veritus ne Superbus aliquid in Germania noui moliretur, non ausus est excedere Germania, quæ quomodo in eum esset affecta, nondum plene scire poterat. Conrado enim persuasum erat, nouo Principi nihil esse contemnendum quantumuis leue. Innocentius cum diu Imperatorem frustra expectasset, Romæ & per reliquam Italiam collectis copiis, proficiscitur in Apuliam aduersus Rogerij furores: sed cum non satis peritos militarium rerum duces, & exercitum ex quibuslibet obuiis leuibus ociosis nebulonibus haberet, prælio victus est,& Papa cum cardinalibus & episcopis qui expeditionem eam sequebantur, captus est a Rogerio. Porro rex Rogerius vbi cognouit Papę & cardinalium ingenium non-

nihil, liberos dimiſit, & reuerenter comitatos Romã deduxit. Qua in eos beneficentia & liberalitate conſecutus eſt id quod ſperarat, nempe Pontifex communi cardinalium conſenſu eum in regem vnxit, & coronauit, appellauitque eum regem Siciliæ. Rogerius igitur vt ſtabile eſſet regnum ſuum, Conrado negotium vbicunque fieri poſſet, faciendum iudicauit. Quare Guelfonem & Henricum, duces Bauariæ, adiutos pecunia contra Cõradum concitauit. Rex quoque Vngarorum Conradum Imp. minus potentem optans, omnemque occaſionem eum minuendi captans, poſtquam audiuit Bauarorum duces eius hoſtes eſſe, adhortatus eſt eos, clamque pecuniam & rei militaris fortiſſimos viros miſit illis, ſimul conſilia eum aggrediendi dat. (Rex enim ille Vngarorum erat vir incomparabili prudentia in bellicis rebus) & ſimul pollicetur maiora auxilia, ſi bellum ſerio & forti conſtantique animo gerant. Rogerius interea non ceſſat in Italia ſuum regnum propagare latius, & ſtabilire omnibus modis. Et ciuitates optimateſque Italiæ de imperio partim blandimentis, partim donis, partim minis abducere & abſterrere. Etiam apud Innocentium Pontificem effecit Rogerius, vt Imperatorem Conradum multis rationibus impediret. Conradus hæc intelligens, hoſtium conſilia non contemnenda iudicauit, ſed quam primum contra eundum. Comparatis igitur copiis maximis, ducit contra Guelfonem, qui cum ſuis copiis erat in minori Rhetia, non longe a caſtro Flochberg. Conradus magnam militum multitudinem habuit ex Sueuia, & ex illis agris qui nunc ſunt Heluetiorum, & ex Hercynia ſilua. Dux Bauariæ Italos & Bauaros in ſuo habuit exercitu. Vterque ergo confiſus virtute ſuorum militum, congrediuntur. Sed Guelfonis acies impetu Conradi perturbata eſt ſtatim poſt coitionem primam. Quare in pedes ſe coniicientes, diſſipati fugiunt in montes. Ipſe quoque Guelfo montium ſilueſtrium latebris vitã debuit. Magna multitudo capta eſt in eo prælio ex Italis & Bauaris. Guelfo iterum breue poſt tempus ſuas recollegit copias, aduerſus quem Conradus mittit filium ſuum Henricum iuuenem bellicis laudibus cum quouis veterum conferendum. Hic Henricus cum hoſte conflixit non procul ab oppido Winſperg, eumque vicit & fugauit. Hoc oppidum poſt prælium obſidione ad deditionem redactum, conceſſit Henricus Conradi filius (alij Conradum ipſum in obſidendo oppido adfuiſſe ſcribunt) matronis & virginibus, propter gratiam, fauorem & amorem erga muliebrem ſexum, vt quæcunque humeris portare poſſent, liceret efferre, quæ neglecto muliebri mundo & precioſiore ſuppellectili, maritos ſuos humeris impoſitos extulerunt ſecum. Et hæc induſtria coniugaliſque amor Principi totique exercitui admirationi & voluptati fuit. His bellis confectis, & ducibus Bauarorum fractis, Conradus cogit Herbipoli comitia Principum, vbi Henrici ducatum aliis tradit, proſcripto Henrico. Henricus ad amicos ſuos in Saxoniam ſe contulit, & expoſuit eis fortunas ſuas. Quorum auxilio vehementer afflixit eos quibus Cæſar dederat ducatum Bauariæ; & cum iam eſſet recuperandæ ditionis ſpes, morbo corripitur Henricus, paucisque diebus ægrotus obit. Poſt mortem patris filius cui quoque nomen erat Henricus, bellum, Saxonibus adiuuantibus, a patre inceptum proſequitur. Adfuitque quoque Guelpho patruus illi: ſed poſt multam cædem, ob paupertatem a propoſito coacti ſunt deſiſtere. Multa his temporibus ſcribuntur apparuiſſe in Germania paſſim, acies armatorum inſtructæ, gladij in aere, armati per aera non aliter atque per terram gradientes, miſſas celebrantes ſacerdotes, & miniſtrantes angeli, & cætera. Quæ cum a vero abhorreant, mulierculaŕumque deliramenta ſeu fabulæ, quibus pueri terreri ſolent, ſint, non dicam. Vt ad Imperatorem Conradum redeamus. Hic Conradus Germaniam patriam ſuam impenſiſſime dilexit, multis egregiis ædificiis exornauit. Norinbergam vrbem non Germaniæ modo, ſed etiam totius Europæ, imo orbis terrarum ornamentum, hic Conradus auxit ædificiis, inſtitutis & priuilegiis) debetque illa ciuitas magnam ſui partem huic Imperatori. Monaſteriumque illic ad ſanctum Ægidium fundauit, viaſque circa eam vrbem vndique latrociniis obſeſſam, tutas reddidit.

1126 Anno a natiuitate Domini 1126, die Mercurij in hebdomada feſti Pentecoſtes per totam fere Germaniam pruinæ frigore perierunt arborei fructus, & fruges, vites, cum fertiliſſimum omnia pollicerentur annum. Frumentariæ fruges erant in flore, tenerrimus in vitibus abundabat humor: quibus cauſis eſt factum, vt expoſitiſſima frigori fuerint.

fuerint. Post gelu hoc mox 16 Calend. Iulij imbres secuti sunt tanti, vt aluei torrentum & fluminum capere aquam non potuerint, & exundatione frumentum & pabulum plurimum perierit. totaq; ea æstas pluuiosa fuit. quæ causa fuit vt apes pene omnes per Germaniam perierint. Autumno proximo varia morborum genera secuta sunt. Circa vel ante hæc tempora Bernam & Friburgum in minori Burgundia ædificauit dux Sueuiæ Bertoldus de Zeringen, qui ædificauit etiam arcem Brisaci, ex qua Burgundiam bello diuturno afflixit. Leguntur igitur in porta hi versus insculpti,

Hanc dux Bertoldus portam struxisse notatur,
Ex qua propria fraude Burgundia depopulatur.

Quanquam quo tempore hic Bertoldus vixerit non concordes scribunt, nec ego ausim quicquam asserere. Hic Bertoldus cum parua equitum manu sæpe incursionem in Burgundiam fecit, retulitq; magnam prædam. Belli causa erat, quod duci Burgundiæ commiserat filium instituendum in militari disciplina, quem dux Burgundiæ tractauit contumeliosius. Bertoldus igitur reuocat filium domum, & copiis in Bernẽsium Friburgensiumq; agro conscriptis, ducit eas in Burgundiam, cui dux Burgundiæ se opponit. Cumq; vtrinque aliquandiu leuioribus prælüs pugnassent, tandem Bertoldus, cum in ea regionis parte illi omnia essent infesta, Brisacum se recepit, illius munitionibus fretus, bellum diu gerit cum Burgundionibus. Hanc familiam de Zeringen peruetustam, amplam & diuitem fuisse testantur vetera eius monumenta quæ adhuc hodie visuntur per Germaniam. Ruthardus de Zeringen, Alsatiæ Princeps, fundauit monasterium Gengenbach, & alia magna quædam monasteria, & donarũt ecclesias multas per Alsatiam non vulgaribus muneribus. Bezelinus & Gebiso fratres ex familia illa, inceperunt & perfecerunt monasterium monialiũ in Sultzberg, vbi sepulti sunt. Gebhardus ex ea familia episcopus Constantienſ. fundauit monasterium sancti Petri Constantiæ. Sunt alia multa virorum & mulierum huius familiæ nomina, quæ multis locis passim per ecclesias leguntur lapidibus monumentorum inscripta. Testanturque inscriptiones illæ plusquam octingentos hanc familiam durauisse. quod rarũ est, propterea mihi visum est notabile. Oportet enim bonæ constitutionis corporis fuisse illam familiam, quæ tam diu durare potuit: bonamque constitutionem boni quoque mores secuti sunt necessario; sicut necesse est malã corporis temperiem malos etiam animi mores sequi. Etsi non ignorem esse benedictionem Domini: sed Dominus solet per huiusmodi media benedicere. His temporibus fuit conuentus Principum ecclesiasticorum & secularium Moguntiæ, in quo est tractatum de doctrina & morum probitate viris probatis in monasteria constituendis, qui iuuentutem nobilium potissimum (quos bene institutos & humanitate imbutos, vtile est multis) moribus & disciplinis instituerent. Nec fere ex nobilibus quisquam erat qui non in monasteriis educaretur. Hinc virgines castæ & modestissimæ nuptui dabantur in timore Domini educatæ. Turcæ & Saraceni in Asia Christianos afflixerunt miserrime. Quos miseratus Ludouicus rex Galliarum, conscribit copias, comparatque omnia bello necessaria, & in Asiam nauigat. anno Domini 1146. Conradus quoque Romanorum rex a Pontifice & Principibus reliquis rogatus & adhortatus est ad eam expeditionem suas vires præcipue ex Germania conferat. Quare comparatis exercitu & apparatu omni ad tam longinquam expeditionem necessariis, verno tempore per Bauariam & Austriam, & Vngarorum fines profectus est, in magnis æstatis caloribus peruenit Constantinopolim cum toto exercitu incolumi, præter paucos æstus impatientiores in itinere aut mortuos, aut ægrotantes relictos. Hic est cum omnibus suis omni honore exceptus ab Imperatore Constantinopolitano Emanuele, quo cum multa de imperio, multáque de Turcis contulit, & adiutus ab eo commeatu, nauibus & nautis in Syriam per mare venit secundis ventis. Postea Iconeum, quæ est Lycaoniæ Metropolis, applicuit. hactenus quocunque venerunt, vsi sunt felicibus successibus, & omni humanitate excepti sunt a regionum incolis. Imperator Constantinopolitanus viarum duces dederat nostris, qui nostros per deuia duxerunt, ab Iconio semper pollicentes breui venturos in regionem omni genere frugum & pabulorum plenam, nostri sequebantur longis itineribus, cumque pene omnem consumpsissent commeatum, nocte clam ex castris subduxerunt se duces. Qua causa ignoratur, siúne malitia,

1146

an mādato Emanuelis sui domini, an pecunia corrupti à Saracenis, an propterea quod ex ignorantia seduxerint se & nostros: & cum nostros viderent nullum habere commeatum, idcircoq; irasci timuerint sibi, dubium est, quanquam tam honos viros fuisse narrant, vt totus exercitus fere nihil peius suspicatus sit, quam quod ignorantia errarint, & nullum finem sciuisse viæ. Luce igitur orta, duces nusquam apparent, Imperator conuocat Principes, consultant quid in tanta difficultate faciendum sit, pars censebat progrediendum, alij consulunt redeundum. Quod fieri non potuit, aut enim breuius inueniendum iter ad homines, vbi inueniant alimenta sibi & iumentis, aut moriendum: tam longo itineri enim ad redeundum quæ habebant alimenta reliqua non sufficiebant. Vicit igitur sententia eorum qui iudicabant quam primum iter arripiendum, & procedendum, forte enim breuius iter esse. Cum igitur aliquantulum processissent, illis qui in primo agmine fuerūt, obuiam Turcarum equites veniebant, qui nostros lacessebant freti celeritate suorum equorum. Nostri gaudebant se videre homines, quanquam hostes essent, sic etiam aliqua spes aliquo modo apparebat fame consumptis. Igitur hostes secuti fugientes ceu fideles itineris duces, conspexerunt magnarum copiarum hostilium aciem aduersus se venire. quare nostri fame debilitati, quam primum mori aut victores hostium castris potiri cupiebant. Instruunt igitur vtcunque aciem in locorum magna iniquitate, & quanquam viderent propter famem se non diu posse prælij labores ferre. Ventum est igitur ad pugnam, diuq; pugnarunt vtrique fortiter. iamque hostes aliquot passus cesserunt; nostri vero fame deficientes non satis instanter insecuti sunt: quamobrem rursum constiterunt hostes, & debilitatis nostrorum viribus, opprimuntur multitudine Turcarum. nec tamen fugæ se commiserunt, sed omnino defecti omni corporis robore, animi tamen vigore pugnantes cadunt. Vbi Conradus Imper. videt omnes trucidari, nullamq; spem victoriæ prorsus relictam, hortatur vt paulatim pedem referant, sed nihilominus hostem repellant cedentes, vt non totus exercitus deleatur. Supererat autem vix media exercitus pars. Hostes insecuti sunt eos fere miliare, in editum locum sic paulatim peruenerūt nostri, vnde facile hostem repulerunt, loci freti opportunitate. Circa crepusculum igitur muniunt leuiter locum, nam bene non poterant, deerant enim vires, & deerant instrumenta ad fodiendum. Ea nocte equos aliquot mactarunt & comederunt, quibus vehemēter opus habuissent ad vehendos vulneratos & alioqui debiles. Per totam eam noctem clamarunt ad Dominum Deum, vt non in finem relinqueret populum suum. Peruenerunt autem sequentibus diebus non procul a Nicea vbi quidam cibos inuenerunt. Subsequentem igitur constituunt expectare Ludouicum regem Gallorum, nam breui adfuturum sperabant. Rex igitur Galliarum Constantinopoli non minori honore quam Cōradus est exceptus, & deductus ab Emanuele Imperatore Græcorum. Vbi in Bithyniam peruenit, rumor ad illum perfertur Imperatorem Conradum exercitum suum pene totum amisisse. Hic Ludouicus rex exanimatus est dolore pariter & metu (nam non minus confidebat Conradi copiis quam suis) conatur cauere ne hæc fama in exercitum suum perueniat; sed nullis vinculis potuit continere fāma malum ocyssime crescens. Vbi exercitus Gallorum de clade Conradi audiuerunt, statim animi deiecti sunt. Multis vero de reditu in patriam consultantibus, rex properare, & se cum Conradi reliquiis coniungere statuit. Igitur Ludouicus paucis post diebus peruenit ad castra Imperatoris. Germani, visis Gallis, respirant; Galli vero exercitus Germanorum calamitate ob oculos posita, spiritus amittunt. Imperator & rex Ludouicus diligenter consiliis communibus deliberant quid faciendum sit, postq; longas disputationes tandem constituunt Ephesum vna proficisci; quo vbi peruenerunt, Imperator siue fastum Gallorum non ferre volens, siue propter paucitatem suorum, siue quod parum censuit regiis copiis territis confidendum, cum suis recta reuertitur Constantinopolim. Vbi oppressus hyeme manere aliquot menses cogitur, neq; enim per hybernum cœlum ventis turbatum nauigare poterant. Rex vero Galliarum Ephesum relinquens, peruenit ad Venandrum flumen, quod transire nostros prohibebant Turcæ, quare ad fluminis illius vada hæsit per aliquot dies exercitus regius: verum quotidie alacriores reddebātur Christiani, & cupiebant vltroq; postulabant milites hostem aggredi. Nam ripæ fluminis non erant eiusmodi, vt magnopere aut nostros impedirent, aut hostes iuuarent.

Ludo-

Ludouicus igitur clam per deuia mittit, qui alio loco conentur tranſire, qui repulſi ab hoſtibus redeunt ad exercitum, & affirmant propter paucitatem non potuiſſe ſe pertranſire; quod ſi plures fuiſſent paulo, nullam difficultatem fuiſſe in tranſitu. Quare cum rex videret in longitudinem aliquot miliarium præſidiis hoſtium ripas munitas, diuidit exercitum in aliquot partes, quas ſimulat ſe in diuerſis locis tranſmittere velle, quo hoſtes minus perſeuerarent coniuncti in vno loco. Diſcedunt igitur noſtri, tanquam quidam aſcendentes in ſuperioribus locis, quidam deſcendentes in inferioribus locis velint pertranſire flumen: hoſtes igitur nihil aliud conſilij ſubeſſe putantes, cum & antea idem facere conati fuerunt noſtri, dimittunt in omnes partes ſuos; noſtri autem vt præceptum illis a rege erat, velociſſime reuertuntur, & regem tranſeuntem ſequuntur. & plane ſic omnia ordinata erant, vt non diſceſſiſſe, ſed præcedentibus tantum primum locum dediſſe videri poſſent, nam vna acies facta eſt, antequam primi ad hoſtes venerint. Hoſtes vero quo iuſſi a ducibus fuerant ire, profecti, expectant hoſtem. Tandem ſero ſine ordine concurrunt, cum primi iam eſſent cæſi, vel fugerent. Eſtq; hoc Ludouici conſilio factum vt ſine ſuorum magna iactura infinitam hoſtium multitudinem occiderit, & magnam prædam adeptus, lætus cum hilari exercitu longius pergit. Magnus terror ab hoc prælio inuaſit omnes earum regionum inhabitatores. Omnia igitur ſine negocio capiunt, magnam omnium rerum copiam vbique inueniunt. Sed dum illi geſtientes victores indulgent genio, hoſtes colligunt magno ſtudio vires, & occaſionem opportunitatémue captant, qua vlciſcantur ſe, & focos & aras tueantur. Noſtris igitur iter facientibus per montem ſine ordine, hoſtes a latere in vertice montis irruentes in noſtros diuidunt illos, qui præceſſerant ab illis qui ſequebantur. itaque hoſtes, noſtris paucis in ſummitate montis facile victis, facile ex ſuperioribus locis, in noſtros ſub oneribus preſſos tela & lapides mittunt. Pugna fit magna, Chriſtianis diuiſis vtrinque in hoſtes impetum facientibus, Turcis magnos lapides deuoluentibus. Magnus noſtrorum numerus cadit. nox dirimit pugnam. Silente nocte noſtri qui in extremo agmine fuerant, reuertuntur rurſum ad montis radices, & circuitu itineris longo iungunt ſe illis qui ſuperarant montem. Magnam cladem in prælio acceperunt Galli, & cõmeatus qui ſequebatur, ſequi non poterat. quare fames non parua afflixit exercitum. Tandem poſt longa itinera & magnas difficultates Sataliam peruenerunt, quæ vrbs eſt ſubiecta Imperatori Conſtantinopolitano. A ciuibus eius vrbis noſtri adiuti nauigãt ad portum S. Symeonis, vbi aliquot dies moratus eſt, vt feſſos recrearet, & vulneratis adhiberet curam. In eo portu occurrit regi Francorum Raimundus, Antiochiæ rex, cum donis, & reuerẽter exceptum ducit ſecum Antiochiam. Petitque Raimundus a rege Ludouico, vt aliquot vrbes adiicere ſuo principatui poſſet virtute Gallorum; ſed negat Ludouicus vllam cauſam tam magnam eſſe quæ eum reuocare a propoſito poſſet, Hieroſolymam enim omnino ſe profecturum. Quare Antiochia diſcedens, Hieruſalem petit Ludouicus cum exercitu. De his omnibus quæ acciderunt regi Gallorum poſt diſceſſum ſuum, audiuit Conradus Imperator, qui hybernarat, vt diximus, Conſtantinopoli: quare hyeme tranſacta, conſtituit petere potius Hieroſolymam ciuitatem Dei, quam domum cum ignominia redire. Quamobrem nauigat recto curſu ad portum Aconenſem & poſtea, vt in longiſſimo itinere breui ſitu, Hieroſolymam peruenit. effundit autem Imperatori Conrado ſe obuiam vniuerſa ciuitas Hieruſalem. Rex, clerus, populusq; deinceps ibant; & introductus eſt in ſanctã ciuitatem. Pauculis poſt diebus nunciatur aduenire Ludouicus rex; cui obuiam miſerunt patriarcham cum clero. Rex in ciuitate manſit: hocq; factum eſt vt declararetur Conradus Ludouico maior. Introduxerunt ergo magnifice regẽ Gallorum. Vbi igitur loca ſancta viſitarunt rex & Imperator, duce rege Hieroſolymitano & patriarcha, conuenerunt de rebus regni Hieroſolymitani conſulturi, quo ſtabilirent quæ infirmiora videbãtur, & adiicerent alia. Communi autem conſilio ſtatuunt, Damaſcum vrbem obſidere, quæ vrbs potentia ſua multũ Hieroſolymitanis nocuit. Ea vrbs eſt ſita in planitie, habetq; exilẽ agrum; ſed cultura induſtriaq; fit fertiliſſimus. Neq; enim tam infelicis ingenij terra reperitur vlla, quæ non fructũ ſuum proferat ſi colatur, & ſeratur ſeminibus quæ non recuſat natura ſoli. Copiis igitur iunctis, tres reges Hieroſolymitanus, Imperator, & Galliarũ rex, ad Damaſcũ iter faciunt per montẽ Libanũ. vbiq;

ad vrbis Damaſcenæ mœnia veniunt, muniunt caſtra multis locis, quo includant oppidanos. Cum primum noſtri acceſſerunt, Turcæ ante vrbē in hortis maceriis & denſis arboribus munitis ſe continebant, noſtros hinc repellere conantes, ne propius ad ciuitatem caſtra admouerent. & ſane non nullius negocij fuit illinc deturbare, & intra mœnia cogere: ſagittis enim in noſtros iaculantes damnum dederunt non paruum; ſed noſtrorum virtus hortos, oppidanis in vrbem compulſis, occupauit. Iis igitur muniendis dū noſtri occupantur, eruptione facta Turcæ in noſtros magno impetu ruunt ſed multis occiſis in vrbem repellunt. Sed breui poſt tempore iterum erumpentes repulſi ſunt. Poſtquam vero in ea parte vrbem videbant inexpugnabilem, altera vrbis pars credita eſt minus firma: quare per flumen noſtri traduxerunt exercitum. Quod vbi factum eſt, ex loci natura potuerunt oppidani noſtros prohibere (occupatis prioribus noſtrorum ſtatiuis) ab aquatione & commeatu. Quam ob rem fruſtra aliquoties conati expugnare vrbem, tandem ſitim & famem diutius ferre non potentes, neceſſario obſidionem ſoluunt, & Hieruſalem repetunt. Conradus igitur quam primum vtile eſſe iudicans redire ad imperium, veritus ne longior abſentia aliquid domi mali pareret. quare comparatis nouis quibuſdam & veteribus reparatis nauigiis, credit ſe itineri nomine Domini. Non multo poſt ſequitur eum Ludouicus rex; ſed in itinere incidit in claſſem Saracenorum, & ab illis capitur. Eodem forte tempore Rogerius de quo ſupra, Saracenos mari & terra ſuperauit: regem Tuneſij eo anno vicit, & illi pacem conceſſit, propter promiſſum ingens tributum. cumque Rogerius per maria vbique claſſe victor liber vagaretur, incidit diſponente maris, terræ, & cœli Domino, in claſſem Turcarum, quæ habebat captum Ludouicum regem Gallorum. naualis igitur pugna commiſſa eſt, vincit Rogerius, claſſis tota hoſtium venit in manus Rogerij, regem Ludouicum viuum liberat magno cum gaudio. Atque hoc modo redit tandem poſt multa diſcrimina & multos labores domum Ludouicus rex. Conrado vero in eo reditu, quod ſciam, nihil grauius accidit. In Germaniam vbi venit, curauit diligenter ea quæ ad religionem & communem pacem ſpectant, diſcordias hominum ambitioſorum ſtultas compoſuit, eccleſias ornauit, & fundauit nouas. Sed hæc fruſtra fieri*, niſi ſint in eccleſiis perſonæ vitæ ſanctitate inſignes, quibus nihil cordi quam oratio & gloria Dei ſit, quiq; faſtum huius mundi vanitatem eſſe intelligant. Non diu vero poſt reditum in Germaniam, cœpit laborare morbo Conradus, quo quotidie ingraueſcente tandem obiit diem, & regalibus adhibitis ritibus ſepultus eſt in monaſterio Lorch in Sueuia. Inſcriptio ſepulchri adhuc illic legitur. Mortuus eſt anno imperij decimoquinto.

DE GERMANIS
LIBER DECIMVS-OCTAVVS.

STatim poſt Conradi mortem, multis imperium ambientibus, & innouare multa cupiētibus, electores Principes Francofordię conueniunt, & eligunt poſt multam deliberationem Sueuiæ ducem, Conradi tertij nepotem ex fratre Friderico, Fridericum primum, qui cognominatus eſt Barbaroſſa. Et quanquam multi anhelarent ad imperium, doniſq; Romæ & in Germania clanculum agerent, tamen hic concordibus omnium Principum ſuffragiis eſt electus. Poſt electionem Aquiſgrani coronam imperialem accepit, in conuentu vtriuſque ſtatus, ſecularis & eccleſiaſtici, Principum plurimorum ex Italia, Gallia & Germania. Et vndique ex longioribus nationibus ſtatim legationes cum muneribus venerunt multæ. Erant tempore electionis huius Principis in Germania omnia vilia: vino ad extinguendam calcem vtebantur bono: frumenti non minor erat copia. In hacque rerum copia pax erat, nec vſquam graſſabatur peſtis. Eo tempore in collegiis monachorum & monialium iuuentus educabatur ad bonam frugem. Quanquam aliorum Principum formā non deſcribere ſoleam, breuis cupiens eſſe; tamen non poſſum mihi temperare,

perare, vt non huius viri corporis formam attingam, pauciſſimis tamen. Corpore mediocris habitus & ſtaturæ fuit, fronte hilari, ſereno vultu, oculis ſplendētibus; ſeueritatem coniunctam cum comitate in facie tota præ ſe tulit. Libet hic aſcribere, quoniam nō inelegantes mihi vidētur, verſus Guntheri Ligurini, de hoc Imperatore ſic canētis,

Nobilitate viget, claroq́; hinc ſanguine reges,
Inde duces contingit auos, facundia dulcis,
Forma nitens, animusq́; ſagax, manus impigra, ſollers
Conſiliis, belloq́; ferox, & pace modeſtus.
Mente ſenex, ætate puer, prudentia rerum,
Certus amor, robuſta fides, conſtantia mentis,
Nec frangenda malis, nec ſuſtollenda ſecundis,
Laudis amans, largitor opum, crudelibus atrox,
Tranquillus placidis, ferus indomitusq́; ſuperbis,
Supplicibus facilis, iuſtis pius, aſper iniquis,
Fortis ad inſtantes caſus, prudensq́; futuri,
Præteritiq́; memor, ſociis bonus, impius hoſti.

Huic Imperatori quantum debeat Germania, prædicari ſatis non poteſt. Vtinam quibus rerum habenæ regendæ commiſſæ ſunt, exempla illa ob oculos haberent die noctéq;. Statim poſt acceptam coronam, Mersburgi Danorum rex regiam coronam de manu Cæſaris accepit, & imperio iurauit ſe futurū fidelem. Multos conuentus in multis locis celebrauit, in quibus omnibus nulli rei ſtudere eſt inuentus vnquam, quā publicis commodis ſtudere. Quare initio imperij ſtatim meruit nomē patris patriæ. Gallia diſſidebat vehementer, ſed Fridericus Imperator eam compoſuit. Erat magna diſſenſio inter Henricum ducem Saxoniæ, & Henricum Luipoldi Marchionis Auſtriæ fratrem. Vterque enim Noricum ducatum ſibi arrogabat: vterque allegauit ius & cauſas, in ſpeciem ſaltem probabiles. Hanc litem Cæſar dirimere cupiens, magnopere laborauit. In ſuperioribus eſt dictum, qua cauſa Conradus Imperator Henricum Superbum repulerit a ducatu Bauariæ. Eum autem ducatum Luipoldo Marchionis Auſtriæ filio contulit. Hic Luipoldus admodum adoleſcens mortuus, reliquit ducatum Henrico fratri ſuo. Hæc fuit cauſa magnorum motuum in regionibus Norici ducatus, Sueuiæ & Bauariæ: cæſiq; ſunt multi eam ob cauſam. Fridericus Imperator multa tentauit, quibus componeret rem, ſed diu nihil proficere potuit: ita odio occalluerant pertinaces animi. Tandem adhibitis Germaniæ Principibus omnibus, hac ratione pacem inter eos ſtatuit: Ducatū Boioariorum Henrico de Saxonia reddidit. nam hęreditario iure ad eum pertinebat, quem parentes & auus eius poſſederant. Henrici vero Auſtriaci animum alio modo placare conatur. Cum enim ante Marchionis titulum tantummodo haberet, appellat eum Auſtriæ ducem. quare hic Henricus, nomine Marchionis in ducis titulos mutato, alter Henricus vero ducatu Bauariæ cōtentus, deponit iram. Hac diſcordia prudenter per Imperatoris induſtriam ſedata, Guelfo frater Henrici ducis Saxoniæ palam coram Principibus conqueritur, ſe iniuſte negligi, & ſuis facultatibus priuatum. Cui patrocinatur dux Bauariæ Henricus, germanus frater eius. Fridericus rex Rom. cupiens & hunc placare, contulit illi Marchiam Tuſciæ, ducatum Spoleti, & principatum Sardiniæ. Hi fratres Guelfo, & Henricus dux Bauariæ, fuerunt auunculi Imperatoris Friderici; quæ conſanguinitas cauſa fuit potiſſima propenſi ad eos iuuandos animi. Hoc enim peculiare hic Princeps habuit, quod omnibus viribus & ſtudio ſuos euexit, & beneficiis affecit; ſed (quod laudabile eſt) non quoquo modo. nam nuſquam iniuſte deprehenditur, quenquam ex ſuis iuuaſſe per oppreſſionem aliorum. Erat illi frater Conradus, quem Palatinum comitem Rheni fecit, vita defuncto Hermanno comite Palatino, hærede nullo relicto, ad quem iure perueniret Palatinatus. Hic Conradus Imperatoris frater Heidelbergam oppidum & arcem ædificando ampliauit & decorauit, ante eum enim nihil illic erat nomine memorabili dignum. Libenter enim eo loco habitauit. Collegium ſacerdotum in Neuuenburg iuxta Heidelbergam mutauit in monaſterium monialium, & annuos reditus auxit. Cauſa mutationis hæc fuit: In oppido voluit doceri & inſtitui pueros, aliaq; habebat virorū monaſteria, in quibus inſtituebātur pueri ingenui. Hoc autem voluit eſſe ſcholam puella-

rum ingenuarum, vbi in pudicitia ad timorem Domini, & sanctam maritorum post nuptias obedientiam, puellæ instituebantur. Credidit enim seculum quod tum erat, & aliquot quæ post antéque erant, nullam magis salutarem rem vnquam institutam, quam tales ad vtrumque sexum ludi instituti, hoc est monasteria, ex quibus prodibunt tot castæ ad maritos virgines, quæ factæ matronæ suam prolem educabant, ad modum quo ipsæ erant educatæ, aut domi, aut in monasteria traditam. Ex illis scholis prodibant iuuenes, modestia & timore Domini, humanitateque præditi. Neque erat vllus nobilium, qui suos non tradiderit instituendos in has scholas, vbi erant præceptores, vacantes lectioni & orationi & ieiuniis. Quam aliam causam putas esse tam bonorum Principum & modestissimæ nobilitatis, qui fuerunt per aliquot secula? Nemo fere a Carolo Magno Principum fuit, qui nō in monasteriis educatus sit a puero. Confer priores Nerones ad illos Principes, de quibus partim iam dictū est, partim dicemus in sequentibus. Et si vllum seculum esset futurum (quod omen Deus auertat) quod institutionem illam sanctam iuuentutis & religionem contemneret; suo magno malo & infelicitate esset visurum inhumanitatem & impietatē omnium hominum, a maximo vsq; ad minimum; & nulla esset vicissitudinaria affectio humanitatis futura: quale seculum videntur minari futurum sacræ literæ, cum prædicunt charitatem nullam aliquando in hominum cordibus futuram. Quare qui timent Dominum, & non exuerunt omnem humanitatem, huiusmodi scholas augeant, suis facultatibus in eas collatis. Vt sint vero boni in eis viri qui seruiant Domino, quibus religionis verum studium, amor proximi, bona literarum studia cordi sint; curandum esse non nego, & Dominum orandum, vt tales mittat. Et in superioribus dictū est, Principes optimos hoc summo semper studio curasse. Erat Friderico Imperatori vxor filia Marchionis de Vogsperg, quam ille consanguinitatis nomine, teste Abbate Vrspergensi, habere nō potuit: quare repudiauit eam. An fuerint aliæ (quod quidam putant) causæ, nescio. Duxit post diuortium aliam, filiam Rainaldi Burgundiæ comitis, quæ peperit illi Henricum, Fridericum, Conradum, Philippum, & Othonem. Fridericus, in Germania omnibus dispositis feliciter, paceq; inter omnes firmata, cōscribit exercitum; comparatisq; omnibus ad profectionem necessariis, versus Italiam mouet castra. Vbi cum copiis Italiam attigit, veniunt illi obuiam Mediolanenses; petunt priuilegia quædam; petuntq; Cumæ & Laudæ dominium; magnam pecuniam promittunt; & causas quur petant addunt. Sed cum apud Imperatorem æquum & iustum esset pecunia preciosius; non potuit induci, vt adimeret istis, illis adderet. Mediolanenses igitur non ferebant æquo animo, quod negauit illis id quod petebant. Volentes autem ab vrbe sua quam longissime Imperatorem cum exercitu iter facere, per difficilia deuia circūduxerunt eum per tres continuos dies. Tandē intellecto eorū consilio, & fortassis aliquid peius metuens, recta petit, contra Mediolanensium consilium & voluntatem, Mediolanum: Cumque vrbi appropinquasset, pro iusto precio exercitui necessaria petit: quod cum negarent, iratus Cæsar Rosatum, castrum eorum egregium, quod habebat supra quingentos in præsidio armatos, capit, & incendio consumit totum, & omnem agri eorum regionem peruastat, vsque ad vrbis portas. Nec mediocris timor in vrbe fuit, ne expugnaret vrbem: multas præter dictum castrū eorum arces deiecit: nominatim vero Gailardam, Trecam, & Minimam destruunt ferro & igne. Perque Padum flumen exercitu traducto, Curam vastant vrbem, Astam incendunt, Dertonem obsident & capiunt, vrbem præsidiis & loci natura munitissimam. Papienses aliorum iactura damnoque docti, Imperatori obuiam veniunt, & se suaque omnia commendant, cum magna reuerentia coronatum in vrbem ducunt. aliquot dies illic commoratus, officiis eorum oblectatus est. Discedens illinc per Longobardiam, Romaniam, Tusciam, & Sutrium, Romæ appropinquauit. Ibi Pontifex Romanus cum suis cardinalibus, episcopis totoque clero occurrit Imperatori, offerens illi primum coronationem, imperialemque consecrationem. Deinde agit causam suam aduersus Romanos, qui intulerant illi iniurias. deq; rebus ecclesiasticis & Repub. Romana multa collocuti, perueniunt Romā. In Basilica diui Petri imponit imperialem coronam Friderico Pontifex, in magna hominum frequentia. Romani vero conati sunt exercitum Germanicum Imperatoris ex improuiso opprimere. quare per totam Adriani erumpunt magna violentia & impetu in Germanos:

nos: quibus parati Germani opponunt se, & occisa magna eorum multitudine, magna etiam capta, fugant. Qui conatus Romanorum postquam male cessit, pacem petiere & gratiam ab Imperatore & Pontifice, quam assecuti sunt: & redditi sunt illis capti. Omnibus igitur Romæ dispositis, & Pontifici subiectis, Fridericus Germaniam petere constituit, sed per aliam Italiæ viam domum profectus est, in quibus scilicet Italiæ regionibus erant adhuc rebelles. Spoletum igitur, vrbem rebellantem & multa seditiose contra maiestatem Cæsaream conantem, cepit vi, & solo æquauit. quo exemplo reliquarum multæ territæ, sponte veniunt, obtemperaturas se imperio promittunt, quæ omnes gratiam Imperatoris consecutæ sunt. Tam enim facilis & benignus in subiectos & officium facientes, quam seuerus in superbos & seditiosos fuit. Vbi venit vsque ad montis Falerni angustias, difficilia transitu itinera, exercitus pars trāsierat montem. Albericus Veronæ Princeps occupat clausuras montis, & præcludit viam Imperatori; petitq; pecuniam ab Imperatore; alioqui minatur, non passurum transire eum per montem. Etsi maior exercitus pars mōtem superarat, & Imperatori coniungi non potuit; tamen Imperator, vir magni animi, non modo pecuniam dare recusauit, sed nec dignitatis suæ putauit, latronem per legatos alloqui. Quare Othonem Palatinum de Witilispach cum lectissimis expeditis militibus mittit per alias vias difficilimas, ductoribus locorum gnaris, qui per prærupta montis reptando supra hostes conscenderunt: & in inferiore mōtis parte expectabat Fridericus Cęsar. Illi igitur Germani in vertice montis cum magno clamore & animo inuadunt latrones, & magnam earum partem præcipitant; partim trucidatos, partim viuos quosdam capiunt. Fugientes currunt in manus Imperatoris. Itaque expedito itinere, pergit Imperator in Germaniam per Tridētinam vallem. In Germania excipitur magno omnium gaudio, ignibus vbique in campis, collibus & montibus incensis. Veniunt ex longinquis nationibus legati cum muneribus amicitiam & pacem ementes. Imperator nihil aliud agit, quam vt fiat inter Christianos concordia, & sibi quam plurimos beneficiis deuinciat. Boemorum ducem ob singulares boni Principis dotes coronat in regem. Polonorum dux, fœdus & fidem Imperatori non seruans, vincitur, & sub iugum mittitur, cogiturq; tributum dare maius, quam antea vnquam. Hæc dum in Germania a Cæsare fiunt; Italia tumultuatur, & seditionibus laborat supra modum. Roma vrbs & Pontifices hostiliter intestinis odiis inter se vitam misere agunt. Adrianus Pontifex Fridericum exitialiter odire incipit, quod non ad nutum eius in Italiam cum copiis Germanorum venit; quas querelas iniquiore tulit Fridericus animo, incepitque non leuiter potestatem pontificiam contemnere. Nullum legatum apostolicum ferebat in Germania, nisi a se vocatum. Sacerdotia ipse incipiebat conferre, quæ iuris pontificum Romanorum erant. Neque vllum ex Germania Romam ire patiebatur sub forma appellationis. Hoc testantur literæ Papæ & Imperatoris, quæ sic habent,

Adrianus episcopus, seruus seruorum Dei, Friderico Romanorum Imperatori salutem & apostolicam benedictionem. Lex diuina sicut parentes honorantibus longæuitatem promittit, ita maledicentibus patri & matri sententiam mortis intendit. Veritatis autem voce docemur, quia omnis qui se exaltat; humiliabitur. Quapropter dilecte in Domino fili, super prudentia tua nō mediocriter admiramur, qui beato Petro & sanctæ Romanæ ecclesiæ non quantam deberes reuerentiam, exhibere videris. In literis enim ad nos missis nomen tuum nostro præponis, in quo insolentiæ, ne dicam arrogantiæ, notam incurris. Quid dicam de fidelitate beato Petro & nobis a te promissa & iurata? quomodo eam obserues, cum ab his qui Dei sunt & filij excelsi omnes, episcopis videlicet homagium requiris, fidelitatem exigis, & manus eorum sacratas manibus tuis innectis, & manifeste nobis factus contrarius, cardinalib. a latere nostro directis non solum ecclesias, sed & ciuitates regni tui, claudis. Resipisce ergo, resipisce, tibi consulimus: quia dum a nobis coronam & consecrationem merueris, dum inconcessa captas, ne concessa perdas, nobilitati tuæ timemus, &c. Ad hanc Pontificis Romani epistolā ita respondit Imperator, Fridericus Dei gratia Rom. Imperator semper Augustus Adriano ecclesiæ catholicæ Pontifici, omnibus illis adhærere quæ cœpit Iesus facere & docere. Lex iustitiæ vnicuique quod suum est, restituit. non enim parentibus nostris derogamus, quibus in hoc regno nostro debitum exhibemus honorem, a qui-

bus, videlicet progenitoribus noſtris, & regni dignitatẽ ſuſcepimus & coronam. Nunquid tempore Conſtantini Silueſter regalis aliquid habuiſſe dignoſcitur? Sed eius pietatis conceſſione libertas conceſſa eſt eccleſiæ, pax reſtituta: & quicquid regalis papatus veſter habere dignoſcitur, largitione Principum obtinet. Vnde cum Romano Pontifici ſcribimus, iure & ex antiquo nomen præponimus, & ad iuſtitiæ normam eidem nobis ſcribenti concedimus. Reuoluite annales, & ſi lectum neglexiſtis, quod aſſerimus, illic inuenitur. Ab his autem, quæ Dei ſunt, per adoptionem & regalia noſtra tenent, cur homagium & regalia ſacramenta non exigamus? cum ille noſter & veſter inſtitutor ab homine rege nihil accipiens, ſed omnia bona omnibus conferens, qui pro ſe & Petro cenſum Cæſari perſoluit, & exemplum nobis dedit, vt ita faciatis. Docet vos, dicens, *Diſcite a me, quia mitis ſum & humilis corde.* Aut igitur regalia nobis dimittant, aut, ſi hæc vtilia iudicauerint, quæ Dei Deo, quæ Cæſaris Cæſari perſoluant. Cardinalibus vtique veſtris clauſæ ſunt eccleſiæ, & non patent ciuitates; quia non videmus eos prædicatores, ſed prædatores; non pacis corroboratores, ſed pecunię raptores; non orbis reparatores, ſed auri inſatiabiles corraſores. Cum autem viderimus eos, quales requirit eccleſia, portantes pacem, illuminantes patriam, aſſiſtentes cauſæ humilium in æquitate; neceſſariis eos ſtipendiis & commeatu ſuſtentare nõ differemus. Humilitatis autem quæ eſt cuſtos virtutum, & manſuetudinis veſtræ non minimam notam incurritis, cum huiuſmodi quæſtiones, religioni non multum cõferentes, ſecularibus perſonis proponitis. Prouideat itaq; paternitas veſtra, ne, dum talia mouet quæ indigna ducimus, offendiculum ponat illis, qui velut ad imbrem ſerotinum ori veſtro aures ſuas arrigere feſtinant. non enim non poſſumus reſpõdere auditis, cum ſuperbiæ deteſtabilem beſtiam vſque ad ſedem Petri reptaſſe videmus, paci eccleſiæ bene ſemper prouidentes. Bene ſemper valete. Hæ ſunt ſcriptæ literæ a Pontifice & Imperatore, quæ extant cum alibi, tum in cœnobio Hirſaugienſi diœceſis Spirenſis. Dum in hunc modum Imperator & Pontifex odioſe commutant verba, epiſcopus Laudenſis in quadam cauſa appellauit Romam, aduerſus Imperatoris edictum. Cum vero ipſe epiſcopus eſſet in itinere Romam verſus, ab Imperatoris equitibus viarum cuſtodibus verberatur, capitur, in cuſtodiam ducitur & ſeruatur. Quod vbi Romæ nunciatum eſt, Pontifex rei indignitate incredibiliter motus, mittit ad Imperatorem quam primum legatos, cardinalem & cancellarium ſuum, viros morum ſeueritate & facundia præſtantes. Qui, vbi peruenerunt ad Imperatorem, qui tamen forte Veſontij erat, literas Papæ obtulerunt Cæſari, quæ erant vehementer libere & mordaciter ſcriptæ & obiurgatoriæ, ita vt mirum in modum offenderint Imperatorem. Inter reliqua multa ſcriptum in illis fuit hoc, Quia quamuis nobis non ex æquo reſponderis, non tamen nos pœniteret, ſi maiora, quã acceperis de manibus noſtris, beneficia ſuſcepiſſes, &c. Nec minus mendacia & dura in mandatis habebant legati, quæ bona fide ex Pontificis iuſſu Imperatori in os dixerunt omnia. Nec vero aliud minus patienter tulit, quam quod in literis & oratione legatorum viua ſæpe repetebatur, Pontifici Fridericum imperialem coronam & imperium ipſum debere. Quare cum vnus legatorum contentioſe ad Imperatorem dixiſſet, Si ergo Imperator ab apoſtolico non habet imperium, a quo habet? Quibus verbis omnes aulæ Cæſareæ proceres ita ſuccẽſi ſunt ſupra modum, præcipue Otho Palatinus de Witliſpach, qui gladium Imperialem manibus tenebat. euaginato enim gladio legatum qui hæc dixerat, petiturus: & a Friderico vix cohibitus eſt. Reſpondit legatis Cæſar fere in hanc ſententiam, quam videmus in ſuperius ſcripta epiſtola. Admonuit eos officij apoſtolici, exempli Chriſti. Quid interſit inter regem, adminiſtratorem Reipublicæ rerum terrenarum & huius vitæ; & miniſtrum eccleſiæ myſteriorumque religionis, multis exponit. Apoſtolici legati iniuriis affectos ſe queruntur; de ſua poteſtate ex iure diuino & humano multa diſſerunt, quo loco, quoque honore Deus ſuos excipi & haberi præceperit, quam autoritatem inter homines illis dederit. De clauibus multa, multa item de inferno & purgatorio; admonent præterea exemplorum Imperatorum veterum, quomodo reuerenter eccleſiaſticos tractarint, quibus eos ornarint & donarint, qua felicitate & ſucceſſu propterea vſi ſint. Imperator iuſſis tacere, abeuntibus præcipit imperioſe, vt via regia Romam reuertantur, ne quæſtum in itinere faciant: ſi aliter compertum fuerit, non impune habituros.

rus. Legati Romam recta petunt: vbi illuc peruenerunt; Romano Pontifici enarrant iram & blasphemias (sic enim vocabant) Imperatoris; iniurias sibi illatas & vim factam queruntur, vix se mortem euasisse, nullum subulcum inhumanius ab vllo agrestissimo villico tractatum vnquam. Pontifex zelo accendi, meditari vltionem, cogitare de excommunicatione & anathemate cœpit: quamobrem frequentem episcoporum & cardinalium synodum cogit. Multa in ea synodo tractantur contra Cæsarem, sed discordant sententiæ. quidam exempla proferebant, quod Pontifices Romani Imperatores coegerint iuxta suas leges & voluntatem viuere: quidam cõtra proferebant exempla, quod Imperatores vrbes & Italiam diripuerint, & omnia miscuerint pro arbitrio, Pontificesque in exilium miserint. Itaque variantibus sententiis, in ea synodo statutum est nihil. Imperator quoque, conuocatis Germaniæ Principibus, queritur, quod Papa Romanus nimium sibi arroget, cupiatq; Imperatorem obedire, ceu mancipium, pontificiis constitutionibus quibuslibet; apud Principes multa disputat de functionibus ministrorum ecclesiæ, de pace ecclesiæ, & quid pariat bonos hominum mores. Principes Germaniæ videntes, quem tandem finem hæc tragœdia sit habitura, nisi quam primum principum Friderici & Adriani animos irritatos placent; quamobrem episcopum Babenbergensem cum aliis magnis viris ad Pontificem mittunt cum literis & mandatis mitioribus, & ad sedandas iras accommodatis. Quibus nihil Pontifex motus est, pertinaciterque in sua perseuerauit sententia. Quod vbi Imperatori renunciatum est; extemplo cum selectissimis copiis, non magnis autem, mittit in Italiam Othonem Palatinum, qui res in Italia disponat: seipsum cum iusto exercitu subsequuturum minatur Italiæ, nisi omnes ciuitates obtemperent Othoni. Quod vbi Pontifex intellexit, & totus cardinalium ordo; timor inuasit eos, maxime cum viderent, Italiæ ciuitates audientes esse Cæsari. Quare habito consilio, mittunt ad Cæsarem legatos episcopos & cardinales, qui de concordia agant, quique nihil aliud loquantur aut faciant, quam quod ad pacem faciat. Seorsum vero quosdam Principes Germaniæ rogat per legatos & literas Pontifex, vt se interponant, Imperatoris iram extinguant. Post illa Augustæ est constitutus conuentus Principum, vbi conuenerunt ecclesiastici & seculares Principes, quorum opera reconciliati sunt duo orbis capita, Adrianus & Fridericus. Hæc pax omnibus bonæ mentis Principibus gratissima fuit. nam quantum mali hinc timendum fuit, nemo paulo cordatior non intelligere poterat. Postquam vero in gratiam redierunt Imperator & Papa; Italia cœpit tumultuari intestinis odiis, discordiis & bellis. Et Mediolanenses adhuc memores malorum, quæ illis Imperator in prima in Italiam expeditione fecerat, rebellare cœperunt, & alios sibi iunxerunt rebellionis socios, qui erant Lombardiæ ciuitates quædam, opibus & viribus pollentes. Cumam & Laudam, quæ erant fidei Imperatoris commissæ, destruxerunt; & alia quædam, quæ Cæsar in eorum agro incendiis & ferro ante deuastauerat, omnia repararant; & Cremonenses qui obtemperabant Imperatori, nec abduci ab imperio poterant, multis modis affligunt Longobardi & Mediolanenses. Quæ cum tolerabilia nullo modo Imperator iudicaret; contrahit ingentes copias, quas in Italiam duxit: ad aduentum eius tota est territa Italia. Primum Brixienses ad deditionem compulsi sunt. Pergens postea castrametatus est iuxta flumen Adduam, vbi ab altera ripa Longobardæ & Mediolanenses hostes conuitiis Imperatorem lacesserunt, verbis ad terrendos animos ingeniose confictis, vt irritarint neminem ex toto exercitu magis quam Imperatorem, Ceruum ducem inter Leones; Leones hoc duce nihil egregie facturos; Ceruum sibi cauere loco, proditurum propediem exercitum. Imperator ipse flumen cum selectioribus paucis transiuit, lignea crate ex arboribus quibuslibet obuiis facta, & cum hostibus conferens manus, statim fugauit, qui se recipiunt in castrum proximum: quos Fridericus cum paucis secutus est vsque ad arcem in quam confugerant; signumque dedit exercitui, vt totus sequeretur, id quod factum est. Illi in castro obsessi, desperatis rebus suis, mittunt supplices ad Cæsarem nuncium qui oret, vt vitam donet omnibus qui in castro essent, & capiat castrum. Cæsar nihil illis promittere voluit. Quare coacti sunt sedare ad gratiam, vt loquuntur vulgo. Cæsar captis ducibus in castro, & militibus exutis omni militari habitu, cum pueris & mulieribus passus est nudos abire. Castrum militibus diripiendum concessit, & exurendum. Cæsar hinc discedens venit

Melegantium. Illic moratus duos dies, expectauit frustra Mediolanensium nuncios, qui pacem peterent. Quare sine cunctatione longiore, collecto & aucto militibus Italis exercitu, properat Mediolanum. Veniunt magna multitudine armatorum obuiam Cæsari hostiliter. Cumque inter fossas, quæ erant inter Cæsarem & Mediolanenses, constitissent, expectarentque Cæsaris transitum, qui erat difficilis, & non sine certo discrimine copiarum Imperatoris, propter altitudinem & latitudinem; Cæsar per aliam viam mittit partem exercitus. neque enim longa valde erat fossa. Interea iubet in proximis agris fasciculos facere ex arbustis, quibus milites complerent fossam. Adsunt igitur qui missi fuerunt alia via, simul parati iniiciuntur fasciculi: & sic duabus partibus adoriuntur hostem, qui primum impetum non ferens, fugit ad vrbis mœnia: quos Cremonenses insecuti sunt longius quam Germani. Quos cum Mediolanenses conspexerunt solos, iterum ineunt cum illis equestre prælium, quod anceps permansit, donec Imperator adcurrit, & Germanorum virtute intra mœnia cogit. Suburbia omnia incenderunt. Imperator vrbem obsidione circundat. Erat extra mœnia turris alta ad præsidium ciuitatis. quæ vbi in potestatem Cæsaris venit; vrbani desperarunt de rebus suis; quare misericordiam petunt a Cæsare. Nuncij qui venerunt supplices ad Imperatorem ex vrbe, inter reliqua quæ modestissime & humilime locuti sunt, dixerunt, se agnoscere læsæ maiestatis crimen, non ignorare, se videri impudentes qui sperent gratiam; tamen ausos se fuisse tentare, quod de animi lenitate Cæsaris omnes tam magnifica prædicent; fore maiorem laudem qui tam male meritis ignoscere potuerit; nihil esse quod magnopere laudibus ferri ad astra possit, si quis leuiter delinquentibus culpam condonet. Seorsum vero locuti sunt cum Principibus, qui erant cum Cæsare Friderico autoritate pollentes in ea expeditione, scilicet cum rege Boëmorum, Lupoldo Austriæ duce, Othone Palatino, Rainaldo Bambergensi episcopo, & cum reliquis viris quos putarunt apud Cæsarem valere gratia & autoritate. Illorum quibusdam munera clam dederunt. ij ergo apud Cæsarem inuenerunt Mediolanensibus gratiam. Iussa est igitur vniuersa vrbis multitudo inermis ad Cæsarem exire, & se ad pedes Cæsaris prosternere. Itaque fecerunt, & est illis vita donata. Nam Cæsar in animo habebat, omnes ad arma habiles occidere. Facta est igitur pax. Mediolanum subiugatum est. obsides dederunt. Longobardæ omnes veniunt post Mediolanensium deditionem; misericordiam petunt, Imperatori obedientiam promittentes. Imperator totam Italiam subditam in se solum respicere videns, legibus cauendum putauit, ne post hac tam leuibus causis rebellarent. Quare Principibus conuocatis suppliciorum genera statuit in violatores pacis, & cõtemptores summorum magistratuum. Constituit quoque pecuniariam mulctam in eos qui violarent fœdus: nempe vrbes mediocres singulæ centum marcas auri persoluerent; maiores ducentas; Marchio quinquaginta; Comes quadraginta; & sic vsque ad tres marcas pro cuiusque dignitate & facultatibus; qui tres marcas auri non haberent, pro magnitudine rebellionis aut mori, aut verberibus cædi & mitti in exilium deberent. Iudices quoque per singulas vrbes constituit. Scribitur a Frisingensi (qui eo tempore vixit, & præsentem in Italia apud Fridericum fuisse est probabile) Imperatorem magna diligẽtia a iurisperitis quæsiuisse quid iuris in ciuitates Italiæ Imperator haberet. Nam contra ius & æquum nihil voluit prudens sciénsve facere, persuasus nihil iniusti durabile esse posse. Omnes iureperiti & Principes ecclesiastici secularesque qui aderant, vna concordi sententia adiudicarunt Imperatori omnia regalia, quæ sunt monetæ, telonia, vectigalia, nauigia, officiorum dignitatúmve confirmationes, iudicum, consulum, omniumque magistratuum creationem, exactiones præterea, quocunque tempore & quotiescunque necessariæ sunt ad imperium defendendum, aut tuendum, aut augendum. Has leges & constitutiones per Italiam promulgandas commisit Imperator cancellario Rainaldo, & Othoni Palatino, & quibusdam aliis: qui comitati forti militum manu hæc per ciuitates singulas ordine denunciant, & seruanda imperant. Vbi Mediolanum venerunt; conuocatis ciuibus, vt fecerunt in aliis ciuitatibus, constitutiones imperiales promulgant. Ciues, his inauditis apud eos auditis, reclamãt, & præconem interpellantes, non patiuntur dicere; eiiciunt ex vrbe legatos; mox contra Imperatorem multa faciunt: quod fuit plurimarum calamitatum causa. Nam Pontifex eam Mediolanen-

ſium rebellionem fouit, & illud de iure ſuo. Poſtquam Imperator decretum promulgauit per Italiam. & multæ præter Mediolanum vrbes rebellare, nouaque optare viſæ ſunt, omnesque alienatæ prorſus ſunt. Pontifex rurſum quoque diſcedit ab Imperatoris amicitia; vocat eum iniuſtiſſimum tyrannum, ſæuum, & inflatum; legatos Cæſaris Romam ingredi prohibet, niſi cum velit ipſe cum ſuis cardinalibus, vicem rependere volens. nam & Imperator in priore ſimultate in Germaniam non admittebat apoſtolicos legatos, niſi quum placuit. Minatur Pontifex, niſi deſiſtat ab illis in Italia exactionibus, & imperioſa tyrannide, ſe toti orbi declaraturum, non Imperatorem eſſe Fridericum, ſed deprædatorem. Imperator veritus periculum, ne Papa cum Conſtantinopolitano principe fœdus iniret, præſertim hoc tempore, cum nouo imperioſe decreto Italia exaſperata eſſet; excuſat ſe apud Pontificem verbis quam leuiſſimis, pacem non eſſe rumpendam; quid hinc mali prouenturum ſit enarrat; ſe paratum mutare, ſi erret, ſententiam; ſapientum iudicio ſe commiſſurum cauſam ſuam. Hæc omnia Papa recuſat, nec poteſt placari. quod cum intellexit Imperator, non eſt arbitratus ex ſua dignitate eſſe, plura offerre. Quamobrem ſeditionem Mediolanēſium comprimendam eſſe iudicauit, ne illi diutius impuniti aliis darent exemplum & fiduciā rebellandi. Cumas cum exercitu proficiſcitur, eiusq; ciues in priſtinum ſtatum a quo a Mediolanenſibus erant deturbati, reſtituit. Supra vrbem Cumarum arcem munitiſſimam ædificauit, in illam præſidium militum Germanorum impoſuit. Quam primum vero Imperator diſcedit ad alia quædam conficienda, prius quam aggrederetur vrbem Mediolanum, Mediolanenſes ingenioſe fabricatis machinis tormentorumque variis generibus, arcem confregerunt ædificatam apud Cumas, præſidium militū Teutonicorum captum in cuſtodia ſeruant. Quod factum Mediolanenſium animos multis addidit, vt auſi ſint aperte rebellare: quare feſtinanter Imperator in Mediolanenſes ducit copias, rura eorum cultiſſima peruaſtat, vineta, ſegetes, arbuſta, arbores omnia ſuccidit. Obſidet vrbem Fridericus cum maiore parte exercitus, reliquam partem contra alias rebelles vrbes mittit. Contra Cremenſes quibus ſe adiunxerant multi Longobardæ & alij ex vicinia, miſit Rupertum ducem primi loci in toto exercitu, Baſilienſem cum militibus Baſilienſibus, quos hic Fridericus multos in exercitu habuit, quosq; propter ratam virtutem ſingulariter dilexit. Hic Rupertus Baſilienſis vbi venit cum ſignis Cremas, quæ ſunt validiſſimum oppidum, occurrunt illi obuiam cum maiore multitudine armatorum, quam expectarant Germani, in loco æquo concurritur, primo vtrinque acerrime pugnatur, multi cadunt, oppidani tandē vertuntur in fugam; qui fugientium non peruenerunt recto curſu intra mœnia, capti ſunt omnes, aut occiſi. Aliquot diebus obſident oppidum, & expugnare nituntur fruſtra, tam paucis nullum ad oppugnationem apparatum habentibus impoſſibile erat expugnare tam firmam vrbem cum munitiſſima arce. Quare reuocati ab Imperatore, ad exercitum redierunt. Ad munitiones igitur Mediolanenſium Imperator tempus terens, nec capiendæ vrbis ſpem magnam habens, ſimulat diſceſſum, receditq; in proximam ſiluam; mittit vero Papienſes contra Mediolanenſes ſolos, qui vbi congreſſi ſunt cum exercitu, ex inſidiis erumpit Cæſar, Mediolanenſium magnam multitudinem occidit, magnam quoq; capit. Nec tamen poſt hoc prælium humiliati ſunt Mediolanenſes. Non ignoro quoſdam ſcribere, quod & veriſimilius eſt, Cæſarem cum maiore parte exercitus alio profectum, partem quandam exercitus poſuiſſe in inſidias. Imperator obſidionem tandem vrbis Mediolani ſoluere eſt coactus. Quare Cremas cum toto exercitu repetit. Primum colloquio res acta eſt. Imperator iura imperialia quę promulgata erant, & propter quæ Cremenſes in armis erant, exigit; Cremenſes munitionibus ſuis & caſtro firmiſſimo confidentes, negant quicquam talium daturos ſe, nec debere argumentis diſputant. Addit etiam illis animum, quod Mediolanum cogi nondum potuerat, & quod iam olim Lotharius Imper. cum Germanis fruſtra diu in obſidione laborauerat. Imperator Fridericus eorum cōfidentiam animaduertens, magnis conatibus oppidum expugnare nititur. Altiſſimam ligneam turrim erexit, arietes, machinarum alias ſpecies muris iniecit, foſſas ſuccíſis arboribus ac terra impleuit. Obſides quos ab illis antea ad confirmationem pacis acceperat, qui erant ciuitatis Principum filij, ad crates ligneas quæ turri erant appenſæ, alligauit, in cōſpectum propugnatorum, & hoc modo turrim ad arcem

propellit; nec potuit vllum telum in turrim Germanorum mitti, vt non tangeret vades qui omnes erant eorum liberi. Sic enim ſperauit Imperator ſe admoturũ turrim quocunq; vellet: nec enim vllũ putauit tam inhumanũ impiúmve eſſe, qui poſſit ferre ſuos liberos in conſpectu ſuo trucidari. Sed oppidani indurati telis de caſtro miſſis, & aliis inſtrumentorũ generibus in ligneã turrim miſſis, ferro & igne crudeliter, contemnentes naturæ leges, ſuos interfecerunt. Cremenſes volentes par pari referre, quoſdam captiuos Germanos in edito loco ſupra muros erectis patibulis ſuſpenderunt. Germani poſtquã hoc viderunt, ſuſpenderunt multos captiuos quoq; in conſpectu oppidanorũ. Tandem tantis operibus ad oppugnationẽ factis, & muris deiectis in magna vrbis parte, & conquaſſatis turribus mœniorum, Cremenſes deſpondent animum, ſupplices rogant ea quę pacis ſunt, omnia facturos pollicentur, vitã modo donet Imperator omnibus qui in vrbe ſint. Imperator quantumuis exaſperarant illum, tamen timens Dominum miſericordes & mites beatos prędicantem, donat omnibus vitam, ea tamen conditione, vt tantum vna ſimplici veſte induti, cum paruulis exirent, relictis rebus omnibus in arce & vrbe. Miſerabile erat ſpectaculum, nudos viros, nudas matronas cũ paruulis ſic de ſuis penatibus, & facultatibus abire. Imperator vrbẽ militibus diripiendam dedit, & caſtrum direptum incendi iuſſit, & funditus tolli. Hæc dum gerit per Italiam Cæſar, Romæ fit maxima contra Imperatorem conſpiratio, in qua ſe aſtrinxerunt iuramentis & ſacramentis Papa Adrianus, cardinales & Siciliæ rex Guilielmus & multæ ciuitates Italiæ. Excommunicatur igitur Imperator Fridericus cum omnibus ſentientibus cum eo ſociis. Accidit autem cum Adrianus Pontifex excommunicationẽ promulgarat apud Anagniam vrbem, & multa in Imperatorem diceret, conſiliumq; cum eccleſiaſticorum Principibus caperet de alio Imperatore eligendo, procederetq; refrigerandi gratia cum familiaribus ſuis, venit ad fontem, ex quo auidius bibit, hauſitque muſcam, quæ gutturi eius inhæſit ita, vt nullis medicorũ artibus extrahi potuerit; mortuusq; eſt non ſine magno dolore. Abbas Vrſpergenſis hæc ſcripſit ante nos, ne quis de fide noſtra dubitet. Nam alij aliter ſcribunt, quæ mihi non probabilia ſunt. Vita defuncto Adriano mortis genere quo dixi, coniurata illa factio cardinalium, regis Siciliæ & ciuitatum Latij ad pontificatum euexit Rolandum Cancellarium Imperatoris inimiciſſimum hoſtem. Romanus vero populus ſuis magnis malis quæ propter rebelliones ſępe paſſus eſt a Germanis Imperatoribus, eligit cardinalem Octauianum conſentientibus quibuſdam epiſcopis & cardinalibus: ſed factio quæ elegit Rolandum, fortior erat. quare electionem promulgant, appellaruntq; eum Alexandrum tertium; qui tamen propter multitudinem populi Romani ab vrbe ſecedere cogitur: neque enim Romani volebant vt propter eum iram in Vrbem euomeret. Alexandro ab vrbe expulſo, Victor (nam ſic vocabant Octauianum) occupat ſedem pontificiam pauculos dies. Alexander contulerat ſe ad regem Siciliæ, apud quem magna cardinalium & epiſcoporum ciuitatumque conuentus eſt celebratus, in quo conuentu Alexander inthronizatus, ita enim loquuntur, eſt. Alexander videns ſibi opus eſſe ad poſſidendum pontificatum Imperatoris autoritate & fauore, quare legatos ad eum mittit, qui Cæſarem orationum vi ſibi concilient, deque communi pace tractent, polliceanturq; Imperatori Pontificem imperij dignitatem cõmendatam habiturum. Fridericus vtrunq; Pontificem iubet ad ſe Papiam venire, amborumque cauſa per prudentes & ſapientes cognita, iuſte in re ſancta iudicetur. Alexander non fidens Friderico, cuius tam aperte hoſtis ſemper fuerat, Anagniam ſe confert. Fridericus grauiter tulit quod aut abhorrebat a iudicio ſapientum & piorum virorum, aut fidei eius non credebat Alexander, miſit ad eum legatos Imperator, & imperat illi vt veniat ad Papienſem ſynodum. In illa legatione nominat Imperator eum non Papam, ſed cardinalem. Quæ res commouit non mediocriter Alexandrum: quare ſuperbius reſpondet Imperatori, dicens, Romanum Pontificem a nemine iudicari debere. Victor vero vocatus ab Imperatore, Papiam venit, quem ſynodus Papienſis vno omnium conſenſu Papam declarat, & Cæſar Papam ſalutat, & equum eius, ex maiorum more, per vrbem deduxit. Hunc Victorem Fridericus mittit in Germaniam, vbi ab omnibus Pontifex Maximus ſalutatus & habitus eſt. Quas ob cauſas Alexander Fridericum cum ſuo Pontifice excommunicat; Fridericus vero a ſuo Pontifice abſolutus non curat anathema Alexandri.

Ale-

Alexander sibi etiam iunxerat Philippum regem Francorum. Romanis vero dissidentibus ab Alexandro, quod metuebant Imperatorem, Roma discedit in Galliam se conferens, concilioque in Claromonte habito, anathemata mittit in Imperatorem & Octauianum seu Victorem: quæ fulmina Fridericus nihil veritus, domat in Italia passim rebelles vrbes, suo Pontifici Victori iurare cogit vrbes ecclesię Romanę subiectas. Bellum non facile his temporibus gerit Imperator in Italia, magnæ cum aduersariis pugnæ committuntur, in quibus tamen plerisque Germani victores discedunt, non tamen sine suorum sanguine multo: Capit multas vrbes per Latium, ex quibus quasdam diripiendas militibus tradit. Mediolanenses superbiunt, suam vrbem inuictam putantes, nihil omittunt quod iudicari potest Imperatorem irritare: quamobrem circumuallauit Mediolanum, & semel in animo fixum habet non soluere obsidionem se velle, nisi vrbs veniat in potestatem suam, eam obsidionem aliquod annis durasse scribunt, multos conflictus ante vrbem cum vrbanis habuere Germani, multa in ea obsidione Mediolanēses pertulerunt: nullum animal tam immundum habetur, quod non comederint. Ad extremum venit Mediolanum in manus Imperatoris. sed quomodo certant autores, alij inedia ad deditionem compulsos, alij per vim captam, alij per Iudæos proditam, volunt, alij scribunt in vrbe ciues intestina seditione seipsos ita inuicem confecisse, vt ad raritatem redacti sint, cui nulla reliqua spes resistendi potuerit esse. Quacunque via & ratione capta sit, constat in manus Imperatoris peruenisse, direptamque a milite Germano, innumerabilesque homines, mares & fœminas, omnis generis ætatis in Germaniam transmissos. Imperator, postquam milites omnia in vrbe conuasarunt, funditus euertit mœnia, & omnia ædificia: vbi vrbs solo est æquata, circumducere aratrum, & sal seminari iussit, quod signum erat perpetuæ condemnationis. Placentinis & Brixiensibus quoque imperauit muros suos demoliri, & fossas implere, nullamque in posterum munitionem facere, ne desciscerent, vt sæpe factitarant ante, & aliis idem imperauit ciuitatibus, quæcunque nomine perfidiæ suspectæ erant. His ita in Italia multis laboribus, discriminibus, & longo tempore gestis, Fridericus Imperator audit in Germania exortos motus bellorum, magnas cædes fieri, obsideri vrbes & castra; quare reuertitur, præsidiis in Italia relictis. Vbi venit in Germaniam, conuentus celebrat, partium causas cognoscit, iudicat, componit, nec potuit primo anno sedare; tanta odia erant. Eo tempore Boemi magnam Germaniæ partem diripuere freti partibus factionum, quidam enim ad illos confugerant & eduxerant: Cæsar tamen magno animo suam interponit vbiq; autoritatem; & si adhuc vnum annum cessasset in Italia, miserrime fuisset afflictatus Germaniæ status, quem felicem & pacificum discedens reliquerat. Quumprimum autem Imperator compescit quorundam in Germania furores, conuertit animum ad componendam pacem inter ecclesiasticos. nam videbat magnam pietatis & religionis iacturam dissidium illud duorum Paparum parere: quamobrem vt schisma illud tolleretur, mittit legatos ad Franciæ regem Philippum, apud quem Alexander Papa erat, habebant legati Cæsaris in mandatis, vt admonerent regem Galliarum, quanta mala euenirent ex discordia illa Pontificum: paratum Imperatorem, suum Victorem mittere ad synodum ecclesiæ generalem, quod etiam petat a Philippo, vt idem faciat, quo considerata vtriusque electione, & vita, alter cedat, alter ad sedem pontificiam confirmetur vna omnium sententia. Promittit se venturum Rex Philippus, constituunt tempus & locum, nempe Diuionem. Imperator ad constitutum diem venit, & iuxta flumen Sauum, qui Gallos a Germanis diuidit, castrametatus est, qui locus non procul a Diuione distat. Conuenerant aliquot potentes reges, Principes & ciuitates. Habebat secum Imperator suum Victorem Papam. Alexander non esse posse legitimum concilium quod non ipse hoc verus Papa indixisset, affirmat; quare se venturum recusat ad talem synodum. Rex Philippus, vt fidem non seruasse dici non posset Diuionem venit, & ea hora qua ingressus est, rursum egreditur. Quam fraudem vbi audiuit Fridericus & alij Principes, non sine stomacho recedunt. Fridericus suum Papam cum copiis Germanorum in Italiam præmittit, comparatis ad expeditionem necessariis, statim consecuturum promittens. In eo itinere paulo post moritur Victor in vrbe Luca. Imperator sine mora alium creat Pontificem Guidonem Cremensem. Appellant

eum Paſchalem, illi obediunt fere omnes Germaniæ Principes eccleſiaſtici & alij, Italiæ quoque ciuitatum & epiſcoporum maior pars: qui vero in Italia contra Imperatorem coniurarant, conſcribunt copias, ex Galliis etiam in Italiam conducunt militum magnum numerum. Nam Germanos conducere milites conati ſunt, ſed fruſtra: omnes enim viæ præcluſæ illis erant. Coniuratioq́; noua multarum ciuitatum in Italia facta eſt, in qua fuerunt etiam Veneti; tantaque potentia hoſtium Cæſaris facta eſt, vt & Romani metuere Cæſarem deſierint, & paſſi ſint reuocare Alexandrum Papam. ex Lutetia igitur Pariſiorum Romam venit comitatus rege Guilielmo Siculo, & multis aliis Principibus. Putatur Romanis addidiſſe animum Philippus rex Gallorum, cuius potentiam reſpexerunt potius quam Pontificis cauſam. Eo quoque tempore factio Italorum hoſtium Imperatoris omnes in Latio qui in fide erga Cæſarem Fridericum manſerunt, afflixerunt, & perfidia Imperatoris ex caſtris & vrbibus eiecerunt, & trucidarunt quoſdam, quoſdam captos in carcerem coniecerunt. Quæ cum viderent Ciſalpinæ Galliæ populi ſpem concipiunt libertatis, arma ſumunt ſeditioſe aduerſus dominum ſuum Fridericum Imperatorem. His malis motus Fridericus, maiore quam vnquam antea manu contracta, in Italiam per alpes redit. Vbi venit in Italiam, alia ratione ducendi bellum opus eſſe iudicauit, quam qua vſus fuerat in prima expeditione in Latium. Quam ſeueriſſime igitur prohibet militibus, ne quis aliquid raperet, néve quis cuipiam moleſtus eſſet, ſed omnia bona fide & iuſto precio ſoluerent. Etiam in eorum agris nulli moleſtus fuit qui coniurationis primi autores fuerunt. In Brixiana regione diligentiſſime cauit, ne quem læderet. Ipſos quoque Veronenſes & Cremenſes (qui nihil omiſerant quod vllo modo aduerſum Cæſarem facere exiſtimari potuit) ſe adeuntes benigniſſime & blandiſſime allocutus eſt, nec cum quoquam expoſtulauit quicquam. Bononiæ etiam pluſquam Mitionem egit. Alexander Romæ in ſummo honore habebatur, conuitia iaciebant in Paſchalem non Romæ ſolum, ſed in tota Hetruria. Cæſar igitur vi ſuam facit Hetruriam; Romæ habebat magnam ciuium partem adhuc fauentem ſibi. Quidam etiamſi non fauebant, tamen, quia ſuperiorum temporum pericula timentes, nihil contra Cæſarem audebant vel facere vel dicere. Alexander largitionibus multos ſibi iunxerat, & pene vniuerſam eccleſiæ pecuniam in vrbis defenſionem expoſuit, quotidieque conciones ad populum habuit, in quibus animare aduerſus Imperatorem conatus eſt Romanos, Cæſaris impietatem exaggerans: barbariem Germanorum multis modis accuſans. Fridericus Anconam rebellem ad deditionem cogit, moxq́ue ad mœnia vrbis Romæ admouet exercitum, Baſilicam beati Petri capit. Pontifex fugit in ędes Fregepanum; in vrbe magna diſcordia eſt aliis Imperatorem admittere, aliis excludere volentibus. Imperator mittit ſuos in vrbem oratores qui populum oratione in ſuas partes adducant, qui exponant quam nihil Cæſar iniqui cupiat, nihil illum quærere quam communem pacem, commodáque Reipub. petereq́ue Imperatorem, vt populus Romanus audita cauſa & diſcuſſa vtriuſque Papæ, ipſe iudicet & iuuet æquiorem cauſam, quique ex illis melior ſit vir, & ſummi pontificatus loco dignior, confirmetur, vt vnum ſit ſanum caput eccleſiæ: neque diutius calumniator cauſam habeat calumniandi & male loquendi de ſancta Petri ſede, & religione Romanæ eccleſiæ. Si æquos iudices in hac cauſa ſe oſtenderent Romani, pollicetur per legatos, ſe patrem Romanorum futurum, vrbis Romanæ dignitatem aucturum pro virili, eccleſiæ omnia redditurum; quinimo ad ea quæ haberet, additurum. Populus nihil iniqui petere Imperatorem videns, & ſibi pacem offerre iudiciumq́ue in pontificum cauſa, gauiſus eſt non mediocriter, & gratias egit Cæſari: viciſſimq́ue modeſtiſſime multa iudicio & autoritati Imperatoris tribuit, obedientiam iuſtam promittens. Quod vbi vidit Alexander, in ſilente nocte cum paucis Roma decedit, naui Caietam delatus, hinc petit Beneuentum. Scribit regi Gallorum & regi Siciliæ, Conſtantinopolitano quoque Principi, omnibusq́ue Principibus & ciuitatibus quas contra Imperatorem eſſe cognoſcit. Imperator paucis diebus Romæ commoratus, peſte crudeliter graſſante, diſcedere cogitur: nam quotidie magnum numerum militum abripiebat peſtis. quantam multitudinem gregariorum militum ſuſtulerit peſtis, poſſumus colligere ex epiſcopis & aliis principibus viris quos peſtilentiæ præſens venenum interemit. Perierunt epiſcopi, Colonienſis, Spirenſis (qui maxi-

mæ

mę apud Imperatorem erat autoritatis: eius enim consilia in agendis rebus sequebatur Fridericus non aliter atq; oracula ex tripode Apollinis) Ratisponensis, Pragensis, Verdensis, Leodiensis. Præter alios viros exercitus Principes periere dux Sueuiæ, nomine Fridericus, filius Conradi regis; Guelfo dux Berengarius, comes de Sultzbach, Henrices comes de Tubingen. Propter hanc pestis crudelem sæuitiam Imperator quam primum cum copiis mutat cœlum; sed militum vulgus in itinere sine numero cadunt, biberant enim Romæ veneno infectum aera, & infecti per contagionem alios infecerunt. Quibus ex causis diu est laboratum antequam exercitus liberatus omnino sit a peste. In Tuscia Romanorumq; agro castra muniuit omnia Germanorum præsidiis, & nouas ædificauit arces. In monte Radicophano altissimum ædificauit castrum, ex quo vrbi Romæ plurimum nocere potuit. vias muniuit, vrbes muris & vallis circumdedit. milites Germanos præfecit ciuitatib. passim per Italiam. Quod Itali grauiter tulerunt; neque enim putabant ferendum hominem aratorem aut pastorem cultissimæ Italorum genti dominari. Hoc tempore egit Imperator Constantinopolitanus cum Pontifice Alexandro, vt ecclesiæ Orientalis ritus concordes redderentur ecclesiæ Occidentali, subiectionemq; ecclesiæ Græcorum Romano Pont. promittit, ea conditione, vt Alexander coronam imperialem, qua iure esset per anathema priuatus Fridericus, Romani Imperatoris Constantinopolitano redderet. Vnum enim imperium fuisse, & magnorum motuum & bellorum causam fuisse diuisionē illam imperij, quæ per dissensionem nullo consilio sit facta. Aliaque multa apud Alexandrum addunt legati Græci, quibus inducant Papam, vt Emanuelem Græcorum Principem appellet Imperatorem Romanorum. Alexander cupiebat quidem depositum Germanum Fridericum, sed satis habebat exploratum quam impossibile esset. Quare etsi nullā spem haberet hoc posse fieri: tamen spem facit Græcis, nam magnam vim pecuniæ attulerant, & plus expectabat, qua opus erat Alexandro in ducendo bellum contra Imperatorem Fridericum. Respondet vero Alexander legatis, se celebraturum breui synodum, in qua res tam magna agenda sit, interim se deliberaturum, & acturum causam Constantinopolitani contra Germanum. Paschalis interea temporis moritur Romæ in sede pontificia, & sepelitur in basilica diui Petri. Post huius mortem statim ex consilio & autoritate Friderici Cæsaris eligitur Ioannes Sarmiensis Cardinalis, ex Pannonia natus; creatumque Pontificem vocant Callistum. Hic excommunicat Alexandrum cum omnibus ei adhærentibus. Alexander vicissim excommunicat Callistum cum Imperatore Friderico & omnibus obedientibus illi. Imperator semper omnem mouit lapidem quo pacem in ecclesia faceret; ita tamen ne cum nota existimationis suæ fieret, si improbis nimium cederet. Quare episcopum Babenbergensem virum religiosum, in verbis, vultu, & moribus præ se pietatem ferentem, amicum Alexandri, mittit ad Alexandrum Imperator, vt illi offerat conditiones pacis Alexandro satis honestas: quasque non recusasset, nisi suspicatus fuisset subesse tam liberalibus conditionibus dolum. Natio enim plerunque alia, nescio quomodo, alij non satis fidere solet, & quisque magis credit suæ nationis hominibus quam alienę. Hoc autem potissimum erat quod suspectum habebat Alexander in oblata illa pace a Cæsare, quod excludebat a pace Longobardos, quorum amicitia maxime fidebat Alexander. Putabat enim Papa propterea Longobardos excludi, vt disiunctos facilius vincere posset. Idcirco episcopum virum bonum remittit ad Imperatorem, nihil aliud respōdens, quam perliberaliter Imperatorem quidem offerre sibi pacem, sed non esse suæ fidei deserere fideles suos socios, Longobardos æquum esse habere communem pacem quibus cum habuerit communia pericula & belli incommoda. Post hæc Alexander Romanos, Imperatorem Constantinop. omnes Latij ciuitates, Regem Galliæ, regemque Siciliæ sollicitat ad arma vno tempore capienda aduersus Imperatorem Fridericum; & mittit quoque clam literas in Germaniam, si quo modo bellum etiam illic posset suscitari, & non omnino nihil effecit. multum enim tranquillitati imperij obstitit. Imperator audiens ex motte Principum quorundam in Germania orituras discordias, proptereaque sua præsentia opus vehementer esse, præfert patriæ Germaniæ res Italicis, domumque reuertitur, ibique causas cognouit & iudicauit, pacem composuit, ducatus distribuens ex æquo iure, qua iustitia placauit inimicissimos inter

ſe animos, & magna illi donata ſunt. Rudolphus comes de Pfullendorff omnia prædia ſua Imperatori hæreditario iure reliquit. Imperator ne videretur ingratus, Alberto comiti de Habſpurg (qui Rudolphi comitis de Pfullendorff filiam vxorem habebat) dedit Turicenſem comitatum, & adiacentia Seckingenſis eccleſiæ cum prædiis conquiſitis. Præterea multa alia dono vel hæreditario iure accepit Imperator. His ordinatis, Burgundiam cum copiis ingreditur, & in poteſtatem ſuam redegit, nam iure illi debebatur. Præter hæc alia multa ad eum iure redierunt bona. Rex Boemorum Vladiſlaus cum in Italia fortiter in exercitu Cęſaris geſſiſſet multa in præliis & vrbium caſtrorumque expugnationibus, donatur ab Imperatore Leone rubeo bifurcatæ caudæ in clypeo albi coloris. quod inſigne regium conceſſum magni æſtimatum eſt beneficij, magnæque gloriæ loco; Candelabrum etiam Solomonis, quod ex Mediolano attulerat ex ſpoliis, Pragæ collocat in eccleſiam ſancti Viti. Sunt ſcriptores hiſtorici qui ſcribunt hoc tempore a Friderico Imperatore monaſterium ſancti Fidis in Schletſtat fundatum: atque etiam monaſterium ſanctæ Walpurgis iuxta Hagenau: quanquam in his monaſteriis inueniatur non Imperatoris nomen, ſed ducis Sueuiæ Friderici: ita veriſimile eſt antequam ad imperium peruenerit, hæc fundaſſe, nam legitur in prima ſtatim adoleſcentia hic Fridericus religioni deditus fuiſſe, magnopereque excoluiſſe ſcholas huiuſmodi inſtitutas ad bene inſtituendam vtriuſque ſexus iuuentutem, qua-
1170 lia monaſteria fuerunt. Anno Domini 1170, Gualfagus Angleriæ comes (qui in manu ſua fere ſolus habebat Mediolanum antequam caperetur a Cæſare, quique captus expugnato Mediolano, vt dictum eſt, cum aliis multis in Germaniam miſſus eſt) ex carcere euaſit, compedibus fractis, delituit aliquandiu in ſilueſtribus locis, deinde in ruſtico habitu per alpes Mediolanum venit. Ibique conuocatis ciuibus (pollebat enim hic vir rara facundia nec vulgari prudentia) Mediolanenſibus, qui in auguriis ruri humilibusque caſis diſperſi habitabant a vaſtatione de qua dictum eſt, adiuuante cum Pontifice Alexandro, ſociiſque ciuitatibus, &c, vt quidam ſcribunt, Imperatore Conſtantinopolitano, vrbem reſtaurauit, & mœnibus muniuit. Hoc Gualfago duce Mediolanenſes reſtituti, aduerſus Cæſarem denuo conſpirant cum omnibus in Italia rebellibus hoſtibus imperij, qui coniunctis in vnum viribus, omnes iudices & præfectos a Cæſare per diuerſa oppida in Latio conſtitutos eiiciunt cum omnibus qui iudicati ſunt amici fautoréſve Cæſaris; quoſdam eorum ſuſpendentes, quoſdam mutilatos aliquo membro, viuos nudoſque dimiſerunt, alios alio ſupplicij genere affecerunt. Irritati ſic Germanorum militum inſolentia, qua multis annis in Italia vſi erant. Nemo enim ignorat militum impietatem, qua fuiſſe exaſperatos mirum non eſt. Huius factionis caput fuit Alexander Pontifex, quem cum vidiſſent ciuitates, quæ prudenter ſemper cauebant a ſeditionibus huiuſmodi, eſſe autorem huius conſpirationis ſeu fœderis, deſciuerunt, conſpirauntque cum Alexandri factione; nec verebantur contra iuramenta præſtita Imperatori quiduis facere. Pontifex enim abſoluebat, & hoſtibus eccleſiæ Romanę fidem non ſeruandam, iam antea a Romanis Pontificibus erat conſtitutum. Confœderati illi (ſic enim modeſto nomine vocare liceat) ædificarunt vrbem quandam, quam funditus exciderat in prioribus bellis Cæſar Fridericus, & a nomine Alexandri Pontificis vocabant Alexādriam. Eam vrbem ædificauerunt in loco vnde eas vrbes quæ perdurarant in fide, Cæſaris amicas poſſent infeſtare. Nam multis modis Alexandria incommodabat Papienſibus, Certonēſibus ac Montisferratenſibus, quos fere ſolos amicos reliquos habebat in toto Latio. Cæſariani illi in Latio eam vrbem vocabant per riſum Paleam. Hæc in Germania Cæſar vbi audiuit, contrahit copias, cum omni apparatu bellico ducit in Italiam, per mōtem Ciniſium, concedente hoc iter Marchione Montisferrati, qui erat amicitia & fœdere iunctus Cæſari. Et primo venit ad oppidum Securam, quod cum Longobardis conſpirauerat contra fidem Cæſari debitam. Hoc oppidum per vim expugnatum & direptum, totum æquat ſolo, omnibus armatis qui non fuga elapſi ſunt, aut trucidatis aut captis. Hoc exemplum edere placuit in hoc oppido ad terrendam Italiam. Aſtenſes appropinquanti obuiam veniunt, veniam precantes, & ſe quantum cauſa ſinebat, excuſantes: qui vbi magiſtratum ad Imperatoris iuſſum mutarunt, & obſides dederunt, pacem conſecuti ſunt. Mox Alexandriæ nouæ vrbi in Pontificis hoſtis Imperatoris honorem,

Cæſaris Ignominiam ædificatæ, admouet exercitum, in animo fixum immotumque habens eam radicitus e ſolo eruere. Hanc vrbem foſſis & muris bene munitam cum obſediſſet quatuor perpetuos menſes, Octobri menſe frigida pluuia ita continuata eſt, vt flumina alueos exeuntia nullum locum circa vrbem ſiccum reliquerint, vbi exercitus eſſe poſſit, & alioqui pluuiarum frigus maxime per noctes militum vulgus ferre non potuerunt. Quare ſoluta obſeſſione, ad hybernandum per vicina loca collocat exercitum. Per hyemem reparant muros Alexandrini, quos Cæſar multis locis deiecerat, ſociæ ciuitates & Pontifex Alexander omnia in eam vehunt per Padum & Tanarum fluuios, quæ ad obſidionem perferendam neceſſaria ſunt, annonam, tormenta bellica, machinas quibus vtantur contra muris iniectos arietes, militum præſidia, & cætera. Primo vere ad vrbem obſidendam redit Imperator, ex hybernis exercitu reducto. nihil intentatum relinquit, extruit ligneas turres, foſſata ligno, lapidibus, & terra complet, ſub muris cuniculos agit. Oppidani aliquoties nocte, aliquoties interdiu erumpunt, & a Germanis repelluntur, non tam abſque vtrinque cæde. In hunc modum in obſidione laborante Friderico, dux Henricus de Saxonia, Imperatoris nepos, cum ſuis qui erant magna exercitus pars, diſcedit, dicens Deum excommunicatis reſiſtere, Deum propugnare & defendere vrbem in ſanctiſſimi pontificis honorem ædificatam. Pecunia autem credebatur hic Henricus corruptus: nam auarior vir erat. Cuius diſceſſio vehementer perturbauit animum Friderici, nam totus reliquus exercitus intentus erat non parum in illum Henricum, & eos quos ſecum habebat. Quare iterum obſidionem ſoluit, & receſſit Papiam. Secutusque Imperator Henricum diſcedentem vſque ad lacum Cumanum cum magna animi demiſſione, & præter decorum conſuetudinemq; ſuam ſupplex rogauit vt maneret, & in tanta neceſſitate non defereret patruum, imo, inquit, patrem ſuum. Scriburque quod voluerit ſe ad pedes Henrici demittere. quod recuſante duce, familiarium eius vnus, nomine Iordanus, dicit, Permitte domine, vt corona imperialis veniat ad pedes tuos, veniet & ad caput tuum. Henricus dux Saxonię præuidens Imperatorem ipſi rependere conaturum vbi in Germaniam illi ſit ventum, quare in Sueuia conſpirationẽ contra Imperatorem facit cum multis aliiș tum potiſſimum cum Zolorenſibus & Weringenſib. comitibus. In Saxonia quoq; quoſdam a Cęſare alienos facit. Accuſat Imperatorẽ per totam Germaniam grauiſſime cõtemptorẽ religionis eſſe, idcirco infelicem in omnib. factis ſuis videri. Irato animo facere omnia, rationem in eo nullam eſſe, affectibus turbari, & regi ceu iumentũ a furioſo domino. Hoc genus calumniis multorum animos ab Imper. alienos fecit. Imperator vero in Italia audiens hoſtes copias maximas contrahere (qui erant multi & potentes, nempe tota fere Italia, rex Siciliæ, Pontifex Alexãder, rex Galliarum, pecunia Emanuelis Imperatoris Conſtantinopolitani, qui nondum ſpem imperij Occidentis conſequendi depoſuerat) exercitũ reducit in Germaniam, per montem Iouis per difficillima itinera: nam reliquæ viæ erant ab hoſtibus obſeſſæ. In eo reditu fideliter adiutus dicitur a Taurinenſibus & Nouarienſibus, alioqui infinitæ inſidiæ erant illi vbique inſtructæ, vt per totum iter reditus, indutus fuerit habitu ſerui, & curarit equos. Vbi in Germaniam venit, conuentu Principum conuocato, cauſam ſuam contra deſertorem Henricum agit. Accuſat eum proditionis, & læſæ maieſtatis crimine reum facit. Dux ſæpe citatus non venit ad comitia, defendens ſe quadam lege quam ipſe cõfinxerat: dicebat enim quod Imperator ducem condemnare non poſſet, vel eum priuare ditione ſua, niſi intra ducis ditionem hoc decerneret, adhibitis etiam iudicibus ex condemnandi Principis ditione. Contra reſpondebat Imperator, Poſſe ad tribunal Cæſaris vocari Principem, conuentu iuſto Principum coacto rite, in quemcunque locum in finibus imperij. Qua ex lege, cum non venire vellet Henricus reſponſurus Imperatoris obiectis, condemnatus eſt vnanimi ſententia omnium Principum qui ſynodo præſentes aderant. Quare eius ditiones & facultates omnes aliis dedit Imper. ducatum Noricum tribuit Othoni Palatino de Witliſpach, viro in armis incomparabili, hic auxilio ſuorum fratrum ducem Saxoniæ Henricum, ex Norico ducatu eiecit, & in ſuam poteſtatem redegit; Ducatum vero Saxoniæ dedit Bernhardo de Anhalt, viro in militaribus rebus præſtantiſſimo. Hic Imperatoris auxilio & epiſcopi Colonienſis Moguntinique atque Lantgrauij de Turingia contractis copiis

signa vertit in Saxoniam. Dux Henricus se continebat in castris præsidiis firmissimis
munitis, sic bellum ducere statuit: in vna enim arce expugnanda laborandum esse ali-
quot mensibus putauit Bernhardo. Sed breui expugnauit fere viginti arces, & oppida
quædam cepit, & submouerunt ex ducatu suo Henricum vsq; ad Brunschuig. Quam
vrbem ad finem vitę ipse eiusq; progenies in multa secula tenuere. Adhuc in vetus hoc
genus referunt suum. Aliis alias eius possessiones distribuit Imperator. Anno Domi-
1174 ni 1174, miserabiliter dissensionibus & factionum partibus laborauit ecclesia, ma-
gnaque dabatur occasio calumniandi hostibus religionis, quod multis religiosis viris
& bonis Principibus graue latu fuit. quare propter communem ecclesiæ pacem, co-
nati sunt Alexandrum Romanum Pont. & Fridericum Imper. componere. Et primo
his intercessoribus induciæ sunt factæ inter partes, Longobardæ, Veneti, & Pontifex
Rom. & reliqui confœderatorum visi sunt ex animo petere pacem. Fridericum cum
suis pacem petere nemo dubitabat. Sępissime enim, omnib. posthabitis rebus, conatus
erat pacem facere. Quare ad pacem faciendā dictus est dies Papiæ. Illuc conuenerunt
plurimi vtriusq; factionis legati. Tres e Roma cardinales; legati regis Sicilię; regis Fran
ciæ oratores; Longobardæ & aliarum ciuitatum oratores; ex Germania Imperatoris
legati, principes quidam viri. Petierunt ab Imper. pontificij conditiones fœderis, qui-
bus ecclesia Rom. sua iura & priuilegia in omnibus nationibus recuperaret, etiam in
Germania. Longobardi similiter & alij confœderati præscribebant longe alium sub-
iectionis modum, quam Fridericus exigebat, consuetudinem allegantes & priuilegia,
quę a Carolo Magno, Ludouico, & Lothario durassent; neq; volebāt quicquam inno-
uatum seruare, aut aliud vllum iugū imponi sibi. Fridericus contra volebat, ea iura esse
Imperatori, de quibus dictum est supra. Neque enim se ignauum pecus, cui seruiliter
insistendum sit vestigiis præscriptis, inquit, quod est abiectissimorum mancipiorum.
Quin magis licuit Imperatorib. superiorum temporum statuere, & leges ferre, quam
Friderico, addebant, aliaque in hanc sententiam multa legati Cæsariani. Quibus cau-
sis factum est, vt inimicioribus animis discesserint, quam conuenerint. Post enim so-
lutum conuentum statim vtrinque comparant copias. Alexander vrbem a suo no-
mine appellatam Alexandriam, munit turribus nouis & fossatis: quoque populatio-
rem & ornatiorem reddat, episcopum illuc constituit; Papiam vicinam Pallij digni-
tate priuat; nihil ad eam ornandam faciens omittit. Mediolanenses & Longobardi
omnes Papiensium, Comensium, & reliquorum qui pauci fuerunt, in Italia Impera-
toris amicorum, agros vastant. Comparantur Romæ a Pontifice, & in Sicilia, per to-
tumque Latium, quæ ad excipiendum hostiliter Imperatorem necessaria putantur,
militum copiæ, vrbium munitiones, commeatus, pecunia, &c. Imperator ad expedi-
tionem in Italiam interea temporis se pararat, cōtractis nouis copiis: quibus in Italiam
ductis, vbi Comum venit, confœderati occurrunt (nam Mediolani coniuncti fue-
runt omnes) inter Comum & Mediolanum. Primum equestre prælium paucorum
commissum est, in quo vtrinq; equites qui interfuerunt, pene omnes interempti sunt,
adeo pertinaciter pugnarunt. Mox eodem die, atque adeo eadem hora, commissa est
pugna amborum exercituum, qui magni fuerunt. Primo impetu Germani e loco sub-
mouerunt hostem. In oculis enim Imperatoris pugnantes, quisque alij laudem præri-
pere volebat. In illo vero concitato aciei cursu & ardore animorum, signifer Impera-
toris ruit, & intulit in medios hostes aquilam, quæ in hostium potestatem venit, con-
fosso signifero. Atrocissime pugnantibus vtrinque dubio Marte diu, Fridericus Im-
perator nimium temere in hostes se coniicit, & magnam dum cædem hostium facit,
equus suffossus cadit cum Imperatore. Quod vbi Germani viderunt, crediderunt oc-
cubuisse Imperatorem, cœperuntque pedem referre, pugnantes primo, deinde mox
verterunt tergum, cum aquila signum esset amissum, & Imperator putaretur occi-
sus. In ea fuga Germanorum magna multitudo in flumine Ticino est suffocata: nec
pauci, ignari viarum, in hostium manus cucurrerunt, qui aut cæsi aut capti sunt. Etiam
quatuor post prælium dies fama erat, Fridericum occubuisse. Quare vxor eius, & fa-
miliares ecclesiasticæ personæ, quos Cæsar Comi reliquerat, iturus in prælium, muta-
tis vestibus tristi luctu iusta funere regio meditabantur. Sed quinto post prælium die
Fridericus habitu & comitatu imperatorio Papiæ est visus, priusquam nemo eum su-

persti-

perstitem esse audiret. Neque vlla erat vxori aliisque spes eum viuere, cum tot oculati testes affirmarēt, se vidisse illum cadere; & addebatur (vt solet fieri) occisum esse a multis visum. Ergo qui satagebant prosequi funus, hoc audientes ad eum Papiam volant. Imperator post infaustam illam pugnam magnam passus est sociorum & amicorum iacturam: multique accesserunt ad hostes eius: & præcipue ecclesiastici episcopi atque archiepiscopi desciuerunt ab eo, dixeruntque illi in faciem, hæc eum pati propter hæresim, cum excommunicato Deum esse non posse, luere Germanos Friderici contra ecclesiam impietatem & persecutionem: addideruntque, nisi Romano Papæ Alexandro obtemperet pacemque det, alium Imperatorem ab electoribus se postulaturos, qui ecclesiam colat; neque enim bene agi posse cum eo Imperatore qui in cœlum spuat. His malis afflictus, & minis huiusmodi plurimis deterritus, Fridericus, quærit viam & rationem, quo honeste minimaque cum existimationis iactura pacem cum Pontifice faciat. Ad omnes igitur religioni deditos viros, qui nec Pontificis nec Cæsaris partibus se addixerant, sed simplici oculo in Dominum intenti pacem curant, quæ est in Deo vera, mundi vanitates pedibus conculcantes, mittit nuncios; postulat vt Pontificem ad ea quæ pacis æqua sunt, adducant. Ex quibus religiosis viris erant quidam Abbates & Episcopi, qui propter vitæ sanctimoniam magnæ erant fidei & autoritatis apud omnes Principes cordatiores. Horum igitur opera & studio conueniunt partes Venetiis. Erant in hac re legati nomine Cæsaris, archiepiscopi Magdeburgensis & Moguntinus: de loco conueniendi diu est disceptatum; aliis alia loca suspecta erant: tandem omnes Venetias veniunt. Sed Imperatorem excludunt, donec iureiurando promittit, patrum maiorum decreta se seruaturum, & ex illis pacem facturum, quod Imperator recepit se facturum: quamobrem pacem pontificij consecuti sunt qualem optabant. Hæc acta esse volunt anno Domini 1177. In 1177
huius temporis gestis valde variant scriptores, nec me extricare possum ex variis eorum opinionibus. Hoc quibusdam videtur verum, post conuentum Venetiis celebratum (siue non sit illic pax confirmata, siue confirmata non sit seruata) Fridericum animum recepisse, magnis Germanorum copiis coactis Romam vsque per vim venisse, totam per Italiam in itinere hostes perterruisse; Romanos, inuito & prohibente Pontifice, portas Cæsari aperuisse; pontificem vix in serui sordido habitu elapsum Venetias profugisse, & Venetiis in monasterium diuæ virginis de charitate profectum, hortulanum in eo monasterio egisse; post aliquot menses a quodam agnitum, qui statim ad Principem Venetiarum accessit, illique dixit, adesse Pontificem Romanum seruireque in dicto monasterio. Dux igitur ille confestim congregatis senioribus accedit magno apparatu in monasterium: ibi Pontificem runcare olera inuenit augustissimus senatus, ducuntque eum cum magna solennitate ad diui Marci ecclesiam. In eo templo Alexander in pontificali veste, abiectis seruilibus pannis, Principem, senatum & omnem populum benedicit, liberalissimeque concedit indulgentias. Imperator Fridericus vbi audiuit Alexandrum Venetiis esse, & loco summi Pontificis coli, mittit Othonem filium suum cum armata classe Venetias, vt reposcat Pontificem. Otho primum patris mandata per nuncios in vrbem mittit: sed Veneti recusant, daturos se Pontificem, ecclesiæ legitimæ creatum caput, in manus hostis. Otho bellum indicit vt pater præceperat. Veneti classes suas aduersus illum mittunt, superatum & captum vinctumque Othonem in vrbem ducunt ad Pontificem. Pontifex & Veneti agunt cum Othone de pace. Otho patri charissimus filius, nihil non potuit apud Fridericum patrem. Vocat igitur patrem Venetias Otho ad se liberandum, & faciendam pacem. Imperator approbat pacis conditiones quæ Pontifici placuerunt, adhortante & ita volente filio Othone. Reddit igitur illi quicquid Romanæ ecclesiæ fuit; iureiurando promittit nusquam in imperio Pontificem aut eius legatos impediturum; breuiter promittit Fridericus, patienter sine rebellione laturum quicquid iniungeret pontificia sanctitas. Istis igitur fœderis conditionibus vbi conuenerunt Papa & Cæsar, mox ad ianuam diui Marci vna accessere; & ibi coram vniuerso populo imperat Imperatori Pontifex, vt se humi prosternat, & veniam clara voce roget. Imperator procidit ad pedes Papæ, Papa Cæsaris collum pede in terram premit, inquiens: Scriptum est, *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.*

Respondit Fridericus: Non tibi Alexander, sed beato Petro cui te dicis succedere, pareo. Ad hæc Pontifex ait: Et mihi & Petro. Hæc tanta vocis contentione sunt dicta, vt nemo qui viderit aut audierit, non facile perspexerit, odia in cordibus reposta adhuc fuisse. Pax igitur hoc modo secundum quosdam scriptores est facta. Sed quidam scriptorum ita sunt partium pars, vt inclinent animum suum totum in factionem, in cuius verba ipsi iurarunt, quo fit, vt hic certo asserere nihil ausim. Blondus hic scribit, Postquam Imperator prostratus Pontifici pedes exosculatus est, accesserunt ambo Papa & Cæsar ad maius eius templi altare, ibique se mutuo amplexu exosculati sunt. Imperator in hunc modum humiliatus a Pontifice, tristior Venetiis discedit. Alexander vero volens Venetis animi gratitudinem ostendere duci & senatui priuilegia concedit non vulgaria. Concedit illis portare funale candidum, quod antea licebat soli Romano Pontifici portare; item plumbo literas obsignare concessit illis; Duci eorum gallerum concessit; item in theatro Romani Pontificis tertiam sedem dedit Principi Venetorum; in festo Ascensionis Domini donauit Venetos plenaria omnium peccatorum remissione in templo sancti Marci, quæ indulgentiæ perpetuo in eo loco durare debent; item vexilla aliquot serica coloribus eleganter variegata duci eorum dono dedit; dedit quoque Principi illorum cereum album insignis magnitudinis. Hæc Sebastiano duci Venetorum qui tum erat, supra fidem grata fuerunt. Erat enim vir, apud quem Romana sedes erat religiosa & sancta. Veneti abeuntem Pontificem magno comitatu & sumptibus maximis comitantur, propter hæc quæ dixi, cœlestia dona. Comitatur etiam eum rex Siciliæ Romam vsque. Hic rex non sequitur eum propter indulgentias & bullas, sed terrena magis curans, propter potentiam & largitiones, &c, vt autoritate Pontificia stabiliat regnum suum. Romam vbi venit Pontifex, imperiosiorem longe ostendit erga Romanos animum. nam subiugarat Venetiis, vt audiuimus, Imperatorem ipsum. Primum igitur cupiens Romæ habere omnem potestatem, agere cœpit de abrogandis consulibus; quod in totum semel fieri non erat possibile sine magno populi motu. Quare ita inter eos conuenit, vt consules Pontifici iurarent se sedi pontificiæ fore fideles, & audientes per omnia, nihilque contra sententiam Pontificis facturos; nec eligerentur ad consulatum, nisi placerent Pontifici. Sic quidem re fuerunt consules abrogati (quid enim aliud erant quam serui Pontificis?) nomine autem manserunt. Vno post mense Callistus, quem Pontificem Cæsariani creauerant, ad pedes Pontificis Alexandri prostratus petit veniam; pœnitentiam acturum se pollicetur; ab Alexandro absoluitur. Sed a Germania rerum gestarum ordo me nimium seducit; venio igitur ad Fridericum & alia Germanorum propria..

1181 Anno post natiuitatem Domini 1181, maiora solitis comitia Moguntiæ celebrauit Fridericus. Aderant Principes Principumque legati ex multis nationibus; aderant quoque legati ex Hierusalem & Constantinopoli. Est in hoc conuentu consultatum inter Principes de pace ecclesiæ, bello in Turcos. Fridericus iam laboribus & senio defatigatus incipiebat de otio cogitare, iactatus per infinita pericula iam annos triginta. Quare filiis regna diuisit: Henricum Imperatorem designauit, Othonem Burgundiæ ducem facit, Friderico Sueuiæ ducatum tribuit. Sed minor natu Conradus, mortuo Friderico, dux factus est postea Sueuorum: minimus natu Philippus, mortuo Henrico, appellatus est postea Cæsar Augustus. Hos enim habuit Fridericus Imperator filios. Fuerunt hoc tempore in Germania anni aliquot fertilitate felices, sed secuta est copiam fructuum pestis quæ sustulit supra mediam partem homines per Germaniam. Post conuentum Moguntinum Constantiam profectus est Fridericus cum imperij proceribus; vocauit illuc Longobardos, vt cum illis ageret de iure Imperatoris in eos, quid singulæ ciuitates illi deberent. Et priuilegia ciuitatibus concessa confirmataque sunt, constitutaque est inter eos pax, quæ debebat durare perpetuo. Hanc Constantiæ pacem vocant, de qua in iurisperitorum libris est scriptum. Si quis plura cupit, videat Baldum de hac pace Constantiensi. Sic incipit: *Imperialis Clementiæ mansueta serenitas*, & cætera. Illic etiam conscripta sunt nomina ciuitatum, quæ fœdus hoc iurauerunt, quod iuramentum ita ad verbum habet, In nomine Domini iuro ego N. quod ammodo ero fidelis domino Im-

perato-

peratori Friderico, & eius filio Henrico; non ero in consilio vel facto, quod ipsi perdant vitam vel membrum, aut mente seu coronam Imperij vel regni sui, seu capiantur: vel si sciuero aliquem fecisse, vel facere volentem, per me vel per alium domino Imperatori vel regi vel nuncio eius sine fraude manifestabo, & eum adiuuabo. Insuper pacem domini Imperatoris Friderici, & filij eius regis Henrici, & suę partis, factam cum societate Lombardiæ, sicut scriptum est, & inde sine fraude infra 15 dies post, & iurata bono intellectu, & sigillo domini Imperatoris sigillata, obseruabo, bona fide & sine fraude. Et hoc iurare faciam omnes masculos mecum habitantes, a 16 annis & supra, vsque ad 60, infra 15 dies postquam iuratum habuero, exceptis seruis; & qui per me iurare noluerint, infra tertium diem Imperatori vel regi vel suis nunciis per breue manifestabo. Hæc iurarunt ciuitatum legati nomine suorum ciuium in conuentu Constantiensi.

DE GERMANIS
LIBER DECIMVS-
NONVS.

Nno Domini 1186, fuit cœlum hyemis clementissimum in Germania: floruerunt in Ianuario præcoces arbores omnes, & vitium oculi promoti conspiciebantur longitudine spitamæ. in Februario poma quantitate nucis iuglandis conspiciebantur. Frumenta florebant. Aues excludebãt oua. nec vllum frigus in eo anno secutum est, quod nocuerit fructibus. In Maio metebatur frumentum in regionibus, in quibus solet alias in fine Iulij demeti. Coctæque erant vuæ in principio Augusti: optimum & multum vinum & frumentum eo anno proueniebat. Anno vero qui sequebatur, principium brumæ non erat inclemens, sed Martio incepit frigus intolerabile animantibus & plantis, quod durauit per Aprilem & per medium Maium. Vini caritas rarissima est secuta, periere enim frigore vites. Et frumenti quædam genera pruinis perierunt. Hoc tempore in noua vrbe Mediolano nuptiæ sunt factæ splendidissimæ, multis Principibus Germaniæ præsentibus: aderat quoque Fridericus senex Imperator, nam filius eius Henricus duxerat filiam Rogerij Siculi. Post nuptias Henricus, iuuenis natus annos viginti, præficitur Lombardiæ, & reliquis in Italia ciuitatibus multis: qui pro ætatis ratione satis grauiter omnia administrauit. Pater cum suis proceribus in patriam Germaniam reuertitur. Non longo post nuptias tempore, frater Constantiæ vxoris Henrici, Guilielmus nomine, rex Siciliæ, obit diem suum sine hærede legitimo, deditque dotis loco ducatum Apuliæ, & regnum Siciliæ Henrico sororio suo. Quæ ditio quomodo superioribus temporibus ablata imperio erat, supra est dictum. Anno sequenti, vbi rediit in Germaniam Fridericus Imperator, magnum Principum conuentum apud Norinbergam celebrauit, propter propagandam almam pacem. Hæc igitur decreta sunt in eo conuentu: Quicunque in ditione alicuius intenderit aliquid; proscriptus denuncietur, & eum episcopus excommunicet, & nisi satisfecerit pœnitentiamque agat, vniuerso iure honoréque priuatus habeatur, omniique præbendali iure carebit perpetuo. Item si in raisa alicuius domini quispiam incendium fecerit, dominus cuius est raisa (liceat enim mihi verbis vti quæ tum in vsu erant) iurabit super reliquias, quod non faciat cum scientia, mandato vel voluntate sua; reum autem abiiciet a se, & nunquam resumet, alioqui damnum resarciet. Si talis incendiarius in castrum domini, dum agitatur, fugerit, non tenetur eum tradere persequentibus, sed iuuabit, vt vel in siluam aut alium locum abeat, dummodo tamen dominus eius consanguineus, vel vasallus fuerit, alias eum persequentibus repręsentet, vel in eadem culpa sit. Est præterea ab Imperatore & Principibus constitutum in illis comitiis, vt quicunque alij damnum facere, aut eum lædere intendit, tribus ad minus ante diebus per certum nuncium denunciet. Sancimus, inquit Imperator, vt quicunque treugas alicui dederit, nisi aliud actum sit, contradicere ante terminum statutum nequaquam possit; quod si fecerit, violator

1186

fidei censendus erit. Item qui nuncium aliquem, eo quod contradicturus mittitur, læserit, fidem suam violauit, & de cætero omni honore carebit. De filiis quoque, inquit, sacerdotum rusticorum statuimus, ne cingulum militare aliquatenus assumant. Statuit etiam, si quis vineta aut pomaria vel vnam fructiferam arborem exciderit, vt eidem pœnæ cum incendiariis subiiciatur. Statutum est in eisdem comitiis, qui rusticum aliquod instrumentum ad arandum aut alias ad colendam terram necessarium furatus fuerit, grauius puniatur, quam alia furta. In agris enim relinqui sæpe necesse est, nec patiuntur rationes rusticorum semper domum intra parietes includere. Hoc genus multa constituta sunt tum per Fridericum Norinbergæ; quorum quædam in speciem videntur non admodum digna quæ legibus imperatoriis ascribantur. Sed nihil tam humile quod non magnopere vitæ mortalium sit vtile atque etiam necessarium. Hoc tempore nuncium tristissimum de cladibus Christianorum qui Hierosolymis habitabant, in Occidentem peruenit. Quare Fridericus & Principes alij, pia animi affectione commoti, discernunt bellum; communi concordique animo accingunt se ad expeditionem Hierosolymitanam, vlturi fratres qui ab infidelibus nefanda & crudelissima, quæ nemo fando consequi posset, patiebantur. Cumque iam iter arriperent Galli, Itali, Hispani, & Angli, exorta est inter eos dissensio tanta, vt gesserint inter se sanguinolenta bella; quorum causa & euentus mihi dicenda non sunt, cum nihil horum in Germania gestum sit, neque vlli Germani interfuerint. Imperator autem cum filio suo Friderico, Bertoldo Morauiæ duce, episcopo Herbipolensi, archiepiscopo Tarentasiano, episcopo Monasteriensi, episcopo Patauiensi, episcopo Olisburgensi, episcopo Misnensi, Hermanno Marchione Badensi, & aliis multis fortibus & piis viris, per Vngariam, Bulgariam, & Thraciam Constantinopolin peruenit: vbi cum Imperatore Græcorum fœdus fecit; deinde recta per Hellespontum in Asiam est profectus, hactenus prospero vsus itinere. Sed postquam venit in Asiam, aliam induit fortuna faciem. Sultanus enim qui Iconij multos sub se habebat Turcas, venientibus nostris omnia humanitatis officia pollicebatur, omnia ad victum necessaria exercitui se daturum recipiebat. Imperator credebat, & minus diligenter procurabat commeatum, omnia parata apud Sultanum esse putans. Sultanus interim rationibus & viribus omnibus colligebat cereales fruges, abscondebatque intra muniriones suas: simul auxit copias suas, vndique congregatis Turcis, in eamque necessitatem induxit Fridericum, vt coactus sit propter commeatum cum hoste confligere locis iniquissimis. Angustias enim viarum occupauit omnium, qua transeundum erat Hierosolymam versus, & vnde cibus erat petendus. Nec leuiter nocuit hæc res nostris. Vicerunt quidem tandem & illas difficultates, non tamen sine sanguine. Expugnauit enim Fridericus, manu commissa cum Turcis, has muniriones, & expediuit, deiectis præsidiis Turcicis, viarum obstructiones, cladémque fide maiorem acceperunt Turcæ. Non solum autem aperuit vias, sed omnia in illis regionibus depopulatus est: commeatus omnis in Germanorum peruenit manus. Vi captam Philomelium vrbem diripuit. His tam fortiter gestis, terruit regiones eas fere omnes, per quas transeundum erat: quam ob causam postea per Armeniam minorem non solum impedientibus nullis hostibus, fecit iter, sed in Cilicia a Principe Armeniorum est susceptus reuerenter, & cum omnibus honoribus Imperatore dignis. Illic igitur aliquot dies consedit, vt refocillaret fatigatas ex itineribus copias. Ipse vero Imperator Fridericus, delectatus semper venationibus, cupiens scire bestiarum illius terræ ingenium; dum auidius feras sequitur, nimium incaluit. Quare dum lauandi & refrigerandi causa æstuans, præcipitauit se nimis temere in rapide fluentem amnem qua erat altissimus, vorticis violentia tractus sub aquam & absorptus suffocatusque est, custodibus corporis plurimis conspicientibus, & ne-

1190 quicquam iuuare conantibus. Hoc accidit anno a natiuitate Christi 1190, imperij vero 28. Quantus in armis, in pace, quam diligens legum custos, veræ probitatis amator, osor vero hypocritarum fuerit hic Fridericus, abunde facta eius testantur, quæ a multis conscripta reperiuntur. Scriptorum quidam tamen eius quædam facta & dicta rapiunt in peiorem partem, propter inuidiam & peruersum in rebus iudicium: quorum error facile deprehenditur ab omnibus, qui non carent omnino mente.

te. Poſtquam periit modo quo dixi, in vndis Fridericus Imperator, Fridericus filius, boni iuuenis officio functus, acciuit viros ſapientes ad ſe, quorum conſilio, prudentia exercitum regeret: duxitque copias Antiochiam, vbi abundanter inuenerunt omnia ad victum neceſſaria. Quam rerum omnium copiam tanta conſecuta eſt peſtis, vt pene totus conſumptus ſit exercitus. Huius peſtis cauſam phyſici alij aliam iudicant fuiſſe. Quidam plenitudinem ſaturitatémve immodicam poſt famem (nam tantæ multitudinis exercitus non potuit per tot itinera non aliquando egere) quidam aeris intemperiem, & anni tempus, cœlumq; natura calidius (nam quam naturę animantium omnium, & etiam plantarum difficulter ferant mutationes, præſertim magnas & repentinas, norunt non ſolum philoſophi, ſed ruſtici paſtoresq;) quidam vero venenum immixtum vino & farinæ arbitrantur cauſam fuiſſe tam repentini interitus tanti exercitus. Exercitu per peſtem ita perdito, cogitur Fridericus dux mutare omnium ſuorum conſiliorum rationes omnes. Propoſuerat expugnare in itinere hoſtium caſtra & vrbes; caſus vero & fata eum retrahunt ad amicas & ſocias vrbes. Quare Tyrum nauigat cum reliquiis copiarum, ſecum vehens corpus chari genitoris aromatibus conditum. Tyri corpore patris regalibus ceremoniis magnificentiſſime ſepulto, procedit. Nunciatur autem noſtris, Sultanum obuiam venire cum armatorum manu non exigua. Quanquam autem ad paucitatem eſſent redactę Germanorum copiæ; tamen ne addant hoſti animos, fortiter aduerſus hoſtem tendunt, & ſe ad pugnam parant. Sed Sultanus iam antea expertus, quales Germani in prælio eſſent, ſe intra vrbes munitas recipit, illic expectaturus hoſtem. Noſtri Acam, firmam & opibus pollentem vrbem, obſident diu, & multa ferunt ante vrbem. oppidani enim, contempta noſtrorum paucitate, ſæpe eruptionibus factis noſtris non mediocriter nocuerunt. Tandemq; eo deuenerat res, vt noſtri magis obſiderentur ab oppidanis, quam ipſi eos obſiderent, donec venit rex Galliarum Philippus, & rex Angliæ cum copiis noſtris ad noſtros. Tum enim conati ſunt variis tormentorum & machinarum generibus, infinitaq; multitudine militum, expugnare vrbem; nec vllam requiem concedebant propugnatoribus murorum; ita ſine intermiſſione vrgebant oppugnationem. In qua contentione, oppidanis pertinaciter noſtros repellentibus, cecidere multi Principum exercitus noſtri; inter quos erat & Fridericus, filius Imperatoris, dux Sueuię; Comes Theobaldus Franciæ Seneſcallus; comes Clarimontis, & multi alij clari viri. Qua cæde ita ſunt noſtri exaſperati, vt omnino propoſuerint ante deditionem vrbis aut conſumptis viribus exercitus non ſoluere obſidionem. Idcirco ſecundo demum anno, fame Acam vrbem premente, & muris magna ex parte deiectis, inceperunt pacem petere. Primo tamen nullas conditiones grauiores, quæ ſolent victis imponi, recipere volebant; ad extremum noſtrorum perſeuerantia victi acceperunt quas noſtri pręſcribebant deditionis conditiones. Reges poſt Acam captam, & Sueuiæ ducem occiſum, dominandi libidine & de principatu contentione ſe debilitarunt, hoſtes præualentes reddiderunt. Inuidebat enim alij alius, & impediebat alter alterius conatus: eoq; deuenerat res, vt magis cuperēt hoſtium ſucceſſus, quam ſociorum. Quare Philippus redit domum in Galliam; Ricardus vero Anglorum rex ſolus, etſi videbat hoſtem diſceſſu regis Galliarum inſolentiorem, ſperans omnem laudem, gloriam & principatum ad ſe ſolum pertinere, magno conatu maxima aggreditur: in itinere ſæpe pugnauit cũ hoſte, & quanquam grauiter telo vulneratus erat, tamen ſemper præliis omnibus interfuit. Compulitq; vſque ad Hieruſalem Sultanum, quem rex ſecutus venit in Bethlehem, in quo loco caſtra muniuit, cognouitque per exploratores, magnam camelorum & mulorum multitudinem commeatum ex Ægypto portare Hieroſolymam. Ricardus rex miſit expeditum iuuentutis robur noctu clam ad intercipiendum commeatum: quod ſane feliciter ſucceſſit. Omnes enim camelos & mulos oneratos commeatu omnis generis cum agonibus in caſtra perduxerunt qui miſſi erant iuuenes. Ricardo non videbatur tempeſtiuum eſſe, ad mœnia admouere exercitum propter hyemem inſtantem: differre igitur conſtituit in proximum ver obſidionem. Hybernatum igitur dimittere exercitum decreuit. Ecce nuncij ex Europa noui & triſtes, qui certiorem Ricardum reddunt regem Galliarum Nortmanniam affligere; fratremq; eius Ioannem regnum Angliæ affectare, quare Ricardus conditiones non honeſtas nec vtiles cum Sultano fa-

cit, reliquit enim illi omnia præter Tyrum & Ptolemaidem & quædam parua castella. Fœdere facto properat domum per Thraciam & Vngariam, vbi venit in Germaniam, in ditione Lupoldi ducis Austriæ, cum quo habebat simultates, comitantibus se seruiuit, & inter vltimos seruos versatus est, ne agnosceretur. In quodam ergo diuersorio iuxta Viēnam assabat suis manibus carnes, digito gestans regalem annulum, quem quidam ex familiaribus ducis Austriæ agnouit, nam erat miles qui in obsessione Acæ fuerat, quare mox domino suo Viennæ tum degenti nunciat. Dux Austriæ, vt ille indicarat, inuenit regem in diuersorio, captum custodiæ diligenter mancipat, datam occasionem vlciscendi se vehementer gaudet; nam male illi fecerat. Capta enim vrbe Aca, in cuius obsessione nulla non pericula, nullosque non labores Lupoldus dux Austriæ subierat, rex Angliæ contempto Lupoldo signa sua per vrbem erexit, & cum erecta videret vexilla ducis Austriæ, præcepit conculcari, præterea prædam inter suos distribuit, nihil relinquens Germanis qui erant copiæ Austriȩ ducis, cum tamen communia pericula multa maioraque multo perpessi sint, vt qui primi in obsidione fuerint, primamque coitionem sustinuerint, cum adhuc ciuium Acȩ vires integræ essent, quas fregerant Germani magna ex parte ante aduentum Anglorum. Hæ fuerunt inimicitiarum causæ. Porro Pontifex Romanus vbi audiuit regem Angliæ reuertentem ex expeditione laboriosissima captum, tenerique in vinculis, ducem Austriæ execrauit, iniquissimoque animo omnes tulerunt qui causam ignorarunt. Plausibilis enim erat expeditio apud omnes Christianos, maximeque admirabantur & diligebant eos, quod sumptis armis aduersus Turcam in longinquas regiones ibant. Dux vero reddidit causas, quibus motus illum ceperit. Henricus Imperator tum egit Wormatiæ, illuc iubet ad se duci captum regem, ibi Henricus audiuit causam Lupoldi & Ricardi; liberatus est rex, dato magno auri pondere Imperatori & Lupoldo. Nam præda quæ Acæ Lupoldo prærepta vi erat a rege, magni æstimabatur. Rex cum non haberet aurum sufficiens ad se liberandum, ecclesiasticum ornatum accepit. Quo sermonis ordine cum Friderico ex Germania ad in Asia & Hierosolymis res gestas venerimus, quoque ductu rursus redierimus in Germaniam, vides. non igitur erit nostri instituti longius immorari in rebus Hierosolymitanis, quanquam postea mirabilia auditu inter Christianos & Sultanum facta sint. Post nuptias magnas gessit in Italia Henricus, Romano Pontifici obtemperantes fecit qui non obediebant, ciuitates rebellantes sub iugum egit; Campaniam quæ nimium superbe despexerat Imperatorem, in vltimam seruitutem redegit; Neapolim maximis præsidiis munitam tres menses obsedit, circaque eam omnia diripuit: sed pestis crudelissime inuasit exercitum. coactus igitur cœlum mutare, soluit obsidionem. Dum autem in obsidione occuparur Henricus, vxor eius quam nuper duxerat, a quibusdam Apuliæ Principibus capitur. Pontifex eos qui captam tenebant, excommunicat, & ditionem eorum cuilibet occupanri concedit. Raptores anathematis fulmine territi, remittunt Henrico vxorem. Imperator minatus illis vltionem (nam in præsentiarum non vacabat) propter necessaria regni negocia in Germaniam reuertitur. nam cum multa alia in Germania corrigenda erant, tum præcipue in Sueuia quidā mouere non mouēda tentarant. nam quomodo Acam oppugnans fortiter Fridericus occubuerit, dictum est. idcirco quum primum in Germaniam venit, conuocatis proceribus fratri suo Conrado ducatum Sueuiæ dedit, & admonuit eum, vt persuaderet sibi crudelitate non stabile esse posse regnum, sed humanitate & iustitia, præcipue apud homines altiore ingenio præditos, quales essent omnes Germani, potissimum vero Sueuos. Adhortatus quoque eum est, vt operam daret quam charissimus subditis esse, quoque sublimiore loco positus sit, hoc modestiorem oportere esse. & vt studeat quam paucissimos lædere, quantum scilicet iustitia salua fieri potest, plurimis autem prodesse, iuuareque mortales diuinum esse quiddam, nocere Satanæ proprium. Hæc & huiusmodi multa inculcauit Conrado homini agresti & ferocissimo. Archiepiscppus Coloniensis multa, absente Cæsare & occupato in Italia, conatus est contra Cæsarem facere, & quosdam alios in suam adduxerat rebellionem. Quos contra Henricus vbi primum incepit parare bellum, mittunt ad eum rebelles legatos, excusant se quantum licuit, & rogant pacem, facturosq; recipiunt se quæcunque tolerabilia imperet. Ab Imperatore recipiuntur in grariam.

Germa-

Germania pacata tota, legibus & religione in ea florentibus, custodibusque religionis & legum cõstitutis, contrahit copias, & ducibus Bertoldo a Kunsperg misit in Italiam, per quam totam excepti sunt a ciuitatibus honorifice, donec venerunt in Apuliam, ad quam peruastandam miserat Imperator ipsum exercitum, irascebatur enim Apuliæ propter temeritatem & præsumptionem suique contemptum, vt qui ausi fuerant præcedente anno vxorem eius capere. Quare Apuliæ vrbes vi captas quasdam diripuere, quasdam vrbes & castella in deditionem acceperunt. Totam Apuliam occupatã muniuerunt præsidiis Germanorum militum, qui insolentius imperiosiusque tractarunt eas vrbes in quibus erant; qua causa vix dum Italiæ finibus egressus erat exercitus, conspirarunt incolæ contra Teutonicos milites qui in præsidiis erant, quorũ partem mancipatunt durissimæ seruituti, partem eiecerunt, partem etiam occiderunt. Quæ res vbi ad Imper. perlata est, denuo cõscriptum exercitum in Italiam ducit, & omnes qui præsidia eiecerant, puniuit acriter, quosdam in exilium misit, quosdam patibulo suspendit, alios aliis mortis generibus affecit. ciuitatum quæ præsidia Teutonica eiecerant, quasdam funditus diruit, trucidatis inhabitatoribus omnibus, deterrere volens ne id in posterum vnquam Germanis fieret. Hoc bello Apuliam & Campaniam totam redegit in prouinciam, cui præfecit fortissimos ex exercitu viros, reliquit eis præsidia armata Germanorum non inualida. Cum exercitu in Calabriam & Siciliam est profectus, quas regiones vi cepit. Vbi vero ad vrbem Catanensem appropinquauit, omnes qui in ciuitatibus & castellis passim regnarãt, collecti in vnum cum magno exercitu ciuium, artificum, pastorum, & aratorum turba vndique collecta, occurrunt Imperatori, & castra muniuerunt proxime ad Germanorum castra. Imperator eius gentis morem bellandi sciens, quod scilicet nocte concubia solerent impetum facere in hostes, castra ante noctem muniendi tempus sibi relictum non esse simulat, reliquitque magnam partem fossarum imperfectam, excubitores raros in illa castrorum regione collocat. Hostes id animaduertentes rati sibi datam occasionẽ bene gerendę rei, iuuentutis selectissimum robur statim post mediam noctem vt in castra Imperatoris ea parte irruant qua non erant perfecta. Aduenientibus igitur hostibus expectatis vigiles Germani cedunt, vt iussi fuerant, & hostes intromiserunt, quos expectans Imperator locis commodis circundatosq; trucidat omnes, paucis, qui capti tamen sunt, exceptis. Fuisse autem creditur tria milia, sed totius exercitus præstantissimi ad pugnandumque promptissimi. Cum primum illuxit, Henricus vrbi admouet exercitum, præteriens hostium castra; celeritateque mirabili machinarum & tormentorum variis generibus incipit murum deiicere, & fossata lapide, cespite lignoque complet. Quod vbi viderunt hostes in castris, educunt exercitum in apertam planitiem & Germanos ad pugnam prouocãt instructa acie. Imperator primum dubitat præstétne vrbem obsidione circumuallare & excludere ab vrbe hostes, an congredi melius sit. Vbi videt autem ob vrbis circuitus amplitudinem excludi non posse, statuit congredi. Quare suos ad virtutem cohortatus est, & inter reliqua demonstrauit claris argumentis aut moriendum aut vincendum, nullam spem salutis in fuga esse posse, ostenditque victu faciles esse colluuiem hominum qui nunquam prælio interfuerint, non assuetos armorum conspectu exanimari. Vbi videt animos suorum erectos, & pugnam optare, certa victoriæ spe concepta, aduersus hostes contendit magno animo, statim sine Germanorum cæde perturbatis ordinibus, primo concursu ad vrbem fugiunt (nam animi in vrbe ante congressum erãt sine dubio) exercitus Germanorum fugientes persecutus cum eis irruunt in vrbem, & primo furore occisi sunt in vrbe omnes vtriusque sexus, nulla etiam habita ætatis ratione, captis vrbis primatibus & episcopo qui multa perpetrarat contra Cæsarem, incendit vrbem, nec passus est extingui ignem, donec omnia exusta in cinerem redacta sunt. Huic bello quidam volunt ipsum Henricum non interfuisse, sed per legatos gessisse, quorum primum faciunt Henricum de *Kalend* Marscalcum Imperatoris. Hoc constat inter omnes bellum illud gestum nomine Henrici, & Henricum tum in Italia fuisse, præliis autem interfuisse negant quidam. Quidam Italorum virtutem maiorem esse Imperatoris videntes, quam vt superari posset, dolo eum interficere statuunt, multi in eius necem coniurant. quod vbi cognouit Imperator, sedulo dissimulauit, nec vultu, nec verbis vllam illis significationem iræ suspicionisque dedit. Principum fre-

quentibus conuocationibus habitis, semper vnum aut duos coniuratorum adhibuit, & dimisit vt reliquos; sicque in consuetudinem ducti sunt conuentus illi, vt postremo omnibus coniuratis conuocatis nihil sinistri in mentem venerit. Quos correptos, in vinculaque coniectos, exquisitis memorabilibusq; suppliciis affecit. Quosdam enim cute viuos exuit, alios oculis priuauit, alios aliis membris mutilatos viuos in exilium ablegauit, alios lento incendio enecauit, quosdam vectibus humo affixos longis & ingentibus doloribus mori coëgit. Vnum vero in primis miserabili spectaculo extinxit, qui aliis potentior regnum affectabat; clauis enim ferreis per tempora transfixit, cauere iubens carnificem, ne neruoso quopiam læso vita finiretur breui. Itaque omnibus fere illius regionis subiugatis ciuitatibus, Henricus promouet signa ad vrbem Siciliæ Falernum, quæ opum & magnificentia aliis Siciliæ vrbibus palmam præripiebat. Fuerunt in ea thesauri regis, & primi loci nobilitas. Adueniens primum impetum fecit in regia viuaria, omnis generis animantium quæ ad mensam veniunt, refertissima. Mactarunt milites, & læti consumunt regias voluptates. Oppidani territi pacem petunt, ciuitatem Imperatori totam tradunt: quare templa, ædificia publica, portas & turres, & hoc genus alia insigniuit imperiali aquila, adiunctis suorum maiorum insigniis; imperatque vt omnes ciuitatis plateas, & fenestras parietesq; domuum frondibus odoriferis, sericis pannis artificiose contextis, impleri, vias gramine viridi sterni, odores incendi, per ordinem ciues vtriusque sexus cum musicis instrumentis procedere. Primo loco puellæ, mox matronæ, deinde pueri, deinceps aliæ ætates ordine ibant. Sic voluit imperiali pompa excipi. Post hanc pompam secundum cuiusque virtutem, largitus est munera militibus, ingentem enim argenti auriq; vim repererat in ea vrbe. redegitque Siciliam totam in prouinciam, ex qua magnos annuos prouentus accepit. Vt autem totũ seminarium rebellionis e medio tolleret, nobiles omnes captiuos in Germaniam misit. Filium regis propter hanc causam, ne ad regnum animum adiiceret, oculis priuari, & duci ad Rhetos, ibique in castro Amiso custodiæ perpetuę mancipari iussit. Regis Siciliæ vxorem matrimonio iunxit Philippo fratri suo, cuius strenua & fideli opera in bellis illis vsus erat. Hæc mulier, nomine Irene, filia Constantinopolitani Imperatoris, pudicitiam seruare in votis habuit; sed ob formam & genus animumque Philippus ad eam adiecerat animum: quare coacta est vi ad nuptias secundas cũ hoste. Multa questa est de rerum humanarum fragilitate & inconstantia; sed quo magis philosophiæ præceptis animum muliebrem imbutum vidit Philippus, hoc magis rapitur in amorem eius, & secum in Germaniam ductam, Augustæ præsentibus multis Principibus magnificentissimis apparatibus nuptias celebrauit. Cum autem negociis publicis ab ea abesse cogebatur, in munito & amœnitatis præcipuæ castro eã habuit inter multas matronas & puellas nobiles. Apuliæ reginam, Sibyllam, cum filia eius misit in monasterium mulierum Hohenburg, quod est in Alsatia. Et hoc modo quicquid putauit facere vllo modo ad rebellionem, sustulit. Vades quoque secum duxit ex Apulia duos primos comites, & episcopum Salernitanum. Ingenium enim cognitum habuit illius gentis ad res nouas promptum & rebellionem procliue. Quanquam vero diligenter omnia prouidisset, ne vllam causam aut materiam rebellandi relinqueret in illis regionibus; tamen in Apulia sunt inuenti, qui nullo respectu habito captorum & obsidum, rebellarunt, Cæsaris statutis contradicentes & contrafacientes. Quamobrem ira succensus Imperator obsides quos apud se in custodia habebat in Germania, luminibus priuat, & sine mora celeriter mittit legatum cum copiis in Apuliam, rebellesq; captos, variis & crudelibus suppliciis affecit, vt exemplo alij deterrerentur. Vixit aliquot annis cum vxore sua Irene suauẽ vitam Henricus in ocio. Et Germania crescebat nouis pagis & vrbibus hominumque fœcunditate. Hoc tempore Conradus Sueuiæ dux Bertoldo de Zeringen indixit bellum, & cum contractas copias duceret aduersus eum, in vrbe Durlach mortuus est. Imperator post mortem Conradi, ducem Sueuiæ facit Philippum fratrem suum. Per id tempus apud Principes electores effecit Henricus, vt Fridericum filium suum natu trium annorum eligerent in regem, & iurarunt puello ceu regi, electioque fere omnium Principum literis obsignatis est confirmata. Imperator Siciliam, Apuliam, totamque Italiam magnis exactionibus pressit, & prohibiturus rebelliones, multos vario genere mortis occidit. Ab ecclesiasticis idem exegit quod ab

aliis poſtulabat: nec abſtinuit manus ab initiatis ſacris ordinibus, ſed quoſlibet ob quã-uis leuem ſuſpicionem ſupplicio affecit. Semel enim decreuerat prohibere ſeditiones. Qui igitur nihil palam audebant, clam apud Romanum Pontificem accuſabant eum, querebanturque de ſuorum morte, quos innocentes fuiſſe probare conabantur. Quare Pontifex eum anathemate percuſſit, prius admonitum. Henrico autem bona verba dãte, & ſe mutaturum pollicente, ſi quid factorum eius parum Principem bonum deceret. Pontifex eum abſoluit, & in gratiam receptũ cohortatur ad expeditionem Hieroſolymitanam & contra Turcas qui & ante multa Chriſtianorum tenebant, & quotidie occupabant. Regni Hieroſolymitani recipiendi ſpem facit, Deum fortunaturum vias, ſe benedicturum, & pro ſua poteſtate ab apoſtolo B. Petro ſibi relicta, indulgentias liberali plenaq; manu daturum omnibus iis qui vna ituri eſſent. Præterea promittit ſe operam daturum vt ſimul eãt reliqui Chriſtiani nominis Principes. Probat etiam Papa facilem futuram profectionem Hieroſolymam vſque, cum aliis argumentis, tum & quod Conſtantinopolitanus Princeps non ſolum amicus, ſed etiam ſocius belli futurus ſit. Et quod Sultanus nuper exceſſerat e vita, & Sultano etiam viuente in proxima expeditione Hieroſolyma fuiſſet recepta, poſt Acam captam, & Sultanũ toties victum, ſi ille malus Satan non frigidam ſuffudiſſet inter regem Galliæ & regẽ Angliæ, interq; hunc & ducem Auſtriæ. Quæ Pontificis verba ſic habere nõ ignorauit Henricus. Nam ex multorum qui in ea fuerant expeditione, ore omnia cognorat, quomodo Sultanus deſponderit animum, cogitaritque de reddenda Hieruſalem, quomodoque diſcordia inter Principes acciderit, quæque cauſa diſcedendi regibus & reliquis exercitus ducibus fuerit. Henricus igitur omnino ſtatuit illud bellum ſuſcipiendum, maxime cum in Germania ocioſorum militum abundaret copia: ſed cum multæ eſſent cauſæ quæ eum domi detinebant, nomine ſuo miſit archiepiſcopum Moguntinum, & ducem Saxoniæ, & alios multos viros natalium ſplendore & bellicis laudibus magnos, inter quos primi fuerunt Conradus Cancellarius Imperatoris, Lupoldus dux Auſtriæ, Hermannus Lantgrauius de Thuringia, dux Brabantiæ, epiſcopi Ratiſponenſis, Pataulenſis, Halberſtadienſis, Conradus Marchio, & alij comites & nobiles viri, quos enumerare nihil opus eſt. Hi ergo omnes religionis amore, ſuas maximas & pulcherrimas poſſeſſiones, ſuas vxores charamque prolem reliquerunt. Magni profecto & ſuſpiciendi animi fuerunt. Hæc animorum ſublimitas debetur rectæ puerorum inſtitutioni: fuerunt enim omnes non in ſtabulis equorum, & in voluptatibus carnis, ſed in monaſteriis, ſcholis Chriſtianæ Reipublicæ ſaluberrimis, a ſanctis patribus in orationibus, ieiuniis & ſalutaribus euangelicæ doctrinæ præceptis inſtituti & educati. Duces igitur, quos dixi, ducunt magnas Germanorum copias per recta itinera, & ſecundauit Dominus iter eorum vſq; ad Hieruſalem, quam petebant. Quæ in itinere eis acciderint, quid vnanimes bellicoſiſſimi viri geſſerint, antequam per tot itinerum pericula & difficultates Hieroſolymam venerint, enarrari pro rei magnitudine multis voluminibus vix poſſet. Platina & Blondo autoribus vrbem Iopen & Berytum recuperauerunt vi expugnatas, & ad Hieruſalem caſtra moturis nunciatur Imperatorem Henricum mortuum, cuius auſpiciis in ea militia erant. quare omnes vnanimiter repetunt patriam recta & breuiſſima via. Poſt illum vero repentinum abitum exercitus, receperunt hoſtes Berytum & Iopen, & crudelibus modis ſæuierunt in Chriſtianos illic relictos, vrbeſque incenderunt. Henricus Imperator Meſſanæ in ægritudinem inciderat, dum ille Germanorum exercitus fuit in expeditione Hieroſolymitana, & obiit diem ſuum præſentibus multis viris Principibus, vxoreque ſua, & filio paruo Friderico, qui rex & Imperator ab electoribus erat paulo ante, vt dictum eſt, appellatus, hunc ægrotus per legatos Romano Pontifici, qui tum erat Innocentius tertius, commendat. Commendat vero eum præcipue fratri ſuo Philippo cui Sueuiæ ducatum dederat: nam eius fidem & probitatem exploratam ſe habere putabat. decumbens igitur in lecto, adhortatur præſentem fratrem, vt pueri bene inſtituendi præcipuam curam gerat, & regnorum adminiſtrationem eidem Philippo committit, donec puer maturus fiat ætate. Iubet autem inſtituendum tradi bonis & probitatis ſpectatæ præceptoribus, & exerceri quotidie ad robur animi ſimul & corporis, quod neceſſarium omnino eſt Imperatori, officio ſuo fungenti. Erat enim Henricus vir perſpicaci animo & generoſo, corporis

habitu ita gracili, vt non recte possis dicere tenuem fuisse, facies illi qui tenuior fuit reliquis partibus corporis, exercere venationibus equos & pedes se solebat frequenter, libentius ruri in arcibus habitauit, quam in vrbibus, sæpe in hortis eleganter arboribus per ordinem consitis ambulare visus est vno aut altero comite. Post mortem Imperatoris curam imperij dux Sueuiæ Philippus, Henrici Germanus frater, suscipit, nomine pueli Friderici; & administrante omnia Philippo, appellatus est a multis rex & Imperator: nec recusauit nomen. postea cum viderent Principes multi distrahi quæ erant imperij propria in Lario & Sicilia, nec satis autoritatis esse tutori, quidam Principum elegerunt Philippum in regem, & quo maiore autoritate polleret, Moguntię a Tarentasiensi episcopo est in regem vnctus & coronatus. Quæ vnctio & coronæ impositio male habuit Pontificem Roman. & alios multos episcopos. Propterea archiepiscopus Coloniens. & alij quidam ecclesiasticorum & secularium Principum conueniunt Aquisgrani, & Othonem ducis Saxonum filium in regem Romanorum eligunt & coronant, accedente etiam calculo Papæ. Habebat vterque Imperatorum Otho & Philippus a sua parte potentes & multos Principes. Ricardus rex Britanniæ studebat Othoni, item comes Flandriæ, Papa ipse, Archiepiscopus qui illi coronam solenniter imposuerat, item ab illius partibus stabant dux Limpurgæ, & Liuoniæ, item comes Palatinus Rheni & Lantgrauius Thuringiæ. Philippo autẽ fauebat rex Galliarum, & omnes qui non sunt enumerati inter Othonis amicos. Innocentius igitur in synodo Romæ cum cardinalibus suis habita, reprobam electionem Philippi statuit, quod decretum per apostolicos legatos misit in Germaniam, significãs, quid concilio patrum in Spiritu congregatorum visum sit, mandauitque autoritate apostolica, vt omnes obediant Othoni, promulgata excommunicatione in Philippum & omnes ei adhærentes. Sed Germanorum pauci, nisi qui alioqui adhærebant Othoni, bullis pontificiis deterriti, a proposito desistebant. Conatus enim papales & Othonis vbi videt Philippus, se excusat vbique sua ipsius præsentia aut per legatos, quid Pontifex Romanus timeat exponit, simul copias conscribit. Nec Otho segnius se ex aduerso parat ad bellum. Philippus Sueuorum copias aduersus hostem ducit, opponit se Otho, multa cæde res est acta, vterq; Germanos habuit, sed virtute militum præualuit Philippus, eos enim in suo exercitu habuit qui in montibus Heluetiæ nati erant, & Suenos, omnesq; a Rheni origine vsque ad Argentinam, qui etiam nostra ætate fortissimi milites habẽtur. Superatus igitur est multis prœliis Otho, & cum per totam Germaniam solus haberetur rex, fractis Othone & sociis eius, constituit diligenter fideles vbique præfectos apud Germanos, ipse cum robusta manu arripit in Italiam iter, ne Pontifici vacaret excommunicationibus victoriam suam perturbare, voluit Italiæ & Pontifici negocium facere, Latijq; res componere, ita vt responderent legibus & iuri veterum Imperatorum (Non ignoro hæc apud abbatem Vrspringensem aliter scripta, mihi expendenti eius temporis statum, hæc visa sunt probabilia; si quis vero aliter sentit nihil impedio) cum igitur iam copiæ essent partim accinctæ, partim in itinere, certior redditur de quorundam Principum conuentibus, vt alium Imperatorem eligerent. Et Bertoldus dux Zeringensis magnis largitionibus effecit, vt ipse sit electus & appellatus rex. Philippus grauiter hoc tulit, quare cum omnibus qui fauebant illi principibus comitia in Mülhusen celebrauit, vbi queritur de leuitate & inconstantia quorundam, qui tam leuibus causis adducerẽtur ad alium Imper. eligendum. Aderant Sueui, Saxones, Boëmi, Boioarij, & multi Rheni Principes & ciuitates qui coniurarunt cum Philippo contra quoscunque vellet. Collectisq; copiis, aduersarios vexabant non mediocriter, implebatur Germania rapinis & cædibus, partes vbique contendebant bello, nullus locus apud German. paci relictus erat: vbique bella erat. Dux vero de Zeringen ad postremum pecunia exhaustus, cum Philippo redit in gratiam, & agnoscit Philippum regem. Coloniensis & Moguntinens. archiepiscopi & comes de Lyningen, & alij qui contra Philippum elegerant Bertoldum ducem, cupientes alium habere Imper. (sperabant autem aliquid se efficere posse, quod idem volebant Papa, & rex Angliæ Ricardus) mittunt ad Othonem, qui tum apud regem Ricardum erat, vocant eum, spem imperij consequendi faciunt. Coloniam igitur Otho vocatus venit, conueniunt multi factionis eiusdem, eligitur Otho in regem, approbauit Pontifex electionẽ, execrauit vero & maledixit Philip-

lippum. Vterque præparat se aduersus alterum coactis copiis, festinat vterque Aquisgranum alteri præripere cupiens. Philippus præuenit Othonem, capit vrbem, iurant illi ciues, præsidiis munit eam. Ad alia sub manum suam redigenda properat Philippus. Otho cum suis suorumque sociorum copiis venit quoq; postquam discessit cum exercitu Philippus, obsidet oppidum, cumq; præsidia non essent satis numerosa ad defendendam vrbem, ad deditionem adacti sunt, sed saluis omnibus etiam militibus qui in vrbe erant. Capta vrbe, episcopus Coloniens. autoritate apostol. coronam imperialem imponit Othoni. Cæterum vniuersa curia Imperialis & omnes officiales scribęq; imperij sequebantur Philippum. nec non complurimi Principes vtriusque ordinis secularis, ecclesiastici. Quam ob causam magnæ simultates, magnæ concertationes in Repub. imperiali, & ecclesiastica sunt exortæ. In Galliis & Germania, cuius temporis gesta confusa video, ita vt multa ignorentur, vbi aut per quem sint facta: multa enim regi Galliæ Philippo ascribuntur, quæ rex Romanorum Philippus fecit. decepti autores nimirum nominis Philippi communione: nam vbi audiebant scriptúmve inueniebant, rex Philippus, errarunt facile. Hoc autem non est dubium inter episcopos quosdam & Pontificem Rom. magnas simultates, inimicitias, odia, & lites fuisse, non sine magno ecclesiæ scandalo. Nam adhærentes Philippo anathemate pontificio percussi nihilominus sacras functiones omnes obibant: Philippus vero omnes crudeliter persecutus est & afflixit qui Othonis socij erant, depopulatus est agrum bono & multo vino nobilem Alsatiæ, deuastauit incendio, & cædibus omnia complens, arces humo æquans, regionis magistratum & nobiles captos in vincula coniiciens, præter reliqua castra non procul ab Argentorato castrum, Haldenburg nomine, euertit. Item arcem in Rubiaco vetustissimo Germaniæ oppido radicitus sustulit: Castrum etiam in Aphich funditus euertit, magnam prædã secum abstulit. Proximo post anno statim post hyemem reparatis copiis Argentinã vrbem obsidet, agrum primum depopulatus est, deinde suburbana ædificia quæ egregia & multa ante mœnia erant, exussit. Vrbani scientes se non posse diu obsidionẽ ferre, dediderunt se, æquis conditionib. iurant illi ciues; episcopus quoq; eius vrbis redit in gratiã cum Imperatore, magis suis præsentibus facultatibus timens, quam excõmunicationum minas. Porro cũ varia fortuna vsi sint in multis prælиis Otho & Philippus, mutarintq; quoq; eorum se amici pro successuum ratione & fortunæ mutatione, non habito iuramenti pręstiti & fidei respectu, sicq; varij euentus arguebant multorum leuitatem: sępius tamen victor discessit Philippus, sed vtrinq; multi occumbebant fortes milites. & erat omnibus modis miserandus Germaniæ status, multæ viduæ, multi reddebantur tot præliis pupilli, caritas annonæ magna sequebatur, tot passim agris per Germaniam vastatis, & frumento & reliquis victui necessariis in vrbes & arces abreptis & conseruatis ad obsidiones, si vsus veniret, perferendas. nam sæpe propter suspicionẽ belli futuri annonæ caritas consueuit fieri. Post Alsatiam & Argentinam sub iugum suum redactas Philippo accessit amicorũ multitudo, & multæ vltro ciuitates dediderunt se. magnũ enim pepererat sibi nomen deuictis tot arcibus & oppidis, præcipue vero Argentorato vrbe. Othonem non mediocriter commouerunt hæc, quare ne plures desciscerent, omnibus viribus insequitur Philippum, vt suspenderet expectatione socios qui quotidie deficiebant ab eo. Philippus vbi primũ audiuit subsequi Othonem, vertit signa in eum, & occurrit illi alacriter, nihil æque cupiens quam prælio decernere. Otho vero non secutus est eum quod pugnam cuperet, sed vt suos amicos in officio retineret; quare vbi Philippum cum suis obuiam contendere audiuit, retulit pedem, & reuersus in Saxoniam alia ratione opus esse bellandi aduersus Philippum videt. mittit ergo legatos Romam, exponit Pontifici quomodo in Germania a se & a Romano Pontifice desciscant multi, etiam ecclesiastici, causas alias confingit. nam ex vsu eius nõ erat vera, nempe quod fere omnibus præliis superiorem videt Germania Philippum. Pontifex Rom. conuocato concilio suorũ cardinaliũ Romę, repetit anathemate Philippum, Othonẽ confirmat imperatoremq; appellat. quam ob causam cardinalium vnum mittit Coloniam, vt publicaret excõmunicationem in Philippum & omnes ei adhærentes: Item publicatis bullis mandauit sub excõmunicationis pœna, vt Othonẽ omnes pro Imper. haberent, & vitarent Philippum ceu membrũ mortuũ a corpore ecclesiæ recisum. Hic legatus multos, præsertim ecclesiasticos,

proceres a iuramentis quibus Philippo obſtricti erant, abſoluit. Philippus magnopere excandeſcens in Pontificem Rom. ſacerdotia eccleſiæ pro ſuo arbitrio quibus volebat contribuit nihil Pontificis autoritatem moratus, munit omnia ſua quam poteſt firmiſſime, & milites conſcribit quoſcunque vſquã bonos inuenit, ſuarum partium Principes omnes Bambergæ conuocat, in frequenti eccleſiaſticorũ & ſecularium conuentu multa pro ſe aduerſus Othonem dicit, extenuat verbis autoritatem pontificiam, & quam inique pro affectuum libidine iudicet & ſtatuat in cauſa ſua declarat. Eodem tempore ſuis partibus adhærentes Otho vocat ad Traiectum vrbem, accuſat apud illos Philippum, ſuam cauſam agit, gloriatur de legitima electione, quã approbarit ſanctiſſimus dominus Papa, reiectum ex libro viuentium Philippum & omnes illi adhærentes exaggerat. Fuerũt hæc cauſa magnæ in eccleſia perturbationis. Hoc tempore, quod
1203 fuit anno poſt natiuitatẽ Chriſti 1203, Philippus ſuas copias ducit in Turingiam contra Hermannum Lantgrauium, quod Papæ anathema veritus partes pontificis defendendas ſuſceperat, & quod iuuaret Sifridum Moguntinum archiepiſcopum contra Philippum. nam hic Sifridus coniunctiſſimus erat Othoni, eccleſiaſticis eum iuuabat bonis quam poterat maxime. Lantgrauius Turingiæ Othocarum Boëmiæ regem & Palatinum, qui cum Othone contra Philippum ſentiebant, inuocat vt ferant illi auxiliares manus. Boëmorum rex magna ſuorum manu occurrit obuiam Philippo ab alia parte. cum ſuis copiis quoque comes Palatinus venit ab Othone adiutus. Maiores copias contra ſe venire quam putabat vbi videt Philippus, ſeque nimium numero inferiorem, ſtatuit ſuos intra munitiones continere. quare exercitum in vrbem Erdefurt ducit, illic expectans hoſtem. Lantgrauius cum ſociorum auxiliaribus copiis ad vrbem properat, obſidione totam vrbem circundat, ſperans ſe eum illic incluſum tenere & capere. quamobrem ad Othonem mittit, ſcribit ſe tenere captum in vrbe, petitque vt militum adhuc aliquot millia mittat; nam manus ſuas Philippum effugere non poſſe, aut captum aut occiſum ſe miſſurum Othoni promittit. Iamque incipiebant gloriari victum & cum toto exercitu captum: has pœnas dare dicebant impietatis, inobedientiæ, contemptæque eccleſiæ. Hæc fama per totam volitabat Germaniam, incipiebantque rurſum aduerſo vento impelli in partem diuerſam arundines de quibus dixi, hoc eſt inconſtantes homines, qui quolibet vento in quamlibet partem mutantur animis. Philippus hoc periculum animaduertens, quam primũ fugiendum quoquo modo videt antequam augerentur copiæ. propterea media nocte cum paucis ſuorum elapſus, venit ad Marchionem Miſnenſem, eique aureos pollicetur montes, qui illum pro tenuitate facultatum ſuarum iuuit. cum paucis igitur properat liberaturus ſuos, ſed facile ab hoſtibus repulſus eſt: illi vero in vrbe aliquoties eruptionibus factis magnam hoſtium cædem fecerunt, & fortiter propugnabant mœnia. Vbi Otho certior factus eſt Philippum fuga ſibi conſuluiſſe, ſuos reuocat, & Lantgrauius impenſas longioris obſidionis timens, ſoluit obſidionem. Venit eo tempore Otho rex cum multis militum legionibus Merſburgum, eoque conuocauit omnes ſuos confœderatos & ſubditos magiſtratus. Veniebant quoque qui deficientes a Philippo petebant amicitiam Othonis, cauſam defectionis ſuæ reddebant, ſcilicet quod Pontifex Rom. excommunicarit Philippum & omnes qui eum ſequerentur, & quod mandarit Papa, vt omnes relinquerent eum. ſed nulla erat pleriſque alia cauſa deficiendi quam quod videbatur Otho ſuperior. In illis comitiis apoſtolicus legatus, epiſcopus, denuo Othonem coronauit, & benedixit illi in frequentiſſima populi concione & magno ſtrepitu & pompa.

Philippus interea comparat copias, ſuos vbique bono eſſe animo & bene ſperare iubet, iterumque in Turingiam mouet ſigna, primumque adoritur oppidulum Wizenſe, paucisque diebus capit, & totam illam regionem, præter vnam atque alteram arcem, in fidem accepit. Nunciatur illi Boëmiæ regem rurſum aduenire. Philippus obuiam illi ducit ſuas copias. Boëmi ad iter paratiores quam ad prælium, celeriter ibant, quibus cum nunciatur hoſtem aduenire, adeſt quoque Philippus cum iis eadem hora fere qui nunciabant regi Boëmorum aduolare hoſtes. itaque dum aciem inſtruit Boëmus, irruit Philippus in eos. ſtatim perturbatis ordinibus tergum verterunt, in qua fuga Boëmorum multitudo non exigua eſt occiſa: qui fuga euaſerunt, domum diſſipati venerunt magna cum ignominia. Philippus ex eo prælio incredibilia habuit commoda;

da; qui enim induxerant in animum audire Pontificem Rom. præcipientem vitare anathemate percuſſum Philippum, mutarunt ſententiam, Philippo mittunt auxilia: quædam ciuitatum clam mittebant ſubſidium. verebantur enim excõmunicationem. Philippus omnes pagos, villas, arces, oppida cepit, & igne & ferro ſuſtulit omnia ædificia: quique paulo ante dicebatur victus, in hoſtis manu, iam victor hoſtem affligit pro ſua libidine. Thuringiæ comes Hermannus vbi certior eſt factus triſtiſſimo nuncio, quod rex Boemorum, in quem omnem collocauerat ſpem, tanto prælio ſuperatus ſit, deſpondet animum, videt ſe illius iræ reſiſtere non poſſe, mittit ad Philippum de pace & deditione, ſe paratum per omnia æqua illi parere ſignificat. Fit pax inter eos, in gratiam recipitur, aliosque qui deſciuerant aut primum nunc accedebant ſine ſuperbia & exprobratione ſuſcepit. Coloniæ quoque epiſcopus qui defecerat, reconciliatus eſt illi. Philippus nocte dieque properabat (dum recens fama de victoria ſua vigeret in ore auribusque hominum) ad occupanda quæ aduerſarium ſuum Othonem ſequebantur, & in fidem ſine iniuria accipiebat omnes qui ſe dabant. Adolphus archiepiſcopus Colonienſis promiſit Philippo ſe effecturum, vt ſuis partibus accederent dux Lotharingiæ, & dux Brabantiæ, quod magnopere cupiebat Philippus: videbatur enim Otho totus fractus ſi hoc fieret. Quare epiſcopo dedit non vulgarem pecunię vim partim vt ipſe ſeruaret ſibi, partim vt largitionibus animos illorum Principum corúmque procerum tentaret, & ab Othone auocaret. Epiſcopus, bonus vir, parui æſtimauit iuſiurandum Othoni factum, aut excommunicationis latam ſententiam, primum auro aulicorum familiarium illorum Principũ corda deuincit Philippo, deinde mentes quoque capit Principum auri vi, quæ magna & potens eſt in rebus mortalium. Hi duo Principes vbi acceſſerunt, Othone relicto, ad Philippum, plurimis aliis idem faciendi cauſa fuerunt, quibus nulla munera data ſunt, imo ipſi Philippo dederunt: ſicut comparatum eſt inique, vt ditioribus ſemper aliquid addatur. Philippi igitur rebus ſic ſe habentibus, fit Aquiſgrani magnus principum & ciuitatum conuentus, aderant etiam duces Lotharingiæ & Brabantiæ. In eo renouantur fœdera, iuramentis & literis confirmantur, de alio ſubrogando Pontifice Rom. ſi ille nolit mutare ſententiam, deliberatur. Coronaturque in illis comitiis iterum Philippus, appellaturque rex Romanorum & Imperator ſemper Auguſtus. Multi eccleſiaſtici abbates & in aliis dignitatibus conſtituti cogebantur obtemperare non ſine conſcientia carnificina. Rege Philippo excommunicato, quidam ex eis, qui nimirum religioni magis dediti erãt, potius proponebant quiduis ferre, quam animæ detrimentum pati. Nam perſuaſum erat, certo recta ad inferos deſcendere animas eorum qui in excommunicatione mortui eſſent. Propterea Colonienſes ciues ſuum epiſcopum vocabant apoſtatam, & iniquiſſimo ferebant animo quod contra iuramentum Othoni præſtitum, & contra ſacroſanctam Romanam ſedem beati Petri coniunxerat ſe Philippo. Volebant enim potius quodlibet diſcrimen ſubire, quam contra Romanæ eccleſiæ obedientiam facere. Quare petebant a Pontifice Rom. vt Adolphum archiepiſcopum ſuum a cathedra epiſcopali deturbaret. Accuſabantq; eum leuitatis & perfidiæ nomine grauiter. Hoc vero grauiſſimum iudicabant, quod ipſe coronauerat ſuis manibus Philippum. Quam ob cauſam legatus apoſtolicus qui tum nomine Pontificis Rom. legatione in Germaniam fungebatur, epiſcopum Adolphum depoſuit, & conſecrauit in archiepiſcopum Colonienſem, auro ditiſſimum, Bunnæ præpoſitum, Brunonem nomine. Idem legatus eadem legatione etiam depoſuerat Moguntinum epiſcopum, quem Philippus Imperator volebat, & alium ſubſtituit. Sed conſecrati hi fuerunt epiſcopi, præterea nihil, dum Philippus ſuperſtes fuit. Nec enim vſus redituum, aut adminiſtratio muneris epiſcopalis illis conceſſa fuerunt. Sed præualuerunt viribus & auxiliorum copia epiſcopi regij, pontificij latere coacti ſunt. In his diſſenſion[illegible] turbis multa monaſteria (maiorum honeſtiſſima inſtituta & vtiliſſima) ſunt direpta & diruta, multæ eccleſiæ ſpoliatæ, multi pauperes oppreſſi. Dum ita ſuccedunt omnia ex ſententia Philippo, Otho aduerſarius eius laborat apud Saxones grauiſſimo morbo, & omnium pene amicorum auxilio deſtitutus, animi ægritudine non leuiore quam corporis detinetur. Nihil habet reliquum in quo poſſit confidere quam Pontificem Rom. ad quem mittit nuncios, & in Germania legatum ſupplicat, quotidieque nuncios appellat ſuam

prædicans in Romanam ſedem obſeruantiam. Spiram Philippus conuocat Principes Germaniæ, ibique decernitur bellum contra Colonienſes omnium Principum qui illic erant concordi ſententia. Quare coniunctas copias Imperator Philippus ducit aduerſus Colonienſes qui toti erant Rom. Papę deuoti. Aduenientem placare verbis Imperatorem conantur. Imperator poſtulat vt Adolpho epiſcopo ſatisfaciant, pro magnitudine iniuriarum quas illi intulerant, omnia ſua reſtituant, omni honore excipiant & venerentur vt archiepiſcopum ſuum, illique iurent. Quod cum ciues recuſarent, multaque de ſua debita eccleſiæ obedientia differerent, Philippus omnia quæ ante mœnia ciues habebant militibus diripienda & vaſtanda obiicit. Nihil ante vrbem manſit integrum, omnia in cinerem redigebantur. Deinde exercitum propius muris admouendo arctius vrbem premere conatur, totam fere vrbem circumuallando magni laboris operibus. Sed paucis diebus capiendi nullam ſpem videns, ſoluens obſidionem, ad parua oppida Adolpho rebellantia capienda ducit copias, quæ capta iurarunt Adolpho fidelitatem, vt ſic loquar, formula ſermonis vſitata. Multa munita loca circa Coloniam hoc bello deſtruxit Imperator. Arces omnes epiſcopo Adolpho reddidit. Otho interea reſtitutus ſanitati, autoritate apoſtolica multas recipit vrbes, nam mandato autoritatis apoſtolicæ plerique credebant illi ſoli imperium deberi & Imperatoris appellationem. Quare cohortatur ſuos, Dominum eccleſiam ſuam non ſic peſſundari paſſurum, rationem breui futuram rerum. Impios, ceu puluerem a facie venti, coram Domino breui diſiiciendos & perdendos ſeruari. Quod vbi Colonienſes audiuerunt, reſuſcitatum ex morbo ſcilicet Othonem, & parare arma, poſt abitum Philippi pleraque omnia recuperant, eiectis & captis præſidiis Philippi & epiſcopi. Ipſe epiſcopus vix euaſit, venitq; ad Imperatorem Philippum, illi omnia enarrat ordine. Quare Philippus ſine mora repetit Coloniam cum copiis, & recipit quæ ad eccleſiam Colonienſem pertinentia omnia, quæ extra vrbem fuerunt, & quantum fieri per magnitudinem vrbis exercitusque ſui, vrbem circumuallat, mittitque paſſim ad ſuos confœderatos, vt auxiliares manus mittant, nam totam vrbem cupiebat circundare; erat enim ipſe Otho rex cum ſuo epiſcopo Brunone in vrbe, conſecrarantque epiſcopum Brunonem Sifridus Moguntinus epiſcopus, & duo ex Anglia miſſi epiſcopi. Ex Germanis enim epiſcoporum nullus audebat tentare, omnes enim metuebant Philippum. Augebatur igitur quotidie exercitus Philippi, iamque Otho videbat ſe quotidie includi magis, augerique periculum, nec habere vllos ſociorum a quibus eſſet exercitus ſperandus, cuius opera ſolueretur obſidio. Quare cum videret diligentius, etiam nocte omnia itinera cuſtodita, vt nulla poſſit eſſe ſpes elabendi, niſi certo periculo, conſtituit cum ſuis erumpere per medios hoſtes diuiſos, per ambitum ciuitatis, eruptione facta prorumpit quidem fortiter per hoſtes, & occidit multos; ſed Philippi copiæ numero ſuperiores multo (quanquam vix ſexta copiarum pars eo loco eſſet) fugientem Othonem perſequuntur, & vix dimidia pars, qui comitabantur dominum, euaſit, alij enim capti ſunt, alij occiſi. Brunonem etiam in eo prælio cepit, & in vinculis duriter detinuit perpetuum annum. Colonienſes magis etiam muniunt vrbem, & diligentius diſponunt in muris propugnatores. Philippus vbi vidit elapſum Othonem, & capiendæ vrbis facultates ſibi non eſſe in præſentiarum, diſcedit, & obſeruat quid Otho parturiat. Colonienſes vero vbi extra mœnia nuſquam eſſent tuti, omnibus fere redactis in poteſtatem Philippi, & Otho vrbe non ſatis confiſus eſſet (quod imprimis ciues male habuit: neque enim tutorem ſatis commodū putabant, qui hoc modo obſeſſam vrbem relinqueret) Romani autem Pontificis ſpiritualia excommunicationum fulmina efficacia eſſe apud hoſtes videntes, mittunt ad ducem Brabantiæ, vt eius conſilio & opera reconcilientur Philippo Imperatori. Dux Brabantiæ ſuam operam pollicetur, veniunt igitur legati Colonienſium ad Imperat. Philippum Botpardiam, vbi cum multis Principibus & parte exercitus agebat. Primum petunt vt condonet tot eorum delicta, quę veniam mereantur vel ob hoc ſolum, quod ſic docti fuerint a ſuis religioſis, & propter cultum diuinum fecerint: ſed cum videant eccleſiæ maiorem partem per Germaniam & religioſos quoque viros a partibus Philippi ſtare, gratiam humiliter ſe petere inquiunt, & delictorum veniam, offerunt epiſcopo Adolpho omnia quæ habuit vnquam epiſcopus in vrbe iura. Cæſari item Philippo facturos plura quam ipſe

vel

vel ſuo vel imperij nomine vnquam poſtulaturus ſit, pollicentur. Philippus recipit eos in gratiam, nihil pœnæ grauioris propter rebellionem illis imponens. Quare cum legatis Colonienſium mittit quoque ſuos Philippus, qui Colonienſibus ciuibus pacis conditiones expoſuerunt, quas vbi vident non modo æquiſſimas. ſed etiam mire faciles, gratias agunt Philippo, & quæcunque poſtulat, iurant prompto animo. Philippus ergo in dignitatem archiepiſcopi, reclamante Pontifice Rom. reſtituit Adolphum, & quæcunque ad eccleſiam pertinuerant, reddidit, quædam alia armis capta eccleſiæ illi donauit. Otho autem deſperatis ſuis in Germania rebus, omnia Philippo obtinente, ad regem Angliæ ſe contulit, vt illic lateret, tragœdiæque finem expectaret, nihil minus tamen cum Pontifice conſilia confert, quid facto opus ſit, quærit. Philippus autem firmum & ſtabile conatur regnum reddere: propterea ad omnes ciuitates proficiſcitur, renouantur vbique iuramenta, per omnes ciuitates ſuæ liberalitatis & lenitatis ſpecimen exhibet. Amicos quam plurimos parat: nam in his bellis præcedentibus omnibus ſatis didicit, multo precioſiorem poſſeſſionem amicorum multorum, quam multæ pecuniæ. Quare filiam ſuam matrimonio iunxit regi Boemorum, aliam filiam minorem natu dedit vxorem filio ducis Brabantiæ. Opus enim fore aliquando amicis putauit: neque enim ſic quieturum Pontificem Rom. & Othonem ſperauit. Quæ hoc tempore in ſole viſa ſcribuntur, ſi quis cupit ſcire, legat in aliis. Philippus poſtquam in Germania res ſtabiliuit ſuas quantum potuit fieri firmiſſime, conuocatis Principibus exponit ſuam voluntatem faciendæ pacis eccleſiæ, propter vitanda ſcandala: multorum enim ſimplicium & bonorum mentes offendi ſciebat, & in conſcientia cruciari, quod excommunicati erant omnes adhærentes Imperatori Philippo. Idcirco decernunt in eo conuentu Principes, vt legati ad Romanum Pontificem mittantur de pace facienda, & vt explicent quantum malorum ortum ſit, & exoriri adhuc poſſit ex illa diſcordia. Miſſa autem eſt honeſtiſſima legatio ex doctis & ex Principibus viris. Hi vbi venerunt Romam, expoſuerunt multis mandata, docentque quantus religionis contemptus vulgo fieri ſoleat, vbi vident, Principes contemnere ea quæ religionis ſunt. Philippum autem eſſe iam eo loco, vt nullam aduerſariis reliquerit ſpem amari ab omnibus, boni Principis dotes cumulatim in eo eſſe. Et non eſſe Principem qui religionem maioris faciat, iam partium contentionibus coactum diſſentire inuitum a Romano Pontifice, quanquam non diſſentiat, ſed eum torquere quod ex Rom. Pontifice cum hoſte ſuo ſentiat. Hæc & alia multa vbi legati Germani expoſuerunt, nomine communis pacis, Papa priuatum ſuum negocium adfert, petunt ſi velit Philippus abſolui, & electionem ſuam probari per apoſtolicam autoritatem, vt filiam ſuam nepoti Pontificis matrimonio copulet. ſperarunt enim pontificij ex hoc coniugio magnam partem Italiæ ad ſe redituram. Hoc cum ſerio Romanus peteret Pontifex, polliceretur que operam ſuam & ſtudium erga Philippum Imperatorem, ſi hoc faceret. Item addebat Pontifex facile effecturum, vt Otho nihil poſthac amplius tentaret. Sed legati non parum offenſi, quod Pontifex tam aperte priuata publicis, carnalia ſpiritualibus anteponeret, reſponderunt, ſibi non licere in hac re quicquam agere, nec in mandatis ſuis habere; ſuadere autem vt Pontifex propter matrimonium hoc legatos ad Imperatorem mittat, ſe autem pro virili curaturos vt nuptiæ illæ fiant. Nunc autem propter eccleſiæ & imperij publicam pacem, & propter euitanda ſcandala Romam miſſos, de his rebus agendum eſſe. Pontifex eandem canit cantilenam, ſi filiam dederit, nihil non facturum eorum quæ petebant, imo longe plura promittebat, quam optare auſus fuiſſet Philippus. Quare Pontifex cum legatis Cæſaris ſuos etiam mittit legatos, illiſque plenam poteſtatem dat omnia quæ petit Philippus concedendi, modo filia excommunicati Principis nubat nepoti Pontificis. Mittit autem legationem qua dignior nulla mitti potuiſſet. Erant legati Leo titul. ſanctæ Crucis in Hieruſalem Cardinalis, epiſcopus Hoſtienſis, & epiſcopus Velturenſis. Qui vbi venerunt in Germaniam Auguſtæ Vindelicorum legati honorifice ſuſcepti ſunt a Philippo: ſed Philippus ex ſuis legatis quos Romam miſerat, cognouit, quam ob cauſam potiſſimum adeſſent, quid ſperarent: quare ſtatuit paululum rem producere, & ita pontificios alloqui comiter, vt in ſpem certam vocaret illos filiam nepoti Pontific. deſponſurum; etſi nihil de illa re adhuc tractatum erat: legati tamen facile cõiicere poterant, omnia per legatos ſuos

Imperatori expoſita. neque enim legati quid actum eſſet Romæ, dicere potuerunt, niſi illud de petitione Papæ dicerent. Ex Auguſta igitur Philippus Spiram ſecum ducit Pontificis legatos, Spiræ edito edicto publico, conuocat omnes Principes ad comitia in Northuſen; vbi natalem Domini celebrat, præſentibus legatis Pontificis. Admirabantur omnes Romanos cardinalem & epiſcopum intereſſe ſacris excommunicati Philippi. Sed Philippus propterea ita ſpe lactarat, & ſuſpenderat legatos, vt ſic viderent infirmiores (qui non ſine conſcientia commertium habebant cum Imperatore excommunicato, maxime in ſacris) nec autores excommunicationum ſemper curare illa fulgura magnopere. In comitiis igitur illis vbi legati expoſuerunt Papæ voluntatem de coniugio filiæ Imperatoris & nepotis ſui, ſimulque intelligerent Principes ex ore legatorum, quare id peteret Pontifex; nam dicebant nomine dotis ea fore ſatis, quæ in Italia poſſet Imperatoris nomine concedere, quæ alioqui non eſſent in manibus Philippi, Principes plerique cum Imperatore ridebant, & admirabantur, qua fronte auderent tam aperte ſua quærere. Quare nihil reſponderunt quod attinebat ad matrimonium illud, ſed dicebant, primum oportere mortalium rebus communibus conſulere, poſtquam illæ bene haberent & pacatæ eſſent, tum ad parua illa priuata deſcendendum. Legati pontificij vbi negare non audebant, hæc ſic habere, rubore ſuffuſi, de pace inter Othonem & Philippum cœperunt tractare, & ſi propoſuerant prius ſuam rem agere copulando illos quos dixi, nempe nepotem Papæ, & Philippi filiam. Principes igitur de componenda pace inter Othonem & Philippum multa excogitarunt. Tandem placuit omnibus hoc medium: Vt Philippus Othoni ſuam filiam in vxorem det, Otho non affectaret amplius ſuperſtite Philippo regnum; poſt mortem vero Philippi Otho regnaret. In his comitiis Bruno Colonienſis epiſcopus liberatur ex carcere, & cum pontificiis legatis Romam profectus eſt, ibique pallium & conſecrationem epiſcopi adeptus eſt; Adolphus vero, conſentiente Imperatore depoſitus eſt. Papa vbi contemptum ſe a Philippo videt, multa contra eum clam & palam machinatus eſt, de quibus nunc breuitati ſtudens nihil dicam, cum plura ſint quam vt paucis dici poſſint. Philippus aliqua ex parte ex turbis negociorum & bellorum extricatus ſtatuit genio indulgere per aliquot ſaltem dies, & curare corpus. Cum ergo eſſet Babenbergæ liberalius pranſus, & a prandio in cubiculum seceſſiſſet cum cancellario & dapifero ſuo, corpuſque quieti dediſſet, Otho de Widiſpach comes Palatinus, qui ob multas cauſas odium gerebat in regem, feſtinanter ceu rem magnam nunciaturus accedit ianuam cubilis in quo rex dormiebat, grauiuſque pulſat, agnitus ab iis qui intus erant, cum rege intromittitur, gladium celerrime educit, & in collum vibrat, abſcindens iugulares aliquot venas. nam quod non totum abſcidit caput, in cauſa fuit illorum duorum qui vna in cubiculo cum rege erant, clamor, illo enim & magnitudine facinoris perterritus latro titubauit manu, paruúmque idcirco vulnus inflixit; ſed lethale. Rigore & terrore obſtupuere cancellarius & dapiſer. Tamen vir maximi ſpiritus dapifer, nomine Henricus de Walpurg, properat repagulis firmare fores cubilis, ſimulque clamat maxima voce, milites vocans. Sed latro confidentiſſimus & truculentiſſimus, vulnere in caput dapiferi obſtantis inflicto tam graui vt caderet, peſſulis & repagulis remotis, ſe e cubiculo eiecit, præcipitauitque ad equos qui parati expectabant latronem, itaque equos conſcendit, & auſugit antequam quiſquam ſcire ex illis duobus qui erant cum rege poterat, quid eſſet. Latrone ex palatio ſic ſe præcipitante, clamoreque cancellarij & dapiſeri audito, concurritur ad cubile regis, qui volutatus in ſanguine ſuo exanimis iacet. O fata ineuitabilia! Philippus rex ita periit cum iam primum inciperet curare corpus. Periit gladio in cubiculo palatij ſui, quo tempore minus hoſtium habuit, quam vnquam antea, qui in præliis toties ſeruatus eſt. Regalibus ceremoniis eſt Babenbergæ ſepultus magno multorum luctu & lachrymis. Latrocinio autem tali occiſus eſt Phi-
1208 lippus anno Domini 1208, quo etiam anno pax eſt facta, de qua iam diximus. Multi amici Philippi clam conſpirarunt de vlciſcenda morte eius. Otho de Witliſpach poſt latrocinium illud continuit ſe apud Egbertum Babenbergenſem epiſcopum, & eius fratrem Henricum Marchionem. Quare qui conſtituerant vlciſci necem Henrici, etiam illis inſidiabantur. Henricus ergo Marchio de Aderſche paucis poſt

men-

mensibus occisus est in quadam rustica villa a Marescallo Philippi Imperatoris. Quid Philippus in vita egerit satis dictum est, quali corpore fuerit vno verbo expediam. Fuit corpore debiliore quam animo, nam sæpe ea conatus quæ per corporis infirmitatem non potuit efficere, a proposito destitit. Fuit enim animo ad maximas quasque res administrandas, bella suscipienda, & prælia ineunda promptissimo. Paulo graciliore corporis habitu fuit, facie dignitatem & animi sublimitatem præ se tulit. Exercitationibus supra modum delectatus est, rarus intra parietes, ruri assiduus. Statim post mortem Philippi conueniunt Francofordiæ Principes electores, & iuxta pacis conditiones in Northusen electus est ad Imperium Otho, dux Saxoniæ, qui ante tantopere laborauerat tot casibus & præliis aliquot annis, vt regnaret. Pontifex Rom. audita morte Philippi, & Othonis electione non mediocri gaudio affectus est: quare duos cardinales mittit ad eum in Germaniam ad gratulandum Othoni & Principibus gratias agendum, simul vt Romam inuitarent Othonem ad imperij coronam accipiendam. Legati igitur illi vbi venerunt in Germaniam, & Othoni pontificia mandata exposuerunt, per multas ciuitates ecclesiasque iter fecerunt, indulgentias & priuilegia, & peccatorum grauiorum absolutiones dispensarunt. Rex Otho post illa comitia constituit omnia itinera per Germaniam quæ eo tempore latronibus infesta erant a prædonibus & latronibus libera reddere. Quare imperauit vbique edicto publicato, in prædones & pacis turbatores animaduerti siue essent nobiles, siue non; nemini que omnino parcere voluit. Hunc Othonem nimium familiaribus suis contra æquitatem studuisse scribunt autores. Secularia enim & ecclesiastica beneficia familiaribus suis contulit, neminemque fere circa se habuit, quam quos secum ex Saxonia & Anglia duxerat. Quidam hoc in bonam partem interpretantur, fuisse enim illos qui perseuerarũt cum illo in aduersis. Alienauit a se multos proceres nobiles & plebeios in iis Germaniæ partibus quibus maxime in bello vicere omnes Imperatores. Quod enim propter Philippum odium conceperat contra Sueuos, iam in eos euomere conatus est: nam hactenus fortuna aduersa illi negarat. Otho non diu post mortem Philippi Augustæ Principum conuentum celebrat, vbi comitem Palatinum Othonem de Witlispach & eius socios perpetrati latrocinij proscripsit, eorumque possessiones & facultates omnes partim imperio adiudicauit, partim ad alios transtulit. Voluitque videri grauiter ferre mortem soceri sui Philippi, & si scirent omnes, viuúmne an mortuum mallet, sed licebat impune optare viuum. Nec defuerunt qui crediderunt Othonem de Witlispach aliquid ab Othone rege beneficij sperasse, ob occisum Philippum. Esto hic suum iudicium cuique liberum, Dominus solus corda nouit, nosque nimium sumus procliues ad iudicandum, vel potius calumniandum in huiusmodi rebus, neque enim est iudicare, sed calumniari si quis rem ignotam rapit in peiorem partem. Ad proximum post electionem comitia in Hagenau habuit, in quibus expeditio cum magno exercitu in Italiam decernitur. Iubenturque copiarum duces electi se quam primum parare. Ex Hagenau in Saxoniam proficiscitur gratia delectus militum habendi, & etiam causa illic Philippi nouam nuptam custodiendi, quam in vrbem Brunschuig cum honestis virginibus & matronis ducit, iubetque eam illic læta suum ex Italia reditum expectare. Conscribitur per Germaniam passim exercitus, Augustæ conueniunt cum copiis omnes vt imperatum erat. Per vallem Tridentinam iter facientes Veronam veniunt, vbi excipiuntur pacifice, & offeruntur illis omnia quæ potest dominus a subiectis sperare. Postea Bononiam vsque venit, illic statuit experiri totius Latij Principum animos, & omnia prius tentare verbis, quam armis. Quare Bononiam conuocat omnes Italiæ Principes & ciuitatum magistratus, cum eis pacem fœderaque facit, imperat quoque singulis pro facultatum mensura numerum certum equitum & peditum, contractisque Italicis copiis, magnificentissime peruenit Romam. Tota vrbs effusa venit cum omnium ordinum, ætatum & sexus hominibus Imperatori obuiam, aduentui gratulantur, musicis instrumentis variorum generum & vocibus canunt. Adest ipse Pontifex Innocentius, qui amplexus Imperatorem ducit ad Basilicam diui Petri, & magnificentia, qua maior excogitari non potuit, coronam Imperialem imponit illi, & benedictionis apostolicæ illum participem facit. Corona imperiali Othone donato, Innocentius postulat ab Othone iuramentum de patrimonio Petri defenden-

do,& sanctæ ecclesiæ obedientiam præstando. Othone hæsitante, neque tam prompto ad iusiurandum vt Romani sperabant, improbius autem Romanis exigentibus, oritur tumultus, ad arma concurritur, inter muros angustiæ impediebant Germanos, ex tectis & altioribus ædificiorũ tabulatis euoluuntur in Cæsarianos lapides, multi primæ nobilitatis, & familiarissimi quiq; occumbunt. Multi grauiter vulnerantur. Otho cum Romanis expostulauit, & petiit ab eis resarciri damna; sed videt nihil in præsentiarum contra eos fieri posse; omnes enim munitiones occupatas tenebant. quare discedit Roma, & Mediolanum vsque profectus e Germania auxilia vocat, & Longobardorum multitudinem magnam conscribit, & in ditionem sedis Romanę ducit, nihilq; prætermittit non vastatum. Tusciam & Romaniolam miseris modis perdidit. Et Romæ parabant se ad obsidionem perferendam, nam quotidie nunciabatur eum exercitu aduenire. Post depopulatas ecclesię Rom. terras, Neapolitani regni prouincias, quæ tenebat Fridericus secundus, ingreditur, & sibi omnia iurare cogit. Hęc quo animo tulerit Pontifex Rom. nihil opus est dicere. Cum vero Pontifici copiæ deessent, quibus resisteret Othoni, & minis nihil efficere posset, admonuerat enim eum per legatos vt ecclesiæ sua redderet, mittit ad regem Galliæ, qui alioqui male volebat Othoni: semper enim senserat cũ Philippo Imperatore contra Othonem, precibus & pollicitationibus eum inuitat ad subueniendum ecclesię, maiorum eis exempla commemorat regi, &c. Verum Otho nihil motus Pontificiis minis & conatibus, pergit occupare, vastare, diripienda militibus dare vrbes & castra pontificia. Quare Pontifex Othonem excommunicat, in Germaniam cum bullis mittens legatos, qui rebellionem contra eum excitẽt. Et postquam videt Papa Othonem anathematis fulmine non terreri, concilio Romæ habito episcoporum & cardinalium, eum ab imperio autoritate apostolica deponit, & pronunciauit excõmunicationis sententiæ subiacere omnes qui illi faueant, studeant, beneq; loquãtur. Absoluit vero omnes a iuramẽtis pręstitis, anathemaq; iubet esse quicunque vel nominaret eum Imperatorem aut regem. Otho animum Põtificis exasperatum intelligens, magis omnia implet tumultibus per Italiam, ducitq; copias in Apuliam & Calabriam, hostiliter omnia vastat, castella militibus donat. Exigit magnam pecuniam a victis, & frumentum in munitissimas arces conuehit in vsum obsidendæ Romæ. Factaq; est breui incredibilis caritas omnium rerum per totum Latium. Nec paruus timor inuasit Romam: vidit enim successus eius & conatus. Pontifex in Germania defectionem ab illo excitare variis artibus tentat. Mittit cum mandatis & excommunicationum sententiis legatos suos ad archiepiscopum Moguntinum Sifridum, huicq; mandat vt latam in sancta synodo sententiam in Othonem diuulget per totam Germaniam, quod scilicet Otho deturbatus ab imperio sit. Sifridus obedit autoritati pontificiæ, & promulgat vbicunque potest sententiam Pontificis. Quod episcopi temerarium factum commouit ad iram Germaniæ Principes omnes fere; nam quod episcopus de excommunicatione dicebat, flocci non faciebant ipsorum multi. nam dum adhuc viueret Philippus, occalluerant ad illos terrores Romani Pontificis. Quare comitum ducumque quidam cum magna nobilium multitudine copiis armatis ditionem omnem ecclesiæ Moguntinę peruastant, ædificia exurunt, monasteriis & templis non parcentes. Sifridus episcopus sibi bene conscius se ob nullam aliam causam promulgasse sacrosanctæ synodi Romanæ sententiam in Othonem, quam zelo & obedientia erga sedem beati Petri, fugit in Thuringiam ad comitem Hermannum, apud quem latuit: nam is comes quoque bene cum Rom. ecclesia sentiebat. Germaniæ Principes quidam vbi audiuerunt Imperatoris per Italiam facta, placuerunt, qui scilicet didicerant regnante Philippo contemnere arma quibus aduersarij resistebant; quidam vero factis Othonis resistere parabant, alij aliam ob causam, ob excommunicationem multi quoque, qui timebant ecclesiæ perniciosissimam discordiam & scandala pessima. Othoni vbi hæc sic habere in Germania significatum est, quam primum in Germaniam festinandum censuit: quare rebus vtcunque in Italia dispositis, ducit exercitum domum, nec contemnendam pecuniam ex Italia secum attulit. Inuenit vero Germaniam tumultuantem seditionibus, erat enim diuisa in partes, aliis pontificiam potestatem despicientibus, aliis eam suspicientibus & formidantibus. Anno igitur post na-
1212 tiuitatem Christi 1212, Otho reuersus in Germaniam, mense Maio, Norinbergam omnes

omnes Germaniæ Principes conuocat, illic Principibus commemorat Romanorum perfidiam, & multorum nobilium, fortium virorum, cædes ob oculos ponit, iniquas petitiones Pontificis & dolos exponit multis verbis. Adhortatur Principes, ne submittant & deiiciant generosos animos, vt mancipia Romanorum fiant. Addit præter reliqua, se paratum imperio cedere, si Principibus electoribus videatur inutilis, & meritus vt deponatur: nam Pontificem Romanum propterea sibi irasci, quod contra imperij dignitatem & vtilitatem non velit eum audire per omnia. Principum igitur iudicio suam causam subiicit, & imperij Rempubl. committit. Insidiari enim Innocentium imperio & facultatibus Germanorum, imprimis Romanis molestum esse quod ius Imperatorem eligendi apud Germanos sit. Quod sublatum, inquit, esset, si Pontifex posset deponere Imperatorem pro sua libidine, vt præsumpsit. Principes igitur cordatiores erant quam vt non viderent quid sequeretur, quantáve esset eorum potestas Imperatorem eligendi, si ratam haberent sententiam Papæ, deponendo ab imperio Othonem. Cumque in hanc sententiam Imperator quosdam confirmasset Principes, quosdam alienatos reconciliasset, quosdam ad maiorem iram in Pontificem concitasset, decretum est bellum contra Hermannum Turingiæ comitem, qui audiebat Pontificem Romanum, & propterea Sifridum Moguntinum episcopum fouebat. Quare celeriter copiis contractis, inuadit Hermanni ditionem, & primum arces Rodenburgum & Saltzingen munitissimas loci natura & operibus hominum. Agros quoque in illa regione vastauit totos. Oppidum Wizense incendit, sed prius diripiendum obiectum militum furori. Scribunt autores tum primum machinam illam bellicam inuentam, quam Trybock Germani eius inuentores nominarunt. Inuentam autem certis argumentis colligitur, in iis Germaniæ locis vbi post inuentæ sunt Bombardæ, nempe Norinbergæ. Turingiam igitur nimis crudeliter totam eo bello vastauit. Post hanc hostilem depopulationem Turingiæ in vrbe Northusen Saxoniæ cum filia Philippi nuptias imperiali magnificentia celebrauit. Post nuptias quarto die noua nupta moritur. Suspicabantur alij aliam mortis causam fuisse, quidam dicebant virginem non inuentam, quidam concubinas magis Imperatori placuisse, fuerunt qui putabant per pellices veneno sublatam non conscio Imperatore. Inimici & Pontificij palam dicebant per Imperatorem venenum illi datum. Dum hæc agit Otho cum suis, aduersa pars quæ adhærebat Pontifici, cuique alias non placebant facta Othonis, erant autem præcipui aduersariorum eius Sifridus Moguntinus archiepiscopus, Boemiæ rex, episcopus Treuirensis, item Hermannus comes Turingiæ, dux Austriæ, & alij quidam, qui conuenerunt, communique sententia decreuerunt reuocare Fridericum Henrici Imperatoris filium, eumque appellant Imperatorem loco abrogati Othonis. Passim ad Principes & vrbes scribebant, & agebant adolescentis Friderici causam, admonentes eos iuramenti quod olim per totum imperium puero factum erat. Item quam liberali & generosa indole puer sit, quamque bene & modeste educatus sit, declarant. Quare ad eum legationem honestam mittunt, & ad suscipiendum imperium vocant, spem faciunt Deum fortunaturum conatus eius contra hostem ecclesiæ, Othonem. Mittunt autem Anshelmum de Iustingen, & Henricum de Nysen summos eloquentia, nobilitate & fortitudine viros. Qui vbi ad Fridericum adolescentem veniunt; exponunt illi omnia, quomodo abrogatus sit Otho, expectari eum a maiore & meliore parte Germaniæ, odire bellicosissimos Germanos Othonem. Pontificis potestatem & autoritatem illi probant, si forte dubitaret. Regem Franciæ quoque contra Othonem adfuturum, si opus sit, omnibus neruis, pollicentur. Fridericus agit gratias pro voluntate in se Principibus, sed rem periculosam & magnam esse, deliberatione propterea opus esse. Dux etiam Brabantiæ multis ex causis infensus fuit Othoni; quare copiis armatis Leodium obsidet, & per vim capit vrbem & multos ciues, episcopus fuga sibi consulit. Hac expugnatione Leodium est miserrime a militibus direptum, nulla vllius loci est habita ratio, non monasteriorum, non ecclesiarum. Ecclesiasticæ personæ non aliter tractatæ sunt, quam seculares. Alia quoque Othoni subiecta diripuit hic dux Brabantiæ, & animos addidit multis audendi rebellare Othoni.

Anno Domini 1212, fuit hæresis in Alsatia, qua seducti erant nobiles & vulgus. 1212

Affirmabant quolibet die licere carnes comedere, in piſcium eſu immodico tam ineſſe luxum, quam in reliquis carnis generibus. Item male facere qui contrahere matrimonia prohiberent, cum Deus omnia crearit, & ſancta omnia ſint cum gratiarum actione accepta a fidelibus. Hi pertinaciter opinionem illam ſuam defendebant, & credebant multi illis, nec dubitabant blaſphemias dicere in ſanctiſſimum dominum Papam qui prohiberet eccleſiaſticis contrahere, & quibuſdam diebus a cibis corporum humanorum conſtitutioni idoneis. Quapropter Pontifex Romanus præcepit eiuſmodi homines e medio tollere. Suntque vno die circiter centum ab epiſcopo Argentinenſi combuſti. Multi carceribus mancipati, donec reuocauerunt palam profeſſi ſe errare. Fuerunt præterea multæ diſcordiæ in eccleſia, nec abſtinebant a ſacris faciendis quos excommunicauerat Papa. Iterum mittuntur legati ad Fridericum Siciliæ regem, iuuenem, vt ad ſuſcipienda imperij inſignia veniat: Fridericus vix tandem perſuadetur ad tantæ difficultatis rem. Quare copiis collectis pro facultate, comitantibus eum Germanicis legatis, Romam primum petit. ad Innocentium in hanc ſententiam orationem habuit, Se ſuas tenues facultates non ignorare, nec tam ſtupidum eſſe, vt non expenderit quid ferre humeri ſui poſſint, tamen, præſentibus legatis Germanorum teſtibus, vix inductum, vt conetur tantam rem. Potiſſimam autem cauſam quod conetur eſſe eccleſiæ infelicem ſtatum, qui bonus eſſe non poſſit, regnante hoſte eccleſiæ, homine Satanæ tradito. Fuiſſe autem quoque, addit, quod imperium illi iure debeatur. Quæ omnia etiam nullo dicente bene ſciebat Pontifex. Poſtremo huc venit omnis eius oratio, vt corona imperiali donet Pontifex eum, quo maiore autoritate in Germaniam veniat. Pontifex nondum coronandum iudicat, ſed mittit cum eo legatum cardinalem, vt mandet autoritate apoſtolica Principibus & ciuitatibus per Germaniam, vt ab Othone anathemate percuſſo, & ab imperio depoſito, recedant, & Friderico ſecundo obtemperent, qui olim puer ab eis electus ſit, & cui præſtiterint iuramentum, a quo nondum abſoluti ſint. Fridericus igitur Pontificis legato, & Germanicis legatis, copiiſque Pontificis opera per Italiam auctis, per alpium difficiles (nam recta propter inſidias Othonis ire prohibebatur) vias venit in Rhetiam, illic a Curienſi epiſcopo & nobilibus cum magna reuerentia ſuſceptus, ductuſque ad Conſtantiam vrbem eſt. Ibi conſedit per aliquot dies, & ex Sueuia copias cogit, procerumque Sueuorum auxilio ſelectiſſimi Germanorum milites ad eum magna copia veniunt Conſtantiam. Otho ne vires eius creſcerent, feſtinans cum exercitu Conſtantiam verſus tendit, vbi in Sueuiam venit, omnia fere ſibi infeſta reperit, pergit autem vſque in Vberlingen oppidum: ſed Fridericus copiis & amicis ſociiſque ciuitatibus & Principibus multo præpollebat illi. Quotidieque deficiebant nobiles & gregarij milites ab Othone ad Fridericum. Germania enim bene ſperauit ſemper de hoc Friderico cum adhuc eſſet puer, & ſciebat ad eum imperium iure pertinere. Otho igitur videns ſe in Sueuia deſtitutum ſociis, omniaque inclinari ad Fridericum, deſcendit ad Briſacum vſque oppidum, ad ripam Rheni ſitum, illic omnia tentauit, vt augeret vires, ſed alienos reperit quos putauit nunquam a ſe ſeparari vlla fortuna poſſe. Quoslibet autem obuios milites conſcribit, qui Principi non obedientes, excurſus quotidianos ex oppido faciebant, atque viciniam Briſaci diripiebant. In oppido etiam ipſo manus non abſtinebant a facultatibus, vxoribus, virginibuſque ciuium: oppidani igitur ad ſe intromiſſis vicinis, eiiciunt Othonem cum rapace colluuie militum extra vrbem. Otho in Saxoniam reuerſus eſt. Fridericus per vrbes in vtraque Rheni ripa ſitas deſcendit, vbique ſuſcipitur, ceu decet excipere Imperatorem vſque ad Hagenau, quod oppidum erat totum addictum Othoni, conſtitueruntque extrema omnia experiri potius quam deficere. Quare portis clauſis, negarunt Friderico aditum. Fridericus mox obſidione oppidulum circundat, & foſſis completis muros diruit, paucíſque diebus ad deditionem compulit. Veniunt ergo ad eum ciues gratiam & pacem petunt, rogant ne eis fraudi ſit fides & conſtantia erga ſuum dominum, cui iurarint fidelitatem, idem poſthac facturos Friderico, promittunt. his in fidem igitur ſuſceptis, pergit, perque omnes ciuitates ceu rex & Imperator magnifice pro cuiuſque facultatibus excipitur. Vbi Moguntiam peruenit, comitia celebrauit, illuc confluunt multi quos non expectauit, deficiebant enim fere omnes paucis diebus. Argentinenſem epiſco-

episcopum auelli ab Othone posse sine armis nemo sperabat, venit vltro ad illa comitia, & Fridericum appellat Imperatorem. Veniunt episcopi Basilienſis, Constantienſis, Spirensis, Herbipolensis qui plerique credebantur fauere Othoni. Nam archiepiscopum Moguntinum, & Treuirensem adfuisse, nihil opus est dicere, quos ex professo hostes fuisse Othonis iam ante satis dictũ est. Adfuit comes Palatinus Rheni, Lantgrauius Turingiæ, rex Boemiæ, & alij multi, qui omnes Fridericum appellarunt Imperatorem semper Augustum. Finitis comitiis Moguntinensibus recta Coloniam descendit, hinc feliciter peruenit Aquisgranum; ibiq; est vnctus, & coronatus ab archiepiscopo Moguntino. Porro Fridericus animaduertẽs amicitiam regis Galliarum maximo vsui sibi esse posse, quare mittit ad eum legatos, dies & locus constituitur, vbi fœdus inter reges fiat. Apud Vallicolorem autem conueniunt, rex mittit suum filium Ludouicum: nam ipse propter valetudinem venire non poterat. Fœdus igitur est inter eos factum quamdiu superstites essent. Fridericus per Germaniam visitat ciuitates potissimum eas quæ suspectæ erant Othonis partibus fauere. Verum omnes subiugãtur sine negotio: neminem enim latere potuit actum esse de Othone. Quare Otho omni spe in Germania destitutus, coniunxit se Ioanni Anglorum regi, & Rainaldo Boloniæ comiti. Quibus opposuit se Philippus rex Galliæ, & superauit multis præliis. Rex Angliæ enim facto fœdere cum comite Flandrensi, nomine Ferdinando, magnam classem ad Granantingos Flandriæ vrbem duxit. Contra Ferdinandum ducit copias rex Galliæ, Brugas vrbem capit, mox Grandanum obsidet: sed ante deditionem soluere obsidionem coactus est: rex enim Angliæ illi aliquot naues ceperat. Porro rege Galliæ occupato in Flandria, Otho copiis suis, quas collegerat vndecunque, illisque magis prædam quam obsonium pollicitus erat, comitatum Geldrensem a Friderici partibus stantem vastauit, & diripiendum militi præbuit. Postea coniunxit se regi Angliæ, & Ferdinando comiti Flandrensi, qui vna aduersus Philippum Gallorum regem duxerunt copias. Philippus illis apud Tornacum occurrit, congressiq; in loco æquo, diu pugnarunt fortiter vtrinque: sed longe multitudine superior Galliarum rex vincit, fugatosque multos cædit & capit. Captus est etiam comes Ferdinandus, Otho euasit fugitq; in Saxoniam. Vbi desperatis omnibus rebus, mœrore animi confectus, incidit in morbum corporis, obiitque paucis diebus magnis doloribus corporis & animi affectus. Cladem illam vltimam Otho accepit: & mortuus est anno 1214. Quæ postea 1214 bella Gallus cum Anglis gesserit, & si hic requirere locus videatur, vt dicantur, tamen, quoniam apud alios omnia sunt commissa literis, & non propria Germaniæ, prætereo. Hic ergo huic libro sit modus.

DE GERMANIS
LIBER VIGESIMVS.

Ost deuictum & fato functum Othonem, Fridericus denuo Moguntiam conuocat imperij proceres ecclesiasticos & seculares, ibi de communi pace facienda multa statuuntur, & de reliquiis partium Othonis tollendis primum, deinde de expeditione suscipienda in Turcas consultatur. Item iterum Moguntinus episcopus magnificentissimis ceremoniis Fridericum coronat. Postea in Sueuiam ascendit, & omnia disponit diligenter, & iubet, vt parent se ad expeditionem contra Turcas: nam Imperator voto se ad eam expeditionem obligauerat, si vincere concederetur a Deo Domino exercituum. Ex Sueuia rursum cum valida armatorum manu descendit ad Mosellanos, & Treuirenses in fidem accepit, & omnia oppida & arces in illis regionibus ad deditionem autoritate nominis tantum coactas, in sua iurare verba compulit. Vertit deinde signa in Lotharingiam, & Metenses, Leodiensesque, omnesque iurare sibi coegit. Postea copias per Mosam traiectas, ducit contra Henricum Brabantiæ ducem, qui semper studuerat Othoni. Vbi aduentare audiuit dux Fridericum, festinat illi obuiam, sup-

plexq́ue pacem petit,animi gratitudinem, operam & obedientiam ſuam promptam in quibuſuis periculis promittens.Impetrauit autem quæcunque petiit ab Imperatore, dedit autem obſides aliquot nobiles, & filium ſuum. Hoc tempore Treuirorum archiepiſcopus Coloniam profectus eſt, vt illic ciues ad obtemperandum Imperatori induceret, & abſolueret ab excommunicatione, in qua cum Othone diu fuerant:nec enim vllis bullis mandatiſve vnquam potuerunt moueri,quo diſcederent ab Othone. Quare vbi archiepiſcopus mentes ciuium mutatas cum fortuna vidit, celebrauit miſſam in templo diui Petri coram omni populo, & abſoluit totam ciuitatem ab excommunicatione. Eodem die venit illuc Fridericus Imperator, eſtq́ue cum magna reuerentia exceptus ab omni populo. Vbi autem ciues illi iurarunt,aſcendit in Sueuiam,ibiq́ue de expeditione in Turcas cum Principibus agit, milites deliguntur,omnia comparantur ad expeditionem neceſſaria. Offerunt autem ſe illi Principes ad militiam,Fridericus ſecundus Imperator, dux Morauiæ, dux Brabantiæ,dux de Lemburg, dux de Ancei, comes Iuliacenſis, comes de Tubingen, comes Lohenſis,Marchio de Baden,comes Montenſis, comes Sphanhemenſis, comes de Naſſau, comes Feldenſis,comes Hirſutus, comes Silueſtris, comes Synenſis, Epiſcopi Moguntinenſis,Leodienſis, Babenbergenſis, Herbipolenſis, Patauienſis, Argentinenſis, Eichſtatenſis, Conſtantienſis, Auguſtenſis, hi omnes relicturi omnia, pollicentur ſe *Hieroſolymam* vſque contra hoſtes ituros. In Galliis rex ſe quoque parat,& rex Angliæ.Sed in apparando anni prætereunt aliquot. Ad alia nos conferamus inſtituto noſtro propiora. Fridericus in Italiam profectionem parans,contrahit ingentem exercitum; rebellare enim per Latium audit multos. Vbi venit in Italiæ fines, obuiam veniunt, & omnia quæ pacis ſunt,optant omnes. nam vix alius Imperatorum ante eum exercitum numeroſiorem ex Germanis & paratiorem in Italiam duxit.Itaque primo aduentu coronatus eſt a Pontifice Romano, Honorio. Sed diutius in Italia commoratus, militum petulantiam & licentiam non ſatis compeſcens, odio tandem habitus eſt ab Italis. Conſpirant igitur quædam ciuitates in eum. Quare in Tuſcia exigens iura imperij, & leges ferens, multis inſidiis & dolis petitus eſt. Imprimis vero ignominioſe Bononienſes eum tractarunt. Multiplicibuſq́ue inſidiis & aſſiduis dolis ita diminutus eſt exercitus, vt inſignia imperialia in Sueuiam miſerit cuſtodienda,& filium octo annos natum commiſerit bene educandum & inſtituendum , vt decet Principem futurum; ipſe aut mori aut vlciſci ignominiam, qua per Italiam notabatur paſſim, iniurias ſibi illatas, inſidiaſq́ue quibus magnam partem exercitus perdiderat. Idcirco per Italiam vſque ad vrbem Romam omnia cum reliquo exercitu hoſtili vaſtatione proſternit. Compererat enim & Pontificem ſentire cum hoſtibus ſuis. Patrimonium ſancti Petri impie tractauit,vrbes diripuit, agros vaſtauit. Pro ſuo arbitrio epiſcopatus & omnia eccleſiaſtica beneficia contulit ſuis amicis,eiectis qui a Pontifice inſtituti erant. Quæcunque ex eccleſiis vndique ad Pontificem Romanum redibant, ipſe præripuit. Pontifex mittit ad eum legatos qui admoneant quomodo a Pontificibus Romanis ſit adiutus, quibus autoribus peruenerit ad imperium,nempe ab eccleſiæ obtemperantibus, reſiſtentibus imperij hoſtibus maxime. Hæc ille quo ſæpius in memoriam a pontificiis reuocantur, hoc Imperator magis ſæuit. Pontifex iterum iterumq́ue adhortatur eum, minatur niſi reſipiſcat,& eccleſiæ ablata reddat, ſe anathemate percuſſurum, & ab imperio depoſiturum. Othonis recens exemplum ob oculos illi ponit. Hæc Fridericus omnia ſpernit, pergit in propoſito, affligit quantum & quos poteſt ex ſubditis Papæ. Quam ob rem Pontifex excommunicat eum, priuatq́ue imperio in ſynodo patrum Romæ congregata, & omnium omnia iuramenta illi vt Imperatoria & regi præſtita, irrita pronunciat, contra facientes abſoluit,imperatq́ue mandato apoſtolico, vt aut omnes ab eo diſcedant,aut cum ipſo anathema ſint. Hæc in eum euulgantur, & in Germaniam per legatos pontificios perferuntur, commouent multos: nam Honorius habebatur vir ſede pontificia dignus, hoc eſt nihil æque curans atque Rempublicam vniuerſalis eccleſiæ & pacem eius. Fridericus contra, minatur ſe propediem in vrbem Romam venturum,& purgaturum eccleſiam beati Petri, vt nemo illic ſit, niſi qui ſequatur veſtigia apoſtolorum. Porro vbi audiuit in Germania agi,vt alienentur animi ab eo, quantum poteſt per angu-

angustiam temporis, res Italicas disponit, & in Germaniam properat, ne absentia sua defectioni locum vllum det. Vbi in Germaniam venit, conuentum Principum habuit Herbipoli, ibi se excusauit, & refutauit omnia quibus per Germaniam accusatus erat. Enarrauit enim ordine, quibus insidiis & dolis contra Germanos vsi sint Itali, in quæ discrimina venerit, & quæ damna ab illis passus sit. Apologia itaque placatis Principum animis, in eisdem comitiis a Principibus electoribus impetrauit, vt in Germanorum regem elegerint Henricum filium suum, admodum adhuc adolescentem. Paucis post diebus, conueniunt Principum multi Aquisgrani, ibique adolescens Henricus ab archiepiscopo Coloniensi vngitur & coronatur in regem. Imperator constabilitis rebus in Germania, & adolescente rege viris sapientibus commisso, reuertitur cum copiis in Italiam. In eam vbi venit, statuit primum leni amicoque animo omnia tentare. Prædixitque publice omnibus se patrio animo administraturum omnia, nisi qui nolint obtemperare æquis legibus. rogauitque Italos, vt potius experiri velint bonitatem & lenitatem, quam iram & sæuitiam suam. Eodem tempore Hierosolymitanus rex nomine Ioannes (amisso toto fere regno, iis quæ illi in Syria reliqua erant munitis per præsidia) venit Romam, gratia petendi auxiliares copias. Rex igitur ille Hierosolymitanus & Pontifex intelligentes vehementer opus esse sibi auxilio Imperatoris Friderici, eumque alioqui fouisse iam olim, se militatum iturum contra hostes fidei Hierusalem vsque. Quare mittunt ad eum legatum qui significent illi, quod rex Hierosolymorum petat, vt in gratiam cum Pontifice redeat, hoc enim statum ecclesiæ & hæc tempora quibus hostes fidei ita prosperentur, requirere. Fridericus pacis quoque amans & cupidus consentit; fit pax inter Imperatorem & Pontificem. Fridericus reddit ablata Ecclesiæ, & promittit se cum primum liceat ducturum copias aduersus hostes fidei, ad recuperandam Hierusalem. Item, Ioannes rex filiam suam in vxorem locat Friderico, eique dotis nomine dat ius suum in regnum Hierosolymitanum. Propterea Siciliæ reges vsque ad nostram memoriam titulum Hierosolymorum regni sibi vendicant, appellanturque Hierusalem reges. Romam igitur adducitur filia regis, Romæque celebrantur nuptiæ. Post nuptias, cum sponsa proficiscitur Imperator in Apuliam, ibi cum noua nupta nonnihil temporis triuit. Hæc dum a patre in Italia aguntur, filius Henricus rex in Germania Francofordiæ comitia Principum celebrauit, ad illum Principum conuentum veniunt quoque literæ Friderici, nunciantes venturum Fridericum in Germaniam, vt deliberet de regni Hierosolymitani recuperatione, in literis quoque scriptum erat, Fridericum Imperatorem esse regem Hierosolymorum, quo nimirum plures Germanorum incitarentur ad militiam illam. Eodem tempore misit etiam Honorius Pontifex cardinalem legatum in Germaniam, qui adhortaretur Germanos ad prompto animo suscipiendam expeditionem illam in terram sanctam. Hic cardinalis vbi venit in Germaniam, Coloniam conuocauit Principes Germaniæ, illicque eos cohortatus est ad honestissimam, vtilissimam & necessariam expeditionem suscipiendam. Collegit etiam hic cardinalis non paruam pecuniam in Germania ad vsum expeditionis in Turcas. Hoc tempore filius Friderici Henricus, rex Germanorum, duxit in vxorem filiam ducis Austriæ, nomine Margaretam, nuptiæque magnificentia plane regia sunt factæ in vrbe Norinberga. Eo anno inauditi rigoris hyems fuit, & longa non minus quam dura. Et hyemem magna fames est consecuta non solum per Germaniam, sed & Gallias. Hoc tempore multæ fuerunt in Germania seditiones, contemnebant enim quidam iuuentutem Henrici. Conuentusque multos habuit, sed parum profecit. Eo anno quo Fridericus & Principes alij multi erant accincti in expeditionem contra Turcas, vt in Germania, sic etiam in Italia excitauit Satan qui institutum honestissimum impedirent. In Italia enim contra Imperatorem conspirarunt Longobardi, quæ conspiratio multis annis durauit, animos conspirandi illis addiderat occupatio Cæsaris in expeditione paranda ad Hierosolymorum regnum capiendum. Conspiratio autem illa (quam illi vocarunt confœderationem) impediuit valde profectionem Hierosolymitanam. Rursumque expeditio ad Hierusalem recuperandam impediuit Imperatorem, quo minus conspirantes punire potuerit; erat enim Fridericus totus in hac expeditione paranda occupatus, id quod Longobardi non ignorabant. Imperator igitur

ad Honorium legatos mittit, eumq; rogat vt ſua autoritate Longobardos reuocet in viam, ſi cupiat profectionem contra Saracenos maturari. Pontifex vero tam frigide negotium agit, vt magna ſuſpicio facta multis ſit, Pontifice ſocio aut etiam autore hanc conſpirationem inceptam. Tamen tantopere geſtiebat animus Imperatoris videre loca ſancta Hieroſolymitana, vt poſthabuerit omnia expeditioni ſemel inſtitutæ. Mittit ad Longobardos legatos qui eos a propoſito promiſſis, & minis auocent, adhortentur autem contra Chriſtianorum omnium hoſtes, vnde gloriam apud homines maximam, apud Deum vitam æternam conſequi poſſint. Promittit quoque illorum militibus maius ſtipendium. Iubetq; magiſtratuum ſummorum animos tentare: ſed fruſtra. accipiunt enim munera. tamen ſuorum rem agunt. Fridericus quoque mittit legatos ad Henricum filium regem, vt Aquiſgranum Principes conuocet, quid in eo conuentu fieri velit, ſignificat, nempe vt adhortetur Principes ad Hieroſolymitanum bellum, illiſq; demonſtret quam gratum ſit Imperatori facturus qui ſe prompte paratum offerat, diemque indicat, quem ſtatui profectione cupiat. Filius exequitur patris iuſſum, conuocantur Principes, de bello contra infideles (ita enim loquebantur) ſicut adhuc hodie, agitur. Fuerunt in illis Principum comitiis fere omnes Germaniæ Principes. Epiſcopus Colonienſis vxorem Henrici regis, filiam ducis Auſtriæ, in eo conuentu vnxit & coronauit, & in regalem ſedem iuxta maritum collocauit, reginamq; appel-
1227 lauit. Hoc factum eſt anno 1227. Porro cum diutius ceſſaret Imperator, videreturq; de induſtria ceſſare, & cauſſas differendi quærere, ne iter maturandum eſſet Hieroſolymam, quod eſſet tot periculis & caſibus plenum, Pontifex Romanus Gregorius nonus (nam obierat Honorius Papa) præcepit Friderico Imperatori, vt quemadmodum promiſerat Pontifici Honorio & ſocero ſuo regi Hieroſolymitano, Deoque vouerat, quam primum cum copiis in Aſiam proficiſceretur. minatusque eſt illi Pontifex anathematis pœnam, niſi profectionem maturet. Fridericus conſcius promiſſi votive pollicetur ſe libenter primo quoque tempore iturum, adhortaturq; viciſſim Pontificem vt admoneat reliquos per Chriſtianum orbem paſſim huic expeditioni deſtinatos; id Pontifex prompte facit, vt omnes armati cruceque ſignati ad diem conueniant Brunduſij præcipit, miſſis quaqua verſum tabellariis. Dictus autem dies eſt primum veris tempus. Præterita bruma cum primo vere conueniunt ingentes copiæ ad Brunduſium præcipue ex Germania, & Gallia; expectatur diu Fridericus Imperator: detinebatur enim morbo graui corporis, multi alias cauſas ſuſpicabantur eſſe, alius aliam fingebat. Dum autem illic moram facerent tantæ copiæ, aeris nouitate tentantur, fortaſſis corruptus fuit aer ex fœtore qui conſequi ſolet magnos exercitus. magna igitur multitudo moritur, etiam clariſſimi duces, ex quibus fuit & Turingiæ Lantgrauius. Potiſſimum enim Germani aſſueti frigidiori cœlo, peribant: calidiorem enim aerem ferre nequibāt. Item fontium potu frigidiſſimorum vinisq; auſteris domi vſi, illic nullam ſimilem fontanam aquam, vinofiſſima & calidiſſima vina tantum, reperiebant. Tandem, magna parte exercitus per peſtem abrepta, menſe Auguſto venit Fridericus, nec moratus ob peſtilentem aerem cum omni claſſe Brunduſio diſcedit, & Aſiam recta petit: ſed in medio curſu vertit claſſem, & reuertitur non ſine ignominia: palam enim iam omnes clamabant formidoloſum hominem, mollem, periurum, nunquam enim in animo habuiſſe proficiſci contra hoſtes fidei, imperio dedecus eſſe. Pontifex Romanus vbi certior factus eſt, Fridericum copias ex medio curſu reduxiſſe, ſtatim cōuocato patrū concilio, communi concordiq; omnium ſententia, iudicat eum excommunicatum autoritate latæ ſententiæ excommunicationis prædeceſſoris ſui Honorij. nam illi promiſerat, ſe profecturum Hieroſolymam cum exercitu. Quo autem omnibus certum eſſet eum excommunicatum, denuo ei anathema denunciat, quandiu non expediat expeditionem Hieroſolymitanam. Et hanc ſententiam in eum per legatos promulgat in Germania, Gallia, & Italia. Fridericus vbi intelligit, illam Romani Pontificis ſententiam vbique locum inuenire, ſeque futilem haberi, & multis odioſum eſſe, periculumq; certum ex illo contemptu futurum tandē, vt deturbetur de imperio, anno proximo poſt, verno tempore nauigat cum Germanorum & Italorum multis legionibus in Syriam, Acam peruenit, ibi multis egit cum Sultano de pace. tandem inter eos ita conuenit, vt Sultanus Hieroſolymam Imperatori reddat, templo Domini excepto, totumq;

tumq; regnum Hieroſolymitanum reſtituat, exceptis arcibus quibuſdam, nimirum illis quæ robur regni erant. Induciæ decem annis ſunt etiam factæ inter Chriſtianos & Saracenos. Quare Fridericus capit poſſeſſionem vrbis Hieruſalem & regni illius. Conſtituto deinde patriarcha, coronatus eſt appellatusque Hieroſolymitanus rex. Mittit autem in Europam legatos qui ſignificarent Pontifici & Principibus quomodo coegerit Sultanum ad reddendam Hieroſolymam. Pontifici vero pax illa cum Sultano non placuit, nec quicquam in ea ſtabile eſſe poſſe prævidit; robora enim regni retinebant hoſtes, vt cum primum dilapſus eſſet exercitus, facilia omnia eſſent receptu. Nec erat tam rerum imperitus Fridericus, vt hoc non videret, ſed animus erat in Germania & Italia, ſatisque illi erat votis ſatisfeciſſe. Sic fit cum venatur aliquis inuitis canibus. Pontifex igitur grauius vbique accuſat Fridericum quam vnquam antea, prędicitque, breui rediturum & Sultanum omnia recepturum. Effecitque, vt per imperium multi rebellarint Imperatori, & debita non reddiderint, præfectos eius eiecerint. Totum regnum Apuliæ armis coegit ſe ſubtrahere ab obedientia Imperatoris. Quod vbi nunciatum eſt Imperatori, celeriter magnis itineribus contendit in Apuliam, cum copiarum parte. Reliquit autem Hieroſolymis Seneſcallum ſuum cum maiore exercitus parte, ne ſtatim poſt diſceſſum ſuum reciperet hoſtis fœdifragus omnia, male ipſe audiret in Europa, & autoritatem nomenque perderet. Vbi autem peruenit in Apuliam, miſit ſine mora in Sueuiam ad cogendos milites & ſibi adducendos: qui quum primum venerunt, Apuliæ regnum recepit, ignoſcens omnibus qui armis coacti ſunt ad defectionem: qui vero vltro defecerant, grauibus ſupplicijs affecit. Cum autem animum & facta Pontificis in ſe explorata haberet, ditionem eccleſiæ (quod patrimonium beati Petri vocant) ſcilicet ducatum Spoletanum, Marchiam, Anconitanam, Beneuentanam vrbem, & alia eccleſiaſtica bona inuadit, & capta diripit. Fridericus vero finem tragœdiæ periculoſum videns, mittit ad Pontificem, pacem & veniam rogat. Pontifex exigit ſi velit abſolui, & quiete imperio præeſſe, vt eccleſiæ omnia reddat, præterea ob illata damna ſoluat magnum auri pondus. quod a Friderico factum eſt. Quare abſoluitur, & iterum Imperator, & rex Siciliæ appellatur. Tantum potuit vis auri. Nam Pontifex Romanus ob inhoneſtam pacem (vt ille dicebat) quam Fridericus cum Sultano fecerat, teſtatus eſt multis præſentibus nunquam abſoluturum ſe Fridericum, niſi redeat in Syriam, & ſerio votis ſatisfaciat: Deum enim ſic non falli, qui velit ſibi ex toto corde ſeruiri. Non modo promiſſis non ſatis feciſſe, inquiebant, ante aurum acceptum, pontificij, ſed etiam illa expeditione grauiſſimas pœnas meritum, quod tot bonos viros fruſtra fatigarit, multos perdiderit. Quas ob cauſas multo præſtitiſſet ipſum domi manere, & cætera. Eiſdem temporibus dux Moſcouiæ & Polonorum venit Romam, petiitque a Pontifice, vt mitteret probum quempiam virum Prutenis, qui prædicaret Chriſtianam fidem. Miſſus eſt epiſcopus, vir ad eam functionem idoneus. Sed Pruteni noluerunt apoſtolum audire, dicebant eum non propter euangelium religionemque Chriſtianam veniſſe, ſed vt tyrannidem in ſe exercerent Chriſtiani. Hanc ob cauſam Pruteni irati arripuerunt arma, & totam fere Poloniam depopulati ſunt, & ex ea ſolitudinem vaſtiſſimam fecerunt. Nec his contenti crebris incurſionibus, miſere vexarunt poſtea diu Chriſtianorum vicinas regiones, occiſis non ſolum viris ſed & mulieribus & infantibus. Abducuntque magnam multitudinem vtriuſque ſexus in ſeruitutem duriſſimam, labores ſcilicet & operas iumentorum. Sacerdotum & monachorum magnum numerum capiunt ad loco equorum & boum trahenda aratra. Templa, monaſteriaque redigunt in cinerem. Polonorum dux, nomine Conradus, inuocat auxilium Pontificis Romani & aliorum Chriſtianorum Principum. Belli tota moles a Pontifice Romano imponitur Teutonicorum ordini. Qui ſtrenue negotium quantumuis difficile, ſuſcipiunt. Primum ergo in Poloniam mittitur cum armata militum Germanorum manu Conradus de Lanſperg; qui cum in Poloniam peruenerunt in hoſtium conſpectum, adiunctis Polonis reliquo Germanorum exercitui, ſine cunctatione & præcedente natura deliberatione cum hoſtibus temere congrediuntur, dumque maximis animis pugnatur, cadit vtrinque innumerabilis multitudo. Dux ipſe Conradus de Lanſperg vulneratus cadit, cadunt & alij duces. Quod vbi Poloni viderunt,

terga dederunt: Germani vero qui cum Conrado de Lansperg venerant, confusi quidem non mediocriter, nonnihil cum Polonis primum cesserunt: sed tandem a fortibus qui inter eos erant plurimi, adhortati, de integro fecerunt in hostes impetum tantum, vt hostes cedere coacti sint ex campo vbi prælium fuit, ita tamen Pruteni cesserunt, vt fugisse dici non possint. Postquam recesserunt Pruteni, Germanis maior cura fuit vulneratos curare, quam insequi hostes: iacebant enim duces eorum in solo lethaliter vulnerati: qui sublati cum omnibus vulneratis curati sunt. dux Conradus de Lansperg valetudini bonæ restitutus est. Dux Polonorum, quo fideliores & paratiores haberet copias ordinis Teutonicorum, concessit quicquid possent a Prutenis recuperare ex iis quę tum bello capta obtinebant. Quare breui receperunt Colmensium & Luboniæ regiones quas sibi reseruauit Magister ordinis Teutonicorum. Subidem tempus quidam fratrum Teutonicorum venerunt ex Hierosolymis viri militaribus dotibus cumulatissimi, quibus Prussiæ imperium est concessum si vincerent eos, nam erant vicinis suis Germanis magno oneri ptopter crebras excursiones & rapinas. Itaque ij assumptis belli sociis militibus Germanicis, profecti sunt ad illos qui in Polonia erant fratres Teutonici ordinis, coniuncti Prussiam inuaserunt, ceperunt, ad Christianæ religionis professionem compulerunt, multis postea iidem fratres Prussiam ædificiis exornarunt, & hactenus possederunt. Circa hæc tempora mare terminos suos egressum exundatione sua perdidit pene totam Frisiam. Miracula multa & prodigia per hæc tempora scribuntur facta per Germaniam, & alias nationes, quorum quædam vera, quædam ficta puto, quæ apud multos alios est inuenire multis scripta, quidam enim immodice oblectantur hoc genus figmentis. Quanquam, vt dixi, non nego quædam vera esse. Post hæc omnia Fridericus secundus ob singulares virtutes ducum Austriæ, ducatum illum in regnum euexit, appellauitque eos duces reges. Cuius rei testimonium præbet epistola Friderici quæ ad verbum sic sonat, Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, &c. Fridericus duci Austriæ & Stiriæ, suo dilecto principi, & comiti Catniolæ, gratiam suam & omne bonum. De fulgore throni Cæsarei, velut de sole radij, certæ prodeunt dignitates, vt primæ lucis integritas, minoris luminis non sentiat detrimenta, tantoque magis imperiale sceptrum extollitur, tanto cura regiminis a solicitudinibus releuatur, quāto tribunal ipsius digniores in circuitu circumspicit regiones. Hac igitur consideratione admoniti tuis, deuotissime Princeps noster, supplicationibus inclinati, nec minus ad honoris sacri imperij exaltationem respectum habentes, de infra scriptorum Principum nostrorum consilio, videlicet S. Ratisponensis episcopi, L. Wormatiensis episcopi, H. Bambergensis episcopi, C. Brixiensis episcopi, S. abbatis Campedonensis, C. abbatis Cluniacensis. C. ducis Morauiæ, B. ducis Bauariæ, ducatus Austriæ & Stiriæ cum pertinentiis suis & terris quas hactenus habuerunt ad nomen & omen regium transferentes. Te hactenus prædictorum ducatuum ducem de potestatis nostræ plenitudine & magnificentia principali promouemus in regem, eundem libertatibus, emunitatibus, & iuribus prædictumque regnum tuum præsentis epigrammatis autoritate dotantes etiam ad regiam dignitatem, vt ex honore, quem tibi libenter adiūcimus, nihil honoris & iuris nostro diademati aut imperio subtraharur; quinimo, sicut hactenus tanquam dux, princeps & fidelis noster extiteris, sic in posterum persistas, nihilque propterea iuri & honori imperij in prædictis regno & terris suis omnino depereat, hoc specialiter expresso quod successores tui non per electionem eligantur, sed semper maiores natu ex generatione tua ex te & ex successoribus tuis legitime descendentes, & ipsi regno succedant, nullus ex eis coronam vel consecrationem in prædicto regno de magnu cuiusquam suscipiat, nisi a nobis & successoribus nostris tantum in Curia, aut alibi ex commissione a nobis facta. Alij vero hæredes minores natu non habeant aliud, nisi quod ex regis gratia poterunt obtinere. Illud etiam iuri regio coniungimus, vt si aliquis comes aut inferior de regno tuo contra te aut successores tuos forsitan excesserint, ipsum per sententiam Curiæ iudicare poteris, & cætera. etiam banno, vt moris est imperij Romani. Istis temporibus erat in Pomerania tyrannus, Christianam quidem religionem professus verbis, sed corde inimicissimus Christianis, hic Teutonicorum ordinis fratribus, qui Prussiam obtinebant bello captum, plurimum fecit nego-

negotij, ſæpeque eos prælijs ſuperauit hic Suandepoldus: nam hoc illi nomen erat tyranno, ſæpeque ita præualuit, vt penitus deſperarint de Pruſſia ſeruanda. Propterea ad Cæſarem, ad Pontificem Romanum, ad Principes alios mittunt frequentes nuncios, vt ſubueniant ſibi, alioqui cedendum hoſti omnium Chriſtianorum atrociſſimo. Mittuntur tandem eis auxiliares militum copiæ, mittiturq; legatus nomine Papæ epiſcopus Mutinenſis, qui Pruſſiam in quatuor diœceſes ſeu epiſcopatus diſtribuit, & populum in religione prædicando inſtruxit, reſque eccleſiæ ordinauit ad ſimilitudinem aliarum Romanæ eccleſiæ ſubiectarum. Suandepoldus poſt hoc maioribus copiis venit, & hoſtiliore vaſtatione quam antea vnquam omnes has ordinationes conturbat, captos abducit multos homines, plurimos occidit. Teutonicorum autem ordo auctis ex Germania copiis fortiter reſiſtunt, & hoſtem in ſuis terris inuadunt nonnunquam, capiuntque quaſdam arces. Sic per aliquot annos ſe inuicem bellis perpetuis confecerunt huius ordinis fratres, & Suandepoldus tyrannus. tandem fratribus auxilio venerunt epiſcopus Mersburgenſis, Marchio Brandenburgenſis, comes de Suartzenburg, cum ſelectorum militum Germanorum exercitu, qui coniunctis viribus cum fratribus Teutonici ordinis, Suandepoldum ad deditionem compellunt, pacem igitur petit, obſides promittit. Mittitur ergo a Pontifice Romano illuc legatus, qui autoritate apoſtolica pacem firmaret, & conſtabiliret rem ordinis Teutonici. eſt igitur fœdus perpetuum confirmatum inter Suandepoldum, & fratres Teutonicos. Hæc dum in Pruſſia aguntur, in Sueuia agit Fridericus Cæſar, nec paruum ortum eſt diſſidium in Henricum filium, & Fridericum patrem; ſuper ea re habiti ſunt multi Principum conuentus. Tandem propter pacem, filius rex in Siciliam eſt miſſus, imo ductus; nam inuito animo patri ceſſit. Nec feciſſet, niſi decretum publice a Principibus prius fuiſſet. Filio autem gubernationem regiam in Sicilia cōmiſit. Eo anno poſt abitum filij, duxit Fridericus vxorem tertiam, regis Anglorum ſororem. & nuptiæ magnificentiſſimæ ſunt factæ in vrbe Wormatia. Poſt nuptias proximo anno cum copiis petit Italiam; Longobardorum enim conſpiratio indies vires acquirebat, incipiebatque copiis, viribus & opibus reliquam Italiam excellere, erant enim eo fœdere (vt honeſtiore vocabulo nominem) Brixia, Mantua, Mediolanum, maior Romaniolæ pars. Verona item, Padua, Vincentia, Taruiſium, & aliæ. Venetiæ quoque, quanquam clam contra Cæſarem illos iuuabant vbicunque poterant. Paucę ciuitates erant fideles Imperatori; plurimæ vero falſo animo pro fortunæ mutatione mutabant & ipſæ fauorem & mentem. Fridericus igitur vbi in Italiam peruenit, quorundam opera & conſilio Verona eſt recuperata. Verona recepta, Mantuam hoſtiliter inuadit: ſed intelligens ad eam obſidendam multum temporis, multumque impenſarum eſſe opus, quæ melius collocari poſſint in aliis capiendis. Quare agro Mantuano vaſtato, ædificiis omnibus incenſis, Mercariam Clarumque oppida expugnata, per vim diripit, & in cinerem redigit, inde ſine mora petit vicinam Cremonam, diuque obſeſſam capere non potuit, ſed maxima damna intulit illi. Quare relicta Cremona, caſtra mouet ad Vicentiam. Vicentini ciues petunt pacem. dum autem agitur de pace, proditur vrbs, intromiſſus exercitus diripit vrbem & incendit, nec hoc factum eſt ſine magna ciuium cæde. Mox in agrum vicinum Paduanum immittit copias, totumque eum agrum fœcunditate eximium depopulatur. Inde ad obſidendam feſtinat Taruiſium: ſed ita præſidio valido munita fuit vrbs, vt capere non potuerit. Agros omnium vaſtauit, nulli rei parcens. Hæc in hunc modum Friderico aduerſus rebelles vrbes gerente in Latio, Henricus rex Germanorum, filius Friderici, hoſtibus iungit ſe, fœduſque contra patrem cum Longobardis ferit, impulſu, vt creditur, quorundam Germanorum Principum: nam pollicitus erat Longobardis ſibi venturas ex Germania copias. Id Imperator timens, quam primum mittit Romam legatos, qui agant cum Pontifice, vt in Germaniam literas mittat, ne filium aduerſus patrem iuuent. Pontifex igitur accepta pecunia ab Imperatore, dat in Germaniam literas apoſtolicas, quibus mandat ſub excommunicationis lata ſententia, ne quis filio aduerſus patrem pareat. Ergo Henricus fruſtratus ſpe venturi ſibi exercitus ex Germania, deſtitutus præſidiis a patre capitur, regno abdicatur, duriſſimis verbis patris correptus in Apulia cuſtodiæ arctiſſimæ mancipatur, in qua cuſtodia moritur breui. Quidam crediderunt patris iuſſu necatum. Lon-

gobardi poſt captum Henricum vehementer humiliati ſunt, nam crudelibus modis afflixit eos imperator. Quas igitur ciuitates ex rebellibus recepit in gratiam, præſidiis & magiſtratibus quorum fides illi ſpectata fuit, muniuit, quaſdam penitus deleuit, quaſdam capere non potuit. Quantum ergo per rerum ſtatum, & conditionem temporum licuit, rebus per Italiam ordinatis, reuertitur in Germaniam, & arces multas in Auſtria deiecit ex montibus; nam prædones in illis habitabant, qui rapinis victitabant; nullumque iter erat tutum, propterea Reipub. præſens peſtis erant hæc caſtra, incremento enim ciuitatum impedimentum maximum ſunt. Proximo anno ante aduentum Cæſaris in Germaniam, Boemię rex & dux Bauarię, inuaſerant hoſtiliter Auſtriam, conſenſu & iuſſu etiam Imperatoris; nam dux Auſtriacus, fouebat illos prædones. Quare poſt dirutas arces ſæpe ad conuentus Principum citatus non venit, nuncios & literas Imperatoris contempſit, vel quod magis credendum eſt, iudicium timuit; neq; enim habuit quod accuſatoribus reſponderet. Monaſteria enim & eccleſiarum bona diripuerat & dilapidauerat in omni genere luxus, exactionibusq; non ferendis exhauſerat ſubditos. Quam ob rem ſubditi eius per totum ducatum exceperunt Fridericum ceu liberatorem a ſæuiſſima tyrannide. In Vienna capienda laborandum putabant quidam Friderico: ſed ſponte gratulantes aduentui, aperiunt illi omnes portas, commendauitque ſe vrbs Imperatoris fidei. Imperator, vt tyrannus minus eam conaretur recipere, veritus imperij vires, facit eam imperialem ciuitatem. quod teſtantur hæc verba Imperatoris; Volumus vt nunquam per conceſſionem alicuius beneficij vrbs Vienna de noſtra & imperij tranſeat poteſtate, & vt habentur in Chronicis Auſtralibus. Eo etiam tempore Conradus, filius Friderici ſecundi, electus eſt in regem Germanorum a Principibus, hoc petente patre Imperatore. Iterum poſtea Ratiſponæ præſente patre electum in frequentiſſima Principum congregatione. Tertio mox poſt Nemeti electum eſſe, traditum eſt memoriæ. Interea dum hæc geſta ſunt ab Imperatore in Italia & Germania, multum Imperatori iuris de regno Hieroſolymitano eſt detractum præter æquitatem. quare Imperator & filius eius iam deſignatus rex mittunt Romam legatum archiepiſcopum Rauennatem cum literis & mandatis, quod ius Imperatori debitum in regno Hieroſolymitano ſit magna ex parte illi ereptum, id petant rex & Imperator, vt illis reddatur, rogareque eos Romanum Pontificem, vt autoritate apoſtolica & poteſtate eccleſiaſtica illis reſtitui mandet. Id Gregorius diligenter ſe curaturum promittit. Erat enim eo tempore in tota Italia & per Germaniam tantæ potentiæ hic Imperator, vt Pontifex non putarit illi hoc negandum; voluit ergo facere quod optauit, modo omnem cauſam illi reuertendi in Italiam amputaret. Nam timebat ne tota Italia prorſus ſubiugata, adiiceret animum ad vrbem, Germaniæ rebus pacificatis & ordinatis ex ſententia, ducit Fridericus copias in Italiam, reliquas vrbes Longobardicæ conſpirationis domandi gratia. Hoc vbi primum reſciuit Papa, conatus Imperatoris impedienda iudicauit quocunque modo fieri poſſet. Quare mittit illi obuiam legatum virum viribus linguæ potentem, qui longa & varia oratione ſuaſit Cæſari, ne cum Longobardis bellum gerat; nec enim poſſe fieri ſine magnis tumultibus totius Latij: debere autem Chriſtiano Principi nihil antiquius eſſe, quam pax. Admonet etiam legatus Imperatorem, ne fœdus cum Longobardis a maioribus ſuis auo Friderico & Henrico patre conſtitutum & bona fide ſeruatum violet, alioqui male auditurum. Commemorat præterea legatus Pontificis quędam officia erga Imperatorem, rogatque, vt gratiam referat, & reuertatur in Germaniam. Pollicetur quoque legatus Pontificem curaturum vltro officium ſuum faciant rebelles vrbes. Hic legatus nihil effecit, rediitque ad dominum Papam, referens Imperatorem immobile ſaxum eſſe. Sine omni mora mittit Papa tres cardinales ad Imperatorem, qui in eandem ſententiam, ſed pluribus apud Imperatorem egerunt. Cumque nihil vllis rationibus commouere potuerunt Imperatorem, reuerſi ſunt ad Pontificem. Pontifex igitur nihil dubitauit Imperatorem copias non tam contra Longobardos, quam contra ſe adducere. Fridericus igitur propoſitum premens, caſtra mouet ad vrbem Clarummontem, quam expugnauit, diripuit, & incendio in puluerem redegit, ſperauit petituros Brixianos territos pacem. Sed cum pertinaciam eorum videret, nec eſſet ſpes capiendi vrbem, Mediolanum cum exercitu petit.

Ibi totum Longobardicum fœdus omnibus viribus congregatum erat, ſimulque pontificiæ vires, ſed clam : quanquam ſunt qui dicant legatum Papæ palam illic fuiſſe cum copiis. Ergo Imperatori veniunt obuiam, & vltro ad pugnam prouocant, nec mirum, erant enim multitudine Imperatore ſuperiores, aut ſaltem pares. Congreſſi igitur non procul a Mediolano dimicauerunt vtrinque pertinaciter: poſt aliquot tamen horas victi ſunt Longobardi magna eorum multitudine cæſa & capta. Capti autem ſunt primi duces eorum exercitus, totus fere Mediolanenſis magiſtratus captus eſt. Venetorum ducis filius quoque inter captiuos eſt inuentus. Longobardorum præcipua nobilitas qua vtebantur in bello, capta eſt. Captiuos omnes affecit crudelibus ſuppliciis Imperator ad deterrendos animos a rebellione. Filius ducis Venetorum ſuſpenditur ex quadam turri in portu, ſemper frequentia hominum referto, vt conſpiceretur a quam plurimis. Poſt hoc prælium Longobardorum ciuitates pleræque, miſſis legatis, ſuppliciter petunt veniam, quas acceptis obſidibus, conditionibusque deditionis pro voluntate præſcriptis, in gratiam recipit. Bononia & Parma Brixiaque ſolæ non veniunt. Ad Brixiæ mœnia caſtra igitur Imperator mouit, eamque obſidet, poſtremo cum ea quoque conuenit certis conditionibus pacis; ſed magna ex parte libertate eius ſalua, Imperatori enim aut diu illic erat non ſatis vtiliter tempus terendum, aut condonandum aliquid. Pontifex Romanus ſciens vires & copias Longobardorum, ex vrbe diſceſſerat, coniuncturus ſe illis; nam videbat hoſtilem Cæſaris erga ſe animum. vbi vero nunciatur illi de pugna & fuga Longobardorum, magna triſtitia & animi dolore affectus, deſperauit de Longobardorum rebus, vertit curſum rediturus Romam; ſed clauduntur portæ, aditus negatur illi, ſiue quod fama de Imperatoris victoria Longobardici fœderis clade præuolauerat, terrueratque vrbem, vt caueret diligenter, ne quid contra Cæſarem ageret, ſiue quidam Romanorum a Cæſare pecunia corrupti fuerunt (quemadmodum Platina, Blondus, & Vrſpringenſis tradunt) per quos Pontifex excluſus eſt ab vrbe. Scribunt enim nobiles & potentes Romanos ciues de familia, quæ dicitur Fragepanes, eo tempore apud Cæſarem in caſtris fuiſſe, magnamque pecuniæ vim ab Imperatore accepiſſe, præterea Cæſarem illis pollicitum maximas in imperio dignitates, vt Friderico Romanorum animos conciliarent, & efficerent, vt Pontifex excluderetur aut eiiceretur ex vrbe. Id illos ſedulo feciſſe, inquiunt ſcriptores, ſed magnum Pontificis ſtudioſorum numerum fuiſſe in vrbe. quo factum ſit, vt per vim in vrbem perductus ſit Pontifex, nec ſine factionum partiumve cædibus. Pontificem autem tradunt poſtquam in vrbem venit, nihil omiſiſſe quod ad reconciliandam ſibi plebem facere viſum ſit. Eccleſiæ theſauros in largitiones erogaſſe, diſtribuiſſe annonam, maiora promiſiſſe. Seditionis autem autores relegauit aut necauit. Interim tamen non deſiit circumſpicere Papa quomodo Friderico negotium faceſſeret; exiſtimans ergo ducem Venetorum filij ſui tam ignominioſam mortem vlturum, Genuenſes & Venetos diſcordantes ingenioſe copulauit, vt altera alteri ex fœderis conditionibus neceſſario mittere cogeretur auxiliares manus belli tempore. Genuenſes autem ignorabant Pontificem facere quo Veneti ſocios haberent belli, quod ſperabat Pontifex futurum inter Cæſarem & Venetos. Poſt hæc quo Veneti alij audentiores redderentur contra Imperatorem, Pontifex Imperatorem excommunicat, & omnium omnia iuramenta quibus Imperatori obligantur, irrita facit. Hanc excommunicationis latam ſententiam per legatos in Germania quoque promulgat, ſpe illic rebellionis excitandæ, qua reuocetur Fridericus domum. Sed Conradus filius rex Germanorum ea quæ in Germania ſunt, adminiſtrat. Pontifex ergo Romanus Imperatoris erga ſe animum exploratum habens, cum Venetis fœdus contra Cæſarem facit, paratur a Venetis & Pontifice communibus impenſis magna claſſis, & inſtruitur omnis generis armis, mittiturque in Siciliam. Hoc Pontifex ordinauit, vt Cæſar imminens iam cum exercitu Romæ auocaretur in Siciliam. Cæſari vbi ſignificatum eſt, excommunicationem ſuam publicari, fœdus cum Venetis Pontificem iniuiſſe, claſſem armatam in Siciliam mitti, Genuenſes Venetis copulatos Pontificis artibus, Pontificem apud omnes Chriſtianos Principes accuſare Fridericum, ceu hoſtē eccleſię, pacis turbatorem, diuinarum rerum contemptorem, hæc, inquam, cum primum nunciata ſunt Friderico, incommota facie &

animo multa apud suos dixit de sua innocentia, aduersariorũ iniquitate & dolis, precatusq; est clariore voce Deum omniũ dispositorem, vt adsit iustiorẽ causam habẽtibus. Iussitq; Petrum Vineẽsem oratorem facundissimũ, qui erat Imperatori ab epistolis, habere orationẽ publice audiente toto exercitu. In ea oratione magna eloquẽtia de Cæsaris Friderici 2 bona erga ecclesiam voluntate, de meritis ergà Romanam sedem: de ingratitudine, & conatibus Pontificis. Commemorauit orator prolixe in eo sermone exempla Pontificum, quomodo tractarint Imperatores prædecessores suos. Cæsarem hactenus nihil conatum quod non fuerit iustum, quodq; non imperij administratio, officium eius, exegerit, &c. Itaque paratis omnium animis, nihilq; propter anathematis fulmina perturbatis, duxit copias in Venetos, agrum eorum vastauit, & cum multa præda Paduam reuertitur, illicque rebus ordinatis, ne causa aut locus esset deficiendi, Veronam petit, in ea ciuitate quoque componit res vt Paduæ, hinc castra mouẽs Parmam, inde Lucam, deinde Pisas venit. Marchiam interim Ecelino duce occuparat. Pontificiæ & Venetianæ interea copiæ damna Friderico intulerunt non contemnenda mari & terra. Pontifex per totum Christianum orbem nõ desinit publicare excommunicationem in Cæsarem & omnes illi fauentes, & Satanæ tradit omnes quicunque non quam primum discedant ab eo, libellis mordacibus per orbem missis, & in plurima exemplaria transfusis Imperator & Pontifex se inuicem lacerant, causam agit quisque suam, iniurias sibi illatas amplificant, extenuant aut negant quas ipsi intulerunt. Fridericus queritur fœdus a Pontifice non seruatum. Item, quod ciuitatem Castellæ contra initum fœdus retinuerit. Quod cum esset in expeditione Hierosolymitana, pacem in Italia turbarit, Siciliamq; inuaserit. Quod Mutinam conatus sit auertere contra ius imperij, & Placentiam alienarit, & quod conspirauerit cum Longobardis contra imperij iura. Pluraq; alia per edita scripta questus est Fridericus de Pontifice Romano. Quæ omnia Gregorius Pontifex refellere conatus est in epistola ad regem Galliarum, quæ incipit, Ascendit de mari bestia, &c. Longum esset repetere vtriusque causæ argumenta; quare apud alios legenda relinquo. Reiicit vero Papa alia in Cæsarem, quod vniuersam turbet terram, regna subuertat, ecclesiasticam potestatem cõtemptui habeat, ecclesias deprædetur, ecclesiasticos spoliet. Quam paterne ab Honorio Pontifice excommunicatum iuste, receperit in gregem fidelium, quoties eum admonuerit, Pontifex prædicat. Item addit Pontifex, Imperatorem fouere Saracenorum causam contra Christianos, impedire enim expeditiones in eos, & prohibere in regno ne colligantur pecuniæ in vsum belli contra Turcas. Imperator autem hic respondebat, Se prohibere legatos pontificios colligere pecuniam nomine expeditionis in Turcas, nam eos collectam pecuniam in omni genere luxus dilapidare. Nominat ergo Pontifex Fridericum præambulum Antichristi. Pisis igitur Cæsar agebat per aliquot menses, exercitum recognouit, & auxit. Tum apud Pisas nomina factionibus sunt imposita, pontificios Guelfos, Cæsarianos Gibelinos. Creuitque odium magnopere factionum, eratque in tota Italia nullum oppidum in quo non esset hoc dissidij malum, familiæ diuidebantur pestifera istius factionis labe. Fridericus igitur videns in omnibus ciuitatibus vtrasque factionum partes, properat ad quam plurimas potuit vrbes, quas facile cepit, aduentu enim suo aduersa factio territa, dissimulauit, aut fuga sibi consuluit: Gibelini autem erexerunt cristas, etiam in iis locis vbi ante aduentum Cæsaris ne mutire quidam audebant, ob multitudinem Guelforum. Festinatio igitur supra modum vtilis fuit rebus sic se habentibus. Quæ autem vrbs se vltro non dabat, vi expugnatam diripiendam & incendendam obiiciebat militibus; variis suppliciis afficiebat pontificios, effodiebat aliis oculos, alios suspendebat, alios multis cruciatibus aliis lacerari iussit. Volens ad memoriam exemplum post se relinquere, ne qui in posterum præsumerent rebellare Cæsari. Genuenses, vt dictum est supra, Venetis fœdere per Pontificem coniuncti, ex eius fœderis lege cogebantur sequi Venetos. Pisani igitur armata classe inuadunt Genuenses. Qui freti sociis Venetis prælio nauali superarunt Pisanos, multis occisis, ceperunt classis eorum magnam partem nauium, reliquæ dissipatæ cum magno dedecore redeunt Pisas. Cæterum Friderico prosperrime successerunt omnia, quod celeritati debebat: nam si priores venissent Guelfi, id est pontificij ad vrbes, Cæsariani, quos nominabant Gibelinos, se mouere

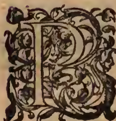
mouere ausi non fuissent. Sic enim habet se ingenium humanum in factionibus, cum sunt in eadem ciuitate, dum enim altera factionum pars videt alteram fortiorem, tacet, dissimulat, odium repostum in corde abscondit: vbi vero accedit aliquid quo diuersæ parti sperat præualere posse, aperit se ira, mutationem fortunæ venisse gaudet, &c. Pontifex cum non haberet aliud quod opponeret furori Friderici, accepit capita apostolorum, & portionem sanctissimæ crucis, & in basilica beati Petri stans in edito loco præsenti populo Romano & clero ostendit lacrymans, & adhortatur populum oratione affectibus turbatissima aduersus Fridericum hostem principis apostolorum, filium Satanæ, sic enim vocabat, pollicetur præterea fortiter pugnaturis aduersus canem hunc (vt eius verbis vtar) præmia vitæ æternæ, & omnium peccatorum plenariam remissionem. Hanc concionem Romæ habuit Pontifex, cum audiret Cæsarem appropinquare vrbi. Quare hac oratione ad populum habita, &, vt videbatur, animis incensis, iubet armari multitudinem, quam venienti Friderico obuiam ducit Pontifex. Sed Cæsar Romanos in vrbem repulit, multis occisis & captis, captorum alios aliis membris mutilatos in vrbem remisit. Clericis coronam in crucis formam vulnerauit per primam cutem vsque ad craneum, quibusdam per os cranei. Vbi vidit autem totam vrbem ita a Pontificis partibus stare, præter expectationem & opinionem suam, omnia circa vrbem vastat & incendio consumit. deinde vertit signa in Campaniam, inde petit Beneuentum, quam expugnatam direptamque incendit. mox oppidum ad deditionem cōpellit. In Siciliæ regno crudelius multo per idem tempus egit Philippus per legatos. Nam ecclesiastici sentiebant cum Pontifice, & ex autoritate mandati apostolici discedebant ab Imperatore. Quapropter eorum bona confiscauit, trucidauit multos episcopos, & perpetuis carceribus addixit. Pontifex mittit legatos per deuia in Germaniam (nam omnia itinera custodiebat Imperator) qui excommunicationibus & aliis artibus impugnent Imperatorem, datq; plenarias indulgentias arma contra Fridericum sumentibus. Fridericus rursum cum exercitu Romam petit. Cassinense monasterium ditissimum diripit, preciosam supellectilem ornatumque ecclesiasticum aureum & argenteum conflat in monetam, quam numerauit postea militibus. Soram incendio consumpsit. Bona templariorum rapuit passim. Rauennam expugnauit & diripuit. Habebat apud se milites Germanos qui quiduis audebant & effectum dabant. Pontifex Romanus mittit legatos ad regem Galliarum & Angliæ, vt ferant auxilium ecclesiæ in extremo periculo constitutæ, mittit & ad alios Principes. Reges suadent Pontifici vt concilium indicat, vt abrogetur Fridericus. Pontifex igitur legatis & literis missis conuocat omnes per totam ecclesiam Romanam magistratus & principes ecclesiasticos & alios, celebraturus concilium apud Lateranum. Fridericus concilium contra se indictum audiens, aduenientibus ab omni parte claudit vias, eadem opera Romam obsidet, neque enim Romani longius procedere, neque alij ad illos venire poterant. Idcirco Entium filium suum in armis exercitatum & fortem iuuenem Pisas mittit, qui portus & mare in illis regionibus custodiret. Quo vbi peruenit Entius, per exploratores cognouit, nauibus Genuensium vehi per altum mare multos episcopos & cardinales. Quare Entius coniunctis sibi Pisanis cum armata classe Pisanorum aduersus illos progrediuntur. Patres rogarunt conductorem, vt cursum flecteret alio, neque dimicaret prælio. Sed dux classis in qua nauigabant cardinales vir elati animi, noluit videri Pisanos timere, adhortatur milites, iubet arma capere, præmia victoribus promittit, sed congressu primo statim Genuensium naues succumbunt, pauci fuga elabuntur, multi cadunt, multi capiuntur. Multi abbates, episcopi, & duo cardinales capti ad Imperatorem ducuntur, qui conijcere iussit eos in carceres, in quibus multi ex his mortui sunt. Prælatorum quidam submersi sunt in mari, inter quos fuit archiepiscopus Vesontinus. Archiepiscopus Rotomagens. cum abbatibus Cluniacensi, Claruallensi, & Cistertiensi, liberati sunt, rege Gallorum pro eis intercedente. Pontifex propter hæc mala mœrore confectus, moritur, atque alius nomine Cœlestinus quartus creatur, qui misit ad Fridericum Fauentiam obsidentem, legatos qui de pace agant, sed Pontifex moritur ante responsum Friderici: decimo enim octauo die pontificatus sui mortuus est. Fauentiam tamdiu obsedit Imperator, donec grauissima fame coacta se dederit. Inde Bononiam aggreditur, ad deditionem compulsam cogit dare ma-

gnam pecuniam, & illinc transfert vniuersitatē Paduam. Postea omne patrimonium,
id est ditionem Pontificis Romani in suam potestatem redigit. Fuit in milites perlibe-
ralis, prorsusq; effuse prodigus. quare exhaustus omni moneta argentea & aurea, mo-
netam nouam ex corio fecit insignitam sua imagine, quam præcepit vbique accipere
ab omnibus. militibusq; promisit breui auream pro ea daturum se. Et præcipit postea
ditior factus Thesaurario suo vt militibus eam ferentibus numeraret postea argēteam
aut auream. Innocentius quartus post Cælestinum Pontifex creatus, de pace sine
mora magno studio cum Imperatore agere cœpit, sed cum quatuor totis mensibus ni-
hil agi posset, conuenire placuit Castellanæ: sed Pontifex admonitus fuit ne iret, Fri-
dericum enim in animo habere eum capere, eiusq; propositi Cæsaris cōscios esse mul-
tos Romanos ciues. Quare simulauit se iturum Castellanum ad Cæsaris colloquium,
& præterea verbis spem fecit se assensurum ad cōditiones quas Cæsar petebat: sed cum
paucis clam subduxit se, & naues conscendit quæ erant in portu apud Centumcellas,
nauigatq; in Gallias ad regem Ludouicum, a quo maxima reuerentia exceptus est &
1246 tractatus, Lugdunumque deductus, anno Domini 1246, conuocauit generalem syn-
odum. scribit igitur per totam Romanam ecclesiam omnibus principibus & prælatis
cuiuscunque ordinis, vt Lugdunum veniant ad reseruandam ecclesiam & consulen-
dam communi paci. Conueniunt plurimi, in ea synodo Ludouicus rex Galliæ offert se
& regnum suum ad defensionem Romanæ sedis. Innocentius Pontifex autoritate a-
postolica citauit etiam Fridericum Imperatorem, vt personaliter veniret, & ad obiecta
responderet apud incorruptissimos iudices. Sed Imperator Lugduni timens, quod ti-
muerat Pontifex apud Castellanam vrbem, noluit venire: misit autem suo nomine e-
piscopum Argentinensem, & Hugonem magistrum ordinis Teutonicorum, & Pe-
trum de Vineis, eruditione, facundia illis temporibus incomparabilem virum: qui in
synodo excusarunt Imperatorem, quod per aduersam valetudinem venire non potue
rit. Cæterum paratum omnia ecclesiæ reddere quæ occuparat, & serio cum omnibus
Christianis Principibus bella gesturum contra Turcas, pollicebantur, contraque iura
ecclesiæ nihil facturum, &c. hæc vt synodus crederet, habebant legati literas per bul-
lam auream consignatas, quas ostendebant: sed Pontifex & concilium his non crede-
bant, cum propter alia indicia, tum maxime quod captos cardinales aliosq; prælatos
ecclesiasticos non dimittebat. Quare Papa in ipso cōcilio solenniter pronunciauit sen-
tentiam contra eum condemnationis & priuationis imperij ac regnorum eius. Fride-
ricus certior, mox per legatos nuncio misso, factus de sententia illa Pontificis seu con-
cilij, ad regem Galliæ scribit epistolam, sicq; exorditur, Et si causæ nostræ, in qua con-
tendit probare sententiam de iure esse nullam, primo ex eo quia etsi Romanus Ponti-
fex plenariam habeat in spiritualibus potestatem, vt peccatores quoslibet possit absol-
uere & ligare, nusquam tamen legi dicit, vt Papa, diuina vel humana lege concedente,
possit transferre pro libito imperium, aut de regibus & Principibus in regnorum pri-
uatione temporaliter iudicare. Mox in eadem epistola sequitur, Papam processisse cō-
tra se non per accusationis ordinem, cum nec accusator apparuerit, nec inscriptio præ-
cesserit, nec per denunciationem legitimo denunciatore cessante, nec per inquisitio-
nis modum, quoniam clamosa insinuatio non præcessit. Negat etiam Imperator cri-
mina notoria inserta fuisse. Item in ea ad regem epistola asserit, iniquos testes contra se
productos. Capuensem enim episcopum reprobare se iure, cuius fratrem proditionis
crimine conuictum condemnarit ad suspendium. Vsus autem fuerat Pontifex Hispa-
nis quibusdam testibus, quos, vt rerum Italicarum ignaros, quoque reiicit Imperator.
Additque in epistola, Dato quod testes fuissent legitimi, tamen se neque præsentem
fuisse, neque contumaciter absentem. Paulo post in epistola sequitur, Dato quod fue-
rim contumax, tamen non est legitima contumaciæ pœna, quod delatus aut accusa-
tus contumax iudicio nullo discusso per diffinitiuam sententiam debeat declarari de-
positus. Et in eisdem literis dicit Imperator, causas tales in sententia expressas, a quibus
omnibus incorruptibilis veritas & publica monumenta eum defendant. Censum ve-
ro neglectum fuisse per suos officiales, quem etiam crediderit probe solutum: nec fue-
rit requisitus a Papa. Post discordiam vero censum eundem consignatum prælatorum
& publicarum personarum sigillis & apud sacras ædes depositum. Est in eadem episto-

la ſcriptum, magiſtrum ordinis Teuconicorum, & M. Petrum de Vineis vltimo pro omnimoda pacis conſummatione tractare miſſos, quos ſaltem per triduum ad multorum nobilium ac prælatorum inſtantiam præſtolari noluerit Pontifex ſummus. In fine autem epiſtolæ dicit, liquere quam iuſte dixerit Papa cum de catholica fide ſuſpectum, quam, teſte ſummo iudice, in omnibus & ſingulis articulis ſecundum vniuerſalis eccleſiæ diſciplinam credat firmiter, ac ſimpliciter confiteatur. Quare regem in calce literarum hortatur, vt contra Papam innocenti aſſiſtat. In hanc quoque ſententiam ſcripſit Imperator aliis Principibus, mittitq́; paſſim legatos qui eadem viua voce agant. In Germania multi Principum diſceſſerunt ab Imperatore ſtatim poſt latam excommunicationis ſententiam. quare hæc de abrogato imperio magis locum habuit. Scripſit Papa ſtatim poſt latã ſententiam in concilio Lugdunenſi ad Principes electores, vt ſine cunctatione cõuenirent ad alium Imperatorem eligendum. Propterea Principes reueriti ſanctiſſimi Papę & ſacrę ſynodi autoritatem, conuenerunt ſine mora Francofurdiæ, & elegerunt Henricũ Lantgrauium Thuringiæ in regem. Conradus rex Germanorũ filius Friderici Imperatoris, patris repulſam indigniſſime ferens, collecto per Sueuiã exercitu, Francofurdiã ducit, Henricus occurrit illi iuxta Francofurdiam, conſerunt manus, fit atrociſſimũ prælium: tandẽ tamen Henricus ſuperior (ſic viſum Deo) fugat Conradum magna cũ ignominia. Habebat adhuc Fridericus in Germania, maxime in Sueuia, qui permanebant in fide, aduerſus quos ducit copias Henricus. Reutlingenſes primum aggreditur, qui grati (nam eorum vrbem muro Fridericus circũdederat) in fide permanebant, & fortiter repulerunt hoſtem, qui aliquoties muros oppugnare conatus magnam multitudinem perdidit militum. Quare ſoluit obſidionem, & Vlmam petit quæ etiam in fide manebat, & propter iuſiurãdum quod Friderico fecerat, voluit quoduis periculum ſubire, quam contra fidem facere. Obſidendo Vlmã ſagitta ab oppidanis vulneratus grauiter eſt, quod vulnus ſtatim rata & lethalia ſymptomata ſecuta ſunt, & paucis diebus poſt vulnus acceptum, moritur. Quidam dicunt dyſenteria laborantem mortuum. Vtrunq; verum eſſe arbitror, nam dyſenteria ſymptoma potuit eſſe vulneris. Poſt huius mortem mox conueniunt Francofurdię Principes, eligunt Guilielmum comitem Hollandiæ. Qui poſt electionem, exercitum quem habuit Francofurdiæ, duxit contra Friſiones, a quibus ſuperatus prælio occiſus eſt. Imperator vero Fridericus poſt ſententiam latam Lugduni, conſanguineos Innocẽtij in Italia perſecutus eſt, domos eorum funditus ſuſtulit in vrbe Parma, & rura eorum vaſtauit, ædificia ruſtica incendit. Accepit poſtea maiores exercitus copias, eaſq́; ducit verſus Lugdunum, oppreſſurus Papam, Italiam commiſit Entio filio, iubetq́; ne exeat Parma: ſed filius patri non obtemperans, copias quas illi pater reliquerat in Brixianos ducit, Placentini & exules Parmenſes pontificij vbi intellexerunt Parmam præſidiis Cæſaris vacuam, inuadunt eam, & capiunt, multis ciuibus trucidatis qui a partibus Cæſaris ſtabant. Hæc ſignificãtur Friderico cum eſſet Taurini. Imperator igitur veritus ne & aliæ vrbes in Italia rebellarent, reuertitur cum exercitu ad Parmam, reuocato quoque filio Entio, obſedit Parmam præſidiis pontificiis munitam. Caſtra Fridericus muniuit, & in illis ædificauit domos, omniaque ordinauit ſicut in vrbe, forum, tribunal, macellum, eccleſiam, nominauitque Victoriam. In animo autem habebat Parmam delere. Frequenter autem erumpebant Parmenſes in Victorinos (nam ſic nouæ vrbis ciues nominabantur) Imperator captos hoſtes fœminas & viros baliſtis mittebat in vrbem. Cum autem Fridericus duos iam annos vrbẽ obſediſſet, Germani & alij Friderici milites ad portarum vnam currunt conglobati, & eam confringere nituntur: id facturos oppidani præuiderant, & mirabantur quod non diu ante conati erant: quare diu hanc occaſionem expectarunt inſtructa acie, erumpunt, & circumuentis illis magnam partem occiderunt, magnam captam in vrbem duxerunt, reliqui, qui pauci fuerunt, vulneribus pleni, fuga elapſi ſunt. Eodem impetu inuadunt caſtra, vel, vt vocabant, Victoriam, nouam vrbem, capiuntque. Aberat Fridericus Imperator & magna pars exercitus deambulantes & laſciuientes per amœna nemora quæ non multum illinc diſtabant. Neque enim quicquam periculi Fridericus ab oppidanis eſſe tanto exercitui exiſtimabat, quam ob cauſam omnia negligentiſſime adminiſtrauit. Cum Parmenſibus nouam vrbem tenentibus concurrunt, fit atrox pugna: ſed Parmenſes iis qui erant

in noua vrbe, occiſis, facile, freti foſſis & vallis, repulerũt hoſtem, potiſſimum cum Parmenſes haberent in manu ſua omnia inſtrumenta machinaſque quibus Fridericus in oppugnationibus vti conſueuerat. Quare Parmenſes victores Victoria nouo oppido potiti ſunt, cum omnibus opibus, Imperatoris quoque coronam & ſigna militaria, omnemque regiam ſuppellectilem in vrbe Victoria inuenerunt. Fridericus amiſſa magna exercitus parte, Cremonam ſe confert, reparat exercitum. Parmenſes Victoriam vrbem funditus tollunt. Recollectis viribus Imperator mouet caſtra ad mœnia Placentię, eam obſeſſam quidam domitam ſcribunt, quidam vrbem non ſubiugatam, ſed ſuburbana ædificia exuſta, & monaſterium S. Columbæ demolitum. Inde Fridericus cum exercitu tranſiuit in Hetruriam, nullæ ciuitates in Hetruria ſequebantur Pontificem præter Florentiam, quare admouet exercitum vrbi & caſtra munit, minatur Florentinis niſi dedant ſe, primum circa vrbem omnia vaſtaturum igneque conſumpturum (habebant autem cultiſſima rura, villasq; magno ædificatas) deinde obſeſſurum vrbem vſque dum per vim capiat, aut ad deditionem compellatur. Florentini timentes ſuis poſſeſſionibus pulcherrimis & etiam vrbi, eiecerunt omnes pontificios, & fœdus cum Cæſare fecerunt. Interea Entius filius Imperatoris aduerſus Bononienſes & legatum Pontificis qui illic erat, ducit copias, occurrunt illi pontificij, congrediuntur, fit cruenta pugna, ad extremum Entius cum ſuis fugatur, capiuntur multi, etiam Entius, qui Bononiam ductus mittitur in ferream caueam, in qua ſordidiſſimo victu nutritus miſerrimam vitam poſt aliquot annos finiuit. Poſt captum filium Entium, eiusq; exercitum ſuperatum, dilapſum, atque adeo deletum, in Apuliam confert ſe Fridericus nõ ſine maximo animi dolore, vbi breui poſt obiit diem. Quo genere morbi lis eſt ſcriptoribus, alij animi ægritudine & mœrore confectum, febre, alij veneno, alij alia
1250 morte vita defunctum volunt. Mortuus eſt anno 1250: regnauit annis triginta. Hic quam variis caſibus iactatus ſit, ſatis eſt dictum. Vxores habuit tres, Mariam Aragonum regis filiam, Iolen Hieroſolymitani regis filiam, & Mechtildem Anglicam: quarum Mechtilde fuit ſine prole. Maria Henricum peperit illi. Conradum regem genuit Iole, vt quidam ſcribunt. ſunt enim qui dicunt & Conradum ex Maria genitum. De geſtis per hos aliquot annos vehementer ſcriptores diuerſa ſcribunt, vt eorum veſtigia ſine lapſu ſequi impoſſibile ſit.

DE GERMANIS
LIBER VIGESIMVS-PRIMVS.

Oſt Friderici tertij mortem Conradus rex filius Imperatoris, celeriter conſcripto in Germania, præcipue vero in Sueuia, exercitu, properat in Italiam. Vbi in fines Italiæ peruenit, nihil mouendum in præſentiarum iudicat: recta igitur procedit in Siciliam & Apuliam per mare Venetorum adiutorio profectum ferunt, non multum refert qua venerit, nam in itinere nihil geſſit memoriæ mandandum. Vbi in Siciliam & Apuliam venit, magno gaudio & honore ab omnibus ciuitatibus exceptus eſt, & ſalutatus rex, præter Neapolin & Capuam & paucas alias quæ ciuitates Pontificis partibus ſtudentes rebellabant. Conradus igitur primum verbis cum Neapolitanis agit, iubet eos venire & cauſam dicere. quod cũ recuſarent, crimine læſæ maieſtatis reos condemnauit, cumq; poſt condemnationem non peterent gratiam, obſidione & oppugnationibus perpetuis octo menſibus fatigatam, & ad famem redactam, nullum auxilium ſperantem, ad deditionem compulit, redactam in poteſtatem, muris, turribus & munitioribus domibus euerſis, immunitam reddidit peruiamque cuilibet viatori etiam media nocte. Poſtea Capuam eodem modo, deiectis munitionibus, peruiam facit & aperit. Aquinum quoq; non ignobilis vrbs autoritatem poteſtatémve Pontificis verita a rege ſuo defecerat, nec primo aduentu Conradi gratiam petiit: quare obſeſſum & expugnatum incendio conſumpſit. Quicunque ſuſpecti erant fauere pontificiis partibus, illi ex regno a Conrado eiiciebantur, ne

ne cum aduersitas veniret negocium suis facerent: sciebat enim quam non consistat regnum aut vrbs cum partibus diuisa est. Religiosos ergo plerosque putauit Papæ suo patri fauere, idcirco eos exterminauit, sacerdotia & episcopatus contulit iis quorum fidem erga se exploratam habebat. Constituit enim concordia & vnanimitate stabilire regnum suum. Eisdem temporibus Innocentius Papa, Hugonem tituli sanctæ Sabinæ cardinalem legatum nomine suo apostolico mittit ad Principes & omnes ciuitates Germaniæ, præcipiens vt abiurato & deserto Conrado, sequantur Guilielmum legitime electum. Minas addens excommunicationis nisi hoc faciant. Quum autem Conradus pręcipue in Sueuia haberet adhuc in fide perseuerantes, compositis in Apuliæ & Siciliæ regno rebus, vbique Germanicis præsidiis per vrbes & castella dispositis, cum reliquo exercitu in Germaniam festinat, primoque in Bauariam venit, illic ab Henrico duce honorifice excipitur, habebat enim Conradus sororem ducis Bauariæ. In Bauaria igitur eius ducis auxilio exercitum reparat: nam in Sicilia militum maiorem partem in præsidiis reliquerat. Conradus sine mora ditionem omnem episcopi Ratisponensis depopulatur, ciuitatemque ipsam capit, socio duce Bauarorum. In vrbe ciuibus pepercit, sed clerum & monachos miseris afflixit modis. Vsus est cathedrali ecclesia & monasterio sancti Emerani pro diuersoriis & stabulis equorum. Ecclesiarum bona rapuit omnia Conradus hic. Commorantem aliquot diebus Ratisponæ quidam ex ministris episcopi Ratisponensis statuit Cōradum clam interficere noctu dormientem: sed rex admonitus, mutauit cubile, & alium in suo lecto dormire per eam noctem, eumque per aliquot suos familiares vigilantes custodire, & rei euentum expectare iussit, sed hic in lecto & sex reges familiares mane inuenti sunt occisi. Effugerit ne latro, nihil certi habeo. Rex irascitur, ciues se excusant, rogantque ne tantum scelus ipsis imputetur. Rex persuasus, a monachis hæc orta esse propter monasterium S. Emerani ante direptum, iam totum euertit; inuenitq; illic altare aureum pondo 67 marcarum puri puti auri, quod Henrici IIII temporibus conflatum erat. Guilielmus electus rex hoc audiens, contractis copiis celerrime occursurus Conrado, Ratisponam properat: sed Conradus apparatum & aduentum eius audiens, reducit copias suas in Apuliam, mox hostiliter aggreditur patrimonium B. Petri, agros & vrbes vastans, incidit in lethalem morbum, & Conradinum filium hæredem instituit testamento, deditq; illi tutores Germanos, quibus commisit regnum & filium regem, mortuus est in Apulia, sepultusq; in Fungia ciuitate. Circa hæc tempora rex Guilielmus cōuentum Coloniæ celebrauit, in quo præter alia tractauit de profectione sua Romam, ad accipiēdam imperialem coronam. Porro dum Coloniæ Principes in comitiis occupantur, Frisones Holandiam depopulantur. Quibus Guilielmus occurrit, & dum per paludinosa loca cum paucis situm locorum (exercitu per aliam viam misso) & hostium castra speculari conatur, in palude impeditus, ab hostibus qui in proximis arbustis latebant, occiditur cum comitibus. anno Domini 1256, regni anno 7. Exercitus eius aliquot diebus expectauit regem, cumq; non veniret, suspicabantur alij id quod res erat, in hostes incidisse, 1256
alij dicebant desperatis rebus se subduxisse, aliis aliud in mentem venit. Itaq; exercitus dilapsus est, quidam salui domum redierunt, quidam viarum ignari in hostium manus inciderunt. Postea corpus eius exhumatum, Miltenburgum translatum est, & in monasterio illic sepultum est. Huius postea Guilielmi filius Holandiæ comes vltus est paternam mortem, multis annis in eorum agris omnia quotannis semel atq; iterum vastauit, multos Frisonum occidens & capiens. Cæso hoc Guilielmo, Pontifex mittit ad Germaniæ electores, vt alium eligant. Conueniunt ergo Francofurdiæ Principes, sed in eligendo Imperatore discordant, quidam enim Alphonsum regem Castellæ, quidam Ricardum Cornubiæ comitem volebāt Imperatorem. Nam electores Principes muneribus corrupti erant ab illis duobus. Archiepiscopus Coloniensis, Treuerensis, Palatinus Rheni, suffragia sua vendiderant Ricardo, qui Basileæ erat dum Principes Francofurdiæ in eligendo occupabantur. Alij electores reliqui Alphonsum eligebant, muneribus ab eo acceptis, vt scribitur, neque enim aliæ causæ videbantur. Ex illa dissensione infinita emanarunt miseris mortalibus mala, durauit interregnum diu, si recte confero tempora, fere sedecim annos. Tandem crescentibus indies malis & discordia, ecclesiam & omnes Respublic. perdentem Pontifex Apostolico mandato præce-

pit electoribus ſub pœna excommunicationis, vt eligerent Imperatorem, idque cito. Quare Principes cum neutri alteris vellent cedere, conuenerunt, in tertio, ambobus Alphonſo & Ricardo repudiatis, elegerunt Rudolphum comitem de Habſpurg. His temporibus arma vbique, leges fere nuſquam dominabantur, quiſque occupat quantum potuit per vim. Othocarus rex Boemiæ in Germaniam duxit copias, occupaturus Auſtriam, arrogabat enim ſibi eius ducatus titulum nomine vxoris quæ erat Auſtriaca. Fridericus enim dux Auſtriæ ſine hærede legitimo, regniue capace ſeceſſerat occiſus a rege Vngarorum. Plures eo tempore contendebant iure ſibi deberi Auſtriam, ſed fortior non qui iuſtiorem habuit cauſam aliquandiu poſſedit. Totam igitur Auſtriam ſibi ſubiecit Othocarus rex. Ducatum autem vxoris nomine poſſidens, repudiauit vxorem Auſtriacam, & aliam duxit, neptem regis Vngarorum. Hoc tempore ducis Bauariæ, qui nimium inebriatus quadam nocte vino extinxit animam, Othonis filius Ludouicus dux Bauariæ vxorem ſuam, nobilitate & forma eximiam mulierem adulterij crimine, ſed falſo, vt creditur, infamatam interfecit. Fuerunt his temporibus in eccleſia Romana ſchiſmata: quidam enim diſputabant de ocio ſacerdotum, multitudine ſacerdotiorum, paupertate monachorum, & hoc genus multa in controuerſiam vocabantur. Hoc tempore Conradinus filius Conradi copias in Germania conſcribit imperium ſibi vēdicaturus, cui Pontifex reſiſtit. Sic enim in quadam ſcribit epiſtola Pontifex, Nos volentes Conradini ambitum refrænare omnibus & ſingulis Principibus Alamaniæ vocem in electione Romani Imperatoris habentibus prohibemus ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ ac interdicti, ne eum eligant in Romanum regem, attento etiam quod non licet eligere quenquam pendenti electione duorum coram Romano Pontifice, quæ fuerat facta de rege Caſtellæ & Richardo Cornubiæ comite. Vbi hæc ſignificata ſunt Conradino, mirum in modum eſt cōmotus rei indignitate & iniquitate: ſcribitq; epiſtolam plenam querelis de Pontificum Romanorum iniuriis ſibi illatis. Conradus enim pater eius rex Siciliæ, teſtamento filium Conradinum hæredem inſtituerat. Papa igitur Innocentius aſſerens ſe pueri Conradini baiulum; totumq; regnum occupauit ſub illo prætextu, tutoribus a patre relictis reclamantibus. Vbique Pontifex conſecutus eſt poſſeſſionem Conradini, tribuit eam ſuis nepotibus, conſanguineis & familiaribus. Mortuo Innocentio, Alexander eiſdem dolis & artibus contra adoleſcentem egit. Neque iuſtius Vrbanum poſtea ſecum egiſſe conqueritur. Vrbano autem defuncto vita, inclementiſſime Clementem ſe ſupprimere totum conatum, alium regem enim fecerat Clemens. Huiuſmodi plurima Principibus Germaniæ de Pontificibus ſcribit, grauius vero accuſans eum, qui tum viuebat, Clementem, & non parum quoſdam Germanorum Principes commouit. Nam quæ dicebat erant eiuſmodi quæ negari non poterant. Quare Conradinus cōiunxit ſibi quoſcunque potuit ſocios, nimium quibuſlibet fidens. Cum igitur maxime opus fuiſſet eorum auxilio, defecerunt ab eo, ceu mali fontes qui non habent aquam cum maxime opus eſt in æſtatis ſiccitate. Fretus tamen Germanorum militum virtute ſatis tolerabili fortuna vſus eſt aliquandiu aduerſus hoſtes ſuos per Italiam; multas enim vrbes in poteſtatem redegit per vim. Inſigni memorabilique prælio apud Aretium hoſtes vicit. Poſt quod prælium ſi vſus fuiſſet victoria prudenter, ſubiugaſſet totam Italiam. Iam enim mittebantur ab omnibus partibus Italiæ ad eum nuncij. Sed relictis omnibus Romam feſtinabat, cum vrbi appropinquaſſet, venerunt illi obuij ſenatus populuſq; Romanus, & eum exceptum maximis honoribus Imperatorem ſalutant, & longo comitatu in Capitolium ducūt. Quomodo deinde rurſum e Roma diſceſſerit, & per varios caſus iactatus fuerit, finemq; vitæ qualem habuerit, petere licebit ex aliis. Nos in viam redeamus. Diximus quomodo diu durante interregno, diſcordantibus Principibus electoribus, vt ſcribitur propter largitiones quas dabant qui ambiebant imperium, tandem vero electus ſit Rudolphus de Habſpurg in regem Romanorum, illis qui affectabant imperium reclamantibus, & minantibus eam electionem non ratam futuram. Ex quibus erat rex Boemiæ, qui in certam ſpem ductus erat ſe fore Imperatorem. Sed Principes nihil morati minas eorum, vocarunt Francofurdiam electum Rudolphum comitem de Habſpurg, virum armis & animi bonitate nobilem. Vbi venit Francofurdiam cum ſua vxore Anna, Principes eum comitati ſunt Aquiſgranum, vbi præſentibus

bus

bus Principibus plurimis corona imperialis imponitur ipſi Rudolpho & Annæ vxori eius, filiæ comitis de Heigerlach. Antequam Aquiſgrano diſcederet, de pace Germaniæ & vniuerſæ eccleſiæ multa ſunt tractata: erant enim infinitæ diſſidiorum cauſæ, quas omnes ſummopere cupiebant Principes ſublatas. Eo tempore erat Lugduni ſynodus, in qua Pontifex Gregorius Papa electionem Rudolphi cõfirmauit, ea lege, vt veniret Romam ſequenti anno ad coronam vnctionemq; accipiẽdam. Quanquam hic diuerſa ſcribant autores, vt difficile ſit iudicare quem ex eis potiſſimum ſequamur. Primum omnium conſulere patriæ cupiens Rudolphus, poſt electionem & acceptam Aquiſgrani coronam, Norinbergam conuocauit omnes Germaniæ Principes & magiſtratus. In frequenti igitur Principum conſeſſu, Rudolphus teſtatus eſt animi ſui propenſam voluntatem ad euehendam Germaniam, imperium, & in primis eccleſiæ pacem. Quare laudem præmiaq; a ſe & ab omnipotente Deo accepturos omnes pollicetur quicunque diligenti ſtudio conatibus eius affuturi ſint. iubetque eccleſiaſticos pręcipue, omnes magiſtratus cum ſuis ſubditis orare Deum omnium bonorum largitorem, vt fortunet & per rectas ſemitas dirigat vias ſuas. Othocarus rex Boemiæ, qui magno ſtudio, vt diximus, affectabat imperium, & dux Bauariæ Henricus non venerunt Norinbergam ad comitia. Non diu poſt conuentum illum Norinbergenſem, alium indixit Auguſtæ futurum. Auguſtam igitur Principes ad conſtitutum diem conueniunt, citant ducem Bauariæ, & regem Boemiæ ad cauſam dicendam, & rationem ſuæ inobedientiæ reddendam. Quod attinet ad Henricum ducem Saxoniæ, ſatis dignum Principe reſponſum dedit, illaq; inobedientia illi cõdonata eſt. Rex Boemiæ ſuos quoque miſit legatos & inter eos epiſcopum Secouienſem virum magnum animi fortitudine & facundia. Cumq; iuberet Imperator reddere legatos Boemos rationem rebellionis regis Othocari, principio epiſcopus, in denſa Principum corona, petit veniam dicendi & proponendi mandata regis ſui. Deinde exordiri incipit, ſuas inquiens dicendi facultates tenues eſſe, rem vero, quam ſuſceperit tractandam, maximam. quare omnem ſpem ſibi poſitam in ſapientia Principum, qui melius omnia intelligant, quam ipſe explicare poſſit. Se non ignorare quibuſdam incredibilia primo videri quæ dicturus ſit: ſed ſi ad finem vſque patientes aures præbuerint, clariſſime viſuros rem vt habeat. In hunc modum exorſus, proponit, electionem Rudolphi nihil valere. Hoc probat epiſcopus argumentis multis, ſed inualidis: concluditque, Cum ergo electio non valeat, illi non eſſe obediendum. Sophiſtam tradunt hunc epiſcopum fuiſſe, nam per totam orationem multa artificioſe collegit, vſuſque paſſim dialecticis vocibus eſt. In fine vero orationis latine multa ad legatos apoſtolicos alioſque eccleſiaſticos prælatos dixiſſe ſcribitur. Rudolphus vero Imperator inquit ad illum, Epiſcope, nolo de me dicatis ſermone Latino, vt reſpondere ex aduerſo non poſſim, ſi habetis cauſam aduerſus clericos, vtamini Latino ſermone coram epiſcopo; Contra me vero vel alium quempiam noſtri ordinis proponatis more ſolito. nec Pontificem maximum fucata veſtra oratione in me concitetis. Iuſſitque aut Germanice loqui, aut tacere. Principes vero audiẽtes legatum Boemiæ regis Rudolphi electionem irritam dicere, in dubium vocare, ira exarſerunt, iuſſeruntq; e conſpectu ire hominem. Quare non ſine periculo epiſcopus ſe ſubduxit, quanquam ſaluum conductum habuerit a Rudolpho Imperatore. Rediit ergo epiſcopus ad regem ſuum, expoſuitq; illi indignationem Principum Germanorum, prædixitque illi cauendum eſſe, nam Principes impunem, ſi poſſint, non laturos illam rebellionem. Rex omnem admonitionem contemnens, maledictis abſentem proſcindit Rudolphum & reliquos imperij Principes. Rudolphus ſtatim finitis Auguſtanis illis comitiis, ex decreto Principum mittit ad regem Boemiæ legatum Henricum, Burggrauium Norinbergenſem, datque illi in mandatis, vt illi nunciet; Conſenſu omnium imperij Principum Imperatorem Rudolphum in conuentu Auguſtæ celebrato ſtatuiſſe, vt ſine omni tergiuerſatione & mora ducatum Auſtriæ & Stiriæ ducatum, item Carinthiam & Carniolam, & alia ad imperij ius pertinentia, Imperatori reſtituat. Burggrauius cum his mandatis profectus in Boemiã, regi Othocaro omnia exponit aperte, nihil diſſimulans. Othocarus deſpicit hæc Principum decreta, & reſpondet legato, Se nihil morari quid hic Rudolphus ſtatuat, Imperatorem enim non eſſe. additque eadem fere argumenta quæ eius legatus epiſcopus in conſeſſu Prin-

cipum imperij Augustę dixerat. Concludit tandem Othocatus, vt referat domino suo, se nunquam obediturum ei, si cupiat, posse belli fortunam experiri, se quidem malle in pace manere. Vbi hæc Rudolpho significata sunt, grauiter tulit, nec moratus fuisset, quin statim illi mouisset bellum: sed fuerunt quædam alia prius propter Germaniam pacandam efficienda. Marchio enim de Baden & comes Palatinus Ludouicus rebellabant Rudolpho, ex vsu enim eis fuisset, nullum Imperatorem haberi: nam tenebant multa per Sueuiam, Alsatiam & vtrasque ripas Rheni, & Franciam Orientalem, quæ ad imperium pertinebant, quæ occupabant nimirum dum interregnum durauit & temporibus quibus Imperatores a Pontificibus ita, vt diximus, vexati & depositi sunt. Hos igitur primum subiugauit Imperator, & coegit omnia quæ malo titulo possidebant, reddere imperio, ad pristinam iurisdictionem omnia reuocauit. Itaque per Germaniam rebus bene ordinatis, adiecit animum ad debellandum Othocarum regem, qui præter multa alia quibus belli causas præbuit, ducatus Austriæ, Carinthiæ, Stiriæ, principatum Carniolæ, portus Naonis fere triginta annos contra ius & æquum possederat, quique erat rebellis iudicatus, qui etiam quosdam nuncios ad se propter Rempublicam missos suspenderat contra ius gentium. quique conuitiis in Rudolphum iactis prouocarat ad arma. Quare per Germaniam exercitu coacto, primum ducit in Bauariam aduersus Othocaro adhærentem Henricum, qui, etsi ante aduentum Rudolphi missa illi fuerint præsidia Boemica, tamen a Rudolpho facile superatus est, Boemis partim captis, partim occisis, partim in Boemiam repulsis. Subiugato Henrico, Austriam inuadit Rudolphus, sed Austriaci (quanquam iuramentum præstitissent Othocaro, & illi obsides dedissent, Othocarusque missis auxiliaribus copiis cohortatus eos fuisset, vt permanerent in fide) excipiunt Rudolphum ceu dominum suum cum magna gratulatione & veneratione. Viennæ autem erant numerosa Boemorum præsidia, quare etsi ciues cupiebant Rudolphum, tamen non poterant intromittere, præualebat enim Boemus miles in vrbe. Igitur Rudolphus Viennam obsidione conatur cogere ad deditionem. eratque illi spes breui capiendæ vrbis: sciebat enim oppidanorum mentes. Multi enim confugerant ex vrbe ad eum, quos maluisset in vrbe habere, intra mœnia enim maiori vsui illi fuissent. Othocarus interea cum infinitæ multitudinis exercitu ex Boemia appropinquat Austriæ. Rex vero Vngariæ, cui eodem tempore erat bellum cum Othocaro rege, coniungit se cum copiis suis Rudolpho. Erant magnæ ab vtraque parte copiæ, quotidieque expectabatur pugnæ hora. Quidam vero spirituales in quibusdam monasteriis sancti & Deo deuoti viri accesserunt primum Rudolphum, rogaruntq; vt potius aliquid de suo iure concederet, quam tantum sanguinis humani effunderet, caritatis, amoris, pacisque autorem Dominum Deum prædicabant illi, quid nobis donarit hostibus suis, quo modo nos patienter ferat, quid requirat a nobis: quam pretiosa sit vita hominis, demonstrarunt, ita vt Rudolphus testatus sit, non velle congredi etiamsi sciret certam & gloriosam victoriam apud homines sibi futuram. Ij postea monachi accesserunt Othocarum, eumque eadem oratione demulcent, & mentis oculos illi aperiunt. Horum igitur sancta opera factum est, vt mediatoribus arbitris quibusdam conuenerint, Rudolphus & Othocarus. Tales autem fuerunt pacis conditiones; vt Boemia & Morauia rex Othocarus contentus esset, principatus vero alios, nempe Austriam, Carinthiam, Stiriam, Carniolam, portumque Naonis redderet iis quibus essent iustiores tituli. Othocarus quoque regnum suum Boemiæ & Morauiæ ex manibus Cæsaris Rudolphi ceu feudum cum iuramento flexis genibus accipere est coactus. Sunt quoque eodem tempore eademque fere opera reconciliati reges Vngariæ & Boemiæ, conditionibus æquis: reddidit enim alter alteri captiuos, vrbes, castraque sua, fœdereq; coiere ad multos annos. Viennam igitur post fœdus factum, Rudolphus ingreditur, & quod Fridericus olim de ea vrbe constituerat, quod supra diximus, id confirmat vt ratum perpetuo maneat. Othocarus rex habebat superbia & loquacitate, hoc est pessimis moribus, perditissimam vxorem, assidue regem maritum corripit, & contemnit opprobrans illi odiose, quod tantas prouincias principatúsve hosti dederit, fortuna non omnino tentata, omni belli apparatu instructissimus, meticulosum eum vocans, non virum, iubet ipsum in gynæceo muliebres functiones obire, sibi dare arma, repetituram, quod ille præ igna-

ignauo timore hoſti conceſſerat. Hęc & hoc genus alia quotidie in aures inque faciem præſentibus familiaribus nobilibus contumelioſe prædicabat faſtu turgida mulier. Maritus ſtultitia improbaque loquacitate vxoris tandem victus, non cogitat periculum, immemor iuramenti fœderiſque, conuocatis qui illi erant a conſiliis, proponit illis, ſe pœnitere quod tam inhoneſtas admiſerit conditiones pacis, præſtare mori, quam ita vitam in dedecore conſeruare. Præterea in memoriam reuocat Germanos a Boemis aliquando victos, ſibi omina auguria & omina polliceri ſucceſſum: quare bellum renouandum ſibi videri. Conſiliarij vel potius adulatores omnes, voluntatem, non vtilitatem regis reſpicientes in conſultationibus omnibus, probant recuperatos ſpiritus regios, & ſibi dolere pacem, inquiunt, tam iniquam, minus iuris eſſe Rudolpho in principatus illos Carinthiæ, Auſtriæ, &c. quam regi Boemorum, aſſerunt. Hoc omnes maiore ſtudio dicebant, quia reginæ ſententiam & animum non ignorabant, quam magis dominam non ſolum aulæ, ſed totius regni experti erant. Quare qui locum habere volebat in ea aula, obſeruabat neceſſario reginam dominam regis. Decernitur igitur bellum, omnia neceſſaria parantur. Idcirco rex Boemicis copiis coactis mira velocitate paſſim per prędictos ducatus munitiora loca occupauit multa. Rudolphus animaduertens hominis conatus inſanos (qui ex ſtultis mulieris conſiliis proueniebant) parat copias, cum ſociis & principibus agit de bello, regem Vngariæ, quo ſatis teſtaretur animum ſuum erga eum, iuuenem in filium adoptat. Eo anno Iuliacenſis dux parans ſe ad expeditionem Boemicam, Aquiſgrani exactionem a Rudolpho Imperatore impoſitam in vſum belli exigens a ciuibus ante eccleſiam cum filiis duobus & ducentis militibus comitantibus eum, trucidatur. Imperator ergo id facinus inultum in præſentiarum relinquens, occurrit cum copiis Othocaro obuiam, miſere affligenti Auſtriacos, quod tam faciles fuerant ad excipiendum Rudolphum, & Othocarum deſerendum. Conueniunt ergo in campo, qui vocatur Germanice *Niderſprung*, inſtructis aciebus concurrunt, fit acerrima pugna; ad poſtremum victi Boemi fugantur, magna vtrinque multitudine militum deſiderata. Rex quoque Othocarus occubuit, qui poſt prælium exutus omnibus veſtimentis eſt repertus, vectuſque Viennam, apud fratres Franciſcanos ſepultus eſt. Hic fuit finis conſiliorum mulieris, quæ videbatur ſibi ſapientior marito. Nam rex, vt diximus, improbis conuitiis vxoris loquacis & tumidę ad rebellandum contraque fidem faciendum impulſus fuit. Othocaro fuit filius nomine Wenzeſlaus, qui patri in Boemiæ regno ſucceſſit, deſponſatáque eſt illi filia Rudolphi nomine Iutha. Poſt victum & occiſum prælio Othocarum, traditus eſt filius eius gener Rudolphi Brandenburgenſi Marchioni, apud quem bonis præceptis & moribus imbueretur. Nam regnum Boemicum cum filia illi tradidit Imperator. Poſt bellum cum Othocaro confectum, conuocauit Francofurdiam Principes imperij, ibi actum eſt de prædonum arcibus ſubuertendis, quas multas ſtatim poſt comitia funditus ſuſtulit Imperator. Eo anno Heduorum Princeps, quem vocant Admiraldum, rebellare conatus eſt Imperatori: quare coacta manu pro hoſtis robore in Burgundiam proficiſcitur, & Admiraldum pugna victum cogit ſuppliciter orare gratiam. Subiugatis Heduis & duce eorum, ducit copias in Alſatiam, nam & illic conſpirarant quidam ſeditioſi. Qui vbi de aduentu Rudolphi certiores ſunt facti, ipſi inter ſe inteſtino diſſidio confecerunt. Imperator in ordinem & obedientiam illic omnia reſtituens, multos rebellionis conſpirationiſve autores capitali ſupplicio affecit. Eodem ferme tempore filius Rudolphi regis, Hartmannus, cum quibuſdam ſuis familiaribus in Rheno flumine ſubmerſus perit, & delatus Baſileam illic in cathedrali eccleſia ſepultus eſt. Anno poſt proximo Rudolphus Imperator comitia celebrauit Francofurdiæ, in quibus multa de Germaniæ tranquillo ſtatu conſtituendo ſunt conſtituta. Eodem anno, annuente atque adeo iubente Imperatore, arces *Richenſtain* & *Schoneck* deſtructæ ſunt, prædoneſque qui ea latibula inhabitabant, deprehenſi ſupplicio ſunt affecti. His temporibus per Italiam Principes ſeculares, cum Pontifice Romano de multis contendebant. Pontifex vſus autoritate Rudolphi abſentis effecit quicquid cupiebat. Erat enim ſingulare Rudolpho ſtudium retinere Pontificis amicitiam. Pontifex præter reliqua conſecutus eſt a Rudolpho, vt Romaniolam & exarchatum Rauennatem Pontifici reſtitueret. Pontifex multis benedictioni-

bus & indulgentiis animum Rudolphi sibi deuicit. Quæ alij dicunt Rudolpho preclo-
1281 sa existimata, alij dicunt simulasse sibi grata fuisse. Anno Domini 1281, Rudolphi
vxor Anna in vrbe Vienna mortua est. Post huius mortem anno tertio duxit aliam v-
xorem, filiam ducis Burgundionum. Hoc tempore non vno loco per Germaniam ter-
ræmotus fuerunt, & venti maximi qui multa deiecerunt ædificia, partusque prodigio-
sos pepererũt mulieres & aliorum animalium fœminæ. Hoc etiam tempore Rudol-
phus misit in Italiam nomine suo vicarium qui Romæ & alibi per Italiam res ordina-
ret, & rebelles ad obedientiam cogeret: misit autem eum cum equitatu & peditatu
Germanorum sufficientibus sustinere quantumuis magnas copias. Hi vbi in Latium
peruenerunt, a plerisque ciuitatibus tanquam Imperator adesset, sunt excepti & hono-
ribus affecti. Quasdam vero armorũ vi subiugarunt. Ex quibus Florentini erant, quos
virtute militum breui domuit. Paceque per Italiam facta, vt rerum status permittebat,
1282 reuersus est vicarius cum copiis in Germaniam. Anno Domini 1282, comitia Au-
gustæ celebrauit. Rudolphus cõuocatis omnibus Principibus imperij, præter alia quæ
in illis comitiis constituit, Albertum filium suum ducem Austriæ fecit, omnibus prin-
cipibus consentientibus. Paucis post mensibus eidem filio dedit ducatus Stiriæ, Ca-
rinthiæ, Naonis portus, & Carniolæ. Circa eadem tempora, cum per Germaniam in
saxis laterent, multi prædones reliqui, quanquam ante multas eorum domos demoli-
tus fuerat, Erdfurdiam conuocauit Principes, ibique communicato cum proceribus
consilio, statuit omnes suspectas arces deiicere. Quare sine mora post conuentum so-
lutum, octoginta fere arces diruit, prædonibus qui ad nobilem quampiam familiam
referebant genus suum, decollatis, aliis eorum scilicet famulis laqueo suspensis. Sub
idem tempus Honorius, quartus eius nominis, Papa fecit comitem Ianuensem, nomi-
ne Pinziuallam de Flisco, vicarium generalem imperij, misitque eum in Germaniam
ad Rudolphum Imperatorem cum mandatis, vt Rudolphus hunc vicarium confir-
maret. Quod fecit in gratiam Pontificis Imperator, quanquam inuitus, male enim ha-
bebat eum quod Pontifex hoc ius in imperio sibi arrogabat, alium enim vicarium Ru-
dolphus maluisset. Hic igitur imperij vicarius Pinziualla vbi in Italiam rediit, ingressus
Tusciam vocauit ad se Senenses, Florentinos, Lucanos, Pistorienses, & alios aliarum
ciuitatum populos, postulatq; ab eis iuramentum nomine Imperatoris. Ciuitates vna
congregatæ deliberant quid facere velint; respondent igitur vicario, se nullo iure posse
ad id iuramentum cogi, quare non iuraturos. Conspiraruntq; ciuitates cõmunem for-
tunam laturas se quicquid accideret. Vicarius ira commotus, non habens vero copias,
quibus vi posset exigere quod postulabat, condemnauit propter inobedientiam singu-
las ciuitates certo pondere argenti, ciuitatum quarundam ciues in exilium mittendos
statuit, omnes eorum facultates sibi nomine Imperatoris adiudicauit: verum nemo
mulctam impositam numerabat, nemo in exilium missus ibat. Vbi tandem vidit se o-
mnino cõtemni, inglorius in Germaniam venit ad Rudolphum, petitq; brachium im-
periale, hoc est copias militum Germanorum vltionis cupidissimus: neque enim dici
potest quam moleste contemptum ferant huiusmodi ingenia, quæ putant se in primo
loco omnium rerum, cum non sint. Nec enim dubito hunc vicarium elatiore animo
confirmatum vicarium in Italiam reuersum, quam Cæsar vllus vnquã fuerit. Nam pri-
mo statim aduentu imperiose omnia agebat. Rudolphus nõ grauiter tulit qui hunc vi-
carium suũ quem Pontifex Romanus constituerat, non audiebãt Italiæ ciuitates. Spe-
rauit autem se ansam nactum adipiscendæ pecuniæ. Misit ergo Cancellariũ suum pru-
dentẽ iuxta ac eloquentem virũ in Italiam, qui primum Hetruriæ populo diceret, se a
pacis amante Principe Rudolpho missum, vt ea quæ pacis essent, ageret cũ ipsis; quod
si recusarent, vellentq; potius vastationes hostiles, quam tranquilla lætaque omnia, vt
quam primũ in Germaniam rediret. Exposuit igitur ciuitatibus rebellibus quã Impera-
tori hic contemptus nullo modo ferendus sit. Admonet exemplo aliarum ciuitatum
quæ rebellarunt, quam stulte fecerunt, quanta sibi accersiuerint mala. Quare hortatur
eos ad obediendum & faciendum libenter quod coactæ facturæ sint aliquando. pau-
latimque deducit orationem eo, quo ibat, nempe vt libertatem peterent ciuitates, effe-
cit oratione sua callidissimus orator. Ciuitates igitur petũt vltro, quod Rudolphus hac
legatione volebat, nempe vt pro libertate numerarent pecuniam. Pro libertate igitur
sua

ſua dederunt Florentini ſex millia nummum auri. Lucenſes duplo plus ſoluerunt. Aliæq; numerarunt pro facultatum ratione ſingulæ. Creauere ergo iſtæ ciuitates ab imperio liberæ magiſtratus ad conſuetudinem maiorum ſuorum. Verum non diu poſt, vbi viderunt Pontifices maiora poſſe ferre onera, imperij oneribus exoneratis, impoſuerunt cuilibet ciuitatum in Hetruria pro virium opúmve modulo. Quare Pontificibus, non ſibi, ſeipſas redemerunt. Graues igitur ære mulos agit ſecum ex Italia legatus Rudolphi. Quod Rudolpho fuit admodum gratum: nam pecuniæ ferunt ſtudioſiorem fuiſſe. Honorius Papa laborauit his temporibus magna diligentia apud omnes Principes, vt pararent expeditionem in Turcas. Eius rei gratia miſit legatos ſuos in Angliam, in Gallias, & alias nationes. In Germaniam miſit Cardinalem Tuſculanum, qui Herbipolin conuocauit ad ſynodum omnes magiſtratus eccleſiaſticos & ſeculares. Aderat quoque Imperator Rudolphus. Legatus apoſtolicus in eo concilio petiit quartam partem omnium prouentuum eccleſiaſticorum per quatuor annos. Non admodum iniquo ferebant animo ſeculares, quoniam ab eccleſiaſticis ſolum exigebat pecuniam pontificius legatus. Facile vero dici non poteſt quam moleſte tulerint eccleſiarum Pontifices exactiones illas, eoque magis quod melius ſciebant, quam ſeculares, in quam nefandum vſum ſolerent collationes illæ conferri Romæ, tamen epiſcopi, abbates, & alij prælati metuentes tacebant, excepto vno epiſcopo Tulenſi Franciſcani ordinis, qui in cathedrali eccleſia Herbipoli præſentibus omnibus ſecularibus & eccleſiaſticis longam orationem habuit, de iure humano & diuino, de officiis eccleſiaſticis, de bonis eccleſiarum, de vſu illorum bonorum. Effecitque ea oratione, vt eccleſiaſtici prælati omnes vno conſenſu negarint daturos, patrocinatique illis ſunt plerique ſecularium Principum, tantum didicerant ex vna concione Probi, nam hoc nomen erat epiſcopo Tulenſi. Cardinalis minatus eſt epiſcopo Tulenſi, non impunitam futuram eius temerariam linguam. Iubebant Germaniæ Principes Probum bono eſſe animo, neque enim ſe paſſuros vt quiſquam propter hanc rem vel digito vno attingat. Sed neſcio quibus Pontificis artibus factum ſit, vt hic Probus paulo poſt ab epiſcopatu deturbatus retruſus ſit ad fratres ſuos mendicantes. Poſtea cum Pontificij voluerunt pecuniam extorquere aliquo prætextu, quantumuis honeſti tituli, obſtruebant muneribus, ſacerdotioque aliquo, ora huiuſmodi virorum, quod aliquid autoritate aut linguæ viribus poterant. Hoc tempore Eberardus comes de Wirtenberg Rudolpho Imperatori rebellauir, admonitusque ſemel atque iterum, nihil mutauit. Quare Rudolphus ira commotus, coactis copiis hoſtiliter Eberardi comitatum aggreditur. Eberardus ſuis copiis decreuerat Imperatorem excipere, ſed vbi imparem ſe omnino numero intellexit, recepit ſe Stuckgardiam, illic expectaturus hoſtem. Rudolphus vrbem obſedit, variis machinis muros deiicit, oppugnat, ſed animoſiſſime comes Eberardus repellit hoſtem, frequentibus eruptionibus factis magnum numerum militum occidit. Verum Rudolphus opibus & copiis fretus, potuiſſet bellum producere diutius quã ferre quiuiſſet Eberardus: quod animaduertens archiepiſcopus Moguntinus, qui bene voluit Eberardo neſcio quibus nominibus, interponit ſe, primum accedit Imperatorem inquiens, Satis magnas pœnas dediſſe rebellionis Eberardum. Satis videre Eberardum ſe victum. Maiorem gloriam futuram Rudolphi, ſi ſuperet iram, & victo ignoſcat. Ita autem pollicetur futurum obſequentem Eberardum Imperatori, vt nemo non clare viſurus ſit, victum eſſe. Quod autem tam magno animo ſit Eberardus, vt flecti & humiliari non facile potuerit, nec ceſſerit mali primis aſſultibus, non propterea odium mereri, ſed magis ob virtutem amore dignum eſſe. Hoc genus argumentis victus eſt animus Imperatoris, & Eberardo plane placatus. Mediatore igitur archiepiſcopo fœderis conditionibus vtrique tolerabilibus conuenerunt, Rudolphus omnia Eberardo reſtituit, Comes Imperatori iuramentum fidelitatis præſtitit. Erat eodem tempore magna diſcordia inter comitem Wirtenbergenſem & ciues Eſlingenſes, quos Rudolphus reconciliauit. Anno proximo poſt hanc pacem iterum ſcribunt rebellaſſe Imperatori comitem Wirtenbergenſem: quantum vero ego intelligo priorem rebellionem fuiſſe opinor. Eberardus enim duos comites, ſcilicet Albertum de *Acheln*, & comitem de *Teck* armis inuaſit, propterea quod ciuitatibus Sueuiæ, quibus Eberardus per ea tempora hoſtis erat, auxilium fe-

rebant. Eberardus autem horum comitum agros, villas vaſtauit & incendit, ſubdi-
tos abduxit captiuos, quoſdam occidit. Quibus rebus motus Rudolphus, ducit copias
aduerſus Eberardum, neque enim hoc ferre debuit. Erant enim ciuitates imperiales
quibus indixerat bellum comes Wirtenbergenſis. Vaſtauitque Imperator magnam
partem comitatus Wirtenbergenſis. Tandem tamen quorundam qui ſe interpoſue-
runt opera, pax inter eos eſt facta, & ſua ſunt reſtituta partibus, ſcilicet Alberto comi-
ti, & comiti de *Teck*, & Eberardo: nam illius quoque Imperator quædam occupaue-
rat. Tertiò rebellaſſe hunc Eberardum ſcribunt: Rudolphus enim munitum quen-
dam locum in comitatu Wirtenbergenſi, in quo comes plurimum collocauerat ſpei,
demoliri præceperat. Quod Eberardus iniquiſſimo ferebat animo: neque enim vllam
cauſam Imperator afferre poterat, quare faceret, quæ non hoſtilem animum erga
comitem declararet. Interceſſerunt quidam amici, qui compoſuerunt eos & impe-
trarunt vt permaneret integra munitio, erat autem cœmeterium. Nam tum in vicis
& magnis pagis paſſim per Germaniam erant cœmeteria munita, in qua ſe inquilini
recipiebant in hoſtilibus incurſionibus, quæ tum frequentes erant. Habebant etiam
villici ſua fructuum repoſitoria ſingula ſinguli in illis cœmeteriis, vbi fruges erant tutæ
ab hoſte & igne: nam lapide fieri conſueuerunt. Vt videmus veſtigia adhuc in quibuſ-
dam Germaniæ pagis: quanquam vſus & conſuetudo mutarit fere omnia. Porro etſi
gratia Dei, noſtro ſeculo propter hoſtium incurſiones hæc ædificia neceſſaria nō fue-
rint hactenus: tamen propter fructuum frugumque cuſtodiam operæpretium eſſet
habere, vt magis negligentia credam abolita, quam iudicio. Videmus enim quotan-
nis non vno loco per Germaniam in agris incendiis perire agricolarum labores, vel
dona potius Dei, frumenti plena horrea. Singulari ſtudio fuiſſe Rudolphum electum
Imperatorem erga ſuos conſanguineos; nam contulit in eos beneficia, comitatus, du-
catus & omne genus dignitatum. Hoc tempore Burggrauius Norinburgenſis mo-
ritur, nullo hærede legitimo relicto. Quare ius ſubſtituendi alium ad Imperatorem re-
diit. Burggrauiatum igitur ſororis ſuę marito comiti de Zollern contulit. Ab illo comi-
te legitimi hæredes manarunt vſq; ad Burggrauium Fridericum, qui in concilio Con-
ſtantienſi Marchio Brandenburgenſis eſt factus, a Cæſare Sigiſmūdo. Nec alius Burg-
1284 grauius poſtea ſubſtitutus eſt. Anno Domini milleſimo ducenteſimo octogeſimo-
quarto, inſignes doctrina & pietate viri in monaſteriis adhuc per Germaniam paſſim
inueniebantur, educabaturque iuuentus ad pietatem & timorem Domini optime in
ſcholis quæ erant monaſteria. Doctrinæ & pietati erat honos & præmium apud po-
tentatus, cauebaturq; diligenter ne ad eccleſiaſtica miniſteria leues & improbi admit-
terentur homines. Hoc etiam tempore Alberto Magno, propter philoſophiæ cogni-
tionem non vulgarem, epiſcopatus Ratiſponenſis eſt datus. Hic Albertus Magnus, epi-
ſcopus Ratiſponenſis, Coloniæ in frequentiſſima ſchola ſacras literas & philoſophiam
eſt profeſſus. Fuitque Thomas Aquinas Alberti Magni diſcipulus Coloniæ. Eiſdem
temporibus vixit Nicolaus de Lyra, Lutetiæque docuit ſacras literas. Magna profecto
ingenia, & exercitata, nec probo qui labores & induſtriam tantorum virorum ingrati
omnino pedibus conculcanda iudicant, propterea quod verborum lenociniis fucata
eorum ſcripta non ſunt. Habent certe multa bona. Procedat in medium cui non ob-
repat ſomnus, & nos laudabimus eum ſolum inter mortales. Circa hæc tempora ma-
gnæ diſcordiarum cauſæ fuerunt inter epiſcopum Argentinenſem, nomine Henri-
cum de *Stabeleck*, virum magis ſtrenuum quam oporteat epiſcopum eſſe, & inter Ar-
gentinę vrbis ciues, quidam eos componere conati ſunt diu fruſtra. Epiſcopus tandem
cum omni clero vrbe exit, mandatque ſub pœna amiſſionis ſacerdotiorum & excom-
municationis vt ſequantur omnes, & ne quis Argentinenſium pueros baptizet, aura-
lia ſacramenta miniſtret. Super ea re ſcribit quoque Romam epiſcopus Argentinen-
ſis; & ciuitatis magiſtratus mittit etiam ſuos legatos, viros doctos quos ſemper ea ciui-
tas habuit & coluit, ſicut adhuc hodie multos habet. Argentinenſes inuenerunt ſa-
cerdotes qui, accepta pecunia, contra edictum epiſcopi, omnes eccleſiaſticas fun-
ctiones obierunt. Epiſcopus coactis copiis vrbem obſidet, omnia circa vrbem bona
ciuium diripit. Ciues ſæpe eruptionibus factis cum hoſtibus pugnarunt, aliaſque pro-
pitium Martem habuerunt, alias vero inimicū. Vbi vero nihil potuit amplius in vrbem
inue-

inuehi, omniaque prætipiebat epiſcopus, ciues ira inflammati vno animo decreuerunt ſemel omnes erumpere in hoſtem, vt aut vincerent, quod ſperabant, aut victi cederent epiſcopo, facerentque quæ poſtulabat. Quare cohortationibus mutuis fortiter animati cum præſidiis militum, quos non admodum multos ſecum habebant, ruunt, eruptione facta ab epiſcopo non prouiſa in hoſtem, acerrima fit pugna. Epiſcopus ipſe audaciſſime in loco periculoſo pugnat, ſuos aperta voce cohortatur, vincentibus promittit aureos montes: ſed poſt magnam ſtragem amplius ſuos continere non valens, vertentibus tergum omnibus, fugit & ipſe, vixque fuga vitam ſeruauit. Deſiderati ſunt de copiis epiſcopi nobiles circiter ſeptuaginta, ex quibus intelligi poteſt quantus numerus gregariorum militum occubuerit. Inter quos fuit vnus ex primæ nobilitatis de *Tierſtain*, quæ arx miliari vno a Baſilea vrbe diſtat. Item fuit quoque vnus de *Geroldſeck*, frater epiſcopi. Quæ familia vetuſtiſſimæ & propter virtutem bellicam clariſſimæ nobilitatis fuit, & adhuc durat, obtinetque antiquum ingenium & laudem. In hoc inſigni prælio quod ſempiternæ laudi Argentinenſibus merito eſt (loquor enim ad animalis hominis ſenſum) ſeptuaginta ſex armati capti ſunt, & in vrbem a ciuibus ducti. Poſt hanc cladem epiſcopus non ſubmiſſior, ſed iracundior appetentiorque vltionis factus eſt; quare longe hoſtiliore animo aggreditur Argentinenſes, & longum eſſet enarrare damna quæ illis intulit. Viciſſim ciues poſt victoriam audentiores, ab vrbe longius progrediuntur, & diripiunt quaſdam ditiones epiſcopi. Magni nominis reges & duces conati ſunt componere eos ſæpe alias, ſed præcipue poſt prælium, quod putabant epiſcopum deſcenſurum ad tolerabiliores conditiones; ſed intractabilior eſt poſt pugnam. Iratum igitur epiſcopum pertulerunt Argentinenſes ciues, nec ceſſerunt illius furoribus, donec mortuo epiſcopo Henrico de *Geroldſeck*, pax eſt compoſita inter clerum & vrbem. Nam ante epiſcopi mortem nullus fuit paci locus. Alius igitur conſtitutus epiſcopus cum clero in vrbem ingreditur, omnique ſtudio operam dederunt & Argentinenſes & epiſcopus, vt omnes odij reliquiæ, quæ ſolent durare diu poſt bella, tollerentur. Annis paucis poſt, totum Hieroſolymitanum regnum amiſerunt qui profitebantur religionem Chriſti. Sultanus enim rex Ægypti cum innumerabili multitudine venit tempore quo minime a noſtris expectabatur, & quo minus inſtructi erant rebus ad bellum neceſſariis quam vnquam antea, ſæpe enim Romam ad Imperatorem & Pontificem ſcripſerant, & petierant auxilium: ſed non ſatis curæ erant longinqua noſtris, alieniora nimirum exiſtimantes quam re vera erant. Sultanus igitur victis Chriſtianis in Syria, expugnauit vrbem Tyrum, direptamque incendit. Tripolim eximiæ magnitudinis vrbem funditus euertit, occiſis omnis generis & ætatis inhabitatoribus Chriſtiani nominis. Nobileſque vrbes Sidonem & Berytum, quæ Chriſtianis in illis regionibus reliquæ erant, obſidione continua & diuturna fatigatas, tandem multitudine militum obrutas expugnauit, diripuit, & magnam earum partem exuſſit. Paruas præterea vrbes alias multas ſubegit, hominibuſque quos non trucidauit, iumentorum loco vſus eſt. Pontifex Romanus ante & poſt has calamitates miſit per totam Romanam eccleſiam legatos, qui Principes hortarentur, colligerent pecuniam ad expeditionem Hieroſolymitanam: ſed dum quiſque priuata quærit, differtur negotium, pereunt tot homines, in contemptum veniunt Chriſtiani Principes. Non poſſum loco hoc diſſimulare, quod in hac re peſſimum fuit, maximeque promouit rem Turcarum, nempe quod qui collegerant pecuniam per Gallias, Angliam, Hiſpaniam, Germaniam, totam breuiter Romanam eccleſiam ſub prætextu belli in Saracenos, in nefandos vſus dilapidauerant; & quando optime agebatur, vix decima pars exponebatur in vſum in quem collatæ erant pecuniæ. Etiam Pontifices Romani hoc non ſemel queſti ſunt, nam fuerunt Pontifices qui eccleſiæ cupiebant conſultum, & propterea hanc collectionem collegerunt per legatos, ex quibus inuenti ſunt multi qui ventrem ſuum curauerunt, vermium eſcam, id bonis patribus multis omnibus retro ſeculis ſemper diſplicuit. Noua calamitas accidit in regno Hieroſolymitano, nihil enim cum reliquum haberent Chriſtiani, quam Ptolemaidem, de eius adminiſtratione orta eſt pernicioſiſſima contentio: eius enim dominium vendicabant ſibi, Templarij, Hoſpitalarij, Teutonici ordinis fratres, patriarcha Hieroſolymitanus, rex item Cypri, & Siciliæ rex. Piſani

quoque titulum, nescio quo nomine, eius imperij sibi arrogabant. Iis igitur propter reliquias regni, quod turpiter perdiderant, contendentibus, Sultani filius cum maximis copiis venit ad Ptolemaidem, omnemque eius viciniam deuastat, multos captos abducit, tandem propius accedit ad obsidendam vrbem. In qua rerum difficultate inceperunt istæ, de quibus dixi, contentiones de imperio Ptolemaidos quiescere, iamque non de imperando cogitabant qui in vrbe erant, sed de propugnanda & defendenda vrbe. Nemo volebat solus propugnare, vt solus regnaret. Concordes igitur facti sunt, obsidente vrbem tam potente & numeroso hoste: erant enim ducenta millia armatorum, duce Sultani filio, in obsidione. Qui omnes acerrime impugnarunt dies noctesque mœnia vrbis. Vbi autem circiter tres menses sustinuerunt grauem obsidionem, eruptione in hostes facta, Christiani occiderunt magnum hostium numerum, &, vnde possumus colligere quot occiderint, tria millia captorum in vrbem duxerunt, repuleruntque hostem ab vrbe plus quam mille passus. Post hunc successum Satan rursum occupat corda quorundam, incipit denuo lis de vrbis principatu oriri, inter eos quos ante dixi; & multo vehementior quam antea. Alij alios nitebantur eiicere ex vrbe. Quod vbi cognouit Sultani filius, qui desperauerat de capienda vrbe, rursum vocatur in spem. quare reuertitur, munit castra iuxta vrbis muros, iam ante pene deiectos, statimque sentiens non eam oppidanorum alacritatem in defendenda vrbe esse quæ fuerat prius, sustinuerunt tamen per aliquot dies fortiter hostem (quisque enim pro sua salute pugnabat) sed omnia frigidius agebantur, animis discordantibus. Quod vbi perspicatiores rerumque æstimatores peritiores animaduerterunt, subduxerunt se ex vrbe, quotidieque aucto desertorum numero, ij qui remanserunt, ad raritatem sunt redacti, vt non amplius potuerint hostem repellere: quare secuti sunt desertores, & paulatim plures se subduxerunt, conscensis nauibus non bene instructis, & rectore perito carentibus, periere fere omnes naufragiis. Quare pauci manserunt in vrbe qui nimirum naues non habebant, quibus fuga se seruarent; ij vero pauci hostis atrocitatem scientes, statuerunt pugnando mori, ne viui in manus peruenirent crudelissimi & omnis humanitatis expertis hostis. Propterea irruunt in hostem, & maxima hostium cæde facta, cæduntur omnes ad vnum. Conuasatis omnib. quæ transferri potuerunt, vrbem totam exusserunt, effossis etiam fundamentis, ne iterum facile ædificari posset.

1290 Hoc accidisse memoriæ mandatum est anno 1290. Nihil amplius in illis regionibus tenebant Christiani, quam insulam Cyprum, & minorem Armeniam. His tot miserandis Christianorum cladibus auditis, Pontifex Romanus Nicolaus per ecclesiæ Romanæ omnes terras misit legatos, qui adhortarentur ad subueniendum fratrum calamitati. Indulgentias liberaliter promisit aliquid in eam expeditionem conferentibus; vitam vero æternam certo promittebat omnibus qui cruce assumpta (nam cruce signari solebant milites) contra hostes illos fidei militatum irent. Nunquam plures fuisse inuentos præcedentibus annis in Germania, qui se armarint ad expeditionem illam, fertur; sed cum omnes cuperent accinctique essent ad iter, nemo dabat obsonium seu viaticum: quare manendum fuit, voluisseque erat conscientiis solatium.

1291 Anno post natiuitatem Domini 1291, Rudolphus Imperator ægrotus portatur Spiram, comitantibus eum multis Principibus, vxore item sua, & filia Boemiæ regina: sed vbi Spiram peruenit vectione irritato morbo, paucis post horis moritur. Sepultusque est Spiræ in Ecclesia cathedrali magno honore & luctu. Hic caritate patriæ ductus, toto imperij tempore curauit Germaniæ res, Italiam sæpe proposuit accedere: sed cum seditiones & factionum partes videret sedari & componi nō posse sine certo periculo, mutauit propositum, maxime cum cogitaret quid aliis Imperatoribus Germanis in Italia accidisset. Satis putauit si patriæ bene consuleret, & suæ familiæ quam non mediocriter auxit: contulit enim in eam Austriæ ducatum principatusque alios, de quibus supra satis est dictum. A prædonibus liberauit Germaniam, multis eorum arcibus demolitis. Viditque ante mortem Germaniæ statum quietum & felicem, crescentesque prosperrime vrbes. Illis temporibus caruit Romana ecclesia Papa duobus perpetuis annis, tanta erat quorundam in ordine cardinalium ambitio, & ita erant Romani in partes diuisi; fuitque Italia per hæc tempora confusissima bellis intestinis.

DE

DE GERMANIS
LIBER VIGESIMVS-
SECVNDVS.

Ost mortem Rudolphi Principis, quem iure quidam patrem patriæ vocant, conuenerunt Principes electores, Francofurdię, concordique sententia elegerunt Adolphum comitem de Nassau, qui sex annos regnauit magna laude: ita enim administrauit omnia, vt nusquam notari potuerit sua quærere, aut fauore suos euehere. Præfecit rebus administrandis quos dignos putauit, qui idoneis virtutis dotibus vtiles videbantur. Magnis laboribus & vitæ discrimine sæpe dilatare imperium studuit. Pecunia sua coemisse scribitur ad imperium quasdam vrbes. Columbariam Alsatiæ rebellantem obsessam, expugnauit, & imperio subiecit. Post electionem aliquot mensibus venit in Sueuiam ad vrbem imperialem Eslingen, illucque conuocauit omnes Sueuiæ ciuitates ac nobiles, cum illis certis conditionibus fœdus facit, ciuitatibus priuilegia concessit, quibus scilicet potentiores & ditiores redderentur. Omnes imperio eius subditi sunt, præter comitem de Wirtenberg, qui cum eiusdem ordinis esset, quo fuerat Imperator, contemnebat eum. fuerunt & aliæ odij causæ. Eo tempore rex Boemiæ Wenceslaus & nobiles primatésve regni Vngariæ, quod diu seditionum & bellorum tumultibus afflictatum erat, mittunt legatos regni proceres ad Othonem Bauariæ ducem, offeruntque illi regnum, conditionibus certis præscriptis. Otho statim sine cunctatione, ne aliquid inter os & offam incideret, comitatus equitatu bene instructo, proficiscitur in Vngariam, excipiturque magna quorundam gratulatione, ab episcopis Versprimiensi & Canadiensi vngitur & coronatur: Budæque regni negotia coronatus administrat, causas cognoscit & iudicat. Sed non diu post a reliquiis factionum obsidetur, expugnatur, capitur, in vincula coniicitur, ex captiuitate opera quorundam elabitur, veniens ad suos in ducem recipitur. Hic Otho vltionis cupidus, quam primum in Germaniam venit, nihil non tentat quo possit in Vngariam redire, & pœnas sumere de iis qui eum coniecerant in vincula. Pararatque iam multa ad expeditionem necessaria, socios belli habebat, eratque totus in cogendis copiis, ecce nunciatur illi, eiectos ex regno Vngariæ omnes qui eum ceperant (erat autem cum aliis quibusdam Ladislaus Waiuoda) esseque vno omnium Vngarorum consensu Carolum Siculum in regem electum, curante hoc per suos legatos Pontifice Romano. Quare Otho satis habens suos hostes esse vltos, quiescit. Anno Domini * Flandria, cum haberent ducem nomine Guidonem tota est vastata. Cui rex Angliæ Eduardus cupiens auxilium ferre, misit nuncios ad Adolphum electum Romanorum Imperatorem, fœdereque cum eo coit, misitque simul magnam vim pecuniæ in Germaniam rex Angliæ ad Adolphum, in stipendia Germanorum militum. Adolphus igitur mox coactis copiis mittit eas in Flandriam. Quæ temere ante aduentum regis Anglorum cum hoste comite Artensi qui magnum exercitum Gallorum simul etiam Germanorum militum secum habebat, congressi victi sunt, & occisi sunt circiter tria millia in ea pugna. Comes Artensis post prælium illud vrbes quasdam & munitiones maritimas occupauit. Mox ab Adolpho Imperatore submittuntur alij milites in locum eorum qui primo conflictu perierant. Venit quoque interea temporis Anglorum rex in Flandriam, coniunctisque viribus Germani, Flandrenses, & Angli, Brugas eiectis Gallis capiunt. Sed cum Anglus audiret regem Galliarum magno conatu & apparatu aduentare, Germanasque copias propter paucitatem non magnopere firmas, Flandrensium vero animos inutiles propter priores pugnas quibus aliquoties fugati fuerant, in Angliam cum copiis suis se recepit, desertusque relinquitur comes Flandriæ. Pontifex Romanus his rebus cognitis, mittit Carolum regem Apuliæ in Gallias ad regem, vt pacem inter Gallum, & Anglum, ducemque Flandriæ componeret. Carolus rex, Pontificis legatus magna reuerentia a Gallorum rege est exceptus. Inceptúmque est agi de pace; cumque non statim propter rei magnitudinem conuenire po-

terant, sunt induciæ factæ ad biennium, ita tamen vt regis Galliarum essent Brugæ, & alia quædam occupata ex comitatu Flandriæ. Nam rex pro impensis multo plura postulabat. Eduardus rex Anglorum accepit in vxorem filiam regis Galliarum, nomine Isabelem, & his nuptiis est fœdus confirmatum. Albertus dux Austriæ Flandrensis belli tempore duxit copias aduersus Imperatorem. nam male habebat Albertũ quod non ipse erat electus ad imperium. Dicebatur autem Albertus dux Austriæ adiutus pecunia a Gallo, quo bello Austriaco domi detentus non posset subuenire comiti Flandrensi. Nam nisi fuisset occupatus hoc bello Adolphus, sua ipsius persona in Flandriam cum potenti manu descendisset. Sic enim in animo habuerat, & regi Anglorum promiserat. Vterque igitur Adolphus & Albertus Germanicis copiis instructi multo cum sanguine bellum hoc gesserunt. Conuocatus est autem, duce Austriæ procurante, Moguntiæ conuentus Principum Germanorum, ibique communi sententia omnium fere ab imperio depositus est Adolphus, & in locum electus hostis eius Albertus dux Austriæ. Abrogationis causa fuit, quod a rege Angliæ acceperat centum millia marcarum argenti, vt auxilium ferret illi contra Gallos. Huius summæ partem debuisset in conscribendum exercitum impendere, partem inter Principes Germaniæ diuidere. Sed sibi fere totam seruauerat, nihil Principibus dederat, milites paucos sine stipendio miserat in Flandriam, spem magnam prædæ fecit militibus quam essent inuenturi in Flandria. Atque hac via destituit & prodidit, si quis recte existimet rem, regem Angliæ, & defraudauit Principes Germanos: quanquam illa pecunia vsus sit in Misnensi ducatu emendo, quem, vt sic dicam, incorporauit imperio. Quod illi excusationi apud quosdam est. Electo duce Austriæ Alberto, Adolphus abrogatus indignissime ferens repulsam, parat arma, nullis impensis parcens, statuit aut vlcisci, aut mori. Rex Angliæ iamdudum captans occasionem referendi talionem, iuuat pecunia Albertum contra Adolphum. Multi etiam alij iuuabant aperte Albertum. Conradus enim episcopus Argentinensis, Gerardus Moguntinensis. Albertus dux Austriæ, comes de Lynigen, comes de Zaibrucken, & alij multi erãt hostes Adolphi, & in mortem eius coniurarant. Cum igitur in castris essent ambo, quotidie propius accedebat alter ad alterum. Cumque ventum esset ambobus in latam planitiem, non procul a Wormatia, instructis aciebus congressi sunt numero valde impares, nam longe inferior erat militum multitudine Alberto Adolphus. Pertinacissimis animis pugnarunt ad octo fere horas. Tandem Adolpho cum toto fere exercitu occiso, reliqui pauci fuga salutem quærunt. Et hic scriptores variant, sed non admodum multum. Electus igitur Imperator, vt diximus, Albertus Austriæ dux ante occisum Adolphum denuo Francofurdiæ eligitur post obitum Adolphi, moxque post electionem descendit Aquisgranum, comitantibus enim multis Principibus, & vxore quoque sua, comite filia comitis de Tyrolis. Aquisgrani iuxta consuetudinem coronatus est cum vxore sua. Non diu post coronam acceptam, misit legatos Romam, vt peterent confirmationem a Bonifacio Pontifice. Sed negata est illi aliquoties confirmatio. Scribunt enim Papam respondisse, non dignum imperio qui occiderit Adolphum suum dominum, habentem coronam in capite ac spatham ad latus, clamantem, Ego sum Cæsar. Hic habitus & hæc vox debebat, inquit Bonifacius, deterrere Albertum, si homo fuisset. Diúque ergo cum Papa non vellet confirmare, ratámve habere electionem Alberti, muneribus tandem impetrauit fauorem pontificium, vt confirmarit illum. Nam ante impetrare voluit sine pecunia. Fuit enim prorsus ad rem adtentus hic Albertus, liberis volens amplum patrimonium relinquere. habuit autem numerosam prolem. Fuerunt illi filij sex: Rudolphus qui fuit Boemorum rex, Fridericus, Lupoldus, Henricus, Albertus, & Otho. Tres filias illi fuisse ferunt, quarum ætate prouectiorem matrimonio iunxit regi Vngariæ, erat autem illi nomen Hagnes. Elizabet nupsit Lotharingiæ duci. Minima natu desponsata est Marchioni Brandenburgensi Goldemaro. Studium igitur illi fuit, insanum pene dixerim, quam plurimum relinquere liberis.

1300 Anno post natiuitatem Domini 1300, Germani turmatim magna multitudine Romam petiuerunt, grátiá visitandi sanctorum apostolorum limina, & consequendi indulgentias & benedictiones Pontificis Romani. Eo anno enim Bonifacius exemplo veteris Testamenti publicauit Iubileum, concessitq; plenissimam peccatorum omni-

omnium remissionem his qui limina apostolorum visitarent. Eum annum centesimo quoquo anno renouare præcepit. Quam ob rem ex omnibus nationibus, Romanæ ecclesiæ tanta hominum turba confluxit, vt Roma vrbs vix caperet eos, innumerabilisque illuc allata est pecunia. Iam erant finitæ induciæ inter comitem Flandriæ & regem Galliarum, quare rex contrahit copias, duce fratre suo germano mittit in Flandriam, hostiliter omnia in Flandria a Gallis diripiuntur, vastanturque omnia miseris modis, & capiuntur pleræque ciuitates maritimæ. Comes Flandrensis omnibus omnium præsidiis destitutus, recepit se cum suis in munitissimum principatus sui oppidum Gandauum. Mittit ad fratrem regis ducem exercitus, petit pacem. negotium venit ad colloquium, conuenerunt his conditionibus, vt regi certum numerum peditum & equitum mitteret quandocunque & contra quemcunque rex cuperet: numeraretque certam loco tributi pecuniam. vicissim rex restitueret comitem Flandriæ, omniaque redderet, exceptis quibusdam munitionibus, quas Gallus e sua manu dimittere noluit. Fœdere pacis ita facto, Gandauum, aperit comes Flandriæ, regis Galliarum fratrem Carolum Valesianum (nam hoc nomen erat illi) ad se intromittit, amicum cum ipso habiturus colloquium: sed fœdifragus Valesianus intromissus, oppidum militibus diripiendum concedit, cum duobus filiis capit comitem Guidonem (sic enim vocabatur comes Flandriæ) & in Gallias ad regem mittit, occupatque totum comitatum Flandrensem. Constituto autem Flandriæ præfecto, nomine regis Galliarum, dimisso exercitu, reuertitur. Hic regis præfectus quotidianis exactionibus exhausit Flandriam; quare magna Flandriæ pars defecit a Gallis, ad Guilielmum quendam ex veteri familia comitum Flandriæ, originem generis habentem, cui adolescens Guido comitis capti filius se adiungit, ij tumultuarie coactis copiis, Galliam Flandriæ vicinam vastant & diripiunt, multis prius per Flandriam occupatis, Gallis illinc eiectis. Quam ob rem sine mora rex Galliarum mittit in occursum comitem Artensem cum magnis copiis. Regius igitur exercitus castra muniuit apud oppidum Coltracum. Guilielmus & Guido intellexerunt se pugnam vitare omnino non posse, neque se quoquam in tuta loca cum exercitu suo recipere, viderunt simul suos milites, qui erant viginti millia, de fuga cogitare, cum hostium essent decem millia equitum, quinquaginta peditum, in his difficultatibus constitutis post longam consultationem visum est, suos in eum locum ducere, vt cogerentur ex desperatione pugnare, ducunt igitur quam primum suos in conspectum hostium in campum planissimum, inter Gallos & Flandrenses erant cæcæ fossæ, in quas rustici per elices aquam duxerant, vt per nimiam vliginem agrum serere possent, illas fossas sciebant Guido & Guilielmus transire non posse sine certo periculo tantum exercitum, præcipue tam grauem equitatum. Accedebat quod Gallis ignotæ istæ fossæ erant. Aciebus igitur vtrinque instructis, Guilielmus adhortatur suos ad virtutem, ostenditque quam nulla salus illis sit in fuga, cum a tergo hostis omnia teneat: nam de industria sic duxerant illos, & cum videant equitatum tam numerosum, qui facile fugientes consequetur. Quam ob rem aut moriendum omnibus aut vincendum, vincere autem facile dicit esse, nam Gallis esse quo fugiant paratum locum, neque illos pugnare pro focis & aris, item se compertum habere quosdam ex Gallorum militibus optare vincere Flandrenses, ne statim finiatur bellum, & alia quæ videbantur ad parandos animos valere, dixit. Iubetque simul pedetentim ire, videns hostilem equitatum fossis appropinquare, suos iubet præcedere paululum, vt Galli equites in eos impetum facere conentur, id ex animi sententia Flandrensibus euenit: nam equitatus Gallicus totus quantus quantus erat impetu vno Flandrenses oppressurus, laxis equorum habenis, aduolat, perfringuntur a primis statim crates quibus fossæ tectæ superiecta terra erant, cadunt igitur equites cateruatim in fossas, quæ erant profundæ & amplissimæ, qui vltimi erant, casum videre non poterant, clamorem audientes putabant prælium commissum: quare alij alios tradunt in fossas, & cum ij qui in vltimis equitum turmis erant, respicere videbant eos qui fossas vitare volebant, cum conuitiis vi retruserunt, donec perierit fere totus equitatus. Dum illi pugnant in hunc modum cum fossis, per aliam viam (nam erat eiusmodi, vt nullus transire posset) Guilielmus & Guido mittunt suum equitatum (erat autem circiter quatuor millia) qui reliquos qui non perierant in cæcis lacubus, exterritos fu-

gientes trucidauerunt, quosdam ceperunt, securusque est peditatus Flandrensium equites, & eum equitibus suis adorti sunt peditatum Gallicum, qui destituti omni ope equitatus sui, putantesque virtute equitum Flandrensium sic oppressum & deletum, exanimati vertunt terga, & viginti millia persequuntur quinquaginta millia hostium. In eo prælio plures ex Gallis cæsi sunt, quam fuerint Flandrensium. Post prælium extractum ex fossis equitatum exuerunt, viuos homines inuentos, sed nullum viuum equum ferunt. Guilielmus & Guido post tam omni memoria dignam victoriam, receperunt omnia in Flandria. Terruit hoc prælium regem, terruit totam Galliam. Flandria enim recepta, Guido & Guilielmus ceperunt expugnare vicinas Galliæ vrbes, & quæ videbantur prodesse sibi, muniebant; quæ vero obesse, destruebant. Rex ergo Galliæ, reparat equitatum, & omnia ad bellum necessaria, maiore conatu quam antea. Carolum Valesianum suum fratrem summum constituit exercitus Principem. Omnia affectibus dolore animi, & ira, pudoreque confusus administrat, non satis expendit anni tempus, impensas belli, hostis consilia. Exercitum igitur ducit in Flandriam octoginta millium armatorum, & pro stipendio dat adulterinam monetam, quod milites ita alienauit ab eo, vt si cætera omnia illi fauissent, tamen nihil hoc milite effecisset laude dignum. Et quoniam Flandria tota est paludibus & vliginosis agris plena, vt nisi exercitus eo veniat in æstate, dum adhuc nubes pendent, nusquam ire potest, minimeque equites. venit autem rex mense Octobri gesturus bellum, cum diu in luto & paludibus hæsisset magnis sumptibus, tandem, cum nihil prorsus recepisset, induciæ sunt in annum factæ. His temporibus Bonifacius Papa multa contra Albertum excogitauit, quanquam eum confirmauerat. Nec enim vnquam fuit Pontifex hic æquus Alberto, propter occisum dominum suum, nam putauit quiduis ausurum qui hoc ausus fuit. Regis igitur Gallorum germanum fratrem Valesianum Romam vocat, eum Romanum Imperatorem facturus, reiecto Alberto. Qui vbi Romam venit, Pontifex concilio conuocato, exponit suum institutum. Cardinales & episcopi aliquot melius scientes Germanorum ingenium, & statum eius temporis in Alamania, quam Pontifex, dissuadent, nullo modo fieri posse affirmantes, vt alius possit fieri Imperator, quam natus Germanus, illud ius bellicosissimæ nationi extorqueri non posse. Quam ob rem Pontifex audiens Valesianum Imperatorem fieri non posse, præfectum illum constituit super patrimonium beati Petri. Habuit hic Carolus vxorem filiam Balduini Imperatoris Constantinopolitani, qui ab imperio depulsus erat. rogat igitur Pontificem, vt Constantinopolitanum regnum socero suo liceret repetere, & vt Pontifex adiuuaret ipsum. Quod Pontifex se facturum promisit. Miserunt igitur Germanum quendam qui Romæ erat, nobilem inter milites in Germaniam, qui adduceret aliquot Germanorum milia Balduino, simul exploraret animos Germanorum erga Albertum. Germanus legatus ex Germania celeriter negocio confecto, cum militibus Germanis venit Romam. Pontifex quoque miserat legatum in Gallias, vt auxiliares manus mitteret socero fratris sui, addidit esse opus bonum & sanctum; nam restituto Imperatore Constantinopolitano, statim se exercitum missurum in Turcas. Et erat id propositum Pontifici. Sed rex Galliæ audito Pontificis legato, qui erat episcopus Ariminensis, nihil respondit pro voluntate & proposito Pontificis: quare legatus, quemadmodum in mandatis habebat, minatus est regi anathema, & a regno depositionem, fratremque regem futurum, quem iam noliti iuuare, nam non Balduinum, sed fratrem & Christianam ecclesiam vt iuuet, se petere. Rex episcopum in vincula iubet coniicere. Ex qua re magna inimicitia inter regem Galliarum & Pontificem est orta. Rex vbi intellexit Pontificis animum a se alienatum, qua erat parrhesia, vel, vt quidam vocant, arrogantia, ius ecclesiasticum, quod Papæ erat, sibi vendicabat, sacerdotia & episcopatus conferebat quibus placuit, quos prælatos cognouerat Pontifici patrocinari, deposuit, eorum prælaturas aliis conferens, diripuit etiam opulentiores episcopatus. Quibus rebus motus Pontifex, maxime vero quod impediebat expeditionem Constantinopolitanam, &, quæ ex illa secutura erat, Hierosolymitanam, conuocat Romam concilium, etiam totius Galliæ prælatos ecclesiasticos vocat ad vrbem: sed Gallus ne quis Romam iret, prohibuit sub pœna amissionis vitæ, aut saltem, si cui contingeret misericordia, beneficij-

Qua

Qua regis temeritate Pontifex magis irritatus est, quare statim ad eum mittit legatum, per quem autoritate & iure apostolico præcipit illi, vt recognitionem regni sine mora faciat, alioqui in promptu esse fulmen anathematis in eum, & Galliam vniuersam interdicto se suppositurum. Nam in decretis pontificum habebatur regem Galliarum a Romano Pontifice oportere recognoscete regnum, in temporalibus quoque. Vbi hic legatus Lutetiam venit, rex iussit illi eripere bullas, literásve apostolicas, & legatum ex regno eiicere, & mãdare illi, vt pontificiis nunciet regem suspensurum omnes qui e Roma postea veniant. Hæc vbi Romæ legatus nunciauit, continuo congregatis patribus regem Gallorum excommunicat, & regnum eius cuilibet occupanti concedit, simul in Germaniam ad Principes scribit, quæ putauit regem odiosum facere & onerare inuidia. Excommunicat etiam omnes qui fauent illi, aut bene loquuntur. Rex Gallorum execrationes pontificias contemnit non esse pontificia sede dignum, esse hæreticum, simoniacum & omnibus vitiis contaminatum hominem, quare eius sententiam non morandam, sed iure a pontificatu deponendum. Hæc pe[illegible]e habuerunt Bonifacium Papam, quare synodo congregata iterum accusar regem, in qua synodo Romę habita decernitur, Philippum regem Francię e regno deturbatum, & Albertum electum Impetatorem regem Gallorum patres eius synodi appellant, nam illam putabant aliquid contra Philippum posse, & etiam libenter occasionem arripere, nam alioqui erat magna simultas inter Albertum & Philippum. Absoluunturq́; in ea synodo omnes iuramentis obstricti regi Gallorum, quinimo excommunicantur qui non relinquunt illum. Mittunt ex ea synodo in Germaniam legatos ad Albertum, qui eum exhortentur ad cogendas copias, & in Galliam ducendas, Romanum Pontificem quoque suas copias missurum per alpes in Galliam, vt vna coniuncti membrum ecclesiæ putrefactum abscindant. Magna erat ira Pontifici, nec minor ira Philippi regis. Albertus iram Pontificis intelligens non diu duraturam, negat se tantis impensis conscriptum exercitum, & in Galliam ducturum, nisi Pontifex regnum etiam hæredibus suis concedat & confirmet. Quod Pontifex noluit facere, ex quo Albertus facile colligit, Papam Germanis sic abuti decreuisse, donec iræ suæ satisfaciat. Rex Philippus Pontificios conatus videns, contra meditatur quid ipsi possit Pontifici rependere. Cognouit autem Pontificem Anagniæ esse, eo mittit quendam Italum, nomine Sarram, qui etiam vitam debebat Gallorum regi, vt qui illum captum a piratis redemerat, mittitq́ue cum eo etiam alios familiares quibus rex fidebat, ij ergo acceptis ducentis militibus ex copiis Valesij ditionis pontificiæ præfecti, Anagniam silente nocte ingrediuntur, & Pontificem capiunt, Romamq́ue ducunt, ibi moritur statim post mensem vnum. Quid eos impedierit quod non duxerint ad Philippum regem, certum non est, non habuisse in mandaris, vt si caperent eum, ad regem ducerent, fertur, & est probabile. Alij putant sanctitate pontificia deterritos; alij vero dicunt Anagninos ciues se opposuisse illis, & coactos aut dimittere, aut Romam ducere. Sunt qui asserant, propter morbum non ausos fuisse longius ducere, nam periculoso laborasse morbo. An vero Valesius regis frater conscius facinoris fuerit, ignoratur. Prudenter sane ob affectum temere in corde Pontificis exortum noluit se Albertus immisceri, nam facile prævidebat nihil hic esse solidi, leuissimum esse ventum. Hoc tempore grauissima odia fuerunt inter Wenceslaum regem Boemię, & Imperatorem Albertum, nam Wenceslaus contempsit illum Imperatorem, & palam iactitabat, se recusasse imperium oblatum. Albertum sibi debere imperium. Fuit autem hic Wenceslaus vir prudens, & in militaribus rebus exercitatissimus, nec infelix in rebus expediendis pacis & belli tempore. Fuit educatus apud Marchionem Brandenburgensem, vbi bona natura per educationem est expolita. Tantæ fuit autoritatis & nominis, vt Poloni se illi spontanei volentesq́ue subiecerint. Et Vngari vltro venerunt ad eum petentes filium eius nomine Wenceslaum in regem, quem patet misit magnifice comitatum: igitur in Alba Græca vnctus & coronatus est ab Episcopis regni. Albertus autem videns hunc Wenceslaum inimicum suum tantopore amari, & suscipi, nihil contra eum tentare ausus fuit. Alberti Imperatoris ætate Heluetij sunt primo existimati inuicti, nam multi illos bellis lacessebant, sed omnes cum ignominia fugati sunt: quanquam longe vetustiorem non ignorem originem eorum,

ſed hoc tempore primum eorum virtus & fortitudo nobilitata eſt. Scribitur ab autoribus de Suitenſium aduentu in illos montes, quos iam inhabitant, quod ætate Sigiberti Suedorum regis, & Chriſtophori comitis Auſtrofriſonum, fuerit in eorum regionibus nimia hominum multitudo, & vt ager ille alere non potuerit: quare fame coactos mutare ſolum, aliasque ſedes quærere. Tum igitur ſimul ex Suedis exiuere ſex millia virorum, ex Friſonibus mille & ducenti, qui omnes viribus & ætate ad arma habiles fuerunt, præter mulieres & pueros, quorum numerus longe fuit maior. Vbi ad Rhenum venerunt, a Gallis ne tranſirent, prohibiti ſunt. Galli colluuiem hominum imbellium, putarunt, ſine caſtris muniris dormiebant, excubiis negligenter procuratis. Adueni Suedi paupertate & egeſtate excitati diligentiſſime omnes temporis articulos obſeruarunt, quibus poſſent conſulere caris liberis, vxoribus, parentibus & ſibi. Igitur videntes negligentiam hoſtium, tempore, quo non expectabantur, hoſtem ſtertentem aggrediuntur, ſuperant, magnam multitudinem occidunt, & potiuntur præda [illegible]ulgari. Poſt hoc prælium terribiles facti ſunt hoſtibus ſuis. Mittuntur ad eos legati, quid velint, quid in animo habeant. Ipſi reſpondent, ſe nihil iniquum petere, neminem ex ſedibus ſuis velle expellere, eſſe in his regionibus deſerta loca, quæ cupiant ſibi dari, vt colant, hoc ius naturale eſſe, ſi quis hoc neget, hoſtem eſſe humani generis, qui quod ipſe frui non poſſit, aliis ne fruantur, eripiat. Se cupere quietam vitam in ruſticis operibus, non velle aliorum labores deuorare & rapere. Sunt igitur illis conceſſa deſerta loca illa, lacus, montes, valles, colles, fontes, quæ hodie poſſident reddita cultiſſima & fœcundiſſima. Antea videbantur, quod nulla erat cultura adhibita, inutilia prorſus, quæ hodie tot hominum millia alunt rura. Nullum eſt enim ſolum tam infelicis ingenij bene & prudenter cultum, quod non ſuperet naturali bonitate optimam terram cui nullus cultus eſt adhibitus. Non hoc dico, quod ager Heluecticus non ſit habilis ad omnia fere neceſſaria ferendum, ſi aeris & ſoli qualitas ſpectari debet ex corporum magnitudine & pulchritudine & in plantis & in animalibus, nemo poteſt negare Heluetiam præire feliciſſimis terris. Vbi proueniunt proceriores arbores, quæ ex Heluetiorum montibus vehuntur per Rhenum vſque in Oceanum, ex quibus nautæ malos faciunt? Vbi boues præſtantiores corporis magnitudine, & carnis ſuauitate naſcuntur? Vbi pomaria arborum amplitudine & fructuum bonitate feliciora? Frumenti certe granum longe in Heluetia præſtantius eſt, & candore & ſoliditate, quam in vllo loco quem ego ſciam. Horum vero corporis robur, forma, animorum virtus in bello, comitas & mutua caritatis affectio, & hoſpitalitas tam euidens eſt, vt hoſtes cis hic palmam concedant. Habuiſſe duces tres feruntur cum primum venerunt in deſertum hoc, quod iam paradiſus eſt, nominibus Remum, Suicerum, & Wadiſlaum. Remus & Suicerus occuparunt locum fracti montis, & valles monteſque iuxta alpes, Italiam aſpicientes. Wadiſlaus valles & montes circa Ararim fluuium habitanda & colenda accepit. Non diu poſt graue bellum regi Gothorum cum Italis Romaniſque fuit, qui ex illis Heluetiis ſecum aliquot millia in eam expeditionem duxit, qui præſtiterunt miram virtutem regi ſuo. Vbi enim Romam venerunt cum duce rege, obſederunt vrbem, & magnis ſudoribus expugnarunt eam, occiſis innumeris hoſtibus. Ita in multis expeditionibus ſic teſtati ſunt ſuam virtutem, vt diu poſt Pontifex Romanus eos ſuppliciter rogarit miſſis ad eos cardinalibus, vt ſubuenirent illi aduerſus Saracenos qui vrbi imminebant; & impetrauit ab eis, volebāt enim Deo ſeruire, & defendere eccleſiam. bonum certe propoſitum, & bona mens & animus. Capiunt arma, mittunt Romam expeditam & robore præſtantem iuuentutem, aduerſus Saracenos per duces cardinales ducuntur, vincunt omnem ducum expectationem & ſpem, hoſte enim ſuperato & ex Italia expulſo, rapinaque erepta quam Saraceni per Italiam conuaſerant, ſpolia omnia Romam pertulerunt, & contulerunt in ædificium Baſilicæ beati Petri. Cumque Pontifex iuſſit eos petere quod vellent, quod modo eſſet in ſuis facultatibus, ſe daturum promiſit. Boni viri religioni dediti nihil aliud petiere, quam benedictionem & indulgentias a Papa, quinimo & ſtipendia recuſarunt, pro eccleſia & Chriſtiana religione ſe bellum hoc cōfeciſſe, dicebant. Propterea donati magnis indulgentiis, venerunt cum magna laude domum. Anno proximo poſt, iterum ſcribunt Saracenos Italiam inuaſiſſe,

& per-

& perueniſſe vſque in patrimonium beati Petri, quare denuo Pontificem Romanum miſiſſe legatos ad Heluetios, & eorum manus inuocaſſe; facileque impetraſſe, magna enim erat eorum in religione deuotio. Venientibus, cum hoſte pugnantibus, & vincentibus, obtulit iterum beatiſſimus pater Pontifex eis optionem, Quicquid obtabitis, inquiens, acceptum feretis in ſpiritualibus; in carnalibus vero pro facultatum modo. Heluetij domi poſt prioris anni expeditionem didicerant quid eſſet optandum. Petierunt igitur immunitatem a tributis, & vt terra quam magnis ſudoribus colendo habitabilem feciſſent, nulli eſſet ſubiecta, ſed vt concederetur viuendi libertas, iuxta ſuas leges quas haberent. Quod illis conceſſum eſt, quo iure adhuc hodie gaudent. Donauit quoque Pontifex abeuntes vexillo rubeo in quo faberrime picta erat imago crucifixi Chriſti: quod vexillum maioris precij æſtimabant, quam ingentes aureos montes. Itaque cum benedictionibus & indulgentiis, magnaque cum gloria rediere domum. Propter ingentia Heluetiorum facta multa ſcribuntur de eorum origine, & variant ſcriptores: neque enim magnopere quæritur & laboratur, vnde ignaua gens prouenerit, ſed quo quidque præſtantius eſt, hoc magis inueſtigari ſolet, quæ cauſę, qui euentus, quis finis eius ſit, in omnibus naturalib. rebus. Quod de Carolo Magno ſcribunt, quomodo propter ferocitatem Saxones in illos montes relegarit, & vt illi viam apertam in Italiam conſeruarent per valles & montes, vbi nunc eſt nobilis pagus Vrania; relinquo alij iudicandum quam a vero abhorreat. Nam ſi illi Saxones intractabiles, vt illi ſcribunt, feroces & rebelles fuerunt natura, vt relegandi fuerint, certe prudentiſſimus Imperator non eos cuſtodes itinerum fecit, neque dedit illis ſedes natura tam munitas, quibus freti potuiſſent excurſionibus vicinam Germaniam & Galliam multis modis affligere. Illa ſtultitia non cadit in Carolum Magnum. Alias aliorum opiniones de eorum origine omitto. Ego non aliunde credo originem duxiſſe, quam ex Germanis, qui Gallos ex his montibus expulerunt, & quod ipſi de ſingulari robore animorum & corporum ſcribunt, non hoc aſcribendum pro genitoribus arbitror, nec propterea neceſſum eſt ex alio mundo originem gentis petere, nam per tot ætates degeneraſſent iamdudum. Videmus enim omnia deorſum labi & degenerare ſemina, niſi aliud ſit quod conſeruet. Nonne videmus ignauorum hominum filios non raro indolis mentiſque præſtantiſſimæ: rurſum virorum animi & ingenij viribus maximorum, filios ad omnes functiones ſiue animo ſiue corpore obeundas, prorſus ineptos, ignauos & aſinos prorſus cernimus, idque ſæpiſſime. Ita, vt non audiendi ſint illi, qui dicunt, Ex bonis bonos, ex malis malos progigni, hoc enim pro regula haberi non debet. Heluetiorum robur naturale aeris puritati & exercitationi corporum aſcribendum arbitror. Ea enim quæ Philoſophi Phyſici ſcribunt, animorum & corporum qualitatem variari pro ratione aeris, alimenti, exercitatione, educatione, nemo ſanus negabit. Nec ſunt hic ſuperſtitioſi quidam refellendi, qui quicquam nec diuinarum nec humanarum rerum intelligunt, dicunt enim hæc omnia a Deo eſſe, veriſſime enim dicunt, ſed nihil dicunt, vt ipſi putant ſe dicere, contra eos qui rerum ſcrutantur cauſas, quæ omnes a Domino emanant. Sed reuertendum in viam, ne rapiar ab inſtituto. Vicini igitur nobiles paulatim ſimplicem & laborioſum populum fecerunt ſibi obnoxium, iugumque impoſuerunt. Iugi igitur altior natura impatiens, ad libertatem rurſum aſpirauit.

Accidit igitur circiter annum Domini 1300, quod comes de Habſpurg habuit no- 1300
bilem quendam in valle arcta Vraniæ arcis præfectum, hominem ſuperbum & tyrannum, qui prorſus intolerabilis lätuerat, cum aliis tyrannicis factis, tum potiſſimum quod libidine inexhauſta nullam relinquebat paulo formoſiorem virginem ac etiam matronam incorruptam, primo clam, tandem eo impudentiæ venit, vt etiam non diſſimularit, potando inter nobiles vicinorum caſtrorum iactarit etiam. Cum igitur duorum Germanorum fratrum ſororem virginem compreſſiſſet, occiderunt nobilem. Quod facinus cum comes Habſpurgenſis impunitum non vellet relinquere, conſpirarunt etiam alij, tandem acceſſit tota vallis Vraniæ, & vno die nobilibus aliquot interfectis, duas, aut, vt quidam volunt, tres arces deſtruxerunt. Vnderualdenſes ſtatim quoque acceſſerunt, nec cunctati arces omnes illic deiecerunt. Rebelliones & ſeditionis cauſas reddiderunt nobilium intollerabilis tyrannis: nihil enim pro-

prium erat cuiquam, quicquid placebat nobilibus castrorum præfectis, in villis colonorum & pastorum (nam plerique agebant pastoritiam vitam, sicut & adhuc hodie est videre) rapiebant ceu suum, nec impune quisquam interrogare audebat cur facerent. Si quis habebat bouem pinguiorem, & nitidiorem aut aliud pecus, abducebant. si quis butyrum aut caseos reposuerat, abripiebant, & mittebant in Rhenanas vrbes, commutabantque vino, quo se implebant quotidie. si quis habebat vxorem aut filiam forma aliqua, inuitabant in arces, nec marito aut parenti licebat quicquam mali vel suspicari, aut etiam rogare filiam coniugémve, quid in arce fecerint, cúrve tamdiu cessarint. Tantam tyrannidem gentem minime seruilem non tulisse, mirum non est. Fœdere igitur coire, primi Vre, Suitz, & Vnderualden (liceat enim perspicuitatis gratia nominibus Germanicis vti) nec quicquam vel fecerunt, vel dixerunt eorum, quæ seditiosi solent factitare, vbi succedit primus insaniæ impetus, nam lasciuiunt, gloriantur in malitia, iniurias inferunt quibuslibet obuiis, quibus præualent, negligenter omnia administrant, periculosissima tentantes, omnia tuta putant, discordant animis, inter sese litigant, quisque imperare vult. Itaque fit, vt facile & cito ab aduersariis perdantur. Confœderati illi non sic, nam postquam successit primus conatus, magno cum timore & tremore Deo gratias agunt, cui dant gloriam, in ieiuniis & assiduis orationibus illum precantur humiliter, vt fortunet & dirigat vias suas. Caue nt ne quenquam inique agendo offendant, iniuriam patientes iuuant, victis ignoscunt, omnia suspecta habent, fortunæ mutationem & instabilitatem partim perpendunt; Vigilantissime etiam minima curant; nullum hostem quantumuis infirmum, contemnunt; Concordibus mentibus & consiliis omnia faciunt; Nihil ducunt honesta pace antiquius; Bellum nullum incipiunt, nisi salua pax manere non possit, visique cogantur magnis causis honestissimóve titulo. Itaque tamdiu fœdus hoc mansit, & fœlicibus successibus auctum est & euectum, vt hoc tempore potentissimo cuique regno conferri queat. Principes & omnes nobiles vicini statim coactis copiis primordia illa Heluetiorum conabantur extinguere, antequam vim ignis conciperet maiorem. nam vehementer & non immerito timebant, ne exemplum alios quoque animaret ad similia tentanda. Quam ob causam ceu rem facilem aggrediebantur hos tres pagos: Confœderati vero angustias in montibus & vallibus occuparunt, diligentissime & prudentissime ordinatis ita præsidiis, vt sicubi maior vis incumberet, facile conuenire possent. Lapidum maximorum deuolutionem in hostes pueris & mulieribus committebant. Partitis inter se officiis tanta æquitate res periculosas & maximas gesserunt, vt post pugnas aut victos fugatosque hosti nulli querelæ locus esset. Sæpe Principes plus in impugnandis illis pagis impenderunt operæ & pecuniæ, quam in magnis regnis expugnandis soleat expendi. Et, quæ summa est optimorum ducum laus, vicerunt hostes quam minimo suorum sanguine, nec vnquam temere congressi leguntur, semper studio illis fuit, vt aliquid haberent quo iuuarentur aduersus hostem. Loca & tempora diligenter perpendebant, si quando festinandum censebant, in velocitateque aliquid commodi esse, nullo labore & vigiliis deterrebantur. Si quando magis cunctandum, non pigebat opportunitatem & occasionem, quæ cum omnibus rebus plurimum habeat momenti, in bello præcipue regnat. Ingeniosiores Græcis & Romanis fuerunt
1305 ad fallendum hostem, semper tamen fide seruata. Anno Domini 1 3 0 5, cum sociis quibusdam Principibus Lupoldus Austriacus dux magnum in Suitenses confœderatos duxit exercitum. Vbi venit ad fines eorum, post deliberationem prolixam quam habuit cum sociis belli, tandem placuit, vt simularent ea parte se ingressuros, qua maxime putabant se expectari, & relictis illic tumultu strepituque & ignibus, quæ præberent castrorum speciem, deflecterent in aliam viam transitu difficilem, sed minus custoditam. Putabantque boni Principes se magni aliquid inuenisse, & pollicebantur sibi victoriam certam. Ducunt exercitum, ac si vellent recta ire per vallem Suitensium, & cum accessissent proprius, iubent fieri ignes, fumos, & tubis sonare, & quanta cum celeritate fieri potest, ducunt exercitum satis expeditum & transcendere montes paratum, ad aliam viam qua ire conabantur, sperantes illam præsidiis non munitam. Hæc hostium consilia omnia præuidentes Suitenses (nam sic nomi-

nominabantur confœderati) relictis senio defectis & minoribus natu, paucosq; admodum expeditos qui tumultu & fragore cædendis arboribus facerent fidem hosti omnes illic congregatos. Cæterum taciturniores statua manebant in concauis locis absconditi in illa via per quam veniebat Lupoldus: cum veniebant in eum locum vbi opportunissimum erat Suitensibus, ferro & saxis ex improuiso irrumpunt in hostes qui in angustiis constituti, multitudineque impediti omnino non poterant armis vti, cadebant magno numero, qui in extremo agmine erant fuga seruati sunt, primi sunt omnes capti & occisi. Plures captos ferunt quam fuerint Suitensium, plures etiam in strage occubuisse. & in captis & occisis fuerunt multi nobiles. Et illos qui præbebant castrorum speciem qui secum habebant impedimenta, ceperunt Suitenses eodem die. Captiuos humanissime tractabant, nec tamen nisi redemptos dimittebant, quos cognouerunt habere facultates aut amicos quibus possent redimi. Cognouerunt autem ex captiuis omnia. Postquam ediderunt illam memorabilem stragem Suitenses, habuerunt aliquandiu pacem, & multi vicini videntes felicem eorum statum, & in libertate modestum & temperantem, coniunxerunt se illis. Quod rursum Principibus incepit molestum esse, & non tollerabile videri; quare denuo aduersus illos copias decreuerunt ducere, & tribus partibus ipsos vrgere, vt dissipati vires amitterent. Hoc institutum Principum audientes Suitenses, constituerunt excipere qui primi venirent quam ocyssime, nam facile videbant non eodem die in omnibus partibus adfuturos: quare primi aduenerunt principio Aprilis, quos Suitenses coniunctis omnibus viribus aggrediuntur, cum primum ingressi sunt fines eorum, & maiore parte occisa & capta, reliquos fugatos ad duo milliaria persequuntur. Secundi qui ab alia parte debebant eos vrgere, veniunt fere totum post mensem, qui adeo meticulosi sunt redditi postquam audiuerunt Austriacorum fugam (nam primi fuerant Austriaci) vt abiectis armis se multi subduxerint clam. Nec cuiquam dubium erat illos esse inutiles bello, tamen vt satis facerent decreto Principum, duces non reduxerunt domum, sed ita copias continuere in castris quæ munitissima habebant, vt vulgo inter milites diceretur, hoc non esse volentium alios capere, sed cauentium ne capiantur. Suitenses ad colenda rura sua rediere, & fœnificia, constitutis tamen vigilibus præsidiis locis suis. Illi in castris magno sumptu ociosi desidebant. Postremo mense Iulio venerunt tertij, qui diuersa parte alia quapiam inuadere debebant, qui nihil quam reliqui territi erant ex primorum strage & fuga. quare visum est omnes coniungere, quo multitudine confisi erigerentur animi. Sed vbi conuenerunt in vna castra, nihilo visi sunt erectiores animi. Duces autem cum cuperent experiri, quidnam præstituri essent in necessitate, si confligendum esset cum hoste, iubent classicum canere, aciem instruunt, adhortantur eos ad virtutem, ne spem in fugam ponant, se per exploratores certo scire hostes adfuturos, cum esset acies instructa, inuenta sunt multa arma quæ milites abiecerant & profugerant; præterea vel insanus potuisset ex vultu, gestu, incessuque videre timorem & animorum terrorem. Quamobrem dimiserunt exercitum, & abierunt domum vnde venerant, sicque finitum est bellum quod magno apparatu & sumptu susceptum erat. Suitenses missis legatis ad ducem Austriacum & alios Principes, petiere impensas, iacturam quam passi erant negligendo rura, sibi restitui, aut se proxima quæque direpturos. An aliquid extorserint, non constat, probabile est autem illis pecuniam datam, nam pax est facta, & quieuerunt Suitenses. Sed hoc loco satis sit de Heluetiis. Anno post natiuitatem Christi 1303, Flandrenses inuaserunt Attensem 1303
ditionem, & crudeliter omnia vastarunt, primo impetu nemo illis resistebat; quare insolentiores facti pergebant longius. Galli igitur animaduertentes eos in rapiendo & incendendis ædificiis occupatos, insidiis eos circumuenerunt in locis Flandrensibus iniquissimis, & commisso prælio superatos fugauerunt, supra tria millia eorum occiderunt, & omnem prædam eripuerunt illis, secutique Galli in Flandriam retulerunt plus malorum quam acceperant. Eo tempore filius comitis Flandrensium erat in Apulia, cum primum audiuit hæc de patria, omnibus rebus quibus in Apulia occupabatur, relictis, volauit in Flandriam. Aduentus eius suis gratissimus erat: intelligebant enim integritatem & caritatem animi eius erga patriam cum venisset, vt succurreret afflictæ. Quam ob rem, illi committebant belli summam. Igitur co-

piis reparatis, & admonitis, vt fortiter pro patria pugnent, vitam nos debere patriæ, non eſſe hominem qui deſerat patriam. propterea ſe ex Apulia per infeſta itinera veniſſe, vt ſuum officium erga patriam faciat. Flandrenſes receperunt animos, & incredibiliter excitati ſunt oratione illa & exemplo Philippi, hoc enim nomen erat filio comitis. Nemo erat qui non turpiſſimum duceret patriam deſerere. ergo vno animo denuo hoſtiliter ingreſſi ſunt principatum Artenſem, & depopulati ſunt vſque ad mare, & poſtremo venerunt ad vrbem Tornacum, quam obſederunt, & conſtanter quotidie oppugnabant muros. Rex Franciæ mittit legatos ad Flandrenſes Tornacum obſidentes, petit inducias. Quæ factæ ſunt in annum vnum his conditionibus, vt comitem Guidonem, de quo in præcedentibus, liberum dimitteret vſque ad finitas inducias, & reliquos quoque captos vtrinque liberos ſinerent viuere vſque ad induciarum finem. Guido venit in comitatum ſuum, cumque omnes ſuaderent qualeſcunque conditiones pacis eſſe accipiendas, modo Guido liber maneret. Ad hæc Guido omnino conſuluit, vt nullas iniquiores propter ſe acciperent conditiones pacis. Cariorem eis debere eſſe patriam, cui plus debeant quam ipſi. ſe iam alioqui morti proximum eſſe: eſſe enim ea ætate, vt nulla ſpes poſſit eſſe multo longioris vitæ. Cumque ſerio de conditionibus pacis ageretur, putaretque rex Gallorum omnino quiduis facturos Flandrenſes modo Guidonem Principem ſuum ſeruarent, Guido vbi audiuit iniquiſſimas proponi a Gallis conditiones, inuitis Flandrenſibus iuit in captiuitatem, breui poſt obdormiuit, eius corpus petentibus Flandrenſibus eſt datum, & in Flandria delatum, & cum magno honore ſepultum. Hoc tempore Wenceſlaus adoleſcens (filius Wenceſlai regis Boemiæ, qui inter ſanctos relatus eſt, propter vitæ probitatem & religionis amorem) Boemiæ poſt patrem rex, tam malus quam bonus pater fuerat: ventri enim & Veneri totus erat deditus, a Germano equite ex Turingia, vel (vt quidam volunt) ex Germaniæ Francia, nato interficitur. Poſt huius mortem Boemi poſt longam conſultationem, eligunt Henricum comitem Tyrolis & ducem Carinthiæ, qui vxorem habebat ſororem Alberti Imperatoris. Fuerant autem magnæ diu ante ſimultates inter Albertum & hunc Henricum, propter hæreditatem & alias quaſdam cauſas. Sæpeque res veniſſet ad arma, niſi tot boni Principes interceſſiſſent inter illos, nam erant ambo auariores. Albertus vbi intellexit Henricum ſororis ſuæ Annæ (hoc enim nomine appellabatur) maritum in regem electum, ſtatim mittit ad Boemos accuſans & criminans eum, neſcio quibus nominibus, & mittit etiam ad ipſum, minatur illi ne tam impudens arrogánſve ſit, vt ſeipſum dignum iudicet regno Boemiæ. Vbi minis nihil efficere poteſt, cogit copias per Germaniam, ducitque in Boemiam aduerſus nouum regem, nec magno labore vincit, & ex regno deturbat, qui nondum vllas radices egerat. Eiecto igitur Henrico, facit regem Boemię Rudolphum filium ſuum. Cum autem videret Boemorum animos alieniores, propter per iniuſtam vim eiectum Henricum, quem Boemi concordibus ſuffragiis elegerunt; animaduerteret vero etiam Elizabet ſancti Wenceſlai regis ſenis vxorem relictam Boemis cariſſimam eſſe, copulat illam Rudolpho in matrimonium, quo Boemi æquiores redderentur nouo regi. Nec conſilium vanum fuit, nam poſtquam illam Elizabet duxit vxorem, omnes Boemi agnouerunt eum regem, & quamprimum operam dant, vt coronetur in regem, & magnā de eo concipiunt ſpem: verum primo ſtatim anno immatura morte præripitur. Poſt Rudolphi mortem magna inter Boemos oborta eſt concertatio, alij enim alium volebant regem; quidam aliquem Boemum volebant, propoſitis proceribus aliquot, præſtare enim habere illic natum. Amorem enim patrij ſoli & cœli apud omnes homines valere, & propterea omnes bene inſtitutæ Reſpublicæ, rectiſſime ſtudium habent, vt præficiantur adminiſtrandis rebus aut apud ſe nati, aut qui fuerunt a primis annis illic. Nouos enim homines ſæpe perturbaſſe felices Reſpublicas accipimus: neque enim curæ illis ſolet eſſe magnæ quid accidat. Aliorum quidam Fridericum Rudolphi fratrem, ſic magis fore pacificum & tranquillum regni ſtatum dicentes, quidam Henricum Carinthiæ & Tyrolis dominum, petierunt. Henricum quidem omnes elegiſſent, niſi multi a tumultibus abhorruiſſent, quantum enim vel leues Principum diſcordiæ mali afferant, experti erant: tamen ea pars quæ Henricum, inuito Imperatore, volebat, vicit; erant enim

belli-

bellicosiores, aut certe concitatioris animi; alij erant quietioris mentis & pacis amantes. his igitur iussis quiescere, & quiescere noluerunt, sed pergebant fouere Alberti partes occisi, mittunt ad Henricum, & petunt vt regnum suscipiat iterum. Promittunt simul se non cessuros, vt antea Alberto, e medio sublatos esse qui illi fauerint, cúmue timuerint, significant. Henricus vir strenuus & periculorum contemptor redit in Boemiã prioris casus exemplo nihil deterritus, vngitur & coronatur a regni episcopis Pragæ. Imperator Albertus cogit copias per Germaniã, proficiscitur in Boemiam, rex Henricus cum Boemis occurrit illi obuiam, in castris continent vtrinque exercitus, committuntur leuiores pugnæ sæpe equestres & pedestres, vincunt sæpius Boemi, quo factum est vt Imperator magis voluerit ex castris per incursiones eos fatigare vastando & exurendo omnia, quam fortunam totam semel prælio committere. Et quanquam misere afflixit magnam partem Boemiæ: tamen Boemos ad deditionem compellere non potuit, adeo tenaciter adhærebant regi suo. Cum diu Albertus sic in castris produxisset bellum magno Boemorum incommodo, suo autem maximo sumptu & impensis, tandem homo ad rem attentior, non amplius volens sumptus ferre, reducit exercitum ex Boemia.

1311 Anno a natiuitate Christi, millesimo trecentesimo vndecimo, in Germania, sicut & aliis nationibus, Templariorum ordo est sublatus, & eorum bona direpta sunt a quibusdam quibus non debebantur. Quod Romanus Pontifex non æquo, vt par erat, ferebat animo: quare eorum facultates reddere mandabat sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, & adiucauit, eas ordini sancti Ioannis, vt illis vterentur in excipiendis peregrinis & expeditiones contra Turcas. Porro facultates Templariorum erant per quosdam malæ fidei homines dilapidatæ, aut saltem mutatæ & aliter collocatæ quam prius dum Templarij habebant. Hinc magnæ lites exortæ sunt, multum negocij Cæsari quoque factum est, vt restituerentur in vsum in quem erant collatæ a piis hominibus. vix enim extortæ sunt a quibusdam istæ facultates. Clemens Papa hoc anno scripsit Archiepiscopo Moguntino, vt publicaret latam Pontificis & ecclesiæ sententiam datam aduersus Templarios: nam erant in diœcesi Moguntina adhuc regtu quidam Templarij in possessiotibus suis. Quare archiepiscopus conuocauit omnem suum clerum Moguntiam, cumque sederet in domo capitulari, quam vocant, exponeretq; Pontificis mandata, simul quo modo, quibusque causis (quæ grauissimæ erant & prorsus nefandæ) Templarij vbique per Romanam ecclesiam essent damnati, & ex possessionibus suis eiecti & relegati, ecce intrat Hugo Waltgraff (quod sonat, si Latine dicas, siluestris comes) cum viginti confratribus Templariis, indutis habitu sui ordinis, hoc est albis palliis cum cruce rubea assuta, erant omnes sub palliis probe armati. Introeuntibus assurgit episcopus & alij qui aderant, iubet vt sedeant, & quid boni afferant, rogat episcopus. Sed Hugo comes stans minaciter incipit loqui in hanc sententiam, Domine archiepiscope, rumor est vulgo, nec puto vanus, vos hic conuenisse aduersus nos fratres qui nomina dedimus militiæ templi, consilium inituros quo pacto publicetis excommunicationem in nos Romæ editam & vobis missam. Nos huc venimus non vt vim iniuste faciamus cuiquam, sed vt nos ab iniuria defendamus. Quam ob rem petimus vt hanc appellationem (habebat autem literas in manu & cum his verbis dedit episcopo) quam nos aduersus hunc Clementem interposuimus, ad futurum sub proximo Papa concilium, hic iam velitis præsenti clero publicare. Nam causa nostra eiusmodi est, vt iustum & æquum iudicem non formidemus. Et male, vltore Deo, aliquando perdentur quicunque nostras facultates attigerunt. Episcopus toruo comitis Hugonis vultu minacique voce, & præcipue tot armatis viris (nam erant præter Hugonem viginti nobiles Templarij commilitones confratresue. facile est iudicare magnam multitudinem seruorum sicariorum fuisse) vehementer territus blande comiterq; respondit, Id se diligenter curaturum. Addit Hugo, At iam. Quare sine mora (Papa processu postposito) appellationem comitis & confratrum eius (quæ continebat prolixe causas argumentaq; defensionis Templariorum & aduersariorum iniquam sententiam esse multis probare nitebatur) legi & publicari iussit, vt Hugo volebat. Quid enim faceret episcopus cum inermi clero, contra tot armatos & iratos, paratosq; aut extorquere quod volebant, aut omnes occidere. Nam hoc enim fuisse illis propositum, postea cognitum est, quanquam episcopus & alij in congrega-

tione facile hunc animum illis esse, videbant per fenestras, hoc est oculos. Præter alia ficta quæ in appellatione erant, scripserant, fratres militię templi, qui ex mandato Pontificis essent combusti, crimina illis per falsos testes obiecta negasse, nec probari potuisse aliter quam per falsos testes, qui oderint eos ob virtutem. Neque enim apud malos bonis esse locum. Miraculo autem probatum eos innocentes fuisse; nam vestes cum ipsis iniectas illæsas mansisse, nec omnino ignis vestigium concepisse. Hæc cum lecta essent præsentibus Hugone & fratribus eius, clerus admiratione miraculi suspensus erar, nam creduli quidam statim fidem adhibuerunt impudenti mendacio. Et episcopus credere visus est. Nam benignissime post appellationē lectam Templarios affatur, promisit eis suam operam, & rogauit vt sui mentionem facerent in precibus sancti ordinis militaris Templi. Dixit Archiepiscopus se aliquid boni pro eis scribere ad Pontificem & diligenter causam eorum acturum. Addunt hic quidam, quod ego referam, nihil refert etiamsi non credatur, episcopum non potuisse dormire, nec comedere, neque vllam aliam functionem obire antequam scripserit Pontifici, & legatum Romam miserit cancellarium suum in causa Templariorum. Et quendam diaconum familiarem episcopi, virum philosophiæ deditum, & vitæ probatæ, dixisse per iocum, præsente episcopo, Nullum testimonium esse innocentiæ hostes intactos mansisse in igne: sed hoc miraculo potius significatum sub puris vestibus, quæ fuerunt album pallium, latuisse impura corpora quæ exusta sint; sed vestibus crematis corpora ab igne illæsa testimoniũ potuisse videri eorum innocentiæ. Hunc qui hæc dixerat, sacerdotem, doctum virum, ab episcopo irata facie iussum in malam crucem ire cũ tam impia & peruersa cogitatione. Hæc verane sint, nescio, certe episcopus diligenter Romam scripsit, & ita egit causam Templariorum, vt Pontifex nihil durius responderit, sed rescripsit vt diligenter adhibeat inquisitionem rerum quæ in appellatione continebantur. Archiepiscopus inquisitione facta ad mandatum Papæ, conuocauit omnes sibi subiectos sacerdotes & prælatos, præterea inuitauit illos quosdã vicinos episcopos, & in frequenti synodo omnem rem vt erat gesta, exponit ordine, absolutique sunt in ea synodo Moguntina Templarij illi qui erant sub episcopo Moguntino. Circa hæc tempora Ioannes dux fratruelis Alberti Imperatoris, qui in aula Alberti educatus erat, misit quosdam bonos amicos ad Imperatorem, qui illum docerent, qua ratione quoque iure arx & dominium de Kiburg ad Ioannem fratruelem suum pertineret, ipsius enim esse matris suæ nomine. Cum Imperator negaret, nec vllas causas adderet, quare sua hæc essent, petierunt amici illi, vt saltem pateretur aliqua parte Ioannem in hoc dominio hęrere, Imperator irasci nõ solum Ioanni fratrueli, sed etiam iis quos miserat, amicis, quare verbis iratis confutatos dimisit. Hoc cum iterum atque tertio tentasset, nihilq; videret se effecturum vnquam apud hominem rei studiosiorem quam par est, malæ cogitationes immissæ sunt in iratum cor eius, nam coniunctis sibi sociis Baronibus Walthero de *Eschelbach*, Vlrico de Palma, & Rudolpho de *Wart*, incipit cum illis tractare de interficiendo Alberto. Consueuerat autem rex vbique cum vno atque altero colloqui equitans aut obambulans, nec habebat magnam sui corporis custodiam. Ita ergo cum vnu seorsum milite quodam Albertum equitantem per sata, illi coniurati qui diu captauerant nefandi facinoris perpetrandi occasionem, accedunt, Imperator nihil rale suspicans salutat, rogat comiter, quomodo se res habeat. Vnus ex illis, ferunt Rudolphum fuisse, dixit loco resalutationis, Quamdiu cadauer istud equitare permittimus? statimq; cum dicto vno momento, Rudolphus gladio medium transfixit, Ioannes dux cultrum oblongiorem collo infixit. alter eodem momento caput medium dissecuit. Hoc illi accidit in eo loco sui agri vbi nusquam in toto mundo tutiorem se putarat. Sic agitur nobiscum, quando alia auxilia & refugia quærimus quam Dominum Deum. Hic suorum prædecessorum exemplo doctus, non voluit Italiam adire vitæ timẽs suæ, multa vitauit ob vitæ discrimen. Timuit enim immodice mortem, quemadmodum solent, qui immodico amore pecuniæ detinentur. Nihil sublimius vident quam puluerem terrę, quem admirantur coactum in terrenam massam flauescentem, quam aurum vocant. Alberti igitur exemplo docemur Dominum nostrum refugium, & arcem fortitudinis esse oportere. Non diu ante huius Imperatoris mortem in Germanię firmissimo castro per latrocinium est a vigili suo nobilis Baro opibus pollens, trucidatus

tus cum omni familia, liberis & vxore. Eſt autem hic Albertus Romanorum electus Imperator interfectus loco quo eſt monaſterium Kingsfeld fundatum, corpus eius Spiram eſt delatum, regali ritu ſepultum eſt. Filij & alij Alberti conſanguinei, præcipue tamen filij, audita miſerrima genitoris ſui morte, omnibus poſthabitis, vnum hoc inceperunt agere, quo vlciſcerentur patris mortem. Feſtinarunt igitur celeriter, primumque Rudolphum fugientem, & Romam ad pœnitentiam agendam euntem in itinere proditum comprehenderunt, & traxerunt in campum vbi pater erat occiſus, ibi ad caudam equi ligatus Rudolphus, & miſerabiliter diſtractus, rotæ impoſitus eſt. Baro de Palma obſeſſus in Altpuren, donec mortuus eſt triſtitia & rerum penuria. Poſt mortem Baronis Lupoldus filius occiſi Imperatoris Alberti in ea arce captos quinquaginta viros iuſſit decollari, inferias illas miſſurus parenti. Ioannes dux poſt multiplicem metamorphoſin, in qua aliquando transfigurabat ſe in mercatorem, ſæpius in mendicum, nonnunquam totum ſemeſtre tempus paſcebat greges, aut armenta, aliquando agebat aratorem, dura enim egeſtas cum omnia docuerat. Poſtrema in forma mendici, quod opificium callebat melius quam alia, proditus eſt, & captus ab Imperatore Henrico, qui illum viuere permiſit multas ob cauſas, primo quod ſatis pœnarum dediſſe iudicabat, quod aliquot annos errarat in multa egeſtate & magnis laboribus, deinde, quod erat dux ex nobiliſſima familia natus. Poſtremo, quod maxime mouit Imperatorem quod illi vitam conceſſit, quod videbatur habuiſſe iuſtas iræ cauſas aduerſus Albertum patruelem ſuum. Quare incluſit eum monaſterio, illic pie fertur diu vixiſſe. Walteri vero caſtra occuparunt filij Alberti, Walterus fuga elapſus latens in pagis multis per Germaniam ſordiſſimis, veſtitus opilio, pauit greges annis continuis triginta quinque, tandem ſenex paſtor in comitatu Wirtenbergenſi moriturus, dixit aſtantibus quis eſſet. quare honorifice ſepultus eſt. Iſta fuere fata eorum qui occiderant Imperatorem Albertum.

DE GERMANIS
LIBER VIGESIMVS-TERTIVS.

Oſt occiſum Imperatorem Albertum imperij electores Francofurdiæ conuenerunt, de eligendo Imperatore multa controuertuntur. Rex enim Galliæ Philippus turbabat eos; quoſdam enim ex Principibus pecunia corruperat (nam ambiebat imperium) & in certam ſpem ductus erat ab iis quibus munera dederat. Totis igitur viribus hoc agebat rex. Quare Pontificem Romanum tum Auinione agentem conatus eſt, clam introductis copiis in vrbem, vi cogere, vt coacta ſynodo ſuam autoritatem & eccleſiæ interponeret apud Principes electores, & ad illos legatum mitteret cum autoritate apoſtolica epiſcopum quem ipſe rex iudicaturus erat. Sed hoc regis Philippi conſilium eſt Pontifici proditum, quantumuis ſecrete id Philippus cum fideliſſimis (putabat ipſe) agebat. Hoc regis propoſito cognito, Pontifex quam primum conuocatis cardinalibus ſuis qui erant illi a conſiliis, rem, vt erat illi nunciata, enarrat. Patres qui Pontifici aderant in conſilio, quam maxime diſſuadēt ne Pontifex Gallum iuuet, nam illi omnes erant Gallorum regi iniqui ob iniquas petitiones. Quare vna omnes vna ſententia primo decernunt Gallum omnibus modis impediendum ne fiat Imperator, ne eccleſia illi ſubiiciatur, néue ius vllum habeat in eccleſiæ rebus. Quod propterea magnopere timebant, quod in ſuo regno eccleſiarum facultates & eccleſiaſticos irreuerentius ſæpe tractauerat. deinde conſultant qua via commodiſſime & maxime impediatur, decernuntque ſine omni mora celeriter legatum in Germaniam mittendum, & Principibus electoribus ſignificandum, vt ſine cunctatione eligant Imperatorem, niſi velint imperium peruenire ad Gallos; & illis demonſtrandum, quam hoc illis cauendum ſit, quantam libertatis Germania paſſura ſit iacturam, ſi fiat. Legati celeriter mittuntur, iubenturque feſtinare, antequam rex Auinionem veniat, & incipiat turbam quam parturiebat.

Et ſimul ſtatuerunt communi conſilio quem potiſſimum eligendum Principibus proponerent. Cenſuerunt autem nominandum comitem de Lucenburg religionis eccleſiæq; amantem, & ſtrenuum cum moderatione in rebus agendis bello & pace, Cardinali Oſtienſi qui in concilio aderat conſuetudine longa familiariter notum. Illa omnia legati miſſi effectum dant, ad Principes per lata vbi ſunt, intra pauculos dies conueniunt, concorditer Imperator eligitur Henricus comes Lucenburgi, appellaturque Imperator Romanorum ſeptimus. Atq; ita ad votum & voluntatem Papæ hunc Principes elegerunt, propterea ſtatuerat rex Galliarum cogere Pontificem ad ſe nominandum, ſciebat enim eo tempore ſic affectos Principes vt eſſent ratum habituri quicquid Pontifex olebat. Electio ſtatim promulgata eſt per Germaniam, Galliam, & Italiam. Quod cum perueniſſet ad regem Galliæ, immoderatiſſime ira doloreque animi conturbatus eſt. Iam enim parauerat ſe, profecturus Auinionem, & ſuos nũcios clam cum muneribus in Germania habebat, nullum Principum ſciebat ſibi poſſe præferri: quare quo ſpes certior erat, hoc magis doluit vbi ſe ea fruſtratum videt. Etſi igitur ignorabat ſua Papæ conſilia prodita, & propterea ita feſtinatum: tamen eſt ſummus Papæ inimicus factus, colligere enim multis coniecturis potuit ſedem Romanam ſibi æquam eſſe non poſſe, nam ita de ea meritus erat. Quam ob rem cogitare, loqui, facere contra Pontificem, maiora ſemper contra eum moliri cœpit. Omnino enim vindicare iniuriam ſtatuebat. De imperio vero conſequendo nulla illi ſpes relicta fuit, idcirco nihil negocij Imperatori aut Principibus fecit. Poſt electionem Henricus venit Aquiſgranum cum ſua vxore, ibique ambobus illis eſt corona impoſita ab archiepiſcopo Colonienſi. A coronatione Pontifex Clemens quintus ſtatim confirmauit apoſtolica autoritate quicquid Principes in electione & coronatione fecerant. Simul Papa miſit paſſim per Italiam & Germaniam legatos ſuo nomine cum mandatis, vt omnes ſine tergiuerſatione illum Imperatorem reciperent, alioqui excommunicationem in promptu paratam expectarent. Clemens enim quintus Pontifex omnino duxit ſibi deuincendum hunc Imperatorem, vt ope eius poſſet vti aduerſus Gallum, qui palam minabatur pontificiis, & erat in parando bello totus occupatus. Poſtquam coronam ab epiſcopo Colonienſi & a Pontifice confirmationem accepit, incepit cogere exercitus magnos (multæ enim ciuitates paratæ erant ad conferendam pecuniam, & multi Principes quoque, eratque ipſe bene peculiatus) Parabat enim expeditionem in Italiam, in Boemiam, & contra rebelles comites Wirtenbergenſes. Habuit primum magnum Spiræ conuentum, vt animos omnium Principum & ciuitatum erga ſe & imperium exploraret, & ſimul tentaturus ánne comitem Wirtenbergenſem Eduardum poſſet adducere, vt officium ſuum faceret, ſine bello. quare vocauit illum Spiram, venit comes, ſed ita comitatus, vt totus conuentus ab eo timetet periculum. Henricus electus Imperator, qui nihil priuati aduerſus eum habebat, manſuete eum excepit, ſalutauitq; comiter, & primum ſolus cum ipſo egit, conatus eum in viam reducere. In hanc ſententiam orationem cum ipſo habuit, ſibi non propoſitũ eſſe laudem quærere in debellandis iis quorum auxilio communes hoſtes ſint vincendi, nec grauius quicquam ſibi eſſe quam quod timeat ne res ad arma veniat. Nec enim ſe ignorare quantum malorum bellum ciuile ſecum ferat, hoſtes communes roborari, & inimicis præberi gaudij materiam, & partibus odij ſeminaria relinqui In multos annos, nec niſi per lõgiſſimam ætatem eradicari poſſe inimicitiam hoſtilem ex animis partium, fieri idcirco vt deinde hoſtibus communibus reſiſtere nõ poſſint, ſed alij gaudeant propter odia & inuidiam aliorum cladibus, etiam ſi de communibus fortunis agatur. Id probat per multarum ciuitatum & gentium exempla. Simul dicit quo loco comitatus Wirtenbergenſis in imperio eſſe poſſit, ſi res ſuas in quiete agant, quanta item materia, occaſio & facultas ſit illis comitibus ad ſummam laudem & gloriam conſequendam, habere enim ſub ſe agricolas, exercitatosq; homines ex quibus præſtantiſſimi milites fiant, quos ſi ducat in Saracenos aliquando ſecum, maximam laudem reportaturum (nam ſciebant omnes Henricum propoſuiſſe cum maximis copiis & conatibus proficiſci in Turcas cum primum poſſet, omniaq; affirmabat ſe agere ad maturandam expeditionem illam in Turcas) pollicetur ſimul illi ampliſſima ex eo bello, & alias quoque ſuam operam & beneficentiam non deſideraturum. Hęc vbi Henricus Imperator plurimis illi expoſuit, tandem

dem

dem dicit illi aperte, se non posse non defendere eas imperij ciuitates quas affligebat indics comes, nam nisi hoc faceret, se posse iudicari virum non bonum, qui suum officium negligeret. Nam suscipere prouinciam administrandam, & officio debito non fungi, proditoris esse, non Principis, dicebat. Admonet præterea vt potius iam secum in Italiam comitetur, se illum habiturum fratris loco. Fore sibi opus fortibus viris, remuneraturum beneficium. Fore materiam copiosam consequendi gloriam in Italia, & fortasse etiam benefaciendi amicis & eos augendi & ornandi. Postquam orationis finem fecit Henricus, respondet comes superbus, se contra ius nihil hactenus egisse, nemini iniuriam intulisse, se nemini obstrictum esse vt ceu mancipium ad alterius voluntatem viuat. Gratias agere se Henrico qui amet laudetque pacem tantopere, si velit, posse pacem seruare, neque enim se bellum incepturum cum Imperatore. Quam ob rem vtrum velit pacem aut bellum in manu Imperatoris esse, se malle quidem pacem, sed ita vt bellum nihil timeat, neque a bello tantopere abhorrere vt suum ius non persequi velit, aut seruire iis quibus non necessum sit, & alia hoc genus respondet Wirtenbergensis comes. Cæsar ex eius responso perfacile colligit, nihil verbis & lenitate animi, apud illum fieri posse. Proximo igitur die sedentibus Principibus omnibus Germaniæ, accusatio & defensio eius audita est. Aderant legati vicinarum ciuitatum, qui grauissime accusabant comitem. Ciues interfectos a suis ministris, abacta armenta, & greges sine omni causa, &c. omnia longum esset recensere. Comes, vir strenui animi, nihil negabat horum quæ obiiciebantur, sed iure fecisse, &, nisi vltro officium faciant, posthac magis suum ius armis persequuturum. Et hoc illis ingenue prædicere, vt caueant, ne cogatur facere, &c. Comes igitur domum rediit, eo quo venerat Spiram animo, nihil prorsus mutatus. Henricus apud Principes post abitum eius conqueritur de hominis corde immobili, nedum non pœnitente, & iniurias quas inferebat ciuitatibus enumerat, decernitur hostis imperij, & bellum aduersus eum statim parat Imperator, committitque negocium fortibus viris quos sciebat comiti infensos. Ipse vrget expeditionem in Italiam, copias magnas & selectas beneque armis instructas contrahit. Porro illi quibus erat Wirtenbergense bellum commissum, inuadunt ducatum, hostiliter oppugnant, expugnant, diripiunt, incendunt, captis & occisis multis. Comes Wirtenbergensis quoniam numero nimium erat impar, recepit se in munitiores arces & vrbes, illic constituit fatigare hostem. In impugnandis quibusdam multum est operis & laboris impensum, donec capta sint. Post multa parua prælia, & variam belli fortunam est fœdus factum. Eodem tempore ante quam Henricus Germania excederet cũ copiis, filio suo dedit vxorem, & celebratis nuptiis misit cum exercitu in Boemiam, ad regnum occupandum, nondum finito bello Wirtenbergensi, & ipse arripuit cum exercitu iter in Italiam. Vbi Henrici filius fines Boemiæ attingit, occurrit illi obuiam cum Boemis Henricus comes Tyrolis & Carinthiæ, quem Boemi in regem elegerant. Vbi exercitus ambo Germanorum & Boemorum distabant passus mille quingentos, vterque castra munit, & per aliquot dies continent copias in castris. quotidie autẽ fiebant singulares pugnę, videbantur vtrinque pertinaces animi, fortuna varia erat, nunc hunc nunc illuc se inclinabat. Primis duobus aut tribus diebus sine dolo inibãt pugnas, & plane Germanica fortitudine & simplicitate, sæpiusq; altera pars capiebat, quã occidebat, alteram, & bene captiuos tractatos & potos cereuisiáue inebriatos commutabant, augeriq; videbatur potius amicitia illis pugnis, quam odium inter milites, statim post vnum atq; alterum ictum alter eorum qui congrediebãtur, alteri cedebat, dabatq; herbam, & ibat sub hoc prætextu ad compotandum, & videndis alienis castris oculos pascendos. Quod vbi Henricus, Boemorum rex animaduertit, faciles ad insidias struendas rationes sibi offerri videbat. Quare ex suis fortes & bonæ fidei viros misit vt se capi sinerent, & diligentius omnia in castris perspicerent, qua diligentia administrarentur singula, quando comederent, quando dormirent, quæ vigiliarũ excubiarumq; ratio esset. Hi ergo præbent se ligatis manibus captos ducendosque in castra hostium, vbi soluuntur, & poculis certant, simulant se leuissimos, expediunt pocula oblata omnia, interim tamen omnia obseruant, vt imperauerat rex, sequenti die mox mane dimittuntur. Regi obseruata nunciant. obseruauerant Francos, Saxones, Thuringos & Misnenses qui in primo erant agmine, noctu omnes inebriari, & dispersos solutis

membris stertere. Sueuos qui in extremo agmine non ita solui potando, sed non multos esse & armis exui & colludere. Rex igitur mox iussit quendam ex captiuis Saxonibus interrogari, sed quasi aliud agendo, quamdiu illis esset manendum in primo agmine. Respondet Saxo, per sortem eum locum contigisse ipsis ad medium mensem. Sortiri enim eos qui præcedant, quiq; sequantur, ne qui se aut negligi aut contemni existiment. Hæc vbi rex Henricus cognouit, iubet mitti bonos potatores in certamina illa quotidiana qui se captos præbeant, & potent, nec illi sciebāt regis iussu se missos, & plures mittit. Vnum ex omnibus tantum rex ipse mittit cui fidens rex omnia consilia manifestat, iubetq; vt cum tempestiuum videatur subducat se, & celeriter nunciet, interea omnibus viis ab omni parte bene custoditis, ne quis aliquid hostibus possit nunciare, Henricus iubet cibum omnes capere, bibere vsque ad alacritatem, citra vero ebrietatem, aciem instruit, adhortatur aduersus hostes, qui venerunt, inquit, perdere vestros labores, vestram vitam & liberorum parentumq; vestrorum, nihil esse periculi, modo festinent & strenue cædant. Explorator adhuc Henrico verba faciente venit, & nunciat, armis exutos, & alios ebrios, dormire maiorem partem. Henricus rex festinat, reperit vt illi dixerat, non prius sciunt venire hostem, quam cum videnr suos cadere & iugulari, dormientes plurimi, plurimi ebrij, quorum neque manus, neque pedes, præ temulentia officium suum faciebāt, trucidantur, alij sine ordine capiunt arma, sed terrore non minus tremunt, quam temulenti. Erat magna strages, vomitiones crudæ in sanguine natabant. Quicunque enim temulentus grauiter vulneratur, vomit plerunque, causas referendas relinquamus medicis. Cedunt in globum collecti, vt non recte fugisse quisquam dicere possit, quinimo constiterunt, donec hostes nocte incidente in sua castra redierint, & sic in sua castra ea nocte Germani sunt reuersi. Post hoc prælium Germani cautiores fuere, multisq; locis postea pugnatum est, sæpiusq; vicerunt Germani. Tandem admouet filius Henrici exercitum mœnibus Pragę, quam vix post diuturnam obsessionem & frequentem oppugnationem cepit proditione fretus. Capta Praga ex Boemia recipit se Carinthiam, cedens Ioanni (sic enim vocabatur) filio Henrici Imperatoris. Boemi Imperatoris vbique successus audientes in regem filium vngunt & coronant, ministrante archiepiscopo Moguntino. Eodem anno Henricus Imperator vt satisfaceret promissis quæ Pontifici Romano pollicitus erat, copias ex Germania magnas ducit in Italiam. Nam ea conditione erat electio eius a Pontifice confirmata, vt intra duos annos post confirmationem Italiam cum exercitu peteret, & primum hostes ecclesiæ & imperij in ordinem redigeret, & factionum autores, & motuum causas tolleret. Totum enim Latium tumultuabatur, intestinisq; bellis perniciosissime laborabat, non erat vlla ciuitas quæ non haberet bellum cum quapiam vicina, ita inuicem se mordentes, consumebantur. Præmittere autem Henrico visum est legatos ad ciuitates Italicas, animos explorādi gratia. Qui legati vbi peruenerunt ad Florentinos, & postulant vt venienti Imperatori exercituiq; eius diuersoria præparent, & commeatum conuehant, & cum Aretinis pacem habeāt, nam hostiliter Aretinos tum vexabant. Si hoc faciant, habituros Imperatorem, amicum & tutorem; si non, se tamen meliora sperare, experturos quid eius Germana virtus possit. Suadentque oratores multis, vt potius experiri velint qualis amicus, quam qualis hostis sit Cæsar. Florentini arrogantius respondent, suam ab imperio libertatem prædicant. Libenter quidem se habituros amicum Cæsarem & omnes orbis terrarum Principes, sed libertate salua. Nimium potentem esse Cæsarem sibi amicum, consilium esse vt quisque similem sui amicum sibi adiungat, qui enim potentioris velit esse amicus, non commodis amicitiæ frui, sed potius seruire. Quam ob rem iubent Cæsarem alios amicos quærere, & apud illos diuertere cum suo exercitu. Sibi non videri operæpretium amicum admittere cui sit seruiendum. Legati postea ad Aretinos proficiscentes, inuenerunt ad Aretium Florentinorum copias. Accedentes ergo ad exercitus Principes, suadent vt redeant domum, neque amplius vexent Aretinos, neque enim suos sic deserturum Imperatorem qui iam in itinere sit. Quod si in eorum manu non sit vt quando velint, domum reducant exercitum, petunt vt senatui populoq; Florentino periculum exponant, &c. Hi Florentini exercitus Principes multo superbius & amarius respondebant quam qui in vrbe erant. Et spectantibus oratoribus imperatoriis Aretinorum villas incenderunt, &

ciues

ciues captos occiderunt, quos alioqui liberos misissent. Tam confidentes Florentinos promissa ciuitatum & Principum quorundam reddebant. Imperator autem per Sabaudiam iter faciebat, iamque alpes trãsierat, adiuuantibus Marchione Montisferrati socero suo & comiti Sabaudiæ. Occurrunt illi obuiam ciuitatum legati & Principes, salutant, aduentui gratulantur, offerunt se & suas facultates in obsequiũ illi. Vbi Mediolanum venit Guido, Turrianus cum factione Guelphorum, Gibelinis ex vrbe eiectis, portas claudit, exclusurus Imperatorẽ, sed discordia in ea factione orta, pars factionis periculum intelligens, redit cum Imperatore in gratiam, & opponit se in vrbe alteri parti, sicq; fit vt intromittatur in vrbem Henricus Imperator. Ingressus Mediolanum coronatur corona ferrea cum vxore sua, præsentibus omnibus Italiæ Principibus & plurimarum ciuitatum legatis, in ecclesia sancti Ambrosij. Post coronationem consultauit de statu rerum Italicarum, professus se nihil aliud quærere, quam vtilitatem mortalium communem. Venerunt multi exules qui aduersarij fuerant Imperatoris, humiliter veniam precantes, horum nulli negauit gratiam, omnes ad sua redire concessit. ignouit etiam factionum autoribus, & Guelphorum ducibus. Pecuniæ vim magnam conferebant per Italiam ciuitates, & obtulerunt Imperatori, nam quam diu collegerant Imperatori debitam pecuniam, repositam iam proferunt. Bene existimabant secum agi, quod non auare ad viuum exigebat rationes ad calculum, nam contentus ea quam dabant, erat. Nisi si qua prorsus fraudulenter agere deprehendebatur, reprehensam & æquitatis & debiti fideique admonitam iubebat reddere quæ debebat. Padua & Bononia aliaq; quædam non accedebant Imperatorem, nam erant in Florentina conspiratione, vt sic dicam, colligatæ. Nec officio suo fungebantur Cremenses & Cremonenses, nam eiecerant Gibelinos, nec veniebant veniam petentes. Quare Henricus aduersus eos mittit copias, Cremonenses agris, villis vrbique suæ timentes petunt pacem, & impetrant æquas conditiones pacis. Cremenses vero pertinaciter perseuerant in proposito, quare Cæsar agrum eorum vastat, & vrbem obsedit, mœnibus euersis capit vrbem. Quo exemplo Parmenses, qui quoq; rebellabant deterriti, mittunt ad Imperatorem, & veniam petunt, vicariumque Imperatoris obedienter recipiunt. Brixia suis munitionibus confisa, nihil officij confert in Imperatorem, nec quod iure debet, facit, imo alios contra Imperatorem commouet, iactat quoque conuitia in Imperatorem & Germanos, vocat eos barbaros. Nihil iniquius cõparatum esse dicit, quam quod barbari dominantur Latinis, nec hoc esse ferendum hominibus liberis & ingenuis, &c. Quare Imperator depopulatur eorum cultissima ante vrbem rura, villas omnes incendio consumit, mox admouet ad vrbem propius exercitum, & oppugnat omni machinarum genere; nec oppidani ignauiter defendunt mœnia: sed deiectis per arietes mœnibus, & fossis virgultis & cespite completis, nocte vna omnes confugerunt in vicinos montes, in quos præmiserant ante mulieres & pueros, reliquere vrbem hosti. Germani diripiunt vrbem, quibusdam locis incendunt, sed statim extinctum est incendium, vt non multum nocuerit. Brixianorum calamitates vbi audiuerunt Veronenses, Mantuani, Vincẽtini, Patauini, Taruisini, Veneti, statim ad Imperatorem legatos mittunt, imperata facturos promittunt. Placentini item belli calamitates timentes, Guelfos ex vrbe eiiciunt, & pacem ab Imperatore petunt, imperio facturos se promittunt, quicquid æquitas & iura iubeant. Præfectos itaque vbique constituit Imperator per vrbes. Mox deinde Genuam profectus, nam audiebat illic ciuium animos seduci a Ruperto Neapolitano rege, qui & Florentinis Lucensibusque miserat duo equitum millia in auxilium aduersus Imperatorem. Misitque legatos hic Robertus ad Henricum Genuam, qui fucatis verbis Henrico fidem facerent, Robertum fauere eius rebus, & paratum esse illi seruire quouis loco: sed Henricus vulpina illa ingenia bene notat, nihilque periculi erat illi ab huiusmodi falsis fictisque amicis. Cæterum Genuæ honorifice est tractatus, & ciues ad voluntatem eius omnia fecerunt. Cum pararet abitum, vxor eius grauida incidit in lethalem ægritudinem, paucisque diebus magnis doloribus afflicta, diem obit. quæ non sine mariti magno luctu sepulta est illic magnifice & honorifice. Imperator mœstus ac tristris ob carissimam vxorem, qui solatium itineris & laborum omnium, ereptam, iter institutum prosequitur, videbaturque sibi solus iam, in tanto exercitu. Peruenitque Pisas ciuitatem Imperatoribus deditissimam, vbi

nihil omittitur quod potest ad magnificentiam excogitari in excipiendo Henrico. Omnes ex vrbe ordine procedunt, obuiam puellæ, pueri, virgines, adolescentuli, matronæ & viri diuersis cantionibus, variis instrumentis musicis vtūtur, vocant eum in cantionibus patrem patriæ, saluatorem, seruatorem. Inter hæc tristior semper visus est, nam amiserat dulcissimam coniugem, dimidiam sui partem, quam pariter his frui decuit, aut etiam amplius, nam muliebris sexus magis his capitur. Nec tamen ita vxoris morte doluit, vt esse se virum meminisse desierit. Nam in rebus administrandis, in respondendo legatis, in causis discernendis, nullum doloris vestigium omnino apparuit. Venerunt enim dum Pisis esset, ad eum vndique legati magnis ex causis, quibus omnibus non minus prudenter quam iuste respondit. Veniunt etiam Roma legati, vt inuitent & comitentur Romam, quare comitantibus eum legatis pontificiis, Viterbium peruenit, vbi quoque ante eius aduentum erant Guelphi; post eius vero aduentum adulabantur Gibelinis, & qui autores factionis in ea vrbe fuerant, fugiunt, alij tacent, alij vt fidem facerent se fauere Imperatori, Guelphis maledicunt, eosque persequuntur, vt solent leues homines in mutatione rerum facere. Viterbio discedentibus, Romamque versus iter facientibus, veniunt obuiam, qui nunciant in vrbe omnia seditionibus & armis turbulenta esse, certatim a partibus munitiones multa cæde occupari. Vrsinos, eum auxiliatibus Roberti regis Siciliæ copiis, Adriani molem, Capitolium, Ianiculum, omnesque transtiberinas muniriones, firmis præsidiis tenere, omninoque constituisse Roma excludere Henricum Imperatorem & Germanos: alteros vero Imperatoris fautores occupatos obtinere montes Cælium, Auentinum, & Quirinalem, aliaque breuiter omnia, præter quæ dicta sunt, ab aduersariis occupata. Inter has partes pugnabatur sine intermissione de locis passim per vrbem. Hæc cum primum Imperator audiuit, celeriter præmittit suæ parti expeditas cohortes aliquot vt animarent & iuuarent suos in vrbe. Ipse quoque festinat cum toto exercitu. Vbi venit, hostes animose opponunt se illi, vbicunque loci opportunitate putabant aliquid posse fieri a paucis aduersus multos, tentabant fortunam, & non sine plurimo sanguine multæ committebantur pugnæ. Peruincunt tamen tandem Germani omnes difficultates, Romanis partis fauentis Imperatori adiuuantibus, Imperator per pontem Miluium & portam Flaminiam vrbem ingressus est, comitantibus eum multis proceribus Italiæ, & ciuitatum legatis. estque gloriose acceptus a multitudine populi. Sed voluntatem animi Papæ expectatam non inuenit, nam Pontifex mutarat animum, vbi videbat regem Robertum & alios cum Vrsinis coniunctos, quorum multi erant summi Pontificis amici, necessitudinibusque variis deuincti. Cum igitur in Basilicam beati Petri venisset, coronationemque expectaret, rumor fuit Pontificem cardinalibus interdixisse, ne coronam imponerent Imperatori. Quod primo Imperator non credebat, donec tandem tot concurrerint argumenta quæ fidem faciebant, vt aperte videret sic Pontificem erga se animatum. Imperator de ea re misit ad Papam nuncios, & egit cum eo expostulauitque multis. Vbi Papa intellexit magnum a Germanis periculum esse, nisi promissis satisfiat, quare coronatur & vngitur a cardinalibus, annuente Pontifice. Post coronationem Tibur profectus, ibi Vrsinos in gratiam recepit, & cum aduersariis composuit, pacem vbicunque potuit inter partes reformauit, iniuriarum immemor. Postea Pisas reuersus illic diutius mansit, quod in amicissima ciuitate tutiorem se putabat, quam in suspectis, & furiosis factionibus vrbibus confusis. Pisis igitur leges tulit de rebellium Imperatori pœnis, & qui sint rebelles censendi. Item de supplicio reorum læsæ maiestatis. Conuocauit etiam illuc Italiæ Principes passim, & tributum imperio debitum, imperauit, si qui non erant soluendo præteritorum tributorum, facilis remisit de summa; sed prædixit se nullo modo in posterum laturum vt defraudetur imperium: neque enim suam se rem agere, sed Rempublicam impetij. Pisas quibusdam ædificiis exornauit, & priuilegiis donauit antequam discederet, propter singularem eorum fidem erga omnes Germanos Imperatores. Blondus & Platina aliter de Henrici Imperatoris huius in vrbe Roma gestis scribunt, quos qui volet, potest legere. Imperator Pisis excedens, ducit exercitum Florentiam, vrbemque obsedit, & ędificauit arcem in imperiali monte vbi castra quoque militaria muniuit, in eo tunc monte filio Friderici regis Siciliæ desponsata est filia Henrici Imperatoris. Post spon-

sponsalia ista & arcem ædificatam, premere vrbem magis instituit obsidione, erant autem Guelphorum in vrbe, si credimus autoribus, centum millia, qui quotidie eruptionibus factis impugnabant, castra Cæsaris, & nonnunquam dimicabant tam atrociter, vt paucis diebus vrbanorum desiderata sint sex millia, Cæsarianorum 1400. Vtrinque ferunt tandem desperasse, Florētinos cogitasse de deditione, imperatorē arce in monte supra vrbem munita & præsidiis idoneis illic relictis, exercitum Pisas reduxisse. Pisas deinde citauit regem Apuliæ Rupertum, quanquam non ignorabat eum non venturum, cumq; neque ipse veniret neque legatos suo nomine mitteret, iuridico ritu processit aduersus eum, condemnauitq; eum crimine læsæ maiestatis, ac proditionis, hostemque iudicauit imperij; & regnum eius dedit cuilibet occupanti. Romamque ad Pontificem de ea re misit legatos, & petit a Pontifice vt anathemate percutiat eum, quam primumque promulget latam excommunicationis sententiam. Sed Pontifex moræ causas nectit, neque negat se facturum, neque assentitur, cumque vrgeret vehementius Imperator, detegit animum suum Pontifex erga Rupertum, Imperator videt facile se nullum excommunicationis fulmen extorquere posse aduersus illum regem. Quam ob rem Imperator cum exercitu iter arripit in Apuliam, vocant eum vltro ciuitates, pleræque quæ audierant de condemnatione regis sui, inprimis Neapolitanorum ciuium multi ad eum scribunt vt veniat. Nam rex imperiosius dominando fere omnibus dederat dudum ante causas odij in se, nec mirum quod oderunt plurimi hominem qui humanas & diuinas contemnebat leges. In itinere habuit obuium elegans & amplum castrum, quod vocatur Bonconuentum, in eo castro propter festum diem qui erat diuæ virgini sacratus, per duos dies quiescere, ibique sacramentum corporis Christi sumere. aberat autem eo tempore episcopus Tridentinus quo confessore, vt vocant, vtebatur: nam cum vicecancellario Romam miserat ad Pontificem. Quare quidam monachus ordinis beati Dominici subornatus a Guelphis, qui in arce ea missam celebrabat, dedit Imperatori sub specie sacramenti venenum. Imperatorem scribunt statim præsens venenum sensisse, & intellexisse in sacramento sibi datum, adhibuisse remedia, sed omnibus remediorum viribus veneni efficaciam præualuisse. Post missam a monacho absolutam (nam ante finem missæ in sacrosancto opere noluit impedire ministrum) fertur Imperator ad sacrificum monachum dixisse, calicem vitæ inuertisti mihi in mortem. Quare ô domine fuge celeriter. nam si nostri familiares & amici tuum nefandum scelus scierint, & tu comprehensus fueris, raro & miserabili aliquo mortis genere morieris. Igitur fuga serua hanc vitam, & precare Dominum vt tibi ignoscat, & age pœnitentiam, Dominus enim non vult mortem peccatoris, sed vitam. Ego quidem, inquit, moriar iuxta voluntatem Domini; tu vas iræ Dei fuisti, &c. Sic enim scribitur locutus ad scelus monachi. In eo loco ergo defunctus est Henricus Lucenburgensis, Princeps optimus. Egressurus e Germania nullum armorum genus æque in Italia timuit atque venenum. Male post huius Imperatoris mortem audiuit totus Prædicatorum ordo, vt sunt hominum iudicia peruersa, solent enim stulte propter paucos malos totum ordinem plerunque condemnare. Nec enim non potuere boni patres in eo ordine esse, etiamsi aliquod scelesti nebulones inter eos tecti locum habent. Prædicatorum ordo propter hominum iudicia mala, a Pontifice Romano literas acceperunt, illum fratrem innocentem fuisse, sic fertur, nihil hic assero. Corpus Imperatoris Pisas perlatum, illicque maximo luctu & magnificentia reuerentiaque plus quam regia sepultum est. Processerat in proposita expeditione contra Rupertum Fridericus rex Siciliæ & occuparat, dum Bonconuenti Henricus moratur, Rhegium vrbem, ibique constituit Henricum expectare, quo coniunctis copiis totam caperent Apuliam. Nec difficultas vlla fuisset, ita inclinabant omnium animi ad imperium & præcipue hoc Imperatore, qui tam bene audiebat vbique, etiam apud imperij hostes, erant autem Friderico magnæ difficultates post mortem Imperatoris, nam quanquam oderant omnes fere Rupertum, tamen Fridericum quoque ciuitates quædā nolebant. Fridericus audita morte Imperatoris cum esset in vrbe Rhegio quam ceperat, statim mittit ad primos duces post Imperatorem, petitq; sibi, si ipsi nolint pergere, dari quinque aut sex millia Germanorum, vt non turpiter & cum magno periculo cogatur ab incepto desistere; duces exercitus dicūt se paratos in Germaniam redire,

cæterum liberum faciunt ſi qui velint auſpiciis Friderici regis militare, illi eſſe paratum ſtipendium iuſtum. Sunt ergo inuenti ſex millia qui manſerunt. Fridericus eas ciuitates ad ſe vocat, quæ Imperatori nunciarant vt veniret. Iam erat Rupertus ita paratus vt Imperatori ipſi ſe parem confideret, habebat etiam Guelphos ſocios. Cum intelligeret Fridericus vndique bellum contra ſe parari, eſſe in armis omnes eius regionis ciuitates, quas vocauerat ad ſe Italiæ ciuitates non venire, cum hoſte communicare conſilia, a Ruperto rege aſſiduis nunciis & literis ſolicitari, colligi & inuehi intra munitiones frumenta, putauit ſibi non ceſſandum: quare coacto exercitu de improuiſo in fines Ruperti penitius contendit, & antequam illi arma capere aut conſulere, aut profugere valerent, magnam pecoris multitudinem, magnamq́; hominum cepit, depopulatis agris, vrbibus militibus diripiendas obiectis, in deditionem venire compulit, & factis quęcunque videntur ad pacem firmandam facere, pergit & omnibus neruis & viribus in bellum inſiſtit. Quare hoſtium conſilia quæ ſint animo perpendit & circumſpicit, vt ſua ex eorum ratione inſtitueret. Nunquam enim quiſquã res adminiſtrabit in bello recte, niſi hoſtis conſilia & rationes cum ſuis conferat. Certo igitur perſpectis hoſtium conſiliis, ſperat tam temerarios & imprudentes eſſe, vt ad pugnam in harenas deſcẽdant. ſciebat enim eos ſuis velle videri ſuperiores; & hoc ſtudio illis eſſe, certis argumentis collegerat. quam ob rem ſufficienti præſidio impedimentis relicto, aduerſus hoſtem ducit copias, & non longo interuallo intermiſſo, caſtrametatur. Erat inter Fridericum & hoſtes fluuius profundus & latus, altisq́; ripis. Sciebat Fridericus autem ſe in caſtris ſuis habere qui omnia deferebãt ad hoſtes, quicquid in exercitu palam dicebat, hoc enim ſatis expertus erat. quare vt hoſtibus timoris ſui faceret ſuſpicionem, non modo caſtris muniendis conatus eſt, ſed palam ad omnes milites dixit, Quoniam hoſtium copiæ fortes & inſtructæ ſint, ſe non ſuorum militum vitam & ſuas fortunas prælio commiſſurum, ſed quam primum poſſit vel noctu hinc a conſpectu hoſtis diſceſſurum, donec augeantur ſuæ copiæ. Hæc omnia audientes qui fauebant hoſtibus, ſe clam ſubducunt, hoſtibusq́; nunciant. Circa crepuſculum noctis ad ſe vocat omnes ordinibus præfectos, explicat illis rationem conſiliorum ſuorum, iubet vt parati ſint, ſi eueniat quod ſperet, & quo magis credant hoſtes ſe timeri, iubet ſuos magno ſtrepitu exire caſtris, vt videantur fugam parare, educitque auerſos ab hoſtium caſtris. Hæc vbi hoſtes vident, putant Fridericum fugere, nihilque amplius de timore eius dubitant, erumpunt ex caſtris hoſtes, ne Friderici copiæ fuga elabantur illis ex manibus, & prædam ſibi oblatam permittant abire. propterea per præruptas ripas ſe præcipitant ad flumen & tranſeunt, deinde per alteram fluminis ripam aſcendunt. Vbi Fridericus videt maiorem copiarum partem flumen tranſiſſe, & per prærupta loca magno labore, manibus & pedibus quadrupedes aſcendere, cohortatur milites inquiens, Habetis commilitones hoſtem in manibus veſtris, nunc veſtræ virtutis erit fortiter eos cædere, nam veſtrum decem centum hoſtes ſine diſcrimine & labore cædent. Impeditiſſimo loco enim eos videtis, modo ne ſinatis eos effugere ex manibus veſtris. Signa ſimul cum his dictis in hoſtem vertit, milites inhærentes in ripa hoſtes impetum faciunt. Illi contra expectationem quos perſequi & capere volebant, videntes in ſe tanto impetu venire, ſtatim terga dant, fugientium alij occiduntur, alij lapidibus obruuntur, magna pars in flumine ſuffocatur, nec exigua multitudo capitur. Victis hoc modo, poſtridie poſt ſtragem veniunt legati quorundam ciuitatum, ſe tradunt, rogant ne velit perdere eorum ſobolem & rura quibus alantur, iugum quoduis impoſitum ſe laturos promittunt. In gratiam recipit eos, ſed imperat obſides, imperat milites quibus opus erat ad reliqua quæ habebat in animo perficienda. Ruperto victo in hunc modum Papa componit eos fœderis conditionibus, quas prudens prætereo, nec enim eſt huius inſtituti aliena omnia perſtringere. Clemens quintus celebrauit Viennæ in
1311 Burgundia cõcilium anno milleſimo trecenteſimo vndecimo, in quo fuerunt omnes Germaniæ & Galliæ epiſcopi & abbates. Rex Galliæ autem autor erat conuocandi eius concilij, vt Bonifacij Pontificis memoriam obliteraret: conabatur enim probare eum non legitimum Pontificem fuiſſe, ſed hæreticum. Nam Bonifacius eum excommunicauerat. Sed epiſcopi & pręlati alij ex Germania nolebãt cõſentire, ſciebant enim vnde eſſent iſtæ lachrymę, ex Gallis enim quidam adulabantur regi. Et Pontifex in hoc

erat vt Bonifacius iudicaretur hæreticus. Sed concilium, hoc est concilij maior pars, declarauit Bonifacium catholicum Pontificem fuisse. Decretum tamen est in eo concilio, vt Bonifacij Pontificis execratio & iudicium de rege Gallorum, nec regi nec hæredibus eius nocerent. Gallus & si multo plura expectaret de eo concilio (nam Pontificem suarum partium esse sciebat, & aduersus mortuum Bonifacium quicquid optaret facturum, & sui regni prælatos ecclesiarum nihil ausuros sciebat) tamen tandem putabat secum bene actum, quod constitutum erat nihil illi debere nocere Pontificis Bonifacij sententiam. Nam vix obtinuere qui impensius regi fauebant, vt in hoc Germani prælati consentirent.

DE GERMANIS
LIBER VIGESIMVS-
QVARTVS.

Ost mortem Henrici Lucenburgensis, Imperatoris Romanorum, conuenerunt imperij electores Principes Francofurdiæ. Eratque magna inter eos de Imperatore eligendo dissensio, alij aliis causis, ad alium eligendum mouebantur. Fridericus, Albertus, & Lupoldus Austriaci Principes ambiebant imperium, habebant autem sibi studentes Rudolphum & Ludouicum duces Bauariæ. Vehementer vero resistebant Austriacis rex Boemiæ, episcopi Treuerensis, & Moguntinensis. Cum ij viderent futurum vt eligeretur Fridericus Austriacus, multa aduersus eum conati sunt, tandem cum nihil promouerent quem volebant ipsi, nec impedire Fridericum possent, Ludouicum ducem Bauariæ eligebant, quem prius a Friderico alienarant, adiunxerunt autem sibi & legatum Marchionis Brandeburgensis, vt etiam suffragium suum tulerit Bauaro, quanquam aliud a Principe suo in mandatis habuerat. Quare a rege Boemiæ, archiepiscopo Moguntinensi & Treuerensi, Marchionisque legato electus est Ludouicus dux Bauariæ. Fridericum Austriacum vero elegerunt, Palatinus Rheni, archiepiscopus Coloniensis, Ludolphus dux Bauariæ Ludouici frater, & Rudolphus dux Saxoniæ. Erat magna discordia & simultas inter illos Principes, discedit vterque Francofurdia, Ludouicus Bauarus cum suis in Oppenheim, Fridericus Austriacus Heidelbergam se confert. Ibique hostilibus animis alter aduersus alterum parat bellum. Pollicitationibus & donis, amicos & socios comparant, potissimum vero Pontificem sibi conciliare student. Inuicem item struunt insidias. Heidelbergæ militem quendam subornarunt, vt iret in Oppenheim, abscondens paruam balistam sub chlamyde, & obseruata temporis opportunitate, sagitta veneno infecta interficerent Ludouicum. Sed aliter Deo visum est: monitus enim est a quodam ex Heidelberga. Venit igitur postridie post admonitionem miles Oppenheim, simulat se Ludouico fauere, cupere sub auspiciis eius militare, comprehensus sub pallio habuit balistam. Ludouicus iubet ex illo extorquere, quis iusserit, quid datum promissumúe sit illi, omnia homo confitetur. Ludouicus hunc latronem diu secum duxit ligatum biga, partim loco spectaculi, partim ne aduersarij possent dicere fictum fuisse a Ludouico, vt Friderico inuidiam faceret, & innocentem supplicio affecisse. Postquam vero satis cognitum arbitratus est (nam omnibus per Germaniam hanc fraudem & flagitium notum voluit) tandem ad caudam equi imperauit ligare, & per ciuitatem trahere, & deinde rota membra frangere, postremo in quatuor partes secare. Ludouicus eo tempore post electionem Aquisgranum profectus est, illicque ab archiepiscopis Moguntinensi & Treuerensi vnctus & coronatus in regem Romanorum. Antequam electus fuerit in Imperatorem, hic Ludouicus fuit homo rerum negligens, & prodigalitate luxuque suum pene totum perdiderat patrimonium. nam aluit magnum hominum inutilium numerum, in largiendo facultatum nullam ratione habuit. Quare quum videret illi defuturum, censuit quærendam vxorem quæ amplam dotem afferret. Ea est enim compendiosa ad diuitias & opes via. In ducenda igitur vxore non respexit genus formamue, sed pecuniam; igitur duxit comitis cuiuspiam non admo-

dum nobilis, sed pecuniosissimi filiam, quæ attulit ad Ludouicum amplissimam dotem. Verum ea obiit sine prole: quare maior dotis pars reddenda fuit iis qui dederant. Hac mortua, duxit filiam ducis Poloniæ, quæ quoque non paruam ad eum dotem attulit. Hæc prima fecit illum parentem, genuit enim ex illo duos filios, nomine Ludouicum & Stephanum. hæc quoque vita breui defuncta est. Duxit non diu post huius vxoris mortem, aliam, filiam comitis Flandriæ. Ex hac genuit quatuor filios Guilielmum, Ludouicum Romanum, Albertum, & Othonem. Non ignoro alios aliter de his tradere, inter quos est Abbas de Spanheim. Mihi quæ dixi probabiliora videntur, cuique suum relinquo iudicium. Certum hoc est habuisse plures vxores & filios. Fridericus post coronationem coronatus est Bunnæ. Nam Aquisgranum iurarat Ludouico fidelitatem. Inferior Germania vsque ad Argentinam iurauit Ludouico, neque Fridericum Imperatorem agnoscere volebant inferioris Germaniç ciuitates. Sueuiæ quoque magna pars & Franconiæ receperunt Ludouicum in regem. Vlma Fridericum regem agnouit. Præter Solodurum & Bernam, omnes imperiales Heluetiæ ciuitates Fridericum receperunt. Argentina quoque Fridericum Imperatorem agnouit. Qualis facies Germaniæ fuerit in schismate illo duorum electorum Imperatorum dissentientibus ita Principibus & ciuitatibus, facile est coniectura assequi Partes illæ, vt est natura humani ingenij, non possunt non mutuo se odire, ex quo odio vicinorum Principum & ciuitatum plurima eueniunt mortalibus incommoda, si etiam res, vt tandem consueuit quoque fieri, non veniret ad arma: alij enim aliis quæ possunt, præripiunt, & ob odium inuidiamque impediunt alij aliorum commoda etiam absque suo commodo, imo nonnunquam maximo suo incommodo. In hunc modum diuisa Germania duobus Principibus, vbique bella exoriuntur, & bellorum rumores caritatem annonæ faciunt, nam Principes, & ciuitates timentes bellum, etiam aliquando nunquam futurum, conuehunt frumenta intra munitiones, dumque ita timent & sperant, affectibusque animalibus seruiunt Principes, esuriunt multi pauperes. Aliquanto igitur tempore neuter alteri mouet bellum, neuter enim voluit causa bellorum & malorum, quæ bellum necessario consequuntur, videri. Tandem Fridericus videns aduersarium suum potentiorem, & animos ad maiorem partem, vbi se tutiores iudicant, inclinari, fidens suorum virtute (qui erant ab Argentina vsque ad Solodurum, & a Lucerna Constantiam vsque, a Constantia vsque ad Vlmam. In quibus regionibus etiam nostra ætate milites palmam ferunt. Nec fere vllus Princeps hodie aliquid feliciter in bello gerit, qui non habet ex illis aliquibus, quos dixi, locis copias) contrahit copias vt illas vrbes suis adiiceret quæ proximæ erant. Quamobrem Esslingen obsidet. Sed non satis ad expugnandas vrbes paratas, post vnum mensem obsidionem soluit, & quæ vidit illi defuisse in oppugnationibus, comparat, sequentique anno rursum ad obsidendam redit, & magnis conatibus & viribus impugnat: sed oppidani etiam se interim parauerant, quoniam etiam in prima obsidione poterant discere quæ sibi vsui esse possent in propugnationibus. Fridericus autem solum cogitarat quid sibi defuisset ad capiendam vrbem, vt erat in priore obsidione, nec satis attulit virium quoniam ad munitiones & præsidia multa per id temporis, quo abfuit, interuallum adiecerant. Cum igitur pertinaciter & fortiter sine intermissione noctesque diésque impugnaret Esslingenses, emisso clanculum noctu nuncio, significarunt Ludouico, nisi cito veniret cum exercitu, se obsidionem non posse ferre. Nec agi de sola Esslinga, si enim aliæ viderint nullam spem esse in auxilio Ludouici, sponte sua accessuros ad Fridericum. Constituunt illi diem ante quem si non veniat, se pacem petituros, & fœdus inituros cum Friderico. Ludouicus intelligens defectionis multarum ciuitatum periculum, etiamsi non admonuissent eum Esslingenses per nuncium, quanquam alias occupatissimus, coacto exercitu, acceptis quoque copiis ex Boemia a rege, festinat ad Esslingam liberandam. Certior factus de aduentu eius Fridericus infestis signis & acie instructa illi obuiam it, & in loco æquo iuxta Necharum pugnam ineunt, vix vnquam vsquam pugnatum est pertinacioribus animis. Imperatores ipsi periculose pugnabant, milites in conspectu Imperatorum fortissime dimicabant. Pugnatum ferunt vsque in atram noctem, itaqu discessum vt neuter iure victoriam sibi arrogare potuerit: quanquã multo maior multitudo ex Ludouici copiis occubuerit, quã Friderici,

nec sic ex hoc prælio obsidione liberata Eslinga, sed post prælium visum est Ludouico hostem auocare ab vrbis obsidione ad sua defendenda, quod sane salubre Ludouico consilium fuit. Argentinenses quoque desciuerunt a Friderico ad Ludouicum, qui eis priuilegia noua dedit, & vetera confirmauit. Eo tempore videns fratrem suum laborare Lupoldus dux Austriæ, exercitu congregato proficiscitur Spiram obsessurus. cui cum pararet occurrere Ludouicus, adiungit se cum suis copiis Fridericus. Quod vbi animaduertit Ludouicus, mutat sententiam, neq; potuit adduci, vt cōgrederetur cum ambobus fratribus, dictitans, esse inuictum quiddam diuina naturæ lege quadam fratrum concordiam. Quare omnino constituit rem nullo modo committere prælio, aliisque vtebatur bellandi rationibus; nec tamen innotuit vulgo Ludouicum cum Friderico congredi non audere, nam hoc tam astute potuit dissimulare etiam magno suo commodo, vt putarint Fridericum premi & prouocari. Semper enim transtulit bellum a suis ad Friderici subiectos. Duxit quoq; exercitum in Bauariā, aduersus Rudolphum fratrem suum, quoniam, vt diximus, fouebat Friderici partes. Destinabat interea alio loco Fridericum, ne posset Rudolpho succurrere. Cum igitur in Bauariam peruenisset inexpectatus hostis, Rudolphum inuenit imparatum, & aduentu eius territæ vrbes & arces, cum nullum viderent præsens auxilium, dederunt se, eiectusq; est cum tota sua familia Rudolphus. Confugit autem ad ducem Austriæ, spe suspensus est Fridericum breui eum reducturum in suum ducatum: sed vana fuit spes, Friderico enim negotia grauiora & magis vrgentia inciderunt, ex quibus ante quam se extricauit Fridericus, defunctus est vita Rudolphus dux. Post mortem Rudolphi, reddidit Ludouicus ducatum vxori & liberis eius, sed nihilominus mansit dominus Bauarorum. tutorem enim seipsum liberorum fratris sui fecit. His temporibus multæ calamitates oppresserunt Germaniam, caritas, vt dixi, & per omnes vias latrocinia erant. Et passim exurebantur villæ rusticæ & toti pagi. Cuius enim Principum populus pluribus malis afficiebatur, ab eo plures quotidie defecerant, propterea clam & palam certabant in inferendis iniuriis. Eo deuenerat tandem res, vt cum nusquam vllum iter tutum esset, ciuitates vicinæ per Germaniam conuenerint, & egerint de custodiendis viis, & per milites pedites & equites suis stipendiis conductos, vias custodierint, lattronibus captis & suspensis, aut saltem abactis. Hanc ob causam tunc temporis, Argentina, Spira, Wormatia, Moguntia fœdere coierunt, & communibus impensis conduxerunt equites & pedites, qui vias tectas reddiderunt & seruarunt. Nam negotiationes, quibus crescunt ciuitates, iam totæ propter infesta itinera cessabant. Quum primum audiuit Ludouicus esse Pontificem electum (nam vacarat sedes Romana post mortem Clementis quinti, perpetuum biennium) mittit Romam legatos cum muneribus & promissis amplissimis, confirmationem petens a Ioanne 22 Pontifice maximo: Pontifex vero causis redditis, recusauit. Quod vbi audiuit Fridericus negatum aduersario, Pontificemque parum æquum Ludouico, ob delicta quædam, mittit statim Romam legatos, subiiciens se & suum imperium sanctę sedi apostolicæ, iuraturumque pollicetur se nunquam a sententia Pontificis discessurum. Pontifex non negat illi confirmationem, sed differt, nescio quam ob causam. Rediere legati, bonam spem afferunt de confirmatione, sed certi nihil. Tempore hoc, quod fuit annus millesimus ducentesimus nonagesimus quartus, fuit tanta siccitas per æstatem, vt alioqui perennes fontes 1294
& flumina exaruerint. Fœni secuta est tanta caritas, vt magnam pecoris partem mactare passim coacti sint. & in plerisque locis ob pascuorum inopiam stramina eis obiecerint. Nam exaruerant & folia in arboribus. Vinosissimum eo anno creuit vinū, & bonitatis eximiæ frumentum, nec ita carum factum est frumentum. Causa fuit terra bene caloribus solis fermentata, quæ in proximum sequentem annum amplissimā pollicebatur spem. Neq; fefellit ea expectatio, nam proximum post annū fœcundissimum ferunt fuisse, in eo anno multum vini effusum est, quod vasa non poterant capere; frumētum item plurimum perierat, quod metu bellorum seruatum erat, abiectaq; est eo anno in sterquilinia magna frumenti copia, nouum enim reponebant. Adhuc autē per Germaniā erant seditiones, latrocinia, bella, misereq; vexabatur multis modis Germania, nec erat qui opē ferret. Cum hoc intelligerēt quidā cordati Principes & ciuitates, inter se fœdera fecerunt, vt coniuncti tranquillā agere possent vitā. Ludouico Bauaro

& Friderico Austriaco ita omnia tumultibus miscentibus, non solum Germania, sed & Italia, Gallia, aliæque nationes, seditionibus & factionibus turbantur, & grauibus bellis affliguntur; in primis vero Italia laborat variis seditionibus. Ioannes Papa etiam, cum videret Imperatores duos propter discordiã non modo non tantum posse, quantum vnus in imperio promouendo & defendendo valeret, sed etiam imperium discordia illorum dilabi, putauit occasionem se habere suos iuuandi & prouehendi ex imperij bonis. Quare quæcunque potuit sibi vendicare de imperio per Italiam, fecit, deditque exemplum aliis idem faciendi. Nam quemadmodum soleat vulgus de maioribus exemplum bene aut male faciendi sumere, neminem latet. Erant tamen in Latio Gibelini multi qui fœdere se coniunxerunt, fortiterque restiterunt aduersariis. Cum vero viderent se non posse pares esse diutius Guelphorum potentiæ & multitudini, miserunt in Germaniam ad Ludouicum legatos, vt ipse veniret, aut saltem auxiliares copias ex Germania mitteret, alioqui actum esse, nunciant, de imperio in Italia. Ludouicus respondet legatis se propediem venturum, nondum hostem prorsus deletum in Germania, studuit enim videri se extra periculum esse, & vehementer gaudebat, quod Gibelini Itali ad se venissent, existimabat enim se iam solum Imperatorem receptum per Italiam. Sed Gibelini propterea potius ad Ludouicum miserant legatos, quod sciebant simultates esse inter eum & Pontificem. Ludouicus misit cum legatis partem copiarum in auxilium Gibelinis, simulans se illis carere posse, nihil enim periculi a Friderico propter quod opus sit maioribus copiis. Sed quum primum abierunt legati, reparat exercitum: nam tum maxime necessariæ fuerunt illi magnæ copiæ, principes enim multi per Germaniam maxime ecclesiastici, vbi audiuerunt quod Pontifex Romanus confirmationem negarat Ludouico, & quas ob causas negarat: Fridericum vero confirmare potius distulisse, quam recusasse Pontificem, inclinabant animos ad Fridericum, respicereque ad eum incipiebant quos Ludouicus putauit sibi fidelissimos esse. Nam ita tum habebat Germania, vt nulli dubium esset fore Imperatorem quem approbaturus esset Pontifex Romanus. In Italia Gibelini multas vrbes capiunt, opera Germanorum, & aliquot præliis victores discesserunt. Pontifex aduersus vrbes in fide erga imperium obdurantes, inter quas fuit Mediolanum, Placentia item, aliæque multæ, execrationibus fulminauit. Hoc bello quot vrbes obsessæ, quæ captę, quoties pugnatum, quoties Gibilini victi, quotiesque victores fuerint, longum esset enarrare, & non nostri instituti proprie, quanquam Germanus miles magna rerum tum in Italia gestarum pars fuerit. Cum Ioannes Pontifex animaduertit Gibelinos sæpius vincere, & expugnare munitas vrbes, fretos militibus Germanis a Ludouico missis, operæpretium & necessarium existimauit ad Fridericum mittere legatos, vt mittat sibi auxilium, promittitque per legatos se eum confirmaturum, si iam præsentem opem adferat aduersus hostes ecclesiæ, & vicissim se ipsi auxilio futurum aduersus hostes suos. addunt simul legati quam facilis via sit hæc ad superandum hostem suum Ludouicum, pontificia enim autoritate ex tota Germania facillime posse Papam, si velit, eiicere Ludouicum. Præmia insuper addit vitæ æternæ, plenariam nimirum indulgentiam omnium peccatorum. Et fratrem eius, qui erat sacris initiatus, pollicetur Pontifex se ad archiepiscopatum Moguntinum promoturum. Fridericus etsi non fideret pontificiis promissis, intelligeretque quicquid Papa faciebat, contra imperium esse, & iam se in necessitate vocari, alias Pontificem malle alium Imperatorem cui pontificia sedes magis curæ esset quam imperium, aut omnino nullum, nam non obscurum erat quantopere foueret illud dissidium duorum Imperatorum, vt nullus esset Imperator: tamen omnino censuit mittendos, ne dominus in Italia factus Ludouicus aut cogeret hunc Papam Ioannem ad se confirmandum, aut hoc a pontificatu deturbato, alium substitueret, a quo confirmationis electionem suæ acciperet. Tota enim Germania intenta in Romanam sedem erat, plurimi nanque expectabant confirmationem, interea neutri adhærere volebant. Tanta Romanæ sedis autoritas & religio erat apud plerosque, vt non iudicarent, nec appellandum censerent Imperatorem, nisi prius vnctus & coronatus confirmatusq; esset per apostolicum aut per apostolicos legatos. Et si qui erant apud quos nõ tantam autoritatẽ habebat sedes Romana; tamen confirmationem expectabant, scientes fore Imperatorem quem

quem Romanus Papa eſſet approbaturus; mallebat autem quiſq; prudentior dare nomen ſuum Imperatori quem ſuperiorem futurum videbat. Quare miſit auxilia Pontifici. Erant præter peditatum, equitum duo millia. Simulq; petiit, vt excommunicationis ſententiam in Ludouicum hoſtem ſuum per Germaniam promulgaret, ſic enim futurum, vt breui poſſit maiores mittere copias. Gibelini vbi audiuerunt Fridericũ auxilia Germanorum miſiſſe Pontifici, ſtatim mittunt ad Fridericum legatos, qui illi expoſuerunt dilucidiſſime quo pacto contra ſeipſum & imperium mitteret auxilia, nam milite Germano fretum Pontificem occupaturũ omnia in Latio quæ imperij ſint. Eſſe enim in Longobardia multas ciuitates quæ in fide perſeuerent, quas Romanus Pontifex debellaturus ſit. Et ex Hetruria Gibelinos, id eſt fideles imperij eiecturos, ſicq; omnes ciuitates & Principes imperiales iudicaturos, quod Fridericus imperium cupiat perditum, proptereaq; vt hoſtem imperij auerſuros. Et futurum, vt Italia tota ſubiiciatur Põtificis ditioni, vt neque Fridericus, neque alius quiſquam ex poſteris Germanis poſſit ire Romam illicq; coronari. Promittunt autem illi obedientiam debitam, vt iubeat exercitum quem Pontifici miſerat, reuerti in Germaniam. Quare dubius animi, ignorat quid factu optimum ſit Fridericus, obſequi ne Pontifici, vt conſequatur confirmationem a qua pendebat totum imperium, an Reipublicæ conſulere & reducere exercitum. Propter hanc rem conuocatis omnibus qui illi a conſiliis erant, deliberauit cum ipſis. Cum igitur omnia diſcuterent diligenter, tandem placuit reuocare quam primum exercitum, ne Fridericus alienaret a ſe omnes imperij amicos, cenſereturque hoſtis imperij qui non cuperet adminiſtrare res imperij, ſed perdere, prodere imperium. Quare ſcribit Fridericus ad fratrem ſuum Henricum (nam illum cum copiis miſerat in eam expeditionem) iubetque eum in Germaniam redire, accepta occaſione, quamcunque tempus, locus, res, perſonæve darent. Henricus igitur ne videretur a fratre reuocatus, alienaretque pontificios ab eo, petit quaſdam vrbes ab eis ſi velint, vt vna ferat commune periculum in ſeruandis & recipiendis illis, ſe enim velle ſibi peculium parare, ſua nihil referre quod frater Pontifici cupiat ſeruire, & promiſerit auxilium, ſe duce ſuiſque magna ex parte ſtipendiis illos ſecum ex Germania veniſſe, minatur ergo ſe reducturum copias, niſi concedant illi dominium vrbium inſignium quas nominauit, quaſque ſciebat non daturos. Pontificij magna promittunt, vt maneat, ſtipendium duci & militibus pollicentur amplum. Dux anſa arrepta diſcedit, conantur illi obſtruere viam reditus, ſed perrumpit obſtructiones, & facile fuit Gibelinis non obſtantibus, illi enim ſciebant abitus cauſas. Pontifex mittit ad Fridericum legatum, accuſatque Henricum germanum eius, & queritur ſe deſeri contra fidem. Fridericus, quia animaduertit ſe ſuſpectum Papæ, mittit Romam oratores ocyſſime, vt ſe excuſaret, ne Pontifex iratus excommunicationibus in eum fulminaret. Et in gratiam Pontificis interpoſuit ſe, vt induciæ ſint factæ inter Gibelinos & Guelphos, ne Pontifex per totam Eccleſiam quereretur ſe a Friderico proditum, nam fama erat, & probabilis omnino, Fridericum ita voluiſſe Pontificem perdere. Induciæ autem illæ non diu a partibus ſeruatæ ſunt, Gibelini enim ſolum ex precibus Friderici conſenſerant, nam ſatis erat Friderico pacem ſemel eſſe factam poſt diſceſſum ſuarum copiarum, vt amoueret a ſe proditionis & perfidiæ ſuſpicionem, nihil mouebatur non eſſe ſeruatas, quemadmodum illi promiſerant: imo Gibelinos non potuiſſe adduci, vt conſentirent, niſi hac ſpe quod ſciebant Guelphos, qui erant eorum animi impotentes, aliquid breui contra induciarum ius priores facere, vt in propoſito liceret Gibelinis (qui ſecum multos Germanos habebant) pergere, dum fauerent omnia illis. Quid poſtea inter illos geſtum ſit, prudens prætereo, reuerſus in Germaniam. Anno poſt natiuitatem Chriſti 1323, erant per Germaniam omnium animi ſuſpenſi, expectatione duorum Imperatorum. Præuidebantque multi non fore tranquillum ſtatum, donec alter alterum magno quoque prælio ſuperaret, & aut caperet, aut alioqui totum frangeret. Nam vt ſe res vtriuſque habebant, ſine multo ſanguine non poterant cõponi, niſi Deus mirabiliter voluiſſet prohibere. Prædicto igitur anno, cum vterq; per totum ver & æſtatẽ ſe præparaſſet aduerſus alterũ, Fridericus & frater eius Hẽricus ad copias ſuas cõiunctis præſidiis ex Vngaria miſſis, inuadũt Bauariã hoſtiliter autumno, & primũ omnia quę in agris erãt, depopulãtur, & vrbiũ quaſdã 1323

quæ in fide conſtanter obdurabant, aut expugnatas diripiunt, aut in deditionem acceptas grauiſſimis exactionibus totas exhauriunt: magnamq́ue partem ducatus Bauarici breuiſſimo temporis ſpacio per hoſtilem vaſtationem perdunt. Vngari enim maxime cum omnes Germanos, tum præcipue vicinos ſuos Bauaros odio proſequebantur, vt fieri conſueuit inter vicinas gentes, quæ bellum inter ſe aliquando gerere ſolent. Tranſmitti enim ſolet odium per longa annorum ſpacia ad poſteros. Niſi ergo Ludouicus impiger ſtrenue occurriſſet illis, actum erat de tota Bauaria, celeritate igitur opus eſſe videns, & ne tota Bauaria perderetur, & ne Sueui coniungerent ſe Friderico ante congreſſum, feſtinat Ludouicus; habebat ergo ſuos quoque paratos, aderat illi rex Boemiæ magna cum multitudine Boemorum, aderat cum illo in caſtris reuerendiſſimus archiepiſcopus Treuerenſis, vir ad bellum natus. aderant item multi comites & Barones, cum his occurrit obuiam Friderico, cumq́ue vterq́ue exercitus diſtarent medium Germanicum miliare, ſeu circiter paſſuum duo millia, Fridericusq́ue expectaret Ludolphum fratrem ſuum, ex Sueuia adducentem copias, in quibus, vt par erat, præcipuam ponebat ſpem. Ludouicus prouocare non deſinit Auſtriacos, Fridericus nimium animi & iræ habens aduerſus quorundam ſuorum prudentum virorum conſilia, congredi ſtatuit ceſſante adhuc in Sueuia fratre Lupoldo. In conſpectum ducit Ludouico exercitum pugnandi cupidiſſimum, vtrinque adhortatis ſuis concurrunt aciebus inſtructis, fit atrociſſima pugna, ſcribunt pugnatum duodecim continuas horas, nec facile eſt relatu a qua parte plures ceciderint. vtrinque fere quinque millia equitum occubuerunt. peditum occiſorum numerum alij alium ſcribunt, magnum fuiſſe licet colligere ex equitibus deſideratis. Auſtriacus numero fuit multum inferior, propterea quod nondum frater cum Sueuis venerat. Poſt ſolis occaſum pugnantes fortiter capiuntur Fridericus electus Imperator & frater eius, duces Auſtriæ, multiq́ue cum eis proceres. Quos cum captos viderunt ad raritatem redacti milites, fuga ſalutem quærunt, pauci non vulnerati ex fugientibus fuerunt. Dux Sueuiæ Lupoldus cum electiſſimis & fortiſſimis ex Sueuia copiis iam ingreſſus erat iter bona ſpe plenus cum clades illa nunciatur ei, fratres eius ambos captos, exercitum pene totum extinctum, paucos per noctis tenebras elapſos. Quo nuncio homo nihil niſi optima & proſperrima ſperans, quantopere perculſus ſit, facilius cogitari quam dici poteſt. Quare magno animi dolore rediit domum. Copiarum alacritas repente commutata eſt in demiſſam triſtitiam. reuerſi igitur ſunt domum. Poſt prælium, qui affuerant pugnæ, omnes vno ore, etiam hoſtes Friderici, ferebant, ſi affuiſſent Sueui, longe viciſſet Fridericus. Sed fatis, vt diximus, placuit. Henricus dux Auſtriæ captus a rege Boemiæ abducitur in Boemiam. Ibique diligenti cuſtodiæ mancipatur. Fridericus Imperator electus in caſtro Trinſneck in carcere perpetuum triennium ſeruatur. Lupoldus frater Friderici, omnia ſua poſthabuit fraternæ caritati, currit Romam ad Pontificem, illiq; exponit Ludouici animum erga Pontificem & eccleſiaſticos homines, qualis tyrannus futurus ſit, prædicat, vt Pontifex in tempore conatibus eius reſiſtat, admonet, & deliberando de fratre multa cum Papa agit. Currit etiam mox in Gallias ad regem. Rex Galliæ ſiue miſeratus Auſtriacorum grauiſſimos caſus & clades, ſiue alioqui odio habens Ludouicum Imperatorem, ſiue inuidia adductus, omni ſtudio conatur Auſtriacos iuuare, de ea re cum Pontifice tractat multa in rem ducum Auſtriæ contra Ludouicum. Quam ob rem Auinione in congregata epiſcoporum & cardinalium ſynodo non exigua, Pontifex excommunicationis ſententiam fert aduerſus Ludouicum Imperatorem, cauſaſq́ue addidit in Bulla aduerſus Ludouicum, quod ſchiſmaticos & hæreticos iuuiſſet, & quotidie auxilio eſſet eccleſiæ rebellibus. Excommunicatos etiam pronunciat omnes qui non diſcedant ab ipſo, quiq́ue in ſacris illi miniſtrant, eos priuat dignitatis officio & ſacerdotiis. Mittit ad omnes Germaniæ epiſcopos Bullæ in Ludouicum edita exemplaria, mandatq́ue ſub priuationis officij & epiſcopatuum pœna, vt quam primum promulgeant excommunicationis latam ſententiam in Ludouicum, & omnes qui eius partes fouere pergant. Ludouicus animaduertens Principes Germaniæ pleroſq́ue audituros autoritatem eccleſiæ, præcipue eccleſiaſticos, conuocatis, ante Bullæ promulgationem paſſim factam, Principibus, excuſat ſe, cauſas odij pontificiorum nullas eſſe docet, quam quod imperium nitatur contra Papæ

pæ conatũs tueri, quodq́ue missa a se sint Gibelinis auxilia aduersus Guelphos imperij hostes. Itaque suum officium faciendo Papam a se alienasse. rogatq́ue & adhortatur Principes, vt imperij dignitatem & suam libertatem velint defendere. Italos inuitos semper tulisse iugum Imperatorum Germanorum, declarat, exempla multorũ Pontificum & Imperatorum profert. In illis igitur comitiis vbi intelligit sanctiorem autoritatem pontificiam esse, altiusq; radices egisse in cordibus Principum, quam vt conuelli queat, appellat ad concilium generale, & ad Pontificem male informatum melius informandum. misitq́ue statim Romam legatos episcopos Germanos, quos potissimum arbitrabatur Pontifici caros, quibus in mandatis dedit, vt Pontifici promitterent non modo non aduersarium Ludouicum ecclesiæ fore, sed patronum & defensorem. Legati vbi peruenerunt ad Papam, exponunt mandata quæ habebant a Cæsare, excusant eum quantum fieri potest. promittunt multa bona Pontifici de hoc Ludouico. Papa respondet, quomodocunque res se habeat, non licere Imperatorem agere, & nomine hoc appellari, nisi sit prius post electionem cõfirmatus, statuitq́ue illi diem ante quem debeat nomen & administrationem imperij deponere, & Romam venire ad excusandum se, & satisfaciendum pro delictis. Ludouico vero non est visum consilium esse, Romam primatum ire irato in se Pontifice, præsertim sine copiis armatis. Vbi ergo Ludouicus neque imperium abdicat, neque Romam adit, Pontifex fulminibus anathemarum excommunicationumq́ue aduersus Ludouicum, & illi adhærentes, procedit, vt eorum dictionibus vtar. Ludouicus appellauit. Isti processus Romanæ sedis erant tum efficacissimi: piaculum enim erat inexpiabile a Pontifice Romano dissentire. Fuerunt tamen inuenti qui sequebantur Ludouicum, nihil excommunicationem morati. Ludouicus habuit quosdam doctores vtriusque iuris, qui iudicabãt Pontificis sententiam inualidam, quod doctorum iudicium fecit, vt multi non defecerint. Est autem ex hac Pontificis & Ludouici electi Imperatoris discordia schisma per Romanam ecclesiam perniciosissimum ortum, quod durauit supra triginta annos. In Germania autem magis afflixit schisma hoc ecclesiam. Nec igitur tranquillitas secuta est post victum Fridericum, quam fere omnes sperabant: imo mentes & conscientiæ plurimorum magis sunt perturbatæ, maior quoque fuit rerum confusio. Lupoldus dux Austriæ interea non cessat omnem mouere lapidem, vt frater liberetur, accedit Pontificem, qui mittit legatos ad Gallorum regem, conaturq́ue eum excitare ad arma capienda aduersus Ludouicum, cum legatis Pontificis it quoque Lupoldus ad regem Galliarum. Voluntatem Pontificis ei exponunt; magnam addunt occasionem gerendi res maximas illi offerri, sine magnis difficultatibus, Germaniam fere omnem defecisse a Ludouico excommunicato, plurimos fauere Friderico afflicto, Vngariam paratam ad auxilium ferendum; Ludouicum furiis malæ conscientiæ agitari, non esse difficile insanum hominum vincere, destitutum illorum præsidiis, quorum auxilio hactenus hostibus restiterit. Hoc genus multis conabantur commouere Gallum ad suscipiendum bellum contra Imperatorem, & ad liberandum Fridericum. Sed Galliarum rex non potuit induci, vt cum certo magnoq́ue periculo in Germaniam duceret copias suas, audierat enim exempla superiorum temporum. Cum autem sæpe tractaretur de liberatione Friderici, Ludouicus post multorum intercessiones & preces, respondet se liberum dimissurum, si reddat sibi & resignet insignia imperialia, quæ Lupoldus habebat, consensit captus Fridericus: sed Lupoldus resignare diu recusauit. Exit igitur fama, Lupoldum impedire fratrem ne liberetur, iniquiorem Lupoldum in Fridericum esse quam Ludouicum, quam de se opinionem vt amoueret Lupoldus, lanceam imperialem & alia imperij insignia tradidit arbitris mediatoribúsve. Nec tamen Ludouicus liberum voluit dimittere Fridericum. Fictum enim erat hoc de insignibus imperialibus, vt onerarent Lupoldum inuidia. Lupoldus postquam multis viis tentauit fratrem liberare, nec nulla hactenus successit; quare cum armis magis quam antea infestaret Ludouicum & incenderet multa, multos caperet, nec vsque tutus ab eo esset Imperator, insidiis vbique structis industria & solertia Lupoldi ingeniosissimi ad excogitandos dolos in hostem, Ludouicus dimisit Fridericum tandem, sed cum eo fœdere facto, ne vnquam ambiret imperium, néve caperet arma aduersus Imperatorem, aut iuuaret eius hostes, sacramento & iura-

mento religiosissime interposito. Ludolphus nihilominus pergit infestare Ludouico subiectos, fretus autoritate Papæ, nam omnes qui adhærebant illi agnoscebant vt Imperatorem, erant anathemate percussi. Igitur etiam post liberatum fratrem omnia circa Spiram vastat hostiliter. paulo post tamen Argentinæ correptus febre, ex eaque insaniens vita defunctus est. Multo minoris fiebat in Italia excommunicationis sententia contra Ludouicum, quam in Germania, Gibellini enim nimium contemnebant Romanæ sedis autoritatem. Nulli ergo in Italia ob anathema in Imperatorem, ab imperio deficiebant, sed sæuiebant etiam in patrimonium beati Petri, tantum abest vt timuerint execrationes pontificias. Quin vbi audiuerunt excommunicatum Ludouicum magis illum pro Imperatore habebant, magisque illi fidebant. Miserunt igitur Gibelini literas in Germaniam ad Ludouicum, vocantque eum, vt totam Italiam imperio subiugatam pacatam reddat. Hoc facile fieri promittunt. Ludouicus Imperator, eos adhortatur ad perseuerandum, breui se venturum spondet, laudatque eos nomine constantiæ & amoris studiique erga imperium. præmia digna pollicetur. Vix dum discesserant illi nuncij Gibelinorum, veniunt ex vrbe ipsa Roma legati missi a Senatu populoque Romano, rogantque Ludouicum Imperatorem, vt Romam proficiscatur quam primum possit fieri. Aberat enim Ioannes Pontifex aliena a suo officio agens, & frustra sæpe erat a Romanis vocatus. Incipiebat enim, vt ante sæpe alias Roma factionibus tumultuari. Ludouicus non mediocri gaudio affectus est, quod ita Romam vocabatur, & quod per totam Italiam Gibelini occupata firmissima ferme omnia tenebant. Romanos legatos laudatos & non vulgariter muneribus donatos remisit Romam. se venturum breui pollicetur, diemque indicat ad quem sit expectandus. Promittit præterea omnibus pacem diligentibus pacificum se venturum, & cum copiis quibus possit suos defendere. Quare sine mora conuocat Germaniæ Principes, adhortatur eos ad concordiam, ostendit illis literas senatus populique Romani & aliarum ciuitatum Italiæ insignium, iubetque eos hinc discere quanti debeant facere Romani Pontificis execrationes, cum hoc Itali in omni genere scientiarum, & in diuinis simul ac humanis legibus doctissimi, contra Pontificis decreta audeant, quibus magis credendum de Pontifice, vt apud quos quotidie viuit. Nec paucis Germanis proceribus addidit animos, vt auderent Ludouico excommunicato adhærere. Putabāt enim Italos præcipue Romanos melius certiusq; posse iudicare de Romano Pontifice præsentes videntesq;, quam se absentes & ex aliorũ relatione audientes. Quapropter communi Principum consensu & sententia statuit tempus profectionis in Italiam, statimq; compositis in Germania rebus, contrahit copias, comparatque alia ad expeditionem necessaria. Imprimis operam dat, vt quam plurimos bonos & exploratæ fidei amicos secum ducat, quibus in Italia opus videbat fore. Coactum exercitum per vallem Tridentinam ducit, vbi superatis alpibus Tridentum peruenit, occurruntq; multarum ciuitatum legati, gratulantur aduentui, & certatim inuitant eum, & pollicentur quæ imperet se prompte facturos, copias promittunt, quibus vti possit aduersus hostes. Nam quanquam magnas secum ducebat, tamen ob Guelphorum infinitam multitudinem, maioribus videbatur illi opus. Hostes enim vbi certiores facti sunt de eius aduentu, collegerunt omnes suas vires, quæ contemnendæ non erant. Iubet igitur se arment pro viribus & facultatibus suis, & præsto sint; ipse vero ex Tridento per Brixiam Mediolanum duxit exercitum. Ibi mansit totum mēsem ob causas quasdam, scilicet pecuniam colligendi, qua opus in stipendia militum habebat, & coronam accipiendi. In Pentecostes enim festo ab archiepiscopo Mediolanensi corona ferrea coronatus est cum vxore sua Margarita. Coronatus ad pecuniam cogendam adiecit animum. In colligenda pecunia cum quibusdam parum liberaliter egisse quidam scribunt: Galeatium enim ducem Mediolanēsem propterea priuatum principatu, & in carcerem coniectum, & vrbis Rempub. constituto præside, adiunctis illi qui essent a consiliis aliquot ciuibus, administrasse, sic omnia vectigalia & tributum vniuersum ad Ludouicum peruenisse. Hoc factum fecit, vt Imperator per totam Italiam magnam bonæ existimationis iacturam passus sit, & multo plus nocuit illi quam profuit, multi enim ob hāc causam ab eo alienati sunt, & qui accessuri erant, mutarunt propositum: nec mirũ. Galeatius enim miserat illi obuiā legatos, & Mediolani exceperat eũ honorifice, omniaq;

huma-

humanitatis officia in ipſum contulerat, & expectabat ab eo ſalutem auxiliumque aduerſus hoſtes. Mediolano diſcedens venit Piſas, hinc ſine mora Romam properabat, nam qui erant a parte Imperatoris indies vocabant eum, pontificia enim factio in vrbe valida erat, quotidie aliquid moliebatur inſidiarum aduerſus Gibelinos (ſic enim appellabantur, vt dictum eſt) imperatori fauentes. Vrbi Ludouico appropinquante, per omnes vrbis plateas pugna & cædes erant. Pontificij enim conabantur Cæſarem excludere, & occupata tenebant munita quædam loca quæ non parum vſui poterant eſſe ad eum excludendum. Verum per portam quandam clam ad ſuos præmiſerat Ludouicus cohortes aliquot Germanorum militum, quorum virtute freti Romani qui ſtudebant Imperatori, ſuperabant pontificios Guelphos. Quapropter omni in vrbe tumultu ſedato procedunt Romani ordine obuiam Imperatori. Multi ex clero repente mutarunt ſententiam, & a Pontifice ad Imperatorem ſenatumque Romanum defecerunt. poſtquam enim viderunt Imperatorem ſuperiorem, & Pontificem ex vrbe fugere, vno momento didicerunt excommunicationem aduerſus Imperatorem iniuſtam fuiſſe, nec deberi ratam haberi, Imperatorem recte appellaſſe ad futurum Papam. Eſt enim hominum genus quod ſic ventis vela dare nouit. Ducitur Imperator in Baſilicam beati Petri magno comitatu, & coronatur cum vxore ſua. Poſt coronationem Romæ ordinat res turbatas factionum furoribus. Creat quoque Pontificem maximum, Petrum de Corbaria monachum Franciſcanum, humillima familia natum, ſed doctrina & vitæ ſanctimonia virum probatum, vt videbatur, & ad adminiſtrationem rerum, præcipue eccleſiaſticarum, idoneum, hunc appellant Nicolaum quintum. Creat hic Pontifex epiſcopos & cardinales ex Imperatoris ſententia, & Ioannem 22 hoſtem Imperatoris excommunicat, & hæreticum declarat, additis cauſis valde probabilibus. Statim mittuntur bullę in Germaniam, quibus excommunicātur omnes qui Ioannem 22 pro Pontifice habent, declarari per omnes eccleſias imperat Ludouicus hæreticum eſſe Pontificem illum Ioannem, conuictum hæreſeos in ſancta ſynodo Romæ legitime congregata, qui fuerunt noui epiſcopi & cardinales Nicolai quinti. Hoc multos qui ſemper abhorrebant ab eo metu excōmunicationis in Germania adiunxit Ludouico. Hæc autem ſchiſmata in eccleſia non ſine maximo conſcientiarum piarum ſcandalo fiebant. Et dici non poteſt quantus religionis cōtemptus hinc ſecutus ſit: religionis contemptum vero nō poſſunt non plurima mala conſequi, nimirum agreſtes inhumaniq; hominum mores, perfidia, omnis caritatis & mutuæ humanæ affectionis abolitio, ſtupra, iuuentutis leuitas, odia plus quam ſerpentina, auaritia, humiles & malæ cordium cogitationes, magiſtratuum omniſq; principatus contemptus & odium, breuiter lerna malorum, confuſumq; chaos, quod nulla ratione imperióve gubernari poteſt. Ludouico Imperatore in vrbe morāte diutius, Margarita vxor eius parit puerum maſculum, quem nominauit Imperator Ludouicum Romanum. Apuliæ rex Robertus multa contra imperium & Gibelinos egerat diu, dux Guelphorum, & impulſor ad omnia facinora & rebelliones contra Imperatorem, nec ceſſabat patrocinari & conſulere Ioanni Pontifici qui Roma exulabat, ſuaq; autoritate multas ciuitates in rebellione perſeuerantes continebat. Quare omnino putauit in illum copias ducendas; omnia igitur in vrbe diſponit, & præſidiis munit, nihil enim tutum adhuc in vrbe erat, multi hoſtes ſub amicorum ſpecie latebant. Vbi præuolauit fama ad Robertum regem, Imperatorem, hoſtili animo venturum, decreuiſſeque eum (ſemper enim fama aliquid addit) exemplum in Roberto editurum, ne quis poſthac tam facile rebellet. Rex Robertus ſibi conſcius factorum & conſiliorum aduerſus Cæſarem, fugam ex ſuo Apuliæ regno parat, conuaſatis omnibus precioſioribus rebus quæ transferri poſſunt, paratis nauibus, obſeruat quando venturus Cæſar moueat ex Roma caſtra Apuliam verſus, ſignumq; ſic nauigandi & fugiendi expectat. Neque enim exulante Pontifice, & Guelphis non audentibus hiſcere per totam fere Italiam, vllam in ſuis armis fiduciam habere potuit. Sed ceſſando diutius ob otij amorem Imperator, dedit tempus & locum Roberto Guelphos per Italiam latentes, quieſcētes, ſemimortuos reſuſcitandi. Neque enim ignauus dormitabat Robertus, ſed ad ſpem & fiduciam magno ſtudio reuocabat Guelphos. itaque factum eſt breui, Ludouico Romæ ceſſante, & ignauius per Italiam res adminiſtrante, vt Guelphi ita reſuſcitati fuerint, vt copiæ

Italorum quæ Ludouicum Imperatorem Romam secutæ erant, coactæ sint domum redire ad sua aduersus Guelphos defendenda, quin & auxilia Germanorum quoque nonnullæ ciuitates petebant. Et Romæ ne denuo conuenientes arma reciperent, periculum erat, nam Pontifex qui excederat Roma non parum adhuc habebat viriũ. quare ociosius cessando, amisit magnam occasionem optime gerẽdi maximas res: si enim accelerasset, totum regnum, expulso rege, Apuliæ erat in manu sua, & vbi audiuissent Guelphi dissimulantes & latentes regem suum ducẽm ve, in quem omnes respiciebãt, superatum & fugatum, omni spe abiecta penitus, animum adiecissent ad aliam vitam, ad Imperatori obsequendum. Imperator Ludouicus serius ergo multo quam oportebat aduersus Robertum eduxit copias, omnia enim in itinere infesta erant reddita, quæ ante pauculos dies prorsus amica erant. Vbi igitur rei difficultatem videt, & apud se expendit pericula (sciebat enim si parum aliquid non succederet, vel etiam si vel falsus rumor Romam perueniret, Imperatorem aduersi aliquid passum, statim aduersum Guelphorum factionem Romę sopitam excitatum iri) reuertitur Romam, ibique quæ ad confirmandum statum vrbis pertinere putabat, constitutis, Germaniam repetere decreuit, Romanis multa pollicetur, si manserint in officio. Iuramentumque senatui populoque Romano præstitit, se Romam reuersurum, rebus per Germaniam ordinatis, & stabilitis quæ ad imperium pertinerent. Romani duos nobilissimos & potentissimos ciues cum comitatu vrbe Roma digno miserunt cum Imperatore, quo citius rediret Romam, quique essent in Germania testimonio, quãtopere Romani Ludouicum diligerent, & quanta apud eos valeret autoritate. Egressus ergo vrbe secum duxit suum Papam Nicolaum Pisas vsque, cum eo a Pisanis maxima reuerentia est exceptus. Pontifice Nicolao Pisis relicto, ipse cum copiis abit in Germaniam, Italiam nõ minus factionibus & bellorum tumultibus relinquens, quam inuenerat adueniens. Iam enim Castrutius qui Ludouicum ex Mediolano Romam fere cum duobus millibus equitibus secutus erat, amiserat Pistorium, sic enim præualebant Guelphi, vt multa occuparint antequam Cæsar Italia excesserit. Nicolaus Pontifex ab Imperatore Pisis relictus (siue proditus, vt probabile est, siue religiosa persuasione, vt quidam volunt, inductus, vt agnouerit errorem suum, & absolutionem a Pontifice petierit) ducitur ad Ioannem Pontificem, qui Auinione erat: vbi pontificatum abiurauit, & errorem hæresimque confessus est, carceri mancipatur perpetuo. quæ res Guelphis animos addidit maiores quam vnquam ante habuerant, & in Italia sępe varia fortuna pugnatum est inter Guelphos & Gibelinos. & in Germania multi respicere inceperunt ad Pontificem Ioannem. Statim enim reuocationem eius & hæreseos confessionem per totam Germaniam promulgauit per legatos, & excommunicauit omnes qui non mox resipuerunt Pontificem Ioannem agnoscendo, illique obediendo. Ioannes Pontifex, vt testaretur animi sui studium erga Christianam ecclesiam, congregato concilio, decreuit bellum in Saracenos, consentiente simul ad eam expeditionem Gallorum rege. Pontifex autem ad impensas huius belli deputauit decimam partem fructuum ecclesiasticorum bonorum per totam ecclesiam Romanam. Philippum vero regem Galliæ ducem expeditionis declarauit. Verum Ludouicus ex Germania decimam partem fructuum ecclesiasticarum facultatum auferri noluit. Nec enim hoc licere Pontifici, asserebat, non consulto Imperatore. Quare edixit ne quis aliquid daret. Porro quotidie vocabant Cæsariani in Italiam Ludouicum; sed ob multas causas ex Germania ire non poterat. quare cum aliquid magni optaret designare Ioannes rex Boemiæ, petiit a Ludouico Imperatore, vt sibi liceret in Italiam ducere copias, se bona fide curaturum res imperij pollicetur, nihilque præter voluntatem & iussum Imperatoris facturum. Imperator consentit, sed vt suo nomine omnia ageret, deditque illi Germanorum copias, quas cum Boemis coniunctas ducit per Alpes Tridentum, inde Brixiam, cuius ciuitatis ciues vehementer inter se diffidebant: erant enim quidam Pontificij, quidam Cæsariani. Rex Boemiæ Cæsarianos pontificiis superiores reddidit suo aduentu. Pacatis Brixianis castra mouit ad Parmam, quæ conditionibus æquis fecit fœdus cum rege nomine Imperatoris, & pecuniam simul & milites dedit. Inde profectus venit Rhegiũ, quæ vltro se promittit facturã imperata. & cum illa igitur facta pace, vertit signa in Mutinam, quam quoq; Gibelini præualẽtes in vrbe,

vrbe, tradiderunt regi Boemorum. Et sic in aliis multis Guelphi territi aduentu copiarum Germanicarum & Boemicarum, cesserunt etiam in iis vrbibus in quibus ante aduentum regis, Gibelini nec mutire audebant. Eo tempore Florentini obsidione premebant Lucam vrbem Cæsaris partibus fauentem; Lucenses igitur ad Boemiæ regem mittunt legatos, quibus rex Boemiæ respondet se breui affuturum,& liberaturum Lucam, Florentinisque gratiam quam meriti sint magno cum fœnore relaturum. Statim igitur, verbis prius quam armis rem tentare prudenter volens, scribit Florentinis serio, vt Lucensibus omnia reddant quæ abstulerant,& pro datis malis rependant iustam mensuram, obsidionemque sine mora soluant, alioqui se cum omnibus suis copiis venturum. Florentini responderunt nunciis, se nemini priores intulisse iniuriam. malefactis & iniuriis Lucensium se coactos hoc facere. Se suum ius persequi velle; nec esse iustum, vt hoc prohibeat quisquam. Cum primum hoc nunciatum est Ioanni regi, sine cunctatione signa vertit in Florentinos, eorum agrum incepit depopulari: Florentini soluunt obsidionem, properant ad sua defendenda. Ioannes vero satis tum habuit solutam obsidionem Lucæ vrbis, in aliud tempus differre statuit vltionem in Florentinos. Studere enim incipit omnibus placere, neminem lædere, etiam ex Guelphis. Iamque profitebatur se pacificatorem Italiæ, vbique operam dedit, ne offenderet Pontificem Romanum. Quod vbi Cæsari Ludouico nunciatum est, grauiter tulit, scribit illi, vt bona fide agat, si velit saluam ecclesiam, saluum imperium, & saluum suum Boemicum regnum. Verebatur enim ne Pontifex coronaret regem Boemiæ in Imperatorem, multæ concurrebant causæ, quæ faciebant, vt non iniuria timuerit. Pontifex enim in nulla re amplius aduersabatur Boemo, nec Pontifici Boemus, vnius sententia & animi esse omnes videbant. Quare Gibelinis incepit Boemus suspectus fieri, quantumuis prædicaret se vicarium Imperatoris, reuocaruntque pleræque ciuitates suos milites domum, & fœdus inter se inierunt, sufficientes se confidebant ad tuendum statum rerum suarum. Interea non cessabant Boemiæ regem accusare apud Ludouicum, missis frequentibus nunciis in Germaniam. Rex Ioannes vicissim se excusabat, nec enim palam hactenus iuuerat pontificios, nec dum enim tempus esse videbat etiam si in animo habere videbatur, quod timebat Imperator. Sed post defectionem Gibelinorum, discesserunt quoque ab eo multi Germani qui sincere colebant Ludouicum: quare eius exercitus pars maior dilapsa est, vt omnino videretur reparandus. Per vrbes igitur Italicas quas in manu sua habebat paucas copiis partitis & præsidio relictis, ipse profectus est in Germaniam, excusaturus se apud Imperatorem, & copias numerosiores collecturus, qua causa miserat legatum in Boemiam, qui & Boemos conscriberet. Venit igitur in Germaniam ad Ludouicum, & qua erat facundia, apposite & astute egit causam suam, dicebat suspiciones illas omnes hinc exortas, quod multa simularit, multa dissimularit, aliud in vulgus sparserit, aliud apud se statuerit, nec enim boni & prudentis ducis esse sua consilia non posse tegere, nihil dissimulare; præsertim cum Italis nihil posse agi nisi quis dolis & astutia vtatur. Exempla factorum suorum enumerat. In fine orationis adiecit, se præsidia nomine Imperatoris Mutinæ & Rhegij & in aliis vrbibus reliquisse, si non videatur Imperatori, vt redeat cum copiis in Italiam, quas petebat sibi in Germania conscribere permitti, se paratum dicit domum in Boemiam redire, & in aliis testari propensam animi promptitudinem erga Imperatorem. Altius autem insedetant accusationis aduersus Ioannem regem argumenta in animo Imperatoris, quam vt eximi potuerint. Quare iussit eum quiescere, nec permittere voluit ei milites in Germania contrahere, prohibuitque, ne in Italiam rediret; se enim dixit, iam in hoc esse totum, vt breui pararet expeditionem Italicam. Hoc anno Imperator celebrauit Norinbergæ conuentum Principum, in quo egit de pace communi Germaniæ & imprimis ecclesiæ. Accusauit grauiter suo ipsius ore Ioannem Pontificem, quam nihil curet spiritualia, totum esse in carnalibus rebus suffocatum docet, dolo malo agere omnia; suum vero contra prædicat, esse virum doctrina & sanctimonia vitæ, apostolis persimilem: propterea dignum summo pontificatu, illum esse verum pastorem ouium; Ioannem Pontificem odio dignum perpetuo apud Deum & homines, qui talem persequi non dubitet. Adhortatur igitur Principes, vt etiam atque etiam causas

inſpiciant, ne ſpecie & fuco patiantur ſe fallere. Poſt illa Norinbergenſia comitia Spiram rurſum conuocat Principes,& illic multa agit de Pontificis Romani ficta expeditione in Turcos,& exactionibus iniquis,& adhortatur,ne velint tantam vim pecuniarum conferre in vſus nefandos,nam confidenter prædixit, non vſuros pontificios ea pecunia ad debellandum Turcam. Sed adhortatur,vt omni ſtudio pro virili nitantur, vt verus Pontifex ex carcere liberetur, qui eccleſiæ recte præſit,tum pacificata eccleſia, ſe profecturum cum copiis Hieroſolymam, ſatis enim,inquit,vixiſſe ſe vbi viderit eccleſiam habere Pontificem cui curæ ſit animarum ſalus, lætumque ſe aut Hieroſolymam contra hoſtes fidei,aut ex hac vita migraturum ſi poſt ſe relinquat imperio & eccleſiæ tranquillitatem & ſtatum felicem. His verbis commouit Principum multos aduerſus Ioannem Pontificem. Spiræ cum eſſet Imperator, acceſſerunt ad eum Romani ciues (quos dixi propterea comitatos, vt citius Romam rediret) & petierunt abeundi copiam ſibi dari, quandoquidem ipſe reuerti vel non vellet, vel per occupationes non poſſit. Reuocari enim ſe a ſuis, Romæ enim omnia eſſe partium variis ſtudiis turbata. Quos Imperator egregiis caballis donatos dimiſit Romam, illiſque comites Germanos equites dedit quingentos,& pedites totidem, quibus Roma aduerſus Guelphos vti poſſet: promiſitque ſe Romam reuerſurum quum primum ſe extricaret ex negotiis regni, quibus inuolutum videbant Romani. Præterea ad fidem conſtantiamque adhortatus eſt eos, ſuam fidem & beneficentiam Romanos non deſideraturos in ſe inquiens. Romam venerunt per multas difficultates & diſcrimina, inueneruntque Guelphos dominari in vrbe, vixque Cæſarianos ſpirare, vt ſic dicam. Anno Domini
1331 1 3 3 1, peruenit ducatus Carinthiæ ad duces Auſtriæ. Quod Ioannes rex Boemiæ pergrauiter tulit, nam apud ſe ſtatuerat filium ſuum Ioannem ducatui Carinthiæ præficere, idque iure hæreditario: nam filius eius Ioannes habuit vxorem Margaritam, filiam Henrici ducis Carinthiæ. Ad hanc aſſerebant Boemi pertinere ducatum Carinthiæ. Henricus enim Carinthius ſine hærede maſculino obierat diem ſuum. Cauſam hanc in conuentu Principum Germaniæ rex Boemiæ multis egit, legum teſtimoniis, exemplis & rationibus aliis. Ex aduerſo Ludouicus Cæſar contendit, ſe, vt Imperatorem, poſſe ducatum qui careat legitimo hærede, aſcribere cui velit,& certas ob cauſas hunc ducatum ſe adiudicare domui Auſtriæ, hoc enim ad tranquillitatem imperij facere, fore enim Carinthios imperio obſequentiores, ſi dominentur eis Auſtriæ duces. Cum igitur alioqui magnæ multis ex cauſis eſſent ſimultates inter Imperatorem & Ioannem Boemię regem, cœpit rex iam non amplius clam, ſed palam dicere & facere contra Ludouicum. ne autem res ad maius bellum perueniret, interpoſuerunt ſe quidam proceres, quibus pax cordi erat, quique a bellua bello abhorrebant, rurſus conuenerunt Principes,& comitatus Tyrolis Ioanni filio regis Boemię ceſſit, qui quoque Henrici ſoceri eius fuit. Itaque res vtcunque compoſita eſt. Promiſit enim Boemiæ rex ſe contentum quietumque fore comitatu Tyrolis conceſſo Ioanni filio ſuo. Verum Margarita vxor filij regis Boemi fœmina inexhauſtæ libidinis,& audax (qua monſtroſius & peius in vita mortalium nihil eſt, præſertim ſi accedat, vt ſemper ſolet, loquacitas & faſtus) Ludouicum Marchionem Brandenburgenſem magis quam maritum ſuum amans, confictis mendaciis accuſauit maritum apud neſcio quos epiſcopos, quorum & pecuniæ opera conſecuta eſt apoſtolicas Romani Pontificis bullas quibus conceſſum eſt mulieri, vt per diuortium poſſet cui vellet nubere, abnegata prima matrimonij fide, quare nupſit Brandenburgenſi Marchioni,& ad eum dotis nomine attulit comitatũ Tyrolis. A quo viro beſtia poſtea dicitur tractata, vt merita erat: neque enim nobilius ingenium adduci poteſt, vt tale mulieris monſtrum amet. Hic ergo Marchio nullũ genuit hæredem ex illa, tradiditq; duci Auſtriæ Alberto comitatum Tyrolis. Hoc tempore moritur Auinione Ioannes 22 Pontifex, inexhauſtos relinquens theſauros quos ſub variis prætextibus collegerat. Anno poſt huius mortem poſt varia ſtudia & ſuffragia Imperatoris, regis Franciæ, aliorumq; Principum, electus eſt Benedictus duodecimus, obſcuris parentibus natus, ſed morũ doctrinæq; præſtantia nobilis vir. Hic aſſumpto põtificatu, ſtatim miſit ad Imperatorem nuncios, rogatq; eum, vt animũ & vires conuertat ad reſeruandã eccleſiam, nam per ſchiſmara dicta irrepſerant multę perſonę indignę quę alerẽtur ex eccleſię bonis. Amabat autẽ hic Pontifex

tifex eruditos viros, ipſe enim erat in monaſterio in libris educatus. Imperator reſpondet legatis, ſe gaudere, talis animi Pontificem eccleſiæ a Deo datum, ſe omnia poſthabiturum eccleſię & diuinæ religioni adhortatur, vt in honeſtiſſimo & ſanctiſſimo propoſito perſeueret, & precari ſe Deum, addit, vt quam longiſſimam vitam Dominus Deus concedat illi. Regem Galliarum male habuit, quod Pontifex Benedictus & Imperator ita communicabant conſilia, nam aſſuetus erat per vitam Ioannis 22 Pontificem ſolum habere amicum, quod ei non parum emolumenti attulerat, declaratus enim dux expeditionis Hieroſolymitanæ magnam pecuniam eo nomine acceperat; neque tamen vnquam regno exceſſerat. Præterea non parua ſpes erat illi facta a Pontifice Ioanne regni Italici conſequendi. Nam excommunicatus Imperator, & Pontifex quem Ludouicus Romæ crearat, in carcere mortuus erat, & Guelphi poſt Ludouici diſceſſum per Italiam præualebant Cæſarianis, magnam item habebat Ioannes Pontifex pecuniam, proponebantque vulgo per Romanam eccleſiam Hieroſolymitanam expeditionem, cæterum in animo habebant Italicam. Omnino enim hic Papa decreuerat Ludouicum Imperatorem perſequi collecta pecunia (quam ſcribunt millies quinquaginta quinque millia fuiſſe) nam bullis non magis quam ſaxum mouebatur. Miſit autem rex regem Galliarum ad Benedictum Pontificem, multaque petiit iniquiſſima. Quam ob rem iterum Pontifex mittit ad Ludouicum in Germaniam, petitque, vt ſubueniat ſibi quam primum, nam arma Gallum aduerſus ſe parare. Petierat autem inter reliqua, vt Pontifex eum præficeret Italiæ. Quare Ludouicus mittit legatos Romam, ſuum aduentum pollicetur, adhortatur ne cedat malis. Pontifex legatis multa dixit de infelici Italiæ ſtatu, & de ſcandalis paſſim per eccleſiam, quæ omnia iubet diligenter inculcari Ludouico Principi. Rex Galliarum & Rupertus Apuliæ rex Ludouico infenſiſſimi ſubornant abbates & alios ſpirituales patres, quibus Benedictus Pontifex maxime credebat, vt vir ſimplex perpetuo in literarum & religionis ſtudio verſatus. ij ergo Pontifici dicunt quæ commiſerant illis reges, & alienant Pontificis animum paulatim ab Imperatore. Vbi illi boni patres parauerunt viam in animo Pontificis aduerſus Ludouicum Imperatorem, mittunt præfati reges alios maioris nominis pręlatos eccleſiaſticos ad Papam Benedictum, qui eum admoneant, vt ab Imperatore illo Satanæ tradito caueat, ne contemptor catholicæ eccleſiæ & hæreticorum defenſor & fautor videatur. Ad quos Benedictus multa de remittendo peccantibus aduerſus nos, diſputauit; ſemper autem habebant quod opponerent qui a regibus miſſi erant. Quanquam autem Pontificis animum mutarent: non tamen potuerunt inducere, vt damnaret excommunicarétve Ludouicum, aut iuſtam declararet Ioannis 22 ſententiam aduerſus eum. Conatus autem eſt, miſſis legatis, ad partes, componere factiones, & Principes Chriſtiani nominis. Primum autem regem Galliæ & Imperatorem, admonuit eos ſui officij, adhortaturque, vt coniunctis viribus incrementis Turcarum reſiſtant. Verum rex Galliæ iratus Pontifici quod non voluit ſtatim exectari Ludouicum, interdixit reditus & bona cardinalium in toto regno ſuo. Et conſilio pecuniaque iuuit in Italia hoſtes Imperatoris. Eodem tempore Ioannes rex Boemiæ & rex Vngariæ, dux item Bauariæ Henricus ad Pontificem ſcripſerunt alium Imperatorem eſſe eligendum, nam hunc hominem omnia in ſacris & prophanis rebus perturbare, ſacra diuinis, cœlum terræ miſcendo. His omnibus rebus Pontifex non voluit quicquam temere agere contra Ludouicum, quod erat probitati aſcribendum, non rerum peritiæ. Cum autem Ludouico ſignificatum eſſet, quomodo rex Apuliæ & rex Franciæ Pontificem iniquiorem feciſſent ei, & quid Boemus, Vngarúſque moliretur. Conuocatis Spiram Germaniæ Principibus expoſuit eis omnia de Gallo, & Ruberto, & quo pacto conentur Romanum Pontificem contra ſe commouere. Finitis comitiis, rurſum miſit Romam Imperator legatos, viros prudentes iuxta ac eloquentes, Gerlacum comitem de Naſſau, & epiſcopum Curienſem, qui Romæ perbenigne ſunt a Pontifice excepti, & aures facillimas præbuit Pōtifex illis per omnia quæ ab aduerſariis obiecta erant Ludouicum excuſantibus. Reſpondit Pontifex legatis, hæreſeos accuſatum Ludouicum, & hãc perſuaſionem alte inſediſſe in Principum & regum quorundam animis, quare eximendam poſt diligentem inquiſitionem. Benedictus enim Papa ſimplex vir neſciebat, quo animo Gallorum rex tantopere accu-

ſaret Imperatorem, putabat omnia zelo pietatis fieri ex ſuo aliorum iudicans animum. Rex Galliæ minabatur etiam Pontificem ſe habiturum pro hoſte catholicæ eccleſiæ, & tractaturum, ſicut Bonifacium aliquando tractaſſet, ſi Ludouicum Imperatorem non haberet pro excõmunicato & hæretico, neque enim, inquit rex Galliæ, bono ſpiritu duci eum qui ſanctam ſanctæ ſynodi eccleſiæq; ſententiam temnit, neq; talem in ſummo eccleſiæ pontificatu ferendum. Sunt quoque admoniti Romæ legati ex Germania, ne in manus regis Galliarum incidant, neque enim itinera tuta fore. Quam ob rem per viam qua nemo eos expectabat, ſunt a põtificiis perducti vſque in tutum iter. Rex Galliæ enim viam reditus obſeruabat, in ipſos legatos odium quod habebat in Cæſarem, euomere volens. Tam impotens ira eſt Principum non recte inſtitutorum. Vbi rediere ad Imperatorem legati, bonam voluntatem erga imperium Romanum Pontificis indicarunt, ſed grauius accuſarum a rege Gallorum Imperatorem, quam vt Pontifex temere hic credere poſſet, iamq́ue hærere Pontificem neſcientem vtris credendum ſit, Cæſarianiſne an Gallis & Guelphis; eſſe enim Pontificem virum ſanctimonia vitæ ſingulari, qui cupiat officio ſuo fungi, & eccleſiæ conſulere. Minas quoq; Galliarum regis ei indicant. Hæc vbi audit Imperator, vehementiſſime ira ſuccenſus eſt, & celebratis mox comitiis primo iræ feruore voluit Galliam hoſtiliter ingredi, omnibus viribus collectis. Sed Principes longiore conſultatione opus eſſe ſtatuunt, in re tanta, non peſſimum conſultorem iram temere ſequendum. Alienum erat tempus, nec erat res in Germania pacata, Boemiæ rex hoſtili animo erat in Ludouicum, inimicus erat Vngariæ rex; hoſtis erat dux Bauariæ, erant in Germania Principes quorum animus qualis eſſet, ignorabat Ludouicus, quidam rebellem animum aperte oſtendebant, Sueuia tota vetus odium repoſtum gerebat. Nemo adhuc potuit ſcire quo animum ſuum inclinaturus eſſet Pontifex. Quare his ſic ſe habentibus, non cenſuerunt bellum ſuſcipiendum, donec alia occaſio & commoditas ſe offerret. Rex Angliæ paucis poſt menſibus deliberat cum quibuſdam ſociis Principibus ciuitatibus de repetendo ſuo iure regni Galliæ, ad illum enim pertinere affirmabat regnum Galliæ nomine matris ſuæ Iſabelæ, quæ Philippi regis Gallorum fuerat filia. Multi Principes, epiſcopi & ciuitates parati erant iuuare regem Angliæ, ſed ex eis quidam erant regis Galliæ vaſalli, quare abſque honoris iactura non poterant contra Gallum Anglo ferre auxilium. Quam ob rem rex Angliæ miſit ad Ludouicum Imperatorem legatos, ſuum conſilium, propoſitum, ſocios, facultates, & ius Gallici regni ei declarantes, & petentes ab eo, vt faceret Eduardum regem Angliæ vicarium imperij, vt ſaluo honore & nomine, dux Geldriæ, & Marchio Iuliacenſis aliiq; Principes eum in debellanda Gallia iuuare poſſint. Omnes enim fore ſubiectos imperij vicario, vt Ligios. Ludouicus ſibi occaſionem offerri vlciſcendi ſe aduerſus Gallum, adhortatur per legatos Anglum & alios eius ſocios, vt in honeſtiſſimo propoſito pergant, promittit non ſolum facturum ſe Anglum imperij vicarium, ſed etiam maximam partem belli futurum. Iubet igitur regem Angliæ ad ſe venire in caſtrum Rens ad ripam Rheni ſitum. In quo loco conſultauerunt, de tempore, loco & rationibus belli gerendi. Promittit rex Angliæ magnam vim pecuniæ miſſurum Francofurdiam ad Imperatorem, in ſtipendia militaria; viciſſim Imperator peditatum & equitatum magnum ſe miſſurum promittit, ad omnia tempus conſtituitur. Item rex Angliæ, Imperatori homagio facto, vicarius generalis imperij deputatur. Flandrenſes cum eſſent inimiciſſimo animo in regem Galliæ, propter bella, de quibus nonnihil ſupra dictum eſt, & magno vſui poſſent in hoc bello eſſe aduerſus regem Franciæ, negauerunt tamen operam ſuam. Nam ita in conditionibus pacis erant obſtricti, vt ſi vnquam facerent contra regem Franciæ, excommunicationis latæ ſententiæ pœnæ & multæ ducentorum millium florenorum ſubiacerent. Sed cum in literis quærerent elabendi viam, nihilq́ue inueniretur ſcriptum, niſi ſi vnquam fecerint Flandrenſes contra regem Franciæ, quidam ingenio promptior, dixit, neminem optare debere literas illas aliter ſcriptas, Eduardum enim eſſe regem Franciæ, non Philippum de Valois, hoc enim erat nomen Galliarum regi. Quare rex Anglorum aſſumpſit titulum regis Franciæ, & ceu rex Gallorum Flandrenſibus imperauit milites. Nam & hoc erat in conditionib. pacis, vt ſicubi opus eſſet, mitterent militũ certum numerũ. Hac via effugiebant Flandrenſes excom-

munica-

municatioem & pœnam pecuniariam. Omnibus itaque cõstitutis, visum est Imperatori & Anglo primũ verbis agere, deinde indicere bellum. Imperator igitur ad regem Gallorum literas dat, in quibus citat eum ad tribunal curiæ suæ, ibiq; respõdeat Eduardo generali imperij vicario, regi Anglorum; & nisi veniat ad præscriptum diem, iustitiamque faciat Anglo, se paratum regem Angliæ iuuando officium suum facere. Et simul ad se venire imperat Gallo vt feuda quæ ab imperio habeat, recognoscat, & homagium Imperatori debitum faciat. Hæc scribit Ludouicus ad Gallum sciens ipsum nihil horum facturum, sed causam belli indicare voluit, vt rite procedendo bellum illi indicerent, seu, vt loquuntur, diffidarent ipsum. Pontificem Romanum permisisse aliquot episcopis vt ferrent auxiliares manus Anglo ad hoc bellum. Rex Galliæ respondit tabellionibus, Nihil inopinati adferri, se paratum hostem excipere, mirari se stultas & iniquas Imperatoris & Angli flagitationes. Vtrinque igitur contrahunt copias, Gallus ad Guelphos mittit in Italiam legatos qui doceant Guelphos, actum esse de illis, si Ludouico & Eduardo ex animi sententia succedat in Gallia. quare consilium esse, vt coniuncti resistant. Persuasi Guelphi, mittunt magnas ex Italia ad Gallum copias, Pontifex sedet quietus spectator tragœdiæ: inclinabat tamen animus eius ad alteram partem magis, quia videbatur illi iustiorem causam habere Eduardus, & in recenti memoria habebat quid contra Imperatorem apud se conatus esset Gallus. Rex Angliæ cum suis & sociorum Principum ciuitatumque omnibus copiis paratus expectat Imperatorem, qui pollicitus erat se in sua ipsius persona cum magno equitatu & peditatu venturum. Cumque diutius cessasset, respondit Imperator, serius Anglum promissam pecuniam misisse, quam inter eos conuenerit, remisitque pecuniam regi cum ipse exspectaret Imperatorem. Refrixerat autem ita Imperatoris in Gallum. Prætexuit Ludouicus etiam pœnitentiæ, quod pecunia non sufficiens esset ad exercitum qualem deceret habere Imperatorem, regem autem ampliorem promisisse. Scribunt quidam quod propterea non steterit promissis Imperator, quod post conuentum cum Anglo informatus sit ab aliquibus, quod neque deceat neque liceat Imperatorem ab vllo stipendium accipere. Quanquam autem Imperator non venit: tamen Anglus cum aliis sociis aduersus Gallum; Gallus rursus cum Italis Guelphis & suis aduersus Anglũ tendit. Cumque itinere vnius diei distarent exercitus, monialis soror regis Franciæ, vidua relicta comitis Hollandiæ, mulier insignis sanctitatis, impetrauit inter Anglum & Gallum, fratrem suum Germanum, inducias ad tres annos. Sed rex Angliæ in nullas conditiones consentire voluit, nisi prius Flandrensium pax esset facta cum Gallo. Flandrensibus reconcilians, noluit exercitum reducere nisi prius sibi Aquitania esset restituta. reddidit igitur Eduardo Aquitaniam, & tamen bene secum actum putabat, quod erant factæ induciæ, tantas copias habebat Anglus. Deinde in Anglia & inferiori Germania passim, atque etiam per totam Germaniam, nec non in Italia apud multos pessime audiebat Ludouicus, quod fidem non seruasset Eduardo. Dicebant enim pecunia a Gallo corruptum, aureisque cathenis vinctum domi mansisse. Et sunt qui mandarunt literis tale quiddam de eo, inter quos est Iacobus Moguntinensis, qui hæc scribit. Rex Galliæ Philippus vt auerteret Ludouicum, misit solennes nuncios imperatrici filiæ sororis suæ, quæcunque ea fuit, vocans eam dominam Alamaniæ, petiuitque vt sibi Imperatorem pacificaret multa promittens. Qua re interueniente, hinc inde Principes oratores suos mittebant, tandem contracta est inter eos liga perpetua literis & iuramentis firmata. Iurauitque rex Franciæ quod Ludouicum cum apostolico vellet concordare: & sic deinceps Ludouicus per regnum Franciæ Imperator scriptus est & nominatus. Quo facto Ludouicus regem Angliæ absoluit a vicariatu imperij: & ex tunc ipse Ludouicus prosperitatem nunquam habuit, & rex Franciæ qui corporale præstiterat iuramentum, quod eum Papæ reconciliaret, nihil fecit. Habes Iacobi Moguntinensis verba. Item scribunt eiusdem classis autores, postea Ludouicum ad Gallum misisse legatos, promissi admonuisse, vt eum scilicet conciliaret Pontifici. Gallum non tam impudentem fuisse vt simpliciter negarit quod paulo ante promiserat; habuisse tamen in animo ita fidem Ludouico seruare, vt ipse seruarat Eduardo. Misisse igitur suos Gallus cum Imperatoris legatis ad Benedictum Pontificem, vt promissis satisfaceret, non vt pacem faceret inter Ludouicum & Benedictum. Apud

Pontificem cauſam Imperatoris ita egiſſe feruntur Galli, vt eam longe deteriorem fecerint. poſt enim exordium quo ſibi aures Papæ parabant,bona fide rem omnem narraſſe,quomodo bonus vir accepiſſet pecuniam,& quã gratũ regem Franciç deſeruerit in periculis,in quæ ille induxerat regem Angliæ,planeque prodiderit, quantum in eo fuit, Anglum eiusque belli ſocios Gallo. quare regem Galliæ cupere referre gratiam quam promiſerit Imperatori. rogare igitur vt commendatum habeat,in gratiamque recipiat eum. Pontifex nulla accuſatione magis offendi & concitari contra Ludouicum potuiſſet, nec antea omnibus ſuis criminationibus & calumniis tantum efficere potuit in animo Pontificis,quantum hac commendatione. Erat enim Benedictus hic infenſiſſimus cum omnibus vitiis,tum potiſſimum proditores, periuros, fœdifragos, perfidosque odio proſequebatur. Antea namque quæ obiecerat Gallus Ludouico ex odio fieri credebat, quare paruam habuit illi fidem. Hæc vero vera eſſe res ipſa clamabat,& totus nouerat orbis. Nihil tamen amarius reſpondit Pontifex, quam Dominum perfidiam non impunitam abire permiſſurum. Hactenus propterea Domino diſponente,non potuiſſe ſe induci vt abſolueret Ludouicum hunc, quanquam ſemper propter ſummum in ſecularibus magiſtratum quem gereret, erga illum propenſum habuiſſet animum. Legati igitur Galli in Galliam, Germani in Germaniam reuerſi retulerunt dominis ſuis. Imperator animi dolore pœnitentia & ira cruciatur eo magis,quo minus vltionem ſperat, quoque magis ſibi conſcius eſt iram Pontificis & omnium hominum ſe meritum,quod ita deſtituerat regem Angliæ,& quantum in ipſo fuerat,perdiderat. neque audebat ſibi mali conſcius Gallo obiicere fidem non ſeruatam. Gallus vero in ſinu ridebat,triumphabat quod ita hoſtem ſuum fefellerat. Virtutis eſſe aſſerẽs hoſtem quocunq; dolo circũuenire. Cum autem excommunicatio Ludouici, quam aduerſus eum Pontifex Ioannes 22 promulgarat,iam rata magis haberetur,quam vnquam antea, Imperator inops conſilij vbique quærebat conſilium, conſulebat autem etiam monachos, qui apud Principes ob doctrinam & probitatem adhuc in precio erant. Conſulentibus igitur quibuſdã monachis ordinis diui Franciſci, conuocat Francofurdiam Principes, & illinc ex comitiis decretum ſub ſigillo ſuo edidit, & promulgauit contra proceſſus Ioannis 22 Pontificis, quod ad verbum ſic ſonat, Ludouicus quartus Dei gratia Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, Vniuerſis & ſingulis regibus Chriſtianorum,ac Patriarchis,Archiepiſcopis,Epiſcopis,Presbyteris, quocunq; honoris præfulgeant culmine,& cæteris eccleſiarum prælatis,necnõ ſecularibus Principibus,Marchionibus,Ducibus,Comitibus,Baronibus,Capitaneis,Poteſtatibus,Rectoribus, Iudicibus, Prouincialibus, ciuitatum terrarum Romano imperio ſubiectarum,& ipſarum cuilibet incolis & habitatoribus, ac omnibus & ſingulis Chriſti fidelibus tam eccleſiaſticis quam ſecularibus, gratiam ſuam & omne bonum. Fidem catholicam, quam ſancta mater eccleſia tenet, firmiter credentes, fideliter confitentes, & ipſius eccleſiæ doctrinam in ſacris canonibus traditam ſequi volentes, quibuſdam allegationibus, impugnationibus & oppoſitionibus, quæ contra nos & electionem ac promotionem de nobis factam ad culmen dignitatis imperialis, & contra imperialem autoritatem & dignitatem opponuntur,ne ſimplicium corda poſſint inficere,duximus in his ſcriptis reſpondendum. In primis contra nos & imperialem autoritatem,dignitatem,poteſtatem,& ius imperij allegatur,quod poteſtas & autoritas imperialis eſt a Papa,& electus in regem Roman. ex ſola electione non eſt nec dici poteſt verus Imperator, nec habet poteſtatem iuriſdictionis, & antequam inungatur,conſecretur & coronetur. Papa in temporalibus etiam habet plenitudinẽ poteſtatis,ad quod reſpondemus,hãc oppoſitionem ſacris canonibus,iuri ac rationi obuiare,ſicut expreſſe patet in c. cum ad verum, &c. Si Imperator 96 diſt. vbi habetur,quod nec Imperat. iura pontificatus,nec Pontifex iura imperij ſibi vſurpare debet. vbi gloſ. dicit quod iſtæ poteſtates ſunt diſtinctæ, & quod neutra dependet ab altera. Imperator enim non habet imperium a Papa,ſed a ſolo Deo 93 diſt. cap. legimus,vbi tex. quod exercitus facit Imperatorem. Et gloſſa ibi dicit,cum verum Imperatorem antequam Papa confirmatur, probatur idem in cap. Quoniam 10 diſt. quem textus ponit in lõgum. Infert quod Papa non habet vtrunque gladium; alioqui ſi imperium haberetur a Papa, in temporalibus ad Papam poſſet appellari,quod prohibet Alexander Papa, dicens, Illa temporalia

ralia

ralia habere suam iurisdictionē de appel. Si duobus.cap. Causa hi qui fi.sunt le.ibi glos. facit & tex. in c. quo iure. 8 distinct.cap. Nouit de iudi. Ex quibus concludit, quod potestas imperialis est immediate a Deo, & Imperator ex sola electione antequam inungatur & coronetur, habet potestatem imperialem: nec Papa habet in temporalibus dictam potestatis plenitudinem. Secundo obiicitur nobis, quod Ioan. 22 per suos processus cassauit, ac mandauit electionem de nobis factam, & nos postea administrare non potuisse iura imperij, sed administratio ad ipsum Papam pertinebat de iure. quæ omnia sunt contra iura imperij, & contra iura & libertates eorum, ad quos vacante imperio pertinet electio, & contra iura ac libertates Principum Alamaniæ, & subditorum imperij, contra consuetudines ab antiquo rationabiliter introductas. Insuper processus suos, bullas aut literas quas dicitur per mundum direxisse, in quibus asserit se totam Italiam ab imperio & regno Alamaniæ separasse, insinuans, quod Papa est dominus vniuersalis, non solum in spiritualibus, sed etiam in temporalibus, ad quæ omnia duximus respondenda. Quod dicti omnes sui processus, assertiones & literæ & circa prædicta gesta sunt atque fuerunt nulli & nulla, nullius roboris vel momēti, rationibus infra scriptis. Prima ratio, quod Papa quantumcunque legitimus, talem potestatem in temporalibus maxime super iura imperij non habeat, clare determināt iura supra alligata: vnde quicquid dictus Ioan. 22 fecit in prædictis, tāquam a non suo iudice factum, nullius fuit roboris vel momenti. 2.q.1.c. in primis, de iud. ad si clerici, cum simil. Secunda ratio ex eo, quod dicti processus, imo verius excessus, contra nos & in præiudicium enorme nostri & illorum qui nos elegerunt, & aliorum Principum Alamaniæ, ac totius imperij, ex notorie falsis causis, & nullo iuris ordine seruato, nobili & aliis quorum intererat absentibus, & nullo modo legitime citatis emanarunt. Sunt idcirco inualidi, nullius roboris vel momenti, 3.q.9. per totum, vbi dicitur, quod omnia quę contra absentes in omni negocio aut loco aguntur, irrita erunt, nec aliquā obtinent firmitatem. Non obstat autem si dicatur dictus Ioannes Auinione existens cum sua curia per literas quas dicitur ad fores ecclesiæ publicasse, absentes citasse, quoniam talis citatio in simili negocio est nulla, ne dicenda legitima, rationibus infra scriptis. Prima, quia secundum iura, ad hoc vt citatio dicatur legitima, necesse est quod citandus personaliter citetur, si inuenitur, aut publicetur ad domum, alias contra ipsum non potest procedi, probatur 4.quest.5.ca. quisque de do. & cont. causam, de ele. non re. ex tuæ. cum vulgatis iuribus. Secunda ratio, quia adhoc vt citatio accersat ad veniendū, necesse est vt assignetur citato terminus & locus ad comparendum securus, prout probatur c. ex parte de appel. 3.q.9. hortamur, vt lit. non cont. accedens. ff. de iudi. Si locum. Sed notorium est, quod dictus Ioannes tam nos quam nostri imperij fideles & amicos odio capitali & etiam hostili exercitu persecutus est. Ciuitas vero Auiniens. & ipse Papa ac dominus ciuitatis, nos & Romanum imperium habebat odio ex antiquo: quare desiperet qui diceret talem citationem aliquo modo fuisse; canonica, imo irrita fuit & nulla. Tertia ratio, quia nullus in propria causa, debet esse iudex, vel ius sibi dicere, 23.q.4. inter querelas. c. ne quis in propria causa in rubro & nigro. Sed notorium est quod dictus Ioan. contendebat se etiam in temporalibus, & in nos ac in totum imperiū habere plenitudinem potestatis. Et quod contra nos ac iura imperij vsurpare conabatur, & vt hostis persequi curabat. Vnde & contra eum tanquam aduersarium & hostem nostrum & imperij pro defensione nostra & fidelium nostrorum appellauimus ad futurum generale concilium, in loco tuto & securo celebrandū, igitur &c. Tertio obiicitur contra nos, quod dictus Ioan. 22 tam in nos quam in omnes sequaces & fideles nostros, habentes & reuerentes nos pro Imperatore vero & legitimo, & nobis tanquam Imperatori reuerentiam exhibentes, & in omnes admittentes nos ad diuina, seu participantes nobiscum, &c. fulminauit execrationis sententias & interdictum in vniuersitatem. Et dicitur quod sententia pastoris siue sit iusta siue iniusta, seruāda est & tenenda. Ad quæ respondemus, quod secundum sacros canones sententiæ & processus huiusmodi fuerunt & sunt nulli & nullius momenti, quod probatur rationibus. Prima ratio, certum est quod cum prælatus ecclesiæ in suo mandato excedit formam & potestatem a sacris canonibus sibi traditam, in contrarium facientes non incurrunt sentētias &c. probatur per c. Cum ad quorundā, de exces. præla. Nam sacri canones & ecclesia prohibet ea &

non concedit Papæ ius imperij & potestatem in temporalibus. Sed Ioan. 22 ius & potestatem imperij sibi vsurpare nitebatur, ergo, &c. Et hic est vnus ex casibus in quibus execrationis sententia non est aliquatenus timenda nec obseruanda. Secunda ratio, certum est de iure, vbi error est expressus in sententia vel mandato, sentẽtia est ipso iure nulla, puta, præcipit subdito vt non obediat suo superiori, vel præcipit aliquid contra Deum, vel contra sacram scripturam pro quo 11.q.3. Si is qui cum duobus. Et idem est vbicunque sententia est ipso iure nulla, probatur in c. p. tuas de sen. exc. de procur. in nostra præsentia cum si. Sed manifestũ est quod dictus Ioan. mandauit vt non obediatur nobis, cui omnes subiecti imperio obedire & reuerentiam exhibere secundum diuina & humana iura debent. Et quod hoc fecit volendo sibi ius imperij in temporalibus vsurpare, quod est contra Deum & omnem iustitiam. ergo, &c. Tertia ratio, manifestum quando sententia execrationis vel interdicti fertur post appellationem legitimam, quod tunc est nulla, nec timenda nec obseruanda, probatur de offic. dele. cum abbas. de sen. ex. per tuas, & in glo. Sed manifestum est quod nos contra dictum Ioan. & processus suos contra Deum & iustitiam in nos fulminatos, appellauimus. Ad futurum generale concilium, & ad sanctam catholicam ecclesiam, quæ appellatio fuit ad ipsius Ioannis notitiam deducta, prout constat, legitime, & quod ipse postea contra dictam appellationem promulgauit contra nos, fideles nostros, & nobis consilium fauorem aut auxilium præstantes. ergo, &c. Nec obstat si dicitur quod Papa non habet superiorem, & sic non possit ab ipso appellari, quoniam manifestum est secundum doctrinam catholicam, quod Papa vbi de fide agitur, subest conciliis, 16 dist. sicut in text. & in glo. 25.q.2. sunt quidam. 19.dist. Anastasius 40.dist. Si Papa. Idem vbi de iure diuino agitur, concilium est supra Papam iuribus allegatis. Cum autem pro defensione iuris imperij quod a iure diuino & fide catholica pẽdet appellauerimus, sequitur quod appellatio nostra interposita fuit ad superiorem, id est ad concilium generale contra aduersantes nobis, & nos ac imperium & fidem catholicam quam sancta Romana tenet ecclesia impugnantes. Quam ob rem de concilio & cõsensu prælatorum omnium & Principum Alamaniæ in oppido nostro Francofurt congregatorum denunciamus & decernimus processus huiusmodi nullos esse, & nullius roboris aut momenti. Ac vniuersis & singulis sub nostro degentibus imperio, cuiuscunque status & conditionis fuerint, districte præcipimus & mãdamus, quatenus nulla singularis persona aut communitas dictas sententias execrationis aut interdicti præsumant obseruare. Quicunq; autem contra fecerint, eos omnibus Feudis quæ tenent ab imperio, & omnibus gratiis, priuilegiis, libertatibus, & emunitatibus priuamus. In quorum omnium testimonium præsentes literas fieri fecimus, & nostra imperialis maiestatis bulla iussimus communiri. Dat. in oppido Francofurt, præfatis prælatis ac Principibus ibidem nobis assi-
1338 stentibus, die 8 mensis Augusti, anno Domini 1338, indictione 6, regni nostri anno 24, imperij vero 11. Hoc decretum, vt vocant, scriptum & editum ex concilio quorundam fratrum Minorum, est ingens turbatio in ecclesia secuta. Pontifex enim e contra bullis horrendis, & multis fulminauit, quibus conscientiæ miserrime tortæ sunt. Quidam ecclesiasticorum adhærere Pontifici conabãtur quos omnes prælatos & vulgum sacerdotum a præbendis & dignitatibus deturbauit Cæsar. Monachi multi relinquebant monasteria, ne incurrerent excommunicationis sententiam. Quidam fortasse arripiebant hinc occasionem vagandi. Statim post publicatum hunc, vt sic dicam, processum expulit ex Francofurdia prædicatores qui nolebant obseruare contra Papam Imperatoris mandata. Mox ex reliquis omnibus ecclesiis eiecit prædicatores, qui Papæ adhærere pergebant. Plurimi Pontificis studiosi ob reuerentiam quam habebãt erga Romanam sedem, nolentes Imperatoris mandatum obseruare Romam tum ex Germania profecti sunt, ibique questi sunt de persecutionibus quas ob religionis obseruantiam perferrent. Cum autem maior pars non esset pecuniata, expectabant enim frustra opem ab illo propter quem exulabant, fame suadente & compellente in Germaniam reuersi & gratiam rogantes a Cæsare recepti sunt, quod clericorum genus tum acerrime Imperatoris causam egit aduersus Papam. Ex illis Cæsar prudenter concionatores fecit. nam aliquandiu nihil aliud ad populum prædicabant, quam de Imperatore & Pontifice, probabant omnes declamantes ad populum, imperium esse.

im-

immediate a Deo; nec habere Papam quicquam iuris in imperium, quantum attinet
ad carnalia, & recte Cæsarem appellasse ad futurum generale concilium, ceu ad superiorem
magistratum; concilium enim esse maius quam vel Papa vel Imperator sit. Exoriebantur
multa bella ex hac lite Pontificis & Imperatoris. Quidam enim Principes,
qui alioqui Imperatoris erant inimici, per suas ecclesias omnibus festis diebus pontificiam
excommunicationem in Ludouicum euulgabant. aduersus quos Cæsar copias
vel ducebat ipse, vel mittebat. tumultibus implebatur Germania & cædibus. In Italia
Papa omnia occupabat, & expulsis Gibelinis (sic enim adhuc eos vocabant) constituit
præfectos aut suo nomine, aut donauit ciuitates quibus fidebat amicis, nec hoc sine
magno motu Latij factum est. stabiliuit ergo Pontifex ita res suas in Italia, vt nihil amplius
periculi esset a Cæsare, vt putabatur. In vrbe Metensi erat magnus Principũ conuentus
hoc tempore, aderat etiam Huldrichus dux Wirtenbergensis, vir bello & pace
præstantissimus, qui cum domum vellet reuerti in itinere captus est non procul a Bonfeld
a nobili quopiam de Vinstingen, & ductus in arcem coactus est dare pro sua liberatione
centies mille marcas argenti. Hoc tempore Pontifex ad expeditionem Hierosolymitanam
collegit pecuniam per Galliam & Angliam, in Germaniam quoque
eius rei gratia misit legatos: sed Ludouicus Imperator eos expulit, & quam in quibusdam
locis coegerant pecuniam, eripuit illis. Romana ecclesia sic turbata, Turcæ magno
cum apparatu & copiis hostiliter Christianos inuadunt, infinitamq; eorum multitudinem
abducunt, & illis abutuntur inhumanissime, in nauigationibus & agrorum
cultu, quique ex eis non valebant diutius vehementes obire functiones vel per senectutem,
vel per morbum, occidebant, aut abiecti viui fame peribant. Quidã boni Principes
misericordia & zelo moti libenter laborantibus succurrissent, sed maior pars ambitione,
dominandi libidine, & mutuo odio perditi nihil afficiebantur propter aliorum
afflictiones, sed ceu perpetuo victuri curabant sua, nullo proximi respectu habito.
Et duo ecclesiæ capita Imperator & Papa quærebant tempus & locum vt alter alterum
posset supprimere. Post natiuitatem Christi anno 1342, Benedicto post septimum 1342
pontificatus sui annum mortuo, eligitur Clemens sextus, qui Iubileum annum celebrandum
statuit quinquagesimo anno, cum Bonifacius decreuerit & publicarit obseruandum
per Rom. ecclesiam anno 100, vt antea dictum est. Clemens hic dum adhuc
esset cardinalis, regis Franciæ summus amicus; Ludouici vero inimicus fuit: quare
statim post arreptum pontificatum, Ioannis 22 Pontificis execrationis sententiam
in Ludouicum Imperatorem confirmat, & denuo excommunicat omnes qui illi adhærent,
& non statim ab eo discedunt. Et mox conuertit se ad eiiciendos ex Italia Gibelinos,
& prouehendos Guelphos, quoscunque intelligit vel vno verbo fauere Imperatori,
proscribit, aut capit, quosdam occidit. Et Ludouicus animi & bilis abunde satis
habens, contemnit Papam cum bullis suis, quas assiduas e Roma mittebat, confert sacerdotia,
episcopatus omnesque ecclesiasticas dignitates ex suo arbitrio, & quicquid
antea autoritate pontificia in ecclesia & collegiis, vniuersitatibusque fiebat, iam potestate
imperiali confirmatur, abrogatur, mutatur & innouatur. Sed hæc non absq; scandalo
& conscientiarum carnificina fiunt in ecclesia, factusque est prorsus ecclesiæ status
miserrimus. Papa fulminibus terret mentes eorum qui adhærent Ludouico; Ludouicus
non esse verum Pontificem vbique prædicat. Sed cum tandem vidit Ludouicus
Pontificis amicitia & fauore esse sibi opus ad imperium administrandũ & retinendum,
accidissentque res difficiliores, multo humilior redditus, mittit legatos ad Gallorum
regem, petitq; ab eo vt iuxta promissum reconciliet sibi Põtificis gratiam, & absolutionem
impetret. Rex Franciæ, quemadmodũ ante quoq;, sic & nunc agit causam
Imperatoris apud Pontificem, & pro ludo habent sibi Imperatorem. Respondet igitur
Gallus legatis, si Ludouicus petat gratiam & absolutionem vt subditum & pœnitentem
decet, se aliquid impetraturum ab apostolico. Legati regis & Pontificis inimicum iniquumque
animum ignorantes respondent, in Pontificis & regis manum & voluntatem
ponere vt literas absolutionis & mãdatum ad formam quã velint faciant. Legatis
enim erat potestas data faciẽdi quicquid placeret, & in mandatis habebãt, vt quocunque
modo fieret operã darent, quo absolutionẽ & gratiã Papæ consequerentur. quare
procuratores curiæ Pontificiæ petiere sibi præscribi formã placentẽ Papæ. Pontifex &

rex conceperunt formam, penitus seruilem, turpem & intollerabilem, in quam nemo paulo altioris animi consentiret, etiamsi esset carceri perpetuo mancipatus, aut ad supplicium ducendus. Mandatum (sic enim vocant hoc genus literarum) exigebat, vt pręsentes Cæsaris legati (qui erant propositi Augustensis, & Bambergensis ecclesiarum, & archicancellarius Imperatoris, nomine Henricus, auunculus Imperatoris Hunibertus) nomine domini sui confiterentur omnes hæreses & errores quibus criminabatur, & resignarent imperium, non resumendum nisi gratia Papæ, Ludouicum & liberos in manu Papæ ponerent. Item multa de imperio ecclesiæ patrimonióve beati Petri adiudicabat mandatum apostolicum illud, & alia de statu imperij intolerabilia scripta erant in eo. Hæc in mandato contenta legati non solum sigillis confirmarunt, sed etiam nomine Imperatoris seruanda iurarunt. Ecclesiarum enim præpositi, quos dixi, suspiciebant ceu numen Papam, eratque illis oraculi loco quicquid dicebat Pontifex. Vbi cum articulis illis in Germaniã rediere legati, Ludouicus nulli magis iratus fuit quam sibi, qui aliquid boni à Gallo sperasset, sibi inimicissimo. nec habuit causam vllam ad obiurgandos legatos, discedentibus enim commiserat vt quibuscunque possent conditionibus, conciliarent sibi Papam. Misit autem passim per Germaniam ad Principes exemplaria literarum quas e Roma attulerant, nullusq; fere fuit Princeps Germaniæ, qui non vehementer commotus fuerit rei indignitate iniquissimisque Pontificis flagitationibus. Quorum sententiam & animum vbi intellexit Imperator, cõuocat omnes Francofurdiam, & in hanc fere sententiam eos allocutus est, Abunde opinor, socij & amici vobis testatus sum, quam cupidus sim pacis & tranquillitatis ecclesiæ, quid fecerim, quid passus sim. Et omnium fere bellorum quæ hactenus gessimus, finẽ fuisse potissimum pacem dignitatemq; ecclesiæ & imperij. Singulorum a nobis gestorum causas, fines destinatáve recenserem, nisi scirem vos quæ vestra est prudentia, & sapientia, omnia scire, & pro vestro candore nihil in aliam partem rapere, quam factum est. Audiuistis quid Romanus Papa petat, ex quibus facile potestis intelligere voluntatem eius erga nos & imperium. Quanquam autem omnia sint iniquissima, quæ exigunt a nobis pontificij: tamen propter ecclesiæ pacem, & vitanda scandala paratus sum facere quicquid vestra prudentia suadet, nec enim committam vt vsquam videar publica cõmoda posthabuisse meis. Paratus sum deponere imperium in manus Pontificis, etsi satis abunde probatum est iamdudum Papæ iuris in imperium & imperatorem nihil esse. Sed si aliter videtur vt resistamus Pontificis iræ, & perseueremus in proposita appellatione, sumus parati quidlibet pati, quoduis subire periculum propter imperij dignitatem. Et alia in hanc sententiam dixisse apud autores reperio. Præsentum Principum multi & legati eorum irati propter iniquas Papæ postulationes, adhortati sunt Imperatorem ne quid humilius quod non deceat Imperatorem, faciat. Præter vero reliquos vir prudens & facundus multarumque rerum vsu exercitatissimus Wickerus protonotarius archiepiscopi Treuerensis in frequenti Principum consessu post multas variasq; sententias ex omnium consiliis & sententiis summam collegit, quę omnibus placebat, quanquam alij plus, alij minus rogati dixerãt. Concludendo igitur breuiter hæc habuit verba, Serenissime domine Imperator, Principes electores, & alij imperij fideles recensentes articulos reformationis vestrę quos Papa requirit, ac in his residet, concorditer articulos illos decreuerunt in perniciem & destructionem imperij esse cõceptos, & quod nec vos, nec ipsi virtute iuramenti imperio præstiti annuere valeatis. intenduntque oratores suos ad Papam mittere, nec non ad collegium cardinalium cum petitione quod desistant. & si recusarint, iam deliberauerunt, quod in Rens super Rhenum conuenient vobiscum deliberaturi qualiter huiusmodi conatibus resistatur. Hęc cùm ita dixisset, rogauit, num hæc esset omnium sententia. Cõcorditer respondere, ita esse, & omnes polliciti sunt se propter vllum periculum aut timorem mutaturos propositum aut sententiam, sed imperij præsentem statum defensuros, quemadmodum deberent. Aderat etiam legatorum vnus in sacris Bibliis non vulgariter institutus, qui longa oratione conabatur eximere scrupulos quos quidam boni viri in conscientia habebant, propter excommunicationem & Romanæ sedis autoritatem. Multa hic dixit de officio ministrorum ecclesiæ, & de potestate ecclesiastica, quam etiam atque etiam commendauit Principibus reuerendam & tuendam. Nam nisi sit, inquit, religio in suo

loco

loco & dignitate, Respub. nulla consistere potest, sed quæ sit, & quomodo defendenda pluribus docet Principes, qui illi credebant non solum propter argumenta, & scripturæ testimonia, sed etiam propter vitæ morumque eximiam probitatem. Quamobrem decretum est, vt legatio honesta ad Pôtificem nomine Principum & Imperatoris mitteretur. Missi sunt ergo ex secularibus & ecclesiasticis viri animi fortitudine, facundia, nobilitate præstantes: qui vbi peruenerunt ad Romanum Pontificem, exposuerunt illi decretum Principum Germanorum in comitiis Francofurdiensibus, quod nullo modo facere vellet Imperator quæ peteret apostolicus: esse enim contra iuramentum imperio factum a Ludouico. Hæc Pontifex cum cardinalibus suis audiens, iam non amplius bullis cum Germanis agendum, sed armis inclementer iudicauerunt. Quam ob rem quam primum regi Gallorum hæc omnia significat Pontifex, & adhortatur vt ecclesiæ auxilium ferat, quo possit hanc belluam ex ecclesia eiicere iam antea sæpe Satanæ traditam. Gallus communicat consilia, pollicetur opem, apparat arma. Mittit & ad alios Principes passim per Romanam ecclesiam præcipue quos alioqui sciebat Ludouico Imperatori infensos, inter quos erat & Ioannes rex Boemiæ, quibus cum de bello tractat contra Imperatorem, & de alio substituēdo in locum Ludouici. Hoc tempore in Germania bella fuerunt, nec sine multo sanguine. Sueuia vehementer affligebatur, quæ res pontificias partes non parum iuuare videbatur. Comes Wirtenbergēsis diripuit & vastauit Mengen oppidulum. eidem comiti Wirtenbergensi, cui erat nomen Eberardus, eodem tempore, cum propter alias causas, tum propter oppidum Ehingen, fuit bellum cum ducibus Austriæ. Qui vtrinque pertinacissimos gerebant animos, nec componi potuerunt nisi longo post tempore. Imperator enim interposuit se quidem, sed non potuit libere suam sententiam pronunciare, ne alteram partem a se alienaret, quod summe erat cauendum Imperatori, necessarij enim erant illi amici multi contra Papæ conatus. neque parum nocuisset Imperatoris rebus, si aut comes Wirtenbergensis, aut duces Austriæ ab eo ad Papam defecissent. Pontifex aluit, quantum potuit, discordiam illam, & cum rege Anglorum multa egit Pontifex vt iuuaret exterminare illum Ludouicum: sed rex Anglorum petit a Pontifice vt sua autoritate apostolicæ sedis, restituat sibi debitum regnum Galliæ, tum pollicetur se omnibus viribus Galliarum & Anglici regni auxilium laturum ecclesiæ. Pontifice autem nihil contra regem Galliæ summum suum amicum agente, rex Angliæ noluit quicquam contra Ludouicum Imperatorem agere, ne aliquid Gallo hosti suo hinc accederet. Pontifex habebat multos iam conspirantes & paratos ad bellum secum contra Imperatorem Ludouicum, ecce incidunt repente quæ propositum & consilium Pontificis perturbant totum. Rex Apuliæ, qui pars pontificij belli non exigua erat futurus, strangulatus est in vno lecto dormiens cum coniuge Ioanna sceleris conscia: nam maritum odiebat. Adeo a mala muliere cauendum est siue nimium ardeat siue odiat. Regi Galliæ fecit Anglus & Flandria negocium, vt non vacarit illi aliquid moliri contra Ludouicum. Ita cogitationes & conatus Pontificis contra Imperat. impediti sunt. Hoc tempore pestis grassata est crudelissime per Italiam, Germaniam & Galliam, tertiam partem hominum periisse putant. Erat totus annus austrinus, cœlumque humidius, nullę tamen pluuiæ grauiores quæ refrigerari potuerint aerem. Arborei fructus copia magna, prouenniebant, sed cereales nō respondebant prorsus. Apulia post regis mortem est a fratre regis misere vastata, & regina linguax mulier (detestandum malum) vix fuga elapsa meretricio questu egens, vix sordidissimum victum quærere potuit. Pontifex Clemēs vbi bellum causis, quibus dixi, impeditum est, rursum redit ad excommunicationis fulmina contra Ludouicum Imperatorem: crudelibus & monstrificis verbis terrere conatur Germaniam, & innouat omnes Ioannis Papæ processus contra Ludouicum. Mittit quoque apostolicos legatos ad Principes electores imperij, rogat eos per matrem sanctam Romanā ecclesiam, vt deserant schismaticum hæreticum Bauarum, & propter salutem tot animarum quæ quotidie pereant, alium Imperatorem eligant. Certum constituit illis diem infra quem eligere debeant alium, additque, si cessent & non obtemperent, se cum sancta patrū synodo prouisurum imperio per alium electum Imperatorem. Nam hunc diutius se non laturum. Crimina autem quibus Papa accusabat Ludouicum erant hæc, Hæresin primo loco

ponebat, hæreticum enim aſſerebat Pontifex Ludouicum, quod quædam de paupertate Chriſti & apoſtolorum aliter credidit, quam eccleſia Romana in vſu habuit. quæ opinio iam ante per Ioannem 22 erat damnata & hæretica iudicata. Item hæreſeos crimen eſſe Papa ſcripſit, quod aſſeruit Ludouicus Imperatorem habere ius Papam creandi & rurſum deponendi. Item qui ſæpius citatus fuit, vt veniret ad Pontificem Romanum, aut concilium, contumaciter contempſiſſet, proptereaque excommunicatus, in execratione permanſiſſet. & quod Ioannem de Landemo a Pontifice Romano condemnatum & iudicatum hæreſiarcham, fouebat & in aula alebat. & quod pro arbitrio ſuo epiſcopos conſtituebat, & alia ſacerdotia conferebat, & omnes clericos quos cognouit Pontificis ſententiam ſequi, a dignitate & officio deturbabat. matrimonia diſiungebat, quod ius ad ſolum Papam pertinebat. Item inter conſanguineos affinéſque contrahere matrimonium permittebat, quod ſolius Papæ erat concedere. Recte autem hoc loco notatus fertur a Papa Imperator. nam, filio ſuo Ludouico dederat vxorem comitiſſam Tyrolis, adhuc priore marito ſuperſtite, Ioanne filio regis Boemiæ, quo libidinoſa mulier contenta eſſe noluit. & mulier illa filio Imperatoris cui nupſit erat iuncta in conſanguinitatis gradu prohibito. Præterea contra diuinam inſtitutionem alia quædam in contrahendis & dirimendis matrimoniis fecerat. In bulla aduerſus Ludouicum etiam pro cauſa execrationis recenſetur, quod conſtituerat antipapam contra legitime creatum apoſtolicum. Multæ præterea cauſæ adduntur, periuria, fides violata, rapinæ, &c. Eadem legatio Clementis per literas pontificias depoſuit ab epiſcopatu archiepiſcopum Moguntinum, Henricum de Viernberg, & ſubſtituit Gerlacum filium comitis de Naſſau. Ex qua re magna & cruenta diſcordia inter hos Henricum & Gerlacum eſt orta, & feliciter ſucceſſit frequentius Gerlaco: quare quidam deſciuerunt a Ludouico ad pontificios, inter quos fuerunt multi epiſcopi, dum ſe ad bellum parat Ludouicus, rex Franciæ multos in Germania pecunia corrupit. Multos redegit in gratiam cum Pontifice longa & odioſa diſcordia; terror conſcientiarum quoque efficax fuit ad commouendos quoſdam. quibus rebus comes Gerlacus de Naſſau fretus conuocat autoritate apoſtolici Romani vel mandati Principes ad Rens cauſa eligendi alium Imperatorem. Conueniunt archiepiſcopi Lucëburgenſis, Treuerenſis, Colonienſis, Moguntinenſis & multi alij eccleſiaſtici prælati. Veniunt quoque Rudolphus dux Saxoniæ, Ioannes rex Boemiæ, & alij. Interim Ludouicus parturit bellum in Bauaria, ſed fatis reſiſtentibus. Illi vero quos iam dixi in Rens, ex impulſu & autoritate Papæ, elegerunt alium Imperatorem, filium regis Boemiæ Carolum, Morauiæ Marchionem. Electus Carolus mox inſtituit Aquiſgranum proficiſci vt coronam ex more acciperet, ſed oppoſuit illi Ludouicus copias, quibus prohibitus Aquiſgranum non venit Carolus, ſed in Boemia pater cogit numeroſiores copias, & in Saxonia quoque contrahuntur, contra Ludouicum. Ad regem Galliæ etiam frequentes mittuntur legati, vt auxilium ferat contra Ludouicum. hoc agit & Pontifex apud Gallum & alios. Sed eodem tempore rex Angliæ ducit copias magnas in Galliam, omnia diripit, incendit, funditus eruit, ſoloque æquat. Gallus regem Boemorum & filium eius Carolum electum Imperatorem, agentes tum forte Treueris, rogat vt veniant auxilium laturi, pollicetur que ſtatim poſt repulſum Angliæ regem, ſuas vires contra Ludouicum Bauarum. Boemorum rex, & Carolus filius eius Marchio Morauiæ cum omni ſua manu ad regem Galliæ recta tendunt. Rex Angliæ quaſdam Galliæ vrbes funditus ſuſtulerat. Pariſiam vrbem obſederat aliquandiu: cum vero nulla eam cogendi ſpes eſſet, & commeatus laboraret penuria, ſoluit obſidionem & mouit caſtra ad Ambigenſium vrbem circa quam omnia vaſtauit, & obſidens eam, audit aduenire cum exercitu Philippum regem Galliæ, cum ſocio rege Boemorum, & Imperatore electo Carolo, Anglus educit ex munitionibus, quibus vrbem circumuallauerat, copias, occurrit obuiam Gallis & nouo Imperatori parentiq; eius Boemo, Anglus inſtructa acie ſuos hortatur ad virtutẽ, præmia victoribus propoſita oſtendit. Idem hoſtes faciunt. Concurritur, acerrime pugnatur, magna fortium virorũ multitudo cadit. Prælium a tertia diei hora durauit vſq; ad veſperã exortum, cum ſoli Galli eorumque ſocij fugiunt, ingenti multitudine cæſa. Occubuerunt Ioannes rex Boemiæ, itẽ rex Maioricarum, dux Lotharingiæ, Germanus frater regis Gallorũ, vir nobiliſſi-

lissimus & clarissimus Boemus de Rosenberg, comes Flandriæ, comes Naumensis, comes de Saline, comes de Arois, comes de Momtpelgart, desideratiq; sunt plures alij viri Principes, comites & Barones. Rex ipse Gallorum & Carolus electus Imperator fuga sunt saluati. Rex Angliæ Eduardus victor pergit ad obsidendas vrbes & vastando agros passim per Galliam. Pontifex frequentibus legationibus inter Gallum & Anglum conabatur pacem facere, quod cum frustra diu tentasset, magno pondere auri & argenti dato, impetrauit Philippus inducias ab Eduardo. Induciis inter reges factis, eodem statim anno Clemens Pontifex confirmauit Carolum, electionemq; eius pulcherrima bulla approbauit, postea Bunnæ coronatus est ab archiepiscopo Coloniensi: nam Aquenses & Colonienses fidem seruabant Ludouico, illum excludebant. Spiram Ludouicus cõuocauit Principes & ciuitates imperiales, vt exploraret voluntatem eorum erga se, spe omnia adhuc meliora inuenit, plerique per superiorem Germaniam detestabantur electionem Caroli, nihil motabantur Papæ excommunicationes. nemo audebat in superioris Germaniæ regionibus publicare papales processus aduersus Ludouicum. Cruenta bella sunt orta inter Imperatores, estque Ludouicus prorsus a fortuna reductus in vltimo imperij tempore in eum statum conditionémve in qua fuit in primis imperij sui annis. Erat schisma in ecclesia & imperio non sine corporum & animarum plurima perditione, non solum in Germania, sed etiam in Italia: Romæ vero quidam moliebantur noua, qui se libertatis assertores vocabant. Erat illic vir animo & lingua præstantissimus, qui morum grauitate, probitate & facundia populum Romanum sibi totum deuinxerat, habebatque apud omnes tantum autoritatis, vt facile crederent illi, neque dubitarent illi committere se & fortunas suas: hic ergo vir, cum Pontifex diu absuisset, Romæ instituit senatum Romanum ad ciuitatis olim liberæ multarumque gentium dominæ morem pristinum. Omnia suadendo & clementia, nihil per vim cogendo, faciebat. Et finxit sibi titulum autoritatis plenum, minimeque inuidiæ obnoxium, talem: Nicolaus seuerus & clemens, libertatis, pacis, iustitiæque tribunus, ac sacræ Romanæ Reipublicæ liberator illustris. Nec solum Roma obtemperabat eius consiliis, sed ex Italia passim ad eum quotidie veniebant legati fœdus & amicitiam ab eo petentes, quibus ciuitatis Romanæ ius ad maiorum consuetudinem dabat. Scribit hic Nicolaus ad Pontificem Clementem, qui Auinione erat, vt quam primum ad vrbem redeat, & sacerdotio fungatur, ministret ecclesiæ in iis quę ad Deum pertinent, & nisi veniat & in quiete in sacris ecclesiæ seruiat, Romanum senatum & populum alium creaturum antistitem, nam episcopi sui præsentiam necessariam esse senatui Romano. Mittit etiam legatos ad Ludouicum & Carolum Imperatores cum literis quibus eos & alios Principes Romam citat, quæ his erant conscriptæ verbis, Ad honorem & gloriam summi Dei Patris & Filij & Spiritus sancti, beatorum apostolorum Petri & Pauli, sancti Ioannis Baptistæ, in cuius sacratissimo templo militarem accepimus gloriam, nec non ad reuerentiam & honorem sanctæ Romanæ ecclesiæ, & domini nostri summi Pontificis statum prosperum ac augmentum sanctæ Romanæ vrbis, sacræ Italiæ, & totius fidei Christianæ. Nos candidus Spiritus sancti miles Nicolaus seuerus & clemens liberator vrbis, zelator Italiæ, tribunus Augustus, volentes & desiderantes donum Spiritus sancti & liberatores antiquos Romanos Principes, quantum, nobis permittitur imitari. Notum facimus vniuersis, quod quidem a nobis post assumptum tribunatus officium, Romanus populus de consilio omnium & singulorum iudicum, sapientum & aduocatorum vrbis recognouit se adhuc illam habere autoritatem potestatemque atque iurisdictionem in toto orbe terrarum, quam habuit in principio & summo augmento vrbis præfatæ. Et omnia priuilegia facta in præiudicium autoritatis & potestatis & iurisdictionem huiusmodi ad se reuocauit expresse. Nos itaque autoritatem, potestatem & iurisdictionem antiquam nobis concessam a populo Romano in publico parlamento, & nuper a domino nostro summo Pontifice, vt patet per apostolicas bullas eius, ne videamur de dono & Spiritus sancti gratia & sacri Romani populi fautoribus ingrati, iure & forma quibus melius possumus & debemus, decernimus, declaramus & pronunciamus, Romanam vrbem caput orbis & fundamentum totius fidei Christianæ, ac omnes & singulas ciuitates Italiæ liberas esse censemus. Et ex nunc omnes præfatos populos ac ciues ciuitatum

Italiæ, facimus, declaramus, & pronunciamus, ciues esse Romanos, quos & Romanâ libertate volumus gaudere. Eadem autoritate & gratia Dei & Spiritus sancti ac populi Romani dicimus, profitemur, ac etiam declaramus Romanum imperium, iurisdictionem, ac etiam monarchiam totius sacri imperij ad ipsam almam vrbem, ac eius populum, nec non ad vniuersam Italiam pertinere, & easdem fore legitime deuolutas, multis rationibus & causis, quas suo loco & tempore declarari faciemus, dantes & præfigentes in his scriptis omnibus & singulis prælatis, Imperatoribus, electis, electoribus, regibus, ducibus, principibus, comitibus, marchionibus, populis, vniuersitatibus & quibuscunque aliis in genere & in specie, cuiuscunque prouinciæ, status & conditionis existant, & contradicere volentibus, seu in electione præfata ac ipso imperio iurisdictionem, potestatem & autoritatem prætendentibus quoquo modo, terminum hinc ad festum Pentecostes proxime futurum, ita quod infra prædictum terminum in ipsa alma vrbe & sacrosancta Laterana ecclesia corã vobis & aliis officialibus domini nostri Papæ & Romani populi debeant cum eorum iuribus comparere: alioquin a dicto termino in antea procedetur, prout de iure fuerit procedendum, & nihilominus ad prædicta omnia in specie citari facimus illustres Principes Ludouicum ducem Bauariæ, & Carolum regem Boemiæ, qui se afferunt Imperatores ad imperium electos, ducem Saxoniæ, Marchionem Brandenburgensem, archiepiscopos Moguntinensem, Treuerensem, & Coloniensem, qui in dictis termino & loco comparere debent coram nobis & aliis Romani populi officialibus personaliter; alioquin in eorum contumaciam procedemus, eorum absentia non obstante. Dat. &c. Hæ literæ vbi peruenerunt in Germaniam ad Principes, contemptæ sunt ab omnibus. Nec Romæ diu manere potuit: Pontifex enim Clemens partim minis, partim promissis effecit apud plebem Romanam vt defecerint ab eo plurimi: breuique coactus est noctu ex vrbe fugere, habuitque finem tota ea Romæ factio, nam quos euexerat hic tribunus, omnes vltro eiecerunt, quidam etiam vix fuga seruati sunt.

DE GERMANIS
LIBER VIGESIMVS-QVINTVS.

ANno post Christum natum 1347, mense Octobri, erat Ludouicus in oppido Monachio, inculpata prorsus vtens valetudine, illuc ad Ludouicum salutandi gratia diuertit vidua Anna, ducissa Austriæ, iter faciens ex Sueuia in Austriam, illic exhibuit spectaculum mulieri, mox a spectaculo conuiuio lautissimo eam accepit, & liberalius Princeps bibit, etiam semel atque iterum ex eodem cum ducissa poculo, surgens autẽ ab illo cõuiuio sensit intemperiem in toto corpore. Causam autẽ cum ignoraret morbi, venatum it exercendi corpus gratia, grauitatem corporis exercendo discutere cupiens, sed morbi vi aucta de equo decidit in terram, & repente morte abreptus est. Suspicio fuit veneno necatum, quod tamẽ, quo sciam, nemo asseruit. Mortuus ex venatione relatus est in vrbẽ Monachium, & honorifice sepultus. Ludouici morte audita, Carolus statim properat in Germaniam, nam eo tempore in rebus Boemicis disponendis erat occupatus, post occisum, vt diximus, patrẽ. In Germania vt rex Romanorum, honorifice suscipitur. Ratisponã primũ venit, ibi excepto Carolo, ceu Imperatori, fidelitatem, vt loquuntur, iurant, & Ratispona discedens, proficiscitur Norinbergam, in itinere a minoribus oppidis omnibus honorifice suscipitur. Norinbergenses primũ aduenienti non occurrunt, sed claudunt portas, mittũt ad eum legatos, quo animo veniat, rogant. Carolus mansuete & perbenigne respondet, multa promittit, recipitur ergo & Norinbergæ. Et hinc ad alias insigniores imperij ciuitates pergit, ab omnibus fere appellatur & agnoscitur Imperator. Erant tamen quædã ciuitates & Principes qui eum non rite electum asserentes, noluerunt eum pro Imperatore habere. Conspirarunt q; aduersus eum Palatinus Rheni, Henricus archiepiscopus Mogun-

gun-

guntinenſis, & Henricus dux Saxoniæ, aliique quidam. Quibus cum per legatos amiciſſime agere conſtituebat, ſed illi perſeuerabant in ſententia, electionem eius irritam affirmantes, & ſeditionem legibus puniendam, non imperium eſſe. Anno proximo poſt Ludouici mortem rex Carolus Imperator venit ad Rauracorum Baſileam, quæ conſtanter etiam poſt mortem Ludouici in fide perſeuerabat. Viuente Ludouico nullis minis aduerſariorum abſterreri ab eo potuit, ſanctéq; ſemper ſeruarat fidem, & diu etiam interdictũ Pontificis Romani propterea pertulerant. Petit igitur poſtquam aduenit Carolus a Baſilienſibus recipi, copias ante vrbem in caſtris habens. Reſpondent Baſilienſes, ſe quidem iam eſſe liberos a fide quam Ludouico promiſerant, & vſq; poſt mortem cum laude obſeruarant, ſed ciues vnanimi ſententia conſtituiſſe, neminem recipere aut appellare Imperatorem, niſi abſoluantur prius ab excommunicatione, & ſacrorum officiorum celebritas reſtituatur illis. Nam ſic videbant ſe quam minimo labore & impenſis poſſe abſolui. Forte a Pontifice tum venit legatus ab Apoſtolico ferens de ea re bullas Romanus epiſcopo Babenbergenſi de abſoluendis excommunicatis propter Ludouicum mortuum. Erant autem in illis bullis hæc verba, Cum multi contra proceſſus & ſententias Ioannis Papæ agentes, adhærentes quondam Ludouico de Bauaria hæretico, redire cupiant ad vnitatem eccleſiæ, committimus tibi, vt qui confeſſi fuerint errores ſuos & pœnas, quas inciderunt explicite vel implicite, & iuuerint deinceps fidem catholicam tenere, & nulli deinceps hæretico vel ſchiſmatico fauere & credere, & quod nõ ſpectat ad Imperatorem, Papam deponere, & alium creare, ſed hoc hæreſim eſſe damnatam, & quod nullum Imperatorem habebunt, niſi per ſedem apoſtolicam approbatum. Nec relictæ & liberis ipſius Ludouici fauebunt, niſi cum eccleſia reformentur, & Carolo Romanorum regi per eccleſiam approbato, parebunt, ab huiuſmodi ſententiis & pœnis abſoluas, ita quod ſi in aliquo cõtrauenerint in ſententias & pœnas priſtinas relabantur. Cum igitur Baſilienſes non vellent recipere Carolum, niſi diuinus cultus reſtitutus eſſet prius illis, ipſiq; ſine omni nota hæreſeos abſoluerentur, forma illa ſeu conditiones in bulla conſcriptæ quibus poſſent abſolui, ſunt ciuibus Baſilienſibus prælectæ: vbi audiuerunt ciues quid exigeret bulla ab iis qui vellent abſolui, reſponderunt concordes ad vnum omnes, Se non deliquiſſe in fide ſeruanda, nec vllos errores velle facere in hac re, in qua bonorum ciuium officium feciſſent, nec vnquam iuturos ſecundum illam formam a Papa præſcriptam. Clerus quoque vrbis vbi tantam animorum conſtantiam in ciuibus vident, adhortantur, vt conſtantes in honeſtiſſimo propoſito obdurent. Ciuitatis & vniuerſitatis proceres eunt ad Carolum præſentibus multis Principibus, & poſtquam ſalutarunt Carolum ciuiliter & vt decebat, Conſul Conradus de *Berenfels* his verbis affatur epiſcopum Babenbergenſem, Domine Babenbergenſis ſciatis quod nec fateri nec credere volumus, quod dominus noſter Ludouicus Romanus Imperator vnquam fuerit hæreticus. quemcunque etiam dederint nobis Principes & domini electores, vel maior pars pro Romano Imperatore, illum pro tali habebimus, etiamſi nunquam Papam requireret, nec quicquam faciemus quod ſit contra ius imperij quoquo modo, ſed ſi habetis poteſtatem a Papa & vultis nos abſoluere, vt ſacra reſtituantur, nos vt hactenus, bonos viros pro virili probabimus, ſi Dominus bonorum largitor dederit gratiam. Sine ciuium iuramentis & erroris confeſſione ſacra ſunt illis reſtituta, nam alioqui nolebant Carolum pro Imperatore habere. Carolus igitur in vrbe Baſilea exceptus eſt magnifice, & iuramentum ſolitum illi Baſilienſes præſtiterunt. Laudatis autem eius vrbis ciuibus ob animi fortitudinem & conſtantiam, deſcendit per Rhenum. Vrbes a Baſilienſium omnium ore cantata magnanimitate exemplum ſumpſerant, nec iurare nec agnoſcere errores hæreſimve volebant. Abſoluebantur autem pleræque ſine iuramento illo & confeſſione quam exigebat. Wormatiæ vbi ciues audiebant quæ exigebat Papa ab abſoluendis, magnus populi excitatus eſt tumultus, cogebantque epiſcopum Babenbergenſem, vt ſine omni delictorum confeſſione eos abſolueret. Erant etiam ciuitatum & Principum nonnulli qui omnino nolebant abſolutionem: nec enim vel nauci æſtimabant execrationes Papæ. tanta erant ſcandala & ſchiſmata in eccleſia Romana. In his ſeditionum turbis, & bellorum tumultibus peſtis crudeliſſime afflixit Germaniam, adeoque totam Europam, ita vt multis locis propter peſtem

ius non sit redditum, totas domos, tota monasteria, totos pagos totasq; ciuitates sustulit, nec talis ante hanc hominum memoria fuit vnquam. Sæpe conuenire Principes cupiebant propter electionem Imperatoris, sed pestis vbique grassans diu prohibebat.

1348 Post natiuitatem Christi anno 1348, conuenerunt quidam electuri alium Imperatorem Principes, erant autem dux Saxoniæ, Ludouicus Marchio Brandenburgensis, Rupertus Palatinus Rheni, Henricus Moguntinus archiepiscopus, qui Caroli electionem nullam esse iudicabant. mittunt ad Anglorum regem Eduardum, offeruntque illi imperium, nam a Germanis genus ducebat suum. Eduardus pericula, labores & bella timens recusauit imperium, Principibus gratias agit quod tam honorifice de se sentiant, eis pollicetur suam opem, sicubi indigeant. Vehementer gratum fuit illorum de se iudicium. Postea Fridericum Marchionem Misnensem eligunt, sed ea lege, vt Beatricem viduam, vxorem quondam Ludouici Imperatoris, iuuet. Huic electio placet, & quomodo auspicandum imperium sit pro temporis ratione, incipit cogitare. Sed Carolus vbi intellexit electum Fridericum, mutauit illi animum, decem enim millia marcarum argenti ei dedit, promisitque maiora, exposuit præterea illi quam nihil sit a quoquam periculi sibi quem Pontifex confirmarit, & iam maior Germaniæ pars pro Imperatore habeat. Quam ob rem Fridericus existimauit sapienter sibi sine molestia & laboribus oblatum, quod alij magnis sudoribus & per infinita pericula quærunt, nempe otium & quietem in omni rerum copia seu saltem sufficientia, hic enim solet esse plerisque mortalibus finis studiorum, laborum, periculorumque, quos subeunt: quanquam generosioribus animis cœlestior & preciosior scopus sit functionum & laborum, nempe, gloria Christianis, gloria Dei; infidelibus gloria propria, quæ est vanitas. Igitur Fridericus Imperator maluit accipere pecuniam & ea in pace vti, quam tot subire labores, quorum finis sit incertus, fortassis etiam patrimonij perditio, ignominia & mors. Hoc tempore in Germania, Italia, & Gallia, aliisque Europæ regionibus magna Iudæorum multitudo variis suppliciis est affecta, præcipue igne exusti sunt, insimulabantur enim veneno infecisse fontes. In Bonfeld Alsatiæ oppidulo de ea re est tractatum, ibi accusati sunt, quod adulterauerint monetam, quod pueros Christianorum multos occiderint, quod puteos, flumina & fontes infecerint, vt pecora & homines plurimi perierint. Saccos enim ferunt in fontibus plenos veneno inuentos. quare tam crudelibus pœnis Christiani affecerunt Iudæos, vt multi Iudæorum sibi ipsis consciuerint mortem. plurimi quoque permiserunt se baptizari, ob pœnarum metum. Erant fere in omnibus imperialibus ciuitatibus Iudæorum synagogæ, & cœmeteria elegantibus lapidibus constructa. Ex monumentorum & synagogæ lapidibus ædificauerunt ciuitates, mœnia & turres. Sicut adhuc est videre multos prominētes lapides inscriptos literis Hebraicis in multis passim ciuitatibus per imperium Romanum, apud Gallos, Germanos, & Italos. Basileæ murus fossæ veteris vrbis interioris totus tectus hoc lapidum genere, etsi illic ædificia non omnia destructa fuerint Iudæorum, appellationemque antiquam ædes obtinens, ad synagogam Iudaicam. Libenter enim Basileæ habitabant, propter vrbis amœnissimum situm, & temperiem aeris. Omnia Iudæorum bona quæ magna erant, Principes & ciuitates sibi vendicabant. Pontifex Rom. defendit Iudæos, & multi alij. In Germania præter alios multos qui non consentiebant in eorum persecutionem, erat Rupertus comes Palatinus, qui dicebatur magnam pecuniam accepisse a Iudæis, sicut & alij nobiles & magistratus quidam. Ad quos cum multi Iudæi fugissent cum magnis thesauris, alij magistratus sub quibus fuerant, iniquo ferebant animo, non tam quod defendebant Iudæos, quam quod secum abstulerant Iudæi facultates suas, quas sibi deberi putabant ij qui suppliciis afficiebant Iudæos propter maleficia; qui vero patrocinabantur Iudæis, dicebant Iudæis iniuriam fieri, & hæc maleficia comminisci illos qui damnabant, vt redirent bona Iudæorum ad eos. Illaque contentio ad arma venit, & plerique plus in bella impendebant, quam ex Iudæorum facultatibus ad se redierit. Multa fiunt in terris a Deo, quorum causa nos latet. Iudæi feruntur postea cum ipsi admodum paucis locis tuti ambulare auderent, subornasse leprosos, quod fontes inficerent. Arteque scribuntur fontes medicari fuisse vt lepra bibentes sint infecti. Comprehensi leprosi exquisitis suppliciis interfecti sunt a magistratibus. Anno post natiuitatem

tem Christi millesimo trecentesimo quadragesimo nono, Delphinatus venit ad re- 1349
gem Gallorum, sed ea lege consensit Carolus, eius nominis quartus, vt primogenitus
regis Galliæ tanquam vasallus imperij possideat Delphinatum. Hac occasione venit
ad Gallum Delphinatus: Delphinus Hunibertus nomine, frigidorum & infelicium
mundi huius negotiorum finem videns, mori statuit mundo, quare vendidit Delphi-
natum Gallorum regi, pecuniæ partem magnam pauperibus dedit, ipse ingressus est
ordinem sancti Dominici. Erat his annis non leue bellum fratribus ordinis Teuto-
nici cum Litouiis, quos, duce magistro ordinis Sueuo, vicerunt magno prælio, ex quo
consecuti sunt maximam laudem. Anno millesimo trecentesimo quinquagesimo, 1350
denuo conuenerunt Principes Caroli electionem reprobantes, & miserunt legatum
ad comitem de Schwartzenburg ex Thuringia, qui erat vir incomparabilis militari-
bus virtutibus ea ætate, offeruntque illi imperium, grauatim consensit, nec aliter, nisi
Francofurdiæ primum decernatur a Principibus imperium vacare, & prius Carolus
per Principum sententiam deponatur. Congregati igitur sunt Francofurdię Principes
electores quatuor, & multi præterea Principes alij, qui concordi sententia iudicaue-
runt electionem Caroli esse seditionem contra Rempublicam, legibus & armis puni-
endam. Decretumque est, quatuor Principes electores qui tum Francofurdiæ erant,
habere ius & plenam potestatem eligendi Imperatorem Romanorum. Ludouicus igi-
tur Brandenburgensis Marchio, Rudolphus comes Palatinus Rheni, Henricus dux
Saxoniæ, Henricus archiepiscopus Moguntinensis, eligunt Guntherum comitem de
Schwartzenburg in Imperatorem. Guntherus sex totas hebdomadas in castris ad
Francofordiam expectauit hostem, ex consuetudine & statuta lege; nemine vero ad-
uetiente qui repelleret, in vrbem Francofurdiam ingressus Imperator appellatus est.
Carolo enim non videbatur in vnum prælium ponere omnes fortunas suas, si enim
vicisset Guntherus, actum erat de imperio Caroli. Quam ob rem conuocauit Carolus
Principes sibi fauentes Spiram, quibus cum deliberat quo pacto resistendum sit hosti-
bus rebellibus, illic est statutum, vt omnes colligantur vires, & omnia pro rei magni-
tudine administrentur. Ducit Carolus coactas copias Moguntiam, ibi expectaturus
hostem, nam ciuibus cum Henrico episcopo suo erant simultates, quapropter non ex-
cludebant Carolum. Intera Guntherus quędam castra expugnauerat. Et dum consul-
tat quid potissimum primo expediat, incidit in morbum, qui medicis plurimum exhi-
buit laboris. cumque morbus declinare non obscure inciperet, medicus præpatauit
illi potionem leuem ad maturandos honores, qui erant causa morbi, allatumque ad
Principem medicus gustauit, deinde obtulit ægroto. Hac potione hausta, mox cœpit
vehementius quam ante laborare, & inflatus expirauit. Eodemque symptomatum ge-
nere periit medicus. Quare non dubia veneni suspicio fuit a quopiam clam in potio-
nem immissi. Ante mortem Guntheri vero composita est pax inter eum & Carolum
Imperatorē, cum enim decumberet in Alta villa arce archiepiscopi Moguntini, dice-
returq; leuiter ægrotare, quidam Principes interposuerunt, & his conditionibus com-
posuerunt eos, vt Guntherus resignaret totum imperium, omneque suum ius con-
cederet Carolo: Carolus autem Gunthero daret oppida duo cum agris eorum in Thu-
ringia sita. Mox post factam pacem Guntherus obiit, genere quo dictum iam est,
mortis. Corpus delatum est Francofurdiam, honoreque magno est sepultum, præsen-
te Imperatore Carolo. Carolus conuocatis ciuitatibus & omnibus magistratibus, qui
eum appellabant Imperatorem, egit multa de commodis Rerumpublicarum, priui-
legia multa multis ciuitatibus concessit. Francofurdiensibus quoque priuilegia nun-
dinarum, & alia confirmauit. Pererrauit postea multas ciuitates Germaniæ maxime
Rhenanas. Venit quoque eodem anno cum sua coniuge Ioanna in vrbem Bunnam,
ibiq; est ab archiepiscopo Colotiensi coronatus cum sua vxore. Quod non coronam
Aquisgrani acceperit, causam dicunt quidam, quod tum propter pestem aeris tempe-
ries suspecta fuerit apud Aquenses. Quidam scribunt tantam illic fuisse turbam flagel-
latorum. quęcunq; causa fuerit, certe nō fuit quod ab Aquisgrano exclusus fuerit, nam
Bunnæ eodem tempore cōfirmauit vetera, & dedit noua Aquensibus priuilegia. Præ-
terea in alias multas ciuitates cōtulit magna beneficia. Studio enim singulari fuit huic
Principi augere Germaniæ ciuitates. Putauit enim pulchrū regnare in pulchro regno,

Hoc tempore natus eſt ex Ioanna, Suedi ducis filia; Wenceſlaus, Carolo genitore. Coronato Carolo, reconciliatus eſt Ludouicus Marchio Brandenburgenſis filio Ludouici, Imperatoris vita defuncti, qui & Carolo dedit imperialia inſignia, quæ moriturus pater filio commiſerat. Sed ea conditione dedit, vt ſiue caſu, ſiue mortis aliáve neceſſitáte coactus deponere, Francofordienſibus vel Norinbergenſibus cuſtodienda, traderet. Carolus intentus omnibus neruis hoc tempore fuit in Germania pacanda. nam pace in Germania facta, in animo magno magna habebat, nempe Turcum repellere, & Latij ciuitates ſubiugare imperio. Ludouicum Brandenburgenſem iuuit armis aduerſus hoſtes, erant enim qui Marchiam ſibi aſſerere conabantur. Ludouicus hic Marchio poſtea vendidit Marchiam Carolo Imperatori & regi Boemiæ, qui Sigiſmundo filio ſuo eam adminiſtrandam tradidit. Carolus autem hic poſt coronationem ſtudium pacis & religionis declarauit non obſcuris argumentis. Miſit legatos ad Papam Innocentium ſextum, qui mortuo Clementi ſucceſſerat, petiitque ab eo, vt incumberet pacificandæ eccleſiæ & tollendis ſcandalis, & perſonis approbatis promouendis ad miniſteria ſacrorum. vtque ſuum officium faciat, rogat; pollicetur ſe quoque ſuum facturum. His ſtudiis efficiebat Imperator Carolus, vt exteri reges ad eum miſerint e longinquis nationibus legationes & munera, amicitiam petentes. Anno
1352 quinquageſimo ſecundo ſupra milleſimum trecenteſimum, Wormatiæ celebrauit comitia Principum de reformanda eccleſia, & rebellibus imperio & eccleſiaſticæ poteſtati domandis plurima tractans. Aderat in eo Principum conuentu archiepiſcopus, vir præſtans corporis & animi dotibus, legatus Imperatoris Conſtantinopolitani: qui amicitiam pacemque petiit, attulitque regia dona Carolo, Romano Imperatori. Carolus cum eo legato Conſtantinopolitano multa egit de Turcæ viribus & conſiliis, & rurſum de rationibus, quibus reſiſti poſſit conatibus Turcicis. Legatus, vir prudens, Carolum totum incenderat cupiditate & ſtudio arma capiendi aduerſus Turcam. Super ea re ſcribit quoque Carolus Pontifici Romano, vt operam det quo in Italia & Gallia pax fiat. Nam graue bellum hoc tempore erat Gallo cum rege Anglorum. Et Anglus quoque Pontificem Romanorum deſpiciebat, in eccleſiis ſuis pro animi ſui arbitrio dominabatur, nec quiſquam audebat vel nominare Romani Pontificis autoritatem. Romanus Pontifex Innocentius reſcribit Carolo, inuitatque eum ad expeditionem Italicam, promittit ſe illi paraturum iter, & ſimul certiorem facit iam factiones per Italiam tumultibus ſuis inteſtinorum bellorum fatigatas cupere qui iuſte gubernet, paucoſque admodum ſupereſſe quibus non cordi ſit pax. Anno igitur
1355 poſt natiuitatem Domini milleſimo trecenteſimo quinquageſimo quinto, Carolus coactis ſelectiſſimis ex Germania & Boemia copiis, comitantibus eum Germaniæ Principibus & ciuitatibus, primo vere in Italiam proficiſcitur, comite cara coniuge. Aduenientem lætiſſima fronte excepit Italia, nihil honoris omittens quod a ſubditis domino exhiberi poteſt. Mediolanum vbi peruenit, aliquot illic dies commoratus, & corona ferrea coronatus eſt. Illuc multi Principes & ciuitates ad eum veniunt, & officium obſequiumque ſuum pollicentur & fidelitatem iurant. Mediolano diſcedens Piſas petit; Piſani vero cum Mediolanenſibus certabant gloria & honore eum excipiendo, vt fit in prouocationibus illis. Diutius quam Mediolani apud Piſanos manſit, quod frequentiores Principum & ciuitatum legationes ad eum illuc confluebant, pacem & gratiam rogantes, & offerentes munera. Veniebant Florentini, magis etiam obedientiæ quam imperio debebant, promittentes, munerique Imperatori dant ſupra centum millia florenorum. Veniunt & Piſas Senenſium legati cum muneribus, & Volaterrani, breuiter veniunt omnium ciuitatum Hetruriæ legationes cum muneribus pacem petentes, plane obruebant officiis & donis Carolum. Piſas abiens proſpero itinere Romam peruenit, ibi omnes ordines & ætates mulieres & viri obuiam egreſſi in vrbem ducunt, cum elegantibus cantionibus & muſicis inſtrumentis infinitæ varietatis. Romæ in paſchatos feſto magna ſolennitate, præſentibus Principibus omnibus, coronatus eſt cum ſua vxore, nec diu Romæ manſit poſt coronationem. Quoniam ſcribunt autores quidam, quod Pontifex ei noluerit imponere coronam, niſi iuraret quam primum velle excedere Roma, & ex tota Italia. Voluit enim Pontifex conſortis impatiens, vt titulo Imperatoris ſemper Auguſti contentus, rediret in

ſuam Germaniam, ibique Roman. Imperator, exerceret imperium in Germanos, Romæ imperium Papæ relinqueret, de qua re extat epiſtola Franciſci Petrarchæ, quam Imperatoris notario Nerio Foroliuienſi ſcripſit. Nec æquo animo tum tulit Italia, quod Papa voluit tam cito Imperatorem abire; nam ſeditionum bellorumque cauſas omnes cupiebant ſublatas, quod non poterat fieri niſi vno iuſte imperante. Quare e Roma profectus eſt per vrbem Tiburtinam, & per Senas Piſas venit, inde in Germaniam rediit, illic fœderi Heluetiorum nimium creſcenti reſiſtere conatur, dum illo tempore enim Lucernenſes cum Suitenſibus fœdere iuncti ſunt: item Zug, vallis Glarenſis, & alij non diu poſt adiunxerunt ſe illis, breuique vehementer creuit fœdus illud, cauſa fuerunt feliciſſimi eorum ſucceſſus & ingentia facta, nec non fides, amor, & beneuolentia quibus inter ſe vtebantur. Tigurini poſt iam dictos omnes acceſſerunt ad illos. Quare Ioannes comes de Habſpurg, cuius patrem vicerant ante, nactus proditores in vrbe Tiguro, qui polliciti ſunt ſe vrbem illi tradituros, cum illis igitur conſtituit tempus quo venire debeat. Tigurini de proditione futura certiores facti, præparant ad excipiendum comitem inſidias. Nocte igitur ſtatuta aduenientem capiunt, militum eius maiore parte occiſa. Proditores omnes dignas pœnas dederunt, toti enim membris fractis ſecti ſunt in quatuor partes ſinguli. Quam ob cauſam mox capto Ioanne comite Habſpurgenſi, Albertus dux Auſtriæ cogit magnas copias, quibus obſedit Tigurinam vrbem. Aderant in obſidione Albertus dux ipſe, comes de Wirtenberg, comes de Hohenberg, copiæ epiſcopi Baſilienſis, & Argentinenſis, & alij multi comites, ciuitates & Barones. Frequentes ex vrbe fiebant eruptiones, nam confœderati Heluetij erant in vrbe: tandem pax eſt facta, & dimiſſus captus comes Ioannes, quibus conditionibus facta ſit, nihil certi habeo: certum hoc eſt longa obſidione partes vtraſque fatigatas fuiſſe, Ducem Auſtriæ obſidendo, Tigurinos obſidionem ferendo. Carolus eo tempore ex Italia venerat, confirmatus & coronatus a Pontifice, quod magnæ erat illi autoritati, igitur dux Auſtriæ petit ab Imperatore, vt ſua vel autoritate vel potentia reducat Tigurinos, Carolus magno ſtudio & diligentia cum Tigurinis agit, vt deſerant fœdus illud, quod vocabat rebellionem ſeu factionem. Tigurini reſpondent, Se paratos facere imperio Imperatorique quicquid legibus iureque debeant, contra iuramentum præſtitum confœderatis ſuis ſe non facturos, nec fide ſalua ab iis ſeparari poſſe. Carolus hoc eorum reſponſo vehementer eſt offenſus, dixitque illis, quod non potuerint fœdere cum quoquam coire non conſulto Imperatore: quare iuramentum quod fecerint Suitenſibus, nihil eſſe, addiditq́; multa alia minitando & promittendo quibus abſtraheret a Suitenſium confœderatione, hocque non ſemel tantum tentauit. cum autem intellexit ſe efficere nihil poſſe apud eos, ſtatuit rem armis agere, toti enim imperio pares non futuros ſperans. contractis igitur copiis per totum imperium, ducit eas aduerſus confœderatos Suitenſes, & multis Principibus Germaniæ præſentibus obſedit Imperator Tigurum, omniaq́; circa vrbem vaſtauit. Sæpe vero ex vrbe, ſæpe ex montibus confœderati impetum fecerunt in Cæſarianos, multoſque occiderunt, ſed facile erat Imperatori reparare exercitum, propter hominum per totum imperium copiam. Confœderati autem ſuis hominibus vehementer timebant, erant enim pauci. Iactabant Cæſariani, confiſi hominum multitudine, ſibi plures eſſe carnifices in imperio, quam omnes confœderati eſſent, ſic volentes deterrere Suitenſes: ſed diligentiores, non timidiores reddebantur, quod ſatis teſtabantur incurſionibus & eruptionibus ſuis frequentibus, nunquam autem adoriri conſueuerant hoſtem ſuum confœderati, niſi ex improuiſo, aut loco iniquiore, aut noctu, aut aliquo ſtratagemate inſigni, non animi formidine, ſed diligentia ſuos conſeruandi, maius enim erat illis vnum virum ex ſuis amittere, quam ducibus belli quibuſdam aliquot millia. Obſidendo ergo diurius vrbem, magnus terror occupauit animos Cæſarianorum, propter frequentes infelices pugnas. Idcirco die quodam cum dimicandum eſſet, neq́; Auſtriaci, neq́; Sueui, neq́; Saxones, neq́; Bauari, neq́; Franci Orientales, neque alij vlli voluerunt in prima acie præcedere, omnesq́; volebant in vltimo agmine ſequi, & ita acies ordinari non poterat. Cumq́; imperarent Principes exercitus Sueuos præcedere, diſceſſerũt domũ, deinde Saxones abiere, & ſic deinceps omnes receſſerunt, ſolutaq́; eſt obſidio. abitum vero Cæſarianorũ fugæ non

diſſimilem fuiſſe ferunt. Ante hanc expeditionem voluit Imperator duci Auſtriæ dare magnam pecuniam pro quibuſdam locis quæ confœderati tenebant; ante autem, vt ferebant duces Auſtriaci, pertinuerant ad domum Auſtriæ. Facillime enim potentia & viribus totius imperij ſe ſuperaturum vnum atque alterum rebellem pagum aut villam, vel, vt vocabant, caſulam paſtoralem, confidebat. Poſt bellum vero hoc noluit emere Carolus quicquam eorum quæ poſſidebant confœderati. A diſceſſu Imperatoris confœderati proxima quæque carpebant, & dux Auſtriæ confœderatorum depopulabatur omnia quæ accedi poterant, quare poſt ſextum demum annum factæ ſunt induciæ ad decennium. Harum induciarum tempore familiariter Auſtriaci & confœderati mutua vſi ſunt conſuetudine. In omnibus fere Principum comitiis conſultabatur de hoc fœdere tollendo, nobiles enim omnes timebant, ne exemplo illorum alij quoque ſubditi rebellarent, vbi conſiderarent illorum libertatem, qua ſine ſeditione in iuſtitia vterentur. Nec fruſtra timuerunt, nam tentarunt nonnulli, ſed infeliciter (neque enim conſilium eſt vlli hominum generi magiſtratui etiam duriſſimo latu rebellare, neque docebunt exempla, ſemper enim male cadit ſeditioſis, Dominus enim magiſtratui iuſſit & vult obediri. Alia ratio Suitenſium fuit, nempe talis qualis olim fuit, cum præmia tyrannicidis dabantur. Nec ciuitates quæ pertinent ad imperium, ab imperio propterea diſceſſerunt, quod fœdere coniuncti ſunt Heluetiis, imperio enim quicquid liberæ imperiales ciuitates debēt, præſtant; quæcunque vero poſſident, bellorum, quæ neceſſario iuſteque ſuſceperunt, iure occuparunt & tenent. Datum ante annum 1400, ducibus Auſtriæ fauentibus amicis, vſi ſunt confœderati Heluetij. Venitq; dux Auſtriacus, nomine Lupoldus, Tigurum, illicq; magna cum reuerentia exceptus eſt, & multa officia a Tigurinis in ducē, multa a duce in Tigurinos, collata ſunt. Hæc pax tamen non diu durauit. nam cauſæ exortæ ſunt nouæ bellorum, inuitis duce Auſtriæ & confœderatis (ſæpe enim incidunt bella, cum omnes homines mallent pacem, Domino ita diſponente, ſed vaſis iræ miniſtrantibus, hoc eſt Satana) diu autem alteri alteros rurſum vexauerunt, frequenteſque cædes ſunt factæ. Eo tempore, ſci-
1382 licet anno 1382, in die quodam feſto, Rotenbergam oppidum per vim ceperunt Lucernani, capti oppidi muros & arcem ſolo æquant (nam ex illis munitionibus poterant excurrere) poſtea ſtrages & incendia ædificiorum ſecuta ſunt a ducibus Auſtriæ & confœderatis. Multi ſub idem tempus acceſſerunt fœderi Heluetiorum, tota vallis de Entlibuch ciuitati Lucernanæ acceſſit; item Sempach, nec ſine plurimis cædibus, Meienberg quoque acceſſit. Hæc autem omnia occupata ſunt bellis iuſto titulo ſuſceptis. Venit autem hoc tempore exercitus duci Auſtriæ bene inſtructus, quem repentino impetu confœderati oppreſſerunt, & occiderunt magnam multitudinem, & præcipue nobilitatis multos. Poſtea induciæ factæ ſunt, ſed tot cædibus exaſperati animi vtrinque, non diu ſeruarunt: rurſum igitur alteri alteros lædunt, & res ad arma iuſtumque bellum venit. Dux Auſtriacus, Lupoldus nomine, multis ſibi per Germaniam iunctis ſociis, cum copiis ſuis proficiſcitur ad Sempach ad opprimendum in eo oppido præſidium confœderatorum. Quo ducis conſilio perſpecto, confœderati plures clam noctu in oppidum mittunt, qui expectent hoſtem, &, ſi videatur, aggrediantur. vix igitur in conſpectum oppidi venit dux cum copiis ſuis, occurrunt illi obuiam confœderati in loco paulo ſibi æquiore, & in quo equitatus vtilis eſſe non poterat. Dux & omnes nobiles ex equis deſcendentes, acie inſtructa, quantum per temporis anguſtiam licuit (non autem licuit ſatis inſtruere, adeo hoſtis properabat) opponunt ſe illis, concurritur, pugnant nobiles primo impetu fortiſſime & pari prorſus virtutis robore: ſed ex ſolis æſtu & laboris magnitudine fatigati nobiles, cedere coacti ſunt, neque enim poſſibile fuit ocio aſſuetos tamdiu ſolem & labores pugnæ ferre, quandiu poterant ruſticis laboribus exercitati homines. Neceſſe enim eſt breui ſolui omnibus membris qui non exercitatus obit, præter conſuetudines, vehementiores labores. Dum igitur ex pugna fatigati nobiles ad equos ſuos properant, occiduntur fere omnes. Occubuere in eo prælio plurimi fortes viri, ex multitudine nobilium occiſorum eſt colligere, quantus reliquorum numerus fuerit. Cecidere in illa pugna Auſtriæ dux Lupoldus vir fortis, Otho marchio de Hochberg, Ioannes de Ochſenſtain, Ioānes comes de Furſtenberg, Ioannes & Vlricus de Haſenberg, duo comites de Tierſtain,

ſtain, Niger comes de Zollern, Waltherus de Gereltzech, Albertus de Rechberg, Fridericus de Monſtral, Othmarus Truchſes de Walpurg, & alij quorum nomina memoriæ, quod ſciam, mandata nō ſunt. Inſecuti ſunt confœderati eos qui fuga ſibi conſulere nitebantur, multos in fuga ceperunt & trucidauerunt. Magnam gloriam & prędam in eo prælio adepti ſunt. Habuit occiſus Lupoldus dux Auſtriæ filium, nomine referentem patrem. Iuuenis erat animo fortis & exercitatus in omni armorum genere. Statuit igitur vindicare patrem, & alios apud Sempach occiſos. Quare hic Lupoldus dux Auſtriæ ad Carolum Imperatorem profectus, exponit illi ſua conſilia omnia, & queritur de clade accepta, & parente occiſo apud Sempach, Imperator adhortatur eum ad virtutem & bello Heluetios confœderatos fatigandos, nihil tamen temere agat, in omnibus diligenter prius conſultet, opportunitatemque temporis obſeruet. monet, pollicetur auxiliares manus quanquam aliis occupatus eſſet. Aggreditur igitur dux Lupoldus Suitenſes magno animo, conatu, apparatu, & ira, multis ex imperio ſociis, multis locis tentat fortunam, ſed fere vbique aduerſa erat. Eo bello comes Werdenbergenſis, Ioannes nomine, & comes Donatus de Tockenburg, copiis ſuis optime armatis, vallem Glarenſem vaſtauerunt, & direptas domos incenderunt. quibus rebus exaſperati Glareani, coniunctis ſibi paucis ex vicinis pagis, adoriuntur hoſtem in anguſtiis montium ſeu vallium, committitur pugna, vtrinque pugnatur fortiter, ſed confœderati fortius de ſuis focis & pro libertate pugnantes: vertunt tergum Auſtriaci (ſic enim appellabantur omnes in eo bello hoſtes confœderatorum) occiduntur a parte comitum mille quingenti, Glareanorum & ſociorum eorum vix quinquaginta. Fuerunt autem, ſi credimus qui de eo prælio ſcripſerunt, confœderatorum vix mille; hoſtium vero plures quam quinque millia. Fugientes Auſtriacos inſequuntur vſque ad oppidum Vrſee, vbi ex fuga ſe recolligere, & requieſcere conſtituerunt. Sed oppidum expugnant Heluetij, coguntur que noctu ex eo fugere Auſtriaci per montes in Tockenburg: Suitenſes armis eorum & reliqua præda potiti. ſequuntur eos vſque in Tockenburg, illicque & per totam Durgiam multas deiiciunt arces, & occupant multa quæ adhuc belli iure poſſident. Cumque ſæpius ita in eo bello male ceſſiſſet, ſemperque augerentur vires montanorum hominum, & indies caperent aliquid, fatigatis vtriſque, Heluetiis carentibus ſale & frumento (nam de vino nihil dico, non enim morabantur, ſimplici victu carnis, caſei, lactiſque erant contenti) duce vero Auſtriæ exhauſto pecunia, cœperunt audire eos qui de pace loquebantur, conuenerunt q́; conditionibus pacis, ſed non animis concordarunt. quare pax non diu durauit, odia enim manere neceſſum erat diu ex tanto & tam cruento bello. Cum igitur quotidie vicini conuenirent, neceſſario propter commercia & alteri alteros contemnerent, & in memoriam reuocarent, quæ in bellis facta erant ſuperioribus, frequentes cædes fiebant, & noua bella oriebantur: de quibus in ſequentibus fortaſſe; hoc loco ſatis ſit de Heluetiorum fœdere, nunc reuertemur retro aliquot annis. Anno poſt Chriſtum natum milleſimo trecenteſimo quinquageſimo ſexto, ſæuiit per Germaniam maxima peſtis, 1356
quam præceſſerat defectio Solis & Lunæ, maximusq́; terræmotus, quo multæ altæ in montibus arces, turres & domus in ciuitatibus & rure corruerunt, maxime in ripis Rheni, illo terræmotu maxime concuſſa eſt Baſilea, multa enim ædificia illic ruerunt, templiq́; maioris fundamenta magnum acceperunt damnum. rimas enim per muros paſſim licet videre, quæ hoc terræmotu factæ ſunt. Item iuxta vrbem elegantium caſtrorum, quæ terræmotus deiecit, veſtigia viſuntur adhuc. Nos mirati murorum denſitatem, tantumque pondus potuiſſe commoueri ſpiritu in terra incluſo, vnde nam tam ampli meatus eſſe potuerint flatibus, terræ altius effoſſæ qualitatem diligentius inſpeximus in montibus & ad eorum radicem, in quibus deiectas vidimus arces, vidimus eſſe ſolutum ſabulonem, qui vias præbet flatibus. Hac cauſa flatus in terram illam ſolutiorē multi admiſſi, multos efficiunt frigidiſſimos fontes in illis locis. Cōſtat enim inter naturæ peritos ex condenſatis in terra flatibus, qui æterna lege flant, perpetuos fieri fontes. In nimium igitur ſoluta pertranſit ſpiritus non condenſatus in aquam; in ſpiſſa vero nimium nō ingredi poteſt, cernimus, ergo paulo ſolutiorē ad fontes generandos aptiſſimam eſſe. Peſtis, quæ ſecuta eſt hos ex alto ſolo egreſſos ſpiritus, primum per Germaniam graſſata eſt in minorum pecorum greges, mox etiam in ar-

menta maiora, postremo absumpsit maximam hominum multitudinem, potissimum in iis locis, vbi vehementior terræ motus prius fuerat. Erat hoc tempore hęreticus, nomine Reghardus Bertholdus de Rorbach, qui aduersus ecclesiam hos habebat persuasos articulos: 1. Quod homo timens Deum, & gratias agens illi ex pia mente, tantam gratiam possit percipere ex cibo communi, ac si frueretur eucharistiæ sacramento. 2. Quod laicus illiteratus, & sacris ordinibus non initiatus, illustratus vero lumine diuini spiritus, cum maiore fructu possit alios docere, quam euangelium aut sacrarum literarum doctores. 3. Quod homo in hac vita tantum proficere possit, vt nec ieiuniis nec orationibus illi opus sit. Quarto, nescio quæ prorsus detestanda mendacia de passione Christi senserit, quæ apud historicos literis commissa leguntur. Hic habuit qui credidere eius doctrinæ. Primum vero Herbipoli ab episcopo coactus est reuocare: sed paulo post in eandem hæresim recidit, Spiræ captus est, & igne
1360 concrematus. Anno Domini millesimo trecentesimo sexagesimo, discordantibus in imperio Principibus & ciuitatibus, corroborauerunt, firmioremque & auctiorem reddiderunt Heluetij libertatem suam, nec enim parum eius temporis discordia adiuuit Heluetica fœdera. Anno enim iam dicto, Eberardus comes de Wirtenberg ciuitates imperiales viginti quatuor, quarum præsidem eum Imperatores fecerant, afflixit exactionibus iniquis & non ferendis imperialibus liberis ciuitatibus, de hac iniuria igitur apud Carolum Imperatorem conqueruntur, petunt, vt eum a tyrannide dehortetur, imperetque illi, vt iustius agat. Imperator Eberardum verbis confutat, &, vt legibus iureque agat, omnia imperat. Eberhardus admonitionem & iussum Imperatoris nihili pendens, quærit socios quorum auxilio resistere possit Imperatori; fecitque fœdus cum ducibus Austriæ, nec in fœderis conditionibus excepit Imperatorem. Quod non immerito grauissime tulit Carolus, minatur illi sæpe: sed nihil minæ, nihil ius & æquum Eberardum mouent, pergit exactionibus vexare ciuitates liberas. Tandem omnes Sueuiæ imperiales ciuitates conueniunt Cæsarem, exponunt intolerabilem tyrannidem Eberardi, petunt consilium & auxilium, dicuntq; se paratos esse suis ipsorum impensis debellare comitem Wirtenbergensem, ducem belli tantum a Cæsare petunt, quo maioris autoritatis bellum sit. Imperator contemptus multis modis ab Eberardo comite, pollicetur non solum ducem belli, sed etiam auxiliares manus, statimq; mittit Basileam, Argentinam, Wormatiam, & alias quasdam ciuitates, legatos qui petant milites in auxilium ciuitatibus Sueuiæ, nomine suo. Wormatienses, Argentinenses, & Basilienses, aliique a quibus Imperator petiit, miserunt copias aduersus Eberardum Wirtenbergensem. Marchioni Badensi imperauit quoque certum numerum militum: sed recusauit Marchio, nam sanguine iunctus illi erat Eberardus comes. Eberardo autē e contra magnas copias cogente, multis Principibus clam, nonnullis palam eum adiuuantibus, Carolus intelligens quid futurum esset, si vinceret comes Wirtenbergensis, dedit ciuitatibus ducem Rupertum Bauariæ Principem, & ipse iusto exercitu coacto, oppidum Alen obsedit, & expugnatum in fidem recepit. Inde promouit exercitum ad vrbem Eslingen, in itinere arces & pagos quæcunque ad comitatum Wirtenbergensem pertinebant, igne ferroque vastauit. Venit ex Eslingen ad oppidum Schotendorff, quod obsedit: dux autem Rupertus obsidet oppidum Groningen, Constantienses & quæ a Constantia vsque ad Augustam vrbes sunt, obsident, Goppingen eodem tempore, hæc tria Wirtenbergensis comitatus oppida obsidentur. Eberardus comes incipit humiliari, suamque superbiam priorem detestari, non habens quo se vertat, sociis expectationi eius non respondentibus, desperatis ergo rebus suis propter multitudinem, clam misit ad episcopos Augustensem, Argentinensem, & Spirensem, petit vt se interponant, pacemque faciant, pollicetur se mutaturum animum & facta sua. Episcopi putantes suum maxime officium esse, pacem inter omnes homines, quantum fieri potest, facere, accesserunt ad Imperatorem, docent quę ex intestinis illis bellis imperij incommoda eueniant, quam imperium infirmetur, hostes roborentur, vt semel dicam, flectunt animum Imperatoris, vt audiat de pacis conditionibus loquentes. Post autem multa commutata verba, tales pacis conditiones factæ scribuntur: Primum, vt Eberardus Imperatori resignaret omne ius quod se putabat habere in ciuitates imperiales in Sueuia. Deinde, vt omnibus qui aduersus eum causam

causam habebant, corā Imperatore responderet. Tertio, quod nō deberet milites, nobiles, barones, & comites cōmouere aduersus imperium, & nullum omnino imperio bellum mouere. Quarto, vt fœdus cum ducibus Austriæ factū renunciaret illis. Quinto, vt nulli eorum qui aduersus imperium se iunxerāt Wirtenbergensi duci in eo bello, esset fraudi apud Imperatorem, sed omnes recōciliati essent Imperatori, præter duces Austriæ, quos Carolus non voluit recipere in gratiam. Sexto, vt omnes vtriusque partis captiui deberēt dimitti. Septimo, vt omnia quæ erant ab Imperatore & ciuitatibus imperialibus capta duci restituerentur, præter Alen oppidum, quod nō diu comites Wirtenbergenses tenuerant. adiunxit igitur illud oppidū imperio. Sunt præterea aliæ conditiones pacis minoris momenti, consulto igitur prætereo. Quantum ex sequentibus temporibus colligo, nō sunt prædictæ pacis conditiones seruatæ, nam post aliquot annos magnam pecuniam hic Eberardus comes Wirtenbergen. extorsit, nomine Imperatoris a ciuitatibus Sueuiæ, quarū se prædicabat præsidem Imperialē. Cum vero recusarēt primum dare tantam pecuniā ciuitates, dux contraxit exercitum, multisq; modis vexauit ciuitates, eoq; redegit ciuitatum quasdam maxime vicinas, vt potius dederint pecuniam, Eslingen dedit 15 millia aureorum, Vlma vero dedit 52 millia, Rotuila 10 millia, Rutlingen 15 millia, Lindou 6 millia, Constantiā 40 millia dedisse lego, sed exemplaria possunt mendosa esse: quanquam verisimilius reddatur tantū dedisse, quod priuilegia illis propter hanc summā sunt concessa. Dederunt & aliæ ciuitates quædam, sed maior ciuitatū pars nihil dare voluit, neq; compelli poterat, sed incursiones equitum hostilium ciuibus suis & milite conducto, excipiebant toties, vt vltro tandē quieuerit. Inter has in imperio turbas, & intestina ciuiliaq; bella corroboratum est fœdus Heluetiorum inuictum. Duces Austriæ quocunq; modo poterant, impediebant huius Caroli incremētum, & partibus Imperatori aduersis se adiungebant. Imperator igitur per totum imperium omnibus principibus & ciuitatibus imperauit milites, & magno coacto exercitu, incipit ducere aduersus ducem Austriæ, quem in conditionibus pacis cum Wirtenbergensi comite factis in gratiam recipere noluit. dux Austriæ per multa cum Heluetiis bella exhaustus, intelligēs tantas aduersus se copias duci, mittit obuiam Cæsari episcopos duos, quos putauit autoritate aliqua valere apud eum, quibus mediatoribus pax est hoc modo facta: Primū, quod dux deberet renunciare omnia fœdera, in quibus nō esset exceptus Imperator, ipsumq; imperium. Secundo, vt dux exhiberet imperio eam obedientiam & reuerentiam, quam maiores eius exhibuerant. Tertio, vt omnes sibi deuinctos qui essent de imperio, liberos remitteret ad imperium, solutis iuramentis & obligationibus, nec in posterum vllos sibi adiungeret. Quarto, datis Imperatori Carolo literis, agnouit se in Palatinatu Rheni, in Sueuia, & Alsatia ducē non esse. Vltimo, vt, si eueniret Imperatori vel suis legatis copiisve iter in Italiam, vel quemcunque locum, vt esset liber tutus & apertus per Austriam transitus. Has conditiones accepit necessario dux Austriacus, nam paratus non erat ad bellum. Si autem illi montani homines, qui defecerant ab eo, obediuissent adhuc illi, audacter suos duxisset contra omnem Imperatoris potentiam; & hoc ipsum fecit eum tam audacem præteritis temporibus aduersus Imperatorē, quod sciebat suos prædecessores in ducatu Austriæ nihil non ausos contra quosuis reges & Imperatores, fretos nimirum robustis illis & animosis viris qui in illis montibus nascuntur. Circa idem tempus misit Innocentius legatos suos in Germaniam ad Carolum Imperatorem, pro subsidio Cameræ. Quod vt concederet Imperator, multa iura dedit Pontifex illi in ecclesiasticis rebus: verum Imperator solus in ea re neque permittere, neque negare volens, conuocauit Moguntiam Principes multos, episcopos Treuerensem, & Coloniensem, ducem Bauariæ, & ducem Saxoniæ, & alios: quibus congregatis, iussit Imperator apostolicos legatos coram Principibus mandata sua exponere. Episcopus igitur Caluacensis legatus pontificius multis orauit. Fine orationis facto, dixit Imperator, se mirari quo ore audeant tantam pecuniam petere, cum tam male viuant, & nefandis modis dilapident pecunias. Quur nō, inquit ad legatum, prius reformatis clerum vestrum, & ostenditis vitā Christo sanctisq; eius dignam, vt corda fidelium piorumq; hominum vltro inclinentur ad dandum etiam si non petatis? Considerate prædecessorum vestrorum vias, quantum abstitis ab illis? Iudiciū Domini non feret diutius. Aderat forte canonicus ecclesiæ Mo-

guntinen. nomine Cuno de Falckenstein, cum capitio serico aureis ligaturis intextis. Hoc capitium petit Imperator sibi dari, & imponit capiti, suo viliore deposito, & conuersus ad pręsentes Principes dixit, Vtrum militi an sacerdoti similior in hoc capitio videor? Subridebant præsentes omnes, canonicus rubore suffusus, tacuit. Imperator vero seuero vultu exorsus est dicere longa oratione de officio clericorum, quod debeant esse exemplaria gregis, quantum malorum in totam plebem emanet ex corruptis moribus sacerdotum: rursum docet, quantum bona exempla valeant. Prædicit illis quid futurum sit illis nisi mutent mores, seruiantque Domino, non ventri: nihil enim stare posse diu, quod non obit functiones suas a Deo & natura institutas, demonstratq; quomodo sancte & inculpate vixerint in monasteriis & collegiis primi patres, quibus beneuoli homines facti, tantas facultates in eos contulerunt. Vbique orationem finiuit, ad archiepiscopū conuerso vultu, grauiore voce dixit, Domine Archiepiscope, mandamus qua possumus maxima autoritate, vt clerum vestrum omnem reducatis in viam, quo præsint & ministrent ecclesiæ, vt ædificentur homines, eorumque vita sit illiteratis liber viuus, in quo discant rectum & pietatem veram: præcipimus vero, inquit, vt quam primum abusus vestium & calceorum, ludorum & compotationum tollatur, & in ieiuniis & orationibus toti sint. Quod nisi fiat, minatur se mutaturum personas, operamque daturum, vt pij viri & digni fruantur beneficiis ecclesiasticis, nam in pios vsus esse contributa illa bona. Hunc animum & hoc iudicium in Imperatore audientes pontificij legati, excusare se conantur, inquientes, Pontificem in hoc esse, vt corrigat quæ emendanda sunt per ecclesiam, & quotidie emendare: sed nullum hominum statum posse irreprehensibilem esse, homines esse, non angelos, in hac vita: & multa in hanc sententiam locuti legati, conscenderunt nauem, in qua secundo flumine Coloniam vecti sunt, ibi ciuitate & episcopo permittente, magnam collegerunt pecuniam. Imperatori autem non placuit animus eorum cum hoc iudicio de ecclesiasticis personis. Hoc tempore, quantumuis resisteret Carolus Imperator, apostolici legati magnam ex Germania pecuniam Romam pertulerunt. Sub idem tempus misit Pontifex Innocentius Spiram literas, quibus præcepit ad apostolicam cameram mitti mediam partem omnium fructuum beneficiorum vacantium aut vacaturorum duobus annis in tota diœcesi Spirensi. & apud alios episcopos quoque tentauit: sed noluerunt consentire. Carolus hic Boemiam bonis legibus, ac religionis cultu exornauit, singulare enim illi studium fuit religionis, & morum bonorum, atque etiam literarum. Vniuersitas Pragæ ab hoc Carolo est fundata, & ad educandam docendamque iuuentutem monasteria instituit, imitando honestissima maiorum exempla. Pragæ quoq; constituit archiepiscopatum. ante Carolum enim, nulla erat Pragæ Metropolitana ecclesia, sed sub archiepiscopo Moguntino erat. Boemiā pręcipue amauit, multas arces, multas ecclesias exædificauit per Boemiam passim. Imperator hic Norinbergæ multas institutiones melioribus legibus correxit, collegia enim artificum prona ad seditiones mutauit. Eo enim tempore excitarunt magnam seditionem aduersus magistratum suum & Imperatorem, nescio quem popularem vrbis statum cupientes, qui consistere non potuisset. Misit illo tempore Carolus cum esset Norinbergæ, ad Innocentium Papam legatos duos episcopos Argentinensem & Pragensem, per illos postulauit a Papa, vt multa per ecclesiam reformaret; Item, vt omnia quæ a pontificia sede aduersus Henricum septimum, qui erat auus Caroli, essent promulgata, reuocaret & irrita pronunciaret. Pontifex legatis respondet, se omnia facturum ad Caroli sententiam, quandoquidem videat eum nihil petere nisi ad Rempub. & religionē, felicemq́ue

568 ecclesiæ statum facientia. Post natum Saluatorem annus 368 per totam Europam miræ fœcunditatis, vinum & frumētum vilissimum fecit. Hoc anno Vrbanus quintus qui Innocentio vita defuncto successerat, tumultuante Italia, misit legatos ad Carolum Imperatorem, vt ecclesiam ab hostibus defenderet, præcipue a Bernaboue, qui omnia depopulabatur, neq; Imperatorē, neq; Papam, neq; Deum respiciens, cum quo tamen Carolus pacem fecit, antequā ingrederetur Italiā. Inuitante autē serio & sæpius Imperatorē Pontifice Vrbano, copias ex Boemia & Germania cōgregatis ducit in Italiā, multis nobilibus, baronibus, comitibus, & Principibus comitantibus eum. In Italia ciuitatib. vbiq; honorifice aduenie ns exceptus est, in itinere litigantes composuit, fine, quan-

quantum fieri poterat, ſanguine. Vbi venit Piſas, conuocauit magiſtratus vicinarum
ciuitatum, & cauſis cognitis, iudicauit ſecundum leges iuſtiſſime, ſciens quantum au-
toritatis amoriſque iuſtitia Principi conciliet apud omnes homines. Res imperij or-
dinauit tum etiam Piſis. A rebellibus & ſeditioſis quam primum potuit, extorſit pecu-
niam, nam vtiliſſimum Reipublicæ iudicauit illas vrbes maxime egeſtate inopiaque
laborare, quo non haberent facultates bonis negotium faciendi. Senis cum eſſet, ru-
mor in populo exortus eſt, quod Imperator velit ciuitatem in vltimam ſeruitutem re-
digere; quare ciues arripuerunt arma, & pene Carolum oppreſſerunt, cum nihil tale
expectaret; ſed virtute militum Germanorum vicit, multoſque Senenſes occidit. Ro-
mæ veniens exceptus eſt honorifice, & multa cum Pontifice decreuit: ſed poſtea pa-
rum eſt effectum datum. Nec longam moram fecit Romæ, quoniam omnia illi fue-
runt ſuſpecta, & pleraque diſplicuerunt, quæ propter temporum malitiam mutare
non poterat. præterea multa eum in Germaniam reuocarunt. Quam ob rem recepit
ſe cum copiis ſuis in Germaniam. In Germania multa inuenit turbata, ex quibus o-
mnibus cum videret ſe extricare vix poſſe, & multas partes cerneret potentes, quæ
poſt mortem ſuam filiis ſuis ſuppreſſis, peruenturæ eſſent ad imperium, incipit cogita-
re quo pacto poſſet filium ſuum Wenceſlaum regem Romanorum facere. tentat igi-
tur Principum electorum animos muneribus & officiis allicere ad ſuum filium eli-
gendum. Sunt autores qui ſcribunt ſingulis electoribus Principibus centena millia
florenorum promiſſa: poſt electionem vero cum patri Carolo ſoluendo non eſſet,
Principibus electoribus obligaſſe pignoris loco vectigalia, oppida & telonia imperia-
lia. Nos hoc loco nihil aſſerimus, quæ commiſſa ſunt ab aliis literarum monumentis,
bona fide paucis indicamus. Eſt igitur, procurante patre, ſupra milleſimum trecente- 1370
ſimum, ſeptuageſimo anno, Wenceſlaus electus Imperator Francofurdiæ, magnám-
que de ſe præbuit ſpem. Quatuor annos ante Wenceſlai electionem Friburgenſes
& comes eorum, Aego nomine, inter ſe habuerunt magnas ſimultates, plus iuris in ci-
ues ſibi arrogabat, & exactionibus latu difficilioribus vexauit eos: quare cum ciues ſæ-
pius hoc eſſent conqueſti apud Imperatorem, nihilque auxilij poſſent conſequi, Im-
peratore occupato aliis, excluſerunt comitem coacti eius tyrannicis exactionibus, &
fœdus cum Baſilienſibus quorum prudentia, autoritas, conſtantia, fortitudo & fides
magna erat non ſolum per imperium Romanum, ſed per totam Europam.
Anno igitur milleſimo trecenteſimo ſexageſimo ſexto in vigilia annunciationis diuæ 1366
virginis Mariæ, comes conatus eſt per inſidias Friburgum capere: ſed Friburgenſes
præuenientes eum repulerunt. Dux repulſus, detectiſque eius inſidiis, cœpit copias
augere, maioribuſque viribus bellum gerere. Friburgenſes coniunxerunt ſibi etiam
vicinas ciuitates Neoburgum & Briſacum. His ſociis auxiliaribus captam arcem quæ
ſuper vrbem eſt, deiecerunt, & in monte præſidio ſufficienti collocato, obſidione cin-
gunt oppidum Endingen, quod obtemperabat comiti, ad quod liberandum cum co-
piis accelerat comes, aduenienti Friburgenſes occurrunt, ſoluta obſidione, neque e-
nim inter oppidum hoſtile & hoſtilem exercitum claudi tutum putabant. Comes ha-
bebat ſecum multos nobiles, milites exercitatos multis bellis, Friburgēſibus appropin-
quantibus adhortatus eſt ſuos ad virtutem præſtandam, gratitudinem pollicetur, in
loco editiore aciem inſtruit, numero equitum longe ſuperior, peditatum ſi non ma-
iorem, at certe non minorem habebat. Friburgenſes odio tyrannidis concitatiores
tumultuarie inſtructa acie, in loco ſibi paulo iniquiore aggrediuntur hoſtem, eque-
ſtre fit primum prælium, ſed ob multitudinem hoſtium Friburgenſes equites cede-
re ſunt coacti, quæ res non parum terruit & peditatum, nihilominus adoriuntur
fortiter hoſtem, fit atrox pugna, & equites Friburgenſes denuo: pugnant dum au-
tem neutri cedere volunt, multi cadunt, capiuntur multi, multi in Rheno ſuffocan-
tur. Poſt hoc prælium, epiſcopus Baſilienſis, & epiſcopus Argentinenſis Conſtan-
tienſiſque & quidam alij proceres pacem inter eos fecerunt, vtriſque bello afflictis.
Cum autem & Friburgenſes & comes animaduerterant, per omnem hominum me-
moriam odium etiam in poſteris duraturum conceptum ex tot mutuis cædibus, acce-
pit comes oblatam a Friburgenſibus pecuniæ ſummam, & eos manu miſit liberos. Sed
ſunt qui putant pecuniam comiti numeraſſe Auſtriæ ducem, cuius poſtea ſubditi facti

ſunt, ſicut adhuc hodie domui Auſtriæ obediunt. Erant his temporibus frequentes diſcordiæ ducibus Auſtriæ,& aliis vicinis nobilibus,cum confœderatis Heluetiorum.

1371 Anno ſeptuageſimo primo ſupra milleſimum trecenteſimum, Vrbanus Papa per totam Europam miſit nuncios apoſtolicos,qui adhortati ſunt populos ad expeditionem contra Turcos ſuſcipiendam,eiusque expeditionis nomine magnam pecuniam conflauit. Indulgentias conceſſit in plurima annorum millia iis qui aliquid contulerunt: iis vero qui militatum irent in eam expeditionem, cœleſte regnum clauibus apoſtolicis aperiebat. Verum cum vis non parua pecuniæ eſſet collecta,Pontifex in Galliam profectus, moritur, pecuniaque in neſcio quos vſus confertur. quanquam enim eodem anno alius creatus ſit Pontifex, nempe Gregorius vndecimus: tamen antequam hic ad pontificatum perueniret, diſtracta eſt collata pecunia in expeditionem contra Turcam. Erat poſt Vrbani obitum Italia & vrbs Roma confuſa factionibus.Potentiores ciuitates inceperunt aduerſari pontificiæ ſedi, multis enim annis fuerat curia Pontificis Romani Auinione in Gallia, & minor erat autoritas Papæ,qui propter beatum Petrum, & locum,Romam,magnus,& Pontificum primus habebatur;Italiam, patrimonium beati Petri per vicarios gubernabat, hinc multæ ſeditiones, & ciuiles cruentæ diſcordiæ oriebantur. Florentini præcipue iugum Pontificum Romanorum abiecerunt, erat in Italia legatus Pontificis homo durus & faſtu turgidus,qui in annonæ caritate negabat ciuitatibus frumentum quod habebat in ſua poteſtate. Peruſinis ergo rebellantibus miſerunt Florentini auxiliares manus,quarum ope arcem in vrbe ceperunt, & pontificiam familiam eiecerunt. Bononienſes exemplo illorum paulo poſt quoque rebellarunt, quibus Peruſini & Florentini ſe coniunxerunt. ij ergo ſolicitarunt ad defectionem alios, & facile multi mouebantur exemplo tam potentum ciuitatum:Romani quoque aduerſus pontificias conſtitutiones crearunt magiſtratus. Gregorius Papa vbi cognouit Peruſinorum, Florentinorum, & Bononienſium defectionem, copias armatas ex Galliis mittit in Italiam,& cum copiis mittit ſimul cenſurarum & anathematum fulgura & fulmina. Florentini vero & eorum ſocij opponunt ſuas copias pontificiis: ſimul mittunt legatum ad Pontificem in Galliam,ei exponunt quibus cauſis moti fuerint ad reſiſtendum legatorum pontificiorum tyrannidi. excuſant ſe,& ſimul docent,quid mali afferat abſentia Papę ab Italia,nec factum odio Pontificis eſſe,ſed quod cupiant eum apud ſe Romæ habere.accuſant autem nominatim legatos quoſdam,indicantque eorum iniqua facta. Pontifex vero ciuitatum legatis reſpondet durius, docet, quam contra diuinas & humanas leges ſit magiſtratui non obedire; multo vero maius piaculum eſſe tanto magiſtratui non obedire,hoc eſt ſummo Pontifici. Quam ob rem imperat, ſi velint ſuam gratiam habere,vt obediant nunciis ſuis,tanquam ſibi ipſi. Poſtea ſatis claris argumentis & ſignis intellexit plurima & maxima mala non ſolum in Italia, verum etiam in tota Romana eccleſia euenire,propterea quod Romæ Pontifex non habitet.& exemplum dedit aliis eccleſiaſticis prælatis ſuas eccleſias relinquendi.Et cum iuſſit epiſcopos domi apud ſuos eſſe,audebant quidam reſpondere, quod epiſcopus Romanus non Romæ habitaret.Quare decreuit curiam papalem transferre Romam, ſed ex Gallia diſceſſurus, diſſimulauit diligenter ſe profectionem cum tota curia parare ad vrbem (nam in Gallia iam manſerat curia pontificia ſeptuaginta annis)quare Galli eam iure ſuam eſſe putabant,& per vim retinuiſſent, niſi quaſi aliud agendo clam diſceſſiſſent. Venit ergo Pontifex Romam magna cum Romanorum & multarum Italicarum ciuitatum lætitia, ac ſuo aduentu finiuit bellum. Hoc tempore ciuitates imperiales in Sueuia geſſerunt non paruum nec incruentum bellum cum duce Wirtenbergenſi Eberardo.Comite enim de Helffenſtain in arce Nyberga trucidato,ciuitates conſcriptis copiis aduerſus eum tendunt, quibus non procul a dicta arce occurrit comes Eberardus,& commiſſo prælio ſuperauit,magna occiſa,magna capta,magnaq́; vulnerata multitudine. Poſt hoc prælium facta eſt Principibus quibuſdam mediatoribus pax. Hoc tempore Turcę aduentus timor magnus inuaſit Italiam,quā ob rem Pontifex ad Cæſares Carolum & Wenceſlaum legatos mittit,vt rebus eccleſiæ periclitantibus ſubueniant,pacem faciant inter Chriſtianos Principes,ne omnes inter ſe bellantes,nō ſibi,ſed Turcæ laborēt, mittit & ad alios Principes,nullam pacem non honeſtiſſimam eſſe,quæ fiat propter communia

munia ecclesiæ cōmoda, liberaliter promittit per Gallias, Hispanias, Britanniam, Germaniam, Vngariam, & alias Romanam ecclesiam audientes gentes, prædicando crucem, sic enim vocabant quando concionatores plebem excitabant contra hostes ecclesiæ. Sed discordia Principum fuit in causa, vt Pontifex frustra parturierit expeditionem in Turcas. Anno post Domini salutis nostrę 1377, denuo erat bellū inter com- 1377
item Wirtenbergensem & ciuitates Sueuiæ: postquam ergo comes ciuitatibus, ciuitates vicissim comiti multa intulissent mala, quadam nocte paucis diebus ante festum Ioannes Reutlingenses cum sociorum auxiliari manu exiuerunt, & latuerunt in arbustis, donec pastores ex oppido Vrach & Tetingen mane summo pecora in pascua agerent, quæ omnia abegerunt, & pagum Tetingen incenderunt. cum vero cum præda reuerterentur domum, Vlricus iunior comes de Wirtenberg, magno cum equitatu per aliam viam præuenit eos, & obuiam illis venit, ac si venisset ex vrbe: sed ciues diligenter obseruantes suos, periculo suorum intellecto, erumpunt per aliam portam, circundatur ita comes præter suam expectationem, cōseruntur manus, fit atrocissimum prælium: sed comes par esse non potuit, & perturbato ordine fugere conatur: sed circumsepto hostibus armatis, nulla patet fugiendi via. Occubuerunt in ea pugna plurimi nobiles, Ioannes comes de Schwartzenburg, Fridericus comes de Zollern, Vlricus de Tübingen, Suigerus de Gundelfingen, Gotfridus de Winshen vexilifer, Reinhardus de Nyberga, Ioannes de Seldeneck, Bernhardus de Sachszenheim, Wolfo de Stamhen, Magister curiæ comitis de Wirtenberg, Benzo de Hohenstein, Ioannes de Rudenberg, Ioannes de Lustnou, Sifridus de Willenberg, Conradus Kyser, Waltherus de Hohenfels, Conradus de Hœfingen, Suigerus de Gemingen, Scharbo de Bernhusen, Henricus Waler, Sifridus Waler, Cuno Truchses de Buchishusen, Eberhardus de Sternenfels, Henzo de Liechtneck, Ioannes de Sperbersèck, Andreas de Gyssingen, Vlricus de Liechtneck, Diopoldus de Nydlingen, Cunzo de Stamhen, Wolfo de Phauhusen, Wolfo de Iungingen, Waltherus Sper de Estetten, Sifridus Franco de Erdtbach, Hermannus de Ratbocem, Ioannes de Grunbach, Cuntz de Hediken, Raue de Liechtenstein, Volcklinus de Kruthen, Ioannes de Grunbach, Guilielmus de Knishem, Conradus de Limppach, Hermannus de Boestain, Rupertus de Gebsydel, Ioannes de Lor, & multi alij nobiles, nam hi quos enumerauimus, omnes fuerunt nobiles; famulorum nomina non extant, & longius esset recensere. Ipse filius comitis de Wirtenberg Eberardi, aliquot vulneribus acceptis, cum quibusdam aliis fuga elapsus est, & peruenit ad arcem Acheln. Reutlingenses equis & reliqua præda potiti, captis aliquot, oppidum suum victores ingressi sunt, nec paucos ex suis amiserunt. Petierunt autem nobiles suorum cadauera, quæ illis Reutlingenses dederunt. Durauit hoc bellum diutius, quod Carolus Imperator sentiebat iam cum duce Wirtenbergensi. Sueuia ex hoc bello multa passa est mala, nam villæ rusticæ integrique pagi vtriusque partis exusti sunt, & fruges contritæ in agris, quę res multos pauperes rusticos ad mendicitatem perduxit. Postquam accepit comes Wirtenbergensis hanc insignem memorabilemque cladem, comparauit maiores copias quam antea in eo bello consueuerat, armauitque omnes suos subditos. contra quoque ciuitates conscripserunt auctiorem exercitum, sed iusto prælio non dimicauerunt, alteri autem alteros vehementius vexauerunt. Eodem tempore Lupoldus Austriacus dux oppidum Feldkirch, cum adiacentibus quibusdam emit a Rudolpho de Werdenberg, hic enim tueri se posse non sperauit, ille putauit sibi vsui magno fore in bellis gerendis cum confœderatis Heluetiis. Non diu post propter eandem causam ab Alberto de Werdenberg idem Lupoldus emit Bludentz & sanctum montem. Hoc etiam anno Imperator Carolus non exiguis copiis Vlmam vrbem obsidione totam cinxit, deuastatis eius agris. erat autem comes Wirtenbergensis socius Imperatoris in eo bello: diu vero vbi frustra tempus tereret ad vrbem munitam optime fossis, muris, ciuium fortitudine, constantia & concordia (quæ est præcipuum ciuitatum robur) nulla capiendi spe apparente, obsidione autem multum pecuniæ deuorante, soluit obsidionem. Postea Vlmenses, coniunctis sibi aliis vicinis confœderatis ciuitatibus, inuaserunt Wirtenbergensem principatum, & aliquot arces ceperunt, pecora abegerunt: eo anno vario martis fauore dimicatum est inter Wirtenbergenses & ciuitates. Hoc tem-

pore magnæ dissensiones inter episcopos, omnes prælatos ecclesiasticos & vulgares sacerdotes, Pontifice enim Gregorio partem fructuum beneficiorũ exigente & contra recusantes fulminante, alij omnes processus Papæ contemnebant, alij reuerebantur, & ita fiebat, vt contraria de Pontifice in sacris concionibus docerent, illis se nihil debere; istis summo Pontifici omnia ecclesiastica subiecta esse, probantibus. Hoc tempore Imperator Carolus incidit in grauem morbum, vbi autem aduersus omnia medicorum præsidia morbum præualere videt, conuocatis suis, mandat quæ fieri velit post obitum suum, dispositis rebus, suaque voluntate indicata, obdormiuit.

DE GERMANIS LIBER VIGESIMVS-SEXTVS.

CArolus Cæsar reliquit filios duos Wenceslaum & Sigismundum, quorum natu maiorem Wenceslaum octo annis ante mortem Imperatorem appellauit, vt diximus. Hoc tempore, Gregorio Pontifice mortuo, Romani & Italiæ ciuitates miserunt nuncios ad Wenceslaum, vt operam daret, quo eligeretur aliquis qui Romæ habitaret, nam Galli omnibus viribus conabantur reducere Curiam pontificiam in Galliam, quare Gallum quempiam cupiebant. Hæc electio quo tumultu sit facta, satis est ab aliis traditum. Itali enim elegerunt Vrbanum sextum; Galli elegerunt Clementem septimum. Vrbanum Pontificem agnouit Italia, Germania, & Vngaria. Clementem Pontificem summum appellauit Gallia, Hispania, Cathalania & Anglia. hi Vrbanum, illi vero Clementem, antipapam & apostaticum non legitime seu canonice electum, vocabant. Wenceslaus fouit serio partes Vrbani, qui studuit, vt quam plurimos sibi faceret amicos, Italiæ ciuitatibus multa condonauit. Et idem studium amicos comparandi fuit Clementi. Vterque, Principes sibi non fauentes clam & palam odiendo, causam præbuit multorum bellorum. Quoniam regina Apuliæ fouebat partes Clementis, Pontifex inuitauit ad occupandum regnũ Wenceslaum, cui cum non vacaret venire, Carolus Vngariæ regibus originem ducens, inuitatur, qui vbi ad Vrbanum venit, Romæ vnctus & coronatus est, rexque Siciliæ appellatus. Ante vero quam eum fecerit regem Siciliæ, Pontifex suis nepotibus meliores eius regni principatus, nempe Amalifatanum & Capuanum & alios dedit, Carolo futuro rege iureiurando pollicente se ratum habiturum quid Papa mutarit. Carolus Romę salutabatur in Curia pontificia rex Sicilię. Interea dum hæc Romæ aguntur, Anna regina, Siciliæ vidua, nubit alij viro Othoni duci Brunschwigensi, quo marito Germano, secum adducente in Siciliam copias ex Germania, putat se bene defensam. vbi autem intellexit hæc mulier, & a Pontifice Romano accersiri milites ex Germania, nam Wenceslaus totus deuotus erat huic Vrbano, in filium adoptauit (cum ipsa careret liberis) Galliarum regis fratrem, Andegauensem ducem, Ludouicum nomine. Cum ergo Carolus rex coronatus nihil omnino haberet quo occuparet regnum, & iam inciperet rideri rex, & Pontifex creator regis sine regno, Pontifex constituit effugere hanc nominis iacturam, quare cum & ipse esset tenuius pecuniatus, ecclesiarum & monasteriorum possessiones ciuibus Romanis vendidit, contraxitque ex illis fere centum aureorum millia. supellectilem auream & argenteam ecclesiasticam quoque mutauit in monetam, illa pecunia vsus in stipendia militum Carolus, copias ducit primo Neapolim, eam vrbem per fraudem quorundam ciuium cepit, in qua accepto a ciuibus iuramento fidelitatis, & ordinatis confirmatisque rebus, castrum nouum, in quo erat cum sua familia & amicis, regina Anna, obsidione castrum terra & mari quãtum per exercitus magnitudinem fieri potuit, circũdedit, nec ita tamen circumsepire potuit, vt nõ ingredi & egredi qui vellent, possent, saltem per mare, nam classe non admodum multum valebat rex. Otho dux Brunschuigensis obsessæ reginę maritus, cõiugẽ, vel potius fortasse regnũ, dotẽ, non deserere volens, adducit copias militũ Italorum & Germanorum nõ contemnendas, quibus obsedit

obſedit Neapolim Carolo proditam. Carolus autem in vrbe obſeſſus, tali dolo aduerſus Othonem vſus ſcribitur, adulterato ſecreto ſigillo reginæ, & imitatis characteribus quibus conſueuerat vti Anna regina, nomine reginæ ſcripſit ad Othonem, vt aliquot fidiſſimis comitibus veniret noctu hora & loco indicatis, ibi conſtituta noctis hora venturos qui indicent eis viam & rationem occupandæ vrbis. Otho ad horam & locum deſignata venit cum Marchione Montisferrati, fratre ſuo Germano Baltaſare, & aliis tribus viris primæ nobilitatis & apud ducem Othonem fidei, cum ad locum perueniunt, occiditur Marchio cum aliis duobus, Baltaſar eſt elapſus per noctis tenebras; Otho vero captus ductus eſt in vrbem, non ſicut ſperauerat cum duxit vxorem reginam. Otho autem prorſus vir Germanici ſpiritus, ductus ad regem Carolum, nec capite nec genibus flexis vllum demiſſi animi ſignum dedit, ſed corripientem regem verbis confutauit, libere eddiſſerens ad quem pertineret ius regni Neapolitani, & Siciliæ. Carolus libertate viri offenſus, taleṁque animum in eo veritus, iuſſit Othonem duci in carcerem, diligenterq́ue cuſtodiri. Exercitus ante vrbem duce deſtitutus ſoluit obſidionem, diſſipatique milites domum ſe conferunt. Anna in arce obſeſſa filij adoptati aduentum neſciens, in quo vno ſpes reliqua erat illi, poſtulauit liberum & tutum cum Carolo colloquium. Conuenerunt ergo in horto arci contiguo, & Anna in hunc modum eſt affata regem, Ego te hactenus vt filium amaui (nam matrem Caroli huius aluerat hæc Anna) nunc video te, diſponente Deo, mihi eſſe dominum factum, peto igitur a te vt me iam viciſſim & maritum Othonem commendatos habeas, ſi vnquam tibi aut tuæ quæ te peperit matri, aliquid bene feci. Carolus placido vultu manſuetiſſime reſpondit, te non minus quam meam matrem dilexi, & id intelliges poſthac melius, teq́ue & maritum tuum Othonem commendatiſſimos habebo, &c. Comitatem & beneuolentiam omnem ſimulante oratione Caroli victa Anna, ſperauit in homine gratitudinem animi magnam & dignam Principe. Quare fidei eius dedidit ſe & caſtrum & omnia quæ in eo erant. eſtq́ue reuerenter educta de arce in elegantiſſimas vrbis ædes, comitata pediſſequis multis honorifice: ſed, ſi ſcriptoribus credimus, paulo poſt miſſis militibus, in precibus ad Deum deprehenſa, ſtrangulata eſt, Baronibus eius captis. Et hoc modo totum regnum occupauit, ſed præſtantiorem regni partem, conſanguineis Papæ tradere ex pacto coactus eſt. Præterea in eccleſiaſticis prælaturis omnia immutauit Pontifex Romanus (nam ſenſerat cum Clemente Gallorum Papa) miſit enim illuc legatum cardinalem qui omnes eccleſiarum prælatos, epiſcopos, abbates, & totum clerum qui reginæ adhæſerant, multis crudelibuſq́ue modis affectos & ignominiæ notatos beneficiis & dignitate priuatos in exilium miſit, & alios in locum eorum Vrbanus conſtituit. Dum hæc in Neapolitano regno geruntur, adoptatus filius Annæ de cuius mulieris fatis iam diximus, Ludouicus, dux Andegauenſis, a Clemente Pontifice in Gallia vngitur & coronatur in regem Neapolitanum, quare a fratre rege Gallorum adiutus, validum cogit exercitum, in quo habuiſſe fertur bene armatos equites 30 millia, peditatum vero centum millium. ſuperatis igitur alpibus venit in Italiam. Vrbanus immodice terretur, & Carolus, eiſq́ue adhærentes omnes muniunt vrbes, in Germaniam pro auxilio mittunt legatos ad Wenceſlaū, per Italiam contrahunt tumultuarie exercitum. multo vero magis terruit, quod in Italia erant qui odium in Vrbanum & amorem erga Clementem occultabant. Dux igitur Ludouicus a Barnaboue vicecomite honorifice excipitur & tractatur; adhortaturq́ue ad premendum propoſitum, & occupandam totam Italiam, non tantum regnum Neapolitanum, & non ſolum Carolum ex regno per dolum occupato eiiciat, ſed & Vrbanum antipapam ex pontificatu deturbet. Vbi in Hetruriam cum Gallorum copiis peruenit, occurrunt illi obuiam Aretini exules, auxilium aduerſus ſuos conciues petunt, qui illos eiecerant, quod ſenſerant contra Vrbanum cum Clemente Gallorum Pontifice ſummo. Ludouicus dux caſtra mouet ad vrbes Aretinæ mœnia, Carolus ante Ludouici aduentum firmum præſidium in eam vrbem collocatat, quare eruptionibus nocte dieq́ue factis ex vrbe, multi quotidie cadunt, tandem poſt multas oppugnationes expugnatam vrbem militibus prædam facit, eſtq́ue miſeris hoſtilibus modis vaſtata & direpta. Caſtrum autem vrbis, propter loci munitionem & præſidia, quæ ex vrbe capta confugerant in illud, capi non potuit, quanquam

continuo ſeſquimenſe impugnata ſit multis artibus & inſtrumentis bellicis. Quare ſoluere neceſſario coactus arcis Aretinæ obſidionem, recta tendit in medium regnum a Carolo occupatum modo quo dictum eſt, magna ſtatim defectio facta eſt a Carolo: fuerunt enim multi qui vehementer offenſi erant morte reginæ Annæ, nam fidem illi non ſeruatam, & indigniſſime ſupplicio affectam a Carolo quem cum paupere matre ſua domi aluerat. Hoc ergo perfidum facinus multos alienauit ab eo, non tantum propter miſericordiæ affectionem, ſed propter perfidiam & ingratitudinem, quæ vitia in quocunque animante ſunt, nihil boni ſperandum ex eo: ideo natura docente, nullis fere magis offendimur. quis enim noſtrum non ſtatim odit etiam quem nunquam vidit hominem, cum audit benefactoribus ingratum fuiſſe, & credentem fidei datæ feſelliſſe, vt taceam, occidiſſe, & ſic occidiſſe mulierem? Quapropter actū erat de regno Caroli, niſi caſus eum ſeruaſſet. Ludouicus enim iam duas inſignes regni ciuitates ceperat, ſed Ludouicus dux morte in medio curſu abreptus eſt cum multis aliis Principibus viris exercitus ſui. Tradunt ab hoſtibus fontes veneno infectos fuiſſe, quibus vſi ſunt. Nam & gregariorum militum, qui ea vſi ſunt aqua, multitudo mortua eſt duce defuncto vita, exercitus redit diſſipatus in Italiam. & expeditio tantorum conatuum, 1380 tantæque ſpei ita euanuit, habuitque illum finem. Circa annum Domini 1380, Ludouicus Vngariæ rex, duobus annis ante mortem, filiam ſuam deſponſauit Sigiſmundo fratri Wenceſlai, filio Caroli, Imperatorum, deditque illi in dotem regnum Vngariæ. alteram, quam habuit, filiam dedit duci Aſtriæ, deditque in dotem Poloniæ regnum. Eodem fere tempore Carolus Galliarum rex Iſabelam, ducis Bauari filiam, vxorem ducit, puellam formæ & morum elegantia pręſtantiſſimam. Vrbanus his temporibus contra Turcam hortatur per legatos ſuos omnes Principes per eccleſiam Romanam. Et tribus archiepiſcopis electoribus imperij, cardinalatus vltro obtulit, ſed recuſarunt. qua cauſa autem noluerint ſuſcipere eam dignitatem, neſcio. Vrbanus Papa, vt hiſtorici referunt, pro ingenij ſagacitate intelligens quanto Germania ſibi eſſe poſſit vſui, præcipue potentiſſimi Principes Wenceſlaus & Sigiſmundus, aduerſus Clementem Papam in Gallia aduerſarium ſuum, mittit ad ambos Imperatores Wenceſlaum & fratrem eius legationē cum multa benedictione apoſtolica, & inuitat eos Romam, animum & ſtudium ſuum declarare cupiens erga eos, vt ipſi viciſſim copias ſuas in auxilium contra Clementem mittant. Prorſusq; conciliauit illos ſibi, totosque ſuos fecit Vrbanus. Quare ex Germania Wenceſlaus mittit legatos ad Clementem Auinionem, & ceu Imperator dehortatur eum a ſchiſmate, vt pontificatum deponat, potiusque eccleſiæ commodis quam ſuis affectibus conſulat, etiam atque etiam rogat. Clemens, non ignarus quam intimus Wenceſlaus eſſet Vrbano, iudicansque omnia facere Vrbani, non eccleſiæ totius nomine, ignominia legatos Cæſarianos affecit, quoſdam ex eis ſacris ordinibus initiatos coniecit in carcerem, & ceu maleficij reos torſit. Quod male (& non immerito) habuit Wenceſlaum & fratrem eius Sigiſmundum, inceperuntque ab eo tempore omnia pro Vrbano contra Clementem quæ potuerunt, facere. Hoc tempore Vrbanus Nucoriæ obſeſſus, & in pręſentaneo periculo conſtitutus, cum deſperaret de ſalute, Lothar Germanus Sueuus cum paucis Germanis armatis liberauit eum, & Genuam duxit ſaluum. Genuæ tum quinque cardinales colligatos in ſaccum in mare demerſit: duo cardinales Rauennas ſcilicet, & Galeotus clam ſe ſubduxerunt, & quod crudele exemplum in cardinales diſplicuit, & quod eandem fortunam timuerunt, peruenerunt autem ad Clementem in Gallia, a quo magno honore excepti ſunt, multa enim mala de Vrbano dixerunt, & ſpem illi fecerūt, Vrbanum diu durare non poſſe, tantam tyrannidem exercentem in innoxios bonosque viros. Vrbanus omnem ſuam ſpem ponit in Wenceſlaum electum Imperatorem, quem ſperat inuitatum propediem cum Germanis in Italiam venturum. Otho de Brunſchuig poſt tres demum annos de carcere euaſit: ſed in itinere iterum captus a militibus Clementis pontificis, ducitur ad Papam Auinionem. a pontifice liber dimiſſus, venit rurſum in Apuliam, auxilioq; amicorum & ciuium Neapolitanorum fauore vrbem Neapolim occupauit. Carolus erat in Vngaria, regina vxor Caroli cum filio Ladiſlao, & Anna filia fuga elapſi ſunt: Otho vero paulo poſt obiit diem ſuum, & recepit Neapolim Carolus, & miſere afflixit totum regnum exactionibus intolerabilibus, & vicinas Italiæ partes

tes

tes eodem modo cœpit premere,& collegit magnam pecuniæ vim, quam in ſtipendia militum omnem conſumpſit: nam cum ita adminiſtraret regnum, vt timeretur ab omnibus,omnes erant ei quoque neceſſario timendi. Præterea etiam magnis indigebat copiis,quod animum ad regnum Vngariæ adiecerat. defuncto enim hac vita Ludouico rege Vngariæ,ſibi deberi regnũ aſſerebat, maioriq; animo & conatu nitebatur poſſeſſionem eius regni conſequi,quod in Vngaria libentius vitã agebat. Quare commiſſo Neapolitano regno vxori Margaritæ,& amicis quibus fidebat plurimum, ipſe parat profectionem in Vngariam. Sed Vngariæ Principes plerique Sigiſmundo adoleſcenti nomine dotis deberi regnum ſciebant,& cum deſponſauit illi Ludouicus rex filię Mariam,deditq; in dotem regnum, conſenſerant primates regni: quare ſtatim poſt patris mortem coronant eam filiã in reginam Vngariæ,Sigiſmundus enim maritus eius nondum ex ephebis exceſſerat. Mater autem Mariæ deſponſatæ Sigiſmundo, nomine reginæ puellæ,filiæ ſuæ, regni negocia adminiſtrat, & alios Principes contemnens, alios conſulens in gerendis rebus,ſeipſam iudicans prudentiſſimam (magnum malum magnaq; peſtis eſt fœmina quæ videtur ſibi prudens)regnum breui tempore factionũ diſcordiis impleuit mulier ad obediendum & nendum nata, non ad imperandum. Quare Principes ab anu contempti, mittunt Neapolim, legatum epiſcopũ Zagabrienſem, ad Carolum in Vngariam,ad regnum occupandum vltro currentem incitant. Carolus igitur Vngarię rerum ſtatu cognito,feſtinat,celeriterq; cum epiſcopo ad vrbem Zagabrienſem venit. Illuc ſtatim Vngarię proceres ad regem confluunt,alij timore,alij muneribus,alij pollicitationibus,non pauci rerum nouarum ſtudio ducti. Anus ipſa quoque repentino eius aduentu territa, mittit ad Carolum nuncios qui excipiant eum familiariter,& adhortatur,vt adſit ſibi in gubernandis rerum habenis, vt cũ conſulat pro ſua prudentia & fide. Poſtremo prorſus cedit illi, traditq; regnum & ſe in manus eius. His rebus cognitis, Sigiſmundus Vngarorum perfidiam, & Caroli aſtus & inſidias veritus,recipit ſe ad fratrem Wenceſlaum. Carolus blandimẽtis fictis affatus anum,promittit ſe eam matris loco habiturum,& nihil contra eius ſententiam & animum facturum. Quare breui poſt in Alba regali ab epiſcopis coronatur & vngitur in regem Vngariæ Carolus. Sed principio ſtatim regni, totam fere Vngariam a ſe alienauit, & regni Principes anumq; reginam deſpiciens, per omnia ſuperbe odioſeque imperabat. Mulier(vt hoc genus ingenioſum eſt ad dolos) anus regina,adhibito in conſilium Principe Palatino Garenſi, verſat in animo quibus nam artibus poſſit Carolus clam e medio tolli (nam armis palam fieri impoſſibile videbatur) Habebat autem Garenſis apud ſe iuuenem audacem promptumque ad quoduis facinus, Blaſium Forbach nomine, hunc vt interficiat Carolum,conſtituunt. Anus igitur ſignificat Carolo regi, ſe habere literas de magnis & occultandis rebus e Germania ſcriptas,rogat ſimul vt ad ſe veniat, literarum argumenta cognoſcat, & ſecum conſilia conferat, nam eſſe de maximis rebus totius regni. Carolus ſub veſperam cum Italis cuſtodibus ſui corporis conuenit reginam, regina igitur ſola cum ſolo rege ſedente, aulici Italici Caroli comites ſecedunt, omniaque ocioſi in ædibus ſpectant,intenti in varias picturas neminem obſeruant neque egredientem neque ingredientem, quid enim tot armati timerent ſibi in domo viduæ? itaque Blaſius ad colloquentes Carolum & reginam irrepit,& dato lethali vulnere regi,ſe ex ædibus eiecit, rex ex vulnere ſtatim moritur. Totum ferme regnũ conuertit ſe rurſum ad reginam anum,iubẽt aduocari in regnum ſuum Sigiſmundum. Ad Sigiſmundum mittuntur a regina nuncij,regnum recuperatum,interfectũ tyrannum. Cumq; iam omnia extra periculum viderentur (tales enim copiæ regiæ, Carolo interfecto,& regni ſtatu mutato,in Italiam redierant, vel potius fugerãt) & regina iam cum ſuis regni Principibus ſine timore de arce in arcem, de vrbe in vrbem erraret, rerũ diſponendarum gratia,ecce amicus ſummus Caroli,qui hãc occaſionem vltioniſq; tempus diu captauerat,Ioannes de Hornnach adeſt cum equitum manu valida,iter regina cum ſuis familiaribus faciente,irruit in eos,& primo captum Blaſium Caroli regis interfectorem ſupplicio capitis,regina ſpectante afficit. Garenſis fortiter pugnans cadit, (voluit enim potius mori quã viuus in hoſtis manus peruenire) reliqui reginæ comites capiuntur,& alij occiduntur, alij dimittuntur. Anus regina igitur in aquam merſa,finit vitã. Aderat & adoleſcens regina Maria, vxor Sigiſmundi,quę viua ſeruata ob formã &

ætatem, capta custoditur. Sigismundus antequam audiret vxorem captam, socrumq; supplicio affectam, contraxerat copias, quibus recipere volebat cum vxore dotem regnum Vngariam: vbi vero fortunam illam vxoris & matris eius audiuit, auxit copias, & festinauit in Vngariam. De cuius aduentu certior factus Ioannes Hornnach, gratiam Sigismundi redimere cupiens, accessit ad Sigismundi vxorem quam captam tenebat, & dixit illi, si velit sibi placare maritum suum Sigismundum, & non vlcisci matris suæ mortem, idq; se facturam iuramento cõfirmet, se eam liberam dimissurum, vt obuiam eat marito suo, & demulceat animum eius. Regina promittit omnia, & iuramento superstitiose præscripto, confirmat se facturam, quicquid petebat Hornnach. Quin ne animi sententiam & propositũ mutaret, dicit se agnoscere quod debeat illi vitam, propterea veneraturam vt seruatorem & patrem. Idcirco quam honestissimo comitatu matronarum & virginum mittit eam marito obuiam, sperans eius opera se gratiã consecuturum: veniunt igitur eodem ferme die Budam rex Sigismundus, & regina vxor eius, magno gaudio & hilaritate aliquot dies illic consumpserunt, & copias ex longis itineribus fatigatas refecerunt. Sed nescio, quomodo regina marito suo Sigismundo commendarit Ioannem Hornnach, per totam Vngariam persequitur Sigismundus illum Hornnach, in castro quodam obsessus elapsus est Vuaiuodæ ope & consilio: sed fugiẽs captus & ad præferocis equi pedes posteriores alligatus tractatusq;, deinde ignito ferro laceratus, postremo in quatuor partes sectus est. multique alij eiusdem facinoris rei suppliciis affecti sunt. Episcopo Zagabriensi propter vnctionem & episcopalem dignitatem pepercit, ab episcopatu tamen deposuit. Ita occupauit Sigismundus Vngariam, & iuste administrauit. Vbi vero hæc cum Carolo in Vngaria acta peruenerunt in Apuliam, ciuitates & regni proceres incipiebant res moliri nouas, & a Margarita vidua regina filiisq; Caroli relictis, deficere. quædam ciuitates asseruerunt libertatem, quam olim dicebant se habuisse, quædam nouas leges & constitutiones sibi faciebant, paucæ in fide manebant. Quæ res perturbauit totum regni statum. Vidua regina mittit ad Vrbanum, præsidium & consilium petit. Vrbanus Pontifex videns etiam periclitatura ea quæ tenebant nepotes eius, erant autem, vt diximus, pinguissima regni: quare Pontifex
3387 rebelles omnibus modis reducere nititur. Anno post natiuitatem Christi octuagesimoseptimo supra millesimum trecentesimum, Clemens Papa Gallorum, cupiens vnitatem ecclesiæ, vel saltem simulans se cupere, vt plurimum fauorem sibi pareret, mittit legatos per Romanam ecclesiam, petitque concilium generale conuocari, vt schisma tollatur, ex ecclesia se paratum cedere, si ita videatur ecclesiæ: nam electionem suam iam reiicere, salua conscientia non posse, vocationem enim sequendam esse. & promittit si in concilio decernatur suam electionem esse veram, se Vrbanum primæ notæ cardinalem facturum. Hic animus & hoc propositum Clementis multorum corda ei deuinxit. Hoc tempore conuocauit Sigismundus Budam omnes Vngariæ Principes, studuitq; eos sibi conciliare multis rationibus, pollicens eis omnibus veniã & obliuionem omnium delictorum (grauissime enim deliquerant in ipsum & vxorẽ suam) excipientes, de quo dictum est, Carolum. Verum proceres regni non fidentes illi, sibi conscij, multi perseuerabant in rebellione, in arcibus quibusdam latentes; qui capti industria & consilio Sigismundi, omnes Budam perducti sunt; cum nulla resipiscendi spes in illis appareret, apud tribunal iussi dicere causam, condemnatique triginta duo vno die iugulati sunt: adeo enim impœnitens & obduratum in odio & inobedientia cor in illis fuit, vt nec salutarint regem, nec vllum venerationis signum prębuerint, ducti in conspectum eius: nam ipse in medio sapientum virorum & iudicum sedens, ad se adduci, & ad obiecta respondere iussit. Post horum Principum mortem, & hæc comitia Budę celebrata, non stabiliorem & tutiorem regni statum reddidit Sigismundus, vt sperauit, sed magnam regni partem a se alienauit, multi enim qui ante fata illorum procerum iudicauerant eos supplicio dignos, pessimeque de rege Sigismundo & regina meritos, post sumptas de eis pœnas, aliter affecti, damnabant seueritatem regis: Sic enim post mortem odio & inuidia liberamur. Illorum igitur supplicium causa extitit magnarum calamitatum. Rex enim non diu post ab Vngaris captus, & in carcerem coniectus, vix mortem euitauit: nec Vngari post hos necatos, vnquam illi vllum argumentum beneuolentię aut amoris ostenderunt: sed semper habuerunt eum odio,

Adeo

Adeo falſum eſt vulgi iudicium quod iam odit, mox amabit; quod iam amplectitur, mox odio proſequetur. quare quiſquis pendet a vulgi inconſtantis iudicio, non poteſt nō eſſe miſer. Eo tēpore fuerunt non parua bella inter ciuitates imperiales & comites Wirtenbergenſes. Poſt præliū enim, de quo ſupra, in quo tot nobiles, barones, & comites diximus cecidiſſe apud Reutlingen, pax eſt facta, conditiones pacis non diu ſeruatæ ſunt, ciuitates enim victoria clariores factæ, & victoribus plures cōiunxerūt ſe. Principes vero Wirtenbergenſes diligentiores facti, quærebant occaſionem ſe vlciſcendi, & recuperandi laudem bellicam quam in illo memorabili prælio apud Reutlingen perdiderant, & plures adiungebant ſibi Principes, ex quibus quidam epiſcopi fuiſſe memorantur. Graue autem eſt bellum ortum, quod conſecuta ſunt infinita mala, direptiones, prædæ, incendia, fames, cædes, latrocinia, &c. Ciuitatum copiis obſidentibus cœmeterium in pago Toffingen, (in ſuperioribus autem dictum eſt, munitiones, in quas pagani in periculis ſe receperunt, fuiſſe cœmeteria illa, & ſimul horrea in quæ fruges, & ſub horreis cellæ vinariæ, in quas vinum recondebant) qui pagus in comitatu Wirtenbergenſi eſt, non longe ab oppido *Wila*; comes Eberardus cum copiis eo properat, ciuitatum copias adoritur, fit atrocior pugna, quam ſæpe inter reges potentiſſimos in maximis bellis; prima coitione comitis Eberardi filius, Vlricus, iuuenis animo & corpore militari, & comes de Monte Leonis, vir bellica gloria clariſſimus, & alij cum illis occiduntur: quare comitis Eberardi copiæ non parum perterritæ, cœperunt reſpicere. quod Eberardus animaduertens, exclamat ad ſuos ne quis reſpiciat, hoſtes enim fugere, ſimul cum dicto, ruit in hoſtes non aliter atque vrſus ad ſummam iram concitatus, & ſic continuit ſuos, exemploque ſuo animos reddidit, & vicit. Interfecti ſunt eo prælio a parte Eberardi, Vlricus filius comitis de Wirtenberg, comes de *Zollern*, comes de *Leuenſtain*, comes de *Werdenberg*, præterea ſupra 40 nobiles. Maior multitudo quoque occiſa eſt a parte ciuitatum. Poſt hoc prælium iterum pax eſt facta inter imperiales Sueuiæ ciuitates & comitem Wirtenbergenſem Eberardum.

Poſt non diu, anno 1395, in toto comitatu Wirtenbergenſi, nobiles omnes cœperunt 1395 conſpiratione facta, rebellare Principi ſuo Eberardo: habebant autem hi nobiles munitiones comiti vix expugnabiles, nec videbantur vinci a comite poſſe: ciuitates enim clam iuuare ferebantur eos. Comes autem vir minime ignauus natura, periculo & magnitudine rei etiam excitatus, omnem opportunitatem obſeruabat, qua aut eos diſiungeret, aut placaret, aut vinceret. Cum igitur vna omnes eſſent congregati in oppido *Heimshen*, comes per vicinas regiones noctu cogit copias, illiſque circundat oppidulum, illudq; incendit. Nobiles propter ignem & copias quibus circūſepti erant, nullam elabendi rimam reperientes, maioribusq; circundati copiis quā vt congredi auderent, propter ſuorum paucitatem, quos ſecum in oppidulo habebant, pacem petunt: ſed comes nullas deditionis conditiones admittere voluit, quas petierunt nobiles. ergo dederunt ſe in gratiam comitis neceſſitate coacti. Egit ergo cum ipſis pro animi ſui voluntate: nec tamen inhumanius crudeliúsve audio in illos a comite animaduerſum. Hoc tempore (cum ſæpe a multis cordatioribus eſſet prædictum futurum, propter Principū auaritiam, & ambitionem diſcordiarū cauſas) Turca propius quam ante vnquā ad noſtros fines acceſſit. Erat autem Imperator Turcarum Pazaita inſignis virga Domini, nobiliſſimumq; vas irę Domini, qui poſt ſubiugatas Macedoniam, Thraciam, & Theſſaliam, hoſtilibus maximiſq; copiis inuadit etiam Bulgariam, totamq; diripit, & peruaſtat, ingentem hominum multitudinem captam, in duriſſimam inhumaniſſimamque ſeruitutē abducit. Bulgari erant ſubiecti Sigiſmundo regi Vngariæ: quare legatos mittit ad Turcam cum primum attingeret Bulgaros, ſignificat illi, ſibi pacē cordi eſſe, neq; Turcæ neq; vllis aliis contra ius velle inferre bellum, docetq; eum Bulgariam ſuā eſſe, monet & rogat ſimul vt ab ea abſtineat. Turca differens aliquot dies reſpōſum, & pergens depopulari Bulgariam, tandem vaſtata Bulgaria, ſuperbiſſime reſpōdet, iura quibus agere velit cum rege Vngariç, eſſe arma. Succenſus ira hoc reſponſo Sigiſmundus, ſtatim mittit nuncium ad fratrem ſuum Wenceſlaum, electum Imperatorem, eumq; ſui officij admonet, (erat autem Wenceſlaus vir otij amans, laboreſq; & negociorum fomēta vbicunq; poterat, fugiebat) miſit quoq; ad alios Chriſtiani nominis Principes, periculum demonſtrans eorum proximo ardere pariete. miſit & ad Carolū Gallorum

regem legatos, qui in auxilium magnas misit copias, ducibus Ioanne Niuernensi, filio ducis Burgūdiæ, Philippo Artesiēsi, & Gualthero de Rupibus. Vbi vero Galli peruenerunt ad Sigismundum, & cum hoste confligendum erat, consultant, vtri in primo agmine Galline an Vngari, vel Germani præcedere deberent, hostem aggrediendo: Galli enim cupiebant primi hostem adoriri, vt mererentur primam laudem, suam enim fortitudinem cupiebant testari: sed Sigismundo erat Gallorum ingenium cognitum, nimium concitatum, & temerarium, qui sæpe soleant præcipitare facta, & maiora viribus conari. Quare Sigismundus dehortatur eos, inquiens, illis non cognitam cōsuetudinem bellandi qua Turcæ vtuntur, sæpius Vngaros expertos. Consilium igitur esse vt illi primi cum hostibus congrediantur, qui sæpe pugnauerunt cum ipsis, quibusque mos eorum melius cognitus sit. Vngaros quoque minus cessuros, & maioribus animis pugnaturos in conspectu sociorum, & si sciant, fatigatis integros Gallos successuros in prælio. Hoc Sigismundi consilium paruipendentes Galli, nec suis ducibus nec Sigismundo audientes sunt, & viuunt in dissolutissima licentiā, in omni genere luxus, quam ob causam Sigismundus parum spei posuit in Gallos. Germani minus licentia & luxu diffluebant, audiebantque duces suos, propterea omnem spem in Germanos & Boemos collocabat. Erant vtrinque ingentes copiæ. Turca autem numero longe superabat, erant enim Turcarum vltra ducenta millia. Turca videns Christianorum exercitum non contemnendum, maiore diligentia se circundedit, & non satis habuit quod præualebat tantopere multitudine, etiā dolis & insidiis vsus est. Cessit enim per aliquot milliaria simulans timorem. Nostri sequebantur persuasi Turcam fugere, perueneruntque vsque ad Nicopolim vrbem, quam obsidione circundare conati, viderunt instructam Turcæ aciem in equo campo offerentē se ad pugnam, vix aut quarta pars Turcici exercitus hic se ostendebat, reliquos enim absconderat in demissioris loci arbustis. Omne enim Turcæ consilium huc tendebat, vt nostri negligētius aggrederētur copias suas, propter eam causam etiam ita cesserat, & passus erat suas regiones deuastari. Nec Turcam spes sua fefellit, nam quanquam Sigismundus rex vehementer obtestaretur Gallos vt non nimium festinarent, sed post maturum consilium demum hostem concordi vna omnium sententia & animo aggrediendum, Vngaris omnino primum pugnandi locum dandum, qui pugnandi Turcarum consuetudinem sæpius experti essent, eos sine dubio fortiter pugnaturos, scientes se stare in conspectu Germanorum & Gallorum, & nullum illis fugæ relinqui locum, prædictum enim illis iam esse, quoniam Galli & Germani e longinquis regionibus venissent, vt Vngaros defendant, ne veniant in manus tam atrocis hostis, nisi pugnent fortiter, Gallos & Germanos in terga vertentes, Vngaros non aliter ituros quam in obuium hostem. Sed omnes nationes meliora de eis sperare. Et verum erat, talibus dictis erant Vngari a ducibus & rege in prælium præparati. Galli siue timentes ne hostis cederet, & nō faceret pugnandi copiam, siue videri fortes & bellicosi cupientes, adhuc loquēte Sigismundo, tumultuarie irruunt in hostem audacissime, & primo impetu hostem reprimunt per aliquot passus, & ita pugnantes Turcarum magnam multitudinem trucidant, & vicissim cadūt, & vulnera accipiunt plurimi. Dum ita pugnant fortiter Galli, ante tempus sine ordine hostem optime ordinatum aggressi, Boemi & Vngari Germaniq; instruunt acies ad pugnam cum Turcis aptas, & erat magna in omnium alacritate spes, sed ecce Turcarum nouum agmen adest, & fessos pugnando Gallos obruit, nostrisque iamiam hostem ab altera parte aggressuris, vertunt terga Galli multitudine hostium oppressi, & fugiunt in nostrorum ordines trepidi, sanguine pleni, multisque vulneribus confossi, prorsusq; totam Germanorū aciem & Vngarorum perturbant & confundunt, Turcæ conglobati simul cum fugientibus Gallis perrumpunt nostrorum ordinem, nihilominus Germani, Poloni, Angli, non ignauius pugnant quam Galli pugnarant, & retrudunt Turcarum cuneos, ita vt ij qui in vltimo agmine erāt, putarint eos fugere: sed nostrorum ordo totus erat dissipatus, & valde pauci erant collati ad Turcam, deinde ex victis fugientibusq; Gallis animorū alacritas non parum remissior erat, quare tandem post longū pugnam, magnamq; Turcarum multitudinem cæsam, fugere coguntur & ipsi. In prælio multi, plures in fuga occubuerunt. Sigismundus fuga vix elapsus est, nam nō induci potuit vt fugeret, donec videret nullā penitus spem superesse. In fuga nostrorum

rum captus eſt magnus numerus, ex quibus quoſdam occidi iuſſit Turcarum Imperator, quoſdam miſit ad iumentorum operas ſubeundas. Multi Principes exercitus capti ſunt, ex quibus fuit & filius ducis Burgundiæ, qui cum viginti duobus viris Principibus redemptus eſt pondere auri ducentorum millium florenorum. Scribũtur occiſa in illa pugna ex copiis Chriſtianorum 20 millia, Turcarum vero 60 millia. Cecidit etiã in eo prælio vir in re militari præſtãtiſſimus, Henricus comes de Montepelligardo, a quo hic Vlricus dux Wirtenbergenſis genus ducit ſuum. Hęc memorabilis ſtrages facta eſt anno 1396. Poſt hanc pugnam cognitum eſt, Stephani Vuaiuodæ conſilio & impulſu 1396
Turcam in Bulgariam vſque perductum, ſicut & noſtra ætate Vuaiuoda Turcam in Pannoniam vſque ad Viennam, vt in ſequentibus dicemus, adduxit. Poſt iam memoratum prælium Stephanus Vuaiuoda Sigiſmundo, neſcio quam ob cauſam, infenſus, Valachiam, & Mandauiam fere totam impulit, vt deficerent a rege Vngariæ Sigiſmundo. quare aduerſus eum miſit copias Sigiſmundus, & breui adegit eum ad deditionem, & ad petendam gratiam. Sigiſmundus vocato homine ad comitia, & cum ad obiecta frigidius reſponderet, nihilq́; refelleret probabiliter, iudicio condemnatũ capite multauit. Hoc etiam anno, quo tam infeliciter pugnatum eſt ad Nicopolim cum Turca, ſuperſtitioſa impoſtura Albatorum multos per Romanã eccleſiam ſeduxit. de cuius ſectæ propoſito qui cupit plura cognoſcere, legat Platinam. autor factionis a Ro- 1400
mano Pontifice igne conſumptus eſt. Anno 1400 cum Turca indies Romanum imperium & eccleſiam carperet, Wenceſlaus autem Imper. (cuius præcipuum officium debuiſſet eſſe, hoſtes eccleſiæ & imperij propulſare, ocioſus torperet, imperij electores Principes neceſſario de alio eligendo Imperatore cogitare cœperunt, nam prętcr Turcicos horrendos conatus, Principes Chriſtiani inter ſe gerebant bella, nec multum curabat Imperator, tantum ſtudebat iis rebus quibus ocium ſuum foueret. de quo vt alij legantur malo, quam vt ego referam. Electores ergo Principes, potiſſimum Rupertus comes Palatinus Rheni, decreuerunt hunc Principem imperio inutilem, quare conſilium de alio Imperatore eligendo contulerũt cum Pontifice Rom. qui inſtitutum magnopere approbauit, miſſis etiam legatis Pontifex vt propoſitum premerent & non mutarent ſententiam adhortatus eſt. Quam ob rem cõueniunt iuxta maiorum decreta Principes electores Francofordiæ cauſa eligendi alium Imperatorem. Sed non concordarunt, alij enim Rupertum comitem Palatinum Rheni, epiſcopus Moguntinenſ. & Colonienſ. Iodocum Morauiæ Marchionem, elegerunt. Wenceſlaum non admodum grauiter tuliſſe repulſam ſcribunt. Marchio Morauię enim electus, ab illis quibus dixi, Imperator, acceſſit ad Wenceſlaum patruum ſuum, quem ante ſemper vt patrem coluerat, exploraturus quo animo ferret abdicationem. Poſtquam ergo Iodocus nepos Wenceſlai multa dixiſſet apud patruum ſuum regno abdicatum ad ſe excuſandum, reſpondit ſedato animi ſpiritu, Se volentem deponere imperium, vt abhorrẽtem natura a curis multis, ocij quietisq́; amantem. Etſi non cuperem, inquit, deponere imperium, tamen non grauatim cederem tibi non nepoti, ſed filio meo. leniretq́; omnem animi ex repulſa dolorem, quod imperium manet in familia noſtra. Demum ad ſuſcipiendum imperium adhortatur etiam, iubetq́; bono eſſe animo. Quod ad me, inquit, attinet, habebis adiutorem & in omnibus amicum, &c. Sic locutum ferunt eum nepote ſuo Marchione Morauię, ſimulationéne an ex animo, dubium eſt. Si ex animo dixit hæc, videtur poſtea animum mutaſſe, nam captus a Sigiſmũdo fratre ſuo, & Viennæ in cuſtodia non ſatis diligenter ſeruatus, quorundam conſilio & opera euaſit, & regni adminiſtrationem recepiſſe dicitur. Ante hãc captiuitatem, propter diſſolutiorem vitam fuit in cuſtodia detentus fere totum ſemeſtre tempus, fuit autẽ a regni Principibus captus. Diſcordantibus porro Principibus electoribus, aliis Iodocum Morauiæ, aliis Rupertum comitem Palatinum eligentibus, mortuus eſt intra ſex menſes Morauiæ Marchio. Poſt huius obitum, abdicato Wenceſlao, elegerunt Rupertum comitem Palatinum Rheni, qui quoque ſcribitur primum oblatum imperium recuſaſſe. Poſt electionem comitatus multis Principibus, Coloniam deſcendit, ibique ab archiepiſcopo Colonienſi vngitur & coronatur, appellaturque Imperator, eius electionem approbauit Pontifex. Poſt coronationem in Germania omnia magno ſtudio compoſuit, & quantum potuit fieri, pacem fecit inter diſcordantes Principes. Poſtea cogit copias, & pa-

rat profectionem in Italiam, vt subiugaret rebelles imperio. statuit enim labentem per Italiam imperij statum restituere in pristinum locum: & vocabatur a quibusdā magnis ciuitatibus, quæ miserunt pecuniam in vsum expeditionis. Verum contra erant ciuitates & Principes qui quum primum audiuerunt in Germania cōscribi milites, se quoq; ad bellum parabant. Plus autem temporis in apparando consumpsit, quam incipiens in animo habebat, decreuerat enim ante Pētecosten Romæ esse, & vix in autumno ad primum Italiæ limen peruenit. Vbi venit in Brixiæ ciuitatis agrum, concessit militibus omnia diripienda, & prædam eis reliquit, nam ea vrbs erat subiecta Galeatio quo cum erant magna odia & simultates Ruperto. Quare Galeatius, qui se ad bellum parauerat dum Rupertus adhuc in Germania profectionem adornaret, occurrit Germanis obuiam, ad defendendos Brixianos. Erat autem Galeatio, præter peditum copias instructissimas, equitatus expeditus & robustus. Primum ergo vbi alteri alteris venerunt in conspectum, prælia leuiora sunt commissa equestria & pedestria: equestria autem frequentius. Fauit autem sæpius Mars equitibus Italis; peditibus vero Germanis. tandémque pedites Galeatij continuerunt omnes se in castris; equitibus vero alacritas quotidie crescebat magis propter fauentem fortunam. Germani enim inferiores erant Italis in equis regendis. Cumque indies magis atque magis venirent in cōtemptum equites apud hostes & apud suos (milites enim ita despiciebant eos, vt in faciem eis dixerint, Concedite nobis vsum equorum, nos pugnabimus, vocabantque eorum equos cancros) factum est vt quidam Principes Germanorum, qui multos ex equitatu perdiderant, domum reuersi sint: quorum vnus fuit Lupoldus dux Austriæ. discessit etiam inuito Imperatore archiepiscopus Coloniensis, qui magna pars Cæsariani equitatus fuit. Quare multis infelicibus pugnis equestribus, & discessione illorum Rupertus, ne aliquid grauius incideret, rediit Tridentum cum copiis, quod non parum animi addidit hostibus eius omnibusque rebellibus per Italiam ciuitatibus. Quare in magnis angustiis constitutus fuit Imperator, nam pergere sine magno discrimine, redire in Germaniam sine dedecore & existimationis iactura, non potuit. tandem tamen maluit periculose quam turpiter agere. Animaduertens igitur peditatus alacres animos, Taruisium adiit, postea Patauium: Patauij obuiam veniunt legati Florentinorum, qui magnam pecuniam illi dederant, antequam exiret ex Germania, & cum primum attigit Italiam. adhortantur eum aduersus Galeatium eorum ex professo hostem, diuturnum enim cū hoc duce Mediolanensi gerebant bellum. Imperator rei difficultatē Florentinis indicauit, maioribus copiis Germanorum, maiori apparatu opus esse, curandumq; vt Pontifex Rom. & Veneti se iungant, socios eius belli aduersus ducē gerendi. Præterea ob dictas causas maioribus copiis in Germania conscribendis, maiorem pecuniam esse necessariam, quare magnam pecuniæ vim a Florētinis sociisq; eorum petit. Legationemq; remissam iubet quā primum respondere quid velint facere, pecuniámne numerare, an vt ipse in Germaniam reuertatur. Hæc vbi retulerunt domum legati, valde dubij redditi sunt Florentini, velintne plus pecuniæ mittere, an eam quam primo dederant, perdere: imo non solum perdere, sed se cum pecunia perdere: nam sciebat Galeatius maxime ob pecuniam quā miserant Florentini Ruperto, Germanos in Italiam venisse. Facile coniiciebant quid conaturus esset contra Florentiam & eius socias ciuitates post abitum Imperatoris. Quare censebant Imperatorē omnibus modis retinendum esse in Italia, etiamsi exhauriēda esset tota Respub. Et præterea omnibus viribus iuuandum, curandumque magna diligentia, vt Veneti & Romanus Pontifex quoque accederent suis partibus. Quare statim mittunt ad Rupertum legatos, qui eum admoneant quid tota Italia censura sit si ita recedat, quid Germania dictura, nempe non rediisse, sed fugisse Galeatium: nec vllum tempus hoc dedecus & hanc turpitudinē ablaturum. in hanc sententiā multa dicunt quæ facere videntur ad deterrēdum, ne in Germaniā redeat. per eosdem legatos pecuniā promittunt quam postulauerat, nec nō auxiliares manus. viamq; & rationē simul indicant qua facile hostem vinci posse demonstrant. effecturos etiam apud Pontif. Rom. & Venetos vt auxilio sint pollicentur. Addunt legati quæ gloria consecutura sit Cæsarem, si deuicerit hunc hostem. omnes rebelles per Italiā ciuitates pendere ab hoc duce, quo victo, omnes certatim obuiam venturas & gratiam petituras. Et hoc genus mediis docent maiora commoda cōsecutura

quam

quam ipsa difficultas rei sit. Hæc dum missis legationibus aguntur inter Rupertum & Florentinos, incidit brumale tempus quo bellum geri nō potuit. Hybernare igitur Imperat. constituit in amicis ciuitatibus. Incidit vero per hyemem nō parua contentio inter Rupertum Imperat. & Florentinos de data & promissa pecunia, asserente Ruperto, non datam suo tempore promissam pecuniæ summam: Florentinis autem respondentibus, Rupertum nondum meritum fuisse pecuniam (neque enim recepisse se daturos antequam ingrederetur cum exercitu hostilem Galeatij regionem) Imperatorem autem male habuit, quod Florentini eum obligabant tā seruilibus cōditionibus. Imperator autem per eam hyemem nonnihil temporis consumpsit Venetiis. post natiuitatem Christi, repetiit Patauium, ibi expectauit mitiorem verni temporis auram. Cumq; neque Florentini prompti satis essent ad promendas pecunias, neq; auxiliares paratæ essent manus apud Florentinos, neq; adhuc Pontifex Rom. & Veneti iunxissent se consortes belli, statuit alio tempore hoc cum duce Galeatio bellum gerēdum, & Romam petendam, copiis auctioribus, reduxitq; copias in Germaniam. Et illi contigit & in Italia & per Germaniam quod legati Florētini prædixerant de existimationis nota: quanquam solum apud iniquos, quorum semper numerus maior est, rerum æstimatores. & dux Mediolanēsis post reditum Ruperti in Germaniam, adiecit animum ad totius Italiæ regnum, primusq; conatus illi feliciter cessit, nam Bononiam in suas manus accepit, & vocabatur in certam spem capiendi Florentiam. Sed Dominus non annuit amplius eius cogitationibus vanis, vt sunt omnes stultæ & vanæ cogitationes omnium hominum qui non habent Deum in conspectu suo, & non ponunt Deum mercedē præsidiumq; suum. Nam in medio cursu corripuit eum acuta quædam febris, quæ hominem interfecit. Difficulter autem auulsus est ab huius vitæ possessionibus, sicut solent omnes qui diuites in hac vita putant se esse, arrogantes sibi creaturas, quas Dominus creauit vt cum gratiarum actione vtamur eis. Post huius mortem Florentini tranquillitatem consecuti sunt, quanquam enim reliquerit filios duos ciusdem mentis, ingenij & propositi quo pater fuit: tamen non fuit illis tantum temporis & ocij, vt arma in Florentinos mouere potuerint, ducatus enim Mediolanensis magna pars rebellare cœpit, ob patris duritiem, & quod filios similiter animatos videbat. Reliquitq; & vxorem viduam quæ post Galeatij mariti mortem imperiose & superbe (quali muliere vix est intolerabilius malum) exercuit tyrannidem in omnes subiectos: quā tamen vltor pauperum Deus non diu passus est viuere post mortem Galeatij mariti sui. Anno 1401, post supplicio affectos a Sigismundo, de quibus diximus, Vngarici proceres (qui plerique sanguine iuncti erant, iis quos necare Sigismundus iusserat) conspirauerunt aduersus Sigismundum, & cum motus sedate niteretur Sigismundus, capitur, & nobili mulieri viduæ, cuius maritum occiderat, duobusq; filiis eius nobilibus iuuenibus traditur custodiendus. Sigismundus multis pollicitationibus conatus est matrem & filios corrumpere, præcipue adolescentes quibus promisit aureos montes, se illis matrimonio iuncturum regum potentissimorum speciosissimas filias, & illos comites ducesque facturum: pollicitus nihil effecit tamen apud adolescentes bene natos & liberaliter educatos, sed viduam coniugalis amoris oblitam, corrupit leuibus argumentis, laudat prudentiam mulieris, quæ propter singularem sapientiam maiore fortuna digna sit, quæq; debeat regere magnos Principatus. Filios per ætatem nōdum capere quæ prosint quæ non, quare ipsam oportere prospicere filiis præstantissimis indole & forma, quales vix vlla mulier pariat. Laudat illi igitur illos supra omnem modum. Nihil enim tam magnifice dici potest de filio quod mater nō credat aut quod nimium putet esse. Promittit igitur matri maxima, visuram breui filios suos totius regni primatum tenentes, & in loco excelso quo natura digni sint, constitutos, si eius opera liberetur. Mulier victa promissis, præcipue vero filiorum prædicatione, liberum dimisit Sigismundum. Proceres autem regni Vngarici illi in arcem custodiendum tradiderunt potissimum, quod condemnauerat illius dominæ maritum, & illorum adolescentum patrem, iudicantes non esse possibile, neque legem naturæ ferre, vt coniux coniugio talis, filij genitoris sui tanti viri obliuisci possint ita, vt non perpetuo odio autorem necis persequantur. Porro dum captus fuit Sigismundus, Ladislaus rex Apuliæ vocatus est in regnum Vngariæ a baronibus regni. Vbi vero Vngarorum legati peruenerunt ad Ladislaum in Apuliam,

1401

Ladislaus eius regni cupidus nihil moratus conscripto exercitu volauit in Sclauoniam, ibi obuios habuit multos Vngaros Principes ecclesiastici & secularis ordinis, a quibus statim vnctus & coronatus est in regem Vngarorum. Sed mox post coronam acceptam, audiuit Sigismundum liberatum & in armis esse, maioremque regni partem adhærere Sigismundo, eos etiam a quibus vocatus erat. Quamob rem Ladislaus perspiciens Vngarorum inconstantiam, mutauit sententiam, constituitque redire in Apuliam. sed cum nemo eorum qui vocarant eum, impensas daret, vendidit magnā Sclauoniæ partem Venetis, & coacta pecunia reduxit in Apuliam copias. Sigismundus recepit totam Vngariam, autores conspirationis aduersus eum aufugerunt. Anno post
1409 natiuitatem Christi millesimo quadringentesimonono, celebratum est Pisis in Italia concilium, propter schisma ex ecclesia tollendum, & cum propter inuidiam & odium vitandum vterque Pontifex qui in Italia erat, & qui erat in Gallia passim diuulgaret se paratum propter ecclesiæ vnitatē, deposito pontificatu, expectare nouam electionem: neuter tamen in Pisano concilio apparuit, quare boni patres ex summorum theologorum sententia statuerunt alium posse summum Pontificem eligi, quando satis clarum esset, illos duos non Christo, sed ambitioni mundanæ seruire. Quam ob causam decretum est Constantiæ celebrandum concilium cum propter hanc Pontificum discordiam, tum propter alias causas quæ reformandam ecclesiam admonebant. Erant autem in multis malis pauci boni, vt semper omnibus seculis fuit, est, & erit vsque ad consummationem mundi: quam ob rem impeditum est bonorum propositum & conatus in ea ecclesia. Paucis ante hoc tempus annis bellum ortū est inter monasterium sancti Galli & Abbacellenses. causas eius belli notauerunt alij neoterici scriptores. Abbas eius monasterij iunctus fuit fœdere ciuitatibus Sangallo, Constantiæ, Vberlingen, Lindauiis, Rauenspurgo & Wangen; omnes ergo ij socij miserunt auxiliares manus abbati ad domandos, si Deo placuisset, Abbacellenses. Abbas igitur manu non parua aggreditur paucos illos paganos pastores (sic enim vocabāt eos) nā omnes pastoritiam vitam agunt. Congregati autem omnes Abbacellenses & qui vtiles pugnæ per ætatem videntur, occurrunt obuiā hostibus venientibus: reliquos vero qui propter ætatem minus habiles ad pugnandum videbantur in sublimioribus locis ad viarum angustias disponunt, lapidibus datis quos in hostem deuoluant per alta præcipitia. erantq; ita natura loci adiuuāte, ordinati, vt decennis puer, aut nonagenarius senex, seu mulier, potuisset mille viros aditu prohibere. Armati autem expediti non contenti erant excludere a finibus hostem, quod facile erat propter locorum naturam, sed cum primum abbatis copiæ attigerunt eorum fines, de monte per cliuum ruentes, ceu torrens, impetum in eas fecerunt, primo singuli aliquot lapides deiecerunt in hostem, quorum iactu multi cadebant. Postea manus cōseruerunt, sed loci angustiis, & pastorum pro libertate & focis pugnantium fortitudine victæ Abbatis copiæ, vertūt terga. In ea pugna Abbacellensium vix vnus aut alter occubuit, ex abbatis copiis circiter trecenti sunt cæsi. Et si paulo longius in montes ingressæ fuissent, omnes, absque dubio (nisi Dominus voluisset eos per miraculum seruare) aut occisi aut saltem capti fuissent. Abbas inuictos videns, nisi fame coacti sese dare cogerentur, ad vicinos Principes & ciuitates partim ipse proficiscitur, partim mittit legatos, vt monasterio Dei domui (sic enim nominare consuetudo est) subueniant, rogat, & pessimo exemplo pastorum resistant, suarum enim facultatum non esse, significat, vt tam diu obsidione premat, donec redigat ad famem, quæ sola via sit superandi illos. nec exiguis copiis opus esse, quanquam anguste habitent paucique sint, esse enim præferoces duris in cotibus nati. Hæc dum abbas agit cum nobilibus & imperialibus ciuitatibus, Abbacellenses quærunt quoque adminicula, fœdus cum confœderatis Heluetiis ineunt. Vbi autem cognouerunt nobiles non laturos, obsidionemque meditari longiorem, vt fame coacti victi dedant se, vicina castella expugnant, & deiiciunt ex montibus, quæcunque abbati vsui iudicant esse posse ad bellum, & vicinos sibi iunxerunt. quare nobiles magis exasperauerunt, qui omnes fere erant obligati feudorum nomine duci Austriæ, quam ob causam non cessant precibus fatigare perpetuis ducem Austriacum. Vix enim potuit adduci, vt sumeret aduersus Abbacellenses arma, nam equitatus nullus omnino vsus esse in montibus illis potuit, nec maioribus copiis

piis in angustiis locus erat pugnandi. Et expertus erat quales in armis essent illi pastores. Victus tamen tandem, decreuit omnino non permittendam illam rebellionem & defectionem impunem: quare acceptis auxiliaribus copiis a Principibus Germaniæ, (nam omnes cupiebant exemplum edere in illos rebelles) contra Abbacellenses ducit copias. Post autem primi de quo dictum est, belli prælium quo Abbas pugnauerat infeliciter cum Abbacellensibus, Sangallum ciuitas quoq; magis studere inceperat Abbacellensibus, quam Abbati: inclinabant enim se ad Heluetiorum fœdus, quod adeo sancte & concorditer obseruabatur a confœderatis omnibus, vt factioni seu seditioni nihil simile haberet. Idcirco primum hostiliter castra ad oppidum imperiale Sangallum mouet, obsidetque illud ab omni parte, & eius vrbis agrum quem tum habebat latum, diripit, sed Abbacellenses amicis suis hæc propter se fieri grauissime ferentes, de montibus præcipitant se in hostes in valle, in qua est oppidum Sangallum, errantes, ludentes & diripientes, incendentesque villas, committitur pugna, sed impetum Abbacellensium vehementiorem non diu ferre potentes Austriacæ & abbatis copiæ, fuga salutem quærere conantes multi interficiuntur. Periere, præter alios nobiles in eo prælio, vir in bello magni nominis de Landeberg, item comes de Tierstein, vnus de Clingenber, nomine Hermannus, Ioannes de Haluyl. Nec paruus numerus gregariorum militum interfectorum fuit. Comes de Werdenberg exul e paterna possessione a Friderico duce Austriaco pulsus, erat in eo bello apud Abbacellenses, eosque sequebatur pedes per omnia ardua montium, induratus omnibus laboribus. Post pugnam illam non procul ab oppido Sangallo, per deuia misit dux Austriæ expeditissimos armatos iuuenes, qui pagum Abbacellam expugnatum diriperent & exurerent, sed omnes viæ erant obstructæ præsidiis, vt nusquam pateret aditus: de industria vero quodam loco cessere ij qui in præsidium constituti erant, & passi sunt eos ingredi. vbi vero venerunt in locum in quo Abbacellenses optabant eos esse, demittunt ergo in eos immania saxa. postquam vero vident eos prorsus dissipatos, & occisis multis, mulisq; claudis, territos, descendunt de monte & impetu ruunt in hostes iamdudum respicientes, & occidunt duplo plures quam fuerint Abbacellensium in eo loco. Quadringentos enim aut plures occiderunt, fuerunt aut vix ducenti Abbacellensium. Post cladem tantus terror inuasit Austriacos, vt nec dux nec abbas, nec ciuitatum legati Imperatorésve potuerint eos cogere aut persuasionibus promissisque adducere, vt rursus montes & valles Abbacellensium ingredi vellent. & quotiescunque vel falso nunciabatur, eruptionem facturos Abbacellenses, exanimati relictis armis fugerunt: alioqui fortes viri bello erant illi de ducatu Austriæ, præcipue Sueuis vicini, & Sueui. Sed illi montani homines omnem eorum fortitudinem vicerunt, causam arbitror potissimam, quod tam difficulter a suis penatibus auelli possunt, possessionumque suarum tãtopere sunt amantes, adeoque abhorrent a mutatione soli, vt sæpe paternum paruum agellum scindant in minutissimas partes, ex quibus se alere non possint, nisi mercenariam operam exerceant eorum multi. Atque hæc est causa, quod Heluetia hodie populosior est, quam vlla alia regio, pene dixerim, sub cœlo. Non quod non quoque veras existimem philosophicas rationes, quibus docent ob liberos flatus & spirationes continuas corporum & animorum constitutionem meliorem & robustiorem fieri. nec nihil causæ est, exercitatio, qua cum omnes magna & valida vtebantur, in colendis decliuibus locis illis, in quibus plerisque in proscindenda terra vsus esse nullus potest iumentorum, neque enim consistere possunt. Duces igitur Austriæ reducere cogebantur copias ab eorum finibus, & paulo remotius castra mouentes, de mutando milite cogitabant. Sed Abbacellenses successibus animosiores facti, non amplius continuere se in angustiis montium suorum, sed sequebantur pauci magnum exercitum ducis, abbatis, & ciuitatum imperialium abbati confœderatarum. Quare longius ab eorum finibus reduxerunt exercitum duces, quod viderunt animo demissiorem quam vt hosti opponi posset. Noui ergo conscribuntur milites multi, multi remittuntur domum: sed qui noui conueniebant partim fama anteq̃ venissent in castra, partim in castris timore, quem nemo non videre potuit, militum, quoque inutiles ad pugnam & transcendendos Abbacellensium montes, reddebantur. Sub idem tempus Abbacellenses multas arces, quarum vestigia est videre adhuc passim per montes. Marcam etiam occupa-

runt, munitionibus demolitis. nec modum fecerunt vllum deſtruendorum caſtrorum in ea valle, quæ a Sangallo oppido ad Rhenum vſq; pertinet, omnes domus nobilium in editioribus & depreſſis locis incenderunt, quarum congeriem lapidum vident adhuc qui eo veniunt. Defecerunt autem nō ſolum ruſtici ad eos, ſed & nobiles quidam, qui rogarunt ducem Auſtriæ vt ſuſciperet bellum aduerſus Abbacellenſes, & iuuaret abbatem, poſtquam viderunt Abbacellenſium ſucceſſus, fœdere ſe Heluetiis iunxerunt. Et quidam nobilum conceſſerunt in montes, ibique priuati aluere ſe ex fructu pecoris, & in bellis ceu alij Heluetij pedites militarunt. Anno poſt natum Chriſtum
1406 ſalutem credentium 1406, eduxerunt Abbacellēſes copias ſuas aduerſus Guilielmum comitem Brigantinum, & oppidum Brigantiam obſidentes, aduentu magni exercitus ex Sueuia ſoluere obſidionem, & domum redire coacti feruntur. Poſtea rediere ad Brigantiam obſidendam, ſed comes auxilio nobilium & præcipue epiſcopi Conſtantienſis magnis copiis contractis, venerunt ad liberandum oppidum, quibus cum Abbacellenſes quantumuis pauci, non dubitarunt congredi, nimium ſuo robore confidentes, pugnatum eſt vtrinque ſupra omnem fidem pertinaciter. poſtquam vero magnam multitudinem occiderunt Abbacellenſes fatigati, & ſuorum cæde ad raritatem redacti ceſſere, armati pugnanteſque, ita vt non recte fugiſſe dici poſſint. Poſt hanc Brigantiæ obſidionem, confœderati Heluetiorum collectis copiis, hoſtiliter Longobardiam ingreſſi ſunt, & occupauerunt multa in iis regionibus, diripuerunt, & exuſſerunt arcem eximiæ munitionis in valle Eſchental, & ceperunt Thun. Et ſi in ea expeditione proceſſiſſent, ducem Mediolanenſem ex toto ducatu eieciſſent, tantopere terruerant omnes earum regionum habitatores. Dux vero promiſſis, & magna pecunia data, effecit, vt redierint domum, quæ occuparunt in fide permanſura ſperantes: ſed quum primum rediere in patriam Heluetij, Thun rurſum defecit ad ducem Mediolanenſem. Dux autem in legibus pacis eius ius & dominium Heluetiis cōceſſerat. quare confœderati ob violatam fidem ſuccenſi ira, delectu habito, denuo hoſtilibus animis ducunt copias aduerſus ducem Mediolanenſem, eiuſq; ditionem late vaſtant. Dux in munitioribus nubibus ſe continet, ſcribit in Germaniam, excitare aduerſus Heluetios bellum conatur, ſed fruſtra: nam Principes nolebant fruſtra toties impenſas & operam perdere. Occuparunt autem arces aliquot & oppidum Bellentz cum caſtro quod habet munitum. Domum autē reuerſis Heluetiis, dux Mediolani recepit omnia. Quam ob cauſam Heluetij pauculis poſt annis iterum copias duxerunt ad vrbem Bellentz obſidendam: vbi venerunt illuc, caſtris locatis, nihil in vrbe bellici tumultus audiuerunt, qui enim erant in vrbe armati inſidias parturientes ſilētium tenebant, quo illi ante vrbem vt negligentiores redderentur, aut irruerent temere, diſpoſuerat autem ſuos in vrbe, quo eos excipere commode armis poſſet. Cum autem non irrumperent, animaduerterent autem qui in præſidiis erant vrbis, Heluetios ſine cura, negligenter diſperſos iacere paſſim abſque ordine, eruptione in eos ex vrbe facta oppreſſerunt eos ex improuiſo: ſed tamen præter oppidanorum expectationem, quantumuis diſperſi eſſent, pugnauerunt vniuerſi, nec multi occiſi ſunt. nam cum eſſent circundati ab hoſtibus, & ad eos clamarent hoſtes vt ſe darent captiuos, potius mori quam viui peruenire in manus hoſtiles, voluerunt. Quare fortiter pugnantes, partim occubuerunt, partim ita repulerunt hoſtem, vt euaſerint, vt tamen terga non verterint. Neſcitur pluréſne oppidanorum, an Heluetiorum interfecti ſunt in ea pugna. Vbi domum venerunt, mox ſine mora delegerunt alias copias potentiores, quas contra Mediolanenſem mitterent: ſed dux mittit ad Heluetios legatum, itaque facit pacem ac ſi ipſe eſſet victus. Rupertus Imperator cum imperaſſet annis decem, vita defunctus eſt in Oppenheim, & ſepultus
1410 Heidelbergæ, anno 1410. Genuit autem Rupertus filios ſex, nominibus Rupertum, Fridericum, Stephanum, Ludouicum, Othonem, & Ioannem. Verum Fridericus & Rupertus mortui ſunt ante patris mortem: reliqui quatuor cum laude vixerunt, & huius vitæ muneribus defuncti ſunt.

DE

DE GERMANIS LIBER VIGESIMVS-SEPTIMVS.

QVum primum Rupertus diem ſuum obiit, conueniunt Francofurdiæ imperij electores, & in Imperatorem eligunt Sigiſmundum Caroli quarti filium, Boemiæ & Vngariæ regem, ex Germanis originem & genus ducentem: alioqui non elegiſſent. Sunt autem ad hunc eligẽdum adducti multis cauſis, nempe quod patrem Imperatorem habuit, & quod potens erat, vt poſſet labenti imperio ſuccurrere, potiſſima vero cauſarum fuit, quod optimo & fortiſſimo animo fuit. poſtremo, quod Germaniȩ amãtiſſimus fuit, quod teſtatus erat antea multis argumẽtis. De eximia corporis ſtatura, forma, & robore alij (qui in his quæ nihil ad erudiendos animos faciunt, libenter tẽpus terunt) abunde ſcripſerunt. Quum primum imperium ſuſcepit, nihil æque ſtudio habuit, quam vt in omnibus per Rom. eccleſiam & imperiũ nationibus omnes diſſidiorum cauſas tolleret, & tumultus bellorũ ſedaret. Nam nihil laboris non ſubire ſtatuit, vt componeret eccleſiam, quæ tum factionibus miſerrime erat turbata, confuſiſſimoq; chao ſimilior, quam congregationi fidelium ſanctorúmve Dei. Eius rei gratia peragrauit multas terras, expoſuitq; ſe magno periculo, & multorum odio & inuidiæ. miſit legatos ad Pontifices, ad epiſcopos de eccleſiæ rebus componendis, & de pontificibus concordandis, nam pro ſingulari prudentia videbat felicem Rempub. imperij ſui nõ eſſe poſſe, niſi religio eſſet in ſummo loco, quæ tum propter Pontificum diſſidia & aliarum eccleſiaſticarum perſonarum improbitatem, corruptamq; vitam cõtempta iacebat, multarum piarũ conſcientiarum maximo ſcandalo. Cum autem multis nunciis & literis ad Pontifices & monarchas per Romanã eccleſiam egiſſet Sigiſmundus de concordia & reformanda eccleſia, tandem Pontifex Rom. duos cardinales ad eum mittit legatos, qui cũ Sigiſmũdo electo Imperatore agerẽt cõmuni cõſilio de eccleſiæ labefactæ in omnibus ſuis partibus, ſtatu reformando. Cum autẽ multa in varias partes diſputatũ eſſet, quomodo & quo remediorũ genere ſubueniri in extremo periculo conſtitutȩ poſſit, tandẽ voa concordi omniũ ſententia iudicarunt fieri non poſſe, quam generali concilio. Pontifex vterq; qui Romæ erat, nec minus ille qui agebat in Gallia, ſtudebat videri pius, & cupere cõcilium, eccleſiæq; quam incorruptiſſimũ ſtatum. vtriq; item magnopere curȩ fuit, ne videretur hypocrita: nam ea ȩtate erant, qui audebant palam dicere, vtrumq; Pontificẽ hypocritam eſſe. Miſſis igitur legatis, petebant concilium. De tempore ſatis conueniebat, de loco erat controuerſia maxima. Omnia enim videbant Pontifices in loco poſita, neq; enim dubium erat in ea ciuitate repulſam paſſurum Romanum, in qua haberetur Gallus pro vero Pontifice; & contra in qua ciuitate agnoſceret Romanum verum Papam, illic depoſituri eſſent Gallum. quare diu de loco litigatum eſt. Pontifex autem Ioannes magna prudentia diſſimulauit, conſiliumq; ſuum vix vni atque alteri indicauit: omnino enim noluit eſſe in iis locis, vbi maior eſſet Imperatoris potentia: ſed legatis celandum hoc præcepit, & in mandatis dedit quæ habebant integritatis & honeſtatis pulcherrimam ſpeciem. Cum autem multis Pontifex de eligendo loco legatis ſuis ad Sigiſmundum Imperatorem mittendis tractaret, nullumque inueniret locum qui non aut ſuſpectum eum nomine hypocriſeos redderet, & in quem non venturi eſſent aduerſarij, aut quem ſatis tutum ſibi putaret, tandem confuſus in ſe ipſo omnem rem legatis committit. ſic Dominus agit, inuitis etiam inſtrumentis, omnia pro ſua voluntate. Legali vbi venerunt ad Sigiſmundum, locus concilij electus eſt Conſtantia Imperialis ciuitas, quæ tum, vt noſtra ætate quoque, habuit ſapientia viros præſtantes. Legati vbi rediere ad Pontificem ſuum, ſignificaruntque illi de loco concilij futuri; inſaniuit pene præ animi dolore, clamauitque actum eſſe de ſe. incepitque conſulere de mutando loco: ſed nullum ſatis honeſtum prætextũ excogitare potuerunt omnes eius ſapientes. Prædixerunt legati illi, ne recuſaret locũ, non enim mutaturũ Cæſarem, adeo illi placere locũ, eſſe enim Conſtantiã Vngariæ, Boemiæ, ſeptentrionalibus populis,

inferiori Germaniæ, Galliis & Hispaniæ, & Italiæ in medio ferè itinere positam. Addiderunt legati quod nihil recusando mutare posset, nisi quod se suspectum redderet. Propterea Pontifex a legatis suis persuasus, dissimulare & conuenire Imperatorem, cumque sibi conciliare constituit. Idcirco Laudam ad Imperatorem properat, vbi seipsum multis commendauit Imperatori, opinionemq; sanctitatis apud Imperatorem sibi parare nititur, asserit se deiici paratum ad infimam priuatam plebeiam, modo ecclesiæ cõsulatur, vocationem autem suam certam esse, inquit, & inexpiabile delictum, si relicta vocatione, cedat iis quos sciat ambitioni & ventri seruire. Maiores item Sigismundo suos prædicat, effusissimo ore se eos, propter virtutis amorẽ, propter singulare minimeque fucatum studium religionis & ecclesiastici status, mortuos in Domino exósculari & venerari, propterea in causa iusta se Sigismundo, vt prudentissimo & exercitatissimo, sapientissimoque iudici plurimum fidere. Propterea hunc concilij locum sibi perplacere, & si esset alius in quo Imperator potentiam maiorem habuisset, se malle quam hunc scilicet Constantiam. Et hoc genus aliis sibi deuincire studuit animum Imperatoris. Vbi autem sperat se satis illapsum in animum Imperatoris, incipit agere de defendendo patrimonio beati Petri, quod Ladislaus rex Apuliæ vastauerat: occuparatque Latij magnam partem, Vmbriam totam, & Hetruriam, ipsam etiam Romam. Florentiam & reliquas opibus pollentes ciuitates non quidem expugnauerat obsidendo, arietibus oppugnando, sed nominis sui magnitudine & terrore ita sub se habebat, vt plus quotidie numerarent pro pace, quam aliæ deuictæ & subiugatæ loco tributi. Huic autem Ladislao eo tempore quo Cæsar post cum Pontifice colloquium, domum redit ad maturandum concilium, accidit quod omnibus superbis mortalibus solet euenire. Cum enim eas Italiæ ciuitates subiugasset, quas volebat, reuersúsque in regnum suum Neapolin, decreuit in ocio laborum suorum & victoriarum fructu frui, ecce adest angelus Domini qui illum arguit stultitiæ, quæ est summa mundi sapientia. Dixerat enim, Anime mi, parta sunt tibi omnia ad otium fouendum, gloria & facultates, quiesce, & fruere partis. At quid angelus Domini? Stulte, vbi quæris requiem & pacem? nulla est illic. Difficiles vias vitę ambulasti, & quęsiuisti nesciens cui. arrogasti tibi quæ Domini solius sunt. quod superest, pauculos post dies, quibus grauibus morbi doloribus adficieris, migrabis hinc. iamque incipies cogitare quod puluis sis, accipiesque vitæ tuæ actæ opsonium, &c. Moritur igitur Ladislaus, qui Italiam viuus bellis diu turbarat, & post eius mortem, magni motus per Italiam extitere. Mittuntur super ea re legati ad Sigismundum. Sigismundo propter maiora, concilium scilicet, & alia negotia non aliud licebat quam legatos mittere, perque eos minis partim, partim rationibus, partim promissis nonnihil in Italia composuit. maluisset vero cum copiis ingredi Italiam ad debellandos rebelles. Quæ tum Hispaniarum regi cum regibus Apuliæ fuerint bella; quid item per Hispanias, Italiam, & Gallias gestum sit, quanquam memoratu dignissima sint, nec satis ordine ab vllo conscripta, tamen, vt a nostra prouincia suscepta, alieniora, consulto præterimus, festinantes ad concilium
1414 generale Constantiense. Decimo igitur quarto supra millesimum quadringentesimum annum, conuenerunt seculares & ecclesiastici Principes Constantiæ ad concilium. Venerunt cardinales, venit & Pontifex ipse Ioannes vigesimustertius: sed vrbem Constantiã non est ingressus primo adueniens, sed in monasterio extra mœnia mansit, donec certiores facti in vrbe clerus, & senatus, populusque præpararent se ad excipiendum Pontificem maximum. Obuiam igitur venerunt Pontifici ordine ecclesiastici & seculares, deduxeruntque eum ad ædes episcopi Constantiensis: postero die dono Pontifici mittunt poculum argenteum, deauratum; item tria vasa boni vini, in quorum vno Alsaticum, in alio Italicum, in tertio vernaculum erat; item octoginta saccos auenæ. Vbi Principes audiuerunt Pontificem esse Constantiæ, turmatim eo confluxerunt. In vigilia Simonis & Iudæ Constantiam Pontifex venit, post in die sancti Martini templum in pontificia maiestate circumiuit, populumque cruce manu facta benedixit. Quotidie autem plures e Roma & reliquis Italiæ ciuitatibus sequebantur cardinales, episcopi, & alij Principes. Postea cum Pontifex in die natiuitatis Christi, tres missas celebraturus esset, quibus Sigismundus interesse cupiebat, nec posset in vigilia natiuitatis Constantiam peruenire, nauigauit ex Vberlingen per lacum noctu

comi-

comitantibus eum, præter alios Principes, comite de Wirtenberg, Ludouico duce Saxoniæ, Barbara item regina vxore. Ex naui nocte cum ardentibus facibus recta in cathedralem eccleſiam iuerunt, magnificentia magna celebrauit Papa primam miſſam matutinam, & Imperator clara voce legit Euangelij locum illum, ***Exiit edictum a Cæſare Auguſto***, &c. eo die cantauit Papa reliquas duas miſſas, in quibus benedixit populum, & liberaliſſima pleniſſimaque manu effudit indulgentias ſuper omnes miſſam eius audientes. Poſt miſſas mutuis officiis certarunt inter ſe Pontifex & Imperator. Nondum autem omnes aderant: poſt nouum annum venerunt dux Bauariæ cum ducentis equis, & comes Palatinus Rheni cum totidem equis, totidemque equis dux Schleſiæ, aliique quos enumerare longum eſt, Principes. Venerunt poſt purificationem diuæ virginis matris Chriſti legati cardinales ſex ex nomine Gregorij Gallorum Papæ, qui concilium autoritate Pontificis ſui confirmarunt. magnaque diligentia Gregorij Pontificis legati cum primum aduenerunt, apud ſingulos Principes cauſam domini ſui egerunt. Poſt vero vnam atque alteram ſeſſionem, miſerunt nuncium in Boemiam ad regem Wenceſlaum cum literis, quæ autoritate pontificia mandabant, vt ad Conſtantiam mitteretur Ioannes Hus, vir bonis diſciplinis eruditus, nec infacundus, de vitæ probitate nihil aſſero, Deus enim ſolus nouit cor hominis, quis hypocryta, quiſve vere contritus & humiliatus reuereatur Dominum. Hic Ioannes Pragæ multa docuit contra ſacerdotum vitam corruptam, contra pontificiæ ſedis ius & poteſtatem, quæ omnia extant vbique per infinita exemplaria diffuſa, quare nos in his longiores non erimus. Erant autem hoc genus plurima, Romanum epiſcopum nihilo minorem eſſe cæteris præſulibus; Indulgentias & abſolutiones Pōtificum vanas eſſe, niſi vita purificetur, & renouetur homo; Hominem ſcortatione aliiſve ſceleribus perditum, non poſſe myſteria Dei diſpenſare, nihil vnctionem conferre olei, niſi vnctio ſpiritus adſit, ſignum enim tantum eſſe veræ Spiritus ſancti vnctionis; Bona opera non eſſe, niſi quæ ex fide proficiſcantur, fiantq́; iuxta voluntatem Domini, propter nomen Domini; Quæ docentur de purgatorio eſſe conficta, & inuenta a ſacerdotibus auaris, ventri ſeruientibus, animas enim aut in æternum damnari, aut in conſpectu Domini, hoc eſt in æterna gaudia recipi; Imagines ſanctorum in eccleſia tollendas, ex autoritate ſcripturæ; Abunde ſatis imaginum virilium & muliebrium quotidie Dominum facere, quibus admoneamus quales ſancti ſanctæque Dei fuerint; Benedictiones ignis, palmarum, aquarum, ſalis eſſe vanas, neque enim vllam creaturam elementúmve benedictione hominis immutari: ſed ſi vtentes agant gratias Domino, & benedicant Domino omnia benedictionibus implenti; Contra ignauum (vt ipſe vocauit) ocium ſacerdotum multa dixit; Verbum Dei cum fructu prædicari a nemine, niſi vocatus ſit a Deo; Liberamque debere eſſe prædicationem verbi Dei: cuicunque enim Dominus aperiat, illum audiendum; Spiritum Domini enim ita venire, vt neſcias vnde veniat, aut quo vadat; Vnctionem extremam non recenſendam inter eccleſiæ ſacramenta: fuiſſe enim ab apoſtolis loco remediorum adhibita; De auriculari confeſſione etiam quædam ab vſu Romanæ eccleſiæ aliena docuit; Conſilium & ſolatium grauatas conſcientias olim hoc modo quæſiuiſſe, & inoleuiſſe auricularis confeſſionis vſum; Cæterum veram confeſſionem eſſe, confiteri hominem ſe peccatorem eſſe; & miſericordia Dei paſſioneque Chriſti Ieſu fidere, eſſe abſolutionem; Templum Domini eſſe ſanctos Dei, in quorum cordibus habitet Deus per Spiritum ſuum; Tempora omnia æque ſancta eſſe; Chriſtianum omni tempore Domino ſabbathum agere; arborem bonam fructum ferre bonum omni loco & tempore. Talia multa docuit Pragæ: epiſcopus autem eius loci interdixit illi conciones. Sed in villa Hus poſtea acrius inuectus eſt in clerum, epiſcopos & Pontifices, & dominus eius villæ defendit eum contra epiſcopum. Venerunt autem alij Pragam qui eadem quæ Ioannes, docebant. docuerunt etiam calicis Domini participationem male plebi ereptam. & contra Romanæ eccleſiæ inſtitutionem & conſuetudinem ſub duplici ſpecie panis & vini ſacramentū populo exhibuerunt. Wenceſlaus rex nō voluit, neſcio qua cauſa, illos hæreticos perſequi, epiſcopoſq́; ſuos iuuare: quare epiſcopus Pragenſis multa conatus cōtra hanc hæreſim, nihil autem proficiens, profectus eſt ad Sigiſmundum Imperatorem, accuſauitque fratrem eius regem Boemiæ, quod impunitam ſinat

crescere sectam Hussitarum. Sigismundus respondet episcopo audiendos & aduersarios, deinde se deliberaturum cum sapientibus viris quid opus sit facto. Porro episcopus Pragensis dum accusat Ioannem Hus & ei adhærentes apud Sigismundum, moritur. In Boemia tota ferebant, manū Domini tetigisse veritatis persecutorem, Dominum pugnare pro suo verbo, &c. Wenceslaus ergo Ioannem Hus misit Constantiam, sed non prius quam data esset illi fides, quod tuto posset Constantiam ire, & in concilio libere loqui, & domum redire ad Boemos, neque enim Boemi & rex voluerunt eum sine saluo conductu Sigismundi regis mittere. Vbi autem venit ad concilium, ab amicis statim admonitus est, vt reuertatur domum: nam facile videre poterant eius doctrinam locum non habituram in eo concilio. Exiuitque rumor, nullo tamen certo autore, Ioannem Hus fugam parare, nec Cæsaris fidei fidem habere: quare ductus est ceu latro captus ad Ioannem Papam, vbi per aliquos dies miseris modis tractatus, mittitur in carcerem in monasterio Prædicatorum, in quo diu sine lumine iacuit. Venit & Hieronymus Constantiam ex Boemia, vt assisteret Ioanni, erat enim Hieronymus vir eloquentissimus & insignis cum in omni philosophiæ genere, tum præcipue in sacris literis. Conabantur autem quidam Hieronymum abducere a Ioanne Hus, magnas dignitates, pinguiaque sacerdotia promittendo. inquiebant, vt insaniam illam deponeret cui tota catholica ecclesia, tot præstantissimi doctores, omnes Principes, contradicerent: sed immobilis petra erat, non dubitabat effundere verba per iugulum itura. Quoties auditi sint, quotiesque cum illis disputatum, petere licet ex aliorum monumentis. Adeo enim in mala nos incidimus tempora, vt nulla vnquam seculo minus tutum fuerit vel ea loqui quæ ante annos centum & scripta & lecta sint vbique. Vno igitur verbo perstringam totam historiam Hussitarum. Cōdemnatus est primum Ioannes Hus qui non verebatur in faciem prælatorum dicere, eos seruire ventri Deo suo, mundanam vanam pompam, opes, delicias & luxum sectari, canes, equos, asinos & scorta alere ecclesiasticis bonis, quæ pauperibus & veris ministris debeantur. & plerosque deponendos, aliosque probatos in locum constituendos, qui doctrina & exemplo ædificent ecclesiam Christi, &c. Vbi Papa, cardinales & episcopi nullam spem esse vident resipiscentiæ in Ioanne Hus (nam viuum dimisissent, si reuocasset su-
1415 am doctrinam) condemnatus ad ignem ducitur mense Iulio anni 1415. Inuicto constantique animo, quem læta frons, vultusque serenus indicabat, mortem pertulit, itaque iuit ad flammam ignis atque cibi auidus ad conuiuium, seu sitiens ad potum. nullum verbum, nullamque vocem emisit, qua posset vlla animi turbatio intelligi: quin & in flamma ardente cecinit hymnum. Eius mors multum odij & inuidiæ apud plurimos peperit ecclesiasticis prælatis. Cinis exusti corporis, iussu ecclesiasticorum Principum & Papæ, est proiectus in lacū, siue vt omnis memoria eius deleretur, siue ne Boemi collectum pro reliquiis colerent. Post Ioannis supplicium, Hieronymum multis viis & rationibus, minis & pollicitationibus conati sunt a sua abstrahere sententia: sed nihil minæ, nihil promissa potuere apud eum. vbi ergo nihil præualere posse vident aduersus eum, pari ignis supplicio affectus est, eodem anno, sabbatho ante exultationem crucis. Nec hic vllum tristitiæ signum præ se in vultu & facie tulit, sed gratias egit Deo quod soluendi tabernaculi hora aduenisset, & cecinit quoque spirituales cantiones, vsque dum fragor flammæ intercepit vocem canentis. & huius exusti cineres miserunt in altum lacum. Ferunt Sigismundum primum omnino fidem seruare illis voluisse, sed ecclesiasticos Principes illi ex pontificiis legibus probasse, hæreticis fidem non seruandam. Fuerunt etiam qui dixerunt Sigismundum nunquam consensisse in eorum necem, & nullam aliam causam potiorem fuisse, qua alienatus sit rursus a Pontifice cum quo pulchre reconciliatus fuerat. Ad Boemos vbi hæc acta Constantiæ peruenerunt, omnes qui adhærebāt Ioanni & Hieronymo (adhęrebat autē maior pars totius regni) cōuenerunt, & clamāt omnes vno ore martyrio coronatos sanctos viros, testes veritatis. Nec parū timuit sibi rex Wenceslaus a factione vulgi ira succensi: misit ergo ad concionē populi qui excusarūt eum, docueruntq; plebē, Wenceslaum regem grauiter ferre fidē non seruatā, & argumēta magna probabiliaq; erāt, quibus ita occisos Ioānē & Hieron. facile colligi potuit, male habere regē. Dedit illis enim postea rex ecclesias in quibus dogma Hussiticū libere docere possent, & participare mensa Domini

sub

sub vtraq; specie. nec vsquam aut clam aut palam restitit doctrinæ eorum. Sed Hussitæ non contenti ecclesiis sibi a rege concessis, monasteria & ecclesias per totum regnum diripiunt & peruastant, funditusq; tollunt pulcherrima templorũ ædificia. Nam quidam reges Boemiæ, religionis amantes ædificarãt, & exornarant plurima monasteria & ecclesias, ita vt vix in alia natione talia reperiri potuerint: sed plebs supplicio Ioannis & Hieron. ita commota est, vt omnia fere solo æquarit. Historiã illius rei descriptam, vt ante dixi, leget qui cupit, plenius apud alios. Combustis Ioanne & Hieron. inceperunt dissidia feruere & exagitari inter Pontifices: quanquam enim vterque simularit se ex animo cedere, & cupere ecclesię tranquillitatem & sublata scandala; tamen clam aliud agere eos intellexerũt viri cordati. Ne quis autẽ suspicetur nos aliquid adfingere, extant Leonhardus Aretinus & Pogius qui interfuerunt Pontificum consiliis, & quorũ monumentis satis abunde patet, qua integritate & fide hæc sint in illo concilio acta. Operæ precium est, opinor, vt adscribam decretum quod Ioannes Pontifex in concilio publicarit. est autem tale, Ioannes episcopus, seruus seruorum Dei, vniuersis Christi fidelibus, pręsentes literas inspecturis, salutem & apostolicam benedictionem. Vniuersitati & vestrum singulis innotescat, quod propter quietem totius populi Christiani profiteor, promitto, spondeo, moneo, & iuro Deo & ecclesiæ & huic sacro concilio, sponte & libere dare potestatem ipsi ecclesiæ per viam meæ simplicis cessionis papatus, & etiam facere & implere cum effectu, iuxta deliberationem præsentis concilij. Si & quãdo Petrus de Luna, Benedictus decimustertius; & Angelus Corarius, Gregorius duodecimus, in suis obedientiis nuncupati papatus, quem prætendunt, per se vel procuratores suos legitimos similiter cedant, & etiam in quocunque casu cessionis vel decessus, aut alio, in quo per meam cessionem poterit dari vnio ecclesiæ ad extirpationem præsentis schismatis. Acta sunt hæc in Constantia, anno Domini 1415, prima 1415 die Martij, pontificatus nostri anno quinto. Hæc publicauit Ioannes Pontifex, quæ habent speciem bonam, ac si essent ex pio & sancto animo profecta. Sed putauit bonus vir sibi omnia tuta, habebat enim ipsum Imperatorem sibi adhuc fauentem, habebat aliorum Principum præcipuorum fauorem. conuiuiis excipiebat Imperatorem, & alios vtriusque ordinis Principes, munera dabat clam multa. Rosam in sacris benedictione apostolica consecratam donauit Imperatori: in qua rosa consecratio materiam superare debet. Nec alij Pontificum legati negligenter ambiebant apud Principes variis viis, nomine dominorum suorum. Vbi igitur ventum est ad sessiones, agiq; cœptum, vt vnum caput ecclesiæ præficeretur, ad quod omnia possint referri, visi sunt Principes discordes valde, aliis alij Pontifici fauentibus. Surrexisse autem fertur in frequentissimo Principum consessu archiepiscopus Moguntinus, & dixisse, se nulli obtemperaturum nisi eligeretur Ioannes. sed vitio datum est Moguntino episcopo præiudicium illud temerarium, nondum enim audierat omnium causas. Sunt autem ab aduersariis (qui non pauci erant) Ioanni Papæ obiecta crimina plurima & grauiora quam vt in vllo homine, ne dum in Pontifice summo ferenda sint, quibus frigidius respondit Ioannes, quam amici eius expectabant, inceperuntque plerique alieniores ab illo fieri. & Sigismundus ob crimina illa incipit odire hominem. quod animaduertens Ioannes, aliumque euentum futurum concilij videns, quam sperarat, magnopere doluit & pœnituit eum, quod eo decreto, quod iam scripsimus, protestatus sit se resignare papatum, si aduersarij eius quoque resignent. Quam ob rem incepit cogitare de abitu, prætexens se suosque parum tutos, nec liberum esse concilium, nihil ædificationis & fructus ex hoc prouenturum ad ecclesiam. Hæc Pontificis querela vbi ad Sigismundum peruenit, timuit ne discederet, turbarenturq; magis omnia, quam ante in ecclesia, propterea promittit illi plenissimam securitatem. Peruenit etiam ad aures Imperatoris, Fridericum ducem Austriæ omnia consilia cum Papa conferre, & eum abducere velle. Hanc ob causam vocat ad se Sigismundus Fridericum, monet eum ne tantum facinus audeat, docet eum quid mali hinc secuturum sit in vniuersam ecclesiam: omnes impensas & operam perditam quæ in concilium collata sit: imo omnia multa post peiora futura. & si abducat Papam, omnes omnia mala ipsi adscripturos, omniaque exedenda fore illi. Dux Fridericus omnia constantissime negauit, & plane Sigismundo persuasit, se nihil tale præsumpsisse, effecitque, vt minus

obſeruaret timerétve diſceſſum Pontificis. Verum Pōtifex habitu famuli equitis vulgaris Conſtantia exiuit, & equo delatus ad nauiculam, quæ ad ripam Rheni expectabat, illinc naui vectus eſt vſque ad oppidum Schaffhuſen, adiuuantibus Archiepiſcopo Moguntino, & duce Auſtriæ, inimicis Cęſaris. Cæſar vbi certior factus eſt aufugiſſe Papam, ſupra modum iratus eſt, familiā & cardinales eius retinere iuſſit. Verum cardinales Sigiſmundo perſuadent, ſe non conſcios fuiſſe propoſiti & abitus ipſius Papæ, & pollicentur ſe reducturos, reconciliaturosque eum, quam ob cauſam dimiſit eos Sigiſmundus, vt reducerent Papam, qui ſecuti domitium ſuum, cum in eadem naui quæ perforabatur, eſſent, non qua ratione reducerent, ſed quomodo cum ipſo periculum commune effugerent, curabant; timebant enim ne priuarentur ſuis dignitatibus, ſi manerent Conſtantiæ. Sigiſmundus vero fugam Pontificis iuſſit proclamari, & ſimul ne quis ſollicitus ſit propter eius abitum, ſe enim ſcire quibus rationibus reducendus ſit. Mox vero poſt, in frequenti Principum conſeſſu accuſauit Fridericum ducem Auſtriæ, quod eius auxilio aufugerit Pontifex: alioqui enim nullam euadendi ſpem illi eſſe potuiſſe. Commemorat in accuſatione quæ pericula, quæ ſcandala, quæ calamitates ſecutura ſint fugam Papæ, præter labores omnes omnium Principum fruſtratos, & maximas Principum & ciuitatum impenſas, qui omnes ſperauerant eccleſiæ pacem. Citatur ergo ad cauſam dicendam ſuam Fridericus dux, publice edito edicto ab Imperatore: ſed non comparente duce, publico Principum iudicio condemnatus, priuatur omnibus feudis & poſſeſſionibus ſuis, & omnia eius occupanti conceduntur, ſubditique a debita ei obedientia abſoluuntur. Nam nullus erat ex amicis eius qui auſus fuerit eum defendere in cauſa tam odioſa, nemo enim voluit videri vel tam malus, vt eccleſiam & Rempublicam imperij tot incommoditatibus & malis afficeret, vel tam rerum imperitus, vt non videret quæ lerna malorum ex tam intempeſtiuo diſceſſu Pontificis euentura eſſet. Expoſita igitur domo Auſtriæ omnibus occupantibus eam, confœderati Heluetij ſine mora occuparunt. Ergo iam quam vocant (libenter enim vſitatis nominibus vtimur) Mellingen, Baden, Bremgarten, Walleſtat, Dieſſenhofen, & alias munitiones. Quod Principes male habuit, ſed in ſententia damnationis erat, *omni ſeu cuilibet occupanti conceſſa domus Auſtriæ.* Cæſar ipſe Stain, Frauenfeld. occupabatur etiam Feldkirch. Papa vbi audiuit ſic agi cum ſuo patrono Friderico, ex Schaffhuſen deſcendit Loffenbergam, inde ſine mora ſe recepit Friburgum, profecturus, ſi tutum contingeret iter, ad ducem Burgundiæ, quo cum erat illi vetus neceſſitudo, quoque intimo ſummoque vtebatur amico. Pontifex excuſaturus ſuum diſceſſum ita ad concilium ſcripſit, Ioannes epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei. Vniuerſis innoteſcat, quod cum propter metum, qui cadere potuit in cōſtantem virum, de ciuitate Conſtantienſi receſſerimus, ne hac occaſione Petrus de Luna, & Angelus Corarius in ſuis obedientiis nominati allegantes impreſſionem nobis factam, ſe quouis modo ab acceſſione retraherent, & ſic protraheretur effectus pacis & vnionis eccleſiæ ad quorum effectum deſideria noſtra tendunt. Ex Friburgo, &c. Fridericus autem dux Auſtrię vbi videt ſeueritatem iramque Sigiſmundi & Principum per amicos mediatores rogat gratiam, & via facta illi ad Imperatorem, & in ſua ipſius perſona acceſſit & agnouit peccatum, & ſe ſuaque omnia in manus eius tradidit. & iureiurando promittit dux Fridericus ſe Papam reducturum Conſtantiam. Sine omni igitur mora feſtinat dux, & ex Friburgo ducit Papam vſque ad Cellam Rudolphi, illic incepit Pontifex repugnare, nec voluit longius Conſtantiam verſus ire. Quam ob rem dux Fridericus miſſis ad Imperatorem nunciis, conſulit eum, quid fieri velit cum Pontifice nolente ſequi vltro, nam vim adhibere ſummo Pontifici religio erat. Sigiſmundus adhibitis in conſilium Principibus multis, quibus fidebat plurimum, quorum decreto capitur Ioannes Papa, & ducitur in cuſtodiam monaſterij Richnau non procul a Conſtantia. Cuſtodiæ mancipato Ioanne, incipit concilium cauſas fugæ perueſtigare & expendere, criminaque illi obiecta diſcutere curioſius & diligentius. Sunt autem notabilia crimina fere quinquaginta in eo inuenta & probata, quorum vnumquodque per ſe ſolum abunde ſatis magnum erat, vt reiiceretur a pontificatu. Quam ob rem pontificatu abdicatus Ioannes, traditur Ludouico comiti Palatino cuſtodiendus. ductus igitur in Manhem caſtrum, militibus Germanis ſeruādus com-

commiſſus eſt, neque Papa aliter loqui cum militibus,neq; milites cum ipſo potuere quam nutu & ſignis, nemoq; ad eum admiſſus eſt qui cum loqui ſciret. in eaq; captiuitate tribus perpetuis annis fuit. Gregorius Papa maiorē in ſpem vocatus eſt,vbi audiuit captum Ioannē,& crimina tot in eo inuenta. Legati autem eius quoq; coacti ſunt conciliū approbare & confirmare, & vnus eorum præcipuus,nomine Carolus Malateſta,collocatus in ſede non aliter atque ſi affuiſſet Gregorius, abdicauit Papam ſuum pōtificatu. Quod Malateſtæ conciliiq; factum tanto dolore affecit Gregorium,vt præ anguſtia animi mortuus ſit. Erat enim natura melancholici humoris abundātior. Porro concilium ſtatuit,Synodum generalem legitime congregatam habere poteſtatem plenam ſuper omnia in eccleſia militante, etiam ſuper Pontificem legitime electum. Hoc autem decretum eſt,ne qui dicerent concilio Papam non ſubiectum. Supererat adhuc tertius Pontifex,Benedictus 13,qui prioribus duobus pertinacior & arrogantior erat,nec magis pontificatus gradu dignus quam cæteri. Sigiſmundus autem nulla non pericula nulloſque non labores,vt pax redderetur eccleſiæ,ſubiuit. Aſſumptis ſecum eccleſiaſticis & ſecularibus Principibus,anno ſecundo poſt congregatum concilium, Sigiſmundus profectus eſt in Gallias, & Angliam ad reges,eoſque diligenter adhortatus eſt, vt propter communem eccleſiæ tranquillitatem & concordiam,ſequantur autoritatem & ſententiam concilij in abrogando Benedicto,duobus aliis depoſitis. Rex Galliæ & rex Britanniæ videntes animum Imperatoris ad eccleſiam pacandam,reſponderunt ſe facturos quicquid deceret Chriſtiani nominis reges,nec vſquam eccleſiæ defuturos,& nihil negaturos polliciti ſunt quicquid faciat ad ſchiſma tollendum. Re curata apud hos duos reges,ex animi ſententia Narbonam ad Ferdinandum Aragonum regem pergit, qui cum ſuis ſubditis obediebat Benedicto. Vbi rex audiuit Sigiſmundum ſuo & totius concilij nomine de ſchiſmate & concordia eccleſiæ differentem, promiſit, ſe moniturum & adhortaturum eum ab abrogationem pontificatus; ſi vero non velit pontificatu ſe abdicare, & concilio generali liberam facere electionem, tum ſe effecturum apud plebem ſuam, vt omnes ſequantur autoritatem & ſententiam generalis concilij. Papa vero Benedictus ſe recepit in munitiſſima loca, neq; minis neq; vllis ad ſuadendum compoſitis verbis moueri potuit, vt Pontificis nomen deponeret. Affirmauit autem ſe eſſe verum Chriſti vicarium,ſibi eſſe commiſſas regni cœlorum claues,ſe habere poteſtatem in concilium,non autem Chriſti vicarium concilio ſubiectum. Rex vero Aragonum,& Hiſpaniæ Principes omnes offenſi pertinacia Benedicti,pręceperunt,editis mandatis,ſubiectis ſuis populis, vt relicto Benedicto, concilij generalis autoritatem ſequerentur. In hunc modum ex animi ſententia effectum dedit Sigiſmundus quicquid propoſuerat ſibi in ea peregrinatione ſuſcepta pro eccleſiæ alma pace. Cum igitur totum pene annum conſumpſiſſet Sigiſmundus in illa profectione,rediit Conſtantiam,Principes concilij eum reuerenter exceperunt, & ſimiliter excepti ſunt omnes qui comitati eum fuerant. Paucis poſt Sigiſmundi reditū,communi concordiq; totius concilij ſentētia depoſitus eſt Benedictus, & autoritate generalis concilij anathematizatus,accenſis cereis candelis,& campanis pulſatis,vt eſt conſuetudo,declaraturq; a cōcilio vitandus, vt hæreticus inimicuſq; eccleſiæ catholicæ, & omnes eius adhærētes patrocinanteſq; eiſdem ſententiis ſubiacere decernuntur. Hoc anno autoritate Cęſareæ maieſtatis & concilij quidam Barones in comites,comites quidam in duces euecti ſunt. Viſum eſt etiam tempus eſſe eligendi Pontificem, vt commodius agere poſſent de corrigendis eccleſiaſticorum moribus qui corruptiſſimi erant. Cum igitur per aliquot dies eſſet diſputatum de ratione eligendi Pontificē,in eandē inter omnes Principes conuenit,vt cum cardinalibus qui tribus Pontificibus obtemperabant,quinque pręlati ex ſingulis nationibus eligerent Papam. Ij ergo ingreſſi conclaue,elegerunt concordibus ſuffragiis cardinalem de Columna,nomine Othonem,appellaruntq; Martinum quintum. quæ electio in feſto diui Martini facta erat. Erat autem vir rara in rebus adminiſtrandis dexteritate,propterea Sigiſmundus,cui maiori curæ erat eccleſiæ felix ſtatus,quam quibuſdam eccleſiaſticis prælatis,ſupra modum lætatus eſt talem virum electum. Cum autem ſibi timerent multi qui dignitates & beneficia ſub tribus abdicatis Papis conſecuti erant, propter communem pacem cōſeruandam, decretum eſt, ratum debere eſſe quicquid

Ioannes, & quiequid Gregorius, & quiequid Benedictus statuissent & ordinauissent inter eos qui illis obtemperauerunt ceu veris Pontificibus. & ita in collatis beneficiis, gratis concessis, & constitutionibus factis nihil est immutatum. Cardinales & episcopi facti a Pontificibus abdicatis, manebant in dignitate sua, quo æquiore animo ferebant depositionem dominorũ suorum. post electum Pontificem constitutiones quædam non malæ sunt editæ, quæ si obseruatæ essent per hos centum annos, fortasse in meliore loco essent res ecclesiasticæ. Est autem vna constitutio talis contra simoniacos, quod electiones, postulationes, confirmationes, & prouisiones simoniacæ nullæ sint ipso iure. Item qui ad ecclesiastica beneficia simoniace perueniāt, & postea deprehensi ad fructuum quos ceperunt restitutionem, cogantur. Item quod simoniace dantes & recipientes, sententiam execrationis incurrant. Voluit, ni fallor, hæc constitutio iudicio in ecclesiarum ministros eligi probatos viros, non muneribus & fauore corrumpi electores & collatores. Quædam præterea alia quæ in eis actis habentur, statuta sunt in Constantiensi synodo. Constitutum etiam concordibus vocibus est, vt propter schismata tam perniciosa ecclesiæ, concilia generalia celebrarentur frequentia, nimirum hoc interuallo temporis: vt a fine Constantiensis concilij post quinque annos iterum conuenirent in generalem synodum Papiæ celebrandam, ab huius fine post septem annos iterum conuenirent in generali concilio, deinde semper post decennium conuocandam generalem synodum. Locumque in fine concilij cuiusque deputandum communi patrum sententia, statuerunt. Terminum celebrandæ synodi breuiorem posse ex causis statui a Cæsare, & Pontifice Principibusque aliis, sed nullas ob causas tempus cõueniendi vltra decennium producere licere cuiquam. Quis non videt quam salutaris hæc constitutio fuisset ecclesiæ, si ita seruata fuissent generalia concilia? Quanta & quot mala vitari potuissent? In synodo Constantiensi Imperator pro nescio quanta summa pecuniæ consistorium prouinciale in Durgea ciuitati Constantiensi pignori dedit. quod postea iure belli ad Heluetios peruenit. Sigismundus post pacatam ecclesiam vtcunque in concilio Constantiensi bellum aduersus Turcas parat, nam, vt resisti Turco coniunctis Christianorum viribus melius posset, tantopere Sigismundus festinabat in vnitate facienda. Post sublatum tamen trium Pontificum schisma non responderunt spei & expectationi Imperatoris in armis contra Turcam suscipiendis plerique Principes. Sigismundus vero vir maximi animi posthabitis suis rebus, omnibus neruis intentus fuit in expeditiones contra Turcam, quo cum non satis feliciter pugnarat. Dum autem communibus ecclesiæ commodis consulere studet, pene amisit Vngariam & Boemiam. Boemi enim post mortem regis Wenceslai legitimo hæredi Sigismundo rebellabant, erant enim illi infensi, propter occisos in concilio Ioannem & Hieronymum. quanquam Sigismundus fidem seruare illis volebat, & incolumes in Boemiam remittere: concilium autem esse super Imperatorem Pontifices & sacerdotum Principes dixerunt, nec hæreticis debere quenquam fidem seruare, tollendosque e medio quocunque modo fieri possit. Etsi ergo Sigismundus diceret se fidem illis velle seruare, sed postea operam se daturum, vt redirent ad ecclesiam, & inobedientes pœnas darent: nihil tamen aduersus ecclesiasticorum zelum efficere potuit. Postquam multa conatus esset contra Turcas, & in Vngaria disposuisset omnia, opposuissetque Turcæ præsidia in locis quibus opus videbatur, ad Boemicas res sese conuertit, sæpissime vocatus ab amicis, & iis quibus pax & tranquillitas cordi erat, in regnum factionibus multis turbatissimum. Non enim solum corrigere conabantur quæ docuerat Ioannes Hus emendanda, sed agrestia ingenia, neque Hussiticæ hæresis doctrina, neque vlla alia, imbuta, omnia turbabant, arboresque quas Ioannes Hus putatione agere docuerat, indoctum insanumque vulgus totas radicitus extirpabat. In itinere autem Pragam versus cum esset Sigismundus, ob causas magnas deflexit Vratislauiam, vrbem Schlesiæ eximiam, in qua plebs per seditionem senatum trucidauerat, quem Wenceslaus rex constituerat. Quo vbi peruenit Imperator, cognita causa, autores seditionis & cædis capitis supplicio affecit, fuerunt autem multi. Quo seueritatis exemplo Boemi commoti magis Sigismundum odire quam ante, arma capere, maledictis illum proscindere, multa mendacia in illum confingere, occupare omnes regni munitiones, affirmare Sigismundum Boemico nomini

mini infensum, Brandenburgenses a Boemico regno alienasse; Ioannem & Hieronymum contra fidem datam iussisse concremari, & eodem modo perdere constituisse omnes qui sequantur Hussiticum dogma. ita magnum odium & inuidiam Sigismundo per totum Boemiæ regnum conciliauerunt. Quare Sigismundus copiis coactis per totum imperium, ducit aduersus Boemos, vt regnum, quod ad se hæreditario iure pertinebat, reciperet. Boemi opposuerunt se Sigismundo, duce Zischa, qui sæpe victor, multa oppida & castra cepit, & sacerdotes, qui Romanum Pontificem agnoscebant, aut cremauit, aut exectis testibus viuos diuisit. nec vno solum prælio superauit copias Sigismundi. Vbi autem Sigismundus Imperator animaduertit Zischæ fortunam constanter prosperam, & totam Boemiam in ipsum respicere, conatur hominem promissis & muneribus a proposito & hæreticorum fide abductum suum facere, vt eius opera Boemiam rebellantem domet. Homo ingentibus promissis & pecunia corruptus, perfidusque accepit non modo deserendi, sed prodendi suos conditionem: sed dum iter ad Imperatorem facit, subito quodam ægritudinis genere periit. Hussitæ primum dolebant grauiter ob mortem Zischæ, neque enim sciebant in parienda an tendáve proditione mortuum; vbi vero postea cognouerunt eius conatus, vltionem Domini in eum fuisse & protectionem sui interpretabantur. Etsi autem magna diffidia inter Hussitarum exercitum a morte Zischæ fuerint, vt magnam spem fecerint Sigismundo aliquid contra eos posse effici: verum non aliter atque concertantes sues vbi aliud animans, canis, seu lupus accesserit, in vnum conuenientes defendunt se acriter vnanimiterque; sic Hussitæ inter se vehementer discordantes, tamen communi hosti, coniunctissime resistebant in vnum collecti animis. Quæ discors concordia fecit, vt non minus vsi sint propitio Marte perpetuo, quam ante Zischæ mortem. nec tantum sua defendebãt, sed etiam aliena diripuerunt & occupauerunt. Bella hæc omnia quomodo gesta sint, cum non apud vnum tantum autorem extent conscripta, repetenda mihi non duxi, præsertim cum non ad res Germanorum, sed ad Boemicas pertineant. Paucis igitur perstringam, Romanus Pontifex non cessauit a primo pontificatus sui anno instigare Principes omnes ad suscipienda arma aduersus Boemicam sectam, indulgentias liberalissime concedendo omnibus qui in eam expeditionem aliquid pro catholica Romana ecclesia conferrent. In hanc militiam misit cardinales, sed cum ignominia sæpe repulsi sunt, vt non sine scandalo mirati sint multi (qui iudicia Domini existimant animali sensu ratione ve carnali) qui fiat quod Dominus hæreticis contra catholicos victoriam concedat. Maioribus igitur conatibus, animis, & copiis aggrediendos duxerunt Hussitas nostri. aderat in Germania vir qui ad bellum natus videbatur, cardinalis Vintoniensis ex Anglorum regibus originem generis ducens, cuius industria coacti sunt maximi exercitus tres, quorum quilibet satis ad opprimendam Boemiam videbatur. Vnum ducebat exercitũ Otho, archiepiscopus Treuerensis, quem secutus est totus Rhenus ab Oceano vsq; ad summum eius fontem; præterea & tota Sueuia & Bauaria secutæ sunt hunc ducem. Secundum exercitum duxerunt Saxoniæ duces, quos secutæ sunt Hassia, Thuringia, Saxonia, stagnales quas vocant ciuitates, &c. Tertium exercitum duxit Marchio Brãdenburgensis, quem secuti sunt Francones & alij. Hæ copiæ omnes ingressæ sunt Boemiam confisæ multitudine, & fortitudine sua magis quam brachio Domini. Vbi autem primum in hostis conspectum venerunt, terror eos tantus inuasit, vt facile euentum rei videre potuerint paulo rerum bellicarum peritiores. Hussitæ ergo, omnibus in vnum collectissimis, acieque instructa, infesta in hostem signa ferunt. quod nostri vbi viderũt, imo vbi audiuerunt, non pauci conspexerant hostem, fugam turpissimam arripiunt, fugiuntque nemine persequente, vnoque impetu fugæ per syluam currunt. Impedimenta omnia, machinæque bellicæ sunt hostibus relicta prædæ. Cardinalis & Archiepiscopus Treuerensis adhortantur copias ne admittant in se turpitudinem tantam tantumque dedecus: sed nihil proficientes, simul fugere coguntur. Post hanc turpẽ fugam animi aucti sunt hæreticis, nostrisq; magis sunt deiecti. Sigismundus autem Imperator animo nondum fractus Norinbergam Principes & ciuitates imperij conuocat, docetq; eos quam necessario sit iteranda expeditio in Boemos hæreticos qui incipiebant vicinos indies magis magisq; carpere. Venit etiã Norinbergam Põtificis legatus, Iulianus cardinalis

ſancti Angeli, qui Principes adhortatus eſt ad bellum ſuſcipiendum. Eſt igitur alia ſtatim expeditio decreta in Boemos, & contractæ ſunt copiæ maximæ, dux autem exercitus totius electus eſt Fridericus Marchio Brandenburgenſis. Erat in ea expeditione totum fere imperium, præcipue eccleſiaſtici, quibus maior cura erat, vt perderetur Huſſitica hęreſis, pugnabat enim imprimis contra eccleſiaſticos. Erat quoq; in exercitu cardinalis ſancti Angeli. Hæ ergo copiæ Boemiam ingreſſæ incendio & cædibus omnia obuia perdunt, nulla ratio neque ſexus neque ætatis habetur. Quæ noſtrorum crudelitas non modo non terruit hoſtem, quod noſtri futurum putabãt, ſed magis incẽdit & irritauit. Collectis enim omnibus ſuis viribus, obuiam occurrunt noſtris: quorum aduentum vbi audiuere noſtri, nondum viſa hoſtili acie, abiecta præda, & armis, fugiunt pauidiſſime, vt eodem die adeoq; eadem hora noſtri crudeliſſimi, & timidiſſimi viſi ſint. Cardinalis per interpretes allocutus fugientes, & adhortatus eſt, vt maneant, bellum eſſe contra hæreticos, canes, Satanæ traditos, pro eccleſia catholica, pro Chriſtiana fide, magna victoribus præmia propoſita, &c. Fruſtra loquitur indulgentias, benedictiones apoſtolicas, ſanctam obedientiam, & alia hoc genus. Surdæ ſunt aures omnium, omnis vis omnium in corporibus partium delapſa eſt in fugaces pedes. Cardinalis miraculo rei ſtupidus & attonitus, non poteſt ſatis mirari Germanos, bello fortiſſimos, & ob militares virtutes ſemper omnibus populis prælatos, ita territos fugere. ſequi autem cogitur fugientes. multos in fuga occiderunt Boemi, & conſecuti ſunt magnam prædam, ceperunt etiam noſtrorum multos. & vicina quædam caſtra occuparunt, & villas diripuerunt & incenderunt. Sigiſmundus conuentus Principum celebrat, reparare arma cupit: ſed quidam Principum fatigati, differendam rem cenſent, donec mutatio aliqua animorum fiat. Aduenerat iam tempus conueniendi ad concilium Papiæ celebrandum, ſed cum peſtilenti conſtitutione inficeretur Papienſe cœlum, placuitque Pontifici concilium transferre Senas, quo vbi ex multis nationibus cõuenirent multi: quidam largitionibus & promiſſis contra Martinum moliebantur, vt de pontificatu deiiceretur. quod vbi animaduertit Pontifex, ſtatim concilij conuentum diſſoluit, & ne quis calumniari poſſet Pontificem, ſibi timere ſtatuit poſt ſeptem annos ſynodum generalem celebrandam, eiq; concilio locũ deputa-
1430 uit Baſileam. Anno igitur poſt natiuitatẽ Domini 1430, in Germaniam miſit Martinus Papa cardinalem ſancti Angeli, cum mandatis de concilio Baſileæ celebrando, & de bello repetendo contra Huſſitas. Venit autem hic cardinalis Baſileam, vbi ſenatus auguſtiſſimus & clerus, vrbisque cœlum ſalubre & amœnus ſitus mirum in modum placuerunt. Hoc tempore Sigiſmundus cogit in Germania copias, Italiam ingreditur, in pleriſque locis honorifice excipitur. Quidam quidẽ primo aduenienti reſiſtere conati ſunt, inter quos præcipue fuerunt Florentini, & Eugenius Pontifex, qui ſucceſſerat Martino in concilio Conſtantienſi electo. Sed tandem vbi cognouerunt animum & potentiam Sigiſmundi, vltro ad eum venerunt, & amicitiam pacemque petierunt. Factaque pace cum Eugenio quarto, Romam ingreſſus eſt, magnoque cum honore a populo Romano & a clero eſt exceptus. eſtque Romæ a Pontifice, vt volebat, coronatus. Studuit autem vnice quam plurimis benefacere, & hanc laudem voluit poſt ſe in Italia relinquere. multos Germanorum & Italorum, poſtquam accepit imperialem coronam, ad equeſtris ordinis decus euexit. & reuertendo domum in itinere ciuitatibus priuilegia confirmauit vetera, & noua donauit. vbi venit Mantuam, inſignia imperialia dono dedit Ioanni Franciſco Mantuæ domino, & eum Marchionem appellauit. Præterea in itinere eo multa beneficia contulit in multos. Interea dum in Italia eſt Imperator, congregatur Baſileæ concilium, adſunt Principes vtriuſque ordinis ſecularis & eccleſiaſtici, Principes ex Hiſpania, Gallia, Vngaria, & Germania. Itali ſoli & Pontifex ceſſabant odioſius. Eugenius Papa contra conſtitutionem Martini prędeceſſoris ſui conabatur a Baſilea transferre Bononiam concilij locum: ſed omnes Principes cõcilij iudicarunt, nullum concilio commodiorem Baſilea locum inuenire poſſe, cum propter ingenuos ſenatus ciuiumque animos, tum propter cœli temperiem, vrbisq; amœniſſimæ ſitum, deniq; propter cõmeatus affluentiam. Quare ſemel atq; iterum monent Eugeniũ autoritate concilij ſancta cui ſubiectus ſit, vt Baſileam ſe cũ ſuis cardinalibus cõferat, & addunt minando niſi veniat, ſe enim in eum animaduerſuros

tanquam

tanquam in sacratum patrum constitutionum præuaricatorem. Quare Eugenius timens repulsam, Basiliensem synodum approbauit, confirmauitq; per apostolicas Bullas. Sigismundus Imperator in Italia audiens Eugenium periclitari in concilio Basiliensi, celeritate mirabili volauit Basileam. neque enim deponi volebat a quo imperialem acceperat coronam. Illo tẽpore misit literas Imperator ad Boemos (qui ante perpetuo prædicauerant se rationem reddere paratos suæ fidei, & aliena refellere) vocátque eos ad liberum concilium, ad rationem reddendam doctrinæ & religionis eorum. promittit patres concilij benignis æquisque auribus audituros rationes eorum dogmatum. addit etiam in eisdem literis quo iure quibusque nominibus ad se pertineat regnum Boemicum. Dedit quoque literas totum concilium ad Boemos, in quibus inuitarunt eos ad sua dogmata propugnanda, & impugnationes eorum audiẽdas. promiserunt quoque sub generalis synodi fide plenam securitatem & libertatem quæ vellent loquendi, & iter aduentus & reditus securum. Boemi lectis literis concilij & Imperatoris, variarunt sententiis: alij enim omnino non censebant ad concilium mittendos vllos, quoniam nullam spem esse dicebant pontificios dogma Hussiticum audituros. item Constantiæ fidem a Cæsare datam non seruatam Hieronymo & Ioanni, causa nondum tam odiosa & exasperata tot bellis & præliis. Et maior pars in hac sententia erat. Alij autem iudicabant Basileam eundum, iam enim concilium & Imperatorem, inquiebant, vel arma Boemica reuerituros, si alias fidem non velint seruare. Esse enim omnino doctrinæ rationem reddendam sibi, existimabant, qui toties testati sint, se paratos cum quibuslibet disputare de dogmatis sui veritate, & cuilibet petenti rationem reddere doctrinæ suæ. In hac sententia fuerunt optimatum plurimi, & post vtrorumque sententias bene discussas, placuit eorum qui mittendos censebant quos haberent facundissimos, & Hussiticæ doctrinæ scientissimos. Decreuerunt ergo ad synodum Basiliensem mittendam honestissimam legationem. Missi sunt igitur legati cum trecentis equis. Vbi venerunt Basileam, magnus ciuium & peregrinorum numerus ante portas expectabat, vt viderent Boemos armis inuictos homines, tantam compararant opinionem fortitudinis toties victores. Fuerunt autem ex legatis illis insigniores, Petrus quidam ex Anglia, qui dialectices pręsidia, & summam Hussiticæ doctrinæ cognitionem cum naturali facundia coniunxerat, Ioannes Rochezana presbyter, Nicolaus Galecus presbyter, Guilielmus quidam primæ ex equestri ordine nobilitatis, Procopius Rasus multis pugnis clarus. Ii cum paucis quibusdam aliis post aduentum tertio die vocati sunt ad publicum patrum consessum: quos primus Iulianus cardinalis allocutus est mansuetissime, & adhortatus est ad communem pacem & vnitatem ecclesiæ, matris fidelium, & sponsæ Christi, habentis claues cœlorum, & potestatem iudicandi omnes doctrinas, ecclesiæq;, hoc est conciliorum statutis non minus credendum quam sacris biblicis libris, quibus autoritas omnis ab ecclesia, quæ eas approbauit, sit. horrendum esse a matre ecclesia separari. In fine orationis fictis lachrymis obtestatur, vt redeant. Boemi ex aduerso placide respondent, Se neque concilia neque sanctorum patrum constitutiones cõtemnere, sed eorum, qui non agantur spiritu Dei, decreta cum scriptura sacra repugnantia non velle sequi. Verum esse spirituales patres approbasse scripturam, illisque credendum esse: sed cardinales, qui iactent se successores eorum, nihil diuini cogitare & sapere. Sanctorum vero patrum autoritatem apud se permanere in eo quo debet loco, id est summo. neque se quicquam ausos hactenus loqui quod non confirmatum sit autoritate sanctorum patrum & Christi apostolorumque. Petebant autem a toto concilio, etiam idiotis audiri se defendentes suam doctrinam: quam quatuor articulis summatim comprehẽdebant, in quibus a Romana ecclesia dissentiebant. Primo, Eucharistiæ vsum esse legitimum, iuxta Christi institutionem, sub specie vtraque panis & vini. Secundo, In rebus secularibus dominari non licere ministris ecclesiæ clericis, nec omnino immisceri er negotiis, quę vocant, secularibus. Tertio, omnibus Christianis, hoc est Domini spiritum habentibus concessum a Deo, imo necessarium esse, vt prædicent verbum Dei, nec morandum carnem & sanguinem, sed obseruãdum quid Dominus in nobis loquatur. Quarto, publica peccata nullo modo ferenda, etiam maiorum malorum causa. Hæc contra Romanam ecclesiam defendenda dicebãt sibi commissa a Boemica ecclesia. Iulianus

autem inquit, multa alia de illis dici vulgo quæ pias aures offendant: quale est illud, Mendicantium ordines inuentum & institutum Satanæ esse. Verum esse, asserunt legari, neq; enim nouum Testamentum neque vetus instituisse vsquam mendicos, neque mendicasse prophetas, neque Christum, neque apostolos, propterea sequi, institutos a malo spiritu mendicantium ordines. His de mendicantibus ordinibus respondit cardinalis sancti Angeli, non solum his credendum quæ sint in noui aut veteris Testamenti libris comprehensa, sed ecclesiæ etiam institutiones, esse censendas de nouo Testamento, & quicquid statuit aut approbauit, non minus indubitatæ fidei esse oportere, quam alia quæ in noui Testamenti libris sunt scripta. De quatuor autem iam dictis articulis Romanæ ecclesiæ magistri & Boemorum magistri disputarunt duos totos menses. postremo ita discessum est, vt nostri Boemos, Boemi vero nostros, dicerent victos. Missi sunt etiam in Boemiam ex cõcilio legati, qui de concordia multa tractarunt, sed frustra. Boemi autem eo tempore inter se intestina gerebant bella, quidam enim tyrannidem inter eos exercebant; omniaque per Boemiam multis cædibus implebantur. Quod vbi audiuit Imperator, occasionem non negligendam putauit, quare mittit in Boemiam legatos, qui foueant simultates & inimicitias inter partes, & regni proceribus se adiungant. Nec vanum fuit hoc Sigismundi cõcilium, nam effecerunt apud Boemos, vt conuenerint apud Ratisponam, & Sigismundum regem suum appellant, iurantque illi fidelitatem. nec diu post Boemiam ingressus est, multis tamen prius datis muneribus regni proceribus. Iglariæ conuentum habuit in quo multa de pace & de religione egit cum Boemis. aliaque composita sunt multa de demolitis monasteriis & ecclesiis earumque bonis direptis. Postea venit Sigismundus Pragam, reuerenterque exceptus est: eo ad eum veniunt multæ ciuitates & Barones qui illum regem salutant, & solitum iuramentum præstant. Mittunturque Pragam ex Basiliensi synodo legati episcopus Constantiensis, & alij, qui sacerdotes Pragæ consecrent & ecclesias, ritusque in ecclesiis ordinent, atque alia quæ ad sacra necessaria sint, instituant: tamen quatuor, de quibus supra dictum est, articulos mordicus tenebant omnes. Erant quoque quidam qui omnino nolebãt quicquam commercij habere cum pontificiis, & quotidie lacerare non dubitabant ecclesiam Romanam, & illos qui consecrationes ab episcopis catholicis accipiebant, errare dicebant. Sigismundus igitur concessit Hussitis suas ecclesias; Hussitæ vicissim passi sunt Sigismundum suis vti ritibus in religionis negotiis: neque enim discessit a Romana ecclesia, & quod Hussitis permisit, necessitate coactus fecit. Nec tamen vlla quies fuit Sigismundo Pragæ Boemicas turbas componenti, indies enim nouæ doctrinæ autores surgebant, nec vllus fuit, qui non inuenerit adhærentes. Quum autem vni industria, consilio, & prudentia, quibus dotibus multum valuit rex, obstruit os, exoriebantur vnius loco multi, planeque euenit illi quod solet hydræ caput amputanti. Diu vero fatigatus multis huiusmodi monstris, & senio quoque debilitatus Sigismundus in ægritudinem incidit grauem: quæ cum indies ingrauesceret, medicique nullam salutis spem promitterent, vxor eius Barbara magis de regno retinendo, quam marito, solicita, vocat ad se quosdam, dicit illis, regem ex hoc morbo breui moriturum. Quid de regno futurum sit docet, nisi rebus in tempore consulatur, melius autem consuli non posse, quam vt ipsa vidua nubat regi Poloniæ. Proceres, vel potius adulatores, probant reginæ consilium, mulier anus fit noua nupta (saltem in animo) marito, & tali marito, nondum mortuo; oblita filiæ, vxoris ducis Austriæ Alberti. Imperator, hoc vbi cognouit, ad morbum accessit, neque parum ægrotantis animum commouit. neque tamen vir magni animi inops consilij fuit, vocat enim ad se Vngarici regni primi loci proceres, eis pericula enarrat multa post suam mortem futura, & odium Boemorum in se & Vngaros simul ostendit, iubet igitur, vt impositum se ægrotum feretro educant ex Boemia. Sed morbo ex vectione commotioneque irritato diuertitur in Morauiæ ciuitatem Zuomiam, ibi ad eum filia cum marito duce Alberto venit. Barbara vxor ægrotum secuta, Zuomiæ capta custodiæ mancipatur: quique illi a consiliis fuerant, fuga sibi consulunt. Ferunt ipsum Imperatorem iussisse vxorem captiuam teneri. Vbi autem finem adesse sensit, ad se Boemiæ & Vngariæ primores, quibus plurimum fidebat, vocat, commẽdat illis Albertum Austriæ ducem, appellatq; eum successorem regnorum suorum,

ſuorum, oratq́ue eos vt extremam ſuam voluntatem exequantur. non magis, inquit, ſe fauere genero ſuo, quam ſubiectis populis: futuros enim felices, quibuſcunque Albertus imperaturus ſit. vocat quoque Albertum, eiq; commendat regna, vt non mutet animum hortatur. ſimul docet quo pacto poſt mortem apud intractabiles Boemos teſtamentum promulgandum ſit, & nominat per quos viros promulgari expedit. tanta cura rerum publicarum etiam morienti fuit. His ita magna ratione diſpoſitis, obdormiuit ãno ſuæ ætatis 70, regni Vngarici 51, Romani vigeſimo ſeptimo, Boemiæ decimo ſeptimo. Eſt autem corpus in Vngariam perlatum ſepultum magnifice in eccleſia Varadienſi, anno Domini milleſimo quadringenteſimo trigeſimo ſeptimo.

DE GERMANIS
LIBER VIGESIMVS-OCTAVVS.

Lbertus dux Auſtriæ poſt mortẽm ſoceri ſui Sigiſmundi, mittit in Boemiam legatos, quos iuſſerat moriturus Imperator: ipſe interim comparat copias quibus vtatur ad autoritatem magnificentiamq; regiam oſtendendam, &, ſicubi opus eſſet, ad rebelles coercendos. Sequentis autem anni menſe Ianuario Albertus cum ſua vxore Elizabet in Vngariæ Alba Regali, totius regni conſenſu & voluntate, coronatus eſt. In Boemia autem teſtamento, quo hæres regni Boemici Albertus conſtituitur, promulgato, quidã recuſant Albertum, & Caſimirum regis Poloniæ fratrem regem ſalutant Boemorum: ſed illi fuerunt quædam impotens colluuies hominum. Potior autem & maior Boemorum pars Albertum præferũt, regemq; deſignant, in memoria habentes, regum Caroli, Wenceſlai, & Sigiſmundi beneficia erga Boemos, & ſcientes vxorem Alberti, Elizabet, ex Boemis prognatam. nec nihil mouit eos, quod cognouerant Albertum Principem pacis & belli virtutibus incomparabilem, Boemiciq; nominis amantem. Accedebat vero vetus fœdus inter reges Boemiæ & duces Auſtriæ, primorum Boemici regni & ducatus Auſtriæ conſenſu & imperiali autoritate confirmatum, vt domo Auſtriæ carente legitimo maſculo hærede, rex Boemorum ducatum accipiat Auſtriacum; rurſum regno Boemico deficiente hærede maſculino, regni hæres ſit dux Auſtriacus. Aliquid etiam faciebat, quod audiebat quanto cum plauſu & conſenſu Vngari appellaſſent eum regem ſuum & coronaſſent. Vxor Sigiſmundi vidua relicta liberatur poſtquam Albertus eſt rex vtriuſq; regni deſignatus, neque enim quicquam amplius ab illa timendum erat periculi, ſed antequam dimiſſa ſit, dedit Alberto regi arces, quas poſſidebat munitiſſimas, eas enim præfecti, etiam domina capta, nolebant dare. Vitam poſtea turpiſſimam in omni genere luxus duxit mulier inexhauſtæ libidinis. Quod genus mulieres maritos tantiſper ſuos amant dum valent, deſtitutos viribus odiunt peius angue, multæ veneno necauerunt ſuos viros præ amore, ad libidinem incendere conatæ. Hoc genus mulierum eadem hora eundem iam odit, iam perdide amat, furiunt, perpetuo enim bilioſo humore per totum corpus abundante & eas irritante. Quod genus furoris non niſi a phyſico philoſopho deprehenditur. nam vulgus nihil minus putat quam eas furere, ita ſuæ iræ concitatioris animi alias fingunt, quas prætexunt, cauſas. talis fuit illa Barbara. Erant, Alberto incipiente regnare in Vngaria, Budæ magni tumultus & ſeditiones. Conſtabat enim ea ciuitas partim ex Vngaris, partim ex Germanis, erat vtriſque par ius creandi magiſtratus & iudices: conuenerat autem inter eos, vt alternis annis crearent ſummum iudicem. Germani contra hanc conſuetudinem omnibus annis incipiebant creare iudicem Germanum, quod quidam Vngarus, nomine Ioannes Euthneus, qui hunc contemptum & iniuriam grauius quam cæteri, ferebat, & Vngaros contra Germanos excitare conabatur. Hunc ergo Germani clam captum & lapide alligatum in Danubium demerſerunt, poſtea cadauer a piſcatoribus in lucem extractum eſt. quod vbi Vngari viderunt, magna ira commoti impetum in Germanos fece-

runt, & omnia quæ erant Germanorum, diripuerunt. Germani, potiſſimum autores cædis ſuffocati Ioannis, fuga ſibi conſuluerunt. Vt autem ad Baſilienſe concilium redeam;
1436 Anno Domini 1436, Eugenius Baſilienſe concilium Ferrariam tranſtulit, prætexuitq́; facto, quod omnes, qui credebant, non poterant non probare, nempe ad Ferrarienſem ſynodum venturam & Græcorum eccleſiam, Baſileam vſque non velle venire: eſſeq́ue, addebat Eugenius Papa, ſpem magnam vnionis eccleſiarum Græcorum & Romanorum. Propterea, vbi Eugenius certior factus eſt totum Baſilienſe concilium in hoc eſſe, non vt hæc reformēt eccleſiam, ſed vt deponant Papam contumacem & concilio non audiētem, mittit Baſileam legatos, quorum vnus mirabili facunditate vir, epiſcopus Panormitanus: qui vbi Baſileam peruenit, authoritati apoſtolicæ accommodata oratione monet vt ab incepto deſiſtant, deeſſe enim illis autoritatem Pontificiam. eſſeq́; concilio Baſilienſi nullam autoritatem, quoniam a Pontifice maximo tranſlatum ſit Ferrariam. Verum qui concilio Baſilienſi intererant Principes ſacerdotum & alij principes, contemptis iis quæ adferebant legati Eugenij, citant per literas Eugenium denuo, vt veniat ad concilium. Eugenio autem Baſileam non veniente, publica generalis concilij ſententia a pontificatu eum depoſuerunt, & ſubſtituerunt alium Pontificem, ſcilicet Felicem quintum, ducem Sabaudiæ, qui ducatus adminiſtratione relicta, vitam ſpiritualem contemplatiuam amplexus erat, veſtitu & tota victus ratione religioſam ducebat vitam. Hic igitur ex eremitica vita ad culmen pontificatus, præter omnem expectationem, vocatus eſt. Sed multi Principes contradixerunt illi, de quibus Æneas Siluius. Eugenius autem Baſilea abrogatus, Ferrariæ celebrat cum ſuis concilium. Cauſa eccleſiaſticæ concordiæ & communis pacis Græci petituri concilium Venetias vſque perueniunt, vbi audientes Eugenij & Baſilienſis concilij diſſenſionem, dum dubitant ad quos ſe conferant potiſſimum, tandem viſum eſt ad propiorem ſynodum Eugenij ire: quanquam Baſilienſe concilium miſerit illis Venetias vſque obuiam legatos, vt ſe Baſileam conferrent. Ex Ferraria autem tranſtulit Eugenius concilium Florentiam, propter peſtem Ferrariæ graſſantem. Florentiam igitur venit Imperator Conſtantinopolitanus cum Patriarcha Græcæ eccleſiæ, & multis eruditis viris, qui cum magiſtris Romanæ eccleſiæ per aliquot mēſes diſputarunt. Poſt longam diſceptationem, concordarunt, concordiaq́; eſt publice promulgata. Aſſerebant Græci Romanam eccleſiam iure diuino non habere primatum. Item negabant purgatorium eſſe poſt hanc vitam. Item celebrant, contra ritum Romanæ eccleſiæ, pane fermentato. Vtuntur etiam alia baptizandi forma. habentq́; ſacerdotes vxores, barbamq́; non tondent. Sacramentum euchariſtiæ ſub vtraque ſpecie omnibus dant, etiam paruulis, nondum quid ſit, capacibus. & hoc genus plura a Romana eccleſia diſcrepantia habent. Hanc vnionem iactauit Florentina ſynodus aduerſus Baſilienſem. Prædicauerunt item pontificij legatos ex Armenia & India apud ſe fuiſſe Florentiæ in concilio, & a ſe eruditos in catholica fide. ipſosq́; agnouiſſe Eugenij Papæ poteſtatem, omniaq́; in quibus diſſentirent a Romana eccleſia, ſubieciſſe correctioni ſedis apoſtolicæ. quod an ita ſit, neque negare, neque aſſerere poſſum, certe Baſilienſi cōcilio nonnihil in quibuſdam nationibus conciliauit contemptus inuidiæq́ue. Cæterum quid in Baſilienſi concilio conſtitutum ſit, diligenter eſt in actis, quæ vbique extant, ſcriptum: quam ob rem hic immorandum nobis non ducimus. Poſt Sigiſmundi Imperatoris mortem ſtatim ſine mora Principes electores conuenerunt Francofurdiæ, conſultaturi de eligendo Romanorum Imperatore. nullum autem ex omnibus Principibus inuenerunt magis idoneum quam regem Boemiæ, Vngariæq́ue, ducem Auſtriæ, Albertum. Illi enim omnia erant quæ ad Imperatorem bonum pertinēt, animus erga Rempub. bonus, & multarum rerum peritia, facultasq́; qua poterat, & fortitudo animi qua audebat exequi negocia Reipub. neceſſaria. quas ob cauſas hunc potiſſimum elegerunt Imperatorem. Sed oblatum imperium accipere non audebat. Nam Vngaris promiſerat iuramento antequam coronarant illum, quod nollet, ſi forte offerretur imperium, ſine ipſorum conſenſu ſuſcipere. Moti ſunt autem Vngari ad hoc iuramentum exigendum, quod dum Sigiſmundus occupatus in Germania, & Italia aliiſq́; nationibus fuit, multæ regno pernicioſæ ſeditiones oriebantur, exponebaturq́; Vngaria Turcarum furori. Conuocatis igitur regni primoribus Viennam, Albertus expoſuit illis,

Prin-

Principum electorum erga se voluntatem, quibus, inquit, se non ausum simpliciter negare suam operam. Proceres primum consentire non volebant: tandem tamen Principum precibus victi consenserunt, suscepitque imperij fasces magna multorum spe & gratulatione Albertus. Interea Boemi qui regis Poloniæ fratrem in regem Boemię elegerant, compararant copias, patrocinante fratri rege Polonorum, qui misit in Boemiam Polonorum equitum circiter duo millia. Tascone igitur duce, hostiliter aggrediuntur eos qui Alberto obtemperabant, & depopulantur eorum agros. Albertus imperat conscribi copias per ducatum Austriæ, Vngariam, & Germaniam, interim opponit suæ partis Boemos hosti. Vbi conuenerunt copiæ Alberti, Poloni, Boemique, aduersarij impares se videntes, ad Thaboritas receperunt se. Quos secutus Albertus Thaboritas obsidet, sed videns inexpugnabiles, nisi longissimo temporis spacio, non iudicans rem tanta temporis iactura dignam, soluit obsidionem, & reducit copias Pragam. Thaboritæ autem frequentibus excursionibus factis, pugnabant cum Alberti militibus varia fortuna. Induciis autem ad tempus factis, domum remissæ sunt Vngarorum & Germanorum copiæ, neque enim vacabat Alberto finem ei bello imponere, propter Turcam qui crudeliter grassabatur in Rascia. obsidenteque Turca Sinderouiam, insignem principatus Rasciæ vrbem, vocatur Albertus: sed vrbs oppressa nimia Turcarum multitudine, capitur antequam possit exercitu coacto auxilium ferre. Occiduntur in ea vrbe omnes qui ad subeundas iumentorum operas non sufficiunt, alij capti in durissimam seruitutem abducuntur. Filius Principis Rasciæ oculis priuatur. Albertus vero vbi cum exercitu maximo maximis impensis collecto, venit, Turca locis non facilibus captu munitis, recedit, omnibus post se longe lateque vastatis, ne Christianorum exercitus sequi deficiente commeatu possit. Turca vero suo exercitu vtitur in aliis locis, nempe in Græcia, quam, celerius præter omnium expectationē veniens, crudelibus modis depopulatus est. Thessalonicam vrbem expugnauit vi, tractauitq;, qua solet atrocitate, victos. Thessalonicensibus perditis, Ætoliam & Epirum hostilibus armis adortus, occupauit, nec mitior quam aliis deuictis, illis fuit. Albertus vero cum exercitu suo quantum potuit, secutus Turcas, magnam copiarum partem amisit, dysenteria enim ita peribant, vt milites castra relinquere sint coacti. & ipse Imperator Albertus eodem dysenteriæ morbo, quo milites, vbi Budam venit, correptus est. Cum autē medici suaderent vt cœlū mutaret, & ipse alioqui cuperet esse in Germania, Viennā ægrotans petiturus, postquā peruenit ad Longam villam, quæ est in itinere, morbi violentia victus, obiit diē suum. honorifice in Alba regali sepultus est. Reliquit autem vxorē Elizabet grauidam. Postquā vero Turca audiuit dilapsum Christianorum exercitum in Vngaria, cū exercitu suo reuersus, quæ reliquerat prius in Rascia, perdit. Principes electores post mortem Alberti conueniunt Francofurdiæ, eligiturq; Fridericus tertius, dux Austriæ, Ernesti ducis Austriæ filius, iuuenis adhuc, maximi animi. fuerat autem, antequam Imperator electus sit, Hierosolymæ, magnaq; cum gloria in Germaniam reuersus erat. Omnes boni Principis virtutes videntur in hunc a Deo collatæ fuisse. Erat enim statim a primis annis sobrius omnino, quod rarum consueuit esse in istius loci hominum genere. cupidusq; erat multa cognoscendi: propterea peragrauit adolescens summo iudicio præditus longissimas terras, vt instituta moresq; hominū videret. Humanitate vero & beneuolentia erga suos & omnes mortales qua fuerit, satis testatus est in vita sua, neq; vlla vnquā ætas obliuisci poterit. Qua item pietate cum in religione tum erga suos fuerit, satis ab aliis dictum est. Has autē animi dotes corpus virile, robustum elegantissimumq; exornauit, quemadmodū & corporis præstantiam ornarunt vicissim animi virtutes. Electus Aquisgranū descendit, ibiq; Principibus præsentibus quam plurimis, coronatus est. Porro, vt etiam dicamus quid post mortem Alberti, vxori eius Elizabet, Sigismundi Imperatoris filiæ, acciderit. Cum igitur esset pregnans, vt diximus, conuocauit Vngarici regni primores, & seipsam illis commendauit, partumque, si Dominus Deus eū vellet superstitem. addidisseq; scribitur, omnibus notis & signis iudicari se fœmellā parituram. Quamobrem Vngarici regni proceres de rege cogitant, quoniam propter Turcam differre non erat consilium. Quoniam autē fama apud eos erat, Boemos in regnum suum vocaturos Vladislaum, Lituaniæ ducem, fratrem Polonorum regis. iudicabant autem vtile fore omnibus modis, vt in eo viro Boe-

mia, Polonia, & Vngaria coniungerentur, quo vna viribus collectis Turcicis conatibus possent resistere. Quam ob rem mittũt legationem honestissimam ad Vladislaum, offeruntque illi conditionibus certis regnum Vngariæ. Verum legatis adhuc in itinere existentibus, peperit Elizabet elegantem puellum. Quare Vngari statim alios nuncios mittunt, vt reuocent primos: verum postremo missi veniunt Cracouiæ ad primo missos, qui iam cum Vladislao conuenerant, vt illis commissum erat. nec vllus locus relictus erat mutandi ea quæ cum Vladislao egerant. Vladislaus regnandi cupidus, sine cunctatione copiis delectis, iter in Vngariam arripit, Budæ in regiam ingressus ceu rex honorifice excipitur a multis regni proceribus. Elizabet cum infante puero Ladislao (hoc enim nomen imposuerant) cum amicis Principibus ad Albam Regalem se recepit: neque enim existimauit puerum, regem natum, ab Vladislao tutum. Postea, consulentibus & curantibus amicis consanguineis, imprimis Vlrico comite Ciliæ Albæ Ladislaus puer trium mensium vngitur & coronatur in regem ab episcopo Strigonensi. Aderant & aliquot alij episcopi, & multi proceres Vngariæ. Nomine infantis comes Ciliæ iuramentum, quod Vngari exigunt a suis regibus, præstitit. Elizabet vero mater sciens Vladislaum insidiaturum puero & ibi, suasu quorundam amicorum, ad Imperatorem Fridericum tertium concessit, eique puerum & coronam committit. Fridericus custodiendum tuendumque puerum suscipit. Elizabet reuersa est in Vngariam, ne quod vulgato prouerbio dicitur, vt ab oculis, ita ex corde Vngaris excideret. Post aduentum reginæ in Vngariam, conuentus magnus omnium Vngariæ Principum Budæ est habitus, in quo Vladislaus cepit aliquot amicorum Ladislai & reginæ præcipuos, coactique sunt iurare in verba Vladislai, eumque, qui nomine pueri arcem Vissegradensem tenebat, coegit sibi dare arcem, in ea arce sperarat se coronam inuenturum, quam Elizabet apud Fridericum Imperatorem deposuerat. Vladislaus postea Albam Regiam profectus, coronatus est magnificentissime. Fuerunt per totam Vngariam intestina bella, aliis Ladislao & reginæ, aliis Vladislao adhærentibus, consecutæq; sunt dissensiones illas maximæ calamitates, cædes, vastationes, incendia. Vlricus enim Ciliæ comes omnibus neruis se opposuit Vladislao; item Boemi quidam, pro puero contra Vladislaum, multa & magna egerunt. Ita turbatam & in partes diuisam Vngariam aggreditur Turca, omnemq; regionem, quæ est inter flumina Sauũ & Drauum, hostiliter direptam, occupat: cui Ioannes Huniades arcis Namdoralbensis præfectus occurrit, & commisso prælio vincit, magna Turcarum multitudine occisa. Et non diu post hanc pugnam in Transsyluanis regionibus iterum congressus, rursum superauit Huniades Turcas, sed non sine multo Christianorum sanguine. ita autem est Turca victus, vt pene deletus sit exercitus eius; receptaq; sunt omnia ab Huniade, quæ Turca occuparat non solum in ea expeditione, sed quibusdam prioribus proximis. Item post eam victoriam Mondauia & Transsyluanæ regiones quædam quæ metu ad Turcam defecerant, redierunt ad regnum Vngariæ, obtemperaruntq; regi. Verum Turca post cladem acceptam, reparatis viribus, maximo cum exercitu reuertitur in Transsyluanas regiones, & crudelissime omnia solo æquat, & in cinerem vertit. Ioannes Huniades strenue obuiam procedit, fit prælium ad cuius atrocitatẽ nihil accedere potuisset, magnus numerus sternitur: tandem Turcæ terga dant, vix credibilis multitudo cadit, potitur Huniades ingenti præda & gloria. Multo in maiore honore quam ipse rex post has victorias habebatur Ioannes Huniades, vocabant eum patrem patriæ & seruatorem. Post tertiam victoriam secutus est Turcam, semouitq; eum longius, & multas vrbes & castra cepit, quæ sibi seruauit, neq; reddidit his qui per ignauiam amiserant. Magnæ interim durabant dissensiones inter Vladislaum & Elizabet, neq; Turca hostis eos concordes facere poterat, nisiq; Dominus per Huniadem seruasset, eos ambos Turca regno eiecisset. Eugenius Pontifex misit in Vngariam legatum apostolicum, cardinalem, ad componendos Vngaros & aduersus Turcam adhortandos. verum dum esset iam pene pax inter eos facta, moritur Elizabet. Postea cardinalis se totum conuertit ad res Turcicas, nam Turca nũciabatur venire cum maioribus copiis quam antea vnquam. nec vanum nuncium erat, ingressus est Vngariam secum ducens supra centum millia armatorum. Sed Huniades, qua antea semper, vtebatur virtute & fortuna aduersus Turcam (insigni enim prælio vicit eos) quæ non parua erat. suntq; in ea pugna tri-

triginta millia Turcarum (ſi Vngaris credimus) occiſa. Habebant autem in eo prælio Germanos milites plurimos auxiliares. Tot infelicibus prçliis victus Turca, putauit bella differenda in his locis cum Chriſtianis in aliud tempus (ſperauit enim fortunam mutaturam faciem aliquando) quare caduceatores mittit ad Vladiſlaum de conditionibus pacis. Vladiſlaus totiusque regni proceres inconſtantiam fortunæ non ignorantes, & quanta hoſtis polleret potentia, pacis conditiones amplectuntur. Fiunt ad decennium induciæ, repugnante cardinali nuncio apoſtolico. Eugenius permoleſte tulit hanc cum Turca pacem Vladiſlai, ſcribitque ad legatum ſuum in Vngariam, & ad Vladiſlaum regem, induciarum fidem non ſeruandam hoſti religionis, quæ eſſent Pontifice maximo neſciente & non conſentiente factæ. quare præcipit autoritate apoſtolicæ ſedis Romanæ, vt nulla induciarum habita ratione, bellum contra Turcam reparent, iuramenta quibus pax erat confirmata, remittit. Vladiſlaus rex Vngariæ acquieuit autoritati pontificiæ, petit auxilia a Chriſtianis Principibus, mittit nemo, excepto Philippo Burgundiæ duce, qui belli ſocium ſe præbuit mari & terra. Vladiſlaus ergo, collectis quam potuit fieri, maximis copiis, Turcã inuadit: Turca vehementer ſuccenſus ira ob induciarum fidem non ſeruatam, celeriter per Aſiam conſcriptis copiis occurrit noſtris. Cumque non procul abeſſet Turca, cenſuit cardinalis omnino loca quæ illic erant commodiſſima occupanda, & rex cum cardinali ſentiebat. Verum Huniades (cui in exercitu, propter ſuperiores frequentes victorias, maxima erat autoritas; in huncque vnum reſpiciebant omnes) non cedendum omnino hoſti cenſuit, ne adderentur hoſtibus animi; noſtris vero adimerentur, fore enim ſpeciem quandam fugę, inquit, ſi deflectant a recta in montes, timorisque ſignum non obſcurum. ſe Turcas ſæpe viciſſe minori apparatu bellico & copiis exiguis. nihil ergo timendum præſente legato apoſtolico, & rege ipſo Vladiſlao, & tot viris Principibus. Huniadem omnes audiunt, hoſtibus venientibus obuiam eunt. Ecce conſpicitur Turcicus exercitus longe maior quam fama prænunciarat. Intelligens Vladiſlaus territum Huniadem, exprobrat iactationem & arrogantiam qua noluerat opportuniora occupare loca, cumque acies inſtruenda erat & milites adhortandi ad virtutem in prælio præſtandam, rex exprobrabat Huniadi temeritatem inconſultam. Et Huniades regem iubet fugere, inſtruxere tamen aciem vtcunque. Turcarum Imperator aſcendit cum corporis ſui cuſtodibus in collem qui prope erat, vt bene perſpiceret copiarũ noſtrarum ordines & numerum. vbi ſatis perſpexit, dat pugnæ committendæ ſignum, primo impetu noſtri ſuperiores Turcas cedere cogunt retro: quod Imperator Turcarum animaduertit, territus eſt, fugere putans ſuos, fugamque arrepturum vix retinuerunt qui apud Turcas proximo Imperatori ſunt Principes. Pugnarunt ergo vtrinq; magna pertinacia & contentione, cecidereq; plurimi & Turcarum & noſtrorum: tandem tamen noſtri fatigati a nimia multitudine Turcarum vincuntur, & in fuga plurimi trucidantur. Ferunt Huniadem cum decem millibus fugiſſe, cum primum conſpexit nutare noſtrorum aciem, & adhuc dubio Marte. Vladiſlaus vero pertinacius pugnando trucidatus eſt. Turcæ acceptum caput Vladiſlai haſtæ affixum ſecum retulerunt domum, & paſſim triumphantes oſtentauerunt, & linguam hanc periurij pœnas dediſſe clamabant. Multi proceres regni, & aliquot epiſcopi occiſi ſunt. Legatus apoſtolicus cardinalis, in prælio ſeruatus, ſed fugiens, incidit in manus latronum qui eum nouerunt, putaruntq; pecuniam habere, & propterea occiderunt, abducto equo, & exutum veſtimentis nudum cadauer in via reliquere. Huniades fugiens incidit in manus Deſpotæ Principis Seruiæ, cuius quædam oppida habebat, quare captũ coegit ea reddere. Hæc ſcriptorem Vngaricum paulo aliter habere non ſum neſcius: verum non libenter ſequor hominem, vbi ab aliis diuerſa audio. Multo plures Turcarum in hoc infauſtiſſimo prælio occiſos ſcribunt. Et Turca victor, propter multitudinem ſuorum amiſſam, poſt victoriam triſtior, cauſam triſtitiæ rogatus reſpondit, Se talem victoriam hoſtibus optare, neque ſe cupere hoc modo ſæpe vincere, vbi plus damni ad victorem quam ad victum redeat. fuitque ita extenuatus & debilitatus, vt reliquiæ copiarum domum reducendæ illi fuerint. Vt autem redeam ad Ladiſlaum filium Poſthumum Alberti, electi Imperatoris, pauca ſunt dicenda de Boemis. Poſt mortem Alberti in Boemia fuerunt magnę diſſenſiones, aliis alium regem volentibus. Poſtquam audiuerunt,

natum ex Elizabet puerum Ladislaum, mittunt Boemi legatos qui nuncient illi, Boemos statuisse diem eligendi regem, ad eum vt veniat, aut saltem suos legatos mittat. Regina mittit suos legatos Pragam, conuenit totum Boemicum regnum, variant sententiis in rege eligendo. Sunt qui volunt Ladislaum, sed maior pars contradicit, in puero infante neminem posse scire ad quæ aptus sit futurus. nec patris animum solere transfundi in fœtum, sæpe bonos ex malis, ex bonisque malos genitos: quare satis esse censent, si eligatur post viginti quatuor aut sex annos, quum maturos edat fructus ex quibus cognosci possit. Hæc, quæ sic sentit pars, ducem Bauariæ Albertum eligit, & legatos in Bauariam mittit, qui offerunt illi regnum. Sed aduersa pars quæ Ladislaum volebat, etiam mittit legatos ad Fridericum electum Imperatorem, admonentes & docentes eum quid Boemi de futuro rege decreuerint. Fridericus statim mittit ad ducem Bauariæ, & monet eum ne regnum alienum, suscipiat, nam pertinere ad Ladislaum filium Alberti. Hi Friderici legati præuenere legationem Boemorum, vt semper expedite magis & celerius fieri potest quod vnius autoritate agitur, quam quod multorum calculo fit, præcipue cum dissentiunt illi multi. Vbi ergo primores Boemorum ad Albertum ducem perueniunt, & exponunt illi multis Boemorum voluntatem & beneuolentiam erga eum, & regnum liberalibus condirionibus offerunt. Albertus respondet, agens primo gratias, Albertum piæ memoriæ vita defunctum reliquisse filium ad quem iure pertineat regnum, se vix gubernare posse quæ iure possideat, nullam constantem fortunam in eiusmodi regnis esse solere. quare diligenter eos ad fidem puero suo præstandam adhortatur, si velint tranquillum regni statum. Vbi ad suos retulerunt hoc ducis Bauariæ responsum legati, alius dies dicitur: in eo conuentu, post multam controuersiam, placuit sententia eorum, qui ad Fridericum mittendam censebant legationem, petentem, vt ipse nomine pueri, tanquam tutor, regnum accipiat. Legati ad Fridericum veniunt, mandata primorum regni consentientium exponunt, erant etiam ex legatis, qui suaserunt Imperatori, vt suo nomine, non pueri, regnum acciperet: nam bono titulo posse, nempe ex fœdere Boemiæ & domus Austriæ, de quo supra. Sed Imperator Fridericus respondet, se non vsurpaturum sibi cuiusquam pupilli, cuius tutor sit, hæreditatem: nec etiam sibi vacare tutoris nomine regnum administrare. Iubet eos magistratus eligere, donec ætas pueri matura regno reddatur, sibi interim studio magno fore, vt puer educetur, ita vt vtilis regno esse possit aliquando, neque in hac tutela se aliud quærere quam publica subditorum commoda. Boemi consilium Imperatoris sequuntur, eligunt summos regni magistratus: sed impatiens consortis regnandi libido turbat totum regnum, de quibus rebus Boemorum iam nihil dico. Fridericus autem puerum Ladislaum, vt erat vir timens Deum, diligenter sanctaque industria curauit. Post cladem autem illam, de qua iam dixi, Vngarorum & occisum Vladislaum, conuenerunt Vngariæ proceres, vt consulerent regno in tantis difficultatibus constituto, & primum opus esse alio rege iudicabant, aliis autem alium nominantibus, superat tamen eorum sententia, qui existimabant Ladislaum eligendum, & in regnum vocandum, quam ob rem maioris partis suffragiis Ladislaus puer est electus Vngariæ rex. Post electionem statim miserunt legatos ad Fridericum Imperatorem, qui eum certiorem de electis placito redderent, & vt in Vngariam puerum adducerent secum. Fridericus non ignarus, Vngari quid timerent si alium eligerent regem, Ladislao hærede regni viuo, nihilque boni suspicatus, respondet, neque oportuisse eligi, neque coronari Ladislaum, ad quem regnum Vngariæ hæreditario iure pertineat, & qui iam antea coronatus sit. Quare si Vngari tandem suum regem, quem Deus & ius gentium eis dederit, agnoscant, recte eos facere, & optare eis hunc animum perpetuo manere. Cæterum puerum regni gubernationi nondum per ætatem habilem, opusque esse illi tutore, neque se scire cuius tutela illi vtilior esse possit, quã eius cui genitrix eum tradiderit, se suscepisse curam pueri, e uraturum ita vt vellet suos liberos post mortem curari. in summa, iubet eos expectare, donec adolescat puer, & pollicetur se nihil omissurum in curatione siue animi, siue corporis, quod ad bonum Principem instituendum faciat. Vngari, vbi hoc acceperunt responsum, irasci, iterum admonere per legatos vt Vngaris suum regem mittat, ne cogantur vi repetere. Imperator nihil aliud quam primum respondet Vngaris. Vngari

gari ducem belli eligere, copias cogere, Auſtriam hoſtiliter inuadere, agros vaſtare. Sed vbi primum audiuerunt, arma Imperatorem parare, redeunt vnde venerant. Poſtea duce Huniade Turcæ obuiam ducunt exercitum, ſed infeliciter pugnarunt. Iſtis ferme temporibus, exortum eſt bellum Tigurinis cum Heluetiis confœderatis, cauſam hanc accipio fuiſſe: Tigurini aliis Heluetiis confœderati, fœdus nouum fecerant cum duce Auſtriæ, ſaluo tamen fœdere, quod cum confœderatis Heluetiis habebant. Confœderati vero Heluetij iniquo ferebant animo, initum fœdus Tigurinorum cum duce Auſtriæ: quare monent eos vt renuncient nouæ confœderationi. Tigurini reſpondebant ſe contra primam primi fœderis fidem non feciſſe. nec enim prohibitum in conditionibus Heluetici fœderis, alia fœdera cum aliis facere, modo non ſint contra confœderatos Heluetios. Paratos, inquiebant, ſe eſſe coram quouis iudice reſpondere. Suitenſes nihil aliud exigebant quam vt renunciarent fœderi cum duce Auſtriæ inito. quod cum negarent Tigurini ſe ſalua fide facere poſſe, arripiunt arma & agrum Tigurinum omnes exceptis Bernenſibus & Solodurenſibus hoſtiliter inuadunt, & omnia vaſtant diripiuntque: cum veniſſent Suitenſes vſque ad vrbem, Tigurini procedunt eis obuiam habentes coniunctas auxiliares Auſtriacas copias. Confœderati circiter quadringentos viros cum ſigno rubeo, quod erat Tigurinorum & Auſtriacorum ſignum, præmiſerunt qui Tigurinis in ipſa turba inſtruendæ aciei commixti, fugam facerent. Congrediuntur igitur, commiſſo prælio iuxta habitationem leproſorum, pugnam fortiter vtrique incipiunt, ſed Auſtriaci & Tigurini turbantur ab iis qui in habitu amicorum venerant. fugiunt enim, quos ſecuti ſunt alij, & in ipſa fuga, multos cædunt. Habebant enim illi alia præter crucem rubeam ſigna quibus ſe inuicem a Tigurinis & Auſtriacis diſcernebant, ſed quæ nemo animaduertere potuit, niſi cui erant indicata. qui plura de hoc prælio & bella cognoſcere cupit, inueniet multa apud Æneam Siluium, qui an omnia vera nec ne ſcripſerit, iudicent alij. Hoc tempore magna cum Vngaris bella geſſit Turca Amurates. Hoc tempore bombardæ a Germanis ſunt inuentæ, breuique poſt etiam eſt ars illa libros ſtanneis typis imprimendi inuenta, diuinum plane inuentum. Moguntię autem autoribus Germanis cœpit ab admodum paruis exordiis, ſed breui, vt videmus, creuit induſtria humani ingenij in eam perfectionem: duobus a Germanis inuentis illis quantum debeat hominum genus, pauci vident, nec a quoquã, quod ſciam, ſatis prædicatum, cum nihil ſit tam fere paruum quod non inuenerit aliquem qui celebrarit. Relinquo aliis cogitandum, quod actum fuiſſet de omnibus bonis ſtudiis his nouiſſimis temporibus, quibus omnes ventrem curãt, & inexhauſta habendi cupiditate ducuntur, vix enim in viis optimos libros, quos olim magna pecunia vix comparari poterant, tollunt. Cumque inceperint abiici & negligi boni autores, antequam cœpta ſit hæc ars, niſi fuiſſet in tempore inuenta, periiſſent omnes autores & diſciplinæ cum autoribus. hoc aliis, vt dixi, cogitandum & commemorandum relinquo. quemadmodum & quam neceſſarius bombardarum vſus ſit hoc poſtremo tempore, qui videtur omnibus prima ſpecie miſeris mortalibus pernicioſiſſimus: ſed non re vera ita habet, nam, propter auaritiam & malitiam, extinctámque caritatem, in fine mundi malorum turba legibus coerceri non potuiſſet, nemo poſſet tuto iter facere vel miliare. Inceperant enim paulo ante bombardarum inuentum, facinoroſorum hominũ cœtus magnæ factiones per ſeditionem multis locis bonorum labores diripere & perdere. & quis potuiſſet illas prædonum & latronum arces ex montibus deiicere, quæ noſtra memoria ſunt ope bombardarum deiectæ? quare noſtrum plurimi damnamus inuentorem & inuentũ bombardarum, qui forte non viueremus, nec patres noſtri vixiſſent? certe hic ſtatus rerum non eſſet; tam potentes & opulentæ vrbes non eſſent, neque enim mercaturam exercere potuiſſent negociatores, qui præcipua pars ſunt ciuitatum potentum & magnarum. quare Dei dona deſinat contemnere, niſi quis diductum os canis & dentes ad mordendũ factos damnandos putat, niſique quis cornua in boue non bonum creatoris opus exiſtimat. At nemo ſanus damnat vſum hoc genus partium animantibus a natura datum loco armorum. Malos quidem optaremus & nos carere conſilio, bombardis, & aliis facultatibus, donis Dei, vt bouem canemque rabie correptum vellemus non habere cornua & dentes. & quæ eſt creatura qua non abutantur mali? aut omnia quæ Deus ad defenſio-

nem hominis docuit, damnes oportet, aut bombardis in eorum numero locum concedes,&c. Sed præter propositum hæc. Cæterum si Dominus annuerit, seorsum proprio de bombardis dicato libello scribemus, nunc ad institutum. Fridericus electus Imperator istis temporibus omni studio & industria in componendis per Romanam ecclesiam Principibus, vt vna iunctis aliquando armis vnanimiter susciperent expeditionē in Turcam. Circa hæc tempora Delphinus, magnis copiis per Gallias & Brittaniam contractis, ingressus est Germaniam, præcedebant de eius proposito varij & diuersi rumores. Ferebant quidam venisse contra confœderatos Heluetiorum, impetiumq; totum quoque arma sumpturum quam primum Delphinus aggrederetur eos. Erat etiam fama, propterea primum coactos vt disturbarent concilium Basiliense, Eugenium Papam magnam summam pecuniæ in eam rem expendisse. nec deerant qui dicebant ipsum venire vt reciperet omnia quæ ad Galliam pertinebant, vsque ad Rhenum, obsessurumque Argentinam, & alias ciuitates in ea Rheni ripa. & hoc probabile erat,& propterea muniebant se vrbes, militesque ad se accipiebant. Vbi venit Delphinus in Alsatiam, egit cum iis nō omnino hostiliter, ne statim in se commoueret omnes Principes & ciuitates earum regionum. fecitque fœdus cum iis magistratibus & nobilibus, qui Alsatiam gubernant, vt in hyberna acciperet viginti quinque millia militum, nam constituerat illic hyemare, maiora enim in animo habebat, quam vt vna æstate confici posse speraret. Vbi ad Basileam vrbem venit, loca castris idonea circumspicere, & parare omnia quæ ad obsidendam vrbem videbantur factura. Illic demum conuenisse, aiunt, omnes Delphini copias. Basiliensibus autem ære conductos Heluetij milites miserunt. quos vbi appropinquare vrbi certior factus est Delphinus, opposuit se illis, ne possent vrbem ingredi, parua admodum manus Heluetiorum ab aduersa Birsæ fluminis ripa, prope pagum Mutis, muniuerunt in colle castra, quorum hodie euidentes videntur fossæ. dum autem senatus Basiliēsis deliberat, qua via & ratione in vrbem inducere possent expectatum præsidium, & iam nuncium destinarent ad eos, qui ab altera ripa Rheni ascenderet, tranaretque deinde vbi Birsa Rhenum paulo supra vrbem influit, & latens per saliceta, quæ dēsiora sunt in ea Birsæ ripa, perueniret ad præsidium missos milites, Heluetiorum nimium audax iuuentus non expectato ex vrbe nuncio & consilio, statuit perrumpere densissimas Armeniacorum (sic enim nominabantur) copias. Impetu igitur facto ex castrorum edentiore loco in hostes, magnam Armeniacorum multitudinem trucidant, & hostibus cedentibus & cadentibus vno pugnæ impetu ex castris & per ripam alteram Birsæ decurrunt, per alteram ascendunt: vbi vero venerunt in æquam illam planitiem campi, qui est inter vrbem & hospitale leprosorum, quod ad sanctum Iacobum vocant, maiorem exercitus aciem oppositam habēt, adhuc integram, nec dubitant Heluetij, quanquam fatigati, & in illam aciem irruere, nec prius cædere desinunt quam omnes ceciderint, & dissiparint omnes hostiū acies. Itaque recte dicuntur ab Ænea Siluio, qui tum Basileæ erat, non tam victi quam vincendo fatigati Heluetij (qui eodem tempore Rapersuil, Turegum, & Varsperg arcem obsederunt) præsidium mille quingentorum armatorum. vnum ex Heluetiis (qui in prima coitione manserat inter salices, impeditus nescio qua causa, ignauiæ ne & timoris, an corporis aliqua noxa) euasisse audio; tamen etiam vbi domum venit, de eo, ceu desertore, capitis supplicium sumptum. Nullum autem Heluetiorum in ea pugna cæsum tradunt, qui non secum (si numerus occisorum ad calculum reducatur) rapuerit hostium septem aut octo. Circiter decem horas durauit prælium. Hoc factum Heluetiorum omni memoria dignum ita confirmauit Delphinum (neq; enim fere vllos reliquos integros vtilesq; ad pugnam habebat, præter eos quos portis vrbis opposuerat, ne eruptionē facerent ciues) vt nihil amplius de vrbe capienda cogitaret, sed de reditu. ad infirmiora igitur inter Basileā & Alsatiā conuersus, depopulatus est omnes agros, mox deinde in Alsatiam reuersus quæ antea in vsum hybernorum seruarat, omnia diripit & vastat, nulla priorum conuentionum ratione habita. Mittūt autem Basilienses ad Delphinum legatos, & ipse rex Romanorum suos mittit, causas aduentus tam hostilis rogant, iubent quam primum abeat, alioqui Germaniam totā in armis futuram, nec fore contentā hostē repellere, at secuturam, seq; vlturam, nec enim hactenus vllū impune Germaniam lacessisse. His nūciis & clade accepta ab Heluetiis inductus, reduxit vnde

vene-

venerat, copias, Montiſpeligardi arcem & oppidum bona fide reddidit, nã aduenienti certis quibuſdam conditionibus tradita illi erãt ad tempus certum, vſui enim maximo eſſe poterat illi gerenti bellum in Germania. Hoc tempore miſit legatos ſuos Eugenius in Germaniam ad Principes de concordia eccleſię agentes, multisq́; locis ob eam rem ſunt conuentus Principum habiti, Norinbergæ prima comitia habita ſunt, illic pauci ſunt inuenti qui non conſentirent concilio Baſilienſi contra Eugenium. nec in ſecundis comitiis Francofurdiæ celebratis multi ſunt inuenti qui cõtra Baſilienſe concilium Eugenio obedire voluerint. Tertio vero conuenerunt in Oſchofenburgo, vbi pauci quidam inuenti ſunt qui nomina ſua Eugenio dederunt aduerſus concilium Baſilienſe. Cæterum quædam maximi momenti & difficilia poſtularũt Germaniæ Principes ab Eugenio, quæ ſi faceret, promittebant ſe illi obtemperaturos. Quod vbi intellexit Fridericus Imperator, defendit Eugenij partes, iniquum, inquiens, tam graue a ſummo Pontifice exigere, quantumuis enim æquum videbatur Principibus aliis, tamen ob pontificatus dignitatem, & religionis obſeruantiam non exigendum iudicabat Fridericus ab apoſtolico. Et plane ſi Fridericus in his conuentibus acceſſiſſet Papæ in concilio Baſilienſi creato, Felici Sabaudienſi, actum in Germania de Eugenio fuiſſet. Hoc tempore Philippus Maria, Mediolanenſis dux, moritur ſine legitimo hærede: multis igitur principatum eum affectantibus, inter quos fuit & Imperator Fridericus, qui ad ſe pertinere ducatum, duce ſiue legitimo hærede vita defuncto, contendebat. Senatus vero omnes excluſit, libertatemq́: aſſerere priſtinam ſtatuit, quam olim ea ciuitas habuit; nulliq́ue quicquam obnoxij volebant eſſe: Imperatori tamen quotannis promittebant poculum non vulgaris ponderis ex puro puto auro. volebant autem poculum dare, non pecuniam, quo donum, non tributum videretur. Sed principatus Mediolanenſis, interea dum hi contendebant, multorum prædæ exponebatur. Ludouicus enim dux Sabaudiæ præter multa alia Confluentiam & Valentiam occupauit; Veneti Placentiam, Laudam, Cremamq́ue ceperunt; Franciſcus Sphortia vbi animaduertit, ita quoslibet quiduis de ducatu rapere, putauit ſibi magis licere, quam cæteris, nam gener erat mortui ducis Philippi, quam ob cauſam, Cremonam occupauit, mox Papiam, ciuibus eum vltro vocantibus, accepit in fidem. Qui poſtea eſt etiam dux a Mediolanenſi ſenatu electus contra occupatores ducatus, præcipue contra Venetos: beneq́ue illi ſucceſſere conatus, reſtituitq́ue ducatum in priſtinum locum. Papa Baſileæ electus Felix, impulſu & hortatu Friderici Imperatoris miſit legatos procuratores ſuos ad Nicolaum quintum (hic eſt ille pontifex qui tot philoſophos fouit, ſuisq́; impenſis curauit Græcos autores in latinam linguam transferri, & bonos autores reſtitui) per eos ſe abdicauit põtificatu, ſed ea lege: vt legatus in Sabaudia (cuius, vt dictum, dux fuerat) & in Germania cardinalisq́; maneret: atque etiam ratum eſſet quicquid hactenus ille fecerat; manerentq́; omnes prælati ei adhærentes in ſuis dignitatibus & locis. Nicolaus conditiones lubens accepit, & ſi grauiores fuiſſent, vt erat vir facilis, religioni & muſis deditus, conſenſiſſet propter eccleſiæ communem pacem. Poſt hanc Pontificum concordiam, comitia Imperator Fridericus, præſentibus omnibus ſecularibus & eccleſiaſticis Principibus, celebrauit Oſchofenburgi: & illic omnes vnanimiter agnouerunt Nicolaum quintum pro vero ſummo Pontifice, edictumq́ue publicauit Fridericus ſuper ea re per totum imperium, vt omnes haberent Nicolaum pro indubitato Papa. Nemo vero tam duræ ceruicis, tamq́ue temerario rebellis eſt inuentus, qui contradixerit, præſertim cum Pontifices ambo concordarent. Facile boni bonis iunguntur. niſi enim vterque Pontifex bonus fuiſſet vir, non ita coniungi potuiſſent, videbatur enim difficillimum, nam habebat Felix totum concilium Baſilienſe a ſua parte, neque dici poteſt, quod deſperarit rebus ſuis, magnis enim potentibusq́ue amicis inuitis, renunciauit pontificatum. Fuit enim vir pius minimeq́ue ambitioſus, quod ſatis declarauit antea, relictis enim mundi curis, florentiſſimo ducatu, ſe ad vitam contemplatiuam totum tradiderat. Nicolaus etiam, propter maiorem vnitatem eccleſiæ, acta Baſilienſis concilij approbauit, ſicut in actis extant eius literæ, quæ promulgatæ ſunt anno Domini 1449 in menſe Iulio. Illa concordia 1449
Pontificum gratiſſima fuit omnibus bonis per Romanam eccleſiam, eratq́ue ſpes magna, eccleſia vnanimi prælatos ſua religioniſve autoritate pacem inter omnes Princi-

pes facturos, vt aliquando coniunctis viribus contra religionis ecclesiæque Christianæ hostes vna omnes expeditionem susciperent, non solum ad recuperãda proxima quæ Turca inuaserat & occuparat, sed etiam ad recipiendum Hierosolymitanum regnum. Conabanturque quidam ecclesiarum prælati, bono zelo ducti, pacem inter omnes principes facere, quidamque satis modeste pieque obedientes & paratos se ostendebant, pollicentes sua priuata posthabituros communibus commodis ecclesiæ Christi. Sed potentiorum multi aut cupiditati imperãdi, & priuatarum rerum studio, nimium dediti, aut delicianres molliores, obturabant aures, quasi ea res nihil ad se attineret. Ob has causas passim bella exoriebantur. Carolus rex Galliarum cum Anglis gessit bellum graue, & totam per vim armorum Normaniam occupauit, & Aquitaniam subiugauit, anno proximo post Normaniam captam: consumpseruntque illi inter se se vires suas, quibus Turca erat debellandus. Alij quidam Principes nuptiis celebrandis & spectaculis erant intenti, vt non vacaret de Turca cogitare. Eodem tempore,
1499 nempe anno Domini millesimo quadringentisimo nonagesimo nono, fuit graue sanguinolentumque bellum inter Vlricum comitem Wirtenbergensem, socio Alberto Marchione Brandenburgensi, & ciuitates imperiales. Erant plurimæ ciuitates eo tempore sociæ belli, quædam enim, quæ non aperte se Principum hostes profitebantur, clam tamen iuuabant alias vel consilio, vel pecunia, vel milite, similiter & Principibus adhærebant alij Principes multi, quidam palam, quidam occulte. In multis locis bellum erat hoc per Germaniam, nec habebat bellum, vt alias consueuit fieri, vsquam propriam sedem. Vlricus Wirtenbergensium comes plurimum negocij fecit vicinis comitatui suo ciuitatibus, nec semel neque vno loco, nec simili fortuna pugnauit cum eis: sæpius tamen victorem, quam victum fuisse accipimus. Erat videre incendiis exustas villas & pagos, arces demolitas, vastatos agros, rusticos occisos, attritas segetes, lugentes viduas & orphanos. Albertus dux scribitur nouies pugnasse cum Norinbergensibus, & fere semper victor, præter quam in nono vltimo prælio, in quo recuperarunt omnem suam laudem prudentiæ & fortitudinis, quæ passa erat in prioribus bellis non paruam iacturam. Durauit hoc bellum Germaniæ exitiale duos perpetuos annos, nec potuit componi, donec partium facultates ita attritæ fuerunt, vt amplius ducere bellum non possent. Post nouissimum prælium non procul ab Eslingen, quo ciuitates non satis prospere pugnarunt, facta est pax inter ciuitates & prædictos Principes. Partesque cum aliis Germaniæ primoribus & ciuitatibus pararunt se ad expeditionem cum Friderico Imperatore in Italiam. Nam Imperator pacem eam propterea studiosius fecit, parauit enim selectissimas magnasq; copias per Germaniam Fridericus profecturus in Italiam, habuitque promptos & paratos omnes Germanos: nemo enim non amabat, ob singulares boni Principis dotes, eum.

DE GERMANIS LIBER VIGESIMVS-NONVS.

Ebus in Germania, vt temporum conditio ferebat, compositis, & contractis copiis, Fridericus Romam periturus, primo profectus est ad oppidum sancti Viti, ibi disposuit quæ reliqua erant, mox prosecutus est iter in oppidum Villacum, illuc ad eum venerunt Boemorum & Vngarorum procerum quam plurimi, qui omnes se offerebant ad susceptam expeditionem, cupiebant enim gratificari potentissimo & optimo Principi, qui secum eorum regem ducebat Ladislaum. Collecti igitur Germani, Boemi, & Vngari sequebantur Cæsarem,
1452 Ianuarioque anni 1452 splendidissime intrauerunt Italiam. Vbi venit autem Cæsar in regiones Venetorum, obuios habuit honestissimam Venetorum legationem, quæ, nomine augustissimi Venetorũ senatus, reuererẽter excepit Fridericum, aduentuiq; amice gratulata, comitataq; ipsum per omnes Venetorũ vrbes, victũ sine omni precio splẽdide

de ministrauit. obuiamque venerunt & aliæ innumeræ legationes, gratiam, pacem & amicitiam petentes, & munera obsequiumq; offerentes. Per aliam viam, nempe vallem Tridentinam multæ ad vtramque ripam Rheni ciuitates & Principes ecclesiastici & seculares, multæ item Sueuiæ ciuitates nobiles venerunt Ferrariam, ibiq; expectato Imperatori se coniunxerunt, vt gratum erga optimum Principem animum declararent. Ferrariæ igitur signa singulorum Principum & ciuitatum, qui ad augendam gloriam eius conuenerant, ordine maxima cum voluptate inspexit Imperator. illinc cum omni exercitu discedens venit Bononiã. quanquã enim dux Mediolanensis F. Sphortia amicissime inuitaret eum Mediolanum ad accipiendum ex cõsuetudine coronam illam ferream: tamen recusauit, maluit enim eam Romæ accipere. Bononiæ vero obuius venit legatus pontificius, qui nomine Papæ excepit Imperatorem magna cum reuerentia & honore. Bononiam relinquens per iuga Apennini montis Florentiam venit, illic ex ordine tota ciuitas se illi obuiã effudit, magistratus vrbis, clerus & deinceps archiepiscopus; magnificẽtissime est illic tractatus. Venit deinde Senas, illuc ad Imperatorem venit virgo forma omnibus numeris absoluta, quæ illi desponsata erat, Leonora nomine, filia regis Aragonum, nata circiter annos sedecim. Fridericus cum præcipuis amicis extra vrbis portas occurrit in amplexus obuiam sponsæ. Senenses nihil omittunt quod ad reuerentiam, honorem, & magnificentiam facere mortales possunt. Illinc Romam eunti occurrunt ex vrbe alij episcopi & cardinales, qui eum duxerunt in quendam excelsum collem, ex quo totam vrbem situmq; eius videre potuit, ex quo ad vrbem descendenti veniunt in occursum totus clerus, episcopi & cardinales, senatus populusq; Romanus ordine. Antequam autem in vrbem ingressus est, in æquam ante vrbem planitiem effusa est vniuersa ciuitas ad spectandum splendidissimas Germanorum, Vngarorum, Boemorum, & Italorum (nam multæ per Italiam ciuitates & Principes comitabantur eum) copias, conuenerant enim in eo æquore omnes. Illic secundum nationes, Principes, & ciuitates, omnia signa ordine ibant. ordines copiarum omnium regebat viasq; illis demonstrabat Albertus dux Austriæ, frater Germanus Imperatoris. gladius nudus præfertur Imperatori; feruntur illi obuiam sanctorũ reliquiæ in receptaculis argenteis, aureis & gemmatis, cum omni genere instrumenrorum musicorum, & admirãda vocum varietate. ita Fridericus sub aureo panno ductus ad gradus vsque Basilicæ S. Petri ad Nicolaum Pontificem sedentem in sede ex ebore & auro facta, cardinalibus circumstantibus. Pontifex ceu pater filium blandissimis verbis excipit Imperatorem, aduentumque gratulatur. Cæsar exosculatur primum sanctiss. Pontificis pedes, deinde ponderosam puri puti auri massam non leuis ponderis offert. Exosculantur etiam deinceps Papæ pedes noua nupta Leonora, Ladislaus rex, Albertus frater Cæsaris. Postea ad lautissime & magnificentissime paratũ hospitium & conuiuium ductus est. Postridie Fridericus est vnctus & coronatus cum sua vxore Leonora in ecclesia beati Petri ab ipso Pontifice in regem Longobardorum. Accepta hac corona, rursus postridie ductus est, ad summum altare beati Petri, in alto illic loco sedente Pontifice, iussus est sedere cum sponsa sua Fridericus in sede alta & materiæ & artis præstantiss. Ibi primo Fridericus iuxta Pontificum decreta, se non modo patrimonio beati Petri nihil nociturum, sed etiam pro virili defensurum, & a Romana sede nõ discessurum iurat, &c. Post hoc iuramentum, alba vestitus in album canonicorum b. Petri est acceptus, hocq; modo canonicus factus, ductus est cum vxore ad missam celebrantem Pontificem, qui dedit illi primum sceptrum ad regiam potestatem significandam; deinde pomum rotundum in significationem dominum esse totius mundi, qui sphærica constat figura; tertio ensem, quo potestas malos puniendi & officiũ tuendi bonos significatur. His tribus datis in manus Imperatoris, Pontifex imponit illi quoque coronam auream preciosissimis gemmis distinctam. mox aliam coronam imponit Leonoræ sponsæ. Vbi hæc omnia maiori magnificentia quam prioribus temporibus vnquam (vt solet his rebus semper accedere) sunt peracta, ad prandium in palatium Pontificis itum est, a prandio mox Imperator ad pontem Adriani duces, comites, barones & nobiles plurimos militiæ magnificis titulis donauit. Ad militiæ decus eo die sunt euecti circiter trecenti. Illis autem iucundissimo pulcherrimoq; spectaculo effectis post solis occasum iuit ad magnificum conuiuium quod ad Lateranum erat para-

tum. nec diutius ocioſus Romæ commoratus, Neapolim cum vxore ſua profectus eſt, illic celebrauit paſcha: inde rurſum Romam rediit, ſed prius viſis per Italiam multis vrbibus, Pōtifice multa de eccleſiæ ſtatu, & de expeditione aliquādo ſuſcipienda in Turcam locutus, benedictioneq; apoſtolica accepta, receſſit ab vrbe, in Germaniam rediturus: ſed in itinere omnia prius diligenter diſpoſuit, in multoſq; multa beneficia contulit; viciſſim incredibile Italorum omnium ſtudiū erga ſe expertus. nec, quod rarum auditu eſt, vllas inſidias illi ſtructas ab vllo comperit. Certatim veniebant ciuitatum legati afferentes munera materia & arte præſtantia, & prorſus digna quæ tanto Principi offerrentur. Inuitabantque eum omnes. Vbi Ferrariam venit, Mutinæ, & Regij, Lepidij vrbium ducem fecit Borſium Eſtrenſem, ob ſingularia merita & officia quæ in ea expeditione contulerat in Cæſarem. Borſius gratitudinem animi declarare volens donauit Imperatori aureū quoddam monile, quod valebat ſupra aureorum millia viginti. Illic etiam Sphortiæ filium, nomine Galearium, auratum equitem appellauit: a quo Imperator quoq; magna accepit munera. Inde ſecundo Padi flumine Venetiam peruenit. vbi appropinquauit vrbi, multas Venetorum naues habuit obuias, in quibus nobilis ciuitatis eius iuuentus mirabiliter luſit. Cæſar a Senatu Veneto ita tractatus, vt ad honores & magnificentiam addi ab hominibus nihil potuiſſet. Et quemadmodum aduenienti, ita & reuertenti in Germaniam, Veneti per totam ditionem ſuam liberaliter abunde commeatum gratuito dederunt illi & omnibus familiaribus eius. Māſit autem decem dies apud Venetos officiis & ſpectaculo eorum detentus, abeuntem comitatus eſt totus ſenatus vſq; ad littus vbi ſe vrbemq; ſuam illi commiſerunt. Eos autem, qui per aliam viam, quam ipſe in Italiam, venerant Principes & vrbes, rurſum dimiſit per vallem Tridentinam: nec autem dimiſit vllos immuneratos, aliis noua dedit priuilegia, aliis vetera auxit, aliis confirmauit. in capitaneos beneficia liberaliſſime contulit. nulli vero ciuitatum plus tribuit, quam Baſilienſibus, quoniam armorum ſplendore & militum præſtantia multis aliis præſtabant. Ea priuilegia quotannis Baſileæ, præſentibus auguſtiſſimo ſenatu, & omnibus ciuibus, leguntur. Vbi vero in Auſtriam rediit Fridericus, omnia turbatiora inuenit, quam reliquerat. Nouas enim res quidam, dum in Italia fuerat Imperator cum aliis Principibus, parturierant. Ciliæ enim comes cum quibuſdam ſociis, dum Cæſar in Italia fuerat, concilium ceperunt de capiendo Imperatore. erat autem tale: Maiore parte exercitus dimiſſa a Cæſare, & cum putaret ſe in vado eſſe, reuerſus in ſuam Germaniam, cœloque prorſus fideret ſereno (quid enim in Germania apud ſuos timeret, qui tam raræ proſperitatis fortuna vſus erat in Italia) tum ipſi eum volebant in quopiam loco, qui videretur & ad audax facinus accommodatus, opprimere ex improuiſo. Cum igitur eſſet apud Nouam ciuitatem, ecce illi adſunt cum non contemnenda manu militum, & vrbem obſidione cingunt. Verū Imperator nondum tam nudus erat ab omni exercitu, quare eduxit exercitum ex vrbe, irruitq; in hoſtem fortiter, & prima coitione ſubmouit retro, vtrinq; tres aut quatuor horas ſtrenue pugnant: verum ad extremum Imperatoris copiæ ob raritatem, non ob ſuā ignauiam, aut hoſtium fortitudinem, coactę ſunt redire in vrbem. nec multum abfuit, vt non hoſtes cum Cæſarianis cedentibus in vrbem irruerint: quod ſi factum fuiſſet, veniſſet in hoſtiles manus Imperator. Habuit certe quod vehementer timeret. adeo nihil eſt in mundi gaudio diuturnum, adeoque fortuna nunquam eſt perpetuo bona. Sed miſeri mortales in quocunque ſtatu ſint, qui neſciunt alia quam huius mundi gaudia, agitantur fluctibus maris (omnia enim, vt ille inquit, fiunt in medio mari) nunc in altum tolluntur; mox vero deprimuntur. Imperator iubet firmari vrbem, vbi videretur magis hoſtibus expoſita. foſſas oppidani faciunt, aggeres attollunt, portas repagulis firmioribus muniunt. Nec minus hoſtes quicquid ad oppugnationem vtile eſſe putabant, ſtrenue faciebant, muros non vno ſolum machinarum genere deiicere nituntur. Per aliam viam, vt diximus, meliores copiæ, nempe Rhenenſes & Sueui, patriam petierant. Tum præterea Vngari adhuc, neſcio vbi, ceſſabant, fortaſſe de induſtria, nam ſiniſtre ſuſpicabantur quidam quiddam de eis. Ortum enim erat hoc bellum ab Vngaris qui ſuum regem petebant, cum Fridericus iturus in Italiam, ſecum ducere decreuiſſet Ladiſlaum regem eorum. Iniquo enim ferebant animo negatum a Friderico regem, iudicabant namque, id quod res erat, ſibi non fidere Fridericum. Porro vbi

in Germania rumor increbuit, Imperatorem eſſe obſeſſum, multi Principes & ciuitates inceperunt contrahere copias, & ſe parare ad liberandum Imperatorem. Sed quidam Principum, inter quos fuit Sigiſmundus archiepiſcopus Saltzburgenſis, & Carolus Marchio Badenſis, pacem fecerunt inter Fridericum & Vlricum comitem Ciliæ adhęrentesq; ei, hac conditione, vt traderet Fridericus Ladiſlaum regem Vlrico comiti Ciliæ, eumq́ue apud ſe haberet vſque ad conuentum Viennæ breui celebrandum, in quo communi ſententia Imperatoris, Boemorum, & Vngarorum de pueri tutela ageretur. Sed quum primū puer dimiſſus eſt ex manu Imperatoris, impulſu comitis Ciliæ & aliorum, regiam curiam inſtituit, nouos creauit magiſtratus (ex conſilio nimirum eorum qui nihil aliud quærebant, quam ſub prætextu pueri omnia adminiſtrare pro ſua libidine) præfecturas per prouinciam vbique ordinauit, innouauit, mutauit, antiquauitq́ue quæcunque volebant illi conſultores. Proceres Vngarici veniebant ad puerum (etiam ij quibus diſplicebat, quod non ſub tutore permanſerat vſque ad pubertatem ſaltem) omnia probabant, ad omnia arridebant quæcunque per puerum fiebant, multa autem praua & ad regni ſtatum debilitandum facientia per puerum gerebant aſſentatores, peſtes Rerumpub. Exacta deinde ab Vngaris & Auſtralibus pecunia, proficiſcitur regali pompa in Boemiam. vbi ad Boemos venit, ſummis eum honoribus excipiunt; Pragæ deferunt illi regni Boemici coronam: & quicquid gratum puero intelligunt, ſtudioſe officioſeq́ue faciunt (neque difficile erat mollem puerilemq́ue animum leuibus rebus capere) quare ludos pueriles inſtituerunt, & ſuperſtitioſa celebritate adornarunt omnia quibus magnifice & glorioſe initiarent coronarentq́ue nouum regem. his rebus fiebat, vt quo quiſque melius adulari nouit, hoc carior regi eſſet; libere & ſincere conſulentibus nullus omnino locus eſſet. Quod vbi Imperator cognouit, non parum moleſtum illi fuit, doluit enim, vt mortalium fortunam infelicem, quorū ſub nomine pueri tam perditi leues adulatores eſſent domini. neque enim leues illi aſſentatores latu faciles ſunt, nam iniuſtitia ipſa pleriq; ſolent eſſe. Hoc futurū prçuiderat prudens Imperator, propterea tātopere ſtuduit puerū apud ſe retinere, donec confirmaretur ætas. Ladiſlao autē cum Huſſitis non conuenit, nam adulatores eius nō erant Huſſitæ. Sed hæc omittentes ad maiora procedamus. Cæſar verſus in Germaniam, quanquā non mediocriter turbatus erat ob regem Ladiſlaum, & contumeliam iniuriamq́; quæ illata ſibi erat apud Nouam vrbem, conuentus Principum celebrauit, ſumma cura ſtuduit per Germaniam, & per alias nationes Chriſtianum nomen profitentes, pacem facere, & arma in Turcam parare, qui indies non ſolum incurſionibus paulatim Chriſtianorum fines carpebat, ſed magna regna aggrediebatur. Venerunt Conſtantinopolitani legati ad Pontificem, Nicolaum quintum, cum lachrymis auxilium implorantes, conatusq́ue Turcicos crudeles indicabant. Sed dum Pontifex ad Cæſarem Fridericum in Germaniam, & alios Principes in alias nationes mittit, dum deliberant maiore Principum parte putante (vt ante ſæpe contigerat) eſſe impoſturam quorundam auarorum hominum, Turca expugnat Conſtantinopolim totius Græciæ decus, non ciuitatem, ſed regnum imperiumq́; iure appellandum. Eam vrbem quibus rationibus Turca ceperit, quanta cum crudelitate diripuerit, quamq́ue nulli neque ſexui neque ætati pepercerit, quantaq́; cum multitudine; rurſum a quam paucis defenſa & a quibus, ſcripſere plures, neq; noſtri eſt inſtituti. Operæprecium eſt in vaſtatione huius vrbis videre quid auaritia poſſit, nam, vt ferunt, ſi ciues decimam partē pecuniæ, quam in terra ſine vſu defoſſam habebant, in auxiliares copias cogendas cōtuliſſent, facile reſtitiſſent Turcæ, in cuius manus ipſi ciues cum liberis & omnibus facultatibus ſuis peruenerunt. Adeo iniuſto & duro tyrāno ſeruit, qui ſeruit auaritiæ. Ex Europa enim Principes & ciuitates quædā ſcripſerant Imperatori Conſtantin. nō deeſſe militū, quantūcunq; vellet, numerū, ſed deeſſe qui ſtipēdia numeraret. quare Imperator concione Conſtantinopoli cōuocata, adhortatus eſt ciues, vt cōferrent pecuniā in auxilia militū aduocāda, nec admodū multū petiit a ciuibus, nā erāt Latini parati etiam aliquid addere: ſed deerat auaris, quā habebant, pecunia, moriq́; cum ſuis, perdita vrbe, maluerunt, quam partem aliquā de pecunia de ſuo exponere. Audientes Pōt. Calliſtus 4, qui Nicolao 5 ſucceſſerat, & Fridericus Imperator, aliiq́; reges & Principes captam & vaſtatam tam miſeris modis Conſtantinopolim, facile coniiciebant,

quid porro esset conaturus: quam obrem Principes comitia celebrant, Pontifex concionatores emittit in regiones passim Romanæ ecclesiæ, qui adhortentur populum ad expeditionem contra Turcam, & ad collationes quibus miles conduci possit, dedit illis concionatoribus magnã & inusitatam clauium potestatem in multis casibus & delictis: qui plenarias omnium peccatorum, quantumuis magnorum, indulgentias poterant concedere omni contribuenti ad tam sanctam & necessariam expeditionem quinq; ducatos. Nec minori curæ fuit ea res Friderico Imperatori. Erant autẽ passim per Romanam ecclesiam simultates & cõtentiones, atque etiam bella inter Principes. Anglia, vt de aliis taceam, tota erat afflicta intestinis seditionibus & bellis. Eboracensis enim dux cum rege Angliæ bellum gessit, & fretus proditoribus, cepit eum. In aliis locis alias belli causas excitabat Satan, permittente ob populi peccata Domino. Statim post captam, direptamq; Constantinopolin, & fama in Europam peruenit, Turcã cum ingenti exercitu Vngariam petere. quod vbi audiuit Ladislaus, cum nullam ab Imperatore Vngaris irato speraret opem, & Vngarorum nec viribus nec fide satis confideret, contulit se in Austriam, ne sibi accideret, quod Imperatori Constantinopolitano.

1456 nec rumor de Turcæ aduentu vanus fuit. nam anno millesimo* quinquagesimo sexto venit in Vngariam Turca, Mahumetes nomine, ducens exercitum centum quinquaginta millium, maxima in animo habens, primumq; castra mouet ad Albam, quæ vrbs illi commoda fore visa est, si caperet, ad traducendum per flumen exercitum. quare circumsepiuit illam militum multitudine. Quos Turcæ conatus vbi videt Imperator & alij in Germania Principes, mox (nam res nullã ferebat moram) mittunt Vngaris auxiliares manus cõtra communem Christiani nominis hostem. nec non & Itali copias mittunt, nam Vngaria capta proximi erant Germani aut Itali: nec Itali parum timebãt sibi, nam putabant Turcam tam stupidum non esse, vt primum bellicosissimam nationem aggrederetur Germaniam. Miserat quoque Põtifex Callistus cardinalem sancti Angeli, virum facundia præstantem, nec ad arma ineptum. per Germaniam, vt vbiq; omnes excitaret ad arma capessenda, in Vngariam misit: qui vbi Budam venit, multas secum ducens copias, coniunxit se Ioanni Huniadi, vnaq; venerunt Albam in vrbem. Deiecerat Turca iam murorum vrbis magnam partem, qua irruit magna violentia in vrbem: Christiani vero fortes se opposuerũt, nullis amplius freti muris aut aliis propugnaculis. Committitur ergo incredibilis atrocitatis pugna, diuq; anceps perstiuit Mars immobilis, tandem nostrorum virtute Turcæ in fugam acti sunt, cæsis vtrinque plurimis. sed adest Turcarum Imperator Mahumetes, denuo cogit suos in nostros, instauratur iterum pugna, iterum terga dederunt Turcæ. sed consilio nostros longius ab vrbe ducere voluit, alio loco insidiis collocatis, qui eis reuertentibus ex hostium persecutione, iter in vrbem interciperent: sed callidum Turcę consilium in tempore animaduertunt quidam ex nostris. quare dum hostem sequerentur laxatis frænis & animis nihil timentibus, reuocati sunt in medio cursu, vix autem potuerunt reuocari. illi vero qui reuocarunt, statim duxerunt eos in eam Turcarum aciem quæ erat in insidiis collocata. Turcæ cum nostri, præter expectationem in se signa verterent, statim fugiunt, nostri eos persequuntur, nec cessant insequi, donec atra nox longius prohibuit sequi. Venerunt in manus Christianorum omnes machinæ bellicæ, variæ tormentorũ species. Imperator Turcarum fuga elapsus, tãto animi dolore est affectus, vt veneno sumpto sibi ipsi mortem consciuerit. Ex captiuo quodam, qui Imperatori a consiliis fuerat, cognitum est, quod Imperator Turca illis, quos in insidiis collocarat, prædixerat ex composito fugituros, quos denuo ad oppugnandam vrbem compulerat, vt eos oppidani secuti ab vrbe ducerentur longius; hi vero interea vrbem caperent, seu saltem iter in vrbem interciperent. Neque hoc verum fuisse, nam nihil de fugiendo illis commiserat, sed contra hortatus erat, vt strenue pugnarent, pręmiis cum aliis, tum direptione vrbis, propositis. Insidias autem illas disposuerat, vt sic verteret fugam suorum, si forte accideret, in bonum, vtque, si illa non succederet, in insidiis tamen reliqua esset spes. Sed cogitationes hominum quantumuis sapientes videantur, nisi Dominus annuat irritæ sunt.

1456 Hoc autem Albæ factum est, anno post natiuitatem Christi millesimo quadringentesimo quinquagesimo sexto, in die diuæ Mariæ Magdalenæ dedicato. Porro ne sua gloria quenquam sciens hoc loco defraudem, Franciscanosque fratres in me conci-

concitem, Diui Franciſci ordinis Ioannes Capiſtranus haberi voluit autor victoriæ huius, & Albæ vrbis ſeruator: nec immerito, nam veſte ordinis Minorum indutus, ſtetit in bene munita turri, & oſtendit amplum vexillum, in quo erat crux picta magna, vt a longe conſpici poſſet, Chriſtianorum copiis pugnantibus. ergo ſequitur, ſecundum quoſdam fratres Minorum, quod illi Capiſtrano debetur omnis victoriæ gloria: nec ſolum, inquiunt, ex turri oſtendit, pugnantibus aliis, vexillum, ſed etiam noſtris benedixit, hoſtibus mala imprecatus. Itaque ergo hic monachus ſolus heroico ſono a quopiam Homero decantandus eſt, ob hæc facta. & propterea etiam poſt mortem claruit mirabilibus miraculis. Fuerunt in hac expeditione qua Turca cladem illam accepit, apud Albam multi Germani, quibus Vngari palmam, etiam inuiti (nam quo animo fuerint in Germanos, non eſt obſcurum, cum tamen ſæpe eos a Turca defenderint) dabant. Fugato, vt dixi, Turcico exercitu, Ladiſlaus in Vngariam redit, quid poſtea illic actum ſit ab eo prudens prætereo vt non admodum coniunctum cum Germania, alieniuſque a propoſito noſtro. Anno poſt Turcis paratis vlciſci ignominiam & cladem acceptam apud Albam, Pontifex copias ab Imperatore non magnas ex Germania acceptas, cum Italis ſuis, duce cardinali, miſit Rhodum, illicque rurſus eſt victus a noſtris Turca. idcircoque eo tempore impeditus, ne ad Albam rediret, vt decreuiſſe ferebatur. Adoleſcente Ladiſlao rege Vngarorum & Boemorum tempore, quo expectabant ſponſam ex Gallia, filiam regis Caroli, & certabant Vngari, Boemi, & Auſtrales de nuptiarum loco, hoc eſt quo in ſummo ætatis expectationis flore eſſet, mortuo, magnæ contentiones exortæ ſunt ob regna illius. Ducatum Auſtriæ Fridericus Imperator ſibi petebat, curq; ad ſe deuolutus eſſet, reddebat cauſas; Albertus frater Imperatoris etiam eundem ducatum petebat. Conuentus igitur propter eam cauſam habiti ſunt, in quibus iudicatum eſt ad maiorem natu pertinere ducatum, nempe ad Imperatorem. quod Albertum male habuit. dicebat enim fratrem alioqui ſatis habere, quibus adminiſtrandis occuparetur: ſubditiſque magis vtile futurum, vt habeant Principem qui apud eos ſit, & exiſtimet ſua bene habere, cum bene habent ciues; & ſe diuitem, cum prouinciales ſunt diuites, quam gubernari per præfectos, qui mercenarij plerumque pauperes, nihil ſtudio habent quam vt diuites reddantur quam breuiſſimo tempore; quod hominum genus diues factum, ſolet ſe ocio tradere, ventri enim ſeruiunt. quare diuites ſunt pluris faciendi, neque enim diutius ſeruiunt, quam donec conſecuti ſint quod quærebant. Dum ita contentio eſt de ducatu inter fratres, latronum magnus numerus in Auſtriam irruit, & quibuſdam locis ferro & igne omnia vaſtare aggreſſi ſunt: ſed celerrime totus principatus, duce Alberto, in armis fuit, & occurrit latronibus, quos obſeſſos ad ripam fluminis Morauiæ, multis occiſis, circiter ſexcentos captos ſuppliciis exquiſitis affecit. Operæprecium enim eſt huiuſmodi pacis turbatoribus exempla ſtatuere. Ex deuictis autem illis latronibus Albertus animos maiores ſumpſit, maioremque fauorem ab Auſtralibus conſecutus, Viennæ cum Sigiſmundo, Auſtriaco duce, conſpirat aduerſus Imperatorem Fridericum, conatique ſunt totam Auſtriam inter ſe diuidere, excluſo Friderico. Quod eorum propoſitum vbi olfecit Fridericus, Viennam properauit, antequam quicquam inciperent, tota ciuitas ſe illi obuiam effudit, & excipit cum omni, quo potuit, honore: duces quoque obuij diſſimulant animi occultas cogitationes, amanterque extra vrbis portas ſalutant. Ingreſſo autem Imperatore, conuenerunt Albertus & Sigiſmundus, deliberaruntque de capienda arce, quam prouinciales cuſtodiebant, præſidio in ea locato, donec ſcirent qui nam ducum eſſet dominus prouinciæ Auſtriæ. vbi autem intellexerunt hoc agi ab his duobus, firmiora præſidia in eam mittunt, neque enim volebãt excludi Fridericum, & ita dare cauſas magnorum bellorum. Tandem in tres partes partita eſt arx (ab illa enim tota Auſtriaca in illis regionibus pendebat prouincia) prima ceſſit Friderico, ſecunda Alberto, tertia Sigiſmundo. Poſt hæc geſta Viennæ, excommunicauit Pius Pontifex Romanus Sigiſmundum ducem Auſtriæ, quod in quibuſdam negotiis reſiſteret cardinali Nicolao Cuſæ: Sigiſmundus vero conſultans quo modo, quam facillime, poſſet abſolui, opus magno labore & impenſis nec exigua pecunia pro abſolutione, fore ratus, ſi mitteret nuncios Romam qui Papam ſibi placarent. quare cum cardinalis, propter quem

Pontifex Romanus eum execrarat, esset in oppido Bruneca; collectis repente copiis, ad obsidendum cardinalem festinat; summis viribus oppidum & arcem impugnat, admotis ad muros machinis, oppidum capit: arcem vero, in qua erat cardinalis, diligenter custodit, & eam capiendi vias & rationes multas tentat, venit tandem nescio qua arte & arx in potestatem ducis. Captum ergo cardinalem custodiæ indignius & ignominiosius mancipat, quam dignitas eius ferebat, nec prius potuit, quãquam multi essent intercessores, adduci, vt dimitteret eum, quam cardinalis iuberet sacerdotes qui a sacris propter ducis excommunicationem cessabant, missas celebrare, cumque voluisset clerum ad sacra prophananda compellere, minatus est Sigismundus illi mortem: quare cardinalis vitam suam sacris præferens, iussit sacerdotes per ditionem Sigismundi missas celebrare: nec satisfuit hoc Duci, verum arcem quandam, & non paruam pecuniam dare coegit cardinalem. Fecit enim captus homo, vitæque nimium timens, quicquid voluit aduersarius. His temporibus erat Pontifex totus in hoc, vt colligeret pecuniam in vsum belli aduersus Turcam. nam timebat sibi Roma. De regno Boemiæ contendebant quoque multi; Imperator Fridericus ius regni eius suum esse factum, cum nullus hæres legitimus existeret. Albertus & Sigismundus ex fœdere, quod domus Austriæ cum Boemico regno habebat (de quo dictum) regnum Boemicum ad se pertinere affirmabant. Item soror regis mortui, vxor Casimiri regis Poloniæ, asserebat sibi regnum Boemiæ. Item Carolus rex Galliarum, sponsæ Ladislai, filiæ suæ, deberi contendit regnum. Boemi in magno omnium procerum & magistratuum conuentu audiuerunt horum omnium causas ex oratoribus eorum, omnibusque responderunt quam potuerunt aptissime; verum iudicarunt se quoque viros esse, & inueniri ex Boemis qui administrare Rempub. regni possent, nihilque necesse esse externo rege. Quam ob rem elegerunt Georgium Pogegratium, virum in rebus militaribus peritum & singularis felicitatis. dictique superiores omnes frustra frequentes, non sine maximis impensis & sudoribus, miserant legationes in Boemiam. Feceruntque Boemi non aliter atque (si licet magna componere paruis) puella quæ multos procos habet, omnibusque spem facit, irridens in sinu, tandem exclusis omnibus illis, nubit, præter omnium opinionem, cuipiam alij. Nec vero minor erat lis de rege Vngariæ. Primum omnium in frequentissimo Budæ conuentu erant qui exponebant periculum a Turca, cuius insultus sine Germanis reprimi non possent, quare omnibus modis censebant Fridericum Imperatorem eligendum. Erant autem alij, qui fatebantur quidem verum esse, opus esse aduersus Turcam externo, maxime Germano milite, verum Imperatorem aliis occupari, vt non vacaret illi esse in Vngaria; exempla Sigismundi & aliorum recensentes: Præsentiam enim regis esse regno, quod coloni pręsentia agro est, dicebant. Præualuit tamen sententia eorum qui Fridericum voluerunt regem: est itaque rex appellatus Fridericus, vicitq; suffragiis reliquos quos alij volebant habere reges. Sed cum hoc illi nunciatum fuit, non statim in Vngariam volauit: quapropter Vngari putãtes raro in regno futurum, elegerunt Matthiam adolescentem, qui captus erat tum; expectabatq; potius capitis supplicium, quã regnum. Sub idem tempus bellum fuit Wirtenbergensi comiti Vlrico cum Friderico comite Palatino duceq; Bauariæ. Erat autem belli causa; quod Fridericus Vlrico per vim detineret dotem vxoris suę, quo prætextu (prætereo breuis esse studens) & alter alterum incursionibus frequenter vexabat, villas, pagosq; incendentes. Quidam etiam nobiles in illo bello cæsi sunt. tandem post multa vtrinq; incommoda accepta & data, compositi sunt per quosdam Principes, & præcipue Imperatoris opera. Hoc etiam anno, vel, vt quidam volunt, vno post anno fuit bellum inter duos Episcopos Moguntinos, nominibus Dieterichum de Isenburgo, & Adolphum de Nassau. Deposuerat enim Pontifex Romanus & execrarat Dieterichum; in locum eius Adolpho ordinato. causæ autem quod Pontifex Dieterichum abrogauit, illæ fuerunt: Annatum non soluerat. item legatis pontificiis missis ad vbique pecuniam contra Turcas petendam, dixerat Dieterich, Papam argentum nationis, non fidei defensionem quærere. Item quod a Bulla super decimis dandis ad concilium futurum appellarat, & reliqua quædam quæ negabat Dieterichus. Pontifici respondebat Dieterich, se inauditum, contra non solum ecclesiasticũ ius, sed ius gentium, condemnatũ; defendebatq; articulos sibi ob-

iectos quos fatebatur, nam quosdam in Bulla comprehensos negabat, constanterque falso per calumniam in se confictos. Res igitur venit ad arma, Dietrichus enim Pontificis sententia deturbatus ab archiepiscopatu noluit instituto successori Adolpho cedere, sed pręsidiis arces & oppida Moguntinę ecclesię firmauit. habuitq; quosdam nobiles & Principes sibi fauentes & auxiliarios, inter quos fuit Fridericus comes Palatinus Rheni, cui loco stipendij dedit arces quasdam ad Moguntinam ecclesiā pertinentes. Eam ob causam Papa hunc Fridericum quoque excommunicauit. nec enim leue erat, ecclesiarum bona ab eo accipere, qui ius dandi nō habebat, & excommunicatum iuuare. & alioqui etiam aliquando pontificiis literis in comitatu suo restiterat, ne promulgarentur. Coniunxerat se quoque Dieterícho Ludouicus, Diues cognomine, dux Bauarorū. Habebat vero Adolphus a sua parte Papam, Imperatorem, Carolum Marchionem Badensem, Marchionem Brandenburgensem, Albertum episcopum Metensem, Ludouicum ducem Bauariæ, cognomento Nigrum, Comitem de Wirtenberg Vlricum. Ij ergo non paruis odiis gerebant bellum inter se intestinum. Incendiis, ferro, & equorum multitudine passim segetes, villæ, pagique atterebantur & vastantur, magnaque pars Germaniæ non modice affligebatur illorum insania & furore, nec maius vllum, quod sciam, prælium fuit inter illos, quam illud in agro Haidelbergensi; aliquid magni enim facere gestientes, terram Palatini intrauerunt, Ioannes episcopus Metensis, Ludouicus Niger, Bauariæ dux, Carolus Marchio Badensis, & Vlricus comes Wirtenbergensis, quibus incipientibus incendere pagana ædificia, celeriter Dieterichum cum copiis ad se vocat Fridericus, & suas quas habebat auget, hostiq; socio Archiepiscopo occurrit. vbi vero Dieterichus & Fridericus animaduertunt copias hostium suis impares multitudine, veniunt in spem aliquid magni gerendi, quare eo perducunt hostem, vt a tergo, lateribus, & a fronte obsessum haberent. Obsessi autem Principes vnam reliquam habebant spem, suos scilicet ex desperatione fortius pugnaturos: quare cohortatis, & acie instructa, conantur vi & ferro viam sibi aperire, & in medios hostes ruunt, fit pugna cruentissima, vtrique enim habebant optimum militem in peditatu simul & equitatu: sed longe multitudine Fridericus superior, superat, multis occisis vtrinque. Comes de Helffenstain, & comes de Salm, cum multis nobilibus, desiderati sunt in parte Adolphi, & Carolus Marchio Badensis, episcopus Metensis, audacis vir animi, Vlricus comes Wirtenbergensis, & illorum nobiles fere omnes capti ducti sunt a Palatino in Haidelbergam, gloriose Friderico triumphante. nec dimisit eos, donec numerarint quantum ipsi victori visum est, & multa alia promiserint se facturos, quæ longum esset scribere. Habebat adhuc plura Dieterichus in sua potestate, quæ erant ecclesiæ Moguntinæ, excludebaturq;, inuito Papa & Imperatore, Adolphus ab oppido Moguntia. sed Adolphum aliosq; adhuc integros ei adhærentes Principes, scilicet Aluicum comitem de Sultz, Ludouicum Nigrum ducem, & reliquos, non modo non fregit iste sociorum grauissimus casus, sed etiam magis excitauit. Quare constituerunt aliquid contra alicuius momenti facere, quolibet etiam periculo. quare de vrbe Moguntia capienda deliberant. Habebant enim in exercitu suo qui vigilum in vrbe horas & loca sciebant, qui Principibus dicebant omnia negligentissime fieri, vigiles dormire solere, maxime postquā satis cōfabulati essent, & satis potassent, nam vinū sacerdotes abunde dabant tempore belli. iacebant igitur post vnā aut alteram horam a media nocte omnes altissimo somno consopiti. Quare scalis reliquoque apparatu ad conscendenda mœnia acceptis, silentio noctis accedunt ad fossas ea parte vrbis, qua munitissima erat, nam indiligentius illic custodiebatur, descendunt in fossas, ascendunt muros, inueniunt somno altissimo oppressos vigiles, quos vix excitatos rogant quædam ad propositum facientia, quæ cum dicerent omnia, vitam illis donarunt, sed silentio indicto. Occupata igitur illa mœniorum regione, & silente præsidio illic relicto, ad proximos vigiles properant, quos quoque oppresserunt, antequam sensérint, eo loco quoque præsidio munito, descendunt de muris in vrbem; dumque portam, quæ proxima erat, confringunt, ecce vigiles qui noctu solent ambire vrbem appropinquantes, audiunt crepitum & strepitum, conclamant, campanis pulsatur ad arma, ciues excitati vix somno excusso, arma tandem arripiunt, cum iam porta esset aperta & totus hostilis equitatus & peditatus admissus in vrbem, oc-

currunt ciues satis fortiter hosti, pugnatur per totum eum diem, sæpe hostes referre pedem coacti; tamen multitudine freti, tandem ciues ad deditionem compulerunt: traditis igitur armis expectarunt inermes quid imperaret victor hostis, nihil enim promissum illis erat quam vita, mandarunt igitur hostes ciuibus, vt sine omni mora, recta vrbe exirent extra ditionem episcopi, nec concedebatur cuiquam in domum ire suam, vt secum castam coniugem, virginémve suam, vel caros alios liberos duceret, cogebantur nudi ex vrbe adhuc sanguine conspersi, vulnerati, fatigati & famelici, hora sera vespertina migrare ex vrbe relictis focis, plenis cellis & penariis, lectis stratis, vxoribus, liberisque suis immitissimo militi. O tristia fata! Matronæ & virgines & scorta eodem loco habentur, extrusis maritis & patribus in exilium. Hic auditus est clamor puerorum & mulierum miserabilis. neque poterant vxores & liberi scire vtrum esset suus parens in numero interfectorum ciuium (fuerunt autem interfecti quadringenti) an in exulum numero. qui migrabant detestabantur fortunam suam, quod non pugnassent, donec etiam cecidissent, morteque finiissent miserias illas. Direpta est autem vrbs tota, nullique neque ecclesiasticorum neque alij, neque etiam monasteriis pepercit militum impietas. Forte erat eodem tempore Moguntiæ in castro Dieterichus, dormiens in vtramque aurem post tam insigni clade affectos hostes in agro Haidelbergensi. Vbi captam vrbem intellexit non fidens munitione arcis, dum ciues & hostes pugnant, deserit arcem & fuga sibi consulit, dolore animi admiratione que rei inexpectatæ confusus. Fugit quoque non sine trepiditatione cum eo comes de Katzenelbogen, qui ea nocte apud Archiepiscopum in arce erat. Hoc tempore Pontifex per omnas Romanæ ecclesiæ regiones crucem per suos legatos prædicauit aduersus Turcam, conferentibus pecuniam liberaliter indulgentias in plurimos annos plenissima manu promens; suis autem ipsorum personis militantibus, crucemque suscipientibus promisit vitam æternam, ceu essent ab omni delicto immunes. Sed nihil efficere potuit, nam in Germania res habebant, vt iam diximus: in Galliis vero & Anglia multa grauiora erant bella: Carolo enim rege Gallorum mortuo, successit Ludouicus, filius natu maior, quo cum gessit non paruum bellum frater eius minor natu, Carolus, adhærentibus ei plerisque Galliæ primatibus, Anglorum rege, & Carolo duce Burgundiæ. quod fuit bellum multorum præliorum. Italia quoque tumultuabatur bellis, seditionibus laborabat. Turca interim vtebatur multo cum successu insania Principum profitentium Christianam religionem. Nec, vt videtur, Fridericus Imperator defuisset expeditioni in Turcam, sed aliis negociis intricabatur ab iis a qui-
1463 bus minime oportuisset. Anno enim post natiuitatem Domini sexagesimo tertio supra millesimum quadringentesimum, Albertus frater Imperatoris eum in arce apud Viennam,* sentiebant quoque ciues cum Alberto contra Imperatorem, vnaque oppugnabant castrum, omni studio & conatu bombarbis muros concutiebant (nam vsus bombardarum erat iam tum magnus, quanquam nondum in eum locum peruenisset, in quo nunc est) lignorum fasciculis aliaque materia fossæ implebantur, ascendere muros conabatur hostis. Illi autem in arce non segnius strenue defendebant arcem, & repellebant hostem, occidebantque plurimos, quo vero plures ciuium Viennensium cadebant, hoc acrius ira succensi pugnabant, nitebanturque omnibus viis, artibus & rationibus capere castrum. Proposuerant enim ab impugnatione se non destituros, donec arcem in potestarem redigerent suam. neque enim incommoda & pericula ignorabant quæ futura essent, si non caperent. Imperator Fridericus clam emisit nuncium ad Georgium Pogebratium, Boemorum regem, petit ab eo, multis quæ sciebat illum cupere promissis, auxilium. Pogebratius non cupiens vincere Fridericum, quo cum magnæ illi erant simultates, tamen eum sibi beneficio deuincere volens, liberauit illum, ita tamen, vt non subiugarit illi Viennenses & Albertum fratrem. Imo studio & curæ erat Pogebratio, vt minueret non augeret in regionibus vicinis Boemiæ, Imperatoris potentiam. Cæsar liberatus ab obsidione Viennensium, egit cum Vngaris de regno, nam Vngari eum primum post mortem Ladislai elegerant, & iure sibi deberi regnum asserebat. Verum Matthias Waiuoda occupatum regnum tenebat Vngaris volentibus, nam magnam consecutus apud eos erat autoritatem, beneuolentiam & existimationem ex deuicto Turca, cum

eum enim fugarat & receperat multa, quæ Turca occuparat, tenebat. Quo Vngarorum studio & victoria fretus Matthias petiit coronam regni quæ deposita olim erat apud Fridericum cum puero Ladislao. Fit itaque contentio inter eos maxima, nisique Fridericus Imperator propter communia Christianorum commoda cauisset, ne iuuaret res Turcicas mouendo bellum Vngariæ, bellum maximum ex ea re ortum fuisset. Conditionibus igitur negotium componere passus est, coronauitque Matthiam in magno procerum conuentu in regem Vngariæ. Quid postea rex Matthias egerit, petito ab aliis. Anno post natiuitatem Christi millesimo quadringentesimo sexagesimo quarto, magna turba militum ex Germania venit in Italiam, profectura contra Turcam, veniebant etiam ex Gallia, & Hispania, expectabantque stipendia a Pio Pontifice. Pōtifex enim per apostolicos legatos crucem prædicauerat, magnis præmiis promissis, qui corpora offerrent in eam expeditionem: sed cum non afferrent ij milites secum opsonia, concessis large indulgentiis cum benedictione apostolica remisit in patriam. aduersus hanc expeditionem Turca se præparauerat, nostris obuiam iturus. quum ergo deessent nostris belli impensæ, domumque se contulissent, Turca pergit, & Christianorum res inuadit, diripit, multos captiuos abducit, Italiæ imminet. Pius Pontifex scribit literas, mittit legatos, sed plerique Principes sua quærunt priuata, & vulgus putant futurum quod antea, cum multi milites in Italiam venerant parati aduersus Turcam, sine stipendio iussi sunt redire domum. Erat Matthiæ Vngariæ regi bellum cum Georgio Pogebratio rege Boemorum, in quo bello erat quoque Fridericus Imperator intricatus. Imperator vero omnia semper visus est posthabere communi ecclesiæ vtilitati. Nam cum in Boemia rex Pogebratius rem Hussiticam promoueret, impediretque sanctæ Romanæ ecclesię adhærentes, Fridericus Imperator contra eum Matthiam regem Vngariæ iuuit. & ob eam rem, simulque ob expeditionem in Turcam, cogit in Germania copias, & proficiscitur recta Romam ad Pontificem, vt cum eo præsente præsens agat, magnis per Italiam itineribus Romam venit. Vbique excipitur magnis honoribus. nec quicquam aduersi in ea profectione accidit Friderico. Romæ exceptus est amanter & reuerenter a Pontifice Paulo secundo, qui Pio secundo successerat. Imperator Romæ creauit equites. Venientibus ad se legatis ex Latij ciuitatibus respondit comiter & benigne. composuit discordes Principes & ciuitates. suppressos & iniuriam patientes multos iuuit. Cum Pontifice & Principibus Italiæ de Turca debellando multa egit. Item Fridericus inuitauit magnis precibus Pontificem, vt ipse in Germaniam ad Principum comitia veniret, & coram de bello suscipiendo in Turcas ageret, multum enim præsentem effecturum apud eos, quibus legatorum fides iamdudum ex quibusdam causis inciperet suspecta esse, neque quicquam posse magni ab eis impetrari per legatos. Verum Pontifex nullo modo potuit induci, vt tam longi & difficilis itineris molestias susciperet, legatos autem missurum se promisit maximæ autoritatis viros. Cæsar honorificentissime Romæ & per omnes in itinere ciuitates Italiæ tractatus feliciter redit in Germaniam. Non possum silentio præterire facinus temerarium Saxonis militis, nomine Conradi de Kauff, hominis multarum rerum vsu periti, & diu in multisque bellis exercitati. Hic ob nescio quam causam priuatus omnibus facultatibus in exilium mittitur a Friderico duce Saxoniæ. Quam ob rem vir audacis pectoris quærit vlciscendi occasionem. Erant duo elegantes pueri duci illi Saxoniæ, qui in castro Altburg pædagogo commissi erant educandi & instituendi: in ea arce seruum quendam notat Conradus, cuius proditione fretus quadam nocte magno itinere celeriter confecto cum paucis venit ad arcem, & quibusdam ferreis clauis per rupes & muros ascendit in arcem, inuenitque duos pueros in cubili dormientes: quibus acceptis, minatus est præsentem necem, si clamarent, aut vocem vllam ederent, hos serui proditoris auxilio eduxit clam ex arce (quidam dicunt a pædagogo proditos) in Boemiam ducturus, maximum ex illis sperans precium. Vbi venit in syluam, quam vocant Hercyniam, se parantem Saxoniam a Boemia, tenera puerorum ætas fatigata petit cibum & quietem. Conradus se iam in portu nauigare putans a carbonario, qui forte illic erat, petit pueris cibum & potum dari. Dum igitur carbonarius ex proximo quodam pago affert panem & ceruisiam, & aliquid opsonij, ecce ex iis qui insecuti fuerant prædonem, quidam ad eundem car-

cc

bonarium forte fortuna veniunt (nam per omnes vias & semitas & per omnia deuia sequebantur raptorem) & deprehensum cum pueris Conradum capiunt, & ad Fridericum ducunt; capitisque supplicio est affectus. His temporibus incepit superbia in cor Caroli ducis Burgundiæ ascendere, quæ perdidit illum postea. Primum conatur Lotharingiam occupare, duce Lotharingiæ mortuo. & ab Imperatore postulat sibi dari titulos regnorum Siciliæ & Hierosolymitani; Vicariumque generalem imperij se institui petit. Treueri conuenisse Imperatorem & Carolum hunc Burgundiæ, vbi hæc arroganter imprudenterq; petiit, tradunt. Hęc vbi ab Imperatore negata sunt, Carolus aliam tentat viam qua consequatur, vt volitet per ora virorum: cogit ergo exercitum, quem ducit ad obsidendum oppidum Nussiam, quod est ecclesiæ Coloniensis. Causam eius belli reddebat, quod conaretur restituere archiepiscopum a Canonicorum Coloniensium collegio ab episcopatu deturbatum immerito. Erat autem duci Carolo fœdus cum eo archiepiscopo, præterea erant consanguinei. Colonienses canonici mittunt ad Imperatorem Fridericum, auxilium petunt, omnem rem, vt haberet, exponunt. Fridericus conscribit repente copias, ducit aduersus Carolum, aduocatiam archiepiscopatus Coloniensis, quæ ad imperium pertinebat, sibi arrogantem contra ius. Appropinquante Friderico, Carolus maiori studio & conatu nititur oppidum capere, sed a propugnatoribus sæpe repulsus fortiter, multos suorum amittit, nihilque efficit. Cæsar igitur vbi castra non procul ab hoste metatus est, quidam autem Principes composuerunt eos, quibus conditionibus hactenus neminem inuenire potui qui scierit. Carolum autem Imperatorem timuisse certa sunt vestigia. Statim enim soluit obsidionem, & reduxit vnde venerant, copias, toto in ea obsidione anno consumpto non sine maximis impensis. & est archiepiscopus consanguineus Caroli
1470 captus, ductusque in carcerem, in quo mortuus est. Anno septuagesimo supra millesimum quadringentesimum, erat in Francia orientali pastor homo illiteratus, qui quædam contra ecclesiasticos dicebat, quæ grata vulgo erant, vitam cleri plenam scandalis, & Deo abominabilem prædicabat, ipseque vitæ miram puritatem & sanctimoniam præ se ferebat. Quam ob rem magna plebis multitudo secuta est eum. Creditumque est vulgo cœlitus hominem doceri a Deo, vt qui nullas didicerat literas, disputabat cum sacerdotibus, nec de sua sententia cedebat, esse doctrinam Dei asserens, vna concione ad eum audio supra triginta millia confluxisse. Herbipolensis igitur episcopus mature serpenti doctrinæ occurrendum existimans, quodam die cum nemo circa eum esset discipulorum, iussit eum captum in carcerem duci, & condemnatum ad ignem, comburi vt hæreticum. Multi post mortem dicebant hominem innocentis vitę fuisse. sed hoc dicebant qui ignorabant legem, imperita plebs:
1476 Dominus nouit. Anno eodem, scilicet millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto, Carolus dux Burgundiæ suam perditionem maturaturus (Sic enim ignara fatorum mente miser homo sæpe cæco non solum affectuum impetu, sed etiam stulto rationis Deum non timentis iudicio, cum putat se sequi maxime salutaria & commoda sibi, in perditionem præcipiat se. Quare qui vere sapiens est suspecta habet omnia opera sua, & timet Dominum in omnibus viis suis) Dux ingentibus coactis copiis Losannam hostiliter petit, cuius aduentu inopinato Losannenses, qui nulla tam repente sciebant auxilia aduersus tam instructum hostem, territi dediderunt se. capta Losanna, quæ erat Heluetiis confœderata, Heluetij sine mora delectu habito aduersus eum educunt copias, præmissis in oppida hosti proxima præsidiis. Dux præsidium in Gransen capto oppido ignominiosa morte affecit, quingentos enim & duodecim viros Germanos suspendit. quo scelere vehementer in se commouit omnes superioris Germaniæ homines, non solum Heluetios: quare coniunctis viribus aduersus intolerabiliter superbientem hominem duxerunt copias, & non procul ab oppido Gransen exuerunt castris, fugato duce, & magna exercitus eius parte occisa. Omnis belli apparatus, & qui maximus erat in nostrorum manus peruenit; omniaque arces & oppida occupata a Carolo recuperarunt Heluetij, & suspensos Germanos milites solutos laqueis terra condunt, captosque Burgundos, quos Carolus præsidio reliquerat, laqueis eisdem suspendunt. Ex fuga illa, maxima accepta clade recepit se in vrbem Ioignam, misitque legatos in Flandriam & alia loca, qui cogerent nouas

copias: exegitque a Burgundis sextam omnium facultatum partem in vsum belli, quoniam constituit semel aut vincere, aut se suosque omnes perdere. Tanta erat animi variis affectibus turbati ira; nec habuit vllam impensarum rationem. Feruntur tamen Burgundi illi non dedisse. Carolus vero copiis reparatis & auctioribus quam antea, iterum ingreditur Heluetios vlturus se, oppidumque Murtam obsidione cinxit. Heluetij vero valida manu congressi cum hoste, vicerunt, quanquam vehementer multitudine impares hostibus: fugitque Carolus turpissima fuga vsque in oppidum Ioignam, persequente eum iudicio Domini, amisitque ex suis copiis in eo apud Murtam prælio septendecim millia. magna illic præda Heluetij potiti sunt. Iterum Carolus vires recolligit suas, immemor brachij Domini, reparatumque exercitum ducit ad obsidendum oppidum Nansium, quod est Lotharingiæ ducis; Heluetios sperans non iam serio aliena defensuros. Heluetij autem inuocati a duce Lotharingiæ, aduolant, vtrinque aciebus instructis congrediuntur, fit magna pugna, Heluetiis inauditam & plane incredibilem virtutem præstantibus; post longam pugnam terga dant Burgundiones, Heluetij & Lotharingiæ ducis equites vsque in noctem persequuntur eos hostes. In fuga occubuit dux Carolus multis acceptis vulneribus. Ex eius familiaribus captiuis cognitum est, quis esset ex tanto interfectorum numero. In oppido Nansio apud sanctum Georgium sepultum est cadauer inuentum. Fama erat diu apud Burgundiones, & alias quasdam gentes, elapsum ex hostium manibus ducem Carolum, visitare (hoc scilicet vouisse sanctis, si euaderet) loca sanctis consecrata, maxime Germaniæ sanctos ita placare, quos maxime hoc bello offendisset: septemque annorum pœnitentiam vouisse. Et erant qui ausi sunt vendere apud Burgundiones iumenta ac etiam prædia, solutionis die statuto, quo dux Carolus rediret. maleque creduli vendiderunt, nam solutionis dies nunquam veniet. Habitusque est in Germania quidam mendicus pro duce Carolo, qui non comedebat, nisi super nudum solum accumbens, & ex fictili testa, pannis abiectissimis tectus, sic pœnitentiam agens scilicet. Hic a multis accepit lautissima fercula (nam quicquid offerebatur ex conditionibus votiuæ pœnitentiæ comedere audebat, sed cubans solo) volebant enim multi superstitiosi & etiam ambitiosi tam potenti duci eleemosynam dari. Rogatus aliquando num esset, tacebat; admonitus vero, vt pauperum rationem haberet cum in principatum rediret, annuit modestissime. Ex eoque auditum aliquando est, Pauculi anni reliqui sunt meæ peregrinationis. Item, cum quidam ei ceu Principi (nihil enim dubitabant eum esse) exhiberent honorem genu seu verbis, amouebat se, inquiens nondum tempus esse. Erant quoque qui multa in eum conferebant officia, sperantes aliquid magni ab eo recepturos. Hanc opinionem, audio, sesquianno post cædem ducis, mendicum assecutum, & tenuisse quinque annos, & sex menses, postea nunquam in Germania visum, diuque postquam subduxit se creditus est fuisse. nec solum opinione & titulo ficto ducis gauisus est ille impostor quisquis fuerit, sed clam congessit, haud dubie sub prætextu illo, fretus stultissima populi credulitate facultates, quæ postea mutato vitæ genere, potuerunt sufficere ad alendam totam familiam, nam quidam nobiles beneficia in illum contulerunt, omnia enim accipiebat, & clam rursus pauperibus dare eum quæ superessent, credebatur, & aliquando dabat, vbi e re sua esse intelligebat. Verum facile potuit colligere, vbi nemo exigebat dati & accepti rationem. Hæc fuerunt fata Caroli ducis viri genere nobilissimi, & animo nimium fortis. Hic dux Carolus reliquit filiam præstantissima forma & morum concinnitate, nomine Mariam, quæ post patrem occisum se recepit ad Flandrenses a quibus se plurimum diligi sciebat. Cumque rex Galliæ vehementer peteret, vt Maria filia Ducis ad se veniret, magnisque promissis hoc ageret, Flandrenses prorsus non poterant vllis neque promissis, neque precibus, neque minis moueri, sed audierant de Friderico Imperatoris filio multa bona, quibus commoti mittunt legatos ad Fridericum, & ad filium eius Maximilianum, offeruntque illi sponsam dote & forma animique modestia incomparabilem. Fridericus Imperator & Maximilianus non negligendam occasionem putarunt; legatis respondent perquam familiariter, & Flandrensibus gratias agunt, quod sic de Imperatore eiusque filio sentiant, pollicenturque se animi gratitudinem declaraturos aliquando, constituunt diem ad quem

Francofurdiæ conueniant de coniugio acturi. Ad illam diem mittit rex Galliæ legatos Francofurdiam qui in mandatis habebant, vt Imperatorem admonerent, Mariam illam filiam Caroli ducis regi Gallorum obnoxiam lege feudorum, nec licere illi, inscio rege, contrahere matrimonium cum marito externo. præterea Imperatorem debere esse memorem amicitiæ inter Galliarum reges & Imperatorem, quæ iam multis annis durauit magno imperij & regni Gallorum commodo, &c. Maximilianus vero nihil moratus Francofurdiæ, veritus nimirum, ne mora paulo longior sibi turbaret futuras nuptias, recta per Rhenum descendit Coloniam, sequuntur Galli legati, vt mandata Maximiliano exponant: in itinere autem certiores redditi sunt legati, desponsatam Mariam Maximiliano, quare ad Ludouicum regem reuersi sunt. Rex Ludouicus indignissime fert, tantam & talem prædam ex faucibus ereptam, cogit copias, quæ ad Mariam ex paterna hæreditate pertinebant, occupat. Maximilianus vero non paruas copias secum ex superioris Germaniæ iis partibus in quibus optimi milites solent esse, duxerat in Flandriam, quas Gallis opposuit. Duxit igitur in vxorem Mariam, & accepit dotis nomine Flandriam, Brabantiam, Burgundiam, Limpurgam, Geldriam, Lucenburgum, Hannoniam, Hollandiam, Selandiam, Artesium, & alia quædam, nam hæc omnia Carolus dux Burgundiæ possederat, & ad illam Maximiliani vxorem hæreditario iure peruenerant. Vbi aliquoties congressi sunt Maximiliani pedites, & equites cum Gallis, sæpiusque superiores discesserunt, sunt induciæ factæ septem annorum. Hoc tempore vixit apud Heluetios in solitudine frater Nicolaus de Suitz, vacabat orationibus & ieiuniis per viginti annos. Potens erat in doctrina, nec ad eum fere quisquam venit, qui illum consuluerit, petieritve institui, qui non discesserit animo commotus, aut consolatus hilarisque conscientia, aut territus & tristis animo. Nihil vnquam ab eo animaduerti potuit quod diceret aut faceret ad ostentationem. verum simplex, apertus, syncerusque in homine erat animus. Ductum autem spiritu Dei vero, argumentum certissimum est, quod quæ futura prædixit, euenere, sicut vaticinatus est, prædixit autem Heluetiis multa, quæ humanæ mentis vi præuideri non potuerunt. habuit autem vxorem & liberos. Habetur sanctus apud Heluetios. Viginti annis nihil omnino gustasse fertur, nisi semel, iubente episcopo Con-
1480 stantiensi, tres panis particulas comedit. Anno octuagesimo supra millesimum quadringentesimum, venerunt apostolici legati ad Fridericum in Germaniam, & alios Principes, petentes auxilium aduersus Turcam qui Apuliam multis locis hostiliter vastabat, capta ciuitate non ignobili Hydrunto. Sed breui post nostri, profligatis Turcis, receperunt Hydruntum vrbem maritimam, & omnia quæ Turca in illis regionibus occuparat. Ludouico rege Gallorum lethaliter ægrotante, cum iam desperaret omnino de vita, venerunt ad eum legati Flandrensium de pace agenda. Fit Fœdus ea lege, vt Margarita Maximiliani ex Maria vxore filia, nubat Carolo Ludouici filio regi Gallorum, sed iusta ætate vtriusque expectata. Magnis muneribus donat rex legatos Flandrensium. Filia vero Maximiliani nondum erat nata annos duos. Vbi que primum legati rediere domum, condiciones pacis placent, placet & Maximiliano gener, filia Margarita magno apparatu & pompa ex Gandauo, Parisios transfertur (mater enim eius Maria, ducis Burgundionum filia, antea mortua erat, nam ex casu de equo cum esset in venatione, perierat) & passim per Galliam nondum bima puella, ceu regina, excipitur; duciturque ad grauiter laborantem Ludouicum regem, qui pugnabat variis artibus cum morbo: cum enim vinceret morbus itaque omnem naturalium remediorum potentiam, confugit ad res non naturales. virgam Aaron a Romano Pontifice petiit sibi mitti, nam Romæ habebatur ea virga. quanquam quidam dubitant an Aaronis virga sit. Hæc virga allata nihil potuit in morbo regis efficere. iussit etiam rex sibi afferri crucem victoriæ, quam ferunt Caralo Magno e cœlo missam, quæ quoque inefficax fuit in morbo regis. Quædam hoc genus alia iussit ad se portari, sed fatorum necessitas ineuitabilis alio vocabat regem Ludouicum. Mortuus enim est vno atque altero mense post Margaritæ in Galliam aduentam. Tempore isto erant in Germania legatus apostolicus Raimundus Payrandus, qui habuit potestatem a summo Pontifice non solum viuos a peccatis absoluendi, sed etiam mortuos, eius enim pontificium indultum se ad viuos & ad mortuos extendebat. Multi mortuis

quoque

quoq; emebant indulgentias. Eo tempore ſanctus Lupoldus Auſtriæ dux in ſancto-
rum numerũ a Rom. Pontifice eſt relatus. Hoc etiam tempore Atrebatum Maximi-
lianus cepit. Anno octuageſimo ſexto ſupra milleſimum quadringenteſimũ, menſe 1486
Ianuario, venit Fridericus Frãcofurdiam cum ſuo filio Maximiliano, ibiq; in frequen-
tiſſimo Principum conuentu ab electoribus Principibus electus eſt Maximilianus in
Imperatorem. breuiq; poſt electionem deſcendit Aquiſgranũ, vbi magna cum cele-
britate corona imperij ornatus eſt. Eodem tempore in Principum comitiis Franco-
furdiæ fecerunt Fridericus & Maximilianus, conſentientibus Principibus, per totum
imperiũ pacem ſeruandã ab omnibus per decem annos. Mandauit autem Imperator
hanc pacem ſeruare diligenter, vt nemo alium læderet: alioqui incurreret, vt loquun-
tur, in bannum imperialẽ, & in pacis huius violatorẽ liceret quidlibet cuilibet impune.
Sueuiæ ciuitates & Principes cõuenerunt, & fœdus fecerunt, ſe illam pacem ſeruatu-
ros, & contra quoſcunq; pacis huius violatores ſe defenſuros. hoc Sueuorum pacis ſtu-
dium vehementer ſeni Principi placuit. Fecit autẽ Fridericus hanc pacem, vt vacaret
Chriſtianis bellum cum Turca gerere: quare proximo anno poſt comitia illa Franco-
furdiæ habita, celebrauit conuentũ alium Principum Norinbergæ, in quo egit magna
cura & ſtudio de expeditione in Turcas ſuſcipienda. in eo cõuentu multa ſaluberrima
ſunt conſtituta, ſed non ſeruata. Eodem anno, quo Norinbergæ fuerunt illa Princi-
pum comitia, Innocẽtius Papa ab omnibus eccleſiaſticis perſonis decimas poſtulauit
per Germaniã: ſed clerus appellauit ab illis proceſſibus ac exactionibus ad Põtificem
melius informandum. Imperatori autem Friderico diſplicuerunt illę exactiones inſo-
litæ, quare oppoſuit ſe pontificiis exactionibus pro clero, nihilq; datum eſt. Eodem
tempore Sigiſmundus dux Auſtriæ geſſit nõ vulgare bellum cum Venetis, & Germa-
ni Roueritum oppidum expugnatum ſolo æquant. Veneti quoq; caſtra quædam du-
cis Auſtriæ capiunt. ad Tridentũ Germani cum Venetis congreſſi, occidunt magnam
Italorum multitudinem, magna multitudo quoq; in fuga in flumen Ateſin ſe præcipi-
tauit. Periit etiam Robertus Venetorũ dux, magni nominis apud ſuos, ob bellicas vir-
tutes. Poſt illam victoriam Sigiſmundi, Veneti magnum manu repararunt exercitum:
ſed Pontifex Rom. & Imperator compoſuerunt eos. Anno poſt natiuitatem Chriſti
1487, Brugenſes ceperunt Maximilianum, electũ Imperatorem. Fridericus vero col- 1487
lectis in ſuperiore Germania copiis, deſcendit celeriter, & liberat filiũ. Tres annos poſt
Maximiliani captiuitatem Matthias rex Vngariæ Viennæ vita defunctus eſt. nam hic
Matthias cum intelligeret Friderici erga ſe parum beneuolum animum, cum Turca
inhoneſte fœdus iniit, & Viennam cepit, totamq; fere reliquam Auſtriam occupauit,
Friderico aliis occupato, maxime in componenda pace inter Principes & ciuitates
Chriſtianorum; Matthia autem rege mortuo, Maximilianus comparatis copiis & Vi-
ennam ductis omnia recepit, ſeniq; patri reſtituit. Anno nonageſimo primo ſupra
milleſimum quadringẽteſimum, duxit Maximilianus in vxorem duciſſam Britonum 1491
virginem eximiam forma & moribus. Quod vbi cognouit Carolus rex Galliarũ, ſine
mora copiis coactis, & in Britonum ducatum ductis, rapuit illam Maximiliani ſpon-
ſam, & cõpreſſit, Margaritamq; filiam Maximiliani, quę ei matrimonio iuncta erat, re-
pudiauit ſcilicet ſine omni cauſa. Anno nonageſimo ſecundo, Matthiæ regis Vnga- 1492
riæ copiæ erant adhuc congregatæ, quas nigram legionem vocabant: quæ poſt mor-
tem Domini ſui receperunt ſe in munitiſſimũ locum, ex quo Auſtriam & Morauiam
excurſionibus & deprædationibus afflixerunt, qui auſpiciis Friderici Imperatoris ob-
ſeſſi, victi, partim occiſi, partim capti ſunt. Captos exquiſitis ſuppliciis affecerũt, in illis
regionibus quas turbauerant, alios ad rogum aſſatos necauerunt, alios viuos excoria-
runt, vt exemplo eſſent aliis pacis turbatoribus. Anno Domini 1492, Lynceæ obiit 1492
Fridericus Imperator, corpusq; eius Viẽnam perlatum magno cum honore ſepultum
eſt. Imperauit quinquaginta tres annos & quinque menſes, magna cum laude, & Rei-
pub. commodo. Cuius laudes alio ſtyli genere ſonandæ ſunt. Adoleſcens adhuc ma-
gnitudinem animi declarauit cum aliis multis in rebus, tum potiſſimũ, quod tam lon-
ginquas peregrinationes ſuſcepit. Hieroſolymæ enim fuerat tẽpore periculoſiſſimo,
omnibus viis latrociniis & bellis infeſtis. quantum ſtudium pacis illi fuerit, quantus
amor erga religionem, quæ erga homines caritas, ſcriptum ab aliis eſt.

DE GERMANIS

LIBER TRIGESIMVS.

Nno quo mortuus est Fridericus Imperator, Turca Croaciam oppressit, totamque depopulatus est, magnam hominum multitudinem captiuam abduxit, in seruitutem durissimam, ad labores tantum iumentis subeundos. Maximilianus vbi hoc audiuit mirabili celeritate cum Germanorum manu in Croaciam properat, Turcę copias abigit, multis ex illis mactatis, Croaciam recipit. nec mediocrem gloriam reportauit ex illa expeditione. Anno proximo post fugatum ex Croacia Turcam, filia Galeatij, nomine Blanca Maria, indole, qua capacitate muliebris sexus, præstanti, & forma pulcherrima, virgo Maximiliano Cæsari desponsata, venit ex Italia in Germaniam. & nuptiæ sunt celebratæ magnificentia plane imperiali in Inspruck. Hoc tempore Carolus rex Galliæ, huius nominis octauus, frequentibus nunciis, & multo auro obtinuit apud Heluetios, vt illi mitterentur milites (nam iam tum inceperant Gallorum reges nihil sine Heluetico milite agere) parabat enim expeditionem in regnum Apuliæ, quod sibi deberi iudicabat. Ingressus autem est Italiam autumni tempore maximis cum Gallorum & Heluetiorum copiis. His se opposuit Alphonsus rex magno contracto exercitu. congressisq́; in Liguria Alphonsi & Caroli regum copiæ, superauit Heluetiorum virtute Gallus (nam Galli etiam fatentur eam victoriã deberi Heluetiis) occupauitq́; Carolus totum Neapolitanum regnum. patrimonium quoque beati Petri incepit vastare, captis aliquot castris & vrbibus; ipsam etiam Romam obsedit, & compulit ad deditionem Romanos & Pontificem certis quibusdam conditionibus. quantum tum detrimenti acceperit Roma, tanto intromisso exercitu, facile est colligere. Pontifex cum sua familia se recepit in castrum sancti Angeli. Rex vero extorsit minis a Pontifice quicquid voluit vel in Italia vel Gallia. Cumq́; sedis Romanæ ditionem satis afflixisset, & Neapolim regnumq́; totum occupasset, Genuam oppugnauit quoque magnis conatibus: sed expugnare non potuit. Veneti vero & Mediolanẽses, maximis comparatis copiis, occurrerunt illi, sed eos insigniter magno & cruẽto prælio vicit. habebat enim Heluetios multos. Tandem postq́; exhausta esset Italia, & ad summã famẽ redacta, post cędes stragesq́; multas, pręsidiis in regnum Neapolitanũ constitutis in Galliam rediit, Heluetiis domum remissis. Post abitum vero Heluetiorũ sine negocio receptum est regnũ Apuliæ ab iis quos expulerat Carolus. Cum hæc Heluetico milite gessit, Carolus rex Galliæ nondum ætatę egressus erat annum vigesimum quartum. Erat anno nonagesimo quinto magna de Turcico aduentu fama, nec vana erat. Anno igitur eodẽ Maximilianus Cęsar Wormaciæ Principum comitia celebrauit magna, & propter Turcam & propter regem Galliæ Carolum, qui vxorem Maximiliano desponsatam, ducissam Britonum virginem eximiam, rapuerat, & Mariam filiam eius sibi desponsatam abdicarat, & Italiam turbabat, patrimoniumq́; beati Petri diripiendum militi obiiciebat, multaq́; occupabat sine iustis titulis. Sic iudicant Germani; Galli ex aduerso aliud respõdent. Vocabat autem Romanus Pontifex Maximilianum crebris literis; vocabatur quoque ab aliis Italis. Turca vero quotidie incursionibus Christianos vexabat miserrimis & crudelissimis modis. Quare & contra hunc cupiebat Maximilianus decerni bellum. De Heluetiis quoque in illis comitiis fuit mentio habita, nam plane persuasum erat Principibus & Maximiliano, Carolum regem Gallię nunquam ingredi ausum fuisse Italiam, si non habuisset Heluetios, & quicquid fecerat magni, per Heluetios factum constabat. In illis autem comitiis nihil solidum est decretum, alij enim bellum contra Turcam primum, alij primum contra Gallum suscipiendum volebant. Maior Principum pars censebat pacem primo firmandã esse inter imperij membra, ciuitates & Principes, deinde deliberandũ de bello in Turcam & alios imperij hostes. itaq; discessum est, vt nihil effectu sit datũ. In illis comitiis Wormatiensibus Eberardus comes Wirtẽbergensis est a Maximiliano dux creatus, præsentibus Principibus, adhibitis magnificis consuetis solen-

solennitatibus & ceremoniis. Eodem tempore Maximilianus Mariam Sphortiam fecit ducem Mediolanensem. Dum hic Principum Wormatiæ conuentus celebratus est, peperit quædam mulier non procul a Wormatia duas puellas vno partu, in fronte connexas, vt altera in alteram oculis intenta esset: nec separari poterant. Anno nonagesimo nono supra millesimum quadringentesimum, inter Heluetiorum confœde- 1499 ratos & domum Austriæ fuerunt quædam simultates paruis ex causis ortæ primum, sed ex quotidianis vicinorum inuicem conciliis odium indies creuit, tandem res venit ad arma. quanquam voluntas non erat Maximiliani, aut vllorum præcipuorum Principum aut ciuitatum, bellum eo tempore cum Heluetiis gerere, sed, vt dixi, nullæ magnæ causæ belli erant, erat tantum cæcum stultumq́; odium vicinorum quorundam hominum leuium quibus semper carior est rerum turbatio, quam alma pax. Nam ego ex certis autoribus qui interfuerunt tum Principum consiliis, quiq; mihi dixerunt, Maximilianum & Principes Germaniæ præcipuos tum statuisse, in fœdus illud Sueuicum recipere Heluetios, si modo ipsi vellent: & sic omnino sperauerunt sempiternā pacem in his regionibus, quæ sæpe misere afflictatæ fuerant ex bellis quæ cum Heluetiis gesta sunt a Principibus. Verum qui non pacem, sed rerum turbationem cupiebant seditiosi stulteq́; superbi, non cessabant irritare etiam quietos animos. Et quidam ex pacis turbatoribus erant etiam potentes, quare non verbis tantum, sed etiam factis incipiebant lacessere Heluetios. Conabantur enim arces quasdam, quæ pertinebant ad Curiensem ecclesiam cathedralem, occupare, id non ferre volebant Rheti. conuenerunt igitur Rheti, & confœderatis suis Heluetiis querebantur. Censuerunt igitur Heluetij vt primum mitterent legationem ad Maximilianum, & ei hæc exponerent, adiicerentq́;, se nullo modo laturos, humiliter tamen precantes pacem. Miserunt Rheti episcopum ipsum, cui potissimū erat illata iniuria. Maximilianus Imperator natura a bellis abhorrens, misit ad Inspruck, vt nihil inciperent se nesciente, ne pacem turbarent, facile posse ignem accendi qui difficillime a plurimis possit extingui aut omnino non extingui. Iussit episcopum Augustensem, cuius prudentiæ multum Maximilianus tribuebat, se interponere. Statuebant partes diem & locum vbi conuenirent. Locus erat Feldkilch oppidū, illuc vt venirent sui consiliarij in Inspruch, & autores tragœdiæ, mandauit Imperator. Interea in ægritudinem grauem incidit episcopus Augustensis, & ex ea mortuus est. eius morte quidam nihil boni ominabantur, qui destinatus erat ad rem componendam inter partes, & multū spei erat in eo viro, vnus enim talis vir nonnunquam plurimum potest. Mortuo autem episcopo Augustano, Maximilianus pręsulem Constantiensem ordinauit vt partes componeret suo nomine. Nam ipsi ob negocia erat in inferiorem Germaniam descendendum. Vbi abierat Cęsar, rem facilem cōpositu existimans, ecce consiliarij in Inspruck, contemnentes conuentum in Feldkilch celebrandum, & ipsum episcopum Constantiensem (gestiebant enim bellum gerere cū Heluetiis) mittunt ad Principes & ciuitates Sueuici fœderis, petunt vt Maximiliano & sibi ferant auxiliū aduersus Heluetios omnes homines præ se contemnentes (nam sic in inuidiam eos adducere conabantur) & quotidie cogitātes quomodo possint alios in suam factionem & rebellionem contra imperiū & suos naturales dominos excitare. nec eos veritos bellum minari Imperatori, &c. Sueuicum fœdus cupiens Maximiliano gratificari, & opibus copiisq́; suis confidens, pollicetur auxilium, bono animo iubens eos esse, despiciens nimirum Heluetiorum paucitatem. Heluetij vero vbi hos conatus procerum Cæsarianorū in Inspruck animaduerterunt, & quid cum Sueuico fœdere egerint, pararunt se quoque ad arma; sed ne quid omitteretur ad faciēdam pacem, iterum legatos mittunt in Inspruck, admonebant eos mandati Cæsariani de conuentu habendo in Feldkilch, dies enim statutus præterierat. Legatis Heluetiorum respōdebant nobiles ita vt facile ex responso intelligi potuerint quid apud se statuissent: tamen ne viderentur Imperatorem dominum suum contemnere, dicebant se ad comitia venturos, aliumque constituebant. Sed vtrinque interim se ad bellum parabant, nec longe post Cæsariani aliquot villas combusserunt, abrepta præda. Nec adhuc tempus esse iudicabant Heluetij sumendi arma, sed sępius verbis & conditionibus æquis tentare rem componere. Quare miserunt nuncios ad Sueuiæ confœderatos, qui significarent eis, Heluetios nihil nisi pacem petere, & simul exponebant quæ mala & pericula ex

bello hoc accidere poſſent. Verum Sueuicum fœdus nihil periculi ab Heluetiis ſibi eſſe poſſe exiſtimans, contemptim reſpondit. Et belli autores quidam nobiles ſub nominis Maximiliani autoritate multum poterant apud Sueuicum fœdus. Inuadunt igitur priores Cæſariani Heluetios, capiunt oppidulum Maienfeld, & monaſterium, quod vocatur Munſtertal, diripiunt, etiam non abſtinent manus ab eccleſiaſtica conſecrata ſupellectile aurea & argentea, captiuas abducunt moniales, occidunt multos viros, & captos cum reliqua præda abducunt. Tum tandem Heluetij vbi ſenſerunt nullum paci locum relictum, collecti occurrerunt hoſtibus ſuis defendentes ſuos focos, ſuos parentes, & liberos. Quam longe alios animos gerant quibus cari ſui proprij penates ſunt defendendi, quam qui ære conducti aliena impugnant, neminem latet. Hoc etiam fecit vt Heluetij primos maioribus copiis & diligentius fortiusq; exciperent, quod ſciebant, primis illis belli autoribus victis, parum negocij in reliquis fore. Congreſſi igitur, diu Heluetiorum impetum ſuſtinuerunt Auſtriaci & Sueui, tandem tamen terga verterunt Cæſariani, quos inſecuti Heluetij, ſua omnia receperunt, & igne ferroque hoſtilem agrum vaſtarunt. Poſt illud prælium, ob occiſos vtrinque animi exaſperati ſunt ſupra modum, mox aliis locis inuaſerunt Heluetios: ſed non fefellerat Heluetios ſua opinio, quod putabant primis victis, aliis parum animi futurum, nam fugiebant poſtea nō raro cum primum conſpexerunt hoſtem Heluetium, vel aliquando antequam in conſpectum veniret. Tantus terror inuaſerat animos alioqui bellicoſiſſimorū hominum. Maximilianus qui tum in Geldria erat alio bello occupatus, vbi audiuit de bello illo Heluetiorum, quomodocunque potuit, pacem fecit apud Geldrenſes, & feſtinauit in ſuperiorem Germaniam. Vbi venit in Sueuiam, vehementer diſplicuit illi, quod bellum erat ſuſceptum ſe inſcio, imo nolente, nam diſcedens commiſerat ne inciperent bellum. Erant quoq; in Maximiliani ſententia Principes quidam cordatiores ex eccleſiaſticis ſimul & ſecularibus, quare Maximilianus cogitabat an poſſet res componi, & conſultabat de pace. Verum autores inceptoresq; belli grauiter accuſabant Heluetios apud optimum virum Maximilianum Imperatorem, & facile erat in abſentes quiduis dicere. Inter reliqua audio eos dixiſſe Maximiliano, quo pacto quoſdā ad defectionē & ad ſeditionem ſolicitarint; & palam dici apud Heluetios, omnes vſq; ad Danubium fore breui in Heluetiorum fœdere, Maximilianoq; nullum locum fore vſq; Viennam, niſi velit etiam mulgere vaccas. & aliis hoc genus commentis ita incenderunt Principem, vt decreuerit omnes vires & neruos in hoc bellum aduerſus Heluetios intēdere. Quare totum imperium vocat in auxilium ad debellandos Heluetios. Conuentu frequenti Principum celebrato, conſtitutum eſt, quot locis, & quoto copiarum numero inuadendi ſint. Et plane erat prudēter decretum, quod ſi iuxta decretum imperialium comitiorum, vno tempore omnibus locis aggreſſi fuiſſent Heluetios, feciſſent illis negocij plurimum: ſed bona conſilia facta tardius ſequebantur, nā primi, qui inceperant bellū, veniebant non procul a fontibus Rheni vbi antea fugati erant, qui iterū ſunt repulſi plurimi a paucis Heluetiis. Nam primis præliis animis ſuperatis, corpora deſtituta ſpiritu inutilia erant. Cū ita aliquoties conflixiſſent infeliciter Cęſariani, petebat Maximilian. a duce Mediolanēſi, vt ſe interponeret, & cū Heluetiis de pace ageret, nam magnā inobediētiā in ſuis experiebatur, & videbat omniū animos territos. Dux Mediolanēſis quanquā Maximiliano miſerat quoq; auxilia & imperij nomine, & nomine amicitiæ beneficiorumq; quæ Maximilianus in eū contulerat; tamen ſuis ipſius impenſis, miſit ad Heluetios legatos, qui de pace agerent, miſit ad Maximilianum, nihilq; omiſit quod ad faciendā pacem facere viſum eſt illi. Cum primum venerunt ducis Mediolanenſis legati ad Heluetios, multaq; prudenter & vere dixiſſent de belli calamitatibus, & cōmoditatibus felicitateq; pacis; reſpōderunt Heluetij, ſibi nihil antiquius cariusq; eſſe honeſta pace, docentq; legatos ab exordio cauſas belli repetētes, quam neceſſario vim repellere coacti ſint, quā humiliter precati ſint ea quæ pacis ſunt, quam patienter contumelias & contemptus ſuperbos perpeſſi ſint, quantopere petierint pacem etiam poſt illatas ab hoſte iniurias. Quam ob rem hortati vltro ſunt ducē ad faciēdam pacem vtriq; parti tolerabilē & honeſtam. neq; enim efferebantur victoriis, ſed Domino exercituū Deo tribuebant gloriam, in omnibus Deū timentes & ſcientes rerū viciſſitudinem, fortunæq; mutabilitatem. Pacis igitur cōponendæ gratia locus ſtatutus eſt, vrbs

Ti-

Tigurũ, quo libere & tuto liceret venire & redire domũ Cæſarianis, ſuntq́; interea induciç ſactæ. Sed dũ hæc agebãtur Tiguri, & media quibus partes coire poſſent, quærebantur, Cæſariani cõtra induciarũ fidem Heluericũ pagum incenderunt, & occidebãt apud Reineck circiter ſexaginta Heluetios. ſed quanquã Heluetij propter inducias nõ expectarint hoſtẽ, & oppreſſerint eos Cçſariani ex improuiſo, tamen plures Cçſarianos occiderunt, & fugauerunt eos. Hoc factũ tempore induciarũ a ſuis Maximilianũ Principẽ tenaciſſimæ fidei non minus male habuit, quã ipſos Heluetios. Nihil igitur agi potuit eo tempore adhuc de pace. Gallorũ rex etiã cum Cæſare & Principib. imperij egit de pace, ſed in omnibus actionibus ſuis & verbis ſuis ſatis aperte indicabat fauorẽ ſuum erga Heluetios, & propterea minus potuit apud Maximilianum & Principes. Tandem profeſſus eſt ſe omnibus viribus adiuturũ Heluerios qui inuiti ſuſceperint arma, & coacti ſint effundere ſanguinem vicinorum ſuorum. Bombardas, pecuniam, equitatum, recuſantibus, donec opus haberẽt, Heluetiis conatus eſt obtrudere Gallus. neq; enim e re Galli fuiſſet, ſi Imperator, vt in animo habebat, Heluetios ſubiugaſſet. nullũ enim Galliarum reges multis annis bellum geſſerant ſiue Heluetiis militibus. Galli enim dicuntur in acie fortes eſſe, cum apud ſe habent Germanos milites, alias ſoli non adeo felices. Hoc Germani ferũt, Galli forte aliter. Poſt finitas illas inducias iterum multis locis pugnatum eſt. ſingulas autem pugnas deſcribere eſt cuiuſpiam ex profeſſo bellum hoc deſcribentis. Multis locis pugnatũ eſt, ſed fere vbiq; fortuna fauit Heluetiis. Conſtantiæ ſæpius pugnatũ eſt. Sub ſylua Suaderloch nomine, erat campus frumentarius, maturaq́; erat ſeges: cum igitur meſſores ex vrbe veniſſent plurimi, & meterent, militibus in acie conſtitutis, qui hoſtes repellerent, ſi venirent, Heluetij qui in ea ſylua excubias ſemper habebant diligenter, congregati expectabant, donec demeſſum eſſet frumentum, & partim curribus impoſitum. cum iam militũ animi eſſent in vrbe cœnam appetentes, prorumpunt ex ſylua taciti Heluetij vno tãtum ſigno, & audiebatur fragor & clangor tubarũ in ſylua non aliter ac ſi eſſet plena armatis (erant autẽ ſenio defecti & adoleſcentuli nondum ad pugnam habiles qui ſtrepitum & ſonitus illos excitabãt) territa Cæſariana acies cum primo Heluetiorum in eos impetu fugiunt. Nã alia via quam expectabatur hoſtis, veniebant, declinanres bombardas, quæ prorſus inutiles erãt Cæſarianis. Heluetij fugientes perſecuti vſq; fere ad vrbis mœnia, occiderũt multos, ceperunt quoſdã, potiti ſunt bombardis, curribus & equis cũ demeſſo & colligato frumento. Hoc quoq; menſe pugnatum eſt apud Dorneck, quæ eſt arx Heluetiorum diſtans vnũ miliare a Baſilea. Poſt multa inſelicia prælia mathematici, aſtrorumq́; periti perſuadebãt Maximiliano, vt iam nouo loco, nouiſq́; copiis aggrederetur Heluerios, nam ſidus quod Heluetiis tantopere fauiſſet, iam non amplius in cœlo apparere, ſed contra exortas ſtellas quæ Principibus & regibus amicæ eſſent. Maximilianus igitur Italogallos quoſdam milites oberrantes conſcripſit, eos iunxit copiis quas Argentina, & Alſatia, alijq́; in illis regionibus miſerant. Ij ergo vna proficiſcuntur ad obſidendã arcem Dorneck. Erant copiæ non paruæ, beneq́; omni genere armorũ inſtructæ, præcipue bombardis. Caſtra igitur ante arcem parantes, Heluetij vero ante quã adueniſſent, ſciebant hoſtẽ in iſtis regionibus fortunã tentaturum, nam pedetentim aſcendebant, & in Mulhuſen manebant aliquot dies. inprimis enim ſtudio ſolet eſſe Heluetiis, quemadmodũ omnib. rei militaris peritis, vt quid conſilij capiant & in animo habeant hoſtes, prædiſcãt. Conuenit enim plerũq; ex hoſtiũ conſiliis noſtra dirigere. Quare dũ caſtris locum deligunt, & tormenta ad arcẽ oppugnandam diſponunt, Heluetij ex Lucerna, Zug, & Tiguro (nã remotiores ſcilicet Suitenſes & Vri & cæteri, poſt præliũ venerũt) & omnes propiores adſunt, deliberant expectãdi ne ſint alij: placuit ſententia vna omnibus, non eſſe cunctandum, ne caſtrorũ munitionibus firmatis plus negocij pluriumq́; nece ſint repellendi. nec dubitabant, ſi ita ex improuiſo opprimerent aduenientes nihilq́; adhuc timẽtes (formidabant enim poſt duos trésve dies vẽturos Heluetios) ſtatim fugituros. Quã ob cauſam prçcipitabãt ſe in hoſtẽ ex monte Heluetij, ceu torrẽs omnia ſecum rapiẽs: Cçſariani violentiã primi impetus non ferentes, fugiunt; ſequuntur Heluetij, cadunt ex illis quatuor millia, vix centum ex Heluetiis cecidere. Potiti ſunt Heluetij magna præda, & belli apparatu impedimentiſque omnibus, & aliquot militaribus vexillis, Argentinenſium vexillum Tiguri pendet adhuc in eccleſia, occubuerunt multi ex

prima nobilitate, inter alios comes de Busch, comes de Furstenberg, & comes de Castelwart. Post illud prælium optimus Imperator Maximilianus iterum cōstituit de pace agere, sed nullo modo voluit arbitrum habere regem Galliæ, quem dicebat Heluetiorum in bello hoc socium. Heluetij autem contra petebant regem Galliæ mediatorem, & non recusabant ducem Mediolanensem, quanquam non ignorabant, qua necessitudine esset Maximiliano deuinctus. Putabant ergo Heluetij vicissim Maximiliano ferendum Gallum arbitrum: noluit autem Maximilianus eum audire in hac re. Alij autem Principes ecclesiastici præsertim pacem conati sunt inter illos facere. Conuenerunt Basileam ob eam causam: Maximilianus suo nomine misit illuc honestissimam legationem doctores iuris, nobiles & comites. industriam & studium cōponendæ pacis Philippi Palatini Rheni imprimis prædicant. Cum igitur vtrique Cæsariani & Heluetij peterent iniqua vt æqua ferrent, tandem media sunt excogitata, quibus cruentum & infelix bellum est sublatum, & pax facta. Post illam pacē factam rex Galliæ Ludouicus eodem statim anno, mense Octobri, duxit exercitum in Italiam contra ducem Mediolanensem; suum enim Mediolanensem principatum iure esse, affirmabat. Vbi rex venit prope Mediolanum, occurrit illi tota ciuitas obuia, ordine secūdum ætatem & dignitatem. Ferebāt autem palmarum ramos in manibus, & vexillum cum insignibus regis Galliarum, & cum omni genere musicorum instrumentorum, & cantionibus quibus liberatorem, patrem patriæ vocabant regem, atque hoc modo obtulerunt claues Gallo; Dux enim insensos sibi ciues, nescio quibus exactionibus, fecerat. atque sic qui paulo ante pacem inter Imperatorem & Heluetios composuerat, sua omnia tuta putans, repente ex omni Mediolanensi principatu electus est, fugitq; ad Maximilianum. Nihil illi profuit aurum & argentum, quod congesserat; nihil arcis inexpugnabilis munitiones; nihil prudentia & astutia, qua valuit plurimum: sine pugna, sine hostis omni labore victus est, amisit omnia. sic agitur cum iis qui confidunt in fortitudine sua. Verum rex Galliæ discedens reliquit præsidia Mediolani ex militibus Gallis, qui vexabant multis modis intolerabiliter Mediolanenses: quare rursum consentientibus & iuuantibus ciuibus facile recepit Sphortia Ducatum auxilio Heluetiorum militum. quod Gallus non ferens, denuo conscribit exercitum, magnumque conducit numerum militum ex Heluetia. Dux quoque Sphortia conducit stipendio milites Heluetios, quos iunxit Italis, quemadmodum rex Gallis iunxerat Heluetios. Vbi ergo regius exercitus & ducis venissent in campum vbi confligendum erat, & acies vtraque iam esset instructa, essentque vtrique Heluetij exercitus maior vel certe potior pars, in qua sperabant Sphortia & Gallus, noluerunt Heluetij aduersus suos pugnare, sed congressi iungebant dexteras, familiariter se mutuo salutabant, felicem precabantur reditum. Interea (Heluetiis ignorantibus & iis qui sub Gallo & iis qui sub duce militabant) Galli capiunt ducem Sphortiam, nam multis Gallorum a facie notus erat, & abducunt in Galliam: itaque iterum sine sanguine totum ducatum occupat rex. Heluetij qui apud ducem erant, quique illi iurarant, indignissime ferebant hoc Gallorum factum. & quanquam pauciores erant quam vt consultum fuisset Gallos aggredi, tamen si dux non abductus fuisset, aliquâve spes liberandi eum fuisset, nullum discrimen non sub-
1501 iissent, vt dixerunt mihi qui tum in exercitu ducis fuerunt. Anno Domini millesimo quingentesimo primo, fœdere iuncti sunt Heluetiis Basilienses & Mulhusenses.

Eo etiam anno, ceciderunt super vestes hominum signa crucis, quæ multos terrebant: paucorum vero atque adeo nullorum vitam mutabant, vt solent prodigia omnia (quæ esse deberent nobis doctrina & admonitio vt resipisceremus & agnosceremus Dominum Deum) fere semper magis iudicio esse, quam documento animalibus hominibus; adeo corrupta est hominis natura, vt nisi Deus per spiritum suum regeneret, in
1505 stultitia, & inimicitia Dei pereat. Anno quoque quinto supra millesimum quingentesimum, per magnam Germaniæ partem, maxime illas regiones quæ ab Norinberga vsque ad Alpes, quæ Italiam a Germania diuidunt, fuit ingens fames. subuenerunt vero Argentinenses omnibus illis fame laborantibus regionibus, non aliter atque olim ille Pharao Ægyptius rex, sicut est in libris Mosi scriptum. Nec solum Argentina ciuitas eo tantum tempore frumento iuuit vicinas regiones, sed sæpe ante, & post, nuperque cum in Italiam frequentibus bellis exhaustam erat plurimum frumenti transuectum,

ctum, incideretque abundans illa humiditas pluuiosissimi anni, quo admodum male responderunt cereales fruges, vnde secuta est maior caritas non solum in Germania, sed fere per totam Europam, quam multis annis retro audita sit. Argentoratenses vero iuuarunt plurimos frumento. Conseruatio igitur talis frugum laudi & gloriæ est ciuitati, quæ non vt maioris vendat, coemendo aliis præripit, sed emit, vt conseruet ad necessitatem, si vel bellum vel intemperies aeris, aliáve caritatis causa incidat. Anno hoc Raimundum cardinalem legatum misit Pontifex, Alexander sextus eius nominis, in Germaniã & alias quasdam septentrionales nationes, cum magna apostolica clauium potestate, indulta eius extendebant se in mortuorum ante multos annos animas. verum vbi limina Germaniæ attigit, eum in Germania legatione fungi prohibebāt Principes & Maximilianus, nolebant enim caritati duræ exactionem etiam accedere: sed tādem Principes admiserunt legatum, qui peragrauit totam Germaniam, ex Inspruck Norinbergam, illic per Franconiam Orientalem, & Thuringiam, peruenit Coloniam. inuenitque hic legatus Germanos ad pietatem & ad dandum promptiores aliis nationibus. Caritatem, quæ fuit anno quingentesimo primo, secuta est proximo sequenti anno per Germaniam in omnibus locis, in quibus caritas fuit, crudelissima pestis. Eandem causam pestis, opinor fuisse, quæ caritatis fuerat præcedentis anni, nam quæ aeris intemperata constitutio nocuit plantis vt non respondere potuerint fructificando, eadem iustam concoctionem impediuit in animantibus, ne alimentum ad iustam confectionem perueniret. Quod autem secundo tandem anno in corporibus morbosis symptoma pestis apparuit, mirum non est intelligenti humorum generationem & corruptionem, longo enim tempore non raro latent morborum causæ, & plerunque a paruis principiis incipiunt generari. Porro non sum ignarus, quod caritatem etiam ob alias causas soleant cum alij morbi tum pestis sequi; nempe coguntur homines vesci multis generibus leguminum, herbarum, arboreorum fructuum, & radicum, quæ omnia malum corruptionique obnoxium succum generant. verum hæc relinquenda physicis philosophis a nostri libri titulo aliena. Cruces in aere volantes præcedenti tempore hanc pestem pronunciasse quidam volunt. Anno etiam quingentesimo secundo Spirensis diœcesis rustici multi coniurauerunt aduersus dominos suos nobiles, conquerentes oneratos se tributis, vectigalibus, censibus, decimis aliisque exactionibus, serpebat quotidie seditio latius, nam alius alium excitabat, & (cum semper malorum multitudo maior sit quam bonorum) vbique inueniebantur multi qui se iungebant illis, alius spe prædæ, alius spe libertatis, nonnulli vt æs alienum reddere non cogerentur. Elegerant duos viros ad quorum arbitrium omnia agerentur, constituebant vbi conuenirent omnes, vt iuramento præstito, munitiones caperent, arces & vrbes, diriperent monasteria, &c. sed vbi statuissent conuenire, intellexerūt eorum locorum nobiles & alij magistratus. quare primos ceperunt, atq; ita tractauerunt, vt alij manserint domi, multi enim suppliciis affecti sunt. Eo anno magna Principum comitia Norinbergæ, præsente Maximiliano Imper. sunt celebrata. Anno 1503, pabuli & omnium 1503
etiam quæ ad hominis mēsam veniunt, insignis caritas fuit, ob siccitates eius totius anni. Anno post natiuitatem Domini 1508, Iulius 2 Pontifex est electus, qui postea auxilio Heluetiorum tot bella, contra Venetos & contra Gallum gessit, recuperatis multis quæ pertinebant ad Romanam sedem, multaque præterea adiecit ad patrimonium beati Petri. Hic Pontifex in Heluetios contulit multa beneficia, plurimumq; aurum, magna enim eorum opera confecit bella. Hoc anno fuit multorum episcoporum Germanorum & secularium Principum conuentus Francofurdiæ; quid autem tractarint, pauci sciebant. Anno hoc exortum est bellum Bauaricum, Georgius enim dux Bauariæ habuit vnicam filiam quam matrimonio iunxit Ruperto Philippi, comitis Palatini Rheni, filio, fecitque eam filiam, cui nomen erat Elizabet, hæredem Bauarici ducatus. Quare non diu post socero Georgio duce Bauariæ mortuo, contractis copiis Rupertus conatur occupare Bauariam: Albertus vero dux Bauariæ legitimum se hæredem ducatus esse affirmabat, testamentum Georgij contra ius factum irritum existimandum esse. Cum autem Rupertus a testamento Georgij non descenderet, frustráque peteret Albertus ius suum, res tandem venit ad Maximilianum, cuius sororem matrimonio copulatam habebat Albertus. Maximilianus Imperator pacis & æquita-

tis amantissimus, in excogitandis mediis quibus componeret partes, diu laborauit: sed media a Maximiliano, affinitate iuncto Alberto, Rupertus reiiciebat: quare Maximilianus notauit Rupertum & omnes ei adhærentes banno imperiali. Rupertus vero bannum contemnens, cogit magnas copias, Philippus comes Palatinus mittit auxilium filio, nihil etiam moratus bannum. Qnam ob rem celeriter per Bauariam multa occupat Rupertus. Imprudenter vero Palatinus suas tantum copias respexit quantæ essent, non expenderat contra quid aduersarius posset. Maximilianus ergo imperij ciuitates & Principes omnes conuocat, exponit maiestatis contemptores quid conentur, quam æqua media recusarint: igitur omnia rebellium Philippi patris & Ruperti filij concedit cuilibet occupanti, suscipitur bellum vno consensu omnium aduersus Palatinum & Rupertum; magnis conatibus multisque locis rem aggrediuntur Hassiæ Lantgrauius, Huldricus dux Wirtenbergensis, Alexander dux Bauariæ, & comes Validentiæ, & cum iis multi barones & nobiles diuersis locis inuadunt Palatinatum Rheni, omnia obuia vastant, expugnant arces & oppida: Maximilianus vero, Fridericus Marchio Brandenburgensis, & totum fœdus Sueuicum, & multi alij nobiles ducunt coniunctas copias in Bauariam aduersus Rupertum. Rupertus cum hoste longe potentiore congreditur, auxilio Boemico quod habebat, confisus; pugnatur acerrime & plane dubio Marte aliquot horis: nec enim cessit Rupertus, donec ad eam raritatem redactus fuit, vt consistere impossibile esset. Coactus igitur tandem fugere Rupertus cum suis, amisit copiarum magnam partem. Boemorum in ea pugna mille quingenti ceciderunt non sine bellica laude, strenue enim pugnarunt. Rupertus cum parte copiarum elapsus, penitus infirmatus est, occupatamque fere totam Bauariam tradidit Maximilianus Alberto, relictis præsidiis quibusdam. Ipse vero Maximilianus cum reliquis copiis properauit aduersus Palatinum, occupauitque sine negocio quicquid ad Palatinatum aliquo titulo pertinebat, *Gengenbach* scilicet, *Ortenberg*, *Offenburg*, *Geroldseck*, & multa in istis regionibus quæ Palatinus possidebat. His in fidem acceptis & præsidiis munitis, traduxit omnes copias per Rhenum, occupauitq; totam, quam vocant, prouincialem aduocatiam. neque enim resistebat amplius quisquam Maximiliano post tantos successus. Marchio autem Badensis Christophorus interposuit se, & precibus multis effecit, vt Maximilianus passus sit se ab instituto reuocari, & Philippum Palatinum in gratiam receperit. In aliis locis, alij alia de Palatinatu ceperant. Emicho comes de Lyningen, Alexander dux Bauariæ, Guilielmus Hassiæ Lantgrauius, multa igne consumpserant, Monasterium D. Benedicti diues admodum, Lympurg nomine, totum in cinerem redegit comes Emicho. Dux Vlricus Wirtenbergensis igne & ferro plurima uastauit, monasteria aliquot munita præsidiis cepit: obsidens autem oppidum Brettam, ab erumpentibus oppidanis magnam accepit cladem, occiderunt enim multos de copiis Wirtenbergensibus, & bombardas aliquot vi eripuerunt duci, quibus oppugnabat oppidum. Oppidum igitur illud non potuit capere: postea vero compulit ad deditionem arcem *Boseckheim*; mox post *Leostain* accepit in deditionem: deinde subiugauit *Winsperg*, post hæc Nouam ciuitatem compulit ad deditionem: postremo cepit oppidum *Meckmul*. Recepto autem in gratiam Palatino, Maximilianus iussit omnes Principes domum reducere & dimittere copias. Dicto Imperatoris igitur obedientes, omnes reuersi sunt vnde venerant. Rupertus statim post infaustum bellum obiit, vt creditur, dolore animi. Anno post natiuitatem Chri-
1505 sti millesimo quingentesimo quinto, Maximilianus magna Coloniæ celebrauit comitia, præsentibus plurimis Principibus, inter multos discordātes pacem fecit in illo conuentu Imperator. Duce vero Geldriæ rebellante, & maiestatem Cæsaream non satis reuerente, Maximilianus comitantibus eum multis Principibus & comitibus aliis, cum copiis descendit in Geldriam, ducemque statim aduenìens ad deditionem compulit, & qua fuit bonitate Maximilianus, conditionibus prorsus amicis ducem in gratiam accepit. Eo anno quo comitia illa fuerunt Coloniæ, apparuit cometes insolitæ magnitudinis & formæ. Anno sexto, Maximilianus comparato per Germaniam magno exercitu, duxit in Vngariam, nam meditabantur defectionem & rebellionem. Obsessuro autem Maximiliano magnis copiis vrbem Bresburgum occurrerunt Vngari supplices obuiam, rogantes pacem, quaslibet, non iniquissimas modo conditiones

nes

nes accepturos & seruaturos, pollicentur. Maximilianus quanquam magnis ea expe-
ditio impensis constiterit; tamen pacis amantissimus æquis legibus pacem fecit cum
Vngaris qui longe aliud meriti erant. Eo anno inter Norinbergenses & Marchio-
nem Brandenburgensem Fridericum simultates fuerunt, nescio quibus causis, per-
magnæ: cumque Norinbergenses tota fere iuuentus armata manu, magnoque appa-
ratu in pagum non longe ab vrbe distantem exiret, in quo erat anniuersaria, quam vo-
cant, dedicatio, Casimirus filius Friderici Marchionis cum equitum & peditum copiis
obuius venit, congrediuntur igitur, pugnant pertinaciter, diuque neutris propter cu-
piditatem gloriæ laudemque, & præmia, cedentibus, cæduntur multi; tandem tamen
victor euadit Casimirus, fugiunt ciues in vrbem. vtrinque plurimi cæsi sunt. Quod
autem Norinbergenses priores cessere, non animorum ignauiæ, sed corporum laf-
situdini ex æstu & labore ascribendum est. Reliquerunt enim Casimiro lachrymabi-
lem victoriam, multi enim primæ nobilitatis cecidere, dum auidiores gloriæ pugnant
pertinacius. Vtriusque partis fuerunt peditum circiter tria millia, equitum ducenti.
Hoc etiam anno Galliæ rex Ludouicus & Maximilianus Imperator de ducatu Me-
diolanensi contenderunt. Hoc anno apparuit cometa sub vrsa maiore, quo tēpore
illustrissimus Princeps, Philippus Maximiliani Imperatoris filius, archidux Austriæ,
dux Burgundiæ, dux Brabantiæ, & rex Castellæ Legionisq; electus, gener Ferdinan-
di regis Hispaniæ, ex Flandria cum classe in qua habuit armatorum mille quingentos,
in Hispaniam nauigauit. toti classi præfecit comitem de Furstenberg, nomine Wolf-
gangum. Vbi autem per varia discrimina & casus in mari iactati venerunt in Castellæ
regnum, Philippus rex nouitate aeris tentatus incidit in morbum grauissimum, quo
paucis diebus superatis naturæ viribus, obiit diem suum, nondum egressus vigesimum
octauum annum. ita immatura morte abreptus est Philippus Maximiliani filius, in
quem Deus tot & tanta bona contulerat, vt nostræ ætatis memoria nullum reperias,
quem illi compares, siue animi dotes, siue corporis ornamenta, seu generis nobilita-
tem, seu principatuum multitudinem & magnitudinem respicias. accesserunt illis o-
mnibus duo filij, Ferdinandus, & Carolus, ex elegantissima & nobilissima adolescen-
tula carissima coniuge. Huius Principis omnibus nominibus summi laudes doctrina
& facundia summus vir Erasmus Roterodamus prædicauit. Anno Domini mille- 1057
simo quingentesimo septimo, Maximilianus Imperator magna comitia Germaniæ
Principum celebrauit Constantiæ, in quibus actum est primum, quomodo resiste-
rent Venetis & regi Gallorum, qui vexabant ducatum Mediolanensem, & alia con-
tra Imperatorem & imperium conabantur. deinde, significabat Imperator animi sui
propositum proficiscendi Romam, vt studium & voluntatem Principum & ciuita-
tum experiretur: reperitque satis paratos & promptos ad expeditionem illam & Prin-
cipes & ciuitates, superabantque plerique expectationem eius. Hoc Maximiliani pro-
positum summis viribus nitebantur impedire Gallus & Veneti, magnamq; Italiæ par-
tem in sua fœdera contra Imperatorem perduxerant, conatiq; sunt omnes vias in Ita-
liam Cęsari obstruere, commeatuque prohibere. Maximilianus vbi hos Galli & Ve-
netorum conatus intellexit, Principum Germaniæ consensu decreuit bellum suscipi-
endum cōtra Venetos. quare copias conscripsit & Venetorum ditionem inuasit, mul-
ta cepit & diripuit. Anno septimo Iulius Pontifex misit in Germaniam Bernardinū
Cardinalem sanctæ Crucis, quem maximo honore excepit Maximilianus Augustæ,
exiuit enim illi obuiam extra vrbem. venit hic legatus multis comitatus, & cum claui-
um potestate mirabili. Inueniebantur autem multi in Germania, qui audebant dispu-
tare, vtilisne, an inutilis esset eius aduentus in Germaniam; nec solum in controuersi-
am vocare, sed definire quidam non dubitabant, malum esse aduentum illius legati,
qua causa nescio, fortasse quod magis fauebat Gallo, quam Cæsari, vel alia quapiam
causa. Hoc quoq; anno, impulsore (creditur) Ludouico rege Gallorū, dux Geldriæ
contra fidem fœderis, quod victus cum Maximiliano fecerat, hostiliter cum copiis in-
gressus est Brabantiam, quam misere vexauit & diripuit. Inuocatus autem a Brabanti-
nis Maximilianus, descendit, illis auxilium tulit. cum igitur in Flādria esset Maximilia-
nus, denuo fœdere coit cum Gallorū rege, in qua liga, vt sic dicam, fuit & Iulius, con-
uenitq; inter omnes illos, vt vna contra Venetos mouerent arma. In hac amicitia Pon-

dd

tificis, Cæsaris, & regis, quid a partibus quæsitū sit, longius esset explicatu, & magis pertinet ad res Italicas: quam ob rem in præsentia non videtur ad finem operis properanti mihi dicendum. Maximilianus post fœdus initum cum rege Galliæ, misit copias ex Germania contra Venetos, coniunctis Gallorum militibus. Pugnatum est in eo bello sæpe leuioribus præliis vario martis fauore, pluresq; Germanorum aduersa valetudine ob aeris, & cibi potusq; nouitatem periere, quam armis. nec maius vllum prælium, quod audiuerim in eo bello fuit, quam cum occubuerunt Venetorum mille ducenti, in qua pugna Germani non paruam meriti sunt bellicam laudem, nam pauci multos in loco iniquo superarunt. Veneti autem pluribus artib. instructi & stratagematis vsi Tergestum & Gurcensem comitatus, & alia quædam domui Austriæ subiecta occuparant. nec respondebat Iulius Pontifex, & Ludouicus rex Maximiliani Imperatoris expectationi. Inducias ergo cum Venetis Imperator tres annos fecit, vt interim de pa-
1059 cis conditionibus ageretur. Anno millesimo quingentesimo nono, Erdfurdiæ magna seditio inter ciues & senatum fuit, nam ciues expositi & accepti rationem exigebant a senatu: cum vero senatus ęre alieno esset oppressus, neque tutum existimasset ad calculum reducere accepta & exposita, elabi conati sunt aliis modis quibusdam. tandem ciues episcopum Moguntinum, senatus ducem Saxoniæ inuocauerunt, qui patrocinium confugientium ad se suscipientes, pertinacius suam quisque partem defendit: peneq; iustum bellum inter eos ortum fuisset. Verum hoc prohibuerunt episcopus Herbipolensis, & quidam alij. Veneti hoc anno a Pontifice Iulio excommunicantur, quod Fauentiam, & Rauennam, aliasq; in illis regionibus vrbes, arcesq; expugnarant, & admoniti non reddebant, sed omnia turbare pergebant. Sed fulmina excommunicationis spiritualia contemnentibus Venetis, Iulius non sine stomacho contrahit copias magnas per Italiam, & apud Heluetios, quas ducit contra Venetos, coniunctis Galli & Imperatoris exercitibus; superanturq; prælio insigni Veneti a Pontificiis, quorum pars maxima fuerunt Heluetij, quorum opera & virtute recepit Rauēnam Iulius, nec tamen sine sanguine plurimo. Eodem tempore recepit Imperator Maximilianus Tergestum, & alia quæ occupauerant Veneti. Paduam quoque redegit in potestatem Cæsar: breui autem eam iterum recuperarunt Veneti. Multa eo bello cepit Maximilianus, præter alia Maisterium, Thebinum, Gottium, Forumiulium, Vincentiam, Veronam, Reiffiam, &c. Nec nulla occupauit Ludouicus Gallorum rex, inter reliqua in deditionem accepit vrbes Pergamum, Cremam, Cremonam, Piscoram, Bressam, & Calisellam, quæ ad principatum Mediolanensem pertinentia Veneti multis annis tenebant. vsus est etiam Heluetico milite in eo bello Gallus. In belli huius vsum petiit Maximilianus pecuniam a principibus & ciuitatibus imperij: ciuitates vero & Principes Wormatiæ conuenerunt deliberaruntque, quid nam faciendum sit in hac Cæsaris petitione. Responderunt autem tandem Imperatori, cum bella hæc non gerat imperij, sed suo ipsius nomine, se iam toties exhaustos nihil mittere posse. quod responsum Principum & ciuitatum imperialium quo animo tulerit Maximilianus, facile est cuiuis cōiicere: & testatur apologia, qua Cæsar respondet ciuitatibus & Principibus. est autem apologia edita eo anno in Tridentina vrbe. Hoc anno monachi ordinis sancti Dominici Bernæ sunt combusti, quorum facinora notiora sunt quam vt hic describenda sint. Anno decimo supra millesimum quingentesimum, conuenerunt Augustæ Principes ciuitatesque imperij omnes, & Imperator Maximilianus, multorumque regum legati, regis Galliæ, Vngarorum, Boemorum, & Iulij summi Pontificis. In eo conuentu multum actum est de Venetis, omniumque sententia concordi bellum denuo decretum est aduersus eos. Quod vbi Veneti intellexerunt, quibusdam artibus Maximiliano Principibusque quibusdam reconciliare seipsos conati sunt: sed vbi primum non successit, pararunt se ad bellum. Iulius Papa, conducto ex Heluetia exercitu, suisque ex Italia copiis adhibitis, magno conatu in sua ipsius persona in castris versans, Venetorum vrbes quasdam insignes oppugnauit, quasdam etiam expugnauit. Veniente vero etiam cum magnis Heluetiorum & Gallorum copiis Ludouico rege Franciæ, & Maximiliano Imperatore, territi sunt non mediocriter ob hostium multitudinem. Quam ob rem primum omnium mittunt ad summum Pontificem legatos, cum illo de pace agunt, non ignorantes hoc placato, cum aliis minus negotij fo-

tij fore. Hoc anno Teutonicorum ordinis fratres, consentientibus Cæsare & Principibus per Germaniã magnam pecuniam collegerunt in vsum belli contra Rutenos, & Tartaros, bellumq; perdifficile gesserunt in Prussia. Eodem tempore Constantienses fœdus cum Heluetiis ferire conati sunt; sed piscatorib. resistentibus, certior factus Maximilianus conatus impediuit. Eodem tempore Felix comes de Werdenberg occidit Andream comitem de Sonnenberg venantem, nihil tale expectantem. Anno duodecimo magna per totos tres menses comitia celebrauit Treueris Maximilianus. Erant illic quoq; aliorum regum oratores, aderant Principes electores, aderat legatus regis Galliarum, aderat Campeius legatus Iulij Papæ; regum Nauarræ, Angliæ, Poloniæ oratores aderant, in summa maximus Principum conuentus fuit. Maximilianus & alij Principes cupientes scire num verum esset quod ferebatur de tunica Christi inconsutili, propterea Cæsar iussit aperire altare in quo esse, dictum diu erat ante. Inuẽta est tunica in eo & multæ aliæ sanctorum reliquię minime vulgares. Magna multitudo post hunc conuentũ confluxerant ex tota Germania & aliis nationibus Treuerim, homines cum muneribus multis, & hoc durauit lõgo tempore. Eo anno quo tunica Domini est inuenta, seditio magna Spiræ orta est, ciues enim de quibusdam grauioribus exactionibus conquerentes, senatu deposito, alium substituerunt; quosdam qui non satis probe Rempub. tractarant, mittunt in exilium. Cæsar oratoribus suis illuc missis, seditionem sedauit. Anno eodem fœdere inter Gallum & Cæsarem rupto, Gallus per Germaniam clanculum mittit nuncios, qui milites conduxerunt eius nomine; verum Cæsar pœna capitis prohibuit, ne quis ex Germania militatum in Galliam ad regem iret: Comes vero de Lyningen accepta a Gallo pecunia, duxit in Galliam copias. quare eum & omnes eius facultates, comitesq; commilitones banno imperiali subiecit. Maximilianus autem conscriptas per Heluetiam, & reliquam Germaniam copias ducit Mediolanum, & eiectis Gallis, vrbem in suam potestatem redegit. Hoc etiam tempore arx, nomine Hohenkræhen, in qua hospitio prædones & proscripti excipiebantur, est expugnata bombardarum violentia per Sueuicum fœdus, iussu Cæsareæ maiestatis. Anno decimo tertio Colonienses ciues contra senatum seditionem excitarunt, magnoq; cum tumultu concurrerunt aduersus senatum. Senatus statim in turbam plebis furore concitæ misit viros facundia pollentes & populo non suspectos nomine criminum, quibus senatum accusabant, sed multis ex causis gratos: qui vbi venerunt ad concionem collectæ numerosissimæ plebis, prudentissimo exordio effecerunt, vt audiret eos vulgus & patentibus auribus audiret, præter multorum qui in senatu erant expectationẽ. Primum enim dicebãt, neminem debere mirari, quod ita concurrãt ciues & Reipub. amantissimi, magnas enim causas esse, exactiones enim graues quotidianas fieri, & tamen in ęrario non esse quantum deberet (nam sic vulgus clamabat) hoc male habere patriæ amantes ciues merito, sed inconsulte & temere nihil debere fieri, neq; enim sine ordine quopiam quicquam recte fieri posse. nullamq; aliam causam esse quod sæpe qui iustam causam defendunt a malis vincuntur, quam quod illi sua iusta causa & bona conscientia freti vno animi impetu inconsulte consilia sua præcipitant, & factorum dictorumq; nullam rationem reddẽdam hominibus putantes, sine ordine omnia confundunt bono zelo, vt non possint eorum iusta in confusionibus videri, & sic fieri, vt omnes homines, quorum iudicium sæpissime fallitur, faueant & studeant iniustam causam habentibus: isti contra vero malam causam suam colorare æquitatis specie & omnem diligentiam adhibere, ne videãtur fugisse iudicium bonorum. nihilque æque illis prodesse quam æqua defendentium zelus concitatior, qui soleat ab hominibus existimari furor. Quas ob res suadebant plebi omnino rationem reddere promittentes audiendos, etiam si sciant non posse, vt clare demonstrentur omnibus Principibus & ciuitatibus meritas pœnas dare ob male iniqueq; res administratas. nihil namq; in tota oratione conabantur assequi (neq; enim amplius sperari potuit) quam vt differrent rem saltem vnum aut alterum diem, nam senatus promittebat se respõsurum, ratione reddita, de singulis quæ obiiciebat plebs. astute autem præter cætera missi a senatu dicebant plebi senatũ aliquot mensibus petere dilationẽ; sed se non velle illis esse autores, vt tantũ spaciũ concedant, satis esse aliquot dies. neq; enim se in alia sententia esse, quam plebẽ, multa esse corrigenda, & onera tollenda. His

& aliis hoc genus pro tempore, rebus, & personis apte prudenterq; dictis sedarunt fu-
rorem primum multitudinis, hoc est belluæ sine ratione. Nam primo impetu sine du-
bio, vt fertur, & sequentia supplicia de multis sumpta docent, trucidassent totum sena-
tum. Discessit igitur plebs tum ab armis, sed ea lege vt statim sequenti die responderẽt
eligebantq; ex turba viros (qui senatum duplo numero superabant) qui exciperent re-
sponsum senatus. portasque diligenter custodierunt, & vigiles per omnes vrbis plateas
constituerunt. Verum senatu dimisso, consuluerunt sibi fuga qui se maxime a plebe
peti sciebant: alij vero postero die hora senatus habendi conuenerunt. vbi autem ij qui
ex turba populi selecti erant ad audiendum responsum, videbant illos non venire, sta-
tim conuocata plebe, fraudẽ indicant, elapsos nominãt, interim alij senatores in suam
quisque domum ibant, maluerunt enim sic euentum rei expectare, quam congregari,
in latebris quidam absconderunt se. Plebs vero furibunda per plerasq; senatorum do-
mus discurrunt, & quoscunq; senatores inueniunt, captos in vincula coniiciunt, mise-
req; tractant in captiuitate, sineq; mora sequenti die maximæ autoritatis & ditissimum
ex captis senatoribus capite truncant in foro fœni, sequentibus diebus alios aliquot se-
natores afficiunt eodem supplicio, quosdam proscribunt, & nouum ex plebe electum
senatum substituunt. Non diu post hanc Coloniensem seditionem, duces Bauariæ
vehementer inter se discordarunt, vixq; Maximiliani & aliorum principum interposi-
1515 ta autoritate reconciliari sunt. Anno 1515, Mediolanum a Gallo recipitur Germa-
norum militum opera. Hoc anno per Germaniam atq; per totam adeo Europam in-
undationes aquarum perdiderunt non solum plantas, sed etiam ædificia multa, adeo
increuerunt torrẽtes, & exiuerũt flumina alueos suos. Magna hoc anno Viennæ Prin-
cipũ comitia sunt celebrata, imperante Maximiliano. Illic Maximilianus fœdus perpe-
tuum cum regibus Vngariæ, Boemiæ & Poloniæ fecit. Anno post natiuitatem Chri-
1518 sti 1518, Carolus archidux Austriæ in regẽ Hispaniæ & Siciliæ coronatur. Eo etiam
anno Maximilianus Imperator conuentum Principum celebrauit Augustæ de duce
Wirtenbergensi. quid actũ sit, in recenti memoria hominum est. Egit etiam in eo con-
uentu de nepotibus suis Carolo & Ferdinando, quos bonus Imperator commendauit
imperij Principibus & ciuitatibus. Aderat & cardinalis Caietanus legatus Apostolicus,
præcipue propter doctrinam Lutheri aduersus Romanæ sedis potestatem. nam anno
præcedenti paucula quædam primum contra pontificias indulgentias ausus est edere
in publicum, habuitq; defensorem Fridericum ducem Saxoniæ. Adeo autẽ nihil pro-
fecerunt apud Lutherum pontificiæ minæ, vt magis etiam visæ sint virum excitare. Ia-
nuario sequentis anni post illa Augustæ comitia, Maximilianus Imper. pacis amantissi-
mus, & omnibus modis summus Princeps, obiit diem suum apud *Wels*, cum esset sexa-
genarius. Cuius viri laudes a multis prædicatæ sunt, vt meis opus non sit.

DE GERMANIS
LIBER TRIGESIMVS-
PRIMVS.

PEruenimus, gratia Dei, ad operis finem fere. nam quanquam plu-
rima supersint his paucis annis reliquis gesta; tamen cum sint in re-
centi memoria & adhuc ob oculos omnium posita, digito tantum
indicabimus breuiter, erunt enim alij qui maiore ocio, doctrina,
& ore ingenióve ad posteros transmittent. nec tutum est hodie res
vt habent, scribere in illis partium turbis. Sinceriore fide aliquan-
do licebit scribere, consilia, conatus, & facta ætatis nostræ. Post
illa comitia Augustæ, vbi imperij, Principum & ciuitatum sententiam in se intellexit,
1519 Cæsare iam mortuo, Vlricus dux Wirtenbergensis, Aprili mense anni 1519, ausus est
aggredi vrbem imperialem Reutlingen. Sed statim opibus & viribus potẽs fœdus Sue-
uicum Reutlingen libertati restituit, & ducem ex toto suo principatu expulit. Dux
mox recuperare sua frustra conatus est, nam nondum Domino visum erat. Anno
hoc defuncto vita Maximiliano, Principes electores conuenerunt Francofurdiæ ele-

ctuři Impetatorem. vbi Franciſcus Galliarũ rex multa conatus eſt fruſtra ad imperium
aſpirans. Electus autem eſt Carolus ex filio nepos Maximiliani, archidux Auſtriæ, dux
Burgundiæ, rex Hiſpaniæ, rex Sicilię, &c. fruſtratusq́; eſt ſua ſpe Franciſcus rex Galliæ,
omnemq́ue operam & impenſas, quæ non exiguæ fuiſſe narrantur, perdidit. Principes
miſerunt in Hiſpaniam ad electum Carolum legatos Fridericum comitem Palatinum
Rheni, & ducem Bauariæ, qui honorificentiſſime ab Impetatore excepti ſunt, & exi-
miis muneribus donati. Carolus poſt anno 20, ſuſcepturus imperij gubernacula, ex
Hiſpania in Angliam primo proficiſcitur, mox ex Anglia Germaniam petit, & Aquiſ- 20
grani menſe Octobri coronam accipit ab archiepiſcopo Colonienſi, magna totius Im-
perij ſpe & expectatione, cui hactenus quantum per temporum conditionem potuit
fieri, ſatis reſpondit. Hoc anno Lutherus a Pariſienſibus, Colonienſibus, Louanien-
ſibus, & aliis multarum vniuerſitatum Theologis hæreticus declaratur, & a Romano
Pontifice cum omnibus ei adhærentibus excommunicatur. Vigeſimo primo anno
habita ſunt Principum comitia Wormatiæ, vbi Leo Pontifex Maximus per ſuum apo-
ſtolicæ ſedis legatum confirmauit Caroli quinti electionem. Illic etiam fuit Lutherus
ſuæ doctrinæ redditurus rationem petentibus. Hoc anno Ferdinandus infans Hiſpa-
niæ, Imperatoris germanus, cum regina Vngariæ Anna ſplendidas magnifice nuptias
celebrat Lynceæ. Similiter ſplendide nuptias Ludouicus Boemiæ & Vngariæ rex Bu-
dæ habet cum ſorore Caroli quinti. Turca vero anno hoc Vngariam multis partibus
vaſtauit, & Albam Græcam cepit, quæ vrbs ſingulare monimentum Vngariæ fuit.
Hoc anno Mediolanum, nomine Caroli Cæſaris, Germani milites vrbem & totum
principatum occupant. Anno 1522, Cæſar Carolus, relicta Germania, profectus eſt 1522
in Hiſpanias, Ferdinando fratri rebus Germaniæ magna ex parte commiſſis. Eodem
anno Norinbergæ magnus celebratus eſt Principũ conuentus, præcipue propter Tur-
cam & propter Lutherum. aderat enim ob eam rem Adriani legatus Apoſtolicus. ad-
erant Vngari pericula imminentia ſatis indicantes, & auxilium petentes, ſed fruſtra.
Anno 23, fœdus Sueuicum circiter viginti tres arces funditus tollunt, quoniam inha- 23
bitabant eas qui ex latrocinio & rapinis viuebant. Eodem tempore contractas copias
ducit aduerſus Treuirenſem epiſcopum Franciſcus Sickingerus, & vrbem obſidens
Treuerim, vbi audiuit exercitus contra ſe parari, recepit ſe ad ſua, illic expectans hoſtes
ſocios epiſcopi, a quibus obſeſſus in arce *Nanſtal* ictæ bombardæ perit. Iuuabant au-
tem epiſcopum, comes Prouincialis Haſſiæ, & comes Palatinus Rheni, qui Principes
omnia Franciſci occupabant. Rex Galliarum vigeſimo quinto a Cæſarianis victus 25
eſt, & captus, quam dutiſſimam fortunam vix vnquam minus expectauit, tam nume-
roſo & bene inſtructo exercitu minitus, hoſtibus oppoſitis multo inferioribus nume-
ro. ceciderunt autem vtrinque multi, ſed plures multo ex copiis Galli. ex numero in-
terfectorum fuerunt viri Principes multi, ſcilicet dux Lotharingiæ, comes de Naſſau,
magiſter equitum Franciæ, comes ab Otenberg, comes Tendetenſis, & alij: capti ſunt
autem cum rege rex Nauarræ, comes de Lupſen, & alij plurimi nobiles. Strenue au-
tem rex Franciſcus in eo prælio pugnauit. captiuus autem in Hiſpaniam ductus eſt ad
Carolum quintum Imperatorem. Anno hoc incepit, Thoma Muntzero autore, ſe-
ditio illa ruſticorum in Turingia primum, nam Muntzerus, falſus propheta, perſuaſe-
rat multis ſimplicibus nimium credulis, adeſſe fatale tempus quo omnes impij eſſent
interficiendi, ſeq́ue ad hoc a Domino vocatum, nec fore magnum negocium, impios
enim nemine perſequente fugituros, foreq́; omnia, ſublatis impiis, beata, omnesq́; ſan-
ctos futuros; Dominum in omnibus regnaturum, omnes in ſumma felicitate victuros,
neminẽ plus alio habiturum. breuiter, omnia dicebat futuris ſeculis fore, quæ poſt hãc
vitam ſanctis eueniunt, quæ niſi carne exutis, & immortalitate indutis contingere non
poſſunt. hæc doctrina carni arridebat, quæ a mortificatione abhorret. Magnam plebis
ruſticanæ multitudinem collegit, & diripuit monaſteria & ſacerdotum nobiliumq́ue
bona, obuiosq́ue ſimul ſutere cogunt, renitentes occidunt. Nec aliter per Germaniæ
multas alias regiones, neſcio quo ſeditioſo & itam Dei ferente ſpiritu autore, excitati
ſunt magnis turbis ruſtici, leuari cupientes ab oneribus quibus ſe nimiũ deprimi que-
rebantur. non deberi decimas, tantos redditus & cenſus, inquiebant. piſces in aqua, a-
ues in aere, feras in ſyluis capiẽdi omnibus idem ius eſſe iure diuino, & hoc genus mul-

ta emendare volebant, in nescio qua æqualitate æquitatem positam affirmantes. Fue-
runt autem multis locis eodem tempore in armis, vt multi credant fatale fuisse, & pro-
fecto non paucis incusserunt terrorem. Primum enim antequam consilium ciuitates
& Principes caperent qua via debellandi essent, eisque resistendum, monasteria & sa-
cerdotum facultates diripuerunt, & vastarunt multa, etiam nobilium bona, quæ in po-
testatem eorum venerunt. ceperunt etiam oppida quædam. Sed intestinis odiis factio-
nibusq; statim primis diebus cœperunt turbę vbique laborare: quare factum est vt mi-
nori negocio, consilio & prudentia magistratuum victi sint quam quisquā sperare po-
tuisset. Discordia enim quam infirma res facilisq; victu sit, incredibile est. In Turingia
igitur, Sueuia, Francia Orientali, & Alsatia per eam æstatem plusquā rusticorum cen-
tum millia trucidata certo numerantur, omnesque victi dissipatique dederunt pœnas,
aliis pecunia, aliis capite, aliis vero exilio mulctatis. Vigesimo vero sexto anno Hispa-
lis celebrauit magnificētissime nuptias Carolus Imperator cum sorore regis Portugal-
liæ. Eodem anno Turca magnis copiis inuadit Vngariam, Ludouico Vngariæ rege
perexiguas Germanorum copias apud se habente, Vuaiuoda fœdere & societate belli
Turcæ iuncto, Vngarorum plerasq; vires apud se tenente. tamen confisus rex Germa-
norum fortitudine cum hoste congreditur, nam non potuit diutius ferre tantam cru-
delitatem Turcæ, acerrima fit pugna, sed nostri multitudine victi cum rege pleriq; cæ-
duntur, nec tamen inulti, maximam enim Turcarum turbam secum rapuerunt. Fortes
& nobiles Germani multi occubuerunt cum rege, & tota aula regis. Turca post eam
victoriam vastata tota Vngaria cum maxima præda & animi sublatione, reuertitur in
Græciam, Vngariæ regno Vuaiuodæ tradito: sed ea lege, vt Turcæ tributarius sit, & re-
gnum Turcæ semper pateat, quicquid contra quosuis conetur. Anno proximo post
illam durissimam in Vngaria fortunam Ferdinandus, germanus Imperatoris, Pragæ
cum vxore sua coronatur in regem Boemiæ. Hoc quoque anno Roma a Germanis
& Hispanis, sub auspicio Caroli quinti militantibus, capta est & direpta, quæ res ab aliis
est commissa literis, prætereunda igitur nobis. Proximo anno post Romæ vastatio-
nem, Germanorum copiæ equitum & peditum electissimæ, nec paruæ, iussu Impera-
toris, ducibus Marco Psittaco, & duce Brunschuicensi, Venetos inuaserūt, sed ob com-
meatus inopiam & nouitatem & intemperiē aeris multi perierant equi & milites Ger-
mani: equitatus magna pars inedia exhausta, etiam vbi venerunt domum, longo tabis
1528 morbo periit. Anno 1528, Italiam multis bellis exhaustam & direptam, accedente
etiam aeris intemperie, propter quam etiam rura, quæ perpauca fuerunt, culta parum
reddiderunt, magna fames pressit, ingens numerus mortalium fame periit. præcipue
in Insubria & Venetorum regione. Annus proximus post fuit pluuiosissimus; præ vli-
gine multa fruges cereales & arboreæ pessime responderunt colonis: quare secuta est
magna annonæ caritas, & varij morbi, præcipue febris quædam lethalis, quam vocant
sudorem Anglicum, qui ante repertam curam, multos morte abripuit. Hoc quoque
tempore conuentus magnus Principum Spiræ fuit, in quo de religionis rebus multa
sunt acta, & consultatum de bello in Turcam suscipiendo, & expeditione in Vnga-
riam. Heluetij in quibusdam dissenserunt, & indies magis exasperatis induratisq; par-
tibus, ad arma venit, Bernenses igitur, Basilienses, Tigurini, alijque quidam coniuncti
copias duxerunt aduersus quatuor Heluetiorum pagos & Lucernanos. Argentinenses
vero & Heluetij alij qui nulli partium se coniunxerant, magna industria & studio pa-
cem fecerunt, quæ, vt audiemus, non diu durauit. Hoc anno Turca cum ingenti ex-
ercitu Austriam intrauit hostiliter, & omnia obuia direpta vastauit vsque ad Enesum.
Totum fere mensem Viennam obsedit, & sine intermissione omnis generis tormentis
& artibus oppugnauit: verum Germanis militibus incredibili virtute propugnanti-
bus vrbs est defensa, coactusque tandem est Turca cum magna ignominia plurimis
suorum amissis, soluere obsidionem. magnamque laudem meruerunt milites qui
Viennæ in præsidio fuerunt, neque enim facile dici potest quam magnis animis, sudo-
ribus, vigiliis, & periculis defenderint non solum Viennam, sed multa alia. nam si ce-
pisset Viennam, sine dubio muniuisset eam, vt non sine maximo negocio recuperari
potuisset a nostris. quid deinde conatus esset, quiuis facile iudicare potest. Eodem
tempore arctissimo fœdere Bononiæ iunguntur Pontifex Rom. Carolus Imperator,

Fer-

Ferdinandus germanus frater Caroli, rex Galliæ, rex Angliç, duces Sabaudiensis, Me-
diolanensis, Ferrarien. Mantuæ Principes, & ciuitates Senenses, Genuenses, Lucani,
& aliæ quædã. Per idem tempus Carolus Cæsar Bononiæ a Pont. Rom. Clemẽte 7, 1530
coronatus est maxima cum celebritate. Post acceptam coronã anno 30, in Germaniã
magna multorũ expectatione venit. nisiq; fuisset Cæsaris pacatior animus quã quorũ-
dam sanguinolentorũ hominũ, turbatus fuisset Germaniæ status. sed Domino cœlesti
sit gloria & laus, qui suo erga homines indicibili amore hactenus pacem dedit nobis
contra quorundã expectationem & sententiã, atq; vtinam omnes intelligerẽt calami-
tates & infelicitates, quæ euenissent omnibus partibus etiã victoribus, si res venisset ad
arma, vt gratiæ a pluribus agerentur Domino Deo, & plures maiore sedulitate orarẽt,
vt etiam in posterum pacem nobis det Deus pater & Dominus noster. Vbi in Germa-
niam, vt dixi, Carolus Imperator venit, exceptus est honorifice magno ab omnibus
gaudio per Germaniam, pulsaris campanis, & ignibus incensis, ad lætitiam significan-
dam. Cõuocatis autem Germaniæ ciuitatibus, & Principibus ecclesiasticis & seculari-
bus, Augustæ cum eis multa egit de religionis articulis quibusdam, quos Lutherus &
cũ eo sennentes docuerant aduersus Romanæ sedis institutiones. Lutherani illic, præ-
sente etiam summi Pontificis legato, rationem reddiderunt suæ doctrinæ in frequen-
tissimo Principum consessu: sed nihil statui potuit in illis comitiis, ob sententiarũ mul-
tifariam varietatem. Eodem anno copiæ Ferdinandi Budam recipiunt, breui tamen
post tempore a Waiuoda iterũ occupatur, & ita per totum annum vario marte inter
illos pugnatum est. Anno hoc Heluetij liberarunt Gebennam obsessam a duce Sa-
baudiæ. Tricesimo primo anno Ferdinandum fratrem suum accipit imperij consor- 1531
tem Carolus, & Coloniæ a Principibus eligitur in Romanorum regem, Aquisgrani
postea regni corona illi imponitur. Hoc anno miles arcem Mussis inhabitans, fretus
& confisus munitionibus arcis, quã existimabat inexpugnabilem, conatus est diripere
Vallem Thelinã quæ est Rheris subiecta: cui opposuerunt se Rheti, & fugarunt in ca-
strum, quod auxilio Tigurinorum, Basiliensium, & Bernẽsium, & ducis Mediolanen-
sis obsederunt diu, tandem Castellanum ad deditionem compulerunt, & arcem extir-
parunt radicitus, itaq; deiecerunt, vt non facile sit aliam illic ędificare. Hoc etiam an-
no, cum multas minas quorundã audirent ciuitates, & Principes qui a Romanæ sedis
constitutionibus quibusdã discesserunt, inter se coierunt fœdere, vt cõmunia pericula
coniuncti repellãt. De his omnibus olim nostri posteritati (si Dominus nõ ante finierit
hunc mundũ) licebit liberius consilia & studia partiũ describere: erit quoq; iudicium
eorum non solum magis liberum, sed etiam, vt opinor, magis incorruptum. Quotus
enim quisque nostrum iam est qui non sit aut addictus, aut certe inclinatior partium
alicui. Eodem tempore apparuit nobis sub libra in occidente cometes. Hoc etiam
anno omnibus nominibus vir maximus, in omni doctrinarũ genere, & trium lingua-
rum cognitione doctissimus vir, Ioannes OEcolampadius, obiit diem suum. Eodem
anno bellũ inter Heluetios, de quo diximus iam, antea male sopitum, nunc denuo ex-
citatur, in quo cum altera pars non satis feliciter pugnasset, composita est pax. Post
natiuitatem Domini anno 1532, Imperator cõuocatis imperij principibus & ciuita- 1532
rum legatis Ratisponæ comitia celebrauit, consultans de suscipienda expeditione in
Turcam Vngariam occupantem, & Germaniæ imminentem. Sed erant non paruæ
discordię inter partes, Lutheranos (quos vocant) & Põtificios, quibus inter se expostu-
lantibus & dissidentibus primum nihil potuit contra Turcam solide statui. Conuene-
runt ergo iterum de eisdem rebus Schuinfurdiæ, atque postremo Norinbergæ. Vbi
communi sententia Principum & Imperatoris, nam omnes pacem cupiebant, decre-
tum est, vt in eo statu omnia manerent, in quo erant vsque ad futurum cõcilium gene-
rale, cuius tempus & locus cõstitutus erat in eisdem comitiis, nescio quod malum im-
pedierit & mutarit optimum & necessarium propositum. De his rebus, vt diximus, ni-
hil opus est scribere, in omnium enim ore adhuc & oculis sunt, mandabunturq; me-
moriæ aliquãdo ab aliis bona fide, sine omni affectu animi aut fauentis aut odientis. In
istis comitiis decreta est expeditio in Turcã, quem aduenturũ in Austriam certo scie-
bant Imperator & alij Principes, quã ob rẽ omnia postposita sunt illi necessariæ expe-
ditioni. Venit igitur cũ ingentib. copiis Imperator Turcarũ, & circiter viginti dies per-

petuos oppidum *Guntz* obſedit, cumque nullam haberet ſpem capiendi illud propter incredibilem propugnatorum fortitudinem, ſoluens obſidionem, Auſtriam, Carinthiam, & Styriam, diripuit & vaſtauit quibus conſueuit modis, hoc eſt crudeliſſimis. Quam ob rem tota Germania concordi animo illi occurrit fortiſſima manu: ſed Turca vbi audiuit Germanorum inſtructiſſimas copias ſibi occurrere, cum ignominia receſſit, vel potius fuga ſibi & exercitui ſuo conſuluit, nec pauci in extremis agminibus a noſtris occiſi ſunt, præcipue equites plurimos amiſit. Huic expeditioni adfuit ipſe Imperator: poſt vero fugatum Turcam iterum Bononiam ad ſummum Pontificem eſt profectus. In huius anni Decembri vehementer periclitatæ ſunt multæ regiones, potiſſimum Friſia, Hollandia, Seelandia, ac Flandria. Circa fontem Rheni, in viciniſque regionibus inſolitæ magnitudinis terræmotus fuit, eodem menſe quo regiones illæ in quibus Rhenus mare influens finem habet. Hoc anno finem habuit fœdus illud Sueuicum quod ſæpe formidabile hoſtibus, ſolatium & auxilium amicis fuit. Multæ ciuitates & Principes cupiebant conſeruare & renouare ligam, ſed quibuſdam impedientibus, non potuit fieri. In ſumma, aliter viſum eſt Domino, qui parua & magna gubernat. His annis proxime dictis annonæ & aliarum rerum vſui mortalium neceſſariarum caritas ſuperiorem Germaniam & Italiam ſupra modum afflixit, cum tamen cœli terræve iniquitas non fuerit cauſa. Dubitantq; adhuc, etiam qui ſibi videntur in rebus humanis prudentiſſimi, quæ ſit cauſa, aliis bella, aliis bellorum metum & expectationem, aliis auaritiam & extinctionem caritatis, curamq; huius ſeculi, quam extremis temporibus futuram prædixerunt multi prophetæ, quibuſdam monetæ multitudinem, aliis aliam putantibus cauſam. Sunt qui putant hæc omnia ſimul cauſam eſſe.
1534 Anno 34, pernicioſa ſeditione Monſterienſes ciues ex vrbe expulerunt epiſcopum, & nouam quandam cuiuſdam ſarctoris doctrinam ſecuti, omnia communia fecerunt, & plures vxores cuilibet conceſſerunt, repudio pro cuiuſuis libidine permiſſo. Verum epiſcop. quorundam auxiliaribus copiis cōiunctis poſt diuturnam obſeſſionem, & multas vtrinque cædes, cepit vrbem ſequenti demum anno, multis factioſæ ſectæ
1534 autoribus ſupplicio affectis, priſtinum ſtatum reſtituit in vrbe. Anno etiam triceſimo quarto recuperauit Vlricus dux Wirtenbergenſis principatum, patriam & patrimonium ſuum, auxilio comitis prouincialis Haſſiæ. Quæ res quanquam non potuit non moleſta eſſe Ferdinando regi, propter multas cauſas: tamen ex ingenito pacis amore paſſus eſt rem æquis conditionibus componere, & recepit ducem Vlricum in gratiam, maiorem ſolidioremq; gloriam eſſe ratus, quam tumultibus bellorū omnia perturbare. Eodem tempore Cracouiæ in viciniſq; regionibus illis magna vis aquarum fuit, quæ multos labores hominum & agros vaſtarunt. Hoc anno turbatum eſt etiam armis regnum Daniæ: eo bello etiam Lubecenſes impliciti fuerunt. Barbaroſſa hoc tempore regem Tuniſſæ Altzachenum eiecit ex regno, & regnum eius direptum occupat, nec his contentus ex Africa cum Turcica claſſe, quæ illi a Turca Imperatore commiſſa erat, nauigat vſque ad fines Italiæ, & mare circa Genuam obſidet.
1535 Imperator vero Carolus Turcicos conatus repreſſurus, anno 35, cum exercitu Germanorum, Italorum, & Hiſpanorum nauigat in Africam, & expugnatum regnum Tuniſſæ ſubiugatum reddit regi cui iure debebatur, qua iuſtitia peperit ſibi inuictiſſimus Cæſar non minorem gloriam, quam ipſa victoria. Hæc omnia cum ſint ab aliis ſcripta, & infinitis paſſim per orbem exemplaribus diuulgata, non videtur operæpretium, vt ego repetam. Eodem tempore in Pannonia habiti ſunt multi de rebus Vngariæ componendis, conuentus, in quibus cum sereniſſimo rege Ferdinando egerunt multa legati Turcæ, & Waiuoda. Hoc tempore Bernenſes & Gallorum rex eiecerunt ducem Subaudiæ ex tote ſuo principatu. Frequentes quoque Schmalkaldiæ conuenerunt iam ſæpe multi Germaniæ Principes & ciuitates his temporibus, propter religionem, pacem Germaniæ & confœderationem. De his rebus ſatis ab aliis, vbi euentus videbuntur, olim ſcribetur. Quid enim nos ſcribemus, adhuc ignari quid omnipotens rerum rector facere velit. Hoc tempore Cæſar Carolus quintus poſt multas conſultationes, de ſuſcipienda expeditione in Turcam, prius decreuit bellum contra regem Galliarum, ne ipſe turbaret Italicas res, intricato Imperatore bello Turcico, quoniam ferebatur rex omnem occaſionem captare ducendi exercitum in Italiam, iure enim

enim ad se pertinere Mediolanensem ducatum contendebat. commouit etiam Imperatorem, quod legationes Turcæ apud regem; vicissim regis apud Turcam fuerant. Non temere igitur suscepisse Imperator videtur bellum hoc, iudicans, nihil posse recte contra communem hostem Turcam fieri, nisi pax prius sit inter Christianos Principes. Quare apud Heluetios, Principes & ciuitates Germaniæ, causam ob quam bellum Gallorum regi mouendum sit, per legatos diligenter reddit. rursum rex Galliarum respondit, sibi quoque conciliare conatus fauorem Principum Christianorum & ciuitatum, præcipue Heluetiorum. vterque Cæsar & Galliæ rex suam causam multis probabiliter defenderunt. Sed ob quas diximus, causas, belli huius consilia, destinata, gesta, fortunam, successus & finem, aliis, potissimum posteris, commemoranda
relinquamus. Anno Domini 1537, Erasmus Roterodamus in omni philosophia, 1537
præcipue in sacris literis vir summus, infinitis laboribus & sudoribus, quibus per totam vitam ecclesiæ Christianæ seruiuit, exhausto corpusculo, obdormiuit in gratia & pace Domini. Cuius obitum D. D. Bonifacius Amerbachius, & D. Beatus Rhenanus, facundia, eruditione, & animi morumque grauitate viri incomparabiles, optima fide persecuti sunt in doctissimis præfationibus, hic in D. Erasmi operum catalogos; ille in Originem, præfati. Vitam eius prædicant satis tot præstantissima operum monumenta. multi principum & aliorum magistratuum conuentus passim per Europam, potis-
simum in Germania & Italia fuerunt anno trigesimo octauo, & hoc trigesimo nono. 1538 &
Ciuitatum & Principum maxima pars censet opus esse generali concilio; sed contro- 39.
uersia est de loco: nullus enim tam rerum imperitus est, qui non intelligat, plurimum referre, quis locus concilij statuatur. Nam de tempore inter omnes conuenit, nemo enim est qui non censeat rebus turbatis, quam primum possit fieri, generali synodo subueniendum. Anno hoc tempore verno Francofurdiæ frequens conuentus Principum & ciuitatum fuit, fuit & illic Imperatoris legatus. Multa de componendis quibusdam controuersiis, deque concilio acta sunt: postremo alius comitiorum dies Norinbergæ celebrandorum, Augusto mense eiusdem anni, constitutus est. Dominus Deus, in cuius manu sunt omnium mortalium cogitationes & consilia, dirigat Principum & omnium hominum corda in vias legésve suas, vt in pace seruiamus illi: auertatque mala, quæ videntur imminere omni carni, nisi misericors Pater cœlestis nos opus manuum suarum respiciat, cui soli gloria, Amen.

FINIS.

INDEX EORVM QVAE IN HOC ALTERO TOMO SCRIPTORVM GERMANICORVM VISA SVNT NOTABILIA.

In numeris huius Indicis ordinem librorum spectauimus, vt si quando plures concurrerent, numeri primo loco positi, rem in Pantheo; *secundo, in* Fasciculo; *tertio, in* Mutio *tibi inuestigandam esse denotarent. Qua in re ne quicquam te turbaret aut offenderet, quo minus quemuis authorem consulere pro libitu expedite posses, numeris* Fasciculi, *literam* F; *numeris* Mutij; *literam* M *præfiximus.*

A

Comitia.

D

Deina-

I

Loch

Manhem

N

O

&

P

Pelagius

Pompeius

Q

R

armis

S

Theobal-

V

Wil-

CORRIGENDA:

in Pantheo.

Pag.18, lin.46, *quales*. P.35, l.13, *Germm*. P.116, l.25, *rubo*. F.168, l.34, *Medorum*. F.200, l.17, *Alpibus*. P.236, l.35, *modios*. F.252, l.54, *Gira*. F.254, l.31, *Linternum*. F.272, l.30, *tempore*. P.276, l.34, *defensionem*. P.337, l.14, *dubitas, Gede*. P.351, l.44, *animus*. P.359, l.2, *imperatoribus*. P.369, l.22, *Nerones*. P.373, l.11, *placito*. F.413, l.13, post *sororis sua* finalis distinctio collocanda, & *insimus* inserendum. in hunc modum, *sororis sua. insimus insimiane*, &c. P.435, l.44, *Rhenum*.

in Fasciculo temporum.

Pag.12, linea *cannos*, lege c *annos*. F.26, facie secunda, in annis mundi, pro mendoso nostræ editionis numero IIIIMDXXXLIIA, ex secunda editione repones IIIIMDCCCLIX. prior editio minus recte habet IIIIMDLIX. P.32, facie secunda, l. penult. *Troiam*. P.44, l.18 a fine, lege *eucharistia*. F.80, l.13, a fine, pro *Cecilia* legendum *Sicilia*, vt infra, 84,9. P. 81, l.3, pro *Virginus* procul dubio legendum *reges*.

in Huldrichi Mutij Chronicis.

Pag.59, linea 24, *Carolus*: l.29, *Pipinus*. F.139, l.27, post *octingentos* insere *annos*. F.149, l.29, *parum*. P.151, l.12, *aliquot*. P.154, l.24, *fugiens*. F.179, l.18, *Gonisse*. P.183, l.20 pro *in* lege *inter*. F.226, l.26, pro *Sueuia* lege *Austria*. P.227, l.17 lege *primarum*. P.259, l.50, *Vrbis*. P.269, l.29, *autem*. F.273, l.22, pro *minorem* legendum *maiorem*. P.277, l.15, *ad*. P.286, l.16, *sibi*.

ANNOTATIO EORVM IN QVIBVS DVÆ FASCICVLI editiones, quarum in præfatione facta est mentio, a se inuicem discrepant. His intermistæ sunt quædam scripturæ diuersitates ex alijs auctoribus petitæ.

Folio 2, pagina 2, in numero annorum ante Christi natiuitatem, prima editio pro 5199, habet 10199. errore satis manifesto.

F.5, p.2, in annis mundi, secunda editio pro 2509, habet 2559.

F.8, p.1, in circulo Iacobi, utraq; editio pro 147, habet 184: nos secuti sumus Genes. cap. 47.

F.12, p.1, versu 12, pro *Polypede*, quod e manuscripto Eusebij libro posuimus, vtraq. Fasciculi editio habet *Polecide*. mendose. impressi libri Eusebiani habēt *Polyphides*, vt etiā Gotefridi Pantheon, pag 555. Pausanias in Sicyoniorum regū catalogo, pag. 50, nullam huius mentionem facit. vt ambiguum sit quodnam huius regis verum sit nomen, Polycydes, Polyphides, Polypithes, an aliud quodpiam.

F.13, p.1, v.7, pro *Lamina* alibi legitur *Laminia*.

F.15, p.1, in circulo Amri, secunda editio pro 31, habet 21.

F.18, p.2, in annis ante Christi natiuitatē, secunda editio pro 659, habet 759.

F.19, p.1, in circulo Ezechiæ, prior editio pro 29, habet 21.

F.20, p.2, in circulo Tulli Hostilij prior editio pro 33, habet 32.

F.22, p.2, in circulo Cyri, secunda editio pro 30, habet 20.

F.23, p.1. in secundo circulo, pro *Eromeedes* in Pantheo est *Hermeides*, 201, 31: apud Herodotū *Patizithes*. Ibid. p.2, v.4, secunda editio pro 4000 hominum, habet 2000 hominum.

F.26, p.2, v.12 a fine, secunda editio pro CCCM peditum, habet CCCCM peditum.

F.27, p.1, v.5 a fine, secunda editio pro 4000 equitum, habet 54000: contra historiæ veritatem.

F.28, p.1, in annis mundi, secunda editio pro 4944, habet 4934.

F.30, p.1, in secundo & tertio circulo pro *Quintus Flaminius* accuratius scripsisset *Titus Quinctius Flamininus*, vt ex Liuio & ceteris historicis cum alij annotarunt, tum Carolus Sigonius.

F.31, p.1, v. *Cicero*] pro *Helena*, quod procul dubio falsum est, alibi legitur *Helusa*. verius.

F.32, p.2, in annis ante Christi natiuitatem, secunda editio pro 95, habet 66.

F.35, p.1, v.1, secunda editio pro nonagesies trecentis milibus, & octuaginta milibus, habet nonagesies trecenta milia, & octuaginta milia.

F.35, p.1, in circulo Iesu Christi, prior editio pro 5199, habet 5099.

F.38, p.1, v. *dum Hier.*] secunda editio pro 37 & 39, habet 27 & 29. P. eadem, v.10 a fine, secunda editio pro 27, habet 26. P.2, in annis post Christi natiuitatem, secūda editio pro 44, habet 43.

F.40, p.2, in circulo Traiani, secunda editio pro 19, habet 20.

F.41, p.1, in secundo circulo rectius scribes *Euarestus*, vt est in Græcis Chronologijs. Pag.2, v.15, ambiguum est an auctor scripserit *fere facta*, an barbare *fore facta*, id est malefacta, delicta.

F.42, p.1, v. *Peregr.*] pro *Antissiodorensis* secunda editio habet *Anessfordensis*. quibusdam verior esse scriptura videtur *Antisidorensis*, seu *Altisidorensis*.

F.44, p.2, in circulo Vrbani, secunda editio pro 11, habet 9.

F.46, p.1, in circulo Aureliani, secunda editio pro 6, habet 5. P. eadem, in annis mundi, secunda editio pro 5463 & 5473, habet 5464 & 5474.

F.49, p.1, in circulo Gratiani, secunda editio pro 6, habet 5. P. eadem, in annis mundi, secunda editio pro 5563, habet 5564. P.2, in circulo Sericij, prior editio pro 15, habet 5.

F.51, p.2, in annis mundi, secunda editio pro 5633, habet 5634.

F.52, p.1, in circulo Leonis primi, secunda editio pro 28, habet 23.

F.53, p.1, in circulo Felicis tertij, secūda editio pro 9, habet 8. P. eadem, in circulo Gelasij, secunda editio pro 19, habet 18. P. eadem, in circulo Anastasij, secunda editio pro 3, habet 2.

F.54, p.2, in circulo Felicis quarti, secunda editio pro 4, habet 3.

F.55, p.2, in annis post Christi natiuitatem, secunda editio pro 544, habet 654.

F.60, p.1, in circulo Adeodati, secunda editio pro 4, habet 3.

F.64, p.2, in circulo Leonis tertij, secunda editio pro 15, habet 16.

F.65, p.2, in circulo Eugenij secundi, secunda editio pro 3, habet 2.

F.67, p.2, in annis post Christi natiuitatem, secunda editio pro 894, habet 804.

F.68, p.1, v.2, qui hic vocatur *Ado*, p. seq. nominatur *Odo*, v.10 a fine. Ibid. in circulo Romani primi, secunda editio pro 11, habet 9.

F.69, p.2, in annis mundi, secunda editio pro 6153, habet 6053.

F.71, p.1, in annis mundi, secunda editio pro 6203, habet 6253. P.2, in circulo Ioannis 20, secunda editio pro 11, habet 9.

F.72, p.1, in circulo Benedicti noni, secunda editio pro 13, habet 12. P. eadem, in circulo Siluestri tertij, secunda editio pro 56, habet 26. P.2, in circulo Damasi secundi, secunda editio pro 23, habet 33. Ibidem mox in circulo Leonis noni, secunda editio pro diebus 6, habet dies 5.

F.73, p.2, v.15, pro *Vrsinarius* alibi legitur *Vrsinarus*.

F.76, p.2, l.19, pro *Edissa* Stephanus Byzantinus & alij habent *Edessa*.

F.78, p.2, v.11 a fine, pro *hermicolis* legendum forsan *eremicolis*, id est deserti habitatoribus.

F.81, p.1, in annis mundi, secunda editio pro 6453, habet 6553.

F.83, p.1, in annis mundi, secūda editio pro 6493, habet 6393.

F.84, p.1, in circulo Benedicti 12, secunda editio pro 2, habet 3. Ibid. v.10 a fine, pro *prius* legendum fortasse *post*. P.2, in circulo Caroli quarti, secunda editio pro 31, habet 21. P. eadem, in annis post Christi natiuitatem, secunda editio pro 1334, & 1344, habet 1333. & 1343.

F.87, p.2, in circulo Sigismundi, secunda editio pro 27, habet 24. P. eadem, v. *anno*, secunda editio pro 23, habet 24. P. eadem, in circulo concilij Constantiensis, prior editio pro 1416, habet 1316. P. eadem, in annis mundi, secunda editio omittit 6613. P. eadem, in annis post Christi natiuitatem, secunda editio pro 1414, habet 1415.

F.88, p.2, v. *dec*] secunda editio pro 7, habet 17.

F.90, p.1, in annis post Christi natiuitatem, secunda editio pro 1474, habet 1484.

FINIS.

